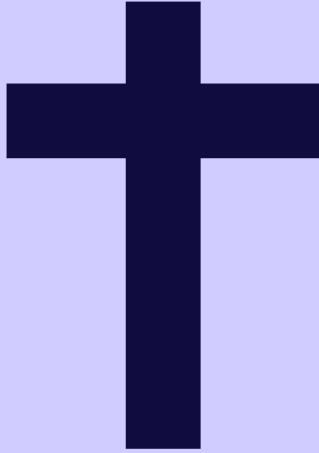

Anutu Täño Man

The New Testament and portions of the Old Testament in the
Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea

Anutu Täño Man
The New Testament and portions of the Old Testament in the
Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long long tokples
Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5

Contents

Ahäkahäk	1
Yämagurani	54
Bämop Äma Epän	61
Namba	63
Baga Man	65
Josua	71
Rut	72
1 Samuel	76
2 Samuel	77
1 King	78
2 King	82
1 Stori	83
Jop	84
Sam	85
Sindaun	193
Saveman	195
Aisaia	196
Jeremaia	214
Krai	221
Esekiel	222
Hosea	225
Joel	226
Amos	227
Jona	230
Maika	233
Habakuk	234
Sefanaia	235
Sekaraia	236
Malakai	237
Matiyu	239
Mak	288
Luk	316
Jon	366
Aposoro	402
Rom	449
1 Korin	473
2 Korin	494
Galesia	508
Efesus	516
Pilipai	524
Kolosi	529
1 Tesalonaika	534
2 Tesalonaika	539
1 Timoti	542
2 Timoti	548
Taitus	553
Piremon	556
Hibru	558
Jems	575
1 Pita	581

2 Pita	588
1 Jon	592
2 Jon	598
3 Jon	599
Jut	600
Kwawak Iwojärewani	602

(Stat)
Ahākahāk
**Anututā yāput penṅpāṅ imaka imaka tāṅpāṅ penṅkuko, ba āmawebe
initā yāmagutta tawaṅ penṅkuko unitāṅo manbiṅam**

Anututā kunum kome pewān ahāṅkumāno unitāṅo manbiṅam

¹ Yāput penṅpāṅ Anututā kunum kenta kome pewān ahāṅkumān. ² Tāṅpāṅ kome u tāṅkurāk-kurāk ikek, jopitā parirān bipmāṅ uranitā uwāk tāṅkuk. Tāṅpāṅ gwāgu pāhap terak uwā Anutu tāṅo Munapiktā punin jop kuṅatuk.

³*Tāṅpāṅ Anututā yāṅkuk; Yāṅewān! Yāwānā yāṅṅkuk. ⁴Yāṅṅirān Anututā penyāṅek u kawān tāṅṅkuk. Kawān tāṅawāpāṅ bipmāṅ urani ba penyāṅek yāpmāṅ daniṅpāṅ inigān inigān yepmaṅkuk. ⁵Ude yāpmāṅ daniṅpāṅ penyāṅek tāṅo wāpi Kepma yāṅ iwetkuk. Tāṅkaṅ bipmāṅ urani tāṅo wāpi Bīpani yāṅ iwetkuk. Eruk, kome bipmāṅpāṅ yāṅṅirān edap kubā u tāṅṅkuk.

⁶*Edap kubā u tāṅṅirān, eruk Anututā yāṅkuk; Ume bāmopiken бага kubā ahāṅpāṅ ume yāpmāṅ daniwān! ⁷Ude yāwānā ume bāmopiken бага kubā ahāṅpāṅ ume yāpmāṅ daniṅkuk. Yāpmāṅ daniṅpāṅ punin kubā tāṅkuko gubam. Tāṅkaṅ kome terak umeinik. Ude tāṅṅirān punin inigān, kome inigān tāṅkuk. ⁸Ude ahāṅṅirān Anututā бага unitāṅo wāpi Kunum yāṅ iwetkuk. Eruk, kome āneṅi bipmāṅpāṅ yāṅṅirān edap yarā u tāṅṅkuk.

⁹Edap yarā u tāṅṅirān, eruk Anututā yāṅkuk; Kunum gāmoriken ume kubāṅṅān it moreṅṅirā kome kawuki ahāwān! Ude yāwānā ahāṅkuk. ¹⁰Tāṅpāṅ Anututā kome kawuki tāṅo wāpi Kome yāṅ iwetkuk. Tāṅpāṅ ume kubāṅṅān it moreṅṅuṅo unitāṅo wāpi Gwāgu Pāhap yāṅ iwetkuk. Ude ahāṅṅirān Anututā kawān tāṅṅkuk.

¹¹Ude tāṅkaṅ Anututā yāṅkuk; Imaka yeri-yeri kome terak tādorut! Ketem mujipi nīkek mebāri mebāri ba pāya mujipi nīkek mebāri mebāri tādorut! Ude yāwānā udegān ahāṅkuṅ. ¹²Kometā towiṅṅirā ketem mujipi nīkek doni iniken iniken terak, ba pāya mujipi nīkek doni iniken iniken terak ahāṅkuṅ. Ahāwākaṅ Anututā yabāwān tāṅṅkuṅ. ¹³Eruk, kome āneṅi bipmāṅpāṅ yāṅṅirān edap yarākubā u tāṅṅkuk.

¹⁴Edap yarākubā u tāṅṅirān, eruk Anututā yāṅkuk; Kunum terak kepma ba bipani yāpmāṅ daniṅka topān ahāwut! Unitā iwān kadāni, edap kadāni, orekirit kadāni api yāṅṅahāk tāneṅ. ¹⁵Tāṅpāṅ kunum tāṅo topān u ahāṅpāṅ kometa penyāṅek imut. Yāwānā udegān ahāṅkuk. ¹⁶Anututā ude yāṅpāṅ topān pāhap yarā pewān ahāṅkumān. Kubā taṅi uwā kepma watāni itta, kubā tāpuri uwā bipani watāni itta u yepmaṅkuk. Tāṅkaṅ guk bok pewān ahāṅkuṅ. ¹⁷⁻¹⁸Pewān ahāṅkuṅo uwā kometa penyāṅek imikta, bipani kepma watāni itta, ba bipmāṅ urani ba penyāṅek yāpmāṅ daniṅka u Anututā kunum gānaṅ yepmaṅkuk. Ude yepmaṅpāṅ Anututā yabāwān tāṅṅkuṅ. ¹⁹Eruk, kome āneṅi bipmāṅpāṅ yāṅṅirān edap yarābok-yarābok u tāṅṅkuk.

²⁰Edap yarābok-yarābok u tāṅṅirān, eruk Anututā yāṅkuk; Ume gānaṅ tom bumtainik, jiraṅ ahāwut! Tāṅkaṅ barak punin terak piāṅ kuṅarut! Ude yāwānā udegān ahāṅkuṅ. ²¹Anututā gwāgu tom taṅi pāhap ba imaka kuṅat-kuṅat ikek mebāri mebāri, wareṅ tāṅṅpani mebāri mebāri gwāgu gānaṅ kuṅat tākaṅ, ba barak mebāri mebāri pewān ahāṅkuṅ. Pewān ahāṅkuṅo u yabāwān tāṅṅkuṅ. ²²Tāṅpāṅ Anututā man yeri nīkek ṅode yāwetkuk; In bāyaṅ weṅpāṅ gwāgu tokṅewut, ba barak imaka, bāyaṅ weṅpāṅ kome tokṅewut! ²³Eruk, āneṅi bipmāṅpāṅ yāṅṅirān edap ket kukṅi kudup u tāṅṅkuk.

²⁴Edap ket kukṅi kudup u tāṅṅirān Anututā yāṅkuk; Kome terak tom ṅode ahāṅpāṅ inini bāyaṅ wewut; Tom yepmāṅ towikta yāwani ba tom āgwāri ba gāmok kejima mebāri mebāri udegān bāyaṅ wewut! Ude yāwānā udegān ahāṅkuṅ. ²⁵Anututā tom āgwāri ba yepmāṅ towikta yāwani mebāri mebāri ba gāmok gwakgwak mebāri mebāri ude u pewān ahāwāpāṅ yabāwān tāṅṅkuṅ.

²⁶*Ude tāṅkaṅ Anututā yāṅkuk; Eruk, ninin bumik āma pena ahāwut yāk. Ude tāṅṅitna

āma unitā gwāgu tom ba barak ba tom yepmāḡ towikta yāwani ba kome terak iroḡḡ kuḡarani, u kuduptagān kaḡ yabāḡ yāwarut. ²⁷* Ude yāḡpāḡ Anututā ini bumik āma pewān ahāḡkuḡ. Āmani peḡ webe peḡ tāḡkuk. ²⁸ Tāḡpāḡ man yeri nikek ḡode yāwetkuk; Intā kome māhem tāḡpāḡ bāyaḡ wewāpāḡ kome tokḡewut. Tāḡpāḡ tom gwāgu gānaḡ nanik ba barak ba imaka imaka kome terak kuḡarani u kuduptagān kaḡ yabāḡ yāwarut. ²⁹ Anututā ude yāḡpāḡ yāwetkuk; Ketem imaka yeri nikek kudup ba pāya muḡipi nāḡpani kudup u nakḡinta peḡ tamitat. ³⁰ Tāḡpāḡ tom keḡjima, barak keḡjima ba imaka gwakḡwak kome terak kuḡarani unitā nakta tokān peyat.

³¹ Tāḡpākaḡ Anututā imaka kudup tāḡpewān ahāḡkuḡo u yabāwān tāgagāmāninik tāḡkuḡ. Eruk, kome āneḡi bipmāḡpāḡ yāḡeḡjirān edap 6 u tāreḡkuk.

2

¹ Eruk, kunum kome yarā ukāt āboriye pāhap pewān ahāḡ moreḡkuḡo unitāḡo manbiḡam uba. ²* Tāḡpākaḡ edap 7 uken Anututā piāni tāḡkuko u tāreḡjirān edap uken itpāḡ-nadākta orek itkuk. ³ Anututā edap 7 u ini kon tāḡ imiḡpāḡ ini pārik, kudupi api irek yāḡ yāḡkuk. Imaka kudup ahāḡ morewāpāḡ itpāḡ-nadāk tāḡpa yāḡpāḡ orek itkuko unita edap u ini pārik, kudupi peḡkuk.

Adam kenta Iv tāḡo manbiḡam

⁴⁻⁵ ḡowā kunum kome pewān ahāḡkuḡo unitāḡo manbiḡam. Yawe Anututā kunum kome pewān ahāḡkuḡo kadāni uken pāya ba ketem imaka mebāri mebāri kome terak nāmo ahāwani. Yawe Anututā iwān takta nāmo nadāḡ imiḡkuk. Ba piāni tākta āma kubā nāmo itkuk. ⁶ Tāḡpākaḡ woḡ taḡi kome gānaḡ naniktā ahāḡpāḡ kome pāhapta ume imiḡkuk. ⁷* Tāḡpākaḡ Yawe Anututā komepāḡ āma kubā gatāḡpāḡ iḡami gānaḡ irit tāḡo woḡ piāḡ iwatkuk. Piāḡ iwat-pewān āpḡmoḡjirān āma u imaka irit ikek ahāḡkuk. ⁸ Ude tāḡpāḡ Yawe Anututā edap abani kāda ketem piā kubā Iden komeken tāḡkuk. Piā u tāḡpāḡ āma gatāḡkuko u Iden piā uken teḡkuk. ⁹* Tenpāḡ Yawe Anututā pāya mebāri mebāri kaḡgārip ikekāt muḡipi ātu tāga nakta bok pewān ahāḡkuḡ. Tāḡkaḡ piā u bāmopiken pāya kubā wāpi Irit pāya, kubāwā wāpi Waki ba Tāga tāḡo Mebāri Nadāwani pāyatā itkumān.

¹⁰ Tāḡpākaḡ Iden kome bāmopiken naniktā ume taḡi kubā piāta gaktḡi imikta kuḡkuk. Kuḡkaḡ yāpmāḡ danipāḡ ume yarābok-yarābok ini-ini kuḡkuḡ. ¹¹ Ume kubā wāpi Piḡon, unitā Havila kome kudupken kuḡat moreḡkuk. Kome uken gol mobā kome gānaḡ itkuk. ¹² (Gol mobā uken nanik gwāki ārowani. Tāḡpāḡ ukengān pāya kubā umumi kābāḡi sākgāmān ikek itkuk, ba mobā kaḡgārip ikek wāpi Kanilian imaka itkuk.) ¹³ Tāḡpākaḡ ume kubā wāpi Gihon, unitā Kus komeken kuḡat moreḡkuk. ¹⁴ Tāḡ, ume kubā wāpi uwā Taigris. Unitā Asiria kome edap abani kāda u kuḡkuk. Tāḡ, ume kubā wāpi Yufretis.

¹⁵ Tāḡpākaḡ Yawe Anututā āma gatāḡkuko u yāpmāḡpāḡ Iden piā uken piā tākta, ba watāni irekta teḡkuk. ¹⁶ Tenkaḡ āma u man kehāromi ḡode iwetkuk; Gāk piā ḡo gānaḡ pāya muḡipi nikek it yāpmāḡ kuḡar unitāḡo muḡipi tāga api nāḡpen. ¹⁷ Upāḡkaḡ Waki ba Tāga tāḡo Mebāri Nadāwani pāya unitāḡo muḡipi nāmoḡnik nāḡpen! U naḡpāḡā kumākḡnik api tāḡpen. U jop nāmo gāwetat yāḡ iwetkuk.

¹⁸ Tāḡpākaḡ Yawe Anututā yāḡkuk; Āma u inigān irirān nāmo tāgatak. Ini bumikgān not tāḡkentāki kubā gatāwā!

¹⁹ Eruk, Yawe Anutu u tom mebāri mebāri, barak punin nanik komepāḡ tāḡkuko u kudup āma unitā wāp yāmikta iḡamiken yāpmāḡ ābuk. Yāpmāḡ ābāḡjirān āma unitā yabāḡpāḡ wāp ini-ini yāmiḡkuk. Wāpi yāmiḡkuko uwā wāpi ubayāḡ. ²⁰ Āma unitā ude tāḡkuko uwā tom yepmāḡ towikta yāwani, barak ba tom āgwāri u kuduptagānta wāpi yāmiḡkuk.

Ude tāḡkuko upāḡkaḡ tāḡkentāki ini bumik kubā nāmo kaḡ-ahāḡkuk. ²¹ Unita Yawe Anututā āma u tāḡpewān dāpḡon patḡuḡ taḡjirān āma unitāḡo jārapī kuḡat kubā dātpāḡ toharipāḡ āneḡi tāḡpipiḡkuk. ²² Ude tāḡkaḡ Yawe Anututā jārapī kuḡat yāpuko upāḡ webe kubā tāḡpāḡ āma uken imagut yāpmāḡ kuḡkuk. ²³ Imagut yāpmāḡ kuḡjirān āma unitā kaḡpāḡ yāḡkuk; Wisik! ḡowā kuḡatnek kubāgān, tohatnek kubāgān.

ḡowā āmaken nanik yāpani unita wāpi webe yāḡ api iwetneḡ.

²⁴* Eruk mebāri unita āmatā miḡi nani yepmaḡpeḡ webeni kentāḡjirān gupi tohari kubāgān api tādeḡ.

²⁵ Tāḡpākaḡ yanāpi yarā u morāḡ bok itpāḡ māyākkāt nāmo itkumān.

* 1:27: Mat 19:4; Mak 10:6; Stt 5:1-2 * 2:2: Hib 4:4,10 * 2:2: Kis 20:11 * 2:7: 1Ko 15:45 * 2:9: Rev 2:7, 22:2,14 * 2:24: Mat 19:5; Mak 10:7-8; 1Ko 6:16; Efe 5:31

3

Äbek ora wan̄kumäno unitäño manbiñam

¹* Eruk, Yawe Anutu u tom ägwäri pewän ahäñkuño upäñkañ gämok täño yäñkñjat mantä ärokinik täñpäh tom päke u äwrepmitkuk. Täñpähkañ gämok u webe ñode iwet yabäñkuk; Anututä piä gänañ päya kuduaptagän mujipi nämo nakta täwetkuk ba jide? ² Yäñirän webetä gämok u iwetkuk; Nek piä gänañ päya kuduaptagän täño mujipi täga nädeñ yäh niwetkuk yäk. ³ Täñ, päya kubä piä bämpiken itak unitäño mujipi uwä Anututä injitta ba nakta yäjiwätkuk. Ude täñpähä kumäkinik api tädeñ yäh niwetkuk yäk. ⁴ Yäwänä gämoktä webe iwetkuk; Ude nämo! Nämo api kumden! ⁵ U Imata, Anututä ñode nadäñpäh täwetkuk; Ek mujipi u nanjirän dapunjek ijiwän kwäpäh ek Anutu ini bumik täñpäh kädet täga ba waki unitäño mebäri api nadäwän täreneñ yäh nadäñkuk yäk.

⁶ Gämoktä ude iweränpäh webetä päya u kañpäh ñode nadäñkuk; Päya unitäño mujipi kañgärip ikek. U täga näñpet. U nanpäh nadäk-nadäk kañ-ahäk ikek yäh nadäñpäh gäripi nadäñkuk. Ude nadäñpäh mujipi u dätpäh nankañä moräki äpita imän nanjuk. ⁷ Nanpähä yarä u nadäk-nadäki piräreñjirän moräh kuñatkumäno u kawän täreñkuñ. Unita gupi täñpipikta päham tanj ätu yäpman̄kañ bipumän.

⁸ Täñkumäno kome komkom täñjirän Yawe Anututä piä gänañ kuñarirän yanäpi yarä u mämäni nadäñkumän. Nadäñpähä umuntanpäh päya jopäniken käbop itkumän. ⁹ Käbop irirän Yawe Anututä äma unita gera yäñkuk; Adam, gäk de? ¹⁰ Yäñirän iwetkuk; Näk gäkä piä gänañ kädet kuñariri mämäka nadäñpäh moräh kuñatat unita umuntanpäh käbop itat yäk. ¹¹ Yäwänä Anututä iwetkuk; Moräh kuñatan u netä gäwerak? Gäk päya mujipi näñpentawä yäh gäwetkuro u kubä nan ba? ¹² Ude yäwänä äma unitä yäñkuk; Ude nämo! Webe näkkät itta nanñkuno unitä päya mujipi u namän nat yäk.

¹³* Ude yäñirän Yawe Anututä webe iwetkuk; Imata ude tän? Ude yäwänä webe unitä iwetkuk; Näk nämo! Gämoktä yäñnäkjat-pewän nat yäk. ¹⁴ Yäwänkañ Yawe Anututä gämok u ñode iwetkuk; Gäk ude täno unita tom towiwani ba ägwäri päke u täga bumik irirä, tagwän gäkä terakgän peyat. Gäk kome terak irojäh kuñatpäh käpöpok nan yäpman̄ api kwen. ¹⁵* Täñpäh gäkkät webekät iwan pähap täñ yäpman̄ api kuden. Gäkño kodakikayekät webe täño kodakiniyekät iwan pähap api täñ yäpman̄ kuneñ. Täñpäh ukät nanik kubätä gwäcka api yeh jakñjrek. Täñjirän kowatawä kuroñjiken api iwen yäk.

¹⁶ Ude yäñpäh Anututä webe uwä ñode iwetkuk; Nanak kok itkañ kuñariri komi bumta api gamet. Täñjira komi nadäñpäh nanak api bäyawen. Täñpäh äpkata gäripi nadäñjiri, unitä intäjukun api it gamek yäk.

¹⁷* Ude yäñpäh Adam ñode iwetkuk; Gäk webe täño man buramiñpäh päya mujip nämo nakta gäwetkuro u nano unita kome terak tagwän peyat. Gäk komi piä tärek-täreki nämo api nadäwen. Komi piä täñpäh ketemka api yabäh ahäwen. ¹⁸ Täñjiri däräk-däräk ba mup waki ätu piäkaken kuräk ahäñirä uken nanik ketem nanpäh kañ kuñat! ¹⁹ Komi nadäñpäh wonj imätpäh ketem u mujipi nanj yäpman̄ kuñtängän kumäñpäh gäk kome gänañ äneñi äyäjutpenj api äpmonpen, gäk komepäh täñpani unita. Gäk komepäh täñpanigän unita kumäñpähä kome gänañ äneñi api äpmonpen.

²⁰ Eruk, Adam webeni unitä ämawebe kuduaptagän täño miñi intäjukun yäput penjuk. Unita Adamtä webeni wäpi Iv yäh iwetkuk.

²¹ Täñpähkañ Yawe Anututä tom gupipäh tekta bipman̄päh Adamkät webenikätta täñ yämiñkuk. ²²* Täñpäh Yawe Anututä ñode yäñkuk; Apiño äma ño ninin bumik äworetak. Waki ba täga unitäño mebäri nadäwani. Unita äma u Irit päya unitäño mujipi yäpman̄päh nakta бага penj imine. U nanpäh paot-paori nämo irek. ²³ Ude yäñpäh Yawe Anututä Adam yanäpi Iden piäken itkumänopäh yawat kireñkuk. Yawat kireñpäh bibikpäh Adam gatäñkuko unita bibik injit-injit epän täñpäh nanpen kuñatta yepman̄kuk. ²⁴ Ude yawat kireñpewän kuñjirän, Anututä anjero ätu ba, päip pärañi, kädäp mebet ikek äyäjutpäh äyäjutpäh täñpani Iden piä yämaniken yepman̄kuk. Ude täñpäh Irit päya täño käderi täñpipiñkuk.

4

Kein kenta Abel täño manbiñam

¹ Täñpähkañ Adamtä webeni Ivkät yanäpi täñpäh kuñarirän nanak kok itpäh nanak wäpi Kein bäyañkuk. Bäyañpäh yäñkuk; Yawetä täñkentäh namiñjirän nanak kubä bäyatat yäk. ² Täñpäh mäden monäni Abel bäyañkuk. Bäyañkuko täganpäh Abeltä sipsip watä äma ude kuñat täñkukonik. Täñ Keintä ketem piä täk täñkukonik. ³ Täñpäh ittängän kepma kubäta Keintä piäniken nanik ketem ätu yäpman̄ äbänpäh Anututa biñam penjuk. ⁴* Täñjirän Abeltä

* 3:1: Rev 12:9, 20:2

* 3:13: 2Ko 11:3; 1Ti 2:14

* 3:15: Rev 12:17

* 3:17: Hib 6:8

* 3:22: Rev 22:14

* 4:4: Hib 11:4

udegän tom intäjukun ahāwani uken nanik ätu däpmänpäj madänpäj gakņi yäpmäj äbä Anututa biņam penkuk. Täņirän, Yawetä Abel ini ba tom penkuko unita nadäņirän täga täņkuk. ⁵ Täņ Kein ini ba ketem yäpuko unitawä nadäņirän gäripi nämo täņkuk. Anututä ude nadäņirän Keintä bänepi wawäpäj inami dapun äpuinjkuk.

⁶⁻⁷ Ude täņirän Yawetä Kein iwetkuk; Imata bänepka wawäpäj äpuitan? Gäk kudän siwonji täņpeņ kuņariri uyaku not api täņ gamet. Upäņkaņ kädet täga nämo iwareno uwä wakitä käbop itpäj gäk gabäj gäwarek. Waki uwä gepmäņjitta gäripi nadatak upäņkaņ gäk kehärom täņpäj kaņ irepmi.

⁸ * Eruk, Anututä ude iweränä Keintä monäni Abel iwetkuk; Nek piäken kuda yäj yäwänä piäken kuņkumän. Kuņpäjä Keintä monäni Abel injipäj kumäj-kumäj utkuk. ⁹ Täņirän Yawetä Kein ŋode iwetkuk; Monäka Abel de? Iweränä Keintä iwetkuk; Näk nämo nadätat. Näk notnapak täņo watä äma ba? ¹⁰ * Yäwänä Yawetä iwetkuk; Gäk imapäj täņ? Monäka täņo nägät kome terak piwän kuņo unitä näkken gera yäņirän nadätat yäk. ¹¹ Unita tagwän gäkä terak pewa ärotak. Täņpäj kome ŋo meni aņeņirän monäka täņo nägät ketkaken nanik yäpmänpäj nako uken nanikpäj yäj-gawatat. ¹² Eruk apiņonitä pänku ketem piä täņiri ketem bureni ket nämo api ahäneņ. Täņkaņ gähä kuņat-kuņatgän api täņpen.

¹³ Yäwänä Keintä Yawe iwetkuk; Kowata namitan u bäräpiinik. Näkä u täga kotanaņi nämo. ¹⁴ Gäk apiņo piä täņpäj nakna komeken nanik yäj-näwatan unita näk inamkaken nanik api paoret. Paot pänku uken irit api täņtäj kuņaret. Täņira, äma kubätä nabäj ahäņpäj kumäj-kumäj api nurek yäk.

¹⁵ Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ude nämo! Äma kubätä Kein utpäj kowata ärowaniinik api yäpek yäk. Ude yäņpäj äma kubätä Kein kaņ-ahäņpäj kumäj-kumäj nämo urekta Yawetä Kein gupi terak wären täņkuk. ¹⁶ Ude täņpäj Keintä Yawe inamiken nanik ämet pänku kome kubä wäpi Kuņat-kuņatgän uken itkuk. Kome u edap äbani käda, Iden kome gägäniken itak.

¹⁷ Täņpäkaņ Keintä webeni yäpmänpäj kuņattängän webeni nanak kok itkuk. Nanak kok itpäj nanaki Enok bäyaņkuk. Kadäni uken Keintä yotpärare kodaki kubä täņ irirän nanaki ahäņkuko unita yotpärare u wäpi Enok yäj iwetkuk. ¹⁸ Täņpäkaņ Enok u tägaņpäj nanak kubä wäpi Irat bäyaņkuk. Täņpäj Irattä nanaki wäpi Mehujael bäyaņkuk. Täņkaņ Mehujaeltä Metusael bäyaņkuk. Täņkaņ Metusaeltä Lamek bäyaņkuk.

¹⁹⁻²⁰ Täņpäkaņ Lamek uwä webe gwaräp yäpuk, kubä wäpi Ada, kubä wäpi Sira. Täņkaņ Adatä nanaki Jabal bäyaņkuk. Jabal uwä äma bipiken yottaba gänaņ itkaņ tom towik täkaņ unitä intäjukun täņkuk. ²¹ Täņ monäni wäpi Jubal u kap tektek täņo tuņum mebäri mebäri u yäput penkuk. ²² Eruk, Lamek täņo webeni kubä wäpi Sira unitä nanak kubä bäyaņpäj wäpi Tubalkein yäj iwetkuk. Äma unitä kome änek-änek täņo tuņum ainpäj täņpani unitäņo intäjukun täņkuk. Tubalkein unitäņo wanori wäpi Nama. ²³ Täņpäkaņ kadäni kubä Lamektä webeniyat ŋode yäwetkuk;

Webenayat Ada, Sira, ek juku penpäj näkņo man ŋo nadäwun.

Äma kubätä äbä nägät nuränkaņ näkä akuņpäj kowata kumäj-kumäj utkut.

Ba äma gubarji kubätä komi naminjkuko unita kowata utpewa kumbuk.

²⁴ * Äma kubätä Kein utpäjä, kowata täņi käwep nadäwek.

Upäņkaņ äma kubätä näk nutpäjä, kowata ärowaniinik api imet.

²⁵ Täņpäkaņ Adamä webenikät kuņatgän nanak kok äneņi itkuk. Nanak kok itpäj nanak kubä bäyaņpäj ŋode yäņpäj wäpi Set iwetkuk; Keintä Abel utkuko unitäņo komenita Anututä nadäj namiņirän nanak kubä ahäj namitak yäk. ²⁶ Eruk Set uwä tägaņpäj nanak kubä bäyaņpäj wäpi Enos yäj iwetkuk.

Täņpäkaņ kadäni ukengän ämawebetä Anutu wäpi yäņpäj kuņat-kuņat uken yäput penkuk.

5

Adam äboriye täņo wäpi tawaņ

¹ * Adam äboriye täņo wäpi tawaņ ŋode kudän täwani;

Anututä ämawebe pewän ahäņkuņo uwä Anutu ini bumik gatäņkuk. ² * Ämani bok webe bok gatäņpäj man yeri nikek yäwetpäj wäpi täņi Äma yäj yäwetkuk.

³ Täņpäj Adamtä obaņ 130 irirän nanaki gweki wäpi Set ahäņkuk. Set u nani ini inami dapun bumik ahäņkuk. ⁴⁻⁵ Set ahäwänkaņ, nani Adam äneņi obaņ 800 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kuņirä obaņ 930 ude täreņirän kumbuk. ⁶ Adam nanaki Set unitä obaņ 105 täreņirän nanaki tuäni wäpi Enos ahäņkuk. ⁷⁻⁸ Nanaki Enos u ahäwänkaņ, nani Set uwä äneņi obaņ 807 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kuņirä obaņ 912 ude täreņirän kumbuk.

* **4:8:** Mat 23:35; Luk 11:51; 1Jo 3:12 * **4:10:** Hib 12:24 * **4:24:** Mat 18:22 * **5:1:** Stt 1:27-28 * **5:2:** Mat 19:4; Mak 10:6

⁹ Täppäj Enos unitä obañ 90 tärenjirän nanaki tuäni wäpi Kenan ahäjnkuk. ¹⁰⁻¹¹ Kenan u ahäwänkañ nani Enos uwä äneñi obañ 815 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kunjirä obañ 905 ude tärenjirän kumbuk.

¹² Täppäj Kenan unitä obañ 70 tärenjirän, nanaki tuäni wäpi Mahalalel ahäjnkuk. ¹³⁻¹⁴ Mahalalel u ahäwänkañ nani Kenan uwä äneñi obañ 840 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kunjirä obañ 910 ude tärenjirän kumbuk.

¹⁵ Täppäj Mahalalel unitä obañ 65 tärenjirän, nanaki wäpi Jaret ahäjnkuk. ¹⁶⁻¹⁷ Jaret u ahäwänkañ nani Mahalalel uwä äneñi obañ 830 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kunjirä obañ 895 ude tärenjirän kumbuk.

¹⁸ Täppäj Jaret unitä obañ 162 tärenjirän, nanaki tuäni wäpi Enok ahäjnkuk. ¹⁹⁻²⁰ Enok u ahäwänkañ nani Jaret uwä äneñi obañ 800 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kunjirä obañ 962 ude tärenjirän kumbuk.

²¹ Täppäj Enok unitä obañ 65 tärenjirän, nanaki tuäni wäpi Metusela ahäjnkuk. ²²⁻²³ Metusela u ahäwänkañ Enoktä Anutukät kentäppäj obañ 300 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kunjirä obañ 365 ude tärenjirän kumbuk. ^{24*} Enok uwä Anutukät kentäppäj kunjättängän paotkuk. Paotkuko uwä Anututä ini komegup ikek imagutkuk.

²⁵ Täppäj Metusela unitä obañ 187 it yäpmäj äronjirän nanaki tuäni Lamek ahäjnkuk. ²⁶⁻²⁷ Lamek u ahäwänkañ nani Metusela uwä äneñi obañ 782 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kunjirä obañ 969 ude tärenjirän kumbuk.

²⁸ Täppäj Lamek unitä obañ 182 tärenjirän nanaki tuäni ahäjnkuk. ²⁹ Nanaki tuäni ahäjirän wäpi Noa yäj iwetpäj ñode yäjnkuk; Anututä kome terak tagwän peñkuko unita komi piä, butewaki piä pähap täppäj kunjaritna nanak ñonitä api ninin kawatäwek yäk. ³⁰⁻³¹ Noa u ahäwänkañ Lamek uwä äneñi obañ 595 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kunjirä obañ 777 ude tärenjirän kumbuk.

³² Täppäj Noa unitä obañ 500 tärenjirän nanaki yaräkubä ahäjnkuj. Kubä wäpi Siem, kubäwä Ham, kubäwä Jafet.

6

Anututä ämawebe täño irit kunjat-kunjat kanjirän wakiinik täñkuk

^{1-2*} Eruk ämatä kome terak mäyap ahäj yäpmäj äbuñ. Täñkañ äperiye bäyañkuño u Anutu täño nanakiyetä injami dapun yabänggärip täppäjä iniken iniken gäripi terak webeniyeta yäpuñ. ³ Täñjirä, Yawetä yäjnkuk; Ämawebe u paotpaot ikek yäk. Kadäni käronjita nämo api täñkentäj yämet yäk. Näñjo Munapiktä ämaken nämo it yäpmäj äronjirän obañ 120 udegän itpäñ api kumnen yäj yäjnkuk.

^{4*} Täppäkañ Anutu täño nanakiyetä kome äma täño äperiye ukät nädapi täñjirä nanakiye ahäjnkuj. Uwä äbot biani, inide kubä, ämik täkta kehäromi nikek. Ämawebetä äbot unitäño kudän pähap kanpäj biñam pähap yäk täñkuñonik. Täppäj wäpi Nefrim yäj yawet täñkuñonik. U kadäni uken, ba kämi imaka, kome terak it täñkuñonik.

^{5*} Täppäj ämatä kome terak wakiinik mebäri mebäri täñtj bänepiken nanik nadäk-nadäk wakigän nadäj yäpmäj äbäjirä Yawetä yabäppäj-nadäjnkuk. ⁶ Yabäppäj-nadäjkañ imata ämawebe u gatäppäj kome terak peñkut yäj nadäppäj bänepiken jägämiinik nadäjnkuk. ⁷ Jägämi nadäppäj yäjnkuk; Äma näkña kome terak pewa ahäjkuño u kuduaptagän kome terak nanik kañ awähut morewa! yäk. Bänepna jägämi täyak unita ämawebe ukät tom ba gwak ba barak bok, kuduaptagän api däpmäj morewet yäj yäjnkuk. ⁸ Täppäkañ Yawetä Noata nadäjirän tägañkuk.

Noa täño manbiñam

^{9*} Täppäkañ Noa täño manbiñam ñode; Noa uwä siwonji kunjat täñkuñonik. Ämawebe ätu päke u bämopiken, Noa-tägän kuräki, momini nämo, kunjat täñkukonik. Täñkañ Anutukät kentäppäj kunjat täñkukonik. ¹⁰ Täppäkañ unitäño nanaki yarä kubä. Kubä wäpi Siem, kubä Ham, kubä Jafet.

¹¹ Eruk, kome äma kudup Anutu inamiken wañ moreñjirä kome terak ämik kädet mebäri mebäri bumta tokñenkuk. ¹² Tokñenjirän Anututä kome kanjirän wakiwakitä kome äma täño irit kunjatkuñari u täñpän wakiniik täñkuk. ¹³ Täñpän wakiniik täñjirän Anututä Noa ñode iwetkuk; Näk kome äma api däpmäj paoret. Unitäño ämik kädettä kome terak tokñetak unita däpmäj paorayäj. Näk bureni yäyat, ämawebe bok kome bok api awähuret. ¹⁴ Ude täñpayäj täro unita gäk päya kehäromi kehäromi madänpäj upäj gäpe kubä kañ tä. Täñpäj gäpe gänäj täñkireki täñkireñpäñ täñkireñpäñ kañ pe yäk. Täñpäj gupiken kukñi kukñi

* 5:24: Hib 11:5; Jud 14 * 6:1-2: Jop 1:6, 2:1 * 6:4: Nam 13:33 * 6:5: Mat 24:37; Luk 17:26; 1Pi 3:20 * 6:9: 2Pi 2:5

nämäkpān kaŋ urumānpipi. ¹⁵ Tänpān ŋode kaŋ tā; Jārapita 140 mita, kerāpinita 23 mita, kāroŋnita 13 mita ude kaŋ tā. ¹⁶ Täŋkaŋ pujiŋi penpān, jārapita tänpipiŋ yāpmān āroŋiri mānit kädetta bāgup jopi haf mita ude piri gāmoriken jop kaŋ irān. Tänpān jārapita bāmopiken yāma kubā kaŋ tā. Tänpān bukā yarā punin täŋkaŋ kubā gānaŋ umude kaŋ tā.

¹⁷ Anututā ude yānpān iwetkuk; Nadātan? Nāk kome terak, āmawebe ba imaka irit kuŋat-kuŋat ikek kudup dāpmān morewa yānpān ume gwāgu taŋi api pewa ahāwek. Tänpān imaka kudup kome terak itkaŋ u api paotneŋ. ¹⁸ Upānkaŋ gākkāt topmāk-topmāk kubāgān täŋira gāpe gānaŋ āroŋpān api iren. Täŋkaŋ u gākŋagān nāmo. Gāk ba nanakaye webeka ba ābekaye uwā gākkāt gāpe gānaŋ āro api itneŋ. ¹⁹⁻²⁰ Tänpān tom mebāri mebāri kudup yarā-yarā, āmani webeni gākken ābānjirā gāpe gānaŋ kaŋ yepmaŋ. Barak mebāri mebāri, tom mebāri mebāri, gāmok mebāri mebāri ba gwakgwak mebāri mebāri u yarā-yarā gākkāt bok nāmo paotneŋta āroŋpān kaŋ irut. ²¹ Ketem mebāri mebāri in ba barak tom unitā nak tākaŋ u kāmi nakta yāpmānpān gāpe gānaŋ pewi ārowut yāk.

²² * Tänpākaŋ Noatā Anututā man iwetkuko udegān buraminpān tāŋ moreŋkuk.

7

Noatā tom mebāri mebāri yāmagutkuk

¹ Eruk Yawetā Noa ŋode iwetkuk; Gāk āma ābot ŋo bāmopiken siwoŋi kuŋariri gabāwa tāgatak unita gākkāt ābotkaye in kudup gāpe gānaŋ āroŋ morewut! ² Gāpe gānaŋ ārowayāŋ tom nakta nāmo yājiwārani mebāri mebāri āmani 7, webeni 7 ude kaŋ yāpmān āro. Ba tom nāmo nakta yājiwārani mebāri mebāri āmani yarā webeni yarā kaŋ yāpmān āro. ³ Täŋkaŋ barak mebāri mebāri udegān, āmani 7 webeni 7 ude yāpmānpān pewi gākkāt bok gāpe gānaŋ kaŋ āroŋ morewut. Imaka mebāri mebāri irit kuŋat-kuŋat ikek tā nāmo paotneŋta ude kaŋ tā. ⁴ Kepma 7 tāreŋirān nākā yāŋira iwān pāhap api tawek. Kome terak iwān taŋ yāpmān kuŋtāyon kepma bipani 40 ude api tārewek. Iwān ude taŋirān imaka irit kuŋat-kuŋat ikek kome terak pewa ahāŋkuŋo u kuduŋtagān api dāpmān morewet.

⁵ Ude iwerānkaŋ Noa Yawetā man iwetkuko uwā buraminpān tāŋ moreŋkuk.

⁶ Tänpānkaŋ Noa tāŋo obaŋ 600 ude tāreŋirān gwāgu pāhap kome terak tokŋeŋkuk. ⁷ * Täŋirān Noa ume tokŋeŋkuko u irepmitta webeni nanakiye ba ābekiye kudup yāŋ-yākŋat yāpmān gāpe gānaŋ āroŋ moreŋkuŋ. ⁸⁻⁹ Täŋirān tom nakta nāmo yājiwārani ba nāmo nakta yājiwārani ba barak, gāmok, gwakgwak imaka mebāri mebāri āmani bok webeni bok Noaken ābuŋ. Ābānjirā Anututā Noa iwetkuko udegān yāŋ-yākŋat yāpmān gāpe gānaŋ āroŋkuk.

Kome terak gwāgu pāhap tokŋeŋkuk

¹⁰ Gāpe gānaŋ ārowākaŋ kepma 7 tāreŋirān kome terak gwāgu pāhap tokŋeŋkuk.

¹¹ * Noa tāŋo obaŋ 600 unitāŋo komepak yarā kepma 17 kadāni uken gwāgu pāhap kome gānaŋ naniktā ume dapuri uken bārāneŋ ahānjirā kunum gānaŋ nanik iwān pāhap taŋkuk. ¹² Taŋ yāpmān kuŋtāyon kepma bipani 40 ude tāreŋkuk.

¹³ Tänpākaŋ kepma iwān pāhap yāput penpān taŋkuko ugān Noa, webeni nanakiye Siem, Ham, Jafet ukāt webeniyeŋkāt kudup gāpe gānaŋ āroŋkuŋ. ¹⁴ Tänpān tom āgwāri ba yepmān towiwani mebāri mebāri ba gāmok gwakgwak mebāri mebāri ba barak mebāri mebāri ba imaka piri nīkek u kuduŋtagān bok āro itkuŋ. ¹⁵ Bureni, imaka irit kuŋat-kuŋat ikek mebāri mebāri kudup, yarā-yarā Noaken ābānpān gāpe gānaŋ āroŋkuŋ. ¹⁶ Anututā Noa iwetkuko udegān āroŋ moreŋkuŋ. Āmani bok, webeni bok āroŋkuŋ. Āroŋ moreŋjirā Yawetā gāpe tāŋo yāma tänpipiŋpān tāŋkehārom taŋkuk.

¹⁷ Tänpānkaŋ kepma 40 udetā gwāgu kome terak tokŋeŋ yāpmān āroŋirān gāpe u punin oraŋ yāpmān āroŋkuk. ¹⁸ Bureni, kome terak ume umuri pāhap tokŋeŋirān gāpetā gwāgu terak kuŋ abāŋ tāŋkuk. ¹⁹ Gwāgu uwā kome terak bumta tokŋeŋpān pom kāroŋi kāroŋi kuduŋtagān umetā uwāk tāŋkuk. ²⁰ Ume gwāgutā pom miŋgupi 7 mita ude irepmittkuk. ²¹ Ude tänpān imaka kome terak itkuŋo u kuduŋtagān paot moreŋkuŋ. Barak, tom yepmān towiwani ba āgwāri, gwak, gāmok ba āmawebe u kuduŋtagān kumāŋ moreŋkuŋ. ²² Yarāgān nāmo paotkuŋ. Nāmo, imaka mānit yāpmāk-yāpmāk ikek kuduŋtagān-inik kome terak kuŋarani u paotkuŋ. ²³ Bureni, Anututā imaka irit kuŋat-kuŋat ikek kome terak irani kuduŋtagān, āma ba tom, gwak kejima, barak u kudup awāhutkuk. Noakāt gāpe gānaŋ itkuŋo ugānpān yepmaŋkuk.

²⁴ Tänpākaŋ ume gwāgu pāhap kome punin terak tokŋeŋ irirān kepma 150 ude tāreŋkuk.

8

Ume gwāgutā wādāŋ āpānjirān kome keke yāŋkuk

* 6:22: Hib 11:7 * 7:7: Mat 24:38-39; Luk 17:27 * 7:11: 2Pi 3:6

¹ Tānpākanj Anututā Noakāt tom āgwāri ba towiwani pāke ukāt gāpe gānanj itkuņo unita kudup nadānj yāmiņkuk. Nadānj yāmiņpānj mānit pāhap ininj kireņpewān piānjirān gwāgu pāhap āpuk. ² Tānpānj ume bian kome gānanj nanik abuņo u kawuk taņkuj. Ba iwān taņkuko u imaka, dākņeņkuk. ³⁻⁴ Tānpānj gwāgu taņj u āneņi kwikinik kwikinik wādānj āpmoņkuk. Kepma 150 ude tāreņjirān ume gwāgutā ātu wādānj āpmoņjirān gāpe u Ararat Pom terak dāpān yewāpānj itkuko. Kadāni gāpetā pom terak itkuko u komepak 7 unitāņo kepma 17. ⁵ Irirān ume gwāgu pen wādānj āpmoņjirān komepak 10 unitāņo kepma 1 kadāni uken pom miņgupi kwawak pat yāpmānj kuņkuj.

⁶ Eruk āneņi kepma 40 ude tāreņjirān Noatā gāpe tāņo mānit kādet bian taņkuko u dātuk. ⁷ Dātpānj Noa barak kubā yāgu bumik pewān uken-uken piānj kuņat irirān ume gwāgu kawuk taņkuk. ⁸ Tānpākanj Noatā kome terak ume itak ba nāmo itak yāņ kaņpānj nadākta kānarām kubā tewān kuņkuk. ⁹ Tewān pāņku kānarām u maņjira yāņkaņ gwāgu pen parirān tānpān waņkuj. Tānpān wawāpānj āneņi āyāņutpeņ Noaken ābuk. Ābāņjirān Noatā ket kewarirān kerī terak maņjitikuk. Maņjirānkaņ yāpmānj gāpe gānanj ābuk.

¹⁰ Tānpānj kepma 7 itkaņ kānarām u āneņi tewān kuņkuk. ¹¹ Tewān yāpmānj pāņku kuņattāņgān bipāda āneņi āyāņutpeņ ābāņjirān kaņkuk; Olip pāya pāhāmi kodaki kubā meniken irirān kaņkuk. Ude kaņpāņā Noatā ņode nadāņkuk; Ume wādānj āpmoņjirān kome kwawak itak yāņ nadāņkuk. ¹² Tānpānj kepma 7 itkaņ kānarām u āneņi tewān kuņkuk. Eruk tewān kuņkuko uwā āneņi nāmo ābuk.

¹³ Noa obaņ 601 unitāņo komepak kubā tāņo kepma 1 tāņjirān kome terak ume kawuk taņkuk. Tānpānj Noatā gāpe tāņo medāp dārāmupānj kaņkuk; Kome terak ume kawuk taņjirān. ¹⁴ Ātukāt itpāņā komepak yarā unitāņo kepma 27 tāņjirān okā kudup kawuktāņ moreņpānj patkuk.

¹⁵ Kometā ude kawuk taņjirān Anututā Noa iwetkuk; ¹⁶ Gāk, webeka ba nanakaye ābekaye gāpe gānanj naniktā yāman aput. ¹⁷ Tom, barak, gāmok, gwakgwak u imaka yepmaņpi āput. Yepmaņpi āpāpāņ bāyaņ weņpāņ kome tokņewut yāk.

¹⁸ Ude iwerirān Noakāt webeni nanakiye ābekiye āpuņ. ¹⁹ Ba tom kome terak kuņarani kudup, barak, gāmok, gwakgwak u kuduptagān gāpe gānanj naniktā ābot ini-ini tawaņ āpuņ.

²⁰ Āpāņ moreņpāņā Noatā Yawe ininj oretta mobā bukā kubā tānpānj tom ba barak nakta nāmo yājiwārani kudup ukāt nanik ātu yāpmāņpānj ijin imiņkuk. ²¹ Ijin imiņjirān Yawetā kābāņi sākgāmān nadāņpānj bānepitā ņode nadāņkuk; Āmata yāņpānj kome terak tagwān wari nāmo api tāņpet. Āma nanakinik kentā bānep nadāk-nadāki wakigān api tāņ yāpmāņ kuņatneņo upāņkaņ tāņkuro udegān nāk imaka imaka kuņat-kuņat ikek kuduptagān āneņi nāmoinik api dāpet.

²² Nāmo!

Kome tāņo kadāni it yāpmānj ārowayāņ tāyak udegān piņpānj naknak, mānit ba komi, iwān ba edap kadāni, kepma bipani u pen api it yāpmānj ārowek.

9

Anututā Noakāt topmāk-topmāk tāņkuk

¹ * Tānpānj Anututā Noakāt nanakiye man yeri nikek ņode yāwetkuk; In nanak weņbāyak tāņjirā kome kaņ tokņewān. ² Tānpākanj tom āgwāri, barak, gāmok gwakgwak kome terak kuņat tākaņ u ba gwāgu tom u kuduptagān in ketjinken peyat. Ude tāņjira inta umun pāhap nadāņpānj api kuņatneņ. ³ Imaka irit kuņat-kuņat ikek u nakta tamitat. Bian tokān peņ tamijkuro udegān apiņo imaka imaka kudup nakta tamitat.

⁴ * Upāņkaņā tom nāgāri nāmo piwā kwani u nāmo nāneņ, nāgāt u irit tāņo kehāromi nikek unita. ⁵ Nadākaņ? Nāgāt pikpik tāņo kowata u nākā api dāpmaņj tārewet. Āma kubātā noripak kubā ureko uwā kowata nākā bureni-inik api tāņpet. Ba tom kubātā āma kubā ureko uwā kowata udegān nākā api dāpmaņj tārewet.

⁶ * U imata, āma kubā tāņo iņam dapun nāmo.

Anutu nākņja bumik tāņpani unita āma kubātā noripak kubā utpewān nāgāri piwān kuņeņo unitāņo kowata āma-tāgān udegān āma u utpewān nāgāri api piwān kuņeņ.

⁷ * Tānpākanj Noa, intāwā yeri nikek tānpānj bāyaņ weņjirā kome kaņ tokņewān.

⁸ Anututā ude yāņpānj Noakāt nanakiye ņode yāwetgān tāņkuk; ⁹ Nākā apiņo in ba yerijiyekāt bok, topmāk-topmāk tāyat. ¹⁰ Tānpānj imaka kome terak irit kuņat-kuņat ikek inkāt penta

* 9:1: Stt 1:28

* 9:4: Stt 17:10-14; Wkp 19:26; Lo 12:16,23, 15:23

* 9:6: Stt 1:26; Kis 20:13

* 9:7: Stt 1:28

gäpe gānaŋ naniktä äpuŋo, barak, tom ägwäri ba yepmäŋ towiwani u kudup inkät topmäk-topmäk täyat yäk. ¹¹ Näk inkät topmäk-topmäk täyat uwä ume putputtä imaka kome terak kuŋat täkaŋ ba kome ini äneŋi nämoinik api awähuret.

¹² Anututä ude yäŋpāŋ äneŋi kubä ŋode yäwetgān täŋkuk; Näk inkät imaka kuŋat-kuŋat ikek kuduŋtagān inkät bok it täkaŋ, ba imaka kuduŋtagān kämi ahäktä yāwanikät bok, topmäk-topmäk täyat unitäŋo kudān ŋode; ¹³ Näkŋo gāmok wāra kudān gubam terak peyat. Peyat u kaŋkaŋ topmäk-topmäk komekät täŋkuro unita kaŋ juku piwut. ¹⁴⁻¹⁵ Näkä täŋpewa gubam gwägätpāŋ gāmok wāra ahāŋirān näkä inkät ba imaka irit kuŋat-kuŋat ikek mebāri mebāri ukät topmäk-topmäk täŋkuro u api nadāwet. Nadāŋira ume putputtä kome terak imaka irit ikek kudup wari nämo api dāpek. ¹⁶ Täŋpāŋ gubam terak gāmok wāra parirān kaŋpāŋ kome terak imaka irit kuŋat-kuŋat ikek inkät topmäk-topmäk tärek-täreki nämo täŋkuro u api nadāwet. ¹⁷ Anututä ude yäŋpāŋ Noa ŋode iwetkuk; Kome terak imaka irit kuŋat-kuŋat ikek in kuduŋtagānta topmäk-topmäk täyat unitäŋo kudān u api kak täneŋ.

Noa nanakiye täŋo manbiŋam

¹⁸ Noa nanakiye gäpe gānaŋ naniktä äpuŋo unitäŋo wāpi Siem, Ham, Jafet. Täŋkaŋ Ham uwä Kenan täŋo nani. ¹⁹ Noa nanakiye yarākubä uken naniktä komeŋ äma äbori äbori ahāŋ patpat täŋpāŋ komeŋ komeŋ it yäpmāŋ kuŋkuŋ.

²⁰ Noa uwä ketem piä täkta, äma ude itkuk. Täŋpāŋ Noa u yäpūt peŋpāŋ päya kubä wāpi wain, u piä täŋkuk. ²¹ Täŋpākaŋ kämiwä wain ume yäpmāŋpāŋ naŋkaŋ täŋguŋguŋ taŋpāŋ yottaba gānaŋ morāŋ patkuk. ²² Morāŋ parirān Kenan täŋo nani Ham unitä nani Noa morāŋ parirān kaŋpāŋ noripakiyat äpmo biŋam yäwetkuk. ²³ Yāwerānkaŋ Siem kenta Jafet tek kubä yäpmāŋpāŋ mädeni kāda ämetpāŋ yäpmāŋkaŋ nan morāŋ parirān kāde yāŋ nadāŋpāŋ mäde kādagān päro ämet imiŋkumān.

²⁴ Täŋpāŋ Noa u waintä urirān patkuk kādagān akuŋpāŋ nanaki gweki Hamtä imaka täŋ imiŋkuko unita nadāŋpāŋ ŋode yäŋkuk;

²⁵ Tagwāntä Kenan terak kaŋ ärowān!

U äpaniiniik itkaŋ noriye täŋo piä täŋ yämiktāgān.

²⁶ Ude yäŋpāŋ äneŋi ŋode yäkgān täŋkuk;

Yawe, Siem täŋo Anutu u iniŋ oretna!

Täŋkaŋ Kenan u Siem täŋo piä täŋ imiktāgān.

²⁷ Täŋpākaŋ Anututä Jafet täŋkentāŋ imiŋirān komeŋ taŋŋigān kaŋ pipiyāwān.

Täŋirān Jafet täŋo yeriniyekät Siem täŋo yeriniye bok kaŋ irut.

Täŋpākaŋ Kenan täŋo uwä piä täŋ imiktāgān.

²⁸ Täŋpākaŋ gwāgu pähaptä paorirān Noa uwä äneŋi obaŋ 350 ude it yäpmāŋ kuŋkuŋ.

²⁹ Kuŋarirān obaŋ 950 ude täreŋirān kumbuk.

10

Noa äbeki oraniye täŋo manbiŋam

¹ Gwāgu pähaptä paorānkaŋ u punin terak Noa nanakiye Siem, Ham, Jafet unitäŋo nanakiye ahāŋkuŋ. Äma yarākubä unitäŋo manbiŋam ŋode;

² Jafet täŋo nanakiye wāpi ŋode; Gome, Magok, Madai, Javan, Tubal, Mesek ba Tiras.

³ Gome täŋo nanakiye wāpi ŋode; Askenas, Rifat, Togama.

⁴ Javan täŋo nanakiye wāpi Elisa, Tasis. Täŋkaŋ ämawebe Saiŋras kenta Dodan komeken nanik u imaka, Javāntä äbotken nanik. ⁵ Täŋkaŋ äbot u bäyaŋ weŋŋirä äbot mäyap ahāŋ yäpmāŋ kuŋkuŋ. Äbot mäyap unitäŋo komeŋ ba mani kotäk inigān inigān. U ini buap-buap gwāgu dubiniken ba kome kubākubä gwāgu bāmopiken ittāŋ kuŋkuŋ.

⁶ Ham täŋo nanakiye wāpi ŋode; Kus, Isip, Libia, Kenan.

⁷ Kus täŋo nanakiye wāpi ŋode; Seba, Havila, Sapta, Rama, Sapteka. Rama uwä nanakiyat wāpi Seba kenta Dedan.

⁸ Kus uwä Nimrot täŋo nani. Nimrot u tägaŋpāŋ äma kehāromi, wāpi biŋam nitek täŋkuk. ⁹ Yawetä täŋkentāŋ imiŋirān tom dāpmākta intäjukun ämata itkuk. Mebāri unita äma kehāromi ätuta U Nimrot bumik, Yawetä täŋkentāŋ imiŋirān tom dāpani ärowani itkuko u yāŋ yāwet täkaŋ.

¹⁰ Täŋpāŋ Nimrot unitä Babilonia kome taŋiken yotpārare mäyap täŋkuk. Intäjukunä yotpārare ŋode täŋkuk; Babel, Ereċ, Akat, Kalne. ¹¹ Eruk, Babilonia kome peŋpeŋ Asiria komeken kuŋkuŋ. Kome uken yotpārare wāpi Ninive, Rehobot, Kala, Resen täŋkuk. ¹² Resen yotpārare uwä Ninive Kala yotpārare bāmopiken itak. U yotpārare pähap.

¹³ Isip täŋo yeri äbot-äbot ŋode ahāŋkuŋ; Lidia nanik, Anam nanik, Lehap nanik, Naptu nanik, ¹⁴ Patarus nanik, Kaslu nanik, Krit nanik. Krit naniktä Filistia nanik ahāŋ patpat täŋkuŋ.

¹⁵⁻¹⁸ Kenan nanaki wäpi Saidon intäjukun ahäjnkuk. Saidon ahäjnkuko u punin terak Kenan täño yeri äbot ätu wäpi ñode ahäjnkuj; Hit, Jebus, Amo, Gilgas, Hivi, Alka, Sini, Alvat, Semar, Hamat. Äbot ude ahäjñ yäpmäjñ kuñkuñ.

Kadäni u punin terak Kenan nanakiye täño äbori äbori uken-uken kuñtäñpä kuñkuñ. ¹⁹ Kuñtäñpä kuñkuño unita Kenan nanakiye äbori äboritä kome tañi tokñej moreñkuñ. Kome tañi täñpäñ Saidon kometä päñku kome ban ätu unitäño бага terak tärenjuk. Kome ban u wäpi ñode; Geral, Gasa, Sodom, Gomora, Atma, Seboim, Lasa u tärenjuk.

²⁰ Eruk tawan it yäpmäjñ äbäkañ u Ham nanakiye. Unitäño buap, mani kotäk, komeni, äbori u wäpi wäpi terak tawan pewani.

²¹ Jafet monäni wäpi Siem u imaka, nanakiye ätu ahäjnkuj. Siem u Ebe nanakiye täño orani.

²² Siem nanakiye wäpi ñode; Elam, Asu, Apaksat, Lidia, Aram.

²³ Aram nanakiye uwä ñode; Us, Hul, Geta, Mas.

²⁴ Apaksat uwä Sela täño nani. Selawä, Ebe täño nani.

²⁵ Ebe täño nanaki yarä ahäjnkumän. Kubä wäpi Pelek. Unitäño kadäniken ämawebetä äma äbot-äbotta kome yäpmäjñ daniñkuño unita nanitä wäpi Pelek yäj iwetkuk. Monäni wäpi Joktan.

²⁶⁻²⁹ Joktan unitäño nanakiye wäpi ñode; Almodat, Selep, Hasamawet, Jera, Hadoram, Usal, Dikla, Obal, Abimael, Seba, Ofi, Havila ba Jobap. Äma u kudup Joktan nanakiye.

³⁰ Siem äboriye unitäño kome pom-pom ikek, edap dapuri abani käda itkuk. Mesa kome yäput peñpäñ päñku Sefa täretak. ³¹ Tawan it yäpmäjñ abäkañ u Siem nanakiye. Unitäño buap, mani kotäk, komeni, äbori u wäpi wäpi terak tawan pewani.

³² Äma tawan it yäpmäjñ äpäkañ ño u Noa nanakiye äbori äbori ahäjnkuj udegän. Gwägu pähap paotkuko u punin terak äbot u naniktä äbori äbori ba kome deken deken kuñtäñpä kuñkuñ.

11

Man kotäk yäpmäjñ daniwani täño manbijam

¹ Kadäni uken ämawebe komeni komeni man kotäk kubägän yäk täñkuñonik. Ba imaka wäpi wäpi uwä kudup kubägän yäk täñkuñonik. ² Täñpäñ ämawebe kome dapuri äpmonpanikentä bäyan weñtäj äbäjnkä awañ kubä wäpi Babilonia kome ahäjñpäñ uken yotpärare täñpäñ itkuj.

³ Täñpäñä yot täna yäjñkañ yäjñpäñ-nadäk ñode täñkuñ; Eruk, gäjñpäñ täñpena kwäkä yäwäkañ kädäpken iñjpena kehärom tawut yäk. Ba gäjñ kehärom täwani yäpürärätpäñ däpmäjñ gatäktä kome yäpmäki kome gänäñ nanik upäjñ kañ däpmäjñ gatäna yäk. Ude täñkuño uwä äma kome ätügen naniktä yot mobäpäñ täk täñkuño u nämo täñkuñ. Ba mobä yäpürärätpäñ däpmäjñ gatäktä gäjñpäñ täk täñkuño u nämo täñkuñ. ⁴ Täñpäkañ äma unitä yäjñpäñ-nadäk ñode täñkuñ; Eruk yotpärare tañi kubä täna. Täñkañ yotpärare u bämopiken yot käroni kubä yäpürärätpäñ täñtäj äronitna mingupitä kunum kañ yäpürän! Ude täñitna wäpnin bijam nitek itpäñ komeni komeni kuñtäna kunenjawä yäk.

⁵ Ude yäjñpäñ yotpärare pähap ba yot käroni u täñ irirä Yawetä yabäwayäjñ äpuk. ⁶ Päpä yabäjñpäñ Yawetä yäjnkuk; Bureni, ñowä äma äbot kubägän, mani kotäk kubägän unita yot käroni ño täñpäñä mäden imaka imaka täna yäjñkañ tagägän api täñej. ⁷ Eruk, nin äpmonpäñ man kubägän yäk täkañ u awähutpena manta täñguñguñ kañ tañput yäk.

⁸ Yawetä ude yäjñpäñ äma äbot pähap u yäpmäjñ daniñpäñ yepmanpäñ yotpärare pähap täñ itkuj u peñpeñ komeni komeni kuñtäñpä kuñkuñ. ⁹ Täñpäkañ Yawetä kome uken mani kotäk kubägän yäpmäjñ daniñpewän imätpeñ komeni komeni kuñ moreñkuño unita kome, yot käroni täñkuño unitäño wäpi Babel yäj iwetkuk. Babel mehäri u yäjñuruk-uruk pähap.

Siem nanakiye täño wäpi tawan

¹⁰ Siem täño äbekiye oraniye täño manbijam ñode;

Gwägu pähap paoränkañ obañ yarä tärenjirän Siem uwä obañ 100 täñkuk. Obañ 100 täñjirän unitäño nanaki tuäni Apaksat ahäjnkuk. ¹¹ Apaksat ahäwänkañ obañ 500 it yäpmäjñ äronjirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäjnkuj.

¹² Apaksat uwä obañ 35 tärenjirän nanaki tuäni Sela ahäjnkuk. ¹³ Sela ahäwänkañ Apaksat u obañ 403 it yäpmäjñ äronjirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäjnkuj.

¹⁴ Sela uwä obañ 30 tärenjirän nanaki tuäni Ebe ahäjnkuk. ¹⁵ Ebe u ahäwänkañ Sela u obañ 403 it yäpmäjñ äronjirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäjnkuj.

¹⁶ Ebe uwä obañ 34 tärenjirän nanaki tuäni Pelek ahäjnkuk. ¹⁷ Pelek ahäwänkañ Ebe u obañ 430 it yäpmäjñ äronjirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäjnkuj.

¹⁸ Pelek uwä obañ 30 tärenjirän nanaki tuäni Reu ahäjnkuk. ¹⁹ Reu ahäwänkañ Pelek u obañ 209 it yäpmäjñ äronjirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäjnkuj.

²⁰ Reu uwä obañ 32 tärenjirän nanaki tuäni Seruk ahäjñkuk. ²¹ Seruk ahäwänkañ Reu u obañ 207 it yäpmäj äronjirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäjñkuñ.

²² Seruk uwä obañ 30 tärenjirän nanaki tuäni Naho ahäjñkuk. ²³ Naho ahäwänkañ Seruk u obañ 200 it yäpmäj äronjirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäjñkuñ.

²⁴ Naho uwä obañ 29 tärenjirän nanaki tuäni Tera ahäjñkuk. ²⁵ Tera ahäwänkañ Naho u obañ 119 it yäpmäj äronjirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäjñkuñ.

²⁶ Tera uwä obañ 70 tärenjirän nanakiye ñode ahäjñkuñ; Abram, Naho, Haran. ²⁷ Eruk Tera täño manbiñam ñode; Tera nanakiye Abram, Naho, Haran ahäjñkuñ. Täñpäj Haran täño nanaki Lot ahäjñkuk. ²⁸ Haran nani wäpi Tera u pen irirän Haran uwä ini ahäwani yotpärare wäpi Ur uken kumbuk. Ur u Kaldia komeken itak. ²⁹ Täñpäj Abram kenta Naho webe yäpumän. Abram webeni wäpi Sarai yäpuk. Täñpäj Naho webeni wäpi Milka yäpuk. Naho webeni u Haran täño äperi. Haran uwä äperiyat Milka kenta Iska. ³⁰ Täñpäj Abram webeni Sarai äruñ itkuk.

³¹ Täñpäj Teratä nanaki Abram, Abram webeni wäpi Sarai, orani Haran täño nanaki wäpi Lot, u kudup yäj-yäkñat yäpmäj Kenan komeken kuñkuñ. Kome it täñkuño u wäpi Ur, Kaldia kome bämopiken itak u penñej kädet moräki yäput penñkuñ. Kuñkä kädet bämopiken Haran komeken ahäjñpäj itkuñ.

³² Täñpäkañ Tera u obañ 205 it yäpmäj äronpäj Haran komeken kumbuk.

12

Anututä Abram inita biñam yäpmäj danijñkuk

¹* Eruk Yawetä Abram ñode iwetkuk; Gäk komeka, notkaye, äbotkaye u yepmanjiri kome gäwoñärewayäj täyat uken päñku kañ it.

² Täñpäj näkä iron täñ gaminjira äbotkayetä äbot pähap api itneñ. Ude täñ gaminjira gäkä wäpka biñam ikek itkañ ämawebe mäyap api täñkentäj yämen.

³* Äma iron täñ gaminayäj täkañ uwä näkä udegän iron api täñ yämet.

Täñ kubätä gäk waki täñ gameko uwä näkä udegän waki api täñ imet.

Täñpäkañ gäkä terak ämawebe äbori äbori komeni komeni kuduptagantä iron pähap api yäpneñ.

⁴⁻⁵ Eruk Abram obañ 75 tärenjirän Yawetä iwetkuko ude man buraminpäj komeni wäpi Haran penñej kuñkuk. Inigän nämo kuñkuk. Webeni Saraikät gweki täño nanaki Lot ba piä ämaniye tuñumi Haran itkañ yäpuño päke u kudup yäj-butuwänkañ Kenan kome tañi u kuna yäjñpäj komeni Haran penñej kuñkuñ. Kädet käronj kuñtängän kome tañi Kenan uken ahäjñkuñ.

⁶⁻⁷* Abram Kenan kome kuñtängän kome täpuri kubä wäpi Sekem uken ahäjñkuñ. Kome uken päya tañi kubä äma kubä wäpi Moretä bian piwani itak. Kadäni uken ämawebe Kenantä äbotken nanik uken itkuñopäj Yawetä Abram ahäj iminpäj iwetkuk; Nanakjiye ba äbekjiye orajiyeta kome ño api yämet yäk. Man ude iwetkuko unita Abramtä Yaweta yäjñpäj mobä bukä kubä täñkuk, Yawetä ahäj iminñkuko unita.

⁸ Ude täñpäj Sekem kome u penñej äneñi kuñtängän edaptä äbani käda pom u dubiniken yottaba täñpäj itkuk. Betel kome edaptä äpmonjani käda, Ai kome edaptä äbani käda u bämopiken itkuk. Täñpäj kome uken Yaweta yäjñpäj mobä bukä kubä täñpäj Yaweken yäjñpäjñkuk. ⁹ Täñpäj äneñi akumañ Negev komeken kuñkuk.

Abram Isip komeken kuñkuk

¹⁰ Eruk kadäni uken kome Abramtä itkukken uwä nakta jop itkuñ. Ketem nämoinik unita Isip komeken itpäj-nadäktä kuñkuk. ¹¹⁻¹² Eruk Isip kome kerap täñpäj webeni Sarai ñode iwetkuk; Nadätat yäk. Gäk webe säkgämän gabätat unita Isip ämatä gabäjñpäj api yäneñ; Ai, ño webeni yäj nadäjñkañ näk kumäj-kumäj nutkañ gäk api gabäjñ koreneñ. ¹³* Ude api yäneño unita ñode kañ yäwet; Näk unitäño wanori yäj kañ yäwet yäk. Gäk ude yäweriwä gäka yäjñpäj näk nabäj koreñpäj täga käwep api täñ namineñ yäk.

¹⁴ Ude yäjñpäj kuñtängän Abram Isip komeken ahäjñkuk. Ahäjñirän Isip ämatä Sarai u säkgämäninik kañkañ kañgärip täñkuñ. ¹⁵ Täñpäkañ Isip täño intäjukun äma Fero unitäño piä ämaniye ätutä Sarai u kañkañ päñku Fero biñam iwetkuñ. Ude iweräwä Ferotä yäwerän Sarai imagut yäpmäj Ferotä ini yotken äronkuñ. ¹⁶ Ferotä yotken äronjirän kañpäj Saraita yäjñpäj Ferotä Abram iron täñ iminñkuk. Sipsip, bulimakau, donki ämani webeni, epän ämawebekät kamel ätu ude iminñkuk.

¹⁷ Upäjñkañ Abram webeni Saraita yäjñpäj Yawetä Ferokät äboriye käyäm wakiwaki pewän ahäj yäminñkuñ. ¹⁸ Ude ahäj yäminjirän Ferotä Abramta yäjñpewän äbänpäj ñode iwetkuk;

* 12:1: Apos 7:2-3; Hib 11:8

* 12:3: Gal 3:8

* 12:6-7: Apos 7:5; Gal 3:16

* 12:13: Stt 20:2, 26:7

Wa! Abram, jide tāj namin? Nō webena yāñ imata nāmo nāwetkun? ¹⁹ Imata nō wanotna yāñ nāwetpewi webenata yāpūt? Eruk, webeka nō imagut yāpmāñ ku! ²⁰ Tāñpāñā Ferotā piā āmaniye yāwet-pewān ābā Abram iwetkun; Webeka tuñumka kudup yāñporiñ yāpmāñ ku! yāñ iwetkun. Iwerāwā kunjuk.

13

Abram Lot ini-ini kunjukmān

¹ Tāñpāñ Abramtā webeni, Lot ba tuñumi kudup yāñ-butuwānkañ Isip kome peñpeñ Negev komeken āneñi āronjuk. ² (Abram u Isip kome itkukken tom towiwani, golkāt siliwa monen māyap yāpmāñpāñ tuñum āma tājnkuk.)

³⁻⁴ Eruk, Negev kome u peñpeñ kuñtāngān Betel kome bian itkukken u ahāñpāñ itkuk. Betel kome, Ai kome bāmpoken bian yottaba tāñpāñ mobā bukā tājnkukken u kuñpāñā Yawe iniñ oretkuk.

⁵ Tāñpākañ Lot Abramkāt kuñatku māno u imaka, sipsip, bulimakau ba yot tom gupipāñ tāñpani māyap it imiñjuk. ⁶ Tāñpāñ Abram kenta Lot bok ude irirān yawakiye māyapinik ahāñirā tomtā nakta ketemta wāyākñeñkuño unita bok itnarj nāmo tājnkuk. ⁷ Ude tāñpāñ Abram tāño piā āmaniyekāt Lot tāño piā āmaniye bāmpoken yāñwawak pewā ahāñjuk. (Tāñpākañ kadāni uken Kenan tāño āboriyekāt Peres tāño āboriyetā kome māhem tāñpāñ itkun.)

⁸ Yāñwawak yāñtāko Abramtā Lot nōde iwetkuk; Nek ba piā āmaniye bāmpopiniken āmik man ahāñirān nāmo tāgatak. Nek yanani. ⁹ Eruk kāyan? Kome pāhap pātak u! Unita yāpmāñ danida yāk. Gākā bure kāda kwayāñ nadāwiwā nākā kāpmāk kāda api yāpet. Tāj gākā kāpmāk kāda kwayāñ nadāwiwā nākā bure kāda api yāpet yāk.

¹⁰ * Eruk Lot dapun iñjipewān kwāpāñ Jodan awañ pāhap, ume tāga nikek. Kome uwā Iden piā Yawetā piwani ude bumik, ba Isip kome tāga, Soa kome kāda itak u bumik. (Kadāni uwā Yawetā Sodom Gomora yotpārare u nāmo dāpukken Jodan kometā ude itkuk.) ¹¹ Tāñpāñ Lottā Jodan awañ pāke u inita korekta yāñjuk. Ude yāñpāñ edap ābani kāda u kunjuk. Ude tājnkuko uwā Abram kenta Lot ini-ini pāñku itkumān. ¹² Tāñpākañ Abram Kenan komeken pen irirān Lottā Jodan kome tāño yotpārare itkuño u kubāwā wāpi Sodom u dubiniken kuñpāñ yot tāñpāñ itkuk. ¹³ Sodom uwā māhemiwā wakiinik. Imaka Yawetā momi yāñ nadāñkuko u bumta tāñtāñ kuñat tājnkujonik.

¹⁴ Eruk Lot Abram teñpeñ kuñirān Yawetā Abram nōde iwetkuk; Gāk bāmpo nō itkan kome nō iñj pārewat. ¹⁵ * Kome kudup kāyan u gāka ba gākño ābotkaye māden ahānayāñ tāño unita biñam. ¹⁶ Nākā yāñpewa ābotkaye keñkeñ jirañ ude api ahāneñ. Āma kubātā keñkeñ jirañ tāga daniwewo uwā ābotkaye māden ahānayāñ tāño u imaka, tāga daniwew. Upāñkañ tāga nāmo, u jirañinik api ahāneñ. ¹⁷ Eruk akumañ pāñku kudup yabāñ yāwattāñ ku. Kome pāke nō gākagān ganij kiretat yāk.

¹⁸ Yawetā Abram ude iwerānkañ tuñumi kuduhtagān yāpmāñkañ kuñtāngān Hebron kome pāya āma kubā wāpi Mamretā piwani u dubiniken pāñku ugān itkuk. Pāñku u itkan Yaweta yāñpāñ mobā bukā kubā tājnkuk.

14

Iwantā Abram gweki tāño nanaki Lot topmāñpāñ yāpmāñ kunjuk

¹⁻⁷ Kadāni uken āma Sodom, Gomora, Atma, Seboim ba Soa komeken naniktā Elam kome tāño intājukun āma wāpi Kedolaomi unitāño gāmoriken obañ 12 ude it yāpmāñ ābāñkā eruk obañ 13 uken gañani pāhap nadāñpāñ intājukun āmaniyē wāpi Bela, Bisa, Sinap ba Semebetā bāneñ kubāgān tāñpāñ Kedolaomi, komi piā tāj yāmiñkuko ukāt āmik pewā ahākta yāñpāñ-nadāñjuk.

Ude tāñirā obañ 14 uken Kedolaomi, Elam kome tāño intājukun āma unitā kome ātu tāño intājukun āmakāt āboriyeta gera yāñpewā āmicken tāñkentāñ imikta ābuñ. Tāñkentāñ imikta ābuño u Babilonia, Elasa ba Goim kome unitāño intājukun āma wāpi Amrafel, Ariok, Tidal. Eruk intājukun āma ukāt āboriye ābākañ pengān kome ātukāt āmik tāñpāñ kehāromini yāpmāñ āpuñ. Āma ābot-ābot kehāromini yāpmāñ āpuño u wāpi Refa, Sus, Em, Hol. Tāñkañ kome nōdeken āmik tājnkuk; Asterot-Kanaim, Ham, Save-Kiriataim, ba Sei kome tāño pomkentā pāñku Elparan, kome jopi dubiniken itak u. Tāñpākañ ābot ātu u kehāromini yāpmāñ āpāñkañ eruk āyāñut pāñku Enmispāt kome, wāpi kubā Kades u kunjuk. Kuñpāñ uken Amalek ābot kuduhtagān dāpmāñpāñ yāwat kireñjuk. Ude tājkañ Amo ābotken nanik Hasason-Tama komeken irani u dāpuñ.

* 13:10: Stt 2:10 * 13:15: Apos 7:5

8-9 Eruk ude täjirä Sodom, Gomora, Atma, Seboim ba Soa kome täjo intäjukun ämaniyekät äboriyetä Sidim Awañ, Kumbani Gwägu dubiniken itak u kuñpäj Kedolaomi, Tidal, Amrafel ba Ariok ukät ämik pewä ahäjkuñ. Ämik pewä ahäjkuñ uwa kome 5 täjo intäjukun ämatä kome 4 täjo intäjukun ämakät ämik pewä ahäjkuñ.

¹⁰ Täñpākaj Sidim Awañ uken gwägu károñi okä näbä nikek bumta itkuñ. Täñkañ iwaniyetä Sodom Gomora täjo äma ärowanikät äboriye kudup yawat kirenjirä metäñpeñ kuñpäj ätu okä gwägu u gänañ äpmonpäj paotkuñ. Täjirä ätu metäñpeñ päñku pom terak äronpäj käbop itkuñ. ¹¹ Ude täjirä iwaniye kome 4 uken nanik unitä Sodom, Gomora yotpärare uken päñku u nanik täjo tuñum ketem kudup yäyomägakkuñ. ¹² Abram gweki täjo nanaki Lot Sodom yotpärare itkuo u imaka, injtpäj tuñumi bok yäpmäj kuñkuñ.

¹³ Ämik täjirä Sodom nanik kubätä metäñpeñ päñku Abram u imaka ahäjkuñ unitäjo biñam iwetkuk. (Abram unita äma ätutä Hibru äbotken nanik yäj yäk täñkuñonik. U päya äma kubä wäpi Mamretä bian piwani u dubiniken it täñkukonik. Mamre uwa Amotä äbotken nanik. Unitäjo noripakiyat Eskol kenta Ane. Äma yaräkubä ukät Abramkät hänep kubägän täñpäj itkuñ.)

Abramtä Lot iwan keriken nanik imagutkuk

¹⁴ Eruk, Abramtä nanaki topmäjpäñ yäpmäj kuñkuñ unitäjo manbiñam nadäñpäñ ñode täñkuk; Inikät nanik ämik täñpäj nadäwani ämaniyä yarägän 318 ude yämagutkuk. Yämaguränpäj iwan yawat yäpmäj kuñtängän Dan yotpärareken ahäjkuñ. ¹⁵ Ahäñpäñ biñani ugän Abramtä ämaniyä yäpmäj daniñpäñ ini äbot-äbot yepmanpäñ yäwerän päñku iwaniye ahäj yämiñkuñ. Ahäj yämiñpäñ däpmäjpäñ yawat kirentäj kuñtängän Hoba yotpärare Damaskus guno käda uken ahäjkuñ. ¹⁶ Üken ahäñpäñ tuñum iwantä yäyomägat yäpmäj kuñkuñ u kuduptagän äneñi yäpuñ. Täñpäj Abram gweki täjo nanaki Lotkät Lot täjo tuñum, ukät webe ba ämawebe ätu iwantä kubota täñkuñ u äneñi yämagutkuk.

¹⁷ Täñkañ Abram Elam täjo intäjukun äma Kedolaomi ukät intäjukun äma noriye däpmäjpäñ yawat kirowä kuñjirä eruk äyäjutpäñ komeniken kuñkuk. Kuñjirän Sodom täjo intäjukun äma Abram käwayäj Save Awañ komeken ahäj imiñkuk. (Save Awañ kome u wäpi kubä Intäjukun Äma Täjo Awañ.)

¹⁸ * Täñpākaj Salem täjo intäjukun äma wäpi Melkisedek u imaka, äbä Abram ahäj imiñkuk. (Melkisedek uwa Anutu Ärowaniinik unitäjo bämop äma epän täk täñkukonik.) Eruk, ahäj imiñpäñ käräga kenta wain ume Abramtä imiñkuk. ¹⁹ Imiñpäñ kon man ñode iwetkuk; Abram, Anutu Ärowaniinik kunum bibik gatäwanitä imaka tägatäga täñ gamiton!

²⁰ Täñkañ Anutu Ärowaniiniktä iwankaye ketkaken yepmankuko unita wäpi iniñ oretsi! Ude iweränä Abramtä tuñum iwan keriken nanik yäyomägakuko ukät nanik ätu buñät imiñkuk.

²¹ Ude täj imiñkañ ätu nanak kuñjirän Sodom täjo intäjukun ämatä Abram ahäj imiñpäñ ñode iwetkuk; Ämawebenaye nomägakkuñ u äneñi naniñ kire. Täñ, tuñumä gäkñata it gamikot yäk. ²²⁻²³ Yäjirän Abramtä Sodom täjo intäjukun äma u iwetkuk; Yawe Anutu Ärowaniinik, kunum kome täñkuko u wäpi terak man kehäromi ñode gäwetat; Näk tuñum täpuri-inik u ba u ketkaken nanik kubä nämoinik yäpayäj. Imata, gäkä ñode yäwenta; Näkä Abramtä tuñum mäyap imiñjira tuñum äma täñkuk yäj yäwenta yäk. ²⁴ Täñpākaj ketemka täpuri ämanayetä kädet miñjin naño unita täga nañ yäj nadäsi yäk. Ba äma näkkät ämikta kuñkumäño wäpi Ane, Eskol, Mamre, tuñum unitä täga yäpnañ nadäj yämiñjiri yäput yäk.

15

Anututä Abramkät topmäk-topmäk kubägän täñkuk

¹ Ude täñpäj mäden Yawe täjo mani kotäktä Abram ayäbu ahäj imiñpäñ iwetkuk; Abram, umun täwentawäl!

Näkñagän gäkño kurepä ude api it yäpmäj ärowet!
Täñkañ näkñawä gwäki ärowani ude api it gamet.

² Yäwänä Abramtä iwetkuk; Ekäni Yawe, gäk imatäken kubä namayäj yäñpäñ yäyan? Näk kadäni károñi it yäpmäj äbatat upäñkañ nanakna kubä nämo. Näkjo kome ba tuñum piä ämana Damaskus komeken nanik wäpi Eliesa unita biñam api täneñ yäk. ³ Nadätan? Gäk nanak kubä nämo namiñkun! Unita epän ämana kubätä näkño kome ba tuñum api korewek yäk.

⁴ Ude yäwänä Yawe täjo mani kotäktä ñode ahäj imiñkuk; Äma wäpi yäyan unitä gäkño kome ba tuñum nämo api korewek. Nämo, gäkñaken nanaka ahäwayäj täyak unitä gäkño tuñum api korewek. ⁵ * Ude iwetpäjä yäjñikñat päñku yäman umu ñode iwetkuk; Gäk

* 14:18: Hib 7:1-10 * 15:5: Rom 4:18; Hib 11:12

doranpän kunum terak ijinpewi ärowän. Ijinpewi ärowänpän guk täga daninanji tänpäwä, eruk dani! Ude yänpän iwetkuk; Nanakaye ahänayän täno yabätan udegän api ahän yäpmän kuney yäk.

⁶* Tänpäkan Abram Yawetä iwetkuko u nadäkinik tänkuko unita äma siwonji yän yäntären iminjuk.

⁷ Tänpän node iwetgän tänkuk; Näk Yawe, kome no ganin kirewa gäkñata binjam täkta Ur yotparare Kaldia komeken nanik gämagut yäpmän äburo u. ⁸ Ude iweränkan Abramtä iwetkuk; Ekäni Yawe, jide tänpän kome no näkä bureni korewetta yän nadäwet?

⁹ Yäwänä nnode iwetkuk; Bulimakau gubanji kubä, meme kubä ukät sipsip ämani kubä, oban yaräkubä tärewani ukät känaräm kubä notek kubä u yäpmän näkken äbi. ¹⁰ Ude yäwänä Abram udegän tänkuk. Yäpmän päñku kwäk dunpän kuknji ini terak, kuknji ini terak tawanj penjuk. Barakä kumän ikek penjuk, kwäk nämo dunjuk. ¹¹ Ude penjirän barak tanji ätutä tom madän penjuk u nanayän äpäñirä Abramtä täñ-yäwatuk.

¹²* Eruk edap äpmonjpayän täñirän Abram patgunj täñirän bipmän urani umuri pähap kubätä uwäk tänkuk. ¹³* Tänpäkan Yawetä Abram iwetkuk; Bureni-inik gäwera nadä; Kämiwä, äbotkaye kämi ahänayän täkanj uwä kome kudupiken päñku irirä kome unitäno mähemtä komi piäken api yepmanej. Oban 400 udetä komi piäken itkanj äma keru terak komi bumta api nadänej. ¹⁴* Upänkanj komi piä täñ yäminayän täno unita kowata näkä api yämet. Tänpäkan kämiwä äbotkaye komi piäken nanikpän tunum ärowani nitek api äpämanj kunej. ¹⁵ Gäkña uyaku tägawani tänpän kumänpän äbekaye oranjkaye täno itpäñ-nadäk komeken api äpmonjen yäk. ¹⁶ Tänpän Amo täno äboriye unitäno waki-wakini yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ täñ yäpmän äronjirä oban 400 bumik tärewänkanj Amo äboriye däpmänpän yäwat kireñira äbotkaye änej äyänutpen api ämnej yäk.

¹⁷ Yawetä ude iwerirän kome dapuri äpmonj päñ bipmän urirän kädap gäyäkät topän mebet ahänpän tom dunpän penjuk u kuknji kuknji irirän bämpögn kunjumän. ¹⁸⁻²¹* Kepma ukengän Yawetä Abramtä topmäk-topmäk tänpän iwetkuk; Kome no gäkño äbotkayeta yämikta yänkehärom täyat. Kome uwä Isip täno ume wäpi Nail unitä päñku Yufretis ume u täretak. U Ken, Kenas, Katmon, Hit, Peres, Refaim, Amo, Kenan, Gilgas, Jebus unitäno komeni gäkño äbotkayeta api yämet.

16

Abramtä Haga webenita yäpuk

¹ Tänpäkan Abram täno webeni Sarai u nanak kubä nämo bäyanjuk. Täñirän Sarai täno piä watä webe Isip nanik kubä itkuko u wäpi Haga. ² Irirän Saraitä Abram nnode iwetkuk; Nadätan, Yawetä nadäñirän äruj itat unita watä piä webena ukät pätkon. Parirän webe uterak nanak ätu käwep ahän nimek yäk. Ude iweränä Abramtä Sarai täno man buraminkuk. ³ Eruk, Abramtä Kenan komeken oban 10 ude irän tärenjirän, Saraitä Isip nanik watä piä webeni wäpi Haga u api Abram webenita ininj kireñjuk. ⁴ Ininj kirewän bok parirän nanak kok itkuk. Tänpän Haga nanak kok itat yän nadänpän Saraitä nadäwän äpani tänkuk. ⁵ Ude tänkuko unita Saraitä äpi Abram nnode iwetkuk; Näkä mäyäk nadätat uwä gäka binjam täyak yäk. Näkä watä webena gaminjpäñ kupänka terak penkut. Tänpän unita Hagatä nanak kok itat yän nadänpän näka nadäñirän äpani täyak yäk. Unitä gäkkät nek bämpnekken man pätak u Yawe ini-tägän yäpmän daniwän yäk.

⁶ Ude yäwänä Abramtä iwetkuk; Ude nämo! Piä watä webe u mähe mi gäkä täyan. Unitä u ba u täñ ima yänpänä täga api täñ imen yäk. Yäwänä Saraitä Hagata iwan täñ iminjäyon metänpenj kunjuk.

⁷ Haga metänpenj päñku Su kädet kunjtängän kome äma nämo iraniken ume täpuri kubäken ahänpän itkuk. Uken irirän Yawe täno anjero ahän iminjuk. ⁸ Ahän iminjänä nnode iwetkuk; Haga, Sarai täno watä webe, gäk de naniktä äbätan? Ba de kwayän? Yäwänä Hagatä iwetkuk; Intäjukun webe Sarai kanjuntan äbätat yäk.

⁹ Ude iweränä Yawe täno anjero unitä nnode iwetkuk; Gäk intäjukun webeka änej kunjanj mani kanj burami yäk. ¹⁰ Nadätan? Näkä tänpewa gäkño äbekaye oranjkaye bumta, ämatä daninanji nämo ude api ahänej yäk. ¹¹ Ude yänpän Yawe täno anjero unitä nnode iwetgän tänkuk;

Nadätan? Gäk nanak kok itan. Nanak ämani u bäyanpänä wäpi Ismael kanj iwet, Yawetä konäm butewaki täñiri nadäñkuko unita yäk.

¹² Täganpän tom ägwäri udewani api irek yäk.

Nanaka uwä ämata iwan täñ yäminjirän ämatä udegän api täñ iminnej.

* 15:6: Rom 4:3; Gal 3:6; Jem 2:23 * 15:12: Jop 4:13,14 * 15:13: Kis 1:1-14; Apos 7:6 * 15:14: Kis 12:40-41;

Apos 7:7 * 15:18-21: Apos 7:5

Noriye kuduptagänta iwan täñ yämiñtäñ api kuñarek yäk.

¹³ Ude iwetkuko unita Haga bänepitä ñode nadänjuk; Nabäñpäñ-nadäwani unitä kwawak ahäj namiñjirän karo unita Yawe täño wäpi ñode iwetat; Gäk Yawe nabäñpäñ-nadäwani u yäk. ¹⁴ Mebäri unita ume terak itkuko u wäpi ñode yäk täkañ; Irit mähe mi nabäñpäñ-nadäwani unitäño ume dapuri. Ume u Kades yotpärare, Beret yotpärare bä mopiken pen itak.

¹⁵ * Eruk, kadäni tärenjirän Hagatä Abramta nanak kubä bäyañ imiñjuk. Bäyawänä Abramtä nanak wäpi Ismael yäj iwetkuk. ¹⁶ Täñpäkañ Abram täño obañ 86 tärenjirän Hagatä nanaki Ismael bäyañ imiñjuk.

17

Anututä Abramkät topmäk-topmäk täñjukko unitäño kudän

¹ Abramtä täño obañ 99 tärenjirän Yawetä ahäj imiñpäñ ñode iwetkuk; Näk Anutu kehäromi mähe mi yäk. Gäk gämotnaken itkañ siwoñjigän kuñat täyi yäk. ² Täñjiri näkä gäkkät topmäk-topmäk täñpäñ äbotkaye mäyap api pewa ahäj gamineñ.

³ Ude iweränä Abramtä inämi kome terak yäpäñ äpmonjöpäñ parirän Anututä iwetkuk; ⁴ Nadätan? Näk gäkkät topmäk-topmäk täyat uwä ñodeta; Gäk äma äbori äbori äbori unitäño nani api täppen. ⁵ * Täñkañ wäpka Abram uwä wari nämo api gäweret. Nämo, gäk äma äbori äbori unitäño nani yäj nadäj gaminjira kuñarayäj täno unita wäpka Abraham api gäweret yäk. ⁶ Täñkañ näkä täñpewa nanakaye mäyapinik api ahäneñ. Ahäñpäñä ätutäwä intäjukun äma irit piä api täneñ. Nanakaye mäyap ahänayäj täño unitä äbori äbori kome ni kome ni api it yäpmäj kuneñ. ⁷ * Topmäk-topmäk gäkkät täyat ñonitä gäk ba nanakayetä äbotkentä äbekiye oranikeken tärek-täreki nämo, api pat yäpmäj kwek. Täñjirän nähä gäka ba äbekaye orañkaye kämi-kämi ahänayäj täñkañ unitäño Anutu api iret yäk. ⁸ * Apiño Kenan komeken itan ñowä äbani ude itan upänkañ kome ño gäk ba äbekaye orañkaye kämi-kämi ahänayäj täkañ unitä mähe mi tärek-täreki nämo täneñta api taniñ kirewet. Täñpäñ äbotkaye unitäño Anutu api iret yäk.

⁹ Ude iwetpäñ Anututä Abraham ñode iwetgän täñjuk; Gähäwä topmäk-topmäk gäkkät täyat unitäño käderi iwat yäpmäj kañ kuñat. Täñjiri äbekaye orañkaye kämi ahänayäj täkañ u udegän kañ iwat täñput. ¹⁰⁻¹³ * Topmäk-topmäkna täño kudän ñode; Nanak ämani ahäñpäñ kepma 8 ude tärenjirän gupi moräk madäj yämik täneñ. Nanak ämani kuduptagän apiñotä kämi ahänayäj täño uwä udegän kañ täk täñput. Inä ude tänyayäj täño uwä näkä gäkkät topmäk-topmäk unitäño kudän ude api irek. Täñpäkañ nanakayetagan nämo yäyat. Gäkño piä ämakaye täño nanak ba kome kubäken nanik moneñpäñ suwawani unitäño nanakiye udegän gupi moräk madäj yämineñ. Täñkañ topmäk-topmäk näkä inkät täyat uwä tärek-täreki nämo api it yäpmäj ärowek. ¹⁴ Täñpäkañ äma kubä gupi moräk nämo madäweko uwä äma uwä äboriken nanik iwat kirewäkañ inigän api kuñarek, äma uwä näkño topmäk-topmäk yäpmäj däknewayäj täko unita.

¹⁵ Ude yäñpäñ Anututä Abraham äneñi kubä ñode iwetgän täñjuk; Webeka Saraita gäwera; U wäpi Sarai yäj nämo api iweren. Nämo, Sara yäj kañ iwet. ¹⁶ Bureni-inik, näkä iron täñ imiñjira Saratä koki itpäñ nanak kubä api bäyañ gamek. Saraken nanik äma äbori äbori api ahäneñ. Ba uken nanikgän ätu uwä äbot täño intäjukun äma api ahäj yäpmäj kuneñ.

¹⁷ Anututä ude iweränä Abraham kome terak inämi yäpäñ äpmonjöpäñ patkañ äräpi nadäñpäñ ñode nadänjuk; Wära! Äma kubä obañ 100 tärewani näk ude wani nanak kubä täga pewän ahäwek? Ba webena Sara obañ 90 tärewänkañ nanak kubä täga bäyawek? Nämoinik! ¹⁸ Ude nadäñpäñ Anutu iwetkuk; Nanakna Ismael bian bäyañkuro unitä gäkño iron terak täga itnañi nämo?

¹⁹ Yäwänä Anututä iwetkuk; Ude upänkañ webeka Saratä nanak kubä bäyañ gamänkañ wäpi Aisak yäj kañ iwet. Ahäñpäñ tägawänkañ ukät topmäk-topmäkna api täppet. Täppäñ äboriyekät udegän, topmäk-topmäk uwä tärek-täreki nämo api it yäpmäj kwek. ²⁰ Täñ Ismaelta yäno u nadäj gaminpäñ iron täñ imiñpewa äboriye mäyap api ahäj imineñ. Täppäñ nanakiye 12tä wäpi biñam ikek itkañ yabäj yäwat piä api täneñ. Täñkañ näkä täñkentäj imiñjira nanaki ahäj yäpmäj kuñtäko äbot tani kubä api täñpek. ²¹ Upänkañ Ismael ukät topmäk-topmäkna nämo api täppet. Nanaka Aisak ukät uyaku api täppet. Täñkañ nanak uwä Saratä obañ kubä gunonita api bäyañ gamek yäk. ²² Eruk, Anutu Abrahamkät man yäñtärenpäñ Abraham teñpeñ äronjuk.

²³ Teñpeñ äronjukko kepma ugän Abrahamtä Anutu täño man buramiñpäñ nanaki Ismael gupi moräk madäj imiñjuk. Nanaki Ismaelkät piä ämaniye inikät irani ba kubäken nanik suwawani u ämani kudup gupi moräk madäj yämiñjuk. ²⁴ Täñpäkañ Abraham ini uwä obañ

* 16:15: Gal 4:22 * 17:5: Rom 4:17 * 17:7: Luk 1:55 * 17:8: Apos 7:5 * 17:10-13: Apos 7:8; Rom 4:11

99 tärewänkaḡ gupi moräk madäḡ imiḡkuḡ. ²⁵ Täḡ nanaki Ismael uwä obaḡ 13 tärenjirän nanitä gupi moräk madäḡ imiḡkuḡ. ²⁶ Bureni, kepma ugän, Abrahamkäḡ nanaki Ismael gupi moräk madäḡ yämiḡkuḡ. ²⁷ Täḡkaḡ Abraham täḡo piä ämaniye, ini ugän bäyawani ba kome kubäken nanik monenpän suwawani u imaka, kuduḡtagän gupi moräk madäḡ yämiḡkuḡ.

18

Anututä Abraham ahän imiḡkuḡ

¹ Kadäni uken Abrahamtä päya, äma kubä wäpi Mamre unitä piwani u dubiniken it täḡkukonik. Täḡpän kadäni kubä, kepma bä mopiken Abraham yottaba yäman maḡit irirän Yawetä ahän imiḡkuḡ. ² * Abraham maḡit ittängän ijiwän kwäpän yabänkuḡ; Äma yaräkubä inamiken käronḡ wädän irirä. Yabänpän dubiniken bäräḡeḡ kuḡkaḡ oraḡ yämikta gwäjin ḡpmonpän yäwetkuḡ; ³ Ärowaninaye, in näka täga nadäḡ naminpän piä ämajin näk, nämo närepmiteḡ yäk. ⁴ Näkä yänpewa ume yäpmän äbäpän kuroḡjin ärutkaḡ päya ḡo äyuḡken itpän-nadäk täkot. ⁵ Täḡjirä ketem ätu tama naḡ täpäneḡkaḡ kuna yänpänä kukot yäk. Näkä yotken äbänö unita nadäḡ naminjirä ude täḡkentän tama! Yäwänä iwetkuḡ; Täga, yäyan ude täyi yäk.

⁶ Täga yän iweräkaḡ Abrahamtä yot gänaj äro webeni Sara iwetkuḡ; Eruk, plaua ätu bu-mik gwetkaḡ awähutpän käräga säkgämän ätu bäräḡeḡ ijin yämisi yäk. ⁷ Iwetpänä Abraham bäräḡeḡ pänku bulimakau nanaki säkgämän kubä yäpmän pänku piä ämani kubäta imänkaḡ bäräḡek madäḡpän ijinkuḡ. ⁸ Täḡjirän bulimakau nonoḡ umeni ba gakḡikät bulimakau madäḡpän ijiko u penta yäpmän päbä yämiḡkuḡ. Yämän naḡ irirä iniwä päya äyuḡken käronḡ wädän itkuḡ.

⁹ Käronḡ wädänjirän iwet yabänkuḡ; Webeka Sara de? Yäwäwä yäwetkuḡ; Yot gänaj itak yäk. ¹⁰ * Yäḡjirän Yawetä iwetkuḡ; Apiḡo kadäni itkamän ḡodeken obaḡ kubä gunonita näk äneḡi api äbet. Äneḡi äbänjira Saratä nanak kubä api bäyawek yäk. Täḡpänä Sara äma itkuḡo u mädeniken yämaken itkaḡ man yänkuḡo u nadänkuḡ. ¹¹ Abraham kenta Sara uwä tägawaniinik täḡkumän. Täḡpän Saratä nanak bäyananji nämo täḡkuḡ. ¹² * Unita Saratä ḡode nadänpän mägayänkuḡ; Näk gupna tepmom ikek. Äpna u imaka, tägawanigän unita bok patpän jide täḡpän gäripi nadäwet?

¹³ Sara ude nadänjirän Yawetä Abraham ḡode iwet yabänkuḡ; Sara imata näk webe pähap täyat ḡopän nanak täga nämo bäyawet yän nadänkaḡ mägayätak? ¹⁴ * Yawetä imaka u ba u kubä täḡpayänä täga nämo täḡpän waneḡ. Nämo iniki! Obaḡ kubä gunonita, kadäni gäweraro udeken äneḡi äbänjira Sara nanak api bäyawek. ¹⁵ Yawetä ude yänjirän Sara umuntanpän äwo yänpän yänkuḡ; Näk nämo mägayät yäk. Yäwänä iwetkuḡ; Mägayänopän jop yäyan yäk.

Abrahamtä Sodom yotpärareta Anutuken konäm butewaki täḡkuḡ

¹⁶ Äma yaräkubä Abrahamkäḡ itkuḡo u akumaḡ kuna yänkaḡ Sodom yotpärare etä päpmo kaḡkuḡ. Täḡjirä Abrahamtä kädet miḡin yepmaḡpa kut yänkaḡ bok kuḡkuḡ. ¹⁷ Kuḡkaḡ Yawe nadäk-nadäki-ken ḡode nadänkuḡ; Jide täkta nadätat uwä Abrahamta käbop nämo peḡ imet. ¹⁸ Nadän imiḡjira Abraham täḡo oraniyetä bureni-inik äbot taḡi ba kehäromi nikek api täneḡ. U wäpi terak täḡkentän yämiḡpewa ämawebe kuduḡtagän uken-uken nanik iron pähap api ahän yämineḡ. ¹⁹ Abrahamtä nanakiye ba oraniye äbekiye näkḡo kädet yäwoḡärenpewän näkḡo man buraminpän kuḡat-kuḡat siwoḡi iwätpän täneḡta unita näk Abraham näkḡata yäpmän daniḡkut. Ude täḡjirä näk Yawetä imaka Abrahamta biḡam yänkehärom taḡpän iwetkuro unitänö bureni näk täga api pewa ahän imineḡ yäk.

²⁰⁻²¹ Ude nadänpän Yawetä Abraham iwetkuḡ; Sodom Gomora yotpärareken nanik täḡo irit kuḡatkuḡari wakiniḡ täḡpewä jukunaken yänkuruk-kuruk bumta ahätak unita yabänpän-nadäkta kwa yäk. Yänkuruk-kuruk nadätat uwä bureni ba jop käwep yäk.

²² Täḡpän äma yarä u Abraham teḡpeḡ Sodom käda kuḡkumänopän Abraham Yawekät itkumän. ²³⁻²⁴ Ittängän Abrahamtä Yawe inamiken kuḡpän butewaki man ḡode iwetkuḡ; Bureni? Gäk äma waki ba äma siwoḡi bok api däpmanḡ paoren? ḡode täga nämo täḡpen? Ämawebe siwoḡi kuḡarani 50 ude itneḡo uwä yotpärare kudup täḡpi waneḡtäwä. Äma siwoḡi kuḡarani 50 unita yänpän päke u täga nämo yabän korewen? ²⁵ Ämawebe siwoḡi bok waki täḡpani bok däpayanḡ täno uwä imaka tänanji nämpän täḡpen. Gäkḡo mebärika nadätat. Gäkä äma waki täḡpani ba äma siwoḡi kuḡarani yäpmän daniḡpän kudän siwoḡi täk täyan unita äma täga ba waki bok u däpnanji nämo yäk.

²⁶ Yäwänä Yawetä iwetkuḡ; Sodom ämawebe siwoḡi kuḡarani 50 ude yabänpänä unita yänpän ämawebe kudup api yepmaḡpet yäk. ²⁷⁻²⁸ Yäwänä Abrahamtä iwetkuḡ; O Ekäni, gäk

ärowani. Näk äma äpani upäñkanj näk nämö mäyäk tañkanj äneñi gäwetat. Näk 50ta yäropäñ siwoñi äma 45 ude itneñowä gäk täga yepmañpen? Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ämawebe siwoñi 45 ude yabäñpäñjä yotpärare u nämö yäpa waneñ. ²⁹ Ude yäwänä Abrahamtä äneñi iwetgän täñkuk; Ämawebe 40gän ude yabäñpäñjä däpen ba? Yäwänä iwetkuk; Eruk ämawebe 40 unita yäñpäñjä kudup yabä kätäwet yäk. ³⁰ Iweränä Abrahamtä yäñkuk; O Ekäni äneñi gäwetat unita nämö nebewen! Ämawebe siwoñi kuñarani 30gän ude iräwä jide api täñpen? Api däpen ba nämö api däpen? Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ämawebe siwoñi kuñarani 30 unita yäñpäñjä nämö api däpet yäk.

³¹ Yäwänä äneñi Abrahamtä iwetgän täñkuk; O Ekäni, näk nämö mäyäk tañkanj äneñi gäwetat. Ämawebe siwoñi 20gän itneño uwä däpen ba nämö däpen? Yäwänä Ekäni tä iwetkuk; Ämawebe 20 ude itneño unita yäñpäñjä kudup yepmañpet yäk.

³² Ude yäwänä Abrahamtä yäñkuk; O Ekäni, nämö nebewen! Kubäkät yäwayäj; E, ämawebe 10gän iräwä jide täñpen? Yäwänä Ekäni tä yäñkuk; Ämawebe siwoñi kuñarani 10 ude iräwä yotpärare u nanik kuduñtagän api yabäñj korewet yäk.

³³ Eruk Yawetä Abrahamkätä ude yäwän tärewän kuñirän Abraham äneñi äyänutpäñjä yotken kuñkuk.

19

Sodom naniktä wakiwaki täk täñkuño unitäño manbiñam

¹ Eruk bipäda ugän Lottä Sodom yotpärare täño kädet moräkiken irirän anjero yarä ukeño ahäj imiñkumän. Ahäj imiñirän yabäñpäñjä päñku iñami yäpäñ äpmonpäpäñjä yäniñ oreñtük. Yäniñ oretpäñjä yäñkuk; ² Ärowaninyat, näkä yotken äbäñirän täñkentäjä tama! Näk kuroñjek ärutpäñjä bipani ño itpäñjä pätna yäñewänkanj kanj kun yäk. Ude yäwänä iwetkumän; Nämö, yotpärare täño käbeyä bägupken jop pädayäj yäk.

³ Jop uken pädayäj yäwänä man kehäromigän yäñtäyon Lottä yotken kuñkuñ. Kuñpäñjä yot gänañ äro irirän Lottä käräga yiskät nämö awähurani u ba ketem tägatäga ätukät iñij yämän nanjkuñ. ⁴ Nanjkanj dämpmon pätnayäj täñirä Sodom nanik äma ekäni gubañjä päke u kudup Lot täño yot u it äyänutkuñ. ⁵ It äyänutpäñjä Lot gera täñpäñjä iwetkuñ; Äma yarä gäkken äbämäno ukeño de itkamän? Äma yarä u yäñ-yäkñjat yäpmäj ninken äbi yäk. Yarä u yäpmäj ninken äbikanj yäjitna yäj nadäkamäj yäk.

⁶ Ude yäwäwä man yäna yäñkanj Lot yäman äpmonpäñjä yäma ukät yäwatuk. ⁷ Yäma ukät yäwatpäñjä yäwetkuk; O notnaye, wakiwaki tänayäj nadäkanj u nämö täneñ yäk. ⁸ Nämö, näk äpetnayat gubañjä yarä ño ämakät nämö pärani unita yarä u yäpmäj äbä tamakanj ukät jide tänayäj nadäkanj uwä täkot yäk. Täñ äma yarä ban naniktä näkken äbumäno uwä näkä watäni it yämitat unita waki täñ yämineño!

⁹ Ude yäwänä iwetkuñ; Kewejä nimi! Gäk kome mähem nämö unita kädet udewanita gäkä man täga nämö niweren yäk. Nadätan? Yarä unita täñ yäminayäj täkamäj uwä irepmiñpäñjä gäka waki-inikinik api täñ gamine! yäk. Ude yäñpäñjä Lot pimiñ iwat-pewä kwänpäj yäma dämpmäj eränayäj täñkuñ.

¹⁰ Täñirä äma yarä yot gänañ itkumäno u bäräñejä päbä yäma dätpäñjä Lot kerigän iñitkanj wädäj yäpmäj yot gänañ ärowänkanj yäma ukätkumän. ¹¹ * Täñpäñjä äma yarä unitä täñpewän äma yäman itkuño uwä dapuri bipmäj utkuñ, äma ekäni bok, gubañjä bok. Dapuri bipmäj uräpäñjä yämata puñ iñiñkuñ.

Lotkät äboriye Sodom yotpärare penpeñ kuñkuñ

¹² Eruk äma yarä unitä Lot iwetkumän; Gäk nanakaye äpetkaye yepmañkaye ba nägät moräkaye ätu yotpärare ñoken iräwä kuduñtagän yäwetpäñjä yämagurikanj yotpärare ño penpeñ kut yäk. ¹³ Nek yotpärare ño dämpmäj moredayäj nadäkamäk. Yotpärare ñonitäño waki mebäri mebäritä yäñkuruk-kuruk pähap ude Yawe jukuniken äpmonkuko unita penj niwet-pewän yotpärare ño dämpmäj morekta äbumäk yäk.

¹⁴ Lottä man iwetkumäno u nadäñpäñjä päñku yepmaniyat, äperiyatta iwoyäwani u yäwetkuk; Oi, bäräñej! Yawetä kome ño dämpmäj morewayäj täyak yäk. Yäweränkanj Lot jop yäñnikñjatak yäj nadäñkanj mani nämö buramiñkumän.

¹⁵ Eruk yäñewänä tamijan bipani anjero yarä ukeñoñitä Lot penj iwetkumän; Bäräñejä bäräñej! yäk. Webeka ba äpetkayat ño yäñ-yäkñjat yäpmäj ku yäk. Ude täñpayäj täno uyaku inä yotpärare ñokät bok nämö paotnayäj yäk.

¹⁶⁻¹⁷ * Täñpäkanj Lot kwikinik kwikinik täñirän Yawetä butewaki nadäj yämiñpäñjä anjero ukeño yäwet-pewän nädamiñi-nani kerigän yepmäñiñpäñjä yäñ-yäkñjat yäpmäj yotpärare gägäniken kuñpäñjä anjero kubätä yäwetkuk; Bäräñekinik kukot! Äyänutpäñjä ijik ba awañ uken

itpäñ-nadäk nämo täneñ. Bäräñeñ kumañ pom uduken kañ kut. Uyaku nämo api kumneñ yäk.

¹⁸ Ude iweränä Lottä yäñkuk; Ärowanina, ude nämo! yäk. Ude täga nämo täñpet. ¹⁹ Gäk iron tañi täñpäh orañ naminjirän nämo kumaro upähkañ pom udu baninik itkañ unita waki ahäwayäh täyak unita pom uken nämo ahäñkañ bämopiken paoret yäk. ²⁰ Yotpärare täpuri udu ka! U täpuri, ei yäh? U uyaku tuän bumik yäk. Uken nepmañpi yäpmäh kwayäh täro uyaku nämo paoret yäk.

²¹⁻²² Ude yäwänä iwetkuk; Eruk yäyan unita täga nadätat yäk. Yotpärare gäkä yäyan u nämo dāpayäh upähkañ bäräñeñ metäñpeñ kut yäk. Yotpärare uken ahäwikañ uyaku kome ño täga täñpa wanayäh yäk.

(Yotpärare u Lottä täpuri yäh yäñkuko unita wäpi Soa yäh yäk täkañ. Soa u nininken man terak täpuri.)

²³ Kuñtäyon edap dapuri äbänjirän Lot yotpärare täpuri Soa uken ahäñkuk. ²⁴⁻²⁵ * Ahänjirän Yawetä täñpewän iwän kädäkut mebet ikek Sodom Gomora yotpärare terak äpuk. Iwän kädäkut mebet ikek äpuko u Sodom Gomora nanik ba awañ pähap uken nanik ämawebe ba ketem imaka imaka u kudup ijñ moreñkuk. ²⁶ * Täñjirän Lot webeni kuñtängän äneñi äyänjupäh Sodom yotpärare kañpähä bewe äworeñkuk.

²⁷⁻²⁸ Täñpähkañ patkuko kome yähje-yäheta Abraham akumañ kumañ päñku kome bian Anutu injamiken itkukken uken ahäñkuk. Päñku ahäñpäh kañkuk; Sodom Gomora ba kome awañ pähap uwä gupe kädäh mebet ikek bumik akuñjirän.

²⁹ Yawetä Sodom Gomora awañ pähap Lottä iraniken u nanik kudup dāpmäh moreñkuko upähkañ Abrahamta nadähpäh Lot uken nanik imagut yäpmäh kuñkuk.

Lot kenta äperiyat täño manbijam

³⁰ Täñpäh Lot u Soa yotpärare täpuri uken itta umuntañpäh äperiyat yähwän yäpmäh pomken kuñkañ möbä käwut kubäken it täñkuñonik. ³¹⁻³² Eruk kadäni kubäken Lot äperi mokitä wenäni iwetkuk; E, nek täño nannek tägawani täyak yäk. Täñjirän ämawebe komeñi komeñitä täk täkañ ude äma nek yäpmähpäh nektä nanak bäyakta nämo inik itkañ unita wain mujipi täño ume täkätpäh nanta imida nañpäh täñguñ tawähpäh ukät patkañ nanak kok ikek kañ itda. Ude täñitda nan täño nägät moräk api it yäpmäh ärowek yäk.

³³ Eruk bipani ugän wain ume imän nañpäh täñguñ takinik täñpäh nämo nadänjirän äperi moki nanikät patkumän.

³⁴ Täñpäh äneñi patkuño yähewänkañ mokitä wenäni iwetkuk. Näkkät uku kwep bipani päramäko u yäk. Unita apiño äneñi wain ume imida nañjirän gäkkät bipani kañ parun yäk. Ude täñpäh uyaku nek bok nannektä nanak kañ nimän yäk. ³⁵ Eruk bipani ugän nanita wain ume imän nañpäh täñguñ takinik täñpäh nämo nadänjirän äperi wenänikät patkumän.

³⁶ Täñpäh Lot äperiyat nanikät ude täñpäh nanak kok itkumän. ³⁷ Ittängän mokitä nanak ämani bäyañpäh wäpi Moap yäh iwetkuk. Apiño Moap äbot itkañ uwä Moap, Lot äperi mokitä bäyañkuko u täño orani pähap. ³⁸ Täñpähkañ wenänitä udegän nanak ämani bäyañpäh wäpi Benami yäh iwetkuk. Apiño Amon äbot itkañ uwä Benami, Lot äperi wenänitä bäyañkuko u täño orani pähap.

20

Abraham kenta Abimelek täño manbijam

¹ Abrahamtä Mamre kome peñpeñ kome tañi kubä wäpi Negev uken kuñkuk. Negev kome u Kades Su kome bämopiken uken. Täñpäh Abrahamtä yotpärare kubä wäpi Gera uken itkuk.

² * Itkañ webeni Sarata u wanotna yäh yäñkuk. Bijam u nadähpäh Gera yotpärare täño intäjukun äma Abimelektä yähpewän Sara yähikñat yäpmäh päñku imä webenita yäpuk.

³ Täñpähkañ bipani kubäken Anutitä Abimelek dāpmonken ahäh imiñpäh iwetkuk; Gäk webe ño äpi nikekpäh gähñata yäpuno unita kumbayäh yäk. ⁴ Ude iweränä Abimelektä iwetkuk; Näk Sarakät bok nämo päramäk. Ekänina, näk äma siwoñi! Unita näkkät äbotnayekät nämo nidäpen yäk. ⁵ Abrahamtä ini-tägän wanotna yäh yänjirän webeni Saratä Abrahamta udegän wanotna yäh yäñkuk yäk. Näk bänep siwoñina terak täñkuro unita näkken waki kubä nämo pätak yäk.

⁶ Yäweränä Yawetä iwetkuk; Bänep siwoñi terak täñkuno u bureni nadätat. Unita webe u injirenta бага peñ gaminpäh täñkentäh gaminjira waki kubä nämo täñkun yäk. ⁷ Eruk, gäh webe u äpiken iniñkire. Abraham uwä profet kubä unita gäka yähpäh näkken yähapiñjirän gäh nämo api kumben. Täñ webeni nämo imayäh täno uwä gäh ba äbotkaye bureni-inik api kumäh moreneñ.

* 19:24-25: Mat 10:15, 11:23-24; Luk 10:12, 17:29; 2Pi 2:6; Jud 7 * 19:26: Luk 17:32 * 20:2: Stt 12:13, 26:7

⁸ Eruk patkuño kome api yäñerirän Abimelek akunpäñ piä ämaniye änok yepmanpäñ man dāpmonken nadānkuko u yāwerirän umun pähap nadānkun. ⁹ Ude täñkañ Abimelektä Abraham yāñpewän äbānkañ ñode iwet yabānkuk; Gāk jide täñ niminķun? Nāk waki kubā jide täñ gaminķutta kowata komi nāk ba äbotnaye terak peñ niminķun? Ude uwā nāmo tänañipāñ täñkun yāk. ¹⁰ Gāk jide nadāñpāñ ude uwā täñkun?

¹¹ Ude yāwänā Abrahamtä iwetkuk; Kome ño naniktä Anutu nāmoinik orañ imik tākañ unita webena yāñ yāwawā api nutneñ yāñ nadāñpāñ ude täñkut yāk. ¹² Etāñ, u bureni wanotna yāk. U nannek kubāgän upāñkañ meñnek inigän inigän. Upāñkañ webenata yāput yāk.

¹³ Täñpākañ Anututä näwet-pewän nana täño yotpārare peñpāñ kome kudupiken äba yāñpāñ Sara iwetkut; Kome uken ba uken kuñpāñä nadāñ namikinik täñpāñä ño wanotna yāñ kañ yāwet tä yāñ iwetkut. ¹⁴ Ude iwerirän Abimelektä sipsip, bulimakau ba piä ämawebe yāpmāñpāñ Abrahamta biñam iniñ kireñkuk. Täñpāñ webeni Sara bok iniñ kireñkuk. ¹⁵ Iniñ kireñpāñ Abraham iwetkuk; Nadātan! Injamkaken komena pat kuyak ño gāk uken ba uken ira yāñpāñä täga api iren yāk.

¹⁶ Ude yāñpāñä Sara ñode iwetkuk; Äbotkayetä nadāñ gaminķirä mäyäk nadāweno udetā ba gabāñpāñ gāk webe siwonji yāñ nadāñ gaminķenta wanotka Abrahamta siliwa moner 1,000 ude imitat yāk.

¹⁷⁻¹⁸ Täñpākañ Abimelektä Sara webenita yāpuko kadāni uken Anututä Sarata yāñpāñ Abimelek webeni ba piä webeniye nanak nāmo bāyakta kādet täñpipiñ yāminķuk. Āruñ itneñta nadāñ yāminķuko uwā Abrahamtä Sara äneji yāpmāñpāñ Anutuken yāñapiñirän nanak bāyakta kādet äneji peñ yāminķuk.

21

Aisak ahāñkuk

¹⁻² * Kadāni uken Yawetä ini bian yāñkehāromtak man yāñkuko uterakgän Sarata iron täñ iminķirän nanak itpāñ Abraham tägawani täñirän nanak bāyañ iminķuk. Anututä kadāni uken api bāyawen yāñ bian yāñkehārom tañkuko kadāni ukengän bāyañkuk. ³ Täñpākañ nanak Saratä bāyañ iminķuko u Abrahamtä wāpi Aisak iwetkuk. ⁴ * Aisak ahāñpāñ kepma 8 täreñirän Abraham u Anututä man iwetkuko u iwatpāñ Aisak u gupi moräk madāñ iminķuk. ⁵ Täñpākañ Abraham obañ 100 täreñirän nanaki Aisak u ahāñkuk. ⁶ Ahāñirän Saratä ñode yāñkuk; Anututä kādet täwit naminķuko unita bumta oretat yāk. Kubätä nadāñpāñä bok api oretde. ⁷ Ude yāñpāñ yākgän ñode täñkuk; Netätä Abraham Saratä nanak kubāta nonon api imek yāñ iwerän? Täga nāmo, upāñkañ Abraham tägawaniinik täñirän nanak kubā bāyañ imitat yāk.

Abrahamtä Ismael iwat kireñkuk

⁸ Eruk, nanak u tägañpāñ nonon peñkuko kepma uken Abrahamtä äñnak-äñnak pähap täñkuk. ⁹⁻¹⁰ * Täñpākañ kadāni kubāken nanak Isip webe Hagatä Abrahamta bāyañ iminķuko u Aisakkät täñoret täñ irirän Saratä yabāñpāñ Abraham iwetkuk; Gāk piä webe ukät nanaki bok yāwat kire! yāk. Piä webe u täño nanakikät nanakna Aisak, yarä unitä gākño tuñum bok nāmoinik api koredeñ yāk. Nanakna Aisak unitāgän gākño tuñum api korewek yāk.

¹¹ Saratä ude yāñirän Abraham jägāmi nadāñkuk, Ismael imaka, u unitāño nanakigän unita. ¹² * Jägāmi nadāñirän Anututä Abraham ñode iwetkuk; Nanaka ba piä webeka unita nadāwätäk nāmo täñpen yāk. Saratä man gāwerako u burami yāk. U imata? Aisak täño nanakiye-tāgän wāpka biñam u terak api pat yāpmāñ äroweko unita yāk. ¹³ Upāñkañ nākä täñpewa piä webeka täño nanaki uterak äma äbot pähap kubā api ahāneñ. Ismael u gākño nanakgän unita api nadāñ imet yāk.

¹⁴ Eruk patkuko yāñerirän Abraham akumañ ketemkät ume ehät täñtuñum tañpāñ Haga täño piriken peñkañ nanaki iniñ kireñpāñ yāwet-pewän kuñkumän. Kuñtāngän Beseba kome äma nāmo iraniken uken täñguñguñ täñtāñ kuñatkumän. ¹⁵⁻¹⁶ Kuñattākon umetä paorirän nanaki päya äyūñken tewän irirän nanaki kañirän kumākta bitnāñpāñ inigän ban bumik päñku itkuk. Päñku itkañ butewaki nadāñpāñ konām kotkuk.

¹⁷ Täñpākañ nanaki imaka, konām korirän Anutu nadāñkuk. Nadāñirän Anutu täño añero kunum gānañ itkañ Hagata gera ñode yāñkuk; Jide ahāñ gamāñpāñ kotan? Umuntāweno! Anututä nanaka pat itkañ kotak u nadātak yāk. ¹⁸ Akumañ päñku nanaka yāpmāñ akunpäñ iniñ bitnä. Nadātan? Nākä täñpewa nanak uterak äbot pähap api ahāneñ yāk.

¹⁹ Täñpāñ Anututä nadāñ imāñpāñ dapun iññpewän kwāpāñ ume dapuri kubā kañkuk. Ude kañpāñ päñku ume ehät piwän tokñewānkañ yāpmāñ päñku nanaki towinķuk.

²⁰ Tãñpãkañ Anututã nanak u watãni irirãn tãgañkuk. Kome jopi uken it yãpmãñ kuñpãñ tom dãpmãkta mebãri kudup nadãñkuk. ²¹ Tãñkañ kome jopi wãpi Paran u irirãn miñitã Isip webe kubã yãpmãñpãñ imiñkuk.

Abraham kenta Abimelek bãnep kubãgãn tãñkumãn

^{22*} Kadãni uken Abimelek ba komi ãmaniye tãño watã ãma wãpi Fikol ukãt pãñku Abraham iwetkumãn; Imaka u ba u tãk tãyan uwã Anututã tãñkentãñ gamiñjirãn tãk tãyan yãk. ²³ Unita nãk ba nanaknaye ba nanaknaye tãño nanakiye jop kubã nãmo yãñ-yãñjarenta apiño kome ñokengãn Anutu wãpi yãñpãñ yãñkehãromtañ nimi yãk. Gãk kome mãhemi nãmo itan unita nãkã iron tãñ gamik tãyat udegãn gãkã nãka ba ãmawebe ño nanikta iron tãñ nimik tãyi yãk. ²⁴ Ude iwerãnã Abrahamtã ñode iwetkuk; Nãwetan ude yãñkehãrom tãyat yãk.

²⁵ Ude yãñpãñ Abrahamtã Abimelek ñode yãñgãñpãñ iwetkuk; Nadãtan? Gãkño piã ãmakayetã ume nakta awañ ãneñpani kubã ñiyomãgatkuñ yãk. ²⁶ Iwerãnã Abimelektã iwetkuk; ãma netã ude tãñ gamiñkuño u nãk nãmo nadãtat yãk. Bian man tãpuri kubã nãmo nãweriri nadãñkuropãñ apiñoãñ yãñiri nadãtat yãk. ²⁷ Ude iwerãnkañ Abrahamtã sipsip ba bulimakau mãyap Abimelektã burãt imãñpãñ bãnep kubãgãn tãñkumãn. ²⁸ Tãñpãñ Abrahamtã sipsip nanaki, webeni 7 ude yãpmãñ danipãñ inigãñ yepmanñkuk. ²⁹ Yepmanjirãn Abimelektã yabãñpãñ yãñkuk; Ima mebãrita sipsip webeni 7 ño yãpmãñ danitan? ³⁰ Yãñjirãn iwetkuk; Nãkã ume awañ ãneñkuro nãñaken yãñ nadãñpãñ sipsip webeni 7 gamitat ño yãpmãñkañ bureni yãñ nadãwen yãk. ³¹ Tãñpãkañ Abraham kenta Abimelek kome uken bãnep kubãgãn tãñkumãno unita kome u wãpi Beseba yãñ iwetkuñ.

³² Eruk bãnep kubãgãn tãñpãñ itkañ Abimelekkãt komi ãmaniye tãño watã ãma Fikol ukãt Filistia komeken ãneñji kuñkumãn. ³³ Kuñjirãn Abrahamtã pãya kubã Beseba komeken piñkuk. Tãñpãñ ukengãn Ekãni Yawe Tãrektãreki Nãmo u iniñ oretkuk. ³⁴ Ude tãñpãñ Abrahamtã Filistia kome uken kadãni kãronji itkuk.

22

Abrahamken tãñyabãk ahãñkuk

^{1*} It yãpmãñ kuñtãngãn Anututã Abraham iwet yabãñkuk; Abraham! Yãwãnã yãñkuk; Ei! Nãk ño yãk. ² Yãwãnã iwetkuk; Gãk nanaka kubãgãn, gãripi nadãñpãñ orañ imik tãyan u imagut yãpmãñ Moria komeken ku. Kuñpãñ pom kubã gãwoñãrewapãñ uken Aisak utpãñ ãrawata kañ ijin nam yãk. ³ Eruk patkuko kome ket nãmo yãñeñjirãn Abrahamtã akuñpãñ donkini kãdet kukta ket utkuk. Tãñpãñã Aisakkãt piã ãmani yarã yãmagurãn yãpmãñ kuñkuñ. ãrawa ijikta kãdãp duñpãñ dãkãñkuko u imaka yãpmãñpãñ Anututã kome iwetkukken ukãda kuñkuñ. ⁴ Kuñtãko kepma yarãkubã tãreñjirãn kome yãñkuko bankentã kañkuk. ⁵ U kañpãñ piã ãmaniyat yãwetkuk; Ek ño donki watãni irirãn Aisakkãt nek udu pãñku Anutu iniñ oretkañ ãmdayãñ yãk.

⁶ Ude yãñpãñ Abrahamtã kãdãp Aisakta imãñ yãpãnkañ kãdãp morãkkãt mujuk imaka bok yãpmãñkañ kuñkumãn. ⁷ Kuñtãngãn Aisaktã nan yãñ iwerãnã Abrahamtã iwetkuk; Nanakna, ima? Ude yãwãnã Aisaktã iwetkuk; Nan, kãdãp morãk ba kãdãp yãpmãñkamãk ño. Tãñkañ ãrawa tãkta tom de? ⁸ Yãwãnã Abrahamtã iwetkuk; Nanakna, Anututã ini-tãgãn tom ãrawa tãkta biñam pewãn ahãwayãñ yãk. Ude iwerãnkañ kuñkumãn.

^{9*} Kuñtãngãn Abraham Anututã kome yãñkukken ahãñpãñ mobã bukã kubã tãñpãñ kãdãp uterak peñkuk. Kãdãp peñpãñã Aisak iñitpãñ pãdã tãñkañ kãdãp-bukã mobã bukã terak peñkuko u terak punin teñkuk. ¹⁰⁻¹¹ Punin teñpãñ mujuk yãpmãñ akuñpãñ nanaki urayãñ tãñjirãn Yawe tãño añero kunum gãnañ itkañ gera yãñpãñ iwetkuk; Abraham! Abraham! yãñ yãñjirãn Abrahamtã yãñkuk; Ei, nãk ño yãk. ¹² Yãwãnã añerotã iwetkuk; Nanaka ño u ba u tãñ imeno! Gãk nanaka kubãgãñinik nãka namikta nãmo iyap tañjiri gabãñpãñ gãk Anutu u umuri yãñ nadãñpãñ orañ namiñpãñ kuñat tãyan yãñ nadãtat yãk. ¹³ Ude iwerirãn Abrahamtã dapun ijiwãñ kwãpãñ kañkuk; Sipsip ãmani kubã yen obãttã joñanigãñ wabiwãnkañ irirãn kañkuk. Irirãn kañpãñ pãñku sipsip u yãpmãñpãñ nanaki komeñita Anututa ãrawa tãñ ima yãñpãñ ijin imiñkuk. ¹⁴ Tãñpãkañ Abrahamtã kome u wãpi Yawetã Api Tãñkentãñ Namek yãñ iwetkuk. Unita apiño Yawe iniken pomi terak api tãñkentãñ nimek yãñ pen yãk takãñ.

^{15-17*} Tãñpãkañ Yawe tãño añerotã Abrahamta gera ãneñji yãñkuk. Yawe nãkã ñode yãyat yãk. Gãk nanaka kubãgãn nãmo iyap tano unita tãñkentãñ gamiñpewa kunum terak guk mãyapinik itkañ ude, ba gwãgu gãgãñinik mobã jirañ ude orañkayetã api ahãneñ. Tãñkañ orañkayetã iwan tãño yotpãrare inita api koreneñ yãk. ^{18*} Ba orañkaye terak nãkã nadãñ

* 21:22: Stt 26:26 * 22:1: Hib 11:17-19 * 22:9: Jem 2:21 * 22:15-17: Hib 6:13-14; Hib 11:12 * 22:18: Apos 3:25

yämiñpewa äma äbot uken-uken nanik kuduhtagäntä iron pähap api yäpneñ yäk. U imata, gäk näkño man buramik täyan unita. Man yäyat ño Yawe näkña wäpna terak yänkehärom täyat yäk.

¹⁹ Ude täñpän Aisak yanani äneñi päñku piä ämaniyat yämaguränkañ Beseba komeken penta kuñkuñ. Täñpakañ Abraham kome uken pen it yäpmän kuñkuñ.

²⁰⁻²³ It yäpmän kuñtäyon kadäni kubäken Abraham kome iwetkuñ; Monäka Naho unitäño webeni Milkatä nanaki ñode bäyañ imiñkuñ; Usi intäjukun, eruk mäden Busi, Kemuel (u Aram täño nani), Keset, Haso, Pildas, Jitlap, Betuel yäk. Täñpakañ Betueltä Rebeka bäyañkuñ. ²⁴ Täñ Naho täño webeni kubäwä wäpi Reumatä nanak ätu bäyañkuko wäpiwä ñode; Teba, Gaham, Tahas, Maka.

23

Abrahamtä äma kumbani äneka kome suwañkuñ

¹ Täñpakañ Sara obañ 127 tärewänkañ kumbuk. ² Yotpärare Hebron, Kenan komeken kumbuk. Kumäñirän Abrahamtä päñku konäm butewaki täñ imiñkuñ. ³ Abraham konäm kottängän eruk akumañ Hit äboriyetä itkuñken u kuñpän yäwetkuñ; ⁴ * Näk kome mähem nämo, äma äbanitä in bämojpinken it täyat unita in webena kumbuko u äneka kome kubä näwoñärewäkañ moneñ tamayän yäk.

⁵⁻⁶ Yäwerirän Hit ämatä iwetkuñ; Ärowaninin, juku peñiri gäweritna nadä; Nin gäka äma ekäni pähap yän nadän gamik takamän unita nintäño äma kumbani äneka awañ äneñpani kubä kawi gärip tawänä upäj täga gamine yäk. Ninken nanik kubätä iyap tänañi nämo yäk. Uken ba uken ba webeka kumbuko u täga api äneñpen yäk. ⁷ Yäñirä Abrahamtä Hit äma gwäjiñ äpmon yämiñpän yäwetkuñ; ⁸⁻⁹ Intä webena komejinken äneñpetta bureni nadän namijpänä ñode täñ namikot; Mobä awañ wäpi Makpela upäj yäpayañ nadätat unita kome u mähem näka biñam iwerirä naniñ kirewänkañ api suwawet yäk. Mobä awañ uwä mähem Efron, Soha täño nanaki u. Awañ uwä unitäño kome moräkiken itak yäk. Injamjinken mobä awañ u gwäki mähemitä yäwänkañ uterakgän api imet yäk. Ude täñ namijirä webena bämojpinken api äneñpet yäk. ¹⁰⁻¹¹ Täñpakañ Efron ini bok itkañ yäñirän nadänkuñ. Nadänpän noriye käbeyä täñkuñken äbä itkuño unitä nadänirä Abraham iwetkuñ; Ärowanina, yäyan ude nämo yäk. Näkä nadätat ude gäwera. Kome ukäda gäka biñam ganiñ kiretat. Mobä awañ äma kumbani äneka biñam ukät kome u käda bok jop ganiñ kiretat yäk. Notnaye itkañ ño kudup inamiken ganiñ kiretat yäk. Gäka biñam täyak unita webeka u kañ äneñ yäk.

¹²⁻¹³ Iweränkañ Abrahamtä kome u nanik gwäjiñ äpmon yämikgän täñpän ämawebe itkuño u nadänirä Efron ñode iwetkuñ; Ude nämo, näkä nadätat ude gäwera nadäsi; Kome u jop naminanji nämo. Kome gwäkita gama yäpmäñiri webenawä api äneñpet yäk. ¹⁴ Iweränä Efrontä yänkuñ; ¹⁵ Ärowanina, kome yäyan unitäño gwäki siliwa moneñ 400 peyat yäk. Imata man wari yäde? Webeka yäpmän päñku u äneñ yäk. ¹⁶ Iwerirän Abrahamtä täga yän nadänpänä gwäki Hit ämawebetä nadänirä yänkuko ude yäpmän daniñpän imiñkuñ. Kome mähem täño siliwa moneñ täño bäräpini kañpän nadäwani uterak siliwa moneñ 400 ude yäpmän daniñpän imiñkuñ.

¹⁷⁻¹⁹ Eruk, moneñ imänpän Hit ämawebe käbeyä täñkuñken äbä itkuño u inamiken Abrahamtä biñam kome Makpela, Mamre kome käda yänkuño u iniñ kireñkuñ. Kome, päya ba awañ äma kumbani peka biñam äneñpani u kudup iniñ kireñkuñ. Täñpakañ Abrahamtä mobä awañ suwañkuñ-ken webeni Sara u äneñkuñ. Kome uwä Kenan kome bämojpiken itkuñ.

²⁰ Ude täñkuño uwä Hit kome mähemtä kome ba awañ uwä Abrahamtä biñam yäñtären imiñpän iniñ kireñkuñ.

24

Abraham Aisakta webe kubä kañ-ahänkuñ

¹ Abraham kadäni käronji it yäpmän ärontängän tägawani täñkuñ. Imaka imaka täñkuko uwä Yawetä iron täñ imiñirän säkgämän ahänkuñ. ²⁻⁴ Tägawani täñpän kadäni kubäken Abrahamtä piä watä ämani intäjukun täñpani, tuñumi kuduhtagänta watä irani u ñode iwetkuñ; Ketka gäyeknaken peñpän Yawe, kunum täño Anutu ba kome täño Anutu u inamiken yänkehäromtak man ñode näwet; Nanakata Kenan webe, kome itkamän ñoken nanik kubä nämooini kañ-ahän imet yän näwet! Gäk Aisakta webe kañ-ahän imayän nadänpänä näkña komeken kuñkañ näkño äbotken nanik webe kubä kañ yäpmän imi. ⁵ Ude yäwänä piä watä ämanitä iwetkuñ; Webetä näkkät ño äbäka gäripi nämo nadäwänä jide kañ täñpet? Nanaka kome ño peñpeñ komekaken käwep api imagut yäpmän kwet?

* 23:4: Hib 11:9,13; Apos 7:16

⁶ Yäwänä iwetkuk; Nämö! Nanakna u komenaken nämoinik imagut yäpmäj kwen!
⁷ Kunum täjo Anutu Yawetä näkja kome kujatna ba nanatä äbot bämpoken nanikpäñ nämagut yäpmäj äbäñpäñ man kehäromi ñode näwetkuk; Yerikayeta kome itan ño bureni api yämet yäj näwetkuk. Unita nanaknata webe kubä näkja komeken nanikpäñ kañ-ahäj imayäj täñiri Yawetä aneroni iwerän päñku intäjukun kuñ gamiñpäñ api täñkentäj gamek yäk. ⁸ Webe kañ-ahäwayäj täno unitä gäkkät äyänutpen äbäktä gäripi nämö nadäwänä eruk yäjkehäromtak man näwetan unita nadäwätäk nämö täñpen. Upäjkañ ñode nadä! Nanakna komenaken nämoinik imagut yäpmäj kwen! ⁹ Ude yäwän nadäñpäñä piä watä ämani uwä keru, mähehi Abraham gayekiken peñkañ man iwetkuko u täkta yäjkehärom tañkuk.

¹⁰⁻¹¹ Ude yänkañ piä watä ämani uwä mähehi Abraham täjo kamel ätu itkunjo ukät nanik 10 yämagutkuk. Täñpäñ mähehi täjo tuñum imaka tägatäga mebäri kobet täñ yäpmäj kuñkuk. Tuñum ude täñpäñ yäpmäj kuñtäñgän Mesopotemia komeken Naho täjo yotpärare keräp täñpäñ ume näñpaniken ahäjkkuk. Ahäjppäj itpäñ kamel yäwerän gukuri imäpmok täñkuñ. U bipäda ahäjkkuk, webe u nanik täjo ume gwetgwet kadäni bumik täñjirän. ¹² Täñkañ piä watä äma unitä Anutuken ñode yäñpapiñkuk; O Yawe, mähemna Abraham täjo Anutu, gäk apiño Abrahamta yäñpäñ iron täñ imiñpäñ täñkentäj namiñjiri piä täga täñpa. ¹³ Näka nabä! Näk ume dapuriken ño irira kome ño nanik täjo webe gubañj umeta äbäkaj yäk. ¹⁴ Ñode irira webe gubañj kubä äbäñpäñ ume gwet nami näñpayäj iwerapäj ñode näwerän; Ño nanjiri kamelkayeta gwet yäma nañput yäj. Ude yäwayäj täko webe u uwä piä ämaka Aisakta biñam iwoyänkun yäj nadäwayäj yäk. Ude näweränä mähemna Abrahamta iron täñ imitan yäj nadäwayäj yäk.

¹⁵ Man ude Anutu nämö iwet moreñjirän uterakgän Rebekatä ume gwetta ume käbot buramiñ yäpmäj äbuk. Webe uwä Milka nanaki Betuel unitäjo äperi. Milka uwä Abraham monäni Naho täjo webeni. ¹⁶⁻¹⁷ Täñpäkaj Rebeka uwä inami dapun säkgämän. Webe gubañj, ämakät nämö pärani ba kuñjarani. Webe unitä ume dapuriken äpmo ume gwetkañ äneñj äbäñjirän piä watä äma unitä dubiniken bäräjnej kuñpäñ iwetkuk; Nadäj namiñjiri ume käbotken ño ätu näñpa yäk. ¹⁸ Ude iweränä Rebekatä ume käbot u piriken nanik yäpmäj äpänpäñ iwonäjnejpäñ iwetkuk; Ekänina ño nañ yäk. ¹⁹ Nañpikaj kamelkayeta udegän gwetpäñ yämiñjira nañpä koki täñput yäk. ²⁰ Ude yäñpäñ ume käbotken nanik kamelta gäpe gänañ bäräjnej piwän äpmonkuñ. Piwän äpmonpäkaj äneñj bäräjnej päñku ume ätukät gwet yäpmäj äbuk. Ude täñtäyon kamel 10 u ume nañpä tägañkuñ. ²¹ Ude täñ irirän Yawetä nadäj imiñpäñ piäni täjo bureni webe ño terak pewän ahätäk ba nämö yäj u kañpäñ nadäkta piä äma unitä webe u ket täñpäñ kañiwat itkuk. ²² Eruk, kameltä ume nañ morewäkaj piä äma uwä inami epmäget täñ imiñpäñ siworok yarä keru kuñj kuñj peñ imiñkuñ. Epmäget uwä golpäñ täñpani, gwäki täñpaj peñ imiñkuñ. ²³ Peñ imiñpäñ iwet yabäjkkuk; E nanka wäpi netä? Täñkañ ninä intä yotken täga pätnayäj? ²⁴⁻²⁵ Ude iweränä iwetkuk; Nana wäpi Betuel, Naho kenta Milka täjo nanaki yäk. Ninkät täga pätnayäj. Täñkañ nintä yotken ketem kamelkayetä nakta mäyap itkan ba unitä dämpmon patta bägup täga itkan yäk.

²⁶⁻²⁷ Yäwänkañ piä watä ämatä gwäjñj äpmonpäñ Yawe iniñ oretpäñ yänkuñ; Mähemna Abraham täjo Anutu Yawe u wäpi yäpmäj akutat yäk. Anutu uwä mähemna Abrahamta nadäj imiñpäñ bänep iron täñpäñ yäjkehäromtak man yänkuko unitäjo bureni nämö iyap tañkuko unita iniñ oretat yäk. Täñkañ näka imaka, nadäj namitak. Yawe u kädet siwonj nämagut päbä nepmanpäñ mähemna täjo nägät moräkät yotken ahätat yäk.

²⁸ Täñpäkaj webe gubañj uwä bäräjnej päñku miñjitä yotken ahäjppäj ämawebe itkunjo u ume terak imaka ahäjkkuko u manbiñam kudup yäwetkuk. ²⁹⁻³⁰ Iwerirän Rebeka wanori wäpi Laban unitä epmäget inamiken ba siworok keriken u yabäjkañ manbiñam yänkuko u nadäñpäñ bäräjnej kumañ Abraham täjo piä watä äma kamelkät ume terak irirä yabäj ahäjkkuk. ³¹ Yabäj ahäjppäj iwetkuk; Anututä iron täñ gamani gäk äbikaj kuna yäk. Yotpärare gägäniken ño imata itan? Näk gäka ba kamelkayeta irit patpat kome ket urat yäk.

³² Ude yäñpäñ äma ukät kamelniye yämagut yäpmäj Rebeka miñjitä yotken kuñkuk. Kuñkañ kamel terak nanik tuñum ketärenpäñ peñkañ kamelta ketem yämän nañ irirä äma yarä u yot gänañ äronkumän. Äronpäñ Abraham täjo piä watä äma ukät piä ämaniye bok äbuño unita kuroñj ärutta ume gäpe gänañ piñ yämiñkuñ. ³³ Ude täñkañ ketem peñ yämiñkuñ. Peñ yämiñjirä Abraham täjo piä watä ämatä yänkuñ; Nadäj namiñjirä man nadätat u yäwa tärewänkañ ketem kämi näñpayäj yäk. Yäwänä Labantä iwetkuk; Yäyan ude tä yäk.

³⁴ Yäwänä watä äma unitä yänkuñ; Näk Abraham täjo piä äma yäk. ³⁵ Yawetä mähemna Abrahamta iron päñap täñ imiñkuko unita tuñum äma täyak yäk. Sipsip, bulimakau, siliwa ba gol monen, piä äma, piä webe, kamel, donki ude imani. ³⁶ Täñpäkaj mähemna täjo webeni Sara uwä webe pähap terak nanak kubä bäyaj imiñkuñ. Bäyaj imän tägawänkañ Abrahamtä tuñumi kuduptagän nanakita äriwän äpmon imiñkuñ. ³⁷ Täñpäñ mähemnatä mani buramakta man kehäromi näwet-pewän yäjkehärom tañkut yäk. Ñode täñpen yäj

näwetkuk; Gäk nanaknata webe kubä Kenan kome it täyat ñoken nanik nämö yäpmäj imen yäj näwetkuk. ³⁸ Nanatä komeken näkña äbotken kuñkañ nanaknata webe uken nanikgänpäj kañ yäpmäj imi. Ude näwetkuk. ³⁹ Ude näwerirän mähemna ñode iwetkut; Webe unitä ño äbäktä gäripi nämö nadäwänä jide api täñpet? yäj iwetkut. ⁴⁰ Ude iwerawä kowata ñode näwetkuk; Yawe inamiken it yäpmäj äbäk täyat unitä anjero kubä peñ iwet-pewän gäkkät itpäñ täñkentäj gaminjirän piä gamitat ño unitäjo bureni api ahäwek yäj näwetkuk. Gäk näkña kome kujat nanatä konken nanik nanaknata webe kubä api yäpmäj imen yäj näwetkuk. ⁴¹ Näkño äbotken naniktä webe kubä nanaknata nämö gamäwä, eruk, yäjkehärom täyan unita nadäwätäk nämö täñpen yäj näwetkuk.

⁴² Täñpäkaj apino ume dapuriken ahäñpäj Anutu ñode iwerat; Yawe, mähemna Abraham täño Anutu, piä täñpayäj äbätat unita gäk täñkentäj namiñiri bureni täga ahäwayäj? ⁴³⁻⁴⁴ Ume dapuriken ño irira webe gubanj kubätä äbäñpäj ume täpuri gwet nami näñpayäj iwerapäj ñode näwerän; Ño nanjira kamelkayeta gwet yämayäj. Ude yäwayäj täko webe uwä mähemna täño nanaki unita biñam, Yawetä iwoyäjku u yäj nadäwayäj yäk. ⁴⁵⁻⁴⁶ Eruk, bänepnatä ude nämö yäntärenjira uterakgän Rebekata ume käbot buraminj päbä ume dapuriken ahäñpäj ume gwerak. Täñjirän ñode iwerat; Ume nami näñpa yäj iwerira uterakgän ume käbot piriken nanik yäpmäj äpäñpäj ume gwetpäñ näwerak; Nanjira kamelkayeta udegän gwet yämayäj yäk. Ude yäj nadäñä ume gwet namän nanjira kamelta udegän gwet yämän nañ. ⁴⁷ Ude täñpänä iwerat; Gäk netä täño äperi? Ude yäwawä näwerak; Näk Naho Milka nanaki Betuel unitäjo äperi yäk. Ude näweränä epmäget inamiken peñpäj siworok keru kuñja kuñja peñ imit. ⁴⁸ Ude täñpäj gwäjij äpmonjpäñ Yawe inij orerat yäk. Bureni, mähemna täño Anutu Yawetä monäni täño äbeki nanakita webe biñam yäpmäktä kädet täga terak nämagutkuko unita wäpi yäpmäj akut! ⁴⁹ Eruk näwerut; In mähemnata nadäj imikinik täñpäj iron täñ imikta nadäkañ ba nämö? Nämö yäj nadäñpäj näweräkañ u ba u api täñpet yäk.

⁵⁰ Ude yäweränkañ Labankät nani Betueltä iwetkumän; Nowä Yawe täño kudän unita nektä u ba u yänäñi nämö yäk. ⁵¹ Rebeka inamkaken itak ño. Mähemka täño nanakita webe biñam Yawetä yäjku udegän täñpäj kañ imagut yäk. ⁵² Ude yäjirä nadäñpäj Abraham täño piä watä ämatä Yawe gwäjij äpmonj iminjku. ⁵³ Ude täñpäj epmäget siliwa golpäñ täñpani, tek kejima Rebekata iminjku. Täñpäj tunum gwäki ärowani ätu uwä Rebeka minji wanorita yäminjuk. ⁵⁴ Yämänkañ Abraham täño piä watä äma ukät äma ätu bok äbuño u kemem ume yämän nañpäj ugän patkuñ. Patkuño yäjewänä yäwetkuk; Nepmanpäkañ mähemnaken kwa yäk.

⁵⁵ Ude yäwänä minji wanoritä yäjku udegän; Webe gubanj uwä kepma 10 ude bumik ninkät itkañ kañ kut yäk. ⁵⁶ Yäwawä piä watä äma unitä yäwetkuk; Nabä kätäwä kwa yäk. Yawetä täga täñ namiñirän piäna täño bureni ahäñjirän imata nepmäñitkamän? Mähemnaken nabä kätäwä kwa yäk. ⁵⁷ Ude yäwänä iwetkumän; Eruk webe gubanj u imagutpäñ iwetpäñ-nadäna yäk. ⁵⁸ Ude yäjpäñ yäjpewän äbäñjirän Rebeka iwet yabäñkumän; Gäk äma ñokät kukta nadätan? Iweränä Ei, näk kwayäj nadätat yäj yäwetkuk. ⁵⁹⁻⁶⁰ Ei yäj yäwänä minji wanoritä Rebekakät iniken watä irani webe ba Abraham täño piä watä äma ukät yepmanpäñ kunayäj täñjirä Rebekata kon man ñode iwetkumän; O wanotnin, gäk äbot pähap täño minji täyi.

Täñjiri äbotkayetä iwaniye yäwat kireñpäj kome mähemni täkot!

⁶¹ Ude iweräkañ Rebekakät piä webeniyetä tunum täñpäj kamel terak ärowäkañ piä äma unitä yäj-yäkñat yäpmäj kuñkuñ.

⁶² Täñpäkaj kadäni uken Aisak ume kubä wäpi Irit Mähemitä Nabäk Täyak u peñpeñ Negev kome päñku it täñkukonik. ⁶³ Eruk kadäni kubäta bipäda itpäñ-nadäktä piäken kuñkuko ittängän dapun iñjpewän kwäpäñ kamel äbäñjirä yabäñjuk. ⁶⁴ Täñjirän Rebekata udegän dapun iñjpewän kwäpäñ Aisak kañjuk. Kañpäj kamel terak naniktä äpmonjpäñ piä äma ñode iwet yabäñjuk; Äma piäken naniktä äbätak u netä? ⁶⁵ Ude yäwänä piä watä ämatä iwetkuk; U mähemna ubayäj yäk. Ude yäjirän inami dapun peñpipikta tek wädäj pewän äronjuk. ⁶⁶ Täñpäj dubiniken ahäñpäj itpäñ piä ämanitä imaka imaka täñkuko u Aisak biñam iwetkuk. ⁶⁷ Iwerän tärewänkañ Aisaktä Rebeka imagut yäpmäj minji Saratä yotken yäpmäj äronjpäñ webenita yäpmäñpäj nadäj imikinik täñ iminjirän it täñkumänonik. Ude täñpäj minji kumäñjirän butewaki nadäñpeñ kuñatkuko u paotkuk.

25

Abraham täño nanakiye ätu

¹ Saratä kumbänkañ Abraham änenj webe kubä yäpuk, wäpi Keturä. ² Unitäwä nanak ñode bäyanj yepmanjuk; Simran, Joksan, Medan, Midian, Isbak, Sua. ³ Joksan uwä Seba kenta Dedan unitäjo nani. Täñkañ Dedan uwä äma äbot ñode täño orani; Asu, Letus, Leum.

4 Tånkañ Midian tånjo nanakiye ñodetä ahånkuñ; Efa, Efe, Hanok, Abida, Elda. Äma u kudup u Ketura tånjo oraniye.

5 Tånppäkañ Abraham uwä monen tuñumi kuduþtagän Aisakta biñjam buñät imiñkuk. 6 Upånkañ kodak pen itpäñ webeniye ätu unitånjo nanakiyeta tuñum ätu yämiñpäñ nanakna Aisakkät nämö itneñ yäñpäñ edap äbani kåda yäwerän kuñ moreñkuñ.

Abraham kumbuk

7-8 Abraham u it yäpmån äronþtåyon tågawaniinik tånppån obañ 175 ude tärewånkañ kumbuk. Kumbånkañ äneñkuñ. 9 Nanakiyat Aisak, Ismael unitä Makpela awañken äneñkumän. Awañ uwä Hit äma Soha nanaki Efron unitånjo piä Mamre udude kåda itkuk. 10* Piä u Abrahamtä bian Hit nanikpäñ suwanpäñ webeni Sara äneñpani-kengän äneñkumän. 11 Tånppäkañ Abraham kumånjirän Anututä nanaki Aisakta iron pähap tån imiñkuk. Aisak uwä ume awañ kubä wäpi Irit Mähemitä Nabäk Täyak u dubiniken it tånjukonik.

Ismael tånjo oraniye

12-13 Eruk Abraham nanaki Ismael, Sara tånjo watä piä webe Isip nanik wäpi Haga unitä bāyan imiñkuko unitånjo nanakiye wäpi tawan ñode; Tuäni Nebaiot, monäni Keda, gweki Athel, awäni Mipsam. 14-15 U punin terak Misma, Duma, Masa, Hadat, Tema, Jetu, Nafis, Kedema. 16 Ismael tånjo nanakiye 12 unitä äma äbot 12 unitånjo oraniye pähap ude tånkuñ. Äma äbot 12 unitånjo yottabatä ittån kuñkuño u yotþäre wäpi udegän yån-daniñkuñ. 17 Eruk Ismael it yäpmån äronþtångän obañ 137 ude tärenjirän kumbånkañ äneñkuñ. 18 Ismael oraniye tånjo irit kome uwä Havila kenta Su kome u bämopiken, u Isip kome tånjo edaptä äbani kådatä päñku Asiria baganiken it yäpmån kuñkuñonik. Tånkañ Ismael oraniye tånjo äbot unitä Abraham tånjo nanakiye ätukät not nämö tånppån inigän inigän it tånjukonik.

Jekop kenta Iso tånjo manbiñjam

19-20 Tånppäkañ Abraham tånjo nanaki Aisak unitånjo manbiñjam ñode; Aisak u obañ 40 ude tärenjirän Betuel tånjo äperi Rebeka webenita yäpuk. Betuel u Aramtä äbotken nanik Mesopotomia kome mähegi. Rebeka wanoriwä Laban.

21 Rebeka aruñ ittåyon äpi Aisaktä webenita yäñpäñ Yaweken yäñapik man yäwän nadån imiñjirän Rebekatä nanak kok itkuk. 22 Nanaki yarä nikek miñji koki gānañ patkañ kowat ämiwän tånkumän. Tånjirän miñjitä yånkuñ; Wära! Imata näkä terak ude ahån namitak? Ude nadånppån Yawe iwet yabånkuñ. 23* Iwet yabäwänä Yawetä iwetkuñ; Äma äbot yarä kokka gānañ itkamän. Äbot yarä gäkken naniktä ahånppånä ini äbot-äbot api itneñ. Äbot kubä tånjo kehäromitä kubä tånjo api irepmirek. Intåjukun naniktä mäden nanikta watä piä api tånpek yäk.

24 Tånkañ nanak ahäk-ahäk kadäni tånjirän eruk, gwabäyak ahånkumän. 25 Intåjukun ahånkuko u gupi gämäni tånkañ puñj-puñj ikek, tom puñji ude bumik unita wäpi Iso yån iwetkuñ. (Ninin man terak Iso uwä puñj jot.) 26 Tån mäden ahånkukotä tuäni Iso tånjo mämeki injitañ ahånkuñ, u wäpi Jekop yån iwetkuñ. (Jekop u ninin man terak mämeki injirani. Tånkañ Isrel naniktä man wärani yånkañ äma jop man yäwanita mämeki injirani yån yäwet tånjukonik.)

Aisak u obañ 60 ude tärenjirän nanakiyat uwä ahånkumän.

27 Tånppäkañ nanaki yarä ahånkumäno u tåganppån Isotä äwanken kuñatpån tom dämpäkta mebäri nadånkuñ. Ude tånjirän Jekop uwä kwikinik irani, yotkengän irani. 28 Tånppäkañ nani Aisak u tom ägwäri tånjo toharita gäripi nadånkuko unita gäripini Iso terak patkuñ. Upånkañ miñji Rebekatä Jekopta gäripi nadån imiñkuk.

29-30 Eruk kadäni kubäken Jekop käpek gämäni käbot iñjirän Iso bipiken naniktä äbånppån nakta wakiinik inkuñ. Äbånppån Jekop iwetkuñ; Bäranen, imaka gämäni iñitan u ätu nami näppa. Nakta bumta nekañ! yäk. Mebäri unita wäpi kubä Edom yån iwerani. (Ninin man terak Edom u imaka gämäni.)

31 Ude iweränä Jekoptä ñode iwetkuñ; Gäk intåjukun ahäwani tånjo tuñum yäpmäkta biñjam wäp u naniñ kirewikan uyaku yäk. 32 Yäwänä Isotä man kowata ñode iwetkuñ; Eruk yäk. Wäpna biñjam unitä tånkentäk jidewani api namek? Nämö! Nakta kumäkinik täyat yäk.

33* Ude yånjirän Jekoptä iwetkuñ; Naniñ kirekta yånkehäromtañ nam! Ude yäwänä Isotä intåjukun ahäwani tånjo tuñum yäpmäkta biñjamta yånkehärom tånppån Jekopta inñj kireñkuñ.

34 Inñj kireñjirän Jekoptä Isota kärägakät käpek gämäni iñjinkuko u imiñkuk. Imän nañkañ kuñkuk. Burenä, Isotä intåjukun ahäwani tånjo tuñum yäpmäkta biñjam wäpi unita nadäwän mewuni tånkuñ.

* 25:10: Stt 23:3-16 * 25:23: Rom 9:12 * 25:33: Hib 12:16

26

Aisak täjo manbijam

¹ Kadäni uken nakta jop irit äneji ahäñkuk. Bianä Abraham täjo kadäniken kubä ahäñkuk. Täj äneji ahätak ñowä Aisaktä Filistia äbot täjo intäjukun äma wäpi Abimelek, Gera yotpärareken irirän päñku ahäj imiñkuk. ² Täñpäkəñ Yawetä Aisak ahäj imiñpəñ ñode iwetkuk; Isip komeken nämo kwen. Näkä kome kubä gəwoñärewəkəñ uken päñku kəñ it yäk. ³ * Kome uken ätu iriri näkä gəkkät itpəñ api təñkentəñ gamet. Təñkentəñ gamiñpəñ gək ba nanakaye orañkayeta kome kudup u api tamet. Bureni, yəñkehəromtak man nanka Abraham iwetkuro u api təñkehərom tawet yäk. ⁴ Näkä täñpewa orañkayeta nanak bəyañ wenjirä kunum terak guk itkəñ ude bumta api ahəneñ. Äbekaye orañkaye äbot u terak ämawebe äbot komeñi komeñi kudupta iron pähap api təñ yämet. ⁵ U Abrahamtä näkño бага man ba jukumanna u kudup nadəñpəñ buramiñ moreñkuko unita ude uwä api təñpet yäk. ⁶ Yawetä ude iwerəñkəñ Aisak Gera yotpärare uken it yəpməñ aroñkuk.

⁷ * Irirän kome u naniktä webenita iwet yabäk təñjirä Aisaktä yäwetkuk; U wanotna yäk. Webena yəñ yäwetta umuntəñkuk. Man bureni yəwawä ño naniktä Rebeka iñami dapun säkgämän u kəñgərip təñpəñ näk api nutneñ yəñ nadəñkuk. ⁸ Eruk uken kadäni kəronji ittəngän kadäni kubäken Aisaktä webeni Rebekakät təñoret təñjirän Abimelek, Piristia täjo intäjukun ämatä ini yotken itkəñ dapun pärewat təñpəñ yabəñkuk. ⁹ Yabəñpəñ Aisak yəñpewän äbəñjirän iwetkuk; Nadätat! Rebeka u webeka yäk. U wanotna yəñ imata yəñkun? Yəñjirän Aisaktä yəñkuk; Bureni, näk Rebeka iñami dapun täga u kəñpəñ nutneñ yəñ nadəñpəñ ude yəñkut yäk. ¹⁰ Yəñjirän Abimelektä iwetkuk; Wa! Umuri pähap təñkun yäk. Ämanaye kubätä webeka Rebekakät patkumän yəwänä momi pähap nintä terak pätek yäk. ¹¹ Ude yəñpəñ ämawebeniye ñode yäwetkuk; Kubätä äma ño ba webenita imaka waki kubä təñ yəmayəñ täko uwä kumäk-kumäkta biñam api təñpek yäk.

¹² Täñpəkəñ Aisaktä kome uken ketem piä təñkuk. Təñjirän Yawetä iron təñ imiñjirän obañ ugän ketem bumtainik ahäj imiñkun. ¹³⁻¹⁴ Aisak uwä sipsip bulimakau ba piä watä ämaniye ahäj bumbum təñjirä tunum äma pähap təñkuk. Ude təñjirän Filistia ämatä kəñpəñ nadəwəwak təñ imiñkun. ¹⁵ Nadəwəwak təñ imiñpəñ ume awañ bian nani Abrahamtä itkəñ piä ämaniye yəwerän äneñpani u Filistia ämatä kome äneji kudup yejəmbuñ.

¹⁶ Ude təñjirä Abimelektä Aisak ñode iwetkuk; Gək nin nirepmitpəñ äma kehəromi nikek itan unita niñpəñpəñ kome kubäken ku yäk. ¹⁷ Ude yəwəñkəñ Aisak Gera kome pipiyəwani pähapken äpmonpəñ yottaba təñpəñ kome uken kadäni kəronji bumik itkuk. ¹⁸ Täñpəkəñ ume awañ Abrahamtä irirän äneñpani Filistia ämatä Abraham kuməñjirän yejəmbuñ u äneji äneñtəñ kunuk. Ude təñpəñ ume awañ unitəño wäpi wäpi nanitä yəwani udegän yəñtəñ kunuk. ¹⁹ Təñ Aisak täjo piä watä ämaniyetä ume dapuri kudupi kubä kome äneñpəñ kəñ-ahəñkun. ²⁰ Kəñ-ahəñjirä Gera kome täjo sipsip watä ämatä Aisak täjo sipsip watä ämakät yəñawätpəñ yəñkun; Üme ño nin täjo yäk. Yəñawätkuño unita Aisaktä ume awañ uwä wäpi Esek yəñ iwetkuk. (Ninin man terak Esek uwä yəñawät-awät.) ²¹ Ude təñjirä äneji ume awañ kubä änekän təñkuñopəñ unita äneji yəñawätgän təñkun. Äneji yəñawätgän təñkuño unita wäpi Sitna yəñ iwetkuk. (Ninin man terak Sitna u iwan täktäk.) ²² Ude təñjirä kome u peppəñ päñku ume awañ äneji kubä äneñkuk. Üme unita man nämo ahəñkuk. Man nämo ahəwəñpəñ Aisaktä yəñkuk; Yawetä kome tañi ño namiñjirän nanak bəyañ wenpəñ api itne yəñ yəñpəñ ume awañ u wäpi Kome Tañi yəñ iwetkuk.

²³ Eruk, Aisak kome uken naniktä Beseba komeken päñku ahəñkuk. ²⁴ Päñku ahəñjirän bipani ugän Yawetä ahäj imiñpəñ iwetkuk; Näk nanka Abraham täjo Anutu. Näk gəkkät api itdero nämo umuntəwən yäk. Piä ämana Abrahamta yəñpəñ näk gəkkät itkəñ təñkentəñ gamiñpəñ äbekaye orañkaye mäyap api pewa ahəneñ. ²⁵ Yawetä ude iwerirän Aisaktä mobä bukä kubä təñpəñ Yawe iniñ oretkuk. Ude təñpəñ yottaba kome uken təñjirän piä ämaniyetä ume awañ kubä äneñkun.

Aisak Abimelekkät bənep kubəgän təñkumän

²⁶ * Kadäni kubäken kome uken nanik täjo intäjukun äma Abimelek ukät watä äma wäpi Ahusat ba komi ämaniye täjo intäjukun äma wäpi Fikol u Gera komeken naniktä äbä Aisak ahäj imiñkun. ²⁷ Ahäj imiñjirä Aisaktä yäwetkuk; Imata näkken äbəkəñ? Iwan təñ namiñpəñ näwat kireñpewä kome ñoken äburopəñ imata äbəkəñ? ²⁸⁻²⁹ Ude yəwänä Gera naniktä yəñkun; Nin Yawetä gəkkät it täyak u kakiniñ təñkuməño unita bəmoñninken yəñkehəromtak man kubä peñpəñ gəkkät bənep kubəgän tänayəñ nadəkaməñ yäk. Nintä gəka waki kubä nämo təñ gamiñpəñ bətaki terak gepmanapəñ ñoken äbun. Äbəñjiri Yawetä təñkentəñ gamiñkuk. Unita gək udegän, waki kubä nämo təñ nimenta bənep kubəgän kəñ täna yäk.

* 26:3: Stt 22:16-18 * 26:7: Stt 12:13, 20:2 * 26:26: Stt 21:22

³⁰ Ude yäjirä Aisaktä ännak-ännak pähap täj yämän nanju. ³¹ Nanpän patkujo yäjewänä bänep kubägän itta Aisakkät äma äbujo u yäjkehäromtak man yäjku. Ude täjkan Aisaktä bänep kwini terak yepmanpän kuñku. ³² Eruk, edap ugän Aisak täjjo piä ämaniye äbä ume awaj änejkujo unita Aisak biñam ñode iwetku; Nin ume kañ-ahäkamäj yäj iwetku. ³³ Iwerirä ume awaj unitäjo wäpi Seba yäj iwetku. Unita yotpärare unitäjo wäpi Beseba yäj iwetkujo unitä pen itajo. (Ninin man terak Beseba u Yäjkehäromtak Man.)

³⁴ Täppäkan Iso obañ 40 ude tärenjirän Hit nanik kubä wäpi Beri unitäjo äperi Judit webenita yäpuk. Täppäj Hit nanik kubä wäpi Elon unitäjo äperi Basemat u bok yäpuk. ³⁵ Täppäkan webe yarä Isotä yäpuko unitä Aisak yanäpita goret täj yämiñirän bänepitä jägämi pähap nadäk täjkumänonik.

27

Jekoptä nani täjkiñat-pewän kon man imiñkuk

¹ Täppäkan Aisak u it yäpmäj äronpäj äma tagawani täppäj dapuri wanjirän imaka imaka ket nämo yabäjku. Eruk, kadäni uken nanaki tuäni Iso yäppewän äbänpäj Nanakna! yäj yäwänä Näk ño yäj iwetku. ² Iweränä nani Aisaktä iwetku; Nadätan? Näk äma tagawani täyat. Äma tagawani täppäj kumäk-kumäkna kadäni u nämo nadätat. ³ Unita äpa kuwek yäpmäj päñku bipiken tom kubä kañ ut nam. ⁴ Utpänä ketem näkña gäripi nadäk täyat ude kañ iñiñ nami näppa. Nañ paotpäñä näk nämo kumäjkan kon manna kañ gäwera tärewän yäk. ⁵⁻⁶ Eruk Aisak nanaki Isokät man yäppäj-nadäk ude täñirän Rebekata juku peñpäj nadäjku. Nadäppänä Iso tomta bipiken kuñirän Rebekata nanaki Jekop iwetku; Ai, nadätan? Nankatä tuäka ñode iwerirän nadätat yäk. ⁷ Gäk tom kubä yäpmäj päbä ketem gäripi nikek iñiñ namiñiri Yawe iñamiken kon manna gäwetkañ kañ kumba yäj iwetak. ⁸ Ude iwetak unita nanakna, näkä man gäwera nadäppänä burami. ⁹ Gäk ñodetä kuñkan meme gubañ säkgämän yarä yäpmäj äbi. Yäpmäj äbänjiri nankata ketem ini gäripi nadäk täyak u iñiñ imayäj yäk. ¹⁰ Iñiñ imakaj yäpmäj nankaken yäpmäj ärowipäj nanjanä gäkpäj kon mani gäwetkañ kañ kumbän yäk.

¹¹ Ude iwerirän Jekoptä miñi Rebeka iwetku; Ude täga upäjkan Iso u puñiñ yot, nähä dudumi yäk. ¹² Nanatä nepmänjipäj nadäwektagan yäk. Ude täñpero uwä gäk täñiñjarani äma yäj näwetpäj kon manta kowata tagwän man näwerek yäk. ¹³ Yäjirän miñitä iwetku; Nanakna, ude nämo! Tagwän man uwä näkä terak kañ ärowän yäk. Gähäwä manna buramiñpäj imaka unita gäwetat u päñku yäpmäj äbi yäk. ¹⁴ Ude iweränkan Jekop päñku meme yäpmänpäj miñita imiñkuk. Imänkanä miñitä ketem nanitä gäripi nadäk täñkuko ude iñiñ imiñkuk. ¹⁵ Ude täjkan nanaki tuäni täjjo tek täga kubä enj gänaj itkuo u yäpmänpäj Jekopta täj imiñkuk. ¹⁶ Täñ imiñpäj tom däpuko unitäjo puñiñ yäpmänpäj kerä kotäki dudumi uwä uwäk täñku. ¹⁷ Uwäk täj imiñpänä tom ba käräga gäripi nikek iñiñkuko u imiñkuk. ¹⁸ Imänkan ketem u yäpmänkan naniken kuñpäj iwetku; Nan yäk. Yäwänä iwetku; Nanakna, gäk netä? ¹⁹ Yäwänä Jekoptä nani iwetku; Näk nanaka tuäka, Iso yäk. Man näwerano u täj moretat. Gäk akuñpäj itkan ketem yäpmäj äbätat ño nanjan kon man näwet yäk.

²⁰ Yäwänä Aisaktä nanaki iwetku; Nanakna, jide täppäj tom u bäräjekinik kañ-ahätan? Yäwänä ñode iwetku; Yawe, gäkño Anutu unitä näwoñärewänkan kañ-ahätat yäk. ²¹ Ude yäwänä Aisaktä iwetku; Nanakna, äbikan gäk nanakna Iso yäj siwoñi nadäka gepmänjit nadäwa. ²² Ude yäwänä Jekoptä nani dubiniken kuñirän injit nadäjku. Injit nadäppäj yäjku; Manka kotäk nadäjira Jekop täjjo man kotäk bumik täyak upäjkan ketka gepmänjitpäñ nadäwa Iso täjjo bumik täyak yäk.

²³ Ude yäppäj kerä Iso täjjo bumik puñiñ nikek yäj nadäppäj nämo kañkuko unita kon imayäj nadäppäj yäjyabäk ñode täñku; ²⁴ Gäk bureni nanakna Iso ba? Yäwänä Jekoptä yäjku; Näk ubayäj. ²⁵ Näk ubayäj yäj yäwänä nanitä iwetku; Nanakna, tom ketem ijiwani u yäpmäj äbi nanpänä kon manna gäwerayäj yäk. Ude iwerirän Jekoptä ketem u yäpmänpäj imän nanju. Täppäj wain ume bok imän nanju. ²⁶ Nañ paotpäñä nani Aisaktä ñode iwetku; Nanakna, dubinaken äbäppäj bumumnaken nenpäj naniñ oret yäk. ^{27*} Ude iweränä Jekop nani dubiniken kuñpäj iniñ oretpäñ nani bumumiken iñku. Täñirän teki käbäj nadäppäj kon man ñode iwetku; Nanakna täjjo gupi käbäj u äwan täjjo käbäj bumik, säkgämän, Yawetä gäripi nikek peñkuko u bumik yäk.

²⁸ Anututä guk näburum ba kome täjjo gakñi gamiñirän säguom ba wain ahäj bumbum täkot.

^{29*} Äma komeni komenitä orañ gamiñpäj piä täj gamik täkot.

Täjirä notkayeta intäjukun täj yämisi.

* 27:27: Hib 11:20 * 27:29: Stt 12:3

Ba meŋka täŋo äbotken naniktä oraŋ gamik täkot.

Täŋkaŋ kubätä tagwän man gäweränä unita kowata tagwän man u terak äroton.

Ba kubätä ganiŋ orerirän kowata udegän ahäj imiton.

Iso, nantä kon man näwerän yäjkaŋ butewaki man iwetkuk

³⁰ Aisaktä Jekop kon man ude iweränkaŋ Jekoptä nani mäden täŋ iminjirän uterakgän tuäni Iso bipiken naniktä äbuk. ³¹ Äbäŋpäj ketem gäripi nitek Jekoptä ijinjuko udegän ijinpäj naniken yäpmäj äbäŋpäj iwetkuk; Nan, akuŋpäj itkaŋ ketem yäpmäj äbätat ŋo nanpäj kon manka näwet yäk. ³² Iweränä Aisaktä iwetkuk; Gäk netä? Iweränä Näk nanaka tuäka Iso yäj iwetkuk. ³³ Iwerirän Aisaktä bärom pähap täŋpäj yäjkaŋ; Netä unitä tom utpäj ijin päbä namän nat? Gäk api äbäjiri tom ketem u nanpäj kon manna iwera tärek. Kon manna imiro uwä bureni yäpmäŋtak, jopi nämo api täŋpek yäk.

³⁴ Aisaktä ude iwerirän Isotä konäm kotpäj jäpi nadäŋkaŋ nani iwetkuk; Nan! Kon manka näka udegän näwet yäk. ³⁵ Yäwänä iwetkuk; Monäkatä yäŋnäktapäj kon manna gäka biŋam u gomägarak yäk. ³⁶ * Ude iweränä Isotä yäjkaŋ; Wa! Wäpi Jekop yäj iwerani uku ubayäj! Kadäni yarä yäŋnäktarani täyak. Kubäwä intäjukun ahäk-ahäk täŋo tuŋum yäpmäkta biŋam wäp uwä nomägakuk yäk. Täŋpakaŋ apiŋowä nana täŋo kon man näka nanikta yäwani nomägakuk yäk. Ude yäŋpäj yäjkaŋ; Näka biŋam kon man kubä itak ba nämo?

³⁷ Ude yäwänä Aisaktä nanaki Iso iwetkuk; Nadätan? Ude täŋ imiro uterak monäkatä intäjukun api täŋ gamek. Ba noriye kuduŋtagäntä watä piä api täŋ imineŋ. Ba säguom ba wain umetä ahäj bumbum api täŋ imineŋ. Unita nanakna, jide täŋpäj imaka de nanikpäj gamet? ³⁸ * Ude yäwänä Isotä iwetkuk; O nana, kon manka kubägän paorako uba? Näk imaka, kon man näwet yäk. Ude yäŋpäj konäm kähän yäŋpäj kotkuk.

³⁹ * Konäm korirän Aisaktä iwetkuk;
Guk näburumtä nämo api täŋkentäj gamek.
Ba kome gakŋi nämoken api kuŋaren.

⁴⁰ * Bureni, gäk ämik täŋpäj ketem api kaŋ-ahäwen.

Täŋkaŋ gäk monäkata watä piä api täŋ imen.

Upäŋkaŋ gäk piä täŋ imikta gaŋani nadäŋpäj ärowani täŋ iminjirän kaŋumuntaŋ api kwen.

⁴¹ Täŋpakaŋ Isowä nanitä kon mani Jekopta iminjuko unita yäŋpäj kokwawak nadäŋ yäpmäj kuŋatuk. Täŋpäj bänepitä ŋode nadäŋkuk; Nana täŋo kumäk-kumäki keräp täyak. Kumäŋjirän butewaki nadäwa täreŋjirän monäna Jekop kumäj-kumäj api uret yäk.

⁴² Eruk Rebekatä nanaki tuänitä man yäjkaŋ u biŋam nadäŋpäj Jekop yäŋpewän äbänkaŋ ŋode iwetkuk; Nadätan? Tuäka Iso uwä bänepitä kowata däpmäj tärekta nadäŋpäj gäk kumäj-kumäj gutta nadäŋpeŋ kuŋatak yäk. ⁴³ Unita nanakna, gäk akumaŋ ämetpeŋ wanotna Labantä itakken Aran yotpärareken ku! Gäwetat udegän pengän iwät. ⁴⁴ Wanotna ukät kadäni keräpigän iriri tuäka täŋo kokwawak u kaŋ bam tawän. ⁴⁵ Bam taŋjirän imaka täŋ iminjuno unita täŋguŋ taŋjirän man pewakaŋ kaŋ äbi. Imata kepma kubägän tabäj äwaräkuk täŋjira nanaknayat bok paotden?

Jekop ämetpeŋ kuŋkaŋ

⁴⁶ Täŋpakaŋ Rebekatä äpi Aisak ŋode iwetkuk; Yäke! Näk Iso täŋo webeniyat Hit äbotken nanik unita bitnäkinik täyat yäk. Jekoptä udegän kome ŋo nanik, Hit webe udewani kubä yäpeko uwä kaŋ kumba yäj api nadäwet!

28

¹ Rebekatä man ude iwetkuko unita Aisaktä Jekop yäŋpewän päbä kon man äneŋi iwetpäj man kehäromi ŋode iwetkuk; Gäk Kenan kome ŋo nanik webe kubä nämoinik yäpen yäk.

² Unita akumaŋ Mesopotemia komeken meŋka täŋo nani Betuel uken ku. Uken meŋka täŋo wanori Laban unitäŋo äperi kubä webekata kaŋ yäpmäj. ³ Ude täŋjiri Anutu Kehäromi Mähemitä täŋkentäj gaminjirän nanakaye mäyap ahäkot. Nanakaye mäyap ahäjirä gäk äbot mäyap täŋo nani ude isi. ⁴ * Anututä Abraham täŋkentäj iminjuko gäk ba äbekaye oraŋkaye udegän täŋkentäj tamiŋjirän kome ŋo kaŋ kore. Kome ŋowä Anututä Abrahamta iniŋ kireŋjuko upäŋkaŋ apiŋo gäk kome mähem bureni nämo, äbani ude itan. ⁵ Man ude yäŋpäj Aisaktä Jekop tewän yäpmäj Mesopotemia komeken äwäŋi Labanken kuŋkaŋ. Laban uwä Betuel, Aramtä äbotken nanik unitäŋo nanaki ba Rebeka wanori, Jekop kenta Iso täŋo miŋi u.

Isotä webe kubäkät yäpuk

* 27:36: Stt 25:29-34 * 27:38: Hib 12:17 * 27:39: Hib 11:20 * 27:40: Stt 36:8; 2Kin 8:20 * 28:4: Stt 17:4-8

6-7 Tännpäkan Isotä biñam ñode nadänjuk; Nantä Jekop kon man iwetpäñ Kenan webe yäpmäktä yäjiwätpäñ webe yäpmäktä Mesopotemia komeken kukta peñ iwetkuk. Biñam ude nadänpäñ pen ñode nadäkän täñjuk; Peñ iwerirän Jekoptä miñi nani täño man buramiñpäñ Mesopotemia komeken kuñjuk. 8 Isotä biñam ude nadänpäñ bänepiken ñode nadänjuk; Nana Aisaktä webe Kenan nanik yäpuro unita nadäwän täga nämö täk täyak yäj nadänjuk. 9 Ude nadänpäñ päñku Abraham nanaki kubä Ismael unitäño äperi kubä wäpi Mahalat, Nebaiot täño wanori u webenita yäpuk. Yäpmäñpäñ webeniyat itkumänkengän tewän yaräukubä täñkuj.

Jekoptä kunum täño terak kañjuk

10 Tännpäkan Jekoptä Beseba kome peñpeñ Haran yotpärareken kuñjuk. 11 Kuñtäyon edap äpmonjirän kädet bämopiken dämpon pärayäj täñjuk. Kome uken mobä mäyap itkuño u kubä yäpmäñpäñ kunowäta peñpäñ patkuk. 12 * Patpäñ dämponken, terak kubä moräki kome terak, moräki kunum gänañ yäputpäñ irän kañjuk. Terak u terak Anutu täño añerotä äron äpäñ täñjirä yabänjuk. 13 * Ude täñjirä Yawetä terak moräkiken unu itkañ yänjuk; Näk Yawe, orañka Abraham ba nanka Aisak täño Anutu. Kome pätan ño gäk ba äbotkayeta api taniñ kirewet. 14 * Äbotkayetä ahäj bumbum täñtäko kome terak kenkeñ jirañ pätkañ ude api ahäneñ. Tännpäñ kome kukñi kukñi umude ba unude api tokñeñ yäpmäj kuneñ. Täñjirä gäk ba äbekaye orañkaye terak ämawebe komeñi komeñi u kuduptagänta iron pähap api täñ yämet. 15 Nadätan? Näk gäkkät itkañ kome kuñarayäj täno udegän watäni api it gamet. Tännpäñ gämagut yäpmäj äbänjira kome ñoken äneñi api äben. Näk nämö gepmanpäñ gäkkät irira imaka imaka api gamet yäj yänkehärom tañkuro u api ahäj morewek yäj iwetkuk.

16 Ude iweränkan Jekoptä akuñpäñ ñode nadänjuk; Wära! Näk jop pätat yäj nadäropäj Yawetä kome ño it-inik täyak yäk. 17 Ude nadänpäñ umuntanpäñ yänjuk; Kome ño umuri-inik. Bureni-inik, ñowä Anutu täño irit kome. Eruk kunum täño yäma ño yäk.

18 Eruk kome yäñeñburu tañjirän Jekop akuñpäñ mobä kunowäta peñ patkuko u yäpmäj akuñpäñ kämi kañpäñ nadäktä käron yäputkuk. Tännpäñ Anututa biñam täkta oliñ gakñi umeni piñ ibatkuk. 19 Gakñi piñ ibatpäñä kome u wäpi kodaki Betel yäj iwetkuk. (Ninin man terak Betel u Anutu täño yot.) Kome unitäño wäpi biani Lus yäj iwerani.

20-21 Ude täñpäñ Jekoptä ñode yänkehärom tañjuk; Anutu gäkä näkkät itkañ kädet kuñarayäj täro uken nabäj näwatpäñ ketem ba tek pewi ahäj namiñjirän nanatä yotken äneñi säkgämän äbänpäñä eruk Yawe gäka näkño Anutu yäj api nadäj gamet. 22 Eruk mobä yäputat ñonitä Anutu ganiñoret bägup api irek yäk. Täñkan imaka imaka namayäj täyan u kuduptagän yäpmäj daniñpäñ moräki gäka api gamik täñpet yäk.

29

Jekop äwäñi Labanken ahänjuk

1 Tännpäkan Jekop kuñtängän ämawebe edap äbani käda itkuñken uken ahänjuk. 2 Ahänpäñ dapuri ijiwän kwäpäñ ume awañ kubä kañjuk. Uken sipsip äbot yaräukubä yabänjuk. Kome mähemitä awañ uken yawakiye yepmäj towik täñkuñonik. Täñkañ ume awañ unitäño meni mobä pähap kubäpäñ täñpipiwani. 3 Mähemiyetä sipsipta ume gwet yäminayäj nadänpäñä mobä uwä kireñ täbot-pewä kuñjirän ume gwetpäñ sipsip yepmäj towik täñkuñonik. Yepmäj towiñ moreñpäñä mobä u yäpmäñpäñ äneñi komeñiken täñpipik täñkuñonik. 4 Eruk, Jekoptä sipsip watä äma uwä ñode yäwet yabänjuk; Notnaye, in de nanik? Yäwänä iwetkuñ; Nin Haran nanik yäk. 5 Ude iwerirä yäwet yabänjuk; In Naho orani wäpi Laban u nadäkan? Yäwänä Ei, u nadäkamäj yäk. 6 Nadäkamäj yäj iweräwä yäwetkuk; U täga itak? Yäwänä iwetkuñ; Ei, itak yäk. Äperi Resel sipsip yämagut yäpmäj äbatak udu käyan? 7 Ude yäwäwä Jekoptä yänjuk; Ai! Sipsip yotken yepmaktä kadäni nämö täyak. Ño kepma yäk. Unita ume gwetpäñ yepmäj towiñpäñ yämagut yäpmäj ketemi näñpaniken äneñi yepmanañi yäk. 8 Ude yäwänä iwetkuñ; Ude nämö. Yawak äbot äbäj morewäkañ uyaku ume awañ meni täñpipiwani mobä kireñ täbotpena kuñjirän sipsip kudup ume yepmäj towinayäj yäk.

9 Man ude yänpäñ-nadäk täñ irirä Reseltä nani täño sipsip yämagut yäpmäj äbuk, u sipsip watä webe ude itkuko unita. 10 Eruk, Jekop Reseltä äwäñi Laban täño sipsip yämagut yäpmäj äbänjirän kañpäñ päñku awañ meni täño mobä kireñ täbotkuk. Mobä kireñ täbot-pewän kuñjirän Laban täño sipsip ume yepmäj towiñjuk. 11 Ude täñpäñ Jekoptä Resel bumumiken inpäñ konäm bumta kotkuk. 12 Konäm ude kotpäñ itkañ Resel iwetkuk; Näk nanka täño nägät moräk, Rebeka täño nanaki yäk. Ude iwerirän Resel kuñpäñ nani manbiñam u iwetkuk.

* 28:12: Jon 1:51 * 28:13: Stt 13:14-15 * 28:14: Stt 12:3, 22:18

¹³ Pänju iweränä Labantä wanori tånjo nanaki Jekop unitånjo biñam nadånppån bårænjen pånku bëyan iminpan bumumiken injuk. Tånpan imagut yåpmån yoriken åronjuk. Åro itkan Jekoptä manbiñam kuduþtagån Laban iwetkuk. ¹⁴ Iwet morewånä Labantä iwetkuk; Bureni, gåk nånjo någät moräkna yåk.

Jekoptä Lea kenta Resel webeniyatta yåpuk

Eruk Jekop komepak kubä irirån Labantä iwetkuk; ¹⁵ Gåk någät moräkna itan upånkan imata piä jop api tån namin iren? Gwåki jide yåpayån nadåtan? ¹⁶ Tånþakan Laban åperiyat yarå, moki wåpi Lea, wenåni wåpi Resel. ¹⁷ Lea u dapuri waki. Tån Resel uwå inami dapun säkgåmån, gåripi nিকে. ¹⁸ Jekoptä Reselta gåripiinik nadånjukko unita åwånji iwetkuk; Nåk obañ 7 ude piä tån gaminjira åþetka wenåka Resel u kan nam yåk.

¹⁹ Ude iwerånä åwånjitå yånjuk; Tåga yåk. Åma kudupita iminjira waki tånpek. Gåka gamayån reso uyaku tåga api tånpek yåk. Unita nåkkåt ño kan itda. ²⁰ Ude yånjirån Jekoptä Reselta nadånpan obañ 7 åwånjita piä tån imin yåpmån åronjuk. Upånkan Reselta gåripi nadånjukko unita obañ 7 unita nadånjirån kepma yarågån bumik tånjuk. ²¹ Eruk obañ 7 tårænjirån Jekoptä åwånji iwetkuk; Kadånina tåretak unita webena Resel namikan kuñatkåda yåk. ²² Ude yåwånä Labantä åñnak-åñnak påhap tånkan kome måhem kuduþtagån yåmagutkuk. ²³ Åñnak-åñnak påhap tånkan bipani ugån Labantä åperi moki Lea uwå Jekopken tewånkan bok patkumån. ²⁴ (Labantä piä watå webe Silpa Leata piä watå tån imikta iminjuk.)

²⁵ Eruk patkumåno yånjirån Jekoptä Lea kanpan kinkutkuk. Kanpan åwånji Laban pånju iwetkuk; Ai, ima kudån tån namitan? Nåk Reselta nadånpan piä tån gaminjut yåk. Imata ñode tånñakñatan? ²⁶ Yåwånä iwetkuk; Kome ño nanik tånjo kådet uwå moki jop irirån wenånitå jukun åma yåpnanji nåmo yåk. ²⁷ Unita gåk mokikåt kuñarirån yanåpi tånjo oretoret åñnak-åñnak kepma 7 ude tårænjirån wenåni api gamet yåk. Upånkan webe unita gwåki uwå åneji obañ 7 ude piä kan tån nam yåk. ²⁸ Labantä Jekop ude iwetkuko udegån tånjuk. Leakåt yanåpi tånkumåno unitånjo oretoret åñnak-åñnak tårænjirån Labantä åperi Resel webenita iminjuk. ²⁹ Tånpan Reselta watå epån tån imikta webe kubå wåpi Bilha iminjuk. ³⁰ Tånkan Jekop Reselkåt patpan unita gåripi nadånjukko u webeni Lea pengån yåpuko unita nadånjukko u irepmitkuk. Tånþakan Jekop Labanta piä tån imin yåpmån åronjirån obañ åneji 7 ude tårænjuk.

Jekop nanakiye ahånjuk

³¹ Tånþakan Yawe Jekoptä Leata gåripi nåmo nadån iminjirån kanpanå Lea nanak bëyakta nadån iminjirån Resel åruñ itkuk. ³² Tånpan Leatå nanak kok itpan bëyanjukko u wåpi Ruben yån iwetkuk. Ñode nadånpan Ruben yån iwetkuk; Anututå butewakina kanpan nadåk tånpan tånkentån namitak yåk. Nanak bëyan imitat unita åpnatå gåripi bureni kåwep api nadån namek yåk. ³³ Ude tånkan it yåpmån åronpan åneji nanak kubåkåt bëyanjuk. Bëyanpan yånjuk; Åpnatå gañani nadån naminjirån Anututå nadån naminpan åneji nanak kubå ño namitak yåk. Mebåri unita wåpi Simeon yån iwetkuk. ³⁴ Ude tånkan it yåpmån åronpanå åneji nanak kok itpan kubå bëyanpan yånjuk; Eruk, nåk nanak yaråkubå bëyan imitat unita åpnatå nåka gåripi bureni api nadåwek yåk. Mebåri unita wåpi Livali yån iwetkuk. ³⁵ Tånpan åneji it yåpmån åronþångån nanak kok itpan bëyanpanå yånjuk; Apinjo Anutu inin oretat yåk. Ude yånpan wåpi Juda yån iwetkuk. Tånkan åneji nanak kubå bårænjen nåmo bëyanjuk.

30

¹ Tånþakan Resel åruñ itpan Jekopta nanak kubå nåmo bëyan iminjuk. Iniken mebåri ude nadånpan moki Leata nadåwåwak tån iminpan Jekop ñode iwetkuk; Nåka nanak kubå kan nam! Nåmo namiwå api kumbet yåk. ² Ude yånjirån Jekoptå jåpi nadån iminpan iwetkuk; Anututå nadån gaminpan nanak nåmo gaminjirån nåkå u irepmitpan nanak tåga gamet? ³ Ude iwerånä Reseltå yånjuk; Ño watå piä webena Bilha. Ukåt patpan nanak bëyanjirån nåka biñam tånþakan nanak tånjo minji kan ahåwa yåk. ⁴ Reseltå ude yånpan piä watå webe Bilha imån Jekoptåt patkumån. ⁵ Patkumåno Bilhatå nanak kok itpan Jekopta nanak kubå bëyan iminjuk. ⁶ Bëyanjirån Reseltå yånjuk; Anututå tånkentån namikta nadåwån tågawåpan manna nadånpan nanak kubå namitak yåk. Mebåri unita wåpi Dan yån iwetkuk. ⁷ Tånþakan Resel tånjo watå piä webe åneji nanak kok itpan Jekopta nanak kubå bëyanjirån yarå ude tånjuk. ⁸ Tånkan Reseltå yånjuk; Moknakåt åminþångån eruk irepmitat uba yåk. Ude yånpan nanak wåpi Naptali yån iwetkuk.

⁹ Tånþakan Leatå nanak bëyak-bëyak kadånini paotak yån nadånpanå watå piä webeni Silpa Jekop webenita inin kireñjuk. ¹⁰ Inin kirewånkan Silpatå Jekopta nanak kubå bëyan iminjuk. ¹¹ Bëyan iminjirån Lea wisikna yån nadånpan wåpi Gat yån iwetkuk. ¹² Eruk, it

yāpmāṅ ʔronpāṅ Silpatā Jekopta ʔneṅi nanak kubā bāyaṅjirān yarā ude tāṅkuk. ¹³ Tāṅjirān Leatā ṅode yāṅkuk; Nāk bumoṅ oretat unita notnaye ʔtutā nāka oretoret tāṅpani yāṅ api nāwetneṅ yāk. Ude yāṅpāṅ nanak u wāpi Ase yāṅ iwetkuk.

¹⁴ Tāṅpākaṅ wit bureni dāpmāk-dāpmāk kadāniken Lea tāṅo nanaki tuāni Rubentā piāken kuṅkaṅ pāya pāhām nanak itta nāṅpani u ʔtu yabāṅ ahāṅkuk. Yabāṅ ahāṅpāṅ yāpmāṅkaṅ miṅi Leaken yāpmāṅ kuṅkuk. Yāpmāṅ pāṅku imānkaṅ Reseltā u kaṅpāṅ Lea iwetkuk; Ai, pāya pāhām nanak itta nāṅpani nanakatā yāpmāṅ ʔbuko u ʔtu tāga namayāṅ? ¹⁵ Iwerānā Leatā iwetkuk; ʔpna nomāgatṅkuno unita nadāwi pidām tawānpāṅ pāya pāhām nanak itta nāṅpani nanakatā yāpmāṅ ʔbuko u imaka, nomāgarayāṅ tāyan? Yāwānā Reseltā iwetkuk; Eruk, pāya pāhām yāpmāṅ gamiṅkuko u namiwā apiṅo bipani gāk ʔpnakat tāga patdayāṅ yāk. Ude yāwānā Leatā nadāṅ imiṅkuk.

¹⁶ Nadāṅ imiṅpāṅā bipāda Jekop piāken naniktā ʔbāṅjirān Leatā pāṅku kādet miṅin ahāṅ imiṅpāṅ iwetkuk; Apiṅo gāk nākkāt pātdayāṅ yāk. Nanakna tāṅo pāya pāhām nanak itta nāṅpani upāṅ gāk suwatat yāk. Yāwānkaṅ bipani uken bok patṅkumān. ¹⁷ Tāṅpākaṅ Anututā Lea nadāṅ imiṅjirān nanak kok itpāṅ Jekopta nanak kubā bāyaṅ imiṅjirān nanakiye 5 ude itkuṅ. ¹⁸ Bāyaṅpāṅ yāṅkuk; Nāk watā piā webena ʔpnata imiṅkuro unita kowata Anututā nanak kubā namitak yāk. Ude yāṅpāṅ nanak u iniken man terak wāpi Isaka yāṅ iwetkuk.

¹⁹ Eruk ude tāṅkaṅ it yāpmāṅ ʔronjirān Leatā nanak kok itpāṅ Jekopta nanak kubā bāyaṅ imiṅjirān nanakiye 6 ude itkuṅ. ²⁰ Bāyaṅpāṅ yāṅkuk; Anututā iron tāga tāṅ namiṅjirān ʔpnata nanak 6 ude bāyaṅ imiṅkut yāk. Unita nāk api oraṅ namek yāk. Ude yāṅpāṅ nanak u iniken man terak wāpi Sebulun yāṅ iwetkuk. ²¹ Eruk it yāpmāṅ ʔronṅtāṅgān ʔperi kubā bāyaṅkuko u wāpi Daina yāṅ iwetkuk.

²² Ude ahāṅ moreṅjirā Anutu Reseltā yāṅapik man yāṅkuko u nadāṅ imiṅjirān ʔruṅ iranitā nanak kok itkuk. ²³ Nanak kok itpāṅā nanak kubā bāyaṅpāṅ yāṅkuk; ʔruṅ itpāṅ māyāk nadāṅkuro uwā Anututā nomāgatāk yāk. ²⁴ Eruk, Anututā nanak ʔneṅi kubā kaṅ namān! yāṅ yāṅpāṅ nanak u wāpi Josep yāṅ iwetkuk.

Jekop tuṅum āma tāṅkuk

²⁵ Reseltā Josep bāyāwānkaṅ Jekoptā ʔwāṅi Laban iwetkuk; Komenaken kwayāṅ nadātāt unita nabā kātāwi kwa yāk. ²⁶ Webenayat nanaknayeta nadāṅpāṅ watā piā tāṅ gamiṅkuro unita naniṅ kirewipāṅ yāmagut yāpmāṅ kwa yāk. Piā jide tāṅ gamiṅkuro uwā gākṅa nadātan yāk. ²⁷ Ude iwerānā ʔwāṅitā iwetkuk; Ude nāmo. ṅode gāwera nadāsi. Nāk kāren ṅode kaṅkut; Yawetā gāka yāṅpāṅ iron taṅi tāṅ namiṅkuk. ²⁸ Unitā piāka tāṅo gwāki ude nami yāṅ nadāṅpāṅ yāwikaṅ api gamet yāk. ²⁹ Yāwānā Jekoptā iwetkuk; Nāk piā taṅi tāṅ gamiṅkuro u kaṅpāṅ nadātan? Gākṅo bulimakau sipsip yabāṅ yāwarira jide ahāṅkuṅo u gākṅa nadātan yāk. ³⁰ Nākā nāmo ʔbutken āhan yarāgān bumik itkuṅopāṅ apiṅowā ahāṅ bumbum tāṅ gamikaṅ. Nāk piā ʔtṅ gamiṅjira Yawetā gāk tāṅkentāṅ gamiṅ yāpmāṅ ʔbātak yāk. Unitā kadāni ṅoken nāṅṅaken ʔbotnayeta piā tāṅ yāmiṅpāṅ tāṅkentāṅ yāmayāṅ nadātāt.

³¹ Ude yāwānā ʔwāṅitā iwetkuk; Unitā kowata jide api tāṅ gamet? Ude yāwānā Jekoptā iwetkuk; Gāk imaka kubā nāmo namen yāk. Nāk bānepnaken man pātak u gāwera nadāṅjiri tāga tāṅpeko uwā gākṅo sipsip meme ʔneṅi watāni api ired yāk. ³² Uwā ṅode; Nāk apiṅo tom ʔbori ʔbori yabāṅpāṅ sipsip kudāri ba yāput-toroktorok ikek, sipsip nanaki kubiri ba meme nanaki yāput-toroktorok ikek u kudup yāpmāṅ daniṅpāṅ inigān yepmaṅpayāṅ yāk. Tom yarāgān udewanita piā tāṅ gamik tāyat unitāṅo gwāki api yāpet yāk. ³³ Ude tāṅjira kudān siwoṅi tāyak ba siwoṅi nāmo tāyāṅ yāṅ tāga api kaṅpāṅ nadāwen. Gāk piā tāk tāyat unitāṅo gwāki siwoṅi yāpmāṅtak yāṅ kaṅpāṅ nadāwayāṅ ʔbāṅpāṅā meme yāput-toroktorok ikek nāmo, ba sipsip nanaki kubiri nāmo, nākṅo ʔbotken irirā yabāṅpāṅ kubota tāyak yāṅ kaṅ nadāk tā yāk.

³⁴ Ude yāwānā ʔwāṅitā yāṅkuk; Yāyan u tāga. Ude kaṅ ahāwān yāk. ³⁵ Ude yāṅpāṅ ʔwāṅi Labantā kepma ugān meme ʔmani jaum ba yāput-toroktorok ikek, meme webeni yāput-toroktorok ikek ba pujiṅi bāmop uken paki, ba sipsip nanaki kubiri u kudup nanakiyetā watāni itneṅta yāpmāṅ daniṅpāṅ yepmaṅkuk. ³⁶ Ude tāṅpāṅ Jekop peṅpeṅ kepma yarākubā udeta kuṅtāṅgān kome ban kubāken ahāṅkuk. Ahāṅpāṅ u irirān Jekoptā ʔwāṅi tāṅo meme sipsip ʔtuta watāni itkuk.

³⁷ Eruk Jekoptā pāya mebāri yarākubā unitāṅo karāni kodaki tokātpāṅ gupi uken-uken tātuṅ ʔyāṅtṅkuk. Uken-uken tātuwānkaṅ bānepi paki kwawak ahāṅpāṅ kudān ikek tāṅkuṅ. ³⁸⁻³⁹ Tāṅpāṅ pāya karāni tātuṅkuko u yāpmāṅpāṅ sipsip memetā u kaṅkaṅ ume kaṅ naṅput yāṅpāṅ ume nāṅpaniken peṅkuk. Eruk sipsip memetā webeniye yāwatnayāṅ ʔbāṅpāṅā ume naṅpāṅ pāya karānitā inamiken irirān webeni yāwarāntāk tāṅkuṅ. Ude tāṅpāṅ nanak bāyaṅkuṅo u pāya karāni udewanigān kudān-kudān nitek ahāṅkuṅ. ⁴⁰ Nanak ahāṅkuṅo u yāpmāṅ daniṅpāṅ inigān yepmaṅkuk. Yepmaṅpāṅā sipsip meme biani uwā Laban tāṅo sipsip meme kudān-kudān nitek itkuṅ kāda ukāda kowat yabāwān tāṅput yāṅpāṅ

yepmanpän itkuņ. Ude tänpäj sipsip meme inita yāwani yāpmāņpāj inigān yepmanjuk. Ude tänpāj yepmanpän Laban tāņo inigān inita yāwani inigān itkuņ. ⁴¹ Kadāni kadāni meme sipsip gupi tāgata iniken tāņirā Jekoptā päya karāni ukeno āneņi yāpmāņpāj ume nāņpaniken penjuk. Ude tāņirān meme sipsip päya karāni u kaņkaņ webeni yāwarāntāk tāņkuņonik. ⁴² Upāņkaņ meme sipsip gupi waki uwā päya karāniken nāmo yepmak tāņkukonik. Ude tāņirān meme sipsip gupi waki Labantagān itkuņ. Meme sipsip gupi tāgata u Jekop tāņo biņamgān tāņkuņ. ⁴³ Ude tāņ yāpmāņ kuņtāngān Jekoptā tuņum āma tāņjuk. Meme sipsip bumta, piā watā webe bok āma bok ba kamel doņki nikek itkuk.

31

Jekoptā āwāņi Laban kaņumuntaņ metāņņeņ kuņjuk

¹ Jekoptā kādet ude tāņ yāpmāņ ābāntāyon Laban tāņo nanakiyetā kaņpāj yāņkuņ; Jekoptā nan tāņiķatpāj nan tāņo tuņum kudup yāyomāgatak. Tuņum āma tāyak uwā nan tāņo tuņum terak tāyak yāk. Man ude yāņirā Jekoptā nadāņjuk. ² Tänpājņođe imaka kaņpāj nadāņjuk; Āwo apiņo not sākgāmān nāmo tāņ namik tāyak uwā bian nāmo tāņ namik tāņkukopāņ udewā tāyak yāk. ³ Ude nadāņirān Yawetā Jekop iwetkuk; Gāk āneņi āyāņutpeņ nankaye nāgāt morākkayetā kome kujatken kaņ ku! Kuņiri watā api it gamet yāk.

⁴ Anututā ude iwetkuko unita Jekoptā webeniyat Resel kenta Leaņođe yāwetkuk; Nāk tom epānaken kuņjira ek ātu itkaņ kaņ ābun yāk. Eruk man ude yāwetpāj kuņjirān ātu itkaņā yarā uwā pāņku ahāņ imiņkumān. ⁵ Ahāņ imānā yāwetkuk; Nākņođe kāyat yāk. Nanjek u bian not tāņ namiņpāj kuņatkuko udegān apiņo nāmo tāņ namitak. Upāņkaņ nana tāņo Anututā nāk tāņkentāņ namik tāyak yāk. ⁶ Nāk nanjekta watā piā kehāromi tākinik tāņ yāpmāņ ābāk tāyat u nadākamān, ei yāņ? ⁷ Ude tāk tāyat upāņkaņ nanjekta piā tāņ imik tāyat unitāņo gwāki namikta yāņnāķnat yāpmāņ ābāņirān kadāni 10 tāreņjuk. Upāņkaņ nanjekta waki ude tāņ namayāņ tāņirān Anututā ukātpipikņođe tāņ imik tāņkukonik; ⁸ Nanjekta tom yāput-toroktorok ikek piā gwākita kaņ yāpmāņ yāņ nāwerirān eruk Anututā nadāņirān tom miņitā nanaki yāput-toroktorok ikegān bāyaņkuņ. Tāņ tom gwārārek kudān ikek gākņata yāpmāņ yāņ nāwerirān eruk Anututā nadāņirān tom miņitā nanaki gwārārek kudān nikekgān bāyaņkuņ yāk. ⁹ Ude tāņ yāpmāņ ābātāngān Anututā nanjek tāņo tom kudup yomāgatpāj nākņata biņam naniņ kireņjuk yāk.

¹⁰ Ude yāņpājņođe yāwetkuk; Kadāni kubā yawaktā iniken tāņirā dāpmonkenņođe tāņjuk; Kadāni uken meme āmanitā webeni yāwatkuņo uwā yāput-toroktorok, gwārārek kudān ikek yāk. ¹¹ Tänpājņođe Anutu tāņo aņerotā dāpmonkenņođe nāwetkuk; Jekop! yāk. Jekop yāņ yāwānā Itatņo yāņ iniņ yāņkut. ¹² Yāwawānā nāwetkuk; U yabā! yāk. Meme āmanitā webeni yāwatkaņ u yāput-toroktorok, gwārārek kudān ikekgān yāk. Āwāņka Labantā yāņgākņat yāpmāņ ābuko u kak tāyat unita nadāņjira udewā ahākaņ yāk. ¹³ * Tänpājņođe nadātan? Gāk Betel komeken nāka yāņpāj mobā ānok kubā buņātkaņ olip gākņi uterak piņ ibatpāj yāņkehāromtak man yāņkun. Eruk, kome uken iriri ahāņ gamiņkuro uwā Anutu nākņođe yāk. Unita akuņkaņ āyāņutpeņ kome kujatkaken kaņ ku yāk. Man ude nāwetkuk.

¹⁴ Eruk, ude yāwērānā webeniyattā iwetkumān; Nanta butewaki nāmo nadākamāk yāk. Nekta biņam tuņum kubā nāmo iwoyāņ nimiņjuk. ¹⁵ Nan uwā ābani bumik nibāk tāyak yāk. Gākken moneņ yāpmākta niniņ kireņjuk. Upāņkaņ moneņ yāpuko uwā kudup naņkuko unita imataņo itde? ¹⁶ Ude yāņpāj yāņkumān; Anututā nannek tāņo tuņum kuduptagān yomāgarirān nin ba nanakniye ninta biņam tāyak yāk. Unita Anututā gāwetak ude kaņ tā yāk.

¹⁷ Ude yāwānā Jekop komeņiken āneņi kukta tuņum tänpāj webeniye nanakiye kamel terak yepmanjuk. ¹⁸ Ude tänpāj sipsip, bulimakau, tuņum ba imaka kudup Mesopotemia komeken irirān ahāņ imiņkuņo u yāpmāņpāj Kenan komeken nani Aisaktā itkukken kwa yāņņeņ kuņjuk.

¹⁹ Akumaņ kunayāņ tāņkuņo kadāni uken tuņumņođe tāņjuk; Labantā sipsip pujiņi madāwa yāņkaņ kuņjirān Resel nanitā yotken āronpāj nani tāņo āboriyeta watā irāni yāwik kubo tänpāj yāpmāņ āpāmaņ kuņjuk. ²⁰ Tāņ Jekoptāwā āwāņi Laban, Aramtā ābotken nanik u tāņiķatpāj nāmo iwerān nadāņirān kuņjuk. ²¹ Eruk tuņum ude tāņ paotpājā tuņumi kuduptagān kobet tāņ yāpmāņ Yufretis ume weņpeņ Gileat pom kāda kuņjuk.

Labantā Jekop iwat yāpmāņ kuņjuk

²² Jekop kuņjirān kepma yarākubā tārewānkaņ Jekoptā metāņņeņ kuņkuko unita manbiņam Laban iwetkuk. ²³⁻²⁵ Eruk manbiņam u nadāņpājā āmaniye yāmagurānkaņ Jekop iwat yāpmāņ kuņtāyon kepma 7 tārewānkaņ Gireat pom Jekoptā ahāņpāj yottaba tänpāj itkuko u ahākta kerāp taņkuņ. Uken ahāņpāj Laban ba āmaniye yottaba tänpāj patkuņ.

* 31:13: Stt 28:18-22

Parirā Anututā Laban dāpmonken ḥode iwetkuk; Laban! Gāk Jekop man kādāp ikek kubā iwerentawā! yāk.

²⁶ Patkuṇo yāḡewānkaṇ Labantā Jekop ahāṇ imiṇṇpāṇā iwetkuk; Ima kudān tāṇ namitan? Imata jop tāṇnākṇatpāṇ iwan tāṇ gamapāṇ bumik āpetnayāt nomāgatpāṇ yāpmāṇ ābātan? ²⁷ Yāḡahāṇpāṇ nāwetkuno uyaku kap tenpāṇ gepmana yāpmāṇ ābim yāk. ²⁸ Nāk āpetnayāt oranaye nāmo yāniṇ orerira yāmagut yāpmāṇ ābān. Gāk guṇ kudān tān yāk. ²⁹ Nāk gāk gutnanṇipāṇ nanka tāṇo Anututā bipani dāpmonken ḥode nāwetpāṇ nanin bitnāk; Gāk Jekop man kādāp ikek kubā iwerentawā yāṇ nāwetkuk. ³⁰ Gāk komekata nadāwātāk tāṇpāṇ āmetpeṇ ābāno uwā tāḡa upāṇkaṇ nākṇo ābotnayeta watā irani yāwīk imata kubo tāṇpāṇ yāpmāṇ ābān?

³¹ Ude yāḡirān Jekoptā Laban man kowata ḥode iwetkuk; Gāka umuntaṇkuro uwā ḥodeta; Gākā āpetkayat nomāgaren yāṇ yāṇpāṇ unita nāmo gāwetkaṇ ābāmāṇ yāk. ³² Upāṇkaṇ itkamāṇ ḥo kubātā yākken yāwīkka u kaṇ-ahāwayāṇ tāno uwā āma ba webe u kumākta biṇam tāṇpān. Āmaniye inamiken tuṇum pāke yāpmāṇ kuṇatat ḥo gākṇata biṇam kubā kaṇpāṇā kaṇ yāpmāṇ yāk. Jekop uwā webeni Reseltā yāwīk kubo tāṇkuko u nāmo nadāṇkaṇ man kehāromi u yāṇkuk.

³³ Eruk, Laban Jekoptā yottaba gānaṇ āronpāṇ yāwīk ukeṇonita kawān wawāpāṇ, Leatā yottaba gānaṇ āronpāṇ udegān kawān waṇkuṇ. Tāṇpāṇ piā watā webe yarā unitā yottaba gānaṇ udegān kawān waṇkuṇ. Ude tāṇkaṇ kumaṇ Reseltā yottaba gānaṇ āronkuṇ. ³⁴ Reseltā yāwīk kubo tāṇkuko ukeṇo kamel tāṇo yāk tuṇum pewani u gānaṇ kābop daiṇkukopāṇ uterak maṇjirirān Labantā yottaba u gānaṇ wāyākṇewān waṇkuṇ. ³⁵ Ude tāṇkaṇ Reseltā nani iwetkuk; Nana, gāk nāka kokwawak nadāweno. Nāk tāḡa nāmo akwayāṇ. Webetā nininken kāyām ahāṇ namitak unita tāḡa nāmo akwayāṇ yāk. Iwerānkaṇ nanitā pāṇku yot kudup gānaṇ yāwīkta wāyākṇewān waṇkuṇ.

³⁶ Ude tāṇirān Jekoptā koki wawāpāṇ Laban ḥode kaṇ yāṇkuk; Oi! Nāk waki jide tāṇ gamiṇkuro unita tom bumik nurayāṇ nāwarān tāyan? ³⁷ Gākā nākṇo tuṇum pāke ḥo yabāwi tārekaṇ. Unitā gākā imaka kubā gākṇopāṇ nāk ba ābotnaye ḥo bāmopiniken kāyan u tāṇpāwā notniye tāṇo inamiken kwawak pewipāṇ kaṇkaṇ nek tāṇo mebāri kaṇ yāpmāṇ daniwut! ³⁸ Nāk gākā watā piā tāṇ gamiṇira obaṇ 20 ude tāreṇkuk. Kadāni u bāmopiken gākṇo yāwakaye watāni ket irira sipsip ba meme nanaki kubā nāmo dātdāt maṇkuṇ. Ba gākṇo sipsip ābotken nanik sipsip āmani kubā nāmo utpāṇ naṇkut yāk. ³⁹ Ba tom āḡwāritā gākṇo sipsip yewa gānaṇ āronpāṇ sipsip kubā utpāṇ naṇpānā nākṇakenpāṇ komenita peṇ gamiṇkut. Tāṇkaṇ kepma ba bipani kubātā gākṇo sipsip kubā kubo tāṇkuṇo unita komenita nākṇakenpāṇ gamikta nāwet tāṇkunonik. ⁴⁰ Nāk gākṇo sipsipta watā irira edaptā bumta nek tāṇkukonik. Bipaniwā mānit nadāṇpāṇ dāpmon sāḡgāmān nāmo pat tāṇkuronik yāk. ⁴¹ Nāk komi piā ude gāka obaṇ 20 tāṇkut. Obaṇ 14 āpetkayatta nadāṇpāṇ watā piā tāṇ gamiṇkut. Ba obaṇ 6 āneṇi tom ātu nāka biṇam tāneṇta watāni it gamiṇkut. Tāṇpāṇ kadāni u bāmopiken piā tāṇ gamiṇkuro unitāṇo ḡwāki namikta tāṇnākṇari kadāni 10 ude tāṇkuk. ⁴² Gāk ude tāṇ namiṇkuno upāṇkaṇ nana tāṇo Anututā nāka watā it namiṇkuk. Anutu uwā orana Abraham ba nana Aisak unitāṇo Anutu pāhap. Anututā nāka watā nāmo itkuk yāwānā jopinik nepmaṇpi ābātet. Upāṇkaṇ Anututā butewaki terak komi piā tāṇ yāpmāṇ āburo u kaṇpāṇ imaka kubā nāka nāmo tāṇ namenta dāpmonken man kehāromi gāwetkuko u yāk.

Laban Jekoptā bānep kubāḡān tāṇkumān

⁴³ Jekoptā man ude yāwānā Labantā iwetkuk; Webekayat ḥowā āpetnayāt, ba nanakaye ḥowā nākṇaken ābeknaye oranaye. Ba tom kuduṇtagān pāke ḥo u imaka, nākṇakengān. Imaka kuduṇtagān inamnaken itkaṇ ḥowā nākṇakengān. Upāṇkaṇ apinowā jide tāṇpāṇ āpetnayāt ba ābeknaye oranaye āneṇi yāpet? U tāḡa nāmo. ⁴⁴ Unitā nek bānep kubāḡān tāda yāk. Tāṇpāṇ bānep kubāḡān tākamāk ḥonita nāmo guṇ tādeṇta mobā ānok kubā ḥo peda yāk.

⁴⁵ Man ude yāwānkaṇ Jekoptā mobā kāroni kubā yāpmāṇpāṇ siwoṇ yāputkuk. ⁴⁶ Tāṇpāṇā noriye yāwet-pewān mobā u dubiniken mobā ātukāt buṇātkuṇ. Ude tāṇpāṇā mobā ānok u dubiniken ketem naṇkuṇ. ⁴⁷ Tāṇpākaṇ Labantā mobā ānok peṇkumāno iniken Mesopotemia man terak wāpi Jega-Sahaduta yāṇ iwetkuk. Tāṇpāṇ Jekop uwā iniken Hibru man terak wāpi Galet yāṇ iwetkuk. (Ninin man terak “nāmo guṇṇtak.”)

⁴⁸ Tāṇpāṇ Labantā Mobā ānok pekamāk ḥo kaṇpāṇ bānep kubāḡān tākamāk unita nāmo api guṇ tāde yāṇ Jekop iwetkuko mebāri unita mobā ānok unitāṇo wāpi Galet yāṇ iwetkumān. ⁴⁹ Tāṇā Labantā kome u wāpi kubā Misa iwetkuko uwā man ḥode yāṇkuko unita; Yawetā gāk gākṇagān, nāk nākṇagān kuṇaritda nek nibāṇpāṇ nadāwān. ⁵⁰ Tāṇpākaṇ Labantā Jekop āneṇi kubā ḥode iwetkuk; Gāk āpetnayatta gaṇani nadāṇpāṇ komi yāmeno, ba nākā nāmo nadāṇira webe kodaki ātu yāpeno uwā ḥodeta ket nadāwen; Anutu nibātāk yāṇ nadāwen yāk. ⁵¹⁻⁵² Mobā kāroni yāputat ḥo ba mobā ānok bāmopneken peyat ḥo ka! Ḥowā kaṇpeṇ kuṇatpāṇā bānep kubāḡān tākamāk ḥonita nāmo api guṇ tāde yāk. Nāk ḥo irepmitpāṇ nāmo

guret. Gäk udegän, ɲo irepmitpän ɲämo nuren. ⁵³Tänpän gäk ba näk bänep kubägän täkamäk ɲopän irepmitdawä Anutu, Abraham kenta Naho täño Anutu unitä kowata kaɲ nimän yäk.

Ude yäwänkaɲ Jekoptä Anutu, nani Aisaktä gämoriken kuɲarani unitäño wäpi terak yänkehärom täɲku. ⁵⁴Tänpän Anutu iniɲ oretta pom terak äronpän gupe ijin ima yänpän tom kubä utpän ijin imiɲkuk. Ude tänpän äboriyekät ketem bok näna yänkaɲ yämagutkuk. Yämaguränpän ketem naɲkaɲ pom terak ini ugän patkuɲ. ⁵⁵ Patkuɲo yägewänä Laban akuɲpän äperiyat, oraniye äbekiye weɲpän yäniɲ oretpän kon man yäwetkaɲ komeniken äyänutpeɲ kuɲkuk.

32

Jekop tuäni Iso kaɲ-ahänkuk

¹ Eruk Jekop kome u peɲpeɲ kuɲirän Anutu täño aɲero ätutä kädet miɲin ahän imiɲkuɲ. ² Ahän imiɲirä yabänpänä nadänkuk; Wa! ɲowä Anutu täño äbot yäk. Ude yänpän unita kome u wäpi Mahanaim yän iwetkuk.

³ Kadäni uken Jekop täño tuäni Iso Sei kome, wäpi kubä Idom uken itkuk. Irirän Jekoptä tuäna uken itak yän nadänpän watä äma yäwet-pewän intäjukun kuɲkuɲ. ⁴ Kunayän täɲirä yäwetkuk; In ekänina Iso ɲode iwerut yäk. Watä piä ämaka Jekoptä ɲode yäyak; Näk kome ban päɲku äwännek Labankät kadäni käronji it yäpmän äbut. ⁵ It yäpmän äbänkä sipsip, bulimakau, doɲki, watä ämawebe it namikaɲ. Unita ekänina, gäk not täɲ nam yän nadänpän manbiɲam ɲo gäka pewa ärekaɲ yäk. Jekoptä manbiɲam ude pewän kuɲkuɲ.

⁶ Watä piä ämaniyetä manbiɲam ude yäpmän kuɲkuɲotä äneɲi äyänutpeɲ äbänpän Jekop ɲode iwetkuk; Nin tuäka Iso kaɲ-ahänkumän yäk. Unitä gäk gabän ahäwayän nadänpän ämaniye 400 yämagurän äbän itkaɲ yäk. ⁷ Ude iweräkaɲ Jekop umun pähap nadänpän nadäwätäk täɲkuko unita ämaniye, sipsip, bulimakau, kamel kudup yäpmän daniɲpewän äbot yarä täɲkuɲ. ⁸ U ɲode nadänpän yäpmän daniɲkuk; Isotä äbänpän änok kubä nidäpänä änok kubätä api ämetpeɲ kuney yäk.

⁹ Ude nadänpän Jekoptä Anutu yänapik man terak ɲode iwetkuk; O Anutu, orana Abrahamkät nana Aisak täño Anutu! Gäk ɲode näwetkun; Gäk komekaken ba notkaye itkaɲken äyänutpeɲ kuɲiri api täɲkentän gamet. Man ude näwetkun. ¹⁰ Näk piä ämaka täga nämo upänkaɲ nadän namikinik tänpän bänep iron täɲ namiɲ yäpmän äbäk täyan. Bianä ähottaba-gänpän yäpmänkaɲ Jodan ume weɲpeɲ kuɲkut. Apiɲowä näk äbot täɲi yarä ɲo nitek äbätat yäk. ¹¹ Unita gäk täɲkentän namiɲiri tuäna Isotä nurektawä. Tuänatä äbänpän näɲa ba nanak nädamiɲi nidäpek yänpän umuntäyat yäk. ¹² * Gäk bian ɲode näwetkuno äneɲi nadäsi; Näk bänep täga nadän gamiɲpän nanakaye pewa gwägu pomiken mobä jiraɲ mäyap, daniɲaɲi nämo itkaɲ ude api ahäneɲ. Ude näwetkun yäk.

¹³ Eruk, patkuko yägewänä Jekoptä akuɲpän tuäni Iso iron imikta tuɲumi päke uken nanik ätu iwoyän imiɲkuk. Tuɲum irona iwoyän imiɲkuko uwä ɲode; ¹⁴⁻¹⁵ Meme webeni 200, ämani 20, sipsip webeni 200, ämani 20, kamel webeni nanakiye nitek 30, bulimakau webeni 40, ämani 10, doɲki webeni 20, ämani 10 ude iwoyän imiɲkuk. ¹⁶ Iwoyän imiɲpänä memeta watä äma kubä peɲkuk, sipsipta kubä, kamelta kubä, bulimakauta kubä, doɲkita kubä. Ude yepmaɲpän watä äma u ɲode yäwetkuk; Intäjukun kut yäk. Näk mäden täwarayän. Upänkaɲ änok kubägän kuneɲo. Banban kut yäk.

¹⁷⁻¹⁸ Eruk kunayän täɲirä Jekoptä watä äma intäjukun kwayän täɲkuko u iwetkuk; Gäk kuɲiri tuäna Isotä gabän ahänpän gäwet yabäk ɲode api täɲpek; In netä täño watä äma? De kukaɲ? Tom äbot ɲo mäheɲi netä? yän gäwerirän ɲode kaɲ iwet; ɲowä watä ämaka Jekop, unitäño yäk. Tom äbot ɲo ekänini gäka iron täkta pewän äbäkaɲ. Täɲkaɲ monäka mäden näwatak yän kaɲ iwet.

¹⁹⁻²⁰ Ude iwetkaɲä piä watä äma mäden kunayän täɲkuɲo u man piä watä äma intäjukun iwetkuko udegän ɲode yäwetkuk; In Iso kaɲ-ahänpänä äma intäjukun kuyak u iweraro udegän kaɲ iwerut yäk. Watä ämaka niwatak yän ude iwetneɲ yäk. Tänpäkaɲ Jekoptä ɲode nadänkuk; Näk tom äbot ɲo irona intäjukun pewa kuɲirä tuäna Iso näka bänep wäki nadätak u peɲpän kowat kawän tänpänä not käwep täɲ namek yäk. ²¹ Ude nadänpän tom äbot ukeɲo intäjukun pewän kuɲirä bipani ini ugän patkuk.

Jekop Anutukät ämik täɲkumän

²² Eruk bipani bämopiken Jekoptä akuɲpän webeniyatkät watä webeni yarä ukät nanakiye 11 ude yämagut yäpmän päɲku Jakob ume pipiyäwaniken weɲkuɲ. ²³ Weɲpeɲ kuɲ moreɲirä Jekoptä tuɲumi päke u kudup ume ani kuɲɲi udude pewän kuɲkuɲ. ²⁴ * Pewän kuɲ moreɲirä ume ani kuɲɲi ɲo käda inigän itkuk. U irirän äma kubätä ahän imänkaɲ ämiɲtäkon kome yäɲeɲburu-buru täɲkuk. ²⁵ Ämiɲtäɲgän äma Jekop ahän imiɲkuko u Jekop

* 32:12: Stt 22:17 * 32:24: Hos 12:3-4

täño kehäromini täga nämö yäpmäj äpayäj yäj nadänpäj keritä Jekop jopänikengän injirirän jopäni jok tädotkuk. ²⁶ Tädorirän äma unitä Jekop iwetkuk; Kome yägewayäj täyak unita nabä kätäwi kwa! yäk. Yäwänä Jekoptä kowata ñode iwetkuk; Ude nämö! Gäk kon man kubä näwerikan uyaku gabä kätäwayäj yäk.

²⁷ Yäwänä iwetkuk; Wäpka netä? Yäwänä Näk wäpna Jekop yäj iwetkuk. ²⁸ * Jekop yäj iweränä äma unitä yäjnkuk; Gäk Anutukät ba äma ätukät äminpäj gäkägän yärepmitan unita gäk wäpka Jekop peñpäj wäpka kodaki Isrel yäj gäwetat. (Ninin man terak Isrel uwä Anutukät äminikumän) ²⁹ * Wäpi kodaki Isrel yäj iweränä Jekoptä yäjnkuk; Eruk, gäkño wäpka täga näwerayäj? Yäwänä iwetkuk; Imata wäpna nadäwayäj yäyan? Ude yänpäj kon man kubä iwetpeñ kuñkuk.

³⁰ Kuñjirän Jekoptä nadänkuk; Wära! Näk Anutu inämi dapun karo unita nutnanjipäj nabäj orerak yäk. Näk Anutu inämi dapun kat yäj nadänkuko unita kome u iniken man terak wäpi Peniel yäj iwetkuk. ³¹ Tänpäj tamiman edap dapuri abänjirän Jekop Peniel kome u peñpeñ kuñkuk. Peñpeñ kuñkukopäjkan kuroñ säkgämän nämö yeñtän kuñkuk. Jopäni jok tädotkuko unita täñäro pärentäj kuñkuk.

³² Tänpäkan mebäri unita kadäni ukentä päbä apiño Juda ämawebetä tom tohari jopäni jokken nanik nämö nak täkan, Jekop jopänikengän injirirän jopäni jok tädotkuko unita.

33

Jekop tuäni Isokät abä peronkumän

¹ Eruk Jekop täñäro pärentäj kuñtängän Iso, ämaniye 400 udekät äbänjirä yabäñnkuk. Eruk yabänpäj Jekoptä nanakiye yäpmäj danjipäj webeni Resel kenta Leata, ba watä webeni yarä unita yäminkuk. ² Ude tänpäj watä webe yarä ukät nanakiye intäjukun yepmanpän kwäwä nanaki ätukät Leakät u mädeniken yepmanpän kuñkuj. Yepmanpän kuñjirä nanaki Josepkät Resel mädeninik yepmanpän kuñkumän. ³ Tuñum ude tänpäj ini intäjukuninik kuñjirän iwatkuñ. Intäjukuninik päñku tuäni kañkan oran imikta kadäni 7 ude inämi yäpän äpmonpöpäj patkan akuk täñtän kuñkuk.

⁴ Täñtän kuñjirän tuäni Isotä kanpänä bäräñej äbä bäyan iminjipäj injipäj ininj oretkuk. Ude tänpänkan konäm kotkumän. ⁵ Tänpäj Isotä Jekop webeniyekät nanakiye yabänpäj Jekop iwetkuk; Ai! Webe nanak päke ño netäño? Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Anututä watä ämaka näka iron täñ naminjirän imaka päke yabätan ño ahäj naminjkuñ. ⁶ Ude yäwänkan watä webe yarä u nanakiye yäj-yäñkat yäpmäj Iso dubiniken Resel gukut imäpmok täñkuj. ⁷ Täñjirä Lea nanakiyekät äbänpäj udegän täñkuj. Mädeninik Resel nanaki Josepkät äbänpäj udegän gukut imäpmok täñkumän.

⁸ Täñjirä Isotä iwetkuk, Ai, tom äbot intäjukun yäpmäj äbänjirä yabäro u imata? Yänjirän Jekoptä iwetkuk; Ekänina, gäk bänep täga nadäj nami yänpäj pewa äbäño u! yäk. ⁹ Ude iweränä Isotä yäjnkuk; Monäna waki! Näkño tuñum mäyapinik it namikan unita tuñum u gäkñata yäpmäñsil! ¹⁰ Yäwänä Jekoptä yäjnkuk; Ude nämö! Gäk bänep paki nadäj naminjipäjä tuñum gamitau u gäkñata binjam yäpmäj yäk. Gäk gabänpäj tagägämän nadätat. Gäk not täñ namitan unita inäma gabänjira Anutu inämi buñik täyak yäk. ¹¹ Ude yänpäj äneji gwäk pimiñpäj iwetgän täñkuk; Tuñum gamiro u gäkñata yäpmäj yäk. Anututä täñkentän naminjirän imaka täpuri kubäta nämö wäyäkñek täyat. Ude peñ iwettäyon Isotä tuñum u yäpuk.

¹² Yäpmänpäj Isotä yäjnkuk; Eruk kuna! Näkä jukun kuñjira näwarut yäk. ¹³ Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Ekänina, gäk nadätan? Nanaknaye bäräñej kukta kehäromini nämö. Ba sipsip bulimakau nanakiye niked unita imaka, nadäwätäk täyat. Bäräñej jide tänpäj kunen? Bäräñej kuñpäjä nanakiye kuduptagän kumnen yäk. ¹⁴ Unitä gäkä jukun Idom kome päñku ninta itsämäjiri näk mäden tomkät nanaknaye-kät nin kwiklinik äreñpäj api gabäj ahäne. ¹⁵ Ude yäwänä Isotä iwetkuk; Eruk, täñkentän tamikta ämanaye ätu gäkken yepmanpakan tämagut yäpmäj kunayäj yäk. Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Iron täñ täyan upäjkan man yäyan ude nämö. Jop waki, näka bänep täga nadänpäj kweno uwä täga yäk.

¹⁶ Erukman yäwän tärewänpäj Iso uwä iniken kome wäpi Idom kepma ugän äneji kuñkuk. ¹⁷ Idom kome kuñkukopäj Jekop uwä Sukot komeken päñku itkuk. Kome uken inita yottaba kubä täñjit, tomta yottaba ätu täñjit täñkuk. Päñku yottaba tänpäj itkuko unita iniken man terak kome u wäpi Sukot yäj iwetkuj. ¹⁸ Eruk, Mesopotemia kome peñpeñ äbuko, Sukot kome uken ätu it yäpmäj kuñtängän eruk akuman päñku Kenan kome Sekem täño yotpärare wäpi Salem uken ahänpäj u dubiniken kome yäpmänpäj itkuk. ¹⁹ * Kome yäpmänpäj itkuko unitäño mähemitä kome gwäkita siliwa monenta iwetkuk. Iwerä udegän yäminkuk. Kome mähemu uwä Hamo täño nanakiye. Hamo uwä Sekem täño nani. ²⁰ Tänpäkan Jekop kome

* 32:28: Stt 35:10 * 32:29: Het 13:17-18 * 33:19: Jos 24:32; Jon 4:5

uken mobä bukä kubä täppäj Anutu inij oretta tom uterak däpmpäj ijik tänkukonik. Ude täņkaņ wäpi “Anutu, Isrel täņo Anutu” yäj iwetkuk. Iniken man terak wäpi “El, Elohe Isrel” yäj iwetkuk.

34

Sekemtä Daina iwarän täņkuk

¹ Eruk, kepma kubäta Jekop kenta Lea äperi wäpi Daina uwä webe kome uken nanik ätukät itpäj-nadäk täppäj kuņkuk. ² Kuņjirän äma kubä wäpi Sekem unitä Daina u kaņgärip täppäj iwarän täppäj inipäj waki täņ imiņkuk. Sekem nani wäpi Hamo uwä Hivitä äbotken nanik, kome unitäņo intäjukun äma itkuk. ³ Täppäkaņ Sekemtä Daina waki täņ imiņpäjä eruk webe unita gäripi nadäppäj näņjata kaņ yäpa yäņkaņ man gäripi nitek ätu iwetkuk. ⁴ Ude täppäj päjku nani Hamo ŋode iwetkuk; Nan! Webe guban ŋo näka biņam yäpmäj nam yäk.

⁵ Täppäkaņ Sekemtä Daina waki täņ imiņkuko manbiņam u Jekoptä nadäņkaņ itkukonik. Nanakiye tomta watä itta kuņ moreņkuņo unita ini äbäkaņ manbiņam u yäwera yäppäj itsämbuk. ⁶ Nanakiyeta itsämäj irirän Sekem nani Hamo uwä äbuko Jekokät man yäppäj-nadäk täņ itkumän. ⁷ Man nämo yäņtäreņjirän Daina wanoriye tom piäken naniktä yoriken äbäppäj biņam u nadäņkuņ. Sekemtä Daina waki täņ imiņkuk yäj nadäppäj Isrel ämawebe ninta mäyäk pähap täņ nimitak yäj nadäņkuņ. Imaka tänaņi nämpöpäj täņkuko unita bänepi utpäj kokwawak taņi pähap nadäņkuņ.

⁸⁻⁹ Kokwawak nadäņ irirä Hamotä Jekokät nanakiye ŋode yäwetkuk; Nanakna Sekem uwä äpetka yäpmäkta gäripiinik nadätak yäk. Iniken gärip u iwatpäj gäwet yabätat yäk. Jide nadätan? Täga api yäpek ba nämo? Eruk, bänep kubägän pedayäj tämäko uyaku kämiwä nanakiye äpetniye kowat wapiwän täga api täneņ. ¹⁰ Kowat wapiwän täppäj in nintä komeken ŋo penta kaņ itna yäk. Ude täppäj itkaņ intä ninken tuņum suwarj namiņ gamiņ täga api täne yäk. Ba nintäņo kome ätu imaka, injinta täga api yäpneņ.

¹¹ Sekem nanitä ude yäwänä Sekem ini uwä Daina nani wanoriye ŋode yäwetkuk; Intä ei yäj yäwäwä imaka kubä injin gäripi nadänyäj täņo ugänpäj api tamet yäk. ¹² Ba monej udepäj nimi yäj näweräwä täga api tamet yäk. Upäņkaņ webe ŋo iwoyäj namiņirä näka biņam ude täppän yäk. ¹³ Sekemtä ude yäwänä Jekop nanakiyettä Wanotninta imaka mäyäk ikek täņ imiņkuko unita jop yäj-yäķjata yäppäj Sekemkät nani ŋode yäwetkuk; ¹⁴ Ude nämo yäk. Nin wanotnin uwä äma gupi moräk nämo madäwaniken täga nämo tena kwek yäk. Ude täkta mäyäk ikek yäk. ¹⁵ Upäņkaņ in äma kuduptagän gupjin moräk madäppäj nin bumik äworeneņo uyaku täga api nadäņ tamine yäk. ¹⁶ Nintä kädet pekamäj u bureni iwaräwä eruk inkät bänep kubägän täppäj äbot kubägän ude itkaņ kowat wapiwän täga api täņ yäpmäj kune. ¹⁷ Täņ gupjin moräk madäkta täwetkamäj u nämo täppäwä nin kome ŋo peņpäj wanotnin u yäķjkaņ yäpmäj api kune yäk.

¹⁸ Ude yäņirä Hamokät nanaki Sekemtä nadäwän tägaņkuņ. ¹⁹ Nadäwän tägawäpäj Sekem Jekop äperi yäpmäkta gäripiinik nadäņkuko unita man Jekop nanakiyettä yäwetkuņo u bäräņej buramiņkuk. (Sekemtawä iniken äboriyettä nadäwä ärowani täk täņkuņ.) ²⁰ Eruk, Sekemkät nani Hamotä yotpärare u täņo käbeyä komeken päjku äma uken nanikkät käbeyä täppäj man ŋode yäwetkumän; ²¹ Nadäkaņ? Jekokät äboriye uwä ämawebe täga. Ba komeinin imaka, taņi unita nadäņ yämiņitna kome ŋo yäpmpäj itkaņ suwarj namiņ gamiņ täņit kowat wapiwän täppäj api täk täne yäk. ²² Upäņkaņ nintä täkinik täņput yäj nadäkaņ uwä ämani nin kuduptagän gupnin moräk madänero uyaku penta ŋogän itta täga api nadäneņ. ²³ Täņkaņ äbot kubägän itpäj sipsip, bulimakau ba tuņumi päke u ninta biņam api täneņo unita penta kaņ itna yäj nadäņ yäminä! ²⁴ Ude yäweränä yotpärare u nanik ämawebe kuduptagäntä Sekem yanani täņo man unita nadäwä tägaņkuņ. Nadäwä tägawäpäj ämani kuduptagän gupi moräk madäņkuņ.

²⁵⁻²⁶ Eruk, gupi moräk madäņkuņo kepma yaräkubä ude täreņjirän unitäņo komi nämo paorirä Daina wanoriyät, Simeon kenta Livai, yarä unitä ämik täkta päip yäpmpäj käbop peņkaņ äma täga dapun jop täņyäktaņ yotpärare u kuņtakumäno u naniktä yabäppäj-nadäk nämo täņkuņ. Yabäppäj-nadäk nämo täņjirä Simeon kenta Livai ämik pewän ahäņkuņ. Ämik täppäj Sekem yanani ba ämaniye kudup kumäj-kumäj däpumän. Däpmpäj Daina Sekemtä yäpukopäj imagut yäpmäj kuņkumän. ²⁷ Ude täņpeņ kuņjirän noriye ätu mäden yäwatkuņo unitäwä wanori waki täņ imiņkuko unita kowata däpmpäj tärekta yotpärare u kuņpäj äma däpumäno u yapmittäj kuņpäj tuņum tägatäga inita koreņkuņ. ²⁸⁻²⁹ Uwä sipsip, bulimakau, doņki ba webeniye nanakiye ba imaka tägatäga yori gänaņ ba piäniken itkuņo u kuduptagän poriņkuņ.

³⁰ Ude täņjirän nani Jekoptä biņam nadäppäj kikuņpäj Simeon kenta Livai yäwetkuk; Wa! Ek ämawebe ŋo nanik injamiken näk wäpna täppän wakaņ yäk. Ektä ude täņjirän Kenantä

äbotken nanik ba Perestä äbotken nanik ba äbot kuduhtagän näka gaṇani pähap api nadäj naminej. Näkä äbotken äma mäyap nämo ŋo unita äma äbori äbori unitä yäj-akunpänä nin nädamiŋi-nani kumän api nidäpneŋ yäk. ³¹ Nanitä ude yäwerirän nanakiyat unitä Jekop kowata man ŋode iwetkumän; Umun man täga niwetan upänkaŋ wanotnin kubokäret webe bumik waki täŋ iminjkuko u täga nadätan ba?

35

Jekop Betel komeken äneŋi kuŋkuk

¹ * Kome uken ittängän Anututä Jekop ŋode iwetkuk; Gäk Betel komeken kuŋpän kome kaŋ yäpmäŋpän it yäk. Kome uken Anutu näk naniŋ oretta mobä bukä kubä kaŋ tä. Nähä Anutu gäk tuäka Isota umuntaŋ pänku pariri ahäj gaminjkuro u yäk.

² Anututä ude iweränä Jekoptä webeniyat äperiye nanakkät piä ämawebeniye kudup yäppäbä yepmanpän ŋode yäwetkuk; Bämopjinken yäwika anutunin yäj nadäk täkaŋ u ureŋ täppä kwäpän bänepjin ket utpän tekjin imaka, ärutpak täwanipän wädäwä ärokot yäk. ³ Nadäkaŋ, nin Betel komeken api kune yäk. Näk butewaki nadäwätäk terak kuŋarira Anutu kädet miŋin ahäj namiŋkuko u iniŋ oretta mobä bukä kubä uken api täŋpet yäk. Anutu unitä uken-uken kuŋatkutken u täŋkentäj namiŋirän kuŋatkut yäk. ⁴ Ude yäweränkaŋ guŋ äbot täŋo yäwik yäpmäŋ kuŋatkuŋo u ba jukuwabik imaka kudup Jekopta iminirä Sekem täŋo kome u gägäniken kupähä päya kubä mebäriken awaŋ äneŋpän yejämbuk. ⁵ Ude täŋpeŋ kuŋirä Anututä ämawebe yotparäre kukŋi kukŋi itkuŋo unita umun pähap pewän ahäj yämiŋirän Jekop nanakiye däpmäkta nämo yäwarän täŋkuŋ.

⁶ Eruk kuŋtängän Jekoptä äboriye Kenan komeken kome täpuri wäpi Lus, wäpi kubä Betel uken ahäjkuŋ. ⁷ Uken Jekoptä mobä bukä kubä täppän wäpi Betel Kome Täŋo Anutu yäj iwetkuk. Tuänita umuntaŋpeŋ kuŋirän Anututä Betel kome uken ahäj iminjkuko unita wäpi ude yäjkuŋ.

⁸ Uken ittängän Rebeka täŋo watä piä webe wäpi Debora u kome uken kumäŋirän Betel kome gägäni kupähä päya mebäriken äneŋkuŋ. Päya kupähä u mebäriken Konäm Butewaki Kome yäj iwetkuk.

Anututä Jekop wäpi kodaki Isrel yäj iwetkuk

⁹ Täppäkaŋ Jekoptä Mesopotemia komeken naniktä äbänpän itkuko kadäni uken Anututä äneŋi ahäj iminpän kon man ŋode iwetkuk; ¹⁰ * Gäk wäpka Jekop upänkaŋ wäpka Jekop wari nämo gäwetpän wäpka kodaki Isrel yäj api gäwetneŋ. Ude yäŋpän Anututä wäpi Isrel yäj iwetkuk. ¹¹ * Täppän iwetkuk; Nadätan, näk Anutu kehäromi mähem. Gäk nanak bäyaŋ wek täppän ahäj bumbum täjiri äbot kubägän nämo, äma äbot ini-ini api ahäj yäpmäŋ kuneŋ. Ba gäkä äbotken nanik intäjukun äma imaka, api ahäneŋ. Ahäjirä gäk orani pähap api iren yäk. ¹² Täppäkaŋ Abraham Aisakta kome yäniŋ kireŋkuro u gäka biŋam api ganiŋ kirewet. Täŋkaŋ äbekaye oraŋkaye kämi ahänayän täkaŋ unita biŋam imaka, api yäniŋ kirewet yäk. ¹³ Eruk, Anututä ude yäŋpän Jekop teŋpeŋ kuŋkuk.

¹⁴ * Täppäkaŋ Jekop Anututä man iwetkukken mobä käroŋi kubä kämi kaŋpän nadäkta yäputkuk. Täppän Anututa biŋam täkta wain ume piŋ ibatpän oliŋ gakŋi imaka piŋ ibatkuk. ¹⁵ Ude täppän Anututä Jekop man iwetkuko kome u täŋo wäpi Betel yäj iwetkuk.

Resel kumbuk

¹⁶ Eruk Efrata kome kuna yäppän Betel kome u peŋpeŋ kuŋkuŋ. Kuŋtängän kädet bämopiken Resel nanak bäyawayän komi nadänjkukupän nanak bäräneŋ nämo ahäjkuŋ. ¹⁷ Komi taŋi ude nadäj irirän täŋkentäki kubätä ŋode iwetkuk; Umuntäweno! Nanak ämani äneŋi kubä ahatak yäk. ¹⁸ Eruk nanak kwawak ahäwänkaŋ miŋi Resel kumbayän täppän nanaki wäpi Benoni yäj iwetpän pengän kumbuk. Täppäkaŋ Benoni yäj iwetkukupän kumäŋirän naniä nanaki uwä wäpi Benjamin yäj iwetkuk. (Ninin man terak Benoni uwä Komi piäna täŋo nanak. Täŋ Benjamin uwä Nanakna bänepnaken nanik.)

¹⁹ Eruk, Resel kumbänkaŋ Efrata kome nämo ahäjkaŋ kome bämopiken, kädet gägäniken äneŋkuŋ. Efrata uwä apiŋo wäpi Betlehem yäj yäk täkamäŋ. ²⁰ Resel äneŋpänä awaŋ terak mobä käroŋi kubä, kämi kaŋpän nadäkta äneŋkuk. Äneŋkuko apiŋo pen itak. ²¹ Eruk Jekop kome u peŋpeŋ kome täpuri wäpi Mikita-Ede u irepmitpän ätukät kuŋpän yottaba täppän itkuŋ. ²² * Uken itkaŋ Jekop nanaki tuäni wäpi Rubentä nani täŋo watä piä webe kubä wäpi Bilha ukät pänku parirän naniä biŋam nadäŋpän kokwawak taŋi nadäj iminjkuk.

Jekop nanakiye täŋo manbiŋam

* 35:1: Stt 28:11-17 * 35:10: Stt 32:28 * 35:11: Stt 17:4-8 * 35:14: Stt 28:18-19 * 35:22: Stt 49:4

²³ Jekop täño nanakiye 12. Webeni Leatä bäyañkuko uwä ñode; Ruben u intäjukun nanik. Mädenä Simeon, Livai, Juda, Isaka, Sebulun unitä ahäñkuñ. ²⁴ Täñ webeni Reseltäwä Josep kenta Benjamin bäyañkuk. ²⁵ Täñkañ Resel täño watä piä webe Bilha u nanakiyat Dan kenta Naptali. ²⁶ Täñ Lea täño watä piä webe wäpi Silpa uwä nanakiyat Gat kenta Ase. Jekop nanakiye uwä Mesopotemia komeken ahäñkuñ.

Jekop nani Aisak kumbuk

²⁷* Täñpäñ Jekop, nani käwa yäñpäñ Mikita-Ede kome peñpeñ Mamre kome, nani Aisaktä itkukken u kuñkuk. Mamre kome u Hebron yotpärare u dubiniken itkuk. Hebron wäpi kubä Kiriati-Aba, Abraham kenta Aisaktä bian itkumäno u. ²⁸⁻²⁹ Aisak tägawaniinik täñjirän obañ 180 ude tärenjirän kumbuk. Kumäñjirän nanakiyat Iso kenta Jekoptä äneñkumän.

36

Iso nanakiye täño manbiñam

¹ Iso, wäpi kubä Idom, unitäño manbiñam ñode; ²* Webeniye Kenan komeken nanik ñode yäpuk; Kubäwä Elon täño äperi Ada. Elon uwä Hit äbotken nanik. Kubäwä Ana täño äperi Oholibama. Ana uwä Sibeon nanaki, Hivi äbotken nanik. ³* Webeni kubäwä Ismael äperi wäpi Basemat yäpuk. Basemat uwä Nebaiot täño noripak. ⁴ Täñkañ Iso webeni Ada uwä nanaki kubägän wäpi Erifas bäyañkuk. Täñ webeni Basemat uwä nanaki kubägän wäpi Ruel bäyañkuk. ⁵ E, webeni Oholibama uwä nanakiye Jeus, Jalam, Kora bäyañkuk. Täñpäkañ Iso nanakiye wäpi tawañ danikamäñ uwä Kenan komeken itkañ ahäñkuñ.

⁶⁻⁷ Täñpäkañ Jekop tuäni Isokät Kenan kome u bok itdenja nadäwän kome tañi nämo täñkuk. Äboriye ba yawakiye mäyap unita jide täñpäñ ketem ninekta ba yawaktä nakta yabäñ ahäde yäñ nadäñkumän. Ude nadäñpäñ eruk Isotä monäni Jekop kakätäñpeñ kome kubäken kwa yäñpäñ webeniye nanakiye piä ämawebeniye yawakiye ba tuñumi Kenan kome itkañ yäpuko u kuduptagän kome ban kubäken kuñkuk. ⁸ Kuñtäñgän Idom kome pom-pomken ahäñpäñ kome u yäpmäñ itkuk.

⁹ Iso uwä Idom äma äbot kome uken ahäñkuño unitäño orani itkuk. Nanakiye oraniye täño wäpi tawañ ñode; ¹⁰ Iso webeni wäpi Ada unitä nanak Erifas bäyañkuk. Täñ webeni kubäwä wäpi Basemat unitä nanaki Ruel bäyañkuk. ¹¹ Eruk, nanaki Erifas unitäño nanakiye 5 ude ahäñkuñ. Nanakiye 5 ahäñkuño u wäpi ñode; Teman, Oma, Sefo, Gatam, Kenas. ¹² Täñ Erifas webeni burenitä nanak 5 ude bäyañkuk. Täñkañ watä piä webeni wäpi Timna yanäpi täñpäñ nanak Amalek bäyañkumän. Nanak uwä Iso webeni Ada unitäño oraniye.

¹³ Täñ Iso nanaki Ruel unitäño nanakiye yaräbok-yaräbok ñode; Nahat, Sera, Sama, Misa. U uwä Iso webeni Basemat unitäño oraniye.

¹⁴ E, Iso webeni mäden yäpuko uwä Oholibama. Oholibama uwä Ana täño äperi, Sibeon täño äbeki. Oholibama unitäño nanakiye uwä Jeus, Jalam, Kora.

¹⁵⁻¹⁶ Täñpäkañ Iso täño oraniye ätu äboriye täño äma ekänita itkuñ. Äma ekäni itkuño uwä wäpi tawañ ñode; Iso nanaki tuäni Erifas unitäño nanakiye äma ekänita itkuño u wäpi Teman, Oma, Sefo, Kenas, Kora, Gatam, Amalek. U uwä Iso webeni Ada täño oraniye.

¹⁷ Täñ Iso nanaki Ruel unitäño nanakiye äboriye täño äma ekänita itkuño u wäpi Nahat, Sera, Sama, Misa. U uwä Iso webeni Basemat täño oraniye.

¹⁸ E, Iso webeni Oholibama unitäño nanakiye äboriye täño äma ekänita itkuño uwä wäpi Jeus, Jalam, Kora. U uwä Iso webeni Oholibama, Ana äperi unitäño oraniye.

¹⁹ Täñpäkañ wäpi tawañ it yäpmäñ äpäkañ uwä Iso, wäpi kubä Edom, unitäño nanakiye oraniye äma ekäni itkuñ.

Sei oraniye täño manbiñam

²⁰⁻²¹ Täñpäñ Sei, Ho äbotken nanik, unitäño nanakiye Idom komeken itkañ ahäñkuño u wäpi ñode; Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Ese, Disan. Sei täño nanakiye u Ho äboriye täño äma ekänita itkuñ. ²² Täñkañ Lotan nanakiyat Hori, Heman. (Timna, Iso täño watä piä webeni uwä Lotan täño wanori.) ²³ Täñkañ Sobal nanakiye ñode; Alvan, Manahat, Ebal, Sefo, Onam.

²⁴ Täñkañ Sibeon nanakiyat Aia, Ana. Ana uwä kome äma nämo iraniken itkañ nani täño donjiniyeta watä it täñkukken u ume komi nitek kome gänañ nanik äbäñjirän intäjukun kañ-ahäñkuk. ²⁵ Täñpäkañ Anatä nanak yarä bäyañkuk. Nanaki Dison, äperi Oholibama. ²⁶ Dison nanakiye ñode; Hemdan, Esban, İtran, Keran. ²⁷ Täñ Ese nanakiye ñode; Bilhan, Savan, Akan. ²⁸ E, Disan nanakiyat Us, Aran.

²⁹⁻³⁰ Täñpäkañ Ho äboriye täño äma ekäni ñode itkuñ; Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Ese, Disan. Äma uwä äma äbori äbori Idom komeken ittäñ kuñkuño unitäño äma ekäni.

* 35:27: Stt 13:18 * 36:2: Stt 26:34 * 36:3: Stt 28:9

Idom kome äma äbori äbori unitäño intäjukun äma wäpi tawañ

³¹ Täñpäkañ Isrel ämawebetä intäjukun äma kubä nämo yäpmäñirä Idom ämawebe täño intäjukun äma mäyap ñode it yäpmäñ äbuñ; ³² Intäjukunä Beho nanaki wäpi Bela, u Idom komeken yabäñ yawat piä täñkuk. Äma u Dinhaba yotpärareken nanik. ³³ Eruk, Belatä it yäpmäñ äronpäj kumäñirän Sera täño nanaki wäpi Jobaptä komeni yäpmäñpäj intäjukun ämata itkuk. Äma unitäño komeni Bosra. ³⁴ Eruk Jobaptä it yäpmäñ äronpäj kumäñirän Husamtä komeni itkuk. Husam uwä Teman komeken nanik.

³⁵ Eruk Husamtä it yäpmäñ äronpäj kumäñirän Bedat nanaki wäpi Hadattä intäjukun ämata itkuk. Hadat uwä Moap komeken ämik täñpäj Midian kome täño komi äma kehäromini yäpmäñ äpuk. Hadat uwä yotpärareni Avit. ³⁶ Eruk Hadattä it yäpmäñ äronpäj kumäñirän Samlatä komeni yäpuk. Samla uwä Masreka komeken nanik. ³⁷ Eruk Samlatä it yäpmäñ äronpäj kumäñirän Saultä komekita itkuk. Uwä Rehobot yotpärare, Yufretis ume ani kukñi uken nanik. ³⁸ Eruk Saultä kumäñirän Akbo nanaki Balhanantä komeni yäpuk. ³⁹ Balhanantä it yäpmäñ äronpäj kumäñirän Hadattä komeni yäpuk. Äma uwä Pau yotpärareken nanik. Webeniwä Matret äperi wäpi Mehetabel. Matret uwä Mesahap äperi.

⁴⁰⁻⁴³ Iso äboriye täño äma ekäni ekäni wäpi ñode; Timna, Alva, Jetet, Oholibama, Ela, Pinon, Kenas, Teman, Mipsa, Makdiel, Iram. U uwä Idom nanik ämawebe äbori äbori unitäño äma ekäni. Täñpäkañ wäpi Idom uwä Iso täño wäpi kubä. Isotä orani pähap itkuko unita kome u ba ämawebe äbot u wäpi Idom yäpuñ. Äbot kubägän nämo itkuñ. Äbori äbori itkuño u kome ini-ini yäpuñ. Kome u ini-ini yäpmäñpäj äma ekäni wäpi tawañ it yäpmäñ äpäkañ ño äbori äbori unitäño äma ekänita itkuñ.

37*Josepät noriye täño manbiñam*

¹ Täñpäkañ Jekop, nanitä bian itkukken, Kenan komeken u itkuk. ² Eruk Jekop nanakiye täño manbiñam u ñode; Nanaki kubä wäpi Josep u gubañi, obañi 17 ude. Uwä noriyekät sipsip kenta memeta watäni ittän kuñat täñkuñonik. Noriye uwä nani täño watä piä webe Bilha kenta Silpa unitäño nanakiye. Täñkañ Josep uwä noriyetä kädet wakiwaki täñpeñ kuñat täñkuño u yabäñpäj päñku nani Jekop manbiñam iwet täñkukonik.

³ Täñpäkañ nani tagawaniinik täñirän Josep ahäñkuko unita nanitä Josepta gäripiinik nadäk täñkukonik. Unita tek säkgämän käroni kubä, kerä käronipäj bipmäñ imiñkuk. ⁴ Täñpäkañ noriyetä ñode kañpäj nadäñkuñ; Nanitä Josepta gäripi nadäñ imiñkuko u ninta nadäñ nimik täyak u irepmitak yäñ kañpäj nadäñkuñ. Ude kañpäj nadäñpäjä Josepta gañani pähap nadäñ imiñkuñ. Kokwawak injam dapun ijinpäj man täga kubä nämo iwet täñkuñonik. ⁵⁻⁷ Kokwawak ude nadäñ imiñpäj kuñarirä eruk bipani kubä Joseptä dämpmonken täñkuk. Täñpän yäñeñirän dämpmonken kañkuko u ñode yäwetkuk; Näkä dämpmonken karo u yäñahäwa nadäwut yäk. Nin kuduptagän piä gäñaj itkañ teparañ ätu pädä täñ iramäñonik yäk. Täñäñopäñkañ näkä pädä täro uwä akunpäj käron wädäñ irak yäk. Täñirän intä täño unitäwä näkä täro u it äyäjutpäj gukut imäpmok täñ imiñirä yabät yäk. Dämpmonken karo ubayäñ yäk. Ude yäwerirän nadäñpäj noriyetä gañani nadäñ imiñkuño u irepmitpäj gañaniinik nadäñ imiñkuñ.

⁸ Ude yäwänä noriyetä iwetkuñ; Gäk ninta intäjukun äma api iret yäñ nadätan? Bure? Ude iwetpäj dämpmonken kañkuko u ba man yäk täñkuko u nadäñpäj kokwawak tañi pähap nadäñ imiñkuñ. ⁹ Eruk bipani kubäta dämpmonken äneñi kubä kañkuk. Kañpäj noriye ñode yäwetkuk; Dämpmonken karo u ñode yabät yäk. Edap dapuri, komepakät guk 11 ude injamaken gukut imäpmok täñ naminirä yabät yäk.

¹⁰ Eruk noriye ude yäwetkañ nani imaka, päñku iwetgän täñkuk. Iweränä nanitä kañ- yäñpäj ñode iwetkuk; Wa! Dämpmonken jidewanipäj tän! Gäk meñka notkayekät nintä injamaken gukut imäpmok kañ täñ namut yäñ nadätan? ¹¹ * Täñpäkañ Josep noriyetä kokwawak nadäñ imik täñkuño upäñkañ nani Jekop uwä nanakitä man yäñkuko u kudup nadäñpäj iyap täñkuk.

Noriyetä Josep ämata inñi kireñpäj gwäki yäpuñ

¹²⁻¹³ Eruk kadäni kubä Josep noriye Seken komeken sipsipta watäni itta kuñkuño irirä nani Jekoptä Josep iwetkuk; Notkaye sipsipta watäni itnayäñ Sekem komeken kuñkuño itkañ yäk. Gepmañpa yäpmäñ notkayeken kwayäñ unita tuñum täyi yäk. Yäwänä Joseptä Täga, kwayäñ yäñ iwetkuk. ¹⁴ Yäwänä nanitä iwetkuk; Gäk kome udeken kuñkañ notkaye ba tom imaka, säkgämän itkañ ba, goret itkañ yäñ kañ yabä yäk. Kudup yabäñpäj-nadäñkañ äbä manbiñam kañ näweri nadäwa yäk. Jekoptä ude iwetpäj Hebron awañ u nanik nanaki Josep tewän yäpmäñ kuñkuk. Eruk Josep kumañ Sekem komeken ahäñkuk.

* 37:11: Apos 7:9

¹⁵ Sekem komeken ahäppänä noriyeta wäyäkñetän kumän kuñat moreñku. Kuñatängän äma kubä ahän imänä iwetkuk; Gäk imata wäyäkñetan? ¹⁶ Iweränä Josepta iwetkuk; Näk notnaye yawakiyeta watäni itkanj unita wäyäkñetat yäk. Gäk uken itkanj yän nadätan? ¹⁷ Iweränä äma unitä iwetkuk; Notkaye kome ño penpenj kuñkuñ yäk. Uwä kome ño penpenj Dotan komeken kuna yänjirä nadänkut yäk. Ude iweränä eruk Josep noriye yabän ahäta kuñtängän Dotan komeken ahänkuk. ¹⁸ Ahäppänj ban uduken kuñj irirän noriyetä kanpäñ kumän-kumän utta ñode yänkuñ; ¹⁹ Wisiknin! Äma dämpmonken käwani ukenjo äbätak udu yäk. ²⁰ Eruk, injitpäñ kumän-kumän utpänj ume awañ kubä gänäñ pena äpmonpän yäk. Utnakanj dämpmonken kak täñkuko u jide täñpänj bureni api ahäñej? Ude täñkanj päñku nan ñode kanj yänjikñatna; Tom ägwäri kubätä utpänj nanjuk yän kanj iwetna yäk.

²¹ Eruk noriyetä ude yänjirä tuäni Rubentä nadäppänj Josep täñkentänpäñ tewa yäpmänj nanken kanj kwän yän nadäppänj man ñode yäwetkuk; Kumän-kumän utnero! ²² Ba nägät iminero. Josep jop injitpäñ kome jopi ñoken ume awañ kubä gänäñ tena äpmonpän yäk. Uwä yabänj paotpäñ Josep äñeñi yäpmänpäñ nanken kanj tewa kwän yän nadäppänj man ude yäwetkuk. ²³ Ude yäwerän nadäppänj irirä Josep, noriye dubiniken äbänjirän injitpäñ tek kerä karonj täñkuko u weñ tänpä kuñ iminjuñ. ²⁴ Weñ tänpä kuñ iminjirä injit yäpmänj päñku ume awañ gänäñ tewa yäpmänj äpmo itkuk. Awañ uwä kawuki, umeni nämo. ²⁵ Ude täñkanj päñku manjit itpäñ ketem nanjuk. Ketem nanj itkanj Ismael äbotken nanik ätu Gileat komeken naniktä Isip kunayän äbänjirä bankentä yabänkuñ. Äma äbuño unitänjo kamel terak imaka gäripi ba käbänj säkgämän nitek Isip komeken Isip naniktä yäminpäñ gwäki yäpmäkta bumta penpäñ yäpmänkanj äbuñ. Ismael äbot uwä wäpi kubä Midian.

²⁶ Ismael äbot wäpi kubä Midian u äbänjirä yabänpäñ Josep noripak kubä wäpi Judatä noriye ätu ñode yäwetkuk; Notninpak utpänj käbop penayänj täkamänj u kowata imataken upänj api yäpne? ²⁷ Unita utnero. Ismael äbot äbäkanj unita yäminpäñ gwäki yäpna yäk. Ude tänayänj täkamänj unitä täga bumik. Josep uwä notninpak, nägät moräk kubägan yäk. Judatä ude yäweränä noriye ätu u nadäwä täganjuñ. ²⁸ * Ude yänj irirä Midian monerj tuñum äma u dubiniken äbuñ. Äbänjirä noriyetä Josep awañ gänäñ nanik wädänj yäpmänj äbuñ. Ude täñkanj Ismael äbot unita yäminjuñ. Yämawä Josep gwäkita siliwa monerj 20 ude yäminjuñ. Yäminpäñ yänjikñat yäpmänj Isip komeken kuñkuñ.

²⁹ Ude täñjirä eruk Ruben mäden äbä awañ gänäñ Josepta kawän wawakanj butewaki täñiik nadäppänj konäm kotpäñj teki weñ-gajähutkuk. ³⁰ Ude täñpänj päñku noriye yäwetkuk; Nanak u awañ gänäñ nämo itak yäk. Unita näk jide täñpayänj? ³¹ Ude yänjirän noriye ätutä päñku meme gubanj kubä utpänj Josep täño tek karonj uterak nanitä kakta nägäri dämpä jijnjuñ. ³² Dämpä jiwäpäñj yäpmänkanj nani iwonjäreka enjiken kuñkuñ. Päñku nani ahänj iminjänj tek kerä karonj, meme nägäri nitek u iwonjärenpäñj ñode iwetkuñ; Nan, ño ka! Ño Josep täño tek ba? ³³ Ude iwet yabänjirä nanitä kanpäñ yänkuk; Wära! Ño bureni nanakna Josep täño tek yäk. Tom ägwäri kubätä utpänj nak yänj nadätat yäk. ³⁴ Jekop ude yäppänj butewaki täñi nadäppänj iniken teki weñ-gajähut manpän kuñkuñ. Weñ-gajähut manpän kwakanj tek wakiwaki yäpmänpäñ täñkuk. Täñpänj nanaki Josepta yäppänj kadäni karonj konäm butewaki täñ itkuk. ³⁵ Ude täñjirän nanakiye äperiyee kuduptaganj nanitä itkukken ugän äbänj moreñkuñ. Äbänjpäñ nani ininj bitnänayänj nadänkuñopänj konäm butewaki pekta nämo nadänkuk. Täñpänj yänkuk; Nämo! Konäm kot yäpmänj kuñtängän kumänpäñ nanaknatä kukken ugän api iwaret yäk.

³⁶ Täñpakanj Isip kome uken Midian nanik ukenonitä gwäki yäpmäkta Josep Potifata iminjkuñ. Potifa uwä Isip kome täño intäjukun äma Fero unitänjo täñkentäki kubä, komi äma Fero täño enji watä itkuño unitänjo äma ärowani.

38

Juda kenta Tama täño manbijam

¹ Kadäni uken Juda, noriye yepmanpenj päñku äma kubä wäpi Hira ukät itta Adulam yotpärareken kuñkuk. ²⁻³ Päñku ittängän webe gubanj kubä kanjarij tänpänj webenita yäpuk. Webe uwä nani wäpi Sua, Kenan komeken nanik. Eruk yanäpi täñpänj bok ittängän webeni nanak kot itpäñ nanaki tuäni bäyanjuk. Bäyawanpäñ nani Judatä wäpi Era yänj iwetkuk. ⁴ Täñpänj ittänj kuñtängän webeni äñeñi koki itpäñ monäni bäyanjuk. Bäyanpäñ wäpi Onan yänj iwetkuk. ⁵ Täñpänj ätu it yäpmänj kuñtängän nanak kok äñeñi itpäñ nanak gweki bäyanpäñ wäpi Sela yänj iwetkuk. Sela uwä Kesip yotpärareken ahänkuk.

⁶ Eruk Judatä nanaki tuäni Erata webe kubä iwoyänj iminjkuwo uwä wäpi Tama. ⁷ Täñpakanj Era u kädet goret-goret kuñjarirän Yawetä kawän nämo tägawäpäñ kumän-kumänj utkuk. ⁸ Ude täñjirän Judatä nanaki monäni Onan iwetkuk; Tuäkatä nanak kubä nämo bäyanjanj

* 37:28: Apos 7:9

kumäntak unita gäkä nin täño kädet u iwatpäñ webeni kajat gäkä koreñpäñ tuäkata nanak kañ bäyañ imi yäk.

⁹ Nanitä ude iwetkukupäñ monänitä ñode juku piñkuk; Näk tuäna webeni kajat yäpayañ täyat uwä nanak bäyañirän ämawebetä U gäknaken nanak nämo yäñ api näwetneñ. U tuäka kumbuko u täño biñam yäñ api yäneñ yäñ nadäñkuk. Ude nadäñpäñ eruk bok pat täñkumänken nanak kok irektawä yäñ nadäñpäñ ibini jopiken piak täñkukonik. Ude täñtäñ kuñkuko unita tuänitä biñam nanak kubä nämo ahäñkuk. ¹⁰ Onantä ude täk täñkuko uwä Yawetä kawän täga nämo täñpänpäñ u imaka, kumäñ-kumäñ utkuk. ¹¹ Urirän kañpäñä Judatä äbeki Tama ñode iwetkuk; Nankaken kañ ku! yäk. Päñku iriri gwekna Sela unitä tägañpäñ webe yäpnañi ude täñirän äneñi äyänutpeñ näkken ño kañ äbi yäk. Judatä tuäke monäke webe yäpmanñpäñ kumbumäno udegän yäpmanñpäñ kumäkgän täñpek yäñ nadäñpäñ äbeki iwet-pewän naniken kuñkuk.

¹² Ude iwet-pewän kuñirän it yäpmanñ äronñtängän Juda webeni (u Sua äperi) kumbuk. Kumbänpäñ äneñkañ kupämta irän täreñirän eruk kepma kubätä noripaki Adulam yotpärareken nanik wäpi Hira u imaguränkañ Timna komeken piä ämaniyetä sipsip puñji madäñ itkunken u kuñkumän. ¹³ Kome uken ahäñpäñ irirän äma kubätä Tama iwetkuk; Nadätan? Orañka sipsip puñji madäwayäñ Timna komeken kuñkuk yäk. ¹⁴ Ude iwerirän Tamatä nadäñkuk; Orana Juda, nanaki gweki wäpi Sela u tägatuk upäñkañ näka biñam nämo ininñ kiretak yäñ nadäñkuko unita ñode täñkuk; Tek webe kajattä täñpeñ kuñarani u yäñopmanñpäñ tek kudupi kubä täñpäñ ämatä nämo kañpäñ nadäkta inami dapun uwäk täñpipiñkuk. Ude täñkañ Judatä Temna kädet ño äbayañ nadäñpäñä päñku Enaim yotpärare kädet moräkiken manjit itkukonik.

¹⁵⁻¹⁶ Eruk Judatä kuñtängän webe u kädet miñin manjit irirän kañpäñ ñode nadäñkuk; Webe ño tektä inami dapun täñpipiñkuko unita kubokäret webe käwep yäñ nadäñkuk. Ño äbekna yäñ nämo nadäñkuk. Täñpäñ dubiniken kuñpäñä iwetkuk; Nadäñ namiñiri nek bok pätdayañ yäk. Iweränä webe unitä man ñode iwetkuk; Bok pätdayañ näwetan unita imapäñ namayañ? ¹⁷ Yäwänä Judatä iwetkuk; Nadäwätäk täñpeno yäk. Kowatawä meme gubañi kubäpäñ pewa äbayañ yäñ iwetkuk. Yäwänä iwetkuk; U täga upäñkañ imaka kubä namikañ uyaku u kañpäñ meme bureni api namen yäñ nadäwayäñ. Meme u bureni namiwä tuñum ño äneñi api gamet yäk. ¹⁸ Yäwänä Judatä iwetkuk; Kañpäñ nadäkta imatäkenpäñ gamet? Yäwänä iwetkuk; Imaka kubä gäkña wäpka kudän nitek ukät ähottaba initan u bok nam! Ude iweränä mani buramiñpäñ yäñkuko udegän täñkuk. Täñpäñ eruk bok parirän webe u nanak kok itkuk. ¹⁹ Täñpäñkañ Tama yotken päñku tek inami dapun täñpipiñkuko u yäñopmanñpäñ penpäñ tek webe kajattä täñpani upäñ äneñi täñpäñ itkuk.

²⁰⁻²¹ Täñpäñkañ Judatä iniken tuñumi ätu webe unita imiñkuko ukeño äneñi yäpayañ nadäñpäñ noripak Hira u meme gubañi kubä imiñkañ webe unita imikta pen iwet-pewän kuñkuk. Pen iwet-pewän päñku webe unita wäyäkñewän wawäpäñ äma ätu Enaim yotpärare u nanik ñode yäwet yabäñkuk; Kubokäret webe kädet miñin manjit irani u de itak? Yäwänä iwetkuk; Kubokäret webe udewani ño nämo yäñ iwetkuk. ²² Ude iwerirä Hira äneñi äyänutpeñ Judaken kuñkuk. Kuñpäñ iwetkuk; Webe ñokeño nämo kañ-ahätat yäk. Webe udewani kome ñoken kubä nämo itak yäñ näwetkuñ.

²³ Ude iwerän nadäñpäñ Judatä yäñkuk; Täga yäk. Näk nadäwätäk nämo täyat. Tuñum imiñkuro uwä inita biñam täyak. Webe unita wari nämo wäyäkñewen. Pen wäyäkñetäñ kuñaritada ämawebetä api nibän mägayäneñ. Meme gubañi u webe unita imikta yäwanipäñ wäyäkñewi wakan unita täga, ini jop kañ irän yäk.

²⁴ Täñpäñkañ it yäpmanñ äronñtängän komepak yaräkubä täreñirän äma ätutä äbänpäñ Juda iwetkuñ; Äbeka Tama ukeñowä kubokäretta kuñattängän nanak kok ikek irirän käkamän yäk. Ude iweränä kokwawak pähap nadäñkuk. Täñpäñ yäñkuk; Päñku injit yäpmanñ päñku kädäp gänañ pewa ijiputpeñ kwän! yäk. ²⁵ Ude yäweränä pengän injit yäpmanñ yäman äpäñirä webe ñokeño orani man ñode iwetkuk; Nabäwut! Nanak kok itat ño netäño? Imaka wäpi kudän nitek ba ähottaba initat ñonitä äma unitäño yäñ yäñahawayäñ yäk. ²⁶ Tamatä ude yäwänä Judatä imaka imaka imiñkuko u yabäñpäñ ñode yäñkuk; Wära! Webe ñonitäño momi nämo. Näkä goret täñkut! Näk nanakna Sela tägawänkañ webe ñonitä ininñ kirekta yäwanipäñkañ nämo ininñ kireñkuro unita udewä täñkuk yäk. Ude yäñpäñ eruk webe ukät bok wari nämo patkumän.

²⁷⁻²⁸ Täñpäñ ätu it yäpmanñ äronñpäñ webe u nanak kok itkuko u bäyawayäñ täñirän webe täñkentäñ imikta äbuko unitä kañpäñ nadäñkañ iwetkuk; Nanak kokkaken ño nanak yarätä itkamän yäk. Ude iwerirän nanak kubätä jukun keru pewän kwawak ahäñirän tek moräk gämäni kubä yäpmanñpäñ keriken topuk. Täñpäñ yäñkuk; Nanak ñonitä jukun ahätak yäk. ²⁹ Ude yäwänä nanak u keru äneñi wädäñ yäpmanñ äronñkuk. Täñirän noripak kubä käbop itkuko unitä jukun ahäñkuk. Täñirän watä webe unitä kañpäñ yäñkuk; Wa! Baga imata

yeŋ weŋpāŋ intājukun ahāten? Baga yeŋ weŋpāŋ intājukun ahāŋkuko unita iniken man terak wāpi Peres yāŋ iwetkuŋ. ³⁰ Tāŋ noripak kubā tek gāmāni topuko u māden ahāŋkuk. Ahāŋjirān wāpi Sera yāŋ iwetkuŋ.

39

Joseptā Potifata watā piā tāŋ imiŋkuk

¹ Tāŋpākaŋ Ismael naniktā Josep u Isip komeken yāŋikŋat yāpmāŋ kuŋjirān Isip tāŋo intājukun āma unitāŋo tāŋkentāki kubā wāpi Potifa unitā moneŋ yāmiŋpāŋ Josep watā piā jop tāŋ imekta imagutkuk. Potifa uwā Isip kome tāŋo intājukun āma wāpi Fero unitāŋo watā āmata itkuk. Tāŋkaŋ komi āma tāŋo intājukun āma ude itkuk. ^{2*} Eruk, Anutu Josepkāt irirān Potifa tāŋo eŋi gānaŋ watā piā tāŋ yāpmāŋ kuŋkuko u tāŋjirān bureni sākgāmān ahāŋkuŋ. ³ Ude tāŋ irirān Potifataŋ kaŋpāŋ nadāŋkuk; U Yawetā bok itkaŋ kehāromi imik tāyak unita imaka imaka tāk tāyak u kudup sākgāmān ahāk tākaŋ yāk. ⁴ Ude kaŋpāŋ nadāwān tāgawāpāŋ eŋjini ba tuŋumi pāke u yabāŋ yāwatta teŋkuk. ⁵ Tāŋjirān Yawetā Josepta yāppāŋ iron taŋi tāŋjirān Potifa tāŋo ābot, tuŋumi ba epāni kudup sākgāmāninik ahāŋkuŋ. ⁶ Yawetā ude tāŋjirān Potifataŋ Josep imaka imaka pāke u yabāŋ yāwatta iniŋ kireŋkuk. Iniŋ kireŋpāŋ ini uwā imaka kubāta nadāwātāk nāmo tāŋkuk. Ketemgān naŋkaŋ nadāwātāk ikekāt nāmo it tāŋkukonik.

Josep komi yotken teŋkuŋ

Tāŋpākaŋ Josep uwā gupi ba injami dapun sākgāmān. ⁷ Unita kadāni kāroŋi nāmo itkaŋ Potifa webenitā Josep u kaŋgārip tāŋpāŋ iwetkuk; Bok pātda yāk. ⁸⁻⁹ Ude iwerānā Josep bitnāŋpāŋ yāŋkuk; Imata nāk kādet waki udewani tāŋpet? Ŋo yabā; Tuŋum pāke itkaŋ ŋonitāŋo māhemitā watāni itta nepmaŋkuk. Watāni irira ini uwā imaka kubāta nadāwātāk nāmo tāk tāyak. U eŋi ŋo watāni itta wāpi biŋam iniken bumik namiŋpāŋ imaka kubāta nāmo naniŋ bitnāŋkuk. Upāŋkaŋ imaka kubātagān naniŋ bitnāŋkuk, uwā gāk yāk. Unita imata nāk kādet waki udewani tāŋpāŋ Anutuken momi tāŋpet? ¹⁰ Ude iwerirān gwāk pimiŋpāŋ kadāni kadāni pen iwet yabāk tāk tāŋkukopāŋ Joseptā nāmo inik nadāŋ imiŋpāŋ bok patta ba dubiniken kukta bitnāk tāŋkukonik.

¹¹ Tāŋpākaŋ kepma kubāta piā āma kudup kuŋ moreŋjirā Josep piā tāŋpayāŋ yot gānaŋ āroŋkuk. ¹² Āroŋjirān webe unitā iwatpāŋ tekigān injipāŋ wādāŋkaŋ iwetkuk; Eruk, apiŋo bok pātdayāŋ yāk. Tāŋjirān Josep umuntaŋpāŋ teki punin nanik u webe kerī terak yāŋopmāŋpāŋ peŋpeŋ yāman umu āpāmaŋ kuŋkuk. ¹³⁻¹⁴ Āpāmaŋ kuŋjirān webe u Josep tāŋo tek ŋokeŋo injit itkaŋ piā āma ātuta gera yāŋkuk; Oi! Ābā ŋo kawut! Hibru āma āpnatā nintā yotken imagut yāpmāŋ ābuko ukeŋonitā māyāk nimitak yāk. Nākā dāpmon patpat bāgupken ābā nepmāŋirayāŋ tāŋjirān kāhān yāyat yāk. ¹⁵ Kāhān yāŋjira metāŋpeŋ kuyak! Tāŋkaŋ teki gupi terak nanik ŋo yāŋopmāŋpāŋ ketna terak peŋpeŋ kuyak ŋo kawut! yāk.

¹⁶ Ude tāŋpāŋ tek u pen injitkaŋ irirān āpi Potifataŋ yoriken ābānā Josep tāŋo tek u iwoŋāreŋkuk. ¹⁷ Iwoŋāreŋpāŋ manbiŋam piā āma ātu yāwetkuko udegān āpi iwetgān tāŋkuk; Gākā āma imagut yāpmāŋ ābuno ukeŋowā nākā dāpmon patpat bāgupken ābāŋpāŋ māyāk namik yāk. ¹⁸ Ude tāŋjirān nākā kāhān yāŋpewa kikiŋjutpāŋ teki peŋpeŋ yāman āpāmaŋ kuk yāk.

¹⁹ Potifa, webenitā jop manman ude iwerirān nadāŋpāŋ kokwawak pāhap nadāŋkuk. ²⁰ Tāŋpāŋ komi āma yāwerān Josep injitpāŋ Fero tāŋo komi yotken teŋkuŋ. ^{21*} Eruk Josep komi yotken teŋkuko irirān Yawetā orakorak tāŋ imiŋjirān komi yot tāŋo watā āma intājukun tāŋpanitā Josep kaŋpāŋ nadāwān āma tāga tāŋkuk. ²² Ude kaŋpāŋ nadāŋkaŋ Joseptā āma komi yot gānaŋ irani u ba epān u gānaŋ tākta yāwani u kudup yabāŋ yāwatta teŋkuk. ²³ Tāŋpākaŋ Yawetā Josep tāŋkentāŋ imiŋpāŋ watā āmata teŋjirān piā tāŋkuko u tāgagān ahāŋ moreŋjirā intājukun āma unitā kaŋpāŋ nadāwātāk kubā nāmo tāŋkuk.

40

Joseptā dāpmonken tāŋo mebāri yāŋahāŋkuk

¹ It yāpmāŋ āroŋtāngān kadāni kubāken Isip tāŋo intājukun āmata wain ume piŋ imik tāŋpani ukāt kārāga iŋiŋpāŋ imik tāŋpani, āma yarā unitā piā goret tāŋkumān. ²⁻³ Piā goret tāŋjirān Ferotā nadāwān wawākaŋ komi yot kubā, komi āma tāŋo watā intājukun tāŋpanitā watāni it tāŋkuko uken yepmaŋpāŋ itkumān. Komi yot uwā Josep pewā itkukken ukengān āma yarā u pāŋjku yepmaŋkuŋ. ⁴⁻⁵ Tāŋkaŋ komi yot watā āmatā āma yarā unita watā irekta Josep iwoyāŋkuk. Eruk komi yotken kadāni kāroŋi it yāpmāŋ āroŋpāŋ bipani kubāken āma yarā unitā dāpmonken kaŋkumāno uwā mebāri inigān inigān yabāŋkumān.

* 39:2: Apos 7:9 * 39:21: Apos 7:9

⁶ Patkumāno yāñewānkañ Joseptā āma yarā unitā itkumānken āronpāñ nadāwātāk tāñ irirān yabāñkuk. ⁷ Yabāñpāñā yāwetkuk; Oi, ek imata nadāwātāk tāñ itkamān? ⁸ Yāwerānā iwetkumān; Nek dāpmonken tāmāko unita mebāri netā niwerek yāñpāñ nadāwātāk tāñ itkamāk yāk. Ude iwerānā Joseptā yāwetkuk; Nadāwun! Dāpmonken tāño mebāri nadāk-nadāk u Anutu tāño epān unita nāwerun! ⁹ Ude yāwerānā āma Ferota wain ume piñ imik tāñpani unitā dāpmonken tāñkuko unitāño manbiñam ñode iwetkuk; Nāk ñode kañkut yāk. Nāk kañ-iwarira wain päya kubā tādotpāñ āronkuk. ¹⁰ Tāñpāñ unitāño kānani yarākubā āronpāñ irori tāñkuk. Irori tāñpāñ bureni ahāñpāñ gāmāneñkuñ yāk. ¹¹ Bureni gāmāneñirā nāk Fero tāño ume ehāt ketna kukñitā iñitkañ ketna kukñitā wain bureni iñitpāñ tākātpewa umeni ehāt gānañ āpmonkuñ. Āpmonpākañ Ferota imiñkut yāk.

¹² Ude yāñirān Joseptā iwetkuk; Mebāri ñode gāwera yāk. Kānani yarākubā uwā edap yarākubā ude itta kañkun. ¹³ Edap yarākubā tāreñirān Ferotā gāmagut pāñku piākaken āneñi api gepmañpek. Tāñpākañ gāk bian wain umeni piñ imik tāñkuno āneñi udegān api piñ imik tāñpen yāk. ¹⁴ Ude tāñpāñ bānep tāga terak kuñatpāñā nāka butewaki nadāñpāñ Fero iwerikañ yot ño peñpeñ kañ kwa! ¹⁵ Nadātan? Nāk Kenan komeken nanik kubota nāmagut pābā kome ñoken komi piā tākta nepmañkuñ. Tāñkuñopāñ waki kubā nāmo tāñira jop nadāñ komi yot ñoken nepmañkuñ!

¹⁶ Joseptā ude yāñirān āma Ferota kārāga iñiñpāñ imik tāñpani unitā Joseptā noripaki u dāpmonken tāño mebāri tāga yāñahāñpāñ iwetak yāñ nadāñpāñ ñode iwetkuk; Nāk dāpmonken udegān kañkut yāk. Uwā ñode; Nāk kārāga basket yarākubā gwāknaken peñpāñ yāpmāñ kuñatkut. ¹⁷ Yāpmāñ kuñarira basket punin u gānañ Ferota biñam kārāga gāripi mebāri mebāri irirā baraktā ābāñpāñ nañ paotkuñ yāk.

¹⁸ Ude iwerirān Joseptā man kowata ñode iwetkuk; Mebāri ñode gāwera; Basket yarākubā uwā edap yarākubā ude itta kañkun. ¹⁹ Edap yarākubā tāreñirān Ferotā yāniñ kireñpewān kotākka madāñ tākñeñpāñ gupka päya terak wabiñirā baraktā api nañ paotneñ. ²⁰ Joseptā ude yāwerānkañ edap yarākubā tāreñirān Fero iniken ahāk-ahāk kadāni tāñirān āñnak-āñnak pähap tāñpa yāñkañ piā āmaniye intājukun tāñpani yāmagutkuk. Ude tāñpāñ āma Ferota wain ume piñ imik tāñpani ukāt āma Ferota kārāga iñiñpāñ imik tāñpani yarā u komi yot gānañ nanik bok yāmagutkuk. ²¹ Yāmagutpāñ āma wainta mebāri nadāwani uwā piā bian tāñpani āneñi tāñpekta inin kireñkuk. ²² Upāñkañ kārāga iñiñ imani āma uwā Joseptā iwetkuko udegān kotāki madāñ tākñeñpāñ gupi päya terak wabiñkuñ.

²³ Ferotā ude tāñpānkañ wainta mebāri nadāwani āma unitā Josepta juku nāmo peñpāñ guñ tanpāñ itkuk.

41

Ferotā dāpmonken kubā tāñkuk

¹⁻² Eruk it yāpmāñ ārontāko obañ yarā tāreñirān Ferotā dāpmonken ñode tāñkuk; Fero ini Nail ume dubiniken kārōñ itkañ bulimakau 7 gupi tāga Nail ume gānañ naniktā ābāñpāñ tepārañ nañ irirā yabāñkuk. ³⁻⁴ Bulimakau 7 ude abākañ bulimakau 7 āneñi abuño uwā kujarigān, intājukun ahāñkuño udewani nāmo. Unitā abāmañ noriyetā itkuñken u kuñkuñ. Kuñpāñā noriye gupi tāga uwā nañpāñ kāmā āpmonkuñ. Eruk Fero ude kañpāñ kikiñkutkuk. ⁵ Kikiñkutkañ āneñi patpāñ dāpmonken āneñi kubā ñode tāñkuk; Sāguom kubā tādotpāñ āronirān kañkuk. Uterak bureni 7 tañi, tāgatā ahāñkuñ. ⁶ Eruk u punin terak āneñi kubā tādotpāñ āronkuko uwā bureni 7 mānit kādāp ikektā dāpani pogopigān ude ahāñkuñ. ⁷ Tāñpākañ bureni pogopigān unitā bureni tāga uwā kudup kāmā āpmonkuñ. Kāmā āpmonirā kañpāñ Fero āneñi kikiñkutkuk. Kikiñkutpāñ ño dāpmonken tāyat yāñ nadāñkuk.

⁸ * Patkuko yāñewānā Ferotā dāpmonken tāñkuko unita nadāwātāk pähap tāñpāñ āmaniye nadāk-nadāk ikekāt kāren kāwani āma u kudup yāmagut pābā yepmañkuk. Yepmañpān irirā dāpmonken tāñkuko yāwetpāñ unitāño mebārita yāwet yabāñkuk. Yāwet yabāñirān dāpmonken tāño mebāri kubā nāmo yāñahāñpāñ iwetkuñ.

⁹ Tāñpākañ āma Ferota wain ume piñ imik tāñpani unitā Fero ñode iwetkuk; Wāra! Nāk apiño momina kubā nadātā u yāñahāñpāñ gāwera yāk. ¹⁰ Gāk piā āmakayat nektā nadāwāwak tāñ nimiñpāñ āma kārāga iñiñpāñ gamik tāñpani ukāt nek komi yot kubā, komi āma tāño watā intājukun tāñpanitā watāni it tāñkuko uken niñmañkun. ¹¹ Komi yotken niñmañkuno kadāni uken bipani kubākengān nek dāpmonken bok tāñkumāko uwā mebāri inigān inigān. ¹² Tāñpāñ kadāni uken Hibru āma gubañi kubā komi yot tāño intājukun āma unitāño watā piā tāñ imani itkuko unitā dāpmonken tāñkumāko u iwetdapañ mebāri ini-ini niwetkuk. ¹³ Mebāri niwetkuko udegān ahāñ nimiñkuk; Nāk nāmagut pābā piānaken āneñi nepmañkun. Tāñ, āma gāka kārāga iñiñpāñ gamik tāñpani uwā päya terak wabiñkun yāk.

* 41:8: Dan 2:2

¹⁴ Ude iwerirän Ferotä komi äma peñ yäwet-pewän Josep bäräñer imagut yäpmäj äbuñ. Imagut yäpmäj äbäñpänä gwäki geñi pujiñ bok madäj imiñpäj tek kodaki täñ imiñkañ Fero iñamiken yäñikñat yäpmäj kuñkuñ. ¹⁵ Yäñikñat yäpmäj kwäwä Ferotä Josep ñode iwetkuk; Nadätan? Näk bipani dāpmonken täñkuro unitäño mebäri nadäktä yäwet yabäwapäj kubätä dāpmonken täño mebäri nämo näwerak yäk. Täñkañ gäka ñode yäñirä nadät; Gäk dāpmonken täñpäj gäwerirä mebäri yäñahäñpäj yäwet täyan. U bureni ba? ¹⁶ Ude iwerirän Joseptä Fero man kowata ñode iwetkuk; Näkña-tägän täga nämo täñpet. Mebäri nadäwayäj täyan uwä Anututä gäwerayäj yäk.

¹⁷⁻¹⁸ Ude iweränä Ferotä Josep iwetkuk; Näk dāpmonken ñode täñkut. Näk Nail ume dubiniken käronj wädän itkanj bulimakau 7 gupi täga Nail ume gānañ naniktä abäñpäj tepärañ nañ irirä yabäñkut. ¹⁹ Bulimakau 7 ude intäjukun abäkañ uterak äneñi 7 ude abunjo uwä kujarigän, Isip komeken näkä nämo yabäwani. ²⁰ Bulimakau kujarigän unitä abāmañ noriyetä itkuñken kuñkuñ. Kuñpājā noriye gupi täga uwä nanpāj kāmā äpmonkuñ. ²¹ Nanpāj kāmā äpmonkuñopāj ude täñkuñ yäj nämo yabäñpāj-nadāwen. Nämo, koki nämo tokñepāj irani udegän itkuñ. Dāpmonken ude täñpāj kikuñkutk yäk.

²² Kikuñutpāj akunjañ äneñi patpāj dāpmonken ñode täñkut; Säguom kubä tädotpāj äronjirän kanjut. Uterak bureni 7 tañi, tägatä ahäñkuñ. ²³ U punin terak äneñi kubä tädotpāj äronjukko uwä bureni 7 mäñit kädāp ikektä dāpani pogopigän ude ahäñkuñ. ²⁴ Täñpākañ bureni pogopigän unitä bureni täga uwä kudup kāmā äpmonkuñ. Dāpmonken ude täñkut yäk. Dāpmonken ude täñkuro unita kären käwani ämatä mebäri näwerut yäñkañ yäwerakañ mebärita täñgunj täñkuñ yäk.

²⁵ Ude iweränä Joseptä Fero ñode iwetkuk; Dāpmonken yarä täñkuno unitäño mebäri kubägän. Anututä kudän kubä pewän ahānayāj täkañ unita kwawak gāwoñärenjuk. ²⁶ Bulimakau 7 gupi täga dāpmonken yabäñkuno uwä obañ 7 ude itta täyak. Ba säguom bureni täga nitek 7 yabäñkuno uwä udegän obañ 7gän. Dāpmonken yarä unitäño mebäri kubägän. ²⁷ Täñ bulimakau 7 gupi kujarigän, tohari nämo uwä obañ 7 nakta jop itnayäj tamäño unitäño wärani. Ba säguom bureni mäñit kädāp ikektä dāpani pogopigän ahāñirä yabäñkuno u imaka, udegän. ²⁸ Unita nadäsi! Gäwetat ño bureni api ahāwek. Anututä pewän ahānayāj täño uwä gāwoñärenjukko u yäk. ²⁹ Nadätan? Isip kome pähap ñoken obañ 7 u gānañ ketem ahāñ bumbum api täneñ. ³⁰⁻³¹ Upäñkañ kadāni täga u täreñirän u punin terak nakta jop irit obañ äneñi 7 api it yäpmäj äroneñ. Kadāni uken nakta jop irit wakiñik ahāñirän säkgämän itkuño unita guñ takinik api täneñ. Bureni, kome ño api wañ morewek. ³² Unita Fero, gäk ñode nadäsi; Dāpmonken kadāni yarä täñkuno u mebäri kubägän täñkuno uwä mebäri ñodeta; Anututä imaka u bureni api pewa ahāneñ yäj nadäk peyak. Täñkañ imaka u ahäktä kadāni keräpi täyak yäk.

³³ Ude yäñpāj Joseptä Fero ñode iwetgän täñkuk; Eruk, gäk äma nadäk-nadäki täga kubä iwoyäñpāj Isip kome pähap u kudup watāni irekta epän kañ imi yäk. ³⁴ Ude täñpāj kanjiwat äma ätu yepmañpipāj obañ 7, täñ-bumbum kadāni ahāwayāj täko u gānañ ketem ahāñirä äma unitä ketem moräki gapmanta biñam yäpmäñpāj kāmita kañ pek täñput yäk. ³⁵ Kañjotat äma uwä kadāni täga uken ketem kämi nakta u yäpmäj daninayāj täño uwä kudup yotpärare kubäkubä täño ketem pewani yot gānañ pewä kuñjirä watāni kañ irut yäk. Täñpākañ Fero, epän uwä gäkña wäpka terak kañ täñput. ³⁶ Ketem penayāj täño uwä nakta jop irit obañ 7 ahāwayāj täko unita biñam kañ pewut. Ude tänayāj täkañ uwä nakta jop irit kadāni uken kubätä nämo api kumbek.

Ferotä Josep watä äma ärowani ude teñkuk

³⁷ Ude iweränä Feroät piä ämaniye Joseptä man yäñkuko u nadäwä tägañkuñ. ³⁸ Nadäwä tägawapāj Ferotä piä ämaniye ñode yäwetkuk; Nin äma Josep udewani, Anutu täño Munapik ikek, netäpāj api kañ-ahāne? Imata äma kubäta wäyäkñene? ³⁹ Ude yäñpāj Josep iwetkuk; Bureni, man niwetan u Anututä yäñahäñpāj gāwetak. Unita äma nadäk-nadäk ikek gäk ñodewani kubä nämo itak yäk. ⁴⁰ * Unita gäkä näkño kome pähap ño watä irenta gepmañtat yäk. Gäk man yäñiri ämawebenaye kudup gäkñjo man api buramineñ. Täñpākañ äma kubätä gārepmiñtañi nämo. Nämo, näkägän gäkño ärowani api iret yäj iwetkuk.

⁴¹ Ferotä ude yäñpāj ñode iwetgän täñkuk; Eruk, Isip kome pähap täño watä äma ärowani gepmañtat yäk. ⁴² * Ude iwetpāj siworok keru nanakiken pewani Fero ini wärani nitek u keriken nanik ketäreñpāj Josep keru nanakiken peñ imiñkuk. Täñpāj tek säkgämän wädäwän äronj imiñpāj meran kubä golpāj täñpani meran täñ imiñkuk. ⁴³ Ude yäñpāj Ferotä Josep ñode iwetkuk; Gäk näkño äpani ude itan unita näkño karis namba 2 hostä wädäwani uterak kuñat täyi! Uterak kuñariri äma ätutä intäjukun kuñpāj ñode api yäwetätäj

* 41:40: Apos 7:10

* 41:42: Dan 5:29

kuney; Gukut imäpmok täñ imut! yäjñ ude api yäwettäjñ kuneyñ yäk. Ude täñkuko uwä Ferotä Josep Isip täño watä äma pähap tenjuk.

⁴⁴ Ude yäjñpäñ Josep änerji ñode iwetgän täñjuk; Näk Isip täño intäjukun äma itat upäjñkañ gäkä nämo nadäjñ yämiñiri Isip komeken äma kubätä ini nadänpäj imaka kubä täga nämo api täñpek. Gäkä nadäjñiri uyaku täga api täñpek yäk. ⁴⁵ Täñpäñ Ferotä wäpi kodaki Safenat-Panea yäjñ iwetkuk. Wäpi kodaki iwetkañä eruk webenita Heriopolis yotpärare täño bämop äma wäpi Potifera unitäño äperi wäpi Asenat u imiñkuk. Täñpäkañ Joseptä Isip kome pähap täño watä äma intäjukunta itkuk.

⁴⁶ Josep uwä obaņ 30 ude tärenjirän Ferotä Isip kome kañiwat piä u täkta iniñ kirenjuk. Täñjirän Josep Fero tenpeñ päñku Isip kome kudup kañiwat piä täñtäñ kuñatkuk. ⁴⁷ Ude täñpäñ kuñarirän Isip komeken obaņ 7 ketem ahäjñ bumbum täñkuñ. ⁴⁸ Täñkañ obaņ 7 u gänañ ketem kämi nakta u kudup yotpärare kubäkubä täño ketem pewani yot gänañ pewä kuñ moreñkuñ. Ketem kämita penjuño uwä yotpärare kubäkubä epän iniken iniken u gänañ nanik. ⁴⁹ Joseptä ude täkta yäwettäjñ kuñarirän ketemtä yot toņepñpäñ jirañ ude patkuñ, ämatä täga daninañi nämo täñpäkañ ketem danik-danik epän u penjuk.

⁵⁰ Täñkañ nakta jop irit kadäni u nämo ahäjñirän Josep webeni Asenat uwä nanaki yarä bäyañkuk. ⁵¹ Nanaki tuänitä ahäjñirän Joseptä ñode yäjñkuk; Anututä täñkentäjñ namiñirän notnaye meñna nanata nadäwätäk täñkuro u täretak, ba komi nadäjñ yäpmäj äburo u täretak. Unita nanakna tuä ño wäpi Manase yäjñ iwetat. ⁵² Täñpäñ nanaki monänitä ahäjñirän ñode yäjñkuk; Komi piäna kome ñoken Anututä nanaknaye namitak unita wäpi Efraim yäjñ iwetat yäk.

⁵³ Täñpäkañ Isip komeken ketem ahäjñ bumbum obaņ 7 u tärenjuk. ⁵⁴ * Tärewänkañ nakta jop irit obaņ 7 Joseptä bian yäjñkuko u ahäjñkuk. Ude ahäjñirän kome päke uken ketem nämo upäjñkañ Isip komeken ketem täga nañpäñ itkuñ. ⁵⁵ * Eruk nakta jop irit u wakiinik täñjirän Isip ämawebetä nakta Ferotä ketem yämikta yäjñapiñkuñ. Yäjñapiñirä Ferotä ñode yäwettuk; In Josepen kwäkañ unitä yäwänkañ uterakgän kañ täñput yäk.

⁵⁶ Täñpäkañ nakta jop irit u wakiinik täñpäñ Isip kome u kudup pat yäpmäjñ kuñkuk. Ude ahäjñirän Joseptä ketem yot it yäpmäjñ kuñkuño u dat yämiñirän Isip ämawebetä suwañpäñ nak täñkuñonik. ⁵⁷ Täñkañ kome ätuken udegän, nakta jop irit waki ahäjñirän ämawebe uken nanik-naniktä äbänpäjñ Josepen yäjñapiwäpäñ nadäjñ yämiñirän ketem suwañkuñ.

42

Josep täño noriyetä Isip komeken ketemta kuñkuñ

¹ Kenan komeken nakta jop udegän itkañ Jekoptä manbiñam ñode nadäjñkuk; Isip komeken ketem suwañpäñ-nak täñ itkañ. Ude nadänpäjñ nanakiye yäwettuk; In imata jop itkañ kowat kawän täñ itkañ? ² * Isip komeken ketem itkañ yäjñ nadätat unita uken kuñpäñ ketem suwañpäñ yäpmäjñ äbut, jop itpäññ nakta kumneta!

³ Nanitä ude yäjñpäñ yäwet-pewän Josep noriye 10 udetä ketem suwanayäjñ Isip komeken kuñkuñ. ⁴ Upäjñkañ Jekoptä Josep noripaki mäden nanik-inik wäpi Benjamin u noriyekät kukta yäjñiwätükuk. Kädet miñin kuñtängän bäräpi kubä ahäjñ imek yäjñ nadänpäjñ iyap tañkuk. ⁵ Täñkañ Jekop täño nanakiye uwä Kenan kome mähemkät penta kuñkuñ, nakta jop irit Kenan komeken imaka, ahäjñkuko unita.

⁶ Täñpäkañ Joseptä Isip kome täño watä äma pähap itkañ, ämawebe uken-ukun nanikta ketem yämiñirän suwañkuñ. Ude täñ irirän Josep noriye ukeño päñku ahäjñ imiñpäñ gwäjñj äpmon imiñkuñ. ⁷ Täñjirä Joseptä noriye yabänpäjñ-nadäjñkukupäjñ mebarini nämo yäjñahäjñpäñ yäwetkañ man kadäp ikek ñode yäwet yabäjñkuk; In de naniktä äbäkañ? Ude yäwänä iwetkuñ; Ketem suwanayäjñ Kenan komeken naniktä äbäkamäjñ yäk. ⁸ Joseptä notnaye yäjñ nadäjñkukupäjñ kowata nämo kañpäñ nadäjñkuñ. ⁹ * Täñpäñ Joseptä däpmonken bian täñkuko unita juku piñpäñ ñode yäwettuk; Nadätat! In nintäño iwaniyetä nibänpäjñ nadäk tänayäjñ äbäkañ. In ninkät ämik täkta nadänpäjñ kome kubä de uken watäni nämo itak yäjñ kañpäñ nadäk tänayäjñ äbäkañ. Ude nibänpäjñ nadäjñkañ komejinken kuñpäñ intäjukun ämajije ñode api yäwetneñ; Uken ba uken watäni nämo itkañ yäjñ api yäwetneñ!

¹⁰ Ude yäweränä noriyetä yäjñkuñ; Ärowanina, ude nämo! Watä ämakaye ninä, ketem suwakta äbäkamäjñ. ¹¹ Nin äma kubä täño nanakiyegän. Ninä jop man nämo yäwani. Yäyan udetä nämo äbäkamäjñ yäk. ¹² Iweräwä yäwettuk; Jop man yäkañ! Nintäño iwantä nibänpäjñ nadäk täna yäjñpäñ äbäkañ yäk. ¹³ Yäwänä iwetkuñ; Yäke, ude nämo! Nin ninin buap 12 ude ahäjñkumäjñ, äma kubä täño nanakgän, Kenan komeken irani. Täñkañ nintäño mäden nanik kubä naninkät itkamän. Täñ notniñpak kubä paotkuk yäk.

* 41:54: Apos 7:11 * 41:55: Jon 2:5 * 42:2: Apos 7:12 * 42:9: Stt 37:5-10

¹⁴ Ude yäjirä Joseptä yäwetkuk; Ude nämo. Näk bian täweraro ude; In nintäño iwaniyetä nibäñpäj nadäk tänayäj äbäj ño unita mebäri kwawak ahätäk. ¹⁵ Näk Fero täño wäpi terak man kehäromi ñode täwetat; Intäño notjinpak mäden nanikjin unitä kome ño nämo äbeko uwä in kome ño naniktä äneji äyäjutpeñ komejinken nämo api kuneñ yäk. ¹⁶ Unita notjinpak kubä peñ iwet-pewä päñku notjinpak nanikät itkamän u imaguränkañ äbun! In ätuwä komi yotken irirä man yäkan u jop ba bureni yäj api kañpäj nadäwet. Notjinpak nämo ahäwänä in jop man yäwani, nintäño iwantä nibäñpäj nadäkta äbäkañ yäj bureni-inik api nadäwet yäk. ¹⁷ Ude yäjpäñ komi yotken yepmañirän edap yaräkubä ude tärenjuk.

¹⁸⁻¹⁹ Edap yaräkubä tärewäkañ Joseptä ñode yäwetkuk; Nadäkañ? Näk Anutu u umuri yäj nadäñpäj kuñat täyat yäk. Unita näkä tepmañpa kukta nadäñpäjä ñode kañ täñput; In äma täga siwoñ kuñatkañ u täñpawä, notjinpak kubägäñpäj tewa komi yot gänañ irirän in ätuwä ketem tama yäpmäj päñku mähemjiye ketemta jopinik itkañ unita yämut yäk. ²⁰ Yämiñkañ notjinpak mäden nanik uwä imagut yäpmäj äbut. Intä ude täñpawä in man bureni näwetkañ yäj nadäñpäj kumäj-kumäj nämo api tadäpet yäk. Joseptä ude yäweränä yäjkuo udegän täkta nadäñkuñ. ²¹ Täñkañ ini-tägän näwetgäwet täñpäj yäjkuñ; Bureni! Mäden naniknin waki täñ imiñkumäño unita kowata umuri pähap ño ahäj nimitak yäk. U konäm butewaki täñ nimiñirän mani nadäñpäj kowata nämo täñkentäj imiñkumäño unita kudän umuri ño kowata ahäj nimitak yäk. ^{22*} Ude yäjpäñ Rubentä yäwetkuk; Näk täwetkuro uwä! Notninpak u waki täñ imineño yäj täwerakañ nämo nadäj namiñkuño unita kumäk-kumäki täño kowata ahäj nimitak ño yäk.

²³ Joseptä noriye täño man nadäñkukopäj man yäwerayäj nadäñkañ man yäpmäj äyäjurani äma iwerirän äma unitä man yäpmäj äyäjutpäj yäwetkuko unita noriyetä nin täño man nämo nadätäk yäj nadäñkuñ. ²⁴ Ude täñpäj inigän päñku konäm kotkuk. Konäm korän tägawäkañ äneji äbäñpäj noriyetä kañirä Simeon injipäj keriyat pädät täñkuñ. ²⁵ Ude täñkañ piä ämaniye yäwet-pewän ketem ini yäkken-yäkken daiñ yämiñkuñ. Yäkken daiwä tokñewapäj uterak moner ketem u suwakta yäpmäj äbuño u äneji daiñ yämiñkuñ. Ude täñpäj kädetta däkuñ yämikta yäwetkuk. Yäwerirän udegän täñkuñ.

²⁶ Ude täñpäkañ Josep noriye ketem suwañkuño u donji terak peñpäj yäpmäj kuñkuñ. ²⁷ Kuñtängän kome biñpäj patkuñken noripak kubätä donjinita ketem imayäj nadäñpäj iniken yäk meni pitpäj kañkuñ; Moner ketem suwañkuñ u yäk meniken irirän. ²⁸ Kañpäj noriye yäwetkuk; Näkño moner äneji peñ namiñkuño yäk meniken itak ño yäk. Ude nadäñpäj nadäwätäk pähap täñpäj yäjpäñ-nadäk ñode täñkuñ; Nin kädet siwoñi tamäñopäñkañ mebäri imata Anututä bäräpi ño pewän ahäj nimitak yäk?

Josep noriye nani Jekopken äneji kuñkuñ

²⁹ Parä yäjwänkañ kuñtängän Kenan komeken ahäñpäj nani Jekop manbiñam kudup-tagän iwet moreñkuñ. ³⁰ Manbiñam ñode iwetkuñ; Isip kome unitäño äma ärowanitä man kädäp ikek ñode niwetkuk; In iwan täñ nimikta äbäkañ yäj niwetkuk. ³¹⁻³² Ude niweränä ñode iwetkumäj; Nin äma täga, ninin buap 12, nanin kubägän. Ninkät nanik kubä-tägän paotkuk. Täñ mäden nanik-inikä naninkät komenin Kenan u itkamän yäj iwetkumäj. ³³ Ude iwetnawä kowata ñode niwetkuk; In äma täga ba waki yäj nadäkta ñode täñirä kañ nadäwa; Inkät nanik kubä ñogän irirän in ätuwä mähemjiye nakta jop itkañ unita ketem yäpmäj päñku kañ yämut yäk. ³⁴ Äneji äbäñpäj mäden nanikjin imaguräkañ kañ äbut yäk. Intä ude täñpawä In äma täga yäj api nadäwet. In äma täga yäj nadäj tamiñpäj notjinpak ño taniñ kirewapäj in kome ñoken ketem suwakta täga äbäñkañ kuk api täneñ yäk. Man ude niwetkuk.

³⁵ Nani manbiñam ude iwetkañä ketem yäkken nanik ketem pewaniken ärenpä kuñkuñ. Ude täñpäjä moner ketem suwakta yämani ukeño kuduptagän yäk meniken yabäj ahäñkuñ. Moner u yabäñpäj nani ba nanakiye kudup umun pähap täñkuñ. ³⁶ Moner yabäñpäj nani Jekoptä ñode yäwetkuk; In ude täñpäj nanaknaye kudup nomägatnayäj. Josep paotkuk, udegän Simeon ño nämo itak. Täñpäj Benjamin imaka, nomägatnayäj täkañ uwä butewaki pähap u näkägän api nadäwet yäk. ³⁷ Ude yäjirän Rubentä nani iwetkuk; Näk Benjamin äneji nämo yäpmäj äbawä unita kowata nanaknat bok kañ däpmäj yäk. Unita Benjamin näk ketna terak pe. Näkä äneji täga api yäpmäj äbäj gamet yäk.

³⁸ Ude iweränä Jekoptä yäjkuñ; Nanakna ño inkät nämoinik api kwek! Bianinitä kumbukopäj inigän it namitak. In kädet miñin kuñtängän umuri kubä ahäj tamiñirän nanakna Benjamin ño käwep kumbek. Ude ahäweko uwä intä täñpewä äma tägawani näk kumbet yäk.

43

Josep noriye Isip komeken äneji kuñkuñ

* 42:22: Stt 37:21-22

¹ Tänpäkan nakta jop irit uwä Kenan komeken pen wakiinik itkuk. ² Ude irirän Isip komeken nanik ketem yäpmän äbujo uwä nanpä paorirän Jekoptä ñode yäwetkuk; In ninta ketem suwakta äneñi kañ kut yäk. ³ Ude yänjirän Judatä nani iwetkuk; Nan, nadätan? Isip täño intäjukun äma unitä man kehäromi ñode niwetkuk; In mäden naniñjinkät bok nämo äbäwä näk nämo api tabäwet yäk. Injingän äbänkan injamnen nämoinik api ahäneñ yän ude niwetkuk. ⁴ Unita nan, gäkä Benjamin bok kukta ninij kireweno uwä täga päñku ketem api suwane yäk. ⁵ Upänkan iyap tawiwä nämo api kune, äma unitä ñode yänjkuko unita; Injingän nämoinik ämneñ yäk. Notjinpakkät bok nämo äbäwä nämo api nadän tamet yän niwetkuk.

⁶ Judatä ude yäwänä nani Jekoptä yäwetkuk; In Benjamin täño manbiñam äma u imata iwetkuk? Ude täñkujo uwä komi namikan yäk. ⁷ Yäwänä nanakiyetä iwetkuk; Äma unitä yänjabäk mäyap ñode niwetkuk; Nanjin kumbuk ba itak? Ba notjinpak mäden nanik kubä itak? Yänjabäk ude niwerirän itkamän ude manbiñam iwetkumän. Ude iweritna kowata ude api niwerek yän nämo nadänkan iwet moreñkumän.

⁸ Ude yäppän Judatä nani iwetkuk; Benjamin näka nanin kirewipän akumanä kuna yäk. Ude tänpeno uyaku gäk ba nintäño webe nanak kudup nakta nämo api kumne. ⁹ Täñkan ñode yänkehärom täyat; Näkña Benjaminä watäni api iret. Täñ äneñi nämo imagut yäpmän äbawä unitäño momi näka biñam irirän kome terak it yäpmän kuñira api tärewek yäk. ¹⁰ Eruk kuna! Kadäni käronji jop itkamän. Yän-nadäwätäk nämo täñkumän yäwänäku Isip kome kuñkan äbäk kadäni yarä uku tänam yäk.

¹¹ Yänjirän nanitä yäwetkuk; Yäyan ude tänanji tänpäwä in kuna yänpän imaka gäripi nitek kome ño nanik upän yäkjinken daiñpän yäpmän kañ kut yäk. Päya mujipi näñpani, päya umumi käbäñi nitek ba kähäräp umeni näñpani, imaka udewani ätu ironjinta yäpmän päñku äma unita kañ imut! ¹² Täppän monen täñi yäpmänkan kut yäk, monen kodaki bok bian ketem yäk meniken daiñkan tamiñkujo u bok. Täñkujo tänpän tamiñkuñ käwep yäk. ¹³ Ude täñkan Benjamin imaguräkan äma ukenä kut! yäk. ¹⁴ Intä kuñirä Anutu Kehäromi mähemitä täñkentän tamiñirän notjinpak Simeon ba Benjamin ño bok tepmanpänkan kañ äbut. Täñ nanaknaye paot namikta biñam tänpäwä ini kañ paot namut!

¹⁵ Ude yäwänkan eruk nanakiyetä iron täño tunum, monen kodaki ba biani bok yäpmänkan Benjamin imaguräkan Isip komeken kumanä päñku Josep ahän imiñkuñ. ¹⁶ Ude täñirä Joseptä Benjamin kanpän yori watä äma iwetkuk; Äma äbäkan u yän-yäkñat yäpmän päñku yotna gänäñ yepman yäk. Ude täñkan tom kubä utpän ijiwut. Ijiwäpän kepma äma ukät ketem bok nänayän yäk. ¹⁷ Ude iweränkan yänjkuko udegän iwatpän Joseptä yotken yämagut päñku yämaken yepmanjuk.

¹⁸ Joseptä ini yotken yämagut yäpmän kuñirän noriyetä bumta umuntanpän yänkuñ; Wära! Intäjukun äbumäño ugän yäkninken monen äneñi daiñ nimiñkujo unita käwep ño niñmankan yäk. Nin yot ño iritna äbä nidäpmanpän donkinin niyomägatpän komi piäniken api niñmanen yäk. ¹⁹ Ude yänpän Joseptä yot yämaken ahänpän itkan yot watä äma u ñode iwetkuk; ²⁰⁻²¹ Nadätan? Nin bian ketem suwakta äbumäñopän ninin komeken äneñi kuñtängän kädet miñin patkumänken yäk gänäñ nin kubäkubä täño monen kudup irirä yäbänkumän. Ude täñkumäñopän monen u äneñi yäpmän äbäkamän yäk. ²² Ba ugän nämo, monen kodaki, ketem äneñi suwakta yäpmän äbäkamän. Monen biani u netä daiñ nimiñkujo u nämo nadäkamän yäk.

²³ Ude yäwäwä yäwetkuk; Umuntäneño! Anutujin, Nanjin täño Anutu unitä yäkjinken daiñ tamiñkuk yän nadäwut! Näk monenjin uku täga yäput yäk. Ude yänkan päñku Simeon komi yot gänäñ nanik imagut yäpmän noriyetä itkunken äpuk. ²⁴ Imagut yäpmän äpänpänä noriye kudup Joseptä ini yot gänäñ yän-yäkñat yäpmän äronpän ume gwet yämiñirän kuroñi ärutkuñ. Ume gwet yämiñkan donkinita imaka, ketem yämiñkuk. ²⁵ Ude täñkan Joseptä ketem bok nakta kepma äbayän yän ude nadänpän ironta tunum yäpmän äbujo u täntunum täñkuñ.

²⁶ Ude täñ irirä Joseptä äbänä iron tunumi yäpmän äbujo u inamiken peñku. Peñpän gwäjij äpmon imiñkuñ. ²⁷ Gwäjij äpmon imiñirä Joseptä yäwetkuk; Ai, näwerut! Nanjin tägawanita näwetkujo ukeño apinjo jide itak? Täga itak ba kumbuk? ²⁸ Yäwänä yänkuñ; Piä ämaka nanin u täga itak yäk. Ude yänpän gukuri imäpmok täppän gwäjij äpmon imiñkuñ. ²⁹ Gwäjij äpmon imiñkan akunirä iniken monäni Benjamin u kanpän yänku; Notjinpak nanjinkät irirän näwetkujo ukeño ño? Ude yänpän Benjamin iwetkuk; Nanakna, Anututä täñkentän gamiton! yäk. ³⁰ Ude iwetpän iniken monäni kanjkuko unita butewaki nadänpän konäm korayän urun käda bäräñen päñku kotkuk. ³¹ Konäm korän tärewäpän injami dapun umetä ärutpän kehärom tänpän äneñi noriye dubiniken kuñkuk. Noriye dubiniken kuñpän watä äma iwetkuk; Ketem gwet nimi! yäk.

³² Ude iweränä watä äma unitä ketem ini äbot-äbot peñ yämiñkuk. Josepta inigän, Josep noriyeta inigän, eruk Josep täño piä ämaniye, Isip nanik unita inigän peñkuk. Isip naniktä Hibru ämakät ketem penta nakta taräki nadäk täñkujo unita udewä täñkuk. ³³ Josep inigän

irirän noriye Josep injamiken inigän tawanj terak tuänit it päñku mäden nanik Benjaminken täreñkuk. Ude itkanj Josepkät kowat kawän täñ itkanj nadäwä inide kubä täñkuñ. ³⁴Ude irirä watä äma unitä ketem gäripi nitek Josep inita pewani yäpmanpäñ yämiñkuk. Ude täñpäñ noriyeta kubäkubä yämiñkanj Benjaminta mäyap peñ imiñkuk. Eruk, ketem nanpäñ ume komi bok nanpäñ kuduptagan oretoret täñkuñ.

44

Joseptä noriye täñyäkjarani täñkuk

¹ Komeniken äneñi kunayän täñjä Joseptä yot watä irani ñode iwetkuk; Gäk äma ñonita ketem mäyap, ini yäpnanj uterakgän yäkiken gwet yämi yäk. Ude täñpäñä iniken iniken monen ketem suwakta yäpmanj äbuño u udegän ini yäkken-yäkken meniken äneñi daiñ yämi. ² Täñpäñ näkñaken ume gwet näñpani siliwapänj täñpani u mäden naniki täño yäk meniken penkanj ketem täño monen bok daiñ imi yäk. Joseptä watä äma iwet-pewän udegän täñ moreñkuk. ³ Täñpäñ patkuño yäñewänä eruk noriye u, donji tuñumikät yepmanpäñ yäpmanj kunjuñ. ⁴⁻⁵ Yotpärare penpen ban nämo kunjirä Joseptä yot watä ämani iwetkuk; Eruk, gäk yäwat yäpmanj ku! Päñku yabänpänj ñode yäwet; Imaka umuri pähap täkanj yäñ päñku yäwet. Täga täñ tamänkanj kowata imata waki täñ imiñpäñ ume gwet näñpani siliwapänj täñpani u kubota yäpmanj? Ärowaninatä ukengän ume nak täyak. U it imiñirän däpmonken täño mebäri yäñahäk täyak. Ude täñjä wakiinik täyak! yäñ yäwet yäk.

⁶ Man ude iwetpänj peñ iwet-pewän päñku yabän ahänpän Joseptä yäñkuko udegän yäwetkuk. ⁷ Ude yäweränkanj kowata ñode iwetkuk; Ärowaninin! Man ude imata niwetan? Nin kudän udewani nämo täk täkamänj. ⁸ Nin bian ketem yäk meniken monen yabän ahäñkumänjo u Kenan komeken nanik äneñi yäpmanj äbumänj. Unita imata äma ärowanika täño monen tuñum kubota yäpne? ⁹ Unita tuñum u ninken nanik kubä täño yäk gänañ kanj-ahäwiwä kumäkta biñam kanj täñpän! Täñpänkanj nin ätu gäka komi piä api täne yäk. ¹⁰ Yäwäwä yäwetkuk; Yäkanj ude kanj ahäwän! Ume gwet näñpani ukeño kubätä yäkken kanj-ahäwawä äma unitägän näkño watä piä api täñpek. Ätu uwä yepmanpa jop api kunen yäk.

¹¹ Ude yäwänä yäki bäräñen yäpmanj komen penpäñ meni kudup pitkuñ. ¹² Meni kudup pitkanj irirä Josep täño watä äma unitä yäk kubä kubäken duiñ ijinjuñ. Tuäniken jukun yäput penkanj yabäntänj päñku mäden nanik Benjamintä yäkken ume gwet näñpani ukeño bureni kanj-ahäñkuk. ¹³ Kanj-ahäwänä umuri pähap nadäñpäñ teki wenpäñ tuñum ketem täñ butuñpäñ donji terak penpäñ äyänutpen yotpärareken äneñi kunjuñ.

¹⁴⁻¹⁵ Kunjpäñä Josep yoriken pen irirän Judakät noriyekät yori gänañ äronpäñ Josep gwäñjin äpmonj imiñirä yäwetkuk; Wa! In kudän ude imata täkanj? Äma näk ñodewanitä kären täñpäñ intäño mebäri käbop irani täga kanpäñ nadäwek yäñ nämo nadänkuñ? ¹⁶ Yäwänä Judatä yäñkuk; Yäke, ima manpäñ gäwetne? Anututä nintäño mebäri kwawak peyak unita jide gäweritna nadäwi tägawek? Nadätan? Notninpak mäden nanik unitäño yäk meniken ume gwet näñpani kanj-ahätak unitägän nämo, nin kumäntagan gäka watä piä api täñ gamine.

¹⁷ Ude iweräwä Joseptä yäñkuk; Ude nämo! Yäk meniken ume gwet näñpani kanj-ahätak unitägän näka watä piä api täñ namek. In ätuwä säkgämän kumanj nanjinken kukot! ¹⁸⁻²⁰ Yäwänä Judatä Josep iwetkuk; Ärowanina! Nadän naminjiri man gäwerira kokwawak nadän nameno yäk. Gäk Fero bumikgän itan unita kadäni kubä äbäñitna ñode niwetkun; Nanjin itak? Ba notjinpak kubä itak? yäñ ude niweriri ñode gäwetkumänj; Ei, nanin itak. Täñkanj mäden naniknin kubätä itak. Uwä nanin tägawani irirän ahäñkuk. Täñ iniken tuäni uwä kumbuk. Minjitä nanak yaräbok ugän bäyanj yepmanjukopänj kubä-tägän itak. Unita nanintä mäden nanik unita gäripi täñ nadäk täyak. ²¹⁻²² Ude gäweritna ñode niwetkun; In u imagut yäpmanj näkken äbäñirä api käwet yäñ niweriri ñode gäwetkumänj; Nanak unitä nani tenpen kunanj nämo. Tenpen kunjirän nani butewakita kumbek. ²³ Ude gäweritna niwetkun; Mäden nanikjin u nämo imagut yäpmanj äbänpänj näk äneñi nämo api nadänj tamet! ²⁴ Man ude yäñiri nintä kunjpäñ watä piä ämaka nanin gäkño manbiñam iwetkumänj.

²⁵ Iweritna nanintä Ketem suwakta äneñi kut! yäñ niwetkuk. ²⁶ Ketem suwakta äneñi kut yäñ niwerirän iwetkumänj; Täga nämo api kune yäk. Benjamin bok kunayän täkamänj uyaku täga api kune. Benjaminkät bok nämo kunero uwä Isip kometa watäni pähap itak unitä täga nämo api nadänj nimek. ²⁷⁻²⁸ Ude iwetnapänj nanintä niwetkuk; Webenatä nanakna yarä ugän bäyanj naminjukko u nadäkanj? Kubätä waki nepmanj paotkuk. Tom ägwäritä käwep utpänj nanj paotkukopänj nämo kak täyat yäk. ²⁹ We! Nanakna mäden nanik-inik ño nomägatnayänj täkanj? In kädet miñin künätgän umuri kubä ahäñ tamiñirän nanakna Benjamin ño käwep kumbek. Ude ahäweko uwä intä täñpewä äma tägawani näk api kumbet yäñ niwetkuk.

³⁰⁻³¹ Nanin uwä man ude niwetkuko unita notninpak mäden nanik ño täga nämo tenpen kune yäk. Nanintä notninpak mäden nanik ñonita gäripi täñ nadäk täyak unita watä piä

ämakaye nintä teŋpeŋ kunero uwä nanintä inamita wäyäknewän wawäpän api kumbek. Kumäŋirän momi nintä yöpne yäk. ³² Näk notnapak mäden nanik ŋo nan inamiken äneŋi yäpmän kwetta man kehäromi ŋode iwetkut; Näkŋa Benjaminta watäni api iret. U äneŋi nämo imagut yäpmän äbero uwä unitäŋo momi näka biŋam irirän kome terak it yäpmän kuŋira api tärewek yän iwetkut. ³³ Unita ärowanina, nadän namipän notnapak mäden nanik ŋonita kowata näkä itpäŋ gäkŋo watä piä täŋ gamiŋira noriyekät kaŋ kut! yäk. ³⁴ Niningän täga nämo api kune. Butewaki ärowani pähap udewani nana terak ahäŋirän kakta nämo nekaŋ yäk.

45

Joseptä iniken mebäri yäwetkuk

¹ * Noriyetä ude yänirä Joseptä piä ämaniye itkuŋo u yabänpän inamiken koret yän nadänpän ŋode yänkuk; In kuduptagän äpamaŋ kut! yäk. Ude yänirän äpamaŋ kuŋirä Joseptä noriye mebäriŋi yänahäppän yäwetkuk. ² Ude täŋpän konäm mabiŋ kot täŋirän piä ämaniye yäman itkuŋo u nadänpän Ferotä yotken biŋam man tewän kuŋkuŋ. ³ Täŋkaŋ Joseptä noriye ŋode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep! Nana itak? Ude yäwerän nadänpän noriyetä bumta umuntaŋpän kowata man nämo iwetkuŋ.

⁴ Umuntaŋ irirä Joseptä noriye yäwetkuk; In tuän ŋogän äbut yäk. Yäwet-pewän dubiniken äbäŋirä ŋode yäwetkuk; Näk mäden nanikjin Josep yäk. Intä gwäki yäpmäka Isip komeken nepmanpä äburo u näk ŋo! yäk. ⁵ Nadäwätäk täneŋo. In moneŋ yäpmänpän kome ŋoken naniŋ kireŋkuŋo unita injinta kokwawak nämo nadäneŋ. Ämawebetä kumneŋ yänpän Anututä ini nadänpän nepmanpän äbut yäk. ⁶ Apiŋo nakta jop irit ahäŋirän obaŋ yarä täretak. Piä kodakiken yänat täktäk kadäni nämo keräŋ täyak. Unita jop it yäpmän äronayän täkamän u obaŋ 5 ude äneŋi it yäpmän api äroneŋ yäk. ⁷ In ba äbotjiye paotneŋ yänpän Anututä intäjukun nepmanpän äbut yäk. Anututä näkä täŋkentän tamikta ude täŋkuko uwä ini pärik kubä täŋkuk yäk. ⁸ U nadäkaŋ? Intä nämo nepmanpä äbut. Nämo, Anututä ini-tägän nepmanpän äburo unita Fero nadän imiŋirän Ferotä iniken yot watä ba Isip täŋo watä äma ärowani iretta nepmankuk yäk.

⁹ * Ude yänpän yänkuk; Eruk, inä bäräneŋ kuŋkaŋ nana manbiŋam ŋode kaŋ iwerut; Nanaka Joseptä gäka man ŋode yänkuk; Anututä Isip kome pähap unita äma ärowani nepmankuk. Unita kadäni käronji nämo iren. Bäräneŋ näkken kaŋ äbi yän iwerut. ¹⁰ Äbikaŋ Gosen komeken tuän ugän api tepmanpet. Äbayän täno u gäkŋagän nämo. Nanakaye, äbekaye, oraŋkaye, yawakaye it tamikaŋ u kudup yämagurikaŋ kaŋ äbut yän iwerut. ¹¹ Nadäkaŋ? Nakta jop irit uwä pen it yäpmän kuŋirän obaŋ 5 ude api tärewek. Unita in uken irirä näkä tabän täwarira gäk ba äbotkaye yawakaye nakta nämo api kumneŋ.

¹² Näkŋo mebäri apiŋo nadäkaŋ. Dapunjintä nabäŋirä näkŋaken monäna Benjamin imaka, udegän nabätäk yäk. ¹³ Näk Isip komeken piä ärowani täŋpän itat unitäŋo manbiŋam bok, imaka imaka yabänpän-nadäk täkaŋ unitäŋo manbiŋam nana kaŋ iwerut! Ude täŋpän bäräneŋ kaŋ imagut yäpmän äbut. ¹⁴ Ude yäwetpän monänikät kowat bäyaŋ imän täŋpän korän kotkumän. ¹⁵ Konäm korit-korit päŋku noriye ätuwä bäyaŋ yämiŋpän bumumiken yeŋpän konäm kot yebatkuk.

¹⁶ Ude täŋ irirä äma kubätä Ferotä yotken kuŋpän Ferokät ämaniye manbiŋam ŋode yäwetkuk; Josep noriye äbäkaŋ yäk. Yäwerirän bänep täga nadänkuŋ. ¹⁷⁻¹⁸ Ude täŋpänä Ferotä Josep iwetkuk; Notkaye ŋode yäwet yäk. In donki terak tuŋum ketemjin peŋpän Kenan komejinken äyätuŋpeŋ kuŋpän nanjin ba webe nanakjiye yämagurikaŋ näkken kaŋ äbut! Täŋpakaŋ kome täga taniŋ kirewapän Isip komeken ketem ahän bumbum pätak ŋo nanpän kaŋ irut yäk. ¹⁹ Ferotä ude yänpän ŋode yäkgän täŋkuk; ŋode yäwet yäk. In webejiye nanakjiyeta nadänpän Isip komeken nanik karis tomtä wädäwani ätu kaŋ yäpmän kut. Täŋkaŋ nanjin bok kaŋ imagurut! yäk. ²⁰ Ude täŋkaŋ imaka tuŋum yot gänaŋ nanik unita nadäwätäk täneŋtäwä. Isip komeken tuŋum udewanigän tägatäga itkaŋ u api tamine yäk.

²¹ Ferotä man iwetkuko u Joseptä noriye yäwetpän karis tomtä wädäwani ätu ba ketem kädet miŋin nakta yämiŋkuk. ²² Täŋkaŋ noriye ätuta tek kubäkubä daiŋ yämiŋkuk. Ude täŋpänä Benjaminta tek säkgämän 5 ude imiŋpän uterak moneŋ tani; siliwa moneŋ 300 ude imiŋkuk. ²³ Täŋkaŋ nanitawä donki 10 terak Isip kome täŋo tuŋum gäripi nikek ätu peŋkuk. Täŋpän äneŋi donki webeni 10 uterak ketem ätu nanita biŋam naŋtäŋ Isip komeken äbekta peŋpän peŋ yäwet-pewän kuŋkuŋ. ²⁴ Peŋ yäwet-pewän kunayän täŋirä ŋode yäwetkuk; In kuŋtäŋgän kädet miŋin yänawät-awät nämo täneŋ yäk.

²⁵ Ude yäwet-pewän Isip kome peŋpeŋ kumaŋ päŋku Kenan komeken nani Jekop ahän imiŋkuŋ. ²⁶ Ahän imiŋpän manbiŋam ŋode iwetkuŋ; Nanaka Josep itak! yäk. Unitä Isip kome

pāhap unitāño āma ārowani itak. Ude yānjirā Jekoptā man iwetkuño u nadānpāñ kikinutpāñ nadāwān bureni nāmo tāñpāpāñ jop yabāñ itkuk. ²⁷ Nadāwān bureni nāmo tāñpākañ Joseptā man yāwetkuko udegān iwet moreñkuñ. Tāñpāñ karis tomtā wādāwani Joseptā nanita biñam pewān kuñkuño u yabānpāñ bāneptā oretoret nadāñkuk. ²⁸ Ude tāñpāñ yāñkuk; Tāga. Nanakna Josep itak unita nāk nāmo kañkañ kumbero udetā eruk pāñku kañ kāwal yāk.

46

Jekop Kenan kome peñpeñ Isip komeken kuñkuñ

¹ Ude yānpāñ Jekoptā imaka imaka kuduptagān kobet tāñpāñ pāñku Beseba komeken ahānpāñ nani Aisak tāño Anutu inij oretta tom kubā utpāñ ijin imiñkuk. ² Ude tāñjirān Anututā dāpmonken ñode iwetkuk; Jekop! Jekop! Yāwān Jekoptā yāñkuk; Nāk ño yāk. ³ Yāwānā yāñkuk; Nāk nanka Aisak tāño Anututā nadāñ gamitat unita Isip komeken kukta umuntāweno. Uken uyaku gepmañpa nanak weñbāyak tāñjiri ābotkaye tañi api ahāñ yāpmāñ kuneñ. ⁴ Nāk gākkāt bok Isip komeken api kude yāk. Tāñpākañ ittāngān uken nanikpāñ āneñi api gāmaguret. Tāñkañ nanaka Joseptā watā it gamiñ yāpmāñ kuñjirān api kumben yāk.

⁵ Anututā ude iwerānkañ Jekoptā Beseba kome pena yāñ yāñjirān nanakiyetā nani ba webeniye nanak kudup karis tomtā wādāwani Ferotā pewān ābuño uterak yepmañpā āronkuñ. ⁶⁻⁷ * Kenan komeken itkañ tuñum pāke yāpuño ukāt yawakiye kudup bok yāmagut yāpmāñ kuñkā Isip komeken ahāñkuñ. Jekoptā āperiye nanakiye ābekiye oraniye u kudup Isip komeken yāmagut yāpmāñ kuñkuk.

Jekop nanakiye oraniye wāpi tawañ

⁸ Ñowā Jekop nanakiye oraniye Isip komeken kuñkuño unitāño wāpi tawañ. Tāñkañ webeni kubā wāpi Leatā nanakiye ñode bāyañ imiñkuk; Nanaki tuāni Ruben. ⁹ Ruben nanakiye Hanok, Palu, Hesron, Kami. ¹⁰ Tāñ nanaki kubā wāpi Simeon. Unitāño nanakiye ñode; Jemuel, Jamin, Ohat, Jakin, Soha, Saul. (Saul uwā, Simeon webeni Kenan komeken nanik yāpuko unitā bāyañkuk.) ¹¹ Tāñ nanaki kubāwā wāpi Livai. Unitāño nanakiye ñode; Geson, Kohat, Merari. ¹² Tāñ nanaki kubāwā wāpi Juda. Unitāño nanakiye ñode; Era, Onan, Sela, Peres, Sera. (Era kenta Onan u Kenan komeken kumbumān.) Peres uwā nanakiyat Hesron, Hamul. ¹³ Tāñ nanaki kubāwā wāpi Isaka. Isaka tāño nanakiye ñode; Tola, Puva, Iop, Simron. ¹⁴ Tāñ nanaki kubāwā wāpi Sebulun, unitāño nanakiye ñode; Seret, Elon, Jalel. ¹⁵ Nanakiye u Leatā Mesopotemia komeken Jekopta bāyañ imiñkuk. Āperi kubā wāpi Daina kome ugān ahāñkuk. Āperi nanakiye ba oraniye kuduptagān 33 ude. Uwā Leatā bāyawani.

¹⁶ Eruk, Jekop webeni kubā wāpi Silpatā nanakiye bāyañkuko uwā ñode; Kubāwā Gat. Gat nanakiye Sefon, Hagī, Suni, Esbon, Eri, Arodī, Areli. ¹⁷ Tāñ nanaki kubā Ase. Unitāño nanakiye ñode; Imna, Isva, Isvi, Beria. Āperi kubāgān wāpi Sera. Beriawā nanakiyat Hebe kenta Malkiel. ¹⁸ Nanakiye oraniye uwā Silpatā tawañken ahāñkuñ. Silpa uwā Lea tāño watā piā webe, nani Labantā imiñkuko u. Nanakiye oraniye 16 ude ahāñkuñ.

¹⁹ Tāñpākañ Jekop webeni Reseltā nanakiyat Josep kenta Benjamin bāyañkuk. ²⁰ * Joseptā Isip komeken webeni wāpi Asenat yāpmāñjirān nanakiyat Manase kenta Efraim bāyañkuk. Webeni uwā Potifera, Heliopolis kome tāño bāmop āma, unitāño āperi.

²¹ Tāñ Benjamin tāño nanakiye ñode; Bela, Beke, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, At. ²² Jekop webeni Reseltā nanak ude bāyañ imiñkuk. Nanakiye, oraniye 14 ude Reseltā tawañken nanik.

²³ Tāñpākañ Jekop webeni kubā wāpi Bilhatā nanakiye ñode bāyañkuk; Kubāwā Dan. Dan nanaki kubāgān wāpi Husim. ²⁴ Tāñ nanaki kubā Naptali. Unitāño nanakiye ñode; Jasel, Guni, Jese, Silēm. ²⁵ Nanakiye oraniye 7 u Bilhatā tawañken nanik Jekopta biñam bāyawani. Bilha uwā Resel tāño watā piā webe, nani Labantā imiñkuko u. ²⁶ Eruk āmawebe Jekoptā ābotken ahāwani Isip komeken kuñkuño u kuduptagān 66 ude. (Nanakiye tāño webeniye u nāmo daniñkañ 66 ude ahāñkuñ.) ²⁷ * Joseptā Isip komeken irirān nanak yarā ahāñkumāno u bok daniñpāñ Jekop āboriye Isip komeken itkuño u 70 ude itkuñ.

Jekop Isip komeken pāñku ahāñkuk

²⁸⁻²⁹ Tāñpāñ Jekoptā Gosen komeken kwa yānpāñ nanaki Juda intājukun Josepken iwetpewān kuñkuk. Pāñku Josep iwerānkañ karis hostā wādāwani kubā tuñum tāñpāñ uterak nani imagutta Gosen komeken kuñkuk. Josep pāñku nani Jekop kañ ahānpāñ bāyañ imiñpāñ kadāni kāroni kot ibat itkuk. ³⁰ Konām kot ibattāyon Jekoptā nanaki Josep iwetkuk; Eruk, injamka dapun gabānpāñ itan yāñ nadātān unita kumākta pidām tāyat yāk.

³¹ Ude iwerirān Joseptā noriyekāt nani pāhap ñode yāwetkuk; Nāk pāñku Fero man ñode iwerayāñ; Notnaye ba nana tāño āboriye Kenan komeken iranitā nākken ābākañ. ³² Ābot uwā

* 46:6-7: Apos 7:15 * 46:20: Stt 41:50-52 * 46:27: Apos 7:14

sipsipta watāni itkañ bulimakau piä bok täk täkañ. Yawakiye, tuñumi kuduptagān yāpmāñ äbuñ. Näk Fero man ude iwerayāñ yäk. ³³⁻³⁴ Unita nadāwut! Ferotā yāñ-tāmagut pāñku tepmañpāñ In ima piä täk täkañ? yāñ täwet yabāñirān ñode kañ iwerut; Watā piä āmakaye nin nanak täpuriken sipsip yawakta watāni itkumāñonitā it yāpmāñ äbākamāñ, oraniyetā täñpani udegān. In man ude iwerāwā Ferotā nadāwān tarāki täñjirān kome gāgāni kubā wāpi Gosen uken api tepmañpek. Isip nanikät piä ude täñpanita tarāki nadāk täkañ unita yäk.

47

Jekoptā Fero ahāñ iminñkuk

¹ Eruk Joseptā man ude yāwet paotpāñā Feroken kuñpāñ iwetkuk; Nana, notnaye, yawak ba tuñumi u kudup yāpmāñpāñ Kenan komeni peñpeñ äbuñō Gosen komeken itkañ yäk.

² Ude iwetkañ noriye 5 udepāñ Fero injamiken yepmañkuk. ³ Yepmañirān Ferotā Josep noriye ñode yāwet yabāñkuk; E! In ima piä täk täkañ? Ude yāwerānā yāñkuñ; Watā piä āmakaye nin yawak sipsip watāni it täkamāñ, oraniyetā täñpani udegān yäk. ⁴ Nin kome ñoken itpāñ-nadākta äbumāñ. Kenan komeninken nakta jop irit pähap ahāñkuko unita yawakninta ketem kubā nāmo itkuñ. Unita gākā nadāñ nimiriri Gosen komeken api itne yäk.

⁵⁻⁶ Ude yāwānā Ferotā Josep iwetkuk; Nankakät notkaye gākken täga äbuñ yäk. Nadātan? Isip kome pähap ño gäk ketka terak itak. Unita nankakät notkaye Gosen kome tägaken yepmañpipāñ itkot. Uken itkañ äbotkaye ukät nanik kubā āma nadāk-nadāk ikek u täñpāwā yepmañpipāñ näkño yawaknayeta watāni kañ irān yäk.

⁷ Ferotā ude yāwerānkañ Joseptā nani imagut yāpmāñ Feroken kuñkuk. Pāñku ahāñ iminñpāñ Jekoptā Fero kon man iwetkuk. ⁸ Kon man iwerānā Ferotā iwet yabāñkuk; Gākño obañ jide? ⁹ Yāwānā Jekoptā iwetkuk; Kome terak itāñ kuñatkuro uwā obañ 130 ude tärenñkuk. Kadāni kerāpi u komi butewaki nikek itkut. Upāñkañ nanaye oranayeta kome terak itpāñ-nadāk kadāni kārōñi täñkuñō udegān nāmo kañ-ahātāt. ¹⁰ Ude yāñpāñ kon man iwetpeñ kuñkuk.

¹¹ Täñpākañ Ferotā man yāñkuko ude Joseptā noriyekät nanita Isip kome kukñi inita biñam yāññi kireñkuk. Kome u tägagāmān, Rameses yotpārare kāda yepmañpāñ itkuñ. ¹² Josep ude täñpāñ nani ba noriye ba noriye täño webeniye nanakiye yawakiyeta ketem yāminñkuk. Uwā nanakiye jide itkuñō u terak ketem yāminñkuk.

Joseptā Isip kome watāni itkuk

¹³ Täñpākañ komeni komeni nakta jop irit ahāñtāñ kuñtäyon Isip kome ba Kenan kome māhemō bok, nakta bumta yeñkuñ. ¹⁴ Ude ahāñirān āmawebe u naniktā äbā ketem gwākita monēñ peñkuñ. Peñirā Joseptā monēñ u kudup yāpmāñpāñ Ferotā yotken kubākengān peñkuk. ¹⁵ U punin terak, eruk Isip ba Kenan komeken monēñ paotkuk. Monēñ paorirān kome māhemtā äbāñpāñ Josep iwetkuñ; Gäk ketem jop nimi. Ketem nāmo nimiripāñ nibāñ äwarākuk täñjiri dapunkaken kummayāñ. Nintāño monēñ kudup paotkuko ubayāñ kō.

¹⁶ Ude yāwāwā Joseptā yāwetkuk; Monēñjin paorāwā yawakjiye kañ yāpmāñ äbut! Yāpmāñ äbāñirā unita kowata ketem api tamet yäk. ¹⁷ Ude yāñirān yawakiye ketem gwākita yāpmāñ äbuñ. Hos, sipsip, meme, bulimakau, donki kuduptagān yāpmāñ äbāñirā kowata Joseptā ketem yāminñkuk. Ude täñ yāpmāñ kuñtäko obañ u tärenñkuk. ¹⁸ Obañ u tärenñirān obañ āneñi kubā kerāp täñirān Josepken äbāñpāñ iwetkuñ; Ārowaninin, imata jop man gāwetne? Nin täño monēñ kudup paotkuk, ba tom imaka, u gāka biñamgān täñ moreñkuñ. Unita ninin ba komenin ugānpāñ täga ganiñ kirene. ¹⁹ Täñkañ injamaken imata ninin ba komenin bok jop paotneñ? Ude nāmo! Gäk nin ba komenin suwanpāñ ketem nimikañ komenin Ferotā inita biñam täñjirān nininā Ferota watā piä kañ täñ imina. Kumāñpāñ paoritna kometa jop päreko udata ketem yeri nimiriri yeri piñpāñ nañpāñ nāmo api kumne.

²⁰ Ude iwerākañ Joseptā Isip kome kudup Ferota biñam suwanñkuk. Ketem kubā nāmo irirān unita āmawebe Isip komeken nanik kuduptagān ini komeni kome ketem gwākita Ferota biñam inin kireñkuñ. ²¹ Ude täñirā Joseptā Isip kome kukñi kuñji umude unude āma itkuñō u kuduptagān Ferota watā piä täkta biñam yāmagutkuk. ²² Kome päke u suwanñkañ bāmop āma täño kome ugānpāñ nāmo suwanñkuk. Ferotā bāmop āma piāni gwākita ketem yāmik täñkuko unita komeni nāmo yāpuk.

²³ Ude täñpāñ Joseptā āmawebe ñode yāwetkuk; Näk apiño inin ba komejin suwawapāñ Ferota biñam täkañ unita ketem yeri ño yāpmāñ pāñku piwut! yäk. ²⁴ Ketem piwāpāñ bureni ahāñirā äbot 5 ude kañ pewut. Eruk, ketem äbot 4 uwā in ba webejiye nanakjiyetā nakta ba yerita peñkañ äbot kubāwā Ferota biñam kañ pewut yäk. ²⁵ Ude yāwerānā āmawebetā iwetkuñ; Gākā täñkentāñ nimiriri nāmo kumbumāño unita nibāwi tägawāpāñ Fero täño watā piä kañ täna yäk.

²⁶ Ude täjppäj Joseptä Isip kometa kädet ñode pewän ahäjnkuko pen itak; Ketem piäken nanik äbot 5 ude peñkañ äbot 4 piä mëhemi inita biñam. Täj äbot kubäwä Ferota biñam. Täjppäkañ bämp äma täjjo komewä Ferotä nämo suwañkuk.

Jekop täjjo kumäk-kumäk kadäni keräp tañkuk

²⁷ Isrel ämatä Gosen kome mëhem ude täjppäj irirä äperiye nanakiye mäyap ahäjnkujjo udegän tuñum ahäj bumbum täjnkuj. ²⁸ Täjppäkañ Jekop Gosen komeken obañ 17 it yäp್ಮäj äronjirän iniken obañ 147 täreñkuk. ²⁹ * Eruk, kumäk-kumäk kadänini keräp tañjirän nanaki Josep yäj-imagutpäñ ñode iwetkuk; Näka gäripi nadäppäjjä orañ namijpäñ ketka gäyeknaken peñkañ gupna Isip komeken nämo api äneñpet yäj yäjkehäromtä. ³⁰ Isip nanik nämagut päñku nanaye oranaye äneñpani-kengän kañ nepmañ yäk. Yäwänä Joseptä iwetkuk; Yäyan ude api täjppet yäk. ³¹ Yäyan ude api täjppet yäj iwerirän Jekoptä yäjnkuk; Man yäyan u bureni yäjkehäromtä! yäk. Ude iweränä Joseptä yäjkehäromtak man iwetkuk. Iwerän täreñjirän ähöttaba injitkañ gwäjñ äpmonkañ Anutu inij oretkuk.

48

Jekoptä Josep nanakiyat kon man yäwetkuk

¹ It yäp್ಮäj ärontängän Josep manbiñam ñode iwetkuj; Nanka käyam täyak yäk. Ude iwerirä Joseptä nanakiyat Manase Efraim yämagurän yäp್ಮäj oranitä yotken kuñkuj. ² Päñku ahäjirä äma kubätä Jekop iwetkuk; Nanaka äbatak yäk. Ude iwerirän nadäj moreñ aku itkuk. ³ * Täjppäj Josep iwetkuk; Nadätan? Anutu Kehäromi Mähemitä Lus yotpärare Kenan komeken bian ahäj namijpäñ ñode näwetkuk; ⁴ Näkä nadäj gaminjira äpetkaye nanakaye, äbekaye, orañkaye mäyap ahäj bumbum api täneñ. Täjppäkañ gäk äma mäyap täjjo nani pähap täjiri äbotkayeta kome ño yämiñjira inita biñam yäp್ಮäjpäñ kome ño mëhemi api täneñ. Anututä ude näwetkuk. ⁵ Näk Isip komeken nämo äbäjira nanakayat Isip komeken ahäjnkumäno uwä näka biñam! yäk. Efraim, Manase uwä nanaknayat Ruben kenta Simeontä it namikamän ude itdenä yäwani yäk. ⁶ Täj äpetkaye nanakaye mäden ahänayäj täjjo unitä gäkjata biñam kañ täjput yäk. Mäden ahänayäj täjjo uwä tuäni monäni yarä u wäpi terak kome mëhemi api täneñ. ⁷ * Näk Mesopotemia komeken naniktä äbäjira Efrata yotpärare keräp tañjirän Kenan komekengän webena Reseltä kädet miñin kumbuk. Kumäjirän butewaki nadäppäj äneñkut. (Apinjowä Efrata yotpärare u wäpi Betlehem yäj iwet täkañ.)

⁸ Eruk Jekoptä Josep nanakiyat yabäppäj iwet yabäñkuk; Ai! Nanak ño netä täjjo? ⁹ Yäwänä Joseptä nani iwetkuk; Nanaknayat kome ño irira Anututä namijnkuko u yarä ñobayäj yäk. Yäwänä Jekoptä yäjnkuk; Yepmañpi dubinaken äbänkañ kon man yäwera yäk. ¹⁰ Jekop tägawani täjirän dapuri wañkuñjo unita oraniyat ket nämo yabäppäj-nadäjnkuk. Ude täjkañ Joseptä nanakiyat orani dubiniken yepmañjirän bäyañ yämiñpäñ bumumiken yeñkuk.

¹¹ Ude täjppäj Josep ñode iwetkuk; Näk äneñ nämo api gabäwet yäj nadäjkuropäj Anututä nadäjirän gäk nanakayatkät bok tabätat. ¹² Ude iwerirän Joseptä nanakiyat orani bakäniken nanik pudätpäj yepmañpäñ irirän inami kome terak yäpän äpmonkuj. ¹³ Ude täjppäj Jekop kerä käpmäk käda nanaki monäni Efraim teñkuk. Täjppäj kerä bure käda nanaki tuäni Manase teñkuk. ¹⁴ Joseptä ude yepmañjirän Jekoptä kerä bure käda tuäni Manase gwäkiken penañpäñ kerä kowat irepmirän kerä bure käda monäni Efraim gwäkiken peñkuk. Peñpäñ kerä käpmäk käda Manase gwäkiken peñkuk. ¹⁵ Ude täjppäj nanaki Josep kon man ñode iwetkuk;

Nana Aisak ba orana Abraham, Anututä yabäj yäwarirän inamiken kuñatkmän. Anutu unitägän näka watäni itkukotä itak. Unitä nanak yarä ño kon täj yämän.

¹⁶ Täjkañ Añero, komi butewaki mebäri mebäri uken nanikpäñ nämagutkuko unitä nanak yarä ño kon täj yämiñjirän näkñjo wäpnatä yarä ñoniterak pat yäp್ಮäj kuyon, ba nana Aisak, orana Abraham unitäjo wäpitä bok. Anututä nadäj yämiñjirän nanak yarä ñonitä nanak weñbäyak täjirän kome terak ahäj bumbum kañ täjput.

¹⁷ Kon man ude yäj paorirän nanitä kerä bure käda Efraim gwäkiken peñkuko unita Joseptä kawän nämo tägawäpäñ nani kerä bure käda yäp್ಮäjkañ Efraim gwäkiken nanik Manase gwäkiken pewayäj yäpuk. ¹⁸ Ude täjppäj yäjnkuk; Nan! Ude nämo. Nanak ñonitä intäjjukan nanik unita ketka bure käda ño tuä gwäkiken pe! ¹⁹ Yäwänä Jekoptä Josep täjjo man utpäñ yäjnkuk; Näk nadäwa tärewäkañ ude täyat yäk. Manase u äma wäpi biñam ikek itpäñ kuñjarirän oraniye mäyap api ahäneñ. Upäjkañ monänitä irepmitpäñ nanakiye oraniye äma äbot pähap

* 47:29: Stt 49:29-32, 50:6

* 48:3: Stt 28:13-14

* 48:7: Stt 35:16-19

tänpän api itnen. ^{20*} Ude yänpän kepma ugän kon man äneni kubä ñode yäkgän täñku; Kämi-kämi Isrel ämawebeä äma kubä kon man iwerayän nadänpänjä ek wäpjek terak wohutpän ñode api yäner; Anututä Efraim Manase täñkentän yämiñkuko gäk udegän täñ gamiton! Jekoptä ude yänpän monäni Efraim intäjukun penpän tuäni Manase mäden teñkuk.

²¹ Jekoptä ude tänpän nanaki Josep ñode iwetkuk; Nadätan? Näk kumbayän täyat upänkan Anututä gäkkät itpän kämiwä tämagut yäpmän orajiyetä kome kujatken äneni api kwek yäk. ²² Tänpäkan Amo ämawebe äbot däpmpän yäwat kirenpän komeni wäpi Sekem yäyomägatkuro u notkaye ätuta biñam nämo, gäka biñam ganiñ kiretat yäk.

49

Jekoptä nanakiye imaka kämi ahän yämikta yäwetkuk

¹ Jekop nanakiye yänpäbä kubäkengän yepmanpän imaka kämi ahän yämayän täñkuko u kudup ñode yäwetkuk; ² Nanaknaye, in ket nadäwut! Nanjin näkä man täwerayän täyat u yäpmpänpän nadäk-nadäkin-ken pekot. ³ Eruk, nanakna tuäna Ruben, gabänpänpän kehäromtak täyat! Näk gubanji itkan intäjukun gäk bäyankut. Bäyawañ ämawebeä nabäñirä näk äma bureni kehäromina nitek ahänkut. Gäkño kehäromikatä notkaye ätu yärepmit morek täyak. ⁴ Upänkan gäknö irit kuñat-kuñat uwä umetä wakiinik tokätpän päna täk täyak udewani. Gäk näka nämo nadän naminpän watä webena kubä yänjkatpän däpmon bok patkumäno unita näk mäyäk nadänkut. Mebäri unita gäk notkaye täño intäjukun äma nämoinik api iren yäk. ⁵ Jekoptä Ruben man ude iwet morenpän eruk nanakiyat Simeon kenta Livai ñode yäwetkuk; Ek mebärijek kubägän. Ek ämik täño tuñum yäpmpän kuñatpän ämik täk täkamän. ⁶ Unita näk ekkät itpän-nadäk penta täga nämo täne yäk. Ek äma däpmäta man yänpänpän-nadäk täkamän unita. Ek kokwawak tänpän äma bäränek däpmäk täkamän. Ba gäripita tom päriki jop-nadän däpmpän tokät täkamän yäk. Kädet wakiwaki udewani täk täkamän. ⁷ Ek kokwawak wakiinik nadänpän tänpän kuñat täkamän unita injek terak bäräpi ñode api kotaden; Näkä ek ba nanak pewän ahänayän täkan u täwat kirenpewa pänku Isrel äma äbot ätu gänañ kubäkubä api ittän kuneñ. Äbot kubägän nämo api itnen yäk.

⁸ Jekoptä man ude yäwetpän nanaki Juda ñode iwetkuk; Juda, notkayetä wäpka biñam yäpmpän akunpän punin api peney yäk. Ba iwankayetä gutna yänkan api täñburut tänen. Täñirä gäkägän yepmäñitpän ureñ täñpi kuk api täpen. Gäk ude täñiri notkayetä api gwäjñ äpmon gamineñ yäk. ^{9*} Gäk laion gubanji udewani. Laion u kepma tom däpmpän nanätän kuñattängän kome bipmäñirän äneni äyänutpen däpmon patpat bägupken kuñkan parirän tom kubätä äbä täga nämo täñjknareko udegän ämawebe kudup gäka api umuntak tänen. ¹⁰ Juda, gäknö äbotken nanik äma yabän yäwat piä täkta api ahän yäpmpän kuneñ. Bureni, orañkaye ahänayän täkan unitä intäjukun äma ude itkan yabän yäwat piä täñirä äma äbot komeni komeniä äbä gwäjñ äpmon yämiñpän tuñum api buñät yämik tänen. ¹¹ Juda uwä wäpi biñam ikek it täyak. Unitäño wain piäni tanji pähap unita donkinatä bureni nänen yän yänpän nadäwätäk nämo täñkan wain päya terakgän topmäk täyak. Ba äma jopitä tek umepän ärut täkan ude nämo. Äma unitä monen ikek unita wain umenigänpän tek ärut täyak. ¹² Umeta iwäwä wain umenigänpän näntäyon dapuri gämänek täyak. Ba bulimakau nononji täkätpän nak täyak unita meni kujat kuräki pakiinik täk täkan. Bureni! Juda uwä jäwäri nämo, äma ini pärik kubä api irek.

¹³ Eruk, Jekoptä Judata man ude yänpän nanaki Sebulun ñode iwetkuk; Sebulun, gäk gwägu tanji gägäniken api iren yäk. Kome irayän täyan u säkgämän, gäpe tanji tanjitä äbä täga itnen yäk. Gwägu pomi terak gäkä irayän täyanken unitä pänku Saidon kome unitäño kome mähemu ude api iren yäk. ¹⁴ Ude yänpän nanaki Isaka ñode iwetkuk; Isaka, gäkäwä donji kehäromi kubä. Tuñum bäräpi bäräpi mädeka terak peñirä kädet kuñatta bitnänpän jop unken manjit itan yäk. ¹⁵ Upänkan komeka ba irit bägup täga kubä kanpän piä täga täñpen. Äma täño watä piä äma ude api täk täñpen yän iwetkuk.

¹⁶ Jekoptä Isaka man ude iwetpän nanaki Dan ñode iwetkuk; Dan, gähäwä intäjukun ämatä itkan ämawebe äbotkaye api yabän yäwaren, notkayetä iniken äboriye yabän yäwat täkan ude yäk. ¹⁷ Nanakna, ude irayän täyan upänkan gäk gämok komi kubä, kädet jämjäm pärani ude api iren. Gämok jämjäm irirä hos kubätä äbanä mämekiken inpewän hostä kikäñutpän äma uterak manjirani u api kwarut manpän kuneñ. Gäk udewani yäk.

¹⁸ Jekoptä man ude yän morenpän ñode yänkuk; Yawe, gäknö täñkentäk piä kehäromi nitek ahäwayän täko unita itsämänjat! yäk. ¹⁹ Eruk ude yänpän nanaki Gat ñode iwetkuk; Kadäni ätuken kubo äma ätutä gäk ba äbotkayekät ämik api pewä ahäk tänen yäk. Upänkanä in kehärom tanpän api yäwat kirek tänen yäk.

* 48:20: Hib 11:21 * 49:9: Nam 24:9; Rev 5:5

²⁰ Ude yānpān yānkuk; Nanakna Ase, gāhāwā kome tākaken itkanj piä tänpayān täyan u ketem tāgātāga ahān bumbum api tāneŋ yāk. Ketem ahānayān tākanj uwā säkgāmān, āma wāpi nīkektā yabāngārip tänpān api nak tāneŋ yāk.

²¹ Ude yānpān nanaki Naptali iwetkuk; Gāk meme āgwāri bumik. Uwā iniken gāripi terak kuŋatkanj nanak säkgāmān bāyak tākanj udewani yāk.

²² Jekop ude yānpān eruk nanaki Josep ŋode iwetkuk; Josep, gāk wain päya tāga mujipi bumta pewā wādāk tākanj udewani yāk. Päya uwā ume gāgānīken itkanj kubirigān āronjirān momitā bumta iriŋ wādāk täyak. ²³ Gāk ittān kuŋariri āma komi gāka kokwawak nadānpān gabān ahānpān āpatā gamneŋ yāk. ²⁴ Tänjirā gākā ehutpān āpa gwājīnpān pära nāmo api yamben yāk. Ketka kujat kehāromi tänpayān tāko uwā nanka Jekop täno Anutu kehāromi māhemi, unitā täŋkentān gaminjirān kehāromi nīkek api iren yāk. Anutu uwā Isrel täno Watā Pāhap ba Isrel täno Mobā Kujat, unitāno kehāromitā api täŋkentān gamek yāk. ²⁵ Bureni, nanka täno Anutu unitāgān täŋkentān gamik täyak. Anutu kehāromi māhemi uwā iron mebāri mebāri ŋode pewān ahān gamik tākanj; Iwān punin nanik ba ume kome gānanj nanik, ba nanakaye māyap, ba yawakaye imaka māyap. Iron ude pewān ahān gamik tākanj. ²⁶ Nanka nākŋo kon man terak iron ahān gamayān täyak uwā buŋāt yāpmān ārok täyon pom biani biani u kanj yārepmirān. Ba iron u imaka säkgāmān oranayetā bian yāpuŋo u imaka, kanj yārepmirān yāk. Tänpān Josep, gāk yāpmān danīnpān notkaye yārepmirān wāpka biŋam ikek itan unita iron pāhap yāyat ŋo gāka terak kanj āronj morewut yāk.

²⁷ Jekoptā Josep man ude iwetpān nanaki Benjamin ŋode iwetkuk; Gāk anj komi tom dāpmānpān nānpāni kubā udewani yāk. Tamīmanjā tom ātu dāpmānpān pengān kudup nak täyak. Tänpān bipāda ātu dāpmānpān nanjkanj ātu dākumta pek täyak.

²⁸ Eruk, Jekop täno nanakiye uwā ini ābot-ābot ittān kuŋkuŋo u Isrel kome täno āma ābot 12 udetā itkuŋ. Jekop nanakiye 12 u kubākubā täno mebārikiye yabānpān-nadāk tänpān uterakgān kon man yāwetkuko u ābā tāretak ŋo.

Jekop kumbānpān āneŋkuŋo unitāno manbiŋam

²⁹⁻³⁰ * Jekop nanakiye man ude yāwet paotpānā ini kumāta manbiŋam ŋode yāwetkuk; Nāk kumbani notnayetā itkanjken u kukta kerāp täyak yān nadāt. Nāk kumānira kome nanaye oranaye āneŋkuŋken kanj āneŋput yāk. Kome u Kenan komeken, kome tāpuri wāpi Makpela, Mamre kome edap abani kāda uken itak yāk. U āma Hit nanik wāpi Efron unitāno piä tobāt gāgānīken itak, kome orana Abrahamtā ini ba āboriye āneneŋta suwaŋkuko u yāk. ³¹ * Kome uken ābekna orana Abraham yanāpi āneŋkuŋ. Tänpān meŋna nana Aisak yanāpi pāhap u imaka ugān āneŋkuŋ. Webena Lea imaka u āneŋkut yāk. ³² Kome ba awān uwā Abrahamtā Hit nanik tänpān suwaŋkuk. Nāk u kanj āneŋput. ³³ * Eruk Jekop nanakiye man ude yāwet morenpān patpānā eruk kuroŋi mugwājīnpān waki kumbuk.

50

¹ Eruk nani kumbuko parirān Josep nani bāyan imīnpān konām butewaki tänpān ināmiken iŋkuk. ² Ude tänpān itkanj eruk māden Josep nani täno komegup bārāneŋ nāmo paraŋpān kehāromigān pen irekta yānpān Isip täno āma nadāwani ātu ŋode yāwetkuk; In imaka kābānī säkgāmān nīkek u yāpmān pābā nana gupi terak ŋo kanj ārut imut yāk. ³ Ude yāwerānā āma u Isip āma ātutā kumānjirā tāk täŋkuŋo u Jekoptā kumbānā udegān gupiken ārut imik täŋ yāpmān kuŋ irirā kepma 40 ude tāreŋkuk. Eruk ude täŋ morenpān Isip nanik āmawebe Jekopta konām butewaki täŋ yāpmān kuŋjirā kepma 70 ude tāreŋkuk.

⁴ Konām butewaki täŋ yāpmān kwā tāreŋjirān Joseptā Fero täno watā piä āmaniye ŋode yāwetkuk; In nāka gāripi nadākanj u tänpāwā man yāyat ŋo yāpmān pāŋku Fero ŋode iwerut;

⁵ * Nana täno kumā-kumāki kādāni kerāp tānjirān man kehāromi kubā ŋode nāwerānpān yāŋkehārom tāŋkut; Nākā kumbawā Kenan komeken kome muni kubā nākŋa kumānjira āneneŋta suwaŋkutken ukengān kanj āneŋ yāk. Nana ude nāwetkuko unita Fero gāk nepmanjpi pāŋku nana kome uken āneŋkanj āneŋi āyāntupeŋ ŋo api ābet yāk.

⁶ Ude yājirān Ferotā nadānpān kowata man Josepken ŋode tewān kuŋkuk; Gāk pāŋku nankatā man gāwerirān yāŋkehārom tāŋkuno udegān tāŋkanj āneŋi kanj ābi yāk. ⁷ Ude iwerirān Josep pāŋku nani Kenan kome uken āneŋkuk. Jekop ānektā kuŋkuŋo u Fero täno āma wāpi nīkek ba āma ekāni ekāni ba Isip kome täno intājukun āma kuduŋtagān Josepkāt bok kuŋkuŋ.

⁸ Josep webeni nanakiye ba noriye kuduŋtagān ba Jekop täno āboriye kuduŋtagān kuŋkuŋ. Ironjī tāpuri tāpuri ukāt sipsip, bulimakau unitāgān Gosen kome uken itkuŋ. ⁹ Täŋā āma ātu karis hostā wādāwani uterak ba hos terak Josepkāt penta kuŋkuŋ. Āma ābot kuŋkuŋo u kubāgān nāmo. Āmawebe bumta akuj kireŋkanj Jekop ānektā kuŋkuŋ.

¹⁰ Eruk kuñtäñgän Atat kome wit gupi tätuwani bägupken Jodan ume ani kuñji udude uken ahänkuñ. Eruk uken ahänpänä konäm butewaki pähap täñkuñ. Ude täñpän itkan Josep u täñbute-bute täñpän konäm butewaki täñ yäpmän kuñjirän kepma 7 ude täreñkuk. ¹¹ Konäm butewaki täñ irirä Kenan ämawebetä yabänpän man ñode yänkuñ; U yabäwut! Isip naniktä konäm butewaki täñ pähap, kadäni käronji täñ yäpmän äbäkan yäk. Ude yänkuño unita kome u wäpi Abel-Misraim yän yäk täkan. Wäpi u mebäri Isip nanik täño butewaki pähap.

¹²⁻¹³ * Jekop nanakiye ude täñkuño uwä nani täño man buramiñpän Kenan kome uken äneñkuñ. Kome nani äneñkuñken u wäpi Makpela, Mamre kome dubiniken, kome Abrahamtä bian äma kubä Hit nanik wäpi Efron unita moneñ imiñpän kome u inita yäpukken u. ¹⁴ Täñpakan Josep nani Jekop u äneñpän yejamänpän penkan mäden nanakiye, noriye, wanoriye, piä ämaniyebok kuñkuño u kudup äneñi äyäjutpen Isip komeken kuñkuñ.

Noriyetä Josepta umuntankuñ

¹⁵ Eruk nani äneñpen äbä komeniken itkan noriyetä yänkuñ; Eruk apiño jide itkamän? Josep ninta kokwawak pen nadänpän yäwänaku imaka goret täñ imiñkumäño unita kowata udegän täñ nimitek yäk. ¹⁶ Ude yänpän man ñode pewä yäpmän Josepken kuñkuk; Kadäni nanka nämo kumänkan man ñode niwetkuk; ¹⁷ In goret täñkuñ. Notjinpak Josepta waki täñ imiñkuño unita Josepken päñku ñode iwerut; Ninä waki täñ gamiñkumäño unita kowata nämo täñ nimen. Momi täñkumäño u pen nimisi yäk. Unita Josep, nin nanka täño Anutu unitäño piä ämaniyetä ñode gäwetkamän; Nantä man ude niwetkuko unita butewaki nadän nimipän mominin nämo yäpmän kuñaren yäk. Yänjirä Joseptä nadänpän konäm kotkuk.

¹⁸ Josep ude täñjirän noriye dubiniken äbänpän inami yäpä äpmonpän patkan ñode iwetkuñ; Nin apiño gäknö watä piä äma ude itkamän yäk. ¹⁹ Yänjirä Joseptä yäwetkuk; In näka umuntäneñtäwä yäk. Näk Anutu täño bägup yäpmänpän Anutu bumik täga nämo iret. ²⁰ In bian näk yäpäwakta man yänpän-nadäk täñkuño upänkan Anututä waki u yäpmän äyäjutpän imaka täga kubä ñode pewän ahänkuk; Ämawebe mäyaptä nakta jop itpän kumnanji upänkan Anututä intäño waki yäpmän äyäjutpän näkä terak täñkentäk pähap pewän ahänjirän näkä in täñkentän tamitat ño. ²¹ Unita in nadäwätäk täneñtäwä. Näk täñkentän taminjira in ba nanakiye täga api itneñ yäk. Josep noriye man säkgämän ude yäwettäyon noriye umun pähap nadänkuño u paotkuk.

Josep kumbuko unitäño manbiñam

²² Eruk Josep täño kumäk-kumäki kadäni keräp täñjirän Jekop täño äboriye ukät Isip kome it yäpmän kuñjirän oban 110 täreñjirän kumbuk. Unitäño manbiñam ñode; ²³ Josep nämo kumänkan nanaki monäni wäpi Efraim unitäño nanakiye oraniye yabänkuk. Ba kodak irirän nanaki tuäni wäpi Manase unitä nanaki kubä wäpi Maki bäyankuk. Eruk Maki unitäño nanakiye ahänjirä Joseptä inita iwoyänpän watäni it yämiñkuk.

²⁴ Eruk Joseptä kumbayän nadänkan noriye yänpabä yepmanpän ñode yäwetkuk; Eruk näk kumbayän täropänkan Anututä ini inta watä api it tamek yäk. Täñpän in yän-tänjat yäpmän kome ño kakätänpen kome kubäken api tepmanpek. Kome u Anututä Abraham, Aisak kenta Jekopta bureni api tamet yän yäwetkukken u api yän-tänjat päñku api tepmanpek yäk. ²⁵ * Man ude yänpän noriye ñode yäwetkuk; In ñode täneñtä yänkehärom tawut. Anututä tämagurirän Isip kome ño penpen kunayän täñpänä näk kumbayän täro u näknö kujatna imaka, yäpmänkan kan kut yäk. Ude yäwerirän yänkehärom täñkuñ.

²⁶ Täñpakan Josep oban 110 täreñjirän Isip komeken kumbuk. Kumbänkan Isip nanik täño äma nadäwani ätutä komegup nämo parawekta imaka käbänji täga nikel gupi terak ärutkan bokis gänäñ penpän äneñkuñ.

(Kisim Bek)
Yämagurani
Anututä ämawebeniye Isip komi piäken nanik imagutkuko
unitäno manbiñam

3

Yämagurani 3:1-15

Yawetä Moses epän man iwetkuk

¹ Mosestä yepmani wäpi Jetro, unitäno yawakiyeta watä it yämik täñkukonik. Jetro uwä Midian nanik täño bämop äma. Täñpäkänj kepma kubäta yawak kome kawuki kukñj udude yän-yäkñjat yäpmäj päñku Yawe täño pom, wäpi Horep u ahäñkuk. ² * Ahäñpäj irirän Yawe täño aņero päya keräpi pähämi gänañ itkanj kädäp mebet ude ahäj imiñkuk. Ude ahäj imiñirän Mosestä kanjuk; Päya u mebet abukopäj nämo ijiputkuk. ³ Ude kanpäñ ñode nadäñkuk; Inide kubä ahätäk yäk. Päñku imata nämo ijiputak yäj kanpäñ nadäwa yäk.

⁴ Ude yänpäj imaka u kanpäñ nadäkta kunjuk. Kwänä Yawetä kanpäñ päya u pähämi gänañ naniktä Mosesta gera ñode yänkuk; Moses! Ude yäñirän Mosestä yänkuk; Näk ño yäk. ⁵ Ude yäwänkanj Yawetä iwetkuk; Tuän äbeno! Kome itanken u kudupi unita kuroñka ärarani yäñopmähpäñ pe yäk. ⁶ Ude yänpäj ñode iwetgän täñkuk; Näk nanka täño Anutu, Abraham, Aisak, Jekop täño Anutu yäk. Ude yäwänä Mosestä Yawe kakta umuntapäj injami dapun täñpipiñkuk.

⁷ Täñpäkänj Yawetä ñode yänkuk; Äma äbotnaye Isip komeken butewaki terak itkanj u yabäñpäj-nadäñkuk yäk. Isip naniktä komi epän yämiñirä konäm butewaki terak gera yäñirä nadäñpäj komi nadäkanj unita nadäwätäk täyat yäk. ⁸ Unita Isip äma keriken nanik yämagut yäpmäj päñku kome säkgämäninik, gakñj tañj nikekken yepmakta äpätat ño yäk. Kome uken yepmañpayäj täyat uwä Kenan, Hit, Amo, Peres, Hivi ba Jebus äbot unitäno kome yäk. ⁹ Nadätan? Ñowä Isrel äbot unitäno konäm butewaki nadäñpäj Isip ämatä waki täñ yämik täkanj u käyat. ¹⁰ Unita gäk akumanj ku. Isrel ämawebenaye, näkño äbot u Isip komeken nanik yän-yäkñjat yäpmäj äbäkta Feroken ku yäj peñ gäwetat.

¹¹ Anututä ude iweränä Moses ñode iwetkuk; Täga nämo yäk. Näk ñodewanitä jide täñpäj Feroken päñku Isrel ämawebe Isip komeken nanik yän-yäkñjat yäpmäj äbet? ¹² Yäwänä Anututä iwetkuk; Näk gäkkät api itde yäk. Täñpäkänj imaka ñode ahäñirän kanpäñ Anutu näkña gepmañpa kuyan yäj api nadäwen; Gäkä Isrel ämawebe Isip komeken nanik yän-yäkñjat yäpmäj pom ñoken äbä itkanj Anutu näk api nanij oretneñ.

¹³ * Anututä ude yäwänä Mosestä ñode iwetkuk; Upänkanj näkä päñku Isrel ämawebeken ahäñpäj Nanjiye täño Anututä peñ näwet-pewän äbätat yäj yäwerayäj täro uwä ñode käwep api näwetneñ; Eruk niwet! Anutu u wäpi netä? Ude yäñirä jide api yäweret? ¹⁴ * Yäwänä Anututä iwetkuk; NÄK ITKURONITÄ ITAT. Unita Isrel äbot ñode kanj yäwet; Wäpi NÄK ITAT unitä inken näwet-pewän äbätat. ¹⁵ Ude yänpäj ñode iwetgän täñkuk; Gäk päñku Isrel ämawebe ño kanj yäwet; Yawe, Abraham täño Anutu, Aisak täño Anutu ba Jekop täño Anutu unitä inken näwet-pewän äbätat. Wäpna Yawe uwä wäpna tärek-täreki nämo api irek. Äbot kodakitä kodaki wäpna Yawe u pen api yäj yäpmäj kunen.

6

Yämagurani 6:1-13

Anututä ämawebeniye komi piäken nanik yämagutta yänjuk

¹ Täñpäkänj Yawetä Moses ñode iwetkuk; Eruk, Isip nanik täño intäjukun ämata jide täñ imayäj nadätat u täñjira api käwen. Näkñaken kehäromina terak intäjukun äma u täñpewa Isrel ämawebenaye yabä kätäñpewän api kunen. Burenä, u komi mebäri mebäri terak peñ iwerira täwat kireñpewän Isip kome peñpeñ api kunen. ² * Ude yänpäj Anututä Moses ñode iwetgän täñkuk; Nadätan? Näk Yawe. ³ Näkä orajiye Abraham, Aisak, Jekop uken ahäj yämiñjira Anutu kehäromi mähemi yäj nabäñpäj-nadäk täñkuñonik. Täñpäkänj wäpna kudupi Yawe uwä nämo yäwet täñkuronik. ⁴ Täñkanj orajiye ukät topmäk-topmäk täñpäj Kanan kome, äma äbani ude itkuño u inita biñam yäniñ kirekta yänkehärom tañkut. ⁵ Täñpäkänj Isip naniktä Isrel ämawebe komi piäken yepmañpöpäj itkanj yänkähän-kähän yänkuño unita nadäj yämiñpäj

* 3:2: Apos 7:30-34 * 3:13: Kis 6:2-3 * 3:14: Rev 1:4,8 * 6:2: Stt 17:1, 28:3, 35:11; Kis 3:13-15

topmäk-topmäk orajiyekät täjkuro u juku piŋkut. ⁶ Unita Moses, gäkä Isrel ämawebe manna ŋo kaŋ yawet; Näk Yawe. Näk Isip komeken nanik tämagutpäŋ unitä komi bäräpi tamik täkaŋ u gänaŋ nanik ketärenpäŋ tepmaŋpa api kunaŋ. Täŋpakaŋ jop nämo api tämaguret. Nämo, kehäromina terak Isip ämawebeta komi mebäri kubä yämiŋkaŋ in api tämaguret. ⁷ Ude täŋkaŋ in täŋpewa näkŋaŋ ämawebenaye ude irirä näkŋa Anutujin api iret. Ude täŋira api nadäneŋ; Yawe Anutunin ŋowä Isip kome komi piäken nanik yäŋ-nimagurani u yäŋ api nadäwä täreneŋ. ⁸ Ude täŋkaŋ yäŋ-täkŋat yäpmäŋ kome, orajije Abraham, Aisak, Jekopta yämikta yäŋkehärom taŋkutken kuŋkaŋ kome u inŋinta biŋam api taniŋ kirowet. Yawe näkä ude yäŋkehärom täyat. ⁹ Täŋpakaŋ Mosestä man u Isrel ämawebe yäweränkaŋ upäŋkaŋ nämo nadäŋ imiŋkuŋ. Imata, Isip kome itkaŋ komi piä mebäri kubä täk täŋkuŋo unitä nadäk-nadäki täŋkuräk taŋpäŋ penjuk.

¹⁰ Täŋpäŋ Yawetä Moses ŋode iwetgän täŋkuk; ¹¹ Gäk päŋku Isip nanik täŋo intäjukun äma u ŋode kaŋ iwet; Fero, gäk Isrel ämawebe yabäkätäŋ-pewi komeka ŋo peŋpeŋ kut! yäŋ kaŋ iwet. ¹² Ude iweränä Mosestä iwetkuk; Täga yäyan. Upäŋkaŋ näk mena bäräpi. Isrel ämawebe näkŋo man nämo nadäŋ namik täkaŋ upäŋ Isip täŋo intäjukun äma u iwerawä näkŋo manna jide ude nadäwek? ¹³ Mosestä Yawe ude iweränkaŋ upäŋkaŋ Yawetä Moses kenta Aron ŋode peŋ yäwetkuk; Ek Isrel ämawebe ba Isip nanik täŋo intäjukun ämaken kuŋkaŋ Isrel ämawebe Isip komeken nanik yämagut yäpmäŋ äpamaŋ kaŋ kun yäk.

12

Yämagurani 12:1-14

Pasova orekirit yäput-pekkep täŋo mebäri ŋo

¹* Isip kome irirän Yawetä Moses kenta Aron ŋode yäwetkuk; ² Komepak itkaŋ ŋowä obaŋ kodaki kodaki täŋo yäput-pekkep komepak ude api irek.

³ Unita Isrel ämawebe kuduŋtagän jukuman ŋode yäwerun; Komepak ŋonitäŋo kepma 10 uken äma kubäkubä ini nädamiŋi-nani inita iwoyänpäŋ sipsip nanaki kubäkubä kaŋ yäput. ⁴ Täŋ nädamiŋi-nani kubätä tom u niningän täga nämo naŋ paotne yäŋ nadäŋpänä eruk nädamiŋi-nani ätu dubiniken irani yämaguräkaŋ ukät bok täŋiron taŋpänä kaŋ naŋput. Nädamiŋi-nani iniken namba terak ba ini kubäkubä täga nanaŋ uterak kaŋ täŋiron taŋpänä naŋirä kaŋ paoran. ⁵ Sipsip ba meme u tägagän. Täŋ u kubä iwoyänayäŋ täkaŋ uwä ämani, obaŋ kubä tärewani, gupi kuräki, paräm-paräm nikek nämo. ⁶ Eruk tom u watäni it yäpmäŋ kuŋirä komepak unitäŋo kepma 14 uken kome bipayäŋ täŋirän Isrel äbot kudup äbäŋpänä tom u kaŋ däpmäŋ yäpmäŋ kut. ⁷ Ude täŋkaŋ nägäri ätu yäpmäŋpänä yot itpäŋ tom nänayäŋ täŋo unitäŋo yäma kukŋi kukŋikät gwäkiken kaŋ äruur.

⁸ Eruk bipani ugän tom u kädäpken ijiŋkaŋ käräga yiskät nämo awähurani ba tokän jägämi ukät kaŋ naŋput. ⁹ Tom tohari kodaki ba käbotken ijiwani uwä nämo näneŋ. Nämo, tom u kumän ikek kädäpken ijiŋpänä näneŋ, gwäki, keru kuroŋi ba koki täpün-täpün u kudup ijiŋpänä naŋ paotneŋ. ¹⁰ Naŋkaŋ ätu däkumta nämo penen. Naŋpänä ätu pewä itneŋo uwä kome yäŋeŋirän kädäpken kudup pewä päŋku ijiŋpänä jiiŋ paotneŋ. ¹¹ Äŋnak-äŋnak uwä näkä in täreŋmitpäŋ Isip nanik däpayäŋ täyat unitäŋo äŋnak-äŋnak. Unita tom u näna yäŋpänä ämetpeŋ kukta pidäm taŋpänä tuŋum ŋode täŋput; Tek yamäŋpänä kuroŋjin ärarani täŋkaŋ ähottaba ketjinken kaŋ inŋir. Ude täŋkaŋ tom u bäräneŋ kaŋ naŋ paoran.

¹² Ude täŋirä bipani ugän näkä Isip kome päke u kuŋkaŋ ämani nanak intäjukun ahäwani, äma täŋo ba tom täŋo bok kudup däpmäŋ morewayäŋ. Ude täŋpayäŋ täyat uwä Yawe näkŋa kuŋatkaŋ Isip nanik täŋo anutu jopi-jopi kudup yäratpäŋ yepmaŋpayäŋ. ¹³ Täŋpakaŋ nägät yäma terak ärutmayän täkaŋ uwä näkä ŋode kaŋpänä nadäkta; Isrel nanik yot ŋo gänaŋ itkaŋ. Nägät ude yabäŋpänä yot u yäreŋmitpäŋ Isip nanikgänpänä täŋpa wawäkaŋ in tepmaŋpa säkgämän itnayäŋ. ¹⁴* Unita kepma uwä Yawe näkä piä taŋi jide täŋ tamiŋkuro unita juku piŋpänä naniŋ oretta orekirit kepma kubä api irek. Intäŋo yeri ahäŋpänä ahäk täŋ yäpmäŋ kunayäŋ täkaŋ unitä orekirit kadäni uwä kaŋpänä nadäŋpänä piä jide täŋkuro u pen api juku pik täneŋ.

15

Yämagurani 15:1-11

Moses täŋo oretoret kap

¹* Täŋpakaŋ Moseskät Isrel ämawebe äbottä Yawe iniŋoret kap ŋode teŋkuŋ;

* **12:1:** Wkp 23:5; Nam 9:1-5, 28:16; Lo 16:1-2

* **12:14:** Kis 23:15, 34:18; Wkp 23:6-8; Nam 28:17-25; Lo 16:3-8

* **15:1:** Rev 15:3

Wisikinik! Yawe uwä ämikken intäjukuninik itkuko unita kap tenj imina! Unitä Isip nanik täño komi ämakät unitäño hos gwägu gänañ yäpmäj äreyänpewän äpmonkuñ.

2* Yawe uwä näkño kehäromina. Uwä iwan keru terak nanik nämagutkuk. Unita juku piñpäj oretoret täñpäj kap tek täyat.

Bureni, uwä nana täño Anutuni, ba näkño Anutuna unita iniñ orepäj wäpi yäpmäj akuwa!
3 Yawe uwä äma komi. Wäpi uwä Yawe.

4 Uwä Fero täño komi ämaniyekät karis uterak ämik täjtäj kuñatkuño u bok gwägu gänañ yäpmäj äreyänpewän äpmonkuñ. Täñkentäkiye tägatäga u imaka, ume nanpäj kumbun.

5 Kumäñpäj mobä ude, baninik umu äpmonpäkañ gwägutä uwäk täñpäj itkuk.

6 Bureni Yawe, ketka bure käda kehäromi nikektä iwan däpmäj imäriri käna inide kubä täñkuk.

7 Gäkä äma iwan täñ gamiñkuño u kehäromika pähap yäwoñäreñpäj yentäñpi kuñkuñ.

Iwankayewä tepärañ iññ paot täkañ ude gäkño kokwawak kädäp mebet udewanitä iññ paotpäñ abunigän peñkuk.

8 Täñpäj gäk kokwawakka täño woñ tañj pähap piäñ iwariri gwägu tokneñ yäpmäj äronpäj yewa ude kukñi kukñi äro kehärom tañpäj itkuk.

9 Täñpäkañ iwankayetä siwani yäñkañ ñode yäñkuñ; Yäwat kireñkä yärepmitpäñ api däpne yäk. Däpmäñpäj unitäño tuñumi yäpmäj daniñpäj nininta yäpmäñitna täpuri kubä nämö api irek yäk. Wisikinik! Päip wädäñpäj madäñ jukut-jukut täñitna api paotneñ yäk.

10 Ude yäñkuño upäñkañ Yawe gäkä piäñ yäwariri gwägu gänañ äpmon morewäkañ gwägutä kudup uwäk täñkuk. Däpmäñiri ain kujat ude gwägu gänañ kudup baninik umu äpmonkuñ.

11 Unita Yawe, anutu jopi bämopiken gäk udewani kubä nämoinik itak. Gäk kudupi ärowaniinik. Gäkño peñyäjekka uwä inipärik kubä. Kudän kudupi täk täyan uwä kubätä udegän täga tänañi nämö!

16

Yämagurani 16:1-15

Isrel ämawebetä ketemta yäñapiñkuñ

1 Isrel äbot päke u kuduptagän Elim kome peñpeñ kuñtäñgän kome jopi kubä wäpi Sen ahäñkuñ. Sen uwä Elim Sinai kome u bämopiken. U Isip peñpeñ äbuño komepak 2 kepma 15 täreñjirän Sen kome u ahäñkuñ. 2 Kome jopi uken ahäñpäjnä ämawebe äbot päke u Moses kenta Aronken ketemta yäñpäj yäñärahutpäñ ñode yäwetkuñ; 3 Nin ñode nadäkamäj; Yawetä Isip komeken itkumäñken ugän nidäpuko uyaku! Bian Isip itkumäño uwä tom ketem nininken gärip terak iññpäj nak täñkumäñonik yäk. Täñpäkañ ektä nin kudup nakta täñpä wawäpäj kan kumbut yäñ nadäñpäj kome jopi ketemi nämoken ño yäñnikñat yäpmäj äbumän ba?

4* Ude yäñjirä nadäñpäj Yawetä Moses ñode iwetkuk; Isrel ämawebe ñode yäwet; Kunum gänañ nanik ketem täñpewa iwän ude api mañ tamineñ. Mañjirä kepma kubäkubä ämawebe ini-ini päñku kepma kubä unitäñogän kañ yäpmäk täñput. Kädet ude terak täñpäj-yabäñjira ämawebe u näkño man u buramiñpäj api iwatneñ ba nämö? 5 Täñkañ kepma 1tä päñku 5 ude täjtäj kuñtäñgän kepma 6 ukenä kepma yarä täño biñam kañ yäpmäk täñput yäk.

6 Eruk ude yäwänä Moses kenta Arontä Isrel ämawebe kudup ñode yäwetkumän; Apiño bipäda ñode api kanpäj nadäneñ; Yawetä ini Isip nanik tämagut yäpmäj äbuk. 7 Täñ kwep tamimañä Yawe täño peñyäjek pähap, kehäromi niked api käneñ. U yäñkubit-kubit man iwetkuño u nadatak. Bureni, nekpäj nämö niwetkuñ, Yawe inipäj iwetkuñ. Nekä unitäño man buramik ämaniyatgän. 8 Ude yäñpäj Mosestä äneñi ñode yäwetgän täñkuk; Yawetä yäñkubit-kubit manñin nadäñ tamiko unita ini tom bipäda-bipäda tamijkañ tami tamiwä ketem injinken gärip terak näneñta api tamik täñpek. Nadäkañ? Äma jopi nekken yäñkubit-kubit yäkañ uwä Yawetä inita täñ imik täkañ. 9 Ude yäwetpäñ Mosestä Aron iwetkuk; Yawetä äma äbot päke ñonitäño yäñkubit-kubiri nadatak unita yäñpewi äbä Yawe ini inamiken kubäkengän irut.

10 Eruk Aron Mosestä iwetkuko udegän ämawebe yäwerän äyäjutpäñ kome jopiken dapun täñpäj kañkuñ; Yawe täño peñyäjeki pähap pit kubägän gubam terak ahäñjirän. 11 Ahäñpäj Yawetä Moses ñode iwetkuk; 12 Ämawebe ñonitäño yäñkubit-kubiri uku nadäñ yämit. Unita ñode yäwet; Bipäda-bipäda tom api näneñ. Täñ tami tamiwä ketem iniken gärip terak api

* 15:2: Sam 118:14; Ais 12:2 * 16:4: Jon 6:31

yäpmanpän nak täneñ. Ude täñkañ mebari ñode uwä api nadäwä tumneñ; Näk uwä Yawe Anutuni bureni.

¹³ Eruk bipädawä barak täpuri täpuri kome itkuñken ugän tokneñpän yejamänpän kämän patkuñ. Täñ tamiwä guk näburum kome itkuñken u itkuñ. ¹⁴ Tänpäkañ guk näburum unitä keke yänjiräwä komenita imaka kubä ketem kokok-kokok bumik unitä pat yäpman kuñkuñ. ¹⁵ * Parirä Isrel ämawebetä yabänpänjä mebari nämo nadänkuño unita ini-tägän näwetgäwet tänpän yänkuñ; U imatäken? Ude yänjirä Mosestä yäwetkuk; U ketem, Yawetä ini intä nakta tamitak yäk.

19

Yämagurani 19:1-25

Isrel ämawebe Sinai pom gämoriken äbä itkuñ

¹⁻² Eruk Isip kome peñpeñ äbänjirä komepak 3 täñkuko unitäño kepma intäjukunkenä Isrel ämawebe Refidim kome peñpeñ Sinai pom ukäda kome kawukikiken päbä Sinai pom gämoriken yottaba tänpän itkuñ. ³ Täñjirä Moses Anutukät man yänpän-nadäk täda yänpän pom u äronjuk.

Yawe pom uterak itkañ Mosesta gera terak ñode iwetkuk; Jekop täño oraniye, Isrel äbot u ñode kañ yäwet; ⁴ Yawetä ñode yäyak; Isip ämawebeta kudän jide täñ yämiñjira kañpän nadänkuño u nadäkañ. Ba siän tañi tañitä nanaki piri terak kotañ yäpman kuñat täkañ ude in watä säkgämän it tamiñpän Isip kome uken nanik yän-täñjat yäpman näñña dubinaken äbä tepmankuro u imaka, nadäkañ. ⁵ * * * Unita in apiño näkño topmäk-topmäk manna u kehäromi inñitpän iwat täkañ u tänpäwä näkñata iwoyāwani ämawebenaye äbot ude api itneñ. Kome pähap päke u uwä näkñogän upänkañ u bämopiken inä näkñaken äbotinik api itneñ. ⁶ * Ba inä kudupi äbot, bämop äma piä täñpani ämawebenaye ude api itneñ. Isrel ämawebe man ude kañ yäwet. ⁷ Yawetä man ude iwet morewänkañ Moses pom u peñpeñ äpä Isrel ämawebe täño intäjukun ämaniye yänpän yeñmanñe yepmanñe Yawetä jukuman iwetkuko u kudup yäwetkuk. ⁸ Yäwerirän ämawebe kuduhtagantä ei-gera yänpän yänkuñ; Yawetä yänkuko udegän iwatpän kudup api täne yäk. Ude yäwäwä Mosestä ämawebe täño man u yäpman päñku Yawe iwetkuk.

⁹ Iweränä Yawetä Moses ñode iwetkuk; Moses, gäk nadätan? Näk gubam täboritä uwäk täñ namirän gäkken äbänpän man yänpän-nadäk täñitda ämawebe kañ nadäwut. Ude tänayän täño uyaku kadäni kadäni gäkä man yänjiri bureni yän api nadäk täneñ. ¹⁰ Ude yänpän Moses äneñi ñode iwetkuk; Gäk äpmonkañ ämawebe yäwerikañ apiñokät kwepkät kudupi itpän näk nanin oretta ini gupi ba teki imaka, kañ ärutpak tänpän täñtuñum tawut. ¹¹ Ude täñkañä kepma yaräkubä unitawä pidäm tänpän kañ irut. Imata, kepma unitawä näk Sinai pom terak äpä irira ämawebe api nabäneñ. ¹² * Tänpäkañ ämawebetä näk dubinaken nämo ämneñta бага pom mebariken kañ peñ äyänjut. Baga u äma kubätä nämo inik kejapek. Nämo, pom terak nämo äroneñ, ba dubiniken imaka, nämo kuneñ. Täñ kubätä pom u yewänä kumän-kumän kañ urut. ¹³ Äma udewani ketjintä nämo inñitpän utneñ. Nämo, mobä ba bohmatä bankentä kañ utpewä kumbän. Äma ba tomta bok yäyat. Kädet uterakän kañ ädüt. Tänpäkañ womat mämä nadänkañ ugän ämawebe pom terak täga api äroneñ. ¹⁴ Yawetä ude iweränkañ Moses pom terak äpänpän ämawebe Anutu inamiken kudupi itneñta yäwetpän yäwonärek tänpänkañ päñku teki ärutpak täñkuñ. ¹⁵ Tänpän yäwetkuk; Kepma yaräta tuñum täñ yäpman kuñpän kepma 3 uken jop kañ itsämbut. Täñkañ apiñokät kwep uwä äma kubätä webenikät bok nämo pädenñ.

¹⁶ * * * Eruk kepma yarä tärewänkañ kubä täño tamiman pom terak gubam gwägätpän yäpä iromän täñirän u gänan womat mämä pähap ahänjirän nadänpän ämawebe kuduhtagän pom dubiniken itkuño u nadänpän umuntänkañ dädäri kwainkuñ. ¹⁷ Ude täñjirä Mosestä Anutu kakta ämawebe yän-yäñjat yäpman päñku pom gämoriken yeñmanñe itkuñ. ¹⁸ Eruk Yawetä pom uterak kädäp mebet gänan äpäñirän gupetä pom u kumän uwäktän kämän patkuñ. Gupe uwä kädäp pähap täño gupe ude äronjirän pom u bumta kwainkuk. ¹⁹ Täñjirän womat mämä tañitä tañi pähap yänkuk. Ude täñjirän Mosestä Anutu man iwerän Anututä kowata iromän mämä terak inñi yänkuk. ²⁰ Ude täñkañ Yawe uwä päpä Sinai pom u miñgupi terak itkañ Mosestä ärokta gera yänkuk. Gera yänpewän Moses äronjuk. ²¹ Ärowänä Yawetä iwetkuk; Gäk äneñi äpmonkañ ämawebe jukuman kehäromi ñode yäwet; Kubätä näk nabäktä бага nämo inik irepmirek. Ude tänpänjä mäyaptä api paotneñ. ²² Nadätan? Bämop äma ätu Yawe näk dubinaken äbäk täkañ u imaka, inamnaken kudupi itta tuñum täneñ. Nämo tänpäwä kowata api yämet yäk. ²³ Yawetä ude yäwänä Mosestä kowata ñode iwetkuk; Gäkña jukuman

* 16:15: 1Ko 10:3 * 19:5: Lo 4:20, 7:6, 14:2, 26:18; Tai 2:14 * 19:5: 1Pi 2:9 * 19:6: Rev 1:6, 5:10 * 19:12:

kehäromi niwetkuno unita ämawebe ʈo täga nämo ämneʈ. Pom unita nadäna kudupiiniik tänpäpän бага peʈ äyänutta gäkä niwetkun yäk.

²⁴ Ude iweränä Yawetä iwetkuk; Täga. Gäk äpmonkaʈ Aron imagurikaʈ äbun. Tänpäkaʈ bämop ämakät ämawebeniye kubätä бага u irepmitpeʈ pom terak nämo ämneʈ. Täʈ ude tänpäwä kowata api yämet yäk. ²⁵ Mosestä man u nadänpänä äpmo ämawebeken man Yawetä iwetkuko u kudup yänahänpän yäwetkuk.

20

Yämagurani 20:1-26

Baga man 10

¹ Tänpäkaʈ Anututä man ʈode kudup yänahänpän yänkuk;

² Näk Yawe Anutujin. Näkä Isip komeken komi epän keriken nanik ketärenpän tämagutkut.

³ Unita in näk kubägän näwat täkot. Imaka ätuta nadänjirä anutu ude nämo täppek.

⁴⁻⁵ * Imaka kubä täʈo mäjoni täʈkaʈ nämo iniʈ oretneʈ, imaka kunum terak, ba kome terak ba gwägu gänaʈ uken nanik kubä täʈo mäjoni täʈkaʈ gwäjij äpmon imiñpän nämo iniʈ oretneʈ. Nämoinik, Yawe Anutujin näkä imaka kubätä näkno kome yäpmäka bitnäkinik täyat. Nadäkaʈ, ämawebe näka bitnäkä täkaʈ unitäʈo momi täʈo kowata nanakiye ba äbekiye oraniye kämi ahäʈ yäpmän äronayäʈ täkaʈ uterak api däpmän tärewet.

⁶ Täʈ ämawebe bänepitä näknen peʈpän manna buramik täkaʈ u mäyapinikta nadän yämiñpän säkgämän täʈ yämik täyat.

⁷ * Täʈkaʈ Yawe Anutujin wäpi nämo tänpä wanen. Wäpi tänpä wanayäʈ täʈo uwä mankenta biñam api tänen.

⁸ * Tänpäkaʈ Sabat u pewä kudupi kaʈ irän.

⁹ * Täʈkaʈ epän täʈ pänku kepma 6 uken kaʈ täʈtärewut.

¹⁰ Upänkaʈ kepma namba 7 uwä Yawe Anutukatä orek itta yäpmän daniwani. Unita kepma uken epän kubä nämo tänen. In ba nanakjiye äpetjiye, watä ämawebejiye, ba yawakjiye, ba äma kudupitä intä komeken itneʈo u epän nämo tänen.

¹¹ * Yawe uwä kepma 6 epän tänpän kunum bibik ba gwägu pähap, ba imaka u gänaʈ ba uterak pätkan u kudup pewän ahänkuʈ. Tänpän kepma 7 uken itpän-nadäkä täjnkuk. Unita Yawe uwä Sabat unita kon tänpän kudupi yänkuk.

¹² * Tänpäkaʈ menjiye nanjiye oraʈ yämik täkot. Ude tänpän Yawe Anutujin näkä kome tamayän täyat uken kadäni käronji api it yäpmän äronen.

¹³ * Täʈkaʈ äma kumän-kumän nämo däpneʈ.

¹⁴ * Nädapi in kubokäret nämo tänen.

¹⁵ * Kubota nämo tänen.

¹⁶ * Notjiye jop manman terak manken nämo yepmanen.

¹⁷ * Äma kubä täʈo enji, webeni, epän ämawebeniye ba yawakiye ba tuñumi ätu yabängärip nämo tänen.

¹⁸ * Eruk ämawebetä yäpä Iromän täjirän u gänaʈ womat mämä yänjirän nadänpän kaʈkuʈ; Gupe pähaptä pom u uwäk täjirän. Ude kaʈpän bumta umuntanpän kwainpän pom u dubiniken nämo itkuʈ. Ban itkuʈ. ¹⁹ Ban itkaʈ Moses iwetkuk; Gäkna niwet yäk. Anututä ini niwerirän nadänpän kumne yänpän umuntakamän yäk. ²⁰ Ude yänjirä Mosestä yäwetkuk; Umuntäneʈtäwä. Anututä in mani buramiñpän gämorikengän itpeʈ kuñatkaʈ momi wari nämo tänenä tänpän-tabäka äbatak. ²¹ Ude yäwetkuko upänkaʈ ämawebe ban pen irirä Moses inigän Anututä itkukken gupe kubiri pähap u dubiniken kuñkuk.

²² Tänpäkaʈ Yawetä Isrel ämawebe yäwetta Moses ʈode iwetkuk; Yawetä ʈode yäyak yän kaʈ yäwet. Näk kunum gänaʈ itkaʈ inkät man yänpän-nadäkä täjnkumäʈo u kaʈpän nadänkuʈ. ²³ Unita nadäwut. Inä gol ba siliwapän anutu jopi tänpän nämo yäniʈ oretneʈ. Nämo, näk kubägän naniʈ oretneʈ. ²⁴ Unita näk naniʈ oretta bukä kubä komepän tänen. Täʈkaʈ uterak ärawa täʈ namikta sipsip bulimakau däpmänpän ijiñpewä jibutpeʈ kunen. Ba näkkät

* **20:4-5:** Kis 34:17; Wkp 19:4, 26:1; Lo 4:15-18, 27:15 * **20:4-5:** Kis 34:6-7; Nam 14:18; Lo 7:9-10 * **20:7:** Wkp 19:12 * **20:8:** Kis 16:23-30, 31:12-14 * **20:9:** Kis 23:12, 31:15, 34:21, 35:2; Wkp 23:3 * **20:11:** Stt 2:1-3; Kis 31:17 * **20:12:** Lo 27:16; Mat 15:4, 19:19; Mak 7:10, 10:19; Luk 18:20; Efe 6:2, 3 * **20:13:** Stt 9:6; Wkp 24:17; Mat 5:21, 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9; Jem 2:11 * **20:14:** Wkp 20:10; Mat 5:27, 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9; Jem 2:11 * **20:15:** Wkp 19:11; Mat 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9 * **20:16:** Kis 23:1; Mat 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20 * **20:17:** Rom 7:7, 13:9 * **20:18:** Hib 12:18-19

āmawebe inkät bānep kubāgān itta ude tāneḡ. Tāḡkaḡ nāk naniḡ oretta bāgup kubākubā iwoyāwayāḡ tāyatken nāk naniḡ orerirā ābā iron api tāḡ tamet. ²⁵ * Tāḡ nāk naniḡ oretta bukā mobāpāḡ tāḡpāḡnā mobā āmatā madāwanipāḡ nāmo yāpmāḡpāḡ tāneḡ. Nāmo, mobā ain kujat piā tāḡpanipāḡ madānayāḡ tāḡo uwā nāk iḡamnaken mobā u nākḡo piā tākta kudupi nāmo irek, jiraḡ ude tāḡpek. ²⁶ Tāḡpākaḡ ḡode imaka nāmo tāneḡ; Bukā kāroḡi boham, punininiḡ nāmo tāneḡ. Ude tāḡpāḡ u āroḡpāḡ iron namikta terak imaka tāḡkaḡ u terak āroḡirā āwāḡjin kāneḡta.

24

Yāmagurani 24:1-18

Yawetā āmawebeḡiekāt topmāk-topmāk tāḡkuk

¹ Yawetā Moses ḡode iwetkuk; Gāk, Aron, Nadap, Abihu-kāt Isrel ābot tāḡo āma ekāni ekāni ātu, 70 ude yāmagurikaḡ nākā itatken pom terak ḡo abut. Tāḡkaḡ dubina-ken-iniḡ nāmo āmneḡ. Nāmo banban itkaḡ ḡwāḡin āpmonḡpāḡ naniḡ oretneḡ. ² Tāḡkaḡ Moses, gākāgān dubinaken tāga āben. Āma ātu u dubinaken nāmoiniḡ āmneḡ. Ba āmawebe imaka, pom mebāriken umugān itneḡ.

³ Ude iwerānā Moses u āmawebe itkuḡken u pāḡku Yawe tāḡo meni jiap ba бага man u kudup yāwerirān ei-gera tāḡpāḡ yāḡkuḡ; Yawetā man yāḡkuko u kudup api tāḡ morene yāḡ yāḡkuḡ. ⁴ Ude yāḡirā Mosestā Yawe tāḡo man u kudup kudān tāḡ moreḡkuk.

Ude tāḡpāḡ eruk tamimaḡ yāḡe-yāḡeta Mosestā pom mebāriken kuḡkaḡ Yawe iniḡ oretta mobā bukā kubā itḡkuk. Ude tāḡpāḡ mobā kāroḡi 12 yāpmāḡpāḡ Isrel ābot 12 unita iwoyāḡpāḡ āneḡpāḡ pek tāḡkuk. ⁵ Ude tāḡpāḡ Isrel āma gubaḡi ātu peḡ yāwet-pewān Yawe iniḡ oretta tom ātu dāpmāḡ iḡiḡkuḡ. Tāḡpāḡ Isrel āmawebetā Anutukāt bānep kubāgān itta bulimakau gubaḡi ātu dāpmāḡpāḡ iḡiḡgān tāḡkuḡ. ⁶ Ude tāḡirā Moses tom unitāḡo nāḡāri yāpmāḡpāḡ ātu ḡāpeken piḡkaḡ ātu uwā mobā bukā terak kwarut ibatkuḡ. ⁷ Ude tāḡkaḡ topmāk-topmāk tāḡo man kudān, kudān tāḡkuko u yāpmāḡpāḡ āmawebetā daniḡ yāmān nadāḡkuḡ. Tāḡirān yāḡkuḡ; Yawetā man yāḡkuko u kudup kaḡ buramiḡpāḡ tāna yāk.

⁸ * Ude yāḡirā Mosestā nāḡāt unitāḡo morāki yāpmāḡpāḡ āmawebe terak kwarut yabatkaḡ yāḡkuk; Nāḡāt ḡonitā topmāk-topmāk Yawetā inkāt tāḡkuko u tāḡkehārom tāyak. Tāḡkaḡ topmāk-topmāk uwā бага man kudup apiḡo tamitak uterak yengāmā pewani yāk.

⁹ Tāḡpākaḡ Moses, Aron ba Nadap kenta Abihu ukāt Isrel tāḡo āma ekāni ekāni 70 ukāt pom terak āroḡkuḡ. ¹⁰ Āro Isrel ābot tāḡo Anutu kaḡkuḡ. Tāḡkaḡ kuroḡitā yeḡ irani mobā ḡwāki ārowani, kunum udewani, kwawani pāhap. ¹¹ U Anutu kaḡkuḡo upāḡkaḡ Anututā Isrel tāḡo intāḡukun āma u nāmo dāpuk. Nāmo, u Anutu iḡamiken itpāḡ ukengān ketem ume naḡkuḡ.

Moses Sinai pom terak āroḡkuk

¹² Eruk ude tāḡkaḡ Yawetā Moses iwetkuk; Gāk nākā itatken pom terak ḡo ābāḡkaḡ dubinaken it. Ābā iriri nākā бага manna kudup āmawebe yāwetpāḡ yāwoḡāreḡjiri nadāḡpāḡ iwatta u mobā pipiyāwani yarā terak kudān tāḡkuro u gamayāḡ. ¹³ Ude iwerirān Mosestā piā āmani Josuakāt tuḡum tāḡpānkaḡ Moses uwā Anutu tāḡo pom terak āroḡkuk. ¹⁴ Ārowayāḡ tāḡkaḡ āma ekāni ekāni itkuḡo u man ḡode yāwetkuk; Inā kome itkamāḡken ḡoḡān itkaḡ nekta itsāmāḡkot. Nadākaḡ? Aron kenta Hur itkamān unita bāmopjinken duḡwewek ahāwāwā āma yarā uken kwākaḡ unitā api ket utdeḡ.

¹⁵ Mosestā ude yāwet paotpāḡā Sinai pom terak āroḡirān gubamtā pom u uwāk tāḡkuk. ¹⁶⁻¹⁷ Tāḡirān Yawe tāḡo peḡyāḡeki kehāromiiniḡktā pom terak ahāḡkuk. Ahāḡirān Isrel āmawebetā Yawe tāḡo peḡyāḡeki u bankentā kaḡkuḡo u kādāp mebet pom terak iḡiḡirān yāḡ kaḡkuḡ. Tāḡkaḡ gubamtā pom u uwāk tāḡirān kepma 6 ude tāreḡkuk. Tāḡpākaḡ kepma 7 unitawā Yawe gubam bāmopiken naniktā Mosesta gera yāḡkuk. ¹⁸ * Mosesta gera yāḡpewān Moses gubam ḡānanḡān pom miḡḡupi terak āroḡkuk. Āro u kepma bipani 40 ude itkuk.

32

Yāmagurani 32:1-14

Bulimakau wārani ḡolpāḡ tāḡkuḡ

¹ * Moses pom terak kadāni kāroḡi irirān āmawebe nadāwātāk tāḡpāḡ pāḡku Aron it ḡwāḡiḡpāḡ ḡode iwetkuḡ; Moses, Isip komeken nanik nimagurani u jide ahāḡ imitak u nāmo nadākamāḡ unita ḡāk anutu kubā intāḡukun it nimiḡpāḡ nimagutta tāḡ nimi. ² Ude iwerāwā

* 20:25: Lo 27:5-7; Jos 8:31 * 24:8: Mat 26:28; Mak 14:24; Luk 22:20; 1Ko 11:25; Hib 9:19-20, 10:29 * 24:18: Lo

Arontā ñode yāwetkuk; Eruk, webejiye ba äpetjiye nanakjiye täño jukuwabik golpāñ tärpāni u yāpmāñ äbut. ³ Ude yāweränā ämawebe kudup jukuwabiki ketärenpāñ Aronken yāpmāñ kuñkuñ. ⁴ * Yāpmāñ pāñku imāwā kädäpken iñjñepwān murākāñ upāñ yāpmāñpāñ bulimakau nanaki wārani kubā täñkuk. Täñpāñ inamiken peñirāñ ämawebe unitā ñode yāñkuñ; Isrel ämawebe, ño kawut! Nowā Isip komeken nanik nimagurani anutunin uba yāk.

⁵ Ude yāñirā Arontā kañpāñ bulimakau dubiniken mobā bukā kubā täñpāñ ñode yāwetkuk; Kwep äñnak-äñnak pähap täñpāñ Yawe api iniñ oretne yāk. ⁶ * Eruk patkuño kome ket nämo yāñerirāñ ämawebetā tom yāpmāñ äbāñpāñ ätu gupe kábāñji nikek ijikta däpmāñjit, ätu däpmāñpāñ Bäñep Kubägāñ Täñpāñ Itta äñnak-äñnak täñkuñ. Ude täñpāñ mañit itkañ ketem ume pähap nañkañ eruk akuñpāñ täñoret wakiwaki täñkuñ.

⁷ Ude täñ irirā Yawetā Moses iwetkuk; Ämawebe Isip komeken nanik yāmagutkuno u kudāñ waki mebari mebari täñ itkañ unita bārāñek äpmo yabäl. ⁸ Ämawebe uwā kadāni kārōñji nämo itkañ kädēt iwatta yāwetpāñ yāwoñärenjkuro u mäde ut imiñpāñ anutu jopi bulimakau wārani kubā täñkuñ. U gwājiñ äpmon imiñpāñ tom däpmāñpāñ iñji imiñkañ ñode yākañ; Isrel ämawebe, ñowā Isip komeken nanik nimagurani anutunin yāk.

⁹ Yawetā ude yāñpāñ Moses ñode iwetgāñ täñkuk; Ämawebe ñonitāño mebari nadätat. Uwā gwāki kehāromi. ¹⁰ Unita nabā kätāñjiri kokwawakna pähaptā ämawebe Isip komeken nanik yāmagutkuno uterak kañ ärowāñ. Ämawebe u kumāñ-kumāñ däpmākta nadätat yāk. Ude täñkañ gāk ba äbekaye orañkayeta nadāñ tamiñjira äbot tañji pähap kubā api itneñ.

¹¹ * Ude yāñirāñ Mosestā Yawe Anutuni butewaki man ñode iwetkuk; O Yawe, kokwawakatā ämawebekaye imata jop täñpāñ waneñ. Ämawebe uwā kehāromika pähap terak Isip komeken nanik yāmagutkun. ¹² U täñpi wawāwā Isip naniktā ñode api yāneñ; U ka! Anutunitā täñyäkñarani terak yāmagutpāñ pom terak kumāñ-kumāñ däpmāñjira kuduptagāñ paotiniñ kañ täñput yāñ nadāñpāñ yāñ-yākñat yāpmāñ kuñkuk yāñ api yāneñ. Ude yāñirā nämo api tägawek. Unita Yawe, kokwawakka pähap uwā kañ pe. Nadāk initan u mäde ut imiñpāñ ämawebekaye nämo täñpi waneñ. ¹³ * Watā ämakaye biani Abraham, Aisak ba Jekop unita juku pi. Ba gākñja wäpka terak yāñkehāromtak man ñode yāwetkuno unita imaka, juku pi; Nākā nadāñ tamiñjira äbekaye orañkaye mäden ahānayāñ täkañ uwā guk jirañ ude api ahāneñ. Ude täñpāñ äbekiye orañjyeta kome päke ño yāpmākta iwoyāñ yāmiñkuro u yāmiñjira inita biñam tärek-täreki nämo api irek. ¹⁴ Mosestā ude iweränā Yawe nadāk injitektu u mäde ut imiñpāñ täñpāwak ämawebeniyeken pewāñ ahäkta yāñkuko u nämo täñkuk.

34

Yāmagurani 34:5-9

Yawetā iniken wäpi ba mebarini yāñahāñkuk

⁵ Eruk Yawe gubamtā uwāk täwāñkañ Mosestā itkukken u äpāñpāñ iniken wäpi Yawe yāñ yāñahāñkuk. ⁶ * Ude täñpāñ Moses inami kända kuñpāñ ñode yāñahāñpāñ iwetkuk; Nāk Yawe! Nāk butewaki ba orakorak mäñemi, kokwawak bārāñeñ nämo täk täyat. Iron kädēt näkken tokñek pat täyak. Ba ämawebe nadāñ yämikinik täñpāñ nämoinik yepmak täyat. ⁷ Nāk ämawebenaye äbot bumta itkuñotā ahāñ yāpmāñ kunayāñ täkañ unita iron pähap täñ yāmiñkurotā pen api täñ yämet. Unitāño momi wakiwaki ba peñawāki peñ yämik täyat. Täñ ämawebe näk mäde ut namiñpāñ iniken nadāk iwatpāñ kuñat täkañ u nämo yabāñ koreñpāñ kowata yämik täyat. Täñkañ äbekiye oraniye mäden ahānayāñ täkañ unita imaka, naniye täño wakinita yāñpāñ kowata api yämet.

⁸ Yawetā ude yāwāñā Moses uterakgāñ Anutu inamiken yāpāñ äpmonpāpāñ iniñ oretkuk. ⁹ Täñpāñ yāñkuk; Yawe, gāk näka nadāwi täga täñpāwā eruk gāk ninkät bok kañ it yāpmāñ kuna! Ämawebe ñowā gwāki kehāromi, peñawāk mebari mebari täñ gamik täkañ upāñkañ waki, momi peñawākñin peñ nimiñpāñ gākñata biñam kañ nimagut.

* 32:4: 1Kin 12:28; Apos 7:41 * 32:6: 1Ko 10:7 * 32:11: Nam 14:13-19 * 32:13: Stt 22:16-17, 17:8 * 34:6: Kis 20:5-6; Nam 14:18; Lo 5:9-10, 7:9-10

(Wok Pris)
Bämop Äma Epän
Irit kuḡat-kuḡatta ba Anutu iniḡoret-oretta jukuman

16

Bämop Äma Epän 16:1-34

Momi ärutta kowata

1-2 *Bianiinik Yawe Anututä Moses ḡode iwetkuk; Bämop äma intäjukun täḡpani wäpi Aron ḡode iwet; Yawe näkä gubam kubätä uwäk täjirän äpä momi pekpek täḡo bäḡup topmäk-topmäk gäpe u täpani terak itak uken ahäk täyat. Topmäk-topmäk gäpe uwä näkḡo yot gänaḡ bäḡup kudupitä kudupiinik, bagata tek pewä wädäwani u mädeni käda itak. Näkä u it täyat unita jukuman kehäromi gäwetat; Gäk bäḡup uken jop nämo ärowen. Nämo, kepma näk nadäḡ tamik täyatken ugän täga ärowen. Täḡ gäkḡaken gärip terak äronḡpäḡä kumbenta. 3 *Eruk bäḡup kudupitä kudupiinik u ärokärok kadäniken ärowayäḡ nadäḡpäḡä intäjukunä gäkḡaken momikata yäḡpäḡ bulimakau kubä utpäḡ iḡiḡkaḡ sipsip ämani kubä näk naninḡ oretta ärawata ude uren.

4 Ude täḡkaḡ ume ärutpäḡ tek mebäri kubä ḡode täḡpen; Nep täḡpäḡ tek käronḡi wädäwi äronḡ. U täḡpäḡ pionḡa tek säkgämän kubä yaben. Ude täḡpäḡ tek moräkḡpäḡ gwäkkaken gwäpätä ude pädä täwen. 5 Tuḡum ude täḡjiri Isrel ämawebe äbottä sipsip ämani kubäkät meme ämani yarä u yäpmäḡ äbä gamineḡ. Täḡpäkaḡ meme uwä momi ärutta kowata api däpen. Täḡpäḡ sipsip ämani uwä näk naninḡ oretta ärawata ude uren.

6 Täḡkaḡ bulimakau ämani kubä gäkḡaken momita yäḡpäḡ ba ini äbot täḡo momita kowata utpäḡ iḡiwen. 7 Ude täḡpäḡ meme yarä uwä yäpmäḡpäḡ yottaba Yawe näkä it täyat u yämabamken kwen. 8 Ude täḡjiri Yawe näkä ḡode api gäwoḡärewet; Meme depäḡ näk naninḡ oretta api uren, ba depäḡ kome kawukiken iniḡ kireḡpewi kukta biḡam api täḡpek. 9-11 ...

12 Gäk alta terak kädäp iḡiwani uken nanik kädäp pärin käbot gänaḡ penḡäḡ, ukät imaka kenḡeni gupe käbäḡi säkgämän pewä ahäkta yäwani u bok porinḡpäḡ yäpmäḡkaḡ Bäḡup kudupitä kudupiinikken ärowen. 13 Kuḡkaḡ imaka kenḡeni u kädäp pärin terak äreḡ täḡpi äpmonjirä gupe käbäḡi säkgämäntä topmäk-topmäk gäpe momi pekpek bäḡup ikek u uwäk täḡpäḡ irek. Ude nämo täḡpayäḡ täno uwä ini ugän api kumben. 14 Ude täḡkaḡä ketka nanaki kubätä bulimakau täḡo nägäri gänaḡ yäputkaḡ momi pekpek bäḡup, topmäk-topmäk gäpeni gäpäniken itak uterak kwarut ibat. Ude täḡkaḡ nägät ätu kadäni 7 ude topmäk-topmäk gäpe täḡo inamiken kwarut ibat.

15-17 *Meme Yawe näk naninḡ oretta iwoyäwani u utpäḡ unitäḡo nägäri Bäḡup kudupitä kudupiinikken bulimakau täḡo nägäripäḡ täno udegän kwarut täḡpi kut. Täḡpäḡ nägät ätu näkḡo yottaba terak imaka, kwarut täḡpi kunḡ. Nadätan, gäk kubä-tägän näkḡo yottabaken ärokta ganiḡ kiretat. Täḡpäkaḡ Bäḡup kudupitä kudupiinikken u penḡäḡ äpäḡpäḡä alta ainpäḡ täḡpani u inamnaken kuräki itta bulimakau ukät meme unitäḡo nägäri ätu yäpmäḡpäḡ käwuri kukḡi kukḡi kudup äruḡen. Ude täḡkaḡ alta u terak ketka nanaki kubätä kadäni 7 ude nägät kwawut ibaren. Ude täḡjiri alta uwä inamnaken kuräkiinik api irek. 18-19 ...

Meme nämo urani

20-21 Meme nämo urani u yäḡiḡkaḡat yäpmäḡ yottaba dubiniken äben. Ude täḡpäḡ ketka yarä, bok gwäki terak penḡäḡ ämawebe täḡo momi kuduptagän yäḡahäwen. Ude täḡkaḡ äma kubä iwoyäwikaḡ unitä meme u yäḡiḡkaḡat yäpmäḡ kome kawukiken kwek. Ude yäḡiḡkaḡat yäpmäḡ kuḡjirän ämawebe täḡo momi u kotanḡpäḡ yäpmäḡ kwek. 22 Täḡpäkaḡ meme uwä kome kawuki bämopikeninik kaḡ tewän kwän.

23 *Ude täḡ paotpäḡä, Aron gäk näkḡo yottabaken äronḡpäḡ ume ärutkaḡ, bämop äma täḡo tek äneḡi täḡkaḡ, tek Bäḡup kudupitä kudupiinikken täḡkaḡ ärono u ini ugän pe. Ude täḡkaḡ yäman äpäḡpäḡ sipsip ämani näk naninḡ oretta iwoyäwani u utpäḡ iḡiwen. Tom unitäḡo gäkḡiwä alta ainpäḡ täḡpani uterak iḡiḡri gupetä äronjirän kaḡkaḡ gäripi nadäwet. 24-25 ...

26 Täḡpäkaḡ äma meme yäḡiḡkaḡat yäpmäḡ kweko u äbäḡpäḡä ini gupi ba teki kudup ärut kireḡkaḡä eruk yotpärareken kämi ärowek. 27 *Täḡpäkaḡ äma kubätä bulimakau kenta meme gupi tohari kokkok itneḡo u yäpmäḡ äpämaḡ päḡku yotpärare gägäniken pewän iḡineḡ. Ude

tänkañ äma uwä gupi teki kudup ärutpäñ tek kodaki tänkañ äneñi yotpärare gänañ täga äbek.

28 ...

29 * Nadätan? Kepma uken ämawebe kuduptä ketem kubä nämoinik näneñ. Ude tänayäñ täño unitäwä ñode api näwoñärewek; Ämawebe u mominita mäyäk bureni-inik nadäñpäñ nak jop itkañ. Kepma u uwä orekirit kepma bureni kañ ahäwän. Kubätä piä kubä nämö täñpek. 30-33 ... 34 Eruk, obañi obañi kepma ñodeken Isrel ämawebetä orekirit käbeyä täñpäñ näkä momini peñ yämetta kädet täkañ ñodegän kañ ahäk täñpän.

19

Bämop Äma Epän 19:1-2, 15-18

Kudupi ba siwoñi irit täño jukuman

1-2 * Yawetä Moses ñode iwetkuk; Gäk Isrel ämawebe kudup ñode kañ yäwet; Yawe Anutujin näk kudupi itat unita in udegän kudupigän itpäñ kuñatkot.

15 * Äma kubä täño man epänken itpäñ kädet siwoñi terak man u säkgämän kañ yänket urut. Man epän uken äma jäwäri jop nadäñ nämö orañ yämineñ. Ba äma wäpi biñam ikeкта udegän, nämö umuntäneñ. Nämö, täktäki terak, siwoñigän yäpmäñ danineñ. 16 Ba in notjiye ätukät päñku ittän kuñkañ äma ätuta jop manman terak yäñpäñ-yabäñ yäwat nämö täneñ. Ba ätutä äma kubä wakiinik täñkuk yänkañ man epänken teñirä gäk waki u nämö täñkuk yän nadäñpäñä u gäarak itpäñ täñkentän imen. Man kum itpäñ yabäñ äwaräkuk täñiri jop nadäñ kumäñ-kumäñ utneñta. U imata, näk Yawe it tamitat ubayäñ.

17 * Täñpäkañ notkapak kubätä waki täñ gameko unita kokwawak nämö yäpmäñ kuñaren. Nämö, injek-tägän yänket urun. Unitäño momi juku piñpäñ gäk imaka, momi täñpenta. 18 * Ba notkapak kubätä gäkken goret täñ gamiñirän kokwawak terak kowata nämö täñ imen. Nämö, gäkñata nadäk täyan udegän notkayeta nadäwen. U imata, näk Yawe it tamitat ubayäñ.

* 16:29: Wkp 23:26-32; Nam 29:7-11 * 19:1-2: Wkp 11:44-45; 1Pi 1:16 * 19:15: Kis 23:6-8; Lo 16:19 * 19:17: Mat 18:15 * 19:18: Mat 5:43, 19:19, 22:39; Mak 12:31; Luk 10:27; Rom 13:9; Gal 5:14; Jem 2:8

Namba Isrel ämawebe kome jopiken kuñat täñkuñonik

6

Namba 6:22-27

Ekänitä iron ñode api täñ tamek

²² Yawetä Moses ñode iwetkuk; ²³ Aronkät nanakiye ñode kañ yäwet; Isrel ämawebe kon man tägagämän kubä yäwetnayän nadäñpäñä, man ñode yäwetneñ;

²⁴ Yawetä kon täñ tamiñpäñ tabäñ täwat täyon.

²⁵ Yawe injami dapuntä peñyäneñ tamiñpäñ orañ tamiton.

²⁶ Yawe u äyuy täñ tamiñpäñ bätaki tamiton.

²⁷ Eruk, Isrel ämawebe man täga ude yäwetnayän täño uwä näkño wäpna terak yänirä näkä ämawebe u iron api täñ yämik täñpet.

11

Namba 11:4-6, 10-30

Moses äma ekäni 70 ude iwoyäñkuk

⁴ Ämawebe kome ätunen nanik Isrel äbotkät bok kuñkuño unitä ketem Isip komeken itkan nak täñkuño u äneñi nakta gäripi pähap nadäñkuñ. Täñjirä Isrel ämatä udegän, yänkubit-kubit yänpäñ ñode yänkuñ; Nin imaka, tom nakta nadäkamän upänkañ de yäpmanpäñ näne!

⁵ Isip kome itkan gwägu tom jop yäpmanpäñ nak täñkumäño unita juku pikamän. Uken kimun, kwäne ba anion mebäri mebäri nak täñkumäñonik yäk. ⁶ Upänkañ waki, ketem täga udewanita guñ täkamän. Mana ñogänpäñ nañ itkamän! U gañani pähap yäk.

... ¹⁰ Ämawebe päke u ini yämaken-yämaken itkan gañani man ude yän irirä Mosestä nadäñkuk. Täñpäkañ Yawetä kokwawak bumta nadäñjirän Moses nadäwätäk pähap täñkuk.

¹¹ Nadäwätäk täñpäñ Yawe iwet yabänkuk; Epän ämaka näkä terak imata bäräpi ño kotañ namitan? Näk jide upän täñjira nabäwi wawäpäñ ämawebe gañani ñonita yabän yäwatta nepmankun? ¹² Jide? Ämawebe ño näkä täñpewa ahäñkuñ? Ba näkä bäyañkut? Nämö! Täñpäñ ima unita miniyetä ironjiniye watä it yämik täkan ude ämawebe ño bäyañ yämin yäpman päñku kome oraniyeta yämikta yänkehärom täñkunken yepmakta näwetkun? ¹³ Ämawebe ño tomta kot näwatkañ. Wa! Ämawebe päke ño yepmän towikta tom de nanik yäpet? ¹⁴ Näkñagän ämawebe päke ño täga nämö watäni iret. Näk täga nämö, u bäräpiinik. ¹⁵ Bäräpi ude pen namikta nadäñpäñä eruk butewaki nadäñ naminpäñ pengän nutpewi kumba! Uyaku bäräpi u wari nämö kañ kotawa!

¹⁶ Moses ude yänjirän Yawetä ñode iwetkuk; Eruk, Isrel ämawebe täño äma ekäni 70 ude yabän ahä yäk. Äma uwä intäjukun äma wäpi nikek irirä yabäk täyan upän yän-yäkñat yäpman näkña kabeyä enjiken äbä gäkñakät bok kañ irut. ¹⁷ Täñjiri näkä äpakan gäkkät man yänpäñ-nadäk api täde. Ude täñpäñ Munapik gäkä terak itak unitäño moräki yäpmanpäñ Munapik äma unita imaka, api yämet. Täñpäkañ äma unitä gäk täñkentäwäkañ Isrel ämawebe täño bäräpi gäkkät bok kañ kotawut. Ude täñjirä gäkñagän nämö api kotawen.

¹⁸ Eruk, ämawebe ño yäwet; Kwepta yänpäñ injannaken siwonji itta бага mantä yäyak ude täñtuñum täkot. Kwep uwä tom api näneñ yäk. Inä ñode yänkañ konäm kähän yänkubit-kubit yänkuño u Yawetä nadäñ tamiñkuk; Tom depän näne? Isip itkumäño u tägagän itkumäñonik yän yänjirä Yawetä nadäñ tamiñpäñ tom u tamänkañ api näneñ! ¹⁹ Tom uwä kepma kubä ba yarä ba 5 ba 10 ba 20 udeta nämö api näneñ. ²⁰ Nämö, tomgän nañ yäpman kuñkä gañani pähap nadäñpäñ taräki yän api yäneñ. Imata, komepak kubäta tomgänpäñ nañ yäpman kunayän täkan unita ude api yäneñ. Inä Yawe, bämopjinken it täyak u mäde ut iminpäñ ñode yänpäñ-kañiwat täñkuñ; Imata Isip kome kakätänpen äbumäñonik? yäk. Kädet ude täñkuño unita kowata ude api ahäñ tamek. ²¹ Yawetä Moses ude iweränä Mosestä kowata ñode iwetkuk; Yawe nadätan? Ämawebe äbot pähap 600 tausen udepän watäni it täyat ñonita tom depän komepak kubäta täga api yäpman towiwen yän näwetan? ²² Bulimakau sipsip päke u kudup däpmanpäñ nañpäñ nadäwä täganen? Ba gwägu tom gwägu pähap gänañ it täkan päke u kudup nañpäñ täga nadäneñ? Nämö! ²³ Ude yäwänä Yawetä Moses kowata ñode iwetkuk; Näkño kehärominata nadäñjiri äpani täyak? Ude täga nämö täñpek yän nadätan? Ude nadätan u täñpäwä ätu nanak itkan kehäromina itak ba nämö yän bureni kañpäñ nadäwayän.

²⁴ Mosestä man u nadänkan yäman äpmonpäñ Yawetä iwetkuko u ämawebe yawetkuk. Yawetpäñ äma ekäni 70 u yänpabä kubäkengän yepmanpäñ yawerän käbeyä eni u it gwäjiñkun. ²⁵ Ude irirä Yawetä gubam gänañ äpä Moseskät yänpäñ-nadäk täñpäñ Munapik Moses terak itkuko unitäño moräki yäpmäñpäñ Munapik äma ekäni 70 uterak peñ yämiñkuk. Täñpäkan Munapiktä magäriñän kadäni keräpigän man inipärik kubä, Anutu täño meni jinom yäpmäñpäñ yäwanitä-yäñ yänkun. ²⁶ Täñpäkan äma yarä wäpi Eldat kenta Medattä eni bägupken ugän itkumän. Yarä uwä äma 70 yäpmäñ daniñkuko ukät nanik upänkan bok nämo kuñkun. Nämo kuñkumäno upänkan Munapiktä uterak imaka, magäriñän ini eni bägupken ugän itkan Anutu täño meni jinomken nanik man yäpmäñpäñ yänahänkumän.

²⁷ Ude yänjirän nadäñpäñ äma gubañi kubätä bäräñej päñku Moses ñode iwetkuk; Eldat kenta Medat eni bägupken itkan Anutu täño meni jinom yäpmäñpäñ yänahäkamän yäk. ²⁸ Ude iwerirän Josua, Nun täño nanaki, Moseskät itkumäno u imaka, nadäñkuk. Josua uwä Moses täñkentäñ imikta gubañiken umunitä bok kuñatkumäno u. Eruk nadäñpäñ Josuatä Moses iwetkuk; Ekänina, äma yarä u yäniñ bitnä! yäk. ²⁹ Upänkan Mosestä man kowata ñode iwetkuk; Gäk äma ätutä näkño bägup yäpmäkta nadäwätäk täyan? Nadäwätäk täñpeno! Näkño gärip uwä ñode; Yawetä ämawebeñiye kuduhtagäntä iniken Munapik yämiñjirän meni jinom yäpmäñpäñ profettä-yäñ kan yänahawut! ³⁰ Mosestä ude yäñ paoränkan Isrel täño äma ekäni 70 äbuño ukät Moses ini, äneñi eni bägupiken kuñkun.

21

Namba 21:4-9

Ainpäñ gämok mäjoni täñpani

⁴⁻⁵ * * Mosestä Isrel äbot yän-yäkñat yäpmäñ Ho pom teñpeñ Idom kome uruñi kädagän kuna yänpäñ Gwägu Gämäni kädet iwat yäpmäñ Akaba kome käda kuñkun. Kädet käronji pähap kuñatkä Isrel ämawebetä gañani nadäñpäñ Anutukät Mosesta kokwawak täñpäñ yänkun; Imata Isip komeken täga itkumäñopäñ yänñikñat yäpmäñ kome jopiken äbänjirän kumnayäñ takamäñ ño? Noken ketem bureni ba ume nämo! Täñkan ketem jopi mana ñogänpäñ nanjä wakiinik nadäkamäñ! yäk.

⁶ Ude yänjirä Yawetä gämok waki Isrel ämawebe bämpopiken yäniñ kireñjirän ämawebe yeñpewä mäyap kumbuñ. ⁷ * Ude täñjirä ämawebetä Mosesken äbä iwetkun; Ninä Yawe ba Gäka yänwawak man yänkumäño u momi täñkumäñ yäk. Uñita Yaweken yänjapik man yänjiri gämok waki nin bämpopninken itkan u pewän paorut yäk. Ude yänjirä Mosestä ämawebe u täñkentäktä yänjapik man yänkuk.

⁸ Yänjapik man ude yänjirän Yawetä nadäñpäñ Moses ñode iwetkuk; Gämok mäjoni kubä täñkan päya kujat käronji kubä terak kan wabi. Ude täñjiri äma gämoktä yewani kubätä gämok mäjoni u kanpäñä kumneñtawä, kodak kan irut! ⁹ * Ude iweränä Mosestä gämok mäjoni ainpäñ täñpäñ päya kujat terak wabiñkuk. Ude täñjirän äma ätu gämoktä yek täñkunjo uwä ainpäñ gämok mäjoni täñpani u kankan tägañkun.

* 21:4-5: Lo 2:1 * 21:4-5: 1Ko 10:9; Sam 68:6, 78:19 * 21:7: Sam 78:34 * 21:9: 2Kin 18:4; Ais 45:2; Jon 3:14, 12:32; Rom 8:3; 2Ko 5:21; Hib 12:2

(Lo)
Baga Man
Mosestä Isrel ämawebe Anutu täño baga man mebäri mebäri
yäwetkuk

4

Baga Man 4:1-9, 32-40

Baga man u buramikta yäwani

¹ Eruk, Mosestä Isrel ämawebe ñode yäwetkuk; In baga man ba man kädet ätu täwetpänj täwoñärewayän täyat u ket nadäwut. Baga man u iwatpänjä säkgämän itpänj äma ätu täño kome orajije täño Anutu Yawetä tamayänj täyak u pänku injinta täga api koreneñ. ² * Täñpäkañ baga man täwoñärewayänj täyatken uken man kodaki kubä nämö yäpurärätneñ ba man kubä nämö awähutneñ. Nämö, Yawe Anutujin täño man kädet tamayänj täyat ugänpänj kañ iwat täñput.

³ * Täñpäkañ Yawetä Peo pom terak ämawebe kome uken anutu jopi Bal u ininj orerani kudup täñpän wanjuño u injin dapunjintä kañpäñ nadänjuño u. ⁴ * Täñ in ätu Yawe Anutujin unita gäripi nadänpänj iwarän täñjuño u bok nämö paotkun. Nämö, in itkuñotä pen itkañ ño yäk.

⁵ Näk Yawe Anutunatä man kädet täwetpänj täwoñärektä näwetkuko u kudup täwetpänj täwoñärenjuk. Unita kome injinta koreñpäñ itta yäwani uken pänku itpänjä baga man u kudup buraminpänj kañ iwat täñput. ⁶ U kudup säkgämän iwatnayänj täño unitä ämawebe äbot ätuta ñode api yäwoñäreneñ; Nadäk-nadäki nikek, nadäk kädet täga iwat täkañ yänj api yäwoñäreneñ. Ämawebe uwä baga man päke ñonitäño biñam nadänpänj ñode api yäneñ; Bureni-inik, äma äbot uwä nin nirepmiñpäñ nadäk-nadäki nikek, man kädet täga iwat täkañ yänj api yäneñ. ⁷ Unita intä ämawebe äbot ätuta ñode nadäwut; U kehäromi nikek upänkañ anutu kubätä täñkentänj yämikta dubiniken nämö it täyak, nin täño Yawe Anutunintä dubiniken itkañ yänjapik mannin nadänj nimik täyak ude. ⁸ Ba äma äbot ätuwä baga man ba man kädet siwoñj apiño näkä täwetpänj täwoñärewayänj täyat udewani nikek nämö. Nämö, Isrel nanik inä äma äbot päke u yärepmitkañ.

⁹ Upänkañ imaka dapunjintä kañjuño u guñ täneñta ket nadänj täpäneñpäñ bäneñjinken peñpäñ iyap tañpäñ kuñat täkot. Täñpäñ ironjiye ba unitäño nanakiye ahänayänj täkañ, imaka unita yäwetpänj yäwoñärekañ täñ yäpmänj kut.

...

Yawe uwä Anutunin bureni

³² Jide nadäkañ? Imaka umuri pähap ahänjukko udewani kubä bian ahänjuk? Ba manbiñam udewani kubä äma kubätä bian nadänjuk ba? Bian, inä nämö ahänjirä, Anututä yäput peñpäñ äma kome terak peñkuko unitä päbä apiño itkamänj unita yäñpäñ yänpänj-nadäk täñpäñ udewani kubä bureni käwen? Ba komeñi komeñi kudup kwenopänkañ imaka udewani täño biñam kubä yänjirä nadäwen? Nämötä nämoinik! ³³ Jide? Intä nadänkañ pengän nämö kumbuño ude, äma kubätä anutu kubä täño kotäk kädäp mebet gänäñ ahänjirän nadänkañ pengän nämö kumbani, udewani kubä itak? Nämoinik. ³⁴ Ba Yawe Anutujintä Isip komeken irirä täñ tamiñkuko udegän anutu kubätä kehärom tañpäñ pänku ämawebe äbot, äbot kubä gänäñ nanik wädänj tädotpänj yäpmänj pänku inita biñam yepmanpani udewani kubä itak? Nämoinik. Yawe Anutujintä dapunjin terak kehäromini kwawak ñode pewän ahänjuk; In tämagutta Isip nanik-ken käyäm waki mebäri mebäri ba ämik pähap ba kudän kudupi umuri umuri pewän ahänj yämiñkuk.

³⁵ * Yawetä ude täñkuko uwä intä ñode kañpäñ nadäkta; Yawe Anutu u kubä ugän. Udewani kubä nämö itak. Nämoinik. ³⁶ In täwetpänj täwoñärewayänj nadänpänj unita nadänj tamiñjirän mani kotäk kunum gänäñ naniktä ini yänjirän nadänjuk. Täñkañ kome terakä nadänj tamiñjirän iniken kudupi kädäp meberi dapunjintä kañjirä kädäp mebet u gänäñ naniktä man täwetkuk. ³⁷ U orajiyeta nadänj yämikinik täñkuko unita in iwoyänpänj tepmanpän inita biñam itkañ kehäromini pähap terak Isip komeken nanik in yänj-täkñat yäpmänj äbuk. ³⁸ Yänj-täkñat yäpmänj äbänkañ ämawebe äbot kehäromi nikek däpmänpänj yäwat

* 4:2: Rev 22:18-19 * 4:3: Nam 25:1-9 * 4:4: Lo 10:20; Rut 1:16; Sam 68:3 * 4:35: Sam 58:11, 83:18; Ais 45:5,22; Mak 12:32; 1Jo 5:20

kirek täjtän äbuk. Ude täjtän äbuko uwä äma äbot unitäño kome inta taniñ kirekta nadäppän täñkuk. Eruk, kome uwä inta biñam pen itak ño.

³⁹ Unita ñodeta nämoinik täñgun täneñ; Yawe uwä kunum gänañ ba kome terak Anutu it moretak. Anutu udewani kubä nämö itak. ⁴⁰ Unita in Anutu unitäño jukumani apiño tamitat u kudup buramiñpän iwat moreneñ. Ude tänayän täño uyaku in ba äbekjiye orajiye ahän yäpmän kunayän täkañ u kome Yawe Anutujintä tärek-täreki nämö itta taniñ kirewani ñoken kadäni käronñ säkgämän api it yäpmän kunenñ.

5

Baga Man 5:12-15

Sabat orekiritta man

¹² * In Sabat orekirit Sabat u pewä kudupi kañ irän, Yawe Anutukatä peñ täwetkuko udegän. ¹³ * Täñkañ epän täñ päñku kepma 6 uken kañ täjtärewut. ¹⁴ Upäñkañ kepma 7 uken Yawe Anutukata yäppän orek itta yän-kirewani. Unita kepma uken epän kubä nämoinik täneñ. In ba äpetjiye nanakjiye ba watä ämawebejiye, ba yawakjiye, bulimakau kome äneñ tamani, ba doñki tuñum yäpmän tamani, ba äma kudupi in bämopjinken it täkañ in kudup kepma uken epän peñpän orek kañ it täñput. ¹⁵ Täñkañ in Isip komeken äma täño komi epän täñ irirä Yawe Anutujin uwä kerä kehärominitä uken nanikpän tämagutkuko unita juku piwut. Yawe Anutujintä ude täñ tamiñkuko unita Sabat kadäniken orek itta peñ täwetkuk.

6

Baga Man 6:1-9

Yawe Anutujin nadäñ imikinik täneñ

¹ Mosestä Isrel ämawebe ñode yäwetkuk; Yän yäpmän äbäro uwä бага man, jukuman ba man kädet ätu Yawe Anutujintä näkä täwetpän täwoñäreka peñ näwetkuk. Baga man uwä kome kwep-yäñen korenayän täkañken u itkañ iwatta. ² Täñkañ бага man u mebari ñodeta tamitak; Kadäni kadäni in ba nanakjiye ba unitäño nanakiye ahänayän täkañ uwä Yawe Anutujinta umuri nadäppän бага man ba jukuman tamitat ño iwatnayän täño uyaku kome terak kadäni käronñ api it yäpmän äroneñ. ³ Unita Isrel ämawebe in бага man u nadäñ dämikiniñ täppän kañ iwarut. Ude tänayän tämäño uwä kome tägagamän, gäkñi gäripi nitek orajiye täño Anutu Yawetä tamikta yänkehärom täñkuko uken säkgämän itkañ nanak weñbäyak täñ yäpmän kuñtängän äbot kehäromi nitek api itneñ.

⁴ * Täñpäkañ Isrel ämawebe, in juku peñpän nadäwut; Yawe u kubä-tägän Anutunin itak. ⁵ * Unita in bänepjin, mäjojin ba kehäromijin kuduptagän Yawe Anutujinta kireñ imik täkot. ⁶ * Ude täñkañ apiño man täwetpän täwoñäreka täyat ño yäpmäñpän bänepjinken peñpän yäpmän kuñat täkot. ⁷ Ba äpetjiye nanakjiye kwikinik yotjinken itnayän täkañken ba kädet kuñatnayän täkañken ba pätnayän täkañken ba epän tänayän täkañken Yawe täño man u yäwetpän yäwoñäreka kañ täk täñput. ⁸ Täñpäkañ unita juku piñtän kuñatta ketjinken ba damajinken däpmän gatäñpän pewä kañ irän. ⁹ Täñkañ yämajin terak ba yotjin täño bek terak kañ kudän täwut.

10

Baga Man 10:12-22

Yawe gämoriken kuñatneñ

¹² Eruk Isrel ämawebe, Yawe Anutujintä intä kädet ñode kuñatneñ kuñatneñta peñ täwet täyak; Yawe Anutujin unita umuri nadäppän gämorikengän kuñatpän mani kädet kudup buramimeñ. Täñpän gäripi nadän imiñpän bänep nadäk-nadäkjin mäjojin kudup Yawe Anutujinken peñpän watä piä täñ imineñ. ¹³ Täñkañ бага mani apiño täwetpän täwoñäretat u kudup nadäppän iwatneñ. Nadäkañ? Baga man uwä in täñkentän tamikta biñam.

¹⁴ Kunum kudup kwawani ba käböpi punininiñ unu u Yawe Anutujin täño. Täñ imaka kome terak it täkañ ba kome ini imaka, Anututä mähemi täyak. ¹⁵ Burenä, Yawe uwä ärowani ini pärik kubä upäñkañ bänepi nadäk-nadäki orajiye terak peñpän nadän yämikinik täppän äma äbori äbori päke u yärepmitpän inpän inita biñam iwoyäñpän tepmañkuko unitä pen ude itkañ. ¹⁶ Unita inä ärowani kädet peñpän Yawe täño mangän iwatta bänep pewut. ¹⁷ * U imata, Yawe Anutujin uwä anutu jopi, ba imaka kehäromi nitek u kudup yärepmit täyak.

* **5:12:** Kis 16:23-30, 31:12-14 * **5:13:** Kis 23:12, 31:15, 34:21, 35:2; Wkp 23:3 * **6:4:** Mak 12:29 * **6:5:** Mat 22:37; Mak 12:30; Luk 10:27 * **6:6:** Sam 58:11, 83:18; Ais 45:5,22; Mak 12:32; 1Jo 5:20 * **10:17:** 1Ti 6:15; Rev 17:14, 19:16; Apos 10:34; Rom 2:11; Gal 2:6; Efe 6:9

Uwä ärowani ini pärik kubä iriran imaka kuduhtagäntä Yawe unita nadäwä umuri tänpäpän gämorikengän kuñatneñ. Yawe uwä ämawebeta nadänirän ärowani äpani ude nämo täk täyak, ba äma kubätä nadän namän yänpän bänepi täga nämo äriwek. ¹⁸Tänpakan webe kajari ba nanak kodänani jiranken yepmanpani u ba äma kudupi in bämopjinken it täkan u täñkentän yämiñpän tek kenta ketem yämik täyak. ¹⁹Ude täk täyak unita in imaka, äma äbani unita nadän yämikinik täneñ. U imata, bian in imaka, Isip komeken äbani ude it täñkuñonik.

²⁰Tänpakan in Yawe Anutujinta umuri nadän imiñpän u kubägän iniñ oretpeñ kuñatneñ. Tänpän uken tubeñ kuñpän yänkehäromtak man yänayän täkan u wäpi terakgän kan yäk tänpüt. ²¹Uwä Anutujin unita wäpi iniñ orerut. Imaka umuri umuri pewän ahän taminkuko u dapunjintä yabänpän-nadänkuñ. ²²* Äbekjiye orajiyetä Isip komeken kuñkuño uwä ämawebe 70tägän kuñkuñ. Tänpakan Yawe Anutujintä täñkentän-pewän apiño in bumta itkan, guk jiran kunum terak itkan ude.

11

Baga Man 11:18-21, 26-28

Yawe gämoriken itpeñ kuñat-kuñatta man

¹⁸Mosestä Isrel ämawebe ñode yäwetgän täñkuk; Apiño man täwetpän täwoñäreke täyat ño yäpmänpän bänepjinken peñpän yäpmän kuñat täkot. Tänpakan unita nadänpän kuñatta ketjinken ba damajinken däpmän gatänpän pewä kan irän. ¹⁹Ba äpetjiye nanakjiye kwikinik yotjinken itnayän täkanken ba kädet kuñatnayän täkanken ba itpän-nadäk tänayän täkanken ba epän tänayän täkanken man u yäwetpän yäwoñäreke kan täk tänpüt. ²⁰Tänkan yämajin terak ba yotjin täño bek terak kan kudän täwut. ²¹Ude tänayän täño uwä in ba äpetjiye nanakjiye kome Yawe Anutujintä orajiyeta yämikta yänkehärom täñkuko ñoken kadäni käroni api it yäpmän kunen. Kome kenta kunumtä it yäpmän kudayän täkamän ude api it yäpmän kunen.

...²⁶ Nadäkan? Apiño kädet yarä intä yäpmän daniñpän kubä iwatneñta täwetpän täwoñärewayän; Kädet kubäwä Anututä säkgämän täñ tamikta. Täñ kubäwä in tänpäwakta kädet. ²⁷Säkgämän täñ tamikta yäyak uwä Yawe Anutujin täño jukuman kädet apiño täwerayän täyat u buramiñpän iwatnayän täño uyaku ude api tamek. ²⁸Tän, in tänpäwakta yäyak uwä Yawe Anutujin täño jukuman u mäde utpän injinken gärip iwatpän anutu jopi-jopi bian nämo yäniñ oretkuño uken kunayän täño uwä Anututä inken tänpäwak u api pewän ahäwek.

18

Baga Man 18:9-22

Guj äbot täño täktäk u nämoinik yäwatneñ

⁹Tänpakan Mosestä ñode yäwetgän täñkuk; In Anututä kome tamayän täyakken u kuñpän ämawebe u nanik täño täktäk taräki u nämo yäwatneñ. ¹⁰⁻¹¹* * Tänpän inkät nanik kubätä anutu jopita yänpän äperi ba nanaki kubä utpän ärawata kädäp nämo pewä ijineñ. Ba inken nanik kubätä wäbät man yäkyäk, kären yawat-yawat, käbopi kädet iwat-iwat, ba kon täktäk kädet nämoinik iwarek. Ba kubätä äma kumbani mäjokät man yänpän-nadäk nämo täñpek. ¹²Äma kädet udewani iwat täkan uwä Yawetä yabäwän taräkiinik täk täkan. Kome korenayän täkan unitäño kome mähemtä kädet udewani täk täkan unita Yawe Anutujintä api däpmän yawat kirenpewän kunen. ¹³* Tänpakan inä Yawe Anutujin inamiken siwonjigän kuñat täneñ.

Anututä profet pewän äbäka yänkehärom täñkuk

¹⁴Tänkan Mosestä äneñi kubä ñode yäwetkuk; Kome päñku yänpän täkanken u naniktä käbopi kädet iwat-iwat ba kären yawat-yawat täk täkan. Upänkan Yawe Anutujintä intä kädet ude täkta yäjiwätinik täk täyak. ¹⁵* Täñkan Yawe Anutujintä inken nanik kubä profet näkña bumikgän kubä api iwoyäwek. Tänpakan unitäño manipän kan buramik tänpüt. ¹⁶Nadäkan? Sinai pom mebariken äbot kubägän itkan Yawe Anutujin ñode iwetkuñ; Gäkño manka kotäk wari nadänektawä, ba gäkño kädäp mebet pähap wari känektawä yän iwetkuñ. Ude iwetkuño uwä kumnek yän yänpän yäjiwätkuñ. Ude yänpän profet kubäta iwet yabänkuñ.

¹⁷Tänjirä Yawetä täga näwet yabakan yän näwetkuk. ¹⁸Ude yänpän ñode näwetgän täñkuk; Täñkentän yämikta ini äbotken nanik profet kubä gäk udewanigän api iwoyäwet yäk. Täñkan manna binjam meniken api pewet. Ude tänjira äma unitä man iwerayän täyat u kudup

* 10:22: Stt 15:5, 22:17, 46:27

* 18:10-11: Sam 106:36-38; Apos 18:9

* 18:10-11: Wkp 19:31

* 18:13: Stt

6:9, 17:1; Sam 37:37; Mat 5:48

* 18:15: Jon 1:45; Apos 3:22, 7:37; Hib 1:1-2

ämawebe api yawet täjpek. ¹⁹ * Täjpkäkaŋ äma, profet unitäŋo man wäpna terak yäjahäjrän nämo nadänayäŋ täŋo uwä näkna kowata api yäjtären yämet. ²⁰ Upänkaŋ profet kubä näk wäpna terak wohutpäŋ man kubä näkken nämo yäpni yäjahäwayäŋ täko uwä kumäkta biŋam. Ba profet kubätä anutu jopi kubä täŋo wäpi terak yäjahäwayäŋ täko u imaka, kumäkän api täjpek.

²¹ Täjpkäkaŋ ŋode käwep api nadäneŋ; Profet ŋo Yawe täŋo man bureni nämo yäjahätäk yäŋ jide ude nadäna täreneŋ yäŋ nadäneŋ. ²² Eruk ŋode nadäwut; Profet kubätä näk wäpna terak man yäjrän bureni nämo ahäjrän kaŋpäŋ ŋode nadäneŋ; Man uwä Anututä nämo yäŋkuk. Profet u iniken nadäkken nanik man yäŋkuk yäŋ nadäneŋ. Täjpäŋ äma unita umun täneŋtäwä.

26

Baga Man 26:5-11

Anututa iron pekpek täŋo man

⁵ Mosestä Isrel ämawebe ŋode yawetkuk; Iron Yawe täŋo bukä dubiniken peŋkaŋ Yawe Anutujin inamiken ŋode yäjahäneŋ; Nanin, Aram komeni kujat peŋpeŋ komeni komeni kuŋat täpäteŋ täŋtän kuŋatkä äboriye mäyap nämo ukät Isip komeken äpmonkuŋ. Äpmo ittängän mäyap weŋ bäyanpäŋ äma äbot taŋi kehäromi nikek ude ahäŋpäŋ itkumäŋ. ⁶ Iritna Isip ämatä waki täŋ nimiŋpäŋ komi epänken niŋmankuŋ. ⁷ Ude täŋ nimiŋjä Yawe, naniye täŋo Anutu uken butewaki terak gera yäŋitna Yawe uwä nadäŋpäŋ komi butewaki ba komi epän terak itkumäŋo u nibäŋpäŋ nadäŋkuk. ⁸ Nibäŋpäŋ nadäŋkaŋ kerä kehäromitä Isip nanik nimagutta kudän kudupi mebäri mebäri pewän ahäwäpäŋ Isip komeken imaka umuri umuri täŋkuk. ⁹ Nimagut yäpmäŋ äbä kome tägagämän, gakuŋi gäripi nikekken ŋo niŋmankuŋ. ¹⁰ * Yawe, ude täŋkuno unita kome nimiŋkuno ŋoken ketem intäjukun ahäwani inamkaken yäpmäŋ äbätat ŋo yäŋ kaŋ iwerut.

Ude yäŋkaŋ eruk ketem irona pewani u Yawe Anutujin inamiken peŋpäŋ gwäjin äpmon imut. ¹¹ * Ude täjpäŋ in ba Livaitä äbotken nanik ukät äma ban nanik inkät bok it täkan, imaka tägatäga Yawe Anutujintä tamik täyak unita yäŋpäŋ oretoret täjpäŋ itneŋ.

30

Baga Man 30:1-20

Bänepi sukureŋjä Yawetä api täŋkentäŋ yämek

¹ Mosestä Isrel ämawebe ŋode yawetkuk; Imaka täwet yäpmäŋ äbätat ŋowä ahäŋ tamiŋpäŋ Yawe Anutujintä peŋawäkjinta yäpän tadäpmäŋpäŋ täwat kireŋpewän äma äbori äbori bämpiken itnayäŋ täŋo uken itkaŋ apiŋo kon man ba tagwän man täwetpäŋ täwoŋäreŋ täyat unita api juku pineŋ. ²⁻³ Täjpkäkaŋ inŋin ba nanakjiye Yawe Anutujinken äyänutpäŋ nadäk bänepjin kuduptä apiŋo mani täwetpäŋ täwoŋäreŋ täyat u buraminayäŋ täŋo uwä Yawe Anutujintä butewaki nadäŋ tamiŋpäŋ äma äbori äbori bämpiken yäŋ-täwat-pewän kuŋkuŋo uken nanik äneŋi tämagut päbä iritjin yäpän tägawäpäŋ bian säkgämän itkuŋo udegän api itneŋ. ⁴ Yawe Anutujintä kome moräki moräkiken tadäpmäŋpäŋ täwat kireŋpewän kuŋkuŋo täŋpawä u nanik yäŋ-butunpäŋ äneŋi tämagut yäpmäŋ päbä komejinken api tepmaŋpek. ⁵ Bureni, kome nanjiyeta yäpmäŋpäŋ itkuŋo uken tepmaŋirän inŋinta api koreneŋ. Ude täŋjä Anututä täŋpewän nanjiyeta täŋpani udegän yärepmitpäŋ täŋbumbum pähap terak itkaŋ ahäŋ bumbum api täneŋ.

⁶ Täjpäŋ Yawe Anutujin uwä inŋinta ba nanakjiyeta bänepjin täŋpidäm taŋ tamiŋirän bänep nadäk-nadäkjin kudup ukengän api penneŋ. Ude täŋ tamayäŋ täko uwä kome uken täga api itneŋ. ⁷ Ude täjpäŋ Yawe Anutujintä tagwän man kudup u iwanjiye inta nadäwäwak täŋ tamiŋpäŋ tadäpmäk täŋpani u terak api buramiŋ yämek. ⁸ Ude täŋirän inäwä Yawe gämoriken äneŋi kuŋatpäŋ näkä бага mani apiŋo täwetpäŋ täwoŋäreŋ täyat u kudup buramiŋpäŋ api yäpmäŋ kuŋatneŋ. ⁹⁻¹⁰ Täjpäŋ inä Yawe Anutujin täŋo бага man ba yäŋkehäromtak mani Baga Man Kudän Täwani ŋo gänaŋ kudän täwani pätak u nadäŋpäŋ buramik täjpäŋ äneŋi bänep nadäk-nadäkjin kuduptagän Yawe Anutujin-ken-gän pewä pärayäŋ täko uwä Anutujintä täŋkentän tamiŋirän imaka imaka ketjintä tänayäŋ täkaŋ u ba nanakjiye ba yawakjiye ba ketem epänjin kudup ahäŋ bumbum api täŋ yäpmäŋ kwek. Bureni, Yawetä nanjiyeta gäripi nadäŋ yämik täŋkuko udegän inta gäripi äneŋi nadäŋ tamiŋirän täŋbumbum terak api itneŋ.

* 18:19: Apos 3:23

* 26:10: Sam 22:27-29, 86:9, 95:6; Rom 12:1; 1Ko 10:31

* 26:11: Sam 63:5; 1Ti 6:17-18

¹¹ Nadäkan? Baga man apiño täwetpäj täwojäreka täyat u bäräpi nämo. Intä täga buramiñpäj tänañi. ¹² * Uwä kunum gänañ iränpäj uyaku ñode yäneñ; Netätä päro yäpmäj äpä nimänkañ nadäppäj buramine? Upäjkañ ude nämo! ¹³ Ba gwägu udude käda nämo itak unita ñode nämo yäneñ; Netätä gwägu irepmit päñku yäpmäj äbä nimänkañ nadäppäj buramik täne? ¹⁴ Nämoinek. Baga man uwä dubinjin-ken-inik itak. In nadäppäj buramik täneñta u mejinken ba bänepjinken pewani pätak u.

¹⁵ * Nadäkan? Näk apiño imaka gäripi nikek ba irit bureni täwojäreka. Upäjkañ kukñiwä täktäk waki ba kumäj-kumäj kädet imaka, bok täwetpäj täwojäreka. ¹⁶ * In Yawe Anutujin bänepjintä inñitnik täñkañ kädet peñ tamani siwoñigän iwatpäj бага man, mani kädet ba yäjkehäromtak mani nadäppäj buraminayäj täño uwä irit säkgämän ahäj bumbum täñpäj äbot tañi pähap api täneñ. Täñkañ kome korenayäj täkañ uken päñku irirä Yawe Anutujintä iron tañi api täñ tamek.

¹⁷⁻¹⁸ Upäjkañ bänepjintä Yawe mäde ut iminñkañ mani utpäj bänep nadäk-nadäkjin anutu jopiken peñpäj yäniñ oretkañ unita watä epän tänayäj täño uwä in kuduptagän api paot moreneñ. Näk apiño man ude täwetat. In Jodan ume irepmitpäj kome korenayäj täkañken uken kadäni käronji nämo api itneñ. ¹⁹ Näk apiño kunum bibik yarä u inamiken irit ba kumäj-kumäj, kon man ba tagwän man unitäño kädet kawä tärekta mebäri täwetpäj täwojäreka täyat. Unita in inñin ba nanakjiye kuduptagän irit täño kädet iwatta nadäk kañ pewut. ²⁰ * Ude täñkañ Yawe Anutujin bänepjintä nadäj imikinik täñpäj mani buramiñpäj ugän kañ yäpmäj wädawut. Nadäkan? Yawe uwä iritjin bureni unita ude tänayäj täño uwä Yawetä orajin pähap Abraham Aisak ba Jekop unita kome yämikta yäñtäreñkuko uken kadäni käronji api it yäpmäj kunen.

32

Baga Man 32:36-39

Anutu jopitä täga nämo täñkentäj nimineñ

³⁶ * Yawetä ämawebeñiye kehäromini paoräpäj mäyap nämo, yarägän irirä yabäjkañ butewaki nadäj yämiñpäj u gärañ itpäj api täñkentäj yämek. ³⁷ Ude täñpäj ñode api yäwet yabäwek; Näwerut! Intäño anutu jopi täñkentäj tamikta yäpmäj wädäñkuño u de? ³⁸ Inä anutu jopi unita nañimik yämiñirä tom gäkñi ba wain ume nañkuñ. Eruk, anutu jopi unitä akunpäj täñkentäj tamiñpäj iwan täño kädet täñpipiñ tamiñirä käwa!

³⁹ * Nämoinek! In man ño nadäwä tärewut; Yawe näk kubägän itat. Näk mädenaken anutu kubä nämo itak. Näñaken gärip terak äma kumäk täkañ, ba näñaken nadäk terak äma kodakigän it täkañ. Täñkañ näkägän äma yäpa wawäpäj äneñi näkägän yäpa-tägak täkañ. Ude täk täyat uwä äma kubätä näkño kädet täga nämo täñpipiwek.

34

Baga Man 34:1-12

Moses kumbuk

¹ Mosestä Moap awañ peñpeñ Jeriko yotpärare kukñi Nebo pom terak äromañ eruk Pisga pom terak äronkuk. Äro irirän Yawetä Gileat kome unitä päñku kome tärek-tärek wäpi Dan u kudup iwönäreñkuk. ² Iwönäreñpäj Naptali kome, ba Efraim Manase äbot täño kome ba Juda äbot täño kome it päñku Mediterenian gwägu pähap täretak u kudup iwönäreñ moreñku. ³ Ukät Negev kome jopi ba Jodan awañ, Soa yotpäretä päñku Jeriko täretak u kudup kañ moreñkuk. Jeriko uwä bihä päya komeñi yäj iwerani. ⁴ * Ude iwönäreñpäjä Yawetä ñode iwetkuk; Näk kome ño Abraham, Aisak, Jekopta yämikta yäjkehärom täñpäj ñode yäwetkut; Kome uwä intäño äbekjiye orajiyeta api yäniñ kirewet yäj yäwetkut. Eruk, näk nadäj gaminñira dapunka-tägän kome ño käyan. Upäjkañ bureni nämo api kwen.

⁵ Yawetä ude iweränpäj ätu itkañ Yawe täño epän äma Moses uwä Moap kome uken kumbuk, Yawetä iwetkuko udegän. ⁶ Kumäjñirän Yawetä Moap kome Betpeo yotpärare kukñi käda awañ uken äneñkuk. Täñpakañ kadäni unitä it yäpmäj äbäkamäñken ñoken äma kubätä Moses äneñkuñ u nämo kañkuñ. ⁷ Täñkañ Moses dapuri nämo bipmäj urirän ba kehäromini nämo paorirän obañ 120 ude täreñjirän kumbuk. ⁸ Kumäjñirän Isrel ämawebe Moap awañ uken itkañ Mosesta konäm butewaki täñ yäpmäj kuñirä kepma 30 ude täreñjirän peñkuñ.

* **30:12:** Rom 10:6-8 * **30:15:** Jon 3:16; 1Jo 5:12 * **30:16:** 1Ko 7:19; 1Jo 5:2,3 * **30:20:** Stt 12:7, 26:3, 28:13

* **32:36:** Sam 135:14 * **32:39:** Ais 45:5, 22; Jon 8:24; Rev 1:18 * **34:4:** Stt 12:7, 26:3, 28:13

⁹ Tänpäkaŋ komeni yäpmäka Mosestä Nun täŋo nanaki wäpi Josua iwoyänkuko unita Anututä Josuata nadäk taŋi imiŋkuk. Unita Isrel ämawebe Josua täŋo man buramiŋpäŋ imaka kudup Yawetä Moses yäŋtäreŋ imiŋkuko udegän täŋkuŋ.

¹⁰ * Tänpäkaŋ kadäni unitä it yäpmäŋ äbäkamäŋken Isrel ämawebe bämopiken profet kubä Moses udewani kubä nämö itkuk. Moses kenta Yawe uwä kowat kawän tänpäŋ yänpäŋ-nadäk täk täŋkumänonik. ¹¹ Ba Yawetä Moses uwä iwet-pewän Isip komeken päŋku kudän kudupi mebäri mebäri Feroät epän ämaniye ba Isip nanik kuduptä kaŋpäŋ nadäk täkta täŋkuk. ¹² Ba Isrel ämawebe iŋamiken kudän kudupi kehäromi nitek Mosestä kwawak pewän ahäŋirä kaŋkuŋo u äneŋi profet kubätä nämö täŋkuk.

* 34:10: Kis 33:11

Josua

Isrel ämawebetä kome iwoyäñ yämani u koreñkuñ

24

Josua 24:1-2, 14-24

Ämawebe Yawe iwatta yänkehärom tañkuñ

¹ Eruk Josuatä Isrel ämawebe yäñpää Sekem komeken kubäkengän yepmañkuk. Täñkañ äma ekäni ekäni ba intäjukun äma ba man yäpmäñ daniwani äma imaka, yäñpää yepmañpänkañ Anutu injamiken itkuñ. ² * Ude irirä Josuatä ñode yäwetkuk; Yawe, Isrel täño Anututä ñode yäyak; Bianinik Abrahamkät Naho täño nani wäpi Tera ukät orajiye ätu Yufretis ume ani kukñi udude itkañ anutu jopi-jopi yäniñ oret täñkuñonik.

...¹⁴ * Täñpakañ Josuatä man u yäñ paotpäñ ñode yäwetgän täñkuk; Eruk, Yawetagän umuntapñ iniken kädet iwattagän bänepjin nadäk-nadäkjin kubägän pewut. Täñkañ anutu jopi-jopi äbekjiye orajiyetä Yufretis ume ani kukñi udude itkañ yäniñ oret täñkuñu ba Isip komeken itkañ gwäñj äpmon yämik täñkuñu u ureñ täñpä kwäpän Yawe täño gämorikengän it takot. ¹⁵ Täñ Yawe täño gämorikengän kuñatta gäripi nämö nadäñpän ket nadawut; Apiño netä gämoriken api itne yäñ siwoñi yäwut. Äbekjiye orajiyetä ume udude käda itkañ anutu jopi yäniñ oret täñkuñu u ba Amo ämawebe, komeki koreñpän itkañken ñonitäño anutu jopi u gämoriken api itneñ? Upänkañ näkñata ñode yäyat; Näkña ba webena nanaknaye ninäwä Yawe gämorikengän itkañ watä piä unitagän api täñ imine.

¹⁶ Josuatä ude yäweränä ämawebe päke unitä yänkuñ; Nämö! Ninä Yawe mäde ut imiñpän anutu jopi-jopi gämoriken nämoinik api itne. ¹⁷ Yawe Anutunin ini uwä nin ba äbekniye oraniye Isip kome komi epänken nanik nimagutpän kudän kudupi pähap täñjirän dapunintä kañkumäj. Täñkañ äma ätutä komeken kadäni käronji kuñatkuñmäñken u Yawetä watä säkgämän it nimiñkuk. ¹⁸ Ude täñkañ Yawetä Amo nanik ba kome ätu täño kome mähem yawat kireñpän komeki nimiñkuk. Unita nin imaka, Yawe gämoriken itkañ unita watä piä api täñ imine, u nintäño Anutu unita.

¹⁹ * Ude yänjirä Josuatä yäwetkuk; Inä Yawe gämoriken jop täga nämö api itneñ. Anutu uwä siwoñi kudupiinik. U ämawebeniye ätu ätu nadäñ yämikta bitnäkinik tak täyak. Ude tänyäñ täño uwä peñawäkjin täño momi täga nämö api peñ tamek yäk. ²⁰ Nadäkañ? Täga täñ tamik täyak upänkañ Yawe mäde ut imiñkañ kome ätu täño anutu jopi yawatnayäñ täño uwä Yawe uwä äyänutpän in tänpän wawäpän api tadäpmän morewek yäk.

²¹ Ude yäweränä ämawebetä Josua ñode iwetkuñ; Nämoinik! Ninä Yawe gämorikengän itkañ unita watä piä api täñ imine. ²² Ude yäwäwä Josuatä yäwetkuk; Injin-tägän yänähänpän Yawe gämoriken itta yänkehäromtak man yäkañ. Ude yäweränä yänkuñ; Ei, ninin yäkamäj ude!

²³ * Täñpakañ Josuatä äneñ ñode yäwetgän täñkuk; Ude yäkañ unita äma ätu täño anutu jopi in bämopjinken itkañ u ureñ täñpä kwäpän bänepjin Isrel täño Anutu Yawe unitagän iniñ kirewut. ²⁴ Ude yäweränä ämawebe päke unitä Josua iwetkuñ; Nin Yawe Anutunin unitäño gämorikengän itkañ mani api buramine yäk.

* **24:2:** Stt 11:27 * **24:14:** Stt 17:1; Kis 20:3-4; Sam 111:10; Apos 9:31; Efe 6:24; Plp 1:10

* **24:19:** Mat 6:24; Luk

Rut Webe kubä Moap komeken nanik unitäŋo manbiŋam

Yanäbeki Naomi kenta Rut täŋo manbiŋam

1-2 Bian yäpmäŋ daniwani ämatä Isrel ämawebe yabäŋ yäwat täŋkuŋo kadäni ugän ketemta jop itkuŋ.

Irirä äma kubä wäpi Elimelek, Efrata äbotken nanik Betlehem yotpärare Juda komeken it täŋkuko unitä webeni Naomikät nanakiyat Malon kenta Kilion yämaguränkaŋ Moap komeken itpäŋ-nadäktä kuŋkuŋ. ³ Päŋku ittängän Elimelek kumbänkaŋ webeni Naomi nanakiyat ukät itkuŋ. ⁴⁻⁵ Itkaŋ nanak yarä u webe yarä Moap komeken nanik wäpi Opa kenta Rutpäŋ yäpumän. Yäpmäŋpäŋ itkaŋ obaŋ 10 täreŋirän Malon kenta Kilion bok kumäŋirän Naomi inigän, äpi nanakiye nämotä itkuk.

⁶ Naomi ittängän nadäŋkuk; Juda komeken Yawetä ämawebeniye täŋkentäŋ yämikta täŋbumbum pewän ahäkaŋ yäŋ nadäŋpäŋ äbekiyat yäwerän bok kukta tuŋum täŋkuŋ. ⁷ Täŋpäŋ äbekiyatkät kome it täŋkuŋo u peŋpeŋ Juda kädet moräki yäput peŋpäŋ kuŋkuŋ. ⁸ Kuŋtängän Naomitä äbekiyat ŋode yäwetkuk; Ektä näk ba äpjekyat kumbumäno unita watä it nimik täŋkumäno udegän Yawetä ekta watä it tamiŋirän päŋku menjekyat-kät irun. ⁹ Täŋpäŋ Yawetä täŋkentäŋ tamiŋirän äma yarä äneŋi kaŋ yäpmäŋkaŋ irun. Ude yäwetpäŋ kowat bäyaŋ imän täŋpäŋ konäm bumta kotkuŋ. ¹⁰ Konäm kotpäŋ ŋode iwetkumän; Ude nämo! Nek gäkkät mähemkayeken u bok api kune yäk.

¹¹ Ude yäwänä Naomitä äneŋi yäwetgän täŋkuk; Äbeknayat, äyähutpeŋ notjiyeken kun. Mebäri imata näk näwatta nadäkamän? Näkä jide täŋpäŋ nanak ätu bäyawakaŋ api yäpdeŋ? ¹²⁻¹³ Ude täga nämo. Näk webe pähap täyat. Äma äneŋi täga nämo api yäpet unita kun. Ba äma apinogän yäpmäŋpäŋ nanak pengän bäyawero u yäpmäktä kadäni käroŋi täga nämo itsämdeŋ. Kadäni käroŋi irän wawäpän äma ätupän yäpdeŋ yäŋ nadätat. Äbeknayat, butewaki pähap. Yawetä mäde ut namitak unita butewaki ärowani nadäŋ tamitak.

¹⁴ Ude yäweränä Rut kenta Opa konäm äneŋi kotkumän. Kotpäŋ Opa äbeki bäyaŋ imiŋpäŋ teŋpeŋ kuŋirän Rut kukta bänepi bitnäkinik täŋpäŋ Naomikät itta nadäŋkuk. ¹⁵ Ude täŋpänä Naomitä Rut iwetkuk; U ka! Gwaräpka noriyeken ba anutuniyeken kuyak. Uawat yäk. ¹⁶ Ude yäwänä Ruttä iwetkuk; Nämo, näk gäkkät bok kudayäŋ. Näkä gäk gepmaŋpeŋ kukta man näwereno. Gäkä deken kwayäŋ täno u näk bok api kude yäk. Gäk de irayäŋ täno u bok api itde. Gäkŋo notkaye u näkŋo notnaye ude api itneŋ. Ba gäkŋo Anutu u imaka, näkŋo Anutu ude api irek. ¹⁷ Gäkä kome deken kumbipän änenayäŋ täno uwä näk kome ugän api änenen. Imaka kubätä nek bämopneken madäŋ täkŋewektawä. Kumäk-kumäk kubä-tägän api madäŋ täkŋewek. Bureni-inik yäyat. Näkä man yäyat ŋo kudup nämo iwarawä Yawetä kowata wakiinik kaŋ namän. ¹⁸ Naomitä Rut man kehäromi ude yäŋirän nadäŋpäŋ teŋpäŋ kukta man kubä äneŋi nämo yäŋkuk. ¹⁹ Ude täŋpäŋ bok kumaŋ Betlehem yotpärareken kuŋkumän. Eruk kumaŋ Betlehem yotpärareken ahäŋirän kome u nanik webetä bumta kikuŋtupän yäŋkuŋ; ŋo Naomi ini ba? ²⁰ Ude yäwäwä Naomitä yäwetkuk; Wäpna Naomi yäŋ nämo näwetneŋ. Unitäŋo mebäri uwä säkgämän. Upäŋkaŋ kehäromi mähemitä mäde ut namiŋkuko unita wäpna säkgämän yäŋ nämo näwetneŋo. Mara yäŋ näwerut. Unitäŋo mebäri jägämi yäk. ²¹ Kome ŋo peŋpeŋ kuŋkuro ugänä tuŋum webe bumiktä kuŋkut. Upäŋkaŋ apiŋo Yawetä jopi jäwäriinik irira nämagut yäpmäŋ äbätak. Ude täŋirän mebäri imata Naomi, webe säkgämän yäŋ näwetneŋ. Kehäromi mähemi unitä yäŋpewän näk wakinik täŋkut.

²² Eruk, manbiŋam ŋo Naomitä äbeki Rut Moap komeken nanik imaguränkaŋ Moap kome peŋpeŋ Betlehem yotpärareken wit madäk-madäk kadäniken ahäŋkumäno unitäŋo manbiŋam.

2

Ruttä Boastä piäken piä täŋkuk

¹ Betlehem kome uken Naomi äpi kumbuko unitäŋo nägät moräk kubä wäpi Boas unitä itkuk. Boas uwä Elimelektä äbotken nanik, äma ekäni kubä, tuŋum äma. ^{2*} Täŋpakaŋ kepma kubä Ruttä äbeki Naomi ŋode iwetkuk; Nadäŋ namiŋiri äma kubätä piäken kuŋkaŋ piä äma wit madäŋtätäŋ kuŋirä ätu jop mäŋpani u kaŋ yäpa yäk. Äma kubätä nadäŋ namänä unitä piäken api täŋpet yäk. Ruttä ude iweränä Naomitä iwetkuk; Äbekna, yäyan ude tä yäk. ³ Ude yäwänä eruk Rut piä kubäken kuŋpäŋ piä ämatä wit madäŋtätäŋ kuŋirä mäŋpani u yäpmäŋtätäŋ yäwatkuŋ. Piä ude täŋkuko uwä Boas, Elimelek täŋo nägät moräk kubä unitä piäken täŋkuk.

* 2:2: Wkp 19:9-10; Lo 24:19

⁴ Piä tãj irirãn Boas Betlehem yotpãrare peŋpej piãniken äbãŋpãj piã ämanije yabãŋpãj ñode yãwetkuk; Yawetã inkãt iton. Ude yãwãnä kowata ñode iwetkuŋ; Yawetã kon tãj gamiton yãk.

⁵ Tãŋpãj Boastã piã äma tãŋo intãjukun äma ñode iwet yabãŋkuk; Webe gubaŋi u netãtä äbotken nanik? ⁶ Yãwãnä iwetkuk; U kome kubãken nanik, äbeki Naomikãt Moap komeken nanikã äbumãn yãk. ⁷ Webe unitã ñode nãwerak; Nadãj namiŋiri piã ämakaye yãwarãn tãŋpãj wit pewã mãŋpani kaŋ yãpa yãj nãwerak. Ude nãwerãnpãj tãga yãwapãj piã tamimaŋ yãput peŋpãj tãj yãpmãj äbãko apiŋogãn itpãj-nadãk tãyak u yãk.

⁸ Ude iwerãkaŋ Boastã pãŋku Rut iwetkuk; Äpetna, man kubã gãwera nadã yãk. Äma kubãtä piãken wit yãpmãkta kwentawã. Nãkã piãken ñogãn webe kwayak ñokãt kaŋ tãk tãŋput. ⁹ Webe u wit madãnjirã yabãŋkaŋ ugãn yãwarãn tãk täyi. Nadãtan? Nãk piã ämanaye gãk waki nãmo tãj gamineŋta yãjiwãt man uku yãwerat. Tãŋpãj umeta gewãwã ume kãbotken gwetpãj peŋo u tãga api nãŋpen yãk.

¹⁰ Boastã ude iwerãnä Ruttã Boas dubiniken iŋami kome terak yãpãn äpmonpãpãj iwetkuk; Nãk kome kubãken nanikpãj mebãri imata nadãj namiŋpãj oraŋ namitan? ¹¹ Ude iwerãnä Boastã ñode iwetkuk; Äpkatã kumãnjirãn äbekka Naomita tãŋkentãk mebãri mebãri tãj imiŋkuno unitãŋo manbiŋam yãnjirã kudup nadãŋkut. Gãk kome kujatka ba meŋkaye nankaye yepmaŋpej äbot kudupi gãnaŋ itta äbuno u nadãj gamitat. ¹² Unita Yawe, Isrel tãŋo Anututã watã it gamekta dubiniken äbuno unitã imaka tãga tãŋkuno unita gwãki tãgagãmãn kubã gamiton.

¹³ Ude yãwãnä Ruttã ñode iwetkuk; O intãjukun ämana, nãk piã watã webekayetã itkaŋ ude nãmo itat upãŋkaŋ oraŋ namiŋpãj man kwini nãweriri bãnepna pidãm tãyak yãk.

¹⁴ Tãŋpãkaŋ ketem naknak kadãniken Boastã Rut ñode iwetgãn tãŋkuk; Äbã kãrãga kubã yãpmãŋpãj wain ume gãnaŋ yãputpãj naŋ. Ude iwerãnä Ruttã wit madãwani ämawebekãt bok maŋitkuŋ. Maŋit irirãn Boastã wit mujipi iŋiŋkuko u imãn naŋpãj koki tãŋpãpãj morãki pewãn itkuŋ. ¹⁵⁻¹⁶ Ketem naŋ paotpãj akumaŋ pãŋku wit mãŋpani äneŋi butuŋkuk. Ude tãj irirãn Boastã piã ämani ñode iwetkuk; Nadãj imiŋirã nãmo yãpãnjiken, wit pãdã tãwani bãmopiken mãŋpani kaŋ yãpãn. Ba ugãn nãmo, madãk-madãk kadãniken ätu yãpmãj dãkŋeŋpãj pewã maŋ imiŋirã kaŋ yãpãn. Ude tãnjirãn nãmo ibeneŋ.

¹⁷ Tãŋpãkaŋ Rut piã tãj yãpmãj kuŋtãyon edap dapurã äpmonkuk. Ude tãŋpãj wit kujari yãpuko u dãpmãŋ-pewã bureni tãreŋirã taŋi, 10 kilos ude ahãŋkuk. ¹⁸ Ude tãŋpãj yãpmãj pãŋku wit bureni yãpuko ukãt ketem naŋkaŋ morãki peŋkuko u äbeki Naomi iwõnjãreŋkuk. ¹⁹ Iwõnjãreŋirãn Naomitã Rut ñode iwetkuk; Yãke, gãk netã piãken piã tãŋpãj wit ño yãpmãj äbãtan? Anututã äma nadãj gamiko u säkgãmãn tãj imiton. Ude yãwãnä Ruttã iwetkuk; Nãk piã uwã äma kubã wãpi Boas unitã piãken tãt yãk.

^{20*} Ude iwerãnä Naomitã yãŋkuk; Yawetã Boas kon tãj imiton! Yawe uwã äma kumbani ba kodak irani watãni itta yãŋkehãromtak man yãwani u nãmo irepmit tãyak. Ude yãŋpãj ñode iwetgãn tãŋkuk; Nadãtan? Äma uwã nintãŋo nãgãt morãk bureni, watã it nimikta yãwani yãk. ²¹ Yãwãnä Ruttã iwetkuk; Äneŋi man tãga kubã ñode nãwetkuk yãk. Gãk piã watã webenayekãt itpãj piã tãj yãpmãj kuŋjiri wit madãk-madãk kadãni kaŋ tãrewãn. ²² Ude iwerãnä Naomitã ñode iwetkuk; Äbekna, u tãga gãwerak yãk. Piã watã webeniyekãt piã tãnanãj tãŋo u tãgagãmãn. Kubãtä piãken kweno uwã piã ämaniyetã waki tãj gamineŋ! yãk.

²³ Tãŋpãkaŋ Ruttã Boas tãŋo piã webeniyekãt piã tãj yãpmãj kuŋjirã wit madãk-madãk kadãni tãreŋkuk. Tãreŋirãn äbekikãt pen it yãpmãj äroŋkumãn.

3

Rut äma kubã kaŋ-ahãŋkuk

¹ Eruk ittãngãn Naomitã äbeki Rut ñode iwetkuk; Gãkã säkgãmãn irenta äma kubã kaŋ-ahãŋ gaminaŋi yãk. ² Ñode nadãsi; Boas, watã piã webenije piã bok tãŋkuŋo u nãgãt morãknin yãk. U apiŋo biãpãda wit bureni yãpmãkta kujari madãŋkuŋo u dãpmãj kãkãrayãŋ yãk. ³ Unita gãk ume ärutpãj tek säkgãmãn tãŋkaŋ imaka kãbãŋi nïkek gupka terak ärutpãj Boastã piã tãŋpayãj tãyakken kuŋpãj iŋamiken kwawak nãmo ahãŋ imen. Nãmo, kãbop iriri unitã epãn tãŋpãn tãrewãpãj ketem ume kaŋ naŋ paorãn. ⁴ Tãŋkaŋ dãpmon pãrayãŋ tãnjirãn unitã pãrayãŋ tãko u ket kaŋ kaŋpãj nadã. Tãŋpãj dãpmon patguŋ tãnjirãn pãŋku tek ämet pãrayãŋ tãko u yãpmãj akuŋpãj kuroŋi kãda kaŋ pat. Pariri unitã kikuŋutpãj imaka gãkã tãnaŋi u api gãwerek. ⁵ Naomitã ude iwerãnä Ruttã iwetkuk; Tãga, nãwetan ude api tãŋpet yãk.

⁶ Ude yãŋkaŋ Ruttã wit dãpmãj kãkãrani bãgupken pãŋku äbekitã piã man iwetkuko u kudup tãŋkuk. ⁷ Boas ketem ume naŋpãj bãnep oretoret terak itpãŋã dãpmonãta iŋpewã pãŋku wit bureni änok itkuŋken u patkuk. Parirãn Rut yeŋ-yeŋ pãŋku Boas tãŋo tek yãpmãj

* 2:20: Wkp 25:25

akunpāj kuroņiken patkuk. ⁸ Ude parirān Boas bipani bāmopiinik kikhutpāj āyānutpāj kaņkuk; Webe kubā kuroņi kāda parirān! ⁹ Kaņpāj iwetkuk; Gāk netā? yāk. Yāwānā iwetkuk; Nāk Rut, piā webeka yāk. Gāk Elimelek tāņo nāgāt morāk, nāk watā it namikta yāwani. Unita nāk webekata kaņ nāmagut yāk. ¹⁰ Ude iwerānā Boastā ņode iwetkuk; Āpetna, Yawetā kon tāņ gamiton! Kudān tāyan ņo imaka tāga ābekkata tāņ imiņkuno u irepmiņpāj tāyan. Āma gubaņi, tuņum ikek ba tuņumi nāmo u kubā tāga yāpnaņi upāņkaņ nāmo, ābekka tāņo nāgāt morāk nākken ābātan. ¹¹ Unita āpetna, umuntāwentawā. Imaka kubāta nāwet yabāwayāņ tāyan uwā api tāņkentāņ gamet yāk. U imata, yotpārare ņo nanik kudup u mebārika nadākaņ. Gāk webe tāga. ¹² * Tāņpākaņ nākā gāk watā it gamikta yāwani yāņ nāwetan u man bureni upāņkaņ nāk gāgāni bumik. Nāgāt morāk bureniwā āma kubā itak. ¹³ Unita ņo pariri kome yāņewākaņ nākā tami pāņku āma u iwet yabāwa gāka watā itta tāga yāwānā tāga. Tāņ tāga nāmo yāwānā eruk, nākņa watāka api it gamet. Yawe irit māhemi u wāpi terak ude yāņkehārom tāyat. Eruk pāsi yāk.

¹⁴ Ude tāņpāj Boas kuroņiken parirān kome yāņeņ buruburu tāņirān akwākaņ Boastā iwetkuk; Āmawebetā gāk ņo pāran yāņ nadāneņo unita kome ket nāmo yāņeņirān kuyi yāk. ¹⁵ Kwayāņ tāņirān Boastā ņode iwetgān tāņkuk; Tekka punin nanik yāņopmāņpāj ņo iri yāk. Iwerān ude tāņpānā wit bureni tek terak āreņpān kuņjirān 20 kilos ude tāņkuk. Tāņpākaņ Rut tāņkentāņpāj wit uwāk u pudātāņ piri terak peņjuk. Piri terak pewākaņ yotpārareken kuņjuk. ¹⁶ Kumaņ pāņku Naomi ahāņ imiņirān ābeki u ņode iwet yabāņkuk; Ābekna, kādet jide ahāņ gamik? yāk. Ude iwerānā Ruttā imaka Boastā tāņ imiņkuko u kudup iwetkuk. ¹⁷ Iwetpāj yāņkuk; Āma unitā ābekkaken ketāņ tāga nāmo kwen yāņ nāwetpāj wit ņo namān yāpmāņ ābātat yāk.

¹⁸ Ude iwerānā Naomitā iwetkuk; Eruk ābekna, nadāņit nadāņit isi yāk. Imaka bureni ahāņirān kaņ kāda. Nadātan, Boas imaka tāņpayāņ gāwerako unita nāmo maņjirān āpmonayāņ.

4

Boastā Rut webenita yāpuk

¹ Eruk, Boastā kābeyā bāgup, yotpārare tāņo yāmabamken pāņku maņjitpāj itkaņ Elimelek tāņo māden naniki Boastā Rut iwetkuko u ābāņirān kaņkuk. Kaņpāj iwetkuk; Notnapak, ābikaņ bok itda yāk. Ude iwerānā pāņku Boastā itkukken maņjtkuk. ² Tāņpāņā Boastā yotpārare tāņo āma ekāni 10 udetā man pewān kwākaņ āma ekāni ekāni ābuņ. Ābāwā yāwerān bok maņjtkuņ. ³ Maņit irirā noripaki u ņode iwetkuk; Nadātan? Naomi Moap kome peņpeņ ābuko uwā moneņ yāpayāņ notnepkak Elimelek tāņo kome kujat u āma kubāta imikta nadātak yāk. ⁴ Unita ņode gāwetta nadātat; Kome u suwawayāņ nadāņpāņā āma ekāni ekāni itkaņ ņo inamiken yāņtare. Tāņ nāmo yāpayāņ nadāņpāņā siwoņi yā. U imata, kome u gākā māhemi tānaņi bumik, nākā jukun “ei” tāga nāmo yāwet yāk. Ude iwerānā āma unitā tāga, api suwawet yāņ yāņkuk.

⁵ Ude yāwānā Boastā iwetkuk; Nadātan? Kome u Naomi keriken suwaņpāņā Moap nanik webe kajat Rut u imaka, webekata yāpnaņi yāk. Ude tāņjiri notnepkak kumbuko unitāņo wāpi nāmo api paorek. Nāmo, kome kujari u ābekiye oraniye ahānayāņ tākaņ unita biņamgān api it yāpmāņ ārowek yāk. ⁶ Ude iwerānā noripaki u ņode iwetkuk; Bureni, kome kujat u nākā māhemi tānaņi upāņkaņ nākā suwawero uwā kome u nākņaken nanaknayeta biņam nāmo api ireko unita tāga nāmo yāpayāņ. Unita gākņata biņam yāk.

⁷ * Kadāni uken Isrel naniktā ņode tāk tāņkukonik; Āma kubātā kubā tāņo tuņum kubā suwaweko ba āma yarātā tuņumi kowat imān tādeņo u tāņkehārom takta tuņum unitāņo māhemitā kuroņi ārārāni yāņopmāņpāņ āma tuņum yāpeko unita imek. Ude tāņjirā piā u tāretak yāņ nadāk tāņkuņonik.

⁸ Mebāri unita āma noripak unitā kome kujat u Boas gākņata suwa yāņ ude iwetpāņā kuroņi ārārāni yāņopmāņpāņ imiņkuk. ⁹ Ude tāņjirān Boastā āma ekāni ekāni ukāt āmawebe pāke itkuņo u ņode yāwetkuk; Eruk nabāņirā in inamjinken Elimelek-kāt nanakiyat Kilion kenta Malon unitāņo tuņum Naomitā inigān yāpmāņ kuņatkuko u apiņo nākā suwaņpāņ māhemi tāyat yāk. ¹⁰ * Ba ugān nāmo. Malon tāņo webe kajat Rut, Moap nanik u imaka, webenita imagutat. Ude tāņjira notniņpak kumbuko unitāņo wāpi yotpārareni ņoken nāmo api paorek. Nāmo, kome kujari u ābekiye oraniye ahānayāņ tākaņ unita biņam api it yāpmāņ ārowek yāk. In inamjinken kudān ņo tāyat.

¹¹ * Ude yāwerirā āma ekāni ekāni ukāt āmawebe pāke itkuņo u ei-gera yāņpāņ yāņkuņ; Tāņjiri gabāņpāņ-nadākamāņ. Unita Yawetā webeka tāņkentāņ imiņirān Resel kenta Lea, Isrel ābot niņtāņo ābeknin pāhap yarā ude āworeņpāņ nanak māyap kaņ bāyāņ gamān. Ude tāņjirān

gäkŋawä Efrata äbot täŋo tuŋum äma kubä täŋpär Betlehem yotpärareken wäp biŋam ärowani nikek kaŋ it. ^{12*} Täŋkaŋ Yawetä ekta nanak mäyap tamiŋirän Juda kenta Tama täŋo nanaki Peres unitäŋo äbot pähap udegän kaŋ ahäwut.

Boas täŋo nanak ba oraniyeta man

¹³ Täŋpäkaŋ Boastä Rut webenita yäpuk. Täŋirän Yawetä nadäŋ imiŋirän nanak kok itpäŋ nanak ämani kubä bäyaŋkuk. ¹⁴ Bäyaŋirän kome u nanik webetä Naomi ŋode iwetkuŋ; Yawe täŋo wäpi iniŋ oretna! Unitä watä it gamikta oraŋka kubä gamitak yäk. Nanak unitä Isrel ämawebe bämpoken wäp biŋam ärowani nikek iton. ¹⁵ Nadätan? Äbekka Ruttä gäka gäripi nadäŋ gamikiniŋ täŋpär täŋkentäk taŋi täŋ gamik täyak uwä nanak 7tä täŋkentäŋ gamineŋo u irepmütak. Unita nanak apiŋo bäyatak unitä webe pähap täŋiri täŋpidäm-pidäm täŋ gamiŋpäŋ watä säkgämän api it gamek yäk. ¹⁶ Ude iweräwä Naomitä nanaki bäyaŋ imiŋpäŋ ini bäyawani bumik watäni it imik täŋkukoniŋ. ¹⁷ Täŋpäkaŋ webe kome u naniktä nanak u wäpi Obet yäŋ iwetkuŋ. Ude yäŋpäŋ yäŋkuŋ; Wisiknin! Naomitä nanak kubä yäpmäŋtak! Täŋpäkaŋ Obet uwä Jesi täŋo nani. Täŋ Jesi uwä Devit täŋo nani.

¹⁸⁻²² Eruk ŋowä Perestä äbotken nanik täŋo wäp tawaŋ; Peres uwä Hesron täŋo nani. Hesron uwä Ram täŋo nani. Ram uwä Aminadap täŋo nani. Aminadap uwä Nason täŋo nani. Nason uwä Salmon täŋo nani. Salmon uwä Boas täŋo nani. Boas uwä Obet täŋo nani. Obet uwä Jesi täŋo nani. Täŋpäkaŋ Jesi uwä Devit täŋo nani. Ugän.

* 4:12: Stt 38:27-30

1 Samuel Profet Samuel kenta intä jukun äma Saul unitäno manbiñam

3

1 Samuel 3:1-10

Yawetä Samuelta gera yäjñkuk

¹ Äma gubañi Samuel Yawe täño epän täk täñkuko u Elitä watäni irirän täk täñkukonik. Kadäni uken Yawe täño man kotäktä Isrel ämawebeken mäyap nämo ahäjñkuk. Ba ayäbu terak imaka, kadäni mäyap nämo ahäjñ yämiñkuk.

² Täñpäkañ kadäni uken Eli täño dapuri wañirän dapuri itpipiwayäjñ täñkuk. Eruk bipani kubäken Eli uwä Yawe täño kudupi yot gänañ ini päraniken patkuk. ³ Parirän Samuel uwä Anutu täño topmäk-topmäk unitäño gäpe pewaniken kudupi yot gänañ u patkuk. Kome nämo yäjñejirän Anutu täño topän u pen iññ itkuk. ⁴ Eruk Yawetä Samuelta gera yäjñkuk. Gera yäjñirän ñode yäjñkuk; Ei, näk itat ño! yäk. ⁵ Ude yäjñpäñ bäräñejñ päñku Eli iwetkuk; Näka gera yäjñpewi äbätat yäk. Ude yäjñirän Elitä iwetkuk; Näk gäka gera nämo yät. Äñejñ kuñkañ päsi yäk. Ude iweränä päñku patkuk. ⁶ Eruk, äñejñ päñku parirän Yawetä Samuel! yäjñ gera yäjñkuk. Ude yäjñirän nadäjñpäñ Samueltä akumañ Elikeñ äñejñ kuñpäñ iwetkuk; Näka äñejñ yäjñpewi äbätat yäk. Yäjñirän Elitä iwetkuk; Nanakna, gäka gera nämo yät. Päñku äñejñ pat.

⁷ Täñpäkañ Samuel uwä Yawe täño kotäk nämo nadäk täñkuko unita Yawetä gera yäjñirän nadäjñ urukuruk täñkuk. ⁸ Eruk, Yawetä Samuelta gera äñejñ yäjñirän kadäni yaräkubä täñkuk. Yäjñirän Samuel äñejñ akumañ Elikeñ kuñpäñ iwetkuk; Näka gera yäjñpewi äbätat yäk. Täñpäkañ Elitä ñode nadäwän tumbuñ; Yawetä ini yäyäk yäjñ nadäjñkuk. ⁹ Ude nadäjñpäñ Samuel iwetkuk; Äñejñ päñku pariri gera äñejñ yäwänä kañ iwet; Yawe, näwet. Epän ämaka jopi näk man jide näweräjñ täyan unita juku päram täyat. Ude iweränä Samuel päñku patkuk.

¹⁰ Päñku parirän Yawetä äbä dubiniken itkañ gera pengän kadäni yaräkubä yäjñkuko udegän yäjñkuk; Samuel! Yäjñirän Samueltä yäjñkuk; Näwet! Epän ämaka jopi näk man jide näweräjñ täyan unita juku päram täyat.

2 Samuel

Intäjukun Äma Devit unitäño Manbijam

11

2 Samuel 11:26-27

Devit äma kubä täño webeni kubo täwänpäj Profet Natantä kañ-yäjkkuk

²⁶ Uria webenitä äpi u kumäntak yäj bijam nadänkañ konäm butewaki täñkkuk. ²⁷ Täñpäj kupämta it yäpmäj kuñtäyon tärenjirän Devittä epän ämaniye yawet-pewän yäjñkñat yäpmäj enjini gänañ pewä Devittä webenita yäpuk. Yäpänkañ nanak ämani kubä bäyañ imiñkkuk. Devittä kudän ude täñjirän Yawetä kawän nämo tägañkkuk.

12

2 Samuel 12:1-15

¹ * Täñpäkañ Yawetä Natan Devitken iwerän kuñkkuk. Päjku ñode iwetkkuk; Yotpärare kubäken äma yarä itkumän. Kubäwä tuñum äma, kubäwä äma jäwäri. ² Tuñum äma uwä sipsip bulimakau bumta it imiñkuñ. ³ Täñ äma jäwäri uwä sipsip webeni tepi kubägän nanakipäj, monen peñpäj yäpuko unitägän itkuk. Täñpäj watäni irirän inikät nanakiyekät bok pat täñkuñ. Ketem mähemitä nak täñkkuko ugänpäj moräki nak täñkkuk. Ba mähemitä ume gwetpäj nak täñkkuko ugänpäj nak täñkkuk. Täñpäj dämpom patpat uwä, kupäjñkengän pat täñkkuk. U iniken äperi ude it imiñkkuk.

⁴ Täñpäkañ tuñum äma uken noripaki kubä kome kubäken nanik äbäjñirän, tuñum äma u iniken sipsip ba bulimakau kubä yäpmäppäj äma unita ijin imikta bitnäppäj äma jäwäri unitäño sipsip webeni tepi kubägän u päñku yäpmäppäj noripaki äbuko unita utpäñ ijin imiñkkuk.

⁵ Devit man ude nadäppäj tuñum äma unita koki wawäpäj Natan iwetkkuk; Yawe irit mähemitä täño wäpi terak ñode yänkehärom täyat; Äma kudän ño täñkkuko u kumäkta bijam! ⁶ Täñpäj äma jäwärita butewaki nämo nadäj imiñpäj imaka ude täñ imiñkkuko unita kubätagän kowata sipsip yaräbok-yaräbok kañ imän yäk.

⁷ Ude iweränä Natantä Devit ñode iwetkkuk; Äma uwä gäk ubayäj! Yawe, Isrel ämawebe täño Anutu unitä ñode yäyak; Näk Isrel äbot täño intäjukun äma ude gepmanpäj ume gäkñi piñ gäbatkut. Ba Soltä iwan täñ gamiñjirän u keriken nanik yomägatkut yäk. ⁸ Täñpäj Sol täño tuñumi gamiñkut, ba unitäño webeniye gamiñ moreñkut. Täñpäj Isrel ba Juda äbot gäkä intäjukun it yämikta ketka terak yepmankut. Täñkañ imaka u ba unitä gäripka nämo dämpäj tärenkkuk yäwänä ätukät yäpurärätpäj gamam. ⁹ Unita gäk imata Yawe näkño man nadäwi äpani täñpäpäj imaka näkä nadäwa waki täk täyak u täñkun? Gäk Uria Hitai nanik u kumäj-kumäj utkun. Amon äma äbot keriken peñjiri Uria urirä webeni yäpmäjñiri webeka ude täñkkuk. ¹⁰ Unita ket nadäsi. Gäk näka nadäwi äpani täñpäpäj Hitai äma Uria unitäño webeni gäkñjata korenkkuno unita nägät moräkayetä ämik terak api kumäk täneñ.

¹¹ * Täñpäj Yawetä ñode yäyak; Nadätan? Gäkña äbotken naniktä iwan api täñ gamineñ. Ba dapunka terak webekaye yäpmäppäj nägät moräkka kubäta imiñjira kepma käron webekayekät api päneñ. ¹² Imaka u käbop täñkunopäj näkäwä kwawa pähap Isrel äbot injamiken api täñpet.

¹³ Ude yäwänä Devittä Natan ñode iwetkkuk; Näk waki täñkkuro uwä Yaweken momi täñkut. Ude yäwänä Natantä iwetkkuk; Yawetä momika peyak. Gäk nämo api kumben. ¹⁴ Upäjñkañ gäkña imaka ude täñpäj Yawe täño iwaniyetä wäpi inin täwetta täwit yämiñkkuno unita ironji bäyañkumäno u api kumbek.

¹⁵ Täñpäkañ Natantä man ude iwet moreñpeñ enjinen kuñjirän eruk Yawetä nadäjñirän nanak Uria täño webenitä Devittä bäyañ imiñkkuko u käyäm waki kubä täñkkuk.

1 King Isrel äbot täŋjo manbiŋam ätu

3

1 King 3:1-15

Solomontä nadäk-nadäk tägata Anutuken yäŋapiŋjuk

¹ Eruk Solomon uwä Isip nanik täŋjo intäjukun äma ukät bänep kubägän itta nadäŋpän unitäŋjo äperi webenita yäpuk. Yäpmäŋpän imagut yäpmäŋ Devit Täŋjo Yotpäreken kuŋjuk. Webeni u irirän Solomontä iniken yori, kudupi yot ba Jerusalem täŋjo yewa pähap täŋjuk. ² Bian Isrel äbottä Yawe iniŋ oretta yot siwoŋi kubä nämo täŋkuŋ. Nämo, u Anutu iniŋ oretta mobä bukä uken-uken täŋtän kwaniken uken ärawa täŋtän kuk täŋkuŋonik. ³ Täŋpakan Solomon uwä Yaweta gäripiinik nadän imiŋpän unitäŋjo kädet tägatäga nani Devittä iwatpän täŋkan iwet täŋkuko udegän täŋjuk. Ude täŋkukopäŋkan Yaweta ärawa täŋ imayäŋ nadäŋpänä tom dämpäŋpän mobä bukä uken-uken täŋtän kwani uken iŋiŋ imiŋpän iniŋ orettän kuk täŋkukonik.

⁴ Täŋpakan kadäni kubäta Yaweta ärawa täŋ ima yäŋpän Gibeon komeken kuŋjuk. Kome uken mobä bukä intäjukunta ude itkuk. Uken kadäni kadäni kuk täŋkuko tom mäyapinik, 1,000 udepän dämpäŋpän mobä bukäken ijik täŋkukonik. ⁵ Eruk biŋani ugän Yawetä dämponken ahän imiŋpän ŋode iwetkuk; Gäk imaka kubäta gäripi nadäŋpän näwet yabänjiri api gamet yäk.

⁶ Ude iweränä Solomontä kowata ŋode iwetkuk; Epän ämaka Devit, nana u gäk bureni-inik gäwarän täŋkan kudän siwoŋi täŋpän bänep paki terak kuŋatkuco unita gäk nadän imikinik täŋ imiŋkun. Täŋpän apiŋo udegän kumbukopän ironka terak nadän imikinik täŋpän unita komeni ämawebeniye yabän yäwatta nanaki näk iwoyänkun. ⁷ O Yawe Anutuna, gäk nana Devit täŋjo kome yäpmäktä epän ämaka näkpän iwoyänkun. Upänkan näk gubanŋän unita yabän yäwat piä täkta mebäri nämo nadäwa tärekan. ⁸ Unita ämawebe äbotkaye daninanŋi nämo, gäkŋata biŋam iwoyänkuno ŋo jide täŋpän yabän yäwaret? ⁹ Täga nämo unita nadäk-nadäk täga ämawebe u yabän yäwatta kan nam. Nadäk-nadäk u naminŋiri uterak imaka täga ba waki u täga api yäpmäŋ daninŋän nadäwet. Ude nämo täŋpiwä netätä ämawebekaye äbot pähap ŋo watäni täga it yämek?

¹⁰ Ude yänirän Ekänitä Solomon täŋjo yäŋyabäk man unita nadäwän säkgämän tägaŋkuŋ. ¹¹ Nadäwän tägawäpän ŋode iwetkuk; Ämawebekaye kudän siwoŋi terak yabän yäwarayän nadäŋpän imaka täga ba waki yäpmäŋ daninŋän nadäktä nadäk tägata näwet yabätan uwä tägagämän kubä ude näwet yabätan. Gäkŋata yäŋpän kome terak kadäni käronŋi itta, ba monen tunum terak itta, ba iwankaye täŋpäwakta nämo näwet yabäno u täga täŋ. ¹² Unita imaka täga unita näwet yabäno u bureni-inik api gamet. Nadäk täga, äpmonŋaniinik gamayän täyat uwä nadäk-nadäk äma ätu bian itkuŋo ba api ahäneŋo u yärepmitpän gäk inipärik kubä api iren. ¹³ Täŋ, imaka ätuta nämo näwet yabäno u imaka, bok api gamet. Kome terak irayän täyan ude wäp biŋam ärowani ba monen tunum pähap, intäjukun äma ätutä yäpmäk täkan u irepmitpän api yäpen. ¹⁴ Täŋkan gäk näkŋo gärip iwatpän näkŋo jukuman ba бага man kudup buraminŋän, nanka Devittä täŋkuko ude täŋpayän täno uwä nadän gaminŋira kome terak kadäni käronŋi api iren.

¹⁵ Täŋpakan Solomon man u nadäŋpän dämpon pat itkuko u akuŋpän-nadänjuk; U dämponken täyat yäk. Eruk ude yäŋpän, kuman pänku Jerusalem ahänpän Yawe täŋjo Topmäk-Topmäk Gäpe dubiniken itpän Yaweta bänep kubägän irit täŋjo iron penŋän tom dämpäŋpän ärawa täŋ imiŋjuk. Ude täŋkan iniken epän ämaniyeta äŋnak-äŋnak pähap täŋ yämiŋjuk.

8

1 King 8:22-43

Solomontä kudupi yot täŋkuko u Anututa biŋam pekta yäŋapik man yänjuk

²² Täŋpakan Isrel äbot Solomon kan iwarirä Yawe täŋjo bukä injamiken itkan keritä kunum terak ket kewatku. ²³* Täŋpän ŋode yänjuk; O Yawe, Isrel ämawebe täŋjo Anutu, kunum gänanŋ ba kome terak gäk udewani kubä nämoinik itak. Gäkä watä ämakaye gäkagän bänep penŋän injamkaken kuŋat täkan unita bänep iron täŋ yämikta yänkehärom täŋkuno u nämo wärämüt täyan.

* 8:23: Sam 35:10, 86:8, 89:6,8

- 24 Gäk nana Devit, watä ämaka u täkta yänkehärom tanpän iwetkuno u bureni täyan ɲo. Bian mekatä yänkunopän apiɲo ketkatä bureni pewi ahätak.
- 25 * Eruk Yawe, Isrel ämawebe täño Anutu, gäkɲo watä ämaka nana Devitta yänkehäromtak man ɲo iwetkuno u bureni kan pewi ahäwän. Gäk ɲode iwetkun; Devit gäkä näk inɲamnen irit kuɲat-kuɲatkata watä itpän siwoɲi kuɲatkuno nanakayetä udegän kuɲatnayän takan uwä nadän gaminjira gäkä äbotken nanik äma kubätä Isrel täño intäjukun äma ude itta nämo api wäyäkɲek täneɲ.
- 26 Unita Isrel täño Anutu, gäk nana Devit, watä ämaka u man iwetkuno udegän yänjiri kan kehärom tawän.
- 27 * Upänkan Anutu, jide? Gäk kome terak täga iren? Bureni-inik, kunum pähap päke u gäkä itnanj bumik nämo, täpuri täjirän gäk udewanitä näkä yot ɲo täñ gaminjuro uken jide ude itpän-nadäk tänpen?
- 28 O Yawe Anutuna, watä ämaka näk apiɲo gäk inɲamkaken butewaki gera yäyat ɲo juku peɲpän yänjapik manna nadän namä.
- 29 * Gäkä yot ɲonita ɲode yänkun; U wäpna täño irit bägup kan tänpän yän yänkunono unita gäk inɲamna yot ɲo iwonjärenkan yänjapik man yäk täjira nadän namik täyi.
- 30 * Bureni Anutu, watä ämaka näk ba Isrel äbotkayekät nintä inɲamin yot ɲo iwonjärenkan yänjapik man yänjina, irit bägupkaken kunum gänan itkan yänjapik mannin nadänpän mominin kan peɲ nimik tä.
- 31-32 Tänpäkan äma kubätä noripakita waki kubä täñ iminjirän peɲ iwerirä noripaki unitä yot ɲoken äbä gäkɲo bukä inɲamiken itkan gäkä noripakita kowata imikta gäwerayän tänpänä eruk gäk kunum gänan itkan äma yarä unitäño mani nadänpän yäpmän danik epän tänpän äma momi tänpäni täktäki terak kowata kan imi.
- Tänpäkanä äma momini nämo unita gäk momika nämo yän yänjären iminjiri kan kwän. Ude täñ iminjiri äma u waki kubä nämo täñkuk yän api nadäneɲ.
- 33-34 Tänpäkan Isrel äbotkayetä gäkken momi täjirä gäkä iwaniye nadän yäminjiri äbotkaye täño kehäromi yäpmän äpäjirä bänepi äyänjupän gäk wäpka äneɲi yänpän yot ɲoken gwäjin äpmon gaminjapän gäkken yänjapinayän tänpäwä kunum gänan itkan mani nadän yäminjapän wakini kan ärut yämi. Täñ iwantä ini komeken yän-yäkɲat yäpmän kuneɲo u tänpäwä gäkä kome äbekiye oraniyeta yäniñ kireɲkuno uken äneɲi yän-yäkɲat yäpmän kan äbi.
- 35-36 Tänpäkan ämawebekayetä gäkken momi täjirä gäkä kunum täño yäma yäpuriri iwän nämo täjirän nadäwä tumbäpän yawetä bäräpi ɲo nimitak yän nadäneɲ. Ude nadänpän inɲami yot ɲo iwonjärenpän wäpka äneɲi yänpän yänjapinayän tänpäwä kunum gänan itkan watä ämakaye Isrel ämawebe unitäño momi kan peɲ yämi. Momini peɲ yäminjapän kädet täga iwatta yäwetpän yäwonjärenkan nadäñiri kome inita yäniñ kireɲkuno uken iwän äneɲi kan tawän.
- 37-38 * Tänpäkan komeninken nakta jop irit ba käyäm pähap ahänjirän, ba epänken ketem täño iwantä ahänpän ketem tänpä wanjirä, ba käpuktä ahänpän ketem pähämi kudup nan päräk täjirä, ba iwaniyeta yotpärare it gwäjinjit, imaka umuri ba käyäm udewanitä ahänjirän Isrel ämawebekaye ukät nanik ätutä bänep nadän bäräp tänpän yänjapik man terak yot ɲoken kerä api kewatneɲ.
- 39 * Ude täjirä kunum gänan irit bägupkaken itkan mani nadän yäminjapän momini peɲ yäminjapän täktäki kudup uterak kowata kan täñ yämi. U imata, gäk kubä-tägän äma kuduptagän täño bänepi kawä tärek takan.
- 40 Ude täjiri kome gäkä äbekiye oraniyeta yäniñ kirewani uken itkan gäkä umuri pähap nadänpän gämotkakengän api it yäpmän äroneɲ.
- 41-42 Tänpäkan ämatä wäpka pähap ba kehäromika pähap unitäño biɲam api nadäneɲ. Tänpän äma kudupi kubä Isrel äbotkaye nintä äbotken nämo ahäwanitä kome banken nanik wäpka biɲamkata yänpän yot ɲoken äbä yänjapik-apik epän api tänpä.
- 43 * Ude täjirän gäk kunum gänan irit bägupkaken itkan mani nadän iminjapän imaka u

* 8:25: 1Kin 2:4; Luk 1:68-72 * 8:27: Jon 1:15; Apos 17:24; 2Ko 6:16 * 8:29: Lo 12:11 * 8:30: Sam 103:3; Mat 6:12 * 8:37-38: Sam 91:15, 32:3-4, 42:11; Rom 7:24 * 8:39: Hib 4:12; Rev 22:12 * 8:43: Sam 86:9, 102:15; Rev 11:5

ba unita yānapinjirān kaŋ nadāŋ imik tā. Gāk ude tāŋjiri āma ābori ābori komeni komeni it yāpmāŋ kukaŋ unitā wāpka biŋam nadāŋpāŋ gāka umun pāhap nadāŋpāŋ api kuŋatneŋ, Isrel ābotkaye nintā tāk tākamāŋ udegān. Tāŋpāŋ yot tāŋ gaminjuro ŋoken wāpka biŋam itak yāŋ api nadāneŋ.

17

1 King 17:7-24

Elaijatā webe kajat kubā tāŋkentāŋ iminjuk

⁷ Kome uken iwān kadāni kāroŋi nāmo taŋkuko unita ume tāpuri wāpi Kerit u kawuk taŋkuk. ⁸ Kawuk taŋjirān Yawetā Elaija ŋode iwetkuk; ⁹* Bārāneŋ pāŋku Sarefat yotpārare, Saidon komeken ahāŋpāŋ u kaŋ it yāk. Uken webe kajat kubā gāka watā irekta iwetkut. ¹⁰ Ude iwerirān Elaija akumaŋ Sarefat kuŋkuk. Kumaŋ pāŋku Sarefat tāŋo yāmabamken ahāŋpāŋ kuŋkuk; Webe kajat kubā kādāp butuŋ irirān. Ude tāŋjirān kaŋpān gera tāŋpāŋ ŋode iwetkuk; Ume tāga gwetpāŋ yāpmāŋ ābā namayāŋ? Umeta nekaŋ yāk. ¹¹ Ude iwerānā ume gwet imayāŋ kuŋjirān Elaijatā āneŋi gera tāŋpāŋ iwetkuk; Kārāga imaka, bok tāga yāpmāŋ āben?

¹² Ude iwerānā webe unitā iwetkuk; Anutuka, Yawe irit māhemi wāpi terak bureni gāwetat; Kārāga nāmo yāk. Ba plaua kenta ume gakŋi kārāga ijikta miyākgān itkamān yāk. Kādāp bututat ŋo yāpmāŋ pāŋku u ijinpāŋ ironinakat ninek nādayāŋ. Ugānpāŋ naŋpāŋ api kumde yāk. ¹³ Ude yāwānā Elaijatā iwetkuk; Nadāwātāk tāŋpeno yāk. Eŋjken pāŋku yāyan ude tā. Tāŋkaŋ plaua ba ume gakŋi tāpuri itak upāŋ kārāga tāpuri nāka jukun ijin nam. Nāka jukun ijin naminŋkaŋ injekta māden kaŋ iji. ¹⁴ Nadātan? Yawe, Isrel nanik tāŋo Anututā ŋode yāyak; Plaua kābotken u bārāneŋ nāmo api paorek. Ba ume gakŋi kābot imaka, bārāneŋ nāmo api paorek. Nāmo, u pen it yāpmāŋ kuŋjirān Yawetā tāŋpewān kome ŋoken iwān āneŋi api tawek yāk.

¹⁵ Elaijatā ude iwerānā webe u Elaijatā iwetkuko udegān tāŋkuk. Tāŋjirān kepma kubākubā Elaija-kāt yamiŋi u ketem tāga nak taŋkuŋ. ¹⁶ U imata, plaua ba ume gakŋi kābot uwā nāmo paotkumān, Yawetā Elaija iwetkuko udegān.

¹⁷ Eruk ātu nanak itpāŋ webe unitāŋo nanaki kāyām tāŋkuk. Kāyām taŋi tāŋtāŋ kuŋtāŋgān kumbuk. ¹⁸ Tāŋjirān minjitā Elaija ŋode iwetkuk; Wāra! Anutu tāŋo epān āma gākā waki nadāŋ naminjipāŋ ude tāŋ namitan? Ba momina kwawak peŋ naminjipāŋ nākŋo nanakna utta ābun ba? ¹⁹ Ude iwerānā Elaijatā iwetkuk; Ironi u nam. Ude yāwānā ironi kumbani u imān bāyaŋ iminj yāpmāŋ yot tāŋkireki punin unu Elaijatā ini pat tāŋkukken uken āronpāŋ bukā terak tewān patkuk. ²⁰ Tewān parirān butewaki terak Yawe ŋode iwetkuk; O Yawe Anutuna, webe kajat ŋo watā sākgāmān it namik tāyak. Unitā imata bārāpi iminjipāŋ ironini yomāgatan? ²¹* Ude yāŋpāŋ ironi uterak kadāni yarākubā ude akunŋkaŋ pat tāŋpāŋ Yaweken ŋode yānapinjuk; O Yawe Anutuna, nadāŋ iminjiri ironi ŋo āneŋi kodak tawān! yāk.

²² Ude yāŋjirān Yawetā ironi u nadāŋ iminjirān āneŋi kodak taŋkuk. ²³* Kodak tawānā Elaijatā ironi ŋokeno pudāt pāpmo minjita iminjkaŋ iwetkuk; ŋo ka yāk. Ironjika kodak tāyak ŋo yāk. ²⁴ Yāwānā minjitā Elaija iwetkuk; Eruk apiŋo bureni nadātat. Gāk Anutu tāŋo epān āma kubā itkaŋ Yawe tāŋo man yāghāhāk tāyan uwā bureniŋān yāk tāyan yāk.

19

1 King 19:1-21

Elaija umuntaŋpāŋ Sinai pomken metāŋpeŋ kuŋkuk

¹ Eruk intājukun āma wāpi Ahabtā yotken āneŋi ābāŋpāŋ webeni Jesebel Elaijatā anutu jopi Bal unitāŋo profet kudup kumaŋ-kumāŋ dāpuko unita ba imaka ātu tāk tāŋkuko unitāŋo manbijam kudup iwetkuk. ² Iwerān nadāŋpāŋ Jesebeltā Elaijata jukuman ŋode tewān kuŋkuŋ; Gākā profet dāpuno udegān api guret yāk. Kwep kadāni ini ŋodetagān nākā gāk nāmo gurawā anutu ātutā nākŋapāŋ kaŋ nurut.

³⁻⁴* Eruk Elaija man u nadāŋpāŋ iniken gupita umuntaŋpāŋ metāŋpeŋ kuŋkuk. Tāŋpāŋ epān āmani imaka imagurānkaŋ pāŋku Juda kome Beseba yotpārareken ahāŋkumān. Tāŋkaŋ epān āmani yotpārare uken teŋkaŋ iniwā kome āmatā nāmo iraniken kepma kubā ude kuŋkuk. Kumaŋ pāŋku pāya kubā tāŋo āyuŋken maŋit itpāŋ Yaweken yāŋapik man ŋode yāŋkuk; Yawe, bārāpi ŋodewani warī ahāŋ namikta nāmo nekaŋ. Unitā nutpewi kumba! Nāk ābeknaye oranaye udewanigān, āma tāga nāmo. ⁵* Ude yāŋpāŋ pāya mebāriken ugān dāpmon patkuk.

* 17:9: Luk 4:25-26 * 17:21: 2Kin 4:34-35 * 17:23: Luk 7:15; Apos 9:41; Hib 11:35 * 19:3-4: Jna 4:3

* 19:5: Hib 1:14, 13:5

Parirän anjero kubä pit kubägän ahänpän injit tänpän iwetkuk; Akunķan naņ yak. ⁶ Iwerän kikiņutpän dapun ijiwän kwäpän yabänķuk; Gwäki penķuk kăda kărăga ijiwani kubăkăt ume kabotkăt irirän. Ude yabänpän yäpmanpän naņķan äneņi pänķu dăpmon patkuk.

⁷ Parirän Yawe täņo anjerotä äneņi äbä yăwän kikiņurăpän ŋode iwetkuk; Oi, akunķan naņ yak. Ketem nămo naņpänä kădet kăroni tăga nămo kwen yak. ⁸ Ude iwerirän pänķaku naņpän kehăromi yăpmăņķan kuņķuk. Kerpa bipani 40 ude kuņtăngän Sinai pom wăpi kubă Horep uken ahăņķuk. Pom uwă Anutu täņo pom.

Yawetä Elaija ahăj imiņķuk

⁹ Kuņtăngän Horep mobă kăwut kubă kaņ-ahănpän uken itkuk. Irirän eruk Yawetä ŋode iwetkuk; Elaija, ima mebărita ŋo äbăno itan? ¹⁰ * Yăņirän Elaijatä iwetkuk; Năk Yawe Anutu kehăromi măhemi wăpi yăpmăņ kuņatta bănepna kădăp ijiņirän it yăpmăņ äbătat. U ŋodeta, Isrel äma äbottă găkkăt topmăk-topmăk kubägän täņpani u măde utķan găk ganiņ oretta bukă täņpani dăpmăņ äreyăņķuņ. Täņķan profetkaye kumăņ-kumăņ dăpuņ. Täņiră năk kubă-tăgän waki irira năk imaka nutnayăņ epăni tăņ itķan.

¹¹ * Elaijatä ude yăwănă Yawetä iwetkuk; Găk äpămaņ pänķu pom terak äronpän Yawe năk inămnaken it. Ude iwerănă pengän mănit păhaptă jukun piăņpewän pom ba mobă tokăt täņpă kuņķuņ. Täņpăķan Yawe imaka umuri u gănaņ nămo äbuk. Täņķan mănit irepmirirän kenăņ kwaiņirän u gănaņ imaka, Yawe nămo itkuk. ¹² Kenăņ bitnăņirän kădăp mebet păhaptă ahăņķuk. Upăņķan Yawe kădăp mebet u gănaņ imaka, nămo itkuk. Kădăp mebet ahănpän irepmirirän jiap man kubă ahăņķuk. ¹³ Ahăņirän Elaijatä u nadănpän inămi dapun iniken tektă täņpiņpän mobă kăwut yămaken păpmo wădăņ itkuk. Irirän man kotăk kubă ahăņķuko uwă ŋode iwet yabăgän täņķuk; Elaija, ima mebărita ŋo äbăno itan? ¹⁴ * Yăwănă Elaijatä iwetkuk; Năk Yawe Anutu kehăromi măhemi wăpi yăpmăņ kuņatta bănepna kădăp ijiņirän it yăpmăņ äbătat. U ŋodeta, Isrel äma äbottă găkkăt topmăk-topmăk kubägän täņpani u măde utķan găk ganiņ oretta bukă täņpani dăpmăņ äreyăņķuņ. Täņķan profetkaye kumăņ-kumăņ dăpuņ. Täņiră năk kubă-tăgän waki irira năk imaka nutnayăņ epăn tăņ itķan.

¹⁵ * Ude yăwănă Yawetä ŋode iwetkuk; Găk äneņi äyăņutpen kome jopi Damaskus yotpărare ukăda itak u kaņ ku. Täņpän yotpărare uken äma kubă wăpi Hasael u kaņ-ahănpän ume gakņi piņ ibariri Siria nanikta intăjukun äma kaņ täņpän. ¹⁶ * Ude täņpänă äneņi äma kubă wăpi Jehu, Nimsi täņo nanaki u imaka kaņ-ahănpän ume gakņi piņ ibariri Isrel äma äbotta intăjukun äma kaņ täņpän. Ba Elisa, Safat täņo nanaki, Abel-Mehola komeken nanik u kaņ-ahănpän ume gakņi piņ ibariri găkņo băgup yăpmănpän profet kămi itta kaņ täņpän. ¹⁷ Täņpăķan äma ätu Hasael täņo ämikta metănayăņ täņo uwă Jehută kaņ dăpän. Ba äma ätu Jehută nidăpek yăņpän metăwăwă Elisată kaņ dăpän. ¹⁸ * Upăņķan năhă Isrel ämawebe 7 tausen ude, anutu jopi Bal nămo gwăjij apmon imani ba genji nămo darani u täņkentăņ yămiņira api itneņ.

Elisatä Elaija iwarän täņķuk

¹⁹ Yawetä ude iwerănă Elaija akumaņ pänķu Safat nanaki Elisa u kaņ-ahăņķuk. Elisa u äma ätukăt bulimakau 24 ude yăpmăņ kuņatpän kome dukduk epăn tăņ itķuņ. Täņiră Elisa ini uwă iniken bulimakau yară u yăpmăņ kuņarirän Elaijată ahăj imiņķuk. Ahăj imiņpän Elaijată teki punin nanik yăņopmăņpän Elisata ämet imiņķuk. ²⁰ Täņirän Elisa bulimakau epăn tăņ imiņķuņo yabă kătăņpen Elaija bărăņeņ iwatpän iwetkuk; Jop waki nadăņ namiņiri pänķu meņna nana yepmaņpen kukta butewaki man yăwetķan kaņ găwara. Ude yăwănă Elaijată ŋode iwetkuk; Tăga, kuyi. Nămo ganiņ bitnătat yak.

²¹ Ude iwerănă Elisa uwă äyăņutpen pänķu bulimakau epăn tăņ imani u datăreņpän dăpuķ. Täņpän păya kujat bulimakaută kome duņ imani ugănpän kădăpta yăpmănpän bulimakau uwă ijiņpän ämawebeta yămăn naņķuņ. Ude täņpän Elaija iwarän täņpän wată epăn tăņ imiņķuk.

* 19:10: Rom 11:3 * 19:11: Jop 38:1; 2Pi 1:17-18 * 19:14: Rom 11:2-4 * 19:15: 2Kin 8:7-13 * 19:16: 2Kin 9:1-6 * 19:18: Kis 20:5; Rom 11:4-5

2 King Isrel äbot yarä uwä wañ moreñkuñ

2

2 King 2:1-12

Anututä Elaija kunum gänañ yäpmäj kuñkuk

¹ Täñpäkañ Yawetä Elaija mäñit pähap unitä äyänüttäj äbayäj täyak uterak kunum gänañ pudät yäpmäj ärokta kadäni keräp tanjirän Elaija kenta Elisa Gilgal yotpärare peñpeñ kuñkumän. ² Kuñtängän Elaijatä Elisa iwetkuk; Yawetä Betel yotpärare kukta näwerako unita gäk ño isi yäk. Ude iweränä Elisatä yänjuk; Ude nämo! Näk gäk nadäj gamikinik täyat unita Yawe irit mäheñi wäpi terak bureni-inik ñode gäwetat; Näk bok kudayäj. Ude yäwänä Betel yotpärareken bok kuñkumän.

³ Täñpäkañ profet äbot Betel itkuño unitä yabäj ahäñpäñ Elisa iwetkuñ; Yawetä gäkuño intäjukun ämaka apiño gomägarayäj täyak u nadätan? Ude yäwäwä Elisatä yäwetkuk; Ei, näk nadätat upänkañ unita wari yäneño yäk. ⁴ Eruk, päñku Betel itpäñä Elaijatä Elisa iwetkuk; Yawetä Jeriko yotpärare kukta näwerako unita gäk ño isi yäk. Ude iweränkañ Elisatä yänjuk; Ude nämo! Näk gäk nadäj gamikinik täyat unita Yawe irit mäheñi wäpi terak bureni-inik ñode gäwetat; Näk bok kudayäj. Ude iweränä Jeriko yotpärare bok kuñkumän.

⁵ Kuñjirän profet äbot Jeriko itkuño unitä yabäj ahäñpäñ Elisa iwetkuñ; Yawetä gäkuño intäjukun ämaka apiño gomägarayäj täyak u nadätan? Ude yäwäwä Elisatä yäwetkuk; Ei, näk nadätat upänkañ unita wari yäneño yäk. ⁶ Eruk, päñku Jeriko itpäñä Elaijatä Elisa iwetgän täñjuk; Yawetä Jodan kome kukta näwerako unita gäk ño isi yäk. Ude iweränkañ Elisatä yänjuk; Ude nämo! Näk gäk nadäj gamikinik täyat unita Yawe irit mäheñi wäpi terak bureni-inik gäwetat; Näk bok kudayäj. Ude iweränä bok kuñkumän.

⁷ Eruk profet äbot uken nanik profet 50 unitä yawat yäpmäj kuñkuñ. Täñpäkañ Elaija kenta Elisa kumañ päñku Jodan ume gägäniken ahäñpäñ irirän profet 50 uwä banban itkañ yabäj yawat itkuñ. ⁸ Täñjirä Elaija tek käronji punin nanik yänopmäñpäñ gwäñjñkuk. Gwäñjñkañ ume urirän umetä däkñeñpäñ kukñi kukñi kuñjirän yarä uwä kome jopi parirän kuñkumän.

⁹ * Kumañ ume kukñi udude kuñpäñä Elaijatä Elisa iwetkuk; Yawetä näk nämo yäpmäjirän näkä jide kubä täñ gamikta nadäñpäñä näwet yäk. Ude iweränä Elisatä iwetkuk; Anututä epän täkta kehäromi gamiñkuko u tanjigän buñät namiñjiri komeka kañ yäpayäj nadätat yäk. ¹⁰ Ude yäwänä Elaijatä iwetkuk; Gäkä man yäyan unita nadäjira bäräpi täyak yäk. Upänkañ Yawetä nämagurirän nabäñpäñä imaka yäyan u api yäpen yäk. Täñ nämo nabäñjiri nämaguränä, nämo api yäpen.

¹¹ Yänpäñ-nadäk ude täñtän kuñtängän pit kubägän karis kubä ba hos kädäp mebet ikektä ahäñpäñ äma yarä u bämopiken kuñkañ Elaija mäñit pähap äyänüttäj äbuko u terak imagut yäpmäj kunum gänañ äronkuñ. ¹² * Elisatä imaka u kañpäñ gera yänjuk; Nana, nana! Isrel täño hos ba karis terak kwani äma! yäk. Ude yänpäñ Elisatä Elaija wari nämo kañkuk. Täñpäñ butewaki nadäñpäñ iniken tek weñ-gajähutkuk.

1 Stori

Isrel äbot täño manbiñam ätu

29

1 Stori 29:10-18

Devittä Yawe inij oretkuk

- ¹⁰ Devittä käbeyä injamiken Yawe ñode iwetpäñ inij oretkuk;
 O Yawe, oranin Isrel täño Anutu, gäkken ganij oretoret tärek-täreki nämo it täyon. ¹¹ * Gäk kunum gänañ ba kome terak, wäp biñam, kehäromi, penjäñek, ba epmäget kudän kuduptagän gäkñata biñangän täkañ. Gäk imaka kuduptagän yabäj yäwatta biñam, ba imaka kuduptagänta intäjukun it yämik täyan.
- ¹² * Täñpäkañ ahäj bumbum ba wäp biñam gäkken nanik äbäk täyak. Täñkañ gäk imaka kuduptagän täño ärowani. Ämawebe kudupta wäp biñam ba kehäromi yämikta gäk ketkaken kehäromi itak.
- ¹³ Unita Anutunin, gäka bänep täga nadäj gamiñpäñ wäpka biñam säkgämän yäpmäj akukamäj.
- ¹⁴ * Täñpäkañ iron tañi pähap pekamäj ñonita nadäwätäk täyat. Mebäri imata gäkä näk ba ämawebenaye äpani ñonita nadäj nimiñiri iron tañiñik ño pekamäj? Näk nadätat, imaka imaka kuduptagän yäpmäj kuñat täkamäj uwä gäkkengän äbäj morek täkañ. Unita iron gamikamäj ñowä gäk ketkaken naniktä äbanigän.
- ¹⁵ * Naniye oraniyetä kome terak kadäni keräpigän it täñkuño udegän, gäkä nibäñiri kome mähem ude nämo, kome terak itpäñ-nadäknin keräpigän ude täk täkañ. Kome terak irit kuñat-kuñatnin uwä imaka bäräñeñ ahäñpäñ paot täkañ ude bumik. Nin kumäj-kumäj täga nämo irepmiñe.
- ¹⁶ Unita Yawe Anutunin, wäpka kudupita kudupi yot kubä täneta täñ-bumbum pekamäj ñowä gäk ketkaken naniktä äbanigän. U kudup gäkñogän.
- ¹⁷ Täñkañ Anutu, näk ñode nadäk täyat; Gäk äma bänepnin nibäñpäñ nadäwanitä äma imaka u ba u täñpayäj nadäñpäñ täñyäkñarani terak nämo, kudän siwoñi terakgän täk täkañ udewanita gäripi nadäk täyan. Unita bänepna siwoñi terak, ba äma kubätä peñ näwerirän nämo, näkñaken gärip terak imaka ño peñ gamitat. Täñpäkañ ämawebekaye ño imaka, iniken gärip terak iron buñät gamiñirä yabäñpäñ oretoret tañi nadätat.
- ¹⁸ Unita Yawe, oraniye Abraham, Aisak, Jekop täño Anutu, ämawebekaye iron kädet tägagämän täkañ ño nämo paorekta nadäj yämiñiri bänepi täño gäripini pen kañ it yäpmäj kwän. Ba täñkentäj yämiñiri bänepi gäkkengän peñpäñ kañ kuñat yäpmäj kut.

* **29:11:** 1Ti 1:17, 6:15; Jud 4:1-25; Rev 4:10-11, 5:12 * **29:12:** Lo 11:18; Mat 28:18; Efe 3:16,20; 1Ko 1:11-12 * **29:14:** 1Ko 15:10; 2Ko 3:5, 12:9-11; Jem 1:7 * **29:15:** Sam 119:19; Hib 11:14-16; 1Pi 2:11; Jem 4:14

Jop

Äma täga kubä wäpi Jop uwä komi butewaki nadäŋkuk

38

Jop 38:1-11

Yawetä Jop iwet yabäk täŋkuk

- ^{1*} Tänpäkaŋ Yawetä mäniŋ ibäm gänaŋ Jop kowata ŋode iwet yabäŋkuk;
² Wa! Gäk äma jidewanitä näkŋo nadäk tawaŋta nadäwätäk täyan? Nadäŋ guŋguŋ täk täyan unita unitäŋo mebari yäŋahätan?
³ Unita, gäk äma bureni itan u tänpäwä akwikaŋ gäwet yabäk täŋira kowata kaŋ näwet.
^{4*} Eruk, gäk de kuŋariri kome pähap täŋo jäwäri peŋkut? Nadäwi tärewäwä kaŋ näwet!
⁵ Ba ŋode käwep nadätan? Kome unitäŋo taŋini netätä nadäwän tärewäpäŋ uterakgän tänpäŋ peŋkuk? Ba netätä käroniŋi kawän täreŋkuk?
⁶⁻⁷ Ba netätä kome täŋo beki äneŋirän guktä kaŋpäŋ meni kubägän peŋpäŋ kap teŋkuŋ? Ba netätä mobä pähap kome mebariken peŋjirän aŋerotä kaŋpäŋ oretoret terak gera yäŋkuŋ?
^{8*} Ba gwägu pähaptä kome täŋo koki gänaŋ nanik dätpeŋ äbäŋirän netätä äneŋi nämo äpmokta yäma ukätkuk?
⁹ Nadätan? Kadäni uken gwägu pähap uwä gubam kubiri kubiripäŋ tektä-yäŋ uwäk täŋkut.
¹⁰ Täŋkaŋ gwägu täŋo bagani peŋ yämiŋpäŋ yäma ukät iwatpäŋ täŋ-täpäneŋpäŋ peŋkut.
¹¹ Tänpäŋä ŋode iwetkut; Ärowani täŋkaŋ tokätpäŋ бага irepmitpeŋ ŋo kända nämo äben yäŋ iwetkut.

* 38:1: Mat 15:14; Rom 1:22; 1Ti 1:7, 6:4; 2Pi 2:12

* 38:4: Stt 1:1; Hib 1:2,10

* 38:8: Jer 5:22

Sam Juda nanik täņo kap buk

1

Äma täga ba äma waki täņo kädet

- 1* Äma kubätä äma wakiwaki täņo man nämo buramiwayäj täyak uwä bänep oretoret terak api kuņarek.
Äma unitä kädet äma wakiwakitä iwat täkaņ u nämo iwat täyak. Ba äma Anututa yäjärok man yäk täkaņ udewanikät itpäj yäjpäņ-nadäk nämo täk täyak.
- 2* Äma unitä Ekäni täņo man ba kädet siwonjita gäripi-inik nadäk täyak. Gäripiinik nadäņpäņ unita kepma bipani nadäk-nadäk epän täk täyak.
- 3* Äma uwä päya ämatä ume pomi terak piwani ude bumik. U kehäromigän it täkaņ. Pahämi kubirigän itkaņ bureni kadäni terakgän pat täkaņ. Imaka imaka äma unitä täņpeko uwä kudup tägagän ahäneņ.
- 4 Täņpäkaņ äma waki täņpani uwä udewani nämo. U pen nämo api itneņ. Nämo, u täpun-täpun mänittä piäj äreyäj täņpäņ kuk täkaņ ude bumik.
- 5 Unita Anututä äma wakita komi yämayäj täyak u täga nämo api irepmitneņ. Täņpäņ äma udewaniwä äma täga bämopiken itpäj Anutu nämo api inij oretneņ. Nämo inik!
- 6* Täņpäkaņ äma Anutu täņo man iwat täkaņ, äma udewani Anututä oraņ yämiņpäņ watä it yämik täyak. Täņ, äma waki täņpani kuduptagän api pewän paotneņ.

2

Kome täņo intäjukun ämatä inita nadäwä ärowani nämo täneņ

- 1* Guņ ämawebetä imata ärowani täkta gäripi nadäk täkaņ? Ba imata kädet wakiwaki täkta man yäjpäņ-nadäk jop täk täkaņ?
- 2 Kome täņo intäjukun äma uken-uken nanik imaka, ämik tänayäj tuņum täkaņ. Täņpäņ Anutu ini ba äma Anututä intäjukun-inik itta iwoyäņkuko u wäpi yäpmäj äpäkta käbeyä täņpäņ man yäjpäņ-nadäk täkaņ.
- 3 Man yäjpäņ-nadäk täņpäņ ñode yäkaņ; Yarä unitä topmäņpäņ ini gämoriken niņmanĳumän yäk. Unita ketnän pädät täņĳumäno u yäpmäj däkneņ täna kwäpäņ nininken gärip terak itna yäk.
- 4* Komen ämatä ude yäjirä Ekänitä kunum gänaņ itkaņ yabäj mägayäjpäņ sära yäwet täyak.
- 5 Täņkaņ koki wawäpäņ ĳukuman kehäromi yäwerirän bumta umuntaņpäņ kwaik täkaņ.
- 6 Koki wawäpäņ ñode yäwet täyak; Wa! Äma intäjukun itta yäwani iwoyäņkuro u näĳa tenĳuro itak yäk. U pom kudupina wäpi Saion uken tenĳuro intäjukun-inik itak yäk. U nadäj imut!
- 7* Täņpäkaņ intäjukun äma Ekänitä iwoyäjpäņ tenĳuko unitä ñode yäyak; Eruk ämawebenaye, man Ekänitä kwawak yäņahäņkuko u täwera nadäwut. Ekäni uwä ñode näwetkuk; Gäk näĳo nanakna. Apiņo näkä gäkņo nanka ude itat yäk.
- 8* Täņpäņ ñode näwetgän täņĳuk; Gäk näwerikaņ guņ ämawebe gäkņa-tägän watä it yämenta api ganiņ kirewet yäk.
- 9* Ude täņjira gämotnaken kaņ irut yäjpäņ pärip-pärip kehäromi inĳitkaņ äma komitä-yäj intäjukun api it yämen yäk.
Burenä, ämatä käbotinik dämpäj kărapmit täkaņ ude gäk pärip-päriptä guņ ämawebe api dämpäj kărapmiren. Ekäninatä man ude näwetkuk.
- 10 Unita kome täņo intäjukun äma in, ba äma wäpi nikek in, ĳukujin penpäņ man täwerayäj täyat ñonita ket nadäkot.
- 11* In Ekänita umuntaņpäņ gämori-kengän it täkot.

* 1:1: Sam 26:4; Snd 14:15; Jer 15:17 * 1:2: Jos 1:8; Sam 119:1, 119:35, 119:47, 119:92 * 1:3: Ais 3:10; Jer 17:8; Ese 47:12 * 1:6: Jon 10:14; 2Ti 2:19 * 2:1: Sam 46:6; Apos 4:25-26 * 2:4: Sam 37:13, 59:8; Snd 1:26
* 2:7: Apos 13:33; Hib 1:5, 5:5 * 2:8: Sam 72:8; Dan 7:13-14; Jon 17:4-5 * 2:9: Sam 89:23; Rev 2:26-27, 12:5, 19:15 * 2:11: Plp 2:12; Hib 12:28

12* Nadäkaŋ? Anutu täŋo nanakitä äma wakita kokwawak bäräŋeŋ täk täyak unita kumäŋ-kumäŋ nidäpek yäŋpäŋ kaŋ oraŋ imut.

Täŋpäkaŋ ämawebe Anututä watä it nimän yäŋpäŋ dubiniken kuk täkaŋ uwä Ekäni täŋo oretoret terak it täkaŋ.

3

Tamimaŋ täŋo yäŋapik man kubä

Kap ŋowä Devittä nanaki tuäni Apsalom kaŋ-umuntaŋ kuŋatkaŋ teŋkuk.

1* Ekäni, iwanaye bumta ahäŋkaŋ näk täŋpä wanayäŋ täkaŋ.

2 Täŋkaŋ yäŋärok ŋode näwet täkaŋ; Anututä täga nämo täŋkentäŋ gamek.

3* Ude näwet täkaŋ upäŋkaŋ Anutu gäk näkŋo kurepäna ude itan. Gäkŋa-tägän täŋpewi iwanaye yärepmit täyat.

Anutuna tägagämän, gäk bänep nadäŋ bäräpna täŋpidäm taŋ namiŋpäŋ nepmaŋpi iwan iŋamiken bätakigän it täyat.

4* Nadäkaŋ? Ekänitä täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ gera yäŋjira iniken pom kudupi terak itkaŋ gerana nadäŋ namik täyak.

5 Unitä watä it namik täyak unita bipani dāpmon patguŋuŋ täŋtägän akuk täyat.

6* Iwanaye bumta näk it gwäjik täkaŋ upäŋkaŋ nämo umuntak täyat.

7* Ekäni, gäkä iwanaye däpmäk täyan. Täŋkaŋ äma waki u meni däpmäŋ tokäriri näk nutta täŋpä wak täkaŋ. Unita Ekäni Anutuna, täŋ namiŋkuno udegän, gäk äbä iwan keru terak nanik nämagut!

8* Ekäni gäk kubä-tägän ämawebekaye täga täŋkentäŋ yämen. Unita Ekäni, ämawebekaye watä säkgämän it yämi.

4

Bipani kubäken Devittä kehäromi yäpmäka yäŋapik man yäŋkuk

1* Siwoŋi Anutuna, gäkken yäŋapiŋjira nadäŋ namisi. Bian bänep nadäŋ bäräpna ketärenŋ namiŋkuno unita apiŋo gerana nadäŋpäŋ oraŋ nami.

2 Ämawebe, in kadäni jidegän wäpna yäpmäŋ äpäkta piäni täk täkaŋ u api penen? Ba imaka jopi-jopi yäpmäŋ kuŋat täkaŋ ba jopman nadäkta gäripi pähap nadäk täkaŋ u kadäni jidegän api penen?

3* ŋode nadäkot; Ämawebe Ekäni täŋo gämoriken kuŋat täkaŋ u inita biŋam iwoyäk täyak. Unita näkä gera yäŋjira nadäŋ namik täyak.

4* Unita ämawebe, in kuŋatjin kwaiwäpäŋ momi täktäk kädet pewut. Täŋkaŋ dāpmon patpat kadäniken kwikinik patpäŋ man täwetat ŋonita juku pik täkot.

5* Täŋkaŋ inä Ekänita nadäŋ imikinik täŋpäŋ ärawa täktäk kädet ini gäripi nadäk täyak ude täŋ imik täkot.

6* Ekäni, ämawebe mäyaptä gäkken gera jop ŋode yäk täkaŋ; Iron täŋ nimi! Nadäŋ nimeno uyaku oretoret täga täne yäŋ yäk täkaŋ.

7* Ketem piäniken ahäŋ bumbum täŋjirä äma unitä oretoret nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ Ekäni, oretoret nadäk täkaŋ u jopigän. Bänep oretoret gäkä namik täyan u taŋi pähap. Bänepna täŋpidäm taŋ namiŋjiri oretoret bumta nadäk täyat.

8* Ekäni gäkŋa-tägän watä it namiŋjiri säkgämän it täyat. Unita imaka kubäta nämo umuntaŋkaŋ dāpmon bäräŋek-inik päŋku säkgämän patguŋuŋ täk täyat.

* 2:12: Jon 5:23; 1Pi 2:6 * 3:1: 2Sml 15:13-17:22 * 3:3: Sam 62:7 * 3:4: Sam 4:3, 43:3 * 3:6: Sam 23:4, 27:3, 118:10-13 * 3:7: Jop 16:10; Sam 22:21, 57:4, 58:6 * 3:8: Sam 28:8, 29:11 * 4:1: Sam 17:6, 18:6, 18:18-19 * 4:3: Sam 6:8-9, 50:5, 135:4 * 4:4: Sam 77:6, 119:11; Efe 4:26 * 4:5: Lo 33:19; Sam 51:19, 62:8 * 4:6: Nam 6:26; Jop 7:7, 9:25 * 4:7: Sam 97:11-12, 119:14, 119:72 * 4:8: Jop 11:19; Sam 16:9

5

Anututä watä it imikta äma kubätä yäñpajikuk

- 1 O Ekäni, näk komi nadänpäj yäñkähän-kähän yäñira juku penpäj nadäj namisi.
 2 * Anutu intäjukun ämana, juku penpäj täñkentäktä konäm kotat njo nadäj nam.
 3 * Ekäni, tami tami gäkken yäñpajik man yäk täyat. Edap dapuritä abäñirän näk gäkken yäñpajik man kehäromigän yäñpäj gäkä kowata jide näwoñärewayäj täyan unita dapun täk täyat.
 4 Anutu, anutu jopi ätu kudän wakita gäripi nadäk täkañ upäñkañ gäk anutu udewani nämo. Nämoinik, äma waki täñpanitä gäk dubikaken täga nämo itneñ. Äma waki täñpani udewanita ganjani pähap nadäk täyan.
 5 * Ba äma inita nadäwä ärowani täñpani uwä injamkaken täga nämo itneñ. Äma waki täñpani udewanita ganjani pähap nadäk täyan.
 6 * Täñkañ äma jop manman yäwanita täñpawak täñ yämik täyan. Ba äma iwan täñpäj kumäj-kumäj däpanikät äma täñyäkñarani täñpanita wakiinik nadäk täyan.
 7 * Upäñkañ gäk näka butewaki pähap nadäj namik täyan unita gäkño kudupi yotken täga api ärowet. Äronpäj ganiñ oretta guket imäpmok api täñpet.
 8 * O Anutu, iwanaye bumta itkañ unita näkño irit kuñat-kuñatnata watä it namiñiri gäkño kädet siwoñi kañ iwara. Kädet näkä iwatta nadäwikañ pätak u näwoñäre.
 9 * Näkño iwanayetä man bureni kubä nämoinik yäk täkañ. Uwä äma täñpä waktagän nadäk täkañ. Unitäñjo meni jinom uwä säkgämän, gakñi nikektä äma täñyäkñatpäj kumäj-kumäj kädetken yämagut täkañ.
 10 * Unita Anutu, manken yepmanpäj komi piä kañ yämi. Täñiri iniken nadäk tawañ wakiwakitä äyäjutpäj kañ täñpä wawut. Ärowani täñ gamiñpäj momi bumta täk täkañ unita injamkaken nämo itta kañ yäwat-kire!
 11 * Täñpakañ ämawebe nadäj gamiñirä watä it yämik täyan uwä oretoret täk täkot. Bäneñ täga nadänpäj oretoret kap kadäni kadäni tek täkot. Ude täñirä watä säkgämän it yämik täyi. U imata, ämawebe uwä gäka gäripi pähap nadäj gamiñpäj gäka yäñpäj oretoret bureni täk täkañ.
 12 * Bureni Ekäni, äma gäkño man bureni iwaräntäk täkañ unita kudän säkgämän täñ yämik täyan. Nadäj yämik täyan unitä kurepätä-yäj watä bureni it yämik täyak.

6

Äma bäräpiken irani täño yäñpajik man

- 1 * O Ekäni, mominata yäñpäj kokwawak nadäñkañ nämo nebewen, ba momina täño kowata nämo namen.
 2 * Ekäni, kehäromina paotinik täyak unita butewaki nadäj namiñpäj kehäromi äneñi nam.
 3 * Bänepnaken nadäj bäräp pähap ahätak upäñkañ Ekäni, gäk bäräñeñ nämo täñkentäj namitan. Unita jidegän api nadäj namen?
 4-5 * Nutpewi kumbero uwä täga nämo ganiñ oreret. Äma kumbanitä nämo nadäj gamik täkañ. Udewaniwä gäk täga nämo ganiñ oretneñ. Unita Ekäni, päbä bäräpi terak nanik nämagut. Gäk butewaki mähe mi unita nadäj namiñpäj kumäj-kumäj dubiniken nanik nämagutsi.
 6 Konäm kot yäpmäj äbäñtäyiwa kehäromina kudup paotak. Täñpäj bipani bipani dapunna konäm pitotä ämetpäarani tekna ba gwäk kunowäna näbatak täyak.
 7 * Iwanaye mäyap unita konäm pen kot täyat. Konäm kottäyiwa dapunna pom tokñewäkañ dapun täga nämo ijik täyat.
 8 * Tägagämän! Ekänitä konäm korira nadatak. Unita äma wakiwaki täñpani in kewerñ namut!

* 5:2: Sam 3:4, 65:2 * 5:3: Sam 30:5, 88:13, 130:6 * 5:5: Hab 1:13 * 5:6: Sam 55:23; Rev 21:8 * 5:7: 1Kin 8:29-30; Sam 132:7, 138:2 * 5:8: Sam 24:4-5, 27:11 * 5:9: Sam 62:4; Luk 11:44; Rom 3:13 * 5:10: 2Sml 15:31, 17:14, 17:23 * 5:11: Ais 65:13 * 5:12: Sam 115:13 * 6:1: Sam 38:1; Jer 10:24 * 6:2: Sam 41:4; Hos 6:1 * 6:3: Sam 90:13 * 6:4-5: Sam 88:11, 118:17; Ais 38:18 * 6:7: Jop 17:7; Sam 38:10; Kra 5:17 * 6:8: Sam 119:115; Mat 7:23; Luk 13:27

- ⁹ Tāṅkentākta gera yāk tāyat u nadāṅ namitak. Bureni, yāṅpaṅjira tāṅkentāṅ namik tāyak.
¹⁰ Unita nadātat; Iwanaye bārāpi pāhap gānaṅ itkaṅ umun bumta api tāneṅ. Tāṅpāṅ māyāk pāhap nadāṅpāṅ nepmaṅkaṅ tāṅguṅ-gurap tāṅtāṅ api āmetpeṅ kuneṅ.

7

Āma ŋo bārāpi nadāṅkaṅ Anutuken gera yāṅkuk

- ¹ * Ekāni Anutuna, iwanaye yabāṅ umuntaṅ gākken kābop itta ārek tāyat. Tāṅkentāṅ naminṅiri āma nāk kumāṅ-kumāṅ nutnayāṅ nāwarān tākaṅ uwā nutneṅtawā.
² Tāṅ āmatā tāṅkentāṅ namikta nāmo irāwā, iwanayetā tom āgwāri ude wādāṅ gārepmaṅ pāṅku gupna api yāpmāṅ dākṅeneṅ.
³⁻⁴ * * O Ekāni Anutuna, nāk kudān waki kubā nāmo tāṅkut yāṅ nadātat. Upāṅkaṅ nākken kudān waki ātu itneṅo, ba not kubāta tāṅpāwak tāṅpero, ba notnapak tāṅ-ikṅatpāṅ man uterak yāṅmaṅpa āroweko, ba jop nadāṅ iwanaye tāṅpāwak tāṅpero u tāṅpāwā, eruk ṅode tāga tāṅpen;
⁵ Iwanaye jop yabāṅiri nāwarān tāṅpāṅ kaṅ nepmāṅjirut! Nut-maṅpā āpmonpapaṅ kumāṅ-kumāṅ tāga api nutneṅ. Tāṅpāṅ gupna kome terak jop uken tāga api pewā pārek.
⁶ * Upāṅkaṅ nāk ude nāmo tāṅpani unita Anutu, gāk kokwawak pāhap nadāṅkaṅ akuṅpāṅ iwanaye nutnayāṅ piā bumta tākaṅ u dāpmāṅpāṅ yāwat-kire!
 Imata, gākāwā kudān siwonṅitaṅ nadāk tāyan unita ābā tāṅkentāṅ namisi.
⁷ * Ude tāṅpāṅ punin unu itkaṅ āmawebe kuduptagān yāweri gāmotkaken irirā yabāṅ yāwasi.
⁸ * Gāhāwā āmawebe kuduptagān tāṅo kudān yāpmāṅ daniwani unita Ekāni, iwanaye inṅamiken nāka āma siwonṅi yāṅ nāwet!
 Imata, nāk waki tāṅjira kowata yāpmākta yāwani nāmo yāṅ nadātan unita.
⁹ * Anutu, gāk āma siwonṅi pāhap. Gāk āma tāṅo nadāk-nadāk ba gāripini kudup nadāwi tārek tākaṅ.
 Unita gāk āma waki tāṅo kudān waki kudup kaṅ pewi paorut. Tāṅkaṅ āma siwonṅita gwāki tāga kaṅ yāmi.
¹⁰ * Āmawebe, in nadākaṅ? Anutu u nākṅo watā āmana. Āma unitāṅo man buramik tākaṅ u tāṅkentāṅ yāmik tāyak.
¹¹ * Anutu uwā man yāpmāṅ daniwani tāgagāmān. U āma wakiwaki nāmo yabāṅ oretpāṅ kowata yāpmākta biṅam yāṅtāreṅ yāmik tāyak.
¹² * Tāṅpākaṅ āma waki u kudān waki nāmo penayāṅ tāṅo uwā Anututā pāip boham tāṅo meni api wādāwek. U āpa topmāṅkaṅ gwājikta pidām tāyak.
¹³ * Tāṅpāṅ āmik tāṅo tuṅum komi komi u yāpmāṅpāṅ kuwek kādāp mebet ikek āma u yamākta tāṅtuṅum tāyak.
¹⁴ * Eruk, āma waki unita nadāwut. U kudān waki tākta tawaṅ pek tākaṅ. Tāṅkaṅ tāṅjikaṅrani kudān mebāri mebāri wari wari tāk tākaṅ.
¹⁵ * Uwā āma ātuta buṅep tāk tākaṅ. Upāṅkaṅ buṅep iniken unitā api āyāṅutpāṅ yepmāṅjirek.
¹⁶ * U udegān, kudān waki iniken unitāṅān āyāṅutpāṅ ini terak tāṅpāwak api pewān ahāneṅ.
¹⁷ U kawut! Anutu u siwonṅi pāhap unita bāneṅ tāga iwet tāyat. Tāṅpāṅ Ekāni Anutu ārowani unitāṅo wāpi biṅam kap terak inṅoret tāyat.

8

Anutu ima mebārita kome āma nin nadāṅ nimik tāyak?

- ¹ * Ekāni Māhemnin, wāpka biṅam gāripini gākṅi nikektā kome kuduptagān intājukun itak!

Wāpka biṅam ārowani unita kunum gānaṅ naniktā gāk ganṅoret tākaṅ.

* **7:1:** Sam 31:1, 31:15, 71:1 * **7:3-4:** 1Sml 24:11 * **7:3-4:** 1Sml 24:7, 26:7; Sam 109:4-5 * **7:6:** Sam 35:23, 94:2, 138:7 * **7:7:** Sam 22:27 * **7:8:** Sam 26:1, 43:1, 98:9 * **7:9:** Sam 34:21, 40:2, 94:23; Rev 2:23 * **7:10:** Sam 18:2, 18:30, 97:10-11 * **7:11:** Sam 50:6, 90:9 * **7:12:** Lo 32:41-42 * **7:13:** Sam 18:14, 45:5 * **7:14:** Jop 15:35; Ais 59:4; Jem 1:15 * **7:15:** Sam 57:6 * **7:16:** Sam 140:9-11 * **8:1:** Sam 113:4, 148:13

- 2 * Tänpäkaŋ iwankayetä mäyäk nadawut yänpäŋ nanak pakikät ironironi yawetpäŋ yäwoŋärek täjiri kap terak ganiŋoret täkaŋ.
Teŋjira iwankayetä nadänpäŋ umuntaŋpäŋ man kum api itnen.
- 3 * Tänpäkaŋ Ekäni, näk kunum terak dapun tänpäŋ imaka säkgämän ketkatä täŋ peŋkuno, komepak ba guk komeniken yepmaŋkuno u yabäŋ yawatpäŋ nadawätäk ŋode täk täyat;
- 4 * Anutu, imata gäk äma mewuni ninta nadäwi ärowani täk täkaŋ? Imata ämawebe watä säkgämän it nimik täyan?
- 5 Nin äpani ude itnaŋpäŋ wäpnin biŋam epmäget kudän nitek ude nipmaŋkun. Bureni, imaka päke u kudup yärepmitpäŋ gäkŋa bumik nipmaŋkun.
- 6 * Ude täŋkaŋ imaka kudup ketkatä täŋ-peŋkuno u yabäŋ yawatta nipmaŋkun. Ude täjiri imaka kudup u gämotninken itkaŋ.
- 7-8 Yawakkät tom ägwäri, barak ba imaka imaka gwägu pähap gänaŋ komeni komeni kuŋat täkaŋ u kuduŋtagän äma gämoriken yepmaŋkunotä itkaŋ.
- 9 Unita Ekäni Mähemnin, wäpka biŋam gäripi gakŋi nitektä kome kuduŋtagän intäjukun itak!

9

Anutu täŋo kudän siwoŋi unita bänep täga man

- 1 Ekäni, bänep nadäk-nadäkna kuduŋtä api ganiŋoret täŋpet. Tänpäŋ näk ämawebe gäkä piä tägagämän täk täyan unita api yawet täŋpet.
- 2 * Täŋkaŋ Anutu ärowani, näkä nadäŋ gaminpäŋ oretoret kap tenpäŋ wäpka biŋam api yäpmäŋ ärok täŋpet.
- 3 Gäkä täŋkentäŋ namikta äbäŋjiri iwanayetä gabäŋ umuntaŋ metäŋpen kuk täkaŋ. Metäŋpen kuŋkä maŋ-däpmäŋpäŋ kumäk täkaŋ.
- 4 Tänpäkaŋ yäpmäŋ danik piä täk täyan uwä siwoŋigän täk täyan. Täŋkaŋ näkŋo manna yäpmäŋ daniŋpäŋ momika nämo yäŋ yäŋtären naminŋkun.
- 5 * Gäk guŋ äbot äbori äbori nämo nadäŋ gamik täkaŋ u yebeŋpäŋ äma wakiwaki u kumän däpmäŋ moreŋkun. Täjiri ämawebetä äma udewanita api guŋ tänen.
- 6 Bureni, iwaniye waŋkuŋo ubayäŋ. Inide ude api itnen. Gäk unitäŋo yotpärare yäpi waŋkuŋo unita ämawebetä kome unita täŋguŋ taŋpäŋ nämoinik api nadänen.
- 7 * Tänpäkaŋ Ekäni uwä intäjukun äma inide api it yäpmäŋ ärowek. Uwä intäjukun-inik itkaŋ ämawebe yäpmäŋ danikta pidäm täyak.
- 8 * Tänpäŋ kudän siwoŋi terak api yäpmäŋ daniwek. Ude täŋkaŋ ämawebe kuduŋtagän iniken nadäk siwoŋi terak api yabäŋ yäwarek.
- 9 * Ekäni uwä eŋi kehäromi kubä ude itak. Iwantä äma kubäta tänpäwak tänpänä, äma u Ekäniken päŋku täga irek.
Ba bäräpi kadänikenä Anutuken käbop täga päŋku irek.
- 10 * O Ekäni, äma gäk gabäŋ tarek täkaŋ u kubä mäde nämoinik ut iminŋkuno unita ämawebe mebärika nadäwä tarek täkaŋ uwä gäkä terakgän api yengämä penen.
- 11 * Unita ämawebe, in Ekäni, Saion yotpärareken intäjukun itkaŋ yabäŋ yawat piä täk täyak u wäpi biŋami ininoret täkot!
Epän pähap täk täyak unita ämawebe komeni komeni yäŋahänpäŋ yawet täkot.
- 12 * Bureni, Ekäni uwä äma komi nadäk täkaŋ unitäŋo konäm gerata juku peŋpäŋ nadäŋ yämik täyak. Ude tänpäŋ äma netätä komi u yämik täkaŋ unita kowata tänpäwak täŋ yämik täyak.
- 13 Unita Ekäni, näka waki, butewaki nadäŋ namisi. Iwantä komi ba bäräpi namikaŋ ŋo yabä!
Kumäŋ-kumäŋ dubiniken itat ŋo nämaguri äneŋi täga kaŋ ira!

* 8:2: Sam 44:16; Mat 21:16; 1Ko 1:27 * 8:3: Sam 111:2 * 8:4: Jop 7:17-18; Sam 144:3; Hib 2:6-8 * 8:6: Stt 1:26-28; 1Ko 15:27; Efe 1:22; Hib 2:8 * 9:2: Sam 5:11, 83:18 * 9:5: Lo 9:14; Snd 10:7 * 9:7: Sam 102:12, 102:26; Hib 1:11 * 9:8: Sam 96:13, 98:9 * 9:9: Sam 37:39, 46:1, 91:2 * 9:10: Lo 31:6-8; Sam 37:25, 70:4, 91:14 * 9:11: Sam 107:22 * 9:12: 2Sml 4:11; Sam 9:18, 10:17, 22:24, 37:25; Ais 49:14-15; Hib 13:5

- 14* Ude tänpayäj täno uwä näk päñku Jerusalem nanik ämawebe injamiken itkañ wäpka api ganiñ oreret!
Ba waki keriken nanik nämagurayäj täyan unita oretoret pähap nadäñpäj wäpka api yäpmäj ärowet.
- 15* Tänpäkañ äma guñ äbotken naniktä nintä ärikta awañ äneñkuño upäñkañ ini-tägän awañi gänañ äriñkuñ.
Nin nipmäñitta buñep täñkuño upäñkañ buñep iniken unitä yepmäñitkuk.
- 16* Bureni-inik, Ekäniä äma täño täktäki, kudän siwoñi terak yäpmäj daniñpäj kowata yämik täyak. Täñjirän äma waki uwä iniken kudän wakitä äyäjutpäñ täñpawak täñ yämik täkañ.
- 17* Äma waki komeni komeni Anututa nadäj äwaräkuk täk täkañ unitäño komeniwä kumbani kome ubayäj.
- 18* Tänpäkañ ämawebe tuñumi nämo, täñbute-bute täñpaniwä Ekäniä jop yabäj äwaräkuk nämo täk täyak.
Nämo, äma bäräpi nitek udewani bureni-inik api täñkentäj yämek.
- 19 Unita Ekäni, äbi! Äbä jop yabäjiri komen ämatä ärowani täñ gamineñtawä! Äma nämo nadäj gamik täkañ u kudup yepmañpikañ gäkño man piäken kañ irut. Täñpäj unitäño täktäki kañ yäpmäj dani.
- 20* Ekäni, ude täñjiri kañ umuntäwut. Kehäromika ude yäwoñäreñjiri inita nadäwä äpani-inik kañ täñput.

10

Äma waki täñpani u Anututä kehäromini täga yäpmäj äpek

- 1 Ekäni, komi butewaki ahäj namiñjirän gäk imata nepmañpeñ päñku käböp itan?
- 2* Ekäni, äma waki täñpanita nadä! U ärowani täñpäj äma jopi jäwäri iwan täñ yämiñpäj däpmäñpäj yäwat-kirek täkañ u nämo nadätan?
- 3* Äma waki täñpani uwä iniken bänepi täño gäripi ugän iwatpäñ ärowani täk täkañ. Moner tuñumta nadäñgärip täñpäj Ekäni mäde ut imik täkañ.
- 4* Äma udewanitä nin ärowani yäñpäj Anututa nämoinik nadäj imik täkañ. Nämo, Anututa nadäwä nämo itak bumik yäj nadäk täkañ.
- 5* Täñpäj äma udewani tuñum pähap ikek itkañ kome terak säkgämän it täkañ. Upäñkañ Anutu, äma uwä inita nadäwä ärowani täñpäpäj gäkño бага manta nadäwä äpani täk täkañ ba iwaniyeta udegän yäñärok yäwet täkañ.
- 6* Täñpäj bänepitä ñode nadäk täkañ; Imaka kubätä nin täga nämo täñpän waner. Nin tägäñ api itne yäj nadäk täkañ.
- 7* Äma udewani uwä meniken äma tagwän man yäwet-yäwet unitägän abamañ kuk täkañ. Meberitä jop manman, umun man ba täñpawak man yäk täkañ.
- 8-9* Täñpäj kädet moräkken käböp itpäñ äma siwoñi ba äma kehäromini nämo, jop nadäj däpmäk täkañ, añ komitä käböp itpäñ tom däpmäk täkañ ude.
- 10 Äma wakiinik täñpani uwä äma jäwäri u jirañ yäj nadäñkañ yer yäwat päpmo yepmañpäj ärowani täñ yämik täkañ.
- 11* Täñkañ bänepitä ñode yäk täkañ; Anutu u ninta guñ täñpäj dapuri täñpipik täñkuko unita nin nämo nibäk täyak yäk.
- 12 O Ekäni, gäk akuñpäj äma waki täñpani unita kowata yämi! Täñkañ äma kehäromi paorani ninta guñ täwentawä!
- 13 Anutu, äma waki täñpani imata gäk ganiñ wärät täkañ? Ñode uwä jop nadäk täkañ; Kowata nämo api nimek!

* 9:14: Sam 13:5, 20:5, 35:9 * 9:15: Sam 7:15, 94:23; Snd 5:22, 26:27 * 9:16: Kis 14:31; Snd 5:22 * 9:17: Jop 8:13; Sam 50:22 * 9:18: Sam 12:5; Snd 23:18, 24:14 * 9:20: Sam 62:9; Ais 31:3; Ese 28:2 * 10:2: Sam 7:16, 9:15; Snd 5:22 * 10:3: Sam 94:4; Rom 1:32 * 10:4: Sam 14:1-2, 53:1 * 10:5: Sam 12:5; Ais 26:11 * 10:6: Ais 56:12; Rev 18:7 * 10:7: Jop 20:12; Sam 12:2; Rom 3:14 * 10:8-9: Sam 17:11 * 10:8-9: Sam 17:12 * 10:11: Jop 22:13; Sam 94:7; Ese 9:9

- 14* Upäjkañ Ekäni, gäk äma kädet waki täñpani u yabäk täyan. Äma udewanitä komi niniñirä nibäj äwaräkuk nämo täk täyan.
Unita äma kehäromini nämo, gäkä täñkentäj nimi yäjppäj gäkgän gabäj tarek täkañ. U imata, gäk kubä-tägän äma jopi jäwäri täñkentäj yämik täyan.
- 15 Unita Ekäni, gäkä äma waki täñpani täño kehäromi yäyomägaťpäj kowata komi kañ yämi!
- 16* Ekäni gäk intäjukun-inik it yäpmäj päñku pen api it yäpmäj ärowen, paot-paotka nämo.
Unita äma gäka nämo nadäj gamik täkañ u yäwat kireñpewi kañ kuñtäñpä kut!
- 17* Ekäni, gäk äma jäwäri täño yäjapik man nadäj yämiñpäj bänepi täñ-täpäneñ yämiñiri säkgämän api itneñ.
- 18* O Ekäni, ironj kodäjanikät äma bäräpi nadäwani unitäño yäjapik man nadäj yämiñpäj komi nadäk täkañ u dätäreñ yämik täyi.
Ude täñjiri komeñ ämata äneñj nämo api umuntäneñ!

11

Äma kubätä Anututa nadäkinik täñkuk

- 1-2* * Umuri kubä ahäj namiñjirän Ekänitä watä it namän yäjppäj uken kuk täyat.
Unita notnapak, imata guñtä-yäj ñode näwetan? Ai! Metäñpeñ ku! Äma waki täñpanitä äma siwoñj däpmäkta biñmäj uraniken käbop itkañ kuwek gwäjikañ u nämo yabätan? Gäk barak umuritä-yäj metäñpeñ pom udu ku! yäj man ude imata näwetan?
- 3* Yäke! Äma kuduptagäntä kädet siwoñj mäde ut imäwä äma siwoñj jide täneñ? Käwep api metäñpeñ kuneñ.
- 4* Upäjkañ nähä nämo api metäñpeñ kwet! Nämo, Anutu ini kudupi tähaken itkañ dapun täñ itak.
Kunum gänañ mañjtkañ intäjukun-inik it niniñpäj äma täño täktäki u kuduptagän yabäjppäj-nadäk täyak.
- 5* Ekäni ini äma siwoñj ba äma waki täñpani yäpmäj daniñpäj äma бага mani nämo buramik täkañ unita kokwawak pähap api pewän ahäj yämek.
- 6* Ude täñpäj kädäp mebet komigämän upäj piñ yabat-pewän komi bumta api nadäneñ. U imata, kowata udewani yäpmäkta biñam täkañ ubayäj.
- 7* Täñpäkañ Ekäni ini uwä siwoñj unita äma siwoñj kuñjaranita gäripi nadäk täyak.
Äma Ekäni täño meni jinom iwatpäj kuñat täkañ uwä Ekäni iñami api käneñ.

12

Äma kubä Anututä täñkentäj imikta yäjapik man yäjñkuk

- 1* Ekäni, äma siwoñj kubä nämo inik itak. Ba äma man bureni yäwani kudup paotkañ unita äbä täñkentäj nimiñi!
- 2* Ämawebe kuduptagäntä noriye bänepi ärikta jop täñyäkñjarani täk täkañ.
- 3 Unita Ekäni, gäk äma ätu jop yäj-yäkñatpäj waki kädet terak yämagut täkañ ba ärowani täk täkañ uwä meni teñpiñj yämi!
- 4 Äma udewanitä ñode yäk täkañ; Nin äma ätu jop yäj-yäkñatpäj imaka yäpmäkta gäripi nadäk täkamäj u täga api yäpne.
Ba man yänayäj nadäñpäjäh udegän täga api yäk täne yäk. Ude täñjitna äma kubätä täga nämo niniñ bitnäwek yäj yäk täkañ.
- 5* Ude yäk täkañ upäjkañ Ekäniitä ini ñode yäyak; Eruk täga! Näk ärewayäj! Ämatä äma jäwäri yäpmäj äpäñpäj komi piä yämiñirä yäjñkähän-kähän yäj itkañ u nadätat.
Äreñpäj säkgämän itta gäripi nadäk täkañ u täñkentäj yämiñjira udegän api itneñ yäk.

* **10:14:** Sam 68:5; 2Ti 1:12; 1Pi 4:19 * **10:16:** Sam 145:13; Jer 10:10; Dan 4:34; 1Ti 1:17 * **10:17:** Kis 22:23; Sam 9:12 * **10:18:** Sam 82:3; Ais 11:4 * **11:1-2:** Sam 2:12, 121:1 * **11:1-2:** Sam 7:12, 37:14, 64:3-4 * **11:3:** Sam 87:1, 119:152 * **11:4:** Mai 1:2; Mat 5:34 * **11:5:** Stt 22:1; Sam 34:19; Jem 1:12 * **11:6:** Sam 75:8; Jer 4:11-12; Ese 38:22 * **11:7:** Sam 7:9-11, 16:11, 33:5 * **12:1:** Ais 57:1; Mai 7:2 * **12:2:** Sam 41:6; Jer 9:8; Rom 16:18 * **12:5:** Sam 10:18, 34:6, 35:10; Ais 33:10

- 6 * Ämawebe, in nadäkañ? Ekänitä täñkentäñ nimikta man kehäromi yäñkuko uwä man bureni-inik yäñkuk. Man yäk täyak u siliwa mobä kädäpken iñjipewä kodaki paki-inik äworek täkañ udewani.
- 7 * Unita Ekäni, watä säkgämän kadäni kadäni it niniñiri iwantä nidäpñetawä.
- 8 * U imata, äma waki bämopiken itkamäñ. U kudup kädet wakita tägagämän yäñ nadäk täkañ.

13

Äma kubä Anututä äneñi nadäñ imikta yäñapik man yäñkuk

- 1 * Ekäni, kadäni jidegän äneñi api nadäñ namen? Gäk näka mäde kadäni károñi api ut namen ba? Kadäni jidegän nadäñ namiñiri injamka äneñi api gabäwet?
- 2 Kadäni jidegän bäräpina ño api ketäreñ namen? Butewaki pähap nadäñ itat ño kepma bipani jide nadäñ yäpmäñ kuñira api paot namek? Kadäni jidegän täñkentäñ namiñiri iwanaye gämoriken nämö api iret?
- 3 * Ekäni, gäk näkño Anutuna unita yäñapik manna ño nadäñ namiñpäñ butewaki nadäñ nami. Täñpäñ kehäromi namiñiri nämö api paoret.
- 4 * Iwanaye yabä kätäñiri nintä irepmitkamäñ yäñpäñ nabäwä mañ parira oretoret nämö täneñ.
- 5 Upäñkañ ude nämö! Gäk nadäñ namikinik täk täyan unita nadäkinik täyat. Butewaki nadäñpäñ täñkentäñ namayäñ täyan unita oretoret täñ gamitat.
- 6 * Bureni Ekäni, gäk näka säkgämän täñ namiñ yäpmäñ äbuno unita kap tenpäñ wäpka api ganiñ oreret.

14

Äma waki täño täktäk

- 1 * Äma Anutu nämö itak yäñ yäk täkañ uwä guñ bureni-inik! Äma udewani bänepi kábäñ täwani. U kudän waki mebäri mebäri täk täkañ. Kubätä kudän täga kubä nämöinik täk täyak.
- 2 * Nadäkañ? Ekänitä kunum terak ununitä etä päpä dapun pärewat täk täyak. U äma nadäwä tumbäpäñ Anutu kañ-ahäkta piäni täñpani udewani ätu itkañ ba nämö yäñ nadäñpäñ yabäñ ahäkta dapun pärewat täk täyak.
- 3 * Upäñkañ nämö, kudup u kädet siwoñi irepmit moreñpäñ kädet waki täñpanigän. Uken nanik kubätä kudän täga kubä nämö täk täyak. Nämöinik.
- 4 * Unita Ekänitä ñode yäyak; Jide? Ämawebe u nadäk-nadäki nämö? U jop orek patkañ näkño ämawebenaye uken täñyäkñatpäñ kubota täñ yämik täkañ. Ude täñkañ näkken yäñapik man kubä nämöinik yäk täkañ.
- 5 Upäñkañ Anututä ämawebeniye ukät itkentäk-inik täyak unita äma waki täñpani unita imaka umuri-inik kubä api ahäñ yämek.
- 6 * Äma waki uwä äma äpani jopi täño piä tawañ kañkañ yäniñ wärät täkañ. Upäñkañ Ekäni uwä äma äpanita watä it yämik täyak.
- 7 * Eruk, Isrel ämawebe täñkentäñ yämikta Ekänitä äma kubä Saion nanik kañ pewän äbän yäñ nadätat. Ekänitä ude täñjirän äneñi säkgämän itnayäñ täkamäñken uken oretoret pähap api nadäne!

15

Kädet siwoñi Anututä gäripi nadäk täyak

- 1 * Ekäni, kudupi yotkaken äma jidewanitä täga ärowek? Ba kudupi yotpärarekaken äma jidewanitä kadäni károñi täga it yäpmäñ ärowek?
- 2 * Eruk, nadätat, äma ñodewanitä Anutu injamiken täga it yäpmäñ ärowek;

* 12:6: Sam 119:140; Snd 30:5 * 12:7: Sam 37:28, 97:10 * 12:8: Sam 55:10-11 * 13:1: Jop 13:24; Sam 88:14; Ais 59:2 * 13:3: Jem 4:15 * 13:4: Sam 25:2, 35:19, 38:16 * 13:6: Sam 116:7, 119:17 * 14:1: Sam 10:4, 53:1 * 14:2: Sam 33:13, 102:19 * 14:3: Rom 3:10-12 * 14:4: Ais 64:7; Jer 10:25; Amo 8:4 * 14:6: Sam 9:9, 142:5 * 14:7: Jop 42:10; Sam 53:6, 126:1 * 15:1: Sam 23:6, 24:3, 27:4, 61:4 * 15:2: Ais 33:15; Sek 8:16; Efe 4:25

Äma, Anutu täño manta gäripi nadänpäj kädet siwoņigän iwarani u. Ba äma kadäni kadäni man bureniġän yäk täņpani u.

3* Äma udewanitä noriye täño wäpi jop man terak nämo yäpmäj äpek. Ba noriyeta imaka wakiwaki nämo täņ yämek. Ba äboriye bämopiken yäj-yäkjarani man kubä nämoinik yäwek.

Anututä äma udewanita gäripi nadäk täyak.

4* Äma udewanitä äma wakiwaki täņpanita gäripi nämo nadäk täyak. Nämo! Ämawebe Anutu täño kädet siwoņi iwat täkaņ unitagän oraņ yämik täyak.

Äma udewanitä imaka api täņpet yäj yäwani ugän iwatpäj täk täyak. Iniken mani u iwatpäj täņjirän bäräpi mebäri ahäj imäpäj waweko upäņkaņ gwäk pimiņpäj mani ugän iwatpäj täņpek.

5* Äma udewanitä kädet siwoņi ŋode täk täyak; Äma ätuta moner yämiņkaņ yäwerek; Kowata kämi kaņ namut yäk. Eruk ude yäwerekopäj kowata imikimik kadänikenä jide yämeko udegän yäpek, u irepmitpäj nämo.

Täņpäj äma udewanitä man käbeyäken man bureniġän yäwek. Täņpäkaņ äma ätuwä noriye manken yepmakta jop manman yäk täkaņ. Upäņkaņ äma siwoņitä kädet udewaniwä nämoinik täņpek.

In nadäkaņ? Äma kädet tägatäga udewani iwat täkaņ uwä paot-paotta biņam nämo täkaņ.

16

Äma kubätä Anututa nadäj imikinik täk täyak

1* Anutu, näk nadäj gamikinik täk täyat unita gäk watä säkgämän it namik täyi!

2 Näk Ekäni ŋode iwetkut; Ekäni, gäk näkņo intäjukun ämana. Imaka tägatäga näkken itkaņ u gäkņo ketka terak nanik-tägän äbäk täkaņ yäj iwetkut.

3* Ämawebe Ekänita nadäkinik täk täkaņ udewaniät itta gäripi nadäk täyat.

4* Upäņkaņ ämawebe mäjo wära nadäj yämik täkaņ uwä komi api nadäner. Nähä mäjo wärata ärawa nämoinik api täņ yämet. Ba wäpi menaken nämo api irek. Nämoinik!

5* Imaka imaka päke itkaņ ŋonitä näka watä nämo it namik täkaņ. Ekäni, gäk kubä-tägän watä it namik täyan. Täņpäkaņ imaka imakata wäyäkņek täyat uwä gäkägän namik täyan.

6* Gäk watä säkgämän it namiņiri näk kome terak ŋo gäripi nitek it yäpmäj äbätat. Näk imaka kubäta nämo wäyäkņek täyat.

7* Unita Ekänina wäpi biņam yäpmäj akutat. Imata, uwä kädet siwoņi kuņatta nepmäņit näwat täyak. Täņpäj bipani imaka, Ekänitä nadäk-nadäk siwoņi näwetpäj näwoņäreġ täk täyak.

8* Täņpäkaņ Ekänita guņ taņpäj nämo kuņat täyat. Nämo, Ekäni uwä dubinaken it täyak unita imaka kubätä täņyäkņat-pewän umuntaņpäj täga nämo kwaiwet.

9* Unita bänepna pidäm taņjirän oretoret pähap nadäk täyat. Täņkaņ imaka kubäta nämoinik umuntak täyat.

10* Täņpäkaņ Ekäni, gäk watä säkgämän it namik täyan. Ude täņjiri näk kumäj-kumäj komeken nämo api kwet. Gäkņo piä ämaka täga näk, nabäj äwaräkuk täņjiri kumäjpäj jop nämo api parawet.

11* * Täņkaņ gäkņa-tägän kädet gäripi nadäk täyan u näwoņäreġ täyan.

Täņjiri gäk dubikaken itkaņ bänep oretoret terak kuņat täyat uwä tärek-täreki nämo!

* 15:3: Kis 23:1; Sam 28:3, 50:20 * 15:4: Jos 9:18-20; Het 11:35; Apos 28:10 * 15:5: Lo 16:19; Ese 18:8 * 16:1: Sam 7:1, 17:8 * 16:3: Sam 101:6, 119:63 * 16:4: Jos 23:7; Sam 32:10, 106:37-38 * 16:5: Sam 23:5, 119:57, 125:3; Kra 3:24 * 16:6: Jer 3:19 * 16:7: Sam 73:24, 77:6 * 16:8: Sam 27:8, 73:23 * 16:9: Sam 13:5, 30:12, 108:1 * 16:10: Sam 49:15, 86:13; Apos 13:35 * 16:11: Sam 36:7-8, 43:4 * 16:11: Apos 2:25-28

17

Äma kubä Anututä watä it namän yänpäj gera yäjuk

- 1 Ekäni, gäkken gera yäjira nadäj namisi! Kädet siwoņi iwat täyat unita nadäj bäräpna gäkken yäpmäj äbäjira täj kentäj nami. Gäk yäjgäkjatta nämo yäyat unita yäjapik manna ŋo nadäj namisi.
- 2 Näk nadätat, dapunka päraņi-inik unita kudän siwoņi u kudup kaņpäj nadäwi tärek täkaņ. Unita iwan inamiken äma siwoņi yäj api yäjäreņ namen.
- 3 * Bänep nadäk-nadäkna kudup kawi tärek täyak. Bipani bipani nabänpäj-nadäk täyanken nadäk waki kubä nämo kaņ-ahäk täyan. Imata, näk man waki, äma ätutä yäk täkaņ ude nämo yäk täyat.
- 4 Gäkņo man ugänpäj buramiņpäj äma tänpäwak kädet kudän unita mäde ut imik täyat.
- 5 * Gäkņo kädet siwoņi nämo irepmiņpäj wari wari ugän iwat täyat.
- 6 O Anutu, gäkken yäjapiņira nadäj namik täyan. Unita apiņo gäkken gera yäkgän täjira juku peņpäj nadäj namisi.
- 7 * Dubikaken irira iwanayeta yänpäj watä säkgämän it namik täyan unita Anutu, nadäj namikinik täk täyan u kwawak pewi ahäwäpäj iwan keriken nanik nämagut.
- 8-9 * Dapunka mujipta watäni it täyan udegän näka watä it namisi. Äma waki täjpanitä näk nutta itgwäjineņo udetä nämagut päņku jirokka gäriņ käbop nepmaņsi.
- 10 * Äma udewani äma ätuta butewaki nämo nadäj yämik täkaņ. Meni jinomkenä gup yäpmäj ärokärok man unitägän abäk täkaņ.
- 11 U näwarän täjkä nabäj ahänpäj nutta yewa täkaņ. Ude täjkaņ näk tänpäwakta pidäm taņpäj itkaņ.
- 12 Äņ ägwäri tom yenayäj pidäm taņpäj it täkaņ ude näk neņpäj kwinit äwatta nabäj nawat itkaņ.
- 13 Unita Ekäni, äbi! Äbä täj kentäj namiņpäj iwanaye däpmäj yäwat kireņpäj unitäņo kehäromini yäpmäj äpäsi. Päip bohamka u yäpmäj päbä ämik tänpäj äma waki keriken nanik nämagut.
- 14 Bureni Ekäni, äma kome terak ŋo imaka täpuri kubäta nämo wäyäkņek täkaņ u keriken nanik nämagut. Komi piä yämikta yäwani yäj yämiņkuno u yäniņ kiresi. Komi piä uwä yeritä yerita pen kaņ yäniņ kire!
- 15 * Tänpäkaņ nähä waki nämo täņpani unita kämi gäkkät kowat kawän bureni api täde. Täņkaņ däpmon terak naniktä akuņpäj dubinaken itan yäj nadänpäj bänep oretoret pähap tokņek api nadäk täņpet.

18

Devittä iwaniye yärepmitpäņ oretoret täjku

Ekäni tä Devit, Sol ba iwaniye ätu keru terak nanik imaguränpäj kap ŋo teņkuk.

- 1 O Ekäni, gäk näkņo kehäromina unita gäka gäripi pähap inide kubä nadätat!
- 2 * Gäk näkņo watä ämana, mobä yewa ude it namitan. Bureni, Anutunatä ude täj kentäj namiņirän gupna koreņpäj säkgämän it täyat. U kurepä ude itpipiņ namik täyak. Unitä itkentäj namiņirän iwantä täga nämo nutneņ.
- 3 Näk Ekäniken gera yäjira nadäj namiņpäj iwan keriken nanik nämagut täyak. Unita Ekäni iniņ orera!
- 4 * Kumäj-kumäj täņo yentä kwasikotpäņ nepmaņkuņ. Tänpäwak täņo kehäromitä näk uwäk taņpäj nepmaņkuk.
- 5 Bureni, kumbani kome täņo yentä pädät tänpäj nepmäj irirän awaņtä näk nepmäņjitta buņeptä-yäj itsämbuk.
- 6 * Upäņkaņ bäräpina u gänaņ Ekäni Anutuna uken täj kentäktä gera yäjku. Täj kentäktä ude yäjira ini kudupi yotken itkaņ gera kotäkna ba konäm butewakina nadäj namiņkuk.
- 7 Nadäj namiņirän kome bärom tänpäj kwaiņkuk. Jop puningän nämo, mebäriken umu imaka, kwaiņkuk. U imata, Anututä iwanayeta kokwawak nadäņirän ude uwä ahäņkuk.

* 17:3: Sam 16:7; Sek 13:9; Mal 3:2-3; 1Pi 1:7 * 17:5: Sam 119:133 * 17:7: Sam 31:21 * 17:8-9: Lo 32:10; Sam 91:1, 91:4; Sek 2:8; Mat 23:37 * 17:10: 1Sml 2:3; Jop 15:27; Sam 73:7 * 17:15: Sam 4:6-7, 16:11; 1Jo 3:2 * 18:2: Hib 2:13 * 18:4: Sam 116:3 * 18:6: Jna 2:5-7

- 8 Injami gäriñ gänañ nanik gupe yäñ täñpän äpuñ. Täñpäj meni gänañ nanik täñpawak kädäp mebet gäyek ikek aneñ täñpän abuñ.
- 9 Ude täñkañ kunum yäpmäj weñpewän kukñi kukñi kuñjirän gubam kubiri pähap terak yenñtäñ äpuk.
- 10 * U imaka kunum gänañ nanik piri nitek uterak mañitkañ ukenode äpuk. U bäräñek-inik äpuk, mänit täño piri mämä terak yäñ.
- 11 U bipmäj uranipäj tek ude uwäk täñkuk. Gubam tobori tobori ume nitek it gwäjin imiñkuñ.
- 12 Kädet täwit imikta yäpätä gubam kubiri u gänañ madäj kireñtäñ äbäñjirän mim ba kädäp mebet kome terak mañkuñ.
- 13 Täñpakañ Ekänitä iromanñtä-yäñ kunum gänañ kärkeñjirän Ekäni Ärowani-inik unitäño man kotäk nadäñkuñ.
- 14 Täñkañ äñini yäpä ude, gwäjin täñpän äbäñjirä iwaniye ämet täñpä kuñkuñ.
- 15 Ekäni kokwawak täñpäj iwaniye yabäj yäñpäj yabäj kärkeñkuk-ken gwägu pähap kawuk tañjirän kome mebari kwawak patkuk.
- 16 Ude täñpäj Ekänitä punin unu naniktä näk nepmäñitta kewatpäj ume gwägu käreñjiken nanik wädäñpäj nepmañkuk.
- 17 Burenä, äma näka kokwawak täñpani, kehäromini näkä yärepmiñañi nämo u keriken nanik nämagutkuk.
- 18 Iwanaye u bäräpi terak irira äbä nutnayäj täñjirä Ekänitä itpipiñ naminjuk.
- 19 * Wakiken-inik itkuro upäñkañ bänepna gämäni-inik yäñ nadäñpäj unita wakiken nanik nämagutkuk.
- 20 * Ekänitä näk kädet siwoñi täk täyat unita gwäki säkgämän namik täyak. Näk momina nämo unita iron täñ namik täyak.
- 21 Näk Ekäni Anutuna unita mäde nämo ut imiñpäj unitäño бага mani buramiñpäj iwat täyat.
- 22 Baga mani kudup iwatpäj unitäño man käderi kubäta peñawäk nämo täk täyat.
- 23 U injamiken momina nitek nämo it täyat. Waki kubä täñpet yäñpäj nadäñit nadäñit kuñat täyat.
- 24 * Injamiken näk momina nämo, siwoñi kuräki-inik kuñat täyat unita gwäki säkgämän udegän namik täyak.
- 25 * Unita Ekäni, ñode nadätat; Äma nadäj gamikinik täñpäj nämo gepmak täkañ unita kowata udegän nadäj yämiñpäj orañ yämik täyan. Täñpäj äma siwoñi kuñat täkañ unita kudän siwoñigän täñ yämik täyan.
- 26 Täñpäj äma bänep paki kuräki-inik kuñat täkañ unita kudän tägagän täñ yämik täyan. Täñkañ äma waki täk täkañ unita iwan täñ yämik täyan.
- 27 * Täñpakañ ämawebe äpani kuñat täkañ u täñkentäj yämik täyan. Täñkañ äma inita nadäwä ärowani täñpäpäj kuñat täkañ u mäyäk yämik täyan.
- 28 * O Ekäni, bipmäj urani näk uwäktäj äyäjütak u iwat kirekta topän ijin-yäñeñ namik täyan.
- 29 Burenä, kehäromi namiñjiri iwanaye täga däpmäñpäj yawat kirewet. Ba unitäño kehäromi täga yäpmäj äpet.
- 30 * Unita ämawebe, ñode yäñjira nadäwut; Yawe Anutu ñowä täktäki säkgämän, man yäk täyak u bureniñgän ahäk täkañ. Uwä äma watä it nimän yäñ nadäñpäj uken kuk täkañ unita kurepä ude it yämik täyak.
- 31 * Ekäni kubä unitägän Anutu. Ba Anutu unitägän nin gärañ itpäñ täñkentäj nimik täyak.
- 32 * Anutu unitägän kehäromi namik täyak, ba kädet kuñat-kuñatnaken watä säkgämän it namik täyak.
- 33 * U tägaken ba geñjiken kuñatta kuroñna täñpidäm tañ namiñjirän kwamäktä-yäñ pidämigän kuñat täyat.

* 18:10: Sam 104:3 * 18:19: Sam 31:8, 118:5 * 18:20: 1Sm 24:19 * 18:24: 1Sm 26:23 * 18:25: Sam 25:10, 31:23, 37:28, 40:11, 89:24 * 18:27: Sam 101:5; Snd 6:17 * 18:28: Jop 29:3 * 18:30: Sam 17:7, 119:140; Dan 4:37 * 18:31: Lo 32:31, 32:39; 1Sm 2:2; Ais 45:5 * 18:32: Sam 91:2 * 18:33: Lo 32:13; Hab 3:19

- 34 Tånkañ ämik täkta tänpån-näwoñärek täyak unita ämik kadäniken äpa kehäromi täga gwäjiwet.
- 35 Ekäni, watä it naminpån wakiken nanik nämagut täyan. Ketka kehäromitä mehamtäñ naminpån watä it naminjiri säkgämän, wäpna biñam nিকে it täyat.
- 36* Gäk kädet säkgämän täwit naminjiri kuñat täyatken yewa kwäpån nämö mañnut täkañ.
- 37 Nämö, iwanaye gwäk pimiñpån yawat kireñkä yepmäñitpån däpmäñ-äñan täñkañ it täyat.
- 38 Tånkañ akukta nämö, bumta däpmäñpån yepmañpa gämotnaken it täkañ.
- 39 Bureni Ekäni, gäk ämik täkta kehäromi naminjiri iwanaye täño kehäromi yäpmäñ äpån morek täyat.
- 40 Ba gäkä tänpewi iwanaye näka umuntañpån metäñpeñ kuñtäñpä kuk täkañ. Bureni, äma kokwawak täñ namik täkañ u täñpawak täkañ.
- 41 Ude täñjira täñkentäkta konäm gera täk täkañ upäñkañ kubätä nämö täñkentäñ yämik täyak. Ba Ekäniken gera yäk täkañ upäñkañ kowata nämö yäñiñ-yäk täyak.
- 42 Nämö, näk yeñ kokoyäñ-pewa keñkeñ äworeñjirä mänittä piäñ äreyäñ täñpån kuk täkañ. Ba okä kädetken nanik ude äma u terak yeñtäñ kuk täyat.
- 43 Bureni Ekäni, äma äbot peñawäk täñpani u keriken nanik nämagutpån guñ äbot yabäñ yäwatta iwoyäñpån nepmañkun.
Ude täñjiri äma bian nämö nadäñkuro u apiño näkño watä piä ämanaye ude itkañ.
- 44-45 Täñpån man yäñjira äma kubäken naniktä umuntañpån kwaiñkañ käbop irani uken nanik kwawakgän ahäñkañ gwäjiñ äpmon namik täkañ. Ude täñkañ manna buramik täkañ.
- 46 Unita ñode yäwa; Ekäni itak! Täñkentäkna iniñ orerut! Anutu waki keriken nanik nämagurani unitäño biñam yäñahäwut!
- 47* U imata, iwanaye yärepmita kehäromi namik täyak. Täñpån äma äbori äbori täño kehäromi yäpmäñ äpäñpån gämotna-kengän yepmak täyak.
- 48 Bureni Ekäni, iwanaye yärepmita kehäromi namik täyan. Täñkañ watä it naminjiri täñpawak äma komi komitä nämö nut täkañ.
- 49* Unita äma äbori äbori bämopiken kap terak yäñ-teñpån api ganiñoret täñpet.
- 50 U imata, Anututä Dewit näk, intäjukun ämani itta iwoyäñkuk. U kehäromi naminjirän iwanaye kudup yärepmit morek täyat.
U kadäni kadäni nadäñ namikinik täk täyak. Ba kämiwä yerinayeta udegän tärek-täreki nämö api nadäñ yämik täñpek.

19

Anutu täño ket kudän ba meni jinom täño biñam man

- 1* Kunumtä Anutu täño wäpi biñam jidewani yäñ u kwawak pewän ahäk täkañ! Imaka imaka kudup kunum terak naniktä keru kudän säkgämän-inik u kwawak niwoñärek täkañ!
- 2* Kepma kubäkubätä yäpurärätpån yäpurärätpån pen yäñahäk täyak. Ba bipanitä udegän täk täyak.
- 3 Bipani kepma yarä uwä man yäkyäkta meni nämotä man kwawak yäñjirän jukuntä nämö nadäk täkamäñ.
- 4* Upäñkañ biñam man yäñpewän komeni komeni, yotpärare kubäkubä kuñ morek täyak.
Täñpakañ kunum terak Anututä enji kubä edap dapurita täñ imiñkuk.
- 5 Täñkuko unita edap dapuritä ñode täk täyak; Äma gubañi kubätä webeni käwayäñ oretoret terak enji gänañ naniktä äpamañ kweko ude abäk täyak. Ba äma kubä närepmirek gärepmirek-ken bäräñekta pidämtak täyak ude täk täyak.
- 6* Edap dapuri u pom kuñji käda naniktä abämañ kumañ kuñji udude äpmok täyak. Imaka kubätä unitäño ägonita käbop täga nämö irek.
- 7* Täñpakañ Ekäni täño бага man uwä siwoñi-inik. Unitä bänep nadäk-nadäknin täñ-kodaktak täyak. Täñkañ Ekäni täño man unita nadäñitna bureni-inik täk täyak. Unitäño man kubä pära nämö täk täyak. Unitä äma nadäk-nadäki täpuri unita nadäk-nadäk täñ Anutuken nanikpån yämik täyak.

* 18:36: Snd 4:12 * 18:47: Sam 94:1 * 18:49: Rom 15:9 * 19:1: Sam 8:1, 50:6; Rom 1:19-20 * 19:2: Sam 74:16, 139:12 * 19:4: Rom 10:18 * 19:6: Sam 113:3 * 19:7: Sam 119:130

- 8* Täñjirän Ekänitā man tägagāmān u yāñpāj niwoñārek täñjirän oretoret tāk takamāj. Täñkañ Ekāni tāño man kädēt u kudupi säkgāmān-inik unita āmawebe nadāk-nadāki täñpirārek tak täyak.
- 9* Täñpākañ Ekāni orañ imikimik kädēt u kädēt säkgāmān. U tārek-tāreki nāmo it täyak. Täñpāj Ekänitā ini kädēt nintā iwatpāj tākta yāñpāj niwet täyak u siwoñj bureni-inik.
- 10* Ekāni tāño man u gol säkgāmān-inik u irepmetak unita man unita gāripi pāhap nadāk tākāna! Uwā gāripi-inik, tom gākñj tāño gāripini irepmit moretak.
- 11* Bureni Ekāni, gākño man u jukuman tāga niwet täyak. Āmawebe u buramiñpāj iwat tākañ uwā kowata tāga ahāj yāmik tākañ.
- 12* Upāñkañ Ekāni, āma kubātā iniken momi kuduptagān tāga nāmo kañpāj nadāwān tārenej. Unita momi ātu kābop itkañ unita nāmo nadātāt u ārut nami!
- 13* Ārut namiñpāj watā it namiñjiri momi nadāj parit wari täñpetawā! Ude nāmo täñ namiwā momi unitā intājukun täñ namiñjirān unita watā piā täñ imetta! Unita watā ude it namiñjiri siwoñj-inik itkañ gāk māde ut gamettawā.
- 14* Täñpākañ Ekāni gāk kābop irit mobā kāwutna, ba täñkentāk āmana bureni! Unita näkño gāripna tañj uwā ñode yāñahātāt; Mena jinom, nadāk-nadākna kañ kawi tāgawut yāñ nadāk täyat.

20

Āma kubātā intājukun āmata yāñpāj Anutuken gera yāñkuk

- 1 Intājukun āmanin, gāk bārāpi terak irayāj tāno uwā, Ekāni, Jekop tāño Anututā täñkentāñ gamiñpāj watā it gamik täyon!
- 2 Anutu u Saion komeken itak. Itkañ ini tāha gānañ nanik täñkentāk tāga ganiñ kirek täyon.
- 3 Iniñ oretta gupe kābāñj nikek iñj imayāj tāno ba bānep tāgata bānep iron peñ imayāj tāno unita gāripi nadāj gamik täyon.
- 4* Imaka imaka bānepkatā gāripi pāhap nadāk täyan u ganiñ kirek täyon. Ba täñkentāñ gamiñjirān nadāk-tawañ pewayāj tāno u bureni säkgāmān kañ ahāwān!
- 5* Ude täñkentāñ gamiñjirān iwan tāño kehāromi yāpmāj āpayāj tāno uken nin oretoret pāhap täñpāj Anutunin api iniñ oretne! Täñpākañ Ekänitā yāñapik manka kudup nadāj gamik täyon.
- 6 Eruk, nāk nadātāt! Ekänitā intājukun āma ini iwoyāñpāj tewani u täñkentāñ imik täyak. U kunum gānañ itkañ yāñapik mani nadāj imik täyak. Täñkañ kerī kehāromitā täñkentāñ imiñjirān iwaniye tāño kehāromi yāpmāj āpāk täyak.
- 7* Täñpākañ āma ātu āmik tāño tuñum kehāromi kehāromi unitagān nadākinik kehāromi tāk tākañ. Upāñkañ ninā Ekāni Anutunin unitāño kehāromita nadākinik tāk takamāj.
- 8 Āma udewani tāño kehāromi kudup paorākañ api mañ-patābotnej. Upāñkañ ninā akuñpāj kehārom tañpāj api it yāpmāj kune.
- 9 Ekāni, gākken gera yānayāj tākamāñken uken nadāj nimiñpāj intājukun āmanin täñkentāñ imiñjiri iwaniye tāño kehāromi kudup kañ yāpmāj āpāj morewān!

21

Isrel tāño intājukun āmatā Ekāni wāpi iniñ oretkuk

- 1 Ekāni, intājukun āmata kehāromi imiñjiri iwaniye tāño kehāromi yāpmāj āpāj moreñkuko unita oretoret tāk täyak.
- 2 Imaka bānepitā gāripi pāhap nadāñpāj unita gākken yāñapiñkuko u imiñkun.
- 3 Gāk not täñ imiñpāj iron tañj täñ imiñkun. Täñkañ wāpi biñam kwawak niwoñārekta gwāpā golpāj täñpanipāj āhāt imiñkun.
- 4* U irit kāroñj itta gākken yāñapiñkuko u nadāj imiñjiri udegān kadāni kāroñj it yāpmāj abukotā pen api it yāpmāj ārowek.
- 5 Täñkentāñ imiñjiri iwan tāño kehāromi yāpmāj āpuko unita wāpi biñam ikektā tañj itak. Wāpi biñamkāt kehāromi u gākñā imiñkun.
- 6* Gāk iron pāhap täñ imik täyan u paot-paori nāmo, pen api it yāpmāj ārowek. Ba dubiniken

* 19:8: Sam 12:6, 36:9, 119:128 * 19:9: Sam 119:138, 119:142 * 19:10: Sam 119:72, 119:103, 119:127 * 19:11: Sam 17:4 * 19:12: Sam 40:12, 51:1-2, 90:8 * 19:13: Sam 18:32, 25:11, 119:133 * 19:14: Sam 18:2, 31:5, 104:34 * 20:4: Sam 21:2 * 20:5: Sam 9:14, 60:4 * 20:7: Sam 33:16-17; Snd 21:31; Ais 31:1 * 21:4: Sam 61:5-6, 91:16 * 21:6: Sam 16:11, 45:7; Apos 2:28

iriri unita oretoret pähap täk täyak.

- 7* O Ekäni täjppämorek mähe mi, intäjukun äma u gäka nadäkinik täk täyak. Gäk nadäj imikinik täk täyan unita kehäromigän api irek.
 8 Ude täjkanj iwankaye kokwawak nadäj gamani u kuduptagän yäpmäj äpäjppäj gäkñja gämotka-kengän api yepmañpen.
 9* Täjppäkanj Ekäni, gäkä kwawak ahäwayäj täyanken uken kädäp mebet tañitä imaka imaka iñjñpewä paot täkanj ude iwan u kudup api däpmäj paoren. Bureni, kokwawak tañi nadäj yämiñpäj däpmäjpäñ kädäptä kudup iñjñpewi api paotneñ.
 10 Täñjiri unitäño yeri kubä nämo api irek. Nämo, u kuduptagän api däpmäj morewen.
 11* Äma udewanitä waki täj gamikta yäppäj-nadäk täk täkanj upäjkanj täga nämo tänen.
 12 Nämo, kuwek gwäjñjñpewi yäwarirän api metäjpeñ kunen.
 13 O Ekäni, gäk kehäromika nitek unita wäpka biñam kap terak ganiñoret yäpmäj api kune!

22

Äma kubä komi nadäjppäj Anutuken konäm gera täjñkuk

- 1* Anutuna, Anutuna, imata nepmañtan? Imata ban itkanj konäm kähänna nämo nadäj namitan?
 2* Wäral Anutuna, näk kepma konäm kähän yäjira kowata nämo naniñ yäk täyan. Ba bipani udegän ehutpäñ gäkken gera yäjira nämo nadäj namik täyan.
 3 Upäjkanj näk nadätat; Gäk Anutu kudupi intäjukun iriri Isrel naniktä gäk wäpka yäpmäj akuk täkanj.
 4* Täjppäj bian äbekniye oranijetä irit kuñat-kuñari gäk ketka terak peñpeñ kuñarirä täñkentäj yämik täñkunonik.
 5 Uwä gäkken yäjapiñirä iwan keriken nanik yämagut täñkunonik. Täñjiri gäka nadäkinik täj gamiñirä nadäkiniki jopi nämo täjñkuk.
 6* Upäjkanj nähä imaka jopi ude. Näk äma nämo! Ämawebetä nabäjirä äpani täjppäkanj yäjärok näwerit iñam täj namijit täk täkanj.
 7* Täjppäj nabäj mägayäjñit mebet ogät närenjit täk täkanj.
 8* Täjppäj sära ñode näwet täkanj; Ekäniken gera yäjiri käwep täñkentäj gamayäj yäk. Gäka gäripi nadäjppäjä imata nämo gämagut täyak? Man ude näwet täkanj.
 9* Anutu, gäkä bian meñ koki gänäñ nanik täjñpewi ahäjñkut. Näk nonoñ nañ parira gäkä täñkentäj namijñkun.
 10* Gäk näkño Anutu. Gäka nadäkinik täk täyat uwä meñtä bäyanpäñ nepmañkukken unitä pen it yäpmäj äbätat ño.
 11* Unita apiño nepmañpentawä! Bäräpi ahäj namitak ñonita näk täñkentäktä kubä nämo! Unita gäk ban nepmañpeñ kweno.
 12 Iwantä bulimakau komitä äma yäwat-kirek täkanj ude näwat-kirek täkanj. Burimäkau kehäromi Basan komeken nanik udewanitä-yäj näk yewa täk täkanj.
 13 Añ komitä tom yenayäj yabäj kärkeñpeñpäñ meni añek täkanj ude iwantä näk ude nenayäj täk täkanj.
 14* Täjppäkanj kehäromina kudup paotak, ume piwä kwäkanj kome terak päñku paot täkanj ude. Täjppäj kujatna kudup gapun täkanj. Ba nadäk-nadäkna tom gäkñi kädäpken pewäkanj mutpäñ paot täkanj ude täyak.
 15* Täjppäj kotäkna kawuk tawäkanj mebetna dārawän täkanj. Gäk nabäj näwaräkuk täñjiri kumbayäj täyat.
 16 Täjppäj waki täñpani äbot pähaptä bipmäj gwäjñjñpäñ añtä tom yek täkanj ude gupna neñpäñ yäpmäj däkñek täkanj.
 17 Täjppäkanj kujatna kwawak parirä nabäjkanj oretoret täk täkanj.

* 21:7: Sam 16:8 * 21:9: Sam 18:8; Ais 26:11; Mal 4:1 * 21:11: Sam 2:1 * 22:1: Sam 10:1; Mat 27:46; Mak 15:34 * 22:2: Sam 42:3, 88:1 * 22:4: Sam 78:53, 107:6 * 22:6: Jop 25:6; Sam 31:11; Ais 41:14, 49:7 * 22:7: Ais 53:3; Mat 27:39; Mak 15:29; Luk 23:35 * 22:8: Mat 27:43 * 22:9: Sam 71:5-6 * 22:10: Ais 46:3, 49:1 * 22:11: 2Kin 14:26; Sam 72:12; Ais 63:5 * 22:14: Sam 73:26; Dan 5:6 * 22:15: Sam 38:10

- 18 * Ba näkŋo tek inita yäpmahta närepmirek-gärepmirek ude tāk tākaŋ.
- 19 * Unita Ekāni, nepmaŋpeŋ ban kwenō. Tāŋkentāŋ namik tāyan udegān apiŋo bārāreŋ abāŋkaŋ tāŋkentāŋ nam!
- 20 Gāk āneŋi nāmaguriri nutna yākŋat tāŋpā wawut! Gāk tāŋkentāŋ namiŋiri āma aŋ bumik ŋowā kumāŋ-kumāŋ nutneŋo.
- 21 * Nāk aŋ āgwāri keriken nanik yāyōmāgariri tom āgwāri yek tākaŋ ude nāk nekta tāŋpā wawut! Tāŋpākaŋ bulimakau āgwāri itkaŋ ŋo joŋanitä nāputneŋo, Ekāni nāk nāmagut.
- 22 * Ude tāŋpikaŋ manbiŋam gākā tāŋ namik tāyan u notnaye api yāweret. Tāŋpāŋ gāk ganiŋ oretta ābot kubāgān itkaŋ nākā gākŋo wāpka biŋam api yāpmāŋ akwet.
- 23 Eruk nāk ŋode yāyat; Anutu tāŋo ābot tāŋpani in Anutu wāpi yāpmāŋ akuwut! Jekop tāŋo āboriye in Ekāni oraŋ imikot! Bureni, Isrel ābot in, gwājiŋ āpmon imut!
- 24 * U imata, Anutu uwā āma jāwārita māde nāmo ut yāmik tāyak. Unitāŋo komi nadāwātākita nadāŋirān jopi nāmo tāk tāyak. Nāmo inik! U yāŋapiŋirā nadāŋ yāmiŋpāŋ dubiniken ābāk tāyak.
- 25 * Unita Ekāni, āmawebekayetā ganiŋ oretta kābeyā tāŋirā gākŋo tāktākkata yāŋpāŋ kābeyā iŋamiken api ganiŋoret tāŋpet. Bureni, oraŋ gamikta gupe kābāŋi nīkek iŋiŋ gamikta yāŋkehārom taŋkuro u āmawebe gāka umuntak tākaŋ u iŋamiken api tāŋpa-tārewek.
- 26 * Kadāni uken āma jāwāri imaka, naŋ tokŋek api tāneŋ. Ba āmawebe Ekāni dubiniken kuk tākaŋ uwā wāpi api iniŋ oretneŋ. Eruk, ude tāŋkaŋ tārek-tāreki nāmo sākgāmān it yāpmāŋ ārok tākot!
- 27 * Tāŋpākaŋ āmawebe komeni komeni Ekānita nadāŋpāŋ āyāŋutpeŋ gāmoriken api kuŋ moreneŋ. Kuŋ moreŋpāŋ api iniŋoret tāneŋ.
- 28 * U imata, Ekāni uwā āmawebe komeni komeni kuduŋtagān intājukun it yāmiŋpāŋ yabāŋ yāwat tāyak.
- 29 * Āma inita nadāŋirā ārowani tāŋpanitā gukut imāpmok tāŋpāŋ Anutu api iniŋ oretneŋ. Bureni, kōmen āmawebe kumāŋpāŋ parakta yāwani u kuduŋtagāntā Ekāni api oraŋ imineŋ.
- 30 * Tāŋkaŋ āmawebe māden ahānayāŋ tākaŋ uwā Ekānita watā piā api tāŋ imineŋ. Ude tāŋkaŋ yeriniye ahānayāŋ tākaŋ unita Ekāni tāŋo tāktākita yāŋahāŋpāŋ api yāwet tāneŋ.
- 31 * Bureni, āmawebe nāmo ahāwani uwā kāmi ahāŋirā Ekānitā āmawebeniye waki keriken nanik yāmagurani unita yāŋpāŋ-yāwoŋārek api tāneŋ.

23

Ekāni tāŋo iron sākgāmān

- 1 * Āmatā sipsip watā it yāmik tākaŋ udegān, Uraktā nāka watā sākgāmān it namik tāyak. Unita nāk imaka kubāta wāyākŋek piā nāmo tāk tāyat.
- 2 * Tāŋpākaŋ nāk yāŋnākŋat pāŋku nepmaŋpān ume dapuriken nāŋpakaŋ eruk āneŋi nāmagut pāŋku āyūŋken nepmaŋpān kwinigān itpāŋ-nadāk tāk tāyat.
- 3 * Ude tāŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatna tāŋ-kehāromtak tāyak. Tāŋpāŋ iniken wāpi tāga terak kādet siwoŋi-kengān nāmagut yāpmāŋ kuk tāyak.
- 4 * Ekāni, kumāŋ-kumāŋ tāŋo bipmāŋ uranitā uwāk tāŋpāŋ nepmāŋirayāŋ tāko upāŋkaŋ umuri udewanita nāmo umuntāwet. Imata, gāk nākkāt bok itkaŋ kadā ba kāyāp iŋiriri gabāŋpāŋ nāmo umuntak tāyat.
- 5 * Ude tāŋkaŋ nāk nepmāŋ towikta ketem tuŋum tāŋpāŋ nāmaguriri iwanaye jop nabāk tākaŋ. Ude tāŋkaŋ nāmagut pāŋku dubikaken nepmaŋpāŋ tāŋ-bumbum pewi ahāŋ namik tākaŋ.

* **22:18:** Mat 27:35; Mak 15:24; Luk 23:34; Jon 19:24 * **22:19:** Sam 22:11, 70:5 * **22:21:** Sam 34:4, 118:5
 * **22:22:** Sam 40:10; Hib 2:12 * **22:24:** Sam 31:22, 69:17, 69:33; Hib 5:7 * **22:25:** Sam 35:18, 40:9-10, 61:8
 * **22:26:** Sam 40:16, 69:32 * **22:27:** Sam 2:8, 82:8, 86:9 * **22:28:** Sam 47:7-8; Sek 14:9 * **22:29:** Sam 89:48; Ais 10:16 * **22:30:** Sam 102:18, 102:28 * **22:31:** Sam 71:18, 78:6 * **23:1:** Sam 34:9-10; Ais 40:11; Jon 10:11; 1Pi 2:25 * **23:2:** Sam 36:8, 65:11-13; Ese 34:14; Rev 7:17 * **23:3:** Sam 5:8, 19:7, 85:13 * **23:4:** Sam 16:8, 27:1; Ais 43:2; Mai 7:14 * **23:5:** Sam 78:19, 92:10; Luk 7:46

6 * Ekäni, gäk irit kuṇat-kuṇatnaken watä säkgämän it namiṇpāṇ bānep iron tāṇ namik täyan. Unita gāripi pähap tārek-tāreki nāmo, nadāk täyat. Ba näk gākkät bok pen api it yāpmāṇ ärode.

24

Anututä äma jidewanita gāripi nadāk täyak?

- 1 * Kome pähap ukät ämawebe ba imaka kome terak itkaṇ u kuduptagän Anututä mähe-mi-inik täyak.
- 2 * Anutu unitägän kome u gwägu pähap terak peṇpāṇ tāṇ-kehārom taṇkuk.
- 3 * Unita äma jidewanitā Anutu unitāṇo kudupi pom terak täga äronen? Ba äma jidewanitā kudupi yoriken täga äronpāṇ inin oretneṇ?
- 4 * Ämawebe ṇodewani; Äma keritā kudän waki nāmo täk tākaṇ u, ba äma bānepi kurāki-inik u. Ba äma bānep nadāk-nadāki mājo wāra terak nāmo pek tākaṇ u, ba äma imaka udewani tāṇo wāpi yāṇpāṇ jop manman nāmo yäk tākaṇ u.
- 5 Ekānitā ämawebe udewanita nadāṇ yāmiṇpāṇ iron säkgämän api tāṇ yāmek. Bureni-inik, yāmagurani Anutu unitä Siwoṇi ämawebenaye yāṇ api yāwerek.
- 6 * Täṇpākaṇ ämawebe udewaniwä gwäk pimiṇpāṇ Jekop tāṇo Anutu iwarän täṇpāṇ täṇkentäktä Anutu ukengän kaṇ-tarek tākaṇ.
- 7 * Unita Jerusalem tāṇo yāmabam biani biani, in kewen iminjirä peṇyāṇek pähap tāṇo intājukun äma ärowani-inik u kaṇ ärowän!
- 8 Täṇpākaṇ peṇyāṇek tāṇo intājukun äma uwä netä? Uwä Ekäni kehāromi mähe-mi, iwan tāṇo kehāromi yāpmāṇ äpani ubayāṇ! Äma unitägän peṇyāṇek pähap tāṇo intājukun äma itak.
- 9 Unita äneṇi täwera! Jerusalem tāṇo yāma biani biani, in kewen iminjirä peṇyāṇek pähap tāṇo intājukun äma ärowani-inik u kaṇ ärowän!
- 10 Täṇpākaṇ peṇyāṇek tāṇo intājukun äma uwä netä? Uwä Ekäni kehāromi mähe-mi ubayāṇ! Äma unitägän peṇyāṇek pähap tāṇo intājukun äma itak. Bureni-inik!

25

Devit tāṇo yāṇapik man kubä

- 1 * Ekäni, yāṇapik man gāwerayāṇ äbätat!
- 2 * Gäk Anutuna unita näk gākagän nadākinik täk täyat. Gäk täṇkentāṇ nam! Nabāṇ äwarākuk täjiri iwantä kehāromina yāpmāṇ äpäṇpāṇ yāṇärok näwerirä mäyäk nadāwetawä.
- 3 * Täṇpākaṇ näk ṇode nadātat; Äma gākä terak yengämä pek tākaṇ u yabāṇ äwarākuk täjiri nadākiniki jopi nāmo täṇpek. Nāmo-inik, äma gāka bitnäk tākaṇ unitägän komi nadāṇpāṇ mäyäk api nadāneṇ.
- 4 * Unita Anutu, gäk nadāk-nadāk siwoṇjika näwetpāṇ näwoṇärek täjiri gākṇo kädet täga u nadāwa tärewut.
- 5 * Täṇpāṇ nämagurani Anutu, gākṇo man bureni pätak u näwetpāṇ näwoṇärejiri kädet siwoṇj u kaṇ iwara. O Ekäni, näk gāka nāmo guṇ taṇpāṇ gepmāṇit-inik täṇpāṇ kuṇat täyat.
- 6-7 * * Ekäni, ironka ba butewaki kädetka bian täṇkunoniktä tāṇ yāpmāṇ äbätan unita nadāṇpāṇ näk gubaṇjiken kädet wakiwaki täṇkuro u peṇ namisi. Gäk kudän täga ba iron mähe-mi unita nadāṇ namisi!
- 8 * Ämawebe, in nadākaṇ? Ekäni uwä tägagämän, siwoṇi-inik itak. Unitä äma momi täṇpani kädet siwoṇi iwatta yāwetpāṇ yāwoṇärek täk täyak.
- 9 * Ba äma gāmorikengän kuṇat tākaṇ u kädet ini gāripi nadāk täyak ude yāwoṇärek täyak.
- 10 * Bureni, ämawebe topmāk-topmāk kubägän Anututä pewän ahāṇkuko u ba mani birṇam buramiṇpāṇ iwat tākaṇ unita nadāṇ yāmik-inik täk täyak.

* 23:6: Sam 25:7, 25:10, 27:4-6; 2Ko 5:1 * 24:1: Kis 19:5; Lo 10:14; Sam 50:12; 1Ko 10:26 * 24:2: Sam 104:5, 136:6; 2Pi 3:5 * 24:3: Sam 15:1 * 24:4: Sam 15:4; Ais 33:15-16; Mat 5:8; 1Ti 2:8 * 24:6: Sam 27:8, 105:4 * 24:7: Ais 26:2; Hag 2:7; Mal 3:1; 1Ko 2:8 * 25:1: Sam 86:4, 143:8 * 25:2: Sam 31:1, 41:11 * 25:3: Ais 21:2, 49:23; Hab 1:13 * 25:4: Sam 27:11, 86:11 * 25:5: Sam 40:1, 43:3, 79:9 * 25:6-7: Sam 98:3, 103:17 * 25:6-7: Jop 13:26; Sam 31:19, 51:1 * 25:8: Sam 32:8, 86:5, 92:15 * 25:9: Sam 23:3, 27:11 * 25:10: Sam 40:11, 103:18

Anutu uwä nadäk-nadäk yarä nitek nämo täk täyak, nadäḥkuko udegän pen api nadäḥ yäpmäḥ ärowek.

- 11* Ekäni, momina mäyap upäḥkaḥ wäpka biḥamta yäḥpāḥ pen namisi.
 12 Tāḥpākaḥ ämawebe Ekäni tāḡo mani buramik täkaḥ, ämawebe u Ekäni tā kädēt siwoḥi iwatta u yäwoḥäreḥ täyak. Yäwoḥäreḥirän ugän iwät täkaḥ.
 13* Äma udewani säkgämän it täkaḥ. Ba unitäḡo nanakiye imaka, kome terak täga api itneḥ.
 14* Bureni-inik! Ekäni tā ämawebe mani buramik täkaḥ u not säkgämän tāḥ yämik täyak. Tāḥpāḥ topmäk-topmäk kubägän bian pewän ahäḥkuko unitäḡo mebäri kudup yäwetpāḥ yäwoḥäreḥ täk täyak.
 15* Täḥkentāḥ namikta Anutu-kengän gera yäk täyat. Täḥira umuri u ba u keru terak nanik yäyomägat täyak.
 16* Unita Anutu, gäk näkken äbāḥpāḥ tāḥkentāḥ namisi. Gäk ban iriri näḥḡagän itpāḥ kehäromi nitek nämo nadätat.
 17* Unita gäk nadäḥ bäräpna yäpmäḥ kewerḥ namiḥiri bänepnatä kwikinik kaḥ irän. Täḥkentāḥ namiḥiri bäräpitä kehäromina yäpmäḥ äpäk-inik nämo tāḥpek.
 18* Bureni Anutu, koki nadäwätäkna yäpmäḥ kewerḥ namiḥpāḥ momina kudup pen namisi.
 19* Ekäni, iwanaye mäyap u yabätan? Unitä kokwawak päḥap jop nadäḥ-nadäḥ namik täkaḥ.
 20 Tāḥpākaḥ gäk näḥḡo watä ämana unita näk nämagutpāḥ watä säkgämän it namiḥiri iwattä nurirä mäyäk yäpettawä.
 21* Näk nadäḥ gamikinik täk täyat unita gäkä nadäḥ namiḥpāḥ kädēt ba nadäk-nadäkna siwoḥi unita yäḥpāḥ kadäni kadäni watä säkgämän it namiḥiri wawetawä.
 22* Tāḥpākaḥ Ekäni, gäk äbotkaye Isrel, bäräpi mebäri mebäri gänaḥ nanikpāḥ wädäḥ tädotpāḥ yepmaḥpi säkgämän kaḥ irut.

26

Äma siwoḥi kubä tāḡo yäḥḡapik man

- 1* Näk kudän täga täk täyat upäḥkaḥ iwanayetä yäḥäroḥ näwet täkaḥ. Unita Ekäni, iwanaye iḥamiken gäkäwä äma siwoḥi yäḥ kaḥ näwet! Näk gäkagän nadäḥ gamikinik täk täyat.
 2* Ekäni, man yäkyäk ba täktäkna kuduḡtagän siwoḥi itak yäḥ nadäkta nabäḥpāḥ-nadäk täyi. Tāḥpāḥ bänep nadäk-nadäkna jide itak yäḥ nadäkta yäpmäḥ danisi.
 3* Ekäni, gäk näka iron päḥap tāḥ namiḥpāḥ kadäni kadäni kädēt siwoḥi näwoḥäreḥ täyan. Gäk intäḡukun it namiḥpāḥ nämo nepmak täyan.
 4* Tāḥpākaḥ Anutu, gäk näḥḡo mebärina nadätan. Näk äma waki tāḥpanikät nämo kuḥat täkamäḥ. Ba äma jop manman yäwanikät nämo it täkamäḥ.
 5* Bureni, näk äma goret tāḥpanikät itpāḥ yäḥpāḥ-nadäkta gäripi nämo nadäk täyat. Äma udewani mäde ut yämik täyat.
 6* Ekäni, bänepna, täktäkna siwoḥi yäḥ gäwoḥäreḥta ketna ärutpāḥ gäkḡo enḥi gänaḥ alta dubiniken ganiḥ oretkaḥ teḥ gwäḡik täyat.
 7 Näk ude tāḥ gamiḥpāḥ kap kubä bänep täga man gäwetta teḥpāḥ täktäkka säkgämän u ämawebe yäwetpāḥ yäwoḥäreḥ täk täyat.
 8 Ekäni, enḥi gäkä it täyanken wäpka biḥam kwawak itak. Enḥi unita gäripi taḥi nadäk täyat.
 9* Unita Anutu, näk äma waki tāḥpani ba ämawebe kumäḥ-kumäḥ däpani ukät bok nämo nidäpen!
 10* Äma udewanitä kädēt wakiwaki pen täk täkaḥ. Monerḥ yäpmäkta kädēt waki mebäri mebäri täkta nämo umuntak täkaḥ.

* 25:11: Kis 34:9; Sam 79:9 * 25:13: Sam 69:36; Snd 1:33; Jer 23:6 * 25:14: Stt 17:1; Jop 29:4; Snd 3:32 * 25:15: Sam 123:2, 124:7 * 25:16: Sam 69:16, 143:4 * 25:17: Sam 40:12, 107:6 * 25:18: Sam 31:7, 103:3 * 25:19: Sam 3:1-2, 9:13 * 25:21: Sam 41:12 * 25:22: Sam 130:8 * 26:1: 2Kin 20:3; Sam 28:7; Snd 20:7 * 26:2: Sam 17:3, 139:23; Sek 13:9 * 26:3: 2Kin 20:3 * 26:4: Sam 1:1; Jer 15:17 * 26:5: Sam 1:1, 31:6, 139:21-22 * 26:6: Sam 73:13; 1Ti 2:8 * 26:9: 1Sml 25:29; Sam 28:3 * 26:10: Lo 16:19; 1Sml 8:3; Ais 33:15

- 11 Upärkañ Ekäni, nähä kädet udewani täga nämö täñpet. Näk gäkñjo kädet siwoñji ugän iwat täyat unita näk nadäj namiñpäj gäkñjata biñam nämagut.
- 12* Wisikna! Näk bägup tägaken itat yäj nadätat. Imaka kubätä näk täga nämö täñpän wanen. Unita Anutu, ämawebe gäk ganiñoret käbeyä täñ irirä wäpka biñam api yäjähäk täñpet.

27

Äma kubätä nadäkiniki yäjähäñkuk

- 1* Ekäni uwä näkño peñyähnekna. Unitägän täñkentäj namiñpäj watä it namik täyak. Unita netäta umuntäwet?
- 2* Anututä täñkentäj namiñjirän äma wakiwakitä gupna awähutta täñpawak täkañ. Ba iwantä näka kokwawak nadäñpäj nutna yäjkañ äbä Anutu kañ-umuntaj ämetpeñ päñku yewä kwäpäñ mañdäpmäk täkañ.
- 3* Nadäkañ? Irit kuñat-kuñatna Anutu-kengän pek täyat unita iwan äma äbot pähaptä nutna yäjkañ näk it gwäjineño upäñkañ nämö umuntäwet. Nämoinik!
- 4* Näk Anutuken imaka kubätagän yäjapiñkut. Ñode täñ namikta gäripi-inik nadäñpäj yäjapiñkut; Anutu, gäk nadäj namiñjiri gäkña enji-kengän ittängän kañ paora. Eñjiken itkañ dapun täñpäj gabähgärip täk täyiwa.
- 5* Näk ñode nadätat; Kadäni waki ahäj namayäj täyak upäñkañ Anututä yäjñäkñat päñku tähani gänañ nepmañpäj yäma ukätpäñ watä säkgämän api it namek. Ude täñjirän näk tägagän api iret.
- 6* Watä säkgämän it namiñjirän iwan näk it gwäjinañyäj täkañ u yärepmitpäñ kehäromini api yäpmäj äpet. Täñpäj bänep pidäm nadäñpäj orañ imiñpäj Anututä ini enji gänañ kap terak wäpi biñam api yäpmäj akwet.
- 7* O Ekäni, näkä gäkken gera yäwayäj täyatken u butewaki nadäj namiñkañ täñkentäj nam.
- 8* Näkken äbi yäj näwetkuno udegän Ekäni, gäk ganiñ oretta äretat.
- 9* Äreñjira näka käbop nämö iren. O Anutu, näk piä ämaka unita täñkentäj nam! Näka kokwawak nadäj namiñpäj nämö näwat kirewen. Nämö nepmañpen ba mäde nämö ut namen.
Kadäni kadäni täñkentäj namik täñkuno udegän täñkentäj namik täyi.
- 10* Meñnaye nanayetä mäde ut namineño upäñkañ Ekäni gähä täga nabäj näwaren.
- 11* Unita Ekäni, imaka kañ tä yäj nadätan udegän näwoñäreñjiri kañ täñpa. Iwanaye mäyap itkañ unita kädet kukñi kädagän kañ yäjñäkñat yäpmäj ku.
- 12* Ekäni, iwan yabäj äwaräkuk täñjiri näk nämö nepmäñjitneñ. Iwan uwä näka jop manman yäjit umun man näwerit täk täkañ.

13* Bureni-inik nadätat! Itkañ kämi Ekänitä ämawebeniye täñkentäj yämiñjirän api yabäwet.

14* Unita ämawebenaye, ñode täwera nadäwut; In Anututa nadäkinik täñpäj Anututä ini täñkentäj tamekta kañ itsämbut. Nadäwätäk pähap nämö täneñ. Nämoinik! Kehärom tañpäj kañ irut.

28

Äma kubätä bäräpi gänañ itkañ Anutuken gera yäjñkuk

- 1* Täñkentäkna bureni Anutu, gäkä täñkentäj nami yäñpäj yäjapitat. Gera yäjira nadäj namisi. Gäk gerana nämö nadäj namiwä näk äma kumäñpeñ kwani ude äworewayäj.
- 2* Näk täñkentäj nami yäñpäj kudupi yotka kada ketna yaräbok kewatat. Täñpäj yäjapiñjira manna kotäk nadäj namisi!

* 26:12: Sam 22:22, 27:11, 40:2, 107:32 * 27:1: Sam 118:14; Ais 33:2, 60:20; Mai 7:8 * 27:2: Sam 9:3, 14:4
 * 27:3: Jop 4:6; Sam 3:6 * 27:4: Sam 18:6, 23:6, 90:17 * 27:5: Sam 17:8, 31:20, 40:2, 50:15 * 27:6: Sam 3:3, 107:22 * 27:7: Sam 4:3, 13:3, 61:1 * 27:8: Sam 34:4, 105:4; Amo 5:6 * 27:9: Sam 6:1, 40:17, 69:17, 94:14
 * 27:10: Ais 40:11, 49:15; Jon 16:32; 2Ti 4:16-18 * 27:11: Sam 5:8, 25:4, 86:11 * 27:12: Lo 19:18; Mat 26:60; Apos 9:1 * 27:13: Sam 31:19; Jer 11:19 * 27:14: Sam 62:5; Snd 20:22; Ais 25:9 * 28:1: Sam 83:1, 88:4, 143:7
 * 28:2: Sam 5:7, 138:2

- ³ * Anutu, nāk āma waki-waki-kāt bok nāmo niwat kirewen. Āma waki udewani uwā noriyeta menitā not tāj yāmik tākaŋ upāŋkaŋ bānepitā nadāwāwak yāpmāj kuŋat tākaŋ.
- ⁴ * Unita Ekāni, kādet waki tājkuŋo u kowata udegān kaŋ yāmi.
- ⁵ * Gāk piā tāgatāga tāk tāyan upāŋkaŋ āma udewanitā gāka māde ut gamik tākaŋ. Unita nadātat, āma udewani uwā kumān api dāpmāj morewen!
- ⁶ Bānep tāga pāhap! Nāk Ekāniken yāŋpik man yāŋira nadāŋ namiŋkuko unita āmawebenaye, Ekāni wāpi ininoret tākot!
- ⁷ * Ekāni uwā nākŋo kehāromina. U kurepāna. Bānep nadāk-nadākna u terak peŋ moretat. U tājkentāŋ namik tāyak.
Unita bānep tāgagāmān nadāŋpāj kap terak wāpi yāpmāj akutat ŋo!
- ⁸ Ekāni uwā kehāromi-inik. Unitā iniken āmaniyeta kehāromi yāmiŋpāj inita iwoyāwani nāk watā it namik tāyak.
- ⁹ * Tājpkāŋ Anutu, āmawebekaye waki keriken nanik ketāreŋ yepmaŋ. Tājkaŋ gākŋata iwoyāwani āmawebekayeta nadāŋ yāmiŋpāj watā sākgāmān kadāni kadāni kaŋ it yāmi.

29

Iwān mānittā Anutu tāŋo kehāromini kwawak pewān ahāk tākaŋ

- ¹ * Ei! Kunum gānaŋ it tākaŋ in Anutu gāmoriken itkaŋ wāpi yāpmāj akuwut! Anutu-tāgān kehāromi nīkek unita wāpi biŋamta ba kehārominīta yāŋpāj oretoret tājput.
- ² * Anutu u kudupi inipārik kubā itak unita gwājīŋ āpmoŋ imiŋpāj wāpi biŋam inin orerut!
- ³ Gwāgu pāhap u punin terak iromāŋ pāhap yāŋirān āma komeni komenitā nadāk tākaŋ. U Anutu tāŋo gera māmā.
- ⁴ Burenī! Anutu uwā kehāromini nīkek. Gerani u yāŋirān komen āmawebetā nadāwā kehāromi inī pārik kubā tāk tākaŋ.
- ⁵ Tājpkāŋ mānit piāŋirān puamāk tāk tākaŋ uwā Anutu tāŋo māmā. Anutu tāŋo māmā unitā Lebanon komeken pāya taŋi taŋi tokāt tāŋpā kuk tākaŋ.
- ⁶ Unitā kārak yāŋirān Lebanon kome tāŋo pomtā oretoret nadāŋpāj piāŋ āronkaŋ mak, bulimakau nanakitā tāk tākaŋ ude tāk tākaŋ.
- ⁷⁻⁸ Burenī, Ekānitā kārak yāŋirān yāpā kwinit tāyak. U kārak yāŋirān kome kawuki wāpi Kades unitā kwaik tāyak.
- ⁹ Ekānitā gera yāŋirān tomtā nanaki bāyak tākaŋ. Ba gera yāŋpewān pāya pāhāmi āreyāŋ kuk tākaŋ.
Ude tājirān Ekāni tāŋo kudupi yot gānaŋ āmawebeniyetā ŋode yāk tākaŋ; Ekāni tāŋo wāpi biŋam taŋi kaŋ tājpan! yāk.
- ¹⁰ * Ekāni u ume ba gwāgu pāhap yāŋpewān tokŋeŋkaŋ āneŋi wādāŋ āpmok tākaŋ. Tājpkāŋ Ekāni u intājukun-inik, paot-paori nāmo it tāyak.
- ¹¹ Tājkaŋ āmawebeniyeta kehāromi yāmiŋpāj nadāŋ yāmiŋirān sākgāmān it tākaŋ.

30

Kumāŋ-kumāŋken nanik wādāŋ tādotpāj niŋmaŋpani tāŋo bānep tāga kap

- ¹ Ekāni, nāk kāyām tāŋpāj kumnaŋi upāŋkaŋ gākā āneŋi nāmagutkuno unita ganiŋ oretat!
Gākā tājkentāŋ namiŋiri iwanaye yāŋārok nāmo nāwetkuŋ.
- ² * O Ekāni Urakna, nāk gākā tājkentāŋ nam yāŋpāj yāŋpāŋira bārāpi ahāj namiŋkuko u ketāreŋ namiŋkun.
- ³ * Nāk kumāŋ-kumāŋta biŋam tājkuropāj āneŋi wādāŋ tādotpāj nepmaŋkun. Nāk kumbani āworeŋpāj patkuropāj kumbaniken nanik āneŋi nāmagutkun.
- ⁴ * Ai! Ekāni tāŋo āmawebeniye, in oretoret tājpkāŋ wāpi biŋam yāpmāj akuwut! Ekānitā imaka imaka tāk tājkuŋo unita nadākinik tājpkāŋ wāpi kudupi inin orerut!

* **28:3:** Sam 26:9, 55:21; Jer 9:8 * **28:4:** 2Ti 4:14; Rev 18:6, 22:12 * **28:5:** Jop 34:27; Ais 5:12 * **28:7:** Sam 13:5, 18:2, 22:4 * **28:9:** 1Kin 8:51-53; Sam 78:1 * **29:1:** Sam 96:7-9 * **29:2:** 2Sto 20:21 * **29:10:** Stt 6:17; Jop 38:8, 38:25; Sam 28:8 * **30:2:** Sam 6:2, 88:13, 103:3 * **30:3:** Sam 28:1, 86:13 * **30:4:** Kis 3:15; Sam 135:13, 149:1

- 5 * Uraknin uwä kokwawak kadäni käronjita nämo nadäk täyak. Täñ, iron täñ nimik täyak uwä paot-paori nämo.
Täñpäkañ konäm butewaki kadäni keräpitağän täñkañ butewaki paoränkañ äneñi oretoret täk takamäj.
- 6 * Täñpäkañ näk säkgämän itkutken uken ñode nadänkut; Imaka kubätä täga nämo nepmäñjirek. Kehäromina nikek pen api iret yäj nadänkut.
- 7 Ekäni, kadäni uken näk pom ude, injamkaken kehäromi nikek itkut. Upänkañ gäk nabäj umuntañ kuñjiri umuntä kehäromina yäpmäj äpuk.
- 8 Ekäni, näk umun ude nadänkañ, gäkä butewaki nadän nam yänpän, gäkken yänapiñkut.
- 9 Näk ñode gäwetkut; Näk kumäñpän äneñi kome äworeñjira nämo tägawek. Nämoinek! Ba äma kumbanitä wäpka biñam täga nämo yäpmäj akwek. Ba äma kumbanitä gäkño täktäkkä täño biñam täga nämo yänahäwek yäj gäwetkut.
- 10 Unita Ekäni, näk gäkken yänapiñjira butewaki äneñi nadänpän täñkentäj nam!
- 11 * Eruk, käyäm täñkañ butewaki nadän bäräp täñkuro u ketäreñ naminñewi oretoret kap teyat ño! Butewaki pähap nadänkuro u yäpmäj keweñ naminñpäñ bänep oretoret pen naminñkun.
- 12 Unita mankung nämoinek api iret. Näk wari wari wäpka biñam api yänahäk täñpet!

31

Iwantä nidäpnayäj täñjirä Ekänitä api täñkentäj nimek

- 1 * Ekäni gäkä käböp nepman yänpän dubikaken äretat. Gäk täñkentäj naminñpäñ iwan yabäj äwaräkuk täñjiri nämo nutneñ.
Gäk kudän siwoñi-inik täñpani unita täñpewi iwantä nurirä mäyäk yäpettawäl!
- 2 * Täñpäñ gäk nadän naminñpäñ bäräñek nämagut. Gäk mobä käwutna, watä ämana unita käböp nepmanñiri iwantä nutneñtäwä.
- 3 * Watä ämana gäkä wäpka biñamta yänpän nämagut yäpmäj kädet tägaken ku!
- 4 Ekäni, iwantä näk nepmäñjitta buñep täkañ. Unita nabäj näwariri jibi kubä yäpettawäl! Gäk kubä-tägän watä ämana kehäromi.
- 5 * Ekäni Anutuna, man bureni täño mäheñi, bänep nadäk-nadäkna ba irit kuñat-kuñatna gäk-kengän penjira näk nämagut.
- 6 Gäk ämawebe ätutä mäjo wära yäñiñ oret täkañ unita bitnäk täyan. Upänkañ näk gäka nadän gamikinik täyat.
- 7 Gäk nadän gamikinik täk täyan unita oretoret täyat. Näk bäräpi täñjira nabänpän bäräpina datäreñ naminñkun. Komi nadänjira nabänpän komina utpewi manñkuk.
- 8 * Iwan yabäj äwaräkuk täñjiri komi piäken nämo nepmanñkun. Nämo. Watä säkgämän it naminñjiri tägagän itat.
- 9 Ekäni, gäk butewaki nadän nam. Näk bäräpi kotatat. Näk konäm kottäyiwa dapunna pomi tokñekañ. Täñpäkañ kujatna imaka, kudup kwitakañ.
- 10 * Bänep nadän bäräpnatä irit kuñat-kuñatna urayäj täyak. Täñjirän konäm kotkä kadäni käronj nämo iret yäj nadätat. Bäräpinatä kehäromina yäpmäj äpäñpewän paotak. Täñjirän kujatna imaka, kudup kwitakañ.
- 11 Kehäromina nikek nämo ude irira iwanayetä yänjäreñ man näwet täkañ. Notnaye imaka, injam täñ namik täkañ. Täñpäñ täñkentäj namanitä näka gañja täñpäñ nabä-kätäkañ.
- 12 * Täñjirä ämawebe näka guñ täkañ, äma kubäpäñ äneñpäñ täñguñ täñpäñ it täkañ ude. Näk käbot awäram jirañken manpä kuk täkañ udewani.
- 13 * Täñpäñ iwan mäyaptä yänpän-nabän näwat täñjirä nadäk täyat. Näk nutta man yänpän-nadäk täñjit waki täñ naminayäj yänjit täñpewä bumta umuntak täyat.
- 14 Upänkañ gäk näkño Anutuna bureni-inik yänpän-nadän gamikinik täk täyat.
- 15 Näk gäk ketka teragän it täyat unita iwan nepmäñitnayäj näwat-kirek täkañ uken nanik nämagut.

* 30:5: Sam 103:9; Ais 26:20; 2Ko 4:17 * 30:6: Jop 29:18; Sam 10:6, 62:2, 62:6 * 30:11: Sav 3:4; Ais 20:2; Jer 31:13
* 31:1: Sam 22:5, 71:1; Ais 49:23 * 31:2: Sam 71:2 * 31:3: Sam 18:2, 23:3, 25:11 * 31:5: Luk 23:46; Apos 7:59 * 31:8: Sam 18:19 * 31:10: Sam 32:3, 102:3 * 31:12: Sam 88:4-5 * 31:13: Jer 6:25, 20:3, 20:10; Mat 27:1

- 16* Gäkŋo piä ämaka näk, iron täŋ nami. Gäk iron mäheimi unita äneŋi nämagut.
- 17* Ekäni, näk gäka gera yäyat unita täŋkentäŋ nam. Gäk iwan yabäŋ äwaräkuk täŋjiri näkŋo kehäromina nämö yäpmäŋ äpneŋ.
Upäŋkaŋ äma waki ini wawut! Ini kumäŋpäŋ kumäk-inik täŋput!
- 18* Äma udewaniä ärowani täŋpäŋ yäŋärok man ŋode yäk täkaŋ; Äma siwoŋi kuŋarani u äma waki yäŋ yäwetpäŋ yebek täkaŋ.
Unita Anutu, äma udewani täŋo meni täŋppi.
- 19* Anutu, ämawebe gäka nadäŋ gamikinik täŋpeŋ kuŋat täkaŋ unita iron säkgämän-inik täŋ yämik täyan.
Ämawebe gäkä terak tubeŋ kuk täkaŋ u watä kehäromi it yämik täyan. Ude täŋjiri ämawebe komeni komenitä kaŋpäŋ nadäk täkaŋ.
- 20* Täŋpäkaŋ ämawebekaye u iwantä täŋpawak täŋ yämineŋ yäŋpäŋ dubikaken käbop yepmak täyan.
Täŋjiri iwantä komi yämikta täŋpä wak täkaŋ. Ba äma waki täŋo mäyäk mantä täga nämö yäpmäŋ äpäk täkaŋ.
- 21* Unita näk Ekäni iniŋ orera! Iwantä yotpärarena däpmäŋ eränayäŋ täŋjirä Ekäni uwä iron pähap täŋ namiŋkuk.
- 22* Bureni! Näk komi nadäŋkaŋ gäk käwep nepmaŋkun yäŋ nadäŋkuropäŋ konäm butewaki täŋjira nadäŋpäŋ täŋkentäŋ namiŋkun.
- 23 Ekäni, gäk ude täŋ namiŋkuno unita ämawebe ŋode yäwera; Ekäni täŋo äboriye in uwä Ekänita gäripi-inik nadäk täkot! U ämawebe mani buramik täkaŋ u watä säkgämän it yämik täyak.
Upäŋkaŋ äma inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita kowata yämik täyak.
- 24* Unita ämawebe Ekäni nadäŋ imikinik täk täkaŋ, in kuduptagän Ekäni itak yäŋpäŋ kehäromigän it täkot.
Täŋpäŋ imaka umuritä ahäŋ tamiŋjirä bätakigän kuŋat täkot!

32

Momi ärutärut uwä imaka tägaŋämän kubä

- 1* Anututä äma kubä täŋo momi peŋ imiŋjirän säkgämän it täyak.
- 2* * Bureni, ämawebe Anututä momini ärut yämiŋpäŋ momijin nämö yäŋ yäwet täyak uwä säkgämän it täkaŋ. Ämawebe udewani Ekäni täŋiŋkarani äneŋi nämö täk täkaŋ.
- 3* Bureni Anutu, momina gäkken nämö yäŋahäŋkaŋ käbop peŋpäŋ kepma bipani konäm kotkä gupna kudup putäreŋkuk.
- 4 Kadäni uken kepma bipani bänepna sukurekta komi namiŋjiri kehäromina kudup paotkuk, edap taŋi iŋjipäŋ kome kawuktak täyak ude.
- 5* Täŋpäŋ kämi ŋode nadäŋkut; Näk momina Anutuken yäŋahäwa! Ude nadäŋpäŋ momina kwawakgän peŋpäŋ yäŋahäŋjira waki täŋkuro unitäŋo momi ärut namiŋkun.
- 6* Mebäri unita ämawebe gäkŋo manka buramik täkaŋ u kudup bäräpi ahäŋ yämäwä gäkken bäräŋeŋ kaŋ yäŋapiwut! Täŋjirä bäräpi taŋi-inik, umetä tokätpäŋ äma yäpmäŋ kuk täkaŋ ude täŋpäŋ nämö api däpek.
- 7* Bureni Anutu, näk imaka kubäta umuntaŋpäŋ gäkken päŋku käbop täga ired. Bureni, gäkä watä it namiŋjiri bäräpitä näk nämö yäpmäŋ äpäk täkaŋ.
Wakiken nanik nämagut täyan unita näk ganij oretta kap taŋigän tek täyat.

* **31:16:** Nam 6:25-26; Sam 4:6, 67:1 * **31:17:** 1Sml 2:9; Sam 25:2, 115:17 * **31:18:** 1Sml 2:3; Sam 12:3; Jud 15
* **31:19:** Ais 64:4; 1Ko 2:9 * **31:20:** Jop 5:21; Sam 27:5, 32:7 * **31:21:** 1Sml 23:7; Sam 17:7 * **31:22:** Ais 38:11-12; Jna 2:4 * **31:24:** Sam 27:14 * **32:1:** Sam 85:2, 103:3 * **32:2:** Jon 1:47; 2Ko 5:19 * **32:2:** Rom 4:7-8 * **32:3:** Sam 31:10, 38:8, 39:2-3 * **32:5:** Wkp 26:40; 2Sml 12:13; Jop 31:33; Sam 103:12; 1Jo 1:9 * **32:6:** Sam 46:1-3, 69:1, 69:13 * **32:7:** Het 5:1-31; Sam 31:20, 91:1, 121:7

- 8 * Täppäkaŋ Ekänitä ŋode näwetkuk; Kädet iwarayäŋ täyan u näkä nadäk-nadäk siwonjigän gamiŋpäj api gabäj gäwaret yäk.
- 9 Unita gäk hos kenta but ude nämo äworewen yäk. Yarä uwä nadäk-nadäki nämo yäk. U yen topmäŋpäj wädäwikaŋ manka buramiŋpäj gäkken ämdeŋ yäk. Täppäkaŋ gäkä udegän nämo äworewen yäj näwetkuk.
- 10 * Ämawebe, näkä ŋode täwera nadäwut; Äma kädet wakiwaki täk täkaŋ u dewani terak bäräpi mebäri mebäri ahäj yämik täkaŋ.
Upäŋkaŋ ämawebe Anututa nadäj imikinik täk täkaŋ u säkgämän yabäj yawat täyak.
- 11 * Unita ämawebe siwonji, in bänep täga nadäk täkot! Täppäj imaka imaka täŋ tamiŋkuko unita oretoret täk täkot!
In ämawebe bänep sukurewani kudup, Anutu iŋamiken kap tenpäj gera terak oretoret täk täkot!

33

Anutu iniŋoret-oret kap kubä

- 1 Ämawebe siwonji kuŋarani, in oretoret täppäj Anutu kap iniŋ ubiŋ tewut. Jop manman nämo yäwani intä iniŋoret kap tenj imiŋirä tägawek.
- 2 Unita wagäm utpäj wäpi biŋam iniŋ orerut!
- 3 Wagäm bigoŋ säkgämän utpäj kap kodaki kubä oretoret terak tenj imut!
- 4 Anutu täŋo man u bureni-inik. Ba imaka täk täyak uwä tägagän täk täyak. Goret kubä nämo täk täyak.
- 5 * Unitä kudän siwonjitaŋän gäripi nadäk täyak. Täŋkaŋ unitäŋo butewakitä kome pähap ŋo terak tokŋek täyak. Uwä nämo paot täyak.
- 6 * Täppäkaŋ Anututä man yäjirän kunum, edap dapuri, komepak ba guk u kuduŋtagän ahäjkuŋ.
- 7 * U man yäjirän ume kubäkengän äbä gwägu taŋi ahäjkuŋ. Ahäjpäj mani buramiŋkaŋ bagani nämo irepmitpäj ini iraniken ugän it täyak.
- 8-9 * Unita ämawebe komeni komeni, in Anututa nadäwä umuri kubä täppäpäj iniŋ orerut!
Iniŋ oretpäj mani buramiwut!
- 10 * Täppäj ŋode nadäwut; Ekäni u intäjukun itak. Komen ämatä ude api täne täne yäj man topmäk täkaŋ upäŋkaŋ Anututä nadäjirän imaka u bureni täga nämo täk täkaŋ.
U täna yäkŋat täppä wak täkaŋ.
- 11 * Täppäkaŋ Anutu ini, ude api täŋpet yäj nadäk täyak uwä bureniŋän pewän ahäk täkaŋ.
Nadäk-nadäki kubä jop nämoinik kuk täyak, ba nämo api kwek.
- 12 * Unita äma äbot Anutu Bureni unitagän nadäk täkaŋ u oretoret terak kuŋat täkaŋ.
Ämawebe inita biŋam iwoyäwani uwä bänep pidäm terak it täkaŋ.
- 13-14 * * Täppäkaŋ Ekäni uwä kunum gänaŋ intäjukun-inik itkaŋ ämawebe kuduŋtagän kome terak kuŋarirä yabäj yawat itak.
- 15 * Anututä ini-tägän ämawebe täŋo nadäk-nadäki pewän ahäjkuŋo unita mebäriŋin nadäj morek täyak.
- 16-17 * * Täppäkaŋ kome täŋo intäjukun ämatä ini-ini ŋode nadäk täkaŋ; Nin täŋo komi äma mäyap-inik itkaŋ unita iwan täŋo kehäromini täga yäpmäj äpne.
Ba ŋode nadäk täkaŋ; Nin täŋo ämik tuŋum u kehäromi nikek unita nin intäjukun itkamäj yäj nadäk täkaŋ.
Upäŋkaŋ täga nämo! Ämik täŋo tuŋum unitäŋo kehäromi terak säkgämän nämo itneŋ.
Nämoinik!

* 32:8: Sam 25:8, 33:18 * 32:10: Sam 16:4; Snd 13:21; Rom 2:9 * 32:11: Sam 7:10, 64:10, 97:12 * 33:5: Sam 11:7, 37:28, 119:64 * 33:6: Stt 1:6, 2:1; Sam 104:30; Hib 11:3 * 33:7: Kis 15:8; Jos 3:16; Sam 78:13 * 33:8-9: Sam 148:5 * 33:10: Sam 2:1-3; Ais 8:10, 19:3 * 33:11: Jop 23:13; Sam 40:5; Snd 19:21; Ais 55:8 * 33:12: Lo 7:6; Sam 28:9, 144:15 * 33:13-14: Jop 28:24; Sam 11:4, 14:2 * 33:13-14: 1Kin 8:39, 8:43; Sam 102:19 * 33:15: 2Sto 16:9; Jop 10:8; Sam 119:73 * 33:16-17: Sam 44:6, 60:11 * 33:16-17: Sam 20:7, 147:10; Snd 21:31

- 18 * Tāj āmawebe Ekāni tājo mani buramik tākaŋ ba unitājo iron paot-paori nāmo u terak yengāmā pewāpāj it tākaŋ uwā Ekānitā watā it yāmiŋirān sākgāmān kuŋat tākaŋ.
- 19 * Ekānitā ini tāŋkentāŋ yāmiŋirān kāyām ba imaka umuri kubātā bārāneŋ nāmo dāpmāk tāyak.
- 20 * Unita Ekāni kubā unitāgān tāŋkentāŋ nimikta itsāmāk tākamāŋ. Ekānitā ini-tāgān tāga tāŋkentāŋ nimek. Uwā nintājo ukātpipik kurepā.
U watā it nimiŋirān sākgāmān it tākamāŋ.
- 21 Unita Ekānitagān gāripi pāhap nadāk tākamāŋ. Unitājo wāpi kudupi terakgān tubeŋ kuŋpāj it tākamāŋ.
- 22 O Ekāni, nin irit kuŋat-kuŋatnin gākā terakgān peŋpāj tāŋkentākta itsāmāŋitna gākjo ironka pāhap paot-paori nāmōtā nintā terak āroton!

34

Ekāni tājo ironi tāgata kap tewani

Kadāni kubā Devittā nepmaŋpān kwa yāŋkaŋ iwani Abimilek iŋamiken guŋ ude āworeŋirān Abimilektā kakātāŋ-pewān kuŋkuk. Tāŋirān Devittā kap ŋo teŋkuk.

- 1 * * Nāk kadāni kadāni Ekāni wāpi biŋam yāpmāŋ akuk tāyiwa!
- 2 Imaka tāga tāŋ namik tāyak unita nadāŋpāj iniŋoret tāyat. Ude tāŋira āmawebe nadāwātāk ikektā nākjo man u nadāŋkaŋ bānep oretoret tākot.
- 3 * Ai! In ābākaŋ Ekāni tājo wāpi biŋam bok yāŋahāŋitna nadāwut! Tāŋpāj penta iniŋ oretna!
- 4 * In nadāwut! Nāk Ekānitā tāŋkentāŋ namikta yāŋapiŋira nadāŋ namiŋkuk. Tāŋpāj umun mebāri mebāri nadāk tāŋkuro u iwat kireŋirān bānep kwini terak bātakigān itkut.
- 5 Unita nadākot; In nadāŋ bārāp tāŋpāj Ekāniken tāŋkentākta yāŋapinayāŋ tājo uwā bānep oretoret pāhap api nadāneŋ. U imata, Ekānitā inta nāmo bitnāk tāyak unita.
- 6 * Tāŋpākaŋ āma jopi jāwāritā Ekāniken gera yāŋirā nadāŋpāj tāŋkentāŋ yāmik tāyak.
- 7 * Bureni! Āmawebe Ekānita nadāŋ imikinik tāk tākaŋ u Ekāni tājo aŋerotā dubiniken itpāj tāŋkentāŋ yāmik tākaŋ.
- 8 * Ekāni uwā tāgagāmān-inik. Unita ketem kudupi kubā nabāŋ nadāwā gāripi tāk tākaŋ udegān Ekāni dubiniken kuŋkaŋ tāŋpāj-kawut. Ude tānayāŋ tājo uwā Ekāni uwā gāripi-inik yāŋ api nadāneŋ!
- 9 * Tāŋpākaŋ Ekāni tājo āboriye, in gāmori-kengān itkaŋ imaka kubāta nāmo api wāyākŋeneŋ.
- 10 * Tom āgwāri uwā nakta kadāni kubākubā wāyākŋewā waneŋo upāŋkaŋ āmawebe Ekāniŋān iwat tākaŋ u imaka tāga kubāta nāmo wāyākŋek tākaŋ.
- 11 Unita nanaknaye, in ābā dubinaken itpāj Ekāni wāpi biŋam oraŋ imikta tāwetpāj tāwoŋārewayāŋ tāyat ŋo ket nadāwut.
- 12 Uwā ŋode; In sākgāmān itkaŋ oretoret terak kaŋ it yāpmāŋ ārona yāŋ nadākaŋ?
- 13 * Eruk ŋode tāŋput! In jop manman ba man kābāŋi kubā nāmo yāneŋ. Nāmoinik!
- 14 * In kādet waki u māde ut imiŋpāj kādet tāga ugān kaŋ iwarut. Tāŋpāj kādet tāga u kaŋ-ahāŋpāj āmawebe ātukāt bānep kubāgān kaŋ tāŋput.
Gwāk pimiŋpāj kādet tāgatāga u kudup kaŋ iwarut.
- 15 * U imata, Ekānitā āmawebe siwoŋi yabāŋ yāwatpāj yāŋapik man yāk tākaŋ u nadāŋ yāmik tāyak.
- 16 * * Tāj āma Ekāni tājo mani nāmo buramiwani uwā māde ut yāmik tāyak. Māde ut yāmiŋirān āma udewani kumāŋirā āmawebetā waki tāŋpani unita bārāneŋ guŋ taŋpāj āneŋi tāga nāmo api juku pīneŋ.

* **33:18:** Jop 36:7; Sam 32:8-10; 1Pi 3:12 * **33:19:** Jop 5:20; Sam 37:19; Apos 12:11 * **33:20:** Sam 62:1, 115:9; Ais 8:17 * **34:1:** 1Sm 21:13-15 * **34:1:** Efe 5:20; 1Te 5:18; 2Te 1:3, 2:13 * **34:3:** Sam 69:30; Luk 1:46 * **34:4:** Sam 18:6; Mat 7:7; Luk 11:9 * **34:6:** Sam 3:4, 34:17-19 * **34:7:** 2Kin 6:17; Dan 6:22; Sek 9:8; Hib 1:14 * **34:8:** Sam 2:12; 1Pi 2:3 * **34:9:** Sam 31:23 * **34:10:** Jop 4:10-11; Sam 84:11 * **34:13:** 1Pi 2:22 * **34:14:** Ais 1:16-17; Rom 12:18; Hib 12:14 * **34:15:** Jop 36:7; Sam 34:6, 34:17 * **34:16:** Snd 10:7; Jer 44:11; Amo 9:4 * **34:16:** 1Pi 3:10-12

- 17 * Unita äneņi täwera nadāwut; Ämawebe siwoņitā Ekāniken yāņapiņirā nadāņ yāmik täyak. Nadāņ yāmiņpāņ tājkentāņ yāmiņirān bārāpi kubātā kehāromini nāmo yāpmāņ āpāk täyak.
- 18 * Nāk bureni täwetat. Ekāni uwā ämawebe nadāwātāk ikek u dubiniken it yāmik täyak. Ba ämawebe butewaki pāhap terak it tākaņ u oraņ yāmiņpāņ bānepi tājpidām taņ yāmik täyak.
- 19 * Bureni, bārāpi mebāri mebāri uwā ämawebe siwoņi kuņaraniken ahāņ yāmik tākaņ upāņkaņ Ekānitā tājkentāņ yāmiņpāņ bārāpi u ketāreņ yāmik täyak.
- 20 * Tājppāņ watā it yāmiņirān kujari kubā nāmo tokāt tākaņ.
- 21 Tājppākaņ imaka wakiwakitā āma waki tājpani kumāņ-kumāņ api dāpneņ. Tāj āmawebe, āma nadākinik tājpanita iwan tāj yāmik tākaņ uwā Ekānitā komi api yāmek.
- 22 * Tājppākaņ Ekānitā watā piā ämawebeniye watā it yāmiņirān sākgāmān it tākaņ. Tājppāņ āmawebe nadākiniki u terakgān pek tākaņ uwā paot-paotta biņam nāmo api tāneņ. Nāmoiniik.

35

Äma kubā Anututā tājkentāņ namān yāņpāņ yāņapiņkuk

- 1 Ekāni, āma iwan tāj namik tākaņ u iwan tāj yāmisi. Ba āma nākkāt āmik tāk tākamāņ ukāt āmik udegān tākot!
- 2 Kurepākāt kupāņtek yāpmāņkaņ tājkentāņ namikta ābāsi.
- 3 Tājppāņ āma nāwat kirek tākaņ u kadā bohamka yāwoņāresi. Tājkaņ bānepna kwiniģān itta api tājkentāņ gamet yāņ nāwet.
- 4 * Tājppākaņ āma nāk nutpewā kumākta yāņppāņ-nadāk tājppāņ nāwat-kirek tākaņ u āmikken kehāromini paorāpāņ māyāk nadāppāņ āneņi āyāņutpāņ metāņpeņ kaņ kut!
- 5 Ekāni tāņo aņerotā yāwat kireņirān tāpun-tāpun mānittä piāņ āreyāņ tājppān kuk tākaņ ude kaņ āworewut.
- 6 Metāņpeņ kuņirā kāderi bipmāņ urani tājppāņ itārop kaņ tājppān. Tājirān Ekāni tāņo aņerotā kaņ dāpān!
- 7 Mebāri nāmo nāka buņep pek tākaņ. U nepmāņitta awaņ kārōņi kādetnaken ānek tākaņ.
- 8 Unita nāmo nadāņirā tājppāwaktā kaņ ahāņ yāmān. Tājkaņ buņepi iniken unitā yepmāņ irirān kaņ wawut!
- 9 Ude tājirā Ekānita yāņppāņ oretoret api tājpet, tājkentāņ namayāņ täyak unita.
- 10 Bānep nadāk-nadākna kuduptā Ekāni ņode api iweret; Gāk bumik āma kubā nāmo itak. Äma kwini āma kehāromi nūkektā dāpneņ yāņppāņ tājkentāņ yāmik täyan. Ba āma jāwāri āma tuņum ikektā tājyākņatneņta watā it yāmik täyan.
- 11 Äma waki tājpani manken nepmanppāņ waki ude tājpani yāņ jop nākņat tākaņ.
- 12 * Tājppāņ tāktākna tīgata kowata waki namik tākaņ. Ude tājirā netātā tājkentāņ namek yāņ nadāņkaņ nadāņ bārāp bumta tāk täyat.
- 13-14 * Upāņkaņ kadāni unitā kāyām tājirāwā, butewaki tek tājppāņ nakjop it tājkuronik. Ude tājkaņ notnapak burenita yāņ gwājiņ āpmonpāņ Ekānitā tājkentāņ yāmikta gera yāk tājkuronik. Ba āma kubā miņjitā kumājiņirān konām butewaki tājpeko ude tāk tājkut.
- 15 Tājppākaņ kadāni nākā bārāpi gānaņ irira wisik-inik yāņ yāņppāņ nāk it gwājiņpāņ yāņārok nāwet tājkuņonik. Äma kome kubāken nanik u nutpāņ nutgān tāk tājkuņ.
- 16 Ba āma wakitā guņ yāniņ wārātpāņ ibeneņo ude nebeņpāņ naniņ wārāt tākaņ.
- 17 Unita Ekāni jop yabāņ āwarākuk tāk täyan u jidegān api pewen? Bārāņeņ ābā aņ āgwāri nutnayāņ tākaņ ņoken nanik nāmagut!
- 18 Ude tājiri āmawebekaye kābeyā tājirā iņamiken bānep tāga man kwawakgān gāwetpāņ api ganiņ oreret.
- 19 * Tājppākaņ iwanaye jop manman yāwani u yabāņ āwarākuk tājiri nāk nārepmitpāņ wisik-inik, kehāromini yāpmāņ āpakamāņ yāņ nāmo nāwetneņ.

* 34:17: Sam 34:6, 34:15, 34:19, 145:19-20 * 34:18: Sam 51:17; Ais 57:15, 66:2 * 34:19: Snd 24:16; 2Ti 3:11-12

* 34:20: Jon 19:36 * 34:22: 2Sml 4:9; 1Kin 1:29; Sam 103:4 * 35:4: Sam 40:14, 70:2, 129:5 * 35:12: Sam

38:20; Jer 18:20; Jon 10:32 * 35:13-14: Jop 30:25; Mat 10:13; Luk 10:6 * 35:19: Sam 69:5; Jon 15:25

- Ba jop yabāñjiri äma jop nadāñ kokwawak tāñ namik tākañ u komi naminjöpñ yāñärok nämo näwetnej.
- 20 Äma udewani uwä kwini man nämo yäk tākañ. Nämo, u äma kwini terak kuñaranita jop manman mebäri mebäri pewä ahäk tākañ.
- 21 Tāñkañ, ude tāñjiri gabāmāño yāñ jop yāñnäkñatpāj wohut-wohut man bumta yäk tākañ.
- 22 Ude tāñjirä upāñkañ Ekäni, kañpāj nadāno unita man kum nämo iren. Ekäni, näk nabāñ umuntañ päñku ban nämo iren.
- 23 Nämo! Kikñutpāj ijiwä kwäpāj nabä! Äbä näk gäarak itkañ iwanaye näka äma täga yāñ yäwet!
- 24 * Ekäni, gäk siwoñj-inik unita näka momini nämo yāñ kañ yäwet. Ude tāñjiri iwanaye yāñärok nämo näwetnej.
- 25 Yabāñ äwaräkuk tāñjiri näka ñode nämo yānej; Tägagämän! U paotak!
- 26 Eruk, äma komi nadätat ñonita yāñärok näwet tākañ u kehäromini kudup paorirä tāñgun tañpāj kañ irut!
- Ba äma näka nadäwä äpani tāñpöpāj inita nadäwä ärowani täk tākañ uwä wäpi biñam paorirän mäyäk pähap kañ nadäwut.
- 27 Tāñpökañ Ekäni, gäk tāñkentāñ naminjiri ämawebe näka äma siwoñj yāñ nadäkinik täk tākañ u oretoret gera wari wari ñode kañ yäwut; Ekäni wäpi biñam punin-inik it täyan! Epän ämani ñonitä säkgämän irirän gäripi nadäk täyak.
- 28 * Ude yāñjirä näk imaka, täktäkka siwoñj unitāño biñam api yāñahäwet. Tāñkañ yāñgetak bipmäñtak wäpka biñam api ganiñoret tāñpet.

36

Äma waki täño mebärikät Anutu täño bänep iron

- 1 * Momitä äma waki bänepiken tokñek pat tākañ. Momi unitä pen yäwerirä Anututa nämo umuntañkañ mäde ut imikinik täk tākañ.
- 2 Bänepitä täñyäkñarirän inita nadäwä ärowani tāñpöpāj ñode nadäk tākañ; Wakinin käbop itak. Anututä unita yāñpāj manken täga nämo nipmanñpek! yāñ nadäk tākañ.
- 3 Meni jinomken man, nadäk ba täktäk waki unitägän abäk tākañ. Unitä jop manmangän yäk tākañ. Imaka täga täkta nadäk tawañ siwoñj kubä nämo pek tākañ.
- 4 Nämo, däpmon patpari-kenä kädet waki täkta nadäk tawañ pek tākañ. Imaka täga täpuri-inik kubä nämo tāñkañ waki täktäk kädet unita mäde nämo inik ut imik tākañ.
- 5 * Tāñpökañ Ekäni, gäkä ninta butewaki nadāñ nimik täyan u käroñj boham, kunum yäpureko ude bumik. Gäk ninta nadäkinik tāñ nimik täyan u ärowani.
- 6 Imaka imaka tägagän täk täyan u yabāñpāj-nadāñitna inide kubä täk täyak. Gäkä piä siwoñj täk täyan uwä ämatä nadäwä tärenañi nämo. Äma ba imaka tom tom gäkägän yabāñ yäwat täyan.
- 7 * Anutu gäkä komen äma ninta watä it nimik täyan unita gäka gäripi pähap inide kubä nadäk täkamāñ. Watä it nimik täyan uwä baraktä nanaki uwijij pat tākañ ude tāñ nimik täyan.
- 8 * Ketem tägatäga gäripi nitek kawutkaken nanikpāj nimik täyan. Nadāñ nimiñjiri gäkño ume gäripi nitek u nak täkamāñ.
- 9 * Irit kuñat-kuñat täño mähe mi u gäk kubägän. Gäk penyāñekka bänepninken penyāñej nimiñjiri kwawakgän it täkamāñ.
- 10 Unitä ämawebe gäka nadāñ gamikinik täk tākañ unita bänep iron pen täñ nimiñ yäpmāj kwen.
- 11 Tāñpāj äma ärowani tāñpani yabāñ äwaräkuk tāñjiri näk nämo yeñ jakñitnej. Ba waki tāñpani yabāñ äwaräkuk tāñjiri näk nämo yokut tärenañ.
- 12 Wisik! Äma waki tāñpani akukta nämo, mañ-däpaniken ugän pätkañ. U kañpāj nadäwut!

37

Äma waki ba äma tägatä gwäki yäpmäk-yäpmäk täño manbiñam

* 35:24: Sam 26:1, 43:1 * 35:28: Sam 51:14, 71:15, 71:24 * 36:1: Rom 3:18 * 36:5: Sam 57:10, 108:4
 * 36:7: Rut 2:12; Sam 17:8, 31:19, 91:4 * 36:8: Jop 20:17; Sam 16:11; Rev 22:1 * 36:9: Jer 2:13; Jon 4:10, 4:14;
 1Pi 2:9

- 1 * Notnapak, äma wakiwaki täño täktäkita yäppäj nadäwätäk nämo täñpen. Ba äma unitäño tuñumita nadäj gärip täñpäj kokwawak nämo täñpen.
- 2 * Äma udewaniwä piä täñpäj pewä muyej bäräñej kubitak täkañ ude api paotpen kunej.
- 3 Unita gäk nadäwätäk nämo täñpäj Ekänitagän nadäkinik täñpäj kudän täga ugän täñpen kuñat täyi. Ude täñpayäj täno uyaku kome yäj gamaniken u säkgämän api iren.
- 4 * Täñpäkañ oretoret bureni kañ-ahäkta Ekäniken kuñiri ini bänep nadäk-nadäkka täño gäripi api däpmäj täreñ gamek.
- 5 * Irit kuñat-kuñatka kudup Ekänita inin kireñpäj nadäkinik täñ imiñiri api täñkentäj gamek.
- 6 * Ude täñiri Ekänitä täktäkka täga u täñpewän edap täño penyäñekitä säkgämän ijik täyak ude ämawebe inamiken api iñj-yañewek. Täñkañ Ekänitä ämawebe kwawak ñode api yäwoñärewek; Äma ñowä inamnaken siwoñi-inik itak.
- 7 * Unita äma kädet waki iwatpäj tuñum äma täk täkañ udegän itta nadäwätäk nämo täñpen. Nämo, Ekänitä täñkentäj gamikta dapun täñpäj kwikinik iren.
- 8 * Nadäwätäk täñpäj kokwawak täktäk kädet u mäde ut imi. Kädet udewani uwä bäräpi pewä ahäk-ahäk kädet.
- 9 * Nadätan? Ämawebe Ekänita nadäkinik täk täkañ unitäwä kome yäj yämani u api koreñpäj itneñ. Täñpäkañ waki täñpaniwä Anututä yäwat kireñpewän api apämañ kunej.
- 10 * Yäwat kireñpewän apämañ kuñpähä api paot täñpä kunej. Täñirä yabäj ahäkta wäyäkñewayäj täno upäjkañ täga nämo api yabäj ahäwen.
- 11 * Nämo! Ämawebe inita nadäwä äpani täñpani uwä täñ-bumbum kome iwoyäj yämani u koreñpäj irit gapuni terak itkañ oretoret api täneñ.
- 12 Bureni, äma wakiwaki täñpanitä äma siwoñita kokwawak täñ yämiñpäj täñpäwakta nadäk täkañ.
- 13 Upäjkañ Ekänitä äma udewanita yäjärok yäwet täyak. Imata, itkañ nämo, api wañ moreneñ yäj nadäk täyak.
- 14 Äma äpani jäwäri u siwoñi upäjkañ äma wakiwaki täñpanitä äma däpmäkta äpa kuwek gwäñjit päip boham wepmärit täk täkañ.
- 15 Ude täk täkañ upäjkañ päip boham iniken unitägän äyähutpäj ini api yäput täneñ. Täñkañ äpa kuweki uwä Anututä api ubiñ jukut täñpän kunej.
- 16 * Täñpäkañ äma tägatäga tuñum täpuri pat yämিতak unitä äma waki täño tuñum päke itkañ unitäño kehäromi Anutu inamiken kudup yärepmitak.
- 17 Imata, Ekänitä ini äma waki täñpani täño kehäromi yäyomägatpäj äma tägata watä api it yämek.
- 18 Bureni, Ekänitä ämawebe mani buramiñpäj iwat täkañ u watä säkgämän it yämiñpäj kome iwoyäj yämani u inita biñam yäniñ kirewänpäj uken tärek-täreki nämo api itneñ.
- 19 Täñkañ äma udewaniwä kadäni waki äbähirän tägagän api itneñ. Ba tagwän irit ahäwayäj täyakken imaka, ketem tokñek api näneñ.
- 20 Upäjkañ äma waki täñpani uwä Ekäni täño iwan itkañ unita api kumneñ. Päya irori kadäni keräpitagän ahähñpäj paot täkañ ude, ba gupetä äbutkuk täkañ ude api paotpen kunej.
- 21 Äma waki täñpani uwä äma täño tuñum yäpmähñkañ kowata äneñi bäräñej nämo yämik täkañ. Upäjkañ äma täga uwä iron säkgämän täñpäj tuñumi ämata ño yämiñ-yämiñ täk täkañ.
- 22 Täñpäkañ ämawebe Ekäni täño iron ikek unitäwä kome yäj yämani u api koreñpäj itneñ. Täñ äma Ekäni täño kokwawak terak it täkañ uwä yäwat kireñpewän api kuñtäñpä kunej.
- 23 * Täñkañ Ekänitä äma kubä täño irit kuñat-kuñari kañpäj gäripi nadähñpähä irit kuñat-kuñari kädet u täñ-kehäromtañ imik täyak.
- 24 Ude täñirän äma udewani yewän kuneño uwä täga nämo mañutneñ. Nämo, Ekänitä täñkentäj imiñirän yeñ täpäneñpäj irek.

* 37:1: Sam 73:3; Snd 23:17, 24:1, 24:19 * 37:2: Sam 90:5-6 * 37:4: Ais 58:14 * 37:5: Snd 16:3; Mat 6:25; Luk 12:22; 1Pi 5:7 * 37:6: Jop 11:17; Mai 7:9 * 37:7: Sam 62:1; Ais 30:15; Jer 12:1 * 37:8: Sam 73:3; Efe 4:26 * 37:9: Jop 27:13-14; Ais 57:13 * 37:10: Jop 20:9; Hib 10:36-37 * 37:11: Mat 5:5 * 37:16: Snd 15:16, 16:8; 1Ti 6:6 * 37:23: 1Sml 2:9; Snd 16:9

- 25 * Eruk, ɲode nadāwut; Kadāni kāronɲi it yāpmāɲ äbāɲkă äma tågawani täyatken ɲo bāmopiken Anututä äma siwoɲita mäde ut yāmiɲirān nanakiye nakta yāɲapik-apik kubä nāmo tājirä yabāɲ yāpmāɲ äbätat.
- 26 Nāmo, äma tåga udewani kadāni kadāni äma tājkentāɲ yāmikta iron tågatåga jop tāj yāmik tåkaɲ. Tājkaɲ äperiye nanakiyetä tåga kuɲarirä miɲiye naniyetä yabāɲpāj oretoret api tåk täneɲ.
- 27 Unita notnapak, kädet waki tåkta mäde ut imiɲpāj kädet tåga ugān kaɲ tä. Ude tājiri kämiwä gākɲo yerikaye uwä kome iwoyāwaniken ugān säkgāmān api itneɲ.
- 28 * Imata, Ekāni uwä ämawebeniye kudān tåga tājpaɲ nadāj imikinik tåk tåkaɲ u mäde nāmo ut yāmik tåyak. Nāmo, u yabāɲ yawat piä tårek-tåreki nāmo tāj yāmik tåyak. Tājpaɲkaɲ waki tājpani ini ba unitāɲo yeriniye uwä yawat kireɲpewān api kunenɲ.
- 29 Tāj ämawebe siwoɲitä kome yāɲ yāmani u koreɲpāj uken tårek-tåreki nāmo api itneɲ.
- 30 Tājpaɲkaɲ äma siwoɲi tājno meni jinomkenä man säkgāmān säkgāmān Anutuken nanik unitāgān ahāk tåkaɲ. Mani unitä ämawebe tājkentāɲ yāmik tåyak.
- 31 * Äma udewani Anutuni tājno бага man bānepiken iɲit-inik tājpeɲ kuɲat tåkaɲ uwä nāmo kakätäk tåkaɲ.
- 32 Tāj äma waki tājpani uwä äma tåga dāpmākta yabāɲ yawat piä tåk tåkaɲ.
- 33 Upājkaɲ Ekānitä äma tåga uwä yabä kätājirān iwaniyetä kehāromini tåga nāmo yāpmāɲ äpneɲ, ba manken tåga nāmo yepmanenɲ.
- 34 Unita Ekānitä tājkentāɲ gamikta unitāɲo man kädet u kudup iwatkaɲ dapun täyi. Ude tājiri oraɲ gamiɲpāj kome iwoyāwani u ganiɲ kireɲpāj iwankaye dapunka terak yawat kireɲpewān kuɲirä api yabāwen.
- 35 * Eruk, äma kubäta ɲode täwera nadāwut; Äma waki kubä itkuko u ämawebeta komi yāmik tājkuɲ. U äma kehāromini nikek, päya taɲi, mäbi ude.
- 36 Upājkaɲ mäden, äma unitä iraniken u kuɲpāj ini ba tuɲumi nāmo irirān kaɲkut. Kaɲ-ahāwayāɲ wäyäkɲeɲkuro upājkaɲ tåga nāmo kaɲ-ahāɲkuɲ. U paotkuɲ.
- 37 * Tāj äma tåga siwoɲi kuɲarani unita nadāwut; Äma bānep kwini terak kuɲarani tājno yeriniye uwä mäyap.
- 38 Tājpaɲkaɲ momi tājpani uwä paotpāj paot-inik api täneɲ. Ba yeriniye imaka, kudup api awähutneɲ.
- 39 Upājkaɲ bārāpi kadāniken Ekānitä äma siwoɲi tājkentāɲ yāmiɲpāj watä it yāmik tåyak.
- 40 * Äma udewanitä waki mebäri mebārita umuntaɲpāj käbop niɲpmaɲpān yāɲpāj Ekāniken kuk tåkaɲ unita äma waki tājpani keriken nanik yāyomāgatpāj watä it yāmik tåyak.

38

Äma kubä bārāpiken itkaɲ Anutuken yāɲapiɲkuɲ

- 1 O Anutu, kokwawak nadāɲkaɲ nāmo nebewen, ba momina tājno kowata nāmo namen.
- 2 Gäk kuwektä-yāj namäk täyan. Tājpaɲ nut-maɲpi kome terak äpmok täyat.
- 3 * Gäkä nadāj waɲ namiɲiri käyām taɲi täyat. Tājpaɲ momi tājkuɲo unita gupnaken kehāromi nikek nāmo nadäk täyat.
- 4 * Momina unitä uwäk ude tājpaɲ nepmak tåyak. Tājirān tuɲum bārāpi kubä, buraminajni nāmo, ude bumik yāpmāɲ kuɲat täyat.
- 5 Gupnaken womāntä tabä tājkaɲ käbāɲi bumta piäk tåkaɲ. Näkɲa kudān goret tājkuɲo unita udewä ahājirān taräki-inik tåk tåkaɲ.
- 6 Bānepnaken bārāpi bumta parirä nadājira wakiinik tåk tåyak. Ude tājkaɲ kepma kāronɲ butewaki nadājpaɲ konām kottāj kuɲat täyat.
- 7 Tājpaɲ gupna kädäptä-yāj iɲiɲirān käyām pähap tåk täyat.
- 8 Komi taɲi nadāɲkaɲ goret-goret itat, imaka taɲi kubätä yeɲ nepmäɲitpāj irirān bumik.
- 9 * O Ekāni, gäk näkɲo nadāj gäripna u nadātan, ba bānepnatä yāɲkähān-kähān tåyak u imaka, nadātan.

* 37:25: Sam 37:28, 59:15, 109:10 * 37:28: Sam 11:7; Snd 2:22; Ais 14:20 * 37:31: Lo 6:6; Sam 40:8, 119:98; Ais 51:7 * 37:35: Jop 5:3 * 37:37: Ais 32:17, 57:2 * 37:40: 1Sto 5:20; Ais 31:5; Dan 3:17, 3:28, 6:23 * 38:3: Jop 33:19; Sam 32:4, 102:10; Ais 1:6 * 38:4: Esr 9:6; Sam 40:12 * 38:9: Sam 6:6, 10:17, 102:5

- 10 Bānepnatā tuptup yāpurirān kehāromina kudup paot-inik tāyak. Ude tānjirān dapunna imaka, sākgāmān nāmo ijitak.
- 11 Ude tānjira notnaye jibinata yānpāṅ dubinaken ābākta bitnāk-inik tāk tākaṅ. Ba meṅ nan ba notnaye wanotnaye imaka, nabāṅ umuntanpāṅ pāṅku ban it tākaṅ.
- 12 Tānpākaṅ āmatā nāk nutpāṅ waki tāṅ namikta man yānpāṅ-nadāk tāk tākaṅ. Tānpāṅ waki tāṅ namikta juku piṅtāṅ kuṅat tākaṅ. Ude tāṅkaṅ nāk nutta buṅep tāk tākaṅ.
- 13 Tānjirā nāhāwā guṅ ude āworeṅpāṅ man yāk tākaṅ u nāmo nadāk tāyat. Tānpāṅ man waki yāk tākaṅ uwā kowata tāga nāmo yāk tāyat.
- 14 Butewaki! Nāk man nāmo yāwani, ba man nāmo nadāwani ude āworeṅpāṅ man kum it tāyat.
- 15 Upāṅkaṅ Ekāni, gāk yāpmāṅ wādānpāṅ itat. Tānpāṅ Ekāni Anutuna, nāk nadātat; Gākā nadāṅ namiṅpāṅ api tāṅkentāṅ namen.
- 16 Unita iwanaye jop yabāṅjiri nāk komi nadānpāṅ goret irira nabānpāṅ wisik-inik yāṅ nāwetneṅtawā.
- 17 U imata, komi pen nadāṅ itkaṅ wakinik tānpayāṅ kerāp tāyat.
- 18 * Tānpākaṅ Anutu, momi tāṅkuro unita nadāwātāk pāhap tānpāṅ iṅamkaken kwawak yāṅahāk tāyat.
- 19 Tāṅ iwanaye bumta-inik uwā kehāromi nikekgān itkaṅ jop nadāṅ kokwawak nadāṅ namik tākaṅ.
- 20 Nāk kudān siwoṅji tānjira āma unitā iwan tāṅ namik tākaṅ. Āma udewaniwā kudān tāgata kowata wākgān tāk tākaṅ.
- 21 * Unita Ekāni, māde ut namentawā! Ban nāmo iren!
- 22 Gāk Ekāni, wakiken nanik wādāṅ tādotpāṅ nepmaṅpani unita bārāṅeṅ tāṅkentāṅ namisi!

39

Devittā mominita nadāṅ bārāp tāṅkuk

- 1 * Nāk ṅode yāṅkehāromi taṅkut; Irit kuṅat-kuṅatnata watā ket api iret. Tānpāṅ mebetnatā momiken nepmaṅpekta watā imaka, api iret. Unita āma waki dubinaken irirā man kubā nāmo api yāwet.
- 2 Ude yāṅkuro unita bārāpi ṅo ahāṅ namiṅjirān man kum-inik itkut. Man tāpuri kubā, waki ba tāga nāmo yāṅkuro upāṅkaṅ nadāṅ bārāpna taṅji tāṅkuk.
- 3 Tānpāṅ nadāwātāk unitā bānepnaken agekotkuk. Nadāwātākgān tāṅkū bārāpi bumta kaṅ-ahāṅkuro unita ṅode yāṅkut;
- 4 * Ekāni, kome terak ṅo kadāni jide api it yāpmāṅ ārowet? Ba jidegān api kumbet? Iritna jidegān api tāreweko unitāṅo kadāni nāwet!
- 5 * Butewaki! Kome terak itta kadāni kerāpitagān tānpāṅ nepmaṅkun! Kodak irayāṅ tāyat u kaṅjiri imaka jopi ude tāyak.
Burenī, āma kuduptagān itkaṅ u me woṅ bumik, kadāni kerāpi-inik itta yāwani.
- 6 Ba wārani, edap āgonitā ahānpāṅ paot tākaṅ u irepmitpāṅ nāmo. Tānpākaṅ āma piā tāk tākaṅ u imaka kehāromi kubā nāmo pewā ahāk tākaṅ. Monēṅ tuṅum pewā ahāk tākaṅ u netātā api koreneṅ yāṅ nāmo nadāk tākaṅ.
- 7 Unita Ekāni, imatāken kubāta itsāmbet? Gāk kubā-tāgān tāga tāṅkentāṅ nameno unita gakagān itsāmāṅtat.
- 8 Unita momi tāk tāyatken unitāṅo kowata yāpnaṅiken nanik nāmagusi. Ba yabāṅ āwarākuk tāṅjiri āma gāka nāmo nadāṅ gamanitā yāṅārok nāwetneṅtawā.
- 9 Nāmo, gākṅa tāṅpewi komi ṅo nadātat unita man kum irayāṅ. Man tāpuri kubā nāmoinik yāwayāṅ.
- 10 Unita komi piā wari namentawā! Nut yāpmāṅ ābāṅjiri kumbayāṅ tāyat!
- 11 Gākṅo mebārika nadātat. Gāk momi tāṅo kowata āma yabāṅ yānpāṅ komi piā yāmik tāyan. Ba imaka unita gāripi nadāk tākaṅ u gwaktā tek nānpā tumāk tākaṅ ude tāṅpiwak tākaṅ.
Burenī, āmawā me woṅ bumik, kadāni kerāpi-inik itta yāwani.

* 38:18: Sam 32:5; 2Ko 7:9-10 * 38:21: Sam 22:19, 35:22 * 39:1: Sam 141:3; Kol 4:5; Jem 3:2 * 39:4: Sam 90:12 * 39:5: Sam 62:9, 90:4, 144:4

- 12 Unita Ekäni, juku peŋpäj butewaki gera ba yäjapik manna nadäj namisi. Täŋpäj konäm korira nabäŋpäj äbä naniŋ kawat tä.
Näk äbeknaye oranaye udegän kome terak ŋo gäckät kadäni keräpitagan itta iwoyäjkun.
- 13 Eruk nabä kätäjiri oretoret ätu täŋkaŋ kaŋ kuŋ kewewa!

40

Anutu wäpi iniŋoret kap kubä

- 1 Näk Ekäniken gera yäjkaŋ täŋkentäj namikta kwikinik itkut. Irira butewaki nadäj namiŋpäj gera yäjkuro u nadäj namiŋkuk.
- 2 * Nähä äma kubä awaŋ käronj kubä gänaŋ käbop itkaŋ kumbeko ude. Ude irira Ekänitä nabäŋpäj awaŋ gänaŋ nanik wädäŋpäj nepmaŋkuk.
Ba näk äma kubä okä näbä gänaŋ äpmonpäj ireko ude irira Ekänitä wädäŋpäj kome tägaken nepmaŋpän äneŋi täga kuŋatkut.
- 3 * Eruk, ude täŋpäj kap kodaki kubä nadäk-nadäkna-ken pewän ahäjkuŋ. Uwä Anutunin wäpi biŋam iniŋ oretta.
Kap u teŋjira nabäŋpäj ämawebe mäyaptä Anutu täŋo kehäromita nadäwä inide kubä täŋpöpäj Ekänita nadäkinik api täneŋ.
- 4 * In nadäkaŋ? Ämawebe Ekäni terak peŋgämä pek täkaŋ uwä Ekäni täŋo iron nikek. Äma udewanitä äma ärowani täŋo kädet nämö yawat täkaŋ.
Ba Ekäni mäde ut imiŋpäj mäjo wära nämö yäniŋ oret täkaŋ. Nämoinik!
- 5 * O Anutu Ekänina, gäk piä tägatäga täŋpäj täŋkentäj nimiŋkun. Äma gäk udewani kubä nämö itak! Gäkägän intäjukun itan!
Täŋkentäk bumta täŋ nimikta nadäk tawaŋ pek täyan unita täga nämö yäwetpäj yäwoŋärewa täreneŋ. Nämoinik! Täŋkentäk nimik täyan uwä bumta-inik, daninaŋi nämö.
- 6 * Anutu, gäk ganiŋ oretta tom däpmäŋpäj ijik täkamäj unita nämö gek täkaŋ. Ba gupe käbäjni nikek mominin ärutta ijik täkamäj udewanita nadäwi ärowani nämö täk täkaŋ.
Upäŋkaŋ näk gäkŋata biŋam iwoyäŋpäj manka nadäkta jukuna biori tumbuŋ. Täŋpäj gäkä nadäk-nadäk namiŋjiri manka buramik täyat.
- 7 * Eruk Anutu, näk äretat. Man näka bian kudän täŋkuŋo udegän iwatpäj äretat.
- 8 * Anutuna, kädet gäkä gäripi nadäk täyan näk kädet udegän täkta gäripi nadätat. Gäkŋo kädet siwoŋi u nadäk-nadäkna-ken pätak.
- 9-10 * Unita Ekäni, näk man kum nämö itkaŋ käbeyäken ämawebekaye gäkŋo bänep irona ŋode pen api yäjahäŋpäj yäwet täŋpet;
Ekäninintä nadäj nimikinik täŋpäj wakiken nanik wädäj tädotpäj niŋmak täyak yäj api yäwet täŋpet. Täŋpäj manka täktäkka täŋo biŋam käbop nämö pek täyat.
Ironka pähap ba imaka bureniŋän täk täyan u ämawebe yäwet täyat.
- 11 Unita Ekäni, näka nadäj namisi! Gäk butewakika käbop nämö pewen. Nämö, nadäj namiŋjiri ironka ba manka burenitä watä säkgämän it namiton.
- 12 * Bäräpi mebäri mebäri ahäj namik täkaŋ, u daninaŋi nämö. Täŋpäkaŋ momi täk täŋkuro unitä kehäromina yäpmäj äpäkaŋ.
Bäräpi u ba u yärepmitta kädetta wäyäkŋewa wakaŋ. Momina mäyap iniktä gwäkna pujiŋ itkaŋ u yärepmitkaŋ. Unita umun terak itat.
- 13 Unita Ekäni, bäräŋeŋ äbä täŋkentäj namisi!
- 14 Äma nutnayäj täkaŋ u kehäromini yäpmäj äpäŋpäj nadäk-nadäki täŋpewi guŋtaŋjirä mäyäk tawut. Mäyäk täŋpäj nabä-kätäŋpeŋ kut!
- 15 Äma yäjärok man näwet täkaŋ u meni täŋpipiŋpäj yawat kireŋjiri mäyäk nadäwut.

* **40:2:** Sam 27:5, 69:2; Jer 38:6, 38:10-13 * **40:3:** Sam 32:7, 33:3, 64:9 * **40:4:** Sam 84:12, 125:5 * **40:5:** Sam 71:15, 139:17-18; Ais 55:8-9 * **40:6:** Ais 1:11; Jer 6:20; Mai 6:6-8 * **40:7:** Hib 10:5-7 * **40:8:** Sam 37:31; 2Ko 3:3
* **40:9-10:** Sam 89:1; Apos 20:20, 20:27 * **40:12:** Sam 18:5, 38:4, 65:3

- 16 Tǎŋpǎkaŋ Ekāni, āmawebe gāk gāwarāntāk tākaŋ u oretoret tāk tākot! Imata, gākŋa waki keriken nanik wādāŋ tādōtpǎŋ yepmaŋkuno unita gāka gāripi pāhap nadāk tākaŋ.
Tǎŋpǎŋ kadāni kadāni ŋode yāk tākot; Ekāni uwā wāpi biŋam ikek kaŋ irān!
- 17 O Ekāni, nāhā waki, kehāromina nikek nāmo. Upǎŋkaŋ nadāŋ namisi. Gāk kubā-tāgān nākŋo tǎŋkentākna ba yāpātāgak āmana.
O Anutuna, bārāneŋ ābā tǎŋkentāŋ namisi!

41

Devittā kāyām tǎŋpǎŋ yǎŋapik man yǎŋkuk

- 1 * Āma, āma jāwārita nadāŋ yāmik tākaŋ uwā Anutu tǎŋo oretoret terak kuŋat tākaŋ.
Udewani tā bārāpi kaŋ-ahānayāŋ tākaŋ uwā Ekānitā api tǎŋkentāŋ yāmek.
- 2 * Bureni, Ekānitā watā it yāmiŋpǎŋ irit kuŋat-kuŋari api tǎŋ-mehamtaŋ yāmek. Tǎŋpǎŋ āma udewani tǎŋpewān komeniken oretoret terak api itneŋ.
Irirā yabā kātāŋirān iwaniyetā kehāromini tāga nāmo api yāpmāŋ āpneŋ.
- 3 Tǎŋpǎŋ kāyām tǎŋirā Ekānitā tǎŋkentāŋ yāmiŋirān gupi āneŋi api koreneŋ.
- 4 Tǎŋpǎkaŋ nāhā Ekāni ŋode iwetkut; Ekāni, nāk gākken momi tǎŋkut. Upǎŋkaŋ butewaki nadāŋ namiŋpǎŋ nepmaŋpi tāgasiwa.
- 5 Iwanayeta kāyām tǎŋira nabāŋpǎŋ man jāgāmi nāwet tākaŋ. Uwā nākā kumāŋjira wāpita kaŋ guŋ tāna yāŋ nadāk tākaŋ.
- 6 Tǎŋpǎŋ āma u nabānayāŋ ābāk tākaŋ u jop gupi-tāgān ābāk tākaŋ. U nākā waki ude itak yāŋ yāŋpǎŋ yāŋtāŋ kukta jop nabānayāŋ ābāk tākaŋ.
- 7 Āma kokwawak tǎŋ namik tākaŋ uwā nākā waki ude ahāŋ imitak yāŋpǎŋ yāŋjiap-jiap yāŋtāŋ kuk tākaŋ.
- 8 Nākā ŋode yāk tākaŋ; Wisik! U kāyām wakiinik kubā tǎŋkaŋ kumākta biŋam tāyak. U tāga nāmo api tāgawek yāŋ yāk tākaŋ.
- 9 * Butewaki! Notnapak bureni, nadāŋ imikinik tǎŋpǎŋ ketem namiŋ-gamiŋ tǎŋpǎŋ nak tākamāk u imaka, nākā iwan tǎŋ namik tāyak.
- 10 Unitā Ekāni, butewaki nadāŋ namiŋpǎŋ nepmaŋpi tāgaŋpǎŋ iwanayeta kowata api yāmet.
- 11 Ude tǎŋkentāŋ namiŋiri iwantā nāmo nārepmirāwā ŋode api nadāwet; Anutu, gāk nākā bāneŋ tāga nadāŋ namitan yāŋ api nadāwet.
- 12 Nāk kudān tāgagān tāk tāyat unita oraŋ namiŋpǎŋ iŋamkaken kwawakgān nepmaŋ iriri tārek-tāreki nāmo api iret.
- 13 * Unitā āmawebe, Ekāni, Isrel tǎŋo Anutu u iniŋoret tākāna! U tārek-tāreki nāmo iniŋoret tākāna! Burenitā bureni-inik!

42

Āma kubātā Anutu dubiniken kukta gāripi nadātak

- 1 * Anutu, tomtā umeta yek tākaŋ ude, nāk gāka udegān nek tākaŋ.
- 2 * Anutu, Anutu irit māhemi, bāneŋnatā gāka nek tākaŋ unita kadāni jidegān gākkāt man yāŋpǎŋ-nadākta kaŋ ārewet?
- 3 * Kepma bipani butewaki nadāŋpǎŋ konāmna pitotā ketemna ude tāk tāyak. Kepma kāroŋ yāŋārok ŋode nāwet tākaŋ; Anutuka de? Imata nāmo tǎŋkentāŋ gamik tāyak? yāŋ nāwet tākaŋ.
- 4 * Nāk komi nadāŋpǎŋ imaka ŋode juku pik tāyat u yāŋahāŋjira bāneŋna pidām tawān!
Bian nāk komenaken itkaŋ āmawebe tawaŋ kāroŋ nākā jukun yāŋ-yākŋat yāpmāŋ oretoret terak Anutu tǎŋo kudupi yot gānaŋ ārok tǎŋkumāŋonik.
Āroŋkaŋā Anututa oretoret kap teŋ imiŋitna unitā tǎŋpidām taŋ nimik tǎŋkukonik.
- 5 * Yāke! Butewaki imata nadātāt? Bāneŋna imata jāgām tāyak? Ude nāmo! Nāk ŋode tǎŋpet yāŋ nadātāt; Nāk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api iniŋoret tǎŋpet! Imata, Ekānina uwā nāmagurani āmana bureni!

* 41:1: Snd 14:21 * 41:2: Sam 27:12 * 41:9: 2Sml 15:12; Sam 55:12-13, 55:20; Jer 20:10; Mat 26:23; Mak 14:20; Luk 22:21; Jon 13:18 * 41:13: Sam 106:48 * 42:1: Sam 119:131 * 42:2: Sam 42:11, 43:5, 63:1, 143:6; Jer 10:10; Dan 6:26; Mat 26:63; Rom 9:26 * 42:3: Sam 80:5 * 42:4: 1Sml 1:15; Jop 30:16; Sam 95:2, 100:4; Ais 30:29 * 42:5: Sam 9:1, 38:6; Mat 26:38

- 6 Nāk komenata nadāwātāk tān̄ itat. Upān̄kañ Anutu, ban kome ŋo Jodan ume dapuri kādakāt pom yarā Hemon kenta Misa ŋoken itkañ gāka nadāñ gamayāñ.
- 7* Wāra! Ume damuntā gwāgu gānañ āpmonjirān gwāgutā gera yāñ itak. Wāra! Waki nadātāt! Tāñpāik-pāikkatā nāk yejāmāñ moretak.
- 8* Upān̄kañ ude nāmo! Kepma kepma Ekānitā butewaki nadāñ namik tāyak. Ude tāñjirān bipani bipani Anutu iniñoret kapnatā mena-kengān it tāyak.
Kap teñkañ Anutuna, irit kuñat-kuñatna tāño māhemi uken yāñpāik tāyat.
- 9 Tāñpāñ kadāni kadāni Anutu, mobā kujatna ŋode iwet tāyat; Imata nāka guñtak tāyan? Imata iwan yabāñ āwarākuk tāñjiri komi namik tākañ?
- 10 Kadāni kadāni iwantā sāra ŋode nāwet tākañ; Anutuka de? Man ude nāwet tākañ u āpa kuwektā-yāñ namāk tākañ.
- 11 Yāke! Butewaki imata nadātāt? Bānepna imata jāgām tāyak? Ude nāmo! Nāk ŋode tāñpet yāñ nadātāt; Nāk Anutu tuberñ kuñkañ pen api iniñoret tāñpet! Imata, Ekānina uwā nāmagurani āmana bureni!

43

Āma kubātā iwan it gwāñjirā Ekāniken yāñpāñkuk

- 1* Anutu, āma māde ut gamik tākañ u wāpna yāpmāñ āpnayāñ tākañ. Unita gākā nāk gārak itkañ jop man yāwani unitāño mani utpāñ ŋode yāwet; U siwoñj kuñat tāyak.
- 2 Anutu, gāk nākño kehāromina ude itan upān̄kañ imata māde ut namitan? Iwantā kehāromina yāpmāñ āpāñjirā wakiinik nadātāt.
- 3* Unita Anutu, kādetka bureni nāwoñjāre! Topānka penyāñeñ naminjiri akuñpāñ kādet tāga iwat yāpmāñ Saion Pom terak, itanken u kañ ārewa.
- 4 Ude tāñ naminjiri eñkaken āroñpāñ gāk ganiñ orerayāñ kudupi bukākaken kwa. Bureni, Anutuna, gāk dubikaken kwa.
Gāk bānepna tāñpidām tāñ naminjiri oretoret pāhap nadāk tāyat unita Anutu Anutuna, wagām utpāñ api ganiñ oreret.
- 5 Yāke! Butewaki imata nadātāt? Bānepna imata jāgām tāyak? Ude nāmo! Nāk ŋode tāñpet yāñ nadātāt; Nāk Anutu tuberñ kuñkañ pen api iniñoret tāñpet! Imata, Ekānina uwā nāmagurani āmana bureni-inik!

44

Isrel āmawebetā Anututā watā it yāmekta yāñpāñkuk

- 1* O Anutu, ābekniye oraniyeta imaka tāgatāga bian-inik tāñ yāmiñkuno unitāño biñam ŋode niwerirā ninin nadāñkumāñ.
- 2* Kome iwoyāñ yāmani uken nanik guñ ābot komi yāmiñpāñ yāwat kireñpāñ āmawebekaye gākñaken unita yāniñ kireñkun. Yāniñ kireñjiri tāñ-bumbumka u koreñkuñ.
- 3* Āmawebekaye u iniken kadā boham ba iniken kehāromi terak kome u nanik āmawebe nāmo dāpmāñ yāwat kireñkuñ. Nāmo, gākño kehāromika terak yēngāmā pewāpāñ tāñkuñ. Ba gākā nadāñ yāmik-inik tāñpāñ dubiniken itkentāñ yāmiñpāñ kehāromi yāmiñjiri tāñkuñ.
- 4 Gāk intājukun āmana ba Anutuna bureni. Isrel ābot nintāño iwaniye yārepmita kādet peñ nimiñkun.
- 5 Tāñkañ gākā tāñkentāñ nimiñjiri iwaniye tāño kehāromi yāpmāñ āpāk tākamāñ.
- 6* Unita nāk āpa kuwekna ba pāip boham unitā api tāñkentāñ namineñ yāñ nāmo nadāk tāyat.
- 7 Nāmo, gākña-tāgān tāñkentāñ nimiñpāñ iwaniye kokwawak nadāñ nimik tākañ u dāpmāñ yāwat kireñpāñ u keriken nanik yāyomāgatpāñ nīpmak tāyan.
- 8 Unita gākño wāpka yāpmāñ akuñpāñ bānep tāga man tārek-tāreki nāmo api gāwet tāne.
- 9 Upān̄kañ waki, apiñode nibā kātāñjiri iwaniyetā āmikken nirepmit tākañ. Komi āmaniye nāmo itkentāñ yāmik tāyan.
- 10 Ude tāñjiri iwaniye yabāñ umuntañ metāñpeñ kuñitna nintāño tuñum korek tākañ.

* 42:7: Sam 69:1-2, 88:7; Jna 2:3 * 42:8: Sam 16:7, 57:3, 63:6, 149:5 * 43:1: 1Sml 24:15; Sam 5:6, 26:1, 38:12

* 43:3: Sam 36:9 * 44:1: Kis 12:26-27; Sam 78:3 * 44:2: Sam 78:55, 80:8 * 44:3: Lo 8:17; Jos 24:12 * 44:6:

Sam 33:16; Hos 1:7

- 11 Nibä kätanjiri sipsip däpmäk täkaŋ ude iwaniyetä nin mäyap nidäpuŋ. Ude täjiri ämatä komeken kubäkubä kuŋ täna kuŋkuŋ.
- 12 Ämawebekaye ninta nadäjiri äpani-inik täŋpöpäŋ nin iwaniyeta jop yäniŋ kireŋkuŋ.
- 13 Gäk kudän nintä terak pewi ahäj niniŋkuŋo u kaŋpäj, äma nintä äbotken nanik nämo unitä yänjrok niwetpäj yäŋpäj-nibäj mägayäk täk täkaŋ.
- 14 Täŋpewi imaka jopi ude äworeŋitna guŋ äbotken naniktä yäŋpäj-nibäj niwat täkaŋ.
- 15-16 Iwanaye ba äma näka kokwawak täk täkaŋ unitä yänjrok ude yänjirä mäyäk pähap nadäŋpäj umuri nadäk täyat.
- 17 Jide? Gäka guŋ täŋpäj gäkkät topmäk-topmäk kubägän täŋpani u irepmiŋnapäj imaka waki ude pewi ahäj nimitak? Nämo, nin ude nämo täŋkumäj.
- 18* Gäk gepmaŋpäj бага mankata mäde nämo utkumäj.
- 19* Upäŋkaŋ gäkä niŋmaŋpikaŋ nin täŋkentäknin nämo, tom ägwäri bämopiken itkamäj. Ba biŋmäŋurani pähap gänaŋ ude itkamäj.
- 20-21* Nin Anutunin bureni gäk ganiŋ oretta bitnäŋpäj kome kubä täŋo anutu jopi-jopi nadäŋ yämiŋkumäŋo yäwänäku uwä gäku bian nibäj ahäwim. Imata, gäk bänep nadäk-nadäknin käbop itkaŋ u kudup nibäwi tärek täyak unita. Upäŋkaŋ ude nämo täŋkumäj!
- 22* Nin gäkŋo ämawebekaye itkamäj unita yäŋpäj kadäni kadäni ninken nanik mäyap nidäpmäk täkaŋ. Ba nibäjirä sipsip nakta däpmäk täkaŋ ude itkamäj.
- 23* Unita Ekäni ijiwi kut! Imata dupiŋkaŋ itan? Mäde wari nämo ut nimen. Aku!
- 24 Ninta imata käbop it nimitan? Komi bäräpi gänaŋ itkamäj ŋonita ninta nämo guŋ täwen.
- 25 Yäke! Däpmäj jakŋitpäj niŋmaŋpä kumbanitä-yäj kome terak pätkamäj.
- 26 Unita äbä täŋkentäj nimisi! Gäk nadäŋ nimikinik täk täyan udegän waki keriken itkamäj ŋo nimagutsi!

45

Äma ekäni kubätä webe yäpmäjirän inij oretoret kap tewani

Kora täŋo nanakiyetä intäjukun ämata gäripi pähap nadäŋpäj kap ŋo teŋkuŋ.

- 1 Man säkgämän säkgämän nadäk-nadäkna-ken tokŋek parirän intäjukun äma u inij ubiŋpäj tewayäŋ. Äma meni pidämitä man säkgämän yänjahäk täkaŋ ude menatä äma ekäni u ŋode inij ubiŋ tekta pidäm täyat;
- 2 Gäk äma säkgämän, man yäkyäkka imaka, gäripi nitek. Äma gäk udewani kubä nämo itak. Bureni, Anututä iron täŋ gamiŋkukotä pen api täŋ gamiŋ yäpmäj ärowek.
- 3 Gäk intäjukun äma kehäromi pähap, wäpka biŋam ärowani-inik. Unita kehäromika niwoŋärektä päip boharka iŋitpäj isi!
- 4 Kehäromika nitek unitä iwan täŋo kehäromi yäpmäj äpäk täyi. Täŋpäj man bureni ba kudän siwoŋi unitägän irun yäŋpäj täŋ-mehamtak täyi. Kehäromikatä ämik täŋpäj iwan däpmäjirän kaŋpäj umun pähap täk täkot!
- 5 Täŋkaŋ tenäj kuwek-kuwekkawä päraŋi-inik. U iwankaye yabä-tumäkta nitek. Täŋjiri äma äbori äbori gabäŋpäj gämotka-kengän maŋ pat täkaŋ.
- 6* Bureni Anutu, gäk intäjukun-inik itkunonitä api it yäpmäj ärowen. Kaŋiwat piäka u kudän siwoŋi terakgän täk täyan.
- 7* * Gäk kädet wakita taräki nadäŋpäj kädet siwoŋitagän gäripi nadäk täyan. Unita Anutukatä ini gäkä kaŋiwat piä täkta iwoyäŋkuk. Piä ude täkta iwoyäŋkuko unita notkaye yärepmiŋpäj oretoret pähap nadäk täyan.
- 8 Gäkŋo tek käroni kudup käbäŋi säkgämän-inik, jiä däropä käbäj ikek bumik. Ba intäjukun äma ätutä gäkä eniken abä kap teŋkaŋ ganiŋoret täkaŋ.
- 9 Täŋpäkaŋ äma jopi täŋo äperiyetä watä nämo it gamik täkaŋ. Nämo, kome ätu täŋo intäjukun äma täŋo äperiye unitä gäkä eniken itkaŋ watä it gamik täkaŋ. Täŋpäkaŋ webekawä omäk meran säkgämän täŋpäj dubikaken it täyak. Omäk meran uwä gol mobä säkgämän-inik, Opia komeken nanik upäj täŋpani.
- 10 Eruk webeni, gäka ŋode yänjira nadä; Gäk komekaken nanik ämawebe ba nägät moräkaye mäde ut yämiŋpäj unita juku kubä nämo pewen.

* 44:18: Jop 23:11 * 44:19: Sam 23:4 * 44:20-21: Sam 139:1; Jer 17:10 * 44:22: Rom 8:36 * 44:23:

Sam 35:23, 78:65 * 45:6: Sam 93:2, 98:9 * 45:7: Sam 11:7 * 45:7: Hib 1:8-9

- 11 Ude tãjiri intãjukun ãmakatã gabãngãrip tãjrpãj gãka webe sãkgãmãn yãj api gãwerek. Tãj ãpka uwã ekãnika unita mani buramiwen.
- 12 Tãjrpãkañ Tire komeken ban naniktã äbã bãnep tãgata iron api tãj gamineñ, ba tuñum ãmatã gãk ganiñ oretta api ãmneñ.
- 13-14 Eruk ãmawebe, nadãkot! Intãjukun ãmajin tãjo webeni uwã ini eni gãnañ sãkgãmãn, kañgãrip ikek ude itak. Teki uwã golkãt bok tãjpani, unita ägo-ägo wenjirãn intãjukun ãma dubiniken yãñkñjat yãpmãñ kukañ. Kuñjirã webe gubañ noriye imaka, iwarãn tãjirã ugãn yãj-yãkñjat yãpmãñ kukañ.
- 15 U kudup, bãnep tãga pãhap nadãjrpãj oretoret terak intãjukun ãma tãjo eni pãhap gãnañ kumañ ärokañ.
- 16 Tãjrpãkañ intãjukun ãmana, gãka ñode yãyat; Gãkñjo nanak ãmani mãyap ahãjrpãj gãk ba orañkaye tãjo kome yãpmãjrpãj intãjukun ãma udegãn api itneñ. Tãjirã ãmawebe komeni komeni yabãj yãwatta wãpi biñam ärowani api yãmen.
- 17 * Tãjrpãkañ nãhã ätu mãden ahãnayãj tãkañ unitã nadãjrpãj kuñatneñta kap ño tenjira wãpka biñamtã punin api kuñarek. Ude tãjira ãmawebe kuduptã wãpka biñam u tãrek-tãreki nãmo api ganiñoret tãneñ.

46

Anutu u ninkãt itkamãj

- 1 * Anutu u nintãjo äyujnin ba nintãjo kehãrominin. Bãrãpi gãnañ tãjkentãj nimikta pidãmtak tãyak.
- 2 Unita nin imaka kubãta nãmoinik umuntãne. Nãmoinik! Kenãj kwainjirãn kome kwãhãrep dunejo uwã tãga. Ba pom gwãgu bãmopiken duñpeñ äpmonerjo u imaka tãga. Nãmo api umuntãne.
- 3 * Ba gwãgu pãhap mãmã tãj yãjrpãj tokãtpãj porãrak pakipaki tãjpek. Tãjirãn pom tãj tãj wãreñ tãnejo upãñkañ imata umuntãne? Ninã nãmoinik api umuntãne!
- 4 * U imata, Anutu tãjo yotpãrare bãmopiken ume tãj kubãtã pãtak. Ume unita ãmawebe oretoret pãhap nadãk tãkañ. Yotpãrare u kudupi-inik, Anutu ärowani tãjo irit bãgup.
- 5 * Uken Anututã it tãyak unita nãmo api wawek. Nãmoinik, kepma bipani Anututã watã api it imik tãjpek.
- 6 * Bureni, Anutu u kehãromi-inik. Unita ãma äbori äbori umun pãhap nadãjrpãj kujari kwaik tãkañ. Tãjirã Anututã kãrak yãjirãn kometã ume bumik äworewek!
- 7 Upãñkañ ninãwã nãmo api umuntãne. Nãmo, Ekãni kehãromi mãhemi u ninkãt it tãkamãj. Bãrãpi kubãtã ahãwãnã Oranin Jekop tãjo Anutuken kãbop tãga api itne.
- 8 Ai, ãmawebe in äbut! Äbãjrpãj Ekãnitã piã tãk tãjkuco u ño kawut! Imaka imaka tãk tãjkuco u yabãjrpãj jãkjãk yamãjrpãj nadãwã inide kubã tãk tãyon!
- 9 Ekãni uwã komeni komeni tãjo ãmik dãpmãñ tãkñek tãyak. Tãjrpãj äpa kuwek yãpmãjrpãj tokãt jukutpãj kurepã kãdãp gãnañ ureñ tãjrpãñ äpmok tãkañ.
- 10 * Unita Ekãnitã ñode yãyak; Kwikinik itkañ nãka ñode nabãjrpãj-nadãwut; Nãk Anutu bureni-inik. Nãk intãjukun irira ãmawebe komeni komeni ittãj kukañ u gãmotna-kengãn it tãkañ.
Kome kuduptagãn tãjo Ekãni-inik u nãk! yãk.
- 11 Unita ãmawebe, in ñode nadãwut! Ekãni kehãromi mãhemi, u ninkãt it tãkamãj. Bureni, bãrãpi kubãtã ahãwãnã Oranin Jekop tãjo Anutuken kãbop tãga itne.

47

Anutu u ãma komeni komeni tãjo ekãni pãhap

- 1 ãmawebe kuduptagãn kap tenkañ ketjin utpãj oretoret tãk tãkot! Tãjkañ oretoret gera terak Anutu iniñ orerut!
- 2 Ekãni ärowani pãhap uwã ini pãrik-inik kubã itak. Kehãromini uwã umuri pãhap. Uwã kome pãhap ñonitãjo Ekãni ärowani-inik.

* **45:17:** Sam 138:4; Mal 1:11 * **46:1:** Sam 62:7-8, 91:2, 142:5 * **46:3:** Sam 93:3-4; Jer 5:22; Mat 7:25 * **46:4:** Sam 48:1, 48:8 * **46:5:** Jol 2:27; Sef 3:15; Sek 8:3 * **46:6:** Jos 2:9, 2:24; Sam 2:1 * **46:10:** Lo 4:35; 1Kin 18:36-39; Ais 2:11, 2:17

- ³ Uwä täñkentäñ nimiñpäñ guñ ämawebe äbori äbori unitäño kehäromini yäpñmäñ äpärñpäñ gämotninken yepmañkuk. Täñkañ komeñi ninta ninij kireñkuk.
- ⁴ Täñpakañ bian Anututä ini kome u iwoyäñpäñ nimiñkuko unita ñode nadäkamañ; Jekop täño äboriye ninta nadäñ nimiñkuk täk täyak.
- ⁵ Ai, nadäwut! Anututä mañirani bägupken äronkuko itak. Äro irirän ämawebetä bänep pidäm oretoret kap womat mäma terak teñkuñ.
- ⁶ Eruk! Unita nadäñpäñ in imaka, Anututa oretoret kap teñ imut! Teñkañ inij orerut! Ekäni pähapnin oretoret kap teñ imut.
Äneñi täwetat; Inij orerut!
- ⁷ Anutu uwä kome pähap ñonitäño Ekäni ärowani itak unita oretoret kap teñ imut!
- ⁸ Anutu ärowani pähap unitä mañirani bägup kudupiken mañitkañ ämawebe komeñi komeñi intäjukun-inik it yämiñpäñ yabäñ yawat täyak.
- ⁹ Täñirän guñ ämawebe äbori äbori täño ärowaninyekät Abraham täño Anutu unitäño äbot ninkät käbeyä täk täkamäñ. U imata, kome täño intäjukun äma kudup u Anutu gämori-kengän itkañ.
Anutu unitäño kehärominitä päke u yärepmit moretak! U intäjukuntä intäjuninik itak.

48

Anutu täño yotpärare wäpi Jerusalem unita oretoret kap

- ¹ Ekäni uwä wäpi biñam ärowani nitek. Unitäño yotpärare wäpi Jerusalem u pom kudupi kubä terak itak. Unita yotpärare uken äronpäñ wäpi biñam yäpñmäñ akuna!
- ² * Saion Pom kudupi uwä käronji boham, tägagämän-inik, kañoret ikek. Ämawebe kome pähap ño nanik kuduptagantä Anutu täño pom u kañpäñ oretoret täk täkañ.
Täñpakañ Ekäni Ärowani unitäño yotpärare pom u terak itak.
- ³ Anutu uwä kudupi yotpärare u bämpoken itkañ ämik kadäniken ämawebe uken nanikta yewa kehäromi täñ yämik täyak.
- ⁴ Bian kome ätu täño intäjukun ämatä Saion ämawebekät ämik tänayäñ yotpärare u dubiniken äbuñ.
- ⁵ Äbäñkañ yotpärare kudupi u kañpäñ jäkjäk yamäñpäñ umuntañkañ metäñpeñ kuñkuñ.
- ⁶ * Umuntañkuño uwä komi webetä nanak bäyanayäñ nadäk täkañ ude nadäñpäñ kujari kwañkuñ.
- ⁷ Ämik tänayäñ gäpe tañi tañi pähap terak äbuño u gäkä mäñit pähap inij kireñpewi gäpe uwä yäpñmäñ kärapmit täñpän kuñkuñ.
- ⁸ Täñpakañ bianä, Anutu täño täktäki kehäromi nitek unitäño manbiñamgän nadäk täñkumäñonik. Upäñkañ apiño dapunintä kañpäñ nadäk täkamäñ.
Ekäni uwä iniken yotpärare ño watäni säkgämän irirän kehäromigän pen api it yäpñmäñ ärowek. Yotpärare uwä Ekäninin, Anutu kehäromi mähemitä iniken.
- ⁹ O Anutu, kudupi yotka gäñar äronpäñ ironka tärek-täreki nämo unitäño meberita yäñpäñ-nadäk täk täkamäñ.
- ¹⁰ Wäpka biñam komeñi komeñi kuñ moreñkuko unita ämawebe komeñi komeñitä udegän ganiñoret täkañ. Täñpäñ yabäñ yawat piä täk täyan uwä nadäk-nadäk siwonji terakgän täk täyan.
- ¹¹ Gäk ämawebe täño irit kuñat-kuñari u siwonjigän yäpñmäñ danik täyan unita ämawebe Saion yotpärareken nanik ba yotpärare tañi täpuri Juda komeken it yäpñmäñ kukañ u nanik kudup, oretoret täk täkañ.
- ¹²⁻¹³ Eruk, Anutu täño ämawebe, in Anutu täño kehäromini kañpäñ nadäna yäñpäñä ñode kañ täñput; Jerusalem yotpärare gägäniken kuñat äyäjutpäñ yewa kehäromikät ämik täño tuñum tuñum ukät yabäñpäñ-nadäwut.
Yabäñpäñ-nadänayäñ täño unitäño biñam uwä nanakjiye orajiye mäden ahänayäñ täkañ u ñode kañ yäwerut;
- ¹⁴ * Anutu unitägän nibäñ niwat täyak. U nintäño Anutu, paot-paori nämo. Täñpakañ unitä kadäni kadäni api niñmäñit niwarek.

* 48:2: Mat 5:35

* 48:6: Kis 15:15; Hos 13:13

* 48:14: Ais 58:11

49

Monej tujumta nadawätäk tänerjawä

- 1 Äma äbot, kome terak it yäpmäj kukañ in kudup man ɲo nadawut.
 2 Äma wäpjin biñam niked ba wäpjin nëm, äma monej ikek ba äma jäwäri, in kuduptagän man täwerayäj täyat ɲo juku peñpäj nadawut.
 3 Man kädet siwoñj kubä nadätat u intä nadäneñta yäñahawayän.
 4 Man siwoñj u man wärani terak täwerayäj. Täwet paotpäjä man wärani unitäño mebäri kap terak api yäñahäwet.
- 5-6 * Imata äma waki-wakita umuntäwet? Äma uwä moneñta nadäkinik täk täkañ. U näk monej ikek yäñkañ iniken wäpi biñam yäpmäj akuk täkañ. Täñpäkañ äma waki udewanitä näk it gwäjinpäñ nutnayäj täk täkañ. Upäñkañ, äma udewanita imata umuntäwet?
 7 * Moneji päke unitä nämo api täñkentäj yämek. Nämoink! Nin nadäkamäj; Äma kubätä iniken gupi monejpäj täga nämo suwawek. Nämo, äma kubätä irit kehäromi kañ-ahäwa yäñpäj Anututa monej peñ imikimik kädet nämo pätak.
 8 * Nämoink, äma täño gwäki suwak-suwak ärowani pähap. U monej tañj peneño upäñkañ bäräñej täga nämo pewä tagawek.
 9 Monej terak äma kubätä irit kehäromi täga nämo kañ-ahäwek. Nämo, äma kuduptagän paot-paotta biñam.
- 10 Bureni nadäkamäj. Äma kuduptagän kumäk täkañ. Äma nadäk-nadäk ikek kumäk täkañ. Ba guñ ämakät äma kädet goret-goret täñpani u imaka, kumäk täkañ. Kumäñpäj moneji peñjä äma ätutä yäpmäk täkañ.
 11 Bianä, äma udewani komeni niked. Upäñkañ apiño kubäpäñ äneñjä kome ukengän paot-paori nämo api itneñ.
 12 Äma täño wäpi biñamtä kumäk-kumäkita kädet nämo api täñpipiñ yämek. Nämoink! Tomtä kumäk täkañ udegän api kumneñ.
- 13 Kumäk-kumäk kädet uwä, äma inita nadäkinik täñpäj täga itkamäj yäj nadäk täkañ uken api ahäj yämek. U kawut!
 14 Äma udewani uwä tom udegän, kumäk-kumäk ikek. Kumäñjä kumäj-kumäñtä watä ämani ude api täñpek. Äma äneñpaniken äpmonjä gupi bäräñej parañjä ämawebe siwoñjä Wi! api yäwatneñ.
 15 * Täñpäkañ nähä Uraktä nämagutpäñ kumäj-kumäj täño kehäromiken nanik api wädäj tädotpäñ nepmañpek.
- 16 Unita nadäkot! Äma monej tujum ikek ba eñj säkgämän niked, udewanita ninin jide täñpäj äma ude kañ äworene yäj nadawätäk nämo täneñ.
 17 * Nämoink! Äma udewani kämi kumäñkañ tujumi u yäpmäñkañ täga nämo api kuneñ. Ba wäpi biñamikät bok nämo api kuneñ.
 18 Täñpäj äma udewani kodak itkañ kome täño tujumta gäripi nadäñpäj Anutu täño iron terak itkamäj yäj nadäk täkañ. Säkgämän irirä äma ätutä wäpi biñam yäpmäj akuk täkañ.
 19 Upäñkañ äma udewani kumäñkañ, bian äbekiye oraniyetä kumäñpeñ päñku bipmäñ urani gänañ itkuñken ugän api yäwatneñ.
 20 Bureni-inik! Äma monej tujum ikek upäkañ nadäk-nadäki nämotä irit kehäromita biñam nämo api täneñ. Uwä tomtä kumäñpäj parak täkañ udewani.

50

Anututä ämawebe täño täktäki yäpmäj danik täyak

- 1 Ai! Ämawebe in nadawut! Anutu ärowani, Ekäninin unitä man yäwayäj täyak. U ämawebe komeni komeni päke unita gera yäyak.
 2 Anutu täño peñyäñek kudän Jerusalem yotpärare säkgämän uken naniktä kwawakinik teñ yäñetak. U kawut!
 3 Bureni! Anutunin kehäromi niked u man yäwayäj äbätäk. Käpäñ mebettä intäjukun kuñjäñ iwän mäñit pähäptä itgwäjinjäñ äbätäk.

* 49:5-6: Jop 31:24; Sam 52:7; Mak 10:24 * 49:7: Jop 36:18-19 * 49:8: Sam 16:10, 22:29, 89:48 * 49:15: Sam 16:10-11, 73:24; Hos 13:14 * 49:17: Sam 17:14; 1Ti 6:7

4-5 Anututä ämawebeniye täŋo kudän yäpmänj daniwayänj yäŋpänj kunum kenta kometa gera ŋode yäyak; Ek äbä ämawebe naniŋ oret täkaŋ u kuduŋtagän yämagut päbä inŋamnaken yepmanŋpun yäk.

Ämawebe uwä näkkät topmäk-topmäk kubägän täŋpänj täŋ-kehäromtaktä tom däpmänpänj ijin namiŋkuŋo u yäk.

Eruk, ude täŋpänkaŋ man piä täŋjira kaŋ nabäwut yäk.

6* Anututä ude yäŋjirän kunumtä kwawak ŋode yäŋahäk täyak; Anutu ini uwä man yäpmänj daniwani äma siwoŋi-inik. Jop man kubä nämo yäk täyak.

7 Eruk, Anututä ämawebeniye ŋode yäwetak; Isrel ämawebenaye, juku penkaŋ nadäwut! Anutu bureni-inik, intäŋo Anutuŋin näkŋa in manken tepmanŋpayänj yäk.

8 Tom käbänji niked ijin namik täkaŋ unita nämo tebetat yäk. Nämo, kadäni kadäni in tom käbänji niked ijin namik täkaŋ yäk.

9 Upänkaŋ ŋode täwera nadäwut; Näk bulimakau ba memeta nämo wäyäkŋek täyat yäk.

10-11 Nämoinik, tom ägwäri bipiken itkaŋ, ba bulimakau pomken itkaŋ, barak ba gwakgwak imaka u kuduŋtagän näkŋogän yäk.

12* Nakta newäwä inken nämo yäŋjapiwet yäk. Nämoinik, kome pähap ba imaka imaka u terak itkaŋ u mähe mi näk yäk.

13 Näk inipärik kubä. Tom koyani ba nägäri nämo nak täyat yäk.

14 Täŋpänkaŋ naniŋ oretoret kädet bureni gäripi näkä nadäk täyat uwä ŋode; In naniŋ oretpänj bänep täga man yäk täkot. Uwä ärawa bureni ude api täŋ namineŋ.

Täŋpänj Anutu ärowani näka bänep täga täŋ namikta yäk täŋkuŋo uwä bureni täŋ namineŋ!

15* In ude täneŋo uwä bäräpi kubä inken ahäwänä näkken gera yäŋjirä näkä in täŋkentäk-inik api täŋpet. Täŋpakanj in wäpna biŋam punin api yäpmänj akuneŋ yäk.

16 Täŋpänkaŋ Anututä äma waki täŋpani man ŋode yäwetak; In jop, mejin-tägän näkŋo бага man ba topmäk-topmäk kubägän u yäŋahäk täkaŋ. Täŋjirä nadäwa siwoŋi nämo täk täkaŋ.

17* Täŋpänj näkä in yäpä tägakta bitnäŋkaŋ kadäni kadäni näkŋo man ut täkaŋ.

18 In kubo äma yabänkaŋ ukät not täŋpej kuŋat täkaŋ. Yabänjirä intäŋo notjiye ude äworek täkaŋ.

Ba ämawebe kubokäretta täŋpani ba nädapitä duŋ-weŋpänj ini-ini iranikät not täŋ yämiŋpänj kuŋat täkaŋ.

19 In mejinta watä nämo itkaŋ man jop manman ba man wakiwaki yäk täkaŋ.

20 Täŋkaŋ notjiye manken yepmanjit yäŋpänj-yabänj yäwarit täk täkaŋ.

21* Intä ude täŋjirä näkä jop dapun tabäŋpänj man kubä nämo yäk täyat. Ude täŋjira intä Anutu u nin bumik yän nadäk täkaŋ.

Upänkaŋ nämoinik! Apiŋo tebenpänj manken kwawak tepmanŋpayänj.

22 Unita ämawebe näka mäde ut namik täkaŋ, in ŋode nadäwut; In itkaŋ ude pen udegän itpänjä api waŋ moreneŋ.

Täŋkaŋ äma kubätä in täga nämo api täŋkentänj tamek.

23* Täŋpänkaŋ bänep täga man näwet-näwet unita gäripi nadäk täyat. Unita nadäwa ärawa bureni ude täk täkaŋ.

Ämawebe ude täŋ namiŋkaŋ näkŋo man buramik täkaŋ uwä bureni-inik api yämaguret.

51

Wakini yäŋahäk-ahäk

Devit Basiba kubo täŋjirän Natantä kaŋ-yänkuko unita nadäŋpänj man ŋo kudän täŋjuk.

1* * Anutu, gäk butewaki mähe mi unita näka butewaki nadäj namisi. Butewaki nadäj namiŋpänj wakina kudup ketäreŋ nami.

2* Ude täŋkaŋ wakiwakina ärut paktanj nami.

* 50:6: Sam 75:7, 97:6 * 50:12: Sam 24:1; 1Ko 10:26 * 50:15: Sam 91:15, 107:6, 107:13, 107:19; Sek 13:9

* 50:17: Neh 9:26; Rom 2:21-22 * 50:21: Sam 90:8; Ais 55:8-9, 57:11; Rom 2:4 * 50:23: Sam 27:6 * 51:1:

2Sml 12:1-15 * 51:1: Sam 109:26; Ais 43:25; Apos 3:19; Kol 2:14 * 51:2: Ais 1:16; Jer 4:14; Hib 9:14

- 3* Anutu, momi äma näk, wakina unita nadäwätäk täjppäj kuñat täyat.
- 4* Momina uwä ämaken nämö, gäckengän täjtkut. Imaka u täjira gäkä nabäjiri taräki täjtkuk. Unita iñam man näwetkuno u bureniğän näwetkun. Ba täktäkna yäpmäj daniñkuno u siwojğän yäpmäj daniñkun.
- 5* Wära! Kädet wakina ñowä kädet kodaki nämö täyat. Nämö! Näk meñnatä momikät bok bāyanpāj nepmanjuk.
- Täjpānkanj momi täjpani pen udegän it yäpmāj äbätat.
- 6* Anutu, gäk näkä jop manman yäkta gäripi nämö nadäk täyan unita gäkñaken nadäk-nadäk bureni näwojäre.
- 7* Täjpāj gäk momina ketäreñ namiñiri pakigän-inik ira.
- 8* Bureni Anutu, bäräpi pähap namiñkuno u ketäreñ namiñpāj bānep oretoret peñ nami.
- 9* Momi täjtkuro u ärut paktanj namiñpāj momina unita kanj täjgũñta!
- 10* O Anutu, gäk bānep pakigän pewi ahāj namikot. Bānepna täj kodaktanj namiñiri gäkğānpāj kanj gāwarāntāwa!
- 11* Iñamkaken nanik näwat kireweno, Anutu. Ba gäkñaken Munapikka nomägareno!
- 12* Bian gäkñata biñam nämaguriri bānep oretoret nadāñkuro u, apiño bānep oretoret udegän täj namisi yāñ nadātat!
- Gäkño man iwatta gäripi pewi ahāj namānkanj gäkä mehamtāj namiñiri man u buramiwa.
- 13* Ude täj namiñiri peñawäk äma gäkño kädet siwojji api yāwojärewet. Täjira momi äma udewanitā bānepi api sukureneñ.
- 14* Anutu, yäpätägak ämana, näk kumäkta biñam täyat upāñkanj näk kumāj-kumāj nämö nuren. Ude täjpayāj täno uwä bānep oretoret terak gäkño kudāñ siwojji u pen api yāñahäk täjpet.
- 15* Ekāni, mena jinom täjpidām täjiri wäpka biñam yāñahājppāj ganij orera!
- 16* Nadātat! Anutu, orañ gamikta gupe kábāñji nikek ijin gamik-gamikta bitnäk täyan. Unita gäripi nadāwipāj uyaku ijin gamitet.
- 17* Upāñkanj orañ gamik-gamik kädet gäkä gäripi nadäk täyan uwä ñode; Äma manka buramiñpāj gāmotkaken kuñat tākāñ unita gäripi nadäk täyan.
- Näk nadātat, gäk äma iniken momita nadāj bārāp täjppāj inita nadāwä äpani tāk tākāñ äma udewanita mäde nämö ut yämik täyan.
- 18 Anutu, gäkñaken gäripi iwatpāj ämawebe Jerusalem nanik täjñkentāj yāmiñiri säkgāmāñ kanj irut. Täjpāj Jerusalem täño yewa pähap äneñi täjtkodak täjpāj kanj pe!
- 19 Ude täjiri ämatä gupe kábāñji nikek ijin gamiñirä gäripi täñi api nadāwen.

52

Nin ima terak yeñgāmina pek tākāñ?

Devit täño iwan kubätä päñku Sol, Devit Ahimalektä yotken käbop itak yāñ iwetkuko unita nadāñpāj Devittä kap ño teñkuk.

- 1* Äma kehāromi gäk, imata täktäkka wakita yāñbiñam-biñam yāñtāj kuñat täyan? Anutu iñamiken mäyäk tanañpāj imata wakika unita biñam wari wari yāñtāj kuñat täyan?
- 2* Gäk äma täjpāwakta nadäk tawañ pek täyan. Meka jinom pärañi-inik, mujuk pärañ bumik. Jop manman kädet mebäri mebäri pewä ahäkta nadäk täyan.
- 3 Kudāñ tägata nadāwi äpani täjppāj waki tākta gäripi nadäk täyan. Ba jop manmanta nadāwi ärowani täjppāj man bureniña gañani nadäk täyan.
- 4 Jop manman yāwani gäk, ämawebe meka jinomtā komi yämikta gäripi pähap nadäk täyan.

* 51:3: Ais 59:12 * 51:4: 2Sml 12:13; Luk 15:21; Rom 3:4 * 51:5: Jop 15:14; Efe 2:3 * 51:6: Sam 15:2; Snd 2:6; Jem 1:5 * 51:7: Nam 19:18; Ais 1:18; Hib 9:19 * 51:8: Sam 35:10; Ais 35:10; Jol 1:16 * 51:9: Jer 16:17 * 51:10: Sam 78:37; Mat 5:8; Apos 15:9; Efe 2:10 * 51:11: 2Kin 13:23; Ais 63:10-11; Jer 7:15 * 51:12: Sam 13:5 * 51:13: Sam 22:27; Apos 9:21-22 * 51:14: 2Sml 12:9; Sam 35:28, 71:15 * 51:15: Kis 4:15; Sam 9:14 * 51:16: Sam 40:6 * 51:17: Sam 34:18 * 52:1: 1Sml 22:9-10 * 52:2: Sam 50:19, 59:7, 64:3

- ⁵ Unita Anututä gäka komi gamayäŋ täyak u tärek-täreki nämo. U enjikaken nanik u wädäŋ maŋpän kuŋjiri äma itnayäŋ täkaŋ u wari nämo api nadäŋ gamineŋ.
- ⁶ Anututä ude täjirän äma siwoŋi kuŋjaranitä u kaŋpän api umuntäneŋ. Täŋpän gabäŋ mägayäŋpän ŋode api yäneŋ;
- ⁷ * U kawut! Äma ŋowä säkgämän itta Anutu terak nämo yeŋgämän pek täŋkukonik. Nämo, moner tuŋumna pähaptä täga täŋkentäŋ namineŋ yäŋ nadäŋpän säkgämän itta waki mebäri mebäri ehutpäŋ täk täŋkukonik.
- ⁸ Täŋpäkaŋ nähä oliŋ päya säkgämän Anutu täŋo eŋi dubiniken ärowani ude bumik itat. Täŋpän unitäŋo iron tärek-täreki nämo uterak yeŋgäma pewäpän it täyat.
- ⁹ Unita Anutu, imaka täŋ namik täyan unita bäneŋp täga man api gäwet yäpmäŋ ärowet. Täŋpän ämawebekaye iŋamiken gäk tägagämän yäŋ yäŋahäŋpän api yäwet täŋpet.

53

Äma waki täŋo täktäk

- ¹ * Äma Anutu nämo itak yäŋ yäk täkaŋ uwä guŋ bureni-inik! Äma udewani bänepi käbäŋ täwani. U kudän waki mebäri mebäri täk täkaŋ. Kubätä kudän täga kubä nämo inik täk täyak.
- ² * * Nadäkaŋ? Anututä kunum terak ununitä etä päpä dapun pärewat täk täyak. U äma nadäk-nadäk täga nikek näk naniŋ orerani udewani ätu itkaŋ ba yäŋ nadäŋpän yabäŋ ahäktä dapun pärewat täk täyak.
- ³ Upäŋkaŋ nämo, kudup u kädet siwoŋi irepmit moreŋpän kädet waki täŋpanigän. Uken nanik kubätä kudän täga kubä nämo inik täk täyak.
- ⁴ Unita Anututä ŋode yäyak; Jide? Ämawebe udewani uwä nadäk-nadäki nämo ba? U näkŋo ämawebenaye uken täŋyäkŋatpäŋ kubota pidämigän täŋ yämik täkaŋ. Ude täŋkaŋ näkken yäŋapik man kubä nämo inik yäk täkaŋ.
- ⁵ Upäŋkaŋ umuri pähap kubä api nadäneŋ. Bian umun udewani kubä nämo inik nadäŋkuŋ. Anututä ämawebeniye täŋo iwan kudup däpmäŋpän kujari api ureŋ täŋpän kuneŋ. Bureni, Anututä mäde ut yämiŋkuko unita Isreltä iwaniye u täŋpawakinik api täŋ yämineŋ.
- ⁶ Eruk, Anututä Isrel ämawebe täŋkentäŋ yämikta äma kubä Saion nanik pewän äbän yäŋ nadätat. Anututä ude täjirän äneŋi säkgämän itnayäŋ täkaŋ unita oretoret pähap api nadäneŋ!

54

Devittä Anutuken täŋkentäktä yäŋapinŋuk

Sifa nanik ätutä päŋku Sol, Devit nintä komeken käbop käwep itak yäŋ iwetkuŋo unita nadäŋpän Devittä kap ŋo teŋku.

- ¹ * Anutu, kehäromika terak iwan keriken nanik nämagutpäŋ nepmaŋpi äneŋi säkgämän kaŋ kuŋjara.
- ² Gäkken yäŋapinŋira juku peŋpän nadäŋ namisi.
- ³ Äma komi komi ba peŋawäk täŋpanitä näk kumäŋ-kumäŋ nutnayäŋ äbäkaŋ. Äma udewanitä Anututa nadäŋjirä jopi täk täyak.
- ⁴ Täŋpäkaŋ Anutu iniwä täŋkentäŋ namik täyak. Intäjukun ämanatä watä säkgämän it namiŋirän täga it täyat.
- ⁵ Nämo nepmak täyak unita iwan komitä näka täŋ namik täkaŋ ugänpän Uraktä äyähutpäŋ kowata udegän yämiŋirän paot-inik api täneŋ.
- ⁶ O Ekäni, gäk tägagämän unita bäneŋp täga man gäwetpäŋ iron kowata täŋ gamayäŋ nadätat.
- ⁷ * O Ekäni, gäk täŋkentäŋ namiŋjiri bäräpi yabäŋ ahäŋkuro u kudup paot moreŋkuŋ. Täŋpän yabäŋjira gäkä iwanaye kuduptagän däpmäŋ moreŋkuŋ.

55

Äma kubä noripakitä iwan täŋ imänkaŋ yäŋapik man yäŋku

* 52:7: Sam 49:6 * 53:1: Sam 10:4, 14:1 * 53:2: 2Sto 15:2, 19:3; Sam 33:13 * 53:2: Rom 3:10-12 * 54:1: 1Sml 23:19, 26:1 * 54:7: Sam 59:10

- 1 O Anutu, yāḡapik mannata juku peḡpāḡ nadā. Butewaki terak gāwet yabāḡjira māde nāmo ut namen!
- 2 Nāmo, juku peḡpāḡ kowata nāwet. Imata, nadāwātāknatā kehāromina kudup yāpmāḡ āpātak.
- 3 Iwanayetā umun man nāwerirā bumta umuntaḡ itat. Āma waki tāḡpani uwā nāka gaḡani nadāḡpāḡ kokwawak nadāḡ namik tākaḡ unita nadāḡ bārāp taḡi tāyat.
- 4-5 * Bānepnatā komi inide kubā nadātat. Kujatna bumta kwaiwākaḡ umun pāhap nadātat ḡonitā tāga nurek yāḡ nadātat.
- 6 * Unita ḡode nadātat; Nāk pitna nikek tāḡpān yāwānāku barak ude orek itta piāḡ pāḡku kubāken itet.
- 7 Ban kubāken-inik piāḡ pāḡku kome āmani nāmoken tāha bāḡup tāḡpāḡ itet.
- 8 Ude tāḡkaḡ umuri ahāḡ namitak ḡonita uken kābop itet.
- 9 Unita intāḡjukun āmana bureni, iwanaye tāḡo man yākyāki tāḡ-kuruktaḡ yāmi. Imata, yotpārare taḡiken āmatā āmik kowata kowata tāḡkaḡ ut tāpātet māmā bumta tāḡjirā yabātat.
- 10 U kepma bipani yotpārare u yewa tāḡpāḡ it gwāḡjikaḡ āmik ba kubota kudān bumta pewā ahāḡpāḡ tokḡeḡ pātak.
- 11 Tāḡpākaḡ waki kādet mebāri mebāritā uken-ukun kudup ahāḡ pātak. Yotpārare gānaḡ kādet tāpuri tāpuriken tāḡyākḡat-yākḡat ba komi jop nadāḡ yāmik-yāmik kādetā udegān pātak.
- 12 Butewaki pāhap! Iwan kubātā yāḡārok ude nāwet tāḡpān yāwānāku tāga bumik nadātet. Ba kubāken nanik kubātā nāka ude tāḡ namān yāwānāku kābop pāḡku tāga itet.
- 13 * Upāḡkaḡ waki, notnapak bureni-inik, imaka imaka bokgān tāḡpani gākā ude tāḡ namitan!
- 14 Nek iḡam kowat-kawān tāḡpāḡ man yāḡpāḡ-nadāk sākgāmān tāḡkaḡ Anutu iniḡ oretta kudupi yotken bokgān kuk tāḡkumāko upāḡ udewā tāyan.
- 15 Unita iwanaye tāḡo kadānini nāmo tāreḡirān kaḡ paorut! Ba kodak itpāḡ kumbani komeken kaḡ āpmonḡut! Imata, kudān wakiwakitā āma udewanikāt kentāḡpāḡ it-inik tāk tākaḡ.
- 16 Upāḡkaḡ nāk Ekāni Anutuken gera yāḡjira api tāḡkentāḡ namek.
- 17 * Tamimaḡ ba kepma bipani bārāpinata nadāḡpāḡ yāḡapik-apik gerana uken pewa āroḡirān api nadāḡ namek.
- 18 Ude tāḡkaḡ āmik pāhap gānaḡ iwanaye māyapkāt āmik tānayāḡ tākamāḡken uken nanik āneḡi sākgāmān nāmagut yāpmāḡ api ābek.
- 19 Bureni, Anutu intāḡjukun itpāḡ kaḡiwat piā ārowani tāḡ yāpmāḡ ābukotā itak, pen api it yāpmāḡ āroweko unitā yāḡapik manna nadāḡ namiḡpāḡ iwanaye komi piāken api yepmaḡpek. Imata, āma uwā Anututa nāmo umuntaḡkaḡ kādet wakita māde utta bitnāk tākaḡ.
- 20 Tāḡpākaḡ notnapak iwan tāḡ namani unitā yāḡkehāromtak mani irepmitpāḡ noriye māyapta iwan tāḡ yāmik tāyak.
- 21 * Menitā gākḡi ārut namik tāyak upāḡkaḡ bānepitā nāka kokwawak namik tāyak. Mani sākgāmān, gākḡi nikek upāḡkaḡ pāip pāraḡi udewani.
- 22 * Unita āmawebenaye, ḡode tāwera nadāwut; Ekānitā āma siwoḡi yabāḡ āwarākuk tāḡirān iwaniyetā tāga nāmo yārepmiḡneḡ. Unita nadāḡ bārāpjin kudup Ekānikengān peḡjirā api tāḡkentāḡ tamek.
- 23 Tāḡpākaḡ Anutu, gāk āma kumāḡ-kumāḡ dāpani ba jop manman yāwani unitāḡo irit kuḡat-kuḡari kudup nāmo tāreḡirān yāḡ-yākḡat yāpmāḡ pāḡku ini awaḡ gānaḡ api yepmaḡpen. Tāḡ nāhā gāka nadāḡ gamikinik pen api tāḡ yāpmāḡ ārowet.

* 55:4-5: Sam 18:4-5, 116:3 * 55:6: Jop 3:13 * 55:13: 2Sml 15:12; Sam 41:9 * 55:17: Sam 92:2; Apos 10:3, 10:30 * 55:21: Sam 12:2, 28:3, 59:7; Snd 5:3-4 * 55:22: Sam 15:5, 37:5; 1Pi 5:7

56

Devittä Anututa nadāḡ imikinik tāḡpāḡ yāḡapik man ḡo yāḡkuk

Filistia naniktä Devit Gat komeken inḡitkuḡo unita nadāḡpāḡ kap ḡo tenḡkuk.

- 1 * O Anutu, iwanaye jop nadāḡ komi wari wari namik tākaḡ unita butewaki nadāḡ namiḡpāḡ tāḡkentāḡ namisi!
- 2 Yāḡetak biḡmāḡtak iwanaye nutnayāḡ tāk tākaḡ. Iwanaye u yarāḡān nāmo, māyap-inik.
- 3 * Ude tāḡjirā umuntaḡpāḡ, Ekāni ārowani, gākā terak tubeḡ kuḡpāḡ it tāyat.
- 4 * Bureni, Anutu terak tubeḡ kuḡpāḡ nāmo umuntak tāyat. Nāmo, tāḡkentāḡ namikta yāḡkehāromtak man yāḡkuko u juku piḡpāḡ iniḡoret tāyat.
Ude tāḡjira āmatā imaka kubā tāḡ namikta nāmo umuntak tāyat.
- 5 Tāḡpākaḡ kepma kepma iwanayetā bārāpi mebāri mebāri namik tākaḡ. U tāga kubā tāḡ namikta nāmo nadāk tākaḡ.
Nāmo, waki tāḡ namiktagān yāḡpāḡ-nadāk tāk tākaḡ.
- 6 U kubākengān pāḡku kābop itpāḡ nāk nutta yāḡpāḡ-nadāk tāḡkaḡ nabāḡ nāwat tākaḡ.
- 7 Unita Anutu, wakinita kowata komi piāken yepmaḡ! Yabāḡ koreweno! Kokwawakka terak kehāromini dāpmāḡ tokāt yāmi.
- 8 Nāk bārāpi gānaḡ jide itat u kudup nadāḡ namitan. Ba konāmna pito jide māḡkaḡ u kudup danḡpāḡ nadāk tāyan.
Bureni, u kudup tawaḡ terak kudān tāk tāyan.
- 9 * Unita Anutu, gākken gera yāwayāḡ tāyatken nadāḡ namiḡjiri iwanaye nabāḡ umuntaḡpāḡ āneḡi āyāḡutpeḡ api kuneḡ. Ude tāḡjiri ḡode kaḡpāḡ api nadāwet; Anutu nāk gārak itak yāḡ api nadāwet.
- 10 Ekāni uwā tāḡkentāḡ namikta yāḡkehāromtak man yāḡkuko u juku piḡpāḡ iniḡoret tāyat.
- 11 * Ude tāḡpāḡ Anutu terak tubeḡ kuḡpāḡ nāmo umuntak tāyat. Bureni, āmatā imaka kubā tāḡ namikta nāmo umuntak tāyat.
- 12 Unita Anutu, imaka gamikta yāḡkehārom taḡkuro u bureni api gamet. Uwā bānep tāga man yāḡpāḡ api gamet.
- 13 U imata, nāk awaḡ pomiken nanik nāmagutkuno unita. Eruk, apiḡo Anutu inḡamiken irit tāḡo peḡyāḡek gānaḡ itat.

57

Āma kubā Anutuken tāḡkentāk yāpmākta gera yāḡkuk

Devittä Solta umuntaḡpāḡ metāḡpeḡ pāḡku mobā kāwut kubā gānaḡ kābop itkukken uken kap ḡo tenḡkuk.

- 1 * * O Anutu, nāk watā it nami yāḡpāḡ dubikaken āretat unita butewaki nadāḡ namisi. Jirokaken āyuj tāḡ namiḡ yāpmāḡ kuḡjiri imaka umuri nāk tāḡpāwakta itak ḡo kaḡ paorān!
- 2 * Nāk Anutu tāḡpāmōrek māhemiken tāḡkentāk yāpmākta gera yāyat. Anutu u tāḡkentāḡ namiḡjirān imaka kubāta nāmo wāyākḡek tāyat.
- 3 Unita nadātāt; Anututā nāka nadāḡ namikinik tāḡpāḡ nāmo nepmak tāyak. Nāmo! U kunum gānaḡ itkaḡ nākḡo yāḡapik manna nadāḡpāḡ wakiken nanik api nāmagurek. Nāmagutpāḡ iwanaye tāḡo kehāromi api yāpmāḡ āpek.
- 4 * Aḡ āḡwāri, āma yeḡpāḡ nāḡpanitā-yāḡ nāk it ḡwājikaḡ. Meni uwā pāraḡi-inik, tenāḡ kenta boham udewani. Tāḡkaḡ meberi uwā pāip pāraḡi ude.
- 5 Unita Anutu, wāpka biḡam ārowani kwawak pewi kunum gānaḡ ba komeni komeni ahāḡirān āmawebe kuduptagān kaḡ kaḡpāḡ nadāwut.
- 6 Nadātān? Iwantā nāk nepmāḡitta buḡep nākā kādetken tāḡpāḡ peḡkuḡo unita nadāḡ bārāptā nākḡo kehāromina kudup yāpmāḡ āpātak. Tāḡpākaḡ wisik! Nāk nepmāḡitta buḡep tāḡkuḡo unitā āyāḡutpāḡ ini yepmāḡitkuk!
- 7 * O Anutu, bānepnatā gāka nadākinik kehāromi tāḡ gamitat unita kap terak ganiḡoret tāyiwal!

* 56:1: 1Sml 21:13-15 * 56:3: 1Sml 30:6; 2Sto 20:3 * 56:4: Sam 118:6; Ais 31:3; Hib 13:6 * 56:9: Sam 56:4; Rom 8:31 * 56:11: Sam 56:4 * 57:1: 1Sml 22:1, 24:3 * 57:1: Sam 56:1, 63:7; Ais 26:20 * 57:2: Sam 38:8 * 57:4: Sam 55:21, 64:3; Snd 30:14 * 57:7: Sam 108:1

- 8 Eruk bānepna, pidām täyi! Täñkañ wagām gita in udegän, kap tekta pidām täkot! Pidām tañpäñ kome nämo yāñejirän kap tena!
- 9 Ekäni, wäpka käbop nämo api pewet! Nämo, ämawebe gäka nämo nadäk täkañ u bāmopiken bānep täga terak wäpka biñam api ganiñ oreret.
- 10 * Täñpäkañ Anutu, gäkä ninta butewaki nadäñ nimik täyan u käronji boham, kunum yäpureko ude bumik. Täñkañ ninta nadäñ nimikinik täk täyan u ärowani.
- 11 Unita Anutu, wäpka biñam ärowani kwawak pewi kunum gānañ ba komeni komeni ahāñjirän ämawebe kuduptagän kañ kañpäñ nadäwut!

58

Anututä äma waki täñpanita kowata yämikta yāñapik man

- 1 Intäjukun äma, in man yäpmāñ danik piä täk täkañ u siwonji täk täkañ ba nämo? Täñkañ man siwonji bureniñän yäk täkañ ba nämo?
- 2 Nämoinik! Waki jide täkta nadäk täkañ ugānpāñ täk täkañ. Ude täñkañ ämata komi jop nadäñ bumta yämik täkañ.
- 3 Äma waki udewani goretgän kuñat täkañ. Uwä jop manman yäkyäk kädet pengän ahāñpāñ yäwanitä yāñtāñ äbäk täkañ.
- 4 Meni jinom u komi. gāmok komi täño meni ude. Ba jukuni pik täñpani.
- 5 U but ägwäri bumik. Mähemitä man yāñjirän täga nämo nadäwek. Iniken gärip terakgän kuñarek.
- 6 Eruk Anutu, añ komi umuri ñonitāño meni däpmāñ tokät täñpi kut.
- 7 Ude täñjiri ume madāñpewä kuk täkañ ude kuñpäñ paot-inik kañ täñput. Ba mup kädet miñin ämatä yeñ gatäk täkañ ude yeñ gatäwut.
- 8 * U gatäk-kubit yeñ kokoyāñ täñpä kuk täkañ ude yeñ kokoyäwut. Ba nanak paki meñ koki gānañ kumāñkañ ahāñpāñ dupik ikek pat täkañ ude kañ äworewut.
- 9 Ba mup däpmāñ täñjek täkañ ude nämo nadāñjirä bärāñjek-inik kañ däpmāñ täñkeñ täñpä kut. Bureni, Anututä iniken kokwawaki pähap terak pen irirä api piāñ äreyāñ täñpän kuneñ.
- 10 Täñpäkañ waki täñpanitä komi nadāñjirä äma siwonjitä yabāñkañ oretoret api täneñ. Täñpāñ waki täñpani täño nägät gwägu ude tokñejirän äma siwonji kuroñitä api yeñ weneñ.
- 11 * Ude ahāñjirän ämawebe ätutä api yāneñ; Siwonji ämawebe gwäki täga bureni-inik yäpmäk täkañ.
Apiño nadäkamāñ; Anutu kubä unitägän ämawebe kuduptagän kädet siwonji terakgän yäpmāñ danik täyak. Ude api yāneñ.

59

Iwantä utnayāñ jāmñam parirä Devittä Anutuken gera yāñkuk

- Soltä komi ämaniye ätu Devit kumāñ-kumāñ utta yäwerän päñku yot yämaken jāmñam patkuño unita nadāñpāñ kap ño teñkuk.
- 1 * Anutuna, watä it namiñpāñ iwan nutnayāñ wari wari äbäk täkañ unita itpipiñ namisi.
- 2 Äma wakiinik, äma kumāñ-kumāñ däpani u bāmopiken nanik nämagusil!
- 3 U yabä! Äma komi komi u änok kubägän itpāñ näk nutta itsämāñkañ u. Uwä näkä momi ba goret kubä täñkuro unita nämo.
- 4 Nämö! Ekäni, näk waki kubä nämo täñjira näk nutta bärāñej äbäkañ.
- 5 Unita Ekäni Anutu ärowani, gäk kikuñpāñ bärāñej äbä täñkentāñ namisi. Isrel täño Anutu gäk äbä äma waki täñ namik täkañ u kañ yabāñpāñ-nadä!
Ude täñkañ guñ äbot, äbori äboriken nanik äma wakiinik täñpani ño komi yämiñkañ nämo yabāñ korewen.
- 6 Äma uwä bipani bipani añtä-yāñ yāñgera-gera yāñkañ yotpärare gānañ käbop käbop kuñat täkañ.
- 7 Man komi komi ba yāñärok man yäk täkañ unita juku peñpāñ nadäsi. Meni jinom uwä pärañi-inik, päip bumik.
Täñkañ äma kubä nämo nibāñpāñ nadätak yāñ nadäk täkañ.
- 8 Upāñkañ nämö! Ekäni gäk guñ äbot u yāñärok yäwetpāñ yabāñ mägayäk täyan.

- 9* Ude tājiri unita kehāromikata nadākinik tāyat. O Anutu, gāk kābop irit mobā kāwutna.
- 10 Āmawebe, in nadākaŋ? Anutuna uwā nadāŋ namikinik tāŋpāŋ dubinaken ābā it naminjirān iwanaye tāŋo kehāromini api yāpmāŋ āpāŋ morewet.
- 11 Tāŋpākaŋ Anutu, kumāŋ-kumāŋ bārāneŋ nāmo dāpen. Ude tāŋpayāŋ tāno uwā āmawebenayetā gākŋo kehāromikata bārāneŋ guŋ tāneŋta.
Unita Ekāni watā āmanin, kehāromika terak kehāromini yāpmāŋ āpāŋpāŋ jop yāwat kireŋpewi kaŋ kuŋtāŋpā kut.
- 12 Āma uwā meni jinomken, man yākyākiken u momi tāktāk tāŋo man ugānpāŋ yāk tākaŋ unita ārowani kudān unitā āyāŋutpāŋ buŋepta-yāŋ yepmāŋiton.
- 13 Tāŋpākaŋ man wakiwaki ba jop manman yāk tākaŋ unita yāŋpāŋ kokwawakka terak kumān-inik kaŋ tāŋpi wawut.
Ude tājiri āmawebe kudup ŋode api nadāneŋ; Anututā Isrel āmawebe uwā yabāŋ yāwat tāyak.
Tāŋpāŋ ugān nāmo. Kome pāhap pat yāpmāŋ kuyak u kudup kaŋiwat tāyak yāŋ api nadāneŋ.
- 14 Iwanaye uwā bipani bipani aŋtā-yāŋ yāŋgera-gera yāŋkaŋ yotpārare gānaŋ kābop kābop kuŋat tākaŋ.
- 15 U aŋtā ketem naŋpāŋ nāmo tokŋewāpāŋ ijintāŋ kuŋat tākaŋ ude kuŋatkaŋ nakta yewāpāŋ yāŋkāhān-kāhān yāŋtāŋ kuŋat tākaŋ.
- 16* Tāŋpākaŋ nāhā kehāromikata yāŋpāŋ kap terak ganiŋ ubiŋ api tek tāŋpet. Tamimaŋ tamimaŋ nāka nadāŋ namikinik tāk tāyan unita nadāŋpāŋ kap kwawakgān api tek tāŋpet.
U imata, gāk kābop irit mobā kāwutna ude it namik tāyan. Ba bārāpi kadāniken āyuŋ tāŋ namik tāyan.
- 17* Unita Anutu itkentākna, gāk wāpka api ganiŋoret tāŋpet. Gāk kābop irit mobā kāwutna unita.
Anutu, gāk nadāŋ namikinik tāŋpani Anutuna.

60

Juda āmawebe Ekānitā āneŋi yāmagutta gera yāŋkuŋ

- 1* Anutu, gāk māde ut niminpāŋ kehārominin kudup yāpmāŋ āpāŋ moretan. Gāk kokwawak nadāŋ niminŋkunopāŋ apiŋo āneŋi nimagut.
- 2 Gākā ude tāŋ niminŋkuno uwā tāŋpewi kome kwaiŋpāŋ kudup duŋ-weko ude bumik. Unita āneŋi yāpi tāgawut!
- 3 Āmawebekaye ninta bārāpi taŋi niminjiri, āmatā wain ume naŋpāŋ tāŋguŋguŋ tāk tākaŋ ude tāŋtāŋ kuŋatkamāŋ.
- 4* Upāŋkaŋ āmawebe gāk gāmotkaken kuŋat tākaŋ unitā kakta kudān kubā kwawak peŋkun. U kaŋpāŋ nadāŋpāŋ iwan yārepmiŋpāŋ gākken sākgāmān itta bārāneŋ pāŋku dubinaken irut yāŋpāŋ ude tāŋkun.
- 5 Unita yāŋapik mannin nadāŋ niminpāŋ ketka kehāromitā tāŋkentāŋ nimi. Ude tājiri āmawebe gākŋa gārīpi nadāŋ nimik tāyan nin sākgāmān kaŋ itna.
- 6 Anutu ini enjiken itkaŋ ŋode yāŋkuk; Iwan tāŋo kehāromi kudup yāpmāŋ āpāŋ moreŋpāŋ oretoret terak ŋode api tāŋpet; Sekem kenta Sukot kome yāpmāŋ daniŋpāŋ āmawebenayeta api yāmet yāk.
- 7 Tāŋpāŋ ugān nāmo. Gileat Manase kome u imaka, nākŋo. Tāŋkaŋ Efraim kome u nākŋo kurepā ude, ba Juda kome u kehāromina kwawak pewā ahāwani yāk.
- 8 Tāŋpākaŋ Moap kenta Idom kometā watā piā tāŋ namik tākaŋ. Tāŋkaŋ Filistia nanik tāŋo kehāromini yāpmāŋ āpāŋpāŋ oretoret tāyat yāk.
- 9 Eruk Anutu, netātā yotpārare yewa kehāromi nitek, Idom komeken itak uken āmik tākta nāmagut yāpmāŋ kwek?
- 10 Nāmo! Gāk māde ut niminŋkuno unita jop itkamāŋ. Gāk imata nintāŋo komi āmakāt āmikken bok kukta gaŋa tāk tāyan?

* 59:9: Sam 9:9, 18:17 * 59:16: 2Sml 22:3; Sam 46:1, 88:13 * 59:17: Sam 59:9-10 * 60:1: 2Sml 8:13; 1Sto 18:12 * 60:4: Ais 5:26, 11:10-12

- 11 * Eruk Anutu, gäk täñkentäj niniñiri uyaku iwan täga däpmanñpäñ yawat kirene. Ämatä täñkentäk täk täkañ u jopi, kehäromini nämo.
 12 Unita nadäkamanñ! Anutu, gäkkät bok uyaku iwan täño kehäromini täga api yäpmanñ äpne!

61

Anututä watä it imikta yäñpik man yäwani

- 1 O Anutu, näk gäkken gera yäñira nadäj nami! Ba yäñpik mannata juku peyi.
 2 * Komena penñer päñku kome gägäni kända itpäñ nadäj bäräp täyat. Unita gäkä täñkentäj nam yäj nadäñpäñ gäkken gera yäyat.
 Gäkä äbä nämagut päñku pom migupi terak ude bumik nepmanñiri iwantä näk täñpä wanenñawä.
 3 * O Anutu gäk kubä-tägän watä säkgämän it namik täyan. Ba gäk kubä-tägän yewa kehäromi täñ naniñiri iwantä täga nämo nutneñ.
 4 * Unita gäk nadäj naniñiri dubikaken tärek-täreki nämo kañ it yäpmanñ ärowa. Barak minñitä nanaki piri gänäñ uyiñ-piñitpäñ pat täkañ ude täñ nam.
 5 O Anutu, imaka imaka täkta gäkken yäñkehäromtak man yäñira nadäñkun. Täñpäñ ämawebe gäk ganiñoret täkañ unita imaka imaka yämikta yäñkehäromtak man yäñkuno udegän näka imaka, naniñkun.
 6 Unita Anutu, intäjukun äma täñkentäj imiñiri kome terak ño kadäni käronñi kañ it yäpmanñ ärowän.
 7 Uwä gäk inamkaken irit bägupiken kehäromigän kañ irän. Täñpäñ iron gäkä nanik unitä täñkentäj imiñirän kañ kuñarän. Ba watä it imiñpäñ nämo tewen.
 8 * Ude täñiri yäñkehäromtak man yäñkuro uwä nämo api guñ täwet. Täñkañ kepma kepma kap terak wäpka api ganiñoret täñpet.

62

Anutu kubä unitägän nintäño watä äma bureni

- 1 * Täñkentäj namikta Anutu unitägän kwikinik itsämäk täyat. U kubä terakgän yengäma pek täkañ.
 2 * U kubä-tägän nabäj näwatpäñ wakiken nanik nämagut täyak. U näk gäarak irirän iwanayetä näk täga nämo api närepmiñneñ.
 3 Eruk iwanaye, in ñode yäñira kowata näwerä nadäwa; Näk nutta wari wari api täk täneñ ba? Näk kehäromina nitek nämo, yewa yeñ wewani ude wani unita näk täñpäwakta täk täkañ u jidegän api penneñ? Kowata näwerut!
 4 Ämawebe naniñ oret täkañ upäñkañ inä wäpna biñam yäpmanñ äpäktägän nadäk täkañ. Täñpäñ jop yäñnäñjatta gäripi nadäk täkañ.
 Täñkañ mejintäwä man säkgämän näwet täkañ upäñkañ bäneñjin-täwä ini kañ wawän yäj nadäk täkañ.
 5 * Upäñkañ jop uken! Anutu kubä uterakgän yengäma pek täkañ. U kubä-tägän täñkentäj namikta itsämäk täyat.
 6 U kubä-tägän nabäj näwatpäñ wakiken nanik nämagut täyak. U näk gäarak irirän iwanayetä näk täga nämo api närepmiñneñ.
 7 * Täñpäñ Anutu unitägän täga api nämagurek, ba wäp biñam api namek yäj nadäñpäñ it täyat. U kubä-tägän watä kehäromi it naniñpäñ käbop nepmak täyak.
 8 * Unita ämawebenaye, kadäni kadäni Anutu terakgän yengämäk pek täkot. U käbop irit mobä käwutnin unita nadäj bäräpñin u ba u kudup yäñahäñpäñ iwet täkot.
 9 Täñpäkañ ämawä imaka jopi, me woñ bumik. Äpani ba ärowani u kubägän, jopigän. Anutu inamiken imaka bäräpi-inik nämo, pidämi-inik, ehät woñ ude bumik.
 10 * Unita moneñ tuñum terak nadäk kehäromi nämo penneñ. Äma täñyäkñatpäñ tuñumi nämo kubo täneñ.

* 60:11: Sam 118:8, 146:3 * 61:2: Sam 18:2, 42:6, 77:3, 94:22 * 61:3: Snd 18:10 * 61:4: Sam 17:8, 27:4, 91:4

* 61:8: Sam 56:12 * 62:1: Sam 37:39, 59:9 * 62:2: Sam 62:6, 89:26 * 62:5: Sam 62:1 * 62:7: Sam 46:1,

85:9 * 62:8: 1Sml 1:15; Sam 52:8; Ais 26:4 * 62:10: Ais 61:8; Ese 22:29; Luk 12:15; 1Ti 6:10

Nämo, kädet udewani terak imaka bureni kubä nämo api kaŋ-ahäneŋ. Ba moner tuŋumjin taŋi pat tamineŋo upäŋkaŋ uniterak nämo yengämä pewäpäŋ itneŋ.

11 Ude nämo! Anututä man ŋode yäkgän täjirän nadäŋkut; Kehäromi mähe mi u Anutu näkŋa itat yäk.

12 * Bureni Ekäni, nadäŋ nimikinik täk täyan uwä siwoŋi uterakgän. Gäkŋa-tägän ämawebe kudup täktäki terak gwäki kowata yämik täyan.

63

Äma kubätä Anutu dubiniken itta gäripi nadätak

Devit Juda kome kawukiken kuŋatkaŋ kap ŋo teŋkuk.

1 * * Anutu, gäk näkŋo Anutu. Gäkagän gäripi nadäk täyat. Näk dubikaken itta bänepnatä etä itak.

Äma kome kawukiken kuŋatkaŋ umeta wakiinik yek täkaŋ, näk gäka udegän nadäk täyat.

2 Nadäŋ namiŋiri kudupi yotken äroŋpäŋ gäk gabäwa! Äroŋjira kehäromika ba wäpka biŋam säkgämän kaŋ näwoŋäre!

3 Anutu, gäkä iron täŋ namik täyan unitä kome terak irit täŋo gäripi u irepmit täyak. Ude täŋ namik täyan unita ganiŋ oretat.

4 Täŋkaŋ kome ŋo terak irayäŋ täyat udegän ganiŋ orettängän api paoret. Ba ketna yäpmän akuŋpäŋ gäkkengän yäŋapik man api yäk täŋpet.

5 Anutu, gäk mäjona towiŋiri säkgämän it täyat, ämatä ketem gäripi nikek naŋkaŋ it täkaŋ ude. Unita oretoret täŋpäŋ menatä kap terak api ganiŋoret täŋpet.

6 * Bipani, patpat bägupnaken kadäni käroŋi gäka nadäŋ gamiŋkaŋ pat täyat.

7 * Bureni Anutu, gäk täŋkentäkna. Unita gäkä nabäŋ näwariri jirokka gänaŋ oretoret kap teŋpäŋ pat täyat.

8 * Näk gäk tubeŋ kuŋjira ketka bure kädätä täŋ-mehamtaŋ namik täyan.

9 Ude täŋkentäŋ namik täyan unita äma ätutä nutnayäŋ täkaŋ unita näk ŋode nadätat; Äma udewani täŋpä wawäpäŋ kumäŋ-kumäŋ komeken api äpmoner!

10 Bureni, ämik ahäŋjirän iwanaye u paorirä aŋ ägwäritä tohari api naŋ paotner.

11 * Täŋpakaŋ Juda täŋo intäjukun äma näk, Anututa bänep täga api nadäŋ yäpmän ärowet. Täŋjira äma Anutu täŋo wäpi terakgän it täkaŋ, u kuduptagäntä Anutu api iniŋ oretneŋ. Täŋ Anututä jop manman yäwani unitäŋo meni täŋpipiŋjirän mankum-inik api itneŋ.

64

Devit Anututä watä it namän yäŋpäŋ yäŋapiŋkuk

1 Eruk Anutu, näk bäräpi terak itat unita butewaki gerana ŋo nadäŋ nami! Iwanayeta bumta umuntak täyat unita watä it namiŋiri paoretawä.

2 Äma wakiwaki komi namikta änok änok kuŋatkaŋ yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ unita itpipiŋ namisi.

3 Äma uwä meberi päraŋi-inik, päip wädäwani ude. Man yäk täkaŋ u tenäŋ ukeŋo ude namäkta gwäjik täkaŋ.

4 U jop manman yäkta mäyäkät nämo pidämigän yäŋtäŋ kuŋat täkaŋ. U yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat man terak äma täga täŋpäwakta bätakigän nadäk täkaŋ.

5 * Waki täkta täŋkentäk-kentäk terak täk täkaŋ. Täŋpäŋ äma yepmäŋjitta buŋep udeken udeken kaŋ täna yäŋ yäŋpäŋ-nadäŋpäŋ ŋode yäk täkaŋ; Täŋjitna ämatä täga nämo nibäneŋ yäk.

6 Bureni, waki täkta yäŋpäŋ-nadäŋpäŋ ŋode yäk täkaŋ; Tawaŋ pekamäŋ ŋo säkgämän täkamäŋ yäk. Ämatä wärämutnaŋi nämo yäŋ yäk täkaŋ.

Yäke! Äma täŋo bänep nadäk-nadäkken waki pätak u nadäwä tärenaŋi nämo!

7 Upäŋkaŋ äma udewaniwä Anututä tenäŋpäŋ yamäŋjirän jibi bäräŋer api yäpner.

* 62:12: Jop 34:11; Sam 103:8; Jer 17:10; Mat 16:27; Rom 2:6; 1Ko 3:8; Rev 2:23 * 63:1: 1Sml 23:14 * 63:1: Sam 42:2, 84:2, 143:6 * 63:6: Sam 42:8, 119:55, 149:5 * 63:7: Sam 61:4 * 63:8: Ais 26:9 * 63:11: Lo 6:13; Ais 45:23 * 64:5: Sam 10:11, 59:7; Snd 1:11

- ⁸ Meni jinom komi unita yänpäj tänpän wanjira äma u yabänkañ wisik yän api yäneñ.
⁹ Ude tänjirän kanjañ ämawebe kuduptagäntä umuntanpäñ Anutu täño täktäki unita pen juku pñpäj biñami api yäntäj kuneñ.
¹⁰ * Bureni-inik, Anututä ude tänjirän ämawebe siwonjita kanjañ oretoret tänpäj säkgämän itta uken api kuneñ.
 Täñkañ ämawebe tägatäga u Anutu api iniñoret täneñ!

65

Anututa oretoret tänpäj bänep täga man iwetkuñ

- ¹ Anutu, nin pomka wäpi Saion u äronpäñ wäpka ganiñ oretpäñ imaka imaka täñ gamikta yänkehäromtak man yänkumäño u nämowä nämo api täne.
² Gäk komen äma nintäño yänpajik man nadäj nimik täyan unita ämawebe kuduptagän ganiñ oretta gäkkengän äpi ärenek.
³ Täñkañ momininta nadänpäj mäyäk nadäwätäk pähap täk täkamäj upänkañ Anutu gäkä mominin peñ nimik täyan.
⁴ * Bureni Anutu, äma gäkña iwoyänpäñ enjaken yän-yäkñat yäpmäj kuk täyan, äma udewani oretoret terak kuñat täkañ.
 Imata, kudupi yotka u gänäñ imaka gäripi mebäri mebäri itkañ u nimik täyan unita.
⁵ Anutu, nin gäkken yänpajitna gäkña-tägän äneñ nimagut täyan. Täñiri säkgämän it täkamäj.
 Imaka imaka täñ nimik täyan unita nadäna gäripi inide kubä täk täkañ.
 Gäk ude täk täyan unita ämawebe komeni komeni, tuän ba gwägu pähap udude käda itkañ u gäk nadäj gamikinik täk täkañ.
⁶ Ekäni, gäk kehäromika nizek. Unitä gäkä täñpewi pom pähap-pähap ahäntäj kuñkuño itkañ.
⁷ Gäk kubä-tägän gwägu pähap täñpewi mänit paoränkañ kwikinikgän it täyak. Udegän, komen ämawebe täño ämik täñ-urukuruk unitäño kehäromini yäpmäj äpäk täyan.
⁸ Täñpäkañ nin-tägän nämo ganiñoret täkamäj. Nämo, ämawebe komeni komeni, edap äbäk täyak käda ba äpmok täyak käda u kudän kudupi täk täyan unita nadäwätäk pähap täk täkamäj.
 Täñpäj gäk wäpka biñam kap terak ganiñoret täkamäj.
⁹ * Anutu, gäk kometa watäni säkgämän itpäñ iwän iweri tänjirän kome gäkñi nizek täk täyak.
 Gäkä komeni komeni ume kuduptagän peñkuno u nämo kumäjirä ketem säkgämän ahäk täkañ. Gäkña täñpewi ahäk täkañ.
¹⁰ Bureni, gäkä iwän yänpewi tänjirän piä gänäñ kome näbäni tänjirän ketem säkgämän ahäk täkañ.
¹¹ Gäk kome nadäj iminjiri kome uken ketem ahäj bumbum täk täkañ.
¹²⁻¹³ Ude täñiri kome kawukiken upänkañ ketem säkgämän ahäjirä pom terak sipsip imaka, ahäj bumbum täk täkañ.

Täñpäkañ pom ba imaka imaka kuduptagän gäka oretoret pähap nadänpäj kap tek täkañ.

66

Uraktä imaka imaka tägagän täk täyak

- ¹ * Äma ba imaka kome terak kuñat täkañ, in kuduptagän bänep oretoret gera terak Anutu iniñorerut!
² Wäpi biñam yäpmäj akuñpäñ kap teñ imut! Iniñ oretoret kap tek-inik täñ imut.
³ Täñpäj Anutu ñode iwerut; Imaka täk täyan uwä tägagämän-inik! Kehäromikatä täñpewän iwankaye gämotkaken mañ-patäbot täkañ.
⁴ * Ämawebe kuduptagän orañ gamik täkañ. Orañ gamiñpäñ wäpka biñam yäpmäj akuk täkañ.
⁵ * Ämawebe, in äbut! Äbänkañ Anututä imaka imaka täk täñkuko unitäño biñami nadäwut.
 Äbä imaka kudupi, ämawebe bämpiken täñkuko unitäño manbiñam nadäwut.

* **64:10:** Sam 32:11, 58:10, 68:3 * **65:4:** Sam 33:12, 36:8, 84:4 * **65:9:** Lo 32:2; Sam 46:4, 72:6, 104:13, 104:24,
 147:8, 147:14 * **66:1:** Sam 100:1 * **66:4:** Sam 67:3, 96:1-2, 117:1 * **66:5:** Sam 46:8

- 6* Anutu uwä ʾode täŋkuk; Ume taŋi täŋpewän däkŋeŋpeŋ kukŋi kukŋi kuŋjirän kome kawuk taŋjirän kädet patkuk. Kädet parirän ämawebe kuroŋjitä bämopgän yeŋtän kuŋkuŋ.
Anututä ude täŋ yämiŋkuko u juku piŋpän oretoret pähap nadäkot!
- 7 Anutu uwä intäjukun itkaŋ kehäromini terak kaŋjwat piäni täk täyak. Täŋkaŋ guŋ äbottä peŋawäk täŋ namineŋ yäŋ nadäŋpän yabäŋ yäwat täyak.
- 8 Unita ämawebe, in Uraknin u inij orerut! Wäpi biŋam yäpmäŋ akukta kap taŋigän teŋjira ätutä nadäwut!
- 9* Imata, Anutu unitä watä kehäromi it nimiŋjirän kadäni karoŋi it yäpmäŋ äbäkamäŋ. Watä kehäromi it nimiŋjirän iwantä kehärominin täga nämo yäpmäŋ äpneŋ.
- 10* Anutu, gäk tänyabäkken niŋmaŋkun. Upäŋkaŋ tänyabäk uken jop nämo niŋmaŋkun. U nintäŋo irit kuŋat-kuŋatnin yäpä tägakta niŋmaŋkun.
- 11 Gäk niŋbäŋ äwaräkuk täjiri buŋepta niŋmäŋjtkuk. Täŋpän bäräpi taŋi nintä terak kotaŋ niwatkun.
- 12 Gäk niŋbäŋ äwaräkuk täjiri ämatä yeŋ niwat päpmo niŋmaŋkuŋ. Gäk nadäŋjiri ume ba kädäp gänaŋ niŋmaŋpä äpmoŋkumäŋ.
Ude täŋkuŋopän gäkä wädän päbä kome säkgämän-ken niŋmaŋkun.
- 13-14 Täŋpakaŋ Anutu, bian bäräpi ahäŋ namiŋjirän u ba u api täŋpet yäŋpän yäŋkehärom taŋkuro unita nämo guŋ täyat.
Nämo, ganiŋ oretta ʾode api täŋpet; Kudupi yotken äbä tom api ijin gamet.
- 15 Tom gupi taŋi, sipsip, bulimakau ba meme ämanipän api ijin gamet.
- 16 Eruk, ämawebe Anutu oraŋ imik täkaŋ, in kudup äbäkaŋ imaka imaka Uraktä täŋkentäŋ namik täŋkuko unita yäŋjira nadäwut.
- 17 Bian gera yäŋjira nadäŋ namiŋkuko unita kap terak wäpi biŋam yäpmäŋ akuŋkut.
- 18* Täŋpän kädet waki täkta gäripi nadäŋkaŋ Anutuken gera yäŋkut yäwänäku nämo nadäŋ namän.
- 19* Upäŋkaŋ, bureni-inik! Näkŋo yäŋapik manna nadäŋ namiŋkuk.
- 20 Unita Anutu inij orerut! Imata, näkŋo yäŋapik geranata mäde nämo utkuk. Täŋpakaŋ butewaki nadäŋ namiŋpän nämo nepmaŋkuk.

67

Anututa bänep täga kap tewani

- 1* Anutu, gäk butewaki nadäŋ nimiŋpän iron täŋ nimi. Ude täŋ nimiŋjiri säkgämän kaŋ itna!
- 2 Ude täŋjiri komen äma äbori äboritä gäŋko ironka ba yäpätägak piäka u kudup kaŋ kawä tärewut.
- 3 Anutu, gäk ude täŋjiri äma äbot kuduŋtagän uken-uken naniktä bänep täga nadäŋpän kaŋ ganiŋ orerut.
- 4* Täŋpakaŋ äma mebäri mebäritä bänep täga nadäŋpän oretoret kap terak kaŋ ganiŋ orerut.
Imata, gäkä äma äbot täŋo mani ba nadäk-nadäki kädet siwoŋi terak yäpmäŋ danik täyan.
Ba komen äma uken-uken nanik kädet tägaken yämagut yäpmäŋ kuk täyan.
- 5 Unita Anutu, äma uken-uken naniktä Anutu gäk kaŋ ganiŋ orerut. Äma äbori äbori kuduŋtagäntä wäpka yäpmäŋ akuk täkot!
- 6* Ai, ämawebe, in nadäkaŋ? Anutu täŋo iron pähap terak kometä ketem bureni nimik täyak.
Anutunin, Anutu Bureni-inik uwä iron pähap täŋ nimik täyak.
- 7 Bureni! Anututä iron täŋ nimik täyak unita ämawebe it yäpmäŋ pänku kome tärek-tärekkun itkaŋ in kuduŋtagän Ekäni oraŋ imut!

68

Isrel ämawebe Anututä täŋkentäŋ yämiŋkuko unita oretoret kap tewani

- 1 Anutu, bäräŋeŋ akuŋpän iwankaye kokwawak nadäŋ gamik täkaŋ u däpmäŋ yäwat-kireŋ-pewi kuŋtänpä kut!

* 66:6: Kis 14:21; Jos 3:14-17 * 66:9: Sam 121:3 * 66:10: Sam 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; 1Pi 1:6-7 * 66:18: Ais 1:15; Jon 9:31; Jem 4:3 * 66:19: Sam 116:1-2 * 67:1: Nam 6:25; Sam 31:16, 119:135 * 67:4: Sam 96:10, 96:13, 98:9 * 67:6: Wkp 26:4; Sam 85:12

- 2 Mänittä gupe piäj iwat-pewän paotpeñ kuk täkañ ude däpmäj yawat kireñpewi kut. Ba tom gakñi kädäpken ijiñpewä mutpäñ ume äworeñpäñ paot täkañ ude, wakiwaki täñpani Anututä äbäjirän udegän kañ täñput!
- 3 Täñpäkañ äma siwonitä Anutu iñamiken ñode kañ täñput; Bänep täga nadäñpäñ oretoret gera kañ yäk täñput!
- 4 Anututa kap teñ imiñpäñ wäpi punin-inik pewut! Gubam terak äbätak unita kädet ket ut imikot! U wäpi Ekäni, iñamiken oretoret täñput!
- 5 * Anutu u kudupi yoriken itkañ nanak kodäña ba webe kajatta watä it yämik täyak.
- 6 * Äma noriye nämota eñi yämiñpäñ komi eñiken nanik yäniñ kireñpewän äpämañ päñku oretoret terak it täkañ. Täñ peñawäk täñpani yawat kireñpewän kome kekekiken ittäñ kuñat täkañ.
- 7-8 * O Anutu, ämawebekaye yämaguri yäpmäj kome kawukiken kuñat täñkuño kadäni uken kome u kwaiñirän kunum gänañ nanik iwän tañi tañkuk. Imata, Isrel nanik täño Anutu, Sainai pomken kehäromini kwawak yäwoñäreñkuko u äbäjirän ude täñkuk.
- 9 Täñpäkañ kome iwoyäñ yämiñkuno u gakñi nämo irirän iwän yäñpewi tañirän kome uken gakñi tañi äneñi täñkuk.
- 10 * Täñiri ämawebekaye yotpärare u täñpäñ irirä ämawebe jäwäri unita iron täñpäñ yepmäj towiñkun.
- 11 Ekänitä peñ yäwerirän webetä manbiñam ño yäpmäj kuñatkun;
- 12 Iwaniye täño komi ämakät intäjukun ämaniye ämet täñpä kuñkun. Ude täñirä webe täha-kengän itkuño u iwan täño tuñum yäyomägakkuño u yäpmäj daniñpäñ yäpuñ.
- 13 Tuñum säkgämän säkgämän yäpuño ätu ñode; Barak wärani siliwapäñ uwäk täwani. Täñkañ piritawä gol säkgämän-inikpäñ täñpani. Täñ, in ätu imata ämik kadäniken yawakkät käbop jop itkun?
- 14 Täñpäkañ Anutu kehäromi mähemitä kome ätu täño intäjukun äma Salmon pomken yawat kireñ täñpäñ kuñtäñpä kuñirä mim täñpewän pom uken bumta mañkun.
- 15 Wära! Basan pom pähap u jidewani? Pom äronkañ äpmok täñpani mäyap-inik.
- 16 Upäñkañ Basan pom tañi, gäk imata Saion pom Anututä ini itta iwoyäñkuko unita injam täñ imitan? Nämo nadätan? Ekäni uken tärek-täreki nämo api irek!
- 17 Ekänitä komi ämaniye mäyap-jirañkät Sainai pomken naniktä äbämañ kudupi yori gänañ äronkuk.
- 18 * U iwaniye yentä topmäñpäñ wädäñ yäpmäj punin unu äronkuk. Täñirän uken äma peñawäk täñ imanitä gämoriken itpäñ tuñum imiñkun. Täñpäkañ Ekänitä ukengän api irek.
- 19 * Unita Ekäni iniñ oretna! U bäräpinin kepma kepma ketäreñ nimiñpäñ täñkentäñ nimik täyak unita.
- 20 * Anutunin uwä waki keriken nanik nimagurani Anutu u. U Ekäni, nintäño Ekäninin kumäj-kumäj-ken nanik nimagurani.
- 21 Anututä iwaniye, gwäk pimiñpäñ momi kädet iwarani unitäño gwäki bureni-inik api däpmäj kokoyäwek.
- 22-23 Unita Ekänitä ñode niwetkuk; Intä iwanjiye däpmäjpäñ unitäño nägäri terak yeñtäñ kulta, ba anjiyetä unitäño nägäri nañpä koki täkta inken yämagut yäpmäj api äbet. Ukäda-käda nanik, Basan pomken nanik ba gwägu mebäriken nanik iwanjiye kudup u gämotjinken yäpmäj päbä api yepmañpet yäñ niwetkuk.
- 24 O Anutu, u bureni-inik täñkun. Gäk iwankaye täño kehäromi yäpmäj äpäk-inik täñkun. Ude täñkuno unita ämawebe kuduptagän gabäjirä oretoret terak kudupi yotka gänañ ärotan.
- 25 Äronjiri kap menitä yäñ-tewani intäjukun kukañ. Kuñirä wagäm mämä mebäri mebäri täñpani u mäden äbäkañ. Täñirä u bämopikenä webe gubañi wagäm täpuri täpuri uttäñ kukañ.

* 68:5: Sam 10:14, 10:18, 146:9 * 68:6: 1Sml 2:5; Sam 107:10, 107:34; Apos 12:6 * 68:7-8: Kis 19:18 * 68:10: Lo 26:5, 26:9; Sam 74:19 * 68:18: Efe 4:8 * 68:19: Sam 55:22, 65:5; Ais 46:4 * 68:20: Lo 32:39; Sam 49:15, 56:13, 106:43

- 26 Tãnjirã kap ñode tekamãñ; Ämawebeniye tãño käbeyãken Anutu iniñ oretna! Jekop tãño äbotken nanik nin, Ekãni iniñ oretna!
- 27 Tãñpãñ tawan terak kudupi yotken ñode ärokamãñ; Bejamin tãño äbot täpuri unitã jukun kukan. Tãñpãkanj u mädeniken Juda äbot tãño äma ekãni ekãni. U mädenikenã Sebulun kenta Naptali äbot tãño äma ekãni ekãni.
- 28 Unita Anutu, gãkño kehãromika bian niwonãrek tãñkuno udegãn kwawak pewi ahãnjirãn kan kãna!
- 29 Jerusalem tãño kudupi yotka unita yãñpãñ komeni komeni tãño intãjukun ämatã gãmotkaken itpãñ tuñum gamik tãkanj.
- 30 Eruk Anutu, iwanka Isip, tom ägwãritã-yãñ komi täyak u ibe! Ba guñ äbot kehãromi kehãromi u yebe! Ba äbot ämik tãkta gãripi nadãk tãkanj u yãwat kireñ tãñpi ini- ini kunjtãñpã kut! Ude täntãyi gãmotka-kengãn pãbã gwãjiñ äpmonj gamiñpãñ siliwa monenj tuñumi kan ganiñ kirewut!
- 31 Bureni, Isip nanik tãño intãjukun ämatã iniken piã ämaniye Anutu gwãjiñ äpmonj imikta api yepmanpãn kuneñ. Ba Itiopia naniktã äbã ket kewatpãñ Anutu bureniken yãjapik man api yãnenj.
- 32 Unita kome terak äbori äbori Anututa iniñoret kap terj imik tãkot!
- 33 Ekãnitã kunum ini bian pewãn ahãwani uterak kunj äbãk tãñ itak unita iniñ orerut! Tãñkanj kehãromigãn kärakñejirãn juku peñpãñ nadãwut!
- 34 Anutu uwã Isrel äbotta intãjukun tãñ yãmitak. Tãñkanj kehãromini kunum terak kwawak pewãn ahãk täyak. Unita ämawebe nin imaka, Anutu unitãño kehãromi u kwawak yãñahãk tãkãna!
- 35 Isrel tãño Anutu kudupi yoriken nanik äpãtak u kawut! U umuri pãhap, inide kubã! Tãñpãkanj ini uwã ämawebeniyekehãromi yãmik täyak. Unita Anutunin u iniñ oretna!

69

Äma kubãtã tãñkentãñ namãn yãñpãñ Anutuken gera yãñjuk

- 1* Anutu, tãñkentãñ namisi! Ume tokñej yãpmãñ abãñpãñ kotãknaken itak.
- 2* Nãk gwãgu gãnanj äpmonjira umetã tokñejpãñ nut manpãn äpnotat. Yeñ-tãpãnenpãñ itta bãgupta wãyãkñetat.
- 3 Anutu, gera yãñtäyiwa kotãkna kawuk tawãpãñ kehãromi nãmo nadãtat. Tãñpãñ dapunna imaka. Anutu gãka dapun kãronj täñtäyiwa dapunna komi nekanj.
- 4 Tãñpãkanj imaka kubã nãmo tãñjira, äma mäyapiniktã jop nadãñ kokwawak tãñ namik tãkanj. Äma uwã kehãromi nikektã jop nãkñatpãñ nutnayãñ tãk tãkanj. Imaka kubã nãmo kubo tãñkuro upãñkanj änenj nimi yãñ nãwet tãkanj.
- 5 Anutu, gãk nãkño mebãrina bureni nadãtan. Momi kubãkubã tãk täyat uwã inãmkaken kwawak itak.
- 6 Ekãni kehãromi mãhemi, Isrel tãño Anutu, nãk nabãñ äwarãkuk tãñjiri nãkã kãdet waki ätu tãñjira ämawebe gãk nadãñ gamik tãkanj unitã nãka yãñpãñ mäyãk nãmo yãpneñ.
- 7 Nadãtan? Nãk nadãñ gamik täyat unita äma ätutã yãñãrok man nãwet tãkanj. Nãwerirã mäyãk nadãk täyat.
- 8 Nãkñaken notnayetã nabãnjirã jiranj udewani täyat. Ba nãkñaken mãhemnaye imaka, eroni nabãk tãkanj.
- 9* Upãñkanj Anutu, gãkño eñita yãñpãñ bãnepna kãdãp ijik täyak. Unita ämawebetã gãka yãñãrok yãñjirã yãñãrokitã nãkã terak ärok täyak.
- 10 Tãñpãñ gãk ganiñ oretta ketem nakta jop irira ämawebetã yãñãrok nãwet tãkanj.
- 11 Ba butewaki nadãñpãñ tek waki peñpãñ äpani kuñarira nabãñ mägyãk tãkanj.
- 12 Ba ugãn nãmo, ämatã kãdet miñjin käbeyã tãñpãñ nãk yãñpãñ-nabãñ nãwat tãk tãkanj. Tãñjirã äma ärowani, wain ume nanpãñ tãñguñguñ tãñpanitã kap nanin ubin tek tãkanj.
- 13 Upãñkanj jop uken! Nãk yãñapik manna Ekãni gãkken pewa ärek täyak. O Anutu, gãkño iron tokñekinik pat täyak unita kadãni uken ba uken nadãwi tãgawãnã kan nadãñ nami!
- 14 Tãñkentãñ namiñjiri okã nãbã gãnanj äpmonjpetawã. Iwancken nanik ba ume gwãguken nanik wãdãñ tãdotpãñ nepmanjsi!

* 69:1: Sam 69:2, 69:14-15; Jna 2:5 * 69:2: Sam 40:2 * 69:9: Jon 2:17; Rom 15:3

- 15 Ekäni, näk nabäñ awaräkuk täñjiri umetä tokätpäñ uwäk täwektawä. Bureni, watä it namiñjiri iwantä kehäromina yäpmäñ äpäñjirä awañ gänañ äpmonjettawä.
- 16 O Ekäni, bänep ironka ärowani unita nadäñ nami. Gäk kadäni kadäni butewaki nadäñ namik täyan udegän täñkentäñ nami.
- 17 Piä ämaka näka bitnäppäñ käböp nämo iren. Näk bäräpi tañj-inik nadätat unita näkñjo yäñapik gera bäräñeñ nadäñ nam!
- 18 Ekäni, dubinaken äbäñpäñ näk iwan keriken nanik yäyomägat!
- 19 Ekäni, mäyäk nadäk täyat uwä nadätan, ba näk man waki näwetpäñ wäpna yäpmäñ äpäc takaj uwä nadätan.
- 20 * Yäñärok näwet takaj unita bänepnaken butewaki pähap nadäk täyat. Täñjira kehäromina paotak. Ätutä butewaki nadäñ namut yäñpäñ dapun täñpa wañkuñ. Ba naniñ kämätta äma kubä nämo kañ-ahäñkut.
- 21 * Täñppäñ nakta neñjirä täñ-näkñatpäñ näk täñpäwakta ketem wakipäñ namiñkuñ. Täñkañ umeta neñjirä ume jägämi namiñkuñ.
- 22 * Unita ñode nadätat; Äma u ketem nak-nakiken ketem oretoret terak nañjirä unitä äyänutpäñ kowata kañ täñpä wawut! Täñkañ Anututa ärawa täñ imiñjirä unitä äyänutpäñ buñep ude äworeñpäñ kañ däpän!
- 23 Ekäni, dapuri yäpuri-tumbut. Täñkañ mädeni kujat imaka, yäpi wawut!
- 24 Täñppäñ kokwawakka äma udewani terak kwawak pewi ahäwäpäñ komi nadäñpäñ kañ paorut!
- 25 * Paorirä komeni u jop kañ parän! Äma kubä nämoinik kañ-korewen, kuduaptagän kañ däpmäñ more!
- 26 U imata, äma udewanitä äma gäkä momita kowata komi yämani unita yäpurärätpäñ komi yämikgän täñpäñ yäñärok yäwet takaj.
- 27 Unita Anutu, äma udewani täño momi täpuri kubäta nämoinik guñ täwen. Ba imaka täga kubä nämoinik täñ yämen.
- 28 * Täñppäñ irit kehäromi täño wäp tawañken wäpi itkañ u awähutpäñ uken nanik äma kubä näkñjata biñam takaj yäñ kubä nämo yäwen.
- 29 Yäke! Komi bäräpi nadäñjira unitäño butewakitä nutak. Unita Anutu nämagutpäñ yäpi-tägañ namut!
- 30 Täñjiri wäpka pähap kap terak api ganiñ oreret. Täñkañ bänep täga nadäñpäñ unitäño biñam api yäñahäk täñpet.
- 31 Ude täñjira Ekänitä gäripi api nadäñ namek. U bulimakaupäñ gupe iñj imero u irepmitpäñ täñpek.
- 32 Ude täñjira ämawebe bäräpi kotañkañ itkañ unitä kañpäñ oretoret api täneñ. Bureni, ämawebe Anutu iniñoret takaj u bänep nadäk-nadäki äneñji api täñ-kehärom täneñ.
- 33 U imata, Ekänitä äma jopi jäwäri täño gera nadäñ yämik täyak. Ba iniken ämawebeniye iwantä yepmäñjitpäñ komi eniken yepmañkuño itkañ unita nämo guñtak täyak.
- 34 Unita kunum, kome, gwägu ba gwägu tom imaka imaka gwägu gänañ itkañ in kuduaptagän Anutu wäpi yäpmäñ akuwut!
- 35 Nadäkañ? Anutu u Jerusalem täñkentäñ imiñpäñ iwan däpmäñ yawat kireñjirän äneñji gupi koreñpäñ api irek. Ba Juda täño yotpärare ätu iwantä täñpä wawani u imaka, äneñji täñkodak tañpäñ api pewek. Ude täñjirän ämawebeniye kome äneñji koreñpäñ uken säkgämän api itneñ.
- 36 Täñppäñ watä piä ämaniye unitäño yeriniye tahañpäñ kome ugän koreñpäñ api it yäpmäñ kuneñ. Bureni, ämawebe Anututa gäripi nadäñ imik takaj u kome uken api it yäpmäñ kuneñ.

70

Bäräñeñ äbä täñkentäñ namisi!

- 1 * Anutu, bäräñeñ äbä täñkentäñ namisi!
- 2 Äma nutnayäñ takaj u kehäromini yäpmäñ äpäñpäñ nadäk-nadäki täñpi guñtañjirä mäyäk tawut. Mäyäk tañpäñ nabä-kätäñpeñ kut!

* 69:20: Jop 16:2; Sam 142:4; Ais 63:5 * 69:21: Mat 27:48; Mak 15:36; Luk 23:26; Jon 19:28-29 * 69:22: Rom 11:9-10 * 69:25: Apos 1:20 * 69:28: Kis 32:32; Rev 3:5, 13:8, 17:8 * 70:1: Sam 40:17, 141:1

- 3 Äma yänjårok man näwet täkaŋ u meni täŋpipiŋpäŋ yäwat kireŋjiri mäyäk tawut.
- 4 Täŋpåkaj ämawebe gäk gäwaräntäk täkaŋ u oretoret täk täkot! Anutu, gäk waki keriken nanik wädäj tädotpäj yepmaŋkuno unita gäka gäripi pähap nadäk täkaŋ. Täŋpäj kadäni kadäni ŋode yäk täkot; Anutu u wäpi biŋam ikek kaŋ irän!
- 5 O Anutu, nähä waki kehäromina nitek nämo unita bäräŋej äbi! Gäk kubä-tägän näkŋo täŋkentäk ba yäpätägak ämana. O Anutuna, bäräŋej äbä täŋkentäj namisi!

71

Äma tägawani kubä täŋo yänjapik man

- 1* Ekänina, watä it namiŋjiri iwantä näk täga nämo täŋpä waney. Gäk iwan yabäj äwaräkuk täŋjiri mäyäk nämo namineŋ.
- 2 Täktäkka u siwoŋi-inik unita täŋkentäj namiŋpäŋ iwan keriken nanik yäyomägas! Gäkken yänjapiŋjira nadäj namisi.
- 3* Gäk yewa ba eŋi kehäromi ude it namik täyan. It namiŋjiri näk u gänäŋ äroŋpäŋ iwan yabäj umuntaŋ päŋku käbop irira watä säkgämän it namik täyan.
- 4 Anutuna, äma waki keriken nanik wädäj tädotpäj nepmaŋsi. Nadätan? Iwantä kehäromi-inik täŋpäj nepmäŋitnayäj täkaŋ.
- 5 Unita Anutu Ekänina, gäk kubä-tägän irit kuŋat-kuŋatnata watä täga iren yäj nadäkinik täyat. Näk ironjiken umunitä gäka nadäkinik täŋ yäpmäj äbätat.
- 6 Buren! Gäk ketka terakgän it täyat. Näk nanak paki ahänkutken unitä apiŋo nepmäŋ towiŋ yäpmäj äbätan. Unita näk wäpka biŋam kadäni kadäni ganiŋoret täyat.
- 7 Anutu, gäk watä kehäromi it namiŋ yäpmäj abuno unita ämawebe mäyaptä irit kuŋat-kuŋatna täga u kaŋpäŋ nadäpäj gäk Anutu udewani yäj nadäwä tärek täŋkuŋ.
- 8 Täŋpäj kepma kepma, tamimaŋtä päŋku bipäda menatä wäpka biŋam ärowani u ganiŋoret täyat.
- 9* Unita tägawani täŋpäj kehäromina nämo itatken ŋoken mäde ut namiŋpäŋ nämo nepmaŋpen.
- 10 Nämo, iwantä näk nutta käbeyä täŋpäj man yänjapäj-nadäk täk täkaŋ.
- 11 Täŋpäj ŋode yäk täkaŋ; Eruk! Iwat kireŋpäj iŋitna yäk. Anututä mäde ut imiŋjirän u täŋkentäj imikta äma kubä nämo itak yäj yäk täkaŋ.
- 12* Unita Anutuna, nabä kätäŋpäj gäkŋagän päŋku nämo iren. Nämo, täŋkentäj namikta bäräŋej äbi!
- 13 Ude täŋjiri äma iwan täŋ namik täkaŋ u komi nadäpäj mäyäk pähap nadäk täkot. Täŋkaŋ iwaniyetä däpmäj yäwat kireŋjirä paot-inik kaŋ täŋpet.
- 14* Upäŋkaŋ nähä gäkä täŋkentäj namenta nadäkinik täŋpäj api itsämbet. Ude täŋkaŋ wäpka biŋam wari wari api ganiŋoret yäpmäj ärowet.
- 15 Täŋpäj säkgämän täŋkentäj namik täyan unita yänjapäj biŋam api yäk täŋpet. Täktäkka täga u kumän nadäwa-tärenaj nämo upäŋkaŋ, jop uken, kepma kepma unitäŋo biŋam api yänjahäk täŋpet.
- 16 Ekäni Anutuna, kehäromika u nadäpäj wäpka api yäpmäj akuk täŋpet. Täŋpäj manbiŋam ŋodegän api yänjahäwet; Ekäni-tägän äma siwoŋi-inik itak yäj ude api yänjahäk täŋpet.
- 17 Anutu, näk ironjiken umunitä apiŋo näwetpäj näwoŋärek täŋ yäpmäj äbätan. Unita imaka tägatäga täk täyan u yänjahäj yäpmäj äburotä pen yänjahäk täyat.
- 18* Unita Anutu, apiŋo tägawani täŋpäj gwäkna pujiŋ paki tädotak ŋoken nämo nabä-kätäwen! Nämo, watä pen it namiŋjiri gäkŋo kehäromika pähap unita yänjapäj ämawebe mäden ahänayäj täkaŋ u yänjahäŋpäŋ api yäwet täŋpet.
- 19 U imata, Ekäni, kudänka siwoŋi u käroŋi boham, kunum yäpureko ude bumik. Gäk imaka umuri kudupi kudupi täŋ yäpmäj äbun. Komen äma gäk udewani kubä nämo itak. Nämo inik, gäkägän kudup yärepmiŋ moretan.
- 20 Gäk komi bäräpi mebäri mebäri namiŋkuno upäŋkaŋ nadätat; Äneŋi api täŋ-kehäromtaŋ namen. Kumbani ude iraropäj äneŋi nämagutan.

* 71:1: Sam 31:1-3 * 71:3: Sam 18:2, 42:8, 90:1, 91:9 * 71:9: Sam 92:14; Ais 46:4 * 71:12: Sam 22:11, 38:21-22, 70:5 * 71:14: Sam 130:7 * 71:18: Sam 22:31, 78:4-6

- ²¹ Ude tänpän wäp biñam bian yäpuro u irepmitpäñ namitan. Täñkañ komi bäräpi gänäñ irira äneñi api naniñ kawat täwen.
- ²² O Anutuna, täñkentäñ namikta yäñkehärom täñkuno udegän iwatpäñ täñkentäñ namik täyan unita Isrel täño kudupi äma gäk wagäm utpäñ wäpka yäpmän akuñpäñ api ganiñ ubiñ tewet.
- ²³ Bäñep oretoret pähap nadänpän bumta api teñ garepet. Bäñep nadäk-nadäkna ba gupna kudup mäba ärowäpäñ api tek täñpet. Gäk wakiken nanik nämagutkuno unita yäñpäñ ude api täñpet.
- ²⁴ Bureni, kepma kepma täktäka siwoñi unita yäñpäñ ämawebe yäñahäñpäñ api yäwet täñpet. Imata, ämatä näk täñpä wanayäñ täñkuño upäñkañ gäkä unitäño kehäromi yäpmän äpäñiri mäyäk bumta nadäñkuñ.

72

Intäjukun ämata yäñpäñ yäñkuk

- ¹ O Anutu, gäkä nintäño intäjukun äma gäkñaken kudän siwoñi ugänpän täñpäñ-iwoñäre. Täñjiri yäpmän danik-danik piä siwoñigän kañ täñpän.
- ² Ba ämawebekaye kudän siwoñi terak yabäñ yäwatpäñ äma jäwäri kañ täñkentäñ yämän.
- ³ Täñpäñ kadäni irayäñ täyakken ämawebeniye piä tänayäñ täkañken imaka ahäñ bumbum api täneñ. Ude täñirä ämawebe u kädet siwoñika ugän api iwatneñ.
- ⁴ Täñpäkañ intäjukun äma unitä äma jäwäri täño bäräpi api täñpidäm tañ yämek. Ba ämatä tuñumta wäyäkñek täkañ u api täñkentäñ yämek. Täñ, ämatä noriye täñpäwak täkañ udewanita kowata api yämek.
- ⁵ Täñpäkañ intäjukun äma u kome terak irayäñ täyak uwä edap ba komepaktä ijin yäpmän kudayäñ tämäno udegän api irek.
- ⁶ Unitäño täktäki säkgämän-inik api ahäwek, iwäntä piä gänäñ mañjirän ketem säkgämän ahäk täkañ ude.
- ⁷ Ba kadäni yabäñ yäwat piä täñpayäñ täyakken u äma siwoñigän kuñjaranitä säkgämän api itneñ. Ba komepaktä ijin yäpmän kwayäñ täyak udegän täñ-bumbum terak api it yäpmän äroneñ.
- ⁸ * Täñpäkañ kome yabäñ yäwat täyak u gwägu pähap ño kädätä päñku ban udude pätak ude. Komeni täño бага uwä ume wäpi Yufretis u yäput-peñkañä komeni komeni api kuñ morewek.
- ⁹ Täñpäkañ ämawebe komeni komenitä api orañ imineñ. Ba iwaniye kudup gämori-kengän api mañ uyiñeñ.
- ¹⁰ Täñpäñ intäjukun äma u ärowani-inik irirän guñ ämawebe täño intäjukun äma Spen kome, Itiopia kome ba Arebia komeken naniktä päbä iron täñ imiñpäñ takis moneñ kañ imut.
- ¹¹ Bureni, kome kudup täño intäjukun ämatä api gwäjin äpmon imineñ. Ba äma äbori äboritä watä piä api täñ imineñ.
- ¹²⁻¹⁴ * Täñpäkañ äma jäwäri ba äma kehäromini nämotä yäñapiñirä api täñkentäñ yämek. Ba ämawebe äma ätutä täñkentäñ yäminari nämo unitä gera yäñjirä api täñkentäñ yämek. Äma udewanita gäripi nadäk täyak unita äma wakitä däpnayäñ täñjirä äneñi api yämagurek.
- ¹⁵ Intäjukun äma u kadäni käroni kañ irän! Täñpäkañ Arebia kome täño äma ekäni ekänitä gämoriken kuñatpäñ gol moneñ pähap kañ imut! Täñpäñ ämawebeniye-tä Anutu täñkentäñ imän yän nadäñpäñ yäñapik mañ yäñjirä Anututä api täñkentäñ imik täñpek.
- ¹⁶ Intäjukun äma unitä kome kañ iwarirän saguom ba ketem ätutä ämawebe täño piäken kañ ahäwut, Lebanon komeken ahäk täkañ ude. Täñpäkañ muptä piäken tädot täkañ udegän ämawebe kome uken ahäñ bumbum kañ täñput!

* 72:8: Sek 9:10 * 72:12-14: Sam 116:15

- 17 * Tǎŋpǎkaŋ intǎjukun äma tǎŋo wǎpi biŋamä edaptä pen ijiŋ yǎpmǎŋ kuk täyak ude kaŋ it yǎpmǎŋ kwǎn.
Tǎŋpǎkaŋ ämawebe äbori äboritǎ u wǎpi terak tǎŋ bumbum pähap terak kaŋ irut. Itkaŋ wǎpi biŋam yǎpmǎŋ akuŋpǎŋ iniŋoret-oret epǎn tärek-täreki nämo kaŋ tǎk tǎŋput.
- 18 Tǎŋpǎkaŋ ämawebe komeni komenitǎ Ekäni Anutu, Isrel tǎŋo Anutu u wǎpi biŋam kaŋ iniŋoret tǎŋput.
Unitǎgǎn kudǎn kudupi ini pärik kubä tǎk täyak.
- 19 Wǎpi biŋam säkgämǎn u pen oraŋ imik tǎkot. Wǎpi biŋamtǎ komeni komeni kaŋ tokŋeŋ morewǎn! Burenitǎ bureni-inik!
- 20 Devit, Jesi tǎŋo nanaki, unitǎŋo yǎŋapik kap tenjirǎn kudǎn tǎk tǎŋkuŋo u kudup äbä tärekaŋ ŋo. Ugǎn.

73

Äma kubä nadäkiniki tǎŋo mebäri yǎŋahǎŋkuk

- 1 Näk bureni ŋode nadätat; Anututǎ Isrel ämawebeta säkgämǎn tǎŋ yämik täyak. U ämawebe bänep nadäk-nadäki kuräki säkgämǎn unita nadǎŋ yämik-inik täyak.
- 2-3 * Upǎŋkaŋ Anutu, nadäkinikna pära pewa putäreŋkuk. Äma wakiwaki tǎŋpanitǎ säkgämǎn itkaŋ tuŋum pähap ikek kuŋarirǎ yabǎŋpǎŋ-nadǎŋkaŋ näŋŋata jop waki ŋode nadǎŋkut; Udegǎn itet yǎŋ nadǎŋkut.
- 4 ŋode yabǎŋpǎŋ-nadäk täyat; Äma udewani bǎräpi nämo nadäk tǎkaŋ ba käyǎm nämo kaŋ-ahäk tǎkaŋ.
- 5 Kome tǎŋo bǎräpi ninta ahǎŋ nimik tǎkaŋ uwä äma udewanita nämo ahǎŋ yämik tǎkaŋ.
- 6 Tǎŋpǎkaŋ iniken täktäki waki u käbop nämo peŋpǎŋ gup yǎpmǎŋ ärokärok kudǎn ba ämata komi jop nadǎŋ yämik-yämik kädet iwarǎn tǎŋpǎŋ tǎk tǎkaŋ u kwawakgǎn tǎk tǎkaŋ.
- 7 Bänep nadäk-nadäki-ken wakitǎ tokŋek patkaŋ abämaŋ kuk tǎkaŋ. Tǎŋpǎkaŋ waki ätu täkta nadäk-nadäki-ken ini yǎŋpǎŋ-nadäk wari wari tǎk tǎkaŋ.
- 8 Ude tǎŋkaŋ äma ätu yǎŋärok yäwetpǎŋ kokwawak man yäwetgǎn tǎk tǎkaŋ. U ärowani kudǎn tǎŋpǎŋ äma ätu komi yämikta umun man yäwet tǎkaŋ.
- 9 Tǎŋkaŋ Anutu kunum gǎnaŋ itak unita man waki yäk tǎkaŋ. Ba iniken wǎpi yǎpmǎŋ akuŋpǎŋ ämawebe komeni komenitǎ nintǎŋo gärip ugǎn iwarut yǎŋpǎŋ peŋ yäwet tǎkaŋ.
- 10 Yäke! Ude tǎŋirǎ unita Anutu tǎŋo ämawebe ätutäwä gäripi nadǎŋpǎŋ man yäk tǎkaŋ unita nadäwä bureni tǎŋpǎpǎŋ yäwarǎn tǎk tǎkaŋ.
- 11 Tǎŋirǎ äma waki unitǎ ŋode yäk tǎkaŋ; Anutu ärowani tǎŋpǎmorek mähemitǎ nintǎŋo wakinin u yabǎŋ ahäkta kädet kubä nämo pat imitak.
- 12 Wära! Äma waki tǎŋpani tǎŋo mebäri udegǎn pätak! Tuŋum mäyap pat yämiŋirǎ upǎŋkaŋ äneŋi ätukät yǎpmäkta piäni täkgǎn tǎk tǎkaŋ.
- 13 Butewaki! Siwoŋi kädet kuŋatpǎŋ momi tǎŋpet yǎŋpǎŋ näŋŋatta watä itpeŋ kuŋat täyat u jide? Jopi täyak ba?
- 14 Anutu, ude bumik tǎŋpǎpǎŋ yǎŋ ukeŋode kadäni kadäni kepma bipani komi mebäri kubä namik täyan.
- 15 Upǎŋkaŋ ude nadäwero! Anutu, äma waki tǎŋpanitǎ yǎŋärok gäwet tǎŋkuŋo udegǎn yäwero uwä ämawebekaye-kät nanik kubä bumik nämo iret. Nämo, äma waki udewanigǎn äworewet!
- 16 Tǎŋpǎkaŋ bǎräpi ŋonitǎŋo mebäri nadäwa tärewut yǎŋpǎŋ piäni tǎŋkuropǎŋ mebäri täga nämo kaŋ-ahǎŋkut.
- 17 * Ude tǎŋkä eruk, pǎŋku kudupi yotka gǎnaŋ äronpǎŋä eruk nadäwa täreŋkuk. Äma waki terak kämi jide api ahäwek yǎŋ u nadäwa täreŋkuk.
- 18 Bureni, äma waki udewani yäniŋ kirewikaŋ itärop yewä kwǎpǎŋ maŋdǎmpäk-inik tǎŋpǎŋ api waŋ moreneŋ!
- 19 Maŋdǎpnayǎŋ tǎkaŋ uwä komi piä umuri kubäkengǎn api itneŋ. Ude tǎŋpǎŋ pit kubägǎn api kumǎŋ moreneŋ.
- 20 Uwä ämatä bipani dǎpmonken tǎŋpǎŋ pewä kwäkaŋ tamimaŋ pǎŋaku tǎŋguŋtaŋ it tǎkaŋ ude bumik. Bureni Ekäni, gäkä äbǎŋjiri äma udewani api paotpeŋ kuneŋ.

* 72:17: Stt 22:18; Jer 4:2; Luk 1:48

* 73:2-3: Sam 37:1; Jer 12:1

* 73:17: Sam 27:4, 37:38, 77:13

- 21-22 Tǎñpǎkañ äma udewanita yǎñpǎñ bǎnepnatǎ nadǎwa jägǎm tawǎpǎñ kadǎni uken gǎkño mebǎrika täga nǎmo nadǎwa tärenkuñ. Nǎmo, injamkaken kudǎn jide täñkuro u tomtǎ-yǎñ guñ ude kuñatkut.
- 23 Upǎñkañ apiño näk gǎkkät it-inik täñira gǎkǎ ketnagǎn nepmǎñit näwariri it täyat.
- 24 * Ude täñkañ juku-mankatǎ näk jide itpǎñ kuñaretta näwetpǎñ näwoñärek täk täyan. Ude täñ yǎpmǎñ kuñkǎ mäden nämagutpǎñ epmǎgetka kudǎn api meran täñ namen.
- 25 * O Ekǎni, näka watǎ itta kunum gǎnañ gǎk udewani kubǎ nǎmo itak. Nǎmooinik. Gǎk kubǎgǎn it namitan unita gǎka gǎripi inide kubǎ nadǎk täyat. Unita kome täño tuñumta imata gǎripi nadǎwet?
- 26 * Nǎmooinik! Gup nadǎk-nadǎkna täño kehǎromi paoreko upǎñkañ Anutu gǎk näkño kehǎromina. Gǎk näkkät tärek-täreki nǎmo it-inik api täñpen.
- 27 Tǎñpǎkañ ämawebe gǎka mäde ut gamik täkañ u kudup paot-inik api täneñ. Ba äma gǎk gabǎñ umuntañpǎñ iniken gǎrip terak kuñarani u kudup api täñpi waneñ.
- 28 * Upǎñkañ tägagǎmǎn-inik! Nähǎ gǎk dubikaken itat unita säkgǎmǎn itat. Anutu Ekǎnina, gǎk näkño yewana unita imaka täñ namijnkuno unita nadǎñpǎñ u kudup kwawakgǎn yǎñahǎwayǎñ!

74

Anututǎ Isrel äbot äneñi täñkentǎñ yǎmikta yǎñapik man yǎwani

- 1 O Anutu, imata niñpanpi kodǎñani ñode itkamǎñ? Ämawebekaye ninta kokwawak pen api nadǎñ yǎpmǎñ ärowen ba?
- 2 Ämawebekaye gǎkñata biñam bian iwoyǎñpǎñ komi piäken nanik nimagut yǎpmǎñ äpǎmañ kuñkuno ninta äneñi nadǎñ nimen. Ba Saion Pomka ño terak gǎkña bian bǎmopninken irani unita nadǎwen.
- 3 Komeka biani täñpǎwawani ño pärewatkañ ka! Iwaniyetǎ kudupi yot gǎnañ nanik imaka imaka kudup täñpǎ wañkuñ.
- 4 Anutu, iwankayetǎ yǎrepmittkamǎñ yǎñpǎñ kudupi yot gǎnañ oretoret gera mǎmǎ täñpǎñ eni ño ninta biñam täyak yǎñpǎñ wǎren täñkuñ.
- 5-6 Ämatǎ bipiken päya madǎk täkañ ude kudupi yot gǎnañ päya kujat säkgǎmǎn säkgǎmǎn painpǎñ täñpani u kudup gwem kujat ba pinigoñtǎ dǎpmǎñ äreyǎñ täñpǎ kuñkuñ.
- 7 Kudupi yotka u ude täñpǎ wawǎpǎñ kǎdǎp pewǎ ijinirǎn injamkaken gǎk ganiñ oretta biñam täha nǎmo täñkuk.
- 8 Ämawebekaye nin täñpǎwakinik tänayǎñ nadǎñpǎñ komeninken ñoken ganiñ oretta bǎgup kudup pewǎ ijin paotkuñ.
- 9 Ude täñirǎ apiño kudǎn kudupi kubǎ nǎmo täñiri kak täkamǎñ. Ba meka jinom yǎñahǎwani äma u kudup paotkuñ. Unita bǎräpi ño udeken api paorek yǎñ äma kubǎtǎ nǎmo nadǎtak.
- 10 Iwantǎ gǎkño wǎpka yǎñpǎñ gabǎñ mägayǎk täñirǎ kadǎni jide api täñpek? Wǎpka biñamta yǎñärok man yǎñirǎ tärek-täreki nǎmo api pärek ba?
- 11 Anutu, imata nin täñkentǎñ nimikta bitnǎk täyan? Imata jop nadǎñ itkentǎñ nimik täyan?
- 12 Tǎñpǎkañ näk nadǎtat; Gǎk nintǎño intǎjukun äma ude yǎput penpǎñ it nimin yǎpmǎñ äbun. Ude täñkañ kadǎni mäyap iwan keriken nanik nimagut täñkun.
- 13-14 * * Kehǎromika terak gwǎgu dǎpmǎñ täkñeñpǎñ gwǎgu gǎmok pähap wǎpi Levitan unitǎño gwǎki dǎpmǎñ kokoyǎñpǎñ gupi madǎñ jukutpǎñ kome kawukiken nanik tomta yepmǎñ towijnkun.
- 15 Ude täñkañ ume dapuri täwitpewi ume äpuñ. Täñkañ ume tañi tañi täñpewi kawuktañ yǎpmǎñ kuñkuñ.
- 16 * Gǎkña-tägǎn kepma bipani yǎñpewi ahǎñkumǎn. Täñpǎñ edap kenta komepak komeniken yepmañkun.
- 17 * Täñkañ kome pähap ñonitǎño бага kukuñi kukuñi täñ-kehǎrom tañpǎñ penkun. Täñpǎñ iwǎn edap täño kadǎni yǎpmǎñ daniñpǎñ penkun.
- 18 Tǎñpǎkañ Ekǎni, iwankaye gǎka gañani pähap nadǎñpǎñ Anutu bureni yǎñ nǎmo nadǎñ gamijnpǎñ gabǎñ mägayǎk täkañ. Unita nadǎñpǎñ kowata yǎmen.

* **73:23:** Sam 48:14, 49:15, 58:11 * **73:25:** Sam 16:2 * **73:26:** Sam 16:5, 40:12, 84:2 * **73:28:** Sam 14:6, 40:5; Hib 10:22; Jem 4:8 * **74:13-14:** Kis 14:21 * **74:13-14:** Jop 41:1; Sam 104:26; Ais 27:1 * **74:16:** Stt 1:14
* **74:17:** Stt 8:22; Apos 17:26

- 19 Tānpāṅj āmawebekaye tāṅkentāki nāmo, iwan tāṅjo komi piä terak itkaṅ u nāmo nibä-kätāwen.
 20 Nāmo, topmāk-topmāk kubāgān ninkāt bian tāṅkuno unita āneṅi juku pi! Imata, kome ṅo tāṅjo kāwuri kukuṅi kukuṅiken āma komi nimikta kābop ittāṅ kukaṅ.
 21 Unita iwan yabä-kātāṅjiri māyāk nāmo niminenj. Nāmo, tāṅkentāṅ niminṅiri āma jopi jāwāri mewuni nin wāpka kaṅ ganiṅ oretna!
 22 Eruk Anutu, bārāṅṅer akuṅpāṅ iwankaye yabāṅ yāṅjiri goret tākamāṅ yāṅ nadāwut. Āma udewani nāmo nadāṅ gamiṅkaṅ kepma kāroṅ gāk gabāṅ māgayāktagān nadāk tākaṅ u nadā!
 23 Tāṅkaṅ iwankaye u kokwawak tāṅpāṅ yāṅgera-gera wari wari yāk tākaṅ unita nāmo guṅ tāwen! Nāmo, komi kaṅ yāmi.

75

Anutu uwā āmawebe tāṅjo tāktāki yāpmāṅ daniwani

- 1 Bānep tāga, Anutu, bānep tāga gākagān nadāṅ gamikamāṅ! Imaka sākgāmān sākgāmān, ba kudān kudupi kudupi tāṅ yāpmāṅ ābuno unitāṅo biṅam yaṅahāk tākamāṅ.
 2 Anutu, gākā ṅode yāṅkun; Yāpmāṅ danik-danik epān tākta kadāni kubā iwoyāṅpāṅ peṅkuro itak. Kadāni uken kudān siwoṅi terak āmawebe uwā api yāpmāṅ daniwet.
 3 Tāṅpākaṅ imaka imaka kome terak it tākaṅ ba kome ini bārom tāṅpeko upāṅkaṅ Anutu nākā meham tāṅjira api kehārom tāneṅ.
 4-5 Nāk āma waki tāṅpani gup yāpmāṅ ārokārok kādet peṅpāṅ injinken kehāromita nadāwā ārowani nāmo tāṅpek yāṅ yāwet tāyat yāk. Anututā ude yāṅkuk.
 6 Nadākaṅ, komen āma uken-uken nanik kubātā āma kubātā wāp biṅam bureni yāmik-yāmik uwā tāga nāmo tāṅpek.
 7 * Nāmo, u Anutu ini kubā unitāgān āmawebe yāpmāṅ daniṅpāṅ ātu kowata waki yāpmākta biṅam yepmaṅkaṅ ātu wāpi biṅam yāpmākta biṅam yepmak tāyak.
 8 Imata, Ekānitā ini kokwawaki umuri pāhap, u me komi nitek bumik gāpe nitek injitak. Tāṅpāṅ u piwān kuṅjirān āma waki tāṅpanitā kudup api naṅ paotneṅ. Kubātā nāmoinik api irepmirek.
 9 Tāṅ nāhā Isrel tāṅjo Anutu unitāṅo tāktākita wari wari api yāṅahāk tāṅpet. Ba kap terak ininṅ oretta nāmoinik api gaṅa tāwet.
 10 Nāmo, Anutu u waki tāṅpani tāṅjo kehāromi api pewān paotneṅ. Tāṅkaṅ āma siwoṅi tāṅjo kehāromi ātukāt api yāpurārerek.

76

Anututā āmikken āmawebeniye tāṅkentāṅ yāmiṅkuk

- 1 Juda naniktā Anutu tāṅjo mebāri nadākaṅ. Ba Isrel nanik imaka, wāpi oraṅ imik tākaṅ.
 2 Anutu tāṅjo eṅji Jerusalem itak. Saion pom terak it tāyak.
 3 Kome uken itkaṅ iwan āmik tānayāṅ ābuṅo unitāṅo āpa kuwek, kurepā, kāda boham u kudup ubiṅ-jukutkuk.
 4 O Anutu, gāka nadāṅjira epmāget kudān inipārik-inik kubā tāk tāyak. Ba tāktākka tāṅjo mebāri ārowani inipārik kubā, pom kāroṅi kāroṅiken tom ahāṅ bumbum tāk tākaṅ u kudup yārepmiṅ moretak.
 5 Iwan tāṅjo komi āma uwā kehāromi nitek upāṅkaṅ gākā dāpmāṅpāṅ tuṅumi kudup yāyomāgatkun. Tāṅjiri kumāṅpāṅ dāpmon patguṅ-guṅ ude tāṅ itkaṅ.
 U ka! Kehāromini ba nadāk-nadāki u jopigān.
 6 Jekop tāṅjo Anutu, dāpayāṅ tāṅyākṅariri komi āmakāt hosniye pajinṅ kumāṅ maṅkuṅ.
 7 Bureni Ekāni, āma kuduptagān gāka umuntak tākaṅ. Kokwawak tāṅjiri kubātā ināmkaken tāga nāmo kehārom taṅpāṅ irek.
 8 Gāk kunum gānaṅ itkaṅ iwanta kowata ude yāṅtāreṅ yāmiṅjiri āmawebe komeni komeni umuntaṅpāṅ man kum itkuṅ.
 9 Kowata yāṅtāreṅ yāmiṅkuno uwā āmawebe iwan keriken irani u kudup yāmagutta yāṅkun.
 10 * Bureni Ekāni, āma ātutā kokwawak tāṅpāṅ āmik tāneṅjo upāṅkaṅ kowata yāmiṅjiri āmawebe nadāwā tāga tāṅpāpāṅ ganiṅoret tākaṅ.
 Tāṅjirā āma āmikken kehārom taṅpāṅ it tākaṅ uwā api ganiṅoret tāneṅ.

* 75:7: 1Sm1 2:7; Sam 50:6, 147:6; Dan 2:21 * 76:10: Kis 18:11; Sam 65:7

- 11 Unita ämawebe, Ekäni Anutuujinta täñ imikta bian yänkehärom tañkuño u inita täñ imineñ. Täñpäñ äma äbot tuän itkañ in, iron yäpmäñ äbänpäñ kañ imut. U imata, Anutu unitagän umuntänañi.
- 12 Bureni, Anutu u äma wäpi biñam ikek täño wäpi yäpmäñ äpäc täyak. Ba intäjukun äma ärowani ärowani täñpewän bumta umuntak täkañ.

77

Äma ño bäräpi ahäj iminjirän Anutuken gera yänjuk

- 1* Anutuken konäm butewaki gera yäk täyat. Gera yänjira nadäj namik täyak.
- 2 Bäräpi kadäniken Ekäniken yänjapik täyat. Bipani käronj yänjapik man yäk täyatken uken ketna yäpmäñ akuñkañ Ekäni iwet täyat. Upänkañ bänepna nämo pidämtak täyak.
- 3 Ude täñkañ Anutu täño täktäkita nadänpäñ bäräpi nadäk täyat. Unita juku piñjira nadäj bäräp ahäj namik täyak.
- 4 Unitä täñpewän bipani bipani dämpom kubä nämo pat täyat. Nadäwätäk tañi täñpäñ man kubä täga nämo yäwet yän nadäk täyat.
- 5 Ude täñkañ bian täga itkutken unita juku pik täyat.
- 6* Bipani käronj nadäk-nadäk pähap täñpäñ näkñaken bänepna ñode iwet yabäk täyat;
- 7 Jide? Ekänitä ninta mäde pen api ut nimek? Ninta gäripi äneñi nämo api nadäj nimek?
- 8 Nadäj nimikinik täk täñkuko u nibä-katänjukko ugän? Ba yänkehäromtak mani wari nämo käwep api iwarek?
- 9 Orakoraki pewän paotkuko ubayän? Kokwawakitä orakoraki komeñi yäpuk ba?
- 10 Ude nadänpäñ yänjuk; Imaka ñonita nadänjira bänepnaken dämpmäh päretak; Anututä kadäni käronj kehäromini näwonären yäpmäñ äbukopäh apiño de itak?
- 11 Täñpäkañ ude nämo! Ekäni, imaka säkgämän säkgämän, ba kudän kudupi kudupi bian täñkuno unita äneñi juku piwa!
- 12 Imaka tägatäga kehäromi nikek täñ yäpmäñ äbuno unita nadäk-nadäk epän kañ täk täñpa!
- 13 Bureni Anutu, imaka imaka täk täyan u kumän kudupi siwonji-inik. Anutu kehäromi nikek gäk udewani kubä nämo itak.
- 14 Kudän kudupi pewä ahäwani Anutu u gäk kubägän. Kehäromika ärowani guñ äbot bämopiken pewi ahäjirän kañpäñ nadänjuk.
- 15 Ketka kehäromikatä ämawebekaye, Jekop kenta Josep täño äboriye u komi epänken nanik yämagutkun.
- 16 Täñpäkañ ume gwägu pähaptä Anutu gäk gabänkañ umuntañpäñ bärom-bärom täñjuk.
- 17 Yänpewi gubam gwägäriñ yäpä iromäh iwän bukña täñjuk.
- 18 Iromäh täñpewi yänpäñ-wädäj iwarirän yäpä kwintpäh penyäñerirän komeñi kwawagän itkun. Ude täñirän kome kwainjuk.
- 19 Anutu, gäk gwägu käronji boham u bämopiken kädet täwitkun. Täñkuno upänkañ kuronka bäräm äma kubätä täga nämo kañjuk.
- 20 Ude täñkañ ämawebekaye yawak ude irirä yän-yämagutkun. U Moses kenta Arontä watä it yäminjirän yämagut päñku tägaken yepmañkun.

78

Anututä ämawebeniye Isip komeken nanik yämagutkun

- 1 Eruk ämawebenaye, in näkño jukuman ño nadäwut. Juku säkgämän penpäñ man täwerayän täyat ño nadäwut!
- 2* Jukuman ño man wärani terak täwerayän. Imaka bian ahäwani mebäri nikek unita täwerayän.
- 3 Bian oraniyetä yänpäñ niwerirä nadänkumäño nadäk-nadäknin-ken pätak u tärewayän.
- 4 Man ño nanakniye ahänayän täkañ unita käbop nämo pen yämine. Nämoñik! Ekäni u imaka säkgämän säkgämän täñjuk. Unita yäwetpäñ yäwonjäreke täñjitna epän kehäromi kehäromi täk täñkuko u ba kudän kudupi täñkuko unita kañ nadäwä tärewut.
- 5 Ekäni u Jekop täño oraniye, Isrel ämawebe it yäpmäh äbäkamäh nintä iwatta бага mani bian penjuk. Täñpäñ oraniye man kehäromigän ñode yäwetkuk; In näkño бага man ño nanakjiye yäwetpäñ yäwonjäreke kañ täk täñput yän yänjuk.
- 6 Ude täñayän täño uyaku yerijiye mäden ahänayän täkañ unitä yänpäñ-nadäk pen api täk täneñ. Ude täñkañ unitäño yeri ahänayän täkañ unitä udegän api yäwetpäñ yäwonjäreñeñ.

* 77:1: Sam 3:4, 142:1 * 77:6: Sam 4:4, 42:8 * 78:2: Mat 13:35

- 7 Ude tänyäj täņo uwä äbot u imaka, Anututa nadäkinik täņ imiņ yäpmäj kuņpāj kudān kudupi täņkuko unita nämo api guņ täneņ. Ba бага mani u api buramik täneņ.
- 8 Baga mani buramiņpājä oraniyetä täņkuņo ude nämo api täneņ. Oraniye uwä Anutu täņo manta nadäkinik nämo täņpāj bānepitä Anutu injit-inik nämo täņkuņ. Täņpāj Anutu mäde ut imiņkuņ.
- 9 Bian uken Efraim äbot unitäņo komi äma uwä äpa kuwek yäpmäj kuņat täņkuņo upāņkaņ ämik ahāņirān umuntaņpāj ämetkuņ.
- 10 U Anutukät topmāk-topmāk täņpani unita nadāņ äwaräkuk täņpāj бага mani iwatta bitnäņkuņ.
- 11 Ba imaka kudān kudupi iņamiken täņkuko unita guņ tak-inik täņkuņ.
- 12 * Ekānitä Isip täņo kome kubä wäpi Soan uken kudān kudupi oraniye naniye ņode täņpāj yäwoņäreņkuk;
- 13 * U gwägu taņi dāpmāj täkņewānkaņ kukņi kukņi kuņirān Isrel ämawebe bāmopgān yāņ-yākņat yäpmāj kuņkuk.
- 14 * Yāņ-yākņat yäpmāj kuņpājä kepmawä gubam kubä iwerān kädēt yäwoņärektä intäjukun kuņirān iwatkuņ. Täņ bipaniwä kädāp täņo peņyāņeki ägonitä udegān intäjukun kuņirān iwatkuņ.
- 15 * Täņpākaņ kome kawukiinikken mobä yäpurān tumāņirān ume gānaņ umu nanik bumta abāņirä naņkuņ.
- 16 Bureni, mobä jopi täņpewān ume dapuri abani ude täņkuk. Ude täņirān ume taņi ahāņkuk.
- 17 Ekāni ärowani pähaptä iron ude täņ yāmiņkukopāj kome kawuki uken ehutpāj ärowani kudān pen ņode täņ imiņkuņ;
- 18 * Anutu iyapi yāņ nadāņpāj yāņikņatpāj kakta ketem gāripi nikek ätukät nimi yāņ peņ iwetkuņ.
- 19 Ude täņpāj Anutu yāņärok ņode iwetkuņ; Anutu kome kawuki ņodeken ketem täga käwep pewān ahäwāpāj nimek? Ba täga nämo käwep! yäk.
- 20 Bureni, pengānä mobä yäpurān tumāņirān ume uken nanik abuk yäk. Upāņkaņ jide? Tom ketem udegān niminaņi nämo käwep? yäk.
- 21 Yāņärok ude yāņirä Ekānitä mani u nadāņpāj kokwawak taņi täņpāj Jekop täņo äbot uken kädāp mebet iniņ kireņpewān äpuk.
- 22 U imata, ämawebe uwä Anututa nadäkinik nämo täņkuņ. Ude täņkaņ Anutu ninta nadäkinik täņpāj täņkentāņ nimik täyak yāņ nadāwä bureni nämo täņkuk.
- 23 Ude täņkuņo upāņkaņ Anututä kunum iwerān aņeņkuk.
- 24 * Aņeņirān kunum gānaņ nanik ketem inide kubä pewān maņirä yäpmāņpāj naņkuņ.
- 25 Ketem naņkuņo u ketem tägagāmān, aņero täņo ketem bumikpāj naņkuņ. Anututä iron täņ yāmiņkuko u naņpāj koki täņkuņ.
- 26-27 Ude täņpāj mānit pähap kubä iwerān piāņkuk. Piāņirān ämawebetä itkunķen u barak punin nanik päke uwä iwān ude bumik pewān maņkuņ. Barak uwä bumta, mobä jiraņ ude.
- 28 Täņpākaņ u kome jopiken nämo pewān maņkuņ. Nāmo! Ämawebetä yottaba täņpāj itkunķen ugān pewān maņkuņ.
- 29 Eruk, ude täņpākaņ ämawebetä barak päke u naņ tokņeņkuņ. Bureni, imaka Anutuken yäpmākta yāņapiņkuņo u yāniņ kireņ yāmiņkuk.
- 30-31 Ude täņkentāņ yāmiņkukopāj momi kädēt nämo peņkuņ. Unita ketem u pen naņ irirä Anututä kokwawak nadāņ yāmiņpāj Isrel äma gubaņi gubaņi kehāromi nikek u pit kubāgān dāpmāj moreņkuk.
- 32 Upāņkaņ momi pen täņ yäpmāj kuņkuņ. Anutu kudān kudupi päke täņ yäpmāj äbuko unita nadäkinik nämo täņkuņ.
- 33 Nadäkinik nämo täņkuņo unita ehät woņ pit kubāgān abāņpāj paot täkaņ ude Ekānitä imaka umuri kubä pewān ahāņirān uterak pit kubāgān kumāņ moreņkuņ.
- 34 Eruk Anututä ätuniye ude dāpmāj paorirān yabāņpājä ätu bānepi äyāņutpāj Ekāni äneņi iwatta bānep pek täņkuņ.
- 35 * Täņpāj nadāņkuņ; Ekāni uwä nintäņo mobä kujat kehāromi ude it nimitak. Unitägān wakiken nanik nimagut täyak.

* 78:12: Kis 7:8-12:32 * 78:13: Kis 14:21-22 * 78:14: Kis 13:21-22 * 78:15: Kis 17:1-7; Nam 20:2-13

* 78:18: Kis 16:2-15; Nam 11:4-23, 11:31-35 * 78:24: Jon 6:31 * 78:35: Kis 15:13; Lo 7:8; Ais 41:14, 63:9

- 36 Ude nadänkuŋo upänkanj bänep äyäjut-äyäjut man yänkuŋo u jop yänjiktakuŋ. Man yäkyäki täktäki u jopigän, bureni nämo.
- 37 * Ekänikät topmäk-topmäk tänpäni u nadäj äwaräkuk tänpäj mani nämo buramiŋkuŋ.
- 38 Ude tänpkuŋo upänkanj Anututä kudup nämo däpmäj moreŋkuk. Nämo, oranj yämiŋpäj mo-miŋi peŋ yämiŋkuk. Kokwawak taŋi täga täj yämiŋajpäj kadäni kadäni kokwawaki pewän maŋpöpäj ähan täj yämik täjnkuk.
- 39 * U imata, ämawebe unitäjo mebärini ŋode nadänkuk; Uwä ämawebe jopigän, kadäni karonj itta yäwani nämo. Mänittä abämaŋ paotpeŋ kuk täyak udewani.
- 40 Wära, kome kawukiken peŋawäk wari wari täj imiŋirä nadäwän jägämi täk täjnkuk!
- 41 Isrel täjo Kudupi Anutu u kadäni kadäni tänjiktat-iktat kädät mäyap täj imiŋirä komi nadäk täjnkuk.
- 42 Uwä iniken kehäromini terak iwan keriken nanik bian yämagutkuko unita juku kubä nämo peŋkuŋ.
- 43 Nämo, Isip kome Soan käda uken kudän kudupi ŋode täjnkuko unita nadäwä ärowani nämo täjnkuk.
- 44 * Kome uken Anututä ume yäŋpewän nägät äworenjirän Isip nanik täga nämo naŋkuŋ.
- 45 * Ba gäbäräm biŋi ätu yäniŋ kirewänkanj abä äma gupi tätuŋ naŋkuŋ. Ude tänpäjä wirit udegän yäniŋ kirewänkanj äbä imaka imakani kudup tänpä wanj yämiŋkuŋ.
- 46 * Tänpäkanj kapukbam mebäri mebäri ketemi epäni tänpäwakta yäniŋ kireŋkuk.
- 47 * Ude tänpäjä mimitä maŋpäj wain päya ba ketemi epän kudup tänpän wanjkuŋ.
- 48 Ba ugän nämo, mim kenta yäpätä yawakiye kudup udegän däpmäj moreŋkuk.
- 49 Yäke! Anututä kokwawak wakiinik tänpäj anero tänpäwak pewä ahäwani u yäniŋ kireŋkuk.
- 50 Kokwawaki kwawak yäwoŋäreka kädät täwitpäj ämawebe yabäj äwaräkuk kubä nämo täjnkuk. Nämo, käyäm wakitä mäyap däpmäj moreŋkuk.
- 51 * Ekänitä ude tänpäjä Isip nanik täjo nanak ämani intäjukun ahäwani kudup däpmäj paotkuk.
- 52 * Täj iniken ämawebeniye yawak ude kome kawukiken kädät yäwoŋäreŋpäj yämagutkuk.
- 53 * Yämagut päŋku yepmaŋpän umunkät nämo, säkgämän itkun. Tänpäkanj iwaniye uwä gwägutä uwäk tänpäj däpmäj moreŋkuk.
- 54 * Eruk, yäj-yäkŋat yäpmäj kuŋtängän iniken kudupi kome dubinken ahänkuŋ. Täŋkanj kome uwä iniken kehäromi terak ämawebeniye yämikta ŋode täjnkuk;
- 55 * Kome u mähemiyä yawat kireŋpäj iniken ämawebeniye yäpmäj daniŋpäj yämiŋtän kuŋkuk. Ude tänpänkanj Isrel äbori äbori eni tänpäj ittän kuŋkuŋ.
- 56 * Anututä ude täj yämiŋkuko upänkanj Isrel ämawebetä Anutu ärowani unita tänjiktarani tänpäj peŋawäk täj imiŋkuŋ. U jukumani kubä nämoinik iwatkuŋ.
- 57 Kudän waki oraniyetä bian täjkuŋo udegän iwatpäj nadäj imikinik nämo täj imiŋkuŋ. Uwä äŋin gwäjiwani gwäjiwäkanj siwoŋi nämo kweko ude bumik.
- 58-59 Uwä anutu jopi yäniŋ oretta kome iwoyänpäj peŋkanj u kuk täjkuŋonik. Ude tänjirä Anututä yabänpäj näk nadäj naminaŋi jidepäj täkanj yäj nadänpäj kokwawak täj yämik täjnkuk.
- Ude tänpäj Isrel äbot u mäde ut yämik-inik täjnkuk.
- 60 * Tänpäj Silo komeken yottaba Anutu bureniä bämpiken itta yäwerän täj imiŋkuŋo u Anutu uken äneŋi itta nadäk kubä nämo peŋkuk.
- 61 * Ude täjkanj iwan yäniŋ kireŋjirän topmäk-topmäk täjo kudupi gäpe yottaba u gänaŋ itkuko u yäyomägaktuŋ. Gäpe u terak Anutu täjo kehäromi ba peŋjäŋeki kwawak kak täjkuŋonik.
- 62 Ude täjkanj ämawebeniye kokwawak nadänpäj iwaniye yäniŋ kireŋjirän däpuŋ.
- 63 Kadäni uken Isrel täjo äma gubaŋi ämik pähap gänaŋ kumbuŋ. Kumänjirä webetä äma deken yäpne yäj yänpäj jop itkun.
- 64 Kadäni ugän bämp ämaniye udegän däpakanj webeniye konäm kotkät nämo, jop kawuk taŋpäj itkun.

* **78:37:** Apos 8:21 * **78:39:** Sam 103:14-16; Jon 3:6-8; Jem 4:14 * **78:44:** Kis 7:17-21 * **78:45:** Kis 8:1-6, 8:20-24 * **78:46:** Kis 10:12-15 * **78:47:** Kis 9:22-25 * **78:51:** Kis 12:29 * **78:52:** Kis 13:17-22 * **78:53:** Kis 14:26-28 * **78:54:** Kis 15:17; Jos 3:14-17 * **78:55:** Jos 11:16-23 * **78:56:** Het 2:11-15 * **78:60:** Jos 18:1; Jer 7:12-14, 26:6 * **78:61:** 1Sml 4:4-22

- 65 Eruk ude tãntãŋ äbãŋkä Ekãni dãpmon terak naniktã-yãŋ akuŋkuk. U äma wain ume nanŋkaŋ tãŋguŋguŋ tãŋpãŋ pärekopãŋ kikuŋtuŋpãŋ akuŋpãŋ kãrak yãweko ude bumik tãŋkuk.
- 66 Ude akuŋpãŋ iwaniye dãpmãŋpãŋ pimijã yãwat kireŋirãn mãyãk tãrek-tãreki nãmo nadãŋpãŋ ämik äneŋi tãkta nãmo nadãŋkuŋ.
- 67 Ude tãŋkaŋ Josep tãŋo oraniye äbot unita mãde ut yãmiŋpãŋ, Efraim tãŋo äboriye imaka, nãmo iwoyãŋkuk.
- 68 Tãŋ Juda tãŋo oraniye äbot u iwoyãŋkuk. Tãŋkaŋ Saion pom, Juda tãŋo komeken itkuko unita imaka, gãripi nadãk tãŋkuko unita iwoyãŋkuk.
- 69 Tãŋkaŋ pom uken kudupi yori, pom kãroŋi ude punin unu tãŋkuk. Tãŋpãŋ kehãromi-inik tãŋkuk, kome pähap tãŋpãŋ peŋkuko inide it tãyak ude bumik tãŋkuk.
- 70-71 * Tãŋpãkaŋ Juda äbot uken nanik epãn watã ämani Devit epãni tãkta iwoyãŋkuk. U sipsip watã epãn äma ude iraniken nanik imagutuŋpãŋ Isrel ämawebe ekãni ba tãpurita watã irekta iwoyãŋkuk.
- 72 * Ude iwoyãŋpãŋ teŋirãn Devit iniken epãn unitagãn nadãŋpãŋ ämawebeniye ta watã säkgãmãn it yãmik tãŋkuk. Eruk unita Devit uwã Isrel äbot tãŋo watã äma tãgagãmãn-inik ude itkuk.

79

Anututã iwan keriken nanik yãmagutta yãŋapiŋkuŋ

- 1 * O Anutu, guŋ äbottã gãkŋo kome inita korenayãŋ äbuŋo itkaŋ, u yabãtan? U kudupi yotka tãŋpã waŋjirã imaka jopi äworetak. Ude tãŋkaŋ Jerusalem yotpãrare imaka, tãŋpewã waŋ moretak.
- 2 Ämawebekaye, epãn watã ämakaye u dãpmãŋpãŋ yepmaŋjirã siãŋ ba tom ägwãritã naŋ-irãhut tãkaŋ.
- 3 Ude tãŋkaŋ ämawebekaye jopjop dãpmãŋjirã unitãŋo nãgãri umeyãwa tãgata kweko ude Jerusalem yotpãrare bãmopiken tokŋeŋkuk. Tãŋpãkaŋ u äneka äma kubã nãmo itkuk. U kumãn paotkuŋ.
- 4 Tãŋpãkaŋ guŋ äbot kukŋi kukŋi iranitã yãŋãrok niwetpãŋ nibãŋ mãgayãkuŋ.
- 5 * Unita Ekãni, jide? Ninta kokwawak pen api tãŋpen? Ba kokwawakka u kãdãptã-yãŋ pen api iŋijã yãpmãŋ kwek?
- 6 Kokwawakka u ninta nãmo, äbori äbori gãk nãmo ganiŋoret tãkaŋ ba gãkken yãŋapik man nãmo yãk tãkaŋ unita tãŋ yãmisi.
- 7 Äma äbot unitã gãkŋo ämawebekaye dãpmãŋ-pewã kubãpãŋ komeka u tãŋpã waŋkuŋ.
- 8 * Äbekniye oraniyetã bian momi tãŋkuŋo unita yãŋpãŋ komi epãn nãmo nimen. Nãmo, bãnep nadãk-nadãknin putãrewani ninta butewaki nadãŋ nimisi.
- 9 * O Anutu, tãŋkentãŋ nimiŋpãŋ iwan keriken nanik nimagusi. Ude tãŋpãŋ wãpka biŋamta yãŋpãŋ mominin peŋ nimisi.
- 10 Guŋ äbottã Anutujin de yãŋ niwerirã tãgawek? Ude nãmo, unita Anutu, guŋ äbottã epãn watã ämakaye tãŋo nãgãri piwã kuŋkuŋo unita kowata komi yãmiŋjiri kaŋ yabãna!
- 11 Tãŋkaŋ notniye komi eŋiken yepmaŋkuŋo yãŋkãhãn-kãhãn yãŋ itkaŋ u nadãŋ yãmiŋpãŋ kehãromika ärowani terak äma kumãkta biŋam yãŋtãrewani u yãniŋ kireŋpewi äpãmaŋ kut.
- 12 O Ekãni, guŋ äbot uken-uken nanik yãŋãrok gãwet tãŋkuŋo unita kowata kwini nãmo tãŋ yãmen. Nãmo, tãŋ gamiŋkuŋo u irepmitpãŋ wakiinik tãŋ yãmen.
- 13 Ude tãŋjiri ämawebekaye nin, yawakaye ude itkaŋ bãnep tãga man tãrek-tãreki nãmo gãwetpãŋ ganiŋ oretoret api tãŋ yãpmãŋ kune.

80

Isrel ämawebe Anututã tãŋkentãŋ yãmikta yãŋapik man yãŋkuŋ

- 1 * Anutu, Isrel tãŋo watã äma, gãk nadãŋ nimisi! Gãk Josep tãŋo äbot nin, yawak ude watã it nimik tãyan. Gãk aŋero tãŋo intãjukun äma iriri it gwãjik tãkaŋ.

* 78:70-71: 1Sml 16:11-12; 2Sml 7:8; 1Sto 17:7 * 78:72: 1Kin 9:4 * 79:1: 2Kin 25:8-10; 2Sto 36:17-19; Jer 52:12-14
 * 79:5: Sam 85:5; Eze 38:19 * 79:8: Sam 106:6; Ais 64:9 * 79:9: 2Sto 14:11; Sam 25:11, 31:3 * 80:1: Kis 25:22

- 2 Unita gäk kehäromika oraniye Efraim, Bejamin kenta Manase täño äbot ninken kwawak pewi ahawän! Äbä kehäromika niminpäñ täñkentäj nimi!
- 3 Anutu, gäk äneñi nimagut yäpmäj dubikaken ku. Butewaki nadäj niminpäñ täñkentäj niminiri paotnetawä!
- 4 O Anutu kehäromi mäheми, äbotkaye nintä gäkken yäñapinjitna kokwawak nadäj niminkä kadäni jidegän api pewen?
- 5 Gäkä ude täñiri konämpäj ketem ude nañ itkamäj.
- 6 Täñpakan iwaniyetä kukñi kukñi itkanj yabäj äwaräkuk täñiri nidäpmäjpäñ nintäño kome korenayäj täkanj.
Täñpäñ yäñärok niwetpäñ nibäj mägayäk täkanj.
- 7 Unita Anutu kehäromi mäheми, gäk äneñi nimagut yäpmäj dubikaken ku. Butewaki nadäj niminpäñ täñkentäj niminiri paotnetawä!
- 8 * Ekäni, bian gäk äbekniye oraniye, wain yeri kubä ude, Isip komeken nanik yäpmäj päbä kome kubäken piwayäj yäñpäñ äma kome uken nanik yawat kireñkun. Täñpäñ wain yeri uwä kome u piñkun.
- 9 Täñpäñ yeri u pikta komeni ket täñpäñ piñkun. Täñpakanj jäwäri äpmonpäñ tañi-inik täñpäñ kome tañi irinj wädäj yäpmäj kuñkuk.
- 10 Täñpäñ wain päya unitäño momitä pom ba päya tañi tañi päke itkuño u kudup äyuy täñ yämiñkuk.
- 11 Täñpakanj momini uwä kumanj päñku gwägu tañi wäpi Mediterenian unitä päñku Yufretis umeken täreñkuk.
- 12 Upäj gäk imata wain epän täño yewa u däpmäj weñkun? Täñkunopäj ämawebe kädet miñin kuñat täkanj unitä bureni kubota täk täkanj.
- 13 Täñpakanj but ägwäritä jäwäri metäj gwäjik täkanj. Täñirä tom ägwäritä mujipi nak täkanj.
- 14 Unita Anutu kehäromi mäheми, gäkä ninta äneñi nadäñpäñ kunum terak ununitä dapun täñpäñ nibäj niwat. Täñpäñ wain päyaka nin täñkentäj nimi.
- 15 Ninäwä wain päya gubanji gäkä täñpewi kehärom tañkuko udewani. Gäkä yeri u ketka kehäromitä piñkun. Täñkuno unitä täñkentäj nimik täyi.
- 16 Upäjkanj wain päyaka uwä madäñpäñ kädäp ijiwani. Unita iwaniye yabäj yäñiri paot-inik täñput!
- 17 O Anutu, ämawebe ninä gäkñata biñam iwoyäñkuno u täñkentäj niminpäñ äneñi nibäj niwat täyi. Ba kehäromi äneñi nimik täyi.
- 18 Ude täñ niminiri nin ärowani täñpäñ manka äneñi nämo api irepmitne.
Täñkanj wäpka biñam api ganinj oretne.
- 19 Unita Anutu kehäromi mäheми, gäk äneñi nimagut yäpmäj dubikaken ku. Butewaki nadäj niminpäñ täñkentäj niminiri paotnetawä!

81

Kadäni pähap kubäken kap tekta jukuman yäñkuk

- 1 Anutu u kehärominin. Unita bänep oretoret kap teñ imina. Jekop täño Anutu u kap gera terak teñ imut.
- 2 Oretoret kap yäput pena yäñpäñä wagäm utkanj gita kurere bok utpäñ ininoret kap teñ imut.
- 3 * Täñpäñ komepak api äbäñirän womat kanj piäwut, ba komepak bämop tañirän orekirit kadäni uken womat piäñpäñ kap kanj teñ imut.
- 4 Isrel äbottä kap ude tekta бага pätak. Jekop täño Anututä man u yäñkehärom tañkuk.
- 5 Anututä ämawebe Isip komeken nanik yämagutkuko kadäni uken man u Josep iwetpäñ iwonjärek täñkuk.
- Täñpakanj näk man kotäk kudupi kubä ñode ahäñirän nadäñkut;
- 6 Pitjin terak bäräpi patkuko u ketäreñ taminkut yäk. Ba komi epänjin täño tuñum u täyomägatpäñ peñ taminkut yäk.

- 7 * Tānpākaŋ intä komi nadāŋpāŋ gera yāŋirä nadāŋpāŋ tāŋkentāŋ tamiŋkut yäk. Iromāŋ māmä gānaŋ kābop itpāŋ nadāŋ tamiŋkut yäk.
Tānpāŋ komi gānaŋ nanik tämagut yāpmāŋ äbätāŋgān Meriba ume terak tāŋyabākken tepmaŋkut.
- 8 Unita Isrel āmawebe äbotnaye, in jukuman täwerayāŋ nadätat ŋo ket nadānayaŋ ba nämo?
- 9 * In mājō wära nadāŋ yāmiŋpāŋ nämoinik yāpmāŋ kuŋatneŋ yäk. Ba guŋ āma tāŋo yāwük nämo gwājijŋ äpmonŋ yāmineŋ.
- 10 * Nadākaŋ? Nāk Ekāni, intāŋo Anutu bureni-inik. Isip komeken nanik tämagut yāpmāŋ äburo u yäk. Unita in mejin aŋeŋirä ketem tepmāŋ towiwa.
- 11 Ude yāŋkuro upāŋ āmawebeŋayetä mäde ut naminpāŋ näkŋo man unita juku nämo peŋkuŋ.
- 12 * Ude tāŋirä yabāŋ äwarākuk tāŋira iniken nadāk-nadāk terak kädēt wakiwaki iwatkūŋ.
- 13 Butewaki! Āmawebeŋaye, jide? In näkŋo man ŋo juku peŋpāŋ nadānaŋji. Isrel äbotnaye, in näkŋo kädēt iwatnaŋji.
- 14 Ude tāŋirä uyaku iwanjiye tāŋo kehāromi yāpmāŋ äpätet. Ba ketnatä iwanjiye dāpmāŋ paotet.
- 15 Ude tāŋira iwanjiye, näka bitnāk tākaŋ uwä näka umuntaŋpāŋ gwājijŋ äpmonŋ namikāneŋ. Tānpākaŋ komi epān tärek-täreki nämo yāmitet yäk.
- 16 Upāŋkaŋ āmawebeŋaye, näk inta ketem säkgāmān säkgāmān tamakaŋ naŋ tokŋewut yāŋ nadätat.

82

Anutu u intäjukun-inik itak

- 1 Anututä āma ekāni ekāni unita gera yāŋpewān äbāŋpāŋ kābeyä tāŋirä Anututä ini kābeyä tāŋo intäjukun āma itak.
Intäjukun itkaŋ kābeyāken āma itkaŋ uwä ŋode yabāŋ yāyak;
- 2 In goret tāk tākaŋ yäk. In man kābeyāken āma kädēt goret tāŋpanita in täga tākaŋ yāŋ yāwet tākaŋ.
Ba inä yabāŋ äwarākuk tāŋirä āma wāpi biŋam ikektä āma āpani tāŋo wāpi yāpmāŋ äpāk tākaŋ yäk. Kädēt u jidegān api penenŋ?
- 3-4 Unita in kädēt täga ŋodepāŋ kaŋ tāŋput; Man kābeyāken āma jopi jāwāri ba ironji kodāŋa udewani yāŋkentāŋ yāmineŋ.
Tānpāŋ āmawebe guŋ ba ini gupi täga nämo tāŋkentānaŋi udewanita kädēt siwonji tāŋ yāmineŋ yäk.
Tānpāŋ āmatä āma udewani komi epān tāŋ yāminayaŋ tākaŋ uwä kaŋ yāniŋ bitnāwut.
- 5 * Inä guŋ, nadāk-nadākjin nämo! Injin bipmāŋ urani gānaŋ kuŋatpāŋ āmawebe kädēt siwonji nämo yāwoŋäreŋk tākaŋ.
- 6 * Nāk bian ŋode täwetkut; Inä anutu bumik, Anutu ärowani tāŋo nanakiye itkaŋ yāŋ täwetkut.
- 7 Ude täwetkuro upāŋ apiŋo ŋode täwera nadāwut! Inä kodak nämo api itneŋ yäk.
In āma mewunitä kumāk tākaŋ udegān api kumneŋ! Ba intäjukun āma ätutä kumāk tākaŋ udegān kumāŋpāŋ paot-inik api tāneŋ yäk.
- 8 Anutu, bureni yāyan! Gäk akuŋpāŋ kome terak yāntäreŋk epān tä! Āma äbori äbori kuduŋtagān u gākŋo biŋam.

83

Isrel tāŋo iwaniyetä paotta Asapatä yāŋapik man ŋo yāŋjuk

- 1 O Anutu, man kum nämo iren. Ba kubākengān kwikinik nämo iren.
- 2 Iwankaye yabāsi! Āma gāka gaŋani pähap nadāŋ gamik tākaŋ u ärowani tāŋ gamikaŋ.
- 3 Guŋ āma u āmawebekaye watä it yāmik täyan u dāpmākta man kābop kābop yāŋpāŋ-nadāŋ itkaŋ.
- 4 Tānpāŋ ŋode yākaŋ; Eruk, Isrel äbot u wari nämo itta dāpmāŋ morena. Ude tāŋitna wāpi paotpāŋ paot-inik kaŋ tāŋpān.

* 81:7: Kis 17:7; Nam 20:13 * 81:9: Kis 20:2-3; Lo 5:6-7, 32:12; Sam 44:20; Ais 43:12 * 81:10: Kis 20:2; Sam 37:4, 107:9 * 81:12: Jop 8:4; Apos 7:42; Rom 1:24-26 * 82:5: Sam 11:3, 75:3 * 82:6: Jon 10:34

- 5 Anutu, gäk täjnpäwakta guj äma äbori äbori ñodetä bänep kubägän täkañ;
 6 Idom kenta Ismael nanik, Moap kenta Hakri nanik,
 7 ba Gebal, Amonkät Amalek nanik, ba Filistia kenta Tire nanik.
 8 Täjnpäj Siria nanik, äbot kehäromi Lot täjjo oraniye täjñkentäj yämiñkuño u imaka, yäpurärätgän täjñkuñ.
- 9* Äma äbori äbori u gäk täjnpäwakta bänep kubägän pekañ unita Midian nanikta bian jide täj yämiñkuno ude täj yämen. Ba Kison umeken Sisera kenta Jabinta jide täj yämiñkuno udegän täj yämen.
- 10 Äma uwä Endo komeken däp-mäj-pewi kumäjnpäj kome äworenkuño u.
- 11* Täjnpäkañ Orep kenta Septa jide täj yämiñkuno u intäjukun ämaniyeta udegän täj yämen. Ba Sepa kenta Salmuna täjnpäwak täj yämiñkuno u äma ärowaniniyeta udegän täj yämen.
- 12 Äma uwä ñode yäjñkuño unita täjnpäwak täj yämiñkun; Anutu täjjo kome u nininta api korene yäj yäjñkuñ.
- 13 O Anutu, iwanie u täjnpewi mänittä keñken jirañ kenta täpun-täpun piäj äreyäj täjnpän kuk täkañ ude kañ täjñput.
- 14-15 Täjnpäj kädäptä pom terak tepärañ pit kubägän ijin paoreko ude täj yämen. Täjnpäj yäpä iromäj mänitka terak yawat kireñ täjpi kuñtäjnpä kuñej.
- 16 Ude täjnpäj kehäromika kañpäñ nadäwä tärekta mäyäk pähap yämen.
- 17 Ude täjñiri kehäromini paoräpäñ gäka tärek-täreki nämo umuntäneñ. Täjnpäj mäyäki pen pat yämiñjirañ kañ kumbut.
- 18* O Ekäni, kwawak yawonäreñiri ñode kañpäñ nadäwä tärewut; Gäk kubä-tägän Ekäni, kome pähap ño kañiwatta kehäromi ärowani pat gamitak.

84

Kora nanakiyetä Anutu täjjo enja gäripi nadänpäj kap ño tejkuñ

- 1 O Ekäni ärowani, kudupi yotkata gäripi inide kubä nadätat!
- 2* U gänañ Ekäni inamkaken itta bänepna kädäp ijik täyak u inipärik kubä. Bänep nadäk-nadäkna gupna kuduptä Anutu irit mäheñi u oretoret kap yäjñej inijñoret täyiwa.
- 3 Barak imaka, enjkata gäripi nadäk täkañ. Kurasisiptä gäripi nadänpäj tähani kudupi yotka piriken täk täkañ.
 Ekäni ärowani Anutuna, barak ätu imaka, bägup säkgämän yäjkañ enjini täjnpäj kudupi bukäka dubiniken mujipi pek täkañ.
- 4 Bureni, ämawebe kudupi yotkaken itkañ kap terak wari wari ganiñoret täkañ uwä gäkñjo oretoret terak it täkañ.
- 5* Ba ämawebe kehäromi yäp-mäktä gäkkengän kuk täkañ u imaka, oretoret terak it täkañ.
 Ämawebe udewani ganiñ oretta Saion pom terak ärokta pidämtak täkañ.
- 6 Äronjtängän ämawebe täga u kome kawuki kubä wäpi Baka u irepmirirä iwän säkgämän täñjirañ ume dapuri abäjnpäj gwägu tokñej yäp-mäj kuk täkañ.
- 7* Ude ahäñjirañ kañkañ oretoret täjnpäj Saion pom kañ-ahäktä ehutpäñ kuñkä nämo gañatak täkañ.
 Nämo, u anutu jopi-jopi kudup yärepmirani Anutu bureni u Saion pom terak api käneño unita.
- 8 Ekäni Anutu ärowani, Jekop täjjo Anutu, juku penpäñ yäjapik mannata nadäsi!
- 9 O Anutu, intäjukun ämanin iwoyäjñkuno u iron täj imisi.
- 10* Täjnpäj ñode yäwa; Kudupi yotkata gäripi pähap nadätat. Kepma kubä uken irero uwä kepma mäyap uken-uken ittäj kwero u irepmitpäñ iret.
 Äma ätuti äma waki täjjo täha säkgämän säkgämän gänañ itta gäripi nadäk täkañ upäjkañ nähä äma jopigän itkañ Anutuna täjjo enj yäma täjjo watä ude irero unita nadäjira inide kubä täjñpek.
- 11* U imata, Ekäni uwä watä it nimiñpäñ intäjukun täj nimik täyak. U kudän tägatäga terak iron täj nimiñpäñ orañ nimik täyak.

* 83:9: Het 4:6-22, 7:1-23 * 83:11: Het 7:25, 8:12 * 83:18: Kis 6:3; Sam 59:13, 92:8 * 84:2: Sam 42:2, 63:1

* 84:5: Sam 81:1, 86:11, 122:1; Jer 31:6 * 84:7: Sam 42:2; Ais 40:31; Jon 1:16; 2Ko 3:18 * 84:10: 1Sto 23:5; Sam

27:4 * 84:11: Sam 34:10, 85:9; Ais 60:19-20; Mal 4:2

U äma siwoŋi kuŋaranita imaka täga yämikta nämo bitnäk täyak.

¹² Bureni-inik! Ekäni ärowani, ämawebe gäka nadäkinik täŋpäj gäkä terak yengämä pek täkaŋ uwä oretoret terak it täkaŋ.

85

Ekänitä äboriye watä it yämekta yäŋapik man yäŋjuk

¹ Ekäni, komeka ba Isrel ämawebekaye ninta iron täŋ nimiŋiri äneŋi säkgämän itkumäj.

² Gäk ämawebekaye nintäŋo mominin peŋ nimiŋpäj waki täk täŋkumäŋo unitäŋo kowata awähutkun.

³ Kokwawak ninta nadäj nimiŋkuno upäjkaŋ peŋ nimiŋkun. Nidäpnaŋipäj kokwawakka äneŋi mäde käda peŋkun.

⁴ Unita Ekäni, waki keriken nimagurani, äneŋi gäkŋata biŋam nimagusi. Butewaki Anutu, gäk ninta nadäwäwak wari täŋ nimentawä.

⁵ Ekäni, ninta kokwawak pen api täŋpen? Ba gäkŋo nadäwäwakka pen api it yäpmäj ärowek ba?

^{6*} Ude nämo! Gäk täŋkentäj nimiŋpäj irit kuŋat-kuŋat säkgämän äneŋi nimiŋiri ämawebekaye nin oretoret täŋpäj kaŋ ganiŋoret täna.

⁷ O Ekäni, bänep ironka äneŋi niwoŋäreŋpäj waki keriken nanik wädäj tädotpäj tägaken niŋmaŋiri säkgämän kaŋ itna.

⁸ Ai, ämawebenaye, nin kädet waki bian täk täŋkumäŋo u äneŋi täk tänetawä. Nadäkaŋ? Ämawebe iniŋoret täkaŋ uwä Ekänitä irit säkgämän yämiŋpäj äbot kubägän yepmak täyak.

Mebäri unita Ekäni Anututä man yäŋahäŋirän näk api nadäk täŋpet.

⁹ Bureni! Ämawebe Anutu oraŋ imik täkaŋ u inita biŋam yäpmäkta nämo bitnäk täyak. Nämo inik.

U nin äneŋi nimagutpäj Anutu ini ninkät penta itkaŋ komeninken säkgämän api itne.

¹⁰ Täŋpäj kadäni uken Anututä nadäj yämik-inik täŋjirän ämawebeniyetä bänep nadäk-nadäk Anutu-kengän api penej.

Ba Anututä iniken kädet siwoŋi ämawebeniye bämopiken pewän ahäŋirän säkgämän, äbot kubägän api itneŋ.

¹¹ Bureni! Kome terak Anutu täŋo ämawebeniyetä Anutu nadäj imikinik täŋjirä Anututä käderi siwoŋi api yäwetpäj yäwoŋärewek.

¹² Ude täŋkaŋ iron täŋ nimiŋjirän imaka imaka tänayäj takamäj u kudup säkgämän ahäŋjirä epäninken ketem ahäj bumbum api täneŋ.

¹³ Täŋpakaŋ Anutu täŋo kädet siwoŋitä intäjukun kuŋkaŋ Ekäni täŋo äbäkäbäk kädet api täwirek.

86

Äma kubätä Anutu täŋkentäj namän yäŋpäj yäŋapinŋuk

¹ Ekäni, äma mewuni näka butewaki nadäj namiŋpäj täŋkentäj nam!

² Nadäk-nadäkna kudup gäkkengän peŋpäj watä epän ämaka ude itat unita watä säkgämän it namiŋiri wawetawä.

³ Ekäni, kepma karoŋ gäkken gera yäŋtäyiwa butewaki nadäj namiŋpäj geranata juku peyi.

⁴ Gäkän ganiŋoret täyat unita nadäj namiŋpäj täŋpewi bänepnaken oretoret pähap kaŋ nadäwa.

^{5*} Ekäni, gäk orakorak mähe mi unita mominin peŋ nimik täyan. Ämawebe gäkken täŋkentäk yäpmäkta gera yäk täkaŋ u gäripi pähap nadäj yämik täyan.

⁶ Unita Ekäni, näkŋo yäŋapik manta juku peyi. Näk gäkä butewaki nadäj nami yäj yäŋpäj gera yäyat u nadäj nam.

^{7*} Näk nadätat, gäkken gera yäwayäj täyat u api nadäj namen unita bäräpi kaŋ-ahäwayäj täyatken gäkken gera api yäk täŋpet.

^{8*} O Ekäni, gäk udewani Anutu kubä nämo itak. Gäkägän kuduptagän yärepmitan. Täŋpäj gäkä epän täga täk täyan u udegän kubä nämo täk täkaŋ.

* **85:6:** Hab 3:2 * **85:5:** Neh 9:17; Sam 25:8; Jol 2:13; Jna 4:2 * **86:7:** Sam 17:6, 50:15, 77:2 * **86:8:** Lo 3:24; 2Sml 7:22; Jer 10:6

- 9* Guŋ äbot täŋpäj yepmaŋkuno u kudup abä gäk gämotkaken gwäjij äpmon gamiŋpäj wäpka api ganiŋoret täneŋ.
- 10* U imata, Ekäni gäk kubä-tägän imaka kudupi kudupi täk täyan. Gäk kubä-tägän Anutu bureni-inik.
- 11* Unita Ekäni, gäk kädetka näwoŋäreŋiri manka bureniğän iwat täyiwa!
Ket näwoŋäreŋiri gäkagän nadäj gamiŋpäj ganiŋoret täyiwa!
- 12 Ekäni Anutuna, näk bänepna gupna kuduptagäntä api ganiŋoret täŋpet. Täŋpäj wäpka biŋam api oraŋ gamiŋ yäpmäj ärowet.
- 13 Gäk butewaki taŋi nadäj namik täyan. Kumäkta biŋam täŋkuropäj wädäj tädotpäj nepmaŋkun.
- 14 Anutu, äma inita nadäwä ärowani täŋpani ätutä mäde ut namik täkaŋ. Uwä gäkŋo manka utpäj nämoink iwat täkaŋ.
Täŋpäj näka butewaki nämo nadäj namiŋpäj käbeyä täŋpäj näk nuttagän man yäŋpäj-nadäk täkaŋ.
- 15 Upäŋkaŋ Ekäni, gäk butewaki ba iron mäheŋi, kokwawak bäräŋeŋ nämo täk täyan.
Gäk ämawebekayeta gäripi-inik nadäk täyan. Täŋpäj nämo niŋmak täyan.
- 16 Unita äneŋi nadäj namiŋpäj butewaki nadäj nam. Piä ämaka näk kehäromi namisi. Piä watä webeka nanaki näk täŋkentäj nami!
- 17 Näka not täŋ namik täyan unitäŋo bureni kwawak peŋiri käwayäj nadätat.
Ude täŋjiri kaŋpäj iwanaye imaka, Ekäni täŋkentäj imik täyak yäŋpäj kaŋ mäyäk tawut!

87

Saion uwä äma äbori äbori täŋo yotpärare täga bureni-inik

- 1 Ekäni tä pom kudupi terak yotpärareni wäpi Saion täŋpäj peŋkuk.
- 2 Täŋpäj Isrel täŋo kome ätuta gäripi nadäk täyak u irepmitpäj Saion yotpärareta gäripi ini pärik kubä nadäk täyak.
- 3 Unita Anutu täŋo yotpärare, gäk juku peŋkaŋ Anututä gäka man tägatäga ŋode yäyak u nadä;
- 4 Kome näkŋo man buramik täkaŋ unitäŋo wäpi tawaŋ api täŋpet. U täŋpayäj täyatken uken guŋ kome, Isip kenta Babilon täŋo wäpi imaka, bok api kudän täwet. Ba Saion itta biŋam wäpi kudän täwayäj täyatken uken guŋ kome Filistia, Tire ba Itiopia nanik imaka, bok api kudän täwet.
- 5 Kadäni uken Saionta ŋode api yäneŋ; Komeni komeni ämawebe täŋo eŋi meŋ bureni täyak.
Täŋpäj Anutu täŋpämerek mähemitä ini täŋ-kehärom taŋpäj api pewek.
- 6 Täŋpäj Saion täŋo kome mähem bureni-inik täŋo wäpi tawaŋ kudän täwayäj täyakken uken ämawebe komeni komeni nanik täŋo wäpi u kudup u gänaŋ api pewek.
- 7 Ude täŋjirän ämawebe uwä kap teŋ oretoret bumta täŋpäj ŋode api yäneŋ; Saion kome ŋowä iron kädet mebäri mebäri pewä ahäj nimani unitäŋo dapuri bureni-inik!

88

Äma kubä komi butewaki terak itpäj Anutuken gera yäŋjuk

- 1 Ekäni Anutu täŋkentäkna, kepma biŋani konäm butewaki terak gäkken gera yäk täyat.
- 2 Unita yäŋapik manna terak gera yäyat ŋo nadäŋpäj täŋkentäj nami.
- 3 Bäräpi mebäri mebäri näkä terak äroŋjirä kumäj-kumäj dubiniken itat.
- 4 Ämatä näka nadäŋjirä kumäŋpäj awaŋ gänaŋ pat täkaŋ ude täyak, kehäromina kudup paotkaŋ unita.
- 5 Näk kumbani ude nepmaŋpakaŋ it täyat. Ba ämikken däpmäj-pewä kumbani, awaŋ gänaŋ pat täkaŋ udewani itat. Ba äma gäkä unita guŋ tak-inik täŋpäj nämo täŋkentäj yämeno ude bumik itat.
- 6 Nähä awaŋ käroŋi-inik biŋmäj urani gänaŋ mebäri-ken-inik umu maŋpi äpmonpero ude itat ŋo!
- 7 Kokwawakkatä näk kudup uwäk täŋpäj yejämäŋtak.
- 8 Gäkä nadäŋjiri notnayeta nabäŋpäj-nadäŋjirä imaka taräki täŋpöpäj nabäŋkaŋ umuntak täkaŋ.
Näk yewa kehäromi täga nämo abämaŋ kunaŋi, udewani gänaŋ itat.

* 86:9: Sam 66:4; Ais 66:23; Rev 15:4

* 86:10: Sam 72:18; Ais 44:6-8; Mak 12:29

* 86:11: Sam 25:5; Jer 32:39

- 9 Tänpän dapunna gäyamigän ijin itat. Ude itkan, Ekäni, kepma kepma ketna kewatpän yänpik man terak gäkken gera yäk täyat.
- 10 Jide? Kumbanitä kakta kudän kudupi pewi ahäk täkan? Nämo! Ba ude täjiri kumbanitä akunpän wäpka yänpän ganiḡoret täkan? Nämo, u täga nämo täneḡ!
- 11 Kumbani komeken naniktä gäkä nadän nimikinik tänpän nämo nipmak täyan unitäḡo biḡam yäḡahäk täkan? Nämo, u täga nämo täneḡ!
- 12 Bipmäh urani kome uken kudän kudupi kak täkan? Nämo! Ba penpän guḡ taḡpän irani kome udeken naniktä gäḡḡo bänep iron täga kanpän nadäk täkan? Nämotä nämoinik!
- 13 Unita Ekäni, jop kumbero udetä täḡkentäktä gera yäyat. Tamimanḡ tamimanḡ gäkken gera yäk täyat.
- 14 Täjira imata nämo nadän namik täyan? Ba Ekäni, imata mäde ut namik täyan?
- 15 Näk gubaniken umunitä komi namih yäpmäh äbäjiri kumäh-kumäh dubiniken it täyat. Komi unitä kehäromina kudup näyomägatak.
- 16 Näk nutta kädet mebäri mebäri terak nepmanḡi wak täyat. Gäḡḡo kokwawakka wakiinik unitä näk däpmäh jakḡitpän nepmanḡak.
- 17 Komi u kepma käronḡ näk itḡwäjinpän umetä tokätkanḡ täk täkan ude yewa tänpän nepmak täyak.
- 18 Tänpän notnaye-inik u imaka, täḡpewi nabä-kätäjirä bipmäh urani-tägän näḡḡo notnapak bureni ude itak.

89

Ekänitä ämawebeniye nadän yämik-inik täk täyak

- 1 * * O Ekäni, wari wari nadän nimik täyan unita juku piḡpän kap api tek täḡpet. Ba nämo nibä-kätäk täyan unitäḡo manbiḡam pen api yäḡahäk täḡpet.
- 2 Imata, nadän nimikinik täk täyan uwä nämo api paorek yäh nadäk täyat. Ba kunum inide it täyak udegän nämoinik api nibä-katäweno unita nadäkinik tänpän api yäḡahäk täḡpet.
- 3 Ekäni, gäk man ḡode yäḡkun; Äma iwoyänkuro Devit ukät topmäk-topmäk kubägän tänpän ḡode yäḡkehärom taḡkut; Äma kubätä äbotken naniktä intäjukun äma nämo api irek.
- 4 * Nämo, intäjukun ämata gäkä äbotken nanik-tägän api ahäh yäpmäh ärok täneḡ yäh yäḡkun.
- 5 Ekäni, kunumtä ini ba imaka u terak it täkan unitä gäḡḡo täktäkka tägagämän unita kap terak ganiḡ ubih tek täkan.
Ba nadän nimikinik täk täyan unita yänpän aḡero kudupitä kap tenpän wäpka yäpmäh akuk täkan.
- 6 * Kunum gänaḡ kudupi aḡero ba imaka kubä gäk udewani nämo itak.
- 7 Bureni, kudupi aḡerotä Anutu kanpän nadäwä inipärik kubä, kehäromi niked tänpäpän umuntak täkan.
- 8 Unita Ekäni Anutu kehäromi mäheḡi, gäka imaka kehäromi kubä terak utpän täga nämo yäwet. Nämoinik, gäk kehäromi-inik, ba manka kudup iwat-inik täk täyan.
- 9 Gwäḡu pähap gäk kubä-tägän kaḡiwat täyan. Ba gwäḡu tokäriän gäk kubä-tägän täga inih bitnäwen.
- 10 Gäk kubä-tägän Isip täḡo kehäromi kudup yomägatpän kehäromikatä iwankaye ätu kudup däpmähpän yäwat kireḡkun.
- 11 * Kunum u mäheḡi gäk, ba kome imaka. Kunum kenta kome gäkägän täḡ yepmanḡkun.
- 12 Kome moräki moräki, unudetä umude gäkä täḡkun. Unita pom taḡi yarä wäpi Tabo kenta Hemon unitä oretoret terak ganiḡoret täkamän.
- 13 O Ekäni, gäk ärowani, kehäromi-inik.
- 14 Kaḡiwat epän täk täyan uwä kudän siwonḡi terakgän täk täyan. Nadän yämik-inik täḡo mäheḡi gäk.
Ba yäḡkehäromtak man siwonḡi iwarani u mäheḡi gäk.
- 15 Unita Ekäni, ämawebe kap terak ganiḡoret täkan ba orakorakka täḡo penyähḡek gänaḡ kuḡat täkan uwä oretoret pähap täkan.
- 16 Gäka juku piḡpän kepma käronḡ bänep oretoret terak it täkan. Tänpän iron täḡ yämik täyan unita nadänpän wäpka biḡam yäpmäh ärok täkan.

* 89:1: 1Kin 4:31 * 89:1: Sam 101:1 * 89:4: 2Sml 7:12-16; 1Sto 17:11-14; Sam 132:11; Apos 2:30 * 89:6: Sam 40:5, 86:8, 113:5 * 89:11: 1Sto 29:11; Sam 24:1-2, 50:12

- 17 Ämawebe unitäro kehäromi u gäk. Ba unitäro epmäget kudän u gäk. Bureni Anutu, gäk oraŋ nimiŋiri iwaniye yärepmit morek täkamäŋ.
- 18 Ekäni, Isrel ämawebe täro Anutu kudupi gäkä watä ämanin iwoyäŋkuno unitä intäjukun it nimik täyak.
- 19 Anutu, bian-inik, gäk ayäbu terak epän ämakaye täga ŋode yäwetkun; Näk komi äma kubä kaŋ-ahäŋpäŋ kehäromi imiŋkut. Äma u ämawebenaye bä mopiken iwoyäŋpäŋ intäjukun äma ude teŋkut.
- 20 * Äma uwä epän ämana Devit. U intäjukun it tamikta olip umeni piŋ ibatpäŋ iwoyäŋpäŋ teŋkut.
- 21 Unita kehäromi imiŋjira kehäromigän api it yäpmäŋ ärowek.
- 22 Ude irirän iwaniyetä ämik täŋpäŋ kehäromini täga nämo api yäpmäŋ äpneŋ, ba äma wakitä täga nämo api irepmiŋneŋ.
- 23 Nämoinik, iwaniye näkŋa-tägän api yeŋ jakŋiret. Äma iwan täŋ iminayäŋ täkaŋ upäŋ api däpet.
- 24 Täŋpäŋ nadäŋ imikinik täŋpäŋ nämoinik api kakätäwet. Nämo, wäpna terak kehäromigän itkaŋ iwaniye api yärepmit morewek.
- 25 Täŋpäŋ täŋkentäŋ imiŋjira kome taŋi pähap, gwägu wäpi Mediterenian unitä päŋku ume wäpi Yufretis u inita koreŋpäŋ api kaŋiwarek.
- 26 Ude täŋ imiŋjira ŋode api näwerek; Gäk näkŋo nanna ba Anutuna. Gäk watä ämana kehäromi pähap, möbä ude. Watä it namiŋiri säkgämän it täyat.
- 27 * Yäŋirän gäk nanakna intäjukun nanik yäŋ iwetpäŋ intäjukun äma wäpi biŋam ärowani nikek ude teŋjira wäpi biŋamtä kome täro intäjukun äma päke u kudup api yärepmirek.
- 28 Topmäk-topmäk kubägän ukät täŋkuro ba ude api täŋ gamet yäŋ yäŋkehärom taŋkuro u nämo api guŋ täwet. Nämo, u pen api nadäŋ yäpmäŋ kuŋaret.
- 29 Ude täŋpäŋ näkä täŋpewa kunumtä inide itpäŋ nämo paot täyak udegän Isrel täro intäjukun ämawä, unitä äbotken nanik-tägän api ahäŋ yäpmäŋ ärok täneŋ.
- 30-32 Täŋpäkaŋ unitäro äboriye ahänayäŋ täkaŋ u бага manna nämo buramiŋpäŋ man kädetna mäde ut iminayäŋ täkaŋ uwä momini unita kowata yämiŋjira komi api nadäneŋ.
- 33 Upäŋkaŋ Devit ba nanakiye oraniye nämoinik api yabäŋ kätäwet. Yäŋ-kehäromtak man iwetkuro u nämo api irepmiret. Nämo! Pen nadäŋ imikinik api täk täŋpet.
- 34 * Bureni-inik! Topmäk-topmäk ukät täŋkuro u nämo api madäŋ täkŋewet ba manna täpuri-inik kubä nämoinik api irepmiret.
- 35 Wäpna kudupi u terak bureni-inik ŋode yäyat; Devit jopman kubä nämo iwetkut ba nämoinik api iweret.
- 36 Nämo, äboriye pen api weŋ bäyanen. Näk mehamtäŋ imiŋjira edaptä iŋiŋ yäpmäŋ kwayäŋ täyak udegän kaŋiwat epänitä pen api it yäpmäŋ ärowek.
- 37 Ba komepaktä inide penyänek täyak udegän it yäpmäŋ äronirä ämawebetä ŋode api nadäneŋ; U ka! Komepak inide it täyak ude, Anututä mani nämo guŋ täŋpäŋ kehäromigän iwat täyak.
- 38 Ekäni, ude yäŋkuno upäŋkaŋ apiŋo intäjukun ämaka iwoyäŋkuno unita kokwawak nadäŋ imitan. Täŋpäŋ mäde ut imiŋpäŋ itan.
- 39 Täŋpäŋ topmäk-topmäk kehäromi epän ämaka ukät täŋkuno u madäŋ täkŋeŋpäŋ gwäpäni säkgämän yäpmäŋpäŋ okä näbä gänaŋ maŋpi-äpmokaŋ.
- 40 Täŋpäŋ yotpärareni täro yewa kehäromi pähap u wärämütkun.
- 41 Wäramuriri äma kuŋ-äbän täk täkaŋ uwä tuŋumi kubotäŋ imiŋpäŋ kaŋ-mägayäk täkaŋ.
- 42 Yäniŋ kireŋjiri iwaniyetä kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ oretoret bumta nadäk täkaŋ.
- 43 Ämik täŋpäŋ gäk täŋpewi ämik täro tuŋumitä nämo täŋkentäŋ imiŋjirä iwaniyetä irepmiŋkun.
- 44 Gäk wäpi biŋam yomägatpäŋ gwäpäni säkgämän u jop maŋpi kuŋkuŋ.
- 45 Ude täŋjiri kadäni nämo täreŋirän äma tägawani, kehäromi nikek nämo, bäräŋeŋ äworetak. Täŋpäŋ mäyäk pähap nadatak.
- 46 Ekäni, butewaki. Käbop pen api iren? Ba kokwawakka kädäptä ijik täyak ude pen api täŋpen.
- 47 Näkŋo mebärinata guŋ täwentawä. Kome terak iritna u keräpigän. Nin kudup kumäk-kumäk ikek täŋ niŋmaŋkun.

- 48 Netätä nämo kumänpäj kadäni käronji irek? Äma kubätä kehäromigän itkañ awaņ gänañ tağa nämo äpmonjek? Nämoink.
- 49 O Ekäni, bian nadäñ nimikinik täñkuno u de pewi kukañ? Tänpäj yäñkehäromtak man Devit iwetkuno unita jide nadätan?
- 50 Guñ ämatä epän watä ämaka näka yäñärok näwet täkañ unita nadäñ äwaräkuk nämo tänpjen. Nämo, kowata yämen!
- 51 Ekäni, nadä! Intäjukun ämaka näk iwoyäñkuno u kome deken deken kuñarira guñ ämatä sära man näwet täkañ u nadätan?
- 52 Eruk, Ekäni wäpi biñam tärek-täreki nämo iniñoret täkana!

90

Anutu u pen api it yäpmäj ärowek, täñ ninä paotpaotnin ikek
Anututa nadäkinik täñpani Mosestä yäñapik man ŋo yäñkuk

- 1* Ekäni, gäk eñinin bureni ude bian itkunonitā pen it yäpmäj äbätan.
- 2* Kunum kenta kome nämo pewi ahäñjirän gäk Anutu itkun. Gäk Anutu pengän itkunonitā pen api it yäpmäj ärowen. Paotpaotka nämo.
- 3 Gäk äma ŋode yäwet täyan; In äneñi kome äworewut. Ude yänpäj äma tänpewi kome äworek täkañ.
- 4* Tänpäkañ kadäni käronji pähap, obaņ 1,000 ude u nadäñiri kepma kubägän ude täk täyak. Däpmon paritna bipani kubä ahänpäj paot täyak ude bumik.
- 5 Tänpäkañ ume tokätpäñ äma kumäj-kumäj däpmpäj yäpmäj kuk täyak gäk äma täño irit ude tänpewi paot täkañ.
Täñiri ämatä kome terak kadäni keräpi ayäbu täk täkamäj ude it täkamäj. Ba wädantä bäräñej ärok täkañ ude it täkamäj.
- 6 Tamimañ mäñit säkgämän yäpmpäj itkañ kome iñjirän bipäda bäräñej kubitak täkañ. Äma uwä udewanigän.
- 7 Tänpäkañ gäkño kokwawaktä nidäpmäk täyak. Ba gäkño bäñep wakwakta bumta umuntak täkamäj.
- 8 Imaka wakiwaki käbop ba kwawak täk täkamäj u gäkä kwawakgän penpäñ yabäk täyan.
- 9 Kokwawak nadäñ niminiri nin kome terak ahäñ paot täk täkamäj. Tänpäkañ nin kähän yänpäj paot täkamäj.
- 10 Nin kadäni käronji nämo it täkamäj. Obaņ 70 ude nämo itkañ paot täkamäj. Ba kehäromigän pen itpäñ obaņ 80 tağa käwep kañ-ahäne.
- 11 Ekäni, kokwawakka täño kehäromi kudup niwoñärewi yäwänaku äma kubätä tağa nämo itek. Ba umun pähap jidewanipäj nadäkkäne?
- 12* Unitā gäk kwawak niwoñäreñiri kome terak irit kuñat-kuñatnin u keräpigän it täkamäj yäñ mebäri nadäna tumbut.
Ket ude nadäna tumbäpäj ninnta nadäna äpani tänpäpäñ gäkken nanik nadäk-nadäk säkgämän u terakgän kañ kuñatna.
- 13* O Ekäni, gäkño kokwawak jidegän api paorek? Ba gäk jidegän äneñi äyäñutpäñ epän ämakaye ninta butewaki api nadäñ nimen?
- 14 Tänpäkañ gäk tamimañ tamimañ ironka pähap iritninken pewi tokñejirän bäñep oretoret nadänpäj ganiñoret kap tek täkana.
- 15 Nin kadäni käronji-inik bäräpigän nadäñ yäpmäj äbumäj. Eruk apiño gäk bäñep oretoret tañi nimisi, obaņ jide bäräpi nimin yäpmäj äbuno udegän.
- 16 Kehäromika terak imaka tägatäga täk täyan u epän ämakaye niwoñäre. Tänpäj ironjiniye ba oraniye ahänayäñ täkañ uwä udegän kañ yäwoñäre.
- 17* Tänpäkañ Ekäni Anutunin, konka pähaptä nintā terak äronjirän imaka imaka tänayäñ täkamäj unitäño bureni kwawak kañ ahäwut.

91

Anututä ninta watä säkgämän it nimik täyak

* 90:1: Lo 33:27 * 90:2: Snd 8:25-26 * 90:4: 2Pi 3:8 * 90:12: Sam 39:4 * 90:13: Kis 32:12-13 * 90:17: Sam 27:4; Ais 26:12

- 1 * Äma kubätä iwantä nutneŋ yänpäŋ Anutu ärowani-inik dubiniken kuŋjirän käböp tewek.
 2 * Tänpäŋ Ekäni ŋode iwerek; Näk käböp irit bägupkaken äreŋjira watä it namik täyan yäk.
 Anutuna, näk nadäŋ gamikinik täk täyat yäŋ iwerek.
 3 * Bureni-inik, Anututä watä kehäromi it gamiŋjirän, imaka käböp itak unitä gäk nämo tänpän waneŋ. Ba käyäm wakitä gepmäŋjirekta api täŋkentäŋ gamek.
 4 * Anututä säkgämän uwäk tänpäŋ api gepmaŋpek, baraktä nanaki uyiŋpiŋit pat täkaŋ ude.
 Näk watä it gamik täyat yäŋ yäk täyak uwä bureni-inik täk täyak.
 Unita gäk Ekänikät iriri ämatä ämik täŋo kurepä tageŋpäŋ it täkaŋ ude Ekänitä ude api täŋ gamek.
 5 * Anututä watä it gamiŋjirän gäk bipani imaka umuri kubäta nämo umuntäwen. Ba kepma imaka kubä gäkä terak bäräŋeŋ-inik äroŋpäŋ tänpän waneŋ yänpäŋ nämo umuntäwen.
 6 * Tänpäkaŋ gäk käyäm taŋi ba imaka wakitä kepma ba bipani ahäŋ namineŋ yänpäŋ nämo umuntäwen.
 7 * Äma mäyapiniktä dubikaken kumäŋjirä näk udegän kumbet yäŋ nämo nadäwen.
 8 * Nämo! Gäk säkgämän api iren. Tänpäkaŋ äma waki täŋpani u kowata Anututä kwawak yämiŋjirän api yabäwen.
 9 Ekäni u gäka watä kehäromi-inik it täyak. Anutu ärowani uken päŋku imaka wakitä käböp it täyan.
 10 U iriri imaka wakitä gäkä terak nämo api ahäwek. Ba käyäm wakitä gäkä eŋi gänaŋ nämo api ärowek.
 11-12 * * Anututä aŋeroniye watä it gamikta yepmaŋkuko unitä api oraŋpäŋ gepmaneŋ. Ude täŋjirä kuroŋka ba gukutka nämo api pimiŋ tädoren.
 13 * Tänpäkaŋ gäk aŋ komi ba gämok täga api yeŋ yepmäŋiren.
 14 * Tänpäŋ Anututä ŋode yäŋkuk; Ämawebe näka gäripi nadäk täkaŋ uwä api täŋkentäŋ yämet yäk.
 Ba ämawebe nadäŋ namikinik täk täkaŋ uwä watä it yämet yäk.
 15 * Äma udewani näkken gera yänayäŋ täkaŋ uwä api nadäŋ yämet yäk. Tänpäkaŋ bäräpi ahäŋ yämiŋjirä näk täŋkentäŋ yämiŋpäŋ wäpi biŋam ikek api yepmaŋpet yäk.
 16 Tänpäkaŋ näkä kome terak irit kuŋat-kuŋari yäpurärät-pewa api käroŋtaŋ yämek yäk.
 Ude täŋjira äma u ŋode api yäneŋ; Üraknin u täŋkentäknin bureni yäŋ api yäneŋ.

92

Anutu täŋo irona bänep täga kap tewani

Juda naniktä kap ŋo Sabat kadäni kubäkubäken tek täŋkuŋonik.

- 1 Ekäni, gäk ärowani pähap. Gäka bänep täga man gäwetpäŋ ganiŋ orerira bänepna pidämtak täyak.
 2 Tänpäŋ iron täŋ namik täyan unita tami tami yäŋahäŋit watä säkgämän it namik täyan unita bipani bipani yäŋahäŋjira bänepna pidämtak täyak.
 3 Unita näk gita utpäŋ gäk wäpka yäpmäŋ akuk täyiwa.
 4 O Ekäni, gäk epän täŋjiri kaŋpäŋ bänepna tägak täyak. Ba ketka kudän kaŋpäŋ oretoret kap tek täyat.
 5 * Gäk nadäk-nadäkka ärowani-inik. Tänpäŋ epän täk täyan u imaka, ärowani-inik.
 6 Täŋjiri äma bänep nadäk-nadäki nämotä gäkŋo täktäkkata täŋguŋtak täkaŋ. Ba äma nämo nadäŋ tumbani, guŋ udewanitä täga nämo nadäŋ gamik täkaŋ.
 7 Äma kädet waki täŋpani udewanitä nämo nadäŋ gamik täkaŋ upäŋkaŋ wädantä tägak täkaŋ ude tägaŋpäŋ imaka imaka yäpmäk täkaŋ.
 Ude täk täkaŋ upäŋ kämiwä kudup api waŋ moreneŋ.
 8 Imata, Ekäni gäk intäjukun-inik, paot-paotka nämo it täyan unita.

* **91:1:** Sam 31:20, 121:5; Ais 25:4, 32:2 * **91:2:** Sam 14:6, 18:2, 56:4; Jer 16:19 * **91:3:** 1Kin 8:37; Sam 124:7; Snd 6:5 * **91:4:** Sam 36:7, 40:11, 63:7; Ais 51:16 * **91:5:** Jop 5:19-23; Sam 23:4, 27:1, 64:4 * **91:6:** 2Kin 19:35; Jop 5:22 * **91:7:** Jos 14:10 * **91:8:** Sam 37:34, 58:10 * **91:11-12:** Sam 34:7; Mat 4:6; Luk 4:10 * **91:11-12:** Mat 4:6; Luk 4:11 * **91:13:** Het 14:6; Dan 6:22; Luk 10:19 * **91:14:** Sam 9:10, 59:1, 145:20 * **91:15:** 1Sml 2:30; Jop 12:4; Jon 12:26 * **92:5:** Sam 139:17; Ais 28:29, 55:8-9; Rom 11:33-34

- 9 Ekäni, äma udewani unita ñode nadäkamäj; Äma waki täñpanitä täga nämö api itneñ. Nämoinik! Gäka iwan täñ gamik täkañ uwä kudup api däpmäj morewen.
- 10 Täñpäkañ gäkä kehärominawä bulimakau ägwäri täño kehäromi ude peñ namiñkun. Ude täñpäñ nadäj namiñpäñ ume kábäñi niked ärut namiñkun.
- 11 Täñpäñ täñkentäj namiñjiri iwanaye kumän wañ moreñjirä yabätat. Ba äma waki täñpanitä kähän yäjirä nadätat.
- 12* Täñpäkañ ämawebe siwoñi kuñaraniwä agäba päyani ärok täkañ udewani. Ba päya käronjitä äromañ kuk täkañ ude säkgämän api it yäpmäj äroneñ yäk.
- 13* Uwä päya Ekäni täño eñi yämaken piwani, säkgämän, kehäromi niked udewani.
- 14* Äma udewani uwä nadäkiniki kodakigän pen api it yäpmäj kwek. Uwä päya biani-päñkañ kodakigän itkañ bureni säkgämän pat täkañ ude bumik.
- 15 Unita ñode api yäjähäneñ; Ekäni u tägagämän yäk. Nin kehäromigän täñkentäj nimik täyak yäk.
Uken kädet goret kubä nämö kak täkamäj. Nämoinik!

93

Anutu ärowani-inik itak

- 1 Ekäni uwä intäjukun-inik itak. Uwä ekäni ärowani. Wäpi biñam säkgämäntä teki ude it täyak. Täñkañ pion yamak täkañ ude kehärominiñpäñ yamak täyak. U komeni komeni täñmeham täñpäñ pewän wareñi nämö it täyak.
- 2* Ekäni, gäk bian kome ñoken imaka kubä nämö itkukken intäjukun itkun. Täñkañ bian umuken intäjukun itkunonitä paot-paori nämö intäjukun it yäpmäj äbätan.
- 3-4 Täñpäkañ kome terak imaka imaka kehäromi niked itkañ uwä gäkä yärepmitan. Gwägu käronji boham uwä mämä tañi yäk täyak.
Ba gwägutä tañi tokätpäñ mämä pähap yäk täyak upäñkañ Ekäni, gäkño kehäromika uwä ärowani pähap.
Gäkño kehäromikatä imaka imaka kuduptagän yärepmitak.
- 5* Ekäni, gäkño man kädet u kehäromigän, paot-paori nämö. Ba gäkño kome uwä kudupi-inik itkukoniktä api it yäpmäj ärowek!

94

Anutu-tägän yäpmäj daniwani äma ude itak

- 1* Ekäni, gäk äma wakita kowata yämani Anutu. Unita apiño kokwawakka kwawak pewi ahäjirän käwa!
- 2 Gäk ämawebe kuduptagän täño täktäki yäpmäj daniwani Anutu. Unita bäräñeñ päbä äma gup yäpmäj ärokärok täñpani komi yäpnañi u yämi!
- 3* O Ekäni, äma wakiwaki täñpanitä wakinita yäppäj oretoret täñ yäpmäj kuñjirä kadäni jidegän api tärewek? Kowata jidegän api yämen?
- 4 Äma udewanitä täñpäwak kudänita gupi yäpmäj äronpäñ inita biñam wari wari yäk täkañ.
- 5 Äma udewani ämawebe gäkñata biñam iwoyäñkuno u komi bumta yämiñpäñ yeñ däpmäk täkañ.
- 6 U webe kajat ba nanak kodäñani däpmäj-pewä kumäk täkañ. Ba kubäken nanik ninkät bok irani unita udegän jop nadäj däpmäk täkañ.
- 7 Ude täñkañ ñode yäk täkañ; Kudän ude täk tämañ uwä kábop täk tämamäj. Ekäni, Isrel täño Anutu u nämö nibäñpäñ nadäk täyak yäk.
- 8 Äma täñpäwak täñpani in ude yäk täkañ upäñkañ jidegän api nadäwä täreneñ? Inä guñ bureni-inik!
- 9* Man ude yäk täkan uwä yänañi nämopäj yäk täkañ. Anutu, jukunin dapunin täñkuko u täga nämö tabäñpäñ nadäwek? U siwoñi tabäñpäñ-nadäk tayak!

* 92:12: Sam 1:3, 52:8; Ais 65:22; Hos 14:5-6 * 92:13: Sam 100:4, 135:2 * 92:14: Sam 1:3; Jon 15:2 * 93:2: Sam 45:6, 90:2; Kra 5:19 * 93:5: Sam 19:7, 29:2, 96:9; 1Ko 3:17 * 94:1: Ais 35:4; Nah 1:2; Rom 12:19 * 94:3: Jop 20:5; Sam 13:2 * 94:9: Kis 4:11; Snd 20:12

- 10 * U guñ äbotta komi yämik täyak unita inta komi udegän täga api tamek. U ämawebe kuduhtagän täño yänpän-yäwoñärek äma unita nadäk-nadäki nämo yäj nämo nadänej.
- 11 * Nämo! Anututä äma täño nadäk-nadäki kudup yabänpän-nadäk täyak. Nadäk jide pewä ahäk täkan u jopigän yäj nadäk täyak.
- 12 * Tänpäkan Ekäni, äma gäkä jukuman yäwetpän yäwoñärek täñiri buramik täkan u gäkño oretoret terakgän kuñat täkan.
- 13 Gäk bäräpi ketären yämiñiri gup gapun gapun terakgän it täkan. Ude it yäpmäj kuñirä äma waki tänpäni awañ gänañ äpmonjirä kan yabäwut!
- 14 * Unita bureni-inik nadätat, Ekäni gäkä ämawebe gäkñata biñam iwoyänkuno u nämoinik api yabä-kätäwen.
- 15 Nämo, äma waki tänpäni unitä ämawebe täño man goret yäpmäj danik täkan u gäkä tänpewi siwoñi api ahäwek. Ude täñiri äma siwoñi siwoñitä kädet u api täñ-kehärom tänej.
- 16 Ämawebe, yäjyabäk ñode täwet yabäwa; Netätä äma wakiwaki tänpäni inamiken näk gäarak itkuk? Ba näkño man netätä yänkentäj namiñkuk?
- 17 Unita man ñode täwera nadäwut; Ekänitä täñkentäj namiñkuk! Nämo täñkentäj namiñkuk yäwänäku näk bäränej kumäjpeñ päñku kum irit komeken iram.
- 18 * Yäke! Näk mañ nutnayäj täkan! yäj yänkut. Upänkan nämo! Ekäni, butewakika tärek-täreki nämo u terak orañ namiñiri nämo mañ nutku.
- 19 Nadäwätäk bäräpi mebäri mebäri ahäj namiñirä upäkan gäkä naniñ kawat täñiri oretoret terak kuñat täyat.
- 20 Ekäni, näk nadätat. Gäk äma ekäni ekäni waki tänpänikät epän bok nämo täk täkan. Äma udewaniwä kudän wakita siwoñigän yäj yäk täkan.
- 21 Ude täñkan ämawebe siwoñita komi yämikta tawañ peñpän äma momini nämo, jop nadäj kumäkta yäniñ kirek täkan.
- 22 * Upänkan Ekäni Anutunatä äma waki inamiken näk gäarak itpän täñkentäj namik täyak.
- 23 Täñkan Ekäni Anutunintä äma waki mominita yänpän komi yämiñpän kudup api tänpän waneñ.

95

Iniñoret mankät jukuman

- 1 Ämawebe, in äbut! Äbäkan Anututa iniñoret kap teñ imina! Anutu u watä it nimiñkan umuriken nanik nimagut täyak unita iniñ oretna!
- 2 Inamiken ahänpän bänep täga kap iniñ ubiñ tena!
- 3 Nadäkan? Ekäni u Anutu pähap. Uwä wäbät ba imaka anutu yäj yäwet täkan u kudup intäjukun-inik it yämik täyak.
- 4 Ume kubat ba pom käroni käroni kuduhtagän u Ekäni täñoniktä itkan.
- 5 Ini-tägän kome ba gwägu pähap yänjirän ahänkuño unita mähemi bureni-inik itak.
- 6 Unita in äbut! Ekäni nin kudup tänpän-nipmanpani u dubiniken äbänpän gwäjij äpmonpän iniñ oretna!
- 7 * * Uwä nintäño Anutu itkan yawakiye ude iritna nibän niwatpän ketem nipmäj towik täyak.
- 8 * * Unita Ekänitä ñode niwerirän nadäna; Äbekjiye orajiyetä bian Meriba Masa komeken näkño man bitnänpän ärowani täk täñkuño u in udegän nämo tänej. Apiño näkño man nadäj parit ärowani nämoinik tänej yäk.
- 9 Nämo! Näk imaka tägatäga täñira yabänkuño upänkan äbekjiye orajiyeye uwä mäde ut namikinik täñkuñ.
- 10 * Ude täñ namiñirä kokwawak nadäj yäpmäj kuñira obañ 40 ude tärenkuk. Tänpän yänkut; Näka nadäkinik nämo täñ namiñpän näkño kädet iwatta bitnäk täkan.
- 11 * Unita kokna wawäpän man kehäromi ñode yänkut; Äbot uwä äbä orek näkkät nämoinik

* **94:10:** Jop 35:11; Sam 44:2; Ais 28:26 * **94:11:** Jop 11:11; 1Ko 3:20 * **94:12:** Jop 5:17; Snd 3:11; 1Ko 11:32; Hib 12:5 * **94:14:** 1Sml 12:22; Rom 11:1-2 * **94:18:** Sam 38:16 * **94:22:** Sam 59:9, 62:2, 62:6 * **95:7:** Sam 80:1, 100:3 * **95:7:** Hib 3:15, 4:7 * **95:8:** Nam 14:22; Lo 6:16 * **95:8:** Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 * **95:10:** Hib 3:7-11 * **95:11:** Nam 14:20-23; Lo 1:34-36, 12:9-10; Hib 4:3-5

api itneņ.

96

Anutu uwā intājukun-inik itkaņ komeņ āmawebe yabāņ yāwat tāyak

- 1 Komeņ āmawebe kuduptagāņ, nin Ekānita kap kodaki kubā teņ imina!
- 2 Ekānita kap teņ imiņpāņ wāpi iniņ oretna! Tāņpāņ yāpātāgak epāņ tāņkuko unitāņo manbiņam kepma kepma āmawebe kap terak yāwet tākāna!
- 3 Bureni! Wāpi biņam ārowani ba kudāņ kudupi tāk tāyak unitāņo manbiņam āmawebe komeņi komeņi yājahāņpāņ yāwetna!
- 4⁵ Imaka imaka āmawebe komeņi komeņitā nadāņ yāmik tākaņ uwā jopigāņ. Upāņkaņ Ekāni ini-tāgāņ kunumkāt imaka imaka punin itkaņ u tāņpāņ peņkuk.
Bureni! Ekāni u wāpi biņam ikek unita unitāņo wāpi biņamā yāpmāņ akuņpāņ punin unu pena!
Tāņ, wābāt nāmo nadāņ yāmine. Nāmoinek! Ekānitagāņ umuntak tākāna!
- 6 Ekāni uwā wāpi biņam pāhap ikek unitā Intājukun Āma itak. Ba iniken eņini udegāņ, kehāromi, epmāget tāgagāmāņ ikek.
- 7 * Unita āma ābori ābori, in kuduptagāņ Ekāni iniņ orerut! Ekānitā iniken tāktāki ba kehārominita yāņpāņ wāpi biņam yāpmāņ akukot!
- 8 Wāpi biņam iniņ oretkaņ imaka kubā Ekāni iniņ oretta pewani yāpmāņ iniken eņi gānaņ ārowut!
- 9 * Nadākaņ? Ekāni u kudupitā kudupi-inik unita āmawebe komeņi komeņi Anututa nadāņpāņ kwainēņ.
- 10* Tāņpākaņ Anutu tāņo āmawebe, in āma ābori ābori ņode kaņ yāwerut; Ekāni uwā intājukun itkaņ kome tāņ-kehārom tāņkuk. Tāņpākaņ kometā sākgāmāņ itpāņ wareņi nāmo pat tāyak.
Tāņpākaņ kāmi Ekānitā iniken nadāk-nadāk siwoņi terak āma ābori ābori yāpmāņ daniņpāņ api yabāņ yāwarek. Ude kaņ yāwerut!
- 11 Ai! Kunum ba kome, ek oretoret tākon! Tāņpāņ gwāgu pāhap, gāk ba imaka imaka gāk gānaņ kuņat tākaņ in gera māmā tāņput!
- 12 Epāņ, inkāt ketem in gānaņ itkaņ u kudup Ekāni iniņ orerut! Tāņpākaņ Anutu iņamikenā pāya bipiken pāke itkaņ u kuduptagāņ kap teņpāņ oretoret kaņ tāņput!
- 13* U imata, Ekāni uwā ābayāņ tāyak. Ābāņpāgā āmawebe komeņi komeņi iniken nadāk-nadāk siwoņi terak yabāņ yāwatpāņ man bureni terak api yāpmāņ daniwek.

97

Ekāni uwā kaņiwat epāņ ārowani tāņpani

- 1 Ekānitā intājukun-inik itak. Unita kome taņi, ba kome tāpuri tāpuri gwāgu bāmopiken itkaņ, in bānep tāga nadāņ imiņpāņ oretoret tākot.
- 2 Ekāni uwā kudupi-inik. Gubam kenta bipmāņ uranitā kumāņ uwāk tāņ paot tāyak. Tāņkaņ unitā āmawebe yabāņ yāwat epāņ sākgāmāņ siwoņi tāk tāyak.
- 3 Tāņpākaņ uwā jop nāmo kuņat tāyak. Nāmoinek, kādāp mebet tāņpewāņ intājukun kuņkaņ iwaniye ijiņ paot tāyak.
- 4 Ekāni Anututā yāņpewāņ yāpā kwiniņirāņ kome yāņek tāyak. Ude ahāņirāņ kometā kaņkaņ kwaik tāyak.
- 5 Anutu uwā kome pāhap tāņo intājukun. U ābāņirāņ kome pāhap ņo kokoyāk tāyak.
- 6 Kunum ba imaka imaka u terak it tākaņ unitā Anutu kudāņ siwoņi tāk tāyak unitāņo manbiņam pewā ahāk tākaņ. Tāņirā āmawebe u kaņpāņ nadāk tākaņ.
- 7 * Unita āmawebe anutu jopi-jopi yāniņ oret tākaņ uwā bumta māyāk tānaņi. Anutuniye u tāgagāmāņ yāņ yāk tākaņ.
Upāņkaņ nāmo! Anutu jopi-jopi kuduptagāņ u Ekāni iniņ oretnaņipāņ.

* 96:7: Sam 29:1-2 * 96:9: 2Sto 20:21; Sam 33:8, 93:5, 114:7 * 96:10: Sam 9:8, 67:4, 93:1, 98:9 * 96:13: Sam 98:9 * 97:7: Kis 20:4; Lo 5:8, 27:15; Jer 10:14; Hib 1:6; Jem 2:19

- ⁸ Anutu, yäpmañ danik-danik epän täk täyan u siwoñi unita ämawebe kuduhtagän Saion yotpärareken nanik ba Juda komeken nanik bänep täga pähap nadänpäj oretoret pähap täk täkañ.
- ⁹ * Ekäni, gäk ekäni ärowani. Gäkä kome pähap ño watä it täyan. Gäk wäpka ärowani pähap. Imaka kome terak ba anutu jopi-jopi kumän yärepmitan.
- ¹⁰ Täñpakañ Anututä ämawebe imaka waki-wakita taräki nadäk täkañ unita gäripi nadäj yämik täyak.
Täñpäj ämawebeniye watä säkgämän it yämiñpäj äma wakiwaki keru terak nanik yämagut täyak.
- ¹¹ Bureni, ämawebe kudän täga täñpani u Anututä penyäjek bänepiken penjirän oretoret terak it täkañ.
- ¹² Ai! Ämawebe siwoñi kuñat täkañ, in Ekänijin unita yänpäj bänepjinken oretoret pähap nadäk täkot!
Piä tañi täk täyak u nadänpäj iniñ oretkañ U äma kudupi-inik yäj nadäk täkot!

98

Anutu ärowani uwä kehäromi ba kudän siwoñi mähem

- ¹ * Ekänitä imaka mebäri mebäri tägagämän pewän ahäj nimiñkuño unita kap kodaki kodaki terak iniñoret täkana!
Ekäninin u siwoñi, kehäromini terak iwaniye kudup täño kehäromini yäpmañ äpuk.
- ² Ekänitä ämawebeniye iwan keriken nanikpäñ yämagurirän ämawebe komeni komenitä kehäromini kwawakinik kañpäj nadäñkuñ.
Ude täñjirän kudän siwoñi-inik täk täyak yäj kañpäj nadäwä täreñkuñ.
- ³ * Isrel ämawebeta watä pen api it yämet yäj bian yäjkuo u nadänpäj ämawebeniye nämo yepmañkuk.
Täñjirän ämawebe komeni komeni naniktä täktäki u kañpäj nadänpäj yäjkuñ; Anutu u ämawebeniye iwan keru terak nanikpäñ yämagutkuk yäk.
- ⁴ Unita ämawebe in kuduhtagän kome terak itkañ, in Ekäni iniñoret kap teñpäj wäpi yäpmañ akuk täkot!
- ⁵⁻⁶ Ude tänpäj bigoñ utpäñ iniñoret kap teñit womat piäñit, uhuwep bok piäk täkot yäk. Bänep tägagämän nadänpäj Ekäni ärowani gera terak iniñoret täkot!
- ⁷ Ai! Gwägu tañi, tom gäk gänañ itkañ u ba kome ba ämawebe, in kuduhtagän Ekäni wäpi yäpmañ akuk täkot!
- ⁸ Ume, in mämä tañi yäk täkot! Pom, in imaka udegän, Ekäni inamiken oretoret tänpäj kap tek täkot!
- ⁹ U imata, uwä Anutu Bureni-iniktä äbänpäj yabäj yäwat epän säkgämän siwoñi täñkañ iniken nadäk-nadäk siwoñi terak ämawebe api yäpmañ daniweko unita!

99

Anutu intäjukun-inik itak

- ¹ * Ekäni u intäjukun-inik itak. Anjero keru kukñi kukñi irirä u bämopiken mañit itak.
Unita ämawebe uken-uken nanik kañpäj nadänpäj umuntañpäj kwaik täkot!
- ² Ekäni uwä Jerusalem yotpärareken itkañ wäpi biñam ärowani nitek it täyak. Itkañ ämawebe äbori äbori komeni komeni intäjukun it yämik täyak.
- ³ Bureni! Ekäni u kudupi unita ämawebe päke u Ekäni intäjukun-inik itak yäj nadäk täkot. Ude nadänpäj wäpi biñam yäpmañ akuk täkot!
- ⁴ Intäjukun ämanin, gäk kehäromika nitek itkañ kädet siwoñitagän gäripi nadäk täyan. Ekäni, bureni, gäk Isrel ämawebe nin kädet siwoñi niwoñäreñjiri ugän iwät täkamäj.
Niwoñäreñjiri ämawebe ätu nämo täñyäkñat täkamäj. Nämo, kudän täga-tägagän yäwoñäreñk täkamäj.
- ⁵ Unita ämawebe, Ekänijin wäpi yäpmañ akuk täkot! U Anutujin bureni. U kudupi-inik unita dubiniken kuñpäj wäpi iniñoret täkot!
- ⁶ Nadäkañ? Moses kenta Aron uwä Ekäni unitäño bämop äma ude itkumän. Ba Samuel u imaka, Anutu iniñorerani äma kubä.

* **97:9:** Kis 18:11; Sam 83:18, 95:3, 96:4 * **98:1:** Kis 15:6; Sam 33:3, 40:5; Ais 52:10 * **98:3:** Sam 22:27; Luk 1:54, 1:72 * **99:1:** Kis 25:22

Äma uwä Ekäniken yäñapinjirä nadäj yämik täñkukonik.

7* Täñpäkañ Ekäni uwä gubam gänañ itkañ бага man yämiñkuk. Yämänkañ бага man u kudup iwatkuj.

8* Ekäni Anutunin, gäk ämawebekaye täño yäñapik man u nadäj yämik täñkun. Gäk gäkñatägän ämawebekaye ñode yäwoñärenkun; Gäk momini peñ yämani Anutu. Momini peñ yämik täñkuno upäñkañ wakini u yäpä-siwonjaktakta komi yämik täñkun.

9Unita ämawebe, Ekäni Anutunin wäpi yäpmäj akuk takäna! Täñpäñ unitäño pom kudupiken kuñpäñ gwäjiñ äpmonj imiñpäñ iniñoret takäna. U imata, Ekäni Anutunin u kudupitä kudupi-inik itak.

100

Ämawebe, in äbä Anutu iniñorerut!

1 Ämawebe uken-uken nanik, in kuduptagän oretoret gera terak Anutu iniñoret takot!

2 Täñpäñ Anutu täño epän bänep pidäm terak täñpäñ kap teñpäñ injamiken kwawak äbut.

3* Ekäni uwä Anutu itak u nadäwut! Keri terak ahäñkumäño unita mäheminin ude itak. Täñpäkañ ninä unitäño ämawebeniye. Täñkañ ninä yawakiye unita nibäj niwat täyak.

4 Eruk ämawebe, in kap teñpäñ iniñoretpäñ Ekäni täño yotpärareken äbut! Täñpäñ bänep täga man iwetpäñ wäpi yäpmäj akuwut!

5* Imata, Ekäni uwä tagagamän. Bänep ironi paot-paori nämo. Watä säkgämän pen api it nimiñ yäpmäj ärowek.

101

Devittä intäjukun äma itkañ siwoñi kuñatta Ekäni iwetkuk

1 Ekäni, gäkä nadäkta kap yäj-tewayäj täyat ñowä siwoñi kuñatta ba gäkgänpäñ gäwaräntäkta tewayäj.

2 Näk siwoñigän kuñatta nadäjnit nadäjnit api kuñarero unita gäk näkken jidegän api äben? Täñkañ ämawebenaye yabäj yawat täyat uwä bänep kuräki terak tak täyat.

3* Täñkañ kudän wakita not nämoinik api täñpet. Ba äma Anutu mäde ut imik takäñ unitäño täktäkita taräki nadäñpäñ unita ukät itpäñ-nadäk kubä nämoinik api täñpet.

4 Näk tänyäkñarani kudän ba kudän waki ätu täño täktäkta bänep nämo api pewet.

5* Täñkañ äma yäñpäñ-yabäj yawat täñpani u api yawat kirewet. Ba äma inita nadäwä ärowani täñpäpäñ gup yäpmäj ärokärok täñpani u nämo api yabäj korewet.

6* Täñpäkañ ämawebe nadäk kubägän peñpäñ Anutu unitagän nadäj imikinik täñpäñ kuñat takäñ u not täñ yämiñpäñ api yämaguret.

Ba nadäj yämiñjira äma kudän siwoñigän täñpanitä watä epän api täñ namineñ.

7* Upäñkañ jop manman yäwani ba tänyäkñarani täñpanitä dubinaken täga nämo api itneñ.

8 Nämo, kepma kepma äma waki täñpani Ekäni täño yotpärareken ba komeñin kudupken nanik api däpmäj yawat kirek täñpet.

102

Äma nadäj bäräp terak irani täño yäñapik man

Kap ñowä äma kubä nadäj bäräp terak irirän kehäromini kudup paoräpäñ itkañ nadäj bäräpi u Ekäni yäñahäñpäñ iwetkuk.

1 O Ekäni, yäñapik manna ño nadäj nami. Gäkä täñkentäj nami yäñpäñ gera ño yäyat.

2 Bäräpi tañji kañ-ahäñpäñ nadäj bäräp terak irira näka mäde nämo ut namen. Nämo, gera yäñjira nadäñpäñ bäräñeñ täñkentäj nam.

3 Näkño iritna gupe kadäni keräpitagän äronpäñ abutkuk takäñ ude. Täñpäñ gupna kädäp ijitak, kädäp gäyek ude.

4 Muyen päripmäñpäñ pewä kubitak takäñ udewani bumik itpäñ ketem nakta bänep kubä nämo nadätat.

* 99:7: Kis 33:9 * 99:8: Nam 14:20; Jer 46:28; Sef 3:7 * 100:3: Sam 79:13, 95:7; Ese 34:30-31; Efe 2:10

* 100:5: 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 106:1, 107:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11 * 101:3: Lo 15:9; Sam 5:5, 40:4

* 101:5: Sam 18:27, 50:20; Jer 9:4 * 101:6: Sam 119:1 * 101:7: Sam 43:1, 52:2-5

- 5 Yäke! Gupna nämo, kujatna-tägän itkañ yäñkähän-kähän yäñ itat.
 6 Näk kwäwukbam kome jopiken inigän it täkañ ude itat.
 7 Ba barak kubä inigän-inik päya moräk terak ireko ude. Däpmon bureni nämo pat täyat.
 8 Butewaki, kepma käron iwantä nebeñpäñ yäñärok bumta näwet täkañ. Täñkañ wäpna täktäk waki terak peñkentäppäñ yäk täkañ.
 9-10 O Ekäni, gäk näka kokwawak nadäñ namitan unita ketemta waki, kädäkutpäñ nak täyat. Täñkañ konämna pitopäñ umeta ude nak täyat. Näk jirañ moräk ude ureñpäñ mañpi kukañ.
 11 Näk kadäni käroni kome terak nämo api iret yäñ nadätat. Mup däpmäñ pewanitä bäräñeñ kubitak täkañ udewani.
 12 O Ekäni, gäk intäjukun itkañ kañiwat epänka tärek-täreki nämo täk täyan. Unita wäpka biñamtä udegän api it yäpmäñ ärowek.
 13 Täñpakañ Jerusalem ämawebeta orañ yämiñpäñ täñkentäñ yämikta kadäni ahätak ubayäñ. Unita butewaki nadäñ nimiñpäñ äbä täñkentäñ nimisi.
 14 Butewaki, Jerusalem yotpärare yäpäwawani upäñkañ epän ämakaye nintä unita gäripi pen nadäkamañ. U täño moräk-moräki yabäñkañ butewaki tañ nadäk täkamäñ.
 15-16 Upäñkañ Ekänitä Jerusalem u äneñi yäpmäñ akuñpäñ uterak kehäromini kwawak pewän ahäñirän api käneñ. Kañpäñ ämawebe äbori äboritä Ekänita umuntañpäñ intäjukun ämaniye gämori-kengän itpäñ api orañ imineñ.
 17 Täñpakañ kadäni uken äma jäwäritä Ekäniken yäñapiñirä nämo gaña tañpäñ api nadäñ yämek.
 18 Eruk Ekänitä imaka täñkuko ñonitäño manbiñam kañ kudän täwut. Ude tänayäñ tämäño uyaku oraniye mäden ahänayäñ täkañ unitä kañpäñ nadäñpäñ Ekäni ñode api yäñ-iniñ oretneñ;
 19 Ekäni ini iraniken punin unu itkañ kome terak ijiñpewän äpuk.
 20 Ude täñpäñ nadäñkuk; Äboriye komi enjiken irani, kumäkta biñam täñkuño u komi nadäñkañ yäñkähän-kähän yäñirä. Ude nadäñpäñ äpämañ kukta yäniñ kireñkuk.
 21 Unita Ekäni täño wäpi u Saion pom terak Jerusalem yotpärareken api iniñ oretneñ.
 22 Kadäni ugän äma äbori äbori äbä kubäkengän api itneñ. Täñpäñ intäjukun ämaniye ba äboriye kudup u Ekänitagän watä epän api täñ imineñ.
 23 Täñpakañ irit kuñat-kuñatna bämopiken Ekänitä kehäromina täñpän wawäpäñ nepmañkuk.
 24 * Unita ñode iwetkut; Anutuna, gäk itkunotä it yäpmäñ äbätan. Api it yäpmäñ ärowen. Näk tägawani nämo täñjira gäk näk bäräñeñ nämo nämaguren!
 25 * Anutu, bian-inik kome ño gäkä täñkun. Täñpäñ kunum peñpäñ imaka imaka kudup peñ moreñkun, kome terak ba kunum gänañ.
 26 Imaka imaka kehäromi u kudup api paot moreneño upäñkañ gäk pen api iren, paot-paotka nämo. Täñjiri imaka kunum ba kome terak peñkuno uwä ämatä tek täñ yäpmäñ kuñarirä wek täkañ udegän api täneñ.
 Täñpäñ ämatä tek biani mañpäkuk täkañ gäk udegän täñpewi ämawebe paot täkañ. Ude täk täyan unita ämawebe kadäni käroni nämo it täkañ.
 27-28 * Anutu, gäk itan ude pen api ireno unita nanakniyeta watä it yämiñjiri säkgämän api itneñ. Täñkañ unitäño nanakiye udegän, gäkñata biñamgän api itneñ.

103

Anutu iron mähemi-inik iniñ oretoret kap

- 1 Näk Ekäni täño wäpi biñam u yäpmäñ akuk täyiwa! Bureni! Gupna, nadäk-nadäkna u kuduptä Ekäni täño wäpi kudupi u iniñoret täñpa!
 2 Ekänitä iron täñ namik täyak unita guñ täwetta yäñpäñ wäpi biñam yäpmäñ akuk täyiwa!
 3 * Ekäni unitä momina kudup peñ namiñ morek täyak. Täñpäñ käyämna imaka, kudup nepmañpän tägak täyat.
 4 * Ekänitä täñkentäñ namiñirän nämo paot täyat. Bureni! Iron pähap näkä terak buñät täyak.
 5 * Imaka imaka gäkñi gäripi nitek namik täyak unitä tokñek itkañ yäñ nadäk täyat.

* 102:24: Jop 36:26; Sam 90:2; Ais 38:10; Hab 1:12 * 102:25: Hib 1:10-12 * 102:27-28: Ais 43:10; Mal 3:6; Jem 1:17 * 103:3: Ais 33:24; Jer 17:14 * 103:4: Sam 34:22, 56:13 * 103:5: Ais 40:31

Tänpäp gupna kwitanjira kehäromi naminjiran gubanj änenj äworenj päp pidämigän kuñat täyat, siäntä kuñat täkañ ude bumik.

⁶ Ekäni u kudän siwonj terak ämawebe yabäj yawat täyak. Äma ätu iwantä kädet waki täñ yämik täkañ, äma udewani täñkentäj yämik täyak.

⁷ Tänpäkañ bian, Anututä imaka imaka tänpayäj nadänkuko u kudup Moses iwet moreñkuk. Ba imaka imaka ämatä täga tänanj nämo u täñjirän Isrel ämawebetä yabänpäj-nadänkuñ.

⁸ * Bureni! Ekäni uwä butewaki ba iron pähap täñ nimik täyak. U komen äma ninta kokwawak bäräñej nämo täk täyak.

Nämo, iniken bänepi dätpäj nimik täyak.

⁹ U ninta kokwawak jop nadäj nämo täk täyak. Ba kokwawaki kadäni käronj nämo yäp mäj kuñat täyak.

¹⁰ * Tänpäkañ momininta ba wakiwakininta kowata täñj nimiränpäj nämo nimik täyak. Nämo inik!

¹¹ * Ekäni uwä äma orañ imik täkañ udewanita butewaki pähap nadäj yämik-inik täk täyak, kunum kenta kome u täñj pähap ude.

¹² * Tänpäkañ mominin yäp mäj päp ban-inik mañpäñ kuk täkañ uwä edap dapuri äbani kädatä äpmok täyak käda u ban-inik itkamän ude.

¹³ * Ba naniyetä ironjinyeta nadäj yämik-inik täk täkañ udegän Ekänitä ämawebe orañ imik täkamäj, ninta nadäj nimikinik täk täyak.

¹⁴ * Ekäni u nintäj mebarinin nadatak. Ninä kehärominin niked nämo, ninä komepäj gatäwanigän.

¹⁵ * Iritninä mu p ba irori udewani.

¹⁶ Mänittä piäñjirän irori u bäräñej paotpeñ kuk täkañ. Kokoki kubä nämo irek.

¹⁷ * Upänkañ äma Anututa nadäj imikinik täk täkañ unita iron pen api täñ yämij yäp mäj ärowek. Ba nanakiyetä oraniye terak pen api täñ yäp mäj ärowek.

¹⁸ Bureni, Ekäni täño man kädet bian yämij kuko u iwarani, ba unitäj jukuman buramiwani udewanita butewaki pen api nadäj yämij yäp mäj ärowek.

¹⁹ Ekäni uwä kunum gänañ intäjukun-inik itak. Itpäñ imaka imaka kunum gänañ ba kome terak unitäj mebarinin pähap itak.

²⁰ Unita Ekäni täño añero, in wäpi biñam yäp mäj akuwut! In Ekäni täño man buramik äma kehäromi niked ude itkañ unita manita juku pekot!

²¹ Tänpäkañ Ekäni täño komi äma kunum gänañ itkañ, in udegän, wäpi biñam iniñ orerut. Inä epän ämaniye unita mani buramiwut!

²² Bureni! Imaka imaka komeni komeni Anututä pewän ahänkuñ in kudu p tagän Ekäni iniñ orerut. Ekänitä deken deken tabäj täwat täyakken uken iniñ orerut.

Ba näk udegän, gupna, nadäk-nadäkna kudu p tä Ekäni täño wäpi biñam yäp mäj akuk täyiwa!

104

Anutu imaka kudu p tagän pewän ahäwani u iniñ oretna!

¹ Bänep nadäk-nadäknatä Ekäni iniñ orera!

O Ekäni Anutuna, gäk ärowani pähap. Gäk intäjukun-inik itkañ epmäget kudän säkgämän-inikkatä uwäktäj gaminjirän itan.

² * Penyänjekka pähap päp tek ude yamak täyan. Tänpäj kunum terak guk kejima ämatä tek irin wädän päp pek täkañ ude penkuno itkañ.

³ * Tänpäj irit bägupa ume punin itak u terak täñkun. Tänpäkañ gubam terak mañjiriri mänittä yäp mäj kuñat täyak.

⁴ * Ude tänpäj yäjiri mänittä gäkño meka jinom komeni komeni yäp mäj kuñat täyak, ba yäpätä epän ämakaye ude itak.

* **103:8:** Jem 5:11 * **103:10:** Esr 9:13 * **103:11:** Sam 57:10; Efe 3:18 * **103:12:** Ais 43:25; Mai 7:18 * **103:13:** Mal 3:17 * **103:14:** Stt 3:19; Sam 78:39; Sav 12:7 * **103:15:** Jop 14:1-2; Jem 1:10-11; 1Pi 1:24 * **103:17:** Luk 1:50 * **104:2:** Ais 40:22; Dan 7:9 * **104:3:** Sam 18:10 * **104:4:** Hib 1:7

- 5 Tǎñpǎkañ kome pǎhap ño tǎñ-kehǎrom tanpǎñ peñkuno iniken beki terak wareñi nǎmo it tǎyak.
- 6 Kome tǎñ-kehǎrom tanpǎñ peñkañ gwǎgu tǎñpǎñ pewi kome pǎhap ba pom imaka, kudup yejǎmǎñpǎñ peñkuk.
- 7 Ude tǎñkunopǎñ mǎden man kehǎromi, iromǎñ ude yǎñiri gwǎgu ǎmetkuk.
- 8 Gwǎgu pǎhap uwǎ pom kakǎtǎñpǎñ wǎdǎñ ǎpǎ kubari yǎñ imiñkunken ugǎn itkuk.
- 9 * Ude tǎñkuno unita бага peñ imiñkuno u tǎga nǎmo wǎrǎmut tǎyak. Ude tǎñkuno unita gwǎgutǎ kome ǎneñi kudup nǎmo api yejǎmbek.
- 10 Tǎñpǎkañ gǎkñǎ-tǎgǎn tǎñpewi ume ini kubat-kubatken ǎpǎmañ pǎñku pom mebǎriken ǎmiñkañ kubǎgǎn kukañ.
- 11 Tǎñjirǎ tom ǎgwǎri mebǎri mebǎri u nañpǎñ kotǎki irok tawǎpǎñ it tǎkañ.
- 12 Ba baraktǎ ume pomi terak nanik pǎya uniterak eñini tǎñpǎñ itkañ iniken manman yǎk tǎkañ.
- 13 Tǎñpǎkañ kunum gǎnañ nanik iwǎn yǎñiri tak tǎyak. Iwǎn tanpǎñ kometa gǎkñi tokñek-inik imik tǎyak.
- 14 Ude tǎñiri ketem tomtǎ nakta ba ǎmatǎ piñpǎñ nakta ahǎñ bumbum tǎk tǎkañ.
- 15 Bureni Ekǎni, gǎk wain ume nimiñiri nañpǎñ oretoret tǎk tǎkamǎñ. Ba orip gǎkñi iñǎmninken ǎruritna ǎgo weñirǎ kuñatta nimiñ tǎyan. Tǎñpǎñ gupnin tǎñ-kehǎrom takta ketem nimiñ tǎyan.
- 16 Tǎñpǎkañ Ekǎni, nadǎñiri gǎkñaken pǎya tañi tañi Lebanon komeken itkañ u iwǎntǎ gǎkñi sǎkgǎmǎn yǎmik tǎyak.
- 17 Ude tǎñjirǎ barak mebǎri mebǎritǎ pǎya uterak eñini tǎñpǎñ it tǎkañ.
- 18 Tǎñpǎkañ tom tañi tañi pom kǎronji terak kuñarirǎ tǎpuri tǎpuri ǎtutǎwǎ mobǎ gǎnañ pat tǎkañ.
- 19 Tǎñpǎñ komepak tǎñpǎñ peñkuno unitǎ imaka imaka tǎño ahǎk-ahǎk unitǎño kadǎni wǎdǎñ yǎpmǎñ ǎbǎk tǎyak.
Tǎñpǎkañ edap uwǎ kǎderi iwatpǎñ kadǎni udeken ǎpmok tǎyat yǎñ nadǎtak.
- 20 Yǎñpewi edap ǎpmonjirǎn biñmǎñurani ǎbǎk tǎyak. Ude tǎñjirǎn tom biñani kuñarani u kuñat tǎkañ.
- 21 ǎñ ǎgwǎri tomta wǎyǎkñeñkañ gera yǎñtǎñ kuñat tǎkañ. U, Anutu gǎkǎ nimi yǎñkañ gabǎñ tarek tǎkañ.
- 22 Eruk edap ǎbǎñjirǎn patpat bǎgupi, gǎnañken ǎneñi ǎpmok tǎkañ.
- 23 Ude tǎñjirǎ ǎmawǎ akumañ epǎniken pǎñku epǎn tǎñ yǎpmǎñ kuñirǎ edap ǎpmok tǎyak.
- 24 O Ekǎni, gǎk imaka mebǎri mebǎri pewi ahǎñkuño u daninañi nǎmo. Nadǎwi tǎrewǎpǎñ tǎñ moreñkun. Kome ño terak ketka kudǎntǎ tokñeñ moreñkuko pǎtak.
- 25 Tǎñpǎkañ gwǎgu pǎhap ñode yǎwa; U pipiyawani pǎhap. U gǎnañ tom ba imaka imaka tǎga daninañi nǎmotǎ pǎtkañ.
- 26 * U terak ǎmatǎ gǎpe yǎpmǎñ kuñat tǎkañ. Ba tom pǎhap kubǎ wǎpi Levitan tǎñpǎñ yepmañkuno u gǎnañ tǎñoret tǎk tǎkañ.
- 27 Imaka imaka irit ikek kuduptǎ gǎkǎ ketem nimi yǎñkañ gabǎñ tarek tǎkañ.
- 28 Tǎñpǎkañ gǎkñǎ-tǎgǎn ketem yǎmi nañpǎ koki tǎk tǎkañ.
- 29 Upǎñkañ gǎkǎ mǎde ut yǎmiñiri umuntak tǎkañ. Gǎk irit kuñat-kuñari yǎyomǎgariri kumǎñpǎñ kome ǎworek tǎkañ.
- 30 Tǎñpǎkañ gǎk meka woñ piǎñ yǎwariri komenita ǎtu kodaki ahǎk tǎkañ. Tǎñiri imaka imaka kome terak kodaki ahǎk tǎkañ.
- 31 Unita ñode yǎwa; Ekǎni tǎño wǎpi biñam ba peñyǎñeki u paot-paori nǎmo it tǎyon! Tǎñpǎkañ Ekǎni iniken ket kudǎn unita kañpǎñ kañgǎrip tǎk tǎyon.
- 32 Ekǎni uwǎ kehǎromi pǎhap ikek. Kome jop kañjirǎn kwaik tǎyak. Ba keritǎ pom jop tensumurirǎn gupe ǎrok tǎkañ.
- 33 Unita irayǎñ tǎyat udegǎn Ekǎni tǎño tǎktǎki tǎgata yǎñpǎñ kap api teñ imik tǎñpet.
Bureni, it yǎpmǎñ kwayǎñ tǎyat udegǎn kap teñpǎñ Anutu api iniñoret tǎñpet.
- 34 Tǎñpǎñ imaka tǎga-tǎgatagǎn yǎñpǎñ-nadǎk tǎñjira Anututǎ kawǎn tǎgawut yǎñ nadǎk tǎyat.
U imata, nǎk Ekǎnina tǎñpǎñ oretoret pǎhap nadǎk tǎyat.

* 104:9: Jer 5:22 * 104:26: Jop 41:1; Sam 74:14; Ais 27:1

35 Upäñkanj Ekäni, gäk äma momi täñpani kudup kanj dāpmāñ! Äma waki täñpani kudup paorut yāñ nadätat!
Eruk, Bānep nadāk-nadāknatā Anutu iniñ orera!
Tāñira, āmawebe in kuduptagān Ekāni udegān iniñ orerut!

105

Anututā Isrel āmawebeken yāpātāgak epān täñkuk

1-2 Eruk, Ekāni tāño āmawebe, Anutu-kengān bānep tāga man iwerit täñkentāñ nimikta yāñapik tāk tākāna!

Uwā wāpi biñam ikek unita epān pāhap täñkuko unitāño manbiñam āmawebe komeni komeni kanj yāñahāñpāñ yāwetna. Täñpāñ kap teñpāñ wāpi kanj yāpmāñ akuna.

3 Nin unitāño āmawebe itkamāñ unita oretoret terak kuñat tākāna. Bureni! Ämawebe Anutuken yāñapik tākāmāñ nin, oretoret tāk tākāna!

4 Täñpāñ Anutu dubini-kengān kuñitna täñkentāñ nimik täyon. Ba kehāromi yāpna yāñpāñä ukengān yāñapik tākāna.

5-6 Isrel āmawebe, in nadākanj? Inā Anutu tāño epān āmaniyat wāpi Abraham kenta Jekop unitāño oraniye. Inā Anututā inita biñam iwoyāwani. Unita kudān kudupi Anututā bian täñkuko unita nadāneñ. Ba āma wakita komi yāmik täñkuko unita juku pineñ.

7 Ekāni uwā Anutunin. Unitāño бага man uwā komeñ āma uken-uken naniktā buramikta yāwani.

8 Ninkāt topmāk-topmāk kubägān peñkuko u paot-paori nāmo. Ba imaka imaka api täñ tamet yāñ yāñkuko u kadāni kadāni yeritā yeri ahānayāñ tākanj udegān iwatpāñ api täñ nimek.

9 * Topmāk-topmāk kubägān uwā bian oranin Abraham kenta Aisakkāt täñkuñ. Yāñ-kehāromtak man yāñkuko u nāmoinik api irepmirek.

10 * Täñpāñ man ugānpāñ Jekop iwetgān täñkuk. Bureni, topmāk-topmāk Isrel äbotkāt täñkuko uwā itkukonitā itak.

11 Täñpāñ man kehāromi yāwetkuko uwā ñode; Kenan kome taninñ kirewayāñ täyat u gäk ba oranjkaye mäden ahānayāñ tākanj inta biñam api täñpek yäk.

12 Täñpākanj äbekniye oraniye bian äbot tanj nāmo, täpuri. Uwā komeni nāmo ude kome ñoken itkuñ.

13 Kome kubäkengān irāpmok-inik nāmo täñkuñ. Nāmo, āmatā komeken itpāñ wārāmut täñtāñ kuñatkuñ.

14 * Ude täñkuñjo upäñkanj Ekānitā yabāñ āwarākuk täñjirān āmatā nāmo täñpā wanjuñ. Nāmo, āmawebeniye ta yāñpāñ intājukun āma ittāñ kuñkuñjo u jukuman kehāromi ñode yāwetkuk;

15 Ämawebe näknjata biñam iwoyāwani unita waki kubā täñ yāmikta nāmoinik nadāneñ yäk. Ba näknjo man yāñahāwani āmanayeta udegān nāmo täñ yāmineñ yāñ yāwetkuk.

16 * Eruk, it yāpmāñ kuñtāko Ekānitā nadāñjirān kome uken nakta jop irit kadāni ahāñkuk. Ketem päke u kudup pewān paotkuñ.

17 * Ude täñkanj Josep iniñ kireñpewān intājukun Isip komeken pāñku itkireñkuk. U noriyetā gwāki yāpmākta nadāñpāñ epān watā āma jopi ude itta āmata yāniñ kireñkuñ.

18 * Eruk, imagut yāpmāñ kuñpāñä komi enjiken teñpāñ yen kehāromitā kuroñjiken topmāñkanj kotākiikenā udegān imaka bārāpi kubāpāñ topmāñpāñ tewā wādāñkuk.

19 Komi enjiken ugān it yāpmāñ kuñtäyon imaka ahākta Ekānitā iwerirān yāñahāñkuko u ahāñjirān kanpāñ nadāñkuñ. Kanpāñ nadāñpāñ Josep tāño man u bureni yāñ nadāñkuñ.

20 * Eruk, Isip täño intājukun āmatā ude nadāñpāñä āma kubā iwerān pāñku Josep komi enjiken nanik iniñ kireñpewān äpāmanj kuñkuk.

21 * Ude täñpāñä intājukun āma u Josep tuñum ba imaka imakani kudup unita watā it yāmikta wāp imiñkuk.

* 105:9: Stt 12:7, 17:8, 26:3 * 105:10: Stt 28:13 * 105:14: Stt 20:3-7 * 105:16: Stt 41:53-57 * 105:17: Stt 37:28, 45:5 * 105:18: Stt 39:20-40:23 * 105:20: Stt 41:14 * 105:21: Stt 41:39-41

- 22 Ba ugän nämo. Iniken noriye Joseptä iniken gärip terak yabäj yäwatta kehäromi imaka iminjuk. Ba unitäno nadäk-nadäk ämaniye yäwetpäj yäwojäreka wäp iminjuk.
- 23* Eruk, u punin terak, Jekoptä Isip komeken päñku itkuk.
- 24* U irirän Ekänitä nadäj iminjirän äboriyeken yeriniye ahäj bumbum täñkuñ. Ahäj bumbum täñpäj unitäno kehäromitä iwaniye täno kehäromi yärepmitkuñ.
- 25 Täñpäkañ Ekänitä Isip nanik täñpewän epän watä ämawebeniye unita kokwawak täñ yämiñpäj komi yämikta kädetta yäñpäj-nadäk täñkuñ.
- 26* Eruk ude täñkañ mäden Ekänitä epän watä ämani yarä iwoyäñpäj yepmañkuko Moses kenta Aron yäniñ kireñpewän Isip äbumän.
- 27 Äbäñpäj Isip ämawebe bämopiken Anutu täno kudän kudupi ñode pewän ahäjkuñ;
- 28* Anututä yäñirän bipmäñ uranitä kome pähap u kudup uwäk täñpäj peñkuk. Upäñkañ Isip nanik u Anututä Moses meniken man yäñahäjkuñ u kudup bitnäñkuñ.
- 29* Ude täñkuño unita äneñi ume täñpewän nägät äworeñirän ume gänañ nanik tom kudup kumäj moreñkuñ.
- 30* Ude täñkañ äneñi kubä ñode täñkuk; Yäñirän wirit ahäj bumbum täñpäj kome päke u kudup tokneñpäj patkañ, intäjukun äma täno patpat bägupken udegän tokneñpäj patkuñ.
- 31* Eruk Ekänitä äneñi yäñirän gäbäräm kenta nämäk-nämäk pädä nitek ahäj patpäj komeñi komeñi kudup tokneñ moreñkuñ.
- 32* Ude täñkañ Ekänitä nadäñirän iwän bureni nämo tañkañ yäpä kwiniñirän mim-tägän mañkuñ.
- 33 Mimitä mañpäj wain päya ba ketemi epän kudup täñpän wawäpäj yäpätä päya ijin-gariñpäj peñkuk.
- 34* Äneñi yäkgän täñirän käpukbam daninañi nämo, bumta ahäjkuñ.
- 35 Ahäj patpäj gwaktä imaka pähämi nitek kudup nañ moreñkuñ. Ba Isip naniktä ketem piwani imaka, pähämi kudup nañkuñ.
- 36* Ude täñtäj kuñtägän Ekänitä Isip nanik täno nanak ämani intäjukun nanik u kudup däpmäj moreñkuñ.
- 37* Eruk, ude täñkañ Isrel ämawebe Isip nanik täno siliwa gol moneñ bumta yäpäkañ Ekänitä watäni itpäj Isip komeken nanik yämagut yäpmäj äpämañ kuñkuk. Täñirän kubätä bäräpi kubä nämo kañ-ahäjkuñ.
- 38 Täñpäkañ Isip nanik Isrel nanikta umuntañkuño unita yepmañpeñ kuñirä oretoret täñkuñ.
- 39* Täñpäkañ ämawebeniye kuñirä Ekänitä nadäñirän gubamtä äyuj täñ yämikta gwäki terak itkuk. Täñpäkañ bipani peñyähək yämikta kädap mebet peñkuk.
- 40* Ude täñkañ ketemta yäñapiñirä barak ätu yämiñirän nak täñkuñ. Ba käräga kunum gänañ nanik yämiñirän nañ tokneñ tak täñkuñ.
- 41* Täñpäkañ mobä kubä yäñirän imäränkañ ume u gänañ naniktä äpäñirän nañkuñ. Kome kawuki umeni nämo upäñkañ mobä gänañ nanik yäñirän äpuko unitä täñkentäj yämiñkuk.
- 42 Imaka päke ude täñ yämiñkuko uwä bian epän watä ämani Abraham ukät yäñkehäromtak man yäñkuko u iwatkañ täñkuk.
- 43 Bureni, ämawebeniye inita biñam iwoyäwani u yäñ-yäkñat yäpmäj kuñirän teñ oretoret terak kuñkuñ.
- 44* Yäñ-yäkñat yäpmäj kuñpäj äbot ätu täno kome yäniñ kirewän koreñkuñ. Kome äma ätutä ket urani koreñpäj itkuk.
- 45 Täñpäkañ täñkentäk tañi täñ yämiñ yäpmäj äbuko u jop nämo täñ yämiñkuk. Nämo, u jukumani ba бага mani u kudup buramiñpäj kuñatneñta täñ yämiñkuk. Unita Ekäni wäpi inij orerut!

106

Isrel naniktä momini yäñahäjkuñ

- * 105:23: Stt 46:6, 47:11 * 105:24: Kis 1:7-14 * 105:26: Kis 3:1-4:17 * 105:28: Kis 10:21-23 * 105:29: Kis 7:17-21 * 105:30: Kis 8:1-6 * 105:31: Kis 8:16-17, 8:20-24 * 105:32: Kis 9:22-25 * 105:34: Kis 10:12-15 * 105:36: Kis 12:29 * 105:37: Kis 12:33-36 * 105:39: Kis 13:21-22 * 105:40: Kis 16:2-15 * 105:41: Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 * 105:44: Jos 11:16-23

- 1 * Ekäni wäpi iniñ oretna! U säkgämän täñ nimik täyak unita bänep täga nadäñ imik täkana! Nadäñ nimikinik täk täyak uwä tärek-täreki nämo.
- 2 Imaka imaka tañi tañi täk täyak unitäño mebäri netätä kudup täga yäñahäwek? Ba netätä iniñ orerän tärewek? Nämoinek!
- 3 Ämawebe mani buramiñpäñ kädet siwoñigän kuñat täkañ uwä Ekäni täño oretoret terak kuñat täkañ.
- 4 Unita Ekäni, ämawebekaye täñkentäñ yämiñpäñ iwan keriken nanik yämagurayäñ täyanken uken näk imaka, bok kañ nimagut!
- 5 Ude täñjiri ämawebekayetä äneñi täñ-bumbum terak irirä yabäñpäñ oretoret bok kañ täna. Ude täñjiri ketka kudänkaye nintä gäka gäripi inide kubä nadäk täkana!
- 6 Butewaki, äbekniye oraniyetä momi täñkuño nin udegän täñkumäñ. Täñpäwak mebäri mebäri täñkumäñ.
- 7 * Äbekniye oraniye Isip komeken itkunjo u Anutu täño kudän tägatäga kañpäñ nadäñkañ upäñkañ unita nadäwä äpami täñkuk. Nadäñ yämik-inik täñpäñ täñkentäk mebäri mebäri täñ yämiñkuko upäñkañ guñ tañpäñ Gwägu Gämäniken peñawäk täñ imiñkuñ.
- 8 Ude täñkuño upäñkañ yäñkehäromtak mani iwatpäñ kehäromini ärowani u kwawak yäwoñäreka ñode täñkentäñ yämiñkuk;
- 9 * U Gwägu Gämäni peñ iwerirän däñneñpäñ kukñi kukñi kuñjirän kädet parirän ämawebeniye kome terak yenjtäñ kuñkuñ.
- 10 Ude täñkañ äma komi yämäni, iwaniye u keriken nanik yämagut yäpmäñ äpämañ kuñkuk.
- 11 Ude täñpäñ iwaniye uwä täñpewän umetä kudup däpmäñ moreñkuk, kubätä nämo itkuk.
- 12 * Ude täñjirän ämawebeniye täñpäñ yäñkehäromtak mani unita nadäwä bureni täñpäpäñ kap terak iniñ oretkuñ.
- 13 Upäñkañ täñ yämiñkuko unita bäräñej guñ tañpäñ jukumani nadäkta juku kubä nämo peñkuñ.
- 14 * Nämo, kome jopiken kuñatkä ketem mebäri kubä nakta wakiinik kubä nadäñpäñ Anutu jop nadäñ peñ iwetkuñ.
- 15 Täñjirä imatäkenta nadäñpäñ yäñpañkuño u bureni yämiñkuko upäñkañ käyäm waki kubä bok bämopiken pewän ahäñkuñ.
- 16 * Kome jopiken u ittäñ kuñattängän Isrel äbotken nanik ätutä Moses ba Ekäni täño epän watä äma kudupi wäpi Aron, yarä unita kokwawak nadäñ yämiñkuñ.
- 17 Täñjirä kome añeñjirän Datankät Abiram ini ba äboriye kudup kome gänañ äpmonjirä kome äneñi ämiñ pipiñkuk.
- 18 Ude täñjirä kädäp mebettä päpä äma yarä unitäño iwaräntäkiye wakiwaki täñpani u kudup iñj moreñkuk.
- 19 * Eruk, ittäñ kuñtängän Sainai pom mebäriken bulimakau wäranu kubä golpäñ täñpani täñkuñ. Täñpäñ peñkañ unita gwäñjir äpmon imik täñkuñ.
- 20 U Anutu wäpi biñam ärowani nitek mäde ut imiñpäñ u komenita tom muyeñ näñpani u peñpäñ wäpi iniñoret täñkuñ.
- 21 Ude täñkuño uwä Anutu Isip komeken iwaniye keriken nanik yämagutta kudän kehäromi mebäri mebäri täñkuko unita guñ tañpäñ ude täñkuñ.
- 22 U kawut! Imaka kudupi kudupi Isip kome täñkuko ba imaka ämatä nämo tänañi Gwägu Gämäniken täñkuko unita nadäna inide kubä täñpäñ!
- 23 Täñpäkañ Anutu ämawebeniye kudup täñpäñ wanayäñ yäñjirän epän watä ämani Moses unitä ämawebeniye gäarak itpäñ Anutu täño kokwawaki ukät-pipiñjirän nämo däpuk.
- 24 * It yäpmäñ kuñtängän Anutu täño yäñkehäromtak man yäñkuko unita nadäwä bureni nämo täñpäpäñ kome säkgämän Anututä yäniñ kirekta yäñkuko u korekta bitnäñkuñ.
- 25 Bitnäñpäñ eñi jopikengän itkañ Ekäni täño manta juku kubä nämo peñkañ iniken gärip iwatpäñ yäñuruk-uruk man bumta yäñkuñ.
- 26 Ude täñjirä Ekänitä jukuman kehäromi ñode yäwetkuk; Kome jopiken täñpewa in api paotneñ yäk.
- 27 * Yerijiye yäpmäñ daniñpäñ yepmañpa guñ äbotken kukñi kända päñku api kumäñ täñpä

* **106:1:** 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5 * **106:7:** Kis 14:10-12 * **106:9:** Kis 14:21-31 * **106:12:** Kis 15:1-21 * **106:14:** Nam 11:4-34 * **106:16:** Nam 16:1-35 * **106:19:** Kis 32:1-14 * **106:24:** Nam 14:1-35

* **106:27:** Wkp 26:33

kunenŷ yäj yäwetkuk.

- 28 * Eruk ittäj kuŷtänŷän Peo komeken Anutu täjŷ äbottä guŷ äbot täjŷ anutu jopi kubä wäpi Bal u iniŷ oretta biŷam täŷkuŷ. Täŷpäj anutu jopi, iriri nämo, u iniŷ oretta tom ijiwani u nak täŷkuŷ.
- 29 Ude täŷpewä Ekäni täjŷ kokwawaki bumta ahäwänpäj nadäjirän ämawebe bämpiken käyäm wakiŷnik kubä weŷ patkuk.
- 30 Ude ahäjirän Finiaŷtä kaŷpäj nadäjpäj ämawebe momi täŷkuŷŷ u komi yämiŷirän eruk Anututä käyäm waki u täŷpewän paotkuk.
- 31 Finiaŷtä ude täŷkuko uwä Anututä kawän täŷawäpäj äma ŷiwŷŷi yäj pen, paot-paori nämo api nadäj yäpämäj ärowek.
- 32 * Täŷpäkaj Meriba ume dapuriken ämawebe äneŷi waki täŷirä Anututä kokwawak äneŷi nadäj yämiŷkuk.
- 33 Täŷirän Moses nadäj bäräp terak itpäj bänepi jägäm tawäpäj man jopjop mäyap yäjkuŷ.
- 34 * Eruk kome Anututä iwoyäj yämani uken ahäjkuŷŷ upäjkaŷ Anututä kome u nanik guŷ ämawebe päke u däpämäta yäwetkuko udegän nämo täŷkuŷ.
- 35 Nämo, yabäj koreŷpäj ämawebe u nanikkät kowat-yäpän täŷpäj guŷ äbot täjŷ kädet wakiwaki u iwarän täŷkuŷ.
- 36 Anutu täjŷ ämawebeniye unitägän kome unitäjŷŷ mäjo wära nadäj yämiŷpäj gwäjŷj äpmon yämiŷkuŷ. Nadäj yämiŷkuŷŷ unita waŷ moreŷpäj ŷŷode täk täŷkuŷ;
- 37 * Iniken äperiye nanak ätu däpämäŷpäj Kenan nanik täjŷŷ anutu jopi unita ärawa ude täŷ yämik täŷkuŷ.
- 38 * U äperiye nanak waki kubä nämo täŷirä jop nadäj däpämäŷirä nägäritä kome u Anutu iŷamiken täŷpän waŷkuŷ.
- 39 Täŷpäkaj iniken täktäki unitä ini imaka, Anutu iŷamiken taräki-inik ude itkuŷ. Ude täŷkuŷŷ unitäwä Anutukät bänep kubägän nämo täŷkuŷ. Nämo, iniken gärip iwarän täŷkuŷ.
- 40 * Ude täŷirä Ekäniä iniken ämawebeniye unita gaŷani pähap nadäjpäj kokwawak täŷ yämiŷkuk.
- 41 Ude täŷpäj Anututä ini nadäjpäj ämawebeniye yabä-kätäjirän guŷ ämawebetä äbä intäjukun täŷ yämiŷirä gämoriken kuŷatkuŷ.
- 42 Täŷirä iwaniyetä komi epän mebäri kubä täŷ yämiŷkuŷ.
- 43 Täŷpäkaj kadäni kadäni Ekäniä ämawebeniye wakiken nanik yämagut täŷirän upäjkaŷ waki täkta gwäk pimiŷpäj äp mok-inik täk täŷkuŷ.
- 44 Ude täk täŷkuŷŷ upäjkaŷ Ekäniä konäm butewakini nadäj yämik täŷkuk.
- 45 Butewaki nadäj yämiŷpäj topmäk-topmäk kubägän ämawebeniye kät bian täŷkuko u juku piŷpäj nadäj yämik-inik täŷpäj jop yabäj oretkuk.
- 46 Yabäj oretkaŷ äma komi epän yämani u täŷpewän ämawebeniye gämoriken itkuŷŷ unita butewaki nadäj yämiŷkuŷ.
- 47 Eruk Ekäni Anutunin, ude täŷkuno unita nin udegän täŷkentäj nimiŷpäj guŷ äbot täjŷ komi epänken itkamänken ŷŷo nanik äneŷi niŷmagut yäpämäj äpämaŷ kuyi! Ude täŷiri bänep täga nadäj gamiŷpäj wäpka kudupi u täga api ganiŷoret täne.
- 48 Eruk ämawebe, Ekäni, Isrel täjŷŷ Anutu u iniŷ oretna! Apiŷotä tärek-täreki nämo pen inide iniŷoret täkäna!
Unita kudup ŷŷode yäna; U Bureni. Ekäni wäpi iniŷ oretna!

107

Anututä komi epänken nanik yämagutkuko unita oretoret kap tewani

- 1 * Ekäni iniŷ orerut! Uwä täŷ-bumbum mäheŷi-inik. Unitä iron täŷ nimik täyak uwä paot-paori nämo patkukotä pätak.
- 2 Ekäniä komi epänken nanik tämagurani in kudup Ekäni iniŷoret man ude kaŷ yäwut.
- 3 Ekäni uwä ämawebe komeŷi komeŷi kuŷtäjpä kuŷkuŷŷ u äneŷi yämagutpäj kubäkengän yepmaŷkuko unita yäjpäj ude kaŷ yäwut!

* 106:28: Nam 25:1-13 * 106:32: Nam 20:2-13 * 106:34: Het 2:1-3, 3:5-6 * 106:37: 2Kin 17:17 * 106:38: Nam 35:33 * 106:40: Het 2:14-18 * 107:1: 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Eŷr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11

- 4 Komeni komeni kuñtəŋpə kuñkuŋo uken nanik ätutä kome kawuki bä mopiken kuñatkaŋ yotpärare kubäken pañku itta kädetta ŋoba kuna-kuna täntəŋ kuñatkuŋ.
- 5 U ketem ba umeta bumta yewäkaŋ ŋoken kumne yəŋ nadəŋkuŋ.
- 6 Komi bäräpi u gənaŋ itkaŋ Ekäniken gera yəŋirä ketərəŋ yəmiŋkuŋ.
- 7 Ketərəŋ yəmiŋpəŋ yəmagut yəpməŋ yotpärare eŋi täga täŋpəŋ itnaŋiken u ahəŋkuŋ.
- 8 Unita ämawebe u Ekäni täŋo iron tärek-täreki nämo unita yəŋpəŋ bənep täga pähap nadəŋ imik täkot. Ekäni uwä komen äma täŋkentäk säkgämän täŋ yämik täyak.
- 9* U äma umeta yəŋirä ume yəpməŋ towiwän naŋpəŋ täga it täkaŋ. Ba äma nakta yek täkaŋ u ketem tägatäga yəpməŋ towiwän naŋ tokŋeŋpəŋ it täkaŋ.
- 10* Eruk, ämawebe kuñtəŋpə kuñkuŋo u ätutäwä yen terak komi eŋiken biŋməŋ urani gənaŋ itkaŋ komi bumta nadäk täŋkuŋonik.
- 11 U imata, Anutu ärowani unitäŋo manta mäde ut imiŋpəŋ iniken gärip iwarani unita.
- 12 Ude täŋkuŋo unita Ekänitä komi epän pähapken yəpmaŋkuk. Ude yəpmaŋirän kehäromini paoräkaŋ kwaiŋ äronəŋ kuñatkuŋ. Täŋkentəŋ yämikta äma kubä nämo itkuk.
- 13 Komi epänken ude itkaŋ Ekäniken koŋäm butewaki gera yəŋkuŋ. Yəŋirä nadəŋ yəmiŋpəŋ komi butewaki nadəŋkuŋo u ketərəŋ yəmiŋpəŋ yəmagutkuk.
- 14* Bureni, u biŋməŋ urani pähap gənaŋ nanikpəŋ yen yəpməŋ dəkŋeŋpəŋ yəmagutkuk.
- 15 Unita ämawebe u Ekäni täŋo iron tärek-täreki nämo unita yəŋpəŋ bənep täga pähap nadəŋ imik täkot. Ekäni uwä komen äma täŋkentäk säkgämän täŋ yämik täyak.
- 16 U komi epän täŋo yewa kehäromi yəŋ wek täyak. Ba komi eŋi täŋo eŋi kujari dəpməŋ jukut täyak.
- 17 Eruk, ämawebe kuñtəŋpə kuñkuŋo u ätutäwä guŋ ude äworeŋpəŋ Anututa mäde ut imiŋkuŋ. Ude täŋpəŋ momi kädet mebäri mebäri täŋkuŋo unita käyäm waki kubäken yəpmaŋkuk.
- 18 Täŋpəŋ käyämätä täŋpewän ketem nakta kudup bitnäŋpəŋ pära kumäk täŋkuŋ.
- 19 Wakiinik ude itkaŋ Ekäniken gera yəŋirä ŋode täŋkentəŋ yəmiŋkuŋ;
- 20 U meni jinomtä yəpän tägawəpəŋ yəpmaŋkuk. Awaŋ pomu terak nanikpəŋ yəmagutkuk.
- 21 Unita ämawebe u Ekäni täŋo iron tärek-täreki nämo unita yəŋpəŋ bənep täga pähap nadəŋ imik täkot. Ekäni uwä komen äma täŋkentäk säkgämän täŋ yämik täyak.
- 22 Bənep täga nadəŋ imiŋpəŋ ärawa täŋ imiŋpəŋ bənep oretoret kap terak kudän täga täŋ yəmiŋkuko unita yəŋpəŋ teŋ imik täkot.
- 23 Eruk, ämawebe kuñtəŋpə kuñkuŋo u ätutäwä monəŋ epän täkta gəpe terak gwägu pähap terak kuñatkuŋ.
- 24 Gwägu terak kuñarirä Ekänitä kudän kudupi ätu pewän ahəŋirä ŋode kaŋpəŋ nadäk täŋkuŋ;
- 25 Ekänitä yəŋirän mäniŋ pähap kubä piəŋpəŋ gwägu täŋpewän tokätkuk.
- 26 Gwägutä tokätpəŋ gəpe pudät maŋpän äronkaŋ mak täŋkuk. Ude täŋirän äma gəpe terak kuñatkuŋo unitä kumne yəŋ nadəŋpəŋ bumta umuntaŋkuŋ.
- 27 Umuntaŋpəŋ täŋguŋguŋ täŋkaŋ gəpetä säkgämän kukta nadäk täga kubä nämo yəpuŋ.
- 28 Ude täŋpəŋ imaka umuri pähap u gənaŋ itpəŋ Ekäniken gera yəŋirä täŋkentəŋ yəmiŋpəŋ bäräpi u ketərəŋ yəmiŋkuŋ.
- 29 Täŋpəŋ Ekänitä äneŋi yəŋirän mäniŋ pähap u paorirän gwägu wareŋi nämo patkuk.
- 30 Eruk gwägu wareŋi nämo parirän kaŋpəŋ bənep oretoret pähap täŋkuŋ. Ude täŋirä Ekänitä yəŋ-yəkŋət yəpməŋ pañku kome kunayəŋ nadəŋkuŋken u yəpmaŋkuk.
- 31 Unita ämawebe u Ekäni täŋo iron tärek-täreki nämo unita yəŋpəŋ bənep täga pähap nadəŋ imik täkot. Ekäni uwä komen äma täŋkentäk säkgämän täŋ yämik täyak.
- 32 Unita Anutu täŋo ämawebəkät käbeyä täŋpəŋ Ekäni wäpi pähap yəŋpəŋ punin unuken kaŋ yəpməŋ akuwut! Ba äma ekäni ekäni täŋo käbeyäken udegän Ekäni wäpi biŋam yəŋpəŋ kaŋ oraŋ imik täŋput.
- 33 Täŋpəkaŋ Ekänitä kome täga täŋpewän ume täpuri ba taŋi kawuk taŋirä kome kekeki patkuk.
- 34 Täŋpəŋ ketem pikpik komeken täŋpewän mobä gəjäräk ikek patkuk. Imata, ämawebe kome uken iranitä kudän waki mebäri mebäri täŋkuŋo unita ude täŋkuk.
- 35 Ekänitä ude täŋkuko upəŋkaŋ kome kawukiken yəŋpewän ume äpəŋit, gwägu parit täŋkuŋ.
- 36 Ude täŋkaŋ ämawebe nakta jop irani u yəpmaŋpəkaŋ kome uken yotpärare täŋpəŋ itkuŋ.

* 107:9: Sam 34:10; Luk 1:53 * 107:10: Jop 36:8; Ais 9:2, 42:16; Luk 1:79 * 107:14: Sam 68:6, 146:7; Apos 12:7

- 37 Eruk yotpärare täppäj itpänä ketem piñit wain päya piñit täppäj pewä bureni bumta ahänkuñ.
- 38 Ekänitä iron täj yämiñirän nanak weñbäyak täñkuñ. Ba yawakiye imaka, bumta weñbäyañkuñ.
- 39 Täppäkañ kehäromi nitek ude kadäni käronjita nämo itkuñ. Nämo, iwantä abäñpänä komi epän ba butewaki terak yepmañirä ämawebe jopi ude itkuñ.
- 40 Bureni, Ekäni uwä äma wäp biñam ärowani nitek täño wäpi biñam yäpmäj äpani. Äma udewani yawat kireñjirän kome jopiken kuñtäñpä kuk täñkuñ.
- 41 Upäñkañ äma jäwäri komi butewaki gänañ nanik täñken täñpäj yepmañkañ iron täj yämiñirän nanakiye sipsiptä nanak weñbäyak täk täkañ ude bumta ahänkuñ.
- 42 Anututä ude täñjirän ämawebe siwonjitä kañpäj bänep täga nadäk täkañ. Täj äma wakitä kañpäj jop, man kum it täkañ.
- 43 Unita äma nadäk-nadäk ikek in Ekäni täño kudän päke u kañpäj nadäwä tärewut. Kañpäj nadäwä tärewäpäñ Ekäni täño iron pähap unita yäñpäj-nadäk kañ täñpen kuñarut.

108

Iwantä nidäpnej yäñpäj Devittä Anutuken gera yänjuk

- 1 O Anutu, bänepnatä gäka nadäkinik kehäromi täj gamitat unita kap terak ganiñoret täyiwa!
- 2 Eruk, bänepna pidäm täyi! Udegän, wagäm gita in kap tekta pidäm täkot! Pidäm tañpäj kap teñitna kome yägewän!
- 3 Ekäni, wäpka käbop nämo api pewet! Nämo, ämawebe gäka nämo nadäk täkañ u bämopiken bänep täga terak wäpka biñam api ganiñ oreret.
- 4 Täppäkañ Anutu, gäkä ninta butewaki nadäj nimik täyan u käronji boham, kunum irepmireko ude bumik. Täñkañ ninta nadäj nimikinik täk täyan u ärowani.
- 5 Unita Anutu, wäpka biñam ärowani kwawak pewi kunum gänañ ba komeni komeni ahänjirän ämawebe kuduaptagantä kañ kañpäj nadäwut!
- 6 Täñpäj ninta nadäj nimikinik täk täyan unita yäñapik manna nadäj namiñpäj ketka kehäromitä täñkentäj nimi. Ude täñjiri säkgämän kañ itna.
- 7 Anutu ini eñiken itkan ñode yänjuk; Iwan täño kehäromi kudup yäpmäj äpäñ moreñpäj oretoret terak ñode api täñpet; Sekem kenta Sukot kome yäpmäj daniñpäj ämawebenayeta api yämet yäk.
- 8 Täñpäj ugän nämo. Gileat Manase kome u imaka, näkño. Täñkañ Efraim kome u näkño kurepä ude, ba Juda kome u kehäromina kwawak pewä ahäwani yäk.
- 9 Täñpäkañ Moap kenta Idom kometä watä epän täj namik täkañ. Täñkañ Filistia nanik täño kehäromini yäpmäj äpäñpäj oretoret täyat yäk.
- 10 Eruk Anutu, netätä yotpärare yewa kehäromi nitek, Idom komeken itak uken ämik täkta nämagut yäpmäj kwek?
- 11 Nämo! Gäk mäde ut nimiñkuno unita jop itkamäj. Gäk nintäño komi ämakät ämikken bok täga nämo api kuneñ ba?
- 12 Eruk Anutu, gäk täñkentäj nimiñjiri uyaku iwan täga däpmänpäj yawat kirene. Ämatä täñkentäk täk täkañ u jopi, kehäromini nämo.
- 13 Unita nadäkamañ! Anutu, gäkkät bok uyaku iwan täño kehäromini täga api yäpmäj äpne!

109

Äma kubätä Anutuken butewaki man ño yänjuk

- 1 Anutu, näk ganiñoret täyat unita nadäj äwaräkuk nämo täñpen.
- 2 Nämo, äma wakiwaki täñpani ba jop manman yäwanitä näk jop man näkñatpäñ nut täkañ.
- 3 Mebäriini nämo, man waki näwetpäñ jop nepmäñit täkañ.
- 4 Not täj yämiñpäj täñkentäj yämikta yäñapik man yäk täyat upäñkañ naniñ wärät täkañ.
- 5 Täñkañ not täj yämiñpäj täñkentäj yämiñjira unitä kowata kokwawak nadäj namiñpäj waki täj namik täkañ.
- 6 Unita Anutu, iwannaye u man käbeyäken yepmañpäj mani nadäkta äma waki kubä iwoyäñpäj kañ te! Bureni, inikät nanik kubätä mani kotäk yäpmäj daniñpäj kañ iniñ wärärän.

- 7 Tǎŋpǎŋ mani yǎpmǎŋ daniŋpǎŋ ǎma ŋo waki tǎŋpani yǎŋ kaŋ yabǎŋ-ahǎwǎn. Tǎŋkaŋ yǎŋapik man terak yǎŋiŋkarani yǎk tǎkaŋ unita imaka, wakigǎn yǎŋ kaŋ yǎwǎn.
- 8 * Ude tǎŋirǎn irit kuŋat-kuŋari udegǎn bǎrǎŋeŋ kaŋ paorǎn! Paorirǎn moneŋ tuŋumi ǎma kubǎtǎ ahǎŋpǎŋ kaŋ korewǎn yǎŋ nadǎtat.
- 9 Paorirǎn ǎperiye nanak kodǎŋani kaŋ irut. Ba webeni imaka udegǎn, webe kajat, tǎkentǎki nǎmo kaŋ irǎn.
- 10 Nanakiye kome kujari nǎmo ude itkaŋ ǎriŋ tǎpǎtek tǎŋtǎŋ kaŋ kuŋarut! Ude tǎŋtǎŋ kuŋarirǎ tǎhani wǎrǎmutpǎŋ kaŋ yǎwat kiren pewǎkut!
- 11 Tǎŋpǎŋ ǎma kubǎken naniktǎ ǎma unitǎŋo komeni ba moneŋ tuŋumi komi epǎn tǎŋpǎŋ yǎpani u kudup kaŋ yomǎgarut yǎŋ nadǎtat!
- 12 Tǎŋpǎkaŋ kubǎtǎ not tǎŋ imiŋpǎŋ ǎperiye nanak kodǎŋani unita watǎ irektawǎ yǎŋ nadǎtat.
- 13 Tǎŋpǎŋ yeriniye mǎden ahǎnayǎŋ tǎkaŋ u kudup kaŋ kumbut yǎŋ nadǎtat. Tǎŋirǎ wǎpitǎ paot-inik kaŋ tǎŋpǎn!
- 14 Tǎŋpǎkaŋ ǎbekiye oraniye tǎŋo kudǎn wakiwaki unita Ekǎnitǎ pen juku piŋpǎŋ miŋŋ tǎŋo momini peŋ imektawǎ.
- 15 Ude tǎŋkaŋ ǎmawebetǎ ǎbot unitǎŋo wǎpita guŋ tak-inik tǎŋirǎ upǎŋkaŋ Ekǎnitǎ momini pen nadǎŋ yǎpmǎŋ kaŋ kuŋarǎn yǎŋ nadǎtat.
- 16 Iwana u wǎ orakorak kǎdet tǎpuri kubǎ nǎmoinik tǎŋkuk. Nǎmo, u ǎma jopi jǎwǎri, tǎŋkentǎkiye nǎmo u komi jop nadǎŋ yǎmiŋpǎŋ dǎpmǎkgǎn tǎk tǎŋkuk.
- 17 U tǎŋpǎwak man yǎkta gǎripi nadǎŋkuko unita ǎyǎŋutpǎŋ ini kaŋ tǎŋpǎ wawut. Ba iron kǎdet tǎkta gaŋani nadǎŋkuko unita kubǎtǎ iron nǎmo tǎŋ imek.
- 18 Tǎŋpǎwak man u tek gupi terakgǎn irani ude tǎŋkuk. Unita tǎŋpǎwak man u ini gupi kujari gǎnaŋ kudup umetǎ-yǎŋ ǎrmonpǎŋ tokŋeŋ morewut!
- 19 Ba tektǎ-yǎŋ tǎktǎki waki unitǎ gupi kudup uwǎk tǎŋpipiŋpǎŋ, pionpǎŋ yǎŋ puŋ topmǎŋkaŋ pen it tǎyon.
- 20 Unita Ekǎni, iwanaye man waki nǎk peŋkentǎŋpǎŋ nǎwet tǎkaŋ unita yǎyat udegǎn tǎŋ yǎmi.
- 21 Ude tǎŋkaŋ Ekǎni Anutuna gǎkŋa wǎpka biŋam tǎga unita yǎŋpǎŋ tǎŋkentǎŋ nam. Tǎŋpǎŋ sǎkgǎmǎn nadǎŋ namikinik tǎk tǎyan unita iwan kerǎ terak nanik nǎmagut.
- 22 Butewaki! Nǎk tǎŋkentǎkna nǎmo, jopi. Nadǎŋ-bǎrǎpnatǎ bǎnepnaken komi, womǎntǎ yǎŋ neyak.
- 23 Edap ǎrmonjirǎn edap ǎgoniken wǎrana paot tǎyak ude paoret yǎŋ nadǎtat. Mǎnittǎ gwakgwak piǎŋ ǎreyǎŋ tǎŋpǎn kuk tǎkaŋ ude tǎŋpet.
- 24 Butewaki nadǎŋpǎŋ ketem bitnǎŋkuro unita gupna kudup putǎrewǎkaŋ kehǎromina nǎmo, kujatna kwini unitǎgǎn itat.
- 25 * Ude irira iwanayetǎ nabǎŋkaŋ nabǎŋ mǎgayǎŋpǎŋ yǎŋǎrok nǎwet tǎkaŋ.
- 26 O Ekǎni Anutuna, tǎŋkentǎŋ nam! Butewakika tǎrek-tǎreki nǎmo unita nǎmagut.
- 27 Ude tǎŋiri iwanayetǎ ŋode kaŋpǎŋ nadǎwut; Ekǎni uwǎ tǎŋkentǎki bureni.
- 28 Unitǎ tǎŋpǎwak man nǎwetneŋo upǎŋkaŋ gǎkǎ iron api tǎŋ namen. Komi jop namani u tǎŋpewi mǎyǎk tǎŋirǎ nǎk epǎn watǎ ǎmaka oretoret kaŋ tǎŋpa.
- 29 ǎneŋi yǎkgǎn ŋode tǎyat; Mǎyǎktǎ iwanaye tek ǎmet pǎranipǎŋ yǎŋ kumǎn kaŋ uwǎk tǎwut!
- 30-31 Ekǎnitǎ ǎma tǎŋkentǎki nǎmo itkentǎŋ yǎmiŋpǎŋ ǎma wakitǎ kumǎkta biŋam yǎŋtǎreŋ yǎmiŋjirǎ tǎŋkentǎŋ yǎmik tǎyak.
Unita, Anutu tǎŋo ǎmawebe kǎbeyǎ tǎŋirǎ u bǎmopiken itpǎŋ bǎnep tǎga pǎhap nadǎŋpǎŋ menatǎ Ekǎni bumta api iniŋoret tǎŋpet.

110

Anututǎ Intǎjukun ǎmani man ŋo iwetkuk

- 1 * Ekǎnitǎ intǎjukun ǎma ekǎnina ŋode iwetkuk; Ketna bure kǎda maŋiriri iwankaye gǎmotkaken yepmaŋjira kaŋ yabǎ! Ude iwetkuk.
- 2 Nadǎtan? Yawetǎ Saion pom terak itkaŋ komeni komeni yabǎŋ yǎwatta wǎp biŋam gamiŋpǎŋ ŋode api gǎwerek;
Iwankayeta intǎjukun tǎŋ yǎmiŋpǎŋ kaŋ yabǎŋ yǎwat.

* 109:8: Apos 1:20 * 109:25: Mat 27:39; Mak 15:29 * 110:1: Mat 22:44; Mak 12:36; Luk 20:42-43; Apos 2:34-35; 1Ko 15:25; Efe 1:20-22; Kol 3:1; Hib 1:13, 8:1, 10:12-13

- ³ Tãñpãkañ iwankayekät ämik tänayãñ tãkañken ämawebekayetä tãñkentãñ gamikta gupi api yãniñ kireneñ.
Tãñkañ tamimañ tamimañ näburum yabäk tãkamãñ ude äma gubañikayetä dubikaken ude api gãwarãn täneñ.
- ^{4*} Yawetä ñode yãñkehãrom tañkuko u äneñi nämo api wãrãmurek; Gãk bãmop äma tãrek-tãreki nämo api iren, bãmop äma biani kubä wãpi Melkisedektä itkuko ude.
- ⁵ Eruk, ñode nadä; Ekãni u bure këda itkentãñ gamiñkañ kokwawak tãñpãñä kome ätu tãño intãjukun äma tãño kehãromi api yãpmãñ äpek.
- ⁶ Ba guñ äbottä kowata yãpmãkta yãñtãreñ yãmiñpãñ ämikken bumta dãpmãñirãn ini ugãn api kumãñ maneñ.
Bureni, komeni komeni tãño intãjukun ämaniye tãño kehãromi u kudup api yãpmãñ äpek.
- ⁷ Upãñkañ intãjukun ämana gãk, ume këdet miñin säkgãmãn nañ tãpäneñpãñ iwan tãño kehãromi kudup yãpmãñ äpãñ moreñpãñ oretoret terak tãpäneñpãñ api iren.

111

Anutu tãño ironita yãñpãñ iniñ oretna

- ¹ Eruk, Ekãni wãpi iniñ oretna!

Anutu tãño ämawebeniye täga u këbeyä tãñirä näk bãmopiken itkañ bãnepna gupna nadäk-nadäkna kuduaptãgãn Anutu bãnep täga man iwet täyiwa!

- ² Ekãni u epãn tägagãmãn tãk täyak. Tãñirãn ämawebe epãni unita gãripi nadäk tãkañ uwä Anutu tãño täktãkita juku piñtãñ kuñat tãkañ.
- ³ Bureni-inik! Epãn Anututä tãk täyak u tägagãmãn-inik. Unita nadäwa inide kubä tãk täyak. Tãñkañ kudãn siwoñini uwä paot-paori nämo. U pen api it yãpmãñ ärowek.
- ⁴ Kudãn kudupi Ekãnitä tãk täyak u inide kubä tãk täyak. Unita bärãñeñ nämo guñtak tãkamãñ. U butewaki pähap nadãñ nimiñpãñ iron tãñ nimik täyak.
- ⁵ Ämawebe orañ imik tãkañ u Ekãnitä ketem yepmãñ towik täyak. Ba topmãk-topmãk ninkät tãñkuko unita nämo guñtak täyak. Nãmoinik!
- ⁶ Tãñpãkañ äbot ätu tãño kome, iniken ämawebeniye yãniñ kireñkuko uwä iniken kehãromini kwawak pewãn ahãñkuk.
- ⁷ Bureni-inik! Imaka u ba u tãk täyak uwä këdet siwoñi terakgãn tãk täyak. Man këdet ba jukuman niwet täyak u kuduaptãgãn täga tãñkentãñ nimek.
Man jopi kubä nämo niwet täyak!
- ⁸ Ba unitãño бага man kubä nãmo inik api paorek. Nämo, uwä kudup siwoñigãn penkuko unitä pen api it yãpmãñ ärowek.
- ⁹ Tãñpãkañ Ekãni u ämawebeniye nin komi epãnken nanik nimagutpãñ ninkät topmãk-topmãk täga, tãrek-tãreki nämo tãñkuk.
Unita ñode yãna; Anutu u kudupi, tägagãmãn-inik.
- ^{10*} Unita ämawebe, in ñode nadãwut; Äma kubä nadäk-nadäk ikek ude kañ irayãñ nadãñpãñä, eruk, Ekãnitä umuntañpãñ orañ imek.
Bureni, ämawebe Ekãni tãño man buramik tãkañ uwä nadäk-nadäk täga nimek.

Unita Ekãni wãpi iniñ oretpãñ pen iniñoret tãkana!

112

Anutu orañ imanitä säkgãmãn-inik api itneñ

- ¹ Ekãni wãpi yãpmãñ akuna! Äma Anutu orañ imik tãkañ uwä Ekãni tãño oretoret terak kuñat tãkañ. Äma udewanitä Anutu tãño man buramikta gãripi nadäk tãkañ.
- ² Äma udewani tãño äbekiye oraniyetä kome terak kehãromigãn api itneñ. Siwoñi äma tãño nanakiyetä Anutu tãño tãñkentãk ikek api itneñ.
- ³ Äma udewani tãño äboriyeken iron pähap ahãñ bumbum api tãñ yãmek. Tãñpãñ tãrek-tãreki nämo, säkgãmãn pen api irek.
- ^{4*} Jop manman nämo yãwani ämata bipmãñurani gãnañ penyãñek pähap api ahãñ yãmek.

* 110:4: Hib 5:6, 6:20, 7:17, 7:21 * 111:10: Jop 28:28; Snd 1:7, 9:10 * 112:4: Jop 11:17; Sam 97:11

Tänpäkaŋ äma siwoŋi, bänep iron tänpäni ba äma ätuta täŋkentäŋ yämani unita penyäreŋk api ahäŋ yämek.

5-6 Äma noriyeta butewaki nadäŋ yämik täkaŋ uwä säkgämän kuŋat täkaŋ. Tänpäŋ äma moner epän siwoŋigän, tänpäkaŋarani nizek nämo täk täkaŋ uwä oretoret terak kuŋat täkaŋ.

Äma udewani täŋo kehäromi pen api irek. Äma mäden ahänayäŋ täkaŋ unitä wäpi biŋam pen api yäŋ yäpmäŋ äroneŋ.

7 * Äma udewani tä bäräpi kukŋi käda ahäŋirän nadäŋpäŋ nämo umuntak täkaŋ. Bänepitä Ekäni kwasikotpäŋ unita nämo kwitak täkaŋ.

8 Äma udewani tä bätakigän kuŋatpäŋ imaka kubäta nämo umuntak täkaŋ. Ittäŋgän iwaniye iŋamiken kehärom tänpäŋ bäri kap api tener.

9 * Äma udewani jopi jäwärita butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ iron täŋ yämik täkaŋ. Kädet siwoŋini u paot-paori nämo api irek.

Unita ämatä wäpi biŋam api yäŋhähäŋ yäpmäŋ kuner.

10 Tänpäkaŋ äma wakitä u kaŋkaŋ kokwawak nadäk täkaŋ upäŋkaŋ gupi pewä putäreŋirän meni nänäm tawäpäŋ ämik täkta tänpäwak täkaŋ.

Tänpäŋ imaka täga kämi yäpmäkta itsämäk täkaŋ uwä bureni nämo yäpmäk täkaŋ.

113

Imaka imaka täga täŋ nimik täyak unita Anutu inioŋoret täkäna!

1 Ekäni inioŋoret täkäna!

Ekäni täŋo epän watä ämaniye nin u wäpi inioŋoret täkäna! Äneŋi yäwa! Ekäni wäpi yäpmäŋ akuna!

2 Yäŋetak biŋmäŋtak tärek-täreki nämo inioŋoret täkäna!

3 Ämawebe kukŋi kukŋi nanik in imaka, kudup Ekäni wäpi inioŋoret täkot!

4 Ekänitä ämawebe komeni komenita intäjukun-inik it nimik täyak. Wäpi biŋamtä imaka imaka kome terak ba kunum gänaŋ itkaŋ u kumän yärepmetak.

5 Ekäninin Anutu udewani kubä nämo itak! Nämo inik, Ekäninin u punin-inik unu it täyak.

6 Bureni, u punin-inik unu it täyak upäŋkaŋ kunum kenta kome unita nadäŋpäŋ etä päpä yabäŋ yawat täyak.

7-8 Ekäninin kudän tägagämän täk täyak. U äma äpani-inik, jopi jäwäri täŋkentäŋ yämiŋpäŋ yepmaŋpäŋ äma wäpi biŋam ikekät kentäŋpäŋ it täkaŋ.

9 Tänpäkaŋ webe äruŋ iranita nadäŋ yämiŋirän nanak bäyaŋkaŋ oretoret pähap nadäk täkaŋ.

Unita Ekäni inioŋoret täkäna!

114

Ekänitä ämawebenyeken kudän kudupi pewän ahäŋkuŋ

1-2 * Kadäni Isrel nanik Jekop täŋo äbot unitä Isip komeken nanik äpämaŋ kuŋkuŋo uken, Juda äbot u Ekäni täŋo kudupi ämawebe ude äworeŋkuŋ.

Bureni, kadäni ugän Isrel ämawebetä Ekänitä inita biŋam täŋkuŋ.

3 * Kadäni uken Gwägu Gämänitä Ekäni kaŋ-umuntaŋ ämetper kuŋkuk. Ba kadäni kubä Jodan ume imaka, bitnäŋpäŋ itkuk.

4 Täŋkaŋ pom taŋi taŋi oretoret tänpäŋ memetä-yäŋ tubupentäŋ kuŋirä, täpuri täpuriwä udegän sipsiptä-yäŋ tubupentäŋ kuŋkuŋ.

5 Eruk näwerut; Gwägu, gäk imapäŋ kaŋkaŋ metäŋper kuŋkuŋ? Ba Jodan ume, gäk ima mebärita äpäkta bitnäŋpäŋ itkun?

6 E, pom taŋi taŋi, in ima mebärita memetä-yäŋ tubupentäŋ kuŋkuŋ? Ba täpuri täpuri in udegän, imapäŋ kaŋkaŋ sipsiptä-yäŋ tubupentäŋ kuŋkuŋ?

7 Ai, kome pähap, Yawe, Jekop täŋo Anututä äbäŋirän kaŋkaŋ iŋamiken bäromtä!

8 * Imata, Ekäni uwä yäŋpewän mobä kehäromi kubätä imärirän ume gwägu ahäŋkuk. Ba yäŋpewän geŋi kawukiken ume dapuri äpuk.

* 112:7: Sam 57:7, 64:10 * 112:9: 2Ko 9:9 * 114:1-2: Kis 12:51 * 114:3: Kis 14:21; Jos 3:16 * 114:8: Kis 17:1-7; Nam 20:2-13

115

Anutu bureni u kubägän itak

- ¹ Ekäni, nintäjo wäpnin biñam punin nämo irek. Nämo, nin täga nämo! Gäkñaken wäpka biñam peñyäjek ikek unitägän punin kwawakinik it täyon, gäk nadäj nimikinik täñpäj nämo nipmak täyan unita.
- ² Guñ äbottä sära man ñode imata niwet täkañ; Anutuñin u de itak?
- ³ U nämo nadäkañ? Nin täño Anutu u kunum gänañ kehäromi nikek itak. U itkañ imaka kubä täñpayäj nadäñpäjä u bureniğän täk täyak.
- ⁴ * Täñ äma unitäjo anutuwä siliwa kenta gol mobäpäj keritä inñitpäj puñ gatäñpäj pek täkañ.
- ⁵ U meni nikek täk täkañ upäñkañ meni man täga nämo yäneñ. Ba dapuri nikek täk täkañ upäñkañ dapuri wareñ täga nämo täneñ.
- ⁶ Ba jukuni nikek täk täkañ upäñkañ man täga nämo nadäneñ. Ba injami nikek täk täkañ upäñkañ imaka kubä täga nämo piäj nadäneñ.
- ⁷ Keri nikek täk täkañ upäñkañ keru wareñ täñpäj imaka kubä täga nämo inñitneñ. U kuroñi nikek täk täkañ upäñkañ kädet täga nämo kuneñ. Ba wareñ täñpäj mämä täga nämo täneñ.
- ⁸ Unita äma imaka udewani täñpani, ba äma unita nadäj yämik-inik täk täkañ u imaka, imaka wärani täñpäj nadäj yäminejo udewanigän api äworeneñ!
- ⁹ Eruk, Isrel ämawebe, Ekäniñin täñkentäj tamiñpäj watä it tamik täyak unitagän nadäj imikinik täñput.
- ¹⁰ Anutu täño bämpop äma, in udegän täñkentäj tamiñpäj watä it tamik täyak unita Ekäni unitagän nadäj imut.
- ¹¹ Bureni, ämawebe Anutu bureni u iniñ orerani in kudup Ekäni täñkentäj tamiñpäj watä it tamik täyak unitagän nadäkinik täñput.
- ¹² Ekäni u ninta nämoinik guñtak täyak. Nämo, u Isrel ämawebe ba Anutu täño bämpop äma ninta nadäj nimikinik täñpäj iron pen api täñ nimik täñpek.
- ¹³ * Anutu u ämawebe kuduptagän, äpani ba ärowani iniñoret täkañ unita iron api täñ yämek.
- ¹⁴⁻¹⁵ Ekäni kunum kenta kome pewän ahäwani unitä yeri kon täñ tamiton. Kon täñjirän nanak weñ bäyak pen kañ täñ yäpmäj kut! Ba nadäj tamiñjirän nanakjiyetä udegän kañ täñ yäpmäj kut!
- ¹⁶ Täñpäkañ kunum uwä Ekäniitä inita biñam. Täñ kome uwä ninta ninij kireñkuk.
- ¹⁷⁻¹⁸ Unita ämawebe kodak irani nin, Ekäniitä bänep täga tärek-täreki nämo nadäj imik täkäna. U imata, kumäñpeñ päñku kum irit komeken naniktä Ekäni täga nämo iniñ oretneñ. Eruk, Ekäni wäpi iniñ oretna!

116

Ekäniitä bänep täga kap tewani

- ¹ Ekäni täñkentäj nam yäñpäj gera butewaki terak yäñjira nadäj namik täyak unita Ekäniitä gäripi pähap nadätat.
- ² * Näkñjo gerata juku pek täyak unita näk it yäpmäj kwayäj täyat ude Anutu iniñoret yäpmäj kañ kwa.
- ³⁻⁴ * Näk pära kumäñpäj unita bumta umuntañkut. Kadäni uken Ekäniitä gera yäñpäj ñode yäñkut; Ekäni, butewaki nadäj namiñpäj täñkentäj nam! yäñ yäñkut.
- ⁵ Ekäni uwä ninta bänep täga nadäj nimiñpäj täñkentäj nimik täyak ba butewaki nadäj nimik täyak.
- ⁶ Bureni! Äma ätu ini täga nämo täñkentänañi uwä Ekäniitä täñkentäj yämik täyak. Näk ude itkuro upäñkañ täñkentäj namiñkuk.
- ⁷ Täñpäj Ekäniitä näk nabäj näwatpäj täñkentäj namiñkuko unita apiño imaka kubäta nadäwätäk nämo täk täyat.
- ⁸ Näk konäm kottäyiwa Ekäni gäkä nanij bitnäñpäj konämna pito ärut namiñpäj nepmäñjit näwatkun.
- Näk kumbayäj täñkuropäj Anutu gäkä täñkentäj namiñkun.
- ⁹ Unita näk kome terak irayäj täyat uwä Ekäniikä bok api it yäpmäj kuñatde.

* 115:4: Sam 135:15-18; Jer 10:5; Rev 9:20 * 115:13: Rev 11:18, 19:5 * 116:2: Sam 17:6, 40:1 * 116:3-4: Sam 18:4-6

- 10* Nāk bumta wayat yāḡ nadāḡkuro upāḡkaḡ Ekāni jop waki nadāḡ imiḡkut.
 11 Tāḡpāḡ nāk āma tāḡo manta nadāwa bureni nāmo tāḡpākaḡ Anutuḡān nadāḡ imiḡkut.
 12 Ekānitā sāḡgāmān tāḡ namiḡ yāpmāḡ ābuko unita kowata jide api tāḡ imet?
 13-14 Nāk nadātat! Ude api tāḡ gamet yāḡ yāḡkehārom taḡkuro unita āmawebe kudup iḡamiken
 ḡode tāga api tāḡpet;
 Anututa iron imikta wain ume ḡāripi nikek inita biḡam kaḡ piḡ ima, Ekānitā
 nāmaḡutkuko unita kowata.
 Ude tāḡkaḡ Ekāniken yāḡapik man api yāwet.
 15* Tāḡpākaḡ Ekānitā āmawebeniya nadāwān ārowani tāk tākaḡ. U kubātā kumāḡjirān
 nadāwān jopi nāmo tāk tāyak.
 16 Unita Ekāni, ḡode ḡāwera; Nāk ḡāḡḡo epān āmaka ude kuḡat tāyat, meḡnatā kuḡat tāḡkuko
 ude.
 Nāk yentā topmāḡpāḡ nepmaḡkuḡopāḡ ḡākā pit namiḡkun.
 17 Unita nāk ḡāka bānep tāgata iron tāḡ gamiḡpāḡ api ganiḡ oreret.
 18 Tāḡpāḡ nāk ude api tāḡ gamet yāḡ ḡāwetkuro ude āmawebekaye iḡamiken api tāḡ gamet.
 19 Ekāni, nāk tāḡpayāḡ tāyat u Jerusalem kudupi yotkaken api tāḡ gamet.

Unita Ekāni wāpi yāpmāḡ akukot!

117

Āma uken-uken nanik Ekāni wāpi iniḡoret tākot!

- 1* Āma ābori ābori, in Ekāni iniḡ oreret! Āmawebe kuduptaḡān in wāpi biḡam yāpmāḡ
 akuwut!
 2 Ekānitā ninta ḡāripi pāḡap nadāḡpāḡ wari wari nadāḡ nimikinik tāk tāyak. Unita iniken
 yāḡkehāromtak man bian yāḡkuko udegān iwatpāḡ nāmo inik api nipmaḡpek.

Unita āmawebe kuduptaḡān Ekāni wāpi iniḡoret tākāna!

118

Anututā tāḡkentāḡ yāmiḡkuko unita nadāḡpāḡ bānep tāga man yāḡkuḡ

- 1* Ekāni nadāḡ nimik tāyak unita bānep tāga man iwet tākāna. Bānep iron tārek-tāreki nāmo
 tāḡ nimik tāyak.
 2 Unita Isrel āmawebe ḡode yākot; Bānep iron tārek-tāreki nāmo tāḡ nimik tāyak!
 3 Anutu tāḡo bāmop āma udegān ḡode yākot; Bānep iron tārek-tāreki nāmo tāḡ nimik tāyak!
 4 Āmawebe Anutu tāḡo man buramik tāk tākaḡ unita ḡode yāk tākot; Bānep iron tārek-tāreki
 nāmo tāḡ nimik tāyak!
 5* Nākā bārāpi taḡi kotaḡpāḡ Ekānita gera yāḡkut. Gera yāḡjira nadāḡpāḡ Ekāni uwā bārāpina
 ketāreḡ namiḡjirān piḡām taḡkut.
 6* Ekāni uwā nākkāt irirān nāmo api umuntāwet. Nāmo, āmatā imaka kubā tāḡ namikta
 nāmo umuntak tāyat.
 7 Ekāni nākkāt it tākamāk. Tāḡkaḡ ini tāḡkentāḡ namik tāyak unita kāmi iwanaye dāpmāḡjirān
 api yabāwet.
 8 Bureni! Āma tāḡo tāktāki-tagān nadāḡitna ārowani nāmo tāḡpāpāḡ Anututagaḡ nadāḡ
 imikinik tāḡpeḡ kuḡatneḡo u tāḡgāmān.
 9 Komen āma tāḡo tāḡkentāk u āpaniḡān. Ekāni tāḡo tāḡkentāk u ārowani.
 10 Unita iwan māyaptā it ḡwājiḡ namiḡkuḡopāḡ Ekāni tāḡo wāpi terak kehāromini yāpmāḡ
 āput.
 11 Nāk it ḡwājiḡkuḡopāḡ Ekāni tāḡo kehāromi terak dāput.
 12 Iwanayetā nāmāk-nāmāktā nintā terak biḡmāk tākaḡ ude tāḡkuḡo upāḡkaḡ dāpmāḡ-pewa
 kumbuḡ, kādāptā tepāraḡ bārāḡeḡ ijiḡ paot tākaḡ ude.
 Ekāni tāḡo kehāromi terak dāpmāḡ moreḡkut.
 13 Āmik pāḡap tāḡpāḡ nepmāḡḡitpāḡ nutnayāḡ tāḡjirā Ekānitā tāḡkentāḡ namiḡjirān nāmo
 nutkuḡ.

* 116:10: 2Ko 4:13 * 116:15: Sam 72:14 * 117:1: Rom 15:11 * 118:1: 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11;
 Sam 100:5, 106:1, 107:1, 136:1; Jer 33:11 * 118:5: Sam 18:19, 120:1 * 118:6: Sam 56:4, 56:11; Ais 51:12; Hib 13:6

- 14 * Bureni, Ekänitā kehāromi pāhap namiņpāņ tāj kentāņ namik tāyak. U wakiken nanik nāmagutkuk.
- 15 Tāj pāņ unita Anutu tāņo āmawebe tāhaniken iniņoret kap tenj gera ņode yāk tākaņ; Anutu tāņo kehāromitā epān kehāromi-inik tāk tāyak! Yāk.
- 16 Ekāni tāņo kehāromitā tāj kentāņ nimiņirān iwan tāņo kehāromi yāpmāņ āpumāņ.
- 17 Nāk pengān ņode nāmo api kumbet. Nāmo! Nāk kodak itkaņ Ekāni tāņo tāktāki unitāņo manbiņam api yāņahāk tāj pet.
- 18 Bureni, Ekāni uwā kumāņ-kumāņ nutta bitnāņpāņ nāk yāpā-siwonjtakta komigān namiņkuk.
- 19 Unita kudupi yot yāma dāt namiņirā āro Anutu wāpi yāpmāņ akwa!
- 20 ņo ņowā Ekāni tāņo yāma, āmawebe siwoņi kuņarani unitāgān tāga āroneņ.
- 21 Ekāni, gāk nākņo yāņapik man nadāņ namiņpāņ tāj kentāņ namiņiri sākgāmān it tāyat. Unita ganiņ oretat!
- 22 * * Bek eņi tāj pani āmatā kawā wawāpāņ gāgāniken maņpā kuņkuņo unitā eņi tāņo bek bāmopi ude itak.
- 23 Imaka uwā Ekāni ini-tāgān tāj irān kaņpāņ gāripi pāhap nadākamāņ.
- 24 Tāj pāņ kadāni ņowā Ekānitā peņ nimiņkuk. Unita oretoret tāj pāņ bānep tāgagāmān nadāna!
- 25 * Ekāni, gāk tāj kentāņ nimi. O Ekāni, tāj pewi bureni sākgāmān ahāņ nimi!
- 26 * Anutu, āma gākņaken wāpka terak ābayāņ tāyak uwā kaņ oraņ imi. Tāj iri nin udegān kudupi yot gānaņ āronpāņ wāpka api yāpmāņ akune.
- 27 Ekāni ini-tāgān Anutu bureni! Ini-tāgān ninta watā sākgāmān it nimik tāyak. Unita pāya pāhām kehap tāj pāņ alta teņ āyāņut tākot.
- 28 Gāk Anutuna! Bānep tāga man gāwetat. Gāk Anutuna! Gākņo wāpka yāpmāņ akutat.
- 29 Eruk āmawebe ņode nadākot; Ekānitā ninta gāripi nadāņpāņ iron tāj nimiņk tāyak u paot-paori nāmo unita bānep tāga man iwet tākot.

119

Anutu tāņo man u tāgagāmān-inik

- 1 * Āma kādet siwoņigān sākgāmān kuņat tākaņ uwā Ekāni tāņo oretoret terak it tākaņ. Āma udewaniwā Ekāni tāņo man buramiwani āma.
- 2 Āma Ekāni tāņo kādet siwoņi iwat tākaņ, āma udewani Ekāni tāņo oretoret terak it tākaņ. Ekāni tāņo kādet u iwatta gāripi pāhap nadāņpāņ ehutpāņ iwat tākaņ.
- 3 Bureni-inik, āma udewani kādet waki iwatta bitnāņpāņ Ekāni tāņo kādet siwoņi ugān iwat tākaņ.
- 4 Anutu, gāk man kādetka siwoņi u kudup niwetpāņ ņode yāņkun; Watāni itpāņ nākņaken kādet siwoņi ugān kaņ iwarut yāņ niwetkun.
- 5 Unita Anutu, nāk gākņo man kādet siwoņi u iwatta gāripi pāhap nadāk tāyat udegān wari wari kaņ iwat tāņpa yāņ nadātat!
- 6 Bureni, gākņo jukuman kuduptagānta ket nadāņpāņ kuņarayāņ tāyat uwā momi tāj pāņ nāmo api māyāk tāwet.
- 7 Ekāni, kadāni gākņo man kādet siwoņi yāņpāņ-nadāk tāj payāņ tāyatken uken bānepna sākgāmān paki-inik api irek.
Ude tāj kaņ gākņo wāpka biņam api yāpmāņ akuk tāj pet.
- 8 Nāk gākņo irit kādetka kudup iwatta nadātat unita nāmo nepmanpen.

Anutu tāņo jukuman buramiwani āma tāņo manbiņam

- 9 Āma gubaņi nāk jide tāj pāņ kādet siwoņigān tāga kuņaret? Nāk gākņo man iwarero uyaku āma siwoņi ude iret.
- 10 * Unita Anutu, nāk gākņo kādet u iwatta gāripi pāhap nadāņpāņ ehutpāņ iwat tāyat.

* 118:14: Kis 15:2; Ais 12:2 * 118:22: Luk 20:17; Apos 4:11; 1Pi 2:7 * 118:22: Mat 21:42; Mak 12:10-11

* 118:25: Mat 21:9; Mak 11:9; Jon 12:13 * 118:26: Mat 21:9, 23:39; Mak 11:9; Luk 13:35, 19:38; Jon 12:13 * 119:1:

Sam 128:1 * 119:10: Sam 119:2, 119:21, 119:118, 119:145

Gäkä täñkentäj naminjiri kädet siwoñjita nämo bitnäñpäj ugän api iwaret.

11 Näk gäkken momi täñpetawä yäñpäj gäkä nanik man ugänpäj bänepnaken pek täyat.

12 Ekäni, kädetka siwoñji näwetpäj näwoñärek täñjiri ugän iwatpäj wäpka biñam kañ ganiñ orera.

13 Näk kädet kuduhtagän yäñahäñpäj niwetkuno u ämawebe kudup yäñahäñpäj yäwet täyat.

14 Ämatä monerj tuñumta gäripi pähap nadäk täkañ u irepmitpäj näk gäkñjo man iwatta gäripi udegän nadäk täyat.

15 Gäkñjo manka juku piñpäj manka kädet siwoñji u yäñpäj-nadäk täk täyat.

16 * Anutu, gäkñjo kädet siwoñji iwatta gäripi nadäñpäj gäkñjo mankata nämo api guñ täwet.

Ekäni täño man kädetta gäripi nadäñjuk

17 Unita Ekäni, epän watä ämaka näka täñkentäk säkgämän täñ naminjiri säkgämän itpäj gäkñjo mangän kañ iwara.

18 Bänepna täño dapuri birik ärut täñpi kuñjirä ijiwa-kwäpäj man bureni gäripi niked gäkñjo man kudän terak pätkañ u kudup nadäwa tärewut.

19 Näk kome ño terak kadäni käroñji itta biñam yäwani nämo unita gäkñjaken man kädet u näka käböp nämo peñ namen. Nämo!

20 Näk gäkñjo manka biñam u kepma kepma yäñpäj-nadäk täñpäj iwatta bänepnatä kädäp iñik täyak.

21 Ekäni, näk nadätat. Äma inita nadäwä ärowani täñpöpäj manka mäde ut imik täkañ u yebeñpäj mäde ut yäminjiri paotta biñam täk täkañ.

22 Täñpäkaj näk gäkñjo man buraminpäj iwat täyat unita äma udewani yabäj äwaräkuk täñjiri yäñärok ba mäde käda man wari nämo näwetnej.

23 Bureni Ekäni, äma wäpi biñam ikektä käbeyä täñpäj näk wäpna yäpmäj äpäkta yäñpäj-nadäk täk täkañ upäñkañ epän watä ämaka näk gäkñjo jukuman ehutpäj yäñpäj-nadäk api täk täñpet.

24 Imata, gäkñjo jukuman unitä bänepna täñpidäm tañpäj kädet näwoñärek täyak.

Anutu täño baga man ehutpäj iwatkuk

25 Wära! Iwanayetä näk nutpäj näwat kireñpewä kehäromina kudup paotak unita gäk bian näwetkuno ude täñkentäj naminpäj kehäromi äneñi namisi.

26 Irit kuñjat-kuñjatna täño mebäri kudup yäñahäñpäj gäwerira kowata näwetkun.

Unita apiño gäkñjaken man kädet u näwetpäj näwoñäresi!

27 Täñpäj nadäk-nadäkna täñpewi piräreñjirän gäkñjo jukuman nadäwa tärewäkaj kudän kudupi täñkuno unita kañ juku piwa.

28 Wära! Butewakitä nutpewän kumbet yäj nadätat unita näwetkuno udegän kehäromi äneñi namisi.

29 Täñpäkaj bänepnatä täñ-näkñat-pewän kädet wakiwaki täñpetta yäñpäj baga peñkireñpäj yewa täñ namisi.

Täñpäj bänep täga nadäñ naminpäj baga manka näwetpäj näwoñärek täyi.

30 Imata, näk gäkñjo kädet bureni iwatta iwoyäñpäj yäñkehärom tañkut. Ude täñkañ man kädetka wari wari peñ juku piñpäj kuñjat täyat.

31 O Ekäni, näk juku-manka inñit-inik täñpäj yäpmäj kuñjat täyat unita yabäj äwaräkuk täñjiri iwantä mäyäk nämo namineñ!

32 * Eruk, wisik-inik! Bänepna täñpidäm tañ namik täyan unita gäkñjo baga man kädetka ugänpäj kañ iwat täñpa!

Nadäk-nadäk yäpmäkta Anutuken yäñapiñjuk

33 Ekäni, baga man kädetka ket näwoñäreñjiri näk kädet u pen iwat yäpmäj äronjtängän kañ kumba!

34 * Nadäk-nadäk täñkentäj naminjiri baga manka buraminpäj kañ yäpmäj kuñjara.

Gupna bänepna bok kañ yäpmäj kuñjara!

35 Ekäni, baga manka kädetkaken yäñnäkñat yäpmäj ku. Imata, u iwat täyatken uken bänep oretoret nadäk täyat.

* 119:16: Sam 119:35, 119:70, 119:92-93, 119:174

* 119:32: 1Kin 4:29; Ais 60:5; 2Ko 6:11-13

* 119:34: Sam

119:73; Snd 2:6; Jem 1:5

- 36 * Unita bānepna tāñpidām tañjiri monēñ wādāk-wādāk tāñjo gārip māde ut imiñpāñ gākñjo бага man iwattagāñ gāripi kañ nadāk tāñpa!
- 37 Dapunna teñ-pipiwayāñ tāyan uyakuwā imaka jopi-jopita yabāñgārip nāmo api tāñpet. Ude tāñkañ nāwetkuno udegāñ iritnata watā sākgāmāñ it namisi.
- 38 Anutu, āmawebe nadāñ gamik tākañ u tāñkentāñ yāmikta yāñkehārom tañkun. Eruk, epāñ āmaka nākken udegāñ pewi kañ ahāñ namāñ.
- 39 Iwanta māyāk man nāwetta umuntāyat unita nadāñ namiñjiri kañ nārepmirāñ.
- 40 O Ekāni, бага manka ba juku-manka iwatta gāripi pāhap nadātat unita gākñaken nadāk siwoñji terak iwatpāñ irit sākgāmāñ u namisi.

Anutu tāñjo man yengāmāñ pewāpāñ kuñatkuk

- 41 Tāñkañ Ekāni, gāk iron māhemi unita ironka u kwawak nāwoñjāreñpāñ nāwetkuno udegāñ wakiken nanik tāñken tāñpāñ kañ nāmagut.
- 42 * Ude tāñ namiñjiri āma yāñārok nāwet tākañ unitāñjo man tāga uret. Imata, gākñjo manta nadākinik tāyat unita.
- 43 O Ekāni, mena tāñpidām tañjiri manka bureni u yāñahāk tāyiwa. Imata, kehāromi kubāken nāmo yāpmāk tāyat, gākñjo man terakgāñ yāpmāk tāyat.
- 44 Unita gākñjo jukuman u tārek-tāreki nāmo buramiñpāñ api iwat tāñpet.
- 45 Bureni, gākñjo jukuman iwatta nadāk tāyat unita iwanayeta tāga nāmo api topmāñpāñ nepmāñjitneñ. Nāmo, bātakigāñ api kuñaret.
- 46 Tāñpākañ kome tāñjo intājukun āma inamiken gākñjo jukuman api yāñahāk tāñpet. Ude tāñjira manna u utpāñ māyāk tāga nāmo api namineñ.
- 47 * U imata, gākñjo mankata gāripi pāhap nadāñpāñ buramiñjira bānepnatā pidāmtak tāyak.
- 48 Ekāni, man kādetkata gāripi nadāk tāyat unita nadāñjira ārowani tāñpāpāñ yāñpāñ-nadāk tāk tāyat.

Anutu tāñjo бага manta nadāwāñ bureni kubā tāñkuk

- 49 Ekāni, yāñkehāromtak man bian epāñ watā āmaka nāk nāwetkuno u nadāñpāñ tāñkentāñ nam. Man nāwetkuno unitā bānepna tāñ-kehāromtak tāyak.
- 50 Bārāpi kadāniken man unitā bānep kwini pewāñ ahāñ namik tākañ ba iritna tāñ-mehamtak tāyak.
- 51 Tāñpākañ butewaki pāhap! Āma ārowanitā yāñārok man bumta nāwet tākañ. Upāñkañ nāk gākñjo man unitagāñ gwāk pimiñpāñ manka ugānpāñ iwat tāyat.
- 52 Ekāni, бага manka bianiinik uterak kehāromi yāpmāk tāyat unita u pen juku pik tāyat.
- 53 Unita āma wakiwakitā gākñjo бага man u pekinik tāñjira yabāñpāñ bānepna tāñpāwak tākañ.
- 54 Tāñpākañ uken-uken ittāñ kuñat tāyatken gākñjo бага manta gāripi nadāñpāñ unita kap ganiñ ubiñ teñtāñ kuñat tāyat.
- 55 Ekāni, bipani bipani nāk gāka juku pik tāyat. Tāñkañ бага manka u nāmo api pewet. Nāmoinik!
- 56 Baga manka wari wari iwat tāyat unitā bānepnaken oretoret pewāñ ahāk tākañ.

Anutu tāñjo бага man iwatta gāripi nadāñkuk

- 57 * Ekāni, gāk it namitan unita imaka gāripi nikek āneñi kubāta nāmo wāyākñek tāyat. Mebāri unita gākñjo man kādet kudup iwatta nadāñpāñ yāñkehārom tañkut.
- 58 Tāñpākañ Ekāni, gāk bian tāñkentāñ namikta yāñkehāromtak man yāñkun. Unita gākñjo man u nadāñpāñ tāñkentāñ namikta bānep nadāk-nadākna kudup gākagāñ ganiñ kiretat.
- 59 * Nāk irit kuñat-kuñatna tāñjo mebāri kudup nadāwa-tārewāpāñ apiñjo gākñjo man buramiñpāñ iwatta bānep peyat.
- 60 Unita gākñjo jukuman iwatta kāmi kañ yāñkañ nāmo itsāmāñ yāpmāñ kwet. Nāmo, pengāñ yāput peyat ŋo.
- 61 Bureni, āma wakitā nāk nutta nadāñpāñ buñep tāñkuñjo upāñkañ nāk bānepna āreyāwāpāñ gākñjo jukuman unita nāmo guñ tāyat.

* 119:36: Mak 7:21-22; 1Ti 6:10-11; Hib 13:5 * 119:42: Sam 102:8, 119:39; Snd 27:11 * 119:47: Sam 119:16, 119:97, 119:127, 119:159 * 119:57: Sam 16:5 * 119:59: Mak 14:72; Luk 15:17

62 Nämoinik, gäkŋo бага manka siwoŋi unita nadäŋpäj ganij oretta bipani bämop-inik akuk täyat.

63 Ba ämawebe gäk oraŋ gamiŋpäj juku-manka iwat täkaŋ ukät not täŋpäj kuŋat täkamäj.

64 Bureni Ekäni, kome ŋo terak ironka tokŋeŋ pätaк. Unita man kädetka täŋo mebäri näwetpäj näwoŋäreŋiri kaŋ nadäwa tärewut!

Ekäni täŋo бага mantä täga täŋkentäj nimeк

65 Ekäni, täŋkentäj namikta yäŋkuno u iwatpäj epän ämaka näka säkgämän täŋ namik täyan.

66 Näк бага mankata nadäkinik täyat unita nadäk-nadäk täga namiŋiri бага man täŋo mebäri kaŋ nadäwa tärewut.

67 * Täŋpäkaŋ bian goret kuŋatkuro unita yäpä-siwoŋtakta komi namiŋkun. Ude täŋiri eruk apiŋo gäkŋo man buramitat.

68 O Ekäni, täŋkentäj namik täyan u tägagämän. Gäk orakorak täŋo mäheми bureni.

Unita gäkŋaken man kädetka täŋo mebäri näwetpäj näwoŋäreк täyi.

69 Äma ärowani näka jop manman yäk täkaŋ upäŋkaŋ bänep nadäk-nadäkna kudup gäkŋo juku-manka uterakgän pek täyat.

70 Täŋpäj äma ärowani uwä bänep nadäk-nadäki kumbani upäŋkaŋ nähä juku-manka unita gäripi pähap nadäk täyat.

71 Täŋpäkaŋ nadätat; Komi nadäj itkuro u täŋkentäj namiŋkuk.

Unitä bänepna yäpmäj sukurenjewän bänep nadäk-nadäkna pewa бага manka terakgän kuyak.

72 Unita Ekäni, apiŋo ŋode yäyat; Baga man mekatä pewi ahäwani unita nadäwa säkgämän-inik täyak, moneŋ tuŋum pähapta gäripi nadäk täkaŋ u irepmit moretak!

Anutu täŋo бага man u siwoŋi-inik

73 Ekäni, gäkŋa ketkatä puŋ gatäŋpäj nepmaŋkuno unita nadäk-nadäk namiŋiri juku-manka unita yäŋpäj-nadäk täк täyiwa!

74 Täŋjira ämawebe gäk oraŋ gamik täkaŋ u näк nabäŋpäj ŋode nadäk täkot;

Äma ŋo Ekäni täŋo jukumanta nadäkiniki kehäromi uterak pek täyak! Ude nadäŋpäj oretoret täк täkot.

75 Ekäni, näк bureni ŋode nadätat; Näк yäpä-siwoŋtakta komi namiŋkuno uwä nadäj namikinik täŋpäj unita namiŋkun.

Täŋpäkaŋ gäkŋo man kädet uwä siwoŋi-inik.

76 Eruk, watä epän ämaka näк täŋkentäj namikta bian yäŋkuno u iwatpäj ironka paot-paori nämo u pewi ahäj namiŋiri butewaki nadäwätäk terak itat ŋo täŋ-kehäromtaŋ nami.

77 Näк gäkŋo бага manta gäripi nadäk täyat unita butewaki nadäj namiŋiri äneŋi säkgämän kaŋ ira.

78 Täŋpäkaŋ äma inita nadäwä ärowani täŋpanitä jop manman terak manken nepmak täkaŋ. Ude täк täkaŋ unita mäyäk kaŋ yäput! Upäŋkaŋ nähä gäkŋo jukuman unita pen juku piŋpäj api kuŋaret.

79 Täŋjira ämawebe gäk oraŋ gamiŋpäj gäkŋo jukuman nadäk täkaŋ unitägän näкken äbäkaŋ bok kaŋ itna.

80 Täŋpäkaŋ Ekäni, gäriпna ŋode pätaк; Iŋamkaken täktäkna terak mäyäk yäpettawä yäŋpäj gäkŋo jukuman kudup siwoŋigän iwatta nadätat.

Wakiken nanik imagutta Anutuken gera yäŋkuk

81 Ekäni, gäkä täŋkentäj namikta itsämäj yäpmäj äbäŋjira kehäromina paoränkaŋ kehäromina nikeк nämo itat.

Upäŋkaŋ man bian yäŋkuno u bureni api täŋpen yäj nadäkinik täyat.

82 Täŋpäkaŋ man yäŋkuno u bureni jidegän iwatpäj bänepna täŋpidäm täwayäj? U kakta dapun täŋ yäpmäj äbäŋjira dapunna komi nekaŋ.

83 Näк imaka wawäpäj maŋpäkuk täkaŋ ude itat upäŋkaŋ gäkŋo juku-manka unita nämo guŋtak täyat.

84 Wära! Piä watä ämaka bäräpi terak it yäpmäj äbätat ŋo äneŋi udegän kepma bipani jide api iret?

Ba äma komi namik täkaŋ unita kowata jidegän api täŋ yämen?

85 Nadätan? Äma inita nadäwä ärowani täŋpani, gäkŋo бага manta mäde ut imik täkaŋ u näк täŋpäwakta näкä kädetken awaŋ äneк täkaŋ.

* 119:67: Sam 119:71; Jer 31:18; Hib 12:10-11

86-87 U jop nadəŋ komi namik tākaŋ unita tāŋkentəŋ nam! Āma udewanitā nuttāko paot-naŋipəŋ itat.

Təŋpākaŋ juku-manka kudup u siwoŋi tāgagān, āmatā nadəŋpəŋ iyap taŋpəŋ yəpməŋ kuŋatnaŋigān.

Təŋpəŋ komi butewaki terak itat upəŋkaŋ juku-manka unita mādē nāmo utat.

88 Unita ironka tārek-tāreki nāmo unita yəŋpəŋ iritna tāŋmeham taŋjiri juku-manka, mekatā yəŋjiri ahāwani u kudup kaŋ iwara.

Anutu tāŋo бага man unita nadākinik tāŋkuk

89* O Ekāni, gākŋo manka u kunum gānaŋ, kehāromi tārek-tāreki nāmo pātak.

90 Ironkatā kodakitā kodaki api it yəpməŋ kwek. Kome pāhap ŋo inide itta tāŋ-kehārom taŋpəŋ peŋkuno wareŋi nāmo it tāyat.

91 Imaka imaka kuduŋtagān u gākŋo man buramiwanitā itkaŋ unita gākŋo meka jinom terakgān it yəpməŋ ābəŋ itkaŋ.

92 Təŋpākaŋ gākŋo бага manka unita gāripi nāmo nadəŋkut yāwānāku komi namiŋkuno unitā nutpewān paoram.

93 Upəŋkaŋ nāmo! Gāk juku-manka terak iritna tāŋ-mehamtaŋ namiŋkuno unita juku-manka unita wari nāmo api guŋ tāwet.

94 O Ekāni, nāk gākŋata biŋam itpəŋ gākŋo juku-manka kadāni kadāni iwatta ehutpəŋ epāni tāk tāyat unita wakiken nanik nāmagut.

95 Nadātan? Āma waki kābop itkaŋ nāk nutta tāŋtuŋum tākaŋ. Upəŋkaŋ nāk nadāwātāk nāmo tāŋpəŋ gākŋo jukumanta yəŋpəŋ-nadāk pen tāk tāyat.

96 Təŋpākaŋ ŋode yabəŋpəŋ-nadāk tāyat; Imaka kome ŋo terak tāga yəŋ yāk tākaməŋ u kudup api paot moreneŋ.

Təŋ gākŋo man u imaka bureni-inik, tārek-tāreki nāmo, inide itta yāwani.

Anutu tāŋo бага mantā āma ŋo nadāk-nadāk sākgāmān imiŋkuk

97 Wisikna! Gākŋo manta gāripi pāhap nadāk tāyat. Təŋpəŋ unita kepma bipani yəŋpəŋ-nadāk tāk tāyat.

98 Jukumanka u wari wari yəŋpəŋ-nadāk tāk tāyat unita nadāk-nadākna uwā iwanaye tāŋo nadāk-nadāki yārepmiŋtak.

99 Ba ugān nāmo. Man kādetka unitagān juku piŋpəŋ kuŋat tāyat unita nadāk tāga iŋitat uwā yəŋpəŋ-nāwoŋārek tāŋpani āmanaye unitāŋo nadāk yārepmiŋpəŋ iŋitat.

100 Ba бага manka u buramik tāyat unita nadāk-nadāk āma ekāni ekānitā nadāk tākaŋ u nākā yārepmiŋpəŋ nadāk tāyat.

101* Təŋpākaŋ gākŋo juku-manka kubā irepmiret yəŋ nadəŋpəŋ kādet wakiwaki u kudup yabəŋ umuntaŋpəŋ kukŋi kādagān yārepmiŋ tāyat.

102 Ekāni, gākŋa-tāgān meka jinom unita yəŋpəŋ-nāwoŋārek tāk tāyan unita nāmo guŋ taŋpəŋ irepmiŋ tāyat.

103* Yāke! Gākŋo jukuman unita nadāwa gāripi pāhap, inide kubā tāk tākaŋ, imaka gakŋi nikek nakta gāripi nadāk tāyat unitāŋo gāripi irepmiŋtak.

104 Burenitā bureni-inik, gākŋo mantā nadāk-nadāk kādet sākgāmān nāwoŋārek tāyak unita waki kādet kudupta tarāki nadāk tāyat.

Ekāni tāŋo jukumantā peŋyāŋek ude tāyak

105* Ekāni, gākŋo meka jinom u kādet kuŋat-kuŋatna tāŋo topān ude tāŋ namitak. Təŋkaŋ kādetnaken peŋyāŋeŋ namitak.

106 Unita man kādetka siwoŋi u iwatta iŋamkaken yəŋkehāromtak man yəŋkuro udegān api tāŋpet.

107 Upəŋkaŋ Ekāni, bārāpi taŋjitā nāk nepmāŋitak unita gākŋa yəŋkuno ude iritna āneŋi tāŋ-kehāromtaŋ namisi.

108 Təŋpākaŋ gupe kābāŋi nikek ude, ganiŋoret man pewa-ārek tākaŋ unita gāripi nadəŋ namisi.

Ude nadəŋ namiŋkaŋ gākŋaken manka u sākgāmān nāwetpəŋ nāwoŋārek tāk tāyi.

109 Nāk kadāni kadāni kumāŋ-kumāŋ dubiniken it tāyat upəŋkaŋ gākŋo juku-manka unita nāmo guŋtak tāyat.

110 Āma wakitā nāk nepmāŋitta buŋep tāk tākaŋ upəŋkaŋ nāk gākŋo man kādetka u peŋpəŋ nākŋaken gārip terak nāmo iwataŋ tāyat.

111 Nämoinik, gäkŋo juku-mankatä bänep oretoret pewän ahäj namik täkaŋ. Unita iyap taŋpäj tärek-täreki nämö api iwat täŋpet.

112 * Täŋpäj gäkŋo man kädetka u iwatta nadäk kehäromi peyat. U iwat yäpmäj kuŋtäŋgän kaŋ kumba!

Ekäni täŋo man käderitä watä it nimik täyak

113 Ekäni, äma gäk gäwaräntäktä bänep yarä pek täkaŋ unita gaŋani pähap nadäŋkaŋ gäkŋo juku-manka unitawä gäripi nadäk täyat.

114 * U imata, gäk näkŋo kurepäna ba mobä käwutna, iwantä nutnayäj täŋirä käbop iretta. Täŋpäkaŋ man bian yäŋkuno u bureni iwatpäj api täŋpen yäj nadäkinik täyat.

115 Ai! Waki täŋpani in nabä kätäŋpet ku! Näk Anutuna täŋo jukumani iwarayäj nadätat!

116 Eruk Anutu, näkŋo iritna täŋ-kehäromtakta man kehäromi yäŋkuno u juku piŋpäj udegän kaŋ tä.

Ude täŋiri uyaku näkŋo nadäkinikna kehäromigän itkaŋ бага manka pen täga api iwarän täwet.

117 Unita mehamtäŋ namiŋiri bäräpi gänaŋ nämö api paoret. Ude täŋiri juku-manka wari wari api nadäŋ gamet.

118 O Ekäni, näk nadätat. Gäk ämawebe gäkŋo jukuman iwatta bitnäk täkaŋ unita mäde ut yämik täyan.

Ude täŋiri täŋyäkŋarani täktäki kädet u jopi ude api täŋpek.

119 Täŋpäj, gäk ämawebe udewani kudup jiraŋ ude bumik ureŋ täŋpi kuk täkaŋ. Täŋpäkaŋ nähä gäkŋo manta gäripi pähap nadäk täyat.

120 O Ekäni, gäkŋo täktäkkä inipärik unita nadäwa umuri täŋpöpäj kujat kwaik täk täyat. Ba gäkŋo man kädetka unita nadäwa umuri täk täkaŋ.

Anutu täŋo jukuman iwarani

121 O Ekäni, näk kädet täga siwoŋi iwat täyat unita nabäj äwaräkuk täŋiri iwantä näk nämö täŋpä waneŋ!

122 Ekäni, näk epän watä ämaka unita api täŋkentäj gamet yäj näwet. Täŋkentäj namiŋiri äma inita nadäwä ärowani täŋpanitä bäräpi namineŋtawä.

123 Wära! Gäk bian täŋkentäj namikta siwoŋi näwetkuno ude täŋkentäj nami yäŋpäj dapun täŋ yäpmäj äbäŋjira dapunna komi nekaŋ.

124 Unita Ekäni, butewakika paot-paori nämö unita nadäŋ namisi! Täŋkaŋ gäkŋaken juku-manka u näwetpäj näwoŋäreŋ täyi.

125 Näk epän watä ämaka itat unita gäkŋo meka jinom u nadäwa-täreŋtä nadäk-nadäk namisi.

126 Ekäni, ämawebe gäkŋo бага man irepmit täkaŋ u yabätan? Eruk, gäk bäräŋeŋ akuŋpäj kowata yäwoŋäre!

127-128 Näk kädet wakiwaki äma udewanitä iwat täkaŋ unita taräki-inik nadäk täyat.

U imata, gäkŋo juku-manka unita gäripi pähap nadäk täyat, ämatä gol moneŋ säkgämän-inik unita gäripi nadäk täkaŋ u irepmitpäj nadäk täyat.

Ba gäkŋo бага manka u kudup iwat täyat.

Anutu täŋo kädet iwatta gäripi nadäŋkuk

129 Ekäni, gäkŋo man uwä säkgämän unita buramiŋpäj kuŋat täyat.

130 * Äma kubätä gäkŋo man bänepiken peŋpäj kuŋarayäj täko uwä bänepiken peŋyäjek api irek.

Ba guŋ äma kubätä gäkŋo man yäŋpäj-nadäk täŋpayäj täko uwä nadäk-nadäk ikek api kuŋarek.

131 Täŋpäkaŋ Ekäni, näk gäkŋo бага manta gäripi-inik nadäk täyat. U iwatta mena bänepna pidämtak täkamän.

132 Unita Ekäni, ämawebe nadäŋ gamikinik täŋpanita nadäŋ yämik täyan udegän, näk nabäŋpäj butewaki nadäŋ namisi.

133 Täŋkaŋ gäkŋo mankatä kädet näwoŋäreŋirän momitä näka intäjukun nämö täŋ namek.

134 Täŋpäkaŋ Ekäni, täŋkentäj namiŋiri ämatä näka täŋpäk wä täneŋtawä. Ude täŋ namiŋiri manka kaŋ buramik täŋpa.

135 * Gäk dubinaken itkaŋ säkgämän täŋ namiŋpäj gäkŋaken kädet siwoŋjika kudup kaŋ näwetpäj näwoŋäre.

136 Tānpākaŋ Ekāni, āmawebe māyaptā gākŋo man nāmo iwata tākaŋ unita konāmna pito ume dapuriken āpāk tāyak ude mak tāyak.

Anutu tājo jukuman u siwoŋi-inik

137 O Ekāni, kudān siwoŋi sākgāmān tājo māhemi u gāk. Tānpākaŋ gākŋo meka jinom kudup u udewanigān, siwoŋi sākgāmān.

138 Bureni, jukuman bian pewi ahāŋkuŋo u kudup siwoŋi tāgagān, āmatā nadāŋpāŋ iyap taŋpāŋ yāpmāŋ kuŋatneŋtagān.

139 Upāŋkaŋ iwanayetā бага manka u māde ut imik tākaŋ unita bānepna kādāp ude ijik tāyak.

140 Ekāni, yāŋkehāromtak manka u pāra nāmo ahāk tāyak. Burenigān ahāk tāyak.

Unita epān watā āmaka nākā manka unita gāripi-inik nadāk tāyat.

141 Tāŋpāŋ āmatā nāka nadāwā āpani, jiraŋ ude tāk tākaŋ upāŋkaŋ meka jinomta nāmo gaŋjatak tāyat.

142 U imata, kudān siwoŋi sākgāmān sākgāmān tāk tāyan u pen udegān api tāŋ yāpmāŋ āroweno unita.

Tānpākaŋ бага manka u burenigān ahāŋ yāpmāŋ kukta yāwani.

143 Bureni, komi epān gānaŋ itat, upāŋkaŋ juku-manka unitā bānepna tāŋpidām taŋjirān oretoret nadāk tāyat.

144 Tānpākaŋ бага manka uwā siwoŋi tārek-tāreki nāmo. Unita Ekāni, nadāk-nadāk naminjiri sākgāmān kaŋ it yāpmāŋ ārowal

Wakiken nanik imagutta Anutuken yāŋapiŋkuk

145 Bānep nadāk-nadākna kudup gākken peŋpāŋ gera yāyat. Unita Ekāni, nadāŋ naminjiri juku-manka kudup kaŋ buramiwa!

146 Gākken gera yāŋjira wakiken nanik nāmagut. Nāmaguriri бага manka kudup u kaŋ iwara.

147 Tāŋpāŋ gākŋo manka unitā bureni ahāwekta nadākinik tāyat unita kome ket nāmo yāŋjirān akuŋpāŋ tāŋkentāŋ namikta gākken gera yāk tāyat.

148 Tāŋkaŋ gākŋo manka yāŋpāŋ-nadāk tāŋpayāŋ nadāŋpāŋ bipani kāroŋ pāke u kodakgān it tāyat.

149 Ekāni, ironka tārek-tāreki nāmo unita nadāŋ namisi. Tāŋpāŋ butewakika kwawak nāwoŋāreŋpāŋ iritna tāŋ-kehāromtaŋ namisi.

150 Nadātan? Āma komi epān namik tākaŋ u dubinaken itkaŋ. Āma uwā gākŋo jukuman iwatta bitnāk-inik tāk tākaŋ.

151 Tānpākaŋ Ekāni, gāk imaka, nāk dubinaken itgān tāyan. Tāŋpāŋ gākŋo бага manka u kehāromigān pen itta yāŋkehārom tāwani.

152 Bian gākŋo juku-mankata yāŋpāŋ-nadāk ŋode tāŋkut; U tārek-tāreki nāmo itta pewi ahāŋkuŋ.

Wakiken nanik imagutta Anutuken gera yāŋkuk

153 Ekāni, nāk gākŋo juku-mankata nadāŋ āwarākuk nāmo tāk tāyat unita komi bārāpi gānaŋ itat ŋo nabāŋpāŋ-nadāŋkaŋ tāŋkentāŋ namisi.

154 Bian yāŋkehārom taŋkuno ude iwanaye iŋamiken nāk gārak itpāŋ tāŋkentāŋ naminjiri iwan nabā-kātāŋpeŋ kut.

155 Āma waki tāŋpani u gākŋo juku-manka nāmo buramik tākaŋ unita gākŋata biŋam tāga nāmo api yāmaguren.

156 Upāŋkaŋ Ekāni, nāhā tāŋkentāŋ nam! Butewakika u ārowani pātak unita yāŋkuno udegān wakiken nanik nāmagut.

157 Iwan māyap nāk tāŋpāwakta it gwājiŋ namikaŋ upāŋkaŋ gākŋo man kādetka bureni u nāmo inik irepmi tāyat.

158 Tāŋ Isrel āmawebe ātu gākŋo manta nadāŋ parit tāk tākaŋ unita kokwawak nadāŋ yāmik tāyat.

159 Tānpākaŋ Ekāni, gākŋo meka jinomta gāripi pāhap nadāk tāyat u nabāŋpāŋ-nadāsi.

U nabāŋpāŋ-nadāŋkaŋ ironka tārek-tāreki nāmo unita iritna tāŋ-kehāromtaŋ namisi.

160 * Ekāni, бага manka u burenigān ahāŋ yāpmāŋ kukta yāwani. Manka siwoŋi u kudup tārek-tāreki nāmo.

Anutu tājo бага man iwatta gāripi-inik nadāŋkuk

161 O Ekāni, āma wāpi ārowani nikek ātu jop nadāŋ nāk tāŋpāwak tākaŋ upāŋkaŋ nāk juku-manka unita nadāwa umuri tāŋpāpāŋ oraŋ imik tāyat.

* 119:160: Sam 119:89, 119:142, 119:152

162 Tānpān kudān tāgatāga tākta yāñkehārom tañkuno unita nadāñkañ oretoret pāhap nadāk tāyat.

Āma kubātā moneñ tañi māmāram yāpmāñkañ oretoret nadāweko ude nadāk tāyat.

163 Tānpākañ jop-manmanta tarāki-inik nadāñkañ gākño man kādetkata gāripi-inik nadātat.

164 Unita kepma kubā gānañ kadāni 7 ude бага manka siwoñi unita yānpāñ ganiñoret tāyat.

165 * Burenitā bureni-inik! Āmawebe gākño manta gāripi nadānpāñ iwat tākañ unitawā watā it yāmiñiri bānep kwini terakgān it tākañ imaka kubā tāñpewān bānep nadāk-nadāki tāga nāmo putārewek.

166 Unita Ekāni, gāk kubā-tāgān wakiken nanik nāmagutta itsāmāntat. Itsāmāñkañ gākño бага manka u iwarāntāk tāyat.

167 Tānpākañ āneñi ñode yākgān tāyat; Jukumanka unita gāripi-inik nadānpāñ iwat-inik tāk tāyat.

168 Bureni, gāk nākño irit kuñat-kuñatna u kudup nabānpāñ-nadāwi-tārek tākañ unita meka jinom kudup buramik tāyat.

Anututā tāñkentāñ imikta yāñapiñkuk

169 Ekāni, gākken gera yāyat ño nadāñ namisi. Nadāñ namiñpāñ bian yāñkuno udegān nadāk-nadāk tāga nāwetpāñ nāwoñārek tāyi.

170 Yāñapiñ manna ño iñamkaken āreñirān yāñkehāromtak manka u iwatpāñ wakiken nanik nāmagusi.

171 Ude tāñiri menatā gāk ganiñoret tāyiwa! Imata, gāk juku-manka kudup u sākgāmān nāwetpāñ nāwoñārek tāk tāyan unita yānpāñ.

172 * Mena tāñpidām tañiri gākño manka kādet unita nadānpāñ kap ganiñ ubiñpāñ teñtāñ kuñat tāyiwa, manka kudup u sākgāmān siwoñigān unita.

173 Nāk gākño man kādetka bureni iwatta yāñkehārom tañkuro unita tāñkentāñ namikta pidāmtak tāyi.

174 O Ekāni, gākā tāñkentāñ namikta dapun kāroñ tāñ itat ño. Ba gākño manta bānep tāga pāhap nadāk tāyat.

175 Unita Ekāni, iritna tāñ-mehamtañ namiñiri wāpka biñam orañ gamik tāyiwa.

Ude tāñjira manka kuduptā tāñ-mehamtañ namik tāyon.

176 * Nāk yawak āgwān tañpeñ kwani udewani unita gāk epān watā āmaka nāka wāyākñeñpāñ nabāñ ahāsi.

Imata, nāk gākño juku-manka iwatta epāni kehāromi tāk tāyat.

120

Āma kubā Anutuken tāñkentākta yāñapiñkuk

Anutu iniñ oretoret kābeyā yāput pekta kap ño tek tāñkuñonik.

1 * Bian, komi butewaki terak itkañ Ekāni, gākken yāñapiñira nadāñ namiñkun.

2 Unita apiño udegān jop manman yāwani ba tāñyākñarani āma bāmopiken nanik nāmagusi!

3 Ai, jop manman yāwani in, Anututā jide api tāñ tamek? Ba komi epān jidewani upāñ api tamek?

4 Komi epān ñodewaniñpāñ api tamek; Komi āma tāño pāip bohamtā api tapmañpek. Ba kādāp mebetpāñ intā terak api piñ tābarek.

5 Wāra! Āma waki tāñpani, inta gañani pāhap nadātat! In bāmopjinken itkañ gañani nadātat u Mesek kome ba Keda āmawebe bāmopiken itkañ nadāwero ude.

6 Bānep kwini terak itta gāripi nāmo nadāk tākañ u bāmopiken kadāni kāroñi it yāpmāñ ābut. Unita kañ pewa yāñ nadātat.

7 Imata, bānep kwini itta man yāñjira unitawā āmik mangān yāk tākañ.

121

Ekāni u watā āmanin tāgagāmān

Anutu iniñ oretoret kābeyā yāput pekta kap ño tek tāñkuñonik.

1 * Nāk pom tañi tañi udu terak dapun kāroñ tāñ itat upāñkañ tāñkentākna dekaken naniktā ābāñkañ tāñkentāñ namayāñ?

2 * Eruk nāk nadātat, Ekāni kunun kenta kome tāñ-peñkuko unitāgān api tāñkentāñ namek.

* 119:165: Ais 32:17 * 119:172: Sam 51:14, 119:138 * 119:176: Ais 53:6; Jer 50:6; Mat 18:12; Luk 15:4 * 120:1: Sam 118:5; Jna 2:2 * 121:1: Sam 87:1, 123:1 * 121:2: Sam 115:15, 124:8

- ³ * Nadātan? Ekāni unitā gabāj awarākuk tānjirān nāmo maŋgurek. Nāmo, watā āmaka u dāpmon nāmo pat tāyak.
- ⁴ Bureni-inik, Isrel tāŋo watā āma unitā kodakigān itpāj watā sākgāmān it gamik tāyak.
- ⁵⁻⁶ * U dubikaken itkaŋ watā it gamiŋpāj āyujka ude it gamik tāyak.
Ude it gamiŋirān kepma edaptā tāga nāmo gurek ba bipani komepaktā gāk tāga nāmo tāŋpān waneŋ.
- ⁷ * Tāŋpākaŋ Ekāni u gabāj gāwatkaŋ imaka umuri pāhapken wādāj tādotpāj gepmaŋpān sākgāmān api iren.
- ⁸ * Tāŋpāj tāha peŋpeŋ deken kwenopāj āneŋi tāhaken ābeno uwā Ekānitā watā it gamiŋirān umun terak nāmo api iren.
Tāŋpākaŋ apiŋogān nāmo gabāj gāwarek. Nāmo, watā kadāni nāmo, api it gamik tāŋpek.

122

Jerusalem āmawebe oretoret terak it tākaŋ

Anutu iniŋ oretoret kābeyā yāput pekta kap ŋo tek tāŋkuŋonik.

¹ * Ekāni tāŋo kudupi yotken ārona yāŋ nāwerirā bumta oretkut!

² Eruk, ahākamāŋ, Jerusalem tāŋo yewa gānaŋ itkamāŋ ŋo.

- ³ Tāŋpākaŋ Jerusalem u yotpārare tāgagāmān-inik. Tāŋkodak taŋkuŋo unita kehāromigān, kaŋoret ikek itak.
- ⁴ Uken Isrel āmawebe kuduptagān Anutu tāŋo jukuman iwatpāj iniŋ oretta ārok tākaŋ.
- ⁵ Ba uken Isrel tāŋo intājukun āmaniye itkaŋ āmawebeniye tāŋo man epān tāk tākaŋ.
- ⁶ Unita Jerusalem komeken iranitā sākgāmān irut yāŋpāj Ekāniken ŋode yāŋapitat; Ekāni, tāŋkentāŋ yāmiŋiri āmawebe Jerusalem yotpārareta gāripi nadāk tākaŋ u tāgagān kaŋ irut!
- ⁷ Ude yāŋapiŋira Jerusalem āmawebetā kwini terak irirā watā āmaniye imaka, sākgāmān kaŋ irut.
- ⁸ Tāŋpākaŋ māhemnayeta yāŋpāj āneŋi ŋode yākgān tāŋpa; Jerusalem āmawebe sākgāmān, kwini terak it tākot!
- ⁹ Ba Ekāni Anutunin tāŋo kudupi yotta yāŋpāj ŋode yāyat; Tāgagān it tāyon.

123

Anututagān dapun ijik tākāna!

Anutu iniŋ oretoret kābeyā yāput pekta kap ŋo tek tāŋkuŋonik.

¹ * Ekāni, ijiŋpewa kunum gākā itkaŋ kaŋjiwat epān tāk tāyanken ārotak.

² * Tāŋpākaŋ Ekāni Anutunin, watā epān āma jopitā epān māhemi terak it tākaŋ, ba watā epān webetā intājukun webeni tāŋo kehāromi terak it tākaŋ, nin udegān gākagān dapun kāroŋ pen api tāŋ yāpmāŋ kune.

Ude tāŋ yāpmāŋ kuŋtākāna, eruk butewaki api nadāŋ nimen.

- ³ Unita Ekāni, butewaki bārāneŋ nadāŋ nimisi. Imata, āma wakitā waki tāŋ nimik tākaŋ unita gaŋani nadākamāŋ.
- ⁴ Ba tuŋum āmatā yāŋārok bumta niwet yāpmāŋ ābāŋirā āneŋi udegān nadākta nāmo nikaŋ.
Ba āma gup yāpmāŋ ārokārok tāŋpanitā komi epān nimiŋpāj sāra niwet yāpmāŋ ābāŋirā gaŋani nadākamāŋ.
Unita Ekāni, butewaki nadāŋ nimiŋpāj tāŋkentāŋ nimisi.

124

Anutu uwā āmawebeniye tāŋo tāŋkentāk

Anutu iniŋ oretoret kābeyā yāput pekta kap ŋo tek tāŋkuŋonik.

¹ Ekānitā nāmo tāŋkentāŋ nimiŋkuk yāwānā jide tānam? Isrel āmawebe, in yāŋyabāk ŋonikta kowata yāwut!

- ²⁻³ Bian āmatā kokwawak nadāŋ nimiŋpāj ninkāt āmik tāŋkuŋ. Tāŋkuŋopāj Ekānitā nāmo tāŋkentāŋ nimiŋkuk yāwānā iwantā kudup nidāpām.

* 121:3: Sam 41:2, 66:9, 127:1 * 121:5-6: Ais 49:10; Rev 7:16 * 121:7: Sam 91:10-12 * 121:8: Sam 113:2, 115:18 * 122:1: Ais 2:3; Sek 8:21 * 123:1: Sam 121:1 * 123:2: Sam 25:15; Mal 1:6

4⁵ Umetä tokätpäj nidäpmaḡpäj yejämäk täkaḡ ude tänaḡipäj nämo täḡkuk!

6 Unita nin Ekänita bänep täga nadäḡpäj iniḡoret täkana! Täḡpakaḡ iwan yabäj äwaräkuk täḡjirän nämo nidäpuḡ.

7 Ämatä buḡep täḡpakaḡ barak yepmäḡiräkaḡ ehutpäj buḡep däreämutpeḡ kuk täkaḡ nin udegän täḡkumäj. Buḡep uwä däḡḡeḡkuk. Täḡpakaḡ ninä apiḡo buḡep terak nämo itkamäj.

8 Ekäni, kunum kenta kome pewän ahäḡkuḡo uniktä ini-tägän täḡkentäj nimik täyak!

125

Anututä ämawebeniye äyuḡ täḡ yämik täyak

Anutu iniḡ oretoret käbeyä yäput pekta kap ḡo tek täḡkuḡonik.

1 Ämawebe Ekäni terakgän yeḡgämä pek täkaḡ uwä Saion pomtä kehäromi-inik it täyak ude bumik it täkaḡ.

Bäräpi mebäri mebäri ahäḡjirä kwaiḡpäj täga nämo tokät maneḡ.

2 * Täḡpakaḡ pomtä Jerusalem yotpäre it gwäḡikaḡ ude, Ekänitä ämawebeniyeä tärek-täreki nämo ude yewa täḡpäj täḡkentäj yämik täyak.

3 Näk ḡode nadätat; Waki täḡpanitä siwoḡi ämawebe täḡo komeken watä wari nämo api itneḡ. Ude tänayäj täḡo uwä kämiwä siwoḡi ämawebe ini imaka, käderi waki iwatpäj waki täneḡ.

4 Unita Ekäni, äma täga, gäḡḡo man buramik täk täkaḡ unita säḡgämän täḡ yämisi.

5 Täḡpakaḡ waki täḡpanita kowata komi yämiḡpäjä äma ätu gäḡḡo äbot täḡpanipäj gabä-kätäḡpäj mäde ut gamik täkaḡ u imaka, kowata komi yämisi.

Eruk, Isrel ämawebe säḡgämän kaḡ irut!

126

Isrel ämawebetä Anututä täḡkentäj yämikta gera yäḡkuḡ

Anutu iniḡ oretoret käbeyä yäput pekta kap ḡo tek täḡkuḡonik.

1 * Ekänitä komi epänken nanikpäj yäḡnikḡat yäpmäj Jerusalem yotpäreken äneḡi äbäḡjirän ayäbu täkamäj yäj nadäḡkumäj.

2 Äneḡi abäḡkaḡ gäripi nadäḡpäj mägayäk oretoret kap teḡkumäj. Täḡjitna ämawebe Anututa nämo nadäj imanitä nibäḡpäj yäḡkuḡ; Ekäninitä Isrel ämawebeta täḡkentäk taḡi täḡ yämikta yäj yäḡkuḡ.

3 Bureni, Ekäni uwä täḡkentäk pähap täḡ nimiḡkuko unita bänep täga nadäj imiḡkumäj.

4 Unita Ekäni, gäkä bian ude täḡ nimiḡkuno udegän komeninken äneḡi kaḡ yäḡnikḡat yäpmäj ku!

Ude täḡpayäj täyan uwä ḡode bumik; Kome kawukiken ume kubat kawuk tak-inik täḡpanipäj yäḡpewi iwän taḡjirän kubat kawuk täwani u ume äneḡi äpäk täkaḡ ude bumik.

5 * Unita nadäkamäj; Äma kubätä apiḡo konäm butewaki terak ketem yeri piweko upäḡkaḡ oretoret terak ketem bureni ahäḡjirän pugerek.

6 Bureni, webe kubätä nadäwätäk terak yänat täḡpeko upäḡkaḡ bureni ahäḡjirän kap teḡpäj oretoret terak ketem uwä eḡiken yäpmäj äbek.

127

Imaka u ba u tänayäj yäḡpäjä Anutu täḡo kehäromini ba nadäk-nadäki terakgän täne

Anutu iniḡ oretoret käbeyä yäput pekta kap ḡo tek täḡkuḡonik.

1 * Äma kubätä eḡi kubä täḡpayäj nadäḡpäjä Ekänita nämo nadäḡpäj täḡpayäj täko uwä täḡpän Anutu iḡamiken jopi api täḡpek.

Ba udegän, ämatä Ekäni täḡo nadäk-nadäki terak äboriyeta watä nämo itnayäj täḡo uwä äma unitäḡo watä epän u jopigän api täḡpek.

2 Ba udegän, gäk kome ket nämo yäḡeḡjirän akumaḡ päḡku epän täḡ dämiḡ yäpmäj kuḡjiri kome bipek.

* 125:2: Sam 121:8; Sek 2:5 * 126:1: Apos 12:9 * 126:5: Jer 31:9 * 127:1: Sam 121:4, 107:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11

Ude tǎŋpayǎŋ tǎno upǎŋkaŋ Ekǎni nǎmo nadǎŋ imiŋkaŋ jop tǎŋpayǎŋ tǎno uwǎ epǎn u Anutu inǎmiken jopi api tǎŋpek.
Unita nadǎkaŋ? Ekǎnitǎ ini ǎmawebeniye bureni uwǎ yabǎŋ yǎwatpǎŋ imaka imaka tǎŋkentǎŋ yǎmiŋirǎn bipani sǎkgǎmǎn pat tǎkaŋ.

- ³Tǎŋpǎkaŋ nanak bǎyak tǎkaŋ uwǎ Ekǎni tǎŋo iron. Ba nanakjiye uwǎ Anutu tǎŋo kon pǎhap.
⁴E, ǎma gubanji itkaŋ nanakiye mǎyap bǎyak tǎkaŋ uwǎ ǎma unitǎŋo kehǎromi. Ironironji uwǎ tǎgaŋpǎŋ watǎ sǎkgǎmǎn api it imineŋ.
⁵Bureni, ǎma udewani uwǎ oretoret pǎhap terak it tǎkaŋ. Tǎŋpǎkaŋ iwaniyetǎ man epǎnken yepmanjirǎ kehǎrom tanpǎŋ tǎga yǎrepmiŋneŋ.

128

Irit kuŋat-kuŋat sǎkgǎmǎn unitǎŋo mebǎri

Anutu iniŋ oretoret kǎbeyǎ yǎput pekta kap ŋo tek tǎŋkuŋonik.

- ¹ǎmawebe Ekǎni tǎŋo man buramiŋpǎŋ nadǎkinik tǎŋpeŋ kuŋat tǎkaŋ ǎma udewani uwǎ Ekǎni tǎŋo oretoret terak it tǎkaŋ.
²Gǎk ǎma udewanitǎ epǎn tǎŋjiri bureni ahǎŋ gaminayǎŋ tǎkaŋ uwǎ iritka sǎkgǎmǎn api meham tǎwek.
³Yen tǎgatǎ mujipi bumta pewǎn wǎdǎk tǎkaŋ ude webekata nanak mǎyap api bǎyaŋ gamek. Ba nanakayetǎ gewet gukŋitǎ it gwǎjik tǎkaŋ ude api tǎneŋ.
⁴Bureni-inik, ǎma Ekǎni tǎŋo mani buraminayǎŋ tǎŋo uwǎ irit kuŋat-kuŋariken imaka tǎgatǎga udewani api ahǎŋ yǎmineŋ.
⁵Eruk, Ekǎni Saion pom terak it tǎyak unitǎ iron tǎŋ tamiton. Ude tǎŋjirǎn komejin Jerusalem uwǎ sǎkgǎmǎn kaŋ it yǎpmǎŋ ǎrowǎn.
⁶Ba in kadǎni kǎronji sǎkgǎmǎn itkaŋ orajiye ahǎŋjirǎ kaŋ yabǎwut. Unita Isrel ǎmawebe inǎ bǎnep kwini terakgǎn kaŋ it yǎpmǎŋ ǎrowut.

129

Isrel ǎmawebetǎ Ekǎnitǎ iwaniye tǎŋpǎwakta yǎŋapiŋkuŋ

Anutu iniŋ oretoret kǎbeyǎ yǎput pekta kap ŋo tek tǎŋkuŋonik.

- ¹Isrel, gǎk ǎbot yǎput peŋpǎŋ ahǎŋkunken iwankayetǎ komi gamiŋ yǎpmǎŋ ǎbuŋo unitǎŋo manbiŋam ŋode yǎjahǎ;
²ǎBot tǎpuri ude it yǎpmǎŋ ǎbǎnjira iwanayetǎ komi epǎn jop nadǎŋ namiŋkuŋ. Upǎŋkaŋ nǎmo nǎrepmiŋkuŋ!
³U pǎrip-pǎripta mǎdenaken nutpǎŋ nepmanpǎ gupna terak bǎrǎm bǎrǎm bumta patkuŋ.
⁴Ude tǎŋ namiŋkuŋo upǎŋkaŋ Ekǎni siwonji tǎktǎk kǎdet mǎhemi unitǎ komi epǎn uken nanik nǎmagutkuk.
⁵Unita Saion kometa kokwawak nadǎk tǎkaŋ uwǎ Ekǎnitǎ kaŋ dǎpmǎŋ yǎwat kirewǎn!
⁶U muyeŋ kome kawukiken ahǎŋkaŋ kawuk tanpǎŋ paot tǎkaŋ ude kaŋ ǎworewut.
⁷U epǎni nǎmo, jiraŋ ude. Unita ini kubǎkubǎ jop kaŋ parawut.
⁸Tǎŋjirǎ ǎmatǎ yǎrepmiŋ kuŋ ǎbǎk tǎŋkaŋ yabǎŋpǎŋ kubǎtǎ ŋode nǎmo api yǎwek; Ekǎni wǎpi terak kwikinik irirǎ Ekǎnitǎ iron tǎŋ tamiton yǎŋ nǎmo api yǎwetneŋ. Nǎmoinik!

130

ǎma kubǎtǎ Anutu butewaki nadǎŋ nami yǎŋpǎŋ yǎŋapik man ŋo yǎŋkuk

Anutu iniŋ oretoret kǎbeyǎ yǎput pekta kap ŋo tek tǎŋkuŋonik.

- ¹* Ekǎni, nǎk bǎrǎpi pǎhap nadǎŋpǎŋ tǎŋkentǎkta gǎkken gera yǎyat.
²O Ekǎni, gera yǎjira nadǎŋ namiŋpǎŋ tǎŋkentǎŋ namisi.
³* Ekǎni, gǎk mominin terak nidǎpmǎk tǎŋpi yǎwǎnǎ netǎ itek? Nin kudup paotnam.
⁴* Upǎŋkaŋ, gǎk mominin peŋ nimik tǎyan unita gǎkŋa gǎmotka-kengǎn kaŋ it tǎna.
⁵* Nǎk Ekǎnitǎ tǎŋkentǎŋ namǎn yǎŋpǎŋ kwikinik it tǎyat. Nǎk unitǎŋo mantagǎn nadǎkinik tǎyat. Unitǎgǎn bǎnepna tǎŋkentǎŋ namik tǎyak.

* **130:1:** Kra 3:55; Jna 2:2 * **130:3:** Sam 143:2; Rom 3:20, 3:23-24 * **130:4:** Jer 33:8-9 * **130:5:** Sam 33:20, 40:1; Ais 8:17, 30:18

- 6 * Äma epän kubä tänpa yänpän kome bäräñeñ yäñewi tänpayän nadäk täkañ ude, näk Anutu bäräñeñ abä täñkentän namän yänpän itsämän itat.
- 7 Unita Isrel ämawebe, nadäk-nadäknin Anutu-kengän kañ pena. Ekäni u iron tärek-täreki nämo täñ nimik täyak ba waki keriken nanik nimagutta pidämtak täyak.
- 8 * Tänpäkañ mominin terak kumäk-kumäkta biñam tänañpän Anututä ämawebeniye nintäño mominin kudup peñ moreñpän api nimagurek.

131

Ekäni terakgän yengämina pewäpän it täkäna

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

- 1 O Ekäni, näk gup yäpmän ärokärok nämo täk täyat. Ba näkjata nadäjira ärowani nämo täk täyak.
- Nadäk-nadäkna ärowani nitek itta ba imaka näkä täga nämo nadäwa tärenañi unita nadäwätäk wakiinik nämo täk täyat.
- 2 Ude nämo. Imaka jide pat namitak unita täga nadätat. Nanak pakitä miñiye bakani terak nadäwätäkkät nämo, gup gapun gapun pat täkañ ude, bänepnaken ude nadätat.
- 3 Unita Isrel ämawebe, tärek-täreki nämo Ekäni terakgän yengämä pewäpän it täkot!

132

Saion pom täño yänpapik man kap

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

- 1 Ekäni, Devittä gäka yänpän komi epän gänañ itkuko unita nämo guñ täwen.
- 2 Täñkañ Isrel täño Anutu kehäromi gäka täñ gamikta yäñkehäromtak man yäñkuko u imaka, juku piwen.
- 3-5 Devit uwä yäñkehärom tänpän ñode yäñkuk; Näk enjiken ba dämpmon patpatken bäräñeñ nämo api kwet. Nämo, Ekäni, Isrel täño Anutu kehäromi unitä itta kome täñ-kerutpän penkañ uyaku enjiken päñku orek itpäñ dämpmon täga api päret.
- 6 * * Eruk, Betlehem yotpärareken itkañ topmäk-topmäk täño kudupi gäpe u itak yän manbiñam nadäñkumän. Nadäñkañ päñku Ja komeken bureni kañ-ahäñkumän.
- 7 Kañ-ahäñpänä yäñkumän; Ekäni täño enjiken kuñpän ini irani gämoriken gwäjij-äpmon imina!
- 8 Eruk Ekäni, kudupi yotka ñoken tärek-täreki nämo itta äbi! Tänpän topmäk-topmäk täño gäpe, kehäromika täño wärani, ukät bok kañ äbi!
- 9 Äbähiri bä mop ämakayetä kudän siwonjgän kañ täk täñput. Ude täñjirä ämawebekayetä oretoret gera kañ yäk täñput.
- 10 Ekäni, gäk intäjukun äma itta iwoyäwani Devit u imaka kubä täñ imikta yäñkehäromtak man yäñkun. Unita epän ämaka u mäde nämo ut imen.
- 11 * Yän-kehäromtak man iwetkuno u bureni-inik api täñ gamet yän yäñkun. Gäk ñode iwetkun; Gäkño yeriken nanik kubä gäkä kumähiri mädekaken intäjukun äma itkañ kañiwat epän täkta api iwoyäwet.
- 12 Tänpäkañ yerikaye unitä topmäk-topmäk kubägän inkät täñkuro u mäde nämo ut imiñpän бага man yämayän täyat u buramiñpän yäpmän kuñatnayän täño uwä, unitäño yeritä yeri intäjukun äma itta ude api ahän yäpmän kuk täneñ.
- 13 Nadäkañ? Ekänitä Saion yotpärare inita biñam iwoyänpän ñode yäñkuk;
- 14 Yotpärare ñowä näkä tärek-täreki nämo itkañ kañiwat epän täkta gäripi nadätat.
- 15 Saion yotpärare ñoken itkañ unitäño ämawebeniye täñ-bumbum terak api yepmän towiwet. Tänpän äma jäwäri bä mopiken it täkañ u imaka, ketem yepmän towiñira nañpä tokñewäpän oretoret api täk täneñ.
- 16 Ude täñkañ bä mop ämaniye täño epäni täñ-mehamtañ yämiñjira ämawebeniye tä kañpäñ nadäñkañ kap teñpän oretoret gera mämä api täneñ.
- 17 * Tänpäkañ kome ñoken Devit täño orani kubä intäjukun äma ärowani-inik ude api pewa ahäwek. Äma uwä näkña iwoyäwani. Kañiwat epän tänpayän täyak u täñpewa tärek-täreki nämo pen inide api täñ yäpmän ärowek.

* 130:6: Sam 63:6, 119:147 * 130:8: Mat 1:21; Tai 2:14 * 132:6: 1Sml 7:1-2; 1Sto 13:5 * 132:6: 2Sto 6:41-42
* 132:11: 2Sml 7:12-16; 1Sto 17:11-14; Sam 89:4-5; Apos 2:30 * 132:17: 1Kin 11:36

18 Tāṅkaṅ iwaniye tāṅpewa māyāk taṅi nadāṅjirā upāṅkaṅ kaṅiwat epān tāṅpayāṅ tāyak uwā wawakī nāmo, sākgāmān api it yāpmāṅ ārowek.

133

Bānep kubāgān irit kādet u imaka sākgāmān

Anutu inij oretoret kābeyā yāput pekta kap ṅo tek tāṅkuṅonik.

- 1* Anutu tāṅo āmawebeniye bānep kubāgān terak it tākaṅ uwā imaka sākgāmān, gāripi nikek kubā.
 2 Bānep kubāgān irit kādet u orip gakṅi sākgāmān Anutu tāṅo bāmop āma Aron tāṅo gwākiken piṅ ibarirā injami dapunken yāwat imin āpāmaṅ kotākiken āpuṅo udewani.
 3 Ba uwā guk nāburum Hemon pom terak sākgāmān mak tākaṅ u Saion pom terak māneṅo ude.
 U imata, Saion pom uken Ekānitā irit paot-paori nāmo tāṅo ironi nimikta yāṅkehārom tāṅkuko unita.

134

Anutu wāpi biṅam inijoret tākāna

Anutu inij oretoret kābeyā yāput pekta kap ṅo tek tāṅkuṅonik.

- 1 Ekāni tāṅo epān watā āmawebeniye in kudup ābut! Ābāṅpāṅ Ekāni u inij orerut!
 Bureni, biṅani Ekāni tāṅo kudupi yotken epān tāk tākaṅ in udegān kaṅ tāk tāṅput.
 2 Kudupi yot gānaṅ ketjin kewatpāṅ yāṅapik man yāṅpāṅ Ekāni inij orerut!
 3 Ude tāṅjirā Ekāni kunum kenta kome pewān ahāwani unita Saion pom terak itkaṅ iron tāṅ tamiton!

135

Anutu inijoret kap tewani

1 Ekāni wāpi inij orerut!

- Ekāni tāṅo epān āmaniye, in wāpi biṅam yāpmāṅ akuwut!
 2-3 Tāṅpākaṅ āmawebe Ekāni tāṅo kudupi yot unita watā it tākaṅ, in wāpi biṅam yāṅpāṅ inij orerut.
 Imata, Ekāni uwā kādet tāgatāga niwonārek tāyak ba tāktāki unita kap terak wāpi inij orerut!
 4 Bureni-inik! Ekānitā Jekop tāṅo āboriye, Isrel āmawebe ābot nin, inita biṅam iwoyāṅpāṅ nipmaṅkuk.
 5 Unita nāk nadātāt; Ekāninin uwā ārowani pāhap, imaka imaka kome āmawebetā yāniṅ oret tākaṅ ba unita umuntak tākaṅ u kudup yārepmiṅ moretak.
 6 Ekānitā ini imaka kubā kunum gānaṅ ba kome terak, gwāgu gānaṅ ba gwāgu mebāriken ban umu tāṅpayāṅ nadāṅpāṅjā u bureni tāk tāyak.
 7 Ba nadāṅjirān gubam gwāgātpāṅ yāpā kwiniṅirān mānit pāhap u gānaṅ naniktā ābāk tāyak.
 8* Tāṅpākaṅ Isip komeken āma ba tom nanaki āmani intājukun nanik kudup dāpmāṅ moreṅkuk.
 9* Tāṅpāṅ Isip kome unitāṅo intājukun āma ukāt epān āmaniyeta komi yāmikta Ekānitā kudān kudupi mebāri mebāri pewān ahāṅkuṅ.
 10 Eruk ude tāṅkaṅ āmawebe komeṅi komeṅi tāṅo intājukun āma u kumāṅ-kumāṅ dāpmāṅpāṅ āmawebeniye tāṅo kehāromini yāpmāṅ āpuk.
 11* Amo kome tāṅo intājukun āma wāpi Sihon u ba Basan kome tāṅo intājukun āma wāpi Oki u imaka kumāṅ-kumāṅ dāpuk.
 Tāṅpāṅ udegān Kenan kome tāṅo intājukun āmaniye kudup dāpmāṅ moreṅkuk.
 12 Tāṅkaṅ intājukun āma unitāṅo kome yāpmāṅ daniṅpāṅ Isrel āmawebeniye yāniṅ kireṅkuk.
 13 Unita Ekāni, wāpka biṅamā pen api it yāpmāṅ ārowek. Āroṅjirān āmawebe māden ahāṅ yāpmāṅ kunayāṅ tākaṅ u gākagān pen api nadāneṅ.
 14 Ude tāṅjirā Ekāni gākā āmawebekayeta butewakī nadāṅ yāmiṅpāṅ watā sākgāmān api it yāmen.

- 15 * Tǎŋpǎkaŋ in ket nadāwut; Anutu kome kukŋi kāda naniktā yāniŋ oret tākaŋ uwā anutu jopigān, āma keritā siliwa ba gorāpāŋ tǎŋpani.
 16 Uwā meni nitek upǎŋkaŋ man tāga nāmo yāneŋ. Ba dapuri nitek upǎŋkaŋ imaka imaka tāga nāmo yabāneŋ.
 17 Ba jukuni nitek upǎŋkaŋ man tāga nāmo nadāneŋ. Ba tāmanitā mānit tāga nāmo yāpneŋ.
 18 Tǎŋpǎkaŋ āma yāwik udewani yāniŋ oret tākaŋ uwā ini yāwik udegān kaŋ āworewut!
 19 Eruk, Isrel tāŋo oraniye in Ekāni wāpi punin unu pewut! Ba Anutu tāŋo bāmop āma in imaka, wāpi inin orerut.
 20 Ba kudupi yot tāŋo epān āma, in udegān, Ekāni wāpi yāpmāŋ akuwut! Tǎŋpǎkaŋ āmawebe Anutu bureni ininoret tākaŋ, in kuduptagān Ekāni wāpi biŋam yāpmāŋ akuwut!
 21 Tǎŋrā Jerusalem āmawebe, Ekānitā ini irit bāgupken, Saion pom terak āronpāŋ inin orerut. Imata, Anutu uwā ārowani-inik.

Unita āneŋi yāwa, Ekāni wāpi inin orerut!

136

Anututa bāneŋp tāga kap tewani

- 1 * Ekāni u tǎŋkentāk sākgāmān tǎŋ nimik tāyak unita bāneŋp tāga pāhap nadāŋ imina!
 Imata, unitāŋo ironi u tārek-tāreki nāmo patkukotā pātak, api pat yāpmāŋ ārowek.
 2 Anutu intǎjukun-inik itak unita bāneŋp tāga nadāŋ imina!
 3 Ekāni ārowani intǎjukun-inik itak u inin oretna!
 4 U kubā-tāgān kudān kudupi ini pārik kubā pewān ahāk tākaŋ.
 5 * U iniken nadāk-nadāk terak kunum pewān ahāŋkuŋ.
 6 * Tǎŋkaŋ komewā ume taŋi pāhap u bāmopiken tǎŋpāŋ peŋkuk.
 7 * Ude tǎŋkaŋ edap dapuri kenta komepak tǎŋpāŋ yepmaŋkuk.
 8 Edap dapuriwā kepmata watāni itta teŋkuk.
 9 Tǎŋ, komepak kenta gukā bipanita watā itta yepmaŋkuk.
 10 * Ekāni unitā Isip nanik tāŋo nanak āmani intǎjukun ahāwani u dāpmāŋ moreŋkuk.
 11 * Tǎŋkaŋ Isrel ābot Isip nanik yāŋ-yākŋat yāpmāŋ āpāmaŋ kuŋkuk.
 12 Iniken kehāromi terak keritā ude uwā tǎŋkuk.
 13 * Tǎŋkaŋ Gwāgu Gāmāni bāmopgān dāpmāŋ tākŋeŋkuk.
 14 Ude tǎŋkaŋ āmawebeniye bāmop ugān yāmagut yāpmāŋ kuŋpāŋ sākgāmān yepmaŋkuk.
 15 Tǎŋpǎkaŋ Isip nanik tāŋo intǎjukun āma ba komi āmaniye u tǎŋpewān ume gānaŋ āpmoŋ moreŋkuŋ.
 16 * Tǎŋkaŋ āmawebeniye kome kawukiken yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋkuk.
 17 U kome ātu tāŋo intǎjukun āma kehāromi kehāromi dāpmāŋ moreŋkuk.
 18 Bureni, u intǎjukun āmaniye wāpi biŋam ikek dāpmākgān tǎŋkuk.

Unitāŋo ironi u tārek-tāreki nāmo.

* 135:15: Sam 115:4-8; Rev 9:20 * 136:1: 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 118:1; Jer 33:11
 * 136:5: Stt 1:1 * 136:6: Stt 1:2 * 136:7: Stt 1:16 * 136:10: Kis 12:29 * 136:11: Kis 12:51 * 136:13: Kis 14:21-29 * 136:16: Kis 13:18, 15:22

- 19* Amo nanik tãjo intãjukun äma wãpi Sihon u kumãñ-kumãñ utkuk.
Unitãño ironi u tärek-täreki nämo.
- 20* Ba Basan nanik tãjo intãjukun äma wãpi Oki u kumãñ-kumãñ utkuk.
Unitãño ironi u tärek-täreki nämo.
- 21 Ude tãñkanj komeni kujat u ämawebeniyeta yãniñ kireñkuk.
Unitãño ironi u tärek-täreki nämo.
- 22 Kome u Isrel ämawebe, epãn ämaniye unita yãmiñkuk.
Unitãño ironi u tärek-täreki nämo.
- 23 Tãñpãkanj iwantã ämikken nirepmirirã nibãñ äwarãkuk nämo tãñkuk.
Unitãño ironi u tärek-täreki nämo.
- 24 Nãmo, u iwan keru terak nanik nimagutkuk.
Unitãño ironi u tärek-täreki nämo.
- 25 Ekãni uwã imaka irit ikek päke u kudupta ketem yepmãñ towik täyak.
Unitãño ironi u tärek-täreki nämo.
- 26 Unita Kunum tãño Anutu unita bãnep tãga man iwet tãkãna!
Imata, unitãño ironi u tärek-täreki nämo patkukonitã pãtak, api pat yãpmãñ ärowek.

137

Isrel naniktã äma tãjo komeken itkanj butewaki kap tenjukuj

- 1* Babilon ume pomiken mañitkanj komenin kujat Saionta juku piñpãñ konãm bumta kot tãñkumãñonik.
- 2 Pãya ume pomiken itkuño u terak wagãmnin wabiñkanj äneñi nämo utkumãñ.
- 3 Iwan niñmãñitpãñ komeniken yãñnikñat yãpmãñ kuñkuño unitã kap gãripi nitek tenjirã oretoret nadãna yãñ niwet tãñkuñ. Saion kome tãjo kap kubã tenj nimut yãñ niwet tãñkuñ.
- 4 Upãñkanj jide? Ban kome kubãken itkanj Ekãni tãjo kap kubã tãga tene? Nãmoinik!
- 5 O komenin Jerusalem, gãka juku pikamãñ. Gãka guñ tãnero uwã ketnin gapun tawãpãñ wagãm wari nämo api utne!
- 6 Ba gãka nadãñitna gãripi pãhap nämo tãñpeko uwã kotãknin wawãkanj kap wari nämo yãñpãñ tene!
- 7 Unita Ekãni, Idom naniktã Babilon äma tãñken tãñpãñ pãñku Jerusalem tãñpã wañkuño unita nämo guñ tãwen. Iwaniye unitã ñode yãñkuñ; Yotpãrare ño dãpmãñ äreyãñ tãna kut! Tãñitna mobã kubãtã kubã terak itneñtawã!
- 8* Eruk Babilon nanik, in umuntãkot! In api wañ moreneñ. Burenin, äma kowata tamayãñ täyak uwã äma tãga, Ekãni tãjo oretoret terak api kuñarek.
- 9 Äma unitã intãño nanak paki yãpmãñpãñ mobã terak kanj dãpmãñtarãk tawãn!

138

Anutu tãjo ironita kap tewani

- 1 Ekãni, gãk ganiñ oretta bãnepna kehãromi-inik peyat. Tãñpãñ urak kome terak nanik u iñamiken gãk ganiñoret kap api tek tãñpet.
- 2 Tãñkanj kudupi yotka itak kãda iñamna dapun ukãda ijiñkanj api oranj gamet.
Ekãni, gãk nãka nadãñ namik täyan unita, ba iron tãñ namik täyan unita bãnep tãga man api gãweret.
Gãk wãpka biñam ba mankatã intãjukun-inik it täyak.
- 3 Tãñpãkanj kadãni kubã nãkã yãñapik man yãñkuro u nadãñ namiñkun. Tãñpãñ gãkñaken kehãromika namiñpãñ bãnepna tãñ-kehãromtanj namiñkun.
- 4 Ekãni, kome tãjo intãjukun äma kuduaptagãn gãkño manbiñam nadãñ moreñkuñ. Nadãñ moreñkuño unita wãpka biñam kanj yãpmãñ akuwut!
- 5 Gãkño tãktãkka ba epmãget penyãñek pãhap unita kap tenj gamik tãkot.
- 6* Ekãni gãk intãjukun ärowani it täyan unita ämawebe inita nadãwã äpani tãk tãkanj uwã yabãñ yãwat täyan.
Upãñkanj ämawebe inita nadãwã ärowani tãk tãkanj unita mãde ut yãmik täyan.

* 136:19: Nam 21:21-30

* 136:20: Nam 21:31-35

* 137:1: Neh 1:4

* 137:8: Rev 18:6

* 138:6: Ais

- 7 * O Ekäni, bäräpi mebäri mebäri ahäj naminjirä watä it namik täyan. Tänpäkan iwantä kokwawak nadäj naminjirä gäkä däpmäj yawat kirenpäj kehäromika terak nämagut täyan.
- 8 Ekäni, gäk täñkentäk epän bumta täñ namik täyan. O Ekäni, ironka paot-paori nämo pätak. Unita gäkñaken ketka kudän nin nämo niipmanpen.

139

Anututä nintäjo mebärinin nadäwän tärek täkan

- 1 * Ekäni, gäk näk ket-inik nabäñpäj-nadäñkan mebärina kudup nadäwi tärek täkan.
- 2 * Irit kuñat-kuñatnaken imaka imaka täk täyat u kudup nabäñpäj-nadäk täyan. Banken itkan näkjo nadäk-nadäkna kudup kanpäj nadäwi tärekan.
- 3 * Piä täk täyatken ba orek it täyatken kudup nabäñpäj-nadäk täyan.
- 4 * Man jide yawayäj nadäk täyatken gäkä jukun nabäñpäj-nadäwikan mäden yäk täyat.
- 5 Gäk intäjukun mäden it naminjan ketkatä oran namikinik täk täyan.
- 6 Yäke! Gäkä näkjo mebärina nadäwi tärek täkan u äpmonpani-inik. Unita nadäwa ärowani inipärik kubä täk täyak.
- 7 * Unita Munapikka u penpäj deken päñku käbop täga iret? Ba gabäj paot päñku käbop deken täga iret? Nämo inik!
- 8 Kunum gänañ ärowero uwä gäk u iren. Kumbanitä yotpärareken kwayäj täro uwä u imaka, iren.
- 9-10 Ba ban-inik, edap dapuritä itkan abäk täyakken ukäda kwayäj täro uwä gäk näk yäj-nämagutta u itgän täñpen.
Ba edap dapuritä äpmonpäj it täyakken ukäda päñku irayäj täro uwä gäk näk täñkentäj namikta ukäda itgän täñpen.
- 11-12 * Tänpäkan bipmäj urani iwera käbop nepmanpek, ba penyäjek iwera bipmäj urani äworenpäñ uwäktäj nameko upänkan gäkä bipmäj urani kanjiri bipmäj urani bureni nämo täk täyak.
Ba bipani uwä kanjiri kepma ude täk täyak. Unita bipani kepma uwä gäkä kanjiri kepmagan it täyak.
- 13 O Ekäni, meñ koki gänañ gupna täñjo moräki moräki kudup täñ moreñkun.
- 14 Gäk näk inide kubä käbop säkgämän-inik kubä täñpäj nepmanjuno unita ganiñ oretat. Bänepnatä bureni-inik ñode nadätat; Imaka kudup u udegän kanjkorek ikek täñpäj penkun.
- 15 * Gäk nabäjiri näk meñ koki gänañ käbop kujatna tohatna nämo tänañpäj kwikinik yäpurärätpäj tägañ itkut.
- 16 Näk nämo ahäjira gäkä jukun nabäñkun. Ba nämo ahäjira kome terak jide api irero unitäñjo kadäni u kudup intäjukun tawañ pen naminjun.
- 17 Anutu, nadäk-nadäkka mäyap. Näk jide tänpäj daniñpäj nadäwa täreneñ. Täga nämo!
- 18 Näkä u daniwero uwä mobä jirañ irepmitneñ, unita täga nämo daniwa täreneñ! Tänpäkan däpmon terak nanik akuñpäj gäkkät bok pen it takamäk.
- 19 Yäke! Anutu, gäk äma waki täñpani däpmäj yäj nadätat! Täñjiri ämata komi jop nadäj yämik täkan u nabä-kätäwut!
- 20 Äma udewani gäka man waki yäk täkan. Ba wäpka ganiñ wärät täkan.
- 21 O Ekäni, äma gäka kokwawak nadäj gamik täkan unita näk udegän kokwawak nadäj yämik täyat.
Ba äma penawäk täñ gamik täkan unita taräki pähap nadäk täyat.
- 22 Bänep nadäk-nadäkna ba gupna kuduptä äma udewanita ganjani pähap nadäk täyat. U yabäjira iwanaye bureni ude täk täkan.
- 23 * O Anutu, bänep nadäk-nadäkna ket täñpäj yäpmäj daniñpäj nadä.
- 24 * Ude täñkan nadäk waki ätu näk gänañ itneñta epän täñpäj yabäj ahä. Tänpäkan irit kehäromi täñjo kädetken yäjñäkñat yäpmäj ku!

* 138:7: Sam 23:3-4 * 139:1: Sam 17:3; Jer 12:3 * 139:2: 2Kin 19:27; Mat 9:4; Jon 2:24-25 * 139:3: Sam 17:3; Jer 12:3 * 139:4: Hib 4:13 * 139:7: Jer 23:24; Jna 1:3 * 139:11-12: Jop 34:22; Dan 2:22; Hib 4:13 * 139:15: Jop 10:8-9; Sav 11:5 * 139:23: Jop 31:6; Sam 26:2 * 139:24: Sam 5:8, 143:10

140

Devittä Anututä watäni säkgämän it imikta yäñapin̄kuk

- 1 O Ekäni, äma waki ba äma komi komitā nutneñta itkentāñ namisi.
 2 Äma udewani waki täkta däpmona nämo yek täkañ. Ba yäñawät-awät kädet pewä ahäkta gäripigän täk täkañ.
 3 * Meni jinom u pärañi-inik, gämok komi täño meni bumik. Man yäkyäki u komigämän, gämok äma däpani udewani bumik.
 4 Unita Ekäni, äma wakitā nepmäñitneñta watä it namik täyi. Äma u näk täñpawakta nadäk tawañ pek täkañ unita itpipin̄ñ namisi.
 5 Äma uwä inita nadäwä ärowani täñpöpäñ kädetnaken näka buñep täk täkañ.
 6 Täñpäkañ Ekäni ñode iwet täyat; Näkño Anutu uwä gäk kubägän. Unita Ekäni, täñkentäkta butewaki gera täyat ño nadäñ namisi.
 7 Yawe Ekänina, itkentäkna bureni, gäkä ämikken watä kehäromi it namiñkun.
 8 Unita Yawe, apiño äma waki u nämo nadäñ yämen. Yabäñ äwaräkuk täñjiri täñpawaki unitäño bureni nämo kañ-ahäneñ.
 9 Ba yabäñ äwaräkuk täñjiri iwanayetä ämikken närepmitpäñ kehäromina yäpmäñ äpneñtawä. Nämo, täñpewi täñpawaki näka täk täkañ u äyäjutpäñ ini terak kañ ärowän.
 10 Täñkañ kädäp gäyek komigämän äma uterakgän kañ mañpän! Täñpäñ ureñ täñpä awañ käreñji gänañ, äneñji nämo abäkta, kañ äpmonput.
 11 Ba äma jop manman terak äma manken yepmak täkañ unitä imaka bureni kubä kañ-ahäneñtawä. Nämo, täñpawaktä äma komi komi uterak äronpäñ kañ täñpän wawut!
 12 Täñpäkañ Yawe, äma jopi jäwäri itkentäñpäñ äma wakitā täñyäkñatneño ujeta watä it yämik täyan.
 13 Unita ämawebe siwonjitä dubikaken itpäñ wäpka bureni-inik api ganiñoret täneñ.

141

Devittä yäñapik man ño bipani kubä yäñkuk

- 1 O Ekäni, täñkentäkta gäkken gera täyat ño nadäñ namiñpäñ bäräneñ täñkentäñ nam.
 2 * Täñpäñ yäñapik manna ñonita nadäñjiri gupe käbäñji nitek gäkken ärowani ude täyon. Täñkañ ketna kewatat ñonita nadäñjiri gäk ganiñ oretta bipani täño ärawa säkgämän ude täyon.
 3 * Eruk Ekäni, man waki kubä yäwetta mena jinomta watä ket it namik täyi.
 4 * Ba waki täkta gäripi nadänpäñ äma waki täñpanikät bok kuñjatneta бага penkireñ namisi. Ude täñjiri udewani täño kap teñ oretoret äñnak-äñnakken bok nämo api itne.
 5 Täñpäkañ äma täga kubätä kädet siwonji näwonärektä nabäñ yäñpäñ komi namiñjirän nadäñjira täga täñpek. Upäñkañ äma waki täñpanitā naniñ orerirä täga nämo nadäñ yämet.
 Nämo, näk unitäño täktäki wakitā paorut yäñpäñ unita yäñapik man yäk täyat.
 6 Täñpäkañ kudän wakita kowatawä iwantä äma udewani täño intäjukun äma geñiken ureñ täñpä kunayäñ täkañken uken ämawebeñtä kañpäñ näka ñode api nadäneñ; Unitäño meni jinom u bureni yäñ api nadäneñ.
 7 Äma udewani kumäñjirä ämatä kädäp täpuri täpuri täkañ ude kujari awañ gägäniken ude api täñjirähutneñ.
 8 * Täñpäkañ Yawe Ekänina, nähä dapunna gäkkengän api pewa äreneñ. Iwanta käbop itta gäkken ärek täyat unita nabä-kätäñjiri nämo kumbet.
 9 Nämo, iwanayetä buñep täñ namik täkañ uterak ärowetta nepmäñit näwasi.
 10 Ude täñjiri näk gupna koreñ kuñjarira buñepi terak äma waki unitä ini täga äroneñ.

142

Äma kubätä Anututä watä it namän yäñpäñ yäñapin̄kuk

Devit mobä käwut gänañ käbop itkañ Anutuken yäñapin̄kuk.

- 1 * Näk butewaki terak Anutuken gera yäñ itat ño. Täñkentäñ namän yäñpäñ gera yäñ itat.

* 140:3: Rom 3:13 * 141:2: Rev 5:8 * 141:3: Sam 34:13; Jem 1:26, 3:8 * 141:4: Snd 23:6 * 141:8: 2Sto 20:12; Sam 25:15, 123:1-2 * 142:1: 1Sml 22:1, 24:3

2 Nāk nadāwātākna yāḡahāḡpāḡ iwet it tāyat.

3 * Jide tāḡpāḡ ḡoba ḡo tāḡpet yāḡpāḡ peḡpeḡ kwayāḡ nadāḡjira Anututā nadāwātākna yāpmāḡ āpāḡpāḡ ude kaḡ tā yāḡ kādet tāwit namik tāyak.

Wāra, wāra! Kādet kuḡat tāyatken āmatā nāk nepmāḡjitta yen kādetken pek tākaḡ.

4 * Tāḡjirā nāk dapun tāḡpāḡ tāḡkentākna kubā nāmo kaḡ-ahātat. Nākā sākgāmān itta bāḡup kubā nāmoinik itak.

Ude irira āma kubātā butewaki nāmo nadāḡ namitak.

5 Tāḡpākaḡ Ekāni, gākken tāḡkentākta gera ḡode yāyat; Gāk kubā-tāgān watā it namik tāyan.

Gāripna kudup gākā terakgān peyat.

6 Unita gerana ḡo nadāḡpāḡ tāḡkentāḡ nami. Nāk kehāromina nāmo. Āma nāwat kirekaḡ u kehāromina kudup yāpmāḡ āpnayāḡ tākaḡ.

7 * Nāk bārāpiken itat ḡo tāḡpidām taḡ nami. Ude tāḡ namiḡiri uyaku āmawebekayētā u kaḡpāḡ nadāḡpāḡ ābā irirā nāk iḡamiken wāpka biḡam api ganiḡ oreret.

143

Devittā kumāḡ-kumāḡ nutneḡ yāḡpāḡ Anutuken gera yāḡkuk

1 Ekāni gāk yāḡapik geranata juku peḡpāḡ nadāḡ nami. Gāk iron māhemi, āma siwoḡi-inik unita butewaki nadāḡ nam.

2 * Tāḡpākaḡ Ekāni, epān āmaka nāk, nākḡjata nadāḡjira momi āma tāyat upāḡkaḡ manken nāmo nepmaḡpen.

Nadātan, kome ḡo terak dapunkaken āma siwoḡi-inik kubā nāmo itak.

3 Ekāni, iwanayētā nāwat kireḡpāḡ nākḡo kehāromina yāpmāḡ āpāk-inik tākaḡ. Tāḡpākaḡ kome bipmāḡ uraniken nepmaḡpā āma bian kumbanītā pat tākaḡ ude pat tāyat.

4 Ude tāḡpāḡ nadāk-nadākna wakiinik tāḡpāḡ umun terak itat.

5 * Tāḡkaḡ, kadāni bian itkutken upāḡ nadātat. Imaka tāgatāga tāḡkuno ba imaka imaka pewi ahāḡkuḡo u juku piyat.

6 Tāḡpāḡ gākken yāḡapik man yāḡira mājonatā gāka gāripi pāhap nadāk tāyak, āmatā kotāki kawuk taḡjirā ume nānayāḡ nadāk tākaḡ ude.

7 Unita Ekāni, kehāromina paotak unita gāk nadāḡ nami. Nepmaḡpi kumāḡpāḡ āma kumbani nāmo āworewet!

8 * Nāk gāka nadāḡ gamikinik tāk tāyat unita tami tami ironka kādet nāwetpāḡ nāwoḡārek tāyi.

Tāḡjiri nāk gākkenḡān yāḡapik tāyat unita kādet siwoḡigān nāwoḡāreḡjiri iwat tāyiwa.

9 Ekāni, nāk gākā watā it nam yāḡ yāḡpāḡ gākken āretat unita iwan keriken itat ḡo nāmagut.

10 * Gāk nākḡo Anutu unita gākḡaken gārip iwaretta nāwetpāḡ nāwoḡārek tāyi. Ude tāḡjiri gākḡo Munapikkatā kādet bāhatgān nāmagut yāpmāḡ kukta gāripi pāhap nadātat.

11 Unita Ekāni, gākḡa yāḡkuno ude āneḡi nāmagut. Gāk Ekāni siwoḡi pāhap unita bārāpi mebāri mebāri ahāḡ naminayāḡ tākaḡ u keriken nanik kaḡ nāmagut.

12 Nāk gākḡo epān āmaka unita ironka pāhap terak iwanaye ba āma nāk tāḡpāwak tākaḡ u kudup kumāḡ-kumāḡ dāpmāḡ.

144

Oretoret ba yāḡapik man kaḡ

1 Ekāni u watā āma bureni unita iniḡoret man unitagān yāḡ imik tākāna! U āmik tākta tāḡpāḡ-nāwoḡārek tāyak unita āmik gānaḡ pidāmiḡān kuḡat tāyat.

2 U watā it namiḡpāḡ iwan iḡamiken nāk gārak it tāyak. U wakiken nanik nāmagutpāḡ āyuoḡna ude it namik tāyak. Unitāgān watā it namikta nadākinik tāḡ imik tāyat.

U guḡ ābot, ābori ābori tāḡo kehāromini yāpmāḡ āpāḡpāḡ gāmotnaken yepmak tāyak.

3 * Tāḡpāḡ Ekāni, imata gāk āma mewuni ninta nadāwi ārowani tāk tākaḡ? Imata āmawebe watā sākgāmān it nimik tāyan?

* 142:3: Sam 77:3, 140:5, 143:4 * 142:4: Jop 11:20; Sam 88:8, 88:18 * 142:7: Sam 13:6, 143:11, 146:7 * 143:2:

Rom 3:20; Gal 2:16 * 143:5: Sam 77:5, 77:10-11 * 143:8: Sam 5:8, 25:1, 46:5 * 143:10: Sam 31:14, 119:12,

139:24 * 144:3: Jop 7:17-18; Sam 8:4

- 4 Nin kuduptagän u me woŋ udegän bumik, kadäni keräpi-inik itta yäwani. Ba kome terak itnayän täkamän uwä wärani edap ägoniken ahänpän paot täkaŋ ude.
- 5 Upänkaŋ Ekäni, kunum duŋ wenpewi aŋeŋpeŋ kukŋi kukŋi kuŋjirän kaŋ äpi. Täŋkaŋ pom jop tensumuriri gupe pähap bäräŋeŋ kaŋ äbän.
- 6 Täŋpän iwankaye yäwat kireŋpewi kuŋtäŋpä kukta äŋin gwäjik täkaŋ ude täŋpewi yäpä joŋani käroŋ ude äbäton.
- 7 Ude täŋkaŋ punin unu naniktä näk nepmäŋjitta kewatpäŋ ume gwägu käroŋjiken nanik wädänpän nepmaŋsi.
Täŋpän iwan kome kubäken nanik täŋo keriken nanik nämagusi.
- 8 Äma uwä man bureni nämoinik yäk täkaŋ. Nämo, Anutu iŋamiken man bureni yäkamän yän yänkaŋ man jop manman yäk täkaŋ.
- 9 Täŋpäkaŋ Anutu, näk wagäm utpäŋ kap kodaki terak api ganiŋoret täŋpet.
- 10 U imata, gäk intäjukun ämakaye ämikken täŋmeham taŋ yämiŋjiri iwaniye yärepmiit täkaŋ.
Täŋkaŋ epän watä ämaka Devit näk iwan keriken nanik nämagut täyan.
- 11 Unita apiŋo udegän täŋ namisi. Itpipiŋ namiŋjiri iwanaye komi komitä nutneŋtawä.
Täŋpän iwan kome kubäken nanik täŋo keriken nanik nämagusi.
Äma uwä man bureni nämoinik yäk täkaŋ. Nämo, Anutu iŋamiken man bureni yäkamän yän yänkaŋ man jop manman yäk täkaŋ.
- 12 Eruk Anutu näkŋo gäriŋpa ŋode yänahäwa; Nanakniye gubaŋjiken kehäromigän, päya kehäromitä it täkaŋ ude it täkot.
Täŋpäkaŋ äpetniye siwoŋi säkgämän, intäjukun äma täŋo eŋi bek säkgämän säkgämänpän täŋpani ude it täkot.
- 13 Täŋpän ketem mebäri mebäri epäninken ahän bumbum täk täkot. Ba yawakniye yewa gänaŋ nanak bäyaŋ-wek bumta täk täkot.
- 14 Täŋpän bulimakau nanak bäyaŋ-wek täŋjirä ätu täŋgurän taŋpän nämo paotneŋ. Ba yotpärareken konäm butewaki kähän nämo ahäwek.
- 15 * Äma äbot, imaka udewani ahän yämik täkaŋ uwä, Ekäni täŋo oretoret terak kuŋat täkaŋ.
Bureni, ämawebe Anutunita Yawe yän nadän imik täkaŋ uwä oretoret bureni terak it täkaŋ.

145

Anutu iniŋ oretta kap tewani

- 1 Anutu, intäjukun ämana, gäk wäpka pen api yänahän yäpmän äroŋ iret.
- 2 Kepma kepma wäpka biŋam bänep täga terak api ganiŋoret täŋpet. Bänep täga terak pen ude api ganiŋoret yäpmän ärok täŋpet.
- 3 Ekäni uwä wäpi biŋam ikek unita wäpi biŋam pen ude iniŋoret täkäna! Wäpi biŋam ärowani pähap unita jide täŋpän mebäriŋi nadäna täreneŋ? Nämoinik! Nin täŋo nadäk-nadäknin uwä keräpigän.
- 4 Upänkaŋ meŋ nantä ironiŋiye gäkŋo täktäka yänahänpän api yäwet täneŋ. Epän pähap täŋkuno unitäŋo manbiŋam api yäwet täneŋ.
- 5 Bureni! Ämawebetä Anutu intäjukun äma kehäromi nikek ude itak yän api yänahäk täneŋ.
Täŋjirä näk imaka, gäkŋo epän täga unitagän api nadäk täŋpet.
- 6 Täŋpäkaŋ ämawebetä kehäromika terak epän täk täyan unitäŋo manbiŋam api yäneŋ. Ude täŋjirä näkŋawä wäpka biŋam pähap u api yänahäwet.
- 7 Unita gäkä kudän tägagämän, ba iron täk täyan unita kap terak api ganiŋ oretne.
- 8 * Kap ŋode api tene; Ekäni uwä ninta nadäkinik täŋ nimiŋpän iron täŋ nimik täyak. Täŋkaŋ butewaki nadän nimiŋpän kokwawak bäräŋek nämo nadäk täyak.
- 9 Ekäni uwä ämawebe kuduptagän säkgämän täŋ yämik täyak. Imaka kudup pewän ahänkuŋo unita nadäkinik täk täyak. Kap ude api tene.
- 10 Ekäni, ämawebekaye nin kap u teŋitna imaka imaka kudup peŋkuno unitä nadänpän wäpka biŋam api yäpmän akuk täneŋ. Täŋpäkaŋ ämawebekayetä bänep täga man api gäwet täne.

* 144:15: Sam 33:12 * 145:8: Nam 14:18; Sam 103:8

- 11 Tãñpãñ kañiwat epänka biñam ikek unitãño manbiñam api yãñahãne. Ba kehãromikata udegãn api yãñahãñ yãpmãñ kune.
- 12 Ude tãñitna epän kehãromi nitek tãk tãyan unitãño manbiñam ãmawebe komeni komeni kuduptã kañ nadãwut! Kañiwat epänka tãño penyãñek epmãget ikek unita tãñguñ tãneñtawã!
- 13 Kañiwat epän tãk tãyan uwã nãmoinik api paorek. Gãk kañiwat epän ãma intãjukun tãrek-tãrekka nãmo api it yãmiñ yãpmãñ ãrowen.
Ekãni gãkño man uwã jopi nãmo. Ba tãktãkka kudup kudãri sãkgãmãn.
- 14 ãMa bãrãpi kañ-ahãk tãkañ u tãñkentãñ yãmiñit, ãma kehãromini paorani tãñ-kehãromtañ yãmiñit tãk tãyan.
- 15 Ekãni, imaka imaka irit ikek nakta yewãkañ gãkken gabãñ tareñirã ketem ini tãga nãnanji u yãmik tãyan.
- 16 Tãñpãkañ ketem imaka yãmi nañpãñ sãkgãmãn it tãkañ.
- 17 Nadãkañ? Ekãnitã imaka imaka siwonjigãn tãk tãyak. Imaka imaka penkuko u kudup ironi terakgãn yabãñ yãwat tãyak.
- 18 ãMawebe Anutuken bãnep kubãgãn penpãñ gera yãk tãkañ unita nadãñ yãmiñpãñ dubiniken it yãmik tãyak.
- 19 Ba ãmawebe orañ imik tãkañ unitã imaka kubãta yãñapik man yãñirã yãmik tãyak. Ba gera kotãki nadãñpãñ imaka umuri gãnañ nanik wãdãñ tãdotpãñ yepmak tãyak.
- 20 Tãñpãñ ãmawebe Anututa gãripi-inik nadãñ imik tãkañ unita watã sãkgãmãn it yãmik tãyak. Upãñkañ ãma wakiwaki tãñpani kudup api dãpek.
- 21 Tãñpãkañ nãk menatã Ekãni tãño biñami yãñahãk tãyiwa! Ba ãmawebe komeni komeni kuduptagãntã wãpi kudupi tãrek-tãreki nãmo u kañ yãñahãñ yãpmãñ ãrowut!

146

Anutu u ãma kehãromini nãmo tãño tãñkentãk

- 1 Anutu wãpi iniñ orerut!

Tãñpãkañ nãk imaka, bãnepna gupna, nadãk-nadãkna kuduptã Anutu wãpi biñam yãpmãñ akusiwa!

- 2 Kome terak irayãñ tãyat ude Anutuna tãño wãpi biñam kap terak api iniñoret yãpmãñ kwet.

- 3 ãMawebe, in ñode nadãwut; Kome tãño intãjukun ãmatã tãñkentãk bureni tãga nãmo tamek. Unitã komen ãma udewanita nadãkinik nãmo tãneñ.

- 4 Nadãkañ? Komen ãmatã kumãñpãñ kome ãneñi ãworek tãkañ. Kumãñpãñ imaka imaka api tãñpet yãñ yãwani u tãga nãmo tãk tãkañ.

- 5 Upãñkañ ãma kubãtã oranin Jekop tãño Anutu kwasikotpãñ kuñarayãñ tãko uwã bãnep oretoret terak irek.

ãMa udewani uwã Anututã ini tãñkentãñ yãmek.

- 6* Anutu uwã kunum kenta kome, ba gwãgu pãhap ba imaka imaka itkañ u pewãn ahãñkuñ. Ba imaka u ba u api tãñ tamet yãñ yãk tãyak u bureniñãñ tãñ nimik tãyak.

- 7 Tãñpãñ ãmawebe iwan gãmoriken it tãkañ, u ba ketemta wãyãkñek tãkañ, u ba komi epän gãnañ it tãkañ uwã Ekãnitã tãñkentãñ yãmik tãyak.

- 8 Tãñpãñ ñode imaka tãk tãyak; ãMa dapuri tumbani yãpãn tãgañpewãn ãneñi dapun ijik tãkañ. Ba ãma bãrãpi kotak tãkañ unitãño bãrãpi ketãreñ yãmik tãyak.

Bureni! Ekãni uwã iniken ãbot siwonjita gãripi-inik nadãñpãñ tãñkentãñ yãmik tãyak.

- 9 Tãñpãñ ãma komeni nãmo, webe kajat ba ironji kodãña unita butewaki nadãñ yãmiñpãñ watã sãkgãmãn it yãmik tãyak.

Upãñkañ ãma waki tãñpani unitãño kehãromini kumãn yãpmãñ ãpãk tãyak.

- 10 Bureni! Ekãni uwã intãjukun-inik pen api it yãpmãñ ãrowek! Saion ãmawebe, in ñode nadãwut; Ekãniñin uwã paot-paori nãmo api irek.

Unita Ekãni tãño wãpi biñam punin yãpmãñ akuwut!

* 146:6: Sam 115:15, 117:2; Apos 4:24, 14:15

147

Ekäni kábop nämö itak

¹ Ekäni iniñ oretna!

Anutunin kap terak iniñ oreritna bänepninken oretoret ahäk täyak, ba wäpi yäpmäj akuñitna tägak täyak.

² Nadäkañ? Ekänitä Jerusalem äneñi täñkodak tañpäñ ämawebeniye iwantä yämagut yäpmäj kwani äneñi yämagut yäpmäj abätak.

^{3*} Ämawebe nadäj bäräp terak irani u täñpidäm tañ yämiñpäñ jibi meni uwäktäj yämik täyak.

^{4*} Täñpäkañ guk päke u ini nadäj kuko udegän ahäjirä wäpi ini-ini yämiñkuk.

⁵ Bureni, Ekäninin unitäño wäpi biñam ärowani, ba kehäromini u tañi. Täñkañ nadäk-nadäki u käronji boham, nintä kañpäñ nadäna tärenañi nämö.

⁶ Uwä äma äpami jopi-inik u kehäromi yämiñpäñ täñ-mehamtañ yämik täyak. Täñkañ äma waki täño kehäromini yäyomägatpäñ kome terak yeñ täreñ täñpäñ kuk täkañ.

⁷ Unita bänep täga nadäppäj kap terak Ekäni wäpi iniñ oretna! Wagäm utpäñ Anutunin u iniñ ubiñ tena.

⁸ Imata, u gubam täñpewän ahäk täkañ. Täñpäñ kome towikta iwän yäñpewän tañjirän pom terak muyeñ mebari mebari ahäk täkañ.

⁹ Täñkañ tomta ketem yepmäj towik täyak. Ba barak nanak imaka, kähän yäjirä yepmäj towik täyak.

^{10*} Nadäkañ? Hos ba komi äma ba imaka kome täño kehäromi nikekta ämatä nadäjirä ärowani täk täkañ udewanita Ekänitä oretoret nämö täk täyak. Nämoinik!

¹¹ Ämawebe Ekäni initagän umuntañpäñ nadäj imikinik täk täkañ, ba bänep ironi terak yeñgämä pewäpäñ it täkañ unita oretoret täk täyak.

¹² Unita Jerusalem ämawebe, in Ekäni iniñ orerut. Uwä Anutuñin unita wäpi yäpmäj akuwut.

¹³ Ekäni uwä yotpärareñin täño watä kehäromi itkañ iron pähap täñ tamik täyak.

¹⁴ Ekäni uwä nadäj tamiñjirän in säkgämän, bänep kwini terak irirä Ekänitä epänjinken täñpewän ketem ahäj bumbum täk täkañ.

¹⁵ Täñpäkañ Ekäni unitägän kome pähap päke ñonitäño mähemi itak unita man yäjirän kometä mani buramik täyak.

¹⁶ Man yäjirän gubam gwägärirän iwän mänit täk täyak.

¹⁷ Peñ iwerirän kome mäniri-inik täñpäpäñ ämawebe bärom bumta täk täkañ.

¹⁸ Täñpäkañ man äneñi yäjirän kome tägañpäñ edap säkgämän ijik täyak.

¹⁹ Eruk, Ekäni unitägän Isrel ämawebe not täñ yämiñpäñ iniken kädet kuroñ yäwoñäreñpäñ бага mani yäwetpäñ yäwoñäreñkuk.

²⁰ Täñpäkañ äma äbot ätuta nämö, Isrel ämawebe intagän man käderi täwoñäreñkuk, äma ätu uwä guñ itkañ.

Unita Ekäni iniñ oretna!

148

Imaka kuduptagän Anutu wäpi biñam iniñ oretta yäwani

¹ Ekäni wäpi yäpmäj akuwut!

Kunum gänañ nanik in kuduptagän Ekäni wäpi yäpmäj akuwut.

² Añero äboriye in kuduptagän Ekäni iniñ orerut. Ba kunum gänañ nanik ämik ämaniye in imaka, Ekäni iniñ orerut!

³ Edap dapuri kenta komepak ek imaka Ekäni wäpi iniñ orerun! Ba guk tañi iñiñ-yäñek täkañ in kudup Ekäni iniñ orerut!

⁴ Kunum ban-inik unu gäk, ba ume gäk gänañ nanik, in Ekäni wäpi iniñ orerut.

⁵ Bureni! Ekänitä ini yäjirän imaka imaka u ahäjkuñotä itkañ unita u kuduptagän Ekäni wäpi iniñoret täkot.

^{6*} Ekänitä ini yäjirän käderi peñ yämiñkuko u paot-paori nämö yäwat täkañ. Käderi u täga nämö yärepmitneñ.

⁷ Eruk, kome terak nanik in kuduptagän Ekäni iniñ orerut. Ume tom tañjikat imaka imaka u gwägu mebariken ban umu itkañ in,

* 147:3: Sam 51:17; Ais 57:15, 61:1; Luk 4:18

* 147:4: Stt 15:5; Ais 40:26

* 147:10: Sam 33:16-18; Hos 1:7

* 148:6: Jop 38:33; Jer 33:20, 33:25

- ⁸ Ba yäp ä iromäj, iwänkät mim, ba mänit taŋi in kudup Ekäni täŋo man buramik täkaŋ, wäpi biŋam iniŋ orerut.
- ⁹⁻¹⁰ Pom taŋi ba täpuri, päya piwani ba bipiken nanik, tom towiwani ba ägwäri, gämok, geŋiran ba barak, in kudup Ekäni wäpi yäpmäj akuwut.
- ¹¹ Täŋpakaŋ komeni komeni täŋo intäjukun ämakät ämawebejiye, gapman ba äma wäpi nikek, in imaka, Ekäni iniŋ orerut.
- ¹² Ba ämawebe gubaŋi, ämawebe ekäni, ba ironjironi, in kuduŋtagän Ekäni wäpi biŋam yäpmäj akuwut!
- ¹³ Bureni-inik, in kudup Ekäni wäpi iniŋ orerut. Ekäni täŋo wäpi biŋamtä ämawebe täŋo wäp biŋam päke u kudup yärepmit morek täyak. Epmäget penjyänek kudänitä imaka kome kenta kunum gänaŋ itkaŋ unitäŋo yärepmit morekinik täyak!
- ¹⁴ Täŋpakaŋ Ekäni u Isrel ämawebeta gäripi nadäŋ yämiŋpäŋ kehäromi yämiŋjirän unita iniken kudupi ämawebeniye uwä Ekäni wäpi iniŋoret täkaŋ.
Ekäni wäpi yäpmäj akuwut!

149

Isrel täŋo Anutu iniŋ orerut!

- ¹ Ekäni wäpi yäpmäj akuwut!
Ämawebeniye, in käbeyä täŋpäj iniŋoret kap kodaki kubä teŋ imut!
- ² Isrel ämawebe, Anututä gatäŋpäŋ tepmaŋkuko unita bänep täga nadäŋ imut! Jerusalem yotpärareken nanik inä intäjukun ämajin Ekäni unita oretoret täŋ imut!
- ³ Täŋpakaŋ in jop nämo itneŋ. Gukut tokätpäŋ wäpi yäpmäj akukta wagäm ba gita utpäŋ iniŋoret kap teŋ imut.
- ⁴ In nadäkaŋ? Ekänitä ämawebeniye nadäŋjirän tägak täyak. Täŋpakaŋ ämawebe inita nadäwä äpani täk täkaŋ u täŋkentäŋ yämik täyak.
- ⁵ * Unita ämawebe Ekäni iniŋoret täkaŋ in bänep oretoret täk täkot. Ba patpat bägupjinken udegän oretoret kap teŋ imik täkot.
- ⁶ Täŋpakaŋ ämik täŋo tuŋum injtpäŋ gera terak wäpi biŋam yäpmäj akuwut!
- ⁷ Ude täŋpäj iwanjiye täŋo momi kowata api däpmäj täreneŋ.
- ⁸ Ba iwan täŋo ekäni ekäni ba intäjukun ämaniye yen kehäromipäŋ topmäŋpäŋ api yepmaneŋ.
- ⁹ Ude täŋjirä Anututä man bian yäŋkuko u iwanjiyeken bureni api ahäwek. Unita ämawebeniye, in Anutu iniŋ orerirä wäpi biŋam ärowani täk täyak.
Eruk, Ekäni wäpi yäpmäj akuwut!

150

Kap teŋkaŋ Anutu iniŋ oretna!

- ¹ Anutu wäpi yäpmäj akuwut!
Kudupi yori gänaŋ wäpi yäpmäj akukot. Ba kehäromi pähap ikek kunum gänaŋ itak ununita iniŋ orerut!
- ² Epän taŋi täk täŋkuko unita oraŋ imina! U intäjukun äma pähap, wäpi biŋam ärowani nikek u iniŋ oretna!
- ³ Täŋpäj womat piäŋpäŋ uterak wäpi yäpmäj akuna! Ba gita utpäŋ uterak iniŋ oretna!
- ⁴ Täŋpäj wagäm utpäŋ kap teŋpäŋ gukut tokätpäŋ iniŋ oretna! Uhuwep piäŋkaŋ u kotäk terak wäpi yäpmäj akuna!
- ⁵ Päräpärap täŋpäj däpâyäk ärena kwäpäŋ Anutu iniŋ oretna! Täŋpäj päräpärap däpâyäk mämä taŋigän täŋpäj Anutu kunum gänaŋ unu iniŋ oretna!
- ⁶ Kome terak imaka imaka irit kuŋat-kuŋat ikek in kuduŋtagän Ekäni wäpi yäpmäj akuwut!
Ekäni wäpi yäpmäj akuwut!

* 149:5: Jop 35:10

Sindaun Jukuman täga mebäri mebäri

8

Sindaun 8:22-31

Imaka imaka nämo ahäjirä nadäk-nadäk tägatä intäjukun ahäjnkuk

- 22* Yäput pejpäj Yawetä imaka kuduhtagän nämo ahäjirä näk jukun täjpän nepmanjkuk.
 23* Bianiiniik, kome ba imaka kubä nämo pejkanjä näk jukun iwoyäjpäj nepmanjkuk.
 24 Gwägu pähap ba ume dapuri kubä nämo ahäjirä näk jukun täjpäj nepmanjkuk.
 25-26 Pom tañi ba täpuri bägupiken nämo irirä näk bäyäjpäjpäj nepmanjkuk. Bureni, näk jukun nepmanjkan mädenaken kome ba äwan täjpäj pejkuk.
 27 Ba kadäni kunum kenta kome yäpurärätpäjpäj yepmanjkuko u näk imaka irira täjnkuk.
 28 Täjpäkanj gubam komeniken punin yepmanjpäjpäj kome terak ume dapuri täwit-pewän umetä äbäjpäjpäj kome toknej morejnkuko uken imaka, näk uku itkut.
 29 Näk ahäjnkuro irira kometä itta bagani pej iminjnkuk, ba gwägutä бага pej imani nämo irepmirekta yäntärej iminjnkuk.
 30* Täjpäkanj näk kadäni kadäni Anutu dubiniken epän täño watä äma ude oretoret terak itkan bänep täga nadäj iminjira täga nadäj namiñnkuk.
 31 Bureni, kome päke u täjpäj pejkuko unita oretoret täjnkut, ba ämawebe täjpäj yepmanjkuko unita udegän gäripi nadäjnkut.

9

Sindaun 9:1-12

Nadäk-nadäk tägatä ämawebeta gera yäyak

- 1 Nadäk siwonji tägatä bek kehäromi 7 ude painjpäjpäj uterak yori säkgämän täjpäj pejkuk.
 2 Ude täjpäj tom däpmäjpäj ijinjit wain ume täjpewän gäripi nitek ahäwänkanj ketem nakta täjtuñum täjnkuk.
 3 Ude täjpäj epän watä webeniye yäwet-pewän päjku yotpärare bämpiken gera ñode yäjkuñ;
 4 Oi, ämawebe nadäk-nadäkj in siwonji kubägän nämo, in näkä yotken äbut.
 5* Äbäjkanj ketem ume säkgämän näkä täjtuñum täyat u nanjput!
 6 Täjngujguy kädetjin u pejpäj irit täga kanj yäput. Täjkanj nadäk-nadäk täga täño kädet kanj iwarut.

Äma mebäri yarä täño man

- 7 Äma inita nadäjirän ärowani täjpani yäpi siwonjtäwa yäjpäj man yäweno uwä ganij wärärek. U udegän, äma waki kubä ibeweno uwä nägät gurek.
 8 Unita äma inita nadäjirän ärowani täjpani yäpi siwonjtak man nämo iweren. U imata, äma uwä gäka garjani nadäj gamek.
 Täj äma nadäk-nadäki täga kubä yäpi siwonjtak man iwereno uwä gäka nadäj gamikinik täjpek.
 9 Äma nadäk-nadäk täga nitek yäwetpäjpäj yäwojärej täjpeno uwä nadäk-nadäki yäpurärätpäjpäj nadäk-nadäk säkgämän ikek irek.
 Bureni, gäk äma siwonji kubäta nadäk imeno uwä nadäk-nadäki yäpurärätpäjpäj ätukät yäpek.
 10* Nadäkanj? Nadäk-nadäk täga nitek irayäj nadäjpäjpäj eruk Yawe u umuri yäj nadäjpäjpäj gämoriken kuñaren.
 Bureni, nadäk-nadäk täga yäpayäj nadäjpäjpäj Kudupi Äma unitäno mebäri nadäkta piäni täjpen.
 11 Nadäk-nadäk täga unitä täjkentäj gaminjirän kadäni käronji api it yäpmäj ärowen.
 12 Täjpäkanj nadäk-nadäk täga udewani nitek itpäjpäj kuñareno uwä nadäk-nadäk unitä api täjkentäj gamek. Täj yäjärok man yäjpäj kuñarani ude ireno uwä gäkña täjpi waney.

* 8:22: Rev 3:14 * 8:23: Jon 17:24; Efe 1:10-11 * 8:30: Mat 17:5; Jon 1:1-3,18 * 9:5: Sam 22:26,29; Ais 55:1-3; Jon 6:27 * 9:10: Sam 111:10; Mat 11:27; Jon 17:3; 1Jo 5:20

25

*Sindaun 25:6-7**Gupjin jop nāmo yāpmāj āroneŋ*

6* Gāk intājukun āma injamiken gup yāpmāj ārokārok nāmo tāŋpen. Ba gākŋata nāk āma ekāni itat yāj jop nāmo nadāwen.

7* Ude tāŋpeno uwā intājukun āmatā āma ekāni kubā injamiken māyāk man gāwerekta. Tāj kädēt tągawā ŋode; Gākŋawā āpani ude iriri intājukun āmatā ini dubiniken itta gāmagureko u uyaku tągawek.

* 25:6: Sam 131:1 * 25:7: Luk 14:8-10, 18:14; 1Pi 5:5

Saveman

Äma nadäk-nadäk ikek kubä Anututa nadäj imikinik täņkuk

Saveman 1:2, 2:18-26

Komi piä täk täkamäj uwä mebäri nikek nämö

² Manbiņam yäwani ämatä man ñode yäyak; Jopigän! yäk. Jopigän! Imaka imaka pat yäpmäj kuyak u jopigän, mebäri nikek nämö.

2

Saveman 2:18-26

¹⁸ Näk epän pähap täņpäj imaka yabäj ahäk täyat uwä ñode yäņpäj-nadäjira bureni kubä nämö täņkuk; Näk kumäjira äma näk komena yäpayäj täko uwä tuņumna ño kudup api korewek. ¹⁹ Täņ äma uwä nadäk-nadäk ikek api irek ba guņ pähap api ireko u netä nadätäk? Nadäk-nadäk ikek ba guņ pähap api irek yäj nämö nadätat upäjkaņ jop waki äma unitä imaka päke u kome terak nadäk-nadäkna ikek itkaņ epän täņ dämiņpäj yabäj ahäjnkuro u jop api yäpek. Unita nadäjira jopi kubä täyak! ²⁰ Näk ude yäņpäj epän kädöp ikek täņ yäpmäj äburo unita butewaki taņ nadäjkut. ²¹ Ñode kak täkamäj; Nin nadäk-nadäk epän täņpäj äma nadäwanitä-yäj epän täņ yäpmäj kuņitna bureni ahäjirän kumäk täkamäj. Kumäjitna äma ätu epän unita nämö täņpanitä jop korek täkaņ. Unita nadäjira jopi täk täyak, ba nadäjira nämö tägak täyak. ²² Ninä kome terak epän komi pähap, nadäwätäk terak täk täkamäj. Täņpakaņ unitäño bureni imatäken kubä ahäj nimik täyak? ²³ * Nämö! Imaka täk täkamäj unitä kadäni kadäni butewaki ba jägämi nimik täyak. Täņirän bipaniwä dāpmon säkgämän nämö pat täkamäj. Ude täk täkamäj u imaka, bureni nämö, jopigän.

²⁴ * Mebäri ude pätak unita äma nin ñode tänaņ; Epän täk täkamäj unita gäripi nadäjpäj unitäño bureni naņitna tägak täyon. Näk ude nadäjpäj kukņini ñode nadäwa täreņkuņ; Gäripi u imaka, Anutuken nanik-tägän äbäk täyak. ²⁵ Ude nämö parän yäwänaku jide täņpäj ume ba ketem naņpäj imaka ätuta gäripi nadäk täkäne? ²⁶ * Ämawebe Anututä yabäwän tägak täkaņ uwä nadäk-nadäk ba nadäwä tärek ba oretoret täņ yämik täyak. Täņ momi ämata nadäj yämiņpewän epän pähap täņirä bureni täņbumbum ahäjirä äma Anututä gäripi nadäj yämik täyak unita yäniņ kirek täkaņ. Unita imaka, nadäjira kudup jopigän täk täyak. Uwä ämatä mänit keritä iņitna yäkņat täņpäwak täkaņ udegän.

* **2:23:** Sam 90:10,15, 77:2-4, 127:2; Apos 14:22
2:5-11, 14:17-18; Gal 6:8; Jem 3:17

* **2:24:** Luk 12:19; Apos 14:7; 1Ko 15:32; 1Ti 6:17

* **2:26:** Rom

Aisaia Kadäni wakiken Profet kubätä Anutu täño manbiñam yähähñkuk

2

Aisaia 2:1-5

Yawetä kome terak bänep kwini api pewän ahäneñ

¹ Aisaia, Emos täño nanakitä Juda kome ba Jerusalem yotpärareken api ahäwek yäh ñode kanpäñ nadähñkuk; ² * Kämi-kämi imaka ñode api ahäwek; Yawe täño pomtä pom ätu bämopiken intäjukuninik api irek. Täñkañ pom uterak kudupi yottä api irek.

Ude irirän äma äbori äbori mäyaptä uken api äbäh itneñ.

³ * Äbähpäñ ñode api yäneñ; Äbäkañ Yawe täño pom ño terak äronpäñ Jekop täño Anutu unitäño kudupi yotken ärona.

Äronitna kudän ini gäripi nadäk täyak u niwetpäñ niwoñäreñirän kädet nintä täkta iwoyähñkuko u kañ iwatna.

U imata, Yawe täño mantä Jerusalem u ahähkañ api weñ yäpmähñ kweko unita.

⁴ * Unitä äma äbori äbori täño duñwewek man yäpän siwoñ tawäpäñ äbot kubägän irit api pewän ahäneñ.

Ude täñjirän ämik täño tuñum däpmähñ kwäkwä yähpewä imaka epän täga tänañi nitek api ahäneñ.

Ude täñkañ äbot kubätä äbot kubäta iwan wari nämo api täneñ. Ba ämik täkta yähpäñ-nadäk täktäk kädet wari nämo api täneñ.

⁵ * Eruk, Jekop täño äboriye, in äbäkañ Yawe täño penjäñek gänañ itpäñ kuñatna!

5

Aisaia 5:1-7

Wain epänta man wärani

¹ * Yäke! In nadähñirä notnapak tägagämän kubäta kap tewa. Kap uwä wain epänita yähpäñ yäh-tewayähñ. Notnapak tägagämän unitä pom kubä terak, kome gakñi säkgämäninik uken wain epän täñkuk.

² U kome duñpäñ mobä jirañ-jirañ kudup täñjureñ täñpän kwäpäñ wain yet tägatäga piñkuk. Ude täñkañ iwanta yähpäñ wain epän unita watä itta epän bämopiken yot käronji kubä täñkuk. Ude täñkañ wain mujipi weñ kähärirän ume ahäkta awañ kubä äneñkuk. Ude täñ paotkañ mujipi säkgämän wädähñirä yabäkta nadähkañ itsämbuk. Upähkañ mujipi waki jägämi-tägän wädähkuñ.

³ Unita notnapak unitä ñode yähñkuk; Eruk, Juda ba Jerusalem ämawebe, in näwerut. Netätä goret täyak? Näkña ba wain epän piñkuro u? ⁴ Näk nadätat, näk wain mujipi säkgämän ahäkta epäni säkgämän täñkut. Ude täñkuropäñ mebari imata wain mujipi waki jägämi täkañ? Imaka kubä nämo täñkuro unita ude täkañ ba?

⁵ Unita apino wain epäna unita jide täñpayähñ täyat u kwawak täwet ahäwayähñ; Näk wain epän unitäño yewa wärämurakañ tom ägwäritä äpmonkañ weñ gatähpäñ api näneñ. ⁶ Ude täñkañ epän kome u tänpa wawäpäñ pewa kohoräk däräk-däräk bipi api tädotpeñ kwek. Tädorirä täñkerut-kerut epän wari nämo api täñpet. Ba iwän kome uken takta api inin bitnäwet yäk. Notnapaktä ude yähñkuk.

⁷ Eruk unitäño mebari ñode; Isrel ba Juda ämawebe uwä Yawe kehäromi mähemi täño wain yeri piñkuko udewani. U gäripi nadähpäñ watäni säkgämän it täñkukonik. Ämawebe kudän siwoñi täñjirä yabäkta gäripi nadäk täñkukonik. Ba äma ätu orañ yämiñpäñ täñkentäk-kentäk täñ yämiñjirä yabäkta nadäk täñkukonik. Upäh nämo! U kudän wakiinik täk täñkuñonik. Uwä äma ätu komi yämiñpäñ yäniñ wärätpähñ iwan täñ yämiñkuñ.

6

Aisaia 6:1-13

* **2:2:** Sam 86:9; Ais 11:10, 49:6; Rev 11:15, 21:10 * **2:3:** Sam 25:8-9; Luk 11:28; Jem 1:25; Apos 13:46-48 * **2:4:** Sam 96:13; Jon 16:8-11; Apos 17:31 * **2:5:** Ais 50:10, 60:1; Luk 1:79; Jon 12:35-36; Efe 5:8; Rev 21:24 * **5:1:** Mat 21:33; Mak 12:1; Luk 20:9

Anututä Aisaia epän man iwetkuk

1* Intäjukun äma wäpi Usiatä kumbuko obañ uken kañkut; Ekäni äma ärowani täño manjirani bägup säkgämän terak wäpi birjam ärowani nizek manjit irirän kañkut. Tänpäkañ teki käroñji unitä kudupi yot kudup tokñepñj itkuk. 2 Itkuko u punin terakä anjero mäyaptä piñj kuñatkuñ. Anjero kubäkubä piri 6 nizek. Tänpäj piri yarätä inami dapun peñpiñkuñ. Täñ, piri yarätäwä kuroñjiyat uwäk tänpipiñkuñ. Täñ, piri yarätäwä piñj kuñatta. 3* Piñj kuñatkañ man näwetgäwet ñode täñkuñ; Yawe Kehäromi mähemu uwä kudupitä kudupitä kudupiinik! Unitäño peñyäneki ba epmägettä komeni komeni it tokñetak.

4* Tänpäkañ anjero unitäño gera mäma ahänjirän kudupi yot unitäño mobätä kwainkuñ. Täñkañ gupetä yot tokñekuk. 5* Ude ahänjirän gera ñode yänkuñ; Butewaki! Näk paorayän täyat! Näk mena jinom waki, ba äbotnaye imaka, meni jinom wakigän. Wära! Dapunatä intäjukun äma Yawe kehäromi mähemu u käyat unita jide tänpäj api iret!

6* Ude yänjira anjero kubätä kädäp gäyek bukäken nanik kätupmäñpäj yäpmäj piñj näkken äbuk. 7 Äbänpäj kädäp gäyek u mena jinomken yäputpäj yänkuñ; Ño ka yäk. Kädäp gäyek ñowä meka jinom terak irirän momika kewerjirän unitäño kowata täretak uba!

8* Ude näweränkañ Yawetä ñode yänjirän nadänkuñ; Netäpäj api iwera kwek? Ba netä manbinamnin api yäpmäj kuñ nimek? Ude yänjirän nadänpäj yänkuñ; Näkä täga kwet! Näkpäj nepmanpi kwa yän iwetkuk. 9* Ude yäwawä näwetkuk; Pänku äma äbot ño ñode kañ yäwet;

Jukujin täwä api nadäneño upänkañ bänepjintä nämo api nadäwä täreneñ.

Dapunjintä api ijineño upänkañ nämo api kawä täreneñ.

10 Yawetä ude näwetpäj ñode näwetgän täñkuñ;

Gäkä ude yäwetpäj ämawebe äbot ño bänepi täñpewi guñ tawut. Ba täñpewi jukuni pik tänpäkañ dapuri täñpipi.

Ude nämo täñpayän täyan uwä dapuritä imaka api kañ-däkñeneñ ba jukunitä api nadäwä tumneñ, ba bänepitä nadäkinik täñpäj näkken äneñi äbänjirä yäpa tagawäpäj yepmanperu udetä.

11 Ude näweränä iwetkuk; Yawe, man u kadäni jide ude api yän yäpmäj ärowet? Ude yäwawä näwetkuk;

Yän yäpmäj kuñ itkañ imaka ñode ahäwayän täko unita itsämbeñ;

Yotpärare it yäpmäj kukañ uwä wañpäj parirä ämawebe u irani yäwat kireñpewä api kuñtäñpä kuneñ. Ba unitäño ketem epäni ba imakaniye u kudup paotnik api täneñ.

12 Bureni, Yawe näkä ämawebe u kuduptagän yäwat kireñpewa yotpärareni peñpeñ kuñ moreñjirä komeni ude bumik nämo, jopitä jopiinik api pärek.

13 Kokoki irayän täko u kudup api pewä paotneñ. Upänkañ päya madäwanitä käririn tañpeñ ärok täkañ ude api ahäwek. Ämawebe kuduptagän api paotneño upänkañ näkño äbot kodaki kudupi kubä api ahäneñ.

7

Aisaia 7:10-17

Anututä intäjukun äma wäpi Ahas kudän kudupi kubä iwonjäreñkuk

10 Eruk, Aisaiatä Yawe täño meni jinom yäpmäjñpäj Juda täño intäjukun äma wäpi Ahas ñode iwetgän täñkuñ;

11 Gäkä kudän kudupi kubä gäwoñäreka Yawe Anutuka iwet yabä. Kudän jide käwayän nadätan u gäkñaken gärip iwet yabä. Kumbani komeken ban umuken naniktä kudän kubä ahänjirän kakta nadätan, ba kunum gänañ naniktä ahänjirän kakta nadätan ba deken naniktä ahänjirän kakta gäripi nadätan u imaka, tagagän. Yawe iwet yabänjiri ini api gäwoñärewek.

12 Ude yäwänä Ahastä yänkuñ; Näk ude nämo täñpayän. Yawetä mebarini kwawak pewän ahäwut yän jop nämo peñ iwerayän. 13 Ahastä ude yäwänä Aisaiatä kowata ñode iwetkuk; Wa! Devit täño orani, gäk juku peñpäj nadäsi. Bitnätan uwä Anutu täño man utan ubayän. Utan unitä gañani namitak uwä imaka täpuri bumik. Upänkañ Anututä gañani udegän nadäktä nadäwätäk täpuri nämo täyan ba jide? 14* Eruk, kudän kudupita iwet yabäktä bitnätan upänkañ Ekänitä ini kudän kubä api gäwoñärewek. Kudän uwä ñode; Webe guban, ämakät nämo pärani kubätä nanak kok itpäj nanak ämani kubä bäyawayän täko unitäño wäpi

* 6:1: Kis 24:10; Mat 25:31; Jon 1:18; 1Ti 6:16; Rev 4:10, 7:15 * 6:3: Kis 15:11; Rev 4:8 * 6:4: Rev 15:8 * 6:5: Luk 5:8; Rev 1:16-17; Jem 3:2 * 6:6: Ais 53:5; Hib 9:14; 1Jo 1:7, 2:1-2; Mat 3:11 * 6:8: Mat 28:19-20; Apos 22:28, 26:16-17, 20:24; Efe 3:8 * 6:9: Mat 13:14-15; Mak 4:12; Luk 8:10; Jon 12:40; Apos 28:26-27 * 7:14: Mat 1:23

Imanuel yäj api iwetnej. ¹⁵ Täjppäkanj nanak unitä täganpäj waki ba täga täno mebäri nadäwän tärewäwä kähäräp umenikät bulimakau täno nononpäj api nänpek. ¹⁶ Upänkanj kadäni u nämo ahäjirän njode api ahäwek; Kome yarä täno intäjukun ämata bumta umuntak täyan, unitäno kome uwä ämani nämo, jop api pärek.

¹⁷ Kadäni uken Yawetä in bämojjinken kadäni waki kubä api pewän ahänej. Intäjukun äma gäkna ba nägät moräkaye ba ämawebekaye watä it yämik täyan u kudup terak api ahäj tamek. Bian Isrel kenta Juda duj-wenpäj ämik tänpäj inigän inigän yäpmäj danijpäj itkuño unitäno bäräpi irepmitpäj api ahäwek. Bureni, kadäni uken Yawetä Asiria kome täno intäjukun äma komigämän ukät komi ämaniye inken api imagut yäpmäj äbek.

9

Aisaia 9:1-7

Intäjukun äma säkgämäninik kubä api ahäweko unitäno manbijam

^{1*} Bian Yawetä Naptali kenta Sebulun täno kome tänpän wawäpäj yepmanpän mäyäk pähap nadäjkuj. Ude tänkukopäj kadäni kubä ahäwayäj täyakken kome ukäda, Mediterenian gwägu pähaptä päjku Jodan ume kujji udude, ba Galili kome, äma äbanitä it täkanjen u imaka, wäpi bijam yäpmäjirä kadäni waki irit u api paorek.

^{2*} Ämawebe bipmäj urani gänañ kuñat yäpmäj äbuño upänkanj penjyäñek pähap kubä kanjuj. Kumäkta bijam itkuñoöpäj apiño penjyäñektä penjyäñen yämik täyak.

³ Bureni Ekäni, bänepi täjpidäm täjiri oretoret terak it täkan. Ude täj yämiñkuno unita bänep täga pähap nadäj gamik täkan, nak täj-tägawani kadäniken yäpmäjpäñ oretoret täk täkan ude, ba kome kubäkät ämik tänpäj tuñumi yäyomägatpäj oretoret terak inita yäpmäk täkan ude.

⁴⁻⁵ Tänpäj njode täj yämiñkuno unita oretoret täjkuj; Gäk iwaniye täno kehäromi yäpmäj äpun, iwaniye äbot Midian nanik unitäno kehäromi bian yäpmäj äpuno ude.

Ba iwaniyetä komi piä pähap yämiñirä änej yämagutkuno unita. Täñkanj iwaniye täno ämik tuñum, ämawebekaye täno nägät ikek u kudup kädap api pewi ijinen. Ude täjiri ämawebekaye-ken säkgämän irit kadäni api ahäj yämek.

⁶ U imata, nanak paki kubä, nininken nanak ude ninta nimani. Nanak u ninta intäjukun itkanj api nibäj niwarek. Ude täjirän wäpi mebäri mebäri njode api iwetnej;

Nadäk-nadäk Tägagämän Nimani,

ba Anutu Pähap,

ba Nanin Tärektäreki Nämo,

ba Kwini Terak Irit täno Intäjukun Äma yäj api iwetnej.

^{7*} Tänpäkanj intäjukun ämanin u Devit täno komeni yäpmäjpäñ itkanj ämawebeniye api yabäj yäwarek.

Täjkanj intäjukun itpäñ kehäromini täñ ahäjirän yabäj yawat yewani gänañ ämawebeniye oretoret tänpäj bätaki terakgän api itnej.

Täjkanj nadäwä äpani täktäk ba tänyäkjarani kädet terak nämo, kudän siwoñi terakgän yengämän pewäpäj kanjiwat piäni paot-paori nämo, pen api täj yäpmäj ärowek.

Bureni-inik, Yawe Kehäromi mähemitä ämawebeniye nadäj yämikinik täk täyak unita nadäk kehäromi peyak uwä burengän api ahäwek.

11

Aisaia 11:1-10

Intäjukun äma kodaki api ahäwek

^{1*} Jesi täno äbot u päya madäwani täno doni ude itkanj upänkanj uken nanik kärük kodaki kubä imätpäñ api ahäwek.

² Äma u terak Yawe täno Munapiktä uwäk täñ iminjanj nadäk-nadäk täga, ba ämawebeniye yabäj yäwatta kehäromi ba nadäk-nadäk api daiwän toknej imek.

Daiwän toknej iminjanj Yawe täno gärip u nadäwän tärewäpäj gämoriken itpäñ api oranj imek.

³ Uwä Yawe gämorikengän itpäñ kuñatta gäripi api nadäwek.

Täjkanj man epän tänpayäj täyak uwä dapuritä äma täno gupi kak täyak uterak nämo api täñpek. Ba äma ätutä man yäjirä jukunitä nadäk täyak uterakgän nämo api täñpek. Nämo, kädet siwoñi iwatpäñ man epän u tänpäj api yäpmäj daniwek.

* **9:1:** Mat 4:15 * **9:2:** Mat 4:16; Luk 1:79 * **9:7:** Sam 72:11; Luk 1:32; 1Ko 15:24-28; Hib 1:8 * **11:1:** Rev 5:5, 22:16

- 4* Ude täñpäh kudän siwonji terak äma jäwäri täño nadäh bäräpi api yäpmäh daniwek. Ba äma täñkentäki nämo u gäarak api irek.
Täj, meni komigämäntä momi ämata korni api yämek. Ba yäñtären yämiñirän äma waki täñpanitä api kumnej.
- 5* Bureni, ämawebeniye nadäh yämiñpäh kädet siwonji uterak api yabäh yäwarek.
- 6* Täñkañ kadäni uken añ ägwärikät sipsip nanaki bok täga api itnej. Ba pusi ägwäri wäpi lepattä meme nanakikät däpmon bok täga api pätnej.
Bureni, bulimakau nanakikät laion nanaki ketem bok nanpäh täga api kuñatnej.
Täjirä äma nanaktä watäni api it yäminej.
- 7 Ba bulimakau kenta bea ketem bok nanjirä nanakiye imaka, däpmon bok säkgämän api pätnej.
Täjirä laion komitä bulimakautä-yäh muyenj api nänej.
- 8 Täñ nanak pakitawä gämok komi täño awañ meni dubinken täñoret täga api tänej.
- 9* Bureni, Anutu täño kudupi pom terak imaka komi ba täñpawak ikek kubä nämo api irek.
Täjkañ gwägu pähap tokñepäh pat yäpmäh kuyak ude kome terak imaka kuduptagäntä Yaweta api nadänej.
- 10* Täñpäkañ kadäni Yawetä iwoyähkuko uken Jesi äbotken intäjukun äma kodaki irayäh täko unitä äma äbori äborita wärani säkgämän ude it yämiñirän yotpäreneniken äbä gämoriken itkañ wäpi biñam api orañ iminej.

12

Aisaia 12:1-6

Bänep täga kap

- 1* Kadäni kubä ahäwayäh täyak uken Isrel äbottä kap ñode api tenej;
Yawe, nin ganij oretkamäh. Imata, gäk kokwawak nadäh nimiñkuno upähkañ u penpäh bänepnin täñpidäm tañ nimiñjiri täga itkamäh.
- 2* Unita bureni nadähpäh yähahakamäh; Anutu uwä nimagurani ämanin bureni. U tubej kuñpäh nämo api umuntäne.
Bureni, Yawe unitägän kehäromi nimiñirän oretoret terakgän it takamäh. Anutu unitägän wakiken nanik nimagut täyak.
- 3* Anutu uwä ume dapuri paotpaot ikek nämo. Täñkentäh nimän yähkañ uken kunejo uwä nankañ oretoret tañji api tänej.
- 4* Täñpäkañ kadäni uken ñode api yänej;
Oi, ämawebe, Yawe bänep täga man iwetpäh täñkentäktä unitägän gera yänej.
Ude täñkañ päyku ämawebe komeni komeni Yawetä kudän täk täyak unita biñam kañ yäwerut.
Täjkañ ñode kañ yäwerut; Yawe uwä wäpi biñam ärowani!
- 5 Bureni, imaka säkgämän gäripi nikek Yawetä täk täyak unita yäppäh ininj ubinj tewut. Tenjirä unitäño wäpi biñam komeni komeni kudup kuñ moreton!
- 6 Eruk, Saion nanik ämawebe, in oretoret gera terak kap tewut. U imata, Isrel ämawebe intäño Anutu kudupi uwä ärowaniinik. Uwä ämawebeniye bämopiken it täyak.

25

Aisaia 25:6-9

Ekänitä kumäh-kumäh täño kehäromi api däpmäh tärewek

- 6* Täñpäkañ Saion pom ño terak Yawe kehäromi mähemitä ämawebe komeni komeni yepmäh towikta äñnak-äñnak pähap api täñpek.
Äñnak-äñnak u gänäñ tom ketem säkgämän, ba wain ume gäripi nikek äñnak-äñnak upäh api täñpek.
- 7* Täñkañ pom ñoken Yawetä kumäh-kumäh täño tek kehäromi ämawebe äbori äbori kudup-tagän uwäk täyak uwä api däpmähpäh weñ-gajähut täñpän kunej.
- 8* Bureni, kumäh-kumäh unitäño kehäromi utpewän paotinik api täñpek.

* 11:4: 2Te 2:8 * 11:5: Efe 6:14 * 11:6: Ais 65:25 * 11:9: Ais 65:25; Hab 2:14 * 11:10: Rom 15:12
* 12:1: Ais 14:2; Sam 118:14 * 12:2: Kis 15:2; Mat 21:21-23; Rom 1:16; Rev 7:10 * 12:3: Ais 49:10, 53:1-3
* 12:4: Kis 34:5-7; Sam 22:31, 71:16-18, 105:1; Plp 2:9-11 * 25:6: Mat 22:1-10 * 25:7: Mat 27:51; 2Ko 3:13-18;
Efe 3:5-6, 4:18; Hib 9:24, 10:19-21 * 25:8: 1Ko 15:26,54; Hib 2:14-15; Rev 7:17, 20:14, 21:4

Yawe Ärowani uwä ämawebe kuduptagän konämi dok api ärut yämek. Tänpäj ämawebeniye komeni komeni unitäño mäyäk butewakini api wärämut yämek.

Yawetä ude yänkehärom täyak.

9* Kadäni uken ñode api yäneñ; U kawut! Anutunintä ude uwä täyak!
Unita nadäkinik täñ imiñitna wakiken nanik nimagutkuk.
Bureni, Yawe u tuben kuñitna jopi nämo täñkuk. Nämo, u täñkentäj nimirkuko unita oretoret pähap täna!

35

Aisaia 35

Anutu täño ämawebeniyeä oretoret bumta api täneñ

1-2 Kome jopi kawukitä oretoret api täñpek. Bureni, kome waki unitäkañ kämiwä gäripi niked api ahäwek, Lebanon täño pom terak ba Kamel kenta Saron awañken imaka imaka säkgämän ahäk täkañ ude bumik.

Täñkañ oretoret tänpäj kap bumta api tewek. Ude ahäjirän ämawebe Yawe Anutu täño kehäromi, wäp biñam ba epmäget api käneñ.

3 Unita äma kehäromini nämo ba äma kujari kwaiwani manbiñam u yawetpäñ bänepi kañ täñkehäromtañ yämik täñput.

4* Täñkañ äma täñmun-unmun täñpani ñode yawet täkot; Kwaineño! Kehärom tañpäñ itkot. Nadäkañ? Anutuñ äneñi äbäñkañ iwanjiye kokwawak nadäj yämiñpäñ komi piä api yämek. Täñkañ inä api tämagurek.

5* Täñpäkañ kadäni uken dapuri tumbanitä dapun api ijineñ, ba man nämo nadäwanitä api nadäneñ.

6 Kuroñi wakitä pidäm tawäpäñ tubupentäj api kuñatneñ. Ba meberi bäräpitä man gera yänpäñ oretoret kap api teneñ. Täñpäkañ kome kawukiken ume dapuritä ahäñkañ kome jopiken kudup api kuñatneñ.

7 Bureni, kome kekeki, tom ägwäri-tägän iraniken ume gwägu tokneñpäñ wädan ahäj bumbum api täneñ.

8* Täñpäkañ uken kädet tañi kubä api pärek. Kädet uwä wäpi Kudupi Kädet yän api yäneñ. Äma bänepi nämo ket urani ba guñ kädet wakiwaki täñpanitä kädet u nämoinek api iwatneñ.

9 Ämawebe kädet u iwatnayäj täkañ uwä laion ba iwan ätu nämo api yabäneñ. Nämo, ämawebe wakiken nanik yämagurani unitägän kädet uken kuñ-äbäj api täneñ.

10* Bureni, ämawebe Yawetä inita biñam suwawanitä komeniken äneñi kukta kädet u oretoret terak api iwat yäpmäj äroneñ.

Kap teñtäj äronätängän Saion api kañ-ahäneñ.

Täñkañ uken butewaki nadäwätäk paotinik täñpäkañ oretoretä oretoret pähap api täñ yäpmäj äroneñ.

40

Aisaia 40:1-11

Bänep pidämtak man

1 Anutujintä ñode yäyak;

Ämawebenaye konäm butewaki terak itkañ u päñku bänepi täñpidäm tañpäñ yäniñ käwat.

2 Jerusalem nanik kwini man ñode yawet; Komi piä nadäj yäpmäj äbuño u paotak. Momijin täño kowata nadäwä tärekañ. Ekänitä momijin peñ tamitak yän yawet.

3* * Täñpäkañ äma kubätä gera ñode yäyak; Kome ämani nämoken Yawe Anutunintä äbäkta kädet täwitpäñ kañ yäp-siwontañ imut!

4 Ume kubat kudup yejämbut ba pom kudup äneñpewä mañpäpäñ uterakgän pekot. Tänpäj kome äpmonkañ-ärok täñpewä uterakgän kañ irut.

5 Ude täñjä Yawe täño kehäromi ba peñyänjektä kwawak ahäjirän ämawebe kuduptagän api kañpäñ nadäneñ. Man ño Yawetä ini yänkuk.

* 25:9: Sam 37:5-7, 62:1 * 35:4: Hib 12:4-13 * 35:5: Ese 29:6-7; Mat 11:5; Luk 7:22 * 35:8: Hib 10:20-23; Efe 2:10; 1Te 4:7; 2Ti 1:9; Tai 2:11-14 * 35:10: Rev 7:9, 14:1-4, 15:2-4, 19:7 * 40:3: Mat 3:3; Mak 1:3; Jon 1:23

* 40:3: Luk 3:4-6

- 6* Tãñpãkañ äma kubätä ñode näwetkuk; Gera terak yãjahä! Yäwänä ñode iwet yabãñkut; Man jidepãñ yãjahäwet?
Yäwawä ñode yãjahä yãñ näwetkuk; Äma kuduhtagän u mup ude yäk. U kadäni keräpigän mup irori ude it täkañ yäk.
- 7 Yawetä meni woñ piãñirän mup kubit tak täkañ ba irori täño kanjãripi u paot täkañ. U udegän ämatä kadäni kãronji nämo it täkañ yäk.
- 8 Bureni-inik, mup kubit tak täkañ ba irori täño kanjãripi u paot täkañ upãñ Anutunin täño manä tärek-tãreki nämo api irek.
- 9 Unita Jerusalem, gãk pom kãronji kubä terak äronpãñ manbiñam tagãgãmän u gera terak yãjahä. Juda kome täpuri täpuri uken umunkät nämo kwawakinik ñode yãjahãñpãñ yãwet; Njo kawut; Anutuñin äbatak!
- 10* Man u bureni-inik. Ekäni Ärowanitã kehãromi nitek äbatak. Äbãñpãñ intãjukun itkañ kehãromi u terak ämawebe kuduhtagän yabãñ yäwat piã tãk täyak. Tãñkañ njo kawut! Äbãñirän ämawebe waki keriken nanik yãmaguranitã iwat yãpmãñ äbãkañ.
- 11* Tãñpãkañ Ekäni unitã yawakiye watã säkgãmän ñode it yãmik täyak; Sipsip nanaki ude bãyañ yãmik täyak. Ba miñjiye kwini terak yabãñ yãwarirän kuñat täkañ.

42

Aisaia 42:1-9

Ekäni täño epän äma unitãño manbiñam

- 1* Yawetä ñode yäyak;
Ñowä epän ämanata näkña iwoyãñkut yäk. Njowä näkñaken bãnepna gãmäni. U tãñkehãromtañ imik täyat. Uterak Munapikna peñ ima tãñkentãñ imiñirän ämawebe Anutu täño äbot nämo täñpani kuduhtagän näkño kãdet siwoñi iwatta yãwetpãñ yãwoñãrek api tãñpek.
- 2* Uwä yãjawät-awät nämo api tãñpek ba nämo api yabãñ kãrakñewek. Ba mani kotãk kãdet miñjin-miñjin gera yãñpãñ-yãk tãñirän nämo api nadãneñ.
- 3 Bãnep kwini terak api kuñarek. Uwä tepãrañ kuñat pidãmi kubä nämo tokãrek ba kãdãp täpuri ijiñirän nämo dãpãn kumneñ. Tãñpãkañ epäni tãñ yãpmãñ kuñirän kãdet siwoñi säkgãmän api ahãñ morewek.
- 4 U epäni bãnep bãrãp terak nämo api tãñpek. Ba bãnepi nämo putãrewãpãñ tãktãk siwoñi kome terak api tãñkehãrom täwek. Tãñpãñ ämawebe äbot nämo täñpani kuduhtagän bãnepi unitãño man kãdet terakgän api wohutneñ yäk.
- 5* Yawe Anututã ñode yäyak;
Nãk kunum tãñpãñ pewa pipiyãñpãñ patkuk. Ba kome imaka, tãñpãñ pewa pipiyãñpãñ parirän imaka imaka u terak itkañ u kudup näkã tãñpãñ yepmañkut. Nãkãgän ämawebe kuduhtagän kome pãhap uterak kuñat täkañ unita mãnit irit ikek piãñ yäwat täyat.
- 6* Eruk, imaka udewani tãñpani näkã ñode yäyat; Yawe näkã kudupi iritna kwawak pewi ahãkta yãñ-gãmagutkut. Tãñpãñ ketka gepmãñitpãñ watãni api it gamet.
Gãkã terak ämawebe komeñi komeñikãt topmãk-topmãk kubãgän api tãñpet. Ba näkã tãñpewa guñ ämawebe täño topãn api iren.
- 7 Dapun tumãk tãñpewi dapun api ijiñeñ. Ba ämawebe bipmãñ urani täño topmãk-topmãk terak it täkañ u pit yãmiiñpãñ api yepmañpi kuneñ.
- 8 Nãkñawä Yawe, wãpna ude. Wãpna biñam äma kubãta biñam tãkta nämo nadãtat. Ba nanin oretoret u kudup näka biñamgän. Ämawebetã anutu jopi kubä iniñ oretta bitnãtat.
- 9 U kawut! Man bian yãñkuro u bureni nitek tãñkut. Tãñpãkañ njowä imaka kãmi ahãkta yãwanipãñ täwetat. Imaka kodaki u nämo ahãñirã unitãño mani intãjukun täwera nadãkañ.

Aisaia 42:10-21

Anutu iniñ oretoret kap kubä

- 10 Ämawebe äbori äbori, in Yawe iniñ oretta kap kodaki kubä teñ imut!
Ba gwãgu terak kuñ äbãk tãk täkañ in uwä udegän, wãpi yãpmãñ akuwut!

* 40:6: Jem 1:10-11; IPI 1:24-25 * 40:10: Ais 62:11; Rev 22:12 * 40:11: Ese 34:15; Jon 10:11 * 42:1: Mat 3:17, 17:5; Mak 1:11; Luk 3:22, 9:35 * 42:2: Mat 12:18-21 * 42:5: Sam 24:1-2, 102:25; Apos 17:24-25 * 42:6: Ais 49:6; Luk 2:32; Apos 13:47, 26:23

Ba tom gwägu gānaŋ it tākaŋ in imaka, wāpi iniŋ orerut!

Tāŋkaŋ āmawebe kome kāwuri kāwuri nanik, in udegān, kap kodaki Yaweta teŋ imut!

¹¹ Tāŋkaŋ kome kawuki ini ba āmawebe yotpārare kome kawukiken ittāŋ kuk tākaŋ, Keda kome ba Sela yotpārareken nanik in Anutu wāpi iniŋ orerut.

In pom terak-terak aroŋkaŋ oretoret terak gera māmā tākot!

¹² Tāŋkaŋ āmawebe kome tāpuri tāpuri gwägu gānaŋ ittāŋ kuk tākaŋ unitā Yawe wāpi biŋam yāŋahāŋpāŋ yāŋ-iniŋoret tākot.

¹³ Eruk u kawut! Yawe uwā komi āma kehāromi ude, āmik tākta akutak. Akuŋpāŋ āmik tākta pidām taŋkaŋ āmik gera yāyak. Tāŋkaŋ kehāromini jide u iwaniye kwawak yāwōŋarek tāyak.

Ekānitā āmawebeniye tāŋkentākta yāŋkehāromtak man yāŋkuk

¹⁴ Ekānitā ŋode yāyak;

Kadāni kāroŋi kokwawakna kābop peŋpāŋ kwikinik, mankum it tāyat yāk. Upāŋkaŋ apiŋo gera kāhān, webe nanak bāyanayāŋ yāŋkaŋ kāhān yāk tāŋŋ ude yāwayāŋ yāk. Nāk jop itkuropāŋ apiŋo epān tāŋpayāŋ kehāromi yāpmāŋtat yāk.

¹⁵ Nāk pom taŋi ba tāpuri u kudup api peŋ awāhuret yāk. Tāŋkaŋ pāya ba mup kudup tāŋpewa api kubit tāneŋ. Tāŋkaŋ ume taŋi ba gwägu u kudup tāŋpewa api kawuk tāneŋ.

¹⁶ * Tāŋpākaŋ āmawebenaye yāmagut yāpmāŋ kādet bian nāmo ābaniken api ābet. Apiŋo dapuri tumbani bipmāŋ urani itkaŋ upāŋkaŋ bipmāŋ urani iwat kireŋpāŋ peŋyāŋek api yāmet yāk. Tāŋkaŋ kādet goreri yāpa-siwōŋtawākaŋ āmawebenaye ugān api kuney. Yāŋkehāromtak man yāyat ŋo bureniŋān api tāŋpet yāk.

¹⁷ * Upāŋkaŋ āmawebe nadāk-nadāki yāwik terak pek tākaŋ u yāwat kireŋira māyāk pāhap māt nadāneŋ.

¹⁸ Tāŋpākaŋ Ekānitā ŋode yāyak; Isrel āmawebe inā guŋ bumik, ba dapunjin tumbaniinik yāk. Unita jukujin pik dātpāŋ man nadāwut. Ba dapun ijiwā kut.

¹⁹ Inā Yawe nākŋo watā epān tāŋ namiŋpāŋ nākŋo manbiŋam yāŋahākta iwōyāŋkut. Upāŋkaŋ inā guŋ bumik, ba dapunjin tumbani, āma guŋ ba dapuri tumbani u yārepmiŋpāŋ guŋjinik, dapunjin tumbaniinik yāk.

²⁰ Man yākyākna kādet ba tāktākna kādet kaŋpāŋ nadāŋkuŋo upāŋkaŋ man yāŋkut ba imaka tāŋkuro u ket kaŋpāŋ nadāk nāmo tāŋkuŋ.

²¹ Nadākaŋ? Yawe nāka siwōŋi kudupi yāŋ nadāneŋta бага manna u epmāget ba biŋam ikek pekta gāripi nadāŋpāŋ peŋkut.

43

Aisaia 43:16-21

Anututā imaka kodaki kubā api tāŋpek

¹⁶ Yawetā ŋode yāyak;

Bian nākā gwägu taŋi bāmopiken kādet tāwitkut.

¹⁷ Ude tāŋpāŋ iwan komi āma ba unitāŋo hos karis tānyākŋatpewa kādet u iwat yāpmāŋ ābāŋkā waŋpāŋ paotinik tāŋkuŋ.

Paotpāŋ āneŋi nāmo akuŋkuŋ. Uwā āmatā topān dāpā kumāk tākaŋ ude bārāneŋ paotkuŋ.

¹⁸ Ude tāŋkuro unita ŋode tāwetat;

Imaka bian ahāŋkuko unita nāmo nadāneŋ. Ba imaka bianita nāmo juku piney.

¹⁹ * Nadākaŋ? Nākā imaka kodaki kubā pewa ahāwayāŋ tāyak. Eruk, ahātak ŋo nāmo kaŋpāŋ nadākaŋ? Nākā kome jopiken kādet tāwitat. Ba kome kawukiken ume pewa ahākaŋ.

²⁰⁻²¹ * Nāk ume kome kawukiken pewa ahāk tākaŋ unita tom āgwāri, aŋ ba gwektā nanin oret tākaŋ.

Ba āma ābotnaye nākŋata biŋam itneŋta iwōyāŋpāŋ yepmaŋkuro u nākŋo wāpna yāpmāŋ akuŋpāŋ kwawak pewut yāŋpāŋ ume yepmāŋ towik tāyat.

44

Aisaia 44:6-8

Yawe bureni kubā-tāgān itak

⁶ * Yawe kehāromi māhemi, Isrel tāŋo intājukun āma ba tāŋkentāki pāhap unitā ŋode yāyak;

Nākāgān intājukuninik ba mādeninik itat.

Anutu kubā nāmo itak. Anutu bureni-inik u nāk kubāgān yāk.

* **42:16:** Luk 1:78-79; Efe 5:8; Rom 5:8-10, 8:29-31; 1Pi 1:3-5

* **42:17:** Kis 32:4,8; Sam 97:7

* **43:19:** Rev 21:5

* **43:20-21:** Luk 1:74-75; 1Ko 6:19, 10:31; Efe 1:5-6; Kol 1:16

* **44:6:** Ais 48:12; Rev 1:17, 22:13

7* Jide? Nāk udewani kubā itak ba? Itak u tānpāwā ini-tāgān ini kwawak niwoṅāreṅjirān kaṅpāṅ nadāna.

Ba imaka bianinik ahāwani, yāput pektā it yāpmāṅ ābatak unitāṅo mebāri, ba imaka kāmi ahānayāṅ tākaṅ unitāṅo mebāri imaka, yāṅahāṅjirān kaṅ nadāna.

8* Upāṅkaṅ ude nāmo! Āmawebenaye, in umuntaṅpāṅ kujat kwaik tāneṅ! Imaka kāmi ahākta bianiinik tāwetkuro u bureni ahāṅjirān kaṅpāṅ nadāṅkuṅo unita biṅami api yāṅahāneṅ.

Unita jide nadākaṅ? Anutu nāk ṅodewani kubā itak? Nāmo, nāk kubā nāmo itak yāṅ nadātāt. Nāk kubā-tāgān intāṅo mobā kujat kehāromigān, intā yengāmā pektā itat.

45

Aisaia 45:1-7

Anututā guṅ ābot kubā tāṅo intājukun āma u piā man iwetkuk

1 Yawetā Sairus intājukun āma itkaṅ āmikken āma ābori ābori tāṅo kehāromi yāpmāṅ āpākta iwoyāṅkuk. Tāṅkaṅ intājukun āma ātu tāṅo wāpi biṅam awāhutta Sairus iniṅ kireṅpāṅ yotpārare kubākubā tāṅo yāmabam dāt imik tāyak. Unitā Yawetā Sairus ṅode iwetak;

2 Nāk intājukun kuṅkaṅ kādet api tāwit gamet. Nāk pom dāpmāṅ kokoyāṅpāṅ tāṅdudumtak tāṅtāṅ kuṅjira kādet api pārek. Tāṅkaṅ yāmabam tāṅkehārom takta ain kehāromipāṅ meham tāk tākaṅ u api dāpmāṅ āreyāṅ tāṅpa kuneṅ. 3 Ude tāṅkaṅ iwan āma unitāṅo moneṅ tuṅum tāga āmatā nāmo yāpnaṅiken kābop pewani u yāpmāṅpāṅ api gamet. Tāṅjira api nadāwen; Nākāgān Yawe. Isrel tāṅo Anutu wāpka yāṅpāṅ gāmagutkuro ubayāṅ.

4 Nadātan? Piā āmana Isrel, nākṅata biṅam iwoyāṅkuro u tāṅkentākta gāk iwoyāṅpāṅ yāṅ-gāmagutkut. Gāk nāka nāmo nadāk tāyan upāṅ nākṅa-tāgān iwoyāṅpāṅ wāp biṅam taṅi gamiṅkut. 5 Bureni, nāk kubā-tāgān Yawe. Anutu kubā nāmo itak. Gāk nāka nāmo nadāk tāyan upāṅ nākāgān kehāromi gamik tāyat.

6 Ude tāṅ gamik tāyat uwā mebāri ṅodeta; Āmawebe edap dapuri ābani kāda ba āpmonṅpani kāda ba kukṅi kukṅi u kuduptā ṅode nadāneṅta; Anutu kubā nāmo itak. Yawe Anutu nāk kubāgān. 7 Nākāgān yāṅjira peṅyāṅek ba bipmāṅ urani ahāk tākamān. Ba nākāgān kadāni tāga ba kadāni waki u yāṅjira ahāk tāyak. Yawe nākāgān imaka u kudup tāṅpewa ahāk tākaṅ.

...

Aisaia 45:20-25

Āmawebe kuduptagān Ekāni gāmoriken api itneṅ

20 Yawetā ṅode yāyak; Āmawebe ābori ābori āmik gānaṅ nāmo kumbani in kudup nākṅo man piāken ābā irut. In anutu jopi pāya kujatpāṅ paiwani yāpmāṅ kuṅat tākaṅ. Tāṅkaṅ anutu tāga nāmo tāṅkentāṅ tamināṅi uken yāṅapik tākaṅ. Inā guṅ bureni-inik! 21 Unitā ābāṅkaṅ inṅin kubākubā mebāriṅin inṅamnaken kwawak yāṅahāwut. Tāṅkaṅ inṅin-tāgān nāwetgāwet tāṅpāṅ kawut; Anutu jidewanitā imaka apiṅo ahākaṅ unita bian ude api ahāwek yāṅ yāṅkuk? Uwā Yawe nākāgān yāṅahāṅkut. Nāk āmawebenaye waki keriken nanik bureni yāmagurani Anutu siwoṅi ubayāṅ.

22* Unitā komeṅ āmawebe kuduptagān in nākken ābāṅ moreṅjirā yāpātāgak piā tāṅ tama! Nadākaṅ? Nākāgān Anutu bureni. Nāk udewani kubā nāmo itak. 23* Nākṅa wāpna terak mena kudupi siwoṅitā yāṅkehāromtak man yāṅkuro u nāmoinik api awāhuret. Nāk ṅode yāṅkut; Komeṅ āmawebe kudup nākkengān ābāṅpāṅ gukut imāpmok api tāṅ namineṅ. Nākāgān nadāṅ namiṅpāṅ kuṅatta api yāṅkehārom tāneṅ. 24* Tāṅkaṅ uwā nāka ṅode api yāneṅ; Yawe-tāgān tāṅkentāṅ nimiṅpāṅ kehāromi nimiṅjirān iwan tāṅo kehāromi yāpmāṅ āpāk tākamāṅ. Upāṅkaṅ āmawebe nāka gaṅani nadāk tākaṅ uwā māyāk taṅi api yāpneṅ.

25 Tāṅpākaṅ Jekop tāṅo āboriye uwā Yaweken irit tāga kaṅ-ahāṅpāṅ yāṅ-iniṅ oretoret api tāneṅ.

49

Aisaia 49:1-18

Anutu tāṅo piā watā āma

1* Oi, āmawebe komeṅ komeṅ, in juku peṅjirā man kubā ṅode tāwera nadāwut; Nāk nāmo ahāṅjira Yawetā nākā watā epān tāṅ imikta iwoyāṅkuk. Tāṅkaṅ meṅ koki gānaṅ irira wāpna namiṅkuk.

* 44:7: Stt 17:7-8 * 44:8: Apos 1:8, 14:15, 17:23-31 * 45:22: Nam 21:8-9; Jon 3:13-16, 6:40; Hib 12:2 * 45:23: Rom 14:11; Plp 2:10-11 * 45:24: 1Ko 1:30 * 49:1: Jer 1:5

2 * Tānpākaŋ Ekāni uwā nāk mani yāŋahākta mena wādāwān pāraŋjiinik tāŋjirān keritā watā it naminŋkuk.

Ba epāni tākta nāk tenāŋ pāraŋ ude kahātpāŋ yākiken daiŋpāŋ āmetkuk.

3 Ude tānpāŋ nāwetkuk; Isrel, gāk nadātan? Gāk nākŋo watā epān āmana yāk. Gāk nākŋo epān tāŋjiri āmawebetā nākŋo penjyāŋek ba kehāromina kwawak api kaŋpāŋ nadāneŋ yāk.

4 Ude yāŋjirān nāk iwetkut; Yawe, ude nāmo kak tāyat. Nāk epān taŋi tāŋjira bureni udewani kubā nāmo ahāŋkuk.

Epān tāntāŋ kuŋtāyiwa kehāromina kudup paorānpāŋ jopi tāŋkuk yāŋ iwetkut.

Upāŋkaŋ jop uken. Nadāwātāk nāmo tāk tāyat. Nāmo, Yawetā ini epāna u kaŋpāŋ nadāŋpāŋ uterak kowata api namek yāŋ nadātat.

5 U imata, Yawetā ini watā piā tāŋ imikta gupna meŋ koki gānaŋ tānpāŋ penkuk. Nāk tānpāŋ penkuko uwā Isrel āmawebe, Jekop tāŋo āboriye u āneŋi yāmagut pāŋku Yawe gāmoriken yepmakta tāŋkuk. Tāŋkaŋ iniwā nadāŋ namikinik tāŋjirān kehāromi uken nanik yāpmāk tāyat.

6 * Tānpākaŋ Yawetā ŋode nāwetkuk; Jekop tāŋo āboriye, Isrel āmawebe yarāgān nāmo paotkuŋo u nākŋa dubinaken āneŋi yāmagut yāpmāŋ ābāk-ābāk u epān pidāmi bumik yāk.

Tāŋ epān taŋi kubā ŋode gamikgān api tāŋpet yāk. Gāk guŋ āmawebe ābotta penjyāŋek api yāmen. Ude tāŋpayāŋ tāno uwā nākŋaken ābāk-ābāk kādet uwā āmawebe komeŋi komeŋitā api nadāwā tunneŋ.

Anututā āmawebeniyea butewaki nadāŋ yāmiŋpāŋ āneŋi api yāpān tāganeŋ

7 Yawe tāŋo epān āmani uwā āma ekāni ekāni gāmoriken itkaŋ watā piā tāŋ yāmik tāyak. Tāŋjirān āmawebe komeŋi komeŋitā iwan tāŋ imik tākaŋ. Upāŋkaŋ Yawe, Isrel tāŋo Anutu Kudupi ba Yāpātāgak āma bureni unitā ŋode iwetak;

Intājukun āmatā gabāŋkaŋ ganinŋ oretta api akuneŋ. Ba āma ekānitā gwājŋiŋ āpmonpāŋ api ganinŋ oretneŋ.

U imata, Yawetā epān āmani gāk iwoyānpāŋ gepmaŋkuko unita. Tāŋkaŋ Isrel tāŋo Anutu Kudupitā yāŋkehāromtak man yāk tāyak u nāmo wārāmut tāyak. Nāmo, u bureniġān tāk tāyak.

8 * Tānpākaŋ Yawetā āmawebeniye ŋode yāwetgān tāyak;

Orakorak kadāninaken api nadāŋ tamet, ba yāpātāgak-tāgak kadāninaken api tāŋkentāŋ tamet. Nāk watā sākgāmān it tamiŋpāŋ intā terak āmawebe komeŋi komeŋi ukāt topmāk-topmāk kubāgān api tāŋpet.

Nākā komeŋin iwantā tāŋpā wawāpāŋ penkuŋo u yāpa tāgawāpāŋ nadāŋ tamiŋjira āneŋi api koreneŋ.

9 Tāŋkaŋ āmawebe komi yotken irani yāniŋ kireŋpewa api āpāmaŋ kuneŋ. Ba āmawebe bipmāŋ urani gānaŋ irani u api yāweret; Penjyāŋekken ābut!

Ude yāwerira ābāŋpāŋ sipsip pom terak muyen sākgāmān naŋpāŋ it tākaŋ ude api itneŋ.

10 * Uwā ume ketemta wari nāmo api yeneŋ. Tāŋkaŋ edap ba mānit kādāp ikektā wakiinik wari nāmo api yewek.

Nāmo, nadāŋ yāmikiniŋ tāŋpani āmatā yāmagut pāŋku ume dapuri tāgaken api yepmaŋpek.

11 Tānpākaŋ pom nākŋa yāŋjira ahāŋkuŋo u yāpmāŋ āreyānpāŋ tāŋ-budāniŋpāŋ pewa āmawebenayeta kādet pāhap api pat yāmek.

12 Ude tāŋjira āmawebenaye kome ban it tākaŋken naniktā api āmneŋ. Uwā edap ābani kāda ba kukŋi kukŋi naniktā api āmneŋ. Ātuwā Aswan yotpārare, Isip komeken naniktā api āmneŋ.

13 Unita kunum, gāk oretoret kap teyi! Ba kome, gāk imaka, oretoret gera yāyi! Ba pom, in imaka, oretoret kap yāŋ-tekot!

Imata, Yawe uwā āmawebeniye komi piāken iranita butewaki nadāŋ yāmiŋpāŋ api yāniŋ bitnāwek.

14 Upāŋkaŋ Jerusalem āmawebetā ŋode yāŋkuŋ;

Yawetā māde utpāŋ ninta guŋtakinik tāyak yāk.

15 Ude yāŋjirā Yawetā kowata ŋode yāwetak; Jide? Meŋ kubātā iniken nanaki nononŋi naŋpāŋ tāgawani kubāta kaŋāwarākuk tāŋpāŋ tāga guŋ tāwek?

Meŋ ātutā ude kāwep tāneŋo upāŋkaŋ nāk inta ude tāga nāmoinik tāŋ tamet.

* 49:2: Hib 4:12; Rev 1:16

* 49:6: Ais 42:6; Luk 2:32; Apos 13:47, 26:23

* 49:8: 2Ko 6:2

* 49:10: Rev 7:16-17

- 16 Jerusalem, nāk gāka tāga nāmo api guṅ tāwet. Nāmo, gākṅo wāpka ketna bānepiken kudān tāṅkuro u kaṅ itat.
- 17 Nadātan? Nanakaye āneṅi ābāṅjirā āma tāṅpā waṅkuṅo u gabā kātāṅpeṅ api metāṅpeṅ kunēṅ.
- 18 Unita dapun pārewat tāṅpāṅ yabāsi! Nanakaye ukāda-kāda naniktā ābā peronṅpāṅ gākken āmnayāṅ.
- Yawe Irit māhemi nākā bureni ṅode gāwetat; Āmawebekayeta gāripi pāhap nadāṅpāṅ oretoret api tāṅpeṅ, webe kubātā āpikāt kentāṅpāṅ itdayāṅ nadāṅkaṅ oretoret nadāṅpāṅ tek sākgāmān tāṅpeko ude.

50

Aisaia 50:4-11

Anutu tāṅo watā āma uwā man buramik tāṅpani

- 4 Ekāni Yawetā āma kehāromini paorani tāṅ-mehamtaṅ yāmetta nāwetpāṅ nāwoṅāreṅpāṅ mena tāṅpidām taṅkuk. Ba unitā tamimaṅ tamimaṅ man nāwet tāyak unita gāripi nadākta bānepna tāṅpidām tak tāyak.
- 5 Tāṅkaṅ Ekāni Yawetā nadāk-nadāk namik tāyak unita nāk ārowani kudān tāṅpāṅ māde nāmo ut imik tāyat.
- 6 * Tāṅpākaṅ jop yabāṅjira āmatā iwānaptā pāripmāṅpāṅ geṅna pujiṅ inṅipāṅ dātkuṅ. Ba man waki nāwetpāṅ iwit ināma dapunken ut nābatnayāṅ tāṅjirā ināma dapun nāmo peṅpipiṅkut.
- 7 Tāṅpākaṅ Ekānina Yawetā tāṅkentāṅ namik tāyak unita man waki nāwet tākaṅ unitā tāga nāmo nurek.
- Nāmoink! Nāk kehārom taṅpāṅ epāna tāk tāyat. Nāk ṅode nadāk tāyat; Epān tāk tāyat unita māyāk tāga nāmo api yāpet.
- 8 * Anutu dubinaken itak unitā nāka api yāwek; Āma ṅo goret kubā nāmo tāṅpani yāṅ api yāwek.
- Anututā nāka ude yāwayāṅ tāyak unita āma kubātā manken nepmaṅpayāṅ nadāweko uwā, eruk, ini nepmaṅpānkaṅ Yawe ināmiiken bok kaṅ itda!
- 9 Ekāni Yawetā ini tāṅkentāṅ namik tāyak unita netātā nāka goret tāṅpani āma yāṅ tāga yāwek? Nāmoink, āma nāka jop manman nāweranitā waṅpāṅ tek gwaktā naṅ-āreyāṅ tāṅpā kuk tākaṅ ude api tāneṅ.
- 10 Unita āmawebe Yawe gāmoriken kuṅatpāṅ watā āmani nākṅo man buramik tākaṅ in uwā nāmo umuntāneṅ. Bipmāṅ urani pāhap gānaṅ kuṅatnayāṅ tāṅo upāṅkaṅ nadāk-nadākṅin kudup Yawe terak peṅpeṅ kuṅat tākot. Bureni, Anutujin terak yeṅgāmā pewāpāṅ itkot.
- 11 Tāṅ āmawebe in Yaweta nadāṅ imikinik nāmo tāṅkaṅ bipmāṅ uraniken kādet kaṅpeṅ kukta inṅin-tāgān topān ijiṅ-yāṅek tākaṅ uwā, eruk gwāk pimiṅpāṅ ugān iwat tākot. Upāṅkaṅ intā kome pāṅku itnayāṅ tākaṅ u Yawetā iwoyāṅ tamiṅkuko uwā komi paot-paori nāmo tāṅo bāḡup.

52

Aisaia 52

Jerusalem waṅkukopāṅ Yawetā yāpān tāgaṅkuk

- 1 * Eruk, Anutu tāṅo kudupi yotpārare Jerusalem, gāk aku! Akuṅpāṅ tāṅkehārom taṅpāṅ itkaṅ epmāget sākgāmān sākgāmān tek ude wādāwi ārowut.
- Nadātan? Guṅ ābot, Anutu tāṅo бага man nāmo iwarani u gāk tāṅpāwakta gākṅo yewa gānaṅ āneṅi nāmoink api āroneṅ.
- 2 Unita tāṅbute-bute peṅpāṅ kugun dāpmāṅ āreyāṅpāṅ āneṅi intājukun kaṅ it. Tāṅpāṅ iwan tāṅo yen kehāromi kotākaken topāni u pirāreṅpāṅ āneṅi sākgāmān kaṅ it.
- 3 Unita Yawetā ṅode yāyak; Āmatā in nāmo suwaṅpāṅ komi piāken tepmakta jop yāṅ-tāṅkaṅ yāpmāṅ kuṅkuṅ. Eruk udegān, komi piāken nanik āneṅi tāmagurayāṅ tāyat u monēṅ nāmo peṅpāṅ api tāmaguret.

4 Tånkañ ämawebenaye Isip komeken itta pengän äpmonkuño uwä iniken gärip terak äpmonkuñ. Tänpäkañ kämiwä Asiria naniktä päbä yepmäñitpäñ yämagut yäpmän päñku komi piäken yepmañkuñ.

5 * Tänpäkañ apiñode Babilontä udegän täñ yämitak. Ämawebenaye nämo suwanpäñ komi piäken yepmaktä yäñ-yäkñat yäpmän kuñkuñ.

Komi piäken yepmañkañ intäjukun it yämiñpäñ sära man yäwet täkañ. Bureni, kepma kepma wäpna yäpmän äpäk täkañ.

6 Unita kadäni näkä iwoyäwayäñ täyatken uken ämawebenaye iwan keriken nanik yämagurira ñode api yäneñ;

Bureni, Yawetä ude api täñpet yäñ yäñkuko u bureni ahätak yäñ api nadäneñ. Ude nadäwä tumbäpäñ Anutu u bureni yäñ api nadäneñ.

Ämawebe kuduptagäntä Anutu täño kehäromi kwawak api käneñ

7 * Äma manbiñam tägagämän yäpmän äbäk täkañ unitäño kuroñi säkgämän yäñ yäwut!

Biñam man tägagämän yäpmän äbäk täkañ uwä ñode; Saion pomken irani, Anutu täño bäneñ kwiñi inken pätak. U wakiken nanik tämagut täyak. Bureni, Anutujin uwä intäjukuninik itak!

8 Oi! Juku penpäñ nadäwut; Watä ämajiyetä bäneñ oretoret terak gera pähap yäñ irirä. Äma uwä ini dapuritä Ekäni Saion pom äneñi äbäñirän api käneñ.

9 Unita Jerusalem yotpärare, gäk wañpäñ pat yäpmän äbätan upäñkañ oretoret pähap nadäñpäñ kap inigän kubä te!

U imata, Yawetä Jerusalem ämawebe butewaki täñkuñopäñ wakiken nanik yämagurirän butewakini paotkuk.

10 Bureni-inik, Yawetä ämawebe komeni komeni injamikenä iniken kehäromini kudupi kwawak api yäwoñärewek.

Täñjirän ämawebe uken-uken nanik u kuduptä Anutunin täño yäpätägak epän api kañpäñ nadäneñ.

Anutu täño epän ämatä komi bäräpi terak äroñkuk

11 * Eruk, Babilon kome penpen kut! Täñkañ kudupi yot täño tunum yäpmän kunayän täkañ in kudupiinik itkot. Imaka nämo initta yäjiwäranu u nämoinik inñitneñ.

12 Tänpäkañ äpämañ kunayän täkañ uwä kikñutpäñ bäräñeñ terak, äbekjiye orajiyetä bian iwan yabäñ umuntañ Isip nanik äpämañ kuñkuño ude nämo api kunen. Nämo, Yawe, Isrel täño Anututä intäjukun mäden täñ tamiñpäñ api tämagut yäpmän kwek.

13 Nadäkañ? Epän ämanatä epäni täñpayän täyak u täñjirän bureni api ahäwek.

Ude täñjirän wäpi yäpmän akuñpäñ inñiñ orerirä wäp biñam ärowani api yäpek.

14 Upäñkañ unitäño injami dapun ba gupi uwä wawani, äma bumik nämo. Unita äma mäyaptä kawä inide kubä täñkuñ.

15 * Tänpäkañ äma mäyaptä kawä waki täñkuño udegän äma äbori äboritä epänita nadäwä ärowani api täneñ. Ba kome täño äma ärowanitä kañpäñ jäkjäk yamäñpäñ manikum api itneñ.

U imata, dapuritä imaka kudupi ude api kawä täreneñ, ba man kudupi ude api nadäwä täreneñ.

53

Aisaia 53

1 * Tänpäkañ manbiñam jukunin gänañ äpmonkuko u netätä nadäkinik täñkuk? Ba Yawe täño kudän kudupi netätä kawän täreñkuk?

2 Tänpäkañ Yawetä nadäñ imiñjirän injami terak päya dätäki ude, ba kome kawukiken mujipitä jäwäri äpmonpäñ käruki tädorani ude ahäñkuk.

Upäñkañ u nintä kañgärip tänektä injami dapun säkgämän ude uwä nämo ahäñkuk. Jide täñpäñ täktäki täga kubä täñjirän unita gäripi nadänam?

3 Nämo, ämatä u kañpäñ eroni nadäñpäñ mäde ut imiñkuñ. Uwä komi bäräpi gänañ kuñatpäñ butewaki täño mebäri kawän täreñkuñ.

U äma waki yäñ yäñpäñ kakta bitnäñkumäñ. Ba äma äpaniinik yäñ yäñpäñ nadäñ äwaräkuk täñkumäñ.

* 52:5: Rom 2:24 * 52:7: Ais 40:9, 61:1; Luk 2:10; Rom 10:15; Efe 6:15 * 52:11: 2Ko 6:17 * 52:15: Rom 15:21 * 53:1: Jon 12:38; Rom 10:16

- 4* Upånkañ uwä nintäño butewakinin buramiñpån nintäño komi bäräpinin kotañkuk. Ude täñjirän kañpån nintä sära man ñode yånkumån; Wisik, Anututä mominita yånppån kowata imitak.
- 5* Täñpåkañ nintäño peñawäkninta yånppån nägät piñkuk. Ba nintäño gwäjiwanita yånppån däpmån käkätkuñ.
- Ba momi täño kowata uterak äronkuko unitä niñmanpån tägañkumån. Täñpåkañ unitäño jibi unitä nintäño jibi täñpewän tägañkuk.
- 6* Täñpåkañ nin kuduptagån yawak peñawäk täñpani ude itkañ nininken gärip terak kuñatkumån.
- Täñjitna Yawetä mominin täño kowata ninin yånpani u terak buñätük.
- 7* * U komi bäräpi imiñkuño upånkañ ini yäpmån äpånppån man kubä nämo yånkuk. Uwä sipsip gubañi utta yäpmån kuk täkañ ude yånkiñat yäpmån kuñkuñ.
- Ba puñji madån yämiñirä man nämo yäk täkañ ude mankum itkuk.
- 8 Uwä jop iñkañpån manken tenpån kumäkta yäñtären imiñkañ yäpmån pånku utkuñ.
- Täñpåkañ noriye bok kuñatkuño uken nanik kubätä ñode nämo nadäwän tumbuñ; Nintäño peñawäkninta yånppån utkuñ.
- Ba näkño äbot täño momita kome terak irit kuñatkuñari däpmån täkñeñkuñ yån nämoinik nadäwän tärenkuñ.
- 9* Uwä ämata komi yämani nämo, ba yån-yäkñarani man nämo yäwani upånkañ äma waki-waki-kät äneka yäñtärenkuñ. U kumäñirän tuñum äma täño awañken äneñkuñ.
- 10 Upånkañ Yawetä ini nadån imiñirän däpmån käkärirä komi nadånkuk. Bureni, Yawetä nadäñirän nintäño momi tärewekta äma u iniken gupipån ärawa ude täñkuk.
- Ude täñkuko unita kadäni käronj api irek. Itkañ kodakiniye ahäñirä api yabäwek. Ba Yawe täño nadäk tawañ u iwatpån täñjirän bureni api ahäwek.
- 11 Täñpåkañ Yawetä ñode yäyak; Bänepitä komi butewaki nadäwayån täko unitäño bureni ahäñirän oretoret api nadäwek.
- Täñkañ epån ämana siwoñi u nadäk-nadäkita äma mäyap täñkentån yämiñirän inamnen siwoñi api itneñ. Ba waki-wakini äma unitä api kotawek.
- 12* Mebäri unita äma wäpi ärowani bämopiken näk wäp biñam ärowani api imet.
- Ude täñjira äma kehäromitä ämikken iwan täño kehäromi yäpmån äpånppån tuñumi yäyomägatkañ yäpmån daniñpån epån ämanata moräki api imineñ.
- U imata, u äma inamiken äma wakiwaki täñpani ude äworeñpån iniken irit iniy kireñpån kumbuk. Bureni, ude täñkuko uwä äma mäyap täño momi kotañkuk. Ba waki täñpani täñkentån yämikta yäñapik man yånkuk.

55

*Aisaia 55:1-11**Ekäni täño iron pähap*

- 1* Yawetä ñode yäyak;
- Eruk, umeta kotäkjin kawuktak täkañ in äbäkañ ume gwet tama nañput! Ba monenjin nämo kuñat täkañ inäwä äbånkañ ketem näkken yäpmånkañ nañput yäk.
- Täñkañ äbånkañ ume gäripi nikek, gwäki nämo ño yäpmånkañ nañput yäk.
- 2* Imata ketem bureni näмота monen pek täkañ? Ba nañpån koki nämo täñpanita komi piä imata täk täkañ?
- Ude nämo, näkño man buramiñpån näkä täwet täyat ude tänayån täño uyaku ketem tägagämäninik kubä tamiñjira nañpä tokñekinik api täneñ.
- 3* Unita ämawebenaye, nadäwut. Näkken ämnayån täkañ u säkgämän api itneñ. Äbäñirä inkät topmäk-topmäk, tärek-täreki nämo api täñpet.
- Täñkañ Devitta nadån imikinik täñkuro udegän inta nadån tamikinik api täñpet.
- 4 Täñpåkañ Devit uwä äma komeni komeni u yabån yäwatta kehäromi ba wäpi imiñkut. Ude täñpån uterak ämawebe u kehäromina kwawak yäwoñjärenkuñ.
- 5 Täñ epån udewanigän inta tamayån yäk. Inä ämawebe äbori äbori, komeni komeniken man pewä kuñirä inken api ämneñ.

* 53:4: Mat 8:17 * 53:5: 1Pi 2:24 * 53:6: 1Pi 2:25 * 53:7: Rev 5:6 * 53:7: Apos 8:32-33 * 53:9: 1Pi 2:22 * 53:12: Mak 15:28; Luk 22:37 * 55:1: Sam 42:2, 63:1; Jon 4:10-14, 7:37-38; Rev 21:6, 22:17 * 55:2: Mat 15:9; Rom 9:31, 10:2-3; Plp 3:7; Hib 13:9; Rom 10:17; Sam 22:26 * 55:3: Mat 11:28; Jon 6:37; Apos 13:34

Bian intä unita nämo nadäwani ba unitä inta nämo nadäwani upäñkañ inken bäräñjeninik api ämneñ.

Imata, Ekäni Anutujin, Isrel äbot intäñjo Anutu kudupi näkä täñpewa u bureni-inik api ahäwek. Täñkañ näk wäpjin biñam api tamet.

6* Eruk, apiño Yawe tuängän itpänj inta itsämäñtak unita inä äyänutpänj Yaweken gera yänpänj dubiniken kut.

7 Ämawebe waki täñpani, kädet waki u penpänj äneñi täkta nämoinik nadänppänj äneñi Anutuken kuk täkot.

Nadäkañ? Anutu uwä ämawebe iniken äyänutpenj äbäk täkañ unita orañ yämiñpänj momi penj yämikta gäripi nadäk täyak.

8 Täñpakañ Yawetä ñode yäyak; Näkño nadäk-nadäkna u intäñjo ude nämo. Ba näkño täktäkna inigän inigäninik, intäñjo ude nämo.

9* Kunumtä kome kakätänppänj punininik itak udegän näkño täktäkna ba nadäk-nadäkna tä intäñjo irepmitinik täyak yäk.

10* Täñpänj näkño manna uwä iwän ude. Iwäntä tañkañ äneñi äyänutpenj näkñaken jop nämo äbäk täyak. Nämo, u kometa ume imiñirän kome terak ketem säkgämän ahäk täkañ yäk. Ahäñirä ämatä ätu yäpmänppänj nañkañ ätu yerita pek täkañ.

11* Eruk, mena jinom udegän, u kwekopänj näkñaken jop täga nämo äbek. Nämo, näkño manna u piä ude täñpänj yäj nadäk pek täyat u pära nämo täk täyak. Nämo, u kuñpänj näkñaken gäripna u däpmänj tärek täyak.

56

Aisaia 56:1-8

Anututä ämawebe gägäni api yämagurek

1 Yawetä ämawebeniye ñode yäwetak;

Näk täñkentäj tamiñpänj tämagurayänj täyat u kadäni keräp täyak unita in kudän siwonji täñpenj kuñat täkot. Ba äma ätu orañ yämiñpänj täñkentäk-kentäk täñ yämik täkot.

2* Nadäkañ? Äma ude täk täkañ, ba Sabat orekiritta nadänjirä ärowani täk täkañ, ba waki täkta nämo pidämtak täkañ, äma ude wani näkño oretoret terak it täkañ.

3* Täñpakañ ämawebe kome kukñi käda nanik Yawe täño ämawebe yäpurärätpänj bok it täkañ uwä ñode nämo yäneñ; Yawetä nin iniken ämawebeniyekät inin oretta yäjiwät täyak yäj nämo nadäneñ.

Ba äma yabäni dāranitā imaka, ñode nämo nadäneñ; Nanakna nämo unita wäpna biñam ikek nämo, päya kubit täwani ude itat unita Yawetä iniken ämawebeniyekät säkgämän itta yäjiwät täyak yäj nämo nadäneñ. Nämo!

4 Yawetä äma ude wani ñode yäwetak; In Sabat orekiritta nadänjirä ärowani täñpänj kudän näkä gäripi nadäk täyat u iwatkañ topmäk-topmäkna täño man gwäk pimiñpänj iwatnayänj täño uwä inta ñode api täñ tamet;

5 Nadänj tamiñpänj näkño yotken wäp biñam säkgämän api tamet. Wäp biñam tamiñjira ämawebenaye bämpiken penta täga api it yäpmänj äroneñ. Bureni, wäpjin biñamtä ämawebe nanakiye nikek täño wäpi biñam api yärepmirek.

6 Ude yäjkañ Yawetä ñode yäyak;

Ämawebe kome kukñi käda nanik ämawebenaye yäpurärätpänj bok itkañ näka nadänj namikinik täñkañ näk gämotnaken itkañ watä piä täñ namik täkañ, ba Sabat orekirit kadänita nadänjirä ärowani täñpäpänj topmäk-topmäk täño man iwat täkañ in uwä oretoret täkot.

7* Imata, näkña tämagut yäpmänj Saion pomnaken api kwet. Täñpänj yäjapik yotnaken tepmañpänj oretoret api tamet. Ude täñjira naniñ oretta bukänaken ärawa täñ naniñjirä kañpänj gäripi nadänppänj api nadänj tamik täñpet yäk.

Unita nadäkañ? Näkño kudupi yot uwä ämawebe komeni komeni kudupta äbä itpänj yäjapik man yäj naminenja api irek.

* 55:6: Sam 14:2, 27:8; 2Ko 6:1-2; Hib 2:3 * 55:9: Rom 11:34-36 * 55:10: 2Ko 9:10 * 55:11: Mat 24:35; Luk 8:11-16; Rom 10:17 * 56:2: Ais 55:7; Sam 1:1, 24:4-6, 85:9; Jer 7:3-10; Mat 3:2; Luk 11:28; Jon 7:17; Rom 10:6-10; Rev 22:14 * 56:3: Mat 8:10-11; Apos 8:27, 10:1-2, 13:47-48; Rom 2:10-11; Efe 2:12; 1Jo 3:1; Rev 3:12 * 56:7: Mat 21:13; Mak 11:17; Luk 19:46

8 * Tānpākaŋ Ekāni Yawe ārowani, Isrel āmawebeniye iwan tāŋo komi piāken nanik āneŋi yāmagut pābā komeniken yepmaŋkuko unitā ŋode yāŋkehārom taŋkuk; Āma gāgāni ātu āmawebenaye ukāt bok itta yāmagut pābā api yepmaŋpet yāk.

57

Aisaia 57:15-21

Anututā āmawebeniye tāŋo momi api peŋ yāmek

15 * Anututā ŋode yāyak;

Nāk intājukun ba ārowaniinik api it yāpmāŋ ārowet. Wāpna kudupi māhemi.

Nāk kunum punin terak kudupi yotpārareken it tāyat upāŋkaŋ āmawebe mominita nadāwā waki tānpākaŋ inita nadāwā āpani tāk tākaŋ uken bok it tāyat.

Nāk āma bānepi yāpmāŋ āpani u yāpmāŋ akuk tāyat. Ba āma mominita nadāwā waki tāŋpani bānepi tāŋpidām tak tāyat.

16 Yāŋpāŋ-yebek ba kokwawak man kadāni kāroŋita nāmo api yāweret. Nāmo, ude tāŋpayāŋ tāro uwā āmawebe irit yāmiŋkuro u tāŋpewa paotneŋ.

17 Āmawebenaye u monēŋ tuŋumta āmāŋi tāktāk unitā momi pāhap tāŋkuko unita nākā kokwawak pāhap nadāŋpāŋ dāput. Nāk māde ut yāmiŋpāŋ dāpuro upāŋkaŋ uwā nāmo nadāŋkaŋ ehutpāŋ iniken gārip pen iwatkunŋ.

18 Ude tāŋjirā yabāk tāyat upāŋkaŋ api yāpa tāganeŋ. Ude tāŋpāŋ yāŋ-yākŋat pāŋku āmawebe butewaki terak kuŋarani u bānepi api tāŋpa gapun tāneŋ.

19 * Bureni, āma banken ba tuān it tākaŋ uken kwini bureni api ahāŋ morewek. Tāŋkaŋ nākā api yepmaŋpa tāganeŋ. Yawe nākŋa ude yāyat.

20 Tānpākaŋ āma waki tāŋpani uwā gwāgutā tokāt tāyak udewani. U kwikinik tāga nāmo itneŋ. Nāmo, gwāgutā okā nābā ba jiraŋ ureŋ pāŋku gāgāniken pek tāyak ude kudān wakiwaki wari tāk tākaŋ.

21 * Unita waki tāŋpaniken sākgāmān irit nāmo api ahāwek. Yawe nākā ude yāyat.

58

Aisaia 58:1-9

Anutu ininŋ oretoret kādet bureni

1 Ekānitā ŋode yāyak;

Kotākka pewi maŋpāpāŋ nāmo yāwen. Gera taŋjigān, womat māmā ude yāŋpāŋ āmawebenaye, Jekop tāŋo ābotken nanik momi ba kādet wakini unita kaŋ yāwet.

2 Uwā ŋode nāwet tākaŋ; Nin kepma kepma gāk ganiŋoret tākamāŋ. Ba gākŋo kādetka tāga nadāna tārewāpāŋ u iwatta gāripi pāhap nadāk tākamāŋ yāŋ yāk tākaŋ.

Ba nākā бага man siwoŋi yāwoŋāreka nāwet yabāk tāk tākaŋ. Ba gāk dubikaken kukta gārip pāhap nadāk tākamāŋ yāŋ yāk tākaŋ.

Upāŋkaŋ jop manman yāk tākaŋ.

3 U ŋode nāwet tākaŋ; Ekāni, gāk ganiŋ oretta nakta jop it tākamāŋ upāŋkaŋ imata nāmo nibāk tāyan? Ba ninin yāpmāŋ āpāŋpāŋ kuŋaritna gāk imata nāmo nadāŋ nimik tāyan?

Ude yāŋjirā nākā kowata ŋode yāwetkut; Ude nāmo. In naniŋ orerit injinken gāripjin iwatpāŋ tāŋit tāk tākaŋ yāk. Ba epān āmajiyeta komi yāmik tākaŋ yāk.

4 Naniŋ oretta yāk tākaŋ upāŋkaŋ tāktākjin u inipārik. U ŋode; Man wārāt-wārāt tāŋpāŋ ketjin mugwājiŋpāŋ notjiye dāpmāk tākaŋ. Ude tāŋkaŋ nākken yāŋpārik man yāŋjirā tāga nāmo api nadāŋ tamet.

5 Jide? Nāk naniŋ oretoret kādet iwat tākaŋ uwā nadāŋ nimik tāyak yāŋ nadāk tākaŋ?

Tek wakiwaki tāŋkaŋ butewaki inam dapun ijiŋpeŋ kuŋaritna Yawetā bānep tāga nadāŋ nimān yāŋ nadāk tākaŋ? Kudān udewani uwā naniŋ oretoret kādet bureni yāŋ nadāk tākaŋ?

Nāmoimik! Kudān udewanita gāripi nāmo nadāk tāyat.

6 * Tāŋ nākā kudān ŋodewanita nadāŋjira naniŋ oretoret kādet bureni tāk tāyak;

* 56:8: Jon 10:16 * 57:15: Sam 51:17, 113:4-6, 138:6; Rev 15:4 * 57:19: Mak 16:15; Apos 2:39; Efe 2:17 * 57:21: Ais 48:22 * 58:6: Mat 25:34-40; Jem 1:27, 2:15-16; 1jo 3:17-18

Äma, äma ätu täño komi piä terak it täkan unitäño bäräpi ketären yämiñpän kädet tägatäga täñ yämik täkot.

7* Ba äma nakta yenirä ketem yämik täkot. Ba äma jäwäri, patpat bägupta wäyäkñek täkan udewani yämagut yäpmän injin yotken ärok täkot. Ba äma teki nämota tek yämik täkot. Ba nägät moräkjiyetä bäräpi kañ-ahänirä mäde nämö ut yäminen.

8* Täñ intä kudän udewani näkä gäripi nadäk täyat u tänayän täño uwä näkä bäräpijin bäränek api datären tamet, tamiman täño penyänjektä bipani täño bipmän urani iwat kirek täyak ude. Ude täñira säkgämän api itnen.

Tänkan Anutujin siwonjitä intäjukun api täñ tamek, ba Yawejin täño kehäromitä mädejinken watä api it tamek. 9* Täñpäkan intä näkken yänapik man yänayän täkan uwä api nadän tamet. Inä ämata komi yämik-yämik, ba wäpi yäpmän äpäc-äpäc ba yänärok man yäwet-yäwet kädet u mäde ut yäminayän täño uwä ude api täñ tamet yäk.

60

Aisaia 60:1-6

Jerusalemtä Anutu täño penyänjek terak säkgämän api irek

1 Ekänitä Jerusalem ñode iwetak; Gäkño penyänjek äbän gamitak! Yawe täño penyänjek säkgämäntä gäkä terak ijin-yänetak unita akuñpän edap dapuri ude ijin-yäñe! 2 U ka! Gubam kubiritä äbori äbori komeni komeni uwäk täñirän bipmän urani pähap gänañ itkan. Upänkan Yawetä gäkä terak ijin-yänek täyak. Ba iniken ägonitä uwäktän gamik täyak. 3* Täñirän ämawebe komeni komenitä gäkño penyänjek kañpän gäkken api ämneñ. Buren, edap dapuritä pom terak tädoreko udegän penyänjenjiri kome unitäño intäjukun ämatä akuman gäkken api ämneñ.

4 Eruk, ijiwi kwäpän yabän äyänut tä; Ämawebekaye uken-uken kuñtänpä kuñkuño u äneñi äbäkan. Nanakaye ban naniktä äbäkan. Ba äpetkaye imaka, buramiñ yäpmän äbäkan. 5 Ude äbänirä yabänkan bänepka gupka kuduptä oretoret pähap api nadäwen. Täñpäkan kadäni ugän gäpe tañi tañi gwägu pähap terak kuñaranitä kome banken nanik tuñum säkgämän säkgämän yäpmän gäkken api ämneñ. 6 Täñkan Midian Efa komeken nanik kamel mäyaptä äbä gäkken api it tokneñ. Ba Siba nanik ämawebe gol ba imaka käbäñi säkgämän nikekpän yäpmän äbänpän Yawe täño wäpi biñam api inin oretneñ.

61

Aisaia 61

Manbiñam tägagämän kubä

1* Yawetä näk äma jopi jäwäri manbiñam tägagämän yänahänpän yäwetta iwoyänpän olip gakñi piñ näbatkuko unita ñode nadätat; Ekäni Yawe täño Munapiktä näk magätak. Täñpän Yawe uwä ñode täkta nepmanpän kuñkut; Ämawebe butewaki nadäwätäk terak kuñarani u bänepi yäpätägakta, ba äma komi piä terak irani ñode yäwetta; Anututä täñkentän tamiñirän jop api äpämañ kuneñ. 2* Ba ñode yänahänpän yäwetta nepmanpän kuñkut; Yawe Anututä ämawebeniye orañ yämiñpän iwaniye däpmäka kadäni ahatak. Täñkan ämawebe täñbute täñtän kuñarani u yänin kawatakta naniñ kireñkuk. 3 Buren, Saion ämawebe konän butewaki terak itkan u täñkentän yämiñira butewakini paoränkan oretoret api täneñ. Ba täñkentän yämiñira butewaki kap penpän oretoret kap api tenen. Täñkan ämawebe uwä päya kehäromi Yawetä ini piwani bumik api itnen. Uwä kehäromigän itkan kudän siwonji täñpen api kuñatneñ. Ude täñpen kuñatnayän täño uwä Anutu täño mebäri säkgämän kwawak irirä api inin oretneñ.

4 Täñpäkan ämawebe inä yot yäpmän äreyäwani u äneñi api täñkodak utneñ. Ba yotpärare wankuño u äneñi kome ket utpän api yäpä-täganen. 5 Täñkan äma ban naniktä äbä yawakjiye watäni api it yämineñ. Ba äma kome kubäken naniktä äbänpän ketem epänkät wain epänjin api täñ tamineñ. 6* Täñpäkan kadäni uken irit mebäri kubä api itnen. Inta Yawe täño bämöp äma, ba Anutu täño watä äma yän ude api täwetneñ. Täñkan äma äbot komeni komeni täño tuñum terak itkan monen tuñum unita biñam api yäneñ.

* 58:7: Mat 25:35 * 58:8: Sam 112:4; Apos 10:31,35 * 58:9: Sam 34:15 * 60:3: Sam 67:1-4; Ais 2:2-5; Rev 21:24 * 61:1: Mat 11:5; Luk 7:22 * 61:2: Mat 5:4; Luk 4:18-19 * 61:6: Kis 19:6; Rom 12:1; 1Pi 2:5,9; Rev 1:6

⁷ * Täppäkañ mäyäk terak itkuño upäñkañ komejinken äneñi itkañ bian itkuño u irepmitpäñ ahäñ bumbum terak api itneñ. Bureni, jirañ ude itkuño upäñkañ oretoret tärek-täreki nämo api täneñ.

⁸ U imata, Yawe näkä kudän siwoñita gäripi nadäk täyat. Iwanta ämawebenaye tänyäkñarani täppäñ imakani kubota täñ yämiñkuño unita gañani pähap nadäk täyat. Unita yäñkehärom tañkuro udegän ämawebenayeta gwäki tağa yämiñpäñ ukät topmäk-topmäk tärek-täreki nämo api täppet. ⁹ Ude täñ yämiñjira äma komeni komenitä kodakiniye täño biñam api nadäneñ. Bureni, ämawebe komeni komeni äbotnaye u yabäñpäñ-nadänayäñ tañkañ uwä ñode api yäneñ; Äma äbot ño Yawetä iron tañi täñ yämani yäk.

Säkgämän irit bureni api ahäwek

¹⁰ * Täppäkañ Jerusalemtä ñode yäyak; Yaweta gäripi pähap nadäk täyat. Bänepnatä Anutunata oretoret täñ imik täyat. U imata, u nämagutkuko unita. Unitäño täktäki siwoñitä tek säkgämän ude täñ namik täyak. Ba unitäño täñkentäktä ämawebe kodakitä epnayäñ tek epmäget säkgämän täk tañkañ ude täñ namik täyak. ¹¹ Bureni, kome terak päya datäki imätpäñ käruk abäk tañkañ, ba epänken ketem tokän käruk tädot tañkañ udegän Yawe ärowani täño meni jinom terak kudupi irit säkgämän api ahäneñ. Täppäkañ äma äbori äbori injamiken inñ oretoret api ahäwek.

62

Aisaia 62:1-12

Jerusalemtä wäp kodaki api yäpek

¹ Jerusalem, gäk nadätan? Näkä mankum nämo api iret. Nämo, gäka yäñpäñ ehutpäñ yäñapiñtäyiwa Ekänitä täñkentäñ gamiñirän irit säkgämäntä gäkä terak kwawakinik kañ ahäwän, kome dapuritä tamimañ peñyähäk täyak ude, ba bipmäñ urani gänañ topäntä iññ-yäpek tañkañ ude.

² Anututä ude täñkentäñ gamiñirän ämawebe komeni komenitä äneñi kodak tañpäñ iriri api gabäneñ. Ba unitäño intäjukun ämatä gäkñjo epmäget kudän kakiniñ api täneñ. Täppäkañ Yawetä wäpka kodaki kubä gäweränkañ ugänpäñ api gäwet täneñ.

³ Bureni, Yawe Anutukatä gäk gabäñgärip api täñpek, ämatä porak gwäki ba notek merärokita gäripi nadäk tañkañ ude.

⁴ *Kadäni uken wäpka Eñi Sinsim yäñ wari nämo api gäwetneñ, ba Kome Waki Kawuki yäñ wari nämo api gäwetneñ. Nämo, wäpka kodaki kubä ñode api gäwetneñ; Anututä gäripi pähap nadäñ gamik täyak.

Ba kubä ñode api gäwetneñ;

Äpi niked.

U imata, Yawetä gabäñpäñ gäripi pähap api nadäñ gamek, ba komekawä webenita ude äneñi api yäpek.

⁵ Äma gubañitä webe gubañi, ämakät nämo pärani ukät epmäñpäñ bok itdeño udegän äma gäk täppäñ gepmañkuko unitä gäk webenita api yäpek.

Ude täppäñ äma gubañitä webeni kodaki kañpäñ gäripi pähap nadäñ imik täyak udegän Anutukatä gabäñpäñ gäripi pähap api nadäñ gamek.

⁶ Eruk, Jerusalem yewa watäni itta äma yepmañkuro u kepma ba bipani meni nämo täñpipineñ. Äbot täppani in Yawetä täñkentäñ tamikta gera yäk tañkañ in itpäñ-nadäk nämo täppäñ gera pen yäñirä inta nämo api guñ täwek.

⁷ Gera ehuranigän yäñirä Jerusalem äneñi täñkehärom tañirän ämawebe äbori äbori injamiken intäjukuninik ude irirän kañkañ biñam kañ yäwut.

⁸ U imata, Yawetä yäñkehäromtak man ñode yäñkuko uwä kerä kehäromitä bureni api pewän ahäwek; Ketem piäjinken nanik iwan yabäñ äwaräkuk täñjira wari nämo päbä api yäpneñ. Ba äma ban nanik udegän, yabäñ äwaräkuk täñjira wain ume inñin täppani wari nämo päbä api yäpneñ.

⁹ Nämo, ketem piñkuño unitäño bureni u inñin nañpäñ Yawe näkñjo wäpna biñam api yäpmañ akuneñ. Ba wain piä täppäñ watäni it täñkuño u imaka, inñin wain ume täkätpäñ näkñjo kudupi yot gänañ nanin oretta api näneñ.

Yäpätägak äma bureni äbätak!

* **61:7:** Sam 16:11; 2Te 2:16 * **61:10:** Rom 5:10; Plp 3:9; Rev 7:14 * **62:4:** 1Pi 2:10; Jon 3:29; 2Ko 11:2; Efe 5:25-27

¹⁰Unita ämawebe Jerusalem täño yewa gänaŋ itkaŋ in kudup akumaŋ gägäniken kut. Kuŋpän ämawebe ämnayän täkaŋ unita kädet yäpä-tägawut. Kubat-kubat yejämänpän möbä kädet miŋin pätkan u kudup yäpmän kewewut. Ude täñirä ämawebe komeni komenitä ñode api kaŋpän nadäneŋ; Yawetä ämawebeniye äneŋi yämagurayän täyak yän api nadäneŋ.

¹¹*Nadäkaŋ? Yawe uwä yänahäk man ñode pewän komeni komeni kuŋat moreŋkuk; Saion ämawebe ñode kaŋ yäwerut; Tämagutta yäwani u äbätak. Täŋkaŋ ämawebe iwan keritak nanik yäyomägakuko u bok yäpmän äbätak! ¹²Eruk ämawebe unita Kudupi Ämawebe, Yawetä iwan keriken nanik yämagurani yän api yäwetneŋ. Täŋpakaŋ Jerusalem, wäpka ñode api gäwetneŋ; Yotpärare gäripi pähap, ba Yotpärare Yawetä äneŋi päbä irani yän api gäwetneŋ.

63

Aisaia 63:7-10

Anututä Isrel ämawebe nadän yämikinik täŋkuko unitäño manbiŋam

7 Yäke! Yawe täño orakoraki säkgämän unitäño mebäri yänahäwayän.

Ba unitäño täktäki täga unita yänpän wäpi yäpmän akwayän.

Yawe uwä Isrel ämawebe ninta butewaki nadän niŋiŋpän nadän nimikinik täk täyak. Täŋkaŋ imaka säkgämän säkgämän mäyap täŋ nimik täyak.

⁸⁻⁹Nadäkaŋ? Yawetä ñode yänkuk; Äbot ñowä näkŋaken äbot. Ämawebe uwä täñnäktapän mäde nämo api ut namineŋ.

Yawetä ude yänpän komi bäräpiken nanik yämagutkuk.

Komi bäräpi nadänkuŋo u komi bäräpi bok nadänkuŋ.

Ba täŋkentän yämiŋkuko uwä anero ini dubiniken irani unitä bumik täŋkentän yämiŋkuk.

Uwä nadän yämikinik täŋkaŋ butewaki nadän yämiŋpän wädän tädotpän yepmaŋkuk.

Ude täŋkaŋ kadäni käronji boham watäni säkgämän itpäŋ yämagut yäpmän kuŋatkuk.

¹⁰* Ude täŋkuko upänkaŋ peŋawäk kädet terak Kudupi Munapikita bäräpi imiŋkuŋ. Ude täñirä Yawetä ini-tägän iwani däkŋepän äboriyekät ämik täŋkuŋ.

66

Aisaia 66:10-14

Jerusalemtä irit säkgämän api kaŋ-ahäwek

¹⁰Ämawebe Jerusalemtä gäripi nadäk täkaŋ in Jerusalem kome mähemkät oretoret täŋput.

Ba Jerusalemtä butewaki nadän imik täkaŋ in bänep täga penta nadäwut.

¹¹* U imata, Jerusalem unitä nonoŋi säkgämän tepmän towiŋirän naŋ tokŋek api täneŋ. Täñirän täŋ-bumbumita gäripi pähap api nadäneŋ.

¹²U imata, Yawetä ñode yäyak; Nadäkaŋ? Näkä yäwakaŋ ahän bumbumtä ume pähaptä-yän Jerusalem kome uken tärek-täreki nämo api abän irek. Ba äma äbori äbori täño tuŋum täŋ-bumbumtä ume tokät täkaŋ ude api täŋ imek.

Täŋpakaŋ äperiyetä nanakiye ude itkaŋ Jerusalem täño nonoŋi nañirä miŋiye naniyetä äperiyetä nanak bäyaŋ yepmäñitpäŋ maŋpä ärowäkaŋ yeŋdatnäŋ-datnäŋ täk täkaŋ Jerusalemtä inta ude api täŋ tamek.

¹³Bureni, miŋiyeä nanakiye yäniŋ kämät täkaŋ ude Yawe näkä api taniŋ kawat täwet. Täñira Jerusalem uken kwiniŋän api itneŋ.

¹⁴Täŋpakaŋ u kaŋpän bänepjintä oretoret api täŋpek. Täñirän guŋjintä wädan gwijikitä-yän api kehäromtak täneŋ.

Täŋpakaŋ ñode nadäwut; Yawe näkä täktäkna kehäromi uwä watä ämanaye inta kwawak api täwoŋärewet. Täŋ iwanayetawä kokwawakna pähap api yäwoŋärewet.

Aisaia 66:15-24

¹⁵U kawut! Yawe uwä kädäp mebet ikek äbätak. Uwä äma kokwawak nadän yämik täyak u komi yämikta iwän mäniŋ terak bumik pit kubägän äbätak. ¹⁶Ämawebe komeni komeni kowata yäpmäka biŋam täkaŋ uwä Yawetä kädäp mebet kenta päiptä däpmäñirän mäyaptä api kumneŋ.

Ämawebe komeni komenitä Anutu gämoriken api itneŋ

¹⁷Täŋpakaŋ Yawe näkä ñode yäyat; Ämawebe anutu jopi yäniŋ oretta kudupi itnayän nadänpän kon täk täkaŋ u, ba naŋ yämikiye yäniŋ oretta piä tobätken kuk täkaŋ ba ämawebe but tetnaŋ tohari ba ketem ätu näkä taräki yän nadäk täyat u nak täkaŋ uwä, ämawebe udewani täño paotpaori kadäni keräp täyak. ¹⁸Näk unitäño bänep nadäk-nadäki ba täktäki

* **62:11:** Ais 40:10; Rom 10:11-13; Rev 22:12 * **63:10:** Apos 7:51; Efe 4:30 * **66:11:** Sam 19:10, 119:18; Jon 6:53; 1Pi 2:2

u yabānpān-nadāk tāyat. Unita ārewayān tāyat uwā āmawebe ābori ābori man kotāk mebāri mebāri yānbutuñ pābā yepmañpa nākno kehāromina penyānek ikek u api kāneñ. ¹⁹ Ude tānpān bāmopiken kehāromina kwawak api pewa ahāwek. Tāñkañ āmawebe ātu yabāñ korewayān tāyat u āma ābori āboriken api yepmañpa kuney. Yepmañpa ātu Tasis yotpārareken api kuney. Tāñ ātu Libia ābot ba Lidia ābot, āpa gwājika mebāri nadāwani uken api kuney. Tāñ ātuwā Tubal kome, ba Grik kome api kuney. Bureni, uwā kome ban, wāpna biñam nāmo nadāwani ba epmāget kudān ba penyānekna nāmo kañpāñ nadāwaniken api kuney. Pāñku āma ābori ābori u bāmopiken nākno wāpna biñam ārowani u api yāñahāneñ. ²⁰ Tāñkañ notkaye komeni komeni it tākañ u yāmagut yāpmāñ kudupi pomna Jerusalem yotpārareken itak uken iron Yawe nāka tāñ namikta ude api āmneñ. U hos, donki, kamel ba karis mebāri mebāri uterak api āmneñ. Yāmagut yāpmāñ āmñayāñ tākañ uwā Isrel āmawebetā ketem, kābot ārutpak tāwani gānañ penpāñ irona Yawe nākno kudupi yotken yāpmāñ ārok tākañ ude bumik api tāneñ. ²¹ Ude tāñirā uken nanik ātu bāmop āma ude itta api yepmañpet, ba ātutā Livai tāñ ābot yāpurārātpāñ kudupi yotken piā tākta iwoyānpāñ api yepmañpet yāk.

²² * Tāñpākañ Yawe nāka ñode yākgān tāyat; Kunum ba kome kodaki tāñpayāñ tāyat unitā iñamnaken pen api it yāpmāñ kudeño udegān wāpjin biñam ba āpetjiye nanakjiye kāmi ahānayāñ tākañ u pen api it yāpmāñ āroneñ yāk. ²³ Tāñpākañ Komepak Kodakitā Komepak Kodaki, ba Sabat Kadānitā Sabat Kadāni āmawebe ābori āboritā ābā Yawe nāka api gwājij āpmon namik tāneñ. ²⁴ * Tāñkañ āpāmañ kuñpāñ āmawebe peñawāk tāñ namani u kumāñpāñ parirā api yabāneñ. Āmawebe u gupi gānañ yamun tārek-tāreki nāmotā nañ erāñirā kādāp mebet tārek-tāreki nāmotā gupi api iñij yāpmāñ ārowek. Tāñirā āmawebe komeni komeni tā yabāñirā tarāki kubā api tāneñ.

* **66:22:** Ais 65:17; 2Pi 3:13; Rev 21:1

* **66:24:** Mak 9:48; 1Te 2:15-16; Rev 14:10-11, 19:17-21

Jeremaia

Isrel ämawebetä Anutu täño man nämo buraminayäñ täño uwä iwantä päbä api yämagut yäpmanj kunen

Jeremaia 1:4-10

Ekänitä Jeremaia profet epän täkta iwoyänjuk

⁴Yawe täño mantä jukunaken ñode äpmonjuk;

⁵*Gäk menka koki gänañ nämo gepmanja ahäjiri nadäñ gaminjuk. Ba menka koki gänañ naniktä kwawak nämo ahäjiri gäk iwoyänjpän näkño mena jinom yäpmanjpän äma äbori äbori uken yänahäkta gepmanjuk.

⁶*Yawetä ude näweränä iwetkut; Ekäni Yawe ärowani, ude nämo! Näk äma gubanjäñ yäk. Upän gäkño man jide täñpän api yänahäwet. Mena bäräpi. ⁷Näkä Yawe ude iwetkuro upänkanj ñode näwetkut; Näk gubanjäñ yän nämo yäwen. Nämo, äma äbot u ba u gäwetpewa kwayän täyanken u kunjan man gäwerayän täyat ugänpän api yänahänjpän yäweren.

⁸*Nadäten? Yawe näkä ñode yänkehärom täyat; Näkä gäkkät itkanj watä säkgämän api it gamero unita ämawebe unita nämo umuntäwen.

⁹*Ude näwetkanj Yawetä keru jinomnaken penpän näwetkut; Eruk, näkñaken man mekaken peyat. ¹⁰U ka! Apinjo näk äma äbori äbori ba unitäño intäjukun ämaniye intäjukun it yämikta kehäromi gamitat. Kehäromi unitä äma äbot ätu api täñpi wanen. Täñ äbot ätu kehäromi uterak yäpi täganjäñ kehäromigän api itnenj.

7

Jeremaia 7:1-15

Anutu täño yotta jukuman

¹Yaweken nanik man ñode Jeremaia jukuniken äpmonjuk;

²Gäk päñku Yawe täño yot yämaken itkanj man ñode yänahänjpän kanj yäwet; Juda ämawebe Yawe inin oretta ño äbäk täkanj in Yawe täño man ño nadäwut. ³Yawe Kehäromi mäheми, Isrel täño Anututä ñode yäyak; In irit kunjat-kunjat ba täktäkin yäpmanj äyänutpewä tägawän.

Ude tänyänj täño uyaku kome ñoken pen itnenja api nadänj tamet. ⁴* In jop manman ñode yänpänj uterak nämo yäpmanj wädänenj; Säkgämän itkamän! Ñowä Yawe täño kudupi yot, ñowä Yawe täño kudupi yot, ñowä Yawe täño kudupi yot! ⁵Ude nämo! Inä bureni-inik irit ba täktäkin yäpmanj äyänutpewä tägawänpän äbotkayekät kudän siwonjäñ kowata kowata täñpen kunjatnenj. ⁶Ba äma ban nanik inkät irani, ironi kodänjani, webe kajat, udewani ärowani nämo täñ yämenej, ba äma momini nämo, kumänj-kumänj nämo däpnenj, ba anutu jopi bänepjin täñpawak täkanj u nämo nadänj yämenej. ⁷Ude tänyänj täño uyaku kome orajiyetä tärek-täreki nämo itta bian yänij kireñkuro ño in pen it yäpmanj kukta api nadänj tamet. ⁸Upänkanj nadäkanj? In man bureni nämo, jop manman pähap terak yäpmanj wädäk täkanj. Jide? Ude täñkanj bureni kanj-ahäk täkanj? Nämo!

⁹Inä kubota täk täkanj, äma kumänj-kumänj däpmaäk täkanj, kubokäret kädet iwat täkanj, ba jop manman terak wohutpän yänkehäromtak man yäk täkanj. Täñpänj anutu jopi Balta gupe käbänji nikek ijin imik täkanj, ba anutu jopi ätu bian nämo yäpmanj kunjarani u iwat täkanj. ¹⁰Eruk jide? Kudän waki näkä taräki nadäk täyat u täñkanj näkä yotken wäpna itakken ño äbänjpän inamnaken itpänj ñode yäk täkanj uwä täga ba?; Yot ñonitä äyuj täñ niminjirän inamkaken säkgämän itkamänj! ¹¹*Jide? Yot ño gänañ näkño man pätak u intä nadänjirä kubo äma ätu täño käbop irit bägup ude äworetak ba? Nämo, Yawe näkä tabänjpän-nadäk täñ yäpmanj äbut!

¹²*Eruk, Silo komeken imaka täñkuro u kunjan kanj kawut. Yotpärare unitä jukun naninj oretta wäpna penkuro upänkanj Isrel ämawebenaye täño waki unita yänpänj kome u täñpa wanjuk. Unita juku piwut! ¹³Inä wakiwaki u pen täñ irirä Yawe näkä jukuman wari wari täwet yäpmanj äburo upänkanj nämo nadänj naminjuk. Näk inken gera yänkuro upänkanj naninj yäkta bitnäñkuro. ¹⁴Unita Silo yotpärareken täñpawak täñkuro, yot näkño wäpna nikek ño udegän api täñpet. Bureni, kudupi yot näkä äbekjiye orajiye ba inta tamani unita nadänjirä

* 1:5: Sam 71:5-6; Rom 8:29; Gal 1:15-16 * 1:6: Kis 6:12 * 1:8: Mat 10:26; Luk 12:4; 2Ti 4:18 * 1:9: Ais 49:2; Mat 10:19; Luk 2:15, 12:12 * 7:4: 7:8,10,11; Luk 3:8 * 7:11: Mat 21:13; Mak 11:17; Luk 19:46 * 7:12: Jos 18:1; Sam 78:60; Jer 26:6

ärowani täk täkaŋ u, Silo yotpärareken täŋkuro udegän api täŋpet. ¹⁵Näkä inŋamnaken nanik api dämpänpäŋ täwat kirewet, Efraim äbot notjiye kudup täŋ yämiŋkuro udegän.

11

Jeremaia 11:18-20

Jeremaia kumäŋ-kumäŋ utta man topuŋ

¹⁸ Ämatä näk täŋpawakta man yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋo unitäŋo biŋam Yawetä näwet ahäŋjirän nadäŋkut.

¹⁹ Bureni, näk tom bätaki udewani, ämatä dämpayäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuk täkaŋ ude. Näk nutta yäŋpäŋ-nadäk täkaŋ yäŋ nämo yabäŋpäŋ-nadäŋkut. Uwä ŋode yäŋkuŋ; Eruk päya mujipi nikek kaŋ madäna! yäk. Madäŋpena paotiniŋ täŋjirän ämatä unita kaŋ guŋ tawut!

²⁰ Näka ude yäŋkuŋo upäŋkaŋ Yawe kehäromi mäheŋi, gäk ämawebe täŋo bänepi nadäk-nadäki bok täŋpäŋ-yabäŋkaŋ kudän siwonji terak yäpmäŋ danik täyan. Unita bäräpi ŋo gäk ketka terak penjira kokwawakka äma uterak pewi äronjirä kaŋ yabäwa.

15

Jeremaia 15:15-21

Yawetä Jeremaia bänepi täŋkehärom takta man iwetkuk

¹⁵ *Täŋpakaŋ Jeremaia näkä Yawe ŋode iwetkuk;

Yawe, gäk näkŋo bäräpina nadätan unita nadäŋ naminpäŋ täŋkentäŋ namisi. Täŋkaŋ äma näk täŋpawak täŋ itkaŋ ŋonita kowata komi yämisi. Yabäŋ äwaräkuk täŋjiri näk kumäŋ-kumäŋ nämo nutneŋ. Nadätan? Näk gäkŋo epän täŋjira iwan u täŋ namik täkaŋ. ¹⁶ *Kadäni kadäni man näwet täŋkuno u yäpmäŋpäŋ iyap täŋkut, ämatä ketem yäpmäŋpäŋ nak täkaŋ ude. Täŋjira manka unitä bänep oretoret täŋi pewän ahäŋ naminŋkuk. U imata, näk Yawe Anutu kehäromi mäheŋi gäkŋata biŋam itat unita.

¹⁷ Näk äma käbeyä täŋkaŋ man jopi-jopi yäŋkaŋ yäŋpäŋ-mägayäk täŋtän kuk täkaŋ ude-wanikät itpäŋ oretoret nämo täk täyat. Nämo, gäk man näwet täyan unita juku piŋpäŋ äma waki täŋpanita kokwawak täŋi nadäŋkaŋ näkŋa pärik it täyat. ¹⁸ Upäŋkaŋ komi imata wari wari nadäŋ itat? Komi nadätat uwä paräm bänepnaken tokŋetak u mebäri imata u bäräŋeŋ nämo tägak täyak? Gäk ume äpä kum täŋpani ude täŋnäŋaren, ume säkgämän näŋpa yäkŋat päŋku ume kawuk täwanipäŋ käwa waneŋo ude?

¹⁹ Ude yäŋjira Yawetä kowata ŋode näwetkuk; Gäk näkken äneŋi äbäŋjiri gämagutpäŋ gepmaŋpa piä watä ämana ude äneŋi täga api iren. Täŋkaŋ man jopjop yäkyäk kädet u penpäŋ man täga mebäri nikek ugänpäŋ yäŋahawayäŋ täyan uwä näkŋo mena jinom yäpmäŋpäŋ bumik api iren. Ude täŋjiri ämawebe gabäŋkaŋ api gäwarän täneŋ, gäkä ämawebe nämo api yäwarän täwen. ²⁰ Ude täŋjiri gäk näkŋa täŋpewa ämawebe u inŋamiken yewa kehäromi, ainpäŋ täŋpani ude api iren. Näkŋa watä säkgämän it gamiŋjira ämawebe u iwan täŋ gamiŋpäŋ täga nämo api yäpmäŋ äpneŋ. ²¹ Nämo, näkä äma waki täŋpani, butewaki bänep nadäk-nadäki-kät nämo kuŋat täkaŋ unitäŋo keriken nanik wädäŋ tädotpäŋ api gepmaŋpet. Yawe näkä ude yäŋkehärom täyat.

17

Jeremaia 17:5-8

Man wakikät man täga

⁵ *Yawetä ŋode yäyak;

Äma ŋodewani uwä wakita biŋam; Äma Yawe näk mäde ut naminpäŋ noriyeta nadäŋ yämikinik täŋpäŋ uterak tubeŋ kuk täkaŋ, ba äma täŋo kehäromita nadäŋjirä ärowani täk täkaŋ.

⁶ Äma uwä päya kome waki, gäkŋini nämoken gämäneŋ ärok täkaŋ udewani. Uwä imaka täga ahänayäŋ täkaŋ uwä nämo api yabäneŋ.

Nämo, uwä kome kawukiinik, ämatä itpäŋ-nadäk nämo täŋpaniken jäwärigän api itneŋ.

⁷ * Upäŋkaŋ ämawebe Yawe näk nadäŋ namikinik täŋpäŋ näkä terak tubeŋ kuk täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.

* **15:15:** Mat 5:11-12, 10:22, 19:29; Rom 12:19; 2Ti 4:14; 1Pi 4:14-16 * **15:16:** Sam 19:10, 119:72, 97, 103 * **17:5:** Sam 62:9, 118:8; Hib 3:12 * **17:7:** Sam 25:2, 34:8, 146:5; Ais 50:7; Rom 10:11; 1Pi 2:6

8 * Äma udewani uwä päya ume pomi terak piwani ude. Unitäño jäwäri pewä yäp್ಮäñj ume gänäñj äpmok täkanj unita edap dapuri täñj ijiweko upäñkanj nämo umuntänej. Nämo, uwä kubirigän pen ärok täkanj. Täñpäkänj iwän kadäni käronj nämo taweko upäñkanj nadäwätäk nämo täk täkanj. Nämo, unitäño bureni uwä pen yäpurärätpäñ pat täkanj.

20

Jeremaia 20:7-13

Jeremaia tä Anutu bänep nadäñj bäräpi yänjahäñpäñ iwetkuk

7 O Yawe, gäkä yännäknatpewi gäknjo man u nadäñpäñ piä ämaka ude itkut. Kehäromika uwä näknjo kehäromi irepmitak unita gäknjo piä man naminjkuno u täga nämo irepmitkut. Täñkuropäñ apiño ämawebe yänjårok näwetpäñ kepma kepma yänpäñ-nabäñ mägayäk bumta täñ itkanj. 8 Man kwini kubä nämo yänjahäk täyat. Kadäni kadäni gäknjo meka jinom yäp್ಮäñpäñ täñpawak ba komi ahäkta mangänpäñ yänjahäk täyat. O Yawe, gäknjo manbiñjam ude yänjahäk täyat unita ämawebetä u nadäñkanj mäyäk naminpäñ kadäni kadäni naninj täwet täkanj.

9 * Täñpäkänj gäknjo man yänjahäkta bitnäñpäñ mäde ut gamikta nadäk täyatken gäknjo manbiñjamta nadäk täyat unitäwä bänepna kujatnaken kädäp mebettä-yäj ijin yäp್ಮäñj kuk täyak. Täñjirän manbiñjam u käbop penpäñ täga nämo yänjahäkta pipiri pähap täk täyat upäñkanj täga nämo. 10 Täñpäkänj äma mäyaptä jiap terak ñode yänjirä nadäk täyat; Jeremaia uwä umun mangän wari yäk täyak. Unita apiño gän manken tena! Ude yänjirä notnaye bok kuñjaranitä imaka, wakitä näkä terak ahäñpäñ täñpawakta dapun täñ itkanj ñode yäk täkanj; Täga käwep täñjknatpena mañpäñ man yäk täyak unita kowata komi kanj imina.

11 * Ude yäk täkanj upäñkanj Yawe, gäk täñkentäñ namikta komi äma kehäromigämän udewani it namitan. Unita äma komi namik täkanj uwä näk täñpawakta api täppä wanen. Täñpä wawäpänj mäyäk yänpawäñ täño uwä ämatä täga nämo api guñ tänej. U pen yänpänj-nadäk api täk tänej. 12 Unita Yawe kehäromi mähe mi, gäk ketka terak bänep nadäñj bäräpna ño peyat. Gäk äma siwonj täño bänep nadäk-nadäki kanpänj nadäñpänj yäp್ಮäñj danik täñpani unita ämawebe waki uken täñpawakka pewi ahäñ yämiñjirän kanj kanpänj nadäwa.

13 Yäke! Yaweta oretoret kap tenj iminpäñ wäpi biñjam punin pena. U imata, äma jäwäri äma waki täño keriken nanik wädäñj tädotpäñ yepmak täyak unita.

23

Jeremaia 23:1-6

Intäjukun äma täga kubä api ahäwek

1 * Yawetä ñode yäyak; Wa! Juda äbotken nanik yawak ämawebenayeta watä irani uwä api wanj morenen! Watä äma uwä ämawebenaye däp್ಮäñpänj yawat kireñpewä ämetpeñ kuñtäñpä kuk täkanj unita.

2 Unita Isrel täño Anutu Yawe unitä yawakiye täño watä ämata ñode yäyak; Yawe näkä bureni ñode yänjahäñpänj täwetat; Inä yawaknayeta watä säkgämän nämo itkanj täñganja-ganja täñjirä eruk ämet täñpä kuñkuño unita waki ude täñkuño unita näkä kowata komi piä api tamet. 3 Ude täñkuño päñ yawaknaye komeni komeni täñpewa kuñtäñpä kuñpänj kumänj moreñkuño kokoki ittänjukan u näknja äneñj yämagut päbä ini yewaken äbot kubägän api yepmañpet. Ude täñpakanj yeriniye ahäñ bumbum api tänej. 4 * Ude täñjirä watä äma yabänj ahäñpänj yepmañpan watäni säkgämän it yämiñjirä umunkät nämo kuñjarirä uken nanik kubätä jop nämo api paorek. Yawe näkä ude yänkehärom täyat.

5 Täñpäkänj Yawe näkä äneñj ñode yäkgän täñpa; Äma siwonj kubä Devittä äbotken nanik iwoyänpänj tewa kwawak ahäwekta kadäni kubä iwoyänjkuro itak. Äma unitä intäjukun äma ude itkanj nadäk kädet siwonj täga terak ämawebe api yämagurek. 6 * Täñpäkänj unitäño kadäniken Juda äbottä säkgämän irirä Isrel ämawebe bänep kwini terak api itnej. Täñkanj unitäño wäpi ñode api yäwetnen; Yawe siwonj irit kuñjat-kuñjat täño mähemnin bureni-inik.

Jeremaia 23:23-29

Man jopi ba Anutu täño man bureni unita man

23 Yawe näkä ñode yäyat; Jide? Näk Anutu tuängän irani yäj nadäkanj? Nämo, näk banken imaka, it täyat. Näk uken-ukun kudup it täyat. 24 * Täñpänj äma kubätä kome kubäken käbop

* 17:8: Sam 1:3; 92:12 * 20:9: Luk 9:62; Apos 4:20, 17:16; 1Ko 9:16-17; 2Ko 5:13-15 * 20:11: 2Ti 4:17 * 23:1: Mat 23:13-15, 15:14; Luk 11:46; Jon 10:10; 1Ti 6:5; 2Pi 2:1 * 23:4: Sam 78:72; Apos 20:28-29; 1Pi 5:1-4; Jon 10:27-30 * 23:6: Jer 33:14-16 * 23:24: Stt 16:13; Sam 139:7-16

ireko uwä näk täga nämo kaŋ-ahäwek yäj nadäkaŋ? Ude nämo, näk kunum kenta kome käwuri käwuriken kudup it morek täyat.

²⁵ Nadäkaŋ? Profet näk wäpna terak u ba u api ahäwek yäj yäk täkaŋ upäŋkaŋ jop man yäk täkaŋ. U däpmonken kaŋkumäj yäj yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ nämo, näk jop man yäk täkaŋ u nadäk täyat. ²⁶ Profet u man jop man iniken nadäkken nanik yäpmaŋpäj yäŋahäŋjirä näkŋo ämawebenaye jop yäj-yäkŋat täkaŋ u jidegän api penej? ²⁷ Uwä imaka däpmonken kaŋpäj näwetgäwet täppäj ämawebenayeken yäŋahäŋpäj ŋode nadäk täkaŋ; Ude täŋitna ämawebetä Anutu mäde kaŋ ut imut, äbekiye oraniyetä mäde ut imiŋpäj anutu jopi Bal u iniŋ oret täŋkuŋo udegän yäj nadäk täkaŋ.

²⁸ * Unita profet kubätä imaka däpmonken käweko uwä ŋode yäŋahäwek; U däpmonkengän kat, u bureni nämo käwep yäj yänaŋi. Täŋ profet kubä näkŋo man bureni mena jinomken nanik yäpeko uwä näkŋo man u nadäk kubäkät nämo awähutpäj bureniŋän yäŋahäwek. Unita jide nadäkaŋ? Rais gupi pidämi u naŋpä tägawek, ba rais bureni naŋpä tägawek? ²⁹ * Yawe näkä ŋode täwera nadäwut; Näkŋo man bureni uwä kädäp mebet bumik, ba noŋ-gemäntä mobä däpmäj kokoyäk täkaŋ ude bumik yäk.

24

Jeremaia 24:1-10

Wama waki ba täga unitäŋo man wärani

¹ * Täppäkaŋ Babilon nanik täŋo intäjukun äma Nebukatnesatä Juda ämawebe iwan täŋ yämiŋpäj Jerusalem nanikpäj yäj-yäkŋat yäpmaŋ Babilon kuŋkuk.

U Jehoiakim täŋo nanaki wäpi Jekonaia, Juda nanik täŋo intäjukun äma ukät Juda nanik täŋo äma ekäni ekäni ba äma keritä imaka imaka täkta mebari nadäwani u kudup Babilon komeken yäj-yäkŋat yäpmaŋ kuŋkuk. Eruk u punin terak Yawetä Jeremaia näk däpmonken ŋode näwoŋäreŋkuk; Wama mujiŋpäj yäk yarä Yawe täŋo kudupi yot yämaken irirän yabäŋkut. ² Yäk kubäwä wama mujipi täga. Täŋ yäk kubäwä mujipi waki, ämatä täga nanaŋi nämo.

³ Yawetä ude näwoŋäreŋpäj eruk näwet yabäŋkuk; Jeremaia, imatakenpäj käyan? Ude näweränä ŋode iwetkut; Wama mujipipäj yabätat yäk. Mujipi täga uwä tägagämän. Täŋ waki uwä wakiinik, ämatä täga nanaŋi nämo.

⁴ Ude iwerawä Yawetä näwetkuk; ⁵ Yawe, Isrel täŋo Anutu näkä ŋode yäyat; Wama mujip täga udewani ätuwä Juda nanik ätu yawat kireŋpewa Babilon kuŋkuŋo unita nadäwa täga täkaŋ. ⁶ Ämawebe unita watä säkgämän it yämiŋpäj äneŋi yämagut yäpmaŋ kome ŋoken api äbet. Ude täŋkaŋ nämo api täŋpa waneŋ. Nämo, näk api täŋkentäj yämet. Yabäj yäwarira ini ugän säkgämän api itneŋ. Äneŋi nämo api yawat kirewet. ⁷ * Täŋkaŋ bänepitä näk äneŋi nepmäŋitpäj unita näka Yawe, Anutu bureni yäj nadäkta bänep nadäk-nadäki kodaki api kireŋ yämet. Ude täŋjira uwä näkŋo ämawebe ude irirä näkä unitäŋo Anutuni api it yämet.

⁸ Täppäkaŋ wama mujipi waki, ämatä täga nanaŋi nämo udewani ureŋ täŋpä kuk täkaŋ udegän näkä Juda täŋo intäjukun äma Sedekaia ukät täŋkentäkiye ba Jerusalem nanik ini komeŋi kujatken pen it täkaŋ unita udegän api täŋ yämet yäk. Äma u Isip komeken itkaŋ ba komeŋiken ŋo itkaŋ u kudup waki pentagän api täŋ yämet. ⁹ Ude täŋ yämiŋpäj yawat kireŋpewa komeŋi komeŋi kuŋtäŋpä kunayäj täkaŋken ämawebetä unitäŋo biŋam nadäŋpäj unita nadäwä taräkiinik täppäpäj sära yäwetpäj api yäniŋ wärätneŋ. ¹⁰ Täŋkaŋ yäŋpewa nakta jop itpäj kumäŋit, käyäm wakitä täŋpän wawäpäj kumäŋjirä iwantä päbä däpmäkgän api täneŋ. Ude täŋ yäpmaŋ kuŋ irira ämawebe äbot uwä kome äbekiye oraniye ba inita yäniŋ kirewani uken kudup api paot morenen.

26

Jeremaia 26:1-16

Jeremaia kumäj-kumäj utta yäŋkuŋ

¹⁻² * Jehoiakim, Josaja täŋo nanakitä Juda täŋo intäjukun äma ude yäput peŋpäj api irirän kadäni uken Yawetä Jeremaia ŋode iwetkuk; Yawe näkä ŋode peŋ gäwetat; Gäk kumaŋ päŋku kudupi yot täŋo käbeyä bägupken itkaŋ Juda täŋo yotpärare uken-uken naniktä naniŋoret käbeyäta u äbäk täkaŋ u man yäwetta peŋ gäwetkuro u kudup yäŋahäŋpäj kaŋ yäwet. Man u kubä käbop nämo pewen. ³ Man u kudup yäŋahäŋjiri ämawebe u nadäpäj iyap taŋpäj bänep äyäjutpäj täktäki waki u peŋ morenen käwep. Ude bureni tänayäj täŋo täŋpawä peŋawäkita yäŋpäj täŋpawäk täŋ yämikta man bian yäŋkuro u peŋpäj bureni nämo api täŋpet.

* **23:28:** 1Ko 3:12-13, 4:2; 2Ko 2:17; Hib 4:12 * **23:29:** Luk 24:32; Apos 2:37; 2Ko 2:16, 10:4-5 * **24:1:** 2Kin 24:12-16; 2Sto 36:10 * **24:7:** 31:33-34; Lo 30:2-4; Rom 6:17; Hib 8:10 * **26:1-2:** 2Kin 23:36-24:6; 2Sto 36:5-7

⁴ Eruk, Yawetä ämawebe man ñode kanj yawet yäj näwetkuk; Yawe näkä in ñode penj täwetat; In näkño man u nadänpäj бага jukuman nitek tamiñkuro u kanj iwarän täwut. ⁵ Täñkanj profet piä amanaye, wari wari yäniñ kirenñpewa ärenñpäñ man yäjahäk täkanj upäjkanj in unitäño man u nämo nadänpäj iwatkun. Täñ apinowä mani nadäñ iminñpäñ kanj buramiwut. ^{6*} Ude nämo tänayäj täño uwä kudupi yot ño api täñpa waneñ, bian Silo komeken naniñ oretoret käbeyä bägup täñpa wanñuño ude. Ude täñjira äma äbori äboritã man waki yänayäj nadänpäj kome ñonitäño wäpi api yaneñ.

⁷ Eruk Jeremaiatä Yawe täño yot gänañ man u yäjahäjirän bämöp äma, ba profet ätukät ämawebe kuduptagantä nadäñkun. ⁸ Täñkanj man kudup Yawetä u yäjahäkta iwetkuko udegän yäjahäjñ morewänä bämöp äma, profet ba ämawebe kudup akunj kirenñpäñ inñitpäñ yäjkun; Gäk apiño kumäkinik täñpayäjñ! yäk. ⁹ Gäk Yawe täño wäpi terak imata yot ño Silotä wanñkuko udegän api wawek yäj yäk täyan? Ba imata yotpärare ño wanñpäñ ämawebe kuduptagän api paotnen yäj yäjahäk täyan? Ude yäjñpäñ Yawe täño yot gänañ u Jeremaia it gwäjñkun.

¹⁰ Eruk Juda nanik täño äma ekäni ekänitã biñam nadänpäj intäjukun äma täño yot gänañ naniktã äpäñpäñ päñku Yawe täño yot gänañ äronñpäñ yot unitäño yäma kubã wäpi Yäma Kodaki uken käbeyä täkta manñitpäñ itkun. ¹¹ Manñit irirã bämöp äma ba profettã äma ekäni ekäni ukät ämawebe kuduptagän itkunjo u ñode yawetkun; Äma ño yotpärare ño wakta yäjahäjirän nadäk täkanj. Unita kumäkta biñam täñpän! yäk.

¹² Ude yäwäwä Jeremaiatä ämawebe kuduptagän ñode yawetkuk; Yawe ini yot ba yotpärare ñonitäño man yäjahäjira intã nadäkta penj näwet-pewän äbut. ¹³ Unita ñodetã irit ba täktäkjin yäpä-tägawäpäñ Yawe Anutuñin täño man buraminñpäñ kuñarut. Ude tänayäj täño uyaku Yawetã kokwawaki penñpäñ täñpäwäk ahäjñ tamikta yäjñkuko u nämo api pewän ahäwek. ¹⁴ Täñ nähã ketjin terak itat. Unita imaka u ba u täñ namikta nadäwã siwonj täñpäwä udegän kanj täñ namut. ¹⁵ Upäjkanj nadäkinik ñode täñput; Näk kumäjñ-kumäjñ nutnayäj täño uwä äma momina nämo näkño nägättã in ba yotpärare ñoken ba ämawebe uken it täkanj u terak api ärowek. U imata, Yawetã ini man päke ño yäjahäjñpäñ täwerira intã nadäkta nepmanñpäñ yäpmäjñ äbut.

¹⁶ Jeremaia man ude yäwänã äma ekäni ekäni ukät ämawebe kuduptã bämöp ämakät profet ñode yawetkun; Äma ño kumäkta biñam tänañi nämo! Uwä Yawe Anutunin täño wäpi terak man u niwet yäpmäjñ äbätäk yäk.

28

Jeremaia 28:1-9

Jeremaiatä profet jopi Hanania jukuman iwetkuk

^{1*} Juda täño intäjukun äma Sedekaia u obañ 4 komepak 5 ude intäjukun äma piä wäp yäpmäjñpäñ irirän, eruk obañ u gänañ profet kubã Gibeon yotpärareken nanik wäpi Hanania, Asu täño nanaki unitã man kubã näwetkuk. Näk kudupi yot gänañ, bämöp äma ba ämawebe inamiken irira ñode näwetkuk; ² Yawe kehäromi mäheñi, Isrel täño Anutu u ñode yäjñkuk; Babilon täño intäjukun äma unitäño kehäromini uwä yäpmäjñ äpäkinik täñkuro unita komi piäjñin u api tärewek. ³ Obañ yarã nämo tärenñirän kudupi yot täño tunum säkgämän Babilon täño intäjukun äma wäpi Nebukatnesatã kubo täñpäñ komeniken yäpmäjñ kuñkuko u äneñi api yäpmäjñ äbet. ⁴ Juda täño intäjukun äma wäpi Jekonaia, Jehoiakim täño nanaki ukät Juda ämawebe kuduptagän iwantã Babilon kome yäpmäjñ kuñkuño u imaka, yäj-yäkñat yäpmäjñ api äbet. Bureni, Babilon täño intäjukun äma unitäño kehäromi yäpmäjñ äpäkinik api täñpet. Yawe näkä ude yäjñkehärom täyat.

⁵ Eruk, Hananiatã man ude yäjñirän nadänpäjñ profet Jeremaiatä Yawe täño yot gänañ bämöp äma ba ämawebe kudup itkunjo u inamiken ñode yäjñkuk; ⁶ Tägagämän yäyan yäk. Yawetã yäyan udegän kanj pewän ahäwut. Kudupi yot täño tunum, ba ämawebe Babilon naniktã yäj-yäkñat yäpmäjñ komeniken kuñkuño u äneñi kanj yäpmäjñ äbän yäjñ nadätat. ⁷ Upäjkanj apiño gäkña ba ämawebe kudup näkä man kubã yäwayäjñ täyat ño juku penñpäñ nadäkot! ⁸ Näk ba in nämo iritna profet bian itkunonitã it yäpmäjñ äbäkanj u profet man ñode yäjñkun; Ämik, tagwän irit ba käyäm wakiiñik unitã ahäjñkanj ämawebe komeni komeni ba äbot kehäromi nitek mäyap api täñpän waneñ yäjñ yäjñkun. ⁹ Täñ profet kubätã säkgämän irit täño profet man yäweko uwä imaka unita yäweko u bureni ahäjñirän uyaku ñode täga yäne; U profet bureni, Yawetã pewän äbani. Nämo täñpäwä, nämo!

* 26:6: Jos 18:1; Sam 78:60; Jer 7:12-14 * 28:1: 2Kin 24:18-20; 2Sto 36:11-13

31

*Jeremaia 31:7-13, 31-34**Anututä ämawebeniye api täñkentäj yämek*

7 Yawetä ñode yäyak;

Isrel äbotta yäñpäj oretoret kap tek täkot. Anutu inamiken Isrel äbot uwä äma äbori äbori päke u yärepmitak.

Unita gera terak naninj orepñj ñode yäk täkot; O Yawe, Isrel ämawebe kokoki yarägäntä mäde nämo ut gaminjuño u täñkentäj yämi yäj yäk täkot.

8 Bureni, Anutu näkä ämawebenaye kome unude käda iwantä yäpmäj kuñkuño uken nanik ba komeni komeni kuñtäñpä kuñkuño uken nanik äneñi api yäj-yäkñat yäpmäj äbet.

U kuduptagän, äma äbot pähap api yämaguret. Äma dapuri tumbani, kwäyähäneñ täñpani, webe koki nitek ba nanak bäyanayäj täñbuk täkañ u imaka api yämaguret.

9 Ämawebe uwä oretoret täñpäj konäm kottäj api ämneñ. Ba näkken yäñapik man yäñtäj api ämneñ.

Bureni, näk Isrel ämawebe täño nani ude irira uwä nanakna tuäna ude irirä näk kädet bähätgän ume säkgämän dubiniken yäj-yäkñat yäpmäj äbäjira jibi kubä nämo api yäpneñ.

Anutu täño ämawebetä säkgämän api itneñ

10 Äma äbori äbori in juku säkgämän peñkañ Yawe täño man täwerayäj täyat ño ket nadäwut. Nadäñpäj udegän yäñahäjirä ämawebe gwägu pähap udude käda itkañ u imaka, nadäwut.

Isrel ämawebenaye yäwat kireñpewa uken-uken kuñtäñpä kuñkuño uwä äneñi yäj-yäkñat yäpmäj äbä äbot kubägän yepmanpäj watä säkgämän api it yämet, sipsip watä ämatä täk täkañ ude.

11 Bureni, Yawe näkä Jekop täño äboriye iwan kehäromi keriken itkañ u epän tañi täñpäj näkñata äneñi api yäpet.

12 Ude täñira Saion pom terak päro itkañ oretoret tañi, gera mämä terak api täñ itneñ. Täñkañ imaka imaka Yawe näkä ñode buñät yämajäj täyat unita oretoret u api täneñ;

Ketem, wain umekät olip gakñi, sipsip ba bulimakau u kudup näkä api yämet. Ude täñ yämiñira epäniken yänattä ume säkgämän wädänkañ gäripi nitek ärok täkañ ude api täneñ. Täñkañ täñbute-bute wari nämo api täneñ.

13 Täñpäkañ kadäni uken webe gubanitä kap teñkañ oretoret api täneñ. Täñirä äma gubanji ba tagawani u imaka, udegän api täneñ. Näkä konäm butewakini yäpmäj kewenpäj oretoret, bänep pidäm api pewa ahäj yämineñ.

...

Topmäk-topmäk mebäri kubä

31 * Yawetä ñode yäñkuk;

Kadäni kubä iwoyäñkut. Kadäni uken ämawebe Isrel äbotken nanik ba Juda äbotken nanik ukät topmäk-topmäk kodaki api pewa ahäneñ.

32 Täñpäkañ topmäk-topmäk pewa ahänayäj täkañ uwä biani ude nämo.

Biani uwä äbekiye oraniye Isip komeken nanik kerigän yepmäñitpäj yämagut yäpmäj äburo ugän täñkut.

Ude täñkuro upänkañ topmäk-topmäk unitäño man käderi u nämo iwatkuñ. Näk äpi ude it yämiñkuropäj näka bitnäñkuñ. Näk Yawetä man ude yäyat!

33 * Eruk, kämi Isrel ämawebekät topmäk-topmäk mebäri kubä ñode api täñpet; Man kädetna siwoñi u nadäk-nadäki-ken peñ yämiñpäj bänepiken kehäromigän api kudän täwet.

Ude täñkañ näk Anutumä ude irira u ämawebenaye api itneñ.

34 * Täñpäkañ ämawebe kuduptagän, äpani ba ärowanitä Yawe näkño mebärina api nadäwä täreneño unita äma kubätä noriye äwänjiye ñode nämo api yäwetpäj yäwoñäreneñ; Yawe täño mebärinita nadäwut.

Täñpäkañ ämawebe unitäño wakini peñ moreñpäj mominita guñ takinik api täñpet yäk. Yawe näkä ude yäñkehärom täyat.

33

*Jeremaia 33:14-16**Devittä äbotken nanik intäjukun äma kubä api ahäwek*

* 31:31: Mat 26:28; Mak 14:24; Luk 22:20; 1Ko 11:25; 2Ko 3:6 * 31:33: Hib 8:8-12, 10:16 * 31:34: Hib 8:8-12; Hib 10:17

¹⁴* Yawetä ñode yäjuk;

Isrel ba Juda äbotta iron täñ yämikta yäjkehäromtak man bian yäjkurowe unitäño bureni pewa ahäktä kadäni ahäwayäj täyak. ¹⁵Kadäni uken näkä Devittä äbotken nanik äma siwoñi kubä api pewa ahäwek, käruk kodaki imätpäj abäk täkañ ude. Täñkañ äma unitä ämawebe kudän siwoñi terak api yämagurek. ¹⁶Täñpäkañ unitäño kadäniken Juda äbottä säkgämän irirä Isrel ämawebe bänep kwini terak api itneñ. Täñkañ unitäño wäpi ñode api yawetneñ; Yawe siwoñi irit kuñat-kuñat täño mähemnin bureni-inik.

* 33:14: Jer 23:5-6

Krai **Isrel naniktä Jerusalemta yänpäñ butewaki kap tewani**

3

Krai 3:22-33

Yawe täño iron u ini pärik kubä

- ²² Yawe täño orakoraki u tanj pähap, ba butewaki nadäñ nimik täyak uwä paot-paori nämo.
- ²³ Ironi uwä kome yäñek täyak ude kodakitä kodaki ahäñ nimik täyak. Bureni Yawe, nadäñ nimikinik täk täyan uwä ärowani pähap.
- ²⁴ Unita bänepnatä ñode yäyat; Yawe unitägän gäripna däpmäñ tärek täyak unita ini täñkentäñ namikta api itsämäk täñpet.
- ²⁵ Bureni-inik! Ämawebe Yawe terak yengämä pewäpäñ mani kotäk iwatta bänep pek täkan unita bänep oretoret pewän ahäñ yämik täkan.
- ²⁶ Unita äma kubätä Yawe täño yäpätägak epänita kwikinik itsämbayäñ täko uwä täga.
- ²⁷ Ba äma kubätä gubañiniken bäräpi kotawayäñ täko, u imaka tägagän.
- ²⁸ Yawetä bäräpi piri terak peñ imiñirän kehärom tanpäñ inigän mankum kwikinik kañ irän.
- ²⁹ Yawetä käwep api täñkentäñ namek yänpäñ inita nadäwän äpani täñpäpäñ injami dapun kädäkut gänañ yäpän äpmoneñ.
- ³⁰ Kwikinik itpäñ äma kubätä urayäñ täñirän bumumi iniñ kirewän kañ urän. Urirän mäyäk pähap u kañ kotawän.
- ³¹ U imata, Ekänitä äma yabä kätäkinik täga nämo täñpek.
- ³² Nämo, iron käderi ärowani pat imitak unita äma kubäta komi butewaki imiñkañ upäñkañ api orañ imek.
- ³³ Täñpākañ komen ämawebeta komi bäräpi yämikta gäripi nämo nadäk täyak. U jop nadäñ komi butewaki nämo yämik täyak.

Esekiel Isrel ämawebe ämatä komeken irirä Profet Esekieltä Anutu täño manbiñam yäwetkuk

2

Esekiel 2:1-5

Anutu täño meni jinom yäjahäwani kubä

¹ Täñpäkañ Yawetä ñode näwetkuk;

Äma täño nanak, gäk akuñpäñ iriri man kubä gäwerayäj yäk. ² Ude näweränä Munapiktä näk magätpäj yäpmäj päñaku nepmanpäñ karonj itkañ Anututä man ñode yäjirän nadänkut; ³ Äma täño nanak, Isrel äbotken gäwera api kwen. Äbot uwä peñawäk täñpanitä mäde ut naminñkuñ. Ämawebe apiño itkañ u äbekiye oraniyetä man bitnäc täñ yäpmäj äbuño udegän ärowani pen täñ namik täkañ. ⁴ Uwä gwäki kehäromi, manna nämoinik buramik täkañ. Unita Ekäni Yawe ärowani näkä man gäwerayäj täyat udegän kañ yäwet yäk.

⁵ Täñpäkañ uwä äbot ärowaniinik unita yäweriri nadänpäj nämo käwep api nadäj gamineño upäñkañ ñode api nadäwä tumneñ; Profet bureni kubätä bämopninken itkañ man niwetkuk yäj api nadäneñ.

17

Esekiel 17:22-24

Anututä Isrel ämawebe täñkentäj yämikta yäjñkuk

²² Ekäni Yawe ärowani näkä ñode yäyat;

Näkñawä bänäm päya kubä kärkeinik tokätpäj api piwet. U käruki kwini punin unu nanik tokätpäj pom tañi karonj täño miñgupi terak api piwet. ²³ Bureni, Isrel kome täño pom karonj terak api piwet. Piñira säkgämäinik äronpäñ momi tañi täñpäñ mujipi täñwädäk-wädäk api täneñ. Ude irirän barak mebäri mebäri päya uterak bukäni täñpäñ äyuy api itneñ. ^{24*} Täñpäkañ päya äwanken it yäpmäj kukañ unitä näka ñode api nadäwä tumneñ; Yawe näkä päya karonj karonj madänpewa manjirä päya keräpi täñpewa api karonj täneñ. Ba päya pähämi obät ikek täñpewa api kubit täneñ. Täñkañ päya kubit täwani täñpewa pähämi obät api täneñ. Yawe näkä yäyat ude api täñpet yäk.

18

Esekiel 18:1-4, 19-32

Ämawebe täño bänepi uwä Anututa biñam

¹ Yawe täño meni jinomtä jukunaken ñode äpmonñkuk; ² Ämawebetä Isrel äbotta yäñpäñ man wärani ñode yäk täkañ uwä goret yäk täkañ;

Naniyetä imaka jägämi nañirä nanakiyetä meni jiwät täkañ.

³ Ude nämo! Ekäni Yawe näkä bureni-inik ñode gäwetat; Isrel ämawebetä man ude wari nämo api yäneñ. ^{4*} U imata, ämawebe täño bänepi kuduptagän uwä näkñogän. Nan ba nanaki täño bok u näkñogän. Unita ñode nadäwut; Äma momi täñpeko äma u ini-tägän uyaku api kumbek, nanaki nämo.

...

¹⁹ Täñpäkañ imata ñode näwet täkañ? Naniä momi täñpeko unitäño kowata imata nanaki terak bok nämo ärowek? Ude nämo. Bureni ñode täwetat; Nanakitä kudän siwonj täñpäñ näkño man kudup buramikta ket täñpäñ kuñat täñpeko unita kodak irek. ^{20*} Äneñi ñode gäwetgän täñpa; Äma momi täñpeko äma u ini-tägän uyaku api kumbek. Naniä momi täñpeko unitäño kowata nanaki terak bok nämo ärowek. Ba nanakitä momi täñpeko unitäño kowata nani terak bok nämo ärowek. Nämo, äma siwonj täño siwonj kuñat-kuñattä inñamnaken api täñkentäj imek. Täñ äma waki täño wakinitä manken api tewek.

^{21*} Täñpäkañ bureni ñode täwetat; Äma waki kubätä momi kädet mäde ut iminñkañ näkño man kudup buraminpäñ kudän siwonj terak kuñarayäj täko uwä kodakigän api irek, nämo api kumbek. ²² Momi ätu bian täñkuko unita näk api guñ täwet. Täñ imaka siwonj täñpayäj

* **17:24:** Sam 75:6-7; Luk 1:52-53; 1Ko 1:27-28 * **18:4:** Rom 6:23; Gal 3:22 * **18:20:** Hib 9:28; 1Pi 2:24; Rom 2:6-9; Rev 22:14-15 * **18:21:** Ais 55:7; Apos 3:19, 26:18-20; 1Ti 1:13-16; Jem 4:8-10

täko unita yänpäj kodak api irek. ²³ * Jide? Ekäni Yawe näkä äma waki kumäjirä gäripi nadäwet? Nämo! Momi tänpänitä momi kädet mäde ut iminjirä irit säkgämän yäpmäktä gäripi nadäk täyat.

²⁴ * Täñ äma siwoñi kuñarani kubätä siwoñi kuñat-kuñat kädet peñpäj kudän taräki, äma wakitä täk täkan u tänpayäj täko uwä täga api irek? Nämo inik. Imaka tägatäga bian täk täñkuko unita kubä nämo api juku piwet. U täñnäkñarani tänpäj momi kädet iwatak unita u kañ kumbän.

²⁵ Upäjkañ ñode yäk täkan; Ekänitä kudän ude täk täyak uwä siwoñi nämo! yäj yäk täkan. Unita Isrel ämawebe in man täwerayäj täyat ño juku peñpäj nadäwut. Intä näkño kudän unita siwoñi nämo yäj yäk täkan? Nämo, kudän injinken uyaku siwoñi bureni nämowä! ²⁶ Äma siwoñi kubätä kädet täga peñpäj kädet waki tänpäj kumbeko uwä, wakini unita yänpäj kumbek. ²⁷ Tänpäkañ äma waki kubätä momi kädet peñpäj kädet siwoñi iwarayäj täko uwä nämo api kumbek. Nämo, u säkgämän api irek. ²⁸ Äma uwä täktäki kawän siwoñi nämo tänpäpäj kädet waki u peñpäj unita nämo api kumbek. Nämo, u api irek. ²⁹ Näk kädet u iwarira Isrel ämawebe intä ñode yäk täkan; Ekäni täño kädet u siwoñi nämo yäj yäk täkan. Upäjkañ ude nämo! Kudän injinken uyaku siwoñi bureni nämowä!

³⁰ Eruk, Ekäni Yawe ärowani näkä Isrel ämawebe inä ñode täwerayäj; In, injin kubäkubä täño täktäkjin terak api yäpmäj daniwet. Unita bänep äyäjutpäj waki kädetjin u mäde ut yämut. Ude täñayäj täño uyaku momijintä in nämo api tänpän waney. ³¹ O Isrel ämawebe, in mebäri imata kumäktä gäripi nadäkañ? Ude nämo. Täktäkjin waki täñ itkañ u kudup peñ moreñkañ bänep kodaki ba nadäk-nadäk kodaki kañ yäput. ³² Ekäni Yawe ärowani näkä ñode täwetat; In kubätä kumäktä nämo nekañ unita momi kädet mäde ut iminjirä nadäj taminjira säkgämän kañ irut.

33

Esekiel 33:7-9

Momi äma yäpä-siwoñtakta man

⁷ Yawetä Esekiel ñode iwetkuk; Komen äma, Isrel ämawebe watäni itta iwoyänpäj gepmañtat. Unita ämawebe unita umun man yäwerayäj yänpäj gäk gäwerakañ gäkä yäñahäñpäj kañ yäwet. ⁸ * Unita äma waki tänpäni kubä bureni api kumben yäj iwerakañ gäkä äma u waki kädet u pektaj jukuman nämo iweriri momini nitek kumbayäj täko uwä näk gäkä goret täñpewi kumäntak yäj gäwetpäj manken api gepmañpet. ⁹ Täñ äma udewani wakini mäde utta jukuman iwerikañ nadäj parit momi kädet gwäk pimiñpäj täñtäj kuñtängän momini nitek api kumbek. Tänpäkañ gäk täga api iren.

34

Esekiel 34:11-16, 23-24

Ekäni ini uwä yawak täño watä äma tägaämän

¹¹ Ekäni Yawe ärowani näkä ñode täwetat; Näkña yawaknayeta wäyäkñepäj yämagutkañ watäni säkgämän api it yämet. ¹² Yawak täño watä ämatä yawakiye inigän inigän kwani yämagut päbä kubägän yepmañpäj watäni it täkan udegän api tänpet. Yawaknaye kadäni wakiken iwantä däpman yäwat kireñpewä kuñtänpä kuñkuño uken nanik äneñi yabäj ahänpäj kudup api yämaguret. ¹³ U ämatä komeken nanik yämagutpäj yäj-yäkñat yäpmäj ini komen Isrel uken äneñi api äbet. Ude tänpäj pom terak-terak ba ume dubiniken ba kome täga ätuken yäj-yäkñat yäpmäj kuñkañ äbäk täñjira ketem säkgämän nañpäj api itneñ. ¹⁴ Watäni it yämiñjira Isrel täño pom ba awañ muyeñ iraniken kuñatpäj säkgämän api itneñ. ¹⁵ Täñjirä näkña-tägän yawaknaye unita watäni itkañ yämagut yäpmäj päñku yepmañpa kome tägaken itpäñ-nadäk api täneñ. Ekäni Yawe ärowani näkä ude yäñkehärom täyat.

¹⁶ * Tänpäkañ yawak ätutä paotpeñ kunayäj täño uwä wäyäkñepäj yabäj ahänpäj äneñi api yämagut yäpmäj äbet. Täñkañ jibi yäpmäñpäj womän tokñewani uwä api uwäktäj yämet. Ba käyäm ikek imaka, watä piä täñ yämiñjira api täganey. Täñ yawak gupi tañi tañi ba kehäromi nitek uwä api täñpa waney. U imata, näk kädet siwoñigän tänpäj yawaknaye watäni it täyat unita.

...

* 18:23: Sam 147:11; Luk 15:4-7,10,22-24,32; 1Ti 2:4; 2Pi 3:9

* 18:24: Mat 13:20-21; Jon 6:66-70; Gal 5:7; Hib 6:4-6,

10:26-31,38-39; 2Jo 1:8

* 33:8: Apos 20:26-27; 1Ti 5:22

* 34:16: Sam 23, 119:176; Ais 40:11; Mak 2:11; Luk 15:4-6;

Jon 10:11,16; Apos 2:21

²³ Täñkañ yawaknaye u watäni itta intäjukun äma kubä piä ämana Devit udeiwani iwoyäñpäh tenjira yawak unita watäni säkgämän api irek. ²⁴* Täñjirän Yawe näkña unitäño Anutuni api it yämet. Ude irira intäjukun äma piä ämana Devit udeiwaniä api yabähñ yäwarek. Näkña ude yäñkehärom täyat.

37

Esekiel 37:1-14

Äma kujat jirañ yabäwani

¹ Yawetä nepmäñitpäh Munapikitä yäñnäkñat päñku awañ kubä, äma kujat bumta parirä u bämopiken nepmañkuk.

² U yäñnäkñat yäpmäh kujat jirañ u gänañ kuñ-äbähñ täñjirän ñode kañkut; Kujari jirañ kawukiinik awañ pähap u unitägän yeñpäh itkuk. ³* Ude yabähñira Yawetä näwet yabähñkuk; Äma täño nanak, jide nadätan? Äma kujari ño äneñi irit täga yäpneñ? Yäwänä iwetkut; O Ekäni Yawe ärowani, gäkña-tägän nadätan.

⁴* Ude yäwawä Yawetä näwetkuk; Gäk kujat jirañ ñonita manna biñam ñode yäwet; Äma kujat kawuki in, Yawe täño man ño nadäwut! ⁵* Ekäni Yawe ärowaniä äma kujari in ñode täwetak; Nadäkañ? Näk wonj piähñpewa in gänañ äpmonpakañ irit api yäpneñ. ⁶ Bureni, näk tohatjin peñpäh gupjin api uwäktähñ tamet. Ude täñkañ wonj piähñpewa in gänañ äpmonpakañ unitäwä irit api tamek. Ude täñjira näkawä U Yawe yähñ api nadäwä täreneñ.

⁷ Eruk Yawetä man näwetkuko udegän yähähähñpähñ yäwet ittängän nadähñkut; Äma kujat mämä täñjirä. Täñpakañ yabähñira kujari-tägän ini yäpurärätkuñ. ⁸ Täñpähñ yabähñkut; Toharitä kujari terak ärowäkañ gupi uwäk täñ yämiñkuk. Üpäñkañ irit täño mäniit nämo yäpuñ.

⁹ Ude yabähñira Anututä näwetkuk; Äma täño nanak, mena yäpmähñpähñ mäniit ñode iwet; Ekäni Yawe ärowaniä ñode gäwetak; Ukädatä-ukädatä äbähñkañ äma kumbani ño irit yäpmäkta wonj piähñ yäwat. ¹⁰* Eruk, Yawetä man näwetkuko udegän yähähähñpähñ iwerira mäniit äma u gänañ äpmonpakañ irit ikek täñpähñ akuñpähñ itkun. Itkunjo uwä äma äbot pähap ude täñkun.

¹¹ Täñpakañ Yawetä man ñode näwetkuk; Äma täño nanak, äma kujari yabäno uwä Isrel äbot päke ude bumik. Isrel äbottä ñode yäk täkañ; Kujatnin kawuk tawäpähñ ude itnayähñ nadähñkumähño u bureni nämo ahähñkuk. Säkgämän iritnin paotak uba yähñ yäk täkañ. ¹² Ude yäk täkañ unita mena yäpmähñpähñ ñode yähähähñpähñ kañ yäwet; Ekäni Yawe ärowaniä ñode yäyak; Ämawebenaye, nadäkañ? Näk in yäwa kikhñutpähñ awañ gänañ nanik akuñjirä komejinken Isrel äneñi yähñ-täkñat päñku api tepmañpet. ¹³* Ude täñ tamiñjira ämawebenaye intä näkawä Yawe yähñ api nadäwä täreneñ. ¹⁴* Täñpakañ Munapikna in gänañ pewa äpmonpakañ irit tamiñjirän komejin kujatken api tepmañpet. Ude ahähñirän Yawe näkä manna biñam yähñkuroniktä bureni pewa ahätak yähñ api nadäneñ. Yawe näkä man ude yäyat.

* **34:24:** Ais 9:6-7; Mai 5:2-5; Mat 28:18; Luk 1:23; Apos 5:31; 1Ko 15:25; Hib 13:20; 1Pi 2:25, 5:4; Rev 22:16 * **37:3:** Jon 5:21; Apos 26:8; Rom 4:17; 2Ko 1:9; Hib 11:19 * **37:4:** Ais 42:18; Jon 5:25,28-29; Rom 10:13-15 * **37:5:** Stt 2:7; Sam 104:28-29; Jon 20:22; Rom 8:2; Efe 2:5 * **37:10:** Rev 11:11 * **37:13:** Sam 126:2-3 * **37:14:** Jol 2:28-29; Sek 12:10; Rom 8:11; 1Ko 15:45; Tai 3:5-6

Hosea Isrel äbot uwä kubokäret webe bumik

5

Hosea 5:15

Isrel ämawebe bänepi bureni nämo sukurenjukuj

15* Yawetä ñode yäjnkuk;

Näk ämawebenaye mäde ut yämiñpäñ komenaken kujira momini täñjo kowata nadäwä tärewäkan äyäjutpäñ näkä täñkentäj yämikta kan wäyäkñewut. U komi nadäñpäñ näknen äneñi äbäkta piäni kan täñput. Ude täñpäpäñ uyaku äneñi dubiniken kwet.

6

Hosea 6:1-6

¹ Upäñkanj ñode jop yäk täkan; Yäke! Nin Yawe dubiniken äneñi kuna yäk. Uwä nin nidäpmäñpäñ täñpän wanjuño upäñkanj nadäkamäj; U jibi meni äneñi api uwäktäj nimek yäk. ² Bureni, kepma yarä ba yaräkubä tärenjirän unitä api nipmanpäñ tägane. Ude täñjirän ukät äneñi bänep kubägän täñpäñ api it yäpmäj ärone yäk. ³ Eruk, Yawe nadäj imina. Unitäño mebäri ket nadäkta epäni gwäk pimiñpäñ täna! Ude täñjitna kome dapuritä tamimanj tamimanj bureni api äbäk täñpek yäj nadäk täkamäj, ba iwäntä iwän kadäniken bureni tak täyak yäj nadäk täkamäj udegän Yawetä bureni api ahäj nimek yäj nadäkamäj.

⁴ Ämawebetä ude yäjirä Yawetä ñode yäwetkuk; Wära! Isrel äbot, jide api täñ tamet? Ba Juda äbot, in imaka, jide api täñ tamet? Näka gäripi nadäj namik täkanj uwä tamimanj täño gubamtä ahäñpäñ bäräñpek äbutkuk täkanj ude. Ba guk näburum edaptä äbä täpuri injirän paot täkanj ude. ⁵ Mebäri unita näkä profetnaye ätu peñ yäwerira inken päñku mena jinom yäjahäñpäñ täwetkuño unitä in tadäpmäñpäñ madäj jukut-jukut ude täñnkuk. Bureni, täwetpäñ yäpä-siwonjak mannatä ahäj tamiñpäñ kädät näkä gäripi nadäk täyat u yäj-kwawatañ tamiñnkuk, yäpätä kwinitpäñ penyäjek täyak ude. ⁶ Nadäkän? Näk gupe kábäñi nikek iñij namikta nämo nadätat. Nämo, intä ämawebeta nadäj yämikinik täñpeñ kuñatta nadäk täyat. Ba tom madäñpäñ iñij namikta nämo, Anutu näkño mebäri nadäwä tärehta nadäk täyat.

11

Hosea 11:1-4, 8-9

Anututä ämawebenije nadäj yämikinik täk täyak

¹* Yawe näkä ñode yäyat; Isrel u nanak täpuri irirän gäripi nadäj imiñkut. Nanakna u Isip kome irirän gera yäjira äneñi äyäjutpeñ äbuk. ²* Upäñkanj näkä dubinaken äbut yäjñpäñ gera ehutpäñ yäjira ämawebe unitä ehutpäñ mäde ut namiñkuj. Ämawebenaye uwä anutu jopi Bal ba anutu jopi ätuta ärawa täñpäñ gupe kábäñi nikek iñij imik täñkuñonik. ³ Butewaki, Isrel ämawebe u näkña-tägän ini kuñatta täñpäñ yäwoñärek täñkut, ba bäyan yäpmäñitpäñ yäpmäj kuñatkut. Ude täñpäñ watä säkgämän it yämiñkuropäñ u näkä täyat yäj nämo nadäñkuj. ⁴* Näk gäripi nadäj yämiñpäñ oranpäñ yäj-yäkñat yäpmäj päbä gämotnaken yepmanpäñ yäniñ oretkan ketem säkgämän yepmäj towiñkut.

*** ⁸* O Isrel, jide täñpäñ mäde api ut tamet? Ba jide täñpäñ api tabä kätäwet? Ude täga nämo! Atma kenta Seboim nanik däpmäj moreñkuro udegän intä täga nämo api täñpet. Imata, intä gäripi pähap nadätat unita ude täkta bitnädat. ⁹Näk intä kokwawak tañi nadäk täyat upäñkanj utarak kowata nämo api tamet. Nämo, Isrel ämawebe in äneñi nämo api tadäpmäj paoret. U imata, näkño kudän uwä äma täño kudän udewanigän nämo. Nämo, näk Anutu, Kudupi Äma bämpojinken irani u. Täktäkna u inigän kubä. Unita kokwawak terak inken nämo api ärewet.

* **5:15:** Lo 30:1-3; Sam 50:15, 83:16; Luk 13:25 * **6:6:** Sam 50:8-13; Ais 58:6; Mat 5:7, 9:13, 12:7; 1Jo 2:3, 3:6 * **11:1:** Kis 4:22; Mat 2:15 * **11:2:** Luk 13:34; Jon 3:19; Apos 7:51; 2Ko 2:15-16 * **11:4:** Mat 11:29-30; Jon 6:32-58, 12:32; Rom 2:4, 11:22; 2Ko 5:14 * **11:8:** Lo 29:23; 2Pi 2:6; Jud 1:7; Sam 106:45; Jer 3:12

Joel

Anututä Juda äbotta komi yämikta man

2

Joel 2:12-19

Bäneppin äyäjurut

12 * Yawetä ñode yäyak; Yäke, in ñodetä nak jop itkañ konäm butewaki täñpäj bänepjin yäpmäj äyäjutunik täñpeñ näkken äneñi äbut. 13 * Momijinta nadäwä wakiinik bureni täñpawä tekjin jop nämo weñgaräneñ. Nämo, bänepjinpäñ weñ äreyäwut! Ude täñpäj Yawe Anutujinken äneñi kut. Nadäkañ? Yawe uwä orakorak, butewaki mähem. Kokwawak bäräneñ nämo nadäk täyak. U iniken ämawebenyeta nadäj yämikinik täk täyak. Täñkañ bäräpi yämikta bitnäk täyak. 14 Unita uken äneñi kut. Uken kuñjirä kokwawak nadäj tamik täyak u peñpäj butewaki nadäj tamiñpäj iron tañi käwep api tamek. Ude täñ tamayäj täyak uwä ketem ba wain ume kañ-ahäñpäj Yawe Anutujinta iron ude täga api peñ imineñ.

15 Unita momijinta yäñpäj käbeyä kudupi täñpäj nak jop itta Saion pom terak womat piäwut. 16 Täñpäj ämawebe yäñpabä kubäkengän yepmañpäj Anutu gwäjij äpmon imikta yäñahäñpäj yäwerut. Ämawebe ekäni ba ironjironi, ba nanak paki nononken irani u kudup käbeyäken ahäñpäj itneñ. Ba yanäpi kodaki imaka, enimi peñpeñ äbä bok irut. 17 Äbä irirä bämop äma, Yawe inämiken watä epän täk täkañ u kudupi yot täño yäma ba bukä u bämopiken konäm butewaki täñpäj yäñapik man ñode yäneñ;

O Yawe, gäk äma äbotkaye ninta butewaki nadäj nimi.

Nibä kätäjiri äma komeni komenitä nibäwä jirañ ude täñpöpäj yäñärok niwetpäj nibäj mägayäñpäj ñode nämo niwetneñ; Anutujin de?

18 Ude tänayäj täño uwä Yawetä komenita nadäwätäk täñpäj ämawebenyeta butewaki api nadäj yämek. 19 Butewaki nadäj yämiñpäj ñode api yäwerek; Eruk, ketem, wain ume ba olip gakiñ bumta tama nañ tokñek api täneñ yäk. Näk tabä kätäjira äma komeni komeni u bämopiken kuñjarirä äneñi nämoinik api taniñ wärätneñ.

Joel 2:28-32

Yawe täño kadäni pähap

28 * Anututä ñode yäyak; Kämiwä Munapikna ämawebe kuduptagänta kireñ yämiñjira kudän mebäri mebäri api pewä ahäneñ yäk.

Äpetjiye nanakjiyetä näkño mena jinom yäpmäñpäj api yäñahäk täneñ.

Ba äma tägawanitä näkño kudän däpmonken api yabäk täneñ.

Ba äma gubañjiyetä däpmonken kudän kudupi api käneñ.

29 Bureni, kadäni uken näkñaken Munapik äma täño piä watä ämawebe terak imaka, api piñ yäbaret yäk.

30 Täñkañ kepma u nämo ahäñjirän intäjukun kañpäj nadäkta näk kudän kudupi mebäri mebäri kunum gänañ ba kome terak api pewa ahäneñ yäk.

Nägät, kädäp mebet, ba gupe pähap api ahäneñ yäk.

31 Yawe täño kadäni umuri pähap u nämo ahäñjirän edaptä bipmäñ urani api täñpek. Ba komepaktä nägätgämän ude api peñyäjewek.

32 * Täñpäkaj kadäni uken ämawebe Yawetä täñkentäj yämikta gera yänayäj täño u kudup api yämagurek.

Bureni, Yawetä ñode yäñkuko udegän api ahäwek; Jerusalem ämawebe ätu uwä säkgämän itta iwoyäjnkuro unita nämo api paotneñ.

* 2:12: Jna 3:5-8; Apos 26:20; Jem 4:8-9 * 2:13: Sam 51:17, 86:15, 145:7-9; Jna 4:2; Mat 5:3-4, 6:16-18; Rom 2:4; Efe 2:4 * 2:28: Jon 7:38-39; Apos 2:2-4,16-18,33, 10:44-47 * 2:32: Sam 50:15; Apos 2:21, 15:17; Rom 10:11-14

Amos Anutu Isrel ämawebetä momi kädet pekta iwetkuk

3

Amos 3:1-8

Yawetä Isrel ämawebe komi piä yämaying täyak u mebäri nikek

¹ Amostä ñode yänkkuk; Isrel ämawebe Yawetä Isip nanik tämagut yäpmanj äbani in man Yawetä täwetak ño juku penpäñ nadäwut. Uwä ñode yäyak;

^{2*} Äma äbot komeni komeni u bämopiken nanik ingänpänj näknata binjam itta iwoyänpänj watä säkgämän it tamik täyat.

Mebäri unita momijin kudupta yänpänj kowatawä komi piäken api tepmanpet.

³ Jide? Äma yarätä bok jop täga kuñatden? Nämo, man yänpänj-nadäk täñkanj uyaku kuñatden.

⁴ Ba laion, bipiken tom kubä nämo ureko uwä kähän imata yäwek?

Ba laion gubanji ini mobä käwutken itpäñ imata gera jop yäwek? Nämo, tom kubä nanñan uyaku gera täga yäwek.

⁵ Ba jide, äma kubätä barak käderiken barak yepmanjitta gämam umumi nämo peweko uwä barak jide tänpänj injirek? Nämo!

Ba tom kubä buñep terak nämo äronjirän kaik jide tänpänj akwek? Nämo, tom kubä äroweko uyaku kaik täga akwek.

⁶ U udegän, yotpärare kubäken ämik täño womat mämä nadänpänj ämawebe nämo umuntänej ba?

Ba yotpärare kubäken kadäni waki ahäweko uwä jide nadänej? Uwä ñode nadänej; Waki ahätak ñowä mebäri nikek. Yawetä pewän ahätak yänj nadänej.

^{7*} Unita bureni-inik ñode nadäwut; Ekäni Yawe ärowanitä imaka kubä täñpayänj nadänpänjä profet piä ämaniye u jukun yäwerän nadäñjirä täk täyak.

^{8*} Äma kubä laiontä gera yänjirän nadänpänj nämo umuntäwek? Eruk, u udegän Ekäni Yawe ärowanitä äma kubäta man imeko uwä äma u jide tänpänj man u yänjahäta meni täñpipiwek? U täga nämo!

5

Amos 5:6-27

Yawetä ämawebeniye kudän goret kuñarani yabänj yänkkuk

^{6*} Eruk, Isrel ämawebe, in Yawe täño gämoriken kut! Ude tänanayj täño uwä täga api itnej. Täñj, ude nämo tänanayj täño uwä Yawetä kädäp ude Isrel ämawebe intä terak äpänkanj in kuduptagän api ijinj morewek.

Tänjirän inken nanik kubätä kädäp u täga nämo api däpän kumnej. ⁷ Inä waki ñode täk täkan; Inä kudän siwonji yäpmanj äyänjupänj äma jopi u täñkentänj yäminajipänj komi epänken yepmak täkanj. Bureni, inä kudän siwonji u jirañta manjpa kuñkuñj.

⁸ Nadäkanj? Äma guk mebäri mebäri, ini äbot-äbot täñ yepmanjkuko, ba bipmanj urani täñpewän yänjek täyak, ba kepma täñpewän bipmäk täyak, ba gwägu pähap yänpewän äbä kome terak piwän kuk täkanj unitäño wäpi uwä Yawe näk. ⁹ Näkä äma kehäromi nikek ba unitäño yotpärare kehäromi uken täñpawak pewa ahäk täkanj. Unita waki täñpani in juku pewut.

^{10*} Inä äma man käbeyäken man bureni yänjahäk täkanj unita ganjani nadäk täkanj. Ba man yäpmanj daniwani äma siwonjita nadäwawak täk täkanj. ¹¹ Äma jopi jäwäri yej manjpa äpmonjapäkanj unitäño tunjumi jop yäyomägat täkanj. Unita yot kehäromi säkgämän, mobäpäñ täñkuño upänkanj inä u gänañ nämo api itnej. Ba wain epän säkgämän pinjkuño upänkanj unitäño bureni nämo inik api nänej. ¹² U imata, näk momijin waki mäyap yabänpänj-nadäk täyat.

In äma siwonjita waki täñ yämik täkanj. Ba intä epän waki täkta ämatä monej tamik täkanj. Täñkanj man käbeyäken yän-yänjarani man yänjirä äma jopi jäwäri jirañta yepmak täkanj. ¹³ Ude täñjirä ämawebe nadäk-nadäk täga nikektä kwikinik mankum it täkanj, kadäni wakiken itkanj unita.

* **3:2:** Kis 19:5-6; Lo 10:15; Mat 11:20-24; Rom 2:9; 1Pi 4:17 * **3:7:** Stt 18:17; Sam 25:14; Jon 15:15; Rev 1:19 * **3:8:** Jer 20:9; Apos 4:20, 5:29; 1Ko 9:16; Rev 5:5 * **5:6:** Lo 30:6,10; Ais 55:6-7; Hib 12:9 * **5:10:** Snd 9:7-8; Jon 3:20, 8:46-47, 15:19,23

14* Eruk, kädet wakiwaki nämo, kädet täga kañ iwarut! Ude iwatnayäj täño uwä säkgämän api itneñ. Bureni, ude täñjirä Yawe Anutu kehäromi mähemitä inkät it-inik api täñpek, yäk täkañ ude. 15* Unita kudän wakita taräki nadäñkañ kudän täga ñodeta gäripi nadäk täkot; Man käbeyäken yäj-yäkñarani man terak man epän nämo täñpā waney. Ude tänayäj täkañ uwä Yawe Anutu kehäromi mähemitä äbot nanak yarägän ñonita butewaki käwep api nadäj tamek.

16-17 Unita Ekäni Yawe kehäromi mähemi näkä ñode yäyat; In kudän waki ude täk täkañ unita kowata täñpāwakta ärewayäj. Ude täñpakañ yotpārare täño kädetken konäm kähän bumta api ahäwek. Wära wära yäñpāj āma yotpārare gägäniken naniktä päbä āma kumbanita täñkentäj yämiñpāj butewaki kap yäñteka gera yäñpewä api ämneñ. Ba āma wain epänken itnayäj täkañ u imaka, konäm wakiinik api kotneñ. Yawe näkä ude yäjkehärom täyat.

18* Yäke! In Yawe täño kadäni pähap u häräñey ahäwän yäj yäjkañ gäripi pähap yäj nadäk täkañ upäjkañ butewaki pähap! Kadäni uken imatäken täga kubä api yäpneñ? Nämo! Kadäni u peñyäjek kadäni nämo, u bipmäj urani kadäni api ahäj tamek. 19 Kadäni uwä āma kubätä laion kañumuntan kuyat yäkñat kumañ bea pähap kubä kañ-ahäweko ude! Ba āma kubä erjniken äroñpāj mañjtkañ kerä dāpi terak peyat yäkñat gämok kubä inñrän iweko ude! 20* Bureni, Yawe täño kadäni unitä bipmäj urani api wädäj yäpmäj äbek, peñyäjek kubä nämo api ahäwek.

21* Täñpakañ Yawe näkä ñode täwetgän täyat; Näk nanij oretta käbeyä täñpāj äñnak-äñnak täk täkañ unita taräki nadäk täyat. U gañani pähap! 22* Täñkañ iron täñpāj tom ketem iññ naminayäj täkañ upäjkañ täga nämo api nadäj tamet. Ba nanij oretta tom gupi tanj tanjipāj naminayäj täño upäjkañ yabäwa wakigän api täneñ. 23 Täñkañ wagäm utpāj oretoret kap teñ namik täkañ u nadäkta gañja tak täyat. 24 Täñpakañ gäripi nadätat uwä ämawebeken kädet siwoñj täñpāj kudän tägatäga täñpeñ kuñarirä unitä ume nämo kawuk tanjkañ pen äpäk täkañ ude kañ pat tamän.

25 Isrel ämawebe, obañ 40 unita näk inkät kome kawukiken bok kuñatkuñmäjken nanij oretta tom ketem iññ namut yäñpāj nämo täwetkut. 26 Täñpakañ apiño inä näk nabä kätäñpāj anutuñin jopi wäpi Sakutu intäjukun ämanin yäj yäkañ unitäño wärani, ba guk wärani wäpi Kaiwan anutunin yäj yäk täkañ u yäñij oret täkañ unita ñode täwetat; 27 In Damaskus kome ukäda kome kubä täño gämoriken itkañ komi piä täkta tämagut yäpmäj kwayäj täyatken eruk, anutu jopiñin u bok yäpmäjkañ kañ kut! Yawe, wäpna kubä kehäromi mähemi näkä ude yäyat.

6

Amos 6:1-7

Täga itkamäj yäj jop nämo nadäney

1* Butewaki pähap! Ämawebe Jerusalem yotpārareken irit säkgämän terak it täkañ in api wañ moreneñ! Ba Samaria pom terak itkañ imaka kubätä nin nämo api täñpā waney yäj nadäk täkañ in imaka, api wañ moreneñ. Ba Isrel āma wäp biñam nikek, in imaka api wañ moreneñ. In täño kome u kome päke u bämopiken intäjukun itak, ba Isrel ämawebe täñkentäk yäpmäkta in tabäj tarek täkañ upäjkañ inä api wañ moreneñ.

2 Eruk, in päñku Kalne yotpārare kañ kawut. Kañpāj unitä päñku Hamat yotpārare pähap u kañ kawut. Kañpāj unitä päñku Get yotpārare, Filistia komeken itak u kañ kawut. Jide, ämawebe äbot uwä in tärepmitpāj siwoñj kuñat täkañ ba? Ba unitäño kome intäño yärepmitkuk?

3* Butewaki! Täñpāwak kadäni ninken täga nämo api ahäwek yäj nadäk täkañ. Upäjkañ imaka wakiwaki täk täkañ unitä kadäni umuri pähap kubä api imagut yäpmäj äbek. 4 In tuñum ämawebe itkañ dāpmon patpat bukä säkgämän säkgämän terak pat täkañ, ba sipsip bulimakau gakñj nikekpāj käroñ nak täkañ. Unita in ket nadäwut. Inä api wañ moreneñ. 5 In orek patpat täñpāj kap mebäri mebäri tehta gäripi nadäñpāj Devittä teñkuko udegän tena yäñpāj gita utpāj kap teñ ubik täk täkañ. 6 In wain ume bumta nanjkañ gupjin ägo wabikta gakñj käbäjni säkgämän nikekpāj ärut täkañ. Wära! Ude täñkañ Isrel notjiye päke u wañpāj itkañ unita butewaki kubä nämo nadäk täkañ. 7 Unita iwantä äbä Isrel ämawebe kome kudupiken täjtäkñat yäpmäj kunayäj täkañ uwä intä intäjukun api kuneñ. Ude täñpāj äñnak-äñnak pähap ba orek patpatjin uwä api paorek.

* 5:14: Sam 34:12-16; Jer 7:4; Mat 6:33, 2:7; Plp 4:8 * 5:15: Sam 34:14, 119:104; Rom 12:9; 1Te 5:21-22; 3Jo 1:11

* 5:18: 2Pi 3:10 * 5:20: Mat 22:13; Jud 1:13; Rev 16:10 * 5:21: Mat 23:14 * 5:22: Sam 50:8-13; Mai 6:7

* 6:1: Jer 5:5; Luk 6:24-25, 12:17-20; Jem 5:5; 1Pi 5:7 * 6:3: 5:18; Mat 24:48; 1Te 5:3; 2Pi 3:4; Rev 18:17

7

*Amos 7:10-17**Profet ude itta Ekäniä iwoyāppāḡ teḡkuk*

¹⁰ Tāḡpākaḡ Betel kome tāḡo bāmop āma wāpi Amasiatā Isrel tāḡo intājukun āma Jeroboamta man ḡode pewān kuḡkuk;

Amos uwā Isrel āma bāmopiken itkaḡ gāk iwan tāḡ gamikta āma bānepi yāpmāḡ ārokārok tāk tāyak. Tāḡjirān kome māhemtā unitāḡo mani nadāḡpāḡ nadāwātāk pāhap tāk tākaḡ yāk. ¹¹ Amostā ḡode yāk tāyak yāk; Jeroboamtā āmik terak api kumbek. Ba iwan āmatā Isrel āma komeniken nanik yāmagutpāḡ kome banken komi epān api yāmineḡ yāḡ yāk tāyak.

¹² Amasia ude yāḡpāḡ pāḡku Amos ḡode peḡ iwetkuk; Profet, gāk āhan peḡpeḡ Juda komekaken ku! Uken kuḡkaḡ profet epān tāḡpāḡ moneḡ kaḡ-ahā! ¹³ Betel kome ḡoken intājukun āmanin uwā Anutu iniḡ orerani. Tāḡkaḡ kudupi yot ḡowā Isrel ābot tāḡo kudupi yot. Unita Betel kome ḡoken profet man wari nāmo yāwen.

¹⁴ Amasiatā ude iwerānā Amostā man kowata ḡode iwetkuk; Nāk profet ātu ude nāmo yāk. Ba profet tāḡo nanaki nāmo. Nāmo, nāk sipsip tāḡo watā āma ude irit, ba pāya piwanita watā āma itkut. ¹⁵ Ude irira Yawetā sipsip tāḡo watā āmatā epānken nanik yāḡ-nāmagutpāḡ ḡode nāwetkuk; Gāk kuḡkaḡ Isrel āmawebenaye nākḡo mena jinom yāpmāḡpāḡ kaḡ yāḡahāḡpāḡ yāwet. Yawetā ude nāwetkuk yāk.

¹⁶ Tāḡkaḡ Amasia, Yawetā gāwerayāḡ tāyak u ket nadā. Gāk Isrel tāḡo ābot u Yawe tāḡo man yāḡahāḡpāḡ yāweretta nanḡ bitnāk tāyan. ¹⁷ Unita Yawetā ḡode yāyak; Nadātan? Webekatā moneḡ epān kubokāret webe ude āworeḡpāḡ yotpārare bāmopiken api tāḡtāḡ kuḡarek. Ba āpetkaye nanakaye āmikken api kumāḡ moreneḡ. Tāḡpākaḡ komekawā iwantā yāpmāḡ daniḡpāḡ api yāpneḡ. Ba gākḡawā guḡ ābot bāmopiken api kumben. Tāḡkaḡ Isrel āmawebe komeniken nanik yāmagutpāḡ āmatā komeken ban itkaḡ unitāḡo komi epān api tāneḡ.

8

*Amos 8:4-7**Isrel āmawebe tāḡo kudān waki ātu*

⁴ In ātutā āma jopi, tuḡumi nāmo, yeḡ tāḡpā kuk tākaḡ ba kome ḡonitāḡo āma jāwāri dāpmāḡ paotta piāni tāk tākaḡ in ket nadāwut. ⁵ Inā ḡode yāk tākaḡ;

Anutu iniḡoret-oret kadāni bārāḡeḡ tārewānkaḡ ketem tuḡum namiḡ-gamiḡ kaḡ tāna. Yāke, Sabat kadāni ḡo jidegān tārewānpāḡ ketem maketken api pene? Inā ude yāḡpāḡ namiḡ gamiḡ tāk tākaḡ uwā tuḡum tāḡo gwāki jop yāpmāḡ āroḡpāḡ tuḡum yāmik tākaḡ u tāḡyāḡḡatpāḡ āhan yāmik tākaḡ, yāmināḡi ude nāmo.

⁶ Tāḡkaḡ ketem āmatā moneḡ peḡpāḡ yāpmākta pek tākaḡ uwā waki bok tāga bok tāḡ-awāhutpāḡ pek tākaḡ. Tāḡpākaḡ kādet waki ḡode imaka, tāk tākaḡ; Āma jopi jāwāri imaka tāpuri, kuroḡi ārārani ude, gwāki nāmo, inken jop yāpeko uwā, eruk inā tuḡum jop yāpeko unitāḡo gwāki yāpmākta āma jāwāri u iḡitpāḡ moneḡ nimān yāḡpāḡ āma kubāta iniḡ kireneḡ, watā piāni tāḡ imekta.

⁷ Ude tāk tākaḡ unita Yawe, Isrel nanik tāḡo Anututā ḡode yāḡkehārom tāyak; Nāk Isrel āmawebe intāḡo waki udewanita nāmoinik api tāḡguḡ tāwet.

Jona

Profet kubä Anutu täño man buramikta bitnäñkuk

Yawetä Jona piä man iweränkanj ämetpeñ kuñkuk

¹ *Yawetä Jona, Amitai täño nanaki ñode iwetkuk; ² Eruk gäk yotpärare pähap wäpi Ninive uken ku yäk. Kuñat-kuñari gwäjiwani wakiinik yabäñpäñ-nadäk täñkuro unita päñku kome mähem man kehäromi, komigämän kanj yawet yäk. ³ *Anututä Jona man ude iweränkanj Jonatä Yawe täño man bitnäñpeñ ämetkuk. Ämetpeñ gäpe terak Tasis yotpärareken kwa yäñpäñä Jopa yotpärare gwägu dubiniken kuñkuk. Uken gäpe kubä Tasis komeken kwayäñ täñjirän kanj-ahäñkuk. Kanj-ahäñpäñä Yawe kanjuntanñ käböp irayäñ nadäñkanj Tasis kwayäñ gäpe suwanpeñ äronkuk.

⁴ Eruk äronpeñ kuñjirän Yawetä mänit pähap peñ iwet-pewän piäñjirän gwägu wakiinik täñkuk. Wakiinik täñpäñ gäpe imarayäñ täñkuk. ⁵ Imarayäñ täñjirän gäpe täño piä äma umuntanpäñ anutu iniken iniken uken gera yäñkuñ. Täñpäñ gäpetä pidäm tawän yäñpäñä tuñum ätu gwägu gänañ ureñ täñpä äpmonkuñ. Ude täñ irirä Jona uwä gäpe miyäkiken äpmo däpmon patguñ täñkuk.

⁶ Patguñ täñjirän gäpe täño mähemitä äpmonpäñ Jona kanpäñ ñode iwetkuk; Gäk mebäri jideta däpmon ño pat itan? Eruk aku! Gäkño anutuken gera yä! Yäñjiri butewaki käwep nadäñ niminpäñ täñkentäñ niminjirän nämo paotne yäk. ⁷ Ude yäñjirän gäpe täño piä ämatä yäñpäñ-nadäk täñpäñ yäñkuñ; Eruk, netä täño mebärita imaka umuri pähap ño ahäñ nimitak yäñ kanj-ahäktä kären täñpäñ käna yäk. Ude yäñpäñ kären täñjirä Jonaken ahäñkuk.

⁸ Jonaken ahäñjirän kanpäñ ñode iwetkuñ; Gäk niwet yäk. Imaka ño netä täño mebäri terak ahäñ nimitak? Gäk ima piä täk täyan? Gäk de naniktä äbätan? Gäk komeka de nanik? Ba netä täño äma äbotken nanik? ⁹ Yäñjirä yäwetkuk; Näk Hibru äma yäk. Yawe Anutu kunum gänañ nanik kome gwägu pähap yäwän ahäñkuñ u oranj imik täyat yäk.

¹⁰ Ude yäñpäñ Yawe kanjuntanñ ämetkut yäñ yäweränä äma gäpe gänañ itkuño unitä umun pähap täñpäñ iwetkuñ; Yäke! Gäk umuri udewani imata täñkun? ¹¹ Täñkanj gwägu wakiinik täñpewän äneñi iwet yabäñkuñ; Jide täñ gaminapän gwägutä wareñi nämo pärek? ¹² Yäwäwä Jonatä yäwetkuk; Näk yäpmäñpäñ gwägu gänañ manpä äpmonjira uyaku gwägu wareñi nämo pärek yäk. Nadätat, gwägu wakiinik täyak u näka yäñpäñ täyak yäk.

¹³ Ude yäweränkanj Jona täño man nämo buraminpäñ gäpe gwägu gägäni käda kwän yäñpäñ keritä bumta täñ-iwatkuñ. Täñ-iwatkuño upäñkanj gwägu wakiinik-inik täñkuko unita täñpä wanjuñ. ¹⁴ Täñpä wantäko Yaweken butewaki gera ñode yäñkuñ; O Yawe, äma ño gwägu gänañ mäna äpmonjirän, gäk mebäri injinken itak yäñ niwetkanj nibäñ äwaräkuk täñjiri nämo paotne! Yawe, gäkña nadäppäñ täñkanj nintä terak nämo yäwen yäk. ¹⁵ Täñpäñ äma unitä Jona yäpmäñpäñ gwägu gänañ manpä äpmonjirän gwägu wareñi nämo patkuk. ¹⁶ Täñjirän äma itkuño unitä Yaweta bumta umuntanpäñ bänep täñkwitakta gupe käbäñi nikek ijin iminpäñ Yaweta watä piä täñ iminenta yäñkehärom täñkuñ.

¹⁷ *Täñpäkanj Yawetä gwägu tom täñi pähap kubä inin kireñpewän Jona kämän äpmonkuñ. Kämän äpmonjirä Jona gwägu tom pähap u koki gänañ kepma bipani yaräkubä ude patkuk.

2

Jonatä Anutu man iwerirän nadäñ iminjuñ

¹ Jona tom koki gänañ patkanj Yawe Anutuni yäñapik man terak ñode iwetkuk;

² Näk komi piäken patpäñ Yawe gäkken gera yäñjira nanin yäñkuñ.

Paotpaot komeken patkanj täñkentäñ nam yäñpäñ gera yäñjira nadäñ naminjuñ yäk.

³ Imata, gäk gwägu pähap gänañ pudät mabi baninik, gwägu mebäriken umu äpmonkuro unita.

Täñpäñ gäkño gwägu pähaptä näk uwäktäñ naminpäñ gwägutä täñi tokätpäñ nut mabän äpmonkut yäk.

⁴ Ude ahäñ namäñpäñ ñode nadäñkut; Näk injamka dapunken nanik näwat kireñkuno upäñkanj ñode nadätat; Gäkño kudupi yotkaken äneñi api ärowet.

⁵ Ume pähaptä uwäk täñpipinpäñ nepmanpäñ paorayäñ täñkut. Gwägutä näk it gwäjinpäñ gwägu yenitä gwäknaken kwasikotkuñ.

⁶ Näk gwägu gänañ kome mebäriken äpmonpäñ äpmokinik täñkut.

* 1:1: 2Kin 14:25 * 1:3: 1Jo 4:2; Jer 20:7-9; Luk 9:62; 1Ko 9:16 * 1:17: Jon 4:6; Mat 12:40, 16:14; Luk 11:30

Äpmonpärij ukädagän itnanjipärij Yawe Anutuna, gäk komi piäken nanikpärij wädäj tädotpäj nepmanji pen api ired yäk.

⁷ Iritna jirupmirayäj täjirän Yawe, gäka nadäjpäj gerana gäkno kudupi yotkaken ahäjkuk.

⁸ * Tänpäkañ ämawebe yäwük pukpuki orañ yämik täkañ uwä gäka nadäj gamikinik tänanjipäj mäde ut gamik täkañ.

⁹ Täñ nähä bänepnatä kap tñoret gaminjpärij ärawa api täñ gamet. Tänpäj yänkehäromtak man gäwetkuro u täkinik api tänpet.

Yäke! Paotpaotken nanikpärij yämagurani mäheми u Yawe ubayäj!

¹⁰ Tänpäkañ Yawetä gwägu tom iwet-pewän gwägu tomtä Jona gwägu gägäniken aneñ manpäñ kuñkuk.

3

Ninive kome mäheмитä bänepi äyäjutkuñ

¹ Tänpäkañ Yawetä Jona äneñi ñode iwetkuk;

² Eruk, gäk Ninive yotpärareken ku yäk. Kuñkañ manbiñam gäwerayäj täyat u kañ yawet.

³ Ude yäjirän Jonatä mani buraminpärij Ninive yotpärareken kuñkuk. Ninive uwä yotpärare tanjinik, kukni ñonitä kukni udude kweno uwä edap yaräkubä tärewek. ⁴ * Eruk, Jona yotpärare gägäniken yäput penpärij kepma kubä kuñpärij yotpärare bämopiken itkañ gera terak ñode yäghähäjkuk; Edap 40 ude täreñjirän Ninive yotpärare api pen awähurek! yäk.

⁵ Jonatä ude yäjirän eruk, Ninive mäheмитä Anutu täño man nadäwä bureni täñkuk. Nadäwä bureni tänpäpärij mominita nadäwätäk tänpäj, nak jop irit kadäni penpärij tek waki-wakipäj täñkuñ. Ekäni ironji kudup udegän täñkuñ. ⁶ Täñjirä Ninive nanik täño intäjukun ämatä biñam u nadänkañ akunpärij tek täga yänopmäjpäj penpärij tek waki-wakipäj tänpäj päñku kädäkut gänañ manji itkuk.

⁷ Täñkañ Ninive ämawebe kuduptagäntä nadäka manbiñam ñode pewän kuñkuk; Intäjukun ämakät epän ämaniyetä ñode pen täwetkañ, Kubätä ketem kubä nämoinik nänppek. Äma ba yawak, ketem ume nämoinik näneñ yäk. ⁸ Nämöl Äma ba yawak imaka, tek waki-wakipäj tänpet. Tänpäj ämawebe kuduptagäntä Anutuken yänäpik man kehäromi yäneñ. Tänpäj kuñat-kuñari waki u ba ämik täktäk täk täkañ u peneñ! yäk. ⁹ Ude täñjirä Anututä butewaki käwep nadäj niminjpärij ninta kokwawak nadätak u penjirän nämö paotne yäk.

¹⁰ Tänpäkañ manbiñam pewän kuñkuko u nadäjpäj buraminpärij ämawebe kudup waki-waki mäde ut iminjirä Anututä yabäjkuk. Yabäjpäjä nadäk injitkuko u yäpmäj äyäjutpärij kowata pewän ahäj yämikta nadäjkuko u penkuk.

4

Anututä Jona bänepi äyäjutta man iwetkuk

¹ Anututä ude täñjirän Jona u kawän nämö tägawäpärij kokwawak tañi nadäjkuk.

² * Kokwawak nadäjpäj yänäpik man terak Yawe ñode iwetkuk; Yawe, jide? Näk komenaken itkañ gäk ude api tänpen yäj nämö yänkut? Bureni, ude api tänpen yäj nadäjkuro unita Tasis komeken ämetpen kuñkut yäk. Mebärika ñode nadäjkut; Gäk Anutu orakorak mäheми. Gäk bänepi ironka nitek. Kokwawakka bäräñek nämö ahäk täyak. Butewaki nadäk-nadäka u ärowani. Tänpäj bänepi äyäjutpärij äma täño momi pen yämikta pidäm tak täyan.

³ * Unita Yawe, gäk nabä kätäjiri kañ kumba yäk. Näk kumäkta gäripi nadänkañ, itta ganani nadätat yäk.

⁴ * Ude yäwänä Yawetä ñode iwetkuk; Kokwawak nadätan u täga täyan? Nämöl ⁵ Yawetä ude iweränkañ Jona yotpärare gägäniken edaptä abani käda kuñkuk. Ukäda päñku yottaba kubä tänpäj äyünken manji itkuk. Yotpärare u jide ahäj imän kawa yänkañ itkuk. ⁶ Irijirän Yawe Anututä nadäjirän päya keräpi kubä tädotpäj bäräñek tägañkuk, u Jonata äyuj täñ iminjpärij edap täño komi yäpmäj äpäkta. Täñjirän Jonatä päya unita gäripi pähap nadäjkuk. ⁷ Tänpäkañ patkuko yäñejirän tamimaj Anututä gwak kubä iwet-pewän äbänpäj päya u mebäri näñ täkneñpewän kubit tañkuk. ⁸ Eruk edap bämop tawänä Anututä nadäjirän mänit kädäp ikek piänkuk. Piänjirän edaptä Jona gwäkiken innewän kehäromini paorirän ini kumba yäj nadäjpäj yänkuk; Näk itta ganani nadäjpäj kumäkta täga nadätat yäk.

⁹ Ude yäwänä Anututä iwetkuk; Gäk päyata kokwawak nadätan u täga täyan? Ude yäwänä Jonatä yänkuk; Ei, kokna wanjirä tägatak! Kokwawak tañi nadäk täyat unita kumäkta gäripi nadätat yäk.

¹⁰ Yäwänä Yawetä kowata ñode iwetkuk; Gäk päya unita piäni kubä nämö täñkun yäk. Ba watäni iriri nämö äronpäñ tägañkuk. Päya u bipani kubäken ahäñkañ bipani kubäken paorako unita imata butewaki nadäñ imitan? ¹¹ * Täñ nähä Ninive yotpärare pähap unita butewaki täga nämö nadäwet? Yotpärare uken ämawebe 120 tausen ude bumik it täkañ. U kädet täga iwatta guntak täkañ. Ba yawak imaka bumta itkañ. Unita imata butewaki täga nämö nadäñ yämet?

* **4:11:** Sam 145:8-9,15-16; Mat 18:33; Luk 15:29-32

Maika Asiria naniktä Juda ämawebe komi piäken api yepmanpek

5

Maika 5:2-5

Intäjukun äma kubätä Betlehem komeken api ahäwek

²* Yawetä ñode yäyak;

Betlehem Efrata, gäk Juda kome täño yotpärare päke unitäño täpuri ude itan. Upänkan inken intäjukun äma pähap kubä api ahäwek. Ahänpän näknaken äbot, Isrel ämawebe u näkño wäpna terak api yabän yäwarek. Äma unitäño oraniye uwä bianinik umu ahänkujotä ahän yäpmän äbäkan. ³* Unita Yawetä Isrel äbot iwan kerä terak yepmanpän it yäpmän kuñtäko webe kubä Ekänitä iwoyänkuko unitä nanak api bäyawek. Kadäni uken intäjukun äma unitäño noriye ätu ämatä komeken komi epän terak itkuño u äbänpän Isrel noriyeikä äneñi kubäkengän api itneñ. ⁴* Tänpäkan intäjukun äma unitä yawakiye Yawe Anutuni täño kehäromi ba wäpi ba epmäget kudäni uterak watä kehäromi api it yämek. Watä it yämiñirän säkgämän api itneñ. Täñkan äma unitäño kehäromi ba wäp biñam ärowanitä komeni komeni api kuñ morewek. ⁵* Ude täñkan bänep kwini täño mähe mi ude api it yämek.

6

Maika 6:1-8

Yawetä Isrel ämawebe manken yepmanpek

¹ Yawetä man yäyak ño juku peñpän nadäwut! Näkä in manken tepmanjat ñowä mebarijin yänähänpän näwerirä pom imaka, nadäwut! ² Oi pom, in ba kome täño meham kehäromi tärek-täreki nämo it täkan in juku peñpän Yawetä Isrel ämawebe manken yepmanpän man piä tänpayän täyak ño nadäwut.

³* Yawe näkä ñode täwet yabätat; Ämawebenaye, näkä goret jide täñ taminkut? Ba bäräpi jide u pewa ahän taminkut? Unita kowata näwerut! ⁴* Näkägän Isip kome, komi piäken nanik in wädän tädotpän tämagut yäpmän äbut. Kädet täwonärenpän yän-täknjat yäpmän äbäka Moses kenta Aronkät Miriam upän iwoyänpän yepmankut. ⁵* O ämawebenaye, Moap nanik täño intäjukun äma wäpi Balak unitä waki täñ tamikta nadäk tawañ peñkuko unita juku piwut. Ude täñ tamikta nadäk tawañ peñirän Beo täño nanaki Balam unitä Balak iwetkuko unita imaka, nadäwut. Ba bämop äma ätu topmäk-topmäk täño gäpe Gilgal yotpärare yäpmän kuna yänpän Sitim kome peñpeñ kuñtängän ume tañi kubäken ahänjirä kudän näkä pewa ahänkuño unita juku piwut. Imaka udewanita juku pinayän täño uyaku injin täñkentän tamikta jide täñ taminkuro u api nadänpän yäpmän kuñatneñ.

Kudän Yawetä gäripi nadäk täyak unita man

⁶ Yawe Anutu kunum gänäñ nanik u ininj oretta äbänpänjä imatäken upän täga yäpmänkan äbet?

Bulimakau nanaki säkgämäninik upän yäpmän päbä irona ude täga ijin imet?

⁷ Ba sipsip ämani tausen mäyapinik injamiken yäpmän äbänjira gäripi nadäwek ba nämo?

Ba olip gäkñi käbot tausen mäyapinik udepän yäpmän äbänjira Yawetä unita gäripi nadäwek ba nämo?

Ba nanakan intäjukun nanik mominata kowata utpän ininj kirewero uwä injamiken tägawek?

⁸* Ude nämo! Yawetä kädet täga nintä täkta uku bian niwetpän niwonärenkuk. Unita kädet ugänpän täkta nadäk täyak. Kädet u ñode;

Ämata kudän siwonj täñ yämiñkan orakorak kädet iwatpän nininta nadäna äpani tänpäpän Anutunin gämoriken kuñatpän ukät bänep kubägän itne.

* **5:2:** Mat 2:6; Jon 7:42 * **5:3:** Mat 12:50; Rom 9:23-28, 11:5 * **5:4:** Ais 40:11, 49:9-10; Ese 34:23-24; Jon 10:24; Sam 45:6; Mat 25:1; Efe 1:13 * **5:5:** Ais 9:6; Luk 2:14; Jon 14:23; Efe 2:14-17 * **6:3:** Sam 50:7, 81:8,13; Rom 3:4-5, 3:19 * **6:4:** Kis 4:10-16, 12:50-51, 15:20 * **6:5:** Nam 22:2-24:25; Jos 3:1-4:19 * **6:8:** Stt 18:9; Sam 73:28, 37:26; Ais 58:6-9; Hos 6:6; Efe 4:32; Jem 4:6-10; 1Pi 5:6

Habakuk Bäräpi gänaŋ iritta man

Habakuk 1:1-3, 2:1-4

Ämawebe siwoŋi uwä nadäkinik terak it täkaŋ

¹ Man ŋo Yawetä profet Habakukta imaka kubä döpmonken bumik ude imiŋkuk;

² Yawe, näk kadäni käronji gäkken gera yäk täyat u kadäni jidegän nadäŋ namiŋpän nin api täŋkentäŋ nimen? Täŋiri imaka waki ahätak u nin nämo täŋpän waneŋ. ³ *Näk bäräpi ämawebe äbotken ahäŋirän wari kakta nämo nekaŋ. Unita mebäri imata iwan yabäŋ äwaräkuk täŋiri ämawebe äbot ŋo täŋpä wakaŋ? Komeni komeni ŋo yabäŋira iwantä ämawebe äbot täŋpä wawäpän tuŋumi bok täŋpä wakaŋ. Täŋpän yäŋärahut-ärahut ba ämik bumta täŋ itkaŋ.

2

¹ Näk nadäwätäkna Yawe iwetkuro unita kowata nadäkta yot käronji, iwantä äbäŋirän yabäkta punin unu äro itkut. Äro itkaŋ kowata nadäŋkaŋ kaŋ iwera yäŋpän itsämbut. ² Täŋira Yawetä näwetkuk; Näkä man döpmonken gäwerayäŋ täyat u mobä kwäkä yäwani ätu yäpmäŋkaŋ uterak säkgämän kudän täŋpän peŋiri äma kubätä daniwayäŋ nadäŋpänjä bäräŋeŋ täga kaŋpän api daniwek. ³ * Unita jop kudän täŋpän peyi. Imaka ahäwayäŋ täko unitäŋo kadäni nämo keräp täyak. Upäŋkaŋ kadäni käronji nämo iriri kudän gäwoŋärewayäŋ nadätat u api ahäwek. Bäräŋeŋ nämo ahätak yäŋ nadäweno upäŋkaŋ muni kubägän iriri api ahäwek. ⁴ * Man u ŋode; Äma näk mäde ut namiŋpän kädet waki mebäri mebäri täk täkaŋ u nämo api itneŋ. Täŋ äma siwoŋiwä nadäkinikitä täŋkentäŋ yämiŋirän api itneŋ.

* 1:3: Mat 10:16; 2Pi 2:8 * 2:3: Apos 1:7; 2Te 2:6-8; Jem 5:7-8; Hib 10:36-37 * 2:4: Rom 1:17; Gal 3:11; Hib 10:38

Sefanaia Anutu täņo man piä tärek-täreki unita man

3

Sefanaia 3:14-18

Oretoret täņo kap kubä

¹⁴ Oi Isrel ämawebe, Jerusalem täņo äperiye, in gera yäņpäh oretoret terak kap tewut. Bänep täga nadäņpäh oretoret bumta-inik täņput.

¹⁵ U imata, Yawetä komi tamiņ yäpmäh äbuko eruk apiņo nadäh tama yäņpäh intäņo iwan kudup däpmähpäh yawat kiretak.

Nadäkaņ? Isrel täņo intäjukun äma bureni, Yawe uwä inkät it täyak unita in imaka kubäta wari nämo api umuntäneņ.

¹⁶ Täņpäkaņ kadäni uken Jerusalem ämawebe ñode api yäwetneņ; Imaka kubäta nämo umuntaņpäh bänepjin nämo pewä putäreneņ.

^{17*} Nämo! Yawe Anutujin inkät itkaņ kehärominitä täņkentäh tamiņpäh iwan keriken nanik bureni api tämagurek.

Unitä inta gäripi pähap nadäh tamiņpäh iritjin api täņ-kodaktaņ tamek. Täņkaņ inta oretoret täņpäh kap api taniņ ubiņ tewek, ämawebetä orekirit kadäniken oretoret täk täkaņ ude.

¹⁸ Täņpäkaņ Yawetä ñode täwetak;

Näkä taniņ kawa taņpäh komejinken äneņi api yäņ-täkņat yäpmäh äbet. Ude täņira iwan iņamiken mäyäk nadäņkuņo u api paorek.

* **3:17:** Sam 24:8-10; Ais 9:6, 12:2; Hib 7:25; Sam 147:11, 149:4; Ais 62:4-5; Luk 15:5-6,23-24; Jon 13:1

Sekaraia Ämawebe bänepi tänpidäm takta man

9

Sekaraia 9:9-12

Bänep kwini mähemi äbätak!

⁹ * Yawetä ñode yäyak;

Eruk Jerusalem nanik ämawebe, in bumta orepänj oretoret gera yawut!

Intäjukun ämajin inken äbänjirän kawut!

U kudän siwoñi ba ämawebe yäpätägakta kehäromi nikek äbänj tamitak.

U bänep kwini tänpänitä doñki nanak terak manjitkanj äbätak.

¹⁰ * Unita nadäkot! Iwantä Jerusalem yotpärareken ämik tunum inkät ämik pewä ahäktä yäpmäj äbuño u näkä api pewa paotnej. Bureni, ämik täño hos, karis ba äpa kuwek u kudup api paotnej.

Ude tänjira intäjukun ämajin uwä äma äbori äboriken bänep kwini terak irit täño manbinjam yänahänpänj api yäwerek.

Tänpäkanj kome yabänj yawat täyak u gwägu pähap ño kädatä päñku ban udude pätak ude. Komeni täño бага uwä ume wäpi Yufretis u yäput-peñkanj komeni komeni api kuñ morewek.

¹¹ * Tänpäkanj Yawetä änenj ñode yäkgän täyak; Juda äma intäño orajiyekät topmäk-topmäk kubä täñkuro u tom däpmänkanj unitäño nägäri terak täñkehärom täwani.

Topmäk-topmäk unita yänpänj komi piä, kome kawuki umeni nämo ñoken nanik pit taminpänj taniñ kireñpewa api peñpeñ kunej.

¹² Näk ude täñkentäj tamikta yänjira bänepjin pidäm täkanj unita kome, komi piä täk täkanj u peñpänj komejin kujatken änenj kuñkanj säkgämän kanj irut.

In komi piä tanj täñ itkanj upänkanj kowata täga tamayänj täyat uwä komi apiño nadäkanj u irepmitpänj kowata säkgämäninik api tamet.

12

Sekaraia 12:7-10

Yawetä Jerusalem nanik iwan keriken api yomägarek

⁷ Yawetä ñode yäyak;

Yawe näkä Juda nanikta kehäromi yäpmäkta intäjukun api täñkentäj yämet. Tänjira Devit täño äboriye wäp binjam ba Jerusalem nanik täño wäp binjamtä Juda nanik täño nämo api yärepimirek. ⁸ Tänpäkanj kadäni uken Yawe näkä Jerusalem nanik api täñkentäj yämet. Tänjira ämawebe kehäromini nämotä Devit kehäromi nikek itkuko ude api itnej. Tänpänj Devit täño äboriyetä Jerusalem nanikta intäjukun api täñ yäminej, Yawe täño anjero ba Anututä ini täñ yämeko ude. ⁹ Täñkanj kadäni uken näkä äma äbori äbori Jerusalem tänpäwakta äbäk täkanj uwä api däpmäj morewet.

¹⁰ * Tänpäkanj Devit täño äboriye ba Jerusalem ämawebe näkä orakorak kädet ba yänjapik man yäkyäk kädet iwatta kehäromi api piñ yäbaret. Ude tänjira äma yäput pewä kumbuko u kanpänj konäm butewaki jägämi pähap api täñ imineñ, miñjiye naniyetä nanakiye tepi ba intäjukun naniktä kumbänkanj täneño ude.

* **9:9:** Ais 9:6-7; Jer 23:5-6; Mat 1:21, 21:5; Rom 3:24-26; Jon 12:14-16

2:13-17; Rev 11:15

* **9:11:** Mat 26:28; 1Ko 11:25; Hib 9:14-26

Mat 24:30; Jon 19:37; Rev 1:7; Hib 12:2

* **9:10:** Apos 10:36; Rom 15:9-13; 2Ko 5:18; Efe

12:10: Jol 2:28; Apos 10:45; Tai 3:5; Rom 8:15,26;

Malakai Anututagän nadäñ imikinik täneñta man

2

Malakai 2:1-10

Yawetä bä mop äma jukuman yäwetkuk

¹ Yawe kehäromi mähemitä bä mop äma ñode yäwetkuk; Man kehäromi yäwayäñ täyat uwä intä nadäktä. ^{2*} Piä täk täkañ u kudup terak wäpna biñam punin peneñ. Manna nämo nadäñ namiñpäñ ärowani täñ naminayäñ täño uwä in api täñpa waneñ. Ba iron, täñ-mehamtañ tamikta yäpmäk täkañ u imaka, api täñpa waneñ. Bureni, manna nadäñ äwaräkuk täñkuño unita imaka tagajin uku täñpa wanñuñ! ³ Unita nanakjiyeta komi api yämet. Ba tom ärawata ijin namani täño kok yäpmäñpäñ inamjin dapunken api wopet. Ude täñ tamiñira kokjirañ ukät in bok api täñureñ täñpä kuneñ. ^{4*} Ude täñ tamiñira ñode api nadäneñ; Man kehäromi niwetkuko u Yawe kehäromi mähemitä ini bä mop äma wäpi Livaikät topmäk-topmäk bian täñkuko u nämo wärämuppäñ irepmitneta niwetkuk yäñ nadäneñ.

^{5*} Topmäk-topmäk Livaikät täñkuro uterak irit käroni säkgämän itta yäntäreñ imiñkut. Ude yäntäreñ imiñkuro unita gämotnakengän itpäñ naniñ oretta yäwani. U bureni, gämotnakengän itpäñ orañ namiñpäñ kuñatuk. ⁶ U ämawebe kädet siwoñi täñpeñ kuñatagän yäwetpäñ yäwoñäreñkuk. Täñkañ kädet waki täkta kubä nämo yäwetpäñ yäwoñäreñkuk. Ude täñkuko unita näkkät bäneñ kubägän itpäñ siwoñi kuñatkañ ämawebe mäyap kädet waki mäde ut yämikta täñkentäñ yämiñkuk. ^{7*} U imata, bä mop äma täño piä uwä ämawebe näkño mebäri siwoñi nadäwä tumäkta yäwetpäñ yäwoñäreñkäneñ. Uwä Yawe kehäromi mähe mi näkño man yäñahäwani äma unita ämawebetä näkño gärip kanpäñ nadäktä bä mop äma uken kuneñ.

^{8*} Upäñkañ bä mop äma apiño nanik in uwä näkño kädet siwoñi u irepmit morekañ. Täñkañ nadäk mebäri mebäri terak yäwetpäñ yäwoñäreñkäneñ täñjirä ämawebe mäyaptä kädet siwoñi nämo iwatkañ. Bureni-inik, orajin Livaikät topmäk-topmäk täñkuro u wärämuppäñ irepmit morekañ. Yawe kehäromi mähe mi näkä ude yäyat. ⁹ In näkño man nämo buramik täkañ. Täñkañ ämawebenaye yäwetpäñ yäwoñäreñkäneñ täk täkañken uken ñode täk täkañ; Ätu gäarak itkan ätuwä yabäñ yäk täkañ. Ude täk täkañ unita näkä Isrel äbot u täñpewa inta nadäwä äpani täñpäpäñ mäde api ut tamiñeñ.

¹⁰ Nadäkañ? Nin kuduptagän nanin kubägän. Anutu täñpäñ niñmanñpani kubä ugän. Upäñ jide unita notniyekät kowat nadäñ imän tänañipäñ nadäñ äwaräkuk täk täkamäñ? Ude täk täkamäñ uwä topmäk-topmäk Anututä oraniyekät täñkuko u wärämuppäñ irepmit täkamäñ.

3

Malakai 3:1-5

Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp täyak

^{1*} Yawe Kehäromi mähe mi näkä ñode yäyat;

Näkño kädet täwitta yäñahäwani ämana kubä intäjukun api tewa kwek yäk. Kuñjirañ pit kubägän Ekäni unita wäyäkñek täkañ uwä iniken kudupi yotken api kwek. Bureni, topmäk-topmäk kubägän unitäño yäñahäwani äma, unita gäripi pähap nadäk täkañ unitä bureni api ahäwek yäk.

^{2*} Upäñkañ äbayäñ täyak kadäni uken netätä kehärom tanpäñ unitäño man epän täga api irepmirek? Ba netätä täpäneñpäñ inamiken täga api irek? Nämo, kädäp komi, gol kenta siliwa ijiwani udewanitä-yäñ api äbek. Ba sop kehäromi nikek, tek garok bäräñeñ yawat kirewani udewanitä api äbek. ^{3*} Uwä Anutu täño bä mop äma yäpmäñ danikta kädäp komi nikektä siliwa gol ijiñpewä jirañ inigän kuk täkañ udegän api yäpmäñ daniwek. Yäpmäñ daniñpäñ äma siwoñigän itpäñ bäneñ siwoñi terak Yawe näkä ärawa api täñ namineñ. ⁴ Ude täñjirä Juda ba Jerusalem naniktä ärawa täñ namiñjirä käwa api tagawek, bian täk täñpani ude.

* **2:2:** Sam 81:11-12 * **2:4:** Nam 3:11-13 * **2:5:** Nam 25:12 * **2:7:** 2Ti 2:24-25; 2Ko 5:20; 1Te 4:8 * **2:8:** Mat 15:2-5, 18:7; Luk 11:46; Rom 2:19-24, 14:21; Tai 2:8 * **3:1:** Mat 11:10; Mak 1:2; Luk 1:76, 7:27 * **3:2:** Mat 3:7-12, 21:41-44, 23:13; Luk 7:23, 21:36; Hib 10:28-29, 12:25; Rev 1:7; Rev 6:17; 1Ko 3:13-15 * **3:3:** Luk 3:16; Efe 5:26-27; Tai 2:14; Hib 12:10; 1Pi 1:7, 4:12-13; Jon 4:24; Rom 12:1; Plp 2:17; 2Ti 4:6; Hib 13:15-16; 1Pi 2:9; Rev 5:10

⁵* Tāņpāņ Yawe Kehāromi māhemitā ņode yākgān tāyat; In yāpmāņ danikta api ārewet yāk. Āreņpāņ āma nāka nāmo umuntaņpāņ āma yārat-yārat tāk tākaņ, ba kubokāret tāk tākaņ, ba man kābeyāken jopman yāk tākaņ, ba epān āmaniye gwāki sākgāmān nāmo yāmik tākaņ, ba webe kajat ba ironji kodāņani tāņyākņarani tāk tākaņ, ba āma ābanita waki tāņ yāmik tākaņ u kudup bārāņeņ api yāpmāņ daniwet yāk.

4

Malakai 4:1-6

Yawe tāņo kadāni pāhap api ahāwek

¹* Yawe kehāromi māhemitā ņode yāyak;

Kepma pāhap kubā bureni-inik api ahāwek. Kepma uken āmawebe inita nadāņirā ārowani tāņpanikāt wakiwaki tāņpani unitā mup kubit tāwani ude āworeņirā kādāptā kudup api ijiņ paotneņ. Kokoki tāpuri kubā nāmo api itneņ. ²* Tāņ, nāk wāpna biņam oraņ namik tākaņ inken nākņo yāpā-siwoņtak piā kehāromitā edap dapuritā-yāņ abāņ tamiņpāņ yāpātāgaņ tamek. Ude tāņ tamiņirān oretoret bumta, bulimakau nanakitā yewa gānaņ naniktā āpāmaņ pāņku tāņoret tāk tākaņ ude api tāneņ. ³* Kadāni piā ude tāņpayāņ tāyatken inā āma wakiwaki yārepmiņpāņ kugun ude parirā uterak yeņtāņ kuņ ābāk api tāneņ. Yawe kehāromi māhemi nākā ude yāņkehārom tāyat.

⁴Unita in nākņo бага man, piā āmana Mosesta Sinai pom terak imiņkuro unita nāmo guņ tāneņ. Man imiņkuro u Isrel āmawebe in kuduptagāntā iwatneņta imiņkut.

⁵* Tāņpākaņ Yawe nākņo kadāni umuri pāhap unitā nāmo ahāņirān intājukunā profet Elaija api taniņ kirewet. ⁶Elaija u taniņ kireņira nādanani tāņo kokwawak yāpān-siwoņ tawāpāņ api yepmaņpek. Ude tāņkentāņ tamikta nadāk nāmo peyat yāwānāku ābā komejin tāņpa wakkāneņ.

* **3:5:** Sam 50:3-6; Hib 10:30-31; Jem 5:8-9; Jud 1:14-15; 1Ko 6:9-10; 1Te 4:6; Hib 13:4; Rev 21:8, 22:15 * **4:1:** Sam 21:9; Mal 3:2; Mat 3:12; 2Te 1:8; 2Pi 3:7 * **4:2:** Sam 85:9; Ais 50:10; Luk 1:50; Rev 11:18 * **4:3:** Rom 16:20; Rev 11:15, 14:20 * **4:5:** Mat 11:14, 17:10-13; Mak 9:11-13; Luk 1:17; Jon 1:21

Matiyu

Matiyutä Juda ämawebeta yänpäj Jesu täño manbiñam ño kudän täñkuk

Jesu täño oraniye wäpi tawan

Luk 3:23-38

1* Man pätkañ ñowä Jesu Kristo oraniye täño wäpi tawan. Tänpäj Jesu täño orani pähap u wäpi Abraham, bian-inik itkuko u. Tänpäj Abraham täño yeri ahäj yäpmäj abänkä uterak orani kubä wäpi Devit ahänkuk. Tänpäj Devit täño yeri ahäj yäpmäj abänkä u punin terak Jesu ahänkuk. 2 Eruk Jesu täño oraniye tawan ahäj yäpmäj äbuño unitäño manbiñam u ñode;

Tänpäj Aisaktä Jekop bäyañkuk.

Jekoptä Judakät noriye ätu bäyañ yepmañkuk.

3* Judatä Peres-kät Sera bäyañkuk. Yarä unitäño miñi wäpi Tama.

Tänpäj Perestä Esron bäyañkuk.

Esrontä Ram bäyañkuk.

4 Ramtä Aminadap bäyañkuk.

Tänpäj Aminadaptä Nason bäyañkuk.

Nasontä Salmon bäyañkuk.

5* Salmontä Boas bäyañkuk. Boas täño miñi Rahap.

Tänpäj Boastä nanaki Obet bäyañkuk. Obet täño miñi u Rut.

Obettä Jesi bäyañkuk.

6* Jesitä Devit bäyañkuk. Devit u Juda täño intäjukun äma itkuk.

Tänpäj Devit täño nanaki Solomon. Solomon u miñi Devittä Uria webeni yomägakuko unitä bäyañkuk.

7 Tänpäj Solomontä Rehoboam bäyañkuk.

Rehoboamtä Abiya bäyañkuk.

Abiyatä Asa bäyañkuk.

8 Tänpäj Asatä Jehosofat bäyañkuk.

Jehosofattä Jehoram bäyañkuk.

Jehoramtä Usia bäyañkuk.

9 Tänpäj Usiatä Jotam bäyañkuk.

Jotamtä Ahas bäyañkuk.

Ahastä Hesekia bäyañkuk.

10 Tänpäj Hesekiatä Manase bäyañkuk.

Manasetä Emon bäyañkuk.

Emontä Josaiä bäyañkuk.

11* Tänpäj Josaiatä Jehokin-kät noriye bäyañ yepmañkuk. Uwä Babilon ämatä Juda ämawebe yämagut päñku Babilon komeken yepmañpäñ komi epänken yepmañkuño kadäni uken ahänkuñ.

12* Tänpäj komi epänken pen irirä Jehokintä Sealtiel bäyañkuk.

Sealtieltä Serubabel bäyañkuk.

13 Serubabeltä Abiut bäyañkuk.

Abiuttä Eliakim bäyañkuk.

Eliakimtä Aso bäyañkuk.

14 Tänpäj Asotä Sadok bäyañkuk.

Sadoktä Akim bäyañkuk.

Akimtä Eliut bäyañkuk.

15 Eliuttä Eleasa bäyañkuk.

Eleasatä Matan bäyañkuk.

Matantä Jekop bäyañkuk.

16 Jekoptä Josep bäyañkuk.

Josep uwä Maria Jesu bäyañkuko unitäño äpi.

Täñkaj Jesu uwä Kristo, Anutu täño iwoyäwani äma u.

* 1:1: 1Sto 17:11; Stt 22:18 * 1:3: Stt 38:29-30; Rut 4:18-22 * 1:5: Rut 4:13-17 * 1:6: 2Sml 12:24 * 1:11: 2Kin 24:14-15; 2Sto 36:10; Jer 27:20 * 1:12: Esr 3:2

¹⁷Node ahäj yäpmäj äbuñ; Abrahamtä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan täppäj nanak bäyañkuk. Pen udegän udegän täñ yäpmäj abäñtäko Devit ahäjirän kadäni 14 ude täñkuk. Täñpäkañ Devittä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan täppäj nanak bäyañkuk. Pen udetä udegän täñ yäpmäj abäñtäko kadäni Babilon komeken komi epän yämikta yämagut yäpmäj kuñirä kadäni äneñi 14 ude täñkuk. Kadäni uken yäput peñpäñ nantä nanak bäyawänä nanaki unitä nan täñkuk. Pen udetä udegän täñ yäpmäj abäñtäko kadäni äneñi 14 ude täreñirän Kristo, Anutu täño iwoyäwani ahäjñkuk.

Mariatä Jesu Kristo bäyañkuk

Luk 2:1-7

¹⁸* Jesu, Anutu täño iwoyäwani Kristo ahäjñkuko unitäño mebäri ñode pätak; Miñi Maria u Josepta biñam iwoyäwakañ inigän inigän kuñarirän Munapiktä ini kudän täñpewän Maria nanak kok irirän kañpäñ nadäñkuñ. ¹⁹Ude ahäjirän äpi Josep u äma siwoñi kuñatñkuko unita webeni Maria nanak kok ikek irirän kañpäñ kañ pewa yäñkañ ñode nadäñkuk; Kwawak yäñahawapäj mäyäk nadäweko unita käböp kañ pewa yäk. ²⁰Josep ude täñpayäj nadäppäj kuñarirän. Ekäni täño ajero kubätä dāpmonken ahäj imiñpäñ ñode iwetkuk; Gäk Devit täño äbotken naniktä webeka Maria yäpmäkta nadäwätäk nämo täñpen yäk. Nanak kok itak uwä Munapiktä ini kudän täñpewän ahätäk. ²¹* Nanak bäyawayäj täko uwä ämani api bäyawek. Bäyañirän wäpi Jesu yäj kañ iwet. Täñpäkañ wäp Jesu u mebäri ñode; Unitä iniken äboriye momi täño topmäk-topmäken nanik ketäreñpäñ api yepmañpek yäk. ²²Täñkañ imaka kudup ahäjñkuño u Ekänitä nadäñirän man profet biani kubätä ñode yäjñkuko u bureni ahäjñkuk;

²³* Webe gubañ, ämakät nämo pärani kubätä nanak kok itpäñ bäyawayäj täko unitäño wäpi “Immanuel” yäj api iwetneñ.

Täñkañ wäpi “Immanuel” unitäño mebäri uwä Anutu ninken itak. ²⁴Täñpäkañ Joseptä man u nadäppäj kikuñtupäj aku Anutu täño ajerotä man iwetkuko u buramiñpäñ Maria webenita yäpuk. ²⁵* Webenita yäpukopäj bok nämo pat yäpmäj kuñirän nanak u ahäjñkuk. Nanak u ahäjirän Joseptä wäpi “Jesu” yäj iwetkuk.

2

Guñ äbotken nanik ätu Jesu känayäj äbuñ

¹Eruk Mariatä Jesu Judia kome, Betlehem yotpärare-ken bäyañkuk. Äma ekäni wäpi Herot Juda ämawebe yabäj yawat täñkuko kadäni ugän bäyañkuk. Bäyawänkañ ätu itpäñ äma guk täño kuñat-kuñat yabäñpäñ-nadäwani ätu edap dapuri äbani käda naniktä Jerusalem äbuñ. ²* Äbä ämawebe ñode yäwet yabäñkuñ; Nanak paki Juda ämawebe yabäj yäwarayäj täyak u de? Nin komenin-ken udu itkañ nanak paki u ahäjirän guk tañi ahäjñkuko u kañpäñ nadäppäj akumañ iwat yäpmäj äbäkamäj. Nanak paki u kañpäñ iniñ oretnayäj äbäkamäj yäk. ³Ude yäjirä Herottä nadäñkañ kikuñtupäj nadäwätäk pähap täñkuk. Ba Jerusalem nanik ämawebe kudup manbiñam u nadäppäj nadäwätäk udegän täñkuñ. ⁴Herottä nadäwätäk täppäj Juda ämawebe täño bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñärewani äma kumän-tagän yäj-päbä yepmañpäñ yäwet yabäñkuk; E, Anutu täño iwoyäwani Kristo yäj yäk takaj u kome de ahäktä yäwani? ⁵Ude yäwet yabäñirän iwetkuñ; U Judia kome Betlehem yotpärare-ken api ahäwek yäj yäk takamäj yäk. Anututä Kristo uken api ahäwek yäj yäjñkuko u profet kubätä ñode kudän täñkuk;

⁶* *All Ämawebe Juda kome Betlehem yotpärare-ken nanik, in ñode nämo nadäneñ;*

Nin kome jopi-ken itkamäj. Bämopin-ken äma ekäni kubä nämo itak, ba bian nämo itkuk yäj nämo nadäneñ.

Nämoinik! Inken intäjukun äma pähap kubä api ahäwek. Ahäjpäñ näññaken äbot, Isrel ämawebe u api yabäj yäwarek.

Mai 5:2

⁷Täñpäñ Herottä man u nadäppäj nadäwätäk täppäj äma nadäk-nadäk ikek edap dapuri äbani käda äbuño ukeño yäj-päbä inigän yepmañpäñ yäwetkuk; Guk tañi kañkañ äbäkamäj yäj näwetkuño ukeño kadäni jidegän ahäjirän kañkuñ? ⁸Ude yäwänä kowata iwerä nadäppäj jop ñode yäwetpäñ peñ yäwetkuk; In päñku ehutpäñ yäj-wäyäkneñpäñ nanak paki u kañ-ahäjirän äneñi päbä kañ näwerä nadäwa. Ude täñpäkañ näk imaka, päñku api iniñ oreret yäk. ⁹⁻¹⁰Ude yäweränkañ kuñkuñ. Kumañ päñku guk tañi ini komeken kañkuño u äneñi kañkuñ. Kañpäñ oretoret pähap nadäñkuñ. Täñpäkañ guk u intäjukun kuñirän kañtäj iwatkuñ. Kañtäj iwarirä guk uwä yot nanak yaminiñtä patkumäno u punin terak itkuk.

* 1:18: Luk 1:27,35

* 1:21: Luk 1:31, 2:21

* 1:23: Ais 7:14

* 1:25: Luk 2:7,21

* 2:2: Nam 24:17

* 2:6: Mai 5:2; Jon 7:42

11 * Tänpäkan jot gānanj āronpānj Maria nanakikāt irirān yabānpānj gukut imāpmok tänpānj nanaki u inij oretkunj. Ude tänpānj turjum tāgatāga, gol ba imaka kābānj tāgatāga gwāki ārowani pejpānj yāpmānj ābuŋo upānj pej iminŋkunj. 12 Ude tänpānj parirā Ekānitā dāpmonken yāwerānkan yānewānā Herot irepmitpej kābop kuknj kādagān kumaŋ ini komeken kunjunj.

Jesu nādamiŋi nani Isip komeken kunjunj

13 Eruk āma nadāk-nadāk ikek ukeŋo āyānjutpej ini komeken kunjirā Ekāni tājo aŋero kubātā Josep dāpmonken ahānj iminpānj iwetkuk; Josep, gāk ŋo irentawā. Akunŋkan nanak yamiŋi yānj-yākŋat yāpmānj metānpēj pāŋku Isip komeken ahānpānj itkan nākŋo manta juku pāram kanj tänpun yāk. Nadātan? Herottā nanak paki ŋo utta nadāŋkanj kādetta wāyākŋetak. 14 Aŋerotā ude iwerānā akunŋpānjā nanak yamiŋi yānj-yākŋat yāpmānj bipanigān Isip komeken metānpēj kunjuk. 15 * Pāŋku uken ittānj kunjirān Herot kumbuk. Tänpākanj imaka ahāŋkuko unita profet kubātā bian, Anutu tājo meni jinom yāpmānpānj ŋode kudān täŋkuk; Nanakna Isip komeken irirān gera yāŋira āneŋi āyānjutpej ābuk. Profettā man kudān täŋkuko u kāmi ude bureni api ahāwek yānj nadānpānj yāŋkuk.

Herottā nanak paki āmani kudup dāpuk

16 Tänpākanj āma nadāk-nadāk ikek ukeŋo Herot täŋŋikŋatpej kunjirā nadānpānj kokwawak pāhap nadāŋkuk. Kokwawak nadāŋkuko unita komi āmaniye pej yāwet-pewān Betlehem ba kome gāgāni gāgāni uken nanik nanak āmani obaŋ yarā nāmo tārewani kudup kumānj-kumānj dāpmānj moreŋkunj. Āma nadāk-nadāk ikek ukeŋonitā guk taŋi u kadāni uken ahāŋkuk yānj iwetkuno kadāni u nadānj iwatpānj nanak āmani obaŋ yarā nāmo tārewani ugānpānj kumānj-kumānj dāpuŋ. 17 Herottā ude täŋkuko unita man profet Jeremiaiā ŋode kudān täŋkuko u bureni ahāŋkuk;

18 * *Bethlehem dubini-ken Rama komeken Isrel webe kubātā konām butewaki jāgāmi-inik yānjirān nadāŋkunj.*

Nanakiye kumbuno unita konām kāhān yānjirān inij bitnāna yāŋkanj tänpā wanŋunj. Jer 31:15

Jesu nādamiŋi nani āneŋi ini komeken ābuŋ

19 Tänpākanj Josep Isip komeken pen irirān Herottā kumbānā Ekāni tājo aŋero kubātā dāpmonken ahānj iminpānj iwetkuk; 20 * Josep, āma nanak ŋo urayānj yāŋkuko ukeŋo kumbuk. Unita gāk akunŋkanj nanak yamiŋi ŋo yānj-yākŋat yāpmānj Isrel komeken ku yāk. 21 Ude iwerānā Josep ironj yamiŋi yāmagurān yāpmānj Isrel komeken kunjunj. 22-23 * Kunpānjā nadāŋkuk; Herottā kumbānkanj nanaki wāpi Akelaustā Judia nanikta intājukun tänpānj itkuko unita Josep uken kwayānj umuntaŋkuk. Tänpānj Anututā dāpmonken jukuman ātukāt iwerānā kukŋi kādagān kumaŋ Galili komeken kunjkanj Nasaret yotpārare-ken yot tänpānj itkun. Tänpānj Jesuta profet ātutā bian yāŋkuno u bureni ahāŋkuk. Ŋode yāŋkunj; Āma ŋo Nasaret nanik yānj api iwetneŋ.

3

Jontā Anutu tājo manbiŋam yāŋahāŋkuk

Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28

1 Eruk kadāni uken ume ārut yāmani āma wāpi Jontā kome jopi Judia tājo kome bāmopi-ken u pāŋku itkuk. Itkanj manbiŋam yāŋahāk-ahāk epān tāŋ itkuk. 2 * Tänpānj manbiŋam ŋode yāŋahāk täŋkuk; Kadāni ŋo Anututā intājukun itkanj yabānj yāwat epān bureni tāŋ yāmayānj tāko u kerāp tāyak unita bāneŋjin sukurepānj kādet wakiwaki tāk tākanj u kumān pej morewut! yāk. 3 * Tänpākanj bianā profet Aisaiā Anutu meni-ken yāpmānpānj Jontā yāŋpānj man ŋode kudān täŋkuk;

Āma kubātā kome jopi-ken pāŋku itkanj gera ŋode yānj itak;

Ekānitā ābākta kādet tāwirut!

Irit kuŋat-kuŋatjin kanj tāŋsiwoŋ tawut!

Ais 40:3

Aisaiā man ude kudān täŋkuk.

4 * Tänpākanj Jon uwā tektawā but kubā wāpi kameri unitāŋo puŋiŋipānj tänpāni upānj täŋkanj pionŋawā but gupipānj tänpāni upānj yamānj tāpāneŋpānj kuŋat täŋkukonik. Täŋkanj ketemtawā kāpukbam-kāt kāhārāp umeni bipiken nanik ugānpānj nak täŋkukonik. 5 Ude täŋkanj manbiŋam u yāŋahānjirān āmawebe Jerusalem yotpārare ba Judia kome ba Jodan ume

* 2:11: Sam 72:10-15; Ais 60:6

* 2:15: Hos 11:1

* 2:18: Jer 31:15; Stt 35:19

* 2:20: Kis 4:19

* 2:22-23:

Luk 2:39; Ais 11:1, 53:2; Jon 1:46

* 3:2: Mat 4:17; Mak 1:15

* 3:3: Ais 40:3

* 3:4: 2Kin 1:8

kukŋi kukŋi uken naniktä bumta äbä ahäj imiŋpäj manbiŋam nadäŋkuŋ. ⁶ Manbiŋam nadäŋpäj wakini yäŋahäjirä Jontä Jodan ume gänaŋ yäj-yäŋŋat päpmo ärut yämik täŋkuk.

⁷* Ude täŋkaŋ Parisi äma ätu ba Satyusi äbotken nanik ätu Jontä ume ärut nimän yänkaŋ uken äbäjirä yabäŋkuk. Yabäŋpäj Jontä yäwetkuk; Wa! In bäneppiŋ nämo sukurenkaŋ äbäkaŋ. In gämoktä äbotken nanik! Anututä intäŋo momita kokwawak nadäŋkaŋ tadäpayäj täko unita umuntaŋkaŋ gupjin-tägän äbäkaŋ? ⁸ Inä bäneppiŋ bureni-inik sukurenpäj äma bänepi sukurewani täŋo kudän kaŋ pewa ahäwut! ⁹* Ñode nämo nadäneŋ; Bäneppiŋ täga. Nin oranin pähap Abrahamtä äbotken nanik unita Anututa biŋam itkamäj yäj nämo nadäneŋ. Nämo! Anututä Abraham täŋo äboriye ätu ahäwut yäj nadäŋpäjä mobä jopi ŋopäj täga täŋpewän ahäneŋ! yäk.

¹⁰* Upänkaŋ man ñode nadäwut; Äma kubä päya mujipi pogopigän wädäwani madäktä pinigoŋ ket utak. Päya, mujipi pogopigän wädäk täkaŋ u kudup madäŋpäj ureŋ täŋpän kädäpta biŋam api kunen yäk.

¹¹* Näkä ume ärut tamik täyat unitäŋo mebäri ñode; In wakiwaki täk täkaŋ u kumän peŋ moreŋpäj bäneppiŋ sukurenpäj irit kuŋat-kuŋat siwoŋi täŋpeŋ kuŋatta ume ärut tamik täyat. Täŋpakaŋ äma kubä wäpi biŋam ikek mäden näwatak. Unitäŋo kehärominitä näkŋo kehäromina irepmitak. Näk äpini-inik unita u dubini-ken näk itnaŋi nämo. Näk ume-inikpäj ärut tamitat. Upänkaŋ äma unitäwä Anutu täŋo Munapik ba kädäp mebetpäj bok api ärut tamed yäk.

¹²* Äma ekäni uwä ämaawebe yäpmäj danik epän täkta äbayäj täyak. Yäpmäj danik epän u man wäranu ñode bumik api täŋpek; Wit mujipi-kät gupi kubä-kengän itkaŋ u yäpmäj danipäj mujipi bureni inita yot kubäken peŋkaŋ gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken api ureŋ täŋpän äpmonen yäk. Jontä man ude yäwetkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk

Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

¹³ Täŋpäj Jontä ämaawebe ume ärut yämiŋ irirän Jesu Jontä ärut namän yänkaŋ Galili komeken naniktä äbäŋam Jodan ume, Jontä itkuk-ken u äbuk. Äbäŋpäj Jon iwetkuk; Näka ume ärut nami yäk. ¹⁴ Ude yäwänä Jontä iwetkuk; Ude nämo! Gäkä näka uyaku täga ärut namen. Imata gäkä ärut nami yäj näwetan? ¹⁵ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan upänkaŋ apiŋo gäkä täga ärut namayäj. Nek Anututä nadäŋpäj kädet peŋkuko ugänpäj iwatede yäk. Ude iweränä Jontä mani buramiŋpäj ume ärut imiŋkuk.

¹⁶* Ärut imänkaŋ ume gänaŋ naniktä äbä itpäj uterakgän kaŋkuk; Kunum aŋeŋirän Anutu täŋo Munapiktä känäram ude äpäŋkaŋ gwäki terak maŋirayäj täŋkuk. ¹⁷* Täŋirän Anutu kunum gänaŋ gera kubä ñode yänkuk; Ñowä näkŋaken bäneppna gämäni yäk. U kaŋpäj gäripi pähap nadäk täyat. Man ude yänkuk.

4

Satantä Jesu yäj-ikŋatuk

Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

¹* Jontä Jesu ume ärut imän täreŋirän Satantä Jesu täŋyabäktä Munapiktä yänŋikŋat yäpmäj kome jopi-ken päŋku teŋkuk. ²* Kome jopi-ken tewänkaŋ ketem kubä nämo naŋkaŋ keŋma bipani ⁴⁰ ude itkuk. Ketem kubä nämo naŋkaŋ it yäpmäj kuŋtäyon nakta wakiŋik kubä iŋkuŋ. ³ Ude täŋirän Satantä ahäj imiŋpäjä iwetkuk; Gäk Anutu täŋo nanak bureni-inik täŋpawä mobä itkaŋ ŋo yäweri ketem äworewäkaŋ naŋ yäk. ⁴* Yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo täŋpayäj. Anutu täŋo man kudän terak man ñode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämo irek. Anutu täŋo man kumän nadäŋpäj bänepi-ken peŋpäj kuŋareko uyaku täga yäk.

⁵⁻⁶ Ude yäwänä Satantä yänŋikŋat yäpmäj Jerusalem kuŋpäj kudupi yot medäp terak päro punin-inik unu teŋkaŋ iwetkuk; Anutu täŋo man ñode kudän täwani;

Anututä aŋeroniye watä it gamikta yepmaŋkuko unitä api oraŋpäj gepmanen.

Täŋpakaŋ kuroŋka ba gukutka nämo api pimiŋ tädoren.

Sam 91:11,12

Man ude pätak unita gäk Anutu täŋo nanak bureni-inik täŋpawä man u nadäŋpäj punin ŋonitä komeŋ umu tubäpe! yäk. ⁷* Ude iweränä Jesutä yänkuk; Näk ude nämo täŋpayäj.

* **3:7:** Mat 12:34, 23:33 * **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 2:28-29; Rom 4:12 * **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 * **3:11:** Jon 1:26-27,33; Apos 1:5 * **3:12:** Mat 13:30 * **3:16:** Jon 1:32 * **3:17:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18, 17:5; Luk 9:35
* **4:1:** Hib 2:18, 4:15 * **4:2:** Kis 34:28; Stt 3:1-7 * **4:4:** Lo 8:3 * **4:7:** Lo 6:16

Anutu tãjo manbiŋam terak man kubã ñode patak; Gãk Ekãni Anutuka mebãrika kwawak pewi ahãwut yãŋ jop nãmo peŋ iweren yãk.

⁸ Yãwãnä Satantã Jesu pom kãronji kubãken yãŋikŋat yãpmãŋ pãro itkaŋ komeni komeni ãma ãbori ãbori u ba unitãŋo tunŋom pãhap gãripi mebãri mebãri u iwoŋãreŋkaŋ ñode iwetkuk; ⁹ Gãk gukut imãpmok tãŋ namĩŋpãŋ naniŋ oreriri imaka pãke yabãtan ñowã tãga ganiŋ kirewet yãk. ¹⁰ * Ude iwerãnä Jesutã iwetkuk; Satan, gãk nabã kãtãŋpeŋ ku! Anutu tãjo man ñode kudãn tãwani; Ekãni Anutuŋin u kubãgãn iniŋ oretneŋ. Unitagãn watã epãn tãŋ imineŋ. Man ude patak. ¹¹ * Eruk Jesutã Satan ude iwerãnä teŋpeŋ kuŋjirãn Anutu tãjo aŋeroniyetã äbã tãŋkentãŋ imĩŋkuŋ.

Jesu Galili komeken epãn yãput peŋpãŋ tãŋkuk

Mak 1:14-20; Luk 4:14-15, 5:1-11

¹² * Tãŋpãkaŋ Jon komi yot gãnaŋ tewã irirãn Jesutã biŋam nadãŋpãŋ äyãŋutpeŋ Galili komeken kuŋkuk. ¹³ * Pãŋku ini yotpãrare Nasaret u ittãŋgãn eruk peŋpeŋ Kapeneam kuŋkuk. Kapeneam uwã Galili gwãgu dubini-ken itkuk. Kome u Sebulun kenta Naptali äbekiye oraniye tãjo kome. Ukãda pãŋku itkuk. ¹⁴ Jesutã kome u kuŋatkucho unita bian profet Aisaiatã man ñode kudãn tãŋkuko u bureni ahãŋkuk;

¹⁵ *Ai! In ãmawebe Sebulun Naptalitã komeken nanik! Komejin Jodan ume udude kãda Galili gwãgu dubini-ken itak. Inã ãma jopi, guŋ äbotken nanik.*

16 Upãŋkaŋ bipmãŋ urani-ken it tãkaŋ u in peŋyãŋek pãhap api kãneŋ.

Kumbãni komeken bumik it tãkaŋ, nadãk-nadãkjin nãmo pirãrewani, inta peŋyãŋek pãhap kubã ahãŋ tamayãŋ tãyak.

Ais 9:1,2

Aisaiatã man ude kudãn tãŋkuko u bureni ahãŋkuk.

¹⁷ * Tãŋpãŋ Jesutã Kapeneam yotpãrare-ken kuŋkuko kadãni uken manbiŋam yãŋahãk epãn yãput peŋpãŋ ñode yãŋahãŋpãŋ yãwetkuk; Bãneŋjin sukureŋpãŋ siwoŋjgãn kuŋarut. Anututã intãjukun itkaŋ ãboriye yabãŋ yãwatinik tãŋpayãŋ tãyak u kerãp tãyak yãk.

Jesutã iwarãntãkiye ätu yãmagutkuk

Mak 1:16-20

¹⁸ Kepma kubãken Jesu Galili gwãgu pomi terak kuŋattãŋgãn yabãŋkuk; ãMa yarã iniyat tuãni Saimon wãpi kubã Pita kenta monãni Andru gwãgu tom yãpdayãŋ tom wãdãwani yãk maŋpãn äpmonjirã yabãŋkuk. ãMa yarã uwã moner epãnta gwãgu tom yãpmãk tãŋkumãnonik.

¹⁹ * Yãk maŋpãn äpmonjirãn irirãn Jesutã yabãŋpãŋ yãwetkuk; Eruk! Epãn u peŋkaŋ nãk nãwarun! Nãk nãwarirãn gwãgu tom yãpmãk tãkamãn udegãn ãmawebe Anutu iwatta yãpmãk-yãpmãk epãn api tamet yãk. ²⁰ * Yãwerãnä uterakgãn epãni u peŋpeŋ iwatkumãn. ²¹ Eruk, ätukãt kuŋpãŋã Sebedi nanakiyat wãpi Jems kenta Jon nani Sebedi-kãt gãpe terak itkaŋ yãk taŋji gwãgu tom yãpani u ket ut irirã yabãŋkuk. ²² Yabãŋpãŋã nãk nãwarun yãŋ yãwerirãn uterakgãn nani gãpe terak ugãn irirãn teŋpeŋ Jesu iwatkumãn.

Jesutã ãmawebe kãyãm ikeke yãpãn tãgaŋkuŋ

²³ * Tãŋpãŋ Jesutã kome Galili dubini-ken itkuŋo u kudup kuŋat moreŋpãŋ ãmawebe kãyãm mebãri nãk nãk yãpãn tãgaŋjit, kãbeyã yot gãnaŋ ãroŋpãŋ man yãwerit tãŋ yãpmãŋ kuŋkuk. Manbiŋam Tãga ñode yãŋahãŋtãŋ kuŋatkuŋ; Anututã intãjukun itkaŋ ãboriye yabãŋ yãwatinik tãŋpayãŋ tãyak u ahãtak yãk. ²⁴ * Ude yãwerirãn biŋami Siria komeken kuŋat moreŋjirãn nadãŋkuŋ. Nadãŋpãŋã ãmawebe kãyãm mebãri mebãri nãk, gup kãhãn nadãwani, ãma mãjotã magãrani, ãma kwãyãhãneŋ tãŋpani, kumãŋ-dãpurek tãŋpani ba kãyãm mebãri mebãri tãŋpani u kudup noriyetã yãŋ-yãkŋat yãpmãŋ äbãŋjirã Jesutã yãpãn tãgaŋkuŋ.

²⁵ * Tãŋpãkaŋ ãma äbot pãhap kome uken-uken naniktã iwarãn tãŋkuŋ. ãMawebe Galili komeken nanik, Dekapolis komeken nanik, Judia komeken nanik, ba Jodan ume pomi terak naniktã äbã Jesu iwarãn tãŋkuŋ.

5

Jesutã pom terak pãro man kudupi kubã yãwetkuk

Luk 6:20-26

¹⁻² Jesutã ãmawebe äbot pãke iwatkunjo u yabãŋpãŋ pom kerãpi kubã terak äro maŋjipãŋ irirãn iwarãntãkiye uwã dubini-ken tuãgãn äbã irãwã Jesutã manbiŋam ñode yãwetpãŋ yãwoŋãrek tãŋkuk;

* **4:10:** Lo 6:13 * **4:11:** Hib 1:6,14 * **4:12:** Mak 6:17; Luk 3:19-20 * **4:13:** Jon 2:12 * **4:17:** Mat 3:2

* **4:19:** Luk 5:1-11; Mat 13:47 * **4:20:** Mat 19:27 * **4:23:** Mak 1:39; Mat 9:35; Apos 10:38 * **4:24:** Mak 6:55

* **4:25:** Mak 3:7-8

- 3 * Äma ini bänepitä näk momi äma äpani-inik yäj nadäk täkañ uwä säkgämän itkañ.
Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäj yawat täyak.
- 4 * Täñpäkañ äma iniken mominita nadäwä waki täñpöpäñ konäm butewaki terak kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.
Bureni! Anututä ini bänepi api täñpidäm tañ yämek.
- 5 * Ba äma bänep kwini terak kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.
Bureni! Äma udewanita Anututä kome pähap ño inita biñam api yäniñ kirewek.
- 6 * Täñpöpäñ äma irit kuñat-kuñat siwoñi u iwatta gäripi-inik nadäñpöpäñ ehutpöpäñ täk täkañ uwä säkgämän itkañ.
Bureni! Anututä äma udewani täño gäripini uwä api däpmäj tären yämek.
- 7 * Täñpöpäkañ äma noriyeta butewaki nadäj yämik täkañ uwä säkgämän itkañ.
Bureni! Anututä äma udewanita butewaki udegän api nadäj yämek.
- 8 * Ba äma bänep nadäk-nadäk imaka täga täktagän nadäñpen kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.
Bureni! Äma udewani uwä Anutu api kañ-ahäneñ.
- 9 * Täñpöpäñ äma ämik ba duñwekwek däpmäj täkñek täkañ uwä säkgämän itkañ.
Bureni! Anututä äma udewani Näkño ironjinaye yäj api yäwerek.
- 10 * Ba äma Anutu täño kädet siwoñi iwarirä äma ätutä iwan täñ yämik täkañ uwä säkgämän itkañ.
Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäj yawat täyak.

11-12 * * Täñpöpäkañ intä näk nadäj namikiniñ täñirä ämawebetä man jop yäj-täkñatpöpäñ, man wakiwaki täwetpöpäñ täwat kireñit api täneñ. Upöpäkañ ude täñirä nadäwätäk nämo täneñ. Nämo, in säkgämän itkañ. Nadäkañ? Bärapä udewani intagän nämo täñ tamik täkañ. Profet biani itkuño unita udegän täñ yämiñkuñ. Täñpöpäkañ in kunum gänañ kowata täga api yäpneño unita bänep täga nadäñpöpäñ oretoret terak kuñat täkot!

Inä ämawebe täño pañ kenta topän ude itkañ

Mak 9:50, 4:21; Luk 14:34-35, 8:16, 11:33

13 Täñpöpäkañ Anutu täño ämawebeniye intä, ämawebe päke u bämpopi-ken pañ gäripi nitek ude kañ kuñarut. Täñpöpäkañ gäripi paoreko uwä jide täñpena äneñi gäripi ahäwek? Nämo, pañ gäripi nitek nämo uwä mañpä kuñirä ämawebetä yeñ awähutneñ. Unita pañ gäripi nitek ude kañ kuñarut!

14-15 * * Ba kubä pen ñode; Topäntä tañi ijinpöpäñ ägoni säkgämän penyänek täkañ. In-täño irit kuñat-kuñatjin udegän. Äma kubätä topän ijinpöpäñ käbop imata pewek? Ude nämo, ijinpöpäñ kwawak penjirän ägonitä kädet-ken pen-yäñejirän ämawebetä kwawakgän kañtäñ kuñatneñ. Ba yotpärare tañi kubä pom terak ireko uwä käbop täga irek? Nämo, kwawakinik irirän ämawebe bankentä täga käneñ. 16 * Täñpöpäñ in, irit kuñat-kuñatjin udegän. Anutu täño penyänek kudän bänepin-ken itak u täñpewä kwawak irirän kädet siwoñi kuñarirä ämawebetä taböpöpäñ oretoret täpöpäñ Anutujin kunum gänañ nanik u iniñoret täneñ.

Jesu Anutu täño man biani wärämutta nämo äpuk

17 * Jesutä ude yäñpöpäñ äneñi ñode yäñkuk; In Anutu täño бага man ba profet biani täño yäwetpöpäñ yäwoñäreñ täñpayäj täyak uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ wäpi biñam nitek tä nämo api irek. Täñ, äma kubätä бага man u buramiñpöpäñ ätu kädet udegän kañ iwarut yäj yäñpöpäñ-yäwoñäreñ täñpayäj täyak uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ wäpi biñam nitek tä api irek. 20 Unita ñode täwera nadäwut; Baga man yäwoñäreñ äma ba Parisi ämatä ñode yäk täkañ; Bureni, nin Anutu täño бага man iwatpöpäñ siwoñi kuñat täkamäj

* 5:3: Ais 57:15 * 5:4: Ais 61:2-3; Rev 7:17 * 5:5: Sam 37:11 * 5:6: Ais 55:1-2 * 5:7: Jem 2:13
* 5:8: Sam 24:3-4; Sam 51:10, 73:1 * 5:9: 1Jo 3:2-3 * 5:10: Hib 12:4; 1Pi 3:14 * 5:11-12: 1Pi 4:14; Jem 1:2
* 5:11-12: 2Sto 36:16; Apos 7:52; Hib 11:32-38; Jem 5:10 * 5:14-15: Jon 8:12, 9:5 * 5:14-15: Mak 4:21; Luk 8:16, 11:33 * 5:16: Efe 5:8-9; 1Pi 2:12 * 5:17: Mat 3:15; Rom 3:31, 10:4 * 5:18: Luk 16:17, 21:33 * 5:19: Jem 2:10

yäk. Ude yäk täkañ upañkañ in u yärepmitpäñ Anutu täño gärip ugän kañ iwarut. Ude nämö tänayän täkañ uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämö api äronerj.

Kokwawak nadäñpeñ kuñat-kuñatta man

Luk 12:57-59

21* Jesutä ude yäñpän äneñi ñode yänjuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ñode yäwetkuk; Äma kubä kumän-kumäj nämö uren. Äma kubä kumän-kumäj urayän täyan uwä manken api iren yäk. 22* Man ude yäwetkuko upañkañ apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä noripakita kokwawak nadäñpeñ kuñarayän täyak uwä manken api irek. Ba äma kubätä noripaki man waki mäyäk ikek iwerayän täyak uwä man käbeyä-ken api irek. Ba äma kubätä noripakita kokwawak nadäñpän iniñ wärät man iwerayän täyak uwä geñi kädäp mebet ikek unita biñam api täñpek.

23-24* Unita ket ñode nadäkot; Kadäni kubä gäk Anututa iron täñ ima yäñpänä ñode käwep nadäwen; Näk imaka kubä täñkuro unita notnapak näka kokwawak nadätak. Ude nadäñpänä imaka Anututa imikta yäwani u pewi irirän äneñi äyänutpeñ päñku notkapak kokwawak nadän gameko uwä yänahänpän yäñpak täñkañ eruk äneñi äyänut päñku imaka u Anututa täga imen.

25* Ba notkapak kubätä iwan täñ gamiñpän manken gepmanpayän yänirän nadäñpänä manken nämö ahänkañ päñku notkapak-kät yäñpän-nadäñpän bänep kubägän täden. Ude nämö täñkañ notkapaktä jukun päñku gäkño mebärika yänahäwänkañ gäk mäden kwiwä man nadäwanitä komi äma yäniñ kireñpewän gepmäñit päñku komi yotken gepmanerj. 26 Näk bureni täwetat. Gäk notkapakta momi täñ imeno u nämö tärenirän gäk jop täga nämö ganiñ kirewä äpämañ kwen. Nämö, gäk notkapakta momi täñ imeno u suwawi tärewänkañ uyaku ganiñ kireñpewä äpämañ kwen! Upañkañ jide täñpän monerj yäpmänkañ suwawi tärewäpäñ äpämañ kwen?

27* Jesutä man ude yäwetpän äneñi ñode yäkgän täñjuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ñode yäwetkuk; In kubokäret nämö täneñ yäk. 28* Man ude yäwetkuko upañkañ apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä webe kubä kañgärip täñpän ukät pätdä yän bänepi-ken ude nadäweko uwä kubokäret täyak uba. 29* Unita dapunka kubätä waki täño buñep-ken gepmanpayän täñpänä dapunka u dätpän mañpi kuneñ. Dapunka bok yäpmän kuñatkañ geñi-ken äpmonpenta. 30* Ba ketka kubätä waki täño buñep-ken gepmanpayän täñpänä ketka u madän täkñerpäñ mañpi kuneñ! Gupka kumän nitek yäpmän kuñatpäñ wanpäñ geñi-ken äpmonpenta.

Nädapitä duñwek täkañ unitäño man

Mat 19:9; Mak 10:1-12; Luk 16:18

31* Jesutä man ude yäwetpän äneñi pen ñode yäwetkuk; Mosestä äbekjiye orajiye bian ñode yäwetkuk; Äma kubätä webeni pewayän nadäñpänä webena peyat yän man kudän kwawak ude täñpän imeko uyaku täga yänjiwat-pewän kwek yäk. 32 In man ude nadäk täkañ upañkañä apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä webenitä äma kubäkät momi nämö täñpekopän jop nadän yänjiwat-pewän päñku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret täñpek. Täñkañ äma kodaki yäpeko u imaka, kubokäret täñpek.

Yän-kehäromtak man yäkta man

33* Jesutä ude yäwetpän äneñi man kubä pen ñode yänahänpän yäwetkuk; Baga man kubä bian ñode kudän täwani in nadäk täkañ; Gäk yänkehäromtak man jop nämö yäwen. Yän-kehäromtak man u Anutu inamiken yäwani unita udegän bureni täñpen yäk. 34* In-täño бага man terak ude itak upañkañä apiño näkä ñode täwetat; In yänkehäromtak man yäna yänpänä imaka kubä wäpi terak utpäñ nämö yäneñ. Kunum wäpi terak utpäñ yänkehäromtak man nämö yäneñ. Kunum uwä Anutu täño irit bägup unita. 35* Ba kome wäpi terak utpäñ yänkehäromtak man nämö yäneñ. Kome u imaka, Anutu täñogän. Ba kudupi yotpärare Jerusalem wäpi terak utpäñ yänkehäromtak man nämö yäneñ. U Kuñiwat Äma intäjukun täñpani, Anutu täño yotpärare unita. 36 Ba gwäkjin kujat terak wotutpäñ nämö yäneñ. Imata, manjin u kehäromi nitek nämö. Jide? In gwäkjin puñin paki kubä iwerä kubiri täga äworewek? Ba gwäkjin puñin kubiri kubä iwerä paki täga äworewek? Nämoinik, in ämagän! 37*

* 5:21: Kis 20:13; Kis 21:12; Wkp 24:17; Lo 5:17 * 5:22: 1Jo 3:15 * 5:23-24: Mak 11:25 * 5:25: Mat 6:14-15; Mat 18:34-35 * 5:27: Kis 20:14; Lo 5:18 * 5:28: 2Pi 2:14 * 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47; Kol 3:5 * 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43 * 5:31: Lo 24:1-4; Mak 10:4; 1Ko 7:10-11 * 5:33: Kis 20:7; Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21 * 5:34: Ais 66:1; Jem 5:12; Mat 23:22; Apos 7:49 * 5:35: Sam 48:2; Ais 66:1 * 5:37: Jem 5:12

Unita äma kubätä man yäweno u bureni ba bureni nämö yäj nadäkta gäwet yabäjirän gäk “Bureni” yäj yäjpänjä “Ei”-gän iweren. Ba “Bureni nämö” yäj yäjpänjä “Nämö”-gän iweren. Man keräpi yarä ugän yäwen. Upäjkanj gäk imaka kubä täjjo wäpi terak wohutpänj yäweno uwä Satantä pewän ahäjirän yäwen.

Wakita kowata kowata nämö tänej

Luk 6:27-36

³⁸* Jesutä man ude yäwetpänj äneji kubä ñode yäwetkuk; Baga man kubä bian ñode kudän täwani in nadäk täkanj; Kubätä dapunka yäpurän tumbäwä kowata udegän tänj imen. Ba kubätä meka kujat däpmäj tokäränä kowata udegän däpmäj tokät imen yäk. ³⁹* In man ude nadäk täkanj upäjkanj apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä waki tänj gamänä kowata waki nämö tänj imen. Unita äma kubätä bumumka kukji kada guränä kukji inij kirewen. ⁴⁰* Ba äma kubätä gäka kokwawak nadänpäj manken gepmanpänj gäkñjo tek punin nanik gomägaränä gänañ nanik bok inij kirewi yäpek. ⁴¹ Ba äma kubätä täjñkentäj päñku tuän uduken nepmanjkanj äbi yäj gäweränä täjñkentäj päñku ban uduken teñkanj äben. ⁴² Ba äma kubätä imaka kubäta yäjapiwänä imen. Ba äma kubätä gäkñjo imaka kubä yäpmäj päñku täjñkanj api gamet yäj gäweränä inij kirewen.

⁴³* Jesutä ude yäjpänj man kubä pen ñode yäwetgän täjñkuk; Man kubä ñode yäwani u nadäkinik täkanj; Notjiyeta bänep iron tänj yämijkanj äma iwan tänj tamik täkanj unita mäde ut yäminej. ⁴⁴* Man ude nadäkanj upäjkanj näkä apiño ñode täwera nadäwut; Äma iwan tänj tamik täkanj unita bänep iron tänj yäminej. Ba äma nadäkinikijnta yäjpänj komi tamik täkanj unita Anututä täjñkentäj yämikta Anutu-ken yäjapinej. ⁴⁵* In ude tänejo uyaku Nanjin kunum gänañ nanik täjjo nanakiye bureni-inik api itneñ. Täjñpakanj mebari imata äma waki ba äma täga bok iron tänj yäminej? Uwä ñode; Nanjin unitä yänpewän edaptä äma waki ba äma tägata bok penyäñeñ yämik täyak. Ba Anututä nadäj yämijirän äma siwoñi-ken ba äma goret kuñjarani-ken iwän tak täyak. ⁴⁶ Täjñpakanj äma gäka bänep iron kowata tänj gamik täkanj äma unitagän bänep iron kowata yämeno uwä Anututä gäk äma täga yäj nämö gäwerek. Nämö, äma wakiwakitä noriyeta udegän bänep iron tänj yämik täkanj. ⁴⁷ Ba guñ ämawebetä ämawebe ini gäripi nadäk täkanj unitagän bänep iron täga tänj yämik täkanj. Täñ, inä kädet ude nämö täneñ. In notjiye-tagän iron tänj yäminejo uwä inijnta nadäwä täga nämö täneñ. Äma kowata nämö tänj tamanita iron tänj yäminejo uyaku! ⁴⁸* In nadäkanj? Kunum gänañ Nanjintä kädet ude iwat täyak. Uwä kädet tägagän tak täyak unita nanakiye inä udegän kädet tägagän kan tak täjñput!

6

Äma jäwäri täjñkentäj yämikta man

¹* Jesutä ude yäjpänj ñode yäwetkuk; In ket nadäjkanj kuñat täkot. Imaka täga kubä täjñpa yäjpänjä ñode nämö nadänpäj täjñpen; Kwawak täjñira ämawebetä nabänpäj wäpna yäpmäj akut yäj nadäjkanj nämö täjñpen. In ude tänayäj täkanj uwä kunum gänañ Nanjintä gwäki täga nämö api tamek. ² Unita gäk äma kubä täjñkentäj ima yäjpänjä eruk ämawebetä nabäwut yäj nadäjkanj injamiken kwawak nämö täjñpen. Äma yäj-yäkñjaranitä kudupi yot gänañ ba kädet miñin tak täkanj ude nämö täjñpen. Äma udewaniwä ämawebetä nibänpäj wäpnin biñjam yäpmäj akut yäj nadäjkanj tak täkanj. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yäpmäjirä täretak ubayäj! ³* Unita gäk äma kubä täjñkentäj ima yäjpänjä käböp-inik, notkapak kubä dubika-ken ireko unitä gabäjnpäj-nadäjirän nämö. ⁴ Ude täjñiri Nanka, imaka käböp täjñiri kanpäñ nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

Anutu-ken yäjapik man yäkyäk täjjo käderi

Luk 11:2-4

⁵* Jesutä man ude yäjpänj man kubä pen ñode yäkän täjñkuk; In Anutu-ken yäjapina yäjpänjä äma yäj-yäkñjaranitä tak täkanj ude nämö täneñ. Yäj-yäkñjarani äma uwä kudupi yot gänañ ba kädet miñin itkanj Anutu-ken yäjapik man käronji boham yäkta gäripi nadäk täkanj. Ämawebetä nibäwut yäjkanj udewä tak täkanj. Näk bureni täwetat. Ämawebetä äma udewani yabäjirä gwäki yäpä täretak ubayäj! ⁶* Unita Anutu-ken yäjapiwa yäjpänjä gäkñja yot gänañ päro yäma yäputpäñ itkanj Nanka käböp it täyak ukät man yäjpänj-nadäk tädeñ. Ude täjñiri Nanka imaka käböp kanpäñ nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

* 5:38: Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21 * 5:39: Wkp 19:18; Jon 18:22-23 * 5:40: 1Ko 6:7 * 5:43: Wkp 19:18

* 5:44: Kis 23:4-5; Luk 23:34; Apos 7:60; Rom 12:14,20 * 5:45: Efe 5:1 * 5:48: Wkp 19:2; Lo 18:13 * 6:1:

Mat 23:5 * 6:3: Mat 25:37-40 * 6:5: Mat 23:5; Luk 18:10-14 * 6:6: 2Kin 4:33

7 * Ba in Anutu-ken yānpina yānpānā guṇ āmatā tāk tākaṇ ude nāmo tāneṇ. Guṇ āma uwā anutunita man kāroṇi, mebārini nāmo yānjiwat yāpmāṇ kuk tākaṇ. Kāroṇi ude yāṇ yāpmāṇ kuṇitna uyaku anutunintā kāwep nadāṇ nimek yāṇ nadāk tākaṇ. 8 * Upāṇkaṇ inā ude nāmo tāneṇ. In imaka imakata wāyākṇepāṇ Anutu Nanjinken yāṇpinayāṇ nadāṇjirā Nanjin uku tabānpāṇ-nadāk tāyak. Unita imata man kāroṇi mebārini nāmo yānjiwat yāpmāṇ kuṇeṇ? Nanjin uwā tāṅkentāṇ tamikta gāripi nadāk tāyak. 9 * Unita Anutu-ken yāṇpinayāṇ nadāṇpāṇā man siwoṇi ṇode yāneṇ; Kunum gānaṇ Nanin taṇi, Gāk wāpka inipārik kubā pat tāyon.

10 * Abānpāṇ bānepi bānepi, komeṇi komeṇi Ekāni tāṇ nimi. Kunum gānaṇ gākken man buramik pātak, kome terak ninken udegān man buramik pat tāyon.

11 Kadāni ṇonitāṇo ketem nimisi.

12 * Nin notniye tāṇo momi pek tākamāṇ, gāk udegān mominin peṇ nimisi.

13 * Tāṇyabāk-ken nāmo nipmanpeṇ.

Wakiken nanik wādāṇ tādotpāṇ nipmanṣi.

14 * Ude yānpāṇ yāṅkuk; Āma kubātā waki tāṇ gamiṇjirān, waki tāṇ gameko u peṇ imiṅkaṇ nāmo yāpmāṇ kuṇariwā Nanka kunum gānaṇ naniktā udegān gākṇo wakika api peṇ gamek. 15 Upāṇkaṇ āma kubātā waki tāṇ gamiṇjirān waki tāṇ gameko u nāmo peṇ imiṅkaṇ yāpmāṇ kuṇariwā Nankatā udegān gākṇo waki nāmo api peṇ gamek.

Nakta jop iritta man

16 * In kadāni ātu Anutu iniṇ oretta nakta jop itna yānpāṇā butewaki iṇam dapun nāmo iṇiṅkaṇ kuṇatneṇ, yāṇ-yāṅkarani āmatā tāk tākaṇ ude. Āma udewani uwā āmawebeṭā nibānpāṇ in āma kādēt tāga tāṇpani yāṇ nadāwut yāṅkaṇ iṇam dapun butewaki iṇiṅkaṇ kuṇat tākaṇ. Nāk bureni tāwetat. Āma udewani gwāki yāpmāṇjirā tāretak ubayāṇ! 17 Upāṇkaṇ inā, Anutu iniṇ oretta nakta jop itna yānpāṇā ume ārutpāṇ gwākjin pujiṇ tāṅket utkaṇ kuṇatneṇ. 18 Ude tāṇjirā āmawebeṭā in Anutu iniṇ oretta nakta jop kuṇatkaṇ yāṇ tabānpāṇ nāmo nadāneṇ. Nanjin kābop it tāyak unitāgān tabānpāṇ-nadāk tāṅpek. Nanjin uwā imaka kābop tāṇjirā tabānpāṇ-nadāk tāyak unitā gwākiwā api tamek.

Tuṇum burenita man

Luk 12:33-34

19 * Jesutā man ude yānpāṇ āneṇi kubā pen ṇode yākgān tāṅkuk; In kome terak ṇo imaka tāgatāga yāpmākta nadāwātāk nāmo tāneṇ. Kome tāṇo tuṇum u kehāromi nāmo. Āpusit ba gwakgwaktā nak tākaṇ ba gāmāneṇ ārok tākaṇ. Ba kubo āmatā yot dāpmāṇ āreyānpāṇ kubo tāneṇ. 20 * Unita kunum tāṇo tuṇum yāpmākta epāni tāpeṇ kaṇ kuṇarut. Kunum tāṇo tuṇum nāmo wak tākaṇ. Āpusit ba gwakgwak u nāmo nak tākaṇ ba u nāmo gāmāneṇ ārok tākaṇ. Kunum tāṇo tuṇum uwā kubo āmatā tāga nāmo dāpmāṇ āreyānpāṇ yāpneṇ. 21 Bureni-inik, imatāken tuṇumta nadāwi ārowani tāṅpeko uwā bānep nadāk-nadākka uterakgān peṇpāṇ kuṇaren.

22 In nadākaṇ? Dapunjin u gupjin tāṇo topān. Dapunjintā tāga iṇineṇo uwā gupjin imaka, peṇyāṅek ikek irirān kādēt siwoṇi tāga kuṇatneṇ. 23 Tāṇ, dapunjin waneṇo uwā jide tāṅpāṇ imaka imaka tāga kaṇpāṇ tāṅpeṇ kuṇatneṇ? Nāmo, gupjin bipmāṇ urani gānaṇ irek. Tāṅpākaṇ peṇyāṅek bāneṇjin-ken itak unitā bipmāṇ urani tāṅpeko uwā bipmāṇ urani pāhap gānaṇ api itneṇ.

Gup tāṇo tuṇumta nadāwātāk nāmo tāneṇ

Luk 16:13, 12:22-31

24 Āma kubā-tāgān āma ekāni yarāta watā epān tāga nāmo tāṇ yāmek. Nāmo, u kubāta gāripi nadāṅkaṇ kubāta gaṇani nadāwek. Ba kubā tāṇo epān tāṅkaṇ kubāta māde ut imek. In udegān, bānep nadāk-nadākjin Anutu terak ba moneṇ tuṇum terak bok tāga nāmo peṇpeṇ kuṇatneṇ.

25 * Unita ṇode tāwetat; In gupjinta nadāwātāk ṇode nāmo tāneṇ; Ketem depāṇ nāṅpet? Ba tek depāṇ tāṅpāṇ kuṇaret? yāṇ nāmo nadāneṇ. Nāmo, ketem ba tek uwā bureni nāmo. Uwā irit kuṇat-kuṇatjin tāṇo tāṅkentāk morākigān. Unita bānep nadāk-nadākjin imaka bureni terak

* 6:7: Ais 1:15; 1Kin 18:26-29 * 6:8: Mat 6:32 * 6:9: Jon 17:6 * 6:10: Mat 7:21, 26:39; Luk 22:42 * 6:12: Mat 6:14-15; Mat 18:21-35 * 6:13: Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18; 1Sto 29:11-13 * 6:14: Mak 11:25-26 * 6:16: Ais 58:5-9 * 6:19: Jem 5:1-3 * 6:20: Mat 19:21; Luk 18:22; Kol 3:1-2 * 6:25: Plp 4:6; 1Ti 6:6-8; Hib 13:5; 1Pi 5:7

peney, ^{26*} In imata Anutu u wata säkgämän nämö käwep it nimek yäj nadäk täkañ? Eruk, in barakta yabäñpäj-nadäwut! U ketem nämö piñpäj puget täkañ ba pugetpäj kämita nämö pek täkañ. Upäjkañ Nanjin kunum gänañ naniktä yabäj yäwatpäj yepmäñ towik täyak. Imaka äpani udewani yabäj yäwatpäj yepmäñ towik täyak u täñpänä imata äma inta udegän nämö tabäj täwatpäj tepmäñ towiwek? ²⁷ Nadäwätäkjinä kome terak iritjin täga wädäwän käronj täwek? Nämoinik!

²⁸ Unita gupjin täño tuñumta imata nadäwätäk täk täkañ? Päya irori bipiken it täkañ unita yabäñpäj-nadäwut! U inita tekta epäni nämö täk täkañ upäjkañ yabängärip ikek. ^{29*} Bureni, imaka kubä täño kangäriptä päya irori unitäño kangärip u täga nämö irepmirek. Unitäño yabängäriptä intäjukun äma biani Solomon unitäño money tuñum ba tek säkgämän kangärip ikek päke u yärepmit täyak. ³⁰ U uwä Anututä ini tek gäripi nিকে ude päya irori jopi unita uwäktäj yämik täyak. Täñpəkañ u kadäni keräpigän itpäj paot täkañ. Apiño ahäneñopäj kwep ude äneñi täreñ mäneñ. Eruk, päya irori unita yabäj yäwat täyak upäj imata inta udegän täga nämö tabäj täwatpäj tamek? U bureni tamek! Unita imata nadäkinikjin Anutu-ken kumän nämö pek täkañ?

³¹ Unita ketem ba ume deken yäpmäñpäj näne yäjkañ nadäwätäk nämö täneñ. Ba tek deken yäpmäñpäj täne yäjkañ nadäwätäk nämö täneñ. ^{32*} Nämoinik! U guñ ämatä bänep nadäk-nadäki udewani terakgän pek täkañ. Täñ, inä imaka udewanita nadäwätäk pähap nämö täneñ. Nämö, nanjintä in imaka udewanita wäyäkñek täkañ yäj tabäñpäj-nadäk täyak unita api täñkentäj tamek. ^{33*} Unita inä imaka kubäta nadäwä intäjukun nämö täñpek. Nämö, Anututä intäjukun it taminpäj tabäj täwatta ba unitäño kädet siwoñi u iwatta unitagän gäripi-inik nadäñpäj epäni täk täkot. Ude täñjirä uyaku ketem tuñumta wäyäkñek epän tänayäj täkañ u api taniñ kirewek. ^{34*} Unita kwep täño irit kuñat-kuñat jidewani api itneñ yäj nadäñkañ nadäwätäk nämö täneñ. Kwep yäñen täño bäräpi ini irirä apiño täño unitagän nadäwätäk täneñ.

7

Äma yäñpäj-yabäj yäwat nämö täneñ
Luk 6:37-38,41-42

^{1-2**} Jesutä man äneñi kubä pen ñode yäwetkuk; In äma kubä yäñpäj-kañiwat nämö täneñ, Anututä in udegän yäpmäj daniwekta nadäñkañ. In nadäkañ? In ämawebeta jide nadäñpäj kuñatnayäj täkañ uterakgän Anututä inta api nadäj tamek.

³⁻⁴ Unita gäk imata täpun-täpun tañi dapunka-ken itak u nämö kañpäj nadäñkañ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kañpäj yokut gamayäj iwet täyan? Täpuntäpun gäkña dapunka-ken itak u imata nämö kañpäj nadäk täyan? ⁵ Gäk yäj-yäkñarani äma! Intäjukunä gäkña dapunka-ken täpun-täpun tañi itak u yokutkañ uyaku dapun täga ijñpäj kañpäj notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen! ^{6*} Ude yäñpäj yäwetkuk; Äma Anututa gäripi nämö nadäk täkañ unita Anutu täño man kudupi u jop nämö yäwetneñ. Añtä äma yek täkañ udegän äma udewani uwä Anutu täño man unita bitnäñpäj taniñ wärätneñ. Bureni, äma udewani uwä but bumik. Buttä it täkañ-ken tuñumka täga kubä jop nadäj täga mañpi kuney? Nämö, buttä tuñumka u yey gatäñtäj kuñkañ abäk täneñ. Äma uwä udegän täneñ yäk.

Anutu-ken yäñapiñtäko api nadäj tamek
Luk 11:9-13

^{7*} Jesutä man ude yäñpäj yäwetkuk; In Anutu-ken imaka kubäta yäñapiñirä api nadäj tamek. Uwä äma kubäta wäyäkñek epän täñ yäpmäj kuñtängän kañ-ahäweko ude. Ba kubäta yäma-ken kwäpkwäp yäput yäpmäj kuñjirän yäma dät imeko ude. ^{8*} Näk bureni täwetat. Äma kubäta yäñapik epän täñpäjnä bureni api yäpek, äma kubäta wäyäkñek epän täñ yäpmäj kuñtängän bureni kañ-ahäweko ude. Ba kubäta yäma-ken kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadäj imiñpäj yäma dät imeko ude.

⁹ Eruk, jide nadäkañ? Nanakka kubäta ketemta yäñjirän mobä täga imen? Nämö! ¹⁰ Ba tomta yäñapiñirän gämokpäj täga imen? Nämoinik! ^{11*} Inä äma wäki upäjkañ nanakjiyeta imaka tägatäga yämik täkañ. Unita ñode nadäwut; Kunum gänañ Nanjin iron mähami itak uken yäñapiñirä imaka tägatäga imata täga nämö tamek? Nämö, u gäripi nadäj taminpäj bureni-inik tamek yäj täwetat!

* **6:26:** Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 * **6:29:** 1Kin 10; 2Sto 9 * **6:32:** Mat 6:8 * **6:33:** 1Kin 3:13-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17 * **6:34:** Kis 16:4,19; Mat 6:11 * **7:1-2:** Rom 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 * **7:1-2:** Mak 4:24 * **7:6:** Mat 10:11 * **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13, 15:7; Jon 16:23-24 * **7:8:** Jem 1:5; 1Jo 3:22; 1Jo 5:14-15 * **7:11:** Jem 1:17

¹²* Unita n̄ode tāwetat; Kādet āma ātutā tān̄ nimut yān̄ nadāk tākan̄ in udegān̄ tān̄ yāmin̄eṅ. Man tāpuri unitāwā man profet bianitā yānahāwani u ba бага man Mosestā yānahāwani u kumān uwāk tāyak.

Kunum kādet u tāpuri

Luk 13:24

¹³* In kunum kādet iwatta yāma tāpuri-ken kan̄ ārowut. Kumān̄-kumān̄ kādet u tan̄i ba yāmāni udegān̄ u tan̄igān̄. Kādet tan̄i uken āmawebe māyaptā kuṅ ābān̄ tāk tākan̄. ¹⁴* Tānpākan̄ irit kehāromi tāṅo yāma uwā tāpuri ba kāderi udegān̄ gākṅi. Kādet uwā āmawebe kubākubā-tāgān̄ iwāt tākan̄.

Pāya wakitā mujipi nāṅpani tāga nāmo wādāwek

Luk 6:43-44

¹⁵* In nadākan̄? Āma ātu Anutu tāṅo man yānahāk tākan̄ upān̄kan̄ āmawebe tān̄yāktatna yān̄kan̄ Anutu tāṅo man siwon̄i nāmo yānahāk tākan̄. Āma udeawanita ket nadān̄kan̄ kuṅatneṅ. Āma uwā bānep ārik-ārik man tāwet tākan̄ upān̄kan̄ bānepi-ken nadāk wakiwaki yāpṅān̄ kuṅat tākan̄. ¹⁶* Unitāṅo irit kuṅat-kuṅariken bureni jide pewā ahāk tākan̄ u yabān̄pān̄-nadān̄kan̄ mebārini tāga nadāneṅ. Uwā pāya ude. Bārop terak wama mujip tāga nāmo wādāneṅ ba gupmom yen terak wāyān̄ tāga nāmo wādāneṅ. ¹⁷Nāmo, pāya mebāri tāga terak bureni gāripi nīkek wādāneṅ. Tān̄, pāya mebāri wakitā mujipi nāṅpani nāmo wādāneṅ. ¹⁸Pāya mujipi nāṅpani terak bureni waki wādākta kāderi nāmo pātak. Ba pāya mujipi nāmo nāṅpani terak bureni nāṅpani uwā tāga nāmo wādāneṅ. ¹⁹* Tānpākan̄ pāya, bureni goret pewā ahāk tākan̄ uwā madān̄pān̄ kādāp pewā ijik tākan̄. ²⁰* U udegān̄, āma Anutu tāṅo man jopjop yānahāwani unitāṅo mebārini nadāna yānpān̄ā irit kuṅat-kuṅari upān̄ yabān̄pān̄-nadāneṅ.

Jesutā āmawebeniye burenita yāwetkuk

Luk 13:25-27, 6:47-49

²¹* Unita n̄ode tāwera nadāwut; Āma māyaptā nāka Ekānina yān̄ nāwet tākan̄ upān̄kan̄ u kuduṅtagān̄ Anutu tāṅo kan̄iwat yewa gānaṅ nāmo api āroneṅ. Nāmo! Nana kunum gānaṅ unitāṅo mani buramik tākan̄ āmawebe unitāgān̄ api āroneṅ. ²²Āma māyaptā kādāni pāhapken n̄ode api nāwetneṅ; Ai! Ekāni! Gākṅo biṅam man āmawebe yānahān̄pān̄ yāwetkumān̄. Ba gāk wāpka terak kudān̄ kudupi mebāri mebāri tān̄it māṅo yāwat kireṅit tān̄kumān̄. ²³* Man ude yān̄irā nākā n̄ode api yāweret; Wakiwaki tān̄pani in kewewut! Nāk inta nāmo nadātāt!

²⁴Eruk, āmawebe man tāwet tāyat n̄o buramīn̄pān̄ iwatnayān̄ tāṅo uwā āma yot tākta mebāri nadākinik tān̄pani udewani bumik. Kādāni kubā āma nadāk-nadāk ikek udewani kubātā yori mobā kehāromi terak tān̄pek. ²⁵Tān̄pekopān̄ iwān̄ mānit tān̄irān̄ ume tokātkaṅ gwāgu tokṅewek. Tānpākan̄ yot uwā mobā kehāromi terak tān̄pani unita nāmo wārāmurek. ²⁶Eruk kādāni kubā āma guṅ udewanitā yori mobā jiraṅ terak tān̄pek. ²⁷Tān̄pekopān̄ iwān̄ mānit tān̄irān̄ ume tokātkaṅ gwāgu pāhap tokṅewek. Ude tān̄pān̄ yot uwā āneṅ kwinit tān̄pān̄ kun̄eṅ. Bureni, u paot-inik tān̄pek! Tānpākan̄ āmawebe nākṅo man tāwet tāyat n̄o nadān̄kan̄ nāmo buramīn̄pān̄ iwatnayān̄ tāṅo uwā āma yot tākta mebāri nāmo nadāwani, guṅ udewani.

²⁸Tānpākan̄ Jesutā man pāke u yān̄ moren̄irān̄ āmawebe dubini-ken itkuṅo u man u nadān̄pān̄ nadāwātāk pāhap tān̄kuṅ. ²⁹* N̄ode nadān̄kuṅ; Baga man yāwoṅārewani āmatā man yānpān̄-yāwoṅārek tāk tākan̄ ude bumik nāmo yāyak yāk. Āma n̄owā man māhemitā ini yāyak yān̄ nadān̄kuṅ.

8

Jesutā āma kubā parām ikek yāpān̄ tāgatjuk

Mak 1:40-45; Luk 5:12-16

¹Eruk, Jesutā pom terak naniktā āpān̄irān̄ āmawebe ābot pāhap unitā iwatkun̄. ²Tān̄irā āma kubā gisik parām ikek unitā Jesuken kuṅpān̄ gukut imāpmok tān̄pān̄ iwetkuk; Ekāni, gāk tān̄kentān̄ namayān̄ nadān̄pān̄ā nāk tāga nepmaṅpi kudupi iret yān̄ nadātāt. ³Ude yāwānā Jesutā kerī gupi terak pen̄pān̄ yān̄kuk; Tāga tān̄kentān̄ gamayān̄. Parām n̄o paorut! yāk. Ude yāwānā uterakgān̄ gisik parām u paorirā gupi tāgawān̄pān̄ sākgāmān̄ itkuk. ⁴* Jesutā ude tān̄ imīn̄pān̄ iwetkuk; Gāk imaka tān̄ gamitat n̄onitāṅo manbiṅam āma nāmo yāweren. Nāmo, gāk pān̄ku gupka Anutu tāṅo bānop āma iwōṅāre. Ude tān̄pān̄ āneṅi sākgāmān̄ itta Moses

* **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10 * **7:13:** Jon 10:7,9 * **7:14:** Apos 14:22 * **7:15:** Mat 24:4,24; Apos 20:29; 2Pi 2:1 * **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12 * **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * **7:20:** Mat 12:33 * **7:21:** Luk 6:46; Mat 21:31; Rom 2:13; Jem 1:22,25 * **7:23:** Sam 6:8; Mat 10:33, 25:41; Mat 13:41-42; 2Ti 2:19 * **7:29:** Mak 1:22; Luk 4:32; Jon 7:46 * **8:4:** Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Mak 7:36; Luk 17:14

täño бага ман иwatпəñ гуpe кəбəñи nikek ijinjiri əmawebetə parəm təgakan yəñ api gabəñpəñ-nadəwə tərenen yək.

Jesutə epən watə əma kubə yəpən təgañkuk

Luk 7:1-10

⁵* Eruk Jesu Kapeneam yotpərare-ken kuman əronjirən komi əma kubətə Jesuken ahəñpəñ butewaki man node iwetkuk; ⁶ Ərowanina! Epən watə əmana komi pəhap nadəñpəñ kwəyähənen təñpəñ yotken patak yək. ⁷⁻⁸ Yəwənə iwetkuk; Nəkə ərenkanjə yəpa təganayəñ yək. Ude iwerənə komi əma unitə node iwetkuk; Ərowanina, nək əma təga uyaku yotna-ken təga kwen. Unita gək nogan itkanjə mangən yəñiri kanjə təgawən! ⁹ Ude təga təñ namen yəñ nadətat. Imata, nək udegən, intəjukun əmanaye təño gəmoni-ken itkanjə mani buramik təyat. Ba nək gəmotna-ken komi əmanaye ətu itkanjə. U kubəpəñ, Ku! yəñ iwerawə, man buramiñpəñ kwek. Ba kubə, Əbi! yəñ iwerawə, əbek. Ba epən watə əmana kubə, Epən njo tə! yəñ iwerawə u təñpek yək.

¹⁰* Man ude yəñirən Jesutə nadəwən inide kubə təñpəpəñ əmawebe iwarən təñkuño u node yəwetkuk; Nək bureni təwetat. Nək əma nadəkinik ərowani nodedwani Isrel komeken nanik kubə nəmo kanjəñ nadək təyat! ¹¹* Unita node təwetat; Əmawebe məyap guñ əbotken nanik uken-uken naniktə abəñpəñ Juda təño oraniye Abraham, Aisak, Jekop ukət Anutu təño kanjwat yewa gənanjə ərawa pəhapken bok api itneñ. ¹²* Upəñkanjə Juda əmawebe ətu Anutu təño kanjwat yewa gənanjə əronañpəñ Anututə yəwat kireñpewən bipməñ urani gənanjə əpmonkanjə konəm butewaki təñkanjə meni api jiwətpen itneñ. ¹³ Ude yəñpəñ komi əma u iwetkuk; Gək kuyi. Nadəkinikka təño bureni ahəñ gamayəñ. Ude iwerirən uterakgən komi əma təño epən watə əma uwə təgañkuk.

Jesutə əmawebe məyap yəpən təgañkuk

Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

¹⁴* Ude təñkanjə Jesu Pitatə yot gənanjə əronpəñ kanjuk; Pita yepmani webe uwə gup kədəp kəyəm təñkanjə parirən. ¹⁵ Kanjəñ Jesutə kerigən injirirən kəyəm u paotkuk. Təñirən webe uwə akunpəñ Jesuta ketem gwet iminjkuk.

¹⁶ Təñpəkanjə bipəda ugən əmawebe məjotə magərani məyap yəñ-yəkñat yəpməñ Jesuken əbuñ. Əbə irirə, Jesutə məjo pen yəwet-pewən əmawebe yabə kətəñpen kuk təñkuñ. Kəyəm ikek imaka, kudup yəpən təgañkuñ. ¹⁷ Ude təñirən profet Aisaiatə bian man node kudən təñkuko u bureni ahəñkuk;

Nintəño kəyəm-kəyəm ba komi komi kumən niyoməgatpəñ yəpməñ kuñkuk.

Ais 53:4

Jesu iwət-ivat təño man

Luk 9:57-62

¹⁸ Eruk, əmawebe məyap unitə Jesu itgwəjijirə yabəñpəñ iwarəntəkiye node yəwetkuk; Eruk, gwəgu kukñi udude kəda kuna! yək. ¹⁹ Ude yəwəranə Baga man yəwoñərowani əma kubətə abəñpəñə Jesu iwetkuk; Yəñpəñ-yəwoñərek əma, gəkə deken kwayəñ yəñiwə nək imaka, api gəwarən təwet yək. ²⁰* Ude iwerənə Jesutə iwetkuk; Ket nadəwi pewəkanjə nəwaren. Imata, tom əgwəri u patpat bəgupi nikek. Barak udegən, bukəni nikek. Upəñkanjə Əma Bureni-inik iwarayəñ yəñ yəyan uwə patpat bəgupta wəyəkñek təyak.

²¹* Ude yəñirən iwarən təwani kubətə Jesu iwetkuk; Ekəni, nadəñ namiñiri nək pəñku nana kumbəñpəñ əneñkanjə məden kanjə gəwara yək. ²² Yəwənə iwetkuk; Ude nəmo! Nək nəwarən təñiri, kumbanitə kumbani noriye kanjə əneñput.

Jesutə gwəgu kenta mənit yəniñ bitnəñkuk

Mak 4:35-41; Luk 8:23-25

²³ Eruk man ude yəñ paotpəñə Jesu iwarəntəkiye-kət gəpe terak əronpen gwəgu kukñi udude kəda kuna yəñkanjə kuñkuñ. ²⁴* Kuñtəko pengən mənit pəhap piəñirən gwəgutə tanjə tokətpəñ gəpe gənanjə əpmonjkuk. ²⁵ Jesu uwə gəpe mədeni kəda parirən iwarəntəkiyetə yəwə kikəñurəñpəñ iwetkuñ; Wəral Ekəni, təñkətəñ nimiwə! Gwəgu gənanjə əpmonayəñ təkəməñ njo! yək. ²⁶* Yəwəwə Jesutə yəwetkuk; Imata umuntəkanjə? Nadəkinikjən əreyəwani! Imata bəneppin bəranen putərekanjə? Ude yəwetkanjə akunpəñ mənit pəhap ba gwəgu tokətkuko u yabəñ yəñpəñ yəniñ bitnəñpewən kwikinik itkumən.

²⁷ Ude təñirən kanjəñ iwarəntəkiyetə nadəwətək pəhap təñpəñ yəñkuñ; Wəral! Əma njo jidewani? Mənit kenta gwəgutə məni buramikamən njo! yəñ yəñkuñ.

* **8:5:** Jon 4:47 * **8:10:** Mat 15:28 * **8:11:** Sam 107:3; Luk 13:29 * **8:12:** Mat 22:13, 25:30; Luk 13:28

* **8:14:** 1Ko 9:5 * **8:20:** 2Ko 8:9 * **8:21:** 1Kin 19:20; Jon 5:25 * **8:24:** Sam 4:8 * **8:26:** Mat 14:31, 16:8;

*Jesutä äma mäjotä magārani yäpän tägaŋkuŋ**Mak 5:1-17; Luk 8:26-37*

²⁸ Eruk kuŋtäŋgän gwägu kukŋi udude käda Gadara komeken ahäŋkuŋ. Kome uken äma mäjotä magārani yarä, äma kumbani äneŋpani-ken it täŋkumänonik. Unitä komita täŋjirän ämawebe umuntaŋkaŋ uruŋ kädagän yärepmitpeŋ kuŋ abäŋ täk täŋkuŋonik. ²⁹ * Eruk yarä unitä Jesu kaŋpän bäräneŋ päŋku ahäŋ imiŋpän kähän yäŋpän ŋode yäŋkumän; Ee! Anutu täŋo ironi gäk jide täŋ nimayän abätan? Gäk kadäninin nämo täreŋjirän komi nimayän ba abätan?

³⁰⁻³¹ Ude yäŋpän ban uduken but äbot pähap itkaŋ ketem naŋ irirä yabäŋkumän. Yabäwänä mäjo, äma yarä u magārani unitä Jesu butewaki man ŋode iwetkuŋ; But äbot itkaŋ udu yabätan? Niwat kirewayän yäŋpänä niwat kireŋpewi jopi-ken kunero. Niweri päŋku but äbot itkaŋ udu gänaŋ äpmona yäk. ³² Ude yäwänä Jesutä peŋ yäwetkuk; Eruk kut! Yäwänä äma yarä u yabä kätäŋpeŋ kumaŋ but gänaŋ äpmonkuŋ. But u gänaŋ äpmonpakaŋ but päke unitä bäräneŋ kumaŋ geŋi äriŋpeŋ gwägu gänaŋ äpmonpän kumäŋ moreŋkuŋ.

³³ Ude täŋjirä äma but watäni irani uwä metäŋpeŋ kumaŋ yotpärare-ken päŋku imaka umuri ahäŋkuko unitäŋo biŋami yäwetkuŋ. ³⁴ Yäweräkaŋ ämawebe päke u Jesu kakta yotpärare uken naniktä äbuŋ. Eruk äbä kaŋpänä Jesu butewaki nadän niminpän kome ŋo peŋpeŋ ku! yän iwetkuŋ.

9

*Jesutä äma kubä yäpän tägaŋkuk**Mak 2:1-12; Luk 5:17-26*

¹ * Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeŋ gwägu kukŋi udude käda ini yotpärare-ken kuŋkuŋ. ² Kumaŋ päŋku yotpärare-ken ahäŋjirä äma ätutä kwäyähäneŋ täŋpani kubä gäraŋ täŋ yäpmäŋ Jesutä itkuk-ken äbuŋ. Yäpmäŋ äbäŋjirä Jesutä äma u nadäkiniki näkken pekaŋ yän nadäŋpänä kwäyähäneŋ täŋpani u ŋode iwetkuk; Nanakna, umuntäweno. Momika paotkaŋ!

³ Jesutä man ude yänjirän Baga man yäwoŋärewani äma ätu uken itkuŋo unitä nadäŋpän yänpän-nadäk ŋode täŋkuŋ; Wa! Äma ŋonitä man Anututä yänaŋipän yäyak yäk. ⁴ * Ude yänjirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yäbäŋpän ŋode yäwetkuk; Bäneŋjin-ken imata nadäk waki u nadäkaŋ? ⁵ Äma ŋo man jide iwerira bureni kwawak ahäŋjirän känäyän? Momika peŋ gamitat yän iweret ba Akumaŋ ku yän iweret? ⁶ * Eruk, in Äma Bureni-inik-ken momi peŋ yämik täŋo kehäromi itak yän nadäka ŋode täŋjira kawut. Ude yänpän äma kwäyähäneŋ täŋpani u iwetkuk; Aku! Patpat bäguŋka yäpmäŋkaŋ yotka-ken kuyi! ⁷ Ude iweränä äma u akumaŋ yori-ken kuŋkuk. ⁸ Kuŋjirän ämawebe päke unitä u kaŋpän jäkjak yäŋpän Anututä kehäromi udewani äma kerä terak peŋ yämiŋkuko unita wäpi yäpmäŋ akuŋpän iniŋ oretkuŋ.

*Jesutä Matiyu ini iwaräntäktä imagutkuk**Mak 2:13-17; Luk 5:27-32*

⁹ Jesutä Kapeneam yotpärare peŋpeŋ kuŋtäŋgän Matiyu kaŋkuk. Matiyu uwä takis monen yäpmäk-yäpmäk täŋo yot gänaŋ irirän kaŋpän iwetkuk; Gäk u peŋpän näk näwat! yäk. Iweränä uterakgän mani buramiŋpän akumaŋ iwatkuk. ¹⁰ Täŋpän Jesu-kät ketem bok näna yänpän ini yot gänaŋ yänjikaŋ yäpmäŋ äronkuk. Ude täŋjirän takis monen yäpani ämakät waki täŋpani yän yäwerani äma ba Jesu iwaräntäkiye ukät penta itpän ketem naŋkuŋ. ¹¹ * Naŋ irirä Parisi äma ätutä yabäŋpän Jesu täŋo iwaräntäkiye ŋode yäwetkuŋ; Ai! Yäwoŋärewani ämajin u imata takis monen yäpani ba äma wakiwaki täŋpani-kät penta itpän ketem näyak?

¹² Man ude yänjirä Jesutä nadäŋpän ŋode yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma tägaken epän nämo täk täkaŋ. Käyäm ikek-kengän täk täkaŋ. ¹³ * Anututä bian ŋode yänkuk; Imaka imaka näk naniŋ oretta pek täkaŋ unita gäripi nämo nadäk täyat yäk. Ämawebe bäneŋ iron kädet iwat täkaŋ unita uyaku gäripi-inik nadäk täyat. Eruk, in kuŋkaŋ man yänkuko unitäŋo mebäri kaŋ nadäwä tärewut. Äma inita näk äma siwoŋi yän nadäk täkaŋ unita nämo äput. Ämawebe inita näk momi täŋpani yän nadäk täkaŋ unita yänpän äput.

*Nakta jop itta Jesu iwet yabäŋkuŋ**Mak 2:18-22; Luk 5:33-39*

¹⁴ * Kadäni uken Jon ume ärut yämani unitäŋo iwaräntäkiye ätutä Jesutä itkuk-ken äbäŋpän iwet yabäŋkuŋ; Ninkät Parisi ämatä Anutu nadän imiŋpän kadäni ätutä nakta jop it täkamän. Upänkaŋ gäkŋo gäwaräntäkaye udegän nämo täk täkaŋ yäk. Imata kadäni kadäni ketem nak-nakgän täk täkaŋ? Anututa nämo nadän imiŋkaŋ udewä täk täkaŋ ba? ¹⁵ * Ude yänjirä

* **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:34,41 * **9:1:** Mat 4:13 * **9:4:** Mat 12:25; Luk 9:47; Jon 2:25 * **9:6:** Jon 17:2, 5:8* **9:11:** Luk 15:2, 19:7 * **9:13:** Mat 12:7; Hos 6:6 * **9:14:** Luk 18:12 * **9:15:** Jon 3:29

Jesutä man wärani ñode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biñam ikek kubäkät oretoret terak kuñatkañ imata butewaki nadäñpäj nakta jop itneñ? Nämoinik! Täñpäkañ iwantä päbä äma uwä injit yäpmäj kuñirä uyaku noriyetä wäyäkñewä wawäpäñ butewaki nadäñpäj nakta jop itneñ yäk.

¹⁶ * Jesutä ude yäñpäj iniken man kudupi-kät Parisi äma täño man ukät bok nämo awähutneñ yäñpäj man wärani yarä ñode yäwetkuk; Äma kubätä tek wewani bipa yänkañ tek moräk kodakipäj tek wewani uterak täga nämo penpäj bipek. Ude täñkañä tek u äruränä tek kodaki unitä täpuri täñpänjä biani yäpmäj däñjewek. ¹⁷ Udegän, äma kubätä wain umeni api täñpanipäj käbot tom gupipäj täñpani biani kubä gänañ täga nämo piwek. Ude täñpänä wain umeni api täñpani unitäño kehäromitä täñpewän tom gupi käbot biani kehäromi nämo u tumäñpäj wain umeni ba käbori u bok jop awähutneñ. Unita wain umeni api täñpanipäj käbot kodaki kehäromi gänañ piweko uyaku täga yäk.

Jesutä webe yarä yäpäñ tägañkuñ

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸ Jesutä man ude yäñ irirän käbeyä yot täño watä äma kubä wäpi Jairas unitä ahäñpäj Jesu kanpäj gämori-ken gukut imäpmok täñpäj ñode iwetkuk; Äpetna apigän kumäñtak yäk. Unita gäkä päñku ketkatä injirä äneñi kodak täñpäj akwän! ¹⁹ Ude iwetpäj imagurän yäpmäj kuñirän iwaräntäkiye imaka yäwatkuñ.

²⁰⁻²¹ * Kuñirä webe kubä käyäm mebari kubä nikek itkuk. Webe unitä nägät piñ yäpmäj kuñirän obañ 12 ude täñkuk. Webe unitä Jesu mädeni-ken iwatpäj Jesu täño tekgän injirira käyämna paorän yänkañ päñku mädeni-ken tekgän injitkuk. ²² Ude injirän Jesu äyäyutpäj webe u kanpäj ñode iwetkuk; Wanotna! Bänepa-ken oretoret pähap nadäsi! Nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpäñ tägatan yäk. Ude iweränä webe unitäño käyami paotkuk.

²³⁻²⁴ * Ude täñkañ kuñtäñgän Jairastä yotken ahäñpäj nadäñkuk. Yäñtäbätet yäñpäj konäm butewaki pähap täñit äma ätu butewaki kap uhuwep terak piñjit täñirä yabäñpäj Jesutä yäwetkuk; Penpeñ akumañ kut! Webe gubañ u nämo kumak. Jop däpmon pätak yäk. Yäwänä kañ-mägayänkuñ. ²⁵ Ude täñpäkañ yäñ-yawat-pewän kudup akumañ kuñirä webe gubañ unitä itkuk-ken uken äronjuk. Äronpänjä kerigän injirirän akuñkuk. ²⁶ Täñpänkañ unitäño biñamtä komeni komeni kuñat moreñkuk.

Jesutä ämawebe ätukät yäpäñ tägañkuñ

²⁷ * Jesu yotpärare u penpeñ kuñirän äma dapuri tumbani yarätä gera ñode yäñtäñ iwatkumän; Devit orani! Butewaki nadäñ niminpäj täñkentäñ nimi! yäk. ²⁸ Yäwän nadäñkañ Jesu yot kubä gänañ äronjuk. Äro irirän äma yarä unitä äbänä Jesutä yäwet yabänjuk; Dapunjek yäpä tägakta kehäromi pat namitak u nadäkinik täkamän? Yäweränä iwetkumän; Ei, nadäkinik täkamäk. ²⁹ * Yäwänä dapuri-ken yepmäñitpäj yäwetkuk; Nadäkinikjek täño bureni ahäj tamän! ³⁰ * Ude yäñirän dapuri ijiwän kuñkuñ. Dapuri ijiwän kuñirä Jesutä yäniñ bitnäñpäj yäwetkuk; Täñ tamitak ñonita äma kubä iwetdentawä! ³¹ Ude yäwetpäj yäniñ bitnäñkuko upänkañ mani nämo buraminpäj manbiñam u yänahäñpewän yäpmäj komeni komeni kuñatkuk.

³² Ude täñpäj yepmanpän äma yarä u kuñirän äma ätutä äma mäjotä magät-pewän man nämo yäwani kubä Jesuken yäñ yäpmäj äbuñ. ³³ * Äbänirä Jesutä mäjo äma magärani u iwat kireñ imänkañ äma u man yänjuk. Äma unitä man yäñirän ämawebe päke itkunjo u kanpäj keri inpäj yänkuñ; Imaka ñodewani Isrel komeken nämo ahäñirän kanpäj nadäwani yäk. ³⁴ * Ämawebetä ude yäñirä Parisi ämatä ñode yänkuñ; U uwä mäjo täño intäjukun ämatä kehäromi iminirän mäjo yawat kirek täyak! yäk.

Jesutä ämawebe yabäñpäj butewaki nadäñkuk

³⁵ * Täñpäj Jesu yotpärare täñi täpuri kudup kuñatkuñ. Kuñatkañ käbeyä yot ini-ini äronpäj Anututä intäjukun it yäminirän gämoriken irit täño Manbiñam Täga u yäwetpäj yäwonäreñ täñit, paräm käyäm mebari mebari nikek yäpäñ tägañit täñkuk. ³⁶ * Ude täñkañ ämawebe päke u yabäñpäj butewaki nadäñkuk. Ämawebe uwä nanak kodäñani bumik, kehäromini nämo, nadäwätäk terak kuñarirä yabänjuk. ³⁷ * Yabäñpäj iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Epän täñi kubä ahäj niminirän käyat yäk. Epän it yäpmäj kukañ-ken uken ketem ahäj bumbum täkan.

* 9:16: Jon 1:17 * 9:20-21: Mat 14:36 * 9:23-24: Jon 11:11 * 9:27: Mat 20:29-34 * 9:29: Mat 8:13

* 9:30: Mat 8:4 * 9:33: Mak 2:12 * 9:34: Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * 9:35: Mat 4:23; Mak 1:39

* 9:36: Mat 14:14; Nam 27:17; 1Kin 22:17; Ese 34:5 * 9:37: Sek 10:2; Mak 6:34; Luk 10:2

Upänkanj ketem u yäpmäkta epän äma yarägän. ³⁸ Unita epän mähemi-ken yäjapinjirä ketem gämäneñ itkanj u yäpmäkta epän äma ätukät kanj pewän äbut.

10

Jesu iwaräntäkiye täño wäpi tawanj

Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

¹* Jesutä iwaräntäkiye 12 u yäj-yäkñat päbä kubä-kengän yepmanpäj mäjö yäwat kirekta ba käyäm paräm mebäri mebäri nikek yäpä tägakta kehäromi yämiñkuk. ²⁻⁴ Iwaräntäkiye 12 unitäño wäpi tawanj ñode;

Kubä Saimon, wäpi kubä Pita.

Kubä Andru, Saimon monäni u.

Yaräwä Jems kenta Jon, Sebedi nanakiyat u.

Kubä Filip.

Kubä Batorom.

Kubä Tomas.

Kubä Matiyu, takis monenj yäpani u.

Kubä Jems, Alfias nanaki.

Kubä Tadius.

Kubä Saimon Selot.

Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan kerer terak penjukko u.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

⁵* Ude täñpäj Jesutä äma 12 u epän man ñode yäwetkanj yäniñ kireñpewän kuñkun; In kuñkanj guñ ämawebe äbotken ba Samaria yotpäräre it yäpmäj kukanj-ken u kunenjtawä.

⁶⁻⁸* Isrel äma äbot kodäñani bumik, watä ämani nämo, itkanj ukengän kuñkanj man ñode yäjähänpäj kanj yäwerut; Nadäwut! Anututä intäjukun itkanj yabäj yäwat epän täñpayäj täko u keräp täyak. Ude yäwerit, käyäm nikek yepmanpä täganit, paräm mebäri mebäri nikek komi nadäj itkanj u yäpä täganit, mäjö yäwat kireñjit ba äma kumbani yäpmäj päñaku yepmanjit kanj täk täñput. Epän u täkta kehäromi jop tamitat, gwäki nämo unita in udegän täñkentäk epän u gwäki nämo, jop kanj täñtäj kut. ⁹⁻¹⁰* Kuronjin ärärani ba ähottaba nämo yäpneñ. Monen nämo yäpmäj kuneñ, yäk imaka nämo yäpneñ. Ba tek yarä nikek nämo yäpneñ, gupjin terak itkanj unitagän kanj kut. U imata, epän tänayäj täño unitäño kowata täga täñkentäj taminanji.

¹¹ In yotpäräre kubäken ahäñirä äma kubätä yori-ken yäj-täkñat yäpmäj ärowänä ugän itpäñ epän täñ paotpäñ kome kubäken kanj kut. ¹²* Täñpakanj äma kubä täño yot gäñaj äronkanj yot mähemi u ñode kanj iwerut; Anutu täño bäñep iron gäkken pat täyon! ¹³ Ude iwerirä not täñ tamiñirän intäño man unitä uken bureni api ahäj imek. Upänkanj not nämo täñ tamiñirän man iwetnayäj täkanj unitä uken bureni nämo api ahäwek. ¹⁴* Äma kubä ba ämawebe yotpäräre kubäken naniktä not nämo täñ tamiñirä ba intäño manta gäñja tawäwä mäde ut yämiñpeñ kanj kut! Täñpakanj ämawebe uken naniktä momi nininken pätak yäj nadäkta kugun kuronjin terak nanik pewä manpäpeñ kanj kut. ¹⁵* Näk bureni täwetat. Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpäräre udewani-ken naniktä kowata Sodom Gomora naniktä yäpnayäj täño u irepmiñpäñ ärowani pähap api yäpneñ.

Bäräpi mebäri mebäri api ahäñej

Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

¹⁶* Ude yänpäj yänkuk; In nadäkanj? Iwan bämopi-ken taniñ kiretat yäk. Anj komitä but nanak däpmänpäj nak täkanj in udegän api tadäpmänpäj näneñ. Unita in ket kanjiwatpäñ nadäjit kanj kuñjarut. Upänkanj bäñep kwini terak kuñjatpäñ waki kubä täkta nämo nadäñej. ¹⁷* Bureni, in watäni ket itpäñ kanj kuñjarut! Äma ätutä manken tepmanjit käbeyä yot gäñaj kadätä api tadäpneñ. ¹⁸* Ba ugän nämo, näka nadäkinik täk täkanj unita tämagut päñku kome täño kanjiwat äma ba intäjukun äma injamiken api tepmanen. Tepmanpäpäñ intäjukun äma u ba ämawebe guñ äbotken nanik u näkño manbiñam api yäwetneñ. ¹⁹ Kadäni uken yäj-täkñat yäpmäj manken kuñjirä man jide yäwetnayäj nadäñkanj nadäwätäk nämo täneñ. Kadäni

* **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1 * **10:5:** Apos 13:46 * **10:6-8:** Jer 50:6; Mat 15:24 * **10:6-8:** Apos 20:33 * **10:9-10:** Luk 10:4 * **10:9-10:** Nam 18:31; Luk 10:7; 1Ko 9:14; 1Ti 5:18 * **10:12:** Luk 10:5-6 * **10:14:** Luk 10:10-12; Apos 13:51, 18:6 * **10:15:** Mat 11:24; Jud 7 * **10:16:** Luk 10:3; Jon 10:12; Apos 20:29; Rom 16:19 * **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; Luk 21:12-15 * **10:18:** Apos 25:23, 27:24

uken man ahäj tamirirän nadänpäj ugänpäj yäwetnej. ^{20*} Tänpäj man yänayäj täno uwä injinken man nämo, u Nanjin täno Munapiktä bänepjin-ken penjirän api yänahänej.

^{21*} Tänpäkañ kadäni uken ämatä ñode api tänej; Tuänitä monäni iwan kerik-ken penjirän kumäj-kumäj api utnej. Ba naniyetä nanakiye udegän api tänej. Ba äperiye nanakiyetä miñije naniye iwan täñ yämiñpäñ manken yepmanirä kumäj-kumäj api däpnej. ^{22*} Tänpäkañ in näka nadäkinik tänpäj näwat täkañ unita ämawebe mäyaptä inta kokwawak api nadäj tamineñ. Upäñkañ äma kubätä gwäk pimiñpäñ näkño man nämo penjkañ yäpmäj kuñarayäj täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkñata biñam api yäpet. ^{23*} Tänpäj yotpärare kubäken kuñirä tadäpmanpäñ täwatkierek tänpäwä yotpärare kubäken metäñpeñ kuneñ. Näk bureni täwetat. Isrel kome pat yäpmäj kuyak u nämo kuñarä tärenjirän Äma Bureni-inik api ahäwek yäk.

^{24*} Ude yänpäj yänjuk; Jide nadäkañ? Netätä intäjukun itak? Yäwoñärek ämatä intäjukun itak ba nanakiyetä intäjukun itkañ? Bureni, yäwoñärek ämatä intäjukun itak! Ba netätä intäjukun itak? Epän mähemitä intäjukun itak ba epän ämaniyetä intäjukun itkañ? Bureni, epän mähemitä intäjukun itak. ^{25*} Unita yäwoñärek ämata waki täñ imineño uwä, nanakiyeta udegän täñ yämiñirä ñode nadänej; Täga! Ekäninin udegän äworekamäj yän nadäne. Tänpäkañ Bilisibap yän näwetkuño unita imata näwaräntäknaye in man waki nämo api täwetnej? Nämo, u man wakiinik api täwetnej yäk.

Netäta umuntäne?

Luk 12:2-7

^{26*} Unita in äma udewanita nämo umuntañkañ näkño man kwawak yänahänej. Imaka täñ-yejämbari pätak u wari nämo api pärek. Anututä api täñkwawa täwek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Kwawak api pewek. ²⁷ Jiap man niningän itkañ täwet täyat u äma äbot gänañ kwawakgän kañ yänahäwut! ^{28*} In ämata nämo umuntäneñ. Äma uwä gupjingän täga awähutnej, upäñkañ mäjojin utta api tänpä waneñ. Unita in Anutu kubä unitagän umuntäneñ. Unitä uyaku äma täno gupi bok, mäjoni bok täga awähurek. ²⁹ Bureni täwetat; Ämata nämo umuntäneñ. Anututä watä säkgämän it tamik täyak. Unita pakup barakta nadäwut. Barak u äpani-inik, biñami nitek nämo upäñkañ Nanjintä udewanita ket yabäj yäwat täyak. Kuñat-kuñari ba kumäk-kumäki yabänpäj-nadäk täyak. ^{30-31*} Upäñkañ Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmatik unita täga nämo tepmanpek. Gwäkjin puñj jide itkañ u kudup nadäk täyak. Unita imaka kubäta nämo umuntäneñ.

Jesu wäpi yänahäkta nämo umuntäneñ

Luk 12:51-53, 14:26-27

³² Man ude yänpäj äneñj ñode yänjuk; Äma kubätä ämawebe injamiken näk Jesuta nadäkinik täñ imitat yän yäwayäj täko uwä näkä udegän Nana kunum gänañ nanik u injamiken äma uwä näkñata biñam yäpmanjat yän api yänahäwet. ^{33*} Täñ, äma kubätä ämawebeta umuntañpäñ näk Jesuta nämo nadätat yän yäwayäj täko uwä näkä udegän Nana kunum gänañ nanik u injamiken äma ñonita nämo nadätat yän api iweret.

³⁴ In näka ñode nämo nadänej; Uwä kome terak bänep kwini pewän ahäkta äpuk yän nämo nadänej. Näk bänep kwini pewa ahäkta nämo äput. Nämo inik! Näk komen ämawebe bämpoken duñ-wewek pewa ahäkta äput. ³⁵⁻³⁶ Näk ämawebe yäpmäj danikta äpuro unita man ñode profet biani kubätä kudän täñkuko u bureni api ahäwek;

Yanani yarä duñ-wewek api tädeñ, ba yamiñi yarä udegän api duñ-wedeñ.

Ba yanäbeki yarä duñ-wewek api tädeñ.

Ba äma kubä iniken noriyeiniktä iwan api täñ imineñ.

Mai 7:6

^{37*} Ba äma kubäwä miñi nanita gäripi täñ nadäj yämiñkañ näka täpuri nadäj namayäj täko uwä äma udewanita näka biñam nämo api täñpek. Tänpäkañ meñ ba nan kubätä äperiye nanakiyeta gäripi täñ nadäj yämiñkañ näka täpuri nadäj namayäj täko uwä näka biñam nämo api täñpek. ^{38*} Ba kubätä näkä komi päya kwaköp terak nadäwayäj täro udegän nadäkta umuntañpäñ nämo näwarayäj täko uwä näka biñam nämo api täñpek. ³⁹ Ba kubätä kome terak irit kuñat-kuñatta gäripi nadänpäj nadäkinik täñpeñ kuñarayäj täko uwä irit

* **10:20:** Jon 14:26; 1Ko 2:4 * **10:21:** Mai 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 * **10:22:** Mat 24:9,13; Mak 13:13; Luk 21:17; Jon 5:18-21 * **10:23:** Mat 16:28 * **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16, 15:20 * **10:25:** Mat 9:34, 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 * **10:28:** Jem 4:12 * **10:30-31:** Mat 6:26, 12:12 * **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12 * **10:37:** Lo 33:9 * **10:38:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; Luk 17:33; Jon 12:25

kehäromi nämö api kaŋ-ahäwek. Täŋ, kubätä näka nadäkinik täŋ naminpäj kome ŋonitäjö irit kuŋat-kuŋat mäde ut imayäj täko uwä irit kehäromi api yäpek.

⁴⁰ * Täŋpăkaŋ äma kubätä oraŋ tamayäj täko uwä näk udegän api oraŋ namek. Ba näk oraŋ namayäj täko uwä näk naniŋ kireŋkuko u udegän api oraŋ imek. ⁴¹ Täŋkaŋ kubätä Anutu täŋo man yăŋahăwani äma kubätä nadäj imayäj täko uwä gwăki Anutu täŋo man yăŋahăwani ämatä yăpmăk tăkaŋ udegän api yäpek. Täŋpăkaŋ äma kubätä äma siwoŋi kuŋarani kubă kaŋ-ahăŋpăŋ ŋode nadăwek; A! Äma uwä siwoŋi kuŋarani unita täŋkentäj ima yăŋ nadăwek. Äma ude nadăwayäj täko uwä gwăki äma unitä yăpayäj täko udegän api yäpek. ⁴² * Năk bureni tăwetat. Äma kubätä năwarăntăknaye äpani-inik kubă kaŋ-ahăŋpăŋ U Jesu täŋo iwarăntăki kubă yăŋ yăŋpăŋ ume gwetpăŋ imayäj täko uwä gwăki tăga api yäpek.

11

Jontă Jesu tăŋo mebări nadăkta man pewăn kuŋkuŋ

Luk 7:18-35

¹ Jesută iwarăntăkiye 12 epăn man ude yăwerăn tărenjirăn kome u penpeŋ Anutu täŋo man yăwetpăŋ yăwoŋărek täŋpayäj yotpărare ätu tuăn ittăŋ kuŋkuŋ-ken uken kuŋkuk. ² * Kuŋjirăn Jon ume ärut yămani uwă komi yotken itkaŋ Jesută epăn tăk tăŋkuko u biŋam nadăŋkuk. Biŋam u nadăŋpăŋ iniken iwarăntăkiye yăwet-pewăn păŋku Jesu iwet yabăk ŋode tăŋkuŋ; ³ * Äbăkta biŋam yăwani uwă găk ŋo ba? Ba kubätä itsămne? yăk. ⁴ Ude iwet yabăwăwă Jesută ŋode yăwetkuk; Ină äyăŋutpăŋ păŋku imaka nadăŋit kaŋit tăkaŋ ŋo, unităŋo manbiŋam păŋku Jon kaŋ iwerut. ⁵ * Äma dapuri tumbani äneŋi ijiwă kuk tăkaŋ. Kwăyăhăneŋ täŋpani äneŋi tăgaŋpeŋ kuŋat tăkaŋ. Parăm wakiwaki tokŋewani tăgaŋpăŋ gupi dudum tak tăkaŋ. Ba jukuni tăŋguŋ tăwani nadăwă tumăk tăkaŋ, ba kumbani kodak taŋpăŋ akumaj kuk tăkaŋ. Ba äma jăwări-jăwări Manbiŋam Tăga u yăwera nadăk tăkaŋ. ⁶ * Ba äneŋi kubă ŋode kaŋ iwerut; Äma näka yăŋpăŋ nadăkiniki nämö pewă putărek tăkaŋ uwă bănep oretoret terak kuŋat tăkaŋ yăk.

⁷ * Ude yăwerăkaŋ Jon täŋo iwarăntăkiye u äneŋi äyăŋutpeŋ kuŋjiră Jesută ämawebe äbot păke u Jon täŋo tăktăki ba kuŋat-kuŋarita manbiŋam ŋode yăwetkuk; Jon kome jopi-ken irirăn kănayăŋ nadăŋpăŋ kuŋkuŋo u äma jidewanipăŋ kănayăŋ kuŋkuŋ? Pidăm eŋini bumik, mănittă piăŋpewăn wareŋ-wareŋ tăk tăkaŋ, äma udewani kănayăŋ kuŋkuŋ? ⁸ Ba ima kănayăŋ kuŋkuŋ? Äma tek săkgămăn täŋpani kăwep? Ude nämö! Äma udewani uwă äma wăpi nikektă yot gănaŋ it tăkaŋ. ⁹ * Unita năwerut! Äma jidewani u kănayăŋ kuŋkuŋ? Profet kubă kăwep kănayăŋ kuŋkuŋ? Bureni, profet kubă kaŋkuŋo upăŋkaŋ Jon uwă profet inipărik kubă. ¹⁰ * Täŋkaŋ Anutu täŋo man ŋode kudăn tăwani uwă Jonta kudăn tăwani; *Năkŋo biŋam yăŋahăwani äma kubă ŋo yăk.*

Intăjukun kădet tăwit gamikta api inin kirewet yăk.

Mal 3:1

¹¹ Unita năk bureni tăwetat; Jon täŋo wăpi biŋamtă äma it yăpmăŋ äbuŋo unităŋo wăpi biŋam yărepmi metoretak. Upăŋkaŋ ämawebe äpani Anutută intăjukun it yămiŋpăŋ yabăŋ yăwat tăyak unităŋo wăpi biŋamtă Jon täŋo wăpi biŋam irepmiatak. ¹² * Jon intăjukun äbă Anutută yabăŋ yăwat epăn tăk tăyak unităŋo manbiŋam yăŋahăŋ yăpmăŋ äbuk. Apinjo udegän năhă manbiŋam ugăŋpăŋ yăŋahăk tăyat. Upăŋkaŋ äma waki ätută mannata bitnăŋpăŋ Anutu täŋo kaŋiwat yewa gănaŋ äronpăŋ itta kădet ukăt-pipinayăŋ tăk tăkaŋ. ¹³ Moses ba Profet biani kuduptă manbiŋam ŋode yăŋahăŋ yăpmăŋ äbuŋ; Anutu täŋo iwoyăwani äma ahăŋpăŋ Anutu täŋo yabăŋ yăwat epăn api yăput pewek yăk. Manbiŋam u yăŋahăŋ yăpmăŋ abăŋtăko Jonken tărenkuk. ¹⁴ * Ba man kubă ŋode yăŋahăŋkuŋ; Profet kubă Elaija udewani api ahăwek! yăŋ yăŋkuŋ. Unita năk man tăwetat ŋo nadăkinik tăŋput! Profet Elaijätă äbăkta yăŋkuŋo uku Jon äbătak ŋo. ¹⁵ Äma jukuni nikektă năkŋo man ŋo ket nadăwut! yăk.

¹⁶ Ämawebe äbot itkaŋ ŋonita jide yăwet? Uwă ironjronj tăŋoret băgup-ken itkaŋ kowat yăwăn ŋode tăk tăkaŋ ude bumik;

¹⁷ Niweră oretoret kap tenjitna gukut nämö tokăt tăŋkuŋ.

Ba niweră butewaki kap tenjitna, konăm nämö kotkuŋ yăŋ yăk tăkaŋ.

Tăŋpăkaŋ in uwă udewani, nadăk siwoŋi kubăgän nämö penkaŋ ŋode tăŋkuŋ; ¹⁸ * Jon uwă äbăŋkaŋ ketem äma ätută nak tăkaŋ ude nämö naŋjuk ba wain ume imaka, nämö naŋjuk. Täŋjirăn intă kaŋpăŋ yăŋkuŋ; U măjotă kotawani! ¹⁹ * Täŋ, Äma Bureni-iniktă äbăŋpăŋ ketem

* **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20 * **10:42:** Mat 25:40 * **11:2:** Mat 14:3 * **11:3:** Mal 3:1 * **11:5:** Ais 35:5-6; Ais 61:1 * **11:6:** Mat 13:57, 26:31 * **11:7:** Mat 3:5 * **11:9:** Luk 1:76 * **11:10:** Mak 1:2; Jon 3:28 * **11:12:** Luk 16:16 * **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 * **11:18:** Mat 3:4 * **11:19:** Mat 9:14

nanjit wain ume nanjit tånjuk. Tånjirån intå kanþpån yånjuk; Åma ño kawut! Nak åmån tånpani! yåk. Uwå åma waki-waki-kåt takis monej yåpani tånjo noripaki! yån yånjuk. Upånkan in nåmo nadåwå tumbåkan ude yåk tåkan. Åma yarå unitå Anutu tånjo nadåk-nadåk siwonji iwatpån tåk takamån. Tånþpakan nadåk-nadåk u iwatpån tåktåki siwonjitå Anutu tånjo nadåk-nadåk kwawak pewån ahånjirån åmawebetå kanþpån nadåwå bureni api tåneñ yåk.

Bånepi nåmo sukurewanita umun man

Luk 10:13-15

²⁰ Kadåni uken Jesutå yotþårare åtuken epån tånjit kudån kudupi imaka tånjit tån yåpmån åbånjirån kanþpån bånepi nåmo sukurenjukno unita yabån yånþpån ñode yånjuk; ²¹ * Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadåneñ! Inken kudån kudupi tåk tånjukuro udegån Tire Sidon åmawebe, Anututa nåmo nadåwani u ahån yåmånjuk yåwånåku mominita yånþpån konåm butewaki tånþpån bånepi bian sukurewåm! ²² * Unita bureni ñode tåwera nadåwut; Åmawebe yåpmån danik-danik kadåni påhapken Tire ba Sidon åmawebe kowata ahån yåmayån tåko u irepmiþpån inå årowani-inik api kan-ahåneñ! ²³ * Tån, Kapeneam nanik inå, Anututå kunum gånar api yånjukat yåpmån årowek yån nadåkan? Wåra! Nåmoinik! In kumån-kumån komeken api åþmoj moreneñ. Nåkå kudån kudupi inken tåk tånjukuro u Sodom komeken ahånjuk yåwånåku åmawebe momini peñjirå Anututå kome nåmo awåhurån. Nåmo, pen kadåni kårõnj it yåpmån kuk tåyek. ²⁴ * Unita Juda åma in ñode tåwera nadåwut; Kowata yåpmåk-yåpmåk kadåni-ken åmawebe yotþårare udewani-ken naniktå kowata waki årowani api yåpneñ. In Sodom naniktå yåpnayån tånjo u irepmiþpån årowani påhap api yåpneñ.

Nåkken åbånþpån itþån-nadåk kan tånput

Luk 10:21-22

²⁵ * Kadåni uken Jesutå nani ñode iwetkuk; Nana, kunum kenta kome tånjo måhemi gåka bånep tåga nadån gamitat. Imata, gåk manka biñam tånjo mebåri åma kome tånjo nadåk-nadåk årowani nikekta kåbop peñ yåmik tåyan. Tån, åma åpanita tån-kwawatan yåmik tåyan. ²⁶ Nan, gåkña ude kan ahåwån yån nadånjukno udegån ahåtak yåk.

²⁷ * Ude yånþpån åmawebe påke u ñode yåwetkuk; Nana uwå imaka kumån-tagån nåk ketna terak peñ moreñjuk. Tånþpakan åma kubåtå Anutu tånjo nanaki nåka tåga nåmo nadåwån tårek tåkan. Nåmo, Nana kubå-tågån mebårina nadåwån tårek tåkan. Ba åma kubåtå ini Nana tånjo mebåri u nåmo nadåtak. Nåmo, nanaki nåkña-tågån nadåtat. Tån, Nanaki nåkå åma åtuta Nana tånjo mebåri yåwoñårewayån yånþpån yåwoñåreñjira Nana tånjo mebåri tåga nadåneñ.

²⁸ * Jesutå ude yånþpån åneñ ñode yåwetkuk; Åmawebe in båråpi kotånkan nadåwåtåk påhap tåk tåkan uwå nåk-kenån åbut! Nåkken åbånjirå båråpi ketåreñ tamirån itþån-nadåk tåkot. ²⁹⁻³⁰ * * Nåkken åbånkan epån tamakan u bok tånþpån uyaku nåkno mebårina nadåwå tårenayån. Nåk orakorak måhemi, nåk bånep kwini ba åpani kujan tåyat. Nåkken åbånþpån nadåwåtåk ikek nåmo api kujanneñ. Bureni, epån ketjin-ken pek tåyat u pipiri nåmo yåk.

12

Jesu uwå Sabat tånjo måhemi

Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11

¹ * Eruk Sabat kadåni kubåken Jesu inikat iwaråntåkiye såguom epån gånar kujanjuk. Kujanþångån iwaråntåkiyetå nakta yewåwå såguom wenþån nanjuk. ² * Wenþån nanjirå Parisi åma åtutå u yabånþpån Jesu iwetkuk; U kawut! Orekirit kadåni-ken gawåråntåkayetå epån tåkan uwå nåmo tånanjipån tåkan. U nintånjo бага man irepmiþpån tåkan yåk.

³ * Iweråwå Jesutå kowata ñode yåwetkuk; Ude nåmo! Bian oranin Devit u noriye-kåt nakta yewåpån tånjukno unitånjo manbiñam Anutu tånjo man terak nåmo daniþpån nadåk tåkan?

⁴ * Uwå ñode tånjuk; Devit u noriye-kåt Anutu tånjo yot gånar åronþpån kåråga kudupi yån yåwani u yåpmånþpån nanþkan noriyeta imaka, yåmån nanþkan. Tånkan kåråga uwå båmop åma-tågån nånanjipån nanþkan. Åma jopitå udewani tåwani yåjiwårani upånkan Devit u noriye-kåt nanþkan. ⁵ * Tånþpån in Baga man terak kudån tåwani ñode imaka nåmo daniþpån nadåk tåkan ba? Båmop åma uwå Sabatken kadåni kadåni kudupi yot gånar åronþpån Sabat tånjo бага irepmiþpån epån tåk tåkan. Baga irepmiþpån upånkan waki tåk tåkan yån nåmo yåwet tåkan.

* **11:21:** Jna 3:6 * **11:22:** Ais 23; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Sek 9:2-4 * **11:23:** Ais 14:13-15; Stt 19:24-28 * **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 * **11:25:** 1Ko 1:26-29 * **11:27:** Mat 28:18; Jon 3:35, 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18, 10:15 * **11:28:** Jer 31:25 * **11:29-30:** Jer 6:16 * **11:29-30:** 1Jo 5:3 * **12:1:** Lo 23:25 * **12:2:** Kis 20:10 * **12:3:** 1Sml 21:1-6 * **12:4:** Wkp 24:5-9 * **12:5:** Nam 28:9-10

6 * Unita näkä ñode täwera nadäwut; Injamjin-ken itat ñonitã kudupi yot irepmitat. 7 * Anututã man kubã yãñkuko uwã ñode kudãn täwani; *Gupe ijik-ijik näk nanij oretta pek täkañ unita gãripi nãmo nadãk täyat.*

Ämawebetã bãnep iron kådet iwarirã unita uyaku gãripi-inik nadãk täyat.

Hos 6:6

In man u nadãppãñ yãwãnãku nãwarãntãknaye momini nãmo ño man nãmo yãwerãm. 8 * Nadãkañ? Äma Bureni-inik uwã Sabat tãño mãhemi.

Jesutã Sabat kubãken äma kubã yãpãn tãgañkuk

9-10 * Ude yãñpãñ peñpeñ kumañ kãbeyã yot gãnañ ãronpãñ äma kubã keru kukñi tãñgurãñ täwani uken irirãn kañkuk. Kawãnä Juda tãño ekãni ätutã Jesu u goret kubã tãñpãn kañpãñ manken tena yãñkañ iwet yabãñkuñ; Sabat kadãni-ken äma kubãtã kåyãm ikek yãpãn tãganeño u бага irepmirek ba nãmo irepmirek? 11 * Ude yãñirã Jesutã kowata ñode yãwetkuk; Jide? Inken nanik kubãtã yawaki tepi kubãtã awañ gãnañ äpmonjirãn Sabat unita yãppãñ kañãwarãkuk tãñpek? Nãmo, topmãñpãñ wãdãwek! 12 Tãñkañ yawak uwã imaka jopi udedwani. Äma uyaku bureni. Unita Sabat kadãni-ken tãñkentãk epãn uwã tãga tãñpen.

13 Ude yãñpãñ äma keru tãñgurãñ täwani u iwetkuk; Ketka tãñ-siwonta! yãk. Ude iwerãnã keru tãñ-siwon tãñjirãn tãgañpãñ keru kukñi tãga udegãn itkuk. 14 * Tãñjirãn Parisi ämatã u kañpãñã peñpeñ pãñku kãbeyã tãñpãñ Jesu kañ utna yãñ yãñpãñ man topuñ.

15 * Tãñpãkañ Jesu Baga man nadãwanitã man topuño u nadãppãñ kome u peñpeñ kubãken kuñkuk. Kuñjirãn ämawebe mãyap iwarãn tãñkuño u gãnañ kåyãm ikek u kudup yãpãn tãgañkuñ. 16 * Ude tãñpãñ ämawebe päke unitã mebãrini yãñahãkta yãjiwãt-inik tãñkuk. 17 Ude tãñjirãn Profet Aisaiatã man bian ñode kudãn tãñkuko u bureni ahãñkuk;

18 * *Nowã epãn ämanata nãkña iwoyãñkut yãk.*

Nowã nãñjaken bãnepna gãmãni. U kañpãñ gãripi nadãk täyat.

Uterak Munapikna peñ ima tãñkentãñ iminjirãn ämawebe Anutu tãño äbot nãmo tãñpani kuduptagãn nãkño kådet siwoni iwatta yãwetpãñ yãwoñãrek api tãñpek.

19 *Uwã yãñawãt-awãt ba yabãñ kãrakjek nãmo api tãñpek. Ba mani kotãk kådet minjin-minjin gera yãñpãñ yãk tãñjirãn nãmo api nadãneñ.*

20 *Bãnep kwini terak api kuñjarek.*

Uwã tepãrañ kujat pidãmi kubã nãmo tokãrek ba kådãp tãpuri iñjirãn nãmo dãpãn kumneñ.

Tãñpãkañ epãni tãñ yãpmãñ kuñjirãn kådet siwoni säkgãmãn api ahãñ morewek.

21 *Tãñpãñ ämawebe äbot nãmo tãñpani kuduptagãn bãnepi wãpi binjam terakgãn api wohutneñ yãk. Ais 42:1-4*

Jesu mãjotã magãrirãn epãn tãk täyak yãñ iwetkuñ

Mak 3:22-30; Luk 11:14-26, 12:10

22 * Tãñpãkañ kadãni uken äma kubã mãjotã magãrani kubã Jesuken yãpmãñ äbuñ. Äma uwã mãjotã magãrirãn dapuri tumbãnpãñ guñ tãñkuk. Guñ tãñpãñ man imaka, nãmo yãk tãñkukonik. Eruk äma upãñ Jesuken yãpmãñ äbãkañ yãpãn tãgañ-pewãn dapun iñjit man yãñit tãñkuk. 23 Ude tãñjirãn ämawebe päke itkunjo u kañpãñ kikuñtupãñ jãkjãk yãñkuñ. Tãñpãñ yãñkuñ; Wãra! Devit tãño orani äbãkta yãñkuño ukenjo ño kåwep yãk.

24 * Ude yãñirã Parisi ämatã nadãppãñ ñode yãñkuñ; Jop yãkañ! Mãjo tãño äma ekãni wãpi Bilisibap unitã magãrirãn mãjo yãwat kirek täyak! yãk. 25 Ude yãñirã Jesutã bãnepi-ken yabãñpãñ-nadãñkañ yãwetkuk; Man wãrani kubã täwera nadãwut; Äbot kubãtã duñ-wewek tãñpãñã kehãromi itneñ ba nãmo? Nãmo! Ba yotpãrare kubãtã duñ-wewek tãñpãwã tãgawek ba nãmo? Ba ini buaptã duñ-wewek tãñpãñ ämik tãñpãwã tãgawek? Nãmoinik! 26 Unita ñode täwetat; Satantã iniken ämaniye yãwat kireweko uwã jide tãñpãñ Satan tãño äbot kehãromi nitek irek? U tãga nãmo irek! 27 Intã Näkä Satan tãño kehãromi terak mãjo yãwat kirek täyat yãñ nãwetkañ upãñkañ näkä ude bureni täyat u tãñpãwã intãño ämajjiyetã netã wãpi terak mãjo yãwat kirek tãkañ? Satan tãño wãpi terak yãwat kirek tãkañ yãñ tãga nãmo yãneño unita jop tãñ-nãkñatkañ unitãño mebãri kwawak ahãtak! 28 * Näk Anutu tãño Munapiktã tãñkentãñ naminjirãn tãk täyat unita ñode nadãneñ; Anututã intãjukun it yãminjirãn gãmoriken irit tãño bureni inken ahãtak ño.

29 * Näk Satan tãño kehãromi yãpmãñ äpãk täyat unitãño man wãrani kubã ñode täwera nadãwut; Äma komi kubã yori gãnañ irirãn äma kubãtã siwani yãñkañ pãro tuñumi tãga

* 12:6: Mat 12:41-42; Luk 11:31-32 * 12:7: Hos 6:6; Mat 9:13 * 12:8: Mat 8:20 * 12:9-10: Luk 14:3

* 12:11: Luk 14:5 * 12:14: Jon 5:16 * 12:15: Mak 3:7-10 * 12:16: Mat 8:4; Mak 3:12 * 12:18: Mat 3:17

* 12:22: Mat 9:32-33 * 12:24: Mat 9:34, 10:25 * 12:28: Apos 10:38; 1jo 3:8 * 12:29: Ais 49:24; 1jo 4:4

yomägarek? Nämö! Äma komi u bäyan injitpäñ yentä keru kuroñi pädat täñpäñ penkañ uyaku tuñumi täga yomägarek.

³⁰ * Nadäkañ? Äma not nämö täñ namik täkañ uwä iwan täñ namik täkañ. Ba äma näñjo epänta watä nämö it täkañ uwä epäna yäpawak täkañ. ³¹ * Unita ñode täwera nadäwut; Waki mebäri mebäri ba yänärok man mebäri mebäri näk näwet täkañ unitäño momi u täga penañi. Upañkañ äma kubätä Kudupi Munapikta man waki ba yänärok man iwereko uwä momi u penañi nämö. ³² Bureni, äma kubätä Äma Bureni-inikta yänärok man yäwayäñ täko uwä momini u täga ärut imek. Täñ, äma kubätä Kudupi Munapikta yänärok man yäwayäñ täko uwä momini nämoinik api ärut imek. Nämö, u pen api pat imek yäk.

Mankatä bänepeka-ken jide pätak u yänähatak

³³ * Täñpäñ Jesutä äneñi ñode yäkgän täñkuk; In päya kubäta täga yän nadäñpäñä burenita udegän täga yän nadäneñ. Ba päya kubäta waki yän nadäñpäñ burenita udegän waki yän nadäneñ. Päya täño mujipi kañpäñ nadäñpäñ päya uwä täga ba waki yän nadäneñ. ³⁴ * Wa! Gämok täño äbotken nanik in jide täñpäñ man täga kubä yäneñ? Nämö, nadäk, äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkañ. ³⁵ Äma täga täñpani u bänepi-ken nadäk tägatäga unitä irit kuñat-kuñariken kädet täga pewä ahäk täkañ. Täñ, äma waki täñpani u bänepi-ken nadäk wakiwaki unitä irit kuñat-kuñariken kädet waki pewä ahäk täkañ. ³⁶ Upañkañ näk ñode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmäñ danik-danik kadäni pähapken man waki mebäri mebäri bian yän yäpmäñ äbuño unita yänpäñ Anututä manken api tepmanpek. ³⁷ In kome terak kuñatkañ man yän yäpmäñ kunayän täño uwä Anututä nadäwän täga ba waki api täneñ. Waki täñpäñä manken api tepmanpek. Täga täñpäñä Anututä api tämagurek yäk.

Kudän kudupi känayän yänkuñ

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

³⁸ * Jesutä man ude yäweränä Parisi ämakät Baga man yäwoñärewni äma ätu itkuño unitä Jesu man kowata ñode iwetkuñ; Yänpäñ-yäwoñärewni! Kudän kudupi kubä mebärika kañpäñ nadäkta täñiri këna! yäk.

³⁹ * Ude yäwawä Jesutä yäwetkuk; Wa! Waki täñpani ämawebe äbot intä kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkañ? Upañkañ kudän kudupi mebäri kubä nämö täñira känayän! Ñodegän api käneñ; Kudän bian profet Jona terak ahäñkuko udegän ahäñjirän api käneñ. ⁴⁰ * Jona uwä kepma bipani yaräkubä gwägu tom pähap koki gänañ patkuk. Udegän Äma Bureni-inik uwä kepma bipani yaräkubä kome gänañ api pärek. ⁴¹ * Täñpäkañ ämawebe Ninive yotpärareken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok api itneñ. Ämawebe uwä intäño momijn kwawak api pewä ahäneñ. U jop nämö, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadäñpäñ bänepi sukurenkuñ. Upañkañ äma Jonatä täñkuko u irepmitak uwä itat ño!

⁴² * Ba kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken kome umude këda nanik täño intäjukun webe unitä inkät Anutu injamiken bok itkañ momijn kwawak api pewän ahäneñ. Webe unitä Juda täño intäjukun äma Solomon unitäño nadäk-nadäk ärowani yänähäñjirän nadäkta gäripi nadäñkuko unita kome ban naniktä kädet këroñi-inik äbuk. Täñpäkañ äma Solomontä täñkuko u irepmitak uwä itat ño!

Ämawebe äbot u waj moreñkuñ

Luk 11:24-26

⁴³ Täñpäñ Jesutä man äneñi kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma äbot ñowä ñode bumik. Mäjo äma magärani kubätä äma u kakätäñpen päñku kome kuräki-ken irit bägup kodakita wäyäkñetän kuñareko upañkañ nämö kañ-ahäwek. ⁴⁴ Nämö kañ-ahäñpäñä yäwek; Bian itkutken äyänutpen kwa yän yäwek. Ude yänpäñ äyänutpen päñku käwek; Irit bägup biani uwä ärutpäñ ket urani, mäheni nämö. ⁴⁵ * Ude kañpäñä noriye 7 ini bumik nämö, wakiinik, yämaguränkañ äbä ukengän itneñ. Täñpäkañ äma uwä pengän-inik waki irekopän mäden waki inikinik täñpäñ irek yäk. Eruk, äma äbot waki ño äbot udegän api itneñ.

Jesu täño nägät moräk u netä?

Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

* **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 * **12:31:** 1Ti 1:13; Hib 6:4-6, 10:26 * **12:33:** Mat 7:16-20 * **12:34:** Mat 3:7, 15:18; Mat 23:33; Luk 3:7 * **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30; 1Ko 1:22 * **12:39:** Mat 16:4 * **12:40:** Jna 1:17 * **12:41:** Jna 3:5 * **12:42:** Mat 12:6; 1Kin 10:1-10 * **12:45:** 2Pi 2:20

46 * Tänpäj Jesu man pen yäwet irirän minj-kät noriye man iwetnayäj äbä yäman umu itsämbuñ. 47 Täñjirä äma kubätä Jesu iwetkuk; Ai! Meñka notkaye man gäwetnayäj yäman itkañ gumo yäk. 48 Yäwänä Jesutä ñode yäjñkuk; Meñna netä? Ba notnaye u netä? 49 Ude yäjñpäj iwaräntäkiyetä itkuñ-ken u käda ketsiwonj tänpäj yäjñkuk; Yabäwut! Näkño meñnaye notnaye ño! 50 * Ämawebe Nana kunum gänañ nanik täño man buramik täkañ uwä näkño meñnaye notnaye ba wanotnaye bureni yäk.

13

Mujiipi pikpik täño man wärani

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

1 Kepma ukengän Jesu yot gänañ naniktä äpämañ päñku gwägu gägäni-ken manjit itkuk. 2 * Manjit irirän ämawebe äbot pähap ahäñpäj tokñewä yabäñpänä gäpe terak äronjuk. Äro gäpe terak irirän ämawebe bumta gwägu pomi terak itkuñ. 3 Irirä man wärani mebäri mebäri yäwetkuk. Yäwetkañ man wärani kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma kubätä ketem mujipi pikta epäni-ken päñku mujipi täñ-irähüttäj kwek. 4 Täñ-irähüttäj kuñjirän mujipi ätu kädet minjin mäneñ. Kädet minjin mäneño uwä baraktä yabäj ahäñpäj nañ paotneñ. 5-6 Täñkañ mujipi ätuwä kome tarji nämo, gänañ umu mobä, uterak mañ tädotneñ. Kome u pidämigän, gänañ umu mobä unita jäwäri punin itkañ bäräñeñ tädotneñ. Bäräñeñ tädotneño upäjkañ edaptä yeñpewän kubit täneñ. 7 Täñ, mujipi ätuwä mup waki gänañ mäneñ. Mup waki gänañ manjirä mup waki unitä äronpäj uwäk täñpiniñ-pewä wanpäj bureni nämo pätnen. 8 Täñpakañ mujipi ätuwä kome gakñi nikekken mäneño uwä täga äroneñ. Äronpäj bureni ätu ähan pätnen. Ätuwä tarji bumik pätnen. Täñ, ätuwä bumta pätnen.

9 Jesutä ude yäjñpäj yäjñkuk; Äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadäwut!

Jesu imata man wärani yäjñpäj-yäwoñärek täñkuk?

Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

10 Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä ñode iwet yabäñkuñ; Imata man wärani terak yäwet täyan? 11 Yäwäwä ñode yäwetkuk; Anututä intäjukun itkañ yabäj yäwat epän täk täyak unitäño manbiñam käbop irani u injingän nadäkta yäwani unita in-gäñpäj täwetat. Äma ätukät nadäkta nämo. 12 * Unita ket ñode täwera nadäwut; Äma kubätä imaka Anututä imani u yäpmäj kuñarayäj täko uwä yäpurärätpäj bumta imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka udewani nitek yäjñ nadäk täkañ upäjkañ nämo! Täñpakañ imaka injtkamäj yäjñ jop nadäk täkañ uwä yäyomägata yäwani. 13 * Mebäri unitagän man wärani terak yäjñpäj-yäwoñärek täyat. Man wärani terak yäwetpewa dapuritä känäyäj täño upäjkañ nämo api kawä täwetek. Ba jukunitä nadänayäj täño upäjkañ mebäri nämo api nadäwä tumneñ. 14 * Man täwetat ño man profet biani Aisaiatä ñode kudän täwani udegän;

Jukuñin täwä api nadäneño upäjkañ bänepjintä nämo api nadäwä täreneñ.

Dapunjintä api ijineño upäjkañ nämo api kawä täreneñ.

15 Ämawebe äbot ño bänepi nämo imärani. Jukuni pik täñpani ba dapurita pimiñ ijiwani.

Bänepi sukureñjirä uyaku yäpa tägawäpäj yepmañpam.

Upäjkañ ude täneñtawä yäjñkañ näk täñpewa dapuritä nämo kawä tärek täkañ ba jukunitä nämo nadäwä tärek täkañ, ba bänepitä nadäkinik nämo täk täkañ. Ais 6:9,10

16 * Aisaiatä äma äbot ñonita ude yäjñkuko upäjkañ Anututä nadäj tamiñjirän inä dapunjintä kawä tärek täkañ ba jukuñintä nadäwä tärek täkañ. 17 Näk bureni täwetat. Anutu täño kehäromi kak täkañ uwä profet biani ba äma siwonj kuñarani mäyaptä u kakta gäripi nadäk täñkuño upäjkañ nämo kak täñkuñ. Ba manbiñam apiño intä nadäk täkañ ño nadäkta gäripi nadäk täñkuño upäjkañ nämo nadäk täñkuñ.

Mujiipi pikpik täño man wärani unitäño mebäri

Mak 4:14-20; Luk 8:11-15

18 Eruk notnaye, mujipi pikpik täño man wärani täwetkuro unitäño mebäri täwerayäj. 19 Mujipi täñ-irähüttäj kuñjirän kädet minjin mäneño u jidewani? Mujipi uwä ñode; Äma kubätä Anutu täño yewa gänañ ärokärok täño man nämo nadäwän tumbeko uwä äma wakitä bänepi-ken mujipi piwani u yomägat yäpmäj kwek. 20 Täñ, mujipi kome pidämi, gänañ umu mobä uterak mäneño u jidewani? Uwä ñode; Äma kubätä näkño manbiñam kudupi nadäñpäj ukengän gäripi nadäñpäj yäpmäj kuñarek. 21 Upäjkañ bänepi-ken jäwäri nämo täñpani unita kadäni keräpigän irek. Täñpakañ näkño manta yäjñpäj ämatä yäjñärok man

* 12:46: Mat 13:55 * 12:50: Jon 15:14; Rom 8:29 * 13:2: Luk 5:1-3 * 13:12: Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18, 19:26 * 13:13: Lo 29:4 * 13:14: Jon 12:40; Apos 28:26-27 * 13:16: Luk 10:23-24

iwert iwan tãj iminjit tãñpãwã, nadãkiniki bãrãnej putãrewek. ²² * Tãñ, mujipi mup waki gãnanj mãnejo u jidewani? U ãma kubãtã nãkjo man kudupi u nadãñpãñ bãnepi-ken dainpãñ yãpmãñ kuñareko uwã kome tãjo tuñumta nadãwãtãk tãñpãñ monenj tuñum tãñbumbum unitãjo gãriptã tãñkijãt-pewã nãkjo man kudupi u utpewãn kumãñirãn bureni nãmo tãñpek. ²³ Tãñ, mujipi kome gãkñiken piweko u jidewani? Uwã ñode; ãma kubãtã nãkjo man kudupi nadãñpãñ bãnepi-ken penpãñ tãñkehãrom tãñpãñ yãpmãñ kuñarek. Tãñpãkanj ãma ãtuken bureni ãhan pãtnej. ãtukenã tãñj bumik pãtnej. Tãñ, ãtukenã bumta pãtnej.

Mup waki tãjo man wãrani

²⁴ Ude yãwet paotpãñ ãnej man wãrani kubã pen ñode yãwetkuk; ãbot Anututã intãjukun it yãmiñpãñ yabãñ yãwarayãñ tãyak uwã ñode bumik; ãma kubãtã ketem mujipãñ yãpmãñ pãñku epãni-ken piwek. ²⁵ Ketem mujipi piñkanj pãñku parirãn bipani ugãn iwanitã epãn uken pãñku mup mujip, ketem mujipi epãn mãhemitã piweko ukengãn tãñ-irãhuttãñ kwek. ²⁶ Ude tãñnej kuñirãn mujipitã imãtpãñ kãruk ãbãñirã mup mujip waki iwantã tãñ-irãhuttãñ kweko u bok tãdotnej. ²⁷ Tãdorirã epãn watã ãmaniyetã u yabãñpãñ epãn mãhemi iwetnej; E! Gãk epãnka-ken ketem mujipi tãgagãnpãñ piñkun yãk. Piñkunopãñ mup waki ãbãkanj u jide tãñpãñ bok ãrokanj? ²⁸ Yãwãwã yãwerek; Uwã iwan kubãtã piñkukotã ãrokanj. Yãwãnã iwetnej; Mup waki u nintã dãtne? ²⁹ Yãwãwã epãn mãhemitã yãwerek; Nãmo! In mup waki dãtna yãkãt ketem mujipi piwani u bok dãtneñta yãk. ³⁰ * Ketem mujipi piwani bok mup waki ini bok kanj ãrowut. ãronirã ketem bureni yãpmãk-yãpmãk kadãni-ken ketem bureni yãpani ãma yãwerakanj yãpmãñ daniñpãñ mup waki dãpmãñpãñ kãdãp gãnanj pewã ijiwãkanj ketem bureni nakta yãwani ugãnpãñ yotna gãnanj kanj pewut yãñ yãwerek.

ãBot Anututã yabãñ yãwat tãyak u jidewani?

Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

³¹ Ude yãñpãñ man wãrani kubã pen ñode yãñkuk; ãbot Anututã intãjukun it yãmiñpãñ yabãñ yãwat tãyak u pãya mujipi kubã wãpi mastat udewani. ãmatã mastat mujipi uwã epãnken pik tãkanj. ³² Mujipi u tãpuri, pãya mujipi ãtu tãjo gãmori-ken itkanj. Upãñkanj tãdotpãñ ãronkanj tokãn ãtu yãrepmiit tãkanj, pãya bumik ãrok tãkanj. ãronpãñ tãñj tãñpãñ pãhãmi obãt tãk tãkanj. U momi terak baraktã yori tãk tãkanj.

³³ Ude yãñpãñ yãñkuk; Man wãrani kubã ñode. ãbot Anututã yabãñ yãwat tãyak u yis udewani. Webe kubãtã kãrãga tãñpa yãñkanj yis tãpuri yãpmãñpãñ parawa tãñj-kãt awãhurek. Ude tãñirãn yistã parawa kudup gãnanj kuñatkanj epãni tãñpek.

³⁴ Jesutã man yãwet tãñkuko uwã man wãranigãn yãwet tãñkuk. Man kwawak kubã nãmo yãñahãnpãñ yãwet tãñkukonik. ³⁵ Ude tãñirãn profet kubãtã man ñode yãñkuko u bureni ahãñkuk;

Nãk ãmawebe man yãwerayãñ nadãñpãñã man wãranigãn api yãk tãñpet.

Man kãbop kome ahãñkuk-ken unitã it yãpmãñ ãbuko uwã api yãñahãwet.

Sam 7:82

Mup waki tãjo man wãrani unitãjo mebãri

³⁶ Ude yãñpãñ eruk Jesutã ãma yepmanpãñ kuñ moreñirã yot gãnanj ãronkuk. Pãro irirãn iwarãntãkiyetã iwet yabãñkuñ; E! Saguom epãn gãnanj iwantã mup mujip tãñ-irãhuttãñ kuñkuko unita mebãri yãñahãwi nadãna yãk.

³⁷ Ude iwerãwã yãñkuk; ãma sãguom mujipi piñkuko uwã ãma Bureni-inik. ³⁸ * Epãni uwã kome pãhap ño. Ketem mujipi piñkuko uwã ãmawebe Anututã yabãñ yãwat tãyak. Tãñ, mup waki uwã ãma waki Satan tãño ãboriye. ³⁹ Ba iwanã, epãnken mup waki piñkuko u Satan. Saguom yãpmãk-yãpmãk kadãni uwã tãrek-tãrek kadãni pãhap. Tãñpãkanj ketem bureni yãpani ãma uwã Anutu tãño añeroniye.

⁴⁰ * Mup waki dãtpãñ kãdãp-ken pewã kuñkuño uwã tãrek-tãrek kadãni-ken ude api ahãwek. ⁴¹⁻⁴² * * Kadãni uken ãma Bureni-iniktã añeroniye yãwerãn pãñku komeni komeni ãmawebe yabãñ yãwat tãyak u yãpmãñ daniñpãñ ãmawebe kãdet siwonj yãpãwak tãñpani ba ãmawebe wakiwaki tãñpani yãpmãñpãñ kãdãp pãhap gãnanj yepmanpãñ api ãrmonenj. Uken konã butewaki pãhap tãñpãñ meni api jiwãtpeñ itnej. ⁴³ * Tãñpãkanj ãmawebe Anututã inita yãpmãñ daniwayãñ tãyak uwã yewani gãnanj itkanj kudãn siwonj tãñ yãpmãñ ãbuño unitã edap ude api ijiñ-yãñenej. Eruk, ãma jukuni nikektã nãkjo man ño ket nadãwut!

Tuñum sãkgãmãn kanj-ahãwani tãjo man wãrani

* **13:22:** Mat 6:19-34; Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10,17 * **13:30:** Mat 3:12 * **13:38:** 1Ko 3:9 * **13:40:** Mat 7:16; Jon 15:6 * **13:41-42:** Mat 24:31; Mat 25:31-46; Mak 13:27 * **13:41-42:** Mat 8:12 * **13:43:** Dan 12:3

⁴⁴* Jesutä man ude yäñpäj man wärani kubä pen ñode yäkgän täñkuk; Äma ätu Anutu täño yewa gänañ ärokta gäripi-inik nadäk täkañ uwä ñode bumik; Kadäni kubä äma kubätä epän tobät kubäken kuñatkañ tuñum säkgämän kubä ämatä bian-inik pewani u kañ-ahäwek. Kañ-ahänpäj yäwek; Wisikna! Näkjata korewayäj nadätat yäk. Jide täñpäj yäpet? Ude yäñpäj tuñum u yäpmanñkañ kome ini ukengän äneñi käböp pewek. Eruk penkañ päñku iniken tuñum kuduptagän ämata yämiñpäj monen yäpek. Monen yäpmanñkañ kome, tuñum säkgämän kañ-ahäweko u inita suwanñkañ tuñum uwä yäpek.

Omäk tägagämän kubä täño man wärani

⁴⁵ Jesutä ude yäñpäj man wärani kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Eruk, äma ätu Anutu täño yewa gänañ ärokta gäripi-inik nadäk täkañ uwä ñode bumik; Äma kubätä omäk tägatäga yäpmahta wäyäkñek epän täñpek. ⁴⁶ Kadäni kubäken äma uwä omäk tägagämän-inik kubä kañ-ahäwek. Ude kañpäj nadänkañ päñku iniken tuñum kudup ämata yämiñpäj monen yäpmanñkañ päñku omäk tägagämän-inik u suwawek.

Yäk gwägu tom yäpani täño man wärani

⁴⁷ Jesutä ude yäñpäj man wärani kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Anututä ämawebe intäjukun it yämiñpäj yabän yäwarayäj täyak uwä ñode bumik; Ämatä yäk gwägu tom yäpani pewä gwägu gänañ äpmonñirän gwägu tom mebäri mebäri u gänañ äpmonen. ⁴⁸* Äpmonñpäj tokñejirä gägäni-ken wädän-pewä äbänñirän tom yäpmanñ daniñpäj gwägu tom näñpani gäpeken säkgämän penkañ waki, nämo näñpani äneñi ureñ täñpä gwägu gänañ äpmonen. ⁴⁹⁻⁵⁰* Tärektäre kadäni-ken ude api ahäwek. Uken Anutu täño anjeroniyetä komeni komeni kuñatpäj ämawebe yäpmanñ daniñpäj äma siwoñi kuñarani inigän penkañ äma wakiwaki täñpani kädap pähap gänañ ureñ täñpä api äpmonen. Uken konäm butewaki pähap täñpäj meni api jiwätpeñ itneñ.

⁵¹ Jesutä ude yäñpäj iwaräntäkiye yäwet yabänkuk; In man wärani yäro u mebäri nadäwä tumänkañ? Yäwanä yänkuñ; Nadäna tumänkañ yäk. ⁵² Ude yäjirä yäwetkuk; Inä Anutu täño man yäñpäj-yäwoñärek äma ude itkañ. Anututä yabän yäwat epän täk täyak unitäño man kadetta mebäri nadäk täkañ unita in yot mäheми kubä udewani. Yot mäheми uwä yori gänañ äronñpäj tuñum käwut-ken nanik tuñum biani bok kodaki bok yäpmanñpäj äbot kubä-kengän pewek. Täñpäkañ in udegän, Anutu täño man biani nadänjit, apiño Anutu täño man kadet kodaki täwetpäj täwoñaretat u nadänjit täk täkañ.

Nasaret ämawebe tä Jesu mäde ut imiñkuñ

Mak 6:1-6; Luk 4:22-30

⁵³* Jesu u man wärani mebäri mebäri yänkä yän paotpäj yotpärare u penñep kuñkuk. ⁵⁴* Kumañ päñku ini yotpärare-ken ahänpäj käbeyä yot gänañ äronñpäj Anutu täño man yäwetpäj yäwoñärek täññirän ämawebe tä nadäwä inide kubä täñpäpäj yänkuñ; Nadäk-nadäk pähap ba kudän kudupi täkta kehäromi u de yäpuk? ⁵⁵* Unitäño mebäri nadäkamäj. U äma jopi, yot täñpani täño nanak yäk. Miñi wäpi nadäkamäj, u Maria. Noriye imaka, nadäkamäj, u Jems, Joses, Saimon kenta Judas yäk. ⁵⁶ Ba wanoriye ninkät penta it täkamäj ño. Upänkañ imaka kudän kudupi täkta kehäromi ba nadäk-nadäk pähap u de yäpuk? ⁵⁷* Ude yäñpäj nadäwä wañkuñ. Ude täññirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täño epän äma orañ yämik täkañ upänkañ ini komeken nanik ba noriye miñiye naniye u bitnäk täkañ.

⁵⁸ Täñpäkañ ämawebe kome u naniktä Jesuta nadäkinik nämo täñkañ bitnäwäpäj kome uken kudän kudupi mäyap nämo täñkuk.

14

Jon ume ärut yämani kumäj-kumäj utkuñ

Mak 6:14-29; Luk 3:19-20, 9:7-9

¹ Kadäni uken Galili kome täño äma ekäni wäpi Herot unitä Jesu täño biñam nadänkuk. ² Nadänpäj epän ämaniye ñode yäwetkuk; Uwä Jon ume ärut yämani bian kumäj-kumäj utkuropäj äneñi käwep akuñkuko unita kehäromi nikek kuñatak yäk.

³⁻⁴* Herotä Jon u bian kumäj-kumäj utkuko unitäño manbiñam ñode; Bian Herot uwä noripaki Filip täño webeni wäpi Herodias yomägatkuk. Ude täññirän Jontä iwetkuk; Ai! Notkapak webeni yomägatan u goret täyan yän iweränpäj Herotä kokwawak nadänpäj epän ämaniye yäwerän keru kuroñi pädät täñpäj päñku komi yot gänañ tenkuñ. ⁵* Herotä Jon

* **13:44:** Mat 19:29; Luk 14:33; Plp 3:7 * **13:48:** Mat 22:9-10 * **13:49-50:** Mat 13:42; Luk 13:28 * **13:53:** Mat 7:28 * **13:54:** Jon 7:15 * **13:55:** Jon 6:42 * **13:57:** Jon 4:44 * **14:3-4:** Mat 11:2 * **14:3-4:** Wkp 18:16; Wkp 20:21 * **14:5:** Mat 21:26

kumäj-kumäj urayäj nadäjkkopäj ämawebetä Jon u äma täga, profet kubä yäj nadäjkkunjo unita umuntanpäj nämo itkuk.

⁶ Täjkkopäj Herot iniken ahäk-ahäk kadäni täjirän ännak-ännak täjpa yäjpäj äma wäpi bijam ikek uken-uken nanik yämagutkuk. Yämagut päbä yepmanpän irirä Herodias täjjo äperitä äma wäpi bijam ikek itkujo u inamiken kap, kuroj täjpäj tenjran kanjuk. Kanpäj gäripi nadänpäj Herottä webe gubaj u man kehäromi ñode iwetkuk; ⁷ Bureni gäwetat. Näkken imaka it namikanj u kubä nam yäj yäwiwä api ganij kirewet yäk. ⁸ Ude yäjirän webe gubaj uwä miñitä peñ iwerirän ñode yäjkkuk; Gäk Jon kotäki madäj täkñepäj gwäki gäpe gänañ penkanj pengän namikanj wisik yäj kanj yäwa! yäk. ⁹⁻¹¹ Ude yäjirän Herottä nadäwätäk täjkkuk. Upänkanj Anutu inamiken ba äma itkujo u inamiken yänkehärom täjkkuko unita epän ämaniye yäwet-pewän päjku Jon komi yot gänañ irirän kotäki madäj täkñepäj gäpe gänañ penpäj yäpmäj päbä iminjuk. Imäkanj webe gubaj unitä miñi Herodiasta iminjuk. ¹² Täjpäkanj Jon u kotäki madäjkkun-ken u parirän iwaräntäkiyetä päbä yäpmäj päjku äneñjuk. Äneñkanj päjku Jesu manbijam iwetkuj.

Jesutä äma 5,000ta ketem yepmäj towinjuk

Mak 6:31-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

¹³ Jesutä Jon kotäki madäjkkunjo unitäjo manbijam nadänkanj gäpe gänañ äronpäj kome kubäken äma nämo irani-ken inipärik irayän nadänpäj kujuk. Kunjirän ämawebe Jesu ude kuk yäj nadänkanj ämawebe uken-uken nanik yotpärareni penpen Jesutä irayän kujuk-ken u päjku it kireñjuk. ¹⁴ Täjirä kome uken ahänpäj gäpe terak naniktä äp ämawebe äbot pähap u yabänpäj butewaki nadäj yäminjuk. Täjkanj käyäm paräm ikek yäpän täganj moreñjuk.

¹⁵ Ude täj irirän kome bipänä iwaräntäkiyetä iwetkuj; Ño jopi-ken itkamäj. Iritna kome bipayäj täyak. Unitä ämawebe ño yepmanpi ini komen komen kunpäj ketem yäpmäj päjku nanput yäk. ¹⁶ Ude yäwäwä Jesutä yäjkkuk; A! Imata kut yäj yäwetkanj? Injin yepmäj towiwurä! ¹⁷ Ude yäweränä yäjkkuj; Ninä käräga 5kät gwägu tom yarä-gänpäj injtkamäj yäk.

¹⁸ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; U näka namut yäk. ¹⁹ Ude yäjpäj ämawebe yäwet-pewän wädan gänañ manit yäpmäj kujuk. Täjirä käräga 5 u ba gwägu tom yarä u yäpmäj päjku kunum terak doranjpäj ketemta Anutu bänep täga man iwetkuk. Bänep täga man iwetkanj ketem u tokätpäj yäpmäj daniñpäj iwaräntäkiyeta yäminjuk. Yämänkanj unitä yäpmäj päjku ämawebe päke unita yämiñtäj kujuk. ²⁰ Täjpäkanj ämawebe kudup nanpä koki täjpäpäj ätu jop penjuk. Täjpäkanj jop patkuj u yäpmäj päjku yäk 12 ude daiwä tokñejjuk. ²¹ Ämawebe Jesutä yepmäj towinjukko uwä 5,000 ude. Täjpäkanj u äma ekäni-gänpäj daniwani, webe ironji-kät nämo.

Jesutä gwägu terak yeñtäj kujuk

Mak 6:45-56; Jon 6:16-21

²²⁻²³ Eruk, Jesutä iwaräntäkiye yäniñ kireñpewän gäpe terak äromaj gwägu udude käda intäjukun kujuk. Kunjirä Jesutä ämawebe yepmanpän kuj moreñirä Jesu inigän pom terak äronpäj nani-kät man yäjpäj-nadäk täjkkumän. Ude täj irirän kome bipmäñirän Jesu inigän-inik itkuk. ²⁴ Täjpäj kanjuk; Gäpe iwaräntäkiyetä yäpmäj kujuk u kuman gwägu bämopi-ken ahänjuk. Ahänjirän gäpetä kwayäj täjkkuk käda mäniñ tanj pähaptä äbuk. Täjirän gwägutä tanj tokätpäj gäpe gänañ äpmonpayäj täjkkuk. Ude täjirän kuna yäkñat pipiri pähap täjkkuj.

²⁵⁻²⁶ Bipani käronj pipiri pähap ude täj irirä kome yäñejjuk. Yäñewänä iwaräntäkiye pen ude täj irirä Jesutä yabänpäj gwägu terak yeñtäj kunjirän bankentä kanpäj yäjkkuj; Yäke-el Mäjo kubä äbätäk! yäj yäjpäj kähän yäjkkuj. ²⁷ Ude yäjirä Jesutä yäniñ bitnänpäj yäwetkuk; Umuntänejo. Näkña äretat yäk. ²⁸ Ude yäwänä Pitatä nadänpäj iwetkuk; Ekänina! Gäkña äbänpäj yäwikanj näk gwägu terak gäk äbätan udegän ärewa! yäk. ²⁹ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äbiwä! yäk. Äbi yäj iweränkanj Pitatä gäpe terak naniktä äpämanj gwägu terak yeñtäj Jesutä itkuk-ken kujuk. ³⁰ Yeñtäj kujtängän mäniñ pähap piänjirän gwägu tokärän kanjanj umuntanpäj gwägu gänañ äpmonpayäj täjkkuk. Täjpäj gera yäjkkuk; Wära! Ekäni gäk nepmäñit yäk. ³¹ Yäwänä uterakgän Jesutä kerä injtpäj iwetkuk; Gäk nadäk-nadäka äreyäwani! Imata bänep yarä nikek peyan?

³² Ude iwetpäj injiränkanj gäpe terak äronjirän mäniñ u bitnäñjuk. ³³ Täjirän äma gäpe terak itkujo unitä Jesu gämori-ken gukut imäpmok täjpäj ininj oretkuj. Täjpäj ñode iwetkuj; Gäk Anutu täjo ironji bureni-inik! yäk.

³⁴ Eruk ude täjpäj gwägu irepmitpäj Genesaret kome gwägu gägäni-ken ahänjuk. ³⁵ Ahänpäj irirä ämawebe ätu Jesu kanpäj nadänpäj man pewä yäpmäj yotpärare it yäpmäj

* 14:14: Mat 9:36 * 14:19: Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 * 14:20: 2Kin 4:44 * 14:22-23: Luk 6:12, 9:28

* 14:25-26: Luk 24:37 * 14:29: Jon 21:7 * 14:31: Mat 8:26 * 14:33: Mak 4:39

kuṅkuṅo ude kuṅatkuṅ. Kuṅarirān āmawebe kāyām ikek yāṅ-yāṅṅat yāpmāṅ Jesuṅ ābuṅ. ^{36*} Ābānpāṅ Jesu butewaki man ṅode iwetkuṅ; Nadāṅ yāmiṅiri tekka morākigān injirā kāyāmi paorut yāṅ iwetkuṅ. Ude iwerā nadāṅ yāmiṅirān kāyām ikek teki morākigān injitkuṅo u kudup tāgaṅ moreṅkuṅ.

15

Ketemtā bānepnin nāmo tānpān wak tākaṅ

Mak 7:1-23

¹ Kadāni uken Jerusalem yotpārare-ken nanik Parisi ba Baga man yāwoṅārewani āma ātutā Jesuṅen ahānpāṅ ṅode iwet yabāṅkuṅ; ^{2*} Gāwarāntākaye imata oraniye tāṅo man kādet irepmit tākaṅ? U ketem nāna yāpṅāṅ kerī nāmo ārutkaṅ jop yāpmānpāṅ nak tākaṅ yāk.

³ Ude yāwāwā Jesutā kowata ṅode yāwetkuṅ; In imata orajiye tāṅo man kādet iwatpāṅ Anutu tāṅo бага man irepmit tākaṅ? ^{4*} Anututā bian ṅode yāṅkuṅ; Gāk meṅka nanka oraṅ yāmen. Ba kubā ṅode; Āma kubātā miṅi nani yebewānā kumāṅ-kumāṅ utneṅ. ⁵ Inā man bureni u nadākaṅ upāṅkaṅ u māde ut imiṅpāṅ ṅode yāk tākaṅ; Āma kubātā imaka tāga kubāta miṅi nani tāṅkentāṅ yāmikta yāwekopāṅ ṅode yāwerek; ṅo ekta tamināṅpāṅ ek jop irirān Anututa biṅam peyat yāṅ yāwerek. Wa! Miṅi nani nāmo nadāṅ yāmiṅpāṅ ude yāweko uwā in tāga tāyan yāṅ iwetneṅ. ⁶ In ude tānpāṅ Anutu tāṅo man yāpmāṅ āpāṅkaṅ injinken man meham tāk tākaṅ. ⁷ Jop manman yāwani inta profet biani kubā wāpi Aisaia unitā man Anututā nadāk-nadāki-ken peṅirān ṅode yāṅkuko uwā bureni ahātāk;

⁸⁻⁹ *Āma ābot ṅo menitā nāk naniṅ oret tākaṅ upāṅkaṅ bānepitā nāka bitnāk tākaṅ.*

Āma tāṅo бага mangān iwat tākaṅ unita naniṅ orerirā nāk nāmo nadāṅ yāmik tāyāt. Ais 29:13

¹⁰ Jesutā man ude yāpṅāṅ āmawebe ātu yāṅ yāṅ-yāṅṅat pābā yepmanpāṅ yāwetkuṅ; Man ket ṅode tāwera nadāwā tārewut; ^{11*} Imaka mejin gānaṅ āpmok tākaṅ unitā bānepjin nāmo tānpānwak tākaṅ. Imaka bānepjin-ken naniktā ābāmaṅ mejin-ken ābāk tāyak unitā tānpewān bānepjin wak tākaṅ. ¹² Ude yāwānā iwarāntākiyetā dubini-ken kuṅpāṅ iwetkuṅ; Gāk nadātan? Gāk man u yāṅiri Parisi āmatā nadāṅpāṅ gāka kokwawak nadākaṅ yāk.

¹³ Ude yāṅirā Jesutā yāṅkuṅ; Pāya kudup Nana kunum gānaṅ naniktā nāmo piṅkuko uwā dāyamānpāṅ api buṅārek. ^{14*} In Parisi āma māde ut yāmik tākot. Uwā dapuri tumbanitā noriye dapuri tumbani kādet yāwoṅārek tākaṅ. Upāṅkaṅ āma dapuri tumbani yarātā kerī kowat injirān tāṅkaṅā kuṅtāṅgān awaṅ gānaṅ bok āpmodēṅ yāk. ¹⁵ Jesutā ude yāwānā Pitatā iwetkuṅ; Gāk man wārani niwetan unitāṅo mebāri yāwi nadāna yāk.

¹⁶ Yāwānā Jesutā yāṅkuṅ; Ai! In udegān, man yāṅjira nāmo nadāwā tumāk tākaṅ. ¹⁷ Mebāri ṅode nāmo kāwep nadāk tākaṅ; Mejintā imaka naṅirā kokjin gānaṅ pāpmo ini irani-ken itkanā kāderi-kengān āpāmaṅ kuk tākaṅ. ¹⁸ Tānpākaṅ imaka waki bānepjintā nadāk tākaṅ unitā bānepjin tānpānwak tākaṅ. ^{19*} Āma bānepitā imaka wakiwaki ṅode pewān ahāk tākaṅ; Nadāwāwak, āmik, kubokāret, kubo, āma yāniṅ wārāt man, ba jop manman. ²⁰ Imaka udewanitā Anutu inamiken tānpewān wak tāyak yāk. Tānpākaṅ ketjin nāmo ārutkaṅ ketem piṅitpāṅ nak tākaṅ unitā bānepjin nāmo tānpānwak tākaṅ yāk.

Kenan webe kubātā Jesuta nadākinik tāṅ imiṅkuṅ

Mak 7:24-30

²¹ Jesutā ude yāpṅāṅ kome u peṅpeṅ Kenan kome, yotpārare yarā wāpi Tire kenta Sidon itkumān-ken ukāda kuṅkuṅ. ²² Pāṅku irirān guṅ ābotken nanik webe kubā, kome uken nanik unitā pābā Jesuta gera ṅode yāṅkuṅ; Ekāni! Gāk Devit tāṅo oranitā nāka butewaki nadāṅ nam! Nākṅo āpetnawā mājo kubātā kotawānkaṅ komi pāhap nadāṅ it tāyak yāk. ²³ Ude yāwānā Jesutā nadāṅpāṅ man kowata kubā nāmo iwetkuṅ. Ude tāṅirān iwarāntākiyetā Jesu dubini-ken kuṅpāṅ iwetkuṅ; Gāk webe ṅo yāṅ iwatpewi kwān! U yāṅ-urukuruk yāṅtāṅ niwatak yāk.

^{24*} Yāwāwā Jesutā yāwetkuṅ; Anutu Nantā nāk Isrel āma ābot, peṅ awāhutpeṅ kuṅarani, ugānpāṅ tāṅkentākta nāwerān āput yāk. ²⁵ Tānpākaṅ webe u ehutpāṅ ābā Jesu dubini-ken gūkut imāpmok tānpāṅ yāṅkuṅ; Ekāni, gāk jop waki tāṅkentāṅ nam! ²⁶ Ude iwerānā Jesutā iwetkuṅ; Nanak tāṅo ketem yāyomāgatpāṅ aṅta yāmiwā nāmo tāgawek. ²⁷ Ude iwerānā webe unitā iwetkuṅ; Bureni yāyan upāṅkaṅ aṅā māhemiyetā ketem naṅkaṅ kokoki pewā manjirā

* **14:36:** Mat 9:20-21; Mak 5:27-28; Luk 8:44 * **15:2:** Luk 11:38 * **15:4:** Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16 * **15:11:**

Mat 12:34 * **15:14:** Mat 23:16,24; Luk 6:39; Rom 2:19 * **15:19:** Stt 8:21; Mat 12:34 * **15:24:** Mat 10:6

jop waki nak takan yak. ^{28*} Ude yawana Jesuta iwetkuk; Wanotna, nadakinikka tanji! Unita nawet yabatan udegan tanj gamitat. Ude yanjiran uterakgan aperi taganjuk.

Jesuta amawebe kayam ikek mayap yapan taganjuk

Mak 7:31-37

^{29*} Ude tanppan Jesu kome u penpen Galili gwagu-ken panju pom kubä terak paro manjit itkuk. ³⁰ Manjit iriran amawebe bumta Jesu kanayaj abun. U kayam mebäri mebäri node tanpani yan-yaknat yapman abä Jesu dubini-ken yepmanjuk; Kuroñi waki, dapuri tumbani, kwayähaneñ tanpani ba man namo yawani ba kayam ikek atu Jesu dubini-ken yapman abanjira Jesuta kudup yapan taganjuk. ^{31*} Yapan tagawapan yepmanpan man namo yawanita man yanjuk. Ba kwayähaneñ tanpanita kadet ini kunatjuk. Tanpan ama kehäromini namota kehäromi yapun. Ba dapuri tumbanita dapun ijinjuk. Ude tanpakanä amawebe päke unita yabappan jakjak yapn nadawatak pahap tanjuk. Ude tanpan Isrel nanik tajo Anutu bumta inij oretjuk.

Jesuta äma 4,000ta ketem yepmanj towinjuk

Mak 8:1-10

^{32*} Tanpakan Jesu uwa iwarantäkiye yan-yaknat päba yepmanpan yawetkuk; Nak amawebe päke nonita butewaki nadatat. Ninkat kepma yarakuba it yapman abankä nakta bumta yekan. Tanjira jop yepmana panju kadet minjin nakta kumneñ yappan nadawatak tayat yak. ³³ Ude yawana iwarantäkiyetä iwetkuk; Kome jopi-ken nodeken ketem deken yapmanpan äma äbot pahap nowedani yepmanj towina nan tokneñ? ³⁴ Ude iweräwä Jesuta yawet yabanjuk; Injinken dakum jide itkan? Yawana iwetkuk; Karäga 7kat gwägu tom yarä yak.

³⁵ Ude iwerä nadanjkan amawebe päke u yawet-pewan manjit yapmanjuk. ³⁶ Ude tanjira karäga 7 ukat gwägu tom yarä u yapmanpan Anutu-ken banep taga man yappan iwarantäkiyetä yaminjuk. Yamankan unita yapman danippan amawebe päke unita yamin yapmanjuk. ³⁷ Yamakanä amawebe päke u nanpa koki tanppan atu jop penjuk. Jop patkuno u yapmanpan yak 7 ude daiwa tokneñjuk. ³⁸ Tanpakan äma ketem nanju u 4,000 udetä nanjuk. Webe ironi-kat namo daniwani. ³⁹ Eruk ude tanpan amawebe u yepmanpan kunjira Jesu ini uwa gäpe terak äromanj kunjängan Magadan komeken ahanjuk.

16

Kudan kudupi kakta aneni yanjuk

Mak 8:11-13; Luk 11:29, 12:54-56

^{1*} Eruk Magadan komeken ahappan iriran Parisi amakat äma Satyusi äbotken nanik ätuta äbappan Jesuta goret kubä tanpan kanpan manken kan tenayan nadappan pen iwetkuk; Ai! Gäk kudan kudupi kubä tanjiri kanpan Anututä gepmanpan apun yan nadana! yak. ² Ude yawawä yawetkuk; In kome tajo kudan node yabappan-nadä takan; Bipäda kome gamani ijiniran kwep edap api ijiwek yan yak takan. ³ Ba yanewankan tamiman gubam kubiri gwägärrän iwän tanj tawayaj yan yak takan. Tanpan in kome tajo kudan jopi udedani yabappan-nadä takan upanjkan näk kudan kudupi tan yapman aburo unitajo mebäri imata namo kanpan nadä takan? ^{4*} In nadakan? Waki tanpani amawebe äbot intä kudan kudupi yabakta nawet yabak takan. Upanjkan kudan kudupi mebäri kubä namo tanjira kanayaj! Namo, kudan bian profet Jona terak ahankuko udegan ahanjiran api kanen.

Äma tajo nadä wakita dapun ket tak takot

Mak 8:14-21

⁵ Tanpan iwarantäkiye karäga dakum guñ tanpan penpen Jesu-kat gäpe terak äronpen gwägu kukni udude käda kunjuk. ^{6*} Panju itkan Jesuta yawetkuk; In Parisi amakat Satyusi äbotken nanik tajo yista ket nadappan kan kunjurut! ⁷ Ude yawana iwarantäkiyetä nawetgawet node tanpan yanjuk; Yista yayak u imata yayak? Karäga guñ tanpan penpen äbamajo unita käwet nadappan niwetak yak.

⁸ Man ude yanjira Jesuta nadappan yawetkuk; Wa! Nadakinikjin kwini. In imata karäga penpen äbajo unita man yappan-nadä takan? Unita namo yayat. ^{9*} Näkä imaka bian tanjuro unita tanjuk takan ba? In imata guñ tanpan nawetgawet takan? Näk karäga 5 upan äma 5,000 ketem yepmanj towiwa nanpa tagawapan ketem jop patkuno u yak jide daiwa tokneñjuk? ^{10*} Ba karäga 7 upan äma 4,000 yepmanj towinjira nanpa koki tanppan ketem jop patkuno u yak jide daiwa tokneñjuk? ¹¹ Unita in imata namo nadawä tarekan? Näk yis yaro uwa karägata namo täwetat. Parisi amakat Satyusi äbotken nanik tajo kadet kunjat-kunatta

* 15:28: Mat 8:10,13 * 15:29: Mak 7:31 * 15:31: Mak 7:37 * 15:32: Mat 14:14 * 16:1: Mat 12:38; Luk 11:16 * 16:4: Mat 12:39; Luk 11:29 * 16:6: Luk 12:1 * 16:9: Mat 14:17-21 * 16:10: Mat 15:34-38

yänpäj yis terak utpäñ täwetat. Äma u nämo yäwarän täneñ yänpäj man u täwetat. Unitäño nadäk-nadäk waki unita ket kanjiwatpäñ kanj kuñarut yäj ude nadänpäj täwetat. ¹² Man ude yäweränkanj eruk nadäwä tärewäpäñ yäjkuñ; Bureni! Yis, kărăga-kät awähurani unita nämo niwetak. Parisi ämakät Satyusi äbot täño man yäkyäki ba kädet kuñat-kuñarita ket kanjiwatpäñ kanj kuñarut yäj yänpäj niwetak yäk.

Pitatä Jesu täño mebäri yäjähäjkuk

Mak 8:27-30; Luk 9:22-27

¹³ Jesutä ude yänpäj iwaräntäkiye yäj-yäkñat yäpmäj Sisaria Pilipai komeken kuñkuk. Kuñtängän Jesutä kädet miñin iwaräntäkiye ñode yäwet yabänjkuk; Ämawebetä Äma Bureni-inikta netä yäj iwet täkan? ¹⁴ * Yäwänä iwetkuñ; Ätutäwä Jon, ume ärut yämani yäj yäk täkan. Ba ätutäwä profet biani Elaija yäj yäk täkan. Täñ, ätutäwä Jeremaia ba profet biani ätu uken nanik kubä yäj yäk täkan yäk.

¹⁵ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Täñpäkanj injinä näkawä netä yäj yäk täkan? ¹⁶ * Yäwänä Saimon-Pita unitä iwetkuk; Gäk Kristo, Anutu Irit Mähemi unitäño nanaki yäj iwetkuk. ¹⁷ * Yäwänä Jesutä ñode iwetkuk; Saimon, Jona täño nanaki, gäka gäripi nadätat! Nadäk-nadäkka uwä ämaken naniktä nämo ahätak. Nana kunum gänañ naniktä yänkwawa täñ gamitak. ¹⁸ * Ude yänpäj iwetkuk; Bureni ñode gäwera nadä; Wäpka Pita yäj gäwet täkan u mebäri mobä unita gäkä terak äbotnaye yepmanpa kehäromi irirä äma waki täño kehäromitä nämo api däpek. ¹⁹ * Täñpäñ näk Anutu täño kanjiwat yewa unitäño yäma därani täño ki api gamet. Ude täñkanj gäkä imaka kubä kome terak nämo yäniñ kireñjiri Anututä kunum gänañ udegän nämo api yäniñ kirewek. Täñ, gäkä imaka kubä kome terak yäniñ kireñjiri Anututä kunum gänañ udegän api yäniñ kirewek yäk. ²⁰ * Ude yänpäj iwaräntäkiye yäjiwät man kehäromi ñode yäwetkuk; Intä näka Anutu täño iwoyäwani äma Kristo yäj ämawebe nämoinik yäwetneñ.

Jesutä näk api kumbet yäj yäjku

Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27

²¹ Kadäni uken Jesutä yäput penpäñ imaka ahäj imikta yäj imani unita iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk komi pähap api nadäwet. Täñpäkanj Juda täño äma ekäni ba bämpo äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñärewani ämatä mäde api ut namineñ. Täñkanj nutpäñ änenayäj täñopäj kepma yaräkubä täreñjirän kodak täñpäñ äneñji api akwet.

²² Ude yäweränä Pitatä Jesu inipärik yäjñikñat päñku ibenpäñ yäjku; Ekäni, Anututä täñkentäj gamiñjirän imaka udewani nämoinik api ahäj gamek yäk. ²³ Yäwänä äyäjnutpäñ Pita ñode iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk kädet täñpipiñ nameno! Nabä kätäñpen ku! Gäk man yäyan uwä Anutu-ken nanikpäñ nämo yäyan. Uwä äma gäkñaken mangänpäj näwetan yäj iwetkuk.

²⁴ * Täñpäkanj Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayäj nadänpäj iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut imiñpäñ bäräpi näkä kotawayäj täyat udegän päya kwakäpi buramiñkanj gwäk pimiñpäñ kanj näwarän. ²⁵ * Täñpäkanj, äma kubätä säkgämän kanj irayäj nadänpän iniken irit kuñat-kuñarita iyap täñpäñä u api paorek. Upäjkanj äma kubätä näka yänpäj irit kuñat-kuñari iniñ kirewayäj täko uwä irit täga api kanj-ahäwek. ²⁶ * Täñ, äma kubätä kome täño imaka kudup pen bayañpäñ yäpmäj kuñarayäj täko uwä kumäjirän imaka imakani unitä irit kehäromi kakta täga nämo api täñkentäj imineñ. Unitä irit kehäromi kanj-ahäktä imatäkenpäñ täga suwawek! Nämoinik!

²⁷ * Jesutä ude yänpäj äneñji ñode yäjku; Äma Bureni-inikä nani täño epmäget kudän ikek kudupi añeroniye-kät api äpneñ. Äpänpäj ämawebe kuduptagän kädet jide jide täñpen kuñat täkan uterakgän kowata api yämek. ²⁸ Näk bureni täwera nadäwut; Itkanj ño inken nanik ätu nämo kumäjirä Äma Bureni-inik intäjukun äma täño kudän ikek äpäñjirän api kanpäñ nadäneñ yäj yäwetkuk.

17

Jesu gupi inide kubä ahäjku

Mak 9:2-13; Luk 9:28-36

¹ Eruk Jesu kepma 6 ude it yäpmäj kuñtängän Pitakät noripakiyat Jems Jon u yäj-yäkñat yäpmäj pom kubä terak äronjkuk. Uken päro inigän itkuñ. ² * Itpäj kanjirä Jesu gupi inide

* **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * **16:16:** Jon 6:69 * **16:17:** Mat 17:5; Gal 1:15-16 * **16:18:** Jon 1:42; Efe 2:20 * **16:19:** Mat 18:18; Jon 20:23 * **16:20:** Mat 17:9; Mak 9:9 * **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 * **16:25:** Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * **16:26:** Mat 4:8-9 * **16:27:** Mat 25:31; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6; Rev 22:12 * **17:2:** 2Pi 1:16-18

kubä ahänjuk. Injami dapuntä edap dapuri täño penyänek ude äworenjuk. Teki imaka paki inikinik tänpän ägo wenjuk. ³ Ude ahänjirän yabänjuk; Profet bian irani yarä, Moses kenta Elaija injami terak ini ugän ahänpän itkumän. ⁴ Yarä uwä ahänpän Jesu-kät man yänpän-nadäk tänjirä Pitatä Jesu iwetjuk; Ekäni, itkamän ñonita oretoret takamän yäk. Unita gäkä yäwikanj yottaba yarä kubä kanj tänpa yäk. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

⁵ * Ude yän irirän pengän gubam penyänek ikek kubätä äpä uwäk tänpän yepmanjuk. Uwäk tänpän yepmanjirän gubam gänar man kubä ñode ahänjuk; ñowä näkjo nanakna bureni-inik. U kanpän gäripi-inik nadäk täyat unita in unitäño man kanj buramik tänpüt yän yäwetjuk. ⁶ Eruk iwaräntäkiye yarä kubä unitä man u nadänpän umuntanjanj kome terak päñku injami yäpä äpmonpän patkanj bumta kwainjuk. ⁷ Ude tänjirä Jesu dubini-ken kunpän yepmäñit tänpän yäwetjuk; In umuntäñeño! Akuwut! ⁸ Yäwänä iwaräntäkiye u dapuri ijiwä kwäpän Jesu inigän irirän kanjuk. ⁹ * Ude tänpän pom terak naniktä äpäñit äpäñit Jesutä jukuman ñode yäwetjuk; Imaka kudupi kakanj unitäño manbinjam äma ätu pengän nämö yäwetnej. Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktä kodak tänpän akwänkanj kanj yäwerut yäk.

¹⁰ * Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwet yabänjuk; Baga man yäwonjärewani äma imata ñode yäk takan? Elaijata jukun ahäwänkanj Anutu täño iwoyäwani äma Kristo u mäden api ahäwek.

¹¹ Iweräwä Jesutä kowata ñode yänjuk; Elaijata jukun ahäwänkanj Kristo mäden api ahäwek yän yäk takan u täga yäk takan. Unita bureni ñode täwetat; Elaija uku ahänjuk. Ahänpän Kristo ahäwayänj täko unita kädet täwit iminjuk. ¹² * Ahänpän irirän nämö kanpän nadänkanj kudän waki mäyap täñ iminjuk. Tänpän Äma Bureni-inikta udegän komi mäyap api täñ iminej. ¹³ * Jesutä ude yäweränkanj nadäwä tumbun; Elaijata yäyak uwä Jon ume ärut yämanita yäyak yän nadänjuk.

Iwaräntäkiyetä tänpä wanjuk

Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

¹⁴ Eruk pom terak naniktä äpänpän ämawebe itkun-ken u ahänjirä äma kubätä päbä Jesu dubini-ken gwäñin äpmonpän iwetjuk; ¹⁵ Ekäni, gäk nanaknata butewaki nadänj imi yäk. U tängunjuk tänpän man-patäbotkanj kädäp gänar ba ume gänar äpmok täyak. ¹⁶ Ude tänjirän nanakna yäpmanj gäwaräntäkaye-ken äbänjira yäpna tägawut yänkanj tänpä wanj yäk. ¹⁷ * Yäwänä Jesutä ganjani nadänpän ñode yänjuk; Wa! In bänepjin gwäñin ärowani. Nadäkinikjin nämö! Jidegän api nadäwä tumneñ? Äma in udewani-kät wari kunjata nämö nekan! Ude yänpän äma u iwetjuk; Eruk, ironj uwä yäpmanj äbi! ¹⁸ Ude yäwänä ironj u yäpmanj äbänjirän mäjo ibenpewän nanak u kakätänpenjuk. Kakätänpenjuk tänpän yänpän itkuk.

¹⁹ * Tänjirän iwaräntäkiyetä Jesu inigän irirän iwet yabänjuk; Nin imata mäjo u iwat kirekta täna wawäpän pemän? ²⁰⁻²¹ * Yäwäwä yäwetjuk; Nadäkinikjin täpuri-inik unita tänpä wanj yäk. Näk bureni täwetat; Nadäkinik bureni u imaka kubä kehäromi nitek. Nadäkinikjin bureni, bak mujip udewani täpuri ireko uwä pom ño ñode iwetnej; Wädänj udu ku! Iweräwä man buraminpänj täga wädänj kwek. Nadäkinikjin täpuri it tameko uwä imaka kubä tänpäwä bureni nämowä nämö ahäwek.

²² * Jesutä ude yäwetpän päñku Galili komeken iwaräntäkiye-kät käbeyä tänpän yäwetjuk; Kadäni käronj nämö iritna äma kubätä Äma Bureni-inik jop nadänj äma keru terak api pewek. ²³ Penjirän kumän-kumän utpän äñenjä kepa yarä kubä tärenjirän api akwek yäk. Ude yäwän nadänpän iwaräntäkiye butewaki pähap nadänjuk.

Jesu takis monej pekta manbinjam yäwetjuk

²⁴ * Tänpän äyänjutpen Kapeneam yotpärare-ken kunjä kudupi yot tänpän takis monej yäpani äma ätutä äbänpän Pita ñode iwet yabänjuk; Täwonjärek ämajintä kudupi yot täño takis monej pek täyak ba nämö pek täyak? ²⁵ Yäwäwä Pitatä yäwetjuk; U pek täyak! yäk. Ude yänpän yot Jesutä itkuk-ken u äronpän man nämö iwerän Jesutä Pita pengän iwet yabänjuk; Saimon, gäk jide nadätan? Kome täño intäjukun ämatä iniken epän tänpän takis monej yäpmanj takan u netä keru-ken nanik yäpmanj takan? Iniken mähemije-ken nanik bok yäpmanj takan ba ämawebe gägäni täño-gänpän yäpmanj takan? Jide nadätan?

²⁶ Yäwänä Pitatä iwetjuk; Ämawebe gägäni täño-gänpän yäpmanj takan, iniken mähemije-ken nanik nämö yäpmanj takan yäk. Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetjuk; Täga yäyan, iniken mähemije uwä takis monej nämö pek takan. U jop it takan. ²⁷ Upänkanj ninta nadäwä wak täñ

* 17:5: Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Lo 18:15 * 17:9: Mat 16:20 * 17:10: Mal 4:5 * 17:12: Mat 11:14, 14:10 * 17:13: Luk 1:17 * 17:17: Lo 32:5,20; Jon 14:9 * 17:19: Mat 10:1 * 17:20-21: Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 * 17:22: Mat 16:21 * 17:24: Kis 30:13; Kis 38:26

niminejo udetā gwāgu-ken kuŋkaŋ gwāgu tom kubā pengān wabiwayāŋ tayan u wādāŋpāŋ yāpmāŋkaŋ meni yāpmāŋ aŋeŋpāŋ monēŋ kubā kaŋpāŋ ninek-tagān yāŋpāŋ monēŋ u takis yāpani āma unita kaŋ yāmi.

18

In nanak tāpuri ude bumik kuŋatneŋ

Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

¹* Kepma uken Jesu tāŋo iwarāntākiyetā Jesuken kuŋpāŋ ŋode iwet yabāŋkuŋ; Anutu tāŋo kaŋiwat yewa gānaŋ netātā intājukun tāŋpāŋ itak? ² Eruk ude yāŋirā Jesutā nanak tāpuri kubā yāŋpewān ābānpāŋ bāmopi-ken teŋkuk. ³* Teŋpāŋ ŋode yāwetkuk; Nāk bureni tāwetat. In injinta nadāwā āpani tāŋpāpāŋ nanak tāpuri ŋodewani bumik nāmo kuŋatnayāŋ tākaŋ uwā Anutu tāŋo kaŋiwat yewa gānaŋ nāmoinik api āroneŋ. ⁴ Tāŋpākaŋ āma kubātā iniken gupi ba nadāk-nadāki yāpmāŋ āpāŋpāŋ nanak tāpuri bāmopjin-ken itak ŋodewani bumik kuŋarayāŋ tāyak uwā Anutu tāŋo kaŋiwat yewa gānaŋ intājukun āma ude tāŋpāŋ api irek.

⁵* Tāŋkaŋ āneŋi ŋode yāwetgān tāŋkuk; In nadākaŋ? Āma kubātā nāka nadāŋpāŋ nanak tāpuri ŋodewani kubāta oraŋ imayāŋ tāyak uwā nāka udegān api oraŋ namek. ⁶* Upāŋkaŋ āma kubātā nanak ŋodewani nadākiniki nākken pek tākaŋ u yāŋ-yāŋkat-pewān momi tāneŋo uwā āma udeuwaniwā Anututā kowata wakitā wakiinik api imek, āmatā mobā bārum kotākiken topmāŋpāŋ ume gānaŋ maŋpā āpmonēŋo u irepmirek.

⁷ Wāra! Komen āma inta butewaki nadātāt. Imata, āma waki ātutā tāŋ-tāŋkat-pewā inken nanik māyap api waŋ moreneŋ. Bureni, tāŋyākŋarani āma udeuwani itkaŋ, upāŋkaŋ jide tāŋpāŋ kowata api irepmitneŋ? ⁸* Unita ketka ba kuroŋkatā wakiken gepmaŋpayāŋ tāŋpānā u madāŋ tākŋeŋpāŋ kaŋ maŋpi kut yāk. Irit kehāromi kaŋ-ahāwayāŋ nadāŋpāŋjā jop kwāyāhāneŋ tāŋpāŋ kaŋ it. Ude nāmo tāŋkaŋ ketka kuroŋka bok yāpmāŋ kuŋarayāŋ tāno uwā kādāp pāhap gānaŋ api āpmonŋpen! ⁹ Ba dapunkatā wakiken gepmaŋpayāŋ tāŋpānā dapunka dātpāŋ kaŋ maŋpi kut. Irit kehāromi kaŋ-ahāwayāŋ nadāŋpāŋjā ude tāŋkaŋ dapunka tumbani kaŋ kuŋat. Dapunka bok iŋŋkaŋ kuŋatpāŋjā geŋi tāŋo kādāp pāhap gānaŋ api āpmonŋpen.

Yawak kubā paotkuko unitāŋo man wārani

Luk 15:3-7

¹⁰⁻¹¹* Man ude yāŋpāŋ āneŋi pen ŋode yāwetgān tāŋkuk; Inā kwikinik kuŋatpāŋ ironŋi tāpuri tāpuri ŋonita nadāŋirā āpani nāmo tāneŋ. Nāk unita ŋode tāwera nadāwut; Nanak tāpuri tāpuri u Anutu dapuri-ken āpani nāmo kuŋat tākaŋ. Nāmo, u aŋeroniye nikek. Aŋero kunum gānaŋ Nana-kāt bok itkaŋ unitā watāni it yāmik tākaŋ.

¹² In jide nadāk tākaŋ? Āma kubā yawakiye 100 uken nanik kubā-tāgān paoreko uwā ini paorān yāŋ tāga yāwek? Nāmoinik, yawaki 99 u yepmaŋkaŋ yawak paotpeŋ kweko unita pāŋku wāyākŋewek. ¹³ Nāk bureni tāwetat. Āma uwā wāyākŋeŋkā kaŋ-ahāpāŋjā oretoret 99 itneŋo unita nāmo tāŋpek. Nāmo, paotpeŋ kwanipāŋ kaŋ-ahāweko unita oretoret pāhap tāŋpek. ¹⁴ Tāŋpākaŋ Nanjin kunum gānaŋ naniktā āmawebe āpani ukeŋonita udegān nadāk tāyak. Kubātā paotta nāmo nadāk tāyak.

Momi tāŋpani yāpātāgakta man

Luk 17:3

¹⁵* Jesutā ude yāŋpāŋ yāŋkuk; Notkapak kubātā waki tāŋ gaminirān gāk kuŋkaŋ āma ukāt injekgān itpāŋ waki tāŋ gameko u kwikinik yāŋ paidēŋ. Tāŋkaŋ man yāwi gākŋo man buramiwānā āneŋi not tāŋpeŋ kuŋatdeŋ. ¹⁶* Upāŋkaŋ gākŋo manta bitnāwānā āma kubā ba yarā yāmagurikaŋ ukāt bok yāŋpāŋ yāpā-siwoŋ tawāpāŋ teneŋ. Ude tāneŋo uyaku nadāŋ gamek. ¹⁷* Tāŋpākaŋ āma yarākubā intāŋo manta bitnāwānā ābot tāŋpani tāŋo kābeyā-ken tāga teneŋ. Ba ābot tāŋpani kābeyā tāŋo man unita udegān bitnāwānā āma u māde ut imiŋirā guŋ āma, ba takis monēŋ yāpani ude kuŋarek.

¹⁸* Nāk bureni tāwetat. In imaka kubā kome terak nāmo yāniŋ kireŋirā Anututā kunum gānaŋ udegān nāmo api yāniŋ kirewek. Ba in kome terak yāniŋ kireŋirā Anututā kunum gānaŋ udegān api yāniŋ kirewek. ¹⁹⁻²⁰* * Ba āneŋi ŋode tāwetgān tāŋpa nadāwut; Āma yarā ba yarākubātā nāka inŋepāŋ kābeyā tāŋirā nāk u bāmopi-ken api iret. Unita inken nanik yarātā imaka kubāta bāneŋ kubāgān peŋpāŋ Anutu-ken yāŋapiŋirān kunum gānaŋ Nanatā nadāŋ yāmiŋpāŋ mani api buramiwek.

* **18:1:** Luk 22:24 * **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 * **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 * **18:6:** Luk 17:1-2 * **18:8:** Mat 5:29-30 * **18:10-11:** Hib 1:14 * **18:10-11:** Luk 19:10 * **18:15:** Wkp 19:17; Luk 17:3; Gal 6:1 * **18:16:** Lo 19:15; Jon 8:17 * **18:17:** 1Ko 5:13 * **18:18:** Mat 16:19; Jon 20:23 * **18:19-20:** Mak 11:24; Jon 15:7 * **18:19-20:** Mat 28:20; Jon 14:23

Momi pekpek tăŋo man
Luk 17:3-4

²¹ Jesutä man ude yänjirän Pitatä iwetkuk; Ekäni! Notnapak kubätä waki tăŋ namik tănjirän momini u kadäni kadäni peŋ imiŋ yäpmäŋ kuŋtäyiwä kadäni 7 ude tärenjirän äneŋi wari peŋ imettawä? ²² * Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo. Gäk notkapak tăŋo momini kadäni kubä ba yarätaganä ude nämo peŋ imen. Pen waki udegän tăŋ gamiŋ yäpmäŋ äronjirän gäk pen wakini pekpek kaŋ tăŋ yäpmäŋ ku.

²³ Täŋpän man yänkuko unita man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Ämawebe Anututä intäjukun it yämiŋpän yabän yäwat täyak uwä ŋode bumik; Kome kubäken intäjukun äma kubä irek. Täŋpakan epän ämawebeŋiye mäyaptä äma uken nanik tuŋum jop yäpmänkaŋ gwäki nämo pek täneŋ. ²⁴ Eruk kadäni kubä intäjukun äma u tuŋum jop yäpani unitäŋo gwäki yäpa yänkaŋ ämawebe kubäkubäken gwäki yäpek. Yäpmäŋtän kuŋtäŋgän epän ämani kubä kaŋ-ahäwek. Äma u tuŋum jop yäpeko unitäŋo gwäki ärowani-inik. ²⁵ Unita äma u gwäki taŋi päke u jide täŋpän pewa täreneŋ yän nadäŋpän mäheŋi iwerek. Iwerirän mäheŋi unitä ŋode yäwek; Imaka imaka it gamikaŋ u ba webe nanakaye kuduptaganä ämata yäniŋ kirenpän gwäki yäpmänkaŋ kaŋ nam yän iwerek. ²⁶ Ude iwerirän inita butewaki nadäŋpän mäheŋi dubini-ken kuŋpän gukut imäpmok täŋpän butewaki man ŋode yäwek; Butewaki nadäŋ namiŋpän kwikinik iriri kaŋ-ahänkaŋ waki kaŋ gama yäk. ²⁷ Iwerirän mäheŋi u butewaki nadäŋ imiŋpän momini kudup peŋ moreŋ imiŋkaŋ jop tewän kwek.

²⁸ Eruk, tewän päŋku noripak kubätä äma uken gwäki täpuri 100 kina ude nämo imeko unita kaŋ-ahänpän kotäkigän inŋitkaŋ näkŋo monen ukeŋo nam yän iwerek. ²⁹ Ude tänjirän noripak u inita butewaki nadäŋkaŋ gwäŋiŋ äpmoŋpän ŋode iwerek; Butewaki! Kwikinik iriri kaŋ-ahänkaŋ api gamet yän iwerek. Ude iweränä yäwek; ³⁰ Kämi kaŋ gamayän näwetan upänkaŋ nämoink yäk. Ude yänpän inŋit yäpmäŋ päŋku komi yot gänaŋ iwerek; Monen nami tärenjirän api gabä kätawä äpamaŋ kwen yän iwerek. ³¹ Ude tänjirän noriye epän penta täŋpani unitä kaŋkaŋ kokwawak nadäŋpän päŋku ekäni-ken manbiŋam u iwetneŋ.

³² Ude iweräwä äma ekäni unitä nadäŋpän epän äma unita yänpewän äbänpän iwerek; Wa! Gäk äma wakünik yäk. Gäk näkken momi täŋkunopän butewaki man näweriŋ näk gäkŋo momika kumän peŋ gamiŋkut yäk. ³³ Näkä ude tăŋ gamiŋkuropan gäk imata notkapakta udegän nämo tăŋ imitan? ³⁴ * Ude yänpän kokwawak taŋi nadäŋ imiŋpän komi äma kerit terak peŋkaŋ yäwerek; Äma ŋo komi imiŋ yäpmäŋ kuŋjirä näkken tuŋum yäpuko unitäŋo gwäki namänkaŋ kaŋ kakätawut yän yäwerek.

³⁵ * Jesutä man wärani ude yänpän yäwetkuk; Nana kunum gänaŋ naniktä inta udegän api tăŋ tamek. In mejin-tägän nämo yäneŋ. Bäneŋjin nadäk-nadäkjin kuduptä notjiye tăŋo wakini nämo peŋ yämiŋpän gä komi api nadäneŋ.

19

Ämatä webeniye yänyawat täkaŋ unitäŋo manbiŋam
Mak 10:1-12; Luk 16:18

¹ Eruk Jesutä man ude yän paotpän Galili kome peŋpeŋ Judia kome Jodan ume kukŋi udude käda kuŋkuk. ² Uken kuŋjirän ämawebe mäyap pähap iwarän tänjirä käyäm mebäri mebäri yäpän tägaŋ yämiŋkuk. ³ * Täŋ irirän Parisi äma ätutä ahän imiŋpän tăŋ-ikŋatpena man kubä goret yäwänkaŋ manken tenayän nadäŋpän man kubä ŋode iwetkuŋ; Ai! Gäk jide nadätan? Äma kubä tăŋo webenitä kädet mebäri mebäri u ba u tänjirän webeni u yän iwareko uwä täga ba waki?

⁴ * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wära! Mosestä man kudän täŋkuko u nämo danipän nadäk täkaŋ? Man kubä ŋode kudän täŋkuk; Anututä imaka imaka pewän ahän morenjirä äma bok, webe bok tăŋ yepmaŋkuk. ⁵ * Täŋpän ŋode yänkuk; Ämatä miŋi nani yabä kätäŋpän webeni-kät epmäŋpän irirän tohari gupi kubägän api tädeŋ. ⁶ Mebäri unita yanäpi u inigän inigän nämo irani. U Anututä gupi tohari kubägän itdenŋa yepmaŋpanipän ämatä täga nämo yäpmäŋ danineŋ.

⁷ * Yänjirän Parisi ämatä iwetkuŋ; Ude yäyan upänkaŋ imata Mosestä manbiŋam kubä ŋode niwetkuk? Gäk webeka pewayän nadäŋpän gä webekata yänjwat-awat man kudän keräpi kubä täŋpän imiŋkaŋ kaŋ yänjwat yän yänkuk. ⁸ Ude yänjirä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Manbiŋam u jop nämo täwetkuk. In Anutu tăŋo man irepmitkaŋ injinken gäripjin terak kuŋat täkaŋ unita webejiye täga api yän-yawatneŋ yän yänkuk. Upänkaŋ pengän Anututä kädet ude

* 18:22: Luk 17:4 * 18:34: Mat 5:25-26 * 18:35: Mat 6:15; Mak 11:25; Efe 4:32; Kol 3:13 * 19:3: Mat 16:1
* 19:4: Stt 1:27, 5:2 * 19:5: Stt 2:24; Efe 5:31 * 19:7: Lo 24:1-4; Mat 5:31

takta yäjiwätük. ⁹ * Näk ñode täwera nadäwut; Äma kubätä webenitä äma kubäkät momi nämo täñpekopäj jop nadäj yäñiwatpäj webe kubä yäpeko uwä kubokäret ude täñpek.

¹⁰ * Eruk ude yäñirän iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Wära! Nädapi irit kuñat-kuñatta ude niwetan unita webe netätä yäpek? ¹¹ Yäñirä Jesutä kowata ñode yäwetkuñ; Ämawebe mäyaptä man u nadäwä bäräp täkañ upäjkañ Anututä täñkentäj yämiñirän ämawebe ätutä man u täga iwatneñ. ¹² In nadäkañ? Äma ätu webe täga nämo yäpneñ. Imata, miñiyetä inide bäyañ yepmak täkañ. Äma ude waniwä webe yäpmäkta gäripi nämo nadäk täkañ. Täñ, äma ätu yabäni därani unita webe täga nämo yäpneñ. Ba äma ätuwä Anutu täño epänta yäppäj webe nämo yäpmäk täkañ. Upäjkañ äma kubä, webe yäpmäkta käderi pat imänä, eruk yanäpi täktäk täño man täweraro u buramiwek.

Ironjironji näkken äbut!

Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³ Kadäni uken ämawebe ätutä nanakiye Jesutä keru gupi terak peñkañ nani-ken täñkentäj yämikta yäñapik man yäwän yäppäj Jesuken yäj yäpmäj äbuñ. Yäj yäñkat yäpmäj äbäñirä iwaräntäkiyetä yabäj yäppäj yäwetkuñ; Nanakjiye yäpmäj ämneño! Kut! yäj yäwetkuñ. ¹⁴ * Yäñirä Jesutä nadäppäj yäñkuk; Yäwat kireneño! Yabä katäwä ironjironji näkken yäpmäj äbäk täkot yäk. Nämo yäjiwätneñ. Ämawebe ironjironji ñodewani äworeñpäj kuñat täkañ uwä Anututä bureni yabäj yäwat täyak. ¹⁵ Eruk Jesutä man ude yäppäj keru gupi terak peñkuk. Ude täñpän tärewäkañ kome u peñpeñ kuñkuk.

Äma gubañi tuñum mähemitä Jesuken äbuk

Mak 10:17-31; Luk 18:18-30

¹⁶ Täñpakañ äma kubä Jesu ahäj imiñpäj iwetkuñ; Yäworañewani, näk täga jide u täñkañ irit kehäromi kañ yäpet? ¹⁷ * Yäwänä Jesutä iwetkuñ; Gäk imaka tägata imata näwet yabätan? Imaka täga u mähe mi Anutu ini. Täñ, irit kehäromi yäpayäj nadäppäj Anututä kädet pewani u iwarayäj täno uyaku api kañ-ahäwen.

¹⁸ * Yäwänä äma unitä yäñkuk; Kädet jidewanita yäyan? Yäwänä Jesutä yäñkuk; Gäk äma kumäj-kumäj nämo uren, kubokäret nämo täñpen, kubota nämo täñpen, äma kubä manken teñkañ jop manman nämo ikñaren. ¹⁹ * Ba gäk meñka nanka orañ yämen. Täñkañ gäñkata nadäk täyan udegän notkapakta nadäppäj iron täñ imen. ²⁰ Ude iweränä yäñkuk; Näk kädet näwetan u kudup iwat yäpmäj äbätat. Upäjkañ imaka ätu jide upäj täñkañ irit tägawä kañ yäpet?

²¹ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuñ; Siwoñi-inik kañ ira yäj nadäppäj ñode kañ tä; Moner tuñum ba imaka it gamikañ u kudup ämata yäniñ kireñpäj moner yäpmäñkañ ämawebe jäwärita kañ yämiñ more. Ude täñpayäj täno uyaku kunum gänañ tuñum tägagämän api korewen. Eruk, ude täñ moreñkañ äbä näk kañ näwat! ²² Täñpakañ äma gubañi unitä man ude nadäppäj moner tuñum päke unita bänepitä nadäj bäräp tañi täñtäj kuñkuk.

²³ Kuñirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuñ; Näk bureni-inik täwetat; Moner ämatä Anutu gämori-ken itkañ unitäño kanjwat yewa gänañ äroka api täñburut täneñ. ²⁴ Unita jide nadäkañ? Tom pähap kubä wäpi kameri u gänañ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiñ täwek. Tuñum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiñpäj yabäj yäwatta api täñburut täneñ. ²⁵ Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä bumta kikñutpäj yäñkuñ; Wära! Anututä äma moner ikek bäräñeñ nämo api yämagurek yäj yäyan upäj äma jopi nin ñodewani jide täñpäj irit kehäromi api kañ-ahäne? ²⁶ * Ude yäwäwä Jesutä yabäñpäj yäwetkuñ; Ämatä ini-tägän täga nämo äroneñ. Upäjkañ ämatä ini täga nämo tänañi u kudup Anututä täga täñpek.

²⁷ Ude yäñirän nadäppäj Pitatä kowata man ñode iwetkuñ; Nibä yäk. Nin imaka imaka kudup peñ moreñkañ gäk gäwarän täkamäj ñonita kowata jide api yäpne? ²⁸ * Yäwänä Jesutä iwetkuñ; Näk bureni täwetat; Anututä täñpewän kome ba imaka imaka äneñi kodak tänayäj täkañ-ken uken Äma Bureni-iniktä wäpi biñam ikek itkañ imaka imaka api yabäj yäwarek. Täñpakañ in näk näwaräntäk täkañ u imaka, näk dubina-ken itkañ Isrel äbot 12 unitäño intäjukun äma ude api itneñ. ²⁹ * Täñpäj äma kubätä näk näwarayäj nadäppäj noriye wanoriye, miñiye naniye, ironjiñiye ba imaka kuduaptägän peñkañ näk näwarayäj täko uwä imaka peñkuko u yärepmitpäj kowata tägagämän api kañ-ahäwek. Täñpäj irit kehäromi imaka, api yäpek. ³⁰ * Upäjkañ äma apiño wäpi biñam ikek intäjukun itkañ u mäyaptä mäde

* **19:9:** Mat 5:32; 1Ko 7:10-11 * **19:10:** 1Ko 7:1-2,7-9 * **19:14:** Mat 18:2-3 * **19:17:** Wkp 18:5; Luk 10:28

* **19:18:** Kis 20:12-16; Lo 5:16-20 * **19:19:** Wkp 19:18 * **19:21:** Mat 6:20; Luk 12:33; Apos 2:45; Apos 4:34-37

* **19:26:** Stt 18:14; Jop 42:2 * **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21 * **19:29:** Hib 10:34 * **19:30:** Mat 20:16;

kāda kwākaṅ āmawebe apiṅo āpani itkaṅ unitā wāpi biṅam ikek intājukun api itneṅ yaṅ yāwetkuk.

20

Āma wain epān tāṅpani tāṅo man wārani

¹ * Anututā intājukun itkaṅ yabāṅ yāwat epān tāk tāyak uwā ṅode bumik; Epān māhemi kubātā tamimaṅ bipani akuṅpāṅ wain epāna kaṅ tāṅ namut yaṅ yāṅpāṅ āma ātu yāmagurayāṅ kwek. ² Kuṅkaṅ āma jop irani ātu yabāṅ ahāṅpāṅ yāwerek; Ai! In nākṅo wain epān tāṅ namiṅirā gwāki K20 K20 tamayāṅ yāk. Ude yāwerānkaṅ āma unitā nadāwā tāga tāṅpāpāṅ wain epān māhemi u iwatneṅ. ³⁻⁴ Eruk 9'kirok tāṅirān āneṅi pāṅku āma māyap namiṅ-gamiṅ bāgup-ken jop irirā yabāṅpāṅ ṅode yāwerek; Ai, in pāṅku wain epān tāṅ namiṅirā nāk gwāki tamayāṅ yāk. ⁵ Yāwerān nadāṅkaṅ wain epāni-ken kunen. Eruk kepma kubā ugān āma māyap, tamimaṅ yāmagurek, kepma yāmagurek, bipāda yāmagurek. ⁶ Ātu itkaṅ kome bipayāṅ tāṅirān āneṅi pāṅku āma jop irani ātu irirā yabāṅpāṅ yāwerek; In kepma kāron pāke ṅo ima tāṅ irirā kome bipmāṅtak? ⁷ Yāwānā iwetneṅ; Āma kubātā epān tāṅ imikta nāmo nimagurako unita jop iramāṅonik yāk. Yāwāwā yāwerek; Pāṅku wain epāna tāṅ namut yāk. Ude yāwerānkaṅ kunen.

⁸ * Epān māhemitā ude tāṅirān kome bipmāṅirān watā āmani kubā iwerek; Gāk epān āma apiṅo yāmaguraro u yaṅ-pābā kubā-kengān yepmaṅpāṅ epān tākaṅ unitāṅo gwāki yāmi yāk. Tāṅpāṅ epān āma māden yāmaguraro unita yāmiṅ pāṅku āma pengān yāmaguraro unita yāmi tārewut yāk. ⁹ Ude tāṅkaṅ eruk māden yaṅ-yākṅat yāpmāṅ ābeko unitā jukun K20 K20 yāpneṅ. ¹⁰ Eruk, K20 K20 yāmān yāpmāṅirā intājukun yāmagureko unitā kaṅpāṅ ṅode nadāneṅ; Tāgagāmān! yāk. Nintawā wādāṅ pāro punin kāda kāwep nimek yaṅ nadāneṅ. Ude nadāṅirā watā āma unitā māden āmneṅo unita yāmeko uterakgān intājukun āmneṅo unita udegān yāmek. ¹¹⁻¹² Ude yāmān kaṅpāṅ epān māhemi yāṅpāṅ-kaṅiwat tāṅpāṅ iwetneṅ; Ai! Māden ābāṅo uwā epān jop iṅamgān iwōṅāreṅ yāk. Nin uwā tamimaṅ naniktā epān komi nadāṅpāṅ tāṅ yāpmāṅ ābāṅitna bipmāṅtak. Tāmāṅopāṅ imata gwāki māden ābāṅo ukāt bok uterakgān nimitan? ¹³ Ude iwerirā epān māhemitā epān āma u kubā ṅode iwerek; Notnapak yāk. Nākā gāk nāmo tāṅpa wakaṅ. Nāk gwāki K20 K20 ude api tamet yāṅ tāwerat. Tāwerira tāga yaṅ nāweraṅ yāk. ¹⁴ Unita gwāki tamitat udegān yāpmāṅkaṅ kukot. Nākṅawā in intājukun ābāṅo-kāt māden ābāṅo ukāt gwāki kubāṅān tamikta nadātat yāk. ¹⁵ Tuṅum nākṅa-kenpāṅ ude ba ude tāṅpa yaṅkaṅ tāga nāmo tāṅpet? Nāk iron tāga tāropāṅ imata bāneṅpin tāṅpā wakaṅ? yaṅ yāwerek.

¹⁶ * Jesutā man wārani ude yāṅpāṅ yāṅkuk; Unita āmawebe apiṅo māden itkaṅ unitā intājukun api itneṅ. Ba āmawebe apiṅo intājukun itkaṅ unitā māden api itneṅ.

Jesutā ini kumākta man āneṅi yāṅkuk

Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹⁷ Jesu uwā Jerusalem yotpārare-ken ārowa yaṅkaṅ iwarāntākiye 12 ugānpāṅ yāmagurān yāpmāṅ inigān kuṅkuṅ. Tāṅkaṅ kādet kuṅit kuṅit ṅode yāwetkuk; ¹⁸ * Ket nadāwut yāk. Nin kuṅtāṅgān Jerusalem yotpārare api ahāne. Ahāṅpāṅā Āma Bureni-inik uwā Baga man yāwōṅārewani ba bāmpo āma intājukun tāṅpani tāṅo kerī terak āronjirān kumākta man api topneṅ. ¹⁹ Tāṅpāṅ āma guṅ ābotken nanik unita iniṅ kireṅjirā yāṅārok man iwerit, kaṅ-māgayāṅit tāṅpāṅ pārip-pāriptā utpāṅ pāya kwakāp terak api utpewā kumbek. Kumbānpāṅ āneṅirā edap yarākubā tāreṅjirān api akwek.

Jems kenta Jontā intājukun itta yāṅkumān

Mak 10:35-45

²⁰ Kadāni uken Sebedi webenitā Jesuken imaka kubāta yāṅapiwa yaṅkaṅ nanakiyat wāpi Jems kenta Jon yaṅ-yākṅat yāpmāṅ pāṅku Jesu iṅamiken gwāṅiṅ āpmonpāṅ itkuk. Tāṅirān Jesutā iwetkuk; ²¹ * Jide nāwerayāṅ ābātan? Yāwānā yāṅkuk; Gākā yāwikaṅ wāpka biṅam ikek irayāṅ tāno uken nanaknayat ṅo dubika-ken kubātā kāpmāk kāda, kubātā bure kāda kaṅ irun yāk. Ude tāṅpāṅ wāpi biṅam ikek gākkāt bok kaṅ irut yāk. ²² * Ude yāwānā Jesutā yāwetkuk; In mebāri nāmo nadāṅkaṅ yākaṅ. Ume komi nīkek nākā nāṅpayāṅ tāyat u ek udegān tāga api nādeṅ?

Yāwānā Jems kenta Jontā iwetkumān; Tāga api nāde! yāk.

²³ Ude yāwānā Jesutā yāwetkuk; Bureni yākamān. Komi nadāwayāṅ tāyat u in udegān api nadādeṅ. Upāṅkaṅ nāk jārapna kukṅi kukṅi itdayāṅ yākamān unita nākā tāwetnaṅi

* **20:1:** Mat 21:33 * **20:8:** Wkp 19:13; Lo 24:15 * **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30 * **20:18:** Mat 16:21; Mat 17:22-23 * **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30 * **20:22:** Mat 26:39; Jon 18:11

nämo. Nanatä iwoyänkuko unitägan jaraņa kukņi bok api itneņ. ²⁴ Ude yäwänkaņ iwaräntäkiye 10 unitä man u nadänpäņ noripak yarä unita nadäwäwak täņ yämiņkuņ.

²⁵ * Täņpäkaņ Jesutä iwaräntäkiye yäņpewän äbäpän ņode yäwetkuk; In nadäkaņ? Guņ äbot täņo intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täņ yämikta gäripi nadäk täkaņ. Ba unitäņo äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmäņ kuņat täkaņ. ²⁶⁻²⁷ * Upäņkaņ inä ude nämo täneņ. Inken nanik kubätä intäjukun irayäņ nadäņpänä eruk, kowata yäpmäkta nämo nadäņpän intäņo watä epän äma jopigän ude täņpeņ kuņarek. Intäjukun irayäņ nadäņpänä noriye täņo gämori-ken kuņatpän unitäņo watä äma ude irek. ²⁸ * Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täņo watä äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täņ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi iniņ kireņpän kumäņirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketärenpän inita biņaņ yäpayaņ äpuk.

Äma dapuri tumbani yarä äneņi dapun ijinikumän

Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

²⁹ Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare peņpeņ kuņirä ämawebe bumta yäwatkuņ. ³⁰ * Täņpäkaņ äma dapuri tumbani yarä uwä kädet miņin itkaņ Jesu äbätak yäņ yäwä nadäņpän gera taņi ņode yäņkumän; Ekäni, Devit täņo orani, butewaki nadäņ nimi! yäk. ³¹ Ude yäņirän ämatä yabäņ yäņpän Wari yädeņo! yäņ yäwetkuņ. Yäniņ bitnäņkuņo upäņkaņ gwäk pimiņpän gera pen yäņkumän; Ekäni, Devit täņo orani, nekta butewaki nadäņ nimi yäk.

³² Eruk ude yäņtākön Jesu kädet miņin itkaņ yäņpewän dubini-ken äbäņirän yäwetkuk; Ima täņ nimän yäņpän näkken gera yäkamän? ³³ Yäwänä ņode iwetkumän; Ekäni, dapunek yäpi tägaņirä ijida kut yäņpän yäkamäk yäk. ³⁴ Ude yäwänä Jesutä butewaki nadäņ yämiņpän dapuri-ken yepmäņirirän uteräkän dapun ijinpän Jesu iwarän täņkumän.

21

Jesutä Äma Ekäni ude Jerusalem yotpärare-ken äroņjuk

Mak 11:1-10; Luk 19:29-38; Jon 12:12-19

¹ Kuņtäņgän Jerusalem yotpärare keräp taņpän Olip pom mebäri-ken yotpärare täpuri kubä wäpi Betefage uken ahäņkuņ. Uken ahäņpän itpänä Jesutä iwaräntäki yarä ņode yäwetpän peņ yäwet-pewän kuņkumän; ² Ek yotpärare täpuri udu kākamän uken kuņkaņ doņki nanak yamiņi topmäk terak itkamän u yabäņpän pitpän wädäņ yäpmäņ äbun. ³ * Ektä ude täņirän äma kubätä täwet yabäk täņpänä ņode kaņ iwerun; Ekänitä doņki ņonita yäwänpän äbä pitkamäk yäņ kaņ iwerun. Ude iweränkaņ taniņ kirewayäņ yäk.

⁴ Täņpäkaņ doņki topmäk terak irirän Jesuta pitkumäno u jop nämo. Profet biani kubätä ņode yäņpän kudän täņkuko udegän ahäņkuk;

⁵ * *Päņku Jerusalem nanik ämawebe ņode yäwerut;*

Kawut! Ekänijin inken api äbek. U bänep kwini täņpanitä doņki nanak terak maņitkaņ api äbek yäņ kaņ yäwerut.

Sek 9:9

⁶⁻⁷ Täņpän iwaräntäki yarä u Jesutä man yäwetkuko udegän doņki nanak yamiņi u pitpän yäņ-yäņat yäpmäņ äbäņkaņ iniken tek punin nanik yäņopmäņpän doņki terak iriņ imänkaņ Jesu uterak äro maņitkuk. ⁸ * Täņirän ämawebe uken nanik mäyaptä teki kädet miņin iriņ wädäņ yäpmäņ kuņkuņ. Ba ätutä päya pähäm tokätpän kädet miņin udegän peņ wädäņ yäpmäņ kuņkuņ. ⁹ Ude täņkaņ ämawebe ätu intäjukun, ätu mäden kuņkuņo u gera ņode yäņkuņ; Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ņonita iniņ oretna!

Anutu ärowani kunum gänaņ itak u iniņ oretna! yäk.

¹⁰ Yäņirä Jesu Jerusalem yotpärare uken äroņirän ämawebe u naniktä yäņtäbätek yäņkuņ. Täņpän yäņkuņ; Wära! Äma äbätak ņo netä? ¹¹ * Yäwäwä ämawebe Jesu-kät bok äbuņo unitä yäwetkuņ; In nämo nadäkaņ? ņowä profet Jesu yäk. U Nasaret yotpärare, Galili komeken ahäwani yäņ yäwetkuņ.

Jesu kudupi yot gänaņ äroņjuk

Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹² Täņkaņ Jesutä kudupi yot gänaņ äroņpän yabäņkuk; Ämatä moner ba barak imaka imaka kowat imän täņ irirä. Yabäņpän yawat kireņpän bukäni imaka, däpmäņ äreyäņ täņpän kuņ yämiņkuņ. ¹³ * Täņpän yäwetkuk; Anutu täņo man ņode kudän täwani; Näkņo Yotta nadäņirä yäņapik man yot ude täņpek. Upäņkaņ intä ņode täņirä kubo äma täņo käbop irit bägup ude äworetak!

* **20:25:** Luk 22:25-26 * **20:26-27:** Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 9:48 * **20:28:** Luk 22:27; Plp 2:7; 1Ti 2:6 * **20:30:** Mat 9:27, 15:22 * **21:3:** Mat 26:18 * **21:5:** Sek 9:9 * **21:8:** 2Kin 9:13 * **21:11:** Mat 21:46 * **21:13:** Ais 56:7; Jer 7:11

¹⁴ Ude yäwetkañ Jesu kudupi yot gänañ irirän äma dapuri tumbani ba kwäyähäneñ täñpani mäyap Jesutä itkuk-ken u yäñ-yäkñat yäpmän äbänjirä yepmanpäñ tägañkuñ. ¹⁵ Ude täñjirän ironjironji kudupi yot gänañ itkuño unitä kañpäñ gera ñode yäñ itkuñ; Devit orani äbänj nimitak nonita oretoret täñ imina! yäñ yäñ itkuñ. Täñpakañ ironjironjitä Jesu wäpi biñam yäpmänj akunjirä nadäñpäñ bämpo äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñärewani äma ätu ukät nadäwä wañkuñ. Ba kudän tägatäga Jesutä täñkuko u kañpäñ nadäwäwak täñ iminjuñ.

¹⁶ Nadäwäwak täñ iminjuñ Jesu iwetkuñ; Ironjironji gäka man yäkañ u nadätan? Iweräwä Jesutä yäwetkuk; Ei, nadätat yäk. Täñ, in man ñode kudän täwani u nämo daninjuñ nadäk täkañ ba?

Ironjironji ba nanak täpuri-inik nonon-ken nanik täño bänepi täñpidäm tañ yäminjiri gäk ganinoret man yäkañ yäk.
Sam 8:2

¹⁷ Jesutä ude yäwetpäñ mäde ut yäminjuñ Jerusalem yotpärare penpen päñku Betani yotpärare-ken ahänjirän kome bipänpäñ u patkuk.

Nadäkinik bureni u kehäromi nitek

Mak 11:12-14,20-24

¹⁸⁻¹⁹ * Patkuko yäñewänä Jesu akumañ Jerusalem yotpärare-ken äneñi kuñkuk. Kuñtäyon nakta iwäkañ wama päya kubä, mujiñi nämo, pähämi-tägän irirä kädet miñin kañkuk. Kañpäñ wama u ñode iwetkuk; Gäkä terak mujiñka kubä mäden nämo ahäwek! Yäwänä uterakgän wama uwä gämäneñ äronjuk. ²⁰ Täñpänkañ iwaräntäkiyetä u kañpäñ keru injuñ yäñkuñ; Wära! Wama ñowä jide täñpäñ bäräñek-inik gämäneñ ärotak?

²¹ * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In bänep yarä nitek nämo penpäñ nadäkinikjin Anutu-kengän penayäñ täkañ uwä wamata täro udegän täga täneñ. Täñpäñ ugän nämo. In Anutu nadäj imikinik täñpäñ pom gudo ñode täga iwetneñ; Pom, gäk tokätpeñ gwägu gänañ äpmo yäñ iweräwä manjin api buramiwek. ²² * Täñpakañ nadäkinikjin nitek kuñatpäñ imaka u ba u unita yäñapiñirä api tamek.

Jesu kehäromini täño mebärita iwet yabäñkuñ

²³ * Jesutä kudupi yot gänañ äronpäñ man yäñpäñ yäwoñäreñ täñ irirän Baga man yäwoñärewani ämakät Juda täño watä äma ätutä ahänj iminjuñ iwetkuñ; Ai! Gäk imaka täk täyan ño netätä gäwerirän täk täyan? ²⁴ Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Näk man kubägän-inik täwet yabäwa näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka täk täyat u kowata täwerayäñ. ²⁵ Eruk näwerut! Jontä ume ärut yämik täñkuko u netä iweränkañ ume ärut yämik täñkukonik? Anututä iweränkañ täñkuk ba ini nadäñpäñ täk täñkukonik? Ude yäwet yabäwänä jide yäne yäñ nadäñpäñ yäñpäñ-nadäk ñode täñkuñ; Nin Anututä iwerän täñkuk yäñ yänawä Jesutä ñode niwerayäñ; Ai! Upäñ imata mani nämo nadäñkuñ? yäñ niwerayäñ yäk. ²⁶ * Täñ, Jon uwä ini nadäñpäñ täñkuk yäñ yänawä ämawebetä Jon uwä profet kubä yäñ nadäñpäñ ninta kokwawak nadäj nimineñ yäk.

²⁷ Nadäj-bäräp yarä nitek ude täñpäñ Jesu iwetkuñ; Nin nämo nadäkamäñ yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, ude yäkañ unita näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäño mebäri nämo täwerayäñ.

Tuäke monäke täño manbiñam

²⁸⁻³⁰ * Jesutä man ude yäñpäñ äneñi ñode yäwetkuk; Man wäranu kubä täwera ket nadäwut; Tuäke monäke it täñkumänonik. Nanitä nanaki tuäni ñode iwetkuk; Tuä, gäk kuñkañ wain epän täñ namisi yäk. Iweränä yäñkuk; Nan, täga täñpayäñ yäk. Täga täñpayäñ yäñkukopäñ penawäk täñpen epän nämo täñkuk. Täñjirän ätu itpäñ nanitä monäni man udegän iwetkuk. Iweränä yäñkuk; Nämo täñpayäñ! yäk. Nämo täñpayäñ iwetkukopäñ mäden bänepi sukurenjuñ päñku epän täñkuk. ³¹ Jesutä man wäranu u yäwet paotpäñ yäwetkuk; In jide nadäkañ? Nanak netätä nan täño man buraminjuk? Yäwänä iwetkuñ; Nanaki monänitä buraminjuk yäk.

Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Ämawebe wakiwaki täñpani, takis monen yäpani äma ba kädet miñin webe udewanitä in tärepmitpäñ Anutu täño kañiwat yewa gänañ intäjukun api äroneñ. ³² * Jontä ahänjuñ siwoñi kuñat-kuñat täño kädet täwoñäreñirän inä unitäño man nadäkta bitnäwäkan takis monen yäpani äma ba kädet miñin webetä nadäñpäñ bänepi sukurenjuñ. Ude täñjirä yabäñkuño upänkañ gwäkjin nämo imätkuñ. Man Jontä yäñkuko u nämo nadäj iminjuñ bänepjin nämo sukurenjuñ.

* 21:18-19: Luk 13:6 * 21:21: Mat 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon 14:12 * 21:22: Mat 7:7-11; Mat 18:19; Jon 14:13-14 * 21:23: Jon 2:18 * 21:26: Mat 14:5, 21:46 * 21:28-30: Luk 15:11 * 21:32: Luk 3:12; Luk 7:29-30

*Wain epän täño watä äma waki**Mak 12:1-12; Luk 20:9-19*

³³ * Jesutä ude yänpän yäwetkuk; Näk man wärani kubä täwera nadäwut; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän täñ morenpän yewa täñ-äyänjrek. Tänpän wain mujipi yeñ yäwatpän umeni yäpmäta komeni täñkan watä ämata yot kubä täñ yämek. Ude täñ morenpän wain epän u kanjiwatta äma ätu yepmanpän irirä kome ban kubäken kwek. ³⁴ Kwekopän mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp tanjirän mujipi ätu inita ketpän yäpmän iminj äbäka epän ämaniye yäwerän kuney. ³⁵ * Kuñirä wain epän watä äma unitä äma u yepmäñitpän däpneñ; Kubä injtpän päripneñ, kubäwä kumän-kumän utneñ, kubäwä mobätä utneñ. ³⁶ Täñirä wain epän mähemitä nadänpän äneñ epän ämaniye mäyap yäwerän kuñirä udegän yepmäñitpän däpneñ. ³⁷ Eruk mäden-inik ñode nadäwek; Nanakna bureni-iniktä päñku yäwänä oranj iminjpäñ mani api buramineñ yäk. Ude nadänpän iniken nanaki iwerän kwek. ³⁸ * Eruk kwänkan wain epän täño watä äma unitä nanaki-inik u kanpän yänpän-nadäk ñode täneñ; Unitä epän ño mäheñi api täñpek yäk. Unita uritna epän ño ninta biñam kan tänpän! ³⁹ * Ude yänpänä iwat kireñpewä yewa gägäni-ken kuñirän kumän-kumän utneñ. ⁴⁰ Jesutä man wärani ude yänpän ñode yäwetkuk; Jide nadäkan? Epän mähemitä kuñpän watä äma u kowata jide täñ yämek?

⁴¹ Yäwänä bämpop äma ba Juda täño watä äma uken itkuño unitä iwetkuñ; Imaka waki-waki täñkuño unita udegän kowata waki täñ yämiñjirän paotneñ yäk. Tänpän watä äma biani yäwat kireñpän komeni-ken watä äma tägagänpän yepmanjirän unitä kadäni kadäni wain mujipi yäpmän imik täneñ yäk.

⁴² * Yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani u nämo daninjpäñ nadäk täkan?

Äma yot tänpänitä bek kubä kawä wawäpäñ penkuño unitä bek bämpopi ude itak.

Anututä ude tänpewän ahänjirän kanjitna gäripi nïkek täyak.

Sam 118:22

⁴³ Unita ñode täwera nadäwut; Inä wain epän watä äma waki ukeño udewani. Unita Anutu täño kanjiwat yewa gänaj ärokta kädet täñpipinj täwatkan äma äbot kudupi kubä Anutu täño gärip terak kuñatnayän täkan unita kädet api peñ yämek. ⁴⁴ * Bek bämpopi täweraro uterak äma kubätä manpänä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak manpänä äma u api däpmän jakjirek yäk. ⁴⁵ Jesutä man wärani ude yänjirän bämpop ämakät Parisi äma unitä nadäwä tärewäpän yänkuñ; ⁴⁶ * Bureni! Man wärani wain epän terak utpän yäyak u ninta yäyak! Ude yänpän injtpän utnayän nadänkuñopän ämawebeta umuntanpän penkuñ.

22*Äñnak-äñnak pähap kubä täño man wärani**Luk 14:16-24*

¹ Jesutä man wärani kubä pen ñode yäwetkuk; ²⁻³ Anututä intäjukun itkan yabän yäwat epän täk täyak uwä ñode bumik; Äma ekäni kubä täño nanaki webeni-kät keräntäk tädayän täñjirän u ininj oretta äñnak-äñnak pähap täñpayän tuñum täñpek. Tuñum täñ itkan ämawebe ätu ninkät bok kan nänayän nadänpän kadäni udeken api näne yän man pewän kuney. Eruk, äñnak-äñnaka tuñum täñ paotpän epän ämaniye yäwerän ämawebe yämagutta kuney. Päñku yäwetneño upänkanä äbäka bitnäneñ.

⁴ * Bitnäñirä biñami nadänpän äneñ epän ämaniye ätu ñode yäwerek; In kuñkan äma bitnäñkan itkan u ñode yäwerut; Äbut! yäk. Äma ekäni u äñnak-äñnaka tuñum täñ moretak. Bulimäkau ba tom ätu däpmänpän peñ tamitak yäk. Äñnak-äñnak mähemitä man ude yäweränkan kuney. ⁵ Eruk epän ämaniye u päñku yäwetneño upänkan nämo nadän yämineñ. Tänpän ini-ini kuñtänpä kuney. Kubäwä ketem epäni-ken kwek. Kubäwä money epäni-ken kwek. ⁶ * Ätuwä epän äma u yepmäñitpän komi yämiñpän kumän-kumän däpneñ. ⁷ Täñirä äma ekäni unitä biñam nadänpän kokwawak tanj tänpän komi ämaniye yäwet-pewän päñku äma kumän-kumän däpani u yori nïkek wärämutpän äma u kudup däpmän paotneñ.

⁸ Tänpäkan mäden äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek; Tom ketem yäpmänpän pero ño jop itkan yäk. Äma pengän man pewa kuñkuño u nämo ämnayän. Äñnak-äñnak täyat ño äma udewanita biñam nämo täyat yäk. ⁹ Unita in päñku kädet moräk-ken ämawebe ittän kukan u yämagut yäpmän äbäkan ketem penta kan näna! yäk. ¹⁰ Eruk man ude yäwet-pewän päñku kädet miñin ba itpän-nadäk tänpäni-ken ämawebe jopi täga ba waki bok yämagut päbä yepmanpät yot äñnak-äñnak täneñ-ken u tokneñ moreneñ.

* 21:33: Ais 5:1-2; Mat 25:14 * 21:35: Mat 22:6 * 21:38: Mat 27:18 * 21:39: Hib 13:12 * 21:42: Apos 4:11; Rom 9:33; 1Pi 2:6-8 * 21:44: Dan 2:44-45 * 21:46: Mat 21:26 * 22:4: Mat 21:36 * 22:6: Mat 21:35

¹¹ Ämawebe ude toknej morenpäj irirä äma ekäni uwä u yabäwayäj yot u gänañ äronpäj käwek; Äma kubä kadäni unitäño tek nämo täñkañ äbeke irirän. ¹² Kañkañ iwerek; Notnapak! Gäk imata kadäni ñonitäño tek nämo täñkañ äbäno ño manjit itan? Ude yäwänä man kowata kubä nämo iwerek. ¹³ * Täppänkañ äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek; Äma ño injipäj yentä keru kuroñ pädät täppäj bipmäj urani gänañ manpä kut! yäk. Bipmäj urani gänañ u itkan konäm butewaki terak meni kan jiwätpeñ it yäpmäj ärowän yäk.

¹⁴ Jesutä man wäranu u yäj paotpäj node yäwetkuk; Bureni täwera. Anutu täño mantä ämawebe mäyap yämagut täyak upäjkañ yarä-gänpäj inita biñam api yäpek.

Takis moneñ pene ba nämo pene?

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵⁻¹⁶ * Parisi ämatä man Jesutä yäjkuo u nadänpäj Jesu kakätäñpeñ päñku inigän itkan käbeyä täñkuñ. Täppäj Jesutä man goret kubä yäwän kanpäj manken tena yäjkañ noriye ätukät Herot täño ämaniye ätukät yäwet-pewä Jesuken kuñkuñ. Päñku ahäj iminjpäñ bänep ärik-ärik man ñode iwetkuñ; Yäwoñärewni äma, nin gäñko mebäri nadäkamäj yäk. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo täppäj man bureniñän yäk täyan yäk. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmäj daniñpäñ kuduaptagän Anutu täño kädet siwoñigän niwetpäj niwoñarek täk täyan. ¹⁷ Unita niweri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneñ imikta nintäño бага mantä yäjiwät täyak ba nämo?

¹⁸ Yäwäwä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabäñpäj-nadäñkañ yäwetkuk; Wa! In äma jop manman yäwani. Imata jopman yäpnäkñatkañ? ¹⁹ Eruk, moneñ kubä namä käwa yäk. Yäwänä moneñ kubä iminjkuñ. ²⁰ Täñirä yäwet yabäñkuñ; Moneñ ño terak netä täño injami dapun ba wäpitä itak? ²¹ * Yäwänä iwetkuñ; Rom gapman täño intäjukun äma Sisa unitäñotä itak yäk. Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ñode nadäwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kan imut. Täñ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kan imut yäk. ²² Ude yäwänkañ kikuñpäj nadäwätäk täppäjä kuñtäñpä kuñkuñ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täño man

Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

²³ * Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuñ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäj nadäk täñkuñonik.) ²⁴ * Eruk abäñpäj Jesu ñode iwet yabäñkuñ; Yäwoñärewni äma, Mosestä ninta man kudän ñode täñ niminjkuñ; Äma kubätä webe yäpmänpäj komenita yeri kubä nämo bäyanñkañ kumäñirän monänitä webeni kajat yäpmänpäj tuänita biñam yeri bäyan imek yäj yäjkuñ. ²⁵ U nadäñiri manbiñam kubä ñode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuño uwä tuänitä webe kubä yäpmänpäj yeri kubä nämo penkañ kumbuk. ²⁶ Täñirän monänitä webe ugänpäj yäpuk. Yäpmänpäj udegän yeri kubä nämo penkañ kumbuk. Kumäñirän gwekitä webe ugänpäj koreñpäj udegän yeri kubä nämo penkañ kumbuk. Kumäñirän awänitä webe kajat ini ugänpäj yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäj yäpmänpäj yeri kubä nämo penkañ kumän-tagän kumbuñ. ²⁷ Täñkañ äpiyetä kumäñirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. ²⁸ Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni webe uwä netäta biñam api täñpek? yäj iwetkuñ.

²⁹ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In Anutu täño man kudän täwani ba Anutu täño kehäromita guñ takinik täk täkañ. Mebäri unita in nadäk-nadäk goret nadäkan! ³⁰ Ittängän kumbani-ken naniktä akuñpäj ämawebe u nädapi nämo api täneñ. Añero kunum gänañ itkan uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkañ ude ämawebe jop api itneñ.

³¹ Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkañ unita ñode täwetat; Mosestä man bian kudän täñkuo u nämo daniñpäj nadäk täkañ ba? ³² * Anututä Moses ñode iwetkuk; Näk Abraham, Aisak, Jekop täño Anututä itat yäj yäjkuñ. Anututä ude iwetkuko unita ñode nadäwut; Anutu u kumbani täño Anutu nämo. Uwä kodak irani täño Anutu. Unita inä ämatä kumäñpeñ u kädagän kuk täkañ yäj yäk täkañ uwä goret-inik yäk täkañ.

³³ Jesutä man ude yäñirän ämawebe päke itkuño unitä nadäñkañ kikuñpäj nadäwätäk pähap täñkuñ.

Baga man jide unitä intäjukun itak?

Mak 12:28-31; Luk 10:25-28

³⁴ Jesutä man ude yäweränä Satyusi äma unitä manta wäyäkñeñpäj kuñjirä Parisi ämatä biñam u nadänpäj ämaniye yäjporinj yäpmäj Jesutä itkuk-ken u ahäj iminjkuñ. ³⁵ Ahäj iminjpäñ noripak kubä, Baga manta mebäri nadäwani u imaka, penta itkuñ. ³⁶ Äma unitä

* 22:13: Mat 8:12, 25:30; Luk 13:28 * 22:15-16: Mak 3:6 * 22:21: Rom 13:7 * 22:23: Apos 23:8 * 22:24: Lo 25:5 * 22:32: Kis 3:6; Mat 8:11

Jesu ɲode iwet yabɲkuk; Yawonjarewani ama, Anututa man kadet pen nimirukko u jide unita intajukun itak?

³⁷⁻³⁸ * Iwerana Jesuta kowata ɲode iwetkuk; Man intajukun itak uwa ɲode; Gak Ekani Anutukata garipi-inik nadawen. Banepka, gupka, nadak-nadakka kuman-tagān Anutu-kengān pewen. ³⁹ * Ba kubā ɲode; Gakɲata nadak tayan udegan notkayeta nadaj yamen. ⁴⁰ * Man yara ɲonita man Mosesta kudān tawani ukat profet bianita kudān tawani unitajo doni ude itkamān.

Jesu ini-tagan Kristota yawet yabɲkuk

Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹ Tɲɲapan Parisi ama Jesu-kat pen irira Jesuta ɲode yawet yabɲkuk; ⁴² * In Anutu tajo iwoyawani Kristo unita jide nadakan? U netā tajo orani? Yawerana iwetkuɲ; Kristo u Devit tajo orani yan nadak takamanj yak.

⁴³ * Ude yawawa Jesuta yawetkuk; Ude namo. Ina Kristo u Devit tajo orani jopi kubā, komen amagan yan yak takan upɲkan Devit imata Ekānina yan iwetkuk? Anutu tajo Munapikta nadak-nadak imakan Devitta ɲode yanjuk;

⁴⁴ Ekani Anututa Ekānina ɲode iweriran nadankut;

Gak dubina-ken aba maniriri wapka binam gaminkan iwankaye yampɲɲan gamotka-kengān api yepmanpet yak.

Sam 110:1

⁴⁵ Eruk u kawut! Devit ini uwa Kristota Ekānina yan yanjukko unita imata Kristo u Devit tajo orani jopi kubā yan yak takan?

⁴⁶ Jesuta ude yawan nadanpan Parisi amatā kowata man kubā taga namo iwetne yan nadankun. Ba Jesu tajo keharoni taga namo yampɲ anpe yan nadanpan man wari namo iwetkuɲ.

23

Wata ama tajo irit kunat-kunatta yawetkuk

Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46

¹ Jesu Parisi amakat man yan morenpan iwarantakiye-kat amawebe pake itkuɲo u ɲode yawetkuk; ² In nadakan? Parisi amakat Baga man yawonjarewani amatā in kadet Mosesta pewani unita taga tawet takan. ³ * Ude tawerira man u nadanpan kan buramik tanput. Upɲkan taktaki uwa taga namo. Ude kan tanput yan tawet takan upɲkan ini uwa namo tak takan. Unitā watā amajin atuta tanpen kunat takan in udegan namo taneɲ. ⁴ Ude tak takot yan tawet takan uwa yak tunum bārāpita keharonijin yampɲ apak taya ude bumik. Ude tan tamik takan upɲkan ini uwa bārāpi udewani kubā namo buramik takan.

⁵ * Ude yanpan yawetkuk; Wata ama udewanita kadet mebāri mebāri tak takan. Amawebetā nibanpan siwoni kunarani yan nadawut yankan ɲode tak takan; Anutu tajo man mujipi atu pipa terak kudān tanpan uwak tankan yenta topmɲpan damani-ken penpan padat tak takan. Tapani-inik, ama atuta tak takan ude namo tak takan. Namō, tani tak takan! Ba tek tak takan uwa, ama atuta kerāpi tak takan udewani namo. Karonpan tankan amawebetā nibawut yankan imaka yabangarip ikek tek terak topa wadā takan. ⁶ * Ba anak-anak tani taktak kadani-ken intajukun, amawebe inamiken it takan. Tanpan kabeyā yot ganān aronpan udegan tak takan. ⁷ Ba amawebetā oran nimirpan wapjin binam ikek yan niwerut yankan amawebe inamiken kwawak kunat takan.

⁸ Tan, ina kudān udewani namo taneɲ. Ama wapi binam ikek ude namo kunatneɲ. Unitā ama kubatā Ekānina yan gawerana kan inin bitnā. In injin buap. Kubatā atuta intajukun namo irek. Ekāninin kubā-tagān itak. ⁹ Tanpan kome terak ɲo in ama kubatā gak nintajo intajukun ama yanpan Nanin yan namo iwetneɲ. ¹⁰ Namō, Kristo unitagan Ekāni it tamitak. ¹¹ * Tan, notjnpak kubatā watā epān tan tamayan taya, ama u uwa Anutu inamiken intajukun-inik itak. ¹² * Tanpan ama kubatā ini wapi binam yampɲ arowayan tako uwa Anututa wapi binam api yampɲ apek. Tan, ama kubatā inita nadawan āpani tanpanpan kunarayan tako uwa Anututa api oran imek yak.

Jesuta Parisi ama jukuman yawetkuk

Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47

* **22:37-38:** Lo 6:5 * **22:39:** Wkp 19:18 * **22:40:** Mat 7:12; Rom 13:10; Gal 5:14 * **22:42:** Jon 7:42 * **22:43:**

Mat 26:64 * **23:3:** Mal 2:7-8 * **23:5:** Mat 6:1; Kis 13:9; Lo 6:8; Nam 15:38-39 * **23:6:** Mat 6:5; Luk 14:7

* **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 * **23:12:** Jop 22:29; Snd 29:23; Ese 21:26; Luk 14:11, 18:14

¹³ Jesutä ude yänpäj Parisi äma Baga man yäwojärewani ämakät man kädap ikek ñode yäwetkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! In jopman yänkañ tänyäkñarani täk täkañ. In Anututä intäjukun it tamikta bitnäppäj mani nämo buramik täkañ. Ude täñirä ämawebe Anutu täño kädet siwoñi iwatta kädet täñpipiñ yämiñpewä Anutu täño kañiwat yewa gänañ täga nämo ärok täkañ. [¹⁴ Wa! In kudup api wañ moreneñ! Tänyäkñarani äma intä webe kajattä yot gänañ äronkañ tuñumi yäyomägat täkañ. Ude täñkañ mäyäk nämo nadänkañ Anutu-ken yänapik man käronji jop yäk täkañ.]

¹⁵ Wa! Tänyäkñarani äma in kudup api wañ moreneñ! In ämawebetä kädet nintä täk täkamäj ugän iwarut yänkañ yäwettäj komeñi komeñi tuän ba ban kuñat täkañ. Täñirä äma kubätä intäño kädet u iwarayäj täyak uwä in bumikgän geñita biñam ude api täñpek.

¹⁶ * Jesutä ude yänpäj äneñi yäkgän täñkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! Tänyäkñarani äma intä äma dapuri tumbani ude bumik kuñat täkañ. Dapunjin tumbani intä ämawebeta kädet täga nämo yäwojäreneñ. In Anutu täño mebarini nämo nadänkañ imaka täpuri täpuri unita nadawä ärowani täñpakan imaka bureni tañi unita nadawä äpani täk täkañ. Täñkañ in ämawebe man goret ñode yäwet täkañ; Äma kubätä man yäweco u yänkehärom takta kudupi yot täño wäpi terak wohureko uwä jopi yän yäk täkañ. Upänkañ äma unitä tuñum täpuri täpuri säkgämän kudupi yot gänañ itkañ uterak wohureko uyaku, bureni yän yäk täkañ. ¹⁷ In ude goret yäk täkañ! Imataken unitä bureni täyak? Tuñum täpuri täpuri kudupi yot gänañ itkañ u, ba kudupi yot ini? Tuñum unitä bureni nämo täyak. U yot gänañ jop itkañ yot unitä bureni! yäk.

¹⁸ Ba kubä pen ñode yäk täkañ; Äma kubätä man yäweco u yänkehärom takta, imaka alta terak pek täkañ u wäpi terak wohureko uwä jopi yän yäk täkañ. Täñpakan äma unitä imaka bänep tägata pewani uterak wohureko uyaku bureni yän yäk täkañ. ¹⁹ In ude goret yäk täkañ. Imataken unitä bureni täyak? Imaka alta terak pek täkañ u, ba alta ini? Iron pek täkañ u ini-tägän bureni nämo. Alta unitä bureni täyak unita imaka uterak peweno uwä bureni täñpek. ²⁰ Alta uwä imaka alta terak itkañ u kumän-tagän uwäk täyak unita alta unitawä bureni täyak.

²¹ Täñ, kudupi yot uwä yot ini ukät kudupi yot täño mäheñi Anutu u bok uwäk täyak. ²² * Ba äma kubätä kunum yänpäj u wäpi terak man wohureko uwä kunum uterak nämo wohurek. Kunum uwä Anutu täño irit bägup unita Anutu täño wäpi uterak man wohurek.

²³ * Jesutä ude yäwetpäj äneñi ñode yäwetgän täñkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! Tänyäkñarani äma intä Nin Anutu täño kädet siwoñi iwattäkämäñ yän yänpäj бага man täpuri täpuri iwatpäj ñode täk täkañ; Imaka tokän täpuri täpuri yäpman daniñpäj moräki Anututa biñam pek täkañ. Ude täk täkañ upänkañ Anutu täño man bureni pähap päke ñodewani yärepmit täkañ; Äma tänyäkñarani nämo täñpen. Bänep kwini iron kädet täñpen kuñaren. Ba, ämawebeta nadäkinik täñpen kuñaren. In kädet udewani-kät бага täpuri täpuri iwattäkañ u bok iwaröpäj uyaku tägawek.

²⁴ Dapunjin tumbani intä бага täpuri täpuri iwatpäj man tañi irepmitpen kuñat täkañ u ñode bumik täk täkañ; Äma kubätä ume näñpa yänkañ täpun-täpun yäpman täñpän kwäpäj tom tañi kubä nämo kañkañ ukät bok kämän kuneño in ude täk täkañ.

²⁵ * Wa! Parisi ämakät Baga man yäwojärewani äma in kumän api wañ moreneñ. Tänyäkñarani äma intä ketem pen-nañjin gupigän ärut täkañ upänkañ bäneppin-ken imaka waki kubota ba kome täño kañgärip upäj nämo ärut täñpä kuk täkañ. ²⁶ Dapunjin tumbani! Inä gänañ umu jukun ärutpewä pak tañirä eruk gupjin uwä kuräki api itneñ.

²⁷ * Wa! Tänyäkñarani äma in kumän api wañ moreneñ. Kuñat-kuñatjin u ämatä äma kubä äneñpäj punin simen täk täkañ ude bumik. Simen u säkgämän käweno upänkañ gänañ umu kumbani täño kujari ba imaka taräki taräki unitä itkañ. ²⁸ * Täñkañ in udewanigän. Ämatä tabäk täkañ uwä täga upänkañ bäneppin-kenä tänyäkñarani kädet waki mebari mebari unitä itkañ.

²⁹ Wa! Parisi ämakät Baga man yäwojärewani äma in kumän api wañ moreneñ. Tänyäkñarani äma intä profet biani äneñpani-ken säkgämän ket ut täkañ. Ba äma siwoñi kuñarani äneñpani-ken imaka, mebari ket ut täkañ. ³⁰ Täñkañ in ñode yäk täkañ; Oraniyetä bian itkuño ude itkamäj yäwänaku profet nämo däpmäk täkäne yän yäk täkañ. ³¹ * Ude yäk täkañ upänkañ jopman yäk täkañ. Kudän täk täkañ unitä ñode niwoñarek täyak; In profet däpuño unitäño oraniye unita mebarijin kubägän. ³² Unita kädet waki orajiyetä täñkuño inä udegän api täñ täreneñ.

³³ * Gämok täño äbot in kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken käböb de päñku api itneñ?

* 23:16: Mat 15:14 * 23:22: Ais 66:1; Mat 5:34 * 23:23: Wkp 27:30; Mai 6:8 * 23:25: Mak 7:4 * 23:27:

Apos 23:3 * 23:28: Luk 16:15 * 23:31: Apos 7:52 * 23:33: Mat 3:7, 12:34; Luk 3:7

Nämo! Momijin unita genji-ken api äpmonen. ^{34*} In nadäkan? Näkä profet ba siwoŋi äma penj yawetpewa äbänirä in ukät nanik ätu api däpmäj tänpä kunej. Ba ätu uwä komi api yäminej. Ätu uwä päya kwakäp terak api däpnen. Täŋ ätu uwä käbeyä yotken pärip-päripta däpmänpäj yawat kirek api täneŋ. ^{35*} Ude tänjirä ämawebe siwoŋi däpmäj yäpmäj äbuŋo u kudupta intä kowata api yäpnen. Bian-inik äma siwoŋi kubä wäpi Abel uterak ämik yäput penjpäŋ däpmäj yäpmäj äbänjtäko Berekia nanaki Sekaraia intä kudupi yot täŋo alta dubini-ken urirä täreŋkuk. ^{36*} Unita apiŋo bureni ñode täwera nadäwut; Ämik ahäj yäpmäj äbuŋo unita kowata in itkaŋ ñonitä api yäpnen.

Jesutä Jerusalem ämawebeta butewaki nadänkuk

Luk 13:34-35

^{37*} O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet däpmänpäj epän ämanaye täŋkentäj tamikta pewa äbuŋo u mobätä kumäj-kumäj däpmäk täkaŋ? Baraktä nanakiye uyiŋjen pat täkaŋ ude näkä in uyiŋjen patta bitnäŋ yäpmäj äbuŋ. ^{38*} Unita Anututä tabä kätänjirän watä ämajije nämo, jop api itnen. ^{39*} In nadäwut! Äneŋi nämo nabänkaŋ it yäpmäj äronjtängän Anutu wäpi terak abätak unita iniŋ oretna yäj yänayäj täŋo ugän api nabäneŋ.

24

Kudupi yot api däpmäj äreyäneŋ yäj yänkuk

Mak 13; Luk 21:5-36

¹ Eruk Jesu kudupi yot gänaŋ naniktä äpämäŋ kuŋjirän iwaräntäkiyetä kudupi yot pähap kaŋkaŋ biŋam yänpäj Jesu iwoŋärenkuŋ. ^{2*} Ude tänjirä Jesutä yawetkuk; Ket nadäkot! Kudupi yot ño kaŋgärip täkaŋ upänkaŋ mädenä api tokät mänpek. Mobä uterak-terak itkaŋ uwä api eraŋ mäneŋ. ³ Ude yäweränkaŋ kumaŋ päŋku Olip pom terak äronjpäŋ manit itpäŋ iwaräntäkiyetä inigän iwet yabänkuŋ; Yäno ukeŋowä jidegän api ahäwek? Ba gäknjo äbäkäbäk kadäni ba kome täŋo tärek-tärek kadäni keräp tänjirän kudän jide ahäjirän api käne?

⁴ Ude iweräwä Jesutä yawetkuk; Bänepjin penj awähutneŋta ket kaŋjiwatpäŋ kuŋatneŋ. ^{5*} Äma mäyaptä ahänpäj näk wäpna yänpäj Anutu täŋo iwoyäwani Kristo u näk yäj jopman api täwetneŋ. Ude yäj-täknjarirä ämawebe mäyaptä nadäwä bureni api täneŋ. ⁶ Kadäni uken ämik mäma ba ämik biŋam nadänkaŋ Wära! Kadäni täretak yäj nadänkaŋ nämo kikuŋtneŋ. Kudän ude ahäktä yäwani upänkaŋ kadäni bäräneŋ-inik nämo api tärewek. ^{7*} Nämo, kome taŋi täpuri kowat ämiwän api täneŋ. Tänpäj kadäni uken naktä jop irit imaka api ahäwek. Ba kenäj komeni komeni api kwaiwek. ⁸ Upänkaŋ kudän uwä bäräpi bureni ahänayäj täŋo unitäŋo wärani. Bureni kämi api ahäwek.

^{9*} Kadäni uken näkä yänpäj ämawebetä iwan täŋ tamiŋpäŋ manken tepmaŋit, komi tamiŋit, kumäj-kumäj tadäpmäŋit api täneŋ. ¹⁰ Ude täŋ tamiŋjirä äbot täŋpani ämawebe mäyaptä nadäkiniki pewä putärewäkaŋ iwan kowata kowata api täneŋ. ^{11*} Tänpäj profet jopi-jopi mäyap ahänpäj täŋyäkŋarani tänjirä ämawebe mäyaptä mäde api ut namineŋ. ¹² Tänpäj kädet wakiwaki ahäj yäpmäj kuŋjirän äma täŋo bänep iron api paorek. ^{13*} Upänkaŋ äma kubätä gwäk pimiŋpäŋ näkŋo man nämo penjaŋ yäpmäj kuŋjarayäj täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näknata biŋam api yäpet. ^{14*} Tänpäkaŋ Anutu täŋo kaŋjiwat yewa gänaŋ ärokärok unitäŋo manbiŋam yawetpäŋ yäwoŋäreŋ täntäj kuŋjirä ämawebe kudup komeni komeni itkaŋ unitä nadäj morenjirä kadäni uken uyaku kadäni pähap api ahäwek.

Imaka wakiinik kubä api ahäwek

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

^{15*} Jesutä ude yänpäj kubä pen ñode yawetkuk; Bianä profet kubä wäpi Danieltä imaka taräki waki kubä penjawähut ikeŋta yänkuk. Imaka yänkuko u Anutu täŋo kudupi yot gänaŋ irirän api käneŋ yäk. (Äma man ño kaŋpäjä mebäri ket nadäkot.) ¹⁶ Tänpäkaŋ kadäni u ahäwänä ämawebe judia komeken nanik u bäräneŋ akumaŋ kome ño penjeŋ banken kaŋ kut. ^{17*} Äma kubätä yot yäman irayäj täko uwä tuŋumi yäpmäktä yot gänaŋ nämo ärowek. Nämo, jop kaŋ metäŋpen kwän! ¹⁸ Ba äma kubä ketem epänken irayäj täko uwä äneŋi äyänjupen päŋku mäniŋ siot ba ämetpat tek nämo yäpek. Nämo, jop kaŋ metäŋpen kwän! ¹⁹ Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironji paki nikek u bäräpi-inik api nadäneŋ! ²⁰ Unita

* **23:34:** 1Te 2:15; Mat 10:23 * **23:35:** Stt 4:8; Hib 11:4; 2Sto 24:20-21 * **23:37:** Apos 7:59; 1Te 2:15 * **23:38:** 1Kin 9:7-8; Jer 12:7, 22:5 * **23:39:** Sam 118:26; Mat 21:9 * **24:2:** Luk 19:44 * **24:5:** Mat 24:23-24; Apos 5:36-37; 1Jo 2:18 * **24:7:** 2Sto 15:6; Ais 19:2 * **24:9:** Mat 10:22; Jon 15:18 * **24:11:** Mat 24:5,24; 1Jo 4:1 * **24:13:** Mat 10:22 * **24:14:** Mat 10:18, 28:19 * **24:15:** Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11 * **24:17:** Luk 17:31

in Ekäniken yänpäinjirä ämetpeñ kukkuk kadäni u mänit kadäni-ken ba Sabat kadäni-ken ahäwektawä! ^{21*} Bureni, imaka ahäwayäj täyak uwä umuri pähap. Anututä pengän kunum kenta kome pewän ahänkumän-ken umunitä päbä apiño umuri pähap udewani kubä nämö ahänkuk. Ba udewanitä äneñi nämö api ahäwek. ^{22*} Ekänitä kadäni u keräpigän nämö däp್ಮäj täkñeñkuk yäwänäku äma kubätä nämoinik itek. Upänkañ Anututä ämawebe inita iwoyänjkuko unita butewaki nadänpäj kadäni keräpigän api däp್ಮäj täkñewek.

^{23*} Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätäk! ba ño ahätäk! yäj täwerirä unita nadänjirä bureni nämö täñpek. ^{24*} Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop manman yäj-täkñatpäj näk Kristo ba profet kubä yäj api yäneñ. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri api täneñ. Ämawebe Anututä inita yäp್ಮäj daniwani unitäño bänepi peñ awähutna yänkañ käderi paränä epän pähap ude api täneñ. ^{25*} Täñkañ imaka udewani nämö ahänjirän intäjukun täwetat.

^{26*} Täñpäj äma kubätä Kristo u kome jopi kubäken itak yäj täwerirän in uken nämö kuney. Ba kubätä Kristo u yot gänañ itak ño yäj täwerirän u nadän imineñtawä. ^{27*} In nadäkañ? Yäpä kwirinirän äma deken deken kwawak kak täkañ udegän Äma Bureni-iniktä ahänjirän ämawebe kuduptagän uken-uken naniktä kwawak api käneñ. ^{28*} Tom kubä kümänkañ parirän baraktä u nämö yänkañ punin unu änok piäj kuñarirä u yabänpäj-nadäk täkañ. Udegän, kudän täwetat udewani kañpäj Äma Bureni-inik ahätäk yäj api nadäneñ.

^{29*} Imaka umuri umuri u ahänpäj paorirän uterakgän ñode api ahäwek;

Edap täño peñyänjektä nämö iñjirän, komepak udegän api bip്മäj urek.

Täjirän guk api täreñ mäneñ.

Ude ahänjirän imaka kehäromi ñukek kunum gänañ it täkañ u kudup wareñ api täñ moreneñ. Ais 13:10, 34:4

^{30*} Ude ahäj irirä kudän kudupi kubä kunum gänañ ahänjirän kañpäj Äma Bureni-inik äbäj itak yäj api nadäneñ. Ude nadänpäj ämawebe kuduptagän konäm butewaki api täneñ. Täñjirä Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi ba epmäget kudän ikek äbänjirän ämawebe api käneñ. ^{31*} Kañ-yäpurirä äma unitä womat tañ piänkañ ajeero peñ yäwet-pewän päñku ämawebe inita iwoyäwani kome kukñi kukñi, umude ba unude uken nanik api yämagutneñ.

^{32*} Jesutä ude yänpäj man kubä pen ñode yäwetkuk; Man wäranu kubä wama päya terak utpäj täwera nadäwä tumbut. Wamatä datäki pirirän kañpäj edap kadäni keräp täyak yäj nadäk täkañ. ^{33*} Unita udegän, in imaka imaka api ahäneñ yäj täwetat unitä ahänjirä yabänpäj tärek-tärek kadäni keräp täyak yäj api nadäneñ. ^{34*} Näk bureni täwetat. Ämawebe apiño itkañ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahäj moreneñ. ^{35*} Täñpakañ kunum kenta kome u bok api paotdeño upänkañ mena jinom u nämoinik api paorek.

Jesu u äneñi jidegän api äbek?

Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36

^{36*} Äma Bureni-inik äneñi äbayäj täyak unitäño kadäni äma kubätä nämö nadätäk. Ajeero kunum gänañ itkañ u imaka, nämö nadäkañ. Ba Anutu täño Nanak u imaka, nämö nadätäk. Nanitä ini-tägän nadätäk. ^{37*} Täñkañ Äma Bureni-iniktä äneñi äbayäj täyak-ken uwä Noa täño kadäni-ken ämawebetä täñuruk-uruk täñkuño udegän api täneñ. ^{38*} Kadäni uken gwägu nämö tokñeñjirän ämawebetä nin täga itkamäj yäj nadänkañ ketem naknak, kädet kuñat-kuñat, nädapi täktäk täñ yäp್ಮäj kuñjirä Noa gäpe gänañ äronkuk. ^{39*} Nin täga itkamäj yäj nadänkañ ude täñ irirä gwägu tañ pähap tokñeñpäj ämawebe päke u däp್ಮäj moreñkuk. Täñpakañ ämawebe udegän täñuruk-uruk täñ irirä Äma Bureni-inik api äbek. ^{40*} Kadäni uken äma yarä epän täñ irirän kubä yäp್ಮänkañ kubä ugän api tewek. ^{41*} Ba webe yaräwä ketem äñnañ irirän kubäwä yäp್ಮänkañ kubä ugän api tewek.

^{42*} Unita in ket täñpäj kañjwatpäj kuñarut. In Ekäni udeken api äbek yäj nämö nadäkañ. ^{43*} In mebäri ñode nadäwut; Täha kubä mähemitä bipani uken kubo äma api äbek yäj, ude nadänpäj pidäm täñpäj irirän kubo äma u yot gänañ täga nämö ärowek. ^{44*} Eruk ude bumik, in udegän Ekänijintä kepma ba kadäni uken api äbek yäj nämö nadäkañ-ken uken api äbeko unita pidäm täñpäj itkot.

* **24:21:** Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14 * **24:23:** Mat 24:5,11 * **24:24:** Lo 13:1-3; 2Te 2:8-9; Rev 13:13-14 * **24:26:** Luk 17:23-24 * **24:27:** Mat 24:37-39 * **24:28:** Luk 17:37 * **24:29:** Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2Pi 3:10 * **24:30:** Rev 6:12-13; Sek 12:10; Rev 1:7; Dan 7:13 * **24:31:** Ais 27:13; 1Ko 15:52; 1Te 4:16 * **24:34:** Mat 16:28 * **24:35:** Mat 5:18 * **24:36:** Apos 1:7; 1Te 5:1-2 * **24:37:** Stt 6:5-8 * **24:39:** Stt 7:21-23; 2Pi 3:6 * **24:42:** Mat 25:13 * **24:43:** Luk 12:39-40; Rev 16:15

⁴⁵ Jesutä ude yänpäj ämawebetä udegän täneŋ yänpäj man wärani kubä ɳode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä epän watä ämaniye-kät nanik kubäta epän man ɳode iwerek; Näk kome kubäken kwayaj unitä epän watä ämanaye u watäni itpäj ketem kadäni-kengän kaŋ yepmäj towi yäj iwerek. Eruk, epän watä äma u kudän jide tänpoko unita watä äma nadäk-nadäk ikek, man buramik ikek yäj iwerek? ⁴⁶ Epän watä äma u, yäj imani ude tänpäj irirän ekänini äneŋi äyäjutpeŋ äbek. Äbänpäj epän watä äma u oraŋ imek. ⁴⁷ * Näk bureni täwetat. Ekäninitä oraŋ imiŋpäj tuŋumi kuduptagän watäni it imekta iniŋ kirewek. ⁴⁸⁻⁴⁹ Täŋ, epän watä äma u goret tänpoko uwä ɳode nadäwek; A! Ekäninawä ɳodetä nämo api äbek! Ittäŋgän kämiinik api äbek yäj nadäwek. Ude nadänpäj epän watä noriye wanoriye ätu däpmänpäj yäwat kireŋit, ba täŋguŋguŋ ume naŋkaŋ täŋguŋ taŋpäj irek. ⁵⁰⁻⁵¹ * Ude täŋkaŋ ekäninita guŋ taŋpäj irirän ekänitä kadäni ukengän äbek. Äbänpäj waki täŋ irirän kaŋpäj epän watä äma u utkaŋ madäj jukutpäj täŋyäkŋarani ämatä kumäŋpeŋ päŋku irani-ken manpän kuneŋ. Ukät itkaŋ komi nadänpäj konäm butewaki täŋkaŋ meni jiwätpeŋ itneŋ yäk.

25

Webe gubaŋi 10 unitäŋo manbiŋam

¹ * Jesutä ude yänpäj pen ɳode yäwetgän täŋkuk; Tärektäreŋ kadäni uken Anututä yabäj yäwat epän täŋpayäj täyak u ɳode bumik; Webe gubaŋi 10 udetä ɳode täneŋ; Äma ekänini kädet miŋin imagutta kuneŋ. ² Webe ätu nämo nadäwä tumbani, ätuwä nadäwä tumbani. ³ Nämo nadäwä tumbani webe 5 unitä topän umeni paorirä piŋpäj ijikta nämo nadäneŋ. ⁴ Täŋ, nadäwä tumbani webe 5 uwä topän umeni kädet miŋin paorirä piŋpäj ijikta nadänpäj yäpneŋ. ⁵ Täŋpakaŋ äma ekänini uwä bäräŋeŋ nämo äbäŋjirän irä wawäpäj gurän täŋpäj däpmon patneŋ.

⁶ Parirä bipani bämoni-inik äma kubätä gera ɳode yäwek; Ekänijin äbätak! Eruk, akumaŋ päŋku imagurut! yäk. ⁷ Yäwänä webe gubaŋ uwä kudup kikäŋutpäj päŋaku topäni yäpneŋ. ⁸ Täŋpakaŋ nämo nadäwä tumbani webe 5 unitä webe 5 nadäwä tumbäpäj umeni yäpneŋo uwä ɳode yäwetneŋ; Nin täŋo topän ijinapäj kumäŋkaŋ yäk. Unita intä umeni ätu piŋ nimut yäk. ⁹ Yäŋjirä webe nadäwä tumbani unitä yäwetneŋ; Nämo, imata ude täne? Ume yäpmaŋ äbämäŋo unitä nin kudup täga nämo täŋkentäŋ nimek yäk. Injin kuŋkaŋ gwäki peŋpäj kodaki yäput yäk.

¹⁰ Ude yäwäwä topän umeni suwanayäj kuŋjirä äma ekäni u ahäŋpäj webe gubaŋ 5 nadäwä tubani u yäj-yäkŋat yäpmaŋ kwek. Kumaŋ yotpärare-ken ahäŋpäj yot gänaŋ äro yäma ukätpäj ketem naŋ itneŋ. ¹¹ * Ketem ude naŋ irirä nämo nadäwä tumbani webe 5 u äbänpäj yäman umu itpäj yäneŋ; Ekäni, yäma däŋ nimi yäk. ¹² * Yäwäwä äma ekäni unitä yäwerek; Bureni täwetat! Inta nämo nadätat yäk.

¹³ * Jesutä ude yänpäj ämawebe ɳode yäwetkuk; Unita in udegän, täŋpidäm-pidäm taŋkaŋ kaŋ kuŋarut. Imata, Ekäni udeken api äbek yäj kadäni nämo nadäkaŋ.

Äma moneŋ uwäk yämani unitäŋo manbiŋam

Luk 19:12-27

¹⁴ * Jesutä ude yäŋkaŋ äneŋi Anututä yabäj yäwat epän täk täyak u jidewani yäj nadäkta man wärani kubä pen ɳode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome banken kwa yäŋkaŋ watä ämaniye yaräkubä yäj-yäkŋat päbä moneŋ watäni it imineŋta yäpmaŋ daniŋpäj yämek. ¹⁵ * Ude täŋpäj epän täktäki täŋo kehäromi pat yämeko udegän nadäŋit watä ämani kubäta moneŋ uwäk 5 imek. Äneŋi kubäta yarä imek. Täŋ, kubäta kubägän imek. Moneŋ uwäk ude yämiŋkaŋ kwek. ¹⁶ Kweko kuŋarirän watä ämani kubä moneŋ uwäk 5 imeko uwä bäräŋeŋ päŋku epäni kehäromi täŋpäj moneŋ uwäk 5 imeko udegän äneŋi uwäk 5 ude yabäj ahäwek. ¹⁷ Ba noripaki kubä uwä yarä imeko udegän epäni kehäromi täŋjirän äneŋi uwäk yarä kaŋ-ahäwek. ¹⁸ Täŋ, uwäk kubägän moneŋ mähemitä imeko u yäpmaŋ päŋku awaŋ äneŋpäj kome gänaŋ peŋpäj yejämbek.

¹⁹ Ude täŋjirä äma ekäni u kadäni käroŋi ittäj kuŋattängän äneŋi äbek. Äbänpäj watä ämaniye yaräkubä u äbot kubägän yepmaŋpäj moneŋi yämeko unita yäwet yabäwek. ²⁰ Täŋpänä äma moneŋ uwäk 5 imeko unitä moneŋ uwäk 5 kodaki yäpeko ukät bok peŋpäj yäwek; Ekänina, gäk moneŋ uwäk 5 namiŋkuno ukeŋo epäni täŋtäyiwa äneŋi uwäk 5 ahäŋkuŋo u ɳo yäk. ²¹ * Yäwänä ekäni unitä iwerek; Tägagämän yäk. Gäk man buramik täŋpäj epän

* **24:47:** Mat 25:21,23 * **24:50-51:** Mat 8:12 * **25:1:** Rev 19:7; Luk 12:35 * **25:11:** Luk 13:25-27 * **25:12:** Mat 7:23 * **25:13:** Mat 24:42 * **25:14:** Mak 13:34 * **25:15:** Rom 12:6 * **25:21:** Mat 24:45-47; Luk 16:10

säkgämän täŋkun. Gäk imaka jopita watäni itkuno unita näkä imaka burenita watä itta api gepmaŋpet yäk. Unita apiŋo gäk näkkät itpäj oretoret terak itda yäk.

²² Ude yäwänä watä ämani kubä moneŋ uwäk yarä imeko unitä iwerek; Ekäni, gäk moneŋ uwäk yaräbok namiŋkun. U näkä epäni kehäromi täŋjira äneŋi uwäk yaräkät ahäŋkumän yäk. ²³ Yäwänä ekänitä iwerek; Watä ämana tägagämän! Manna buramiwani, gäk imaka jopita watäni itkuno unita imaka burenita watä itta gepmaŋtat yäk. Unita apiŋo gäk näkkät itpäj oretoret terak kaŋ it yäpmäj äroda yäk.

²⁴⁻²⁵ Yäwänä mäden moneŋ uwäk kubägän imeko unitä iwerek; Ekäni, mebarika nadätat yäk. Gäk äma komi. Äma ätutä epän täk täkaŋ unitäŋo bureni ahäŋjirä gäkä yäpmäk täyan yäj nadäŋpäj umuntaŋkut. Unita näk moneŋ uwäk kubägän namiŋkuno u awaŋ äneŋpäj peŋkuro u yäpmäj äbätat ŋo! yäk. ²⁶ Ude yäwänä äma ekäni unitä iwerek; Wa! Gäk epän ämana waki, orek pärani yäk. Gäk näkä äma udewani yäj nadäŋkaŋ imata näkŋo moneŋ jop peŋkun? ²⁷ Gäk ŋode tänaŋi täŋkun; Näkŋo moneŋ gamiŋkuro u moneŋ äma kerit terak peŋjiri uyaku täŋpewä taŋi ahäŋjirän äbäŋkaŋ yäpmäŋtet yäk.

²⁸ Ude yäŋpäj epän ämaniye ätu yäwerek; In moneŋ uwäk yomägatpäj uwäk 10 yäpmäj kuŋatak unita imut yäk. ²⁹ * Nadäkaŋ? Äma kubätä imaka imani u yäpmäj kuŋarayäj täko uwä ätukät bumta-inik buŋät imikta yäwani. Täŋ, äma ätuwä nin imaka udewani nizek yäj nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo! Imaka iŋitkamäj yäj jop nadäk täkaŋ uwä yäyomägatta yäwani. ³⁰ * Ude yäŋpäj ekäni unitä yäwek; Watä ämana gaŋani ŋo bipmäj urani gänaŋ pudät maŋpä äpmonpän yäk. Uken konäm kähän yäj jiwätpeŋ irän yäk.

Äma Bureni-iniktä ämawebe api yäpmäj daniwek

³¹ * Täŋpäj Äma Bureni-iniktä kunum täŋo epmäget kudän nizek aŋeroniye-kät äbäŋpäj intäjukun äma ärowani pähap wäpi biŋam ikek api irek. ³² * Täŋjirän ämawebe komeni komeni uken naniktä päbä u iŋamiken api itneŋ. Äbä iräkaŋ yäpmäj daniŋpäj äbot yarä api yepmaŋpek, sipsip watä ämatä sipsip meme yäpmäj danik täkaŋ ude. ³³ Täŋpäj äma wakiwaki kerit käpmäk käda yepmaŋpäj äma tägatäga kerit bure käda api yepmaŋpek.

³⁴ Ude täŋkaŋ intäjukun äma unitä ämawebe kerit bure käda itnayäj täŋo uwä api yäwerek; Nana inta nadäŋ tamitak unita näkken äbut yäk. Äbäŋkaŋ kome säkgämän Anututä bian-inik kunum kenta kome pewän ahäwäpäj inta biŋam kome iwoyäŋkuko ŋo korewut yäj api yäwerek. ³⁵ * Näk nakta neŋirä nepmäj towiŋkuŋ, ba umeta neŋirä ume gwet namiŋkuŋ. Ba näk äma kudupi ude kuŋarira nämagut yäpmäj yotjin-ken kuŋkuŋ. ³⁶ Ba moräj irira tek täŋ namiŋkuŋ. Ba käyäm täŋjira watä it namiŋkuŋ. Ba komi yot gänaŋ irira nabäŋ tareŋkuŋ yäk.

³⁷ Ude yäweränä ämawebe täga unitä kowata ŋode api iwetneŋ; Ekäni, jidegän uken nakta geŋirä gepmäj towiŋkumäj? Ba umeta geŋirä jidegän uken ume gwet gamiŋkumäj? ³⁸ Ba gäk jidegän äma kudupi ude äbäŋjiri gämagut yäpmäj yotnin-ken kuŋkumäj? Ba jidegän moräj iriri tek täŋ gamiŋkumäj? ³⁹ Ba jidegän käyäm täŋjiri watä it gamiŋkumäj? Ba komi yotken iriri gabäŋ gäwat epän jidegän uken täŋ gamiŋkumäj?

⁴⁰ * Ude iweräwä intäjukun äma unitä kowata ŋode api yäwerek; Näk bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ŋo kubäta täŋ imik täŋkuŋo u näka täŋ namik täŋkuŋ yäk.

⁴¹ * Täŋä ämawebe kerit käpmäk käda itnayäj täŋo uwä ŋode api yäwerek; Kewewut! Käädäp äbot Anututä äma waki Satan-kät epän ämaniye-kätta yäŋpäj peŋkuro uken äpmo api itneŋ yäk. ⁴² Imata, in ŋode täŋ namiŋkuŋo unita; Näk nakta neŋirä ketem nämo namiŋkuŋ. Umeta neŋirä ume nämo gwet namiŋkuŋ. ⁴³ Näk äma kudupi ude kuŋarira yotjin-ken nämo yäj-yäkŋat yäpmäj kuŋkuŋ. Ba moräj irira tek nämo täŋ namiŋkuŋ. Käyäm täŋjira watä nämo it namiŋkuŋ. Ba komi yot gänaŋ irira nämo nabäŋ näwatkuŋ.

⁴⁴ Ude yäweränä ämawebe waki unitä kowata ŋode api iwetneŋ; Ekäni, jidegän uken nakta geŋirä nämo gepmäj towiŋkumäj? Ba umeta geŋirä jidegän uken ume nämo gwet gamiŋkumäj? Gäk äma kudupi ude äbäŋjiri jidegän nämo gämagut yäpmäj yotnin-ken kuŋkumäj? Ba jidegän moräj iriri tek nämo täŋ gamiŋkumäj? Käyäm täŋjiri jidegän uken watä epän nämo täŋ gamiŋkumäj? Ba komi yotken iriri jidegän gabäŋ gäwat epän nämo täŋ gamiŋkumäj?

⁴⁵ Ude iweräwä intäjukun äma unitä ŋode api yäwerek; Näk bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ŋo kubäta nämo täŋ imik täŋkuŋo u näka täŋ namik täŋkuŋ. ⁴⁶ * Unita ämawebe u komi tärek-täreki nämoken api yepmaŋpän äpmonen. Täŋkaŋä ämawebe täga uwä irit kome säkgämän paot-paori nämoken api yepmaŋpek.

* **25:29:** Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * **25:30:** Mat 8:12 * **25:31:** Mat 16:27, 19:28; Rev 20:11-13 * **25:32:** Rom 14:10; Ese 34:17 * **25:35:** Ais 58:7 * **25:40:** Snd 19:17; Mat 10:42, 18:5; Mak 9:41 * **25:41:** Mat 7:23; Rev 20:10 * **25:46:** Dan 12:2; Jon 5:29

26

*Jesu utta man topurj**Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53*

1-2 * Eruk, Jesutä man kudup yawet morenpäj iwaräntäkiye ñode yawetkuk; In nadäkan? Yäjnen uwä Pasowa Orekirir kadäni. Kepma uken Äma Bureni-inik uwä iwaniye keru terak pewäkan iwaniyetä päya kwakäp terak api utneñ.

3 Täñpakan bämpop äma intäjukun täñpani-kät Juda täño ekäni ekäni ätutä bämpop äma intäjukun täñpani wäpi Kaifastä yotken käbeyä täñkuñ. 4 Käbeyä täñpäj Jesu käbop inñipäj utta man topurj. 5 Ude täñpäj yäjkuñ; Nämö yäk. Orekirir kadäni-ken täñpena ämik pähap ahäwek yäk.

*Webe kubätä Jesu ume käbäñi tägapäj ärut imiñkuk**Mak 14:3-9; Jon 12:1-8*

6 Täñpakan Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkan Saimon gisik paräm ikek yäj iwerani unitä yotken äronpäj ketem bok nañkumän. 7 * Ketem nañ irirän webe kubätä ume käbäñi säkgämän u gwäki ärowani peñpäj yäpuko upäj yäpmäj abuk. Yäpmäj päbä Jesu ketem nañ irirän gwäki-ken kudup piñ ibatkuk.

8 Ude täñjirän iwaräntäkiye bok itkuño u kanñkan kokwawak nadänpäj yäñpäj-nadäk ñode täñkuñ; Wa! Mebäri imata moneñ pähap ño jop awähutak? 9 Ume u ämata yämiñpäj moneñ täñ yäpmäñkan äma jäwärita yämiñjirän uyaku käna tägatek yäk.

10 Ude yäjirä Jesutä bäräñeñ yabänpäj-nadänpäj yawetkuk; In webe ño imata ibekañ? U iron säkgämän kubä täñ namitak. 11 * Äma jäwäri inkät wari wari pen irirä iron täñ yämina yäñpäj kanñ täñ yämüt! Upäjkan näk inkät wari nämö api itne. 12 Näk kumbapäj api äneño unita awañken kukta gupna ume käbäñi niked u ärut namitak. 13 Näk bureni täwetat. Manna biñam Täga komeni komeni yäjahäj yäpmäj kunayäj täño udegän webe ñonitä täñ namitak unitäño manbiñam bok api yäj yäpmäj kuneñ. Ude täñjirä ämawebetä webe ñonita nämö api guñ täneñ yäk.

*Judas Jesuta iwan täñ imiñkuk**Mak 14:10-11; Luk 22:3-6*

14-15 * Täñpakan iwaräntäki kubä wäpi Judas-Kariot unitä Jesu iwan keru terak kanñ pewa yäjkan bämpop äma intäjukun täñpanitä itkuñ-ken päñku ñode yawetkuk; Näk Jesu ketjin-ken pewawä moneñ jide api namineñ? Yäwänä siliwa moneñ 30 ude imiñkuñ. 16 Imäkän Judastä päñku iwan keru terak kanñ pewa yäj nadänpäj Jesu iwaräntäj yäpmäj kuñatkuk.

*Pasowa Orekirir täño ketem nañkuñ**Mak 14:12-21; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30*

17 * Täñpakan orekirir kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämö awähurani täño äñnak-äñnak u yäput peñkuñ. Kadäni ukengän iwaräntäkiyetä Jesu päñku ñode iwetkuñ; Nin apiño yot deken päñku Pasowa täño imaka imaka u täñtuñum täne?

18 * Yäwäwä Jesutä yawetkuk; In yotpärare-ken äronpäj äma kädet moräk-ken itak u kanñpäñ ñode iwerut; Yäwonjärewni äma ñode yäyak. Kadänina keräp täyak unita gäkä yotken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasowa täño ketem nänetä nadätat. 19 Ude yäweränkan iwaräntäkiye Jesutä man yäjku udegän päñku yot mäheñi u iwetkan Pasowa täñtuñum täñkuñ.

20 Ude täñkan kome bipmäñjirän Jesu iwaräntäkiye 12 u yämagurän päñku yot ukn itpäñ Pasowa ketem nañkuñ. 21 Nañ ittängän Jesutä man ñode yawetkuk; Näk bureni täwetat. Inkät nanik kubätä iwan täñ namayäj yäk. 22 Ude yäjirän nadänpäjä butewaki nadänpäj ini-ini iwet yabäñkuñ; Ekäni, näka yäjän?

23 * Ude yäjntäko Jesutä yawetkuk; Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ñonitä iwan keru-ken nepmanpayäj. 24 Nadäkan? Äma Bureni-inik uwä kädet yäj imani udegän api iwarek. Upäjkan äma iwan keru terak nepmanpayäj täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek yäk.

25 Ude yäjirän Judas, Jesu iwan keru terak pewayäj täñkuko unitä Jesu iwetkuk; Yäwonjärewni äma, näka ba yäjän? Yäwänä iwetkuk; Gäk ubayäj yäk.

*Bäñep kubägän äñnak-äñnak yäput peñkuk**Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25*

26 * Eruk ketem nañ irirä Jesutä käräga kubä yäpmäñkan Anutu bäñep täga man iwetkan tokät jukutpäñ iwaräntäkiyeta ñode yawetpäñ yämiñtän kuñkuk; Ño yäpmäñpäj nañput. Ñowä

* 26:1-2: Kis 12:1-27; Mat 20:18 * 26:7: Luk 7:37-38 * 26:11: Lo 15:11 * 26:14-15: Jon 11:57 * 26:14-15: Sek 11:12 * 26:17: Kis 12:14-20 * 26:18: Mat 21:3 * 26:23: Sam 41:9 * 26:26: Mat 14:19

näkŋo gupna yäk. ²⁷ Ude yänpän wain ume yäpmanŋan Anutu bänep taŋa man iwetpän iwaräntäkiye ŋode yäwetpän yämiñtän kuñkuk; In kudup ŋo nanput. ^{28*} Ŋowä näkŋo nägätna, Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk täyak u täñkehärom takta. Tänpän ämawebe mäyap täño momi awähuretta yänpän nägätna piwayän täyat. ²⁹ Näk bureni täwetat. Wain ume äneñi nämö nanŋan it yäpmäñ kuñtängän Nana täño yewa gänan äronŋan wain ume mebari kubä inkät bok api näne yäk. ^{30*} Ude yäweränŋan kap kubä tenpän yot penpen kuman Olip Pom terak äronkuñ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yän yänkuk

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34,40-46; Jon 13:36-38

^{31*} Äronit äronit Jesutä yäwetkuk; Bipani ŋogän in kuduŋtagän näka mäde ut naminpän ämetpen kuñtänpä kunayän. Ude täñirä Anutu täño man ŋode kudän täwani u bureni ahäwayän;

Näk sipsip täño watä äma urira sipsip api kuñtänpä kuney yäk.

Sek 13:7

^{32*} Upänŋan kumbani-ken nanik äneñi akuñpän Galili komeken näkä jukun pänku api it kirewet. ³³ Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde käwet api ut gamineñ, upänŋan näk ude nämö api täñpet yäk. ^{34*} Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera. Apiño bipani purup gera nämö yänirän gäkä kadäni yaräkubä ude wäpna käbop pewayän.

^{35*} Ude yäwänä Pitatä gwäk kwainpän man kehäromigän ŋode yänkuk; Nämö! Gäk gutpän näk bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämö api pewet yäk. Ude yäwänŋan noriyetä udegän yänkuñ.

Jesu inigän pänku yänapik man yänkuk

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

³⁶ Tänpän Jesu iwaräntäkiye-kät kuñtängän Getsemane epän tobätken ahänpän yäwetkuk; In ŋode irirä näk pänku yänapik man yäwayän yäk. ³⁷ Ude yäwetkañä Pitakät Sebedi täño nanakiyät Jems kenta Jon, ugänpän yämaguränŋan kuñkuñ. Kuñtängän nadäwan umuri pähap tänpänpäñ äma yaräkubä u yäwetkuk; ^{38*} Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahän namitak unitä nurek yän nadätat. Unita in ŋogän kodak itkan nabän näwatkot.

^{39*} Ude yänpän ätu nanak kuñpänä gukut imäpmok tänpän yänapik man ŋode yänkuk; Nana, tänanj tänpäwä nadänjiri komi bäräpi nadäwayän täyat u närepmirän. Ude upänŋan näkŋo nadäk nämö, gäkŋo mantä kehärom tawän. ⁴⁰ Ude yänpän äma yaräkubä unitä itkuñ-ken äyänjutpen kuñpän yabäwan dämpon pat itkuñ. Dämpon parirä yabänpän Pita iwetkuk; In imata dämpon pat itkan? In kadäni keräpi näkkät kodak taŋa nämö itneñ? ^{41*} Täñyabäk-ken kwitanenŋa ket nadänpän yänapik man yän itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkan upänŋan kehäromijin nämö yäk.

⁴² Ude yäwetkañä äneñi pänku nani ŋode iwetkuk; Nana, komi nadätat ŋo taŋa nämö närepmitnanj tänpäwä jop waki nadän naminjiri komi ŋo nadäwa täreñirän gäkŋo mantä kehärom tawän yäk.

⁴³ Man ude yän paotpän äyänjut päbä äma yaräkubä u dämpon pen parirä yabänkuk. ^{44*} Ude yabänŋan äneñi pänku yänapik man yänkuko udegän yänirän kadäni yaräkubä täñkuk. ⁴⁵ Ude täñkan iwaräntäkiyetä patkuñ-ken u kuñpän yäwetkuk; Ai! In dämpon pen pat itkan? Kadäni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma kerä terak ärokärok kadäni keräp täyak ŋo. ^{46*} Unita akwäpän pänku yabän ahäna! Äma iwan kerä-ken nepmakta yäwani uwäku äbätak ŋo yäk.

Iwantä Jesu injitkuñ

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-11

⁴⁷ Jesu man ude yäwet irirän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u pengän ahän yämiñkuk. Iwan äma mäyap kadä bohäm ikek penta äbuñ. Iwan äma uwä bämop äma intäjukun tänpäni ba juda täño äma ekäni ekäni unitä pen yäwet-pewä äbuñ. ⁴⁸ Intäjukunä Judastä man kädet ŋode yäwetkuk; Näkä pänku äma u bayän iminpän inin orerirä nabänŋan upän kan injirut yän yäwetkuk. ⁴⁹ Eruk Jesu ahän iminpän iwetkuk; Yäwönjärewni ämana! Ude yänpän bayän iminpän inin oretkuk.

⁵⁰ Judastä ude täñirän Jesutä iwetkuk; Notnapak, epän täñpayän nadänpen äbätan ude täyi! Yäwänä iwantä äbuñowä injitpän kerigän topuñ. ^{51*} Ude täñirä iwaräntäki kubätä päipi pion gänan nanik wädäwan kwäpänä bämop äma unitäño watä ämani kubä ura yänŋat jukuni

* **26:28:** Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16 * **26:30:** Luk 22:39; Jon 18:1 * **26:31:** Sek 13:7 * **26:32:** Mat 28:7,16 * **26:34:** Mat 26:69-75 * **26:35:** Mat 26:56 * **26:38:** Jon 12:27 * **26:39:** Hib 5:7-8; Mat 6:10
* **26:41:** Mat 6:13; Hib 2:14, 4:15 * **26:44:** 2Ko 12:8 * **26:46:** Jon 14:31 * **26:51:** Jon 18:26

painjuk. ⁵² * Ude täppänä Jesutä iwetkuk; Ai! Päipka pe! Äma kubätä ämik täppeko uwä kowata udegän utneñ. ⁵³ Nodeta nämo nadätan? Nanaken gera yäjira aņeroniye mäyap peñ yäwet-pewän äbä täga täñkentäj namineñ. ⁵⁴ Upäjkanj täñkentäj namineñjo uwä Anutu täño man kudän täwani u jide täppäj bureni ahäwek?

⁵⁵ * Ude iwetpäjä Jesutä komi äma äbuño u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä kubo äma ämik täppani ude täppapäj kadä boham ikeke nutnayäj äbäkan? Näk kepmani kepmani kudupi yot gānañ äronkanj inkät ämawebe Anutu täño man yäwetpäj yäwoņäreke täk täñkut-ken ugän imata nämo nepmäñitkuj? ⁵⁶ * Upäjkanj in ñode täñ namiñirä Anutu täño manbiñam terak profet bianitä näka man kudän täñkuño u bureni ahäwän! Ude yäwänkanj iwaräntäkiye kudup Jesu kakätäñpeñ kuñtäñpä kuñkuñ.

Jesu manken teñkuj

Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24

⁵⁷ Täppäkanj komi äma unitä Jesu imagut yäpmäj bämpo äma intäjukun täppani wäpi Kaifas unitä yotken kuñkuñ. Yot uken kuñpäñ Baga man yäwoņärewani ämakät Juda täño äma ekäni ekäni kuduaptagän kubäken ugän itkuj. ⁵⁸ Irirä Pita mädegän käbop itpäñ-yabäk täñtän kumanj yot unitäño yewa gānañ äronkuk. Äronpäñä Jesu jide täñ iminayäj yäj yabäppäñ-nadäktä yot täño watä ämakät bok mañitkuj.

⁵⁹ Täppäkanj Baga man yäwoņärewani ämakät Juda täño äma ekäni ekäni u kuduaptagän itpäñ Jesu kumäj-kumäj utna yäjkanj Jesu jop ikñatta jop manman ätuta wäyäkñeñkuñ. ⁶⁰⁻⁶¹ * Ude täñirä äma mäyaptä Jesu imaka wakiwaki ude täk täñkukonik yäj jopman ude yäjkuño upäjkanj Jesuken imaka goret kubä nämo kanpäñ nadäñkuñ. Täñirä äma yarätä äbäñpäñ yäjkuñ; Äma ñowä ñode yäjirän nadäñkumäk yäk. U näk kudupi yot wäramutkanj kepma yaräkuñä-tagän äneñ; täga täñpet yäj yäjirän nadäñkumäk yäk.

⁶² Ude yäwerirä bämpo äma intäjukun täppani unitä akunpäñ Jesu iwet yabäñkuk; Man kowata kubä nämo yäwerayäj? Äma päke ño gäka man yäkanj ño nadäwi jide täyak? ⁶³ * Yäjirän Jesutä kowata nämo yäjkuñ. Man nämo yäjkanj kum irirän intäjukun äma unitä äneñ iwet yabäñkuk; Anutu Bureni kehäromi u wäpi terak yäjkehärom täñpäñ niwet! Äma Anututä ämawebeniye täñkentäktä iwoyāwani Kristo u gäk ba nämo? Gäk Anutu täño Nanaki ba nämo?

⁶⁴ * Yäwänä yäjkuñ; Yäyan ubayäj. Unita näk bureni täwetat; Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täño keru bure käda ittängän kunum gānañ gubam terak äbäñirän api käneñ. ⁶⁵⁻⁶⁶ * Ude yäwänä bämpo äma intäjukun täppani u nadäwän wawäpäñ iniken tek weñ-gäjähutpäñ yäjkuñ; Mangämän imata waru yäne? Anutu yäjäreke man iwetak unita in jide nadäkanj? Yäwänä äma päke itkuj unitä kumän-tagän ñode yäjkuñ; U kumäktä biñam täyak! yäk.

⁶⁷⁻⁶⁸ * Ude yäwäkanj ätutäwä iwit ut ibarirä ätutäwä dapuri täñpipiñkanj keru mugwäñjipäj utkuj. Ätutäwä keru pipiyäppäj bumumi-ken utkanj yäjäreke man ñode iwetkuñ; Gäk profet unita äma gutak unitäño wäpi niwet! yäk.

Pitatä Jesu wäpi käbop peñkuk

Mak 14:66-72; Luk 22:54-62; Jon 18:15-18,25-27

⁶⁹ Täppäkanj Pita yäman umu, man yot yewa gānañ mañirirän yot unitäño watä webe kubätä ahäj imiñpäñ iwetkuk; Ai! Jesu Galili komeken nanik ukät kuñarani kubä gäk yäk. ⁷⁰ Yäwänä yäjkuñ; Gäk man jide yäyan? Yäjiri guñ täyat yäk. ⁷¹ Ude yäjkanj äpämanj kwayäj täñirän yäma-ken webe kubätä kanpäñ äma itkuj u yäwetkuk; Äma ño Jesu Nasaret nanik täño äbotken nanik kubä yäk. ⁷² Yäwänä äneñ äwo yäjkuñ.

⁷³ Eruk ätu itpäñ äma itkuj unitä iwetkuñ; Nadäkamäj! Gäk äbot uken nanik yäk. Galili man kotäk terak yäk täyan unita nadäkamäj yäk. ⁷⁴ Ude yäwäwä Pitatä yäjkuñ; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkanj u nämoinik nadätat. Jop man yäwawä Anututä kowata namän yäk. Ude yäjirän pengän purup gera yäjkuñ. ⁷⁵ * Yäjirän Pita u Jesutä man ñode iwetkuko u nadäwän täreñkuk; Purup man nämo yäjirän gäk kadäni yaräkuñä näkño wäpna käbop pewayäj yäk. Man u juku piñpäñ bänepi-ken jägämi pähap nadäñpäñ äpämanj päñku konäm buma kotkuk.

27

Judas kotäki topuk

* 26:52: Stt 9:6; Rev 13:10 * 26:55: Luk 19:47, 21:37 * 26:56: Mat 26:31 * 26:60-61: Jon 2:19-21
 * 26:63: Ais 53:7; Mat 27:12 * 26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 * 26:65-66: Apos 14:14; Mat 9:3;
 Jon 10:33 * 26:65-66: Wkp 24:16; Jon 19:7 * 26:67-68: Ais 50:6, 53:5 * 26:75: Mat 26:34

¹ Eruk, kome yäjnej pak tañjirän bämop ämakät Juda täño ekäni ekäni kuduptagän kubäkengän itkan Jesu utpewä kumbekta yäjnehärom tañkuñ. ² Ude yänpäj keru padät tänpäj yäpmäj päñku Pailat keru terak peñkuñ. (Pailat uwä Rom gapmantä iwerirän Juda ämawebe yabäj yäwarani.)

³ * Täñjirä Jesu kumäj-kumäj utneñta yäniñ kireñkuko u nadänpäj äma iwan keru-ken pewani Judas ini täñkuko unita waki nadäñkuk. Ini täñkuko unita waki nadänpäj siliwa moner 30 ude yäpuko u porinj yäpmäj äma ekäni ekäniñ äneñi kuñkuk. ⁴ Päñku yäwetkuk; Näk jopman yänpäj äma siwonji kubä kumäkta taniñ kireñkuro unita nadäñjira jägämi täyak yäk. Yäwänä iwetkuñ; Ninken imata yäyan? Gäkña täñkuno yäk.

⁵ Ude iweräwä Judastä moner u kudupi yot gänañ ureñ tänpän äronkuñ. Tänpäj yepmanpeñ kotäki topayäj kuñkuk.

⁶ Kuñjirän bämop äma ekäni ekäniñtä moner kudupi yot gänañ ureñ tänpän äronkuñ u butuñpäj kubäkengän peñpäj yäñkuñ; Moner ño äma täño nägät suwawani unita moner ñopäj Anututa biñam kudupi yotken pekta бага mantä yäwiwät täyak yäk. ⁷ Ude yänpäj man yäñtäñ kuñtängän bänep kubägän tänpäj ñode yäñkuñ; Moner ñowä äma kubä wäpi Pota unitäño epän tobät kan suwana yäk. Tänpäj kome suwankuñ u äma kome kubäken nanik Jerusalem äbänpäj kumäjirä änenenja iwoyänpäj peñkuñ. ⁸ Mebäri unita kome u wäpi “Nägät Kome” yäj yäk täkan.

⁹⁻¹⁰ * Ude täñkuño unita man kudän profet Jeremiaitä bian ñode kudän täwani u bureni ahäñkuk; Juda ämawebetä äma unita nadäwä äpami täñjirä moner gwäki täpuri siliwa moner 30 udegän peñkuñ. Ekäniñtä näwetkuko udegän moner upäj Pota täño epän tobät suwankuñ.

Pailattä Jesu iwet yabäk täñkuk

Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38

¹¹ Jesu Pailat inamiken irirän Pailattä ñode iwet yabäñkuk; Gäk Juda täño intäjukun äma ba? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Yäyan uba yäk. ¹² * Täñpäkan bämop äma intäjukun tänpäni-kät äma ekäni ekäniñtä Jesu yänpäj-kanjwat man mäyap yäñkuño upäñkan Jesutä man kowata kubä nämo yäwetkuk. ¹³ Jesu man nämo yäñkan irirän Pailattä äneñi iwetkuk; Man mebäri mebäri gäkä terak wohutkan ñonita kowata imata nämo yäyan? ¹⁴ * Ude yäwänä Jesu man kubä nämo iniñ yäñkan kum irirän Pailattä nadäwätäk tañi täñkuk.

Pailattä Jesu kumbän yänpäj yäniñ kireñkuk

Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16

¹⁵ Täñpäkan Pasova Orekirit kadäni-ken Rom gapman täño watä ämatä ñode täk täkanonik; Ämawebetä äma komi yot gänañ irani kubäta gäripi nadänpäj Rom gapman täño watä äma iweräwä äma ugänpäj dat imañ yäpmäj kuk tänpäni. ¹⁶ Eruk, kadäni uken äma waki kubä wäpi Barabas u komi yot gänañ irani. ¹⁷ Tänpäj ämawebe Pailattä yot yäma-ken kabeyä tänpäj irirä yäwet yabäñkuk; Netäpäj dat ima äpämañ kwek? Barabas ba Jesu, Kristo yäj iwerani u? ¹⁸ * (Man ude yäwetkuko uwä Pailattä ñode nadänpäj yäwetkuk; Juda äma ekäni ekäniñtä Jesuta kokwawak nadäñkuño unita Jesu näkken pewä äbuk yäj nadäñkuk.)

¹⁹ Täñpäkan Pailattä man epän täñ irirän webeniñtä manbiñam kubä ñode pewän yäpmäj äbuk; Äma siwonji unita imaka kubä täñ imaniñtä nämo yäk. Näk bipani däpmonken äma unitagän yänpäj nadäwätäk pähap tät yäk.

²⁰ Pailattä manbiñam ude nadäñkukopäj bämop äma intäjukun tänpäni-kät Juda täño äma ekäni ekäniñtä ämawebe päke u yäwetkuñ; Pailattä täwet yabäk tänpänä ñode kan yäwut; Barabas pit imiñ pewi kuñjirän Jesupäj kumäkta kan tewi yäpmäj äpän yäk. ²¹ Eruk Pailattä ämawebe päke u yäwet yabäñkuk; Netäpäj pit imiñpewa jop äpämañ kwek? Ude yäñjirän gera terak yäñkuñ; Barabas u! yäk. ²² Yäwäwä yäwetkuk; Täñ, Jesu, Kristo yäj iwerani unitawä jide täñpet? Ude yäwet yabäwänä yäñkuñ; Päya kwakäp terak utpewä kumbän! yäk.

²³ Ude yäwäwä Pailattä yäñkuk; Waki kubä jide täñkukta? Ude yäwänä ämawebe päke unitä gera tañi terak ñode yäkgän täñkuñ; Päya kwakäp terak kan kumbän! ²⁴ * Ude yäj ittängän Pailattä nadäñkuk; Näkño man kumän yäpmäj äpäkan yäk. Pen yäñtäyiwa ämik pähap ahäwek yäk. Ude nadänpäj äma yäpmäj ämawebe inamiken keru äruppäñ yäñkuk; Äma ñonita kumbayäj täyak uwä momi näkño nämo. Momi injinta biñam yäk.

²⁵ * Ude yäwänä ämawebe päke unitä yäñkuñ; Jop uken yäk. Kowata ba momi u ninkät nintäño nanakta biñam kan tänpän! ²⁶ Ude yäwäkan Pailattä Barabas jop tewän äpämañ kuñjirän Jesu kadätä päripmänpäj päya kwakäp terak utpewä kumäkta komi ämata yämän yäpmäj kuñkuñ.

* 27:3: Mat 26:14-15

* 27:9-10: Sek 11:12-13

* 27:12: Ais 53:7; Mat 26:63

* 27:14: Jon 19:9

* 27:18:

Jon 11:47-48; Jon 12:19

* 27:24: Lo 21:6-9; Mat 27:4

* 27:25: Mat 23:35; Apos 5:28

Jesu utpāj tāņgīrek-īrek tāņkuņ
Mak 15:16-20; Jon 19:2-3

27-28 * Yāmān yāpmāņ kuņpāņā Pailat tāņo komi āmatā Jesu yāņikņat yāpmāņ komi āma tāņo yot gānaņ āronpāņ komi āma ātuta yāņpewā ābuņ. Ābāņpāņā Jesu it gwājiņpāņ teki yāņopmāņ imiņpāņā tek gwagāri intājukun āmatā tāk tākaņ udewani tāņ imiņkuņ. 29 Ude tāņ imiņpāņ gupmom yen kedon tāņpāņ gwāki-ken āhat imiņkuņ. Tāņpāņ iwānap kujat, intājukun āmatā inĳit tākaņ udewani kubā imā kerī bure kāda inĳitkuk. Ude tāņ imiņpāņā sāra man iwetpāņ yāņkuņ; Juda tāņo intājukun āma, gāk ganiņ oretkamāņ! yāk. 30 * Tāņpāņ iwit ut ibatpāņ iwānap kujat imā inĳitkuko ugāņpāņ yāpmāņpāņ gwāki-ken ut tāņkuņ. 31 Tāņgīrek-īrek ude tāņ imiņ paotpāņā tek gwagāri ņokeņo yāņopmāņ imiņpāņ tek iniken upāņ āneņi tāņ imiņkuņ. Ude tāņ imiņpāņā, eruk pāya kwakāp terak utnayāņ imagut yāpmāņ kuņkuņ.

Jesu pāya kwakāp terak utkuņ
Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

32 Imagut yāpmāņ kuņpāņā āma kubā Sairini komeken nanik wāpi Saimon kaņ-ahāņpāņā komi āmatā peņ iwet-pewā Jesu tāņo pāya kwakāp buramiwākaņ penta kuņkuņ. 33 Kuņtāņgān kome kubā wāpi Golgota uken ahāņkuņ. (Golgota u ninin man terak gwāki kokāp.) 34 * Uken ahāņpāņā eruk, Jesu gupi kwitawān yāņpāņ wain ume jāgāmi imiņkuņ. Imākaņ bitnāņkuk. 35 * Imā bitnāwānā komi āmatā teki yāņopmāņ imiņpāņ pāya kwakāp terak utkuņ. Tāņkaņ teki yāpmākta komi āmatā nārepmīrek gārepmīrek tāņkuņ. 36 Ude tāņkaņ maņit itkaņ kaņiwat itkuņonik. 37 Tāņpākaņ Jesu gwāki-ken punin kāda man kudān ņode kudān tāņkuņ;

Ņowā JESU, JUDA Āmawebe TĀŅO INTĀJUKUN ĀMA.

38 * Tāņpākaņ kubo āma yarā, kubā kukņi kubā kukņi yepmaņpāņ bok dāpuņ.

39-40 * * Ude tāņkaņ āmawebe kuņkaņ ābāk tāņkuņo unitā yāņārok iwetpāņ ketsiwoņ tāņpāņ yāņkuņ; A! Gāk ņonitā kudupi yot wārāmutkaņ kepma yarākubāta āneņi api tāņpet yāņ yāņkun yāk. Unita gāk Anutu tāņo nanak bureni tāņpāwā pāya kwakāp terak naniktā ketāreņpāņ āpiwā!

41-42 * Ude yāņirā bāmop āma ba Baga man yāwoņārewani āmakāt āma ekāni ekānitā udegān tāņ-ireņpāņ nāwetgāwet tāņpāņ yāņkuņ; Āma ņowā āma ātu tāga tāņkentāņ yāmik tāņkukopāņ inĳi gupi tāņkentāktawā tāņpān wakaņ yāk. Āmawebetā āma ņonita U Isrel āmawebe tāņo intājukun āma yāņ yāk tākaņ. Intājukun āma bureni tāņpānā pāya kwakāp terak naniktā āpāņirān kaņkaņ nadākinik tāņ iminawā! 43 * U Anutu terak yeņgāma pek tākaņ yāņ yāk tāyak, ba Nāk Anutu tāņo nanaki yāņ yāk tāyak unita itpāņ kāna yāk. Anututā kāwep tāņkentāņ imek yāk. 44 Tāņpākaņ āma wakī tāņpani yarā, kukņi kukņi dāpuņo unitā yāņārok man udegān iwetkumān.

Jesu kumbuk
Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

45 Tāņpāņ kome kepma bāmopi-inik uken edap dapuri kumbuk. Kumāņirān kome kudup bipmāņ urani it yāpmāņ kuņirān 3'kirok tāņkuk. 46 * Tāņpāņ 3'kirok ude tāņirān Jesutā iniken man terak gera taņi ņode yāņkuk; Eli, Eli, lema sabaktani? (U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmaņtan?) 47 Ude yāņirān āma kaņ itkuņo unitā nadāņpāņ yāņkuņ; Nadāwut! Elaijata gera yāyak yāk. 48 * Ude yāņirā āma kubātā bārāneņ pāņku imaka kubā bima yabut bumik yāpmāņpāņ wain ume jāgāmi gānaņ yāputpāņ ĳikon terak pādāt tāņkaņ Jesuta imiņirān noriye ātutā iwetkuņ; 49 Pewut! Jop itpāņ kāna. Elaijata bureni pābā ketārewayāņ kāwep yāk.

50 Ude tāņirā Jesu āneņi gera taņi yāņpāņ kumbuk. 51 * Kumāņirān kudupi yot gānaņ tek taņi bagata pewā wādāwani u punin ununitā kome umu inĳi wewān tāreņkuņ. Tāņirān kome imaka, kwaiņirān mobā imāt tāņpā kuņkuņ. 52 Ba āma āneņpani awaņtā udegān tumāņ erāņirā āma māyap Anututa nadāņ imiņpāņ kumbanitā kodak taņkuņ. 53 Kodak tāņpāņ itkaņ eruk māden Jesu inĳi kumbani-ken nanik āneņi akuņirān āmawebe kodak taņkuņo u awaņ peņpeņ akumaņ Jerusalem yotpārare-ken āroņirā āmawebe māyaptā yabāņkuņ.

54 Kome kwaiņkuko ba imaka imaka ahāņkuko u kaņpāņ komi āma tāņo intājukun āmakāt komi āmaniye Jesu kaņ itkuņo unitā umuntaņpāņ bārom tāņpāņ yāņkuņ; Wāra! Ņowā Anutu tāņo nanak bureni-inik! yāk.

* 27:27-28: Luk 23:11 * 27:30: Ais 50:6 * 27:34: Sam 69:21 * 27:35: Sam 22:18 * 27:38: Ais 53:12
* 27:39-40: Sam 22:7; Sam 109:25 * 27:39-40: Mat 26:61; Jon 2:19 * 27:41-42: Jon 11:50 * 27:43: Sam 22:8
* 27:46: Sam 22:1 * 27:48: Sam 69:21 * 27:51: Kis 26:31-33; Hib 10:19-20

⁵⁵ * Tānpākaŋ Jesu kumbukowā webe māyap ban itkaŋ kaŋkuŋ. Webe uwā Jesu Galili komeken naniktā iwarān tānpāŋ tāŋkentāk epān tāŋ imiŋ yāpmāŋ ābuŋo u. ⁵⁶ * Webe kwayak uken nanik ātu wāpi ŋode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria u Jems kenta Josep tāŋo miŋi, ba Sebedi tāŋo webeni, Jems kenta Jon tāŋo miŋi u.

Jesu āneŋkuŋ

Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

⁵⁷ Tānpāŋ bipāda ugān āma tuŋum māhemi kubā Arimatea komeken nanik wāpi Josep u Jerusalem ābuk. Āma uwā Jesu tāŋo manta gāripi nadāwani. ⁵⁸ * Eruk Jerusalem ābuko Pailatken pāŋku Jesu tāŋo komegup yāpmāŋ pāŋku āneŋpayāŋ iwet yabāŋku. Iwet yabāŋirān Pailattā nadāwān tāgawāpāŋ komi āma yāwet-pewān pāŋku Jesu tāŋo komegup ketāreŋpāŋ imiŋkuŋ. ⁵⁹ Tāŋirā Josep Jesu tāŋo komegup u yāpmāŋpāŋ tek paki sākgāmān ārurani kubāpāŋ uwāk tāŋpāŋ yāpmāŋ kuŋku. ⁶⁰ * Yāpmāŋ pāŋku mobā awaŋ inita āneŋpani u gānaŋ peŋku. Awaŋ gānaŋ peŋpāŋ mobā taŋi kubā pimiŋ iwat-pewān pāŋku mobā awaŋ meni uwā yāput pipiŋku. Ude tāŋkaŋ kuŋku. ⁶¹ Tānpākaŋ Jesu mobā awaŋ gānaŋ peŋkuko u Maria Makdala ukāt wahupi-kāt kaŋ iwarirān Jesu āneŋku.

⁶² Eruk pāŋku patkuŋo kome yāŋewānā Sarare-ken bāmop āma intājukun tāŋpani-kāt Parisi āma ātukāt Pailat-ken kuŋku. ⁶³ * Kuŋpāŋ iwetkuŋ; Ekāninin, man kubā nadāmāŋo u gāwetna; Jop man yāwani ukeŋo kodak itkaŋ ŋode yāŋku; Nāk kumāŋkaŋ edap yarakubā tāreŋirān kodak taŋpāŋ api akwet yāk. ⁶⁴ Ude yāŋkuko unita komi āma yāweri pāŋku awaŋ meni-ken watāni ketinik irirā edap yarakubā kaŋ tārewān yāŋ yāŋku. Iwarāntākiyetā pāŋku komegup yāpmāŋ metāŋpeŋ kuŋkaŋ kumbani-ken naniktā akuŋku yāŋ āmawebe jopman yāŋkatneŋta! Jop man bian yāwani uterakgān komegup u kubotāŋ yāpmāŋ kuŋjirā bureni yāŋ nadāneka yāk. Udetā nadāwātāk tāŋpāŋ gāwetkamāŋ yāk.

⁶⁵ Iwerāwā Pailattā ŋode yāwetku; Tāga yāk. Komi āma yāniŋ kiretat u yāŋ-yāŋkat pāŋku injin nadākaŋ ude yāwerākaŋ awaŋ meni watāni ket kaŋ irut. ⁶⁶ * Ude yāwerānkaŋ komi āmakāt penta pāŋku awaŋ meni ket tāŋpāŋ tāŋpipiŋpāŋ komi āmatā watāni itkuŋ.

28

Jesu akuŋku

Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18

¹ Tānpākaŋ Juda tāŋo Sabat kadāni tāreŋirān Sande tamiinik Maria Makdala komeken nanik ukāt wahupi Maria Jesu awaŋ gānaŋ āneŋkuŋo u kāda yāŋkaŋ kuŋkumān. ² Tānpākaŋ kadāni ukengān koŋ pāhap kwaiŋirān Ekāni tāŋo aŋero kubātā kunum gānaŋ naniktā āpāŋpāŋ mobā awaŋ meni-ken tāŋpipiwi u yāpmāŋ kewerŋpewān pāŋku parirān uterak maŋitku. ³ * Gupi iŋami dapun yāpātā kwinit tākaŋ ude. Teki u paki-inik. ⁴ Tāŋirān komi āma u kaŋpāŋ umun pāhap nadāŋpāŋ kwaiŋpāŋ kumāŋ maŋpāŋ pattāŋ kuŋku.

⁵ Tāŋirā webe yārā unitā ahāwānā aŋerotā yāwetku; Ek umuntādeŋo yāk. Nāk nadātā, Jesu pāya kwakāp terak utkuŋo u kādayāŋ ābākamān yāk. ⁶ * Upāŋkaŋ ŋo nāmo itak. U man bian tāwetkuko udegān akumaŋ kuk. Ek abāŋkaŋ patpat bāgupi ŋo kawun yāk. ⁷ * Tāŋkaŋā bārāŋeŋ kuŋkaŋ iwarāntākiye ŋode yāwerun; Jesu uwā kumbani-ken naniktā akumaŋ kuk. Akumaŋ pāŋku Galili komeken intājukun it kireŋirān pāŋku uken kaŋ kawut! yāŋ yāwerun. Aŋerotā ude yāwetkaŋ yāŋku; Man tāwetat uba yāk.

⁸ Tānpākaŋ webe yārā uwā umuntaŋkumāno upāŋkaŋ awaŋ peŋpeŋ kuŋkaŋ oretoret terak iwarāntākiye yāwetdayāŋ bārāŋeŋ kuŋkumān. ⁹ Kuŋjirān kādet miŋin Jesutā pengān ahāŋ yāmiŋpāŋ tamimaŋ yāŋ yāwetku. Tamimaŋ yāŋ yāwerānā guket imāpmok tāŋpāŋ kuroŋi injipāŋ inin oretkumān. ¹⁰ * Ude tāŋpānkaŋ Jesutā yāwetku; Ek umuntādeŋo! Kuŋkaŋ notnaye yāwerān pāŋku Galili komeken kaŋ nabāwut yāk.

Komi āmatā bāmop āma manbiŋam yāwetkuŋ

¹¹ Webe yārā u kuŋjirān komi āma awaŋ watāni itkuŋo u ātutā bārāŋeŋ kumaŋ pāŋku yotparare-ken āroŋpāŋ imaka umuri ahāŋkuko unitāŋo biŋam bāmop āma yāwetku. ¹² Yāwerākaŋā bāmop āmakāt Juda tāŋo ekāni ekānitā kābeyā tāŋpāŋ man yāŋpāŋ-nadāk tāŋpāŋ komi āma awaŋ watāni itkuŋo unita moneŋ taŋi yāmiŋku. ¹³ * Yāmiŋkaŋ yāwetku; In ŋode kaŋ yāwerut yāk. Bipani nin dāpmon paritna Jesutā iniken iwarāntākiyetā pābā komegup kubo tāŋpāŋ yāpmāŋ kuŋ yāŋ kaŋ yāwerut. ¹⁴ Pailattā jopman u nadāŋpāŋ goret kubā tāŋ nimek yāŋ nāmo umuntāneŋ. Nāmo, nintā tāga api inin bitnāne yāk. ¹⁵ Ude yāŋpāŋ

* 27:55: Luk 8:2-3 * 27:56: Mat 20:20 * 27:58: Lo 21:22-23 * 27:60: Ais 53:9 * 27:63: Mat 12:40, 16:21; Jon 2:19-21 * 27:66: Dan 6:17 * 28:3: Mat 17:2; Apos 1:10 * 28:6: Mat 12:40, 16:21 * 28:7: Mat 26:32 * 28:10: Hib 2:11 * 28:13: Mat 27:64

yäwerä komi äma uwä moneŋ u yäpmäŋpäŋ man yäwetkuŋo u buramiŋkuŋ. Täŋkuŋo unita jopman u Juda ämawebe-ken patkuko unitä pen pätak.

Jesutä iwaräntäkiye man yäwetkuk

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23

¹⁶ * Täŋpäkaŋ Jesu iniken iwaräntäkiye 11 uwä Galili komeken pom kubä Jesutä ini bian yäwetkuko u äronkuŋ. ¹⁷ Äronpäŋ Jesu ini kaŋpäŋ ukengän gwäjiŋ äpmon imiŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. Upäŋkaŋ ätutäwä bänep yarä täŋpäŋ U Jesu nämo käwep yäŋ nadäŋkuŋ. ¹⁸ * Täŋjirä Jesutä dubini-ken äbäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Anututä kehäromi kuduptagän, kunum täŋo ba kome täŋo, näka namiŋ moreŋkuk yäk. ¹⁹ * Unita in komeni komeni kuŋkaŋ äma äbori äbori näwaräntäknaye ude kaŋ täŋ yepmaŋput. Näk näwaräntäknaye täŋpäkaŋ Nan ba Nanaki ba Kudupi Munapik u wäpi terak ume kaŋ ärut yämut. ²⁰ * Täŋpäŋ man täwetpäŋ täwoŋärek täŋkuro u kudup yäwetpäŋ yäwoŋärenjirä kaŋ buramiŋ morewut. Bureni ŋode täwera nadäwut; Näk edapi edapi inkät irira kome ŋonitäŋo kadäni api tärewek yäk.

* **28:16:** Mat 26:32; Mat 28:7,10 * **28:18:** Dan 7:14; Jon 13:3; Efe 1:20-22 * **28:19:** Mak 16:15-16; Apos 1:8, 8:16, 19:5; Rom 6:3; 1Ko 1:13, 10:2; Gal 3:27 * **28:20:** Apos 18:20; Jon 14:23

Mak Maktä Jesu u kehäromini inigän kubä yäj niwojärektä manbijam ɲo kudän täjnkuk

Jontä Jesuta kädet täwitkuk

¹ Jesu Kristo u Anutu täjɲo Nanaki. Unitäjɲo Manbijam Täga yäpüt peɲpäj ahäjnkuko u ɲode;

² *Bianä Anutu täjɲo profet kubä wäpi Aisaiatä manbijam kubä ɲode kudän täjnkuk; Näkɲo bijam yäjahäwani äma kubä ɲo.

U intäjukun kädet täwit gamikta api inij kirewet yäk.

Mal 3:1

³ Uwä kome jopi-ken päjku itkaɲ ɲode api yäwek;

Ekänitä äbäkta kädet kaɲ täwirut!

Irit kuɲat-kuɲatjin kaɲ täjɲiswoj tawut!

Ais 40:3

⁴ *Eruk, man Aisaiatä kudän täjnkuko udegän Jontä ɲode täjnkuk. Kome jopi-ken päjku itkaɲ ämawebeta ume ärut yämiɲpäj man ɲode yäjahänit täjnkuk; In bänepin sukurewäkaɲ ume ärut tamijira Anututä momijin api peɲ tamek yäk. ⁵ Ude yäwerirän ämawebe mäyap Judia komeken nanik ba Jerusalem yotpärare-ken naniktä Jontä itkuk-ken u päjku wakini yäjahäjirä Jontä Jodan ume gänaɲ yäj-yäkɲat päpmo ärut yämik täjnkuk. ⁶ *Täjpäkaɲ Jon uwä tektawä but kubä wäpi kameri unitäjɲo pujiɲipäj täjpani upäj täjkaɲjä pionjtawä but gupipäj täjpani upäj yämäj täpäneɲpäj kuɲat täjnkukonik. Täjpäj ketemtawä käpukbam-kät kähäräp umeni bipiken nanik ugänpäj nak täjnkukonik. ⁷ *Ude täjkaɲ manbijam ɲode yäjahäk täjnkuk; Äma kubä bijam ikek mäden näwatak yäk. Unitäjɲo kehäromitä näkɲo kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik unita u dubini-ken näk nämo itnaɲi. ⁸ Nadäkaɲ? Näk ume-inikpäj ärut tamitak. Täjpäkaɲ äma mäden näwatak unitawä Anutu täjɲo Munapikpäj api uwäktäj tamek yäk.

Jontä Jesu ume ärut imiɲkuk

Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹ Kadäni uken Jesutä Galili kome Nasaret yotpärare u peɲpeɲ abäjirän Jontä Jodan ume gänaɲ yäjikɲat päpmo ärut imiɲkuk. ¹⁰ Ärut imänkaɲ Jesu ume gägäni-ken äbäjnpäj kaɲkuk; Kunum aɲeɲirän Anutu täjɲo Munapiktä imaka känäram bumik unitä äpäjkaɲ gwäki terak maɲjrayäj täjnkuk. ¹¹ *Ude täjirän kunum gänaɲ nanik gera kubä ɲode ahäjnkuk; Gäk näkɲaken bänepna gämäni-inik yäk. Gäk gabäjkaɲ gäripi pähap nadäk täyat yäj yäjnkuk. ¹²⁻¹³ *Ude yäjirän uterakgän Munapiktä inij kireɲpewän Jesu kome jopi-ken, tom ägwäritä kuɲarani-ken päjku itkuk. Uken kepma 40 ude irirän Satantä yäjikɲat täjnkukonik. Ude täjnkuko upäjkaɲ Anutu täjɲo aɲerotä täjnkentäj imiɲirä it yäpmäj kuɲkuk.

Jesutä äma yaräbok-yaräbok yämagutkuk

Mat 4:12-17; Luk 4:14-15

¹⁴ *Eruk, Jon komi yotken tewä irirän kadäni uken Jesu Galili komeken kuɲkuk. Päjku Anutu täjɲo Manbijam Täga yäjahäjnpäj ämawebe ɲode yäwetkuk; ¹⁵ *Kadäni ahätak yäj yäwetkuk. Anututä intäjukun itkaɲ yabäj yäwat epän täjnpayäj täyak u tuän keräp täyak! Unita bänepin sukureɲpäj Anutu täjɲo Manbijam Täga uwä nadäjnpäj bänepin-ken peɲpäj kaɲ yäpmäj kuɲarut!

¹⁶ Ude yäwetpäj Jesutä Galili gwägu pomi terak kuɲattängän yabäjnkuk; Saimon-kät noripaki Andrutä yäk taɲi, gwägu tom yäpani u gwägu gänaɲ maɲpän äpmonj irirän yabäjnkuk. Äma yarä uwä monen epänta gwägu tom yäpmäk täjnkumänonik. ¹⁷ *Yäk maɲpän äpmonj irirän Jesutä yäwetkuk; Eruk! Epän u peɲkaɲ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk täkamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk. ¹⁸ Yäweränä uterakgän epäni u peɲpeɲ iwatkumän. ¹⁹ Iwaränkaɲ ätukät kuɲpäjjä Sebedi täjɲo nanaki yarä wäpi Jems kenta Jon u gäpe terak itkaɲ yäk taɲi, gwägu tom yäpani u ket täj irirän yabäjnkuk. ²⁰ Yabäjnpäj pengän yarä unita gera yäjirän nani Sebedi-kät epän ämaniye gäpe terak itkuɲo u yepmaɲpeɲ Jesu iwatkumän.

Jesutä mäjo äma magäranı kubä iwat kireɲkuk

Luk 4:31-37

* 1:2: Mat 11:10 * 1:4: Apos 13:24, 19:4 * 1:6: 2Kin 1:8; Mat 11:8 * 1:7: Apos 13:25 * 1:11: Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 * 1:12-13: Sam 91:11-13 * 1:14: Mak 6:17 * 1:15: Mat 3:2; Gal 4:4 * 1:17: Mat 13:47; Luk 5:1-11

21-22 **Eruk ude täppäj penta kuñtäggän Kapeneam yotpärare-ken ahäñkuñ. Uken Sabat kadäni täñjirän Jesu Juda täño käbeyä yot gänañ äronpāj manbiñam yäwetpāj yäwoñärenkuk. Täñjirän ämawebe kikuñtupāj nadäwä kudupi kubä täñkuk. Ude täppäj ñode nadäñkuñ; Baga man yäwoñäremani ämatä man yäñpāj-yäwoñäre k tak täkañ ude bumik nämo yäk. Äma ñowä man mähemitä yäyak yäj nadäñkuñ. 23 Täppäkañ kadäni ukengän mäjo wakitä magärani kubä käbeyä yot gänañ penta itkuño unitä kähän yäñkañ ñode yäñkuk; 24 *Jesu, Nasaret nanik, gäk jide täñ nimayäj äbätan? Nidäpayäj äbätan? Gäka nadäkamäj. Gäk Anutu täño Kudupi Äma u! yäk.

25 Yäwänä Jesutä kañ-yäñpāj ñode iwetkuk; Bitnä! yäk. Äma ño kakätäñpen ku! 26 *Ude iweränä mäjotä äma uwä inñitpāj kwainkañ kähän yäñpāj kakätäñpen kuñkuk.

27 Täñjirän ämawebe u kañkañ nadäwätäk pähap täppäj ini-tägän näwetgawet täppäj yäñkuñ; Wära! U imatäken? Man kudupi kehäromi nikek yäyak! Unitä man yäñjirän mäjo mani buramik täkañ. Äma jopitä ude täga tänañi nämo yäk. 28 *Ude yäñpāj Jesu täño biñam u bäräñej Galili kome uken-uken yäñpāj-nadäñtāj kuñkuñ.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägañkuñ

Mat 8:14-15; Luk 4:38-39

29 Täppäkañ Jesu uwä Jems kenta Jon-kät käbeyä yot peñpen Andru kenta Saimontä yotken kuñkuñ. 30 Kuñpāj Jesu yot gänañ äronjirän Saimon kenta Andrutä Saimon yepmani webe gup kädäp käyäm täñkañ patkuko unita iwetkumän. 31 Iweränkañ päñku kerigän inñitpāj yäpmäj akuñkuk. Ude täñjirän uterakgän käyäm u paoränkañ päñku ketem gwet yämiñkuk.

32 Eruk kome bipmäñjirän äma käyäm ikek ba äma mäjotä magärani u yäj-yäkñat yäpmäj Jesuken äbuñ. 33 Yäj-yäkñat yäpmäj äbäñpāj ämawebe yotpärare uken nanik kudup bumik yot yäma-ken itkuñ. 34 *Äbä irirä Jesutä ämawebe käyäm mebäri mebäri nikek yäpän tägañit mäjotä magärani yawat kireñit täñkuk. Ude täñkañ mäjo u Jesu täño mebäri nadäñkuño unita man yäkta yäñiñ bitnäñkuk.

Jesu nani-kät inigän man yäñkumän

Luk 4:42-44

35 *Ude täñkañ patkuko kome ket nämo yäñjirän Jesu akumañ yot peñpen uruñ kädä päñku nani-kät man yäñkumän. 36-37 Yäj Irirän Saimon-kät noriye ätutä Jesuta wäyäkñejtāj päñku kañ-ahäñpāj iwetkuñ; E! Gäk imata ño itan? Ämawebe kudup gäka wäyäkñej itkan! 38 Ude iweräwä ñode yäwetkuk; Nin yotpärare kukñi kukñi it yäpmäj kukañ-ken u kädä kuna! Uken kuñkañ Anutu täño man yäñahäñpāj kañ yäwet täppa. Näk epän u täkta äbut. 39 *Ude yäñpāj Galili komeken yotpärare kubäkubä täño käbeyä yot gänañ äronpāj man yäwerit mäjo yawat kireñit täñkuk.

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägañkuk

Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

40 Täppäkañ kadäni kubä äma kubä gisik paräm ikektä Jesuken kuñpāj gukut imäpmok täppäj butewaki terak ñode iwetkuk; Gäk täñkentäj namayäj nadäñpāj näk täga nepmanñi kudupi iret yäj nadätat. 41 Ude yäwänä Jesutä äma u kañpāj butewaki pähap nadäñ imiñpāj keru gupi terak peñkañ iwetkuk; Täga täñkentäj gamayäj. Eruk, paräm ño paorut! 42 Ude yäwänä uterakgän paräm u paorirä säkgämän itkuk.

43-44 *Täppäj Jesutä äma u man kehäromi ñode iwetkuk; Täñ gamitat ñonita ämawebe biñam nämo yäweren. Gäk päñku gupka bämop äma iwoñäre. Ude täppäj äneñi säkgämän itta Moses täño бага man iwatpāj gupe kähäñi nikek iñjiri ämawebetä paräm tagakaj yäj api nadäwä täreneñ. Jesutä ude yäñpāj iwet-pewän kuñkuk. 45 Päñku Jesutä iwetkuko ude nämo täñkuk. Nämo, Jesutä gupi yäpän tägañkuño unitagän ämawebe kumän yäñahäñpāj yäwettäj kuñkuk. Ude täñjirän kañpāj Jesu yotpärare bämopi-ken kwawak täga nämo kwet yäj nadäñkuk. Ude nadäñpāj kukñi kädä, äma mäyap nämo irani-ken kuñat täñkuk. Äma mäyap nämo irani-ken kuñatkuñopāj ämawebe uken-uken naniktä ehutpāj pen iwarän tak täñkuñonik.

2

Jesutä äma kubä yäpän tägañkuk

1-2 Eruk kepma yarägän itpāj Jesu äneñi Kapeneam yotpärare-ken kuñjirän ämawebetä Jesu äbäko ude itak yäj nadäñpāj yot itkuk-ken u äbä bumta tokñejpāj yäman imaka, it

* 1:21-22: Mat 4:13 * 1:21-22: Mat 7:28-29 * 1:24: Mak 5:7 * 1:26: Mak 9:26 * 1:28: Mat 4:24
* 1:34: Mak 3:11-12 * 1:35: Mat 14:23; Mak 6:46 * 1:39: Mat 4:23, 9:35 * 1:43-44: Mak 3:12, 7:36; Wkp 14:1-32

tokneŋpāŋ bāgup kubā nāmo peŋkuŋ. Bumta tokneŋpāŋ irirā Jesutā Anutu tāŋo manbiŋam yāwetkuk. ³ Tāŋkaŋ āma kwāyāhāneŋ tāŋpani kubā āma yarābok-yarāboktā gāraŋ tāŋpāŋ Jesuken yāpmāŋ ābuŋ. Tāŋpāŋ noriye ātu tāŋkentākta penta ābuŋ. ⁴ Yāpmāŋ ābāŋpāŋ yabāŋkuŋ; Āmawebe kātum-kātum irirā. Ude yabāŋpāŋā Jesu dubini-ken pekta kādetta wāyākŋewā wawāpāŋ yot medāp terak punin yāpmāŋ āroŋkuŋ. Punin pāro medāp āriwā tumbāpāŋ āma kwāyāhāneŋ tāŋpani u gāraŋ ikek tewā āpmonkuk. ⁵ * Ude tāŋirā Jesutā nadākiniki yabāŋpāŋ āma kwāyāhāneŋ tāŋpani u iwetkuk; Notnapak, gākŋo momika peŋ gamitat!

⁶⁻⁷ * Ude yāŋirān Baga man yāwoŋārewani āma ātu penta itkuŋo unitā ŋode nadāŋkuŋ; Ai, āma ŋo imata ude yāyak? Anututa yāŋārok man yāyak yāk. Āma kubātā āma tāŋo momi penāŋi nāmo. Anututa-tāgān momi peŋ yāmik tāyak yāŋ nadāŋkuŋ.

⁸ Ude nadāŋirā Jesutā Ude nadākaŋ yāŋ nadāŋpāŋ ŋode yāwetkuk; Imata ude nadākaŋ? ⁹ Āma ŋo man jide iwerira bureni kwawak ahāŋirān kānayaŋ?; Momika peŋ gamitat yāŋ iweret ba Akumaŋ ku yāŋ iweret? ¹⁰⁻¹¹ Eruk, in kome terak ŋo Āma Bureni-inik-ken momi peŋ yāmik tāŋo kehāromi itak yāŋ nadākta ŋode tāŋira kawut. Ude yāŋpāŋ āma kwāyāhāneŋ tāŋpani u iwetkuk; Nāk ŋode peŋ gāwetat; Aku! Patpat bāgupka yāpmāŋkaŋ yotka-ken kuyi! ¹² * Ude iwerirān āmawebe itkuŋo u inamiken akumaŋ patpat bāgupi yāpmāŋkaŋ kuŋkuk. Tāŋirān āmawebe tāŋpāŋ nadāwā inide kubā tāŋkuk. Tāŋpāŋ yāŋkuŋ; Wāra! Imaka kudupi kubā kākamāŋ! Kudān ŋodewani bian kubā nāmo kak tāŋkumāŋonik. Ude yāŋpāŋ Anutu inin oretkuŋ.

Jesu Livai imagutkuk

Mat 9:9-13; Luk 5:27-32

¹³ Ude tāŋpāŋ Jesu Kapeneam yotpārare peŋpeŋ āneŋi Galili gwāgu u gāgāni-ken kuŋkuk. Pāŋku irirān āmawebe māyaptā ahāŋ imiŋpāŋ it gwāŋiŋkuŋ. It gwāŋiŋirā Anutu tāŋo manbiŋam yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋkuk. ¹⁴ * Yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋtāŋ kuŋattāŋgān Alfiŋ nanaki wāpi Livai u takis monēŋ yāpmāk-yāpmāk tāŋ irirān Jesutā kaŋpāŋ iwetkuk; Gāk akumaŋ nāk nāwat yāk. Ude iwerānā Livai mani buramiŋpāŋ epāni u peŋpeŋ akumaŋ iwetkuk.

¹⁵ Eruk kumaŋ pāŋku Jesu Livaitā yotken āroŋpāŋ Livaikāt ketem bok nankumān. Jesu tāŋo iwarāntākiye-kāt āma takis monēŋ yāpani ātu ba āma waki tāŋpani yāŋ yāwerani māyap Jesu iwat tāŋkuŋo u ketem penta nankuŋ. ¹⁶ * Ketem naŋ irirā Baga man yāwoŋārewani āma ātu Parisi āma ābotken nanik ābā yabāwā siwoŋi nāmo tāŋpāŋ Jesu tāŋo iwarāntākiye ŋode yāwetkuŋ; E! Jesu imata takis monēŋ yāpani āma ba āma waki tāŋpani-kāt bok itpāŋ ketem nākaŋ?

¹⁷ Man ude yāŋirā Jesutā nadāŋpāŋ yāwetkuk; Āma kubā nāk kāyām nāmo yāŋ nadāŋpāŋā yāpātāgāk āmaken nāmo kwek. Tāŋ, āma kubā nāk kāyām tāyat yāŋ nadāweko unitā uyaku yāpātāgāk āmaken kwek yāk. Nāk epān udewani tākta āput. Nāk āma inita siwoŋi yāŋ yāk tākaŋ unitā nāmo āput. Nāmo, āma inita nāk momi tāŋpani yāŋ nadāŋpāŋ āpani-inik kuŋat tākaŋ āma udewani tā yāŋpāŋ āput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabāŋkuŋ

Mat 9:14-17

¹⁸ Tāŋpākaŋ keŋma uken Jon ume ārut yāmani unitāŋo iwarāntākiye ba Parisi āma ātukāt бага man iwatpāŋ nakta jop itkuŋ. Ude tāŋirā āma ātutā Jesu pāŋku ŋode iwetkuŋ; Jon tāŋo iwarāntākiye ba Parisi āma tāŋo yāwarāntākiye u бага iwatpāŋ nakta jop it tākaŋ. Tāŋ, gākŋo gāwarāntākaye imata nakta jop udegān nāmo it tākaŋ?

¹⁹ Iwerāwā Jesutā kowata man wārani kubā ŋode yāwetkuk; Āma ātu noripaki wāpi biŋam ikek kubākāt oretoret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadāŋpāŋ nakta jop itneŋ? Nāmo inik! ²⁰ Tāŋpākaŋ iwantā pābā āma u inŋit yāpmāŋ kuŋirā uyaku noriyetā wāyākŋewā wawāpāŋ butewaki nadāŋpāŋ nakta jop itneŋ.

²¹ Jesutā ude yāŋpāŋ iniken man kudupi-kāt Parisi āma tāŋo man ukāt bok nāmo awāhutneŋ yāŋ nadāŋpāŋ man wārani yarā yāwetkuk. Kubā ŋode; Āma kubātā tek wewani bipa yāŋkaŋ tek morāki kodakipāŋ tek wewani biani terak tāga nāmo peŋpāŋ bipak yāk. Ude tāŋpeko uwā tek kodaki unitā tāŋpewān tek biani u taŋi wewek. ²² Ude yāŋpāŋ āneŋi man wārani kubā ŋode yāwetgān tāŋkuk; Āma kubātā wain umeni api tāŋpanipāŋ kābot tom gupipāŋ tāŋpani biani kubā gānaŋ tāga nāmo piwek. Ude tāŋpānā wain umeni api tāŋpani unitāŋo kehārominitā tāŋpewān kābot biani kehāromi nāmo u tumāŋpāŋ wain umeni ba kābori u bok jop awāhutneŋ. Ude tāga nāmo tāŋpek. Wain umeni api tāŋpanipāŋ kābot kodaki kehāromi gānaŋ piweko uyaku tāga.

* 2:5: Luk 7:48 * 2:6-7: Ais 43:25; 1Jo 1:9 * 2:12: Mat 9:33 * 2:14: Jon 1:43 * 2:16: Mat 11:19; Luk 15:1-2

*Jesu u Sabat tãño mähemi**Mat 12:1-8; Luk 6:1-5*

²³ Eruk Juda tãño Orekirit kadãni kubãken Jesu iwarãntãkiye-kãt sãguom epãn bãmpopi-ken kuñatkuñ. Kuñattãngãn iwarãntãkiyetã sãguom ätu wenpãn yãpuñ. ²⁴* Wenpãn yãpmãnjirã Parisi äma ätutã Jesu ñode iwetkuñ; U yabã! Orekirit kadãni-ken epãn ude tãkta yãjiwãrani ukenopãn ude imata tãkan?

²⁵* Ude iwerãwã Jesutã kowata ñode yãwetkuk; Ude nãmo! Bian oranin Devit u noriye-kãt nakta yewãpãn tãñkuño unitãño manbiñam Anutu tãño man terak nãmo daniñpãn nadãk tãkan? ²⁶* Manbiñam u ñode pãtak; Bian-inik Devit noriye-kãt Anutu tãño yot gãnanãronpãnã kãrãga Anututa pewanipãn yãpmãñpãn nanãkan noriyeta imaka yãmãn nanãkuñ. Bãmpop äma intãjukun tãñpani wãpi Abiata kadãni unitã itkuk-ken uken ude uwã tãñkuk.

²⁷* Ude yãwetpãn ñode yãwetgãn tãñkuk; Orekirit kadãni uwã Anututã ämawebe tãñkentãkta penkuk. Kadãni uwã ämawebe bãrãpi yãmikta nãmo. ²⁸ In nadãkan? Äma Bureni-inik u imaka kuduaptãgãn ba Sabat tãño mähemi bok.

3*Jesu epãn Sabat kubãken tãñkuk**Mat 12:9-14; Luk 6:6-11*

¹ Kadãni kubã Jesutã Juda tãño kãbeyã yot kubã gãnanãronpãnã äma keru kwãyãhãnenã tãñpani kubã iriranã kanãkuk. ² Kepma u Sabat unita Parisi ämatã Jesu jide tãñpãn manken kanã tene yãñ nadãñpãn Jesu ket tãñpãn kanãiwat itkuñ. Jesutã äma keru kwãyãhãnenã tãñpani ñokenowã Sabat kadãni ño kãwep yãpãn tãganeñ yãñ nadãñpãn unita. ³ Ude kanã iwarirã Jesutã keru kwãyãhãnenã tãñpani u ñode iwetkuk; Ämawebe pãke ño gabãnjirã aku!

⁴* Ude iwerãnkanã akuñpãn iriranã Jesutã Parisi äma yãwet yabãñkuk; In jide nadãkan? Orekirit kadãni-ken kãdet jidewani uwã tãga tãne? Kãdet tãga tãne ba kãdet waki tãne? Ba äma kãyãm ikeкта jide tãñ yãmينة? Tãñkentãñ yãmينة ba nãmo tãñkentãñ yãmينة ini kumnen? Ude yãwerãnã kowata man nãmo yãñkanã kum itkuñ.

⁵* Ude tãñpãwã Jesutã bãnepi nãmo imãrani yãbãñpãn-nadãwãn nãmo tãgawãpãn koki tãñpãn wanãkuñ. Koki tãñpãn wawãpãn äma keru kwãyãhãnenã tãñpani uwã iwetkuk; Ketka pirãrenpãnã yãpi-siwonã tawut! Ude iwerãnã keru pirãrenpãnã yãpãn-siwonã tanãkuñ. ⁶* Eruk, ude tãñjiranã Parisi ämatã kanpãn Jesu jide tãñpãn kanã utne yãñ nadãñpãn gapman tãño intãjukun äma wãpi Herot unitãño äbotkãt pãñku kãbeyã tãñpãnã yãñpãn-nadãk tãñkuñ.

Ämawebe mãyaptã Jesu iwarãn tãñkuñ

⁷⁻⁸* Ude tãñkanã kome u penpãn Jesutã iwarãntãkiye yãwãn yãpmãñ Galili gwãgu-ken kuñkuñ. Kuñjirã ämawebe bumta yãwatkuñ. Kome mãyap ñode u naniktã yãwatkuñ; Galili kome, Jerusalem yotpãrare, Judia kome, Idumea kome, kome Jodan ume udude kãda itkanã, Tire yotpãrare, Sidon yotpãrare, kome uken naniktã Jesutã imaka imaka tãk tãñkuko biñami u nadãñpãn Jesutã itkuk-ken ukengãn tokneñ moreñkuñ. ⁹⁻¹⁰* * Ämawebe kãyãm ikeкта mãyap yãpãn tãganãkuño unita äma kãyãm mebãri mebãri nicketã Jesu gupi inñitnayãñ nadãñpãn noriye dumãñ yãwat yãpmãñ Jesutã itkuk-ken äbuñ. Äbã bumta tokñewãwã Jesu ämawebe tã uyin-kãtupneñ yãñ nadãñpãnã iwarãntãkiye gãpe tãpuri kubã yãpmãñ pãbã tuãn pekot yãñ yãwetkuk. ¹¹* Tãñpãn kadãni kadãni äma mãjotã magãranitã Jesu kanpãn mãjo uwã kome terak inãmi yãpã äpmonpãpãnã kãhãnã yãñpãn ñode yãk tãñkuñonik; Gãk Anutu tãño nanaki yãk. ¹²* Ude yãwãwã Jesutã iniken mebãri yãñahãkta yãjiwãt-inik tãñkuk.

*Jesutã iwarãntãkiye 12 ude yãmagutkuk**Mat 10:1-4; Luk 6:12-16*

¹³ Ude yãñpãn pom kubãken äronpãnã Jesutã äma ini bãnepitã nadãñkuko u yãñpewãn äbuñ. ¹⁴⁻¹⁵ Ude tãñpãn äma 12 ude yãñpewãn äbuño u Jesu inikãt kuñatta ba Anutu tãño man kudupi yãñahãñit, kehãromini penã yãmijirãn mãjotã äma magãrani yãwat kirenñit tãkta yãpmãñ daniñkuk. ¹⁶* Äma 12 uwã wãpi ñode; Kubã Saimon. Jesutã wãpi kodaki Pita yãñ iwetkuk. ¹⁷* Yarãwã Sebedi tãño nanakiyãt wãpi Jems kenta Jon. Yarã ätu iniken man terak wãpi Boaneges yãñ yãwetkuk. U ninin man terak Iromãñ. ¹⁸ Tãñã ätu tãño wãpi Andru, Filip, Batorom, Matiyu, Tomas. Kubãwã Alfias tãño nanaki wãpi Jems. Kubã wãpi Tadius. Kubã

* 2:24: Lo 23:25 * 2:25: 1Sm1 21:1-6 * 2:26: Wkp 24:5-9 * 2:27: Lo 5:14 * 3:4: Luk 14:3 * 3:5: Jon 11:33 * 3:6: Mat 22:15-16 * 3:7-8: Mat 4:25 * 3:9-10: Mak 4:1; Luk 5:1-3 * 3:9-10: Mat 14:36 * 3:11: Luk 4:41 * 3:12: Mak 1:34 * 3:16: Jon 1:42 * 3:17: Luk 9:54

wäpi Saimon Selot. ¹⁹ Kubä Judas, Kariot komeken nanik. Äma unitä Jesu iwan keru terak penjuk.

Jesu mäjäjä magäriän epän täyak yän iwetkuj

Mat 12:24-32; Luk 11:14-23, 12:10

²⁰ Eruk iwaräntäkiye ude iwoyänpän yepmanjan Jesu yotken kujkuk. Kujkukopän ämawebe bumta äbujo unita Jesu ini ba iwaräntäkiye jide tänpän ketem nanpäm! ²¹ * Ude tänjirä Jesu täno noriyetä biñam u nadänpän, Eruk! Jesu nadäk-nadäki paotak yänpän imagutnayän Jesutä itkuk-ken äbuñ.

²² * Tänpäkan äma Baga man yäwojärewani Jerusalem yotpärare-ken naniktä äbuñ. Äbänpän ñode yänkuj; Mäjo täno äma ärowani wäpi Bilisibap unitä Jesu magäriän unitäño kehäromi terak mäjo yäwat kirek täyak! yäk.

²³⁻²⁵ Tänpän man yänkuj Jesutä u nadänpän ämawebe yän-päbä yepmanpän man wäranu terak ñode yäwetkuj; Satantä iniken äboriye täga yäwat kirewek? Nämoinik! Ba äma äbot kubätä kowat ämiwän täneño uwä jide tänpän kehäromi irek? Bureni, ini buap-tägän ämineño uwä kehäromini paorek. ²⁶ Tänpän udegän Satantä iniken äboriye däpmanpän yäwat kireweko uwä kehäromi täga yäpneñ? Nämoinik! Satan ini paot-inik tänpök. ²⁷ Ude yänpän yäwetkuj; Äma komi kubätä iniken yot gänañ irirän äma kubätä siwani yänkan päro tunjumi täga yomägarek? Nämö! Äma komi u bäyañ injipän yentä keru kuroñ pädät tänpän penkan uyaku tunjumi täga yomägarek. ²⁸ Unita ket täwera nadäwut; Waki mebäri mebäri ba Anututa yänärok man yäkyäk unitäño momi u täga penarji. ²⁹ Upänkan äma kubätä Anutu täno Munapikta yänärok man yäwayän täko uwä momini uwä tärek-täreki nämö pen api pärek yäk. Anututä momini uwä täga penarji nämö. ³⁰ Äma ekäni ekänitä Gäk mäjäjä magäränkan unitäño kehäromi terak täk täyan yän iwetkuj unita Jesutä ude yäwetkuj.

Jesu täno minjiye noriye u netä?

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ * Man ude yän irirän minji noriye-kät Jesutä itkuk-ken u ahänkuj. Ahänpän yäman umu itkan Jesutä yäman äpän yän nadänpän äma kubä iwerä äronkuk. ³² Äronpän Jesu äma bämpiken irirän kanpän ñode iwetkuj; Ai! Meñka notkaye yäman itkan gäka yäkan yäk. ³³ Ude iweränä Jesutä iwetkuj; Meñnaye notnaye bureni-inik u netä? ³⁴ Ude yänpän ämawebe it gwäñkuj u yabänpän yänkuj; Meñnaye, notnaye bureni ño! ³⁵ Ämawebe Anutu täno man buramik takan uwä näkjo meñnaye, notnaye, wanotnaye bureni-inik.

4

Mujipi pikpik täno man wäranu

Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

¹ * Jesutä äneñi Gallili gwägu gägäni-ken äpmonpän ämawebe man yäwetpän yäwojärek tänkuk. Täñ irirän ämawebe mäyap äbä itgwäñpewä Jesu uwä gäpe terak punin äro manjit itkan ämawebe gwägu gägäni-ken it yäpman kwäkan Jesutä manbiñam yäwetpän yäwojärek tänkuk. ² * Tänpänjä man wäranu mäyap yäwetpänjä kubä pen ñode yäwetkuj; ³ Juku penpän man wäranu täwerayän täyat ño ket nadäwut! Äma kubätä ketem mujipi pikta epäni-ken päñku mujipi täñ-irähuttän kwek. ⁴ Täñ-irähuttän kujirän mujipi ätu kädet minjin mäneñ. Kädet minjin mäneño uwä baraktä yabän ahänpän nan paotneñ. ⁵ Täñkan mujipi ätuwä kome tanji nämö, gänañ umu mobä, uterak man tädotneñ. ⁶ Kome u pidämigan, gänañ umu mobä unita jäwäri punin itkan bäräneñ tädotneñ. Bäräneñ tädotneño upänkan edaptä yenpewän kubit täneñ. ⁷ Täñ, mujipi ätuwä mup waki gänañ mäneñ. Mup gänañ manjirä mup waki unitä äronpän uwäk tänpipin-pewä wanpän bureni nämö pätnen. ⁸ Tänpäkan mujipi ätuwä kome gakanji nikeken mäneño uwä täga äroneñ. Äronpän bureni ätu ähan pätnen. Ätuwä tanji bumik pätnen. Täñ, ätuwä bumta pätnen.

⁹ Man ude yänpän yänkuj; Äma jukuni nikektä näkjo man ño ket nadäwut!

¹⁰ Tänpäkan ämawebe ätu kuj moreñirä Jesu iniken iwaräntäkiye-kät noriye ätukät man wäranu yäwetkuko unitäño mebärita iwet yabänkuj. ¹¹ Iwet yabäwäwä yänkuj; Anututä intäjukun itkan yabän yäwat epän täk täyak unitäño manbiñam käbop irani injingän nadäktä yäwani unita in-gänpän täwetat. Upänkan ämawebe päke u nämö nadäwä tumäk takan unita u man wäranigan yän nadäk takan. ¹² * Man unitagän profet kubätä bian ñode kudän tänkuj; Jukujin täwä api nadäneño upänkan bänepjintä nämö api nadäwä täreneñ.

* 3:21: Jon 10:20 * 3:22: Mat 9:34, 10:25 * 3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Apos 1:14 * 4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3

* 4:2: Mat 13:34; Mak 4:33-34 * 4:12: Jon 12:40; Apos 28:26-27

Ba dapunjintawä api känejo upänkanj nämo api kawä tärenej.

Upänkanj nadawä tärewäpäñ bänepi nämo sukurek takanj unita Anututä momini nämo peñ yämik täyak yäk. Ais 6:9,10

¹³ Jesutä ude yänpän yänkuk; Man wärani täweraro unitäño mebäri nadakanj ba nämo? In mebäri nämo nadawä tumänjirä man wärani ätu yäwawä jide täñpän nadawä tärenej?

¹⁴ Man wärani täweraro unitäño mebäri ñode; Äma näkjo man kudupi yänhäk takanj uwä äma mujipi täñ-irähuttänj kweko udewani. ¹⁵ Täñjä ämawebe ätu näkjo man kudupi nadänpänj bänepi-ken peñjirä Satantä yäyomägat täyak uwä mujipi kädet minjin pewän mänejo udewani.

¹⁶ Täñpänj ämawebe ätu näkjo man kudupi pengän nadänkanj gäripi nadäk takanj uwä mujipi kome pidämi, gänañ umu mobä uterak piweko udewani. ¹⁷ * Unita ämawebe udewani uwä näkjo man bänepi-ken jäwäri ket nämo äpmonpani unita man u kadäni keräpigän yäpmänj kuñatneñ. Bäräpi kubä ba näkjo man yänhäñjirä yänärok man yäwerit iwan täñ yäminjit täñpawä kwitanpänj näkjo man kudupi u bäräñej penej. ¹⁸⁻¹⁹ * Täñjä ämawebe ätu näkjo man kudupi nadäk takanj upänkanj nadänj bäräp ba moneñ wädäk-wädäkta ämäji täktäk ba tunjum imaka imakata yabängärip täñjirä unitä näkjo man utpewä kumänjirän näkjo man jopi täñpek. Uwä mup wakiwaki gänañ mänejo udewani. ²⁰ Täñpakanj ämawebe ätu näkjo man kudupi nadänkanj bänepi-ken peñpänj kehäromi yäpmänj kuñat takanj uwä mujipi kome gakanj terak piweko u bureni ähan ba tañji bumik ba bumta ahänejo udewani.

Topän uwä kwawak pewän ijikta yäwani

Luk 8:16-18

²¹ * Jesutä manbiñam u yän paotpänjä äneñi yäwetkuk; Äma kubätä topän ijinpänj käbot gänañ ba käwut-ken pewek? Nämoinek! Kwawakgän pewänkanj ijin-yänjewe. ²² * Bureni! Imaka imaka apiño käbot itkanj uwä mäden kwawak ahänjirä api yabänpänj-nadäneñ. Ba imaka imaka ämatä yejämäk takanj uwä äneñpänj kwawak api penej. ²³ Unita äma jukuni nikektä näkjo man ño ket nadawut!

²⁴ * Man täwet täyat uwä ket nadäk täkot. In näkjo man kudupi nadänj naminpänj nadäk-nadäkin-ken ähan peñpänj nadänejo uwä Anututä ätukät yäpurärät tamänjirän tañji nadäneñ.

²⁵ * Unita in ñode nadawut; Äma kubätä imaka imani u yäpmänj kuñarayänj täko uwä imaka imani uwä yäpurärätpäñ bumta imikta yäwani. Upänkanj äma kubätä imaka imani u nämo yäpmänj kuñarayänj täko uwä imaka imani u äneñi yomägatta yäwani.

Mujipi tädot takanj unitäño man wärani

²⁶ Ude yänpänj äneñi man wärani kubä ñode yäwetkuk; Man wärani kubä ñode täwera nadawut; Äbot Anututä yabänj yäwat täyak uwä ñodewani; Äma kubätä mujipi epäni-ken piñtänj kwek. ²⁷ * Piñ moreñkanj kuñjirän bipani kepma yarä-yarä itpänj mebäri nämo kanpänj nadänjirän käruk imätpäñ amneñ. ²⁸ Kometä ini-tägän gakanj yäminjirän tädotpänj pähämi pitpänj äronpänj bureni pätnej. ²⁹ * Eruk bureni patpänj täganjirä pugerek. Täñpakanj äbot Anututä yabänj yäwat täyak u udewani.

Mastat mujipi täño man wärani

Mat 13:31-32; Luk 13:18-19

³⁰ Jesutä ude yänpänj yäwetkuk; Man wärani jide u täwerira Anutu täño yabänj yäwat epän unitäño mebärita nadawä tärenej? Eruk, kubä ñode; Äbot Anututä yabänj yäwat täyak u ñodewani; ³¹⁻³² Päya kubä wäpi mastat unitäño mujipi täpuri-inik, päya ätu täño mujipi gämori-ken itkanj. Upänkanj mujipi u piweno uwä tädotpänjä tañji täñpänj pähämi obät täñpek. Obät täñjirän barak u gänañ äyuj säkgämän itneñ.

³³ Täñpakanj Jesutä ämawebe täño nadäk-nadäki yabänpänj-nadänkanj nadäk-nadäkitä täga injitanji udegän Anutu täño manbiñam man wärani terakgän yäwet täñjukonik. ³⁴ Man mebäri kwawak nämo yäwetkanj man wärani terakgän yäwet täñjukonik. Täñpakanj man mebäri uwä iwaräntäkiye-kät inigän itkanj yäwet täñjukonik.

Mänittä Jesu täño mani buramñkuk

Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵ Eruk kepma ukengän kome bipmäñjirän Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Gwägu kukñi udude käda kuna yäk. ³⁶ Yäweränä iwaräntäkiyetä ämawebe Jesu kakta äbuño päke u yepmañpeñ gäpe Jesutä itkuk-ken u gänañ ärowäkanj penta kuñkun. Kuñjirä ämawebe ätu gäpe ätu yäpmänkanj mäden yäwatkuñ. ³⁷⁻³⁸ Eruk, Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak kuñtängän Jesu däpmona iwäwä gäpe mädeni käda gwäkita kunowä peñpänj uterak däpmon

* 4:17: Mat 26:31 * 4:18-19: Mat 19:23-24 * 4:21: Mat 5:15 * 4:22: Mat 10:26; Luk 12:2 * 4:24: Mat 7:2 * 4:25: Mat 13:12 * 4:27: Jem 5:7 * 4:29: Jol 3:13; Rev 14:15

patguŋ-guŋ tãnkuk. Parirãn mãnit pãhap piãnjirãn gwãgu tokãtkuk. Tokãtpãj gãpe gãnaŋ ãpmonjirãn gãpetã gwãgu gãnaŋ ãpmonjpayãŋ tãnkuk. Ude tãnjpãnã iwarãntãkiyetã Jesu yãwã kikiŋjurãnpãj iwetkuj; Ai! Yãwoŋãrewani, gwãgu gãnaŋ ãpmonayãŋ tãkamãŋ ŋo yãk. Gwãgutã nidãpayãŋ tãyak ŋo. Gãk ninta butewaki nãmo nadãtan? ³⁹ Iwarãntãkiyetã ude iwerãwã eruk, Jesutã akujpãŋ mãnit kaŋ-yãŋpãj gwãgu ñode iwetkuj; Bitnãŋpãj kwikinik isi! yãk. Yãwerãnã mãnit kenta gwãgu bitnãŋpãj wareŋ mãmãni nãmo itkumãn. ⁴⁰ Ude tãnjpãj Jesutã iwarãntãkiye yãwetkuj; Imata umuntãkaŋ? Nadãkinikjin nãkken nãmo peŋpãj umuntãkaŋ ba?

⁴¹ Tãnjpãkaŋ Jesutã mãnit kenta gwãgu yãniŋ bitnãŋkuko u kaŋpãj umun pãhap nadãŋpãj ini-tãgãn nãwetgãwet tãnjpãj yãŋkuj; Wa! ãma ŋo jidewani! ãma jopi kubãtã ude tãga tãnaŋi nãmo. Upãŋkaŋ ãma ñonitã mãnit kenta gwãgu man yãwerirãn mani buramikamãn! yãk.

5

ãma mãjotã magãt-pewãn tãŋguŋguŋ tãnjpani

Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Eruk kumaŋ pãŋku gwãgu kukŋi udude kãda Gerasa komeken ahãŋkuŋ. ² * Ahãŋpãj Jesu gãpe terak naniktã ãpãnjirãn ãma mãjotã magãrani kubã, ãma kumbani ãneŋpani-ken naniktã ahãŋ yãmiŋkuk. ³⁻⁴ ãma u noriyetã iŋitna yãŋkaŋ kadãni kadãni kerã kuroŋi yen kehãromipãj pãdãt tãwãkaŋ yãpmãŋ dãkŋek tãŋkukonik. Uwã ãma kubãtã unitãŋo kehãromi yãpmãŋ ãpnaŋi nãmo, kehãromigãmãn. ⁵ Tãnjpãj kepma bipani mobã gãnaŋ ba pom terak-terak kuŋatkaŋ mobã yãpmãŋpãj gupi awãhutkaŋ kãhãn yãŋtãŋ kuŋat tãŋkukonik.

⁶ Kuŋattãŋgãn Jesu ban udu irirãn kaŋkaŋ bãrãŋeŋ dubini-ken pãŋku gukut imãpмок tãŋkuk. ⁷⁻⁸ * Ude tãnjirãn Jesutã iwetkuj; Mãjo, gãk ãma ŋo kakãtãŋpeŋ ku! yãk. Ude iwerãnã ãma u kãhãn pãhap yãŋpãj ñode yãŋkuj; Jesu, Anutu ãrowani tãŋo nanaki, gãk jide tãŋ namayãŋ ãbãtan? Anutu iŋamiken komi epãn nãmo gamayãŋ yãŋ nãweri nadãwã!

⁹ Yãnjirãn Jesutã iwet yabãŋkuŋ; Wãpka netã? Iwerãnã yãŋkuj; Nin mãjo mãyãptã ãma ŋo terak itkamãŋ unitã wãpniŋ Mãyap yãŋ niwet tãkaŋ yãk. ¹⁰ Ude yãŋpãj butewaki terak wari wari iwetkuj; Kome itkamãŋ ñoken nanik niwat kireweno! yãk.

¹¹ Man ude yãŋtãŋgãn pom kubã tuãn itkuko uken but ãbot pãhap ketem naŋ irirã yabãŋkuŋ. ¹² Yabãŋpãj Jesu butewaki terak iwetkuj; But ãbot udu yãbãtan? Niwat kireŋpewi uterak ãrona yãk. ¹³ Yãnjirã Jesutã yãniŋ kireŋpewãn mãjotã ãma kakãtãŋpeŋ kumaŋ but uterak ãroŋkuŋ. ãroŋjirã but 2,000 udetã bãrãŋeŋ kumaŋ pãŋku geŋji-ken ãriŋpãj gwãgu gãnaŋ ãpmonpãj ume naŋpãj kumbuŋ.

¹⁴ Ude tãnjirã ãma but watãni iranitã yabãŋpãj ãmetpeŋ pãŋku ãmawebe yotpãrãre ba deken deken ittãŋ kuŋkuŋo u manbiŋam u yãwetkuj. Yãwerãkaŋ umuri ahãŋkuko u kãna yãŋkaŋ kuŋkuŋ. ¹⁵ Kumaŋ pãŋku Jesuken ahãŋpãj kaŋkuŋ. ãma mãjo mãyãptã magãrani u tek yamãk ikek, nadãwãn tumbãpãj Jesu dubini-ken kwikinik maŋjit irirãn. U kaŋpãj ãma pãke ãbuŋo uwã umuntãŋkuŋ. ¹⁶ Tãnjpãj ãma kaŋpãj nadãŋkuŋo unitã ãma mãjotã magãrani u ba but geŋji-ken ãriŋpãj kumbuŋo unitãŋo manbiŋam yãwetkuj. ¹⁷ Man u nadãŋ moreŋpãŋã Jesu iwetkuj; Gãk nintãŋo kome ŋo peŋpeŋ ku! yãŋ iwetkuj.

¹⁸ Ude iwerãwã Jesu gãpe terak ãrowayãŋ tãnjirãn ãma mãjo yãwat kireŋ imiŋkuko unitã Jesu iwetkuj; Nadãŋ namijiri bok kuda! yãk. ¹⁹ Iwerãnã Jesutã iwetkuj; Nãmo! Gãk komeka-ken ku! Pãŋku meŋkaye notkaye Ekãnitã tãŋkentãk ba iron ude tãŋ namitãk yãŋ biŋam kaŋ yãwet. ²⁰ * Iwerãnã ãma u mani buramiŋpãj kuŋkuŋ. Kuŋpãŋã Jesutã tãŋ imiŋkuko unitã ãmawebe yotpãrãre kubãkubã manbiŋam u yãwerãnkaŋ yãŋkuŋ; Wãra! Imaka kudupipãj nadãkamãŋ yãk.

Jesutã webe yarã yãpãn tãgaŋkuŋ

Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹⁻²³ * Tãnjpãj Jesutã Gerasa kome peŋpeŋ gãpe terak ãromãŋ gwãgu kukŋi ñode kãda ãbuk. ãbãnkaŋ ãmawebe bumta itgwãjŋkuŋ. Tãnjpãj ãtu nanak irirãn kãbeyã yot tãŋo watã ãma kubã wãpi jairas unitã ahãŋpãj Jesu kaŋpãj gãmori-ken iŋami yãpãn ãpmonjãpãj butewaki terak ñode iwetkuj; Nãkŋo ãpetna kumbayãŋ tãyak unitã gãk pãbã yãpã tãgãkta ketka uterak tãga pewayãŋ? Ude tãnjpayãŋ tãno uyaku nãmo api kumbek yãk. ²⁴ Ude iwetpãŋ imagurãnkaŋ bok kuŋkumãn. Kuŋjirãn ãmawebe mãyap tãkŋun nikek iwatkuŋ. ²⁵⁻²⁶ Iwarirã webe kubã kãyãm ikek ãmawebe bãmopi-ken itkuk. Webe u komepak kãyãm kadãni kadãni tãŋ yãpmãŋ kuŋtãyon obaŋ 12 ude tãreŋkuk. U yãpãtãgãk ãma mãyãptã tãnjpena tãgawãn yãŋkaŋ epãn tãŋ yãpmãŋ kuŋjirã komi pãhap nadãŋkaŋ monerji jop ahãwut yãpmãŋ ãbãŋ itkuk. Tãŋkaŋ

* 5:2: Mak 1:23 * 5:7-8: Mak 1:24 * 5:20: Mat 4:25; Mak 7:31 * 5:21-23: Mat 8:3; Mak 7:32

käyami nämo paotkan wakiinik täñjuk. 27-28 * Ude täñkan webe unitä Jesu täño manbiñam nadänpänä ämawebe päke u gänañ päñku Jesu täño tekgän injirira käyämna paorän yänkan päñku mädeni-ken tekgän injtkuk. 29 Ude injirirän uterakgän nägät kawuk täñpäñ gupi-ken komi nadäñkuko u paotkuk.

30 * Täñjirän kadäni ukengän Jesu kehäromini ätu äma kubä terak kuñtäñjirän nadäñjuk. Nadänpän äyänutpäñ yäwetkuk; Näkño tek netätä injitak? 31 Yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuk; Etän, ämawebe mäyap dumän gawatkan u nämo yabätan? Imata netätä nepmäñitak yän yäyan? 32 Yänjirä Jesutä u netätä näkño tek injitak yänpäñ äyänutpäñ yabän äyänutkuk. 33 Yabän äyänurirän webe ukeno Näkä täyat yänpäñ umun pähap nadänpän äbä Jesu gämoni-ken injami yäpän äpmonpöpän mebarini yänahänpän iwetkuk. 34 * Iwerirän Jesutä iwetkuk; Äpetna, näka nadän namikinik täyan unita gepmanpa tagatan. Päñku taganpäñ säkgämän kan it!

35 Man ude iwerirän äma ätu käbeyä yot täño watä äma wäpi Jairas unitä yotken naniktä abänpäñ Jairas iwetkuk; Äpetka kumak yäk. Kumakopän imata Jesu jop yänikñat yäpmän kwayän? 36 Yäwäwä Jesutä man yänkuño u nadänpän Jairas iwetkuk; Umuntäweno! Nadäknadäka näkagän kehäromi peyi!

37 Ude yänpäñ ämawebe päke itkuño unita yäjiwätpäñ äma yaräkubä Pita, Jems-kät Jems noripaki Jon ugänpäñ yämagut yäpmän kuñjuk. 38 Yämagut yäpmän kuñtängän Jairas täño yotken ahänpäñ yabänkuñ; Yänätäbätet yänpäñ konäm butewaki pähap täñ irirä. 39 Ude yabänkan yot gänañ äronpäñ yäwetkuk; Mebari imata yänätäbätet yänpäñ konäm butewaki ño täñ itkan yäk? Webe guban ño nämo kumak. Däpmon pat itak. 40 * Ude yäwänä kan-mägayänkuñ. Kan-mägayäwäwä yän-yawat-pewän yäman äpäman kuñjirä webe guban kumbuko unitäño miñi nani-kät iwaräntäkiye yaräkubä ukät webe guban kumbanitä patkuk-ken u äronkuñ. 41 * Äronpäñä webe kumbani u kerigän injitpäñ iniken man terak ñode iwetkuk; Webe guban, aku! (U iniken man terak Talita kumi yän iwetkuk.) 42 Ude yänjirän uterakgän webe guban uwä akuman kuñatuk. (Webe guban unitäño oban 12 ude.) Täñjirän kanpäñ miñi nani-kät iwaräntäkiye yaräkubä u keru injkuñ. 43 * Täñpäñ Jesutä manbiñam u nämo yänahänen yänpäñ webe guban u miñi nani-kät iwaräntäkiye yaräkubä u yäwetpäñ yäniñ bitnäñjuk. Yäniñ bitnäñpäñ ketem imä nanpän yän yäwetkuk.

6

Nasaret naniktä Jesu mäde ut iminñkun
Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

1 Jesu iwaräntäkiye-kät yotpärare u peñpeñ Jesutä ini yotpärare-ken kuñjuk. 2 * Päñku irirä Juda täño Orekirit kadäni täñjirän käbeyä yot gänañ äronpäñ Anutu täño manbiñam yänahänpäñ yäwetkuk. Yäwerirän nadänkan mäyaptä nadäwätäk täñi täñpäñ yänkuñ; Äma ño nadäk-nadäk pähap ñowä de yäpuk? Ba imaka imaka ämatä täga tänanji nämopän täk täyak u kehäromi netä iminñkuk? 3 * Äma ño yot täñpanigän ño yäk. U Maria täño nanakigän. Noriye Jems, Joses, Juda kenta Saimon u nadäkamän yäk. Ba wanoriye ninkät penta it takamän ño yäk. Ude yänpäñ Jesuta nadäwä wakñjuk.

4 * Täñjirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täño epän äma oran yämik täkan upänkan ini komeken nanik ba noriye miñiye naniye u bitnäk täkan yäk. 5 Eruk, ini yotpärare-ken naniktä mäde ude ut iminñpewä Jesutä kudän kudupi ñoken täga nämo täñpet yän nadäñjuk. Äma käyäm ikek yarä-gänpäñ keritä yepmäñit-pewän taganñjuk. 6 Täñpäkan ämawebe nadäk-nadäkitä kehäromi nämo nadän iminñkuño unita nadäwän täga nämo täñjuk.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk
Mat 10:5-15; Luk 9:1-6

Eruk yotpärare it yäpmän kuñkuño udegän päñku Anutu täño manbiñam yäwetpäñ yäwonärek täñtän kuñjuk. 7-9 * Täñtän kuñtängän iwaräntäkiye 12 yänpabä yepmanpäñ yaräyarä yäpmän daniñpäñ mäjo yawat kirekta kehäromi yämiñpäñ jukuman ñode yäwetkuk; In imaka kubä nämo yäpmänkan kunen. Yäk, ketem, monen imaka nämo yäpneñ. Ähottaba-kät kuronjin ärärani ugänpäñ kan yäput. Ba tek gupjin terak itkan unitagän kan kut. 10 Päñku kome kubäken ahänpäñ äma kubätä yori-ken yän-täkñat yäpmän ärowänä ugän itpäñ epän täñ paotkan kome kubäken kan kut. 11 * Täñ, kome kubäken ahänjirä not nämo täñ tamiñpäñ manjin bitnäwäwä mäde kan ut yämut. Mäde ut yämiñpäñ kugun kuronjin-ken nanik pewä manpäpeñ kan kut. Ude täñjirä tabänpäñ kan umuntawut!

* 5:27-28: Mat 14:36 * 5:30: Luk 6:19 * 5:34: Mak 10:52; Luk 7:50, 17:19 * 5:40: Jon 11:11 * 5:41: Luk 7:14 * 5:43: Mak 1:44, 7:36 * 6:2: Jon 7:15 * 6:3: Jon 6:42 * 6:4: Jon 4:44 * 6:7-9: Luk 10:1 * 6:11: Apos 13:51

¹² Jesutä jukuman ude yäwetpäj yäniñ kireñpewän päñku ämawebe bänepi sukureka manbiñam yäwetkuñ. ¹³ * Ude täñit mäjo äma magärani bumta yäwat kireñit, käyäm ikek mäyap ume gakñi ärut yämiñpewä tägarñit täñkuñ.

*Herottä Jon utpewän kumbuk
Mat 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9*

¹⁴ * Eruk, Jesu ba iwaräntäkiyetä yäpätägak epän täñ yäpmäj kuñtäko ämawebetä nadänpäj biñam pähap yäjirä Herottä nadäñkuk. Man mebäri mebäri ñode yäk täñkuñonik. Ätutä ñode yäk täñkuñonik; U Jon ume ärut yämani äma u kumbani-ken naniktä akuñkuko unita kehäromini nitek yäj yäñkuñ. ¹⁵ Ätu täwä Äma u Elaija yäj yäñkuñ. Ba ätu täwä Äma u Anutu täño man yäjahäwani äma kubä bian itkuño u dewani yäj yäñkuñ. ¹⁶ Yäñtäko Herottä nadänpäj yäñkuk; Ude nämo! yäk. Jon kotäki madäñkuro ukenonitä äneñi akuñkuk! yäk.

¹⁷⁻¹⁸ * Herottä man yäñkuko unitäño manbiñam ñode; Bian Herottä yänpewän komi ämatä Jon inñitpäñ keru kuroñi pädät täñpäj komi yotken teñkuñ. Mebäri ñodeta; Herottä monäni Filip unitäño webeni wäpi Herodias yomägatpäñ inita yäpuko unita Jontä kadäni kadäni ñode iwet täñkukonik; Gäk monäka Filip täño webeni yomägatpuno uwä бага man irepmitpäñ täñkun yäk. ¹⁹⁻²⁰ Ude iwet täñkuko unita Filip webeni Herodias uwä Jonta kokwawak nadäñ imiñpäj utta kädetta wäyäkñek täñkukonik. Täñirän Herottä ini uwä Jon uwä Anutu täño kädet siwonji iwarani äma yänpäj watäni it imik täñkukonik. Unita Jontä man yäjirän nadäwän inide kubä täñpöpäj nadäwätäk täñkañ Jon täño man nadäktä gäripi nadäk täñkukonik.

²¹ Eruk Herodiastä Jon utta kädetta wäyäkñeñtäj kuñtäyon kädet ñode ahäñkuk; Herottä ini ahäwani kadäni-ken äma ärowani ba iwan täño watä äma ba Galili kome täño ekäni ekäni yänpäbä yepmanpäñ äñnak-äñnak pähap täñ yämiñkuk. ²²⁻²³ * Ude täñ yämän nañ irirä Herodias äperi yänpewän päñku äma ketem nañ itkuño u inamiken itpäñ kap kuroñ täñkuk. Kap kuroñ täñ irirän Herot ini ba ämaniye-kät kanğärip täñkuñ. Kanğärip täñpäj Herottä äma ärowani itkuño u inamiken webe uwä yäñkehäromtak man ñode iwetkuk; Gäk imaka jopi u ba u unita yäwiwä gamayäj yäk. Ba tuñumna ba kome kanjwat täyat unita yäwiwä yäpmäj danñpäj moräki gamayäj yäk. ²⁴ Webe uwä man u nadänpäj yämän äpmonpäñ miñi iwet yabäñkuk; Meñ, näk imatäkena yäweret? Yäwänä miñitä iwetkuk; Kuñkañ Jon, ume ärut yämäni unitäño gwäkita yäwet yäk.

²⁵ Ude iweränkanj äperi bäräñeñ päñku intäjukun äma u iwetkuk; Gäk Jon, ume ärut yämäni unitäño kotäki madäñ täkñeñpäj gwäki gäpe gänañ peñkañ äbä nam yäk. ²⁶ Yäjirän Herot butewaki pähap nadäñkuk. Butewaki nadäñkukopäj äma ärowani inamiken ba noriye inamiken man kehäromi yäñkuko u nadänpäj näka nadäñjirä äpami täñpek yänpäj nadäñ imiñkuk. ²⁷⁻²⁸ Nadäñ imiñpäj bäräñeñ Jon kotäki madäñ täkñeñpäj gwäki yäpmäj äbäktä komi äma kubä iwerän kuñkuk. Komi äma unitä komi yot gänañ äronpäñ Jon u kotäki madäñ täkñeñpäj gäpe gänañ peñpäj yäpmäj päbä Herodias äperita imiñkuk. Imänkanj webe gubañi unitä miñiken yäpmäñ kuñkuk. ²⁹ Ude täñirä Jon täño iwaräntäkiyetä biñam u nadänpäj Jon gupi yäpmäj päñku awañ äneñkuñ. Ugän.

*Jesutä äma 5,000 ketem yepmäj towiñkuk
Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13*

³⁰ * Täñpakanj Jesutä iwaräntäkiye yäwerän kuñtäñpä kuñkuño u äneñi äyänutpeñ Jesuken päbä manbiñam ämawebe yänpäj-yäwoñäreñ täñkuño u ba imaka imaka täñtäj kuñatkuño unitäño manbiñam iwetkuñ. ³¹ * Täñirä ämawebe mäyap Jesu këna yäñkañ kuñkañ äbäk täñkuñ. Unita jide täñpäj ketem näne yänpäj iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Päñku kome äma nämo itkañ-ken itpäñ-nadäk täna yäk. ³² Ude yäñkañ kuna yänpäj gäpe terak äronpäñ äma nämo itkuñ-ken u kuñkuñ. ³³ Kuñjirä ämawebe mäyaptä yabänpäj-nadäk täñkañ komeñi komeñi akuñ kireñpäj intäjukun päñku kome Jesu-kät iwaräntäkiyetä itpäñ-nadäk tänayäj yäñkuñ-ken u it kireñkuñ.

³⁴ * Eruk Jesutä gwägu gägäni-ken udu ahänpäj gäpe terak naniktä äpänpäñ ämawebe äbot pähap yabäñkuk. Yabänpäj ironji kodäñatä butewaki täñtäj kuñat täkañ ude bumik täñ irirä yabänpäj butewaki nadäñ yämiñkuk. Ude nadänpäj pengän Anutu täño kädet mebäri mebäritä yäwetpäñ yäwoñäreñ täñkuk.

³⁵ * Ude täñ irirän kome dapuri äpmonpayäj täñkuk. Täñirän iwaräntäkiyetä päñku Jesu iwetkuñ; Kome ño gägäni-ken iritna kome bipayäj täyak. ³⁶ Unita ämawebe yäwetpewi päñku yotparare it yäpmäj kukan-ken uken päñku ketem ini-ini gwäki peñpäj yäpmänpäj nañput

* 6:13: Jem 5:14 * 6:14: Mat 16:14; Mak 8:28 * 6:17-18: Wkp 18:16 * 6:22-23: Est 5:3,6, 7:2 * 6:30: Luk 10:17 * 6:31: Mak 3:20 * 6:34: Mat 9:36 * 6:35: Mak 8:1-9

yäj iwetkuj. ³⁷ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Intä täga nämo yäminej? Ude yäweränä yäjkuj; Jide tänpäj yämine? Monej tanjipäj uyaku ämawebe päke ñonita ketemä yämine yäk. Upäjkanj monej tanj de yäpmäjpäj ämawebe mäyap ño yepmäj towinayäj?

³⁸ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Päjku ämawebe yäwet yabäwut. Iniken däkum jideka itkan? Ude yäwänä päjku yabäjpäj-nadäjkanj äbä iwetkuj; Käräga 5kät gwägu tom yarä ude itkanj yäk. ³⁹⁻⁴⁰ Ude yäwäwä Jesutä yäwet-pewän ämawebe kome terak äbot-äbot manjirätäj yäpmäj kunjkuj. Äbot ätu 100, äbot ätu 50 ude manjirätäj yäpmäj kunjkuj. ⁴¹ * Eruk manjirätäj yäpmäj kunjirä Jesu käräga 5 ukät gwägu tom yarä ukät yäpmäjkanj kunum terak doranjpäj Anutu-ken bänep täga man iwetkuk. Iwetpäj käräga tokätpäj iwaräntäkiyeta yämänkanj unitäwä ämawebe bumta päke unita yämiñtäj kunjkuj. Tänpäjä gwägu tom udegän täjnkuk. ⁴²⁻⁴³ Ude täjnkaj ämawebe päke unitä nanpä koki tänpäjä ätu jop penjkuj. Tänpäjän jop patkujo u iwaräntäkiyeta yäpmäjpäj yäk 12 ude daiwä toknejkuj. ⁴⁴ Ämawebe Jesutä yepmäj towinjuko uwä 5,000 ude. Tänpäjän u äma ekäni-gänpäj daniwani, webe ironj-kät nämo.

Jesu gwägu terak yentäj kunjkuj

Mat 14:22-23; Jon 6:16-21

⁴⁵ Tänpäjän pengän Jesutä iwaräntäkiye yäwet-pewän gäpe terak äromaj gwägu gägäni kuknj udude kända Betsaida kome kända intäjukun kunjkuj. Kunjirä Jesutä ämawebe päke u yäwerän kunjtänpä kunjkuj. ⁴⁶ * Ämawebe kunjtänpä kunjirä Jesu iniwä nani-kät man yädayäj pom terak äronjkuj.

⁴⁷ Äronjkuko ittängän kome bipmäj uränkanj gäpe iwaräntäkiyeta yäpmäj kunjkujo u gwägu bämopi-ken kunjirä Jesu inigän pom terak itkanj yabäjnkuk. ⁴⁸ Iwän mäniñ tanj pähap piäjirän iwaräntäkiyeta gäpe täjnpäna kwän yäjkanj pipiri kubä täj irirä. Eruk tamimanj barak nämo manjirirä Jesu uwä iwaräntäkiyeta itkuj-ken uken kwa yäjpäj gwägu terak yentäj kunjkuj. Gwägu terak yentäj kumanj päjku iwaräntäkiye dubini-ken ahäj yämiñirän kunjkuj. ⁴⁹⁻⁵⁰ * Kanjpäjä mäjo kubätä äbatak yäjkanj umun pähap nadäjpäj kähän yäjkuj. Kähän yäjirä Jesutä pengän yäwetkuk; Umuntänejo, näkña äretat yäk.

⁵¹⁻⁵² * * Ude yäjpäj gäpe iwaräntäkiyeta itkujo uterak äronjpäj bok irirä iwän mäniñ bitnäjkuk. Iwän mäniñ bitnäjirän nadäwä umuri pähap kubä täjnkuk. Imata, Jesutä ketem yäpmäj danjipäj ämawebeta yämiñirän kunjkujo upäjkanj Jesu täjo mebäri ket nämo nadäjkujo unita nadäk-nadäki-ken nadäwä nämo tärenjkuk.

Jesutä käyäm ikek mäyap yäpän täganjkuj

Mat 14:34-36

⁵³ Jesutä gäpe terak ärowänkanj penta kunjtängän Genesaret komeken ahäjkuj. Ahäjpäjä gäpe täjo yen yäpmäj päjku päya kujat terak topmäjpäj penjkuj. ⁵⁴⁻⁵⁵ Penjpäj kunayäj täjirä ämawebetä Jesu kanjpäj nadäjkanj päjku yotpärare Genesaret kome kända ittäj kunjkujo u biñam yäweräkanj ämawebe käyäm ikek gäranj tänpäj yäpmäj Jesutä itkuk-ken ugän iwatkuj. ⁵⁶ * Tänpäj yotpärare tanj ba täpuri ba tobät yotken epän täjtäj kunjirän ämawebe käyäm ikek kwawakgän yepmanjpäj Jesu butewaki man ñode iwetkuj; Nadäj yämiñiri tekka moräkigän injirirä käyämi paorut yäj iwetkuj. Ude iwerä nadäj yämiñirän käyäm ikek teki moräkigän injitkujo u kudup täganj morenjkuj.

7

Äbek ora täjo man

Mat 15:1-9

¹ Parisi äma ätukät Baga man yäwojärewani äma ätu Jerusalem naniktä äbäjpäj Jesuken ahäjpäj itkuj. ² * Tänpäj yabäjkuj; Jesu täjo iwaräntäkiyeta Parisi äma täjo бага man pewani u nämo iwatpäj kerä nämo ärutkanj ketem jop yäpmäjpäj nanjkuj. Ude täjirä yabäwä siwojñ nämo täjnkuj. Bänepi täjpä wakanj yäj nadäjkuj. ³ Unitäjo mebäri ñode; Parisi ämakät Juda nanik ämawebe kudup kerä ärutkanj-gän ketem nak täjnkujonik. Uwä äbekiye oraniye täjo бага man buramiñpäj ude täk täjnkujonik. ⁴ * Ba käbeyäken naniktä äbäjpäj ketem näna yäjpäjä kerä ärutkanj uyaku täga näneñ. Täjnkaj gäpe, käbot ba imaka imaka ärut täjnkujonik. Ude nämo tänawä bänepnin yäpna wanej yäj nadäk täjnkujonik. Tänpäj imaka imaka mebäri mebäri äbekiye oraniyeta pewani ugän iwatpäj täk täjnkujonik.

* 6:41: Mak 7:34 * 6:46: Luk 5:16, 6:12; Luk 9:28 * 6:49-50: Luk 24:37 * 6:51-52: Mak 4:39 * 6:51-52: Mak 8:17 * 6:56: Mat 14:36 * 7:2: Luk 11:38 * 7:4: Mat 23:25

⁵ Mebäri unita nadänpän Parisi ämakät Baga man yäwojärewani ämatä Jesu nðode iwet yabänkuñ; Gäwaräntäkaye imata nintäño äbekniye oraniye täño бага man u nämö iwat täkan? Keri nämö ärutkan imata ketem jop nak täkan? Ude täk täkan uwä bänepi tänpäwak täkan yäk.

^{6-7*} Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken penjirän nðode yänkuko uwä bureni ahätäk;

Äma äbot nðo menitä näk nanin oret täkan upänkan bänepitä näka bitnäk täkan.

Äma täño бага mangän iwat täkan unita nanin orerirä näk nämö nadän yämik täyat yäk.

Ais 29:13

⁸ In Anutu täño бага man penjän kome äma täño бага man buraminpän kuñat täkan.

⁹ Ude yänpän yäwetkuk; In Anutu täño man wenkirenpän injinken nadäk-nadäk kädet ugänpän iwat täkan. U siwonji yän nadäk täkan upänkan näkä nadäwa siwonji nämö täk täyak. Unita kädet udewanigän kubä nðode täwera mebärijin nadäwut. ^{10*} Orajin pähap Moses bian jukuman nðode yänkuk; Gäk menka nanka orañ yämen. Ba kubä nðode; Äma kubätä miñi nani yebewänä kumän-kumän utneñ yän yänkuk. ¹¹ Eruk, in man u nadäkan upänkan mäde ut iminpän nðode yäk täkan; Äma kubätä imaka täga kubäta miñi nani täñkentän yämikta yäwekopän nðode yäwerek; Nø ekta taminañpän ek jop irirän Anututa biñam peyat yän yäwerek. Wa! Miñi nani nämö nadän yäminpän ude yäweko uwä in täga täyan yän iwetneñ. ¹² Meñnan tuñum upän täñkentän yäminañi nämö yän iwetneñ. ¹³ Jesutä ude yäwetpän yänkuk; In ude täk täkan uwä Anutu täño man u wenkirenpän injinken man ugänpän iwat täkan. Tänpäkan ugän nämö. Imaka ätu udegän täk täkan yän yäwetkuk.

Imatäkentä bänepnin täga tänpän wanen?

Mat 15:10-20

¹⁴ Jesutä ude yänpän ämawebe äneñi yänpäbä äbot kubägän yepmanpän yäwetkuk; In juku penjirä man kubä täwera nadäwut; ^{15*} Imaka näñpanitä bänepjin nämö tänpäwak täkan. Imaka bänepjin-ken nanik äbäk täyak unitägän bänepjin tänpäwak täkan. ¹⁶ Äma jukuni nikektä näkño man nðo ket nadäwut!

¹⁷ Eruk ude yänpän ämawebe yepmanpen yot gänän äronkuk. Äronjirän iwaräntäkiyetä man wärani yänkuko unita iwet yabänkuñ. ¹⁸ Iwet yabäwä yäwetkuk; Ai! In nadäk-nadäkjin nämö ba? Mebäri nðodeta nämö nadäkan? Imaka kokjin gänän äpmok täyak unitä bänepjin imata tänpän wanen? ¹⁹ Ketem nak täkan unitä bänepjin-ken nämö äpmok täkan. Uwä päpmo ini irani-ken itkanä käderi-kengän äpäman kuk täkan yän yäwetkuk. Ude yäwetkuko uwä ketem ätu Juda naniktä yäjiwäranu u kuduptagän Jesutä tägagän yän yänkuk.

²⁰ Ude yänpän kubä pen nðode yäwetkuk; Imaka waki bänepjin-ken nanik-tägän äbäk täkan unitä Anutu inamiken tänpewä waki täk täkan. ²¹⁻²² Äma bänepi-ken naniktä imaka äbäk täkan u nðode; Nadäwäwak, kubokäret, kubota, äma kumän-kumän däpmäk, webe yäpmanpän pek, yabängärp, bänep iyap, jop yäknat-yäknat, kokwawak yäpman kuñat-kuñat, me yäkyäk, yänpän-yabän yäwat, ärowani täktäk, Anututa nadäwä äpani täktäk. ²³ Imaka wakiwaki udewani äma ini bänepi-ken naniktä ahänpän tänpewä wak täkan. Täñirä Anututä yabäwän wakinik kubä täk täkan.

Webe kubätä Jesuta nadäkinik täñ iminjuk

Mat 15:21-28

²⁴ Eruk Jesu kome u penjän Tire komeken kuñkuk. Pänku ahänpän ämatä nabäneñ yän nadänpän yot kubä gänän käbop äronkuk. Käbop äronkukopän jide tänpän käbop-inik irän? ²⁵⁻²⁶ Yot gänän äro irirän pengän webe kubätä Jesu äbäk yän yänjirä nadänkuk. Webe uwä guñ äbotken nanik, kome kubä wäpi Siria Ponika uken nanik. Eruk webe unitä Jesu äbäk yän yänjirä nadänpän äperi mäjotä magätkuko unita yänpän bäräneñ päñku Jesu gämori-ken inami yäpän äpmonpän patkuk. Ude täñkan konäm butewaki tänpän iwetkuk; O Jesu, mäjo äpetna magärako u iweri kan kwän yäk. ²⁷ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nanak täño ketem yäyomägatpän anja yämiwä nämö tägawek. Ironjironjita yäminu nanpä koki tänpäkan uyaku yäk. ²⁸ Ude yäwänä webe unitä man kowata nðode iwetkuk; Ekäni, bureni yäyan upänkan an uwä ironjitä ketem nankan kokoki pewä manjirä upän jop waki nak täkan yäk.

²⁹ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga yäyan unita nadän gamitat. Eruk täga, kuyi! Mäjo äpetka kakätäyak yäk. ³⁰ Ude iweränkan kumän komeki-ken ahänpän päñku ini yotken äronpän kanjuk; Äperi mäjo kakätänpen kuñjirän kwikinik patkuk.

Jesutä äma guñ kubä yäpän tägarjuk

* 7:6-7: Ais 29:13 * 7:10: Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16 * 7:15: Apos 10:14-15

³¹ * Tänpäkan Jesu uwä Tire kome penpej Sidon kome irepmitpäñ päbä Galili gwägu käda Dekapolis kome ahänkuk. ³² Ahänjirän äma guñ kubä, man nämo nadäwani ba man yäkyäka meberi bäräpi, u imagut yäpmän Jesuken ahänpän butewaki man ñode iwetkuñ; Jesu, ketka äma ño terak pe! yäk. ³³ * Ude iwerä nadänpän Jesutä äma uwä ketwära täjirepewän päñku inigän iränkanj keru nanakitä jukuni-ken penkuk. Tänpän iwit keru-ken utpäñä meberiken injtkuk. ³⁴ * Ude tänpän kunum terak ijinpewän ärowäpän äma unita butewaki pähap nadänpän jäjkäk yänpän iwetkuñ; Nadäwi tumbut! (U iniken man terak Epata! yän iwetkuk.) ³⁵ Ude yäwänä uterakgän jukunitä nadäwän tumbäpän meberi imaka pidäm täñjirän man säkgämän yänkuk. ³⁶ * Täñjirän Jesu ämawebetä manbiñam u nämo yänahänäj yänpän yäjiwätkuk. Yäjiwätkuko upänkanj man nämo buramiñkuñ. Nämo, u ehutpäñ yänahänäjän kuñkuñ. ³⁷ * Ude yänahänjirä ämawebe biñam u nadänkuñu unitä yänkuñ; Wära! Imaka imaka täk täyak u kudup tägagän täk täyak! yäk. Äma man nämo yäwani täñpewän man yäk täkanj ba man nämo nadäwani imaka täñpewän man nadäk täkanj. U inide kubä! yän yänkuñ.

8

Jesutä ämawebe 4,000 ketem yepmän towiñkuk

Mat 15:32-39

¹⁻² * Kadäni ukengän ämawebe äbot pähap Jesuken äneni tokñenpän nakta jop irirä iwaräntäkiye yänpewän äbäpän yäwetkuk; Ämawebe ño ninkät kepma yaräkubä it yäpmän äbänkä nakta bumta yeñjirä yabänpän butewaki nadätat. ³ Jop yepmana päñku kädet miñin nakta kumneñ. Ätu ban nanikitä äbuñ yäk.

⁴ Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Kome jopi-ken ñodeken ketem deken nanikpäñ yäpmänpän äma äbot ñodewanita yämine? ⁵ Yäwäwä yäwetkuk; Inken käräga jidetä itkanj? Yäweränä iwetkuñ; 7tägän itkanj yäk. ⁶ Ude iwerä nadänkanj Jesutä ämawebe yäwet-pewän kome terak manjit yäpmän kuñkuñ. Täñkanj käräga 7 ñokenjo yäpmänpän Ekäni bänep täga man iwetkanj tokätpäñ iwaräntäkiyeta yämiñkuk. Yämänkanj iwaräntäkiyeta ämawebe päke unita yämiñ yäpmän kuñkuñ. ⁷ Täñkanj gwägu tom yarägän itkuñu u udegän Ekäni bänep täga man iwetkanj yäpmän daniñpän iwaräntäkiyeta yämänkanj ämawebeta yämiñkuñ. ⁸ Yämä äma 4,000 bumik itkuñu u nanpän koki täñkuñ. Nanpä tägawäpän ketem ätu jop patkuñu uwä iwaräntäkiyeta yäpmänpän yäk 7 ude daiwä tokñenkuñ. ⁹ Ude täñkanj ämawebe u yäwet-pewän ini komen komen kuñtänpä kuñkuñ. ¹⁰ Kuñ moreñjirä Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeñ päñku Dalmanuta komeken uken ahänkuñ.

¹¹ * Uken ahänpän irirä Parisi äma ätu Jesuken äbänpän manken tena yänkanj yänjyabäk kehäromigän iwetpäñ ñode iwet yabänkuñ; Ai! Kudän kudupi kubä täñjiri kanpän Anututä gepmanpäñ äpun yän nadäna! ¹² * Iwerirä Jesutä gañani nadänpän yäwetkuk; Äma udewani imata kudän kudupi täñjiri känayän yänkanj nadäk täkanj? Näk bureni täwetat. Näk kudän kudupi kubä nämo inik täwoñärewayän! ¹³ Ude yänpänä yepmanpeñ iwaräntäkiye yän-yänkuñat yäpmän gäpe terak äromanj gwägu ani kukñi udude käda äronkuñ.

Parisi äma täño kudäni u yis udewani

Mat 16:5-12

¹⁴ Tänpäkan iwaräntäkiyeta guñ tänpän käräga däkum mäyap nämo yäpuñ. Gäpe terak kubägän itkuko ugänpän yäpuñ. ¹⁵ * Eruk kuñtängän Jesutä man ñode yäwetkuk; In Parisi ämakät Herot täño yis unita ket nadänpän kan kuñarut! ¹⁶ Yäweränä iwaräntäkiyeta ini-tägän näwetgäwet tänpän yänkuñ; Kärägata guñ tänpän äbämäño unita käwet nadänpän niwetak yäk. ¹⁷ * Man ude yänjirä Jesutä nadänpän yäwetkuk; Kärägata guñ tänpän äbänopän imata yänpän-nadäk täkanj? Wari wari täwet yäpmän äbäk täyat u mebari nämo nadäkanj? Bänepjin nämo piräreyätak? ¹⁸ * Dapunjin tumbani ba jukujintä nämo nadäk täkanj? Täñä ketem yepmän towiñkuro u yabänpän-nadäk tänpän guñ täñkuñ? ¹⁹ * Käräga 5 yäpmän daniñpän äma 5,000ta yämiñjira kokoki itgän täñkuñu u yäk jide daiñkuñ? Yäwerän 12 yän iwetkuñ. ²⁰ * Ba käräga 7 yäpmän daniñpän äma 4,000 yepmän towiñjira kokoki itgän täñkuñu u yäk jide daiñkuñ? Ude yäwänä 7 yän iwetkuñ. ²¹ Yäwäwä yäwetkuk; Upän imata nämo nadäwä tumänkanj?

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän täganjuk

* 7:31: Mat 15:29-31 * 7:33: Mak 5:23; Luk 4:40, 13:13 * 7:34: Mak 6:41; Jon 11:41 * 7:36: Mak 1:43-45

* 7:37: Ais 35:5 * 8:1-2: Mak 6:34-44 * 8:11: Mat 12:38 * 8:12: Luk 11:29 * 8:15: Luk 12:1 * 8:17:

Mak 6:52 * 8:18: Jer 5:21; Mak 4:12; Apos 28:26 * 8:19: Mak 6:41-44 * 8:20: Mak 8:6-9

²² Ude yäweränkañ gwägu terak kuñtäñgän Betsaida komeken ahäñkuñ. Ahäñirä uken äma ätutä noripak dapuri tumbani yänjikñat yäpmäñ Jesuken kuñkuñ. Pänku dubini-ken ahäñpänä Jesutä kerä dapuri waki terak peñirän tägawän yäñpän butewaki man iwetkuñ. ²³ Eruk ude iwerirä Jesutä äma uwä inñitpän yänjikñat yäpmäñ yotpärare gägäni-ken kuñkuñ. Pänku dapuri-ken iwit utpän keritä gupi terak peñpän iwetkuñ; Imaka kubä käyan ba nämö? ²⁴ Iweränä yänkuñ; Ai, äma yabätat upänkañ u wäranigän, päya ude bumik yabätat. Ket nämö yabätat yäk. ²⁵ Ude yäwänä Jesutä kerä dapuri-ken äneñi peñirän eruk dapun säkgämän ijiwän kuñkuñ. Ijiwän kwäpän imaka kudup kwawakgän yabänkuñ. ²⁶ * Ude täñpänä Jesutä iwetkuñ; Gäkña yotken siwoñi kuyi. Yotpärare-ken äroweno.

Pitatä Jesu täño mebäri yäñahäñkuñ

Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

²⁷ Ude täñkañ Jesu iwaräntäkiye-kät Sisaria Pilipai komeken kuñkuñ. Kuñtäñgän iwaräntäkiye ñode yäwet yabänkuñ; Ämawebetä näka netä yän näwet täkañ? ²⁸ * Yäwänä iwetkuñ; Ätutäwä Jon ume ärut yämani yän yäk täkañ. Ba ätutäwä gäk profet biani Elaija yän yäk täkañ. Täñ, ätutäwä profet bian itkuño uken nanik kubä yän yäk täkañ. ²⁹ * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuñ; Täñpäkañ inñinä näkawä netä yän yäk täkañ? Yäwänä Pitatä iwetkuñ; Gäk Kristo, Anututä bian nin täñkentän nimikta iwoyäwani u yäk. ³⁰ Ude yäwänä Jesutä iniken mebäri äma ätu nämoinik yäwetneñ yäñpän yänij bitnäñkuñ.

Jesu ini kumäkta yäñahäñpän yäwetkuñ

Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹ Kadäni uken Jesutä yäput peñpän man ñode yäñahäñpän yäwetkuñ; Äma Bureni-inik uwä komi mäyap api nadäwek. Täñpäkañ Juda täño äma ekäni, ba bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñäremani äma unitä Äma Bureni-inik mäde ut imiñpän kumän-kumän api utneñ. Täñkañ utpän änenayän täñopän kepma yaräkubä täreñirän äneñi api akwek. ³² Man u yänkwawa tawänkañ Pitatä inigän yänjikñat yäpmäñ päñku ibenkuñ. ³³ Täñpänä Jesutä äyänjutpän iwaräntäkiye yabänpän Pita iwetkuñ; Satan, gäk kewe! Gäk man nadätan uwä Anutu-ken nanik nämö. Uwä äma täño nadäk-nadäkgän.

³⁴ * Jesutä ude yäñpän ämawebe päke u itkuño ukät iwaräntäkiye yäñpewän äbäpän ñode yäwetkuñ; Äma kubätä näk näwarayän nadäñpänä iniken bäneñ nadäk-nadäki mäde ut imiñpän bäräpi näkä kotawayän täyat udegän päya kwakäpi buramiñkañ gwäk pimiñpän kañ näwarän. ³⁵ Täñpäkañ äma kubätä iniken irit kuñat-kuñarita iyap täñpänä u api paorek. Upänkañ äma kubätä näka yäñpän iniken irit kuñat-kuñari inij kireñpän näkño Manbiñam Täga yäpmän kuñarayän täko uwä irit kehäromi api kañ-ahäwek. ³⁶ Täñ, äma kubätä kome täño imaka kudup peñ bäyanpän yäpmän kuñattängän paot-paotta biñam täñpeko uwä tägawek? ³⁷ Äma udewani Anutu mäde ut imiñpän kuñarayän täko uwä irit kehäromi yäpmäkta kädetta api wäyäkñewek. ³⁸ * Nadäkañ? Äma Bureni-iniktä nani täño tuñum epmäget kudän ikek kudupi äneroniye-kät api äpneñ. Kadäni uken äma kubätä äma änok gwäjiwani, Anutu täño man peñawäk täk täñpani ño bämopi-ken itpän wäpna ba manna biñam mäde ut imayän täko uwä, Äma Bureni-inik uwä udegän äma unita mäde api ut imek.

9

¹ * Jesutä ude yäñpän kubä pen ñode yäwetgän täñkuñ; Näk bureni täwetat. Itkañ ño inken nanik ätu nämö kumäñirä Anututä intäjukun it yämiñirän gämoriken irit täño kehäromini kwawak ahäñirän api käneñ.

Jesu mebäriini kwawak pewän ahäñkuñ

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

²⁻³ Eruk ittän kuñtäñgän kepma 6 täreñirän Pita, Jems, Jon yämagurän yäpmän pom käronji kubä terak inigän päro itkuñ. Äro u irirä Jesu terak inipärik kubä ahäñkuñ. Teki paki-inikinik täñpän ägo wenkuñ, äma kubätä tek äwuränkañ ude tänañi bumik nämö. ⁴ Jesu terak ude ahäñirän yabänkuñ; Profet biani yarä Moses kenta Elaija ini ugän injami terak ahäñ yämiñpän Jesu-kät man yäñpän-nadäk täñkuñ. ⁵⁻⁶ Täñirä yabänpän iwaräntäkiyetä umun pähap nadäñpän Pitatä man jide yäwet yän nadäñpän ñode yänkuñ; Ärowani, itkamän ñonita oretoret täkamän yäk. Unita yottaba yaräkubä täñ tamina. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk. ⁷ * Ude yäwänä gubamtä äpä uwäk täñpän yepmanñirän u gänañ man kubä ñode ahäñkuñ; Njowä näkño ironjina tägagämän. U kañpän gäripi nadäk täyat unita in unitäño

* 8:26: Mak 7:36

* 8:28: Mak 6:15

* 8:29: Jon 6:68-69; Mak 9:9

* 8:34: Mat 10:38-39

* 8:38: Mat 10:33

* 9:1: Mak 13:30

* 9:7: Mat 3:17; 2Pi 1:17-18; Lo 18:15; Apos 3:22

man kaŋ buramik tãŋpuŋ yãŋ yãwetkuk. ⁸ Man kotãk ude nadãŋjirã pit kubãgãn profet biani yarã u paorãnkaŋ Jesu inigãn irirãn kaŋkuŋ. ^{9*} Tãŋpãŋ pom itkuŋ-ken u naniktã äpãŋit äpãŋit Jesutã jukuman ñode yãwetkuk; Imaka kaŋo unitãŋo manbiŋam äma nãmo yãwerirã Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktã kaŋ akwãn. ¹⁰ Ude yãwerãnkaŋ iwarãntãkiye yarãkubã u man u yãpmãŋpãŋ bãnepi-ken peŋpãŋ man yãŋpãŋ-nadãk ñode tãŋkuŋ; Kumbani-ken naniktã akukakuk u imatãken man? yãŋ yãŋkuŋ.

¹¹ Ude yãŋpãŋ Jesu ñode iwet yabãŋkuŋ; Baga man yãwoŋãrewani ämatã Elaijata jukun api ahãwek yãŋ imata yãk tãkaŋ? ^{12-13*} Iwerãwã Jesutã yãwetkuk; Elaija uwã bureni intãjukun ahãŋpãŋ Anutu tãŋo iwoyãwani äma unita tuŋum tãŋkuk. Unita bureni ñode tãwetat; Elaijata yãŋkuŋo uku äbuk. Äbãŋpãŋ irirãn imaka tãŋ iminayãŋ nadãŋkuŋo udegãn tãŋ imiŋkuŋ. Imaka tãŋ imikta yãwani Anutu tãŋo man bian kudãn tãwani udegãn tãŋ imiŋkuŋ. Tãŋkaŋ Anutu tãŋo man terak Äma Bureni-inikta mãde ut imiŋjirã komi komi mãyap api nadãwek yãŋ yãwani, man u bureni api ahãwek.

Mãjo kubã iwat kirekta tãŋpã wanŋkuŋ

Mat 17:14-22; Luk 9:37-43

¹⁴ Tãŋpãŋ pom terak naniktã äpãmaŋ iwarãntãkiye ätu itkuŋ-ken ahãŋpãŋ yabãŋkuŋ; Äma bumta it gwãjãŋpãŋ irirã Baga man yãwoŋãrewani äma ätu iwarãntãkiye-kãt yãŋãrahut irirã yabãŋkuŋ. ¹⁵ Tãŋjirã äma pãke u Jesu äbãŋjirãn kaŋpãŋ nadãwã inipãrik kubã tãŋpãpãŋ pãŋku bãrãŋeŋ ahãŋ imiŋpãŋ iniŋ oretkuŋ. ¹⁶ Ahãŋ imãwã Jesutã yãwetkuk; Imatãkenta yãŋawãt itkaŋ? ¹⁷ Yãwãnä ämawebe u itkuŋo uken nanik kubãtã iwetkuk; Yãwoŋãrewani äma, nanakna mãjotã magãt-pewãn man nãmo yãk tãyak uwã gãkken imagut yãpmãŋ äbãtat yãk. ¹⁸ Mãjo unitã kadãni kadãni nanakna kehãromi inŋitpãŋ kome terak pudã maŋŋan kuk tãkaŋ. Tãŋjirãn jep yãŋutpãŋ meni yeŋãrãt tãyak. Tãŋkaŋ kerã kuronŋ ba gupi kudup giginenpãŋ pat tãyak yãk. Ude tãk tãyak upãŋ gãwarãntãkayetã mãjo u iwat kirewut yãŋ yãwerakaŋ tãŋpã wakaŋ.

¹⁹ Yãwãnä Jesutã gaŋani nadãŋpãŋ yãŋkuŋ; Wa! Äma in udewani-kãt wari kuŋatta nãmo nekaŋ! In nadãkinikjin nãmo! Nãk inkãt kadãni jide it yãpmãŋ äbãtat? Jidegãn api nadãwã tumneŋ? Eruk, ironŋi u yãpmãŋ äbut. ²⁰ Ude yãwerãnä ironŋi u Jesuken yãpmãŋ äbãŋjirã mãjotã Jesu kaŋpãŋ u terakgãn ironŋi u ut maŋpãn kome terak maŋ-patãbotpãŋ meniken jep yãŋutkuk. ²¹ Tãŋpãŋkaŋ Jesutã ironŋi nani iwetkuk; Imaka ño jidegãn ahãŋ imiŋkuŋ? Iwerãnä yãŋkuŋ; Ironŋi tãpuri-ken yãput peŋkuŋ yãk. ²² Kadãni kadãni mãjo ñonitã ironŋi ño kumbãn yãŋpãŋ ut maŋpãn kãdãp gãnaŋ äpmoŋit ume gãnaŋ äpmoŋit tãk tãyak. Unita kehãromika nitek tãŋpãwã neka butewaki nadãŋ nimiŋpãŋ tãŋkentãŋ nimi yãk. ^{23*} Ude yãwãnä Jesutã iwetkuk; Imata kehãromika nitek yãŋ nãwetan? Äma nadãkinik ikek kuŋat tãkaŋ uwã imaka kudup tãga tãŋ moreneŋ. ^{24*} Yãwãnkaŋ uterakgãn ironŋi nanitã kikŋutpãŋ iwetkuk; Nãk nadãkinik tãyat upãŋkaŋ nadãkinikna kwini yãk. Gãkã nadãkinikna tãŋ-kehãromtaŋ nami.

²⁵ Yãŋjirãn ämawebe pãke u bãrãŋeŋ äbãŋjirã yabãŋkaŋ Jesutã mãjo u kaŋ-yãŋpãŋ iwetkuk; Nãk ñode peŋ gãwetat; Gãk ironŋi ño meni jukuni tãŋpãŋkuŋo u kakãtãŋpeŋ ku! Äneŋi nãmoinik magãren! ^{26*} Ude iwerirãn mãjotã kãhãn taŋjigãn yãŋpãŋ ironŋi u wãdãŋ maŋpãn pãŋku kumbanitã-yãŋ patkuk. Ude tãŋpewãn parirãn mãjo kakãtãŋpeŋ kuŋkuŋ. Kuŋjirãn ämawebe mãyãptã ironŋi u kumãŋtak yãŋ yãŋkuŋ. ²⁷ Ude yãŋjirã Jesutã ironŋi u kerigãn inŋit yãpmãŋ akuŋpãŋ tewãn kãroŋ itkuk. ²⁸ Ude tãŋkaŋ Jesu yot gãnaŋ äronjirãn iwarãntãkiyetã inigãn iwet yabãŋkuŋ; Nin imata mãjo iwat kirenayãŋ yãkŋat tãŋburut tamãŋ? ²⁹ Yãwãwã yãwetkuk; Mãjo udewani uwã jop tãga nãmo iwat kirewen. Nakta jop itkaŋ Anutu-ken yãŋapik man yãkyãk kãdet uterakgãn uyaku tãga iwat kirewen.

Jesu ini kumãŋpãŋ akukta äneŋi yãwetkuk

Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

^{30*} Ude tãŋkaŋ Jesutã iwarãntãkiye man yãwetpãŋ yãwoŋãrewa yãŋpãŋ kome itkuŋo u peŋpeŋ ämawebe yabãŋ paotpeŋ Galili kome irepmitpeŋ kuŋkuŋ. ^{31*} Yabãŋ paotpeŋ pãŋku Jesutã iwarãntãkiye ñode yãwetpãŋ yãwoŋãreke tãŋkuŋ; Äma kubãtã Äma Bureni-inik uwã iwan kerã terak peŋjirãn utpewã kumãŋpãŋ kepma yarãkubã patpãŋ api akwek yãŋ yãwetkuk. ^{32*} Ude yãwerãnä man yãwetkuko unita nãmo nadãwã tãrewãpãŋ mebãri nadãkta iwet yabãkta umuntaŋkuŋ.

* 9:9: Mat 12:16; Mak 8:30 * 9:12-13: Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 * 9:12-13: Mat 11:14 * 9:23: Mat

21:21; Mak 11:23 * 9:24: Luk 17:5 * 9:26: Mak 1:26 * 9:30: Jon 7:1 * 9:31: Mak 8:31; Mak 10:32-34

* 9:32: Luk 9:45, 18:34

Wäp binam ikek iritta man

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Kumaŋ päŋku Kapeneam yotpärare-ken ahäŋkuŋ. Ahäŋpän yot gänaŋ äronkaŋ iwaräntäkiye ŋode yäwet yabäŋkuŋ; Kädet miŋjin ima man yäntän abän? ³⁴ Yäŋjirän ini bämopi-ken netätä intäjukun-inik itak yäŋ yäŋpän-nadäk täŋ itkuŋo unita mäyäk nadäŋpän kowata nämo iwetkuŋ.

³⁵ * Eruk Jesu maŋitpän iwaräntäkiye 12 u yäŋ-päbä yepmaŋpän yäwetkuŋ; Gäk intäjukun äma irayän nadäŋpänä notkaye päke unitäŋo äpani-inik itpän epän täŋ yämen. ³⁶⁻³⁷ * Ude yäŋpän ironi kubä ŋit yäpmän päbä ämawebe itkuŋo u bämopi-ken tenkuŋ. Tenpän ironi u bäyaŋ imiŋpän iwaräntäkiye ŋode yäwetkuŋ; Äma kubätä näka nadäŋpän ironi ŋodewani oraŋ yämayän täko uwä näk udegän api oraŋ namek. Ba näk oraŋ namayän täko uwä näk nanin kireŋkuko u udegän api oraŋ imek.

Nadäkinik täŋpawakta man

Mat 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

³⁸ * Täŋpakaŋ Jontä Jesu iwetkuŋ; Ärowani, nin äma kudupi kubätä gäk wäpka terak mäjo yäwat kireŋjirän kaŋkumän. Kaŋpän nintä äbotken nanik nämo yäŋ nadäŋpän inin bitnäŋkumän yäk. ³⁹ * Yäwänä Jesutä yäŋkuŋ; Imata iniŋ bitnäŋkuŋ? Äma kubätä wäpna terak kudän kudupi kubä täŋpeko uwä udewanitä jide täŋpän näka man wakiwaki yäneŋ? ⁴⁰ * Nämo, äma epänin nämo täŋpawak täkaŋ äma unita täŋkentäknin yäŋ nadäne. ⁴¹ * Unita bureni täwera nadäwut; Äma kubätä inta Kristo täŋo ämaniye yäŋ nadäŋpän täŋkentän tameko uwä äma udewani kowata täga gwäki ärowani api yäpneŋ.

⁴² Täŋpakaŋ äma kubätä ironi ŋodewani nadäkiniki näkken pek täkaŋ u yäŋ-yäktat-pewän momi täneŋo uwä äma udewaniwä Anututä kowata wakitä wakiinik api imek, ämatä mobä bärum kotäkiken topmäŋpän ume gänaŋ maŋpä äpmonerŋo u irepmirek. ⁴³ * Unita ketkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayän täŋpänä u madän täkŋewen. Gäk ketka yaräbok yäpmän kuŋatpän geŋi waki täŋo kädäp pähap gänaŋ äpmonpet yäŋ nadäŋpän jop kwäyähäneŋ täŋpän itkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpmän. [⁴⁴ Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo yäk.]

⁴⁵ Täŋpän kuronkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayän täŋpänä u madän täkŋewen. Gäk kuronka bok kuŋatpän geŋi wakiken äpmonpet yäŋ nadäŋpän jop kwäyähäneŋ täŋpän irit kehäromi kaŋ yäpmän. [⁴⁶ Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo.] ⁴⁷ * Ba dapunkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayän täŋpänä dätpän maŋpi kuneŋ. Dapunka bok ijin yäpmän kuŋatpän geŋi wakiken äpmonpet yäŋ nadäŋpän kukŋi dätpän maŋpi kwäpän kukŋi-tägän ijinpeŋ kuŋatkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpmän. ⁴⁸ Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo.

⁴⁹ Nadäkaŋ? Ämawebe kuduŋtagän kädäp mebet api ahäŋ yämek. Ba sol-paŋ täŋo jägämi api nadäneŋ. ⁵⁰ * Paŋ uwä imaka tägagämän upäŋkaŋ unitäŋo gäripi paoränkaŋ jide täŋpewi äneŋi ahäwek? Paŋ uwä gäripi nikek udegän irit kuŋat-kuŋatjin gäripi nikek ahäwänpän notjiye-kät säkgämän itneŋ.

10

Nädapitä duŋ-wewek täŋo man

Mat 19:1-12; Luk 16:18

¹ Jesutä Kapeneam kome peŋpeŋ kuŋtängän Judia komeken Jodan ume udeke käda ahäŋkuŋ. Päŋku u irirän äma bumta ukädatä-ukädatä äbuŋ. Äbäwä täk täŋkuŋo udegän man yäwetpän yäwoŋäreŋk täŋkuŋ. ² Yäwetpän yäwoŋäreŋk täŋ irirän Parisi äma ätutä äbäŋpän Jesu yäŋkiŋatta ŋode iwet yabäŋkuŋ; Nintäŋo бага man kudän täwanitä jide yäyak? Äma kubätä webeni yäŋiwareko uwä tägawek ba nämo? ³ Yäwäwä yäwetkuŋ; Orajin pähap Moses uwä unita yäŋpän бага man jide täwetkuŋ? ⁴ * Yäweränä iwetkuŋ; Mosestä ŋode niwetkuŋ; Äma kubätä webeni yäŋiwarayän nadäŋpänä webena yäŋiwatä ubayän yäŋ kudän täŋpän imiŋkaŋ uyaku täga yäŋ-iwarek yäŋ niwetkuŋ.

⁵ * Yäwäwä yäwetkuŋ; Moses uwä gwäkjin täpäni pähap unita бага man u kudän täŋ tamiŋkuŋ yäk. ⁶ Upäŋkaŋ bian-inik yäput peŋpän Anututä ämawebe pewän ahäŋkuŋ-ken äma

* 9:35: Luk 22:24; Mat 20:25-27; Mak 10:43-44 * 9:36-37: Mat 10:40 * 9:38: Nam 11:27-29 * 9:39: 1Ko 12:3

* 9:40: Mat 12:30; Luk 11:23 * 9:41: Mat 10:42 * 9:43: Mat 5:30 * 9:47: Mat 5:29 * 9:50: Mat 5:13;

Luk 14:34; Kol 4:6 * 10:4: Lo 24:1-4; Mat 5:31 * 10:5: Stt 1:27, 5:2

bok, webe bok tãj yepmanjuk. ^{7-8*} Mebãri uterak amatã minji nani yabã kãtãnjpãj webeni-kãt epmãnjpãj irirãn tohari gupi kubãgãn api tãnjpek yãk. Man ude pãtak unita yanãpi u yarã nïkek nãmo. U kubãgãn tãnjpãj itkamãn yãk. ⁹ Anututã kubãgãn topmãnjpãj yepmanjuk u wã amatã tãga nãmo yãpmãj daninej yãk.

¹⁰ Ude yãwet paotpãj iwarãntãkiye-kãt yotken kunjkuj. Kunpãj iwarãntãkiye Jesutã man yãnjuko unitãjo mebãri nadãkta iwet yabãnjkuj. ^{11*} Iwet yabãnjirã Jesutã mebãri ñode yãwetkuk; ãma kubãtã webeni yãjïwatpãj kubã yãpeko u wã kubokãret kãdet tãyak ubayãnj. ¹² Ba webenitã ãpi kakãtãnjpãj kubã yãpeko u wã udegãn kubokãret kãdet tãyak ubayãnj.

Jesutã ironjironjita nadãnj yãmiklinik tãnjuk

Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³ Tãnjpãj ãmawebe tã nanakiye Jesuken yãmagut yãpmãj ãbuoj, Jesutã keru gupi terak pewãn yãnjpãj. Yãpmãj ãbãnjirã iwarãntãkiyetã yabãnj yãnjkuj. ¹⁴ Ude tãnjirã Jesu koki wawãpãnj yãwetkuk; In yabã kãtãwã ironjironji nãkken ãbut. Nãmo yãjïwatneñ. ãmawebe ironjironji ñodewani ãworenjpãj kunjãt tãkanj u wã Anututã bureni yabãnj yãwat tãyak. ^{15*} Unita nãk bureni-inik tãwetãt; Anututã intãjukun it tãminpãnj tabãnj tãwatta ironjironjitã nadãk tãkanj ude nãmo nadãnayãnj tãjo u wã nãmo inik api tabãnj tãwarek yãk. ¹⁶ Ude yãwetpãnj ironjironji yãpmãj ãbuoj u bãyanj yãminpãnj keru kubãkubã terak penkanj Anututã watãni it yãmikta yãnjapik man yãnj yãminjuk.

ãma tuñum mãhemitã Jesuken ãbuk

Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

¹⁷ Jesu akumanj kwayãnj tãnjirãn ãma kubãtã bãrãneñ pãnjku ahãnj iminjkuj. Ahãnj iminjpãnj gukut imãpmok tãnjpãj iwetkuk; Yãwoñãrewani ãma siwoñi, nãk kãdet jide u iwatpãnj irit kehãromi kanj yãpet? ¹⁸ Yãwãnã Jesutã iwetkuk; Imata ãma siwoñi yãnj nãwetan? Anutu kubã ugãn siwoñi yãk. ^{19*} Gãk Anutu tãnjjo бага man ñode nadãtan; Gãk ãma kumãnj-kumãnj nãmo uren, kubokãret nãmo tãnjpen, kubota nãmo tãnjpen, jopman nãmo yãwen, ãma tãnjyãkñatpãnj imaka kubã jop nãmo yãpen, meñka nanka orañ yãmen yãk. ²⁰ Ude iwerãnã ãma unitã kowata iwetkuk; Yãwoñãrewani ãma, nãk kãdet nãwetan u kudup ironjiken umunitã pen iwat yãpmãnj ãbãtat yãk.

^{21*} Ude iwerãnã Jesutã kanpãnj butewaki nadãnj iminjpãnj iwetkuk; Imaka kubãgãn nãmo tãnjkun. Gãk kunjkanj tuñumka kudup yãniñ kirenjpãnj monen yãpmãnjkanjã ãma jãwãrita kanj yãmi. Ude tãnjpayãnj tãno u wã kunum gãnanj tuñum tãgagãmãn api korewen yãk. Eruk ude tãnj morenkanj ãbã nãk kanj nãwat! ²² Jesutã ude iwerãnkanj monenj tuñum pãke unita bãnepitã nadãnj bãrãp tãnj tãnjtãnj kunjkuj.

^{23*} Kunjirãn Jesutã iwarãntãkiye yabãnjpãnj yãwetkuk; Tuñum amatã Anutu gãmori-ken itkanj unitãjo kanjwat yewa gãnanj ãrokta tãnjburut tãk tãkanj yãk. ²⁴ Yãwerãnã iwarãntãkiyetã man u nadãnjpãnjã kïkñutpãnj nadãwãtãk tãnj irirã Jesutã ãneñi yãwetkuk; Nanaknaye, ãma udewani Anutu tãnjjo kanjwat yewa gãnanj ãrokta pipiri-inik tãk tãkanj yãk. ²⁵ In jide nadãkanj? Tom pãhap kubã wãpi kameri u gãnanj tãpuri-ken tãga ãrowek? Nãmo, u kãjïnj tãwek yãk. Tuñum ãma udegãn, Anututã intãjukun it yãminpãnj yabãnj yãwatta api tãnjburut tãneñ yãk. ²⁶ Ude yãnjirãn iwarãntãkiyetã bumta kïkñutpãnj ini-tãgãn yãnjkuj; Wãra! Anututã ãma monenj ikek bãrãneñ nãmo api yãmagurek yãnj yãyan upãnj ãma jopi nin ñodewani jide tãnjpãnj irit kehãromi api kanj-ahãne? ²⁷ Ude yãwãwã Jesutã yabãnjpãnj yãwetkuk; Amatã ini-tãgãn tãga nãmo ãroneñ. Upãnjkanj amatã ini tãga nãmo tãnanji u kudup Anututã tãga tãnjpek yãk.

²⁸ Man ude nadãnjpãnj Pitatã Jesu iwetkuk; Nibã yãk. Nin imaka imakanin kudup mãde ut yãminpãnj gãk gãwatukumãño ño yãk. ²⁹⁻³⁰ Yãwãnã Jesutã iwetkuk; Nãk bureni tãwetãt. ãma kubãtã nãka ba nãkño Manbiñam Tãgata nadãnjpãnj yotpãrare penpãnj ba wanoriye noriye, miñjiye naniye, nanakiye ba epãni kudup penpãnj nãkño epãn tãnj yãpmãnj kunjarayãnj tãko u wã kowata Anututã imaka imaka tãgagãmãn api imek yãk. Ude tãnjpayãnj tãko u wã kome terak irirãn Anututã yotpãrare, noriye wanoriye, miñjiye nanakiye ba epãni tãnj bumbum pewãn ahãnj imineñ. Tãnjkanj kadãni pãhapken irit kehãromi api kanj-ãhãwek yãk. Upãnjkanj ãma nãwarayãnj tãko u wã kome terak ño ãma ãtutã komi mebãri mebãri api imineñ. ^{31*} Ude yãnjpãnj yãwetkuk; ãma apïño wãpi biñam ikek intãjukun itkanj u mãyãptã mãde kãda kwãkanj ãmawebe apïño ãpani itkanj unitã wãpi biñam ikek intãjukun api itneñ yãnj yãwetkuk.

Jesu ini kumãkta manbiñam ãneñi yãwetkuk

Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

* **10:7-8:** Stt 2:24; Efe 5:31 * **10:11:** Mat 5:32 * **10:15:** Mat 18:3 * **10:19:** Kis 20:12-17; Lo 5:16-20; Lo 24:14;
Jem 5:4 * **10:21:** Mat 10:38; Mak 8:34 * **10:23:** Mak 4:19; 1Ti 6:17 * **10:31:** Mat 20:16; Luk 13:30

³² * Eruk Jesu Jerusalem yotpàrare-ken àrowayəŋ nadəŋpəŋ iwarəntəkiye yəwənkəŋ penta àroŋkuŋ. Àroŋpəŋ Jesu intəjukun kuŋjirən iwarəntəkiye mäden iwatkaŋ nadəwətək pəhap təŋkuŋ. Təŋjirə àmawebe àtu yəwatkuŋo u bumta umuntaŋkuŋ. Eruk, bian tək təŋkuko udegən Jesutə iwarəntəkiye 12 inigən yəŋ-yəkŋət pəŋku ini terak imaka kəmi api ahəŋ imeko unita man ŋode yəwetkuk; ³³⁻³⁴ Ket nadəwut! Nin kuŋtəŋgən Jerusalem yotpàrare api ahəne. Ahəŋpəŋə Àma Buren-iinik uwə Baga man yəwoŋərewani ba bəmop əma intəjukun təŋpani təŋo kerit terak àroŋjirən kuməkta man api topneŋ yək. Təŋpəŋ əma guŋ əbotken nanik unita inin kireŋjirə yəŋərok man iwerit, kaŋ-məgayəŋit təŋpəŋ pərip-pəriptə utpəŋ kuməŋ-kuməŋ api utneŋ. Utpewə kumbənpəŋ àneŋpəkəŋ edap yarəkubə təreŋjirən api akwek yək.

Jems kenta Jontə wəpi biŋam yəpməkta nadəŋkumən

Mat 20:20-28

³⁵ Təŋpəŋ Sebedi təŋo nanakiyat Jems kenta Jontə Jesu pəŋku iwetkumən; Àrowani, nek imaka kubəta yəŋapidayəŋ nadəŋpeŋ əbəkamək yək. ³⁶ Yəwənə yəwetkuk; Jide təŋ nimən yəŋ nadəkamən? ³⁷ Yəwənə əma yarə unita iwetkumən; Gək kəmi ekəni àrowani epməget ikek təŋpəŋ iriri nek kubəta jərapka bure kədə kubəta jərapka kəpmək kədə wəpnek biŋam nikek kaŋ itda yək. ³⁸ * Ude yəwənə Jesutə yəwetkuk; Ek mebəri ket nəmo nadəŋkaŋ yəkamən yək. Ume jəgəmi nəkə nəŋpayəŋ təyat u ek udegən təga api nədeŋ? Ba ume kədəp ikek àrurayəŋ təyat uwə ek udegən təga api àrutdeŋ? ³⁹ * Ude yəwet yabəwənə yəŋkumən; E, nek ude təga api tədek yək. Yəwənə Jesutə ŋode yəwetkuk; Buren-i, ume jəgəmi nəŋpayəŋ təro uwə api nədeŋ. Ba ume kədəp ikek àrurayəŋ təro uwə api àrutdeŋ yək. ⁴⁰ Upəŋkaŋ nək jərapna kukŋi kukŋi itdayəŋ nəwetkamən unita nəkə təwetnaŋi nəmo. U əma Anututə bəgup u itta iwoyəwani unitəgən api itneŋ yək.

⁴¹ Jems kenta Jontə ude yəŋjirən iwarəntəkiye àtutə nadəwə waŋkuŋ. ⁴² * Təŋpəkəŋ Jesutə iwarəntəkiye yəŋpewən əbəpəŋ ŋode yəwetkuk; In nadəkəŋ? Guŋ əbot təŋo intəjukun əmatə àmawebeniye àrowani təŋ yəmiŋka gəripi nadək təkəŋ. Ba unitəŋo əma ekəni ekənitə àmawebe epən əmaniye ude yəpməŋ kuŋət təkəŋ. ⁴³⁻⁴⁴ * Upəŋkaŋ inə ude nəmo tənəŋ yək. Inken nanik kubəta intəjukun irayəŋ nadəŋpəŋə eruk, kowata yəpməkta nəmo nadəŋpəŋ intəŋo watə epən ude təŋpeŋ kuŋarek. Intəjukun irayəŋ nadəŋpəŋə inita nadəwən əpani təŋpəŋkaŋ noriye təŋo gəmor-i-ken kuŋətpəŋ unitəŋo watə epən əma ude irek yək. ⁴⁵ * Imata, Àma Buren-iinik uwə udegən, àmawebe təŋo watə epən əma ude irekta əpuk. Uwə àmawebetə watə epən təŋ imiŋka nəmo əpuk. Nəmo! U gupi inin kireŋpəŋ kuməŋjirən àmawebe məyap wakiken nanik ketəreŋpəŋ inita biŋam yəpayəŋ əpuk.

Jesutə dapuri tumbani kubə yəpən təgaŋkuk

Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

⁴⁶ Kuŋtəŋgən Jesu iwarəntəkiye-kət Jeriko yotpàrare-ken ahəŋkuŋ. Ahəŋpəŋ u irepmitpeŋ kuŋjirə mədeni-ken əmawebe məyaptə yəwatkuŋ. Kuŋtəŋgən kədət morəki-ken əma jəwəri dapuri tumbani kubə itkuko u wəpi Batimeus, Timeus təŋo nanaki. Àma uwə kədət gəgəni-ken itkaŋ monerŋta yəŋapin ittəŋgən nadəŋkuk; ⁴⁷ * Jesu Nasaret nanik əbətək yəŋ yəŋjirə. Ude nadəŋpəŋə gera tənŋ ŋode yəŋkuk; Jesu, Devit təŋo orani, butewaki nadəŋ nam! yək. ⁴⁸ Ude iwerirən əmawebe məyaptə inin bitnəpəŋ iwetkuŋ; Kum isi. Man yəweno! Yəŋjirə gwək pimiŋpəŋ ehuranigən yəŋkuk; Jesu, Devit təŋo orani, butewaki nadəŋ nam! yək. ⁴⁹ Yəŋjirən Jesutə nadəŋpəŋ uterakgən təpəneŋ itpəŋ yəŋkuk; Iwet-pewə əbən! yək. Ude yəwənə dapuri tumbani unita gera yəŋpəŋ iwetkuŋ; Bənep təga nadəŋpəŋ aku! yək. Jesu gəka yəyak! ⁵⁰ Eruk, ude yəwəwə tek punin nanik yəŋopməŋ manpən kwəpeŋ bərəŋeŋ akumaŋ Jesuken əbuk. ⁵¹ Ude təŋpəŋə Jesutə iwetkuk; Ima təŋ nəmən yəŋpəŋ nəka gera yəyan? Ude iwerənə dapuri tumbani unitə yəŋkuk; O Yəwoŋərewani əma, nək dapun àneŋi ijikta nadətat yək. ⁵² * Yəwənə Jesutə iwetkuk; Təga, kuyi! Bənepkatə nadəŋ namikinik təyan unita təgatan yək. Iwerirən uterakgən dapun àneŋi ijiwən kwəpəŋ Jesu iwarən təŋkuk.

11

Jesu donki terak Jerusalem àroŋkuk

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19

¹ Kuŋtəŋgən Jerusalem yotpàrare kerəp təŋpəŋ pom kubə wəpi Olip u dubini-ken yotpàrare təpuri yarə wəpi Betefage kenta Betani uken ahəŋkuŋ. Ahəŋpəŋə Jesutə iwarəntəki yarə intəjukun peŋ yəwetpəŋ yəwetkuk; ² Ek yotpàrare udu kun yək. Pəŋku donki kədət morəki-ken topmək terak itak u kawun. Donki uwə gubanŋi, nəmo təŋbətək təwani. U

* 10:32: Mak 8:31, 9:31 * 10:38: Mak 14:36; Luk 12:50 * 10:39: Apos 12:2; Rev 1:9 * 10:42: Luk 22:25-26
* 10:43-44: Mat 23:11; Mak 9:35 * 10:45: 1Ti 2:5-6 * 10:47: Mat 9:27, 15:22 * 10:52: Mak 5:34

kanpāj pitpāj yāpmāj ābun. ³ Pirirān āma kubātā tabāppāj U imata yāpmājkamān? yāj tāwerānā ṅode kaṅ iwerun; Ekānitā ṅopāj epān kubā tāṅpayāj nadātak. U tāṅpān tārenjirān āneṅi bārāneṅi pewān ābayāj yāj kaṅ iwerun.

⁴ Jesutā ude yāwerānkaṅ āma yarā uwā kuṅpāj doṅki gubaṅi yot yāman kādet morāki-ken topmāk terak irirān kanpāj pitkumān. ⁵ Pirirān āma ātutā yabāppāj yāṅkuṅ; E, u imata yāpmājkamān? ⁶ Ude yāwerāwā āma yarā unitā Jesutā man yāwetkuko udegān yāwerirān nadāwā tārewāpāj Doṅki u yāpmāj kun! yāj yāwetkuṅ. ⁷ Ude yānjirā doṅki uwā Jesuken yāpmāj kuṅkumān. Yāpmāj pāṅku Jesuken ahāj imiṅpāj tek punin nanik yāṅopmāppāj doṅki terak peṅkumān. Peṅjirān Jesutā āro uterak maṅitkuk. ⁸ Āro doṅki terak maṅjirān āmawebe māyaptā tek iniken iniken yāṅopmāppāj kādet-ken peṅjirā ātutā pāya pāhām tokātpāj udegān kādet-ken peṅ wādāj yāpmāj kuṅkuṅ. ⁹⁻¹⁰ Ude tāṅkaṅ āmawebe māden ba intājukun kuṅkuṅo u gera ṅode yāṅkuṅ; Wisikinik! Ekāni wāpi terak ābātak ṅonita iniṅ oretna!

Kaṅjwat epān oranin pāhap Devittā tāṅkuko u āneṅi ahātak unita iniṅ oretna!

Anutu ārowani kunum gānaṅ itak u iniṅ oretna!

¹¹ Eruk, ude tāṅ imiṅjirā kumaṅ Jerusalem āroṅpāj Jesu kudupi yot gānaṅ āroṅkuk. Āroṅpāj imaka imaka kuduṅtagān yabāppāj-nadāk tāṅ irirān kome bipān taṅjirān āpāmaṅ iwarāntākiye 12 u yāmagut yāpmāj Betani yotpārare-ken kuṅkuk.

Jesutā wama pāya kubā tagwān man iwetkuk

Mat 21:18-19

¹² Eruk patkuṅo yāṅewānā Betani peṅpeṅ āpāmaṅ kuṅjirā Jesu nakta inkuṅ. ¹³ * Nakta iwākaṅ iṅjipewān kwāpāj wama pāya kubā pāhāmi yabāṅkaṅ muṅjipi nikek kāwep yāṅkaṅ wāyākṅewān waṅkuṅ. Muṅjipi ahāk-ahāk kadāni nāmo unita pāhāmigān itkuk. ¹⁴ * Ude kanpāj pāya u ṅode iwetkuk; Āmatā gākṅo muṅjipka nāna yāṅkaṅ api tāṅpā waneṅ! Man ude yāṅjirān iwarāntākiye nadāṅkuṅ.

Jesu kudupi yot gānaṅ āroṅkuk

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹⁵ Ude tāṅkaṅ kumaṅ Jerusalem ahāppājā Jesutā kudupi yot gānaṅ āroṅpāj yabāṅkuk; Āmatā monēṅ ba barak imaka imaka kowat imān tāṅjirā. Yabāppāj yāwat kireṅpāj bukāni imaka, dāpmāj āreyāj tāṅpān kuṅ yāmiṅkuṅ. ¹⁶ Ude tāṅpāj kudupi yot gānaṅ epān udewani āneṅi tāneṅtawā yāppāj yāniṅ bitnāṅkuk. ¹⁷ Tāṅpājā āmawebe ṅode yāwetpāj yāwoṅāreṅkuṅ; Anutu tāṅo man kubā ṅode kudān tāwani; Yotna uwā āmawebe ābori āboritā nākken yāṅapik man yākta api irek. Ais 56:7

Upāṅkaṅ intā ṅode tāṅjirā kubo āma tāṅo kābop irit bāḡup ude āworetak yāk. Jer 7:11

¹⁸ * Tāṅpākaṅ bāmop āma ba Baga man yāwoṅārewani āma Jesutā ude tāṅkuko unitāṅo man-biṅam nadāppāj ṅode yāppāj-nadāṅkuṅ; Jesu u jide tāṅpāj utpena kaṅ paorek? Āmawebe pāke u Jesu tāṅo manta gāripi nadāk tāṅkuṅo unita Jesuta umuntaṅpāj man ude yāppāj-nadāṅkuṅ.

¹⁹ Tāṅpākaṅ kome bipānā Jesu iwarāntākiye-kāt Jerusalem peṅpeṅ kuṅkuṅ.

Jide tāṅpāj yāṅapik man tāṅo bureni yāpne?

Mat 21:20-22

²⁰ * Eruk kuṅtāṅgān patkuṅo yāṅewānā akumaṅ kuṅpājā wama pāya Jesutā tagwān man iwetkuko uwā kaṅkuṅ; Pāhāmi kujari kuduṅtagān kubit taṅ tewā āpukopāj kaṅkuṅ.

²¹ Kanpāj Jesutā wama pāya man iwetkuko Pitatā u juku piṅpāj yāṅkuk; Ārowani, pāya ukeṅonita ka! Tagwān man iwetkuno ukeṅo kubit taṅkuko itak ṅo yāk.

²² Yāṅjirān Jesutā ṅode yāwetkuk; Nadāwut! In Anutu nadāj imikinik tāṅpāj kuṅat tākot!

²³ * Nāk bureni tāwetat. Āma kubātā bāneṅ yarā nāmo peṅkaṅ bureni-inik api ahāwek yāj nadāppāj Pom udu akumaṅ gwāḡu gānaṅ tubāpeṅpāj āpmo! yāj iwereko uwā bureni ahāwek.

²⁴ * Unita ṅode tāwetat; In imaka u ba u unita Anutu-ken yāṅapinayāj tāṅo uwā imaka u yāpmājkamāj ubayāj nadākinik ude tāṅpāwā bureni api ahāj tamek. ²⁵ * Unita Anutu-ken yāṅapik man yānayāj nadāppājā āma kubā tāṅo momi yāpmāj kuṅatpājā kaṅ peṅ tāṅput! Ude tāṅjirā Nanjin kunum gānaṅ naniktā udegān intāṅo momi api peṅ tamek. [²⁶ Upāṅkaṅ in āma tāṅo momi yāpmāj kuṅarāwā Nanjin kunum gānaṅ naniktā udegān intāṅo momi peṅ api yāpmāj kuṅarek yāj yāwetkuk.]

* 11:13: Luk 13:6 * 11:14: Mak 11:20 * 11:18: Mak 14:1 * 11:20: Mak 11:14 * 11:23: Mat 17:20

* 11:24: Mat 7:7 * 11:25: Mat 5:23; Mat 6:14-15

Jesu netätä iweränpäj epäni tāk täyak?

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Eruk man yäj paotpäj Jesu iwaräntäkiye-kät äneji Jerusalem kuñkuñ. Päjku ahäppäj Jesu kudupi yotken äronpäj kuñjarirän bämop äma, Baga man yäwojärewni äma ba Juda nanik täño ekäni ekäni ätutä ahäj imiñpäj iwetkuñ; ²⁸ Ai! Gäk imaka tāk täyan ɲo netätä gäwerirän tāk täyan? ²⁹ Ude iweräwä Jesutä kowata ɲode yäwetkuñ; Näk man kubägän-inik täwet yabäwa näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka tāk täyat u kowata täwerayäj. ³⁰ Eruk, Jontä ume ärut yämiñkuko u netä iweränkañ ume ärut yämiñkuñ? Anututä iweränkañ täñkuñ ba ini nadänpäj täñkuñ? Unita yäwä nadäwa!

³¹ Ude yäweränä äma äbot unita jide yäne yäj nadänpäj ini-tägän yäñpäj-nadäk täñkuñ; Nin Anututä iwerän täñkuñ yäj yänawä Jesutä ɲode niwerayäj; A! Upäj imata mani nämo nadänpäj? yäj niwerayäj yäk. ³² Täñ, Jon uwä ini nadänpäj täñkuñ yäj yänawä ämawebe man bumta niwetnayäj. (Uwä ämawebeta umuntanñkuñ. Ämawebetä Jonta Anutu täño manbinam yäñahäwani äma kubä yäj nadänpäj unita.)

³³ Nadäj-bäräp yarä nিকে ude täñpäj Jesu iwetkuñ; Nin nämo nadäkamäj yäk. Yäwäwä yäwetkuñ; Eruk, ude yäkañ unita näk udegän netätä näwerirän tāk täyat unitäño mebäri nämo täwerayäj.

12

Wain epän täño watä äma waki

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ * Jesutä ude yänpäj yäput penpäj man wärani ɲode yäwetkuñ; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän täñ morenpäj yewa täñ-äyähurek. Täñpäj wain mujipi yeñ yäwatpäj umeni yäpmäkta komeni täñkañ watä ämata yot kubä täñ imek. Ude täñ morenpäj wain epän u watäni itta äma ätu yepmanñkañ kome ban kubäken kwek. ² Kwekopäj mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp tanjirän mujipi ätu inita ketpäj yäpmäj imiñ äbäktä epän ämani kubä iwerän kwek. ³ Kuñjirän wain epän watä äma unitä äma u kanpäjä utpäj iwät kireñpewä äneji ketäj kwek. ⁴ Täñpäj wain epän mähemitä nadänpäj äneji epän ämani kubä iwerän kwek. Iwerän kuñjirän injitkan gwäki däpmäj kárapmitpäj waki täñ imineñ. ⁵ Ude täñjirä äneji kubä iwerän kugkän täñpek. Iwerän kuñjirän kumäj-kumäj utneñ. Täñjirä wain epän mähemitä pen kubäkubä yäwerän kuñjirä ätu uwä däpmänpäj yepmanpä kuneñ, ätu uwä kumäj-kumäj däpmäk täneñ.

⁶ * Eruk, yepmanñkan kuñ moreñtako iniken nanaki-inik unitägän iränä upäj iwerän kwek. Näñkaken nanakna ɲonitä kwänä orañ imiñpäj mani api buramineñ yäk. ⁷ Eruk, nanaki-iniktä kwänä wain epän täño watä äma unitä nanaki-inik u kanpäjä yäñpäj-nadäk ɲode täneñ; Unitä epän ɲo mähemi api täñpek yäk. Unita uritna epän ɲo ninta binam kan täñpän! yäj yäneñ. ⁸ * Ude yäñpäj injtpäj kumäj-kumäj utpäj gupi wain epän gägäni käda manpä kuneñ.

⁹ Jesutä man wärani ude yänpäj ɲode yäwetkuñ; Epän mähemitä watä äma u kowata jide api täñ yämek? ɲode api täñpek; Kuñpäjä wain epän watä it täñkuñ u däpmäj morenpäjä watä äma kodaki yepmanñpek yäk. ¹⁰ Anutu täño man ɲode kudän täwani u nämo danjnpäj nadäk täkan?

Äma yot täñpanitä bek kubä kawä wawäpäj penkuñ unitä bek bämopi ude itak.

¹¹ Anututä ude tänpewän ahäjirän kanpäj gäripi pähap nadäkamäj yäk. *Sam 118:22,23*

¹² Jesutä ude yäjirän Juda täño intäjukun ämatä nadänpäj; Jesu ninta yäñpäj man wärani u yäyak. Ude nadänpäj injtnayäj täñkuñ upäjkan ämawebetä Jesuta gäripi nadäk täñkuñ unitä umuntanpäj Jesu kakätänpen kuñkuñ.

Ämatä Jesu takis monenja iwet yabäñkuñ

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ * Kuñpäj Parisi ämakät äma Herot täño äbotken nanik ätu Jesu täño mani nadäkta yäwerä kuñkuñ. Jesutä man goret yäwän nadänpäj uterak kan injtina yänkan kuñkuñ. ¹⁴ Ude nadänpäj Jesu kan-ahäjnpäj bänep ärik-ärik man ɲode iwetkuñ; Yäwojärewni äma, nin gäkño mebäri nadäkamäj. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo täñpäj man bureniñän yäk täyan. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmäj danjnpäj kuduptagän Anutu täño kädet siwonjigän niwetpäj niwonjäreñ tāk täyan. Unita niweri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis monen imikta nintäño бага mantä yäjiwät täyak ba nämo? ¹⁵ Imik tākäna ba imik tänero? Ude iwerirä Jesutä jopman täño mebäri nadäwän tärewäpäj yäwetkuñ; In imata jopman näñkatkan? Eruk monen kubä yäpmäj päbä namä käwa. ¹⁶ Yäweränä monen kubä

imiŋkuŋ. Iminiŋirä kaŋpänj yäwetkuk; Moneŋ ŋo terak netä täŋo iŋami dapun ba wäpitä itak? Ude yäwerirän yänkuŋ; Rom gapman täŋo intäjukun äma Sisa unitäŋotä itak yäk. ¹⁷ * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ŋode nadäwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kaŋ imut. Täŋ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kaŋ imut yäk. Ude yäwänkaŋ kikuŋpänj nadäwätäk pähap täŋkuŋ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täŋo man

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ * Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuŋ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yän nadäk täŋkuŋonik.) Äbänppänj ŋode iwetkuŋ; ¹⁹ * Yäwoŋärewani äma, Mosestä ninta man kudän ŋode täŋ niminŋkuŋ; Äma kubätä webe yäpmanppänj komenita yeri kubä nämo bäyaŋkaŋ kumänjirän monänitä webeni kajat yäpmanppänj tuänita biŋam yeri bäyaŋ imek yän yänkuŋ. ²⁰⁻²² Täŋpakaŋ bianä ini buap 7 itkuŋowä tuätä webe kubä yäpmanppänj yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Täŋjirän monänitä webe ugänpänj yäpuk. Yäpmanppänj udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Kumänjirän gwekitä webe ugänpänj koreŋpänj udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Kumänjirän awänitä webe kajat ini ugänpänj yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpänj yäpmanppänj yeri kubä nämo peŋkaŋ kumän-tagän kumbuŋ. Äpiyetä kumänjirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. ²³ Eruk kumbanitä akukakuk kadäni pähapken webe uwä netäta biŋam api täŋpek? yän iwetkuŋ.

²⁴ Ude iwerirä Jesutä yäwetkuk; In nadäk-nadäk goret nadäkaŋ u mebäri ŋodeta; In Anutu täŋo man kudän täwani ba Anutu täŋo kehäromita guŋ takinik tāk tākaŋ unita yäk. ²⁵ Ittängän kumbani-ken naniktä akuŋpänj ämawebe u nädapi nämo api täneŋ yäk. Äŋero kunum gänaŋ itkaŋ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo tāk tākaŋ ude ämawebe jop api itneŋ yäk. ²⁶ * Kumbani-ken nanik akukakukta yäkaŋ unita täwera nadäwut; Mosestä man bian kudän täŋkuko uterak ŋode nämo daniŋppänj nadäk tākaŋ ba? Mosestä päya terak mebet täŋjirän kaŋkaŋ u dubini-ken kuŋjirän Anututä iwetkuk; Nāk Anutu, Abraham, Aisak, Jekop unitä naniŋ orerani yän iwetkuk. ²⁷ Anututä ude iwetkuko unita ŋode nadäwut; Anutu u äma kodak irani täŋo Anutu, kumbani täŋo nämo. Ämatä kumänppänj paot-inik tāk tākaŋ yän nadäk tākaŋ u goret-inik nadäk tākaŋ yäk.

Baga man intäjukun-inik täŋo man

Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

²⁸ * Täŋpänj Baga man yäwoŋärewani äma kubätä äbänppänj Jesu-kät Satyusi äma ukät man yänppänj-nadäk täŋ itkuŋo u nadänkuŋ. Jesutä Satyusi man kowata tägagän yäwet irirän nadänppänjä Jesu iwet yabänkuŋ; A, baga man jidetä intäjukun-inik täyak? ²⁹ * Ude yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Baga man intäjukun itak uwä ŋode; Juda ämawebe juku peŋpänj nadäkot! Ekäni Anutunin u Ekäni bureni kubägän. ³⁰ Unitä Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bäneŋka, gupka, nadäk-nadäka kumän-tagän Anutu-ken pewen yäk. ³¹ * E kubä ŋode; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkayeta nadänj yämen. Baga man kubätä yarä ŋo nämo inik yärepmetak yäk. ³² Ude yänjirän Parisi äma unitä yänkuŋ; Yäwoŋärewani äma, gäk yänjiri nadäwa siwoŋi täyak yäk. Bureni yäyan. Anutu u Ekäni bureni kubägän, u udewani kubä nämo itak yäk. ³³ * U bäneŋka nadäk-nadäka ba kehäromika kudup imen ba gäŋŋata nadäk täyan udegän notkapakta bäneŋ iron täŋ imeno unitä Anutu iniŋ oretta äŋnak-äŋnak gäripi niŋek mebäri mebäri yärepmetak morekamän yäk. ³⁴ Ude yänjirän Jesutä nadäwän siwoŋi täŋjirän iwetkuk; Gäk Anutu täŋo kaŋiwat yewa dubini-ken itan yän gabänppänj-nadätat yäk. Täŋpakaŋ kadäni uken ämatä Jesu iwet yabäk ätukät tākta umuntaŋpänj peŋkuŋ.

Jesu ini Kristo unita yäwet yabänkuŋ

Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Kadäni kubä Jesutä kudupi yot gänaŋ ämawebe yänppänj-yäwoŋäreŋ täŋ itkaŋ ŋode yäwet yabänkuŋ; Imata Baga man yäwoŋärewani ämatä Kristota Devit täŋo nanaki kubä, komen ämagän yän yäk tākaŋ? ³⁶ Anutu täŋo Munapiktä nadäk-nadäk imänkaŋ Devittä ŋode yänkuŋ; Ekäni Anututä Ekänina ŋode iwetkuk;

Gäni dubina-ken äbä maŋjirir wäpka biŋam gaminŋkaŋ iwankaye yäpmanppänj gämotka-kengän api yepmaŋpet yäk. Sam
110:1

* 12:17: Rom 13:7 * 12:18: Apos 23:8 * 12:19: Lo 25:5 * 12:26: Kis 3:2,6 * 12:28: Luk 10:25-28
* 12:29: Lo 6:4-5 * 12:31: Wkp 19:18 * 12:33: Lo 4:35; Ais 45:21; 1Sml 15:22; Hos 6:6

³⁷ Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yäj yänkuko unita imata Kristo u Devit täño orani jopi kubä yäj yäk täkan? Jesutä man ude yäjirän ämawebe äbot päke u gäripi-inik nadänkuñ.

³⁸ Tänpän äneñi ñode yänpän-yäwoñäreñkuk; Baga man yäwoñärewni ämata ket nadänpän kuñatkot! Äma uwä ämawebetä nibänpän biñam yäwut yäj nadänpän tek säkgämän käronji täñkañ ämawebe injami-kengän kuñat täkan. ³⁹ Käbeyä yot gänañ äma ekäni täño bägup-ken manjit täkan, intäjukun itta. Ba äñnak-äñnak tañi täktäk kadäni-ken bägup udewani-kengän intäjukun itnayäj nadäk täkan. ⁴⁰ Äma udewanitä webe kajattä yot gänañ äronpän tuñumi yäyomägat täkan. Ba ämawebetä nibäwut yänkañ yäñapik man käronji boham yäj yäpmän kuk täkan. Ude täk täkan unita kämi kowata bäräpi ärowani api yäpneñ yäk.

Webe kajat kubätä moneñi kudup penjuk

Luk 21:1-4

⁴¹ * Kudupi yot gänañ äronkañ Jesu moneñ pewani-ken kukñi käda itkañ yabäj yäwat irirän ämawebe äbä moneñ pewä äpmok täñkuñ. Täñkañ äma tuñum ikek mäyaptä äbänpän moneñ pähap pewä äpmok täñkuñ. ⁴² Täñirä webe kajat jopi jäwäri kubä unitä äbä moneñ gämäni täpuri yarä pewän äpmonkumän.

⁴³ * Ude täñirän Jesutä webe kajat u kanpän iwaräntäkiye yäj-päbä yepmanpän yäwetkuk; Näk bureni täwetat yäk. Webe kajat jopi jäwäri ñonitä moneñ peyak uwä ätu pähaptä pekañ ño yärepmetak yäk. ⁴⁴ Ämawebe päke u moneñ bureni pat yämiñirä uken nanik yarä-gänpän pekañ yäk. Täñ, webe kajat ñowä ude nämo täyak. Nämo, täpuri injirako uwä kudup penkañ jopi-inik itak yäk.

13

Kudupi yot api tänpä waneñ

Mat 24:1-28; Luk 21:5-24

¹ Ude tänpän Jesutä kudupi yot gänañ naniktä äpämañ kuñirän iwaräntäki kubätä iwetkuk; Ärowani, udu yabä! Mobä yot pähap-pähap udu säkgämän täñpani yäk. ² * Ude yäwänä Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Ket nadäkot. Yot pähap u yabängärip täkan upänkañ mädenä api tokät mäneñ. Mobä uterak terak itkañ uwä api eräj mäneñ.

³ Eruk kuñtängän Jesu iwaräntäkiye-kät pom kubä wäpi Olip uterak äronpän itpän kudupi yot ban udu irirän kanpän Pita, Jems, Jon, Andrutä inigän Jesu ñode iwet yabänkuñ; ⁴ Yäno ukeño jidegän api ahäwek? Ba man yäno bureni ahäwayäj täñirän kudän jidewani ahäjirän api käne? ⁵ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ämatä jop yäj-täkñatneñta ket nadänkañ kuñat täkot yäk. ⁶ Äma mäyaptä äbänkañ näk wäpna terak ñode api yäneñ; Näk Anutu täño iwoyäwani ubayäj yäj api yäneñ. Ude yäjirä ämawebe mäyaptä nadäj yämiñpän api yäwarän täneñ. ⁷ Kadäni uken ämik mämbä ba ämik täño manbiñam nadänkañ Wära! Kadäni täretak yäj nadänkañ nämo kñjnutneñ. Kudän ude ahäktä yäwani upänkañ kadäni bäräñeñ-inik nämo api tärewek yäk. ⁸ * Kome tañi täpuri kowat ämiwän api täneñ. Tänpän kadäni uken nakta jop irit imaka api ahäwek. Ba kenäj komeni komeni api kwaiwek. Kudän u uwä bäräpi bureni ahänayäj täño unitäño wärani. Bureni u kämi api ahäwek yäk.

⁹ * Unita in nadäj täpäneñpän kuñat täkot. Ämatä manken tepmanjit, käbeyä yotken kadätä tadäpmanjit api täneñ yäk. Ba ugän nämo. In näka yänpän tämagut päñku kome täño kanjiwat äma ba intäjukun äma inamiken api tepmaneñ. Täñirä kadäni uken intä näkño man u yäñahänpän yäwetneñta yäwani. ¹⁰ Tänpäkañ kadäni tärek-tärek nämo ahäjirän intäjukunä näkño Manbiñam Täga yäñahäjirä ämawebe komeni komeni kañ nadäwut. ¹¹ * Tänpän tämagut päñku manken tepmanayäj täñirä uken man jide yäwetnayäj yänpän nadäwätäk nämo täneñ. Nämo, kadäni uken man ahäj taminiñirä nadänpän ugänpän yäwetneñ. Man u yänayäj täño u injinken man nämo. Uwä Munapiktä bäneñjin-ken peñirän api yäñahäneñ yäk.

¹² * Tänpän kadäni uken ämatä ñode api täneñ; Tuänitä monäni iwan keriken peñirän kumäj-kumäj api utneñ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneñ. Ba äperiye nanaktä miñiye naniye iwan täñ yämiñpän manken yepmanjirä kumäj-kumäj api däpneñ. ¹³ * Tänpäkañ näka yänpän ämawebe mäyaptä iwan api täñ tamineñ. Upänkañ äma kubätä gwäk pimipän näkño man nämo peñpän yäpmän kuñarayäj täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkñata biñam api yäpet yäk.

* 12:41: 2Kin 12:9 * 12:43: 2Ko 8:12 * 13:2: Luk 19:44 * 13:8: Ais 19:2; 2Sto 15:6 * 13:9: Mat 10:17-20

* 13:11: Luk 12:11-12 * 13:12: Mat 10:21 * 13:13: Mat 10:22; Jon 15:21

¹⁴ * Man ño daniñpäj ket ñode nadäwä tärewut; Kämiwä, imaka taräki waki kubä peñawähut ikektä nämö itnañiken irirän api känej. Kañpäjä ämawebe Judia komeken nanik u bäräjnej akumañ kome ño peñpeñ banken kañ kut. ¹⁵ * Äma kubätä yot yäman irayäj täko uwä tuñumi yäpmäkta yot gänañ nämö ärowek. Nämö, jop kañ metäjpeñ kwän. ¹⁶ Ba äma kubä ketem epänken irayäj täko uwä änej äyäjutpeñ päñku mänit siot ba ämetpat tek nämö yäpek. Nämö, jop kañ metäjpeñ kwän. ¹⁷ * Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironji paki nikek u bäräpi-inik api nadänej! ¹⁸ Unita in Ekäniken yäjapiñirä ämetpeñ kukkuk kadäni u mänit kadäni-ken ahäwektawä! ¹⁹ * Bureni, imaka ahäwayäj täyak uwä umuri pähap! Anututä pengän kunum kenta kome pewän ahäjkmän-ken umunitä päbä apiño u bämopi-ken imaka umuri pähap udewani kubä nämö ahäjkkuk. Ba udewanitä änej ämapi nämö api ahäwek. ²⁰ Ekänitä kadäni u keräpigän nämö däpmäj täkñejkkuk yäwänaku äma kubätä nämoinik itek. Upäjkañ Ekänitä ämawebe inita biñam iwoyäjkkuko unita butewaki nadäjpäñ kadäni keräpigän api däpmäj täkñewek.

²¹ Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! Ba ño ahätak! yäj täwerirä unita nadäjirä bureni nämö täñpek. ²² * Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop manman yäj-täkñatpäñ Näk Kristo ba profet kubä yäj api yänej. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri api tänej. Ämawebe Anututä inita yäpmäj daniwani unitäño bänepi peñ awähutna yäjkañ käderi paränä epän pähap ude api tänej. ²³ Täñkañ imaka udewani nämö ahäjirän intäjukun täwetat unita nadäj täpänejpäñ kuñat täkot!

Äma Bureni-inik änej api äbek

Mat 24:29-35; Luk 21:25-33

²⁴⁻²⁵ * Imaka umuri umuri u ahäjpäñ paorirän mädeni-ken ñode api ahäwek; Edap täño peñyäjektä nämö iñirän, emak udegän api bipmäj urek.

Täjirän, guk api tärej mänej.

Ude ahäjirän imaka kehäromi nikek kunum gänañ it täkañ u wareñ api täñ morenej. *Ais*
13:10, 34:4

²⁶ Eruk, kadäni uken Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi pähap ba epmäget kudän ikek äbäjirän ämawebe api känej. ²⁷ * Kadäni ugän aneroniye peñ yäwet-pewän päñku ämawebe inita iwoyäwani kome kukñi kukñi, umude ba unude uken nanik api yämagutnej.

²⁸ Jesutä ude yäjpäñ änej ñode yäjkkuk; Man wärani kubä wama päya terak utpäñ täwera nadäwä tumbut. Wamatä dätäki pirirän kañpäñ edap kadäni keräp täyak yäj nadäk täkañ. ²⁹ Unita udegän in imaka imaka api ahänej yäj täwetat unitä ahäjirä yabäjpäñ tärek-tärek kadäni keräp täyak yäj api nadänej. ³⁰ Näk bureni täwetat. Ämawebe apiño itkañ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahäj morenej. ³¹ Täñpakañ kunum kenta kome u bok api paotdenjo upäjkañ mena jinom u nämoinik api paorek.

Kepma ba kadäni nämö nadäkamäj

Mat 24:36-44

³² Imaka täwetat ño äma kubätä kadäni uken, kepma ba bipani uken api ahäwek yäj nämoinik nadätak. Kunum gänañ anero imaka nämö nadäkañ yäk. Ba Anutu täño Nanaki u imaka, nämö nadätak. Nanitä ini-tägän nadätak. ³³ Kadäni nämö nadäkañ unita bänepjinta watäni itpäñ kuñat täkot. In imaka u kadäni udeken api ahäwek yäj nämö nadäkañ unita. ³⁴ * Kadäni uwä man wärani kubä ñode bumik; Äma kubä kome kubäken kwa yäjkañä watä ämaniye imaka tuñumi watäni itneña epän man yäwerek. Ude yäwetpäñ yot yäma täño watä äma iwerek; Watä säkgämän kañ it yäk.

³⁵ * Unita inä udegän, watäni säkgämän itpeñ kuñatnej. In yot täño mähemitä änej äbäkabäk kadäni uwä nämö nadäkañ. Bipäda ba bipani bämop ba yäñe-yäñeta ba tamimañ-inik kadäni uken ba uken api äbek yäj nämö nadäkañ. ³⁶ Bäräjek-inik äbäjpäñ däpmon parirä tabäwekta. ³⁷ Unita in ba ämawebe kudup ñode täwetat; Dapun iñipäj kodagän itkot, däpmon nämö pätnäj yäk.

14

Juda ämatä Jesu utta man topuj

Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

¹ * Täñpakañ kepma yarä keräp täñirän Juda täño orekirit pähap kadäni kubä wäpi Pasowa ba Käräga yiskät nämö awähurani äñnak-äñnak kadäni täñkkuk. Täñirän bämop äma

* **13:14:** Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11 * **13:15:** Luk 17:31 * **13:17:** Luk 23:29 * **13:19:** Dan 12:1; Jol 2:2;
Rev 7:14 * **13:22:** Lo 13:1-3; Rev 13:13 * **13:24-25:** Rev 8:12 * **13:27:** Mat 13:41 * **13:34:** Mat 25:14
* **13:35:** Luk 12:38 * **14:1:** Mak 11:18

intäjukun tãnjpani-kãt Baga man yãwoŋãrewani ãma ãtutã Jesu kãbop injĩtpãnj utna yãŋkaŋ kãdetta wãyãkŋeŋkuŋ. ² Nõde nadãŋkuŋ; ãMawebe bumta itkaŋ ñonitã nadãwã tãga nãmo tãnjpãpãnj peŋwãk tãneŋ yãnjpãnj unita orekirit kadãni uken tãnetawã yãnj nadãŋkuŋ.

Webe kubãtã Jesuta iron tãnj iminjuk

Mat 26:6-13; Jon 12:1-8

³* Tãnjpãkaŋ Jesu Betani yotpãrare-ken itkuk. Itkaŋ Saimon, gisik parãm ikek yãnj iwerani unitã yotken ãroŋpãnj ketem bok naŋkumãn. Ketem naŋ irirãn webe kubãtã ume kãbãnj sãkgãmãn u gwãki taŋi peŋpãnj yãpanipãnj yãpmãnj ãbuk. Yãpmãnj ãbãnjpãnj Jesu gwãki-ken piŋ ibatkuk.

⁴Ude tãnjirãn ãma ãtu itkuŋo unitã kaŋpãnj kokwawak nadãnjpãnj yãnjpãnj-nadãk ñode tãŋkuŋ; E! Ima mebãrita imaka gwãki pãhap peŋpãnj yãpani ñowã jop ureŋ tãnjpãn kukaŋ? ⁵ ãMatã ume u suwaŋpãnj siliwa monerŋ taŋi gamãkaŋ ãma jãwãrita yãminãnj. Ude yãnjpãnj webe u bumta kaŋ-yãŋkuŋ.

⁶Kaŋ-yãnj irirã Jesutã ñode yãwetkuk; Kakãtãwut! yãk. Imata bãrãpi imikaŋ? U iron inipãrik kubã tãnj namitak yãk. ⁷* ãMa jãwãri inkãt wari wari irirã iron tãnj yãmina yãnjpãnjã kaŋ tãnj yãmut! Upãŋkaŋ nãk inkãt pen nãmo api itne. ⁸* Webe ño iron tãnj namayãnj nadãnjpãnj ini tãnj naminãnj ude tãyak. Nãk ãnenayãnj tãkaŋ unita awãŋken kukta gupna ume kãbãnj gãripi nikerŋ ño ãrut namitak yãk. ⁹Nãk bureni tãwetat. Manna biŋam Tãga komeni komeni yãŋahãnj yãpmãnj kunayãnj tãŋo udegãn webe ñonitã tãnj namitak unitãŋo manbiŋam bok api yãŋahãnj yãpmãnj kuneŋ. Ude tãnjirã ãmawebetã webe ñonita nãmo api guŋ tãneŋ yãk.

Jesu iwarãntãkiye-kãt Pasova ketem naŋkuŋ

Mat 26:14-30; Luk 22:3-20; Jon 13:21-30

¹⁰Tãnjpãkaŋ iwarãntãkiye 12 u bãmopi-ken nanik kubã wãpi Judas Kariot unitã Jesu iwan kerĩ terak kaŋ pewa yãnj nadãŋkaŋ bãmop ãma intäjukun tãnjpanitã itkuŋ-ken u pãŋku yãwetkuk. ¹¹Ude tãnjirãn bãnep tãga nadãnjpãnj monerŋ api gamine yãnj iwetkuŋ. Judastã u nadãnjpãnj pãŋku iwan kerĩ terak kaŋ pewa yãŋkaŋ Jesu iwarãntãnj yãpmãnj kuŋatkuk.

¹²* Tãnjpãkaŋ kãrãga yiskãt nãmo awãhurani tãŋo ãŋnak-ãŋnak kadãni yãput peŋkuŋ. Kadãni ukengãn Juda ãmawebe Anututã ãbekiye oraniye bian tãŋkentãnj yãmiŋkuko u nadãkta nãdaminĩ-nani kubãkubãtã sipsip nanaki ini-ini dãpmãk tãŋkuŋonik. Eruk kadãni ugãn Jesu iwarãntãkiyetã iwet yabãŋkuŋ; Yot deken pãŋku Pasova tãŋo imaka imaka u tãŋtuŋum tãne? ¹³Yãwãwã Jesutã ãma yarã man ñode yãwetpãnj peŋ yãwet-pewãn kuŋkumãn; Yotpãrare bãmopi-ken kuŋirãn ãma kubã ume kãbot ikek ukãt ãbã peronjãpãnj u kaŋ iwarun! ¹⁴Iwat yãpmãnj kumaŋ ãma unitã yot ãrowayãnj tãkken u ãroŋpãnj yot mãhemi ñode kaŋ iwerun; Yãwoŋãrewani ãma ñode yãyak; Bãgup nãwarãntãknaye-kãt Pasova ketem ãŋnak-ãŋnakta de? yãŋkaŋ iwerun. ¹⁵Ude iwerãnkaŋ yot gãnaŋ bãgup taŋi punin unu ketem ãŋnak-ãŋnak tãnjpani tuŋum ikek tãwoŋãrewãnkaŋ Pasova ketem tãŋtuŋum tãkon.

¹⁶Eruk Jesutã ude yãwerãnã yarã uwã yotpãrare-ken ãroŋpãnj Jesutã yãŋkuko udegãn kaŋ-ãhãnjpãnj Pasova ketem tãŋtuŋum taŋkumãn. ¹⁷Eruk kome biŋmãnjirãn Jesu iwarãntãkiye 12 ukãt tuŋum taŋkumãn-ken u kuŋkuŋ. ¹⁸* Kumaŋ yot gãnaŋ ãro ketem naŋ itkaŋ Jesutã yãwetkuk; Nãk bureni tãwetat. In ketem penta nãkamãnj ño kubãtã nãk iwan kerĩ terak nepmanpayãnj yãk. ¹⁹Ude yãnjirãn nadãnjpãnjã butewaki nadãnjpãnj ini-ini iwet yabãŋkuŋ; Ekãni, nãka yãyan? ²⁰Ude yãntãko Jesutã yãwetkuk; In nãwarãntãknaye 12 inken nanik kubã. ãMa nãkkãt kãrãga gãpe kubãgãn nãkamãk ñonitã api tãŋpek. ²¹Nadãkaŋ? ãMa Bureni-inik uwã kãdet yãnj imani udegãn api iwarek. Upãŋkaŋ ãma iwan kerĩ terak nepmanpayãnj tãyak u kowata jidewani kubã api yãpek? Uwã komĩ umuri kubã api yãpek yãk.

²²Eruk ketem naŋ irirã Jesutã kãrãga kubã yãpmãŋkaŋ Anutu bãnep tãga man iwetkaŋ tokãt jukutpãnj iwarãntãkiyetã ñode yãwetpãnj yãmiŋtãnj kuŋkuk; Ño yãpmãnjpãnj naŋput. Ñowã nãkŋo tohatna yãk. ²³Ude yãnjpãnj wain ume yãpmãŋkaŋ Anutu bãnep tãga man iwetpãnj yãmãn kudup naŋkuŋ.

²⁴* Yãmãn naŋjirã yãwetkuk; Ñowã nãkŋo nãgãtna. Anututã ãmawebe-kãt topmãk-topmãk tãyak u tãŋkehãrom takta nãgãtna piwayãnj tãyat. ãMawebe mãyapta yãnjpãnj piwayãnj tãyat. ²⁵Nãk bureni tãwetat. Wain ume ãneŋjĩ nãmo naŋkaŋ it yãpmãnj kuŋtãŋgãn Anutu tãŋo kaŋjiwat yewa gãnaŋ ãroŋkaŋ wain ume mebãri kubã api nãŋpet. ²⁶Ude yãwerãnkaŋ kap kubã tenjãnj yot u peŋpeŋ kumaŋ Olip Pom terak ãroŋkuŋ.

Pitatã wãpna kãbop api pewek yãnj yãŋkuk

Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38

* 14:3: Luk 7:37-38 * 14:7: Lo 15:11 * 14:8: Jon 19:40 * 14:12: Kis 12:6, 14:20 * 14:18: Sam 41:9

* 14:24: Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hib 9:20

27* Āronit āronit Jesutā yāwetkuk; In kuduptagāntā nabāḡ umuntaḡ api kuḡtāḡpā kuḡeḡ. Ude tāḡirā Anutu tāḡo man kudān tāwani ḡode pātak u bureni ahāwayāḡ;
Nāk sipsip tāḡo watā āma urira sipsip api kuḡtāḡpā kuḡeḡ. Sek 13:7

28* Upāḡkaḡ kumbani-ken nanik āneḡi akuḡpāḡ Galili komeken nākā jukun pāḡku api itkirowet. 29 Yāwānā Pitatā iwetkuk; Ātutā gāka māde kāwep api ut gamineḡ upāḡkaḡ nāk ude nāmo api tāḡpet yāk. 30 Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Bureni gāwera; Apiḡo bipani purup gera kadāni yarā nāmo yāḡirān gākā kadāni yarākubā ude wāpna kābop pewayāḡ. 31* Ude yāwānā Pitatā gwāk kwainpāḡ man kehāromigān yāḡkuk; Nāmo! Gāk gutpāḡ nāk bok nutta yāwāwā wāpka kābop nāmo api pewet yāk. Ude yāwānkaḡ noriyetā udegān yāḡkuḡ.

Jesutā Getsemane pāḡku nani-ken yāḡapiḡkuk

Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

32* Kuḡtāḡgān Getsemane epān tobātken ahāḡpāḡ Jesutā iwarāntākiye yāwetkuk; ḡode irirā nāk pāḡku yāḡapik man yāwayāḡ yāk. 33 Ude yāḡkaḡ ātu yepmanpān irirā Pita Jems Jon ugānpāḡ yāmagurānkaḡ kuḡkuḡ. Kuḡtāḡgān Jesu nadāwān umuri pāhap tāḡpāpāḡ yāḡkuḡ; 34* Bāneḡna-ken butewaki nadāwātāk pāhap ahāḡ namitak unitā nurek yāḡ nadātat. Unita in ḡogān kodak itkaḡ nabāḡ nāwatkot yāk. 35 Ude yāḡpeḡ ātu nanak kuḡpāḡā bārāpi nadāḡpāḡ kome terak manpān āpmonpāpāḡ komi nadāḡkuko u nanatā nadāḡ naminiḡrān paorān yāḡpāḡ ḡode yāḡapiḡkuk; 36* O nan, gāk imaka kubā tāḡpayāḡ nāmo bārāp tak tāyan. Unita komi bārāpi nadāwayāḡ tāyat u ketāreḡ namisi. Upāḡkaḡ nāḡḡo nadāk nāmo, gākḡaken nadāktā kaḡ ahāwān.

37 Ude yāḡpāḡ āma yarākubā unitā itkuḡ-ken āyāḡutpeḡ kuḡpāḡ yabāwān dāpmon pat itkuḡ. Dāpmon parirā yabāḡpāḡ Pita iwetkuk; Saimon! Gāk imata dāpmon pat itan? Gāk kadāni kerāpi nākkāt kodak tāga nāmo iren? 38* Tāḡyabāk-ken kwitanenḡta ket nadāḡpāḡ yāḡapik man yāḡ itkot. Bāneḡjintā nāk nāwatta pidām tākaḡ upāḡkaḡ kehāromijin nāmo yāk.

39 Ude yāwetkaḡā āneḡi kuḡpāḡ yāḡapik man yāḡkuko udegān yāḡkuk. 40 Yāḡapik man ude yāḡ paotpāḡ ābāḡpāḡ yabāḡkuk; Dāpmonḡa yewāpāḡ pat irirā. Abā yabāwānā māyāk tāḡpāḡ man kubā nāmo iwetkuḡ. 41 Eruk Jesu āneḡi kuḡpāḡ tāḡkuko udegān tāḡkaḡ ābāḡpāḡ yāwetkuk; Ai! In dāpmon pen pat itkaḡ? Kadāni tāretak! Āma Bureni-inik uwā momi āma kerī terak ārokārok kadāni kerāp tāyak ḡo. 42 Akwāpāḡ pāḡku yabāḡ ahāna! Āma iwan kerī-ken nepmakta yāwani ābātak ḡo yāk.

Komi āmatā Jesu iḡitkuḡ

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12

43 Jesu man ude yāḡirān pengān iwarāntākiye 12 u kubā wāpi Judas u ahāḡ yāmiḡkuk. Komi āma, kadā boham ikek Judas-kāt penta ābuḡ. Komi āma uwā bāmop āma, Baga man yāwōḡārewani āma ba Juda tāḡo ekāni ekāni ātu unitā yāwet-pewā ābuḡ.

44 Intājukunā Judastā man kādet ḡode yāwetkuk; Nākā pāḡku āma u geḡi dara nabāḡkaḡ upāḡ kaḡ iḡitḡ yāk. 45 Eruk Jesu ahāḡ iminiḡpāḡ iwetkuk; Yāwōḡārewani āmana! Ude yāḡpāḡ geḡi datkuk. 46 Eruk, ude tāḡpān kaḡpāḡā iḡitpāḡ kerigān topuḡ. 47 Ude tāḡirā iwarāntāki kubātā pāipi pionḡ gānaḡ nanik wādāwān kwāpāḡā bāmop āma unitāḡo watā āmani kubā ura yākḡat jukuni paiḡkuk.

48 Tāḡpānā Jesutā komi āma ābuḡo u yāwetkuk; Jide? Intā nabāwā nāk kubo āma āmik tāḡpani ude tāḡpāpāḡ kadā boham ikek nutnayāḡ ābākaḡ? 49* Nāk keḡmani keḡmani kudupi yot gānaḡ āroḡkaḡ iḡkāt āmawebe Anutu tāḡo man tāwetpāḡ tāwōḡārek tāk tāḡkut-ken ugān imata nāmo nepmāḡitkuḡ? Upāḡkaḡ tāga! Ude tāḡ namiḡirā Anutu tāḡo man terak nāka man kudān pātak u bureni ahāwān. 50 Ude yāḡirān iwarāntākiye kudup kaḡ-umuntaḡ kuḡtāḡpā kuḡkuḡ.

51-52 Tāḡpākaḡā āma gubaḡi kubā tek yabuko unitā Jesu iwatkuk. Iwarirān komi āmatā iḡitnayāḡ tāḡirā tek yabuko u pitpāḡ peḡpeḡ morāḡ metāḡpeḡ kuḡkuk.

Jesu manken teḡkuḡ

Mat 26:57-68; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24

53 Tāḡpākaḡ Jesu imagut yāpmāḡ bāmop āma intājukun iranitā yotken kuḡkuḡ. Yot uken bāmop āma, ba Juda tāḡo ekāni ekāni ba Baga man yāwōḡārewani āma u kudup kubā-kengān ugān itkuḡ. 54 Yāpmāḡ kuḡḡirā Pita mādegān yāwatpāḡ yot unitāḡo yewa gānaḡ āroḡkuk. Āroḡpāḡā komi āma ukāt bok itpāḡ kādāp āḡāriḡ itkuḡ. 55 Tāḡpākaḡ Baga man yāwōḡārewani āmakāt Juda tāḡo āma ekāni ekāni u kuduptagān itpāḡ Jesu kumāḡ-kumāḡ utna yāḡkaḡ Jesu

* 14:27: Mak 14:50 * 14:28: Mat 28:16; Mak 16:7 * 14:31: Jon 11:16 * 14:32: Jon 18:1 * 14:34: Jon 12:27 * 14:36: Rom 8:15; Gal 4:6; Mak 10:38; Jon 6:38 * 14:38: Luk 11:4 * 14:49: Luk 19:47, 21:37; Jon 18:20

jop iknjatta jop manman ätuta wäyäkñeñkuñ. Upärñkañ Jesuken imaka goret kubä nämö kañpäñ nadänkuñ. ⁵⁶ Täñpakaan äma mäyaptä Jesu imaka wakiwaki ude täk täñkukonik yän jop manman ude yänkuñ. Jop manman mäyap ude yänkuñopän man mebäri inigän inigän yänkuño unita man uterakgän nämö ahänku. ⁵⁷⁻⁵⁸ * Yänätäko äma ätutä akuñpäñ jopman ñode yänkuñ; Nin Jesu u man ñode yänirän nadänkumän; Näk kudupi yot äma keritä täñpani ño wärämupän kepma yaräkubätagän äneñi udewanigän äma keritä nämö täñpani kubä api täñpet yäk. ⁵⁹ Man yänkuño u ini-ini yänirä mebäri kubägän nämö täñkuk.

⁶⁰ Täñpakaan bämop äma intäjukun täñpani unitä akuñpäñä Jesu iwet yabänkkuk; Man kowata nämö yäwerayän? Äma päke ño gäka man yäkañ ño nadäwi jide täyak? ⁶¹ * Yänirän Jesutä man kubä nämö yänkkuk. Man nämö yänkañ kum irirän intäjukun ämatä äneñi iwet yabäkgän täñkuk; Äma Anututä ämawebeniye täñkentäta iwoyäwani Kristo uwä gäk? Anutu iniñoret täkamän unitäño nanaki gäk?

⁶² Yäwänä yänkkuk; Yäyan ubayän. Näk bureni täwetat. Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täño keru bure käda ittängän kunum gänañ gubam terak äbänirän api kañ-yäpütneñ yäk. ⁶³ Ude yänirän eruk, intäjukun äma u nadäwän wawäpäñ iniken tek weñ-gäjähutpäñ yänkkuk; Mangämän imata wari yäne? ⁶⁴ * Anutu yänärok man iwetak unita in jide nadäkañ? Yäwänä kuduhtagän ñode yänkuñ; U kumäkta biñam täyak yäk. ⁶⁵ Ude yäwäwä äma ätutä iwit ut ibatkuñ, ätutäwä dapuri täñpipiñpäñ keru mugwäñiñpäñ utkañ iwetkuñ; Gäk profet unita äma gutak unitäño wäpi niwet! yäk. Ude täñirä komi ämatä inñitpäñ keru pipiyänpäñ inami dapun-ken utkuñ.

Pitatä Jesu wäpi käbop peñkuk

Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27

⁶⁶ Täñpakaan Pita yäman umu irirän bämop äma intäjukunä irani unitäño watä webe kubä äbänpäñ kañkkuk; ⁶⁷ Pita kädäp äñäriñ irirän. Kañpäñ ket täñpäñ kañ-yäpmän äronkañ-äpäk täñpäñ iwetkuk; Jesu Nasaret komeken nanik ukät kuñarani kubä gäk yäk. ⁶⁸ Yäwänä yänkkuk; Gäk man jide yäyan? Yäniri guñ täyat yäk. Ude yänpäñ yäma-ken äpnoñkuk. ⁶⁹ Äpnoñirän watä webe unitä kañpäñ äma itkuño u yäwetkuk; Äma ño Jesu täño äbotken nanik yäk. ⁷⁰ Yäwänä äneñi äwo yänkkuk. Eruk ätu itpäñä ämawebe itkuño unitä iwetkuñ; Nadäkamän! Gäk äbot uken nanik. Gäk Galili äma! yäk. ⁷¹ Iweräwä Pitatä yäwetkuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkañ u nämoinik kak täyat! Näk jopman yäwawä Anututä kowata namän yäk.

⁷² * Ude yänirän uterakgän puruptä gera yänirän kadäni yarä täñkuk. Täñpakaan Pitatä nadäwän tumbäpäñ Jesutä man ñode iwetkuko u nadänkkuk; Puruptä gera yarä nämö yänirän näka äwo kadäni yaräkubä ude api yäwen. Ude nadänkañ nadäwän ägekoräpäñ konäm bumta kotkuk.

15

Jesu Pailat keru-ken peñkuñ

Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38

¹ * Täñpäñ tamiman bipaniinik bämop ämakät Parisi äma ba äma ekäni ekäni u kuduhtagän käbeyä täñpäñ Jesu utta tawañ peñkuñ. Ude täñkañ eruk, Jesu keru pädat täñpäñ yäpmän päñku Pailat keru terak teñkuñ. ² Teñirä Pailattä Jesu iwet yabänkkuk; Gäk Juda täño äma ärowani ba? Yäwänä yänkkuk; Yäyan uba yäk. ³ Täñkañ bämop äma intäjukun täñpani Jesuta yänpäñ-kañiwat man mäyap yänkuñ. ⁴ Ude yänirä Pailattä Jesu äneñi iwetkuk; Äma päke ñonitä gäka man mäyap yänirä imata kowata nämö yäyan? ⁵ * Ude iweränä Jesu kowata nämö yänkkuk. Kowata nämö yänkañ man kum irirän Pailattä nadäwätäk tani täñkuk.

⁶ Täñpakaan Pasova Orekirit Kadäni udeken Pailattä kädet ñode täk täñkukonik; Juda ämawebetä komi yotken irani kubäta nadänpäñ Pailat iwerirä nadän yämipän äma u yänin kireñpewän kuk täñkuñonik. ⁷ Kadäni ugän äma kubä wäpi Barabas u noriye ätukät komi yotken itkuñ. Äma uwä Rom gapmanta kokwawak nadänpäñ ämik pewä ahäwäpäñ äma kubä kumän-kumän utkuño unita gapmantä komi yotken yepmankuñ. ⁸ Täñpakaan Juda ämawebetä Pasova Orekirit Kadäni ätuken täk täñkuko udegän täñpän yän nadänpäñ päbä Pailattä yäma-ken käbeyä täñpäñ itkuñ. ⁹ Irirä Pailattä yäwet yabänkkuk; Juda äma intäño intäjukun äma ño pitpäñ tewa kwän? ¹⁰ (Man ude yäwetkuko uwä Pailattä ñode nadänpäñ yäwetkuk; Juda äma ekäni ekänitä Jesuta kokwawak nadänkuño unita Jesu näkken pewä äbuk yän nadänkkuk.)

* 14:57-58: Jon 2:19-21 * 14:61: Mak 15:5; Luk 23:9 * 14:64: Jon 19:7 * 14:72: Mak 14:30 * 15:1: Luk 22:66 * 15:5: Ais 53:7; Mak 14:61

11 * Tänpäkan Pailattä Jesu tewa kwän yän yänkuko upänkan bä mop äma unitäwä ämawebe päke u peñ yäwet-yäwet täntäko yänkun; Barabaspän tewi äbän nimän! 12 Ude yänjirä Pailattä äneñi yäwet yabänkuk; Yäkan unita Juda täño Intäjukun Äma yän iwet täkan ñowä jide täñ imet? 13 Yäwänä äma päke unitä gera pähap ñode yänkun; Päya kwakäp terak kan kumbän! 14 Yäwäwä yäwetkuk; Waki kubä jide täñkukta? Ude yäweränkan ehutpän gera kehäromigän yänpän iwetkun; Päya kwakäp terak kan kumbän! 15 Ude yäwäkan ämawebe bänepi yäpmän äpäkta Pailattä Barabas jop tewän äpaman kuñirän Jesu kadätä päripmämpän päya kwakäp terak utpewä kumäkta komi ämata yämän yäpmän kunjun.

Jesu yänjärok man iwetkun

Mat 27:27-31; Jon 19:2-3

16 Yänin kirewämpän Pailat täño komi ämatä Jesu yot gänañ nanik yäpmän äpaman päñku yot mäde käda komi äma täño yewa gänañ äronpän noriye ätuta gera yänpewä äbuñ. 17 Yänpewä äbäkan tek gwagäri intäjukun ämatä täk täkan ude wani täñ iminpanä intäjukun täño gwäpäta gupmom yenpän kedon tänpän gwäki-ken ähäät iminjun. 18 Ude tänpän sära man iwetpän yänkun; Juda täño intäjukun äma, ganiñ oretkamän! yäk. 19 Tänpän pärip-päriptä gwäki-ken urit iwit uwaj ibarit täk täñkun. Tänpän gukut imäpmok täñ iminpan jop inin oretkamän yänkan täñkun. 20 Tänjirek-irek ude täñ imin paotpanä intäjukun äma täño tek yänjopmän iminpan tek iniken upän äneñi täñ iminjun. Ude täñ iminpan, eruk päya kwakäp terak utnayän imagut yäpmän kunjun.

Jesu päya kwakäp terak utkun

Mat 27:32-34; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

21 * Eruk, yänjiknat yäpmän kuñpanä äma kubä wäpi Saimon u epäniken naniktä äbätängän äbä peronkun. Uwä Sairini komeken nanik, Aleksada kenta Rufus unitäño nani. Äbä peronpanä peñ iwet-pewä Jesu täño päya kwakäp buramiwänkan penta kunjun. 22 Kuñtängän kome kubä wäpi Golgota, u ninin man terak gwäki kokäp, u ahänkun. 23 Ahänpanä eruk Jesuta wain umekät päya umumi kubä ukät awähutpän Jesu gupi kwitawän yänpän iminjun. Imäwä bitnäñkuk. 24 * Täñjirä komi ämatä teki yänjopmän iminpan päya kwakäp terak utkun. Päya kwakäp terak utpanä Jesu täño teki yäpmäkta komi ämatä närep mirek gärep mirek täñkun.

25 Tänpän 9'kirok täñjirän utkun. 26 Tänpäkan Jesu gwäki-ken punin käda man kudän ñode kudän täñkun;

Ñowä JESU, JUDA Ämawebe Täño

INTÄjukun Äma.

27 Tänpäkan kubo äma yarä, kubä kukni kubä kukni yepmanpan bok däpun. [28 * Ude täñjirä Anutu täño man ñode kudän täwanitä bureni ahänkuk; Kawä äma waki täñpani täñkun.] 29-30 * Tänpäkan ämawebe kunjan äbäk täñkuno unitä yänjärok man iwetpän ketsiwoñ tänpän yänkun; A! Gäk ñonitä kudupi yot wärämupän kepma yaräkubäta äneñi api täñpet yän yänkuno udegän gupka täñkentänpan päya kwakäp terak naniktä äpiwä!

31 Ude yänjirä bä mop äma ba Baga man yäwoñäre wani äma unitä udegän täñ-ireñpän näwetgäwet tänpän yänkun; Äma ñowä äma ätu täga täñkentän yämik täñkukopän ini gupi täñkentäta tänpän wakan yäk. 32 Ñowä Anutu täño iwoyäwani Kristo, Isrel täño Intäjukun Äma itak u tänpäwä päya kwakäp terak naniktä äpänjirän kanjan nadäkinik täñ iminawä! yän yänkun. Tänpäkan äma yarä däpmanpan kukni kukni yepmankun unitä udegän yänjärok iwetkumän.

Jesu kumbuk

Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

33 * Tänpän kome kepma bä mop-i-inik uken kome dapuri kumbuk. Kumänjirän kome kudup bipmän utpän patpän it yäpmän kuñirän 3'kirok täñkuk. 34 * Tänpän 3'kirok ude täñjirän Jesutä iniken man terak gera täñi ñode yänkuk; Elai, Elai, lema sabaktani? U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmanñan? 35 Ude yänjirän äma kan itkun unitä nadänpan yänkun; Nadäwut! Elaijata gera yäyak yäk. 36 * Yänjirän nadänpan äma kubätä bäräñer päñku imaka kubä bima yabut bumik yäpmanpan wain ume jägämi gänañ yäputpän jikon terak pädät tänpän Jesuta iminpan noriye yäwetkuk; Pewut! Jop itpan këna. Elaijata bureni päbä ketärewayän käwep yäk.

37 Ude täñjirä Jesu äneñi gera täñi yänpan kumbuk.

* 15:11: Apos 3:13-14 * 15:21: Rom 16:13 * 15:24: Sam 22:18 * 15:28: Ais 53:12 * 15:29-30: Sam 22:7; Sam 109:25; Mak 14:58 * 15:33: Amo 8:9 * 15:34: Sam 22:1 * 15:36: Sam 69:21

³⁸ Kumāñirān kudupi yot gānaŋ tek tañi bagata pewā wādāwani u punin ununitā komen umu ini wewān tāreñkuŋ. ³⁹ Tāñpāñ Jesutā kumāñirān komi āma tāño watā āma unitā dubiniken itkañ kawān inide kubā tāñpāñ yāñkuŋ; Bureni-inik, āma ŋowā Anutu tāño Nanaki!

⁴⁰ * Tāñpākañ webe ātu ban itkañ Jesu kumāñirān kañkuŋ. Ukāt nanik ātu tāño wāpi ŋode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria, Jems gubañi kenta Joses tāño miñi u, ba Salome ukāt penta itkuŋ. ⁴¹ Webe u kuduptagān Galili komeken naniktā Jesu iwarān tāñpāñ watā epān tāñ imiñ yāpmāñ ābāk tāñkuñonik. Tāñkañ ugān nāmo, webe ātu Jesu-kāt Jerusalem yotpārare-ken penta āronkuŋo u imaka, ābā itpāñ kañkuŋ.

Jesu āneñkuŋ

Mat 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

⁴²⁻⁴³ Sabat kerāp tañirān eruk bipāda Juda tāño āma ekāni kubā wāpi Josep u ābuk. U komeni Arimatea. Uwā Anututā intājukun itkañ yabāñ yāwat piāni kwawak ahāñirān kakta itsāmāñtāñ kuñat tāñkukonik. Eruk, āma unitā Pailat-ken umunkāt nāmo, bātakigān kuñpāñ Jesu tāño gupi awaŋ gānañ āneka iwet yabāñkuŋ. ⁴⁴ Tāñirān Pailattā yāñkuŋ; Wa! Imata bārāñeñ kumāñtak yāñ nadāñpāñ komi āma tāño intājukun āma yāñpewān ābānā iwet yabāñkuŋ; Jesu bureni kumak? ⁴⁵ Āma unitā bureni kumak yāñ yāwānā Joseptā Jesu gupi āneka nadāñ imiñkuŋ. ⁴⁶ Nadāñ imiñirāñ Joseptā pāñku tek paki suwanpāñ, Jesu tāño gupi pāya kwakāp terak nanik ketāreñ pāpā tek yāpuko unitā uwāk tāñkuŋ. Ude tāñpāñ mobā awaŋ kodaki kubā āma kumbani peкта biñam āneñpani u gānañ penkuŋ. Peñpāñā mobā kubā pimiñ iwat-pewān pāñku mobā awaŋ meni uwā yāput pipiñkuŋ. ⁴⁷ Āneñirān Maria Makdala komeken nanik ukāt wahupi Maria Joses tāño miñi, yarā u kañkumān.

16

Jesutā āneñi akuñkuko unitāño manbiñam

Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10

¹ Tāñpākañ Juda tāño Sabat tāreñirān Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria Jems tāño miñi ba webe kubā wāpi Salome unitā Jesu tāño gupi ārut imikta gakañi mebāri mebāri kābāñi tāgatāga u suwanpāñ tuñum tāñkañ itkuŋ. ² Eruk Sande tamimañ kome ket nāmo yāñeñirān tuñum ukeño yāpmāñ Jesu tāño gupi peñkuŋ-ken uken kuñkuŋ. ³⁻⁴ Kuñit kuñit yāñpāñ-nadāk ŋode tāñtāñ kuñkuŋ; Mobā, awaŋ meni tāñpipiwani u netātā yāpmāñ kewen nimayāñ? Ude yāñpāñ dapun tāñpāñ kañkuŋ; Mobā pāhap uwā yāpmāñ kewenkuŋo mobā awaŋ meni tumāñirān. ⁵ Eruk ude kañkañ āronpāñ kañkuŋ; Āma gubañi kubā tek paki nikek awaŋ kāwuri bure kāda mañit irirān. Kañpāñ umuntañpāñ bumta kwaiñkuŋ.

⁶ Kwaiñirā yāwetkuŋ; Umuntāneño. In Jesu Nasaret nanik pāya kwakāp terak utkuŋo ukeño kānayañ ābākañ? U ŋo nāmo itak yāk. Akumañ kuk! Patpat bāgupigān ŋo kawut! ⁷ * Unitā in pāñku Pita ba iwarāntākiye ātu biñam ŋode yāwerut; Jesu uwā Galili komeken intājukun it kirewayāñ kuk. U pāñku kawut, tāwetkuko ude. ⁸ Ude yāwerānkañ webe yarākubā uwā umun pāhap tāñkañ awaŋken naniktā metāñpeñ kwaiñtāñ kuñkuŋ. Bumta umuntañkuŋo unitā imaka kañkuŋo u āmawebe nāmo yāwettāñ kuñkuŋ.

Jesu noriye wanoriye ahāñ yāmiñkuŋ

Mat 28:9-10; Jon 20:11-18

[⁹ * Jesu uwā Sande tamimañ kumbani-ken naniktā akumañ pāñku Maria Makdala nanik, bian mājo 7ta magārani Jesutā ini yāwat kireñ imiñkuko u ahāñ imiñkuŋ. ¹⁰⁻¹¹ * Ahāñ imiñirān webe uwā pāñku āma Jesu-kāt kuñarani konām butewaki tāñ irirā yabāñpāñ Jesu u nāmo kumbuk, kodak irirān kat yāñ yāwerānkañ nadāwā bureni nāmo tāñkuŋ.

¹²⁻¹³ Eruk kadāni kubā āma yarā yotpārare peñpeñ kādet miñin kuñirān Jesutā gupi inigān kubā āworeñkañ ahāñ yāmiñkuŋ. Ahāñ yāmānkañ āma yarā unitā āyāñutpeñ pāñku noriye ātu yāwerānkañ udegān nadāwā bureni nāmo tāñkuŋ.

¹⁴ * Eruk, u punin terak iwarāntākiye 11 u yot kubāken ketem nañ irirā ahāñ yāmiñpāñ ŋode yāwetpāñ yabāñ yāñkuŋ; Imata nadākinikjin nāmo itkañ? Ba imata notjiye ātu kodak irira nabāñpāñ biñam tāwetkuŋo u nadāwā bureni nāmo tākañ? ¹⁵ * Ude yāñpāñ yāwetkuŋ; In komeni komeni kuñkañ āmawebe it yāpmāñ kukañ udegān Manbiñam Tāga u kañ yāwettāñ kut. ¹⁶ * Āma kubātā nāk nadāñ namikinik tāñpāñ nāk wāpna terak ume ārurayāñ tāko uwā Anututa biñam api tāñpek. Tāñ, āma kubātā nadāñ namikinik nāmo tāñpayāñ tāko uwā Anututā geñita biñam api tewek. ¹⁷ * Āmawebe nadāñ namikinik tāñpāñ kuñatnayāñ tākañ

* 15:40: Luk 8:2-3 * 16:7: Mat 26:32; Mak 14:28 * 16:9: Luk 8:2 * 16:10-11: Mat 28:10 * 16:14: 1Ko 15:5 * 16:15: Apos 1:8 * 16:16: Apos 2:38 * 16:17: Apos 2:4; Apos 8:7, 10:46

unita kehäromi yämiñira näk wäpna terak kudän ñode api täneñ; Mäjo api yäwat kireneñ, ba man kotäk kudupi kudupi terak api yäneñ, ^{18*} ba gämok keritä api yepmäñitneñ, ba ume waki nanjirä unitä nämö api däpek, ba äma käyäm ikek keritä gupi-ken injirirä api täganeñ.

Jesu kunum gänañ äronjuk
Luk 24:50-53; Apos 1:9-11

^{19*} Eruk Ekäni Jesutä man ude yäwet moreñpäñ irirän Anututä imagut yäpmäñ kunum gänañ äronjuk. Äronkuko uken Anutu kerä bure käda itkukotä itak. ^{20*} Äronjirän iwaräntäkiye komeñi komeñi kuñ moreñpäñ mani biñam yäñahäñ yäpmäñ kuñkuñ. Täñjirä Ekäñitä bämopi-ken itpäñ epäni täkta täñkentäñ yämiñit mani biñam u täñkehärom takta kudän kudupi ämawebeniye-ken pewän ahäñkuñ.]

* **16:18:** Luk 10:19; Apos 28:3-6 * **16:19:** Apos 2:33-34 * **16:20:** Apos 14:3; Hib 2:3-4

Luk Luktä guŋ äbot ämawebeta yänpän Jesu täŋo manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

Luk imata manbiŋam ŋo kudän täŋkuk?

¹ * Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ŋo gäwera nadä; Äma mäyaptä imaka imaka Anututä nin bämpnin-ken pewän ahänkuŋo unitäŋo manbiŋam kudän täkta piäni taŋi täŋ yäpmän äbuŋ. ² * Imaka bian ahäŋirä ini dapuritä kaŋpän nadänkuŋo u ba apiŋo ahän yäpmän abäkaŋ ugänpän kudän täŋkuŋ. Äma uwä Anutu täŋo manbiŋam yänahäk-ahäk piä täŋkaŋ manbiŋam ŋowä niminkuŋ. ³⁻⁴ Täŋpakaŋ näk imaka, kadäni käroni manbiŋam ŋo yäput pektä pänku tärek-tärek u kuduŋtagänta ket nadäwa yänkaŋ yännyabäk piä täŋ yäpmän abut. Unita äma ärowanina Tiofilus, gäkä manbiŋam gäwerani u bureni-inik yän nadäktä imaka imaka ahänkuŋo unitäŋo manbiŋam siwonji kudän täŋpän gäkken pewa ärekta nadäk peŋkut. Eruk manbiŋam uwä ŋode;

Aŋero kubätä Sekaraia ahän iminŋuk

⁵ * Herottä Judia kome täŋo intäjukun äma itkuk-ken uken bämpo äma kubä itkuk, u wäpi Sekaraia. Äma uwä bämpo äma biani wäpi Abiya unitä äbotken nanik. Täŋpakaŋ webeni Elisabet imaka, bämpo äma äbot kubäken nanik. ⁶ Täŋkaŋ yanäpi yarä uwä Anutu inamiken siwonji kuŋat täŋkumänonik. Täŋkaŋ Anutu täŋo бага man ba jukuman kuduŋtagän iwät morepän waki kubä nämo täk täŋkumänonik. ⁷ Upänkaŋ nanakiye nämo. Elisabet äruŋ it yäpmän äbänkä tägawani webe pähap täŋkumän.

⁸ Täŋpakaŋ kadäni kubä, Sekaraia täŋo äbottä Anutu inamiken bämpo äma piä täkta kadäni ahänkuŋ. ⁹ * U bämpo ämatä täk täŋkuŋo ude piä yäpmän daniŋpän Sekaraia tä kudupi enji gänän Anutu inamiken gupe käbäŋi nikek ijin imikta ahänkuŋ.

¹⁰ Eruk, gupe käbäŋi nikek ijik-ijik kadäni ahäŋirän ämawebe mäyaptä äbänkaŋ kudupi enji yämän umu itkaŋ Anutu-ken yänapik man yän itkuŋ. ¹¹ Yänapik man yän irirä kudupi enji gänän Sekaraia gupe käbäŋi nikek ijin ittängän kaŋkuk; Ekäni täŋo aŋero kubätä gupe käbäŋi nikek ijiwani täŋo käwuri bure kada ahänpän irirän. ¹² Kaŋkaŋ kikŋutpän bumta umuntäŋkuk. ¹³ Ude täppänä aŋero unitä iwetkuk; Sekaraia, gäk umuntäweno. Anutu gäŋŋo yänapik man nadän gamitak yäk. Unita webeka Elisabet uwä nanak ämani kubä api bäyawek. Bäyawänkaŋ wäpi Jon yän, kaŋ iwet. ¹⁴ Täŋpän nanak unita bänep täga nadänpän oretoret api täŋpen. Ba unitä ahäŋirän ämawebe mäyaptä bänep täga nadänpän oretoret udegän api tänen yäk.

¹⁵ * Imata, nanaka unitä tägaŋpän Ekäni inamiken wäpi biŋam ikek api irek. Täŋkaŋ wain ume ba täŋguŋguŋ ume ätu nämoink api nak täŋpek. Täŋkaŋ ahäwayän täyak-ken unitä it yäpmän ärowayän täkken Kudupi Munapiktä uwäktän iminirän api irek. ¹⁶ Täŋpakaŋ unitä Isrel ämawebe Anutu mäde ut iminkuŋo u mäyap bänepi yäpmän sukurenpän yepmaŋpän Anutu Ekänini-ken äneŋi api kuneŋ. ¹⁷ * Bureni, kuŋat-kuŋari ba kehäromini Profet Elaijatä täŋpen kuŋatkuko udegän api täk täŋpek. Ekänita intäjukun kuŋkaŋ nädanani täŋo kokwawak yäpän-siwon tawäpän yepmaŋit, ba äma man bitnäk täk täkaŋ unitäŋo bänepi yäpmän sukurenpän yepmaŋpän äma siwonji täŋo kädet kurongän api iwät tänen. Ude täŋpayän täko uwä Ekänita watä piä täŋ imikta ämawebe äbot ket utpän yepmak täŋtän api kwek yäk.

¹⁸ * Eruk, aŋerotä man ude iweränä, Sekaraia tä kowata ŋode iwetkuk; Man yäyan u jide täŋpän bureni yän nadäwet? Näk tägawani-inik ŋo, ba webena imaka, webe pähap ŋo! ¹⁹ * Ude yäwänä aŋerotä iwetkuk; Näk wäpna Gabriel, Anutu inamiken it täyat unita jopman nämo gäweret yäk. Nämo, manbiŋam täga ŋo gäwetta Anututä ini nanin kireŋpewän äbätat. ²⁰ * Gäk nadätan? Näkŋo man nämo nadän namitan unita meka bäräp tawäpän man kum api iren. Ude täŋkaŋ it yäpmän kuŋiri manbiŋam gäwetat ŋonit ahäwänkaŋ man äneŋi api yäwen. Manbiŋam yäyat ŋowä kadäni yän imani-ken uken bureni api ahäwek yäk.

²¹ Täŋpakaŋ ämawebe Sekaraia tä yänkaŋ yäman umu irä wawäwä nadäwätäk täŋpän yänkuŋ; Kudupi enji gänän uken imatäken kubätä ahäŋirän Sekaraia kadäni käroni ŋowä itak? ²² Ude yänirä yäman päŋpän ämawebe man kubä nämoink yäwetkuk. Meni bäräp tawäpän man kum itkuko unita keritägän wäranä tänyärenkuŋ. Täŋpänä ämawebetä nadänkuŋ; Imaka kudupi kubä kudupi enji gänän kaŋkaŋ käwep äpätak yäk.

* 1:1: Apos 1:1 * 1:2: Jon 15:27 * 1:5: 1Sto 24:10 * 1:9: Kis 30:7 * 1:15: Nam 6:3 * 1:17: Mal 3:1,
4:5-6; Mat 17:11-13 * 1:18: Stt 18:11 * 1:19: Dan 8:16, 9:21; Hib 1:14 * 1:20: Luk 1:45

²³ Eruk mäden, Sekaraiä täño piä u täppän tärewäkanj komeni-ken kuñjuk. ²⁴ Pängku irirän Elisabet nanak kok itkanj. Nanak kok itkanj enji gänäñan it yäpmäj kuñjirän komepak 5 ude tärenjuk. ²⁵ * Täppäkanj Elisabet nanak kok itat yäj nadäppäj yäjjuk; Ekänitä iron u täñ namitak! Apiño Ekänitä orañ namiñjirän näkño mäyäkna ämawebe injamiken paotak yäk.

Añerotä Maria ahäj imiñjuk

²⁶ Elisabettä nanak kok ikek it yäpmäj kuñtängän komepak 6 tärenjirän, eruk kadäni uken Anututä añero Gebriel u peñ iwet-pewän yäpmäj yotpärare kubä Galili komeken wäpi Nasaret uken kuñjuk. ²⁷ * Webe gubañ kubä äma kubä wäpi Josep unita yänkanj iwoyänkuñjo webe uken kuñjuk. Josep uwä Devittä äbotken nanik. Täñkanj webe gubañ iwoyän imiñkuñjo u wäpiwä Maria. ²⁸ Eruk, Gabrieltä webe uken kuñpäj iwetkuk; Kepma yäk. Gäk nadätan? Ekäni Anutu gäkkät itpäñ iron täñ gamitak. ²⁹ Ude iweränä Mariatä man u nadänkanj kikuñtupäj yäjjuk; Yäke! Man kubä ño jidewanipäj nadätat? ³⁰ Yäwänä añerotä iwetkuk; Maria, gäk umuntäweno! Anututä ini nadäj gamitak. ³¹ * Nadätan? Gäk nanak kok itpäñ nanak ämani kubä api bäyawen yäk. Bäyapäj wäpiwä Jesu yäj api iweren. ³² U äma ekäni kubä ude irirän ñode api iwetneñ; U Anutu Ärowani Bureni unitäño Nanaki yäj api iwetneñ. Täppäkanj Anututä intäjukun ämata api tewek, orani Devittä itkuko ude. ³³ * Unitä Jekop täño äbotken nanik ämawebeta intäjukun äma ude tärek-täreki nämo api irek yäk. Täppäkanj yabäj yäwat piä täppayäj täko uwä paot-paori nämo api täppək.

³⁴ Eruk, Mariatä u nadäppäjñ añero ñode iwetkuk; Man yäyan u jide ude api ahäwek? Näk äpna nämo ño! ³⁵ * Mariatä ude yäwänä añero unitä iwetkuk; Kudupi Munapiktä gäkä terak äronjirän Anutu Ärowani Bureni-inik unitäño kehärominitä gäk kumän api uwäk täwek yäk. Unita nanak kudupi bäyawayäj täno uwä Anutu täño Nanaki yäj api iwetneñ. ³⁶ Unita ket nadä! Notkapak Elisabet webe pähap täñkuko upänkanj apiño koki itak yäk. Bian ärun yäj iwerani upänkanj apiño nanak kok itpäñ it yäpmäj äbänjirän komepak 6 täretak. ³⁷ * Nadätan? Anututä imaka kubä täppayäj nadäppäj uwä bureni-inik täppək. ³⁸ Añerotä man ude iweränä Mariatä yäjjuk; Eruk, bureni! Näk Ekäni täño piä watä webegän. Unita imaka kubä täñ namayäj nadäppäjñä, yäyan ude kanj täñ namän. Mariatä añero man ude iweränkanj teñpeñ kuñjuk.

Mariatä Elisabet käwayäj kuñjuk

³⁹ Kuñjirän Maria akumañ bäräjneñ kumañ Judia kome pom itkuñ-ken yotpärare kubä uken kuñjuk. ⁴⁰ Kumañ päñku uken ahänkanj Sekaraiatä enji gänañ äronpäjñä Elisabet iniñ oretkuk. ⁴¹ * Ude täñjirän nanak Elisabet koki gänañ itkuko unitä kikuñtupäj wareñ täñjuk. Ude täppänkanj Elisabet uwä Kudupi Munapiktä uwäk täppäjñ itkuk. ⁴² * Täñjirän Elisabet oretoret man terak ñode yäjjuk; Maria! Anututä gäkä iron täñ gamiko uwä webe ätu täño yäpremitak yäk. Ba nanak gäk kokka gänañ itak u imaka udegän, Anututä iron tañi täñ imani. ⁴³ Näk jidewani unita Ekänina täño miñi gäk nabäwa yänkanj äbätan? ⁴⁴ Nadätan? Gäkä nanin oreriri nanak kokna-ken itak ño täga nadäppäjñ uterakgän kikuñtupäj wareñ täk! ⁴⁵ * Gäk Ekäni täño biñam man gäwetkuko unitä bureni api ahäwek yäj nadäkinik täñkuno unita Ekäni täño oretoret terak itan yäk. Elisabettä ude yäjjuk.

Mariatä Ekäni wäpi iniñ oretkuk

⁴⁶ * Täppäjñ Mariatä yäjjuk; Bänepnatä Ekäni wäpi yäpmäj akutat! ⁴⁷ Täñjira mäjonatäwä Anutu wakiken nanik nämagurani ämana u iniñ oretak. ⁴⁸ * Näk piä watä webeni jopi upänkanj iron täñ namiñjuk. Apiño ba kämi-kämi ämawebe kuduptä ñode api näwetneñ; Anututä iron tañi täñ gamani. ⁴⁹ Anutu Kehäromitä imaka tañi kubä täñ namiñkuko unita ude api näwetneñ. Unita wäpi biñam kudupi-inik itak yäj yäwa! ⁵⁰ * Näk nadätat, Anutu täño bänep iron pähap uwä äma mani buramiñpäj gämori-kengän kuñjat täkanj unita biñam. Ba unitäño nanakiye täño nanakiye tawañ uteraktä pen udegän api kwek.

⁵¹ * Keritä piä kehäromi udegän täk täyak. Äma bänepitä inita nadäwä ärowani täñpani u yäwat kireñpewän uken-uken kuñtängpä kuk täkanj.

* 1:25: Stt 30:23 * 1:27: Mat 1:16,18; Luk 2:5 * 1:31: Ais 7:14; Mat 1:21-23 * 1:33: Dan 7:14; Mai 4:7
 * 1:35: Mat 1:20 * 1:37: Stt 18:14 * 1:41: Luk 1:15 * 1:42: Lo 28:4 * 1:45: Luk 1:20 * 1:46: 1Sml 2:1-10 * 1:48: Luk 1:25, 11:27 * 1:50: Sam 103:13,17 * 1:51: 2Sml 22:28

52 * Unitä intäjukun äma kehäromi täño wäpi biñam ärowani u yäp್ಮāñ pāpā peñpāñ äma jopi āpani täño wäpi biñam yäp್ಮāñ akuk täyak.

53 * Täñkañ äma jäwārita imaka tāgatāga daiñ yāmiñkañ äma tuñum māyap ikek uwā yāwat kireñpewān ketāñ kuk tākañ.

54 * Täñpākañ piā āmaniye Isrel nanik u täñkentāñ yāmiñ yäp್ಮāñ ābuk. Täñkuko udegān butewaki pen nadāñ yāmik täyak.

55 * Ba oraniyeta ude api täñ yāmet yāñ yāwetkuko udegān Abrahamkāt unitāño āboriye māden ahāñ yäp್ಮāñ ābuño unita butewaki tārek-tāreki nāmo nadāñ yāmik täyak.

56 Mariatā kap ude teñkañ Elisabet-kāt it yäp್ಮāñ kuñjirān komepak yarākubā ude tāreñkuñ. Tārewākañ Maria āneñi komeñi-ken kuñkuk.

Jon ume ārut yāmani täño manbiñam

57 Eruk ittāngān Elisabet nanak āmani bāyañkuk. 58 Bāyañjirān māhemiye ba noriye wanoriye ini u nanik unitā Ekānitā iron täñ imiñkuko biñam u nadāñpāñā oretoret pāhap täñ imiñkuñ. 59 * Eruk kepma 8 ude täñjirān äma ekāni ekāni ätu nanak u gupi morāk madāñkañ nani wāp Sekaraia udegān iwetna yāñkañ ābuñ. 60 * Äbā nani wäpi yāñjirā miñjitā yāñkuk; U nāmo yāk. Wäpi Jon yāñ iwetnayāñ. 61 Miñjitā ude yāwānā äma pāke unitā iwetkuñ; Gäkā ābotken nanik wāp udewani kubā nāmo itak yāk. 62 Ude yāñkañ nanitā nanaki wäpi jide yāñ iwerayāñ yāñ nadāñkañ ketwāra-wāra täñjireñkuñ.

63 Täñpāwā Sekaraiatā kudān täñpani täño tuñumta yāwet yabāñkuk. Eruk, u yäp್ಮāñpāñā äma pāke itkunjo u iñamiken ñode kudān täñkuk; Ño wāpiwā Jon. Ude kudān täñjirān kañkañ nadāwātāk täñkuñ. 64 Eruk, uterakgān Sekaraia meni bārāp tawāpāñ man kum itkuko ukeñowā meni āneñi pidām täñkuk. Ude täñkañā man yāñpāñ Anutu wäpi bumta iniñ oretkuk. 65 Ude täñjirān noriye wanoriye ini u nanik u kañkañ umuntañkuñ. Umuntañkañ kudān mebāri mebāri ahāñjirān kañkuño unitāño manbiñam Judia kome tāpuri tāpuri kudup u pewā kuñat moreñkuk. 66 Kuñat moreñjirān āmawebe manbiñam u nadāñkuño u kudup bānepi-ken nadāwātāk täñpāñ yāñkuñ; Kāmi-kāmi nanak uwā kādet kuroñ jide ude api iwarek? Ekāni täño kehāromi ukāt itkamān yāñ nadāñpāñ unita man udewā yāñkuñ.

Sekaraia oretoret täñpāñ kap teñkuk

67 Täñpākañ Jon täño nani Sekaraia uwā Kudupi Munapiktā uwāk tawānkañ Anutu täño manbiñam yāñahāñpāñ ñode yāñkuk;

68 * Isrel āmawebe täño Ekāni Anututā nin ño nadāñ nimiñpāñ wakiken nanik nimagutak. Unita wäpi yäp್ಮāñ akuna!

69 * Iniken piā watā āmani Devit, unitā ābotken nanik äma kehāromi kubā nin nimagutta pewān ahātak.

70 Bian-inik profet jukuman yāwerān yāñahāk täñkuño udegān ahātak.

71 * Anututā ñode yāñkehārom täñkuk; Nāk āmawebenaye iwan keri-ken nanikpāñ api yāyomāgaret yāk.

Äma nadāwāwak täñ yāmik tākañ u keri-ken nanikpāñ api yāyomāgaret yāñ yāñkuk.

72 * Unita ini-tāgān ābekniye oraniyeta butewaki nadāñ yāmiñpāñ täñkentāñ yāmiñkuk.

Ba topmāk-topmāk kubāgān bian pewān ahāñkuko uterak nadāñ iwatpāñ bureni ahātak ño.

73-74 * Bian oranin pāhap Abraham yāñkehāromtak man iwetkuko ude apiño ninta täyak.

Ba nintā umunkāt umunkāt nāmo kuñatpāñ iniken piā u tāneta yāñpāñ iwan keri-ken nanik api tāmaguret yāñ yāñkuko u täyak ño.

75 * Unita yāñkuko udegān, kadāni kadāni sākgāmān kuñatpāñ iniken piā ugāñpāñ inipāñ täñpāñ iñamiken kādet siwonjigān api kuñatne.

76 * Täñ, nanakna, gākā jukun kuñkañ Ekāni täño kādet api tāwireno unita gāka Anutu Ärowani Bureni-inik unitāño profet yāñ api gāwetneñ.

77 * Ekāni uwā āmawebeniye täño waki-wakini ārut täñpāñ kwāpāñ inita biñam yāmagurayāñ tāko unita yāñpāñ-yāwonjārek täñtāñ kuñjiri api nadāneñ.

* 1:52: Jop 12:19, 5:11; Sam 147:6 * 1:53: 1Sm1 2:5; Sam 34:10; Sam 107:9 * 1:54: Ais 41:8; Sam 98:3 * 1:55:

Mai 7:20; Stt 17:7, 18:18; Stt 22:17 * 1:59: Stt 17:12; Wkp 12:3; Luk 2:21 * 1:60: Luk 1:13 * 1:68: Sam 41:13;

Sam 72:18; Sam 106:48; Luk 7:16 * 1:69: Sam 18:2 * 1:71: Sam 106:10 * 1:72: Stt 17:7; Wkp 26:42; Sam

105:8-9; Sam 106:45 * 1:73-74: Stt 22:16-17; Mai 7:20 * 1:75: Tai 2:12-14 * 1:76: Ais 40:3; Mal 3:1; Mat 3:3

* 1:77: Jer 31:34

78* Bureni! Anutunin, ironi pähap pätak unita ñode api täñpek; Kunum gänañ täño penyäñek u api iniñ kireñpewän äpäñ nimek.

79* Penyäñek uwä ämawebe bipmäñ urani-ken itkañ kumäkta umuntañ itkañ unita api penyäñeñ yämek.

Penyäñek unitä nintäño kädet kuroñnin nipmäñit niwarirän bäneñ kwini kädet iwatpäñ kuñatneta yäwani.

Jon täño nani Sekaraiatä man ude yäwän täreñjuk.

80* Täñpäkañ nanak uwä bäneñ nadäk-nadäk ba gupi bok tägañjuk. Täñkañ kome jopi-ken it yäpmäñ kuñtäñgän Isrel ämawebe inamiken kwawak ahäñpäñ Anutu täño man yäñahäñpäñ yäwet täñkukonik.

2

Jesu nanaktä ahäñkuko unitäño manbiñam

Mat 18:1-25

1 Kadäni ukengän äma kubä wäpi Sisa Ogastastä Rom täño intäjukun äma itkuk. Unitä ämawebe komeni komeni Rom gapmantä yabäñ yäwarani unita jukuman ñode pewän yäpmäñ kuñatjuk; Ämawebe päke u wäpi kuduaptagän gapman täño wäp kudän tawañ terak api peñ moreneñ yäk. 2 (Piä udewani bian kubä nämo täñjuk. Äma ekäni kubä wäpi Kwirinus u Siria komeken kañiwat piä täñirän yäput peñjuk.) 3 Eruk, ude nadäñpäñ ämawebe kuduaptagän wäpi kudän täkta kome ini ahäwani-kengän kuñ moreñjuk.

4 Kuñirä Josep uwä Galili kome Nasaret yotpärare-ken u itkukopäñ peñpeñ Judia kome Betlehem yotpärare uken kuñjuk. Uwä orani Devittä yotpärare-ken kuñjuk. 5* U kwayäñpäñä webeni biñam yäñ imani Maria u nanak kok ikek wäpi kudän bok täkta imaguränkañ kuñkumän. 6 Kumañ päñku kome uken ahäñpäñ ittäñgän nanak bäyawayäñ keräp täñjuk. 7* Täñpäkañ eñi äma ban naniktä pätnenta täñpani u tokneñ moreñkuño unita bägupta wäyäkneñpäñ bulimakautä eniken päro itkumän. Päro u itkañ nanaki tuäni bäyañjuk. Bäyañkañ tektä uwäk täñpäñ bulimakautä ketem näñpani gäpe gänañ pewän patkuk.

Añerotä sipsip watä äma ahäñ yämiñjuk

8 Täñpäkañ bipani ugän yotpärare u gägäni-ken äma ätu sipsipta watäni itkunonik. 9 Irirä Ekäni täño añero kubätä ahäñ yämiñjuk. Ahäñ yämiñirän Ekäni täño penyäñek ägonitä peñyäñeñirän bumta umuntañjuk. 10 Umuntañirä añerotä yäwetkuk; E, in umuntäneño! Näk manbiñam täga kubä yäpmäñ abätat yäk. Manbiñam tägagämän täwerayäñ täyat ñonitäño bureni uwä äma kuduaptagän täñkentän yämikta biñam! Täñkentän yämiñirän oretoret pähap api täneñ yäk. 11 Apiño edap ñogän ämawebe paot-paotta biñam täñpani wädän tädotpäñ yepmakta yäwani u Devit täño yotpärare-ken ahätak. Uwä Anututä iwoyäwani Ekäni Kristo! 12 Unita ket täwera nadäwut; In nanak paki tekpäñ uwäk täwani bulimakau täño gäpe gänañ parirän kañpäñä yäñirän nadäñkumäño ukeño u yäñ kañ nadäwut yäk.

13 Yäwänkañä uteräkän kunum gänañ nanik añero äbot tawañ karon ahäñpäñ noripak-kät ñode yäñpäñ Anutu iniñ oretkuj;

14* Kunum gänañ unu Anutu iniñ oretna!

Kome terak ämawebe Anututä ini yabäñgärip täk täyak-ken bätaki pewän ahätak.

Sipsip watä ämatä Jesu nanak ahäñ imiñjuk

15 Añerotä man ude yäñ paotpäñ peñpeñ kunum gänañ äronirä sipsip watä äma ukeñonitä näwetgäwet täñpäñ yäñjuk; Eruk kuna! yäk. Betlehem päñku imaka kubä ahäñirän Ekänitä niwerako u känä! 16* Ude yäñpäñ bäräneñ päñku Maria Josep yabäñ ahäñpäñ nanak paki gäpe gänañ patkuko u imaka, kañjuk. 17 Kañpäñ nanak unitäño manbiñam añerotä yäwerän nadäñkuño u yäwetkuj. 18 Yäwerirä ämawebe itkunjo u nadäñpäñ jäkjäk yambuñ. 19* Täñ, Mariatäwä man u nadäñpäñ iyap täñpäñ yäpmäñ kuñatjuk. 20 Täñpäkañ sipsip watä ämatä imaka kañpäñ nadäk täñkuño unita Anutu iniñ orettäñ äneñ piäni-ken kuñjuk. Man añerotä yäwetkuko udegän kañkuño unita.

Simeontä Jesu kañjuk

21* Eruk, nanak paki u kepma 8 uken gupi moräk madäñpäñ wäpi Jesu yäñ iwetkuj. Wäpi Jesu uwä, Maria nanak kok nämo irirän añero kubätä ahäñ imiñpäñ wäpi iwetkuko u. 22* Täñpäkañ Mosestä bian kädet webe nanak bäyañpäñ ini ba nanak paki u Anutu inamiken

* 1:78: Ais 60:1-2 * 1:79: Ais 9:2, 58:8; Mat 4:16 * 1:80: Luk 2:40; Mat 3:1 * 2:5: Luk 1:27 * 2:7: Mat 1:25 * 2:14: Luk 19:38 * 2:16: Luk 2:10-12 * 2:19: Luk 2:51 * 2:21: Luk 1:31,59 * 2:22: Wkp 12:1-8

kuräki itta бага man terak kudän täñkuk. Eruk, kädet u iwatpäj Maria kenta Joseptä Jesu nanak Anututa biñam imikta yäñikñat yäpmäj Jerusalem äronkumän. ^{23*} Ude täñkumäno uwä Ekäni täño бага man ñode kudän täwani u iwatpäj täñkumän; Nanakjiye intäjukun nanik u Anututa biñam kañ inij kirewut yäj kudän täwani. ^{24*} Ba Ekäni täño бага man kubä pen ñode nadäñkumän; In Anutu inamiken kuräki itta barak wäpi kånaräm yaräpäj yäpmäñpäj Anututa iñij imut yäk. Ba kånaräm nämo iränä barak wäpi yägu udewani yaräpäj iñij imut. Eruk, бага man unita nadäñpäj Jerusalem itkañ udegän täñkumän.

^{25*} Eruk kadäni uken äma kubä wäpi Simeon Jerusalem yotpärare-ken itkuk. Uwä äma siwonji, Anutu kadäni kadäni inij orerani. Äma unitä Anututä Isrel ämawebeta täñkentäj yämik-yämik kadänita itsämäñpäj kuñarani. Täñjirän Munapiktä bänepi-ken itpäj man ñode iwetkuk; ²⁶ Gäk nämo kumäjiri Ekäni Kristo Anututä bian iwoyäñkuko u ahäñjirän api käwen yäj iwetkuk. ²⁷⁻²⁸ Täñpäj Munapiktä iwet-pewän kudupi eni gånaj äronkuk. Äro irirän Maria kenta Joseptä Juda täño бага man iwatpäj Jesu nanak yäpmäj äbumän. Täñjirän Simeontä nanak u kañpäj bäyan imiñpäj Anutu ñode yäñpäj inij oretkuk;

²⁹ Ekäni pähap! Man näwetkuno ude bureni pewi ahäj namitak unita piä ämaka näk ño nabä kätäwipäj oretoret terak kwa.

^{30*} Apiño dapunatä gäkken nanik ämawebe wakiken nanik yämagutta yäwani u käyat.

³¹ Äma uwä ämawebe komeni komenitä kakta pewi ahätak.

^{32*} Unitä ämawebe guñ äbotken nanik unita penjäñeñ yämiñjirän gäkño kädet siwonji api kañpäj nadäneñ.

Ba uterak Juda ämawebekayetä wäp biñam api yäpneñ.

³³ Simeontä nanak ahäjnkuko unita man ude yäjirän miñi nanitä nadäwätäk täñkumän. ^{34*} Ude täñjirän Simeontä Anutu täño wäpi terak man täga yäwetkañ Maria ñode iwetkuk; Gäk nadätan? Nanak ño terak Juda ämawebetä äbot yarä yäpmäj danikta iwoyäwani yäk. Ätutä paot-paotta biñam, ätutäwä irit kehäromita biñam yäk. Nanak ñowä Anutu täño бага ude api irek. Ämawebe mäyaptä kañjirä äpanti täñjirän mäde api ut imineñ. ³⁵ Äma mäde ut iminayäj täño unitäño nadäk-nadäk wäki u kwawak api pewä ahäneñ. Täñkañ komi imiñjirä gäkñawä bänepkatä jägämi-inik api nadäwen, mujuktä gupka awähurirän nadäweno ude yäk.

Webe pähap kubätä Jesu kañkuk

³⁶ Eruk, Fanuel täño äperi, Asetä äbotken nanik kubä wäpi Ana. Ana u äma yäpmäñpäj äpikät ittäj kuñtängän obañ 7 täreñjirän äpi kumbuk. ^{37*} Äpitä kumäjirän webe kajat it yäpmäj kuñjirän obañ 84 täreñkuk. Webe unitä kepma bipani kudupi yot-kengän itkañ Anutu inij oretta nakta jop itpäj yäñapik man yäk täñkukonik. ^{38*} Täñpäkañ Jesu nädamiñi nani kudupi eni gånaj irirä Anatä päñku ahäj yämiñpäj Anutu bänep täga man iwetkuk. Ude täñpäj Jesu nanak unita ämawebe mäyap Anututä Jerusalem ämawebe iwan kerik-ken nanik ketärektä itsämäj itkuño u manbiñam ñode yäjahäñpäj yäwetkuk; Äma intä itsämäj itkañ u ñobayäj!

^{39*} Simeon kenta Anatä man ude yäwän täreñjirän Jesu miñi nani u бага man patkuko iwarän täreñjirän äyäjutpeñ Jesu nanak imagut yäpmäj Galili kome iniken yotpärare Nasaret u kuñkumän. ^{40*} Päñku u irirä Anututä nanak uwä orañ imiñjirän gupi täganpäj säkgämän itkuk. Itkañ nadäk-nadäk tägagamän, Anutu-ken nanik injtpäj kuñjatuk.

Jesu ätu täganpäjä kudupi yotken kuñkuk

^{41*} Täñpäkañ Jesu miñi nani Pasova orekirit täkta Jerusalem yotpärare-ken kuk täñkumänonik. ⁴² Eruk Jesu obañ 12 ude täñjirän miñi nanitä Jesu imaguränkañ täk täñkumäno udegän täkta Jerusalem penta kuñkuñ. ^{43*} Päñku Pasova täñpä täreñjirän Jesu Jerusalem pen irirän miñi nani Jesu noriye-kät käwep kukañ yäj nadäñkañ äneñi äyäjutpeñ komeni-ken kuñkumän. ⁴⁴ Jesu-kät penä kukamäj yäj nadäñkañ kepma kubä kuñarän bipuk. Kome bipmäñjirän miñi nanitä Jesuta noriye päke u gånaj wäyäkñeñtäj kuñatkumän. ⁴⁵ Wäyäkñewän wawäpäj äneñi äyäjutpeñ Jerusalem kuñkumän. ⁴⁶ Jerusalem kuñkañ wäyäkñeñtäj kuñarirän kepma yaräkubä täreñjirän kudupi eni gånaj äronpäj kañkumän. Jesu бага man yäwoñärewani äma u bämopi-ken itkañ man yäjirä nadäñjit, yäwet yabäk täñjit täñ itkukonik. ⁴⁷ Täñpäj äma ekäni ekäni kudupi eni gånaj itkuño u Jesutä yäwet yabäk täñkuko u ba kowata man yäwetkuko u kañpäj nadäkañ kikiñutpäj nadäwätäk täñkuñ.

* 2:23: Kis 13:2,12,15 * 2:24: Wkp 12:8 * 2:25: Ais 40:1, 49:13 * 2:30: Ais 52:10; Luk 3:6; Tai 2:11 * 2:32:

Ais 42:6, 49:6; Ais 52:10 * 2:34: Ais 8:14; Mat 21:42; 1Ko 1:23; 1Pi 2:8 * 2:37: 1Ti 5:5 * 2:38: Ais 52:9 * 2:39:

Mat 2:23 * 2:40: Luk 1:80, 2:52 * 2:41: Kis 12:24-27; Kis 23:14-17; Lo 16:1-8 * 2:43: Kis 12:18

48 Täppäkan Jesu ude täj irirän miñi nanitã kañ-ahäñpäj udegän kirkjutkumän. Täppäj miñitã iwetkuk; Nanakna, imata nämõ niwatpäj bäräpi nimitan? Nankakät nek gäka nadäwätäk tañi täppäj wäyäkñek piä täj yäpmäj äbäkämäk ño yäk.

49 * Yäjirän kowata ñode iwetkuk; Näka imata wäyäkñekamän? Näk Nana täjõ piä täkta yäwani yäj nämõ nadäkamän? 50 Ude yäwerirän miñi nani Jesutã man yäwetkuko u mebäri nämõ nadäwän tärenkuñ.

51 * Eruk, ude täppäj Jesu akumanñ miñi nani-kät penta Nasaret kuñkuñ. Päjku Nasaret komeken itkanñ miñi nani täjõ man kudup buramik täñkuk. Upäjkanñ imaka Jesutã Jerusalem itkanñ yäjkuñ ba täñkuko unita miñitã nadäñpäj iyap tañpäj yäpmäj kuñatkuñ.

52 * Täppäkanñ Jesu nadäk-nadäki bok gupi bok tañi täganñkuk. Täganjirän Anutu ba ämawebe imaka, kañjirã äma tägagämän täñkuk.

3

Jontã Jesu täjõ kädet täwitkuk

Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28

1 Täppäj kadäni uken Rom nanik täjõ intäjukun äma wäpi Taiberius-Sisa u Rom ba kome ätu täjõ ämawebe yabäj yäwat piä täj yäpmäj kuñjirän obañ 15 ude tärenkuñ. Kadäni ukengän Sisa täjõ piä ämaniye Isrel kome täjõ kome täpuri täpuri ñode yabäj yäwat täñkuñ; Pontius-Pailattã Judia kome kañjwat täñkuk. Herottã Galili kome kañjwat täñkuk. Herot täjõ monäni Filiptã Ituria kenta Trakonitis kome yabäj yäwat täñkuk. Lisinias täwã Abilene kome kañjwat täñkuk. 2 * Täppäj Anas kenta Kaifastã bämpõ äma intäjukun täñpani ude irirän kadäni uken Jon, Sekaraia täjõ nanaki u kome jopi-ken itt täñkukonik. Uken ittätj kuñjirän Anututã jukuman iwetkuk. 3 * Iweränkanñ Jontã kome Jodan ume gägäni gägäni ittätj kuñkuñ-ken u kuñatkanñ manbiñam ñode yähähäñpäj yäwettätj kuñkuñ; Irit kuñat-kuñatjin wakiwaki unita mäde ut yämiñjirã näk ume ärut tamijira Anututã wakijin peñ tamayäj yäk.

4 Jontã ude täjirän man kudän ñode, profet Aisaiatã bian kudän täñkuko u bureni ahäjkuñ; Äma kubätã kome jopi-ken päñku itkanñ gera ñode api yäj irek;

Ekänitã äbäkta kädet täwirut! Irit kuñat-kuñatjin kañ täj-siwon tawut!

5 Kome äpmonñpani ba pom täpuri ba tañi änenpäj yäpã tägakot.

Kädet gwäjij ärowani ba kädet goreri u ket ut yäpmäj kukot!

6 Ude täjirã Anututã waki kerik-ken nanik yämagut-yämagut piä täk täyak uwã ämawebe kudup api kañpäj nadänej. *Ais 40:3-5*

7 * Täppäkanñ ämawebe mäyaptã ume ärut nimän yäjkanñ Jonken äbuñ. Äbäjirã Jontã ñode yäwetkuk; Wa! In gämoktã äbotken nanik yäk. In bänepin nämõ sukurenkanñ äbäkaj? In Anututã intäjõ momita kokwakak nadäñkanñ tadäpayäj täko unita irepmitnayäj äbäkaj ba? 8 * Inã bänepin bureni-inik sukurenpäj äma bänepi sukurewani täjõ kudän kañ pewã ahäwut! Nin bänepin täga, oranin pähap Abrahamtã äbotken nanik unita Anututa biñam itkamäj yäj bäräjñen nämõ nadänej. Nämõ, Anututã Abraham täjõ äboriye ätu ahäwut yäj nadäñpäjnä mobã jopi ñopäj täga täñpewän ahänej! 9 * Upäjkanñ man ñode nadäwut; Äma kubã päya mujipi pogopigän wädäwani madäkta pinigonñ ket uritak. Unitã päya, mujipi pogopigän wädäk täkanñ u kudup madäñpäj ureñ täppän kädäpta biñam api kuneñ yäk.

10 Jontã ude yäwerän nadäñpäjnä ämawebe itkuñõ unitã kowata ñode iwet yabäjkuñ; Ude yäyan unita jide täne? 11 Ude iwet yabäwã Jontã äneñi ñode yäwetkuk; Äma kubätã tek yarã nikek itt imänã yäpmäj daniñpäj kubäwã äma teki nämõta imek. Ketem imaka udegän täñpek yäk.

12 * Täppäj takis monej yäpani äma ätutã Jontã ume ärut nimän yäjkanñ äbäñpäj Jon iwetkuñ; Yäwonjärewani äma, nin jide täne? 13 Yäwäwã yäwetkuk; Ämawebe-ken takis monej pekta yäwani ude u irepmitpäj nämõ yäpnej yäk.

14 Ude yäwerirän komi äma ätutã udegän iwet yabäjkuñ; E ninã jide? Yäwäwã yäwetkuk; Ämawebe täñyäkñatpena monej ätukät nimut yäjkanñ nämõ täneñ yäk. Ba ämawebe jopman yäj-yäkñatpäj manken nämõ yepmanej. Ba piä täk täkanñ unitäjõ gwäki täpuri tamik täkanñ unita nadäwätäk nämõ täneñ. Bänep tägagän nadäk täneñ.

15 Jontã man ude yäjirän ämawebetã kirkjutpäj bänepi kädäp jiwäpäj nadäwätäk täppäj ñode yäjkuñ; Bureni! Man yäjirän nadäñitna inide kubã täkanñ yäk. Ñowã Anutu täjõ iwoyäwani Kristo käwep? 16 * Ude yäjirã nadäñpäj Jontã ñode yäwetkuk; Ude nämõ! Äma

* 2:49: Jon 2:16 * 2:51: Luk 2:19 * 2:52: 1Sml 2:26; Snd 3:4; Luk 1:80 * 3:2: Luk 1:80 * 3:3: Apos 13:24, 19:4 * 3:7: Mat 12:34, 23:33 * 3:8: Jon 8:33,39 * 3:9: Mat 7:19 * 3:12: Luk 7:29 * 3:16: Apos 13:25

kubä wäpi biŋam ikek mäden näwatak. Unitäŋo kehärominitä näkŋo kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik. U dubini-ken näk täga itnaŋi nämo. Näk ume-inikpäŋ ärut tamitat. Upäŋkaŋ äma mäden äbätak unitäwä Anutu täŋo Munapik ba kädäp mebetpäŋ bok api ärut tamek yäk.

¹⁷ Äma ekäni uwä ämawebe yäpmäŋ danik piä täkta api äbek. Yäpmäŋ danik piä u man wärani ŋode bumik api täŋpek; Wit mujipi-kät gupi kubä-kengän itkaŋ u yäpmäŋ danipäŋ mujipi bureni inita eni kubäken peŋkaŋä gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken api ureŋ täŋpän äpmonen. ¹⁸ Ude yäŋpän ämawebetä bänepi sukurekta jukuman yäwerit Manbiŋam Täga u yäwet täŋkuk.

¹⁹ * Jontä ämawebe jopita man ude yäwetkaŋ intäjukun äma Herot imaka, kaŋ-yäŋkuk. Imata, Herot uwä monäni täŋo webeni wäpi Herodias u yomägatpäŋ webenita yäpuko unita. Ba imaka wakiwaki mäyap täk täŋkuko unita yäŋpän kaŋ-yäŋkuk. ²⁰ Jontä Herot kaŋ-yäŋkuko unita Herottä bänepi wawäpäŋ imaka wakiinik kubä ŋode täŋkuk; Jon u yäpmäŋpäŋ komi enjken teŋkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk

Mat 3:13-17; Mak 1:9-11

²¹⁻²² * Jontä ämawebe ume ärut yämiŋ irirän Jesu imaka, äbänä Jontä Jesu udegän ärut imiŋkuk. Täŋirän Jesutä Nani-ken yäŋapin irirän kunum aŋeŋirän Anutu täŋo Munapiktä kănaräm ude päpă Jesu gwäki terak maŋitkuk. Täŋirän Anutu kunum gănaŋ naniktä gera ŋode yäŋkuk; Găk näkŋaken bänepna gămăni-inik yäk. Găk gabäŋkaŋ gărapi pähap nadăk täyat. Man ude yäŋkuk.

Jesu täŋo oraniye wäpi tawaŋ

Mat 1:1-17

²³ * Täŋpän Jesutä obaŋ 30 ude bumik täŋkaŋä yäŋpän-yäwoŋäreŋ piäni yäpüt peŋpän täŋkuk. Täŋirän ämawebetä Jesu uwä Josep täŋo nanaki yäŋ nadăk täŋkuŋonik. Täŋpăkaŋ Josep uwä Heli täŋo nanaki.

²⁴ Heli uwä Matat-2 täŋo nanaki.

Matat-2 uwä Livai-2 täŋo nanaki.

Livai-2 uwä Melki-2 täŋo nanaki.

Melki-2 uwä Janai täŋo nanaki.

Janai uwä Josep-2 täŋo nanaki.

²⁵ Josep-2 uwä Matatias-2 täŋo nanaki.

Matatias-2 uwä Amos täŋo nanaki.

Amos uwä Nahum täŋo nanaki.

Nahum uwä Esli täŋo nanaki.

Esli uwä Nagai täŋo nanaki.

²⁶ Nagai uwä Mat täŋo nanaki.

Mat uwä Matatias-1 täŋo nanaki.

Matatias-1 uwä Semen täŋo nanaki.

Semen uwä Josek täŋo nanaki.

Josek uwä Joda täŋo nanaki.

²⁷ * Joda uwä Joanan täŋo nanaki.

Joanan uwä Resa täŋo nanaki.

Resa uwä Serubabel täŋo nanaki.

Serubabel uwä Serati täŋo nanaki.

Serati uwä Neri täŋo nanaki.

²⁸ Neri uwä Melki-1 täŋo nanaki.

Melki-1 uwä Adi täŋo nanaki.

Adi uwä Kosam täŋo nanaki.

Kosam uwä Elmadam täŋo nanaki.

Elmadam uwä Era täŋo nanaki.

²⁹ Era uwä Josua täŋo nanaki.

Josua uwä Eliesa täŋo nanaki.

Eliesa uwä Jorim täŋo nanaki.

Jorim uwä Matat-1 täŋo nanaki.

Matat-1 uwä Livai-1 täŋo nanaki.

³⁰ Livai-1 uwä Simeon täŋo nanaki.

Simeon uwä Juda täŋo nanaki.

Juda uwä Josep-1 täŋo nanaki.

* 3:19: Mat 14:3-4; Mak 6:17-18

* 3:21-22: Jon 1:32; Mat 17:5; Luk 9:35

* 3:23: Luk 4:22; Jon 6:42

* 3:27:

Josep-1 uwä Jonam täño nanaki.
 Jonam uwä Eliakim täño nanaki.
 31 * Eliakim uwä Melea täño nanaki.
 Melea uwä Mena täño nanaki.
 Mena uwä Matata täño nanaki.
 Matata uwä Natan täño nanaki.
 Natan uwä Devit täño nanaki.
 32 * Devit uwä Jesi täño nanaki.
 Jesi uwä Obet täño nanaki.
 Obet uwä Boas täño nanaki.
 Boas uwä Salmon täño nanaki.
 Salmon uwä Nason täño nanaki.
 33 * Nason uwä Aminadap täño nanaki.
 Aminadap uwä Atmin täño nanaki.
 Atmin uwä Ani täño nanaki.
 Ani uwä Esron täño nanaki.
 Esron uwä Peres täño nanaki.
 Peres uwä Juda täño nanaki.
 34 Juda uwä Jekop täño nanaki.
 Jekop uwä Aisak täño nanaki.
 Aisak uwä Abraham täño nanaki.
 Abraham uwä Tera täño nanaki.
 Tera uwä Naho täño nanaki.
 35 Naho uwä Seruk täño nanaki.
 Seruk uwä Reu täño nanaki.
 Reu uwä Pelek täño nanaki.
 Pelek uwä Ebe täño nanaki.
 Ebe uwä Serari täño nanaki.
 36 * Serari uwä Kainan täño nanaki.
 Kainan uwä Apaksat täño nanaki.
 Apaksat uwä Sem täño nanaki.
 Sem uwä Noa täño nanaki.
 Noa uwä Lamek täño nanaki.
 37 Lamek uwä Metusela täño nanaki.
 Metusela uwä Enok täño nanaki.
 Enok uwä Jaret täño nanaki.
 Jaret uwä Mahalel täño nanaki.
 Mahalel uwä Kenan täño nanaki.
 38 * Kenan uwä Enos täño nanaki.
 Enos uwä Set täño nanaki.
 Set uwä Adam täño nanaki.
 Adam uwä Anutu täño nanaki.

4

Satantä Jesu yäj-ikñatkuk
Mak 1:12-13; Mat 4:1-11

1 Jesu, Kudupi Munapiktä bänepi-ken tokñej parirän Jordan umeken naniktä äyäjutpen abuk. Äbänjirän Munapik unitä yäjikñat yäpmäj päñku kome jopi-ken teñkuk. 2 Uken tewänkarj Satantä täjyabäk täj yäpmäj kuñjirän kepma 40 tärenkuk. Kadäni u bämopi-ken Jesu ketem kubä nämo nañkuko unita kepma 40 ude irän tärejirän nakta bumta inkuj. 3 Täñjirän Satantä iwetkuk; Gäk Anutu täño nanaki bureni-inik täjppawä mobä itak ño iweri ketem äworewänkarj nanj! 4 * Yäwänä iwetkuk; Ude nämo täjppajäj yäk. Anutu täño man kudän terak man ñode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämo irek.

5 Jesutä ude iweränä Satantä pom käronji kubä terak yäjikñat päro komeni komeni kudup pit kubägän täjppewän Jesu injamiken ahäjirä yabäjnkuk. 6 * Täjñkarj iwetkuk; Imaka imaka kehäromi ba tunum tägatäga nikek yabätan u näkjata binjam yäjppäj namani unita netä kubäta imayäj nadäjppäj täga imet yäk. 7 Unita gäkä näkjño wäpna yäpmäj akuñppäj naninj

* 3:31: 2Sml 5:14 * 3:32: 1Sml 16:1-13; Rut 4:17-22 * 3:33: Stt 29:35 * 3:36: Stt 11:10-26 * 3:38: Stt 4:25-5:32 * 4:4: Lo 8:3 * 4:6: Mat 28:18

oreriwā imaka päke ŋo kudup gākŋata biŋam tāga ganiŋ kirewet. ^{8*} Ude iweränkaŋ Jesutā iwetkuk; Anutu tāŋo man kudān terak man kubā ŋode pātak yāk. Ekāni Anutujin u kubāgān iniŋ oretneŋ. Unitagān watā piā tāŋ imineŋ. Man ude pātak.

⁹⁻¹¹ Ude iweränkaŋ Satantā āneŋi yāŋkiŋŋat yāpmāŋ Jerusalem kuŋpāŋ kudupi eni medāp terak päro punin-inik unu tenkaŋ iwetkuk; Anutu tāŋo man ŋode kudān tāwani; Anututā aŋeroniye watā it gamikta yepmaŋkuko unitā api oraŋpāŋ gepmaneŋ.

Tāŋpākaŋ kuroŋka ba gukutka nāmo api pimiŋ tādoren yāk.

Sam 91:11,12

Man ude pātak unita gāk Anutu tāŋo nanaki-inik bureni tāŋpāwā man u nadāŋpāŋ punin ŋonitā komeŋ umu tubāpe! ^{12*} Ude iwerānā Jesutā yāŋkuk; Nāk ude nāmo tāŋpayāŋ yāk. Anutu tāŋo manbiŋam terak man kubā ŋode pātak; Ekāni Anutuka mebārika kwawak pewi ahāwut yāŋ jop nāmo peŋ iweren. ^{13*} Tāŋpākaŋ Satantā Jesu kādet mebāri mebāri terak tāŋ-ikŋatpāŋ tenpeŋ kuŋkuk. Kuŋkaŋ āneŋi tāŋkiŋŋata kadāni tāga kubāta itsāmbuk.

Jesu Galili komeken piā yāput peŋkuk

Mat 4:1-11; Mak 1:12-13

¹⁴ Eruk Satan Jesu kakātāŋpeŋ kuŋirān Munapiktā kehāromi imiŋirān Galili komeken kuŋkuk. Tāŋpākaŋ imaka tāk tāŋkuko u biŋami Galili kome kuŋat moreŋkuk. ¹⁵ Tāŋkaŋ Jesu uwā Juda tāŋo kābeyā eni gānaŋ āroŋkaŋ āmawebe yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋkuk. Tāŋirān nadāŋkaŋ wāpi biŋam yāŋpāŋ imiŋoret tāŋkuŋ.

¹⁶ Eruk, kepma kubāta Jesu iniken komeŋi wāpi Nasaret u kuŋkuk. Kuŋpāŋ Sabat kadāni-ken tāk tāŋkuko udegān Juda tāŋo kābeyā eni gānaŋ āroŋkuk. Āro ittāŋgān manbiŋam kudān tāwani daniwa yāŋkaŋ akuŋkuk. ¹⁷ Akwānā manbiŋam profet Aisaia tā kudān tāwani upāŋ imākaŋ piāreyāŋtāŋ kuŋtāŋgān man kudān tāwani kubā ŋode kaŋpāŋ daniŋkuk;

¹⁸ Nāk Manbiŋam Tāga āma jopi jāwāri yāŋahāŋpāŋ yāwetta Anututā ini naniŋ kireŋkuk.

Unita Ekāni tāŋo Munapik nākkāt itkamāk.

Āma momini tā topmāŋpāŋ yepmāŋirani u pit yāmikta naniŋ kireŋkuk.

Ba dapuri tumbani dapuri yāpā tāgakta naniŋ kireŋpewān ābut.

Āma komi piāken irani u yāniŋ kireŋpewa kukta naniŋ kireŋpewān ābut.

¹⁹ Ba Ekānitā āmawebeta bāneŋ iron api tāŋ yāmek u kadāni yāŋahākta naniŋ kireŋkuk. *Ais 61:1,2*

²⁰ Jesutā man ude daniŋ paotpāŋ buk ŋokeŋo āneŋi kedon tāŋpāŋ yāmiŋkaŋ maŋitkuk. Ude tāŋirān āmawebe kābeyā eni gānaŋ päke itkuŋo u Jesu-gānpāŋ kaŋ-yāputkuŋ. ²¹ Kaŋ-yāput irirā yāwetkuk; In nadākaŋ? Manbiŋam daniŋira nadākaŋ ŋo apiŋo iŋamjin-ken bureni ahātak ŋo!

Nasaret āmawebetā Jesu māde ut imiŋkuŋ

Mat 13:53; Mak 6:1-6; Luk 4:15-30

^{22*} Jesutā man ude yāwerirān āmawebe päke itkuŋo unitā man sākgāmān yāŋkuko u nadāŋpāŋ jākjāk yamāŋpāŋ oraŋ imiŋkuŋ. Ude tāŋkuŋo upāŋkaŋ man ŋode yāŋkuŋ; Yāke! Man yākyāki ba tāktāki tāga upāŋkaŋ ŋowā Josep tāŋo nanaki!

^{23*} Ude yāŋirā Jesutā nadāŋpāŋ kowata ŋode yāwetkuk; Ude yākaŋ upāŋkaŋ intāŋo mebāri nadāt. Inā sāra man ŋode api nāwetneŋ; Gāk yāpātāgāk āma unita gākŋa-tāgān guŋka tāga yāpi tāganeŋ. Kudān mebāri mebāri Kapeneam komeken tāŋiri biŋamka nadāŋkumāŋo ude komeka kujat-ken ŋo udegān tāŋiri kaŋ gabāna! Ude api nāwetneŋ yāk. ^{24*} Ude yāŋpāŋ yāŋkuk; Nāk bureni tāwetat. Ini komeken naniktā Anutu tāŋo biŋam yāŋahāwani āma tāŋo manita bitnāk tākaŋ. ^{25*} Unita ŋode bureni nadāwā tumbut; Anutu tāŋo manbiŋam yāŋahāwani profet Elaijatā bian itkuko uken webe kajat māyap Isrel komeken it tākaŋonik. Kadāni uken obaŋ yarākubā komepak 6 u deta iwān kubā nāmo taŋirān kome uken naniktā nakta jop-inik itkuŋ. ^{26*} Ude itkuŋo upāŋkaŋ Anututā Elaija Isrel webe kajat tāŋkentākta nāmo peŋ iwet-pewān kuŋkuk. Nāmo, guŋ kome wāpi Sidon unitāŋo yotpārare kubā wāpi Sarefat uken peŋ iwet-pewān paŋku webe kajat guŋ ābot uken nanik kubā tāŋkentāŋ imiŋkuk. ^{27*} Tāŋpāŋ udegān, Profet Elaijatā itkuko uken āmawebe gisik parām ikek māyap Isrel komeken itkuŋ. Upāŋkaŋā Anutu tāŋo piā āma unitā Isrel komeken nanik kubā nāmo yāpān tāgaŋkuŋ. Nāmo, u guŋ kome wāpi Siria uken naniŋ kubā wāpi Neman ugānpāŋ yāpān tāgaŋkuŋ.

²⁸ Jesutā man ude yāŋirān āma kābeyā eni gānaŋ itkuŋo unitā nadāŋpāŋ bāneŋi waŋkuŋ. ²⁹ Bāneŋi wawāpāŋ Jesu iŋit yāpmāŋ pāŋku yotpārare gāgāni-ken tenkuŋ. Yotpārare u geŋi pom terak itkuko unita geŋi-ken tena āpmonpāŋ yāŋkaŋ tāŋkuŋ. ³⁰ Ude tāŋirā Jesu uwā tāŋyāŋŋatpeŋ āmawebe bāmopi-ken yāreŋpitpeŋ kuŋkuk.

* 4:8: Lo 6:13-14 * 4:12: Lo 6:16; 1Ko 10:9 * 4:13: Hib 2:18, 4:15 * 4:22: Luk 3:23; Jon 6:42 * 4:23: Mat 4:13; Jon 2:12 * 4:24: Jon 4:44 * 4:25: 1Kin 17:1,7; 1Kin 18:1 * 4:26: 1Kin 17:8-16 * 4:27: 2Kin 5:1-14

Mäjotä äma kubä magätuk

Mak 1:21-28

³¹ * Ude täjpej kumanj Galili kome täjjo yotpärare kubä wäpi Kapeneam u kuŋkuk. Eruk, Sabat kadäni-ken ämawebe yäwetpäj yäwojäre k täjirän kaŋpäj nadäjpä jänkuj; ³² * Yäkel Äma ŋowä man mähemitä ini yäyak yäk. ³³ * Täjpäkanj käbeyä eni uken äma Satan täjjo mäjo kubätä magäranu kubä itkanj gera pähap terak ŋode yänkuj; ³⁴ * Wa! Jesu Nasaret nanik, gäk jide täj nimayäj äbätan? Nidäpayäj äbätan ba? Gäka nadäkamäj, gäk Anutu täjjo Kudupi äma u yäk.

³⁵ Yäjirän Jesutä ŋode kaŋ-yänkuj; Bitnä! Äma ŋo kakätäjpej ku! yäj iwetkuk. Ude iwerirän uteragän ämawebe inamiken äma u mäjo wakitä pudät maŋpän kome terak kuŋkuko upänkanj gupi-ken jibi kubä nämo iminjpäj kakätäjpej kuŋkuk.

³⁶ Ude täjpän kaŋkanj ämawebe päke u kikuŋtpäj man näwetgäwet ŋode täjkuj; Wära! Äma ŋo jidewanitä man yäjirän mäjo mani buraminpäj metäjpej kukanj? Mani kehäromi nikek yäj yänkuj. ³⁷ Täjpäkanj Jesu täjjo biŋamitä kome u kuŋat moreŋkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägaŋkuj

Mat 8:14-17; Mak 1:29-34

³⁸ Täjpäj Jesu käbeyä eni u pejpej kumanj Saimontä eniken kuŋkuk. Kuŋkuko Saimon webeni täjjo miŋi gup kädäp kädäp käyäm täjkanj parirän täjken täj imikta iwetkuj. ³⁹ Iwerä päjku webe u dubini-ken itpä jänkäyäm u kaŋ-yänkuj. Kaŋ-yäjirän gup kädäp kädäp nadäjkuko u paoränkanj akuŋpäj ketem gwet yämiŋkuk.

⁴⁰ Eruk, kome biŋmäjirän kome uken nanik noriye käyäm ikek yän-yänkuŋat yäpmäj Jesu-kengän äbuŋ. Käyäm mebäri mebäri täjirä Jesutä keru gupi terak pejtäj kuŋirän täganj moreŋkuj. ⁴¹ * Täjpäj äma mäjotä magäranu mäyap imaka, yäpän tägaŋkuj. Täjirän mäjo uwä ämawebe yabä-kätänkanj Jesu gera terak ŋode iwet täjkuj; Gäka nadäkamäj. Gäk Anutu täjjo Nanaki-inik yäk. Yäwäwä Jesutä yabäj yänpäj Mejin täjpiwut! yäj yäwet täjkuj. Imata, Äma ŋo Kristo ubayäj yäj nadänkuŋo unita ude yäwetkuk.

⁴² Eruk patkuko yäjirän kome u pejpej inigän irayäj nadäjpäj kome äma nämo irani-ken kuŋkuk. Kuŋirän ämawebe u nanik Jesuta wäyäkŋetäj kuŋtängän kaŋ-ahäjpäj kome kubäken kukta ininj bitnäkuj. ⁴³ * Ude täjirä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo! Nana täjjo Manbiŋam Täga u kome ŋonitagän nämo. Kome ätuta bok yäk. Anututä intäjukun itkanj yabäj yäwat piä täk täyak unitäŋo manbiŋam api yäwet täjpet. Mebäri unitagän naninj kireŋkuk.

⁴⁴ * Jesutä ude yänpäj kome u pejpej Judia komeken nanik täjjo käbeyä eni gänaŋ Nani täjjo manbiŋam yänhäjtäj kuŋatuk.

5

Jesu iwaräntäkiye ätu yämagutkuk

Mat 4:18-22; Mak 1:16-20

¹ * Eruk kepma kubäken Jesu Galili gwägu gägäni-ken irirän ämawebe mäyap Anutu täjjo manbiŋam nadänayäj äbä it gwäjinjuj. ² It gwäjinjä gäpe täpuri yarä gwägu gägäni-ken irirän yabänkuj. Gäpe u mähe mi gäpe terak naniktä äpamaŋ gwägu tom yäpani yäk ärutpä j yäpätäganj itkuj. ³ Yäpätäganj irirä Jesutä gäpe u yabänpäj kumanj Saimon täjjo gäpe uterak äronkuj. Äronpä j Saimon iwetkuk; Äbi yäk. Gäpe täjpewi kome pejpej gwägu terak ätu nanak kwän yäk. Ude iweränä Saimontä gäpe täjpewän ätu nanak kuŋirän Jesu gäpe terak maŋitkanj ämawebe gwägu gägäni-ken itkuŋo u Anutu täjjo man yäwetpä j yäwojäreŋkuj.

⁴ Eruk yäwetpä j yäwojäre k täj paotpä j Saimon iwetkuk; Gäpe täjpewi gwägu bämpo-ken kwän yäk. Täjkanj yäk, gwägu tom yäpani u gwägu gänaŋ pewi äpmonpäkanj gwägu tom mäyap yäpayäj yäk. ⁵ * Ude yäwänä Saimontä ŋode iwetkuk; Yäwojärewani äma, nin biŋani käronj pipiri pähap tämäjopäj gwägu tom kubä nämo yäpmamäj. Upänkanj gäkä yäyan unita udegän täga täjpayäj yäk. ⁶ Ude yänpä j Jesutä yänkuŋo udegän Saimon-kät noriye iwatpä j täjkuj. Täjpäj gwägu tom mäyap-inik äpmonjä yäk dänkenanj täjkuj. ⁷ Yäk dänkenanj täjirä wädäwä wanjäko noriye gäpe kubä terak itkuŋo u ketwära täjyäreŋkuj. Ketwära täjyäreŋpewä noriye ätu u äbä täjken täj yämiŋkuj. Täjpäkanj gwägu tom u yäpmäjpäj gäpe yarä u pewä tokŋenjä gäpetä gwägu gänaŋ äpmodayäj täjkuŋmän. ⁸⁻⁹ Ude täjirän äma unitä gwägu tom päke u yabänpä j umun nadäwätäk pähap täjkuj. Nadäwätäk täjpäj Saimon-Pita unitä Jesu gämori-ken gukut imäpmok täjpäj yänkuj; Ekäni! Gäk nepmaŋpej ku! Näk waki

* 4:31: Luk 4:23 * 4:32: Mat 7:28-29; Jon 7:46 * 4:33: Mat 8:29; Luk 8:28 * 4:34: Jon 6:69 * 4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12 * 4:43: Luk 8:1 * 4:44: Mat 4:23 * 5:1: Mat 13:1-2; Mak 3:9-10, 4:1 * 5:5: Jon 21:3-8

tāņpani ņodewani imata gākkāt kuņatde? yāk. ^{10*} Yāņirān Jems kenta Jon, Saimon-kāt piā bok tāņpani u imaka, umun nadāwātāk tāņkumān. Yarā uwā Sebedi nanakiyat.

Tāņirā Jesutā Saimon iwetkuk; Gāk umun nadāwātāk tāņpeno. Gāk kāmi uwā, āmawebe gwāgu tom yāpmāņtan udegān api yāmaguren yāk. ^{11*} Ude iwerānkaņ gāpe yarā u āneņi tāņpewā gwāgu gāgāni-ken kuņkumān. Tāņpākaņ āma gwāgu tom yāpani u Jesu iwatna yāņpāņ iniken tuņum tuņumi pāke u tāņ-yāpāreyāwākaņ Jesu iwarān tāņkuņ.

Jesutā āma gisik parām ikek yāpān tāgaņkuk

Mat 8:1-4; Mak 1:44-45

¹² Kadāni kubā Jesutā yotpārare kubāken pāņku itkuk. Yotpārare uken āma kubā gisik parām ikektā itkuk. Parām unitā āma u gupi kudup yāpān waņkuņ. Eruk, āma parām ikek unitā Jesu kanpāņ ābā dubini-ken kome terak yāpān āpmonpāpāņ patkaņ butewaki man ņode iwetkuk; Ekāni, tāņkentāņ nam yāk. Gāk tāņkentāņ namayāņ nadāņpāņā nāk tāga nepmanpi kudupi iret yāņ nadātat. ¹³ Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Tāga tāņkentāņ gamayāņ yāk. Parām ņo paorut! Ude yāņpāņ kerī gupi terak peņirān uterakgān parām paorirā gupi tāgawāpāņ sākgāmān itkuk. ^{14*} Ude tāņpāņ Jesutā āma u ņode peņ iwetkuk; Gāk imaka tāņ gamitat ņonitāņo manbiņam āma nāmo yāweren. Nāmo, gāk pāņku gupka bāmop āma iwoņāre yāk. Ude tāņpāņ āneņi sākgāmān itta Moses tāņo бага man iwatpāņ gupe kābāņi nīkek iļņiri āmawebetā parām tāgakaņ yāņ api nadāwā tāreneņ.

¹⁵ Tāņpākaņ imaka tāgatāga Jesutā tāk tāņkuko unitāņo manbiņam yāņpāņ-nadāk tāņirā komeņi komeņi kudup weņ parayāņ tāņkuk. Tokņewayāņ tāņirān āmawebetā nadāņpāņ Jesutā man yāņirān nadākta ba kāyām ikek yāpā tāgakta Jesuken ābāk tāņkuņ. ^{16*} Kadāni kadāni ude tāņirā kadāni ātuken Jesutā āmawebe u yabāņ paot pāņku inigān itpāņ nani-ken yāņapik man yāk tāņkukonik.

Kuroņi kwāyāhāneņ tāņpani unitāņo manbiņam

Mat 9:1-8; Mak 2:1-12

¹⁷ Eruk kepma kubāken Jesutā āmawebe man yāwetpāņ yāwoņārek tāņ itkuk. Ude tāņ irirān Parisi āma ba Baga man yāwoņārewani āma, Galili komeken nanikkāt Judia kome ba Jerusalem yotpārare-ken naniktā ābāņpāņ āmawebe bāmopi-ken penta itkuņ. Ude irirā Ekāni tāņo kehāromitā Jesu tāņkentāņ imiņirān kāyām ikekken yāpātāgak piā tāņkuk. ¹⁸⁻¹⁹ Ude tāņ irirān āma kubā kuroņi kwāyāhāneņ tāņpani gāraņ tāņpāņ yāpmāņ ābuņ. Yāpmāņ ābāmaņ Jesu dubini-ken yāpmāņ kunayāņ nadāņkuņo upāņkaņ āma māyaptā itpipiņpewā tāņpā wawāpāņ Jesutā itkuk-ken eņi medāp terak āroņpāņ medāp pāņ-kireņkuņ. Pāņ-kireņpāņ āma kuroņi kwāyāhāneņ tāņpani u yen terak pewā yāpmāņ āma bāmopi-ken Jesutā itkuk-ken āpmonjuk. ^{20*} Tāņirā Jesutā kwāyāhāneņ tāņpani tāņo noriye unitāņo nadākiniki yabāņpāņ-nadāņkaņ āma kwāyāhāneņ tāņpani u ņode iwetkuk; Notnapak, momika paotkaņ yāk.

^{21*} Jesutā man ude yāņirān Baga man yāwoņārewani āmakāt Parisi āmatā bānepi-ken ņode nadāņkuņ; Wāra! Āma ņo netā? U Anututa yāņārok man yāyak yāk. Momi pekpek piā u Anutu-tāgān tāk tāyak. ²² Ude nadāņirā Jesutā nadāk-nadāki-ken yabāņpāņ ņode yāwetkuk; Nadāk udewani imata nadākaņ? ²³ Āma ņo man jide iwerira bureni kwawak ahāņirān kānayāņ? Momika peņ gamitat yāņ iweret ba Akumaņ ku yāņ iweret? ^{24*} Eruk, intā Āma Bureni-inik-ken momi peņ yāmik tāņo kehāromi itak yāņ nadākta ņode tāņira kawut. Ude yāņpāņ āma kuroņi kwāyāhāneņ tāņpani u iwetkuk; Nāk peņ gāwetat; Akuņkaņ patpat bāgupka yāpmāņkaņ eņika-ken kuyi! yāk.

²⁵ Ude iwerānkaņ uterakgān āma unitā āmawebe iņamiken akumaņ teki iriņ patkuko u yāpmāņkaņ Anutu iniņ orettāņ eņini-ken kuņkuk. ²⁶ Ude tāņirān kanpāņ āmawebe pāke itkuņo unitā nadāwā inide kubā tāņpāpāņ Anutu iniņ oretpāņ yāņkuņ; Apiņo imaka kudupi kākamāņ! yāņ yāņkuņ.

Jesutā Livai inikāt kuņatta imagutkuk

Mat 9:9-13; Mak 2:13-17

²⁷ Jesutā eņi u gānaņ naniktā āpāmaņ pāņku takis monē yāpani āma kubā wāpi Livai monē pewani eņiken irirān kanpāņ ņode iwetkuk; Ābā nāk nāwat! ²⁸ Ude iwerānā Livaitā Jesu iwarāntākta imaka tuņum tuņumi kudup peņ moreņpāņ Jesu iwatkuk. ²⁹ Tāņpāņ Jesu iniņ orerayāņ yāņpāņ āņnak-āņnak pāhap tāņtuņum tāņpāņ ini eņi gānaņ yāņikņat yāpmāņ āroņkuk. Yāņikņat yāpmāņ āroņirān takis monē yāpani noriye māyapkāt āma ātukāt penta itpāņ ketem naņkuņ. ^{30*} Ketem naņ irirā Parisi āma ba Baga man yāwoņārewani noriye ātutā

* 5:10: Mat 13:47 * 5:11: Mat 19:27 * 5:14: Wkp 14:1-32 * 5:16: Mak 1:35 * 5:20: Luk 7:48 * 5:21: Luk 7:49; Ais 43:25 * 5:24: Jon 5:8 * 5:30: Luk 15:1-2

yabäwä täga nämo tänpäpän Jesu täño iwaräntäkiye ñode yäwetkuñ; Ai! Imata in takis monen yäpani ba äma waki tänpäni ämakät penta itpän ketem nak täkañ?

³¹ Man ude yänjirä Jesutä nadänpän ñode yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma tågaken piä nämo täk täkañ. Käyäm ikek-kengän täk täkañ yäk. ³² Äma inita näk äma siwonji yän nadäk täkañ u yämagutta nämo äput. Ämawebe inita näk momi tänpäni yän nadäk täkañ unitä bänepi kañ sukurewut yänpän äput yäk.

Nakta jop itta Jesu iwet yabänkuñ

Mat 9:14-17; Mak 2:18-22

³³ Jesutä man ude yänjirän iwetkuñ; Jon täño iwaräntäkiye ba Parisi täño iwaräntäkiyetä Anutu nadän iminpän kadäni ätuta nakta jop it takamän yäk. Upänkan gäkño gäwaräntäkaye udegän nämo täk täkañ. Imata Anutu nämo nadän iminpän kadäni kadäni ketem nak-nakgän täk täkañ? ³⁴ * Ude yänjirä man wärani ñode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biñam ikek kubäkät oretorek terak kuñatkañ imata butewaki nadänpän nakta jop itnen? Nämo! ³⁵ Iwantä päbä äma uwä inji yäpman kuñirä uyaku noriyetä wäyäkñewä wawäpän butewaki nadänpän nakta jop täga itnen yäk.

³⁶ Ude yänpän man wärani terak ñode yän kwawa tañkuk; Jide? Äma kubätä tek wewani bipa yänkan tek kodaki wenpän tek wewani terak penpän bipek? Ude nämo! Ude tänpäko uwä tek kodaki u tänpän yäpän waneñ yäk. Imata, tek moräk kodaki uwä tek biani udewanigän nämo. ³⁷ Täñkan udegän, äma kubätä wain täño umeni api tänpänipän käbot tom gupipän tänpäni biani kubä gänañ nämo piwek. Nämo, wain umeni api tänpäni unitä tokñej äronpewän käbot biani u wenjirän wain ume ba käbot u bok jop awähutneñ yäk. ³⁸ Wain ume api tänpänipän käbot kodaki kehäromi gänañ piweko uyaku täga. ³⁹ Ba äma kubätä wain ume biani nañkan kodakita gäripi nämo nadänpän yäwek; Biani uwä tägainik yäk.

6

Jesu uwä Sabat täño mähehi

Mat 12:1-8; Mak 2:23-28

¹ * Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiye-kät wit piä gänañ kuñatkuñ. Kuñatängän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä wit mujip yäpmanpän gupi pañgupmän tänpä kwäpän nañkuñ.

² * Yäpmanpän nañjirä Parisi äma ätutä u yabänpän-nadäwä siwonji nämo tänpäkan yäwetkuñ; Wa! Imata ude täkañ? Orekirir kadäni-ken piä ude täkañ uwä Moses täño бага man irepmitpän täkañ yäk.

³ * Ude yäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpän täñkuño unitäño manbiñam nämo danipän nadäk täkañ? ⁴ * Devit uwä ñode täñkuk; Noriye-kät Anutu täño enji gänañ äronpän käräga kudupi yän yäwani yäpmanpän nañkan noriyeta imaka, yämän nañkuñ. Moses täño бага man terakä käräga uwä bämop äma-tägän nanañ upänkan nañkuñ yäk. ⁵ Ude yänpän ñode yäwetkuk; Äma Bureni-inik uwä Sabat täño mähehi.

Jesutä äma keru waki kubä yäpän tägañkuk

Mat 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶ Eruk Sabat kadäni kubätawä käbeyä enji gänañ äronpän Jesutä man yäwetpän yäwoñärek täñ itkuk. Uken äma kubä keru bure käda tängurän täwani unitä itkuk. ⁷ * Tänpäkan Baga man yäwoñärewani ämakät Parisi äma ätukät Jesutä yäpätägak piä Sabat kadäni ñoken tänpäp ba nämo käwep tänpäp yänkan kañiwat itkuñ. Jesutä goret tänpänpän manken tekta kädetta wäyäkñekuñ. ⁸ * Ude täñ irirä Jesu Parisi äma ba Baga man yäwoñärewani u nadäk-nadäki-ken yabänpän-nadänkan äma keru tängurän täwani u iwetkuk; Gäk akuñkan ämawebe inamiken ño it yäk. Yäwänä udegän täñkuk. ⁹ Tänpänkan Jesutä ämawebe päke u ñode yäwet yabänkuñ; In jide nadäkan? Sabat kadäni-ken kädet täga tänañ ba kädet waki tänañ? Äma täñkentän yäminañ ba äma yäpä wanañ? ¹⁰ Ude yänpän ämawebe päke u yabän äyänutpän äma keru waki u iwetkuk; Ketka täñ-siwonta! Ude iweränä udegän tänjirän keru tängurän täwani u tägañkuk.

¹¹ Ude tänjirän kanpän Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani äma unitä Jesuta kokwawak pähap kubä nadänpän ini-tägän näwetgäwet tänpän jide ude täñ imine? yän yänkuñ.

Jesutä iwaräntäkiye 12 yämagutkuk

Mat 10:1-4; Mak 3:13-19

* 5:34: Jon 3:29 * 6:1: Lo 23:25 * 6:2: Jon 5:10 * 6:3: 1Sml 21:1-6 * 6:4: Wkp 24:5-9 * 6:7: Luk 14:1 * 6:8: Luk 5:22, 9:47

¹² Kadäni kubäken Jesu Nani Anutu-ken yänpäpik man yäwayäp pom kubä terak äronjuk. Äronpäp bipani käron päke u man yänpäp-nadäk tänjirän kome yänpäp. ^{13*} Yänpäp äma iwaräntäk tänpäp u yänpäpä yepmänpäp inikät kuñatta 12 udegänpäp yäp mäp daniñpäp yepmänpäp. Tänpäp wäpi Aposoro yäp yäwetkuk. Aposoro u mebäri piä man yäwetpäp yepmänpä wani. ¹⁴⁻¹⁶ Äma u yäp mäp daniñkuko kubä wäpi Saimon yäp iwerani upänpäp Jesutä wäpi Pita yäp iwetkuk. Ätuwä wäpi ñode;

Kubä Andru, Saimon täpö noripaki.

Iniyat yarä Jems kenta Jon.

Kubä Filip. Kubäwä Batorom.

Kubä Matiyu. Kubä Tomas.

Kubä Alfias täpö nanaki wäpi Jems.

Kubä Saimon. Saimon uwä Rom gapman, Juda äbot yabäp yäwatkuko unita kokwawak nadänpäp kuñarani.

Kubä Jems täpö nanaki Judas.

Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan kerä terak pänpäp u.

Irit ba paot-paotta man

Mat 5:1-12

¹⁷⁻¹⁸ Ude tänpäp Jesu-kät iwaräntäkiye 12 yäp mäp daniñkuko ukät pom terak nanik äpänpäp kome awänken ämawebe äbot Jesuta nadäp imanitä itkuñ-ken uken ahänpäp penta itkuñ. Äbot u Jesutä man yänpäp nadänayäp, ba yäpätägak piä täp nimän yänpäp Judia komeken nanik, Jerusalem yotpäpäre-ken nanik, ba Tire kenta Sidon gwägu pomi terak nanikä ukengän äbup. Äbänpäp Jesutä äma mäjo wakitä magäranä yäwat kirep yäpänpäp yäpätägak piä täp yäpänjuk. ¹⁹ Jesu täpö kehäromitä ämawebe käyäm ikek ba mäjotä magäranä u kumän yäpän täpän yäpänjuk unita ämawebe päke unitä Jesu täpö kehäromi ninken äbän yäp nadänpäp Jesu gupi inäpänpäp tänpäp. ²⁰ Ude täp irirä Jesutä iwaräntäkiye yäpänpäp ñode yäwetkuk;

In ätu jopi jäwäri it täpän uwä säkgämän itkäp.

Anututä ini tabäp täwat täyak.

^{21*} Tänpäpän in äpän ketem burenita tek täpän uwä säkgämän itkäp.

Kämiwä Anututä ini tepmäp towiwän äpi näp tokñenej.

Ba in äpän konäm butewäki terak it täpän uwä säkgämän itkäp.

Kämiwä nadäp bäräpjin kudup paoräkan bänepjin pidäm täwäpän mägayäk äpi tänep.

^{22*} Äma Bureni-inikä yänpäp ämatä inta kokwawak täpän pähap nadänpäp äpi täwat kirenep. Ba täpän täwetpäp äma wäki yäp äpi täwetnep. Ude täp tamäwä säkgämän itkäpän yäp kan nadäwut.

²³ Ude täp taminayäp täpän-ken uken bänep täga nadänpäp aretoret pähap kan tänpäp. Imata, gwäki kunum gänäp it tamitak u täpän pähap. In nadäkan? Bian äbekiye orajiyetä profet biani biani unita udegän täp yämik tänpäpän yäk.

^{24*} Tänpäpän, in äma monep tunum ikek uwä umuntäkot!

Irit säkgämän uku itkäp ubayäp.

²⁵ Ba in äpän näp tokñek täk täpän uwä umuntäkot!

Kämiwä nakta äpi tänep.

Ba in äpän bänep täga terak it täpän in umuntäkot!

Kämiwä konäm butewäki terak äpi itnep.

²⁶ Ba in ämawebetä intäp wäpän binäm yäpän akupän äma täga yäp täwet täpän uwä umuntäkot! Bian äbekiye oraniyetä profet jop manman yäwanita udegän täp yämik tänpäpän yäk.

Iwankayeta not täp yämen

Mat 5:38-48, 7:1-5

²⁷ Jesutä man ude yäwetpäp änep kubä ñode yänpäp. Man täwera nadäp itkäp ño, in ñode täwera nadäwut; Äma iwan täp tamik täpän unita bänep iron täp yäminep. Tänpäp äma inta kokwawak nadäp tamik täpän unita not täp yäminep. ²⁸ Ba äma man wäkiwäki täwet täpän unita kwata man säkgämän yäwetnep. Ba wäpän yäpawak täpän unita nadänpäp tänpäpän yämikta Anutu-ken yänpäpik täkot yäk. ²⁹ Täp, äma kubätä bumumka kukñi guränä kukñi bok inäp kirenpäp gurek. Ba äma kubätä gänpäp sioptunin nanik gomägaränä gänäp nanik bok inäp kirewen. ³⁰ Ba äma kubätä imaka kubätä yänpäpänä imaka u imen. Ba kubätä imaka

* 6:13: Jon 6:70

* 6:21: Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3

* 6:22: Jon 15:19, 16:2

* 6:24: Jem 5:1

kubä gomägareko uwä äneji gamikta gwäk pimiñpäj nämo yäjapiwen. ³¹ * Nämo, in ñode nadäñpen kuñatneñ; Kudän ätutä täj nimut yäj nadäk täkañ in udegän täj yämineñ.

³² In äma iron täj tamik täkañ unitagän iron täj yämineño unitäño kowata jide yäpneñ? Nämo yäpneñ! Äma wakitä noriye waki täñpanita iron udegän täj yämik täkañ yäk. ³³ Ba in äma täga täj tamik täkañ unitagän kowata täj yämineño unitäño kowata jide yäpneñ? Nämo! Äma wakitä noriye waki täñpanita kudän udegän täk täkañ. ³⁴ Ba in äma ätuta kowata kañ namän yäj nadäñkañ imaka yämineño unitäño gwäki kowata jide yäpneñ? Nämoinek! Äma wakitä kowata uterakgän yäpmäkta noriye waki täñpanita iron täj yämik täkañ!

³⁵ * Upäñkañ inä iwanjiyeta iron täj yämineñ. Kowata tamikta nämo nadäñepöpäj imaka kubäta yäjapiwäwäjop yäniñ kireneñ yäk. In ude täneño uyaku kowata säkgämän api yäpneñ ba Anutu Árowani Pähap unitäño nanakiye ude api itneñ. U Imata? Anutu u ämatä bäneñ täga nämo nadäñ imik täkañ upäñkañ unita iron täj yämik täyak. Ba äma waki täñpanita iron udegän täj yämik täyak yäk. ³⁶ Unita in äma ätuta butewaki nadäñ yämineñ, Nanjintä butewaki nadäñ yämik täyak udegän.

Kubätä iniken mebärita nadäwek

Mat 7:1-5

³⁷ * Näk äma siwoñi yäj nadäñpäj äma kubä nämo yäñpäj-kañiwat täneñ. Ba äma kubäta gäk kowata yäpmäkta biñamgän yäj nämo iwetneñ. Anututä inta udegän täj tamekta ket nadäneñ yäk. Äma kubäta waki täj tamiñirän kowata waki imikta nämo nadäneño uwä Anututä udegän intäño momijin peñ tamek. ³⁸ * Täñpäkañ ämata bäneñ iron täj yämiñirä Anututä inta udegän bäneñ iron täj tamek. Upäñkañ intä täj yämineño u irepmitpäj bumta buñät tamek. In nadäkañ? In ämawebeta jide nadäñpäj kuñatnayäj täkañ uterakgän Anututä inta api nadäñ tamek.

³⁹ * Unita yäñpäj Jesutä iwaräntäkiye man wärani ñode yäwetkuk; Äma dapuri tumbani kubäta noripak dapuri tumbani u kädet täga iwoñärewek? Nämo, yarä u kuñtängän geñi bok ärideñ yäk. ⁴⁰ * Unita in ñode nadäkot; Ironi kubäta yäñpäj-yäwoñärek ämani irepmitnañi nämo. Ironi u nadäk-nadäk piä täj yäpmäj kuñtängän nadäwän tärewäkañ uyaku yäñpäj-yäwoñärek äma udegänä äworewek yäk.

⁴¹⁻⁴² Täñpäkañ gäk imata päya awäram dapunka-ken itak u nämo kañpäj nadäñkañ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kañpäj yokut gama yäj iwet täyan? Päya awäram gäkña dapunka-ken itak u imata nämo kañpäj nadäk täkañ? Gäk yäj-yäkñarani äma! Intäjukunä, gäkña dapunka-ken päya äwaram itak u yokutkañ uyaku dapunka täga iñipäj kañpäj notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen! yäk.

Päya täño mebäri

Mat 7:16-20, 12:33-35

⁴³ Jesutä ude yäñpäj man wärani äneji kubä ñode yäkgän täñkuk; Nin nadäkamäj; Päya mebäri täga terak, bureni waki täga nämo wädäneñ. Ba päya mebäri waki terak bureni täga gäripi niked, täga nämo wädäneñ. ⁴⁴ Bureni, päya terak mujipi parirä yabäñpäj-nadäñkañ päya unitäño mebäri nadäk täkamäj. Unita kohoräk yen terak wama mujipi nämo käwen. Ba däräk-däräk terak yen mujipi nämo wädäk täkañ. ⁴⁵ Eruk äma täño irit kuñat-kuñattä udegän, äma u bänepi-ken jide pätak u kwawak pewä ahäk täkañ. Nadäk äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkañ yäk. Äma täga täñpani u bänepi-ken nadäk tägatäga unitä irit kuñat-kuñariken kädet täga pewä ahäk täkañ. Täj, äma waki täñpani u bänepi-ken nadäk wakiwaki unitä irit kuñat-kuñariken kädet waki pewä ahäk täkañ yäk.

Eni täktäk täño man

Mat 7:24-27

⁴⁶ * Jesutä man ude yäñpäj äneji kubä ñode yäkgän täñkuk; In imata näkño man nämo buramiñpäj iwatkañ wari wari wäpna Ekäni yäj yäk täkañ? ⁴⁷ Eruk, äma näkken itpäj näkño man nadäñpäj buramiñpäj iwat täkañ unita man wärani ñode täwera nadäwut; ⁴⁸ Uwä äma kubä eni kehäromi kubä täñpeko udewani. Äma u eni täñpa yäñpäj bek käronigän äneñpäj yäpurä-sinsik täñpek. Ude täñpäj eni täj morewekopäj iwän kadäni täñpek. Täñpäj iwän mänit taji täñirän eni u kehärom täñpäj irek. Imata, eni säkgämän-inik täñpeko unita. ⁴⁹ Täñpäkañ äma kubä näkño man nadäñpäj nämo iwarayäj täko uwä äma eni kehäromi nämo täñpeko udewani. Äma u eni täñpa yäñpäj bek kehäromipäj nämo täñpek. Bek jopjop äneñpäj täñpek. Täñpekopäj iwän mänittä äbäñpäj eni u kwinit täñpän kwäkañ paotpäj paot-inik täñpek yäk.

* 6:31: Mat 7:12 * 6:35: Wkp 25:35-36 * 6:37: Mat 6:14 * 6:38: Mak 4:24 * 6:39: Mat 15:14 * 6:40:

7

*Komi äma kubätä Jesuta nadäkinik täñkuk**Mat 8:5-13*

¹ Jesutä ämawebe man ude yäwet paotpäñä äyäjutpeñ Kapeneam yotpärare-ken kuñkuk. ²⁻³ Uken komi äma täño intäjukun äma kubä itkuk. Unitäño piä watä äma kubä käyäm tañi täñkuk. Täñjirän komi äma unitä piä watä ämanita gäripi tañi nadäñkuko unita Jesu ude täk täyak yäj biñam nadäñpäñä Juda täño ekäni ätu yäwet-pewän Jesuken kuñkuñ. Jesutä piä ämani u yäpäñ tägawut yäñpäñ yäwet-pewän kuñkuñ. ⁴⁻⁵ Yäwet-pewän päñku Jesuken ahäñpäñä butewaki man terak ñode iwetkuñ; Gäk nadätan? Äma uwä Juda äma ninta nadäñ nimikinik täñpäñ käbeyä erji kubä täñ niminjkuk yäk. U äma täga unita gäk mani nadäñ imen yäk.

⁶⁻⁷ Man ude iwerirä Jesu akumanj äma äbuño ukät penta kuñkuñ. Kumanj päñku enjiken keräp tañirä komi äma unitä noriye ätu yäwerän Jesuken kuñpäñ iwetkuñ; Ekäni, gäk ude iriri notninpaktä man niwerako u gäwetnayäj yäk. Näk äma täga uyaku erjina-ken äben. Upäñkañ gäk mangän yäjiri näkjo piä watä ämana tägawän yäk. ⁸ Ude täga täñ namen yäj nadätat yäk. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täño gämori-ken itkañ mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkañ. U kubäpäñ, Ku! yäj iwerawä, manna buramiñpäñ kwek yäk. Ba kubä, Äbi! yäj iwerawä, äbek. Ba piä watä ämana kubä, Piä ño tä! yäj iwerawä u täñpek yäk. Eruk, man notninpaktä niwerako u gäwetkamäj uba.

⁹ Jesutä man ude nadäñpäñ nadäkinikita nadäwän inipärik kubä täñpäpäñ äyäjutpäñ ämawebe äbot iwarän täñkuño u ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Isrel äbot in bämopjin-ken nanik äma nadäkiniki ärowani u dewani kubä nämo kañpäñ nadäk täyat!

¹⁰ Jesutä ude yäwänkañ komi äma täño noriye Jesuken äbuño u äneñi äyäjutpeñ päñku enjiken äronpäñ käyäm täñkuko u säkgämän irirän kañkuñ.

Jesutä nanak kubä täñpewän kodak tañkuk

¹¹ Täñpäñ kepma kubäken Jesu yotpärare kubä wäpi Nen uken kuñkuk. Iwaräntäkiye-kät ämawebe äbot päke ukät penta kuñkuñ. ¹² Eruk, yotpärare-ken keräp tañpäñ kañkuñ, äma kumbani kubä buramiñ yäpmäj äbäñjirä. Äma kumbuko u webe kajat kubä täño nanaki tepi kubägän-inik. Äpi imaka, bian kumbuk. Täñpäkañ webe kajat u ämawebe äbot yotpärare uken nanikkät penta äbuñ. ^{13*} Äbäñjirä Jesutä webe kajat u kañpäñ butewaki nadäñ iminpäñ iwetkuk; Konäm butewaki täñpeno! ^{14*} Ude iwetpäñ dubini-ken kuñpäñ keritä gärañ ugän injkuk. Jesutä ude injiränä äma kumbani buramiñkuño u kärongän wädäj itkuñ. Kärongän ude wädäj irirä Jesutä kumbani u iwetkuk; Nanakna, aku! yäk. ^{15*} Nanakna, Aku yäj iweränä kumbanitä kodak tañpäñ akunpäñ manman yäñkuk. Ude yäjirän Jesutä nanak u miñi-kät kuñatdenja inin kireñkuk.

^{16*} Ude täñjirän äma itkuño unitä kañpäñ nadäwä inide kubä täñpäpäñ Anutu inin oretkuñ. Inin oretpäñ ñode yäñkuñ; Bureni! Profet ärowani kubä nin bämopin-ken ahäñkuko itak! Anutu ini ämawebeniye täñkentäktä äbätak ñol yäk.

¹⁷ Täñpäkañ Jesutä täñkuko u biñamiwä Judia kome ba kome gägäni gägäni it yäpmäj kuñkuño uken kuñ moreñkuk.

*Jontä Jesu täño mebari nadäktä man pewän kuñkuñ**Mat 11:2-19*

¹⁸ Jon komi enjiken irirän iniken iwaräntäkiyetä päbä kudän kudupi Jesutä täk täñkuko unitäño biñam iwetkuñ. ¹⁹ Iwerirä iwaräntäki yarä yäwetkuk; Päñku Ekäni ñode iwet yabäwun; Äbäktä biñam yäwani u gäk ño? Ba kubäta itsämne? ²⁰⁻²¹ Ude yäwet-pewän iwaräntäki yarä u Jesuken kuñpäñ kañkumän; Jesu uwä äma käyäm ikek yäpäñ tägañjit, äma mäjo wäratä magäran mäjo yawat kireñjit, dapuri tumbani yäpäñ tägañjit täñ irirän. Kañpäñ Jesu iwetkumän; Jon ume ärut yämanitä ñode yäñpäñ peñ niwet-pewän äbäkamäk yäk. Mesaia, äbäktä biñam yäwani u gäk? Ba kubäta itsämne?

^{22*} Ude iweränä Jesutä Jon täño iwaräntäki yarä u kowata ñode yäwetkuk; Ek äneñi kuñkañ imaka nadäñjit kañit takamän ño, unitäño manbiñam päñku Jon kañ iwerun. Äma dapuri tumbani äneñi ijiwä kuk täkañ. Kwäyähäneñ täñpani äneñi tägañpeñ kuñat täkañ. Paräm wakiwaki nitek tägañpäñ gupi dudum tak täkañ yäk. Ba jukuni tänguñ täwani nadäwä tumäk täkañ, ba kumbani kodak tañpäñ akumanj kuk täkañ. Täñpäkañ äma jäwäri-jäwäri Manbiñam Täga u yäwera nadäk täkañ yäk. ^{23*} Ba äneñi kubä ñode kañ iwerun; Äma näka yäñpäñ nadäkiniki nämo pewä putärek täkañ uwä säkgämän it täkañ yäk.

* 7:13: Luk 8:52 * 7:14: Luk 8:54 * 7:15: 1Kin 17:23; 2Kin 4:36 * 7:16: Luk 1:68, 19:44 * 7:22: Ais 35:5-6 * 7:23: Ais 61:1; Luk 4:18

²⁴ Jon tãjo iwarãntãki yarã uwã ude yãwerãn kuñirãn Jesutã ámawebe äbot itkujo u Jon tãjo täktãki ba kuñat-kuñarita manbiñam ñode yãwetkuk; Jon kome jopi-ken irirãn kãnayãñ nadãñpãñ kuñkujo u äma jidewanipãñ kãnayãñ kuñkuñ? Pidãm enjini bumik, mänittä piãñpewãn waren-wareñ tãk tãkañ äma udewanipãñ kãnayãñ kuñkuñ? ²⁵ Ba ima kãnayãñ kuñkuñ? Äma tek säkgãmãn täñpani ba? Ude nämo! Äma udewani ba tuñum nikek uwã äma wãpi nikektã enji gãnañ it tãkañ. ²⁶ * Unita näwerut! Äma jidewani u kãnayãñ kuñkuñ? Profet kubãpãñ kãnayãñ kuñkuñ? Bureni, profet kubã kañkujo upãñ Jon uwã profet inipãrik kubã yãk. ²⁷ Täñkañ Anutu tãjo man ñode kudãn täwani uwã Jonta kudãn täwani; Näkjo biñam yãñahãwani äma kubã ño.

Intãjukun kãdet täwit gamikta api inij kirewet.

Mal 3:1

²⁸ Unita näk ñode täwetat; Jon tãjo wãpi biñamtã äma it yãpmãñ äbuño unitãño wãpi biñam yãrepmit moretak. Upãñkañ ämawebe äpani Anututã intãjukun it yãmiñpãñ yabãñ yãwat täyak unitãño wãpi biñamtã Jon tãjo wãpi biñam irepmitak.

²⁹ * Täñpãkañ Jesutã man ude yãñahãñirãn nadãñpãñ ämawebe jopi-kãt äma wakiwaki takis moner yãpani unitã ñode nadãñkuñ; Man säkgãmãn yãyak yãk. Nin ño ñonitã Anutu tãjo man kãdet siwonji iwat-iwatta gãripi nadãk tãkamãñ yãñ nadãñkuñ. Äma udewaniwã bian Jonken kuñirã ume ärut yãmani. ³⁰ * Täñ, Parisi ämakãt Baga manta mebãri nadãwani ämatã Jontã ume ärut yãmikta bitnãñkuñ. Ude tãñkuño uwã Anututã kãdet täga iwatta peñ yãmiñkuko u mãde ut imiñkuñ.

³¹ Täñpãkañ Jesutã yãñkuñ; Ämawebe kome ño terak itkan ñonita jide yãwet? U imatãken udewani? ³² Uwã ironji tãñoret bãgup-ken itkan udewani. Ironjironji uwã gera kowat yãwãn ñode tãk tãkañ;

Niwerã oretoret kap teñitna gukut nämo tokãt tãñkuñ.

Ba niwerã butewaki kap teñitna, konãm nämo kotkuñ yãñ yãk tãkañ.

Tãñpãkañ in uwã udewani, nadãk siwonji kubãgãn nämo peñkañ ñode tãñkuñ; ³³ Jon ume ärut yãmanitã äbãñkañ ketem äma ätutã nak tãkañ ude nämo nañkuk ba wain ume imaka nämo nañkuk. Täñirãn intã kañpãñ yãñkuñ; U mãjotã kotawani! yãk. ³⁴ * Täñ, Äma Bureni-iniktã äbãñpãñ ketem nañit wain ume nañit tãñkuk. Täñirãn intã kañpãñ yãñkuñ; Äma ño kawut! Nak ämãñ täñpani! yãk. Uwã äma waki-waki-kãt takis moner yãpani tãjo noripaki! yãñ yãñkuñ. ³⁵ Upãñkañ in nämo nadãwã tumbãkañ ude yãk tãkañ. Äma äbot yarã unitã Anutu tãjo nadãk-nadãk siwonji iwatpãñ tãk tãkamãn. Täñpãkañ nadãk-nadãk u iwatpãñ täktãki siwonjitã Anutu tãjo nadãk-nadãk kwawak pewãn ahãñirãn ämawebetã kañpãñ nadãwã bureni täner yãk.

Webe kubãtã Jesu kuroñi ärutkuk

³⁶ * Täñpãkañ Parisi äma kubã wãpi Saimon unitã Jesu-kãt ketem bok nakta imagutkuk. Imagut yãpmãñ pãñku tewãn ketem nädayãñ mañitkuk. ³⁷ * Mañit irirãn kome u nanik webe waki täñpani kubãtã Jesu u Parisi äma kubãtã enjken ärotak yãñ biñam nadãñkuñ. Biñam nadãñpãñ ume kãbãñi säkgãmãn nikek gwãki ärowani u yãpmãñkañ enji Jesutã itkuk-ken u äronjuk. ³⁸ Äronpãñ Jesu kuroñi kãda pãñku itkan konãm kot itkuk. Konãm kot irirãn konãmi pitotã Jesu kuroñi terak mañkuñ. Konãmi pitotã mañirã gwãki pujiñpãñ ärut imiñpewãn kohoyãñkuk. Ude täñpãñ orañ imikta kuroñi-ken injat-nañdat-nañ täñpãñ ume kãbãñi nikek u ärut imiñkuk. ³⁹ Ude tãñ irirãn Parisi äma Jesu imagutkuko unitã kañpãñ ñode nadãñkuñ; Jesu ño profet bureni yãwãnã webe ñowã waki täñpani yãñ nadãwãn täretrek yãk.

⁴⁰ Parisitã ude nadãñirãn Jesutã iwetkuk; Saimon yãk. Näk man kubã gãwera nadã. Yãwãnã Saimontã yãñkuñ; Yãwõñãrewani, yãwi nadãwa yãk. ⁴¹ Yãwãnã Jesutã iwetkuk; Man wãrani kubã gãwera nadã; Moner äma kubãtã äma yarãta moner, kowata kãmi kañkañ kañ dãpmãñ tärewun yãñpãñ yãmiñkuk. Kubãta moner 500 ude imiñkuk. Täñ, kubãtawã moner 50 ude imiñkuk. ⁴² Kowata imik-imik kadãni-ken monerña wã yãkñerirãn momini peñ yãmiñkuk. Eruk, ude täñirãn äma yarã uken nanik netã unitã bãnep täga pãhap nadãñkuk yãñ nadãtan? ⁴³ Yãwãnã Saimontã kowata ñode iwetkuk; Äma moner tañi yãpuko unitã yãk. Yãwãnã Jesutã ñode iwetkuk; Gäk täga yãyan yãk. ⁴⁴ * Ude yãñpãñ äyãñutpãñ webe u kañpãñ Saimon iwetkuk; Webe ño kãyan? Näk gãkã enji gãnañ äbãñjira ume kuroñna ärutta nämo piñ namìn yãk. Tänopãñ webe ñonitã konãmi pitopãñ kuroñna ärutkan gwãki pujiñpãñ tãñkohoyãk. ⁴⁵ Ba orañ namikta bumumnaken nämo nen. Tänopãñ webe ñonitã orañ namikta pengãn äba irat-ken ukentã kuroñna-ken nenjat-nañdat-nañ täyak. ⁴⁶ * Täñpãñ gãk gakñi gwãkna-ken nämo ärunanopãñ webe ñonitã kuroñna-ken ume kãbãñi nikek ño piñ

* 7:26: Luk 1:76 * 7:29: Luk 3:12 * 7:30: Mat 21:32 * 7:34: Luk 15:2 * 7:36: Luk 11:37 * 7:37:

Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 * 7:44: Stt 18:4 * 7:46: Sam 23:5

awatak. ⁴⁷ Unita n̄ode gāwetat. Webe n̄o momini tañi peñ imani unita nāka gāripi pāhap nadāñpāñ bānep iron tañi n̄o tāñ namitak. Upāñkañ āma mominita nadāñirān āpani tāñpani udewani tāño momi peñ imero uwā nāka gāripi āhan nadāwek yāk.

⁴⁸ * Jesutā ude yāñpāñ webe u n̄ode iwetkuk; Momika peñ gamitat. ⁴⁹ Ude yāwānā āma ketem bok nañ itkuño unitā nāwetgāwet n̄ode tāñkuñ; Wāra! Āma n̄o jidewani unitā āma tāño momi menitā yāñpāñ ārut tāyak? ⁵⁰ * Ude yāñirā Jesutā webe u iwetkuk; Nadāñ namikini tāyan unitā momi tāño kowata-ken nanik gāmagutak yāk. Unita bānep oretoret terak kuñat tāyi.

8

Jesu tāño ābot

¹ * Eruk, patkuño yāñewānkañ Jesutā yotpārare tañi tāpuri kuñatkañ Anututā intājukun itkañ yabāñ yāwat piā tāk tāyak unitāño Manbiñam Tāga yāwetpāñ yāwoñārek tāñtāñ kuñatkuk. Ude tāñirān āmawebe n̄odetā iwarān tāñkuñ; Iwarāntākiye 12 ukāt webe ātu. ² * Webe u bian mājotā magārirā Jesutā mājo u yāwat kireñ yāmani, ba kāyāmi yāpān tāgañ yāmani. Webe kwayak ukāt nanik kubā wāpi Maria, Makkala komeken nanik. Jesutā bian webe uterak nanik mājo wāra 7 yāwat kireñ imiñkuk. ³ Tāñ, webe kubāwā wāpi Joana, Kusa tāño webeni. (Kusa u Herot tāño tāñkentāk āma kubā.) Kubāwā wāpi Susana. Webe yarākubā ukāt webe ātu bok kuñatkuñ. Webe kwayak uwā iniken monēpāñ Jesu-kāt iwarāntākiye tāñkentāñ yāmik tāñkuñonik.

Mujipi pikpik tāño man wārani
Mat 13:1-9; Mak 4:1-9

⁴ Tāñpākañ āmawebe uken-uken nanik Jesutā itkuk-kengān ābāñ moreñpāñ irirā yabāñpāñ man wārani kubā n̄ode yāwetkuk; ⁵ Āma kubātā ketem mujipi piwa yāñpāñ piāni-ken kwek. Kuñpāñ mujipi tāñ-irāhuttāñ kwek. Tāñ-irāhuttāñ kuñirān mujipi ātu kādet miñin māneñ. Kādet miñin māneño u āmatā kuñ ābāñ tāñkañ yeñ gatāneñ. Tāñpākañ mujipi ātuwā baraktā nāneñ. ⁶ Tāñkañ mujipi ātuwā mobā terak māneñ. Mobā terak mañpāñ tādotneño upāñkañ kome umeni nāmo unita kubit tāneñ. ⁷ Tāñ, mujipi ātuwā mup gānañ māneñ. Mup gānañ mañirā mup waki unitā āroñpāñ yāwarā kuneñ. ⁸ Tāñpākañ mujipi ātuwā kome tāgaken māneñ. Kome tāgaken māneño u tādotpāñ bureni sākgāmān māyap-inik pātneñ. Jesutā man ude yāñpāñ gera terak n̄ode yāñkuk; Āma jukuni nikektā nākño man n̄o ket nadāwut!

Jesu imata man wārani terak yāk tāyak?

Mat 13:10-23; Mak 4:10-20

⁹ Tāñpākañ Jesutā man wārani yāñkuko unita iwarāntākiyetā mebārta iwet yabāñkuñ. ¹⁰ Iwet yabāñirā yāwetkuk; Anututā intājukun itkañ yabāñ yāwat piā tāk tāyak unitāño manbiñam kābop irani injingān nadākta yāwani unita in-gāñpāñ tāwetat, āma ātukāt nadākta nāmo. Unita man wārani terakgān yāwet tāyat yāk. Man wārani terak yāwetpewa; Dapuritā kānayāñ tāño upāñkañ tāga nāmo api kawā tārewek.

Ba jukunitā nadānayāñ tāño upāñkañ mebāri tāga nāmo api nadāwā tumbek. *Ais 6:9*

¹¹ * Ude yāñpāñ yāwetkuk; Mujipi pikpik tāño manbiñam tāweraro u mebāri n̄ode; Mujipi uwā Anutu tāño man ude. ¹² Tāñ, mujipi kādet miñin māneño u n̄ode; Āma Anutu tāño manbiñam nadāñpāñ yāpmāñ kuñarirā Satantā bānepi-ken nanik yāyomāgat tāyak u. Satantā n̄ode nadāñpāñ tāk tāyak; Anutu tāño man bānepi-ken iyap tañpāñ yāpmāñ kuñatpāñ Anututa biñam tāneñ yāñ nadāñpāñ yāyomāgat tāyak. ¹³ Tāñ, mujipi mobā kujat terak māneño u n̄ode; Āma Anutu tāño man nadāñpāñ gāripi nadāneño pāñ bānepi-ken jāwāri nāmo āpmonēpani. Unita nadākiniki kadāni kerāpi-tagān yāpmāñ kuñatpāñ tānyabākken Anututa māde ut imik tākañ. ¹⁴ Tāñ, mujipi ātu mup gānañ māneño u n̄ode; Āma Anutu tāño man nadāk tākañ upāñkañ kome tāño monēñ tuñumta nadāwātāk ba nadāñ gārip unitā Anutu tāño man utpewā kumāñirān kuñat-kuñariken bureni nāmo ahāk tāyak. ¹⁵ Tāñpākañ mujipi kome tāgaken māneño u n̄ode; Āma Anutu tāño manbiñam nadāñpāñ bānepi-ken kehāromi inñipāñ mani buramiñpāñ yāpmāñ kuñarirā irit kuñat-kuñariken bureni ahāk tākañ yāk.

Peñyāñek tāño manbiñam
Mak 4:21-25

* 7:48: Luk 5:20-21 * 7:50: Luk 8:48, 17:19; Luk 18:42 * 8:1: Luk 4:43 * 8:2: Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 * 8:11: 1Pi 1:23

¹⁶ * Jesutä man wärani äneñi kubä ñode yawetgän täñkuk; Äma kubätä topän ijinpäñ käbot gänañ ba bukä gämori-ken käbop täga pewek? Nämoinik! Topän uwä kwawak pewän eni gänañ peñ-yäpeñjirän ämatä imaka imaka täga käneñ. ¹⁷ * In nadäkan? Imaka imaka apiño käbop itkan u mäden Anututä kwawak api pewän ahäneñ. Bureni, imaka täñ-yejëmbani pätak u wari nämo api pärek. Nämo, u täñkwawa täñjirän api kanpäñ nadäneñ. ¹⁸ * Unita jukuñin-tägän nadäneño ujeta in Anutu täño manta juku penpäñ ket nadäk täkot. Imata, äma kubätä imaka Anututä imani u yäpmäñ kuñarayän täko uwä ätukät buñät imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka udewani nikek yän nadäk täkan upänkan nämo! Täñpäkan imaka injitkamän yän jop nadäk täkan uwä yäyomägatta yäwani.

Jesu täño nägät moräk u netä?

Mat 12:46-50; Mak 3:31-35

¹⁹ Jesutä man ude yän irirän mini-kät noriye känäyän äbuñ. Upänkan ämawebe päke itkuño unitä Jesu kumän itgwäjñirä dubini-ken kukta tänpä wanñu. ²⁰ Täñjirä äma ätutä yabänkan Jesu ñode iwetkuñ; Meñka-kät notkaye gabänayän äbäño yäman umu itkan yäk. ²¹ Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yawetkuk; Ämawebe Anutu täño manbiñam nadänpän iwaräntäk täkan uwä näkño meñnaye notnaye bureni!

Jesutä ibäm gwägu yäniñ bitnäñkuk

Mat 8:23-27; Mak 4:35-41

²² Eruk, kadäni kubäta Jesutä iwaräntäkiye yawetkuk; Gwägu kukñi udude käda kuna yäk. Ude yänpäñ gäpe kubä terak äronpeñ kuñkuñ. ²³ Eruk gwägu terak kuñtängän Jesu däpmon patkuk. Parirän mäñit pähap pläñjirän gwägu tokätpäñ gäpe gänañ äpmon tokñejirän gäpe nikek gwägu gänañ äpmonayän täñkuñ. ²⁴ Täñjirän Jesu yäwä kikuñuränpäñ iwetkuñ; Ail! Ekäni! Paotnayän täkamän ño! yäk. Ude iweräwä Jesutä akuñpäñ mäñit kenta gwägu yabän yänkuk. Yabän yänjirän uterakgän mäñit bitnäñjirän gwägu kwikinik patkuk. ²⁵ Täñjirän Jesutä iwaräntäkiye yawetkuk; Nadäkinikjin de?

Ude yänjirän iwaräntäkiye umuntanñan nadäwätäk tänpän näwetgawet ñode täñkuñ; Wäral! Äma ño jidewani unita mäñit kenta gwägu mani ño buramikamän? yän yänkuñ.

Mäjo wära but gänañ äpmonkuñ

Mat 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶ Eruk Jesutä gwägu kenta mäñit yäniñ bitnäwänkan Galili kome u penpeñ gwägu terak kuñtängän gwägu kukñi udude käda Gerasa kome ahänkuñ. ²⁷ Ahänpäñ Jesu gäpe terak naniktä manjatpeñ kuñjirän kome uken nanik äma mäjo mäyaptä magärani kubätä ahän iminñkuk. Äma uwä kadäni käronji-inik eni gänañ nämo pat täñkukonik. Däpmon pat täñkuko uwä mobä kawut, äma kumbani äneñpani-ken u tek morän pat täñkukonik.

²⁸⁻²⁹ Pattän kuñattängän eruk Jesu kanpäñä kähän yänkan gämori-ken man-patäbotkuk. Ude täñjirän Jesutä mäjo uwa yawetkuk; Äma ño kakätänpeñ kut yäk. Ude yäwerirän mäjo äma magätkuño unitä Jesu iwetkuñ; Jesu, Anutu Ärowani täño nanaki, gäk jide täñ nimayän äbätan? Komi nimenno! yän iwetkuñ. Täñpäkan mäjo uwä kadäni kadäni äma u injitpäñ kwaik täñjirä äma ätutä injitpäñ yen kehäromitä keru kuroñi pädat täk täñkuñonik. Ude täk täñkuño upänkan mäjotä tänpewä äma u yen yäpmäñ däkñej tänpän kwäpeñ kome äma nämo irani-ken kuñat täñkukonik.

³⁰ Täñpäkan Jesutä äma u iwet yabänkuñ; Wäpka netä? Iwet yabäwän iwetkuk; Wäpna “Äbot pähap” yäk. (Mäjo mäyaptä magätkuño unita wäpna Äbot pähap yän iwetkuk.) ³¹ Ude yäwänä mäjo unitä Jesu butewaki terak ñode iwetkuñ; Gäk niwat kireñpewi awañ käronji, bipmäñ urani gänañ äpmonektawä! yäk. ³²⁻³³ But äbot pom terak udu yabätan? Gäk nibä-kätäwi but u gänañ äpmona! Ude yäwäwä Jesutä nadän yämiñjirän mäjo uwä äma u kakätänpeñ päñku but gänañ äpmonkuñ. But gänañ äpmonpäkan bäräñej manñ gwägu gänañ äpmonkan ume nanpäñ kumbun.

³⁴ Ude täñjirä äma but watäni iranitä yabänpäñ bäräñej päñku ämawebe yotpärare täñi täpuri it yäpmän kuñkuño u nanik manbiñam yawetkuñ. ³⁵ Yäweräkan ninin këna yänkan Jesutä itkuk-ken äbän moreñkuñ. Äbänpäñ kanñu; Äma mäjotä magärani u tek yamäk ikek, nadäwän tumbäpäñ Jesu dubini-ken kwikinik manjit irirän. Mäjotä kakätänpeñ kuñkuño unita. Manjit irirän kanpäñ äma päke äbuño u umuntanñu. ³⁶ Täñjirä imaka ahänjirän kanpäñ nadänkuño unitä mäjotä magäranipäñ yäpän täganñu unitäño manbiñam yawetkuñ. ³⁷⁻³⁸ Manbiñam u nadänpäñ ämawebe Gerasa kome u nanik umuntanpäñ Jesu komeñin ño penpeñ ku! yän iwetkuñ. Ude iweräwä Jesu kome u penpeñ Galili kome gwägu udude käda kwayän täñjirän äma yäpän täganñu unitä Jesu iwetkuk; Nadän namijiri bok kuda! yäk.

* 8:16: Mat 5:15; Luk 11:33 * 8:17: Mat 10:26; Luk 12:2 * 8:18: Mat 25:29; Luk 19:26

39 Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nämo yäk. Komeka-ken kuŋkaŋ imaka Anututä tãŋ gamitak unitãŋo biŋam kaŋ yäwet! Ude iwerirän äma u äyãjutpeŋ komeŋi-ken paŋku Jesutä tãŋkentãŋ imiŋkuko unitãŋo manbiŋam yäwettãŋ kuŋatkuk.

Jesutä webe yarä yãpãŋ tãgaŋkuŋ

Mat 9:18-26; Mak 5:21-43

40 Eruk, Jesu Galili komeken äneŋi kuŋirän ämawebe päke Jesuta itsãmbuŋo unitã kaŋpãŋ iniŋ oretkuŋ. 41 Ude tãŋirã kome unitãŋo kãbeyã eni tãŋo watã äma kubã wãpi Jairas unitã Jesu ahãŋ imiŋkuk. Ahãŋ imiŋpãŋ Jesu gãmori-ken gukut imãpmok tãŋpãŋ Jesutã enina-ken kwãŋ yãŋpãŋ butewaki man iwetkuk. 42 Imata, äperi tepi kubãgãŋ obaŋ 12 ude itkaŋ kãyãŋ tãŋpãŋ kumbayãŋ tãŋkuko unita.

Eruk, Jesu Jairas tãŋo man buramiŋpãŋ enini-ken kwayãŋ kãdet miŋin kuŋirän ämawebe buminik unitã yewa tãŋkaŋ iwarãntãŋ yãpmãŋ kuŋkuŋ. 43 Ämawebe u bãmopi-ken webe kubã kãyãŋ mebari kubã nitek itkuk. Webe unitã nãgãt piŋ yãpmãŋ kuŋirän obaŋ 12 ude tãŋkuk. Kãyãŋ waki u yãpãtãgakta yãpãtãgak ämaken kuŋ äbãk tãŋkaŋ monenji kudup jop awãhutkuk. Tãga nãmo yãpã tãgaŋkuŋ. 44 Ude tãŋpãŋ wawãpãŋ eruk webe unitã Jesu mãdeni-ken äbãppãŋ tekigãŋ iŋitkuk. Jesu tãŋo teki iŋirirän uterakgãŋ tãgaŋpãŋ nãgãt piŋ yãpmãŋ äbuko u kawuk taŋkuk. 45 Tãŋirän Jesutã nadãŋpãŋ yãŋkuk; Ai! Netãtã nepmãŋitak?

Ude yãŋirän äma päke u äwo yãwãkaŋ Pitatã ñode iwetkuk; Ekãni, ämawebe päke ñonitã dumãŋ gãwatkaŋ ño nãmo nadãtan?

46 Pitatã ude iweränä Jesutã yãŋkuk; Ude nãmo! Äma kubãtã nepmãŋirän kehãromina ätu kuŋirän nadãtat yäk. 47 Ude yãwãnä webe u mebarina kaŋ-ahãtak yãŋpãŋ pãbã Jesu gãmori-ken gukut imãpmok tãŋpãŋ kwaiŋpãŋ itkuk. Itkaŋ ämawebe päke u iŋamiken Jesu tãŋo tek iŋirirän kãyãmi uterakgãŋ paotkuko unitãŋo mebari yãŋahãŋkuk. 48 * Yãŋahãŋirän Jesutã iwetkuk; Wanotna, nadãkinikka nãkken peyan unitã gãk yãpãŋ tãgatan. Unita bãnep kwini terak kuyi yäk.

49 Jesutã man ude yãŋirän kãbeyã eni tãŋo watã äma unitã enjiken nanik äma kubã äbã Jairas u iwetkuk; Äpetka kumãŋtak unita imata yãwoŋãrewani äma jop yãŋiŋjat yãpmãŋ äben? 50 Ude yãŋirän Jesutã nadãŋpãŋ Jairas iwetkuk; Nadãwãtak tãŋpeno! Nadãkinikka nãkagãŋ peŋjiri äpetka tãgawayãŋ yäk.

51 Ude yãŋpãŋ Jairastã enjiken kuŋkuŋ. Kuŋpãŋ äma päke u yãniŋ bitnãŋpãŋ yepmaŋpãŋ yãman ude irirã iwarãntãkiye yarãkubã Pita, Jon, Jems ukãt ironji kumbuko unitãŋo miŋi nani ugãŋpãŋ yãmagurãkaŋ eni gãnaŋ äronkuŋ. 52 * Ämawebe päke konãŋ yãŋtãbãtek tãŋ itkuŋo u yãwetkuk; Konãŋ wari kotneŋo. Ironji u nãmo kumak. Jop dãpmon pãtak yäk. 53 Yãwãnä kumakopãŋ jop yãyan yãŋpãŋ kaŋ-mãgayãŋkuŋ. 54 * Tãŋpãkaŋ Jesu eni gãnaŋ äronpãŋ ironji u kerigãŋ iŋitpãŋ iwetkuk; Äpetna, aku! 55 Ude yãwãnä uterakgãŋ kehãromini äneŋi äpmoŋirän kodak taŋpãŋ akuŋkuk. Kodak taŋpãŋ akuŋirän Jesutã miŋi nani yãwetkuk; Ketem imãŋ naŋpãŋ! 56 * Yãwerãnä miŋi nani uwã nadãwãŋ inide kubã tãŋkuko unita Jesutã imaka ahãŋkuko u yãŋahãkta yãniŋ bitnãŋkuk.

9

Jesutã iwarãntãkiye 12 u piã man yãwetkuk

Mat 10:5-15; Mak 6:7-13

1 Eruk, Jesutã iwarãntãkiye 12 u yãŋpãbã dubini-ken yepmaŋkuk. Yepmaŋpãŋ kãyãŋ wakiwaki yãpã tãgaŋit, mãjo äma magãrani yãwat kirekta kehãromi ba wãpi biŋam yãmiŋkuk. 2-3 Yãmiŋkaŋ Anututã intãjũkun it yãmiŋirän gãmori-ken irit tãŋo man yãwetta ba äma kãyãŋ ikek yãpã tãgakta man ñode yãwetpãŋ yãniŋ kireŋpewãŋ kuŋkuŋ; In ähottaba, ketem, monen ba yäk yãpmãŋkaŋ nãmo kunen. Ba tek yarã nitek nãmo yãpneŋ yäk. 4 * Kuŋkaŋ yotpãrare kubãken ahãŋirã eni tamãwã ugãŋ kaŋ irut. Eruk, yotpãrare uken piã tãŋ paotpãŋ eni u peŋpeŋ kome kubãken kaŋ kut. 5 * Upãŋkaŋ yotpãrare kubãken not nãmo tãŋ tamãwã ñode kaŋ tãŋput; Yotpãrare u mãde ut imiŋpãŋ kugun kuroŋjin-ken nanik yeŋ ärahut tãŋpãŋ kaŋ kut. Ude tãŋirã äma kome uken naniktã tabãŋpãŋ goret tãŋ yãmikamãŋ yãŋ api nadãneŋ yäk.

6 Jesutã jukuman ude yãwerãkaŋ kãdet yãput peŋpãŋ kuŋkuŋ. Kuŋkaŋ yotpãrare it yãpmãŋ kuŋkuŋo uken Manbiŋam Tãga u yãŋahãŋit, kãyãŋ ikek yãpã tãgaŋit tãŋtãŋ kuŋatkuk.

Herottã Jesu tãŋo biŋam nadãŋkuk

Mat 14:1-2; Mak 6:14-16

* 8:48: Luk 7:50 * 8:52: Luk 7:13 * 8:54: Luk 7:14 * 8:56: Mak 7:36; Luk 5:14 * 9:4: Luk 10:4-11

* 9:5: Luk 10:11

7* Tãppãkan Judia kome tãjo kanjwat ãma wãpi Herottã imaka imaka ahãñkuño unitãjo manbiñam nadãppãj nadãwãn nõmo tãrenkuk. U imata, ãma ãtutã ñode yãnjirã nadãnkuk; U Jon, ume ãrut yãmanitã kumbani-ken naniktã kodak tanpeñ akuñkuko unitã piã u tãk tãyak. 8 Ba ãma ãtutã ñode yãñkuñ; Ude nõmo, uwã profet biani Elaijatã kumbani-ken nanik akuñkuko unitã piã u tãyak yãk. 9* Tãppãkan Herottã man mãyap ikek u nadãppãj nadãwãtãk tãppãj yãñkuk; Jon u nõkã bian kotãki madãj tãkpeñkuro unitã jide tãppãj piã tãyak? Netãtã tãnjirãn mani biñam nadãtat? Ude yãñppãj Jesu kanppãj nadãwa yãñkan kãdetta wãyãñkenkuk.

Jesutã ãma 5,000 ketem yepmãj towiñkuk
Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15

10 Eruk, iwarãntãkiye piã man yãwet-pewãn kuñkuño u tãj paotppãñã, ãyãñutpeñ ãbãñppãj piã mebãri mebãri tãñkuño u biñam iwerãkan Jesu iwarãntãkiye-kãt inigãn itnayãj yãñ-yãkñat yãpmãj Betsaida komeken kuñkuk. 11 Kãbop kuñkuñopãj ãmawebetã u kãda kuyak yãj nadãppãj iwarãn tãñkuñ. Iwarãn tãnjirã yabãppãj Jesutã yãniñ oretppãj Anututã intãjukun it yãmiñjirãn gãmoriken irit tãjo manbiñam yãwerit, ãma kãyãm ikek yãpã tãganjit tãñkuk.

12 Eruk, kome bipayãj tãnjirãn iwarãntãkiye 12 u Jesu ãbã iwetkuñ; Kome ño ketemi nõmoken itkamãj. Unita gãk yãwerikan yotpãrare ittãj kukanken u kuñkan ketem yabãj ahãñppãj nankan parut yãk. 13 Ude yãnjirã Jesutã yãwetkuk; Ude nõmo! Injin yepmãj towiwurã! Yãwãnã iwetkuñ; Yãke! Nintãjo kãrãga 5kãt gwãgu tom yarã-tãgãn itkan ño yãk. Jide? Nin yotpãrare-ken kuñppãj ãma ãbot pãke ñonita ketem suwakta nadãppãj yãyan? 14 (Ãma ãbot pãke u 5,000 ude bumik unita nadãwãtãk tãppãj yãñkuñ.)

Yãnjirã Jesutã yãwetkuk; Ãma ãbot ño yãwerã ãbot 50-50 ude manit yãpmãj kut yãk.

15 Yãwãnã yãñkuko udegãn yãwerãkan manit yãpmãj kuñkuñ. 16 Manjirãntãj yãpmãj kwãkan Jesutã kãrãga 5 ukãt gwãgu tom yarã u yãpmãppãj kunum terak dorãppãj ketemta Anutu bãnep tãga man iwetkuk. Tãppãj ketem u tokãt jukutppãj iwarãntãkiyeta yãmãkan ãbot itkuño udegãn yãmiñtãj kuñkuñ. 17 Yãmiñjirã kãduptãgãn ketem u nanppã koki tãppãppãj ãtu jop peñkuñ. Tãppãkan jop patkuño u yãpmãppãj yãk 12 ude daiwã tokpeñkuñ.

Pitatã Jesu tãjo mebãri yãñahãñkuk
Mat 16:13-28; Mak 8:27-31

18 Tãppãj kadãni kubãta Jesu inigãn itppãj nani man iwet irirãn iwarãntãkiye pãbã dubini-ken kubã-kengãn itkuñ. Irirã Jesutã ñode yãwet yabãñkuk; Ãmatã nõka netã yãj yãk tãkan?

19* Yãwãnã iwetkuñ; Ãtutãwã Jon, ume ãrut yãmani yãj gãwet tãkan yãk. Ba ãtutãwã Elaija yãj gãwet tãkan. Ba ãtutãwã profet biani uken nanik kubãtã kodak tanjuk yãj gãwet tãkan.

20* Ude yãwãwã ñode yãwetkuk; Tãppãkan injinã nõkawã netã yãj yãk tãkan? Yãwãnã Pitatã iwetkuk; Gãk Anutu-ken nanik Kristo, Isrel ãmawebe tãjo tãñkentãk bureni u yãk.

21 Ude yãwãnã Jesutã ãma ãtu nõmoinik yãwetneñ yãppãj yãniñ bitnãppãj ñode yãwetkuk; 22* Ãma Bureni-inik uwã ittãj kuñtãngãn yãj imani ude, komi pãhap api nadãwek yãk. Tãppãkan Juda tãjo ãma ekãni ba bãmop ãma intãjukun tãppãni-kãt Baga man yãwoñãrewani ãmatã mãde api ut imineñ. Tãppãj Ãma Bureni-inik uwã urã kumbãppãj ãnenayãj tãppãj keppa yarãkubã tãrenjirãn kodak tanppãj api akwek.

23* Jesutã ude yãppãj man kubã ñode yãwetgãn tãñkuk; Ãma kubãtã nõwarayãj nadãppãñã iniken bãnep nadãk-nadãki mãde ut imiñppãj bãrãpi nõkã kotawayãj tãyat udegãn keppa keppa gwãk pimipãj kan nõwarãn yãk. 24* Tãppãkan, ãma kubãtã sãkgãmãn itta nadãppãj iniken irit kuñat-kuñarita iyap tanppãñã u api paorek. Upãñkan ãma kubãtã nõka yãppãj irit kuñat-kuñari iniñ kirewayãj tãko uwã irit tãga api kan-ahãwek. 25 Tãj, ãma kubãtã kome tãjo imaka kudup peñ bãyanppãj yãpmãj kuñarayãj tãko uwã kumãnjirãn imaka imaka yãpmãj kuñarayãj tãko unitã tãga nõmo api tãñkentãj imineñ. 26* In nadãkan? Ãma kubãtã nõka ba man nõkã yãñahãk tãyat unita yãppãj mãyãk tanppãj nõka bitnãwayãj tãko uwã ãma udewanita Ãma Bureni-inik nõkã udegãn api bitnãwet. Kadãni nõkãñken eppãget kudãn ikek ba Nana tãjo ba kudupi anero tãjo peñyãñek kudãn ikek ãneni ahãwayãj tãro kadãni uken ãma udewani tãjo wãpi yãñahãkta api mãyãk tãwet. 27 Nãk bureni tãwera nadãwut; Itkan ño inken nanik ãtu nõmo kumãñkan Anututã intãjukun itkan yabãj yãwat piãni kwawak ahãnjirãn api kãneñ yãk.

Jesu gupi inide kubã ahãñkuk
Mat 17:1-8; Mak 9:2-8

* 9:7: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * 9:9: Luk 23:8 * 9:19: Luk 9:7-8 * 9:20: Jon 6:68-69 * 9:22: Luk 9:44; Luk 18:32-33 * 9:23: Mat 10:38; Luk 14:27 * 9:24: Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 9:26: Mat 10:33; Luk 12:9; 2Ti 2:12

²⁸ Jesutä man ude yäweränkañ kepma 8 ude tärenjirän nani-kät man yädayäj Pita Jems Jon yämagurän yäpmañ pom kubä terak äronkuñ. ²⁹ Páro u itkañ nani-kät man yäj irirän Jesu inami dapun inide kubä ahänjuk. Ahänjirän teki imaka, paki-inikinik, yäpä kwinit täyak ude penyäñjuk. ³⁰⁻³¹ * Ude täjirän Profet bian irani yarä ahänjukmäñ. Kubä Moses, kubäwä Elaija, Anutu täño penyäñjek ikek ini ugän ahäñpäñ itkañ Jesu-kät man yäñpäñ-nadäk täñkuñ. Jesu Jerusalem yotpärare-ken api urä kumbek yäj man ude yäñpäñ-nadäk täñ itkuñonik. ³² * Ude täñ irirä Pita noriye-kät däpmonta gurän täñ ittängän kikuñtupäj Jesu inami dapun penyäñjek ikek irirän kañkuñ. Profet yarä Jesu-kät itkuño u imaka, yabänjuk. ³³ Täñpäñ äma yarä u kudayäj täjirän Pitatä mebari nämo nadäwän tärewäkañ jop ñode yänjuk; Ekänina, itkamäj ñonita oretoret takamäj yäk. Unita yottaba yaräkubä täñ tamina. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

³⁴ Pitatä man ude yäjirän gubamtä äpä uwäk täñpäñ yepmanjirän Pita Jems Jontä bumta umuntañkuñ. ³⁵ * Umuntañ irirä gubam gänañ man kubä ñode ahänjuk; Ñowä nanakna, näkña iwoyänkuro unita mani buramik täkot! ³⁶ Man kotäk ude ahäwän tärenjirän Jesu inigän irirän kañkuñ. Täñpäkañ Pita Jems Jon imaka ahänjirän kañkuño unitäño manbinjam yäñhäñtänjukta nämo nadänjuk.

Jesutä nanak kubä yäpäñ tägañjuk
Mat 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷ Eruk patkuño yäñewänä, Jesu iwaräntäkiye Pita Jems Jon-kät pom terak naniktä äpuñ. Äpäñtängän ämawebe äbot pähap u yabän ahänjuk. ³⁸ Täñpäkañ ämawebe äbot u gänañ nanik kubätä Jesuken gera ñode yänjuk; Yäwoñärewani äma! Gäk manna buraminpäñ nanakna tepi kubägän ño täga täñkentäj imayän? ³⁹ Mäjo kubätä magäñirän uterakgän kähän yäk täyak. Ba pudät manpäñ kome terak patäbottän kuñatkañ meni-ken jep yäñut täyak yäk. Täñkañ mäjo uwä kadäni kadäni komi iminpäñ bäräñeñ nämo kakätänpeñ kuk täyak. ⁴⁰ Unita näk gäwaräntäkaye mäjo u iwat kirewut yäj yäwera piä täñkuño upänkañ iwat kirena yäñat täñpä wanjuk yäk.

⁴¹ Ude iwerirän Jesutä ñode yänjuk; Wa! In bänepjin gwäjñ ärowani. Nadäkinikjin nämo! Jidegän api nadäwä tumner? Äma in udewani-kät wari kuñatta nämo nekañ! Ude yäñpäñ äma u iwetkuk; Eruk, nanaka yäpmañ äbi! ⁴² Ude iweränä nanitä nanaki yäpmañ äbänjirän mäjo unitä nanak u pudät manpäñ kome terak patäbottän kuñatkuk. Ude täjirän Jesutä mäjo u kañ-yänjirän mäjotä nanak u kakätänpeñ kuñjuk. Kuñjirän säkgämän iränä äneñ nani-ken tenjuk. ⁴³ Ude täjirän ämawebe itkuño unitä Anutu täño kehäromi u kañpäñ kikuñtupäñ-nadäwätäk pähap täñkuñ.

Täñpäkañ ämawebetä imaka imaka tägagämän Jesutä täk täñkuko unita pen nadäwätäk täñ irirä Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; ⁴⁴ * Man täwerayäj täyat ño juku penpäñ nadäkot; Inkät nanik kubätä Äma Bureni-inik iwan kerä terak tewayäj kadäni keräpi täyak. ⁴⁵ * Ude yäwerirän mebari nämo nadäwä tärenjuk. Nadäk-nadäki uwäk ikek pen itkuko unita mebarita iwet yabänayäj täñkuño upänkañ umuntañpäñ nämo iwet yabänjuk.

Netätä intäjukun api irek?
Mat 18:1-5; Mak 9:33-40

⁴⁶ * Eruk kepma kubä, iwaräntäkiyetä nin-ken nanik netätä intäjukun-inik api irek yäj yäñpäñ yäñarahutkuñ. ⁴⁷⁻⁴⁸ * Täñjirä Jesutä nadäk-nadäki yabänpäñ-nadänkañ nanak täpuri kubä yäj-päbä dubini-ken tenpäñ yäwetkuk; Äma kubätä näka yäñpäñ nanak täpuri ñodewani kubä orañ imayäj täko uwä näka udegän api orañ namek. Täñpäñ äma näk orañ namayäj täko uwä äma näk nanin kireñkuko u udegän api orañ imek. Imata, in bämopjin-ken nanik kubätä äpani-inik ude kuñatpäñ äma uwä intäjukun ude itak yäk.

⁴⁹ Jesutä ude yäweränä Jontä ñode iwetkuk; Ekäni! Äma kubätä wäpka terak mäjo äma magärani yawat kireñjirän kañkumäj yäk. Kañkumäjopäj nintäño äbotken nanik nämo unita inin bitnäñkumäj yäk. ⁵⁰ * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata inin bitnäñkuñ? Äma iwan nämo täñ tamani uwä notjinpak täñkentäj tamani ubayäj yäk.

Samaria naniktä Jesu mäde ut iminjuk

⁵¹ * Jesu kunum gänañ äneñ äroka kadäni keräp täñjirän Jerusalem kukta nadäk kehäromi penpäñ kuñjuk. ⁵² Täñkañ äma ätu yäwerän intäjukun kuñkuñ. Jesu ño api äbek yäj man ude yäwetta kuñkuñ. Eruk, äma unitä Samaria yotpärare-ken ahäñpäñ Jesuta tunjum täkot yäj yäwetkuñ. ⁵³ * Yäweräkañ Jesu uwä Jerusalem api kwek yäj nadänkuño unita äbänjirän

* 9:30-31: Luk 9:22, 13:33 * 9:32: Jon 1:14; 2Pi 1:16-18 * 9:35: Luk 3:22 * 9:44: Luk 9:22 * 9:45: Luk 18:34 * 9:46: Luk 22:24 * 9:47-48: Mat 10:40 * 9:50: Mat 12:30; Luk 11:23 * 9:51: Mak 10:32 * 9:53: Jon 4:9

nämo nadäŋ imiŋkuŋ. ⁵⁴* Samaria naniktä ude täŋirä Jems kenta Jon, kädet waki u kaŋpäj Jesu iwetkumän; Ekäni, gäkä nadäŋiri yädakaŋ kunum gänaŋ nanik kädäptä päpä äma äbot ŋo kaŋ ijin paorut yäk. ⁵⁵⁻⁵⁶Ude iweränkaŋ Jesutä iwaräntäkiye yebewänkaŋ kome u peŋpeŋ kubäken kuŋkuŋ.

Jesu iwat-iwat täŋo man

Mat 8:19-22

⁵⁷Eruk kuŋtäŋgän kädet miŋin, äma kubätä Jesu ŋode iwetkuk; Gäk deken kwayäŋ yäŋiri näk imaka, api gäwarän täwet yäk. ⁵⁸Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Ket nadäwi pewäkaŋ näwaren. Imata, tom ägwäri u patpat bägup ikek. Barak udegän, bukäni nitek. Upäŋkaŋ Äma Bureni-inik iwarayäŋ yäyan uwä patpat bägupi nämo yäk. ⁵⁹Ude yäŋpäj äma kubä kaŋ-ahäŋpäj iwetkuk; Gäk abä näk näwat yäk. Yäwänä äma unitä ŋode iwetkuk; Ekäni, nadäŋ namiŋiri nana kumbänpäj äneŋkaŋ mäden kaŋ gäwara yäk. ⁶⁰Yäwänä iwetkuk; Ude nämo! Näk näwarän täŋiri kumbanitä kumbani noriye kaŋ äneŋput yäk. Gähä kuŋkaŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piä täk täyak unitäŋo manbiŋam yäŋahäŋpäj yäwettäŋ kaŋ kuŋat. ⁶¹* Ude iweränä äneŋi äma kubätä Jesu ŋode iwetkuk; Ekäni, näk gäk gäwatta gäripi nadätat yäk. Upäŋ, nadäŋ namiŋiri pengän päŋku webena nanaknaye yäwet yabäwa täga yäŋ yäwäwä api äbet yäk. ⁶²Yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo, äma kubätä imaka kubä täŋpayäŋ nadäŋpäj nadäk-nadäki piä unitagän pewek. Äma ätu nadäk-nadäk jopjop pek täkaŋ uwä intäjukun äma Anutu unita watä piä täga tänaŋi nämo yäk.

10

Jesutä äma 72 piä man yäwetkuk

Mat 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24

¹* Eruk, ätukät itpäŋ u mädeni-ken Ekänitä äma 72 ude piä täkta iwoyäŋkuk. Iwoyäŋpäj yarä-yarä yäpmäŋ daniŋpäj komeni komeni ini mäden kuŋarayäŋ nadäŋkuko udegän kuŋatta yepmanpän kuŋkuŋ. ²* Täŋkaŋ jukuman ŋode yäwetkaŋ yepmanpän kuŋkuŋ; Piä taŋi kubä ahäŋ nimiŋirän käyat. Piä it yäpmäŋ kukaŋ-ken uken ketem ahäŋ bumbum täkaŋ. Upäŋkaŋ ketem u yäpmäktä piä äma yarägan. Unita piä mäheŋi-ken yäŋapiŋirä ketem gämäneŋ itkaŋ u yäpmäktä piä äma ätukät kaŋ pewän äbut yäk. ³* Eruk, man kubä ŋode täwerakaŋ kukot; Näk piä pidämi-ken nämo tepmanjat. Nämo, in yawak ude äma äbot aŋ komi udewani gänaŋ tepmanjat. ⁴* Täŋkaŋ moner, yäk kuratäk, kuroŋjin ärarani yäpmäŋkaŋ nämo kuneŋ. Nämo, in piä man täwetat-ken u kuŋkaŋ äma ätu kädet miŋin yabäŋ ahäŋpäj ukät man yäŋpäj-nadäk nämo täneŋ. Siwoŋi piä man täwetat-ken uken kaŋ kut.

⁵Täŋpakaŋ eŋi äronayäŋ täkaŋ-ken u äroŋpäj pengän ŋode kaŋ yäwut; Ämawebe eŋi ŋo gänaŋ irani, Anutu täŋo bäneŋ pidämtä intä terak äroton! ⁶Ude yäŋirä eŋi u gänaŋ nanik kubätä bäneŋ pidäm udewanita gäripi nadäwani irayäŋ täko täŋpänä manjin täŋo burenitä uterak api ärowek. Upäŋkaŋ äma udewani kubä nämo iranä bäneŋ pidäm man u äyäŋutpeŋ injin terak äneŋi api ärowek. ⁷* Nadäk-nadäk täga nitek unitäŋo eŋi-kengän irirä eŋi mäheŋitä äŋiron täŋ tamänä täga api yäpmäŋpäj äneŋi. Imata, piä ämatä piä täk täkaŋ unitäŋo gwäki täga yäpnaŋi. Täŋkaŋ eŋi äroŋkaŋ äpäk nämo täneŋ.

⁸* Täŋpakaŋ kome u peŋpeŋ kubäken kuŋirä kome mäheŋitä tämagut päŋku ketem tamäwä u kaŋ naŋput. ⁹Täŋkaŋ kome uken nanik äma käyäm ikek kaŋ yäpä tägawut. Ude täŋkaŋ ŋode kaŋ yäwerut; In bämoŋin-ken Anututä intäjukun it tämiŋpäj tabäŋ tawat piä kehäromi nitek täŋpayäŋ täyak u tuän keräp täyak yäŋ kaŋ yäwerut. ¹⁰⁻¹¹* Upäŋkaŋ yotpärare kubäken kuŋirä kome mäheŋitä nämo tämaguräwä yotpärare bämoŋi-ken kuŋkaŋ täpun-täpun kuroŋjin-ken nanik inamiken yeŋ ärahatkaŋ ŋode kaŋ yäwerut; ŋo kawut! Täpüntäpun kome ŋo nanik däpmäŋ äreyäŋpena maŋ injin terak äneŋi kukaŋ! Ude yäwetkaŋ ŋode yäwetgän kaŋ täŋput; Ket ŋode nadäkot! Anututä intäjukun it tämiŋpäj tabäŋ tawat piä täŋpayäŋ täyak u keräp täyak! yäŋ kaŋ yäwerut. ¹²* U imata, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare uken naniktä kowata wakiinik, Sodom naniktä yäpnyäŋ täŋo u irepmiŋpäj ärowani pähap api yäpneŋ.

Ämawebe bäneŋi nämo sukurewanita man

Mat 11:20-24

* **9:54:** 2Kin 1:9-16 * **9:61:** 1Kin 19:20 * **10:1:** Mak 6:7 * **10:2:** Mat 9:37-38; Jon 4:35 * **10:3:** Mat 10:16 * **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5; 2Kin 4:29 * **10:7:** 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 * **10:8:** 1Ko 10:27
* **10:10-11:** Apos 13:51, 18:6 * **10:12:** Stt 19:24-25; Mat 10:15, 11:24

13 * Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadänej! Inken kudän kudupi mäyap täk täñkuro udegän Tire Sidon ämawebe, Anututa nämö nadäwani u ahäj yäminkuk yäwänaku mominita yäñpäj konäm butewaki täñpäj bänepi bian sukurewäm! 14 Unita ñode nadäwut; Ämawebe yäpmäj danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon ämawebe kowata ahäj yämayäj täko u irepmiñpäj inä ärowani-inik api kañ-ahänej! 15 Täñ, Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänañ api yäñnikñat yäpmäj ärowek yäj nadäkan? Wära! Nämoinik! In kumäj-kumäj komeken api äpñoj morenej.

16 * Jesutä man ude yäñpäj iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Äma kubätä intäño manta gäripi nadäwayäj täko uwä näkño mannata udegän api nadäwek yäk. Täñ, äma kubätä mäde ut tamayäj täko uwä näka udegän mäde api ut namek. Ba äma mäde ut naminayäj täño uwä Äma nanij kireñpewän äpuro unita udegän mäde api ut iminej yäk.

Äma 72 ukeño äneji äbuñ

17 Eruk, äma 72 Jesutä peñ yäwet-pewän kuñkuño u piä täñ paotkan bänepi oretoret terak äneji äbä Jesu iwetkuk; Ekäni, nin gäkño wäpka biñam yäñahäntäj kuñitna Satan täño mäjo wära mannin buraminanji nämopäj mannin buramiñkuñ yäk. 18 * Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Bureni! In ude täñjirä Satan kunum gänañ nanik, yäpä ude, kehäromini paoränkan kome terak man parirän kanjut. 19 * Imata, näk kehäromi tamiñkut. Kehäromi tamiñkuro uwä in imaka meni komi, gämok kenta bam udewani yej jakñitta, ba iwanjin Satan unitäño kehäromi irepmit morenejta tamiñkut. Unita imaka kubätä in nämö täñpän wañkuñ ba nämö api täñpän wanej. 20 * Upäjkan mäjo wäratä manjin buramik täkan unitagän oretoret nämö tänej. Nämö, Anututä inta nadäñpäj wäpjin ini irani-ken kudän täñkuko unita oretoret pähap nadänej yäk.

Jesutä Nani bänep täga man iwetkuk

Mat 11:25-27, 13:16-17

21 Ude yäwänkan Kudupi Munapiktä bänepi täñpidäm täñjirän Jesutä oretoret pähap täñkuk. Oretoret täñpäj nani iwetkuk; Nan, kunum kenta kome täño mähegi, näk bänep täga nadäj gamitat. Imata, gäk manka biñam täño mebari äma kome täño nadäk-nadäk ärowani nikekta käbop peñ yämik täyan. Täñ, äma äpanita täñ-kwawatañ yämik täyan. Bureni Nan, gäkña ude kan ahäwän yäj nadäñkuno udegän ahätak yäk.

22 * Ude yäñpäj ämawebe päke u ñode yäwetkuk; Nana uwä imaka kumän-tagän ketna terak peñ moreñkuk. Täñpakan äma kubätä Anutu täño nanaki näka täga nämö nadäwän tärenej. Nana kubä-tägän mebarina nadäwän täretak. Ba äma kubätä ini Nana täño mebari u nämö nadätak. Nämö, nanaki näkña-tägän nadätat. Täñ, Nanaki näk äma ätuta Nana täño mebari yäwönärewayäj yäñpäj yäwönäreñjira Nana täño mebari täga nadänej.

23 * Ude yäñpäj iwaräntäkiye yämagut päñku inigän yepmanpäñ yäwetkuk; Nadäkan? Anututä nadäj tamiñirän yabäñpäj-nadäk täkan unita oretoret pähap nadäk täkot! 24 * Imata, Anutu täño kehäromi kak täkan uwä profet ba intäjukun äma bian itkuño u kakta gäripi nadäk täñkuño upäjkan nämö kak täñkuñ. Ba manbiñam apiño intä nadäk täkan ño nadäkta gäripi nadäk täñkuño upäjkan nämö nadäk täñkuñ yäk.

Samaria nanik äma täga kubä täño manbiñam

25 * Jesutä ude yäwän tärewäkan Baga manta mebari nadäwani äma kubätä Jesu man goret kubä yäwän nadäwa yäjkan Jesu dubini-ken äbäñpäj iwetkuk; Yäwönärewani äma, kädet jidewanipäj iwatpäj irit kehäromi u api kañ-ahäwet? 26 Ude yäwänä Jesutä kowata ñode iwetkuk; Mosestä Baga man bian kudän täwani uterak man jide daniñpäj nadäk täyan? 27 * Iweränä iwetkuk; Ñode daniñpäj nadäk täyat; Gäk Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumän-tagän Anutu-ken pewen. E kubä ñode; Gäkñata nadäk täyan udegän notkaye ätuta nadäj yämen yäk.

28 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni näwetan. Man yarä u iwatpäj irit kehäromi u api kañ-ahäwen yäk. 29 Ude iweränä äma uwä Jesutä näka äma nadäk-nadäk ikek yäj nadäwän yäj nadäñkan Jesu ñode iwet yabäñkuk; Baga mantä notkaye ätu yäj yäyak u netäta yäyak?

30 Yäwänä Jesutä kowata man wäran kubä ñode iwetkuk; Äma kubä Jeriko kome kwayäj nadäñpäj Jerusalem peñpeñ kädet miñingän kuñjirän kubo äma ätutä kañ-ahänej. Kañ-ahäñpäj teki wej täñpä kwäpäñ pärip-päripta päripmäñtäko kumäj-däpurek täñpek. Täñjirän

* 10:13: Mat 11:21-23 * 10:16: Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 * 10:18: Jon 12:31; Rev 12:8-9 * 10:19: Sam 91:13; Mak 16:18 * 10:20: Mat 7:22; Kis 32:32; Pjp 4:3; Rev 3:5 * 10:22: Jon 3:35, 10:15 * 10:23: Mat 13:16-17 * 10:24: 1Pi 1:10 * 10:25: Mat 22:35-40; Luk 18:18 * 10:27: Lo 6:5; Wkp 19:18 * 10:28: Wkp 18:5; Rom 10:5; Gal 3:12

yäpmpänpäj kädet miñin peñpeñ kunej. ³¹ Kädet miñin pewä parirän bämop äma kubätä äbä kañpäj kukñi kädagän irepmitpeñ kwek. ³² Kuñirän Juda täño äma ekäni kubätä äbä äma u dapuri-tägän kañkañ udegän irepmitpeñ kukñi kädagän kwek. Nämö täñkentäj imek. ³³ Kuñirän eruk, äma Samaria nanik kubätä kädet ugän iwat yäpmpäj äbänpäj äma u käwek. Kañpäj butewaki pähap nadänpäj dubini-ken äbek. ³⁴ Äbä jibi meni-ken wain uwe kenta olip gaksiñpäj ärut imiñkañ uwäktäj imek. Uwäktäj imiñkañ pudätpäj iniken donji terak peñpäj yäjikñaj yäpmpäj kuñtängän eni kubä, äma ban naniktä patta täñpani-ken tewän parirän bipani watäni irän yäjewek. ³⁵ Yäjewänä eni täño watä äma unita siliwa moner yarä imiñkañ iwerek; Äma ñonita watäni säkgämän isi. Moner gamitat ño paoranä äbä äneñi ätukät api gamet yäj iwerek.

³⁶ Eruk, Jesutä manbiñam u yäj moreñpäj Baga manta mebäri nadäwani äma u ñode iwet yabäñkuk; Äma yaräkubä unita jide nadätan? Äma jibi nikek unita netätä noripak bureni ude täñpek? ³⁷ Ude iwerirän iwetkuk; Äma täñkentäj imeko unitä noripak bureni-inik täñpek yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan unita gäk kuñkañ kädet udegän kañ iwat!

Jesu Mata kenta Mariakät itpäñ-nadäk täñkuj

³⁸ Kadäni kubä Jesu iwaräntäkiye-kät kuñtängän, webe kubä wäpi Mata unitä komeken ahäñkuñ. Uken ahäjirä Matatä ini eniken Jesu yäjikñaj yäpmpäj äronkuk. ³⁹ * Äro itkañ Jesutä manbiñam yäjahawayäj täñirän Mata täño noripak Maria u nadäwayäj yäjkañ äbä Jesu dubini-ken mañitpäñ manbiñam nadäj itkuk. ⁴⁰ Maria manbiñam nadäj irirän noripaktä u kañpäj piä tañi inigän täñ itkuko unita bänepi wañkuñ. Bänepi wawäkañ äbä Jesu iwetkuk; Ekäni, butewaki nämö nadäj namitan? Notnapak ño nabä kätäñpeñ äbäko ño irirän näñkañ piä tañi täyat. Iweri täñkentäj namän! yäk.

⁴¹ Matatä ude yäwänä Ekänitä ñode iwetkuk; O Mata, gäk imaka imaka ñonita imata nadäwätäk pähap täyan? ⁴² * Imaka bureni kubätägän nadäwen. Notkapak Maria ñowä imaka bureni unita nadäwän tärewäpäj täyak. Täñpäkañ imaka bureni ñowä kubätä täga nämö yomägarek.

11

Yäjapik man yäkyäk täño käderi Mat 6:9-15, 7:7-11

¹ * Eruk kadäni kubä Jesu kome kubäken itkañ nani-kät man yäj itkumän. Yäwän täreñirän iwaräntäkiye ukät nanik kubätä iwetkuk; Ekäni, Anutu-ken yäjapik man yäkyäk täño käderi niwetpäñ niwoñäre yäk. Bian, Jontä iniken iwaräntäkiye yäwetpäñ yäwoñäreñkuko ude. ² Ude iweränä Jesutä yäwetkuk; In Anutu-ken yäjapik man yänayäj yäñpänä man ñode yäner; Nan, wäpka kudupi inipärik kubä pat täyon.

Äbänpäj bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täñ nimi.

³ Kepma kubäkubä täño ketem nimik täyi.

⁴ Ämatä waki täñ nimik täkañ unitäño momini peñ yämik takamäj unita gäk udegän nintäño mominin peñ nimik täyi.

Täñyabäk-ken nämö niñmañpen.

⁵ Ude yäñpäj man wärani ñode yäwetkuk; In bämopjin-ken nanik kubätä ketemta wäyäkñepäj bipani bämop noripak kubätä eniken kwek. Kuñpäj noripak u ñode iwerek; Notnapak, ketem ätu täñkentäj nam. ⁶ Notnapak kubä, ban naniktä äbäjirän ketem imapäj imet yäñpäj gäkken yäjapit. ⁷ Ude iweränä eni mähemitä iwerek; Imata däpmon wewe täñ namitan? Yäma ukätpäj nanaknaye-kät däpmon pätkamäj ño yäk. Näk täga nämö akuñpäj ketem yäpmpäj gamayäj. ⁸ * Eruk, Jesutä man wärani u yäwetpäñ yäjkuñ; Pengänä eni mäheñi u noripak täñkentäktä nämö nadäweko upäñkañ ehuranigän yäjapiñtäyon ganjani nadänpäj nadäj imek. ⁹ Unita ñode täwera nadäwut; In Anutu-ken imaka kubäta yäjapiñirä api nadäj tamek. Uwä äma kubätä wäyäkñek piä täñ yäpmpäj kuñtängän kañ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput yäpmpäj kuñirän yäma dat imeko ude. ¹⁰ Unita näk bureni täwetat! Äma kubätä yäjapik piä täñpänä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkñek piä täñ yäpmpäj kuñtängän bureni kañ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadäj imiñpäj yäma dat imeko ude.

¹¹ Eruk, jide nadäkañ? Nanakka kubätä ketemta yäjirän nani gäkä mobä kubä täga imen? Nämoinik! Ba tomta yäjapiñirän gämokpäñ täga imen? Nämoinik! ¹² Ba purup mujipta yäjirän bampäj täga imen? Nämoinik! ¹³ Inä äma waki upäñkañ nanakñiyeta imaka tägatäga yämik

* 10:39: Jon 11:1, 12:2-3 * 10:42: Mat 6:33 * 11:1: Luk 5:33 * 11:8: Luk 18:5

tākan. Unita n̄ode nadāwut; Kunum gānaŋ Nanjin iron māhemi itak uken Kudupi Munapikta yāŋapiŋirā imata nāmo tamek? Nāmo, u bureni-inik tamek yāŋ tāwetat!

*Jesu jop manman iwetkuŋ
Mat 12:22-30; Mak 3:20-27*

¹⁴ Kadāni kubāken Jesutā āma mājotā magārani kubā mājo iwat kireŋ imiŋkuk. Mājo unitā magāt-pewān āma u man nāmo yāk tāŋkukopāŋ Jesutā mājo u iwat kireŋirān āma u man āneŋi yāŋkuk. Man yāŋirān āmawebetā kirkutpāŋ nadāwātāk pāhap tāŋkuŋ. ¹⁵ * Upāŋkaŋ āma ātutā Jesuta n̄ode yāŋkuŋ; Ude nāmo! Āma uwā mājo tājo āma ārowani wāpi Bilisibap unitā kehāromi imiŋirān mājo yāwat kirek tāyak yāk.

¹⁶ * Tāŋpākaŋ āmatā Jesu tāŋikŋatta kunum tājo kudān kudupi kubā pewi ahāwut yāŋ iwetkuŋ. ¹⁷ Ude tāŋirā Jesutā nadāk-nadāki tājo mebāri nadāwān tārewāpāŋ man wārani n̄ode yāwetkuŋ; Ude nāmo! Kome kubā-tāgān āmik pewā ahāwāpāŋ kowat āmiwān tāŋirā kehāromini paorek yāk. Ba udegān buap kubātā kowat āmiwān tāŋirā kehāromini paorek. ¹⁸ Unita Satantā iniken āmaniye yāwat kireŋirān jide tāŋpāŋ Satan tājo ābot kehāromi irek? U tāga nāmo! Inā nāk Bilisibap tājo kehāromi terak mājo yāwat kirek tāyat yāŋ nāwet tākan. ¹⁹ Upāŋkaŋ ude bureni tāyat u tāŋpāwā āmajiyetā netā wāpi terak mājo yāwat kirek tākan? Satan tājo wāpi terak yāwat kirek tākamāŋ yāŋ nāmo yāneŋo unitā jop tāŋ-nākŋatkaŋ unitājo mebāri kwawak ahāwek! ²⁰ * Upāŋkaŋ n̄ode nadāwut! Nāk Anutu tājo kehāromi terak mājo yāwat kirek tāyat ude bureni tāŋpāwā n̄ode nadāneŋ; Anututā intājukun irit piā kehāromi nīkek tāk tāyak unitājo bureni inken ahātak ŋo.

²¹ Unita man wārani kubā tāwera nadāwut; Āma kehāromi kubātā Kadā boham inŋitkaŋ enjinita watā ireko uwā tuŋumi enj gānaŋ sākgāmān itneŋ. ²² * Upāŋkaŋ āma kubā kehāromini taŋi pāhap ikek unitā ābāŋpāŋā n̄ode tāŋpek; Enj māhemitā kadā boham inŋitat yāŋ nadāweko u yomāgatpāŋ tuŋumi enj gānaŋ itneŋo u yāpmāŋkaŋ noriyeta yāpmāŋ daniŋpāŋ yāmek.

²³ * Eruk unita n̄ode tāwera nadāwut; Āma not nāmo tāŋ namik tākaŋ uwā nāka iwan tāŋ namik tākaŋ. Ba āma nākŋo piāta watā nāmo it tākaŋ uwā piāna yāpāwak tākaŋ yāk.

²⁴ Tāŋpākaŋ āma ābot ŋowā n̄ode bumik; Mājo āma magārani kubātā āma u kakātāŋpeŋ pāŋku kome kurāki-ken irit bāgup kodakita wāyākŋeŋtāŋ kuŋarek. Wāyākŋeŋtāŋ kuŋareko upāŋkaŋ nāmo kaŋ-ahāwek. Nāmo kaŋ-ahāŋpāŋā bian irani-ken āyāŋutpeŋ kwa yāŋ nadāwek.

²⁵ Ude nadāŋpāŋ āyāŋutpeŋ pāŋku kāwek; Irit bāgup biani uwā ārutpāŋ ket urani. ²⁶ * Ude kaŋpāŋā noriye 7 ini bumik nāmo, wakiinik, yāmagurānkaŋ ābā ukengān itneŋ. Tāŋpākaŋ āma uwā pengān-inik waki irekopāŋ māden waki-inikinik tāŋpāŋ irek yāk.

²⁷ * Man ude yāŋ irirān āmawebe pāke itkuŋo u bāmopi-ken webe kubātā gera terak Jesu n̄ode iwetkuk; Yāke! Gāk bāyaŋpāŋ nonoŋ gepmāŋ towiŋkuko uwā Anutu tājo oretoret terak kuŋarani! yāk. ²⁸ * Ude iwerānā Jesutā yāŋkuk; Ude nāmo! Āmawebe Anutu tājo man nadāŋpāŋ iyap taŋpāŋ yāpmāŋ kuŋat tākaŋ unitā uyaku Anutu tājo oretoret terak kuŋarani bureni yāk.

*Kudān kudupi kakta Jesu iwet yabāŋkuŋ
Mat 12:38-42, 5:15, 6:22-23; Mak 8:12*

²⁹ * Āmawebe māyap ābā Jesu it gwāŋiŋirā man n̄ode yāwetkuk; Wa! Waki tāŋpani āmawebe ābot intā kudān kudupi kubā kakta nāwet yabākaŋ. Upāŋkaŋ in nākā kudān kudupi mebāri kubā nāmo tāŋira api kāneŋ. Kudān bian Jona terak ahāŋkuko udegān ahāŋirān api kāneŋ.

³⁰ Jona terak imaka ahāŋkuko unitā āmawebe Ninive komeken nanik n̄ode yāwoŋāreŋkuk; Jona uwā Anutu-ken nanik. Udegān, Āma Bureni-inik terak imaka ahāwayāŋ tāyak unitā āma ābot in ŋo n̄ode api tāwoŋārewew; Āma Bureni-inik uwā Anutu-ken nanik. ³¹ * Upāŋkaŋ intā nāka Anutu-ken nanik yāŋ nāmo nadākaŋ. Unita kowata yāpmāk-yāpmāk kadāni-ken Siba kome tājo intājukun webe unitā inkāt Anutu inamiken bok itkaŋ momijin kwawak api pewān ahāneŋ. Webe unitā Juda tājo intājukun āma Solomon unitājo nadāk-nadāk siwoŋi yāŋahāŋirān nadākta gāripi nadāŋkuko unita kome ban naniktā kādet kāroŋi-inik ābuk. Tāŋ āma Solomontā tāk tāŋkuko u irepmitak uwā itat ŋo! Upāŋkaŋ imata nāmo nadāŋ namik tākaŋ? ³² * Tāŋpākaŋ āmawebe Ninive yotpārare-ken naniktā udegān, kowata yāpmāk-yāpmāk kadāni-ken inkāt bok itkaŋ intājo momijin kwawak api pewā ahāneŋ. Imata, Jonatā man yāwerān Ninive āmawebetā nadāŋpāŋ bānepi sukureŋkuŋ. Tāŋ āma Jonatā tāŋkuko u irepmitak uwā itat ŋo! Upāŋkaŋ bānepijin imata nāmo sukurekaŋ?

* 11:15: Mat 9:34, 10:25 * 11:16: Mat 12:38 * 11:20: Kis 8:19 * 11:22: Kol 2:15 * 11:23: Luk 9:50

* 11:26: Jon 5:14 * 11:27: Luk 1:28,42,48 * 11:28: Luk 8:15,21 * 11:29: Mat 16:4 * 11:31: 1Kin 10:1-10

* 11:32: Jna 3:5-10

Äbot tänpäni uwä topän ude

Mat 5:15, 6:22-33

³³ * Jesutä man ude yäppäj man wärani kubä ñode yäwetkuk; Äma kubätä topän ijinpäñ käwut-ken käböp nämo pewek. Ba topän ijinpäñ käbotpäñ nämo ähäät yejämbek. Ude nämo! Topän u ijinpäñ kwawak peñirän ämawebe äma unitä enjken abäñpäñ penyäjepñirän imaka imaka täga yabäñej. ³⁴ Udegän, dapunjin uwä gupjin täño topän. Dapunjintä täga ijineno uwä gupjin imaka, penyäjek ikek irirän kädet siwoñi täga kuñatnej. Täñ, dapunjin waneño uwä jide tänpäj imaka imaka täga kanpäñ täñpen kuñatnej? Nämo, gupjin bipmäj urani gänañ ireko ubayäj. ³⁵ Unita penyäjek bänepjin-ken itak unitä bipmäj urani täypeko udetä watäni itpäñ kuñat täkot. ³⁶ Täñkañ gup nadäk-nadäkjintä bipmäj urani nämo, penyäjek ikeggän irirän irit kuñat-kuñatjin kuduptagän penyäjek ikek api itnej, topäntä penyäjep tamik täyak ude.

Anutu täño man gup-tägän nämo yäpmäj kuñaren

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

³⁷⁻³⁸ * Jesutä man ude yäj moreñirän, Parisi äma kubätä ketem bok nakta Jesu enjini-ken yäjikñat yäpmäj äronjuk. Enj gänañ äro mañitpäñä keru nämo ärutkañ ketem nañjuk. Täñirän Parisi äma unitä kanpäñ nadäwan nämo tagawäpäñ nadäwätäk ñode täñjuk; Imata nintäño бага irepmittpäñ keru nämo ärutkañ ketem näyak yäk. ³⁹ * Nadäwätäk ude täñ irirän Jesutä ñode iwetkuk; Parisi äma in бага iwatpäñ ketem peñ-nakjin gupigän ärut täkañ. Ude täñpäñ Anutu injamiken bänep nadäk-nadäknin täga yäj nadäk täkañ. Upäñkañ nämo! Bänepjin-ken monej tuñumta nadäwätäk, ba imaka wakiwakitä tokñejkuko pätak. ⁴⁰ Inä guñ bureni! Anututä gupjin bänepjin bok täñjuk yäj nadäk täkot. ⁴¹ Unita äma jäwärita bänep iron täñ yämineño uyaku gupjin bänepjin bok, Anutu injamiken pakigän itdej.

⁴² Wa! Parisi äma in umun terak kuñat täkot! In бага man iwatpäñ piäjini-ken nanik tokän jopi mebäri mebäri unitäño moräki Anututa biñam pek täkañ. Upäñkañ bänepjin-ken Anutu nadäj imikinik nämo täk täkañ, ba bänep iron kädet nämo iwat täkañ. Unita бага man iwatpäñä bänep nadäk-nadäkjin bok peneno uyaku tagawek. ⁴³ Jesutä ude yänpäj kubä ñode yäwetgän täñjuk; Wa! Parisi äma in umun terak kuñat täkot! In käbeyä enjken intäjukun ämatä bägup-ken itta nadäk täkañ. Ba kädet miñin, ämawebe jopitä taniñ oretta gäripi nadäk täkañ. ⁴⁴ Upäñkañ inä äma kumbani, kome gänañ käböp käbärtañ irirä ämawebe punin guno nämo nadäwä tumbäkañ kuñ äbäk täk täkañ ude wani.

⁴⁵ Jesutä man ude yäjirän Baga manta mebäri nadäwani äma kubätä iwetkuk; Ai! Yäwoñäre wani äma, gäk Parisi ämata man kehäromi ude yäwetan uwä nin udegän yäjärok man niwetan! yäk. ⁴⁶ Ude yäwänä Jesutä kowata man ñode iwetkuk; Wa! Baga manta mebäri nadäwani äma in imaka, umun terak kuñat täkot! Baga man bäräpi bäräpi ämawebe terak peñkañ injin ketäj kuñat täkañ. ⁴⁷ Wa! In komi api nadäñej! In äbekjiye orajiye ude wani. Unitä Anutu täño profet biani däpmänpäj änek täñkuñ. Profet äneñkuño awañ meni-ken in epmäget tagätäga piñpäñ mebäri säkgämän täk täkañ. ⁴⁸ Upäñkañ in kädet ude täk täkañ unitä ñode niwoñäre täyak; Orajiyetä profet däpmäk täñkuño u täga täñkuñ yäj nadäk täkañ. Orajiyetä profet däpmänpäj äneñpani-ken piä täk täkañ. ⁴⁹ Unita Anutu nadäk-nadäk mähemitä man kubä ñode yäjähäñjuk; Näk inken profet ba piä ämanaye yäniñ kireñpewa äreñirä ätu kumäj-kumäj däpmäñit, ätu däpmänpäj waki täñ yämiñit api täneñ yäj yäjjuk. Eruk, man bian yäjjuk u bureni ahätäk ño. ⁵⁰ Unita bureni ñode täwetat; Äma ahäk-ahäk kadäni-ken yäpüt peñpäñ profet däpmäj yäpmäj äbuño unitäño momini ämawebe kudup apino itkañ ño intä terak ärotak. ⁵¹ Ämik uwä bian-inik Abeltä nägäri piwän kuñkuño uken yäpüt peñpäñ ämiñ yäpmäj äbäñkä Sekaraia kudupi enj gänañ alta mebäri-ken utpäñ peñkuñ. Unita äneñi täwetgän täyat; Ämik täñ yäpmäj äbuño unitäño momi intä terak ärotak.

⁵² Wa! Baga man yäwoñäre wani äma in komi api nadäñej. In ämawebetä iritta biñam täkta Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñäreñpäñ Anutu täño man mebäri bureni nadäkta kädet täñpipiñ yämik täkañ. Injin iritta biñam nämo täñpäñ udegän ämawebetä u täkta kädet täñpipiñ yämik täkañ.

⁵³⁻⁵⁴ * Eruk, Jesutä man ude yäj paotpeñ kuñirän Baga man yäwoñäre wani ämakät Parisi ämatä Jesu man ätu goret yäwän nadäna yäjkañ iwet yabäk pähap täñit, yänpäj-kanjariw bumta täñkuñ.

12

Parisi täño tänyäkñarani kudänta man

Mat 10:19-33

¹ Ämawebe bumini Jesuken dubini-ken päda nিকে äbä itkuņ. Äbä irirä Jesutä iwaräntäkiye jukun ñode yäwetkuk; Ket nadäkot! yäk. Parisi äma täņo yista ket nadänpäņ kaņ kuņarut. Irit kuņat-kuņariken kudän gupi-tägän täk täkaņ ude in udegän täneņo ujeta yäņpäņ yäyat. ²* Upäņkaņ imaka täņ-yejambani pätak u wari nämo api pärek. Nämo kwawakgän api irek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Nämo, u kwawakgän api irek. ³Bipmäjurani gänaņ man yänayäņ täkaņ uwa kepma pähapken kwawakgän api nadäneņ. Ba eņi gänaņ jiap man yänayäņ täkaņ uwa kami gera terak yäņjirä api nadäneņ.

Netäta täga umuntäne?

Mat 10:28-31

⁴ Jesutä iwaräntäkiye ude yäwetpäņ ämawebe päke u ñode yäwetkuk; Notnaye, ñode täwera nadäwut; Ämata nämo umuntäneņ. Nämo, äma u komegupgän däpmäņkaņ mäjojin däpmäkta api täņpä waneņ. ⁵ Upäņkaņ ñode täwetat; Äma kubätägän täga umuntäneņ. Äma unitä tadäpmäņpäņ geņi wakiken ureņ täņpän äpmonenjo ujeta umuntak täkot yäņpäņ täwetat.

⁶ In nadäkaņ? Barak täpuri kubä wäpi pakup u imaka jopi kubä. Unitäņo gwäki täga nämo yäpen. Upäņkaņ Anututä udewanita ket yabäņ yäwat täyak. ⁷* Täņpäņ Anututä inta gäripi nadäk täyak uwa pakup barakta nadäk täyak u irepmitak unita nämo inik api tepmanpek. Gwäkjin pujiņ jide itkaņ u kudup daniwän tärewäkaņ itak. Unita imaka kubätä nämo umuntäneņ yäk.

Jesu iwatta nämo mäyäk täneņ

Mat 10:32-33, 12:32, 10:19-20

⁸ Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä ämawebe inamiken Näk Jesuta nadäņ imikinik täk täyat yäņ yäņahawayäņ täko uwa, Äma Bureni-inik näkä udegän äma unita Anutu täņo aņero inamiken ñode api yäņahawet; Äma uwa näkñata biņam yäpmäņtat yäņ api yäņahawet. ⁹* Täņ, äma kubä ämawebeta umuntänpäņ Näk Jesuta nämo nadätat yäņ yäwayäņ täko uwa, näkä udegän äma unita Anutu täņo aņero inamiken ñode api yäwet; Äma ñonita nämo nadätat yäņ api yäwet.

¹⁰ Täņpakaņ äma kubätä Äma Bureni-inikta yäņärok man yäwayäņ täko uwa momini u täga api peņ imek. Täņ, äma kubätä Kudupi Munapikta yäņärok man yäwayäņ täko uwa momini nämo inik api peņ imek.

¹¹* In ket nadäwut! Ämatä manken tepmanayäņ käbeyä eņi gänaņ yäņ-täkñat yäpmäņ äronpäņ äma ekäni ekäni inamiken api tepmanen. Ude täņjirä man jide yäne yäņ nadäwätäk nämo täneņ. ¹²Nämo, kadäni uken manta wäyäkñeņjirä Kudupi Munapiktä ñode yäwut yäņ täwerirä man ugänpäņ api yäņahäneņ.

Moneņ tuņumta bäneņ iyap nämo täneņ

¹³ Jesutä man ude yäņjirän ämawebe päke u bämopi-ken nanik kubätä Jesu ñode iwetkuk; Yäwoņärewani äma, tuäna iweriri tuņum nantä peņ niminkaņ kumbuko u yäpmäņ daniņpäņ näka moräki kaņ namän yäk. ¹⁴Yäwanä Jesutä ñode iwetkuk; Näk tuņum yäpmäņ daniwani äma uyaku, ude täņpet yäk. ¹⁵* Ude yäņpäņ man ñode yäwetkuk; Tuņum pähap yäpmäkta nadäneņo ujeta watäni itpeņ kuņatneņ. Tuņum päke unitä iritjin täņo meham bureni nämo täyak.

¹⁶ Jesutä man ude yäņpäņ man wäranu kubä ñode yäwetkuk; Moneņ äma kubätä piäni-ken ketem piweko u bureni ahäņ bumbum täneņ. ¹⁷Täņjirä ñode nadäwek; Jide täņpet? Ketem bureni bumta ahäkaņ ño degän kaņ pewet? yäņ nadäwek. ¹⁸Ude nadänpäņ yäwek; A! nadätat. Ketem pekpek eņina biani wäramutpäņ kodaki täņigän täņpäņ ketem ba tuņumna u gänaņ kaņ pewa! yäk. ¹⁹Ude täņkaņ ñode täga nadäwet yäk. Ketem kämita pewayäņ täro uyaku piä äneņi kubä nämo täņpäņ oretoret terak ketem ume tägatäga naņkaņ säkgämän api it yäpmäņ ärowet yäņ nadäwek.

²⁰Ude nadäņjirän Anututä ñode iwerek; Gäk guņ bureni! Bipani ñogän iritka gomägarayäņ yäk. Täņpakaņ nadäk tawaņ peyan u kubäta biņam kaņ täņpän yäņ iwerek. ²¹* Unita ñode täwera nadäwut; Äma kubätä Anutu täņo tuņumta nadäwätäk nämo täņpäņ kome täņo tuņum peņ bayaņ yäpmäņ kuņarayäņ täko uwa udegän api ahäņ imek yäk.

Kome terak irit tägata nadäwätäk nämo täneņ

Mat 6:25-34

²² Unita yäņpäņ Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetgän tänkuk; In gupjinta nadäwätäk ñode nämo täneņ; Ketem depäņ näņpet? Ba tek depäņ täņpäņ kuņaret? yäņ nämo nadäneņ. ²³Nämo,

* 12:2: Mat 16:6; Luk 8:17 * 12:7: Luk 12:24, 21:18; Apos 27:34 * 12:9: Luk 9:26 * 12:11: Mak 13:11; Luk 21:12-15 * 12:15: 1Ti 6:9-10 * 12:21: Mat 6:19-20

ketem ba tek u bureni nāmo. Uwā irit kuṅat-kuṅatjin tāḡo tāṅkentāk morākigān. Unita bānep nadāk-nadākjin imaka bureni terak penēḡ. ²⁴ * In imata Anutu u watā sākgāmān nāmo kāwep it nimek yāḡ nadāk tākaḡ? Eruk, in barakta yabāḡpāḡ-nadāwut! U ketem nāmo piṅpāḡ puget nak tākaḡ, ba nanpāḡ kāmita nāmo pek tākaḡ. Upāḡkaḡ Anututā ketem yepmāḡ towik tāyak. Tāḡpākaḡ inā barak yārepmitkaḡ unita in nadāwātāk nāmo tāneḡ. ²⁵ Jide? Nadāwātākjintā kome terak iritjin tāga wādāwān kāroḡ tāwek? Nāmoinek! ²⁶ Nadāwātākjintā imaka tāpuri udewani tāga nāmo tāḡpeko unita imaka ketem tuḡumta nadāwātāk pāhap tāk tākaḡ? Nadāwātāk nāmo tāneḡ. Anututā ini api tāḡkentāḡ tamek.

²⁷ Tāḡkaḡ pāya irorita yabāḡpāḡ-nadāwut. U inita tekta piāni nāmo tāk tākaḡ upāḡkaḡ yabāḡgārip ikek. Unitāḡo yabāḡgāriptā intājukun āma biani Solomon unitāḡo moneḡ tuḡum ba tek sākgāmān kaḡgārip ikek pāke u yārepmi tāyak. ²⁸ Tāḡpāḡ pāya irori uwā kadāni kerāpigān itpāḡ paot tākaḡ. Apiḡo ahāneḡopāḡ kwep ude āneḡi tāreḡ māneḡ. Upāḡkaḡ Anututā kaḡgārip ikek pewān ahāk tākaḡ. Ude tāk tāyak upāḡ imata tek tāga nāmo pewān ahāḡ nimek yāḡ nadāk tākaḡ? Wa! In nadākinikjin āreyāwani! ²⁹ Unita ketem ba ume deken yāpmāḡpāḡ nāne yāḡkaḡ nadāwātāk nāmo tāneḡ. Ba tek deken yāpmāḡpāḡ tāne yāḡkaḡ nadāwātāk nāmo tāneḡ. ³⁰ Nāmoinek! U guḡ āmatā bānep nadāk-nadāki udewani terakgān pek tākaḡ. Tāḡ, inā imaka udewanita nadāwātāk pāhap nāmo tāneḡ. Nāmo, nanjintā in imaka udewanita wāyākḡek tākaḡ yāḡ tabāḡpāḡ-nadāk tāyak unita api tāḡkentāḡ tamek. ³¹ Unita Anututā intājukun it tamiḡpāḡ tabāḡ tāwatta unitagān gārip-i-inik nadāḡpeḡ piāni tāk tākot. Ude tāḡjirā uyaku ketem tuḡumta wāyākḡek piā tānayāḡ tākaḡ u api taniḡ kirewek.

³² * Unita yawaknaye, in nāmo umuntāneḡ. Nanjintā tāmagutpāḡ intājukun it tamiḡpāḡ tabāḡ tāwatta gārip-i nadātak. ³³ * Unita in tuḡumjin āma jopita yāniḡ kirewut. Ude tāḡkaḡ kunum tāḡo tuḡum wawaki nāmo, ba paot-paori nāmo pātak ugānpāḡ kaḡ korewut. Tuḡum uwā āmatā kubo tānaḡi nāmo ba gwaktā nanpā tumnaḡi nāmo. ³⁴ Nadākaḡ? Imatāken tuḡumta nadāwi ārowani tāḡpeko uwā bānep nadāk-nadākka uterakgān penpāḡ kuḡaren.

Bānep kodaki itta man

Mat 24:42-51; Mak 13:33-36

³⁵ * Jesutā man ude yāwetpāḡ āneḡi ḡode yāwetkuk; In tuḡum tākot! Piā tāḡo tek tāḡpāḡ topān ijiḡ-yāḡeḡkaḡ itkot. ³⁶ * Piā watā āma tāgatā intājukun āmanitā ābākta tuḡum tāḡpāḡ itsāmāk tākaḡ ude tāḡpāḡ itkot. Intājukun āmani uwā kome kubāken kwekotā āneḡi ābāḡpāḡ yāma-ken kwāpkwāp yāpurirān piā watā āmaniye tāga u ābā yāma bārāḡeḡ dāt imineḡ. ³⁷ * Bureni, piā watā āmaniyetā tāḡpidām tanpāḡ irirā ābā yabāḡ ahāḡpāḡ tāga nadāḡ yāmek. Bānep tāga nadāḡpāḡ piā tāḡo tek yamāḡkaḡ piā watā āmaniye ḡode yāwerek; Eruk nākḡo kome yāpmāḡpāḡ manjit yāpmāḡ kuḡjirā nākā ketem tepmāḡ towiwayāḡ yāk. ³⁸ * Āma ekāni u bipani bāmop ba yāḡe-yāḡeta ābāḡpāḡ dāpmon nāmo pātneḡo uwā yabāwān tāgainik tāḡpek.

³⁹ * In mebāri ḡode nadāwut; Enj kubā māhemitā bipani uken kubo āma api ābek yāḡ, ude nadāḡpāḡ pidām tanpāḡ irirān kubo āma u enj gānaḡ tāga nāmo ārowek. ⁴⁰ Eruk ude bumik, in udegān Ekānijintā kepma ba kadāni uken api ābek yāḡ nāmo nadākaḡ-ken uken api ābeko unita pidām tanpāḡ itkot.

Piā āma tāga u jidewani?

Mat 24:45-51

⁴¹ Jesutā manbiḡam u yāwet paorānā Pitatā ḡode iwet yabāḡkuk; Ekāni yāk. Gāk man wārani yāyan ḡowā, nintagān ba kudup pāhapta yāyan? ⁴² Ude iwet yabāḡjirān Jesutā man wārani kubā ḡode yāwetgān tāḡkuk; Āma ekāni kubātā piā watā āmaniye-kāt nanik kubātā piā man ḡode iwerek; Nāk kome kubāken kwayāḡ. Kuḡjira piā watā āmanaye u watāni itpāḡ ketem kadāni-kengān kaḡ yepmāḡ towik tāyi yāḡ iwerek. Eruk, piā watā āma u kudān jide tāḡpeko unita watā āma nadāk-nadākka tāga ba man buramiwani āma yāḡ iwerek? ⁴³ Uwā ḡode; Piā watā āma u, yāḡ imani ude tāḡpāḡ irirān ekānini āneḡi āyāḡutpeḡ ābek. Ābāḡpāḡ piā watā āma u kaḡpāḡ oraḡ imek. ⁴⁴ * Nāk bureni tāwetat. Ekāninitā oraḡ imiḡpāḡ tuḡumi kuduḡtagān watāni it imekta iniḡ kirewek yāk.

⁴⁵ Tāḡ, piā watā āma u goret tāḡpeko uwā ḡode nadāwek; A! Ekāninawā ḡodetā nāmo api ābek! Ittāḡgān kāmiinik api ābek yāḡ nadāwek. Ude nadāḡpāḡ piā watā āma noriye wanoriye ātu dāpmāḡpāḡ yāwat kireḡit, ba tāḡguḡguḡ ume nanjit tāḡkaḡ tāḡguḡ tanpāḡ irek. ⁴⁶ Ude tāḡkaḡ ekāninita guḡ tanpāḡ irirān ekānitā kadāni ukengān ābek. Ābāḡpāḡ waki tāḡ irirān

* 12:24: Sam 147:9; Luk 12:7 * 12:32: Luk 22:29; Rev 1:6 * 12:33: Luk 18:22 * 12:35: Kis 12:11; Mat 25:1-13
* 12:36: 1Pi 1:13; Mak 13:33-36 * 12:37: Jon 13:4 * 12:39: Mat 24:43-44; 1Te 5:2 * 12:44: Mat 25:21,23

kanpāj piä watä äma u utkañ madāñ jukutpāj äma nadäkinik nämo täñpanitā päñku irani-ken manpān kuney yäk.

⁴⁷ * Unita bureni-inik täwera nadäwut; Piä watä äma kubätä ekänini täño man uwäku nadäweco upājkañ man bitnäk täñpeko uwä ekäninitä bumta urek. ⁴⁸ Täñ, piä watä äma u ekänini täño man nämo nadäñkañ peñawäk täñpeñ kuñareko uwä ähan urek. Täñpākañ äma kubätawä imaka imaka mäyap inij kirewani äma udewaniwä kowatawä piäni tañi pewän ahājirān Anututā kawān tägawek. Ba kubä u piä wāp ärowani yāpanitā kowatawä gwäk pimijpāj piäni täñirān tägawek.

Jesu duñ-wewek pewän ahäktā äpuk

Mat 10:34-36, 5:25-26, 16:1-4; Mak 8:11-13

⁴⁹ Jesutā ude yāñpāj äneñi ñode yāñkuk; Nāk kome terak kädāp pewä ijineñta äput yäk. Täñkañ pengān ijinani. ⁵⁰ * Upājkañ nāk ume inide kubä, komi nikek äruretta yāñ namani. Ume u ärua täreñirān nadāñ bārāp nadätat ño api tärewek.

⁵¹ * In näka ñode nämo nadāneñ; U kome terak bānep kwini pewa ahäktā äpuk yāñ nämo nadāneñ. Nämo, nāk kome ämawebe bāmopi-ken duñ-wewek pewa ahäktā äput. ⁵² Apinotā it yāpmāj äronayāñ täkamāj-ken u ñode api ahāwek; Nādamiñi-nani 5 u bāmopi-ken duñ-weñira kukñi yarā, kukñi yarākubā ude api ahāwek. ⁵³ * Ba wāpna terak ini yanani yarätā duñ-wewek täñpāj nani ini, nanaki ini ude api itdeñ. Ba wāpna terak yamiñ yarätā duñ-weñpāj miñi ini, äperi ini api itdeñ. Ba yanābeki yarätā duñ-wewek täñpāj ini-ini api itdeñ.

Kadāni täño kudān yāpmāj danik täkot

⁵⁴ Jesutā man ude yāwetpāj ämawebe päke itkuño u ñode yāwetkuk; In gubam wārāmājirān kanpāj iwān tawayāj yāñ nadāk täkañ. Ude nadājirā ätu itpājā bureni ahäk täyak yäk. ⁵⁵ Ba manitā piāñpewän gubam keweñirān kanpāj ñode yäk täkañ. Edap ijiwayāj. Yāñirā udegān ahäk täyak. ⁵⁶ Wära! Jop manman yāwani in uwä äbāñ kubit unitāño mebāri nadāk täkañ upājkañ kadāni ñonitāño mebāri imata nämo nadāwä täretak?

⁵⁷ Injin imata kädet gwājiwani u ba, siwoñi u kawä tärewāpāj nämo yāpmāj danik täkañ? ⁵⁸ Äma kubätä manken gepmanpayāj nadāñpāj kuñareko uwä kädet miñin kuñit kuñit kokwawaki yāpmāj äpäktā yāñpāj-nadāk tädeñ. Ude nämo täñiri iwanka unitā manken gepmanjirān man yāpmāj daniwanitā nadāñpāj komi ämani peñ iwet-pewän komi enjiken gepmanpek. ⁵⁹ Nāk bureni täwetat. Komi enjiken u gepmanpeko uwä jop täga nämo äpāman kwen. Momi täñpeno unitāño kowata kudup-inik peñkañ uyaku äpāman kwen.

13

Bānep äyāñut-äyāñutta man

¹ Kadāni uken äma ätu Jesu-kät itkuño unitā Jesu manbiñam ñode iwetkuñ; Man ñonita jide nadātān? Galili nanik ämawebe ätu Anutu inij oretta tom däpmājñpāj ijin imij irirā Pailattā yāñpewän ämawebe u kumāj-kumāj däpuñ yäk. ² * Ude yāwāwä Jesutā yāwetkuk; Galili ämawebe uken umuri pähap ahāj yāmiñkuko u ima mebārita ahāj yāmiñkuk? Momini uwä ätu täño momini yārepmittkuko unita ahāj yāmiñkuk yāñ nadāk täkañ? ³ * Nämoinik! Upājkañ inä bānepiñ nämo sukurenayāj täño uwä udegān api paot moreneñ. ⁴ Täñ, äma 18 ude Siloam komeken mobā enjitā tokätpāj mañ kumāj-kumāj däpuko unita jide yāne? Momini uwä Jerusalem ämawebe ätu täño momini yārepmittkuko unita umuri u ahāj yāmiñkuk yāñ nadākāñ? ⁵ Nämoinik! Upājkañ inä bānepiñ nämo sukurenayāj täño uwä udegān api paot moreneñ.

⁶⁻⁷ * * Täñpāj Jesutā wama päyata man wārani ñode yāñkuk; Äma kubätä piäni-ken wama päya piwān äronpāj tägawek. Tägañpāj päya unitāño mujipitā ahāwut yāñpāj watāni irekopāj mujipi nämo ahājirā piä watä äma iwerek; Nāk päya ñonitāño mujipitā wāyäkñeñ yāpmāj äbāñira obañ yarākubā täreñirān ätu nämo yabāj ahätat yäk. Unita madāj mañpi kut! Päya ño jop-nadāñ piä bāmopi-ken irektawä! yāñ iwerek. ⁸ * Iweränä piä watä äma unitā iwerek; Ärowanina, nämol yäk. Obañ ñonitawä ini kañ irān. Nāk mebāri täñpāj däpuk äriwa äronjirā mujipi api ahāneñ ba nämo ahāneñ u kanpāj nadākta yäk. ⁹ Bureni parānā ini kañ irān. Täñ, nämo parānā kañ madāwa yäk.

Jesutā Sabatken webe kubä yāpān tägañkuk

¹⁰ Eruk, Sabat kadāni kubāken Jesu käbeyä enji gānañ äronpāj ämawebe Anutu täño man yāwetpāj yāwoñarek täñ itkuk. ¹¹ Täñpākañ webe mäjotā magārani kubä u imaka bok

* 12:47: Jem 4:17 * 12:50: Mak 10:38-39 * 12:51: Mat 26:38; Jon 12:27 * 12:53: Mai 7:6 * 13:2: Jon 9:2 * 13:3: Sam 7:12 * 13:6-7: Mat 21:19 * 13:6-7: Luk 3:9 * 13:8: 2Pi 3:9,15

itkuŋ. Mäjötä webe u magäriŋan obaŋ 18 ude it yäpmäŋ äbuk. It yäpmäŋ äbäŋirän mädeni mugetkuko unita siwoŋ täga nämö kuŋat täŋkukonik. ¹² Eruk Jesutä webe u irirän kaŋpän iwerän dubini-ken äbänä iwetkuk; Wanotna, käyäm waki gäkä terak itak ŋo apiŋo paotak! ¹³ Ude yänkaŋ keritä gupi terak penjirän uterakgän siwoŋi itpän Anutu wäpi biŋam yänpän iniŋ oretkuk.

¹⁴ * Täŋpakaŋ Jesutä Sabat kadäni-ken webe u yäpän tägaŋkuŋo unita käbeyä enji täŋo watä äma unitä kaŋpän bänepi waŋkuŋ. Bänepi wawäpän ämawebe yäwetkuk; Ai! Piä täktäk kadäni kepma 6tä itkaŋ yäk. Unitä käyäm yäpän tägaŋ nimän yän nadäŋpänä piä täktäk kadäni-kengän kaŋ äbut. Sabat kadäni-ken käyäm yäpä tägakta nämö ämneŋ yäk.

¹⁵ * Ude yäwänä Ekänitä bänepi wawäkaŋ kowata ŋode iwetkuk; Wa! In ämawebe täŋkentäktä wäp biŋam yäpuŋo upänkaŋ u bureni nämö täk täkaŋ. In tänyäŋjarani ämal In Sabat kadäni-ken yawakjiyeta butewaki nadän yämiŋpän yen pit yämiŋkaŋ yän-yäŋŋat yäpmäŋ ume ketem nakta kuk täkaŋ. Upänkaŋ yawakjiyeta nadäk täkaŋ ude webe ŋonita butewaki udegän imata nämö nadän imikaŋ? ¹⁶ * Webe ŋowä Abrahamtä äbotken nanik. Satantä obaŋ 18 udetä topmäppän komi iniŋ yäpmäŋ äbuk. Unitä Sabat kadäni-ken webe mäjötä magärani pit imitat ŋonita jide nadäkaŋ? U siwoŋi nämö yän ba nadäkaŋ? ¹⁷ Ude yänjirän äma yänpän-kaŋiwatkuŋo u mäyäk nadäŋkuŋ. Täŋpakaŋ ämawebe päke u Jesutä imaka tägatäga täŋ yämiŋkuko unita gäripi pähap nadäŋpän iniŋ oretkuŋ.

Anutu täŋo äbot u jidewani?

Mat 13:31-33; Mak 4:30-32

¹⁸ Täŋpakaŋ Jesutä yäwetkuk; Jide yäwa? Äbot Anututä intäjukun it yämiŋkaŋ yabän yäwat täyak u imatäken udewani? ¹⁹ Uwä päya mujipi kubä wäpi Mastat udewani. Äma kubätä mastat mujipi yäpmäppän piäni-ken piwän äroŋpän pähämi obät täneŋ. Pähämi obät täjirä baraktä enjini päya u momi terak täneŋ. ²⁰ Ude yäpän äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Ba Anututä intäjukun itkaŋ yabän yäwat piä täk täyak u jidewani? ²¹ Uwä yis udewani. Webe kubätä käräga täpa yänkaŋ yis täpuri yäpmäppän parawa taŋi-kät awähurek. Ude täjirän yistä parawa kudup gänaŋ kuŋatkaŋ piäni täŋpek.

Yäma täpuri täŋo man

Mat 7:13-14,21-23

²² Eruk Jesutä Jerusalem yotpärare kwa yänkaŋ yotpärare taŋi täpuri manbiŋam yäwetpän yäwoŋärek täntän kuŋkuk. ²³ Manbiŋam yänhäntän kuŋirän äma kubätä ŋode iwet yabänkuŋ; Ekäni! Gäk jide nadätan? Anutu uwä ämawebe inita biŋam jidepän api yäpek? Mäyap api yäpek ba yarägän? Ude iweränä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; ²⁴ * Bureni täwetat, ämawebe mäyaptä yäma täpuriken ärokta api täŋpä waneŋo unita in yäma täpuri u ärokta piäni gwäk pimipän täneŋ. ²⁵ * In nadäkaŋ? Enji mähemitä yäma u api ukärek. Ude täjirän in yäma-ken itkaŋ gera ŋode api yäneŋ; Ekäni! Yäma ŋo dat nimiwä! Ude yäwäwä api täwerek; Näk inta nämö nadätat. In de naniktä äbäkaŋ? ²⁶ Ude yäwänä intä ŋode api iwetneŋ; Nin bian gäkkät ketem bok näk täŋkumäŋo ukeŋo. Gäk komenin-ken man niwetpän niwoŋärek täŋkuno ukeŋo yäk. ²⁷ * Ude iwetnayän täŋo upänkaŋ äneŋi ŋode api täwerek; Inta nämö nadätat, ba u naniktä äbäkaŋ yän nämö nadätat. Unitä wakiwaki täŋpani in kewewut!

²⁸ * Inä yewa kemat käda maŋpä kunayän täkaŋ-ken u itkaŋ Abraham, Aisak, Jekop-kät profet biani kudup Anutu täŋo yabän yäwat yewa gänaŋ irirä api yabäneŋ. Yabänkaŋ konäm butewaki täŋpän komi nadänkaŋ mejin api jiwätpeŋ itneŋ. ²⁹ * Täŋpakaŋ ämawebe edap dapuri äbäk täyak käda ba äpmok täyak käda ba kukŋi kukŋi uken naniktä api ämneŋ. Äbänpän Anututä yewa gänaŋ äroŋpän äŋnak-äŋnak pähap uken ketem api näneŋ. ³⁰ * In nadäkaŋ? Kadäni uken ämawebe wäpi biŋam ikek itkaŋ u äpani api itneŋ. Täŋ, äpani itkaŋ u uwä wäpi biŋam ikek api itneŋ.

Jesu Jerusalem yotpärare-ken api kumbek

Mat 23:37-39

³¹ Kadäni ukengän Parisi ätutä äbänpän Jesu iwetkuŋ; Kome ŋo penpeŋ kome ätuken kul Herot gäk kumän-kumän gutta nadatak yäk. ³² Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Kuŋkaŋ aŋ ägwäri Herot u ŋode iwerä nadäwän. Näk apiŋokät kwep uwä mäjo äma magärani u yäwat kireŋit ba äma käyäm ikek yäpa tägaŋ yämiŋit api täpset yän iwerut. Täŋkaŋ apiŋo ba kwep yänen piäna täŋ yäpmäŋ kuŋira kepma yaräkubä uken api tärewek yän iwerut. ³³ Kepma

* 13:14: Kis 20:9-10; Lo 5:13-14; Luk 6:7; Jon 5:16 * 13:15: Luk 14:5 * 13:16: Luk 19:9 * 13:24: Plp 3:12

* 13:25: Mat 25:10-12 * 13:27: Sam 6:8 * 13:28: Mat 8:11-12 * 13:29: Sam 107:3; Luk 14:15 * 13:30:

kepma piä gwäk pimiñpäj täñtäj api kwet. U imata, profet kubä kome kubäken irirän täga nämö utpewä kumbek. Nämö, Jerusalem yotpärare-ken uyaku täga utpewä kumbek.

³⁴ Jesutä ude yäjñpäj yäjñkuk; O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet däpñpäj piä ämanaye täñkentäj tamikta pewa äbuño u mobätä kumäj-kumäj däpñk takan? Baraktä nanakiye uyiññen pat takan ude näkä in uyiññen patta bitñäj yäpñäj äbuñ. ³⁵ Unita Anututä tabä kätäjirän watäj in nämö, jop api itñen. Eruk nadäwut! Äneñi nämö nabäjñaj it yäpñäj äronñängän Anutu wäpi terak abätak unita iniñ oretna! yäj yänayäj täño ugän api nabäñen.

14

Jesu Parisi kubä täño enjen itkuk

¹ * Sabat kubäken Jesu Parisi äma ätukät ketem bok nakta Parisi äma wäpi nitek kubätä enjen äronñkuk. Äro irirän äma itkuño u ket kanjiwatkuñ. ² Ket kanjiwat irirä, äma gupi tokñen ärowani kubä yäjñkñat yäpñäj Jesu dubini-ken äbä tenkuñ. ³ * Tenjirä Jesutä kanñpäj Parisi ämakät Baga manta mebäri nadäwani äma ñode yäwet yabäjñkuk; Baga mantä jide niwetak? Sabat kadäni-ken äma käyäm ikek täga yäpa täganeñ ba nämö? ⁴ Ude yäweränä kowata man kubä nämö yäjñkuñ. Man kum irirä Jesutä äma u iñitpäj yäpän tägawäpäj tewän kuñkuk. ⁵ * Tewän kuñjirän äma itkuño u yäwetkuk; Näkä goret täyak yäj nadäkan? In kubä täño nanak ba yawakñin kubätä Sabat kadäni-ken awañ gänäñ äpmonñeko uwä butewaki nämö nadäñen? Nämö, butewaki nadäñpäj bäräñen päñku wädäñpäj tenen. ⁶ * Yäweränä kowata iwetta manta wäyäkñewä wawäpäj man nämö iniñ yäjñkuñ.

Gäkñata nadäwi ärowani nämö täñpek

⁷ * Eruk ätu itpäj yabäjñkuk; Äma ätu, ketem bok nakta äbä inita nin äma ekäni yäj nadäñpäj, bägup äma wäpi biñam ikektä mañjirani-ken äro mañitkuñ. Mañjirä yabäjñpäj Jesutä manbiñam ñode yäwetkuk; ⁸ * Äma kubätä äñnak-äñnak pähap täñpäj gämaguränä äma ekänitä mañjirani-ken päro nämö mañiren. Äñnak-äñnak mähemitä äma wäpi biñam ärowani nitek imaguränä gäk jide täñpen? ⁹ Gäk äma ekänitä mañjirani-ken mañjirä äñnak-äñnak mähemitä päbä gäwerek; Ai, akwikan, ekäni ñonitä bägup täga ño mañjirän yäj gäwerek. Ude gäweränä päñku bägup jopi-ken mañitkan mäyäk pähap nadäwen. ¹⁰ Unita äma kubätä ketem bok nädayäj nadäñpäj gämaguränä bägup jopi-ken mañiren. Ude täñjiri äma unitä gäwerek; Notnapak, äbä bägup säkgämän peñ gamitat-ken ño mañit yäj gäwerek. Ude täñjiri ämawebe ätutä gabäñpäj wäpka biñam punin yäpñäj akuneñ. ¹¹ * Näk ñode täwera nadäwut; Äma kubätä ini wäpi biñam yäpñäj ärowayäj täko uwä Anututä wäpi biñam api yäpñäj äpek. Täñ, äma kubätä inita nadäwän äpami täñpänpäj kuñarayäj täko uwä Anututä api orañ imek.

¹² Jesutä ude yäjñpäj äma yäjñkñat yäpñäj äronñkuko u ñode iwetkuk; Gäk äñnak-äñnak kubä täñkan gäkñaken wanotkaye notkaye nimiñkaye ba komeka-ken nanik äma wäpi biñam ikek nämö yäjñpewi ämneñ. Ude täñpeno uwä kowata gäka udegän täneñ. Kowata udegän täñ gamiñjirä tärewek. ¹³ * Unita äñnak-äñnak täñpäj äma äpami, kerä kuroñi gwäjiwani, dapuri tumbani, äma jäwäri ugänpäj yäj-yäkñat päbä yepñäj towiwen. ¹⁴ * Äma jopi jäwäri udewanitä kowata täga nämö täñ gamineñ, upäjñkan Anututä ini api ganiñ orerek. Kowata uwä äma siwonjitä akukakuk kadäni-ken api yäpen.

Äñnak-äñnak pähapta bitñäjkuñ

Mat 22:1-10

¹⁵ * Jesutä man ude yäjñirän äma ketem bok nan itkuño u kubätä Jesu iwetkuk; Bureni yäk. Anutu täño kanjiwat yewa gänäñ ketem nänayäj takan udewanitä säkgämän api itñen yäk. ¹⁶ Yäwänä Jesutä manbiñam kubä ñode iwetkuk; Äma kubätä äñnak-äñnak tañi kubä täñpayäj täñtuñum tañpäj äma bumta äbäktä man pewän kuñarek. ¹⁷ Täñpäj imaka imaka täñket tañ moreñpäj watä ämani kubä ñode iwerek; Päñku äma näkño gera nadäñkuño u ñode yäweri äbut; Ketem kudup iñipñäj täñtuñum täwani unita kuna yäj yäwet.

¹⁸ Eruk päñku yäweränä bitñäpñäj wohut-wohut man iwetneñ. Äma kubätäwä ñode iwerek; Näk kome kubä näkñata yäpetta gwäki peñkut yäk. U kakta kuyat yäk. Unita ekänikäta näka nadäwän waki nämö täñpek yäk. ¹⁹ Täñ kubätäwä iwerek; Näk bulimakau 10 suwanñkuro u päñku yäj-yäkñat yäpñäj päbä kehäromini yabäjñpäj-nadäktä piäken yepmanpayäj yäk. Unita ekänikäta näka nämö nadäwän waneñ yäk. ²⁰ * Ba kubätäwä iwerek; Näk webe kubä api yäput. Unita nämö ärowayäj yäk. ²¹ Ude yäjñirä watä ämani uwä äneñi äyäjutpen päñku

* 14:1: Luk 11:37 * 14:3: Luk 6:9 * 14:5: Mat 12:11; Luk 13:15 * 14:6: Mat 22:46 * 14:7: Mat 23:6

* 14:8: Snd 25:6-7 * 14:11: Mat 23:12; Luk 18:14 * 14:13: Lo 14:29 * 14:14: Jon 5:29 * 14:15: Luk

13:29 * 14:20: 1Ko 7:33

ekänini manbiŋam iwerek. Iwerän nadänkaŋ bänepi wawäpän watä ämani äneŋi ŋode iwet-pewän kwek; Gäk bäräneŋ kuŋkaŋ yotpärare täŋo kädet täpuri täpuri-ken ämawebe jäwäri, keru kuroŋi gwäjiwani, dapuri tumbani kuduptagän yän-yäkŋat yäpman äbi yäk. ²² Ude iweränä watä ämanitä udegän täŋkaŋ äma ekänini u iwerek; Ekäni yäk. Näwerano udegän tä. Täro upänkaŋ eni ketem nänayän täkaŋ-ken bägup ätu jop itkaŋ yäk. ²³ Yäweränä iwerek; Eruk, äneŋi kuŋkaŋ kädet täpuri täpuri it yäpman kukaŋken udegän kuŋatkaŋ ämawebe kudup yänporiŋ yäpman äbi. Näkŋo eni ämawebetä tokŋewän yän nadätat yäk. ²⁴ Näk bureni gäwera; Ämawebe pengän man pewa kuŋariän nadänkuŋo unitä näkkät ketem nämoinik api näne yäk.

Jesu iwat-iwatta jukuman

Mat 10:37-38

²⁵ Täŋpän äma äbot pähaptä Jesu iwarän täŋirä äyänupän ŋode yäwetkuk; ²⁶ * Äma kubätä näkkät kuŋatta nadänkaŋ upänkaŋ miŋi nani ba webe nanak ba noriye wanoriye unita mäde nämö ut yämayän täko uwä näkŋo notnapak bureni täga nämö irek. Ba iniken irit kuŋat-kuŋarita mäde nämö ut imayän täko uwä näkkät bok täga nämö kuŋatde. ²⁷ * Ba kubätä näkä päya kwakäp terak komi nadäwayän täro udegän nadäkta umuntänkaŋ näwarayän täko uwä näwaräntäkna bureni täga nämö api irek.

²⁸ Bureni! Äma kubätä eni kehäromi kubä täŋpa yänkaŋ pengänä moneni danipän monen upän eni täga tänaŋi ba nämö tänaŋi yän nadäwek. ²⁹ Ude nämö täŋkaŋä eni yäput peŋirän moneni paoränpän pewän jop pärek. Täŋirän ämawebetä eni päraki u kaŋpän yänpän kaŋ-mägayäk täŋpän yäneŋ; ³⁰ U kawut! Eni ŋo tänpayän yänpän ba täŋkukopän pewän päraki-tägän ŋo pätak! yäk.

³¹ Ba kome kubä täŋo intäjukun ämakät kubä täŋo intäjukun ämakät ämik täda yänkaŋ intäjukun äma u pengän kaŋpän nadäk piä ŋode täŋpek; Kome kubä unitäŋo äboriye taŋi, 20 tausen ude yäk. Näkŋo 10 tausen-gän. Jide täŋpän näkŋo äbottä iwan äbot taŋi u dänpeŋ yän kaŋpän nadäk piä ude täŋpek. ³² Ude täŋpän iwan täga nämö däpmänpän yawat kirewet yän nadäwek. Ude nadänpän noriye ätu kome unitäŋo intäjukun äma täŋo bänepi yäpman äpäkta yäwet-pewän kuneŋ yäk. ³³ Jesutä man wärani u yän paotpän ŋode yäwetkuk; Udegän, äma kubätä näk näwara yänpänä bäräneŋ-inik nämö näwarek. Nämö äma u imaka imakani kudup nämö peŋ moreŋkaŋ näk näwarayän täko uwä näkŋo näwaräntäkna bureni nämoinik api täŋpek.

Paŋ gäripi nitek ude kuŋatneŋ

Mat 5:13; Mak 9:50

³⁴ Jesutä ude yänpän man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Paŋ u gäripi kehäromi nitek. Upänkaŋ gäripi paoreko uwä jide tänpäna äneŋi gäripi ahäwek? Täga nämö! U imaka jopi kubä ude irek. ³⁵ Piäni nämö ude irek. U jop ureŋ täna kuneŋ. Unitä äma jukuni nitektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

15

Sipsip kubä paotkuko unitäŋo manbiŋam

Mat 18:12-14

¹ Kepma kubäken äma takis monen yäpani ätu ba äma waki täŋpani yän yäwerani ätukät Jesutä man yänirän nadänayän äbuŋ. ² * Ude täŋirä Parisi ämakät Baga man yäwonjärewani äma ätu u itkuŋo unitä yänpän-kaŋiwat man ŋode yänkuŋ; U kawut! Äma ŋowä waki täŋpanita not täŋ yämipän ketem bok nak täkaŋ yäk.

³ Ude yäwäwä Jesutä man wärani kubä ŋode yäwetkuk; ⁴ * Inkät nanik kubä täŋo sipsip äbot 100 ude itneŋo upän kubätä paoränä jide täŋpek? Äma u sipsip 99 säkgämän itneŋ u bägup tägaken yepmankaŋ kubä paoreko unita wäyäkŋentän kuŋarek. ⁵⁻⁶ Kuŋatkä kaŋ-ahänpänä oretoret terak yäpmankaŋ buramiŋ yäpman enjiken kwek. Enjiken kuŋpänä noriye yänpänä kubä-kengän yepmankaŋ yäwerek; Wisikna! Näkŋo yawak kubä paorakopän kaŋ-ahänpän yäpman äbätat unita oretoret täna! yän yäwerek. ⁷ Näk bureni täwetat. Udegän, momi äma kubätä bänepi sukurewayän täko uwä kunum gänaj ununitä oretoret bumta api taŋ imineŋ. Täŋ, ämawebe mäyap Siwoŋi yänkaŋ bänepi sukurekta nämö nadäk täkaŋ unita oretoret nämö api täneŋ.

⁸ Jesutä ude yänpän man wärani kubä ŋode yänkuŋ; Webe kubätä monen kujari 10 ude yäpman kuŋariän monen kujari kubätä paoreko uwä jide täŋpek? Webe u topän ijipän eni gänaj imaka imaka ket däpmän äreyänpän wäyäkŋentängän kaŋ-ahäwek. ⁹ Kaŋ-ahänpänä webe unitä noriye yänpänä kubä-kengän yepmanpän yäwerek; Wisikna! Monenja kubä

paorakopān kaŋ-ahātat yāk. Unita oretoret tāna yān yāwerek. ¹⁰ Jesutā ude yānpān ŋode yāwetkuk; Udegān, momī āma kubātā bānepi sukurewayān tāko uwā, kunum gānaŋ oretoret pāhap api ahāwek.

Nanaki kubātā paotkuko unitāŋo manbiŋam

¹¹ Jesutā man wārani ude yānpān man wārani āneŋi kubā ŋode yāwetgān tāŋkuk; Āma kubā tāŋo nanaki yarā. ¹² Unitā ittāngān nanaki monānitā nani iwerek; Nan, gākā kumāŋiri moneŋ tuŋum nākŋata biŋam yāpmākta yāwani u nam! yāk. Ude iwerānā nanitā tuŋum yāpmān danīpān yāmek. ¹³ * Tāŋirān nanaki monāni uwā kepma yarāgān itkaŋ moneŋ tuŋum nanitā imeko u yāpmānpān komeŋi peŋpeŋ kwek. Kumān pāŋku kome ban kubāken ahāwek. Uken ahānpān imaka imaka yabāŋgārip ikek unita moneŋi kudup ureŋ tāŋpān kuneŋ. ¹⁴ Ureŋ tāŋpān kuŋirā kadāni ugān kome uken nakta jop irit ahāwek. Ude tāŋirān monā uwā jop irek. ¹⁵ Jop itkaŋ piā tānpayān kome māhem kubā ireko uken kwek. Kwānā āma unitā towik watāni itta iwerān kwek. ¹⁶ * Tāŋpān ketem kubā nāmo imiŋirā nakta bumta iwāwā towik tāŋo ketem nānpayān nadāwek. ¹⁷ Tāŋpān inita nāk goret tān yāpmān ābātāt yān nadāwātāk tāŋkaŋ bānepitā ŋode nadāwek; Nana tāŋo piā āmaniye kumān-tagān ketem bumta naŋ irirā nāk nakta jop ŋo itat. ¹⁸ * Unita nāk komena-ken kuŋkaŋ nana ahān imiŋpān ŋode kaŋ iwerā; Nan, nāk waki tāŋira mominatā Anutu-ken ba gākken wakīinik tāyak. ¹⁹ Unita gāk ironiŋa yān nāwerentawā yāk. Nāk jop waki, piā āmaka kubā ude nadāŋ namiŋiri kaŋ ira yāk. Man ude api iweret yān nadāwek. ²⁰ Eruk, ude nadānpān akumaŋ āneŋi nani-ken kwek.

Kuŋtāngān eruk, kādet morāk-ken ābāŋirān nanitā kāwek. Kaŋpān butewaki nadānpān bārāneŋ pāŋku bāyan imiŋpān geŋi darek. ²¹ Tāŋpānā nanakitā ŋode iwerek; Nan, nāk waki tāŋira mominatā Anutu-ken ba gākken wakīinik tāyak yāk. Unita gāk ironiŋa yān nāwerentawā. ²² Ude iwerānkaŋ nanitā piā āmaniyeta gera yāwek; In tek tāgagāmān kubā bārāneŋ yāpmān pābā tāŋ imut! yāk. Ba siworok kerī-ken tāŋ imiŋpān kuroŋi ārārani peŋ imut! yāk. ²³ Ude tāŋkaŋ pāŋku bulimakau nanaki sākgāmān ukeŋopān yāpmānkaŋ utpān iŋiŋkaŋ naŋpān oretoret tāna! ²⁴ * Imata, nanakna ŋowā kumbukopān āneŋi ābātak yāk. Paotkukopān āneŋi ahātak. Ude yāwerānkaŋ ārawa pāhap yāput peŋpān āneŋi.

²⁵ Ude tāŋ irirā nanaki tuāni piāken kuŋareko unitā āyāŋutpeŋ eni māde kāda ābāŋkaŋ kap oretoret māmā nadāwek. ²⁶ Nadānpān piā āma kubā yānpewān abānkaŋ iwet yabāwek; U ima māmā? ²⁷ * Yāwānā iwerek; Monāka yotpārareken āneŋi ābātak unita nanjektā yānpewān bulimakau nanaki sākgāmān ukeŋopān madānpān iŋikamān yāk. ²⁸ Ude iwerānā nanaki tuānitā bānepi tāŋpān wawāpān eni gānaŋ ārokta bitnāwek. Ude tāŋirān nanitā yāman āpā eni gānaŋ ārokta butewaki terak ehutpān iwet yabāwek. ²⁹ Iwet yabāwānā nanaki tuānitā iwerek; Gāk nadātan? Nāk obaŋ jide u piā tāŋ gamiŋ yāpmān ābānpān manka kubā nāmo ut tāyat. Tāŋkaŋ gāk meme nanaki tāpuri kubā nami notnayekāt naŋpān oretoret nāmo tāŋkumān yāk. ³⁰ Upāŋkaŋ nanaka monāka gākŋo moneŋ tuŋum webe jopjop kuŋaranita kudup ureŋ tāŋpān kuŋkuŋ! Udewānitā ābāŋirān gākā yānpewi bulimakau nanaki sākgāmān kubā utpān iŋiŋ imikaŋ yāk.

³¹ Yāwānā nanitā iwerek; Nanakna! Gāk kadāni kadāni nākkāt it yāpmān ābāk tākamāk. Imaka kuduptagān itkaŋ uwā nekta biŋam it morekaŋ yāk. ³² Upāŋkaŋ monākawā kumbukopān āneŋi kodak tāyak yāk. Uwā āgwān takinik tāŋkukopān āneŋi ahātak. Unita oretoret ŋowā tāga tākamān yāk.

16

Tuŋum tāŋo watā āma waki unitāŋo man

¹ Jesutā ude yānpān iwarāntākiye man wārani kubā ŋode yāwetkuk; Kadāni kubāken tuŋum āma kubātā moneŋ tuŋumi watāni itta watā āma kubā iwoyānpān tewek. Teweko kadāni kāroŋi it yāpmān ābātāngān moneŋ āma unitāŋo piā watā āma ātutā pābā iwetneŋ; Ekāni yāk. Āma moneŋ tuŋumka watāni itta iwoyānpān teŋkuno ukeŋo gākŋo moneŋ morāk inita yāpmāk tāyak yān iwetneŋ. ² Ude iwetpeŋ kuŋirā mebāri nadāwayān piā māhemitā watā āma u iwet-pewān ābānā iwerek; Nāk gākŋo manbiŋam waki u nadāt yāk. Gāk udewānitā nākŋo tuŋum watā tāga nāmo iren yāk. Unita piā tāŋ namik tāŋkuno unitāŋo man kudān tāŋpān yāpmān ābikaŋ kāwayān yāk. ³ Ude yāwānā watā āma u kuŋkaŋ bānepitā ŋode nadāwek; Wāra! Piā tāŋkuro unitāŋo māhemitā nāwat kirewayān tāyak yāk. Ekāninatā piā watā āma kubā yāpmāŋirān jide api tāŋpet? Piā tāŋpān yānat pikpikta gaŋani nadātāt. Ba āmāken ketemta yāŋapikta māyāk nadātāt yāk. ⁴ Ude yāŋkaŋā ŋode nadāwek; Eruk, nadātāt! Piā penjira

* 15:13: Snd 29:3 * 15:16: Snd 23:21 * 15:18: Sam 51:4; Jer 3:12-13 * 15:24: Efe 2:1,5, 5:14 * 15:27: Luk 15:2

kome mähem ätutä näka täga nadäppäj käwep enjini-ken yäjñäkñat yäpmäj kukta nadäk kubä nadätat. Eruk ñode kañ täppa!

⁵ Ude yäppäj ämawebe ekänini täño tuñum jop yäpmäppäj kowata api imine yäj yäneño u yäj-yäkñat yäpmäj päbä yepmañpek. Täppäj intäjukun äbeko u ñode iwet yabäwek; Ekänina täño imaka jop yäpuno u gäkken jide itak? ⁶ Yäwänä iwerek; Tom uwäk tañi 100 ude yäk. Yäwänä ñode iwerek; Eruk pipa ño yäpmäñkañä 100 u awähutkañ 50 kudän tä yäk. ⁷ Ude yäppäj kubä iwet yabäwek; Ekänina täño imaka jop yäpuno u gäkken jide itak? Yäwänä iwerek; Rais bek 100 yäk. Yäwänä ñode iwerek; Eruk, gäk pipa ño yäpmäñkañä 100 u awähutkañ 80 kudän tä yäk. ⁸ * Täñkañ piä watä goret täñpani unitä udegän täñ yäpmäj kuñirän ekäninitä manbiñam nadäppäj bänepi-ken ñode nadäwek; Piä watä ämana u goret täñkuko upäjkañ ini gupi täñkentakta nadäk kubä yäpmäppäj täñkuk yäj nadäwek. Ude nadäppäj iniñ orerek. Jesutä manbiñam ude yäppäj yäwetkuk; Bureni! Ämawebe kome täño nadäk-nadäk yäpmäj kuñat täkañ uwä kome täño imaka imaka täkta gäripi nadäppäj kehäromigän täk täkañ. Ude täñkañ kuñat täkañ uwä nadäk-nadäk nitek täppäj noriye-kät kowat täppän mebäri mebäri täk täkañ. Upäjkañ penyäjek täño nanakiye intä notjiye-kät kädät täga ude nämo täk täkañ.

⁹ * Unitä in udegän, ämawebetä not täñ nimut yäj nadäppäjä kome täño moneñ tuñum pat tamikañ u yäniñ kireneñ. Ude täñayäj täño uyaku kome täño moneñ tuñum yäpmäj kuñat-kuñat kadäni tärenjirän ämawebe uwä irit kehäromi täño enjiken orañ tamipñäj api tämagutneñ.

¹⁰ * Äma kubätä imaka täpurita watä täga ireko uwä, udegän imaka tañita watä säkgämän irek. Täñ, äma kubätä imaka täpurita kädät siwoñi terak watä nämo ireko uwä imaka tañita udegän watä säkgämän nämo irek. ¹¹ In kome täño moneñ tuñum jopi watäni täga nämo itpäñ yäpmäj kuñarirä netätä imaka bureni tamek? ¹² Ba äma kubä täño tuñum watäni säkgämän täga nämo itpäñ yäpmäj kuñarirä netätä injinta biñam yäwani u api tamek?

¹³ * Nadäkañ? Watä äma kubä-tägän äma ekäni yaräta watä piä täga nämo täñ yämek. Nämo, u kubäta gäripi nadäñkañ kubäta gañani nadäwek. Ba kubä täño piä täñkañ kubäta mäde ut imek. In udegän, bänep nadäk-nadäkñin Anutu terak ba moneñ tuñum terak bok täga nämo injitpäñ kuñatneñ.

¹⁴ * Jesutä man ude yäj irirän Parisi äma ätu moneñ tuñumta nadäñ gärip täñpen kuñatkuño unitä nadäppäj kañ-mägayäjkuñ. ¹⁵ * Kañ-mägayäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Ämawebetä siwoñi yäj nißawut yäjkañ in kädät mebäri mebäri täk täkañ. Upäjkañ Anututä mebärijin tabäppäj-nadätak. Nadäkañ? Imaka ämatä yabäñjirä gäripi nitek täk täkañ uwä Anututä yabäñjirän taräki täk täyak.

Anutu täño man nämo api paorek

Mat 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12

¹⁶ * Eruk Mosestä бага man kudän täwani ba man kudän profet bianitä kudän täwani unitä yäppäbä Jonken tärenkuk. Jon-ken yäput penpäñ Anutu täño kañiwat piä unitäño Manbiñam Täga yäj-kwawatañ yäpmäj kukañ. Eruk ämawebetä u nadäppäj Anutu täño kañiwat yewa gänañ äronpäñ itta piä kehäromi täkañ. ¹⁷ * Upäjkañ ñode nämo nadäneñ; Man kudän Mosestä kudän täwani ba Profet bianitä kudän täwani u buraminektawä yäj nämo nadäneñ. Nämoinek! Baga man kudän täwani unitäño moräki täpuri nanak nämoinek api paorek. Kunum kenta kome täga api paotdeño upäjkañ Baga man u nämoinek api paorek.

Nädapitä duñ-wewek täño man

Mat 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12

¹⁸ Ñode nadäwut; Äma kubätä webeni penpäñ kubä yäpeko uwä kubokäret kädät täñpek. Ba äma kubätä webe, äpitä bian iwat kirowani yäpeko uwä, udegän kubokäret kädät täñpek.

Tuñum äma kenta Lasarus täño manbiñam

¹⁹ Jesutä ude yäppäj manbiñam kubä ñode yäwetgän täñkuk; Tuñum äma kubä irek. U tek säkgämän säkgämän täñkañ ketem imaka, tägatäga nak täñpek. ²⁰ Täppäkañ kadäni uken, äma jopi jäwäri-inik kubä wäpi Lasarus u gupi kudup paräm nitektä irek. Irirän Lasarus u noriyetä tami tami yäjñakñat päñku tuñum äma unitä enji yäman tek täñpek. ²¹ * Ketem kokoki tuñum äma unitä nanpäñ ureñ täppän kwani u nänpayäj nadäppäj noriye yäwet-pewän päñku tek täñpek. U irirän añtä äbä paräm gupi-ken äjipmäntäj äronkañ äpäk täneñ. ²² Ude täñ yäpmäj kuñtängän kumbuk. Kumäñjirän Anutu täño añjerotä bäräñeñ äbä pudät yäpmäj kunum gänañ Abraham dubini-ken päñku teñkuñ. Tewä irirän tuñum äma u imaka,

* 16:8: Efe 5:8; 1Te 5:5 * 16:9: Mat 6:20; Luk 14:14 * 16:10: Luk 19:17-26 * 16:13: Mat 6:24 * 16:14:

Mat 23:14 * 16:15: Mat 23:28; Luk 18:9-14; Snd 6:16-17 * 16:16: Mat 11:12-13 * 16:17: Mat 5:18 * 16:21:

Mat 15:27

kumbuk. ²³ Kumbänkanj änenkuñ. Änenpäkanj genji wakiinik u kuñkuk. Uken itkanj komi pähap nadänj itkanj dapun täñpäj Lasarus Abraham dubini-ken irirän kanjuk. ²⁴ Kanpäj gera terak ñode yäjnkuk; Nana Abraham, butewaki nadänj namiñpäj Lasarus peñ iwetpewi äpä keru ume gänañ penkanj damana-ken ärurirän gupna bam tawän yäk. Näk kädäp gänañ itkanj komi pähap nadänj itat ño!

²⁵ Butewaki man ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, bian täk täñkuno ukeño nämo nadätan? Gäk kome terak tuñum säkgämän säkgämän yäpmanjiri Lasarus imaka wakiwakigän yäpani yäk. Unita apinowä Lasarus oretoret terak ño irirän gähä komi nadänj itan u yäk. ²⁶ Täñpakanj genji waki kubä ek bämopek-ken itak. Äma kubätä täñkentänj gamikta u täga nämo keajpmänpeñ kwek yäk. Ba gäkä itan-ken u nanik kubätä nektä itkamäk-ken ño täga nämo äbek yäk.

²⁷⁻²⁸ Ude iweränä tuñum äma unitä yäjnkuk; Ude yäyan unita notnaye 5 kome terak kodak itkanj u näkä komi nadänj itat-ken ño nämo äbäktä, Lasarus peñ iwetpewi päñku umun man yäwerän yäk. ²⁹ Ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Ude nämo. Notkaye uwä Moses täño бага man ba man profettä kudän täwani täga daniñpäj nadänej. Man u daniñpäj nadänkanj kädet siwonj kanj iwarut yäk. ³⁰ Yäwänä tuñum äma unitä iwetkuk; Nana Abraham, ude nämo! Äma kubätä kumbani-ken naniktä akumanj äbän kanpäj uyaku bänepi sukurenej yäk. ³¹ * Ude yäwänä ñode iwetkuk; Nämo. Notkayetä Moses ba profet täño man nämo iwat täkanj unita äma kumbani kubä kodak täñpäj äbänä udegän mani nämo buramineñ yäk.

17

Momi täktäk ba momi pekpekta man

Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42

¹⁻² Jesutä man ude yäñpäj iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; In momi kädet paotak yäj nämo nadänej. Nämoinik! Täñyabäk mebäri mebäritä täñpewä ämawebetä momi pen api täk tänej. Upänkanj äma kubätä ämawebe kehäromini nämo ñodewanita momi kädet täñpäj yäwonjarek täñpänä ket nadänpäj kuñarek. Äma udewanitä kowata täñjiinik api yäpek, ämatä mobä bärum kotäkiken topmäñpäj ume gänañ manpä äpmonenjo u irepmirek.

³ * Unita ket nadänpäj kuñat täkot! Notkapak kubätä goret kubä täñpänä päñku jukuman kehäromi iweren. Iwerikanj bänepi sukurenpäñ momini pewänä gäk imaka, momini peñ imen. ⁴ Täñ, kepma kubäken kadäni 7 goret täñ gaminjanj kadäni 7 momina peñ nami yäj äbä gäweränä gäk udegän momini peñ imik täñpen.

⁵ * Ude yäweränä eruk, iwaräntäkiye 12 unitä Jesu ñode iwetkuñ; Ekäni, ude yäyan unita nadäkiniknin yäpuräräri tanj täñput! yäk. ⁶ * Yäwäwä Ekänitä yäwetkuk; Nadäkiniknin yäpuräräri tanj täñput yäj näwetkanj unita ñode täwetat; Nadäkiniknin täpurigän, päya mujipi täpuri udewanigän täñpawä in päya tanj käkamäj ño gäkña jäwän dätpeñ päñku gwägu gänañ äpmo yäj iweräwä manjin buramiwek.

Piä watä äma täga ude kuñaren

⁷ Ñonita jide nadäkanj? Äma kubä täño piä watä äma kubätä mäheми täño piäken piä tanj täñpek. Eruk bipäda, piä täñ paotpäñ enjken änenji kweko uwä ekäninitä ñode täga iwerek ba täga nämo iwerek? Notnapak, äbikanj ketem bok näda yäj täga iwerek? ⁸ Ude täga nämo iwerek. Nämo, piä watä äma u ñode iwerek; Intäjukunä näka ketem ijinpäñ gwet nami nanjira gäkñata kämi nanj yäj iwerek. ⁹ Bureni, piä watä äma kubätä piä yäj imani uterakgän täñpeko uwä piä unita mähemitä imata iniñ orek? ¹⁰ Unita in udegän, piä Anututä yäj-tamani udegän täñpänä imata bänep täga man niwerän yäj nadänej? Nämo, in ñode nadänej; Imaka tanj kubä nämo täkamäj. Nin piä watä ämani äpani jopigäntä piä yäj nimani ugän täkamäj unita imata bänep täga man niweräk? yäj nadänej.

Jesutä äma 10 ude yäpän tägañkuñ

¹¹⁻¹² * Täñpäj Jesu Jerusalemä kädet kuñtängän Samaria Galili kome bagani-ken yotpärare täpuri kubäken ahäjnkuk. Kome uken äma 10 ude yabäj ahäjnkuk. Yabäj ahäwänkanj dubini-ken nämo äbuñ. U paräm waki, gisik paräm nitek unita. ¹³ * Eruk ban itkanj gera ñode yäjnkuj; Jesu! Ekäni! Butewaki nadänpäj täñkentänj nimi yäk. ¹⁴ * Ude yäj irirä yabäjpäñ yäwetkuk; In päñku bämo pä äma kubäken ahäj imakanj gupjin yabäwän. Ude yäwet-pewän kuñtängän kädet miñin paräm u paorakanj gupi säkgämän ahäjnkuj. ¹⁵ Ude ahäj yämän kanpänä kubäwä änenji äyäjutpeñ Anutu gera terak iniñ orettäj Jesuken kuñkuk. ¹⁶ Kuñpänä Jesu dubini-ken inami yäpän äpmonpöpänj bänep täga man iwetkuk. Äma uwä Samaria

* 16:31: Jon 11:44-48 * 17:3: Mat 18:15 * 17:5: Mak 9:24 * 17:6: Mat 17:20, 21-21 * 17:11-12: Luk 9:51-52; Luk 13:22 * 17:13: Wkp 13:45-46 * 17:14: Wkp 14:2-3; Luk 5:14

komeken nanik, Juda äbotken nanik nämö. ¹⁷ Ude täñjirän Jesutä yänjuk; Näk äma 10 ude yäpa tägaño upäj 9 u de itkañ? ¹⁸ Jide täñpäj äma gägäni ñonitä-gän Anutu bänep täga man iwetta äbätak? ¹⁹ * Ude yänpäj äma u iwetkuk; Täga. Akumañ kuyi! Nadäj namikinik täyan unita tagatan.

Anutu täño kehäromi kwawak api ahäwek

Mat 24:23-28,37-41

²⁰ * Kadäni uken Parisi äma ätutä äbä Jesu ñode iwet yabäjkuñ; Anutu täño kañiwat piä kehäromi nitek jidegän api ahäwek? Ude iwet yabäwäwä Jesutä yäwetkuk; Bureni, kañiwat piäni api ahäwek upäjkañ dapunjintä nämö api käneñ. ²¹ * Dapunjintä kañpäj äbätak ño yäj nämö api yäneñ, ba itak udu yäj nämö api yäneñ. Nämö, Anututä intäjukun itkañ yabäj yawat piäni hämojjin-ken täñ itak.

²² Ude yänpäj iwaräntäkiye yäwetkuk; In nadäkañ? Kämiwä ñode api nadäneñ; Wära! Nin jop-inik itkamäj. Jide täñpäj kepma kubätägän Äma Bureni-inik-kät äneñi bok itne? yäj api nadäneñ. Upäjkañ nämö. ²³ * Ämawebetä ñode api täwetneñ; Kawut! Itak udu yäj api täwetneñ. Ba, tuän itak ño yäj api täwetneñ. Ude täwerirä u bureni yäkañ yäj nadäñpäj mani buramiñkañ näka nämö wäyäkjeneñ. ²⁴ U imata, Äma Bureni-inik äbayäj täyak uwä yäpä kwiniñirän kome kumän-tagän penyäjek täyak ude, kwawakinik ahäjirän api käneñ. ²⁵ * Upäjkañ intäjukunä, ämawebe ñonitä mäde ut iminjirä Äma Bureni-inik uwä komi pähap api nadäwek. ²⁶ Eruk, Äma Bureni-iniktä äneñi äbayäj täyak-ken uwä Noa täño kadäni-ken ämawebetä täñuruk-uruk täñkuño udegän api täneñ. ²⁷ Kadäni uken ämawebetä Nin täga itkamäj yäj nadäñkañ ketem naknak, kädet kuñat-kuñat, nädapi täktäk täñ yäpmäj kuñirä Noa gäpe gänañ äronjuk. Äronjirän gwägu tañi pähap tokneñpäj ämawebe päke u däpmäj moreñjuk. Ämawebe udegän täñuruk-uruk täñ irirä Äma Bureni-inik api äpek. ²⁸⁻²⁹ * Ba kadäni Lottä itkuk-ken u imaka. Ämawebe ketem naknak, yänat täktäk, tuñum suwak-suwak, enj täktäk täñ irirä Lot Sodom yotpärare u penpen kuñjuk. Penpen kuñirän kädäp mebet-kät mobä kädäp ikektä iwän tak täyak ude mañpäj ämawebe täñuruk-uruk täñ itkuño u kumän-tagän däpuk. ³⁰ Kädet u ahäjnkuko udegän Äma Bureni-iniktä äbayäj täyak-ken api ahäwek.

³¹ * Kadäni uken äma kubätä yäman irirän Jesutä äbäjirän kañpäj tuñumi yäpmäkta enj gänañ nämö ärowek. Nämö, jop kañ metäñpen kwän! Ba kubätä piäken irayäj täko uwä enjen äneñi nämö kwek. Nämö, jop kañ metäñpen kwän. ³² Ude webenita juku piwut! ³³ * Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä iniken irit kuñat-kuñarita iyap tañpäj irit kehäromi nämö api korewek. Upäjkañ kubätä irit kuñat-kuñarita mäde ut imayäj täko uwä irit täga u api yäpek. ³⁴ Kadäni näkä äneñi äbayäj täyat-ken uken ñode api ahäwek; Äma yarä, bok pat ittängän kubäwä paotpen kuñirän kubäwä api irek. ³⁵ Ba webe yaräwä ketem äñnañ ittängän kubäwä paotpen kuñirän kubäwä ugän api irek. [³⁶ Ba äma yarä piäken irirän kubäwä paotpen kuñirän kubäwä ugän api irek.]

³⁷ * Man ude yäñtärenjirän iwaräntäkiyetä iwet yabäjkuñ; Yäyan u de api ahäwek? Yäwäwä yäwetkuk; Tom kubä kumänkañ parirän baraktä u näna yänkañ punin unu änok piäj kuñarirä u yabäñpäj-nadäk täkañ. Eruk udegän, kudän täwetat udewani kañpäjä Jesu ahätäk yäj api nadäneñ.

18

Anutu-ken yäjapiñitna nadäj nimik täyak

¹ * Täñpäj ämawebetä nadäñpäj Anutu-ken yäjapiñ man pengän pengän yänkañ nämö gaña täneñta Jesutä man wärani ñode yäwetkuk; ² Yotpärare kubäken man yäpmäj daniwani äma kubä irek. Äma unitä Anutu nämö orañ iminjäj ämawebetä udegän nämö orañ yämik täñpek. ³ Täñjirän yotpärare ukengän webe kajat kubä unitä kadäni kadäni äma ukengän äbäj tarek täñpek. Äbäñpäj ñode iwet täñpek; Äma kubätä iwan bumta täñ namik täyak yäk. Unita manken kuñkañ näk gäarak itpäñ kañ täñkentäj nam. ⁴⁻⁵ * Ude iweränä pengänä man yäpmäj daniwani äma uwä webe kajat u täñkentäj imikta gaña täwek. Gaña täweko upäjkañ mäden ñode nadäwek; Näk Anutu ba ämata nämö nadäj yämik täyat upäjkañ webe kajat ñonitä pipiri nabäj tarek täyak yäk. Unita manken kuñkañ täñkentäj ima. Ude nämö täñpawä pen api nabäj tarewek. Ude täñjirän gañani kubä api nadäwet yäk.

* 17:19: Luk 7:50 * 17:20: Jon 3:3, 18:36 * 17:21: Mak 13:21 * 17:23: Luk 21:8 * 17:25: Luk 9:22

* 17:28-29: Stt 18:20; Stt 19:25 * 17:31: Stt 19:17,26; Mat 24:17-18 * 17:33: Luk 9:24 * 17:37: Jop 39:30

* 18:1: Rom 12:12; Kol 4:2; 1Te 5:17 * 18:4-5: Luk 11:7-8

⁶ Ekänitā man wārani ude yāwetpāṅ yāṅku; Eruk, in man yāpmāṅ daniwani āma waki unitā man yāweko unita nadāwā tumbut. ⁷ Anutu tāṅo āmawebeniye kadāni kadāni butewaki man terak yāṅapik tākaṅ. Ude tāṅirā Anututā waki kubā nāmo tāṅ yāmek. Nāmo, yāṅapik man yāk tākaṅ u nadāṅpāṅ nadāṅ yāmikinik tāk tāyak. ⁸ Nāk bureni-inik tāwetat! Anututā āmawebeniye bārāṅeṅ-inik api tāṅkentāṅ yāmek. Upāṅkaṅ kāmi, Āma Bureni-iniktā ābayāṅ tāko kadāni uken āmawebe nadākinik ikek irirā api yabāwek ba nāmo?

Anutu injamiken netātā siwoṅi itak?

⁹ Tāṅpākaṅ kome uken āma ātu inita nadāwā ārowani tāṅirā nin āma siwoṅi yāṅ nadāṅkaṅ āma ātuta nadāwā āpani tāṅkuṅ. Āma udewanitā nadākta Jesutā man wārani terak ṅode yāwetkuk; ¹⁰ Kepma kubāta āma yarātā Anutu-ken yāṅapik man yādāyāṅ kudupi eṅi gānaṅ ārodeṅ. Kubā u Parisi āma, kubā takis moneṅ yāpani āma. Unitā ṅode tādeṅ; ¹¹ * Parisi āma uwā inigān pāṅku kāroṅ itkaṅ inita Anutu ṅode iwerek; Anutu, nāk āma ātu waki tāk tākaṅ udewani nāmo unita bānep tāga man gāwetat. Āma ātuwā kubota tāk tākaṅ. Ba kādet wakiwaki, kubokāret udewani tāk tākaṅ. Tāṅ nāhā āma takis moneṅ yāpani bok itkamāk ṅodewani nāmo yāk. ¹² * Nāmo, Sande kubākubāta kepma yarā ude nadāṅ gamikta nakta jop it tāyat. Ba бага man iwātpāṅ moneṅ ba ketem yāpmāk tāyat uken nanik morāki gāka gamik tāyat yāk.

¹³ * Tāṅpākaṅ takis moneṅ yāpani āma uwā eṅi kāwuriken itkaṅ kunum gānaṅ iṅṅpewān āroka māyāk nadāwek. Ba inita nadāwān waki tāṅpāpāṅ kupāṅi weṅkaṅ Yāke! Yāke! yāṅpāṅ yāṅapik man ṅode yāwek; Anutu, nāk āma waki tāṅpani unita bānep wakwak nadāṅ namitan u tāṅpi bam tawānkaṅ butewaki nadāṅ nami! yāṅ yāwek. ¹⁴ * Eruk, nāk ṅode tāwetat; Āma takis moneṅ yāpani unitawā Anututā āma siwoṅi yāṅ iwerirān eṅini-ken kwek. Tāṅ, Parisi āma unitawā nāmo. In nadākaṅ? Āma kubātā ini wāpi biṅam yāpmāṅ ārowayāṅ tāko uwā Anututā wāpi biṅam api yāpmāṅ āpek. Tāṅ, āma kubātā inita nadāwān āpani tāṅpānpāṅ kuṅarayāṅ tāko uwā Anututā api oraṅ imek.

Ironjironji Jesuken yāpmāṅ ābuṅ

Mat 19:13-15; Mak 10:13-16

¹⁵ Tāṅpākaṅ āmawebe ātutā iniken nanak paki Jesutā keru gupi terak pewān yāṅpāṅ yāṅ-yāṅkat yāpmāṅ ābuṅ. Yāpmāṅ ābāṅirā iwarāntākiyetā yabānpāṅ yabāṅ yāṅkuṅ. ¹⁶ Ude tāṅirā Jesutā ironjironji kumān yāṅpewān ābāpāṅ iwarāntākiye yāwetkuk; Yabā kātāwā ironjironji nākken yāpmāṅ ābāk tākot. Nāmo yājiwātneṅ. Āmawebe ironjironji ṅodewani āworeṅpāṅ kuṅat tākaṅ uwā Anututā intājukun it yāmiṅpāṅ yabāṅ yāwat tāyak. ¹⁷ * Unitā nāk bureni-inik tāwetat; In ironji ironjitā nadāṅ namik tākaṅ udegān Anututā intājukun it tamikta nāmo nadāṅ iminayāṅ tāṅo uwā nāmoinik api tabāṅ tāwerek.

Tuṅum āma kubā tāṅo manbiṅam

Mat 19:16-30; Mak 10:17-31

¹⁸ * Tāṅpāṅ Juda tāṅo āma ekāni kubātā Jesu ahāṅ imiṅpāṅ ṅode iwetkuk; Yāwoṅārewani āma tāga, Nāk jide u tāṅkaṅ irit kehāromi u kaṅ yāpet? ¹⁹ Yāwānā Jesutā iwetkuk; Gāk imata āma tāga yāṅ nāwetan? Āma tāga uwā Anutu kubā ugān. ²⁰ * Tāṅkaṅ, irit kehāromi yāpayāṅ nadāṅpāṅ Anututā kādet pewani nadātan ugān iwarayāṅ tāno uyaku api kaṅ-ahāwen. Uwā ṅode; Gāk āma kumāṅ-kumāṅ nāmo uren, kubokāret nāmo tāṅpen, kubota nāmo tāṅpen, āma kubā manken teṅkaṅ jop manman nāmo iṅṅaren, gāk meṅka nanka oraṅ yāmiṅpāṅ mani buramik tāṅpen. ²¹ Jesutā ude iwerānā yāṅku; Nāk kādet nāwetan u kudup ironjiken umunitā pen iwātpāṅ yāpmāṅ ābātāt yāk.

²² Ude iwerān nadāṅpāṅ Jesutā iwetkuk; Imaka kubāgān nāmo tān. Irit tāga kaṅ-ahāwayāṅ nadāṅpāṅ ṅode kaṅ tā; Moneṅ tuṅum it gamikaṅ u kudup āmata yāniṅ kireṅpāṅ moneṅ yāpmāṅkaṅ āmawebe jāwārita kaṅ yāmiṅ more. Ude tāṅpayāṅ tāno uyaku kunum gānaṅ imaka tāgatāga u api korewen. Eruk, ude tāṅ moreṅkaṅ ābā nāk kaṅ nāwat! ²³ Āma unitā man ude nadāṅpāṅ moneṅ tuṅum pāke unita bānepitā nadāṅ bārāp tāṅpāṅ butewaki injam dapun iṅṅpeṅ kuṅku.

²⁴ Kuṅirān Jesutā iwarāntākiye yāwetkuk; Moneṅ āmatā Anutu gāmori-ken itkaṅ unitāṅo kaṅiwat yewa gānaṅ āroka api tāṅburut tāneṅ. ²⁵ In jide nadākaṅ? Tom pāhap kubā wāpi kameri unitā gānaṅ tāpuri-ken tāga ārowek? Nāmo, u kājiṅ tāwek. Tuṅum āma udegān, Anututā intājukun it yāmiṅpāṅ yabāṅ yāwatta api tāṅburut tāneṅ. ²⁶ Jesutā ude yāṅirān nadāṅpāṅ āmawebe bumta kikuṅpāṅ yāṅku; Yāke! Anututā āma moneṅ ikek bārāṅeṅ nāmo

* 18:11: Luk 16:15 * 18:12: Ais 58:2-3; Stt 14:20; Mat 23:23 * 18:13: Sam 51:1 * 18:14: Mat 23:12 * 18:17: Mat 18:3 * 18:18: Luk 10:25 * 18:20: Kis 20:12-16; Lo 5:17-20

api yāmagureko u tājnpāwā āma jopi nin ṅodewani jide tājnpāṅ irit kehāromi api kaṅ-ahāne? ²⁷ * Ude yāwāwā Jesutā yabānpāṅ yāwetkuk; Imaka āmatā ini tāga nāmo tānaji uwā Anututā tāga tājnpēk.

²⁸ Ude yājirān nadānpāṅ Pitatā iwetkuk; Nibā yāk. Nin imaka imaka kudup peṅ moreṅkaṅ gāk gāwarān tākamāṅ ṅonita kowata jide api yāpne? ²⁹⁻³⁰ Yāwānā Jesutā iwetkuk; Nāk bureni tāwetat; Āma kubātā nāka yānpāṅ noriye wanoriye, miṅjiye naniye, ironjiye ba imaka kuduṅtagān peṅkaṅ nāk nāwarayāṅ tāko uwā imaka peṅkuko u irepmitpāṅ irit kuṅat-kuṅariken kowata tāgagāmān u kaṅ ahākta pāra nāmo api tājnpēk. Tājkaṅ kumānpāṅ irit kehāromi api kaṅ-ahāwek.

Jesu ini kumākta āneṅji yāṅkuk

Mat 20:17-19; Mak 10:32-34

³¹ * Eruk, man ude yāṅ paotpāṅ iwarāntākiye 12 u inigān yānpābā yepmanpāṅ yāwetkuk; Ket nadāwut. Nin kuṅtāṅgān Jerusalem yotpārareken api ahāne. Ahānpāṅā bian profetā Āma Bureni-inikta manbiṅam kudān tāwani uwā kome uken bureni api ahāwek. ³² * Āma Bureni-inik uwā guṅ āma kerī terak pewākaṅ unitā yāṅārok man iwetkaṅ waki tāṅ imiṅpāṅ, iwit api ut ibatneṅ. ³³ Ude tājkaṅ pāriṅmāṅpāṅ kumāṅ-kumāṅ api utpewā kumbek. Ude tānayāṅ tāṅopāṅ kepma yarākubā tāreṅjirān kumbani-ken naniktā āneṅi kodak taṅpāṅ api akumaṅ kwek. ³⁴ * Jesutā ude yājirān mebari kābop itkuko unita iwarāntākiyetā nāmoṅinik nadāwā tāreṅkuṅ.

Jesutā dapuri tumbani kubā yāpān tāgaṅkuk

Mat 20:29-34; Mak 10:46-52

³⁵ Kuṅtāṅgān Jeriko yotpārare dubini-ken ahāṅpāṅ kaṅkuṅ. Āma kubā dapuri tumbani, kādet miṅin maṅit itkaṅ āmawebe-ken moneṅta ketkewat itkuk. ³⁶ Ude tāṅ ittāṅgān āmawebe Jesu iwarān tāṅkuṅo tāṅo māmāni nadānpāṅ yāṅkuk; U imatāken? ³⁷ Ude yāwānā āmawebe ātutā iwetkuṅ; Jesu Nasaret nanik ukāt ābāṅkaṅ tākamāṅ yāk. ³⁸ * Ude iwerāwā āma dapuri tumbani u gera ṅode yāṅkuk; Jesu, Devit orani, butewaki nadāṅ nami! yāk. ³⁹ Ude yājirān āmawebe intājukun ābuṅo unitā kaṅ-yānpāṅ iwetkuṅ; Wari yāweno! Ude iwerirā nāmo nadāṅ yāmiṅpāṅ gera āneṅi taṅjāṅ ṅode yākgān tāṅkuk; Devit orani, tāṅkentāṅ nami! ⁴⁰ Yājirān Jesutā nadānpāṅ yāṅkuk; Āma u yāṅikṅat yāpmāṅ ābut. Ude yāwānā yāṅikṅat yāpmāṅ ābāmaṅ Jesu dubini-ken ābāwā iwet yabāṅkuk; ⁴¹ Ima tāṅ namān yānpāṅ nākken gera yāyan? Yāwānā iwetkuk; Āma ārowanina, nāk dapun āneṅi ijiwa kunayāṅ nadātāt yāk. ⁴² * Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Eruk, ijiwi kurā! Nadāṅ namikinik tāyan unitā tāṅpewān tāgatan. ⁴³ Yājirān uterakān āma u ijiwān kwāpāṅ Anutu-ken bānep tāga man iwetpāṅ Jesu iwarān tāṅkuk. Ude tāṅjirān āmawebe ābot pāke unitā u kaṅpāṅ Anutu wāpi iniy oretkuṅ.

19

Sakius tāṅo manbiṅam

¹ Tājnpākaṅ Jesu Jeriko yotpārare bāmopi-ken kuṅkuk. ² Kuṅjirān yotpārare uken takis moneṅ yāpani tāṅo intājukun āma kubā wāpi Sakius itkuk. Sakius uwā moneṅ nani. ³ Unitā Jesu u netā yāṅ ket kaṅpāṅ nadāwa yāṅkaṅ kuṅkuk. Kuṅkuko upāṅkaṅ āmawebe ābot māyap iwatkuṅo unita Sakius Jesu detāde kāwet yāṅkaṅ tāṅpān waṅkuṅ. Imata, u āma kerāpi-inik unita. ⁴ Ude tāṅpān wawāwā intājukun bārāṅeṅ kumaṅ pāṅku pāya kāroni kubā kādet miṅin itkuko uterak āronkuk. Pāro itkaṅ Jesu ābān kāwayāṅ yāṅkaṅ dapun tāṅ itkukonik. ⁵ Tāṅ irirān Jesu u ābā dorānpāṅ kaṅpāṅ iwetkuk; Sakius! Gāk bārāṅeṅ āpi. Nāk apiṅo gākā enjiken bok itdayāṅ yāk.

⁶ Ude iwerānkaṅ Sakius bānepi-ken oretoret pāhap nadāṅkaṅ bārāṅeṅ āpā Jesu imagurānkaṅ enjini-ken kuṅkumān. ⁷ * Ude tāṅjirān āmawebe pāke unitā u kawā siwoṅi nāmo tāṅpāpāṅ man yānpāṅ-nadāk ṅode tāṅkuṅ; U kawut! Imata āma waki tāṅpani-kāt ketem nāda yāṅkaṅ kuyak? ⁸ * Ude yāṅkuṅo upāṅkaṅ Sakius tā enjinen kuṅpāṅā Sakius tā Ekāni ṅode iwetkuk; Ekāni nāk bureni gāwetat. Imaka moneṅ tuṅuma kumān yāpmāṅ daniṅpāṅ bāmopgān peṅkaṅ morāki āma jāwārita yāmayāṅ. Tāṅ, morāki uwā āma jop yāṅ-yāṅkatpāṅ tuṅumi kubota tāṅ yāmik tāṅkuro unita kowata u irepmitpāṅ taṅjāṅ yāmiṅtāṅ kwayāṅ yāk.

⁹ * Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Bureni! Apiṅo āmawebe ābot enji ṅoken Anututā yāpātāgak piā tāṅ yāmitak. Imata, āma ṅo imaka, Abraham tāṅo nanak bureni-inik tāyak yāk. ¹⁰ *

* 18:27: Mak 14:36 * 18:31: Luk 24:44 * 18:32: Luk 9:22,44 * 18:34: Mak 9:32 * 18:38: Mat 15:22

* 18:42: Luk 7:50 * 19:7: Luk 15:2 * 19:8: Kis 22:1; Nam 5:6-7 * 19:9: Apos 16:31; Luk 13:16 * 19:10:

Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15

Tənpəkan Əma Bureni-inik uwə əma ɲodewani paot-paotta biɲam-ken nanik yabəɲ ahəɲpəɲ yəmagutta əpuk.

Piä watä əma yarəkubä unitäɲo manbiɲam

Mat 25:14-30

¹¹ * Eruk, Jeriko yotpərare peɲpeɲ kädət miɲin kuɲtəngən Jerusalem kerəp taɲkuɲ. Tənpəkan əmawebe ətutä ɲode nadəɲkuɲ; Eruk, Anututä intəjukun itkan yabəɲ yəwat piäni kehəromi nikek kwawək pewä əhəkta kerəp təyak yəɲ nadəɲkuɲ. Ude nadəɲkuɲ unita Jesutä man wərani kubä ɲode yəwetkuk; ¹² * Əma wəpi biɲam ikek kubätä nadək tawan ɲode pewek; Kome ban kubäken kwapəɲ intəjukun əmata kan nepmanɲput. Intəjukun əmata nepmanpəkan əneɲi əbä əmawebenaye kan yabəɲ yəwara yəɲ nadəwek. ¹³ Eruk, kwayəɲ nadəɲpəɲ piä watä əmaniye 10 ude yəmagut pəbä yepmanpəɲ monəɲ uwək kubəkubä yəpməɲ daniɲpəɲ yəmek. Yəpməɲ daniɲpəɲ yəmiɲkan yəwerek; Monəɲ ɲowä piä tənpəɲ moräki ətukät yəpməɲirä nək əneɲi api əbet yək. ¹⁴ * Ude yəɲpeɲ kwekopəɲ əmawebe əbot komeɲi-ken naniktä əma unita gaɲani pəhap nadəppəɲ noriye ətu yepmanpə pəɲku yəwetneɲ; Nin əma ɲonitä intəjukun it nimikta bitnəkaməɲ yək. ¹⁵ Ude yəneɲopəɲkan ehutpəɲ intəjukun əmata tewä irek. Intəjukun əma ude tewəkan ittəngən əneɲi ini komeɲi əbəppəɲ yəwek; Piä watä əmanaye monəɲ uwək kubəkubä yəmiɲkuro ukeɲonita yəɲpewä əbut yək. Nək monəɲ yəmiɲkuro upəɲ piä tənpəɲ moräki jide yabəɲ ahəɲkuɲo u kanpəɲ nadəwayəɲ yəɲ yəwek.

¹⁶ Eruk, kubätä jukun əbəppəɲ iwerek; Ekənina, monəɲ uwək kubəgən namiɲkuno ukeɲopəɲ piäni təɲjira uwək 10 ude ahəɲkuɲ. ¹⁷ * Yəɲjirən intəjukun əma unitä iwerek; Təga yək. Gək piä səkgəmən təɲkun. Imaka təpuri unita watä səkgəmən it təyan unita apiɲo nəkɲo yotpərare 10 unitəɲo watä əmata gepmanɲtat yək. ¹⁸ Tənpəkanə kubätä əbəppəɲ iwerek; Ekəni, monəɲ uwək kubəgən namiɲkuno ukeɲopəɲ piäni təɲjira uwək 5 ude ahəɲkuɲ yək. ¹⁹ Yəɲjirən intəjukun əma unitä iwerek; Təga. Apiɲo nəkɲo yotpərare 5 unitəɲo watä əmata gepmanɲtat yəɲ iwerek.

²⁰ Tənpəkan kubätä əbəppəɲ iwerek; Ekəni, monəɲ uwək kubä namiɲkuno ukeɲo uwək tənpəɲ peɲkan itkuro əneɲi yəpməɲi əbətət ɲo yək. ²¹ Imata, nək gəkɲo mebərika ɲode nadəppəɲ umuntaɲkut; Gək əma komi yəɲ nadəɲkut. Gək əma təɲo imaka tuɲum yəyoməgat təyan. Ba ketem əma kubätä piwani pugetpəɲ nak təyan unita gəka umuntaɲpəɲ monəɲ uwək kəbop u peɲkut yək. ²² Ude iwerənä intəjukun əma unitä iwerek; Gək piä watä əma wakiinik! Unita gəkɲaken man unitä əyəɲutpəɲ manken gepmanpəyəɲ yək. Bureni! Gək nəka əma komi yəɲ yəyan. Ba əma təɲo imaka tuɲum yəyoməgat təyan yəɲ nəwetan. Ba ketem əma kubätä piwani puget təyan yəɲ yəyan. ²³ Yəyan ude bureni tənpəwä imata nəkɲo monəɲ, monəɲ eɲiken nəmo peɲkun? Ude təɲkuno yəwənəku əbəppəɲəɲ monəɲ u yəpməɲkan moräki ətukät yəpməɲtət yək.

²⁴ Ude yəɲpəɲ əma tuən itneɲo u yəwerek; Monəɲ uwək kubəgən u yoməgatpəɲ əma monəɲ uwək 10 yəpuko ɲonita imut yək. ²⁵ Ude yəwənə iwetneɲ; Ekəni! Əma ɲo monəɲ uwək uku yəpuko ɲo yək. ²⁶ * Ude yəwəwä əma unitä yəwerek; Juku peɲkan ket nadəwut! Əma kubätä imaka imani u yəpməɲ kuɲarayəɲ təko uwä ətukät buɲət imikta yəwani. Təɲ, əma ətuwä nin imaka udewani nikek yəɲ nadək təkan upəɲkan nəmo! Imaka inɲitkaməɲ yəɲ jop nadək təkan uwä yəyoməgatta yəwani. ²⁷ Ude yəɲpəɲ yəwek; Eruk, əma nəkə intəjukun əma it yəmiikta bitnəɲkuɲo u kumən yəɲporiɲ pəbä inɲamna-ken ɲo yepmanpəɲ kuməɲ-kuməɲ dəput yəɲ yəwek.

Əmawebetä Jesu oraɲ imiɲjirä Jerusalem əroɲkuk

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19

²⁸ Jesutä man wərani ude yəɲ paorənkan kuɲtəngən Jerusalem yotpərare kerəp taɲpəɲ Olip pom mebəri-ken yotpərare təpuri yarä wəpi Betefage kenta Betani uken ahəɲkuɲ. ²⁹ Pəɲku uken itkanə Jesutä iwarəntəki yarä ɲode yəwetpəɲ peɲ yəwet-pewən kuɲkumən; ³⁰ Ek yotpərare təpuri udu kuɲkan doɲki nanaki kubä, əmatä nəmo təɲɲbətək təwani, topmək terak itak u kanpəɲ pitpəɲ wadəɲ yəpməɲi əbun. ³¹ Ude təɲjirən əma kubätä təwet yabək tənpəɲəɲ ɲode kan iwerun; Ekənitä doɲki ɲonita yəwənpəɲi əbä pitkamək yəɲ kan iwerun.

³² * Ude yəwet-pewən kuɲpəɲi iwarəntəkiyat uwä Jesutä man yəwetkuko udegən doɲki nanaki u kan-ahəɲkumən. ³³ Kan-ahəɲpəɲ yen pit irirən doɲki u məhemitä ɲode yəwet yabəɲkuk; Imata doɲki uwä yen pit imikamən? ³⁴ Ude yəwənə yarä unitä iwetkumən; Ekənitä ɲopəɲ piä kubä tənpəyəɲ nadətək yək. ³⁵ Ude iwetkan doɲki u pitpəɲ yəpməɲi Jesuken kuɲkumən. Yəpməɲ kuɲpəɲi teki punin nanik yəɲopməɲpəɲ doɲki mədeni terak iriɲkan Jesu

* 19:11: Mat 25:14-30 * 19:12: Mak 13:34 * 19:14: Jon 1:11 * 19:17: Luk 16:10 * 19:26: Mat 13:12;

Luk 8:18 * 19:32: Luk 22:13

kerigän injit iwarirä päro mañitkuk. ^{36*} Mañitkañ kuñjirän ämawebe Jesu iwarän täñkuño unitä teki punin nanik yäñpomäñpän kädet miñin irin wädän yäpmäñ kuñjirä Jesu uterak kuñkuk.

³⁷ Kuñtängän Olip pom gämori-ken ahäñpän Jerusalem keräp tañkuñ. Jerusalem keräp tañpänä ämawebe Jesu iwarän täñkuño u oretoret pähap nadäñkuñ. Jesutä kudän kudupi mebari mebari täñjirän kak täñkuño unita nadäñpän Anutu gera terak iniñ oretkuñ. Anutu iniñ oretkañ ñode yäñkuñ;

^{38*} Iniñ oretna! Intäjukun ämanin Ekäni wäpi terak äbätak ñonita Anututä iron täñ imän! *Sam 118:26*

Anutu ninta bänep täga nadäñ nimitak unita Anutu ärowani kunum gänañ itak u wäpi biñam yäpmäñ akuna! yän yäñkuñ.

³⁹ Ude yänjirä Parisi äma ätu ämawebe u gänañ itkuño unitä nadäñpän Jesu iwetkuñ; E! Yäwoñärewani äma! Gäwaräntäkaye ño yabän yäñpewi bitnäwut! yäk. ⁴⁰ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Nämö! Näk bureni täwetat. Näkä näwärantäkaye ño yäniñ bitnäwawä mobä ñonitä gera terak api nanin oretneñ!

Jesu Jerusalem kañpän konäm kotkuk

^{41*} Ude yäñpän kuñtängän Jerusalem yotpärare dubiniken ahäñkuk. Ahäñpän Jerusalem kañpänä konäm kotkuk. ^{42*} Konäm kotpän yäñkuk; Yäkena! Jerusalem ämawebenaye! Kwinigän irit täño mebari apiño täga nadänañi upäñkañ nämo nadäwä tärek täkañ. Nämö, uwä käbop it tamitak unita nämo kañpän nadäkañ. ⁴³ Täñpäkañ kämi, kadäni kubäken umuri ñode api ahäwek; Iwankayetä yewa tädotpän ämik täkta it gwäñjipän api itneñ. Ude täñjirä inä täga nämo api ämetpeñ kuneñ. ^{44*} Nämö! Yewa däpmäñ äreyäñpän in ba intäño nanak kudup api täñpä waneñ. Ba intäño enji tañi tañi u kudup api däpmäñ erän täñpä kuneñ. Buren! Anutu täñkentän tamikta äbuko u mebarini nämo kañpän nadäñpän mäde ut imikañ unita bäräpi umuri pähap u api ahäñ tamek.

⁴⁵⁻⁴⁶ Eruk, Jesutä kudupi enji gänañ äronpän yabäñkuk; Ämawebetä imaka imaka suwan namini gamiñ täñ irirä. Yabäñpän yawat kireñpän ñode yäwetkuk; Enji ñonita ñode kudän täwani pätak; Näkño enji uwä yäñapik man enji ude irek yäk. Upäñkañ intä ñode täñjirä kubo äma täño käbop irit bägup ude äworetak.

^{47-48**} Eruk kepma kepma Jesu kudupi enji gänañ äronpän man yäwetpän yäwoñäreñ täñkuk. Ude täñjirän bämpom ämakät Baga man yäwoñärewani ba Juda täño äma ekäni ekänitä Jesu kumäñ-kumäñ utta kädetta wäyäkñeñkuño upäñkañ täñpä wanjuñ. Imata, ämawebe kuduptagän Jesu täño manita gäripi nadäñpän äbä itgwäjik täñkuño unita.

20

Jesu netä täño kehäromi terak piä täñkuk?

Mat 21:23-27; Mak 11:27-33

¹ Kepma kubäta Jesu kudupi enji gänañ äronpän ämawebe Manbiñam Täga u yäñahäñpän yäwetpän yäwoñäreñ täñkuk. Yäwetpän yäwoñäreñ täñ irirän bämpom äma intäjukun täñpani ätu, ba Baga man yäwoñärewani äma ätukät Juda täño äma ekäni ekäni ätutä man iwetnayän dubini-ken äbuñ. ² Äbäñpän iwetkuñ; E! Gäk imaka täk täyan ño netätä gäwerirän täk täyan? ³ Iweräwä Jesutä man kowata ñode yäwetkuk; Eruk näk udegän, man kubä täwerira kowata näwerut! ⁴ Jontä ume ärut yämik täñkuko uwä nadäk-nadäk Anutu-ken yäpmäñkañ täk täñkukonik ba ini nadäñpän täk täñkukonik?

⁵ Ude yäwet yabäwänäñ jide yäne yän nadäñpän yäñpän-nadäk ñode täñkuñ; Nintä Anutu-ken nanik yäpmäñkañ täñkuk yän yänawä Jesutä ñode niwerayän; Upän imata mani nämo nadäñkuñ? yän niwerayän yäk. ⁶ Täñä Jon uwä ini nadäñpän täñkuk yän yänawä ämawebetä ninta kokwawak nadäñpän mobätä kumäñ-kumäñ nidäpñayän yäk. Jon uwä profet kubä, Anutu-ken nanik yän nadäk täkañ unita ude täga nämo yäne yäk.

⁷ Nadäñ-bäräp ude täñpän Jesu iwetkuñ; Ninä Jontä ume ärut yämik täñkuko unitäño mebari nämo nadäkamäñ yäk. ⁸ Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäño mebari nämo täwerayän.

Wain piä watä äma waki täño manbiñam

Mat 21:33-46; Mak 12:1-12

^{9*} Jesutä ude yäppän man wärani ñode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain piä kubä täñpek. Täñpän peñkañ wain piä u watäni itta äma ätu yepmañkañ kome ban

* 19:36: 2Kin 9:13 * 19:38: Luk 2:14 * 19:41: Jon 11:35 * 19:42: Ais 6:9-10; Mat 13:14; Rom 11:8 * 19:44: Luk 21:6, 1:68 * 19:47-48: Luk 21:37, 22:53; Jon 18:20 * 19:47-48: Mat 21:46; Mak 14:1-2; Luk 20:19 * 20:9: Ais 5:1

kubäken päñku kadäni käronji-inik irek. ¹⁰* Päñku irirän wain mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp tañirän mujipi ätu inita ketpäñ yäpmäñ imiñ äbäktä äma kubä iwerän kwek. Eruk kumañ päñku wain piäken ahäwänä wain piä watä äma unitä äma u injipäñ päripmäñpäñ tewä äneñi ketäñ kwek. ¹¹ Ketäñ päñku piä mäheñi-ken ahäwänä kanpäñ äneñi äma kubä iwerän kwek. Kwänä wain piä watä äma unitä äma u injipäñ päripmäñpäñ waki täñ imiñpäñ tewä u imaka, ketäñ kwek. ¹² Piä watä ämatä ude täñpawä piä mäheñitä äneñi äma kubä iwerän kwek. Kwänä äma u utpewä kumäñ-däpürek täñirän yewa gägäni-ken mañpä kunej.

¹³ Piä äma ätu däpmäñtäko piä mäheñitä jide täñpet yäñ nadäñpäñ ñode nadäwek; Nanakna bureni-inik ñonitä päñku yäwänä bureni yäñ nadäñpäñ mani käwep buramineñ yäk. Ude nadäñpäñ iniken nanaki iwerän kwek. ¹⁴ Eruk kwänä wain piä täño watä äma unitäño nanaki-inik u kanpäñä yäñpäñ-nadäk ñode täneñ; Nanaki ñonitä piä ño mäheñi api täñpek yäk. Unita uritna piä ño ninta biñam kañ täñpän yäk. ¹⁵ Ude yäñpäñä iwetwä yewa gägäni-ken kuñirän injipäñ kumäñ-kumäñ utnej.

Eruk Jesutä manbiñam ude yäñ paotpäñ ämawebe päke itkunjo u yäwetkuk; Jide nadäkañ? Piä mäheñitä kuñpäñ watä äma u kowata jide täñ yämek? ¹⁶ U ñode täñ yämek; Piä mäheñitä äbäñpäñ watä äma biani kumäñ-kumäñ däpmäñpäñ watä äma kodaki yepmañpek. Ude yäweränä ämawebe päke itkunjo unitä nadäñpäñ iwetkuj; Ude ahäwektawä!

¹⁷ Ude iweräwä Jesutä dapun kehäromigän yabäñpäñ ñode yäwetkuk; Eruk, Anutu täño man ñode kudän täwani unitäño mebäri jide?

Äma enji täñpanitä bek kubä kawä wawäpäñ penkujonjo unitä bek bämöpi ude itak yäk. *Sam 118:22*

¹⁸* Unita ñode täwera nadäwut; Bek bämöpi uterak äma kubätä mañpäñä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak mañpäñä äma u kumäñ-kumäñ api däpmäñ jakñirek. ¹⁹* Jesutä man wärani ude yäñirän bämöpi äma ba Baga mañ yäwoñärewani äma unitä nadäwä tärewäpäñ yäñkuj; Bureni! Man wärani wain piä terak utpäñ yäyak u ninta yäyak yäk. Ude yäñpäñ pengän injipäñ manken tenayäñ nadäñkujonpäñ ämawebeta umuntañpäñ penkuj.

Jesu takis monej pekta iwet yabäñkuj

Mat 22:15-22; Mak 12:13-17

²⁰* Täñpäñ Jesu injitta kädetta wäyäkñepäñ iwaräntäñ yäpmäñ kuñatkuñ. Täñkañ äma ätu Jesu man goret yäñirän kanpäñ injipäñ gapman kerik-ken pekta yäniñ kireñpewä kuñkuj. Eruk äma unitä Jesutä ninta äma täñyäkñarani nämo yäñ nadäwekta yäñpäñ äma täga injam dapun äworeñpäñ päñku ahäñ imiñkuj. ²¹ Ahäñ imiñpäñ Jesu ñode iwetkuj; Yäwoñärewani äma! Nin nadäkamäñ, gäk äma siwoñi. Imaka imaka yäñiri bureniñgän ahäk täkan. Anutu täño kädet siwoñigän niwetpäñ näwoñärek täk täyan. Ba man yäk täyan uwä äma wäpi biñam ärowani ba äpani unita umun nämo täñkañ niwet täyan. ²² Ude täk täyan unita nin Juda naniktä Rom gapmanta takis monej täga imik takamäñ ba nämo, unitäño mebäri niwari nadäna.

²³ Yäwäwä Jesutä yäñ-yäkñarani täño mebäri yabäñpäñ-nadäñkañ yäwetkuk; ²⁴ Monej kubä namä käwa yäk. Yäwänä monej kubä imiñkuj. Imäwä ñode yäwet yabäñkuk; Monej ño terak netä täño injami dapun ba wäpitä itak? Yäwänä iwetkuj; Rom gapman täño intäñjukun äma Sisa unitäñotä itak yäk. ²⁵ Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ñode nadäwut. In imaka imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kañ imut. Täñ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kañ imut. ²⁶ Ude yäwänkañ kikñutpäñ-nadäwätäk täñpäñ kum itkuj. Ämawebe injamiken Jesutä goret kubä nämo yäwän kanpäñ injitta täñpä wawäpäñ jop itkuj.

Kumbani-ken naniktä akukakukta man

Mat 22:23-33; Mak 12:18-27

²⁷ Ude täñkañ kuñirä äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuñ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäñ nadäk täñkujonik.) ²⁸ Eruk abäñpäñ Jesu ñode iwet yabäñkuj; Yäwoñärewani äma, Mosestä ninta man kudän ñode täñ nimiñkuk; Äma kubätä webe yäpmäñpäñ komenita yeri kubä nämo bäyankañ kumäñirän monänitä webeni kajat yäpmäñpäñ tuänita biñam yeri bäyan imek yäñ yäñkuk. ²⁹ U nadäñiri manbiñam kubä ñode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkujowä tuänitä webe kubä yäpmäñpäñ yeri kubä nämo penkañ kumbuk. ³⁰ Täñirän monänitä webe ugänpäñ yäpuk. Yäpmäñpäñ udegän yeri kubä nämo penkañ kumbuk. ³¹ Kumäñirän gwakitä webe ugänpäñ koreñpäñ udegän yeri kubä nämo penkañ kumbuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäñ yäpmäñpäñ yeri kubä nämo penkañ kumän-tagän kumbuñ. ³² Äpiye 7tä kumäñirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. ³³ Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni-ken webe uwä netäta biñam api täñpek? yäñ iwetkuj.

* 20:10: 2Sto 36:15-16 * 20:18: Ais 8:14-15 * 20:19: Luk 19:47-48 * 20:20: Luk 11:54

³⁴ Ude iweräwä Jesutä yawetkuk; In nadäkan? Ämawebe Nädapi täktäk uwä kome terak ño täk täkan. ³⁵ Upänkan kadäni pähapken ämawebe kumbani-ken naniktä akukta biñam u Anututä yäpmäj akwayäj täyak-ken uken nädapi täktäk äneñi nämo api täneñ. ³⁶ * Kadäni uken äma wari nämo api kumneñ, anjerotä kumäk-kumäki nämo itkan udegän. U kumbani-ken nanik akunayäj täkan unitä Anutu täño ironjiniye ude äworenpäñ api itneñ.

³⁷ Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkan unita ñode täwera nadäwut; Mosestä man kudän täñ nimirkuko uterak kumbani-ken nanik akukakuk u imaka bureni yäj niwetpäñ niwoñärek täk täyak. Mosestä päya kädäp mebet ikek unitäño manbiñam kudän täñpäñ ñode imaka kudän täñkuk; Ekäni u Abraham, Aisak, Jekop täño Anututä itak yäj yänkuk. ³⁸ * Man ude yänkuko unitä ñode niwoñäretak; Anututä nadäwän ämawebe kuduptagän, kumbani ba kodaki bok u irit ikek täkan. Unita ñode täga yäne; Anutu u kumbani täño Anutu nämo. Uwä kodak irani täño Anutu.

³⁹ Jesutä ude yawerirän Baga man yawoñärewani äma ätutä iwetkuj; Yawoñärewani äma, kowata täga niwetan yäk. ⁴⁰ Täñpäñ äneñi iwet yabäktä umuntanpäñ penkuj.

Jesu ini-tägän Kristo u netä yäj yänkuk

Mat 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹ Täñpäkan Jesutä ämawebe ñode yawet yabänkuk; Man goret ñode imata yäk täkan? Kristo u Devit täño nanaki, komen ämagän yäj yäk täkan. Upänkan ude nämo! ⁴² Devit ini uwä Sam kubä terak ñode kudän täñkuk;

Ekäni Anututä Ekänina ñode iwerirän nadänkut;

⁴³ Gäk dubina-ken äbä mañiriri wäpka biñam gamiñkan iwankaye yäpmänpäñ gämotkakangän api yepmanpet yäk. Sam

110:1

⁴⁴ Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yäj yänkuko unita jide täñpäñ Kristo u Devit täño orani jopi kubä yäj yäk täkan?

Baga man yawoñärewani täño täktäktä yänkuk

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

⁴⁵ Ämawebe u Jesu täño man u nadäj irirä iwaräntäkiye ñode yawetkuk; ⁴⁶ In Baga man yawoñärewani ämatä kuñat täkan ude nämo kuñatneñ. Uwä ämawebetä nibänpäñ wäpi biñam ikek yäj niwerut yänkan tek käronji säkgämän wädäwä ärowäkan ämawebe injamiken kuñat täkan. Ba kädet miñin kuñarirä ämawebetä yabänpäñ yäniñ oretta gäripi nadäk täkan. Täñkan käbeyä enji gänañ ba äñnak-äñnak pähap täk täkan-ken äronpäñ äma ärowanitä irani-ken itta gäripi nadäk täkan. ⁴⁷ Äma udewani uwä webe kajattä enji gänañ äronkan tunjumi yäyomägat täkan. Ba ämawebetä nibänpäñ äma siwoñi yäj niwerut yänkan yäñapik man käronji boham yäk täkan. Äma udewani uwä Anututä kowata waki tañi-inik api yämek.

21

Anututa moneñ pekpek kädet bureni u jide?

Mak 12:41-44

¹ Jesutä ude yänkan irirän ämawebe moneñ ikek päbä moneñ kudupi enji täño moneñ käbot-ken pen irirä yabänkuk. ² Yabäj irirän webe kajat kubä moneñ tepi kubäganpäñ äbä käbot gänañ pewän äpmonkuj. Pewän äpmonjirän kanpäñ Jesutä ämawebe yawetkuk; ³⁻⁴ * Näk bureni täwetat; Webe kajat jäwäri ñonitä peyak uwä ätu pähaptä pekan u yärepmitak. Ätuwä moneñ tañi it yämikan uken nanik täpurigän pekan. Upänkan webe ñonitä peyak uwä täpuri it iminjkuko udegän, kudup penpäñ jäwäri-inik itak.

Kudupi enji uwä api tokät manpek

⁵ Täñpäkan iwaräntäkiyete kudupi enji säkgämän u kankan yänkuj; Säkgämän! Moneñ Anututa biñam pewani upäj tunjumi gäripi nikek yäpmänkan mobä säkgämän ukät bok kudupi enji täñkuj yäk. ⁶ * Yäwäwä Jesutä yawetkuk; Imaka säkgämän kakan uduwä mädenä api tokät manpek. Mobä uterak-terak itkan uwä api eräj mäneñ. ⁷ Yäwänä iwaräntäkiye ätutä iwetkuj; Yawoñärewani äma, yayan uwä jidegän api ahäwek? Kudän jidewani ahäj nimirän api kanpäñ nadäne? ⁸ Yäwäwä yawetkuk; Ämatä täñ-täknatneño unita ket nadänkan itkot. Äma mäyaptä näk wäpna terak man ñode api täwetneñ; Näk Jesu yäk. Ba kadäni pähap tuän äbätak yäj api täwetneñ yäk. Upänkan man u nadän yämineñtawä. ⁹ Ba ämik pähap-pähap ahäkan yäj täwetnayäj täkan unita nämo umuntäneñ. Imaka umuri pähap u intäjukun ahänayäj täñopänkan näkjo äbäkäbäk kadäni uwä bäräñeñ nämo api ahäwek.

¹⁰ Tånkañ kubä ñode yawetgän tånkuk; Bureni, kome kubätä kubäkät ämik pähap api täneñ. Ba äma änok kubätä kubäkät ämik api täneñ. ¹¹ Kadäni uken kenäñ tañi api kwaiwek. Ba kome ätuken nakta jop api itneñ ba käyäm wakiwaki api ahäj yämineñ. Ba kudän kudupi umuri pähap mebari mebari kunum terak ahäjirä api yabäneñ. ¹² Täñpakañ imaka umuri pähap u nämo ahäjirä ämatä tepmäñitpäñ kädet wakiwaki api täñ tamineñ. Goret takañ yänpäñ käbeyä eni täño äma ekäni ekäni inamiken tepmäñpakañ manjin api yäpmäñ danineñ. Täñpäñ komi eni gänañ api tepmaneñ. Ba kome täño intäjukun ämakät gapman ämatä intäño mebari nadäkta api täwet yabäneñ. Bureni, näka nadäñ namikinik täñpeñ kuñatnayäñ täño unita udewä api täñ tamineñ. ¹³ Kädet udewani täwoñärenayäñ täño uwä in näkño wäpna biñam api yäñahäneñ. ¹⁴ * Täñpakañ bäräpi u nämo ahäj taminirän intäjukunä manken itnayäñ takamäñ uwä man jide api yäne yäñ nadäwätäk nämo täneñ. ¹⁵ * Nämo, kadäni uken näkña-tägän mejin api täñpidäm täwet ba nadäk-nadäk api tamet. Ude täñ taminira iwanjiyeta man yäñahänayäñ takañ u nadäñkañ yäpmäñ äpna yäkñat api täñpä waneñ. ¹⁶ * Kadäni uken nanjiye menjiye ba notjiye äwänjiye ba äma ätu unitä iwan api täñ tamineñ. Ba in ätu kumäñ-kumäñ api tadäpneñ. ¹⁷ In näkño wäpna biñam yäpmäñ kuñatnayäñ takañ unita komi api tamineñ. ¹⁸ * Ude täñ taminayäñ takañ upäñkañ gupjin moräk täpuri kubä nämo api paorek. ¹⁹ * Nadäk-nadäkjin näkken kehäromi peñ yäpmäñ kuñatnayäñ takañ uwä säkgämän api itneñ.

Jesutä Jerusalem api wawek yäñ yäñkuk

²⁰ Upäñkañ guñ äbot täño komi ämatä päbä Jerusalem yotpärare ño it gwäñjirä ñode yabäñpäñ-nadäneñ; Kome ño apiño wawayäñ yäñ nadäneñ. ²¹ Kadäni ugän ämawebe yotpärare ini ño irani in akumañ kañ kut. Täñpäñ ämawebe Judia komeken nanik u imaka, bäräñeñ akumañ kome ño peñpeñ banken kañ kut. Tånkañ kome kulñji käda nanik Jerusalem amneñtawä! ²² * Nadäkañ? Komi bäräpi u ahäjirän kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni Anutu täño man terak bian kudän täwani u bureni-inik api ahäwek. ²³ * Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironji paki nikek u bäräpi-inik api nadäneñ! Ekänitä kokwawak nadäñirän imaka umuri pähap kome ñonitäño ämawebe terak api ahäwek. ²⁴ * Täñpakañ kadäni uken ätuwä ämikken mujuk terak api kumneñ. Ätuwä guñ äbotken naniktä yämagut päñku ini irani-ken yepmanpäñ komi piä api yämineñ. Guñ äbot unitä Jerusalem yotpärare ño täñpä wawäpäñ inita biñam yäpmäñpäñ kadäni käronji it yäpmäñ äronjirä kadäni Anututä nadätäk-ken api tärewek.

Jesu täño äbäk-äbähta man

Mat 24:29-35; Mak 13:24-31

²⁵ * Eruk, kadäni uken edap dapuri ba komepak ba guktä inide kubä api ahäneñ. Kome terak gwägu pähaptä mämä pähap täñjirän ämawebe api umuntäneñ. Umuntanpäñ jide täne yäñ api nadäneñ. ²⁶ Täñpäñ edap, komepak guktä waren täñjirä kome terak ño jide ahatak yäñ nadäypäñ bumta api umuntäneñ. ²⁷ * Täñjuruk-uruk ude ahäjirän Äma Bureni-inik uwä gubam terak kehäromi epmäget kudän nikek abäjirän api käneñ. ²⁸ * Unita umuri unitä ahäj taminirän nämo umuntäneñ. Nämo, bänepjin pidäm tawäpäñ ñode kañ nadäwut; Eruk, Anututä waki ñoken nanik nimagurayäñ keräp täyak yäñ kañ nadäwut.

²⁹ Man u yawetpäñ manbiñam kubä ñode yawetkuk; Wama päya ño ba päya ätu täño mebari yabäñpäñ-nadäwut. ³⁰ Dätäkitä ahäjirä Soropek kadäni keräp täyak yäñ nadäk takañ. ³¹ Eruk, udegän imaka umuri u ahänayäñ takañ u yabäñpäñ Anututä intäjukun itkañ yabäñ yawat piä kehäromi täñpayäñ täyak u tuän keräp täyak yäñ api nadäneñ. ³² Näk bureni täwetat; Ämawebe apiño itkañ u kudup nämo kumäjirä imaka yäyat u api ahäj moreneñ. ³³ * Täñpakañ kunum kenta kome u bok api paotdeño upäñkañ mena jinom u nämoinik api paorek.

Ket nadäñpäñ itneñ

³⁴ * Unita in ket nadäñkañ itkot! In ketem ume naknak unitagän kadäni nämo irepmitneñ. Ba imaka guptagän nadäwätäk nämo täneñ. Ude tänayäñ täño uwä nadäk-nadäkjin unitagän api peneñ. Ude täñpäñ tuñum nämo täñkañ irirä kadäni pähap api ahäj tamek. ³⁵ Kadäni pähap u buñepta tom pit kubägän däpmäk takañ udegän ämawebe kudup api ahäj yämek. ³⁶ *

* **21:14:** Luk 12:11-12 * **21:15:** Apos 6:10 * **21:16:** Mat 10:21-22 * **21:18:** 1Sml 14:45; Luk 12:7 * **21:19:** Hib 10:36 * **21:22:** Lo 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7 * **21:23:** 1Ko 7:26 * **21:24:** Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:18; Rom 11:25; Rev 11:2 * **21:25:** Sam 46:2-3; Sam 65:7-8 * **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7 * **21:28:** Rom 13:11 * **21:33:** Luk 16:17 * **21:34:** Mat 24:48-50; Mak 4:19; Luk 17:27; 1Te 5:3 * **21:36:** Mak 13:33; Rev 6:17

Unita ket täppäj nadäjit nadäjit kaŋ kuŋarut. Ba imaka umuri pähap u ahäj taminayäj täkaŋ u gänaŋ kehärom taŋpäj itta Ekäniken yäjapik täkot. Ude täppäj it yäpmäj kuŋtängän Äma Bureni-inik iŋamiken api ahänej.

³⁷ * Täppäkaŋ kepma kepma kudupi yotken Jesutä ämawebe yäwetpäj yäwoŋärek täk täŋkukonik. Täŋkaŋ bipani bipani uwä yepmaŋpeŋ päŋku pom kubä wäpi Olip uken äro it täŋkukonik. ³⁸ U irän täreŋirän tamimaŋ-inik apämaŋ päŋku kudupi yotken it täŋkukonik. U irirän ämawebetä mani biŋam nadäkta äbäk täŋkuŋonik.

22

Satantä Judas bänepi-ken äpmonkuk

Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53

¹ Täppäj orekirit kadäni kubä wäpi Pasova ba Käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak kadäni keräp taŋkuk. ² * Täŋkaŋ bämpo äma ätukät Baga man yäwoŋärewni ämatä jide täppäj Jesu utpena kaŋ paorek yäppäj kädetta wäyäkŋeŋkuŋo upäjkaŋ ämawebetä umuntajkuŋ.

³⁻⁴ * Ude täŋ yäpmäj kuŋirä Satantä Jesu iniken iwaräntäki kubä wäpi Judas, Kariot komeken nanik, u bänepi-ken äpmonkuk. Bänepi-ken äpmonpänkaŋ Judastä Jesu bämpo äma intäjukun täppani ba kudupi eŋi täŋo watä äma u kerik-ken pekta päŋku man yäwetkuk. ⁵ Yäwerän nadäppäj bänep täga pähap nadäj imiŋpäj kowata gwäki imikta yäntäreŋkuŋ. ⁶ Yäntären imäwä Judas täga nadäŋkaŋ ämawebe kaŋpäj nadäk nämo täŋirä käbop iwan kerik terak kaŋ pewa yäppäj Jesu iwaräntäj yäpmäj kuŋatkuŋ.

Pasova ketem nakta tuŋum täŋkuŋ

Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30

⁷ * Täppäkaŋ Käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak kadäni yäput peŋkuŋ. Orekirit kadäni udeken Juda ämatä Pasova orekirit kadäni täŋo mebäri nadäppäj yawak gubaŋi däpmpäj dubik täŋkuŋonik. ⁸ Eruk, kädet u iwatpäj Jesutä Pita kenta Jon ŋode yäwetpäj peŋ yäwet-pewän kuŋkumän; Ek kuŋkaŋ Pasova täŋo tom ketem täŋ tuŋum täkon. Täŋirän nintä ärenakaŋ kaŋ nana. ⁹ Yäwänä yarä unitä ŋode iwetkumän; Eŋi deken päŋku Pasova täŋo ketem täŋtuŋum tädayäj?

¹⁰ Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek yotpärare-ken äronkaŋ äma kubä ume käbot ikek kaŋpäj äma u iwat yäpmäj kuŋirän eŋi kubä gänaŋ ärowänä ugän kaŋ iwarun. ¹¹ Äronpäj eŋi mäheŋi ŋode kaŋ iwerun; Yäppäj-yäwoŋärek ämatä ŋode yäyak; Eŋi deken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täŋo ketem nänayäj? ¹² Ude iweränkaŋ eŋi däpän taŋi, äŋnak-äŋnak täŋo tuŋum ikek kubä täwoŋärewnakaŋ Pasova täŋo ketem uken kaŋ täŋtuŋum tawun.

¹³ * Jesutä ude yäweränkaŋ Pita kenta Jon päŋku yäŋkuko udegän kaŋ-ahäppäj Pasova täŋo ketem täŋtuŋum taŋ itkumän.

Ekäni täŋo äŋnak-äŋnak unitäŋo man

Mat 26:47-56; Mak 14:2-26; Jon 18:3-11

¹⁴ Eruk kadäni ahäŋirän Jesu iwaräntäkiye ätu yäwän yäpmäj päro eŋi u gänaŋ maŋitkaŋ ketem u penta naŋkuŋ. ¹⁵ Ketem naŋ itkaŋ Jesutä ŋode yäwetkuk; Komi nadäwayäj täyat u keräp täyak unita Pasova äŋnak-äŋnak ŋowä inkät bok nakta gäripi taŋi nadäj yäpmäj kuŋatkuŋ. ¹⁶ * Näk bureni täwetat. Näk Pasova ketem inkät äneŋi nämo naŋkaŋ it yäpmäj kuŋtängän Anututä intäjukun itkaŋ ämawebeniye yabäj yäwarayäj täyak-ken uken Pasova täŋo mebäri kwawak api ahäwek.

¹⁷ Ude yäppäj wain ume yäpmpäj Anutu-ken bänep täga man yäppäj ŋode yäwetpäj yämiŋkuk; In kuduptagaŋ ŋo yäpmpäj naŋput. ¹⁸ Näk wain ume äneŋi nämo naŋira Anututä intäjukun itkaŋ yabäj yäwat piäni kehäromi täŋpayäj täyak u kwawak api pewän ahäwek.

¹⁹ * Jesutä ude yäppäj käräga kubä yäpmpäkaŋ Anutu bänep täga man iwetkaŋ tokät jukutpäj iwaräntäkiyeta ŋode yäwetpäj yämiŋtän kuŋkuk; ŋowä näŋŋo gupna. U inta yäppäj taŋiŋ kirewani. ŋo naŋkaŋ näka nadäŋpeŋ kaŋ kuŋat täŋput. ²⁰ Eruk ketem naŋ paotpäj Jesutä wain ume yäpmpäj udegän yämiŋpäj yäŋkuk; ŋowä Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk kodaki täyak u täŋkehärom takta. Topmäk-topmäk kodaki uwä nägätna inta yäppäj piwayäj täyat uterak wohutak.

²¹ * Ude yäppäj yäŋkuk; In nadäkaŋ? Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ŋonitä iwan kerik-ken nepmaŋpayäj. ²² Äma Bureni-inik uwä kädet yäj imani udegän api iwarek.

* 21:37: Luk 19:47 * 22:2: Luk 20:19 * 22:3-4: Jon 13:2,27 * 22:7: Kis 12:1-27 * 22:13: Luk 19:32
* 22:16: Luk 13:29 * 22:19: Luk 24:30 * 22:21: Sam 41:9; Jon 13:21-22

Upāṅkaṅā āma iwan keru terak nepmaṅpayāṅ tāyak u kowata jide kubā api yāpek? ²³ Ude yāwān nadāṅkaṅ iwarāntākiyetā ini nāwetgāwet ṅode tāṅkuṅ; Ninken nanik netātā ude api tāṅpek? yāṅ yāṅkuṅ.

Intājukun irit tāṅo man

Mat 20:25-28; Mak 10:42-45

²⁴ * Tāṅpāṅ iwarāntākiye uwā ninken nanik netā intājukun itak yāṅpāṅ man wārāt-wārāt tāṅkuṅ. ²⁵ * Tāṅirā Jesutā ṅode yāwetkuk; In nadākaṅ? Kome terak nanik intājukun āmatā āmawebeta ārowani tāṅ yāmik tākaṅ. Tāṅkaṅ inita ṅode yāk tākaṅ; Nin āmawebe tāṅo tāṅkentāk bureni yāṅ yāk tākaṅ. ²⁶ * Upāṅkaṅ inken ude nāmo ahāwek. Inken nanik kubātā āma ekāni ude itpāṅā intāṅo māden nanik ude kuṅarek. Ba in kubātā intājukun itpāṅā eruk noriye tāṅo watā āma jopi ude kuṅarek. ²⁷ * Eruk, unita jide nadākaṅ? Netātā ārowani itak? Āma wāpi nikek jop ittāṅgān ketem nak tākaṅ unitā ārowani ba, watā āma ketem ijik-ijik tāk tākaṅ unitā ārowani? Jop itkaṅ nak tākaṅ inā unitā ārowani yāṅ nadāk tākaṅ. Tāṅ, nāhā ude nāmo tāk tāyat. Nākā in bāmoṅjin-ken watā āma jopi ude kuṅat tāyat.

²⁸ Tāṅpākaṅ bārāpi mebāri mebāri ahāṅ namik tākaṅ uwā inā nāmo nabākātāk tākaṅ. ²⁹ * Tāṅirā nanatā nāk intājukun itkaṅ kaṅiwat piā kehāromi tākta wāp namiṅkuko udegān in nākkāt bok kaṅiwat piā u tākta wāp biṅam tamitat. ³⁰ * Ude tāṅ tamitat unita intājukun irayāṅ tāyat-ken uken nākkāt bok bāgup kubā-kengān ketem penta api nak tāne. Ba Isrel ābot 12 unitāṅo intājukun āma api itnen.

Jesu Pitatā nāka āwo api yāwek yāṅ yāṅkuk

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38

³¹ * Jesutā ude yāṅpāṅ Saimon iwetkuk; Saimon, Satantā in tāṅpāṅ-tabāwayāṅ yāyak. Āmatā wit muṅipi-kāt gupi yāpmāṅ danik tākaṅ ude tāṅpayāṅ nadātak. ³² * Unita Saimon nanakna, nadākinikka paorānpāṅ bāneṅka gapun tāwek yāṅpāṅ gāka Nanaken yāṅapik man yāt. Ude tāro unita gāk āneṅi nākken ābayāṅ tāyan-ken uken Anutu tāṅo man kādet notkaye yāwet tāpānek kaṅ tā.

³³ * Ude yāwānā Pitatā ṅode iwetkuk; Ekāni gākā komi eṅiken iriwā nāk komi eṅiken bok itta pidām tāyat. Ba gāk gutpāṅ nāk imaka nutta yāwāwā api pidām tāwet. ³⁴ Yāwānā Jesutā iwetkuk; Pita, ṅode gāwera nadā. Apiṅo bipani purup gera nāmo yāṅirān gākā kadāni yarākubā wāpna kābop pewayāṅ.

³⁵ * Ude yāṅpāṅ yāwetkuk; Nākā moneṅ, kuroṅjin ārārani ba yākta yājiwātpāṅ jop taniṅ kireṅpewa kuṅkuṅ-ken uken imaka kubātā wāyākṅeṅkuṅ ba nāmo? Yāwānā Nāmo yāṅ iwetkuk. ³⁶ * Yāṅirā Jesutā man kubā ṅode yāwetgān tāṅkuk; Eruk apiṅo-ken kubātā moneṅ it imānā yāpmāṅkaṅ kuṅaton. Ba kubātā yāk kubā it imānā udegān tagenkaṅ kuṅaton. Ba kubā tāṅo kadā āmik tākta nāmo it imānā iniken teki punin nanik yāṅopmāṅpāṅ āmata yāmiṅpāṅ moneṅ yāpmāṅkaṅ kadā kubā suwatan. ³⁷ * U imata, Anutu tāṅo man ṅode kudān tāwani; Kubo āmata tāṅ yāmik tākaṅ ude tāṅ imiṅkuṅ. Eruk, man uwā nākken bureni-inik ahākta yāwani. Nāka man yāwani uwā kudup bureni ahāwayāṅ. ³⁸ Jesutā ude yāwerānā iwetkuk; Ekāni, ṅo ka! Kadā yarā iṅitkamāṅ ṅo! Yāwāwā yāṅkuk; Tāga, man u pewut! yāk.

Olip pomken Jesu nani-ken yāṅapiṅkuk

Mat 26:36-46; Mak 14:32-42

³⁹⁻⁴⁰ * Tāṅpāṅ Jesu bipani bipani tāk tāṅkuko udegān yotpārare peṅpeṅ Olip pomken āroṅjirān iwarāntākiye iwetkuk. Bāgup it tāṅkuk-ken u ahāṅpāṅ iwarāntākiye ṅode yāwetkuk; In tāṅyabāk-ken kwitanenṅta Anutu-ken yāṅapik man yāwut.

⁴¹ Eruk Jesu inigān ātukāt kuṅpāṅā gukut imāpmok tāṅpāṅ yāṅapik man ṅode yāṅkuk; ⁴² * Nana, tāga yāṅ nadāṅpāṅā gāk nadāṅ namiṅjiri komi nadāwayāṅ tāyat u kaṅ nārepmirān. Upāṅkaṅ nākṅo nadāk nāmo, gākṅaken nadāk kaṅ ahāwān. ⁴³ Ude yāṅjirān kunum gānaṅ nanik aṅero kubātā pāpā tāṅkentāṅ imiṅkuk. ⁴⁴ Tāṅpākaṅ bāneṅpitā komi pāhap nadāṅkaṅ gwāk pimiṅpāṅ yāṅapik man kehāromigān yāṅjirān woṅ bumta imātūkko uwā nāgāt bumik unitā kome terak maṅkuṅ. ⁴⁵ Tāṅpāṅ yāṅapik man yāṅtāṅgān akumaṅ iwarāntākiyetā itkuṅ-ken u kuṅpāṅ yabāṅkuk; Butewaki nadāṅ bārāp tāṅpāṅ pat irirā. ⁴⁶ Pat irirā ābā yabāṅpāṅ yāwetkuk; In imata dāpmon pat itkaṅ? Tāṅyabāk-ken kwitanenṅta akuṅpāṅ yāṅapik man yāwut!

* 22:24: Luk 9:46 * 22:25: Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 * 22:26: Mat 23:11; Mak 9:35 * 22:27: Jon 13:12-15

* 22:29: Luk 12:32 * 22:30: Mat 19:28 * 22:31: 2Ko 2:11 * 22:32: Jon 17:11,15,20; Sam 51:13 * 22:33:

Luk 22:54 * 22:35: Luk 9:3, 10:4 * 22:36: Luk 22:49 * 22:37: Ais 53:12; Luk 22:52 * 22:39-40: Luk 21:37;

Jon 18:1 * 22:42: Mat 6:10

*Judastä Jesu iwan kerî terak tenjuk**Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11*

⁴⁷ Tãnpãj Jesutã man ude yãj irirãn iwarãntãkiye uken nanik kubã wãpi Judas unitã äma äbot yãj-yãkñat yãpmãj äbãñkañ Judas ini Jesu bayãj iminãpãj inin orerayãj nadãñkañ dubini-ken äbuk. ⁴⁸ Äbãnã Jesutã iwetkuk; Judas, gãk Äma Bureni-inik iwan kerî terak tewa yãppãj nanin oretan? ⁴⁹ * Tãnpãkañ iwarãntãkiye Jesu-kãt penta itkuño unitã iwan pãke u yabãppãj Jesu iwetkuj; Ekãni, iwan ño kadãtã dãpna? ⁵⁰ Ude yãppãj iwarãntãki kubãtã bãmpop äma kubã tãño watã äma kubã ura yãkñat jukuni bure kãdapãj painjuk.

⁵¹ Tãjirãn Jesutã kanãpãj yãñkuk; Ai! Ude tãñpeno! Ude yãppãj äma u jukuni yãpmãppãj änerji irani ude peñ iminjuk. ⁵² * Tãñkañ bãmpop äma, Juda tãño äma ekãni ekãni-kãt kudupi enji tãño komi äma Jesu initta äbuño u Jesutã ñode yãwetkuk; Intã nabãwã nãk kubo äma ämik tãñpani ude tãñpapãj kadã boham nïkek nutnayãj äbãkañ? ⁵³ Nãk kepmani kepmani kudupi enji gãnanã äronkañ inkãt ämawebe Anutu tãño man yãwetpãj yãwõñãrek tãk tãñkut-ken ugãn nãmo nepmãñitkuño u. Upãñkañ intã piãjin tãkta kadãni ahãtak. Uwã bipmãj urani tãño kehãromi ubayãj!

*Pitatã Jesu wãpi kãbop peñkuk**Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Jon 18:12-18,25-27*

⁵⁴ * Ude tãppãj Jesu injt yãpmãj bãmpop äma intãjukun tãñpanitã enji gãnanã äronkuñ. Tãjirã Pita uwã bankentã yabãñit yabãñit yãwatkuk. ⁵⁵ Tãjirãn komi äma yewa gãnanã äro kãdãp ijinãpãj äñãriñ irirã Pita imaka, äro bãmpopi-ken itpãj kãdãp penta äñãriñ itkuñ. ⁵⁶ * Äñãriñ irirã enji unitãño watã webe kubãtã ket tãñpãj kanãpãj yãñkuk; Äma ukãt kuñarani kubã ño yãk.

⁵⁷ Yãwãnã Pitatã yãñkuk; Wanotna, nãk äma u nãmo kak tãyat yãk. ⁵⁸ Ude yãppãj ätu irirãn äma kubãtã kanãpãj yãñkuk; Bureni, gãk unitã äbotken nanik yãk. Yãwãnã Pitatã yãñkuk; Notnapak, jop yãyan yãk. Nãk nãmo! ⁵⁹ Tãjirãn mãden äma kubãtã äbãppãj kehãromigãn ñode yãñkuk; Ai! yãk. Äma ño bureni-inik ukãt kuñarani. Uwã Galili ämagãn yãk.

⁶⁰ Yãwãnã Pitatã yãñkuk; Notnapak, gãk man ño yãñiri tãnguj tãyat yãk. Yãñirãn uterakgãn puruptã gera yãñkuk. ⁶¹ * Tãñpãkañ Ekãnitã äyãjputpãj Pitaken dapun tãñjirãn Pitawã Ekãnitã man ñode iwetkuko u nadãwãn tãrenkuñ; Purup man nãmo yãñirãn gãk kadãni yarãkubã nãkño wãpna kãbop pewayãj yãk. ⁶² Man u juku pinãpãj bãnepi-ken jãgãmi pãhap nadãppãj äpãmanã pãñku konãm bumta kotkuk.

*Jesuta waki mebãri mebãri tãñ iminkuñ**Mat 26:67-68; Mak 14:53-65; Jon 18:19-24*

⁶³⁻⁶⁴ Tãñpãkañ äma Jesu kanã gwãjin itkuño u sära man iwetpãj injami dapun tektã tãñpipinãkã utpãñ iwetkuj; Gãk profet unita äma gutak unitãño wãpi niwet! yãk. ⁶⁵ Tãñkañ ugãn nãmo. Yãñãrok man wakiwaki imaka, bumta iwetkuñ.

⁶⁶ Ude tãñirã kome yãñerjirãn äma ekãni ekãni, bãmpop äma intãjukun tãñpani-kãt Baga man yãwõñãrewani äma kudup man kãbeyã tãñpãj Jesu yãñikñat yãpmãj äronãpãj man ñode iwetkuñ; ⁶⁷ * Gãk Kristo tãñpãwã yãñahãppãj niwet yãk. Yãwãwã yãwetkuk; Nãk Kristo yãj tãwerawã tãga nãmo nadãj naminayãj. ⁶⁸ Ba tãwet yabãk tãñjira kukñini tãga nãmo nãwetnayãj. ⁶⁹ * Upãñkañ ñode tãwera nadãwut; Apinõ yãput peñpãj Äma Bureni-inik uwã Anutu kehãromi mãhemi kerî bure kãda itpãj tãrek-tãreki nãmo api it yãpmãj ärowek.

⁷⁰ * Ude yãwãn nadãppãj kuduptagãn ñode iwetkuñ; Gãk Äma Bureni-inik u? Yãwãwã yãñkuk; Yãkanã ubayãj. ⁷¹ Yãwãnã yãñkuñ; Imata mangãmãn wari yãne? Ño ini menitã yãñjirãn nadãkamãñ uba yãk.

23*Jesu Pailat ba Herot inãmiken itkuk**Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38*

¹ Eruk, kãbeyã tãñ itkuño u kuduptagãn akuj-kireñpãj Jesu yãñikñat yãpmãj pãñku Pailat inãmiken tenkuñ. ² * Uken pãñku itpãj ñode yãppãj manken tenkuñ; Äma ñonitãño mebãri ñode pãtak; Äma ño nin tãño ämawebeniye nadãk-nadãki tãñkurãk tak tãyak. Tãñkañ Rom tãño intãjukun äma Sisa unita takis monej penetawã yãñ yãñiwãt tak tãyak yãk. Tãñkañã inita ñode yãk tãyak, Nãk äbãkta yãwani Kristo u, intãjukun äma kubã yãñ yãk tãyak. ³ * Ude yãwãwã

* 22:49: Luk 22:36 * 22:52: Luk 22:37; Jon 7:30, 8:20; Kol 1:13 * 22:54: Sam 31:11; Luk 22:33 * 22:56: Apos 4:13 * 22:61: Luk 22:34 * 22:67: Jon 3:12, 8:45; Jon 10:24 * 22:69: Apos 7:56 * 22:70: Luk 4:3,9
* 23:2: Luk 20:25 * 23:3: 1Ti 6:13

Pailattä Jesu iwet yabâñkuk; Gäk Juda tâño intäjukun äma ba? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Yäyan ubayäj. ⁴ Yäwänä Pailattä bämpo äma ba äma äbot itkunjo u kudup ñode yäwetkuk; Näk äma ñonitäjno momita wäyäkñjewa wakan yäk.

⁵ Pailattä ude yäwetkuko upänkanj kehärom tanpän yänkun; Ude nämo! U äma yän-yäkñarirän manitä nintä komen ahänj moretak yäk. U Galili kome-kentä yäput penpän täñ yäpmänj äbänj täyon Judia komeken ño udegän ahätak yäk.

⁶ Ude yäwäwä Pailattä änenji yäwet yabâñkuk; Äma ño Galili komeken nanik ba? ⁷ * U Galili komeken nanik bureni täppänä, eruk, näkä unitäjno mebäri nadäkta nämo yäwani. U kome Herottä yabänj yäwat täyak u nanik unita Herottä man piäken kwän yäk. Tänpäkanj kadäni uken Herot Jerusalem yotpärare-ken itkuko unita Jesu Herotken tewän kunjuk. ⁸ * Täñjirän Herot uwä Jesu kanpänj bänep täga nadänjuk. U Jesu täño biñam mäyap nadäk täñkuko unita u kakta gäripi nadän yäpmänj äbuk. Imata Jesutä kudupi kubä täñjirän käwayäj gäripi nadänjuk. ⁹ Tänpänj Jesu man mebäri mebäri iwet yabänjirän kowata man kubä nämo iwetkuk. ¹⁰ Man kum irirän Baga man nadäwani ämakät bämpo äma intäjukun tänpäni uken itkunjo u nadänkanj Jesu terak man mebäri mebäri wohutpänj gera terak yäput iwetkun. ¹¹ Täñjirä Herot-kät komi ämatä Jesuta waki täñ iminpänj sära man iwetkun. Ude täñkanj äma ekäni täño tek täñ iminpänj Pailat-ken änenji yänjñat yäpmänj kunjuk. ¹² Tänpäkanj kadäni ukengän Pailat kenta Herot not tänpänj bänep kubägan penkumän. Bian ini-ini itkumänopänj kadäni ugän not täñkumän.

Jesu kumäj-kumäj utta Pailattä yäntärenjuk

Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16

¹³ Tänpänj Pailat uwä Juda täño äma ekäni ekäni-kät bämpo äma intäjukun tänpäni ba ämawebe päke itkunjo u yänpewän dubini-kengän äbun. ¹⁴ Tänpänj ñode yäwetkuk; In äma ño ämawebe yän-yäkñarani ták täyak yän yäppänj näkken yäpmänj äbänj yäk. Upänkanj näkä in inäjñin-ken mebärinita iwet yabätken momini kubä nämo kanj-ahätat yäk. ¹⁵ Täñkanj Herot udegän, mominita wäyäkñewän wawäpänj ninken änenji tewän äbätak yäk. Unita jide? Momi kubä nämo täñjukopänj imata jop kumäj-kumäj utnek? ¹⁶⁻¹⁷ Eruk, komi äma yäwera iwänaptä jop päripäkanj pit ima yäk. ¹⁸ Ämawebetä ude nadänpänj kuduhtagän bänepi wawäpänj gera ñode yänkun; U paorän! U paoränkanj Barabaspänj pit nimi! yän yänkun. ¹⁹ Barabas uwä noriye-kät yotpärare bämpo-ken ämik pewä ahäwäpänj äma kubä kumäj-kumäj utpewän komi enjken tenjuk.

²⁰ Tänpäkanj Pailattä Jesu pit imayän nadänjukuko unita ämawebe päke u yäwetkuk. ²¹ Yäweränä änenji gera kehäromigän yänkun; Päya kwakäp terak kumäj-kumäj ut! ²² Yänjirä Pailattä änenji yäwet yabäk ñode täñjuk; Waki kubä jide täñjukta? Näk nadänjira momi nukek bumik nämo täyak. Unita komi äma yäniñ kirewa iwänap-tägän päripäkanj kanj tewa yäpmänj kwän yäk.

²³⁻²⁴ Ude yäwänä mani utpänj kuduhtagän gera tänpänj ñode yänkun; Päya kwakäp terak kumbän! yäk. Gera tanj pen yäntänj kuntäko Pailattä iniken gäripi iwarut yänpänj yäntärenj yämiñjuk. ²⁵ Täñkanj mani buraminpänj äma ämik pewän ahäwänpänj äma kubä kumäj-kumäj urani wäpi Barabas u pit iminpänj yäniñ kirenjuk. Tänpänj Jesu uwä kumäkta yäntärenpänj komi ämata yämiñjuk.

Jesu päya kwakäp terak utpewä kumbuk

Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27

²⁶ Tänpäkanj komi ämatä Jesu yänjñat yäpmänj kuntängän kädet minjin äma kubä kanj-ahänjuk. Äma uwä wäpi Saimon, Sairini yotpärare-ken nanik. Uwä piäken naniktä äbänjirän kanpänj Jesu täño päya kwakäp piriken pewä buraminkanj Jesu mädegän iwatuk.

²⁷ Tänpäkanj ämawebe äbot pähaptä iwatkun. Iwarän täñkanj webe ätu konäm butewaki täntänj iwatkun. ²⁸ Konäm köttänj iwarirä Jesutä äyänjutpänj yabänpänj ñode yäwetkuk; Jerusalem webe kwayak, in näka kotneño. Nämo, injnta ba äpetijye nanakta korut. ²⁹ * In nadäkanj? Kadäni keräp täñjirän webe nanak bäyawanitä ñode api yänerj; Ärunj kunjatnanji takamäjñonik yäk.

³⁰ Täñkanj pom käronji tokät päbä nin yejämbut!

Ba genji kwähärep dunpänj nin yäpmänj päñku gänañ umu yejämbut! yäk. *Hos 10:8*

³¹ * Upänkanj kadäni täga bumik-ken ude yänayänj täño uwä kadäni wakikenä jide api yänerj?

³² Tänpäkanj waki tänpäni yaräkät Jesu-kät penta däpnayänj yän-yäkñat yäpmänj kunjuk. ³³ Yän-yäkñat yäpmänj kome kubä wäpi Gwäki Kokäp uken kunjuk. Uken ahänpänj Jesu päya kwakäp terak utkun. Ba waki tänpäni yarä, kubä kukñi kubä kukñi yepmanpänj bok däpun.

³⁴ * Täppäkan Jesutä yänpärik man nōde yänjuk; Nan! Waki tən namikan nō nāmo nadānkan tākan unita momini peñ yāmi. Yänjirān komi āma teki yāpmākta nārepmikē gārepmikē tānkuñ.

³⁵ * Täppān āmawebe bumta ini ugān itpāñ yabāñirā Juda tāño āma ekāni ekānitā Jesu sāra nōde iwetkuñ; Āma nōwā ābākta yāwani Kristo täppāwā iniken gupi tənjentāwānā. U āmagān tənjentāñ yāmik tənjukopāñ iniken gupi tənjentāktawā täppān wakan yāk.

³⁶ * Yänjirā komi āmatā udegān Jesu yänjārok man iwetkan dubini-ken ābāñpāñ wain ume jāgāmi iminayāñ tənkuñ. ³⁷ Täppāñ yänjuk; Gāk Juda āma tāño intājukun āma bureni u täppāwā gākñja gupka tənjentāwā yāk. ³⁸ Täppāñ Jesu gwāki punin kādawā man kudān nōde kudān tənkuñ;

Nowā JUDA Āmawebe TĀño INTĀjukun Āma.

³⁹ Ude tənjirā waki tənpani yarā u kubātā pāya kwakāp terak itkan Jesu yänjārok man nōde iwetkuñ; Gāk Kristo täppāwā gākñja gupka tənjentāñpāñ nek imaka, tənjentāñ nimil yāk. ⁴⁰ Ude yāwānā noripaki kubātā ibenpāñ nōde iwetkuñ; Nek penta nidāpmākta biñam yāwanipāñ, gāk man ude yāyan uwā Anututa nāmo umuntāyan? ⁴¹ Nek momineкта tāga nidāpmāñkan. Upāñ āma nōwā momi kubā nāmo tənjukopāñ jop utkan yāk. ⁴² * Ude yänkan yänjuk; Jesu, gāk intājukun itkan wāpka biñam ikek irayāñ tāyan-ken uken nāka kan nadāñ nam yāk. ⁴³ Yāwānā Jesutā iwetkuñ; Nāk bureni gāwera; Apinōgān nākkāt irit bāgup tāgaken bok itdayāñ yāk.

Jesu kumbuk

Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30

⁴⁴⁻⁴⁵ * * Täppāñ kome kepma bāmopi tənjirān kome dapuri kumbuk. Kumāñjirān kome kudup bipmāñ utpāñ it yāpmāñ kuñjirān 3'kirok tənkuñ. Tənjirān kudupi enj gānañ tek tanj bagata pewā wādāwani u punin ununitā komen umu ini wewān tārenkuñ. ⁴⁶ * Tənjirān Jesutā gera yāñpāñ yänjuk; Nan! Kehāromina ketka-ken peyat! Ude yāñpāñ kumbuk.

⁴⁷ Tənjirān komi āma kubā watāni itkuko unitā u kanpāñ nadānkan Anutu inin orepāñ yänjuk; Bureni-inik! Āma nō momini nāmo.

⁴⁸ * Täppākan āmawebe ātu kan itkuño unitā imaka ahāñjukko u kanpāñ butewaki nadāñpāñ kupāñi weñpeñ enjini-ken kuñtāñpā kuñkuñ. ⁴⁹ * Täppākan Jesuta not tən imik tənkuño u ba, Galili komeken nanik webe ātu iwat yāpmāñ ābuño u imaka banken itkan imaka ahāñjukko u kanpāñ nadāk tənkuñ.

Jesu āneñkuñ

Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42

⁵⁰ Täppākan āma kubā ukāt penta itkuño wāpi Josep. Āma uwā Judia komeken yotpārare kubā wāpi Arimatea uken nanik. Uwā Juda tāño āma ekāni ekāni unitā ābotken nanik. U āma tāga, Anututa nadāñ iminpeñ kuñarani. ⁵¹ * Täppākan noriyetā Jesu man iwetpāñ iwan kerik-ken peñjirā nadāwān nāmo tāgañjuk. Nāmo, u Anututā intājukun itkan yabāñ yāwat piāni kwawak ahāñjirān kakta itsāmāñtāñ kuñat tənjukonik. ⁵² Eruk, āma unitā Pailat-ken pāñku Jesu tāño komegup yāpayāñ iwet yabāñjuk. ⁵³ Iwerān nadāñ imānkan pāya kwakāp terak nanik ketārenpāñ tek pakitā uwāktāñ-āwatpāñ yāpmāñ pāñku mobā kawut awāñ komegup āneкта biñam yāwani uken peñjuk. Mobā kawut uwā bian āma kumbani kubā nāmo pewani, kudupi-inik itkuko uken Jesu tāño komegup peñjuk. ⁵⁴ Kepma uwā Fraide, Sabat tāño tunum tāktāk kādāni udeken Jesu āneñkuñ.

⁵⁵ * Täppākan webe ātu Jesukāt Galili komeken naniktā bok ābuño u Josep iwat yāpmāñ pāñku kanjirā komegup awāñ gānañ āneñjuk. Kanjirā āneñpāñkan enjken āyāñutpeñ pāñku imaka imaka ume kābāñi nīkek tāñtunum täñpāñ peñkuñ. ⁵⁶ * Ude tənkan Sabat unita Moses tāño бага man iwatpāñ itpāñ-nadāk tənkuñ.

24

Jesu kumbani-ken naniktā akumañ kuñjuk

Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10

¹ Täppākan Sande tamimañ-inik webe ukeño imaka kābāñi tāgātāga tāñtunum täñpāñ peñkuño u yāpmāñkan Jesu āneñkuñ-ken kuñkuñ. ² Pāñku ahāñpāñ kankuñ; Mobā pāhap u yāpmāñ kewenkuño parirān. ³⁻⁴ * Ude täppākan Jesu āneñkuñ-ken āronpāñ Jesu tāño

* **23:34:** Ais 53:12; Mat 5:44; Apos 7:60; Sam 22:18 * **23:35:** Sam 22:7-8 * **23:36:** Sam 69:21 * **23:42:** Mat

16:28 * **23:44-45:** Amo 8:9 * **23:44-45:** Kis 36:35 * **23:46:** Sam 31:5; Apos 7:59 * **23:48:** Luk 18:13

* **23:49:** Sam 38:11, 88:8; Luk 8:2-3 * **23:51:** Luk 2:25,38 * **23:55:** Luk 23:49 * **23:56:** Kis 20:10; Lo 5:14

* **24:3-4:** Apos 1:10

komegupta wäyäkñewä wawäkan nadäwätäk täñ irirä äma yarä teki paki-inik unitä pit kubägän dubini-ken ahäñpäj itkumän. ⁵* Täñjirän webe kwayak unitä bumta umuntañpäj injami komen yäp äpmonpöpäj patkuñ. Parirä äma yarä unitä yäwetkumän; In kumbani komeken ño imata kodak iranita wäyäkñej itkañ? ⁶* U ño nämo itak, akumañ kuk yäk. Galili komeken itkañ man ñode täwetkuko unita guñ tañkuñ? ⁷ Uwä ñode täwetkuk; Äma Bureni-inikä, äma waki täppani kerik-ken pewäkañ päya kwakäp terak utpäñ äneñpakañ kepma yaräkubä täreñjirän Anututä äneñi yäpmäj päñaku api tewek yäj täwetkuk. ⁸ Ude yäjirän webe kwayak u nadäñpäj yäjkuñ; Bureni, nadäkamäj! yäk.

⁹Ude yäjpäj awañ u peñpeñ päñku iwaräntäkiye 11 ukät ämawebe ätukät biñami yäwetkuñ. ¹⁰⁻¹¹* Webe kwayak u wäpiwä Maria Makdala komeken nanik, kubä wäpi Joana, kubäwä Maria wahupi Jems täño miñi ukät webe ätu bok kuñakuñ. Täñpäj webe kwayak unitä iwaräntäkiye ukeño manbiñam yäwerirä mani nadäñirä jopi ude täñpöpäj nadäwä bureni nämo täñkuk. ¹² Upäñkañ Pitatä akumañ awañken bäräñej päñku awañ gänañ umu okäreñpäj tek Jesu gupi uwäk täñpäj äneñkuño ugänpäj kañkuk. Ude kañpäj nadäwätäk pähap täñtäj äneñi kuñkuk.

Jesu Emeus kädet-ken kañkumän

¹³ Täñpäj kepma ukengän iwaräntäki yarätä Emeus yotpärare-ken kuñkumän. Emeus u Jerusalem yotpärare dubini-ken itkuk, 10 kilomitas ude. ¹⁴ Kädet kuñit kuñit imaka Jesuken ahäñkuko unita man yäjpäj-nadäk täñtäj kuñkumän. ¹⁵* Yäjpäj-nadäk täñtäj kuñjirän Jesu ini äma yarä u dubini-ken ahäwänkañ penta kuñkuñ. ¹⁶ Täñpakañ äma yarä u Jesu kañkumäno upäñkañ u Jesu yäj siwoñi nämo kawän täreñkuñ. ¹⁷ Ude täñjirän Jesutä yäwet yabäñkuk; Ek imatäken manpäj yäjpäj-nadäk täñtäj kuñkatkamän? Yäwänä äma yarä uwä päñku täpäneñpäj itpäñ butewaki injami dapun iñjñkumän. ¹⁸ Täñkañ äma yarä u kubä wäpi Kliopas unitä iwetkuk; Gäk kome kubäken nanik käwep unita Jerusalem yotpärare-ken kudän ahäñkuko u nämo kañpäj nadäñkuñ.

¹⁹* Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Imatäkenta yäkamän? Yäwänä yarä unitä iwetkumän; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unitäno manbiñam yäk. U profet pähap. U Anutu ba ämawebe injamiken imaka kehäromi niked yäjpäj-täk täñ yäpmäj äbäk täñkukonik yäk. ²⁰ Upäñkañ nintäño äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täñpani unitä kumäkta yäñtäreñ imiñpäj manken teñpäj päya kwakäp terak utpewä kumbuk. ²¹* Unitä Isrel äbot nin Rom gapman täño kerik-ken nanikpäñ nimagutta yäwani yäj nadäñkumäjopäj u kawut, utpewä kumäjirän edap yaräkubä täretak ño yäk. ²²* Täñpakañ apiño tamimaj ninken nanik webe ätutä manbiñam inide kubä niwerañ yäk. ²³ Uwä tamiinik Jesu äneñkuñ-ken kuñpäj Jesu täño komegupta kawä wañ yäk. Täñkañ äneñi äyäjnutpeñ päbä ñode niwerañ; Añero yarätä ahäj nimiñpäj Jesu kodak tañpeñ akumañ kuk yäj niwerañ yäk. ²⁴* Eruk man u nadäñpäj nininken äbotken nanik ätutä awañken päñku webetä yäño udegän kañ yäk. Upäñkañ Jesu nämo kañ-ahäj.

²⁵ Man ude iweränä Jesutä yäwetkuk; Yäke! Inä guñ bureni-inik! Profettä man yäjpäj kudän täñkuño u in imata täñguñ tañpäj bänep nadäwätäk täñpäj nadäkinik nämo täkañ? ²⁶* Profettä ñode yäjkuñ; Kristo u komi mebäri mebäri nadäñpäj kumäkta yäwani. Komi u nadäñkañ eruk, epmäget peñyäjek ikek kunum gänañ api ärowek yäj yäjkuñ. ²⁷* Jesutä ude yäjpäj man kudup inita, Moses ba profet mäden ahäwanitä Anutu täño man terak kudän täñkuño unitäno mebäri kudup yäjkwawa tañ yämiñkuk.

²⁸ Eruk, kuñtängän Emeus yotpärare keräp tañkuñ. Täñpäj Jesutä yotpärare u irepmitpeñ kwayäj täñkuk. ²⁹Ude täñpänä äma yarä unitä iwetkumän; Kweno yäk. Kome bipayäj unita nekkät penta ñogän itna yäk. Ude iwerän nadäj yämänkañ enji gänañ penta päro itkuñ.

³⁰* Äronpäj ketem nänayäj mañitkuñ. Mañit itkañ Jesutä käräga kubä yäpmäjpäñ tokätkañ Anutu bänep täga man iwetpäj äma yarä unita yämiñkuk. ³¹Ude täñpänkañ Anututä nadäj yämiñjirän eruk U Jesu yäj kawän täreñkuñ. Kawän tärewäkañ uteragän Jesu ini ugän paotkuk. ³² Täñpänkañ yarä u ini-tägän näwetgäwet täñpäj yäjkuñ; Bureni! yäk. Kädet miñin man täño mebäri yäjahäñpäj niwerirän man gäripi niked u nadäñpäj bänepnektä pidäm tako ukeño!

³³ Ude yäjpäj uteragän akumañ Jerusalem yotpärare-ken äyäjnutpeñ kuñkumän. Päñku ahäñpäj yabäñkumän; Jesutä iniken iwaräntäkiye 11 uwä noriye ätukät änok kubägän irirä. Yabäwänä iwaräntäkiye itkuño unitä ñode yäwetkuñ; ³⁴* Ekäni awañ gänañ naniktä bureni

* 24:5: Luk 2:9 * 24:6: Luk 9:22, 17:25 * 24:10-11: Luk 8:2-3 * 24:15: Mat 18:20 * 24:19: Mat 21:11

* 24:21: Luk 2:38, 19:11; Apos 1:6 * 24:22: Luk 24:1-11 * 24:24: Jon 20:3-10 * 24:26: Luk 9:22, 24:44

* 24:27: Sam 22:1-21; Ais 53; Jon 13:31; Apos 3:13 * 24:30: Luk 22:19 * 24:34: 1Ko 15:4-5

akuk! yäk. U Saimon kädet miñin ahäj imik yäk. ³⁵ Täñpăkañ yarä unitä udegän kädet miñin ahäj yämănkañ enj gănañ păro kărăga tokătpăñ yămăn nañkañ kawăn tăreñkujo manbiñam upăñ yăwetkumăn.

Jesutä iwarântăkiye ahäj yămiñkuk

Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23; Apos 1:6-8

³⁶ * Eruk Jesutä tăñkuko unita manbiñam yăñpăñ-nadăk tăñ irirä bămopi-ken ini ugăn ahäj yămiñpăñ yăwetkuk; Bănep kwini terak itkot! yäk. ³⁷ * Yăwerănkañ iwarântăkiyetä kañpăñ kwaiñpăñ yăñkuñ; Wăra! Măjo kubă äbătak ño! yäk. ³⁸ Ude yăwăwă yăwetkuk; In imata kikjupăñ bănep yară-yară pekañ? ³⁹ Ñowă năkja-inik äbătat. In ketna kuroñna-ken ño nepmăñit năwatpăñ nabăñpăñ nadăkinik tăñput. Măjo uwă gupi tohari nıkeke nămo. Tăñ, năhă gupna tohatna nıkeke ño yäk.

⁴⁰ Man ude yăwetpăñ kerı kuroñi-ken jibi me u yăwoñăreñkuk. ⁴¹ * Yăwoñărewăn kañpăñ bănepi tăgañkuñ. Täñpăkañ ño Jesu ini yăñ ketinik nămo nadăwă tăreñkuñ. Ude tăñpăkañ yăwet yabăñkuk; Inken ketem ätu itkañ? ⁴² Ude yăwerănă gwăgu tom ijiwani kubă imiñkuñ. ⁴³ Imiñkañ kañ irirä, eruk nañkuk.

⁴⁴ * Nañpăñ yăñkuk; Năk inkăt itkañ man tăwet yăpmăñ äburo ukeño nadăkañ? Năk ñode tăwetkut; Man năka Moses tăño бага man kudăn tăwani terak, ba profet tăño man kudăn terak ba Sam terak kudăn tăwani u kudup udegăn ahäj morekta yăwani yăñ tăwetkut.

⁴⁵ * Ude yăwetkañ Anutu tăño man mebări nadăkta nadăk-nadăki tăñkwawa tañ yămiñkuk.

⁴⁶ Tăñkañ ñode yăwetgăn tăñkuk; Anutu tăño man kudăn terak ñode kudăn tăwani; Kristo u komi nadăñpăñ kumăñkañ kepma yară tăreñirăn kubăta kumbani-ken naniktă api akwek.

⁴⁷⁻⁴⁸ * * Tăñkañ komeni komeni ämawebe yăwetpăñ yăwoñărek tăñpewă bănepi sukureñiră Anutută Kristo unităño wăpi terak wakini api peñ moreñ yămek yăñ ude kudăn tăwani. Eruk nanaknaye, ină ude tăkta yăwani. Unita Jerusalem yotpărare-ken yăput peñpăñ kañ tăñtăñ kut. ⁴⁹ * Tăñpăkañ nanată imaka injinta biñam yăwani u iniñ kireñpewa api äpăñ tamek. Unita in kome ño nămo peñpeñ kuneñ. Ñogăn itsămăñ irirä kunum tăño kehăromi tama yăpmăñkañ kañ kut yäk.

Jesu kunum gănañ äronkuk

Mak 16:19-20; Apos 1:9-11

⁵⁰ Man ude yăwetkañ eruk yăñ-yăñjat păñku Betani yotpărare găgăniken itkañ kerı yăpmăñ akunpăñ Anutută iron tăñ yămikta man yăwetkuk. ⁵¹ Man tăga u pen yăwerit yăwerit kome kăkătăñirăn Anutută imagut yăpmăñ kunum gănañ äronkuk. ⁵² * Tăñirăn iwarântăkiyetä Jesu iniñ oretkañ bănep oretoret păhap terak Jerusalem yotpărare-ken äneñi kuñkuñ. ⁵³ Kuñpăñ kadăni kadăni kudupi enj gănañgăn itkañ Anutu iniñ oret tăñkuñ.

* 24:36: 1Ko 15:5 * 24:37: Mat 14:26 * 24:41: Jon 21:5 * 24:44: Luk 9:22 * 24:45: Luk 24:27

* 24:47-48: 1Ti 3:16 * 24:47-48: Jon 15:27; Apos 1:8 * 24:49: Jon 14:16, 15:26; Jon 16:7; Apos 1:4 * 24:52:

Jon 14:28, 16:22

Jon

Jontä Jesu uwä Anutu täño nanaki yäj niwoñäreкта manbiñam ño kudän täñjuk

Jesu u Anutu täño Manbiñam

¹ * Manbiñam U mebäri-ken-inik yäput peñpäj it yäpmäj äbukotä itak. Uwä Anutu-kät itkumänopäj u ini-tägän Anutu. ² U yäput peñpäj Anutu-kät it yäpmäj äbukotä itak. ³ * Manbiñam U Anutu-kät ket kubägan täñpäj imaka kuduhtagän pewän ahäjkuñ. Ukät nämowä imaka kubä nämö ahäwän. ⁴ * Uwä irit täño mähemi unitä ämawebeta peñyäjnej yämik täyak. ⁵ * Täñpäkaj peñyäjeki unitä bipmäj urani-ken peñyäjnejirän bipmäj uranitä peñyäjek u döpän kumna yäjkan täñpän wak täkan.

Ämatä Jesu not nämö täñ imiñkuñ

⁶⁻⁷ * Äma kubä wäpi Jon. Unitä peñyäjek unitäño manbiñam yäjahäjirän nadäjpäj ämawebe kuduhtagän nadäkinik täneñta Anututä iniñ kireñjuk. ⁸ * Jon ini uwä peñyäjek mähemi nämö. U peñyäjek mähemi täño manbiñam yäjahäkta äbuk. ⁹ * Täñpäkaj peñyäjek mähemi bureni uwä ämawebe kome ni kome ni peñyäjnej yämik täyak unitä kome terak ahäkta keräp täñjuk.

¹⁰ * Eruk peñyäjek uwä kome ämawebe bämopi-ken ahäjpäj itkuk. Täñpäkaj ämawebe u ini-tägän pewän ahäjkuñopäj ämawebe uwä mebärini nämö kanpäj nadäjkuñ. ¹¹ Ini äbotken ahäjkuñ upäjkan äbot unitä not nämö täñ imiñkuñ. ¹² * Täñ, ämawebe ätu not täñ imiñpäj nadäkinik täñ imiñkuñ unitä Anutu täño äperiye nanak itneñta kädet peñ yämiñjuk. ¹³ * Täñpäkaj äperiye nanak ahäjkuñ uwä ämatä ahäk täkamäj ude nämö ahäwani. Ba nädapitä nanak ahäkta epän täktäk kädet-ken nämö ahäwani. Uwä Anututä ini-tägän bäyan yepmanpani.

¹⁴ * Eruk, Manbiñam u äma äworeñpäj bämopnin-ken ahäjpäj ninkät penta it täñkumäjoni. Ahäjpäj irirän wäpi biñam kehäromi nike kanpäj nadäjkumäj. Uwä Anutu täño nanaki-inik kubägan unitä wäpi biñam u yäpuk. Uwä orakorak mähemi ba man bureni täño mähemi ahäjpäj irirän kanpäj nadäjkumäj. ¹⁵ * Täñpäkaj äma unitäño mebärini Jontä gera terak ñode yäjahäjjuk; Näk äma unitä ñode täwerat; Näkä jukun ahäjkuñ upäjkan äma u näk närepmat. Imata, näk nämö ahäjira äma u it yäpmäj äbukotä itak yäj yäjjuk.

¹⁶ * Bureni! Manbiñam uwä orakorak mähemi. Unitä nin kuduhtagän imaka imaka gäripi nike unitä käwut-ken nanik iron wari wari täñ nimik täyak. ¹⁷ * Täñpäkaj bian Anututä Moses kerä terak бага man peñ nimiñjuk. Täñ, orakorak ba man bureni uwä Jesu Kristoken naniktä ahäj nimiñkuñ. ¹⁸ * Ba ugän nämö. Äma kubätä Anutu nämoinik kanjuk. Upäjkan Anutu täño nanaki bureni kubä-tägän nani dubini-ken it täyak unitä äpäñpäj Anutu täño mebäri kwawak pewän ahäj nimiñjuk.

Jontä iniken mebäri yäwetkuk

Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

¹⁹ Täñpäkaj Jerusalem yotpärare-ken nanik Juda äma ekäni ekänitä bämop ämakät kudupi eni täño watä äma ätu yäniñ kireñpewä Jonken kuñkuñ. Päñku Jon ñode iwet yabäjkuñ; Gäk netä? ²⁰ * Yäwäwä Jontä mebärini käbop kubä nämö peñpäj ñode yäjahäjpäj yäwetkuk; Näk Kristo, Anututä bian iwoyäwani u nämö! ²¹ * Yäwänä iwetkuñ; Etäj, gäk netä? Gäk Elaija ba? Yäwäwä yäwetkuk; Näk u nämö! yäk. Yäwänä iwetkuñ; A, Gäk profet, Anututä api taniñ kirewet yäj yäjkuñ u? Yäwäwä yäwetkuk; Näk profet u nämö yäk. ²² Jontä ude yäwänä iwetkuñ; Eruk bureni niwet! Gäk netä? Päñku äma niwet-pewä äbämäjo u jide yäwetnayäj?

²³ * Ude yäwäwä Jontä profet bian wäpi Aisaia u meni-ken yäpmäjpäj ñode yäwetkuk; Näk äma kubä, kome jopi-ken itkan gera ñode yäj irani;

* **1:1:** Jon 17:5; 1Jo 1:1-2; Rev 19:13 * **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 * **1:4:** Jon 5:26 * **1:5:** Jon 3:19
 * **1:6-7:** Mat 3:1; Luk 1:13-17,76 * **1:8:** Jon 1:20 * **1:9:** Jon 8:12; 1Jo 2:8 * **1:10:** Jon 1:3, 17:25 * **1:12:**
 Gal 3:26 * **1:13:** Jon 3:3-6; Jem 1:18; 1Pi 1:23 * **1:14:** Ais 60:1-2; Gal 4:4; Plp 2:7; Hib 2:14; Luk 9:32; Jon 2:11
 * **1:15:** Jon 1:27,30; Mat 3:11 * **1:16:** Kol 2:10 * **1:17:** Kis 34:28; Rom 6:14, 10:4 * **1:18:** Kis 33:20; Jon 6:46;
 1Ti 6:16; 1Jo 4:12; Mat 11:27 * **1:20:** Jon 3:28 * **1:21:** Lo 18:15,18; Mat 11:14; Jon 6:14, 7:40 * **1:23:** Ais 40:3

Ekäni täño kädet täwitpäj kañ yäpä-siwonñan imut! yäk.

Ais 40:3

²⁴⁻²⁵ * Täppäkan äma Jonken äbuño uwä äma Parisi äma ätu bok itkuño unitä äneji iwet yabäkän täppäj yäjku; Näk Kristo nämo, Näk Elaija nämo ba Näk profet nämo yäj niwetan upäjkan imata äma ume ärut yämik täyan? ²⁶ Yäwäwä Jontä ñode yäwetkuk; Näkä äma umegän ärut yämik täyat. Upäjkan äma kubä bämopjin-ken itak ño, u inä nämo kañpäj nadäk täkan yäk. ²⁷ * Äma uwä mäden näwatta yäwani. Upäjkan näk närepmittpäj intäjukun it namitak unitä äpani näk ñodewaniñta u dubini-ken itnanji nämo.

²⁸ * Imaka ahäjkuo u Betani yotpärare, Jodan ume udude käda täjkuñ. Jontä kome uken itkan ämawebe ume ärut yämik täjku.

Jontä Jesu täño mebari yäwetkuk

²⁹ * Patkuño yäjewänä Jesu Jonken kuñirän bankentä kañkan Jontä ämawebe ñode yäwetkuk; Udu kawut! yäk. Anutu täño tom bätaki äbätak! Ämawebe komeni komeni täño momi u äma uterak ärojirän kotatak. ³⁰ * Äma unita ñode täwerat; Mäden äbätak unitä näk närepmittpäj intäjukun it namitak. Imata, äma u näk nämo ahäjira it yäpmanj äbukotä itak yäj täwerat. ³¹ Täppäj näkña imaka, äma u nämo kañkut. Upäjkan Isrel ämawebe intä äma unitäño mebari kämi nadäkta näk intäjukun äbä ume ärut tamik täjku.

³² * Jontä ude yäppäj yäwetgän täjku; Näk bian Munapiktä känaräm ude äpäjkan uterak manjtpäj irirän kañkut yäk. ³³ * Täppäkan näkña bian Kristo nämo käwa täreñirä Anutu, ume ärut yämik-yämik epän yäj naminjkuo ugän ñode näwetkuk; Munapiktä äpä gwäki terak irirän api käwen yäk. Äma unitä ämawebe Munapikpäj api uwäktäj yämek yäj näwetkuk. ³⁴ * Näwetkuko udegän kañkuro unita ñode yäjahäppäj täwet täyat; Äma uwä Anutu täño nanaki bureni-inik.

Äma ätutä Jesu kañ-ahäjku

³⁵⁻³⁶ * Patkuño yäjewänä Jon-kät iniken iwaräntäki yarä kome ini ugän irirä Jesutä äbäman yärepmittpej kuñirän kañpäj iwaräntäki yarä u yäwetkuk; Eruk kawun! Anutu täño tom bätaki kuyak u yäk. ³⁷ Yäwerirän yarä u man u nadäppäj Jon teñpej mädegän Jesu iwatkumän. ³⁸ Iwarirän Jesutä äyäjutpäj yabäppäj yäjku; Ek imata äbäkämän? Yäwänä iwetkumän; Yäwoñärewani äma! Gäk enji de it täyan? (Yäwoñärewani äma u iniken man terak Rabai yäj iwetkumän.) ³⁹ Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Äbäjkan kawun! yäk. Yäwänä yarä uwä iwatkumän. Eruk 4'kiron bipäda enjiken ahäjppäj kañpäjä kepma ugän Jesutä it täjku-ken ugän penta itku.

⁴⁰ * Äma yarä, Jon täño man nadäppäj Jesu iwatkumäno u kubä wäpi Andru, Saimon-Pita unitäño monäni u. ⁴¹ * Eruk Andru u häräñej päñku tuäni Saimon ahäj iminjpäñ iwetkuk; Nek Mesaia käkamäk yäk. (Mesaia u mebari Kristo, Anututä iwoyäwani.) ⁴² * Ude yäppäj Andru u tuäni Saimon yäjikñat yäpmanj Jesuken kuñku. Kuñirän Jesutä Saimon kañpäj iwetkuk; Gäk Saimon, Jon täño nanaki. Upäjkan gäk wäpka Kefas yäj gäwetat yäk. (Kefas u ninin man terak mobä.)

⁴³ * Eruk, patkuño yäjewänä Jesu Galili komeken kwa yäppäjä äma kubä wäpi Filip kañ-ahäjppäj iwetkuk; Gäk näwat! yäk. ⁴⁴ Filip uwä Andru kenta Pita täño yotpärare wäpi Betsaida, u nanik. ⁴⁵ * Eruk, Filiptä noripak kubä wäpi Nataniel kañ-ahäjppäj iwetkuk; Mosestä бага man terak kudän täwani, ba profet ätutä kudän täppäj Äma kubä api ahäwek yäj yäwani ukeño nadätan? Nin äma u kañ-ahäkämäj. Uwä Jesu, Josep täño nanaki, Nasaret yotpärare-ken nanik u yäk.

⁴⁶ * Iweränä Natanieltä man kowata ñode iwetkuk; Kome täpuri Nasaret udewani-ken nanik imaka täga kubä täga ahäwek? Nämoinik! Ude yäwänä Filiptä iwetkuk; Päñku ka! yäk. ⁴⁷ Ude iweränä Natanieltä päñku Jesuken ahäjirän kañpäj Jesutä yäjku; Äma ñowä Isrel äma mebari kubä yäk. Bänepi-ken jopman kubä nämo itak. ⁴⁸ * Ude yäjirän Natanieltä Jesu iwetkuk; Gäk jide täppäj näka nadätan? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Filiptä näka nämo gäwerirän wama äyünken iriri gabät yäk. ⁴⁹ * Yäwänä Natanieltä ñode iwetkuk; Yäkel! Yäwoñärewani äma, gäk Anutu täño nanaki, Isrel äma nintäño intäjukun äma yäk. ⁵⁰ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wama mebari-ken iriri gabät yäj gäwerapäj nadäj namikinik täyan? Nadätan, kañpäj nadäk

* **1:24-25:** Mat 21:25; Jon 1:33 * **1:27:** Jon 1:15; Apos 13:25 * **1:28:** Mat 3:6; Jon 10:40 * **1:29:** Ais 53:6-7; Jon 1:40; 1Pi 1:18-19 * **1:30:** Jon 1:15 * **1:32:** Mat 3:16 * **1:33:** Luk 3:2-3 * **1:34:** Mat 3:17, 17:5; Mat 27:54 * **1:35-36:** Jon 1:29 * **1:40:** Mat 4:18-20 * **1:41:** 1Sm 2:10; Sam 2:2; Jon 4:25 * **1:42:** Mat 16:18; Mak 3:16 * **1:43:** Mat 8:22; Mak 2:14 * **1:45:** Lo 18:18; Ais 7:14, 9:6; Jer 23:5; Ese 34:23 * **1:46:** Jon 7:41,52 * **1:48:** Sam 32:2 * **1:49:** Mat 14:33, 16:16; Mat 27:42; Mak 3:11

täyan ɲo täpuri yäk. Kämi, imaka bureni pähap ahäñirä api kañ yäpman̄ kwen yäk. ⁵¹ * Ude yänpän̄ äma päke u ɲode yäwetkuk; Näk bureni ɲode täwera nadäwut; In kunum aņerirän Anutu täño aņeronyetä Äma Bureni-inik terak äronkañ äpäc täñirä api yabäneñ yäk.

2

Jesu kudän kudupi yäput peñkuk

¹ * Kepma yarä tärenirän Galili kome, yotpärare kubä wäpi Kana uken yanäpi yarä keräntäk täñirän äñnak-äñnak täñkuñ. Jesu täño miñi imaka, penta itkañ äñnañkuñ. ² Tänpän̄ äñnak-äñnak täño mähemitä Jesu-kät iwaräntäkiyeta yäñpewän äbäkañ bok itpäñ nañkuñ. ³ Näntäko wain ume paoränkañ miñitä Jesu iwetkuk; E, wain ume paotak yäk. ⁴ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata peñ näwetan? Näkño kadäni nämo ahätak yäk. ⁵ * Ude yäwänä Jesu täño miñitä eñi unitäño epän watä äma yäwetkuk; Imaka kubäta täwerirän udegän kañ täpput yäk.

⁶ * Tänpäkañ eñi uken ume käbot mobäpäñ täñpani tañi-inik 6 ude itkuñ. Käbot kubä uken ume gwereno uwä 100 litas ude bumik täñpek. Juda ämatä бага man iwatkañ ume ärutna yänpän̄ ume käbot ude wani-ken gwerani. ⁷ Eruk Jesutä epän watä äma yäwetkuk; Käbot ɲo gänañ ume piwä tokñewut yäk. Yäwänä udegän täñkuñ. ⁸ Ude tänpäwä yäwetkuk; Eruk, käbot-ken namik ume ätu gwet päñku äñnak-äñnak mähemita imut yäk. Ude yäwänä udegän täñkuñ. ⁹ Täñkañ äñnak-äñnak mähemita uwä ume u nañ yabäwän wain ume täñkuk. Wain ume u Jesutä täñpewän ahäñkuk yäñ nämo nadäñkuk. (Upäñkañ eñi epän watä äma u ini nadäñkuñ.) Mähemita uwä ume nañpäñ-nadäñkañ yanäpi keräntäk täñkumäno u äpita yäñpewän äbuk. ¹⁰ Yäñpewän äbänä iwetkuk; E! yäk. Äma ätutä äñnak-äñnakken wain ume gäripi nikek ɲodewaniwä intäñjukun piñ yämik täkañ yäk. Tänpän̄ ämawebetä näytingän täñguñ tänpän̄ wain ume gäripi nämo upän̄ yämik täkañ yäk. Ude täk täkañ upäñkañ gähä wain ume gäripi nikek ɲowä käbot pewi irakopän̄ paot-paotta pewi ahätak yäk.

¹¹ * Jesu kudän kudupi intäñjukun uwä Galili kome Kana yotpärare-ken täñkuk. Kadäni uken Jesu kehäromini ba wäpi biñam kwawak pewän ahäñirän iwaräntäkiyetä kañpäñ nadäkinik täñ imiñkuñ.

Kudupi eñi u kudupi kañ irän

Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46

¹² * Tänpäkañ Kana yotpärare peñpeñ Jesu ini ba miñi noriye-kät, iwaräntäkiye penta Kapeneam yotpärareken kuñkuñ. Päñku uken kepma yaräğän itkuñ. ¹³ * Itkañ Juda täño orekirit kadäni kubä wäpi Pasova u keräp tañkuko unita Jesu Jerusalem äronkuñ. ¹⁴ Pärö kudupi eñi moräki-ken yabäñkuk; Äma ätuwä Anututa gupe kabäni nikek iñiñ imikta sipsip, bulimakau, barak namiñ-gamiñ täñit moneñ imaka, namiñ-gamiñ täñ irirä. ¹⁵ Ude täñ irirä Jesutä yabäñpäñ yen yäpman̄kañ irin utpäñ äma u ba tom bok däpman̄päñ yawat kireñpewän äpämañ kuñkuñ. Äpämañ kuñirä moneñ käbot yäpman̄ äreyäñ tänpän̄ kuñkuñ. ¹⁶ * Tänpän̄ äma barak suwan̄ itkuño u ɲode yäwetkuk; Imaka ɲo yäpman̄ kut! yäk. In mäyäkjin nämo! Nana täño kudupi enken imaka jopi ɲo täñirä tuñum eñi nämo täñpek yäk. ¹⁷ * Jesutä ude täñirän iwaräntäkiyetä man kubä Anutu täño man ɲode kudän täwani u juku piñkuñ; Gäkño eñi säkgämän irekta bänepna kädäp iñik täyak.

¹⁸ Jesutä ude täñirän kañpäñ Juda äma ekäni ekänitä kokwawak nadäñkañ iwetkuñ; Netä gäweränpäñ ude täyan? Gäk ude täkta kehäromi pat gamitak yäñ nadäkta kudän kudupi kubä niwonärewi këna! yäk. ¹⁹ * Yäwäwä yäwetkuk; Intä kudupi eñi ɲo kwiniñräkañ näkä edap yaräkubä-tagän tänpän̄ äneñi api täñ morewet yäk. ²⁰ Ude yäwänä yäñkuñ; Wa! Oraniyetä kudupi eñi ɲo obañ 46 ude täñ yäpman̄ ärontäñgän täñ moreñkuñ! Upäñkañ gäkä edap yaräkubätagän täñ morekta yäyan? yäñ iwetkuñ. ²¹ * Jesutä iniken gupita juku piñkañ kudupi eñi terak yäñkuk. ²² * Tänpäkañ mäden, Jesutä kumänpän̄ akuñirän iwaräntäkiyetä man u nadäwä tumbuñ. Nadäwä tumbäpäñ man Jesutä yäñkuko u ba Anutu täño man kudän täwani u nadäwä bureni täñkuñ.

²³ * Tänpäkañ Jesu Pasova orekirit kadäni uken Jerusalem yotpärare-ken itkañ kudän kudupi mäyap täñkuk. Täñirän äma mäyaptä nadäkinik täñ imiñkuñ. ²⁴ Upäñkañ äma kudup täño bänepi yabäñpäñ-nadäwani unita mehäriñi kudup nämo yäñhäñpäñ yäwetkuk. ²⁵ * Imata,

* 1:51: Stt 28:12 * 2:1: Jon 1:43 * 2:4: Mat 12:48; Jon 19:26 * 2:5: Jon 7:30, 8:20 * 2:6: Mak 7:3-4
 * 2:11: Luk 9:32; Jon 1:14, 4:54; Jon 11:40 * 2:12: Mat 4:13 * 2:13: Kis 12:1-27; Jon 6:4, 11:55 * 2:16: Luk 2:49 * 2:17: Sam 69:9 * 2:19: Mat 21:23, 26:61; Mat 27:40; Apos 6:14 * 2:21: 1Ko 6:19 * 2:22: Luk 24:6-8; Jon 12:16, 14:26 * 2:23: Jon 7:31 * 2:25: Mak 2:8

Jesu ini uwä äma bänepi yabäppäj-nadäk täjpani unita äma bänepi-ken jide pätak u kudup yabäppäj-nadäjkuk. Uwä bänep kakkak mähemi unita kubätä iwetnanj nāmo.

3

Nikodemus täjjo manbijam

¹* Kome uken Parisi äma kubä wäpi Nikodemus. Nikodemus uwä Juda äma ekāni kubä.

²* Eruk bipani kubä Nikodemus päjku Jesu ahāj imiñpāj iwetkuk; Yäwoñärewani äma, gāk yäñpāj-yäwoñärek äma Anutu-ken naniktä äbun yäj nadäkamāj. Anutu-ken naniktä nāmo äbun yäwänaku kudān kudupi tāk täyan u täga nāmo tāk täyen yäk.

³* Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwera; Äma kubätä ahäk-ahäk kodaki nāmo ahāwayāj täko uwä Anututä intäjukun itkanj yabāj yawat epān kehāromi tāk täyak unitājo mebāriini täga nāmo kanpāj nadāwān tärewek. ⁴ Jesutä ude yäwänä Nikodemus kikiñtupāj iwetkuk; Ude nāmo! Äma tägawaniitä jide täjppāj nanak paki ude äneñi äworewä? Äma kubätä nanak paki äworeñpāj miñi koki gānañ ahāwānkanj äneñi miñitā täga bäyananji nāmo! yäk.

⁵* Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gāwetat. Äma kubätä ume terak ba Munapik terak äneñi kodaki nāmo ahāwayāj täko uwä Anututä intäjukun itkanj nāmo api kanjwarek. ⁶*

Äma miñi koki gānañ ahāwani uwä kome täjjo nadäk-nadäk uterakgān kuñat täkanj. Täñ, Kudupi Munapiktä äma kubä täjjo nadäk-nadäki täjgodak täwayāj täko uwä Munapiktä iniken nadäk-nadäk terak api kuñarek. ⁷ Näk kodaki ahāwen yāj gāwetat u nadäppāj nāmo kikiñuren. ⁸* Ahākahäk kodaki Munapiktä pewān ahäk täkanj uwä mäniit ude bumik. Mäniit uwä iniken gārip terak piäk täyak. Imaka imaka yepmäñit täñjirān yabäk täkamāj, upājkanj de ahāñkanj de päjku paotak yāj nāmo kak täkamāj. Täjppākanj Munapik udegān, ini uwä kwawak nāmo kak täkamāj. Upājkanj äma Munapik täjjo irit kodaki nikek uterak Munapik täjjo piāni ahāñjirān kak täkamāj yäk.

⁹ Jesutä ude yäwänä Nikodemustä iwetkuk; Yäka! Näk jide täjppāj unitājo mebāri nadāwa täreneñ? ¹⁰ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gāk Juda täjjo yäñpāj-yäwoñärek äma ñonitā man ñonita imata tänguj täyan? ¹¹* Näk bureni gäwera; Imaka nadäk täkamāj ba kanpāj nadäk tāk täkamāj udegān Juda äma in täwetpāj täwoñärek tāk täkamāj. Upājkanj in nintājo manta bitnäk täkanj. ¹²* Imaka komen äma terak ahäk täkanj unita täwerira nadāwä bureni nāmo tāk täkanj unita imaka kunum gānañ ahäk täkanj unita täwerawä jide täjppāj nadāwä bureni täjpek? ¹³* Kome terak nanik äma kubätä kunum gānañ nāmo äronkuko unita kunum gānañ ahäk täkanj uwä äma kubä-tägān yabäppāj-nadäk täyak. Uwä Äma Bureni-inik, kunum gānañ nanik äpuko u kubä unitägān kunum täjjo mebāri nadatak.

¹⁴* Mosestä bian-inik kome jopi-ken gāmok jikontä yokut yäpmāj äronpāj ämawebe injamiken kwawak penjuko udegān Äma Bureni-inik uwä yäpmāj äro punin kwawak pekta yāwani. ¹⁵* Ude täñjirä äma kubätä Äma Bureni-inik unitä täga täñkentāj namek yāj nadākinik ude täjppayāj täko uwä irit kehāromi api kanj-ahāwek. ¹⁶* Anututä komen ämawebeta nadāj yämik-inikinik täjnkuko unita nanaki tepi kubāgān u tewān äpuk. Ude täjnkuko unita ämatä u nadāj imiñpāj kuñatnayāj täkanj uwä paot-inik nāmo api täneñ. Nāmo, u irit kehāromi api kanj-ahāneñ. ¹⁷* Anutu uwä Nanakna komen ämawebe manken kanj yepmanpān yäñpāj nāmo tewān äpuk. Nāmo, u komen ämawebe yäpān tägakta yäñpāj nanaki kubāgān-inik uwä iniñ kireñjuk. ¹⁸* Unita äma kubätä Anutu täjjo nanaki u nadāj imikinik täjppayāj täko uwä manken itta biñam nāmo. Täñ, äma kubätä nadāj imikinik nāmo täjppayāj täko uwä manken itta biñam. Imata, nadākiniki Anutu täjjo Nanaki kubāgān unita nāmo tāk täyak unita.

¹⁹⁻²⁰* * Manken irit täjjo mebāri ñode pätak; Penyāñek pähap Anutu-ken naniktä kome terak ño pätak. Upājkanj komen äma kuñat-kuñari wakī unita penyāñekta bitnāñkanj bipmāj uranita gāripit nadäk täkanj. Kädet wakini täjjo mebāri kwawak pewä ahākta umuntak täkanj unita penyāñek gānañ nāmo ärok täkanj. ²¹ Täñ, äma kubätä kädet bureni iwarayāj täko uwä penyāñek u gānañ itta nāmo api bitnāwek. Nāmo, äma udewanitā penyāñek gānañ irirä ämawebe ätutä ñode api yabäñpāj-nadāneñ; Bureni! Äma unitājo täktäki uwä Anutu täjjo mangān iwatpāj tāk täkanj yāj api nadāneñ.

* **3:1:** Jon 7:50, 19:39 * **3:2:** Mat 22:16; Jon 9:16 * **3:3:** Mat 18:3; 1Pi 1:23 * **3:5:** Ese 36:25-27; Tai 3:5

* **3:6:** Sam 51:5; Jon 1:13 * **3:8:** Sav 11:5 * **3:11:** Jon 3:32, 8:26 * **3:12:** Luk 22:67 * **3:13:** Snd 30:4;

Rom 10:6 * **3:14:** Nam 21:9; Jon 8:28, 12:32 * **3:15:** Jon 20:31 * **3:16:** Jon 3:36, 10:28; Rom 5:8, 8:32; 1Jo 4:9-10

* **3:17:** Luk 19:10; Jon 5:22, 12:47; Apos 17:31 * **3:18:** Jon 3:36, 5:24 * **3:19-20:** Jon 1:5,9, 8:12 * **3:19-20:**

Efe 5:11-13

Jontä Jesu täño mebäri yäñkwawa täñkuk

22 * Jesutä man ude yäj paotpäjä iwaräntäkiye yämagut yäpmäj Jerusalem yotpärare penpej Judia gägäni käda kuñkuj. Päñku itkañ ämawebe ume ärut yämiñ itkuk. 23 Ude täñ irirän kadäni ugän Jon imaka, kome kubäken ämawebe ärut yämiñ itkuk. Aenon kome, Salim yotpärare dubini-ken uken täñkuk, ume tañ kubä u itkuko unita. 24 * (Kadäni uken Jon komi enjiken nämo teñirä epän u täñkuk.)

25 Täñpäkañ Juda äma ekäni kubätä äbäñpäñ Jon täño iwaräntäkiye-kät Anutu injamiken kuräki itta ume ärutärut täño käderita man wärät-wärät täñkuj. 26 * Ude täñkañ Jon täño iwaräntäkiyetä kuñpäñ Jon ñode iwetkuj; Yäwoñärewni äma, äma gäkkät Jodan udude käda itkañ unitäño mebärini niwetkuno äma ukeño nadätan? Ämawebe mäyaptä äma uken kuñirä ume ärut yämiñ itak yäk.

27 * Ude yäwawä Jontä yäwetkuk; Nadäkañ? Kunum mähemitä äma kubäkubäta epän nimik täyak. Nimijirän epän ninina biñam nimani ugänpäñ iwatpäñ täk täkamäj yäk. 28 * Näk ñode täwetkuro upäj imata täñguñ täkañ? Näk näkñata Kristo nämo yäj täwetkuk. Näk Kristota kädet täwit imitkäñ Anututä nanij kireñkuk yäk. 29 * Jontä ude yänpäj ñode yäwetgän täñkuk; In ñode nämo nadäkañ? Äma kubäta webe yäj imineño uwä webe uwä äma ukengän kwek. Täñpäkañ äma unitäño noripakitä biñam nadäñpäñ täñkentäj imiñpäñ bänep täga pähap nadäj imek. Eruk, näk äma unitäño noripaki ude. Ämawebetä notnapak Jesu ukengän kukañ unita bänep täga nadäj imitat. 30 Unita näk ñode nadätat; Notnapak täño wäpitä äronjirän näkño wäpnatä kañ äpän yäk.

Äma kubä kunum gänañ naniktä äpuk

31 * Jontä ude yänpäj yäwetkuk; Äma kunum gänañ naniktä äpuko uwä äma kuduhtagän yärepmitpäñ intäjukun-inik itak. Täñpäkañ nähä komen äma. Näk imaka imaka kome terak itkañ unitäño mebäriñgän nadäwa tärekañ. Täñ, äma kunum gänañ naniktä äpuko unitä uyaku imaka kuduhtagän nadäwän tärekañ. 32 * Äma unitä imaka kañpäñ nadäk täyak udegän yäñahäk täyak. Upäñkañ ämatä u nadäka bitnäc täkañ. 33 Täñ, äma kubätä man u nadäñpäñ buramiwayäj täko unitäño nadäk-nadäki-ken ñode pätañ; Anutu u imaka bureniñgän täk täyak ba yäk täyak. 34 * Imata, äma Anututä ini tewän äpuko u Anutu täño man yäñahäk täyak. Anututä ini unita Munapik täño kehäromi tokñek-inik pen imiñkuk.

35 * Täñpäkañ Nani uwä Nanakita gäripi-inik nadäñpäñ kome terak ba kunum gänañ imaka imaka kuduhtagän täño mähemini pähap teñkuk. 36 * Unita äma kubätä Nanaki unita nadäj imikinik täñpayäj täko uwä irit kehäromi niñek api irek. Upäñkañ äma kubätä Nanaki täño man nämo buramiwayäj täko uwä irit kehäromi nämoñinik api kañ-ahäwek. Nämo, Anutu täño kokwawaktä äma udewani terak pen api it yäpmäj ärowek yäk.

4*Jesu Samaria webe kubäkät man yäñkumän*

1 * Kadäni uken Parisi ämatä manbiñam ñode nadäñkuj; Jesu uwä ämawebe mäyap ume ärut yämik täyak, Jontä täk täñkuko u irepmitpäñ täyak. 2 (Täñ bureni uwä Jesu ini ämawebe ume nämo ärut yämiñkuk. Iwaräntäkiye yäwerän unitä ärut yämik täñkuj.) Täñpäkañ Jesutä Parisi äma Jesu epän ude täyak yäj yänpäj-nadäk täñkuño manbiñam u nadäñkuk. 3 Manbiñam u nadäñpäñ Judia kome u penpej Galili komeken äneñi äyäjutpej kuñkuk. 4 Galili kädet u iwat yäpmäj kuñtängän Samaria kome käda ahäñkuk. 5 * Kuñtängän Samaria kome täño yotpärare täpuri kubä wäpi Sika uken ahäñkuk. (Yotpärare u kome Jekoptä bian-inik nanaki Josepta inij kireñkuko u dubini-ken itkuk.) 6 Jesutä kädet käronj kuñtängän kepma bämopi täñjirän gaña tänpäj ume awañ Jekoptä bian-inik äneñpani u kañ-ahäñpäñ dubini-ken mañit itkuk.

7-8 Täñpäñ Jesu täño iwaräntäkiye ketem suwanayäj yotpärare bämopi-ken kuñkuñopäj Jesu inigän uken irirän Samaria nanik webe kubä ume gwerayäj äbuk. Äbäñjirän Jesutä kañpäñ iwetkuk; Gäk ume ätu gwet nam yäk. 9 * Ume gwet nam yäj iwerirän webe unitä kikuñtupäj yäñkuk; Gäk Juda ämatä näk Samaria webeken imata umeta yäyan? (Juda naniktä Samaria nanikkät not nämo täñpej kuñat täñkuño unita webe unitä Jesu ude iwetkuk.)

* 3:22: Jon 4:1-2 * 3:24: Mat 4:12 * 3:26: Jon 1:26-34 * 3:27: Jon 19:11; 1Ko 4:7; Hib 5:4 * 3:28: Jon 1:20,23; Mat 11:10 * 3:29: Mat 9:15 * 3:31: Jon 8:23; 1Jo 4:5 * 3:32: Jon 3:11 * 3:34: Jon 1:32 * 3:35: Mat 11:27; Jon 5:20, 10:17 * 3:36: Jon 3:16-18; 1Jo 5:12; Luk 3:7 * 4:1: Jon 3:22,26 * 4:5: Luk 9:52; Stt 33:19; Jos 24:32 * 4:9: Esr 4:1-5; Esr 9:1-10:44; Luk 9:52-53

10 * Webe unitä ude iwerirän Jesutä iwetkuk; Gäk Anutu täño iron täño mebäri nämö nadätan, ba umeta gäweraro näkño mebäri u imaka, nämö nadätan. Nadäwi tärewän yäwänäku, irit kehäromi täño umeta näwet yabähjiri gamitet yäk. 11 * Yäwänä webe unitä iwetkuk; Wanotna, irit kehäromi täño umeta yäyan u depäj yäpen? Ume awañ ño karonji-inik unita ume gweranika nämö uwä jide tänpäj gweren? 12 * Nadätan? Oranin biani Jekoptä awañ karonji ño änenkuk. Tänpäkan ini ba äbekiye oraniye, yawakiye ume ñogänpäñ nan yäpämäj äbun yäk. Gäkä Jekop irepmitpäñ ume kodaki kubä kan-ahawayäj yäyan?

13 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äma ume ño nak täkan uwä nanirä umeta pen yek täkan. 14 * Upäjkanj äma ätu ume näkä yäyat u yäma nänayäj täño uwä umeta wari nämö api yenen. Ume uwä nanirä bänepi-ken ume dapuri ude ahäjirän äma uwä irit kehäromi nikek api itneñ yäk. 15 Jesutä ude yäwänä webe unitä iwetkuk; Wära! Notnapak, ume yäyan u nami nanpäñ umeta wari nenenjawä! Ba umeta ño äbäk täyat uwä kanj pewa! yäk.

16 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, gäk päñku äpka yäwi äbun yäk. 17 Yäwänä iwetkuk; Näk äpna nämö yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk äpna nämö yäj bureni näwetan. 18 Upäjkanj gäk äpkaye 5 ude yäpämäjkan yepmanji kuk täñkuño u. Täñkanj apinjo äma bok it takamän uwä äpka bureni nämö. Unita bureni näwetan yäk.

19 * Jesutä ude yäwänä webe unitä yäjku; Buren! Gäk profet kubätä yäyan yäk. 20 * E, pom itkamäk-ken ño oraniyetä Anutu iniñoret yäpämäj äbun yäk. Täñ, Juda äma inä ñode niwet täkan; Jerusalem komeken Ekäni wäpi iniñoret tänanj yäk. 21 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wanotna, gäwera nadä. Kadäni keräp täñjirän in pom ñoken ba Jerusalem yotpärare-ken Anutu Nan wari nämö api iniñ oretneñ. 22 * Nämö, Samaria ämawebe intä Anutu täño mebäri ket nämö nadänkan iniñoret täkan. Täñ, Juda ämawebe ninä mebäri nadäna tärenjirä iniñoret takamäj. Nadätan? Anututa biñam täktäk kädet u Juda äbot bämopi-ken ahäjku. 23 Kadäni keräp täñjirän Anutu iniñoret-oret kädet kodaki api ahäwek. Kadäni ugän kome uken ba uken täne yäj nadäwätäk nämö api tänen; Nämoinik! Kadäni uken ämawebe Anutu bureni iniñ oretnayäj täño unitä ñode api tänen; Nan täño man bureni iwatpäñ Kudupi Munapik täño kehäromi terak api iniñ oretneñ. Kädet u iwatta kadäni ahätak uba. Anutu Nantä ämawebetä kädet ude iwatpäñ kan naniñ orerut yäj gäripi nadäk täyak. 24 * Nadätan? Anutu uwä äma ude nämö. Anutu ini munapik unita äma kubätä iniñ orerayäj täko uwä iniken nadäk terak täga nämö iniñ orerek. Nämoinik, man bureni-inik bänepi-ken parirän Kudupi Munapik täño kehäromi terak Anutu iniñ orerek yäk.

25 * Ude yäwänä webe unitä Jesu ñode iwetkuk; Ude käwep. Upäjkanj näk ñode nadätat; Mesaia, Kristo yäj yäwani unitä ahäjpäñ imaka kudup niwetpäñ niwonjärek api täñpek yäk. 26 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Etäj, uwäku näk ñobayäj yäk. 27 Ude iwerän tärenjirän iwarantäkiye äbun. Äbänpäñ Jesu webe ukät man yänpäj-nadäk täñjirän yabänpäj-nadäwätäk täñkuñ. Nadäwätäk täñkuñopäj imatäkenta iwetan, ba jideta iwetan yäj nämö iwet yabähkuñ.

28 Tänpäkanj webe u ume käbot kämän paräpeñ yotpärare-ken bäräneñ päñku ämawebe ñode yäwetkuk; 29 In äbänkanj äma kubätä kawut! yäk. Unitä kädet bian täñ yäpämäj äburo u yäpahäj moretak. U Kristo käwep! 30 Yäweränkanj ämawebe yotpärare uken nanik Jesutä itkuk-ken ugän äbun.

31 Webe uwä kuñkuko yotpärare-ken irirän iwarantäkiyetä äbänpäñ Jesu peñ iwetkuk; Yäwonjärewani äma, ketem ätu nänj! yäk. 32 Ude yäwäwä Jesutä yäjku; Ude nämö! Näkño ketem mebäri kubä intä nämoinik nadäkan u it namitak. 33 Ude yäwän nadänpäñ ini-tägän näwetgäwet ñode täñkuñ; Ima ketemta yäyak? Äma kubätä ketem ätu käwep imän nakta yäyak yäk. 34 * Ude yäjirä Jesutä yäwetkuk; Näkño ketem bureni uwä ñode; Äma nepmanpäñ äpuro unitäño nadäk iwatta, ba epän man näwetkuko u tänpa tärekta gäripi nadätat yäk. 35 * Tänpäkanj intä ñode nadäkan; Ketem puget-puget kadäni nämö ahätak. Komepak 4 ude tärenjirän uyaku ketem bureni täga api yäpne yäj nadäkan, ei yäj? Upäjkanj epän pähap ño dapun ijinpäñ ket yabawut! Ketem bureni pugetta biñam täkan. 36 Äma ketem täñ-täganjirä pugerani u epän täño gwäki yäpämäjkanj ketem puget itak. Ketem uwä irit kehäromita biñam puget peyak. Ude täñjirän äma ketem piwani ukät ketem bureni pugerani yarä u bok oretoret täga tädeñ. 37 Unita man kubä ñode yäk täkan u bureni yäk täkan; Äma kubätä ketem yeri piwekopäj kubätä pugerek. 38 Nadäkan? In näkä ketem äma kubätä piwani u pugetta

* 4:10: Jon 4:26 * 4:11: Jon 7:37-38; Rev 21:6 * 4:12: Jon 8:53 * 4:14: Jon 6:35 * 4:19: Jon 7:40, 9:17; 1Ko 14:24-25 * 4:20: Lo 12:5-14; Sam 122:1-5 * 4:22: 2Kin 17:29-41; Ais 2:3; Rom 9:4-5 * 4:24: 2Ko 3:17; Rom 12:1; Plp 3:3 * 4:25: Jon 1:41 * 4:26: Mak 14:61-62; Jon 9:37 * 4:34: Jon 6:38, 17:4 * 4:35: Luk 10:2

tepmanja kuŋkuŋ. Ketem u intä nämo piŋkuŋ. Äma ätutä piŋkuŋopäŋ intä pugetpäŋ gwäki yäpmäk täkaŋ yäk.

Samaria ämawebe mäyaptä nadäkinik täŋkuŋ

³⁹ Täŋpakaŋ Samaria ämawebe yotpärare uken nanik mäyaptä Jesuta nadäŋ imikinik täŋkuŋ. Imata, webe ukeŋonitä biŋami ŋode yäweränpäŋ; Jesutä imaka bian täŋ yäpmäŋ äburo u kumän yäŋhahäŋ moreŋkuk. ⁴⁰ Biŋam u nadäŋkaŋ Jesuken kuŋpäŋ man kehäromi ŋode iwetkuŋ; Gäk kwentawä yäk. Ninkät ŋo kaŋ it täna. Iweräwä Jesutä mani buramiŋpäŋ kome uken kepma yarä itkuk. ⁴¹ U itkaŋ manbiŋam ätu yäwerirän nadäŋpäŋ äma mäyaptä nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. ⁴² * Ude täŋpäŋ webe ukeŋo iwetkuŋ; Pengän mani biŋam niwetkuno u nadäŋpäŋ nadäkinik jop täŋkumäŋ yäk. Upäŋkaŋ apiŋowä ini-tägän dubinin-ken äbä yäŋhahäŋirän kaŋpäŋ nadäkinik täkamäŋ. Apiŋo bureni kaŋpäŋ nadäkamäŋ; Äma ŋowä ämawebe komeni komeni waki keriken nanikpäŋ yäpmäkta biŋam iwoyäwani bureni yäk.

Jesutä äma ekäni kubä täŋo nanaki yäpän tägaŋkuk

⁴³ * Eruk kepma yarä irän täreŋirän Jesu Samaria kome u peŋpeŋ Galili komeken kuŋkuk. ⁴⁴ * (Bian Jesutä ini kome unita yäŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Profet uwä ini kome kujat-ken wäpi biŋam nämo itak.) ⁴⁵ * Eruk, kuman päŋku Galili komeken ähäŋirän ämawebe uken naniktä not täŋ imiŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. Jerusalem yotpärare, Pasova kadäni-ken Jesutä imaka imaka bureniŋän täŋirän kaŋkuŋo unita Jesuta nadäŋirä ärowani täŋkuk.

⁴⁶ * Täŋpakaŋ Galili kome yotpärare kubä wäpi Kana, bian Jesutä ume jopi täŋpewän wain ume äworeŋkuko uken kuŋkuk. Kome ukenä äma ekäni kubätä itkuk. Unitäŋo nanaki Kapeneam yotpärare-ken käyäm taŋi täŋ itkukonik. ⁴⁷ * Eruk, äma u Jesu Judia kome peŋpeŋ Galili komeken äbäŋirän biŋam nadäŋpäŋ Jesutä itkuk-ken kuŋkuk. Kuŋpäŋ butewaki man ŋode iwetkuk; Jesu, gäk äbä nanakna kumbayäŋ täŋ itak u täga yäpi täganayäŋ? ⁴⁸ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wa! In imata kudän kudupi täŋirän kaŋpäŋ nadäŋpäŋ uyaku nadäkinik täne yäŋ nadäk täkaŋ? ⁴⁹ Jesutä ude yäwänä äma ekäni unitä iwetkuk; Ekäni, nanakna kumbayäŋ. Bäräŋeŋ äbil yäk. ⁵⁰ * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Enjiken kuyi. Nanakna nämo kumbayäŋ yäk. Yäwänä nadäwän bureni täŋpöpäŋ eŋini-ken kuŋkuk. ⁵¹ Kuŋtägäŋ kädät miŋin epän watä ämaniye ätukät äbä peronpäŋ iwetkuŋ; Nanakna nämo kumak. Tägaŋpäŋ itak yäk. ⁵² Ude yäwäwä yäwet yabäŋkuk; Kadäni jideken tägak? Yäwänä iwetkuŋ; Kwep, 1'kirok bipäda gupi bamtaŋ yäpmäŋ kuŋirä tägaŋkuk yäŋ iwetkuŋ. ⁵³ * Yäŋirä nanitä ŋode nadäŋkuk; Bureni! Kwep bipäda 1'kirokken ugän Jesutä Nanakna nämo kumbayäŋ yäŋ näwetkuk. Ude nadäŋkuko unita nädaminji-nani kumän-tagän Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuŋ.

⁵⁴ * Täŋpakaŋ Jesu Judia komeken peŋpeŋ Galili kome äbuko u punin terak kudän kudupi mäyap täŋkuk. Upäŋkaŋ äma ekäni unitäŋo nanaki yäpän tägaŋkuŋo unitäwä kadäni yarä ude täŋkuk.

5

Jesutä Betsaida gwägu-ken äma kubä yäpän tägaŋkuk

¹ Eruk Juda nanik täŋo orekirit kadäni keräp täŋirän Jesu Jerusalem yotpärare-ken äronkuk. ² Täŋpakaŋ Jerusalem yewa pähap gänaŋ gwägu kubä wäpi Betsaida, yäma kubä wäpi Yawak täŋo Yäma u dubini-ken itkuk. Gwägu u gägäni-ken äyuyta täŋpani eŋi 5 udetä it äyähutkuŋ. ³ Gwägu u dubini-ken äma käyäm ikek ba dapuri tumbani, kwäyähäneŋ ba nägäri kawuk täwani mäyap it täŋkuŋonik. [U imata, gwägutä wareŋ täŋpän kána yäŋkaŋ itsämäk täŋkuŋonik. ⁴ Kadäni ätu Ekäni täŋo äŋero kubätä äbä täŋpewän gwägu wareŋ täŋirän äma kubätä jukun tärop taŋpeŋ äpmok täŋkukonik. Ude täŋpäŋ äma intäjukun tärop taŋpeŋ äpmok täŋkuko uwä käyäm tägaŋpeŋ kuk täŋkukonik.] ⁵ Ude täŋ yäpmäŋ kuŋirä äma kubäwä pen pat it täŋkukonik. Äma u käyäm täŋ yäpmäŋ äroŋirän obaŋ 38 ude täreŋkuk. ⁶ Eruk, Jesutä äma u kaŋpäŋ kadäni karonji pat yäpmäŋ äbatak yäŋ nadäŋkuk. Ude nadäŋpäŋ iwet yabäŋkuk; Gäk tägawayäŋ nadätan?

⁷ Yäwänä äma kwäyähäneŋ täŋpani unitä iwetkuk; Ekäni, äma netä it nameko unitä gwägu wareŋ täŋirän bäräŋeŋ nepmanpäŋ äpmoŋpam? Näkŋa äpmoŋpayäŋ täŋira ämatä bäräŋeŋ närepmiteŋ äpmok täkaŋ yäk. ⁸ * Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Eruk, gäk aku! Iriŋ patka ba ämet patka yäpmäŋkaŋ ku! yäk. ⁹ Yäwänä uterakgän gupi tägawäpäŋ akuŋpäŋ teki peŋ bāyāŋ yäpmäŋ kuŋkuk. Täŋpakaŋ kepma uwä Sabat kadäni. ¹⁰ * Unita Juda äma ekäni ätutä

* 4:42: 1Jo 4:14 * 4:43: Jon 4:40 * 4:44: Mat 13:57 * 4:45: Jon 2:23 * 4:46: Jon 2:1-11 * 4:47: Mat 8:5-6 * 4:48: Jon 2:18; 1Ko 1:22 * 4:50: Mat 8:13; Mak 7:29 * 4:53: Apos 16:14-15,31 * 4:54: Jon 2:11,23 * 5:8: Mat 9:6 * 5:10: Jon 9:14; Neh 13:19; Jer 17:21; Luk 13:14

äma yäpän tägan kuŋo u ŋode iwetkuŋ; Wa! Apinjo Sabat kadäni-ken tekka peŋ bayän yäpmäj kuŋatan u deta yäjiwäranil yäk.

¹¹ Ude iweräwä äma unitä yäwetkuk; Äma nepmanpän tägatat unitä irin patka ba ämet patka yäpmäjkuŋ ku yän näwet-pewän täyat. ¹² Yäwänä iwetkuŋ; Äma gäwerän äbätan u wäpi netä? ¹³ Ude iwet yabäwäwä guŋ taŋkuk, Jesu uwä äma päke itkuŋo u bämopi-ken paotpeŋ kuŋkuko unita. ¹⁴ * Eruk kämi, Jesutä äma u kudupi enji gänaŋ kaŋ-ahäŋpän jukuman ŋode iwetkuk; Gäk gupka tägan kuŋo u käyan? Eruk, imaka bäräpi udewani äneŋi nämo ahän gamekta momi wari nämo täŋpen yäk. ¹⁵ Ude iweränkaŋ äma u Jesu kawän tärewäpän päŋku Juda äma ekäni ekäni u ŋode yäwetkuk; Äma nepmanpän tägan kuro uwä wäpi Jesu yän yäwetkuk.

¹⁶ * Täŋpakaŋ Jesu uwä Sabat kadäni-ken epän udewani täk täŋkuko unita Juda äma ekäni ekänitä iwan täŋ imin kuŋ. ¹⁷ * Täŋirä Jesutä ŋode yäwetkuk; Nanatä epän täk täyak uwä itpäŋ-nadäki nämo. Näk imaka, udegän täk täyat. ¹⁸ * Ude yäŋirän Juda ämatä nadäwä wawäpän Jesu utta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ. Imata, Jesu u Sabat täŋo бага man irepmit täŋkukonik. Ba ugän nämo, u Anututa Nana yän yäŋkuko unita ini Anutu ude äworek täŋkukonik.

Jesutä irit bureni pewän ahäk täkaŋ

¹⁹ * Täŋpakaŋ Jesutä ŋode yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Nanaki uwä iniken gäripi terak imaka kubä täga nämo täk täyak. Nanitä täŋpän kaŋkaŋ uterakgän täk täyak yäk. Ba Nanitä täk täyak udegän Nanaki täk täyak. ²⁰ * Täŋpän Nani uwä Nanakita gäripi pähap nadän imik täyak. Gäripi pähap nadän iminirän epän täk täyak udegän iwoŋärek täyak. Upänkaŋ epän ŋo täŋira kak täkaŋ ugän nämo. In nadäwätäk pähap täŋput yäŋpän Nanatä imaka ärowani pähap näwoŋärewän täŋira api kaŋ-däkŋeneŋ. ²¹ * Nanatä äma kumbani-ken nanik yäpmäj aku kuŋat-kuŋat kodaki kuŋarekta yepmak täyak. Udegän Nanakitä äma u ba u irit bureni yäma yäŋpänä api yämek. ²² * Täŋpakaŋ Nani uwä äma kowata manken nämo yepmak täyak. Nämo inik, epän uwä Nanaki kerä terak peŋku. ²³ * Epän ude täkta wäpi biŋam imin kuko unita ämawebetä Nani oraŋ imik täkaŋ udegän Nanaki api oraŋ imineŋ. Täŋpakaŋ äma kubätä Nanaki nämo oraŋ imayän täyak uwä Nani, Nanaki inin kireŋkuko u nämo oraŋ imik täyak ubayän.

²⁴ * Unita näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näkŋo man nadäŋpän iyap taŋpän, äma nanin kireŋkuko unita nadän imikinik täk täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam täkaŋ. Äma udewani uwä kowata mankenta biŋam nämo. Nämo, uwä kumäj-kumäj täŋo kädet mäde ut iminpän irit kehäromita biŋam täkaŋ. ²⁵ * Näk bureni-inik täwera nadäwut; Kadäni kubä keräp täyak! Kadäni uken äma kumäj-kumäj täŋo kädet-ken kuŋarani kubätä Anutu Nanaki täŋo man nadän imayän täko uwä kodak taŋpän kuŋat-kuŋat kodaki nikek api kuŋarek. Täŋpakaŋ kadäni uwä ahätäk ŋobayän! ²⁶ Nan uwä kuŋat-kuŋat kodaki täŋo mäheŋi. Täŋkaŋ Nanaki udegän kuŋat-kuŋat kodaki täŋo mäheŋi täŋpekta inin kireŋkuk. ²⁷ * Täŋpakaŋ nanaki uwä Äma Bureni-inik itak unita Nanitä äma kowata manken yepmakta yän imani. ²⁸ Täŋkaŋ man yäyat ŋo nadäŋpän nadäwätäk nämo täneŋ. Kadäni kubä pewani itak. Kadäni uken äma kumaŋirä awaŋ äneŋpanitä Nanaki täŋo man kotäk api nadäneŋ. ²⁹ * Unitäŋo man kotäk nadäŋpän awaŋ gänaŋ nanik api ämneŋ. Täŋpän irit kuŋat-kuŋat säkgämän kuŋaranitä irit kehäromita biŋam api akuneŋ. Täŋ, irit kuŋat-kuŋari wakitä kowata manken itta api akuneŋ. ³⁰ * Näk näkŋaken nadäk-nadäk terak epän täktäk täŋo kädet nämo pätak. Nan täŋo meni jinom ugänpän iwatpän äma kowata biŋam yäntäreŋ yämik täyat. Unita man epän täk täyat u siwoŋigän täk täyat yäk.

Anututä Nanaki täŋo mebäri kwawak pek täyak

³¹ * Täŋpakaŋ näkŋa mebärina yäŋahäwero uwä ämatä nadäwä bureni nämo täneŋ. ³² * Mebärina uwä kubätä yäŋahäk täyak. Äma unitä mebärina yäŋahäŋirän bureni täk täyak yän nadätat. ³³ In Jon iwet yabäk täŋirä näkŋo mebärina bureni yäŋahäŋkuk. ³⁴ * Upänkaŋ komen ämatä mebärina yäŋahäkta nadäwa ärowani nämo täk täkaŋ. Nämo, in mebärina nadäŋpän kuŋat-kuŋat kodaki täŋo kädet kaŋ iwarut yäŋpän Jontä näka yäŋahäŋkuko udegän täwetat. ³⁵ Jon uwä bämoŋin-ken topän ude penyäŋeŋ tamiŋkuk. Täŋirän in kadäni keräpi-tagän kaŋpän gäripi nadän kuŋ.

* **5:14:** Jon 8:11 * **5:16:** Mat 12:14 * **5:17:** Jon 9:4 * **5:18:** Mat 26:4; Jon 7:1,30; Jon 10:30,33 * **5:19:** Jon 5:30, 8:28 * **5:20:** Jon 3:35 * **5:21:** Rom 4:17; Efe 2:5; Jon 11:25 * **5:22:** Jon 3:17, 5:27; Jon 9:39; Apos 10:42 * **5:23:** Plp 2:10-11; 1Jo 2:23 * **5:24:** Jon 3:15-18; Jon 8:51; 1Jo 3:14 * **5:25:** Mat 8:22; Efe 2:5-6 * **5:27:** Jon 1:4, 5:22 * **5:29:** Dan 12:2; Mat 16:27; Jon 6:40; Apos 24:15 * **5:30:** Jon 5:19, 6:38 * **5:31:** Jon 8:13-14 * **5:32:** Jon 5:36-37; 1Jo 5:9 * **5:34:** Jon 1:19-34; Jon 3:27-30

³⁶* Tãppãkaŋ Jon uwã nãkŋo mebãrina tãga yãŋahãŋkuko upãŋkaŋ imaka kubãtã mebãrina kwawakinik pewãn ahãk tãyak. Nadãkaŋ? Nantã epãn man nãwetkuk. Epãn tãk tãniŋ unitã mebãrina kwawak ñode pewãn ahãk tãkaŋ; Nanatã nãwerãn äput. ³⁷* Ba Nan naninŋ kireŋkuko u imaka, mebãrina yãŋahãŋkuk. Inã unitãŋo meni-ken man nãmo nadãk tãkaŋ ba mãjoni udegãn nãmo kak tãkaŋ. ³⁸* Inã äma Nantã ininŋ kireŋkuko unitãŋo man mãde ut imik tãkaŋ unita mani biŋam bãnepjin-ken tãga nãmo irek. ³⁹* In irit kehãromi kaŋ-ahãna yãŋpãŋ Anutu tãŋo man kudãn tãwani daniŋpãŋ nadãk bumta tãk tãkaŋ. Eruk, man kudãn tãwani unitã nãkŋo mebãrina yãŋahãk tãyak! ⁴⁰Upãŋkaŋ in irit mãhemi nãkken irit kehãromi yãpmãkta bitnãk tãkaŋ.

⁴¹Nãk komen äma in udewanitã wãpna yãpmãŋ akukta nãmo nadãtat. ⁴²Nãmo, intãŋo mebãri nadãkinik tãyat. Bãnepjin Anutu-ken nãmo pek tãkaŋ. ⁴³* Nãk Nan tãŋo wãpi terak äburo upãŋkaŋ in nãka not nãmo tãŋ namik tãkaŋ. Tãŋ, äma kubãtã iniken gãripi terak äbãŋirãn u not tãŋ imiŋpãŋ mani nadãŋ imik tãkaŋ. U inide kubã! ⁴⁴* Injin-tãgãn kowat yãniŋ oretta gãripi nadãŋkaŋ Anututã nintãŋo irit kuŋat-kuŋatta jide nadãk tãyak yãŋ nadãwãtãk kubã nãmo tãk tãkaŋ. Unita jide tãŋpãŋ nãka not tãŋpãŋ nadãkinik api tãŋ naminenŋ? Tãga nãmo!

⁴⁵* Upãŋkaŋ in nãka ñode nãmo nadãneŋ; Unitã Nanken tãktãknin tãŋo mebãri kãwep api yãŋahãŋ nimek yãŋ nãmo nadãneŋ. Ude nãmo! Mosestã ini Anutu-ken tãktãkjin tãŋo mebãri api yãŋahãwek. In Moses wãpi terak kunum gãnaŋ api ärone yãŋ nadãk tãkaŋ upãŋkaŋ nãmo! ⁴⁶* Nadãkaŋ? Mosestã man kudãn tãŋkuko u nãka kudãn tãŋkuk. Unita inã unitãŋo man nadãwã bureni tãŋpãŋ yãwãnãku nãka udegãn nadãwã bureni tãkãneŋ. ⁴⁷* Tãŋpãkaŋ Moses tãŋo man kudãntã bitnãk tãkaŋ unita nãkŋo man jide tãŋpãŋ nadãkinik api tãneŋ?

6

Jesutã ämawebe 5,000 ketem yepmãŋ towiŋkuk

Mat 14:13-21; Mak 6:32-44; Luk 9:10-17

¹Jesutã man ude yãŋ paotpãŋã Galili gwãgu (wãpi kubã Taibirias), u udude kãda kuŋkuk. ²Kuŋirãn ämawebe mãyaptã Jesu iwarãn tãŋkuŋ, Jesutã kãyam ikek yãpãn tãgaŋirã yabãŋkuŋo unita. ³Eruk, kadãni uken Jesutã iwarãntãkiye yãŋ-yãkŋat yãpmãŋ pom kubã terak äro itkuŋ. ⁴* Kadãni uwã Juda tãŋo orekirit kadãni wãpi Pasova kerãp taŋirãn. ⁵Tãŋpãkaŋ pom uterak äro ittãŋgãn yabãŋkuk; Ämawebe äbot pãke u äbãŋirã yabãŋpãŋ Jesutã Filip ñode iwet yabãŋkuk; Filip, ämawebe pãke ño yepmãŋ towikta ketem imapãŋ yepmãŋ towinayãŋ? ⁶Ini ude api tãŋpet yãŋ nadãŋkaŋ Filip nadãkiniki kehãromi jide patkuko u yãwãn kaŋpãŋ nadãkta iwet yabãŋkuk.

⁷Ude iwerãnã Filiptã ñode iwetkuk; Äma ño yepmãŋ towikta monenŋ taŋipãŋ ketem suwanpãŋ yãminero upãŋkaŋ nãmo nanpã tagãwek yãk. ⁸Ude yãwãnã iwarãntãki kubã wãpi Andru, Saimon tãŋo monãni unitã yãŋkuk; ⁹Ironŋi kubã gwãgu tom tãpuri yarã, kãrãga 5 ude yãpmãŋ kuŋarirãn kãyat yãk. Udewanipãŋ ämawebe pãke u jide tãŋpãŋ yepmãŋ towine? ¹⁰Ude yãwãnã Jesutã yãwetkuk; In ämawebe yãwerã maŋirãn tãwut yãk. Ude yãwerãnã ämawebe yãwerã wãdan terak maŋirãn tãŋkuŋ. Äma ekãniŋãn 5,000 ude bumik unitã maŋirãn tãŋkuŋ, webe ironŋi penta itkuŋo ukãt nãmo daniwani. ¹¹Eruk, Jesutã kãrãga u yãpmãŋpãŋ Nani bãnep tãga man iwetpãŋ ämawebe maŋirãn tãŋkuŋo unita yãpmãŋ daniŋpãŋ iniken gãrip terak yãwãpãŋ yãmiŋtãŋ kuŋkuk. Ude tãŋpãŋ gwãgu tom yãpmãŋpãŋ udegãn yãmiŋtãŋ kuŋkuk. ¹²Yãmiŋirãn nabã tagãwãpãŋ Jesutã iwarãntãkiye ñode yãwetkuk; Nãŋpani morãki morãki patpãŋ wãneŋo unita butuwut yãk. ¹³Ude yãwerãnã kãrãga 5 nanŋkuŋ unitãŋo morãk-morãk butuŋpãŋ yãk 12 daiwã tokŋenkuŋ.

¹⁴* Tãŋpãkaŋ Jesutã kudãn kudupi ude tãŋpãŋ kaŋpãŋ ämawebetã yãŋkuŋ; Wãra! Ño profet pãhap kome terak ahãkta yãwani ukeŋowã ñobayãŋ! yãk. ¹⁵* Ude yãŋpãŋ itgwãŋiŋpãŋ Jesu inŋitpãŋ intãjukun äma it yãmekta inŋitnayãŋ tãŋirã yabãŋ umuntãŋ inigãn pom terak äroŋkuk.

Jesu gwãgu terak yeŋtãŋ kuŋkuk

Mat 14:22-27; Mak 6:45-52

¹⁶Eruk, bipãda ugãn Jesu iniken iwarãntãkiyetã Jesu teŋpeŋ Galili gwãgu pomi-ken äpmonkuŋ. ¹⁷Äpmo Jesuta irã wawãpãŋ Kapeneam yotpãrãre-ken äyãŋutpeŋ kuna yãŋkaŋ gãpe terak äronpeŋ kuŋkuŋ. U bipani kuŋkuŋ. ¹⁸Kuŋirã mãnit kehãromi piãŋirãn gwãgu taŋi

* **5:36:** Jon 3:2; Jon 10:25,38; Jon 14:11 * **5:37:** Mat 3:17; Jon 5:32, 8:18 * **5:38:** Jon 6:29 * **5:39:** Luk 24:27,44; Apos 13:27; 2Ti 3:15-17; 1Pi 1:10-11 * **5:43:** Mat 24:5 * **5:44:** Jon 12:43 * **5:45:** Lo 31:26-27 * **5:46:** Lo 18:15; Apos 3:22 * **5:47:** Luk 16:31 * **6:4:** Jon 2:13 * **6:14:** Lo 18:15; Jon 5:46 * **6:15:** Jon 18:36; Mat 14:23

tokätkuk. ¹⁹ Ude täñjirän ehutpäñ gwägu bämöpi-ken kuñjirä Jesu gwägu terak yeñtän äbuk. Yeñtän äbämañ iwaräntäkiyetä itkuñ-ken äbäñirän kañpäñ umun pähap täñkuñ. ²⁰ Ude täñjirä gera täñpäñ yawetkuk; Ño näkña äretat. Umuntäneñ! ²¹ Ude yawän nadäñpäñä bänep pidäm terak Jesu täñkentäñpäñ gäpe terak teñjirä kome kukta nadäñkuñ-ken uken pengän ahäñkuñ.

Ämatä Jesu yäñärok man iwetkuñ

²² Täñpäkañ ämawebe päke u gwägu udude parä yäñeñkuk. Parä yäñewänä ñode yäñkuñ; Gäpe kubä-tägän irirän kañkumäñopäñ Jesu u iwaräntäkiye-kät nämo kuñjirän kañkumäñ yäk. Iwaräntäkiye inigän kuñkuñ yäñ nadäñkuñ. Ude nadäñpäñ Taibirias komeken nanik täño gäpe ätu Ekänitä yepmäñ towiñkuk-ken irirä yabäñkuñ. ²³⁻²⁴ * Täñpäkañ kome uken Jesu initä ba iwaräntäkiyeta wäyäkñewä wawäpäñ gäpe uterak äronpäñ Kapeneam komeken wäyäkñeñtän kuñkuñ.

Jesu ini uwä ketem bureni

²⁵ Wäyäkñeñtän kuñtängän kañ-ahäñpäñä iwet yabäñkuñ; Yäwoñärewani äma, gäk jidegän äbän? ²⁶ * Yäwäwä ñode yawetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Näk kudän kudupi täñpewa ahäñjirän kak täkañ unita nämo! Ketem tepmäñ towiñjira nañ tokñek täñkuño unita näka wäyäkñekañ. ²⁷ * Inä epän bureni täk täkot. Kome täño ketem, paot-paori nikek unita nämo yäyat. Nämo, irit kehäromi täño ketem paot-paori nikek nämo, unita piäni täk täkot. Ketem uwä Äma Bureni-iniktä täga tamek, Anutu Nantä wäpi biñam imiñkuko unita yäk.

²⁸ Ude yäweränä kowata ñode iwetkuñ; Nin jide täñpäñ imaka Anututä gäripi nadäk täyak u täne? ²⁹ * Ude iweräwä Jesutä ñode yawetkuk; Anututä epän intä täkta nadäk täyak u ñode; Iwerän äpuko unita nadäkinik täñ imineñ. Anutu täño gärip ude yäk. ³⁰ * Ude yawänä kowata ñode iwetkuñ; Kudän kudupi jidewani kubä täñjiri gabäñpäñ nadäkinik täñ gamine? Imatäken kubä täñjiri gabäñpäñ-nadänayäñ? ³¹ * Nadätan? Äbekniye oraniyetä kome jopi-ken kuñjarirä Anututä ini ketem kubä wäpi mana yepmäñ towiñkuk yäk. Unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Anututä ketem kunum gänañ nanik yepmäñ towiñkuk. Eruk, kudän kudupi kubä udewani täñjiri kañpäñ nadänayäñ?

³² Ude yäwäwä Jesutä kowata ñode yawetkuk; Näk man bureni täwera nadäwut; Kunum gänañ nanik ketem uwä Mosestä nämo pewän ahäñ tamiñkuñ. Nämoinek, Nantä kunum gänañ nanik ketem bureni tamik täyak. ³³ Ketem bureni uwä äma kubä yäk. Kunum gänañ naniktä äpäñpäñ kome ämawebeta irit kodaki pewän ahäñ yämik täyak unitä Anutu-ken nanik ketem bureni täyak yäk. ³⁴ * Yäwänä iwetkuñ; Ekäni, gäk ketem yäyan u kadäni kadäni nimik täyi! yäñ iwetkuñ.

³⁵ * Ude yäwäwä yawetkuk; Irit kehäromi täño ketem näkña ño. Äma näkken äbäk täkañ uwä nakta wari nämo api yeneñ. Ba äma nadäñ namikinik täk täkañ uwä umeta äneñi nämo api yeneñ. ³⁶ * Näk man täwerao ukeño; Nähä nabäk täkañ upäñkañ nadäñ namikinik nämo täk täkañ. ³⁷ * Täñ, Nantä ämawebe näka biñam yäpmäñ daniñpäñ namik täyak u kuduñtagän näkken api ämneñ. Äbäñjirä nämoinek api yawat kirewet. ³⁸ * Kunum gänañ naniktä äpuro u näkñaken gärip iwatta nämo äput. Nämoinek, Nan täño gäripgän iwatta äput. ³⁹ * Täñkañ unitäño gärip uwä ñode; Ämawebe Nantä namik täyak u kubätä paorek yäñpäñ-yabäñ yawat epän täñtängän kadäni pähapken kumbani-ken nanikpäñ yäpmäñ päñaku api yepmanpet. ⁴⁰ * Unita äma Anutu täño Nanaki u tumberñ kuñkañ nadäñ imikinik täkañ uwä irit kehäromita biñam api täneñ. Äma udewani uwä kadäni pähapken täñpewa api kodak täneñ. Nana täño nadäk u ude yäñ yawetkuk.

Jesu u irit kehäromi täño ketem

⁴¹ Yäñjirän nadäñpäñ Jesu u kunum gänañ nanik ketem u näk yäñ yäñkuko unita Juda äma ekäni ätutä man yäñburu-buru yäñkuñ. ⁴² * Man yäñburu-buru yäñpäñ yäñkuñ; Jesu u äma jopi kubä yäk. U Maria Josep täño nanaki. U ninä yabäñpäñ-nadäk täkamäñ. Upäñ imata näk kunum gänañ naniktä äput yäñ yäk täyak?

⁴³ Ude yäñjirä nadäñpäñ Jesutä yawetkuk; In unita nadäwäwak täneño. ⁴⁴ * Äma kubä initägän näkken ämnañi nämo. Nan naniñ kireñpewän äpuro unitägän wädäñpewän näkken äbäkäbäk kädet u itak. Äma udewani u kadäni pähapken täñpewa api kodak täneñ. ⁴⁵ *

* 6:23-24: Jon 6:11 * 6:26: Jon 6:11-12 * 6:27: Jon 4:14; Jon 6:48-58 * 6:29: 1Jo 3:23 * 6:30: Mat 16:1; Jon 2:18 * 6:31: Kis 16:14-15; Nam 11:7-9; Sam 78:24 * 6:34: Jon 4:15 * 6:35: Jon 4:14; Jon 6:48-58
* 6:36: Jon 20:29 * 6:37: Jon 17:6-8; Mat 11:28 * 6:38: Mat 26:39; Jon 4:34 * 6:39: Jon 10:28-29; Jon 17:12
* 6:40: Jon 11:24 * 6:42: Mat 13:55 * 6:44: Jon 6:65 * 6:45: Ais 54:13

Tänpäkan profet bianitä n̄ode kudän täwani pätak; Anututä ini ämawebe kudup yawetpän yawonärek api tänppek. Unita Nantä iwetpän iwonärenjiran nadäweko unitä näkken äbek. ^{46*} Tänpkan äma kubätä Nan u nämo kanjuk. Anutu-ken naniktä äpani u kubä-tägän kanjuk. ^{47*} Unita näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näka nadäkinik täj namik täkan unitä irit kehäromita binjam api täneñ. ^{48*} Tänpän irit täño ketem u näkña n̄o. ⁴⁹ Bureni, bian äbekjiye orajiye u kome jopi-ken mana nanjuño upänkan kumän tänpä kuñkuñ. ⁵⁰ Täñ, kunum gänan ketem äpuko u injamjin-ken itak n̄o. Äma kubätä ketem u nanpänä nämo api kumbek. ⁵¹ Irit kehäromi täño ketem kunum gänan naniktä äpani u näkña! Unita äma kubätä ketem n̄o nanpänä nämo kumänkan pen api it yäpmän ärowek. Tänpäkan ketem uwä tohatna. Komen ämawebetä irit kehäromi yäpneñta u api taniñ kirewet yäk. ⁵² Ude yänjirän nadänpän Juda äma ekäni ekäni ini-tägän man wärät-wärät tänpän yänkuñ; U jide tänpän tohari nimän näne?

⁵³ Ude yawäwä Jesutä n̄ode yawetkuk; Näk bureni täwera nadäwut; In Äma Bureni-inik täño tohari nägäri nämo nänayän täño uwä irit kehäromita binjam nämo api täneñ. ⁵⁴ Täñ, äma tohatna nägätna nak täkan uwä irit kehäromita binjam tänpän paot-paori nämo api it yäpmän äroneñ. Tänpäkan kadäni pähapken äma udewaniwä näkä tänpewa api kodak täneñ. ⁵⁵ U imata, tohatnatä ketem bureni-inik täyak unita. Ba nägätna udegän ume bureni-inik täyak. ⁵⁶ Äma näkño tohatna nägätna nak täkan uwä näkkät kowat kwasikorän täk takamän. ^{57*} Tänpäkan Irit täño mäheми Nantä nanin kireñpewän äpuro unita Nanta binjam it täyat yäk. Näk imaka, irit mäheми unita äma näk nak täkan uwä irit kehäromita binjam api täneñ. ⁵⁸ Ketem bureni kunum gänan nanik äpuko uwä ubayän. Ketem wäpi mana äbekniye oraniyetä nanjuño udewani nämo. Äbekniye oraniye uwä ketem u nanjuño upänkan kumän tänpä kuñkuñ. Täñ, äma ketem n̄o nak täkan uwä tärek-täreki nämo api it yäpmän äroneñ.

⁵⁹ Jesutä man n̄o Kapeneam yotpärare-ken käbeyä enj gänan yawetpän yawonärek täñjuk.

Äma mäyaptä Jesu kanjumantañ kuñkuñ

⁶⁰ Man ude yänjirän äma Jesu iwaräntäk täñkuño ukät nanik mäyaptä nadänpän yänkuñ; Wära, man n̄o nadäna siwonj nämo täyak. Man udewani netätä nadäwän bureni tänppek? ⁶¹ Yänganja ganja yänkuño u Jesutä yabänpän-nadänpän n̄ode yawetkuk; Man n̄o nadänjirä waki täyak? ^{62*} E täñ, Äma Bureni-inik u bian irani-ken äneñi äronjirän kanpänä jide api nadänen? ^{63*} In n̄ode nämo käwep nadäkan; Kome guptä irit kodaki täga pewä ahänañi nämo. Nämo, irit kodaki pewä ahäk-ahäk uwä Kudupi Munapik täño epän. Näkä man täwetat n̄owä Kudupi Munapik täño irit kodaki n̄ikek unita äma kubätä man u nadäkinik tänpayän täko uwä irit kodaki u n̄ikek api kuñarek yäk. ^{64*} Upänkan inken nanik ätutäwä man täwetat n̄o nadänjirä bureni nämo täyak. (Jesu u äma netä unitä näka api bitnäneñ yän uku intäjukun yabänpän-nadänjuk. Udegän, äma netätä iwan kerik-ken api nepmanpek yän uku kanpän nadänjuk.) ^{65*} Ude yänpän yänkuñ; Mebäri unita yänpän n̄ode täwetkut; Äma kubä Nantä bänepi nämo tänpidäm tañ iminjirän äma u näkken täga ämnanj nämo.

⁶⁶ Man yäwa ude tärenjirän kadäni ugän ämawebe iwarän täñkuño u ätutä ganja tañpän tenpen kuñkuñ. ⁶⁷ Tenpen kuñjirä Jesutä iwaräntäkiye 12 u n̄ode yawetkuk; In imaka, nepmanpen kunayän käwep nadäkan? ⁶⁸ Ude yawänä Saimon-Pita unitä kowata n̄ode iwetkuk; Ekäni! Gäk gepmanpen netäken kune? Gäk kubä-tägän irit kehäromi täño man yäpmän kuñat täyan yäk. ^{69*} Täñiri nin nadän gamikinik tänpän n̄ode nadäkamän; Anutu täño Kudupi Äma uwä gäk ubayän.

⁷⁰ Ude yawänä Jesutä yawetkuk; Näk in 12 näkñata binjam yäpmän daniñkut. Upänkan inken nanik kubätä satan äworetak yäk. ⁷¹ Man uwä Saimon Kariot komeken nanik unitä n̄o nanaki wäpi Judas unita yänpän yänkuñ. Judas uwä iwaräntäkiye 12 ukät nanik kubä upänkan mädenä, Jesuta mäde ut iminjuñ.

7

Orekirit kadäni kubäken Jesu Jerusalem kuñkuñ

^{1*} Ätu itpäñ Jesu Galili kome käda kuñatkuko upänkan Judia kome käda kuñatta bitnäñkuñ. U imata, Juda äma ekänitä utpewä kumäkta itsämbuñ. ^{2*} Tänpäkan orekirit kubä wäpi Yottaba täño Ärawa Täktäk kadäni keräp täñjuk. ³ Täñjirän noriyetä Jesu man n̄ode iwetkuñ; Gäk kome n̄o penpen Judia komeken kuñkan kudän kudupi täñiri gäwaräntä kayetä kan gabänpän-nadäwut. ⁴ Nadätan, äma kubätä mebäriana kwawak ahäwan yänpän epän käbop

* 6:46: Jon 1:18 * 6:47: Jon 3:15-16 * 6:48: Jon 6:31,58 * 6:57: Jon 15:4-5; 1Jo 3:24 * 6:62: Jon 3:13; Apos 1:9-11 * 6:63: 2Ko 3:6 * 6:64: Jon 13:11 * 6:65: Jon 6:44 * 6:69: Mat 14:33, 16:16; Mak 1:24; Jon 1:49 * 7:1: Jon 5:18 * 7:2: Wkp 23:34

täga nämö täjpek. Kudän kudupi bureni täk täyan u täjpwäwä ämawebe äbot möhap injamiken kwawak täjiri kañ gabäñpäj-nadäwut yäj iwetkuñ. ⁵* (Butewaki, nägät moräkiyetä Jesuta nadäkinik nämö täj imiñkuño unita man ño iwetkuñ.)

⁶* Noriyetä ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Ude nämö! In täjjo kudän uwä mebäri nitek nämö unita kadäni kadäni tägagän täk täkañ. Upäjkañ näkño kadäni nämö ahätäk. ⁷* Komen ämawebetä inta iwan täga nämö täj tamineñ. Upäjkañ nähä komen äma täjjo irit kuñat-kuñari waki u yäñahäñpäj kwawak pek täyat unita iwan täj namik täkañ. ⁸Unita in ärawa unita kut. Kadänina nämö keräp täyak unita apiño nämö kwayän yäk. ⁹⁻¹⁰Ude yäjpäñ Galili kome ini ugän irirän noriyetä kuñkuñ. Eruk ätu itpäñ Jesu mäden ämawebe yabañ paotpäñ inigän uruñ kadagän kuñkuk. ¹¹* Täjpäkañ ärawa bägup-ken Juda äma ekäni ekänitä Jesuta Äma u de yän yäjkañ yäj-wäyäkñentäj kuñatkuñ.

¹²Ude täjirä ämawebe jopi päke unitä näwetgäwet täjirä ätutäwä ñode yäjkuñ; Äma uwä täga yäk. Yäjirä ätutäwä yäjkuñ; Nämö, ämawebe jop manman yäj-yäkñat täyak yäk. ¹³* Man ude yäjkuño upäjkañ Juda äma ekäni ekänita umuntäñpäñ kwawak nämö yäñahäñkuñ.

Jesuta ämawebe yäwetpäñ yäwoñärek täjkuñ

¹⁴Täjpäkañ orekirit u kadäni bämopi-ken Jesutä kudupi eñi gänañ äronpäñ yäwetpäñ yäwoñärek täjkuñ. ¹⁵* Ude täjirän Juda äma ekäni ekänitä nadäñpäñ jäkjäk yämähñpäñ yäjkuñ; Äma ñowä nintäjo nadäk-nadäk eñiken nämö ärowani upäjkañ nadäk-nadäk ärowani ño de yäpuk? ¹⁶* Ude yäjirä Jesutä ñode yäwetkuk; Näk man mebäri täwetpäñ täwoñärek täyat uwä näkñaken nämö. Anutu, naniñ kireñkuko uken nanik. ¹⁷Äma kubätä Anutu täjjo gärip iwatta bänep peweko uwä man yäk täyat u Anutu ba näkñaken manpäñ yäk täyat yäj yäpmähñ daniñpäñ nadäwek. ¹⁸* In nadäkñ? Äma kubätä inita nadäñpäñ man yäweko uwä gup yäpmähñ ärokärok kädet iwarek. Täj, äma kubätä epän mähemi täjjo wäpi yäpmähñ akukta nadäñpäñ man yäweko uwä man bureni yäwek. U jopman kubä nämö yäwek. ¹⁹* Mosestä бага man bian tamiñkuko upäjkañ inkät nanik kubätä man u nämö buramik täkañ. In imata näk nutta yäk täkañ?

²⁰* Ude yäjirän ämawebe päke unitä yäjkuñ; Netä gurayän yäk täyak? Gäk mäjo wäratä bänepka peñ awähutak yäk. ²¹* Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk kudän kudupi kubägän Sabat kadäni-ken täjkuño unita nadäwätäk pähap täkañ. ²²* Unita ñode täwera nadäwut; Moses ba Moses täjjo oraniyetä nanakjiye gupi moräk madäneñta yäñtären tamiñkuk. Eruk nanak paki kubä täjjo gupi moräki madäk-madäk kadäni Sabat ahäñjirän бага irepmite yäjpäñ nämö madäk täkañ ba? ²³* Nämö! In Sabat kadänita nadäwätäk nämö täjpäñ gupi madäk täk täkañ uwä! Bureni, in Moses täjjo man buramiñpäñ Sabat kadäni-ken nanak paki täjjo gupi moräk täga madäñ yämik täkañ. Täjpäkañ näk äma kubä täjjo gupi kuduotagän yäpa tägañirä imata nebek täkañ? ²⁴* Jop dapun-tägän kak täkañ unita jop manman kubä nämö näwetneñ. Nadäwä tärewäpäñ man bureniñgän näwetneñ.

Jesu u Anutu-ken naniktä äpuk

²⁵* Täjpäkañ Jerusalem ämawebe ätutä yäjkuñ; Jide? Äma ekäni ekänitä äma utpewä kumäkta yäk täkañ uwä ño ba? ²⁶Ño kawut! U man kwawakgän yäñahäñtäj kuñatak ño yäk. Yäñahäñtäj kuñarirän imata nämö inñ bitnäkañ? Nintäjo äma ekäni ekänitä U Kristo yäj bureni käwep nadäkañ. ²⁷* Upäjkañ ninä ñode nadäkamähñ, äma ño Kristo nämö yäk. Yotpärare u nanik yäj nadäkamähñ. Täj, Kristo burenitä äbäñjirän yotpärare uken naniktä äbatak yäj nämö api nadäne yäk.

²⁸⁻²⁹* Täjpäkañ Jesu kudupi eñi gänañ itkañ ämawebe päke u manbiñam yäwetpäñ yäwoñärek täjpäñ man kubä gera terak ñode yäjkuñ; Bureni, in näka nadäkañ. Ba uken naniktä äbuk yäj nadäkañ. Upäjkañ ñode täwera nadäwut; Näk näkñaken gärip terak nämö äbät. Anutu Nan, imaka bureniñgän täjpani, unitä naniñ kireñpewän äput. In Nan uwä nämö nadäkañ. Täj, nähä ukät ittängän naniñ kireñpewän äpuro unita näk u nadätat yäk.

³⁰* Jesutä man ude yäjirän ämawebe ätutä injitpäñ manken tenayäj täjkuñ. Täjpäkañ kadänini nämö keräp tänkuko unita täjpä wawäpäñ peñkuñ. ³¹* Täj, ämawebe jopi mäyaptä

* 7:5: Mat 13:55; Apos 1:14 * 7:6: Jon 2:4 * 7:7: Jon 15:18 * 7:11: Jon 11:56 * 7:13: Jon 9:22, 12:42; Jon 19:38, 20:19 * 7:15: Mat 13:54; Luk 2:47 * 7:16: Jon 12:49, 14:10 * 7:18: Jon 5:44, 8:50 * 7:19: Apos 7:53; Rom 2:21-24 * 7:20: Jon 8:48,52; Jon 10:20 * 7:21: Jon 5:16 * 7:22: Wkp 12:3; Stt 17:9-13 * 7:23: Jon 5:8-10,16 * 7:24: Wkp 19:15; Ais 11:3-4; Jon 8:15 * 7:25: Jon 5:18 * 7:27: Jon 7:41, 9:29 * 7:28-29: Mat 11:27; Jon 8:55 * 7:30: Jon 7:44, 8:20; Jon 13:1 * 7:31: Jon 2:23, 8:30; Jon 10:42, 11:45; Jon 12:11,42

Jesuta nadān imikinik tānpān ḡode yānkuḡ; Kristo ābākta iwoyāwani unitā ābānpāḡā kudān kudupi āma ḡonitā tāk tāyak u irepmiḡpān tāga api tānpēk ba? Nāmo!

Juda āmatā Jesu iḡitnayān tānkuḡ

³² Āmawebetā man ude yāḡirā Parisi āma ātutā nadānkuḡ. Nadānpāḡā bāmpō āma intājukun tānpāni ātukāt yāḡpāḡ-nadāk tānpāḡ Jesu iḡitta komi āma pēḡ yāwet-pewā kuḡkuḡ. ³³ * Tānpākaḡ Jesutā āmawebe pāke u yāwetkuk; Kadāni kerāpīgān inkāt itkaḡ āneḡi āyāḡutpēḡ āma naniḡ kireḡpewān ābutken api kwet. ³⁴ * Tāḡira in nāka bumta wāyākḡenayān tāḡo upāḡkaḡ nāmo api nabāḡ ahāneḡ. Ba kome nākā pāḡku irayāḡ tātken u in tāga nāmo api kuneḡ.

³⁵ Ude yāwerānā, Juda āma ekāni ekāni ini-tāḡān nāwetḡāwet tānpāḡ yānkuḡ; Āma ḡo de kuḡḡirān unita api wāyākḡena waneḡ? Juda āma notniye ātu Griḡ kome itkaḡ-ken u kāwep api kweko unita yāyak. Uken kuḡpāḡ āmawebe u nanik kāwep yāwetpāḡ yāwoḡārek api tānpēk yāk. ³⁶ Wārā! Mebāri ḡideta man ḡodewā yāk tāyak; In nāka wāyākḡenayāḡ tāḡo upāḡkaḡ nāmo api nabāḡ ahāneḡ. In kome nākā pāḡku irayāḡ tātken u tāga nāmo api kuneḡ yāk.

Kudupi Munapik u ume dapuri udewani

³⁷ * Tānpākaḡ Juda tāḡo orekirit kadāni u irā tārenayāḡ kābeyā pāhap tāḡirā Jesutā āmawebe bāmpō-ken akuḡpāḡ man kubā gera terak ḡode yāwetkuk; Āma kubātā umeta iwāwā nākken ābāḡkaḡ kaḡ naḡpān! ³⁸ * Anutu tāḡo mantā yāyak ude; Āma nāk nadāḡ namikinik tāk tākaḡ uwā irit kodaki tāḡo ume bānepi-ken nanik ume dapuri abākabāk tāk tākaḡ ude api ābāḡ irek. ³⁹ * Jesutā man ude yāḡkuko uwā Kudupi Munapikta yāḡkuk. Kudupi Munapik u āmawebe Jesuta nadāḡ imikinik tānpāni unitā yāpmākta yāwani upāḡkaḡ kadāni uken Jesu kunum ḡānaḡ nāmo āroḡkuko unita Kudupi Munapik nāmo āpuk.

⁴⁰ * Jesutā man yāk tāḡkuko u āmawebe ātutā nadānpāḡ yāḡkuḡ; Bureni-inik, āma ḡo Profet ahākta yāwani ubayāḡ yāk. ⁴¹ * Yāḡirā ātutāwā yāḡkuḡ; Nāmo, uwā Kristo bureni yāk. Tānpākaḡ ātutāwā yāḡkuḡ; ḡo Kristo nāmo. Kristo u Galili komeken nāmo api ahāwek. ⁴² * Anutu tāḡo man kudāntā ḡode yāyak; Kristo u Betlehem yotpārare-ken Devittā ābotken ahākta yāwani yāk. ⁴³ * Āma pāke unitā man wārāt-wārāt ude tānpāḡ duḡ-weḡkuḡ. ⁴⁴ * Tāḡ, ātutāwā Jesu iḡitpāḡ komi enḡiken tenayāḡ nadāḡkuḡo upāḡkaḡ āma kubātā Jesu nāmo iḡitkuk.

Juda āma ekānitā Jesuta nadākinik nāmo tānkuḡ

⁴⁵ * Tānpākaḡ komi āma Jesu iḡitnayāḡ Jesuken kuḡkuḡo uwā āneḡi āyāḡutpēḡ bāmpō āma intājukun tānpāni ātukāt Parisi āmaken penta kuḡkuḡ. Kuḡḡirā yāwetkuḡ; In imata Jesu nāmo iḡitpāḡ yāpmāḡ ābākaḡ? ⁴⁶ * Ude yāwāwā komi āmatā kowata ḡode yāwetkuḡ; Jesutā man yāk tāyak u inipārik kubā. Bian āma kubātā man ude nāmo yāk tānpāni yāk. ⁴⁷ Ude yāwāwā Parisi āmatā yāwetkuḡ; Wa! In imaka, Jesutā bāneḡḡin yāḡ-tāḡkaḡ tāyak? ⁴⁸ * Unita in ḡide nadākaḡ? Parisi āma ba intājukun āma ninkāt nanik netā kubātā āma unita ḡāripi nadātak? Nāmo inik! ⁴⁹ Upāḡkaḡ āmawebe ābot pāke ḡonitā бага man nāmo nadānpāḡ Anutu iḡamiken waḡ moreḡkaḡ ḡeḡita biḡam tākaḡ yāk.

⁵⁰ * Ude yāḡirā Parisi āma noripaki kubā wāpi Nikodemus, bian Jesu-kāt yāḡpāḡ-nadāk tāḡkumāno unitā yāwetkuk; ⁵¹ * E, nintāḡo бага man terak ḡide pātak? Āma kubā waki ude tāyak yāḡ nāmo nadāḡkaḡ manken jop tāga tene? Nāmo inik! Imaka tāḡpeko unitāḡo mebāriḡi yāḡahāwān kaḡpāḡ nadānpāḡ uyaku manken tāga tene yāk. ⁵² * Ude yāwān nadānpāḡ noriyetā sāra ḡode iwetkuḡ; ḡāk imaka, Galili komeken nanik ba? Anutu tāḡo man ket daniḡpāḡ nadāḡkaḡ ḡode nadāwen; Galili komeken profet kubā ahānaḡi nāmo yāk. ⁵³ Ude yāḡpāḡ-nadāḡkaḡ enḡini-ken kuḡtāḡpā kuḡkuḡ.

8

Webe waki tānpāni kubā Jesuken yāpmāḡ kuḡkuḡ

¹ * Eruk Jesutā Olip pomken āroḡpāḡ u patkuk. ² Patkuko yāḡeḡḡirān tamimaḡ-inik u naniktā āpāmaḡ kudupi yotken āroḡḡirān āmawebe bumta it ḡwāḡḡiḡkuḡ. Itḡwāḡḡirā Jesutā maḡḡitpāḡ manbiḡam yāwetpāḡ yāwoḡārek tāḡkuk. ³ Tāḡḡirān Baga man yāwoḡārewani āmakāt Parisi āmatā webe āpi nīkek kubā kubokāret tāḡḡirān kaḡ-ahāḡkuḡo u yāpmāḡ Jesuken kuḡpāḡ āmawebe bāmpō-ken pimiḡ iwatkuk. ⁴ Tānpāḡ Jesu iwetkuḡ; Yāwoḡārewani āma, webe ḡonitā

* 7:33: Jon 13:33 * 7:34: Jon 8:21, 13:36; Jon 17:24 * 7:37: Wkp 23:36; Ais 55:1; Jon 4:10,14 * 7:38: Ais 58:11; Sek 14:8 * 7:39: Jon 16:7, 20:22; Apos 2:4 * 7:40: Jon 6:14 * 7:41: Jon 1:46, 4:29 * 7:42: Sam 89:3-4; Mai 5:2; Mat 2:5-6 * 7:43: Jon 9:16 * 7:44: Jon 7:30 * 7:45: Jon 7:32 * 7:46: Mak 1:22 * 7:48: Jon 12:42 * 7:50: Jon 3:1-2 * 7:51: Lo 1:16 * 7:52: Jon 7:41-42 * 8:1: Luk 21:37

äma kubäkät kubokäret täjirän kaŋ-ahäjŋkumäj. ^{5*} Moses täŋo бага mantä webe ŋodewanita mobätä kumäj-kumäj däpmäkta yäwani yäk. Unita gäkä jide yäwayäj? ^{6*} Jop Jesu iwet yabäjirä Jesutä man goret ba jide kubä yäwän kaŋpäj buŋep-ken kaŋ pena yäjpäj Jesu iwet yabäk täŋkuŋ.

Yäwäwä Jesu gwäjij äpmonpäj kome terak keritä kudän täŋkuŋ. ^{7*} Ude täjirän iwet yabäk pen täŋ irirä Jesu dorapäj yabäjpäj ŋode yäwetkuk; Inken nanik kubätä momini nämo täŋpawä unitä jukun mobätä uränkaŋ urut yäk. ^{8*} Ude yäjpäj äneŋi gwäjij äpmonpäj kudän täŋkuŋ. ^{9*} Man ude yäjirän nadäjnpäj äma intäjjukun ämaniyetä kwä yabäjkaŋ yabäjnit yabäjnit kubäkubä kudup kuŋ moreŋkuŋ. Kuŋ moreŋjirä webe uwä Jesu dubini-ken inigän itkuk. ^{10*} Irirän Jesutä dorapäj kaŋpäj iwet yabäjkuŋ; Wanotna, äma manken gepmanayäj täŋo u de? Äma kubätä yäjntärek man nämo gäwerak? ^{11*} Yäwänä webe unitä Nämo yäj yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk udegän, yäjntärek man nämo gäwerayäj. Gäk jop pänku itkanä waki äneŋi nämo täŋpen yäk.

Jesutä iniken mebäriŋi yäjahäjnpäj yäwetkuk

^{12*} Eruk ittängän kadäni kubä Jesutä ämawebe man ŋode yäwetkuk; Näk komen ämawebe intäŋo topän. Unita äma kubätä näk näwarayäj täko uwä bipmäj urani gänaŋ nämoinik api kuŋarek. Uwä irit kehäromi täŋo peŋyäjek terak api kuŋarek yäk. ^{13*} Man ude yäjirän Parisi ämatä nadäjnpäj ŋode iwetkuŋ; Jop manman yäyan yäk. Eruk ŋo gäkŋa-tägän mebärika yäjahätan unitä nadäjnitna bureni nämo täyak yäk.

^{14*} Yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Ude nämo. Näkŋata siwoŋi yäyat. U imata, näk de naniktä äbut ba de api kwet yäj unitäŋo mebäri nadäjkaŋ yäk täyat. Unita näkŋa mebäriŋa yäjahäjŋira jopi nämo täk täyak. In ŋowä näka de naniktä äbuko äneŋi de api kwek yäj nämo nadäk täkaŋ unita täŋguŋtak täkaŋ. ^{15*} Inä äma gupigän yäpmäj danik täkaŋ. Täŋ, nähä äma nämo yäpmäj danik täyat. ^{16*} Upäjkaŋ näkä äma yäpmäj daniŋpäj yäwänäku bureni yäpmäj danik täyet. Imata, äma yäpmäj danik-danik epän u näkŋagän nämo täppet. Nan naniŋ kireŋpewän äpuro unitä täŋkentäj naniŋjirän bok täde. ^{17*} In nadäkaŋ? Baga manjin terak ŋode pätak; Äma yarätä kubä täŋo mebäri yäjahäjŋirän bureni yäj nadäwen. ^{18*} Täŋpäj näk mebäriŋa yäjahäjŋira Nan, naniŋ kireŋkuko unitä udegän yäjkentäj namik täyak. U kawut, nek äma yarätä mebäriŋa yäjahäk takamäk!

^{19*} Man ude yäweränkaŋ ŋode iwet yabäjkuŋ; Nanka de? Ude yäwäwä yäwetkuk; In näka nämo nadäwä tärewäjpäj nanta udegän nämo nadäwä tärekaŋ. In näka nadäwä tärewäjpäj uyaku Nanta udegän nadäwä tärekaŋeŋ yäk. ^{20*} Jesu kudupi eŋi gänaŋ ämawebe yäwetpäj yäwoŋjärek täŋkuko ugän Parisi äma man u yäwetkuk. Moner irona pek täŋpani käwuri u dubini-ken itkaŋ man u yäwetkuk. Täŋpäkaŋ kadänini nämo keräp täŋkuko unita jide täŋpäj manken tewäm.

Jesutä Juda äma jukuman yäwetkuk

^{21*} Täŋpäkaŋ Jesutä ämawebe man kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuŋ; Näk api tepmanpeŋ kwet yäk. Tepmanpeŋ kuŋjira näka api wäyäkŋeneŋ. Täŋpäj wakiwakiŋin nikek kuŋattängän api kumneŋ. Täŋkaŋ näkä pänku irayäj tätken uken in täga nämo api kuneŋ yäk. ^{22*} Ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä yäjkuŋ; Näkä pänku irayäj täyat-ken uken täga nämo api kuneŋ yäj yäyak u imata yäyak? Ini gupi utpäj kumäkta yäyak ba jideta yäyak? ^{23*} Ude yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; In komen äma nämo nadäkaŋ. Inä komen umude käda nanik. Nähä punin unude käda nanik. Inä kome terak nanik. Nähä kome terak nanik nämo. ^{24*} In wakijin nikek kuŋatkä kumneŋ yäj täwerat. Bureni, mebäriŋa näkŋa itat yäj täwet täyat u nadäkinik nämo täneŋo uwä wakijin pat tamiŋjirän mätkumneŋ. ^{25*} Yäwänä iwet yabäjkuŋ; E täŋ, gäk netä? Yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Mebäriŋa uku, umunitä täwet yäpmäj äbäro ugän. ^{26*} Näkä in manken tepmanpäj mebäriŋin yäjahäkta kehäromina nikek. Upäjkaŋ mebäriŋin nämo yäjahäwayäj. Naniŋ kireŋkuko u meni-ken nadäjnkuro ugänpäj kome terak ŋo yäjahäjnpäj täwet täyat. Naniŋ kireŋkuko unitä man bureni yäk täyak yäk.

^{27*} Täŋpäkaŋ Nanita ude yäweränkaŋ nämo nadäwä täreŋkuŋ. ^{28*} Nämo nadäwä täreŋkuŋo unita Jesutä ŋode yäwetkuk; In Äma Bureni-inik yäpmäj aku punin peŋkaŋ mebäriŋa näkŋa

* 8:5: Wkp 20:10; Lo 22:22-24 * 8:6: Mat 22:15 * 8:7: Lo 17:7 * 8:9: Mat 22:22 * 8:11: Jon 5:14
 * 8:12: Ais 49:6; Jon 1:4-9, 9:5; Jon 12:46 * 8:14: Jon 5:31-32; Jon 7:28, 9:29 * 8:15: Jon 7:24, 12:47 * 8:16:
 Jon 5:30, 8:29 * 8:17: Lo 17:6, 19:15 * 8:18: 1Jo 5:9 * 8:19: Jon 14:7 * 8:20: Jon 7:30 * 8:21: Jon
 7:34,36; Jon 13:33 * 8:22: Jon 7:35 * 8:23: Jon 3:31 * 8:26: Jon 7:28, 12:49 * 8:28: Jon 3:14, 5:19

itat yäj api nadäwä tärenej. Täppäkañ näkñaken nadäk-nadäkpäj imaka kubä nämo täk täyak. Nämo, Nantä näwojärenkuko man ugänpäj yäk täyat. U imaka, api nadäwä tärenej. ²⁹* Naniñ kireñkuko uwä näkkät itkamäk. Näk kadäni kadäni imaka yäk täyat ba täk täyat unita gäripi nadäppäj näk nämo nepmak täyak yäk. ³⁰* Täppäkañ Jesutä man ude yäjirän Juda ämawebe mäyaptä nadäj imikinik täj imiñkuñ.

Abraham täjo nanakiye

³¹ Täppäj Juda ämawebe Jesuta nadäkinik täj imiñkuño u ñode yäwetkuk; In näkño man terakgän kuñatnayäj täjo uwä näkño näwaräntäkñaye bureni-inik api itneñ. ³² Ude täppäj näkño man bureni nadäwä tärenjirä man bureni unitä topmäk-topmäkken nanik pit tamiñpäj tepmañpän säkgämän api kuñatneñ yäk. ³³* Jesutä ude yäweränä Juda äma ekäni ekäni unitä iwetkuñ; Wära! Nin Abraham täjo oraniye unita säkgämän itkamäj yäk. Äma kubä täjo topmäk-topmäkken nämo inik it yäpñäj äbäkamäj. Ba äbot kubäta watä epän nämo täj imiñ yäpñäj äbäkamäj. Upäj imata topmäk-topmäkken nanik pit tamiñpäj tepmañpän säkgämän api itneñ yäj niwetan?

³⁴* Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; In kudup waki täjo watä kuñat-kuñat äma ude itkañ yäk. Äma momi täk täkañ uwä waki täjo watä kuñat-kuñat äma ude täk täkañ. ³⁵ Täj äma kubä täjo watä kuñaranitä ekänini täjo äboriye-kät täga nämo kuñarek yäk. Nanaki uyaku nägät moräki unita nani täjo äboriye-kät pen it yäpñäj ärowek yäk. ³⁶ Uita Nanaki unitäwä topmäk-topmäkken nanik pit tamiñpäj tepmañpayäj täko uwä säkgämän-inik api kuñatneñ. ³⁷* E, nin Abraham täjo äboriye itkamäj yäj näwetkañ u nadätat. Täppäkañ in mannata bitnäk täkañ unita kumäj-kumäj nutnayäj nadäk täkañ. ³⁸ Näk Nantä näwojäreñk täjkuko ugänpäj täwet täyat. Upäñkañ inä injinken nanjintä täwojäreñk täjkuko upäj täk täkañ yäk.

³⁹* Ude yäwänä iwetkuñ; Nin täjo nanin u Abraham! yäk. Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In Abraham täjo oraniye yäwänäku ini bumik äworekäneñ. ⁴⁰ Näk Anutu-ken nanik man bureni nadäñkuropäj täwerañkañ inä nutnayäj yäk täkañ. Abrahamtä imaka ude wani kubä nämo täjkuk. ⁴¹* Unita bureni ñode täwera nadäwut; Inä kädet injinken nanjintä iwatkuko udegän iwat täkañ yäk. Jesutä ude yäwänä Juda äma unitä iwetkuñ; Wa! Ninä kubokäret täppäj bäyawani nämo! Nanin Anutu kubägän yäk.

Satan täjo nanakiye

⁴²* Yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Nanjin Anutu yäwänäku näka not täj namikäneñ. Näk Anutu-ken naniktä äput, näkñaken nadäk-nadäkna terak nämo äput. Anututä naniñ kireñpewän äput. ⁴³* Mebäri imata näkño mantä bänepjin-ken nämo yäput täyak? U ñodeta; Näk man yäjira in jukuñin peñpäj täga nämo nadäk täkañ unita. ⁴⁴ In-täjo nanjin Satan. Unitäjo kädet iwatta gäripi nadäk täkañ. U bian äma ädäpñäk-däpñäk täk täjkuko unitä pen täj yäpñäj äbäk täyak. Uwä man bureni mäde ut imiñkuko unita bänepi-ken man bureni kubä nämo inik pat täyak. Uwä jop manman täjo mähe mi-inik unita äma jop yäkñatta gäripi pähap nadäk täyak.

⁴⁵ Upäñkañ nähä man bureni-inik täwet täyat unita manna bitnäk täkañ. ⁴⁶* Jide? Inken nanik kubätä näkño momi täga kañ-ahäwek? Nämo inik. Täppäkañ näk man bureni täwerira imata näkño man nadäwä bureni nämo täk täkañ? ⁴⁷* In nadäkañ? Äma ba webe Anututa biñam kuñat täkañ uwä Anutu täjo man nadäppäj buramik täkañ. Täppäkañ inä Anututa biñam nämo täkañ unita mani bitnäk täkañ.

Jesu ini ba Abrahamta yäjkuñ

⁴⁸* Ude yäwän nadäppäj Juda ämatä koki bumta wawäpäj Jesu iwetkuñ; Gäk Samaria äma! Mäjo wakitä kotawänkañ ba yäyan! yäk. ⁴⁹ Ude yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Näk mäjotä nämo kotata. Näk Nan orañ imik täyat upäñkañ inä näk nabäj äwaräkuk täk täkañ. ⁵⁰* Näk wäpna biñamta nadäwätäk täppäj nämo täwet täyat. Wäpna biñam yäjahäk-ahäk u Äma kubä täjo epän. Äma unitä äma mäde ut namik täkañ uwä api yäpñäj daniwek. ⁵¹* Näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näkño man buramiñpäj yäpñäj kuñat täkañ uwä paot-inik nämo api täneñ. Nämo inik!

* 8:29: Jon 8:16, 16:32 * 8:30: Jon 7:31 * 8:33: Mat 3:9 * 8:34: Rom 6:16,20; 2Pi 2:19 * 8:37: Jon 5:18 * 8:39: Mat 3:9 * 8:41: Lo 32:6; Ais 63:16, 64:8 * 8:42: 1Jo 5:1; Jon 16:28 * 8:43: Rom 8:7; 1Jo 3:8 * 8:46: 2Ko 5:21; 1Pi 2:22; 1Jo 3:5 * 8:47: Jon 18:37; 1Jo 4:6 * 8:48: Mak 3:21-22; Jon 7:20 * 8:50: Jon 5:41 * 8:51: Jon 5:24; Jon 6:40,47

⁵² Ude yāwānā Juda āmatā ḥode iwetkuṅ; Man ude yāḥiri bureni ḥode nadākamāṅ; Gāk mājotā magātak! yāk. Abraham uwā kumbuk, ba profet biani udegān kumāṅ moreṅkuṅ. Upāṅkaṅ gāk ḥode yāyan; Āma nākḥo man yāpmāṅ kuṅat tākaṅ unitā paot-inik nāmo api tāṅpek yāḥ yāyan! ⁵³* Jide? Gāk oranin pāhap Abraham u irepmitpāṅ yāyan? U kumbuk, ba profet biani u imaka udegān kumbuṅ. Upāṅkaṅ gāk jidewani unitā āma u yārepmitpāṅ wāpka yāpmāṅ āronpāṅ yāyan? ⁵⁴ Ude yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Nākḥa-tāgān wāpna yāpmāṅ āronḥira nāmo tāgawek. Nāmo, Nan, nintāḥo Anutunin yāḥ iwet tākaṅ unitā oraṅ namik tāyak. ⁵⁵* Anutunin yāḥ iwet tākaṅ upāṅ mebarini nāmoinik nadākaṅ. Tāḥ, nākḥawā nadāwa tārekaṅ. Nāmo nadāwa tārekaṅ yāḥ, imata yāwet? Jop man ude yāḥpāṅ ingān āworewet. Ude nāmo! Nāk Nanta nadāwa tārewāpāṅ mani biṅam yāpmāṅ kuṅat tāyat. ⁵⁶ Orājin Abraham uwā nākḥo ābākābāk kadāni u api kāwet yāḥkaṅ oretoret terak kuṅattāḅgān kaṅpāṅ wisikinikna! yāḥ yāḥkuk.

⁵⁷ Ude yāwānā Juda āma ekāni ekānitā yāḥkuṅ; Wāra! Gāk obaṅ 50 ude nāmo tāreṅkukopāṅ Abraham kaṅkuṅ? ⁵⁸* Yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Nāk bureni-inik tāwera nadāwut; Abraham nāmo ahāwani-ken itkuro unitā itat yāk. ⁵⁹* Ude yāwānā mobā yāpmāṅpāṅ utnayāḥ tāḥirā Jesu uwā āma itkūḥo u gānaṅ paotpeṅ kuṅkuk.

9

Jesutā dapuri tumbani kubā yāpān tāgaḥkuṅ

¹ Kādet miṅjin kuṅtāḅgān Jesutā āma kubā miṅji koki gānaṅ dapuri tumbanitā ahāwani u kaṅ-ahāḅkuk. ²* Kaṅ-ahāḅpāṅ Jesu iwarāntākiyetā iwet yabāḅkuṅ; Yāwōḥrewani āma, netā tāḥo momita āma u dapuri tumbani ahāḅkuk? Iniken ba miṅji nani tāḥo? ³* Yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Ude nāmo. Iniken ba miṅji nani tāḥo momita nāmo. Anututā epān kehāromi āma ḥo terak kwawak ahāwekta Anututā inde teḅkuk. ⁴⁻⁵** Nadākaṅ? Nāk kome terak irayāḥ tāyat udegān kome āmawebe tāḥo topān ude api iret. Tāḥpākaṅ Nan, naniḥ kireṅkuko unitāḥo epān kepma irayāḥ tāyat-ken ugān tāk tākāna. Bipmāḥ urani kadāni kerāp tāyak. Kadāni uken epān tāga nāmo api tāne yāk.

⁶* Jesutā ude yāḥpāṅ kome terak iwit utpāṅ awāhutpewān okā tāḅkuk. Okā tāḥpākaṅ yāpmāḥpāṅ āma dapuri tumbani u dapuri-ken gatāḅkuk. ⁷* Gatāḥpāḥ ḥode iwetpāḥ peṅ iwetkuk; Gāk kuṅkaṅ Siloam gwāḅu-ken garok ḥo ārut yāk. (Siloam uwā ninin man terak peṅ iwet-pewān kwani.) Jesutā ude peṅ iwerānā āma u pāḅku gupi ārutpāḥ dapun ijiwān kwāpāḥ eḅiken kuḅkuk. ⁸ Eḅiken kuḅirān noriye ba āma ātu ketem ba monenḥa yāḅapik tāḅkuko-ken unitā kaṅpāḥ yāḅkuṅ; U kawut! Āma imaka imakata ninken yāḅapik tāḅkuko unitā ba ābātak? ⁹ Ude yāḥirā ātutā yāḅkuṅ; Ini u! yāk. Ba ātutā yāḅkuṅ; Nāmo yāk. Udewani bumik yāk. Ude yāḥirā ini yāwetkuk; Nākḥa ābātat! yāk.

¹⁰ Ude yāwānā iwet yabāḅkuṅ; Jide tāḥpāḥ dapun iḥitan? ¹¹ Yāwāwā āma unitā yāwetkuk; Āma kubā wāpi Jesu unitā okā dapuna-ken gatāḅkaṅ ḥode nāwerak; Gāk Siloam gwāḅu-ken kuḅkaṅ gupka ārut yāḥ nāwerak. Nāwerākaṅ nāk u pāḅku ume ārutkaṅ eruk dapun iḥit yāk. ¹² Ude yāwānā iwet yabāḅkuṅ; Āma u de itak? Yāwāwā yāwetkuk; Nāk nāmo nadātat yāk.

Parisi āmatā man wārāt-wārāt tāḅkuṅ

¹³ Ude yāwānkaṅ āmawebetā dapuri tumbani u yāḅḥikḅat yāpmāḥ Parisi āma ātuken kuḅkuṅ. ¹⁴⁻¹⁵* Kepma Jesutā okā awāhutpāḥ dapuri-ken gatāḅkuko u Sabat kadāni-ken tāḅkuko unita Parisitā āma u iwet yabāḅkuṅ; Dapun jide tāḥpāḥ iḥin? Yāwāwā yāwetkuk; Āma u dapuna-ken okāpāḥ gatāḅḥirān pāḅku ume ārutpāḥ ukengān dapun iḥit yāk. ¹⁶* Ude yāḥirān Parisi āma ātutā yāḅkuṅ; Āma uwā Anutu-ken nanik nāmo. Uwā orekiritnin irepmitak yāk. Ude yāḥirā ātutā yāḅkuṅ; Uwā momi āma yāwānāku imaka kudupi udewani tāga nāmo tāyek yāk. Ude yāḥpāḥ ini-tāgān man wārāt-wārāt tāḅkuṅ.

¹⁷* Tāḥpāḥ āma uwā āneḥi ḥode iwet yabāḅkuṅ; Āma dapunka tāḥpewān iḥino u gākā unita netā yāḥ yāyan? Ude yāwāwā yāḅkuṅ; U profet kubā yāk. ¹⁸ Ude yāwānkaṅ Juda āma ekāni ekāni unitā āma u bureni dapun tumāk itkukopāḥ dapun āneḥi iḥik yāḥ nāmo nadāḅkuṅ. Tāḥpāḥ miṅji nani yāmagut yāpmāḥ ābuḅ ¹⁹ Yāmagut yāpmāḥ ābāḅpāḥ yāwet yabāḅkuṅ; Āma ḥo nanakjek bureni? Dapuri tumbani yāḥ iwet tākamān u ḥo? U jide tāḥpāḥ dapun iḥik? ²⁰ Yāwāwā miṅji nanitā ḥode yāwetkumān; Uwā nanaknek yāk. Nek nadākamāk, u bian dapuri

* **8:53:** Jon 4:12 * **8:55:** Jon 7:28-29 * **8:58:** Jon 1:1 * **8:59:** Jon 10:31 * **9:2:** Kis 20:5; Ese 18:20; Luk 13:2,4 * **9:3:** Jon 11:4 * **9:4-5:** Jon 5:17,20; Jon 11:9, 12:35 * **9:4-5:** Mat 5:14; Jon 8:12 * **9:6:** Mak 8:23 * **9:7:** 2Kin 5:10 * **9:14-15:** Luk 13:14 * **9:16:** Jon 3:2, 7:43; Jon 9:31-33 * **9:17:** Jon 4:19

tumbani inide ahängkuk yäk. ²¹ Upänkan jide täppän dapun ijik, ba netätä dapuri täwirak yän nämo nadakamäk yäk. U bian täganükko unita ini iwet yabäwakan täwerän yäk. ²²⁻²³ * Uwä Juda ämata umuntäppän ude yängkumän. Juda äma ekäni ekänitä man ñode yänpän uku yänkehärom tänkun; Äma kubätä Jesu u Kristo yän yäwänä äma u kudupi eni gänañ ärokta api yäjiwätne yän yängkuk. ²⁴ * Täppakan äma dapuri tumbani u äneni ñode iwetkuk; Gäk Anutu iniñ oretpäñ man bureni yä! Ninä äma unitäño mebäri nadakamäj. U momi äma yäk.

²⁵ Yäwäwä ñode yäwetkuk; Uwä momi äma ba momi äma nämo yän nämo nadätat. Upänkan näk ñode nadätat; Näkä dapun tumäk itkuropäñ dapun ijitat ño yäk. ²⁶ Yäwänä Juda äma unitä iwetkuk; Jide täppän dapunka täppewän injin? ²⁷ Yäwäwä yäwetkuk; Näk täweraro u nämo nadäj? Imata äneni niwerän yänkan yakan? Inä iwaräntäkiye täna yänpän ba yakan? ²⁸ Ude yäwänä yägärok man ñode iwetkuk; Gäkña uyaku iwaräntäki. Ninäwä Moses täño iwaräntäkiye yäk. ²⁹ * Moses uwä Anutitä man iwetkuko u nadakamäj. Upänkan äma uwä äma jopi kubä yäk. Uken naniktä äbäk yän nämo nadakamäj!

³⁰ Yäjirä äma unitä man kowata ñode yäwetkuk; Intä ude yäjirä inide kubä nadätat yäk. Dapunna täppewän ijiro upänkan imata äma u deken naniktä äbäk yän nämo nadakan? ³¹ * Ninä ñode nadäk takamäj; Anutu uwä äma momi nitek nämo täñkentän yämik täyak. Täppän kubätä iniñ oretpäñ mani buramiwänä täñkentän imek yäk. ³² Äma kubätä dapun tumäk ahäwani kubä dapuri täppewän ijinkuk yän biñam udewani bian umu-kentä kubä nämo nadän yäpmäj äbumäj. ³³ * Unita äma uwä Anutu-ken naniktä nämo äpuk yäwänäku epän udewani jide täppän täppän? ³⁴ * Yäwänä koki wawäpäñ ñode iwetkuk; Wa! Wakiinik-ken naniktä ahäwani gäk! Gäk ñonitä manbiñam yänpän täga niwoñärewen? Ude yänpän iwet kirenkun.

Bänep bipmäj urani täño manbiñam

³⁵ Iwat kireñirä Jesutä biñam u nadänkan kan-ahänpän ñode iwet yabänkuk; Gäk Äma Bureni-inik nadäj imitan? ³⁶ Yäwänä äma unitä iwetkuk; Ekäni, gäkä äma yäyan u netä? Näwoñäreñiri kanpäñ nadän imikinik tänpa! yäk. ³⁷ * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nabäjiri man gäwetat ño näkña yäk. ³⁸ Yäwänä yängkuk; Ekäni, bureni! Näk nadän gamikinik täyat yäk. Ude yänpän gämoni-ken gukut imäpmok täppän iniñ oretkuk. ³⁹ * Täñirän Jesutä yängkuk; Näkä komen äma mebärijin kwawak yäpmäj danikta äpuro unita dapuri tumbanitä dapun ijik-ijik tänenj. Täñ, dapuri ijiwanitä dapun tumäk tänenj yäk. ⁴⁰ * Ude yäwänä Parisi äma bok itkuño unitä nadänpän yängkuk; Ai! Ninta dapun tumäk yän yäyan? ⁴¹ * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In dapun tumäk yäwänäku momijin nitek nämo itkänenj. Upänkan nin dapun ijiwani yän yäk täkan unita momijin mät pat tamek yäk.

10

Jesu uwä yawak täño mäheми tägagämän

¹ Jesutä man ude yänpän äneni kubä ñode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä yawak täño yewa gänañ ärowa yänpän yäma siwoñi-ken nämo äronpäñ jopi-ken tädotpeñ äpmonpeko uwä kubo äma. ² Täñ äma yäma pewani-ken siwoñi äroweko uwä yawak täño mäheми. ³ Mähemitä äbänä yewa watä äma irani unitä yäma dat imek. Yäma dat imän äronpäñä iniken yawakiye wäpi terakgän gera yäjirän nadänenj. Täppän dubini-ken äbäjirä yän-yäkñat yäpmäj yäman äpämanj kwek. ⁴ * Äpämanj yäman kumanj intäjukun kuñirän yawakiyeta mäheми kotäki nadäñit iwatneñ. ⁵ Yawak u äma kudupi kubä täga nämo iwatneñ. Nämoinik, kudupi kotäk nadänpän metäñpeñ kunerj yäk. ⁶ * Jesutä man wärani ude yäwerirän mebäri nämo nadäwä tärenkukun.

⁷ Man wärani täño mebäri nämo nadäwä tärenkukun unita Jesutä man yäpurärätpän ñode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut. Nähä yawak täño yäma bureni-inik. ⁸ * Äma intäjukun äbänpän yawakta watä epän täk täñkukun uwä kubo äma unita yawak u mani nämo buramik täñkukun. ⁹ * Täppakan nähä yäma bureni-inik. Äma kubätä yäma näkä itat-ken ugän yewa gänañ ärokta äbayän täko uwä äronpäñ säkgämän api irek. Kunj äbäk täñkanj ketem tägagämän api nak täñpek. ¹⁰ Täppakanj kubo äma uwä imaka kubäta nämo äbek. U yawak kubo täñit kumäj-kumäj däpmäjñit täñpek. Upänkanj nähä yawak irit kuñat-kuñat gäripi nitek yämikta äbut.

* 9:22-23: Jon 7:13 * 9:24: Jos 7:19 * 9:29: Jon 8:14 * 9:31: Sam 34:15; Sam 66:18; Ais 1:15; Snd 15:29

* 9:33: Jon 9:16 * 9:34: Sam 51:5; Jon 9:2 * 9:37: Jon 4:26 * 9:39: Jon 3:17; Jon 8:15-16; Mat 13:11-15

* 9:40: Mat 15:14, 23:26 * 9:41: Jon 15:22 * 10:4: Jon 10:27 * 10:6: Jon 16:25 * 10:8: Jer 23:1-2; Ese

34:2-3 * 10:9: Sam 118:20; Jon 14:6

11 * Nāk yawak tāŋo māhemi tāgagāmān. Nāk yawaknaye sākgāmān kaŋ irut yāŋ nadāŋpāŋ gupnata nāmo iyap taŋpāŋ api inin kirewet. 12 * Tāŋpākaŋ āma yawak watāni itkaŋ gwāki yāpmāk tākaŋ uwā māhemi bureni nāmo. Aŋ komi kubā yawak yewayāŋ ābāŋirān āma uwā kaŋpāŋ umuntaŋpeŋ yawak yabā kātāŋpāŋ metāŋpeŋ kwek. Metāŋpeŋ kuŋirān aŋ komi u yawak dāpmāŋpāŋ yāwat kireneŋ. 13 Imata, āma uwā yawakta gāripi-inik nāmo nadāk tākaŋ. U gwāki yāpmāk-tagān yawak watāni it tākaŋ unita umuri kubā ahāŋ yāmiŋirān metāŋpeŋ kuk tākaŋ.

14-15 * * Upāŋkaŋ nāk yawak tāŋo māhemi bureni-inik. Nantā nāka nadāŋ namikinik tāk tāyak udegān nāk yawaknaye ta nadāŋ yāmiklinik tāk tāyat. Tāŋpāŋ nāk Nanta nadāŋ imikinik tāk tāyat udegān yawaknaye ta nadāŋ namikinik tāk tākaŋ. Yawaknaye ta yāŋpāŋ gupna inin kirekta nāmo bitnātat. 16 * In nadākaŋ? Yawaknaye ini ŋo nanik-gāŋpāŋ nāmo yabāŋ yāwat tāyat. Nāmo, yawaknaye ātu kome ātuken itkaŋ. U yāmagurira nākŋo man kotāk nadāŋpāŋ nāwat yāpmāŋ ābāŋirā ābot kubāgān api yepmaŋpet. Yepmaŋpa kubā-kengān irirā māhemi kubā-tāgān api yabāŋ yāwarek.

17 * Tāŋpākaŋ nāk gupna api inin kirewero upāŋkaŋ āneŋi pengān itkuro ude api āworewero unita Nantā nāka gāripi nadātak. 18 * Āma kubātā nākŋo irit jop nadāŋ tāga nāmo nomāgarek, nākŋa yāwakaŋ uyaku. Nākŋa-tāgān gupna tāga inin kirewet. Gupna inin kirekta ba āneŋi yāpmākta u kehāromina pātak. Ude tākta Nantā kehāromi peŋ naninŋuk yāk.

19 * Jesutā man ude yāŋirān Juda āma ekāni ekānitā nadāŋpāŋ āneŋi nadāk yarā nitek initkuŋ. 20 * Tāŋpāŋ āma ātutāwā yāŋkuŋ; Mājotā magārirān nadāk-nadāki paorānkaŋ man ŋodewā yāyak! Man yāyak u nadāneŋo! yāk. 21 Ude yāŋirā āma ātutāwā yāŋkuŋ; Ude nāmo! Mājotā magārirān jide tāŋpāŋ man sākgāmān ude wani yāwek? Āma mājotā magāranitā āma dapuri tumbani tāga nāmo yāpān tāganeŋ yāk.

Juda āmatā Jesu iwan tāŋ iminŋkuŋ

22 Tāŋpākaŋ Juda tāŋo orekirit kubā kerāp taŋkuk. Orekirit uwā kudupi eŋi kodaki tāŋpāŋ yāma bian dātkuŋo u nadākta pewani. Mānit kadāni-ken tāk tāŋkuŋonik. 23 Eruk orekirit u kerāp taŋirān Jesu kudupi eŋi gānaŋ āroŋpāŋ kumaŋ kuŋŋi kāda wāpi Solomon tāŋo Itpāŋ-nadāk Bāgup ukāda pāŋku itkuk. 24 * Uken irirān Juda āma ekāni ekānitā ābā itgwāŋŋpāŋ iwet yabāk ŋode tāŋkuŋ; Gāk jidegān mebārika siwoŋi api niweren? U nadāna yāŋpāŋ nadāwātāk terak kuŋatkaŋ yāk. Eruk siwoŋi niwet; Gāk Kristo ba Kristo nāmo?

25 * Ude iwet yabāwāwā Jesutā kowata ŋode yāwetkuk; Nāk uku tāwetkuro upāŋkaŋ in nadāwā bureni nāmo tāŋkuŋ. Kudān kudupi Nana tāŋo wāpi terak tāk tāyat unitā mebārina kwawak pewān ahāk tākaŋ. 26 * Upāŋkaŋ inā nākŋo yawak nāmo unita nadāŋ namikinik nāmo tāk tākaŋ. 27 * Nākŋo yawaknaye uwā manna nadāŋpāŋ nāwat tākaŋ. Nāwarirā yabāŋpāŋ-nadāk tāk tāyat. 28 * Tāŋpāŋ irit kehāromi yāmik tāyat unita nāmo inik api kumneŋ. Ba āma kubātā ketna-ken nanik tāga nāmo api nomāgarek. 29 Yawaknaye uwā Nanatā nāka nanin kireŋkuk. Nana tāŋo kehāromitā imaka kuduŋtagān tāŋo kehāromi yāreŋmitak unita āma kubātā yawaknaye Nana tāŋo kerik-ken nanik tāga nāmo api kubo tāwek. 30 In nadākaŋ? Nana-kāt nek kubāgān yāk.

31 * Ude yāŋirān nadāŋpāŋ Juda āma ekāni ekāni unitā Jesu utnayāŋ mobā porinŋkuŋ. 32 Tāŋirā Jesutā yāwetkuk; Nāk Nana tāŋo kudān tāgatāga māyap tāŋ yāpmāŋ ābātāt. Kudān jide u tāŋira kaŋpāŋ nutnayāŋ tākaŋ? 33 * Yāwānā iwetkuŋ; Ude nāmo. Imaka kubā terak nāmo gutnayāŋ tākamāŋ. Gāk Anutu yāŋārok man iwet tāyan unita tākamāŋ yāk. Gāk āma jopi kubā upāŋkaŋ Nāk Anutu yāŋ niwet tāyan!

34 * Ude yāwāwā Jesutā yāwetkuk; In-tāŋo бага man kudān tāwani terak man Anututā yāŋkuko u nāmo daninŋpāŋ nadāk tākaŋ? Uterak Anututā ŋode yāŋkuk; Nāk tāwetat, in anutu. 35 * Eruk, nin nadākamāŋ, man kudān Anutu tāŋo man terak kudān tāwani kudup uwā bureni gān. Tāŋ, āmawebe Anutu tāŋo man buraminŋkuŋo unita “In anutu” yāŋ yāwetkuko u imaka, bureni gān. 36 Unita nāk Anutu tāŋo nanaki yāŋ tāwerira in imata gāk Anutu yāŋārok man iwetan yāŋ nāwet tākaŋ? Anututā ini nāk iwoyāŋpāŋ kome terak nanin kireŋpewān āput. 37 Unita nāk Nana tāŋo kudān bureni nāmo tāk tāyat tāŋpāwā nāka nadāwā bureni

* 10:11: Sam 23:1; Rev 7:17 * 10:12: Apos 20:29 * 10:14-15: Jon 10:27; 2Ti 2:19 * 10:14-15: Mat 11:27; Jon 15:13; 1Jo 3:16 * 10:16: Ais 56:8; Jon 11:52; 1Pi 2:25; Ese 34:23; Ese 37:24 * 10:17: Plp 2:8-9 * 10:18: Jon 5:26, 14:31; Jon 19:11 * 10:19: Jon 7:43 * 10:20: Jon 7:20, 8:48 * 10:24: Apos 3:11, 5:12; Luk 22:67 * 10:25: Jon 4:26, 5:36; Jon 10:38 * 10:26: Jon 6:64, 8:45 * 10:27: Jon 8:47, 10:3 * 10:28: Jon 3:16, 6:39; Jon 18:9 * 10:31: Jon 8:59 * 10:33: Wkp 24:16; Mat 26:65; Jon 5:18 * 10:34: Sam 82:6 * 10:35: Mat 5:18

nämo täjpek. ^{38*} Upänkañ näk Nana täño epän bureni-inik täk täyat. Unita man yäk täyat unita nadäwä bureni nämo täñpawä imaka imaka täñjira nabäk täkañ unita nadäwä bureni-inik täñput. Ude täñkañ uyaku näk Nana-kät kowat kwasikorän täk takamak yäj u täga api nadäwä tumnej yäk.

^{39*} Jesutä ude yäwänä äneñi injitnayäj täñkuñ. Täñkuñopäj keru yokut täñpän kwäpeñ kuñkuk. ^{40*} Keri yokut täñpän kwäpäñ äneñi äyäjnutpeñ kome Jontä bian ume ärut yämiñkuk-ken Jodañ ume kukñi udude päñku itkuk. ^{41*} Päñku u irirän ämawebe mäyap äbä ahäj imiñkuñ. Ahäj imiñpäñ yäjkuñ; Bureni-inik, Jontä ini kudän kudupi kubä nämo täñjirän kañkumäj. Upänkañ imaka äma uterak bureni api ahäneñ yäj niwetkuko u bureni ahäkañ! ^{42*} Täñpakañ kome uken ämawebe mäyaptä Jesu nadäj imikinik täñkuñ.

11

Lasarus kumbuko unitäño manbiñam

^{1*} Täñpakañ äma kubä wäpi Lasarus käyäm täj itkuk. U Betani komeken, wanoriyät Maria kenta Matakät it täñkuñonik. ^{2-3**} Maria uwä Jesu kuroñi-ken ume käbäñi täga nitek ärut imiñpäñ gwäki puñjipäj kuroñi täñ-kohoyäjku u. Täñpakañ noripaki Lasarus käyäm tañi täñjirän Maria kenta Matatä Jesuken manbiñam ñode pewän kuñkuñ; Ekäni, äma gäkä unita gäripi-inik nadäk täyan uwä käyäm tañi täyak yäk.

^{4*} Eruk, Jesutä manbiñam u nadänpäj yäjkuñ; Käyäm täyak u nämo api kumbek. Käyäm uterak Anutu täño wäpi biñam api ärowek. Ba käyäm uterak Anutu Nanakitä wäpi biñam api yäpek yäk. ^{5-6*} Täñkañ Jesutä Mata Maria-kät noripaki Lasarus unita gäripi-inik nadäk täñkuñ unita Lasarus u käyäm täyak yäj nadänpäj bäräñeñ päñku nämo yabäjkuñ. Itkukken u kepma yaräkät itkuk. ^{7*} Kepma yarä itpäñä Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Eruk, Judia komeken äneñi kuna yäk.

^{8*} Ude yäwänä iwaräntäkiyetä kikuñutpäñ iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, ude nämo! Kome uken Juda äma ekäni ekänitä mobätä gutnayäj täñkuñ ukeño nämo nadätan? U bian nämo upäj imata äneñi kwayäj yäyan? ^{9*} Ude yäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Jide? Kepma kubä edaptä kadäni károñi, 12 awas udetä nämo ijik täyak? Unita äma kubätä kepma täño penyäjek-ken kuñareko uwä nämo manjurek. Penyäjek gänañ kwawakgän kuñareko unita. ^{10*} Upänkañ bipani kuñareko uwä bipmäj urani unita ñoba-ñoba täñtäj kuñarek. ^{11*} Ude yäppäj yäwetkuk; Notninpak Lasarus uwä dämpön pätak. Dämpön parirän päñku yäwa kikuñurayäj yäk. ^{12*} Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; İma yäyan? Dämpöngän patpäñ äneñi tägañpäñ ini täga akwek! yäk. ^{13*} Jesutä Lasarus dämpön pätak yäj yänjirän iwaräntäkiyetä Lasarus dämpön bureni pätak yäj nadäjkuñ. Upänkañ Jesutä ini uwä Lasarus kumak yäj nadänpäj dämpön pat itak yäj yäjkuñ. ^{14*} Täñpäj iwaräntäkiye tänguntañ irirä Jesutä siwoñi ñode yäwetkuk; U kumak yäk. ^{15*} Nin dubini-ken nämo iritna kumako unita bänep täga nadätat. İmata, näk imaka kubä täñjira in kañpäñ nadänpäj nadäj namikinik api täneñ. Eruk päñku kána! ^{16*} Ude yänjirän Tomas wäpi kubä Didimus unitä Juda ämatä Jesu api utneñ yäñpäñ noriye yäwetkuk; Penta kunakañ kañ nidäput! yäk.

Kumbani-ken nanik akukakuk täño mebäri u Jesu

^{17-19*} Eruk Jesu iwaräntäkiye-kät Jerusalem penpeñ päñku kädet keräpi 3 kilomitas ude kuñpäñ Betani yotpärare-ken ahäjkuñ. Ahäñpäñ yabäjkuñ; Kome unen nanik ämawebe mäyaptä äbäñpäñ Mata kenta Maria bänepi täñ-kawataka penta irirä yabäjkuñ. ^{20*} Ude täñjirä Mata Jesu äbätäk yäj nadänpäj Maria eniken ugän irirän ini uwä Jesu imagurayäj kädet miñin päñku kañ-ahäjkuñ. ^{21*} Kañ-ahäñpäñä iwetkuk; Ekäni, gäk ño itkun yäwänäku wanotna nämo kumbän. ^{22*} Upänkañ näk nadätat, gäk imaka kubätä Anutu-ken iwet yabäjiri täga nadäj gamayäj yäk.

^{23*} Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Nadäwätäk täñpeno. Wanotka kodak tañpäñ äneñi akwayäj yäk. ^{24*} Ude iweränä Matatä yäjkuñ; Bureni, kadäni pähapken kodak tañpäñ api akwek yäj nadätat. Kadäni uken ämawebe kuduptagän api akuneñ yäk. ^{25*} Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Nadätan? Kumbani-ken akukakuk unitäño mebäri ba irit kehäromi täño mebäri u näk. Äma kubätä näk nadäj namikinik täñpeñ kuñarayäj täko uwä kumbayäj täko upänkañ äneñi api kodak tañpeñ akwek. ^{26*} Bureni, äma kubätä nadäj namikinik täñpäñ kuñarayäj täko uwä

* 10:38: Jon 14:10-11 * 10:39: Luk 4:30; Jon 8:59 * 10:40: Jon 1:28 * 10:42: Jon 7:31 * 11:1: Luk 10:38-39 * 11:2-3: Jon 12:3 * 11:2-3: Jon 11:36 * 11:4: Jon 9:3, 11:40 * 11:8: Jon 8:59 * 11:9: Jon 9:4-5 * 11:10: 1Jo 2:11 * 11:11: Mat 9:24 * 11:16: Mak 14:31 * 11:21: Jon 11:32 * 11:24: Jon 5:29 * 11:26: Jon 8:51

nämoinik api kumbek! Mata, man yäyat ʎo nadäŋiri bureni täyak ba nämö? ²⁷ * Ude yäwänä Matatä iwetkuk; Ekäni, näk bureni nadätat; Gäk Kristo, Anutu täŋo Nanaki. Anututä kome terak äbäkta bian iwoyäŋkuko u gäk yäk.

²⁸ Matatä ude yäŋpän pänku noripaki Maria u inigän yäŋkŋat pänku tenpän jiap man terak ʎode iwetkuk; Yäŋpän-yäwoŋjerek äma äbäko itkan gäka yäyak yäk. ²⁹ * Mariatä ude nadäŋpänä bäräŋek terakgän akumaŋ Jesuken kuŋkuk. ³⁰ Jesuwä yotpärareken nämö ahäŋkuk, bägup Matatä pengän kaŋ-ahäŋkuk-ken ugän irirän.

³¹ Täŋpakanŋ Juda ämawebe penta Maria-kät eŋi gänaŋ ugän itkanŋ konäm butewaki täŋ itkuŋonik. Täŋ ittängän kaŋkuŋ; Maria bäräŋek terak akumaŋ yäman umu kuŋjirän kaŋkuŋ. Kaŋpän ʎode nadäŋkanŋ iwat yäpmän kuŋkuŋ; U wanori äneŋkuŋ-ken u korayän kuyak yän nadäŋkuŋ.

³² * Eruk, Maria Jesutä itkuk-ken u ahäŋpänä Jesu dubini-ken pänku gukuri imän äpmonpöpän konäm butewaki terak ʎode iwetkuk; Ekäni, gäk ʎo itkun yäwänäku näkŋo wanotna ʎo nämö kumbän yäk. ³³ Ude iwerirän Jesutä Maria u ba Juda ämawebe Maria-kät äbuŋo u konäm korirä yabäŋpän bänepi ägekoräpän butewaki pähap nadäŋkuk. ³⁴ Ude täŋpän yäwetkuk; Eruk, in komegup de äneŋkuŋ? Ude yäwänä iwetkuŋ; Ekäni, äbäŋkanŋ ka yäk. ³⁵⁻³⁶ * Ude iweräwä Jesu konäm kotkuk. Täŋjirän ämawebe päke unitä kaŋpän yänkuŋ; ʎo kawut! Äma kumbuko unita gäripi-inik nadäk täyak unita butewaki nadäŋpän kotak yäk. ³⁷ * Ätutä ude yäwakanŋ ätutäwä yänkuŋ; Äma ʎowä äma dapuri tumbani yäpän tägan yämik täyak. Upänkanŋ äma ʎo käyäm täŋ itkuk-ken ugän täŋkentän iminaŋi täŋjirän kumbuk yäk.

Jesutä Lasarus äneŋi yäpmän aku tenjuk

³⁸ * Täŋpakanŋ Jesutä bänepi-ken butewaki pähap nadäŋpän Lasarus äneŋkuŋ-ken u kuŋkuk. Awaŋ u mobä taŋi kubäpän äneŋpani. Täŋkanŋ mobä kubäpän awaŋ meni täŋppiwiwani. ³⁹ Kuŋpänä yäwetkuk; Mobä awaŋ meni täŋppiwiwani ʎo yäpmän kewewut. Ude yäwänä Lasarus wanori wäpi Mata unitä iwetkuk; Ekäni, ʎo kumbänpän äneŋkanŋ kepma yaräbok-yaräbok itkamän unita kabäŋi wakiinik ʎo piätak yäk. ⁴⁰ * Matatä ude yäwänä, Jesutä ʎode iwetkuk; Näk pengän ʎode gäweraro u nämö nadätan? Gäk nadäŋ namikinik täŋpänä Anutu täŋo kudän kehäromi nikek ahäŋjirän täga käwen yän gäwerat. ⁴¹ Eruk, mobä taŋi awaŋ meni peŋppiwiwani u yäpmän kewewakanŋ Jesutä kunum gänaŋ dapun iŋjipewän ärowäpän ʎode yänkuŋ; Nan, gäk näkŋo yänapik manna uku nadän namino unita gäka bänep täga nadän gamit. ⁴² * Täŋpakanŋ Nan, gäk näkŋo yänapik manna nadän namik täyan u nadätat upänkanŋ ämawebe itkanŋ ʎonita yäŋpän man ʎowä gäwetat. Gäkä näk nepmanŋi äput yän kanŋ nadäwut yäŋpän man ʎo yäyat.

⁴³ Ude yäŋpän gera terak ʎode yänkuŋ; Lasarus, gäk akumaŋ äbi! ⁴⁴ Jesutä gera ude yäwänä, eruk äma kumbani tek keru kuroŋi ba inami dapun uwäk täwani nikek unitä akumaŋ äbuk. Äbänä Jesutä yäwetkuk; Tek u wärämüt iminpän tewä kwän yäk.

Jesu utpewä kumäkta man topuŋ

Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵ * Jesutä ude täŋpänkanŋ Juda äma Mariaken äbuŋo unitä Jesutä imaka kudän kudupi täŋkuko u kaŋpänä nadäkinik täŋ iminŋkuŋ. ⁴⁶ * Nadäkinik täŋ iminŋkuŋo upänkanŋ ätutäwä pänku Parisi äma Jesutä kudän täŋkuko u yäwetkuŋ. ⁴⁷ Täŋpakanŋ bämpo ämakät Parisi ämatä pänku Juda äma ekäni ekäni u yäwetkuŋ; Äma kudän kudupi mebäri mebäri täk täyak ʎonita jide api täŋ imine? ⁴⁸ Kanäwaräkuk täŋitna udegän täŋ yäpmän kuŋtäyon ämawebe kuduŋtagän unita biŋam täneŋ yäk. Täŋpakanŋ Rom täŋo komi ämatä äbäŋpän iwan täŋ niminŋpän kudupi yotkät ämawebe äbotniye api täŋpän waneŋ yäk.

⁴⁹ Ude yäwakanŋ uken nanik bämpo äma intäjukun täŋpani kubä wäpi Kaifas unitä yäwetkuk; Ude nämö! ⁵⁰ * In ʎode nämö nadäkanŋ? Ämawebe kumän-tagän paotneŋo udetä äma kubä-tägän kanŋ kumbän yäk. ⁵¹⁻⁵² * * Kaifastä man ude yänkuŋo u iniken nadäk-nadäkpän nämö yänkuŋ. Nämö, kadäni uken bämpo äma ude itkuko unita manitä imaka ʎode api ahäwekta yäwani u uwäk täŋkuŋ; Jesutä kumäŋpän Juda ämawebe api täŋkentäwek. Täŋpakanŋ Juda ämawebe täŋkentän yämik-tagän nämö. Uwä kumäŋpän Anutu täŋo nanakiye uken-uken ittän kukanŋ u äbot kubägän api yepmanpän itneŋ. Man Kaifastä yänkuŋo uwä uwäk täŋkuŋ.

* 11:27: Jon 6:69 * 11:29: Jon 11:20 * 11:32: Jon 11:21 * 11:35-36: Luk 19:41 * 11:37: Jon 9:6

* 11:38: Mat 27:60 * 11:40: Jon 11:4,23-26 * 11:42: Jon 12:30 * 11:45: Jon 4:48, 7:31 * 11:46: Luk

16:31 * 11:50: Jon 18:14 * 11:51-52: Stt 50:20 * 11:51-52: Jon 10:16, 17:21; 1jo 2:2

53 * Eruk kepma uken yäput peŋpäj yäjkaŋ Jesu utpewä kumäkta man epän täŋtäj kuŋkuŋ. 54 * Ude täjirä Juda ämawebe bämopi-ken Jesu kwawak nämo kuŋatkuŋ. Kome u peŋpeŋ gägäni käda kome jopi dubini-ken yotpärare kubä wäpi Efraim uken päŋku iwaräntäkiye-kät itkuŋ. 55 * Eruk, Juda nanik täŋo orekirit kadäni pähap kubä wäpi Pasova u keräp taŋkuko unita ämawebe kome uken-uken nanik kuduŋtagän Jerusalem yotpärare-kengän kuŋ moreŋkuŋ. 56 * Kuŋpäjä Jesu kaŋ-ahäna yäjpäj kudupi eŋi gänaŋ äronpäj initägän man ŋode yäjkuŋ; In jide nadäkaŋ? U nintäŋo orekirit kadäni ŋo nämo käwep päbä käwek yäk. 57 Täŋpäkaŋ Juda äma ekäni ekäni-kät Parisi ämatäwä ŋode yäjahänpäj yäwetkuŋ; Äma kubätä Jesu u uken itak yäj nadäŋpäjä yäjahäwänkaŋ päŋku iŋitpäj komi eŋi gänaŋ kaŋ tena yäj yäjkuŋ.

12

Mariatä Jesu kuroŋi ärutkuŋ

Mat 26:6-13; Mak 14:3-9

1 * Täŋpäkaŋ Pasova Orekirit kadäni kepma 6 ude keräp taŋjirän Jesu Betani yotpärare-ken kuŋkuŋ. Betani uwä Lasarus, äma Jesutä kumbani-ken nanik wädäj tädotkuko unitäŋo kome. 2 * Täŋpäkaŋ kome uken Jesu iniŋ oretta äŋnak-äŋnak pähap täŋkuŋ. Eruk ketem nänaŋ Matatä ketem gwet yämän Lasarus ba noriye ätukät Jesukät ketem penta naŋkuŋ. 3 * Naŋ irirä Mariatä päbä ume gwäki ärowani, käbäŋi säkgämän ikekpäj Jesu kuroŋi-ken piŋ ibatkuŋ. Piŋ ibatpäj gwäki pujiŋpäj kuroŋi täŋ-kohoyäŋkuŋ. Täŋjirän ume unitäŋo käbäŋi äma päke itkuŋo u nadäŋkuŋ.

4 * Täŋpäkaŋ, iwaräntäki kubä wäpi Judas Kariot, Jesu iwan kerä terak pekta yäwani unitä käbäŋi u nadäŋpäj yäjkuŋ; 5 * E! Ume u gwäki ärowani, äma moneŋ epän obaŋ kubäta täŋpäj yäpmäk täkaŋ ude. Ume u yäpmäŋpäj ämata yämiŋkaŋ moneŋ yäpmäŋpäj äma jäwärita yäminari yäk. 6 Judas uwä äma jäwärita butewaki nämo nadäŋ yämäni. Uwä kubo äma unita man ude yäjkuŋ. U Jesu-kät iwaräntäkiye täŋo moneŋ watä itkaŋ kubota täŋ kuŋonik.

7 * Eruk, Judastä man ude yäjirän Jesutä nadäŋpäj iwetkuŋ; Ibeweno! Ume käbäŋi nikel iŋirako u iŋit yäpmäŋ kuŋjirän näkŋo kumäk-kumäk kadäni ahäŋjirän piŋ nabatta yäwani. 8 * Täŋkaŋ äma jäwäri uwä inkät kadäni käronji api it yäpmäŋ äroneŋ. Upäŋkaŋ nähä inkät kadäni käronji nämo api it yäpmäŋ ärone yäj yäjkuŋ.

9 * Täŋpäkaŋ Jesu Betani komeken itak yäj biŋam nadäŋpäj äma mäyap käna yäjkaŋ päŋku ahäŋ imiŋkuŋ. Täŋkaŋ Jesugän kakta nämo kuŋkuŋ. U Lasarus, äma Jesutä kumbani-ken nanik wädäj tädotkuko u imaka, bok yabänayäŋ kuŋkuŋ. 10-11 * Jesutä Lasarus täŋkentäŋ imiŋkuko u nadäŋpäj Juda nanik mäyaptä bämop äma yabä kätäŋpeŋ Jesuta nadäkinik täŋkuŋ. Ude täjirä bämop äma unitä kokwawak nadäŋpäj Lasarus kumäj-kumäj utta man topuŋ.

Jesutä intäjukun äma ude Jerusalem äronkuŋ

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40

12 Eruk, patkuŋo yäjewänä ämawebe bumta Pasova Orekiritta Jerusalem kuŋkuŋo u Jesu ŋo äbätak yäj manbiŋam nadäŋkuŋ. 13 * Nadäŋpäj imuk yeŋ yäpmäŋpäj Jesutä kädet äbayäŋ täŋkuk-ken päŋku itpäj gera ŋode yäjkuŋ; Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ŋonita iniŋ oretna! Isrel täŋo intäjukun äma iniŋ oretna! Man ude yäjkuŋ.

14 Täŋpäkaŋ Jesu ini uwä doŋki gubaŋi kubä kaŋ-ahäŋpäj uterak päro maŋitkaŋ äbuk. Ude täjirän manbiŋam ŋode bian kudän täwani u bureni ahäŋkuŋ;

15 Jerusalem ämawebe, umuntäneŋo!

Intäjukun ämajin äbäŋ tamitak ŋo.

U doŋki gubaŋi terak maŋitkaŋ äbätak ŋo! yäk.

Sek 9:9

16 * Man ude kudän täwani pätkaj Jesu täŋo iwaräntäkiyetä man uwä pengän nadäwä nämo täreŋkuŋ. Täŋkuŋopäj Jesu kunum gänaŋ äronpäj wäpi biŋam ikek iränkaŋ mäden man u nadäŋpäj imaka ŋokeŋo ämawebetä täŋ imiŋkuŋo unitäŋo mebäri nadäwä täreŋkuŋ.

* 11:53: Jon 5:18 * 11:54: Jon 7:1 * 11:55: 2Sto 30:17; Apos 21:26 * 11:56: Jon 7:11 * 12:1: Jon 11:1,43

* 12:2: Luk 10:40 * 12:3: Luk 7:37-38 * 12:4: Jon 18:3 * 12:5: Mat 19:21 * 12:7: Jon 19:40 * 12:8:

L0 15:11 * 12:9: Jon 11:43-44 * 12:10-11: Jon 11:45 * 12:13: Mat 27:42; Jon 1:49 * 12:16: Jon 2:22

17 * Täppäkan Jesutä Lasarus awañ gānañ yāñpewān akuñkuko kadāni ugān āmawebe māyaptā kañpāñ nadāñkuñ. Kañpāñ nadāñkan manbiñam u yāñahāñtāñ kuñkuñ. 18 Yāñahāñtāñ kuñirā āmawebe māyaptā kudān kudupi unitāño manbiñam nadāñkan Jesu doñki terak ābātak yāñ nadāñpāñ kānāyāñ kuñkuñ. 19 * Ude tāñirā Parisi āmatā yabāñpāñ ini-tāgān yāñpāñ-nadāk ñode tāñkuñ; Wāra, u kawut! Āmawebe kuduaptagān iwatkañ yāk. Inñitnayāñ nadāmāño ukeño tāna wakañ ubayāñ. Man ude yāñkuñ.

Jesu ini kumākta yāñku

20 Āmawebe Pasova Orekiritta ābuño ukāt nanik ātu Grik āma, guñ ābotken nanik. 21 * Grik āma unitā pāñku Filip, Galili kome, Betsaida yotpārareken nanik u kañ-ahāñpāñ iwetkuñ; Notninpak, nin Jesu kānāyāñ ābākamāñ yāk. 22 Eruk, ude iwerāwā Filiptā pāñku Andru iwerānkañ bok pāñku Jesu iwetkumān.

23 * Täppāñ Jesutā yāwetkuk; Āma Bureni-iniktā wāpi biñam yāpmākta kadāni ahātak ño. 24 * Unita nāk bureni tāwera nadāwut; Saguom mujipi kome gānañ peñirā nāmo waweko jide tāñpāñ kārūk tādorek? Nāmo. Tāñ, mujipi u kome gānañ peñirā waweko uyaku kārūk tādotpāñ ābāñirān bureni māyap ahāñ bumbum tāneñ yāk. 25 * Ude yāñpāñ yāñku; U udegān āma iniken irit kuñat-kuñarita iyaptak tākañ uwā api paotneñ. Tāñ, āma irit kuñat-kuñari kome terak ño māde ut imik tākañ uwā irit kehāromi, paot-paori nāmo u api kañ-ahāneñ. 26 * Täppākañ in kubātā watā epān āmana ude irayāñ nadāñpāñā nāk kañ nāwarān. Ude tāñpāñā nāk it tāyat-ken bok api itde. Nadākañ? Āma tāñkentāñ namik tākañ u Nanatā api orañ yāmek.

27 * Ude yāñpāñ āneñi ñode yāñku; Bānepna-ken bārāpi pāhap nadāt. Unita jide yāwet? Nan, gāk nadāñ naminjiri bārāpi ahāñ namayāñ tāyak u ābā nārepmirān yāñ yāwet? Ude nāmo, bārāpi ude ahāñ namikta yāwani. Mebāri udetagān āput. 28 * Unita Nan, tāñpewi wāpka biñam tañi kañ ahāñ parān! Ude yāñirān man kotāk kubā kunum gānañ naniktā ñode āpuk; Wāpna biñam tāñpewa tañi ahāñkuko udegān api tāñpet yāk. 29 * Man kotāk ude yāñirān āma pāke itkuño unitāwā iromāñtā yāyak yāñ yāñkuñ. Tāñ ātutāwā Nāmo yāk. Añerotā yāyak yāñ yāñkuñ.

30 * Ude yāñirā Jesutā yāwetkuk; Man kotāk ahāñirān nadākañ u nāka nāmo. U intā nadāwut yāñpāñ yāyak. 31 * Apiño Anututā kome āmawebe tāño irit kuñat-kuñari yāpmāñ daniwayāñ. Täppāñ kome ñonitāño intājukun āma u pimiñ mañpāñ kwayāñ. 32 * Kadāni kerāp tañirān āmatā nāk yāpmāñ pāñaku punin api nepmaneñ. Kadāni uken āmawebe komeñi komeñi kudup yāñporiñ pābā dubina-kengān api yepmañpet yāk. 33 * Jesutā jide tāñ imiñirā api kumbeko unitāño man wārān ude yāñku.

34 * Eruk, Jesutā man ude yāñirān āmawebe pāke itkuño unitā yāñkuñ; Ude nāmo. Nin Baga man terak ñode daniñpāñ nadāk tākamāñ; Kristo ahāwayāñ tāyak uwā nāmo api kumbek. U pen api it yāpmāñ ārowek yāk. Unita imata Āma Bureni-inik kāmi yāpmāñ pāñaku punin api teneñ yāñ yāyan? E, Āma Bureni-inik yāyan uwā netātā yāyan?

35 * Ude yāwāwā Jesutā āneñi ñode yāwetkuk; Penyāñek inkāt kadāni kerāpīgān irayāñ tāyak unita inā penyāñek uterakgān kañ kuñarut. Bipmāñ uranitā in uwāk tāwekta. Āma kubā bipmāñ urani-ken kuñareko uwā kādet ude kuyat yāñ nāmo nadāñkan kwek. 36 * Unita apiño inken penyāñek itak unita penyāñekta nadākinik tākot. Ude tānāyāñ tāño uyaku penyāñek tāño nanakiye bureni api itneñ yāk. Jesutā ude yāñpāñ yepmañpen pāñku kābop itku.

Āmawebe māyaptā Jesuta nadākinik nāmo tāñkuñ

37 Täppākan Jesutā kudān kudupi mebāri mebāri āmawebe ināmiken tāñkuko upāñkan nadākinik nāmo tāñ imiñkuñ. 38 * Ude tāñirā man profet Aisaiatā ñode kudān tāñkuko u bureni ahāwekta tāñkuñ; Ekāni, nin manbiñam yāñahāñitna netātā nadāwān bureni tāñku?

Ba netātā gākño kehāromika kawān tāreñkuk?

Ais 53:1

39 * Tāñkan Jesu tāño man nāmo nadāñ imiñkuño uwā Aisaiā tāño man kudān kubā ñode pātak;

* 12:17: Jon 11:43-44 * 12:19: Jon 11:48 * 12:21: Jon 1:44; Luk 19:3, 23:8 * 12:23: Jon 13:31-32; Jon 17:1
 * 12:24: 1Ko 15:36 * 12:25: Mat 16:25 * 12:26: Jon 14:3, 17:24 * 12:27: Sam 6:3, 42:5; Mat 26:38 * 12:28:
 Mat 3:17 * 12:29: Apos 23:9 * 12:30: Jon 11:42 * 12:31: Jon 9:39, 14:30 * 12:32: Jon 3:14 * 12:33:
 Jon 18:32 * 12:34: Sam 89:4,36; Sam 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 * 12:35: Jon 7:33, 8:12; 1Jo 2:10-11 * 12:36: Efe
 5:8 * 12:38: Rom 10:16 * 12:39: Mat 13:15

⁴⁰ Anututä dapuri ba bänepi täppipinjuk.

Mebäri unita, dapuritä näkjo mebärina nämö nabawä tärek täkañ.

Ba mebäri unita bänepitä imaka kak täkañ uwä bäräñeñ nämö nadawä tärewäpäñ bänepi nämö sukurek täkañ.

Ude nämö täk täkañ unita momini nämö peñ yämik täyat yäk.

Ais 6:10

⁴¹ * Aisaiatä man yäjukuo uwä, imaka u nämö ahäjirän Jesutä wäpi biñam ikek api ireko u nadäñpäñ uterak yäjuk.

⁴² * Täppäkañ Juda äma ekäni ekäni mäyaptä Jesuta nadäkinik täñ iminjkuñ. Upänkañ Parisita umuntañkuño unita nadäkiniki käbop peñkuñ. Parisitä kudupi enji gänañ äneñi ärocta ninin bitnäneñ yäñpäñ umuntañkuñ. ⁴³ * Ude täñkuño uwä ämatä wäpi biñam yäniñ oretta gäripi nadäñpäñ Anututä wäpi biñam yäpmäñ akukta bitnäñkuñ.

⁴⁴ * Eruk, Jesutä gera terak ñode yäjuk; Äma kubätä näk nadäñ naminpäñä uwä näkagän nämö. U naniñ kireñpewän äburo u bok nadäñ imik täyak. ⁴⁵ * Täñkañ äma u näk nabäñpäñä naniñ kireñpewän äpuro käyak ubayəñ. ⁴⁶ * Imata, ämawebe näk nadäñ namikinik täñpäñ bipmäñ urani gänañ wari nämö itneñta kome terak ño peñyäjek ikek ude äput.

⁴⁷⁻⁴⁸ * * Täñ, äma kubätä man yäk täyat u peñpäñ kowata api yäpek. Upänkañ näkä äma u manken nämö api tewet. Nämö, näk komen ämawebe yämagutta äput. Täñpäkañ äma näkä bitnäñpäñ näkjo man nämö buramik täkañ u yäpmäñ danikta äma kubä itak. Tärektäreke kadäni-ken näk kome terak itkañ man yäwetpäñ yäwoñärek täñkuro unitä äma u manken api yepmañpek. ⁴⁹ Nadäkañ? Man yäk yäyat uwä näkja bänepna-ken nanikpäñ nämö yäk täyat. Nämö, Nana naniñ kireñkuko unitä man yäñahawetta näwetpäñ näwoñärek täñkuk. ⁵⁰ * Täñpäkañ näk ñode nadäk täyat; Mani biñamtä ämawebeta irit kehäromi yämik täyak. Unita man yäk täyat uwä Nanatä yäñtäreñ naminjukuo udegän yäk täyat yäk.

13

Jesutä iwaräntäkiye kuroñi ärut yäminjuk

¹ * Täñpäñ Juda täjo orekirit pähap wäpi Pasova keräp täñirän Jesutä kome ño peñpeñ Nanaken kukta kadäni ahätak yäñ nadäñkuk. Täñpäñ iniken iwaräntäkiyeta ban umunitä pen nadäñ yämikinik täñ yäpmäñ äbäjirän kumäk-kumäki kadäni ahäjuk.

² * Eruk bipäda uken Jesu ini ba iwaräntäkiye penta ketem nañ itkuñ. Täñpäkañ ketem kämi nänayäñ täñirä Satantä jukun Saimon-Kariot täjo nanaki wäpi Judas, Jesu mäde ut imikta nadäk-nadäk iminjuk. ³ * Nadäk-nadäk u iminjirän Jesutä kañpäñ nadäñpäñ nadawätäk nämö täñkuk. Nämö, u ñode nadäñkuk; Nanatä kehäromi, nadäk-nadäk ba imaka kudup ketna terak pen moreñku. Ba näk Anutu-ken nanikta äburo unita äneñi iniken api kwet yäñ nadäñkuk. ⁴ Ude nadäñpäñ Jesutä ketem peñpäñ tek punin nanik yäñopmäñpäñ tek, gupi täñ-kohoyawani kubä yäpmäñpäñ yabuk. ⁵ Ude täñpäñ ume gäpe gänañ piñkañ gwetpäñ iwaräntäkiye kuroñi ärut yäminpäñ tek gupi täñ kohoyawani yabuko ugänpäñ pitpäñ täñkohoyäñ yäminjuk.

⁶ Ärut yäminpäñ äbätäñgän Pita kuroñi ärunayäñ täñirän Pitatä iwetkuk; Wa! Ekäni, gäk kuroñna ärunayäñ ba täyan? ⁷ Yäñirän Jesutä kowata ñode iwetkuk; Gäk näkä kädet täyat ño nämö nadäwi tumänkañ. Kämi uyaku api nadäwi tumneñ yäk. ⁸ Ude yäwänkañ Pitatä iwetkuk; Nämoinik! Gäk kuroñna äruneno. Kämi imaka, nämoinik api ärut namen yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nämö nadätan. Näk kuroñka nämö ärut gamawä gäk äbotna gänañ täga nämö api iren yäk. ⁹ Jesutä ude iweränä Pitatä kowata iwetkuk; Wära! Ekäni, gäk kuroñnagän äruneno. Gwäkna ketna, gupna kumän ärut nami! yäk.

¹⁰ * Ude yäwänä Jesutä ñode yäjuk; Äma kubä gupi kudup ume ärunani uwä pakigän itak. U kuroñigän äneñi äreurek. In päke ño pakigän itkañ. Upänkañ kubägän nämö yäk. ¹¹ Man ude yäjukuo uwä äma iwan kerä terak api peweko unita nadäñpäñ yäjuk. Mebäri unita äbotnaye inken nanik kubä-tägän pakigän nämö itak yäñ yäjuk.

¹² Eruk, iwaräntäkiye kuroñi ärut moreñpäñ teki äneñi täñkañ mañitkuk. Mañitpäñ ñode yäwet yabäñkuk; In näkä täñ tamitak ñonitäjo mebäri nadäkañ ba nämö? ¹³ * In näkä yäñpäñ-yäwoñärek äma ba ekäni yäñ näwet täkañ u bureni näwet täkañ. ¹⁴ * Unita ño nabawut; Ekänjin, yäñpäñ-yäwoñärek ämajin näkä kuroñjin ärut tamitak. Unita in udegän kowata

* 12:41: Ais 6:1 * 12:42: Jon 7:48, 9:22 * 12:43: Jon 5:44 * 12:44: Mat 10:40 * 12:45: Jon 14:9
 * 12:46: Jon 8:12, 12:35 * 12:47-48: Jon 3:17, 8:15 * 12:47-48: Hib 4:12 * 12:50: Jon 8:26,28 * 13:1:
 Jon 7:30, 12:23; Jon 15:13; 1Jo 3:16; Plp 2:8 * 13:2: Luk 22:3; Jon 13:27 * 13:3: Jon 3:35, 16:28 * 13:10: Jon
 15:3; Jon 6:64,70-71 * 13:13: Mat 23:8,10 * 13:14: Mat 20:28; Luk 22:27

kowata kuronjin äruttäj kañ kuñarut. ¹⁵ * Näk jop nämo ärut tamitat. Nämo, näk kädet täga täppäj-täwonjäreka täyat. Unita näkä täñ tamitat ñodegän kañ täk täñput. ¹⁶ * Unita näk bureni-inik täwetat; Epän äma kubätä Ekänini nämo irepmittpäñ kuñarek. Ba manbiñam yäñahäwani äma kubätä äma peñ iwet-pewän äbeko u nämo irepmittpäñ kuñarek. ¹⁷ * Eruk, apiño in kädet bureni u nadäkañ unita kädet u iwatnayäj täño uwä Anutu täño oretoret terak api kuñatneñ yäk.

Jesu ini kumäkta yäwetkuk

Mat 26:22-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

¹⁸ * Täppäkañ in kudupta nämo yäyat. Äma näkñata biñam iwoyäjñkuro unitäño mehäriñi nadäj moretat. Upäjkañ man kubä Anutu täño manbiñam kudän täwani ñode uwä bureni kañ ahäwän; Äma näkkät ketem bok näñpanitä iwan täñ namitak. ¹⁹ * Täñkañ imaka uwä bureni nämo ahäjirän täwet kiretat. Unitäño bureni uwä kami ahäjirän näkña äma u ubayäj * yäj nabäñpäñ-nadäneña. ²⁰ * Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä näkño epän ämana kubätä not täñ imayäj täko uwä näka udegän not api täñ namek. Täppäj näka not täñ namayäj täko uwä näk nanin kireñkuro unita udegän not api täñ imek yäk.

²¹ * Eruk, ude yäwän tärenjirän, Jesu bänepi-ken bäräpi pähap nadäppäj kwawak ñode yäñahäppäj yäwetkuk; Bämopjin-ken nanik kubätä näk iwan kerit terak nepmanpayäj yäk. ²² Yäjirän nadäppäj iwaräntäkiyetä kowat kawän täppäj netäta yäyak yäñpäñ nadäwätäk täñkuñ. ²³ * Täppäkañ iwaräntäki kubä, Jesutä unita gäripi pähap nadäj imik täñpani uwä Jesu dubini-ken itkuk. ²⁴ Irirän Saimon-Pitatä iñam wära täppäj jiap terak iwetkuk; Iwetpäñ ka; Netäta yäyan? ²⁵ Ude täñjirän äma Jesu dubini-ken itkuko unitä Jesu tuben kuñpäñ iwetkuk; Ekäni, netäta yäyan? yäj iwetkuk.

²⁶ Ude iwet yabäwänä Jesutä iwetkuk; Näkä ketem moräki tokätpäj tokän gäpe gänañ yäputpäñ imayäj täyat äma unitä iwan täñ namayäj yäk. Jesutä ude yäñpäñ ketem moräki tokätpäj gäpe gänañ yäputpäñ Judas, Saimon-Kariot nanaki unita imiñkuk. ²⁷ * Imiñjirän uterakgän Satantä Judas kottañkuk. Täñjirän Jesutä Judas iwetkuk; Imaka täñpayäj täyan u bäräñeñ täyi yäk. ²⁸ Ude yäjirän äma Jesu-kät ketem penta nañ itkunjo uwä Jesutä man yäñkuro u täga nämo nadäwä tärenkuñ. ²⁹ * Judas uwä iwaräntäkiye täño monen watä äma ude itkuko unita iwaräntäkiye ätutä ñode nadäñkuñ; Pänku äñnak-äñnak pähap ahäwayäj täyak unita ketem yäpmäkta käwep iwet-pewän kuyak yäj nadäñkuñ. Täppäj ätutäwä ñode nadäñkuñ; Ba äma jäwärita monen yämän yäñpäñ käwep iwet-pewän kuyak yäj nadäñkuñ. ³⁰ Täppäkañ ketem moräki Jesutä Judasta imiñkuro u yäpmäñpäñ uterakgän äpamañ kuñkuk. U kome bipmäj urirän täñkuk.

Pitatä Jesu wäpi käbop api pewek

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34

³¹ * Täppäkañ Judas äpamañ kuñjirän Jesutä ñode yäñkuk; Eruk, apiño Äma Bureni-iniktä wäpi biñam yäpayäj. Täñjirän uterak Anututä wäpi biñam udegän yäpayäj. ³² * Bureni! Anututä ini Äma Bureni-inikta wäpi biñam imayäj. Täñkañ bäräñeñ imayäj.

³³ * Jesutä ude yäñpäñ yäwetkuk; Nanaknaye, näk inkät kadäni käronji nämo api itne. In näka api wäyäkñeneñ. Upäjkañ man Juda äma ekäni ekäni yäwetkuro udegän täwetat; In kome näkä kwayäj täyat-ken u täga nämo api kuneñ.

³⁴ * Unita apiño бага man kodaki kubä ñode täwetat; In kubäkubätä notjiye ñonita gäripi kowata kowata nadäj yämik täneñ, näkä inta nadäj tamiñ yäpmäj äburo udegän. ³⁵ Täppäkañ in kubäkubätä notjiye ätu näkño äbotken nanik unita gäripi nadäj yäminayäj täño uwä ämawebeñä ñode api tabäñpäñ nadäneñ; Bureni-inik, ñowä Jesu täño iwaräntäkiye äbot bureni yäj api nadäneñ.

³⁶ * Täppäkañ Saimon-Pita unitä Jesu ñode iwet yabäñkuk; Ekäni, gäk de api kwen? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Kome näkä kwayäj täyat-ken u gäk täga nämo api näwat yäpmäj kwen. Upäjkañ kämi uyaku api näwat yäpmäj kwen. ³⁷ Ude yäwänä Pitatä äneñ iwet yabäñkuk; Ekäni, imata näk apiño täga nämo gäwaret? Näk gäk täñkentäñpäñ kumäkta nadätat! ³⁸ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk näk täñkentäñpäñ kumäkta bureni nämo yäyan. Unita bureni

* **13:15:** Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 * **13:16:** Mat 10:24 * **13:17:** Mat 7:24; Jem 1:25 * **13:18:** Sam 41:9

* **13:19:** Jon 14:29, 16:4 * **13:19:** Jesutä näkña äma u ubayäj yäj yäñkuro u Anutu, Moses päya karäni gänañ mebet täñkuro ugänañ ahäj imiñpäñ wäpi näkña itat yäj iwetkuro unita juku piñpäñ man ño yäñkuk. Ude yäñkuro uwä näk Anutu itkurotä itat ubayäj yäj yäñkuk. * **13:20:** Mat 10:40 * **13:21:** Jon 12:27 * **13:23:** Jon 19:26, 20:2; Jon 21:7,20

* **13:27:** Jon 13:2 * **13:29:** Jon 12:6 * **13:31:** Jon 12:23 * **13:32:** Jon 17:5 * **13:33:** Jon 7:33-34 * **13:34:**

Jon 15:12,17; 1Jo 3:23; 2Jo 5 * **13:36:** Jon 7:34; Jon 21:18-19

ñode gäwera nadä; Kadäni puruptä gera yäwayäñ keräp tanjirän gäk näka nämö nadätat yäj yaräkübä api yäwen.

14

Anutu-ken kukkuk kädet uwä Jesu

¹ * Jesutä iwaräntäkiye man äneji ñode yäwetgän täñkuk; In butewaki nadäwätäk pähap nämö täneñ. Nämö, nadäk-nadäkin Anutu-kengän pekot. Täñkañ näka imaka, nadäkinik täñ namikot. ² Imata, Nanatä enejen ämawebetä itneñta bägup mäyap itkañ. Ude bureni nämö itneño uwä in man ñode täga nämö täweret. Täñpakañ näk inta bägup täñket urayäñ kuyat. ³ * Näkä päñku bägup ket utkañ äneji päbä näkkät itta tämagut yäpmäj irayäñ täyat-ken api kwet. ⁴ Täñpäñ kome näkä kwayäñ täyat-ken unitäño kädet uwä nadäkañ.

⁵ Ude yäwänä, Tomastä iwetkuk; Ekäni, kome kwayäñ täyan u nämö nadäkamäj unita jide täñpäñ kädet u nadäne? ⁶ * Yäwänä Jesutä ñode yäwetkuk; Näkña-tägän kädet. Ba man bureni täño mähegi u näk. Ba irit kodaki täño mähegi u näk. Unita äma kubätä Nanken kwayäñ yäñpäñä kädet kubä nämö iwerek. Nämö, Nanken kukkuk kädet uwä näk kubägän. ⁷ * In näk siwonj nabäñpäñ-nadawä tärewäwä Nanta udegän api nadäneñ yäk. Täñpakañ apiño yäput penpäñ in Nan täño mebari kañpäñ nadäkañ. Ba Nan kakañ yäk.

⁸ Ude yäwänä Filiptä ñode iwetkuk; Ekäni, gäk Nan niwonjäreñiri kañpäñ nadäna tärewut! ⁹ * Yäwänä Jesutä yäñkuk; Filip, kadäni käronji näk inkät it yäpmäj äbäkamäj upäñkañ gäk imata näkño mebarina nämö nadätan? Äma kubätä näk nabäk täyak uwä Nan kak täyak ubayäñ. Gäk jide unita Nan niwonjäre yäj yäyan? ¹⁰ * Gäk ñodeta nadäwi bureni nämö täk täkañ? Näk Nan bänepi-ken itat, udegän Nan uwä näk bänepna-ken itak. Nankät nek kubägän itkamäk. Täñkañ man täwet täyat uwä näkñaken nadäkpäj nämö täwet täyat. Nämö, Nan näknen itkañ iniken epän täk täyak. ¹¹ * Unita näk man ñode yäñjira in nadäwä bureni täyon; Näk Nankät nek kubägän itkamäk. Ba näkä kudän täk täyat u kañpäñ bureni yäj nadäñpäñ näka nadäkinik täñ namikot.

¹² * Näk bureni ñode täwera nadäwut; Äma näka nadawä bureni täñpöpäj nadäkinik täk täkañ uwä näkä epän täk täyat udegän api täk täneñ. Ba näk Nanken kuyat unita epän näkä täñkuro u irepmittäj api täk täneñ. ¹³ * Täñkañ Nan täño wäpi biñam ärowani kwawak ahäñpäñ tokneñ pärekta Nanaki näkä ñode api täñpet; Imaka kubäta näk wäpna biñam terak yäñapinayäñ täño uwä api nadäñ tamik täñpet. ¹⁴ Bureni-inik täwetgän täñpa; Imaka kubäta näk wäpna biñam terak yäñapinayäñ täño uwä api nadäñ tamet yäk.

Jesutä Kudupi Munapik äpäkta yäwetkuk

¹⁵ * Eruk man kubä pen ñode täwera nadäkgän täkot; In näka gäripi-inik nadäñpäñä näkño man buramiñpäñ api kuñat täneñ. ¹⁶ * Ude täñjirä näk Nanken yäñapinjira täñkentäk äneji kubä api taniñ kirewek. Täñkentäk taniñ kirewayäñ täyak uwä inkät tärek-täreki nämö itneñta. ¹⁷ * Täñkentäk u Munapik, Anutu täño mebari kwawak pewän ahäwani u. Täñpakañ kome ämawebetä Munapik u nämö kañpäñ nadäk täkañ unita bänepitä not täga nämö täñ imineñ. Täñ, inä unita nadäk täkañ. Bureni, Munapik uwä inkät it täyak unitä kämi bäneppin-ken api irek.

¹⁸ * Näkä tepmanpeñ kuñjirawä in kodäjani ude nämö api itneñ. Nämö, inken äneji api äbet. ¹⁹ * Kadäni keräpi itkañ kome ämawebetä näka api ijiwä waneñ. Upäñkañ intäwä api nabäneñ. Näk irit kodaki täño mähegi unita in udegän irit kodaki nikek api kuñatneñ. ²⁰ * Täñpäñ kadäni näk kumäñpäñ äneji kodak täñpäñ akumañ kuñarayäñ täyat-ken uken ñode api nadawä täreneñ; Näk Nana bänepiken itat. Ba näk in bäneppin-ken irira inä näk bänepna-ken itkamäj yäj api nadäneñ. ²¹ * Täñpakañ äma näkño man inittpäñ säkgämän buramik täkañ uwä näka gäripi nadäk täkañ. Täñkañ äma näka gäripi nadäk täkañ uwä Nanatä udegän äma unita gäripi api nadäwek. Ba näkä udegän, bänep iron täñ yämiñpäñ näkñaken mebari kwawak api peñ yämet yäk.

²² * Jesutä ude yäwänä Judas kubä (Judas Kariot u nämö), unitä Jesu ñode iwetkuk; Ekäni, gäk imata kome ämawebetä ahäj yämikta bitnäñpäñ nin-kengän ahäj nimikta yäyan? ²³ *

* **14:1:** Jon 14:27 * **14:3:** Jon 12:26, 17:4 * **14:6:** Jon 11:25; Rom 5:1-2; Hib 10:20 * **14:7:** Jon 8:19 * **14:9:** Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 * **14:10:** Jon 12:49, 14:24 * **14:11:** Jon 10:38, 14:20 * **14:12:** Mak 16:19-20 * **14:13:** Mat 7:7; Jon 15:16 * **14:15:** Jon 15:10; 1Jo 5:3 * **14:16:** Jon 14:26, 15:26; Jon 16:7 * **14:17:** Mat 10:20; Jon 16:13; Rom 8:26 * **14:18:** Jon 14:3 * **14:19:** Jon 16:16 * **14:20:** Jon 17:21-23 * **14:21:** Jon 15:10, 16:27 * **14:22:** Apos 10:41-42 * **14:23:** Mat 18:20; Jon 13:34; 2Ko 6:16; Efe 3:17

Ude yānjirān Jesutā kowata ṅode yāwetkuk; Āma nāka gāripi-inik nadāk tākaṅ uwā nākṅo man sākgāmān iwat tākaṅ. Tānjirā Nantā āma udewanita gāripi udegān nadānjirān Nankāt nek āma ukāt kentāṅpāṅ bok itpāṅ api kuṅatne. ^{24*} Tāṅ, āma nāka gāripi nāmo nadāk tākaṅ uwā nākṅo man nāmo iwat tākaṅ. Tāṅpākaṅ man yānjira nadākaṅ ṅo nākṅa-kenpāṅ nāmo yāyat. Nāmo, uwā Nan, naniṅ kireṅpewān āburo unitāṅo.

²⁵ Nākṅa inkāt itpāṅ unita man ṅo tāwet yāpmāṅ ābātāt. ^{26*} Upāṅkaṅ Tāṅkentāk unitā imaka kuduptagān api tāwetpāṅ tāwoṅārewek. Ude tānjirān man tāwet yāpmāṅ āburo unita api juku piner. Tāṅkentāk uwā Kudupi Munapik, Nantā wāpna biṅam terak taniṅ kirewayāṅ tāyak u.

^{27*} Nāk tepmaṅpa yāṅpāṅ bānep kwini tamitat. Bānep kwini komeṅ āmawebetā nadāk tākaṅ udewanipāṅ nāmo tamitat. Nāmo, bānep kwini nākṅa nadāṅpāṅ kuṅat tāyat upāṅ tamitat unita butewaki nadāwātāk tāṅpāṅ umun terak nāmo kuṅatneṅ. ^{28*} Tāṅkaṅ nāk tepmaṅpeṅ kuṅkaṅ inken āneṅi api ābet yāṅ uku tāwerira nadāṅ. Upāṅkaṅ in imata nāk Nanaken kukta naniṅ bitnākaṅ? In bānepjin nākken bureni pekaṅ yāwānāku Nanaken api kwet yāṅ tāwerira nadāwā tāgawām. Nan u nāk nārepmitat unita tāga, kuyi yāṅ nāwetnaṅi. ^{29*} Imaka tāwetat u kwawak nāmo ahānjirān intājukun tāwet kiretat ṅo. Unita kāmi, bureni ahānjirān kaṅpāṅā bureni yāṅ api nadāneṅ. ^{30*} Tāṅpākaṅ nāk inkāt man yāṅpāṅ-nadāk kadāni kāroṅi nāmo tānayāṅ. Nāmo, kome ṅonitāṅo māhemi ābayāṅ. Unitā nākṅo kehāromina kubā tāga nāmo yāpmāṅ āpek. ^{31*} Upāṅkaṅ komeṅ āmawebetā nāk Nanta gāripi pāhap nadātāk yāṅ ude nadāwā tāreneṅta epān man Nanatā nāwetkuko udegān tāyat.

Eruk, kome ṅo penpeṅ kuna!

15

Jesu u wain pāya, ninā kānani

¹ Tāṅpākaṅ Jesutā man pen ṅode yāwetgān tāṅkuk; Nāk wain pāya bureni-inik. ^{2*} Tāṅkaṅ Nana uwā wain epān tāṅo māhemi. Nākā terak kānani yāput penpāṅ bureni nāmo pat tākaṅ uwā Nantā taniṅpāṅ yāpmāṅ tāṅpān kuk tākaṅ. Tāṅpāṅ kānani bureni wādāk tākaṅ uwā bureni taṅjgān kaṅ wādāwut yāṅkaṅ tāṅket taṅpāṅ ket utpāṅ pek tāyak. ^{3*} Tāṅpākaṅ inā, manna biṅam tāwerira nadāṅpāṅ bānepjin pak taṅkuṅ. ^{4*} Nadākaṅ? Pāya kānanitā kujari terak nāmo gatāṅpāṅ ireko uwā bureni tāga nāmo wādāwek unita in nākkāt kwasikotpāṅ irirā nāk inkāt udegān kwasikotpāṅ kaṅ ira. Nākkāt nāmo kwasikotpāṅ kuṅatpāṅā inṅingān imaka tāga kubā tāga nāmo api tāneṅ.

^{5*} Nāk wain pāya irira inā wain pāya unitāṅo kānani ude itkaṅ. Unita āma nākkāt kowat kwasikorān tāṅpāṅ kuṅat tākaṅ uwā kānani tāgatā ude irit kuṅat-kuṅariken bureni pāhap api pewān ahāṅ yāmek. Upāṅkaṅ nākkāt nāmowā, in imaka kubā tāga nāmo tāneṅ. ^{6*} Tāṅpāṅ āma nākkāt nāmo itpāṅ kuṅat tākaṅ uwā kānani waki taniṅpāṅ maṅpā kuk tākaṅ ude api tāneṅ. Kānani u kubit tawānkaṅ āmatā kānani kubiri ātukāt kubā-kengān penpāṅ pewā ijineṅ. ^{7*} Unita in nākkāt kowat kwasikorān tāṅpāṅ manna kaṅ buramik tāṅput. Ude tānayāṅ tāṅo uyaku imaka u ba u yāpmākta nadāṅpāṅā iwet yabānjirā Anututā api tamek. ^{8*} Tāṅpāṅ irit kuṅat-kuṅatjinken bureni pāhap ahānjirān in nākṅo nanaknaye ābot tānjirā Nana tāṅo wāpi biṅam kwawak ahānjirān kāneṅ.

⁹ Tāṅpākaṅ Nantā bānep iron pāhap tāṅ namik tāyak udegān nākā inta bānep iron tāṅ tamik tāyat. Ude tāṅ tamik tāyat unita nākṅo bānep iron terakgān kaṅ kuṅat tāṅput. ^{10*} Nāk bureni tāwera nadāwut; In manna biṅam buraminayāṅ tāṅo uwā nākṅo bānep iron terakgān api kuṅatneṅ, nākā Nana tāṅo mani buraminpāṅ unitāṅo bānep iron terak kuṅat tāyat udegān. ^{11*} Tāṅpāṅ nāhā bānep oretoret nadāk tāyat in udegān nadāk tākot yāṅpāṅ man ṅo tāwetat. Bānep oretoret pāhap u inken tokṅepāṅ pat tāyon yāṅ yāṅpāṅ tāwetat.

^{12*} Eruk, nāk jukuman ṅode tāwera nadāwut; Nākā nadāṅ tamik tāyat udegān in notjiyeta gāripi kowat nadāṅ imān tāṅpeṅ kaṅ kuṅarut. ^{13*} In nadākaṅ? Bānep iron kādet intājukun-inik ṅode pātāk; Āma kubātā noriye tāṅkentāwa yāṅpāṅ iniken gupi peweko u. Bānep iron kādet kubātā kādet u nāmo irepmitat. ^{14*} Unita ṅode tāwetat; Inā nākṅo man buraminpāṅ kuṅarirā

* **14:24:** Jon 7:16 * **14:26:** Jon 14:16 * **14:27:** Jon 14:1, 16:33; Plp 4:7 * **14:28:** Jon 14:3, 16:28; Jon 20:17; Luk 24:52 * **14:29:** Jon 13:19 * **14:30:** Jon 12:31, 16:11; Efe 2:2 * **14:31:** Jon 10:18, 12:49; Mat 26:46 * **15:2:** Mat 3:10 * **15:3:** Jon 13:10 * **15:4:** Jon 6:56 * **15:5:** Jon 15:16; 2Ko 3:5 * **15:6:** Mat 7:19, 13:42 * **15:7:** Mat 7:7 * **15:8:** Mat 5:16 * **15:10:** Jon 14:15; 1Jo 2:5 * **15:11:** Jon 17:13 * **15:12:** Jon 13:34 * **15:13:** Jon 10:11; 1Jo 3:16 * **15:14:** Mat 12:50

tabäjira notnaye bureni täneŋ. ¹⁵ Täŋpäj näk kadäni ŋoken watä ämanaye yäj wari nämo täwet täyat. Nämo inik! Näkä inta nadäwa notnaye ude täkaŋ. Imata, watä ämatä intäjukun ämani täŋo bänepi-ken nadäk-nadäk pat täyak u iwerän nämo nadäwek. Upäjkaŋ nähäwä Nanaken nanik man nadäjkurow u kudup yäjähäpäj täwet moreŋkurow unita notnaye yäj täwetat yäk.

¹⁶ Täŋpäkaŋ, intä näk inta biŋam nämo yäpmäj daniŋkuŋ. Nämo inik, näkä inä näkŋata biŋam yäpmäj daniŋkut. Täŋpäj in yäpmäj daniŋkurow uwä irit kuŋat-kuŋatjinken bureni ahäj tamikta in yäpmäj daniŋpäj tepmaŋkut. Täŋpäj bureni bäräŋeŋ wak täkaŋ ude wanita nämo täyat. Nämo, bureni kehäromi niked, paot-paori nämo ude wani irit kuŋat-kuŋatjinken ahäj tamikta täyat. Ude täŋkaŋ näk wäpna terak Nanaken yäjapiŋirä uterakgän api tamed. ¹⁷* Unita näk jukuman äneŋi ŋode täwera nadäwut; In notjijetakät gäripi kowat nadäj imän täŋpeŋ kaŋ kuŋarut.

Jesu iwarän täwanita iwan api täneŋ

¹⁸* Jesutä man ude yäjpäj ŋode yäwetkuk; Komen ämawebetä iwan täŋ tamäwä ŋode kaŋ nadäwut; Jesuta jukun täŋ imiŋkuŋo udegän täŋ nimiŋkaŋ yäj kaŋ nadäwut. ¹⁹* In komen ämawebe ude wanigän itneŋo uyaku inkät not täŋpäj kuŋatneŋ, iniken noriye-kät not täŋpeŋ kuŋat täkaŋ udegän. Upäjkaŋ inä komen äma nämo. Nämo, näkä in komen ämawebe äbotken nanikpäj yäpmäj daniŋpäj tepmaŋpa kome täŋo täktäki mäde ut imiŋkuŋo unita iwan täŋ tamik täkaŋ. ²⁰* Näk man ŋode bian täwetkut; Epän watä ämatä ekänini nämo yärepmitneŋ. Näkä iwan täŋ namiŋkuŋo unita inta udegän api täŋ tamineŋ. Täŋpäkaŋ äma ätutä näkŋo man nadäpäj iyap täŋkuŋo uyaku intäŋo man udegän api nadäpäj buramineŋ. ²¹* Upäjkaŋ komen äma uwä näk naniŋ kireŋpewän äpuro unita nämo inik nadäkaŋ. Täŋpäj in näkŋo näwaräntäknaye itkaŋ unita iwan api täŋ tamineŋ.

²² Täŋpäkaŋ näkä äpäjpäj man nämo yäwetkuro yäwänäku, momini kwawak nämo pewä ahäkkäneŋ. Upäjkaŋ apiŋo momini käbop pehta kädet nämo pätak. ²³* In nadäkaŋ? Äma näkä iwan täŋ namik täkaŋ uwä Nanata udegän täŋ imik täkaŋ. ²⁴* Näk äma äbot ŋo bämpo-ken kudän kudupi pähap, ämatä nämo tänaŋi u nämo täŋkut yäwänäku momini kwawak nämo pewä ahäkkäneŋ. Upäjkaŋ nämo. Kudän kudupi bämpo-ken täŋira nabäpäj-nadäk täk täŋkuŋo upäjkaŋ näkä iwan täŋ namiŋpäj Nanta udegän täŋ imik täkaŋ. ²⁵ Ude täŋirä man kubä unitäŋo бага man kudän täwani terak pätak u täŋkehärom täyak. Man uwä ŋode; Mebäri nämo, iwan jop nadäj täŋ namiŋkuŋ.

Sam 35:19, 69:4

²⁶* Upäjkaŋ näk täŋ-kehäromtaŋ tamikta Täŋkentäk, Nanken nanikpäj api taniŋ kirewet. Täŋpäj Täŋkentäk uwä Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewä ahäwani u. Munapik unitä äbäjkaŋ näkŋo manbiŋam api täwerek. ²⁷* Täŋpäkaŋ in bian näkä epän yäput peŋira näkkät it yäpmäj äbäkaŋ unita kadäni uken näkŋo manbiŋam kaŋ yäjähäpäj yäwerut.

16

¹ Jesutä man ude yäjpäj äneŋi pen ŋode yäjkuŋ; In nadäkinikjin pewä putäreneŋo udetä man ŋo täwetat. ²* In nadäkaŋ? Ämatä käbeyä yot gänaŋ nanik täwat kireŋpäj äneŋi ärokta api yäjiwätneŋ. Bureni täwetat, kadäni keräp taŋirän ämatä nin Anututa watä epän bureni täŋ imikamäj yäj nadäkaŋ kumäj-kumäj api tadäpneŋ. ³* Ude tänaŋ yäj täkaŋ uwä Nankät nehta nämo nadäwä tärewäpäj api täŋ tamineŋ. ⁴* Täŋpäkaŋ imaka u nämo ahäjirän man ŋowäku intäjukun täwet kiretat. Täŋpäj imaka u bureni ahäj tamiŋirän jukuman täwetat ŋo api juku pinenŋ.

Kudupi Munapiktä epän jide api täŋpek?

Jesutä ude yäjpäj yäwetkuk; Näk inkät penta itpäj unita imaka umuri ŋo bian nämo täwetkut. ⁵* Eruk, näk apiŋo tepmaŋpeŋ naniŋ kireŋpewän äputken kwayäj. Upäjkaŋ in kubätä gäk de kwayäj yäj nämo näwet yabäkaŋ. ⁶ Nämo, näk man täweraro unita nadäwätäk täŋpäj bäneŋintä bäräpi pähap nadäkaŋ. ⁷* Upäjkaŋ bureni täwera nadäwut; Tepmaŋpeŋ kwayäj täyat uwä in täŋkentäka kwayäj. Bureni, näk päŋku Täŋkentäk u inin kireŋpewa inken api äpek. Täŋ, näkä nämo kwawä Täŋkentäk u inken täga nämo api äpek.

⁸ Täŋpäkaŋ Täŋkentäk unitä äbäjpäjä komen ämawebe siwoŋi nadäwut yäjpäj imaka ŋodeta goret nadäk täkaŋ u yäwetpäj yäwoŋäreŋk api täŋpek; Momini täŋo mebäri, Anutu

* **15:17:** Jon 13:34 * **15:18:** Mat 10:22; 1Jo 3:13 * **15:19:** 1Jo 4:5; Jon 17:14 * **15:20:** Jon 13:16 * **15:21:** Mat 5:11; Mak 13:13 * **15:23:** Luk 10:16 * **15:24:** Jon 9:41, 14:11 * **15:26:** Jon 14:26 * **15:27:** Luk 1:2; Apos 1:8,21-22 * **16:2:** Mat 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22 * **16:3:** Jon 15:21 * **16:4:** Jon 13:19 * **16:5:** Jon 7:33, 13:36 * **16:7:** Jon 14:16

injamiken siwoŋi irit tāŋo mebāri, ba yāpmāŋ danik-danik epān Anututā tāŋpayāŋ tāyak unitāŋo mebāri. ⁹ * Tāŋkaŋ momini tāŋo mebāri uwā nāka nadākinik nāmo tāk tākaŋ yāŋ api yāwoŋārewek. ¹⁰ * Ba nāk Anutu injamiken siwoŋi itat yāŋ kaŋ nadāwut yāŋpāŋ ŋode api yāwetpāŋ yāwoŋārewek; Nāk kumāŋpāŋ Nanken api kwet. Kuŋjira wari nāmo api nabāneŋ. ¹¹ * Tāŋkaŋ Anututā yāpmāŋ danik-danik epān tāk tāyak unitāŋo mebāri ŋode api yāwetpāŋ yāwoŋārewek; Kome ŋonitāŋo intājukun āma waki Anututā manken uku tenjuk yāŋ api nadāneŋ.

¹² * Man māyap tāga tāwerero upāŋkaŋ in tāga nāmo nadāwā tāreŋeŋ. ¹³ * Upāŋkaŋ Munapik, Anutu tāŋo mebāri kwawak pewān ahāwani unitā ābāŋpāŋā Anutu tāŋo mebāri kwawakinik nadākta kādet api tāwit tamek. Tāŋpākaŋ iniken nadāk-nadākpāŋ nāmo api tāwerek. Nāmo, imaka Anutu-ken nadāŋkaŋ ugānpāŋ api tāwerek. Ba imaka ahākta yāwani u imaka, api tāwerek. ¹⁴ Tāŋpāŋ Munapik, Anutu tāŋo mebāri kwawak pewān ahāwani unitā wāpna biŋam imaka, kwawak api pewān ahāneŋ. Ude tākta nākŋo mena jinom yāpmāŋpāŋ api tāwerek. ¹⁵ Nadākaŋ? Nanatā iniken nadāk-nadāk kumān-tagān namiŋkuk. Mebāri unita Munapiktā nākŋo mena jinom yāpmāŋpāŋ api tāwerek.

Nadāŋbārāp ba oretoret tāŋo man

¹⁶ * Jesutā man ude yāŋpāŋ iwarāntākiye man ŋode yāwetgān tāŋkuk; Ātu nanak itpāŋ kuŋjira nāmo api nabāneŋ. Tāŋkaŋ ātukāt it yāpmāŋ āroŋpāŋā āneŋi api nabāneŋ. ¹⁷⁻¹⁸ Ude yāwānā iwarāntākiye ātutā ini-tāgān nāwetgāwet tāŋpāŋ yāŋkuŋ; Man yāyak ŋo jide ude? Kadāni kerāpi-tagān nāmo api kāne. Tāŋpākaŋ ātu itpāŋ āneŋi api kāne yāŋ niwetak u mebāri jideta? Kadāni kerāpi yāŋ niwetak u jideta yāyak? Ba Nāk Nanaken kwayāŋ yāŋ niwerako u jideta niwerak? Man yāyak u guŋ tākamāŋ. Nāmo nadāna tārekaŋ yāk.

¹⁹ Ude tāŋjirā Jesutā nadāwātāki u yabāŋpāŋ-nadāŋkaŋ ŋode yāwetkuk; In man ŋode tāwerero unita yāŋpāŋ-nadāk tākaŋ?; Ātu itpāŋ kuŋjira nāmo api nabāneŋ. Tāŋkaŋ ātukāt it yāpmāŋ āroŋpāŋ āneŋi api nabāneŋ. Man unita guŋ tākaŋ? ²⁰ Eruk, nāk bureni tāwera nadāwut; Inā nāka yāŋpāŋ konām butewaki api tāneŋ. Tāŋ, komen āmawebetā wisikinik, kumāŋtak yāŋpāŋ oretoret pāhap api tāneŋ. Bureni, in butewaki api nadāneŋo upāŋkaŋ āyāŋutpāŋ mādenā oretoret terak api kuŋatneŋ. ²¹ * In nadākaŋ? Webe nanak bāyanayāŋ komi nadāk tākaŋ. Upāŋkaŋ nanaktā ahāŋjirān kaŋpāŋ Wisikna, nanakna ahātak ŋo yāŋpāŋ oretoret pāhap nadāk tākaŋ. ²² * Tāŋpākaŋ in udegān. Apiŋo in butewaki terak itkaŋ upāŋkaŋ nāk āneŋi ahāŋ tamijira nabāŋpāŋ bāneŋjintā oretoret inide kubā api tāneŋ. Tāŋjirā āma kubātā oretoret u tāga nāmo api utpewān māŋpek.

²³ * Tāŋpāŋ kadāni nākā kumāŋpeŋ kunum gānaŋ ārowayāŋ tāyat-ken uken in nāk-kenā imaka kubāta nāmo api yāŋapineŋ. Nāmo, imaka kubāta nāk wāpna terak yāŋapiŋjirā Nanatā ini api tamek. ²⁴ * Umunitā pābā apiŋo in imaka kubāta nāk wāpna terak nāmo yāŋapik tākaŋ. Tāŋpākaŋ apiŋotā pāŋku kāmi, in imaka kubāta yāŋapiŋpāŋā api yāpmāk tāneŋ. Ude tāŋpāŋ bāneŋp tāga pāhap api nadāneŋ yāk.

Jesutā kome tāŋo māhemi api urek

²⁵ * Jesutā ude yāŋpāŋ pen ŋode yāwetgān tāŋkuk; Man tāwet yāpmāŋ ābātāt ŋo man wārani terak tāwetat. Upāŋkaŋ kāmiwā man wārani terak nāmo api tāweret. Nāmo, kadāni uken Nana tāŋo manbiŋam kwawakinik api tāweret. ²⁶ Bureni, kadāni ukentā pāŋku kāmi injin-tāgān nāk wāpna terak Nanken api yāŋapineŋ. Nāk inta Nanken nāmo api yāŋapiwet yāŋ tāwetat. ²⁷ * Nāmo, Nantā ini inta nadāŋ tamikinik tāk tāyak. Imata, in nāka gāripi nadāŋ yāpmāŋ ābākaŋ unita. Ba in nāka Anutu-ken naniktā āpuk yāŋ nadāwā bureni tāk tākaŋ unita. ²⁸ Tāŋkaŋ nāk Anutu-ken naniktā kome ŋoken āpuropāŋ kome ŋo peŋpeŋ āneŋi Nanken kwayāŋ.

²⁹ Ude yāwānā iwarāntākiyetā iwetkuŋ; Eruk, apiŋo gāk man wārani terak nāmo niwetan. Kwawakinik niwet ahātan yāk. ³⁰ * Nin nadākamāŋ, gāk imaka kuduŋtagān nadāwi tārekaŋ. Āma kubātā yānyabāk kubā tāŋpayāŋ nadāŋjirān gākā jukun kaŋpāŋ nadāŋkaŋ kowata tāga iwet ahāwen yāk. Unitā gāk Anutu-ken naniktā āpān yāŋ gabāŋpāŋ-nadākamāŋ.

³¹⁻³² * Ude yāŋjirā Jesutā kowata ŋode yāwetkuk; Apiŋo nadāŋ namikinik tākaŋ upāŋkaŋ ŋode tāwera nadāwut; Kadāni kerāptaŋ tamitak. Kadāni uken in kubākubā tāwat kireŋpewā komejin-ken kuŋtāŋpā kuŋjirā nākŋagān api iret. Eruk, kadāni u ahātak! In nepmaŋjirā nākŋa kubāgān irayāŋ. Upāŋkaŋ nākŋagān-inik nāmo irayāŋ. Nāmo, Nan nākkāt it tāyak udegān api

* **16:9:** Jon 3:18 * **16:10:** Apos 5:31; Rom 4:25 * **16:11:** Jon 12:31 * **16:12:** 1Ko 3:1-2 * **16:13:** Jon 14:26; 1Jo 2:27 * **16:16:** Jon 14:19 * **16:21:** Ais 26:17 * **16:22:** Ais 66:14 * **16:23:** Mat 7:7 * **16:24:** Jon 15:11 * **16:25:** Jon 10:6 * **16:27:** Jon 14:21,23 * **16:30:** Jon 2:25 * **16:31-32:** Mat 26:31,56; Jon 8:29

itde. ^{33*} Eruk, man täweraro uwä mebäri ñodeta täwerat; In näkkät kowat kwasikorän täppäj näkño bänep pidäm terak kañ kuñarut. Bureni, kome ñoken bäräpi mebäri mebäri api kañ-ahäneño upäjkañ ñode nadäkot; Näk kome ñonitäño mäheми unitäño kehäromi yäpmäj äpäro unita nadäwätäk nämo täneñ!

17

Jesutä inita Nani-ken yäñapinjuk

^{1*} Eruk, man ude yäj paotpäñ Jesutä kunum doranjpäñ ñode yäjjuk;

Nan, kadäni ahätak unita gäk ämanaye inamiken wäp biñam kañ nam. Ude täñiri näk manka buramiñpäñ epän namiñkuno u täñira wäpka biñam udegän kañ ahäj parän.

^{2*} Unita näk ñode yäyat; Gäk ämawebe kuduhtagän intäjukun it yämikta kehäromi uku namiñkun. Kehäromi namiñkuno uwä mebäri ñodeta namiñkun; Ämawebe gäkä näka biñam namiñkuno unita irit kehäromi yämikta kehäromi u namiñkun. ^{3*} Irit kehäromi unitäño mebäri ñode; Ämawebetä gäk kubätägän Anutu bureni-inik nadäkinik täppäj näk Jesu Kristo gäkä nepmanji äpuro unita imaka, bok nadäj namikinik täppäj irit kehäromi api kañ-ahäneñ.

^{4*} Täppäkañ näk epän namiñkuno u kumän täppa tärenjirä wäpka biñam ba kehäromika kome ño terak kwawak kañpäñ nadäjkuñ. ^{5*} Täppäkañ Nan, näk nadäj namiñiri gäkkät bok itpäñ wäpnek biñam ikek kañ itda. Kome ño nämo yäwi ahäjirän näk gäkkät bok itkañ wäpna biñam ikek itkuro udegän äneñi kañ nam.

Jesutä iwaräntäkiyeta Nani-ken yäñapinjuk

⁶ Täppäj ämakaye komen ämawebe bämopi-ken nanik yäpmäj daniñpäñ näka biñam namiñkuno ño gäkño mebärika yäwoñäreñkut. Mebärika yäwoñäreñjira manka buramiñ yäpmäj äbäkañ. ^{7-8*} Täppäkañ man näwetkuno u kudup yäwerira bänepi-ken daiñpäñ yäpmäj kuñat täkañ. Daiñpäñ yäpmäj kuñatpäñ apiño ñode nadäwä tärekañ; Imaka namiñkuno u kudup gäkken nanikgän. Ba ñode imaka nadäkañ; Näk gäkkät iranipäj gäkñatägän näwetpewi äput.

^{9*} Eruk, ämanaye unita yäñpäñ gäkken yäñapitat. Komen ämawebe päke unita nämo gäwetat. Nämo, äma gäkñata biñam iwoyäñpäñ namiñkuno unita gäwetat. ^{10*} Näk nadätat, gäkño ämawebekaye uwä näkño bok. Ba näkño ämawebenaye uwä gäkño bok. Ämawebeniye unita yäñpäñ inamka-ken wäp biñam tañi yäpuro itat. ^{11*} Upäjkañ näk kome ñoken wari nämo api it yäpmäj ärowet. Apiño gäkken äretat. Täñ, äbotnaye ñowä ñogän itnayäj unita Kudupi Nana, gäk watäni it yämiñiri säkgämän kañ irut. Kehäromika terak watäni kañ it yämi. Kehäromi namiñkuno uterak watäni it yämiñiri bänep kubägän kañ irut, nektä bänep kubägän itkamäk udegän. ^{12*} Täppäkañ näk ukät itpäñ gäkño kehäromika terak watäni it yämik täyat. Bureni, kehäromi namiñkuno uterak watä ude it yämiñira ukät nanik kubätägän paotkuk, äma geñita biñam yäwani u. Täñkañ unitä paorirän man kudän täwani u bureni ahätak.

^{13*} Eruk nan, näk ärewayäj. Upäjkañ näk kome terak ño pen itkañ yäñapik man ño gäwetat. Täñpäñ äbotnaye ñonitä bänep oretoret pähap, oretoret pähap näkä nadäk täyat udegän kañ nadäwut yäñpäñ gäkken yäñapitat. ^{14*} Nan, näk man näwetkuno u kumän yäwet moreñkut. Täñira kome ämawebetä mäde ut yämik täkañ. Täppäkañ näk komen ämawebe täño kädet nämo iwat täyat udegän äbotnaye ñowä kome ämawebe täño kädet waki u nämo iwat täkañ. Mebäri unita kome ämawebetä iwan täñ yämik täkañ. ^{15*} Äbotnaye ño kome terak ño nanikpäñ kunum gänañ yämagut yäpmäj kukta nämo gäwetat. Nämo, gäk watä säkgämän it yämiñiri Äma Wakitä nämo api täñpäñ waneñ yäñpäñ gäwetat ño. ¹⁶ Täppäkañ näk kome ämawebe täño kädet waki nämo iwat täyat udegän äbotnaye ñowä kädet waki u nämo iwat täkañ. ¹⁷ Unita gäkño manbiñam bureni yäweri kome ñonitäño gäripita mäde ut imiñpäñ gäkñata biñam kañ täñ morewut. ^{18*} Täppäkañ gäk pengän-inik komen ämawebe bämopi-ken itta kome ño terak näwetpewi äput. Udegän, näk ämanaye ñonitä kome ämawebe bämopi-ken epän täkta yäwetpewa kuñtäñpä kunayäj. ^{19*} Täppäkañ täñkentäj yämikta näk

* 16:33: Jon 14:27; Rom 5:1; 2Ti 3:12; 1Jo 5:4 * 17:1: Jon 11:41, 12:23 * 17:2: Mat 11:27 * 17:3: 1Jo 5:20

* 17:4: Jon 4:34 * 17:5: Jon 1:1, 17:24 * 17:7-8: Jon 16:30 * 17:9: Jon 6:37,44 * 17:10: Jon 16:15

* 17:11: Jon 10:30, 17:21 * 17:12: Jon 6:39, 13:18; Jon 18:9 * 17:13: Jon 15:11 * 17:14: Jon 15:19 * 17:15:

Mat 6:13; 2Te 3:3; 1Jo 5:18 * 17:18: Jon 20:21 * 17:19: Hib 10:10

gupna nadäk-nadäkna u kuduhtagän gäkñata biñam ganij kiretat. Ude täñjira äbotnaye ñowä udegän man burenitä biñamgän kañ täñput.

Jesutä nadäkinik täñpani kuduhta yäñapiñkuk

²⁰ Nan, äbotnaye ñonita gäkken yäñapitat. Upänkañ unitagän nämo gäwetat. Ämanaye ñonitä näkño biñam yäwetpän yäwoñarek täñjirä ämawebe näka nadäj namikinik tänayäj täkañ unita bok yäñapitat. ²¹ * Täñpäkañ nan, gäk täñkentäj yämiñiri ämawebe näka nadäkinik tänayäj täkañ u bänep kubägän, nektä bänep kubägän itkamäk udegän itpän kañ kuñarut yäñpän yäñapitat. Täñpän nekkät bänep kubägän bok kañ it yäpmäj ärona. Ude kuñarirä kome ämawebetä näka Anutu-ken naniktä äpuk yäj bureni api nadänej. ²² * Täñpän kehäromi ba nadäk-nadäk tägagämän gäkä namiñkuno udegän äbotnaye ñonita yämiñkut. Bänep kubägän it täkamäk, udegän kañ irut yäñpän yämiñkut. ²³ Näk ukät kubägän iritna gäk näkkät kubägän kañ itda. Täñkañ ugän nämo. Bänep kubägän itpän kuñarirä kome ämawebetä yäñpän-nadänkañ näka ñode api nadänej; Anutitä tewän äpuk yäj api nadänej. Ba Anututä gäripi nadäj imiñkuko udegän äbot ñonita gäripi nadäj yämik täyak yäj api nadänej.

²⁴ * O nan, ämawebe ño näka biñam iwoyänkuno u kome näkä irayäj täyat-ken u bok itta nadätat. Täñpän näkkät bok itkañ kehäromina ba wäpna biñam nikek kañ nabäñpän-nadäwut. Kunum kenta kome nämo ahäjirän näka gäripi nadäñpän kehäromi ba wäpna biñam u namiñkun. ²⁵ * Siwoñi nana, kome ämawebetä mebarika u nämo nadäwä tumänkañ. Täñ, nähä gäkño mebarika nadätat. Ba ima mebarita nepmanpi äput yäj, äbotnaye ñowä nadäkañ. ²⁶ Täñpäkañ näk kome terak ño äpäñpän mebarika yäwetpän yäwoñarek täñ yäpmäj äbätat. Täñkañ kämiwä, mebarika kumän-tagän api yäwoñareñ morewet. Yäwoñareñ moreñjira gäkä näka gäripi nadäj namik täyan udegän äbotnaye ñonitä gäripi kowat nadäj imän api tänej. Täñjirä u kentäñpän api iret yäk.

18

Judastä Jesu iwan keriken peñkuk

Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53

¹ * Jesutä yäñapik man ude yäwän tärenjirän eruk iwaräntäkiye-kät kome awañ pähap wäpi Kidron udude käda Olip päya epän gänañ kuñkuñ.

² * Jesu iwaräntäkiye-kät epän uken kadäni mäyap itpän-nadäktä kuk täñkuño unita Judas, Jesu iwan keriken pewani unitä ñode nadänkuk; Jesu uken käwet itak yäj nadänkuk. ³ * Ude nadäñpän komi äma ätukät bämöp äma ba Parisi täño watä äma ätu yämaguränkañ epän uken kuñkuñ. Topän ijin-yäñepän yäpmänkañ kadä boham ikek kuñkuñ.

⁴ Täñpäkañ iwan tuän äbäjirä Jesu jide ahäj imayäj täñkuko uku nadäwän tärewäpän äma äbot äbuño u dubini-ken kuñpän yäwet yäñkuk; Netä kënayäj äbäkañ? ⁵ Yäwänä yänkuñ; Jesu, Nasaret nanik kënayäj äbäkamäj yäk. Yäwäwä yänkuk; Etäj uwäku näkña itat ñobayäj yäk. (Komi äma u bämöpi-ken Judas, Jesu iwan keriken pewayäj täñkuko u penta itkuñ.) ⁶ Jesutä uwäku näk ño yäj yäwänä komi äma u mäde käda päñku kome terak bumta manpäpuñ. ⁷ Täñjirä Jesu äneji yäwetgän täñkuk; Netäta äbäkañ? Yäwänä äneji yänkuñ; Jesu, Nasaret nanik kënayäj äbäkamäj yäj yänkuñ.

⁸ Yäwäwä Jesutä äneji yäwetgän täñkuk; Etäj, u näkña ñobayäj. Unita näk nepmäñitnayäj yäñpän ätu ño yabä kätäwä ini kut yäk. ⁹ * Jesu man ude yänkuko uwä man bian ñode yänkuko udegän bureni ahänkuk; Yabäj äwaräkuk täñjira äma namiñkuno u kubätä nämoinik api paorek. ¹⁰ * Ude yäwerirän uterakgän Saimon-Pitatä päipi pion gänañ nanik wädäwän kwäpänä bämöp äma intäjukun täñpani unitäño watä ämani kubä ura yänkat jukuni bure käda päñkuk. (Epän watä ämani u wäpi Malkus.) ¹¹ * Täñjirän Jesutä Pita äwetkuk; Mujuk äneji dai! Ume komi nikek Nanatä namayäj täyak ini kañ näñpa!

Jesu Anasken yäpmäj päñku teñkuñ

¹² Ude yäwänä komi äma täño intäjukun ämakät komi ämaniye ba kudupi eni täño watä ämatä Jesu injtpäj kerik pädat täñkuñ. ¹³ Keri pädat täñpän Anasken jukun yänikñat yäpmäj kuñkuñ. Anas uwä Kaifas täño yepmani. Täñkañ Kaifas uwä kadäni uken bämöp äma intäjukun itkuko u. ¹⁴ * Ba unitagän Juda äma ekäni ekäni bian ñode yäwetkuk; Ämawebe kumän-tagän paotneño udetä yäñpän äma kubä-tägän kañ kumbän yäj yänkuko u.

* **17:21:** Jon 4:11; Gal 3:28 * **17:22:** Apos 4:32 * **17:24:** Jon 12:26, 17:5 * **17:25:** Jon 8:55 * **18:1:** Mat 26:36 * **18:2:** Luk 21:37 * **18:3:** Jon 7:45 * **18:9:** Jon 6:39; Jon 17:12 * **18:10:** Luk 22:38 * **18:11:** Mat 26:39 * **18:14:** Jon 11:49-51

*Pitatä Jesu wäpi käbop peŋkuk**Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57*

¹⁵ * Täppäkaŋ Jesu yänjikŋat yäpmäj kuŋirä Saimon-Pitakät noripak kubä Jesu iwat yäpmäj kuŋkumän. Noripaki uwä bämop äma intäjukun täŋpani ukeŋonita nadäŋkuko unita nadäŋ iminjirä bämop äma täŋo yewa gänaŋ Jesu-kät bok äronkuj. ¹⁶ Äronjirän Pita yäma-kengän itkukonik. Ude irirän noripaki ukeŋonitä yäman äneŋi äppäppäj webe yäma watä itkuko u iwerän Pita yänjikŋat yäpmäj äronkuk. ¹⁷ Täppäj webe unitä Pita kaŋpäj iwetkuk; Äma unitäŋo iwaräntäki kubä gäk ba? Ude iweränä Näk nämo! yän iwetkuk. ¹⁸ Mänit kadäni unita eŋi unitäŋo watä ämakät komi äma ätutä kädäp ijijpäj äŋäriŋ itkuj. Äŋäriŋirä Pita imaka, penta äŋäriŋ itkuj.

*Anastä Jesu manken teŋkuk**Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71*

¹⁹ Täŋirä bämop äma intäjukun täŋpani unitä Jesu ŋode iwet yabäŋkuk; Gäwaräntäkaye u netä-netä? Ba man jidepäj yäppäj-yäwoŋäreŋ tāk täŋkun? ²⁰ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk komeŋi komeŋi kuŋatpäj ämauwebe man kwawakgän yäŋahäppäj yäwet täŋkut. Näk kadäni kadäni kudupi yot gänaŋ ba käbeyä eŋi, Juda ämawebetä äbä kubä-kengän it täkaŋ-ken äronppäj yäwetpäj yäwoŋäreŋ täŋkut. Ba man kubä käbop nämo yäŋahäk täŋkut. ²¹ Unita gäk imata näwet yabätan? Nadäwa yäppäj ämauwebe näkä man yäppäj-yäwoŋäreŋ tāk täŋkuro u yäwet yabä. Unitä uyaku näkä man yäwet täŋkuro u nadäkaŋ yäk. ²² * Jesutä ude yäwänä komi äma kubä u itkukonitä utkuk. Täppäj yäŋkuk; Gäk bämop äma ŋonitäŋo man imata utan? Gäk goret täyan yäk. ²³ Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Jide? Näkä man waki kubä yäwawä yäŋahä. Täŋ, man yäro u bureni yäŋ nadäppäj imata nutan? ²⁴ Ude täppäj yen topuŋo u nämo pit iminjkaŋ Anastä Jesu iniŋ kireŋpewän bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Kaifas uken kuŋkuk.

*Pita Jesu wäpi äneŋi käbop peŋkuk**Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62*

²⁵ Täppäkaŋ Saimon-Pita kädäp äŋäriŋ itkuk-ken pen irirän ŋode iwet yabäŋkuj; Iwaräntäki kubä gäk, bure? Yäwawä yäŋkuk; Nämoinik! Näk unitäŋo iwaräntäki nämo yäk. ²⁶ * Ude yäwänä bämop äma intäjukun täŋpani täŋo watä äma kubä, Pitatä jukuni madäŋ täkŋeŋkuko unitä äbotken naniktä yäŋkuk; Piäken bok irirän tabäro u gäkkät irirän tabät yäk. Bure? ²⁷ * Yäwänä Pitatä yäŋkuk; Nämoinik! Ude yäwänä uterakgän purup gera yäŋkuk.

*Jesu imagut yäpmäj Pailat-ken kuŋkuj**Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5*

²⁸ Täppäkaŋ tamimaŋ-inik Juda äma ekäni ekänitä Jesu imaguräkaŋ Kaifas täŋo eŋi yäma peŋpeŋ Rom gapman täŋo yäma-ken kuŋkuj. Täŋkaŋ ŋode nadäŋkuj; Uken äronppäjä Anutu injamiken bänepnin täna wawäppäj Pasova äŋnak-äŋnak täŋo ketem täga nämo näne unita äronero yäk. Ude yäppäj Rom gapmantä eŋi gänaŋ nämo äronkuj. ²⁹ Yäman umu itsämäj irirä Pailattä äbäppäj ŋode yäwet yabäŋkuk; Äma ŋo mebäri imata manken tenayäj äbäkaŋ? ³⁰ Yäwänä iwetkuj; Äma ŋonitä imaka waki kubä nämo täŋpeko uwä gäkken ŋode täga nämo yänjikŋat yäpmäj ämne yäk. ³¹ * Yäwawä Pailattä yäwetkuk; Yänjikŋat yäpmäj kuŋkaŋ injinken бага man uterak manken tewut yäk. Yäwänä iwetkuj; Ude nämo! Nintä äma kumäj-kumäj däpmäkta yäjiwäran yäk. ³² * (Ude yänjirä bian Jesutä ude api kumbet yäŋ yäŋkuko unitä bureni täŋkuk.) ³³ Ude yäwawä Pailat äneŋi eŋi gänaŋ unu kuŋkaŋ Jesuta yäŋpewän ärowäppäj ŋode iwet yabäŋkuk; Bureni? Gäk Juda äma täŋo intäjukun äma? ³⁴ Yäwänä Jesutä kowata ŋode yäŋkuk; Gäkŋa nadäppäj man ŋo yäyan, ba äma ätutä näka man yänjirä nadäŋkun? ³⁵ * Yäwänä Pailattä iwetkuk; Jide? Näk Juda äma kubä nabätan? Nämoinik! Upäŋkaŋ gäk jide täŋkunta gäŋaken äbotkät bämop äma intäjukun täŋpanitä gäk yäŋgäŋat yäpmäj äbäkaŋ?

³⁶ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk intäjukun äma kome terak ŋo ämauwebe yabäŋ yäwat täkaŋ udewani nämo. Näk ude ira yäwänäko epän ämanaye ämik täppäj äma kubätä näk Juda äma ekäni ekäni kerä terak täga nämo nepmaŋpän. Upäŋkaŋ näk kome ŋonitäŋo intäjukun äma nämo itat. Nämo, näk kome kubä täŋo yäk. ³⁷ * Ude yäwänä Pailattä iwetkuk; Aha, gäk intäjukun äma kubä? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Intäjukun äma yäyan u bureni yäyan. Näk

* **18:15:** Jon 20:3, 21:20; Apos 3:1; Mat 26:58 * **18:20:** Mat 26:55; Jon 7:26 * **18:22:** Apos 23:2 * **18:26:** Jon 18:10
 * **18:27:** Jon 13:38 * **18:31:** Jon 19:6-7; Apos 18:15 * **18:32:** Mat 20:19; Jon 3:14, 12:33 * **18:35:** Jon 1:11
 * **18:37:** 1Ti 6:13; Jon 8:47

mebäri kubätägän kome noken ahäñkut; Ämawebe manbiñam bureni yäñahäñpäj yäwetta äbut. Mebäri unita ämawebe man burenita gäripi nadäwanitā nāka nadäj namik tākañ yäk.

³⁸ Ude yāwänā Pailattā yäñkuk; Wa! Manbiñam bureni u imatāken?

Pailattā Jesu kumäj-kumäj utta yäñtärenkuk
Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Pailattā ude yäñpājā yāman äpämañ kuñpāj äma ekāni ekāni yāwetkuk; Nāk äma noken kudān waki kubā nāmo täñkuko käyat. ³⁹ Upäñkañ nākā kädēt ñode iwat täyat u in nadākañ; Pasova orekirit kadāni kubäkubāken äma komi erñiken irani kubā taniñ kirek täyat yäk. Unita jide nadākañ? Nākā Juda täño intājukun äma ño tewa äpämañ kwek? ⁴⁰ Ude yāwänkañ gera terak yäñkuñ; U nāmo! yäk. Gäk Barabas tewi äpämañ kuñ nimān! yäk. (Barabas uwā ämik kubota täñpani kubā.)

19

¹ Ude täñpāj Pailattā yāwet-pewān komi ämatā Jesu yäñikñat yäpmāj päñku bumta päripuñ.
² * Päripmäñpāj täñikñarani ñode täñ imiñkuñ; Intājukun äma täño gwäpä ude täñ imina yäñpāj guptom yepñāj kedonñ täñpāj gwäki terak ähät imiñkuñ. Ähät imiñpāj tek säkgämān, intājukun ämatā tāk tākañ udewani täñ imiñkuñ. ³ * Ude täñpāj dubini-ken tawañ itpāj Jesu sära man ñode iwetkuñ; Juda täño intājukun äma gäk ganiñ oretkamāj! Ude täñkañ injami-kengān ut täñkuñ.

⁴ * Ude täñpākañ Pailattā äneñi yāman äpäñpāj Juda äma ekāni ekāni yāwetkuk; Kawut yäk. Nāk inken Jesu yäñikñat yäpmāj äbātāt unita ñode nadāwut; Äma ño imaka waki kubā nāmo täñkuko käyat. ⁵ Yäñirān Jesu guptom yen ähät imiñkuñjo ba tek säkgämān täñ imiñkuñjo u nikel yāman äpäñirān Pailattā Juda äma yāwetkuk; Äma ño waki kawut!

⁶ * Täñpākañ bämop äma intājukun täñpani ba Juda täño komi ämatā Jesu kañpājā gera yäñkuñ; Päya kwakāp terak ärowān! yāñ yäñirā Pailattā yāwetkuk; Nāk mominitā wäyäkñewa wakañ unita injin inñitpāj päya kwakāp terak urut yäk. ⁷ * Yāwänā Juda ämatā yäñkuñ; U inita nāk Anutu täño nanaki yāñ yäk täyak. Ude yäk täyak unita kumākta biñam täyak yäk. Äma inita ude yāwani uwā kumākta бага man kubā pätak yäk. ⁸ Ude yäñirā nadäñpāj Pailattā bumta umuntānkuk. ⁹ * Umuntāñpāj Jesu äneñi yäñikñat yäpmāj päro iwet yabāñkuk; Gäk de nanik? Yāwänā Jesutā man kowata nāmo yäñkuk. ¹⁰ Ude täñirān Pailattā ñode iwetkuk; Gäk man näwetta bitnātan? Ñode nāmo käwep nadātan; Nākā yāwakañ api iren ba nākā yāwakañ päya kwakāp terak api gutneño unita kehāromi namani yäk.

¹¹ * Ude yāwänā Jesutā iwetkuk; Jop yäk. Anutu punin ununitā kehāromi nāmo gamiñkuko yāwänāku nāk nutta kehāromi nāmo pat gamitek. Unita äma nāk ketka terak nepmañkuko unitāño momitā gäkjo momi irepmiñpāj unitāño tañi-inik yäk. ¹² * Ude yāwänkañ Pailattā iniñ kireñpewān kukta kädetta wäyäkñenkuk. Upäñkañā Juda naniktā gera pähap ñode yäñkuñ; Gäk äma u kakätāñ-pewi kwänā gähā intājukun ämaka Sisatā not nāmo api täñ gamek yäk. Gäk nadātan? Äma kubätā inita nāk intājukun äma itat yäñ yāweko uwā Sisata iwan täñ imek yäk. ¹³ Ude yäñirā Pailattā nadäñpāj Jesu yäñikñat yäpmāj yāman äpäñpāj bägup kubā wäpi Mobā Iriñ Wädāwani uken kuñpāj äma man yäpmāj daniwanitā bägup-ken mañitkuk. (Mobā Iriñ Wädāwani uwā Juda täño man terak Gabata yāñ yäk täñpani.) ¹⁴ Kepma uwā Pasova täñtuñum täktäk kadāni-ken. Täñpākañ kepma bämopi täñirān Pailattā Juda äma yāwetkuk; Kawut! In-tāño intājukun ämajin ño yäk.

¹⁵ Yāwänā gera terak yäñkuñ; Yäpmāj kewe! Yäpmāj kewe! Päya kwakāp terak kumbān! Yäñirā Pailattā ñode yāwet yabāñkuk; Intājukun ämajin ño päya kwakāp terak utpewa kumākta nadākañ, bure? Yāwänā bämop äma intājukun täñpanitā iwetkuñ; Nintāño intājukun ämanin mäyap ikek nāmo. U Sisa kubāgān! yäk. ¹⁶ Ude yāwākañ Pailattā Jesu päya kwakāp terak utta yäñiñ kireñkuk.

Jesu päya kwakāp terak utpewā kumbuk

Mat 27:32-50; Mak 15:21-37; Luk 23:26-46

¹⁷ Täñpākañ komi ämatā Jesu inñitpāj päya kwakāp imā buramiwänkañ kome kubā wäpi Gwäki Kokāp (u Juda man terak Golgota) uken kuñkuñ. ¹⁸ Päñku kome uken ahäñpāj päya kwakāp terak utkuñ. Täñpākañ äma waki täñpani yarā, bok däpmäñpāj kubā kukñi kubā kukñi, Jesu ini uwā bämop tenkuñ. ¹⁹⁻²⁰ Täñpākañ Pailattā yāwänkañ Jesu gwäki punin kāda man kudān kubā ñode täñkuñ;

* 19:2: Luk 23:11 * 19:3: Jon 18:22 * 19:4: Jon 18:38 * 19:6: Jon 18:31 * 19:7: Wkp 24:16; Jon 5:18
* 19:9: Mat 26:62-63; Mat 27:12; Luk 23:9 * 19:11: Jon 10:18; Apos 2:23; Rom 13:1 * 19:12: Luk 23:2; Apos 17:7

Nowá JESU NASARET KOMEKEN NANIK,

JUDA Ámawebe TÁŋo INTÁjukun Áma.

Man kudán uwá man koták yarákubá, Juda, Rom ba Grik man terak kudán táŋkuŋ. Táŋpáŋ kome Jesu utkuŋo uwá yotpáre dubini-ken itkuko unita ámawebe máyaptá uken kuŋ ábáŋ táŋkaŋ kudán u daniŋkuŋ. ²¹ Táŋpákaŋ bámoŋ áma intájukun táŋpani átuťá u daniŋpáŋ nadáŋkaŋ páŋku Pailat iwetkuŋ; Juda táŋo intájukun áma kudán táno uwá goret kudán tán yák. Njode kudán tánaŋi; Áma njowá inita Nák Juda táŋo intájukun áma yáŋ yák táŋkukonik yák. ²² Yáwáwá Pailattá yáwetkuk; Kudán táro unitágán ini irán yák.

²³⁻²⁴ Eruk, Jesu páya kwakáp terak utpáŋa komi ámatá teki punin nanik yáŋopmáŋpáŋ yápmáŋ daniŋpáŋ ábot 4 ude peŋkaŋ ábot kubákubá komi áma ini-ini yápuŋ. Táŋkaŋ teki gupi terak nanik uwá námo yápurárátpáŋ bupani unita komi ámatá madánero yáŋ yáŋkuŋ. Ude táŋpena waki táŋpek yáŋ yáŋkuŋ. Unita nárepmirek gárepmirek táŋkaŋ kubáťá intájukun táŋpáŋ unitá kaŋ yápan yáŋ yáŋkuŋ. Ude yáŋirá Anutu táŋo man bian njode kudán táwani bureni aháŋkuŋ;

Uwá tekna yápmáŋ daniŋpáŋ ini-ini yápuŋ.

Ba nárepmirek gárepmirek táŋpáŋ tekna yápuŋ yák.

Sam 22:18

Man ude kudán táwani uterakgán komi ámatá udegán táŋkuŋ.

²⁵ * Táŋpákaŋ Jesu miŋi uwá nanaki táŋo páya kwakáp dubini-ken itkuk. Táŋkaŋ miŋi táŋo noripaki kubá, Klopas webeni wápi Maria ukát Maria Makdala komeken nanik u imaka, penta itkuŋ. ²⁶ * Ude irirá Jesutá miŋi ba iwarántáki kubá, Jesutá ini gáripí-inik nadáŋ imik táŋkuko u irirá yabáŋkuk. Yabáŋpáŋ miŋi njode iwetkuk; Nanakka kubá ŋo yák. Ude yáŋpáŋ iwarántáki u njode iwetkuk; Webe njowá gákŋo meŋka yák. ²⁷ Táŋpákaŋ kadáni ukengán iwarántáki uwá Jesu miŋi yáŋikŋat yápmáŋ eŋini-ken páŋku watáni it táŋkukonik.

Jesu kumbuk

²⁸ * Ude yáwetpáŋá Jesutá Imaka kudup táŋpa táretak yáŋ nadáŋpáŋ, eruk yáŋkuk; Umeta nekaŋ yák. Man kerápi ude yáŋirán Anutu táŋo man bian kudán táwani kubá bureni aháŋkuk. ²⁹ * Umeta nekaŋ yáwáná wain ume jágámi, ume kábot kubá itkuko uken nanik imaka kubá yabut bumik uterak piŋ ibatkuŋ. Piŋ ibatpáŋ páya kubá wápi hisop unitáŋo momi kubá terak pádat táŋpáŋ yápmáŋ páŋaku Jesu meni-ken peŋkuŋ. ³⁰ Táŋirá Jesutá ume u naŋpáŋá yáŋkuk; Piána táretak uba yák. Ude yáŋpáŋá gwáki guroť maŋpáŋ kumbuk.

³¹ * Táŋpákaŋ kepma Jesu kumbuko uwá Pasowa táŋtuŋum tákták kadáni. Táŋpáŋ kweŋ ude uwá Sabat yáŋkaŋ njode táŋkuŋ; Áma kumbanítá orekirit kadáni-ken páya kwakáp terak irirá orekirit táŋo бага irepmitne yáŋpáŋ Juda ámatá páŋku Pailat iwetkuŋ; Gák yáwetpewi komi ámatá páŋku áma páya kwakáp terak itkaŋ unitáŋo kuroŋi dápmáŋ tokára báraŋeŋ kumbákaŋ komegup yápmáŋ kewewut yáŋ iwetkuŋ. ³² Ude iwerirá Pailattá yáwet-pewán komi ámatá páŋku áma Jesu kukŋi kukŋi itkumáno unitáŋo kuroŋi dápmáŋ tokátkuŋ. ³³ Táŋpáŋ Jesu kuroŋi dápmáŋ tokátna kumbán yáŋkaŋ doráŋpáŋ kaŋkuŋ; Jesu uku kumáŋirán. Ude kaŋpáŋá kuroŋi námo dápmáŋ tokátkuŋ. ³⁴ Táŋpákaŋ komi áma kubáťá Jesu járaŋi-ken bohamťá yáputkuk. Táŋirán uterakgán ume nágát maŋkumán.

³⁵ * (Imaka aháŋkuko u áma dapuritá kaŋkuko unitá ini ŋo kudán táŋirán bureni-inik táyak. Uwá nadáťak; Man ŋo bureni yák. Intá nadákinik táŋput yáŋpáŋ yáŋaháťak.) ³⁶ * Táŋpákaŋ Anutu táŋo man kudán táwani kubá njode páťak uwá kehárom tawán yáŋpáŋ ude u aháŋkuk; Kujari kubá námo api tokátneŋ yák. ³⁷ * Ba Anutu táŋo man kudán táwani kubá pen njode páťak; Áma yáputkuŋo u api káneŋ.

Jesu áneŋkuŋ

³⁸ * Eruk átu itkaŋ áma kubá Arimatea nanik wápi Josep unitá páŋku Pailat Jesu táŋo komegup ánekta iwet yabáŋkuk. (Josep uwá Jesuta nadáŋ imani áma kubá upáŋkaŋ Juda áma ekáni ékánita umuntaŋpáŋ nadákiniki kwawak námo yáŋahák táŋkukonik.) Unitá páŋku iweránkaŋ Pailattá yáŋtáreŋ imiŋkuk. Yáŋtáreŋ imánkaŋ páŋku Jesu táŋo komegup páya kwakáp terak nanik ketáreŋkuk. ³⁹ * Áma kubá bok táŋkumáno uwá Nikodimas, bian bipani kubáťa Jesuken kuŋkuko u. Nikodimas unitá Jesu táŋo gupi kábáŋ táwek yáŋpáŋ gakŋi kábáŋi tágagámán nikek yápmáŋ kuŋkuk. Gakŋi tápuripáŋ námo yápuť. Taŋi, bárapini uwá 30 kilogram udepáŋ yápuť. ⁴⁰ Yápmáŋ páŋku Josep táŋken táwánkaŋ Jesu táŋo komegup gakŋi kábáŋi tágagámán upáŋ árut imiŋkaŋ tek pakipáŋ uwák táŋkumán. Juda nanikťá áma kumbani ánek tákaŋ ude iwatpáŋ táŋkumán.

* 19:25: Mat 27:55-56 * 19:26: Jon 13:23 * 19:28: Sam 22:15 * 19:29: Sam 69:21 * 19:31: Lo 21:22-23

* 19:35: Jon 21:24 * 19:36: Kis 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20 * 19:37: Sek 12:10; Rev 1:7 * 19:38: Jon 7:13

* 19:39: Jon 3:1-2

⁴¹ Tänpäkan Jesu utkuño kome u kuknji käda epän tobät kubä itkuk. Uken mobä gänañ ikek, äma änehta biñam yäwani kubä itkuk. U gänañ äma kubä nämö äneñpani, jop ini ude irani. ⁴² Unita Sabat keräp täyak yäñ nadänpäj äma yarä uwä Jesu gupi yäpmäj mobä awañ u gänañ päñku penjkumän. Mobä awañ u tuän itkuko unita u penjkumän.

20

Jesu kumbani-ken nanik akuñjuk

Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

¹ Eruk Sande tamimañ-inik, kome ket nämö yäñejirän Maria, Makdala komeken nanik unitä Jesu äneñkuñ-ken kuñpäñ kañjuk; Mobä awañ meni täñpipiwani u yäpmäj keweñkuñopäj yäma tumäñirän. ² * Ude kañkañ bäräñej päñku Saimon-Pitakät iwaräntäki kubä Jesutä gäripi pähap nadäk täñkuko ukät yabäj ahänpäj ñode yäwetkuk; Ai! Jesu awañ gänañ nanik yäpmäj päñku dekaken peñ? ³⁻⁴ Ude yäwerirän Pitakät noripaki u bäräñej Jesutä patkuk-ken kakta kuñkumän. Kuñkañ noripakitä Pita irepmitpäñ awañken intäjukun ahäñjuk. ⁵ Ahänpäjä papayänpäj yabäjjuk; Tek gupi terak täñ imiñkuño u yabänpäj gänañ unu nämö äronjuk. ⁶⁻⁷ * Ude täñjirän Pitatä mäden äbämañ awañ gänañ unu kuñ tädot kuñjuk. Ude kuñkañ tek Jesu gupi terak täñ imiñkuño u kañpäñ tek gwäki-ken pädat täñkuño u säkgämän pimiñ tokätpäñ penjkuko inigän parirän kañjuk. ⁸ Ude kañpäñ irirän iwaräntäki awañ meni-ken intäjukun ahäñkuko u imaka, äro yabänpäj-nadäwän bureni täñjuk. ⁹ * Tänpäkan äma yarä u Anutu täño man terak man Jesu u kumbani-ken naniktä äneñi kodak tänpäj akwekta yäwani u nämö nadäwän täreñkuñ. Eruk kämi, nadäwän täreñjuk.

Jesu Maria ahäj imiñjuk

Mat 28:9-10; Mak 16:9-11

¹⁰ Eruk, iwaräntäki yarä u enjiken kuñkumän. ¹¹ Kuñjirän Maria ini ugän itkañ konäm butewäki täñkañ papayänpäj awañ gänañ dapun tänpäj yabäjjuk; ¹² Anjero yarä tek paki nitek irirän. Äma kubätä gwäkitä patkuk-ken, kubätä kuroñi käda. ¹³ Täñkañ äma u kubätä Maria ñode iwetkuk; Wanotna, imata konäm kotan? Yäwänä iwetkuk; Ekänina yäpmäj päñku deken peño u nämö nadätat yäk. ¹⁴ * Ude yänpäj äyäjutpäñ Jesu pengän dubini-ken irirän kañjuk. Kañkuko upäñkañ ño Jesutä ahäj namitak yäñ nämö nadäwän täreñkuñ. ¹⁵ Tänpäj Jesutä ñode iwetkuk; Wanotna, imata konäm kotan? Ba netäta wäyäkñetan? Ude yäwänä Mariatä epän ño mähemitä yäyak yäñ nadänpäj iwetkuk; Gäkä kome kubäken yäpmäj päñku peñpäñä näwerikañ päñku yäpa yäk. ¹⁶ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Maria! Yäwänä Mariatä äyäjutpäñ iwetkuk; Yäwoñärewani ämana! (U iniken man terak Rabonai yäñ iwetkuk.) ¹⁷ * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Nepmäñjireno, näk Nanaken nämö ärot. Gäk kuñkañ notnaye ñode yäwet; Jesu Nani ba Anutuni-ken kwayäj. Ba intäño Nanjin ba Anutujin-ken kwayäj yäñ yäwet. ¹⁸ Ude iweränä Maria, Makdala komeken nanik u äyäjutpeñ kuñpäñ iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk Ekäni kañkañ äbätat! Ude yänpäj man Jesutä iwetkuko u yäwetkuk.

Jesu iwaräntäkiye ahäj yämiñjuk

Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49

¹⁹ * Eruk kepma ugän kome bimpäñjirän iwaräntäkiye eñi kubä-kengän itkuñ. U Juda äma ekäni ekänita umuntañpäñ yäma kehäromigän ukät-pipipäj itkuñ. Ude tänpäj irirä Jesu pengän bämopi-ken ahäj yämiñpäñ yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! yäk. ²⁰ * Ude yänpäj jibi meni kerä järapi-ken u yäwoñäreñjirän kañpäñ U Ekäninin bureni yänpäj oretoret bumta täñkuñ.

²¹ * Täñjirä Jesutä äneñi yäwetgän täñjuk; Bänep kwini terak itkot! Nadäkañ? Nanatä epän täkta naniñ kireñpewän äpuro udegän näkä in taniñ kireñpewa komeñi komeñi api kuneñ. ²² Ude yänpäjä meni woñ piäj-yawatpäñ yäwetkuk; Kudupi Munapik yäput! ²³ * In äma kubä täño momi peñ iminayäj täño uwä momini api paorek. Täñ, kubä täño momi nämö peñ imäwä momini u pen api pat imek yäk.

Jesu Tomas ahäj imiñjuk

²⁴ * Eruk Jesu iwaräntäkiye ahäj yämiñjuk-ken ugän iwaräntäki kubä wäpi Tomas (wäpi kubä Didimus) u penta nämö itkuñ. ²⁵ Unita Tomas kuñjatkuko äbänä noriyetä nin Jesu käkamañ yäñ iwetkuñ. Iweräwä Tomastä yäjjuk; Ude nämö! Näk kerä-ken niri bäräm u

* **20:2:** Jon 13:23 * **20:6-7:** Jon 11:44 * **20:9:** Apos 2:24-32; 1Ko 15:4 * **20:14:** Luk 24:16; Jon 21:4 * **20:17:** Rom 8:29; Hib 2:11-12 * **20:19:** Jon 19:38 * **20:20:** Jon 16:22, 19:34; 1Jo 1:1 * **20:21:** Jon 17:18 * **20:23:** Mat 16:19 * **20:24:** Jon 11:16, 14:5; Jon 21:2

ba jārapi-ken bāräm u nämö injtpän kanpänä nadäwa bureni nämö tänayän yäk. ²⁶ Tännpakan kepma 7 ude tärenjirän iwaräntäkiye uwä enji bian itkuñ-ken ugän Tomas penta itkuñ. Tänkän yäma ukät ikek itkuño upänkan Jesu äbä bämopi-ken ahän yämiñpän yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! ²⁷ Ude yänpän Tomas iwetkuk; Nabäl Ketka ño penpän injitkan nadä. Ba jārapi-ken jibi meni ño injitpän-nadä. Ude tänpän bänep yarä niked täyan uwä penpän nadäkinik tä. ²⁸ Ude iweränä Tomastä pengän yänjuk; Ekäni Anutuna! ²⁹ Ekäni Anutuna yän yänjirän Jesutä iwetkuk; Gäk nabätan unita nadäkinik täyan. Täga täyan upänkan äma nämö nabänkan nadän namikinik tänayän täño uwä Anutu täño oretoret terak api kuñatneñ.

Buk ño ima mebärita tänpäni?

³⁰ Tännpakan Jesutä iwaräntäkiye injamiken kudän kudupi mäyap-inik täñkuko upänkan buk ño terak näk kudup nämö kudän täyat. ³¹ Täñ, imaka buk ño gänañ kudän täyat ño mebäri ñodeta kudän täyat; Intä Anutu täño iwöyöwani Kristo u Jesu, ba Jesu u Anutu täño nanaki bureni-inik yän nadäkinik täneñta. Tänpän in nadäkinik ikek kuñatpänä unitäño wäpi terak irit kehäromi niked itta buk ño kudän täyat.

21

Jesutä iwaräntäkiye 7 ahän yämiñkuk

¹ Tänpän ätu itpän kepma kubä iwaräntäkiye Taibirias* gwägu dubini-ken irirä ahän yämiñkuko unitäño manbinam ñode; ²⁻³ Iwaräntäkiye ñodetä itkuñ; Kubä Saimon-Pita. Kubäwä Tomas wäpi kubä Didimus. Kubäwä Nataniel, komeni tanji Galili, komeni täpuri Kana, u nanik. Yaräwä Sebedi täño nanakiyat. Eruk äma ukät yaräkät pentagän irirä Saimontä yäwetkuk; Näk pis wädawayäñ kuyat yäk. Ude yäwänä noriyetä yänkuñ; Nin imaka, penta kunawä yäk. Ude yänpän gäpe terak äromañ gwägu terak kuñkuñ. Kuñkuño bipani käronj päke u pis kubä nämoinik yäpuñ.

⁴ Eruk kome yänewänä Jesu gwägu pomi-ken ahänpän itkuñ. Ahänpän irirän iwaräntäkiyetä kanpän u Jesutä ahätäk yän nämö kanpän nadäwä tärenjuñ. ⁵ Tänpän yäwetkuk; Notnaye, in pis ätu yäpmänkan ba nämö? Yäwänä nämö yän iwetkuñ. ⁶ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In yäk tanji ukeño yäpmänkan gäpe bure kada pewi äpmonpöpän pis ätu yänpän yäk. Yäwerän udegän tänpän pis mäyap yäk gänañ äpmonpöpän yäk u äneji gäpe terak wädänpän pena yäkñat tänpä wanjuñ.

⁷ Tänpän iwaräntäki kubä, Jesutä gäripi pähap nadäk täñkuko unitä Pita iwetkuk; U Ekäninin! yäk. Yäwänä Pita Jesu käwayän yänkan, morän itkan epän täñ itkukopänj tek äneji tänpän gwägu gänañ tubäpenpän gwägu wentän gägäni-ken kuñkuk. ⁸ Kuñirän noriye gäpe terak pen itkuño unitä gäpe tänpewä pis yäk u wädän yäpmän gägäni-ken mäden äronkuñ. Gwägu terak itkuñ-ken unitä gägäni udude Jesutä itkuk-ken u ban nämö, 100 mitas udegän. ⁹ Eruk kuñtängän gägäni udude ahänpän kanjuñ; Kädap kubä iñjirän gwägu tomkät käräga ätukät kädap gänañ buan iñji irirä. ¹⁰ Tännpakan Jesutä yäwetkuk; Gwägu tom yäpman u ätu yäpmän äbut yäk. ¹¹ Yäwänä Saimontä gäpe-ken päñku yäk u gwägu gägäni-ken wädänpän abä penjuk. U gänañ pis mäyap, 153 udetä itkuñopän yäk u nämö däknjenjuk. ¹² Tänpän Jesutä yäwetkuk; Äbä ketem penta näna yäk. Ude yänjirän u Ekäninin yänpän gäk netä yän iwetta umuntanjuñ. ¹³ Täñirä Jesutä pis kenta käräga u yäpmänkan yämän nanjuñ.

¹⁴ Jesu awañ gänañ naniktä akunpän iwaräntäkiye kadäni yarä uku ahän yämiñkuk. Eruk ñonitawä kadäni yaräkubä ude täñkuk.

Jesutä Pita äneji imagutkuk

¹⁵ Gwägu tomkät käräga u nanj morenpän Jesutä Saimon iwetkuk; Saimon, Jon täño nanaki, Notkaye ñonitä näka nadäk takan u irepmitpän gäk näka nadäkinik täk täyan? Yäwänä iwetkuk; Ekäni, näk gäka nadäkinik täñ gamik täyat u nadätan yäk. Yänjirän Jesutä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kanj it yämi! ¹⁶ Jesutä ude yänpän äneji iwetgän täñkuk; Saimon, Jon täño nanaki, gäk näka nadänj namikinik täk täyan ba nämö? Yäwänä iwetkuk; Ekäni, näk gäka gäripi nadänj gamik täyat u nadätan. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kanj it yämi! ¹⁷ Tänpän äneji pen ñode iwetgän täñkuk; Saimon, Jon täño nanaki, gäk näka nadänj namikinik täk täyan ba nämö? Jesutä kadäni yaräkubä ude iwet yabänjukko unita

* 20:29: 1Pi 1:8 * 20:30: Jon 21:25 * 20:31: Jon 3:15; Rom 1:17; 1Jo 5:13 * 21:1: Wäp Taibirias uwä Galili gwägu täño wäpi kubä * 21:2-3: Jon 1:45-51; Jon 20:24 * 21:5: Jon 20:14; Luk 24:41 * 21:6: Luk 5:4-7 * 21:7: Jon 13:23; Mat 14:29 * 21:11: Luk 5:6 * 21:13: Jon 6:11 * 21:14: Jon 20:19,26 * 21:15: Mat 26:33; Jon 1:42 * 21:16: Apos 20:28 * 21:17: Jon 13:38, 16:30

Pitatä nadäñ bäräp täñpäñ iwetkuk; Ekänina, gäk imaka imaka kudup nadäwi tärek täkañ unita näk gäka gäripi nadäñ gamikinik täk täyat u kudup nadätan! Ude yäwänä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kañ it yämi! ¹⁸ Näk bureni gäwera nadä; Gäk guban-ken itkañ tek wädäwi ärowäpäñ gäkñaken gärip terak kuñat täñkunonik. Täñ, gäk tägawani täñpayäñ täyan-ken gäk ketka yäpi-siwonñari äma kubätä ketka bok topmäñpäñ kome kukta bitnäk täyan-ken api wädäñ yäpmäñ kwek yäk. ¹⁹ * (Man Jesutä iwetkuko uwä Pitatä Anutu wäpi biñam yäpmäñ akukta kädet jide terak api kumbeko unita yäñahäñkuk.) Iwetpäñ Pita iwetkuk; Näk kañ näwat!

²⁰ * Ude iweränä Pitatä äyänutpäñ iwaräntäki kubä Jesutä gäripi pähap nadäk täñkuko u mäden yäwarirän kañkuk. (Iwaräntäki uwä Pasova ketem penta nañkuñ-ken ugän Jesu tuberñ kuñpäñ ñode iwet yabäñkuko u; Ekäni, netätä gäk iwan keru terak api gepmañpek yäk?) ²¹ Eruk Pitatä noripaki u mäden yäwarirän kañpäñ Jesu iwetkuk; Ekäni, äma ño imaka, jide iwerayäñ? ²² * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nadäwätäk nämo täñpen. U kadäni käroni it yäpmäñ äronirän näk äneñi abäñjira kañ kumbän yäñ nadäñ imero u täñpäñä näkñaken gäripna iwaret, gäkño gärip nämo. Täñ, gähä näk kañ näwat!

²³ Jesutä man ude yäñkuko unita noriyetä ñode nadäñkuñ; Notninpak uwä nämo api kumbek yäk. Upäñkañ Jesutä äma u nämo api kumbek yäñ ude nämo yäñkuk. Nämo, u ñode yäñkuk; U kadäni käroni it yäpmäñ äronirän näk äneñi abäñjira kañ kumbän yäñ nadäñ imero u täñpäñä näkñaken gäripna iwaret yäñ yäñkuk.

²⁴ * Täñpäkañ iwaräntäki manbiñam yäñahätak ño ba kudän täyak ño u näkña. U jop nämo yäwani, manbiñam bureniñän yäk täyak yäñ nadäkamäñ. ²⁵ * Täñpäkañ Jesutä imaka imaka täñkuko unitäño manbiñam kudän täyat ñogän nämo täñkuk. Nämo, imaka imaka kuduñtagän ño kudän täyat yäwänäku man kudän unitä ahäñpäñ kome terak ño jirañ ude tokñeñ moretek.

* **21:19:** Mat 16:24-25; Mak 1:17; 2Pi 1:14 * **21:20:** Jon 13:23-25 * **21:22:** Mat 16:28 * **21:24:** Jon 19:35
* **21:25:** Jon 20:30

Aposoro

Jesu tãño biñamtã komeñi komeñi weñ patkuko unitãño manbiñam

Jesutã Munapik inih kirekta yãñkuk

1-2* Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ño gãwera nadã;

Manbiñam pengãn tãñpãñ tamihkuro uwã* ñode kudãn tãñkut; Imaka imaka Jesutã yãput peñpãñ tãñkuko u ba ämawebe yãwetpãñ yãwoñãrek tãk tãñkuko u kudup kudãn tãñkut. Imaka tãñkuk ba yãñ yãpmãñ äbukken unitã pãbã Nanitã yãñikñat yãpmãñ äronkuk-ken u kudup kudãn tãñkut. Jesu uwã kunum gãnañ ärowayãñ kerãp tãñirãn äma mani biñam yãpmãñ kuñatta yãpmãñ daniñkuko u ahãñ yãmiñkuk. Ahãñ yãmiñpãñ Munapik tãño kehãromi terak epãn man yãwetkuk. 3* Eruk komi nadãñpãñ kumbuko u punin terak kadãni mãyap ahãñ yãmiñpãñ paot tãñirãn kepma 40 ude tãreñkuk. Ahãñ yãmiñpãñ kudãn mebãri mebãri tãñirãn bureni-inik kodak itak yãñ nadãñkuñ. Kadãni kadãni ahãñ yãmiñpãñ Anututã intãjukun it yãmiñirãn gãmoriken iritta man yãwet tãñkuk. 4* Tãñkañ kadãni kubã penta itkuñ-ken uken ñode yãwetkuk; In Jerusalem nãmo peñpeñ kuneñ yãk. Ini ugãn itkan, iron Nantã tamikta yãñkehãrom tãwani tãwetkuro ukenonita kan itsãmbut. 5* Jontã ämawebe ume-inikpãñ ärut yãmik tãñkuko upãñkan kadãni kerãpigãn itkan Anututã Munapikpãñ api uwãktãñ tamek yãñ yãwetkuk.

6* Eruk kadãni penta itkuñ-ken uken aposoro unitã ñode iwet yabãñkuñ; Ekãni, gãk kadãni ñoken Rom gapman yãwat kireñiri Isrel ämawebe nintã bian itkumãño ude ninin keran api itne ba nãmo? 7* Ude iwerãwã kowata ñode yãwetkuk; Intã nadãkta yãñ tamani uyaku, kepma ba kadãni Nantã iniken nadãk ärowani uterak peñkuko u nadãneñ. Upãñkan nãmo. Kadãni ba kepma Nantã ini-tãgãn nadãtak. 8* Tãñpãkan kãmiwã Kudupi Munapiktã inken äpãñpãñ kehãromi tamãkanãñ nãkño manbiñam yãñahãk äma api tãneñ. Tãñpãñ inã nãkño manbiñam Jerusalem yotpãrare-kentã yãñahãñ yãpmãñ Judia ba Samaria komeken api kuneñ. Yãñahãñ yãpmãñ kuñirã komeñi komeñi kudup api kuñat morewek yãk.

9* Jesutã man ude yãwet morewãkanãñ aposoro dapuri terak Anututã imagut yãpmãñ kunum gãnañ äronkuk. Äronirãn gubamtã uwãk tãñirãn ijiwã wañkuñ. 10* Ijiwã wawãpãñ dorãñpãñ dapun pen tãñ irirã äma yarã tek paki nitek unitã bãrãneñ ahãñ yãmiñkumãn. 11* Ahãñ yãmiñpãñ yãwetkumãn; Galili nanikin imata kunum terak dapun kãron tãñ itkan? Jesu dapunjin terak kunum gãnañ ärotak uwã ärotak udegãn ittãngãn äneñi äpãñirãn api kãneñ yãk.

Judas tãño komeñita äma kubã kan-ahãñkuñ

12* Tãñpãkan iwarãntãkiyetã man ude nadãñpãñ Olip Pom peñpãñ äyãñutpeñ äpãman Jerusalem kuñkuñ. (Olip Pom uwã Jerusalem dubinken itak, ban nãmo, 1 kiromita ude.) 13* Eruk, Jerusalem äronpãñ yot ini irani-ken äro itkuñ. U wãpi ñode; Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Batorom, Matiyu, Alfias tãño nanaki wãpi Jems, Saimon Selot yãñ iwerani, ba Jems tãño nanaki wãpi Judas. 14* Äma udetã kadãni kadãni äbã kubã-kengãn itpãñ Anutu-ken yãñapik tãk tãñkuñonik. Jesu tãño miñi wãpi Maria ukãt webe ätu ba Jesutã iniken noriye penta itkan yãñapik tãñkuñonik.

15 Eruk kepma kubã nadãkinik tãñpanitã kãbeyã tãñkuñ. Ämawebe 150 ude bumik unitã itkuñ. Irirã Pitatã bãmopi-ken akunpãñ ñode yãwetkuk; 16* Notnaye, bian Munapiktã intãjukun äma Devit magãrirãn Anutu tãño man kudãn kubã tãñkuko u Judas terak bureni ahãkta yãwani yãk. Man kudãn tãñkuko udegãn Judas uwã iwan yãñ-yãñkat pãbã yepmanpãñ Jesu inñitkuñ. 17 Judas uwã ninkãt nanik kubã ba epãn nintã yãpumãño udegãn yãpuk yãk. 18* Tãñpãkan äma unitã waki tãñkuko unita moneñ yãpuk. Moneñ upãñ kome suwanjuk. Tãñpãkan kadãni kubã kome suwanjuk-ken mañutpãñ koki dãpmãñ weñpãñ koki kudup kwawak abun yãk. 19 Ude tãñirãn Jerusalem yotpãrare-ken nanik pãke unitã manbiñam

* 1:1-2: Luk 1:3; Mak 16:19; Luk 24:49-51 * 1:1-2: Manbiñam Luktã pengãn kudãn tãñkuko uwã miti wãpi Luk

* 1:3: Luk 24:36-49; Apos 10:41 * 1:4: Luk 24:49; Jon 14:16-17; Apos 2:33 * 1:5: Mat 3:11 * 1:6: Luk 24:21

* 1:7: Mak 13:32 * 1:8: Mat 28:19; Luk 24:48; Apos 2:32, 3:15; Apos 5:32 * 1:9: Jon 6:62 * 1:10: Luk 24:4

* 1:11: Mat 26:64; Luk 21:27 * 1:12: Luk 24:50-53 * 1:13: Mat 10:2-4 * 1:14: Jon 6:42, 7:5 * 1:16: Sam

41:9 * 1:18: Mat 27:3-10

u nadānpāṅj kome u wāpi Nāgāt Kome yāṅj yāṅkuṅ. (Nāgāt Kome uwā iniken man terak Akeldama.)²⁰ Tāṅpākaṅj man Sam kubāken ṅode kudān tāwani;

Tāhani u jop parirān āmatā yāpneṅtawā.

Sam 69:25

Tāṅpākaṅj man kubā pen ṅode;

Āma kudupi kubātā komenita epān kaṅ yāpān yāk.

Sam 109:8

21-22* Pitatā ude yāṅpāṅj pen ṅode yākgān tāṅkuk; Eruk, Judas tāṅo kome yāpmākta āma, nin ba Ekāni Jesu-kāt kadāni kāroṅi penta kuṅarani kubā kaṅ kaṅ-ahāna. Jontā ume ārut imānkaṅ epāni yāput peṅkuk kadāni uken nin niwarān tāṅpāṅj kuṅat yāpmāṅj ābāṅjirān kunum gānaṅ āroṅkuko āma kubā u kudup kaṅpāṅj nadāwani kaṅ kaṅ-ahāna yāk. Kaṅ-ahānakaṅj tāṅkentāṅj nimānpāṅj Jesu kumāṅpeṅj akuṅkuko unitāṅo manbiṅjami u yāṅahāṅitna kome kaṅ tokṅewān.

23 Pitatā man ude yāwānkaṅj āma yarā yabāṅj ahāṅkuṅ. Kubā Josep-Basabas, wāpi kubā Jastus. Kubā wāpiwā Matias.²⁴⁻²⁵* Yabāṅj ahāṅpāṅj yāṅapik man ṅode yāṅkuṅ; Ekāni, gāk āmawebe kuduptagān tāṅo bānep kāwani. Uita gāk āma yarā ṅoken nanik kubā netāpāṅj yāpmāṅj danitan u niwoṅāreṅjiri iwetpena Judas tāṅo kome yāpmāṅkaṅj aposoro epān kaṅ tāṅpān. Judas uwā epāni peṅpāṅj kome wakī ini pāṅku irekta biṅam yāṅ imani-ken kuṅkuko unita.²⁶ Ude yāṅpāṅj mobā pipiyāwani kubā yāpmāṅkaṅj kukṅj āma kubāta iwoyāṅkuṅ, kukṅj āma kubāta iwoyāṅkuṅ. Tāṅkaṅj manpā ārowākaṅj manpāṅj Matiaṅi iwoyāṅkuṅ unitā kwawak ahāṅkuk. Ude tāṅpānkaṅj aposoro 11 ukāt kuṅatta teṅkuṅ.

2

Munapiktā nadākinik tāṅpani terak āroṅkuk

1* Tāṅpāṅj kepma Jesuta kumbuko unitā pābā kepma 50 ude tāreṅjirān Juda tāṅo orekirit kubā wāpi Pentikos ahāṅkuk. Ahāṅjirān Jesuta nadākinik tāṅpani āmawebe yot kubā-kengān irirā imaka kubā ahāṅj yāmiṅjirān nadāṅkuṅ;² Pengānā māmā taṅj pāhap kubā, mānit māmā pāhap ude kunum gānaṅ naniktā yot itkuṅ-ken u ahāṅkuk. Ahāṅjirān nadānpāṅj dapun tāṅpāṅj yabāṅkuṅ;³* Imaka kubā kādāp mebet udewani unitā imātkaṅj āma kubākubā terak iṅj yāpmāṅj kuṅjirā.⁴* Iṅjirā Ekāni tāṅo Munapiktā āmawebe kubākubā terak āroṅkuk. Munapiktā āmawebe terak āroṅkaṅj menī tāṅpidām taṅjirān uterakgān man kotāk mebāri mebāri yāṅkuṅ.

5 Kadāni ukengān Juda āmawebe Anutu oraṅj imani māyap kome uken-uken naniktā abā Jerusalem yotpārare-ken itkuṅ.⁶ Itkaṅj māmā pāhap u nadāṅpāṅj Munapiktā āpā māmā tāṅkuk-ken ugān abā tokṅeṅj moreṅkuṅ. Abā tokṅeṅj moreṅpāṅj nadāṅkuṅ; Jesuta nadākinik tāṅpani āmawebetā āmawebe pāke ābuṅo unitāṅo man kotāk iniken iniken terak yāṅjirā nadānpāṅj nadāwā inide kubā tāṅkuk.⁷* Nadānpāṅj nadāwātāk pāhap tāṅpāṅj jākjāk yāṅkuṅ. Jākjāk yāṅpāṅj yāṅkuṅ; Ai! Āma ṅowā Gallili komeken nanikgān.⁸ Upāṅkaṅj jide tāṅpāṅj nininken nininken man terak yāṅjirā nadākamāṅj? Ninā kome kubāken nanikgān nāmo.⁹⁻¹⁰* Nin ātu Patia nanik, ātu Midia nanik, ātu Elam nanik, ātu Mesopotemia nanik, ātu Judia nanik, ātu Kapadosia nanik, ātuwā Pontus nanik, ātu Esia nanik, ātu Frikia nanik, ātu Pamfilia nanik, ātu Isip nanik, ātu Libia kome Sairini yotpārare-ken nanik, ātu Rom nanik yāk.¹¹ Rom nanik uwā Juda āma bureni ba āma ātu Juda nanik tāṅo kādet iwarani. Tāṅpāṅj āma ātu Krit nanik, Arebia nanik yāk. Ninā kome uken-uken nanik upāṅkaṅj āma itkaṅj ṅo Anutu tāṅo tāktāki inipārik kubā unitāṅo manbiṅjam nininken nininken man terak yāṅahāṅjirā nadākamāṅj! yāk.¹² Ude yāṅpāṅj kikuṅpāṅj-nadāwātāk bumta tāṅkuṅ. Nadāwātāk tāṅpāṅj ini-tāgān man yāṅpāṅj-nadāk ṅode tāṅkuṅ; Wāra! ṅo jide ahātak?¹³ Ude yāṅjirā āma ātutā yāṅārok man ṅode yāṅkuṅ; Ude nāmo! yāk. U wain ume taṅj naṅpāṅj nadāk-nadāki paorākaṅj man ṅo yākaṅj yāk.

Pitatā man mebāri yāṅahāṅpāṅj yāwetkuk

14 Ude yāṅjirā Pitakāt noriye 11 āmawebe inamiken akuṅpāṅj Pitatā gera terak ṅode yāwetkuk; Juda nanik in ba āmawebe pāke uken-uken nanik ābāṅo Jerusalem yotpārare-ken itkaṅj ṅo in juku peṅjirā imaka ahātak ṅonitāṅo mebāri tāwera nadāwut;¹⁵ In āma itkamāṅj ṅo wain ume naṅkaṅj tāṅṅuṅṅuṅj tākamāṅj yāṅ nadākaṅj, upāṅkaṅj nāmoinik yāk. 9'krok tamimaṅj apiinik tāyak ṅopāṅkaṅj jide tāṅpāṅj tāṅṅuṅṅuṅj tākamāṅj? ¹⁶ Nadākaṅj? Imaka ahāṅjirān kākaṅj ṅonita profet biani kubā wāpi Joeltā ṅode yāṅahāṅkuk;

* 1:21-22: Jon 15:27 * 1:24-25: Jon 2:25 * 2:1: Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11 * 2:3: Mat 3:11 * 2:4: Apos 4:31; Apos 10:44-46; Apos 19:6; Mak 16:17 * 2:7: Apos 1:11 * 2:9-10: 2Ti 1:15

17 Anututä ñode yäyak; Tärektäre kadäni-kenä Munapikna ämawebenaye kuduaptagänta kiren yämiñjira kudän mebari mebari api pewä ahänej yäk.

Äpetjiye nanaktä näkjo mena jinom yäpmpäpän api yäñahäk tänej.

Ba gubanjitä kudän kudupi ayäbu ude api känej,

Ba ämawebe tagawanitä näkjo kudän däpmonken api yabäk tänej.

18 Bureni, kadäni uken näkñakan Munapik epän ämawebenaye terak imaka, api piñ yäbaret yäk.

Piñ yäbarira unitä mena jinom yäpmpäpän api yäñahäk tänej yäk.

19-20 Täñkañ Ekäni täño kadäni pähap, iniken mebari säkgämän kwawak pewän ahäwayän täyak u nämo ahäñirän näk kudän kudupi mebari mebari kunum gänañ ba kome terak api pewa ahänej yäk.

Nägät, kädäp mebet, ba gupe pähap api ahänej yäk. Edaptä bipmäj urani api täñpek. Ba komepaktä nägätgämän ude api penyäjewek.

21 * Kadäni uken äma kubätä Ekänitä täñkentäj namän yäñkañ gera yäñirän Ekäni uwä imagutpäñ tewän inita biñam api irek yäk. Jol 2:28-32

22 * Ude yäñpäñ Pitatä yäwetkuk; Eruk Isrel ämawebe, näkä man ätu täwera nadäwut; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unita täwerayän. Anututä kehäromi imiñjirän in bämojin-ken itpäñ epän kehäromi nikek ba kudän kudupi Anutu-ken nanik täñirän kañpäñ nadäñkuñ. Kudän täñkuko unitä mebarini yäñahäñirän u Anututä iniñ kirenñewän äpuk yäj kañpäñ nadäñkuñ. 23 * Uwä Anututä nadäñirän patkuko ude, ba yäñtärej imiñkuko udegän, ketjin terak äronjirän intä iwan täñ imiñkuñ. Inä Anututa nämo nadäj imanita iniñ kirenjirä päya kwakäp terak utpewä kumbuk. 24 * Upäñkañ Anututä äma uwä kumbani-ken nanik änej yäpmpäj päjaku tenjuk. Anututä nadäwän patkuko ude kumäj-kumäjntä äma u täga injitanji nämo unita kumäj-kumäj täño komi pähap u ketären imiñkuk. 25 Täñkañ unitagän Devittä man ñode yäñkuk;

Näk Ekäni kakinik täñpäñ nämo kakätäk täyat.

U kadäni kadäni dubina-ken it täyak unita imaka kubätä näk täga nämo täñpewän umuntäwet yäk.

26 Unita bänepnatä gäripi nadäñpäñ menatä oretoret pähap täyak yäk.

Ba gupna imaka, Anututä täñ namayän täyak unitagän pidäm täyak yäk.

27 * Täñpäkañ kudupi ämaka näk nabäj äwaräkuk täñjiri kumäj-kumäj komeken itpäñ nämo api parawet yäk.

28 Nämooinik, gäkä irit täño kädet näwoñärenkuno unita dubika-ken itkañ bänep oretoret terak api kujaret yäk. Sam 16:8-11

29 * Notnaye, Devittä man ude yäñkuko unita oranin Devit täño manbiñam kwawak ñode täwera nadäwut; U kumbänpäñ änejkuñ. Unitäño awañ uwä ninken ño pen itak yäk. 30 * Upäñkañ Devit ini uwä profet itkuko unita ñode nadäñkuk; Anututä oranaye äbotken nanik kubä kañ-ahäwänkañ intäjukun äma näkä itat ude irekta api tewek yäj nadäñkuk. Anututä ude täkta ini wäpi terak yäñkehärom tañkuko unita ude nadäñkuk. 31 * Ude nadäñpäñ mebari-ken umu Kristo täño akukakukita yäñkuk. Mebari unita ñode yäñkuk; Anututä kañ-äwaräkuk täñirän kumäj-kumäj komeken itpäñ nämo api parawek yäk. 32 * Eruk, Jesu uwä Anututä kumbani-ken nanik yäpmpäj päjaku tenjirän nin kudup dapunintä kañkumäj. 33 * Täñpäñ äronjukko Anutu täño keru bure käda wäpi biñam ikek itak. Itkañ Munapik ninta biñam yäj nimani u Jesutä Nani-ken nanik yäpmpäpäj piñ nibatak ño yäk. Piñ nibatak unitäño mebari kañpäñ nadäkañ ño. 34-35 Täñpäkañ Devit ini uwä kunum gänañ nämo äronjuk. Mangän ñode yäñkuk;

Ekänitä näkjo ekänina iwetkuk;

Abä ketna bure käda iriri iwankaye äbot gämotka-kengän kañ yepmañpa yäk. Sam 110:1

36 * Unita Isrel ämawebe in kudup nadäkinik ñode täñput; Inä Jesu päya kwakäp terak utkuñ u Anututä iwoyäñpäñ Ekäni intäjukun-inik irekta tenjuk. Ba Jesu u Kristo, ämawebenaye yämagurekta iwoyäwani ubayän yäñpäñ yäñkwawa tañjuk yäk.

Ämawebe mäyaptä bänepi sukureñkuñ

* 2:21: Rom 10:13 * 2:22: Jon 3:2 * 2:23: Apos 4:28; 1Pi 1:20 * 2:24: Apos 3:15 * 2:27: Apos 13:35
 * 2:29: 1Kin 2:10; Apos 13:36 * 2:30: 2Sml 7:12; Sam 89:3-4; Sam 132:11 * 2:31: Sam 16:10 * 2:32: Apos 1:8 * 2:33: Apos 1:4, 7:55-56 * 2:36: Apos 5:30-31

37* Tãñpãkañ Pitatã man yãñkuko uwã ämawebe bãnepi yãpurinik tãñpãpãñ Pitakãtã aposoro ätu ñode yãwetkuñ; Eruk notniye, nin jide tãnayãñ? 38* Yãñirã Pitatã yãwetkuk; In kuduptagãñ injin injin bãnepin sukurewãkañ Jesu Kristo wãpi terak ume ärut taminiãrã momijin kañ paorãñ yãk. Ude tãñirã Anututã Kudupi Munapik, bãnep ironita api tamek yãk. 39* Imata, bian Ekãni Anutunintã injinta ba nanakjiyeta ba ämawebe komeni komeni it yãpmãñ kukañ u inita yãmagurayãñ tãyak u kuduptagãñ Kudupi Munapik tamikta yãñkehãrom tanjuk yãk.

40* Pitatã man ätukãtã yãpurãrãtãpãñ umun man ba jukuman ñode yãwetgãñ tãñkuk; Inã äma wakã tãñpani äbot ño kowata yãpnayãñ tãkañ uwã yabãñ umuntãñ yepmanpãñ äbãñirã tãmagutnayãñ yãk. 41* Tãñpãkañ kepma ugãñ ämawebe 3000tã Pitatã Jesu tãño manbiñam yãwerirãñ nadãpãñ iyap tãñirã ume ärut yãmiñirã Jesu tãño äbotken yãput peñkuñ. 42* Ude tãñpãñ aposorotã Jesu tãño kãdet niwetpãñ niwonãrewut yãñpãñ nadãkinik tãñpani pãke unitã ehutpãñ kepmani kepmani abã kubã-kengãñ it tãñkuñonik. Tãñpãñ bãnep kubãgãñ terak tãñkentãk kowata kowata tãñpãñ kuñatkañ kubã-kengãñ itpãñ kãrãga* nanjit Anutu-ken yãñapik epãñ tãñit tãk tãñkuñonik.

Bãnep kubãgãñ tãñpãñ sãkgãmãn itkuñ

43* Kadãni uken aposorotã kudãñ kudupi ämatã tãnañi nãmo tãñit, Anutu tãño kehãromi kwawak pewã ahãñirã ämawebe mäyaptã Anututa nadãwã inide kubã tãñkuñ. 44* Tãñpãkañ nadãkinik tãñpani pãke unitã änok kubãgãñ itpãñ tuñum imaka kudup uwã nin kuduptagãñ tãño yãñ nadãpãñ tãñkentãk kowata kowata tãk tãñkuñonik. 45 U komeni ba tuñumi äma ätuta yãniñ kireñpãñ monëñ yãpmãñpãñ noripaki kubã imaka kubãta wãyãkñewãñ tãñkentãñ imik tãñkuñonik. 46* Tãñpãñ kepma kepma kudupi yot gãnañ äro kubã-kengãñ itpãñ Anutu iniñoret tãñkuñonik. Tãñkañ ketem ba kãrãga uwã, yot kubãkubãken penta itpãñ bãnep kubãgãñ peñpãñ oretoret terak nak tãñkuñonik. 47* Tãñkañ kadãni kadãni Anutu wãpi yãñpãñ iniñoret tãñkuñonik. Sãkgãmãn ude kuñarirã ämawebe kuduptã gãripi nadãñ yãmik tãñkuñonik. Tãñpãkañ kepmani kepmani Ekãnitã epãñ tãñirãñ ämawebe ätu bãnep sukureñpãñ Anututa biñam tãñpãñ nadãkinik tãñpanitã äbotken yãpurãrãtã tãñkuñonik.

3

Pitatã äma kubã yãpãñ tãgañkuk

1* Eruk kadãni kubãta Pita kenta Jon kudupi yot gãnañ ärodãyãñ kuñkumãñ. U Anutu-ken yãñapik man yãkyãk kadãni, 3'kirok bipãda kuñkumãñ. 2* Kuñpãñã kañkumãñ; Äma kubã, miñitã inide kwãyãhãneñ bãyanpãñ tewani u irirãñ. Äma uwã kepma kepma noriyetã yãñkñatã yãpmãñ pãñku kudupi yot tãño yãma kubã, wãpi Yãma Sãkgãmãn uken tek tãñkuñonik. Tewãkañ äma unitã ämawebe kudupi yot gãnañ äronirã yabãñpãñ monëñta ketkewat tãñkukonik. 3 Eruk Pita kenta Jon kudupi yot gãnañ äronirãñ äma kwãyãhãneñ tãñpani unitã yabãñpãñ monëñta yãñapñkuk. 4* Yãñapñirãñ Pita kenta Jontã kañ tãpãneñpãñ Pitatã man ñode iwetkuk; Nibãl yãk. 5 Yãwãnã äma unitã imaka kubã kãwep namida yãñ yãkamãñ yãñkañ dapun tãropigãñ yabãñkuk. 6* Tãñirãñ Pitatã iwetkuk; Nãk monëñ nãmo upãñkañ imaka kubã nãkken itak u tãga gamayãñ. Uwã ñode; Jesu Kristo Nasaret nanik unitãño wãpi terak ñode gãwetat; Gãk pidãm tãñpãñ akuñkañ ku! yãk.

7 Ude iwetpãñ Pitatã äma kwãyãhãneñ tãñpani unitãño kerã bure kãda inipãñ tãñkentãñ imiñpãñ pãñaku teñkuk. Teñirãñ uterãkgãñ äma unitãño gukuri kuroñi kehãrom tanjuk. 8* Ude tãñpãñ pidãm tãñpãñ akuñpãñ kuñatã yabãk-yabãk tãñkuk. Tãñkañ Pita Jon-kãt kuñkañ äma unitã tãñoret terak kumañ Anutu wãpi iniñ orettãñ kudupi yot yewa gãnañ äronjuk. 9-10 Äma u akumañ kuñatkañ Anutu wãpi iniñ orerirãñ ämawebetã kañpãñ ñode nadãñkuñ; Äma ño kwãyãhãneñ tãñpani Yãma Sãkgãmãn-ken monëñta yãñapiwani ukeñ! yãk. Ude kañpãñ nadãwã inide kubã tãñpãpãñ jãkjãk yãñkuñ.

Pitatã kudupi yot gãnañ manbiñam yãñahãñkuk

11 Tãñpãkañ ämawebe pãke u biñam u nadãñkañ kikuñtãpãñ bãrãneñ kumañ kudupi yot tãño bãgup morãki wãpi Solomon tãño bãgup, Pita Jontã itkumãñ-ken u kuñpãñ kañkuñ; Äma kwãyãhãneñ tãñpani unitã Pita kenta Jon kerigãñ yãpmãñ wãdãñkañ irirãñ. 12 Ämawebetã

* 2:37: Luk 3:10,12; Apos 16:30 * 2:38: Luk 24:47; Apos 3:19 * 2:39: Ais 57:19 * 2:40: Lo 32:5; Plp 2:15
 * 2:41: Apos 2:47, 4:4; Apos 5:14 * 2:42: Apos 20:7 * 2:42: Kãrãgata yãyak uwã Ekãni tãño dãkum naknakta yãyak * 2:43: Apos 5:11 * 2:44: Apos 5:12, 6:8; Apos 4:32-35 * 2:46: Luk 24:53 * 2:47: Apos 2:41, 6:7; Apos 11:21,24 * 3:1: Apos 10:3,9,30 * 3:2: Jon 9:1; Apos 14:8 * 3:4: Apos 14:9 * 3:6: Apos 3:16, 4:10; Apos 16:18 * 3:8: Jon 5:14; Apos 14:10

bärären äbänirä yabänpän Pitatä yäwetkuk; Isrel ämawebe, imaka dapunjin-ken ahätak ñonita imata kikuñpän-nadäwätäk täkan? Ba dapun tañ imata nibäkan? In nehta ñode käwep nadäkan; Iniken kehäromi terak, ba ini äma siwoñi unita äma ño yäpän tägawäpän tewän kuñatak ño. Ude nämo! ¹³ * Oranin Abraham, Aisak ba Jekop täño Anututä epän ämani Jesu unita wäpi biñam ärowani imiñkuk. Imiñkuko upänkan inä äma u iwan keru terak teñkuñ. Tänpäkan kadäni Pailattä jop tewa kwän yän yänirän intä nämoinik yän yänpän Jesuta mäde ut imiñkuñ. ¹⁴ Jesu u kudupi, siwoñi-inik upänkan intä unita bitnänpän Pailat iweräpän äma kumän-kumän urani kubä jop tewän kuñkuk yäk. ¹⁵ * Bureni! Inä irit täño mähe mi urä kumbukopän Anututä kumbani-ken nanik yäpmän päñaku kwawak peñirän kañkumäño u täwet ahäkamäk yäk. ¹⁶ Tänpäkan Jesu u, unita nadäkinik tänpän wäpi biñam kehäromi terakgän äma intä kañpän nadäwani ñokeño tägatak yäk. Bureni, nadäkinik Jesutä pewän ahäk täkan unitä äma dapunjin-ken itak ño yäpän tägakan.

¹⁷ * Upänkan notnaye, in ba watä ämajiyetä mebarini nämo nadäwä tärewäpän Jesuta kädet ude täñ imiñkuñ yän nadätat. ¹⁸ * Ude täñkuño upänkan ñode nadäwut; Anututä bian profet kudup meni terak iniken iwoyäwani Kristotä komi nadänpän api kumbek yän yänahäk täñkuk. Eruk, kudän intä täñ imiñkuño uterak Anututä tänpewän iniken man biani u bureni ahäñkuk. ¹⁹ * Unita in bänep nadäk-nadäk waki u mäde ut imiñpän bänepjin sukurennpän Anutu-ken kut! Ude täñirä Anututä momijin täga api ärut tamek yäk. ²⁰ Ba Ekäni ini uwä bämopjin-ken it tamiñpän api täñpidäm tañ tamik täñpek. Ba Jesu, Anututä äma in wakiken nanik tämagutta bian iwoyän tamiñkuko u imaka, api tamek yäk. ²¹ Tänpäkan apiñowä Jesu kunum gänañ itkan kadäni Anututä imaka imaka kudup täñkodak takta peñkuko, kadäni unita itsämäñtak. Kadäni unita bian Anututä iniken profet kudupiniye u meni terak yänahäñkuk. ²² * Tänpäkan bian profet udewani kubä wäpi Moses unitä ñode yänkuk; Anutu Ekänijin unitä notjinpak kubä profet näk ñodewani ahäka api iwoyäwek yäk. Äma u ahänpän man kädet täwerirän nadänpän inä unitäño meni jinom ugän kañ iwarut yäk. ²³ Täñ, äma kubätä profet unitäño mani nämo buramiwayän täko uwä Anututä yäpmän daniñpän inigän tewän päñku kumänpän paotinik api täñpek yän yänkuk.

²⁴ Bureni, profet biani Anutu täño manbiñam yänahäk täñkuño u, Samuel-ken yäput peñkan u mädeni-ken profet ätu ahän yäpmän äbuño u kuduptagantä äma udewani kubä kome terak api ahäwek yän yänkuñ. Eruk bian ude yänkuño kadäni u ahätak ño yäk. ²⁵ * Imaka tägatäga Anututä tamikta profet meni terak yänkehärom tañpän oraniye-kät topmäk-topmäk kubägän täñkuko, in u yäpmäkta biñam täkan yäk. Nadäkan? Anutu uwä orajin pähap Abraham ñode iwetkuk; Gäkño oranja kubä terak ämawebe äbot kome ni kome ni iron pähap api täñ yämet yäk. ²⁶ * Eruk, Anututä epän ämani u iwoyänpän iniñ kireñpewän kome ño terak inken jukun ahäñkuk. Epän ämani uwä Abraham ba profet ätutä ude api ahäwek yän bian yänkuño ude. Tänpäkan iron pähap api täñ yämet yän Abraham iwetkuko u ñode; In kubäkubätä kädet wakiwaki u peñpän bänepjin sukurewut yänpän täñkentän tamikta epän ämani u tewän äpuk yäk.

4

Pita kenta Jon komi yotken yepmanñkuñ

¹ * Eruk Pita kenta Jon ämawebe manbiñam yäwerirän bämop äma ätukät äma Satyusi äbotken nanikkät kudupi yot täño watä äma unitäño intäjukun äma unitä ahän yämiñkuñ. ²⁻³ * * Äma yarä uwä ämawebe manbiñam ñode yäwet täñkumäno unita kokwawak nadän yämiñkuñ; Jesu uwä kumbani-ken nanikpäñ kodak tañpän akuñkuko unita ämawebe kumbani udegän api kodak tañpeñ akuñ moreneñ. Man ude yäwerirän nadänpän Pita kenta Jonta kokwawak nadänpänä manken yepmanayän nadäñkuñopän kome bipänpän kwep kañ yänpän yepmäñitpäñ jop komi yotken päñku yepmanpä patkumän. ⁴ * Ude täñkuño upänkan ämawebe mäyaptä Jesu täño manbiñam nadän moreñpän Jesuta nadäkinik täñ imiñkuñ. Tänpäkan kepma uken ämawebe mäyap-inik Jesuta nadäkinik tänpän Jesu täño äbotken yäput-peñirä äbot u 5,000 ude täñkuk. Tänpäkan äbot 5,000 uwä äma ekäni-gänpän daniwani, webe ironjät nämo.

Pita kenta Jon manken itkumän

* **3:13:** Kis 3:6,15; Mat 22:32; Luk 23:13-25; Apos 2:23, 7:32 * **3:15:** Apos 1:8, 2:36; Apos 4:10 * **3:17:** Luk 23:34; 1Ti 1:13 * **3:18:** Luk 24:27 * **3:19:** Apos 2:38 * **3:22:** Lo 18:15,18-19; Apos 7:37 * **3:25:** Stt 22:18; Gal 3:8 * **3:26:** Apos 13:46 * **4:1:** Luk 22:4,52 * **4:2-3:** Apos 23:8 * **4:2-3:** Apos 3:1 * **4:4:** Apos 2:41

⁵ Eruk patkuŋo yānewānā Juda āma ekāni ekāni, ba watā āmakāt Parisi āma unitā Jerusalem yotpārare-ken kābeyā tāŋkuŋ. ⁶ Kābeyā tāŋkuŋo uwā bāmop āma intājukun tāŋpani wāpi Anas, Kaifas, Jon, Aleksada ukāt nāgāt morākiye ātukāt kābeyā bok tāŋkuŋ. ⁷ * Kābeyā tāŋpāŋ Pita kenta Jon u yāŋ-yāŋŋat pābā yepmanpāŋ yāwet yabāŋkuŋ; Ek imatāken kehāromi upāŋ yāpmāŋkaŋ imaka u tāŋkumān? Ba netā wāpi terak tāŋkumān?

⁸ * Eruk, Kudupi Munapiktā Pita uwāk tāŋirān ŋode yāwetkuk; Isrel āmawebe tāŋo āma ekāni ekāni ba watā āma, ⁹ in nektā āma kwāyāhāneŋ tāŋpani tāŋkentāŋ imiŋkumāko unita yāŋpāŋ ba niwet yabākāŋ? Ba jide tāŋpāŋ āma unitā tāgaŋpeŋ kuŋkuko unita nadāna yāŋpāŋ yākaŋ? ¹⁰ * Mebāri unita nadānayāŋ yāwāwā in ba Isrel āmawebe kudup ŋode tāwera nadāwut; Jesu Kristo, Nasaret nanik u wāpi terak āma kwāyāhāneŋ tāŋpani u tāgaŋpeŋ akumaŋ kuko apiŋo inŋamjin-ken itak ŋo yāk. Tāŋpākaŋ Jesu u intā bian inŋitpāŋ pāya kwakāp terak utkuŋ. Tāŋkuŋo upāŋkaŋ Anututā kumbani-ken nanikpāŋ āneŋi yāpmāŋ pāŋaku tenkuko kodak itak yāk. ¹¹ * Jesuta man ŋode kudān tāwani pātāk;

Bek yot tāŋpanitā kawā wawāpāŋ maŋpā kuŋkuŋo upāŋkaŋ apiŋo bek bāmopi kehāromi intājukun ude itak. Sam 118:22

Eruk bek bāmopi u Jesu. ¹² * Nadākaŋ? Kome terak nanik āma kubātā waki kerik-ken nanik tāga nāmo api nimagurek. Nāmoinik! Jesu u kubāgānpāŋ komen āmawebe nin nimagurekta inŋi kirewani.

Āma tāŋo man nāmo buramine

¹³ Pitatā ude yāŋirān āma ekāni ekāni unitā nadāwātāk pāhap tāŋkuŋ. Pita kenta Jon uwā nadāk-nadāk yot gānaŋ nāmo ārowani. U āma jopigān upāŋkaŋ umunkāt nāmo, man kehāromigān yāŋahāŋirān yabāŋpāŋ-nadāwā inide kubā tāŋkuk. Tāŋpāŋ bian yarā uwā Jesu-kāt kuŋarirān yabāŋkuŋo upāŋ nadānpewā kuŋkuk. ¹⁴ Tāŋpākaŋ āma kwāyāhāneŋ tāŋpani u imaka, gupi tāgaŋkuko u bok wādāŋirān yabāŋpāŋ kowata man kubā yāwetta wāyākŋewā wawāpāŋ peŋkuŋ.

¹⁵ Kowata yāwetta wāyākŋewā wawāpāŋ Pita kenta Jon yāŋ-yāwat-pewā kābeyā peŋpāŋ yāman pāŋku irirān inigān itkaŋ ŋode yāŋpāŋ-nadāŋkuŋ; ¹⁶ * Nin āma yarā ŋonita jide tānayāŋ? Kudān kudupi inipārik kubā tāŋirān Jerusalem naniktā biŋam kudup nadāŋ morekaŋ yāk. Unita nintā nāmo tāŋkumān yāŋ āwo tāga nāmo yāne. ¹⁷ Man unitā komeni komeni kuŋat moreŋirān kudup nadāŋ moreneŋo ude ta āma yarā u umun man yāwetpena āma unitāŋo wāpi terak āmawebe warī yāŋahānpāŋ yāwetdeŋtawā yāk. ¹⁸ * Eruk, ude yāŋpāŋ Pita kenta Jon yāŋpewā ābānpāŋ ŋode yāwetkuŋ; Ek Jesu wāpi terak āma āneŋi yāwetpāŋ yāwoŋārek nāmoinik tādeŋ yāk. ¹⁹ * Ude yāŋirā kowata ŋode yāwetkumān; Injin kaŋpāŋ nadāwut yāk. In tāŋo man buramiŋkaŋ Anutu tāŋo man pekta Anututā nadāwān tāgawek ba nāmo? ²⁰ Imaka kaŋpāŋ nadāk tāŋ yāpmāŋ ābumāko u kābop tāga penāŋi nāmo yāk. ²¹⁻²² Ude yāwānā eruk Juda āma ekāni ekānitā āma yarā u bārāpi u ba u yāmikta nadāk kubā nāmo yāpuŋo unita āneŋi jop yājiwāt-inik tāŋpāŋ peŋ yāwet-pewā kuŋkumān. U imata, āma kwāyāhāneŋ tāŋpani u tāgawani bumik, obaŋ 40 ude irepŋiranipāŋ yāpān tāgaŋkuko unita āmawebe pāke unitā kaŋpāŋ nadāŋkuŋ; ŋowā Anutu-ken nanik kudān kudupi kubā yāŋ nadāŋpāŋ Anutu inŋoret tāŋkuŋ.

Anutu tāŋo āboriyetā Anutu-ken yāŋapiŋkuŋ

²³ Eruk, Pita kenta Jontā ekāni ekāni tāŋo kābeyā-ken naniktā āpāmaŋ ābot tāŋpani noriye-ken kuŋkumān. Tāŋpāŋ bāmop āma intājukun tāŋpani-kāt Juda tāŋo ekāni ekānitā man yāwetkuŋo u kumān yāwetkumān. ²⁴ * Yāwerān nadānpāŋ bānep nadāk-nadāki kubā-kengān peŋpāŋ Anutu-ken oretoret terak ŋode yāŋapiŋkuŋ; Ekāni pāhap, gāk kunum, kome, gwāgu pāhap ba imaka mebāri mebāri uterak itkaŋ u kudup yāŋiri ahāŋkuŋ. ²⁵ Tāŋpākaŋ Kudupi Munapikka inŋi kireŋpewi unitā oranin pāhap Devit, watā āmaka meni tāŋpidām taŋirān man ŋode yāŋkuk;

Āma ābori ābori imata kokwawak taŋi nadāk tākaŋ?

Ba ima mebārita tāŋpāwāk tākta man topmāk tākaŋ? Upāŋkaŋ tāga nāmo api tāneŋ.

²⁶ *Tāŋpāŋ komeni komeni tāŋo intājukun āmatā kābeyā tāŋpāŋ Ekāni ba iwoyāwani Kristota iwan tāŋ yāmikta man yāŋpāŋ-nadāk tāk tākaŋ. Sam 2:1,2*

* 4:7: Mat 21:23 * 4:8: Mat 10:19-20 * 4:10: Apos 3:6,13-16 * 4:11: Mat 21:42 * 4:12: Mat 1:21
* 4:16: Jon 11:47 * 4:18: Apos 5:28,40 * 4:19: Apos 5:29 * 4:24: Kis 20:11; Neh 9:6; Sam 146:6

27* O Anutu, Devit tãño man uwä bureni ahãnkuk. Jerusalem yotpärare njoken Herot kenta Pailat-kät Isrel äma ätu, ba guj äbotken nanik ätu unitä kudupi epän ämaka Jesu Heroyãnkuno u utta käbeyä tänpäj man topuj. 28* Tänpäkan gãkñaken nadäk-nadäka ba kehãromikatä ude kan ahãwãn yãñ tawan bian penkuno udegãn iwatpãñ tãñkuj. 29* Unita Ekãni, umun man ämatä niwet takan u yabãppãñ-nadãppãñ watä ämakaye nin ño tänpidãm tan nimiriri manka bãtakigãn yãjahãk takãna! 30 Tänpäkan kehãromika kan niwonjãre. Gãk ketkatä käyãm ikek yãpmãñ pãñku kan yepman. Ba kudupi epän ämaka Jesu u wãpi terak kudãn kudupi mebãri mebãri kan tã.

31* Eruk, yãñpak man ude yãppãñ irirã yot käbeyä itkuño unitä kwainkuk. Tänpäkan Kudupi Munapiktä äbot tänpãni u kudup uwãk tãñirãn u punin terak Anutu tãño man gwãk pimijpãñ bãtakigãn yãjahãk tãñkuj.

Äbot tänpãnitä bãnep kubãgãn terak kuñatkuj

32* Tänpäkan nadãkinik tänpãni kuduptagãn bãnep kubãgãn penkuj. Tänpãñ imaka pat yãmiñkuño u nãkño-gãkño yãñ nãmo yãñkuj. Nãmo, imaka kudup pat yãmiñkuño u nin kudup tãño yãñ yãk tãñkuj. 33* Tänpäkan aposoroniyetä Ekãni Jesu kumbani-ken naniktä akuñkuko unitãño manbiñam man ba kudãn kehãromi terak yãjahãñ yãpmãñ kuñkuj. Tãñirã Anutu tãño orakorakitä bãmopi-ken tanji toknej patkuk.

34* U bãmopi-ken kubätã jãwãri nãmo kuñatku. Epãn tobät ba tuñum ikek itkuño u ämata yãmiñpãñ monej yãpuj. 35 Monej yãpmãppãñ aposorota yãmiñirã yãpmãñ danijpãñ noriye ätu ketem tuñumta wãyãknek epãn tãk tãñkuño uterakgãn yãmik tãñkujonik.

36* Tänpäkan äbot u gãnan nanik äma kubã wãpi Josep, Livaï äbotken nanik kubã, kome tãpuri kubã wãpi Saiprus u nanik. Tãñkan aposorotã wãpi kubã Banabas yãñ iwetkuj. U ninin man terak äma bãnep tänpidãm tãwani. 37 Tänpäkan äma unitä epãni tobät yãniñ kirenpãñ monej yãpmãppãñ aposorotã yãpmãñ danikta kudup penkuk.

5

Yãñpi yarätã tãnyãkjarani tãñkumãn

1 Tãñ, äbot tänpãni u gãnan nanik yãñpi yarã wãpi Ananias Safaira u imaka, epãn tobãri ämata yãniñ kirenpãñ monej yãpumãn. 2* Ude tänpãñ Ananias yãñpi bãnep kubãgãn penpãñ Ananiastã monej morãki inita kãbop penkan morãki yãpmãñ pãñku aposoro keriken penkuk. 3* Eruk ude tãñirãn Pitatã Ananias iwetkuk; Gãk imata bãnepka-ken Satan yãñkñat pãbã tewi irirãn epãn tobãtka terak monej yãpuno unitãño morãki gãkñata kãbop penkun? U Kudupi Munapik tãñikjarani tãyan! 4 Nadãtan? Nin nãmo pen gãwetkumãñ. Gãkñaken gãrip terak epãn tobãtka ämata yãniñ kirenpãñ monej yãpu. Ba monej yãpuno u imaka, gãkñata biñam unita monej upãñ imaka u ba u tänpayãñ nadãppãñ tãga tãñpen yãk. Upãñkan imaka nãmo tãnanji tãkta imata nadãñkun? Nadãtan? U nin nãmo tãñ-nikñatan, u Anutu tãñikñatan yãk. 5-6 Pitatã man ude yãñirãn nadãppãñ uterakgãn Ananias Pita dubini-ken kumãñpãñ mañ patkuk. Kumãñpãñ parirãn äma gubãñi gubãñitã manbiñam u nadãppãñ bãrãnej äbã Ananias tektã uwãk tãñpãñ yãpmãñ pãñku änejkuj. Ude tãñirã ämawebetã umuri ahãnkuko unitãño manbiñam nadãppãñ umun pãhap tãñkuj.

7 Tãñpãñ 3 auas ude tãrenirãn Ananias webeni, äpitã kumbuko u nãmo nadãñkan Pitaken kuñkuk. 8 Pãñku kawãn Pitatã iwetkuk; Ek monej, epãn tobãt terak yãpumãno u kudup nimirãn ba nãmo? Yãwãnã Safairatã iwetkuk; Ei, u kumãn tamimãk yãk. 9 Ude yãwãnã Pitatã iwetkuk; Etãñ, ek imata bãnep kubãgãn tänpãñ Ekãni tãño Kudupi Munapik tãñikjarani tãmãn? Ño yabã! Äma äpka yãpmãñ pãñku änejpen äbã yãma-ken itkan ño yãk. Gãk imaka, udegãn yãpmãñ pãñku änenayãñ yãk. 10 Pitatã man ude yãñirãn uterakgãn Safaira Pita dubini-ken kumãñpãñ mañ patkuk. Kumãñpãñ parirãn äma gubãñi gubãñi ukenonitã änej äbã kanpãñ komegup yãpmãñ pãñku äpi dubini-ken änejkuj. 11 Ude tãñirã ämawebe äbot tänpãni kuduptagãn ba ämawebe gãgãni ätu manbiñam u nadãñkuño unitã bumta umuntãñkuj.

Aposorotã kudãn kudupi pewã ahãñkuj

12* Tänpäkan kadãni uken aposorotã kudãn kudupi mebãri mebãri ämawebe bãmopi-ken pewã ahãñkuj. Tänpãñ aposoro-kät nadãkinik tänpãnitã kudupi yot yewa gãnan ãronpãñ bãgup kubã wãpi Solomon tãño bãgup uken änok kubãgãn itpãñ käbeyã tãk

* 4:27: Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Apos 3:13 * 4:28: Apos 2:23 * 4:29: Efe 6:19 * 4:31: Apos 2:4 * 4:32:

Apos 2:44 * 4:33: Apos 2:47 * 4:34: Apos 2:45 * 4:36: Apos 11:22-26; Apos 13:2-3 * 5:2: Apos 4:34-35

* 5:3: Jon 13:2 * 5:12: Apos 2:43, 14:3

tänkuŋonik. ¹³ Täñirä ämawebe gägäniä nadäkinik täñpanita bänep täga nadäñ yämik täñkuŋopäñ umuntäñpän bok nämo it täñkuŋonik. ^{14*} Upänkañ kepma kepma äma mäyaptä Ekäniä nadäkinik täñpän nadäkinik täñpani äbot ukät yäpurärätpäñ änok pähap kubägän täñkuŋ. ¹⁵ Täñpakan biñam nadäñpän ämatä noriye käyäm mebäri mebäri nikek yän-yäkñat yäpmän kuñkuŋ. Edaptä Pita terak yäpurirän wäranitä käyäm ikek uterak kuñirän kañ tägawut yäñpän kädet gägäni-ken bukä ba gärañ terak yepmak täñkuŋonik. ^{16*} Ba ämawebe änok pähap yotpärare täpuri täpuri Jerusalem dubini-ken naniktä noriye käyäm ikek ba mäjotä magäranä yän-yäkñat yäpmän äbuñ. Täñirä aposorotä u kudup yäpä tägañkuŋ.

Juda ämatä aposorota iwan täñ yämiñkuŋ

^{17*} Aporotä ude täñirä bämop äma intäjukun täñpani-kät noriye Satyusi äbotken nanik unitä yabänpän ninpän nirepmiñkañ yän nadäñpän kokwawak pähap nadäñ yämiñkuŋ. ¹⁸ Ude täñpän aposoro u yepmäñitpäñ yotpärare unitäño komi yotken yepmañkuŋ. ^{19-20*} Täñpakan biñani ugän Ekäni täño añero kubätä äbä yäma dätpän aposoro u yän-yäkñat yäpmän yäman äpmonpäñ ñode yäwetkuk; In kudupi yotken kuñpän ämawebe irit kuñat kuñat kodakita manbiñam kudup yäwetpäñ yäwoñärek täñput yäk. ²¹ Yäweränä mani buramiñpän kome yäñeñirän kudupi yotken päñku añerotä yäwetkuko udegän Anutu täño manbiñam ämawebe yäwetpäñ yäwoñäreñkuŋ.

Yäwetpäñ yäwoñärek täñ irirä käbeyä yot kubäken bämop äma intäjukun täñpani-kät noriye ätu unitä yäñpewä Juda äma ekäni ekäni ba watä äma kudup äbäkañ käbeyä tañi täñkuŋ. Käbeyä täñpän aposoro yän-yäkñat yäpmän äbäktä komi äma ätu yäwet-pewä komi yotken kuñkuŋ. ²² Komi yotken kuñpän aposorota wäyäkñewä wañkuŋ. Wäyäkñewä wawäpäñ äneñi äyänutpeñ päñku käbeyä täñkuŋ-ken ahäñpän yäwetkuk; ²³ Apororo komi yotken nämo itkañ! Nin kumäño u yäma kehäromi-inik täñ-täpänewani irirän watä ämatä watä irirä yabämän. Täñpakan yäma dätpän gänañ unu kubä nämo kamän yäk. ²⁴ Ude yäñirä kudupi yot täño watä äma unitäño intäjukun ämatäñ bämop äma intäjukun täñpani unitä nadäñpän nadäwätäk pähap täñpän yänkuŋ; Jide ahätak?

²⁵ Nadäwätäk ude täñ irirä äma kubätä äbänpän yäwetkuk; Ai, nadäwut! Äma komi yotken yepmañkuŋo ukeñowä kudupi yotken kuño ämawebe yäwetpäñ yäwoñärek epän täñ itkañ yäk. ^{26*} Ude yäwänä kudupi yot täño watä äma unitäño intäjukun ämatä noriye yämaguränkañ päñku aposoro yepmäñitpäñ käbeyä-ken yän-yäkñat yäpmän äbuñ. Komi nämo yämiñkuŋ. Jop yän-yäkñat yäpmän äbuñ, ämawebetä mobätä nidäpnen yän nadäñpän.

Aposoro umunkät nämo kuñatkuŋ

²⁷ Yän-yäkñat yäpmän käbeyä tañiken äbänpän Juda äma ekäni ekäni inamiken yepmañkuŋ. Yepmañirä bämop äma intäjukun täñpanitä ñode yäwet yabänkuŋ; ^{28*} Nadäwut! Nin äma u wäpi terak ämawebe yäwetpäñ yäwoñärektä yäjiwät man kehäromi-inik täwetkumäño u nämo nadäñkuŋ ba? Upänkañ täkañ ño kawut yäk. In nintäño man irepmiñpän manbiñam yäñahäñtäñ kuñirä Jerusalem komeken nanik ämawebe kudup nadäñ morekañ yäk. Ba ugän nämo. Äma unitäño kumäk-kumäki nintä terakgän wohutta ehurani täk täkañ!

^{29*} Ude yäweränä Pitakät aposoro ätutä yänkuŋ; Ude nämo! Äma täño man buramiñkañ Anutu täño man mäde utnañi nämo pätak yäk. ^{30-31**} In Jesu u päya kwakäp terak bureni utpewä kumbuk. Upänkañ oranin täño Anututä kumbani-ken nanikpäñ wädäñ tädot päro ini kerä bure këda wäpi biñam ikek tenkuko itak yäk. Äma u Anututä intäjukun äma ärowani ba waki kerä-ken nanik nimagurani wäp ude imiñkuŋ. Täñpakan äma unitäñ täñkentän yämiñirän Isrel ämawebetä kädet wakiwaki peñpän bänep sukureñirä momini api peñ yämek yäk. ^{32*} Imaka imaka äma uken ahän imiñkuŋo u dapunintä yabänjitna ahänkuŋ. Täñpän äma unitäño manbiñam uwä Kudupi Munapiktä täñ-mehamtañ nimiñirän yäñahäk täkamän. Nadäkañ, Kudupi Munapik u ämawebe Anutu täño mani buramik täkañ unita yäniñ kirowani.

^{33*} Aporotä man ude yäñirä nadäñpän Juda äma ekäni ekäni kubiri pähap nadäñpän man topmäñpän kumän-kumän kañ däpna yän yänkuŋ. ^{34-35*} Man ude yän irirä ukät nanik kubä wäpi Gamalieltä noriye inamiken akuñkuŋ. Gamaliel uwä Parisi äma täño Baga man yäwoñärewni äma kubä. Ämawebe kuduptä Gamaliel u orañ imik täñkuŋonik. Eruk, Gamalieltä akuñpän kudupi yot täño watä äma yäwerän aposoro yäma-ken yepmañpän irirä noriye ñode yäwetkuk; Isrel ämanaye, in äma äbot ño kädet kubä yäwoñärewna yäñpänä ket nadäwä tumbäkañ kañ täñput yäk. ^{36*} Äma kubä wäpi Teudas unitä bian täñkuŋo ukeño

* 5:14: Apos 2:41, 21:20 * 5:16: Mak 6:56; Apos 19:11-12 * 5:17: Apos 4:1-2,6 * 5:19-20: Apos 12:7-10
* 5:26: Mat 14:5 * 5:28: Apos 4:18; Mat 27:25 * 5:29: Apos 4:19 * 5:30-31: Apos 3:15 * 5:30-31: Apos
2:33-34; Efe 1:20; Hib 2:10, 12:2 * 5:32: Apos 1:8 * 5:33: Apos 7:54 * 5:34-35: Apos 22:3 * 5:36: Apos
21:38

nadäkan? Uwä inita näk wäpna biñam ikek yäj yäjirän äma 400 udetä mani buramik täñkuñonik. Täñpăkan gapmantä kumăñ-kumăñ urirä äma ukät irani umuntăñpăñ kuñtăñpă kuñkuñ. Ude täñirä unităño wăpi biñam kwawak itkuko u paotkuk. ³⁷ * Ba ätu itkan gapmantä äma danik-danik kadăni-ken äma Galili komeken nanik kubă wăpi Judas, unită gapman yăwat kirekta äma ätu yămagurănkan ämik pewă ahăñkuñ. Täñpăkan gapmantă Judas urirä noriyetă kuñtăñpă kuñkuñ. ³⁸ Unita ñode tăwera nadăwut; Äma äbot ño imaka kubă nămoinik yăwoñărene. Yăniñ kireñpena jop kut yăk. Nadăkan? Kădet jide iwat tăkan uwă äma tăño nadăk-nadăk terak iwat tăkan u täñpăwă ini jop tăga api paorek yăk. ³⁹ Upăñkan Anutu tăño nadăk-nadăk terak tăk tăkan u täñpăwă tăga nămo api yăniñ bitnăneñ yăk. Anutu iwan tăñ imineño udetă! yăk.

⁴⁰ * Gamalieltă ude yăñirän Juda äma ekăni ekăni kăbeyă täñkuño unită man yăñkuko u buramıñpăñ yăñpewă aposoro yăman kuñkuño u äneñi yot gănañ äronkuñ. Äronjiră komi äma yăweră părip-păriptă dăpmăñpăñ Jesu wăpi terak man nămo yăñahăkta yăniñ bitnăñkuñ. Ude täñpăñ yabă kătăñpewă äpămañ kuñkuñ. ⁴¹ * Täñpăñ aposorotă Juda tăño äma ekăni ekăni u yepmanpeñ oretoret terak kuñpăñ ñode yăñtăñ kuñkuñ; Wisiknin, Anutută nibăwăn tăgawăpăñ nadăñ nimiñirän Jesu wăpita yăñpăñ măyăk yăpmăñkamăñ! ⁴² * Täñpăkan epăn tăk täñkuño u nămo peñkuñ. Nămoinik, kepma kepma kudupi yot gănañ ba ämawebetă yotken äronpăñ Jesu tăño manbiñam yăwetpăñ yăwoñărek täñkuñ. Manbiñam Tăga u ñode yăwet ahăñkuñ; Äma Anutută ämawebe inita yămagutta bian iwoyăñkuko wăpi Kristo u Jesu ubayăñ!

6

Aposoro täñkentăkta äma 7 yabăñ ahăñkuñ

¹ * Eruk kadăni uken ämawebe Jesu iwarăntăkta nadăkinik tăñ imiñpăñ äbot täñpani yăpurărătpăñ yăpurărătpăñ it-pewă äbot tañi tăñkuk. Täñiră nadăkinik täñpani ätu Grik man yăwani, ätuwă Juda man yăwani u bămopi-ken yăñwawak ahăñ yămiñkuk. Täñpăñ Grik man yăwanită Juda man yăwani ñode yăwetkuñ; In kadăni kadăni ämawebe ketemta jop it tăkan u täñkentăñ yămik tăkan yăk. Täñkan nin nanik webe kajat u imata nămo täñkentăñ yămik tăkan? ² Ude yăñiră nadăñpăñ aposoro 12 unită nadăkinik täñpani ämawebe yăñ-păbă äbot kubăgăn yepmanpăñ ñode yăwetkuñ; Nintă Anutu tăño man yăñahăkta u măde ut imiñkan ketem yăpmăñ daniñpăñ yămik-yămikgăn tăna siwoñi nămo täppek yăk. ³ * Unita notniye, in bămopjin-ken äma siwoñi kuñarani 7 ude, nadăk-nadăk tăga yăpmăñ kuñarani ba Munapiktă uwăk tăwani u yabăñ ahăwăkan epăn kădet udewani yabăñ yăwatpăñ tăkta yepmana yăk. ⁴ Ude täñpăkan ninină kadăni kadăni epăn tăk takamăñ ude, yăñapik man ba Anutu tăño mangăn api yăñahăk tăne.

⁵ * Ude yăñiră ämawebe păke unită aposoro tăño man kădet unita gäripi nadăñpăñ äma ñodepăñ iwoyăñpăñ yepmankuñ; Stiven, u nadăkiniki kehăromi ba Munapiktă uwăk tăkinik täñpani. Kubă Filip, kubă Prokorus, kubă Nikano, kubă Timon, kubă Pamenas, kubă Nikolas. Nikolas u Antiok komeken nanik, Juda äma nămo upăñkan iniken äbekiye oraniye tăño kădet peñpăñ Juda tăño Anutu iniñ oretoret kădet u iwarani kubă. ⁶ * Eruk äma 7 u yabăñ ahăñpăñ aposoro inamiken yepmanjiră aposorotă Anutu-ken yăñapik man yăñkan kerı äma uterak peñpăñ yăniñ kireñkuñ.

⁷ * Täñiră Anutu tăño mantă weñ patkuk. Weñ parirän ämawebe măyaptă manbiñam u nadăñkan nadăkinik täñpăñ Jerusalem komeken nadăkinik täñpani äbot u äbă yăpurărătpăñ yăpurărătpăñ it-pewă bărăneñ äbot tañi tăñkuk. Täñiră bămop äma măyaptă udegăn Jesu tăño manbiñam u nadăñpăñ Jesuta nadăkinik tăñ imiñpăñ Jesu tăño kădet ugăn iwatkuñ.

Juda ämată Stiven manken tenkuñ

⁸ * Eruk Stivenken Anutu tăño orakoraki ba kehăromită patinik täñirän kudăn kudupi mebări mebări kehăromi nıkek ämawebe bămopi-ken täñkuk. ⁹ * Täñirän kankan Juda äma ätută kokwawak täñpăñ Stiven-kăt yăñ-awătkuñ. Äma uwă kăbeyă yot kubă wăpi Friman kăbeyă yot uken kăbeyă tăk täñpani. Yăñawăt iriră äma ätu Sairini, Aleksadria yotpărare-ken nanik ba kome tañi yară wăpi Silisia kenta Esia uken naniktă äbă penta itpăñ yăñ-awătkuñ. ¹⁰ * Eruk, Stiven-kăt yăñawătkuño upăñkan Kudupi Munapiktă täñkentăñ imiñpăñ nadăk-nadăk tăga imiñirän äma ekăni ekăni u Stiventă man yăñkuko u tăga nămo irepmitkuñ. ¹¹ * Ude täñkuño unita kăbopgăn äma ätu Stiven jopman ñode ikñatta yăñ-yăñatpăñ yămagutkuñ;

* 5:37: Luk 2:1-2 * 5:40: Apos 4:18 * 5:41: Mat 5:10-12; 1Pi 4:13 * 5:42: Apos 9:22, 17:3 * 6:1: Apos 4:35 * 6:3: 1Ti 3:7 * 6:5: Apos 8:5 * 6:6: Apos 13:3, 14:23 * 6:7: Apos 2:41, 16:5 * 6:8: Apos 2:43 * 6:9: 2Ti 1:15 * 6:10: Luk 21:15 * 6:11: Mat 26:59-61

Nin Stiventä Moses kenta Anututa yänjörök man yänjirän nadäk takamäj. ¹² Eruk äma unitä jopman ude yänjirä ämawebe jopi-jopi, ba Juda äma ekäni ekäni ba Baga man yäwojärewni äma unitä nadänjöpän kokwawak nadänjuk. Tänpänj pänku Stiven injipänj imagut yäpmänj pänku Juda äma ekäni ekäni täno käbeyä tanjiken tenjuk. ¹³ Käbeyä-ken Stiven jop iknatta äma ätu yepmanjuk. Tänpänj Stiven imagut pänku u tewawä äma jopman iknatta yepmanjukno unitä njeode yänjuk; Kadäni kadäni äma no Anutu täno kudupi yot ba Moses täno бага man unitä yänjörök yänjirän nadäk takamäj yäk. ¹⁴ Njeode yänjirän nadänjukumäj yäk; Jesu Nasaret nanik unitä kudupi yot u wäramutpänj kädet nintä iwatta Mosestä niwetpänj niwojärenjukko u kudup awähutpänj kodaki api pewek. Ude yänjirän nadänjukumäj yäk. ¹⁵ Yänjirä Juda äma ekäni ekäni itkunjo u kuduptagantä Stiven-gänpänj kan-yäputkun; Stiven injami dapun uwä anjero injam dapun bumik näwojärenjirän.

7

Stiventä manbijam yänjahänjuk

¹ Tänpäkanj bämop äma intäjukun tänpäni unitä Stiven njeode iwet yabänjuk; Man äma njonitä yakanj no bureni ba jop? ² Yäwänä Stiventä yänjuk; Nanaye notnaye, juku penpänj man yäwayänj täyat u nadäkot; Kadäni oranin pähap Abraham unitä Haran komeken nämö kunjanj ini komen Mesopotemia uken irirän Anutunin kehäromi mäheми unitä ahänj iminjuk. ³ Ahänj iminjänj njeode iwetkuk; Gäk komeka kujat no ba ämawebekaye yepmanjanj kome näkä gäwojärewayänj täyat-ken u kanj ku yäk. ⁴ Ude iweränkanj Abraham Kaldia nanik täno kome u penpänj Haran komeken pänku itkuk. Uken ittängän nanitä kumbänä Anututä änenj penj iwet-pewän kome intä itkanj-ken no äbuk yäk. ⁵ Tänpäkanj Anututä Abraham inita kome moräki täpuri kubä waki nämö iminjuk. Upänkanj Anututä Abraham nanak kubä nämö bäyawanipänj yänjkehäromtak man njeode iwetkuk; Gäk ba oranjanayeta kome no api taninj kirewet yäk. ⁶ Tänpäkanj intäjukun, oranjanayeta pänku äma ätutä komeken api itneñ yäk. Ude itkanj kome mähem täno watä epän äma jopi irirä komi epän yäminj yäpmänj kunjirä obanj 400 ude api täreneñ yäk. ⁷ Upänkanj mäden, äma oranjanayeta komi yäminayänj täno uwä kowata näkä api yämet yäk. Ude tänjira oranjanayeta kome u penpenj kome noken äbä itkanj api naninj oret täneñ yäk. ⁸ Tänpäkanj Anututä Abraham man ude iwetpänj ukät topmäk-topmäk kubägän pewän ahänjuk. Tänpänj topmäk-topmäk unitäno wäranita nanak ämani täno gupi moräk madakta Abraham iwetkuk. Tänpäkanj mäden, Abrahamtä Aisak bäyanjuk. Bäyanpänj kepma 8 ude itkanj nanaki täno gupi moräk madänjuk. Tänpänkanj Aisaktä täganpänj Jekop bäyanjuk. Bäyawanjanj Jekoptä täganpänjä nanakiye 12 bäyanjuk. Nanaki 12 uwä Juda äma nintäno oraniye pähap u yäk.

⁹ Eruk, oraniye u noripaki Josepta kokwawak nadänj iminjänj gwäki yäpmäktä nadänpänj Isip komeken watä epän jop täkta yäninj kirewäpänj yänjikanj yäpmänj kunjuk. Ude tänpänj upänkanj Anututä Josepta watäni it iminjuk. ¹⁰ Tänpänj Anututä tänpentänj iminjirän kome uken häräpi mebäri mebäri ahänj iminjukno u kumän yärepmit morenjuk. Tänpänj kadäni Joseptä Isip täno intäjukun äma Fero ukät man yänjirän-nadäk täk tänpänj-ken ukenä Anututä nadäk-nadäk kädet tägagan imänkanj man yänjirän Fero unitä nadänkanj Josepta gäripä pähap nadänjuk. Gäripä pähap nadänpänj unita Fero uwä Joseptä Isip ämawebe täno ba iniken epän ämawebeniye täno yabänj yäwat äma ekäni kubä itta iwoyänpänj tenjuk.

¹¹ Tänpäkanj kadäni uken edap pähap injirän Isip kome ba Kenan kome Jekoptä itkuk-ken uken ketem kumän paot morenjuk. Paot morenjirä äbekniye oraniyetä ketemta wäyäknek epän tänpänj komi bumta nadänjuk. ¹² Ude tänpänj Jekoptä Isip kome wit ketem itkanj yänj bijam nadänpänj nanakiye ketem yäpmäktä Isip kome mämäram penj yäwet-pewän kunjuk. ¹³ Kunjukno äbä ittängän änenj kunjuk. Kunjirä Joseptä yabänpänj noriye njeode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep yänj yäwetkuk. Ude yänjirän intäjukun ämani Fero u imaka, Josep täno ahäk-ahäki täno mebäri mebäri nadänjuk. ¹⁴ Ude yäwetkanj Joseptä nani Jekop-kät äböriye kuduptagan, ämawebe 75 udetä Isip kome äbäktä man pewän kunjuk. ¹⁵ Ude tänpänkanj Isip kome äpmo ittängän Jekop kumbuk. Ba nintäno oraniye imaka udegän uken pänku ittängän kubäpänj kome uken änenjuk. ¹⁶ Kome uken änenjukopänj mäden Jekop-kät nanakiye täno kujari u

* **6:13:** Jer 26:11 * **7:2:** Stt 11:31 * **7:3:** Stt 12:1 * **7:4:** Stt 11:31-12:5 * **7:5:** Stt 12:7, 15:18; Stt 17:8; Lo 2:5 * **7:6:** Stt 15:13-14; Kis 12:40 * **7:7:** Kis 3:12 * **7:8:** Stt 17:9-14; Stt 21:4 * **7:9:** Stt 37:11,28; Stt 39:1-3; Stt 39:21-23 * **7:10:** Stt 41:37-44; Sam 105:21 * **7:11:** Stt 41:54 * **7:12:** Stt 42:1-5 * **7:13:** Stt 45:1-4,16 * **7:14:** Stt 45:9-11; Stt 46:27 * **7:15:** Stt 46:1-7; Stt 49:33 * **7:16:** Stt 23:2-20; Stt 33:19; Jos 24:32

änenji yäpmanj päŋku Sekem wali yotpärare, äma änenjani-ken u änenju. (Kome moräk, äma äneka u bian, Abrahamtä seliwa monej Hamo täno nanakiyeta yäminpäŋ inita yäpuko u.)

Moses täno manbiŋam

17 * Tänpäkaŋ Anututä Abraham yänkehäromtak man iwetkuko u bureni ahäka kadäni keräp täŋkuk. Kadäni uken Jekop täno äbot Isip kome itkuŋo u bumta wej patkuk. 18 * Eruk mäden Isip kome täno intäjukun äma kodaki kubä, Josep täno mebärita nämo nadäwani u ahänjuk. 19 * Tänpäŋ intäjukun äma unitä Jekop täno äbot, nintäno oraniye u, jop yäkjatpäŋ komi epän waki täni yäminjuk. Tänpäŋ nanak päki api ahäwani minjiye naniye peŋ yäwet-pewän yepmanpä kumäkta biŋam täŋkuŋ. 20 * Kadäni uken Moses, minjitä bäyanjuk. Moses u Anututä kanjirän nanak tägagämän kubä täŋkuk. Tänpäŋ watäni it iminjirä nanitä yotken it yäpmänj äbänpäŋ komepak yaräkubä täŋkuk. 21 * Tänjirän mäden minji nanitä yäman penjirän Isip kome täno intäjukun äma täno äperitä yäpmänpäŋ naŋ towinjuk. 22 Tänjirän Moses u Isip täno nadäk-nadäk kädet kudup u iwetpäŋ iwonaerek tänjirä nadäppäŋ äma yäkyäki ba täktäki kehäromi, gäripi nikek ude ahänjuk.

23 Eruk, Mosestä täganpäŋ obaŋ 40 ude tärenjirän noriye Isrel ämawebe kuŋpäŋ yabäwayäŋ nadänjuk. 24 * Ude nadänpeŋ kuŋpäŋä kaŋkuk; Isip äma kubätä Isrel äma kubäta komi iminjirän kanpäŋ noripähap u täŋkentänpäŋ kowata Isip äma u kumän-kumän utkuk. 25 Tänpäŋ Mosestä nadänjuk; Notnayetä kanpäŋ ŋode api nadänej yäk; Anututä Moses kerä terak api täŋkentän nimek. Ude nadänjukko upänkaŋ ude nämo nadänkuŋ. 26 Nämo, kepma kubäta Mosestä kuŋtäŋ Isrel äma yarä äminjirän yabänjuk. Yabänpäŋ ämik täŋkumäno u däpmän täŋjewa yänkaŋ kuŋpäŋ yäwetkuk; E! Ek injek-tägän imata ämiŋ itkamän? 27 Yäwänä äma ämik yäput peŋpäŋ täŋkuko unitä Moses pimij manpäŋ kwäpäŋ yänjuk; Gäk nintäno intäjukun äma ba man yäpmänj daniwani äma ude itta netätä iwoyänpäŋ gepmak? 28 Gäk kwep Isip äma kubä utpewi kumbuko ude näk nura yänkaŋ täyan? 29 * Ude yänjirän Mosestä man u nadänpäŋä ämetpeŋ kuŋkuk. Ämetpeŋ kumaŋ Midia naniktä komeken kuŋkuk. Uken päŋku äbani ude itkaŋ webe yäpmänpäŋ nanak ämani yarä bäyanjuk.

30 * Eruk, kome uken irirän obaŋ 40 ude tärenjirän kepma kubäta Mosestä kome ämani nämoken Sainai pom dubini-ken kuŋatkuk. Kuŋarirän Anutu täno aŋero kubätä ahänj iminjuk. Ahänj iminjukko uwä päya täpuri kubä känani terak kädäp mebet ijinjirän aŋero u gänaŋ irirän kaŋkuk. 31 Tänpäkaŋ Mosestä u kanpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuk. Tänpäŋ ket tänpäŋ käwa yänkaŋ dubini-ken kuŋpäŋ Ekänitä ŋode iwerirän nadänjuk; 32 Näk oraŋkaye Abraham Aisak Jekop, unitäno Anutu yäk. Ude yänjirän Mosestä bumta kwainpäŋ änenji kakta umuntanjuk. 33 Tänjirän Ekänitä iwetkuk; Kome itan uwä kudupi-inik unitä gäk kuroŋka ärarani u yänopmänpäŋ pe yäk. 34 Nadätan? Näk ämawebenaye Isip kome itkaŋ komi epän waki täni nadän yäpmänj äbuŋo u yabänpäŋ-nadät yäk. Ba konäm gera täŋ yäpmänj äbuŋo u nadän yämät yäk. Unita apino u yämagura yänpäŋ äpätat yäk. Tänpäkaŋ Moses, näk änenji peŋ gäwetpewa Isip komeken kaŋ ku yän, ude iwetkuk.

35 Eruk Stiventä manbiŋam u yänpäŋ änenji ŋode yäwetgän täŋkuk; Notnaye, jide? Moses u Moses kubä nämo. U Moses, Isrel ämatä bitnäppäŋ Gäk nintäno intäjukun äma ba yäpmänj daniwani äma ude itta netätä iwoyänpäŋ gepmanjuk yän iwetkuŋo ubayänj yäk. Ude iwetkuŋo upänkaŋ Anututä Moses ugänpäŋ intäjukun äma ba Isrel ämawebe komi-ken nanik yämagurekta aŋeroni iwerän päya täpuri-ken ahänj iminpäŋ epän man u iminjuk. 36 * Tänpäŋ iwerän päŋku Isrel ämawebe yän-yänjat yäpmänj äbuk. Ude tänpäŋ Isip komeken ba Gwägu Gämäniken ba kome kuräki-ken kudän kudupi mebäri mebäri ude täŋ yäpmänj kuŋjirän obaŋ 40 ude tärenjuk. 37 * Tänpäkaŋ Moses unitägän Isrel ämawebe ŋode yäwetkuk; Anutu uwä notjiye täno bämopi-ken nanik profet kubä näk udewani api iwoyänj tamek yän yäwetkuk. 38 * Tänpäŋ Moses ini uwä kome kawuki-ken äbekniye oraniye-kät kubä-kengän itkuŋ. Ba Sainai pom terak aŋerotä Anutu täno meni-ken man yäpmänj päbä irit täga täno man iwerän nadänjuk. Man u äbekniye oraniye yänhäppäŋ yäwetta yäpuk.

39 * Upänkaŋ äbekniye oraniyetä Moses täno man nadäkta bitnäppäŋ Moses ini imaka, udegän mäde ut iminpäŋ änenji Isip komeken kukta gäripi nadänjuk. 40 * Tänpäkaŋ kadäni kubä Mosestä Sainai pom terak äronpäŋ Irirän oraniyetä Aron ŋode iwetkuŋ; Moses nin Isip nanikpäŋ yännikjat yäpmänj äbuko unitä jide tänpäŋ itak yän nämo nadäkamänj yäk. Unita Aron, gäkä anutunin ätu täŋ nimi. Täŋ nimikaŋ unitä intäjukun täŋ niminpäŋ yännikjat

* 7:17: Kis 1:7 * 7:18: Kis 1:8 * 7:19: Kis 1:10-22 * 7:20: Kis 2:2; Hib 11:23 * 7:21: Kis 2:3-10 * 7:24: Kis 2:11-15 * 7:29: Kis 2:21-22; Kis 18:3-4 * 7:30: Kis 3:1-10 * 7:36: Kis 7:3, 14:21; Nam 14:33 * 7:37: Apos 3:22 * 7:38: Kis 19:3; Lo 5:5, 9:10; Apos 7:53 * 7:39: Nam 14:3 * 7:40: Kis 32:1,23

yäpman kädet-ken kan kut yak. ⁴¹ * Ude yänpän bulimakau nanaki wärani kubä tänkun. Tänpän anutu jopi unita gupe kabäni nikek ijin iminkun. Tänpän imaka keritä tänkunjo unita oretoret tänpän ägnak-ägnak pähap tänkun. ⁴² * Ude tänjirä Anututä mäde ut yäminjuk. Mäde ut yäminpäni yäniñ kirenjirän guk kenta komepak, edap dapurita oran yämik tänkunjonik. Ude tänkunjo unita profet täño man kudän terak ñode kudän täwani;

Anututä ñode yäyak;

Isrel ämawebe, in kome kawuki-ken obañ 40 ude itkun-ken u bulimakau ba sipsip däpmanpäni gupe ijin kunjo u näka nämoinik ijin kunjo yak.

⁴³ *Tänpän yottaba pähap tekpän tänpäni yäpman kan kujat tänkunjo uwä näknopän nämö yäpman kujat kunjo.*

Nämö, uwä anutu jopi wäpi Molek unitäño. Ba wäbätjin Refan unitäño guk wärani yäpman kujat kunjo.

Tänpän u inij oretna yänpän yäwik kujat kejima tänkunjo unita näk täwat kirenjirä Babilon kome kukni udude päñku api itner yak. Amo 5:25-27

Yottaba tekpän tänpäni täño man

⁴⁴ * Stiventä ude yänpän pen ñode yäwetgän tänkuk; Tänpäkan äbekniye oraniye bian, kome kawuki-ken kudupi yottaba tekpän tänpäni yäpman kujat kunjo uwä Anututä unitäño wärani Moses iwönjärenkuko udegän tänpäni. Kudupi yottaba u gänañ Anututä mani bureni yäwet tänkukonik. ⁴⁵ * Eruk mäden oraniye unitäño nanakiyetä kudupi yottaba u yäpman kan Josuatä intäjukun täñ yäminjirän guñ ämä äbori äbori unitä komeken kunjuk. Yäpman kuman kome u ahänjirä Anututä kome mähem yäwat kirenjirän äbekniye oraniye kome u korenjirän kudupi yottaba kome ugän tänpän ukengän it yäpman äronjirä Devit ahänjuk. ⁴⁶ * Tänpäkan Anututä Devitta nadäwan tägagämän kubä tänkuk. Devit uwä Jekop täño Anutu unita yot täga kubä täñ imikta Anutu-ken yänpak man yänjuk. ⁴⁷ * Tänpäkan Devittä ini nämö tänkuk. Nanaki Solomontä yot u tänkuk.

⁴⁸ Upänkan Anutu Ärowani uwä yot ämä keritä tänpäni-ken nämö it täyak. Unita profet kubätä bian Anutu meni jinom yäpmanpäni man ñode yänjuk;

⁴⁹ *Ekänitä ñode yäyak;*

Kunum u näknjo manjirani bägup. Ba kome uwä kuroña täño yerpäni irit bägupna.

Unita yot jidewani kubä täñ naminjirä api tägawek? Nämö!

⁵⁰ *Imaka imaka päke ño kudup näknja ketnatä tänkut.*

Ais 66:1,2

⁵¹ * Ude yänpän Stiventä ñode yäwetgän tänkuk; In gwäkin täpäni-inik! Bänepjin ba nadäk-nadäljin uwä guñ ämä ude wani yak. Jukujin pik tänpän Anutu täño man nämö nadäk täkan. Tänpän äbekniye orajiyetä bian tänkunjo udegän inä Munapik täño man wari wari ut täkan yak. ⁵² * In täño profet biani kubä netä irirän orajiyetä kudän waki nämö täñ iminkun? Nämoinik! Profet biani mäyaptä ñode yänhäk tänkuk; Ämä kädet siwonji täkta yäwani api äbek yän yänjuk. Yänjirä orajiyetä profet u kudup däpman tänkunjonik. Eruk, ämä kädet siwonji täkta yäwani u bämpojin-ken ahänjirän intä ämä u iwan kerit terak penjirä kumän-kumän utkun. ⁵³ * Bure, inä Anutu täño man kädet, anjero menitä yäwani u yäpman upänkan nämö iwatkunotä apinjo udegän nämö iwat täkan.

Stiven kumän-kumän utkun

⁵⁴ * Stiventä man ude yäwerän kokwawak pähap nadän iminpäni mäm tänpän utnayän tänkun. ⁵⁵ * Upänkan Munapiktä Stiven uwäk tänjirän kunum terak dorapän Anutu täño penjygek kudän kanjuk. Ba Jesu imaka, Anutu täño kerit bure käda wäpi biñam ikek wädänjirän kanjuk. ⁵⁶ * Ude kanpäni yänjuk; Eruk kawut! Näk kanjira kunum anenjirän Ämä Bureni-inik uwä Anutu täño kerit bure käda wädänjirän käyat yak. ⁵⁷ Stiventä ude yäwänä Juda ämä ekäni ekänitä man yänuruk-uruk pähap yänpän jukuni yäputpäni akun-kirenjirän bäränjen päñku Stiven bäyan injitkun. ⁵⁸ * Bäyan injitpäni yäpman päñku yotpärare gägäni-ken kumbän yänkan mobätä utkun. Tänpäkan ämä pengän jop iknatkunjo unitä iniken teki punin nanik yänpmanpäni ämä gubani kubä wäpi Sol u dubini-ken penjuk. ⁵⁹ * Tänpän mobätä pen ut irirä Stiventä yänpak man ñode yänjuk; Ekäni Jesu, gäk mäjona yäpman

* **7:41:** Kis 32:2-6 * **7:42:** Jer 19:13 * **7:44:** Kis 25:40 * **7:45:** Jos 3:14-17; Jos 23:9, 18:1 * **7:46:** 2Sml

7:1-16; Sam 132:1-5 * **7:47:** 1Kin 6:1 * **7:51:** Kis 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10 * **7:52:** 2Sto 36:16; Mat 23:31

* **7:53:** Apos 7:38; Gal 3:19; Hib 2:2 * **7:54:** Apos 5:33 * **7:55:** Mat 22:44; Apos 2:33-34; Apos 5:31 * **7:56:**

Kol 3:1 * **7:58:** Apos 22:20 * **7:59:** Sam 31:5; Luk 23:46

yäk. ⁶⁰* Ude yänpäj gukut imäpmok tänpäj gera kehäromigän ñode yänjuk; Ekäni, gäk äma nutkanj ñonitäño momini peñ yämisi. Ude yänpäj kumbuk. Utpewä kumäjirän Soltä bänep tägagämän nadäjjuk.

8

Yäput peñpäñ äbot tänpänita iwan täñ yämiñkuñ

¹⁻²* Täñkanj äma Anutu iniñ orerani ätutä konäm butewaki ärowani tänpäj Stiven täño komegup äneñkuñ. Eruk kadäni ukengän Jerusalem yotpärare-ken nanik äbot tänpänita yäput peñpäñ iwan täñ nimiñpäñ komi yämiñkuñ. Ude täñ yämiñirä metäñpeñ kumanj Judia komeken ba Samaria komeken kuñtänpä kuñkuñ. Kuñtänpä kuñjirä aposoro-tägän Jerusalem yotpärare ugän itkuñ. ³* Tänpäkanj Sol uwä ämawebe äbot tänpäni däpmänpäj yawat kireñpäñ yori gänangän yawatpäñ yepmäñit yäpmäj äpamañ päñku komi yot gänañ yepmak täñkukonik.

Jesu täño biñam Samaria kome weñ patkuk

⁴* Tänpäkanj ämawebe päke ämetpeñ uken-uken kuñtänpä kuñkuño unitä kome päñku ittän kuñkuñ-ken Jesu täño manbiñam yäñahäntäj kuñkuñ. ⁵ Täñjirä äbot tänpäni äma kubä wäpi Filip uwä yotpärare kubä Samaria kome uken päñku Anutu täño iwoyäwani Kristo unitäño manbiñam yäwet ahäntäj kuñatku. ⁶ Manbiñam yäwet ahäñit kudän kudupi täñit täñtäj kuñjarirän ämawebe uken nanik mäyaptä kanpäñ nadäkinik täñkuñ. ⁷* Tänpäkanj Filip uwä ämawebe mäjo wakitä magärani mäyap yawat kireñjirän mäjo kähän yäñpeñ ämawebe yabä kätäñpeñ kuk täñkuñ. Ba ämawebe kwäyähäneñ tänpäni ba guräj täwani mäyap yäpä tagañ yämik täñjuk. ⁸ Ude täñ yämiñirän Samaria naniktä bänep oretoret terak itkuñ.

⁹ Tänpäkanj uken nanik äma kubä wäpi Saimon. U tänpäwak ba kon mebäri mebäri tänpäni. Epän u tänpewän bureni ahäñjirä Samaria ämawebetä kawä inipärik kubä täk täñkuñonik. Täñkanj Saimon uwä inita nadäwän ärowani tänpäpäñ näk wäpna biñam nikek yäñ yäk täñjuk. ¹⁰ Ude täk täñjirän äma ekäni ekäni ba ämawebe jopi kuduptä unitäño man nadäktä gäripi nadäk täñkuñ. Gäripi nadänpäj ñode yäk täñkuñonik; Äma ñonitä Anutu täño kehäromi täñi pähap yäñ imani. U Anutu Kehäromi unitäño äpani yäñ yäk täñkuñonik. ¹¹ Täñpäñ kadäni karonj ämawebe bämopi-ken kudän udewani täñ yäpmäj äronkuko unitä ämawebetä kawä inide kubä tänpäpäñ nadäkinik täñ imiñkuñ. ¹² Nadäkinik täñ imiñkuño upäñkanj Filiptä Anutu täño kanjiwat epän ba Jesu Kristo täño kehäromi unitäño manbiñam täga yäwerirän äma ba webe bok nadäwä bureni täñpäpäñ nadäkinik täñjirä Filiptä ume ärut yämiñjuk. ¹³ Tänpäkanj Saimon imaka, manbiñam bureni nadänpäj nadäkinik täñpäñ ume yäpuk. Täñkanj Filip iwarän täñjirän Filiptä kudän kudupi mebäri mebäri kehäromi nikek täñjirän kak täñjuk. Kanpäñ nadäwän ärowani täk täñjuk.

¹⁴ Tänpäkanj aposoro Jerusalem itkuño unitä Samaria ämawebetä Anutu täño manbiñam nadänpäj injit-inik täñkuño unitäño manbiñam nadäñkuñ. Eruk nadänpäj Pita kenta Jon yepmäñpä yäpmäj uken kuñkumän. ¹⁵ Päñku ahäñpäñä Samaria ämawebe nadäkinik täñkuño unitä Anututä Kudupi Munapik yäniñ kirewän yäñpäñ Anutu-ken yäñapik man yänkumän. ¹⁶ Imata, ämawebe u Kudupi Munapik nämo yäpuño unita. Jop, Ekäni Jesuta biñam itneñta ume ärut täñkuñ. ¹⁷* Eruk aposoro yarä unitä kerä ämawebe gwäki terak peñjirän Anututä Kudupi Munapik kireñ yämiñjuk.

¹⁸ Aposoro yarä unitä kerä ämawebe terak peñjirän Kudupi Munapiktä uwäk täñ yämiñjirän Saimontä yabänpäj näk udegän kanj täñpa yänkanj moner yäpmänkanj äbuk. Äbänpäj yäwetkuk; ¹⁹ Ek yarä ño näka imaka, kehäromi u namun yäk. Kehäromi u namänkanj näkä ketna äma kubä terak peñjira Kudupi Munapik kanj yäpän yäñ yäwetkuk.

²⁰ Yäwänä Pitatä man kehäromi ñode iwetkuk; Wa! Imaka Anututä ironita jop nimani upäñ monerpäñ suwawayäñ yäyan? Nämoinik! Moner u gäkña-kät bok genji kanj äriwun! yäk. ²¹* Bänepka Anutu inämiken siwoñi nämo pätak. Unitä gäk Anutu täño epän nintä täk takamäj ño täkta u gänañ täga nämo äpmonñpen. Nämoinik! ²² Gäk bänepka sukereñpäñ nadäk-nadäk waki initan ño peñpäñ mäde ut imi yäk. Täñkanj Ekäniken gera yäñjiri bänepka-ken nadäk waki pätak, momi u käwep peñ gamek yäk. ²³* Näk ñode gabänpäj-nadätat; Wakiwakikatä bänepka täñpäñ wañkuñ. Waki unitä gäk wakita biñam iwoyänpäj topmänpäj gepmäñitkanj itak.

²⁴ Ude yäwänä Saimontä ñode yänjuk; Wära! Ek Ekäniken gera yäñ namiñjirän näka butewaki nadäwän. Täñjirän imaka umuri näkken api ahäj namek yäñ yäkamän u ahäj

* **7:60:** Luk 23:34 * **8:1-2:** Apos 7:58, 8:4; Apos 11:19 * **8:3:** Apos 9:1,13, 22:4; Apos 26:9-11 * **8:4:** Apos 6:5
* **8:7:** Mat 10:1; Mak 16:17 * **8:17:** Apos 19:6 * **8:21:** Sam 78:37 * **8:23:** Hib 12:15

namektawä yäj yäjuk. ²⁵ Tənpəkanj aposoro yarä Pita kenta Jon unitä imaka Ekänitä jide tən yäminkuko unitäjo manbiŋam yəwettən kuŋkumän. Tənkanj əneji Jerusalem əyənupen kuŋkanj Samaria əmawebe kädət miŋin-miŋin ittən kwani u Manbiŋam Täga u yənjahəŋpən yəwet tənətən kuŋkumän.

Itiopia əma kubä tənjo manbiŋam

²⁶ Eruk, Ekäni tənjo ənoro kubätä Filip ahən imiŋpən iwetkuk; Gək tuŋum tənpen iwoni kədə ku. Jerusalem kädət penpən Gasa yotpərare kädət kan iwat yək. Kädət uwä əma nəmo irani-ken pətək u nadätan? ²⁷ * Iweränä Filip akuman kuŋkuk. Kuŋtəngən kädət yäjukken u Itiopia nanik əma kubä kan ahənku. Əma uwä wəpi biŋam nitek kubä, ini komeken nanik intəjukun webe wəpi Kadasi unitəjo epən əma ərowani kubä. U webe unitəjo monen yotta watəni irani. ²⁸ Əma u Jerusalem komeken Anutu imiŋoretta əbukə əneji karis terak kuŋirən. Karis terak maŋitkanj manbiŋam profet Aisaiatä kudən təwani u daniŋtən kuŋkuk. ²⁹ Kuŋirən Kudupi Munapiktä Filip njo iwetkuk; Gək əma unitä kuyak-ken dubini-ken ku yək. ³⁰ Ude iweränä Filip bərənen dubini-ken kuŋpən nadənku; Əma uwä profet Aisaia tənjo manbiŋam u daniŋtən kuŋirən. Nadənpən yäjuk; Notnapak, gək manbiŋam danitan unitəjo mebəri nadätan ba nəmo? ³¹ * Yəwənä əma unitä kowata njo iwetkuk; Əma kubätä manbiŋam njonitəjo mebəri nəmo nəwerənä nəkŋa jide tənnpən mebəri nadəwet? Ude yənpən Filip iwetkuk; Gək əbä nəkə itat-ken njo maŋirakanj bok kuda yək.

³² Manbiŋam daniŋtən kuŋkuko u man muji pi njo depən daniŋtən kuŋkuk;

U sipsip ude, utnayən nadənpən yənjikŋat yəpmən kuŋkuŋ.

Tənirä kwikinik itpən man kubä nəmo yäjuk. Əmatä sipsip pujiŋi madənayən tənirä kwikinik it təkən ude itkuk.

³³ Tənnpəkanj wəpi biŋam yəpmən əpənpən kudən waki mebəri mebəri jop nadən tən imiŋkuŋ.

Uyeri kubä nəmo penkanj kumbuk. Unita unitəjo biŋam netätə api nadənen? Nəmoink, irit kuŋat-kuŋari kome terak u kerəpigən dəpmən təknen imiŋkuŋ. Ais 53:7,8

³⁴ Tənnpən Afrika əma unitä man u daniŋ paotpənə eruk Filip iwetkuk; Nəweri nadəwa. Profetä netətə yənpən man njo yäjuk? Inita yäjuk, ba əma kubətə yäjuk? ³⁵ Ude yəwənä Filiptä man daniŋkuko uterak ba man ətu terak Jesu tənjo manbiŋam təga yənjahəŋpən iwetkuk.

³⁶⁻³⁷ * Yənpən-nadək tənətən kumanj ume kubəken ahənku. Ahənpən əma ekäni unitä yäjuk; Nabä! Jesu yəpurərətta ume njo pən təga ərut naminanji nəmo? ³⁸ Ude yənpən karis inin bitnənpewən itkuk. Irirən Filip-kät əma ekäni u əpəmanj ume gənanj əpmonkanj Filiptä əma ekäni u ərut imiŋku. ³⁹ * Ərut imənkən ume gənanj naniktä abəmanj əbä gəgəni-ken irirən Ekäni tənjo Munapiktä Filip pit kubəgən imagut yəpmən kuŋkuk. Ude tənirən əma ekäni u Filip əneji nəmo kanjanj bənep oretoret pəhap terak ini kädət-ken kuŋkuk. ⁴⁰ * Tənnpəkanj Filip uwä yotpərare kubä wəpi Asdot u ahənkanj, eruk Jesu tənjo manbiŋam yotpərare kubəkubəken yənjahəntən kumanj Sisaria komeken ahənku.

9

Ekänitä Sol ahən imiŋku

Apos 22:4-16, 26:9-18

¹ * Kadəni uken Soltä Ekäni tənjo iwarəntəkiye kumən-kumən api tadəpet yən umun man bumta yəwettən kuŋatku. Tənnpən bəmop əma intəjukun tənpani-ken kuŋkuk. ² Kuŋpən iwetkuk; Gək Juda əma tənjo kəbeyä yot Damaskus kome itkanj unitəjo watə əmata man kudən kan tən yəni yək. Ude təniri nək pənku əmawebe Jesu tənjo kädət iwarani u təga api yepmənjiret. Yəwənä bəmop əma unitä mani buramiŋpən man kudən njo tənnpən imiŋku; Soltä əmawebe Jesu tənjo kädət iwarani əmawebe ətu yabənpənə yepmənjitpən yən-yəkŋat yəpmən Jerusalem komeken api əbek yək.

³ Man kudən ude tənnpən imənkən Sol Jerusalem penpən Damaskus kuŋkuk. Kuŋtəngən Damaskus yotpərare kerəp tənirən uterakgən kunum gənanj nanik penyənek pəhap kubätä Sol uwək tənku. ⁴ Penyənek unitəjo kehəromitə tənnpewən Sol kome terak maŋpatku. Ude tənnpən əma kubä tənjo man kotəktä njo yənjirən nadənku; Sol! Sol! Gək imata nək tənnpə wakta epəni təyan? ⁵ * Ude yəwənä Soltä yäjuk; Ekäni, gək netə? Yəwənä unitä yäjuk; Nək Jesu, tənpi wawetta epəni tək təyan ubayən yək. ⁶ Eruk, akunkanj kumanj yotpərare-ken ku yək. Kuŋiri əma kubätä gabən ahənpən epən man api gəwerek. Gəwerənä udegən kan tə yək.

* 8:27: Ais 56:3-7 * 8:31: Jon 16:13 * 8:36-37: Apos 10:47 * 8:39: 1Kin 18:12 * 8:40: Apos 21:8

* 9:1: Apos 8:3 * 9:5: Apos 5:39; 1Ko 15:8

⁷ Yäjirän äma Sol-kät bok kuŋatkuŋo u bärom täŋpän man kum kwikinik itkuŋ. Kwikinik itkan äma bureni kubä nämo kanŋan man kotäk ugänpän nadänkuŋ. ⁸ Täŋpän Soltä akunpän dapun ijinŋuko upänkan dapuri bipmän urani pen irirän kerigän inŋit yäpmän kuman Damaskus yotpäre uken päŋku teŋkuŋ. ⁹ Tewäkan ume ketem nämo nanŋan dupik ikekgän pen irirän kepma yaräkubä ude täreŋkuŋ.

¹⁰ Täŋpakan Damaskus kome uken Jesu täŋo iwaräntäki kubä itkuko u wäpi Anianas. Anianas uwä dämpomonken Ekänitä gera terak wäpi yänŋuk. Yäjirän Ananiastä yänŋuk; Ekäni, näk itat ŋo yäk. ¹¹ * Yäwänä Ekänitä ŋode iwetkuk; Gäk akunŋan kädet kubä wäpi Kädet Siwoŋi yän yäwani u iwat yäpmän ku yäk. Kuŋtängän Judastä yotken ahänpän Tasus nanik äma kubä wäpi Sol unita kan iwet yabä yäk. Äma u yot u gänan itkan Anutu-ken yänapik man yän itak yäk. ¹² Sol u dapuri tumbani itak upänkan dämpomonken ŋode kak; Äma kubä wäpi Anianas unitä Sol dapuri yäpän tägakta yot gänan äronpän kerü ŋode terak peŋjirän kak yäk. ¹³ * Yäwänä Ananiastä kowata ŋode yänŋuk; Ekäni, ude nämo! Äma mäyaptä äma unita man ŋode yäjirä nadäk täyat; Äma u imaka wakiwaki Jerusalem komeken ämawebekayeta täŋ yämik täŋpani yäk. ¹⁴ * U bämop äma intäjukun täŋpanitä ämawebe ŋo nanik gäk wäpka terak yeŋgämä pek täkan u yepmänjitta yänäreŋ iminŋun yäk.

¹⁵ * Ude yäwänä Ekänitä ŋode iwetkuk; Gäk ku. Sol uwä näkŋo epän watä ämana ude iwoyänkut yäk. Uwä ämawebe Juda äbotken nanik nämo, ba kome kubäkubä täŋo intäjukun äma, ba Isrel nanik näkŋo manbiŋam u yänahänpän yäwetta iwoyänkut yäk. ¹⁶ * Täŋpän näkŋo wäpnata yänpän komi bäräpi mäyap nadäwayän täyak uwä näkŋa-tägän api iwönärewet yäk.

¹⁷ Ekänitä Anianas ude iweränä kuman Judas täŋo yot gänan äronpän keriyat Sol terak peŋpän ŋode iwetkuk; Notnapak Sol, Ekäni Jesu, kädet miŋin ahän gaminŋuko unitä apiŋo näk peŋ näwet-pewän gäkken äbätat yäk. Gäk dapun äneŋi ijiwi kuŋirä Kudupi Munapiktä gäk uwäk tawän yänpän näk peŋ näwet-pewän äbätat yäk. ¹⁸ Ananiastä ude yäwän täreŋjirän uterakgän imaka kubä äwon bumik dapuri täŋpipinŋuko u täreŋ maŋkuk. Maŋjirän dapuri ijiwän kuŋkuŋ. Ijiwän kwäpän karon akwänkan päŋku Ananiastä Jesu wäpi terak ume ärut iminŋuk. ¹⁹ Täŋpakan Sol ketem nanpän kehäromi äneŋi yäpuk.

Solta iwan täŋ iminŋun

Ude täŋkan Sol Jesu iwarän täwani Damaskus nanik ukät kepma yarägän itkuŋ. ²⁰ Kadäni ugän yäput peŋpän Juda täŋo käbeyä yot kome uken itkuŋo u gänan äronpän manbiŋam ŋode yänahäk täŋkukonik; Jesu u Anutu täŋo nanaki ubayän yän yäk täŋkuk. ²¹ * Ude yäjirän nadänpän ämawebe päke unitä kikinŋutpän yänkuŋ; Wa! Äma ŋonitä-gän Jerusalem komeken ämawebe Jesu terak yeŋgämä pek täkan u täŋpän waŋkuŋpän udegän täŋpa yänkan ŋo äbuk yäk. U ämawebe yepmänjipän yän-yänŋat yäpmän bämop äma intäjukun täŋpani-ken kwa yänkan äbuk. Ude täk täŋkukopän jide täŋpän Jesu täŋo manbiŋam niwetak?

²² * Täŋpakan Sol nadäk-nadäk Anutu-ken nanik yäpmänkan Juda äma Damaskus itkuŋo u ŋode yänahänpän yäwet täŋkuk; Jesuwä ämawebeniye yämagutta Anututä iwoyänpän teŋkuŋ ubayän. Täŋpän Soltä Jesu täŋo mebäri u kwawakinik yänahänjirän Juda ämatä u nadänpän mani wärämutta täŋbäräp täŋpän nadäwätäk pähap täŋkuŋ.

²³ * Soltä epän u kepma mäyap täŋ yäpmän kuŋirän eruk, Juda ämatä Sol utta man yänpän-nadäk täŋkuŋ. ²⁴ Käbop käbop yänpän-nadänjirä utnayän yänkuŋo u Soltä manbiŋam nadänkan kuŋarirän utnayän yotpäre yewa unitäŋo yäma taŋi taŋiken kepma bipani watäni itkuŋ. ²⁵ * Ude täjirä bipani kubäken käbop, Sol täŋo iwarän täwanitä Sol yänŋikŋat yäpmän yotpäre täŋo yewa karon uterak äronkuŋ. Äronpänä Sol iwerä yäk taŋi gänan mäŋjiränkan yäk ikek tewä komen umu äpmonkan ukädagän metänpeŋ kuŋkuŋ.

²⁶ * Täŋpakan Sol kuman päŋku Jerusalem yotpäre-ken ahänpän Jesu täŋo äbot täŋpani-ken yäpurärerayän yäjirän u Jesu täŋo iwaräntäki kubä yän nadäwä bureni nämo täŋpän umuntänkuŋ. ²⁷ * Upänkan Banabastä Sol not täŋ iminŋän yänŋikŋat yäpmän aposoro äbotken kuŋpän Sol täŋo manbiŋam ŋode yäwetkuk; Soltä Ekäni kädet miŋin kawänpän man iwetkuko unitäŋo manbiŋam, ba Soltä Damaskus yotpäre-ken Jesu täŋo manbiŋam kehäromigän yänahänŋuko unitäŋo manbiŋam yäwetkuk. Täŋjirän äma kubätä nämo inin bitnäŋkuk.

²⁸ Ude täŋpakan Sol uwä Jerusalem komeken penta itkuŋ. Täŋpakan Ekäni täŋo manbiŋam umunkät nämo, gwäk pimiŋpän yänahänjtän kuŋatuk. ²⁹ Täŋpän kadäni kadäni Soltä Juda äma Grik mangän nadäwani-kät Jesu täŋo manbiŋam yänpän-nadäk täk täŋkuŋo upänkan

* 9:11: Apos 21:39, 16:9 * 9:13: Apos 8:3 * 9:14: Apos 9:1-2,21; 1Ko 1:2 * 9:15: Apos 25:13, 27:24; Rom 1:5

* 9:16: 2Ko 11:23-28 * 9:21: Apos 8:3 * 9:22: Apos 17:3; Apos 18:5,28 * 9:23: Apos 23:12 * 9:25: 2Ko

11:32-33 * 9:26: Gal 1:17-19 * 9:27: Apos 9:4,20; 1Ko 9:1, 15:8

äma u Sol utnayän kädetta wäyäkñek täñkuñonik. ³⁰ * Ude täñirä noriyetä nadänpäj Sol yänjkñat yäpmäj Sisaria komeken äpmonkuñ. Tänpäj Sisaria kome unitä tewä yäpmäj kumañ päñku Tasus kome ahäñkuk.

³¹ Tänpäkañ kome uken-uken, Judia, Galili ba Samaria nanik äbot tänpäni säkgämän, kwini terak itkuñ. Äma kubätä waki nämo täñ yämiñkuk. Tänpäkañ kädet siwonji terak Ekäni ämori-ken kuñarirä Kudupi Munapiktä bänepi tänpädäm tänpäj täñ-kehäromtañ yämiñirän ämawebe kodaki mäyaptä Jesu täño äbot tänpäni yäpurärätkuñ.

Pitatä käyäm ikek kubä yäpän tägañkuk

³² Pitatä komeni komeni kuñatkä yotpärare kubä wäpi Lida ahänpäj Anutu täño kudupi ämawebe uken irani ahäj yämänkañ penta itkuñ. ³³ Tänpäj uken äma kubä wäpi Enas ahäj imiñkuk. Äma uwä tänguräj takinik tänpäj it yäpmäj äbänjirän obañ 8 ude tärenkuk. ³⁴ Äma u parirän Pitatä kañpäj iwetkuk; Enas, Jesu Kristotä gepmanpäñ tägatan unita akuñkañ tek ämetpäranika yäpi tägawut yäk. Pitatä ude iwerirän uterakgän akuñkuk. ³⁵ Ude täñkañ kuñarirän Lida kome mähem ba Saron komeken nanik kuduptä kañpäj bänepi sukurenpäñ Ekänita biñam täñkuñ.

Kumbani kubä kodak tañkuk

³⁶ Kadäni uken Jopa yotpärare-ken äbot tänpäni webe kubä wäpi Tabita. (Tabita u Grik man terak Dokas, ninin man terak ipmoñ.) Webe unitä kadäni kadäni kädet tägatäga tänpäj ämawebe jäwäri täñkentäj yämik täñkukonik. ³⁷ Tänpäkañ Pita Lida komeken irirän Tabita uwä käyäm tänpäj kumbuk. Kumänjirän komegup ume ärut imiñpäj yot gänañ täñkireki kubäken yäpmäj päro peñkuñ. ³⁸ Tänpäkañ Lida yotpärare u Jopa yotpärare dubini-ken itkuko unita Jopa nanik äbot tänpänitä Pita Lida komeken itak yäj nadänpäj äma yarä yäwerä kumañ päñku Pitaken ahänpäj butewaki terak ñode iwetkumän; Nintä komeken bäräñej kuna yänpäj gämagutdayäj äbäkämäk yäk. ³⁹ Yäwänä Pitatä nadäj yämiñpäj tuñum tänpänkañ penta kuñkuñ. Kumañ päñku Lida yotpärare ahänpäj kumbani patkuk-ken u yänjkñat yäpmäj äronkuñ. Äronjirä webe kajat-kajat kome uken nanik kuduptagän äbä Pita itgwäñjipäj konäm butewaki täñit, Tabita kodak itkañ tek mebäri mebäri bipmäñ yämik täñkuko u iwönäreñjit täñkuñ. ⁴⁰ * Täñirä Pitatä peñ yäwet-pewän yäman kuñ moreñjirä gukut imäpmok tänpäj yäñapik man yänkuk. Yäñapik man yäwän tärewäpäj äyäjutpäñ Tabita kañpäj yänkuk; Tabita, gäk aku! Yäwänä dapun ijiwän kwäpäj Pita kañpäjä akuñ mañit itkuk. ⁴¹ Aku mañjirirän Pitatä kerigän inñitpäñ iwerän aku käron itkuk. Tänpänkañ Anutu täño ämawebe-kät webe kajat-kajat yänpewän ärowäkañ Tabita akutak ño kawut yäj yäwetkuk. ⁴² Ude täñirän unitäño manbiñam Jopa yotpärare ahäj parirän ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik täñ imiñkuñ. ⁴³ * Tänpäkañ Pita uwä äma kubä tom gupipäj imaka imaka täk tänpäni wäpi Saimon unitä yotken kadäni käronji bumik it täñkumänonik.

10

Anutu täño añerotä Konilias man iwetkuk

¹ * Äma kubä wäpi Konilias. Konilias uwä Sisaria yotpärare uken itkañ Rom täño komi äma äbot kubä 100 ude unitäño intäjukun äma it täñkukonik. Komi äma äbot u wäpi Itali Äbot yäj yäwerani. ² Konilias uwä guñ äbotken nanik upäñkañ ini ba ämawebe ukät irani unitä Juda nanik täño Anututa nadäkinik täñ imiñpäj iniñoret täñkuñonik. Tänpäj Konilias uwä monenji Juda äma jäwäri täñkentäj yämik täñkukonik. Täñkañ kadäni kadäni Anutu-ken yäñapik man yäk täñkukonik. ³ * Eruk kepma kubä 3^kirok bipäda täñjirän yori gänañ itkañ jop dupiñkañ Anutu täño añero kubätä ahäj imiñirän kwawakinik kañkuk. Tänpäj añero unitä iwetkuk; Konilias! ⁴ Yäwänä Koniliastä kañpäj bumta umuntuñpäj iwetkuk; Ekäni, jide?

Yäwänä añerotä iwetkuk; Anututä gäkño yäñapik manka nadäk täyak. Ba gäk monenji tuñumka äma jäwärita yämiñjiri gabäk täyak. Ude täñjiri gabänpäj kädet unita gäripi nadäj gamik täyak yäk. ⁵ Unita apiño ämakaye yepmanji Jopa komeken kut. Kuñkañ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita u imagut yäpmäj äbut yäk. ⁶ * Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipäj tänpäni unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäj iwetkuk. ⁷ Ude iwerän tärewäpäj añero Konilias teñpeñ kuñkuk. Kuñjirän Koniliastä watä ämani yaräkät komi ämani kubä yänpewän äbuñ. (Komi äma u Anututa nadäkinik tänpäj Konilias-kät bok irani.) ⁸ Eruk äma yaräkubä u äbänjirä Koniliastä imaka ahäj imiñkuko u kudup yäwerän nadäjkuñ. Nadäj morewäkañ peñ yäwet-pewän Jopa komeken kuñkuñ.

* 9:30: Apos 11:25; Gal 1:21 * 9:40: Mak 5:40-41 * 9:43: Apos 10:6 * 10:1: Mat 8:5; Apos 27:1,3 * 10:3: Apos 3:1 * 10:6: Apos 9:43

Pitatä däpmonken imaka kubä kaŋkuk

⁹ Kuŋtängän kome bipänä kädet miŋjin patkuŋ. Patkuŋo yäŋewänä äneŋi akumaŋ kuŋkuŋ. Kuŋtängän kepma bä mop täjirän Jopa kome keräp taŋkuŋ. Täppäkaŋ Pitatä yot itkuko uwä itpäh-nadäk bägup punin unu täŋpani unita Anutu-ken yäŋapiwa yäŋkaŋ unu äronkuk. ¹⁰ Äro irirän nakta iwäkaŋ ketemta yäŋkuk. Yäwänä ketem api ijiŋirä jop dupiŋkaŋ däpmonken ŋode kaŋkuk; ¹¹ * Kunum aŋeŋirän imaka kubä äpuk. Äpuko uwä tek taŋi käwuri käwuri yentä topmähpäŋ pewä yäpmäh kome terak äpäŋirän kaŋkuk. ¹² Täppäh tek u gänaŋ tom mebäri mebäri ba gämok, damaŋ ba barak mebäri mebäritä irirä yabähkuk. ¹³ Pitatä ude yabäh yäwat ittängän man kotäk kubä ŋode nadähkuk; Pita, gäk aku tom uwä däpmähpäŋ naŋ!

¹⁴ * Yäŋirän Pitatä yäŋkuk; Ekäni, u nämoink nähpayäh! Tom u nintäŋo бага mantä nämo nakta yäjiwärani yäk. Ämatä u naŋpäh bänepi täŋpä waneŋ. Gäk mebäri na nadätan, tom udewani kubä nämoink nak täyat yäk. ¹⁵ * Ude yäwänä man kotäk u äneŋi kubäkät ŋode yäŋkuk; Ude nämo! Imaka Anututä u täga yäh yäwani u gäkä waki yäh täga nämo yäwan yäk. ¹⁶ Täppäkaŋ imaka ahäh imiŋkuko u kadäni yaräkubä ude äronkaŋ äpäk täŋkuk. Kadäni yaräkubä ude kaŋpäh nadäwänkaŋ äneŋi wädäh yäpmäh kunum gänaŋ äronkuk.

¹⁷⁻¹⁸ Kunum gänaŋ äronjirän Pitatä imaka kaŋkuko unitäŋo mebäri na nadäwätäk pähap täŋkuk. Nadäwätäk täŋ irirän äma yaräkubä Koniliastä peŋ yäwet-pewän äbuŋo u Saimontä yotken ahähpäŋ yäman umu itkaŋ gera terak ŋode yäŋkuŋ; Ai, Saimon wäpi kubä Pita, yot ŋo itak?

¹⁹ * Täppäkaŋ Pitawä yot medäp terak unu imaka kudupi kaŋkuko unita pen nadäwätäk täŋ irirän Munapiktä iwetkuk; Nadätan? Yäman umu äma yaräkubä gäka wäyäkŋeŋtäh äbäkaŋ yäk. ²⁰ Äma uwä näkŋa yäwetpewa äbäkaŋ unita nadäwätäk nämo täŋpen. Äpmonpikaŋ bätakigän penta kut yäk. ²¹ Munapiktä ude iweränä Pita yäman umu äpmonpäh äma yaräkubä u yäwetkuk; Äma wäyäkŋeŋtäh äbäkaŋ uwä näk ŋo. E, ŋo ima mebäri na äbäkaŋ? ²² * Yäwänä iwetkuŋ; Komi äma täŋo intäjukun äma wäpi Koniliastä yähpewän äbäkamäh yäk. Konilias uwä äma siwoŋi. U Anutu iniŋ orerirän Juda ämawebe kuduptagantä äma unita oraŋ imik täkaŋ yäk. Täppäh Anutu täŋo kudupi aŋero kubätä ahäh imiŋpäh Konilias ŋode iwetkuk; Gäk äma kubä wäpi Pita imagut yäpmäh kuŋpäh gäkŋa yotken teŋiri man nadätäk u yäŋirän kaŋ nadä yäh iwetkuk. ²³ * Ude yäŋirä Pitatä yämagut päŋku ini yotken yepmaŋpän patkuŋ.

Eruk, patkuŋo yäŋewänä akunpäh Pita tuŋum täŋpänkaŋ äma yaräkubä ukät Jopa komeken nanik äbot täŋpani äma ätu ukät penta kuŋkuŋ. ²⁴ Kuŋtäko bipänä kädet miŋjin patkuŋ. Patkuŋo yäŋewänkaŋ äneŋi yäput penpäh kuŋkä Koniliastä yotpäre-ken Sisaria ahähkuŋ. Uken Koniliastä iniken mäheŋiye ba noriye gägäni ätu yähpewän päbä kubä-kengän itsämähjirä päŋku ahäh yämiŋkuŋ. ²⁵ Ahäh yämiŋpäh yot gänaŋ ärowayäh täjirän kaŋpähä Koniliastä Pita gämorik-ken guket imäpmok täŋpäh iniŋ orerayäh täŋkuk. ²⁶ * Ude täjirän kaŋpäh Pitatä iwetkuk; Ai! Ude imata täyan? Aku! Näk Anutu nämo, näk äma, gäk udewanigän yäk. ²⁷ Man ude näwetgäwet täŋtäh yot gänaŋ äronpäh Pitatä ämawebe yot gänaŋ tokŋek irirä yabähkuk. ²⁸ Yabähpäŋ yäwetkuk; Juda äma nintäŋo mebäriŋin ŋode käwep nadäk täkaŋ; Ninä, äma guŋ äbotken nanik in udewani kubäkät itpäh yähpäh-nadäk täga tänaŋi nämo. Kädet ude yäjiwärani yäh nadäk täkamäh. Täŋ, Anututä däpmonken kudän ŋode näwetpäh näwoŋäreŋkuk; Näk äma kubäta nadäwa jiraŋ täga nämo täŋpek, ba äma kubäta ŋode täga nämo nadäwet; U ninkät nanik nämo unita ukät itpäh yähpäh-nadäk tänaŋi nämo. ²⁹ Anututä ude näwoŋäreŋkuko unita ŋo äbäka nämo bitnäŋkut. E, in ima mebäri na yähpewä äbätat?

³⁰ * Yäwänä Koniliastä ŋode iwetkuk; Kepma 4 gumonita bipäda 3'kirok itkamäh ŋodegän täjirän, näk yot gänaŋ itkaŋ Anutu-ken yähapik man yäh itkut. Pengän, äma kubä tek paki-inik ägo wabiŋirä inamna-ken ahähkuk. ³¹ Ahäh namiŋpäh yäŋkuk; Konilias, Anututä gäkŋo yähapik man nadäk täyak yäk. Ba gäk moneŋ tuŋmaka äma jäwärita yämiŋiri gabäk täyak yäk. Ude täŋiri gabähpäh kädet unita gäripi nadäh gamik täyak yäk. ³² Unita apiŋo ämakaye yepmaŋpi Jopa komeken kut yäk. Kuŋkaŋ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita imagut yäpmäh äbut yäk. Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipäh täŋpani unita yotken itak yäk. Tähani u gwägo pähap dubini-ken itak yäk. ³³ Äma unitä ude näwerirän eruk, bäräŋeŋ gäk gämagutta äma ätu peŋ yäwetpewa kuŋkuŋ. Täppäkaŋ gäk ŋo äbäka nämo bitnäŋkuno unita bänep täga nadäh gamitāt yäk. Eruk, man kuduptagän Ekäni nän niwetta gäwetkuko u niweri nadäka, Ekäni inamiken kwawak itkamäh ŋo yäk.

Pitatä Jesu täŋo manbiŋam yähahäŋkuk

* 10:11: Apos 11:5-17 * 10:14: Wkp 11:1-47; Ese 4:14 * 10:15: Mak 7:15,19 * 10:19: Apos 11:12, 13:2
* 10:22: Apos 10:1-2 * 10:23: Apos 10:45, 11:12 * 10:26: Apos 14:13-15; Rev 19:10 * 10:30: Apos 3:1, 1:10

³⁴⁻³⁵ * * Tãnjpãnj Pitatã man ñode yãput peñpãnj yãnjku; Eruk, apinjogãn bureniãgãn ñode nadãtat; Anututã ãmawebe uken-uken nanikta nadãnjirãn uterakãgãn tãk tãyak yãk. U gupninta nadãnjirãn ãrowani ãpani nãmo tãk tãyak. Nãmoinik, ãma Anutu ininj oretpãnj kãdet siwonj iwat tãkanj uwã Anututã not tãnj yãmik tãyak. ³⁶ * E, Anututã Isrel ãma ãbotken man bureni pewãn ahãnjku unitãno manbiãjam in nadãk tãkanj. Manbiãjam Tãga uwã ñode; Jesu Kristo tewãn ãpa man tãgagãmãn, Anutu-kãt bãnep kubãgãn tãktãk tãno man u niwetpãnj niwonjãrek tãnjku. Jesu Kristo u ãmawebe kuduaptagãna Ekãni it yãmik tãyak.

³⁷ * Tãnjpãkanj Galili ba Judia komeken imaka ahãnjku unitãno manbiãjam in nadãkanj. Jontã ãmawebe ume ãrutãrut man yãnjahãnjpãnj yãwet tãnjku u mãdeni-ken Jesu Nasaret komeken nanikta Galili komeken epãni yãput peñku. ³⁸ * Anututã kehãromi ba Munapik kirenj iminjirãn ãyãnjutpãnj ãyãnjutpãnj ãmawebe iron tãnj yãmiãtãnj kuãtatk. Tãnjpãnj Anututã itkentãnj iminjirãn ãma Satantã tãnjpãwak tãnj yãmani u kuduaptagãn yãpãnj tãgawãpãnj yepmak tãnjku konik. ³⁹ Tãnjirãn Jerusalem yotpãrare-ken ba Juda kome pãhap ãyãnjutpãnj ãyãnjutpãnj imaka imaka yãnjpãnj-tãk tãnjku u kanjãnj nadãk tãnj morenjkuãmãnj.

Tãnjtãnj kuãtãyon pãya kwakãp terak utpewã kumbuk. ⁴⁰ * Utpewã kumbuko upãnjkanj kepma yarã tãrenjirãn kepma kubãta Anututã Jesu kumbani-ken nanik yãpmãnj akuãnjku. Yãpmãnj pãnjaku teñpãnj ãneñj kwawak pewãn ahãnjku yãk. ⁴¹ * Tãnjpãkanj ãmawebe kudupken nãmo ahãnj yãmik tãnjku. Nãmo, mani biãjam yãnjahãkta intãnjukun iwoyãnjpãnj niãpmanjãni nin-kengãn ahãnj nimik tãnjku yãk. Tãnjirãn kumbani-ken nanikta akwãkanj ninã ukãt ketem bok nanpãnj yãnjpãnj-nadãk tãk tãnjkuãmãnjoni. ⁴² * Tãnjpãkanj ãmawebe wãpi biãjam yãnjahãnjpãnj yãwetta ñode niwetku; Anututã ãma kubã, ãma kumbani ba ãma kodak irani manken yãpmãnj danikta iwoyãnjku u nãk yãnj niwetku. ⁴³ * In nadãkanj? ãmawebe netã unitã Jesuta nadãkinik tãnjepnj kuãnjtayãnj tãkanj uwã momini tãga api ãrut yãmek. Bureni, Anututã Jesu wãpi terak wakini api peñ yãmek, profet kuduaptã yãnjahãnjku ude.

Guñ ãbot ãtutã Munapikyãpũj

⁴⁴ * Pitatã man ude pen yãnj irirãn Kudupi Munapiktã ãmawebe mani nadãnj itkuño uterak ãpuk. ⁴⁵⁻⁴⁶ * ãpãnjirãn ãmawebe guñ ãbotken nanik u man kotãk kudupi kudupi terak Anutu bumta ininj oretku. Ude tãnjirã yabãnjpãnj ãma Juda ãbotken nanik Jesuta nadãkinik tãnjpani Pitakãt penta ãbuño u nadãwãtãk tãnjpãnj kerã injãnj yãnjku; U kawut! yãk. Anututã bãnep ironi terak Munapik guñ ãmawebe ñonita kirenj yãmitak yãk. Apiño kanjãnj nadãkamãnj, Munapik u Juda ãma nintagãn nãmo yãk. ⁴⁷ * Ude yãnjirã Pitatã yãnjku; ãbot ño, nintã yãpumãno udegãn, Munapik yãpmãnjkanj. Unita ãbot ño ume ãrut yãmikta netãtã tãga nininj bitnãwek? Nãmoinik! ⁴⁸ * Ude yãwãkanj ãmawebe u Jesu Kristo wãpi terak ãrut yãmiãnjku. ãrut yãmãkanj ãmawebe unitã Pita iwetku; Ninkãt ãtu it niãpmanjkanj kanj ku yãnj iwerãwã udegãn tãnjku.

11

Pitatã iniken mebãrini yãnjahãnjku

¹ Tãnjpãnj aposoro-kãt ãbot tãnjpani ãmawebe-kãt Judia komeken iranitã manbiãjam ñode nadãnjku; ãmawebe guñ ãbotken nanikta Anutu tãno man nadãnjpãnj bãnepi-ken iyap tãnjku yãnj nadãnjku. ²⁻³ * Ude nadãnjkuño unita Pitatã Jerusalem yotpãrare ãyãnjutpãnj ãronjirãn Juda nanik ãbot tãnjpani ãma ãtutã nadãwã nãmo tãrewãpãnj man tãnj ñode iwetku; Gãk imata Moses tãno baga man irepmitãnj ãma gupi morãk nãmo mãdãwani, guñ ãbotken nanik unitãno yot gãnanj ãronjku? Ba imata ãma udewani-kãt ketem bok nanjku? U siwonj nãmo! ⁴ Yãwãwã Pitatã imaka ahãnjku unitãno manbiãjam mebãri-ken umunitã yãnj yãpmãnj kuãnjãgãn ñode yãwetku; ⁵ * Nãk Jopa yotpãrare-ken yãnjapik man yãnj yãpmãnj kuãnjra Ekãnitã nadãk-nadãkna-ken pewãn ahãnjirã ñode kanjku yãk. Kunum ãnjãnjirãn imaka kubã ãpuk yãk. ãpuko uwã tek tãnj, kãwuri kãwuri yentã topmãnjpãnj pewã yãpmãnj kome terak dubina-ken ãpãnjirãn kanjku. ⁶ ãpãnjirãn ket tãnjpãnj yabãnjku; Tek u gãnanj tom mebãri mebãri tãnj tãpuri, ba gãmok ba barak mebãri mebãritã irirã. ⁷ Ude yabãnj yãwat itkanj man kotãk kubã ñode nadãnjku; Pita, gãk aku tom uwã dãpmãnjpãnj nanj!

* **10:34-35:** 1Sml 16:7; Rom 2:11; Gal 2:6 * **10:34-35:** Jon 9:31 * **10:36:** Sam 107:20; Ais 52:7; Rev 17:14

* **10:37:** Mat 4:12-17 * **10:38:** Mat 3:16; Luk 4:17-20 * **10:40:** 1Ko 15:4-7 * **10:41:** Jon 14:19,22-24; Jon 15:27; Apos 1:8; Luk 24:42-43 * **10:42:** Apos 17:31; 2Ti 4:1; 1Pi 4:5 * **10:43:** Ais 33:24; Ais 53:5-6; Jer 31:34; Dan 9:24

* **10:44:** Apos 11:15, 15:8 * **10:45-46:** Apos 2:4, 19:6 * **10:47:** Apos 8:36 * **10:48:** Apos 2:38

* **11:2-3:** Apos 10:28; Gal 2:12 * **11:5:** Apos 10:9-48

⁸ Man ude nadänpäj ñode yäjnkut; Ekäni, u nämoinik nänpayäj. Tom u waki, nakta yäjiwäran. Ämatä u nanpäj bänepi tänpä wanej. Tom udewani kubä nämoinik nak täyat yäj iwetkut. ⁹ Ude yäwawä man kotäk kunum gänañ nanik u äneji kubäkät ñode yäjnkuk; Ude nämö yäk. Imaka Anututä u täga yäj yäwani u gäkä waki yäj täga nämö yäwen yäk. ¹⁰ Tänpäkañ imaka ahäjñ namiñkuko u kadäni yaräkubä ude äronkañ äpäk täñkuk. Kadäni yaräkubä u kanpäj nadäwakañ äneji wädäj yäpmäj kunum gänañ äronkuk.

¹¹ Eruk, imaka u paorirän uterakgän Sisaria komeken nanik äma yaräkubä näk nämagutta yot itkut-ken ugän ahäjnkuj. ¹² * Ahäjñirä Munapiktä ñode näwetkuk; Gäk ukät kuñkañä nadäwätäk terak nämö kwen yäj näwetkuk. Ude näwerirän notniye 6 ño näkkät bok Koniliastä yotken kuñkumäj. Kumañ päñku Koniliastä yot gänañ äronjita ñode niwetkuk; ¹³ Näkä yot gänañ añero kubätä ahäjñ namiñpäj ñode näwetkuk; Gäk Jopa yotpärare-ken watä ämakaye ätu yäniñ kireñpewi päñku Saimon wäpi kubä Pita yäjñikjat yäpmäj kanj äbut. ¹⁴ * Äma unitä man täwerirän ket nadänpäj Ekänita biñam kanj täñput, gäkña ba ämawebe gäkkät irani u kudup yäk. Añerotä man ude iwetkuk. ¹⁵ * Eruk, näk Anutu täño manbiñam yäwet irira bian Munapiktä ninken äpuko udegän ämawebe uterak äronkuk. ¹⁶ * Täñirän näkä u kanpäj Ekänitä man ñode yäjnkuko u juku piñkut; Jontä umegän ärut tamiñkuk. Upänkañ inä Munapikpäj api uwäktäj tamet yäj yäjnkuk. ¹⁷ Tänpäkañ ninä Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täñ imiñitna iron pähap täñ nimiñkuko udegän Konilias-kät äboriyeta täñ yämiñirän näk ñodewanitä imata Anutu iniñ bitnäwam?

¹⁸ * Pitatä manbiñam ude yäwerän nadänpäj bänepi kwitawäpäj Anutu iniñ orepäj ñode yäjnkuj; Wära! yäk. Anutuwä guñ äbottä bänepi sukureñpäj irit kehäromita biñam täkta yäjñtären yämik täyak yäj yäjnkuj.

Jesu täño manbiñam Antiok ahäjñ patkuk

¹⁹ * Tänpäkañ Stiven kumäj-kumäj utkuño uterak äma ätutä äbot täñpani mäyap däpmäj yäwat kireñjirä Juda kome peñpäj Ponika ba Saiprus ba Antiok komeken kuñtäñpä kuñkuj. Kuñtäñpä kuñkuño uwä Ekäni täño manbiñam Juda ämawebegän yäjähänpäj yäwettäj kuñkuj. Äma ätu nämö yäwet täñkuñonik. ²⁰ Upänkañ nadäkinik täñpani ätu Saiprus Sairini komeken naniktä Antiok yotpärare-ken kuñkañ Grik man yäwani ämawebe, guñ äbotken nanik ukät yänpäj-nadäk tänpäj Ekäni Jesu Kristo täño manbiñam yäjähänpäj yäwetkuj. ²¹ * Ude täñjirä Ekänitä kehäromi yämiñirän yäwerä guñ äbotken nanik ämawebe u nadänpäj mäyaptä bänepi sukureñpäj Ekänita biñam täñkuj. ²² * Tänpäkañ unitäño manbiñam nadänpäj äbot täñpani Jerusalem itkuño unitä Banabas peñ iwet-pewä Antiok kuñkuk.

²³ * Päñku Antiok ahänpäj Anutu täño iron u kanpäj oretorep pähap tänpäj bänepi täñpidäm tañ yämiñpäj ñode yäwetkuk; Bänepjintä Ekäni kwasikotpäñ injit-inik tänpäj kanj irut yäj yäwetkuk. ²⁴ * Banabas uwä äma tägagämän kubä. Bänepi-ken Kudupi Munapik ba nadäkiniki kehäromi nizek. Tänpäkañ yotpärare uken äma mäyap-inik Ekänita biñam täñkuj.

²⁵ * Eruk ätu nanak itpäñä Banabastä Sol kanj-ahäwa yäjkanj Tasus yotpärare-ken kuñkuk. ²⁶ * Päñku kanj-ahänpäj imaguränkañ Antiok äbumän. Äbänpäj äbot täñpani bämopi-ken obañ kubä ude itkanj äma bumta Ekäni täño manbiñam yäwetpäj yäwojäreñ täñkumän. Antiok uken ämatä Jesu täño äbot täñpanita wäpi Kristen * yäj mämäram yäwetkuj.

Äbot täñpanitä täñkentäk monerj pewä kuñkuj

²⁷ * Kadäni uken profet äma ätu Jerusalem naniktä Antiok kuñkuj. ²⁸ * Profet kuñkuño uken nanik kubä wäpi Agabas, uwä Munapiktä peñ iwerirän komeni komeni nak jop irit ahäwayäj täñkuko unita jukuman yäjnkuk. (Nak jop irit uwä äma wäpi Klodiustä Rom täño intäjukun äma irirän bureni ahäjnkuk.) ²⁹ Nakta jop iritta yäjñirän nadänkañ äbot täñpani kubäkubätä monerj pat yämiñkuko udegän yäpmäj daniñpäj Judia komeken noriye ketemta jop itkuño unita pewä kukta yäjñtärenkuñ. ³⁰ * Yäjñtärenpäj monerj peñkuño u Banabas kenta Solta yämäkan yäpmäj päñku äbot täñpani Judia komeken irani unitäño watä äma unita yämiñkumän.

12

Herottä äbot täñpanita iwan täñ yämiñkuk

* **11:12:** Apos 10:23,45 * **11:14:** Apos 16:31 * **11:15:** Apos 2:4 * **11:16:** Apos 1:5 * **11:18:** Apos 13:48, 14:27 * **11:19:** Apos 8:1-4 * **11:21:** Apos 2:41 * **11:22:** Apos 4:36 * **11:23:** Apos 13:43 * **11:24:** Apos 2:41, 6:5 * **11:25:** Apos 9:30 * **11:26:** 1Pi 4:16 * **11:26:** Kristen täño mebari uwä Kristo täño tawanjen nanik * **11:27:** Apos 13:1, 15:32 * **11:28:** Apos 21:10 * **11:30:** Apos 12:25

¹ Kadäni uken Herot Judia kome täño intäjukun äma ude itkan äbot tänpäni ätu komi yäma yänkan yepmäñit päñku komi yot gänañ yepmañkuk. ² Uwä ñode; Unitä yäwänkan Jems, Jon täño noripak päipäta madänpewä kumbuk. ^{3*} Ude täñjirä Juda ämawebetä kädet Herottä täñkuko unita gäripi nadäwäpäñ Pita imaka, komi yotken tewa yänkan yäwänpäñ inñitkuñ. Uwä Juda täño orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni bämöpi-ken täñkuk.

⁴ Eruk, Pita inñitpäñ komi yotken tenpäñ komi äma 16 ude yäwerän watä it täñkuñonik. Tänpäkan Herottä ñode nadäñkuk; Ittäyon Pasova orekirit kadäni tärenjirän ämawebe inñamiken manken api tewet yän nadäñkuk. ^{5*} Ude nadäñkuko unita Pita komi yot-kengän irirän komi ämatä watäni itkuñ. Tänpäkan äbot tänpäni ämawebetäwä Pita täñkentän imikta Anutu-ken wari wari yänpäpik man yäk täñkuñonik.

Añero kubätä Pita täñkentän imiñkuk

^{6*} Eruk, Herottä kadäni Pita manken tekta yänkuko u keräp täñkuk. Kwep yän yänkan bipani Pita komi yot gänañ yen kehäromitä keru kuroñi topmäppäñ tewä komi äma yarä bämöpi-ken dämpmon pat itkuk. Tänpäkan komi äma ätu komi yot täño yämabam unita watäni itkuñ. ⁷ Täñjirän pit kubägän Ekäni täño añero kubätä komi yot gänañ ugän ahäñkuk. Ahäñjirän penyänekitä komi yot gänañ u penyänepäñ patkuk. Tänpäñ añero unitä Pita inñit täñpewän akwänpäñ iwetkuk; Gäk bäräñen aku! yäk. Ude yänjirän yen kehäromi yarä Pita keru kuroñi topuño u pitpäñ mañkumän. ⁸ Täñjirän añerotä Pita iwetkuk; Päñaku tek tänpäñ kuroñka ärärani tä yäk. Ude yäwänä Pita udegän täñkuk. Tänpänä añerotä yänkuk; Mänit tekka u tänpäñ näk näwat yäk. ⁹ Ude yänpen kuñjirän Pita komi yot u penpen iwetkuk. Añerotä bureni ude täñkentän namitak yän nämo nadäñkuk, dämpmonken käwep täyat yän nadäñkukupäñ bureni ahäj imiñkuk. ^{10*} Eruk kumañ päñku komi äma äbot yarä watä itkuño u äbot kubä yärepmitpäñ äneñi äbot kubä yärepmitpen kuñjirän komi yot täño yäma tañi dätpäñ äpamañ yotpärare-ken kwani u ini dätkuk. Däñirän yarä u äpamañ yäman umu kuñkumän. Kuñtängän kädet minjin añerotä Pita pit kubägän tenpen kuñkuk.

¹¹ Täñjirän eruk Pita uken nadäwän tumbuñ. Tänpäñ yänkuk; Eruk, bureniğän nadätat yäk. Ekänitä añeroni kubä iwet-pewän äbä näk Herot keru-ken nanik ba Juda ämawebe täño kokwawak keru-ken nanikpäñ nämagutak yäk. ^{12*} Ude nadäñkan kumañ päñku Jon wäpi kubä Mak unitäño miñi wäpi Maria unitä yotken ahäñkuk. Ämawebe mäyap webe unitä yotken käbeyä tänpäñ Anutu-ken yänpäpik man yän itkuñ. ¹³ Ude yän irirä Pitatä päñku yäma-ken umu kwäpkwäp yäputkuk. Ude tänpänä epän watä webe kubä wäpi Roda unitä yäma därañyän kuñkuk. ¹⁴ Kuñpäñ Pita täño kotäk nadäñpäñ bänepi-ken oretoret pähap nadäñpäñ yäma nämo dätkuk. Nämo, äneñi äyänutpen yot gänañ unu kuñpäñ ämawebe päke u yäwetkuk; Pita äbäko yäma-ken itak yäk. ^{15*} Ude yäwänä iwetkuñ; Tänguñ tañpäñ ba yäyan yäk. Ude yäwäkan ehuranigän yänkuk; Nämö! Bureni yäyat! Pita yäman umu itak yäk. Yäwänä yänkuñ; Ude nämo, Pita täño añeronitä käwep itak yäk.

¹⁶ Ude yän irirä Pita yäma-ken kwäpkwäp pen yäpuritkuk. Täñjirän eruk päñku yäma dätpäñ Pita ini kanpäñ kikuñutpäñ yänpäñ-nadäk täñ irirä Pitatä yäniñ bitnänpäñ ketwära täñyärenkuk.

^{17*} Ude täñkan Ekänitä komi yotken nanikpäñ imagut yäpmän äbäko unitäño manbiñam yäwetkuk. Tänpäñ ñode yäwetgän täñkuk; In kuñkan Jems-kät äbot tänpäni ätu manbiñam ño kan yäwerut. Ude yäwetkan Pita yepmañpen kukni käda kuñkuk. ^{18*} Tänpäkan kome yänjirän komi äma Pitata watä itkuño u Pitata ijiwä wawäkan dekanen paorak yän yänkan nadäwätäk pähap tänpäñ manbiñam Herot iwetkuk. ¹⁹ Iwerä nadäñpäñ Herottä äma ätu yäwetkuk; Pitata wäyäkñepäñ kawut! Yäweränkan päñku wäyäkñepäñ kuñjarä wanjuñ. Tänpäwä komi äma Pitata watä itkuño u manken yepmañpäñ däpmän-pewän kumäkta yänkuk. Ude täñkan ittängän Herot Judia kome penpen päñku Sisaria yotpärare-ken itkuk.

Intäjukun äma Herot u kumbuk

^{20*} Päñku uken itkan Herot Tire kenta Sidon ämawebeta kokwawak nadän yäpmän kuñatpäñ ketem Herottä komeken nanik yäpmäkta бага pen nimek yän nadäñkuñ. Ude täñpeko uwä ketem deken nanikpäñ api yäpne yän yänpäñ Tire Sidon ämawebe ätutä käbeyä tänpäñ yänpäñ-yäpä-tägawäkan bänep kubägän äneñi täkta uken kuñkuñ. Pengän päñku Herot täño yot pähap unitäño watä ämani wäpi Blastus u ahäj imiñpäñ ukät man yänpäñ-nadänjirä

* 12:3: Apos 4:3 * 12:5: Jem 5:16 * 12:6: Apos 5:23 * 12:10: Apos 5:19 * 12:12: Apos 12:25, 15:37

* 12:15: Apos 26:24; Mat 18:10 * 12:17: Apos 13:16, 19:33; Apos 21:40 * 12:18: Apos 5:22-24 * 12:20: 1Kin 5:11; Ese 27:17

Blastustä Herot inamiken yäjkentäj yämekta yäjkehärom taņkuk. Ude täņpäj Herot-kät man yäka kadäni peņkuņ.

²¹ Eruk kadäni peņkuņ-ken Herottä intäjukun äma täņo tek täņpäj man yäwera yäjkaņä intäjukun ämatä maņitpäj man yäwani-ken kuņkuk. Uken kuņkaņ man mebäri mebäri yäwetkuk. ²² Yäjirän nadäņpäj ämawebe päke unitä gera terak ñode yäjkuņ; Anutu kubä täņo meni jinom yäk. U äma täņo nämo yäj yäjkuņ. ²³ * Ude yäjirä Herottä man u nadäņpäj Anutu ärowani bureni täņo wäpi biņam yäpmäj akukta bitnäņkuk. Ude täņirän uterakgän Ekäni täņo aņero kubätä päbä utkuk. Urirän käyäm waki kubä Herot terak ahäj iminjirän yamuntä naņ äreyäņpewä kumbuk.

²⁴ * Täņpäkaņ Ekäni täņo manbiņam kehärom taņpäj kome ni kome ni ahäj patkuk. ²⁵ * Ahäj parirän Banabas kenta Sol täņkentäk moneņ Judia äbot täņpanita Jerusalem yäpmäj kuņkumäno u yämän tärewäpäj äyäjutpeņ Antiok kuda yäjkaņ Jon wäpi kubä Mak u imaguränkaņ penta kuņkuņ.

13

Banabas kenta Sol epän man yäwetkuņ

¹ * Täņpäj äbot täņpani Antiok irani uken nanik profet äma ba äma ätu Anututä kädet gäripi nadäk täyak u yäwetpäj yäwoņäreke täkta itkuņ. U wäpi tawaņ ñode; Kubä Banabas, kubä Simeon wäpi kubä Kubiri yäj iwerani, kubä Lusias Sairini komeken nanik, kubä Sol, kubä Manain, Herot täņo noripaki kubä. ² * Eruk, kepma kubä äbot täņpanitä Ekäni ininjoret itkaņ inita nak nämo nakta yäjiwätpäņ nakta jop itkuņ. Ude täņ irirä Kudupi Munapiktä ñode yäwetkuk; In Banabas kenta Sol epän kubä näkä iwoyäy yämiņkuro u täkta iwoyäpäj yepmaņpä yäpmäj kaņ kun yäk. ³ * Ude yäwänä nakta jop itkaņ Anutu-ken yäņapik man yäņpäj keru yarä uterak peņpäj yepmaņpä yäpmäj kuņkumän.

Saiprus kome manbiņam yäjahäņkumän

⁴ * Eruk Kudupi Munapiktä Banabas kenta Sol peņ yäwet-pewän Selusia komeken kuņkumän. U naniktä gäpe terak äronpeņ gwägu bämöpi-ken kome täpuri kubä wäpi Saiprus uken kuņkuņ. ⁵ * Kuņtäņgän Saiprus täņo yotpärare kubä wäpi Salamis u ahäņpäj Juda täņo käbeyä yot gänaņ äronpäj Anutu täņo manbiņam yäjahäņpäj yäwetkumän. Jon-Mak imaka, bok täņkentäņpäj yäwetkuņ.

⁶ Ude täņkaņ Saiprus kome u gänaņ manbiņam yäjahäņpäj yäwettäj kuņtäņgän yotpärare kubä wäpi Pafos u ahäņkumän. Uken Juda äma kubä wäpi Bajesu uwä uken itku. Äma uwä profet jopi, kären käwani. Grik man terak wäpi Elimas yäj iwetkuņ. ⁷ Elimas u kome unitäņo intäjukun äma wäpi Segius-Paulus unitäņo täņkentäk kubä. Täņpäkaņ Segius-Paulus uwä äma nadäk-nadäk ikek. U Anutu täņo manbiņam nadäwa yäpäj Banabas kenta Solta yäņpewän äbumän. ⁸ * Täņpäkaņ äma kären käwani unitä Banabas kenta Sol täņo epän u ura yäjkaņ täk täņkuk. Täņpäj intäjukun ämani Segius-Paulus unitä Jesuta nadäkinik täņpek yäņpäj Segius ude täņpeno! yäj iwet täņkuk. ⁹ Ude täņkuko upäņkaņ Kudupi Munapiktä Sol wäpi kubä Pol u uwäk täņpäj irirän Elimas dapun taņi kaņpäj iwetkuk; ¹⁰ Gäk Satan täņo nanaki! yäk. Gäk kädet siwoņi täņo iwan. Täņyäkņarani kädet ba nadäk wakiwaki gäkken tokņeņ pätak yäk. Ekäni täņo kädet siwoņi u täņpi wanayäj täk täyan! ¹¹ * Eruk, nadätan? Apiņo Ekänitä gurirän dapunka wawayäj yäk. Dapunka wawänkaņ kadäni käroni bumik edap dapuri nämo kaņkaņ api it yäpmäj kwen!

Poltä ude yäjirän uterakgän gubamtä-yäj dapuri-ken uwäk täņpewän dapuri bipmäj utkuk. Täņpänkaņ Elimastä äma yepmäņirapäj kädet näwoņärewwut yäjkaņ puņ ijijtäņ kuņatku. ¹² Täņirän intäjukun äma unitä u kaņpäj Ekäni täņo manbiņam nadäņkuko u nadäwän inide kubä täņpänpäj Ekänita nadäkinik täņkuk.

Saiprus peņpeņ kome kubäken kuņkumän

¹³ * Eruk, Polkät äma ätu penta kuņatkuņo Pafos kome peņpeņ gäpe terak äronpeņ Pamfilia komeken yotpärare kubä wäpi Pega u kuņkuņ. Kuņirä Jon-Mak yepmaņpeņ äneņi Jerusalem kuņkuk. ¹⁴ Täņirän ätu u Pega yotpärare peņpeņ ini kuroņ kuņtäņgän Pisidia komeken yotpärare kubä wäpi Antiok u ahäņkuņ. Ahäņpäj Sabat kadäni-ken Juda täņo käbeyä yot gänaņ äro maņitkuņ. ¹⁵ * Äro maņirirä Juda täņo äma ekäni ekäni yot gänaņ itkuņo unitä Moses täņo Baga man kudän täwani, ba profet biani täņo man u danij paotpäj Polkät Banabas u

* **12:23:** Dan 5:20 * **12:24:** Ais 55:11; Apos 6:7, 19:20 * **12:25:** Apos 11:29-30; Apos 12:12, 15:37 * **13:1:** Apos 11:27 * **13:2:** Apos 9:15 * **13:3:** Apos 6:6 * **13:4:** Apos 15:39 * **13:5:** Apos 12:12, 13:13 * **13:8:** 2Ti 3:8 * **13:11:** Apos 9:8 * **13:13:** Apos 13:5, 15:38 * **13:15:** Apos 15:21

ñode yawet yabänkuñ; Ektä ämawebe bänepi täñkehärom takta man kubä yäkta nadänpäjä täga yäñahädayän yäk.

16 * Yawäwä Poltä akuñpäñ yäñuruk-uruk yäneño yäñpäñ ketwära täñyärenkuk. Täñpäñ manbiñam ñode yäput peñpäñ yänkuk; In Isrel ämawebe ba ämawebe gägäni ätu Anututa nadäkinik täñ imiñpäñ gämori-ken kuñarani in ket nadäwut! 17 * Isrel äbot täño Anutu unitä äbekniye oraniye, ämawebe bämopi-ken nanikpäñ inita biñam yäpmäñ daniñkuk. Yäpmäñ daniñpäñ yepmañpäñ iniken komeni peñpeñ päñku Isip kome itkuñ-ken uken täñpewän äbot pähap ahäj patkuk. Täñpäkan mäden, iniken kehäromi terak Isip komeken nanik yäñ-yäkñat yäpmäñ äpämañ kuñkuk. 18 * Täñkañ obañ 40 ude kome jopi-ken ittäñ kuñatkuñ-ken uken mani nämo iwatkunjo upänkañ yabäj koreñkuk. 19 * Eruk Kenan kome yäniñ kirewayän täñkuk-ken nanik Anututä ämawebe äbot pähap 7 ude täñpäñ wañkuñ. Täñpäñ wawäpäñ kome u Isrel ämawebeta yäniñ kirewänpäñ unitä koreñpäñ itkuñ. 20 * Imaka ahänkuko u kuduptagän obañ 450 u gänañ ahäj yäpmäñ kuñkuk. Eruk u punin terak Isrel ämawebetä kome u yäpmäñpäñ irirä Anututä watä ämaniyä ätu iwoyäñpäñ yepmak täñtän kuñjirän Samuel, profet ude itta ahänkuk. 21 * Täñpäkan kadäni uken äma kubätä intäjukun it yämekta Anutu-ken gera yänkuñ. Gera yäjirä Anututä Sol intäjukun ämani itta iwoyänkuk. Sol uwä Kis täño nanaki, Benjamintä äbotken nanik. Täñpäkan Soltä Isrel ämawebeta yabäj yawet epän täñ yämiñ yäpmäñ kuñtäyon obañ 40 ude tärenkuk. 22 * Tärenjirän Anututä Sol u yäñjwatpäñ komenita Devitpäñ intäjukun äma itta teñkuk. Teñpäñ Devitta yäñpäñ ämawebe ñode yawetkuk; Näk Jesi täño nanaki Devit u kañpäñ gäripi nadänpäñ bänepnatä u injit-inik täyat. Unitä uyaku näkño man kädet u kumän api iwat morewek yäk. 23 * Eruk, Anututä yänkehäromtak man bian yänkuko udegän Devit täño äbotken nanik Anututä ini äma kubä iwoyänkuk. Äma unitä Isrel ämawebe waki kerik-ken nanik api yämagurek yäñ yänkuk. Uwä wäpi Jesu.

24 * Täñpäkan Jesu epäni nämo yäput peñpäñ täñtän kuñjirän Jontä Isrel ämawebe-ken manbiñam yäñahänpäñ ñode yawettän kuñkuk; In bänepjin sukurenpäñ irit kuñat-kuñatjin yäpä-siwon täñjirä ume ärut tamayän yäñ yawettän kuñkuk. 25 * Eruk Jon epän täñkuko u tärewayän keräp täñjirän ämawebe ñode yawet yabänkuñ; Intä näka netä yäñ nadäk täkan? Näk äma intä itsämäk täkan, Kristo u nämo yäk. Upänkañ kawut! Äma kubä mäden näwatak yäk. Näk äpani-inik unitä u dubini-ken itnañi nämo yäñ yawetkuk.

26 * Poltä ude yäñpäñ yänkuk; Notnaye Abraham täño äbotken nanik, in nadäwut! Ba in ätu Juda äbotken nanik nämpöñ Anutu nadän imiñpäñ gämori-ken kuñat täkan, in imaka nadäwut! Anututä ämawebe wakiken nanik yämagutpäñ inita biñam yäpmäk-yäpmäk unitäño manbiñam u nin bämopin-ken ahätak ño! 27 * Jerusalem ämawebe jopi ukät watä ämaniyetä Jesu täño mebäri nämo nadäwä tumbuñ. Ba profet biani täño manbiñam Sabat kadäni-ken daniñpäñ nadäk täñ yäpmäñ äbäk täñkuño unitäño mebäri nämo nadäwä tärenkuñ. Nämo nadäwä tärenkuño upänkañ Jesu utta man yäjirä manbiñam biani u bureni ahänkuk. 28 * Äma uken goret kubä nämo kañkañ manken teñpäñ utpewä kumäkta Pailat-ken man kehäromigän yänkuñ.

29 * Imaka bian profettä Jesu ude api täñ imineñ yäñ yawani u kudup täñ imiñkuñ. Täñpäñ päya kwakäp terak nanik ketären yäpmäñ päpä awañ gänañ peñkuñ. 30 * Awañ gänañ peñkuño upänkañ Anututä äneñi awañ gänañ nanikpäñ yäpmäñ päñaku tewän kodak tañkuk. 31 * Täñpäkan u punin terak kepma mäyapta ämawebe Jesu nämo kumäjirän ukät Galili kome peñpeñ Jerusalem penta kuñkuño unitä kak täñkuñ. Äma unitä apiño Jesu täño manbiñam Juda äbotken yäñahäntän kuñat täkan. 32 * Täñ, nin uwä intä nadäkta Anututä äbekniye oraniyeta yänkehäromtak man yän yämiñkuko unitäño Manbiñam Täga yäñahäj itkamäj ño. 33 Täñpäkan yänkehäromtak man u bureni ahänkuk. Anututä Jesu awañ gänañ nanikpäñ yäpmäñ päñaku tewän kodak tañkuko unitä äbekniye oraniye täño äbot ninken unitäño bureni ahäj nimitak. Täñpäñ manbiñam udewanigän Sam 2-ken itak. Uwä ñode;

Gäk nanakna. Apiño bäyanpäñ gepmanñat.

Sam 2:7

* 13:16: Apos 12:17 * 13:17: Kis 1:7, 6:6; Kis 12:51 * 13:18: Kis 16:35; Nam 14:34; Lo 1:31 * 13:19: Lo 7:1; Jos 14:1 * 13:20: Het 2:16; 1Sml 3:20 * 13:21: 1Sml 8:5,19; 1Sml 10:20-24 * 13:22: 1Sml 13:14; 1Sml 16:13; Sam 89:20 * 13:23: 2Sml 7:12-16; Ais 11:1 * 13:24: Mat 3:1-2 * 13:25: Jon 1:20,27 * 13:26: Apos 13:16
* 13:27: Jon 16:3; Apos 3:17 * 13:28: Mat 27:22-23 * 13:29: Mat 27:59-60 * 13:30: Apos 2:24 * 13:31: Apos 1:3,8 * 13:32: Apos 13:23

³⁴ Anututä Jesu awañ gānañ nanik yāpmāñ pāñaku tenjukko u āneñi awañ gānañ tāga nāmo api āpmo parawek. Uwā Anututä ini yāñkuko ude;

Imaka tāga Devitta biñam peñ imiñkuro unitāño bureni uwā gamiñjira kehāromigān api ahāñ pärek yāk. Ais 55:3

³⁵ * Ba man kubā pen Anutu tāño manbiñam terak pätak u ñode;

Gäk kañ-āwarākuk tāñiri epān āmaka iwoyāwani awañ gānañ nāmo api parawek. Sam 16:10

³⁶ * Notnaye, man biani u bureni ahāñirān kākamāñ. Kadāni Devit kome terak itkuk-ken uken uwā Anutu tāño nadāk-gārip ugān iwarān tāñkuk. Tāñkukopāñ māden Devit kumbānā ābekiye oraniye tāño awañken āneñpākan parāñkuk. ³⁷ Tāñ, āma Anututä awañ gānañ nanik yāwān kikñutkoko u komegup nāmo parāñkuk. ³⁸⁻³⁹ * * Ude yāñpāñ Poltä ñode yāwetgān tāñkuk; Unita notnaye in ket nadāneñ; Āma kumbuko uwā intāño momi tāga peñ tamek. Manbiñam unitagān tāwetkamāñ ño. Moses tāño бага mantā momijin tāño topmāk-topmāk u pit tamiñpāñ siwoñi āmawebe tāga nāmo api tāwerek. Nāmo inik. Tāñ, āmawebe Jesuta nadākinik tāñpeñ kuñatnayāñ tāño u kuduptagān Jesutā momini bureni api peñ yāmek. ⁴⁰ Unita in juku peñpāñ ket nadāwut! Profettā man bian yāñkuño unitā intā terak ārowekta. Man ñode yāñkuño u;

⁴¹ *In yāñārok man yāwanitā nadāwātāk pāhap tāñpāñ kañ wañ morewet!*

In irirā nākā imaka kudupi kubā tāñpayāñ tāyat unita nadāwā inide kubā api tāneñ. Tāñpākan āmatā unitāño manbiñam tāwerirā nadāñkañ bureni yāñ nāmo api nadāneñ. Hab 1:5

⁴² Eruk, Poltä manbiñam u yāñahāñ paotpāñā Banabas-kāt kābeyā yot peñpeñ yāman āpāmañ kudayāñ tāñirān āmawebe päke unitā yāwetkuñ; Man niwet ahākamān unitāño morāki āneñi Sabat kadāni kubāta ābāñkañ kañ niwerun yāk. ⁴³ * Ude yāwerākañ āpāmañ kuñkumān. Tāñirān Juda āmawebe-kāt āmawebe Juda tāño бага man iwarani guñ ābotken nanik ātutā Pol kenta Banabas yāwarān tāñkuñ. Yāwarān tāñirā bāneñ nadāk-nadāki tāñkwawa tawānpāñ Anutu tāño nadāk-gārip u iwarān tāñpāñ unitāño iron terak kañ kuñarut yāñ man kwini terak peñ yāwetkumān.

⁴⁴ Eruk āneñi Sabat kadāni kubāken āmawebe yotpārare uken māyaptā Pol kenta Banabastā Anutu tāño manbiñam yāñahāñirān nadānayāñ ābuñ. ⁴⁵ * Tāñpākan Juda āma ekāni ekānitā āmawebe māyap u yabāñpāñ kokwawak nadāñpāñ Pol yāñārok iwetpāñ jopman pāhap yāyak! yāñ yāwetkuñ. ⁴⁶ * Ude yāñirā Pol kenta Banabas ehutpāñ man ñode yāñkumān; Bureni! Nek Anutu tāño man Juda ābotken nanik inta jukun tāwet kirekta yāñ nimani. Upāñkañ in man ñonita māde ut imikañ uwā injin-tāgān ñode bumik yākañ; Nin irit tāga tārek-tāreki nāmo unita biñam nāmo tākamāñ. In ude yākañ unita nek inta māde ut tamiñpāñ āmawebe guñ ābotken pāñku Ekāni tāño manbiñam yāñahāñpāñ api yāwetde yāk. ⁴⁷ Ekānitā ñode peñ niwetkuk;

Nākā tāñpewa in guñ ābot tāño peñyāñek ude itkañ āmawebe komeñi komeñi u tāñkentāñ yāmiñjirā nākñata biñam api yāpmāñ morewet yāk. Ais 49:6

⁴⁸ * Eruk, āmawebe guñ ābotken nanik itkuño unitā man u nadāñpāñ bāneñ oretoret pāhap nadāñpāñ Ekāni tāño manbiñamta gāripi-inik nadāñkuñ. Tāñpāñ āmawebe māyaptā manbiñam unita nadāwā bureni tāñkuñ. Āmawebe Anututä irit kehāromi yāpmākta biñam iwoyāwani unitāgān nadākinik tāñkuñ.

⁴⁹ Tāñpākan Ekāni tāño mantā kome u gānañ kumān kuñat moreñkuk. ⁵⁰ * Ude tāñirān Juda tāño ekāni ekānitā Anutu nadāñ imani webe wāpi biñam ikek ātukāt yotpārare unitāño āma ekāni ātu man yāput-yāwerirā Pol kenta Banabasta kokwawak nadāñpāñ waki tāñ yāmiñpāñ kome uken nanik yāwat kireñpewā kuñkumān. ⁵¹ * Ude tāñirā yarā u kugun kuroñi terak nanik dāpmāñ āreyāñpewān mañpākañ yotpārare u māde ut imiñpāñ Aikoniam yotpārare-ken kuñkumān. ⁵² Tāñpākan Kudupi Munapiktā āmawebe Jesuta nadākinik tāñ imani u bānepi tāñpidām tāñirān bāneñ oretoret pāhap nadāñtāñ kuñatkuñ.

* **13:35:** Apos 2:27 * **13:36:** Apos 2:29 * **13:38-39:** Apos 10:43 * **13:38-39:** Rom 10:4 * **13:43:** Apos 11:23, 14:22 * **13:45:** Apos 14:2 * **13:46:** Luk 7:30; Apos 3:26, 18:6 * **13:48:** Apos 11:18 * **13:50:** Apos 17:4,12 * **13:51:** Mat 10:14; Apos 18:6

14

Aikoniam Manbiŋam Täga u yäjahänkumän

1 Pol kenta Banabas Antiok yotpärare-ken täk tänkumäno udegän Aikoniam yotpärare-ken äronpäj Juda nanik täŋo käbeyä yot gänaŋ äronkumän. Äronpäj Ekäni täŋo manbiŋam säkgämän-inik yäjahänpäj yäwerirän Juda äbotken nanik ba guŋ äbotken nanik mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋkuŋ. 2 * Täŋirä Juda äma ätutäwä Ekäni täŋo man nadäktä bitnäkinik täŋpäj ämawebe ätu guŋ äbotken nanik yäput-yäwet-pewä nadäkinik täŋpanita iwan täŋ yämiŋkuŋ. 3 * Ude täŋ yämiŋkuŋo upänkaŋ Pol kenta Banabastä ehutpäj ini ugän itkaŋ Ekäni täŋo man yäjahäk täŋkumänonik. Ude täŋkaŋ Ekäniä orakoraki täŋo manbiŋam täŋkehärom takta kehäromi yämiŋirän kudän kudupi mebäri mebäri täŋkumän. 4 Täŋpakaŋ äma päke yotpärare u nanik duŋ-weŋpäj ätutä Juda ämakät bänep kubägän täŋkuŋ. Täŋirä ätutäwä aposoro yarä ukät bänep kubägän täŋkuŋ.

5 * Ude täŋpäj itkaŋ mädenä Juda äma ätu ba guŋ äbotken nanik ätukät intäjukun ämaniyetä Pol kenta Banabas iwan täŋ yämiŋpäj mobätä kumän-kumän däpmäktä yäŋpäj-nadänkuŋ. 6 * Ude täŋirä biŋam nadänpäj Pol kenta Banabas kome u peŋpeŋ Likonia komeken kuŋkumän. 7 Uken kuŋpäj Listra Depe yotpärare ba yotpärare tuän tuän itkuŋo uken Manbiŋam Täga u yäjahänkumän.

Depe yotpärare-ken manbiŋam yäjahänkumän

8 * Listra yotpärare uken äma kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani kubä itkuk. Äma u miŋitä inide bäyänkukopäj kuŋat-kuŋat kubä nämo täŋpani. 9 * Eruk Poltä ämawebe manbiŋam yäwet irirän äma kwäyähäneŋ täŋpani uwä juku peŋpäj nadäj itkuk. Nadäj irirän Poltä äma uwä nadäkiniki kaŋpäj Anututä u täga yäpän-täganaŋi yäj nadänpäj dapun kehäromigän kaŋkuŋ. 10 Kehäromigän kaŋpäj gera terak ŋode iwetkuk; Eruk, käroŋ aku! Ude yäwänä Poltä man yäjkuŋo uterakgän äma uwä akuŋpäj käroŋ kuŋatkuk. 11 * Poltä kudän kudupi ude täŋirän kaŋpäj ämawebe päke itkuŋo unitä ini Likonia man terak ŋode yänkuŋ; Wära! Nininken uraktä äma äworeŋpäj äbäkämän ŋol yäk. 12 Ude yäŋpäj anutuniye wäpi yäwetkuŋ. Banabas uwä wäpi Sus yäj iwetkuŋ. Täŋpäj Pol uwä man yäjahäk täŋkuko unitä wäpi Hemes yäj iwetkuŋ.

13 Täŋpakaŋ yotpärare u dubini-ken urak Sus unitäŋo iniŋoret yottä itkuk. Täŋkaŋ yot unitäŋo watä ämakät ämawebe päke unitä Pol kenta Banabas yäniŋ oretta ärawa tänayäj nadänkuŋo unitä watä äma unitä bulimakau ba päya irotpäj omäk meranta täŋpani mäyap yäpmäj äbuk. 14 Ude täŋirän aposoro yarä unitä ude tänayäj yäj yabänpäj bärom täŋpäj iniken tek weŋ täŋpän kuŋkuŋ. Teki weŋ täŋpän kwäpän bäräneŋ täropigän ämawebe u bämopi-ken äpmonpäj yäwetkumän; 15 * In imata ude tänayäj yänkaŋ täkaŋ? Nek ämagän, in udewanigän! In anutu jopi-jopi mäde ut yämiŋpäj Anutu Bureni irit ikek u iniŋ oretneŋta Manbiŋam Täga täwetkamäk ŋo. Anutu u uwä kunum kenta kome gwägu ba imaka kudup pewän ahänkuŋ. 16 * It yäpmäj äbuŋo kadäni uken äma äbori äbori yabäj äwaräkuk täŋirän kädet mebäri mebäri pewä ahänkuŋ. 17 * Upänkaŋ Anututä mebäri nadäneŋta not täŋ tamiŋirän iwän ba edap iniken kadäni terakgän ahäj tamiŋirän ketemtä ahäj bumbum täŋirä naŋ oretoret pähap täŋ it täkaŋ yäk. 18 Eruk manbiŋam ude yäwetpäj yäniŋ bitnäŋkumäno upänkaŋ ehutpäj ärawa täŋ yämikta nadänkuŋ.

Pol mobätä utkuŋ

19 * Kadäni uken Juda äma ätu Antiok ba Aikoniam komeken naniktä äbänpäj Listra ämawebe peŋ yäwetkuŋ. Peŋ yäwettäko Polta iwan täŋpäj mobätä utkaŋ kerigän inŋitpäj wädän yäpmäj päŋku kumänak yäj yänkaŋ yotpärare gägäni-ken teŋkuŋ. 20 Tewä parirän äbot täŋpani ätutä äbä it gwäŋipäj kaŋ irirä nadäwän tägawäpäj akumaŋ yotpärare-ken äneŋi äronkuk. Eruk patkuko yäjewänä Banabas-kät kome u peŋpeŋ Depe yotpärare-ken kuŋkumän.

21 * Depe kome uken Manbiŋam Täga yäwerirän ämawebe mäyaptä Jesuta biŋam täŋkuŋ. Ude täŋpäj äyänjutpeŋ kädet kuŋkumäno udegän Listra Aikoniam ba Antiok yotpärare-ken äneŋi äbumän. 22 * Äbä yotpärare taŋi ba täpuri uken Jesuta nadäkinik täŋpani bänepi täŋpidäm taŋ yämiŋpäj nadäkiniki täŋkehärom takta man yäwettäj kuŋkumän. Täŋpäj man ŋode yäwetkumän; Nadäkaŋ? Nadäkinik täŋpani nin komi bäräpi mebäri mebäri nadänkaŋ

* 14:2: Apos 13:45 * 14:3: Mak 16:20; Apos 19:11; Hib 2:4 * 14:5: Apos 14:19; 2Ti 3:11 * 14:6: Mat 10:23

* 14:8: Jon 9:1; Apos 3:2 * 14:9: Apos 3:4; Mat 9:28 * 14:11: Apos 28:6 * 14:15: Apos 10:26; Sam 146:6

* 14:16: Apos 17:30 * 14:17: Sam 147:8; Jer 5:24 * 14:19: Apos 17:13; 2Ko 11:25; 2Ti 3:11 * 14:21: Mat

28:19 * 14:22: Mat 7:14; Apos 11:23, 15:32; Apos 18:23; 1Te 3:3

kuŋatnayəŋ təkaməŋ uwā Anutu təŋo kaŋiwat yewa gənaŋ api əpmone yəŋ yəwetkumən. ²³ * Pol kenta Banabastā ude yəwetkaŋ yotpārare u nanik əmawebe əbot tənpani watā it yəmikta watā əma yabəŋ ahəŋpəŋ iwoyəŋpəŋ yepmaŋkumən. Təŋpəŋ Ekāni nadəŋ imikinik tənkuŋo uwā Ekānitā tənketəŋ yəmekta inita nak nāmo nakta yəjiwətpəŋ nakta jop itkaŋ yəŋapik man yəŋ itkumən.

²⁴ Ude tənkaŋ yepmaŋpeŋ kuŋkumən. Kumaŋ pəŋku Pisidia kome irepmitpeŋ Pamfilia komeken ahəŋkumən. ²⁵ Eruk Pega yotpārare-ken əronpəŋ əmawebe u nanik Ekāni təŋo manbiŋam yəwetkumən. Yəwetkaŋ əneŋi yotpārare u peŋpeŋ Atalia yotpārare-ken əpmonkumən. ²⁶ * Kome uken gəpe terak əronpeŋ kumaŋ Antiok yotpārare-ken ahəŋpəŋ epāni u tən-tərəŋkumən. Kome ukenā əbot tənpanitā bian əma yarā unitā Ekāni təŋo manbiŋam yəŋahəŋtəŋ kuŋarirən Ekāni təŋo orakorakitā watā it yəmekta Anutu kerī terak yepmaŋkaŋ epān man yəwet-pewā kuŋkumən. ²⁷ * Eruk Antiok ahəŋpəŋ əbot tənpani kubā-kengən yepmaŋpəŋ Anututā tənketəŋ yəmiŋirən epān tənkuŋməno unitəŋo manbiŋam yəwetkumən. Ba Anututā guŋ əmawebeta kədət təwit yəmiŋirən nadəkinik tənkuŋo unitəŋo manbiŋam yəwetkumən. ²⁸ Ude tənkaŋ əmawebe əbot tənpani ukāt kadāni kəronji bumik itkuŋ.

15

Jerusalem kəbeyā kubā tənkuŋ

¹ * Kadāni uken əma ətu Judia komeken naniktā Antiok kuŋpəŋ Antiok nanik əbot tənpani ŋode yəwetkuŋ; In Moses təŋo man buramiŋpəŋ guŋjin morək nāmo madəŋpəŋ Ekānita biŋam təga nāmo api tənəŋ yəŋ yəŋkuŋ. ² * Ude yəŋirā Pol kenta Banabastā man u nadəwən siwoŋi nāmo tənppəŋ Judia əma ukāt man wərāt-wərāt tənppəŋ man kowat yəwən tənkuŋ. Ude tənirā əbot tənpani əmawebetā man ŋode topuŋ; Eruk, Pol Banabas-kāt nadəkinik tənpani ətu yəwetpena pəŋku aposoro ba əma ekāni ekāni Jerusalem irani-kāt man ŋo kaŋ yəŋpəŋ yəpā-siwoŋi tawut yək.

³ Man ude topmənppəŋ Antiok əbot tənpanitā əmawebe Jerusalem kukta iwoyəŋkuŋo u yepmaŋpə kuŋkuŋ. Kumaŋ pəŋku Ponika ba Samaria kome irepmitpəŋ kome u nanik əbot tənpani manbiŋam ŋode yəwettəŋ kuŋkuŋ; Əma guŋ əbotken nanik məyaptā Anutu təŋo man nadəŋpəŋ Anututa biŋam tənkuŋ. Ude yəwerirā nadəŋpəŋ bənepitā oretoret pəhəp nadəŋkuŋ. ⁴ * Eruk manbiŋam u yəŋahəŋtəŋ kumaŋ Jerusalem ahəŋkuŋ. Jerusalem ahəŋirā aposoro, əbot tənpani təŋo ekāni ekāni ba əbot tənpani əmawebe ini imaka, penta yəniŋ oretkuŋ. Yəniŋ orerirā Pol kenta Banabastā Ekāni Anututā tənketəŋ yəmiŋirən guŋ əbot əmawebeken epān tənkuŋməno unitəŋo manbiŋam yəwetkumən. ⁵ Ude yəwerirən əbot tənpani ətu Parisi əma itkuŋo unitā ŋode yəŋkuŋ; Əbot kubāken naniktā gupi morək madəŋəŋo uyaku nadəna siwoŋi tənpek. Əma uwā yəwerəkəŋ Moses təŋo бага man bok kaŋ buramiwut yək.

⁶ Parisi əmatā man ude yəŋirā aposoro-kāt əma ekāni ətukāt kəbeyā tənppəŋ man yəŋ-ket utnayəŋ tənkuŋ. ⁷ * Man u ket utnayəŋ yəŋkaŋ man epān pəhəp tənkuŋ. Yəwā tənəŋirən Pitatā akuŋpəŋ ŋode yəwetkuk; Notnaye, bian Anututā in bəmoŋjin-ken nanik nək iwoyəŋpəŋ nepmaŋkuko u nadəkəŋ. U nəhā guŋ əbotken Manbiŋam Təga yəŋahəŋpəŋ yəwerira Ekānita nadəkinik tənəŋta iwoyəŋpəŋ nepmaŋkuk. ⁸ * Anutu, əmawebe kuduŋtagən bənepi-ken yabəŋpəŋ-nadək təyak unitā guŋ əmawebe əbot u Kudupi Munapik ninta ninin kireŋkuko udegən yəniŋ kireŋkuk. Ude tənirən kaŋpəŋ ŋode nadəŋkumən; Anututā əmawebe u inita biŋam yəpməŋ danitak yək. ⁹ * U ninta kədət kubā niwoŋərəŋkaŋ guŋ əmawebeta kədət inigən kubā nāmo yəwoŋərəŋkuk. Nəmoink! U nadəkinik tən imiŋirā bənepi ərut yəpən təgawəpəŋ yepmaŋkuk.

¹⁰ * Unitā in imata Anutu təŋo təktāki irepmitpəŋ tənayəŋ təkaŋ? In бага man təŋo bərəpi u notniye guŋ əbotken nanikta nāmo kotəŋ yəminəŋ. Nəmoink, bian əbekniye oraniye ba ninin imaka, bərəpi u təga nāmo kotəŋkumən yək. ¹¹ * Upəŋkaŋ ŋode nadək təkaməŋ; Ekāni Jesu təŋo orakoraki uterəkən Anututā nin inita biŋam iwoyəŋkuko udegən notniye guŋ əbotken nanik imaka, iwoyəŋkuk.

¹² * Pitatā man ude yəŋ irirən nadəŋpəŋ əma kəbeyā tən itkuŋo u kudup man bitnəŋpəŋ Pol kenta Banabas-tagən juku peŋkuŋ. Juku peŋirā yarā unitā Anututā kudən kudupi kudupi kerī terak guŋ əbotken tənkuŋo unitəŋo manbiŋam ətu yəŋahəkən tənkuŋməno. ¹³ * Eruk, manbiŋam u yəŋ paorirən Jemstā ŋode yəŋkuk; Notnaye, juku peŋpəŋ nadəkot! ¹⁴ *

* **14:23:** Apos 13:3 * **14:26:** Apos 13:1-2; Apos 15:40 * **14:27:** Apos 15:4,12; Apos 11:18 * **15:1:** Gal 5:2

* **15:2:** Apos 11:30; Gal 2:1 * **15:4:** Apos 14:27 * **15:7:** Apos 10:1-43 * **15:8:** Apos 10:44, 11:15 * **15:9:**

Apos 10:34-35 * **15:10:** Mat 11:30; Gal 3:10, 5:1 * **15:11:** Gal 2:16; Efe 2:5-8 * **15:12:** Apos 14:27 * **15:13:**

Gal 2:9 * **15:14:** Apos 15:7-9

Man Saimon-Pitatä n̄ode niwerak; Anututä ironi kwawa pewän ahäwäpäj guj ämawebe bämpo-pi-ken nanik ätu inita biñam iwoyänpäj yäpmäj danin̄juk. ¹⁵ Ba profet biani t̄ajo man u inidewanigän. U n̄ode kudän t̄ajñkuj;

¹⁶ Ekänitä n̄ode yäñjuk;

Devit t̄ajo äbot uwä yottaba tokät manñpani ude bumik yäk.

Upäjñkañ kämiwä, näkä äbäñpäjñ äneñi yäpmäj päjaku penñpäj api t̄ajñkodak täwet.

¹⁷⁻¹⁸ Ude api t̄ajñpero unita ämawebe ätu Ekäni näk nabäj ahäktä epäni api täneñ.

Bureni, ämawebe guj äbotken nanik näkñata biñam iwoyäñkuro u näka api wäyäkñeñtäj kunen.

Ekänitä bian imaka ude api ahäneñ yäj yäñkuro udegän t̄ajñkuj.

Amo 9:11,12

¹⁹ Unita notnaye, näk n̄ode nadätat. Nin notniye guj äbotken nanik bänepi sukurenñpäj Anutu-ken kuñ moreñkuño unita bäräpi nämo kotarj yämine. ²⁰ * Nämo, jukuman n̄ode ugänpäj kañ kudän täñpäj yämina; In wäbätta tom ketem ijin yämani u moräki nämo näneñ. Ketem udewani u nanpäj bänepjin täñpä wanen. Ba kubokäret kädet u ba u nämo täneñ. Ba tom kotäki topmäjñpäj däpmäj-pewä kumbani-kät tom nägäri nämo piwä kwani u nämo näneñ. ²¹ * Nin nadäkamäj, bian umu-kentä päbä apiño itkamäj-ken n̄oken guj äbot t̄ajo yotpärare kubäkubäken Sabat kadäni-ken käbeyä yot gänañ Moses t̄ajo бага man u kudup danin̄päj yäjähäk takañ. Unita Baga man yarägän ude kañ kudän täñpäj yämina.

Jerusalem käbeyätä man n̄ode topuñ

²² Eruk, aposoro-kät äbot t̄ajñpani ämawebe ba watä ämaniyetä man topmäjñpäj äma yarä Banabas kenta Polkät Antiok kukta yabäj ahäñkuj. Äma yarä u kubä wäpi Judas wäpi kubä Basabas, kubä wäpi Silas. Yarä unitä äbot t̄ajñpani t̄ajo watä äma ude itkumän. ²³ Täñpäj manbiñam yäpmäj kukta n̄ode kudän täñpäj yämin̄kuj;

Man kudän n̄o guj äbot Antiok, Siria, Silisia komeken nanik nadäkinik t̄ajñpani, inta kudän t̄ajñ tamani. U notjiye aposoro-kät Jerusalem äbot t̄ajñpani t̄ajo watä ämaniyetä nintä kudän t̄ajñ taminjñpäj oretoret man tena äretak. ²⁴ * Eruk man kubä n̄ode nadämäj; Nintä nämo nadäj yämin̄jitna ninken nanik äma ätutä inken kuñkañ man mebäri mebäri täwerirä nadäwätäk pähap t̄ajñkuj. ²⁵ Nintä u nadäñpäj man epän t̄ajñpäj äma yarä n̄o yabäj ahäñpäj yepmana yäpmäj notnin̄pakyat Pol kenta Banabas-kät ärekan.

²⁶ Nin Pol kenta Banabasta gäripi pähap nadäk täkamäj. Uwä Jesu Kristo Ekäninin t̄ajo epän terak ini gupita nämo iyap tanpäj bäräpi mebäri mebäri kotarñkumän. ²⁷ Täñpäj nin Judas kenta Silastä manbiñam n̄o t̄ajñkehärom takta, inken yepmana yäpmäj ärekan. ²⁸ * Kudupi Munapik-kät nintä man yäñpäj-nadäk n̄ode t̄ajñkumäj; Intä bäräpi ätukät kotakta bitnäkamäj. Unita in kädet n̄ode-gänpäj iwatnen; ²⁹ * In nan moräk wäbätta pen yämani u nämo yäpmäjñpäj näneñ. Ba tom kotäki topmäjñpäj däpmäj-pewä kumbani ba tom nägäri u nämo näneñ. Ba kubokäret kädet nämo täneñ. Inñjata watäni itpäj imaka n̄o mäde ut moreñjirä api tägawek. Eruk, ugän. Säkgämän kañ irut.

³⁰ Man ude kudän täñpäj yämin̄kañ yepmanpä yäpmäj Antiok komeken kuñkuj. Eruk kumaj päñku Antiok ahäñpäjñ äbot t̄ajñpani yäñpabä yepmanpäj man kudän u yämin̄kuj.

³¹ Yämäkaj ämawebetä irit kuñat-kuñari t̄ajñ-kehäromtak man u danin̄päj nadäñkañ bänep oretoret pähap nadäñkuj. ³² * Täñpäkaj Judas kenta Silas u Anutu t̄ajo meni jinom yäjähäwani unita äbot t̄ajñpani ämawebe bänepi täñpidäm takta ba t̄ajñkehärom takta man kädet tägatäga mäyap yäwetpäj yäwoñärek t̄ajñkumän. ³³⁻³⁴ Täñpäkaj yarä u Antiok kome uken kadäni károñi bumik itkan äbot t̄ajñpani uken naniktä bänep kwini terak äneñi yepmanpä yäpmäj äbumän-ken kuñkumän. ³⁵ T̄ajñ, Pol kenta Banabas uwä ini Antiok kome ugän itkumän. Itkan äma ätu mäyap ini u nanikkät Ekäni t̄ajo man yäjähäñit, Ekäni t̄ajo kädet täga mebäri mebäri unita yäwetpäj yäwoñärek täk t̄ajñkumän.

Pol kenta Banabas duñ-weñkumän

³⁶ Eruk uken kadäni károñi ittängän Poltä Banabas n̄ode iwetkuk; Nek äneñi äyäjutpen päñku notniyeta yabäda yäk. Bian Ekäni t̄ajo manbiñam yäjähäñpäj yäwettäj kuñatcumäk-ken kuñpäj täga ba goret itkan unita yabäda yäk. ³⁷ * Ude yäñpäj Banabastä Jon wäpi kubä Mak u bok kukta yäñjuk. ³⁸ * Yäwänä Poltä yäñjuk; Äma uwä bian nekkät epän takta bitnäñpäj Pamfilia komeken nipmanpen kuñkuro uken. Unita ukät nämo kunayäj yäk. ³⁹ Ude yäñpäj yäj-awätpäj duñ-weñpäj inigän inigän itkumän. Ude t̄ajñpäj Banabastä

* 15:20: Stt 9:4; Kis 34:15-17; Wkp 17:10-16 * 15:21: Apos 13:15 * 15:24: Apos 15:1 * 15:28: Mat 23:4

* 15:29: Apos 15:20 * 15:32: Apos 11:27, 13:1; Apos 14:22 * 15:37: Apos 12:12,25 * 15:38: Apos 13:13; Kol

Mak imaguränkanj gäpe kubä terak äronpej Saiprus kome kuŋkumän. ^{40*} Täñjirän Pol uwä Silas imaguränkanj kudayäj täñjirän äbot täñjpani ämawebe u nanik unitä Anutu keriken yepmanjpej yäjkuj; Ekäni täño orakorakitä watäni it tamiñjirän kanj kuñjarun. ⁴¹ Ude yäwërañkanj yarä uwä eruk Siria ba Silisia komeken ittäj kuñatkuñmän. Kome u ittäj kuñatkuñmäno uwä, u käda nanik ämawebe äbot täñjpani Poltä nadäkiniki täñkehärom tañ yämiñjirän ittäj kuñatkuñmän.

16

Timoti Pol kenta Silas-kät bok kuñatkuñ

^{1*} Eruk Pol kenta Silas kuñattängän Depe irepmiñkanj Listra komeken ahäjkuñmän. Kome uken Jesuta nadäkinik täñjpani kubä wäpi Timoti. Miñi uwä Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täñjpani. Täñj, naniwä Grik äma, guñ äbotken nanik. ^{2*} Täñjpäkanj Listra Aikoniam äbot täñjpani ämawebetä Timotita u äma tagagämän yäj yäk täñkuñ. ^{3*} Yäjirä nadäñpäj Poltä Timoti-kät kuñatta gäripi nadäñkuk. Ude nadäñkuko upäjkanj Juda ämawebe kome uken iranitä Timoti nani u guñ äbotken nanik yäj nadäñkuño unita Poltä Juda noriyetä bänep täga nadäktä Timoti täño gupi moräk madäñkuk. ^{4*} Ude täñjpankanj Polkät noriye ätutä komeni komeni kumän kuñat moreñpäj man aposoro-kät Jerusalem äbot täñjpani täño watä ämaniyetä guñ äbot nadäkinik täñjpanitä nadäñpäj iwatta topuño, u yäwet täñkuñ. ^{5*} Ude täñtäj kuñjirä äbot täñjpani ämawebe täño nadäkiniki kehärom täñkuk. Täñjpäñ ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik täñjpäñ päbä äbot täñjpani u yäpurärät täñjirä äbot tañi täñkuk.

Poltä dämpmonken äma kubä kanjuk

^{6*} Täñjpäkanj Poltä Esia komeken Ekäni täño manbiñam yäjähäktä nadäñkuko upäjkanj Kudupi Munapiktä iniñ bitnäñkuk. Iniñ bitnäñpewän Polkät noriye Frikia Galesia komeken kuñatkuñ. ^{7*} Kuñattängän Misia komeken ahäjñpäj unitä Bitinia komeken kunayäj täñkuño upäjkanj Jesu täño Munapiktä yäniñ bitnäñkuk. ⁸ Yäniñ bitnäñpewän Misia kome jop irepmiñpeñ Troas yotpärare-ken kuñkuñ. ⁹ Päjku u patkanj bipani Poltä dämpmonken kubä ñode täñkuk; Masedonia komeken nanik äma kubätä Pol butewaki man terak ñode iwetkuk; Gäk Masedonia kome ñoken äbä nin täñkentäj nimi yäk. ¹⁰ Poltä dämpmonken ude kawänkanj ñode nadäñkumäj; Anututä Masedonia komeken päñku Ekäni täño manbiñam yäwetta ninta gera yäyak yäj nadäñkumäj. Ude nadäñpäj tuñum täñkumäj.

Lidiatä Ekänita biñam täñkuk

¹¹ Eruk tuñum täñpeñ gäpe terak äronpäjä Troas kome peñpeñ Samotres kome gwägu bämopi-ken kuñkumäj. Uken päñku pätna yäjewänä u peñpeñ äneñi gäpe terak äronpeñ Neapolis kuñkumäj. ¹² U nanik-tagänä Pilipai yotpärare ninin kuroñ kuñkumäj. Pilipai uwä Masedonia kome u käda täño yotpärare intäjukun, Rom gapmantä kanj-iwarani. Uken päñku kepma yarä ude itkumäj.

¹³ Eruk Sabat kadäni täñjirän Juda ämatä yäjapik man yäkyäk bägup kubä uken itak yäj nadäñpäjä yotpärare-ken naniktä äpämanj yewa gägäni umude ume terak äpmonkumäj. Uken kuñpäj webe äbot ätu irirä yabäñkumäj. Yabäñpäj ukät mäñjiritpäj man yäjñpäj-nadäk täñkumäj. ¹⁴ Täñj, webe nintäño man nadäñkuño ukät nanik kubä wäpi Lidia. U Taiataira yotpärare-ken nanik. Moneñta tek säkgämän säkgämän gwäki ärowani u peñjirän yäpmäk täñkuñonik. Uwä guñ äbotken nanik upäjkanj Anutu bureni kubägän iniñoret täñkukonik. Täñjpäkanj Ekänitä bänepi täñpidäm tañ imiñjirän Poltä man yäjñkuko u nadäñpäj iyap täñkuk. ^{15*} Eruk webe u ini ba äboriye unita Jesu wäpi terak ume ärut yämiñkumäj. Ude täñ yäminakanj webe unitä äyäjutpäj niwetkuk; Intä näka Ekänita nadäkinik täyak yäj nadäñpäjä näkä yotken täga ämñayäj? Man ehuranigän yäjñtäyom mani buramiñpäj iwatkumäj.

Pol kenta Silas komi yotken yepmanjkuñ

^{16*} Kepma kubäta yäjapik man yäkyäk bägup-ken äpmonjitna watä webe jopi kubätä nibäj ahäjñkuk. Täñkanj webe u wäbät ikek. Unitä äma täño mebäri yäjähäk täñkukonik. Kädet u terak mähemiyetä moneñ tañi yäpmäk täñkuñonik. ^{17*} Täñjpäkanj webe unitä nibäj ahäjñpäj Polkät nin niwarän täñpäj man gera terak ñode yäjñkuk; Äma ñonitä Anutu ärowani pähap unitäño epän äma itkamän yäk. U Anututa biñam täktäk kädet täwetpäj täwonjäredayäj äbäkamän yäk. ^{18*} Kepma kepma man udegän yäj yäpmäj kuñtäyom Poltä ganja tañpäj

* 15:40: Apos 4:36, 13:4; Apos 14:26 * 16:1: Apos 14:6; 2Ti 1:5 * 16:2: Plp 2:19-22 * 16:3: Gal 2:3-5

* 16:4: Apos 15:23-29 * 16:5: Apos 2:47 * 16:6: Apos 18:23 * 16:7: 2Ti 1:15 * 16:15: Apos 16:33, 18:8

* 16:16: Apos 19:24 * 16:17: Mak 1:24,34 * 16:18: Mak 16:17

äyäjutpäñ iwetkuk; Näk Jesu Kristo unitäño kehäromi terak peñ gäwetat; Wäbät, gäk webe ño teñpeñ ku! yäk. Ude yäwänä uterakgän teñpeñ kuñkuk.

19-20 * Eruk ude täñjirän webe unitäño mähemiyē monēñ tuñum wädäk-wädäk kädēt kawä nämo täñpöpäñ Pol kenta Silas yepmäñitpäñ yäj-yäkñat päñku yotpärare bämopi-ken Rom gapman täño äma ekäni ekäni kerī-ken yepmañpāj yäwetkuñ; Juda äma yarä ñonitā nintā yotpärare-ken äbäñpāj ämawebe bäñepi peñ awähutkamän yäk. ²¹ Man kädēt kudupi Rom äma nintā nämo täñajipāj yäjähäñpāj niwetkamän yäk. ²² * Ude yäweräwä äma äbot pähap itkuño unitä kokwawak nadäj yämiñkuñ. Ude täñjirä man yäpmäj daniwani ämatä komi ämata yäniñ kireñjirä yepmäñitpäñ teki yäjopmäj yämiñpāj iwänaptä bumta däpuñ. ²³ Däpmäñpāj komi yot gänañ yepmañirä komi yot täño watä äma kubä yäma täñkehärom täñpāj watäni itta iwetkuñ. ²⁴ Iwerirä eruk komi yot bämopi-ken-inik yepmañpāj kuroñjiyat päya kujattä uyij-yepmäñitpäñ täñkehärom täñpāj yepmañkuk.

²⁵ Yepmañpāj itkañ bipani bämopi-ken Pol kenta Silas Ekäniken yäjapik man yäjñit, iniñoret kap ätu teñjirän äma komi yot gänañ bok itkuño u nadäñkuñ. ²⁶ U nadäjñirä uterakgän kenäj kwaiñjirän komi yot bumta kwaiñkuk. Kwaiñjirän komi yot täño yäma päke u kudup ini jop tägeñkuñ. Täñpāj yen kehäromi äma komi yot gänañ irani kerī kuroñi topuño u imaka, ini jop äreyäj mañkuñ. ²⁷ * Täñpākañ watä ämatä kikiñutkuk. Kiñutpājñä dapun täñpāj kañkuk; Komi yot täño yäma kudup tägeñkuño irirä. Yabäñpāj-nadäñkuk; Komi yot gänañ ño iraño ñokeño käwep äpämañ metäkañ yäj nadäñkuk. Ude nadäñpāj päip yäpmäñpāj iniken gupi urayäj täñkuk. ²⁸ Ude täñjirän Poltä gera terak ñode iwetkuk; Ude täñpeno! Nin kuduptagän itkamäj ño yäk.

²⁹ Ude yäjñirän watä äma unitä topänta gera yäjñtāj komi yot gänañ äronkuk. U umuntañkañ bumta kwaiñpāj Pol Silas dubini-ken mañpän äpmonkuñ. ³⁰ * Täñpāj yarä u yäj-yäkñat yäpmäj yäman äpmonpāj yäwetkuk; Notnapakyat, näk imapāj täñjira Anututä api täñkentäj namek?

³¹ Yäwänä iwetkumän; Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täñ imikañ uyaku gäk ba webeka nanak ba ämawebe gäkkät it täkañ u kudup Ekäni Jesu Kristota nadäkinik täñ imiñkañ uyaku Anututa biñam api täneñ yäk. ³² Yäwän yarä unitä Ekäni täño manbiñam äma u ba noriye unitä yotken itkuño u yäwetpāj yäwoñäreñ täñkumän. ³³ * Yäwerän nadäñpāj bipani ugän watä äma unitä yäj-yäkñat yäpmäj päñku däpuño meni ärut yämiñkuk. Täñpāj yäwerän ini ba webeni nanak Jesu wäpi terak ume ärut yämiñkumän. ³⁴ Täñkañ watä äma unitä yäj-yäkñat yäpmäj päñku ini yot gänañ yepmañpāj ketem iñij yämiñkuk. Täñpākañ äma u ini ba webeni nanakiye kudup Anututa biñam täñpāj bäñep oretoret pähap täñkuñ.

Pol kenta Silas yepmañpāj äpämañ kuñkumän

³⁵ Eruk parä yäjñjirän Rom gapman täño man yäpmäj daniwani äma ätutä komi ämaniye ñode yäwet-pewä kuñkuñ; Äma yarä u yabä kätäñpewä kun! yäk. Ude yäwet-pewä kuñkañ komi yot täño watä äma udegän iwetkuñ. ³⁶ Iwerä nadäñpāj watä ämatä Pol iwetkuk; Näkä ek tabä kätäñpewa kuka äma ekäni ekänitā man pewä äbatäk. Unita ek äpämañ kuñkañ säkgämän itkon. ³⁷ * Yäwänä Poltä iwetkuk; Ude täga nämo! Nek Rom äbotken nanik upäñkañ goret ude nämo täñ niminañpāj jop nadäj täñ niminikuñ. Manken jukun nipmañpāj mebarinek kañkañ uterak komi yotken nipmañkuño uyaku tägawän! Upäñkañ ude nämo täñ niminikuñ. U jop nadäj nidäpmäñpāj komi yotken nipmañkuñ. Ude täñkuño upäñkañ käböp äpämañ kun yäj niwetkañ? Nämoinik! Äma ekäni u ini-tägän äbäñkañ keran kañ nimagut yäpmäj äpämañ kut.

³⁸ Poltä ude yäweränä komi ämatä äyäjutpeñ päñku man yäpmäj daniwani äma ñode yäwetkuñ; Pol kenta Silas u Rom äbotken nanik yäk. Yäweränkañ man u nadäñpāj kwaiñkuñ. ³⁹ * Kwaiñpāj äma yarä uken äbäñpāj butewaki man yäwetkuñ. Täñpāj yarä u yäj-yäkñat yäpmäj äpämañ kuñkuñ. Täñkañ kome u peñpeñ kome kukñi käda kuka man yäwetkuñ. ⁴⁰ Ude yäweräwä yarä u komi yotken naniktä äpämañ Lidiatä yotken kuñpājñä Jesu täño äbot yabäj ahäñpāj bäñep täñ-kehäromtak man yäwetpeñ kuñkumän.

17

Tesalonaika kuñkumän

¹ * Täñpākañ Pol kenta Silas yotpärare yarä wäpi Amfipolis ba Apolonia u yärepmitpeñ Tesalonaika yotpärare-ken ahäñkumän. Uken Juda äma täño käbeyä yot kubä itkuk. ² Eruk, u ahäñpājñä Pol uwä ini täk täñkuko udegän Sabat yaräkubä ude Juda naniktä käbeyä yot gänañ

* 16:19-20: Mak 13:9; Apos 17:6; Mat 5:11

* 16:22: 2Ko 11:25; Plp 1:30; 1Te 2:2

* 16:27: Apos 12:18-19

* 16:30: Apos 2:37

* 16:33: Apos 16:15

* 16:37: Apos 22:25

* 16:39: Mat 8:34

* 17:1: 1Te 1:1,2

u äronpän Juda ämawebe ukät Ekäni täño man yänpän-nadäk täñkuñ. Ude täñkañ Ekäni täño man kudän ätu yäwetpän yäwönjärek tänpän ñode yäwetkuk; ³ * Kristo, Anutu täño iwoyäwani uwä kümänpän äneñi akukta biñam yäwani yäk. Tänpäkañ Jesu täño wäpi biñam täwet täyat uwä Kristo ubayän. ⁴ * Man ude yäwerirän Juda ämawebe ätutä nadäwä bureni tänpäpän Pol kenta Silas yäwatkuñ. Täñkañ Grik nanik ätu Anutu inin orerani u mäyaptä penta yäwatkuñ. Ba uken nanik webe wäpi biñam ikek udegän, mäyap yäwatkuñ.

⁵ Tänpäkañ ämawebe päke unitä Pol kenta Silas u yäwarä yabänpän Juda ämatä kokwawak nadänkuñ. Ude tänpän äma wakiwaki käbeyä bägup-ken u ini-ini ittän kwani u mäyap yämagut päbä yepmanpä ämawebe yotpärare u nanik jop manman terak yäput-yäwettäko man yän täñuruk-uruk pähap täñkuñ. Ude täñ irirä äma wakiwaki unitä Pol kenta Silas yepmänit päbä ämawebe u kerä terak pena yänkañ päñku äma kubä wäpi Jeson unitä yotken bäränjēñ künpän yäwäkñēñkuñ. ⁶ * Päñku wäyäkñewä wawäpän Jeson-kät äbot tänpäni ätu ugänpän yepmänit yäpmänj kome unitäño intäjukun äma u injamiken yän-yäkñat yäpmänj kuñkuñ. Ude täñkañ gera terak ñode yänkuñ; Äma komeni komeni kuñatkañ kädet wakiwaki täk täñkuño ukeño äbäño itkañ ño yäk. ⁷ * Jesontä äma u yän-yäkñat yäpmänj ini yotken kuñkuk yäk. Nadäkinik tänpäni äma päke u intäjukun ämanin wäpi Sisa unitäño man kädet urani. Unitä ñode yäk täkañ; Intäjukun äma kudupi kubä itak, u wäpi Jesu yänj ude yäk täkañ.

⁸ Ude yänjirä ämawebe päke ukät kome u nanik täño äma ekäni ekänitä man u nadänkañ kikñutpän-nadäwätäk pähap täñkuñ. ⁹ Eruk ude täñkañ Jeson-kät nadäkinik tänpäni ätu yepmänitkuño u yäwerä komi yotta gwäki pewäkañ yänin kireñjewä kuñkuñ.

Beria kome päñku epän täñkumän

¹⁰ Eruk, kome bipmänjirän, äbot tänpäni noriyetä Pol kenta Silas yepmanpä yotpärare kubä wäpi Beria uken kuñkumän. Kumañ Beria kome u ahänpänjä Juda nanik täño käbeyä yot kome u itkuko u gänäñ äronkumän. ¹¹ * Ämawebe Juda äbotken nanik Beria kome u irani unitäño hänep nadäk-nadäki u tägagämän, Juda ämawebe Tesalonaika kome irani unitäño yärepmitkuk. Tänpäkañ Pol täño man nadänpänj gäripi-inik nadänkuñ. Ude täñkañ kepma kepma Anutu täño man kudän täwani u daniñpän yänpän-nadäk täk täñkuñ, Pol täño man ño bureni ba bureni nämo yän nadäkta. ¹² Täñkañ Juda nanik ämawebe mäyap-iniktä nadäkinik täñkuñ. Ba Grik webe, guñ äbotken nanik wäpi biñam ikek ätu, ba Grik äma ätu imaka, udegän nadäkinik täñkuñ.

¹³ * Ude täñjirä Juda äbotken nanik Tesalonaika kome irani unitä manbiñam ñode nadänkuñ; Pol uwä Beria komeken Ekäni täño manbiñam yänahänpän yäwet itak yän ude nadänpänjä päñku yotpärare uken ahänpänj ämawebe yäput-yäwettäko Pol Silasta kokwawak nadänj yämiñkuñ. ¹⁴ Täñjirä äbot tänpänitä Pol bäränjek-inik inin kireñjewä kome, gwägu pähap dubini-ken äpmonkuk. Täñ, Silas kenta Timoti uwä pen Beria kome-kengän itkumän. ¹⁵ Eruk äma Pol yänikñat yäpmänj kuñkuño uwä Pol yänikñat yäpmänj pen kumañ Atens yotpärare täñ uken kuñkuñ. Tänpäkañ äneñi kunayän yäwäwä Poltä Silas kenta Timotita man ñode pewän kuñkuk; Ek bäränjēñ näkä itat-ken ño kañ äbun yäk.

Pol Atens yotpärare-ken man yänahäñkuk

¹⁶ Poltä Silas kenta Timotita Atens komeken itsämänj yäpmänj kuñkuk. Täñkañ yotpärare u gänäñ yäwik jopi, äma keritä tänpäni mäyap-inik irirä yabänkuk. Ude yabänpänj Pol hänepitä jägämi-inik nadänkuk. ¹⁷ * Jägämi nadänkuko unita Juda täño käbeyä yotken kuñkañ Juda nanikkät Grik äma Anutu bureni tä nadänj imani ukät man unita yänpän-nadäk täñkuñ. Ba kepma kepma yotpärare unitäño käbeyä bägup-ken kuñkañ ämawebe jop itkunjo ukät man kowata kowata yäk täñkuñkuñ. ¹⁸ Tänpäkañ kome uken äma äbot yarä nadäk-nadäki ärowani wäpi Epikurian ba Stoiktä itkuñ. Tänpänj kadäni kubä äma nadäwani äbot yarä uken nanik ätutä Ekäni täño manta yänpänj yän-awätpänj Polkät man kowat yäwän täñkuñ. Poltä Jesu täño manbiñam ba kumbani-ken nanik akuñkuko unitäño man yäwetkuko unita ukät nanik ätutä ñode yänkuñ; Äma jop manman yäwani uwä jide yäwayän yänpänj yäyak? Yänjirä ätutä yänkuñ; Kome ätu täño anutu unitäño manpänj käwep yäyak. ¹⁹ Ude yänpänj Pol yänikñat päñku äma ekäni ekäni täño käbeyä wäpi Areopagus uken tenpänj iwet yabänkuñ; Gäk man kudupi yäyan u jideta yäyan? Niweri nadäna yäk. ²⁰ Gäkño man ño nadänjitna inide kubä täyak unita man yäyan unitäño mebäri niweri nadäna! yän iwetkuñ. ²¹ Tänpäkañ Atens ämawebe täño mebäri uwä ñode; Kome mähemkät äma äbani Atens kome irani-kät imaka kubä nämo täk täñkuñkuñ. Nämo, u kadäni kadäni käbeyä tänpänj man kudupi kudupita yänpänj-nadäk täk täñkuño unita Pol täño man u nadänayänj yänkañ yänkuñ.

* 17:3: Luk 24:26; Apos 3:18, 9:22 * 17:4: Apos 13:50 * 17:6: Apos 16:20 * 17:7: Luk 23:2; Jon 19:12

* 17:11: Jon 5:39 * 17:13: Apos 13:50, 14:19 * 17:17: Apos 18:19

²² Ude yänpäj iwet yabäjirä Poltä äma ekäni ekäni itpäj ñode yäwetkuk; Nākā in Atens nanik äma tabāk täyat uwā anutuñin yäniñ oretta gwāk pimiñpāj tāk tākañ yāk. ²³ Pengän yotpärare ño gānañ kuñattängän mobā ānok pewani kubā kañkut. Mobā uterak man kudān kubā ñode kudān tāwanipāj daniñkut; Ñowā anutu nintā nāmo nadāwani kubāta tājpani. Eruk, apiño Anutu intā nāmo nadāñkañ iniñoret tākañ unitāño mebari ñode yāñahāñpāj tāwera nadāwut;

²⁴ * Nāmo nadāk tākañ uwā Anutu kunum kenta kome ba imaka imaka kome terak itkañ ño pewān ahāwāpāj kunum kenta kome tāño Ekāni pähap itak. Anutu uwā yot āmatā tājñpāj kudupi yot yāñ iwerani gānañ nāmo it täyak yāk. ²⁵ * Ba imaka kubāta nāmo wāyākñek täyak. Äma nintā imaka kubā tāga nāmo tājñentāj imine. Nāmo, ini-tägän āmata irit-kuñat-kuñat ba imaka päke u kudup nimik täyak. ²⁶ Tājñpākañ äma kubā tājñpāj penkuko uken naniktā äma ābori ābori ahāñ yāpmāj kuñkumāj. Ahāñpāj it yāpmāj kuneta ini-tägän kadāni ba kome bagani tājñkireñpāj tājñkireñpāj peñ nimiñkuk yāk. ²⁷ * Tājñpākañ bānepnintā wāyākñek epān täñtāj kuñtängän Anutu nadāñ imikinik tājñpāj kañ-ahāneta kāwep, ude tāj nimiñkuk. Upājkañ nin kubākubāta ban nāmo it nimik täyak. ²⁸ Nāmo, unita ñode yāwani; Nin unitāño nadāk kehāromi terak itkañ imaka imaka tāk tākamāj. Tājkañ injinken nadāwani äma ätutā udegän ñode yāñkuñ; Nin urakken ahāwani yāk.

²⁹ * Eruk, nin Anutu unitāño nanakiye unita nin ñode nāmo nadāne; Anutu uwā äma iniken nadāk-nadākpāj gol ba siliwa, ba mobāpāj wābāt kujat äma keritā tāk tākañ udewani yāj nāmo nadāne. Nāmoink! ³⁰ * Bian āmawebetā nāmo nadāwā tumbāpāj nadāk udewani nadāñpāj tājñeñ kuñarirā Anututā yabāj koreñkuk. Upājkañ apiño āmawebe komeñi komeñi bānep sukurekta peñ yāwet täyak. ³¹ * U kadāni pähap kubā āmawebe manken yepmakta iwoyāñkuk. Uken äma kubā iwoyāñkuko unitā kudān siwoñj terak api yāpmāj daniwek. Tājñpākañ u bureni-inik api tājñpet yāj niwoñjarekta äma uwā kumbani-ken nanikpāj yāpmāj pāñaku teñkuk.

³² Tājñpāj Poltä äma kubā kumbani-ken nanikpāj yāpmāj akukakuk tāño man yāweriñän äma ätutā yājārok iwetkuk. Tāj, ätutā yāñkuñ; Man yāyan u kadāni kubā āneñi yājiri kañ nadāna! ³³ Ude iwerirā Pol yepmanpeñ kuñkuk. ³⁴ Tājñpākañ äma ätutāwā Pol iwatpāj Jesuta nadākinik tājkuñjo u kubāwā wāpi Dionisius, äma ekāni ekāni tāño kābeyā wāpi Areopagus uken nanik kubā. Ba webe kubā wāpi Damaris ukāt āmawebe ätutā nadākinik tājkuñ.

18

Pol Korin komeken epān tājkuñ

¹ Tājñpāj Pol Atens kome peñpeñ Korin yotpärare-ken kuñkuk. ² * Kuñpāj Juda nanik äma kubā kañ-ahāñkuk. Äma u wāpi Akwila, u komeñi kujat wāpi Pontus. Tājñpākañ kadāni uken Akwila-kāt webeni wāpi Prisila u Itali kome peñpeñ ābumān. U imata, Rom äma tāño intājukun äma wāpi Klodius unitā Juda nanik Itali kome itkuñjo u ñode yāwetkuk; In kumān-tagän Rom kome ño peñpeñ kome kukñi kāda kañ kut yāk. Eruk, Pol Korin kome kuñpājñā yanāpi yarā upāj yabāj ahāñkuk. ³ * Pol uwā äma ukāt monen epān mebari kubāgän, sel yot tāk tājpani unita pāñku ukāt penta itkuñ.

⁴ Tājñpākañ Sabat kadāni-kenā Pol uwā Juda nanik tāño kābeyā yotken āroñkañ man yāñpāj-nadāk tāk tājkuñonik. Man yāñpāj-nadāk ba yāñpāj-yāwoñjarek tājira Juda äbotken nanik ba Grik āmatā Jesuta nadākinik kañ tājñput yāj yāñkañ tāk tājkuñonik.

⁵ * Tājñpākañ Silas-kāt Timotiwā Masedonia peñpeñ äpā irirän eruk Pol uwā kadāni kadāni, epān kubā tājkañ nāmo, Anutu tāño manbiñamgän yāñahāk tājkuñonik. Tājñpāj Juda nanik man kehāromi ñode yāwet tājkuñ; Jesu u Kristo, Anututā bian āmawebeniye tājñkentāj yāmikta iwoyāñkuko u yāk. ⁶ * Ude yāweränkañ Pol yājārok man iwetpāj mani ut tājkuñ. Ude tājñpāwā mäde ut nimitak yāj kañpāj nadākta teki terak tājpun-tājpun u dāpmāj äreyāj tājñpāj kwāpāj ñode yāwetkuk; Eruk, in paot-paotta biñam tākañ u tājñpāwā, injinken wakita api tāneñ yāk. Uken näkñjo waki kubā nāmo itak. Unita apiño näk ño peñpeñ guñ äbotken kwayāj yāk.

⁷ Eruk Pol kābeyā yot u peñpeñ kumañ äma kubā guñ äbotken naniktā yot gānañ āroñkuk. Äma u wāpi Titius, wāpi kubā Jastus. Äma uwā Anutu Burenita nadākinik tājpani. Tājñpākañ äma unitāño yori uwā Juda nanik tāño kābeyā yot dubini-ken itkuk. ⁸ * Tāj, Juda nanik tāño

* **17:24:** 1Kin 8:27; Apos 7:48 * **17:25:** Sam 50:12; Ais 42:5 * **17:27:** Lo 32:8; Ais 55:6; Sam 145:18; Jer 23:23

* **17:29:** Ais 40:18-20; Ais 44:10-17; Apos 19:26 * **17:30:** Apos 14:16 * **17:31:** Sam 9:8, 96:13; Apos 10:42

* **18:2:** Rom 16:3 * **18:3:** Apos 20:34; 1Ko 4:12 * **18:5:** Apos 17:14-15; Apos 9:22 * **18:6:** Apos 13:46,51;

Apos 20:26 * **18:8:** 1Ko 1:14

käbeyä yot unitäño intäjukun äma u wäpi Krispus. Ukät webeni äperiye nanak-tägän Ekäni Jesuta nadäkinik täñkuñ. Täñpäkañ Korin ämawebe ini uwä mäyaptä Pol täño man u nadäñpän Ekäni nadäkinik täñjira ume ärut yämiñjuk.

⁹* Eruk bipani kubäta Pol imaka kubä däpmonken bumik kañjuk. U Ekäni tä ñode iwetkuk; Gäk nämoinik umuntäwen. Gäk näkño man yäñahäkta meka nämö täñppiwen. ¹⁰* Nadätan? Näk gäkkät itkamäk. Ba näkño ämawebe mäyaptä yotpärare ño gänañ itkañ unita äma kubätä gäk täga nämö api täñpän wawen yäk. ¹¹ Täñpäkañ Pol ini Korin komegän itkañ ämawebe Ekäni täño man yäñpän-yäwoñärek täñ yäpmäñ kuñjran obañ kubä itkañ äneñi komepak 6 ude täreñjuk.

¹² Täñpäkañ äma kubä wäpi Galiotä Akaia komeken Rom gapman täño watä äma itkuk. Irirän kadäni uken Juda nanik ätu Polta iwan täñ imiñpän manken yäñikñat yäpmäñ kuñpän ñode yäñkuñ; ¹³ Äma ñowä ämawebetä Anutu iniñoretta kädet mebari kubä, nintäño бага mantä nämö yäyak upäñ yäwoñärek täyak yäk. ¹⁴ Ude iweräwä Poltä man kowata yäwayäñ täñpänä, gapman Galiotä Juda nanik ñode yäwetkuk; Äma ñonitä gapman täño бага kubä irepmiränä, ba kudän waki kubä täñpänä, näk intäño man täga nadäñ tamet yäk. ¹⁵* Upäñkañ inä injinken man ba wäp ba бага ätuta äbä näk näwet yabäkañ. Unita uwä injin kañ yäpä tägawut yäk. Näk man udedani yäpmäñ danikta nämö nepmanñani. ¹⁶ Ude yäñpän yäñ-yäwat-pewän äpamañ kuñkuñ.

¹⁷ Ude täñpänä eruk pengän Juda nanik täño käbeyä yot unitäño intäjukun äma kubä wäpi Sostenes uwä gapman yori yäma-ken ugän injipän utkuñ. Ude täñpäkañ gapman Galio uwä unita nadäwätäk nämö täñjuk.

Pol äneñi Antiok Siria kome kuñjuk

¹⁸* Täñpäkañ Poltä ugän kadäni ätukät itkuk. Ittängän äbot täñpani noriye yepmanñeñ gäpe terak äronjuk. Ärowänkañ gäpetä kome u peñpeñ Siria kome kwayäñ täñjuk. Täñpäkañ Akwila yanäpi u Polkät bok kuñkuñ. Kumañ päñku Senkria kome ahäñpän imaka kubä täkta Anutu-ken yäñkehäromtak man yäñkuko unita gwäki puññ kudup äriñpän pakigän peñjuk. ¹⁹* Eruk, u peñpeñ kumañ päñku Efesus kome ahäñkuñ. U ahäñpänä, Poltä Akwila yanäpi u yepmanñuk. Täñpäkañ Pol iniwä kumañ päñku Juda naniktä käbeyä yot gänañ äronjuk. Äro u itpäñ Juda nanikkät Anutu täño man yäñpän-nadäk täñkuñ. ²⁰ Ude täñjirän Juda naniktä iwetkuñ; Gäk ninkät kadäni käronji bumik kañ itna yäk. ²¹* Ude yäwäwä Pol bitnäñpän bänep täga mangän yäwetpäñ ñode yäñjuk; Anututä äneñi nepmanñän äbäñpänä, uwä äneñi api äbet yäk. Ude yäwetpäñ Efesus kome peñpeñ gäpe terak äronpeñ kuñjuk. ²² Eruk gäpe terak kumañ päñku Sisaria kome ahäñjuk. Ahäñpänä Pol gäpe terak naniktä äpamañ päñku äbot täñpani u yabäñ ahäñpän man yäñpän-nadäk täñ itkuñ. Ude täñkañ yepmanñeñ Antiok yotpärare-ken kuñjuk.

Apolos Efesus komeken manbiñam yäñahäñjuk

²³ Pol Antiok kome kadäni käronji bumik itkañ kuñjuk. Kumañ päñku Galesia Frikia komeken ämawebe äbot täñpani u Anutu täño man yäwetpäñ bänepi täñ-kehäromtak täñtän kuñatkuñ. ²⁴ Täñpäkañ Juda äma kubä Aleksadria nanik uwä Efesus kome itkuk. Äma u wäpi Apolos. Uwä man säkgämän, gäripi nikek yäñahäwani, ba Anutu täño man kudänta nadäwän tärekinik täñpani. ²⁵* Täñpäkañ äma ätutä Apolos uwä Ekäni Jesu täño kädet iwetpäñ iwoñärek täñjira nadäkinik täñjuk. Nadäkinik täñpän Apolos bänep pidäm terak ämawebe Anutu täño man yäñpän-yäwoñärek täk täñjukonik. Täñpän Jesutä imaka imaka täk täñkuko unitäño manbiñam bureniñgän yäñahäk täñjukonik. Upäñkañ Jontä ume ärut yämik täñkuko ugänpän nadäñjuk.

²⁶* Täñkañ Apolos bänepi pidäm tawäpäñ Juda täño käbeyä yotken päro bätakigän Ekäni täño manbiñam yäñahäk täñjukonik. Täñjirän Akwila-kät webeni Prisila unitä manbiñam yäñahäñkuko u nadäñkumän. Nadäpän yori-ken yäñikñat yäpmäñ päñku Jesu Kristo täño kädet uwä siwoñi-inik iwetpäñ iwoñäreñkumän. ²⁷* Ude täñkañ eruk Apolos uwä Akaia komeken-ken kukta nadäñjuk. Täñjirän Efesus ämawebe äbot täñpani unitä Apolos täño nadäk-nadäki täñkehärom takta ñode täñjuk; Akaia nanik äbot täñpanitä daniñpän nadäkta man kudän ñode täñjuk; In äma u imagutpäñ not kañ täñ imut yäk. Ude kudän täñpän imäkañ yepmanñeñ kumañ päñku Akaia komeken ahäñjuk. Ahäñpän Apolostä kome u nanik äbot täñpani ämawebe, Anutu täño orakoraki terak nadäkinik täñkuño u säkgämän orañ yämiñpän täñ-kehäromtan yämiñjuk.

* 18:9: 1Ko 2:3 * 18:10: Jos 1:9; Ais 41:10; Jer 1:8; Jon 10:16 * 18:15: Apos 23:29; Apos 25:18-19; Jon 18:31

* 18:18: Apos 21:24 * 18:19: Apos 17:17 * 18:21: Rom 1:10; 1Ko 4:19; Jem 4:15 * 18:25: Rom 12:11; Apos

19:3 * 18:26: Apos 19:8 * 18:27: 2Ko 3:1; Kol 4:10

28 * Eruk, ude tånkanj ämawebe päke u injamiken Juda nanik tånjo man ba nadäk goret nadånkuño u yåpmånj åpåkta epån kehåromigån tånjuk. Tånþåkanj Anutu tånjo manþinam terak kwawakinik nõde yåwetþånj yåwoñårek tånjuk; Ekåni Jesu u Kristo ubayånj, åma Anututå bian åmawebeniye tånkentånj yåmikta iwoyånjukko u.

19

Pol Efesus yotþårare-ken manþinam yånjahånjuk

1 * Tånþåkanj Apolos ini Korin kome-kengån itkuk. Kadåni ugån Pol uwå yotþårare tåpuri tåpuri yårepmittånj kumanj þånjuk Efesus ahånjuk. Uken åbot tånþani åtu yabånj ahånþånj nõde yåwet yabånjuk; 2 * In bian nadåkinik tånþånj Kudupi Munapik yåpuñ ba nåmo? Yåwånå kowata nõde iwetkun; Nåmo yåk. Nin Kudupi Munapik kubå ude itak yånj nõmoinik nadånkumånj. Apinõgån nadåkamånj nõ yåk. 3 Ude iweråwå Poltå yåwetkuk; E, inå kåderi jide terak åbot uwå tånjuk? Ude yåwånå iwetkun; Jontå ume årut yåmik-yåmik tåk tånjukko ugånþånj årutkumånj yåk. 4 * Yåwåwå Poltå yånjuk; Bian Jontå åmawebe ume årut yåmiñkanj nõde yåwetkuk; In bånep nadåk-nadåkin wakiwaki u kudup þejj morewåkanj ume kanj årut tama yåk. Tånþånj nadåkinikjin u kumån-tagån åma måden åbåtak unitagån kanj pewut yånj yåwetkuk. Eruk, Jontå åma måden nåwatak yånj yånjukko uwå Jesu.

5 Eruk, man u nadåwåkanj Poltå Ekåni Jesu wåpi terak ume årut yåmiñkuk. 6 * Ume årut yåmiñþånj keru åmawebe gwåki terak þejjån Munapiktå åmawebe päke uterak kumån magåt moreñkuk. Magåt moreñjån man kotåk kudupi kudupi terak yånj, manþinam profettå-yånj yånjahånjuk. 7 Åma päke u 12 ude bumik.

8 Tånþånj u punin terak Poltå Juda nanik tånjo kåbeyå yot gånaj båtåkigån Manþinam Tåga kehåromigån yånjahåk tånjuk. Tånþånj Juda åma man yåwerit nadåk-nadåki tånþidåm tånj yåmiñj it Anututå intånjukun it yåmiñjån gåmoriken irit unita yåwetþånj yåwoñårek tånj yåpmånj kuñjån komepak yaråkubå ude tåreñkuk. 9 * Tånþåkanj Juda åmawebe åtutåwå Poltå Jesu tånjo manþinam yånjahåk tånjukko unita nadåwå jopi ude tånþåkanj nadåkinik nåmo tånjuk. Tånkanj åmawebe injamiken Ekåni tånjo kådet siwoñi unita u kådet waki yånj yåk tånjuk. Ude tånþewå Poltå nadåkinik tånþani åmawebe yånj-yåknjat yåpmånj kuñjuk. Ude tånkanj kadåni kadåni yånþånj-yåwoñårek tånþani yot kubåken Ekåni tånjo manþinam yånjahåk tånjuk. Yot uwå Tiranus tånjo. 10 * Eruk, yånþånj-yåwoñårek tånj yåpmånj kuñjån obånj yarå ude tåreñkuk. Ude tånjukko unita Juda åmawebe ba Grik åmawebe Esia kome itkuño u måyap-inik Ekåni tånjo manþinam nadånjuk.

Skeva tånjo nanakiye

11 * Kadåni uken Anututå Polken kudån kudupi inide åtu pewån ahånjuk. 12 * Ude tånjån kanjanj åmawebetå kåyåm ikekta tek moråk yåpmånj þånjuk Pol gupi terak þejjån yåpmånj kåyåm ikekken kuk tånjuk. Ude tånjårå Ekåni tånjo kehåromitå tånþewån kåyåm paorit, måjotå kåyåm ikek yabå kåtånþejj kuk tånjuk.

13 * Tånþåkanj Juda nanik åtutåwå monej epåntawå kome kome kuñjþånj måjo yåwat kirek-kirek tåk tånjuk. Tånkanj kadåni kubåkubå åma uwå Ekåni Jesu wåpi terak måjo yåwat kirenayånj yånkanj tåk tånjukonik. Uwå måjo nõde yåwet tånjuk; Jesu, wåpi Poltå yånjahåk tåyak unitånjo wåpi terak þejjånj kut yånj tåwetkamånj. Man ude yåk tånjuk. 14 Tånþåkanj Juda nanik tånjo båmop åma ekåni kubå wåpi Skeva, unitånjo nanakiye 7 ude unitå kådet uwå tåk tånjuk. 15 * Eruk, kepma kubå Skeva nanakiye unitå måjo yåwat kirek-kirek tånjårå måjo kubåtå åyånþþånj man kowata nõde yåwetkuk; Nåk Jesu ba Polta nadåtat. Tån, in netå? 16 Ude yånþånj åma måjotå magårani unitå þåreñj åronþånj åma 7 man yånj itkuño upånj dånþmånj þåret tånþånj kuñjuk. Tånþånj teki imaka weñ tånþånj kuñj yåmiñjuk. Eruk ude tånþånj någåt þintånj tek morånj yot u þejjånj kuñjånþå kuñjuk.

17 * Ude tånjårå Juda ba Grik nanik Efesus kome itkuño u kudup manþinam u nadånjuk. Ude nadånþånj umun þåhap bunta tånjuk. Ude ahånjukko unita åmawebe måyaptå Ekåni Jesu wåpi orånþånj yåpmånj kuñjån. 18 Tånþåkanj åmawebe måyaptå nadåkinik tånkanj åbå iniken iniken tåktåki waki u kumån-tagån yånjahånjuk. 19 Ba åbot tånþani åmawebe åtu kåren kåwani ba kon mebåri mebåri tånþani unitånjo buk kumån-tagån åmawebe injamiken kådåp pewå iñjånjuk. Tånþåkanj buk unitånjo gwåki årowani, siliwa monej 50,000 udeþånj pewå iñjånjuk.

20 * Eruk ude tånjukko unita Ekåni tånjo man u kome kome ahånþånj weñ patkuk.

* 18:28: Apos 9:22 * 19:1: 1Ko 3:6 * 19:2: Apos 2:38, 8:16 * 19:4: Mat 3:11 * 19:6: Apos 8:17; Apos 10:44,46 * 19:9: 2Ko 6:14-18 * 19:10: 2Ti 1:15 * 19:11: Apos 14:3 * 19:12: Apos 5:15 * 19:13: Mak 9:38 * 19:15: Mak 1:24,34 * 19:17: Apos 5:5,11 * 19:20: Apos 12:24

Ahānpān weŋ patkuko uwā āmawebe-ken kehāromi nikek ahānpānjā irit-kuŋat-kuŋariken kehāromigān patkuk.

Efesus naniktā Polta nadāwā waŋkuŋ

²¹ * Eruk Pol uwā epān tān yāpmān kuŋtāngān tānpān tārewāpān Masedonia ba Akaia kome kukta nadāk penkuk. Tānkaŋ u kādātā Jerusalem yotpārare-ken kukta imaka nadāŋkuk. Tānpān ŋode yāŋkuk; Jerusalem kuŋkaŋ unitā Rom kome kaŋ kwa yāk. ²² * Tānpākaŋ Poltā iniken tāŋkentāki yarā u kubā wāpi Timoti, kubā wāpi Erastus, āma yarā u yepmanpān Masedonia kome kuŋkumān. Tānpākaŋ Pol ini uwā kadāni kāroŋi bumik Esia kāda ugān itkuk.

²³ * Eruk kadāni uken āma ātutā Ekāni tāno kādet siwoŋi unita iwan tānpān man bumta yānkaŋ tānuru-uruk māyap tānkuŋ. ²⁴ * Āma u kubā wāpi Demitrius. Uwā monē epāntawā imaka imaka siliwa kapapān tāk tānkuŋonik. Tānpākaŋ āmawebe u naniktā yāwik webe kubā wāpi Atemis nadān imik tānkuŋonik. Tānpān yāwik webe u inin oretta kudupi yot kubā tānkuŋ. Eruk Demitrius, siliwa kapa tānpani unitā siriwapān yot unitāno wārani tāpuri tāpuri tānpān penjirān āmawebe monē pāhap imiŋpān yāpmāk tānkuŋonik. ²⁵ Eruk ude tānpān nākŋo monē epān maŋpek yānpān āma epān u bok tānpani ba āma epān ude wanigān tānpani kudup yān-yāŋkat yāpmān pābā yepmanpān ŋode yāwetkuk; Notnaye, in ŋode nadāwut. Epānin tāno gwāki sākgāmān yāpmāk tākamān yāk. ²⁶ * Upānkaŋ u kawut! Āma Pol uwā Efesus āmawebe māyap tāno nadāk-nadāki penjawūhut tāyak yāk. Tānpākaŋ u kome ŋogān nāmo tāyak. Esia kome u kumān udegān bumik tāyak yāk. Tānkaŋ ŋode yāk tāyak; Anutu wārani wārani injin ketjintā tānpani uwā Anutu bureni nāmo yāk. Uwā yāwik jopi yāk.

²⁷ Tānpākaŋ in nadākaŋ; Poltā man yāk tāyak unitāwā nintāno monē epān ŋowā tāga api tānpān wanē. Tānpākaŋ ugān nāmo. Jop man unitāgān tānpewā āmawebetā yāwiknin Atemis unitāno kudupi yotta nadāwā imaka jopi kubā api tānpek yāk. Upānkaŋ bianā Esia nanik ba komeni komeni pāke ŋowā anutu webe Atemis ugānpān oraŋ imik tānkuŋmaŋonik. Tānpākaŋ Pol tāno manbiŋam unitā Atemis wāpi biŋam u yāpān wanayān tāyak yāk.

²⁸ Eruk man ude nadānpānjā āma pāke uwā bānēpi bumta tānpā waŋkuŋ. Tānpān gera kehāromigān yānpān ŋode yānkuŋ; Nin Efesus nanik tāno anutu Atemis uwā intājukun-inik itak yāk. ²⁹ * Ude yānjirā āmawebe yotpārare u nanik tānuru-uruk pāhap kubā pewā ahāwāpān bārāŋen kumaŋ kābeyā bāgup-ken kuŋkuŋ. Tānkaŋ āma yarā Masedonia nanik, Polkāt bok kuŋarani u yepmānjpān yāpmān kuŋkuŋ. Yarā uwā wāpi Gaius kenta Aristakus. ³⁰ Eruk ude tānkaŋ irirā Pol uwā man yānahāwa yānkaŋ kābeyā tānkuŋ-ken kwayān nadāŋkuko upānkaŋ āmawebe ābot tānpanitā inin bitnānkuŋ. ³¹ * Ba kome u nanik āma wāpi nikek ātuwā, Polta not sākgāmān tān imik tānkuŋo unitā Polta man kehāromi ŋode pewā yāpmān kuŋkuŋ; Gāk kābeyā pāhap tān itkaŋ-ken kwentawā yān iwetkuŋ.

³² Eruk, kābeyā-ken tānuru-uruk pāhap tān itkuŋ. Āma pāke uwā nadāk ŋoba-ŋoba tānkuŋ. Tānjirā ātuwā gera kotāk kubāgān yānkuŋ. Ātuwā gera inigān kubāpān yānkuŋ. Tānpākaŋ ude tānkuŋo unitāno mebāri udetā āmawebe ābot kābeyā ŋo itkamān yān nāmo inik nadāwā tumbuk. ³³ Eruk ude tānpān Juda nanik ātutā āma kubā wāpi Aleksada injpān pimin iwetpewā yāpmān kābeyā bāmopi gānaŋ umu kwānkaŋ eruk, āma ātutā man mebāri yānahānpān iwetkuŋ. Iwerāwā Aleksadatā man kowata yāwerayān ketwāra tānkuŋ. ³⁴ Ude tānjirān āma ātutā āma uwā Juda nanik, Anutu kubā inin orerani yān kaŋpān nadāŋkuŋ. Ude nadānpān unita pen gera māmā terak bumta ŋode yānkuŋ; Efesus nanik nintāno yāwik Atemis uwā intājukun-inik itak! Ude yān yāpmān kuŋtāko 2 auas ude tārenkuŋ.

³⁵ Tānjirā Efesus nanik tāno gapman kubātā āmawebe pāke u yānin bitnānpān yāwetkuk; Efesus āma, in juku penpān nadāwut yāk. Nin kudup ŋode nadākamān. Efesus nanik nin uwā yāwik webe Atemis unitāno kudupi yot kaŋjwat tākamān yāk. Ba unitāno wārani kunum gānaŋ nanik maŋkuko unita imaka, watā it tākamān. ³⁶ Āma kubātā man uwā utnaŋ; nāmo unita in kumān-tagān bitnānpān imaka waki kubā tākta nāmo tārop tāneŋ yāk. ³⁷ Tānpākaŋ āma yarā ŋowā kudupi yot tāno imaka ātu nāmo kubo tānkuŋmāno upānkaŋ jop yān-yāŋkat yāpmān ābākaŋ yāk. Ba yāwik webenin unita yānjārok man kubā nāmo yānkuŋmān. ³⁸ Tān, Demitrius-kāt epān āmaniyetā āma kubāken man kubā irānā, man yāpātāgak-tāgak kadāniwā itak yāk. Ba man yāpmān daniwani āma itkaŋ yāk. Unitāgān man yāpātāgak epān api tāneŋ. ³⁹ Ba āma kubātā man kubā nadānpānjā, uwā kābeyā kadāni-ken ugān yānpān tāga ket utneŋ yāk. ⁴⁰ Tān, apiŋo āmik pena ahātā u mebārini nāmo unita nin bārāpi yāpnaŋi bumik yāk. Tānpākaŋ kābeyā waki ŋonitāno mebārita niwet yabāwāwā kowata tāga nāmo api yāwetne. ⁴¹ Eruk ude yāwetpān āmawebe pāke uwā yāwerān yāpmān kuŋtānpā kuŋkuŋ.

* 19:21: Apos 23:11; Rom 1:13 * 19:22: Rom 16:23; 2Ti 4:20 * 19:23: 2Ko 1:8 * 19:24: Apos 16:16 * 19:26:

Apos 17:29; 2Ti 1:15 * 19:29: Apos 20:4, 27:2; Kol 4:10; Plm 24 * 19:31: 2Ti 1:15

20

Pol Masedonia, Grik komeken kuŋkuk

¹ Eruk kadäni Efesus ämawebe tä kähän gera mämä päke yänkuŋo u bitnäŋirä Pol äbot tänpäni tänpewän äbuŋ. Yänpewän äbäkaŋä bänep nadäk-nadäki täŋ-kehäromtaŋ yämikta jukuman ätu yäwetkaŋ yepmaŋpeŋ Masedonia komeken kuŋkuk. ² Masedonia komeken kuŋkaŋ ämawebe u nanik täŋo bänepi täŋ-kehäromtaŋ yämikta jukuman mäyap yäwettäŋ kuŋkuk. Ude täŋtäŋ kumaŋ eruk, Grik komeken ahäŋkuk. ³ Ahäŋpänj komepak yaräkubä ude Grik komeken irän täreŋirän gäpe terak äronpeŋ kome kubä wäpi Siria komeken kwayäŋ nadäŋkuk. Täŋpänj Juda naniktä utta man topuŋo u nadäŋpänj äneŋi äyäjutpeŋ Masedonia komeken kuŋkuk. ⁴ * Täŋpäkaŋ äma ŋodetä Polkät kuŋkaŋ; Beria komeken nanik kubä wäpi Sopate, Pirus täŋo nanaki, Tesalonaika nanik äma yarä wäpi Aristakus-kät Sekudus, Depe yotpärare-ken nanik Gaius, kubä Timoti. Täŋpäkaŋ kome taŋi Esia uken nanik yarä wäpi Tikikus kenta Trofimus. Äma udetä Polkät bok kuŋkaŋ. ⁵ Äma uwä intäjukun kuŋkuŋo Troas yotpärare-ken ninta itsämänj itkuŋ. ⁶ Täŋirä ninäwä Pilipai yotpärare-ken orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni, u itna täreŋirän gäpe terak äronpeŋ kuŋkumänj. Kuŋkä kepma 5 uken eruk Troas yotpärare-ken äma intäjukun kuŋkaŋ ninta itsämbuŋ-ken u ahäŋkumänj. Ahäŋpänj yabänakaŋ kepma 7 udewä Troas yotpärare-ken itkumänj.

Poltä Yutikus tänpewän kodak täŋkuk

⁷ * Täŋkaŋ Sande kubäken äbot tänpäni-kät käräga näna yänpänj äbä äbot kubägän itkumänj. Iritna Poltä ämawebe päke u manbiŋam yänahäŋpänj yäwetkuk. Imata, kwep api yepmaŋpeŋ kwet yän nadäŋpänj unita manbiŋam pen yäwet yäpmänj kuŋtäyon bipani bämopi-inik täŋkuk. ⁸ Yot u gänaŋ topän mäyaptä iŋj- yäŋeŋirä itkumänj. Yot uwä karonj boham unuken. ⁹ Täŋkireki yaräkubä punin unu käbeyä täŋ itkumänj. Täŋitna äma gubaŋj kubä wäpi Yutikus uwä mänit yäpāni kädet kubäken maŋit itkuk. Irirän Pol manbiŋam karonj pähap yäŋiwat yäpmänj kuŋirän nadän ittängän däpmona täŋkuk. Täŋtängän eruk patkuk. Pattängän punin ununitä kome terak umu maŋkuk. Täŋirän äma itkuŋo uwä injit yäpmänj akuna yänkaŋ äpmonpänj kaŋkuŋ; Kumänpänj bam täŋpänj parirän. ¹⁰ * Äpmonjirä Pol imaka, yäwat yäpmänj äpmonpänj päŋku Yutikus dubini-ken gukut imäpmok täŋpänj bäyänj imiŋkuk. Bäyänj imiŋpänj ämawebe ŋode yäwetkuk; In nadäwätäk nämo täneŋ. Äma ŋo nämo kumak, kodak itak yäk. ¹¹ Ude täŋkaŋ Pol äneŋi äromaŋ yot gänaŋ äronpänj käräga tokätpäŋ ämawebe ukät bok naŋkuŋ. Naŋkaŋ manbiŋam äneŋi yäwet yäpmänj kuŋtäyon kome yäŋeŋkuk. Yäŋeŋirän eruk yepmaŋpeŋ kuŋkuk.

¹² Kuŋirän äma gubaŋj äneŋi kodak täŋkuko u bänep oretoret terak yänjŋat yäpmänj yotken kuŋkuŋ.

Pol Troas yotpärare peŋpeŋ kuŋkuk

¹³ Ude täŋirä nin Pol ugän teŋkaŋ gäpe terak äronpeŋ Asos yotpärare-ken nintä jukun kuŋkumänj. Kuŋkumänjo Polta itsämänj iritna eruk Pol ini niwetkuko udegän ini kuroŋ äbänkä nibän ahäŋkuk. ¹⁴ Äbä Asos yotpärare-ken nibän ahäŋpänj gäpe terak ärowänkaŋ eruk Mitilini yotpärare-ken kuŋkumänj. ¹⁵ Pätna yänpewänä kuŋkä gwägu bämopi-ken kome kubä wäpi Kios u dubini-ken ahäŋkumänj. Tami äneŋi kuŋkä Samos yotpärare-ken ahäŋkumänj. Yänpewänä äneŋi u naniktä kuŋkä eruk Miletus yotpärare uken ahäŋkumänj. ¹⁶ * Orekirit kadäni pähap kubä wäpi Pentikos u keräp taŋirän unita Pol Efesus yotpärare irepmitpäŋ kukta nadäŋkuk. Bäraŋeŋ kumaŋ Jerusalem kuŋkaŋ Pentikos orekirit u kaŋ käwayänj nadäŋpänj unita Esia komeken kuŋjatta bitnäŋkuk.

Poltä iniken mebarini yäwetkuk

¹⁷ * Miletus yotpärare-ken ahäŋpänj eruk Poltä Efesus äbot tänpäni täŋo intäjukun ämata man tewän kwäkaŋ äbä kaŋkuŋ. ¹⁸ * Äbä kawäkaŋ jukuman ŋode yäwetkuk; Näkä Esia komeken äbä inkät itkaŋ kädet jide jide täk täŋkuro u kudup injin nadäkaŋ u yäk. Pengän äbutken umunitä päbä äneŋi tepmaŋpeŋ kuŋkuro u kädet mebari kubä nämo täŋkut. ¹⁹ * Nämo, kadäni kadäni Juda nanik näk tänpäwakta man yänpänj-nadäk täŋirä nadänj bäräp täk täŋkut. Ba täŋyäkŋarani ude täŋirä kadäni mäyap konäm kot täŋkut. Upänkaŋ näkä guŋpa yäpmänj äpänpänj kuŋtaŋ Ekäni täŋo epän ehutpäŋ täk täyāt. ²⁰ Ba in täŋkentähta man tägatäga täwetta nämo umuntaŋkut. Käbeyä-ken ba injin yotken täŋpänj-täwönjäre täk täŋkuro, u nadäkaŋ u yäk. ²¹ Kadäni kadäni Juda nanik ba Grik nanik bok, bäneŋjin sukurenpeŋ

* 20:4: Apos 19:29, 21:29; Efe 6:21 * 20:7: Apos 2:42,46 * 20:10: 1Kin 17:21 * 20:16: 2Ti 1:15 * 20:17: Apos 18:21 * 20:18: Apos 18:19, 19:10 * 20:19: Apos 20:3

Anutu-ken kuñpāj Ekāninin Jesuta nadākinik tāj imikta man kehāromigān tāwet yāpmāj ābut.

²² * Eruk nadākar; Apīño Kudupi Munapiktā peñ nāwet-pewān nāk Jerusalem kwayāj. Imaka nākā terak jide ahāj namayāj tāko u nāmo nadātat. ²³ * Nōde ugānpāj nadātat; Komeni komeni kuñat tāyat-ken Kudupi Munapiktā nōde yājahānpāj nāwet tāyak; Bārāpi mebāri mebāri gāka itsāmānkañ yāk. ²⁴ * Upājkañ nāk irit kuñat-kuñatnata nāmo iyaptak tāyat. Nāmo, nāk kādet iwata ugānpāj iwatpāj epān man Ekāni Jesuken yāpuro u tāntāreкта nadātat. Epān uwā Anutu tājō iron unitājō manbiñam yājahāk-yājahāk u.

²⁵ Eruk notnaye, nadāwut. Bian nāk in bāmopjin-ken itkañ Anututā intājukun itkañ yabāj yāwat epāni tāk tāyak unitājō manbiñam tāwetpāj tāwoñārek tāk tājnkuronik. Ude tāk tājnkuropāj apīño nōde nadātat; Kāmi in kumān-tagān nāk wari nāmo api nabāneñ yāk. ²⁶ * Unita nāk pengān nōde tāwet ahāwayāj nadātat; In bāmopjin-ken nanik kubātā paot-paotā biñam tāñpānā, nākā terak nāmo yāneñ. ²⁷ Imata, nāk Anutu tājō nadāk-gārip kudup in tāwet ahākta umun kubā nāmo tāk tājnkuronik. ²⁸ * Eruk, in injinta watā sākgāmān itpeñ kuñatneñ. Ba Anutu tājō kudupi āmawebe ābot, iniken nanaki tājō nāgāripāj suwanpāj yepmañkuko unita wata udegān it yāmineñ yāk. Ināwā Kudupi Munapiktā Anutu tājō yawak ābot unitājō watā āma ude iwoyānpāj tepmañkuk. ²⁹ * Nāk nadātat. Kadāni nākā tepmañpeñ kuñirawā añ āgwāritā bāmopjin-ken ābānkañ yawak ābot u api tāñpāwaneñ yāk. ³⁰ * Tājirā inken nanik ātutāwā jop manman yānkañ Anutu tājō kudupi āmawebe ābot yāj-yānkarani tāñpewā api yāwatneñ. ³¹ * Ude tāneño udetā kadāni kadāni watā sākgāmān kañ it tāñput. Obāñ yarākubā unita bipani ba kepma kudān nākā tāñpāj-tāwoñāreñkuro unita nāmo guñ tāneñ. Nāmo, nākā umun man ba jukuman in kubākubā tāwet tājnkuro u konām butewaki terak tāwetkut.

³² * Eruk, apīño Anutu kerik-ken tepmañtat. Unita inā unitā bānep iron tājnkuko unitājō mani biñam u nadāppāj inñitpeñ kuñatneñ. Tājirā bānep iron unitā in tāga api tāñ-kehāromtañ tamek. Ba unitāgān imaka tāga kudup Anututā āmawebeniye inita iwoyāwanita yāmik tāyak u inta udegān api tamek. ³³ * Nāk āma kubā tājō moneñ ba tek tuñumta yabāngārip nāmo tājnkut. ³⁴ * Injin nabānpāj-nadāk tākañ u. Nānkañ ketna nōnitā-gān epān tāñpāj nānkañ watā it tājnkuronik. Ba āma ātu nākkāt bok it tājnkumājō u tājnkentāñ yāmik tājnkuronik yāk. ³⁵ * Epān mebāri mebāri tāk tājnkuro uwā nōde tāñpāj-tāwoñāreñkut; Nin epān tāktāk kādet ugānpāj tāñkehārom tāñpāj iwat tākāna. Ude tājnkañ uyaku āma ini gupi tāga nāmo tājnkentānāñ udewanī uwā tāga tājnkentāñ yāmine. Ekāninin Jesutā man kubā nōde yānkuko upāj nadākot; Iron kādet u kādet tāgagāmān kubā. āma iron tāñpeko udewanī tājō bānep oretoret unitā āma tuñum yāpmāk-tagān nadāweko unitājō bānep oretoret u irepmitak yāk.

³⁶ * Eruk Poltā jukuman ude kumān yāwet morenpājā Efesus ābot tājō intājukun āma ukāt gukut imāpmok tāñpāj Anutu-ken yāñapik man penta yānkuñ. ³⁷ Ude tāñpāj intājukun āma pāke unitā Pol bumta kot ibatkuñ. Tājnkañ bāyāñ inñitpāj inñit oretkuñ. ³⁸ * Tāñpāj butewaki pāhap bumta nadānkuñ. Imata, Poltā ini nōde yānkuko unita; In nāk wari nāmo api nabāneñ yāk. Ude tājnkañ eruk, yāñkijāt yāpmāj gāpetā itkuk-ken u kuñkuñ.

21

Pol gāpe terak āronpeñ Jerusalem kuñkuk

¹ Uken kuñpāj ābot tāñpani tājō intājukun āma u yepmañpeñ kukta butewaki pāhap nadānkañ gāpe terak āronakañ gāpe kuñkuk. Gwāgu bāmopi-ken kome tāpuri kubā wāpi Kos u nadāñ iwatkañ siwoñigān ude kuñkumāj. Kuñjita bipmānpāj yāñeñirān kome tāpuri kubā pen wāpi Rodes uken ahānkumāj. Eruk Rodes peñpeñ kuñpājāñ yotpārare kubā wāpi Patara u ahānkumāj. ² Patara kome u ahānpāj kañkumāj. Gāpe kubā kome u peñpeñ Ponika komeken kwayāj tājirān. Ude kañpājāñ uterak āronakañ kuñkuk. ³ Kuñtāngān gwāgu bāmopi-ken kome kubā wāpi Saiprus u kañpāj Siria komeken kunayāj nadānkumājō unita kāpmāk kādagān irepmitkañ kumāj pānku Tīre yotpārare-ken ahānkumāj. Ahānpāj gāpe terak nanik tuñum ātu u penayāj tājnkū. ⁴ * Peñirā ninā kome uken nanik ābot tāñpani āmawebe u yabānayāj āpāmañ kuñkumāj. Pānku kepma 7 ude ukāt penta itkumāj. Itkañ Kudupi Munapiktā ābot tāñpani manbiñam yāwerirān nadānpāj Pol iwetkuk; Gāk Jerusalem kuentawā yāk. ⁵ Eruk gāpetā Tīre kome peñpeñ kwayāj tājirān yotpārare peñpeñ kuñjita

* 20:22: Apos 19:21 * 20:23: Apos 9:16; Apos 21:4,11 * 20:24: Apos 21:13; 2Ti 4:7 * 20:26: Apos 18:6

* 20:28: 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 * 20:29: Mat 7:15; Jon 10:12 * 20:30: 1Jo 2:19 * 20:31: Mak 13:37; Apos 19:8,10;

1Te 2:11 * 20:32: Apos 26:18 * 20:33: 1Sm 12:3; 1Ko 9:11-12 * 20:34: Apos 18:3; 1Te 2:9 * 20:35: Mat

10:8 * 20:36: Apos 21:5 * 20:38: Apos 20:25 * 21:4: Apos 20:23

äbot tänpäni ämawebe meŋ nanak bok nimagut yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuŋ. Äpämaŋ kumaŋ päŋku gwägu pomi terak gukutnin imina äpmonpäpän Anutu-ken yäŋapik man yäŋkumäj.

6* Ude täŋkaŋ butewaki man kowata kowata yäŋkaŋ gäpe terak äronjitna ini yotken kuŋkuŋ.

7 Äronpeŋ eruk Tire kome peŋpän kumaŋ Tolemes yotpärare-ken ahäŋkumäj. Ahäŋpän äbot tänpäni u naniktä äbä nimagut yäpmäŋ kwäkaŋ ukät kepma kubä itpän patkumäj.

8* Patkumäŋo yäŋewänä Tolemes yotpärare peŋpeŋ ninin kuroŋ kumaŋ päŋku Sisaria yotpärare-ken ahäŋkumäj. Ahäŋpän kumaŋ Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäwani äma kubä wäpi Filip unitä yotken kuŋkumäj. Äma uwä äma 7 aposoro täŋkentän yämik täŋkuŋo ukät nanik kubä.

9* Uwä äperiye 4 ude, äma nämo yäpāni unitä Anutu täŋo man profettä-yän yäŋahäk täŋkuŋonik. 10* Eruk, uken kepma ätu iritna profet kubä wäpi Agabas u Judia kome peŋpeŋ Sisaria komeken äpuk. 11* Äpäpän ninken ahän nimiŋpän Pol täŋo pion yäpmäŋpän iniken keru kuroŋi pädat täŋpän ŋode yäŋkuk; Kudupi Munapiktä ŋode yäyak; Juda naniktä pion ŋo täŋo mäheŋi Jerusalem komeken kudän ŋode täŋpän guŋ äbot ätu u keru terak api peney yäk.

12* Yäŋirän nin ba ämawebe äbot kome u naniktä man u nadäŋpän Poltä Jerusalem kukta iniŋ bitnäk man kehäromi yäŋkumäj. 13* Upäŋkaŋ Poltä kowata ŋode yäŋkuk; In imata konäm butewaki täŋkaŋ näkŋo bänep nadäk-nadäkna täŋpā wakaŋ? Näk Jerusalem naniktä kädet waki u ba u täŋ namikta nämo bitnätat. Ba ugän nämo. Ekäni Jesuta yäŋpän kumäkta pidäm täyat yäk. 14 Ude yäŋirän Pol täŋo gäripi u iniŋ bitnänaŋi bumik nämo nadäŋkumäŋo unita ŋode iwetkumäj; Eruk, Ekänitā imaka kubä ahän gamikta nadätak u ini kaŋ ahän gamän.

Pol Jerusalem ahäŋkuk

15 Eruk u itna täreŋirän Jerusalem ärokta täŋtuŋum tuŋum täŋkumäj. 16 Täŋtuŋum tuŋum täŋpeŋ kunayän täŋitna Sisaria nanik nadäkinik täŋpāni ätu penta kuŋkumäj. Unitä nimagut yäpmäŋ äma kubä wäpi Nason unitä yotken kuŋkuŋ. Äma uwä Saiprus nanik, äbot täŋpāni bian yäpurärätkek. Unitä yotken päŋku itkumäj. 17 Täŋkaŋ eruk, Jerusalem äbot täŋpāni ämawebetä bänep oretoret terak nimagut päŋku nipmaŋpā patkumäj. 18* Patkumäŋo yäŋewänä Pol uwä ninkät Jems kakta bok kuŋkumäj. Täŋpākaŋ kadāni ugän äbot täŋpāni ämawebe täŋo intäjukun äma käbeyä täŋ itkuŋ. 19* Täŋirä Pol uwä päŋku bok itkaŋ yäniŋ orepän guŋ äbotken epän täŋirän Anututä keru terak kudän jide pewän ahäŋkuŋo u kudup yäwet ahäŋirän nadäŋkuŋ.

20* Pol täŋo man u nadäŋpän Anutu täŋo wäpi yäpmäŋ akuŋpän iniŋ oretkuŋ. Täŋkaŋ iwetkuŋ; Gäk nadätan? Juda ämawebe mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋ iniŋ moreŋ yäk. Täŋkaŋ ämawebe uwä Moses täŋo бага man u pen iwaräntäktä kehärom täkaŋ yäk. 21* Upäŋkaŋ gäka manbiŋam ŋode nadäk täkaŋ; Poltä Juda ämawebe, guŋ ämawebe bämopi-ken itkaŋ u ŋode yäwet täyak; In Moses täŋo бага man peŋpän nanakjiye täŋo gupi moräk madäneŋtäwä, bian täŋpāni ude. Ba Juda täŋo täktäki kudup kaŋ peŋ morewut yäk. Gäkä ude yäk täyan yän nadäk täkaŋ. 22 Gäk äma udewanitā abän yän biŋam uku nadäŋo unita nadäwätäk täŋ itkamäj. 23 Unita kädet kubä ŋode gäweritna täŋpikaŋ gäka äma täga yän kaŋ nadäwut. Nin bämopnin-ken äma 4 ude itkaŋ yäk. Äma 4 uwä Anutu inamiken äneŋi pakigän itta бага man täŋo kädet kubä iwatta yänkehärom taŋkuŋ yäk. 24* Eruk äma ukät bok kudupi yotken kuŋkaŋ Moses täŋo бага man iwatpän imaka tänayän täkaŋ u gäk udegän kaŋ tä yäk. Ba monen penayän täkaŋ unita ba gäŋjata bok kaŋ pe. Ude täŋiri äma 4 u Anutu-ken yänkehäromtak man yäwani uwä täŋ-tärekaŋ yän nadäneŋtä gwäki puŋiŋ täga äriŋ täŋpā kunen. Eruk, gäk ude täŋkentän yämiŋiri ämawebetä ŋode api nadäneŋ; Pol täŋo biŋam nadäŋkumäŋo u bureni nämo, jopi yäk. Pol uwä Moses täŋo бага man iwat täyak yän api nadäneŋ.

25* Täŋpākaŋ äma guŋ äbotken nanik Jesuta nadäkinik täŋpāni unitawä, manbiŋam ŋowäku bian yämiŋkumäŋo u nadäkaŋ yäk. Imaka ŋodewani nämo täkta yäŋpän-nadäŋkumäŋo uwä kudän täŋpän yämiŋkumäj; Tom anutu jopita naŋimik täŋpāni u nämo näneŋ. Ba tom nägät ikek ba tom kotäki topmäŋpän däpāni nämo näneŋ yäk. Ba kubokäret nämo täneŋ. Man kudän ude täŋpän yämiŋkumäj yäk.

26* Eruk käbeyä täŋpā tärewänkaŋ patkuŋo yäŋewänä Pol äma Anutu-kät yänkehäromtak man yäwani 4 ukät päŋku yänkehäromtak man yänkuŋo udegän yänkuk. Ude täŋkaŋ kudupi

* 21:6: Apos 20:36 * 21:8: Apos 6:5, 8:40 * 21:9: Apos 2:17 * 21:10: Apos 11:28 * 21:11: Jon 21:18; Apos 20:23, 21:33 * 21:12: Mat 16:22 * 21:13: Apos 20:24 * 21:18: Apos 15:2,13; Gal 1:19 * 21:19: Apos 15:12 * 21:20: Apos 15:1,5 * 21:21: Apos 16:3; Gal 2:3 * 21:24: Nam 6:1-20; Apos 18:18 * 21:25: Apos 15:29 * 21:26: 1Ko 9:20

yot gānaŋ aroŋpāŋ bāmop āma ŋode iwetkuk; Baga man terak kudān tāwani udegān, kepma 7 itna tāreŋirān yāŋkehāromtak man yāŋkumāŋo unitāŋo epāni u api tārewek yāŋ iwetkuk. Eruk, kepma 7 udeta ugān it yāpmāŋ kunŋtāŋgān yāŋkehāromtak man u tāŋ-tāreŋta gupe kābāŋi nīkek iŋiŋkuŋ.

Juda naniktā Pol iŋitkuŋ

²⁷* Eruk kepma 7 u tārewayāŋ tāŋirān Juda nanik Esia komeken naniktā ābāŋpāŋ kaŋkuŋ; Pol kudupi yot tāŋo yewa gānaŋ irirān. Abā āmawebe peŋ yāwettāko Polta kokwawak tāŋ imiŋkuŋ. Ude tāŋpāŋ Pol iŋitkuŋ. ²⁸* Iŋitpāŋ gera ŋode yāŋkuŋ; Isrel āmawebe in tāŋkentāŋ nimut! Āma ŋonitā āmawebe komeni komeni nintāŋo wāpnin biŋam ukāt Moses tāŋo бага man ba kudupi yot ŋo tāŋpāwakta yāwetpāŋ yāwoŋāreŋk tāŋtāŋ kuk tāyak yāk. Ba ugān nāmo! U Grik nanik ātu yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kudupi yot gānaŋ aroŋkuk. Kudupi yot Anututā inita biŋam yāwani-ken aroŋjirā Anutu iŋamiken tāŋpāwak tāŋkuŋ yāk. ²⁹* Tāŋpākaŋ man u yāŋkuŋo u wā imata, bian yabāŋjirā Trofimus Efesus komeken nanikpāŋ Polkāt yotpārare u gānaŋ irirān yabāŋkuŋ. Yabāŋkuŋ nadāŋkuŋ; Poltā ini imagut yāpmāŋ kudupi yot tāŋo yewa gānaŋ ārok yāŋ jop nadāŋkuŋ.

³⁰ Tāŋpākaŋ Jerusalem āmawebetā man u nadāŋpāŋ kikŋtupāŋ tāŋ-urukuruk bumta tāŋkuŋ. Ude tāŋkaŋ Pol iŋitpāŋ wādāŋ gārepmāŋ yāpmāŋ yewa kemat umude kuŋkuŋ. Ude tāŋpāŋ bārāŋeŋ kudupi yot yewa tāŋo yāma yāputkuŋ. ³¹ Ude tāŋkaŋ Pol iŋit yāpmāŋ āpāmaŋ pāŋku ut irirā Rom tāŋo komi āma tāŋo intājukun āmatā biŋam ŋode nadāŋkuŋ; Jerusalem āmawebe kuduptagān kokwawak tāŋpāŋ kowat āmiwān tākaŋ yāk. ³² Ude nadāŋpāŋ bārāŋeŋ-tagān intājukun āma ātukāt komi āmaniye ātukāt yāmagurān yāpmāŋ āma peŋawāk tāŋ itkuŋ-ken bārāŋeŋkuŋ. Bārāŋeŋ ābāŋjirā Juda āmawebetā yabāŋpāŋ Pol wari nāmo utkuŋ. ³³* Ude tāŋjirā komi āma tāŋo intājukun āmatā ābā Pol iŋitkaŋ komi āmaniye yāwerirān yen kehāromi yarā yāpmāŋ pāŋku pādāt tāŋkuŋ. Ude tāŋkaŋ Juda āmawebe yāwet yabāŋkuk; Āma ŋo netā? Ba imapāŋ tāk? ³⁴ Yāŋirān āmawebe ābot pāke itkuŋotā yāŋ-tāŋurān yāŋpāŋ yāŋkurāk tāŋkuŋ. Yāŋuruk-uruk pāhap ude tāŋjirā komi āma tāŋo intājukun āmatā mebāri ket nāmo nadāŋkuk. Tāŋpāŋ komi āmaniye yāwerān Pol iŋit yāpmāŋ komi āmatā ini yotken kuŋkuŋ. ³⁵ Iŋit yāpmāŋ yot yāma-ken u kuŋpāŋ komi āmatā yabāŋkuŋ; Āmawebe pāke u Pol utta yāwat-yāŋjirā ude yabāŋpāŋ Pol pudātpāŋ punin yāpmāŋ aroŋkuŋ. ³⁶* Āmawebe ābot pāke unitā yāwarān tāŋkaŋ kāhān gera terak ŋode yāŋtāŋ kuŋkuŋ; Kumāŋ-kumāŋ utpewā kumbān! yāk.

Poltā nadākiniki tāŋo mebāri yāwetkuk

³⁷ Eruk komi āmatā Pol yāŋiŋŋat yāpmāŋ yot gānaŋ aroŋayāŋ tāŋjirā Poltā komi āma tāŋo intājukun āma u Grik man terak ŋode iwetkuk; Nāk man kubā gāk tāga gāwerayāŋ? Ude yāwānā iwetkuk; Wāra, gāk nākŋo man kotāk nadātan? ³⁸* Nākā gāka Isip nanik bian gapmanta kokwawak tāŋpāŋ āmik pewān ahāŋkuko u yāŋ nadātat yāk. Āma u noriye āma komi komi 4,000 yāŋ-butuwān yāpmāŋ kome kawuki-ken āmik tākta kuŋkuŋ. ³⁹ Yāwānā Poltā yāŋkuk; Nāk u nāmo! Nāk Juda ābotken nanik, Silisia komeken, yotpārare taŋi kubā wāpi Tāsus u nanik yāk. Unita nadāŋ namiŋjiri āmawebe man yāwerayāŋ yāk. ⁴⁰ Ude iwerānā komi āma tāŋo intājukun āmatā nadāŋ imiŋkuk. Nadāŋ imiŋirān, eruk Poltā yot tāŋo yenpeŋ ārowani terak itpāŋ ketwāra tāŋyāreŋirān āmawebetā u kaŋpāŋ kwikinik it yāpmāŋ kuŋkuŋ. Kwikinik irirā eruk Pol āmawebe pāke u iniken man kotāk Hibru uterak ŋode yāwetkuk;

22

¹ Nanaye, notnaye, in juku peŋpāŋ nadākot! Nāk imaka goret kubā nāmo tāŋjira nepmāŋitkaŋ unitāŋo mebāri yāŋ ahāwayāŋ yāk. ² Poltā iniken man kotāk Hibru uterak yāŋjirān unita u nadāŋpāŋ kwikinik-inik it yāpmāŋ kuŋkuŋ. Kwikinik irirā Poltā āneŋi ŋode yāŋkuk; ³* Nāk Juda āma kubā yāk. Meŋnatā Silisia kome, Tāsus yotpārare-ken bāyāŋkukopāŋ ābā yotpārare ŋo itpāŋo tāŋaŋkut yāk. Ābekniye oraniye tāŋo бага man kudupta yāŋpāŋ-nāwoŋāreŋk tāk tāŋkuŋo u wā Gamaliel. U wā nākŋo yāŋpāŋ-nāwoŋāreŋk āma ude yāk. Ude tāŋirān nāk intā Anutu tāŋo nadāk-gārip u iwatpāŋ tākta pipiri intā tāk tākaŋ udegān tāŋ yāpmāŋ ābut. ⁴* Nāk āma Jesu tāŋo Kādet iwarani u tāŋpāwak tāŋ yāpmāŋ ābut. Āma ba webe bok ātu yentā pādāt tāŋpāŋ komi yotken yāmagut yāpmāŋ kuk tāŋkut. Tāŋkaŋ ātu kumāŋ-kumāŋ dāpmāk tāŋkut yāk. ⁵ Bāmop āma intājukun tāŋpani Ananias, ba Juda tāŋo āma ekāni ekāni u nākā ude tāŋkuro u kudup nadākaŋ. Unitā tāga tāwetnayāŋ yāk. Kadāni kubāta nāk Jesu tāŋo Kādet iwarani Damaskus yotpārare-ken itkaŋ u yepmāŋit yāpmāŋ pābā komi

* **21:27:** 2Ti 1:5 * **21:28:** Ese 44:7; Apos 6:13 * **21:29:** Apos 20:4; 2Ti 4:20 * **21:33:** Apos 20:23 * **21:36:** Luk 23:18; Apos 22:22 * **21:38:** Apos 5:36-37 * **22:3:** Apos 5:34; Rom 10:2 * **22:4:** Apos 8:3, 22:19

yotken Jerusalem ɲo yepmakta nadänkut. Ude nadänjira ini ɲo nanik täño äma ekäni ekänitā penjyāneɲpān nabänkut. ⁷ Ude täñjirän näk kome terak maɲ patkan gera kubä ɲode nadänkut; Sol! Sol! Gäk imata komi namik täyan? ⁸ Yäwänä näkä yänkut; Ekäni, gäk netä? Ude yänjira unitä yänkut; Näk Jesu Nasaret nanik upän gäkä näk täñpiwak täkaɲ yäk. ⁹ Täñpakaɲ äma näkkät bok itkumäno u penjyānek ugän kaɲkuɲo upänkaɲ man kotäk ahänjukko u nämo nadänkut. ¹⁰ Ude täñkaɲ näkä yänkut; Ekäni, unita näk jide täñpet? Yänjira näwetkuk; Gäk akuɲkaɲ Damaskus yotpärare-ken ku! U kuɲiri äma kubä uken itak. Unita epän man yän gamiɲkuro u, uken kwikaɲ unitä api gäwerek yäk. ¹¹ Täñpakaɲ penjyānek unitäno ägonitā täñpewän dapuna bipmäɲ urirän imaka imaka täga nämo yabänkut. Ude täñjira ämanaye dubina-ken itkuɲo unitä nepmäñit yäpmäɲ Damaskus kuɲkuɲ.

¹² Eruk, äma kubä Damaskus komeken itkuko u wäpi Ananias. Äma uwä Anutu gämori-kengän itkaɲ Moses täño бага man säkgämän iwarän täwani. Juda äma Damaskus itkaɲ unitä äma u oraɲ imik täñkuɲonik. ¹³ Täñpakaɲ äma unitä päbä dubina-ken itpän ɲode näwetkuk; Notnapak Sol, dapuna äneɲi ijiwi kut yäk. Ude yänjirän uterakgän dapun ijiwa kwäpän kaɲkut. ¹⁴ Käwawä yänkut; Äbekniye oraniye täño Anutu unitä iniken nadäk tawaɲ u nadäkta gäk iwoyänpän gepmaɲkuk yäk. Ba Siwoɲi Äma u kakta ba mani kotäk nadäkta iwoyänpän gepmaɲkuk yäk. ¹⁵ Unita gäk imaka kaɲkuno ba nadänkuno unitäno biɲam ämawebe api yäwetpän yäwoɲärewen yäk. ¹⁶ * Unita imata kadäni käroni itsämben? Akuɲpän Ekäni wäpi yänpän ume äruɲiri momika kumän ärut moreɲ gamayän yäk.

¹⁷ Poltä ude yäwetpän ämawebe äneɲi ɲode yäwetgän täñkut; Eruk, kadäni käroni kuɲattängän Jerusalem ɲo äneɲi äbut yäk. Äbäppän kepma kubäta kudupi yot gänaɲ äronjukuro Anutu-ken yänpik man yän itkaɲ dāpmonken ude bumik Ekäni kaɲkut. ¹⁸ * Kaɲjira ɲode näwetkuk; Gäk bäräneɲ akuɲkaɲ Jerusalem u peɲpeɲ ku! yäk. Näkɲo manbiɲam yotpärare ɲoken yänahäwayän täyan u nämo nadän gaminayän yäk. ¹⁹ * Yäwänä näkä yänkut; Ekäni, initägän näkɲo biɲam ɲode u nadäkan; Näk bian Juda täño käbeyä yot komeni komeni itkaɲ-ken u äronpän ämawebe Jesuta nadäkinik täñpani u dāpmäñpän yepmäñitpän komi yotken yepmak täñkut. ²⁰ * Ba kadäni Stiven gäkɲo man yänahäntän kuɲattäyon utpewä kumbuko u näk imaka, it yämiɲjira täñkuɲ. Täñjirä yabänkaɲ bänep täga nadänkut. Ba äma utkuɲo unitäno tek käroni; unita watäni it yämiɲjira täñkuɲ. ²¹ * Ude yäwawä Ekänitā ɲode näwetkuk; Ku! yäk. Guɲ äbot ban itkaɲ uken näkɲo manbiɲam yäwetpän yäwoɲärekte ganiɲ kirewayän yän näwetkuk.

Poltä näk Rom kome mähem yän yäwetkuk

²² * Eruk, Poltä guɲ äbotta yänjirän Juda naniktä nadänpän man wari nadäkta bitnäppän kähän gera yänpän yänkut; Utpewä kumbän! Äma ɲodewani kome terak itnaɲi nämo! ²³ Kähän gera ude yänpän kokwawak terak iniken tek punin nanik yänopmäñ tänpä kwäpän kugun porinpän ureɲ tänpä punin äronkuɲ.

²⁴ Ude täñjirä komi äma täño intäjukun äma unitä komi ämaniye peɲ yäwet-pewän Pol yäpmäɲ yot gänaɲ äronkuɲ. Yäpmäɲ äronjirä intäjukun äma unitä yäwet-pewän Polta kokwawak täñ imiɲkuɲo u mebäri nadäkta päripmäñpän iwet yabänayän täñkuɲ. ²⁵ * Ude tänpän eruk Pol täño keru kuroɲi pädat täñpän päripnäyän täñjirä Pol komi äma kubä iwet yabänkut; Jide? Rom gapman täño бага man terak kädet ɲode kubä pätak ba nämo pätak? yäk. In näk, Rom kome mäheppän, manken nämo nepmaɲkaɲ imata intäjukun nutnayän täkaɲ? Ude täkaɲ u täga?

²⁶ Poltä ude yäwänä komi äma unitä pänku intäjukun ämani ɲode iwetkuk; Ai, jide täñpayän? Äma ɲowä Rom kome mähem kubä yäk. ²⁷ Ude iweränä komi äma täño intäjukun äma unitä Polken äbäppän iwetkuk; Gäk näwet! Gäk Rom kome mähem bureni? Iweränä Poltä Ei, näk Rom kome mähem yän iwetkuk. ²⁸ Ude iweränä intäjukun ämatä yänkut; Bureni? Näk Rom kome mähem ude itta nadänpän moner taɲi dārat yäk. Yäwänä Poltä yänkut; Näk nämo yäk. Näk Rom kome mähem ude ahänkuro itat. ²⁹ * Ude yänjirän komi äma Pol utnayän täñkuɲo u man u nadänkaɲ umuntañpän kakätänkuɲ. Täñjirä komi äma täño intäjukun äma unitä Pol u Rom nanik yän nadänpän, ini imaka, umuntañkut. U imata, komi ämaniye yäwerän pänku yentä pädat täñkuɲo unita.

Pol Juda äma ekäni ekäni inamiken itkuk

* 22:16: Apos 2:21 * 22:18: Apos 9:29-30 * 22:19: Apos 8:3, 26:9-11 * 22:20: Apos 8:1 * 22:21: Apos 9:15, 13:2 * 22:22: Apos 21:36 * 22:25: Apos 16:37 * 22:29: Apos 16:38

³⁰ Eruk komi äma täño intäjukun äma unitä Juda naniktä Pol waki jide täjkkukta kokwawak nadänj imikanj yäj ket nadäktä nadänjuk. Ket nadäwa yänkanj bämpop äma intäjukun täjpani ba Juda nanik täño äma ekäni ekäni käbeyä täjput yänpänj yäwetkuk. Käbeyä täjirä komi äma täño intäjukun äma u Pol pit iminjänj yänjiktät yäpmänj päjku äma ekäni ekäni injamiken tewän wädänjuk.

23

¹ * Täjirä Pol Juda täño äma ekäni ekäni-kät bämpop äma intäjukun täjpani dapun täj yabänpänj ñode yäwetkuk; Notnaye! Näk Anutu injamiken siwonj kuñararo unita kädet u iwatpänj it yäpmänj abätat ñonita bänepnatä täga nadätat yäk. Näk imaka waki kubä nämo tät yäj nadätat yäk. ² * Ude yäwänä bämpop äma intäjukun täjpani wäpi Ananias unitä äma Pol dubini-ken itkuño u yäwetkuk; Meni däpmänj gärepul! ³ * Yäwänä Poltä kowata ñode iwetkuk; Anututä gäkña uyaku api gurek yäk. Nadäkinikka nämpänj tek säkgämän säkgämän täk täyan! Moses täño baga man iwatpänj manken nepmanjanj äbäno manjt itan? Ude täno upänkanj baga man gäkña irepmitpänj yänj kirenpewi nutkanj yäk.

⁴ Yäwänä äma tuän itkuñonitä nadänpänj Pol iwetkuñ; Jide? Gäk bämpop äma intäjukun täjpani ño yänärok man iwerayänj yänpänj yäyan? ⁵ * Yäwäwä Poltä yäwetkuk; Notnaye, näk äma ñonita bämpop äma intäjukun täjpani yäj nämo nadätat. Unita näk goret yät yäk. Anutu täño mantä ñode yäyak; In intäjukun ämajije man waki nämo yäwetnej.

⁶ * Eruk, Poltä äma päke itkuño u ñode yabänpänj-nadänjuk; Ätu Satyusi äma, ätuwä Parisi äma. Ude nadänpänjä gera täjppänj ñode yäwetkuk; Notnaye, näk Parisi äma kubä. Ba nana imaka, Parisi äma yäk. Näk nadäkinik ñode täyat; Äma kumbanitä äneñj api akuneñj. Mebäri unita yänpänj manken ño nepmanjanj. ⁷ Poltä man ude yäwänä Parisi Satyusi bämpopi-ken man yänkanj bumta yäj-awätkuñ. Täjppänj käbeyä u duñ-weñjuk. ⁸ * Imata, Satyusi äma ñode nadäk täkanj; Äma kumbani-ken naniktä äneñj täga nämo api akuneñj. Ba anjero ba mäjo nämo itkanj yäj nadäk täkanj. Upänkanj Parisi ämatä man unita nadäkinik täk täkanj.

⁹ * Mebäri unita yänjuruk-uruk pähap yäjtänj kuñkanj abäk täjkuñ. Täjppakanj Baga man yäwonjärewani äma itkuño u ätu Parisi äbotken nanik. Äma unitä akuñpänj Pol gäarak itpänj man kehäromigän ñode yänkuñ; Ude nämo! Äma ñoken goret kubä nämo käkamän. Anjero ba mäjo kubätä iwerirän käwep man ño yäyak! ¹⁰ Ude yäjtänj kuñkanj äbäk täjtängän ämik bureni täjppänj Pol gupi yäpmänj däkjeneñ yäj nadänpänj komi äma täño intäjukun äma u umuntanjuk. Ude nadänpänj komi ämatä Pol Juda äma kerik-ken nanik yomägat yäpmänj komi ämatä ini yotken kukta yäwerän äpmonkuñ.

¹¹ * Imagut päjku tewä parirän bipani Ekänitä Pol ahäj iminjänj iwetkuk; Gäk nämo umuntäwen! Kehärom täjppänj bätakigän kuñaren yäk. Näkño manbijam Jerusalem yotpärarene yänjahätan udegän Rom komeken api täjpen yäj nadänj gamitat.

Juda äma ätutä Pol kumänj-kumänj utta man topuñ

¹² Patkuño yänjirän Juda äma ätutä käbeyä täjppänj Pol utpewä kumäkta man yänpänj-nadänpänj yänkehäromtak man ñode yänkuñ; Pol bureni-inik api utpena kumbek. Pol utpena kumäkta itsämänkanj ketem ume nämoinik api näne. ¹³ Äma yänkehäromtak man yänkuño u 40 ba 45 udetä yänkuñ. ¹⁴ Äma unitä bämpop äma intäjukun täjpani-kät Juda täño äma ekäni ekäniken ahäj yäminpänj ñode yänkuñ; Nin yänkehäromtak man ñode yäkämän yäk. Ketem täpuri kubä nämoinik nanjanj it yäpmänj kuñkä eruk, Pol api utpena kumbek. ¹⁵ * Unita inä Pol tewä yäpmänj äpäkta manbijam pewä yäpmänj komi äma täño intäjukun ämaken kwän. Jop man ñode kanj yänjiktärut; Pol tewä äbä mebäri ket täjppänj niwerirän kanj nadäna. Eruk ude yänpewä äbänjirän, ninä kädet-ken jämjäm patpänj api utne yäk.

¹⁶ Eruk, Pol wanori täño nanak kubä itkanj nadänjirän man u yänkuñ. Yänjirä nadänkanj komi ämatä yotken kuñpänj äwänj Pol päro iwetkuk; ¹⁷ Iweränä Poltä komi äma täño intäjukun äma kubäta yänpewän äbänä iwetkuk; Äma ño man kubä yäpmänj äbätak unita yänjiktät yäpmänj intäjukun ämaken ku. ¹⁸ Ude iweränä komi äma unitä yänjiktät yäpmänj intäjukun ämaniken u kuñjuk. Kuñpänj yänjuk; Äma ñonitä man kubä gäwerayänj yäwänpänj Pol komi yotken irani unitä peñ näwet-pewän yänjiktät yäpmänj äbätat yäk. ¹⁹ Ude iweränä intäjukun äma unitä äma gubanji u imagut yäpmänj päjku inigän teñpänj ñode iwet yabänjuk; Ima man näwerayänj äbätan? ²⁰ Yäwänä äma gubanji unitä ñode iwetkuk; Juda ämatä kwep gäkä Pol ininj kirenpewi äpmokta äbä gäwet yabänayänj. Man topmänj itkanj yäk. Äbä jop manman ñode api

* 23:1: Apos 24:16 * 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Mat 23:27 * 23:5: Kis 22:28 * 23:6: Apos 4:2; Apos 24:15,21; Apos 26:5 * 23:8: Mat 22:23 * 23:9: Apos 25:25 * 23:11: Apos 18:9, 19:21; Apos 27:24; Apos 28:16,23 * 23:15: Apos 25:3

yängäkñatneñ; Nin Pol tãño man mebãri unita ket nadãnayãñ. ²¹ Ude yãnayãñ tãkan upãñkan gãk unitãño man nãmo nadãñ yãmen! Æma 40 ba 45 ude unitã Pol utta jãmãm itkan yãk. Æma uwã yãñkehãromtak man ñode yãñkuñ; Nin Pol utpena kumãkta itsãmãñkan ketem ba ume kubã nãmoinik api nãne yãñ yãñkuñ. Ude yãñkuño apinowã gãkã kowata man jide yãwayãñ tãyan unita itsãmãñkan yãk.

²² Eruk, komi Æma tãño intãjukun Æma unitã jukuman kehãromi ñode iwetkan inin kireñpewãn kuñkuk; Man nãwetan ño Æneñi Æma kubã nãmoinik iweren yãk.

Pol Sisaria yotpãrare imagut yãpmãñ kuñkuñ

²³ Eruk, komi Æma tãño intãjukun Æma unitã komi Æma tãño watã Æmaniye yarã yãñpewãn Æbãnpãñ ñode yãwetkuk; Ek tãño komi Æma 200 udekãt komi Æma Ætu hos terak kuñarani 70 ukãt komi Æma bohãm ikek 200 ude yãmagurãñkan 9'kirok bipani Sisaria komeken kukta tãñtuñum tãkot yãk. ²⁴ Polta imaka, hos kubã tãñket tãñpãñ kan penj imut yãk. Tãñkan eruk, watãni sãkgãmãn itpãñ imagut yãpmãñ pãñku Sisaria kome tãño kanjiwat epãn tãñpani Æma wãpi Feliks uken kan ahãwut yãk. ²⁵ Ude yãwetkan Felikstã manbiñam ñode kudãn tãñpãñ yãmijnkuk;

²⁶ Nãk Klodius Lisiastã Æma ekãni Ærowani Feliks unita manbiñam ñode kudãn tãñ gamitat.

Kepma tãga. ²⁷ * Juda naniktã Æma ño inñitpãñ utpewã kumbayãñ tãñjirãn nãkã Æma ño Rom kome mãhem yãñ nadãñpãñ komi Æmanaye-kãt pãñku tãñkentãñ iminñpãñ keriken nanik yãyomãgat yãpmãñ Æbãmãñ. ²⁸ * Unita nãkã mebãri ima terak tãkan yãñ nadãkta imagut yãpmãñ Juda tãño intãjukun Æmaniyeken kut. ²⁹ * Kuñpãñ yãwet yabãwawã iniken бага man Ætu terak wohutpãñ yãñkuñ. Upãñkan manken tenpãñ utpewã kumãkta ba komi yotken tekta momi kubã nãmo kat. ³⁰ * Tãro upãñkan utpewã kumãkta man kãbop kãbop topmanjo biñam u nadãñpãñ unita gãkken bãrãñeñ tewa Æretak. Tãñkan Juda nanik manken tenjo u yãwetpewa Ærenkan u ima mebãrita manken tenjo injamka-ken api yãñahãneñ. Eruk, nãkño manbiñam gãkã kudãn tãyat u ude. Nãk Klodius Lisiastã kudãn tãyat.

³¹ Eruk komi Æma, intãjukun Æmani tãño man buraminñpãñ bipani ugãn Pol imagut yãpmãñ Antipatris yotpãrare-ken kuñkuñ. ³² Kuñkuño yãñewãnã komi Æma hos terak kuñarani u Pol imagut yãpmãñ Sisaria yotpãrare-ken kuñjirã komi Æma Ætuwã Æneñi Æyãñutpen Jerusalem kuñkuñ. ³³ Tãñpãkan komi Æma hos terak kuñarani u kumãñ pãñku Sisaria yotpãrare-ken ahãñpãñã Klodius Lisiastã manbiñam kudãn tãñkuño u gapman tãño kanjiwat Æma Feliks unita iminñkan Pol imaka, injamiken yãñjiktã yãpmãñ pãñku tewa itkuk. ³⁴ Tewã irirãn Felikstã manbiñam u daninñpãñ nadãñkan Pol iwet yabãñkuk; Gãk komeka tãñi de? Yãwãnã Poltã iwetkuk; Komena tãñi Silisia yãk. ³⁵ Yãwãnã Felikstã kowata ñode yãñkuk; Kwikinik iriri Æma manken gepmanjo unitã Æbãkan yãñjiri kan nadãwa yãk. Ude yãñkan watã Æma yãwerãn Pol yãpmãñpãñ gapman tãño yot, Herottã tãñpani, u tewa irirãn watã it iminñkuñ.

24

Pol Feliks keritã terak tenkuñ

¹ Eruk, kepma 5 ude tãreñjirãn bãmop Æma intãjukun tãñpani Ananias ukãt Juda Æma ekãni ekãni Ætu bok, ba gapman tãño бага man mebãri nadãwani wãpi Tetulus ukãt Sisaria yotpãrare-ken Æbuñ. Æbãñpãñ Pol manken tenayãñ tãñkuño unita gapman tãño kanjiwat Æma Feliks u ahãñ iminñkuñ. ² Ahãñ imãwã Felikstã Polta yãñpewãn Æbuk. Æbãnã Tetulustã Pol kowata kan yãpãn yãñpãñ Feliks injamiken ñode yãñkuk; Ekãninin Feliks, gãk watã sãkgãmãn it nimirji bãmopin-ken Æmik kubã nãmo ahãk yãk. Ba tãñkentãñ nimirji imaka mãyap goret-goret irani u tãñpãñ yãpna tãgan yãk. ³ Gãkkãt imaka imaka yãpna tãganjo u yabãñkan bãnep tãga nadãñpãñ ganij oretkamãñ yãk. ⁴ Tãñpãkan man kãronji yãñjira ganja tãweno udetã nãk pengãn ñode gãwet yabãtat; Gãk nadãñ nimirji man kerãpi kubã gãwetnayãñ. ⁵ * Nintã Æma ño kãkamãñ uwã penãwãk mebãri mebãri pewãn ahãwani yãk. U ñode tãk tãyak; Juda Æmawebe komeni komeni itãñ kukan-ken man yãwetpãñ yãwojãrek tãñpewãn kokwawak ba Æmik bãmopi-ken ahãñ yãmik tãkan. Ba uwã Æbot Ætu nin nipmanñpãñ Æbot inigãn itpãñ wãpi Nasaret yãñ yãwani unitãño intãjukun Æmani ude itak yãk. ⁶⁻⁸ * Ba ugãn nãmo. Kubã pen ñode; U kudupi yot tãñpãwakta kudãn mebãri mebãri tãk tãñkuñ. Ude tãñtãyon inñikumãñ. Unita gãkñã-tãgãn iwet yabãñjiri nintã manken tenkumãño unitãño mebãri ini-tãgãn gãwerirãn api nadãwen yãk. ⁹ Ude yãñirãn Juda Æma ekãni ekãnitã udegãn Tetulus yãñ-kentãñpãñ Polta yãñpãñ ñode yãñkuñ; Man yãkamãñ ñowã bureni-inik!

Pol man kukñini yãñahãñkuñ

* 23:27: Apos 21:30-33; Apos 22:25-27 * 23:28: Apos 22:30 * 23:29: Apos 18:14-15 * 23:30: Apos 24:5-8
* 24:5: Apos 17:6 * 24:6-8: Apos 21:28-30

¹⁰ Ude yäjirä gapman täño kanjwat äma Feliks unitä Pol man täga yäwayäj yäj yäjpäñ ketwära täñjrejük. Täñjirän Poltä ñode yäjük; Näk nadätat yäk. Obañ mäyap ämawebe äbot ñonitäño man yäpmanj daniwani äma ude it yäpmanj äbun yäk. Unita man kowata gäwetta täga nadätat yäk. ¹¹* Man ño bureni gäwera. Anutu iniñ oretta Jerusalem äbäppäj it yäpmanj äbäjira kepma 12gän täretak yäk. Unita äma ätu yäwet yabäwikañ man yäyat ñonita u bureni yäj gäwetnayäj. ¹² Äma man käbeyä-ken nepmanñan ño kudupi yot gänañ ba yotpärareken goret kubä täñjira nämo nabänkuñ. Nämoinik! Man wärät-wärät ba ämawebe bänepi täñpawak-wak kädet kubä nämo pewa ahänkuñ yäk. ¹³ Ude täk-täyak täk-täyak yäjpäñ manken nepmanñan ñonitäño bureni kubä täga nämo gäwoñärenayäj yäk. ¹⁴* Täñpakan, man bureni u ñode; Näk Kädet äma ätutä U kädet waki yäj yäk täkañ u iwatpäñ Anutu, äbekniye oraniyetä iniñ orerani u iniñoret täyat. Täñ, man kudup Moses täño бага man terak itkan u ba profet bianitä kudän täwani unita nadäkinik täyat. ¹⁵* Unita imaka kubä Juda ämawebetä itsämäk täkañ unita näk imaka, itsämäk täyat yäk. Uwä ñode; Anututä äma siwoñi ba äma waki bok kumbani-ken nanik äneñi api yäwän kikuñtneñ yäk. ¹⁶* Mebäri unitagän näk Anutu inamiken ba ämawebe inamiken siwoñi kañ ira yäj nadäñpäñ bänep nadäk-nadäknata watäni itpen kuñat täyat.

¹⁷* Näk ñode täñkut yäk. Obañ ätuta kome ätuken kuñat moreñkañ näñaken äbot gänañ äma jäwäri itkuño u täñkentäj yämikta moneñ yäpmanñan Jerusalem äbut. Ba kudupi yot gänañ Anutu iniñoretta gupe käbäñi nitek iñj imikta äbut yäk. ¹⁸* Täñpakan näk kudupi yot gänañ jop nämo äronkut. Nämo, Juda täño бага mantä Anutu inamiken kuräki itta yäk täyak u jukun iwatpäñ eruk kudupi yot gänañ äronpäñ irira Juda äma ñowä nabäj ahänkuñ yäk. Näk ämakät nämo itkumäj. Ba peñawäk kubä nämo täñjira nabänkuñ. ¹⁹* Täñpakan Juda äma Esia komeken nanik, nabäwä goret täñpapäñ nepmanñitkuño unitä inamka-ken ñogän äbäkañ man yänañi yäk. ²⁰ Nämo täñpawä, äma ño yäwet yabä. Bian Jerusalem komeken Juda täño man käbeyä-ken itkuñ-ken näkken goret kubä kañ-ahänkuñ ba nämo? Ude yäwet yabä yäk. ²¹* Etäj, käbeyä uken man kubä ñode yäjahänkuro unita käwep nadäwä wawäpäñ nämagut yäpmanj gäkken ño äbuñ. U ñode yäjkut; Näk nadäkinik ñode täyat; Äma kumbanitä äneñi api akuneñ, Mebäri unita yäjpäñ manken ño nepmanñan.

²²* Eruk, Felikstä Jesu täño Kädet unitäño mebäri bian nadäwän täreñkuko unita Poltä man yäwän tärewäkañ Juda äma ñode yäwetkuk; Komi äma täño intäjukun äma wäpi Lisias unitä äpänkañ uyaku man ño yäjket utnayäj yäk. Ude yäjpäñ käbeyä u yäwerän peñpeñ kuñkuñ. ²³* Peñpeñ kuñirä komi äma täño watä äma u iwerän Pol äneñi komi yot gänañ tewänkañ iwetkuk; Noriyetä päbä kañpäñ täñkentäj imikta бага nämo peñkirewen yäk. Ba yentä nämo pädät täneñ. Nämo, komi yot täño yewa gänañ jop täga kuñarek yäk.

Pol obañ yarä komi yotken itkuk

²⁴ Eruk Pol komi yot gänañ kepma ätu irirän Feliks-kät webeni Drusila u äbumän. Drusila uwä Juda äbotken nanik. Äbäppäj Felikstä Pol täño man ätu nadäwayäj yäjpäñ yäjpewän äbuk. Pol äbäppäj Jesu Kristota nadäkinik täktäk täño kädet yäjpäñ-iwoñärenjuk. ²⁵ Ba kädet siwoñi kuñatpäñ irit kuñat-kuñarita watäni säkgämän irekta ba Anututä kome ämawebe yäpmanj daniwekta kadäni peñkuko unita iwetkuk. Iwerirän Felikstä nadänkañ umuntajpäñ yäjük; Gäk ku! Kämi, kadäni ätu iränä äneñi yäjpewa api äben yäj iwetkuk. ²⁶ Täñpakan ugän nämo. Felikstä imaka kubä yäpmaäta nadäkgän täñkuk. U ñode; Poltä iniñ kireñpewa äpämanj kukta moneñ ätu käwep namek yäj nadänkañ kadäni mäyap Polta yäjpewän äbänpäñ man yäjpäñ-nadäk täk täñkumänonik.

²⁷* Täñpakan Felikstä Juda ämawebetä näka bänep täga nadäj namut yäjpäñ Pol komi yot gänañgän teñkuk. Tewänkañ it yäpmanj kuñtäyön obañ yarä täreñjirän äma kubä wäpi Posius Festus unitä Feliks täño kome yäpmanñan gapman täño kanjwat äma ude itkuk.

25

Pol Sisatä mani nadähta yäjük

¹ Festustä Feliks täño kome yäpmanñan Sisaria kome täño kanjwat epän täñpani äma ude itkuk. Eruk kepma yaräkubä ude irän täreñjirä Sisaria kome peñpeñ Jerusalem kuñkuk. ²* Päñku irirän bämpo äma intäjukun täñpani ba Juda täño äma ekäni ekäni uken kuñpäñ Polta man iwetkuñ. Ude täñpäñ ñode iwet yabänkuñ; ³* Gäk nin nadäj nimiñpäñ äma u bäräneñ

* 24:11: Apos 21:17 * 24:14: Apos 24:5 * 24:15: Jon 5:28-29 * 24:16: Apos 23:1 * 24:17: Rom 15:25-26; Gal 2:10 * 24:18: Apos 21:26-27 * 24:19: 2Ti 1:15 * 24:21: Apos 23:6 * 24:22: Apos 23:26 * 24:23: Apos 27:3; Apos 28:16,30 * 24:27: Apos 25:9 * 25:2: Apos 24:1, 25:15 * 25:3: Apos 23:15

iniñ kireñpewi Jerusalem kañ äbän. Pol kumäj-kumäj utta äma yepmanpä jämjäm parirä äbuño unita man ude yänkuñ. ⁴ Yäwäwä kowata ñode yäwetkuk; Nämö! Pol Sisaria komeken komi yot gänañ itak yäk. Ba näk imaka, Sisaria komeken äneñi kwayäj. ⁵ Unita äma ekänijiyi ätukät näkkät bok kuñkañ äma unitä goret bureni kubä täjirän käneño täñpawä Sisaria kome uken manken kañ tewut yäk.

⁶ Täñpäñ Festustä kepma 8 ba 10 ude Jerusalem itkañ Juda täño äma ekäni ekäni-kät man yäñpäñ-nadäk epän täñpän tärewäpäñ äneñi Sisaria kuñkuk. Kuñkuko tamiwä man yäpmäj daniwani äma yäñpewä äbä irirä komi äma yäwerän Pol imagut yäpmäj äbuñ. ⁷ * Äbäwä Juda äma ekäni ekäni Jerusalem peñpeñ äbuño unitä dubini-ken päbä itpäñ Pol terak man bäräpi bäräpi peñpäñ yänkuñ. Upänkañ ude täk-täyak täk-täyak yän yänkuño unitäño bureni kubä Festus täga nämö iwonjäreñkuñ. ⁸ Ude yäjtäko Poltä kowata ñode yäwetkuk; Näk imaka waki kubä nämö täñkut yäk. Ba Juda täño бага man kubä nämö irepmitkut, ba kudupi yot gänañ täñpawak kubä nämö pewa ahänkuñ. Ba Sisata man waki kubä nämö yänkut yäk.

⁹ * Upänkañ Festustä Juda äma ekäni ekäni unitä bänep täga nadäka Pol ñode iwetkuk; Jerusalem kuñkañ Juda äma inamiken man ño äneñi yäkta täga nadäwiwä, eruk näk uken kuñkañ api nadän gamet yäk. ¹⁰ Yäwänä Poltä yänkuñ; Ude nämö yäk. Sisa täño man nadäwani yot uku itat ñobayän yäk. Unita yot ñokengän uyaku näkño man nadäwen yäk. Nadätan u, näk Juda äbotken imaka waki kubä nämö pewa ahänkuñ yäk. ¹¹ Täñ, imaka waki kubä unita kañ kumba yän yäñpäñ täñpero täñpawä, täga api nutpewä kumbet. Täñpakañ man yäk täkañ u bureni nämö täñpawä u kerä terak äma kubätä täga nanin kirenañi nämö. Unita äma ärowaninin Sisatä ini-tägän näkño man u kañ nadäwän yäk.

¹² Poltä ude yäwänä, eruk Festus äyäjutpäñ täñkentäkiye-kät man yäñpäñ-nadäk täñpäñ Pol äneñi iwetkuk; Gäk Sisa kañ käwa yän yäyan unita eruk, Sisaken kañ ku! yäk.

Festustä Polta Agripa iwet yabänkuñ

¹³ Kepma ätu täreñirän Juda täño intäjukun äma wäpi Agripa, wanori Benike-kät Festus iniñ oretdayäj Sisaria äbumän. ¹⁴ * Sisaria päbä kepma mäyap u itta nadänkumäno unita kadäni kubä bok itkañ Festustä Agripa Pol täño biñam ñode iwetkuk; Äma kubä bian Felikstä komi yotken teñkuko pen itak yäk. ¹⁵ Kadäni Jerusalem itkuro ugän bämop äma intäjukun täñpani-kät Juda äma ekäni ekäni unitä näkä U waki täñpani yän nadäñpäñ komi äma yäwet-pewän kañ urä kumbän yän nadänkañ äma uterak man mebäri mebäri peñpäñ näwetkuñ yäk. ¹⁶ Upänkañ näkä kowata ñode yäwetkut yäk. Rom äma nintä äma kubä jop nadän utpewä kumäkta kädet kubä nämö pätak yän yäwetkut. Äma kubä manken ireko uwä äma manken teneño ukät itpäñ mebäri jideta teneño unita kowat yäwän täñpäñ kawän bureni täñpakañ uyaku täga täne yän yäwetkut yäk. ¹⁷ Unita yäñpäñ näkä Sisaria äbäñira äma ño näwat yäpmäj äbuñ yäk. Äbäwä kadäni käronji nämö itkumäj. Nämö, äbä patkumäño yägewänä tami man nadäwani yotken kuñpäñ Pol imagut yäpmäj äbäktä yänkut. ¹⁸ Äma manken teñkuño u penta itkañ ñode nadänkut; Kädet wakiinik kubä täñkuko unita käwep yäneñ yän nadänkuropäñ nämö yäk. ¹⁹ * Judatä iniken бага man irepmit-irepmit ba äma kubä wäpi Jesu uterak bok wohutpäñ manken teñkuñ. Äma Jesu u kumbuk yän yäwäkañ Poltä äma u kodak itak yän yänkuñ. ²⁰ * Yäjirä näk kädet udewani täño mebäri nadäwa yäkñat täñpa wankuñ yäk. Unita Pol ñode iwet yabänkut; Jerusalem kuñkañ man epän u kañ täna yän nadätan? yän iwetkut. ²¹ Iwerira Poltä yänkuñ; Nämö, Sisatä ini-tägän näkño man kañ nadäwän yän yänkuñ. Ude yäwänpäj komi yotken ugän tewa irirän, eruk kädet kubä kañ-ahänkañ Sisaken kañ kwän yän nadänkut yäk.

²² Yäjirän Agripatä man u nadänpäñ Festus iwetkuk; Näkña-tägän äma u meni jinomken nadäwayäj yäk. Yäjirän Festustä iwetkuk; Kwep kañ nadä yäk.

²³ * Eruk, tamiwä Agripa-kät wanori Benike äma ärowani täño tek wädäwän ärowäkañ komi äma täño intäjukun ämakät Sisaria nanik äma ekäni ekäni-kät penta kumañ man nadäwani yot gänañ äronkuñ. Äronpäñ Festustä komi ämaniye yäwerän Pol imagut yäpmäj äbuñ. ²⁴ * Imagut yäpmäj äbäkañ Festustä ñode yänkuñ; Äma ärowani Agripa, ba äma ekäni ekäni in kuduhtagän itkamäj ño, äma ñonita kawut! Juda ämawebe ño irani, ba Jerusalem naniktä äma ñopäj manken tenayäj ñode yänkuñ; Äma u utpewi kañ kumbän! yäk. Itkañ ärowani kudän wari täñpek yän näwet täñkuñ. ²⁵ Ude yäk täjirä näkä äma ñonitä kumäkta waki kubä nämö kañ-ahäk täñkut yäk. Ini-tägän intäjukun ämanin Sisatä näkño man kañ nadäwän yän yäñpewän ude kañ täñpayäj nadänkut. ²⁶ Upänkañ Äma ärowaninin Sisatä äma ñonitäño mebäri nadäka manbiñam bureni jide kañ kudän täñpäñ pewa kuneñ? Nadäwa nämö tumbuño unita äma ärowani Agripa gäk, ba äma ekäni ekäni ätu itkañ ño in inamjin-ken teyat yäk. Intä käwep

* 25:7: Apos 24:5-6,13 * 25:9: Apos 24:27 * 25:14: Apos 24:27 * 25:19: Apos 18:15 * 25:20: Apos 25:9

* 25:23: Mat 10:18; Mak 13:9 * 25:24: Apos 25:2,7; Apos 22:22

tänjentän naminpäñ man täga kubä pewä ahäwäkan upän manbinam terak kanj kudän täwa!
 27 Tännpäkan näkä äma komi yotken irani kubä Sisaken tewä kukta mebäri unita manken tenj
 yän siwonji nämo kudän täñpän bok pewa kuneño uwä siwonji nämo yäk.

26

Pol Agripa inamiken itkuk

¹ Täñpän Agripatä Pol iwetkuk; Eruk, man täga yäwayän yäk. Yäwänä Poltä kerä yäpmanj
 akunpäñ man ñode yänahänkuk; ² Intäjukun äma Agripa, näk Juda ämatä bäräpi näkä terak
 peño unita kowata ñode yäwayän; Gäk inamka-ken man yänahäkta itat ñonita tagagamän kubä
 nadätat yäk. ³ Gäk Juda äma nintäño täktäknin u kudup nadätan. Ba imaka unita yän-
 täñkärakneñ yänawat takamän unita imaka nadätan. Unita ude itkanj nadän naminjiri man
 ño yäwayän.

⁴ Juda ämawebe kuduptagän näkño irit kuñat-kuñat unitäño mebäri nadäkan yäk. Näk
 Tasmus ahänpän itpäñ tägañkanj eruk mäden Jerusalem kuñkuro u nadäkan yäk. ⁵ * Näka
 nadän morekanj unita ini gäwetnayän nadänpäñä ñode täga gäwerirä nadäwayän; Näk gubanji-
 ken Parisi äma ude itkanj unitäño täktäki kudup iwarän täñkut yäk. Gäk nadätan, Juda äbot
 ätu täño бага man u pidämi bumik upänkanj Parisi äma täño бага man iwaräntäkta pipiri
 kubä täñpen yäk. ⁶ * Täñpakanj näk apinjo manken nepmanpä itat ño. Manken itat ñonitänjo
 mebäri ñode; Näk Anututä bian äbekniye oraniye imaka kubä täñ yämayañ yänkuko unita
 nadäkinik täñpänj itsämäk täyat. ⁷ Imaka Anututä yänkehärom täwani unitäño bureni ahänjirän
 kakta Isrel äma äbot 12 ude yäpmanj daniwanitä ehutpäñ kepma bipani Anutu ininj oretoret
 täk täkanj yäk. Äma ärowanina, imaka bureni unita näk imaka, nadäkinik täk täyat. Mebäri
 unitaganj Juda ämatä manken ño nämagut yäpmanj kuñatkanj yäk. ⁸ Unita in ätu imata Anututä
 äma kumbani-ken nanik täga nämo yäwän kikuñtneñ yän nadäk täkanj?

⁹ * Intä nadäk täkanj, näk bian udegän Jesu Nasaret nanik u wäpi binam kädet mebäri
 mebäri terak kanj täñpa wawut yän yänpäñ-nadäk täñkuronik. ¹⁰ Kädet ude-ude u Jerusalem
 kome täk täñkut. Bämop äma intäjukun täñpanitä nadän naminjirä Anutu täño kudupi ämawebe
 mäyap komi yotken yepmak täñjira äma ekäni ekänitä kanj kumbut yän yänjirä näk imaka,
 täñkentänpän udegän yäk täñkut yäk. ¹¹ Ba kadäni mäyap käbeyä yot komeni komeni
 it yäpmanj kukanj-ken äronätän kuñpäñ ämawebe mäyap yepmäñitpäñ däpmaäk täñkuronik.
 Ude täñpewa Jesuta mäde ut iminpäñ yänärok man iwerut yänpäñ, ba bänepna wakiinik
 täñpärpäñ yotpärare banban it yäpmanj kukanj-ken u kuñpäñ ämawebe yabän ahänpäñ däpmaäk
 täñkuronik.

¹² Ude yänpäñ Poltä äneñi ñode yäkgän täñkuk; Unita kadäni kubäta bämop äma intäjukun
 täñpanitä nadän naminpäñ iniken wäpi terak nepmanpä yäpmanj Damaskus yotpärare-ken
 kuñkut. ¹³ Äma ärowanina, Damaskus kuñtäyiwa kädet minj in kepma bämopi-ken penjyänek
 pähap kubä kunum gänäñ naniktä näk ba notnayetä itkumänj-ken u penjyänjenkuk. Penjyänjek
 unitäño penjyänjekitä edap täño penjyänjekä irepmitkuk. ¹⁴ Penjyänjek täño kehärominitä
 nidäpmanj-pewän kumän-tagän kome terak manj patkumänj. Manj patkanj Hibru man terak
 äma kubätä ñode näwet yabänkuk; Sol, Sol, gäk imata komi namitan? Gäk näk närepmitta
 pipiri täk täyan yäk.

¹⁵ Ude nadänpäñ näkä yänkut; Ekäni, gäk netä? Yäwawä Ekänitä yänkuk; Näk Jesu, komi
 namik täyan ubayän yäk. ¹⁶ Ude täk täyan upänkanj aku! yän näwetkuk. Jop nämo ahänj
 gamitat. Epän ämana ude kuñarenta iwoyänpäñ ganinj kirewayän ahänj gamitat yäk. Unita
 kuñkanj imaka gäwoñäretat ño, ba kämi gäwoñärewayän täyat unitäño binam api yäwettän
 kwen yän näwetkuk. ¹⁷ Näk jop gabän äwaräkuk täñjira gäkña äbotken nanik ba äbot ätutä gäka
 waki kubä täga nämo api täñ gamineñ. ¹⁸ * Ude näwetpäñ ñode näwetgän täñkuk; Näk epän
 ñode täñpenta ganinj kiretat yäk. Kuñkanj ämawebe täño bänepi täñpidäm täñpäñ yepmanjpi
 bipmäñ urani mäde ut iminpäñ bänepi sukurenpeñ penjyänjek-kengän api ämneñ yäk. Ba äma
 waki Satan täño kehäromi penjpäñ Anutu näk-kengän api ämneñ. Ude täñjirä näkä unitäño
 momini peñ yäminjira ämawebe ätu näka nadäkinik täñpäñ kudupi äworewani u yäpurärätpänj
 ukät penta api itneñ yänj näwetkuk.

Pol epäni täño manbinam yäwetkuk

¹⁹ Poltä ude yänpäñ ñode yäkgän täñkuk; Äma ärowani Agripa, gäk nadätan? Näk kunum
 gänäñ nanik imaka kanjuro unitäño man nadän äwaräkuk nämo täñkut yäk. Nämoinik!
²⁰ * Imaka u kanjuro unitäño binam Damaskus nanik jukun yäwet ahänkanj Jerusalem
 ämawebe ba Judia kome päke u yäwet ahänkut yäk. Ba guñ äbotken imaka, yäwet ahänkut.

* 26:5: Plp 3:5-6 * 26:6: Apos 23:6, 28:20 * 26:9: Apos 8:3 * 26:18: Ais 35:5; Ais 42:7,16; Efe 2:2; Kol 1:13;

Man ñode upañ yäwet ahäntäj kuñatkut; In bäneppin sukurenpañ Anututa nadäkinik täñ iminej. Täñkañ bäneppin bureni sukurekamäj yäj yawonjäreka kädet tägatäga täñpen kuñat täkot. ²¹ * Man ude-ude upañ yäñahäntäj kuñattäyiwa Juda naniktä kudupi yotken nabäj ahäñpañ nepmäñitpañ nutnayäj täñkuñ. ²² Upäñkañ Anututä täñkentäj naminjirän säkgämän it yäpman äbätat. Unita apiño ño itpañ äma jopi ba äma ekäni ekäni in bämopjin-ken itkañ imaka kañkuro u yäñahäñpañ täwetat yäk. Man inigän kubapäñ nämo yäñahätat. Man ño bian, profet ba Mosestä imaka ude api ahäwek yäj yäñahäwani ugänpañ yäñahätat. ²³ * Uwä ñode yäñkuñ; Äma Anututä ämawebeniye täñkentäka bian iwoyawani u komi nadäñpañ api kumbeko upäñkañ kumbani-ken naniktä intäjukun akwani ude api irek yäj yäñkuñ. Täñkañ Isrel ämawebe-ken ba guñ äbotken unitä Anutu täño penjäreñek täño binami api yäñahäñpañ yäwerek. Moseskät profet bianitä ude yäñkuñ.

Poltä Agripa nadäkinik täkta man iwetkuk

²⁴ Pol man pen yäj irirän Festustä nadäwän wantäko man kehäromi ñode yäñkuñ; Pol gäk täñguñ tañkañ ba yäj itan? Gäk nadäk-nadäk epän mäyap täk täyan unita nadäk-nadäka pen awähurirän guñ man yäj itan! ²⁵ Yäwänä Poltä iwetkuk; Äma ekäni Festus, näk nämo täñguñ täyat yäk. Näk nadäk-nadäka irirän man bureni yäyat. ²⁶ * Eruk, intäjukun ämana Agripa! Gäk man ño yäjira nadätan unita nämo umuntañpañ man täga gäwerañ yäk. Gäk nadätan, imaka ño käbop nämo ahäñkuñ. ²⁷ Unita Agripa, gäk profet täño man unita nadäkinik täyan ba nämo? Näk nadätat, gäk nadäkinik täyan. ²⁸ Iweränä Agripatä Pol iwetkuk; Jide? Kadäni keräpi-tagän gäkä näk täga täñpewi Jesuta nadäkinik täñ imet? ²⁹ Yäwänä Poltä kowata ñode iwetkuk; Kadäni keräpi ba kadäni karoni unita näk nadäwätäk nämo täyat yäk. Näkä Anutu-ken yäñapik man yäjira gäk ba äbotkaye man ño nadäj itkañ ñowä näkgän täga äworenej. Täñkañ yentä kuroñna pädät täñpañ nepmankuño ñonita nämo yäyat!

³⁰ Ude yäwänä eruk äma ärowani ukät ba gapman täño kañjiwat epän äma u ba Benike ba äma itkuño u akuñ-kireñkuñ. ³¹ * Akuñ-kireñpañ äpäman yäman kuñkuñ. Äpäman kuñkañ initägän näwetgäwet ñode täñkuñ; Äma ñoken imaka waki kubä nämo yäk. Kumäka ba komi yotken kukta bumik kubä nämo täñkuñ yäj yäñkuñ. ³² * Täñpakañ Agripatä Festus ñode iwetkuk; Gäk äma ño inij kireñpewi täga äpäman kuanjipañ ini Näk Sisatä näkño man api nadäwek yäj yäñkuñ yäk.

27

Pol Rom kukta gäpe terak äronjuk

¹ * Eruk, nin gäpe terak nipmanpä yäpmanj Itali komeken kukta tawan penkuñ. Ude täñpañ Polkät äma komi yotken irani ätu bok komi äma täño intäjukun äma kubä wäpi Julius u kerit terak yepmankuñ. Julius u Sisa Augustus täño komi äma tawanken nanik. ² * Ude täñpakañ eruk, Adramitium nanik täño gäpe kubä unitä Esia komeken, yotpärare täpuri täpuri gwägu pomi terak ittäj kukan-ken u kukta yäwänä uterak äronkumäj. Täñpakañ Masedonia kome, Tesaloniaika yotpärare-ken nanik äma kubä wäpi Aristakus u imaka, bok kuñkumäj. ³ * Kuñtakäna kome bipuk. Bipuko eruk yäñejirän Sidon yotpärare-ken ahäñpañ Julüstä Polta kädet täga kubä ñode täñ imiñkuñ; Pol inij kireñpewän noriye kome uken nanikken päñku ketem ba imaka imaka yäpuk. ⁴ Ude täñpakañ eruk, Sidon penpen kunayäj täñjitna mäñit täñ piñirän gäpetä kukta täñburut täna wantäko Sairpus järapi käda, mäñit täñ nämo piñjuk käda u äyäjutkumäj. ⁵ Ude täñkañ kumanj Silisia ba Pamfilia dubini-ken gwägu wenpen Lisia kome Maira yotpärare-ken ahäñkumäj. ⁶ Kome uken komi äma täño intäjukun ämatä Aleksadria nanik gäpe kubä Itali kwayäj täñjirän kañpañ nadäñpajäñ nin yäñnikñat yäpmanj u gänañ äronjuk.

⁷ Täñpakañ kuñkumäj. Mäñit kehäromi kunayäj täñkumäj käda piñjukko unita kwikinik kwikinik kuñjitna kepma ätu täreñjuk. Gäpe täño epän äma komi pähap kubä täñ yäpmanj kuñtäko eruk, Nidas yotpärare dubin ahäñjitna, ätukät kukta mäñittä kädet u ukät-pipinjuk. Unita äyäjutpen kumanj Krit kome uruñi käda Salmone yotpärare ukädagan äyäjutpañ Krit mädeni käda kuñkumäj. ⁸ Gäpe täño epän ämatä komi epän pähap kubä udegän täñtäko eruk kumanj Krit mädeni käda Lasea yotpärare dubini-ken kome kubä wäpi Kome Täga uken ahäñkumäj.

⁹ Pipiri täñtän äbumäño unita kepma mäyap jop täreñjirä gwägu tokät-tokät kadäni keräp tañkuk unita gwägu terak kuñatnanj nämo. Gwägu wakiinik api täñpek yäj nadäñpañ Poltä ñode yäwetkuk; ¹⁰ * Notnaye, in nadäwut! Näk nadätat, kadäni ñodeta kunayäj täkamäj uwä

* 26:21: Apos 21:30-31 * 26:23: Luk 24:44-47; 1Ko 15:20 * 26:26: Jon 18:20 * 26:31: Apos 23:29, 25:25

* 26:32: Apos 25:11 * 27:1: Apos 25:12 * 27:2: Apos 19:29 * 27:3: Apos 24:23 * 27:10: Apos 27:22

gwägu terak bäräpi wakiinik api kaŋ-ahäne yäk. Tuŋum pena paorit ba äma ninin imaka, paotne yäk. ¹¹ Ude yäwänä komi äma täŋo intäjukun ämatä Pol täŋo man nämo nadäŋ imiŋkuk. Gäpe mähe mi ukät gäpe täŋo watä äma unitäŋo nadäk ugän iwatkuk. ¹² Täŋpäkaj iwän mäniŋ taŋi kadäni-ken gäpetä Lasea kome uken täga itnaŋi nämo bumik unita gäpe terak äma mäyap itkuŋo unitä kome u penpän ehutpen Finiks yotpärare kukta yänpän-nadänkuŋ. Finiks yotpärare uwä Krit kome täŋo bure käda, pom täpuri täpuritä mäniŋ kädet itpipiwani unita u kukta nadänkuŋ.

Mäniŋ pähap kubä piänkuk

¹³ Eruk mäniŋ bure käda äbuk. Mäniŋ uwä kehäromi-inik nämo unita kome yänkuŋ-ken u täga kune yän nadänpän eruk gäpe yen topuŋo uwä pirärenpän Krit gägäni kädagän kuŋkumän. ¹⁴ Upänkaŋ kuŋtākāna mäniŋ kehäromi kubä wäpi Käpmäk Käda Mäniŋ unitä käpmäk käda äbuk. ¹⁵ Äbä piän-iwat-pewän gäpe siwongän kunayän nadänkumäŋo ude täga nämo kuŋkuk. Uruŋ käda kuŋkuk. Siwoŋi kukta täŋburut tawä waŋtäko gäpeta watä epän penpän jop irirä mäniŋ tänyäkŋat yäpmän kuŋkuk. ¹⁶⁻¹⁷ Tänyäkŋat yäpmän kuŋkumän gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Kauda u bure kädagän kuŋkumän. Kome unitä mäniŋ kädet itpipiŋirän eruk gäpe täpuri gäpe taŋitä bok wädän yäpmän kuŋarani u wädän pewä äbäktä pipiri pähap kubä täŋkä eruk wädänpena äbänä gäpe täŋo epän ämatä wädän päbä gäpe taŋi terak punin topuŋ. Ude täŋkaŋ gäpe taŋitä imäreŋ yänpän yen ätu topmän täpänekuŋ. Ba gäpetä Afrika kome dubin mobä jiraŋ ume gänaŋ käbop itkuŋo uterak dāpän yewäpän irek yän nadänpän umuntaŋkuŋ. Unita gäpe täŋo tek wädänpewä äpänirän mäniŋ täŋo gärip terak kuŋkumän. ¹⁸ Kuŋtākāna kome bipuk. Bipuko yäneŋirän mäniŋ pähap piänpewän gwägu wakiinik tokäriŋän eruk, gäpe täŋo epän ämatä tuŋum ätu butuŋpän gwägu gänaŋ ureŋ täŋpä äpmonkuŋ. ¹⁹ Äneŋi kuŋitna kome bipuko yäneŋirän epän ämatä gäpetä iniken tuŋum tuŋum butuŋpän ureŋ täŋpä gwägu gänaŋ äpmonkuŋ. ²⁰ Kepma bipani mäyap kome dapuri ba guk täga nämo yabänkumän. Mäniŋ pähap unitä piänkaŋ nin yäpmänpän ŋo penpen täŋkuŋ. Ude täntäyon ŋode nadänkumän; Nin ŋode täkamän ŋowä kuduŋtagän paotnayän yän nadänkumän.

²¹ Ude täŋkaŋ kepma mäyapta ämatä ketem nämo nankuŋo unita mäden, eruk Poltä äma päke itkuŋo u bämopi-ken aku itpän ŋode yäwetkuk; Notnaye, in näkŋo man iwatpän Krit kome nämo penpen äbumän yäwänäku bäräpi ŋode nämo kaŋ-ahäkäne yäk. Ba imaka tuŋum tuŋum ŋode nämo ureŋ täna äpmökäneŋ yäk. ²² * Upänkaŋ näk ŋode täwetat; In bänep pidäm nadäkot yäk. Imata, äma notninpak kubä nämo api pena datneŋ yäk. Gäpe-tägän api wawek yäk. ²³ Näk Anutu bureni täŋo äbotken nanik. U inŋoret täyat yäk. Anutu unitäŋo aŋeronitä bipani ahäŋ namiŋpän ŋode näwerak; ²⁴ * Pol, gäk nämo umuntäwen yäk. Gäk Sisa inamiken kukta imaka kubätä kädet täga nämo api täŋpipiwek yäk. Anututä nadän gamiŋpän äma gäpe terak itkaŋ ŋo kumän gäk ketka terak ganiŋ kiretak yäk. Unita kubä täga nämo api pewi darek yäk. ²⁵ Aŋerotä man ude näwerako unita notnaye, bänep oretoret pähap nadäkot! Näk Anututa nadäkinik ŋode täyat; Imaka näwerako udegän api täŋpek. ²⁶ * Upänkaŋ jop iritna mäniŋ piänpewän gäpe kome täpuri kubä gwägu bämopi-ken u gägäni-ken päŋku api waŋpän irek yäk.

²⁷ Eruk kepma 14 ude täreŋirän bipani uken mäniŋ taŋitä piänpewän gwägu taŋi wäpi Mediterenian u bämopi-ken oraŋtäŋ kuŋtākumän. Eruk, bipani bämop keräp taŋirän gäpe täŋo epän ämatä gäpe gägäni-ken käweŋ äbatak yän nadänkuŋ. ²⁸ Ude nadänpän gwägu käroŋini kaŋpän nadäktä yen pewä äpmonkuŋ. Ude täŋpän kaŋkuŋ; Gwägu täŋo käroŋini 40 mitas ude. Eruk ätukät kuŋpänä yen äneŋi pewä äpmonpänä gwägu täŋo käroŋini 30 mitas ude kaŋkuŋ. ²⁹ Ude kaŋpän gäpetä päŋku mobä terak yäput wekwek yänpän umuntaŋkuŋ. Unita gäpe inŋit täpänewani yaräbok-yaräbok tewä äpmonkuŋ. Ude täŋkaŋ kome bäräneŋ yänewän yän yänkaŋ yänapik epän täŋkuŋ. ³⁰ Täŋpäkaj gäpe täŋo epän äma ätu gäpe penpen kuna yänpän gäpe täpuri ukeŋo pewä äpmonkuŋ. Täŋkaŋ gäpe inŋit täpänewani ätu pewä äpmokaŋ yän nadäwut yänkaŋ jop ude täŋ-niŋkatkuŋ. ³¹ * Täŋirä yabänpän Poltä komi ämakät intäjukun ämani ŋode yäwetkuk; Äma ŋo gäpe terak bok nämo itnero uwä in kumän-tagän täga paotneŋ yäk. ³² Ude yäwänä komi ämatä gäpe täpuri täŋo yen madän täkneŋpewä gwägu terak maŋirän oraŋ yäpmän kuŋkuk.

³³ Eruk, kome nämo yäneŋirän äma gäpe terak itkuŋo unitä ketem nanput yänpän Poltä man ŋode yäwetkuk; Kadäni käroŋi säkgämän nämo it yäpmän äbänkaŋ ketem nämo nankuŋ yäk. Nakta jop kepma bipani 14 ude iraŋ yäk. ³⁴ * Unita ŋode pen täwetat; Ketem ätu nanpän täpänewut yäk. Nadäkaŋ? In kubätä jibi täpuri kubä nämo inik yäpayän yäk. In kumän-tagän

* 27:22: Apos 27:10,31 * 27:24: Apos 23:11 * 27:26: Apos 28:1 * 27:31: Apos 27:22 * 27:34: Mat 10:30

täga itnayäj. ³⁵ * Ude yänpäj käräga kubä yäpmpäj äma itkuŋo u ijamiken Anutu bänep täga man iwetkaŋ tokätpäŋ nanjuk. ³⁶ Ude tänjirän äma päke u, unita nadäwä tägawäpäj ketem ätu udegän yäpmpäj nanjuk. ³⁷ Tänpäkaŋ äma gäpe terak itkumäŋo u 276 ude. ³⁸ Ketem nanpä tägawäpäj eruk gäpetä pidäm tawän yänpäj ketem yäk ätu itkuŋo u gwägu gänaŋ ureŋ tänpä kuŋkuŋ.

Gäpe waŋkuk

³⁹ Eruk yäŋejirän gäpe täŋo epän ämatä kome gwägu gägäni-ken u kaŋkuŋo upänkaŋ kome udeken yäj nämo nadänkuŋ. Tänpäkaŋ kome kubä gäpetä täga äronaŋi bumik kaŋpäj gäpe u täga käwep yäpmpäj päŋku pene yäj nadänkuŋ. ⁴⁰ Ude nadänpäj gäpe inŋit täpänewani täŋo yeni madänpäj gwägu gänaŋ ugän peŋkaŋ yen gäpe inŋit iwarani täŋkehärom takta topuŋo u imaka, madän täkpeŋkuŋ. Ude täŋkaŋ gäpe täŋo tek äneŋi piräreŋkuŋ. Ude tänpena mänittä piänpewän gäpe gwägu gägäni-ken kwän yäj nadänkaŋ täŋkuŋ. ⁴¹ Ude tänpäkaŋ upänkaŋ gäpe kuŋkä gägäni-ken nämo ahänkaŋ mobä jiraŋ ume gänaŋ käbop itkuŋo uterak päŋku däpän yewäpäj itkuk, täga kunaŋi nämo. Tänjirän gwägu tokätpäŋ gäpe mädeni däpmpäj äreyäj tänpän kuŋkuŋ.

⁴² Ude tänjirän komi ämatä äma komi yotken irani unitä akumaŋ paotpeŋ kunaŋ yäj nadänpäj kumän-kumän däpmpäta nadänkuŋ. ⁴³ Upänkaŋ intäjukun ämani Julius unitä Poltä paotta bitnäpäj yäniŋ bitnäŋkuk. Yäniŋ bitnäpäj yäwetkuk; Äma gwägu oraŋpäj nadäwani uwä gwägu gänaŋ intäjukun tubäpeŋpeŋ kukŋi udude kaŋ kut yäk. ⁴⁴ * Tänjirä ätuwä gäpe täŋo päya kujat moräk-moräk itkaŋ ŋo yäpmpäkaŋ gwägu gänaŋ tubäpeŋkaŋ uterak kukŋi udude kaŋ kut yäk. Ude yäwänkaŋ Julüstä yänkuko udegän tänpän kukŋi udude kuŋ moreŋkumäj. Tänpäkaŋ notninpak kubä nämo tena datkuk.

28

¹ Eruk gägäni-ken udude kudup säkgämän ahäj moreŋpäj ŋode kaŋpäj nadänkumäj; ŋo gwägu bämopi-ken kome täpuri wäpi Malta. ² * U iritna kome mähemtä säkgämän kubä täŋ nimiŋkuŋ. Iwän mäniŋ bumta tänjirän kome mähemtä kädäp ijiŋpäj yänŋiŋkaŋ päŋku niŋmaŋpä äŋäriŋpäj kom taŋkumäj. ³ Täŋkaŋ Poltä kädäp ätukät yäpmpäj päbä pewän ijiŋkuŋ. Kädäp yäpmpäj äbuko u gänaŋ gämok kubä parirän nämo kaŋkaŋ pewän jiwäkaŋ komi nadänpäj äbämaŋ päbä Pol kerik-ken ingämän pewäpäj itkuk. ⁴ Tänjirän ämawebe u naniktä gämoktä Pol kerik-ken ingämän pewäpäj irirän kaŋpäj ini-tägän näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; U kawut! yäk. Äma ŋowä äma däpani käwep! Gwägu gänaŋ nämo kumako unita anutunin Yäpmpäj Daniwanitä nämo kaŋ-korewayäj yäk. ⁵ * Upänkaŋ Poltä gämok u kwarut maŋpän kädäp gänaŋ äpmonpäkaŋ käyäm ba bäräpi kubä nämo ahäj imiŋkuŋ. ⁶ Ämawebe Pol gupi maŋpän akwän käna yänkaŋ, ba kumäpäj maŋ parän käna yänkaŋ irä waŋkuŋ. Pol gupik-ken imaka kubä nämo ahänjirän kadäni käroni irä wawäpäj yänkuŋ; Wära! Nowä anutu kubä! yäk.

⁷ Kome yotpärare itkuŋo u dubini-ken uwä kome täpuri itkuk. Kome uwä Malta täŋo watä intäjukun äma wäpi Publius unitäŋo. Äma unitä nimagut yäpmpäj ini yotken päŋku niŋmaŋpäj kepma yaräkubä udetä watä säkgämän it nimiŋkuŋ. ⁸ Täŋkaŋ Publius nani uwä käyäm pähap ŋode täŋkuk; Gup kädäp kädäp ba terak täkgän täŋkuk. Tänjirän Poltä dubini-ken kuŋpäj ä Anutu-ken yänpik kome yänpäj kerik gupi terak peŋjirän uterakgän tägaŋkuŋ. ⁹ Ude tänjirän käyäm ikek kome u nanik ätutä biŋam u nadänpäj Pol-kengän äbänjirä u imaka, yäpän tägawäpäj yepmak täŋkuk. ¹⁰ Tänpäkaŋ kome u naniktä imaka imaka säkgämän täŋ nimiŋ kuŋkuŋ. Säkgämän täŋ nimiŋpäj kunayäj täŋitna kädetta imaka, täŋkentäj nimiŋkuŋ.

Pol kuŋatkä Rom kome ahänkuŋ

¹¹ Kome ugän komepak yaräkubä ude itna tärewäpäj Aleksadria nanik gäpe kubä terak äronkumäj. Gäpe uwä kome ugän it yäpmpäj kuŋjirän mäniŋ kadäni täreŋkuk. Gäpe u ijami terak anutu jopi kubä wäpi Sus, unitäŋo nanaki yarä täŋo wäranitä itkumän. ¹² Uterak äronpeŋ kumaŋ päŋku Sirakus yotpärare-ken ahänpäj kepma yaräkubä ude itkumäj. ¹³ Itna täreŋjirän Sirakus peŋpeŋ kumaŋ yotpärare kubä wäpi Rekiüm u ahänkumäj. Ahänpäj patkumäŋo yänewänä mäniŋ bure käda naniktä piänjirän kome u peŋpeŋ kuŋkumäj. Kuŋtängän kepma yaräkubä uken kome kubä wäpi Puteoli ahänkumäj. ¹⁴ Yotpärare uken äbot tänpäni ätu yabäj ahänkumäj. Yabäj ahänkaŋ ukät penta itta niwet yabänkuŋ. Täŋkaŋ kepma 7 ude ukät itkumäj. Itna täreŋjirän yepmaŋpeŋ ninin kuroŋ kuŋkä eruk Rom yotpärare taŋi pähap u dubin ahänkumäj. ¹⁵ Rom nanik äbot tänpäni unitä ninta äbäkaŋ yäj biŋam nadänpäj kädet miŋin nibänpäj nimagutnayäj äbuŋ. Äbänpäj kome kubä wäpi Apius täŋo käbeyä bägup, ba Äma ban nanik yepmaŋpani yot yaräkubä itkuŋ-ken uken nibäj

* 27:35: Mat 15:36; 1Ti 4:4-5 * 27:44: Apos 27:22-25 * 28:2: 2Ko 11:27 * 28:5: Mak 16:18

ahänkuñ. Nibän ahäwäkan Poltä yabänpän bänep oretoret pähap nadänpän Anutu bänep täga man iwetkuk. ¹⁶ * Eruk Rom yotpärare äronakan Rom gapmantä Pol nadän iminpäñ yot inigän kubä inin kirenkan komi äma kubä watäni irekta terjuk.

Rom kome Jesu täño manbinjam yäñahänjuk

¹⁷ * Eruk, Pol Rom kome ahännpän kepma yaräkubä ude itkan Juda täño äma ekäni ekänita yänpewän äbuñ. Äbä käbeyä täñ irirä man ñode yäwetkuk; Notnaye, näk imaka waki kubä äbotniye täño wäpi yäpmän äpäkta nämö täk täyat, ba äbekniye oraniye täño täktäk kädet u iwatta nämö yäjiwat tak täyat. Ude nämö täk täyat upänkan Jerusalem komi yotken nepmanpä Rom gapman keru terak itkut. ¹⁸ * Täñpakan Rom gapmantä näkño man u yäpmän daniñpäñ kawänä näk imaka waki kubä kumäkta binjam nämö täñkut. Unita nanin kirenpewän jop äpäman kukta nadänkuñ. ¹⁹ * Upänkan Juda naniktä man u utkuñ. Unita jide täñpet yän nadännpän ñode yänkut; Sisatä ini näkño man yäpmän daniñpäñ kan kawän yän yänkut. Täñ, man uwä Juda notnaye manken yepmakta yänpäñ nämö yänkut. ²⁰ * Eruk notnaye, mebäri imata ño äbätat yän täwerayän yänpäñ inta yänpewa äbäkan. Nadäkan? Näk imaka u Isrel ämawebe nintä kakta itsämännpän kuñatkumän unita nadäkinik täyat yäk. Mebäri unitagän yänpäñ topmäk-topmäkken ño itat yäk.

²¹ Yäwänä ñode iwetkuñ; Judia nanik äma ätutä gäka manbinjam kubä nämö pewä yäpmän äbuñ. Ba Juda notniye kubätä gäka man waki kubä nämö päbä niwetkuk yäk. ²² * Upänkan gäkña u ba unita nadäk täyan u yänahänjiri nadänayän yäk. Imata, nin ñode nadäkamän; Juda äbot bämpopin-ken äbot kodaki ude ahänkuño unita ämawebe komeñitä yänpäñ-yabän yäwat täk täkan yäk.

²³ Ude yänpäñ eruk käbeyä äneñi täkta kepma kubä iwoyänkuñ. Eruk kepma iwoyänkuñ-ken uken ämawebe bumta yot Poltä itkuk-ken ugän äbä itkuñ. Äbä iräkan tamimanä päñku bipäda käron päke uwä Poltä Anututä intäjukun itkan yabän yäwat epäni täk täyak unitäño manbinjam yänahännpän yäwet yäpmän kuñkuk. Jesuta nadäkinik täñ imut yänpäñ ehutpäñ manbinjam ätu Moses täño бага man ba man profettä kudän täwani nadäwä tumäkta uterak yäwetpäñ yäwoñärenjuk. ²⁴ Yänjirän äma ätutä nadännpän Pol man siwoñi yäyak yän nadänkuñ. Täñ, ätutäwä unita nadäkinik nämö täñ iminkuñ. ²⁵ * Ude täñpäñ ini-tägän man wärät-wärät yänpäñ kuñkä akuman kuñayän täñkuñ. Akuman kuñayän täñjirä Poltä pengän ñode yäwetkuk; Kudupi Munapiktä äbekjiye orajiyeta yänpäñ profet Aisaia u meni terak man bureni ñode yänahänjuk;

²⁶ Gäk ämawebe äbot uken kuñkan man ñode yänahännpän yäwet;

Manbinjam kadäni kadäni nadänayän täkan upänkan unitäño mebäri nämoinik api nadäwä tumnej.

Ba dapun käron täñ yäpmän kuñayän täkan upänkan imaka bureni kubä nämö api kanpäñ nadänej.

²⁷ Nämö, ämawebe uwä bänepi ukät-pipiwani unita jukuni pik täñjirä man nämö nadäk täkan, ba dapuri imaka, täñpipinkuñ.

Ijiwä kwäpäñ imaka u kanpäñ mebäriñi kanpäñ nadäwä tumbäpäñ uyaku bänepi äyänutpeñ näkken äbänjirä näkä äneñi yäpa tägakänej. Upänkan nämö! Ais 6:9,10

²⁸⁻²⁹ * Poltä ude yänpäñ ñode yäkgän täñkuk; Juda äma in, ket ñode nadäwut; Anututä yäpätägak epän täñkuko uwä guñ äbotta binjam täyak yäk. Unitä man u nadännpän nadäkinik api täneñ! yäk.

³⁰ * Täñpakan Rom kome uken Poltä yot kubäta gwäki penkan pat täñkuko ukengän it yäpmän kuñjirän oban yarä täñkuk. Ude täñkan ämatä känayän äbänjirä yabänkan äbäkotgän yänpäñ yämagut täñkuk. ³¹ * Yämagut päbä yepmanpäñ Anututä intäjukun itkan yabän yäwat epäni täk täyak unita, ba Ekäni Jesu Kristo täño manbinjam u yäwetpäñ yäwoñärek täñit täñkuk. Man u yänahäkta umun kubä nämö nadänjuk, ba äma kubätä nämö inin bitnäñjuk. Ugän.

* **28:16:** Apos 24:23 * **28:17:** Apos 25:8 * **28:18:** Apos 26:31 * **28:19:** Apos 25:11 * **28:20:** Apos 24:15; Apos 26:6-7 * **28:22:** Apos 24:14 * **28:25:** Mat 13:14 * **28:28-29:** Sam 67:2; Luk 3:6; Apos 13:46, 18:6
* **28:30:** Apos 28:16 * **28:31:** Apos 28:23

Rom Anututä nin inita biñam nimagutta nadäk tawan peñkuko unitäño manbiñam

1 * Pol näk, Anututä Jesu Kristo täño epän ämagän aposoro kubä ude iretta iwoyäñpäj nepmanjuk. Iwoyäñpäj nepmanjuk uwa Anutu täño Manbiñam Täga u yäñahäjira komeni komeni kwekta näk yäpmäj daniñkuk. 2 * Tänpäkañ Manbiñam Täga u api ahäwek yäj Anututä bian profet yäwet-pewän kudän täñjä Anutu täño man kudän kudupi uken danik takamäj. 3 * Kudän täñkuño u Nanaki-inik uterak bureni ahäwekta kudän täñkuñ. Nanaki komegup ikek ahäk-ahäk uwa Devit täño orani. 4 * Upäjkañ kumbani-ken naniktä akuñkuko unita siwoñi kuñat-kuñat täño Munapiktä U Anutu täño Nanaki, kehäromi pähap ikek yäj kwawak niwoñaretak. Uwa Ekäninin Jesu Kristo. 5 * Tänpäkañ Kristotä epän täñkuko uterak, ba unitäño wäpi biñam ärowän yäñpäj wäp aposoro yäput. Näk ñode takta orañ namiñpäj iwoyäñpäj nepmanjuk; Näk guñ ämawebe komeni komeni Kristo unitäño biñam yäwerira ätutä unita nadäkinik täñpäj gämori-ken kuñatneña. 6 Tänpäkañ Rom yotpärare-ken nanik in imaka, ämawebe ukät nanik, Jesu Kristota biñam itneña tämagurani.

7 * Eruk, man kudän ño, äbot Anututä gäripi-inik nadäj tamani, ba siwoñi kuñatneña iwoyäwani Rom yotpärare-ken it takañ inta kudän täyat. Tänpäkañ orakorak ba bänep pidäm Nanin Anutu-kät Ekäninin Jesu Kristo uken naniktä intä terak äroton.

Poltä Rom ämawebe yabäkta nadäñkuk

8 * Eruk, pengän ñode yäwa; Nadäkinikjin täño manbiñam äma komeni komenitä nadäwä täga tak täyak unita Jesu Kristota yäñpäj Anutuna bänep täga pähap iwet täyat. 9 * Nadäkañ? Bänepna nadäk-nadäkna guña kuduptä Anututa watä epän täñ imiñpäj Nanaki täño manbiñam yäñahäk täyat. Eruk, Anutu unitä nabäjirän man ño täwera nadäwut; 10 * Anutu-ken yäñapik man yäk täyat uwa inta nitek wari wari iwet täyat. Tänpäkañ kubä iwet täyat uwa ñode; Anutuna nadäj namiñiri kädet kubä ahäwänä Rom äbot täñpani-ken kañ kwa yäj iwet täyat.

11 Nadäkañ? Gäripna tañi uwa in tabäkta nadätat. Inken äreñpäj iron ätu Kudupi Munapik-ken nanik täñkentäj tamapäj kehärom tañpäj kañ irut yäj nadätat. 12 Ba ñode yäwa, näk inken ärewero uwa nadäkiniknin täño bureni kowat iwonyärewän täñpäj bänepnin täñpidäm tak täne. 13 * Upäjkañ notnaye, mebarinata täñguñ täneño udetä ñode täwetat; Guñ ämawebe ätuken epän täñjira Ekänita biñam tak takañ udegän inken äreñpäj bämoñjin-ken bureni pewa ahäkta wari yäk täyat. Upäjkañ ärewayäj täñjira imaka imaka ätutä kädet täñppiñ namik takañ. 14 Näk Grik ämawebe ba ämawebe kome ätuken nanik imaka, äma nadäk-nadäk ikek ba äma guñguñi u kudup, watä epän täñ yämikta yäj namani. 15 Mebäri unita Rom äbot täñpani in Manbiñam Täga ño täwet ahäkta bänepna kädäp ijik täyak. 16 * Näk Manbiñam Täga unita nadäjira imaka mäyäki nitek nämo tak täyak. Nämo, uwa Anutu täño kehäromi ämawebe wakiken nanik wädäj tädotpäj yepmak täyak. Ämawebe manbiñam u nadäñpäj iyap tänayäj täño uwa irit kehäromita biñam api täneñ. Manbiñam u Juda äbotken naniktä jukun nadäñkuñ. Tänpäkañ u punin terakä guñ äbotken naniktä nadäkta yäwani. 17 * Manbiñam Täga unitä kädet Anututä iwatpäj ämawebeta siwoñi ämawebe yäj yäñtäreñ yämik täyak u kwawak niwoñaretak. Uwa ñode; Anutu inamiken siwoñigän itta kädet kubä nämo pätak. U nadäkiniktä nadäkinik terakgän. Nadäkinik täñpeñ kuñatnayäj täño uwa Anututä äma u siwoñi äma yäj api yäñtäreñ yämek. Unitawä ñode kudän täwani; Ämawebe nadäkiniki terak Anututä siwoñi ämawebe yäj yäñtäreñ yämik täyak uwa irit kehäromi yäpmäkta biñam.

Anutu imata kokwawak nadätak?

18 * Ämawebetä Anutu mäde ut imiñkañ kädet wakiwaki iwatpäj Anutu täño man bureni yejämäk takañ. Unita Anutu kunum gänañ naniktä kokwawaki kwawak pewän ahäk takañ. 19 * U mebäri ñodeta; Anututä iniken mebäri ämawebe kudupta kwawak peñ yämiñkuko unita mebärini ätu ämatä nadänañi u nadäk takañ. 20 * Anutu u ämatä kánañi nämo upäjkañ

* 1:1: Apos 9:15, 13:2; Gal 1:15 * 1:2: Rom 16:25-26; Tai 1:2 * 1:3: Mat 22:42; Rom 9:5; 2Ti 2:8 * 1:4: Apos 13:33 * 1:5: Apos 26:16-18; Rom 15:18; Gal 2:7-9 * 1:7: Nam 6:25-26; 1Ko 1:2; 2Ko 1:1; Efe 1:2 * 1:8: 1Te 1:8 * 1:9: Efe 1:16; Plp 1:8; 1Te 2:5,10 * 1:10: Apos 19:21; Rom 15:23,32 * 1:13: Apos 19:21; Jon 15:16 * 1:16: Sam 119:46; Mak 8:38; 1Ko 1:18-24; Apos 13:46 * 1:17: Rom 3:21-22; Hab 2:4 * 1:18: Efe 5:6; Kol 3:6; 2Te 2:12 * 1:19: Apos 14:15-17; Apos 17:24-28 * 1:20: Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hib 11:3

kunum kenta kome pewän ahänkumän-ken yäput penpäṅ imaka mebäri mebäri pewän ahänkuṅo unitä kehäromini paot-paori nāmo ba iniwä Anutu yāṅ kwawak yāṅahāṅ yāpmāṅ äbätäk. Kwawak yāṅahājirän äma kuduṅtagäntä kaṅpäṅ nadäk täṅ yāpmāṅ äbuṅonitā apiṅo nin udegän kaṅpäṅ nadäk täkamāṅ. Unita äma kubätä wohut-wohut man ṅode täga nāmo yāwek; Näk Anutu täṅo mebäri nāmo nadätat unita käderi irepmit täyat yāṅ täga nāmo yāwek. Nāmoink!

²¹ * Anutu itak yāṅ nadāṅkaṅ upāṅkaṅ nadäwä Anutu nāmo itak bumik täṅpāpāṅ, nāmo oraṅ imik täkaṅ, ba bānep täga nāmo nadāṅ imik täkaṅ. Nāmo, nadäk-nadäki peṅ awähutpāṅ jopi ude täṅpāṅ guṅ bureni täṅkuṅ. Ude irirä bipmāṅ uranitā nadäk-nadäki uwäk täṅpāṅ yepmaṅkuk. ²² * Äma udewani Nin nadäk-nadäknin nikek yāṅ yäk täkaṅ upāṅkaṅ nāmoink! U guṅ itkaṅ. ²³ * Anutu paot-paori nāmo unitāṅo wāpi pähap iniy oretnaṅipāṅ komenitā äma ba imaka paotpaot ikek, barak, tom, gämok, gwakgwak unitāṅo wārani oraṅ yämik täkaṅ.

²⁴ * Ude täk täkaṅ unita Anututä yabāṅ äwaräkuk täṅjirän bānep nadäk-nadäki-ken nadāṅ gärip waki pewä ahäwäpāṅ kubokäret kädet mebäri mebäri kowat täṅpāṅ täṅpāṅ bānepi gupi täṅpāwak täkaṅ. ²⁵ * Täṅkaṅ Anutu täṅo mebäri kwawak itkuko u penpäṅ jop manmanta nadäwä bureni täṅpāpāṅ kuṅat täkaṅ. Ude täṅkaṅ Anututä imaka pewän ahäwani u yāniṅ oretpäṅ watä epän täṅ yāmiṅpāṅ Anutu pewä ahäwani ini u mäde ut imik täkaṅ. Yäke! Ämawebe kuduṅtagän Anutu u wāpi wari wari yāpmāṅ akuk tänaṅi! Bureni!

²⁶ Täṅpākaṅ ämawebe Anutu mäde ut imiṅkuṅo uwä Anututä yabä kätäṅjirän iniken gärip iwatpāṅ ämatä nāmo tänaṅi pewä ahäk täkaṅ. Wära! Webetäwä nädapi täktäk kädet Anututä peṅ yāmiṅkuko u irepmitpāṅ kudän nāmo tänaṅi webe noriye-kät kowat täṅpāṅ täk täkaṅ. ²⁷ * Täṅpākaṅ äma ätutä udegän, nädapi täktäk kädetä bitnäṅpāṅ kaṅgärip täṅo kädäpitä täṅpewän ämatä ämakät waki pewä ahäk täkaṅ. Ude täṅjirä peṅawäk täṅo kowata iniken gupi bānepi bok täṅpāwak täkaṅ.

²⁸ Ba ugän nāmo. Äma udewani uwä Anutu täṅo mebäri nadāṅkaṅ upāṅkaṅ jop nadāṅ ärowani täṅ imik täkaṅ unita Anututä mäde ut yāmiṅpewän nadäk-nadäki paoräpāṅ imaka nāmo tänaṅipāṅ täk täkaṅ. ²⁹ Ude täṅpāṅ imaka waki mebäri mebäri kudup ṅode täṅ morek täkaṅ; Nadāṅ-gärip waki, ämäṅi täktäk, peṅawäk, närepmirek-gärepmirek terak kokwawak, äma kumäṅ-kumäṅ urut, iwan kowata kowata, yāṅ-yākṅarani ba jopman yäkyäk unitä ahäṅpāṅ tokṅeṅ pätak. ³⁰⁻³¹ Ba yāṅpāṅ-yabāṅ yäwat, man kowat-ibewän, Anutu iwan täṅ imikimik, ärowani kudän täktäk, gup yāpmāṅ ärokärok, waki kädet pewä ahäk-ahäk, meṅnan täṅo man bitnäk, bānep nadäk-nadäki nāmo kuṅat-kuṅat, butewaki nāmo nadāṅkaṅ komi jop yämik-yämik, ba bānep ironi nāmo. ³² Anututä äma kädet udewani täṅpani uwä paot-paotta biṅam täkaṅ yāṅ yäwani u nadāṅkaṅ upāṅkaṅ gwäk pimiṅpāṅ pen täk täkaṅ. Ba ugän nāmo, ätutä kädet udegän täṅjirä oret yämik täkaṅ.

2

Anututä man epän siwoṅi täk täyak

¹⁻³ * Eruk, Anututä äma kädet wakiwaki udewani täṅpani unita kowata api yämek. Täṅkaṅ kowata yāmayāṅ täyak uwä siwoṅi api yämek yāṅ nadäk täkamāṅ. Upāṅkaṅ äma gäk, jide täṅpāṅ gäkṅaken mebärika käbop pewen? Ämatä waki udewani täṅjirä yāpmāṅ danik täyan uwä gäkṅaken mebäri imaka, kwawak pek täyan ubayāṅ. Yāpmāṅ danik täyan udegän gäkṅa täk täyan. Äma udewani täṅpani yāpmāṅ danik täyan upāṅkaṅ kudän udewanigän täk täyan unita jide? Anututä nabāṅ koreṅjirän kowata api irepmitre yāṅ nadätan? Nāmoink! ⁴ * Täṅpākaṅ Ekänitä iron pähap täṅpāṅ bānepka äyāṅut yāṅpāṅ gäk gabāṅ koreṅpāṅ kwiklinik itsämäk täyak unita imata nadäwi äpani täk täyak? Gäk bānepka äyāṅutta ude oraṅ gamik täyak u nāmo nadätan? ⁵ Upāṅkaṅ bānepka nāmo äyāṅutkaṅ kädet waki u ehuranigän täk täyan uwä Anutu täṅo kokwawak kädäp bukä ude täk täyan. Buṅät yāpmāṅ äroṅiri Anutu täṅo kokwawak kadäni pähapken Anutu täṅo yāṅtäreṅ man siwoṅi kwawak ahājirän kokwawak päke unitä iṅṅpāṅ api gewän kumben.

⁶ * Ṅode nāmo nadätan? Kadäni uken Anututä ini ämawebe kuduṅtagän täktäki terak gwäki kowata api yämek. ⁷ * Äma kudän tägatäga pen täṅ yāpmāṅ kuṅpāṅ irit paot-paori nāmo, wāpi biṅam ba orakorak ikek u kaṅ-ahäkta gwäk pimiṅpāṅ kuṅatnayāṅ täṅo uwä irit kehäromi api yämek. ⁸ Täṅ, äma initagän nadāṅpāṅ man bureni mäde ut imiṅpāṅ täṅpāwak täṅo man buraminayāṅ täṅo uwä kokwawak ba kowata komigämän api kaṅ-ahāneṅ. ⁹ *

* 1:21: Efe 4:17-18 * 1:22: Jer 10:14; 1Ko 1:20 * 1:23: Lo 4:15-19; Sam 106:20 * 1:24: Apos 14:16 * 1:25: Jer 13:25; Jer 16:19; Rom 9:5 * 1:27: Wkp 18:22; Wkp 20:13; 1Ko 6:9 * 2:1-3: Mat 7:1-2; Jon 8:7 * 2:4: Efe 1:7, 2:9; 2Pi 3:15 * 2:6: Mat 16:27; Jon 5:29; 2Ko 5:10 * 2:7: 2Te 1:8 * 2:9: Rom 1:16

Anututä waki tänpäni kuduptagänta bäräpi tañi ba komi epän pähap api yämek. U Juda äbotken nanikta jukun yämiñkañ guñ äbotken nanikta imaka, api yämek. ¹⁰ Upäñkañ äma kudän tägatäga tänayäñ täño u kuduptagänta orakorak, wäp biñam ba kwini terak irit api yäpneñ. U Juda äbotken nanikta jukun yämiñkañ guñ äbotken nanikta imaka, api yämek. ¹¹ * Imata, Anutu uwä äbot wäpi terak nämo api yäpmäñ daniwek. Nämo, u iniken nadäk-nadäk siwoñi kubägän u terak Juda äbotken nanikkät guñ äbotken nanik bok api yäpmäñ daniwek.

Baga man u äma bänepi-ken kudän täwani

¹² Uwä ñode; Äma äbot Moses täño бага man nitek nämotä kuñatkañ waki täk täkañ u kudup, бага mani nämo upäñkañ momini uterak api paotneñ. Täñpäkañ äma äbot бага man nitektäwä waki täk täkañ u kudup Moses täño бага mantä mebarini kwawak yäñahänjirän paot-paotta biñam api yäpmäñ danineñ. ¹³ * U imata, бага mantä ini täñpewän äma kubä Anutu injamiken siwoñi täga nämo irek. Baga man u jukunitägän nadänayäñ täño uwä Anututä yabänjirän siwoñi ämawebe nämo api täneñ. Nämo, nadänpän buraminayän täño uyaku, siwoñi yäñ api yäñtäreñ yämek. ¹⁴ * Täñpäkañ äma ätu guñ äbotken nanik, Moses täño бага man nämo nadäwanitä iniken nadäk terak бага man täño käderi iwatpäñä, Moses täño бага mani nämo upäñkañ бага man nadäwani bumik äworek täkañ. ¹⁵⁻¹⁶ * Ude täñirä бага man bänepi-ken kudän täwani yäñ kwawak niwoñäreñ täyak. Eruk, бага man bänepi-ken kudän täwanitä bänepi yäput täyak. Täñpäkañ kadäni pähapken bänep nadäk-nadäkitä yäpmäñ äyänjupäñ täga täyan yäñ ba waki täyan yäñ api yäwerek. Kadäni uken Anututä Jesu Kristo iwet-pewän ämawebe bänepi-ken imaka käbop pätak unitäño mebari kwawak api pewek. Bureni, biñam man näkä yäñahäk täyat uterakgän api ahäwek.

Juda äma bureni u äma jidewani?

¹⁷ * Eruk, in wäpjin Juda äma yäñ yäk täkañ unita jide täwerayän? Intä Moses täño бага man terak yengämä pek täkañ. Ude täñkañ nin Anutu dubini-ken irani yäñ biñam yäk täkañ. ¹⁸ Täñkañ kädet Anututä gäripi nadäk täyak u nadäk täkañ, ba unitäño бага man täwetpäñ täwoñäreñ täñpani unita imaka siwoñi täkta yäwani u kudup nadäwä tärek täkañ. ¹⁹⁻²⁰ * Ude täñkañ ñode nadäk täkañ; Baga man inij täkamäñ unitä nadäk-nadäk täga kudup ba man bureni kudup uwäk täyak unita nin äma dapuri tumbani täga yämagutne, ba bipmäñ urani-ken irani täño penjäñek uwä nin yäñ nadäk täkañ. Täñkañ ämawebe guñguñi, ba ironironi man bureni täño kädet siwoñi u yäwetpäñ yäwoñäreñ täga täne yäñ nadäk täkañ. ²¹ * Eruk jide? In ude nadänpän äma ätu Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñäreñ täñkañ injinken bänepjin nämo yäwet täkañ. Kubota nämo täneñ yäñ yäwetkañ injin kubota täk täkañ. ²² Ba yanäpi täñpanitä kubokäret nämo tädeñ yäñ yäwetkañ injin kubokäret kädet iwat täkañ. Ba anutu jopi nämooinik nadän yämineñ yäñ yäwet täkañ upäñkañ in guñ äma täño kudupi yotta yabängärip täñpäñ tuñumi kubota täk täkañ. ²³ Nin бага man nadäwani yäñ biñam yäk täkañ upäñkañ Anutu täño kädet irepmit täkañ uwä wäpi iniñ iwet täkañ. ²⁴ * Ude täñirä Anutu täño man kudän täwani kubä ñode unitä bureni täyak; Juda äma intäño mebarita yäñpän guñ ämatä Anutu yäñärok iwet täkañ.

²⁵ * Nin gupnin moräk madäwani unita Anututa biñam täkamäñ yäñ biñam yäk täkañ upäñkañ ñode täwera nadäwut; Moses täño Baga man iwatpäñ kuñatnayän täño uyaku gupjin moräk madäwani u Anututä kawän imaka bureni kubä api täñpek. Täñ, бага man kubä irepmitnayän täño uwä gupjin terak kudän itak u bureni nämo, nämo täñpani bumik api täñpek. ²⁶ * Täñpäkañ man unitäño kukjini ñode pätak; Guñ äma kubä gupi moräk nämo madäwanipän бага man täño kädet iwarayän täko uwä Anututä kawän gupi moräk madäwani ude api äworek. ²⁷ Nadäkañ? In Juda äbot Moses täño бага man nitek ba gupjin moräk madäwani upäñkañ inä бага man u irepmitnayän täño uwä, äma gupi moräk nämo madäwanitä бага man täño kädet u iwatnayän täño uwä mebarijin kwawak api pewä ahäneñ.

²⁸ * Täñpäkañ Juda äma bureni u äma jidewani? Ba gup moräk madäwani bureni u jidewani? Äma injami dapun Juda täño injam dapun ikek u nämo, ba gupi-tägän Anutu täño kudän yäpmäñ kuñat täkañ u nämo! ²⁹ * Nämooinik! Juda äma bureni uwä äma Juda täño nadäk-nadäk bänepitä yäpmäñ kuñarani. Ba äma Anutu täño kudän bänepi-ken täñpani u. Kudän uwä Munapiktä täñpani, бага man terak gupi moräk madäk-madäk u nämo. Äma udewani uwä ämatä nämo käwep oran yämineñ. Upäñkañ Anututä ini oran yämik täyak.

* 2:11: Efe 6:9; 1Pi 1:17 * 2:13: Mat 7:21; 1Jo 3:7 * 2:14: Apos 10:35 * 2:15-16: 2Ti 2:8 * 2:17: Jem 2:19 * 2:19-20: 2Ti 3:5,15; Mat 15:14; Luk 18:9 * 2:21: Sam 50:16-21; Mat 23:3-4 * 2:24: Ais 52:5; Ese 36:20 * 2:25: Jer 4:4, 9:25 * 2:26: Gal 5:6 * 2:28: Jon 7:24, 8:39 * 2:29: Lo 30:6; Kol 2:11; 1Ko 4:5; 2Ko 10:18

3

Anutu nadäk siwoŋigän iŋit täyak

¹ Unita, yänyabäk kubä ɲode; Jide? Juda äma uwä äma gägäni päke ukät uterakgän itkaŋ? Ba gupi moräk madäk-madäk u imaka bureni nämo? ^{2*} Ude nämo! Juda äma u imaka mäyap yäniŋ kirewani. Anututä Juda nanikta iniken manbiŋam mebäri mebäri yäwetpäj yäwoŋärek täŋpewän manbiŋam unitäŋo mähe mi däkŋenkuŋ. ^{3*} Upäŋkaŋ Juda äbot ätu uwä man u mäde ut imiŋpäj Anututa nadäŋ imikinik nämo täŋkuŋo unita jide? Ude täŋkuŋo unita Anututä udegän, iniken man bian yäŋkuko u nämo iwatpäj Juda äma u mäde api ut yämek? ⁴ U nämotä nämo inik! Äma kuduŋtagän jop manman yäkyäk täŋo mähe mi itneŋo upäŋkaŋ Anutu u inipärik, yäwän bureni ahäwani mähe mi itkukotä api it yäpmäj ärowek. Unita man kudän kubä ɲode pätak;

Gäk man yäŋiri ämatä u man bureni-inik yäŋ kaŋ nadäwut!

Ba yäŋtäre k mankatä bureni gän api ahäwek.

Sam 51:4

⁵ Nin nadäkamäj; Waki täktäknintä Anutu u siwoŋi-inik yäŋ kwawak pena ahäk täyak. Eruk, mebäri ude pätak u bureni täŋpawä Anututä wakinin täŋo kowata täga niminaŋi nämo yäŋ täga yäne? (Man ɲowä äma täŋo nadäk-nadäk terak yäyat.) ⁶ Ude nämo inik yäne! Momita kowata yämik-yämik kädet siwoŋi nämo päreko uwä jide täŋpäj Anututä komen ämawebe täŋo täktäk täga yäpmäj daniwek?

⁷ Täŋpakaŋ äma kubätä ɲode käwep yäwek; Näkŋo jopman yäkyäknatä Anutu u man siwoŋigän yäwani yäŋ kwawak pewän ahäŋirän wäpi biŋam taŋi yäpmäk täyak. Unita Anututä jideta näka waki täŋpani yäŋ näwet täyak? ^{8*} Man udewani uwä man jopi-inik, äma kubätä ɲode yäweko ude bumik; Eruk, waki täŋitna, kädet siwoŋi kaŋ ahäwän! Jop man u äma ätutä näkä terak wähurirä yäŋupit täyat. Man ude yäk täkaŋ unita kowata waki yäpmäkinik täŋirä api tägawek!

Äma kuduŋtagän siwoŋi kädet irepmirani

^{9*} Unita jide? Juda äbot nintä äma äbot gägäni ätu yärepmitpäj ninin pärik kubä itkamäj ba jide? Nämo inik! Yämäŋo udegän, Juda äbotken nanik ba guŋ äbotken nanik, nin kudup wakita watä epän täk täkamäj. ^{10*} Unita Anutu täŋo man ɲode kudän täwani;

Äma kubätä siwoŋi nämo inik kuŋat täyak.

¹¹ *Ba äma kubätä nadäkinik ikek nämo kuŋat täyak. Ba Anutu dubini-ken kukta epäni nämo täk täkaŋ.*

¹² *Ämawebe kuduŋtagän siwoŋi kädet mäde ut imiŋpäj wakinik täŋkuŋ. Wära! Kubätä imaka siwoŋi kubä nämo täk täyak. Nämo inik!*

Sam 14:1-3

^{13*} *Meni käbäj taräki, äma kumbani täŋo käbäj ude. Menitä jop mangän yäk täkaŋ. Man yäk täkaŋ uwä komigämän, gämok meni ude.*

Sam 5:9

¹⁴ *Meni jinomtä man jägämi, täŋpawak man pewä ahäk täkaŋ.*

Sam 10:7

^{15*} *Täŋkaŋ ämik täkta pidämigän nadäŋpeŋ kuŋat täkaŋ.*

¹⁶ *Deken deken kuŋarirä täktäk wakini unitä ämawebe täŋo irit täga u pewän paot täkaŋ.*

¹⁷ *Äma udewani tä bätaki säkgämän itta kubä nämo nadäk täkaŋ.*

Ais 59:7,8

¹⁸ *Täŋpakaŋ Anututa umun kubä nämo nadäk täkaŋ.*

Sam 36:1

¹⁹ Eruk, nin ɲode nadäkamäj; Moses täŋo бага man uwä Juda äbot ninta nimani unita nintä unitäŋo jukumani u nadäne. Baga man unitä ämawebe kudup mebärinin kwawak peŋ nimiŋirän momininä äwo täga nämo yäne. Nämo inik, äma kuduŋtagän Anutu iŋamiken mominin nikek unita kowata yäpmäkta biŋam täkamäj. ^{20*} Mebäri unita бага man kädet iwat-iwat unitäwä Anutu iŋamiken täga nämo yäpän-siwoŋ tawäpäj niŋmanpe k. Nämo, бага man unitäwä mominin kwawakgän niwoŋärek täyak.

Anutu iŋamiken siwoŋi iritta man

^{21*} Upäŋkaŋ apiŋowä kädet Anututä iwatpäj ämawebe iŋamiken yäpän-siwoŋ tawäpäj yepmak täyak u kwawak ahätak. U бага man iwat-iwat kädet terak nämo. Täŋpakaŋ manbiŋam Mosestä kudän täwani ukät man profet bianitä yäŋahäwani unitä Anutu täŋo

* **3:2:** Sam 147:19-20; Rom 9:4 * **3:3:** Rom 9:6, 11:29; 2Ti 2:13 * **3:8:** Rom 6:1,15 * **3:9:** Rom 1:18-2:24;

Rom 3:23 * **3:10:** Sam 53:1-3; Sav 7:20 * **3:13:** Sam 140:3 * **3:15:** Snd 1:16 * **3:20:** Sam 143:2; Rom 7:7;

Gal 2:16 * **3:21:** Apos 10:43

täktäk kädet ñonita yãñahãwani. ²² * Täktäk kädet uwã ñode; Ämawebe kuduaptagãn Jesu Kristota nadãñ imikinik tãk tãkañ unita Anututã siwoñi ämawebe yãñ yãñtãreñ yãmik tãyak. Uwã Juda nanikta kädet inigãn kubã, ämawebe ätuta kädet kubã nãmo. ²³ * Nãmoinik, ämawebe nin kuduaptagãn momi tãñpani unita Anutu peñyãñek mãhemi ukãt kunum gãnañ bok itnañi nãmo. ²⁴ * Upãñkañ Anututã bãnep iron pãhap, kowatani nãmo tãñ nimin̄kuko uterak siwoñi ämawebe yãñ yãñtãreñ nimik tãyak. Iron uwã Jesu Kristo tãño kumãk-kumãki terak mominin ärut nimin̄kuk. ²⁵ * Tãñpãkañ Anututã iniken kokwawak tãñpãn bam tawãkan ämawebe Jesuta nadãñ imikinik tãk tãkañ unitãño momini ärut yãmikta Jesu inin̄ kirewãñ nãgãri piwãn kuñkuñ. Kädet u tãñkuko uwã Anututã nadãk siwoñi iwatpãñ momi tãño kowata dãpmãñ tãrek tãyak yãñ kwawak niwoñãreñkuk. Tãñpãkañ bianã iniken nadãk terak Anututã ämawebe momi tãñirã kwikinik itkañ yabãñ koreñ it yãpmãñ äbuk. ²⁶ Yabãñ koreñ it yãpmãñ äbãtãngãn eruk apinõde ämawebe tãño momini unitãño kowata dãpmãñ tãrekã kädet siwoñi kubã pewãn ahãñkuñ. Kädet u tãñkuko unitã ñode niwoñãretak; Anutu ini uwã siwoñi itkañ ämawebe Jesuta nadãkinik tãk tãkañ uwã siwoñi ämawebe yãñ yãñtãreñ yãmik tãyak.

²⁷ * Unita äma netãtã nãkñaken täktãkna siwoñi unita Anutu inãmiken siwoñi itat yãñ biñam tãga yãwek? Äma kubãtã tãga nãmo. U imata, Anututã бага man iwat-iwat kädet terak siwoñi ämawebe yãñ nãmo niwet tãyak. Nãmo, u Jesuta nadãkinik täktäk kädet uterakgãn. ²⁸ * Bureni-inik, Anutu inãmiken siwoñi irit u Jesuta nadãkinik täktäk u kubã-tãgãn pewãn ahãk tãkañ, бага man iwat-iwat kädet uterak nãmo. ²⁹ * Unita Anututã äma jidewanita siwoñi äma yãñ tãga yãwerek? Juda ämawebe ugãn? Jide? Anutu uwã Juda ämawebe tãñogãn? U guñ äbotken nanik unitãño Anutu nãmo? Ude nãmo! Anutu wã u guñ äbot tãño bok. ³⁰ * Imata, Anutu bureni kubã unitãgãn itak. Unitã Juda ämawebe gupi morãk madãwani u ba guñ äbotken nanik, gupi morãk nãmo madãwani u, kädet kubã uterakgãn siwoñi ämawebe yãñ yãñtãreñ yãmik tãyak. Ämawebe äbot yarã uken nanik netãtã Jesuta nadãkinik tãk tãkañ unita siwoñi ämawebe yãñ yãñtãreñ yãmik tãyak.

³¹ * Unita Jesuta nadãkinik täktäk kädet unita nadãñitna intãjukun tãñpãnã jide? Baga manta nadãñitna imaka jopi tãñpek? Nãmo Moses tãño бага man u mehamtãk tãkamãñ.

4

Anututã Abraham siwoñi äma yãñ iwetkuk

¹ Eruk Abraham, Juda äbot nintãño orandin pãhap unita nadãna. Nadãkinikta man yãkamãñ ño Abraham yãpmãñtak ba nãmo? ² Abraham unitã kädet tãga tãñirãn uterak Anututã gãk siwoñi äma yãñ iwetkuk yãwãñãku Abraham ini wãpi biñam u tãga yãpmãñ akwãn. Upãñkañ Anutu inãmiken siwoñi itkuko uwã kädet ude terak nãmo. ³ * Unita Anutu tãño mantã jide yãyak? U ñode yãyak;

Abraham uwã Anutu tãño man unita nadãkinik tãñkuko unita Anututã siwoñi äma yãñ yãñtãreñ imin̄kuk. Stt 15:6

⁴ * Nin ñode nadãkamãñ; Äma epãn tãñpãñ gwãki yãpmãk tãkañ unita iron yãñ nãmo yãk tãkamãñ. Nãmo, epãn tãyak unitãño gwãki yãpmãk tãkañ. ⁵ Upãñkañ äma kubãtã epãn tãga kubã tãñirãn epãn tãño gwãki ude Anututã siwoñi äma yãñ tãga nãmo iwerek. Unita äma u jide tãñpek? U Anutu, momi ämata siwoñi äma yãñ yãñtãreñ yãmani unita nadãñ imikinik tãñpek. Ude tãñpeko uwã Anututã siwoñi äma yãñ yãñtãreñ imek. ⁶ Man unita Devittã yãñkentãñpãñ udegãn yãñkuk. Äma kubãkubã Anututã unitãño täktãki yabãñpãñ-nadãñkañ nãmo, siwoñi äma yãñ yãñtãreñ yãmiñirãn oretoret nadãk tãkañ unita man ñode yãñkuk;

⁷ *Anututã äma kubã tãño momi peñ imin̄pãñ yejãmãñirãn äma udewani gãripi nadãwek.*

⁸ *Bureni, Anututã äma unitãño momita mãde ut imin̄irãn äma udewani oretoret tãñpek. Sam 32:1,2*

⁹ * Jide, oretoret ude uwã gupi morãk madãwani unitãgãn tãga tãnen? Ba gupi morãk nãmo madãwani, guñ äbotken nanikta udegãn tãga tãnen? Eruk man intãjukun yãro unita ket nadãna. Uwã ñode; Anututã Abraham nadãkiniki-tagãn yãñpãñ siwoñi äma yãñ yãñtãreñ imin̄kuk. ¹⁰ Tãñkañ Abraham jide irirãn Anututã siwoñi äma yãñ iwetkuk? Gupi morãk madãwanipãñ ba nãmo madãwanipãñ irirãn Anututã ude iwetkuk? U gupi morãk nãmo

* 3:22: Rom 1:17; Gal 2:16 * 3:23: Rom 3:9, 5:2 * 3:24: Rom 5:1; Efe 2:8 * 3:25: Efe 1:7 * 3:27: 1Ko 1:31 * 3:28: Gal 2:16 * 3:29: Rom 10:12 * 3:30: Lo 6:4; Rom 4:11-12; Gal 3:20 * 3:31: Mat 5:17; Rom 8:4 * 4:3: Stt 15:6; Gal 3:6; Jem 2:23 * 4:4: Rom 11:6 * 4:9: Rom 4:3

madanĵan itkuk-ken ugän Anututä siwoŋi äma yäj yäntäreŋ imiŋkuk. ¹¹ * Ude iweränkaŋ eruk mäden Anututä iwerän gupi moräk madanĵkuk. Gupi moräk madanĵkuko uwä wärani kubä, kwawak ɲode iwonjärektä; Nadäkinik intäjukun täŋkuko uterak Anututä siwoŋi äma yäj yäntäreŋ imiŋkuk. Unita Abraham uwä ämawebe gupi moräk nämo madanĵan Anututä nadäkinik täjirä Anututä siwoŋi äma yäj yäntäreŋ yämik täyak u kuduptagän täŋo orani pähap. ¹² * Ba Juda äma ätu gupi moräk madäwani imaka, unitäŋo orani pähap. Upänkaŋ gupi moräk madäwani unitäŋan täŋpewän orani pähap nämo täyak. Nämo, gupi moräk nämo madanĵan nadäkinik Abrahamtä intäjukun täŋkuko udegän täŋpeŋ kuŋat täkaŋ unita yäŋpän orani yäj täga yäneŋ.

Anutu täŋo yänkehäromtak man u bureni

¹³ * Bian-inik Anututä Abrahamkät oraniye yänkehäromtak man ɲode yäwetkuk; Kome pähap ɲo inta biŋam api taniŋ kirewet yäj yäwetkuk. Täŋpakaŋ yänkehäromtak man yäwetkuko u Abraham бага man buramiŋpäj iwarän täwani ude yäŋpäj nämo yänĵuk. Nämo inik, u Anututä nadäkinik täŋkuko u terak siwoŋi äma yäj yäntäreŋ imani unita yäŋpäj yänkehäromtak man u yäwetkuk. ¹⁴ * Täŋpakaŋ бага man iwat-iwat kädet uterakgän Anututä imaka iwoyäwani u täga yäpneŋo u bureni täŋpänä eruk nadäkinik u imaka jopi ude täŋpek. Täjirän Anutu täŋo yänkehäromtak man Abraham iwetkuko u imaka, mewuni ude täŋpek. ¹⁵ * U imata, бага man uwä Anutu täŋo kokwawak pewän ahäk täkaŋ, ämatä бага u kudup täga nämo buramik täkaŋ unita. Täŋ, бага man nämo ireko uwä бага irepmit-irepmit u imaka, nämo irek.

¹⁶ * Unita ɲode yäna; Anututä imaka nimikta yänkehärom täŋkuko u, bänep iron terakgän api yäpneŋ yäj niwoŋjärektä, ba Abraham täŋo oraniye bureni mäden ahänaŋ yäj täkaŋ u kuduptagäntä täga api yäpneŋ yäj niwoŋjärektä nadäkinik täktäk kädet u pewän ahänĵuk. Ude nämo täŋkuk yäwänäku, бага man täŋo nanakiye-tägän täga yäpmanĵaneŋ. Upänkaŋ nämo, imaka iwoyäwani u ämawebe kudup Anututä nadäkinik Abrahamtä täŋkuko udegän täk täkaŋ u imaka, api yäpneŋ. Unita Abraham u nadäkinik täŋpani udewani kudup täŋo orani pähap.

¹⁷ * Unita Anutu täŋo man ɲode kudän täwani; Näk gäk täŋpewa ämawebe komeŋi komeŋi mäden ahäj yäpmanĵ kunayäj täkaŋ unitäŋo orani pähap ude itan. Eruk, yänkehäromtak man uwä Anutu Abrahamtä nadäŋ imikinik täŋkuko u inĵamiken kehäromi itak. Anutu uwä kumbani-ken nanik täŋkodak täwani, ba imaka nämo ahäwanipäj yäŋpewän ahäwani.

¹⁸ * Täŋpakaŋ imaka ahäkta Anututä yänkehärom täŋkuko u ahänaŋi nämo bumik upänkaŋ Abrahamtä bureni api ahäwek yäj nadänkaŋ nadäkiniki Anutu terakgän peŋkuk. Mebäri unita ämawebe komeŋi komeŋi mäyap täŋo orani pähap itkuk. Unita imaka u nämo ahänjirän Anututä ɲode iwetkuko u bureni täŋkuk; Gäkken nanik yeritä ahäj bumbum api täneŋ.

¹⁹ * Eruk Abraham obaŋ 100 ude bumik täjirän gupita nadänjirän kumbani täŋo bumik täŋkuk. Ba webeni Saratä äruŋ it yäpmanĵ äbänjirän nanak bäyak-bäyak kadäni täreŋjirän kaŋpäj nadänĵuk. Upänkaŋ nadäkiniki nämo pewän putäreŋkuk. ²⁰ Nadäkiniki nämo pewän putärewäpän Anututä imaka ude api täŋ gamet yäj yänkehäromtak man iwetkuko unita bänep yarä nämo nadänĵuk. Nämo inik, u nadäkiniki täŋkehärom täŋpäj Anutu inij oretkuk. ²¹ Täŋpäj ɲode nadänĵuk; Anutu yänkehäromtak man näwetkuko udegän täga api täŋ namek yäj nadäkinik täŋkuk. ²² * Ude nadänĵuk unita Anututä Abraham täŋo nadäkiniki kaŋpäj siwoŋi äma yäj yäntäreŋ imiŋkuk.

²³ Täŋpakaŋ “siwoŋi äma yäj yäntäreŋ imiŋkuk”, man ude kudän täwani uwä Abrahamtagän nämo yänĵuk. ²⁴ * Nämo, ämawebe Anutu, Jesu Ekäninin kumbani-ken nanik yäpmanĵ päŋaku tenĵuko unita nadäkinik täk täkamäj unita nitek bok yänĵuk. ²⁵ * Täŋpakaŋ Jesu u momininu yäŋpäj kumäkta Anututä inij kireŋkuk. Täŋpäj täŋkodak täŋpewän akuŋkuko uterak siwoŋi ämawebe yäj yäntäreŋ nimani.

5

Oretoret inipärik kubä

¹ * Eruk, nadäkinikinuta yäŋpäj Anututä siwoŋi ämawebe yäj yäntäreŋ nimiŋkuko unita apiŋo Ekäninin Jesu Kristo terak Anutu-kät bänep kubägän täŋpäj niŋmanĵkuko itkamäj.

² * Täŋpakaŋ Anutu täŋo orakoraki uterak apiŋo itkamäj uwä Jesutä nadäkinikin unita yäŋpäj kädet täwit nimiŋpäj uken niŋmanĵkuk. Ude täŋkuko unita Anutu-kät kunum gänaj

* **4:11:** Stt 17:10-11 * **4:12:** Mat 3:9 * **4:13:** Stt 17:4-6; Stt 22:17-18; Gal 3:29 * **4:14:** Gal 3:18 * **4:15:** Rom 3:20, 5:13; Rom 7:8 * **4:16:** Gal 3:7 * **4:17:** Stt 17:5; Ais 48:13 * **4:18:** Hib 11:1; Stt 15:5 * **4:19:** Stt 17:17 * **4:22:** Stt 15:6 * **4:24:** Rom 15:4; 1Pi 1:21 * **4:25:** Ais 53:4-5; 1Ko 15:17 * **5:1:** Rom 3:24,28; Rom 4:24 * **5:2:** Efe 2:18, 3:12

bok itta oretoret terak itsämänkamäj! ^{3*} Ba ugän nämo. Bäräpi ahäj nimik täkaŋ unita imaka, oretoret täk täkamäj. U imata, bäräpi udewanitä ehutpäŋ kuŋat-kuŋat kädet pewän ahäj nimik täkaŋ yäj nadäk täkamäj. ⁴ Täŋpakaŋ bäräpi gänäŋ ehutpäŋ kuŋat-kuŋat unitä täŋpewän äma bureni äworek täkamäj. Eruk, äma bureni äworeŋpänä nadäkinik kehäromi ŋode täk täkamäj; Imaka iwoyäj nimani u bureni api yäpne yäj nadäk täkamäj. ^{5*} Täŋpakaŋ nadäk udewaniwä jopi nämoink täk täyak. Nämo, unita yäppäj bänepnin-ken tagägän nadäk täkamäj. U imata, Anututä nadäj nimikinik täŋpäj Munapiki jop ninij kireŋkuk. Täŋjirän Munapik unitä Anutu täŋo bänep iron pähap bänepnin-ken tokŋek-inik pewän ahäj nimikuk.

⁶ Täŋpakaŋ nin ninin täŋkentäktä kehärominin kubä nämo pat nimänpäj ämawebe wakiinik pen iritna Kristotä ninta yäppäj kadäni siwoŋi-ken kumbuk. ⁷ Kristotä ude täŋkuko uwä inide kubä täŋ nimikuk, nintä tänero ude nämo. Ninken nanik kubätä äma siwoŋi täŋkentäktä yäppäj iniken gupi kumäkta täga nämo inij kirewek. Ba äma tagägämän kubä täŋkentäktä äma kubätä bänepi täŋkehärom täŋpäj iniken gupi kumäkta käwep inij kirewek. ^{8*} Täŋ, Kristowä nin momi äma wakiinik pen iritna nin täŋkentäktä kumbuk. Ude täŋkuko unitä bureni-inik ŋode niwoŋäretak; Anutu nadäj nimikinik täk täyak.

^{9*} Täŋpakaŋ Kristo täŋo nägärita yäppäj Anututä siwoŋi ämawebe yäj yäŋtäreŋ nimikuk unita bureni-inik ŋode nadäkamäj; U täŋkentäj nimikinik täŋjirän Anutu täŋo kokwawaki pähap täga api irepmütne. ^{10*} Täŋpakaŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Nin Anutu-kät iwan täŋpäj iritna Nanaki täŋo kumäk-kumäki terak ninkät Anutu inikät bämopnin-ken bänep kubägän irit kädet pewän ahäjnkuk. Eruk, apiŋo Anutu-kät bänep kubägän kuŋat täkamäj unita imata kokwawaki-ken nanik täga nämo api nimagurek? Nämo, u bureni-inik api nimagurek, Nanaki kodak täŋkuko itak unita yäppäj. ¹¹ Ba ugän nämo, Anututä Ekäni Jesu Kristota yäppäj inikät nin bämopnin-ken bänep kubägän pewän ahäjnkuko unita Anututa oretoret pähap nadäk täkamäj.

Kumäj-kumäj ba Irit kädet täŋo manbiŋam

^{12*} Täŋpakaŋ äma kubätä momi täktäk kädet pewän ahäwänkaŋ unitä kome terak weŋ patkuk. Täŋkuko unitä kumäj-kumäj wädäj yäpmäj äbuk. Täŋpakaŋ kumäj-kumäjntä äma kudup koreŋkuk, ämawebe kuduŋtagän momi täŋpani unita. ^{13*} Täŋpakaŋ Moses täŋo бага man nämo itkuk-ken uken momi täktäk kädet uku itkuk. Momi itkukopäj бага man nämo itkuko unita kadäni uken Anututä momini kubäkubä täŋo wäpi nämo yäpmäj daniŋ yämik täŋkukonik. ^{14*} Nämo, u Adam täŋo noriye unita kumbeŋ. Yäput penpäŋ Adamtä itkuk-ken unitä it päbä Moses täŋo kadäni-ken kumäj-kumäjntä ämawebe kudup koreŋkuk. Täŋpakaŋ Adam uwä Anutu täŋo jukuman irepmütpäŋ kumbuk. Täŋ, ämawebe momi Adamtä täŋkuko udegän nämo täŋpani u imaka, kumäj-kumäjntä koreŋkuk. Unita ŋode nadäna; Adam uwä äma mäden ahäwayäj täŋkuko unitäŋo wärani.

¹⁵ Upäŋkaŋ Anutu täŋo iron pähap u ba Adam täŋo momi uwä kubägän nämo. Nämoink, u inigän inigän. Äma kubä unitäŋo momitä ämawebe kuduŋtagän-ken kumäj-kumäj kädet pewän ahäjnkuk. Ude upäŋkaŋ iron pähap Anututä pewän ahäjnkuko uwä ärowani-inik. U kumäj-kumäj täŋo kehäromi irepmütpäŋ ämawebe mäyap-ken tokŋeŋ patkuk. Bureni-inik, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitäŋo iron terak ämawebe mäyap-iniktä irit kehäromita biŋam täŋkuŋ. ¹⁶ Täŋpakaŋ Adamtä momi kubägän täŋjirän manken iritta biŋam täŋkuk. Upäŋkaŋ Anutu täŋo iron pähap uwä inipärik kubä. Ämawebetä momi mäyap täŋ yäpmäj äbäŋjirä iron pähap u ahäjnkuk. Iron pähap ahäjnkuko unitä momi ämawebe u Anutu injamiken siwoŋigän itta kädet pewän ahäjnkuk. ¹⁷ Eruk äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Äma kubätä momi täŋkuko uterak kumäj-kumäjntä äma kuduŋtagäntä ärowani täŋ yämiŋkuk. Täŋ, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitä epän täŋkuko unitäŋo bureni u ärowani inipärik kubä! Uwä ŋode; Ämawebe Anutu täŋo iron tokŋek yäpmäŋjirä Anututä siwoŋi ämawebe yäj yäŋtäreŋ yämik täyak, ämawebe unitä Jesu Kristo täŋo epän terak imaka kuduŋtagäntä intäjukun it yämiŋpäŋ kehäromi nikek kuŋat täkaŋ.

^{18*} Unita Adam täŋo momi kubätä ämawebe kuduŋtagäntä täŋpän wawäpäŋ Anutu täŋo manken iritta biŋam täŋkuŋo udegän, äma kubä täŋo epän siwoŋitä momi täŋo topmäk-topmäk däpmäj däŋeŋpäŋ ämawebe kuduŋtagäntä Anutu injamiken siwoŋi itpäŋ irit kehäromita biŋam itta kädet täwitkuk. ^{19*} Ba äma kubätä Anutu täŋo jukuman irepmütkuko unitä ämawebe kudup momi-ken yepmaŋkuk. U udegän äma kubätä Anutu täŋo jukuman buramiŋkuko uterak ämawebe mäyap siwoŋi ämawebe yäj yäŋtäreŋ yämani ude api itneŋ.

* 5:3: Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * 5:5: Sam 22:5, 25:20; Hib 6:18-19 * 5:8: Jon 3:16; 1Jo 4:10 * 5:9: Rom 1:18, 2:5,8

* 5:10: Rom 8:7-8 * 5:12: Stt 2:17; Stt 3:6,19; Rom 6:23 * 5:13: Rom 4:15 * 5:14: 1Ko 15:21-22; 1Ko 15:45

* 5:18: 1Ko 15:22 * 5:19: Ais 53:11

²⁰ * Unita Moses tãjo бага манта jide yãnayãj? Nõde; Momi bumta toknej pãtnejta бага man uwã ahãjnkuk. Upãñkañ, ãmawebe momi bumta tãñirã Anututã momi unitãjo kehãromi yãpmãj ãpãkta iniken bãnep iron bumta-inik pewãn ahãjnkuk. Momi tãktãktã Anutu tãjo iron u tãga irepmitnañi nãmo. Nãmoinik. ²¹ * Momi tãktãktã kumãj-kumãj kãdet pewãn ahãjnkuko unitã intãjukun itkuk. Upãñkañ Anutu tãjo iron pãhaptã nin inãmiken yãpãn-siwonj tawãpãj nipmanpãj Ekãninin Jesu Kristo tãjo epãni uterakgãn irit kehãromi u iwoyãj niminjnkuk. Ude tãjnkuko unita apinowã Anutu tãjo ironã irepmitpãj intãjukun ãrowani-inik itak.

6

Nin Jesu-kãt jide ude kumbumãj?

¹ * Unita man nõde tãga yãnañi ba nãmo? Nadãkinik tãjpani nin gwãk pimiñpãj momi tãj yãpmãj kuñitna Anututã iron tañpãj yãpãtãgak epãni pen tãk tãyon? ² * Ude yãnañi nãmo. Nãmoinik! Nin momi kãdawã kumbani ude itkamãj upãj imata gwãk pimiñpãj momi kãdet ugãn wari tãne? ³ * Unita nõde nãmo kãwep nadãk tãkañ? Nin ume yãpumãj-ken uken Kristo yãpurãrãtkumãjo udegãn nin kudup kumãk-kumãki terak bok kumbumãj. ⁴ * Unita ume ãrut-ãrutnin-ken Kristo-kãt bok kumãppãj awañ gãnañ ãpmonjkumãj. U jop nãmo, mebãri nõdetã; Anutu Nan iniken kehãromini inipãrik kubã uterak Kristo kumbani-ken nanik yãpmãj akuñpãj kodak teñkuko itak udegãn nin irit kodaki kudupi kubã kuñatnetã kumbani-ken nanik nimagutkuk.

Nin Jesu-kãt jide ude api kodak tãne?

⁵ * Nin Kristo-kãt kowat-kwasikorãn tãjppãj bok kumbumãj bumik unita ninã ukãt kentãppãj kumbani-ken nanik bureni-inik api akune, unitã kumbani-ken naniktã kodak tañpãj akuñkuko udegãn. ⁶ * Unita nin nadãkamãj; Bãnepnin biani tãjo irit kuñat-kuñat u pãya kwakãp terak Jesu-kãt bok kumbujo u mebãri nõdetã kumbujo; Nin momita watã epãn ãneñi nãmo tãnetã irit kuñat-kuñat bãnepnin biani unitãjo kehãromi dãpmãj tãreñkuk. ⁷ * U imata, momi tãjo kehãromitã ãma kumbani tãga nãmo imagurek.

⁸ Eruk, nin Kristo-kãt bok kumbumãjo unita ukãt bok api it yãpmãj kune yãj nadãkinik tãkamãj. ⁹ U imata, Kristo kumbani-ken nanik ãneñi akuñkuko unita ãneñi tãga nãmo api kumbek yãj nadãkamãj. Bureni, kumãj-kumãjtã Kristo tãjo kehãromi yãpmãj ãpãkta kehãromini nãmo. ¹⁰ * U kadãni kubãgãn kumãppãj momi tãjo kehãromi u tãjppãn wawãpãj peñkuko itak. Tãñkañ kodak tañpãj akuñkuko Anutu orañ imiktagãn it tãyak. ¹¹ * Unita in udegãn, injinta nõde nadãneñ; Nin Jesu-kãt bok kumbumãjo unita apinjo momitã ãrowani nãmo tãj nimitak. Nãmoinik, nin Kristo Jesu-kãt kubãgãn itpãj Anutu orañ imiktagãn itkamãj. Nadãk ude injipãj kañ kuñarut.

¹² * Unita kome terak itkañ gupjin u momita ininj kireñirã watã nãmo it tamek. Ude tãñirã momitã tãmagut yãpmãj gup tãjo nadãj gãrip kãdet wakiken kwekta. ¹³ * Ba in ketjin kuroñjin momita watã epãn tãj imikta nãmo ininj kireneñ. Nãmo, in ãma kumãj-kumãj-ken nanik akuñpãj kodak irani udewani unita gupjin nadãk-nadãkjin kudup Anututa biñam ininj kireñpãj siwonjita watã epãn ugãn tãjpeñ kuñatneñ. ¹⁴ * In nadãkañ? In бага man terak nãmo itkañ. In Anutu tãjo bãnep iron uterak itkañ unita momitã intã ãrowani nãmo it tamek.

Kãdet siwonjita watã epãn tãk tãkamãj

¹⁵ * Eruk nin бага man gãmori-ken nãmo itkamãj. Nin Anutu tãjo bãnep iron terak itkamãj unita jide? Gwãk pimiñpãj momi tãga tãne? Nãmoinik! ¹⁶ * Unita nõde nãmo nadãkañ? ãma kubãtã ãma kubã tãjo mani buramiñpãj epãn tãj imikta yãjppãj iwareko uwã ãma unitãjo gãmori-kengãn kuñarek. Udegãn momita watã epãn tãj iminayãj tãjo uwã unitãjo gãmori-kengãn itkañ kumãj-kumãjta biñam api tãneñ. Tãj, Anututa watã epãn tãjppãj gãmori-kengãn kuñatnayãj tãjo uwã Anututã mominin peñpãj siwonji ãmawebe yãj api yãjtãreñ nimek. ¹⁷ Tãjppãkañ bian in momi tãjo gãmori-ken itpeñ kuñatkujo upãj tãgagãmãn kubã, Anutu tãjo man tãwetpãj tãwoñãrewani u buramikta gup nadãk-nadãkjin siwonji kubãgãn peñkuñ. Unita Anutu ininj oretna! ¹⁸ * Ude tãjkuño unita Anututã momi tãjo topmãk-topmãk dãpmãj dãkneñ tamiñpãj siwonj kuñat-kuñat tãjo watã epãn ãmawebe ude tepmanjkuk. ¹⁹ (Tãñkañ man wãrani terak yãyat nõ mebãri nõdetã; Man bureniñgãn yãwawã

* 5:20: Rom 4:15; Gal 3:19 * 5:21: Rom 6:23 * 6:1: Rom 3:5-8 * 6:2: 1Pi 4:1 * 6:3: Gal 3:27 * 6:4: Kol 2:12 * 6:5: Plp 3:10-11 * 6:6: Gal 5:24 * 6:7: 1Pi 4:1 * 6:10: Hib 9:26-28; 1Pi 3:18 * 6:11: 2Ko 5:15; Gal 2:19; 1Pi 2:24 * 6:12: Stt 4:7 * 6:13: Rom 12:1; Efe 2:5, 5:14 * 6:14: 1Jo 3:6 * 6:15: Rom 6:1 * 6:16: Jon 8:34; 2Pi 2:19 * 6:18: Jon 8:32

unita yäyak yäj bäräjeņ täga nämo nadäwä tumneņo unita.) Eruk, bianä inä gupjin kudup wakita watä epän täj imikta iniņ kireņkaņ kädet wakitä wakiinik u täņ yäpmäj äbuņ. Eruk apiņo udegän, in gupjin kudup kädet tägata watä epän täj imikta iniņ kireņkaņ kudupigän kaņ kuņarut.

²⁰ In nadäkaņ? Bian inä momi täņo watä epän täņpani ude itpäj siwoņi täktäk täņo watä epän äma ude nämo itkuņ. ²¹ * Ude itkaņ kädet wakiwaki unita apiņo mäyäk nadäk täkaņ unitä täņkentäk kubä täj tamiņkuk ba nämo? Nämo inik, kädet udewanitä mähemije kumäj-kumäj kädet-ken yepmak täyak. ²² Upäņkaņ apiņo Anututä momi täņo topmäk-topmäkken nanik dämpäj däkņeņpäj tämagut päbä iniken watä epän ämawebeniye ude tepmaņkuko unitä täņkentäk tägagämän kubä tamik täyak. Uwä ñode; Ämawebe kudupi äworeņpäj irit kehäromi api yäpneņ. ²³ * Eruk, unita äneņi ñode nadäwut; Momitä epän ämaniyeta gwäki yämik täyak uwä kumäj-kumäj tärek-täreki nämo. Täņpäkaņ Anututä iron kowatani nämo täj nimik täyak uwä Ekäninin Jesu Kristo terak irit kehäromi tärek-täreki nämo u.

7

Baga mantä ninta mähe mi nämo täyak

¹ Notnaye, man yäj yäpmäj äbätat unita yäņpäj man wärani ñode täwera nadäwut. In бага man täņo mebäri nadäk täkaņ unita täwerira u nadäwä tärenayäj yäj nadätat. Eruk Moses täņo бага manta nadäwut. Äma kodak it täkaņ uwä бага man terak ittäj kuņtängän kumäjirä бага man gämori-ken irit u tärek täyak. ² Yanäpi täktäktä udegän kwawak niwoņäretak. Moses täņo бага mantä ñode yäyak; Äpitä kodak irirän webeni uwä äma unitä inä biņaman täpeke. Eruk äpitä kumbeko uwä бага man unitä wari nämo topmäņpäj inirek. ³ Upäņkaņ äpitä kodak irirän webe unitä päņku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret webe yäj iwetneņ. Täj, äpitä kumbeko uwä бага mantä wari nämo topmäņpäj inirek. Nämo, u äma kubä yäpajäj nadäņpäjä täga yäpeke. U kubokäret nämo täņpek.

⁴ * Unita notnaye, man wärani u mebäri ñodeta yäņahätat; In Kristo-kät kubägän kumbuņo uwä apiņo бага man gämori-ken kuņat-kuņat kädet nämo pat tamitak. Nämo, apiņo in äma kubäta biņaman itkaņ. Äma uwä kumäj-kumäj-ken nanik Anututä yäpmäj päņaku teņkuko u. Täņpäkaņ äma unita biņaman itkaņ uwä Anututa yäņpäj bureni pewä ahäktä itkaņ. ⁵ * In nadäkaņ; Bänep nadäk-nadäk biani ärowani it nimiņkuk-ken uken бага mantä gupnin täņo nadäj gärip peņ iwerirän kumäj-kumäj tärek-täreki nämo unitäņo watä epän täk täņkumäjoni. ⁶ * Kadäni uken бага mantä topmäņpäj niņaman kuko upäņkaņ kumbumäjno unita бага man topmäņpäj niņaman kuko u imaka, däkņeņkuk. Unita apiņo kädet kodaki iwatpäj Anutu oraņ imiņpäj watä epän täj imik takamäj. U бага man kudän täwani uterak nämo, Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäknin täņpidäm täņirän iwatpäj täk takamäj.

Baga man täņo epän u jide?

⁷ * Täņpäkaņ бага mantä gupnin täņo nadäk-gärip peņ iwerirän momi täņkumäjno unita бага manta ñode täga yäne? Baga man uwä waki, momi täktäk udewanigän. Ude nämo! Unita näkņa terak ñode yäwa; Baga uwä täga upäņkaņ бага mantä täņkentäj namiņirän momi täktäk kädet u kwawak kaņpäj nadäk täyat. Ñodeta yäyat; Baga mantä Äma kubä täņo tuņum kubä kangärip nämo täņpen yäj yäyak unita kudän uwä momi yäj nadätat. Täj, бага u nämo pareko uwä jide täņpäj kangärip täktäk u kudän waki yäj nadäwet? ⁸ * Täņkaņ бага man u täga upäņkaņ momitä бага man uterak yengämä pewäkaņ kangärip nadäk kädet mebäri mebäri bänepna-ken pewän ahäņkuņ. Täj, бага man ukät nämowä momi täktäk kädet uwä kehäromini nämo. ⁹ * Unita ñode yäwa; Baga manta nämo nadäwa täreņkuņ-ken, guņi, momi nämo täņpani bumik itkut. Upäņkaņ бага manta nadäwa-tumäjirä momi täktäk kädettä näkken weņ patkuk. Ude täņirän näk kumäj-kumäjta biņaman täņkut. ¹⁰ * Butewaki, бага man u irit täga pewä ahäktä yäwanipäj kumäj-kumäj tärek-täreki nämo u pewän ahäņ namiņkuk.

¹¹ * Täņkaņ momitä бага man terak yengämän pewäkaņ täj-näkņatpäj kumäj-kumäjta biņaman nepmaņkuk. ¹² * Eruk unita Moses täņo бага manta jide yänayäj? Ñode; Ini uwä kudupi, ba бага man u gänaņ jukuman kubäkubä u imaka, kudupi siwoņi-inik, Anutu-ken nanik. ¹³ * Täņpäkaņ jide? Baga man täga unitä täņpewän näk kumäj-kumäjta biņaman täņkut? Nämo inik, momi-tägän täņpewän kumäj-kumäjta biņaman täņkut. Momitä imaka täga kubä

* 6:21: Rom 7:5, 8:6,13 * 6:23: Rom 5:12,15 * 7:4: Rom 6:2,11; Gal 2:19 * 7:5: Rom 6:21 * 7:6: Rom 8:2, 6:4 * 7:7: Kis 20:17; Lo 5:21 * 7:8: Rom 4:15 * 7:9: Jem 1:15 * 7:10: Wkp 18:5; Rom 10:5 * 7:11: Stt 3:13; Hib 3:13 * 7:12: 1Ti 1:8 * 7:13: Rom 5:20

uterak yengämän pewäpän itkañ kumäj-kumäj kädet-ken nämagutkuk. Ude täñjirän бага mantä momi täño mebäri u kwawakinik ñode pewän ahäj däkñejkuk; Momi täktäk kädet u imaka wakitä wakiinik.

Baga mantä nin täga nämö yäpän täganer

¹⁴* Unita ñode nadäkamäj; Moses täño бага man uwä imaka täga kubä, Anutu-ken nanik. Upänkañ bänep nadäk-nadäk biani pen injitat uwä, Anutu-ken nanik nämö. Täñkañ momitä topmäñpän watä epän ämanita nepmañkuko unita бага man u täga nämö buramik täyat. ¹⁵* Wära! Näñjaken mebärina nämö nadäwa tärekañ! Täktäkna täga täñpayäj gäripi nadäk täyat u nämö täk täyat. Upänkañ täktäk waki yäj nadäk täyat upäj täk täyat! ¹⁶ Täñpäkañ waki unita nämö täkta nadätat ugänpän täk täyat unitä ñode näwoñäretak; Anutu täño бага man u waki nämö, täga. ¹⁷ Upänkañ imaka waki täk täyat u näñjaken gärip terak nämö. Nämö, u momi täktäk kädet nadäk bänepna-ken itak unitä täk täyak. ¹⁸* Unita bänep nadäk-nadäkna bianken imaka täga kubä nämoinik itak yäj nadätat. Imata, kädet tägatäga u täkta gäripi nadäk täyat upänkañ bureni pewä ahäkta täñpawak täkañ. ¹⁹ Unita imaka täga täkta nadäk täyat u nämö täk täyat. Täñ, imaka waki u täkta gäripi nämö nadäk täyat, ugänpän wari täk täyat. ²⁰ Eruk, imaka nämö täkta nadäk täyat upäj täk täyat unita ñode nadätat; Kädet ude u näñja nämö täk täyat. Nämö, u momi näk gänañ käbop it täyak unitä täk täyak.

²¹ Unita näñja ñode kañpän nadätat; Kädet täga täñpayäj nadäk täyat-ken uken waki kädet unitä kädet täñpipiñ namik täyak. ²² Täñpäkañ bänepnatä Anutu täño бага man iwatta gäripi nadäk täyat. ²³* Upänkañ gupnatä бага mebäri kubä iwat täyak. Baga uwä bänepnatä бага u iwatta gärip nadäk täyak ukät ämik täk takamän. Täñkañ бага kubä uwä momi, gupna kudup topmäñpän nepmäñit täyak u. ²⁴ Wära, butewaki pähap! Bäräpi unitä näk täñpewän wakiniñ täyat. Netätä waki täñkentäj namänpän bänep nadäk-nadäk biani kumäj-kumäj kädet-ken nämagurayäj täyak u pewet? ²⁵* Eruk nadätat! Anututä täñkentäj namayäj. U Ekäninin Jesu Kristo täño kumäk-kumäkita yäñpän api täñkentäj nameko unita Anutu bänep täga pähap iwet täyiwal

Täñpäkañ ñode kañpän nadäk täyat; Näñjawä nadäk-nadäknatä Anutu täño man kädet iwatta nadäk täyat. Täñkañ bänep nadäk-nadäk biani näkken itak unitäwä momi täktäk kädetta watä epän täñ imikta nämagut täyak.

8

Munapik täño nadäk tawañ u jide?

¹ Eruk, man säkgämän kubä ñode täwetat; Ämawebe Jesu Kristo-kät kowat-kwasikorän täñpän it täkañ uwä Anututä momi täño kowata nämö api yämek. ²* U imata, Kristo Jesu terak irit kodaki Munapiktä nin kubäkubäta nimani unitä momi ba kumäj-kumäj tärek-täreki nämö unitäño kehäromi-ken nanik ketärenpän nipmañkuk. ³* Bureni, imaka бага mantä täga tänañi nämö u Anututä ini täñjuk. Bänep nadäk-nadäknin bianitä бага man täño kehäromi yäpmäj äpäñjirän бага man uwä nin yäpätägakta kehäromi nämö. Upänkañ Anututä iniken nanaki-inik momita yäñpän momi äma nin täño gup inam-dapun terak tewän äpuk. Tewän äpäñpän momi täktäk kädet äma bänepi-ken pätak unitäño kehäromi utpewän mañjuk. ⁴* Anututä ude täñkuko unita apiño nibäñjirän бага man täño jukuman siwoñi u kudup iwat morewani täk täkañ. Imata, apiño nin bänep nadäk-nadäk biani u gämori-ken nämö kuñat takamäj. Nämö, Kudupi Munapik täño nadäk tawañ terak kuñat takamäj.

⁵ Unita nadäkañ? Äma bänep nadäk-nadäk biani iwaräntäk täkañ uwä bänep nadäk-gäripi uterakgän parirän iwaräntäk täkañ. Täñ, äma Kudupi Munapik täño kädet iwaräntäk täkañ uwä bänep nadäk-gäripi uterakgän parirän iwaräntäk täkañ. ⁶* Bureni, äma bänep nadäk-nadäk kädet bianitä peñ yäweränpän iwaräntäk täkañ uwä kumäj-kumäñta biñam täkañ uba. Täñ, äma Kudupi Munapik täño bänep nadäk-nadäk kädetta peñ yäweränpän iwaräntäk täkañ uwä irit tägata biñam täñpän bänep pidäm terak itkañ. ⁷* Mebäri ñodeta yäyat; Bänep nadäk-nadäk biani uwä Anutu täño iwan uba. Nadäk-nadäk u Anutu täño бага man iwaräntäkta bitnäñ-inik täk täyak. Bureni-inik, u täga iwatnañi nämö. ⁸ Nämoinik, ämawebe bänep nadäk-nadäk bianitä juku pek täkañ uwä imaka kubä Anututä kañjirän tägawekta täga nämö täneñ.

⁹* Täñpäkañ Anutu täño Munapiktä in kubäkubäken bureni itak u täñpawä bänep nadäk-nadäkjin bianitä peñ täwerirän nämö iwat täkañ. Nämö, Munapiktä peñ täwerirän udegän

* **7:14:** Sam 51:5; Jon 3:6 * **7:15:** Gal 5:17 * **7:18:** Stt 6:5, 8:21 * **7:23:** Gal 5:17; Jem 4:1; 1Pi 2:11 * **7:25:** 1Ko 15:57 * **8:2:** Rom 7:23-24 * **8:3:** Apos 13:38, 15:10; Plp 2:7; Hib 4:15 * **8:4:** Gal 5:16,25 * **8:6:** Rom 6:21 * **8:7:** Mat 12:34; Jon 8:43, 12:39; Jem 4:4 * **8:9:** 1Ko 3:16, 12:3

iwat takan. Tån, äma kubä Kristo tånjo Munapiktä bänepi-ken nämö itak u tänpäwä äma uwä Kristota biñam nämö täyak. ¹⁰ * Tänpäkanj momitä tänpewän gupnin kumäkta biñam täk täyak upånkanj Kristotä bänepnin-ken bureni iränä ninä ämawebe Anututä siwoñji ämawebe yån yäñtärenj nimani itkamäj unita mäjonintä irit kehäromita biñam takan. ¹¹ In nadakanj; Anututä Jesu kumbukopån äneñi Munapiki tånjo kehäromi terak awañ gāñañ nanik wädāñ tädotkuk. Eruk udegāñ, Munapik unitä inken iränä Anutu, Kristo kumbani-ken nanik wädāñ tädotkuko unitä gupjin kumäkta biñam u Munapiki tånjo kehäromi terak api täñkodak täwek.

Munapik terak Anutu tånjo nanakiye itkamāj

¹² Notnaye, mebäri unita nin kuñat-kuñat mebäri kubä pena ahäkta yån nimani. Uwä bänep nadäk-nadäk biani u iwatta nämö yäyat. Nämoinik. ¹³ * Bänep biani tånjo nadäk-nadäk waki unitāñ kädēt iwatpāñä kumāj-kumāj tärek-täreki nämö unita biñam api täneñ. Upånkanj Munapiktä kehäromi tamiñjirāñ gupjin tånjo kuñat-kuñat waki u utpewä mañpāñä, eruk irit burenita biñam täñpeñ api kuñatneñ. ¹⁴ U imata, ämawebe Anutu tånjo Munapiktä irit kuñat-kuñat täga yāwoñārek täyak uwä Anutu tånjo nanak ämawebeniye bureni. ¹⁵ * Tänpāj apinjo Anutu inamiken kuñat takamāj. Upånkanj Munapik, Anututä nimiñkuko unitä tänpewän in epāñ watä äma jopi, Anutu inamiken umun terak kuñat takan ude nämö itkan. Nämoinik! Munapiktä tänpewän Anututä niñmāj towiwani nanakiye bureni-inik itkanj Munapik tånjo kehäromi terak nin Anututa gāripi-inik nadānpāj Nan! Nan! yån iwet takamāj.

¹⁶ * Tänpāj Munapiktä ini-tāgāñ mäjonin täñkentāñjirāñ bureni-inik ñode nadäk takamāj; Nin Anutu tånjo nanakiye bureni itkamāj. ¹⁷ * Eruk, Anutu tånjo nanakiye bureni ude itkamāj u tänpäwä imaka tägatāga Anututä ninta biñam peñ nimiñkuko u api yāpne. Imaka tägatāga u notniñpak Kristo-kät penta api yāpne. Upånkanj intājukun, Jesutä komi nadāñkuko u morāki nintä nadāñayāñ takamāj uwä, eruk kämiwä ukät wāpnin biñam ikek ba irit tägagāmāñ u täga api yāpne.

Kāmi wāpnin biñam ikek irit tånjo man

¹⁸ * Wāpnin biñam ikek irit täga kämi kwawak ahāñ nimayāñ täyak u tägagāmāñ-inik kubä. Unita komi apinjo nadäk takamāj unita nadāñjira jopi kubä täk täyak. ¹⁹ * Bureni-inik! Anututä nanakiye bureni kwawak pewän ahäkta kadāni peñkuk. Tänpākanj kadāni u bārāñeñ ahāwānpāj kwawak kāna yāñkanj imaka imaka kumāñ-tagāñ Anututä täñ-peñkuko u dapun kāronj tāj itkan. ²⁰ * U imata, imaka kuduptagāñ Anututä täñ-peñkuko u pengāñ-inik säkgāmāñ itkuñopāj Anututä tänpewän gapuntāñ moreñkuñjo itkan. U ini nadānpāj nämö; Anututä ini imaka säkgāmāñ-inik kubāta kanj itsāmbut yānpāj tänpewän ude täñkuñ. ²¹ * Eruk nadäk tawañ Anututä peñ yāmiñkuko uwä ñode; Apinjo imaka pewän ahāwani kuduptagāñ kābāj tänpāj pärakta biñam takan u täñkentāñ yāmiñjirāñ tägañpāj Anutu tånjo nanak ämawebeniye niñkät säkgāmāñ-inik, bänep pidām terakgāñ api itne.

²² Bureni, imaka imaka kudup Anututä täñ-peñkuko u komi, webetä nanak bäyanayāñ nadäk takan ude nadāñkanj kāhāñ yån yāpmāj äbāñ itkan yån nadākamāj. ²³ * Tänpākanj imaka unitāgāñ nämö, nin imaka udegāñ täk takamāj. Anututä Kudupi Munapikpāj iron intājukunta ude tāj nimiñkukopāj apinjo morāki pat nimitak u yāpna yāñkanj bänepnintä komi nadāñkanj yāñkähāñ-kähāñ yån itkamāj. Nin Anututä Nanak ämawebenaye yån kwawa yāñahāñpāj komegup tånjo bārāpi-ken nanik ketāreñ nimikta itsāmāñkanj dapun kāronj tāj itkamāj. ²⁴ * Imaka tägagāmāñ u kämi nimikta Anututä nin inita biñam nimagutkuk. Upånkanj imaka kämi yāpmäkta yāwani u apinjo kābop itak. Tāj, unitä kābop nämö ireko uwä u yāpmäkta imata itsāmne? Nämö, imaka ketnintä injirani udewanita nämö itsāmāk takamāj. ²⁵ Upånkanj imaka tägagāmāñ kābop itak u bureni api yāpne yån nadākinik takamāj unita bänepnin täñkehārom tänpāj kwibikin itsāmāj itkamāj.

²⁶ Täñkanj ugāñ nämö. Nin kehāromi nikek nämö iritna Kudupi Munapiktä täñkentāñ nimik täyak. Täñkanj Anutu-ken imaka unita yāñapine yån nämö nadāñkanj jop bänepnin-kengāñ nadāñ bārāp täñitna Munapiktä bänep nadāñ bārāpnin u yāpmāñkanj Anutu-ken butewaki man, amatä täga yāñahāññi nämö, uterak yāñahāñ nimik täyak. ²⁷ * Ude täñjirāñ Anutu, äma tånjo bänep kanpāj nadāwanitā Kudupi Munapik tånjo nadäk u kawāñ tägak täyak. U imata, Munapiktä Anutu tånjo nadäk ugāñ iwatpāj Anutu tånjo kudupi ämawebeniye nin täñkentāñ nimikta Anutu-ken yāñapik man yäk täyak.

* **8:10:** Gal 2:20; Efe 3:17; 1Pi 4:6 * **8:13:** Gal 6:8; Kol 3:5 * **8:15:** 2Ti 1:7; Mak 14:36 * **8:16:** 2Ko 1:22

* **8:17:** Gal 4:5-7; Rev 21:7 * **8:18:** Rom 5:2; 2Ko 4:17 * **8:19:** Kol 3:4 * **8:20:** Stt 3:17-19 * **8:21:** 2Pi

3:13; 1Jo 3:2 * **8:23:** 2Ko 5:2-4; Gal 5:5 * **8:24:** 2Ko 5:7 * **8:27:** Sam 139:1; 1Ko 4:5

Anutu tãjo bãnep iron u tãppipinaŋi nãmo

28 * Unita nin nadãkamãj; Åmawebe Anututa gãripi nadãk tãkaŋ, åmawebe Anututã iniken gãrip terak yãmagut pãbã yepmaŋpani u jop yabãj åwarãkuk nãmo tãk tãyak. Nãmoinek, Anututã ini tãŋpewãn imaka kudup ahãj yãmik tãkaŋ u tãŋkentãj yãmikta ude tãk tãyak. 29 * U imata, kunum kenta kome nãmo pewãn ahãŋkumãn-ken uken Anututã iniken åmawebe niye u nadãj yãmiŋkuk. Tãŋkaŋ åmawebe u Nanaki unitãjo tãktãk udegãn tãŋpeŋ kuŋatta iwoyãppãj yepmaŋkuk. Ude tãŋkuko unita nanak åmawebe mãyap irirã Jesutã u bãmopi-ken noripaki intãjukun ahãwani ude it yãmiŋkukotã it tãyak. 30 Tãŋpãj åmawebe yãput peŋpãj inita iwoyãŋkuko u yãmagut pãbã yepmaŋpãj siwoŋi åmawebe niye yãj yãŋtãreŋ yãmiŋkuk. Tãŋkaŋ åmawebe siwoŋi åmawebe niye yãj yãŋtãreŋ yãmiŋkuko unitã irit tãga kaŋ-ahãneŋta iniken wãpi biŋam yãniŋ kireŋkuk.

31 * Tãŋpãkaŋ Anututã ude tãk tãyak unita jide yãne? Anututã tãŋkentãj niminirãn netãtã iwan tãj niminpãj tãga tãŋpãn waneŋ? Kubãtã tãga nãmo! 32 * Anututã kudãn inide kubã tãj niminŋkuko u nãmo nadãkaŋ? U nin kudup tãŋkentãkta iniken nanaki-inik u nãmo iyap tãŋpãj iniŋ kireŋpewãn åpuko unita ŋode bureni tãj nimek; U oraŋ niminpãj nanaki niminŋkuko ukãt imaka kudup bureni-inik api nimek! 33 * Unita Anututã åmawebe inita iwoyãŋkuko u man kãbeyã-ken mominita yãŋpãj netãtã åma uwã siwoŋi nãmo yãj tãga yãŋtãreŋ yãmek? Ude nãmo! Anututã ini åmawebe unita siwoŋi åmawebe yãj yãŋtãreŋ yãmiŋkuko unita tãga nãmo! 34 * Ba netãtã Anutu tãjo kudupi åmawebe u geŋita biŋam tãŋput yãj yãŋtãreŋ yãmek? Kubãtã tãga nãmo! Imata, Kristo Jesu ninta yãppãj kumbuk. Tãŋkaŋ kumbaniken nanik yãpmãj pãŋaku kodak tewani unitã apiŋowã Anutu nan kerã bure kãda itkaŋ nin tãŋkentãj nimikta iwet yabãk tãyak unita ude tãga nãmo. 35 Eruk Kristotã nadãj nimikinik tãk tãyak upãj imataken kubãtã tãga duŋ-weŋpãj nipmaŋirãn Kristo u inigãn nin niningãn api itne? Nadãj-bãrãp ba komi nadãnero unitã tãga duŋ-weŋpãj nipmaŋpek? Ba Jesuta yãppãj åmatã waki tãj nimineŋo ba nakta jop irit unitã tãga? Ba jãwãri-inik itne ba umuri gãnaŋ itnero unitã tãga ŋimek? Ba åmatã kumãj-kumãj nidãpnayãj tãneŋo unitã tãga duŋ-weŋpãj nipmaŋpek? Nãmoinek! 36 * Bureni, Anutu tãjo man kudãntã imaka bãrãpi udewani ahãj nimik tãkaŋ unita ŋode yãŋahãtak;

Nin gãŋjo åmawebekaye itkamãj unita kadãni kadãni ninken nanik mãyap nidãpmãk tãkaŋ.

Ba nibãjirã tom nakta dãpmãk tãkaŋ ude tãk tãkamãj.

Sam 44:22

37 * Upãŋkaŋ Jesu iron pãhap tãj niminŋkuko unitã tãŋkentãj niminirãn bãrãpi u ba u ahãj nimik tãkaŋ unitã bãnep nadãk-nadãknin tãga nãmo tãŋpãn waneŋ. Nãmoinek! Nin iwan u kudup irepmit-inik tãk tãkamãj. 38-39 Unita nadãkinik ŋode tãyat; Imaka kubãtã Anututã ninta nadãj nimikinik tãk tãyak u tãga ukãt-pipinaŋi nãmo. Nãmoinek! Anututã nadãj nimikinik tãppãj Ekãninin Jesu Kristo niminŋkuko unita kumãj-kumãj ba irit, aŋero ba mãjo wãra kehãromi nimek u, imaka apiŋode ahãj nimik tãkaŋ ba imaka kãmi ahãkta yãwani u, ba imaka imaka kehãromi nimek u, ba imaka kunum terak nanik ba kome gãnaŋ nanik ba imaka åtu kome pãhap terak ittãj kukaŋ, imaka udewani unitã Anututã ninta nadãj nimikinik tãk tãyak u tãga teŋpipinaŋi nãmo.

9

Poltã iniken åbotta butewaki pãhap nadãŋkuk

1-2 Notnaye, ŋode tãwera nadãwut; Juda åmawebe niye unita yãppãj nãk kadãni kadãni bãnepnatã butewaki nadãwãtãk pãhap bumta tãk tãyat. U jop nãmo yãyat. Nãmo, nãk Kristo tãjo åma unita manna u bureni-inik yãj nadãwut. Ba Kudupi Munapiktã bãnep nadãk-nadãkna kaŋ-iwarirãn unita bãnepnatã nãk man bureni tãwetat yãj nadãtat. 3 * Butewaki! Nãk jide tãŋpãj nãgãt morãknaye, Isrel åmawebe åbot u tãŋkentãj yãmiŋjira Kristota biŋam kaŋ tãneŋ? Kristota biŋam tãŋput yãŋpãj bãnepna kãdãp ijik tãyak u ŋode; Anutu tãjo kokwawak nãkã terak årowãnkaŋ Kristo tãjo iwan åworeŋpãj guŋ ude irira Isrel åmawebe niye tãŋjo kome kaŋ yãput! yãj nadãk tãyat. 4 * Isrel åmawebe uwã åbot jopi nãmo, Anututã nanak åmawebe niye yãppãj iwoyãppãj yepmaŋkuk. Ude tãŋkaŋ Ekãnitã iniken mebãri yãŋahãppãj yãwetkuk. Tãŋpãj åmawebe ukãt topmãk-topmãk kubãgãn tãŋpãj бага man yãmiŋpãj Anutu iniŋoret kãdet siwoŋi u yãwetpãj yãwoŋãreŋkuk. Tãŋkaŋ imaka sãkgãmãn sãkgãmãn tãj yãmikta yãŋkehãromtak man yãwetkuk. 5 * Tãŋpãkaŋ åbot uwã oranin wãpi biŋam ikek bian

* 8:28: Efe 1:11 * 8:29: Kol 1:18; Hib 1:6 * 8:31: Sam 118:6 * 8:32: Jon 3:16 * 8:33: Ais 50:8 * 8:34: Sam 110:1; Apos 7:55-56; 1Jo 2:1 * 8:36: 2Ko 4:11 * 8:37: Jon 16:33 * 9:3: Kis 32:32 * 9:4: Kis 4:22; Lo 7:6, 14:1-2 * 9:5: Mat 1:1-16; Jon 1:1; Rom 1:25

itkuŋo unitäŋo äbekiye oraniye. Kristo uwä komegup ikek uken naniktä ahäŋkuk. Uwä Anutu bureni-inik, imaka kuduŋtagän täŋo intäjukun irirän wäpi biŋam tärek-täreki nämo iniŋoret täkäna! U Bureni!

6* Täŋpăkaŋ apiŋo Isrel äbot u äbot gägäni kubä ude itkaŋ unita ŋode täga yäne ba nämo? Anututä yäŋkehäromtak man bian yäwetkuko uken bureni nämo pewän ahäŋkuk? Nämo, udetä nämo yäyat! Imata, Isrel ämawebe, Jekop täŋo tawaŋken nanik päke u kuduŋtagän Anutu täŋo nanakiye bureni, inita biŋam itta yäwani nämo. 7* Ba udegän, Abraham täŋo äbotken nanik u kudup u Abraham täŋo oraniye bureni ude nämo itkaŋ. Nämo, Abraham täŋo oraniye mäyap upăŋkaŋ Anututä Abraham ŋode iwetkuk; Yäŋkehärom taŋkuro ude, oraŋkaye ahänayäŋ täkaŋ u yäpmăŋ daniŋpăŋ nanaka Aisaktäŋo tawaŋ terak nanik u yabäwa oraŋkaye bureni api täneŋ. 8* Täŋpăkaŋ man unitä mebäri ŋode niwoŋäretak; Ämawebe Abraham täŋo tawaŋken nanik u kudup Anutu täŋo oraniye bureni-inik ude nämo itkaŋ. Nämo, oraniye bureni-inik uwä Anututä yäŋkehäromtak man Abraham iwetkuko uterak ahäŋkuŋo ugän. 9* Eruk Anututä Abraham yäŋkehäromtak man iwetkuko u ŋode; Kadäni näkä nadätat-ken uken Sara nanak bäyaŋpăŋ inirirän äneŋi api äbet yäŋ iwetkuk.

10* Täŋpăkaŋ ugän nämo. Rebeka imaka, nanak yarä bäyaŋkuk. Täŋpăŋ nanak yarä bäyaŋkuko u nani Aisak, oranin pähap u kubägän. 11-12* Täŋpăkaŋ Anutu iniken gärip kadäni kadäni iwatpăŋ täk täyak udegän iwatpăŋ äma inita biŋam yäpmăŋ daniŋpăŋ yepmak täyak. Ämawebe epän täktäki terak nämo yäpmăŋ danik täyak. Nämo, ini-tägän äma yäpmăŋ daniŋpăŋ iwoyăk täyak. Unita nanak yarä u kădet waki ba täga nämo täŋkaŋ Rebeka koki-ken pen irirän Anututä Rebeka ŋode iwetkuk;

Nanak intäjukun nanik uwä mäden nanik täŋo epän watä ämani ude api irek yäŋ iwetkuk. Stt 25:23

13* Unita Anutu täŋo mantä ŋode yäyak;

Năk monäni Jekopta nadăŋ imikiniŋ täŋkaŋ tuäni Isota mäde ut imiŋkut. Mal 1:2,3

14 Unita jide yäne? Anututä ude täk täyak uwä kădet siwoŋi nämo täk täyak? Ude nämo!

15 Unita Anututä Moses ŋode iwetkuk;

Năkä äma kubäta bänep iron täŋ imayăŋ nadăŋpăŋä u bureni täŋ imet.

Ba äma kubäta butewaki nadăŋ imayăŋ nadăŋpăŋä u butewaki nadăŋ imiŋpăŋ oraŋ imet. Kis 33:19

16* Unita ŋode nadäna; Anututä äma täŋo gärip ba unitäŋo täktăk terak nämo yäpmăŋ daniŋpăŋ yepmak täyak. Nämo, Anututä iniken nadăk-gärip tawaŋ uterak iwatpăŋ kubä kaŋ-korekta nadăŋpăŋä udegän täk täyak. 17* Unitäŋo wäran kubä Anutu täŋo man kudän täwani terak pätak u ŋode; Anututä Isip kome täŋo intäjukun äma Fero ŋode iwetkuk; Mebäri ŋode unita nadăŋ gamiŋjira intäjukun äma wăp biŋam yäpmăŋpăŋ itan; Găkä terak kehäromina kwawak pewa ahäŋjirän biŋam nadăŋpăŋ ämawebe wăpna biŋam komeni komeni api yäŋahăŋ yäpmăŋ kunen yăk. 18* Unita manbiŋam unitä ŋode niwoŋäretak; Anututä äma kubä kaŋ-korekta nadăŋpăŋä u udegän täŋ imek. Täŋkaŋ Anututä äma kubä bänep nadăk-nadăki täŋpipiŋ imayăŋ nadăŋpăŋä iniken nadăk-gärip ugän iwatpăŋ udegän täŋpek.

19 Täŋpăkaŋ in kubätä man u nadăŋpăŋ ŋode kăwep năwerek; Netätä täga kehärom taŋpăŋ Anutu täŋo nadăk-gärip tawaŋ u täga irepmirek? Täga nämo upăŋ imata äma nin ätu momininta kokwawak nadăŋ nimik täyak? Anutu ude uwä siwoŋi nämo täk täyak yäŋ năwerek. 20* Täŋpăkaŋ yänyabăk udewani ämatä täga yănaŋi nämo. Găk äma jidewani unita Anutu ude goret täyan yăŋ iweren? Ude yăweno u ŋode bumik; Kăbotinik kubätä äma u täŋpeko u ŋode täga iweren? Găk imata năk goret ude tăn? 21* Ude nämo! Äma kăbot täŋpani kubätä iniken gärip iwatpăŋ găŋ yäpmăŋpăŋ kăbotinik yarä täŋpek. Kubä säkgămän, äŋnak-äŋnak täkta. Täŋkaŋ kubäwä jiraŋ pekta täŋpek. Ude täŋpeko unita goret täyak yäŋ täga yăwen? Nămoinik!

22 Täŋpăkaŋ Anututä täŋkuko u udewanigän. U iniken kokwawak kwawak pewa ahäŋjirän kehäromina kaŋpăŋ nadăwut yăŋpăŋ ŋode täŋkuk; Kăbot kokwawaki yäpmăkta biŋam täkaŋ uwä bărăŋeŋ täŋpăŋ wanaŋpăŋ kadäni kăroŋi kehärom taŋpăŋ kwikinik it yäpmăŋ äbuk.

* 9:6: Nam 23:19; Rom 2:28 * 9:7: Stt 21:12 * 9:8: Gal 4:23 * 9:9: Stt 18:14 * 9:10: Stt 25:21

* 9:11-12: Stt 25:23 * 9:13: Mal 1:2-3 * 9:16: Efe 2:8 * 9:17: Kis 9:16 * 9:18: Kis 4:21, 9:12; Kis 14:4

* 9:20: Ais 29:16, 45:9 * 9:21: Jer 18:6

23 * Tänpäkaŋ udegän, iniken bänep iron tägagämän-inik u kwawak pewän ahäktä käbot butewakini yäpmäkta biŋam täkaŋ uterak ironi u piŋ yäbatkuk. Tänpäŋ ämawebe uwä irit täga, wäp biŋam ikek u yämikta bian yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋkuk. 24 Tägagämän kubä! Ämawebe u uwä nin Anututä ini nimagutkuko u. Täŋkaŋ ämawebe nin Juda äbotken nanik ugän nämo, guŋ äbotken nanik imaka, bok nimagutkuk. 25 Unita guŋ äbotta nadäŋpäŋ Anututä profet Hosea meni-ken ŋode yäŋahäŋkuk;

*Näk ämawebe näkŋo äbotken nanik nämoŋäŋ Näkŋo ämawebenaye yäŋ api yäweret.
Ude täŋkaŋ ämawebe nadäŋ yämikinik nämo täŋkuro unita bänepna gämäni yäŋ api yäweret. Hos
2:23*

26 Tänpäkaŋ bian äma äbot u Näkŋo äbot nämo yäŋ yäwetkut. Eruk kome ude yäwetkut-ken ukengän ŋode api yäweret; In Anutu irit mäheŋi näkŋo nanaknaye yäŋ api yäweret. Hos 1:10

27 Tänpäkaŋ Aisaiatä udegän Isrel ämawebeta nadäŋpäŋ man ŋode yäŋahäŋkuk;

*Isrel ämawebe mäyap, mobä jiraŋ ume terak nanik ude ahäŋ uyinayäŋ täŋo upäŋkaŋ uken nanik
yarä-gänpäŋ api yämaguret.*

28 U imata, Ekänitä komen ämawebe manken yepmaŋpäŋ bäräŋeŋ api tänpän waŋ moreneŋ. Ais 10:22,23

29 Tänpäkaŋ unitagän yäŋpäŋ Aisaiatä man kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk;

*Ekäni kehäromi mäheŋitä ämawebe yerita yäŋpäŋ yarägän nämo yepmaŋkuk yäwänä Sodom
Gomora paot moreŋkuŋo ude paot morenam. Ais 1:9*

Isrel äbottä Anutu mäde ut imiŋkuŋ

30 * Eruk man päke ŋonitäŋo mebäri jide? U ŋode; Äma guŋ äbotken nanik Anutu iŋamiken siwoŋi itta epäni nämo täŋpanipäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämiŋkuk. Yäŋtäreŋ yämiŋkuko uwä nadäkiniki unitagän yäŋpäŋ. 31 * Täŋ, Isrel ämawebe uwä Anutu iŋamiken siwoŋi ämawebe itta komi epän terak Moses täŋo бага man iwatna yäkŋat täŋpä waŋkuŋ. 32 * Mebäri ŋodeta täŋpä waŋkuŋ; U Anututä yäpän-siwoŋ tawäpäŋ yepmaŋpekta nadäkiniki Anutu terak nämo peŋkuŋ. Nämo, iniken komi epäni uterak Anutu iŋamiken siwoŋi ämawebe api itne yäŋ nadäŋkuŋ. Butewaki, u mobä pähap uterak jänani yäputkaŋ maŋkuŋo bumik. 33 * Mobä unita Anutu täŋo man kudän täwani kubä ŋode pätak;

*Nadäkaŋ? Näk mobä kubä ämatä jänani yäputta Jerusalem komeken peŋkut. Uterak jänani
yäputkaŋ api maŋdäpneŋ yäk.*

*Tänpäkaŋ äma kubätä unita nadäkinik täŋpayäŋ täko uwä nadäkiniki täŋo bureni yäpmäkta pära
nämo api täŋpek. Ais 8:14, 28:16*

10

1 Unita notnaye, näk bureni ŋode täwera nadäwut; Juda ämawebe, näkŋaken äbotnaye uwä Anututa biŋam kaŋ irut yäŋpäŋ bänepna kädäp iŋiŋirän Anutu-ken yäŋapik man yäk täyat. 2 Unitäŋo täktäki u nadäkinik täyat. U Anutu iwatta epäni taŋi täk täkaŋ upäŋkaŋ kädet Anututä gäripi bureni nadäk täyak u nämo nadäwä täreŋ täkaŋ. 3 Anututä kädet iwatpäŋ siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimik täyak u nämo nadäwä tärewäkaŋ iniken kehäromi terak Anutu iŋamiken siwoŋi ämawebe itta epäni täŋpäŋ kuŋatkuŋ. Täŋkaŋ kädet Anututä iwatpäŋ ämawebeta siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak u mäde ut imiŋkuŋ. 4 * Kädet uwä Kristo. Kristotä äbäŋpäŋ бага man terak Anutu iŋamiken siwoŋi irit täŋo kädet u däpmaŋ täreŋpäŋ kädet kodaki kubä pewän ahäŋkuk. Uwä ŋode; Ämawebe nadäŋ imikinik täk täkaŋ u kudup Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak.

Kuduptagän Anututa biŋam täga tänaŋi

5 * Tänpäkaŋ бага man iwatpäŋ Anutu iŋamiken siwoŋi irit kädetta Mosestä ŋode kudän täŋkuk; Äma kubätä jukuman бага man terak pätak u iwarayäŋ täko uwä бага uterak irit kehäromita biŋam api täŋpek. 6 * Mosestä бага man iwat-iwatta ude yäŋkukupäŋ nadäkinik kädet iwatpäŋ Anutu iŋamiken siwoŋi itta man kubä ŋode pätak; Injin-tägän ŋode yäneŋta; Kunum gänaŋ netätä täga äronpän Kristo imagut yäpmaŋ äpek? Ude nämo yäneŋ! U

* 9:23: Rom 8:29; Efe 1:3-12 * 9:30: Rom 10:20 * 9:31: Rom 10:2-3 * 9:32: Ais 8:14 * 9:33: 1Pi 2:6; Rom 10:11 * 10:4: Mat 5:17; Jon 3:18 * 10:5: Rom 7:10; Gal 3:12 * 10:6: Lo 30:12-14

äpuko uba! ⁷ Ba ñode imaka yäneña; Netätä kumbani yotparare-ken täga äpmonpäñ Kristo kumbani-ken nanik imagut yäpmäj abek? Ude imaka, nämo yäneñ. U akunjkuko uba!

⁸ Ude nämo, man unitäño kukñini u ñode kudän täwani; Anutu täño man u dubinjin-ken itak. U mejin-ken ba bänepjin-ken itak u. Tänpäkañ man uwä nadäkinik pewä ahäk-ahäk man bureni nintä yäñahäk takamäj ubayäj. ⁹ Bureni, mejintä Jesu u Ekäninin yäj yäñahäjñit, bänepjintä Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmäj akunjkuko unita nadäkinik täñ iminjirä Anututä ini api tämagurek. ¹⁰ U imata, bänepmintä Jesuta nadäkinik täñjitna Anututä siwonji ämawebe yäj yäñtareñ nimik täyak, ba menintä nadäkiniknin u yäñahäjñitna inita biñam nimagut täyak. ¹¹ * Man unita Anutu täño man mujipi kubä ñode kudän täwani; Äma kubätä unita nadäkinik täñpayäj täko uwä nadäkiniki täño bureni yäpmäkta pära nämo api täñpek. ¹² * Tänpäkañ man unitä ämawebe äbot terak nämo yäpmäj danik täyak. Juda äbotken nanik ba guñ äbotken nanik u tägagän. Ekäni kubä unitägän ämawebe kuduaptagän täño Ekäni. Unita ämawebe netätä Ekäni täñkentäj nimi yäj yäñpäñ yäñapik täkañ unita iron säkgämän täñ yämik täyak. ¹³ * Unitawä Anutu täño mantä bureni ñode yäñahätak; Netätä Ekäni täñkentäj nam yäñpäñ gera yäk täkañ uwä Ekänitä inita biñam api yämagurek.

¹⁴ Upäñkañ Ekänita nadäkinik nämo täneño uwä jide täñpäñ Ekänita nadäkinik täneñ? Ba unitäño manbiñam nämo nadäneño u jide täñpäñ Ekänita nadäkinik täneñ? Ba äma kubätä manbiñam u nämo yäñahäweko uwä jide täñpäñ manbiñam u nadäneñ? ¹⁵ * Ba manbiñam yäñahäkta äma kubä nämo tewä kweko uwä netätä manbiñam yäñahäjñirän nadäneñ? Tänpäkañ manbiñam yäñahäwani unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Äma manbiñam tägagämän yäpmäj äbäk täkañ unitäño kuroñi säkgämän yäj yäwut!

¹⁶ * Upäñkañ waki! Juda ämawebe kuduptä Manbiñam Täga u nämo iyap täñpäñ injkun, kubäkubä-tägän. Unita Aisaiatä ñode yäñkuk; Ekäni, manbiñam yäñahäjñitna netätä nadäwän bureni täñkuk? ¹⁷ * Unita nadäkinik burenita ñode yäna; Manbiñam yäñahäjñirä nadäk täkañ unitä nadäkinik pewän ahäk täkañ. Täñkañ manbiñam jopi kubä nämo, Kristo täño manbiñam u. ¹⁸ Upäñkañ Juda äma u jide? Manbiñam uwä nämo käwep nadäñkuj? Nämo, u nadäñkuj! Anutu täño mantä unita ñode yäyak;

Mani kotäktä komeni komeni kuñarirän ämawebe kuduaptagän nadäñkuj.

Sam 19:4

¹⁹ Eruk, näkño yäñyabäk kubä pen ñode; Isrel ämawebe uwä guñ ämawebetä komeni yäpmäjñpäñ Anututa biñam api täneñ yäj nämo käwep nadäñkuj? Nämo, u nadäñkuj! Unita bianä Anututä Moses meni-ken ñode yäñkuk;

Juda äbottä näkken äneñi äbut yäj nadäñpäñ ämawebe äbot nämo täñpani, guñ äbot kubäta iron api täñ yämet yäk.

Ude täñjira Juda äbottä kañkañ bänepi wawäpäñ ninta täñ niminañi yäj api nadäneñ. Lo 32:21

²⁰ Tänpäkañ Moses täño man u yäj-kentäñpäñ Aisaiatä kwawakinik ñode yäñahäjñkuk;

Äma näka nämo yäj-wäyäkñewani u ahäj yämijñpäñ yämagurira nabäjñkuj.

Ais 65:1

²¹ Tänpäkañ Isrel ämawebeta yäñpäñ Anututä ñode yäkgän täñkuk;

Ämawebe gwäki täpäni ärowani täñ namik täkañ u yämagutta kepma käroñ ket kewatkañ it täyat.

Ais 65:2

11

Anututä Juda äbot kudup nämo yepmarjkuk

¹ * Unita jide nadäkañ? Anututä iniken ämawebeniye mäde ut yämijñkuk? Nämoinik! Näk imaka, Isrel äma ba Abraham täño nägät moräk kubä. Näk Benjamin täño äbotken nanik unita Anututä Isrel ämawebe kuduaptagän mäde ut yämijñkuk yäj täga nämo yäne. ² Unita ñode yäwa; Ämawebe äbot nämo ahäjñirä Anututä inita biñam yäñpäñ iwoyäwani unita mäde nämoinik ut yämijñkuk. Jide? In Anutu täño man kudän terak Elaija täño manbiñam unita nämo nadäkañ? Elaija uwä Isrel ämawebe manken yepmakta yäñpäñ Anutu-ken ñode yäñapijñkuk; ³ * Ekäni, ämawebe ño gäkño profetkaye däpmäj-pewä kumbäpäñ alta ganiñ oretta täñpani u kudup wärämüt täñpä kuñkuj. Täñkuño yofet morek-morek näk imaka, kumäj-kumäj nutnayäj epäni täkañ. ⁴ * Ude yäjñirän Anututä kowata jide iwetkuk? Ñode

* 10:11: Rom 9:33

* 10:12: Apos 15:9

* 10:13: Jol 2:32

* 10:15: Ais 52:7

* 10:16: Ais 53:1; Jon 12:38

* 10:17: Jon 17:20

* 11:1: 1Sml 12:22; Sam 94:14; Plp 3:5

* 11:3: 2Kin 19:10,14

* 11:4: 1Kin 19:18

iwetkuk; Ude nãmo! Ámawebe 7,000 ude náknata biñam iwoyãjira uwã anutu jopi Bal unita guket imãpmok nãmo tãñ imik tãkan yãk. Gãk kubãgãn nãmo yãñ iwetkuk. ^{5*} Eruk, u udegãn kadãni noken Juda äbot päke u gãnanj nanik äbot tãpuri Anututã ironita yãppãñ inita biñam iwoyãñkuko itkãñ. ^{6*} Ámawebe iwoyãñkuko uwã, iniken iron terakgãn iwoyãñkuk, ámawebe unitãño tãktãkita yãppãñ nãmo. Nãmo, tãktãkita yãppãñ iwoyãñkuko yãwãnãku iron tãñkuko uwã iron bureni nãmo yãñ nadãktãkãne.

^{7*} Unita ñode yãna; Isrel ámawebetã Anutu inãmiken siwoñi itta pipiri pãhap tãñkuñopãñ tãñpã wañkuñ. Upãñkañ äbot uken nanik Anututã iwoyãñkuko u imaka bureni u kañ-ahãñkuñ. Tãñpãkañ ätu päke uwã Anututã iniken mani u nadãkta bãnep nadãk-nadãki tãñpipiñkuk. ⁸ Unita ñode kudãn tãwani;

Anututã bãnep nadãk-nadãki tãñpãñ guñ tarñkuñ.

Ais 29:10

Tãñkañ dapuri tãñpipiñpãñ jukuni yãpurãn guñ tawãpãñ yepmanñkuko it yãpmãñ abãkañ. Lo 29:4

^{9*} Tãñpãkañ unitagãn Devittã ñode yãkgãn tãñkuk;

Árawa äñnak-äñnakitã buñeptã-yãñ dãpmãñirãn komi kañ nadãwut.

Bureni, äñnak-äñnakitã momi-ken yepmanñpãñkañ kowata kañ yãput yãk.

¹⁰ *Tãñkañ dapuri tãñpewãn bipmãñ utpãñ bãrãpitã kotãñ yãwarirãn mãdeni kañ muget yãpmãñ kut. Sam 69:22,23*

Anututã guñ äbot yãmagutta man

^{11*} Man ude pãtak unita jide? Isrel ámawebetã Jesu mãde ut imiñpãñ manñkuño u manñpãñ makinik tãñkuñ ba nãmo? Nãmo, ini wakiwaki tãñkuño unita Anutu tãño yãpãtãgak epãn bureni guñ äbotken ahãñkuk. U ahãñkuko uwã mebãri ñodeta; Isrel äbottã ninta tãñ mimaññi tãñkuk yãñ nadãñpãñ äneñi Anutu-ken äbãkta Anututã guñ äbot yãmagutkuk. ¹² U kawut! Isrel äbot tãño wakiwaki unitã tãñpewãn imaka tãgagãmãn kubã komen ámawebe kudupta ahãñ yãmiñkuk. Bureni, iron Isrel äbottã mãde ut imiñkuño unitã guñ äbotken nanikta tãñkentãk pãhap ahãñkuk. Eruk, Isrel tãño wakini terak imaka tãgagãmãn kubã ahãñkukopãñ Juda äma äneñi bãnepi äyãñutpãñ Anutu-ken kukta yãwani u kudup Anututa biñam tãnayãñ tãkan-ken uken Anututã iron pãhap jidewani upãñ api pewãn ahãwek?

¹³ Eruk, guñ äbotken nanik nadãkinik tãñpani, in man ño tãwera nadãwut; Anututã guñ äbot tãño aposoro ude itta yãppãñ nanij kireñkuko unita nadãwa ärowani tãñpãpãñ oretoret tãyat.

¹⁴ Guñ äbot inken epãn ude tãñpãpãñ nãgãt morãknaye ätutã kañkañ koki wawãpãñ bãnepi äyãñutpãñ Anututa biñam kañ tãñput yãñ nadãtat. ¹⁵ Tãñ, Anututã ámawebe äbot u mãde ut yãmiñkuk-ken uken ámawebe gãgãni Anutu tãño iwan ude itkũñopãñ Anututã inikãt bãnep kubãgãn itta yãmagutkuk. Tãñpãkañ Anututã Juda äbot u äneñi not tãñ yãmayãñ tãko unita jide yãwet? U tãgagãmãn-inik kubã, kumbanitã kodak tãñpãñ äneñi akunepo ude bumik.

^{16*} Unita man wãrani kubã ñode tãwera nadãwut; Ketem inãtãjukun nanik epãn kodakiken yãpmãñpãñ Anututa biñam peñ imineñ. Ude tãneño uwã epãn uken nanik ketem u kudup Anututa biñam tãneñ. Ba udegãn, äma kubãtã pãya kubã tãño jãwãri Anututa biñam iwoyãweko uwã kujari kãnani kudup u Anututa biñam tãñpek.

^{17*} Tãñpãkañ Isrel ámawebe uwã olip pãya piwani kubã udewani upãñ Anututã kãnani ätu tokãt tãñpãñ kuñkuñ. Tãñ, guñ äbotken nanik in uwã olip pãya ägwãri tãño kãnani udewani upãñ Anututã yãpmãñpãñ olip pãya piwani tãño kãnani tokãt tãñpãñ kuñkuño u komeniken yãpurãrãtkuk. Yãpurãrãtkuko unita olip pãya tãga unitãño umenitã kãnani, iniken ba in yãpurãrani uterakgãn tepmãñ towiñirãn säkgãmãn it tãkan. ^{18*} Upãñkañ kãnani madãñ tãñpã kwani unita nadãwã äpani tãñpãpãñ injinta nadãwã ärowani nãmo tãneñ. Nãmoinik, in kãnanitã jãwãrita nãmo towik tãyak. Nãmo, jãwãritã ume yãpmãñkañ kãnani in tepmãñ towik tãyak.

¹⁹ Tãñpãkañ inã ñode kãwep yãneñ; Anututã olip pãya kãnani madãñ tãñpãñ kuñkuño u komenita nin yãpurãrãtta nadãñpãñ madãñkuk. ^{20*} Bureni, Anututã ude tãñkuko upãñkañ Anututã kãdet ude tãñkuko unitãño mebãri ñode; U nadãkinik nãmo tãñkuño unita madãñ tãñpãñ kuñkuñ. Tãñpãkañ inã nadãkinikjinta yãppãñ tãmagut pãbã yãpurãrãtkuk. Unita tãga itkãmãñ yãñkañ biñam nãmo yãneñ. Nãmo, umuntãneñ! ²¹ Imata, Anututã Juda nanik, olip pãya tãño kãnani bureni ude nãmo yabãñ koreñkuko unita in ärowani kudãn ude tãñpãwã in udegãn nãmo api tabãñ korewek. ^{22*} Unita Anutu tãño tãktãkita ket nadãneñ; Anutu

* 11:5: Rom 9:27 * 11:6: Gal 3:18 * 11:7: Rom 9:31 * 11:9: Sam 35:8 * 11:11: Apos 13:46; Rom 10:19

* 11:16: Nam 15:17-21; Ese 44:30 * 11:17: Efe 2:11-19 * 11:18: Jon 4:22 * 11:20: Rom 12:16 * 11:22:

Jon 15:2,4; Hib 3:14

u bänep kwini kädet bok, komi kädet bok tāk täyak. Unitäño mebäri ñode; Ämawebe mäde ut imik tākaj uwä komi epän kädet terak yämagut täyak. Täñpākan in orakoraki terak pen kuñjarirä Anututä api orañ tamik täñpek. Täñ, inä ude pen nämo kuñatnayāñ täño uwä in imaka, api tokät täñpän kuneñ. ²³ Täñpākan Juda äbot madāñ täñpän kuñkuño uwä nadākinik pewä putārewani u äneñi täñkehārom tänayāñ täño uwä Anututä äneñi yāpmāñ pābā kujarini terak api yāpurārārek. U tänañi nämo yāñ nämo nadāneñ. Nämo, Anututä äneñi täga api yāpurārārek. ²⁴ Imata, guñ äbotken nanik inä olip päya ägwāri täño kānanipāñ tokät pābā olip päya piwani terak nämo yāpurārātñapāñ yāpurārātuk. Upāñkan Juda nanik uwä olip päya piwani unitäño kānani tokät täñpän kwani unita Anututä äneñi täga yāpmāñ pābā iniken kujari uterak pidāmigāñ yāpurārārek.

Anututä Juda äbot kudup api yāmagurek

²⁵ * Eruk notnaye, man kubā käböp itkuko unitäño mebäri nämo nadāñkan injinta nadāwä ärowani täneño udetā täwera ket nadāwut; Man uwä ñode; Isrel ämawebe bänep nadāk-nadākitä Anutu täño man nadākta mäde ut imiñkuño u pen inidegāñ nämo api it yāpmāñ kuneñ. Nämo, Anututä guñ ämawebe udetä näka biñam kan täñput yāñ nadāk täyak u täreñirāñ Isrel ämawebe täño bänep nadāk-nadāki u äneñi api pirārewek. ²⁶ * Kädet uterak Anututä Isrel ämawebe kudup äneñi inita biñam api yāmagurek. Unita Anutu ini meni-ken nanik man kudāñ täwani ñode patak;

Waki keri-ken nanik yāmagurani äma kubā Saion komeken nanik api äbek.

Äbāñpāñ Jekop täño äbottä näka peñawäk täñpani u yāpāñ-siwon tawāpāñ api yepmañpek.

²⁷ *Tāñkanj momini peñ yāmayāñ täyat-ken ugāñ ämawebe-kät topmāk-topmāk kubāgāñ u api täñpet yäk.* Ais 59:20,21, 27:9

²⁸ Eruk, Isrel ämawebe u Manbiñam Täga u nadākta bitñāñkuño unita Anutu täño iwan ude äworeñkuñ. Ude täñkuño unitä guñ äbot ämawebe in täñkentāñ tamiñkuk. Upāñkan yāput peñpāñ Anututä ämawebe u inita biñam iwoyāñ yepmañkuko unita yāñkehāromtak mani oraniye yāwetkuko unita yāñpāñ pen nadāñ yämik täyak. ²⁹ Imata, Anututä äma inita biñam yāpmāñ daniwewokopāñ äneñi mäde täga nämo ut yāmek. Ba imaka tägatäga yāniñ kirewewokopāñ äneñi täga nämo yāyomāgarek. ³⁰ Täñpākan guñ äbot ämawebe inä bian Anututa peñawäk täñ imik täñkuñopāñ apiño Isrel äbottä täñirä in uwä Anutu täño butewakini yāpmāñpāñ itkan. ³¹ Täñpākan Isrel ämawebe imaka, Anutu täño man peñawäk täñkuñopāñ Anutu täño butewaki intä yāpuño udegāñ yāpmākta yāwani. ³² * Unitäño mebäri u ñode; Anututä butewakini ämawebe kudup terak kwawak pewāñ ahāñ yämikta nadāñkuko unita ämawebe kuduptä peñawäk täño topmāk-topmāk terak itta yāniñ kireñkuk.

Anutu iniñoret täkāna!

³³ *Yäke! Anutu täktäki ba nadāk-nadāki gwāgu ude tokñek patak, äpmoñpani pähap! U inide kubä tāk täyak.*

Unitäño nadāk tawañ mebäri nadāna täreñañi nämo ba unitäño täktäki netätä kanpāñ nadāwāñ täreñeñ?

³⁴ * *Äma netätä Anutu täño nadāk u kanpāñ nadāwāñ tärewek? Ba äma netätä jukuman täga iwerek?* Ais 40:13

³⁵ *Ba äma netätä Anututa imaka kubä intäjukun iniñ kirewāñkanj unita yāñpāñ Anututä kowata imek?* Jop 41:11

³⁶ * *Nāmoinek! Anututä ini-tägāñ imaka imaka täñpewāñ ahāñkuño unita imaka imaka unitäño mebäri bureni-inik itak.*

Imaka imaka u kudup inita biñam itkanj.

Unita wäpi biñam peñyāñek ikek ärowani pen pat imiñ yāpmāñ kuyon! U Bureni.

12

Gupñin Anututa ärawa ude iniñ kirene

¹ * Eruk notnaye, Anututä butewaki pähap nadāñ nimiñkuko unita ñode peñ täwetat; Kome terak it yāpmāñ kunayāñ täño udegāñ in gupñin irit kuñat-kuñatjin kudup Anututa biñamgāñ ärawa ude iniñ kirek täkot. Täñkanj kudupigāñ itkanj kädet Anututä ini gäripi nadāk täyak ugāñ iwātpāñ täneñ. Kudāñ udewanitä Anutu iniñ oretoret kädet bureni täyak. ² *

* **11:25:** Rom 12:16; Luk 21:24; Jon 10:16 * **11:26:** Mat 23:39; Sam 14:7 * **11:32:** Gal 3:22; 1Ti 2:4 * **11:34:** Ais 40:13; 1Ko 2:16 * **11:36:** 1Ko 8:6 * **12:1:** Rom 6:11,13; 1Pi 2:5; Jon 4:24 * **12:2:** Efe 4:23; Efe 5:10,17

Tånkaŋ komeŋ äma tånjo irit kuŋat-kuŋat kädettä äneŋi tämagureko udeŋa nadån tåpånepŋpån kuŋatneŋ. Tånkaŋ bånep nadåk-nadåkin piräreŋjirå Anututå nadåk kådet kudupi kubå kaŋ tåwoŋårewån. Ude tånjirån irit kuŋat-kuŋatjin udegån kodakigån kaŋ ahåwån. Ude tånkaŋ Anutu tånjo nadåk kådet, imaka tåga, siwoŋi-inik, Anututå ini gåripi nadåk tåyak ude nadåwå tårewåpån tåga api iwatneŋ.

³* Tånppåkaŋ Anututå orakorak naminŋkuko uterak jukuman in kubåkubåtå nadåkta ŋode tåwera nadåwut; Injinta nadåwå årowani-inik nåmo tåneŋ. Nåmo, Anututå nadåkinik in kubåkubåtå tamani uterak nadåk ba kehåromi jide injitkaŋ u ket kaŋpån nadåwå tårewåpån uteragån kuŋat tåkot. ⁴* Imata, åma nin gupnin kubågån upånkaŋ gupnin tånjo moråki moråki måyap itkaŋ uwå epån mebåri inigån inigån tåk tåkaŋ. ⁵* Udegån åbot tånpani nin imaka, åmawebe måyap itkamån upånkaŋ Kristo terak gupnin tånjo moråki moråki ude, yåpuråråtpån kubågån itkaŋ tånkentåk kowata kowata tåkta yåwani. ⁶* Unita Anututå nin kubåkubåtå orakoraki terak nadåk mebåri mebåri iron ude niminŋkuk. Iron unita nåmo iyap tåne. Nåmo, åma kubå Anutu tånjo meni jinom yåpmånŋpån yånghåkta iron imani uwå nadåkiniki jide påreko uteragån yånghåk tånpek. ⁷ Ba åma kubå åbot tånpanita watå epån tån yåmikta iron imani uwå udegån tån yåmek. Ba åma kubå Anutu tånjo man kådet yåwetpån yåwoŋårek tåkta iron imani uwå epån u tånpek. ⁸* Ba åma kubåtå åma bånepi tånŋpidåm takta iron imani uwå udegån tånpek. Ba åma kubå åma jåwåri tånkentån yåmikta iron imani uwå iron taŋi tån yåmek. Tånppåkaŋ åma kubåtå åmawebe tånjo intåjukun ude itta iron imani uwå gwåk piminnpån yabån yåwat epån såkgåmån tånpek. Ba åma kubå åmawebeta butewaki nadån yåmikta iron imani uwå bånep oretoret terak tånkentån yåminŋtån kuŋarek.

Åbot tånpani tånjo irit kuŋat-kuŋat

⁹* Tånppåkaŋ iron tåktåk kådet u bånep nadåk-nadåk ikek tåneŋ. Jop gup-tågån nåmo tåneŋ. Tånkaŋ kådet wakita taråki nadånŋpån kådet tåga u injit-inik tåk tåkot. ¹⁰* Tånkaŋ åbot tånpani notjiyeta någåt moråknin yån nadånŋpån gåripi kowata kowata nadåk tåkot. Ude tånkaŋ injin åpani itkaŋ notjiye oraŋ yåmik tåkot. ¹¹* Tånppån Munapik tånjo kådåp bånepjin-ken ijinjirån Ekånita yånŋpån epån kehåromigån tåk tåkot. ¹²* Tånppåkaŋ Ekånitå bureni-inik api nimagurek yån nadåkinik tåk tåkaŋ unita oretoret terak kuŋat tåkot. Tånkaŋ båråpi ahån tamåwå kwikinik it tåkot. Tånppån Anutu-ken yånŋapik man yåkta gaŋani nåmo tåneŋ. ¹³* Tånppåkaŋ Anutu tånjo kudupi åmawebe åtu ketem tuŋumta wåyåkŋek epån tåk tåkaŋ u tånkentån yåmik tåkot. Ba åma yåmagut yåpmånŋ pånku yotjin-ken iron tån yåmikta pidåmtak tåkot.

¹⁴* Tånppåkaŋ åma åtutå waki tån taminjirå Anututå tånkentån yåmikta yånŋapik tåkot. Waki tån yåmikta nåmo yånŋapineŋ. Nåmo, Anututå såkgåmån tån yåmikta yånŋapik tåkot. ¹⁵* Tånkaŋ åma kubåtå imaka kubåtå oretoret tånŋpånå ukåt oretoret bok tåk tåkot. Tån, åma kubåtå konån butewaki tånŋpånå ukåt bok udegån tåk tåkot. ¹⁶* Ude tånkaŋ åmawebe-kåt bånep kubågån tånŋep kuŋat tåkot. Tånppån injinta nadåwå årowani nåmo tånŋpånŋ epån åpani tåkta nåmo bitnåneŋ. Ba injinta nadåk-nadåknin årowani nitek yån nåmo nadåneŋ.

¹⁷* Tånppåkaŋ åma åtutå kådet waki tåwoŋåreŋjirå kowata kådet waki teragån nåmo dåpmån tåreŋeŋ. Nåmo, kadåni kadåni åmawebe kudup inamiken nadån dåminŋpån siwoŋigån kuŋat tåkot. ¹⁸* Tånkaŋ injin yånŋawak tånŋpån åmik tåkta nåmo nadåneŋ. Nåmo, kadåni kadåni åmawebe-kåt bånep kubågån tånŋpån itta epåni tåk tåkot. ¹⁹* Unita notnaye, waki tån taminjirå kowata waki nåmoinik tån yåmineŋ. Nåmo, båråpi u Anututa inin kireŋjirå iniken kokwawakitå kowata dåpmån tårewayån yånŋpån u ini api nadåwek. Unita Anutu tånjo man ŋode kudån tåwani; Ekånitå ŋode yåyak; Kowata yåmik-yåmik uwå nåkŋo epån. Kowata nåkŋa api dåpmån tårewet yåk. ²⁰* Waki nåmo tån yåminŋkaŋ Anutu tånjo mantå yåyak udegån ŋode tåneŋ;

Iwankaye kubåtå nakta iwåwå ketem imen,

ba umeta iwåwå ume imi nånpek.

Ude tån imeno uwå iniken tåktåki waki unita måyåk nadåwek.

Snd 25:21,22

* 12:3: 1Ko 12:11; Efe 4:7 * 12:4: 1Ko 12:12 * 12:5: 1Ko 12:27; Efe 4:25 * 12:6: 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11
 * 12:8: 2Ko 9:7 * 12:9: 1Ti 1:5; 1Pi 1:22; Amo 5:15 * 12:10: 2Pi 1:7; Plp 2:3 * 12:11: Apos 18:25; Rev 3:15
 * 12:12: 1Te 5:17 * 12:13: Hib 13:2 * 12:14: Mat 5:44; Apos 7:60; 1Ko 4:12 * 12:15: Sam 35:13 * 12:16:
 Rom 15:5, 11:20; Snd 3:7; Ais 5:21 * 12:17: 1Te 5:15 * 12:18: Mak 9:50; Hib 12:14 * 12:19: Lo 32:35; Mat
 5:39; Rom 13:4; 1Te 1:6-7; Hib 10:30 * 12:20: Snd 25:21-22; Mat 5:44

²¹ Tãñpãkañ irit kuñat-kuñatjinta watã nãmo irirã kãdet wakitã intãño kehãromjin yãpmãñ ãpekta. Ude nãmo, kãdet waki tãño kehãromi yãpmãñ ãpãkta kowata kudãn tãga upãñ tãk tãkot.

13

Nin gapman gãmori-ken it tãkãna

¹ * Æma kuduþtagãn gapman tãño mani buramined. U imata, Anututã nãmo iwoyãweko uwã gapman kubã tãga nãmo irek. Gapman tãño kehãromi uwã Anutu-ken nanik unita gapman komeni komeni yabãñ yãwat epãn tãñpãñ it yãpmãñ kukañ uwã Anututã iwoyãñpãñ yepmanpani. ² Mebãri unita ãma kubãtã gapman tãño man utpãñ imaka Anututã ini pewãn ahãwani u urek. Æma ude tãk tãkañ uwã kowata ini yãpmãkta biñam tãkañ. ³ * Tãñpãkañ ãma irit kuñat-kuñari tãga uwã ãma intãjukun it yãmik tãkañ unita nãmo umuntak tãkañ. Tãñ, ãma kudãn waki tãk tãkañ unitã uyaku umuntãneñ. Unita in gapmanta tãñumun-umunkãt nãmo kañ kuñatnayãñ nadãñpãñã eruk imaka tãgagãñpãñ tãñpeñ kuñat tãkot. Imaka tãgagãñpãñ tãñpeñ kuñarirã gapmantã in tabãñjirãn api tãgawek. ⁴ * U imata, gapman uwã Anutu tãño epãn watã ãma, inta yãñpãñ iwoyãñ tamani. Tãñpãkañ in waki tãneño uwã gapmanta umuntãneñ. U imata, kowata yãmikta kehãromi jop nãmo yãmani. Nãmo, uwã Anutu tãño watã epãn ãma itpãñ Anutu tãño kokwawak ãma waki tãñpani-ken pewã ahãkta yãñ yãmani. ⁵ Mebãri unita mani buramik-inik tãneñ. Tãñpãkañ komi nadãwet yãñ nadãñkañ unitagãn umuntãñpãñ mani nãmo buramined. Nãmo, bãnepkatã gapman tãño man buramik u kudãn siwonji yãñ nadãñpãñ mani buramined.

⁶ Mebãri unita in takis moneñ imaka, pek tãkañ. Gapman uwã Anututã watã ãma epãn yãñ yãmiñkuko u gwãk pimiñpãñ tãk tãkañ unita epãni tãñmeham takta takis moneñ tãga yãpneñ. ⁷ * Unita in imaka yãwani udegãn tãñ yãmik tãkot. Takis moneñ yãmikta yãwani unitawã takis moneñ yãmik tãkot. Ba ãma wãpi yãpmãñ akukta yãwani uwã udegãn wãpi yãpmãñ akuneñ. Ba orañ yãmikta yãwani uwã udegãn orañ yãmineñ.

Not tãñpãñ bãnep iron tãk tãkot

⁸ * Eruk, imaka kubã yãpneño uwã kowata pengãn dãpmãñ tãreneñ, kãmi kañ pena yãñ nãmo yãneñ. Tãñpãkañ bãnep iron kowata kowata tãñjirã tãrek-tãreki nãmo pãrek. Kudãn u uwã tãga dãpmãñ tãreaneñ nãmo. Nadãkañ? Æma kubãtã bãnep iron kãdet bureni iwatpãñ kuñareko uwã бага man kudup buramiwani yãñ tãga iwetneñ. ⁹ Tãñkañ бага man ñode kudãn tãwani; Kubokãret nãmo tãñpen. Gãk ãma kumãñ-kumãñ nãmo uren. Gãk kubota nãmo tãñpen. Gãk ãma tãño imaka kubã kañgãrip nãmo tãñpen. Baga man u ba бага man ãtu itkañ u kuduþtagãntã ñode yãwani; Gãkñata nadãk tãyan udegãn notkapakta nadãwen. ¹⁰ * Nadãkañ? Æma bãnep iron ikek kuñat tãkañ uwã noriyeta waki nãmo tãñ yãmik tãkañ. Unita bãnep iron tãktãk kãdet unitã бага man buramik-buramik kãdet bureni tãyak.

¹¹ * Eruk, kudãn ude tãñput yãñ tãwetat uwã mebãri ñodeta; In kadãni itkamãñ-ken ñonita kañpãñ nadãñkañ kuñat tãkot. U dãpmon peñpãñ kodak irit kadãni. U imata, nadãkinik tãñpãñ yãput peñpãñ it yãpmãñ ãbãñjitna Anututã nin nimagutta kadãni kerãp tãyak. ¹² * Bureni! Bipmãñ urani paorayãñ tãñjirãn kome yãñewayãñ kerãp tãyak. Unita bipmãñ urani tãño tãktãk u kudup peñ moreñpãñ wakikãt ãmik tãkta tãñtuñum tãñpãñ peñyãñek gãnañ kuñat tãkãna. ¹³ * Nin kãdet siwonji iwatpãñ kuñat tãkãna, kepma tãño peñyãñek gãnañ kuñat tãkañ ude. Æñnak-ãñnak kap tektek tãñpãñ ume nañkañ tãñgungun nãmo tãne. Tãñkañ kubokãret ba kudãn ãtu ãmatã nãmo tãnañ nãmo tãne. Ba ãmik kokwawak man nãmo yãne. ¹⁴ * Nãmoinek, in Ekãni Jesu Kristopãñ tek ude wãdãwã ãrowãkañ gup tãño nadãñ gãrip waki u dãpmãñ tãreкта epãni nãmo tãneñ.

14

Nadãkiniki kwini ba kehãromita man

¹ * Æma kubã nadãkinik ikek upãñkañ nadãkiniki uwã kwini, udewani mãde nãmo ut yãmineñ. Nãmo, not tãñ yãmik tãneñ. Upãñkañ man ãtu tãño mebãri kwawak nãmo kudãn tãwani unita ãma udewani-kãt yãñawãt-awãt nãmo tãneñ. ² * U ñodeta yãyat; Æma kubã nadãkiniki kehãromi u imaka kuduþtagãn nakta tãga nadãwek. Tãñpãkañ ãma kubã nadãkiniki kwini uwã ketem tomkãt nakta tãga nãmo nadãwek. ³ * Tãñjirãn ãma tom ketem

* **13:1:** Tai 3:1; Snd 8:15; Jon 19:11 * **13:3:** 1Pi 2:13-14; 1Pi 3:13 * **13:4:** Rom 12:19 * **13:7:** Mat 22:21

* **13:8:** Mat 22:39-40; Jem 2:8 * **13:10:** 1Ko 13:4-7 * **13:11:** Efe 5:14; 1Te 5:6-7 * **13:12:** 1Jo 2:8; Efe 5:11, 6:11

* **13:13:** Luk 21:34; Efe 5:18 * **13:14:** Gal 3:27 * **14:1:** Rom 15:7 * **14:2:** Stt 1:29, 9:3 * **14:3:** Kol 2:16

kudup nāḡpani unitā noripaki ketem tomkāt nāmo nāḡpani unita nadāwān āpani tāga nāmo tāneḡ. Ba āma ketem tomkāt nāmo nāḡpani unitā āma tom ketem kudup nāḡpani unita wakiinik tāyan yāḡ nāmo nadāḡ imek. Nāmo, Anututā āma u imaka, inita biḡam imagurani. ⁴* Gāk āma jidewani unitā āma kubā tāḡo epān watā āmani tāḡo tāktāki yāpmāḡ daniwen? U epān tāga tāyak ba goret tāyak u epān māhemitā ini yāwek. Bureni, Ekānitā āma udewani tāga tāḡkentāḡ yāmiḡirān kehāromiḡān api itneḡ.

⁵* Tāḡpākaḡ āma kubātā kepma kubāta nadāḡirān kudupi-inik tāḡpek, kepma ātu yārepmitak yāḡ nadāwek. Tāḡ, āma kubātā kepma pāke u kudup uterakḡān yāḡ nadāwek. U tāga upāḡkaḡ nadāk udewanita āma kubākubātā ini bānepiken yāpmāḡ danīḡkaḡ nadāk kubāḡān yāpmāḡ kuḡatneḡ. ⁶ Nadākaḡ? Āma kepma kubāta nadāḡirā inipārik kubā tāk tākaḡ uwā Anutu inīḡoretta nadāḡkaḡ ude tāk tākaḡ. Ba udegān, āma tom ketem kudup nāḡpanitā Anutu oraḡ imikta nadāḡkaḡ nak tākaḡ. Imata, ketem unita Anutu bānep tāga man iwetkaḡ nak tākaḡ unita. Tāḡ, āma ketem ātuta bitnāk tākaḡ uwā udegān, Anutu oraḡ imikta nadāḡpāḡ Anutu bānep tāga man iwet tākaḡ.

⁷ Unitāḡo mebāri ḡode; Bāmopnin-ken nanik kubātā irit kuḡat-kuḡarita u nākḡa-kengān yāḡ nāmo yāwek. Ba kubātā kumāk-kumākita nākḡata biḡam yāḡ nāmo yāwek. ⁸* Nāmo, kodak itnero uwā Ekāni wāpi biḡam oraḡ imikta itne. Ba kumnero u imaka, Ekāni wāpi biḡam oraḡ imikta kumne. Unitā kodak itne ba kumnero uwā Ekāni oraḡ imiktagān tāne. ⁹ Mebāri unita, Kristo uwā āma kumbani ba kodak irani tāḡo Ekāni ude itta kumāḡpāḡ āneḡi kodak taḡkuk.

¹⁰* Unita gāk, imata ābot tāḡpani notkapak kubā tāḡo nadākinikita nadāwi jopi tāk tākaḡ? Ba gāk, imata notkapak kubā inīḡ tāwet tāyan? ḡode nāmo nadātan? Gāk ba nin kuduptagān Anutu tāḡo man kābeyā-ken api itne. ¹¹ Unita Anutu tāḡo man ḡode kudān tāwani;

*Nāk Ekāni tārek-tāreki nāmo it tāyat unitā bureni-inik ḡode yāyat;
Komen āmawebe kudup nāk-kengān ābāḡpāḡ gukut imāpmok api tāḡ namineḡ.
Tāḡkaḡ inī kubākubātā ḡode api nāwetneḡ; Gāk Anutu bureni-inik.*

Ais 45:23

¹²* Unita ḡode nadāna; Anututā nin kuduptagān tāḡo mebārininta api niwet yabāwek.

Notniye tāḡyākḡatpena momi nāmo tāneḡ

¹³ Unita notniye tāḡo nadākiniki yāpmāḡ danik-danik kādet kaḡ pena! Penpāḡ nin kubākubātā nadāk kādet kubā ḡode iwarāntākta nadāk kehāromi kaḡ pena; Imaka tāga upāḡkaḡ u tāḡira notnapaktā nabāḡkaḡ nadākiniki tāḡpān waneḡo udetā imaka udewani tāga nāmo api tāḡpet. ¹⁴* Tāḡpākaḡ Ekāni Jesutā nadāk-nadākna tāḡkwaḡa taḡirān ḡode nadāwa tumāḡkaḡ; Imaka kubā ketem kejima udewani ini-tāḡān Anutu tāḡo ināmiken āma tāḡo bānepi tāga nāmo tāḡpān waneḡ. Ude nadātat upāḡkaḡ āma kubātā imaka kubāta yājiwārani yāḡ nadāweko uwā eruk imaka u bureni yājiwārani tāḡpek. ¹⁵* Unita gāk imaka kubā jop nanjiri notkapak kubātā gabāḡpāḡ bānep nadāk-nadāki tāḡpān waneḡo uwā eruk gākḡata ḡode nadāwen; ḡode tāyat uwā notnapak unita nadāḡ imikinik nāmo tāyat yāḡ nadāwen. Nadātan? Kristotā notkapak unita yāḡpāḡ kumbukopāḡ imata jop nadāḡ ketem naknak terak notkapak tāḡo nadākiniki u tāḡpi waneḡ? ¹⁶* Nāmo, unita ket ḡode nadākot; Tāktākta unitā tāḡpewān imaka u ba unita nadāwi tāga tāk tākaḡ unita āma ātutā waki yāḡ yāneḡta. ¹⁷ Nadākaḡ, imaka jopi, tom ketem udewanitā Anutu gāmori-ken kuḡat-kuḡat kādet u nāmo tāḡ-mehamtāk tāyak. Nāmo, Anutu gāmori-ken kuḡat-kuḡat kādet bureni uwā siwoḡi kuḡat-kuḡat, ba bānep kwini terak irit, ba oretoret Munapiktā pewān ahāk tākaḡ u. ¹⁸ Unita āma kubātā kādet u iwarān tāḡpān Kristota watā epān tāḡ imayāḡ tāyak uwā Anututā āma unita gāripi nadāḡirān āmawebetā imaka, kaḡkaḡ api oraḡ imineḡ.

¹⁹* Unita notnaye, nin tāktāk jide unitā bānep kubāḡān irit tāḡo kādet pewān ahāk tākaḡ ba notniye tāḡo nadākiniki tāḡ-kehāromtak tākaḡ, tāktāk ugānpāḡ iwatpāḡ tāk tākāna. ²⁰* Tāḡkaḡ imaka jopi, ketem udewani terak Anutu tāḡo epān nāmo tāna waneḡ. Bureni, imaka kuduptagān u tāga nānaḡi upāḡkaḡ nin ketem kubā nanjina āma kubātā nibāḡkaḡ bānepitā momi tāḡpeko uwā kādet waki tāne. ²¹ Kādet siwoḡi uwā ḡode; Tom ketem ba wain ume nanjira ba imaka kubā tāḡira notnapaktā nabāḡpāḡ momi tāḡpek yāḡ nadāḡpāḡ eruk gāk kādet u wari nāmo tāḡpen.

²² Tāḡpākaḡ imaka udewanita jide nadāk tāyan u kwawak nāmo yāḡahāwen. Nāmo, Anutu ināmiken gākḡa-tagān iyap taḡpāḡ nadāḡpen kuḡaren. Tāḡpāḡ āma kubātā imaka kubāta tāga

* 14:4: Mat 7:1; Jem 4:11-12 * 14:5: Gal 4:10 * 14:8: Luk 20:38; Gal 2:20; 1Te 5:10 * 14:10: Mat 25:31-32; Apos 17:31; 2Ko 5:10; Plp 2:10-11 * 14:12: Gal 6:5 * 14:14: Apos 10:15; Tai 1:15 * 14:15: 1Ko 8:11-13 * 14:16: Tai 2:5 * 14:19: Rom 12:18; Rom 15:2 * 14:20: 1Ko 8:13

yäj nadäjpäj imaka u bänep nadäwätäk-kät nämo täjpeko uwä bänep oretoret terak täga irek. ^{23*} Täj, äma unitä tom ketem bänep yarä nadäjkaj näjpeko uwä Anututä goret täyan yäj iwerrek. Imata, u siwojji täyat yäj nadäkinik kubägän nämo pejpäj täjpek. Unita imaka kubä u siwojji yäj ket nämo nadäjkaj täk täkamäj uwä momi täk täkamäj.

15

Gäkja-tagän nämo nadäwen

¹ Eruk, äneji ñode yäkgän täjpa; Nin kubäkubä nadäkiniknin kehäromi nitek uwä nininken gäripgän nämo iwatne. Nämo, notniye nadäkiniki kwini u täjpentäj yämiñpäj bäräpini kotañ yämine. ^{2*} Täjkañ nin kubäkubätä notniye nadäk-nadäki ba kuñat-kuñaritä tägawekta täjpentäj yämiñitna nadäkiniki kañ kehärom tawut. ^{3*} U imata, Kristo, wäpi biñam tañi upäñkañ iniken gärip terak nämo kuñatkuk. Nämo, kädet Anutu täjo mantä ñode yäyak udegän ahäj imiñkuk;

Ämatä yäjärok gäwetkujo u näkä terak äroñkuk.

Sam 69:9

^{4*} Nadäkañ? Man kudup Anutu täjo manbiñam terak bian kudän täwani u nin niwetpäj niwoñäreka kudän täwani. U Anututä bureni api tämagurek yäj niwetpäj niwoñärek täyak. Täjkañ Anutu täjo man uwä bänepnin täjpidäm täjirän gwäk pimiñpäj kuñattäñgän imaka bureni u api kañ-ahäne. ⁵ Täjpäkañ in Jesu Kristo täjo kädet kuroñ iwarirä Anutu bänep täjpidäm taktak mähe mi ba gwäk pimiñpäj kuñat-kuñat mähemitä in bämopjin-ken bänep kubägän irit pewän ahäj tamik täyon. ⁶ Ude täj tamiñirän in bänep nadäk-nadäkjin ba mejin kubägän pejpäj Anutu, Ekäninin Jesu Kristo täjo nani u wäpi iniñoret täkot.

^{7*} Unita Kristotä not täj tamiñkuko udegän äbot täjpani notjiye kudup not täj yämiñpäj bänep kubägän terak it täkot. Ude täjirä Anutu täjo wäpi biñam punin-inik ärok täyon. ^{8*} Unita bureni täwetat; Kristotä Juda äbot täjo watä epän äma jopi äworeñkuko uwä Anututä yäjkehäromtak man oraniye pähap yäwetkuko u bureni pewän ahäktä täjpkuk. ^{9*} Ba guñ äbottä butewakinita yäjpäj Anutu iniñoretta täjpkuk. Unita yäjpäj Anutu täjo mantä ñode yäyak;

*Unita guñ äbot bämopi-ken wäpka biñam api yäpmäj akwet.
Kap terak wäpka biñam api ganiñ oreret.*

Sam 18:49

¹⁰ Ba unitagän Anutu täjo man kubätä äneji yäkgän ñode täyak;

*Ämawebe kome kukji käda nanik in Anutu täjo kudupi ämawebeniye yäpurärätpäj oretoret bok
täkot.*

Lo 32:43

¹¹ Ba äneji kubä pen ñode yäkgän täyak;

*Guñ äbot ämawebe, komeni komeni-ken nanik, in kudup kap terak Ekäni wäpi iniñ orerut. Sam
117:1*

^{12*} Täjpäkañ Aisaiatä man unitagän äneji yäkgän ñode täjpkuk;

*Jesitä äbotken nanik intäjukun äma kodaki kubä ahäjkañ äma äbot komeni komeni api yabäj
yäwarek.*

Täjkañ guñ äbottä äma uterakgän api yenjämä penej.

Ais 11:10

¹³ Täjpäkañ in Anutu terakgän tubeñ kuñirä bänep pidäm ba oretoret pähap inken daiwän tokjeton. Anutu, imaka bureni pewä ahäk-ahäk mähe mi unitä ude täjirän Kudupi Munapik täjo kehärominitä täjpentäj tamiñirän ñode burenitä bureni-inik nadäk täkot; Anututä nimagutpäj imaka tägatäga u bureni api nimek.

Poltä iniken mebäri yäjahäjku

¹⁴ Notnaye, siwojji kädet inken tokjek pätak yäj nadäkinik täyat. Täjkañ nadäk-nadäk Anutu-ken nanik tokjek pat tamik täyak uterak injin-tägän yäwetpäj yäwoñärek kowata kowata täga täneñ yäj nadäkinik täyat. ¹⁵ Ude nadätat upäñkañ ehutpäj man ätu äneji täj-kwawatañ tamikta manbiñam ño kudän täyat. Bätakigän yäjahätat ñowä mebäri ñodeta;

* 14:23: Tai 1:15 * 15:2: Rom 14:19; 1Ko 10:24,33 * 15:3: Sam 69:9 * 15:4: Rom 4:23-24; 1Ko 10:11 * 15:7: Rom 14:1 * 15:8: Mat 15:24 * 15:9: Apos 3:25; Rom 11:30; 2Sml 22:50 * 15:12: Rev 5:5

16 * Anututä nadäj naminpäñ guñ äbotken Kristo Jesu täño watä epän täkta iwoyäñpäñ nepmanükko unita. Näk bämop äma ude itpäñ ämawebe guñ äbot u yämagut päbä yepmanpa Anututa ärawa täga täñ iminañi ude täñ imikta Anutu täño manbiñam yäñahäj yämik täyat. Ude täñjira Kudupi Munapiktä täñpewän ämawebe u kudupi, Anututa biñam täk täkañ. 17 Unita näk Jesu Kristo täño wäpi terak Anutu täño watä epän täk täyat unita nadäjira ärowani täk täyak.

18 * Täñkañ imaka ätuta yäjira nämo tägawek. Nämo, Jesu Kristotä ketna terak epän täñkuko unitagän ehutpäñ kwawakgän ñode yäñahäjpäñ täwerayäj; Näk guñ äbot ämawebe yäj-yäkñat päbä yepmanpa Anutu täño man buramiwani ämawebe ude täñkuñ. 19 Ude täñkuro uwä Kristotä mena ba täktäkna täñmeham täñjirän Kudupi Munapik täño kehäromi terak kudän kudupi kehäromi nitek mebäri mebäri pewa ahäjkuñ. Näk Jerusalemtä päñku Ilirikum kome u bämopi-ken Kristo täño manbiñam yäñahäjñtäñ päñku epän u käda täkta yäwani u täñ tärenkut. 20 * Täñpakañ nadäk kehäromi kubägän ñode nadäk täyat; Jesu täño manbiñam yäñahäk täyat uwä, guñ äbot bureni-inik, Kristo täño wäpi biñam nämo nadäk täkañ-ken ugän yäñahäkta nadäk täyat. Näk äma kubätä epän täñpani-ken u täkta nämo nadätat. 21 Nämoinik, Anutu täño mantä ñode yäyak udegän täkta nadätat;

*Ämawebe mani biñam nämo yäwerani u api kañpäñ nadäwä tumneñ.
Bureni, ämawebe mani biñam nämo nadäwanitä api nadäwä tumneñ.*

Ais 52:15

Pol Rom kome kukta nadäk tawañ penjuk

22 * Täñpakañ epän ñonitä kadäni käronji nepmäñit yäpmäj äbäjirän in täga nämo äre tabätat. 23 Upäj kome ño käda epän täñ paotat unita, ba kadäni käronji-inik äre tabäkta nadäj yäpmäj äbätat unita kadäni ñoken täga käwep api äre tabäwet. 24 * Näk Spen kome kwayäj täyat ugän äre inken jukun oretoret terak it tepmanpa tärenjirän täñkentäj naminjirä Spen kome api kwet. 25 * Upäjkañ pengänä Anutu täño kudupi ämawebe Jerusalem käda itkañ u päñku yabäjpäñ täñkentäj yämikta kuyat. 26 * Äbot täñpani Masedonia ba Grik komeken naniktä yäñpäñ-nadäjpäñ Anutu täño kudupi ämawebe ätu Jerusalem yotpärare-ken jäwäri itkañ u täñkentäj yämikta monej penkuño u api yäpmäj kwet. 27 * Täñpakañ monej u iniken gärip terak penkuñ. Kädet ude täñkuño u täga täñkuñ. Imata, Juda äbottä bänepi yepmäj towilka tunum tägagämän Anutu-ken nanik yämiñkuñ. Unita kowata däpmäj tärekta Juda äbot täño gup käda täñkentäj yämikta yäwani. 28 Eruk monej u yäpmäj päñku Jerusalem äbot täñpani jäwäri itkañ unita yäma tärewänkañ Spen kome kwa yäñpäñ äre tabäjpäñ it tepmankañ api kwet. 29 * Täñkañ ñode nadätat; Kadäni inken ärewayäj täyat-ken ukenä Kristo täño iron pähap näkken tokneñ pätak u api duiñ tamet.

30 * Unita notnaye, nin Jesu Kristota nadäj imikinik täk takamäj unita, ba iron kädet Munapiktä nin bämopin-ken pewän ahäjkuño unita yäñpäñ ñode peñ täwetat; Kom i epän täyat ño täñmeham takta näka yäñpäñ Anutu-ken yäñapik man yäk täkot. 31 Ude täñjirä Anututä äyuj täñ naminpäñ äma Judia komeken nanik Anutu täño man bitnäk täk täkañ u keriken nanik kañ nämagurän. Ba in Anutu-ken yäñapinjirä Jerusalem äbot täñpani ämawebetä täñkentäk yäpmäj kwayäj täyat unita gärip i kañ nadäwut. 32 Ude täñjirä Anututä nadäj naminjirän inken oretoret terak äre tabäjpäñ itpäñ-nadäk säkgämän täñpäñ kehäromi bok kañ yäpna.

33 Täñpakañ Anutu bänep pidäm mähemi unitä inkät tärek-täreki nämo it täyon. U Bureni.

16

Äbot täñpanita yäñjoret man

1 Eruk man kubä nadätat uwä ñode; In wanotnin Fibi, Senkria kome ämawebe äbot täñpani täñkentäj yämik täyak u säkgämän imagutpäñ kañ oran i imut yäj nadätat. 2 Anutu täño kudupi ämawebetä kädet ude täkta yäwani unita udegän Ekäni täño wäpi terak imagurirä imaka kubäta wäyäkneñpäñ yäjiränä kañ täñkentäj imut. U imata, wanotnin uwä näk ba äbot täñpani mäyap täñkentäj nimik täyak.

3 * Täñkañ Prisila-kät äpi Akwila, u näkkät Kristota watä epän bok täñpani u bänep oretoret manna ño kañ yämüt. 4 Yarä uwä näk täñkentäj namikta gupita nämo iyap tanjukmän. Unita näkägän nämo yänij oretat. Nämo, guñ äbotken nanik äbot täñpani uken-uken nanik u imaka,

* 15:16: Rom 1:5, 12:3; Rom 11:13; Plp 2:17 * 15:18: 2Ko 3:5 * 15:20: 2Ko 10:15-16 * 15:22: Rom 1:10-13

* 15:24: 1Ko 16:6 * 15:25: Apos 19:21 * 15:26: 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 2Ko 9:2,12; Apos 24:17 * 15:27: Rom

9:4; 1Ko 9:11 * 15:29: Rom 1:11 * 15:30: 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1 * 16:3: Apos 18:2,18,26

udegän bänep täga nadäŋ yämik täkaŋ. ⁵ * Täŋkaŋ äbot täŋpani ämawebe yanäpi unitä yotken käbeyä täk täkaŋ u näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut.

Täŋkaŋ notnapak tägagämän Epainetus u näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. U Esia komeken intäjukun-inik Jesuta nadäkinik täŋkuk. ⁶ Täŋkaŋ Maria, komi epän täŋ tamik täŋkuko unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. ⁷ Täŋkaŋ Adronikus kenta Julius unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut. Yarä uwä nägätnin moräk kubägän, komi yotken näkkät bok itkumäŋ. U aposoro yarä tägagämän yäŋ yäwerani. Yarä uwä Jesuta nadäkinik täjirän näk mäden nadäkinik udegän täŋkut.

⁸ Täŋkaŋ Ampliatu, Kristo wäpi terak notnapak gäripi-inik nadäŋ imik täyat unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. ⁹ Täŋkaŋ Abanus, näkkät Kristota watä epän bok täŋpani unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. Ba notnapak tägagämän kubä Stakis unita imaka, näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. ¹⁰ Täŋkaŋ Apeles, Kristo täŋo epän täŋpani bureni-inik kubä unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. Ba Aristobulustä äbotken nanika imaka, näkŋo bänep täga manna ŋo kaŋ iwerut.

¹¹ Täŋkaŋ näkŋakät nanik Herodian unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. Ba Nasisus täŋo äbotken nanik Ekänita nadäkinik täŋpani unita imaka, näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut. ¹² Täŋkaŋ webe yarä Ekäni täŋo watä epän täŋpani wäpi Trifinia kenta Trifosa unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut. Ba wanotna tägagämän Pesis unita imaka. U Ekänita watä epän kehäromi täk täyak. ¹³ * Täŋkaŋ bänep oretoret manna ŋo Rufus kaŋ iwerut. Rufus uwä Ekäni täŋo iwaräntäki tägagämän kubä. Ba Rufus miŋi imaka, näkŋo bänep täga manna ŋo kaŋ iwerut. U näkŋo meŋna ude itkuk.

¹⁴ Täŋkaŋ näkŋo bänep oretoret manna ŋo Asinkritus, Flegon, Hemes, Patrobas ba Nereus ukät notniye ätu penta it täkaŋ u kaŋ yäwerut. ¹⁵ Täŋkaŋ Filologus kenta Julia ba Nereus yanwanori, ba Olimpes-kät Anutu täŋo kudupi ämawebe penta it täkaŋ unita imaka kaŋ yäwerut.

¹⁶ * Täŋpakaŋ äbot täŋpanitä täk täkaŋ ude kowat iniŋ orerän täk täkot. Täŋkaŋ Kristo täŋo äbot komeni komeni kuduŋtagäntä bänep oretoret man tamikaŋ ŋo.

Jukuman tärek-tärek

¹⁷ * Eruk notnaye, äma ätu täŋo mebäri täwerayäŋ täyat unita ket nadäŋ täpäneŋpän kuŋtanneŋ; Äma man bureni täwetpän täwoŋärewni u mäde ut imiŋpän äbot täŋpani bämopi-ken duŋ-wewek kädet mebäri mebäri pewä ahäk täkaŋ unita watäni it täkot. Äma udewanitä äma täŋo nadäkiniki täŋpewä putärek täkaŋ unita yabäŋ umuntaŋ pänku injingän itneŋ. ¹⁸ * Nadäkaŋ, äma udewani Ekäninin Kristo täŋo epän nämo täk täkaŋ. Nämo inik, u iniken gup täŋo nadäŋ gärip ugänpän iwarän täppän täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ bänep ärik-ärik man me pidäm terak ämawebe kädet waki udewanita mebäri nämo nadäwä tumbani u täyŋkät täkaŋ. ¹⁹ * Täŋ, inä Anutu täŋo man iwarän täjirä intäŋo biŋam ämawebe kudup nadäŋ morenkuŋ. Unitä näk inta oretoret pähap nadäŋ tamitat upänkaŋ ŋode kaŋ irut yäŋ nadätat; Kudän siwoŋi kädetta nadäwä tumbäpän waki täktäk kädetta nadäwä tumäkta guŋ ude kaŋ irut. ²⁰ * Ude irirä bänep kwini terak irit täŋo mähe mi Anutu unitä ätu nanak itkaŋ täŋkentäŋ tamiŋirän Satan yenjiwat päpmo api yenjakŋitneŋ. Eruk Ekäninin Jesu täŋo orakorakitä inken it tamik täyon.

²¹ * E man kubä ŋode; Näkkät epän bok täŋpani Timoti unitä inta bänep oretoret man täwetak. Ba näkŋakät nanik Lusias, Jeson, Sosipate u imaka udegän, täwetkaŋ. ²² Täŋpakaŋ äma Pol täŋo meni jinom yäpmanpän man päke kudän täyat ŋo, Tetius näk imaka, Ekäni wäpi terak bänep oretoret man täwetak. ²³ * Täŋkaŋ Gaius imaka, bänep oretoret man täwetak. Gaius uwä yori-ken yänäkŋat pänku nepmanpän watä it namik täyak, ba ŋo nanik äbot täŋpani kuduŋtagänta imaka, watä säkgämän it yämik täyak. Täŋpakaŋ yotpärare ŋonitäŋo moneŋ watä irani wäpi Erastus ukät notninpak kubä Kwatus, yarä u imaka, inta bänep oretoret man täwetkamän. ²⁴ Eruk Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakoraki unitä in kuduŋtagän-ken it tamik täyon.

Anutu wäpi iniŋoret täkäna!

²⁵⁻²⁶ * Anutu wäpi iniŋoret täkäna! Anutu u nadäkinikjin täga täŋ-kehäromtaŋ tamiŋpän tepmanpän kehäromigän itneŋ, Jesu Kristo täŋo Manbiŋam Täga, näkä täwetpän täwoŋäreŋ täyat unitä yäyak ude. Manbiŋam Täga u bian käbop it yäpman äbukopän apiŋo unitäŋo bureni

* **16:5:** 1Ko 16:15,19; 2Ti 1:15 * **16:13:** Mak 15:21 * **16:16:** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * **16:17:** Mat 7:15; Tai 3:10 * **16:18:** Plp 3:19; Kol 2:4; 2Pi 2:3 * **16:19:** Rom 1:8; Mat 10:16; 1Ko 14:20 * **16:20:** Rom 15:33; Stt 3:15
* **16:21:** Apos 16:1-2; Apos 19:22, 20:4 * **16:23:** 1Ko 1:14 * **16:25-26:** Efe 1:9, 3:5,9; Kol 1:26; Rom 1:5

profettä man kudän täwani terak Anututä kwawakinik pewän ahäḡkuk. Ude täḡpäḡ Anutu tärek-täreki nämo it täyak unitä ämawebe äbori äbori komeni komenitä manbiḡam u nadäkinik täḡpäḡ buramineḡta peḡ niwerirän yäḡahäk täkamäḡ. ²⁷* Täḡpäkaḡ Anutu kubä unitäḡän ini nadäwä tärek mäheḡi. Unita kudän Jesu Kristotä täḡkuko uterak epmäḡet kudän ba iniḡ oretoḡet pähaptä Anututa tärek-täreki nämo ärok täyon. Ü Bureni!

* 16:27: 1Ti 1:17; Jud 25

1 Korin Korin äbot täñpani täño nadäk ätu yäpä siwoñtakta Poltä manbiñam ño kudän täñjuk

¹ Näk Pol, Anutu täño nadäk tawañ terak Kristo Jesu täño aposoro itat. Täñpakañ notniñpak Sostenes-kät nektä man ño kudän täñpäñ Anutu täño äbot täñpani ämawebe Korin yotpärare-ken itkañ inta peda äretak. ² *Inä Jesu Kristotä Anutu inamiken yäpäñ-siwoñ takäwäñ tepmañpani. Jesu Kristo uwä in ba nintäño Ekäni, ba ämawebe komeni komeni Ekäninin Jesu Kristo iniñoret täkañ unitäño Ekäni kubä ugän. Nin kudup Anututä kudupi ämawebeniye ude itta yäñpabä nipmañpani. ³ *Eruk Anutu Nanin-kät Ekäni Jesu Kristoken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Poltä Anutu bänep täga man iwetkuk

⁴ Kristo Jesu terak Anututä bänep iron tañi täñ tamiñkuko unita inta yäñpäñ kadäni kadäni Anutu bänep täga man iwet täyat. ⁵ Bänep täga man iwet täyat uwä ñodeta; Kristo terak iron tañi täñ tamani. Kristo uterak Anututä imaka säkgämän säkgämän inken pewän tokñeñ parirän u gänañ it täkañ. U täñkentäñ tamiñirän mani bureni nadäwä tärewäpäñ mejintä u yäñahäk täkañ. ⁶ Bureni! Kristo täño man in täwetkumaño u bänepjin-ken jäwäri äpmonjuk. ⁷ *Unita apiño Ekäninin Jesu Kristotä äneñi äbäktä dapun käronñ täñ itkañ-ken Munapik-ken nanik iron kubäta nämo wäyäkñek täkañ. ⁸ *Täñpakañ Kristo unitä täñ-kehäromtañ tamiñirän nämo kwitañpäñ it yäpmäñ äronjirä Ekäni Jesu Kristo täño kadäni pähap api ahäñ tamek. Ude täñ-kehäromtañ tamiñirän kadäni pähap uken momijin nämotä api itneñ. ⁹ *Täñpakañ Anutu u man kubä-yäñ kubä-yäñ nämo täk täyak. Nämo, u nanaki Ekäninin Jesu Kristo ukät bänep kubägän itta yäñpabä nipmañkuko uwä imaka täñ tamikta yäñkuko u pära nämo, bureniğän api täñ tamek.

Äbot täñpani bämpopi-ken duñ-wewek ahäñjuk

¹⁰ *Eruk notnaye, Ekäninin Jesu Kristo wäpi terak man kehäromi ñode täwetat; In yäñawät-awät nämo täneñ. Nämo, duñ-wewek man peñpäñ nadäk-gärip kubägän peñpäñ äbot kubägän ude kañ irut. ¹¹ Notnaye, äma ätu notjinpak Kloe unitä äbotken naniktä äbä ñode näwetkuj; In bämpojin-ken yäñawät-awät terak man mebäri mebäri ñode yäk täkañ; ¹² *In ätutä Ninä Pol iwät takamäñ yäñ yäk täkañ. Yäñirä ätutä Nin Apolos iwät takamäñ yäñ yäk täkañ. Täñ, ätutä Nin Pita iwät takamäñ yäñ yäk täkañ. Täñ, ätutäwä ñode yäk täkañ; Ude nämo, nin uwä Kristo iwät takamäñ yäñ yäk täkañ. ¹³ Wa! Ude täk täkañ uwä Kristo kwäk duk täkañ bumik! Jide? Pol näkä inta yäñpäñ päya kwakäp terak äronjuk? Ba näk näwaräntäktä ume yäpuñ?

¹⁴ *Nämoinik, näk in mäyap nämo ärut tamiñkuro unita Anututa bänep täga nadäñ imitat. Näk Krispus kenta Gaius ugäñpäñ ume ärut yämiñkut. ¹⁵ Unita kubätä Näk Pol iwaräntäktä ume yäput yäñ yänañi nämo. ¹⁶ *E, Stefanas äboriye imaka ume ärut yämiñkut. Täñkañ äma ätu ume ärut yämiñkut ba nämo ärut yämiñkuro u nämo nadätat. ¹⁷ *Bureni täwetat, Kristotä ume ärutärut piä täkta nämo nepmañpäñ äbut. U iniken Manbiñam Täga yäñahäktä naniñ kireñjuk. Täñpakañ mani biñam yäñahäk täyat uwä kome täño nadäk-nadäk terak nämo yäñahäk täyat. Nämo, ude täñira Kristotä päya kwakäp terak kumbuko unitäño kehäromi imaka jopi kubä täñpekta.

Anutu täño kehäromi u Kristo

¹⁸ *Täñpakañ ämawebe paot-paotta biñam täñpanitä päya kwakäp täño manbiñamta nadäñirä guñ täño man ude täk täyak. Täñ, ämawebe waki keri-ken nanik nimagurani ninä manbiñam u nadäñitna Anutu täño kehäromi, ämawebe yäpätägakta, ude täk täyak. ¹⁹ Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

*Näk äma nadäk-nadäk ikek yäñ yäwerani unitäño nadäk-nadäki api pewa paotneñ.
Nadäk-nadäki pewa paotirä guñ ude api itneñ yäk.*

Ais 29:14

²⁰ *Eruk u kawut! Äma nadäk-nadäki ärowani nikek unita jide yäñayäñ? Ba äma man kudän äpmonpani daniñpäñ nadäk täñpanita jide? Ba äma kome ñonitäño man yäktä meni pidämi

* **1:2:** 1Ko 6:11; Apos 9:14 * **1:3:** Rom 1:7 * **1:7:** Luk 17:30; 2Te 1:7; Tai 2:13 * **1:8:** Plp 1:6; 1Te 3:13; 5:23

* **1:9:** 1Jo 1:3; 1Ko 10:13; 1Te 5:24 * **1:10:** Plp 2:2 * **1:12:** 1Ko 3:4; Apos 18:24-28; Jon 1:42 * **1:14:** Apos

18:8; Rom 16:23 * **1:16:** 1Ko 16:15 * **1:17:** Mat 28:19; Jon 4:2 * **1:18:** 2Ko 4:3; Rom 1:16 * **1:20:** Ais

19:12; Ais 33:18; Ais 44:25; Jop 12:17

unita jide yānayān? Ude nāmo! Anututā kome ŋonitāŋo nadāk-nadāk ārowani tāŋpewān guŋ tāŋo nadāk-nadāk ude āworeŋkuk.

²¹ *Uwā ŋode; Anututā iniken nadāk iwatpāŋ kādet itpipiŋpewān āmawebetā iniken nadāk-nadāk terak Anutu tāŋo mebari tāga nāmo nadāwā tumneŋ. Unita Anututā kādet kubā pewān ahāŋkuko u ŋode; Āmawebe, guŋ tāŋo man nintā yāŋahāwani u nadāŋpāŋ Jesuta nadākinik tāk tākaŋ uwā Anututā āmawebe u inita biŋam yāmagut tāyak. ²² *Bureni, Juda āmatā kudān kudupi kakta wari yāk tākaŋ, ba Griik āmatā kome tāŋo nadāk-nadāk ārowani unita nadākinik tāk tākaŋ. ²³ *Upāŋkaŋ ninā man ŋode yāŋahāk tākamāŋ; Kristo u pāya kwakāp terak kumbuk! Tāŋpākaŋ Juda āmatā man u nadāŋjirā nadānaŋji nāmo ude tāk tāyak. Ba Griik āmatā man u nadāŋjirā guŋ tāŋo man ude tāk tāyak. ²⁴ *Upāŋkaŋ āmawebe Anututā inita biŋam iwoyāwani, Juda ābotken nanik ba Griik ābotken nanik imaka, Kristo tāŋo biŋam u nadāŋjitna Anutu tāŋo kehāromi ba nadāk-nadāk kādet bureni ude tāk tāyak. ²⁵ *Bureni-inik, Anutu tāŋo man āmatā u nadāŋjirā guŋ tāŋo man tāk tāyak uwā kome tāŋo nadāk-nadāk irepmit morek tāyak. Tāŋkaŋ Anutu tāŋo tāktāki, āmatā u kaŋpāŋ nadāŋjirā kwini ba jopi ude tāk tāyak uwā āma tāŋo kehāromi irepmit morek tāyak.

²⁶ *Eruk notnaye, in jidewanitā irirā Anututā yāŋpābā tepmaŋpān inita biŋam tāŋkuŋ? Komen āma iŋamiken inken nanik māyaptā āma nadāwani ude nāmo itkuŋ. Ba inken nanik māyaptā āma ekāni ude nāmo itkuŋ. Ba inken nanik māyaptā udegān, āma wāpi biŋam ikek tāŋo ironjiniye nāmo itkuŋ. ²⁷ Wāpjin biŋam ikek nāmo upāŋkaŋ komen āmatā māyāk tawut yāŋpāŋ Anututā āmawebe nadāk-nadāki guŋ tāŋo bumik upāŋ inita iwoyāŋkuk. Ba komen āma inita nadāŋjirā kehāromi nikek tāŋpani unitā māyāk nadākta, āmawebe kwini yāŋ yāwerani upāŋ inita yāpuk. ²⁸ Uwā āmawebe wāpi biŋam ikek nāmo, upāŋ yāmagutkuk, ba āmawebe āma nadākinik nāmo tāŋpanitā unita nadāwā āpani-inik, jiraŋ ude tāk tākaŋ upāŋ yāpuk. Ude tāŋkaŋ imaka komen āmatā nadāwā ārowani tāk tākaŋ u awāhutkuk. ²⁹ *Ude tāŋkuko uwā āma kubātā Anutu iŋamiken iniken wāpi yāpmāŋ akukta kāderi tāŋpipiŋkuk. ³⁰ *Unita ket ŋode nadāwut! Anututā ini Jesu Kristo dubini-ken tepmaŋkuk. Tāŋpākaŋ Anututā yāŋpewān Kristo uwā nintāŋo kome yāpmāŋjirān Anututā nibāŋpāŋ Jesu Kristo unitāŋo nadāk-nadāki tāgagāmān ba tāktāki siwoŋji kak tāyak. Tāŋpākaŋ, Kristotā momi tāŋo kehāromi yāpmāŋ āpuko unita apiŋo momitā nāmo nimagurirān kudupi it tākamāŋ.

³¹ *Eruk, ude unita Anutu tāŋo man ŋode kudān tāwani unitā kaŋ kehārom tawān;

Āma kubātā imaka kubāta biŋam pāhap yāwa yāŋpāŋjā Anutu-tagān biŋam kaŋ yāwān. Jer 9:24

2

Kristo kumbuko unitāŋo manbiŋam

¹ *Eruk notnaye, Anutu tāŋo man bureni, bian kābop itkuko u yāŋahāŋpāŋ tāwetta inken āreŋkuro kadāni uken nākŋaken wāpna biŋam nāmo yāpmāŋ akuŋkut. Man gāripi nikek terak, bānepjin jop ārika ba āma nadāwani tāŋo man terak nāmo tāwetkut. ² *Nāmo, nāk ŋode nadāŋpāŋ āreŋkut; Kuŋkaŋ imaka kubā tāŋo biŋam nāmo api yāwet. Jesu Kristo-tagān, ba u pāya kwakāp terak kumbuko unitagān api yāŋahāŋpāŋ tāweret yāŋ nadāk kehāromi ude peŋkut. ³ *Unita āreŋpāŋ kehāromina nikek nāmo, umuntaŋkaŋ dādātna kwaiŋjirā in bāmopjin-ken itkut. ⁴ *Tāŋpākaŋ manbiŋam yāŋahāŋpāŋ tāwetkuro uwā āma nadāk-nadāki ārowani tāŋo man terak, ba bānep ārik-ārik man nāmo tāwetkut. Nāmo, man tāwetkuro uterak Munapik tāŋo kehāromini kwawak ahāŋjirān kaŋpāŋ nākŋo man unita nadāwā bureni tāŋkuk. ⁵ Ude tāŋkuro uwā nadākinikjintā āma tāŋo nadāk-nadāk terak nāmo yengāmā penenta tāŋkut. Nāmo, nadākinikjin Anutu tāŋo kehāromi terak yen tāpānenenta ude tāŋkut.

Anutu tāŋo nadāk-nadāk tāga

⁶ *Tāŋ, āmawebe nadākiniki āma bureni āworewanitā manbiŋam yāŋahāk tāyat unita manbiŋam nadāk-nadāk bureni Anutu-ken nanik pewān ahāwani yāŋ nadāk tākaŋ. Tāŋpākaŋ nadāk-nadāk u kome tāŋo nadāk-nadāk nāmo, ba nadāk-nadāk kome ŋonitāŋo āma ekāni ekāni, pewā paotta yāwani unitā nadāŋpāŋ yāpmāŋ kuŋat tākaŋ u nāmo. ⁷ *Nāmo inik, nadāk-nadāk nākā yāŋahāk tāyat uwā Anutu tāŋo nadāk-nadāk kābop it yāpmāŋ ābuko u. Tāŋpākaŋ nin nadāk-nadāk uterak kunumta biŋam tāneta bian-inik, kunum kenta kome nāmo ahāŋjirān

* **1:21:** Mat 11:25 * **1:22:** Mat 12:38; Apos 17:28,32 * **1:23:** Rom 9:32; 1Ko 2:14 * **1:24:** Kol 2:3 * **1:25:** 2Ko 13:4 * **1:26:** Mat 11:25; Jon 7:48; Jem 2:1-5 * **1:29:** Rom 3:27; Efe 2:9 * **1:30:** Jer 23:5-6; Jon 17:19; 2Ko 5:21 * **1:31:** Jer 9:24; 2Ko 10:17 * **2:1:** 1Ko 1:17 * **2:2:** Gal 6:14 * **2:3:** Apos 18:9; 2Ko 10:1 * **2:4:** 1Te 1:5 * **2:6:** Efe 4:13; Plp 3:15 * **2:7:** Rom 16:25

iwoyəŋkuk. ⁸ * Təŋ, nadək-nadək u kome ŋonitəŋo äma ekäni ekänitə nämoink nadäwä tumbuŋ. U nadäwä tumbuŋ yäwänäku kunum təŋo Ekäni päya kwakəp terak nämo utpewä kumbän. ⁹ Təŋpəkaŋ manbiŋam nintä yəŋahək təkaməŋ unita man kubä Anutu təŋo man ŋode kudän təwani;

Anututä ämawebe gəripi nadəŋ imik təkaŋ unita imaka säkgämän-inik, inipärık kubä təŋtuŋum taŋpəŋ peŋyämŋkuk.

U äma dapuritä nämo käwani, ba jukunitä nämo nadäwani, ba unita juku piŋpəŋ nadäwä təreŋəŋi nämo. *Ais 64:4*

¹⁰ * Imaka säkgämän uwä bian käbop itkukopəŋ Anututä Munapiki terak niwoŋəreŋkuk. Nadəkaŋ, Anutu təŋo Munapikitä imaka kuduŋtagän nadäwän tərek täyak. Təŋkaŋ Anutu təŋo nadək-nadək əpmonŋpani imaka, nadäwän tərek täyak. ¹¹ * Uwä ŋode; Äma kubätä noripaki təŋo nadək-nadäki təga nämo nadäwän təreŋeŋ. Nämo, äma u iniken mäjoni-təgän nadək-nadäki təga nadäwek. Təŋpəkaŋ Anutu udegän, äma kubätä Anutu təŋo nadək-nadäki təga nämo nadäwän təreŋeŋ. Nämo, iniken Munapiki-təgän təga nadäwek. ¹² * Eruk, ninä kome ŋonitəŋo mäjo nämo yəpuməŋ. Nämo, Munapik Anutu-ken nanik yəpuməŋo u mebəri ŋodeta yəpuməŋ; Iron mebəri mebəri Anututä nimiŋkuko u nadäna tumäktä. ¹³ * Unita imaka unitəŋo manbiŋam yəŋahək təkaməŋ uwä äma təŋo man terak nämo täwetpəŋ təwoŋərek təkaməŋ. Nämo, man Munapiktä niwetpəŋ niwoŋərewani uterak täwetpəŋ təwoŋərek tək təkaməŋ. Bureni, Munapik təŋo nadək-nadəkä man äma Kudupi Munapik ikektä təga nadənaŋi uterak täwetpəŋ təwoŋərek tək təkaməŋ.

¹⁴ * Təŋ, ämawebe Kudupi Munapik ikek nämo uwä imaka Munapik-ken nanikpəŋ təga nämo yəpneŋ. Nämo, äma udewaniitä imaka Munapik-ken nanik unita nadäwä jopi ude tək təkaŋ unita. Ba imaka udewani təŋo mebəri təga nämo nadäwä təreŋeŋ. Imata, äma Munapik ikek-təgän imaka Munapik-ken nanik təga kaŋpəŋ nadäwä təreŋeŋ. ¹⁵ * Təŋkaŋ äma Munapik ikektä imaka kuduŋtagän kaŋpəŋ nadäwä tärewəpəŋ yəpməŋ danik təkaŋ upəŋkaŋ äma Munapik ikek nämo uwä äma unitəŋo mebəri təga nämo kaŋpəŋ nadäwä tärewəpəŋ yəpməŋ danineŋ. Man unita Anutu təŋo man ŋode kudän təwani;

¹⁶ * *Komen äma netätä Ekäni təŋo nadək-nadäki nadäwän tärewəpəŋ nadək-nadək ätu imiŋkuk?* *Ais 40:13*

Təga nämo! Təŋ, ninä Kristo təŋo nadək-nadək inŋitkaməŋ.

3

Äbot təŋpanita watä irit təŋo man

¹ * Eruk notnaye, äma Kudupi Munapik ikekta man təga yäwetnaŋi, man udewani bian in təga nämo täwetnaŋi. Nämo, äma kome təŋo nadək pen inŋiranita təga yäwetnaŋi udegän täwetpəŋ təwoŋəreŋkut. Kadäni uken in Kristo təŋo nadək kädet terak nämo təgaŋkaŋ nanak paki ude pen itkuŋ. ² * Unita man täwetpəŋ təwoŋərek təŋkuro u ketem kehäromi ude nämo, ketem näbäni, nonoŋ udewaniŋpəŋ tepməŋ towik təŋkut. Imata, ketem bureni nakta kehäromi nitek nämo itkuŋ. Upəŋkaŋ apiŋo inidegän itkaŋ! ³ * In nadək kädet biani u pen iwarəntəŋ yəpməŋ äbäkaŋ. Notta kokwawak nadək-nadək ba yəŋ-ämikämik kädet u inken pen pätak. Unita in bänep nadək-nadək waki kädet-ken pen itkaŋ yəŋ bureni täwetat. Komen äma təŋo kudəngän tək təkaŋ. ⁴ * In ätutäwä ŋode yäk təkaŋ; Nin Poltä äbotken nanik. Təŋjirä ätutäwä Nin Apolostä äbotken nanik yəŋ yäk təkaŋ. Kädet u iwat təkaŋ uwä komen äma təŋo kädetgän iwat təkaŋ.

⁵ Wa! Apolos u äma jidewani? Ba näk Pol imaka, äma jidewani unita nin unitä äbotken nanik yəŋ yäk təkaŋ? Nek watä piä äma jopigän, Ekänitə piä man ini-ini nimiŋkuk. Nektä piä tək təkamək unitä täpewän in Kristota nadäkinik təŋkuŋ. ⁶ U man wərani ŋode bumik; Näkä yänat təŋpəkaŋ Apolostä ume piŋ yäbat täyak. Upəŋkaŋ Anututä ini ketem bureni pewän ahək təkaŋ. ⁷ Unita äma yänat təŋpani u wäpi biŋam ikek nämo. Ba äma ume piŋ yäbarani u imaka, wäpi biŋam ikek nämo. Nämoink, Anutu, ketem bureni təŋ pewän ahək təkaŋ u kubä-təgän wäpi biŋam ikek. ⁸ Təŋkaŋ äma yänat təŋpani u ba äma ume piŋ yäbarani uwä mebəri kubätagän piä tək təkamän. Unita piä iniken iniken uterak gwäki kowata api yəpdeŋ. ⁹ *

* 2:8: Luk 23:34; Jem 2:1 * 2:10: Mat 13:11 * 2:11: Snd 20:27 * 2:12: Jon 16:13-14 * 2:13: 1Ko 2:4

* 2:14: Jon 8:47, 14:17; 1Ko 1:23 * 2:15: 1Jo 2:20 * 2:16: Rom 11:34 * 3:1: Jon 16:12 * 3:2: Hib 5:12-13;

1Pi 2:2 * 3:3: 1Ko 1:10-11; 1Ko 11:18 * 3:4: 1Ko 1:12 * 3:9: Mat 13:3-9; Efe 2:20-22

Unita n̄ode t̄awetat; Nek̄a Anutu t̄ajo pīaken pīa kub̄aḡan t̄ak t̄akamak. T̄ajp̄akan̄ in̄a Anutu t̄ajo pīa ude.

Ba in̄ en̄i kub̄a Anutut̄a t̄aj̄ itak ude. ^{10*} T̄ajp̄akan̄ nak̄a Anutut̄a nad̄ak nam̄in̄kuko uterak en̄i t̄akta meb̄ari nad̄awani āma ude itkan̄ en̄i unit̄ajo bek ānen̄kut. Eruk bek uterak āma ātut̄a en̄i p̄araki t̄aj̄ itkan̄. T̄ajp̄akan̄ āma kub̄akub̄a en̄i u t̄akta nad̄aj̄ d̄am̄ikinik t̄aj̄kan̄ t̄anen̄. ^{11*} T̄ajp̄akan̄ bek ānen̄kuro uw̄a Jesu. Uw̄a en̄i unit̄ajo meb̄arita itak. Āma kub̄at̄a en̄i unit̄ajo meb̄arita kudupi kub̄a t̄aga n̄amo pewek. ¹² Up̄aj̄kan̄ āma ātut̄a bek uterak en̄i t̄anaȳaj̄ t̄akan̄ uw̄a gol siliwa ba mob̄a s̄aḡam̄an̄ s̄aḡam̄an̄p̄aj̄ api t̄anen̄. T̄aj̄ir̄a ātut̄aw̄a ket n̄amo nad̄aw̄a tumb̄akan̄ imaka pid̄ami n̄odewani p̄aj̄ api t̄anen̄; P̄aya kujat n̄ab̄ani, gw̄anḡw̄aj̄ kujat ba tep̄araj̄p̄aj̄ api t̄anen̄. ^{13*} Ude t̄anaȳaj̄ t̄aj̄op̄aj̄ pīa t̄anaȳaj̄ t̄ajo unit̄ajo bureni Kristo t̄ajo Kad̄ani P̄ahapken kwawak api ah̄aj̄ morewek. Kad̄ani p̄ahap u k̄ad̄ap̄ ikek ah̄aj̄kan̄ k̄ad̄ap̄ unit̄a āma kub̄akub̄a t̄ajo pīani uken api t̄aj̄-yab̄awek. ¹⁴ K̄ad̄apt̄a t̄aj̄-yab̄aj̄ir̄an̄ āma kub̄a en̄i, bek uterak t̄aj̄paȳaj̄ t̄ayak uw̄a n̄amo ijiw̄an̄a āma uw̄a kowata t̄aga api ȳapek. ¹⁵ T̄ajp̄akan̄ āma kub̄a bek uterak t̄aj̄paȳaj̄ t̄akop̄aj̄ k̄ad̄apt̄a kudup̄ ijin̄ paoran̄a m̄aȳak p̄ahap api nad̄awek. Ini uw̄a n̄amo api paoreko up̄aj̄kan̄ āma k̄ad̄ap̄ ḡan̄aj̄ nanik w̄ad̄aj̄ tarup̄mit̄nero ude.

Āma n̄amo ȳaj̄in̄j̄ oret̄nej̄

^{16*} Eruk, ābot t̄aj̄pani inta n̄ode t̄aweraȳaj̄ t̄ayat u n̄amo nad̄akan̄? In uw̄a Anutu t̄ajo kudupi yot, Kudupi Munap̄ikit̄a u it t̄ayak. ¹⁷ Unita āma kub̄at̄a Anutu t̄ajo en̄i u t̄aj̄p̄an̄ wanaȳaj̄ t̄ajo uw̄a Anutut̄a kowata udeḡan̄ āma u api t̄aj̄p̄an̄ wanej̄. Imata, en̄i uw̄a Anutut̄a in̄ita iwoȳawani. T̄ajp̄akan̄ en̄i uw̄a in ubaȳaj̄.

¹⁸ Nad̄akan̄? In b̄amop̄jin-ken nanik kub̄at̄a kome n̄o terak nad̄ak-nad̄ak ikek itat ȳaj̄ nad̄aweko uw̄a in̄iken b̄anepi t̄aj̄in̄j̄arek. Eruk āma uw̄a nad̄ak ude wani m̄ade ut im̄in̄j̄aj̄ nad̄ak-nad̄ak kome āmat̄a Ū guj̄ t̄ajo bumik ȳaj̄ ȳak t̄akan̄ u ȳapaȳaj̄ t̄ako uw̄a nad̄ak-nad̄ak bureni n̄ikek api irek. ^{19*} U imata, kome n̄onit̄ajo nad̄ak-nad̄ak t̄aga uw̄a Anutu in̄amiken̄a guj̄ t̄ajo nad̄ak-nad̄ak t̄ayak. Man unita Anutu t̄ajo man kud̄an̄ kub̄at̄a n̄ode ȳayak;

Anutut̄a t̄aj̄pew̄an̄ āma t̄ajo nad̄ak-nad̄akt̄a āȳaj̄ut̄p̄aj̄ āma in̄i t̄aj̄p̄awak t̄akan̄.

Jop 5:13

^{20*} T̄ajp̄akan̄ Anutu t̄ajo man kud̄an̄ kub̄at̄a n̄ode ȳaḡḡan̄ t̄ayak;

Kome āmawebe t̄ajo nad̄ak-nad̄aki u Ek̄ani dapuri-ken jopi ude t̄akan̄.

Sam 94:11

²¹ Unita āma t̄ajo t̄akt̄akita nad̄aw̄a ārowani t̄aj̄p̄ap̄aj̄ w̄api bījam̄ ȳap̄m̄aj̄ ārok̄arok̄ k̄adet u kan̄ pewut. U imata, imaka imaka p̄ake u in̄ t̄aj̄kent̄aj̄ tamikta bījam̄ḡan̄. ²² Pol, Apolos, Pita, ba kome n̄o, ba irit ba kum̄aj̄-kum̄aj̄, imaka ap̄in̄o itkan̄ ba k̄ami api it̄nej̄ u kudup̄ in̄ t̄aj̄kent̄aj̄ tamikta bījam̄. ²³ T̄ajp̄akan̄ in̄a Kristota bījam̄ t̄aj̄ir̄a Kristo uw̄a Anututa bījam̄ t̄ayak.

4

Kristo t̄ajo aposoroniyeta man

^{1*} In n̄inta n̄ode nad̄ānej̄; Kristo t̄ajo pīa wat̄a āmaniye, Anutu t̄ajo man k̄abop̄ itkuko u ȳaj̄hah̄akta pīa man ȳaj̄ ȳamani ȳaj̄ nad̄ānej̄. ^{2*} Eruk, āma ude wani pīa ker̄i-ken pewani u n̄ode t̄akta ȳawani; Pīa t̄agaḡan̄ t̄aj̄ir̄a pīa m̄ahemit̄a man buramik āma bureni ȳaj̄ nad̄aj̄ ȳam̄ekta ȳawani. ³ Unita in̄ ba kome n̄o terak man ȳap̄m̄aj̄ daniwani āmat̄a man̄en̄ nepman̄p̄aj̄ pīa t̄ayat u ȳap̄m̄aj̄ danikta nad̄aw̄at̄ak kub̄a n̄amo t̄ak t̄ayat. N̄amo, n̄ak̄ja imaka, pīa t̄ak t̄ayat u n̄amo ȳap̄m̄aj̄ danik t̄ayat. ^{4*} T̄ajp̄akan̄ n̄ak̄jaw̄a pīa t̄akt̄ak k̄adaw̄a waki kub̄a n̄amo t̄ak t̄ayat ȳaj̄ nad̄at̄a. Up̄aj̄kan̄ Anutut̄a n̄akken momi kub̄a n̄amo kak t̄ayak ȳaj̄ n̄amo ȳayat. N̄amo, pīa t̄ak t̄ayat u Ek̄ani kub̄a-t̄aḡan̄ ȳap̄m̄aj̄ danik t̄ayak. ^{5*} Unita Ek̄ani t̄ajo kad̄ani n̄amo ah̄aj̄ir̄an̄ āma kub̄a t̄ajo pīa n̄amo ȳap̄m̄aj̄ dan̄in̄ej̄. Ek̄anit̄a in̄i āb̄aj̄kan̄ imaka bīp̄m̄aj̄ urani-ken k̄abop̄ itkan̄ u kudup̄ kwawak api pew̄an̄ ah̄ānej̄. T̄aj̄kan̄ āma t̄ajo b̄anep̄ nad̄ak-nad̄aki k̄abop̄ itak u imaka, kwawak api pew̄an̄ ah̄ānej̄. Kad̄ani uḡan̄ Ek̄anit̄a āma kub̄akub̄at̄a pīani kome terak itkan̄ t̄aj̄pani uterakḡan̄ api ȳaj̄in̄j̄ orek.

Kristo t̄ajo pīa āmaniyeta man

^{6*} Not̄naye, Apolos-k̄at̄ n̄inekta man ȳayat n̄ow̄a int̄a nek-t̄ajo k̄adet kuroj̄ u kan̄p̄aj̄ nad̄aj̄kan̄ man n̄ode ȳawani t̄ajo meb̄ari nad̄aw̄a tum̄akta; Anutu t̄ajo man kud̄an̄ t̄awani

* 3:10: 1Ko 15:10; 2Pi 3:15 * 3:11: Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * 3:13: 1Ko 4:5; 2Te 1:7-10 * 3:16: 1Ko 6:19; 2Ko 6:16

* 3:19: Jop 5:13 * 3:20: Sam 94:11 * 4:1: Tai 1:7 * 4:2: Luk 12:42 * 4:4: Sam 143:2 * 4:5: 1Ko 3:8

* 4:6: Rom 12:3

ugän iwatneņ. Injinken nadäk nämö yäpurärätpäņ iwatneņ. Man u nadäkinik täņkaņ äma kubä täņo wäpi biņam yäpmäj akuņkaņ kubä täņo nämö yäpmäj äpneņ. ^{7*} Unita imata injinta äma ätu yärepmiṭpäņ ärowani itkamäj yäj nadäk täkaņ? Ba imatäken upäj Anutu-ken nanik nämowä yäpmäk täkaņ? Imaka imaka päke u kudup Anutu-ken nanik yäpmäk täkaņ unita imata ninin pena ahäk täkaņ yäjkaņ wäpjin biņam yäpmäj ärok täkaņ?

^{8*} In ṇode käwep nadäk täkaņ; Imaka imaka päke ṇo kudup yäpmäj moreņpäj tägagän itkamäj yäj nadäk täkaņ. Jide? Inäku nin nirepmiṭpäņ intäjukun äma täņo wäp biņam yäpmäjkamäj yäj nadäk täkaņ? Ude nämö! Bureni ude itkaņ yäwänäku nin imaka, inkät intäjukun äma ude bok itkaņ Wisikinik yäj yäkkäne. ^{9*} Upäjkaņ nämö! Intä ninta nadäwä äpani täk täkaņ unita ṇode bumik kaņpäj nadätat; Anututä aposoro nin, äma äpani-inik ude, mäden-inik niṭmaņkuk. Ämawebe ba aņero ba imaka päke u iņamiken nidäpmäj-pewä kumäkta biņam ude bumik niṭmaņkuk. ^{10*} Bureni-inik! Kristota yäjpäņ ninta nadäjirä äma nadäk-nadäk nämö, guņ ude itkaņ yäj nadäņkaņ injintawä nin Kristo täņo kädetta nadäna tumäk-inik täņpani yäj nadäk täkaņ. Ninä kehärominin nämö. Täņ, inä Nin kehärominin nikek yäj nadäk täkaņ. Ba ämatä intäņo wäpjin biņam yäpmäj akuņkaņ ninta mäde ut nimik täkaņ. ^{11*} Nadäkaņ? Bian umu itkumäjotä it yäpmäj äbäkamäj ṇo ketem umeta niņirä, ba tek däkneņ jukut-jukut täņpani wädäna ärowäkaņ kuņat täņkumäjotä pen kuņatkamäj. Ba ämatä nidäpmäjpäņ niwat kireņirä patpat kometa wäyäkņek täkamäj. ^{12*} Täņkaņ ketem yabäj ahäņpäj naktä ketnintä komi piä täņpäj yabäj ahäk täkamäj. Täņjitna yäjärok man niwerirä upäjkaņ Anututä täņkentäj yämän yäjpäņ yäjapik täkamäj. U komi piä nimik täkaņ unita täga yäj nadäppäj buramik täkamäj. ^{13*} Ninta man wakiwaki yäk täkaņ upäjkaņ kowata man kwini yäwet täkamäj. Bureni-inik! Ninä ämatä jiraņ ureņ täņpä kuk täkaņ udewani. Ämawebe iņamiken jopi jäwäri, garok ikek ude itkamäj. Ude itkumäjotä pen it yäpmäj äbäkamäj.

^{14*} Man ṇo in mäyäk tamikta yäjpäņ nämö yäyat. Nämoinik, nanaknaye bureni yäj yäjpäņ umun man kudän täņ tamitat. ^{15*} Kristo täņo kädet täwetpäņ täwoņärektä äma bumta, 10,000 ude it tamikaņ upäjkaņ nanjiye mäyap nämö. Näk pengän Manbiņam Täga täwerira nadäkinik täņkuņo unita Jesu Kristo täņo Manbiņam Täga uterak nanjin kubägän ude itkut. ^{16*} Unita man kehäromi ṇode täwetat; In näkņo kädet kuroņ iwatneņ. ^{17*} Mebäri unitagän yäjpäņ Timoti, Ekäni wäpi terak nanakna bureni-inik ba täņkentäkna tägagämän, gäripi nadäj imik täyat u iniņ kireņira äretak. U Jesu Kristo täņo kädet näkä iwatpäņ äbot täņpani ämawebe komeni komeni yäwetpäņ yäwoņarek täk täyat unita guņ täneņ yäjpäņ yäjkodak täņpäj kaņ täwerän yäjpäņ iniņ kiretat.

^{18*} Täņpäkaņ in ätutä ṇode nadäkaņ; Täga nämö päbä api nibäwek yäj nadäņkaņ gup yäpmäj ärokärok kudän täņ itkaņ. ^{19*} Upäjkaņ Ekänitä nadäj namänä näk inken bäräņeņ-inik api ärewet. Äreņpäjä äma gup yäpmäj ärokärok kudän täņ itkaņ unitäņo mebäri api kaņpäj nadäwet. Äma uwä bureni pewä ahäk täkaņ ba mangän jop yäk täkaņ u api kaņpäj nadäwet. ^{20*} Unita nadäkaņ? Anututä intäjukun irirän gämori-ken itkaņ kuņat-kuņat kädet u man terakgän nämö, u kehäromini terak ahäk täyak. ^{21*} Eruk, kädet jidewani u täņira känayäj nadäkaņ? Komi terak yäpän-siwon tawäpäj kaņ niṭmaņpän yäj nadäkaņ? Ba ninin kädetnin yäpna siwon tawäpäj iritna gäripi nadäppäj bänep kwini terak kaņ äbän yäj nadäkaņ?

5

Kubokäret kädet iwarani iwat kirewut!

^{1*} Eruk, ämatä intäņo manbiņam ṇode yäjirä nadäk täyat; Kubokäret kädet wakiinik kubä, guņ ämatä nämö täk täkaņ u in bämoṭjin-ken ahätak. Uwä ṇode; Inkät nanik äma kubätä iniken miņi-kät pat täkamän. ^{2*} Wära! In bämoṭjin-ken kädet udewani itak upäjkaņ imata nin täga itkamäj, Anutu täņo man nadäwani bureni yäj yäk täkaņ? Ude nämö, gup yäpmäj ärokärok kädetjin peņpäj injinta nadäwä wakiinik täpöpäj konäm butewaki tänaņi täkaņ. Ude täņkaņ äma waki ude täņpani u bämoṭjin-ken nanik yäjiwat-pewä inigän itnaņi täyak. ^{3*} Inä näka ban itak yäj nämö nadäneņ. Nämö, gupna ban itak upäjkaņ bänep nadäk-nadäkna inkät itak uwä näk inkät bureni it täyat bumik. Täņkaņ inkät ude itkaņ äma kudän wakiinik täņpani uku yäpmäj danitat. ^{4-5**} Unita man kehäromi ṇode yäyat; In käbeyä täņpäj Ekäni

* 4:7: Rom 12:6 * 4:8: Rev 3:17,21 * 4:9: Rom 8:36; Hib 10:33 * 4:10: 1Ko 3:18 * 4:11: 2Ko 11:23-27
 * 4:12: Apos 18:3; 1Ko 9:14-15; 2Te 3:8; Sam 109:28; Mat 5:44 * 4:13: Kra 3:45 * 4:15: Gal 4:19 * 4:16: Plp 3:17; 1Te 1:6 * 4:17: Apos 19:22; Plp 3:19-21 * 4:19: Apos 18:21 * 4:20: 1Ko 2:4 * 5:1: Wkp 18:7-8; Lo 22:30; Lo 27:20 * 5:3: Kol 2:5 * 5:4-5: Mat 16:19; 2Ko 13:10 * 5:4-5: 1Ti 1:20; 1Pi 4:6

Jesutä käbeyä inkät bok itnayän takaj unitäjo kehäromi terak äma waki tänpäni u Satan ker-ken pewut. Ude tänjirä gupi tänpän wawayän täko upänkan bänepi sukurejirän Ekäni täjo kadäni pähapken mäjoni Ekänitä inita biñam äneñi kanj tänpän. Tänpäkanj bänep nadäk-nadäknatä inkät bok itpäñ käbeyä kanj ahäwän.

6* Unita nadäkan? Nin täga itkamäj yänpäj gupjin yäpmäj ärok takaj uwä täga nämö. Nöde nämö käwep nadäk takaj; Yis täpurigän upänkanj kārāga tanji-kät awähutpewä piä tanji täk täyak. 7* Eruk äbot tänpäni in uwä kārāga ude. Unita in bämopjin-ken nanik yis biani u kudup tänjureñ tänpä kut. Ude tänpänj kārāga säkgämän, yiskät nämö awähurani, Pasova kadäni-ken nak takaj ude kanj irut. U imata, inä yiskät nämö awähurani äbot ude itta yäwani. Tänpäkanj nin ärut-paktanj nimani tom bätaki kubä it nimitak, tom bätaki, Pasova orekirit kadäni-ken dämpäj-pewä kumäk takaj ude. Uwä Kristo, ninta yänpäj ärawa ude kumbuko u. 8* Unita ämawebe Pasova ketem nämö yänpäj yis biani ureñ tänpä kuk takaj, in udegän momijin ba kädet wakiwaki u kudup kanj peñ morewut. Ude tänpänj bänep siwonji terak, kārāga yiskät nämö awähurani ude man bureni täjo kädet iwatpäj kuñat täkot.

9* Eruk, manbiñam kubä bian kudän täñ tamijuro uteräk in ämawebe kubokäret kädet iwarani-kät bok kuñatta yäjiwätkut. 10 Tänpäkanj äma Anututa nämoinik nadäñkanj kubokäret kädet, äma täjo tuñum yabängärip tänpäni, kubo äma ba anutu jopi yäniñorerani ukät itpäñ-nadäka ba man yänpäj-nadäka nämö yäjiwätat. Nämö, äma udewani tokñek itkanj unita yabäj umuntan pänku deken iren? 11* Nämö, äma ñodewanita yänkut; Äma näk äbot tänpäni yänkanj kubokäret kädet, dapun-gärip kädet, anutu jopi yäniñoret kädet, ba äma täjo wäpi yäpmäj äpāni, ba ume nanñkanj tängunñunj tänpäni ba kubota tänpäni, äma udewanita yänpäj kudän täñ tamijkut. Äma udewani mäde ut yämiñpāj ukät itpäñ-nadäk ba ketem bok naknak nämoinik täneñ.

12-13** Unita nadäkan? Ämawebe Anututa nämoinik nadäwani u yäpmäj danikta nämö itkamäj. Nämö, Anututä ini ämawebe udewani api yäpmäj daniwek. Tänpäkanj ninä äbot tänpäni ämawebe yäpmäj daninanj. Unita Anutu täjo man ñode kudän täwani;

Äma waki tänpäni bämopjin-ken nanik yäwat kireñpewä kut!

Lo 17:7

6

Notjiye gapman täjo manken nämö yepmanej

1 Notnaye, intäjo manbiñam ñode nadäk täyat; Inkät nanik kubätä noripakita bänepi wawäpāj ämawebe Anututa nämö nadäk takaj u inñamiken manken yepmak takaj. Wa! Kädet u mäyäk! Äbot tänpäni notjiye bämopi-ken täga yäpä tägananj nämö? 2* Ai! Anutu täjo kudupi ämawebe nintä ämawebe ba imaka imaka kome terak ba kunum gānanj it takaj u intäjukum it yämiñpāj api yäpmäj danine yäj nämö ba nadäkan? Eruk, imaka tanji ude tänayäj tämäjo unita in injin-tägän bäräpi täpuri bämopjin-ken ahäk takaj u täga yäpä tägananj nämö? 3 Ba nin añero kunum gānanj it takaj u imaka, api yäpmäj danine. Ude tänayäj tämäjo unita kome terak ñonitäjo bäräpi ahäj nimik takaj u täga yäpmäj daninanj! 4 Unita man bämopjin-ken ahäñirän imata Anututa nadäkinik nämö tänpäni-ken man u yäpmäj daniwut yänpäj kuk takaj? 5 In mäyäk nadäwut yänpäj ude täwetat! Inken äma nadäk-nadäk ikektä man äbot tänpäni notjiye bämopi-ken ahäwayäj täko u yäpmäj danikta kubä nämö itak ba? 6 In ude tänanj upänkanj äbot tänpäni kubätä noripaki wädäj pänku manken teñirän äma Kristota nämö nadäwanitā man u yäpmäj danik takaj. Umuri pähap!

7* Inä äbot tänpäni notjiye manken yepmak takaj uwä kwawak ñode niwonjäre k täyak; In kädet wakiken uku mäñkanj uba. Inä ñode täga nämö täneñ? Kubätä waki täñ gameko uwä jop kwikinik täga nämö iren? Ba kubätä tuñumka kubo täweko uwä jop täga nämö käwen? 8 Upänkanj ude nämö täk takaj. Nämö, in injin buap upänkanj kubota ba waki kowata kowata täk takaj. 9-10* Upänkanj jide? Man ñode nämö nadäk takaj? Ämawebe gwäk pimiñpāj kädet waki täk takaj uwä Anutu täjo kanjwat yewa gānanj täga nämö api itneñ. Unita bänepjin jop tänyäkñatneñta! Kubokäret kädet iwarani, Anutu jopi yäniñorerani, webe äpiye nikek yäwarän täwani, ämanitā ämani noriye yäwarän täwani, kubota tänpäni, äma täjo tuñum yabängärip tänpäni, äma ume nanñkanj tängunñunj tänpäni, noriye wäpi yäpmäj äpäk-äpäk tänpäni ba äma piä mähemije tänyäkñatpāj moneñ tuñumi kubo täñ yāmani, ämawebe udewani kubätä Anutu täjo kanjwat yewa gānanj nämoinik api ärowek. 11* Tänpäkanj inken nanik ätu kädet ude täk tänpäni. Upänkanj Anututä momijin ärutpak tanpāj tepmanpän inita

* 5:6: Gal 5:9 * 5:7: Kis 13:7, 12:21; Ais 53:7; 1Pi 1:19 * 5:8: Lo 16:3 * 5:9: Mat 18:17; 2Te 3:14 * 5:11: 2Te 3:6; Tai 3:10; 2Jo 10 * 5:12-13: Mak 4:11 * 5:12-13: Lo 13:5, 17:7; Lo 22:24 * 6:2: Dan 7:22; Mat 19:28; Rev 2:26, 3:21, 20:4 * 6:7: Mat 5:39; 1Te 5:15; 1Pi 3:9 * 6:9-10: Gal 5:19-21; Efe 5:5; Rev 22:15 * 6:11: Tai 3:3-7

biŋam tãŋkuŋ. Tãŋkaŋ Ekãni Jesu Kristo wãpi terak ba Anutunin tãŋo Munapik unitãŋo kehãromini terak Anututã tãŋpewãn iŋamiken ãmawebe siwoŋji ãbot ude itkaŋ.

Gupjinã Anutu inin oretta biŋam

^{12*} Tãŋpãkaŋ ãma kubãtã ñode yãwek; Kristotã nãmagutkuko unita nãk imaka u ba u tãgagãn tãŋpet yãk. Yãwãnã kowata ñode iweret; Tãga yãyan upãŋkaŋ imaka u ba u tãkta nadãk tãyan u kuduptagãntã kãdet siwoŋji iwatta nãmo tãŋkentãŋ gamek. Tãŋpãkaŋ ãma u ñode yãwek; Imaka u ba u kudup tãga tãkta nanin kirowani yãk. Yãwãnã ñode iweret; Ude upãŋkaŋ ñode nadãwen; Imaka u ba u jop kaŋjira nãrepmirirãn nãk unita watã ãma ude tãga nãmo iret. ^{13*} Tãŋpãkaŋ ãma uwã manna u utpãŋ ñode yãwek; Ude nãmo yãk. Kokna uwã ketem nakta biŋam. Tãŋpãkaŋ ketem uwã koknata biŋam. Anututã yarã u bok api pewãn paotden unita nadãwatãk nãmo tãk tãyat yãŋ yãwek. U bureni upãŋkaŋ ñode tãwetat; Gupnin uwã kubokãret tãkta biŋam nãmo. Nãmoinek, u Ekãnitã inita watã piã tãŋ imikta biŋam. Ba Ekãnitã ini gupnin kaŋjiwatta biŋam yãwani. ^{14*} U imata, Anututã Jesu komegup ikek awaŋ gãnaŋ nanik wãdãŋ tãdotkuk. Eruk, nin imaka udegãn kehãromini terak komegup ikek api wãdãŋ tãdorek.

^{15*} Jide? Gupjin uwã Kristo tãŋo gupi morãk-morãktã itkaŋ yãŋ nãmo nadãkaŋ? Ude itkaŋ unita jide? Kristo tãŋo gupi morãk uwã kubokãret webekãt bok kentãŋirãn tãgawek? Nãmoinek! ^{16*} Ba ñode nãmo nadãk tãkaŋ? ãma kubãtã kubokãret webekãt kentãweko uwã gup kubãgãn tãkamãn. Unitawã Anutu tãŋo mantã kwawak ñode yãyak; Yarã uwã gup kubãgãn api tãden. ^{17*} Tãŋpãkaŋ ãma Ekãni-kãt kentãk tãkaŋ uwã mãjoni Ekãni-kãt kubãgãn ude tãkamãn.

¹⁸ Unita kubokãret kãdet kaŋumuntaŋ metãŋpeŋ kut. Imata, momi ãtu tãk tãkamãŋ uwã gupnin punin ñonitã-gãn tãk tãkamãŋ. Tãŋ, kubokãret kãdet tãk tãkaŋ uwã iniken gupi ba bãnepi bok tãŋpã wakiinik tãk tãkaŋ. ^{19*} Ba man ñode pãtak u nãmo kãwep nadãk tãkaŋ? Gupjin uwã Kudupi Munapik, Anututã tamĩŋkuko bãnepjin-ken it tãyak unitãŋo kudupi yot ude itkaŋ. In injinta biŋam nãmo! ^{20*} Nãmoinek, inã Anutu, gwãki ãrowani peŋpãŋ tãmagutkuko unita biŋam itkaŋ. Unita gupjintã Anutu wãpi biŋam yãpmãŋ ãrok tãkot.

7

Yanãpi tãktãk tãŋo man

¹ Eruk, man kubãkubã kudãn tãŋpãŋ namĩŋkuŋo unitãŋo kowata kudãn tãŋ tamitat ŋo. Inã ñode yãŋkuŋ; ãma, webe nãmo yãpneŋo uyaku tãga. ² Ude tãga yãk tãkaŋ upãŋkaŋ kubokãret kãdet taŋi-inik pãtak unita ãma kubãkubã webeni nıke, ba webe kubãkubã ãpiye nıkek itneŋ. ³ Tãŋkaŋ ãma tãŋo gupi uwã webenita biŋam unita nãmo iyap tãwek. Tãŋpãkaŋ udegãn, webe tãŋo gupi uwã ãpita biŋam unita nãmo iyap tãwek. ⁴ Unita ñode nadãkot; Webeni ini-tãgãn iniken gupita mãhemi nãmo tãyak, ãpitã webeni tãŋo gupita mãhemi bok tãkta yãwani. Tãŋ, udegãn ãpi ini-tãgãn iniken gupita mãhemi nãmo tãyak, webenitã ãpi tãŋo gupita mãhemi bok tãkta yãwani. ⁵ Unita nãdapi tãŋpani in, gupjinta nãmo iyap tãneŋ. Tãŋ, yãŋpãŋ-nadãk tãŋpãŋ inigãn inigãn itpãŋ Anutu-ken yãŋapik piã kaŋ tãdayãŋ nadãŋpãŋã inigãn inigãn tãga itden. Upãŋkaŋ inigãn inigãn kadãni kãronji tãga nãmo itden. U imata, nadãk-nadãkita watã nãmo irirãn Satantã tãŋyãkŋat-pewãn waki tãdenjo udetã ãneŋji kentãden. ⁶ Man yãjahãtat ŋo in tãŋkentãŋ tamik-tagãn. U бага ude nãmo peyat. ^{7*} Nãkã gãripi nadãk tãyat uwã nãkã itat udegãn kaŋ irut yãŋ nadãk tãyat. Upãŋkaŋ nadãkinik tãŋpani kubãkubãta iron Anutu-ken nanik inigãn inigãn yãmani. Kubãtã ude itta kehãromi imani. Tãŋ, kubãwã ude tãkta kehãromi imani.

⁸ Unita gubaŋji gubaŋji ba ãmawebe kajatta ñode yãyat; U gubaŋji nãkã itat udegãn itnayãŋ tãŋo uyaku tãga. ^{9*} Upãŋkaŋ nadãk-nadãkna ba gupnata watãni tãga nãmo iret yãŋ nadãŋpãŋã webe ba ãma kaŋ yãput. U imata, kaŋgãrip tãŋpãŋ kubokãret kãdet iwatneŋta.

^{10*} Eruk, nãdapi intã бага ñode peyat. Baga ŋowã nãkŋaken nadãk-nadãk nãmo, u Ekãniken nanik. Uwã ñode; Webenitã ãpi nãmoinek pewek. ¹¹ Tãŋ, peweko uwã gubaŋigãn irek, ba ittãŋgãn ãpikãt ãneŋji kentãŋpãŋ itden. Tãŋpãkaŋ ãmatã webeni udegãn, nãmoinek pewek.

¹² Eruk, in ãtutawã nãkŋaken nadãk, Ekãni tãŋopãŋ nãmo, ñode tãwetat; Nadãkinik tãŋpani kubã tãŋo webeni nadãkiniki nãmotã ãpikãt pen itta nãmo bitnãweko uwã ãpitã nãmo yãŋ-iwarek. ¹³ Tãŋpãkaŋ udegãn, nadãkinik tãŋpani webe kubã tãŋo ãpi nadãkiniki nãmotã webenikãt pen itta nãmo bitnãweko uwã webenitã nãmo yãŋ-iwarek. ¹⁴ U imata, ãma nadãkiniki nãmo uwã webeni tãŋo nadãkinikitã Anututa biŋam itta kãdet kãwep api tãwit imek. Ba webeni

* 6:12: 1Ko 10:23 * 6:13: 1Te 4:3-5 * 6:14: Rom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * 6:15: Rom 12:5; Efe 5:30
 * 6:16: Mat 19:5 * 6:17: Jon 17:21-23; Rom 8:9-11 * 6:19: 1Ko 3:16 * 6:20: 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19; Plp 1:20
 * 7:7: Mat 19:12 * 7:9: 1Ti 5:14 * 7:10: Mat 5:32, 19:9

nadäkiniki nämo u äpi täño nadäkinikitä Anututa biñam itta kädet käwep api täwit imek. Ude bureni nämo täñpawä ironjiniye Anututa biñam nämo itnej. Upañkañ uwä kudupi itkañ. ^{15*} Täñpakañ nadäkinik nämo täñpani kubätä webeni ba äpi nadäkinik ikek u pekta nadäweko uwä nämo iniñ bitnänej. Nämo, tenpeñ kweko uwä nadäkinik täñpani äma ba webe u nädapi täño topmäk-topmäk terak pen täga nämo itnej. Upañkañ ñode nadäwut; Anututä ämawebe ätukät bänep kubägän terak itta nimagutkuk. ^{16*} Täñpakañ bok itdeño uwä webe nadäkinik täñpani in äppiye nadäkiniki nämo u täñkentäj yämiñirä bänepi käwep sukurenpañ Anututa biñam tänej. Ba äma nadäkinik täñpani in webejiye nadäkiniki nämo u täñkentäj yämiñirä bänepi käwep sukurenpañ Anututa biñam tänej.

Anututä ude tepmanñpani unita täga nadänej

^{17*} Täñpakañ Anutu täño äbot kubäkubäta бага ñode peñ yämik täyat; Ekäni Jesutä in kubäkubä inide iwoyäñpañ tepmanñkuko udegän pen kañ irut. Ba jide irirä Anututä in inita biñam tämagutkuko udegän kañ irut. ¹⁸ Uwä ñodeta yäyat; Inken nanik ätu gupi moräk madäwani itkañ nadäkinik täñjirä Anututä tämagutkuk. Eruk, inä jide täñpañ gupnin moräk äneñi yäpurärätne yäj nadäwätäk nämo tänej. Ba inkät nanik ätu gupi moräk nämo madäwani itkañ nadäkinik täñjirä Anututä tämagutkuk. Eruk, inä gupjin moräk madäkta nämo nadänej. ^{19*} U imata, kudän uwä imaka jopi. Gup moräk madäwani ba nämo madäwani u Anutu inamiken tägagän itkañ. Täñ, Anutu täño бага man iwat-iwat unitä bureni-inik täyak. ²⁰ Unita Anututä in inita biñam tämagutkuk-ken itkuño udegän kañ irut. ²¹ Gäk äma täño piä watä äma jopi itkañ nadäkinik täñpañ Anututa biñam täñkuno täñpawä eruk, unita nadäwätäk nämo täñpen. Täñ, äma täño komi piä u peñpañ gäkñaken gärip terak itta kädet kubä tumbänä täga iwaren. ^{22*} Nadäkan? Äma kubä äma täño piä watä äma jopi irirän Anututä imagutkuko u täñpawä eruk, äma uwä inidegän itkañ ñode nadäwek; Näk Anututä yen pit naminpañ iniken piä täkta nepmanñpani yäj nadäwek. Täñkañ udegän äma kubä äma gämori-ken nämo, inl jop kuñarani ude irirän Anututä imagutkuko u täñpawä eruk äma uwä inidegän itkañ ñode nadäwek; Näk Kristo täño watä piä äma jopi ude itat yäj nadäwek. ²³ Bureni-inik, Anututä gwäki ärowani-inikpañ in suwanñkuko unita äma täño topmäk-topmäk terak nämo itnej. ²⁴ Unita notnaye äneñi ñode yäkgän täñpa; Anututä in kubäkubä inita biñam tämagutkuk-ken uken itkuño Anutu-kät kwasikotpañ pen udegän kañ irut.

Gubanña man

^{25*} Eruk, gubanña gubanña kudän täwayäj. Uwä näknaken nadäk, Ekäni täño nämo upañkañ Anutu butewaki nadäj naminñkuko unita man yäyat ño täga nadäwä bureni tänej. ²⁶ Näk ñode nadäk täyat; Kadäni wakiken itkamäj unita in gubanña itkañ udegän kañ irut. ²⁷ Täñkañ gäk webe yäpuno u täñpawä webe u pekta kädetta nämo wäyäkñewen. Ba nämo yäpuno u täñpawä yäpmäkta piäni nämo täñpen. ^{28*} Upañkañ webe yäpayäj täno uwä momi nämo. Ba webe gubanña äma yäpayäj täko u imaka, momi nämo. Upañkañ ämawebe nädapi täñpanitä kome terak ño bäräpi mäyap api yabäj ahäneño unita kädet udewani inken ahäj tamek yäñpañ täwetat. ^{29*} Ñodeta yäñpañ yäyat; Kadäni iwoyäññkuko uku keräpi-inik täyak, kome pähap ño itak ñodegän nämo api irek. Unita kome ño terak irit unita nadäwätäk täñi nämo tänej. Mebäri unita webe nikek in nadäk-nadäkjin webejiye terakgän nämo penej. Nämo, webe nämo yäpani ude bumik kañ irut. ³⁰ Ba konäm butewaki terak it täkañ in konäm butewaki terak nämo irani ude kañ irut. Ba oretoret terak irani in oretoret nämo täñpani ude kañ irut. Ba moneñ piä täñpani intä moneñ u näknaken nämo yäj nadäñpañ kañ kuñarut. ^{31*} Ba äma kome täño tuñum yäpmäj kuñat täkañ in moneñ tuñumjin nämo ude bumik kañ kuñarut. U imata, kome pähap ño itak ñodegän nämo api irek. Nämo, uwä paorayäj keräj täyak.

³² Notnaye, näk intä nadäwätäk ikek kuñatta nämo nadätat unita man ño täwetat. Ñode nadäk täkamäj; Yanäpi irit täño nadäwätäktä äma gubanña nämo yepmäñit täyak unita Ekäni täño piätagän nadäwätäk täk täkañ, ba Ekänitä yabäwän tägakta nadäk kädet kubägän iwat täkañ. ³³ Täñ, nadäkinik täñpani webe nikektä kome täño nadäwätäk terak bok kuñat täkañ. Ba webeni bänepi täñpidäm takta nadäwätäk täk täkañ. ³⁴ Unita nadäk yarä terak kuñat täkañ, webeni nanakta watä itta ba Ekäni täño piä täkta nadäwätäk yarä u täk täkañ. Täñpakañ webe gubanña, äma nämo yäpani u Ekäni täño piäta nadäwätäk täk täkañ. U gupi bänepi kuduptagän Anututa biñam kudupi ude iniñ kirekta piäni täk täkañ. Täñ, webe äpi nikektä kome täño nadäwätäk terak bok kuñat täkañ. Ba äpi bänepi täñpidäm takta nadäwätäk täk täkañ. ³⁵ Man yäyat ño in täñkentäj tamikta yäyat. U bäräpi tamikta ba täñiñ bitnäkta nämo

* 7:15: Rom 14:19 * 7:16: 1Pi 3:1 * 7:17: 1Ko 7:20,24 * 7:19: Rom 2:25; Gal 5:6, 6:15 * 7:22: Plm 16; Efe 6:6; 1Pi 2:16 * 7:25: 1Ti 1:12-13 * 7:28: Luk 21:33 * 7:29: Rom 13:11 * 7:31: 1Jo 2:17

yäyat. Nämö, man ñonitã tãñkentãñ taminirãn in kudãn siwonji iwatpãñ bãnep nadãk-nadãkjin kudup Ekãni terakgãn penpãñ kañ kuñarut yãñ nadãtat.

³⁶ Unita äma gubanji, webe jop iwoyãñ tamanipãñ yepmakta nadãk tãkañ inta ñode yäyat; In kubätã ñode nadãwek; Webe u nämö yãpayãñ tãro uwã goret tãñ imet yãñ nadãwek. Ba gup nadãñ gãripnata watã tãga nämö iret yãñ nadãppãñ, ba webe u yãpnañi yãñ nadãwek. Eruk ude nadãwayãñ tãko uwã iniken gãrip iwatpãñ webe u tãga api yãpek. Tãñpãkañ yãpeko uwã momi nämö. ³⁷ Tãñ, äma kubã gubanigãn itta kubätã peñ iwerãnkañ nämö, ini nadãk kehãromigãn penpãñ gup nadãñ gãripnata watã tãga iret yãñ nadãwek. Eruk, äma udewani uwã webe iwoyãñ imani u nämö yãpeko u tãga. Goret nämö tãñpek. ³⁸ Unita ñode yãwa; Äma, webe iwoyãñ imani yãpeko uwã tãga tãñpek. Tãñ äma, webe u kehãrom tãñpãñ nämö yãpeko uwã tãgagãmãn kubã tãñpek.

³⁹* Eruk unita man kubã ñode yãkgãn tãñpa; Äpi kodak irirãn webeni äma unita biñamgãn pen irek. Tãñpãkañ äpi kumbeko uwã webe u äma kubã tãga yãpeko upãñkañ Ekãnita nadãkinik tãñpanipãñ yãpek. ⁴⁰ Ude upãñkañ nãkña ñode nadãtat; Webe u äma kubã nämö yãpeko uwã säkgãmãn-inik irek. Tãñpãkañ nãk imaka, Kudupi Munapik ikek unita yäyat ño Munapik unitã nadãk-nadãkna tãñmeham tãñ naminjirãn yäyat yãñ nadãtat.

8

Tom anutu jopita ijin yãmanita man

¹* Eruk, tom anutu jopita ijin yãmani unita kudãn tãwayãñ. Äma ätutã ñode yãk tãkañ; Nin kudup nadãk-nadãknin ikek yãñ yãk tãkañ. U bureni yãk tãkañ upãñkañ äma mäyaptã nadãk-nadãki tanjita yãñpãñ gupi jop yãpmãñ ärok tãkañ. Tãñ, äbot tãñpanitã nadãñ yãmikinik kowata kowata tãñpãñ kuñatnayãñ tãño uyaku Kristo tãño ämawebe kehãromini nïkek api itnej. ²* Tãñkañ äma kubätã inita nãk imaka kudup nadãwa tãrekañ yãñ nadãweko uwã ini bãnepi jop yãñ-ikñarek. U nadãnañi ude nämö nadãtak yãñ yãne! ³* Tãñ, äma kubätã Anututa gãripni nadãñ iminjãñ nadãñ imikinik tãk tãyak, äma unita Anututa bureni-inik nadãñ imitak.

⁴* Unita tom anutu jopita ijin yãmanipãñ naknakta näwet yabãñkuño unita jide yãnayãñ? Ñode; Anutu jopi uwã bureni nämö, wãranigãn yãñ nadãk tãkamãñ. Ba Anutu yarã nïkek nämö, Anutu bureni-inik kubã-tãgãn itak yãñ nadãk tãkamãñ. ⁵⁻⁶* Imaka unita anutu yãñ yãwerani kunum terak ba kome terak itkan, ba imaka mäyapta anutu yãñ yãk tãkañ, ba imaka mäyapta ekãninin yãñ yãk tãkañ upãñkañ nintãño Anutu bureni-inik kubã-tãgãn itak. U Nanin pãhap, imaka yãwãn ahãwani unita biñamgãn it tãkamãñ. Ba Ekãninin bureni kubã-tãgãn itak. U Jesu Kristo, imaka kuduaptãgãn unitãño kehãromi terakgãn it tãkañ, ba nin imaka, unitãño kehãromi terakgãn it tãkamãñ.

⁷ Tãñpãkañ nadãkinik tãñpani notjiye ätu man unita nämö nadãwã tãrek tãkañ. U anutu jopi nadãñ yãmik-yãmik kãdet bian iwat tãñkuño unita pen juku piñ itkan unita ketem anutu jopita ijin yãmanipãñ nanãkañã u imaka bureni-inikta ijin yãmani yãñ nadãk tãkañ. Anutu jopi tãño mebari ket nämö nadãwã tãrek tãkañ unita ketem u nanãkañ bãnepitã Anutu injamiken goret tãkamãñ yãñ nadãk tãkañ. ⁸* Nadãkañ? Ketemtã nämö nimagut pãñku Anutu dubiniken nipmak tãyak. Nämö, ketem u ba u nãnero ba nämö nãnero unitã tãñpewãn Anutu injamiken tãga ba waki ude nämö itne. ⁹* Ude upãñkañ ket nadãwut. In nadãwã tãrewãpãñ imaka u ba u tãgagãn tãne yãñ nadãk tãkañ upãñkañ nadãk-nadãk u iwarirã notjiye nadãkiniki kwinitã tabãñpãñ udegãn tãñkañ nadãkiniki tãñpã waneñta!

¹⁰ Ñodeta nadãwut; Nadãwã tãrewani inkãt nanik kubätã anutu jopi tãño ininjoret enji gãnañ itkan notjiye tom anutu jopita ijin yãmani nanj irirãñ notjinpak nadãkiniki kwini kubätã kãweko uwã ñode nadãwek; Nãkña udegãn tãga tãñpet yãñ nadãppãñ nadãkiniki tãñpãn waneñ. ¹¹* Wãra! Kristotã notjinpak nadãkiniki kwini unita yãñpãñ kumbuk. Unita nadãk-nadãkjin nïkektã notjinpak udewani kubã tãño nadãkiniki tãñpewã waneño uwã tãgawek? Nämö! ¹² Notjiye nadãkiniki kwini udewanita goret tãñ yãmiñpewã bãnep nadãk-nadãki kehãromi nämö u tãñpãwak tãkañ uwã Kristota udegãn goret tãñ imik tãkañ. ¹³* Unita nin kubãkubätã ñode nadãnañi; Ketem nãkã nak tãyat unitã tãñpewãn äbot tãñpani notnapak kubätã momiken manpãñã eruk, tom wari nãmoinik api nãñpet. Nãmotã nãmoinik, nãkã tãñpewa notnapak momi tãñpek yãñ nadãwet.

* **7:39:** Rom 7:2-3 * **8:1:** Apos 15:29 * **8:2:** Gal 6:3 * **8:3:** Gal 4:9 * **8:4:** 1Ko 10:19; Gal 4:8; Lo 4:35,39; Lo 6:4 * **8:5-6:** Mal 2:10; 1Ko 12:5,6; Efe 4:5,6; Jon 1:3 * **8:8:** Rom 14:17 * **8:9:** Rom 14:13-15; Gal 5:13 * **8:11:** Rom 14:15,20 * **8:13:** Rom 14:21

9

Pol uwä aposoro noriye ätu udewanigän

1 * Jide? Man yäyat unita näka nadäwä äpani täk täyak? Eruk näkñata ñode täwera nadäwut; Näk äma kubä täño topmäk-topmäk terak nämo it täyat. Nämo, näk aposoro bureni kubä. Näk Ekänin Jesu u kañkut. Ba Ekäni täño piä täk täyat unitäño bureni uwä in ubayäj. 2 * Äma ätutä näka nadänirä aposoro bureni nämo täk täkañ. Upänkañ intä uyaku näka aposoro bureni yäj nadäk täkañ, ei yäj? Täñkañ Ekäni täño manbiñam täwerira nadäkinik täñkuño unitä kwawak ñode yäjähatak; Näk Ekäni täño aposoro bureni kubä.

3 Eruk, äma näkño aposoro wäp ba piä yäpmäj danik täkañ unitäño jop manman u yäpmäj äpäkta ñode yäyat; 4 * Jide? Banabas-kät nektä piä täño gwäkita ketem ume täga nämo näde? 5 * Ba aposoro ätu ba Pitakät Ekäni täño noriyetä webeniye yämaguräkañ piäta bok kuñat täkañ u, nek udegän, äbot täñpani webe ninekta yäpmäjkañ bok täga nämo kuñatne? 6 Ba jide nadäkañ? Aposoro ätutä piä gwäki yäpmäjirä Banabas-kät nek-tägän ninek gupnek täñkentäka monëj piä täga täde? 7 Ude nämo! Äma piä mebäri mebäri täk täkañ uterak gwäki yäpmäk täkañ. Ämatä ämaken piä täñpäj unita gwäki yäpmäk täkañ. Ba gapman täño komi ämatä ini-tägän ini nämo täñkentäk täkañ. Ba äma kubätä ketem piä täñpäj ketem u täga näñpek. Ba sipisip täño watä ämatä watäni itneño u gwäkita nonoñi täkätpäj nak täkañ. Watä jop nämo it täkañ.

8 Täñ, yäyat ñowä äma täño nadäk terak yäjähatak yäj käwep nadäkañ. Upänkañ nämo, бага mantä udegän yäyak. 9 * Moses täño бага man terak ñode kudän täwani pätak; Bulimäkautä piä täñ gamiñkañ ketem moräki näñpayäj täñjirän nämo yäjiwären. Man unita jide nadäkañ? Anututä bulimakauta nadäwätäk täñpäj man u yäjku? 10 * Nämo, u Anutu täño piä äma ninta juku piñpäj man u yäjku. Nadäkañ, äma kome dukduk piä täk täkañ ba äma ketem bureni puget-puget täk täkañ uwä piä u jop nämo täk täkañ. Unitäño kowata bureni ätu api näne yäj nadäñpäj piäni täk täkañ. 11 * Nek udegän. Munapik täño yeri täga bämojin-ken pik täñkumäko unita kowata intäño tuñum ätu gupnek täñkentäka yäpnañi nämo? 12 * Äma ätutä inken piä täñjirä täga täñkentäj yämik täkañ unita ketjin-ken nanik aposorojin bureni nek imata tañi täga nämo yäpde?

Täñpäkañ intä ude täga täñkentäj niminañi upänkañ in bämojin-ken itkumäkken uken nämo peñ täwetkumäk. Nämo, intä Kristo täño Manbiñam Täga u korekta nektä kädet täñpipide yäj nadäñpäj bäräpi u ba u kotak täkamäk. 13 * Ude upänkañ ñode nadäkot; Äma Anutu täño enjiken piä täk täkañ uwä piä uterak ketem yäpmäk täkañ. Ba äma kudupi yot gänañ alta-ken Anututa tom iñj imik täkañ uwä tom u ätu kowata nak täkañ. 14 * Täñpäkañ äma Jesu täño manbiñam yäjähäk täkañ uwä udegän, piä uterak täga itnañi. Ekäninintä kädet u yäjkehärom tañku.

15 * Ekänitä kädet u peñkuko u täga iwarero upänkañ piä gwäkita nämo yäjapik täyat. Ba intä täñkentäj namikta man ño nämo kudän täyat. Nämo, Ekäni täño manbiñam gwäki yäpmäkta nitek nämo, jop täwet täyat unita oretoret pähap täk täyat. Äma kubätä kädet u täñpipiñ nameko uwä kumbet yäj nadäwet. 16 * Täñpäkañ näk Manbiñam Täga yäjähäk täyat unita yäjpäj wäpna täga nämo yäpmäj akwet. Nämo, piä u täkta yäj namani unita imata ehutpäj nämo täñpet? Näk Manbiñam Täga u nämo yäjähawayäj täro uwä waki api kañ-ahäwet yäj nadätat. 17 * Täñpäkañ Manbiñam Täga u yäjähäkta näkñaken gärip terak yäjähäwero uyaku gwäkita täga yäwet. Upänkañ ude nämo, piä täk täyat uwä ude täkta yäj namani unita jop, Ekänitä kädet peñ namani ude iwatpäj täk täyat. 18 Eruk, gwäki imatäkenpäj api yäpet? Uwä ñode; Epänta gwäki yäpmäk-yäpmäk kädet näkña täga iwatnañi u peñpäj Manbiñam Täga u gwäki yäpmäkta nämo, jop yäjähäk täyat unitä piäna täño gwäki ude täyak.

Pol ämawebe täño piä watä äma äworeñjuk

19 * Nadäkañ? Anututä yen pit namiñkuko unita näk äma täño yen terak nämo it täyat. Upänkañ näkñaken gärip iwatpäj ämawebe kudup täño watä piä äma jopi ude äworeñpäj kuñat täyat. U imata, äma mäyap yämagutpäj Anututa biñam yepmakta nadäk täyat. 20 * Mebäri unita näk ñode täk täyat; Juda ämawebe yämagutpäj Anututa biñam yepmakta Juda äma ude äworeñpäj bämojin-ken piäni täk täyat. Uwä Moses täño бага man terak it täkañ unita

* 9:1: Apos 22:17-18; Apos 26:16; 1Ko 15:8 * 9:2: 2Ko 3:2-3 * 9:4: Luk 10:8; 1Ko 9:13-14 * 9:5: Jon 1:42

* 9:9: Lo 25:4; 1Ti 5:18 * 9:10: 2Ti 2:6 * 9:11: Rom 15:27 * 9:12: Apos 20:34-35; 2Ko 11:9; 1Ko 13:7

* 9:13: Nam 18:8,31; Lo 18:1-3 * 9:14: Mat 10:10; Luk 10:7; Gal 6:6 * 9:15: Apos 18:3 * 9:16: Jer 20:9

* 9:17: 1Ko 4:1 * 9:19: Mat 20:26-27 * 9:20: Apos 21:20-26

baga man terak irani ude äworenþän tånkentån yämik täyat. Näknawä бага man terak nämö it täyat upånkañ äma бага man terak it tåkañ u Kristota biñam yåmagutta ini bumikgån äworek täyat. ²¹ * Tånkañ äma Moses täño бага man nitek nämö u yåmagutta äma бага man nitek nämö ude äworek täyat. Ude tåk täyat uwå Anutu täño бага nämö irepmit täyat. Nåmo, nåk Kristo täño man kådet ugån iwatpån ude uwå tåk täyat. ²² * Tånkañ äma nadåkiniki kwini åtu Kristota biñam yåmagutta, äma nadåkiniki kwini ude bumik äworenþån båmopi-ken piåni tåk täyat. Bureni, äma mebåri mebåri ude wani åtu Kristota biñam yåmagutta nadåk täyat unita äma mebåri mebåri u bumik äworenþån båmopi-ken piåni mebåri mebåri tåk täyat. ²³ Ude tåk täyat uwå Manbiñam Täga u tånmeham tåkta tåk täyat. Ba imaka tägatåga Manbiñam Täga u pewå ahåk täyak u Ekåni täño åmawebeniye-kåt bok kañ yåpna yånkañ tåk täyat.

Gwåki bureni yåpmåkta båråñek tåkåna

²⁴ Tånþakañ uwå ñode bumik; Nårepmirek gårepmirek-ken äma måyaptå båråñeneño upånkañ äma kubå-tågån бага pewani-ken intåjukun ahånþån gwåki yåpek. Eruk, in udegån gwåki bureni u yåpmåkta juku piñþån kehåromigån kañ båråñewut. ²⁵ * Nadåkañ, äma nårepmirek-gårepmirek-ken båråñenayån nadåk tåkañ uwå gårip mebåri mebåri måde ut yåmiñþån gupi tånþidåm takta komi piå tåk tåkañ. Tånkañ äma uwå gwåki paotpaot ikek yåpmåkta ude tåk tåkañ. Tån, ninåwå gwåki bureni-inik, paotpaot ikek nämö u yåpmåkta båråñek tåkåmån. ²⁶ Mebåri unita nåk dapun jopjop nämö tånkañ båråñek täyat. Nåmo, siwonþigån båråñek täyat. Ba äma åmik tånkañ keru jopjop wepmåt tåkañ ude nämö tåk täyat. ²⁷ * Nåmo, gupnatå gåripna ba manna iwatta ut täyat. U gupnatå gårip mebåri mebåri peñirån goret båråñewet yånþån ude uwå tåk täyat. Nåk äma åtu Ekåni täño manbiñam yåwet yåpmån åbåntåyiwa gwåki nämö yåpayån yån nåwerekta!

10

Isrel åbottå tånkuño udegån nämö täne

¹ * Notnaye, åbekjiye orajiye Moses iwarån tånkuño uken båråpi ahån yåmiñkuño u ket juku piwut yån nadånþån man ño tåwerayån; U kudup gubam påhap Anututå watå it yåmik pewån åpuko u gånån kuñatkuñ. Ba u kudup Gwågu Gåmåni u weñþeñ kukni udude såkgåmån ahånkuñ. ² Gubam u gånån kuñatkuño ba ume weñkuño u ume årutårut bumik ude tånkuñ. Kadåni uken kuñat-kuñat kodaki yåput þeñþån Moses täño iwaråntåkiye ude ahånkuñ. ³ * Tånkañ åmawebe u kudup ketem Munapiktå yepmån towiñkuko u nak tånkuñonik. ⁴ * Ba u kuduptagåntå ume Munapiktå yåmiñkuko u imaka, nak tånkuñonik. Ume uwå mobå Munapiktå þeñ yåmani bok kuñat tånkuño uken naniktå åþånþirån nankuñ. Mobå uwå Kristo ubayån. ⁵ * Ude tåk tånkuño upånkañ åmawebe ukåt nanik måyaptå Anutu täño gårip nämö iwatkuno unita yabåwån nämö tågañkuñ. Mebåri unita åmawebe måyaptå kome jopi uken kumån tånþå kuñkuñ.

⁶ * Eruk, imaka ahån yåmiñkuño u nintå kañþån nadåkta wårani ude ahånkuñ. Unitå nin ñode niwonþåretak; Ninå bånep nadåk-nadåknin imaka wakiwaki terak nämö pene, åmawebe biani unitå tånkuño ude. ⁷ * Ba anutu jopi nämö yåniñ oretne, åma biani åtutå tånkuño ude. Unitå Anutu täño mantå ñode yåyak;

Åmawebe u ketem ume nañþån tånkuñkuñ tånkañ guñ åma täño kap teñþån kudån waki-wakiinik tånkuñ.
Kis 32:6

⁸ * Eruk kubokåret kådet åma biani u åtutå tånkuño ude nämö täne. Åma uwå ude tånkuño unita kepma kubågån åmawebe 23,000 udetå paotkuñ. ⁹ * Unitå ninå Anututå täga nämö nin dåpek yån nadånþån imaka u ba u täga täne yån nämö nadåne. Åma biani åtutå Anutu ude tån-yabånþirå gåmoktå kumån-kumån dåpuñ. ¹⁰ * Ba Anutu täño kudånta gañani nadånþån yånkubit-kubit nämö yåne. Åma biani åtu ude tånkuño uwå Kumån-kumån täño Anþerotå åbå kumån-kumån dåpuñ.

¹¹ * Notnaye, imaka ahån yåmiñkuño u åma åtutå juku piñþån kådet kuroñ udegån nämö täneþta ude ahånkuñ. Tånþån unitånño manbiñam uwå tårek-tårek kadåni-ken itkamån nintå daniñþån nadånkañ umuntåneta kudån tånkuñ. ¹² Unitå åma kubåtå nåk kehåromi

* **9:21:** Gal 2:3 * **9:22:** 2Ko 11:29; Rom 11:14 * **9:25:** Plp 3:14; 2Ti 4:7-8; 2Ti 2:4-5; Jem 1:12; 1Pi 5:4 * **9:27:** Rom 8:13, 13:14 * **10:1:** Kis 13:21-22; Kis 14:22-29 * **10:3:** Kis 16:35 * **10:4:** Kis 17:6; Nam 20:11 * **10:5:** Nam 14:26-30; Hib 3:17; Jud 5 * **10:6:** 1Ko 10:11; Nam 11:4,34 * **10:7:** Kis 32:6 * **10:8:** Nam 25:1-9 * **10:9:** Nam 21:5-6 * **10:10:** Nam 16:41-49; Hib 3:11,17 * **10:11:** 1Ko 10:6; 1Pi 4:7

itat, wakiken täga nämö mänpet yän nadänpänjä momi-ken mänpekta nadän täpänerpän kujarek. ^{13*} Tänpäkan notnaye nede nadäkot; Tänyabäk kudupitä nämö ahäj tamik täkan. Nämö, ahäj tamik täkan uwä äma ätuken ahäk täkan unitägän ahäj tamik täkan. Upänkan Anututä yänkehäromtak mani iwatpän nämö api tepmanpek. Nämö, u tabän äwaräkuk tänjirän tänyabäk kubä intä täga irepmitnanj nämö, udewani kubätä nämö api ahäj tamek. Nämoinik! Tänyabäk kubätä ahäj tämjirän Anututä kädet täwit tämjnpän tänyabäk u gänaj kehärom tanpän itta kehäromi api tamek.

Anutu ba wäbät bok yänij oretnanj nämö

^{14*} Unita notnaye tägagämän, wäbät yänij oretoret kädet kanjuntan ban pänku irut. ¹⁵ In guj nämö, nadäwä tumbani unita man täwerayän täyat no injin ket yäpmän danjnpän nadäwut. ^{16*} Ekäni täno wain ume näna yänpän Anutu bänep täga man iwetpän nak täkamän uwä nanpänjä Kristo täno kumäk-kumäki terak tuben kujnpän Kristo inikät bänep kubägän tänpän it täkamän. Ba käräga tokätänpän nak täkamän u udegän. U nanpänjä Kristo täno gupikät kentänpän Kristo-kät bänep kubägän tänpän it täkamän. ^{17*} Eruk, käräga bureni mehäri kubägän itak u kubägän nak täkamän unita ämawebe ini-ini itkamän upänkan gup kubägän ude ahäk täkamän.

^{18*} Eruk, Juda ämawebe täno täktäkita juku piwut; Ämawebe tom ketem alta terak Anututa ijin imanipän u moräki nak täkan uwä nanpän Anutu-kät kentänpän bänep kubägän tänpän it täkan. ^{19*} Tänpän man unita nadänit anutu jopi yänijoret-oret man täwerayän täyat nönita nadäwut; Imaka guj ämatä anutu jopita ijin yämik täkan u ba anutu jopi ini, unita jide yänayän? U imaka bureni? Nämoinik! U imaka bureni nämö yän täwetat. ^{20*} Unita nede yäyat; Guj ämatä imaka anutu jopita ijin yämik täkan uwä Anututa nämö, Satan täno watä ämaniyeta ijin yämik täkan. Unita ketem anutu jopita ijin yämani nämö nänejen yän täwet täyat uwä nodeda; In u nanpän Satan täno watä ämaniye-kät kentänpän bänep kubägän tänpän itta nämö nadätat. ^{21*} Inä Ekäni täno wain ume nanjit, Satan täno watä ämaniye unitäno bok täga nämö nänejen. Ba Ekäni täno käräga nanjit, Satan täno watä ämaniye unitäno bok täga nämö nänejen. ^{22*} U imata, ude tänyänj tämäno uwä Ekänitä kokwawak bureni api tänj nimek. Ude tänpänä nin kehärom tanpän Anutu täno kokwawak täga api irepmitne? Nämoinik!

Notniye täjkenänj yämikta täktäk ugänpänj täne

^{23*} Tänpäkan äma ätutä nede yäk täkan; Nin imaka u ba u tägagän täne yäk. Imaka yäjiwäranä kubä nämö, kudup u ninij kirewani yän yäk täkan. Man udewanita nede yäyat; Täga yäkan upänkan täktäk kudup uwä tägagän nämö. Ba täktäk kuduhtagantä täga nämö täjkenänj nimek. ^{24*} Unita nede nadäkot; Ninä nininta nadäwätäk nämö täne. Nämö, äma ätu täjkenänj yämikta piäni täne.

²⁵ Eruk, ketem tom kudup ämatä gwäki penpän yäpmäka maketken pek täkan u yänjabäk kubäkät nämö, täga suwanpän nänejen. Yänjabäk nede nämö yänejen; U anutu jopita ijin yämani ba nämö ijin yämani yän nämö yänejen. ^{26*} U imata, unitawä Anutu täno man nede kudän täwani;

Kome ini ba imaka imaka uterak itkanj u kudup Ekäni tänjögän.

Sam 24:1

^{27*} Unita Jesuta nadäkinik nämö tänpäni kubätä ketem bok näda yän gäwerän täga yän nadänpänjä ketem gwet gameko u kudup yänjabäk kubäkät nämö, ba nadäwätäk ikekät nämö, jop täga nännen. Ketem u bänep nadäk-nadäka täga nämö tänpän wanen. ^{28*} Upänkan ketem kubä nänpayän tänjiri äma kubätä nede gäwerek; Ketem nowä anutu jopita ijin yämani yän gäweränä eruk, notkapak unita yänpän ketem u nämö nänpän. Nämö, notkapak unitä gäka nadäwätäk tänpänj goret täk täyan yän gäwerekta! ²⁹ Gäkna momi tänpän yän nämö yäyat. Nämö, notkapak unitä momi täyan yän nadäweko unita ketem u nämö nänpän.

Eruk, man unita äma kubätä kikkjupänj nede yäwek; Wära! Näk imaka u ba u tägagän nänpet ba tänpet yän nadätat unita imata äma ätu udegän nämö nadäk täkan unita yänpän kädet u pewet? ^{30*} Näk ketem kubä Anutu bänep täga man iwetpän nänpäro uwä äma kubätä goret näyan yän imata näwerek? ^{31*} Eruk unita nede yäwa; In ketem ba ume nänyän, ba imaka u ba u tänyänj nadänpänjä u kudup Anutu wäpi bijam yäpmän akuktagän tänejen. ^{32*} Unita

* **10:13:** 1Ko 1:9 * **10:14:** 1Jo 5:21 * **10:16:** Mat 26:26-28 * **10:17:** Rom 12:5; Efe 4:16 * **10:18:** Wkp 7:6

* **10:19:** 1Ko 8:4 * **10:20:** Lo 32:17; Rev 9:20 * **10:21:** 2Ko 6:15-16 * **10:22:** Lo 32:21 * **10:23:** 1Ko 6:12

* **10:24:** Rom 15:2 * **10:26:** Sam 24:1 * **10:27:** Luk 10:8 * **10:28:** 1Ko 8:7 * **10:30:** 1Ti 4:4 * **10:31:**

Kol 3:17 * **10:32:** Rom 14:13

äma kubä, Juda äbotken nanik, Grik äbotken nanik, ba äbot tänpäni kubä momi-ken tewet yäj yänpäj imaka siwoņi tänpäj kuņat täkot. ³³* Näkä täk täyat udegän täk täkot; Näkņa täņkentäktä nadänpäj nämo, ämawebe kudup täņkentäj yämiņira Ekäniä biņam täpput yäj nadänpäj kuņat täyat.

11

1* Unita näkņo kädet kuroņ iwat täkot, näkä Kristo täņo kädet kuroņ iwat täyat ude.

Ämawebe täņo mebäri

2 Kadäni kadäni näk man kudup täwetpäj täwoņärenkuro u pen juku piņ it täkaņ. Täņkaņ injipäj yäpmäj kuņat täkaņ unita taniņ oretat. ³* Upäņkaņ man kubä ñode täwerayäj täyat unita imaka, nadäkinik kaņ täpput; Äma kuduhtagän täņo gwäki u Kristo. Tänpäj webe täņo gwäki uwä äpi. Tänpäj Kristo täņo gwäki uwä Anutu. ⁴Unita äma kubätä tek ämetkaņ Anutu-ken yäņapik man yäwayäj täko ba Ekäni täņo meni jinom yäņahawayäj täko u gwäki Kristota mäyäk api imek. ⁵Täj, webe kubätä tek nämo ämetkaņ Anutu-ken yäņapik man yäwayäj täko, ba Anutu täņo meni jinom yäņahawayäj täko uwä udegän gwäki äpita mäyäk api imek. Webe ude täk täkaņ uwä webe jopjop kuņarirä mäyäk yämikta gwäki pujiņ madäj yämik täkaņ udegän api äworeneņ. ⁶Ñodeta yäyat; Webe kubätä tek nämo ämetkaņ kuņareko uwä kubätä webe unitäņo gwäki pujiņ kudup kaņ madäj imän. Upäņkaņ u uwä imaka mäyäki unita webe uwä gwäk muyam nikek kuņatpäjä tek ämetkaņ kuņarek. ⁷* Tänpäkaņ ämawä tek nämo ämetkaņ gwäki jopitä kuņatneņ. U imata, äma uwä Anutu täņo inam dapun ba Anutu täņo epmäget moräki unita. Täņ, webe uwä äma täņo epmäget moräkipäj tänpäni. ⁸* Äma uwä webeken nanikpäj nämo yäpuk. Webe uyaku ämaken nanik yäpuk. ⁹* Äma jukun tänpäj peņkaņ webewä äma täņo täņkentäki ude itta yänpäj tänpäj pewani. ¹⁰Mebäri unita webe uwä man buramik webe unitäņo wärani uwä tek ämetpäj kuņatneņ. Ude kuņatnayäj täņo uwä aņero api oraņ yämineņ.

¹¹Tänpäkaņ Ekäni-kät kowat kwasikorän tänpäniä webe inipärik, äma inipärik nämo kuņatneņ. Nämo, webetä äma täņo täņkentäki ude itneņ, ba ämatä udegän, webe täņo täņkentäki itneņ. ¹²U imata, webe uwä ämaken nanik yäpāni. Udegän ämatä webeken ahäj bumbum täk täkamäj. Täņkaņ u kudup Anutu-ken nanikgän.

¹³Eruk, injin-tägän kaņpāj nadäk täpput; Webe kubä tek nämo ämetkaņ Anutu-ken yäņapik man yäņirän tägawek? ¹⁴Ba äma gwäki pujiņ taņitä kuņarirän kawä siwoņi täņpek? Nämo! Anututä kädet kubä äbekjiye orajiye-ken ñode inide pewän ahäwani; Ämatä gwäk pujiņ taņi, webe täņo ude bumik yäpmäj kuņat-kuņat u mäyäki. ¹⁵Upäņkaņ webetä gwäk pujiņ käroņi yäpmäj kuņarirä kawä tägawek. Gwäk pujiņ käroņi u webe täņo epmäget moräk. Gwäki pujiņtä tek ude täņpek. ¹⁶Tänpäkaņ äma kubätä näkņo man ño urayäj nadänpäjä ket ñode nadäwek; Kädet ätu nämo iwat täkamäj, ba Anutu täņo äbot ätu komeni komeni itkaņ u kädet ugän iwat täkaņ.

Ekäni täņo äņnak-äņnakta man

¹⁷Eruk, man ño täwerayäj täyat uwä bānep täga terak nämo täwerayäj. Anutu inijoret käbeyä täk täkaņ-ken kädet tägatäga nämo pewä ahäk täkaņ. Nämo, äma bānep yäpä wakwak käbeyä ude täk täkaņ. ¹⁸* In-täņo biņam man ñode nadäk täyat; Käbeyäta änok kubägän irirä bāmoņin-ken duņ-wewek ahäj tamik täyak yäk. Ude näwerirä u bureni käwep yäj nadäk täyat. ¹⁹* Bureni, duņ-wewek in bāmoņin-ken ahäk täyak u täga nämo. Upäņkaņ jop uken, ini kaņ ahäwän. Ude uyaku inken nanik netätä kädet Anututä gäripi nadäk täyak u iwat täkaņ u kwawak api ahäwek.

²⁰Tänpäkaņ käbeyäta änok kubägän itkaņ äņnak-äņnak täk täkaņ uwä Ekäni täņo äņnak-äņnak bureni nämo täk täkaņ. Nämo inik! ²¹In kubäkubätä injinken ketem yäpmäj päbä notjiye mäde ut yämiņpāj käroņ nak täkaņ. Täņirä ätu nakta yeņirä it täkaņ. Tänpäj in ätutä wain ume bumta naņpāj täņguņguņ täk täkaņ. ²²* Jide? In enjijn nämo? Äņnak-äņnak injin enjen täga nämo täneņ? Ude täk täkaņ uwä Anutu täņo äbot tänpäniä nadäņirä imaka jopi kubä täk täyak. Ba notjiye jäwäräta mäyäk yämik täkaņ. Unita jide täweret? Kudän täk täkaņ unita oretoret man täweret ba? Nämotä nämo inik!

²³Nadäkaņ? Man täwetat ñowä Ekäniken nadäņkuro upäj täwetat. Man uwä ñode; Bipani Judas Kariottä Jesu iwan kerä terak teņkuko kadäni uken Jesutä ñode täņkuk; ²⁴Uwä käräga yäpmäjpāj Anutu-ken bānep täga man iwetkaņ tokät jukutpāj iwaräntäkiyeta yämiņpāj

* 10:33: 1Ko 9:20-22 * 11:1: 1Ko 4:16 * 11:3: Stt 3:16; Efe 5:23; 1Ko 3:23 * 11:7: Stt 1:26-27; Jem 3:9

* 11:8: Stt 2:21-23; 1Ti 2:13 * 11:9: Stt 2:18 * 11:18: 1Ko 1:10-12; 1Ko 3:3 * 11:19: Lo 13:3; 1Jo 2:19

* 11:22: Jem 2:5-6

ņode yāņkuk; Ņowā nākņo gupna yāk. Uwā in tāņkentākta inin kirewani. Unita nāk nadāņ namikta kaņ nak tāņput yāk. ²⁵ * Ketem naņ paotpāņ irāwā udegān wain ume yāpmāņpāņ yāmiņkaņ yāņkuk; Ņowā nākņo nāgātna. Nāgātna ņonitā topmāk-topmāk kodaki yāput peyak yāk. Unita kadāni kadāni ņo naņpāņā nāka kaņ nadāņ namik tāņput yāņ yāwetkuk. ²⁶ Unita kadāni kadāni kārāga ba wain ume u nak tākaņ uwā Ekānitā komi nadāņpāņ kumbuko unitāņo manbiņam yāņahāņpāņ tāk tākaņ. Ude tāņ yāpmāņ kuņirā Ekāni uwā kaņ ābān.

²⁷ * Eruk, unita nadākot; Ekāni tāņo dākum naknak u imaka jopi kubā nāmo. Unita āma kubātā kādet siwoņi nāmo iwatkaņ Ekāni tāņo kārāga ba wain ume nāņpeko uwā Ekāni tāņo tohari ba nāgārīta nadāņirān imaka jopi kubā ude tāņirān Ekānitā kawān momi tāņpek.

²⁸ * Unita āma kubātā kārāga ba wain ume u nāņpa yāņpāņ bāņep nadāk-nadāki-ken jide pāreko u jukun yāpmāņ daniņkaņ tāga nāņpek. ²⁹ Tāņkaņ āma kubātā Ekāni tāņo gupi, ābot tāņpani noriye unita siwoņi nāmo nadāņ yāmiņpāņ kārāga ba wain ume nāņpeko uwā inī-tāgān ini gupi Anutu tāņo manken tewek. ³⁰ Mebāri unita inken nanik āmawebe ātuwā kehāromini nāmo itkaņ ba ātu kāyām ikektā itkaņ ba ātuwā kumbuņ. ³¹ Upāņkaņ nin bāņep nadāk-nadāknin sākgāmān yāpmāņ daniņkaņ nānāyāņ tāmāņo uwā Anututā manken nāmo api nipmaņpek. ³² * Tāņ, Anututā nibāwān tāga nāmo tāņpāwā kādet siwoņi niwoņāreкта bārāpi mebāri mebāri nimik tāyak. Imata, āma komen āmawebe-kāt paot-paotta biņam tāņero udetā yāņpāņ tāk tāyak.

³³ Unita notnaye, inā kubā-kengān itkaņ Ekāni tāņo ketem bok nāna yāņpāņā āma kudup-tagān ābāņ moreņpāņ irākaņ yāput-peņpāņ uterakgān kaņ nak tāņput. ³⁴ Tāņpākaņ āma kubātā nakta iwāwā intājukun ini eņiken naņ koreņkaņ kābeyā-ken tāga kwek. Ude tānāyāņ tāņo uyaku kābeyā nāmo tāņpā wawāpāņ Anututā kowata waki nāmo tamek. Eruk ugān. Man morāki itak u āneņi āreņpāņ tabāwayāņ tāyat-ken uken api tāweret.

12

Munapiktā iron tāk tāyak unita man

¹ Eruk notnaye, Kudupi Munapiktā iron tāk tāyak unitāņo mebārīta intā guņ itneņo udetā ņode tāwera ket nadāwut; ² * In bian guņ itkaņ anutu jopi, man nāmo yāwani uken pāņku gāmori-kengān itkaņ unitāņo nadāk kādet gwājiwani iwatpāņ kuņat tāņkuņonik. ³ * Unita ņode tāwera nadāwut; Kadāni uken man yāk tāņkuņo u man Anutu tāņo Munapiktā pewān ahāk tākaņ u nāmo. Nāmoink! Anutu tāņo Munapiktā āma kubāken itkaņ man iwerirān ņode tāga nāmo yāwek; Jesu kaņ wawān! Ba āma kubā Ekāni tāņo Munapiki nāmotā Jesu u Ekāni yāņ tāga nāmo yāwek.

⁴ * Tāņpākaņ ābot tāņpani ninken Munapiktā iron mebārī mebārī pewān ahāk tākaņ uwā Munapik kubā-tāgān pewān ahāk tākaņ. ⁵ * Ba Ekāni tāņo watā piā mebārī mebārī tāk tākamāņ upāņkaņ Ekāni kubāgān. ⁶ Ba piā u tākta piā tāktāk tāņo kāderi mebārī mebārī upāņkaņ Anutu kubā unitāgān piā u kudup tākta ābot tāņpani āmawebe kuduptagānta kehāromi nimik tāyak. ⁷ * Burenī, Munapiktā ābot tāņpani ātu tāņkentāņ yāmikta āmawebe kubākubāken kehāromini pewān ahāk tākaņ. ⁸ Uwā ņodeta yāyat; Munapiktā āma kubāta kehāromi imiņirān nadāk sākgāmān kubā Anutu-ken nanik tāga yāņahāwek. Tāņpākaņ āma kubātawā Munapik kubā unitāgān nadāk-nadāk ātu Anutu-ken nanik āmawebe yāņahāņpāņ yāwetta kehāromi imik tāyak. ⁹ Tāņkaņ Munapik kubā uterakgān āma kubā nadākinik kehāromi tāk tāyak. Ba Munapik kubā unitāgān āma kubātawā āma kāyām ikek yāpān-tāgakta kehāromi imik tāyak. ¹⁰ * Tāņpākaņ āma kubātawā Munapik unitāgān kudān kudupi ātu tākta kehāromi imik tāyak. Tāņ, kubātawā Munapik unitāgān Anutu tāņo meni jinom yāpmāņpāņ yāņahākta kehāromi imik tāyak. Ba āma kubātawā Munapik tāņo man burenī ba mājo tāņo man jopi u yāpmāņ daniņka kehāromi imik tāyak. Tāņkaņ āma kubātawā man kotāk kudupi mebārī mebārī terak yākta kehāromi imik tāyak. Tāņpākaņ āma kubātawā man kotāk u yāpmāņ āyāņutpewān āma ātutā nadākta kehāromi imik tāyak. ¹¹ * Kudān mebārī mebārī uwā, Munapik kubā unitāgān pewān ahāk tākaņ. U iniken gārīp terak āma kubākubāta kehāromi inigān inigān yāmik tāyak.

Gupnin kubāgān upāņ morāki māyap

¹² * Eruk gupninta nadāwut. Āma nināwā gupnintā kubāgān tāyak upāņkaņ gupnin tāņo morāki wāpi inigān inigān. Tāņkaņ wāp inigān inigān unitākaņ gup kubāgān tāyak. Eruk

* **11:25:** Kis 2:4-6;8; Sek 9:11; Hib 8:8-13 * **11:27:** Hib 10:29 * **11:28:** Mat 26:22; 2Ko 13:5 * **11:32:** Hib 12:5-6 * **12:2:** Hab 2:18-19 * **12:3:** 1Jo 4:2-3 * **12:4:** Rom 12:6; Efe 4:4 * **12:5:** Efe 4:11 * **12:7:** 1Ko 14:26 * **12:10:** Apos 2:4; 1Ko 14:5 * **12:11:** Rom 12:3; 1Ko 7:7 * **12:12:** 1Ko 10:17

Kristo tãño äbot terak udegãn pãtak. ^{13*} Nin kubãkubã mãyap upãñkañ Kristo terak gup kubãgãn ude itkamãñ. Nin kudup, Juda äbotken nanik, guñ äbotken nanik, watã piã tãñpani jopi ba äma ekãni, nin Munapik kubãgãnpãñ uwãktãñ nimani. Munapik uwã ume bumik, nañ tãpãneñpãñ säkgãmãn itta nimani. Tãñkañ Munapik unitã tãñpewãn gup kubãgãn ude tãñkumãño itkamãñ.

¹⁴Unitã gupnin terak man wãrani ñode tãwetat; Gupnin tãño morãki mãyap, kubãgãn nãmo. Uwã ñode bumik; Munapiktã nin kubãkubãta kehãromi niminãrãn piã ba tãktãk mebãri mebãri Kristo tãño äbot tãñkehãrom takta tãk tãkamãñ. ¹⁵Unitã kuroñnintã ñode yãwek; Nãk ketka nãmo unitã gupka morãk nãmo yãk. Upãñkañ u gupnin morãk! ¹⁶Ba jukunintã ñode yãwek; Nãk dapunka nãmo unitã gupka morãk nãmo yãk. Ude nãmo! U gupnin morãk! ¹⁷Ba jide? Gupnin kudup u dapuningãn tãñpeko uwã man jide ude nadãne? Ba gupnin kudup u jukuningãn tãñpeko uwã imaka kubã tãño kãbãñ jide ude yãna-kuneñ? ¹⁸Upãñkañ ude nãmo, Anututã iniken gãrip iwatpãñ gupnin tãño morãki inigãn inigãn peñirãn piã iniken iniken tãk tãkañ. ¹⁹Tãñpãkañ gupnin morãkitã kubãgãn äworeñpãñ itneño uwã gup bureni nãmo! ²⁰Nãmo, gupnin tãño morãki mãyap unitã gup kubãgãn ude tãñkañ piã iniken iniken tãñirã säkgãmãn it tãkamãñ.

²¹Unitã dapunintã ketnin ñode tãga nãmo iwerek; Gãkã nãmo ireno uwã piã nãkñañgãn tãga tãñpet! yãk. Ba gwãknintã kuroñnin ñode tãga nãmo iwerek; Gãkã nãmo ireno uwã nãkñañgãn tãga iret! yãk. ²²Nãmoinik, gupnin morãki kubãta kehãromini nãmo yãñ yãk tãkamãñ upãñkañ unitã nãmo ireko uwã kehãromi jide ude yãpne? ²³Ba gupnin morãk-morãkta nadãna äpãni tãk tãkamãñ upãñ watã säkgãmãn it yãmik tãkamãñ. Ba gupnin morãk kubã u mãyãknin uwã säkgãmãn-inik uwãk tãk tãkamãñ. ²⁴Tãñpãkañ gupnin morãki tãga ätu kwawak pena it tãkañ unitã ñode nadãkamãñ; Anututã gupnin morãki kuduaptãgãn peñkuko gup kubãgãn ude itkañ. Tãñkañ gupnin morãki ätuwã wãpi biñam ikek nãmo bumik unitã intãjukun peñkuko itkañ. ²⁵Intãjukun peñkuko uwã gupnin tãño morãki morãki duñ-wewek nãmo tãñkañ watã kowata kowata tãneñta tãñpãñ peñkuk. ²⁶Unitã gupnin morãki kubãtã komi nadãñirãn morãki ätu kuduaptãgãn komi nadãneñ. Ba kubãtã wãp biñam yãpmãñirãn noriye kuduaptãgãn wãpi biñam yãpneñ.

^{27*}Eruk, man unitãño mebãri ñode; Äbot tãñpani in kuduaptãgãn Kristo tãño gup ude itkañ. Tãñpãkañ in kubãkubãtã gup unitãño morãki morãki ude itkañ. ^{28*}Tãñkañ äbot tãñpani bãmopi-ken Anututã piã mebãri mebãri takta äma inigãn inigãn ñode iwoyãñpãñ yepmañkuk; Intãjukun, aposoro yãpmãñ daniñpãñ yepmañkuk. Tãñpãñ uterakã äma Anutu tãño meni jinom yãpmãñpãñ yãñahãwani. Uterakã äma Anututã kãdet gãripi nadãk tãyak u yãwetpãñ yãwoñãrewani. Ba äma ätuwã äma kãyãm ikek yãpãtãgãkta iwoyãñpãñ yepmañkuk. Ba ätuwã kudãn kudupi takta, ätuwã tãñkentãk piã mebãri mebãri takta, ätuwã piãta watã itta. Tãñ, ätuwã man kotãk kudupi terak yãkta iwoyãñpãñ yepmañkuk. ²⁹Unitã jide? Äbot tãñpani kudup uwã aposoro? Ba kuduaptãgãn uwã Anutu meni jinom yãñ ahãwani? Ba kuduaptãgãn uwã yãwetpãñ yãwoñãrek piã tãk tãkañ? Ba kuduaptãgãn kudãn kudupi tãk tãkañ? ³⁰Ba kuduaptãgãn äma kãyãm ikek tãga yãpã-tãganeñ? Ba kuduaptãgãn man kotãk kudupi terak yãk tãkañ? Ba kuduaptãgãn man u yãpmãñ äyãñut tãkañ? Nãmoinik! U piãni inigãn inigãn tãk tãkañ.

^{31*}Upãñkañ Munapik tãño iron kubãkubã ukãt nanik intãjukun-inik itkañ u yãpmãkta gwãk pimĩñpãñ piãni tãk tãkot. Unitã apĩño kãdet tãgãgãmãn kubã tãño mebãri tãwetpãñ tãwoñãrewayãñ.

13

Bãnep iron bureni tãktãk kãdet

¹Nãk äma nadãk-nadãk ikek ude itpãñ äma tãño man kotãk mebãri mebãri terak, ba kunum gãnañ añero unitãño man terak tãga yãwero upãñkañ bãnep iron ikek nãmo kuñarayãñ tãro uwã mãna säkgãmãn uwã yãñuruk-uruk, wagãm mãmã ude api tãñpek. ^{2*}Tãñpãkañ nãk Anutu tãño meni jinom yãpmãñkañ pidãmigãn tãga yãñahãwet, ba imaka imaka kwawak irani ba kãbop irani unitãño mebãri tãga nadãwa tãreneño upãñkañ bãnep iron ikek nãmo kuñarayãñ tãro uwã imaka jopi ude api iret. Ba nadãkinikna kehãromitã pom tãñpewãn ini irani-ken tãga peñpeñ äpãmañ kweko upãñkañ bãnep iron ikek nãmo kuñarayãñ tãro uwã nadãkinikna u jopigãn api tãñpek. ^{3*}Tãñpãñ nãk tuñuma kudup äma jãwãrita tãga yãmet, ba Anututã yãñpãñ gupna paotta tãga inin kirewero upãñkañ bãnep iron ikek nãmo kuñarayãñ tãro uwã tãktãkna tãgatãga unitã nãmo api tãñkentãñ namek.

* 12:13: Gal 3:28

* 12:27: Rom 12:5; Efe 5:30

* 12:28: Efe 4:11-12

* 12:31: 1Ko 14:1

* 13:2: Mat 17:20

* 13:3: Mat 6:2

⁴ Eruk ämawebe bänep iron kädet bureni iwat takan uwä ñode tak takan; U kwikinik itkan äma ätu orañ yämik takan. Äma u noriyetä yärepmiräwä kokwawak nämo nadäk takan. Ba u inita näk äma ätu yärepmitat yän nadänpän nadäwä ärowani nämo tak takan. ⁵* Ämawebe bänep iron ikek uwä ärowani kudän nämo tak takan ba initagän nadäwätäk nämo tak takan. Tänpän kokwawak bäräjen nämo nadäk takan. Ba ämatä waki täj yäminjirä momi u kadäni käronjita nämo yäpmän kuñat takan. ⁶* Tänpän wakitä äma ätuken ahän yäminjirän wi yäwatpän oretoret nämo tak takan. Nämo, u man bureni täño kudän kwawak ahänjirän uyaku oretoret pähap nadäk takan. ⁷* Tänpäkan äma bänep iron ikektä äma kehäromini nämo tänpämehtan yämik takan. Ba nadäkiniki nämo pewä putärewäkan Anututä tänpäntän yämikta itsämänpän nämo ganjatac takan. Nämo, bänep iron täktäk kädet gwäk pimänpän tak takan.

⁸ Bänep iron kädet bureni uwä nämo api paorek. Täñ, kädet täga ätu ñodewani u api paotneñ; Kudupi Munapik terak Anutu täño meni jinom yäñahäk-ahäk uwä kadäni keräpi-tagän. Ba Kudupi Munapik täño iron yäpmänpän man kotäk kudupi kudupi terak yäkyäk u api paorek. Ba Anutu täño nadäk yäpmänpän yäñahäk-ahäk u imaka, api paorek. ⁹ Bureni, Anutu täño nadäk kuduhtagän täga nämo nadäna tärewäpän yäñahäne, moräkigän nadänpän yäñahäk takamän. Ba Kudupi Munapik terak Anutu meni jinom kuduhtagän täga nämo yäñahäne, moräkigän nadäk takamän. ¹⁰ Upänkan imaka bureni-iniktä ahänjirän imaka ket nämo nadäwani ba ket nämo tänpäni u api paotneñ. ¹¹ Uwä ñode bumik; Näk ironj itkan man yänkuro, nadäk-nadäk piä täñkuro ba yäpmän danik-danik piä täñkuro u ironjita-yän tak täñkuronik. Ude itkuropän täganpänä äma ekäni äworenpän ägin kädet u penkut.

¹²* Täñ, apiño imaka imaka yabänpän-nadäk takamän u wäranigän kanuruk ikek, glas waki terak mäjonin säkgämän nämo kak takamän ude bumik yabänpän-nadäk takamän. Upänkan kami inam kowat-kawän api täne. Apiño Anututa nämo nadäwa tärek takan. Upänkan kadäni uken api nadäwa täreneñ, Anututä näkño mebarina nadäwän tärekinik tak täyak ude.

¹³* Tänpäkan imaka u nämo ahänjirän imaka yaräkubätä bureni takan uwä ñode; Nadäkinik, ba imaka Anututä kämi nimikta yäwani unita bänep penpän itsämäk, ba bänep iron täktäk kädet. Tänpän imaka yarä unitäño intäjukun-inik uwä bänep iron.

14

Munapiktä iron kubäkubä nimik täyak

¹* Unita notnaye, iron kädet bureni u iwatta piäni kehäromigän täneñ. Tänpän iron Kudupi Munapiktä nimik täyak u yäpmäcä imaka, piäni täneñ. Tänpän iron tägagämän kubä ñode, Anutu täño meni jinom yäñahäcä kehäromi u yäpmäcä iyaptak täkot. ² Nadäkan, man kotäk kudupi, Munapik-ken nanik u yäkyäk täga upänkan äma man kotäk uterak yäk takan uwä ämatä nadäcä nämo yäk takan. U Anutu-kätgän iniken man käbop nanik yänpän-nadäk takan. Tänpän man kotäk uwä äma ätutä nämo nadäwä tärek takan. ³ Tänpäkan äma Anutu täño meni jinom yäñahäk takan uwä ämatä nadäcä yäk takan. Man yäk takan unitä ämawebe täñ-kehäromtan yäminpän nadäkiniki täñmehtan täñit, bänepi täñpidäm täñit tak täyak. ⁴ Täñ, äma man kotäk kudupi terak yäk takan uwä inigänpän tänpäntän yämik täyak. Upänkan äma Anutu täño meni jinom yäñahäk takan uwä äbot tänpäni kudup täñ-kehäromtan yämik takan.

⁵* Unita näkño gärip uwä ñode; In kuduhtagän man kotäk kudupi, Munapik-ken nanik u yänayän täño uwä gäripi nadäwet. Upänkan gäripna täñi-inik pätak uwä in kudup Anutu täño meni jinom yäñahänjirä ämawebe mebari kwawak nadäneñtä kehäromi tamani. U mebari ñodeta yäyat; Äma Anutu täño meni jinom yäñahäk takan uwä, äma man kotäk kudupi terak yäk takan u yärepmit takan. Upänkan äma man kotäk kudupi yänjirä äma kubätä man u yäpmän äyänjurirän äbot tänpäni kudup tänpäntän yämayän täko uyaku täga. ⁶ Unita notnaye, ñodeta ket nadäwut; Näk inken äreñpän man kotäk kudupi terak yäwawä unitä jide ude tänpäntän tamek? Nämo, bureni tänpäntän tamayän nadänpänä ñode täppet; Man kubä Anututä näwerani u täweret, ba Anutu täño nadäk kubä yäpmänpän yäñahänpän täweret, ba Kudupi Munapik terak Anutu täño meni jinom yäñahänpän täweret, ba Anutu täño man ätu täwetpän täwöñäwet. Ude tänpäno uyaku täga tänpäntän tamet.

⁷ Unita imaka irit ikek nämo, mämä-mämägän tänpäni unita nadäwut; Kap kubä tewayän nadänpän uhuwep säkgämän nämo piäweno, ba gita injipän säkgämän nämo ureno uwä jide tänpän ämatä kap upän teyak yän nadäwä täreneñ? Täga nämo! ⁸ Ba womat säkgämän nämo piänjirä mebari unita piäkan yän nämo nadäwä täreneñ. ⁹ Tänpän in udegän, manbijam man kotäk kudupi terak yänjirä jide tänpän ämawebetä man kotäk u nadäwä täreneñ? Täga nämo. Manka uwä jop piän kunen. ¹⁰ Tänpäkan kome terak ämatä man kotäk mebari mebari yäk

* 13:5: Plp 2:4 * 13:6: Rom 12:9 * 13:7: Rom 15:1; 1Pi 4:8; 1Ko 9:12 * 13:12: 2Ko 5:7; Jem 1:23 * 13:13: 1Te 1:3; 1Jo 4:16 * 14:1: 1Ko 12:31; 1Ko 14:39 * 14:5: Nam 11:29

täkañ. Man kotäk u mebäri kudup kwawak pätkañ. ¹¹ Täñ, äma kubätä man kotäk näkä nämo nadäwani u yäñirän nämo nadäwa täreneño uwä äma unita kubäken nanik yäñ nadäwet, ba äma u näka kubäken nanik yäñ udegän nadäwek. ¹² Unita Munapik täño iron kubäkubä yäpmäkta pidämtak täkañ u täga upäñkañ iron äbot täñpani täñ-kehäromtañ yämik täkañ upäñ yäpmäñ kuñatta ehuranigän täk täkot.

¹³ Mebäri unita äma kubä man kotäk kudupi yäkta kehäromi imani uwä ämawebe ätutä nadäkta mani u yäpmäñ äyänjureka kehäromi yäpmäkta Anutu-ken yäñapiwek. ¹⁴ Imata, näk man kotäk kudupi yäñpäñ Anutu-ken gera yäwero uwä bänepnä-tägän täñpet, nadäk-nadäkna guñ parirän. ¹⁵ * Unita jide täñpet? Eruk, ñode kañ täñpa yäñ nadäta; Bänepnatä yäñapiñirän nadäk-nadäknatä nadäwän-tärewäpäñ menatä yäñahäk täyon. Ba kap tektek udegän. Bänepnatä kap tejirän nadäk-nadäknatä nadäwän-tärewäpäñ menatä kap tek täyon. ¹⁶ U ñodeta yäyat; Gäkä man kotäk kudupi yäñpäñ bänepnä-tägän Anutu-ken yäñapik man yäñpäñ iniñ orereno uwä jide täñpäñ äma man kotäk u nämo nadäwanitä manka u nadäwä tärewäpäñ täñkehärom takta “U bureni” yäñ yäneñ? U täga nämo! ¹⁷ Iniñoret man yäweno u täga upäñkañ notkapak kubä gäñjo man kotäk unitäño mebäri nämo nadäweko u jide täñpäñ manka unitä täñkentäñ imek? Täga nämo!

¹⁸ Nadäkañ? Näkñagän it täyat-ken uken Anutu iniñ oretta in kudup tärepmitpäñ kadäni kadäni man kotäk kudupi terak yäk täyat unita Anutu bänep täga nadäñ imik täyat. ¹⁹ Ude täk täyat upäñkañ Anutu iniñoret käbeyä-ken ämawebe tä näkjo man nadäwä tärewut yäñpäñ man kotäk kwawani terak täga yäwetpäñ yäwoñärewet. Upäñkañ kotäk kudupipäñ imata man käronji boham yäweret? Man käronji yäñjira nadäñpäñ mebäri nämo nadäwä täreneñ.

²⁰ * Unita notnaye, ironironi ude itkañ ägini täño nadäk nämo yäpmäñ kuñatneñ. Nämo, nadäk-nadäkin uwa Munapik täño nadäk, äma ekäni täño nadäk ude yäpmäñ kuñatneño upäñkañ täktäkjin uwä nanak pakitä kudän wakiwaki täkta nämo nadäk täkañ ude kuñat täkot. ²¹ Täñpäkañ Anutu täño man ñode kudän täwani;

Ekänitä ñode yäyak; Näk äma kudupi yäñiñ kirewa äma äbot ño man kotäk kudupi terak manna biñam yäwetnayäñ täño upäñkañ nämo inik api nadäñ namineñ. Ais 28:11-12

²² Man unitäño kukñini ñode yäwa; Kotäk kudupi terak man yäkyäk uwä nadäkinik täñpani täñkehärom takta pewän ahäwani nämo. Nämo, u kudän ude Anututä äma nadäkinik nämo täñpanita iniken kehäromi yäwoñäreke täyak. Täñ, Anutu täño meni jinom yäñahäk-ahäk uwä nadäkinik täñpanitä nadäkta yäwani. ²³ * Unita ñode nadäwut; Äbot täñpanitä Anutu iniñoretta käbeyä täñpäñ kuduptagän man kotäk kudupi terak yäñjira äma jopi ba nadäkinik nämo täñpani kubätä bämojpin-ken itpäñ-nadäñpäñ ñode täwerek; Täñguñguñ täñkañ yäkañ yäk. ²⁴ * Täñpäkañ äbot täñpani kuduptagän Anutu täño meni jinom yäñahäñjira äma jopi ba nadäkinik nämo täñpani unitä nadäñpäñ man nadäweko unitä bänepi yäpurirän eruk, iniken mebäri ñode kañpäñ nadäwek; Näk momi täñpani yäk. ²⁵ * Nadäk-nadäk waki bänepi-ken käbop irani u kwawak pewän ahäñ imiñirän gukut imäpmok täñpäñ Anutu iniñ orerek. Täñpäñ ñode yäñahäñpäñ täwerek; Anutu bämojpin-ken bureni-inik itak yäk.

Iniñoret käbeyä-ken kudän jide täne?

²⁶ * Eruk notnaye, unita yäñpäñ kädet siwoñi jide ude iwatne? Inä Anutu iniñ oretta käbeyä täñpäñ ñode täk täkañ; Äma kubätä kap tewek. Täñpäkañ kubäwä Anutu täño man kubä täwetpäñ täwoñärewek. Täñ, äma kubätäwä nadäk kubä Anutu-ken nanik yäñahäwek. Täñkañ kubätäwä kotäk kudupi terak yäwek. Yäñirän kubätä man kotäk unitäño mebäri yäñahäwek. Imaka u kudup Anutu täño äbot täñpani ämawebe täñkehärom takta täneñ. ²⁷ Nodeta yäyat; Äma ätutä kotäk kudupi terak yäna yäñpäñ mäyaptä nämo yäneñ. Yarä ba yaräkubä-tägän yäneñ. Kubätä yäwänä kubätä yäwek. Täñkañ äma kubäkubä täñkentäki mebäri yäpmäñ äyänjuranika nitek. ²⁸ Täñ, äma kubätä man yäpmäñ äyänjuranita wäyäkñewän waneño uwä käbeyä-ken kotäk kudupi terak nämo yäwek. Nämo, ini bänepi-ken, Anutu-tägän nadäkta yäwek. ²⁹ * Ba Anutu täño meni jinom yäñahäwanita udegän yäyat; Äma yarä ba yaräkubä bumik yäneñ. Yäñ irirä ätutä man unitäño mebäri ket yäpmäñ danipäñ yäñpäñ-nadäk täneñ. ³⁰ Täñpäkañ äma kubä mañjirirän Munapiktä bänepi-ken man kädet jide pewän ahäñirän u yäñahäwayäñ täñpäñä man yäñ ireko u bitnäñpäñ iränkañ äma uwä yäwek. ³¹ Anutu täño meni jinom yäñahäk-ahäk u imaka täga kubä. Unita in u täk täkañ uwä iniñ kubäkubätä yäñahäk täkot. Yäñahäñjira ätu juku penpäñ Anutu täño man mebäri nadäñpäñ bänepi täñ-kehäromtak täkot. ³² Imata, Kudupi Munapiktä täñpewän äma kubä Anutu täño

* 14:15: Efe 5:19 * 14:20: Efe 4:14; Plp 3:15 * 14:23: Apos 2:13 * 14:24: Jon 16:8 * 14:25: Ais 45:14; Sek 8:23; Jon 4:19 * 14:26: 1Ko 12:8-10; Efe 4:12 * 14:29: Apos 17:11; 1Te 5:21

meni jinom yāñahäkta nadäweko uwä iniken menita watäni itpāj kubätä yāwän tärenjirän täga yāñahäwek. ³³ Unita nadäkañ? Anutu uwä yāñuruk-uruk ba täñuruk-uruk Anutu nämo, u Anutu kwini pewän ahäwani.

³⁴ * Täñpākañ äbot täñpani ätuken Anutu iniñoret käbeyä-ken webewä man kum it täkañ, inken udegän it täkot. Webetä ude täñpāj Moses täño бага man terak yāwani ude äpani kañ irut. ³⁵ Man kubä nadäneño unitäño mebäri nadänayāj nadäñpājä ini eniken kuñkañ äpiye yāweräkañ kañ yäwet täñput. Webetä Anutu iniñoret käbeyä-ken yäkyäk u kädet siwoñi nämo.

³⁶ Täñpākañ inä kädet päke yäyat u nämo iwat täkañ unita jide? Anutu täño man inken naniktä ahäñkuk? Ba in-tägän nadäñkuñ? ³⁷ * Eruk, inken nanik kubätä inita nadäñjirän Anutu täño meni jinom yāñahäwani, ba Munapik ikek täñpeko uwä man kudän täñ tamitak ñowä Ekäni täño jukuman ude nadäwän tärek täkot. ³⁸ Täñpāj äma kubätä manna ño nadäñ äwaräkuk täñpayāj täko uwä äma udewani mäde kañ ut yämut. ³⁹ Unita notnaye, ñode nadäwut; In Anutu täño meni jinom yāñahäwani ude itta gwäk pimik täkot. Ba man kotäk kudupi terak yäkta бага nämo peñkireneñ. ⁴⁰ * Upäñkañ Anutu iniñoret käbeyä täñpājä kudän siwoñi säkgämän täñjirä käbeyä säkgämän ahäk täyon.

15

Kristo awañken naniktä akuñkuk

¹ Eruk notnaye, Manbiñam Täga täwetpāj täwoñäreñkuro u äneñi yāñkodak täñpāj täwetat. Manbiñam u nadäñpāj inñitkuñ, ba uterak nadäkinikjin yengämä pek täkañ. ² Näkä Manbiñam Täga yāñahäpāj täwetkuro u inñit-inik täkañ u täñpawä wakiken nanik täga wädäj tädotpāj api tepmanpek. Täñ, nadäk kubä yäpmäj kuñatnayāj täño uwä nadäkinikjin u jopigän api täñpek.

³ * Manbiñam doni nitek näka namani ugänpāj inita tamiñpāj ñode täwetkut; Kristo uwä wakininta kowata kumbuk, man kudän terak yāwani udegän. ⁴ * Kumbänpāj äneñkuñ. Täñpākañ man kudän terak yāj imani udegän, kepma yaräkubä täreñjirän awañ gānañ naniktä kodak täñpāj akuñkuk. ⁵ * Akuñpāj intäjukun Kefas wäpi kubä Pita u ahäj imiñkuk. Täñkañ äma 12 yāj yāwerani* u ahäj yämikgän täñkuk. ⁶ Täñkañ nadäj imikinik täñpani 500 ude bumik äbot kubä-kengän irirä kwawak ahäj yämiñjirän kañ moreñkuñ. Uken nanik ätu kumbuñopāj mäyap pen kodak itkañ. ⁷ * Nadäj imikinik täñpani u ahäj yämiñpājä Jems ahäj imikgän täñkuk. Jems ahäj imiñpājä aposoro kuduptagän ahäj yämiñkuk.

⁸ * Eruk päke u ahäj yämiñtāj äbätängän mäden-inik kädet inigän kubä terak näk ahäj namiñkuñ, aposoro ätu ahäj yämiñkuko udegän nämo. ⁹ * Näk aposoro äpanitä äpani-inik. Näk Anutu täño äbot däpmäj yäwat kirek täñkuro unita aposoro wäp nämo yäpanji. ¹⁰ * Upäñkañä apiño aposoro it täyat uwä Anutu täño orakorak näkä terak patkuko unitä nepmanpāj ude itat. Ekäni täño orakorak näkken patkuko u bureni nämowä nämo täñkuk. Näkä piä täñkuro u täñ dämiñkinik täñkut, ätu täño yärepmitak. Upäñkañ imata näkña wäpna jop yäpmäj ärowet? Nämo, Anutu täño orakorak näkken pätk unitä kehäromi namiñjirän piä u täñkut. ¹¹ Unita näk ba aposoro ätu uwä piä mebäri kubägän täk täkamäj. Nin kuduptagän manbiñam mebäri kubägän yāñahäk täkamäj. Yāñahäjnitna nadäñpāj nadäkinik täñkuño u.

Kumbanitä äneñi akukakukta man

¹² Kristo uwä kumbani-ken naniktä akuñkuk, manbiñam ude yäñpāj täweritna imata inken nanik ätutawä kumbani-ken naniktä akukakuk täño käderi nämo pätk yāj yäk täkañ? ¹³ Kumbani-ken akukakuk nämo pätk u täñpawä, eruk Kristo imaka, kumbani-ken naniktä nämo akuñkuk yāj nadäneñ. ¹⁴ Täñkañ Kristo nämo akuñkuk yāwänä mani biñam yäk täkamäj u bureni nämo täñpāj, ba nadäkinikjin u udegän, jopi täñpāj. ¹⁵ * Ba ugän nämo. Nin Anututa ñode yāñkumäj; U Kristo kumbani-ken nanikpāj yäpmäj akuñkuk. Täñpākañ kumbani-ken naniktä akukakuk nämo parän yāwänäku Anututä jide täñpāj Kristo yäpmäj akwän? Unita man yāñkumäjño u Anutu meni yäpurärätpāj jop manman yāwani ude tänam. ¹⁶ Unita äma kumbani-ken naniktä nämo api akunen yāj yäñpājä Kristota udegän kumbani-ken naniktä nämo akuñkuk yāj yäk täkot. ¹⁷ Täñ, Kristotä kumbani-ken naniktä nämo akuñkuk yāwänäku nadäkinikjin bureni nämo, jopigän täyek. Ba momijin pen pat tamitek. ¹⁸ Ba Kristo nadäj imiñpāj kumbuño u imaka, kumäñpāj paot-inik täñpāj.

* 14:34: 1Ko 11:3; 1Ti 2:12; Tai 2:5 * 14:37: 1Jo 4:6 * 14:40: Kol 2:5 * 15:3: Ais 53:8-9 * 15:4: Mat 12:40; Apos 2:24-32 * 15:5: Luk 24:34; Mat 28:16-17 * 15:5: Äma 12 yāj yāwerani yäyak u Jesu täño iwaräntäkiye 12 unita yäyak * 15:7: Luk 24:50 * 15:8: Apos 9:3-6; 1Ko 9:1 * 15:9: Efe 3:8; 1Ti 1:15 * 15:10: Apos 8:3; 2Ko 6:1; 2Ko 11:5,23 * 15:15: Apos 1:22, 4:33; Apos 5:32

19 Tãŋkaŋ udegãn, Kristotã nin kome terak ñogãn tãŋkentãŋ nimãn yãwãnakũ butewaki äbot bureni-inik yãŋ niwet tãkãnen.

20 * Upãŋkaŋ ude nãmo! Kristo u bureni-inik kumbani-ken naniktã äma kumbanita intãjukun tãŋpãŋ akuŋkuko itak! Ude unita äma kumãŋpeŋ kwani imaka, kumbani-ken naniktã bureni-inik api akuneŋ. Jesu tãŋo akukakukitã ude tãŋkehãrom taŋjuk. 21 * U ñode; Äma kubãtã kumãŋ-kumãŋ pewãn ahãŋkuŋo udegãn äma kubã-tãgãn kumbani-ken naniktã akukakuk pewãn ahãŋ nimĩŋkuk. 22 Adamtã äbotken nanik kuduŋtagãn kumãk tãkamãŋ udegãn Kristotã äbotken yãpurãrãrani u kuduŋtagãntã kumbani-ken naniktã api akuneŋ. 23 * Tãŋpãŋ kumbani-ken naniktã akukakuk tawanŋ ñode tãŋpani; Intãjukun-inik Jesu. U mãdeni-ken äbãkãbãk kadãnini-ken unitãŋo äboriyetã api akuneŋ. 24 Äboriyetã akuŋirã eruk tãrek-tãrek kadãni bureni api ahãwek. Kadãni uken Kristotã imaka imaka waki kehãromi nikek ba wãpi biŋam ärowani nikek u kuduŋtagãn tãŋo kehãromi yãpmãŋ äpãkinik api tãŋpek. Ude tãŋkaŋ kome ba imaka pãke yabãŋ yãwatpãŋ intãjukun it tãyak u Anutu Nanta api iniŋ kirewek. 25 * U imata, Kristotã intãjukun-inik itpãŋ kaŋiwat piã tãkta yãŋ imani. Intãjukun-inik irirãn Anututã iwan kuduŋtagãn tãŋo kehãromi yãpmãŋ äpãŋpãŋ Kristo gãmori-ken yepmaŋpãkaŋ eruk, piãni u api tãŋpãn tãreneŋ. 26 * Tãŋpãŋ iwan ätu dãpmãŋpãŋ iwan pãhap, kumãŋ-kumãŋ unitãŋo kehãromi utpewãn paot-inik api tãŋpek. 27 * Unita Anutu tãŋo man kubã ñode kudãn tãwani; Anututã imaka kuduŋtagãn Kristo gãmori-kengãn api yepmaŋ morewek. Tãŋkaŋ man “imaka kuduŋtagãn” uwã Anutu inita bok nãmo yãyak. Anututã Jesu gãmori-ken nãmo api irek. Nãmo, Anutu unitã imaka pãke u Kristo gãmori-kengãn yepmaŋpani. 28 Eruk, imaka kuduŋtagãn u Kristo gãmori-ken yepmaŋpãn irirã, Kristo ini-tãgãn ini Anutu gãmori-ken api tewek. Ude tãŋirãn Anutu, imaka imaka nanaki gãmori-ken pewani unitã imaka kuduŋtagãntã intãjukun-inik api irek.

29 Eruk, kumbanitã kumbani-ken naniktã nãmo api akuneŋo u tãŋpãwã imata äma ätu noriye kumbanita kome yãpmãŋpãŋ ume yãpmãk tãkaŋ? Anututã äma kumbani nãmo inik api yãwãn kikuŋtneŋo u tãŋpãwã imata noriye kumbani komeni yãpmãŋpãŋ ume ärut tãkaŋ? Unitãŋo bureni jide api ahãwek? 30 * Ba ninã jide? Äma mãyaptã Kristota yãŋpãŋ kokwawak nadãŋ nimik tãkaŋ. Unita kumbani-ken naniktã akukakuk nãmo pãtak u tãŋpãwã imata komi u gãnaŋ jop nadãŋ wari kuŋatne? 31 Unita notnaye, bureni-inik tãwetat; Kumãŋ-kumãŋ kepmani kepmani kaŋ-ahãwayãŋ tãk tãyat. Upãŋkaŋ komi piã u imaka bureni pewãn ahãk tãkaŋ. Injinta nadãwut; Ekãninin Kristo Jesuta biŋam tepmaŋkuro unita oretoret pãhap nadãk tãyat. 32 * Nãk nãkãken gãrip iwatpãŋ piã ño tãk tãyat u tãŋpãwã imatãken yãpmãkta nadãŋpãŋ Efesus yotpãrare-ken tom ägwãri, meni komi komi-kãt ämik tãŋkumãŋ? Ude jop nadãŋ tãŋpet? Nãmo inik, kumbani-ken naniktã akukakuk nãmo pãtak u tãŋpãwã nininken gãrip terak kuŋat tãkãna! Ba man ñode yãwani tãga iwatne;

Äma kubã kwep kumbeko udetã ñodetã tom ketem tãŋ tunum taŋpãŋ äŋnaŋ isiwa yãŋ nadãwek. Ais 22:13

33 Unita notnaye, in äma ätu yabãŋ äwarãkuk tãŋirã jop manman nãmo yãŋ-tãkãtneŋ. In man ñode yãwani u nadãkaŋ? Äma wakikãt not tãŋpãŋ itnayãŋ tãmãŋo uwã nintãŋo tãktãknin tãga u api yãpã waneŋ. 34 * Unita in nadãk-nadãkjin äneŋi nadãwã tumbãpãŋ momi tãktãk kãdet pewut. Inken nanik ätutã Anututa tãŋgũŋtak tãkaŋ unita nadãŋpãŋ mãyãk tawut yãŋ yãŋpãŋ tãwetat.

Kumbanitã gup kodaki yãpneŋ

35 * Eruk äma kubãtã ñode kãwep nãwet yabãwek; Äma kumbani jide tãŋpãŋ äneŋi api akuneŋ? Ba akunayãŋ tãkaŋ uwã gupi jidewanitã api akuneŋ? 36 Wãra! Man udewani guŋ tãŋo man! Unita ñode nadãwut; Yãnat mujiŋi kome gãnaŋ äpmonpãŋ gupi nãmo paraweko uwã jide tãŋpãŋ imãtpãŋ kodaki abek? 37 Imaka mujiŋi pik tãkaŋ uwã burenitã ahãkta gãrip nadãŋpãŋ pik tãkaŋ udewani nãmo. U mujiŋi-gãnpãŋ pik tãkaŋ. 38 * Tãŋpãkaŋ Anututã nadãwãn tãrewãpãŋ gupi tãŋo wãrani yãŋ imĩŋkuko udegãn ahãŋirãn yabãk tãkamãŋ. Mujiŋi uwã mebãri inigãn inigãn ahãk tãkaŋ. 39 Gup tãŋo mebãri udegãn, kubãgãn nãmo. Äma nintãŋo gupnin u inigãn. Tom tãŋo inigãn, barak tãŋo inigãn, gwãgu tom tãŋo inigãn. 40 Tãŋpãkaŋ kunum ba kome udegãn. Kunum gãnaŋ ba kome terak imaka imaka itkaŋ. Tãŋkaŋ kunum gãnaŋ itkaŋ unitãŋo epmãget inigãn. Ba kome terak itkaŋ unitãŋo epmãget

* 15:20: Kol 1:18 * 15:21: Rom 5:12,18 * 15:23: 1Te 4:16; Rev 20:5 * 15:25: Mat 22:44 * 15:26: Rev 20:14, 21:4 * 15:27: Sam 8:6 * 15:30: Rom 8:36 * 15:32: 2Ko 4:10-11; Luk 12:19-20 * 15:34: Rom 13:11; Apos 26:8; 1Ko 6:5 * 15:35: Jon 12:24 * 15:38: Stt 1:11

u inigän. ⁴¹ Täñkañ edap täño penyäñeki inigän. Komepak täño penyäñeki inigän. Guk täño penyäñeki inigän. Tänpäkañ guk täño penyäñeki kubägän nämo, inigän inigän.

⁴² Eruk, kumbani-ken naniktä akukakuk unitäño mebäri udegän pätak. Komegup änek takamäj uwä parakta yäwani. Täñ, kumbani-ken nanik akunayäj tamäño uwä gupnin kodaki u inigän, nämo api parawek. ⁴³ * Äneñpani uwä kañoreri nämo. Täñ, akukta yäwani uwä kañoret ikek. Äneñpani uwä kwini, akukta yäwani uwä kehäromi nikek. ⁴⁴ Äneñpanitä komegup ikek, akukta yäwanitä kunum täño gup ikek. Kome täño gup itak udegän kunum täño gup itak.

⁴⁵ * Unitawä ñode kudän täwani; Äma bian ahäwani Adam uwä iritgän yäpuk. Täñ, Adam mäden nanik uwä Munapik ikek irit kehäromi unitäño mähe mi täñkuk. ⁴⁶ Tänpäkañ Munapik ikek irittä intäjukun nämo ahäñkuk. Nämo, u mäden ahäñkuk. Komegup ikek irittä intäjukun ahäñjirän Munapik ikek mädegän iwatkuk. ⁴⁷ * Täñpäñ Adam biani komepäñ täñpani unita kome nämo äma täñkuk. Täñ, Adam mäden nanik uwä kunum gänañ nanik. ⁴⁸ Kome nämo äma täñkuko udegän kome terak nanik äboriye takamäj. Täñ, äma kunum terak nanik udegän kunum terak nanik äboriye ude api itne. ⁴⁹ Tänpäkañ äma kome terak nanik täño gup wädäna äronkuño uwä, udegän äma kunum gänañ nanik täño gup api wädäna äronej.

⁵⁰ * Notnaye, ñodeta yäyat; Komegup ikektä Anutu täño kanjwat yewa gänañ täga nämo api ärone. Ba imaka parakta yäwanitä irit kehäromi, nämo parak täyak u täga nämo api korewek.

Kumäj-kumäj täño kehäromi u paotkuk

⁵¹ * Eruk, juku peñirä man käbop nanik kubä täwerayäj; Nin kuduypatgän nämo api kumnero upäñkañ äyäjutpäñ gup kubä wädäna äronayäj täkañ u kuduypatgän api täne.

⁵² * Womat mämä yäjirän u pit kubägän api täne. Womat mämä u yäjirän kumbanitä akunpäñ parak-paraki nämo api itne. Ba parawanitä itnayäj täkañ upäñkañ äyäjutpäñ gup mebäri kubä kehäromi nikek u api wädäna äronej. ⁵³ * Bureni-inik! Gup ño parakta yäwani unitäkañ irit kehäromi täño tek ude mät wädäna äronej. Ba kumäj-kumäjta yäwani unitäkañ irit kehäromi mät korewek. ⁵⁴ * Täñpäkañ imaka parakta yäwanitä irit kehäromi täño tek wädäwä ärowäkañ, ba kumäj-kumäjta yäwanitä irit kehäromi korewäkañ eruk man ñode kudän täwanitä api kehärom täwek;

Anutu u iwan irepmit-inik täñkuk.

Täñpewän irit burenitä kumäj-kumäj daiñkuk!

Ais 25:8

⁵⁵ *Ünita kumäj-kumäj, gäk kehäromika de?*

Kumäj-kumäj gäkño käripka de?

Hos 13:14

⁵⁶ * Unita nadäkañ? Momitä kumäj-kumäj täño kärip ude täyak. Ba бага manta yäñpäñ momitä kehäromi nikek täyak. ⁵⁷ Upäñkañ Anutu uwä Ekäninin Jesu Kristo inij kireñpewän iwaniye unitäño kehäromi yäpmäj äpuko unita Anututa bänep täga pähap nadäk täkäna!

⁵⁸ * Eruk notnaye tägagämän, mebäri unita nadäkinikjin nämo pewä putäreneñ. Nämo, kehärom täñpäñ Ekäni täño piä kadäni kadäni gwäk pimijpäñ täk täkot. Ekänita yäñpäñ piä täñirä bureni nämowä nämo api ahäwek yäj nadäñpäñ täk täkot.

16

Äbot täñpanita monej täñkentäj yämikta man

¹ * Eruk man kubä ñode; Anutu täño kudupi ämawebe bäräpi terak itkañ unita monej täñkentäj yämikta yäñpäñ Galesia komeken nanik äbot täñpani yäwetpäñ yäwonjäreñ täñkuro udegän täk täkot. ² Uwä ñode yäwetkuj; In kubäkubätä monej kañ-ahänayäj täkañ u Sande Sande yäpmäj danijpäñ tañi täga penañi ude ini-ini käbop inigän kañ pek täñput. Jop ittängän näkä äreñjira monej kañ-ahäkta pipiri täneñta. ³ Ude täñirä näk äreñpäñ äma iwoyänayäj täkañ unitäño mebäri uwä man kudän terak kudän täñpäñ yämakañ monej bänep tägata pewani u yäpmäj Jerusalem api kunej. ⁴ Näkña bok kunañi täñpäwä bok api kune.

⁵ * Tawañ ñode peyat; Pengän Masedonia kome kuñkañ äbot täñpani-kät ätu itkañ inken api ärewet. ⁶ * Inken äreñpäñ kadäni käronji bumik käwep api iret. Kadäni käronji bumik it yäpmäj äronjira iwän mänit kadäni käwep api tärewet. Irira intä kädetta täñkentäj namäkañ

* **15:43:** Plp 3:20-21 * **15:45:** Stt 2:7; Jon 6:63; 2Ko 3:6,17 * **15:47:** Stt 2:7 * **15:50:** 1Ko 6:13 * **15:51:**

1Te 4:15-17 * **15:52:** Mat 24:31 * **15:53:** 2Ko 5:4 * **15:54:** Ais 25:8 * **15:56:** Rom 6:14, 7:13 * **15:58:**

2Sto 15:7; Rev 14:13 * **16:1:** Rom 15:25-26; 2Ko 8:1-9; Gal 2:10 * **16:5:** Apos 19:21 * **16:6:** Rom 15:24; Tai 3:12

kome uken-uken api kuṇaret. ^{7*} Kadāni ṇodeken päre inkät kadāni kerāpigān itkaṇ kome ātuken kukta nāmo nadātat. Nāmo, kāmi āreṇpāṇ inkät kadāni kāroṇi bumik itta gāripi nadātat. Unita Anututā nadāṇ namānā ude api tāṇpet. ⁸ Tāṇpākaṇ apinode Efesus komeken ṇo itta nadātat. ṇo irira Pentikos orekirit ahāṇirān uyaku inken api ārewet. ^{9*} U imata, ṇoken Ekānita piā taṇi kubā tākta kādet tāwit namitak. Piā tāṇjira bureni taṇi pewān ahākaṇ. Upāṇkaṇ āma māyaptā piā unita iwan tākaṇ.

^{10*} E man kubā ṇode; Timotitā inken kāwep api ārewek. Āreṇirān not tāṇ imiṇirā umun terak nāmo irek. Nadākaṇ, uwā nākā Ekāni tāṇo piā tāk tāyat udegān tāk tāyak. ^{11*} Unita āma kubātā Timotita nadāwān āpani nāmo tāṇpek. Nāmo, tāṇkentāṇ imiṇpāṇ tewā yāpmāṇ bānep pidām terak tāṇtāṇ kuṇtāṅgān āyāṇutpeṇ āneṇi nākṇaken kaṇ ābān. Ukāt ābot tāṇpani ātukāt ābākta api itsāmbet.

^{12*} Tāṇkaṇ notninpak Apolos unita ṇode tāwetat; Uwā ābot tāṇpani ātukāt inken ārekta peṇ iwerira nāmo pidām tāyak. Kadāni ṇoken nāmo kāwep, kadāni kubāta nadāwān tāgawāwā api ārewek.

Ekāni tāṇo piā āma nadāṇ yāmik tākot

^{13*} Notnaye, nadāṇit nadāṇit kuṇat tākot. Tāṇkaṇ nadākinikjin nāmo pewā putāreṇeṇ. Nāmo, nadāṇ tāpāneṇpāṇ nadākinikjin tāṇkehārom tāṇpāṇ kehāromigān kuṇat tākot. ¹⁴ Tāṇpāṇ imaka kuduptagān bānep iron terakgān tāk tākot. ^{15*} Tāṇpākaṇ notnaye, man kubā, Stefanus ba āboriye unita yāṇjira nadāwut. Uwā Grik komeken unitā jukun bānep āyāṇutpāṇ Ekānita biṇam tāṇkuṇ. Tāṇkuṇo Anutu tāṇo kudupi āmawebeṇiye in bāmoṇjin-ken watā piā tāk tākaṇ. Unita ṇode peṇ tāwetat; ^{16*} In āma u ba noriye ātu Ekāni tāṇo piā tāṇpāṇ komi nadāk tākaṇ, āma udewani tāṇo man buramiṇ yāmik tākot.

¹⁷ Stefanus, Potanus, ba Akakus u nākken ābāṇirā bānep tāga nadāṇ yāmiṇkut. Inta nitek unitā pābā nabāṇirā tāgagāmān nadāṇkut. ^{18*} Āma unitā in ba nākā bok bānep pidām tāṇ nimiṇkuṇo unita āma udewanita nadāṇirā sākgāmān tāk tākot.

^{19-20**} Tāṇpākaṇ Esia kome ṇonitāṇo ābot tāṇpani kuduptā inta bānep oretoret man pewā ārekaṇ. Tāṇpāṇ Akwila Prisila yanāpi u imaka, Ekāni wāpi terak bānep oretoret man pewān ārekaṇ. Ba ābot tāṇpani Anutu iniṇoretta yanāpi yarā unitā eṇiken kābeyā tāk tākaṇ u, ba nadākinik tāṇpani notjiye Efesus kome ṇoken nanik u kudup imaka, man udegān tewā ārekaṇ. Tāṇpākaṇ inṇin-tāgān Ekāni wāpi terak not tāṇpāṇ kowat iniṇ orerān tāk tākot.

^{21*} Pol nākṇa-tāgān oretoret man tāwetpāṇ wāpna kudān tāyat ṇo.

^{22*} Tāṇpākaṇ āma kubātā Ekānita gāripi-inik nāmo nadāṇpāṇā kādāpta biṇam tāṇpān! O Ekāni, ābi!

²³ Eruk, Ekāninin Jesu tāṇo orakoraki inken iton. ²⁴ Irirān Jesu Kristo terakgān in ba nāk kowat kwasikorān tākamāṇ unita nadāṇ tamikinik tāyat. Ugān.

* **16:7:** Apos 18:21 * **16:9:** Apos 19:8-10; 2Ko 2:12; Kol 4:3; Rev 3:8 * **16:10:** 1Ko 4:17 * **16:11:** 1Ti 4:12
 * **16:12:** 1Ko 1:12, 3:6 * **16:13:** Sam 31:24; Efe 6:10 * **16:15:** Rom 16:5; 1Ko 1:16 * **16:16:** 1Te 5:12 * **16:18:**
 Plp 2:29 * **16:19-20:** 2Ti 1:15; Apos 18:2,18,26; Rom 16:5 * **16:19-20:** Rom 16:16; 2Ko 13:12 * **16:21:** Kol 4:18;
 2Te 3:17 * **16:22:** Gal 1:8-9

2 Korin

Äma ätutä Pol wäpi yäpmäj äpäñirä Poltä iniken mebärini yähähäñkuk

¹* Näk Pol Anutu täño nadäk terak Kristo Jesu täño aposoro itat. Täñpakañ notninpak Timoti-kät nektä man ño kudän täñpäj Anutu täño äbot täñpani ämawebe Korin yotpärare-ken itkañ inta peda ärekañ. Ba intagän nämo, Anutu täño kudupi ämawebe Grik komeken ittäj kukañ unitä danikta bok peda ärekañ. ²* Eruk Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristoken nanik orakorak ba bänep pidämätä intä terak äroton.

Anututa bänep täga man

³* Ekäninin Jesu Kristo unitäño Anutuni ba Nani iniñoret täkäna! U butewaki mähemini- iniktä watä it nimiñirän bänep kwini terak it täkamäj. ⁴Unitä komi bäräpi mebäri mebäri ahäj nimiñirän bänepnin äneji täñpidäm tañ nimik täyak. Anututä ude täñ nimik täyak unita notniye ätu komi butewaki terak kuñatneño uwä, Anututä bänep pidäm nimik täyak udegän notniye bäräpi terak itneño u bänepi täga täñpidäm täne. ⁵* Imata, Kristotä komi bäräpi mebäri mebäri nadäk täñkuko unitäño moräki nintä terak tañ ahäk täyak. U udegän, bäräpi gänañ iritna Kristotä bänep pidäm bumta pewän ahäj nimik täkañ. ⁶* Täñpakañ näk ba notnaye ätu komi butewaki jop nämo nadäk täkamäj. Nämo, komi butewakinin unitä in täñkentäj tamiñirän bänepjin äyäjutpäñ Anututa biñam täñkuño bänep pidäm terak it täkañ. Ba Ekäni täño bänep pidäm ahäj nimik täyak u imaka, jop nämo nadäk täkamäj. Nämo, unitä täñkentäj tamiñirän bänepjin täñpidäm tak täkañ. Täñpakañ bänep pidäm ahäj tamik täyak unitä täñ-kehäromtañ tamiñirän komi butewaki nintä nadäk täkamäj udegän ahäj tamiñirän nämo kwitañpäj gwäk pimiñpäj kuñat täkañ. ⁷Bureni notnaye, intä bäräpi u gänañ nämo api kwitanen yäj nadäkinik täyat. U imata, nintä komi butewaki nadäk täkamäj u inkät nin bok nadäk täkamäj unita u udegän, Ekäni täño bänep pidäm ahäj nimik täyak u inta bok ahäj tamik täyak yäj nadäkamäj.

⁸* Notnaye, Esia komeken komi butewaki ahäj nimiñkuko unitäño manbiñam nadäwut yäj nadäñpäj ñode täwetat; Kome uken bäräpi ahäj nimiñkuko u tañi pähap, nintä täga kotanañ nämo. Unitä täñpewän api kumne yäj nadäñkumäj. ⁹Bureni täwetat. Nin kumäj-kumäñta biñam täkamäj yäj nadäñpäj bänepnin pena putäreñkuñ. Upäñkañ u ahäj nimiñkuko uwä nininken kehäromita nadäna äpani-inik täñpöpäj Anutu kumbani-ken nanik yäpmäj akwani u kubägän nadäj imineta ude uwä ahäj nimiñkuk. ¹⁰⁻¹¹* Bureni-inik, Anutu unitä kumäj-kumäj-ken nanikpäñ ketäreñ nipmañkuk. Ba äneji api ketäreñ nipmañpek. Man unita nadäkinik täñpäj Anutu ugän tubeñ kuñpäj kuñat täkamäj. Ba inä Anutu-ken yäñapik man yäj nimiñirä äneji api täñkentäj nimek yäj nadäkamäj. Bureni, Anututä äma mäyap täño yäñapik man nadäñpäj täñkentäj nimiñirän ämawebe mäyaptä api käneñ. Täñkentäj nimayäj täyak u kañpäj Anutu bänep täga man api iwetneñ.

Poltä bänep nadäwätäki nämo itkuk

¹²* Eruk notnaye, nininta biñam ñode yähähäñpäj täwetat; Bänepnintä bureni-inik ñode nadäk täkamäj; Ämawebe ätu ba in bämoñjin-ken man bureni ba kudän siwoñi terakgän kuñat täkamäj. Kudän uwä Anutu-ken nanik. Uwä kome nämo täño nadäk terak nämo täk täkamäj. Nämo, Anutu orakoraki unitäño kehäromi terak ude täñ tamik täkamäj. ¹³Nadäkañ? Man kudän täñpäj tamik täkamäj uwä intä täga daniñpäj nadäwä tärenañi. Man ätu käbop nämo pek täkamäj. ¹⁴* Unita nintä nininta nadäkamäj udegän in kämi api nadäwä täreneñ yäj nadätat. Apiño nintäño mebärinin moräkigän nadäkañ. Nadäwä tärewäpäñ Ekäni Jesu täño kadäni pähapken nintä Anutu inamiken inta oretoret tänayäj täkamäj udegän intä ninta oretoret kañ täñput yäj nadätat.

¹⁵⁻¹⁶* Näk man u bänepna-ken peñkañ pengän inken päre bänep täga man täwetta yäñkut. Täñpakañ päre tabäñkañ Masedonia komeken kukta yäñkut. Uken kuñatkañ äyäjutpeñ äneji äreñpäj ätu irira in täñkentäj namiñirä judia komeken kukta nadäñkut. Eruk, in kadäni yarä ude tabäñira oretoret kadäni yarä kañ täñput yäj nadäñkut. ¹⁷Tawañ ude peñkuro upäñkañ jide? Täñnikarani täñkuk yäj nadäkañ? Näk kome täño nadäk-nadäk yäpmäj kuñarani unita man yäñira kubä bureni, kubä jop yäñnikjat täyak yäj ba nadäkañ? ¹⁸Upäñkañ ude

* **1:1:** 1Ko 1:1 * **1:2:** 1Ko 1:3 * **1:3:** Efe 1:3; 1Pi 1:3; Rom 15:5 * **1:5:** Sam 34:19; Sam 94:19 * **1:6:** 2Ko 4:15 * **1:8:** Apos 19:23; 1Ko 15:32 * **1:10-11:** 2Ti 4:18 * **1:12:** Hib 13:18; 2Ko 2:17; 1Ko 1:17 * **1:14:** 2Ko 5:12; Plp 2:16 * **1:15-16:** 1Ko 16:5-6

nämo, Anututä man bureniġän yäk täyak unita u injamiken imata man bureni ba jopi bok awähutpäŋ täweret? Nämoinik! ^{19*} Täŋpakaŋ Anutu täŋo nanaki Jesu Kristo, Silas Timoti-kät nintä yäŋahäŋpäŋ täwetkumäŋo unita nadäwut; U man bureni ba jopi bok awähutpäŋ nämo yäk täyak. Nämo, u man bureniġän yäk täyak. ^{20*} Täŋkaŋ man bureni yäk täyak uwä ŋode; Imaka imaka Anututä täkta yäŋkehärom taŋkuko u kudup Jesu Kristo terak bureni ahäŋkuŋ ba kämi imaka, api ahäneŋ. Mebäri unita Anutu täŋo manbiŋam nadäŋpäŋ Jesu Kristo terak bureni-inik yäŋ yäŋkaŋ Anutu iniŋoret täkamäŋ. ^{21-22*} Täŋpakaŋ Anutu unitä in ba nin bok täŋ-mehamtaŋ nimiŋirän Kristo terak yeŋ täpäneŋpäŋ it täkamäŋ. Ini-tägän nin inita biŋam yäpmäŋ danipäŋ wären kehäromi-inik täŋkuk. Ude täŋpäŋ imaka tägatäga kämi yäpmäkta peŋ nimani u bureni-inik api nimek yäŋ niwonäreкта Kudupi Munapik bänepnin-ken peŋkuk.

Pol imata Korin kome bäräŋeŋ nämo kuŋkuk?

^{23*} Ŋode täwerira Anututä näkŋo man täŋkehärom täwayäŋ; Korin ämawebe inken nämo äreŋkuro uwä äreŋira nabäŋpäŋ mäyäk nadäneŋ yäŋpäŋ nämo äreŋkut. ^{24*} Ninä intäŋo nadäkinikjin kaŋjwarani ude itta nämo nadäkamäŋ. Nämo, nadäkinikjin u kehäromi itak yäŋ nadäkamäŋ. Täŋ, nintäŋo ġarip bureni uwä intä bänep oretoret terak kaŋ kuŋarut yäŋpäŋ unita täŋkentäŋ tamik täkamäŋ.

2

^{1*} Mebäri unita nadäk ŋode peŋkut; Kuŋjira nadäŋ bäräp äneŋi api täneŋo unita nämo api kwet yäŋ nadäŋkut. ² Inken äreŋpäŋ tänpewa bäräpi butewaki nadäneŋo uwä netätä äyähutpäŋ näkŋo bänepnawä täŋpidäm täwek? Nämo, in kudup tagän bäräpi nadäneŋo uwä jide täŋpäŋ bänepna täŋpidäm täneŋ yäŋ nadäŋkut. ³ Ude nadäŋkuro unita inken nämo äreŋkaŋ manbiŋam komi nitek in yäpän tägawäpäŋ tepmakta intäjukun u kudän täŋpäŋ tamikŋkut. Inken äreŋpäŋ ämawebetä täŋkentäŋ namiŋirä bänep oretoret tänaŋipäŋ täŋpewä butewaki nadäkta nämo nadäŋkut. Nämo, bureni nadäk täyat uwä ŋode; Näkä oretoret terak irira in udegän oretoret terak itneŋ. ^{4*} Notnaye, manbiŋam u jop nadäŋ nämo kudän täŋ tamikŋkut. Nämo, bänepna-ken ägekot pähap ahäŋ namäŋpäŋ konäm terak kudän täŋ tamikŋkut. U bäräpi tamikta nämo, u ninta ġaripi pähap nadäŋ nimik täyak yäŋ nadäkta kudän täŋkut.

Momi pekpek täŋo man

^{5*} Eruk, notjinpak bäräpi namiŋkuko ukenonita täwera nadäwut. Bureni, äma waki täŋkuko u bäräpi näka bumik namiŋkuko upäŋkaŋ bäräpi bureni intä terak äroŋkuk. Upäŋkaŋ unita man jäpi yäkta nämo nadätat. ⁶ Nämo, näk komi ätukät nämo yäpuräreret. Waki täŋkuko unitäŋo kowata in mäyaptä täŋ imiŋkuŋo u täga. ⁷ Unita apiŋo momini peŋ imiŋpäŋ bänepi täŋpidäm taŋ imikot, butewaki pähap nadäŋpäŋ bänepi pewän putärek-inik täŋpekta. ⁸ Bureni peŋ täwetat; In kudän säkgämän täŋ imiŋirä näka bureni nadäŋ namikinik täkaŋ yäŋ kaŋ nadäwän.

^{9*} Täŋpakaŋ manbiŋam kudän täŋ tamikŋkuro uwä bänepjin täŋ-yabäkta kudän täŋkut. Näkŋo jukuman u kudup täga buramineŋ ba nämo buramineŋ u nadäwa yäŋkaŋ kudän täŋkut. ¹⁰ Nadäkaŋ? Intä äma unitäŋo momi peŋ imiŋirä näk imaka, unitäŋo momi täga api peŋ imet. Täŋkaŋ äma unitä waki u ba u täŋ namiŋkuko inta yäŋpäŋ unitäŋo momi Kristo injamiken uku peŋ imiŋkut yäŋ nadäwut. ^{11*} Äma unita butewaki nämo nadäŋ imiŋitna Satantä täŋ-nikŋatpäŋ äma uwä inita biŋam yäpeko unita ude täwetat. Satan täŋo mebäri ni u nadäna tärekaŋ.

Topmäk-topmäk kodaki täŋo piä äma

^{12*} Täŋpakaŋ Kristo täŋo Manbiŋam Täga yäŋahäkta Troas komeken kuŋpäŋ Ekänitä piäni uken täkta kädet uku täwit namiŋirän kaŋpäŋ nadäŋkut. ^{13*} Ude kaŋpäŋ nadäŋkuro upäŋkaŋ Taitusta wäyäkŋewa wawäpäŋ nadäwätäk pähap täŋkut. Nadäwätäk täŋpäŋ Troas nanik äbot täŋpani in itkot yäŋ yäwetpeŋ Masedonia komeken kuŋkut.

¹⁴ Upäŋkaŋ Anutu bänep täga pähap nadäŋ imik täyiwa! U imata, u intäjukun it nimiŋpäŋ Kristo täŋo piäni täkta täŋkentäŋ nimiŋirän täga täk täkamäŋ. Uwä ŋode bumik; Komi ämatä päŋku iwankät ämik täŋkaŋ yärepmitpäŋä intäjukun ämanikät äneŋi oretoret bumta täŋtäŋ eŋiken ämneŋ. Udegän intäjukun ämanintä täŋkentäŋ nimiŋirän Kristo täŋo manbiŋam käbäŋi säkgämän ude komeni komeni piäŋ wädäŋ yäpmäŋ kuŋjirän unitäŋo mebäri nadäk täkaŋ. ^{15*} Bureni, manbiŋam yäŋahäwani ninä Anututä peŋ niwerirän Kristo täŋo käbäŋi säkgämän

* **1:19:** Apos 18:5 * **1:20:** Rev 3:14 * **1:21-22:** 1Jo 2:27; Efe 1:13-14; 2Ko 5:5; Rom 8:16-17 * **1:23:** Rom 1:9; 2Ko 11:31 * **1:24:** 1Pi 5:3 * **2:1:** 1Ko 4:21; 2Ko 12:21 * **2:4:** Apos 20:31 * **2:5:** 1Ko 5:1 * **2:9:** 2Ko 7:15, 10:6 * **2:11:** Luk 22:31 * **2:12:** Apos 14:27; 1Ko 16:9 * **2:13:** Apos 20:1 * **2:15:** 1Ko 1:18

yäpmañ kuñat takamañ. Täñitna unitäño käbäñitä äma irit kehäromita biñam ba äma genji wakita biñam u bämopi-ken piäj wädäk täyak. ^{16*} Genjita biñam täñpanitä nin piäj nadäñirä kumbani käbäj bumik täñirän tämapu tak takañ. Täñ, irit kehäromita biñam täñpanitä nin piäj nadäñirä irit säkgämän täño käbäj ude piäjirän wädäj nadäk takañ. Täñpakañ piä u takta kehäromi nikek netä? Kubä nämo itak! ^{17*} Äma mäyaptä monej yäpmäkta Anutu täño man jop yäj äwaräkugän tak takañ. Upäjkañ ninä ude nämo tak takamañ. Nämo inik, Anututä ninij kirewani unita injamiken, Kristo täño piä watä ämaniye ude bänep siwoñi terak yäjähäk takamañ.

3

^{1*} Man udewani yäjitna yäjbiñam-biñam äneñi yäkañ yäj nadäkañ? Ba ninta ñode käwep nadäk takañ; Polkät noriye uwä äma jopi. Mebärini niwoñärektä man kudän äbot täñpani täño intäjukun ämatä kudän täñ yämani u yäpmañ kuñatta bitnäk takañ. Ude nadäk takañ? Ba man kudän täwani udewani kudän täñ niminayäj yäj nadäkañ? Ude nämo! Äma mäyaptä man kudän udewanita nadäwä ärowani tak takañ upäjkañ nin ude nämo. ^{2*} Imata, inä nintäño man kudän udewani, bänepnin-ken kudän täwani. Bänepjin sukurenpañ Anututa nadäkinik täñkuño unitä nin äma jidewani u siwoñi yäjähäñirän ämawebe kuduptä kañpañ nadäk takañ. ^{3*} Uwä ñode kañpañ nadäk takañ; Inä man kudän Kristotä ini kudän täwani bumik, nintä piä täñkumäño unitäño bureni. Täñkañ uwä äma keritä mobä terak kudän täwani nämo, uwä Irit Mähemi täño Munapikitä äma bänepi-ken kudän täwani.

^{4*} Piänin unita nadäkinik takamañ. Imata, Kristotä piäni u takta täñ-kehäromtañ niminirän Anututä kawän tägak täyak. ⁵ Bureni, nininken kehäromi ba nadäk-nadäk terak piä u täga tak takamañ yäj yänañi nämo. Nämo, kehärominin uwä Anutu-ken nanik. ^{6*} Anutu ini uwä topmäk-topmäk kodaki täño watä piä takta kehäromi nimik täyak. Topmäk-topmäk kodaki uterak ämawebe Anutu-kät bänep kubägän täga itneñ. Täñpakañ topmäk-topmäk uwä бага man kudän täwani uterak yengämä pewani nämo, u Munapik täño kehäromi terak yengämä pewani. Baga man kudän täwani unitä kumäj-kumäj kädet irepmitta nämo täñkentäj nimik täyak. Täñ, Munapik uwä irit bureni pewän ahäk täyak.

^{7-8*} Baga man uwä mobä pipiyäwani terak kudän täwani u Ekäni täño penyäñek ba kehäromi nikek ahäñkuk. Unitä täñpewän Moses täño injami-dapun ägo paki-inik weñkuko paorayäj täñkukopañkañ ämawebetä pen ugän kánañi nämo täñkuk. Eruk, бага man, mähemiye kumäj-kumäjta biñam yepmanpañi unitä penyäñek ba kehäromi udewani nikek ahäñkuk. Täñ Kudupi Munapik täño watä piä ämaniyetä penyäñek ba kehäromi jidewani nikek upäj api käneñ? U penyäñek säkgämän kehäromi-inik, kädet biani täño irepmüt-inik täñpani u api käneñ! ^{9*} Ba Anututa watä piä täktäk kädet biani, ämawebe mankenta biñam yepmak täyak u penyäñek ba kehäromi nikek ahäñkuk. Täñ piä unitä ämawebe Anutu injamiken momini nämo yepmak täyak unita jide yänayäj? Uwä ñode; Piä u säkgämän-inik, Ekäni täño kehäromi ba penyäñek ikek! ^{10*} Bureni, ämawebetä бага man unita nadäñirä säkgämän täñkuko upäjkañ imaka säkgämän-inik, kehäromi pähaptä ahäñirän apiño imaka biani unita nadäñitna äpani, penyäñeki nämo tak täyak. ¹¹ U imata, бага man, imaka kadäni keräpi itta yäwani u penyäñek ba kehäromi nikek ahäñkuk. Täñ imaka tärek-täreki nämo itta yäwanitä penyäñek ba kehäromi jidewani nikek? U inipärik kudupi kubä!

¹² Eruk nin penyäñek bureni u nämo inik api paoreko unita nadäkinik takamañ unita unitäño manbiñam täñmunun-umun terak nämo, bätakigän yäjähäk takamañ. ^{13*} Nin Mosestä täñkuko ude nämo tak takamañ. Ägo injami dapun-ken weñkuko u nämo paorirän tektä injami-dapun täñpipiñkuk, Isrel ämawebetä nadäk-nadäki imaka kadäni keräpi-tagän penyäñekta yäwani uterakgän penej yäjpañ täñpipiñkuk. ^{14*} Täñirän Isrel ämawebe täño nadäk-nadäki mobä ude äworeñkuko unita penyäñek unitäño mebäri nämo kañpañ nadäwä tumbun. Täñpañ topmäk-topmäk biani unitäño man danipañ nadäk tak takañ upäjkañ pen, mebäri kwawak nämo kañpañ nadäk takañ. Tek u pen injami-dapun ba nadäk-nadäki täñpipiñ itak bumik. Bureni, u nämo wärämurani. Nämo, äma kubätä Kristota nadäkinik täñpañ kwasikorirän uyaku Anututä tek u täga wärämutek. ¹⁵ Täñkañ apiño imaka, Moses täño бага man u danipañ nadäk takañ upäjkañ tek unitä bänep nadäk-nadäki-ken uwäk täñirän mebäri nämo nadäwä tumäk takañ. ^{16*} Täñpakañ äma kubäkubätä bänep nadäk-nadäki

* 2:16: Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 * 2:17: 2Ko 1:12; 1Pi 4:11 * 3:1: 2Ko 5:12; Apos 18:27; Rom 16:1 * 3:2: 1Ko 9:2 * 3:3: Kis 24:12; Jer 31:33; Ese 36:26-27 * 3:4: 2Ko 2:16 * 3:6: Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jon 6:63; Rom 7:6 * 3:7-8: Kis 34:30 * 3:7-8: Gal 3:2,5 * 3:9: Lo 27:26; Rom 1:17, 3:21 * 3:10: Kis 34:29 * 3:13: Kis 34:33-35 * 3:14: Rom 11:25 * 3:16: Rom 11:23,26

Ekänikengän penjirä eruk tek u wäramut yämik täyak. ^{17*} Täppäj Ekänita yäyak uwä Munapik ubayäj. Ekäni täño Munapiktä äma kubäken irirän eruk äma u бага man täño topmäk-topmäk terak nämo it täyak. Bureni, Anutu dubini-ken kukta imaka kubätä käderi wari nämo itpipitak. ^{18*} Unita notnaye, nadäkinik täppäni nininta ñode yäwa; Tek unitä nintäño injam-dapunin nämo uwäk täyak. Nämo, Ekäni täño penyäjek ba täktäki säkgämän u kanpäj nadäkinik täk täkamäj. Ude täppäj nintä terak Ekäni ini penyäjek kudäni ba täktäki u yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ penjirän ini bumik äworeñ itkamäj. Täppäkanj Ekänitä ude täñ nimin itak. Täñ Ekäni uwä Munapik ubayäj.

4

Imaka säkgämän käbot jiburani gänañ itak

^{1*} Anututä orañ niminpäñ piä u niminjkuko unita bänepnin nämo pena putärek täkanj. Nämo, ehutpäñ täk täkamäj. ^{2*} Täppäj kudän waki mäyäk ikek, ämatä käböp täk täkanj u mäde ut yämik täkamäj. Nin täñyäkjarani nämo täk täkamäj, ba Anutu täño mankät jop mankät bok nämo awähut täkamäj. Nämo inik, Anutu injamiken man bureni injit-inik täppäj kwawak yäñahäk täkamäj. Ude täk täkamäj uwä ämawebetä nibäppäj nadäñkanj bänepitä kädet siwoñi iwatkaj yäj nadäwut yäñpäñ täk täkamäj. ³ Bureni, äma ätu dapuri itpipiwänitä Manbiñam Täga nintä yäñahäk täkamäj unitäño mebari nämo nadäwä tumäk täkanj. Eruk, äma ude wani uwä pewä paotta biñam täñpani yäj nadäwut. ^{4*} Komen ämawebe täño anutu waki unitä nadäk-nadäki uwäk täñpipinirän Manbiñam Täga täño penyäjek ahäj yämik täyak uwä täga nämo kanpäj nadäk täkanj. Manbiñam Täga unitä Kristo täño penyäjek ba kehäromi u yäñahäk täyak. Täñkanj Kristo ini uwä Anutu udegän-inik. ^{5*} Bureni-inik täwetkamäj; Manbiñam yäñahäk täkamäj uwä ämawebetä wäpnin yäpmäj akukta nämo täk täkamäj. Nämo inik! Nin ñode yäñahäk täkamäj; Jesu Kristo u Ekäni-inik itak. Täppäkanj Jesu unitä wäp biñam yäpän yäñpäñ intäño watä piä ämajiye ude itkanj täñkentäj tamik täkamäj. ^{6*} Anututä bian ñode yäjuk; Bipmäj urani gänañ penyäjek ahäwän! Eruk Anutu unitäñ iniken penyäjek bänepnin-ken pewän ahäk täkanj. Penyäjek unitä nadäk-nadäknin kwawak piräreñirän Anutu täño täktäki ba kehäromi Kristo terak itak u kwawak kanpäj nadäk täkamäj.

^{7*} Upäñkanj piä täk täkamäj uwä ninin-tägän täga tänañi nämo. Unita imaka säkgämän-inik injit täkamäj uwä käbotinik jiburani gänañ injit täkamäj bumik. Ude unitä kwawak ñode niwoñäretak; Manbiñam unitäño kehäromi pähap u ninken nanik nämo, u Anutu-ken nanik. ^{8*} Komeni komeni bäräpi mebari mebari yabäj ahäk täkamäj upäñkanj bäräpi unitä nin nämo uyiñ-jakñit täkanj. Nadäwätäk täk täkamäj upäñkanj bänepnin nämo pena putärek täkanj. ⁹ Ämatä iwan täñ nimik täkanj upäñkanj Anutu nämo nipmak täyak. Ämatä nidäpmäj-pewä mak täkamäj upäñkanj gwäk piminpäñ pen kuñat täkamäj. ^{10*} Kepma kepma gupnintä komi bäräpi Jesutä nadäñpäñ kumbuko udegän nadäñpäñ kotak täkamäj. Upäñkanj jop nadäj nämo kotak täkamäj. Nämo, ämawebetä gupnin terak Jesu, kodak täñpen akunjkuko unitäño kehäromi kwawak ahäjirän kakta komi bäräpi u nadäppäj kotak täkamäj. ^{11*} Bureni, kodak itkamäj upäñkanj kepma kepma Jesu täño piä terak kumäj-kumäj-ken it täkamäj. Ude iritna Jesu Kristotä gupnin kumäkta yäwani u täñ-kehäromtäñ nimik täyak unitä Jesu uwä kehäromi nitek itak yäj kwawak yäñahäk täyak. ¹² Unita ñode täwetat; Manbiñam yäñahäk täkamäj uniterak kumäj-kumäjntä ninken ahäk täyak upäñkanj piänin uterak inken irit säkgämän ahäk täyak.

^{13*} Anutu täño man kudän täwani terak äma kubätä ñode yäjuk; Näk nadäkinik täñkuro unita man yäñahäjkut. Eruk, nintä bänep nadäk-nadäk udegän injit täkamäj. Nin nadäkinik täkamäj unita manbiñam yäñahäk täkamäj. ^{14*} Imata, nin ñode nadäk täkamäj; Anutu, Ekäni Jesu Kristo kumbani-ken nanik yäpmäj päñaku teñkuko unitä nin imaka, Jesu-kät bok api yäpmäj päñaku nipmañpek. Täñirän inkät ninkät bok injamiken api itne. ^{15*} Unita ñode yäwa; Komi bäräpi nadäk täkamäj u in täñkentäj tamikta nadäk täkamäj. Ba uterak Anutu täño orakorakitä ämawebe mäyap-ken weñ parirän ämawebe u bänep täga pähap iwetpäñ Anutu wäpi biñam ininj oretinik api tänenj.

Kunum gänañ iritta gup

* **3:17:** Jon 8:32,36; Rom 8:2; Gal 5:1 * **3:18:** Kis 16:7, 24:17 * **4:1:** 2Ko 3:6 * **4:2:** 2Ko 2:17; 1Te 2:5; 1Ko 1:18
 * **4:4:** Efe 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 * **4:5:** 2Ko 1:24 * **4:6:** Stt 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18 * **4:7:** 2Ko 5:1 * **4:8:**
 2Ko 1:8, 7:5 * **4:10:** 1Ko 15:31 * **4:11:** Rom 8:36 * **4:13:** Sam 116:10 * **4:14:** 1Ko 6:14 * **4:15:** 2Ko 1:3-6

16* Mebäri unita bänepnin nämoinik pena putärek täkanj. Komegupnin uwä putärek täkanj upäjkanj Ekänitä bänepnin uwä kepma kepma täñ-kodaktanj nimik täyak. 17* Komi bäräpi täpuri, apiño-tagän yäwani nadäk täkamäj unitä imaka säkgämän-inik, tärek-täreki nämö kubä api pewän ahäj nimek yäj nadäk täkamäj. Imaka säkgämän u komi apiño nadäk täkamäj u irepmüt-inik api täñpek. 18* Unita imaka dapunintä känäni uterak nämö, imaka dapunintä nämö känäni uterak kakinik täk täkamäj. Imaka dapunintä täga känäni u kadäni keräpi-tagän api itnej. Upäjkanj imaka nämö känäni uwä tärek-täreki nämö, pen api it yäpmäj ärowek.

5

1* Bureni ñode nadäkamäj; Komegup, enj waki kome terak ño it täkamäj u wawänä kunum gänäñ Anutu-ken nanik enj paot-paori nämö ba äma keritä täñpani nämopäj wädäna ärowäpäñ api itne. 2* Upäjkanj kome terak ño itkanj enj kodaki, kunum täño gup nikek u jide täñpäñ bäräñej wädäna äronen yäj nadäñpäñ yäjkähän-kähän yäñtäj kuñat täkamäj. 3 U imata, enj kodaki u wädäna ärowäpäñ moräj, apiño kuñat täkamäj ude nämö api kuñatne. Nämö, u gup bureni nikek api kuñatne. 4* Täñpakanj komegup, kome ñonitäjno enj waki nikek kuñatkanj bäräpi pähap nadäñpäñ yäjkähän-kähän yäk täkamäj. U imata, komegup yäjnopmäjpäñ jop manjpa-kukta nämö nadäk täkamäj. Nämö, nin kunum täño gup, komegup punin terak wädäna ärokta gäripi nadäkamäj. Ude täñjitna imaka irit kehäromi nikek unitä imaka paotta yäwani api uwäktäj morewek. 5* Nadäkanj? Anututä ini irit kehäromi u yäpmäk-tagän iwoyäñpäñ nipmanjuk. Täñpäñ irit u bureni-inik api tamet yäj niwonjäreka Kudupi Munapiki intäjukun ninij kireñjuk.

6* Mebäri unita bänep pidäm terak batakigän kuñat täkamäj. Upäjkanj ñode imaka nadäk täkamäj; Komegup ño nikekä, Ekänitä ini komeken dubini-ken-inik nämö itkamäj. 7* Unita apiño, imaka bureni unita nadäkinik täñpäñ kuñat täkamäj. U kwawak irirän kanjwattäj nämö kuñat täkamäj. 8* Upäjkanj äneñi ñode yäkgän täñpa; Kumäkta nämö umuntak täkamäj. Nämö, gäripnin tañi uwä komegup ño penpäñ Ekäni-kät itta nadäk täkamäj. 9* Täñpakanj komegup ikek itnayäj täkamäj ba komegup penpäñ Ekäni-kät itnayäj täkamäj upäjkanj nadäk kehäromi-inik ñode pek täkamäj; Ekäni täño gärip terakgän kuñaritna gäripi kanj nadäwän. 10* U imata, Kristotä nin yäpmäj danikta kuduaptagän injamiken api ahäne. Ahäjnitna komegup ikek itkanj kudän täk täkamäj, täga ba waki, uterak kowata nimikta yäwani u api nimek.

Anutu-kät not täñpäñ kuñat-kuñat

11* Ekänitä ude api täñpeko uwä umuri pähap. Unita nadäna tärewäpäñ ämawebetä udegän nadäkot yäñputäj gwäk pimiñpäñ yäwetgän yäwetgän täk täkamäj. Täñjitna nin täño mebäriñin uwä Anututä kwawakinik kanjpäñ nadäj moretak. Täñ, inä jide? Bänepjintä ninta jide nadäk täkanj? Siwonji täkanj yäj käwep nadäj nimik täkanj? 12* Notnaye, ude yäjira iniken gupi äneñi jop nadäj yäpmäj ärokanj yäj nadäñenja! Ude nämö, mebäri ñodeta yäyat; Intä ninta gäripi bureni nadäj nimut yäñpäñ man udewä täwetat. Ninta ude nadäñpäñ äma täñyäkñarani täño jopman täga api utnej. Äma uwä äma bänepi-ken jide pätak unita nadäwätäk nämö täk täkanj. Äma gupitagän, dapuritä kak täkanj unitagän nadäwä ärowani täk täkanj.

13 Äma uwä ninta yäjgunjgunj man yäk täkanj yäj yäk täkanj. Täga, ini yäk täkot! Upäjkanj man yäjahäk täkamäj u Anutu wäpi yäpmäj ärokta yäjahäk täkamäj. Täñ, nadäna tumbäpäñ kuñat täkamäj uwä inta yäñpäñ kuñat täkamäj. 14 Imata, Kristotä bänep iron pähap niwonjäreñkuko unitä pen niwerirän piäni täk täkamäj. Iron pähap täñjukko u ñode kanjpäñ nadäkinik täkamäj; Äma kubätä ämawebe kuduaptagänta yäñpäñ kumbuk. Ude täñjukko unita ämawebe kuduaptagän u bok kumbumäj bumik. 15* Täñkanj kuduaptagänta yäñpäñ kumbuko unita ämawebe iritta biñam uwä pen inita nadäwätäk täñpäñ nämö kuñatnej. Nämö, u äma täñkentäj yämikta kumäjpäñ kodak täñjukko unitäjno wäpi biñam oranj imiktagän nadäjpenj kuñatnej.

16 Unita apiño nin ämawebe gupi-tagän, kome täño nadäk terak nämö yäpmäj danik täkamäj. Täñ, bian ninä äma täño nadäk terak Kristo kanjpäñ nadäk täk täñjukmäjno upäjkanj apiñode uwä nämö! 17* Apiño ñode kanjäkñek täkamäj; Äma kubä Kristo terak kwasikot

* 4:16: Efe 3:16 * 4:17: Rom 8:17-18 * 4:18: Kol 1:16; Hib 11:1-3 * 5:1: 2Ko 4:7; 2Pi 1:13-14 * 5:2: Rom 8:23 * 5:4: 1Ko 15:53-54 * 5:5: Rom 8:16,23 * 5:6: Hib 11:13-16 * 5:7: 1Ko 13:12 * 5:8: Plp 1:23 * 5:9: Kol 1:10; 1Te 4:1 * 5:10: Sav 12:14; Rom 2:16, 14:10 * 5:11: 2Ko 4:2 * 5:12: 2Ko 3:1, 1:14 * 5:15: 1Ti 2:6; Rom 14:7-8 * 5:17: Rom 8:1,10; Gal 6:15; Ais 43:18; Rev 21:5

täyak uwä Anututä äma u täjpewän mebarini inipärik kubä täyak. U imaka biani pewän paoröpäpän imaka kodaki korewani. ¹⁸* U Anutu kubä-tägän täk täyak. Nin unitäjo iwan itkumäjo upänkañ Kristo terak Anututä täjpewän inikät bänep kubägän it täkamäj. Täjpäpän äma ätutä inikät bänep kubägän udegän itta piä ŋo nimiñkuk. ¹⁹* Unita manbinjam ŋode yäñahänpäpän yäwet täkamäj; Anututä Jesu terak komen ämawebe inikät bänep kubägän itta piä täjkuk. U momini peñ yämiñpäpän momi unita wari nämo nadäk täyak. Täjppäkañ Anutukät ämawebe bämopi-ken bänep kubägän pewä ahäk-ahäk täjo manbinjam u nintä yäñahäkta ketnin terak peñkuk.

²⁰Unita Kristo täjo meni jinom yäpmäñpäpän mani yäñahäk täkamäj. Yäñahäk täkamäj uwä Anututä ini ämawebeta gera yäyak ubayäj. Kristotä iniken man kehäromigän ŋode yäñahäk täkamäj; Bänepjin äyäjutkañ Anutu-kät bänep kubägän itpäpän kañ kuñarut! ²¹* Nadäkañ? Kristo u momi nämo upänkañ Anututä nin täjpentän nimikta täjpewän momi äma bureni äworeñkuk. Ude täjnkuko u ŋodeta; Nintä Kristo-kät kwasikotpäpän ini Anutu ude, siwoñi kudupi äworekta täjkuk.

6

¹* Unita notnaye, Anutu-kät piä bok täjpani nintä man kehäromigän ŋode täwetkamäj; Watä ket itpäpän kañ kuñarut! Anutu täjo orakoraki yäpujo unitäjo bureni nämo pewä ahäñenta! ²* Anututä unita yäñkuko u ŋode nadäwut;

*Orañ tamikta kadäni näkña nadäjkut-ken uken nadäj tamiñkut.
Intä imaka umuri kubä irepmitta täjkentäj tamiñkut yäk.*

Ais 49:8

Notnaye, man unita ŋode täwera nadäwut; Orañ tamikta kadäni iwoyäñkuko uwä apiño. Unita apiñowä uken tubeñ kuñjirä waki keriken nanik kañ ketäreñpäpän tepmañpäñ!

Poltä bäräpi mäyap kotañkuk

³Nin ämatä nibäwä waki täjppäpän piä täk täkamäj ŋonitä täjpewän Anututa bitnänejo ba momi-ken mänejo udetä gwäk pimiñpäpän kudän siwoñigän täk täkamäj. ⁴* Bureni, imaka kuduptagän ahäj nimik täkañ uterak nin Anutu täjo piä watä ämaniye bureni yäj yäwoñäreñk täkamäj; Komi bäräpi ba umun mebari mebari terak itpäpän nämo kwitak täkamäj. ⁵* Ekäni täjo piäta yäñpäpän ämatä pärip-päripta nidañmäñpäpän komi eniken nipmak täkañ. Ba iwantä nin itgwäjipän nidañmäkta täk täkañ. Ba piä, woñ imätpäpän täk täkamäj. Ba däpmon kodak, nakta jop it täkamäj.

⁶* Täjppäkañ täktäknin uwä, siwoñi kudupi kuñat täkamäj. Ba nadäk-nadäk täga inij täkamäj. Kokwawak bäräñeñ nämo täjpäpän äma orañ yämik täkamäj. Kudän udewani terak nin Anutu täjo piä watä äma bureni yäj yäwoñäreñk täkamäj. Ninä Kudupi Munapik täjo kehäromi terak kuñat täkamäj. Ba bänep iron täktäk kädet bureni iwat täkamäj. ⁷* Täjkañ man bureni-gänpäpän yäñahäk täkamäj. Ba Anutu täjo kehäromi terak piä täk täkamäj. Täj, iwan täjo kehäromi yäpmäj äpäkta ämik täjo tuñum ketnin kukñi kukñi inij täkamäj uwä kudän siwoñi u. ⁸Täjitna äma ätu orañ nimiñjirä ätutä wäpnin yäpmäj äpäk täkañ. Ätu niniñ oret täkañ, ätu yäñarok niwet täkañ. Ätutä täjyäkñarani äma yäj nadäk täkañ upäj nämo, man bureniñgän yäk täkamäj. ⁹* Äma mäyaptä piä ude täjpani yäj nadäj nimik täkañ upänkañ nadäwä äpani täk täkañ. Ämatä ninta kumbani ude nadäk täkañ upänkañ nämo, kodak itkamäj! Nidañmäñpäpän niwat kirek täkañ upänkañ nämo kumäñkamäj. ¹⁰* Butewaki nadäk täkamäj upänkañ bänep oretoret terak it täkamäj. Äma jäwäri it täkamäj upänkañ äma mäyap täjkentäj yämik täkamäj. Tuñumta wäyäkñek täkamäj upänkañ täjnbumbum pähap ikek it täkamäj.

¹¹O Korin nanik notnaye, man ba nadäk kubä käboj nämo pek täkamäj. Nämo, inta gäripi-inik nadäppäpän nintäjo nadäk kudup kwawak yäñahänpäpän täwet täkamäj. ¹²Nin gäripi tañi nadäj tamik täkamäj upänkañ ninta udegän nämo nadäj nimik täkañ. ¹³* Nadäkañ? Man täwetat ŋo, in äpetnaye nanaknaye bureni unita täwetat. Unita nintä gäripi nadäj tamik täkamäj udegän gäripi nadäj nimik täkot.

Siwoñi-kät wakikät not täga nämo tädeñ

* **5:18:** Rom 5:10 * **5:19:** Rom 3:23-25; Kol 1:19-20 * **5:21:** Jon 8:46; Hib 4:15; Gal 3:13; 1Ko 1:30; Plp 3:9 * **6:1:** 2Ko 5:20 * **6:2:** Luk 4:19-21 * **6:4:** 2Ko 4:2 * **6:5:** 2Ko 11:23-27 * **6:6:** 1Ti 4:12 * **6:7:** 1Ko 2:4 * **6:9:** 2Ko 4:10; Sam 118:18 * **6:10:** 2Ko 7:4; Plp 2:17; Kol 1:24 * **6:13:** 1Ko 4:14

14* Notnaye, ñode täwera nadäwut; Nadäkinik täñpani intä äma nadäkinik nämö täñpani-kät imaka kubä täkta bänep kubägän nämö täneñ. Ude täga tänañi nämö. In mebarijin inigän inigän. Jide nadäkan? Siwoñi-kät wakikat not täga tädeñ? Ba penjäñek kenta bipmäj urani bänep kubägän täga tädeñ? Nämoinik! 15 Ba Kristo-kät Satan, yarä u jide täñpäj bänep kubägän tädeñ? Ba nadäkinik täñpani-kät nadäkinik nämö täñpani, yarä u jide täñpäj bänep kubägän tädeñ? U täga nämö! 16* Ba Anutu täño kudupi yotkät wäbät, yarä unitä jide ude täñpäj bänep kubägän tädeñ? Nadäkan? Ninä Anutu irit mäheñi täño kudupi yot. Unita Anututä ñode yäjñkuk;

*Näk in bämoñin-ken itkaj itpäñ-nadäk api täñ yäpmäj kwet.
Täñpäj Anutujin irira ämawebenaye api itneñ.*

Wkp 26:12

17* Mebari unita Ekänitä ñode yäkgän täñkuk;

*Unita Anututa nadäkinik nämö täñpani u yabä kätäñpeñ injingän injingän itkot.
Täñpakan imaka taräki yepmäñitpäñ-pek nämö täneñ.
Ude täñjirä näk not api täñ tamet.*

18* Täñkañ nanjin ude it tamiñjira äpetnaye nanaknaye ude täñpeñ api kuñatneñ.
Ekäni kehäromi mäheñitä ini man ude yäyak.

7

1 Notnaye tägagamän, Anututä ude täñ nimikta man ude täñkehärom tañkuko unita imaka waki taräkitä gupnin bänepin täñpäwak täkañ u yabä kätäñpäj kuräki-inik it täkäna. Täñkañ Anutu orañ imiñpäj kudupi-inik itta gwäk pimiñpäj piäni täk täkäna.

Pol oretoret täñkuk

2* Täñpakan inä ninta äneñi nadäj nimik täkot. Nin inken nanik äma kubäta waki nämö täñ imiñkumäj. Ba äma kubä täñ-ikñatpena nadäkiniki nämö pewän putäreñkuñ. Ba äma kubä jop ikñatpäñ imakani nämö kubo täñkumäj. 3* Man ñowä tebenpäñ nämö yäyat. Nämö, man pengän täwetkumäjño ugänpäj äneñi täwetat; Bänepinintä inta gäripi nadäk täkamäj. Nämö kumnayäj täkamäj ba kumnayäj täkamäj upäñkañ inta gäripi pen api nadäk täne. 4 In-täño nadäk-nadäkjinta bänep yarä nämö täyat. Nämö, inta oretoret täyat u inide kubä. Komi butewaki punin terak it yäpmäj äbumäjño upäñkañ bänepnä nämö pewa putäreñ täyak. Nämö, oretoret pähap nadäk täyat.

5* Täñpakan Masedonia komeken ahäñpäj jide täñpäj itpäñ-nadäk tänam? Nämoinik. Ñoken amatä ninkät bumta yäj awätpäñ komi bäräpi mebari mebari täñ niniñjirä bänepin imaka, umuntañkuñ. 6* Täñjitna äma bänep bäräp ikek täypidäm täwani Anututä bänepin täñpidäm takta Taitus iniñ kireñpewän äbuk. 7 Ba iniñ kireñpewän äbuko unitagän nämö. Nämö, Taitus inkät irirä bänepi täñpidäm tañ imiñkuño unitäño manbiñam niwerirän bänepin pidäm tañkuk. Ñode imaka niwerirän bänepin tägañkuk; Intä bäräpi täñ namiñkuño unita butewaki nadäj namiñpäj äneñi bänep kubägän itta nadäk täkañ. Ba näka gäripi nadäñpäj äneñi nabäktä nadäk täkañ yäj niwetkuko unita oretoret inide kubä nadätat.

8* Näk man kudän kubä bian kudän täñ tamiñkuro uterak nadäj bäräp tamiñkut. Täñpäj man u täñkentäj tamikta kudän täñkuro unita goret täñkut yäj nämö nadätat. Burení, pengänä goret tät yäj nadäñkuño upäñkañ bänep nadäj bäräpjin u paotkuko unita apiño täga nadätat. 9 Täñpakan apiño oretoret täyat uwä bänep nadäj bäräp nadäñkuño unita nämö. Nämö, bänep nadäj bäräp nadäñkuño unitä täñpewän bänepin äyäjutkuñ. Mebari unita oretoret täyat. Anututä ude kañ nadäwut yäj nadäñkuko udegän bänep nadäj bäräp u nadäñkuñ. Unita nintäño mantä in nämö täñpän wañkuñ yäj nadätat. 10* Bänep nadäj bäräp Anututä ini pewän ahäk täkañ unitä täñpewän äma nintä bänepin sukurek täkamäj. Täñpän kädät uterak Anututä irit kehäromita biñam nimagut täyak. Unita nadäj bäräp udewanita nadäwätäk nämö täne. Täñpakan kome terak nanik bänep nadäj bäräptä äma nämö täñkentäj yämik täyak. Nämö, u kumäj-kumäj imagut täyak. 11 Upäñkañ kawut! Bänep nadäj bäräp Anutu-ken nanik nadäñkuño unita inken bureni jide pewän ahäj tamiñkut? Momi täktäk kädät peñpäj kädät siwoñi iwatta bänepin kädäp ijik täkañ. Täñpäj waki bämoñin-ken itkuko u utpewä makta pidäm tañkuñ. Nadäwätäk pähap täñpäj äneñi kudupi itta kädetta

* 6:14: Efe 5:7,11 * 6:16: 1Ko 3:16; Wkp 26:12; Ese 37:27 * 6:17: Rev 18:4 * 6:18: 2Sml 7:14; Ais 43:6; Jer 31:9; Rev 1:8 * 7:2: Apos 20:33; 2Ko 12:17 * 7:3: 2Ko 6:11-12 * 7:5: 2Ko 2:13 * 7:6: 2Ko 1:3-4 * 7:8: 2Ko 2:4 * 7:10: Mat 27:3-5; Hib 12:16-17

wäyäkñeñkuñ, ba äma momi u täñkuko u yäpä-siwonj takta piäni täñkuñ, ba ninta gäripi äneñi nadäñkuñ. Waki u nämo uwäk täñkuño unita mebariñin kwawak ahätak.

¹² Bian man kudän täñ tamiñkuro uwä äma waki täñkuko unita yäñpäj nämo, ba äma bäräpi kotalñkuko unita yäñpäj nämo kudän täñ tamiñkut. Nämo, man täweritna Anutu inamiken bänepjiñtä näka jide nadäkañ u kwawak pewa ahäj tamikta täñkut; Bureni, in näka gäripi tañi nadäñ namiñpäj äneñi nabäkta nadäkañ. ¹³ Ude täñkuño unita bänepnin täñpidäm tañkuñ.

Ba bänepnin täñpidäm tañkuño unitagän nämo. In Taitus bänepi täñpidäm tañ imiñirä oretoret täñkuko unitä manbiñam päbä niwerirän oretoret pähap, bumta täñkumäj. ¹⁴ Bian intäño biñam Taitus iwetkuro, man u jopi täñirän mäyäk nämo yäput. Nämo, in man täwerira bureniñän täñkuño udegän Taitus inta oretoret man iwetkuro uwä bureni nikekgän täñkuk. ¹⁵ * Taitus inken äreñirän umuntañkuño upäjkañ not täñ imiñpäj mani buramiñkuño unita nadäñpäj bänepitä inta gäripi-inik nadätak. ¹⁶ Unita oretoret täk täyat uwä ñodeta; In kudän siwonj terakgän api kuñatneñ yäj nadäkinik täyat.

8

Täñkentäk monej yämik-yämik täño man

¹ * Notnaye, Masedonia komeken nanik äbot täñpani ätuken iron kädet Anututä pewän ahäñkuko unita täwetat; ² Komi butewaki terak jopi jäwäri-inik itkuño upäjkañ jop waki Ekäni täño manta oretoret ärowani pat yämiñkuko unita äma ätu täñkentäj yämikta iron pähap täñ yämiñkuñ. ³ Näk dapunatä kañkuro u bureni ñode täwetat; Uwä iniken bänepitä pidäm tawäpäj kehäromi pat yämiñkuko udegän, imaka tänañi u irepmitpäj monej tuñum tañi-inik peñ yämiñkuñ. ⁴ * Nin nämo peñ yäweritna ini-tägän man kehäromi ñode niwetkuñ; Baga nämo peñ nimiñirä äbot täñpani ätu täñkentäj pähap Anutu täño kudupi ämawebe Judia komeken nanik u kañ täñkentäj yäminä! yäk. Ude täkta gäripi pähap nadäkamäj yäj niwetkuñ. ⁵ Täñpakañ imaka täpuri käwep täneñ yäj nadäñitna ñode täñkuñ; Pengän bänepi Ekänikengän peñkañ Anutu täño nadäk iwatpäj nintäño man buramikta pidäm tañkuñ.

⁶ Masedonia naniktä kädet ude täñkuño unita Taitus inken kädet udegän pewän ahäkta peñ iwetkumäj. Bian Taitustä in täñkentäjirän bämopjin-ken bänep iron kädet u ahäñpäj paotkuko äneñi täñkentäj tamiñirän iron kädet u yäpurärätöpäj pen täñtäj kukta peñ iwetkumäj. ⁷ * Inken Anutu täño iron bumta ñode pat tamik täkañ; Nadäkinik, manbiñam yäyahäk-ahäk, nadäk-nadäk tañi, ba Anutu täño kädet iwatta pidäm taktak u pat tamikañ. Ba ninta gäripi tañi nadäk täkañ. Eruk u udegän, äma täñkentäkta monej tuñum pekpek kädet iwatta pidäm täkot. ⁸ Peñ täwetpäj nämo yäyat. Nämo, äbot täñpani ätuken iron kädet iwatta täñpidäm-pidäm ahäñkuko u täweritna intäño bänep iron jide ude pätak unitäño mebari niwonjärewut yäñpäj yäyat. ⁹ * Unita Ekäninin Jesu Kristo täño ironita juku piwut. Uwä täñbumbum iektä inta yäñpäj jopi jäwäri ude täñkuk. Intä täñbumbum u korekta jopi jäwäri ude äworeñkuk.

¹⁰ Unita in ñode täñirä tägawek yäj nadätat; Imaka obañ gumonita moräki täñpäj peñkuño u äneñi yäpurärätöpäj kañ täñ yäpmäj kut yäj nadäñpäj täwetat. Kädet u bänepjin pidäm tawäpäj intäjukun täñkuñ. ¹¹ Unita imaka u tänayäj nadäñpäj bänepjin pidäm tawäpäj yäput peñkuño udegän imaka it tamikañ uterak pidämigän kañ täñ yäpmäj kut. ¹² * Nadäkañ? Äma kubätä iron täkta pidäm täwewek uwä Anututä iron unita gäripi nadäñpäj yäpek. Monej tuñum it tamikañ upäj iron täga tänañi u pidämigän täñirä Anututä kawän tägak täyak. Täñ, imaka nämo it tamikañ upäj iron täwut yäj nämo peñ täwet täyak.

¹³⁻¹⁴ * Man ño intä bäräpi tañi-inik kotalñirä ämawebe ätu säkgämän itta yäñpäj nämo täwetat. Nämo. Täñ, apiñode in täñbumbum terak itkan unita ämawebe ätu jäwäri-inik itkan u täñkentäj yämiñirä tägawek. Ude täneño uyaku mäden intä jäwäri iräwä unitä täñbumbum terak itpäj kowata api täñkentäj tamineñ. Kädet ude terak iritjin kuñat-kuñatjin bok uterakgän api pätden. ¹⁵ * Unita Anututä Isrel ämawebe kome jopi-ken kuñarirä ketem kubä wäpi mana unita yäñpäj Anutu ñode iwetkuño udegän täkot;

*Äma mana tañi yäpuño uwä nañ yäpmäj kuñpäj nañ paotnañi nadäñkañ uterak yäpuñ.
Täñpakañ äma mana täpuri yäpuño uwä äneñi ätuta nämo wäyäkñeñkuñ. Nämo, nañpä koki täñkuñ.
Kis 16:18*

Taitus-kät noriye täño manbiñam

* 7:15: 2Ko 2:9 * 8:1: Rom 15:26 * 8:4: 2Ko 9:1-2 * 8:7: 1Ko 1:5; 1Ko 16:1-2 * 8:9: Mat 8:20; Plp 2:6-7
* 8:12: Mak 12:43 * 8:13-14: 2Ko 9:12 * 8:15: Kis 16:18

¹⁶ Anututä Taitus bänepi täppidäm tañ iminjirän in täñkentäj tamikta nintä nadäk täkamäj udegän nadatak unita Anututa bänep täga nadäj imikamäj. ¹⁷ Aneñi inken äreka iwet yabäjitna bänep täga nadäjuk. Täñpäkañ nintä iwet yabäjikumäño unitagän nämö, ini imaka, inken ärenpäñ täñkentäk piä täñ tamikta gäripi pähap nadäjuk. ¹⁸ Täñ, Taituskät notninpak kubä bok pena ärekamän. Notninpak uwä äbot täñpani ätuken Manbiñam Täga yähähäk-ahäk piä täk täyak unita wäpi biñam orañ imik täkañ. ¹⁹ Ba piä u täktagän nämö. Nämö, äbot täñpani ätutä äma u ninkät bok kuñatta iwoyänkuñ. U täñkentäj nimirän Judia komeken nanik äbot täñpanita täñkentäk moneñ yämikta yäwani u watäni itpäj yäpmäj kuñat täkamäj. Piänin uwä Ekäni ini wäpi biñam iniñ oretta täk täkamäj. Ba ämawebe ñode yäwonjäreka; Äbot täñpani bäräpi terak itkan u täñkentäj yämikta pidäm täkamäj. ²⁰ Täñpäkañ ämatä yäppäj-nibäj niwat täneño udeka ämawebetä bänep irona pewani moneñ tañi ño watäni ket itta nadäkamäj. ²¹ Nin kudän siwonji täktagän nadäk täkamäj. Kudän siwonji u Ekäni injami-kengän nämö. Nämö, ämawebetä imaka, nibäwä siwonji täkta yäppäj täktäknin u kwawak pena ahäk täkañ.

²² Täñpäkañ Taituskät notninpak ukät kuñatta notninpak kubä bok yepmana ärenayäj. Notninpak unitäño kehäromi ba gäripi kakta piä mebäri mebäri iminjitna kudup täñ morek täyak. Äma u Anutu täño piä gwäk pimiñpäñ täk täyak. Täñ, in kudän siwonji terakgän api kuñatneñ yäj nadäkinik täyak unita täñkentäj tamikta gäripi pähap nadatak. ²³ Täñpäkañ Taitus täño mebäri uwä kudup nadäkañ. Uwä näkño notnapak bureni kubä, in täñkentäj tamikta piä bok täñpani. Täñ, notninpak yarä unitawä ñode nadäneñ; Yarä uwä kome ño këda äbot täñpani täño inam dapun yäpmäñpäñ piä täk täkamän unitä Kristo täño wäpi biñam yäpmäj akuk täkamän. ^{24*} Unita in kudän siwonji ugän täñ yäminjirä äbot täñpani kome ätuken naniktä iron täktäk kädet inken tokñek pätak yäj nadäk täkot. Ba ñode imaka, nadäk täkot; In-täño biñam yäk täkamäj uwä jop nämö yäk täkañ yäj nadäk täkot.

9

Äbot täñpani notniye täñkentäj yämikta man

^{1*} Akaia kome taniken nanik inta man käronji nämö kudän täñ tamayäj. Nämö, inä Anutu täño kudupi ämawebe ätu täñkentäj yämikta moneñ pekpek täño käderi uwäku nadäkañ. ² In äbot täñpani jopi jäwäri itkan u täñkentäj yämikta bänepjin pidämtak täkañ yäj nadäñpäñ Masedonia äbot täñpani inamiken wäpjin biñam yäpmäj akuñpäñ ñode yäwet täyat; Akaia nanik äbot täñpani notniye täñkentäk moneñ udewani pekta bian, obañ kubä gumonita nadäk tawan peñkuñ. Piä udewani täkta intäño nadäk-gärip u yäwerira nadäñpäñ udegän täkta mäyaptä pidäm tañkuñ. ³ Unita yäppäj notniye yaräkubä ño intäjukun yepmanpa ärekañ. Yaräkubä unitä täwerä täñtuñum tañpäñ irirä näkñawä api ärewet. Bian intäño wäpjin yäpmäj akuñpäñ moneñ uku täñtuñum tañpäñ peñkuño itak yäj yäjikumäño biñam u jopigän täñpekta! ⁴ Nadäkañ? Näkkät Masedonia äbot täñpani ätukät intäjukun ärenpäñ tuñum nämö täñjirä tabänero uwä in ba näk mäyäk pähap nadäne, bureni täñtuñum tañpäñ peñkuñ yäj nadäñpäñ Masedonia ämawebe yäwetkuro unita. ⁵ Mäyäk ude nadäwet yäj yäppäj notnaye ño intäjukun yäniñ kireñpewa ärekañ in täñkentäwäpäñ täñkentäk moneñ tañi pekta yäjkehärom tañkuño u täñtuñum tañpäñ peñjirä näk mäden api ärewet. Ude täñayäj täño uyaku mebäri kwawak ñode api tabäñpäñ-nadäne; Moneñ u injinken gärip terak täñtuñum tañpäñ peñkuñ, nintä peñ täweritna nämö yäj api tabäñpäñ-nadäne.

Iron, bäneptä pewä ahäk täkañ unita man

^{6*} Nadäkañ? Iron täktäk u yeri pikpik ude bumik. Unita näkño man ñonita juku piñpäñ kuñatneñ; Äma kubätä ketem yeri ähan piweko uwä bureni yarägän pugerek. Täñpäkañ äma kubä ketem yeri mäyap piweko uwä bureni udegän mäyap pugerek. ⁷ Unita in kubäkubätä ket nadäkinik täñkañ moneñ irona penayäj yäppäjä penen, ämatä peñ täwerirä nämö, ba bänep yarä nitek nadäkañ nämö. Nämoinik, Anututä äma bänep oretoret terak iron täk täkañ unita gäripi-inik nadäk täyak. ⁸ Unita nadäkañ? Anututä bänep ironi terak täñbumbum kudup täga tañiñ kirewek. Ude täñ taminjirän irit kuñat-kuñatjinken imaka kubäta nämö api wäyäkñeneñ. Ba täñkentäk-kentäk täkta kehäromi kubäta täga nämö api ijineñ. ^{9*} Man unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

U äma jäwäritä täñbumbum täñ yämik täyak.

Unitäño orakoraki u paot-paori nämö, pen api irek.

Sam 112:9

^{10*} Anutu, ketem yeri pewän ahäwani ba ketem bureni nak täkamäj u pewän ahäwanitä

* **8:24:** 2Ko 7:13-14 * **9:1:** 2Ko 8:1-7 * **9:6:** Snd 11:24, 22:9; Rom 12:8 * **9:9:** Sam 112:9 * **9:10:** Ais 55:10; Hos 10:12

inken tãnbumbum udegãn api pewãn ahãj tamek. Tãnjirãn uken nanik iron tãnayãj tãkanj unitã tãktãkjin tãga u tãnpewãn ãmawebe ãtuken bureni bumta api ahãnej. ¹¹ * Bureni, Anutu jop nãmo tãnjkentãj tamik tãyak. Nãmo, tãnbumbum tãj tamik tãyak uwã ãmawebe ãtu tãnjkentãj yãmikta tãj tamik tãyak. Unita intãjo iron yãpmãj kwayãj tãyat u ãmawebe mãyaptã yãpmãppãj Anutu bãnep tãga api iwetnej. ¹² * Nadãkanj, ironjin unitã Anutu tãjo kudupi ãmawebe jop gupi tãnjkentãj yãmik-tagãn nãmo api tãjpek. Nãmo, iron u yãpmãppãnjã Anutu bãnep tãga man iwetpãj bãnep oretoret pãhap api tãj iminej. ¹³ Ba ugãn nãmo. Iron tãj yãminayãj tãkanj unitãwã nadãkinikjin tãjo mebãri kwawak pewãn ahãnjirã ãmawebe mãyaptã kanpãj nadãnpãj ñode api nadãnenj; Nadãkiniki jop meni-tãgãn nãmo yãjahãk tãkanj yãk. Nãmo, Kristo tãjo Manbiãam Tãga u iñit-inik tãjppãj buramik tãkanj yãj nadãjppãj Anutu api inij oretnej. Tãjkanj iron inita ba ãma ãtuta tãj yãminayãj tãkanj unita yãjppãj Anutu wãpi api yãpmãj akunej. ¹⁴ Ude tãjkanj Anutu tãjo orakoraki intã terak ãrokinik tãjnkuko unita yãjppãj yãjapik man yãkyãki-ken intã gãripi nadãj taminjppãj intã nìkek api yãk tãnej. ¹⁵ Eruk Anutu tãjo iron ãrowani inipãrik kubã tãj niminjnkuko unita bãnep tãga pãhap iwet tãkãna!

10

Poltã piãni tãjo mebãri yãjkehãrom tãjnkuk

¹ * Eruk notnaye, nãnjaken mebãri yãjahãwayãj. Inken nanik ãtutã nãka man ñode yãk tãkanj; Pol uwã, kadãni ninkãt it tãkamãj-ken ãma mãyãki ude ãworejkanj tãk tãyak upãjkanj ban it tãyak ukenã man kehãromi yãwani yãjkanj man kudãn mebãri mebãri tãj nimik tãyak. Upãjkanj ude nãmo. Kristotã ini bãnep kwini terak tãwereco ude butewaki man terak ñode tãwetat; ² * Inken ãrenpãj man komi nìkek tãga tãwerero upãjkanj ude tãkta gãripi nãmo nadãtat unita injin irit kuñat-kuñatjin yãpã-siwonj tawut. Tãj, inken nanik ãtutã nãka kome tãjo nadãk terak kuñat tãyak yãj yãk tãkanj u nadãnjit kanj kuñarut. ãrenpãj bãtakigãn itkanj man kwini nãmo inik api yãweret. ³ Bureni, kome ãma bãmopi-ken it tãkamãj upãjkanj unitãjo nadãk ba kehãromi terak nãmo ãmik tãkamãj. ⁴ * Nãmo, ãmik tãjo tunum nintã iñit tãkamãj uwã kome ñonitãjo nãmo. Tunum nintã iñit tãkamãj uwã Anutu tãjo kehãromi nìkek, iwan tãjo yewa kehãromi yenjwecta kehãromi nìkek. ⁵ Kehãromi unitã ãma iniken nadãk-nadãkita nadãwã ãrowani tãjppãj jop manman ba tãjyãkjarani man mebãri mebãri uterak Anutu tãjo nadãk bureni ut tãkanj u wãramut tãkamãj. Tãjppãj ãma tãjo nadãk jopi utpena paorãkanj Kristo tãjo nadãk ugãn iwarãn tãwut yãjppãj piãni tãk tãkamãj. ⁶ * Ude tãjkanj intagãn ãtsãmãnkamãj. Bãnep ãyãjputpãj Kristo tãjo man kudup buraminjirã, eruk u punin terak ãma mannin nãmo buramik tãkanj u komi yãmikta api pidãm tãne.

⁷ Nadãkanj? Inken nanik ãtu inita Nin-tãgãn Kristo tãjo ãma yãj nadãk tãkanj. Eruk, ãma udewani, kwawak ñode nibãppãj nadãwut; Nin imaka, Kristo tãjo ãmagãn itkamãj. ⁸ * Ekãnitã ini in tãjppãwakta nadãjppãj nãmo, intãjo nadãkinikjin tãjkehãrom tãkta yãjppãj wãp naminjnkuk. Unita nininta biãam yãk tãkamãj unita mãyãk tãga nãmo nadãwet. ⁹ Tãjppãkanj in ñode nadãnenjta; Umuntãjppãj kwaiwut yãjppãj Pol uwã man kudãn tãj nimik tãyak. Upãjkanj notnaye, ude nãmo! ¹⁰ Bureni, ãma ãtutã nãka ñode yãk tãkanj; Poltã man kudãn tãk tãyak uwã komi kehãromi mebãri mebãri nìkek. Tãj, ini ahãj niminjirãn kak tãkamãj uwã ãma jopi ganjani. Tãj, menitã yãk tãyak u udegãn, mebãri nìkek nãmo bumik yãj nadãk tãkamãj. ¹¹ * Tãjppãkanj ãma man ude yãk tãkanj uwã ket ñode nadãnenj; Kadãni nintã ãrenpãj kãdet iwatnayãj tãmãjo uwã ban itkanj man kudãn tãkamãj ño terakgãn siwonji iwatpãj api tãne.

¹² * ãma bãmopjin-ken itkanj gup yãpmãj ãrokãrok man yãk tãkanj u nin udegãn tãga nãmo yãpurãrãtpãj yãne. Nin tãjo tãktãknin uwã unitãjo udewani nãmo. ãma uwã iniken mebãrini yãpmãj danikta nadãk kubã ba imaka kubã terak kanpãj nadãjkanj nãmo yãpmãj danik tãkanj. Nãmo, u inita jop nadãj kubã nadãwã ãrowani tãk tãkanj. ãma udewani uwã guj bureni-inik! ¹³ * Tãj, yãnanji ude uwã irepmittpãj nininta biãam tãga nãmo yãne. Nãmo, piã tãkta baga Anututã yãj nimani uterakgãn itkanj biãam yãk tãkamãj. Tãjppãkanj piã baga yãj nimani u pãjku in bok yãpmãjntak. ¹⁴ Unita piã inken tãjnkumãjo unita oretoret biãam yãk tãkamãj uwã yãnanji u irepmittpãj nãmo yãk tãkamãj. Inken piã nãmo tãjkanj, jop nadãj yãnero uyaku nadãnjirã waki tãjpek. Upãjkanj ude nãmo, nintãjukun inken Kristo tãjo Manbiãam Tãga u yãjahãjnkumãjo unita biãam tãga yãne. ¹⁵ * Unita ñode yãwa; Piã ninin tãk tãkamãj unitagãn biãam yãk tãkamãj. ãma ãtutã tãjppani ukãt nãmo. Nãmo inik. Nintãjo

* 9:11: 2Ko 1:11, 4:15 * 9:12: 2Ko 8:14 * 10:1: 1Ko 2:3 * 10:2: 1Ko 4:21 * 10:4: Efe 6:13-17 * 10:6:

2Ko 2:9 * 10:8: 2Ko 13:10; 2Ko 12:6 * 10:11: 2Ko 13:2,10 * 10:12: 2Ko 3:1, 5:12 * 10:13: Rom 12:3

* 10:15: Rom 15:20

gärip u ñode; In täño nadäkinikjintä täganjirän-täganjirän bämopjin-ken piä ätukät täñitna tanj kanj wenj parän. ^{16*} Nadäkinikjintä ude ahäñjirän eruk Manbiñam Täga u kome ätu mädejin käda u käda u api yänjahäñtänj kune. Nadäkanj? Nin kome ätu äma ätutä bian piä täñpani-ken täñkanj biñam jop nadäj yäktä nämo nikanj.

^{17*} Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

Imaka kubäta biñam yäwa yänpänjä Ekänitä täñ gamik täyak unitagän yäwen.

Jer 9:24

^{18*} U imata, äma kubä Ekänitä wäpi yäpmäj ärok täyak, äma udewanita ñode nadäk täkamäj; Ekänitä äma unitäño piä kawän tägak täyak yän nadäk täkamäj. Täñ, äma kubäta iniken gupi yäpmäj äronpänj oretoret täñpeko uwä oretoreri uwä jopigän täñpek.

11

Aposoro jopi täño täktäki

¹ Notnaye, in nadäj naminjirä guñ man täpuri ätu ñode täwerayänj; ^{2*} Näkä inta iyap takinik täk täyat uwä Anututä nadäk täyak udegän. Inä webe gubanj kuräki siwonj-inik äma kubäta biñamgän iwoyänpänj tepmanjuro ude. Äma uwä Kristo ubayänj. ^{3*} Täñpakanj gämoktä Iv täñjikñatkuko ude inken udegän ahäwek yän yänkanj umuntak täyat. Äma ätutä täñ-täñjarirä nadäk-nadäkjin täñguñ tawäpänj Kristota nadäj imikinik täñpänj siwonj kuñat-kuñat kädetjin unita mäde ut iminenja! ^{4*} U imata, äma ätutä man mebäri mebäri täwerirä mebäri nämo yäpmäj daniñpänj nadäjkanj bäräñej jop yämagut täkanj. Äma udewanitä Jesu täño biñam täwetpänj täwonjärekanj yänkanj täk täkanj uwä Jesu bureni täño biñam nintä täwetpänj täwonjärewani unitäñopänj nämo täk täkanj. Ude terak munapik intä yäpmäktä täwet täkanj uwä Kudupi Munapik bian yäpuño u nämo. Ba manbiñam mebäri kubä täwet täkanj uwä Manbiñam Täga nintä täweritna nadäñpänj nadäkinik täñkuño u nämo. Inä äma udewani yämagutta gäripo nadäñpänj yäninj kirenjirä piäni waki u täk täkanj.

^{5*} Intä aposoro unita nadäñjirä aposoro ärowani täk täkanj. Upänkanj nähä unitäño gämori-ken nämo itat yän nadätat! ^{6*} Man yänjahäktä mena nämo käwep pidämtak täyak upänkanj nadäk-nadäktä nämo wäyäkñek täyat. Näk Anutu täño nadäk-nadäkpänj yänjahäk täyat yänj uku kädet mebäri mebäri terak kwawak täwonjäreñkumäño u.

^{7*} Anutu täño Manbiñam Täga yänjahäñpänj täwetkuro unita gwäki nämo yäput. In oranj tamikta yänpänj näknjata nadäñjira äpani täñkuko unita jide? U momi täñkut ba? ^{8*} Täñpakanj in bämopjin-ken piä täñkuro uwä kome ätunen nadäkinik täñpanitä monej täñkentänj naminjirä täñkut. In täñkentäktä ude täñkuro uwä äma uken kubota ude bumik täñkut. ^{9*} Kadäni inkät itkut-ken uken monenja inken nanik kubäken nämo yänjapñkut. Nämo, monej paorirän notnaye Masedonia komeken penpenj Korin äbuño unitä täñkentänj naminjkuñ. Unita kadäni uken kädet ude iwatkuro udegän bämopjin-ken änenj itpänj ugän api iwaret. Inta bäräpi kubä nämo api kotanj tamet. ^{10*} Bureni-inik! Kristo, mani bureni bänepna-ken pätak unitäño wäpi terak ñode yänkehärom täyat; Akaiä kome päke u gänäñ kudän ude täk täñkuro u kubäta täga nämo naninj bitnäwek. Nämo, täga täñkut yän nadäñpänj unita biñam pen api yäk täñpet. ¹¹ Jide? Inta gäripo nämo nadäk täyat unita kudän u täñkut? Nämo inik, Anutu inamiken inta gäripo pähap nadätat yänj bureni täwetat!

¹² Upänkanj intäño aposoro ärowani u ini wäpi biñam yäpmäj ärokärok kädet täñpipinj yämikta kädet ude täñkuro udegän pen api täk täñpet. Monenj ketjin terak nanik yäpero uwä aposorojiye unitä ñode yänenja; U kawut! Nintä täk täkamäj Pol udegän täk täyak yän yänenja! ^{13*} Täñpakanj aposoro u aposoro bureni nämo, u aposoro jopi, piä täñyäkñarani kädet terak täk täkanj. Kristo täño aposoro bureni täño injam dapun wädäwä ärowäpänj bämopjin-ken kuñat täkanj. ¹⁴ Ude yänjira kikkutkanj? Nämo! Satantä ini, penyäñek täño añero unitäño injam dapun wädäwä ärowäpänj kuñat täyak. ¹⁵ Unita piä ämaniye imaka, siwonj äma täño injam dapun wädäwä ärowäpänj kuñarirä yabänkanj imata kikkutne? Ude nämo! Kämiwä gwäki, piä täk täkanj uterak api yäpnenj!

Pol bäräpi mebäri mebäri kotanjuk

^{16*} Eruk, änenj ñode täwetgän täyat; In näka guñ yän nämo nadäj naminenj. Täñ, guñ yän nadäñpänjä, eruk guñ yän kanj nadäwut! Ude nadäñpänj unita nadäj naminjirä guñtä täk täkanj

* **10:16:** Apos 19:21 * **10:17:** 1Ko 1:31 * **10:18:** 1Ko 4:4-5 * **11:2:** Efe 5:26-27 * **11:3:** Stt 3:4,13

* **11:4:** Gal 1:8-9 * **11:5:** 1Ko 15:10; 2Ko 12:11; Gal 2:6 * **11:6:** 1Ko 2:1,13; Efe 3:4 * **11:7:** 1Ko 9:12,18

* **11:8:** Plp 4:15-18 * **11:9:** 2Ko 12:13 * **11:10:** 1Ko 9:15 * **11:13:** 2Ko 2:17; Plp 3:2 * **11:16:** 2Ko 12:6

udegän näkñjata biñam täpuri yäwa! ¹⁷ Man yäyat ñowa Ekäni täño nadäk iwatkañ nämo yäyat. Nämo, äma guñtä wäpi yäpmäj akuk täkañ ude yäyat. ¹⁸ Upañkañ jop uken! Äma inkät it täkañ uwä kome täño nadäk terak wäpi yäpmäj akukta nadäk täkañ unita näk imaka, biñam yäwa! ¹⁹ Inä nadäk-nadäkjin ärowani nïkek käwep unita äma guñ äma nadäj yäminjirä man täwetpäñ täwoñärek täk täkañ! ²⁰ Ba ugän nämo, äma udewani yäniñ kireñjirä watä piäni täñ yämikta tämagut täkañ. Ba jop manman terak täñ-täkñjarirä imaka imakajin kudup yäniñ kirek täkañ. Ba ärowani täñpäñ etä päpä tabäñkañ injamjin dapun-ken tadäpmäk täkañ. Ude täñ tamik täkañ unita gäripi käwep nadäj yämik täkañ? ²¹ * Bureni, aposorojiye unitä nin nirepmit täkañ! Kudän täñ tamik täkañ ude nämo täñkumäño unita wakï, ninä mäyäk tänañi käwep!

Yäke! Guñ man äneñi kubä ñode yäkgän täñpa; Äma kubätä iniken täktäk kwawak yäñahäkta kehärom tawänä, eruk näk imaka, udegän täñpawä! ²² Äma uwä Hibru nanik täñpawä, eruk näk imaka Hibru nanik. Ba Isrel äma täñpawä, näk imaka Isrel ämagän. Ba Abraham täño tawañken nanik täñpawä, näk imaka Abraham täño tawañken nanikgän.

²³ * Wära! Guñ man bureni yäñtäñ äbätat ñopäñ jop uken waki äneñi yäkgän täñpa! Äma uwä Kristo täño piä watä äma täñpawä, näk imaka u yärepmitpäñ Kristo täño piä watä äma bureni-inik itat. Ba äma unitä komi piä täk täkañ u näkä yärepmitpäñ gwäk pimiñpäñ täk täyat. Kadäni mäyap iwantä komi enjiken nepmanpäñ bumta nut täñkuñ. Kadäni mäyap kumnañpäñ it täñkut. Bäräpi ude-ude terak äma unitä bäräpi kotak täkañ uwä näkä yärepmitpäñ kotak täñkut. ²⁴ * Juda ämatä kadäni 5 ude nepmäñitpäñ 39-39 ude näk päripmäk täñkuñ. ²⁵ * Täñkañ Rom gapmantä nepmäñitpäñ kadätä nutkuño u kadäni yaräkubäta täñkuñ. Täñ, kadäni kubä äma ätutä utna kumbän yäñkañ möbätä nutkuñ. Täñkañ kadäni yaräkubä ude gäpe näkä kuk täñkuro u imäriñän gwägu gänañ äpmok täñkut. E kadäni kubä-kenä gäpe wanjirän gwägu gänañ äpmonpäñ kepma kubä, bipani kubä gwägu terak jop orañtäñ kuñatkut.

²⁶ * Täñpäñ komeni komeni kuñat täñkut-ken uken ume tokätpäñ pära nutpäñ yäpmäj kuk täñkuñ, ba kome kubo ämatä irani-ken kuñat täñkut. Täñpäñ Juda notnaye ba guñ äbotken nanik imaka, näk täñpawakta piäni täk täñkuñ. Yotpärare-ken ba ämatä nämo irani-ken ba gwägu terak iwan terakgän äbä perok täñkut. Täñpäkañ nadäkinik täñpani notkapak yäñ jop yäñnäñjarani kerï terak komi nadäk täñkut. ²⁷ * Näk komi piä mebäri mebäri kädäp ikek täñkañ bipani mäyap däpmon täga nämo patkut. Nakta ba umeta nenjirä it täñkut. Ketem nakta, patpat bägupta ba tekta wäyäkñek piä tani täñkut. ²⁸ * Ba ugän nämo, äbot täñpani komeni komeni ittätñ kukañ u watäni itta kepma nadäwätäk pähap täk täyat. ²⁹ * Nadäkinik täñpani kubä täño kehäromi paorirän näk kehäromina udegän paotak yäñ nadäk täyat. Täñ, kubätä momi-ken mañjirän nadäñkañ jägämi nadäk täyat.

³⁰ * Nadäkañ, näkñaken wäpna yäpmäj akutat bumik ñowa imaka imaka upäj kehäromina nïkek nämo yäñ kwawak täwoñärekañ unitagän biñam yäyat. ³¹ * Ekäniñ Jesu unitäño Anutuni ba Nanitä nadäñjirän jop nämo yäyat yäñ täwetat! Täñ, Anutu uwä, imaka kuduoptagantä wäpi biñam ärowani ugän tärek-täreki nämo iniñoret täkot! ³² * Täñpäkañ Damaskus yotpärare itkut-ken uken intäjukun äma kubä wäpi Aretas unitäño kañiwat piä ämani unitä komi äma yäwerän yotpärare täño yämabam-ken näk nepmäñitta watä itkuñ. ³³ Watä ude irirä notnaye ätutä näk yäk gänañ daiñpäñ gänañ-kengän nepmanpä yäpmäj äpämañ ämetpeñ kuñkut.

12

Pol täñkentäk inipärik kubä yäpuk

¹ Bureni, wäp yäpmäj ärokärok kädet unitä bureni kubä nämo pewän ahäk täkañ upäñkañ kädet kubä nämo pat namitak. Unitä manna ño yäpurärätpäñ däpmonken kak täñkuro ba Ekäniñ kwawak näwoñäreñkuko unita yäwa nadäwut; ² Kristo täño äma kubä näkä nadätat unitäño manbiñam yäwayäj. Bian, obañ 14 gumonita Anututä äma u pit kubägän pudät yäpmäj kunum yotpärare-keninik äroñkuk. Äma uwä komegup ikek äroñkuk ba komegup peñkañ äroñkuko u nämo nadätat. Anututä nadätak. ³ Äneñi ñode yäkgän täyat; Komegup ikek ba komegup peñpäñ äroñkuko u nämo nadätat. Anututä nadätak. Upäñkañ ñode nadätat; Anututä äma uwä Paradais komeken pudät yäpmäj äroñkuk. ⁴ Uken äroñpäñ man kotäk ämatä nadäñkañ äneñi yäñahänañi nämo, ba nadäñkañ yäñahäkta yäjiwäranï upäj nadäñkuk.

* 11:21: Plp 3:5 * 11:23: Apos 16:23; 1Ko 15:10 * 11:24: Lo 25:3 * 11:25: Apos 16:22, 14:19 * 11:26: Apos 9:23, 14:5 * 11:27: 1Ko 4:11; 2Ko 6:5 * 11:28: Apos 20:18-21,31 * 11:29: 1Ko 9:22 * 11:30: 2Ko 12:5 * 11:31: 2Ko 1:23 * 11:32: Apos 9:23-25

5 * Tãppãkañ äma yäyat uwä näk. Imaka u ahãñ namiñkuko uterak wãpna täga yãpmãñ äronañj upãñkañ wãpna nämo yãpmãñ ärowayãñ. Nämo, imaka unitä näk kehäromina nämo yãñ kwawak täwoñãretak biñam unitagãn api yãk täppet. 6 * Täñ, wãpna yãpmãñ ärowayãñ nadãñpãñã manbiñam bureniñgãn yãñahãwero unita mäyãk man uterak täga nämo näwetnej. Upãñkañ ämatã jop nadãñ näka nadãwã ärowani täneño udetã wãp yãpmãñ ärokãrok man nämo yãwayãñ. Nämo, man yãkyãkna ba täktãkna terak nabãñpãñ-nadãñkañ mebãrina siwonji nadãwã täreneñ.

7 * Tãppãkañ imaka yabãnanãñ nämoþãñ Anututã näwoñãrewãnpãñ yabãñkuro uterak näkñata jop nadãñ nadãwã ärowani täñpeko udetã gupnata bãrãpi kubã imiñkuk. Bãrãpi u Satan täño watã piã äma kubã bumik. Unitã wari wari tenãntã-yãñ namãñpãñ nut täyak. 8 Ude täñjirãn Ekãnitã u yãpmãñ kewen namikta yãñapik man kadãni yarãkubã ude yãñkut.

9 * Ude yãñapiñkuro upãñkañ Ekãnitã kowata ñode näwetkuk; Ude nämo. Näkño orakorakna gãkã terak pãtak unita imata imaka kubãtä wãyãkñewen? Nadãtan? Gãk kehãromikã nämotã iriri näkño kehãrominatã gãkã terak kwawak ahãñ gamik täyak yãñ näwetkuk. Ude näwetkuko unita apiño Kristo täño kehãromi unitã näkã terak ärowãn yãñpãñ kehãromina nitek nämotã itat unita oretoret täyat. 10 Mebãri unita Kristota yãñpãñ kehãromina nämotã irira äma komi namiñit, man waki näwerit, mäyãk ba bãrãpi mebãri mebãri ahãñ namiñit täñjirã unita täga nadãñpãñ bãnep oretoret pãhap terak it täyat. Imata, kehãromina nitek nämo it täyat-ken uken Kristotã iniken kehãromi namiñjirãn kehãromi bureni nitek it täyat.

Pol Korin ämawebeta nadãwãtãk täñkuk

11 * Wãra! Man yäyat ño guñ täño man kubãpãñ yäyat. Yãnanãñ nämo upãñkañ injinken nadãk terak yãñahãtat. Injin näkño täktãkna täga unita biñam yãnanãñpãñ nämo yãñkuño unita yãñpãñ yãñahãtat. Bureni, näk äma jopi upãñkañ aposoro ätu unita intã nadãñjirã ärowani täk täkañ u yãreþmit moreñkañ itat. 12 * Kadãni in bãmoþjin-ken itkuro uken kehãrom täñpãñ aposoro bureni täño kudãn mebãri mebãri mäyap pewa ahãñjirã yabãñpãñ-nadãñkuñ. Kudãn kudupi, imaka ämatã nämo tänanãñ, ba imaka ätu Anutu täño kehãromi nitek u kõjira unitã mebãrina täñkwawa täñkuk. 13 * Tãppãkañ waki täñ tamĩñkuro u de? Äbot täñpani kome ätuken nanikta täñ yãmik täñkuro inta udegãn täñ tamik täñkut. Tãppãkañ imaka kubãgãn inta nämo täñ tamĩñkuro u ñode; Gupnata watã it namikta inta bãrãpi nämo tamĩñkut. Ude täñkuro uwã jide? Momi täñkut ba? Butewaki, unita goret täñ tamĩñkuro täñpãwã eruk momina u kañ penj namut!

14 * Tãppãkañ inken äneñi ärekta nadãñ itat ño äreñjira kadãni yarãkubã ude api täñpek. Eruk äreñpãñã udegãn gupnata watã it namikta bãrãpi nämo api tamet. Imata, nanaktã meñnanta imaka yabãñ ahãñpãñ yãmikta nämo yãwani. Nämo, meñ-nantã imaka yabãñ ahãñpãñ nanakiyeta yãmikta yãwani. Unitã ñode yãwã; In-tãño monej tuñumjin yãpmãkta nämo api ärewet. Nämo, inkãt näkkãt bãnep kubãgãn täñpãñ itta yãñpãñ api ärewet. 15 * Unitã in täñkentãñ tamikta näkñakãt tuñumna pãññ taniñ kirekta gãripi nadãtat. Upãñkañ jide? Gãripi pãhap nadãñ tamĩñjira kowatawã gãripi täpurigãn nadãñ namineñ?

16 Tãppãkañ äma ätutã täktãknata ñode yãk täkañ; Bureni, gupita watãni itta bãrãpi nämo nimiñkuko upãñkañ jop manman yãñnikñatkuk. 17 Näka ude yãk täkañ upãñkañ jide ude täñ-tãkñatkut? Amanaye yãniñ kireñpewa äreñkuño uterak täñ-tãkñatpãñ monej tuñumjin kubo täñkut ba? 18 * Ude nämo! Taitus inken ärekta penj iwetpãñ nadãkinik ikek notninpak kubãkãt bok yepmanþa äreñkumãn. Eruk, Taitustã äreñpãñ jop täñ-tãkñatpãñ monej tuñumjin yãpuk ba nämo yãpuk? Nämo! Nek täño nadãk-nadãk u kubãgãn unita bãmoþjin-ken kãderi kubãgãn peda ahãñkuk.

19 Ba jide nadãkañ? Man kudup yäyat ño u in inãmjĩn-ken täktãknin u täñkehãrom takta yãñpãñ yãyak yãñ nadãkañ? Nämo, nin Anututã nibãñjirãn Kristo täño ämatã man yãnanãñ ude yãkamãñ. O notnaye, bureni täwetat; Imaka kudup täk täkamãñ u intãño nadãkinikjin täñkehãrom taktãgãn. 20 * Tãppãkañ näk umuntãyat. Äreñkañ irit kuñat-kuñat intã kuñatta gãripi nadãk täyat ude nämo irirã tabãwetta. Täñkañ ude tabãñpãñã kudãn intã gãripi nämo api nadãneño ude täwoñãrewetta! Äreñpãñ in bãmoþjin-ken kudãn wakiwaki ñodewanitã parirã yabãwet yãñkañ umuntãyat; Yãñawãt-awãt, närepmirek-gãrepmirek terak kokwawak pewã ahãk-ahãk, man jãpi kowat-yãwãn, iyapi täktãk, äma wãpi yãpmãñ äpãk-äpãk, yãñpãñ-yabãñ yãwat, gup yãpmãñ ärokãrok ba äbot täñpani bãmopi-ken täñjuruk-uruk pewã ahãk-ahãk. 21 * Ba ñodeta imaka, umuntãyat; Inken äreñpãñ siwonji nämo kuñarirã tabãwayãñ täro uwã

* 12:5: 2Ko 11:30 * 12:6: 1Ko 10:8; 1Ko 11:16 * 12:7: Jop 2:6 * 12:9: Plp 4:11-13 * 12:11: 2Ko 11:5
 * 12:12: Rom 15:19 * 12:13: 2Ko 11:9 * 12:14: 2Ko 13:1 * 12:15: Plp 2:17 * 12:18: 2Ko 8:6,16-18
 * 12:20: 2Ko 2:1-4 * 12:21: 2Ko 13:2

Anutunatä unita yänpäj mäyäk api namek. In bämojjin-ken äma bian, imaka taräki taräki, kubokäret ba kangärip kudän wakiwaki täk tänpänipäj bänepi nämo sukurenkañ pen täñ irirä yabäñkañ bänepna ägekoräpäj konäm butewaki täppet.

13

Jukuman ätu

1 * Eruk kadäni yaräkubäta inken ärewayäj täyat ño. Tänpäkañ Anutu täño mantä ñode niwetak;

Äma kubä manken tena yänpäjä äma yarä ba yaräkubätä äma u goret täñjirän käneño uyaku manken täga irek. Lo 19:15

2 Tabäka inken ärenjira kadäni yarä täñjuk-ken uken in bämojjin-ken äma momi tänpäni bänepi sukurekta jukuman yäwetkut. Unita apiño ban itkañ äma unita ba ätuta bok jukuman äneñi ñode täwetat; Näkä ärewayäj täyat-ken uken momi ämawebe u yabäñpäj nämo api yabäj korewet. 3 In Kristotä mena-ken man yäñahäk täyak u kañpäj nadäkta gäripi nadäkañ unita ude täñjira bureni yäj api nadäneñ. Unita nadäkañ? Kristo in bämojjin-ken piä kehäromi nitek nämowä nämo täk täyak. Nämo, kehäromini intä kañpäj nadäkta näkä terak kwawak täwoñärekk täyak. 4 * Bureni, päya kwakäp terak utpewä kumbuk-ken uken ämawebe tä kañjirä kehäromi nitek nämo täñjuk. Upäñkañ Anututä iniken kehäromi terak yäpmäj päñaku teñkuko apiño itak. Tänpäkañ nin imaka, Kristo ukät kwasikotpäñ unita kehärominin nitek nämo, äpani ude kuñat täkamäj. Täñkañ Anutu täño kehäromi terak itkañ Kristo täñkentäñpäj in täñkentäktä bämojjin-ken piä api täne.

5 * Unita kadäni kadäni irit kuñat-kuñatjin kañpäj nadäñpäj bäneppin ñode yäpmäj danipäj nadäk täkot; Nin nadäkinik ikek burenitä kuñatkamäj ba nämo? Jide? Jesu Kristo u bäneppin-ken itak u nämo nadäkañ? Täñ, bäneppin yäpmäj danipäj kawä nadäkinikjin nämo paränä Kristo bäneppin-ken nämo inik itak yäj nadäneñ. 6 Tänpäkañ nininta nadäkinik ñode täkamäj; Intä nintäño irit kuñat-kuñatnin nibäñpäj nadäñpäjä uwä Kristo täño aposoro bureni yäj api nadäneñ.

7 Tänpäkañ intä waki kubä nämo tänpäj siwoñigän kuñatneñta Anutu-ken yäñapik man yäk täkamäj. In siwoñi kuñajirä ämatä ninta piä äma bureni yäj nadäneñta nämo yäyat. Nämo, ämatä ninta piä säkgämän nämo tänpäni yäj nadänayäj täño upäñkañ gäripnin tañi uwä intä siwoñigän kuñatta nadäkamäj. 8 * Imata, nin man bureni u tänpäwakta piäni täga nämo täne, u täñkehärom takta uyaku täga täne. 9 Unita ämatä nibäñjirä kehärominin nitek nämo tänpäwä u täga. Upäñkañ intä kehäromigän itkañ kuñajirä tabäñkañ oretoret tañi täk täkamäj. Mebäri unita inta yänpäj yäñapik man ñode yäk täkamäj; Irit kuñat-kuñatjin ba nadäkinikjintä tägañjirä-tägañjirä nadäkinik bureni tänpäni, kehäromigän ude kañ irut yäj yäk täkamäj. 10 * Tänpäkañ ban itkañ man kehäromi nitek ño intäjukun kudän täñ tamitat. Inken ärenpäj man jäpi terak täweretta! Bureni, Ekänitä ini piä ño namiñkuko unita man komi täga täwetnañi upäñkañ ude täkta nämo nekañ. Imata, Ekänitä in tänpäwakta nämo iwoyäñpäj nepmañjuk. Nämo, uwä intäño nadäkinikjin täñkehärom takta nepmañjuk.

Pol täño yäñtärek man

11 * Eruk notnaye, man tärek-tärek ñode täwerayäj; Oretoret täñput! Tänpäj nadäkinik tänpäni kehäromigän itta piäni ehutpäñ täk täkot. Täñkañ näñño man nadäj namikinik tänpäj nadäk bänep kubägän inñitpäñ bänep kwini terak it täkot. Ude täñjirä Anutu nadäj nimikinik tänpäj bänep pidäm pewän ahäj nimani unitä inkät itinik api täñpek. 12 * Täñjirän äbot tänpäni burenitä täk täkañ ude not tänpäj kowat inin orerän täk täkot. 13 Tänpäkañ Anutu täño kudupi ämawebe kome ñoken irani kuduptagäntä bänep oretoret man täwetkañ ño.

14 Eruk, Ekäni Jesu Kristo täño orakoraki, ba Anutu täño bänep iron, ba bänep kubägän irit Kudupi Munapiktä pewän ahäk täkañ unitä intä terak äroton. Ugän.

* 13:1: 2Ko 12:14; Mat 18:16; 1Ti 5:19 * 13:4: Plp 2:7-8 * 13:5: 1Ko 11:28 * 13:8: 1Ko 13:6 * 13:10: 2Ko 2:3, 10:8 * 13:11: Rom 15:33 * 13:12: Rom 16:16

Galesia Anututä iniken bänep ironi terakgän nimagut täyak unitäño manbiñam

1* Näk aposoro Pol, äma kubätä aposoro piä ño takta iwoyäñpäj nămo nepmanpän yăpmäj äbut. Nămo, năk piä man ño Jesu Kristo-kăt Anutu Nan, Kristo kumbani-ken nanik wädäj tädotkuko u kerik-ken nanikpäj yăput. 2 Eruk năk ba notnaye năkkăt itkamäj ñonită bänep oretoret man kudăn tăñpäj pena yăpmäj äbot tăñpani ämawebe äbori äbori Galesia komeken nanik inta äretak. 3* Anutu Nankăt Ekăninin Jesu Kristo tăño orakoraki ba bänep pidămtă intă terak tokjek păton. 4* Kristo uwă nintăño momita yăñpäj kowata Anutu Nanin tăño mani buraminpäj gupi inin kirenkuk. Ude tăñkuko uwă nin kome ñonităño topmăk-topmăk waki uken nanikpäj nimagutkuk. 5 Unita Anutu wăpi tărek-tăreki nămo, ininoret tăkăna! U bureni.

Manbiñam bureni-inik u kubăgăn

6 In tăño manbiñam ñode nadăñkan kikinutpäj-nadăwătăk păhap umuri kubă tăñkut! In imata Anutu, Kristo tăño orakoraki terak inita biñam tămaguranipäj bărăñeñ-tagăn măde ut imikan? Ba imata manbiñam kubă iwarăn tăkan? 7* Nadăkan? Manbiñam bureni kudupi kubă nămo itak. Nămoinik. Upăñkan äma ätută intăño nadăkinikjin tăñkurăk takta Kristo tăño manbiñam bureni u yăpmäj äyăñutpäj goret kăda yăñpäj-tăwoñărek tăk tăkan. 8* Unita ñode tăwera ket nadăwut; Ninin-tăgăn ba aņero kubă kunum gănañ naniktă manbiñam kudupi kubă, nintă bian nămo tăwetpäj tăwoñărewani udewani kubă yăñahăweco uwă geñi wakita biñam kan tăñpăn! 9 Eruk, man ugănpäj äneñi ñode tăwetgăn tăñpa; Äma kubätä manbiñam kudupi kubă intă manbiñam bian nadăñpäj iyap tăwani u udewani-gănpäj nămo yăñahăñpäj tăwereco uwă äma udewaniwă geñi wakita biñam tăñpek.

10* Tăñpăkan ude yăyat unita in jide nadăkan? Man ude yăyat uwă ämată năka nadăwă tăgawăpăn wăpna yăpmäj akukta yăyat ba Anutută nadăwăn tăgakta yăyat? Bian tăk tăñkuro ude ämată nabăñpäj wăpna biñam orañ namut yăñpäj tăk tăyat u tăñpăwă eruk năk Kristo tăño piä äma bureni nămo!

Poltă aposoro wăp yăpuko unităño manbiñam

11* Tăñpăkan notnaye ñode tăwera nadăwut; Manbiñam yăñahăk tăyat uwă ämată nămo pewă ahăwani. 12* Manbiñam u äma kubă meni-ken nămo yăput, ba äma kubätä nămo năwetpäj năwoñărenkuk. Nămo, Jesu Kristo ini-tăgăn manbiñam unităño mebări năwoñărenkuk.

13* Tăñpăkan in bian năkño manbiñam uku nadăñkuñ. Nadăñkuño uwă ñode; Juda tăño bagata nadăkinik tăñpäj iwarăn tăñkan Anutu tăño kudupi ämawebe äbot măyap tăñpa wanñkuñ. U kudup paorut yăñpäj butewaki-kăt nămo, peñ awăhuttăñ kuñat tăñkuronik. 14* Tăñkan gubanji-ken năk äbeknaye oranaye tăño kădet biani kudup u nadăwa-tărewăpäj Juda äma bureni itta bänepna kădăp ijiwăñpäj năkă jukun-jukun kehărom tăñpäj iwarăn tăñkut. Tăñpăkan ude tăñkuro unităwă Juda nanik äma gubanji ätu năkñakăt bok tăgawani uwă năkă yărepmi moreñkut.

15* Upăñkan meñtă năk nămo băyanjărăn Anutută năk bian iwoyăñkuk. Tăñkan kadăni ini nadăñkuk-ken iniken orakoraki terak piä äma ude itta yăñpäj nămagutkuk. 16* Eruk kadăni ini nadăñkuk-ken uwă năkă guñ äbotken păñku Jesu tăño Manbiñam Tăga u yăñahăkta Nanaki kwawak năwoñărenkuk. Tăñpăkan năk jukuman năwerut yăñkan ämaken nămo yăñapiñtăñ kuñatkut. 17 Ba aposoro intăjukun ahăwani unita yabăwayăñ Jerusalem nămo kuñkut. Nămo, Arabia komeken pengăn kuñkuro uken kadăni kăroni ittăngăn äneñi äyăñutpeñ Damaskus komeken kuñkut. 18* Eruk obañ yarăkubă tărenjărăn Pitakăt man yăñpäj-nadăkta Jerusalem kuñkut. Păñku kepma 15 ude u itkut. 19* Tăñpăkan kadăni nămo uken uwă aposoro ätuwă nămo yabăñkut. Jems, Ekăni tăño năgăt morăk ugănpäj kanñkut.

20 Notnaye, manbiñam kudăn tăñ tamitat ñowă jopman nămo yăyat. Anutu inamiken bureni-inik tăwetat. 21* Tăñpăkan Jerusalem u ira tărenjărăn mădenikenă Siria, Silisia kome,

* 1:1: Gal 1:11-12 * 1:3: Rom 1:7; Plp 1:2 * 1:4: Gal 2:20; 1Ti 2:6; Tai 2:14; 1Jo 5:19 * 1:7: Apos 15:1,24
* 1:8: 1Ko 16:22 * 1:10: 1Te 2:4 * 1:11: Mat 16:17 * 1:12: Gal 1:1 * 1:13: Apos 8:3 * 1:14: Apos 22:3 * 1:15: Ais 49:1; Jer 1:5; Rom 1:1 * 1:16: Apos 9:3-6; Gal 2:7 * 1:18: Jon 1:42; Apos 9:26 * 1:19: Mat 13:55 * 1:21: Apos 9:30

yotpärare kubäkubä gänañ uken kuñatkut. ²² Upänkañ Judia komeken Kristo täño ämawebe äbot itkuño u näk inamna nämo nabänkuñ. ²³ Äma ätutä näka ñode yäk täñjirä nadäk täñkuñ; Äma bian ninta iwan täñpän nidäpmäk täñkuko, ba manbiñam bureni unita nadäkinik täñpanita bian täñpawak täñ yämiñkuko upänkañ apiño manbiñam upän yänjahäñtän kuñatak yäk. ²⁴ Täñkañ Anututä kädet jide jide näwoñärenkuko unitäño biñam nadänkañ wäpi biñam iniñ oretkuñ.

2

Aposoro ätutä Pol not täñ imiñkuñ

¹ * Eruk, Siria Silisia kome käda kuñarira obañ 14 ude tärenkuk. Eruk mädeniken Banabas-kät nektä Taitus imagutdakan Jerusalem äneñi kuñkumäj. ² Anututä ini u kukta yänpän peñ näwetkuko unita kuñkut. Jerusalem kuñpäjä piä täñkuro ba täñpayän täyat unitä jopi täñpeko udetä nadänpän äbot täñpani täño äma ekäni ekäni ukätgän käbeyä täñkumäj. Käbeyä täñpän Manbiñam Täga guñ äbotken yänjahäñtän kuñat täñkuro unita yäwetkut. ³ * Täñpäkañ notnapak Taitus, näkkät itkumäko u Grik, guñ äbotken nanik upänkañ gupi moräk madäka aposoro uwä nämo peñ niwetkuñ. ⁴ * Nämo, upänkañ äma ätu gupi-tägän not täñpän bämopnin-ken äbä itkuñ. Äma uwä nin Kristo terak бага man täño komi piä mäde ut imiñkumäño unitäño mebäri nibänpän nadäka bämopnin-ken äbä itkuñ. Äma unitäwä Taitus gupi moräk madänañi yän yäk täñkuñ. Ude yäk täñkuño uwä nin yän-nikñat-pewä бага man täño watä piä äma ude äneñi irut yänkañ yäk täñkuñ. ⁵ Upänkañ man udewanitä Manbiñam Täga täño kädet bureni täñpawak täkan. Unita Galesia ämawebe notnaye inken ude ahäwek yänpän nin Taitus täño gupi moräk madäka yänkuño u nämoinik nadän yämiñkumäj.

⁶ * Eruk, äbot täñpani täño äma ekäni ekäni wäpi biñam ikek käbeyä bok täñkumäño unitä manbiñam näkä yänjahäk täyat uniterak man kodaki kubä nämo yäpurärätkuñ. Täñpäkañ äma uwä wäp biñam ikek yän täyat upänkañ wäp biñam ikek ba wäp biñam ikek nämo, unita nadänjira inigän inigän nämo täk täyak. Imata, Anututä wäp biñamta yänpän äma nämo yäpmän danik täyak. ⁷⁻⁹ * * Täñpäkañ äma ekäni ekäni Pita, Jems, Jon uwä man kodaki kubä nämo näwetkuñ. Nämo, u nektä piä täñkumäko u kañpän nadänpän notniye bureni-inik yän nadänkuñ. Ude nadänpän Banabas-kät nek ketnek wädänkañ piänin kubägän yän nadänkañ not täñ nimiñkuñ. Uwä ñode nabänpän-nadänkuñ; Anututä iron täñ namiñpän näkä Manbiñam Täga guñ äbotken yänjahäka piä man namiñpän peñ näwetkuk, Pitatä Juda äbotken manbiñam yänjahäka piä man imiñpän peñ iwetkuko udegän. Pitatä Anutu täño kehäromi terak Juda äbotken aposoro piä täk täñkuk. Täñpäkañ näk udegän, Anututä guñ äbotken aposoro piä täkta kehäromi namiñkuk. Eruk, ude nabänpän-nadänkañ Pita, Jems, Jon, äbot täñpani täño intäjukun äma ude itta yän yämani unitä nadän nimiñpän ñode niwetkuñ; Inä guñ äbotken piä täga täñjirä ninä Juda äbotken piä api täk täne yän niwetkuñ. ¹⁰ * Täñpäkañ man kubä ñode niwetgän täñkuñ; In kuñkañ piä tänayän täkan-ken u itpän äma jäwäri ninken itkan unita nämo guñ täñpän täñkentäk ätu kañ pewä äbäk täñput yän niwetkuñ. Ude täkta niwetkuño nadäk tawanä uku bian nadänpän pidäm täñkut.

Poltä Pita ibenkuñ

¹¹ Eruk Pita täño manbiñam ñode täwerayän; Nin Antiok iritna Pita äbuk. Äbänä kudän waki kubä täñkuko unita yänpän inami-kengän iwet ahänpän kañ-yänkut. ¹² * Kudän waki u ñode täñkuk; Pitatä Antiok pengän äbukken ugän guñ äbot nadäkinik täñpani-kät itpän ketem bok nak täñkuñ. Ude täk täñkukopän kadäni Jemstä Juda äbotken nanik äma ätu yäniñ kireñpewän äbuño ugänä Pitatä guñ äbotken nanikkät ketem bok nak täñkuño u yabän umuntan päñku inigän itkuk. U imata, äma Jemstä yäniñ kireñpewän äbuño uwä ñode nadäwani; Guñ äbotken nanik Jesuta nadäkinik täñpani u kudup gupi moräk madänañi yän nadäk täñkuño unita Pitatä umuntanpän täñyäkñarani kudän ude täñkuk. ¹³ Ude täñjirän Juda noriye ätu bok itkuño u imaka, täñyäkñarani kudän u udegän täñkuñ. Ude täñjirä nadäk kädet unitä Banabas imaka imagutkuk. ¹⁴ Eruk, ude täñkuño u Manbiñam Täga täño kudäni bureni u nämo iwarirä yabänpän näkä Pitapän noriye inamiken ñode iwetkut; Wa! Gäk Juda äbotken nanik kubä upänkañ Juda täño бага mebäri mebäri nämo iwatpän guñ äbot täño täktäki iwatpän bok täga itkuñ. Eruk, ude täñ itkunopän imata apiño guñ äbotken nanik notkaye unita Juda täño бага man u iwaräntäka yäwoñärewn?

* 2:1: Apos 15:2

* 2:3: Apos 16:3

* 2:4: Gal 1:7; Gal 5:1,13

* 2:6: Apos 10:34

* 2:7-9: Apos 22:21

* 2:7-9: Jon 1:42

* 2:10: Apos 11:29-30

* 2:12: Apos 11:3

¹⁵ Bureni, nin uwä Juda äbotken ahäwani, guñ äbot momi täñpani yäj yäwerani uken ahäwani nämo. ¹⁶ * Upänkañ ñode bureni nadäkamäj; Moses täño бага man iwarän täwani unita yäñpäj Anututä äma kubäta siwoñi äma yäj nämo yäñtäreñ imek. Nämoinek. Äma Jesu Kristota nadäkinik täñpeko unita uyaku Anututä siwoñi äma yäj yäñtäreñ imek. Unita äbot täñpani nin imaka, Juda äbotken nanik upänkañ Anututä siwoñi äma yäj yäñtäreñ nimikta Kristo Jesuta nadäkinik täñkumäj. Baga man iwät-iwät kädet uterak nämo. U imata, бага man iwarän täwani yäñpäj Anututä äma kubä siwoñi äma yäj nämo iwerek.

¹⁷ Täñpäkañ nin Juda äma upänkañ Anututä siwoñi äma yäj yäñtäreñ nimikta Jesu Kristota nadäkinik täñkumäño unitä kwawak ñode niwoñäretak; Nin imaka, momi äma, guñ äbotken nanik udewanigän. Ude unita ñode yäñjitna tagawek? Kristotä momi kädet tañj ahäkta piäni täk täyak. Ude täga nämo yäne! Nämoinek! ¹⁸ Upänkañ ñode täñpero uyaku momi äma bureni-inik täñpet; Baga man iwät-iwät kädet mäde ut imiñkuro u äyäjutpäñ äneñi iwarän täwero uyaku. ¹⁹ * Näk ñode nadäj däknëñkut; Baga mantä täñkentäj namiñirän uterak Anututä siwoñi äma yäj täga nämo näwereko unita apiño näk бага man iwät-iwät kädet kädawä äma kumbani ude itat. Uwä бага mantä ini nutkuk bumik. Bureni, näk Anututa biñam itpen kuñatta бага man iwät-iwät kädet mäde ut imiñkuro u. ²⁰ * Näk Kristo-kät päya kwakäp terak bok kumbumäko unita irit mebäri kubä yäput. Unita apiño bian itkuro ude nämo itat. Näk näkñaken kehäromi terakgän itat yäj nämo yäwet. Nämo, Kristotä bänepna-ken itak unitä näkño mähemna ude it namitak. Gupna nitek kuñat täyat upänkañ Kristo, näka nadäj namikinik täñpäj näk täñkentäktä gupi iniñ kireñkuro unitagän nadäkinik täñpäj kuñat täyat. ²¹ Baga man terak itat yäj nämo yäk täyat. Nämo, ude yäwero uwä Anutu täño orakoraki u täñpewa imaka jopi ude täñpek. Mebäri ñodeta yäyat; Baga man iwät-iwät kädettä täñpewän Anutu injamiken siwoñi äma irero u täñpäwä Kristo u jop nadäj kumbuk yäj nadäne.

3

Baga iwät-iwät ba nadäkinikta man

¹ Butewaki pähap! Galesia äbot täñpani, inä guñ bureni-inik! In Jesu Kristo u päya kwakäp terak kumbuko u kwawakinik täwetpäñ täwoñärewani upänkañ netätä jukuñin yäpurän guñ täñjä man burenita mäde ut imiñkuñ? ² Unita näk imaka kubägän ñonita täwet yabänjira näwerut; Kudupi Munapik yäpuño uwä kädet jide terak yäpuñ? Baga man iwät-iwät kädet terak yäpuñ ba Manbiñam Täga u nadänpäj nadäkinik täktäk kädet terak yäpuñ? ³ In guñ bureni täño nadäk-nadäk pewä ahäkañ ñonita nadäwa inide kubä täkañ! Jide? Munapik täño kehäromi terak yäput-peñpäj Jesu iwarän täñkuñopäj apiño imata kunum kañ-ahäkta kädet biani täño täktäk terak täkañ? ⁴ Jesuta yäñpäj komi bäräpi ahäj tamikuño unita nadäjirä imaka jopi täñkuk? Wa! Ude täkañ unita nadäwätäk pähap täyat. ⁵ Ba jide? Anutu Kudupi Munapik tamikuñ kudän kudupi bämoñjin-ken pewän ahäk täkañ u mebäri imata ude täñ tamik täyak? U intä бага man iwaräntäk täkañ unita yäñpäj, ba intä Manbiñam Täga nadänpäj nadäkinik täk täkañ unita yäñpäj täk täyak?

⁶ * Unita yäñpäj Anutu täño man terak Abrahamta ñode kudän täwani; U Anutu täño man nadänpäj nadäkinik täñirän Anututä siwoñi äma yäj yäñtäreñ imiñkuk. ⁷ Eruk, man unitä ñode niwoñäretak; Äma nadäkinik täk täkañ uwä Abraham täño nanakiye bureni. ⁸ Imaka bureni u nämo ahäjirän Anutu täño mantä kwawa ñode yäñhäñkuk; Jesuta nadäkinik täñirä uterak Anututä guñ äbotta siwoñi ämawebe yäj api yäñtäreñ yämek. Unita Anutu täño mantä Abrahamken Manbiñam Täga ñode yäñkwawak tañ imiñkuk; Gäkä terak Anututä ämawebe kuduñtagänta iron säkgämän api täñ yämek yäk. ⁹ Eruk Abrahamtä man unita nadäwän bureni täñirän Anututä iron säkgämän täñ imiñkuk. Ude täñkuko unita ämawebe nadäkinik täk täkañ unita udegän täñ yämik täyak.

¹⁰ * Täñpäkañ äma бага man iwät-iwät kädet terak yeñgämä pek täkañ uwä Anutu täño kokwawak yäpmäkta biñam itkañ. Unitawä ñode kudän täwani; Äma бага man kudän täwani u kudup nämo buramik täkañ uwä Anutu täño kokwawak yäpmäkta biñam itkañ. ¹¹ * Man uwä kwawak ñode niwoñäretak; Baga mantä täñkentäj imiñirän äma kubätä Anutu injamiken siwoñi täga nämo irek. Nämoinek! Uwä ñode kudän täwani; Äma nadäkinik täñirä Anututä siwoñi äma yäj yäñtäreñ yämik täyak u irit kehäromi yäpmäkta biñam täk täkañ. ¹² * Täñ, бага man iwät-iwät ba nadäkinik täktäk u mebäri kubägän nämo. Nämoinek! Äma бага man terak it täkañ uwä бага man kudup säkgämän buramineño uyaku irit kehäromi yäpmäkta biñam täneñ.

* 2:16: Apos 15:10-11; Rom 3:20-28; Rom 4:5, 11:6; Gal 3:11

* 2:19: Rom 7:6

* 2:20: Jon 13:1; Gal 1:4

* 3:6:

Rom 4:3 * 3:10: Lo 27:26 * 3:11: Rom 1:17; Gal 2:16

* 3:12: Rom 10:5

¹³ * Nadakanj? Baga man iwat-iwat kadettä bäräpi pähap ñode nimik täyak; U kudup nämö buraminero uwä Anutu täño kokwawak yäpämäkta biñam täne. Ude tänero upañkañ Kristotä бага man täño bäräpi u nintä terak nanik ketärenkuk. U Anutu täño kokwawak nintä yäpnañpän ninta yäppäj kottañkuk. Unitawä man kubä ñode kudän täwani; Anutu täño kokwawakitä äma päya terak däpmäj-pewä wädäk takañ uterak ärok täyak. ¹⁴ * Kristotä ude täñkuko uwä mebäri ñodeta täñkuk; Bänep iron Anututä Abrahamta imikta yänkehärom tañkuko uwä Kristo Jesu terak guñ äbottä täga yäpneñ. Ba ninta Kudupi Munapik nimikta yänkehärom tañkuko u imaka, nadäkinik kädet terak nin täga yäpne.

Baga man ba Yän-kehäromtak man

¹⁵ Eruk notnaye man ño äma nininken täktäknin terak wohutpäñ man wärani ñode yäwayän; Äma ätutä imaka kubä täkta yäppäj-nadänkañ bänep nadäk-nadäk kubägän penppäj yänkehärom täneñ. Eruk ude täneñopäj äma kubätä yänkehäromtak man topneño uterak kodaki kubä täga nämö yäpurärerek ba bureni pewän ahäkta kädet täga nämö täppipiwek. Täppäkañ Anutu täño yänkehäromtak man uwä udegän. ¹⁶ * Anutu täño man kudän täwani terak ñode danik takamäj; Yän-kehäromtak man Anututä bian yänkuko unitäño bureni uwä Abrahamkät nanakita biñam yäwani. Uwä nanakiye oraniye päke unita nämö yäyak. Nämö, u orani kubätägän yäyak. Täppäkañ orani kubägän uwä wäpi Kristo u. ¹⁷ * Eruk, man u mebäri ñodeta yäyat; Intäjukun Anututä Abraham terak iron säkgämän nimikta yänkehäromtak man yänkuk. Eruk, obañ 430 ude täneñirän mädeni käda бага man uwä ahänkuk. Unita ñode nadäwut; Baga man mäden-inik ahänkuko unitä yänkehäromtak man intäjukun ahänkuko unitäño bureni pewä ahäkta kädet täga nämö täppipiwek. Nämoinik! ¹⁸ * Ironi u бага man iwat-iwat kädet terak täga yäpnero u täppäwä, eruk yänkehäromtak man yänkuko u imaka jopi kubä täñpek. Upañkañ Abrahamtä Anutu täño ironi u yänkehäromtak mani terak yäpuk, бага man terak nämö yäpuk.

¹⁹ * Eruk, бага man ima mebärita ahänkuk? Uwä ñode; Anututä yänkehäromtak man Abrahamta yän imiñpäjä u mädeni käda waki täktäk täño mebäri kwawak pewän ahäkta yäppäj бага man u pewän ahänkuñ. Täppäj бага man iwat-iwat kädet u kadäni karonji itta nämö nadänkuk. Nämö, u it yäpmäj kuñtäyon Nanak bian ahäkta Abrahamta yänkehäromtak man yän imiñkuko unitä kwawak ahänjirän kañ paorän yän nadänkuk. Ba ñodeta nadäwut; Baga man uwä imaka bureni-inik, kadäni karonji itta uyaku, Anututä Mosesta u ini keran iman. Upañkañ ude nämö täñkuk. Nämö, u aneroniyeta yämänkañ unitä päpä bämöp äma, Moses u kerä terak penkuñ. ²⁰ Täppäkañ imaka bureni, Anutu täño yänkehäromtak man uwä anjero terak ba bämöp äma kubä terak nämö ahänj yämiñkuk. Nämö, Anutu kubägän unitä ini pewän ahänkuk.

²¹ * Eruk, ude unita ñode täga yäne? Baga man uwä yänkehäromtak man Anututä bian yänkuko unitäño iwan? Nämoinik! Anututä ämawebe irit kehäromita biñam yepmakta бага man nämö pewän ahänkuñ. Nämö, бага man kubätä irit kodaki täga pewän ahäwän yäwänäku ämawebe бага man iwarani uwä Anutu inamiken siwoñji iräm. ²² * Upañkañ ude nämö. Anutu täño man ñode kudän täwani; Ämawebe kuduypäñ momita watä piä täñpani. Eruk, man u bureni unita iron Anututä bian, ämawebe kämi Jesuta nadäkinik tänyänj takañ unita yämikta yänkehärom tañkuko u бага man iwatpäñ täga nämö yäpneñ. Nämö, iron uwä ämawebe nadäkinik täk takañ unitägän täga yäpneñ. ²³ * Täppäkañ Jesuta nadäkinik täktäk kädet nämö tumäjirän бага mantä nin topmäñpäj nipmäj irirän it yäpmäj äbäjjitna Kristota nadäkinik täktäk kädet kwawak ahänkuk. ²⁴ * Unita бага man uwä watä piä ñode täñ nimikta yäwani; Nin Manbiñam Täga u nadäkinik täñjitna Anututä siwoñji ämawebe yäñtäreñ nimekta бага man unitä nimagut yäpmäj äbätängän Kristoken nipmañkuk. ²⁵ Eruk apiñode nadäkinik täktäk kädet kwawak ahänj patkuko unita nin бага man täño gämori-ken wari nämö itkamäj.

Anutu täño nanakiye bureni

²⁶ * Nämö, in kudup Kristo Jesuta nadäkinik täk takañ uterak Anutu täño nanakiye ahänkuño itkañ. ²⁷ * Ume yäpmäjpäñ Kristo-kät kowat kwasicorän tañkuño uwä inä Kristo ini, tek ude wädäwä äronkuñ. ²⁸ * Unita inigän inigän, närepirek gärempirek paotkuk. Guñ äbotken nanik ba Juda äbotken nanik, piä watä äma ba ämata watä piä nämö täñpani, äma ba webe u inigän inigän nämö itkañ. Nämö, in Kristo Jesu-kät kentäppäj kubägän-inik itkañ. ²⁹ *

* 3:13: Rom 8:3; 2Ko 5:21; Gal 4:5; Lo 21:23 * 3:16: Apos 7:5 * 3:17: Kis 12:40 * 3:18: Rom 4:14, 11:6

* 3:19: Rom 5:20; Apos 7:38 * 3:21: Rom 8:2-4 * 3:22: Rom 3:9-19; Rom 11:32 * 3:23: Gal 4:3 * 3:24:

Rom 10:4 * 3:26: Jon 1:12 * 3:27: Rom 6:3, 13:14 * 3:28: Rom 10:12; 1Ko 12:13 * 3:29: Rom 4:13

Bureni-inik! In Kristo tãjo tawanken itkanj u tãppawã, eruk Abraham tãjo nanakiye bureni-inik tãkanj unita Anututã bian imaka Abrahamta yãñkehãromtanj iminjkuko u bureni-inik api kanj-ahãneñj.

4

¹ Man yãyat u yãñkwawa takta man wãrani kubã ñode yãwa; Åma kubã tãjo nanaki, nanitã kumãñirãn nani tãjo tunjumi u korewekta yãwani. U kuduaptagãn korewekta yãwani upãñkanj nanak tãpuri irirãn nani kumbeko uwã nani tãjo tunjum jop tãga nãmo yãpek. Nãmo, nani tãjo piã watã åmaniyetã itneño udegãn irek. ² U nanak tãpuri irirãn nanitã nanitã u kanjiwatta åma ininj kirewani u gãmori-kengãn kuñarek. U gãmori-kengãn it yãpmãñ kuñtãngãn kadãni nanitã bian peñ imani u ahãñirãn tãga yãpek. ³ * Eruk, nintã terak udegãn pãtak. Bian-inik bãnepnintã nanak paki ude kuñatpãñ kome tãjo imaka jopi-jopi unita watã piã tãk tãñkumãñonik. ⁴ Tãppãkanj kadãni Anututã ini iwoyãñkuk-ken ukenã nanaki-inik u pewãn apuk. Pewãn apã komen webe kubãtã bãyanjkuk. Bãyawãnkãñ Juda åma, baga man iwarãn tãwani ude itkuk. ⁵ * Ude itkuko uwã åmawebe baga man iwarãn tãwani nin nimagutpãñ nipmanpãn Anutu tãjo nanakiye bureni-inik itneta tãñkuk.

⁶ * Eruk, nin unitãjo nanakiye bureni-inik itkamãñ yãñ niwoñãrekta Anututã Kudupi Munapiki bãnepnin-ken peñ niniñkuk. Peñ niniñkuko itkanj Munapik unitã tãñpewãn Anututa gãripi-inik nadãppãñ Nan! Nan! yãñ iwet tãkamãñ. ⁷ * Kãdet ude tãk tãkamãñ unitã ñode niwoñãrek tãyak; Nin piã watã åma jopi ude wari nãmo itkamãñ. Nãmoink! Anututã tãñpewãn iniken nanakiye bureni-inik ude itkamãñ. Ude itkamãñ unita imaka tãgatãga Anututã nanakiyeta biñam peñ yãmani u bureni-inik api korene.

Pol Galesia åmawebe ta nadãwãtãk tãñkuk

⁸ * Bian in Anutu tãjo mebãrini nãmo nadãppãñ unita imaka jopi u anutu yãñ yãwerani unita watã piã tãñ yãmik tãñkuñ. Upãñkanj imaka uwã Anutu bureni nãmo. ⁹ Tãñ, apiño in Anututa nadãppãñ Anututa not tãñ imik tãkanj. Etãñ goret yãyat. Bureni ñode yãwa tãgawek; Anutu in tabãppãñ nadãñkanj not tãñ tamik tãyak. Eruk ude unita imata kome tãjo imaka jopi-jopi, kehãromini nãmo u åneñi not tãñ yãmiiñpãñ yãmagutkanj? Unita watã piã åneñi tãñ yãmikta nadãppãñ ude tãkanj ba? ¹⁰ * In Anututã nibãwãn tãgawut yãppãñ kadãni ñodewanita baga peñpãñ iwarãntãk tãkanj; Kepma wãpi biñam ikek, komepak kodaki ba obañ kodaki tãjo orekirit unita nadãñirã årowani inide kubã tãk tãkanj. ¹¹ Kãdet ude tãñirã nãkjo piãna bãmojpin-ken tãñkuro unitã jopi ude tãñpek yãñ yãñkanj nadãwãtãk tãk tãyat.

¹² Notnaye, nãk tãñkentãñ tamikta in bumik åworeñpãñ bãmojpin-ken itkuro unita butewaki terak inken ñode yãñapitat; Nadãk nãkã inñitpeñ kuñat tãyat udegãn nadãppãñ kanj kuñarut. Bok itkumãñ-ken uken nãka goret kubã nãmo tãñ namiñkuñ. Nãmo! ¹³ * Ñodeta juku piwut; Mãmãrem Manbiñam Tãga yãñahãñpãñ tãwetkuro uwã nãk kãyãm mebãri kubãtã nepmãñit-pewãn inken itpãñ manbiñam u tãwetkut. ¹⁴ Kadãni ugãn gupna-ken wakiinik nadãñkuro unitã inta bãrãpi tãmiñkuk. Upãñkanj in nãka gañani nadãppãñ mãde nãmo ut namiñkuñ. Nãmo, Anutu tãjo añero kubã imagutneño ude bumik nãmagutkuñ. Ba Kristo Jesu ini imagutneño ude tãñ namiñkuñ. ¹⁵ Unita jide? Kadãni uken oretoret pãhap nadãppãñ imaka imaka pidãmigãn tãñ namik tãñkuñopãñ oretoretjin u apiño de itak? Kadãni uken nãk tãñkentãñ namikta gãripi pãhap nadãppãñ injinken dapunjin dãtpãñ nãka naminayãñ bumik tãñkuñ. ¹⁶ * Ude tãñkuñopãñ apiño jide? Nãkã man bureni tãwet ahãtat unitã tãñpewãn nãka iwan tãñ namiñkanj ba?

¹⁷ Notnaye, nadãkanj? Åma baga man kãdet iwarãntãkta tãwet tãkanj uwã gup-tãgãn not tãñi tãñ tamik tãkanj upãñkanj bureni tãñkentãñ tamikta nadãñkanj nãmo yãk tãkanj. Nãmo, ude tãñpena Pol kakãtãñpeñ nintagãn gãripi nadãppãñ niwarut yãñkanj tãk tãkanj. ¹⁸ Eruk, imaka tãga kubãtã gãripi nadãneño uyaku tãga. Nãk inkãt irira ba inkãt nãmo irira udegãn tãneñ. ¹⁹ O nanaknaye bureni-inik, inta yãñpãñ komi pãhap, webetã nanak bãyanayãñ yãñkanj nadãk tãkanj ude åneñi nadãtat. Komi ude nadãñ yãpmãñ kuñtãyiwa Kristo tãjo irit kuñat-kuñari ba tãktãkã unitã inken kanj tokneñ parãn. ²⁰ Inkãt bok itne yãñ nadãtat upãñkanj butewaki, apiño inkãt nãmo itkamãñ. Bok itpãñ yãwãnã man kwini terak yãpã-siwonñtak man tãga tãwetet. Wãra! Kãdet jide upãñ iwatkanj api tãñkentãñ tamet yãñ nadãñkanj inta nadãwãtãk pãhap tãñ itat!

Haga kenta Sara terak man wãrani yãwani

* 4:3: Gal 3:23; Kol 2:20 * 4:5: Gal 3:13 * 4:6: Rom 8:15-16 * 4:7: Rom 8:17; Gal 3:29 * 4:8: 1Ko 8:4-6
* 4:10: Rom 14:5; Kol 2:16 * 4:13: 1Ko 2:3 * 4:16: Amo 5:10

²¹ Ai, in бага man тӕҗо гӕмори-ken куҗатта гӕрипи надӕк тӕкаҗ у тӕwet yabӕҗира meбӕри нӕwerut; Anutu тӕҗо бага man kudӕн тӕwanitӕ җode yӕyak u нӕмо надӕкаҗ ба? ²² * U җode yӕyak; Abraham тӕҗо nanaki yarӕ. Kubӕ uwӕ piӕ watӕ webe jopi wӕpi Haga unitӕ бӕyaҗkuk. Tӕҗпӕкаҗ kubӕwӕ webeni bureni Sara unitӕ бӕyaҗkuk. Sara uwӕ webe komi piӕ terak нӕмо irani u wӕp биҗам ikek. ²³ * Tӕҗпӕҗ nanak watӕ piӕ webe unitӕ бӕyaҗkuko u ӕmaweбетӕ nanak бӕyakta piӕни тӕк тӕкаҗ кӕдет uterak бӕyaҗkuk. Tӕҗпӕкаҗ webe wӕp биҗам ikekтӕ бӕyaҗkuko uwӕ Anutu тӕҗо yӕҗkehӕromtak man uterak ahӕҗkuk. ²⁴ * Man unitӕҗо kukҗini җode пӕtak; Webe yarӕ uwӕ topmӕk-topmӕk man meбӕри yarӕ тӕҗо wӕrani ude itkamӕн. Topmӕk-topmӕk kubӕ Sainai pom terak ahӕҗkuko unitӕҗо wӕrani uwӕ Hagatӕ itak. Topmӕk-topmӕk unitӕ nanak pewӕн ahӕҗ тӕкаҗ uwӕ piӕ watӕ ӕma jopigӕн. ²⁵ Haga uwӕ Sainai pom Arebia komeken itak unitӕҗо wӕrani kubӕ. Ba Jerusalem apiҗо itak unitӕҗо wӕrani kubӕ. U imata, Jerusalem nanik ӕmawebe uwӕ man Sainai pom terak ahӕҗkuko unita watӕ piӕ тӕҗпӕни, ba nanakiye imaka, udegӕн тӕк тӕкаҗ. ²⁶ * Tӕҗпӕкаҗ Jerusalem meбӕри kubӕ punin unu itak. Uwӕ Sara, webe wӕpi биҗам ikek ude. Uwӕ nadӕkinik тӕҗпӕни nin тӕҗо meҗnin пӕһap. ²⁷ Unita Anutu тӕҗо mantӕ җode yӕyak;

Webe ӕrunҗ itan u oretoret тӕyi!

Nanak бӕyak-bӕyak тӕҗо komi нӕмо nadӕтан unita kap teҗпӕҗ oretoret gera yӕyi!

Imata, webe ӕpitӕ iwat kirewanitӕ webe ӕpi nikek irepmiтӕҗпӕҗ nanak bumta api бӕyawek yӕk. Ais 54:1

²⁸ * Eruk notnaye, in uwӕ Aisak ude, nanak Anutu тӕҗо yӕҗkehӕromtak man terak ahӕwani. ²⁹ Tӕҗпӕкаҗ nanak nӕdapitӕ nanak pewӕ ahӕk-ahӕk кӕдет terak ahӕҗkuko unitӕ nanak Munapiк terak ahӕwani unita komi imik тӕҗkukonik. Tӕҗпӕкаҗ apiҗо кӕдет udewanigӕн бӕmopjiҗ-ken itak. ³⁰ * Unita Anutu тӕҗо mantӕ jide yӕyak? U җode yӕyak; Watӕ piӕ webe u nanaki bok yӕwat kirewut! Watӕ piӕ webe unitӕҗо nanaktӕ webe wӕp биҗам ikek unitӕҗо nanak тӕҗо туҗum, nanitӕ peҗ imani u тӕҗа нӕмо korewek. ³¹ * Unita notnaye, man unita җode nadӕwut; Ninӕ watӕ piӕ webe unitӕҗо nanakiye нӕмо. Nӕmoinik, ninӕ webe wӕpi биҗам ikek unitӕҗо nanakiye.

5

Baga man гӕмори-ken нӕмо itne

¹ * Eruk apiҗо nin imaka kubӕ тӕҗо komi piӕ terak нӕмо it тӕkamӕҗ. Nӕmoinik, Kristotӕ komi piӕ u гӕnanҗ nanik nimagutпӕҗ niпmanҗkuk. Unita in kehӕrom тӕҗпӕҗ itkot. Ӕma kubӕтӕ ӕneҗи бага man тӕҗо komi piӕken itta тӕmagurekta ket nadӕҗ тӕпӕnek-inik тӕҗkаҗ itkot. ² Unita нӕк Poltӕ bureni-inik җode тӕwera nadӕwut; In ӕma guпjiҗ morӕk madӕkta бӕneпjiҗ ӕrik тӕкаҗ u nadӕҗ yӕmiҗirӕ guпjiҗ morӕk madӕneҗо uwӕ Kristo тӕҗо piӕни unitӕ in тӕpuri kubӕ тӕҗа нӕмо тӕҗkentӕҗ tamek. Nӕmoinik! ³ Eruk ӕneҗи kwawak җode yӕkгӕн тӕҗпа; Ӕma kubӕтӕ Anutu iҗamiken siwonҗи irayӕҗ nadӕҗпӕҗ гуpi morӕk madӕweko uwӕ, eruk кӕдет kubӕ нӕмо pat imitak, ӕma u бага man kudup kaҗ иwarӕн! ⁴ Bureni, Anutu iҗamiken siwonҗи itnayӕҗ nadӕҗпӕҗ бага man iwat-iwat кӕдет iwat тӕкаҗ uwӕ Kristo mӕde ut imikaҗ ubayӕҗ. Ba Anutu тӕҗо orakorakitӕ тӕҗа нӕмо api тӕҗkentӕҗ tamek.

⁵ Tӕҗпӕкаҗ Munapiкtӕ бӕneпnin тӕҗpidӕм тӕҗirӕн Anututӕ nadӕkinikninta yӕҗпӕҗ siwonҗи ӕmawebe yӕҗ yӕҗtӕreҗ nimekta oretoret terak itsӕmӕҗkamӕҗ. ⁶ * Nadӕkaҗ? Ӕma Kristo Jesu-kӕt kowat kwasikorӕн тӕк тӕкаҗ uwӕ гуp morӕk madӕk-madӕk ba гуp morӕk нӕмо madӕk-madӕk unita nadӕҗirӕ imaka jopigӕн тӕк тӕкаҗ. Imaka bureni uwӕ җode; Nadӕk-nadӕkniҗ kudup Jesu terakгӕн peҗпӕҗ notniyeta гӕрипи kowat nadӕҗ imӕн тӕktӕк кӕдет unitӕwӕ imaka bureni-inik тӕyak.

⁷ * Bian in Kristo тӕҗо кӕдет гӕриpigӕн iwat тӕҗkuҗonik. Ude тӕк тӕҗkuҗopӕҗ man bureni тӕҗо кӕдет u iwarӕнтӕkta netӕтӕ тӕniҗ bitnӕҗkuk? ⁸ Tӕniҗ bitnӕҗkuko u Anutu тӕmagurani unitӕ нӕмо тӕҗkuk. ⁹ * Upӕҗkaҗ nadӕk-nadӕk waki тӕpuri-inik ireko unitӕwӕ ӕma mӕyap тӕҗпӕн waneҗи, yis тӕpuritӕ кӕrӕҗа тӕҗпewӕн тӕҗи tokҗeweko ude. ¹⁰ * Tӕҗпӕкаҗ in ba нӕк Ekӕnita nadӕkinik тӕк тӕkamӕҗ unita inta җode nadӕtat; Nadӕk inigӕн kubӕ нӕмо api iҗitneҗи. Nӕkҗо nadӕk җogӕnpӕҗ api iҗitпӕҗ иwarӕн тӕneҗи yӕҗ nadӕtat. Tӕҗпӕҗ netӕ kubӕтӕ nadӕk-nadӕkҗin

* 4:22: Stt 16:15, 21:2 * 4:23: Rom 9:7-9 * 4:24: Rom 8:15; Gal 5:1 * 4:26: Hib 12:22; Rev 3:12; Rev 21:2,10
* 4:28: Rom 9:7; Gal 3:29 * 4:30: Stt 21:10; Jon 8:35 * 4:31: Gal 3:29 * 5:1: Jon 8:32,36; Gal 2:4, 5:13; Apos 15:10 * 5:6: 1Ko 7:19; Gal 6:15 * 5:7: Gal 1:6 * 5:9: 1Ko 5:6 * 5:10: Gal 1:7; 2Ko 11:15

u tǎnpǎn wakan u nǎmo nadǎtat upǎnkan ǎma uwǎ waki kǎdet pewǎn ahǎkan unita kowata gwǎki waki api yǎpek.

¹¹ * Tǎnpǎkan notnaye, nǎka ɲode nadǎwut; Tǎnɲǎkɲarani ǎma bǎmopjin-ken itkan u nǎka ɲode yǎk tǎkan; Pol uwǎ gup morǎk madǎkta nintǎ yǎk tǎkamǎn udegǎn yǎk tǎyak yǎn yǎk tǎkan. Upǎnkan man u bureni nǎmo, jopi! U bureni tǎnpǎwǎ juda ǎma u imata nǎka kokwawak pen tǎk tǎkan? Ba u bureni tǎnpǎwǎ ǎma uwǎ nǎka bǎnep tǎga nadǎnpǎn pǎya kwakǎpta yǎnpǎn man yǎnɲahǎk tǎyat unita nadǎwǎtǎk tǎnpǎn bǎnepi tǎga nǎmo tǎnpǎ wanen. ¹² Eruk, ǎma nadǎk-nadǎkjin tǎnpǎwak tǎkan unita ɲode yǎwa; Ude tǎk tǎkan uwǎ gupi morǎk ugǎn nǎmo madǎner. Nǎmo, gupi kudup madǎn dǎkɲer tǎnpǎ kwǎpǎn komi nadǎwut!

¹³ * Tǎnpǎkan notnaye inǎ Anututǎ бага man tǎno komi piǎken nǎmo itta yǎnpǎn tǎmagutuk. Ude unita ɲode nadǎner; Apirjo бага man tǎno topmǎk-topmǎk terak nǎmo itkamǎn unita bǎnep biani tǎno tǎktǎk waki tǎga tǎne yǎn nǎmo nadǎner. Nǎmoinik! ɲode tǎner; Gǎripi kowata kowata nadǎnpǎn watǎ piǎ kowata kowata tǎner. ¹⁴ * Unita ɲode nadǎkan? Man tǎpuri ɲonitǎ бага man kudup uwǎk tǎyak; Gǎkɲata nadǎk tǎyan udegǎn notkapakta nadǎnpǎn iron tǎn imen yǎk. ¹⁵ Unita jukuman ɲode tǎwetat; In ǎn ǎgwǎritǎ-yǎn yǎn-awǎtǎpǎn iwan kowata kowata tǎk tǎkan u pen tǎnpǎnǎ ket nadǎnkan; Injin-tǎgǎn kowat tǎnpǎ wawǎn tǎnpǎn kudup paotmenɲta nadǎnkan!

Munapik tǎno nadǎk tawanɲǎn iwatne

¹⁶ * Unita ɲode tǎwetat; In Kudupi Munapik tǎno nadǎk tawan terak pen kuɲatnayǎn tǎno uwǎ bǎnep biani tǎno nadǎn gǎrip waki u nǎmo api iwat tǎner. ¹⁷ * U imata, bǎnep biani tǎno gǎripkǎt Munapik tǎno gǎrip u nin nimagutta nǎrepmirek gǎrepmirek tǎk tǎkamǎn. Yarǎ uwǎ iwan ude tǎkamǎn unita imaka bureni tǎkta gǎripi nadǎk tǎkan u nǎmo iwatpǎn tǎk tǎkan. ¹⁸ * Tǎnpǎkan Munapiktǎ irit kuɲat-kuɲatjinta watǎni irayǎn tǎko uwǎ бага mantǎ komi piǎken tǎga nǎmo api tepmanpek.

¹⁹⁻²¹ * Eruk kudǎn bǎnep bianitǎ pewǎn ahǎk tǎkan uwǎ kwawak ɲode; Kubokǎret, kudǎn tarǎki tǎktǎk, mǎjo wǎra oraɲ yǎmik-yǎmik, ǎmik gǎrǎm ba ǎma tǎnpǎwak kǎdet, kokwawak tǎnpǎn duɲ-wewek tǎktǎk, ǎma tǎno tuɲum yabǎngǎrip, tǎn-pǎnapǎna, wǎpi biɲam yǎpmǎkta nǎrepmirek gǎrepmirek, ǎbot duɲ-wenpǎn ini-ini itkan yǎnawǎt-awǎt tǎktǎk, ba nǎrepmitak yǎnkan yǎn-kokwawak nadǎk-nadǎk, bipani kap tenpǎn ume nanɲan tǎnɲunɲun tǎktǎk kǎdet. Bǎnep bianitǎ kudǎn u, ba kǎdet waki ǎtu udewanigǎn pewǎn ahǎk tǎkan. Unita jukuman bian tǎwetkuro udegǎn ǎnerɲi ɲode tǎwetat; ǎma kudǎn udewani tǎk tǎkan uwǎ Anutu tǎno kanɲiwat yewa gǎnan tǎga nǎmo api ǎronen.

²²⁻²³ * * Tǎnpǎkan kudǎn bureni Kudupi Munapiktǎ pewǎn ahǎk tǎkan uwǎ ɲode; Bǎnep iron tǎktǎk, oretoret tǎnpǎn bǎnep kubǎgǎn irit kǎdet, bǎrǎpi gǎnan bǎnep kwini terak irit, orakorak tǎktǎk kǎdet, kudǎn tǎgatǎga tǎktǎk kǎdet, nadǎk kubǎgǎn penpǎn kuɲat-kuɲat, ǎmawebe inamiken ǎpani kuɲat-kuɲat ba irit kuɲat-kuɲatkata watǎni itpen kuɲat-kuɲat. Kudǎn udewani tǎkta бага man kubǎtǎ бага nǎmo penkiretak. ²⁴ * Unita nadǎkan; Kristo Jesuta biɲam tǎnpǎni ǎmawebetǎ bǎnep biankǎt unitǎno tǎktǎki ba nadǎn gǎripi u kudup pǎya kwakǎp terak utpewa kumǎnpǎn paotkuk. ²⁵ * Bureni, Kudupi Munapiktǎ irit bureni niminɲkuko unita Munapik unitǎno nadǎk tawan ugǎn iwat tǎkǎna! ²⁶ * Unita notnaye, nininta nadǎnɲitna ǎrowani-inik nǎmo tǎnpek, ba nadǎk waki terak nǎrepmirek gǎrepmirek tǎnpǎn notniye tǎno bǎnepi nǎmo tǎna wanen.

6

Tǎnkentǎk kowata kowata tǎkta man

¹ * Notnaye, notɲinpak kubǎtǎ momi kubǎ tǎnɲirǎn kanpǎnǎ noriye Kudupi Munapik tǎno nadǎk ikektǎ bǎnep kwini terak imagutpǎn yǎpǎ-siwonɲan iminen. Tǎnpǎkan injin imaka tǎnyabǎk-ken mǎnerɲo udetǎ watǎni ket itkan. ² * Tǎnkan bǎrǎpi injin kubǎkubǎ tǎno u tǎnkentǎk-kentǎk terak buramineɲ. Ude tǎnayǎn tǎno unitǎwǎ Kristo tǎno бага man u api buramineɲ. ³ Tǎnpǎkan ǎma kubǎ wǎpi biɲam ikek nǎmo upǎn wǎpna biɲam nitek yǎn nadǎnpǎn gupi yǎpmǎn ǎroweko uwǎ inita tǎnɲikɲarani ude tǎnpek.

⁴ * Tǎnkan wǎpjin biɲam yǎpmǎn akukta ǎma ǎtu tǎno tǎktǎki-kǎt gǎkɲaken ukǎt pen kentǎnpǎn yabǎnpǎn-nadǎnkan nǎkǎ yǎrepmitat yǎn nǎmo nadǎwen. Nǎmo, ǎma kubǎkubǎtǎ

* 5:11: 1Ko 1:23 * 5:13: 1Pi 2:16 * 5:14: Mat 5:43; Rom 13:9 * 5:16: Rom 8:4; Gal 5:25 * 5:17: Rom 7:15-23; 1Pi 2:11 * 5:18: Rom 6:14, 8:14 * 5:19-21: 1Ko 6:9-10 * 5:22-23: Efe 5:9 * 5:22-23: 1Ti 1:9 * 5:24: Rom 6:6; Kol 3:5; 1Pi 2:11 * 5:25: Rom 8:4 * 5:26: Plp 2:3 * 6:1: Mat 18:15; Jem 5:19 * 6:2: Rom 15:1 * 6:4: 1Ko 11:28

iniken täktäki waki ba täga u yäpman daninpan kajpan nadäk täneñ. Täga täro yän nadänpänä eruk inita oretoret täga nadäwek. ^{5*} Imata, äma kubäkubätä täktäki iniken iniken unitäño bäräpi kotaneñ.

^{6*} Täppäkan Anutu täño man täwetpän täwojäreke tänpänita ironjinta tunum pat tamikanj uken nanikpän täñkentän yämineñ.

⁷ Notnaye, siwoñi ñode täwera nadäwut; Gäk piäka-ken ketem yeri jidewanipän piweno uwä bureni inidegän ahäwek. U täktäkjin käda udegän ahäwek. Unita ñode nämo nadäneñ; Anutu täga api täñikjatne. Nämo, ude nadänayän täkanj uwä injinken bänepjin täñikjarani api täneñ. ⁸ U ñodeta yäyat; Äma kubätä bänep bianini täño nadänj gärip u iwarän täwayän täko uwä täktäki waki unitä kudup api täñpänwanj imineñ. Täñ, äma Kudupi Munapik täño täktäki iwarän täwayän täko uwä Kudupi Munapiktä täñpewän irit kehäromi u api kanj-ahäwek. ^{9*} Unita täñkentäk-kentäk piä täkta ganani nadänetawä! Gwäk pimiñpän ude tänayän tämäño uyaku ketem bureni puget-puget kadäni-kenä bureni säkgämän api yäpne. ¹⁰ Unita kädet tumän nimiñjiränä äma kuduaptagänta kudän täga täñ yämik täkäna! Upänkanj kudän täga u Ekäni täño äboriye-ken bureni-inik täk täkäna!

Jukuman tärek-tärek

¹¹ In ketna kwainjirän kudän goret täyat ño käkanj? U näñjaken ketnatä kudän täñ tamitat.

^{12*} Nadäkanj? Äma in gupjin moräk madäkta peñ täwet täkanj u Juda noriye inamiken gup käda täño täktäkta wäp biñam ikek itta nadänkanj täk täkanj. Ude täk täkanj uwä mebari kubäta nämo, u Kristotä päya kwakäp terak kumbuko unita nadäkinik täñpän kuñat täkanj yän yänpänj komi nimineño udetä täk täkanj. ¹³ Upänkanj äma gup moräk madäk-madäk kudän täk täkanj u бага man kudup säkgämän nämo iwat täkanj. Nämo, u in peñ täwerirä gupjin moräk madäwäpänj uterak wäpnin biñam kanj yäpna yän nadänkanj täk täkanj. ^{14*} Upänkanj nähäwä imaka unitäño biñam nämo, Ekäninin Jesu Kristo päya kwakäp terak kumbuko unitäño manbiñam u kubätagän nadänpänj oretoret täñpänj nadäkinik täk täyat. U imata, unitäño kumäk-kumäkitä täñpewän imaka komen ämawebetä nadänjirä täñkentäki ude täk täkanj, näk unita nadänjira jopi-inik täk täkanj. Näk kumbani ude irira kome täño imaka udewanitä täga nämo täñkentänj namik täkanj. ^{15*} Äma kubä gupi moräk madäwek ba nämo madäwek unitä jideka nämo täñpek. Nämo, imaka täñi uwä Anututä äma u täñpewän kodaki-inik äworeweko unitä bureni täyak. ¹⁶ Eruk, Anutu täño bänep pidäm ba butewakitä ämawebe man kädet u iwat täkanj uterak kanj pat yämän. Ämawebe uwä Anutu täño äbot bureni.

^{17*} Eruk yänjtärek man ñode yäwa; Ñonita äma kubätä nadänj bäräp äneñi kubä nämo namek. Nämo inik, man yänjahäntänj kuñatkut-ken äma keritä nut täñkuño unitäño bärämi gupna-ken itkanj unitä näk Jesu Kristo täño piä äma bureni-inik yän yänjahätak. ¹⁸ Täppäkanj notnaye, Ekäninin Jesu Kristo täño orakorakitä in kudup terak tärek-täreki nämo it täyon. Ugän.

* 6:5: Rom 14:12 * 6:6: 1Ko 9:11,14 * 6:9: 1Te 3:13 * 6:12: Gal 5:11; Plp 3:18 * 6:14: 1Ko 1:31, 2:2
* 6:15: Gal 5:6; 2Ko 5:17 * 6:17: 2Ko 4:10

Efesus Anututä iniken äbot pähap kubägän nipmak täyak unitäno manbiñam

¹* Näk Pol, Anutu täno nadäk terak Jesu Kristo täno aposoro itat. Täñkañ manbiñam ñowä Anutu täno kudupi ämawebe Efesus yotpärare-ken itkañ Kristo-kät kowat-kwasikorän täppäñ nadäkinik täñ imik täkañ inta kudän täñ tamitat. ²* Täppäkañ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristo unitäno orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Kristo terak iron inide kubä yäpümän

³* Eruk nin Ekäninin Jesu Kristo täno Anutu ba Nani u wäpi yäppäñ inin oretna! U Kristo terak, kunum gänañ nanik imaka täga mebäri mebäri, bänep käda täno bumta nimik täyak. ⁴* U kunum kenta kome nämo ahäñjirän nintä injamiken momi nämo, kudupi ude itneta Kristo terak inita biñam iwoyäñkuk. ⁵* Ba iniken ironita yäppäñ kunum kenta kome nämo ahäñjirän Jesu Kristo täno piäni terak iniken nanak ämawebeniye ude itta nadäk tawañ peñkuk. U äma kubä täno nadäk terak nämo, iniken gärip ba nadäk terakgän täñkuk. ⁶* Ude täñkuko uwä nintä bänep ironi inipärik kubä unita yäppäñ inin oretta täyñkuk. Bänep iron u nanaki bänepi gämäni uterak gwäki nämo buñät niminñkuk.

⁷* Nadäkañ? Kristo täno kumäk-kumäki terak nin momi täno topmäk-topmäkken nanikpäñ piräreñ nipmañpäñ mominin ärut niminñkuk. U uwä Anutu täno iron inide kubä! ⁸⁻⁹* Iron u bumta-inik buñät niminñkuk! Ude täñkañ nadäwän tärewäpäñ imaka Kristo terak ude api täñpet yäñ nadäk tawañ käböp peñkuko u kwawak pewän ahäñ niminñkuk. Ude täñkuko uwä iniken gärip terak täñ niminñkuk. ¹⁰* Nadäk tawañ bian-inik peñkuko u iniken kadäni siwoñiken bureni pewän ahäwayäñ täko uwä ñode; Imaka imaka kome terak ba kunum gänañ täñpewani u kudup yäpümän päbä kubä-kengän Kristo gämori-ken yepmañpäñ iräkañ Kristotä gwäki ude intäjukun api it yämek.

¹¹* Täppäkañ Juda ämawebe nin imaka, Kristo uterak Anututä inita biñam bian iwoyäñkuk. Kunum kenta kome nämo ahäñjirän iniken nadäk tawañ iwatpäñ nin iwoyäñkuk. Anutu u uwä iniken nadäk-gärip iwatpäñ imaka imaka kudup täñpewän ahäk täkañ. ¹² Ude täñkuko uwä mebäri ñodeta täñkuk; Juda ämawebe Kristota nadäkinik intäjukun täñkumäno nintä Anutu täno täktäki ba wäpi biñam ärowani-inik u inin oretta iwoyäñkuk.

¹³* Täppäkañ guñ äbotken nanik, in imaka udegän, man bureni, Anutu täno Manbiñam Täga unitä tämagutkoko unita nadäppäñ Kristota nadäñ imikinik täñkuñ. Nadäkinik täñjirä Anututä in näñjata yäppäñ Kudupi Munapik inin kirekta bian yäñkehärom täñkuko upäñ wären täñkuk. ¹⁴* Täñkañ Munapik niminñkuko uwä imaka tägatäga ämawebeniyeta kämi yämikta yäñkehäromtak man yäwani unitäno kädet täwit-täwit. Munapik ude niminñkuko unita Anututä nimagut päñku dubini-ken nipmañpäñ oretoret terak api itnero u bureni-inik nadäkamäñ. Unitä täktäki ba kudäni siwoñi unita wäpi biñam yäpümän akuk täkana!

Pol Efesus äbot tänpäni yäñapinñkuk

¹⁵⁻¹⁶* * * Mebäri unita nadäkinikñin ba Anutu täno kudupi ämawebeta iron täñ yämik täkañ unitäno manbiñam nadäñkañ inta Anutu-ken bänep täga man yäñkurotä pen yäñ yäpümän äbäk täyat. ¹⁷* Kadäni kadäni inta yäppäñ Anutu, Ekäninin Jesu Kristo inin kirewani, Nanin penyäñek mäheми uken ñode yäñapik täyat; O Anutu, Munapikka yämiñjiri unitä nadäk-nadäk tägagämän yämiñkañ gäkño mebäri kwawak pewän ahäñ yämiñjirän bänepitä gäka nadäkinik kañ täñput.

¹⁸⁻¹⁹* * * Täppäkañ inta yäppäñ ñode imaka, yäñapik täyat; Anututä bänep nadäk-nadäkinin täno yäma dät-pewän tumäñjirän imaka ñodeta nadäwä tumneñ; Imaka bureni kämi yäpmäkta yäñpäbä tepmañkuko unitäno mebäri, ba imaka tägatäga Anututä ämawebeniyeta yämikta yäñkehärom täwani uwä imaka säkgämän-inik, epmäget kudän ikek. Ba ñodeta imaka, nadäwä tumbut yäñ yäppäñ yäñapik täyat; Kehäromini, nadäkinik täñpani ninken piä täk täyak uwä

* **1:1:** Rom 1:1,7; 1Ko 1:1; Kol 1:1; Apos 18:19-21; Apos 19:1 * **1:2:** 2Ko 1:2; Kol 1:2 * **1:3:** Efe 2:6 * **1:4:** Jon 15:16, 17:24; 2Te 2:13; Efe 5:27; Kol 1:22 * **1:5:** Jon 1:12 * **1:6:** Mat 3:17; Kol 1:13 * **1:7:** Efe 2:7; Kol 1:14,20 * **1:8-9:** Rom 16:25 * **1:10:** Gal 4:4; Kol 1:16,20 * **1:11:** Rom 8:28-29 * **1:13:** Kol 1:4-6; Efe 4:30
* **1:14:** 2Ko 1:22 * **1:15-16:** Kol 1:4 * **1:15-16:** Kol 1:3; 1Te 1:2 * **1:17:** Kol 1:9 * **1:18-19:** Efe 4:4; Kol 1:12 * **1:18-19:** Kol 1:11

kehäromi pähap, inipärik kubä. ^{20*} Kehäromi uwä kehäromi pähap Anututä initkan Jesu Kristo kumbani-ken nanik wädäj tädotpäj kunum gänañ yänjknjat päñku keru bure käda tenkuko u udewanigän.

²¹ Ude täñkuko unita imaka kunum gänañ itkan, imaka kehäromi niked, ba wäpi biñam ärowani niked, apiño itkan ba kämi itnayäj täkan u kudup Kristo-tägän intäjukun itkan yabäj yawat täyak. ^{22*} Anututä imaka imaka päke u kudup Kristo gämoni-kengän yepmanpäj iniken äbotta yänpäj imaka päke u kuduptagän täño gwäki ude irekta tenkuk. ^{23*} Tänpäkan Anututä iniken äbot uwä Kristo täño gupi moräki moräki ude irirä Kristotä gwäki ude it yämitak. Äbot täñpani unitä päñku Kristo yäpurärirä Kristo-kät kubägän ude täyak. Täñirä Kristotä imaka kudup unita yabäj yawat piä täk täyak.

2

Kristo terak äneji kodak täñkumäj

^{1*} Bian in momijin ba peñawäkjintä tänpewän mäjojin kumbani ude itkuñ. ^{2*} Ude itkan kome ñonitäño nadäj gärip waki kädet u iwarän täñkuñ. In anjero äbot waki, punin it täkan unitäño intäjukun ämani täño mani buramik täñkuñonik. Äma waki unitä ämawebe Anutu mäde ut imik täkan u yabäj yawatkan kädet waki täkta peñyawet täyak. ^{3*} Bureni, bian nin imaka, unitä tawanen itkan gupnin täño nadäj gärip däpmäj tärekta nadänpäj unita watä piä täk täñkumäjonik. Ude täñitna ämawebe päke u udegän, Anutu täño kokwawak yäpmäkta yäwani ämawebe ude itkumäj.

⁴⁻⁵ Tänpäj peñawäknin unitä nidäpmäj-pewän mäjonin kumbani ude itkumäño upäjkan Anututä bänep iron pähap tänpäj, butewaki täñ nadäj nimin kuko unita Kristo-kät bok täñkodak tänpäj nipmanjuk. Bureni-inik! Anutu täño bänep iron unitägän waki keru-ken nanikpäj nimagutkuk. ^{6*} Ude tänpäj Kristo-kät bok awañ gänañ nanik wädäj tädotpäj yabäj yawat piä bok täkta kunum gänañ Kristo dubini-ken nipmanjuk itkamäj. ^{7*} Ude täñkuko uwä mebari ñodeta täñkuk; Kristo Jesu terak orakorak kädet täñ nimin kuko u bänep ironi ärowani inipärik kubä unitäño mebari kadäni kadäni kwawak pewän ahäñtäj kunenta ude täñkuk. ^{8*} Unita ñode yäwa; Nadäkinik terak Anutu täño bänep iron unitägän waki keru-ken nanikpäj tämagutkuk. U intä imaka kubä täñirä kanpäj unita nämo tämagutkuk. Nämo, iniken bänep iron tä yänpäj jop tämagutkuk. ^{9*} Unita äma kubätä iniken wäpi biñam täga yäpmäj akunanji nämo. U imata, intä piä täñirä unita yänpäj nämo tämagutkuk. ^{10*} Nadäkan? Nin Anutu täño ket kudän, Kristo Jesu terak ämawebe kodaki ude pewän ahäwani. Upäjkan ude jop itta nämo nipmanjuk. Nämo, u kädet tägatäga nintä täkta uku bian iwoyäj nimin kuko u täkta yänpäj nimagutkuk.

Kristo terak äbot kubägän irit

^{11-12**} Eruk, guñ äbotken ahäwani in ñode nadäwut; Juda äbottä inita gupnin moräk madäwani yän yänpäj intawä gupjin moräk nämo madäwani yän täwerani. (Upäjkan gup moräk madäk-madäkä yäk täkan uwä äma täño gup kädatagän.) Tänpäkan inä Kristo-kät nämo kentäwani ude itkuñ. Ba Isrel kome mähem nämo unita topmäk-topmäk kubägän Anututä iniken Juda ämawebe-kät täñkuko u in unitäño moräki nämo. Ba imaka ämawebenijeta yämikta yänkehärom täñkuko u imaka, nämo yäpmäkta yäwani. In Anutujin nämo, ba imaka täga kubä kämi yäpmäkta biñam nämo itkuñ. ^{13*} Bian, Anutu dubini-ken nämo, ban itkuño upäjkan apiño Kristo-kät kowat kwasikorän tänpäj itkan unita Kristo täño kumäk-kumäkitä tämagut pabä Anutu dubini-ken tepmanjuk itkan. ^{14*} Täñkan Kristotä ini Juda äbot nin, ba guñ äbotken nanik in, u bämopin-ken bänep kwini terak irit kädet pewän ahäñ niminirän äbot kubägän ude itkamäj. Bian ninin pärik-pärik it täñpani upäjkan Kristotä bämopin-ken бага parirän iwan kowata kowata tänpäj kuñatkuñ u kwinit manpän kuñkuñ. ^{15*} U äbot yarä u näkkät kowat kwasikorän tänpäj äbot kodaki kubägän ahäwän yänpäj kumäk-kumäkitä Moses täño бага man ba Juda täño бага täpuri täpuri kudup kwinit tänpän kuñkuñ. Ude täñirän bänep kubägän irit kädet ahäñkuk.

^{16*} Tänpäj Kristo u, päya kwakap terak kumbuko uniterak iwan kädet bämopin-ken itkuko u kwinit tänpän kuñirän gup kubägän ude ahäñkumäj. Ude täñkuko unita äbot

* **1:20:** 2Ko 13:4; Kol 2:12; Hib 1:3; Kol 1:16, 2:10 * **1:22:** Sam 8:6; Mat 28:18 * **1:23:** Efe 4:10,15; Rom 12:5; Kol 1:18 * **2:1:** Kol 1:21, 2:13 * **2:2:** Kol 3:7; Tai 3:3; Jon 12:31; Efe 5:6, 6:12 * **2:3:** Kol 3:6 * **2:6:** Kol 2:12 * **2:7:** Efe 1:7 * **2:8:** Jon 4:10; Hib 6:4 * **2:9:** 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 * **2:10:** Tai 2:14 * **2:11-12:** Efe 5:8 * **2:11-12:** Kol 1:21; Rom 9:4; 1Te 4:13 * **2:13:** Kol 1:20 * **2:14:** Ais 9:6; 1Ko 12:13; Kol 2:14 * **2:15:** 2Ko 5:17; Kol 1:20,22 * **2:16:** Sek 9:10

yarä uwä Anututa iwan ude tänpänipäj äneji nimagut päbä dubini-ken nipmanjuk. ^{17*} Tänpäkañ Kristo unitä päbä ämawebe kudup, Juda äbot Anutu dubini-ken irani nin, ba Anutu dubini-ken nämo irani in manbiñam täga ñode niwetkuk; Iwan kädet paotak. Anutu-kät bänep kubägän irit kädet pewa ahäkañ yäk. ^{18*} Unita Kristo uterakgän ämawebe kudup, Juda äbot nin, ba guñ äbotken nanik in, Munapik kubä unitägän täñkentäj niminirän Anutu nanin-ken yäñpik man täga yäk täkamäj.

^{19*} Mebäri unita apiño guñ äbotken nanik inä kubäken nanik bumik nämo itkañ. Komejin inigän nämo, Anutu täño kudupi ämawebe-kät komejin kujat kubägän ude itkañ. Ba Anutu täño kudupi ämawebe ukät koñ kubägän ude tänpäj itkañ. ^{20*} Nadäkañ? Nadäkinik tänpäni in uwä enji Anututä tänpäni ude bumik. Uwä ñode; Nin aposoro-kät profetpäñ enji unitäño bek ude änejtäj kuñkuk. Täñkañ bek bämopi udetawä Kristo Jesupäj äneñkuk. ^{21*} Unita Kristotä enji unitäño kujari kudup kubägän pädat tänpäj yepmañ irirän säkgämän ahäñpäñ kudupi yot, Ekänita biñam ude täñ itak. ^{22*} Tänpäkañ in imaka, Kristo-kät kowat kwasikorän tänpäj irirä Anututä ämawebeniye ätukät kubägän tepmanpäñ iniken kudupi yot täñ itak ude irirä Kudupi Munapiki terak enji u gänañ it täyak.

3

Poltä guñ äbotken piä täñkuk

^{1*} Mebäri unita Pol näkä guñ äbotken nanik inta yäñpäñ Jesu Kristo täño manbiñam yäñhähñira komi enjiken nepmanjukño itat ño. ^{2*} In täñkentäj tamikta Anututä iron tänpäj piä naminjukko unita nämowä nämo nadäkañ! U nadäkañ yäñ nadätat. ^{3*} Täñkañ iron Anututä naminjukko uwä ñode; Nadäk tawañ käbop peñkuko u kwawak pewän ahäj naminjuk. ⁴ Unitäño manbiñam kudän täñ tamitat ño daniñkañ uyaku imaka Anututä Kristo terak ude api täñpet yäj nadäk tawañ käbop peñkuko unita nadäwa tumäk täkañ uwä in imaka, api kañpäñ nadäwä tunneñ. ⁵ Nadäk tawañ u Anututä ämawebe bian itkuño u kwawak nämo pewän ahäj yäminjuk. Upänkañ apiño Kudupi Munapik terak Anututä iniken kudupi aposoroniyeye ba profet ninken kwawak pewän ahäj nimikañ. ^{6*} Tänpäkañ nadäk tawañ käbop patkuko uwä ñode; Manbiñam Täga unitä guñ äbotken nanik in tämagut päbä tepmanpäñ nin Juda nanik-kät guñ kubägän ude täkamäj. Ude täñkañ nin kudup Anututä imaka Jesu Kristo terak nimikta yäñkehärom täwani u kudup yäpmäk täkamäj.

^{7*} Tänpäkañ näk Manbiñam Täga unitäño watä piä ämani kubä ude ahäñkut. Piä u Anututä iniken bänep iron terak, gwäki nämo ude naminpäñ täñ-kehäromtañ naminjuk. ^{8*} Näk Anutu täño kudupi ämawebeniye kudup täño äpän-inik ude itat upänkañ Anututä ironi terak nadäj namikinik tänpäj piä naminjukko uwä ñode; Näk guñ ämawebe uken Kristo täño imaka imaka tagagämän-inik daninañi nämo unitäño manbiñam yäwettäj kuk täyat. ^{9*} Ba Anutu täño nadäk tawañ käbop nanik unitäño bureni ude ahätañ yäñ ämawebe kudup nadäwä tumäkta yäñhähñpäñ yäwet täyat. Nadäk tawañ u Anutu imaka kuduptagän tänpä-morewani unitä bian umu-kentä käbop peñkañ it yäpmäj äbuk. ^{10*} Ude täñkuko uwä kadäni ñoken añero ärowani ba imaka wäpi biñam ikek punin it täkañ u Anutu täño kudupi äboriye yabäñpäñ-nadänkañ ñode nadäneñta täñkuk; Anutu täño nadäk-nadäk mebäri mebäri u ärowani-inik! ¹¹ Anututä ude ahäta nadäk inide injtkuko udegän apiño Ekäninin Kristo Jesu täño piäni terak bureni pewän ahäkañ. ^{12*} Tänpäkañ Kristo ukät kowat kwasikorän tänpäj nadäj imikinik täk täkamäj unita Anutu dubini-ken kukta kädet tumäj niminirän bätakigän täga kuk täkamäj. ^{13*} Unita näk ñode peñ täwetat; Näkä inta komi nadäk täyat unita bänep yarä-yarä nadäñpäñ nadäkinikjin nämo pewä putäreneñ. Nämoinik! Komi nadäk täyat unita nadäjirä intäño omäk meran ude täk täyon.

Kristotä nadäj nimikinik täk täyak

¹⁴ Eruk, Anutu Nantä imaka imaka ude täñkuko unita gwäjij äpmon imik täyat. ¹⁵ Uwä äbot kubäkubä kunum gänañ itkañ ba kome terak itkañ unitäño nani ude tänpäj wäpi ini- ini yämik täyak. ^{16*} U gwäjij äpmon iminpäñ inta yäñpäñ yäñpik man ñode yäk täyat; Anututä ini käwut-ken imaka imaka paot-paori nämo itkañ-ken u nanikpäñ intä kehäromigän

* 2:17: Ais 57:19 * 2:18: Efe 3:12 * 2:19: Efe 3:6; Hib 12:22-23 * 2:20: Mat 16:18; 1Ko 3:11 * 2:21: Efe 4:15-16; Kol 2:19; 1Ko 3:16 * 2:22: 1Pi 2:5 * 3:1: Efe 4:1; Plp 1:7,13; Plm 1,9 * 3:2: Kol 1:25 * 3:3: Efe 1:9-10; Kol 1:26 * 3:6: Efe 2:13,16-19 * 3:7: Kol 1:23,25 * 3:8: 1Ko 15:9-10; Gal 1:16; Efe 1:7 * 3:9: Rom 16:25 * 3:10: Rom 11:33; 1Pi 1:12 * 3:12: Jon 14:6; Rom 5:2; Hib 4:16 * 3:13: Kol 1:24 * 3:16: Kol 1:11

itta Kudupi Munapik tewän äpänpän bäneppin täñkehärom täyon. ¹⁷* Munapiktä ude täñ-kehäromtañ tamiñirän nadäkinikjintä Kristo imagut päñku tewä bäneppin-ken iritinik täyon. Ba ñode imaka yäñapik täyat; Kristotä in bäneppin-ken itkañ täñpewän iron kowata kowata täktäk kädet unitä bäneppin-ken kehäromigän parirän imaka u ba u tänyäñ täkañ u kädet uteragän täk täkot. ¹⁸⁻¹⁹* * In ude täñit Anutu täño kudupi ämawebe päke ukät Kristo täño iron ärowani-inik, inipärik kubä unitäño mebäri nadäwä tärekta kehäromi pat tamiton yäñpän yäñapik täyat. Kristo täño iron u äpmonpani pähap, täga nämö nadäwä tärenanji upänkañ u kañ kañpän nadäwä tumbut yän yäñpän Anutu-ken yäñapik täyat. Ude kañpän nadäwä tumäñirä Anututä iniken mebärini tokñek pätak uwä inken udegän tokñek päton.

²⁰⁻²¹* Unita Anutu täño kudupi ämawebeniye, Kristo Jesu-kät kwasikorani nintä Anutu u wäpi biñam yäñpän tärek-täreki nämö ininoret täk täkana! U imata, Anututä iniken kehäromi ninken piä täk täyak uterak imaka nintä nadäk täkamäj ba unita yäñapik täkamäj u irepmiñpän bumta täga täñpek.

4

Äbot täñpani uwä Jesu täño gupi ude

¹* Näk Pol, Ekänita watä piä täñ imik täyat unita yäñpän komi eniken itkañ man täwerayän täyat ñonita nadäkinik täneñ; Anututä inita biñam yäñpän tepmanpän kädet ude kañ iwarut yäñpän täwetpän täwonärenkuko udegän gwäk pimiñpän kañ kuñarut. ²* Kädet uwä ñode; In äbot täñpani notjiye gämori-ken itkañ orañ yämiñpän bänep kwini ba bänep äpani terak irit täño kädet iwatpän bänep ironjin kwawak penkañ täñkentäk kowata kowata täñpen kañ kuñarut. ³* Imata, inä Kudupi Munapik täño bänep kwinitä topmännän äbot kubägän tepmanpani itkañ unita. Ude itkañ unita ehutpän bänep kwini uterak bänep kubägän täñpän itta piäni pen täk täkot. ⁴* Unita in ñode nadäwut; Äbot bureni kubägän, Munapik bureni kubägän itak. Ba imaka nintä kämi yäpmäktä Anututä iwoyän nimani u udegän, bureni kubägän itak. ⁵* Ba Ekäni bureni kubägän itak, ba nadäkinik bureni kubägän itak, ba ume ärutärut mebäri kubägän, u Jesu yäpurärät-tagän. ⁶* Täñpakan ämawebe kuduptagän täño Anutu ba Nanin bureni kubägän itak. In kubä-tägän ämawebe päke unita intäjukun täñ yämik täyak. Täñkañ ini-tägän ämawebe kudup kehäromi yämik täyak. Ba ini-tägän ämawebe kudup bämpoi-ken it täyak.

⁷* Upänkañ äbot täñpani nin kubäkubäta Kristotä ini nadatak udegän iron yäpmän daniñpän kubäkubä nimik täyak. ⁸* Unita yäñpän Anutu täño man kudän terak ñode pätak;

*U iwaniye täño kehäromi yäpmän äpäkinik täñpän punin-inik unu äronjuk.
Äronpän ämawebe kubäkubäta iron yämiñtän kuñkuk.*

Sam 68:18

⁹* Eruk, man biani uterak man “äronjuk” unitä ñode niwonjaretak; Intäjukunä Kristo u kome terak ño äpuk. ¹⁰ Täñpakan äma äpuko unitägän äneñi äronjuk. U wäpi biñamtä komeñi komeñi, punin terak ba kome terak päke ño it morekta nadänpän punin-inik, kunum irepmiñpän unu äronjuk. ¹¹* Eruk, äma unitägän äbot täñpani ämawebeta iron ñode yämiñkuk; Äma ätu aposoro piä täkta iwoyänjuk. Ätuwä Anutu täño meni jinom yäpmännän yänhäk piä täkta. Ätuwä Anutu täño manbiñam komeñi komeñi yäpmän kuñatta. Ätuwä Anutu täño kudupi ämawebe watä it yämikta. Ätuwä ämawebe Anutu täño man kädet u yäwetpän yäwonjarekta iwoyänjuk. ¹²* Eruk, ima mebärita äma äbot u iwoyänjuk? U Anutu täño kudupi ämawebeniye täñpidäm tañ yämiñirä unitä täñkentäk piä mebäri mebäri täneñta iwoyänjuk. Anutu täño kudupi ämawebetä ude täñkañ Kristo täño gupi, Anutu täño äbot kubägän u nadäkiniki säkgämän, kehäromi nikek api itneñ. ¹³* Eruk ämawebe äboriye nin uwä nadäkinikin täganjirä-täganjirä nin kudup täño nadäkinikin mebäri kubägän api täñpek! Ba nin kuduptä Anutu täño Nanaki Bureni-inik unita gäripi pähap nadän imiñpän nadän imikinik uteragän api täne. Ude tänyäñ tämäño uyaku äma bureni itpän Kristotä itkuko udegän api itne.

¹⁴* Eruk, Kristotä itkuko udegän itkañ ninä nanak täpuri, nadäk-nadäki äreyawani ude wari nämö api itne. Täñitna äma man bureni yänkañ jop manman yäñpän-yäwonjarek piä

* 3:17: Jon 14:23; Kol 1:23, 2:7 * 3:18-19: Kol 2:2 * 3:18-19: Kol 2:10 * 3:20-21: Kol 1:29 * 4:1: Efe 3:1; Kol 1:10 * 4:2: Kol 3:12-13 * 4:3: Kol 3:14-15 * 4:4: Rom 12:5; Efe 2:16,18 * 4:5: Jon 10:16 * 4:6: 1Ko 12:6 * 4:7: Rom 12:3,6 * 4:8: Kol 2:15 * 4:9: Jon 3:13 * 4:11: 1Ko 12:28 * 4:12: 2Ti 3:17 * 4:13: Kol 1:28 * 4:14: 1Ko 14:20

täk takan unitä yän-nikŋat-pewä nadäk-nadäknin täga nämö täŋkuräk täneŋ. Äma udewani uwä yän-yäkŋarani kädetta mebäri nadäkinik täŋpani upäŋkaŋ unitäŋo jop manman ba yän-yäkŋarani ärowanitä nadäkiniknin täga nämö wädäŋ täŋpän kunen. ¹⁵ Nämoinik, man udewanita juku nämö pene. Täŋ, ninä not kowata kowata täŋpän kuŋat-kuŋat täŋo kädet ugänpän iwarän täŋpän kuŋatkaŋ Anutu täŋo man bureni ugän yäk takäna. Ude täŋpeŋ kuŋatkaŋ bänep nadäk-nadäknin, yäkyäkknin, irit kuŋat-kuŋatnin u kudup tägaŋpän ämawebe kehäromi nitek ude it takäna, äbot täŋpani täŋo gwäknin Kristotä it täyak ude. ¹⁶ Täŋpakaŋ Kristo uwä iniken gupi moräk, äbot täŋpani kubäkubä unita intäjukun täŋ niminirän gup kubäŋän ude täk takamän. Täŋitna Kristotä gup kubäŋän u towik täyak. Towinirän gup moräk-moräk kubäkubä uwä piä iniken iniken täŋirä gup u iron kädet täŋpeŋ kuŋat-kuŋat ikek kehäromigän tägak täyak.

Irit kuŋat-kuŋat kädet kodaki iwatne

¹⁷⁻¹⁸ * * Eruk unita näk Ekäni wäpi terak ŋode peŋ täwetat; In guŋ äbotken naniktä kuŋat takan ude wari nämö kuŋatneŋ. Unitäŋo nadäk-nadäki u jopigän, bipmäŋ urani udewani. U imaka kubäta nämoinik nadäkaŋ. Imata, man nadäkta bitnäŋpän juku nämö pek takan. Unita irit täga Anututä iwoyän nimani u täga nämö api koreneŋ. ¹⁹ * Nadäŋ-gärip wäki u täkta mäyäk kubä nämoinik nadäk takan. Irit kuŋat-kuŋariken wäki kädet u iwattagän gäripi pähap nadäk takan. Ude täŋirä gäripi inide kubä ahäŋirän kädet wäki-wäkiinik mebäri mebäri täŋtän kuk takan.

²⁰ Upäŋkaŋ Kristo täŋo kädet täwetpän täwoŋärewani u udewani nämö. ²¹ Nämoinik! Ba jide? Manbiŋam bureni Jesuken nanik täwetpän täwoŋärewani unita guŋ takan? ²² * Man bureni täwetpän täwoŋärewani uwä ŋode; Apiŋo in ämawebe kodaki ude itkaŋ. Bian nadäkinik nämö täŋpän ämawebe biani ude itkuŋ. Ämawebe biani ude itpän unitäŋo bänep ba nadäŋ gärip biani iwarän täŋkuŋo u kakätäwut yän täwerani. Nadäk biani uwä jopi, bäneŋjin täŋ-täkŋattagän. U iwarän täŋpän waŋpän waklinik tänayän täŋkuŋ. ²³ * Unita kädet biani u maŋpä kwäkaŋ mäjojin ba nadäk-nadäknin kodaki inipärik, tek ude wädäwä ärokta täwetpän täwoŋärewani. ²⁴ * Inä ämawebe kodaki ahäwut yän täwerani. Ämawebe kodaki uwä Anututä täŋpän pewän nadäk-gärip kodaki nitek, ini bumik ude ahäwani. Unitäŋo täktäki uwä siwonji kudupi-inik.

²⁵ * Unita yänpän in jopman yäkyäk kädet peŋpän man siwonji bureniŋän notjiye-kät kowat yäwän täŋpän kuŋat täkot. Imata, nin gup kubä täŋo moräki ude itkamän unita. ²⁶ * Unita kokwawak nadäŋpänjä, ket nadäŋkaŋ; Kokwawakka unitä momi täktäk kädet-ken tepmaŋpekta. Unita kokwawakjin u pen nämö nadäŋ yäpmän kuŋatneŋ. Nämö, kome nämö bipmäŋirän kepma ugän penen. ²⁷ Täŋkaŋ Satanta yäma nämö däät imineŋ. ²⁸ * Täŋpakaŋ inkät nanik äma ätu kubota täŋpani itkuŋo u kubota wari nämö täneŋ. Nämö, tuŋum imaka imaka yäpmäta piäni ini täŋpän yabän ahäneŋ. Ude täŋpän yäpmänkaŋ inita peŋit, äma jäwärita yämiŋit täneŋ. ²⁹ * Täŋpakaŋ man yäkyäkjin-ken man wäki kubä nämö pewä ahäwek. Äma täŋkentän yämikta man ugänpän yäk täneŋ. Ude täŋirä ämatä nadäŋkaŋ säkgämän nadäŋpän bänepi täŋkehärom täneŋ.

³⁰ * Täŋpakaŋ in Anutu täŋo Kudupi Munapikta nadäŋ bäräp nämö imineŋ. Imata, Anututä näkŋaken ämawebe ude it naminirä kadäni pähapken näkŋata biŋam bureni-inik kaŋ yämagura yän nadäŋpän Kudupi Munapik upän inä wären täŋkuk. ³¹ * Unita inä kädet wakiwäki ŋodewani u kudup peŋ moreneŋ; Injam kumät, täŋkubit-kubit, kokwawak, yäŋawät-awät, äma yänpän-yebeke, ba täŋpawak kädet mebäri mebäri u nämoinik täneŋ. ³² * Nämö, kädet ŋodepän täga täneŋ; Äbot täŋpani notjiye ätukät not kowata kowata täŋpän bänep kwini terak kubäŋän kuŋatneŋ. Ude täŋkaŋ notjiye täŋo momi peŋ yämik täkot, Anututä Kristo wäpi terak momijin peŋ taminikuko udegän.

5

Peŋyäk gänäŋ kuŋat-kuŋat

¹ * Inä Anutu täŋo nanakiye, bänepi gämäni unita ini it täyak udegän itpeŋ kuŋat täkot. ² * Täŋpakaŋ irit kuŋat-kuŋatjinken iron kädetä intäjukun irek. Iron kädet nintä täkta yäwani

* **4:17-18:** 1Pi 1:14; Rom 1:21 * **4:17-18:** Efe 2:12 * **4:19:** Kol 3:5 * **4:22:** Rom 8:13; Kol 3:9 * **4:23:** Rom 12:2 * **4:24:** Stt 1:26; Kol 3:10 * **4:25:** Kol 3:8-9; Sek 8:16 * **4:26:** Sam 4:4; Jem 1:19-20 * **4:28:** 1Te 4:11
* **4:29:** Efe 5:4; Kol 3:8, 4:6 * **4:30:** Ais 63:10; 1Te 5:19; Efe 1:13-14 * **4:31:** Kol 3:8 * **4:32:** Mat 6:14; Mat 18:22-35; Kol 3:12-13 * **5:1:** Mat 5:48 * **5:2:** Rom 14:15; Gal 2:20; Hib 10:10; Kis 29:18

uwä Kristotä ñode niwoñärenjuk; Unitä nadäj nimikinik täñpäj iniken gupi nin täñkentäj nimikta iniñ kirenjuk. Ude täñkuko uwä Anututa ärawa kábäñi säkgämän-inik, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude täñ iminjuk.

³* Inä Anutu täño kudupi ämawebe unita kubokäret kädet, yabängärip waki ba äma täño tuñumta yabängärip täñjirä Anutu inamiken täga nämo täñpek. Kädet udewanita yäñpäj-nadäk nämoinik täk täneñ. ⁴* Täñkañ man kábäñi-kábäñi, me yäkyäk, ba imaka mäyäk ikekta äräpi täktäk u inken nämo ahäwek. Nämo, inäwä Anutu bänep täga man iwet-iwet unitagän yäk täkot. ⁵* Täñkañ ñode unita bureni-inik yäj nadäneñ; Äma kubokäret kädet iwarani, kädet taräki täñpani ba äma täño tuñumta yabängärip täñpanitä Kristo ba Anutu täño yabäj yawat yewa unitäño bureni nämoinik api koreneñ. Imata, kudän u uwä anutu jopi nadäj yämik-yämik kädet ubayäj.

⁶* Unita äma kubätä kädet waki udewani iwatta bänep ärik-ärik man täwerirän nämo nadäj imineñ. Kädet udewanita Anutu täño kokwawaktä äma mani bitnäk täkañ-ken api ahäwek. ⁷ Unita in äma udewani-kät not nämoinik täñpen kuñatneñ. ⁸* Nadäkañ? In bian bipmäñ urani ude itkuño upäñkañ apiño Ekäni-kät kowat kwasikorän täk täkañ unita penyäñek ude itkañ. Unita penyäñek nanak ämawebe ude itneñ. ⁹ U imata, penyäñektä kädet täga ba kädet siwoñi mebäri mebäri, ba man bureni yäkyäk kädet u pewän ahäk täkañ. ¹⁰* Unita irit-kuñat-kuñat Ekänitä gäripi nadäk täyak u kañ-ahäkta piäni täk täkot. ¹¹* Täñkañ bipmäñ urani täño kädettä bureni täga kubä nämo pewän ahäk täkañ unita mäde ut iminpäñ wakini u kwawak pewä ahäk täkot. ¹² Wära! Kädet wakiwaki äma peñawäk täñpanitä käbop käbop täk täkañ u mäyäk ikek unita näkä kwawak yäñahanañi nämo. ¹³* Upäñkañ-penyäñektäwä imaka kudup täño täktäki ba mebäri kwawakgän pewän ahäk täkañ. ¹⁴* U imata, penyäñektä imaka kudup kwawak pewän ahäkta yäwani. Unita yäñpäj man kubä ñode kudän täwani pätak;

*Ai! Kumbani komeken dāpmon pätkañ in apiño kodak täñpāj akukot!
Ude täñjirä Kristo täño penyäñek intä terak iñj-yäñeton.*

¹⁵ Unita irit kuñat-kuñatjinta watäni ket itpäñ kuñatneñ. Guñtä kuñat täkañ ude nämo kuñatneñ. Nämo, äma nadäk-nadäk ikekta kuñat täkañ ude itpen kuñatneñ. ¹⁶ Apiño intä Anutu täño nadäk kädet u iwaräntäktä gwäk pimiñpäj kuñat-kuñat kadäni. Imata, apiño kadäni wakiken itkamäj unita kepma kubä jop nämoinik tärepmirek. ¹⁷* Täñkañ nadäk-nadäljin nämo täñkuräk täneñ. Nämoinik, Ekänitä kädet siwoñi intä iwatpäñ täkta nadäk täyak u kañ-ahäkta piäni täk täkot.

¹⁸* Täñkañ ume komi täñguñgaj täkta tañi nämo näneñ. Ude täñpājä irit kuñat-kuñatjin api täñpāwanen. Ude unita ñode täneñ; Ume nanpä tokñek täkañ ude Kudupi Munapik imagurä tokñek täyon. ¹⁹* Täñkañ äbot täñpani notjiye-kät man ñodewanipäñ kowat yäwän täk täkot; Anutu iniñoret kap Sam gānañ nanik ba ämatä yäñtewani, ba kap kodaki Munapiktä bānepjinken pewän ahäk täkañ, kap udewani-udewanipäñ teñpāj bānepjintä Ekäni iniñoret täkot. ²⁰* Ude täñkañ Ekäninin Jesu Kristo wāpi terak imaka imaka ahāj nimik täkañ u kudupta yäñpāj Anutu Nanita bānep täga man kadäni kadäni iwet täkot.

Nādapi iritta man

²¹* Täñpākañ in Kristo täño man buramiñpāj orañ imik täkañ unita injin udegän, man buramik kowata kowata täñpen kuñat täkot. ²²* Eruk webe, Kristota watä piä täñ imikta yäñpāj inä äpjiye täño man kañ buramiwut. ²³* U imata, äpitä webeni täño intäjukun ude itak, Kristotä gupi, äbot täñpani waki keri-ken nanik yämagutkuko unitäño gwäki itak ude. ²⁴ Unita webeniyetä äpiye täño man buramik-inik täneñ, Anutu täño äbottä Kristo täño man buramik-inik täk täkañ udegän.

²⁵* Eruk äma, in uwä webejiyeta nadäj yämikinik täneñ, Kristotä iniken äbot nadäj yämikinik täñpāj unita gupi iniñ kirenjuk udegän. ²⁶* Kristotä ude täñkuko u mebäri ñodeta täñjuk; Äbot u Anututa biñam täñpāj kudupi irut yäñpāj iniken manpäñ umetä-yäj ärutpak täñpāj yepmañjuk. ²⁷* U äbot unitä ini inamiken säkgämän, kuräki-inik, bäräm bäräm nikek

* **5:3:** Kol 3:5 * **5:4:** Efe 4:29 * **5:5:** 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 * **5:6:** Kol 2:4,8; Rom 1:18 * **5:8:** Efe 2:11,13; Kol 1:13; 1Pi 2:9; Jon 12:36 * **5:10:** Rom 12:2 * **5:11:** 2Jo 1:11 * **5:13:** Jon 3:20-21 * **5:14:** Ais 26:19, 60:1; Rom 13:11 * **5:17:** Rom 12:2; Kol 1:9 * **5:18:** Luk 21:34 * **5:19:** Kol 3:16; Sam 33:2-3 * **5:20:** Kol 3:17 * **5:21:** 1Pi 5:5 * **5:22:** Kol 3:18; 1Pi 3:1 * **5:23:** 1Ko 11:3; Efe 1:22 * **5:25:** Kol 3:19; 1Pi 3:7; Gal 1:4 * **5:26:** Tai 3:5; Hib 10:10 * **5:27:** 2Ko 11:2; Kol 1:22

kubäkät nämö, dudumi-inik kañ irut yäj nadäppäj ude uwä täñkuk. ²⁸ U udegän, ämatä iniken gupita gäripi nadäk täkañ udegän webeniyeta nadäj yämineñ. Unita äma, webeniyeta gäripi nadäk täkañ, äma udewanita ñode täga nadäne; U iniken gupita gäripi nadäk täkañ yäj nadäne. ²⁹ Nadäkañ, äma kubätä iniken gupita iwan täga nämö täñpek. Nämö, u watäni itpäñ ketem towik täkañ, Kristotä äboriye watäni itpäñ yepmäñ towik täyak udegän. ³⁰ * U imata, nin uwä iniken gupi täño moräki moräki unita. ³¹ * Bureni, Anutu täño man ñode kudän täwani unitä näñño man ño meham täyak; Ämatä miñiye naniye yabä-kätäj päñku webeni-kät kentäppäj gup kubägän ude täñpäñ api itden. ³² * Täñpäkañ man kudän ño täño mebari uwä äpmonpani. Eruk man unitäño bureni uwä Kristo-kät äboriye unita yäyat. ³³ Upäñkañ äma kubäkubä inta imaka, ñode yäyak; Injinken gupjinta gäripi nadäk täkañ udegän webejiyeta nadäk täkot. Täñpäkañ webe intäwä äyäjutpäñ äpiye orañ yämik täkot.

6

Nädamiñi-nani iritta man

¹ * Eruk ironironi, in Ekänita biñam itkañ unita menjiye nanjiyeta man buramik täñ yämiñirä Anutu inamiken siwoñi täk täyon. ² * U imata, Moses täño бага man kubä, jukuman ikek intäjukun täyak uwä ñode; In menjiye nanjiye orañ yämineñ. ³ * Eruk, unitäño jukuman uwä ñode; Ude tänayäj täño uyaku säkgämän itkañ kome terak kadäni käroni api it yäpmäj äronen. *Lo 5:16*

⁴ * Täñpäkañ menñan inä nanakjiyeta kokwawak jop nadäj nämö täñ yämineñ. Ude täñpäwä inta gäripi nämö nadäppäj kokwawak nadäj tamineñ. Unita kädet siwoñi iwatta, kädet Kristotä gäripi nadäk täyak ugänpäj yäwetpäñ yäwoñärenpäñ irit kuñat-kuñari yäpäswoñtañ yämik täkot.

Piä äma jopi-kät intäjukun ämaniyeta man

⁵ * Eruk, äbot täñpani in ätu äma täño piä watä äma jopi kuñat täkañ inta ñode yäyat; Piä täñ yämik täkañ unitäño mähemita umuntañpäñ orañ yämiñkañ bänep yarä täñkañ nämö, mani buramik täkot. Kristo täño mani buramiñpäñ watä piä täñ imineño udegän täñ yämik täkot. ⁶ Näk äma täga yäj nadäwän yäñpäñ kudän ude piä mäheми inamiken ugän nämö täñyäkñatneñ. Nämö, bänep nadäk-nadäkjin piä uterak penkañ Kristota watä piä täñ imikamäj yäj nadäppäj piä mäheми täño man buramik täneñ. Anututä kädet udetawä gäripi nadäk täyak. ⁷ Unita Kristota takamäj, äma kubäta nämö yäj nadäppäj watä piäjin u oretoret terak täk täkot. ⁸ * Imata, Ekänitä kowata piä wäp yäpani uterak nämö api tamek. U piä täga täk täkañ uterak api tamek.

⁹ * Täñpäkañ piä mäheми inä udegän, piä ämajije jopi unita kudän säkgämän täñ yämik täkot. Täñmunun-umun kädet täñ yämikta nadäk täkañ u kudup kañ pen morewut. Imata, Ekäni kunum gänañ it täyak unitä in ba piä watä ämajije bok Ekäni ude itkañ nadäk-nadäk kädet kubä terakgän inä yäpmäj danik täyak.

Ämik täño tunum Anututä nimani

¹⁰ * Eruk, man tärek-tärek ñode täwera nadäwut; In Ekäni-kät kowat kwasikorän täñpäñ itkañ unita kehäromini wädäj yäpmäj päbä inñitpäñ uterak yengämä pewäkañ kehäromigän itkot. ¹¹ * Täñkañ ämik täño tunum Anututä tamik täyak u kudup yäpmäñpäñ wädäwä ärowäkañ itkot. Ude täñkañ uyaku äma waki Satan unitäño täñyäkñarani kudän waki mebari mebari unitä ahäj tamirä täga api kehärom täñpäñ itneñ. ¹² * Unita ket nadäwut; Ämik täk takamäj u ämakät nämö täk takamäj. Nämoinik! Uwä imaka ärowani ba wäpi biñam ikek, ba imaka imaka mebari mebari kehäromi nitek bipmäñ urani kome ñonita watäni it täkañ, ba äma waki täño ajero kehäromi nitek punin kuñat täkañ ukät ämik täk takamäj. ¹³ Unita ämik täño tunum Anututä tamik täyak u kudup wädäwä ärowäkañ itkot. Ude tänayäj täño uyaku ämik kadäni-ken iwankät ämik täñpäñ nämö api ämetpeñ kuneñ. Nämoinik, ämik täñtätñ kuñtängän iwan täño kehäromi paorirän inä ugän kehärom täñpäñ täga api itneñ.

¹⁴ * Täñpäkañ kehärom täñpäñ itnayäj nadäñpäñä eruk ñode täneñ; Man bureni upäj pion ude täñ-täpänek täkot. Täñkañ kädet siwoñi täktäkjin upäjä kupäñtek ude pewä wädäk täkot. ¹⁵ * Täñkañ ämatä bäräñekta kuroñi ärärani penpäñ pidämtak täkañ udewä

* 5:30: 1Ko 6:15; Efe 1:22-23 * 5:31: Mat 19:5 * 5:32: Rev 19:7 * 6:1: Kol 3:20 * 6:2: Mat 15:4 * 6:3: Lo 5:16 * 6:4: Kol 3:21; Lo 6:7,20-25; Sam 78:4; Snd 22:6 * 6:5: Kol 3:22-23; Tai 2:9-10; 1Pi 2:18 * 6:8: 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 * 6:9: Kol 4:1; Rom 2:11 * 6:10: 1Ko 16:13 * 6:11: Rom 13:12; 2Ko 10:4; Efe 4:14 * 6:12: Jon 14:30; 1Pi 5:8-9 * 6:14: Ais 11:5, 59:17; 1Te 5:8 * 6:15: Ais 40:9; Rom 10:15

bänep kubägän pewä ahäk-ahäk täño Manbiñam Täga u ämawebe nämö nadäwani-ken päñku yäñahäkta pidämtak täkot. ¹⁶ Ude täñkañ kadäni kadäni nadäkinik kehäromi täñpeñ kuñarirä unitäwä kurepä ude täñ tamik täyon. Ude uyaku äma waki Satan unitä kuwek kädäp ikek gwäññj täñpän ämnayäñ täño u täga api weñkireneñ. ¹⁷ * Täñkañ Kristotä waki keriken nanik tämagutkuko unita juku piñpän kuñarirä unitä gwäpä kehäromi ude täñ tamik täyon. Täñpäkañ Anutu täño man Kudupi Munapiktä tamik täyak upäñä kadä ude inñit täkot. ¹⁸ * Täñkañ Kudupi Munapik täño kehäromi terak Anututä täñkentäñ tamikta yäñapik man kädet mebäri mebäri terak kadäni kadäni iwet yabäk täkot. Täñkañ nämö gañja täneñ. Nämö, gwäk pimñpän Anutu täño kudupi ämawebe kudupta yäñpän yäñapik man yäk täkot.

¹⁹ * Ba näk täñkentäñ namikta imaka, yäñapik täkot. Ude yäñapiñirä man yäwayäñ täyat-ken u Ekänitä näwerirän Manbiñam Täga täño mebäri käbop itkuko u umunkät nämö, bätakigän yäñahäk täyiwa. ²⁰ * Näk unitäño biñam yäñahäwani äma. Täñkañ näk komi enjiken itat unita notnaye, Ekäniken yäñapiñirä yäñ namani ude, manbiñam u bätakigän yäñahäk täyiwa.

Yäñtärek man

²¹ * Eruk notnaye, näk jide itat ba täk täyat unitäño manbiñamä Tikikustä äreñkañ api täwerek. Tikikus täño mebäri nadäkañ; U notninpak tägagämän, Ekäninin täño watä piä äma bureni-inik kubä. ²² U inñj kireñpewa äretak uwä ñodeta; Nin kome itkamäñ-ken ñoken jide itkamäñ u täwerirän nadäñpän bänepjin täñkehärom tañpän itneñta yäñpän inñj kireñpewa äretak.

²³ Täñpäkañ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristotä äbot täñpani notnaye in kudupta bänep kubägän irit, ba bänep iron nadäkinik ikek tamiton. ²⁴ * Täñpäkañ ämawebe Ekäninin Jesu Kristota gäripi tärek-täreki nämö nadäk täkañ uterak Anutu täño orakorakitä pat yämiton. Ugän.

* **6:17:** 1Te 5:8; Ais 49:2; Hib 4:12 * **6:18:** Luk 18:1; Kol 4:2; 1Te 5:17 * **6:19:** Apos 4:29; Kol 4:3-4; 2Te 3:1
* **6:20:** 2Ko 5:20; Plm 9 * **6:21:** Apos 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12 * **6:24:** 1Pi 1:8

Pilipai

Notniyeta oretoret terak watä piä täj yämikta manbiñam

¹* Pol kenta Timoti, Jesu Kristo täño epän ämanigän, nektä man kudän ño kudän takamak. Täppäj Anutu täño kudupi ämawebe, Pilipai yotpärare-ken nanik, Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän täppani, in ba intäjukun äma ba täñkentäkjiye-kät in kudupta man ño kudän täj tamikamak.

²* Täppäkanj Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristo unitäño bänep iron ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Pol Anutu bänep täga man iwetkuk

³* Intä nadäj namikinik täk täkanj u juku piñpäj inta Anutu bänep täga man iwet täyat. ⁴⁵ Yäput penpäj in Jesuta nadäkinik täñkuñ-kentä päbä apinjo nin täñkentäj nimiñirä Ekäni täño Manbiñam Täga yäñahäk takamäj. Unita kadäni kadäni inta yäñpäj Anutu-ken yäñapik täyat u bänep oretoret terak yäñapik täyat. ⁶* Unita näk bureni-inik ñode nadätat; Anututä intä terak epän täga kubä yäput penpäj täñkuko u täj yäpmäj kuñirän Jesu Kristo täño äbäkäbäk kadäni ahäjirän api tärewek.

⁷ Unita näk inta yäñpäj bänep oretoret täk täyat u jop nämo täk täyat. Nämo, in nadäj namiñpäj täñkentäj namik täkanj unita. Nadäkanj? Anututä näka nadäj namiñpäj epän tägagämän kubä namiñkuko uwä intä täñkentäj namiñirä epän u bok täk takamäj bumik. Täñkentäj namiñirä komi yotken itat ño, täga itat. Ba Anutu täño Manbiñam Täga u bureni-inik yäj yäwetpäj täñmeham täk täyat uwä, intä täñkentäj namiñirä täk täyat. Ude täk täkanj uwä inkät nin epän tägagämän u bok täk takamäj. ⁸* Unita notnaye, in tabäktä bänepnatä kädäp ijik täyak. Anututä nadätak, Jesu Kristotä nadäj tamikinik täyak näk udegän in kuduptänta nadäj tamikinik täk täyat.

⁹ Täppäkanj inta yäñpäj Anutu-ken ñode yäñapik täyat; Irit kuñat-kuñatjinken bänep iron kädet ahäj päton. Täñkanj Anututä nadäk-nadäk täga tamiñirän nadäk-nadäkjin kwawakinik nadäwä tumbut. ¹⁰* Nadäwä tumbäpäj kädet täga ba waki yäpmäj daniñpäj kädet tägagän api iwatnej. Iwat yäpmäj kuñirä Jesutä äbayäj täyak-ken uwä injamiken momijin nämo, siwonji pähap api itnej. ¹¹* Ba kubä ñode yäñapik täyat; Kristotä täñkentäj tamiñirän kädet siwonji iwarirä irit kuñat-kuñatjinken bureni kanj ahäj parän. Ude täjirä Anutu täño wäpi biñam punin-inik api ärowek.

Komi bäräpitä Anutu täño epän täñkentäjnkuk

¹²* Näk ñode täwerira nadäwä inide kubä täppän. Nepmäñitpäj komi yot gänaj ño nepmañkuño unitä Anutu täño epän nämo itpipitak. Nämoink! Uwä täñkentäjirän Anutu täño mantä pen kuñatak! ¹³* Unita gapman täño komi äma u kudup, ba ämawebe päke unitä ñode nadäj morekanj; Pol uwä Kristotä nadäkinik täyak unita komi yotken teñkuñ yäj nadäk täkanj. ¹⁴ Täppäkanj näk komi yotken ño irira notniye mäyap nabäñpäj bänepi ñode täñkehärom täkanj; Pol u batakigän itak, udegän itna yänkanj Ekäni terak yengämä pewäpäj unitäño manbiñam yäñahäktä batakigän nadäk täkanj.

¹⁵ Täñ, ätuwä näka kokwawak nadäjkanj näk närepmitnayäj Jesu täño manbiñam yäñahäk täkanj. Upäñkanj ätutäwä näk täñkentäktä manbiñam yäñahäk täkanj. ¹⁶ Äma udewani uwä näka nadäj namikinik täppäj ñode nadäppäj manbiñam yäñahäk täkanj; Anututä nadäjirän Pol u Manbiñam Täga u täñkehärom takta komi yotken itak yäj nadäk täkanj. ¹⁷ Täppäkanj äma näk närepmitnayäj täkanj uwä nadäk siwonji nämo inñitpäj ini gupi yäpmäj ärokta, Manbiñam Täga u yäñahäk täkanj. Uwä ñode nadäjkanj ude uwä täk täkanj; Manbiñam yäñahäjnitna Poltä nadäj bäräp täyon yänkanj yäk täkanj.

¹⁸ Ude täj namikta Manbiñam Täga u yäñahäk täkanj upäñkanj nadäwätäk nämo täk täyat. Nämo, nadäk täga terak yäñahäneño ba nadäk waki terak yäñahäneño u tägagän yäj nadätat. Imata, äma uwä manbiñam mebäri kubä nämo yäñahäk täkanj. Nämo! U Kristo täño manbiñam ugänpäj yäñahäk täkanj unita bänep oretoret täk täyat. Täñkanj oretoret pen api nadäj yäpmäj ärowet! ¹⁹* U imata, näk ñode nadätat; Yäñapik manjin terak ba Jesu Kristo täño Munapik unitäño täñkentäk terak bäräpi kotatat ñonitä näk nämo api täppän waney. Nämo, bäräpi unitä täñkentäj namiñirän tägagän api iret.

* 1:1: Apos 16:12-40 * 1:2: Rom 1:7; Gal 1:3; Plm 3 * 1:3: Rom 1:8; 1Ko 1:4 * 1:6: 1Ko 1:8; Plp 2:13 * 1:8: Rom 1:9; 2Ko 1:23 * 1:10: Hib 5:14; Plp 1:6, 2:16; 1Te 5:23 * 1:11: Jon 15:8 * 1:12: 2Ti 2:9 * 1:13: Apos 28:30; Efe 3:1 * 1:19: 2Ko 1:11

20 * Unita näkro gäripna bureni-inik uwä ñode; Epän Kristotä yäj namani u säkgämän kan täppa! Täppa wanejtawä! Nämö! Bänepna kehäromi-inik irirän apiñonitä it yäpmäj ärowayäj täyat-ken u, irit kuñat-kuñatnatä Kristo täño wäpi biñam yäpmäj ärok täyon! Kodak irero ba nutpewä kumbero u tagagän. U ba u täppayäj täro unitä Kristo täño wäpi biñamgän kan yäpmäj ärowän yäj nadätat. 21 * Imaka kubäta nämö nadätat. Kristo-tagän nadänpäj kuñat täyat. Unitägän iritna täño kehäromi. Täppäkan kumbero uwä, tagagämän! 22-23 * * E täj näk kodak irero uwä Ekäni täño epän pen täga täj yäpmäj ärowet. Unita nadäk yarä nikek ñode peyat; Kodak itta nadätat, ba kumäkta udegän nadätat. Siwonj kubätägän nämö nadätat. Gäripni nadätat uwä komegup ño kakätänpej Kristoken kuñpäj uyaku säkgämän. 24 Upäjkan näkä kumbakan netätä in täjkenätäj taminej? 25 Nämö! Mebäri unitagän Anututä nadäj naminjirän kodakgän api ired yäj nadätat. Inkät itkan täjkenätäj taminpäj nadäkinikjin täj-kehäromtanj taminjira bänep oretoret terak api itne. 26 Bureni-inik! Komi yot ño kakätänpej päre inkät bok itnayäj takamäj uwä Jesu Kristo nadäj imikinik täk täkan u täj-kehäromtanj taminjira oretoret pähap api täne.

27 * Täppäkan, inä kunum täño kome mähem ude äworenkuño itkan unita Kristo täño Manbiñam Täga unitä kädet ude kuñarut yäj niwet täyak in udegän kuñat täkot! Manbiñam unita iwan kubä nämö täne. Inken api ärewet ba nämö api ärewet yäj nämö nadätat upäjkan in ude kuñarirä näk intäño Manbiñam Täga ñode ahäjirän api nadäwet; In iwanta mäde ut yäminpäj bänepjin nämö pewä putärekan. Nämö, bänep kubägän peñpäj Manbiñam Täga u täjmeham täkan. 28 Ude täjkan iwanjiyeta nämö umuntak täkan yäj kan nadäwa. Nadäkan? Bätakigän ude täjpej kuñat täkan unitä iwanjiye kwawak ñode yäwoñarek täyak; Ninä paot-paotta biñam iritna äma ñowä Anututa biñam täkan! 29 * Ude nadäk täkan uwä mebäri ñodeta; Anututä nadäkinik täjpani inta imaka tagagämän kubä ñode täj taminkuk; Täga nadäj taminjirän Kristota nadäkinik-gän nämö täk täkan. Nämö, inä u komeni yäpmänpäj komi bok nadäk täkan.

30 * Täppäkan Manbiñam Täga täjmeham täkta komi epän täjkuro u in apiño komi udegän nadäk täkan. Uwä imaka kudupi kubä nämö. Inkät bok itkan Anutu täño manbiñamta yäppäj komi nadäjkuro u nadäkan. Ba apiño komi nadätat ñonitäño biñam imaka, nadäk täkan.

2

Kristotä kuñatkuko udegän kuñat täkot

1 Notnaye, injinta ñode nadäwet; Kristo-kät kowat-kwasikorän täjirä unitä bänepjin täj-kehäromtak täyak, ba nadäj tamikinik täppäj bänep nadäwätäkjin pewän paot täyak. Täjkan Munapiktä bänepjin-ken epän täjirän äbot täjpani notjiye-kät bänep kubägän täppäj kuñat täkan. Ba Anutu täño butewaki ba orakoraki uwä in nadäk täkan. 2 Unita äbot täjpani notjiye-kät bänep nadäk-nadäk kubägän täppäj kowata kowata nadäj yämikinik täjpej kuñat täkot. Ude täjpej kuñarirä biñam nadänpäj bänep oretoret pähap api täne.

3 * Injinta nadäwä ärowani täjirän injin-tagän nämö nadäne. Nämoinik! Injinta nadäwä äpani täjirän notjiyeta nadäwä ärowani täk täkot. 4 * Ba injinken epäntagän nämö nadäne. Nämö, notjiye täjkenätäk-kentäk täppäj kuñat täkot. 5 Jesu Kristotä kädet ñode täjpej kuñatkuko udegän-inik täjpej kuñat täkot;

6 * Jesu ini uwä Anutu itkuko upäjkan wäpi biñam ikek Anutu udegän itta nämö nadäjkuk.

7 * Nämoinik! U wäpi biñam käbop peñpäj komen äma äworenpäj watä äma jopigän ude itkuk.

8 * Komen äma injam dapun terak äbänkan inita nadäwän äpani täjirän Nani täño mani buramipäj kädet pej iminjuko ugän ehutpäj iwat yäpmäj kuñtäggän kumäk-kumäki kan-ahänkuk. Täjkan jop nämö kumbuk. U komi pähap nadänpäj päya kwakäj terak utpewä kumbuk.

9-10 * * Ude täjkuko unita Anututä imaka imaka kunum gänaj, kome terak ba kumbani mäjotä irani-ken u kuduptagän gwäjin äpmonj imineñta Jesu yäpmäj päro punin-inik unu tejkuk. Teñpäj wäp ätu yärepmi morenpäj wäp biñam ärowani-inik iminjuk.

11 * Unita imaka meni nikek kuduptagäntä kwawak ñode yäjähäne; Jesu Kristo u Ekäni-inik itak! Ude yäjähäjirä Anutu Nan täño wäpi biñamtä punin-inik ärok täyon.

* 1:20: 1Pi 4:16 * 1:21: Gal 2:20 * 1:22-23: Rom 1:13 * 1:22-23: 2Ko 5:8 * 1:27: Efe 4:1; 1Te 2:12; Plp 4:3 * 1:29: Apos 16:19-40 * 1:30: Plp 1:13 * 2:3: Gal 5:26; Rom 12:10 * 2:4: 1Ko 10:24,33 * 2:6: Jon 1:1-2, 17:5 * 2:7: 2Ko 8:9; Jon 1:14 * 2:8: Rom 8:3; Jon 10:17; Hib 5:8, 12:2 * 2:9-10: Apos 2:33; Efe 1:20-21; Hib 1:3-4 * 2:9-10: Rom 14:11 * 2:11: Rom 10:9

Komen äma bämopi-ken penyänek ude kuñatne

12 * Unita notnaye, inä Anutu tãjo man buramik tãkot. Nãk inkãt bok itkañ mani biñam tãwerira buramik tãñkuñ. Unita apiño inkãt nãmo itkamãñ upãñkañ Jesu Kristo tãjo kãdetta nadãñkañ gwãk pimiñpãñ man buramik bian tãk tãñkuño udegãn tãk tãkot. Tãñkañ Anututã in inita biñam iwoyãñkuko unita nadãñpãñ inãmiken umuntãñpãñ nadãñ dãmiiñpãñ irit kodaki tãjo kãdet iwat tãkot. 13 * Nadãkañ? Anututã kãdet ini gãripi nadãk tãyak intã u iwatta bãnepjin-ken gãripikãt kehãromi bok pewãn ahãk tãkañ.

14 Unita imaka u ba u tãnayãñ tãkañ uwã bãnep tãga terak tãneñ. Mankãt-mankãt ba yãñwawak terak nãmo tãneñ. 15 Ude tãnayãñ tãjo uwã Anutu tãjo nanakiye ude, momijin nãmo, siwonjigãn api itneñ. Ude itkañ komen ãmawebe gwãjiñ ãrowani, momi tãñpani u bãmopi-ken penyãnek, guk ude kañ irut. 16 Penyãnek ude itkañã irit kehãromi tãjo man injãt dãmiiñpeñ kañ kuñarut. Ude tãnayãñ tãjo uwã Kristo tãjo ãbãkãbãk kadãni-ken inta bãnep oretoret pãhap tãga api tãñpet. Imata, epãn pãhap inken tãñkuro u tãñjira jopi nãmo tãñkuk yãñ api nadãwet.

17 * Tãñpãkañ nãgãtna kãwep api piwa kuneñ. Upãñkañ kumãkta nãmo bitnãtat. Nãmo, nutpewã kumbero uwã nãgãtnatã intãjo nadãkinikjin-kãt awãhutpãñ Anututa ãrawa tãñ-imikimik ude tãñpek. Ude tãkta bãnep tãga nadãtat unita inkãt oretoret kañ tãna! 18 * Tãñpãkañ in udegãn oretoret tãñpãñ nãkã nadãtat udegãn bãnep pidãm nadãneñ.

Timoti tãjo manbiñam

19 In jide itkañ yãñ nadãwa yãñpãñ unita Ekãni Jesutã ini nadãñjirãn Timoti inken iniñ kirenpewa api ãrewek. Tãñkañ inken nanik manbiñam kubã ãbã nãwerãn nadãñpãñ bãnep pidãm kañ tãñpa. 20 Nadãkañ? Ninken ãma Timoti udewani kubã nãmo itak. ãma uwã inta iyap takinik tãk tãyak. 21 * Tãñ, ãma mãyap-iniktã initagãn nadãwãtãk tãñpãñ Jesu Kristo tãjo epãnta nãmo nadãk tãkañ. 22 Tãñpãkañ Timoti tãjo mebãri u nadãkañ. Uwã nanakiyetã naniye tãñkentãk tãñ yãmik tãkañ udegãn Ekãni tãjo Manbiñam Tãga unitãjo epãn tãñkentãñ namik tãyak. 23 Unita nãkken imaka u ba u ahãwayãñ tãyak unita itpãñ kañkañã kãmi, Timoti api iniñ kirenpewa ãrewek. 24 Tãñpãkañ Ekãnitã nadãñ namãnã kadãni kãronji nãmo itkañ api ãrewet yãñ nadãtat.

Epfroditus tãjo manbiñam

25 * Eruk, notninpak Epafroditus unita tãwerayãñ. Nãk tãñkentãkta wãyãkñejira Epafroditus u iniñ kirenpewã wãpjin terak pãbã tãñkentãñ namĩnkuk. Tãñkentãk ãmana unitã tãñkentãñ namiñpãñ Anutu tãjo man meham tãk tãyak. Tãñpãkañ u inken ãneñi iniñ kirenpewa ãrekta nadãtat. 26 Notninpak u kãyãm tãñjirãn manbiñam nadãñkuño unita inta nadãwãtãk tãñ itak. Tãñkañ intã nadãwãtãk tãneño ujeta in tabãkta bãnepi kãdãp ijiñ itak. 27 Tãñpãkañ kãyãm ãhan nãmo tãñkuk. Tãñji tãñpãñ pãra kumbuk. Upãñkañ Anututã butewaki nadãñ nimiñpãñ tãñkentãñ imiñjirãn nãmo kumbuk. Kumbuk yãwãnã butewaki ãrowani nadãwam unita nek bok tãñkentãñ nimiñkuk yãñ yãyat. 28 U kañpãñ bãnepjin tãgawekta ba nãk udegãn nadãwãtãk ikek nãmo kañ kuñara yãñpãñ ñodetã api tewa ãrewek. 29 * Unitã ãreñjirãn bãnep tãga nadãñ imiñpãñ Ekãnita yãñpãñ not tãñ imineñ. In ãma udewani orañ yãmik tãkot. 30 Uwã Kristo tãjo epãnta yãñpãñ gãdãp kumbuk. In tãjo bãgup yãpmãñpãñ watã epãn tãñ namiñpãñ gupita nãmo iyap tãnkuk.

3*Gup kãdanta nadãñjita ãrowani nãmo tãneñ*

1 * Eruk notnaye, man kubã yãwa. Ekãnita yãñpãñ bãnep pidãm terak kuñat tãkot.

Ba man bian tãwerani ugãñpãñ tãwetta nãmo garja tãyat. Nãmo, man unitã watã tãga it tamek. 2 * Tãñkañ ãñta watãni itpeñ kuñat tãkot! Uwã ãma wakiinik, Anutu inãmiken siwonji itta gupi morãk madãkta yãk tãkañ. U Juda tãjo бага man u iwatpãñ ude uwã yãk tãkañ. Upãñkañ nãmoinik nadãñ yãmineñ. 3 * Nãmo! Gup morãk madãwani bureni-inik uwã nin. Ninã Kudupi Munapik tãjo kehãromi terak Anutu iniñ orerani, ba Kristo Jesu terãgãn oretoret tãk tãkamãñ unita gup morãk madãwani bureni-inik itkamãñ. Tãñkañ nin ñode nadãk tãkamãñ; Imaka u ba u gupnintã tãk tãkamãñ unitã Anutu inãmiken tãga nãmo tãñkentãñ nimek.

* 2:12: Sam 2:11; 1Pi 1:17 * 2:13: Jon 15:5; 1Ko 12:6, 15:10; 2Ko 3:5; 1Te 2:13 * 2:17: Rom 15:16; 2Ti 4:6

* 2:18: Plp 3:1, 4:4 * 2:21: 2Ti 4:10 * 2:25: Plp 4:18 * 2:29: 1Ko 16:16,18; 1Ti 5:17 * 3:1: Plp 2:18

* 3:2: Sam 22:16,20; Rev 22:15 * 3:3: Rom 2:29

4 * Imaka u ba u gup kädätä täjpwewän Anutu injamiken siwoŋi täga itne täjpnän Pol näk Anutu injamiken siwoŋi-inik iram. Imata, näk gup käda täjo täjken-täk ude wani mäyap yäput, äma kudup yärepmitkuro uwä n̄ode; 5 * Näk Isrel äma bureni, Benjamin täjo äbotken nanik. Näk ahäjpän parira kepma 7 ude tärenjirän gupna moräk madäwani. Bureni! Näk Juda äma pähap. Täjkaŋ бага man täjo miŋi, Parisi äma itkut. 6 * Baga man unita nadäkinik täjpnän unita gwäk pimiŋpän äbot täjpani täjo iwan äma ude itkut. Ba näk Moses täjo бага man kudup iwät moreŋpän siwoŋi-inik ude itkut. Äma kubätä Moses täjo бага man iwätpän Anutu injamiken siwoŋigän täga irän yäwänäku näk imaka, siwoŋigän itet. Imata, näk бага man u iwatta gwäk pimiŋpän iwät täjkuronik.

7 * Upänkaŋ ude nämo! Bian imaka u ba unitä Anutu injamiken täjpwewän siwoŋi itat yän nadänkuro unita apiŋo Kristota yäjpän nadänjira jopi täk täyak. 8-9 * Ba ugän nämo. Apiŋo näk Ekänina Kristo unitäno mebäri kakiniŋ täjpnän nadäwa inide kubä täk täyak. U imaka tägagämän-inik kubä unita imaka bian yänkut ba täjkuro unita nadäwa jiraŋ bureni-inik ude täk täyak. Näk Kristo yäpmän wädäjpän u kwasikorayän yäjpän imaka kuduŋtagän jiraŋ yän yäjpän bitnän moreŋkut. Apiŋo бага man iwätpän Anutu injamiken siwoŋi irit unita nadäwa bureni nämo täk täyak. Nämo inik! Anutu injamiken siwoŋi irit kädet kubägän itak, u Kristota nadän imikiniŋ täktäk kädet. Kädet uterakgän Anututä ini Ämawebe siwoŋi yän yäntären nimani. 10 * Täjpnäkaŋ näk imaka kubäta nämo nadätat. Kristo-kät not täjpnän kuŋattagän nadätat. Ba akukakuki täjo kehäromi näkä terak ahäjpän komi nadänjukko udegän näkä yäpurärätpän kaŋ nadäwayän nadätat. 11 * Ude täjpnän nadäk unitä injipän kumbuko udegän injipän kuŋattängän kumän-kumän-ken nanik akunjukko udegän äneŋi api akwet yän nadätat.

Epmäget peŋ nimani u yäpmäkta bärägene

12 * N̄ode uwä näkŋata nämo yäyat; Baga pewani-ken ahäjpän epmäget uku yäput yän nämo yäyat, ba Kristo-kät kwasikot-inik täjpnän kuŋat täyat yän nämo yäyat. Nämo, jop Kristo Jesutä näk inita nämagutkuro unita epmäget u yäpmäkta ehutpän kädet-ken bäräŋek täyat. 13 Unita notnaye, näkŋata epmäget u bian yäput yän nämo nadätat. Upänkaŋ n̄ode uwä täk täyat; Imaka bian nadänkut ba täjkuro u mäde ut yämik täyat. Täjpnän imaka inamma-ken itak u yäpmäkta gwäk pimiŋpän bäräŋek täyat. 14 * Bureni! Anututä Jesu Kristota yäjpän kunumta biŋam nämagutpän бага pewani-ken epmäget peŋ namiŋkuro u kaŋ-ahäwetta dapunatä kaŋit-kaŋit bäräŋetat.

15 * Täjpnäkaŋ ämawebe nadäk-nadäk täga yäpmän kuŋat täkaŋ inä, nadäk-nadäk näkä yäjahätat n̄o udegän nadänpeŋ kuŋatne. Täj, in ätutäwä nadäk inigän kubä injit täkaŋ uwä Anututä bänepjin-ken peŋyäŋejirän api nadäwä täreneŋ. 16 * Unita kädet iwät yäpmän äbumäjo ugän kaŋ iwät yäpmän kuna!

17 * Eruk notnaye, näk intäjukun kuŋkaŋ kädet näkä täjpnän täwoŋäreŋ täyat ugän kaŋ täjput. Ba äma ätutä näkŋo kädet iwarirä yabäjpän-nadäk täkaŋ udegän kaŋ täjput. 18 * Täjpnäkaŋ äma ätuta täwetkuro u äneŋi konäm butewaki terak täwetat; U Kristo kumbuko unitäno manbiŋamta iwan täjpnän kuŋat täkaŋ. 19 * Äma ude wani uwä paot-paotta biŋam yäwani. Gupi täjo gäriptä ärowani täj yämik täyak. Ba imaka mäyäk ieketa bänep täga pähap nadäk täkaŋ. Täjkaŋ bänep nadäk-nadäki imaka kome terak nanik unitagän pek täkaŋ. 20 * Täjpnäkaŋ ninäwä komeŋin kuŋat uwä kunum unita uken nanik Ekäni Jesu Kristotä äpänpän nimagurekta oretoret terak itsämänkamän. 21 * Täjkaŋ Kristo unitä äma ba imaka kuduŋtagän yäpmän äpänpän ini gätori-kengän äbot kubägän yepmanpekta kehäromi pat imitak. Täjkaŋ kehäromi unitä gupnin parawani yäpmän äyänutpewän iniken gupi ude, peŋyäŋek wärani nikek api äworene.

4

1 * Unita notnaye, näkŋo man u nadänkaŋ Ekäni terak kwasikotpän kehäromigän kuŋat täkot. Bänepnatä inta nadäk täyat u inide kubä. Ba in uwä gwäki tägagämän kubä Anututä namitak ude bumik unita inta yäjpän bänep oretoret terak kuŋat täyat.

2 Täjpnäkaŋ wanotninyat Yuodia kenta Sintike, ek Ekänita yäjpän bänep kubägän peŋpän kuŋat täkon. 3 * Täjpnäkaŋ notnapak täjken-täk ämana, gähä webe yarä u yabän yäwariri

* 3:4: 2Ko 11:18,21 * 3:5: Luk 1:59; Rom 11:1; 2Ko 11:22; Apos 23:6 * 3:6: Apos 8:3 * 3:7: Mat 13:44,46
 * 3:8-9: Rom 3:21-22 * 3:10: Rom 6:3-5; Rom 8:17; Gal 6:17 * 3:11: Apos 4:2; Rev 20:5-6 * 3:12: 1Ti 6:12,19;
 Apos 9:5-6 * 3:14: 1Ko 9:24 * 3:15: 1Ko 2:6 * 3:16: Gal 6:16 * 3:17: 1Ko 4:16; 1Te 1:7; 1Pi 5:3 * 3:18:
 1Ko 1:23; Gal 6:12 * 3:19: Rom 16:18; Rom 8:5-6 * 3:20: Efe 2:6,19 * 3:21: Rom 8:29; 1Ko 15:28; 1Ko 15:43-53
 * 4:1: 1Te 2:19-20 * 4:3: Sam 69:28; Luk 10:20; Rev 20:12

siwonjigän kuŋat täkon. Imata, webe yarä u ba Klemen-kät notnaye ätu ukät Ekäni täŋo Manbiŋam Täga u yäŋahäkta täŋkentäŋ namiŋkuŋ. Unitäŋo wäpi kudän, irit kehäromi täŋo buk terak kudän täwani.

Yäŋpidäm-pidäm man

⁴* Unita ämawebenaye, kadäni kadäni Ekänita yäŋpäŋ bänep oretoret nadäŋpenŋ kuŋat täkot. Äneŋi udegän yäkgän täŋpa; Oretoret täk täkot! ⁵* Täŋpakaŋ Ekäni täŋo äbäkäbäk kadäni keräp täyak unita äma inamiken äma kwini täŋo kädet iwat täkot. ⁶* Täŋkaŋ imaka u ba unita nadäwätäk nämo täneŋ. Nämo inik, bänepjin-ken nadäk ba man jide pätak u Anutu-ken yäŋahäŋpäŋ iwet täkot. Täŋkaŋ yäŋapik manjin uwä bänep täga terak yäŋapik täkot. ⁷* Ude täŋkaŋ Anututä bänepnin-ken bänep pidäm pewän ahäk täkaŋ unitä bänep nadäk-nadäkjinta watä irirän Kristo Jesu kwasikotpäŋ bätakigän täga api kuŋatneŋ. Bänep pidäm Anututä bänepnin-ken pewän ahäk täkaŋ uwä säkgämän, inipärik kubä, komen ämatä nadäwä tärenanŋi nämo.

⁸* Täŋpakaŋ notnaye, man kubä ŋode täwetat; Imaka tägatäga ŋodetagan nadäŋpenŋ kuŋat täkot; Imaka bureni-inik, imaka mäyäki nämo, imaka siwonjigän kudupi paki-inik, imaka säkgämän, ba kädet mebäri mebäri unita tägagämän yäŋ yäk täkamäŋ. Nadäk-nadäkjin imaka udewani terakgän penŋpäŋ kuŋat täkot. ⁹* Ude täŋkaŋ näk imaka täŋpäŋ-täwönjerek ba täwetpäŋ täwönjerek täŋira kaŋpäŋ nadäk täŋkuŋo ugäŋpäŋ täŋ yäpmäŋ kuŋat täkot. Täŋpakaŋ Anutu bänep pidäm mähemitä inkät bok api itneŋ.

Pol bänep täga nadäŋkuk

¹⁰ Eruk notnaye Ekänita oretoret pähap täyat uwä ŋode; In kadäni käronŋi nabäŋ äwaräkuk bumik täŋ yäpmäŋ äbätängän apiŋo näka äneŋi nadäŋ namiŋpäŋ täŋkentäŋ namik täkaŋ. Täŋkaŋ in näka nadäŋkuŋo upäŋkaŋ imaka täŋkentäŋ namikta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ käwep. ¹¹* Näkŋata butewaki nadäŋpäŋ nämo yäyat. Nämo, waki ba täga ahäŋ namik täkaŋ uken nadäwätäk-kät nämo, bänep täga terakgän itta epäni täŋpäŋ nadäwa tärekaŋ. ¹² Unita jäwäri ba tuŋumna nitek irero upäŋkaŋ unita nadäwätäk nämo täk täyat. Ketemna nitek ba nakta jop iret, ba tuŋumna nitek ba tuŋumta jop irero upäŋkaŋ bänep tägagan nadäŋpäŋ iret. Kadäni tägaken ba kadäni wakiken kwikinik irit unitäŋo mebäri nadäŋ moretat. ¹³* U imata? Kehäromi namani Kristo unitäŋo kehäromi terak imaka imaka täga täŋpet. ¹⁴ Upäŋkaŋ intä näk komi bäräpi terak irira täŋkentäŋ namiŋkuŋo unita inta säkgämän nadätat.

¹⁵* Täŋkaŋ Pilipai äbot täŋpani in ŋode nadäk täkaŋ; Ekäni täŋo man yäput penŋkut-ken uken Masedonia kome pewayäŋ täŋira äbot täŋpani kome ätuken naniktä nabäŋ äwaräkuk täŋkuŋ. Täŋirä inkätgän namiŋ-gamiŋ täŋpenŋ kuŋatkuŋmäŋ. ¹⁶ Bureni, Tesalonaika yotpärare-ken irira in täŋkentäŋ namikta näka iron ätu pewä äbäk täŋkuŋ. ¹⁷ Moneŋ tuŋum ätukät kaŋ namut yäŋpäŋ nämo yäyat. Nämo, gwäki täga kunum täŋo käwut-ken nanikpäŋ täŋigän kaŋ ahäŋ tamän yäŋpäŋ yäyat. Mebäri unita täŋkentäk epän u pen kaŋ täŋput yäŋ nadätat. ¹⁸* Täŋpakaŋ näk imaka kubäta nämo wäyäkŋetat. Nämo, notjinpak Epafroditustä iron inken nanik namiŋjirän täŋbumbum äma ude bumik itat. Intä näka täŋ namiŋkuŋo unita nadäŋjira Ekänita gupe käbäŋi nitek ijin imani bumik täyak. Anututä unita nadäwän säkgämän-inik kubä täkaŋ. ¹⁹ Täŋpakaŋ Anutunatä tuŋumi säkgämän-inik, iniken penŋyäk ikek, Jesu Kristoken buŋärani uken nanikpäŋ api tepmäŋ towik täŋpek. ²⁰ Unita Anutu nanin-ken oretoretä oretoret pat yäpmäŋ kuk täyon. Bureni!

Yäntärek man

²¹ Eruk, in mena jinom yäpmäŋpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe Kristo Jesuta biŋam täkaŋ u oretoret manna kaŋ yäwerut. Ba äbot täŋpani notjiye näkkät itkamäŋ ŋo udegän oretoret man täwetkaŋ. ²²* Täŋkaŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe kuduptagan ba äbot täŋpani Sisatä yotken epän täŋ imik täkaŋ u imaka, oretoret man tewä ärekaŋ. ²³ Täŋpakaŋ Ekäni Jesu Kristo täŋo bänep irontä bänepjin täŋ-meham täyon.

* 4:4: Plp 3:1 * 4:5: Hib 10:25,37; Jem 5:8-9 * 4:6: Mat 6:25-34; Kol 4:2 * 4:7: Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15 * 4:8: Rom 12:17 * 4:9: Rom 16:20; 1Ko 14:33; 1Te 5:23 * 4:11: 1Ti 6:6 * 4:13: 2Ko 12:10; 2Ti 4:17 * 4:15: 2Ko 11:9 * 4:18: Plp 2:25; Ese 20:41; Efe 5:2 * 4:22: Plp 1:13

Kolosi

Kristo ini kubä unitägän ämawebe wakiken nanik täga yämagurek

1-2* * Näk Pol, Anutu täño nadäk terak Kristo Jesu täño aposoro itat. Täñpakañ notninpak Timoti-kät nektä Kolosi komeken Kristo-kät kwasikorani, Ekäni täño ämawebe notniye inta man kudän ño täñpäj tamikamäk. Täñkañ Anutu nanin-ken nanik orakorak ba bäñep pidämtä intä terak äroton.

Bäñep täga man

³ Ninä Anutu, Ekäninin Jesu Kristo unitäño nani uken kadäni kadäni inta yäñpäj yäñapik takamäj. In täño manbiñam nadäñkumäjño unita inta yäñpäj bäñep täga man wari wari iwet takamäj. ⁴⁻⁵ In Kristo Jesu nadäj imikinik täk takañ ba äbot täñpani ämawebe-ken bäñep iron täñ yämik takañ unitäño manbiñam nadäñkumäj. Ude täk takañ uwä omäk tagagämän kunum gänañ inta biñam pewani unita yäñpäj ude täk takañ. Täñpakañ Jesu täño manbiñam bureni u inken täwetpäj täwoñarek täñirä imaka tagagämän unitäño manbiñam nadäñkuñ. ⁶ Ba in-tägän nämo nadäñkuñ. Nämo, Manbiñam Täga u komeki komeki ahäj yäpmäj kuñkañ bureni pewä ahäj bumbum täñ yäpmäj kuyak. Täñkañ bureni u inken udegän ahäk takañ. Inä Anutu täño orakorak unitäño biñam bureni u nadäwä tärewäpäj bäñepjin-ken peñpäj yäpmäj kuñatkuñotä pen yäpmäj kuñat takañ. ⁷ Täñpakañ Jesu täño manbiñam u notninpak bureni Epafra unitä täwetpäj täwoñareñkuk. Notninpak uwä Kristo täño watä äma tagagämän kubä. U täñkentäj nimiñpäj inken epän täk täyak. ⁸ Täñpakañ Munapiktä inken bäñep iron kädet pewän ahäjkuño unitäño manbiñam niwetkuk.

⁹ * Nin manbiñam u nadäñpäj uterakgän yäput peñpäj kadäni kadäni Anututä täñkentäj tamikta yäñapik man ñode yäk takamäj; Kudupi Munapiktä bäñep nadäk-nadäkjin tañi pewän ahäj tamiñirän Anutu täño mebari kañpäj nadäkinik kañ täñ yäpmäj kut. Ude täñkañ kädet unitä gäripi nadäk täyak u ketinik nadäwut yäñpäj yäñapik takamäj. ¹⁰ * Ba ñode imaka yäñapik takamäj; Intä irit kuñat-kuñat Ekänitä ini gäripi nadäk täyak ugänpäj iwarirä gäripi nadäwän. Täñpäj epän täga mebari täñirä täñtäj kuñarirä unitäño bureni kañ ahäwut. Ba Anutu täño mebari yäñpäj-nadäk täñ yäpmäj kuñirä tañi kañ tagawän. ¹¹ * Täñpakañ Anutu kehäromini pähap inide kubätä täñ-kehäromtañ tamekta yäñapik man yäk takamäj. Ude täñ-kehäromtañ tamiñirän ehutpäj nadäkinikjin nämo pewä putärewäkañ bäräpi ahäj tamäwä u gänañ oretoret terak kwikinik itsämneñ. ¹² * Ude täñkañ nanin uwä bäñep täga man iwet täkot. U imata, Nanin uwä tuñum täga kämi yäpmäkta yäwani u kañ-ahänetta nin yäpän-tägawäpäj nipmanjukko unita. Täñ, imaka tagagämän u ekäni täño ämawebe peñyäjeki gänañ kuñarani ätu ukät api kañ-ahäne. ¹³ * Anutu u bipmäj urani mäheki täño kehäromi-ken nanik ketäreñpäj nanaki bäñepi gämäni täño kañiwat yewani gänañ nipmanjuk. ¹⁴ * Nanaki unitä wakinin täño kowata yäpmäñpäj mominin ärut moreñ nimiñkuk.

Kristo u intäjukun-inik itak

¹⁵ * Täñpakañ Anutu ämatä nämo kawani unitäño injam-dapun bureni uwä Jesu Kristo kwawak ahäjkuñko u. U imaka kuduptagän täño intäjukun äma ude kuñatkuñotä pen kuñatak. ¹⁶ * Täñkañ u keru terak imaka kuduptagän ahäj moreñkuñ. Imaka kunum gänañ ba kome terak, imaka känäñi ba nämo känäñi, imaka ärowani, ba imaka wäpi biñam ba kehäromi nizek u kuduptagän täñpäj yepmanjuk. Täñpakañ imaka kuduptagän u keru terakgän ahäjkuñ, ba u kuduptagän watä epän täñ imikta yäwani. ¹⁷ * Täñkañ imaka kuduptagänta intäjukun täñ yämik täyak ba unitäño meham terak itkuñotä itkañ.

¹⁸ * Täñpakañ Kristo ini uwä nadäkinik täñpani äbot pähap täño gwäki ude irirän äbot täñpani uwä Kristo täño gupi ude. Täñkañ Kristo uwä äbot pähap unitäño doni-inik. Uwä äma intäjukun-inik kumbani-ken naniktä akwani. Ude täñpäj ini kubä-tägän imaka kuduptagän täño intäjukun ude itkukotä itak. ¹⁹ * U imata, Anututä nadäj imiñirän iniken täktäk ba mebarini kudup u Nanakiken tokneñ pätak. ²⁰ * Täñpakañ Anututä nadäk tawañ ñode peñjuk; Nanakna terak imaka kome terak ba kunum gänañ päke u kudup näkñata biñam äneñi kañ täñput yäj nadäñjuk. Ude nadäñkuko unita topmäk-topmäk kubägän pewän ahäkta nanakitä päya kwakäp terak nägäri piwän kuñkuñ.

* **1:1-2:** Efe 1:1 * **1:1-2:** Rom 1:7 * **1:9:** Efe 1:9,16,17; Plp 1:9 * **1:10:** Plp 1:27; Efe 2:10 * **1:11:** Efe 1:19, 3:16 * **1:12:** Efe 1:11,18 * **1:13:** Luk 22:53; Efe 2:2 * **1:14:** Efe 1:6,7 * **1:15:** 2Ko 4:4; Jon 1:18 * **1:16:** Jon 1:3,10 * **1:17:** Jon 1:1, 8:58 * **1:18:** Efe 1:22-23; Apos 26:23; Rev 1:5 * **1:19:** Jon 1:16; Kol 2:9 * **1:20:** Efe 1:10, 2:16; Rom 5:1; Efe 1:7, 2:13; 1Jo 2:2

21* Tāppākañ inā bian Anutu māde ut imiñpāñ injingāñ kuñat tāñkuñonik. Nadāk-nadākjin ba tāktākjin waki unitā Anututa iwan tāñ imik tāñkuñonik. 22* Ude tāñpeñ kuñat tāñkuñu upāñkañ Kristotā gup tohari nikek ahāñpāñ pāya kwakāp terak kumbuko uterak inā Anutu inikāt bānep kubāgāñ ude kuñatta tāmagutkuk. Ude tāñkuko uwā intā injamiken kudupi kurāki, momi nāmota kuñatneñta tepmañkuk. 23* Ude unita in nadākiniñjin kehāromigāñ inñitpāñ kañ irut. Tāppāñ Manbiñam Tāga nadāñkuño unitā imaka tāga ninta nimikta yāwani u bureni-inik api yāpneñ yāñ tāwoñāreñjirāñ bureni yāñ nadāk tākañ. Eruk nadāk kehāromi inñit tākañ u pewā paotneño ujeta nadākiniñjin tāñkehārom tāñpāñ itneñ. Tāppākañ manbiñam uwā in-tāgāñ nāmo nadāñkuñ. Nāmo, āma ābori ābori komeni komeni yāwet yāpmāñ kwani. Pol nākā unita watā āma ude kuñat tāyat.

Pol ābot tāñpanita yāñpāñ epāñ pāhap tāñkuk

24* Nāk inta yāñpāñ komi bārāpi punin terak kuñat tāyat unita nadāñjira sākgāmāñ tāk tāyak. Imata, Kristotā āboriye, iniken gupi u tāñkentāñ yāmikta komi yāput penpāñ nadāñkuko u nāmo tāreñkuk bumik. Ude unita Pol nākā tāñkentāñjira komi u nākā terak kañ tārewāñ yāñ nadāk tāyat. 25* Nadākañ? Nāk Anutu tāño man tawañ terak Kristo tāño ābot pāhap unitāño watā kuñatpāñ inken Ekāni tāño manbiñam kudup tāwetpāñ tāwoñāreñk tākta yāñ namani. 26* Man u yāput penpāñ kābop it yāpmāñ ābāñjirāñ āmawebe bian it yāpmāñ ābuño u nāmo nadāñkuñ. Upāñkañ kadāni ñokengāñ nadāk bian kābop itkuko u Ekāni tāño āmawebeniye yāñahāñpāñ niwerani. 27* Bureni, iniken gārapi terak Anututā nadāk kābop itkuko u āmawebeniye kwawak yāñahāñpāñ niwetkuk. Tāñpāñ nadāk bureni pāhap, sākgāmāñ-inik, guñ āmawebe ābori ābori tāñkentāktā yāñkwawak tāñkuko uwā ñode; Kristo u bānepjin-ken itak. Tāñpāñ bānepjin-ken itak unita imaka imaka tāgagāmāñ kunum gānañ intā yāpmākta iwoyāñkuko u bureni-inik api yāpneñ.

28-29** Mebāri unita āmawebe kuduptagāñ Kristo tāño mebāri yāñahāñpāñ yāwet tākamāñ. Tāñkañ man kādet mebāri mebāri iwatpāñ jukuman yāwerit, bānep pidām man yāwetpāñ yāwoñāreñk tāk tākamāñ. Tāñpākañ āmawebe u kudup Kristo terak āma bureni tāñjirā Anututa inñj kirenayāñ nadāñpāñ unita kehāromi pāhap Kristotā nimik tāyak uterak ehutpāñ epāñ u tāñ-dāmik tākamāñ.

2

1 Eruk ñode tāwera nadāwut; In ba Laodisia komeken nanik ba āmawebe ātu injamna dapun nāmo nabāwani, unita komi kwini nāmo nadāk tāyat. 2* Komi epāñ tāk tāyat u bānepjin tāñkehārom takta ba ābot tāñpani notjiye-kāt bānep iron terak kowat-kwasikorāñ tāñpāñ kuñatta u tāk tāyat. Ba intā nadāk sākgāmāñ yāpmāñjirā unitā nadākiniñjin tāñ-kehāromtak tāyon yāñ nadāk tāyat. Ba Anutu tāño man bureni kābop nanik kwawak ahāñkuko unitāño mebāri ket nadāwā tāreñk tākot yāñ nadāk tāyat. Tāñpākañ Kristo ini uwā man bureni kābop itkuko unitāño mebāri. 3* Ukenā nadāk-nadāk siwoñi ba nadāwā tāreñk-tāreñk Anutu-ken nanik u kudup tokñek it moretak.

Āma tāño man jopi nāmo nadāneñ

4* Tāñpāñ āma kubātā in yāñ-tākñarani tāñpāñ bānepjin tāñpā waneñta man ñowā yāyat. 5* Nāk inkāt nāmo itkamāñ upāñkañ bānepnatā inta juku piñpāñ nadāñ tamik tāyat. Tāñkañ in tāñkentāk sākgāmāñ kowata kowata tāñpāñ Kristota nadāñ imikinik kehāromigāñ tāñpeñ kuñat tākañ unita bānep oretoret nadāt. 6 Tāñpākañ in Kristo Jesutā Ekāni tājō tamekta imagutkuño unita ukāt kowat-kwasikorāñ tāñpeñ kuñat tākot. 7* Ude tāñpāñ Kristo uterak jāwāñjin pewā āpmonpānpāñ yeñkehārom tākot. Ude tāñpāñ nadākinik tāktāk kādet tāwetpāñ tāwoñāreñk tāñpanitā bānepjin tāñmeham tāñjirāñ kuñat tākot. Tāñkañ bānep oretoret pen tāñ imiñ yāpmāñ ārok tākot.

8* Tāñpākañ āma kubātā nadāk-nadāk jopi ba yāñ-yākñarani man terak tāwetpāñ tāwoñāreñk tāñjirāñ kādet siwoñi kakātāneñta nadāñ tāpāneñpāñ kuñat tākot. Man udewani uwā āmaken nanik, ābek ora tāño kobap man. Uwā kome terak imaka kehāromi nikek uterak wohutpāñ yāk tākañ, u Kristoken nanik nāmo. 9* Nadākañ, Kristo tohari gupi nikek ahāñkukotā itak. Kristo uterak Anutu tāño tāktāk ba mebāri-inik tokñek pat imitak. 10* Unitā imaka imaka

* 1:21: Rom 5:10; Efe 2:12, 4:18 * 1:22: Efe 2:14-16; Efe 5:27 * 1:23: Efe 3:17; Hib 3:14; Mak 16:15; 1Ti 3:16
 * 1:24: Efe 3:13 * 1:25: Efe 3:2,7-8 * 1:26: Rom 16:25-26; Efe 3:3-5,9-10 * 1:27: Efe 1:18; 1Ti 1:1 * 1:28-29:
 Efe 4:13 * 1:28-29: Efe 3:7,20; Plp 4:13 * 2:2: Efe 3:4,18; Kol 1:26 * 2:3: Ais 45:3; 1Ko 1:24,30; Efe 3:19 * 2:4:
 Rom 16:18; Efe 5:6; Kol 2:8 * 2:5: 1Ko 5:3 * 2:7: Efe 3:17; Efe 2:20-22 * 2:8: Kol 2:3 * 2:9: Jon 1:14,16
 * 2:10: Efe 1:21-22

kehäromi nitek unita intäjukun-inik täyak. Ukät kowat-kwasikorän täjirä Anututä irit bureni intä terak toknej penj taminkuko itak. ¹¹ * Täppäkañ Kristo tuben kuñpän itkuñ-ken uken Juda kädet iwatpän gupjin moräk bureni nämö madäñkuñ. Nämö, gup moräk madäk-madäk mebari kubä yäpuñ. U ñodeta yäyat; Ämatä gupi moräk madäk täkañ ude, Kristotä bänep nadäk-nadäkjin biani u madäñ däkñekjuk. ¹² * Täppäkañ ume ärutkuñ-ken uken Kristo-kät kowat-kwasikorän täñkuñ. Täñkuño unita Anututä inä Jesu-kät bok awañ gänañ änenjuk. Täppäkañ inä Anututä Jesu awañ gänañ nanik yäpmäñ akuñkuko unitäño kehäromi pähapta nadäkinik täñkuño unita kadäni ume yäpuñ-ken uken Jesu-kät bok awañ gänañ nanik wädäñ tädotpän tepmañjuk. ¹³ * Bian inä guñ, Juda täño бага man nämö iwarani, ba momi mäyap täppän kumbani ude bumik kuñarirä Anututä momijin penpän Kristo-kät bok täppän kodak tañkuñ. ¹⁴ * Juda täño бага man kudän täwani unitä iwan täñ taminkuk. Uwä momijin kubäkubä kwawak ude pewän ahäwäpän mankenta biñam tepmañjuk. Upänkañ Jesutä momijin бага mantä yäñahäñjuk u kuduaptagän päya kwakap terak urirän paotkuñ. ¹⁵ * Täppän ugän nämö; Jesutä päya kwakap terak kumbuko uterak mäjo wära kehäromi nitek ba imaka kuduaptagän kehäromini nitek u kehäromini kudup yäyomägatjuk. Kehäromini yäyomägatkañ wi yäwatpän mebarini kwawak penjirän imaka jopi ude äworenjuk.

Äma täño бага man nämö iwatneñ

¹⁶ * Unita äma kubätä ume ketemta jop irit ba komepak kodakita orekirit ba orek nämö itta ba Sabatta yäjiwät man täwetpän taniñ wärät täkañ u nämö nadäñ imineñ. ¹⁷ * Baga udewani uwä imaka bureni kämi ahäka yäwani unitäño wäranu bumikgän. Upänkañ imaka bureniwä Jesuken ahäñkuko pätak. ¹⁸ Täppäkañ äma udewani kubätä man ayäbu käda käwanipän yäñahäñjirän ba in injinta äpani nadäñpän aņero yäniñ oretta täwerirän man udewanita bureni yäñ nadäñpän nadäkinikjin pewä putärewäpän gwäki yäpmäta täppä waneñta. Butewaki, äma udewani uwä äma täño nadäk jopi iwatkañ ehäritä inita nadäñjirä ärowani täk täkañ. ¹⁹ * Äma udewani Kristo nämö tuben kuñkañ meni-tägän jop yäñ-täknat täkañ. Nadäkañ? Kristo uwä äbot täñpani täño gwäknin pähap. Täñkañ äbot täñpani nin uwä Kristo täño gupi ude. Gupi u towiñirän kehärom tañpän Anutu täño nadäk uterakgän tañgän tägak täyak. Täñ, äma udewani uwä Kristo penpän iniken nadäk terak kuñarani.

²⁰ Eruk, inä Kristo täño kumäk-kumäki yäpurärätpän kome täño mäjo ba imaka mäde ut yämiñkuñopän mebari imata kome ñonitäño mähemi bumik täppän unitäño бага man mebari mebari iwarantäk täkañ? ²¹ Man u ñode yäk täkañ; U injirentawä! U nanjpentawä! U yäpentawä! ²² * Täppäkañ imaka u ba u yäjiwät täkañ uwä bäräñeñ paotta yäwani. U ämatä iniken nadäkpän yäñpän-täwonañewani. ²³ Täñkañ kañpän ñode nadäñeñ; Baga man udewani täga täknentän nimek yäñ nadäñeñ. Ba unita nadäñjirä Anutu inin oretoret kädet bureni täneñ. U gup yäpmäñ äpäk-äpäk kädet bureni niwonärek täkañ yäñ nadäñeñ. Ba u komi epän Anututä gäripi nadäk täyak unitäño kädet niwonärek täkañ yäñ nadäñeñ. Upänkañ nämotä nämoinik! Imaka udewani uwä bureni nämö. Uwä gup täño kañgärip ba nadäñ gärip kädet waki u däpmäta kehäromini nitek nämö. Nämoinik!

3

Kristo terak bänep kodaki iritta man

¹ * Täppäkañ inä Anututä Kristo-kät bok yäpmäñ akuñkuko unita kunum täño tuñum, Kristotä Anutu dubini-ken intäjukun itak-ken itkañ u yäpmäta gwäk pimik täkot. ² * Täñkañ bänep nadäk-nadäkjin kunum gänañ imaka säkgämän itkañ unitagän pewä kuk täyon, kome terak imaka itkañ uterak nämö peneñ. ³ * Imata, in kumbuño unita. Kumäñjirä iritjin bureni uwä Kristo-kät kwasikorirän Anututä käbop penjukko ini watäni it täyak. ⁴ * Eruk, iritnin täño mebari bureni Kristo unitä äneñi ahäñjirän in udegän kuduaptagän ukät bok, iniken penyäñek epmäget kudän ikek api ahäñeñ.

⁵ Unita yäñpän kome täño irit kuñat-kuñat ba nadäk-nadäk waki u kudup utpän kañ yejämbut! U ñodeta yäyat; Kubokäret, kañgärip nadäñ gärip waki, ba imaka imakata ämäñi täktäk. Nadäkañ? Ämäñi täktäk uwä anutu jopita gwäñjin äpmon imik-imik ude-wanigän. ⁶ Täppäkañ imaka udewanita yäñpän Anututä kokwawak pähap api pewän ahäwäk. ⁷ Nadäkañ, inä bian kome ñonitäño nadäk terak itkuñ-ken uken imaka u inñ yäpmäñ

* 2:11: Rom 2:29 * 2:12: Rom 6:4; Efe 1:19-20; Kol 3:1 * 2:13: Efe 2:1,4-5 * 2:14: Efe 2:14-16; 1Pi 2:24

* 2:15: Kol 1:13 * 2:16: Rom 14:1-12 * 2:17: Hib 8:5,10:1 * 2:19: Efe 2:21; Efe 4:15-16 * 2:22: Ais

29:13; Mat 15:9 * 3:1: Kol 2:12; Mak 12:36, 16:19; Efe 1:20 * 3:2: Mat 6:33 * 3:3: Rom 6:2; 2Ko 5:14 * 3:4:

Pip 1:21; 1Ko 15:43; 1Jo 3:2

kuŋat tãŋkuŋonik. ⁸* Unita apiŋo imaka pãke u mãde ut yãmut. Kokwawak, bãnep kubit, nadãwãwak, yãppãŋ-kaŋiwat ba me yãkyãk u kudup peŋ moreneŋ. ⁹⁻¹⁰** Tãŋkaŋ äbot tãŋpani notjiye jop yãkŋat-yãkŋat nãmo tãneŋ. Nãmoinek, inã bãnep bianiŋin tãŋo kudãn yejãmãŋ morenãŋ bãnep kodakipãŋ tek ude wãdãwã äronkuŋo unita. Tãŋpãkaŋ bãnep kodakijin uwã Anututã ini pewãn ahãwani unita Anututã bãnep kodakijin uwã ini bumikgãn ahãkta tãŋkodak tãk tãyak. U nãkŋo mebãrina kaŋpãŋ nadãkinik tãŋput yãppãŋ ude tãk tãyak. ¹¹* Ude unita inigãn inigãn, nãrepmirek-gãrepmirek paotkuk. Grik nanik ba Juda nanik, gupi morãk madãwani ba gupi morãk nãmo madãwani, iwoni nanik ba bipi nanik, watã epãn äma jopi ba tuŋum äma, nin kuduŋtagãn Kristotã gwãknin ude itpãŋ imaka kuduŋtagãn uwãk tãk tãyak.

¹²* Eruk, in Anututa biŋam tãŋpani, ini-tãgãn bãnep iron tãŋ tamiŋpãŋ yãpmãŋ daniŋkuko unita kudãn ñode tãŋpeŋ kuŋat tãkot; In notjiyeta butewaki nadãŋpãŋ tãŋkentãŋ yãmik tãkot. Tãŋkaŋ injinta nadãŋirã äpani tãŋpãpãŋ notjiyeta kokwawak bãraŋeŋ nãmo nadãŋ yãmineŋ. Nãmo, bãnep kwini terak oraŋ yãmik tãkot. ¹³* Tãŋkaŋ bãmopjin-ken yãŋwawak ahãŋirãn momi pekpek tãk tãkot. Ekãnitã momi peŋ tamiŋkuko udegãn tãk tãkot. ¹⁴* Tãŋkaŋ bãnep iron kãdet bureni iwat tãkot. Kãdet unitã kãdet pãke u kuduŋtagãn yãrepmi morek tãyak. Bãnep iron tãktãk unitã kãdet tãga ätu tãŋ-meham taŋirãn in bãmopjin-ken bãnep kubãgãn terak sãkgãmãn irit pewãn ahãk tãkaŋ. ¹⁵* Tãŋpãkaŋ bãnepjin tãŋo yãma dãrira bãnep pidãm Kristoken naniktã intãjukun it tamiŋpãŋ bãnep nadãk-nadãkjin-ken kaŋiwat epãn tãk tãyon. Nadãkaŋ? In bãnep pidãm uterak itta Anututã yãŋ-pãbã äbot kubãgãn tepmaŋkuk. Tãŋpãkaŋ imaka u ba unita yãppãŋ Anututa bãnep tãga nadãŋ imik tãkot. ¹⁶* Tãŋkaŋ Kristo tãŋo mantã bãnepjin-ken tokŋek pat tãyon. Kristo tãŋo mantã bãnepjin-ken tokŋek ude pariãn nadãk-nadãk tãga terak notjiye tãŋo bãnepi tãŋkehãrom takta yãwetpãŋ yãwonãrek tãŋit kap mebãri mebãri tek tãkot. Kap Sam terak tewani, ba Ekãni iniŋ oretoret kap ätu ba kap ätu Munapiktã bãnepjin-ken pewãn ahãwani u Anututa bãnep tãga nadãŋ imiŋpãŋ tek tãkot. ¹⁷* Tãŋkaŋ imaka u ba u yãk tãkaŋ ba tãk tãkaŋ u kuduŋtagãn Ekãninin Jesu u nadãŋ imiŋpãŋ tãk tãkot. Ude tãŋpãŋ Jesu wãpi terakgãn Anutu Nan bãnep tãga nadãŋ imikinik tãk tãkot.

Nãda miŋi nani tãŋo irit

¹⁸* Eruk, webe, in äppiye gãmori-kengãn kuŋat tãkot. Ekãnita biŋam tãŋpanitã ude tãŋpãwã api tãgawek. ¹⁹* Tãŋpãkaŋ äma, inãwã webejiyeta nadãŋ yãmikinik tãŋpãŋ komi mebãri mebãri nãmo yãmineŋ. ²⁰* Tãŋpãkaŋ ironironi, inã meŋjiye nanjiyetã man yãŋirã mani buramik-inik tãneŋ. Ude tãŋirã Ekãnitã tabãwãn gãripi nikek api tãk tãneŋ. ²¹* Tãŋpãkaŋ nan, inã äpetjiye nanakjiye man jãpi ba yãniŋ wãrãt man yãwettãko bãnepi tãŋpã wawãpãŋ nadãŋ bãrãp terak nãmo kuŋatneŋ.

Intãjukun äma ba watã ämaniye jopita man

²²* Äma tãŋo epãn watã ämaniye, inã intãjukun ämajiye tãŋo man kudup buramik tãkot. Tãŋkaŋ intãjukun ämajiye inãmiken epãn tãŋpani yãŋ niwerut yãŋkaŋ tãŋyãkŋarani nãmo tãneŋ. Nãmo, inãmiken itkaŋ ba nãmo itkaŋ, epãn kehãromigãn tãneŋ. In Ekãni oraŋ imik tãkaŋ unita bãnep tãŋjãkŋat-kãt nãmo, kadãni kadãni kudãn siwoŋi terak epãn bureni tãŋ yãmineŋ. ²³ Tãŋkaŋ epãn u ba u tãk tãkaŋ u ämata yãppãŋ nãmo, Ekãnita epãn tãyat yãŋ yãppãŋ gwãk pimãŋpãŋ tãŋ-dãmik tãkot. ²⁴ Ñode nadãŋpãŋ tãneŋ; Epãn tãk takãmãŋ unitãŋo gwãkiwã kunum gãnaŋ nininta yãŋ nimani itak uwã Ekãniken mãt yãpne. Nadãkaŋ? Inã Ekãni Kristo tãŋo watã äma irirã ini-tãgãn intãjukun ämajin bureni ude it tamik tãyak. ²⁵* Tãŋpãkaŋ äma kudãn wakiwaki tãŋpani wã kudãn waki unitãŋo kowata api yãpneŋ. Imata, Ekãnitã ämawebe kudup tãŋo tãktãki uwã nadãk kubã terakgãn yãpmãŋ danik tãyak.

4

¹* Tãŋpãkaŋ epãn watã äma tãŋo intãjukun ämaniye, inã ñode nadãk tãkot; Nin tãŋo intãjukun ämanin kunum gãnaŋ itak. Unita nadãŋpãŋ watã ämajiye kudãn siwoŋi terakgãn yabãŋ yãwatneŋ.

Ekãniken yãŋapik-apik tãŋo man

* **3:8:** Efe 4:25-31, 5:4 * **3:9-10:** Efe 4:22,25 * **3:9-10:** Efe 4:24 * **3:11:** Gal 3:28 * **3:12:** 1Pi 2:9; Efe 4:2,32
 * **3:13:** Efe 4:32, 5:2 * **3:14:** Rom 13:8-10; 1Ko 13:13; Efe 4:3 * **3:15:** Plp 4:7; 1Ko 12:13,27; Efe 4:4 * **3:16:**
 Efe 5:19 * **3:17:** 1Ko 10:31; Efe 5:20 * **3:18:** Efe 5:22 * **3:19:** Efe 5:25 * **3:20:** Efe 6:1 * **3:21:** Efe 6:4
 * **3:22:** Efe 6:5-8 * **3:23:** Rom 2:11 * **4:1:** Wkp 25:43,53; Efe 6:9

²* Tǎŋpǎkaŋ Ekāniken yǎŋapik-apikta ket nadāwā tumbǎpǎŋ gwǎk pimīŋpǎŋ kadāni kadāni yǎk tǎkot. Ude tǎŋpǎŋ Anutu bǎnep tǎga nadāŋ imikinik tǎk tǎkot. ³* Tǎŋkaŋ ninta imaka, yǎŋapiŋirǎ Anututǎ imiken mani tǎŋo kǎderi tǎwit nimīŋirǎn Kristota man kǎbop itkuko u yǎŋahǎk tǎkǎna.

Man unitagǎn nǎk komi yotken itat. ⁴* Tǎŋkaŋ Ekāniken yǎŋapik mantǎ mehamtǎŋ namīŋirǎ man pidāmīgǎn yǎŋkwawa taŋjira āmawebe komeni komenitǎ mebǎri kaŋ nadāwā tumbut. Nǎk ude tǎkta yǎŋ namani. ⁵* Tǎŋpǎkaŋ āma Anutu nāmo nadāŋ imani bāmopiken inǎ sǎkgāmǎn kuŋatpǎŋ Kristo tǎŋo kǎdet yǎwoŋǎrehta pidāmtak tǎkot. ⁶* Ude tǎŋkaŋ yǎkyǎkjintǎ gǎripi gakŋi nīkek kaŋ ahāwǎn. Tǎŋpǎkaŋ āmatǎ man u ba u tǎwet yabānayǎŋ tǎkaŋ unita ketinik nadǎŋpǎŋ kowata sǎkgāmǎn kaŋ yǎwerut.

Āma Polkǎt bok irani unitǎŋo man

⁷* Nǎkŋaken manna biŋam Tikikustǎ api tǎwerek. Uwǎ nintǎŋo notnīnpak bǎnepnin gǎmāni, tǎŋkentǎk āmanin ba Ekāni tǎŋo watǎ piǎ āma bureni-inik, man buramik tǎŋpani. ⁸* Bǎnepjin tǎŋpidām tawut yǎŋpǎŋ iritnin tǎŋo manbiŋam tǎwetta notnīnpak u inīŋ kireŋpewa āretak. ⁹* Tǎŋpǎkaŋ āma tǎgagāmǎn Onesimus, man buramik tǎŋpani notjīnpak, injin ābotken nanik u bok yǎwera āreŋkaŋ nǎkǎ itat-ken ŋonitǎŋo manbiŋam api tǎwetdeŋ.

¹⁰* Tǎŋpǎkaŋ komi yot ŋoken bok irani notnapak Aristakus ukǎt Banabas nāmeni Maktǎ nadāŋ tamikamǎn. (Mak unitǎŋo mebǎri tǎwetkuro unita inken āreŋirǎn not kaŋ tǎŋ imut.) ¹¹ Tǎŋpǎkaŋ notnapak kubǎ Josua, wǎpi kubǎ Jastus u imaka, nadāŋ tamitak. Āma yarǎkubǎ uwǎ Juda ābotken nanik. Juda āma ātutǎ Anutu intǎjukun itkaŋ kaŋiwat epǎn tǎk tǎyak unitǎŋo man yǎŋahǎkta nāmo tǎŋkentǎŋ namik tǎkaŋ, yarǎkubǎ unitǎgǎn bǎnepna tǎŋ-kehāromtaŋ namik tǎkaŋ.

¹² Tǎŋpǎkaŋ intǎ ābotken nanik kubǎ Epafraŋ, Kristo tǎŋo watǎ piǎ āma unitǎ taniŋ oretak. U intǎ kehārom taŋpǎŋ Anutu tǎŋo nadǎk siwoŋi yǎpmǎŋpǎŋ nadāwǎ-tǎrewǎpǎŋ kudup buramiŋpǎŋ kuŋatneŋta kadāni kadāni Anutu-ken ehuranīgǎn yǎŋapik tǎyak. ¹³ Bureni-inik tǎwetat; Epafraŋ unitǎ in ba Laodisia ba Hierapolis yotpǎrareken nanik ābot tǎŋpani āmawebe tǎŋkentǎŋ tamikta komi epǎn inide kubǎ tǎk tǎyak. ¹⁴ Tǎŋpǎkaŋ yǎpǎtǎgak āma notnīnpak tǎgagāmǎn wǎpi Luk kenta Demastǎ taniŋ oretkamǎn. ¹⁵ Tǎŋpǎkaŋ nǎkǎ Laodisia yotpǎrareken nanik ābot tǎŋpani ba Nimfa ukǎt āboriye Anutu inīŋ oretta Nimfatǎ ini yotken ārok tǎkaŋ u nǎkŋo bǎnep tǎga man ŋo yǎŋahǎŋpǎŋ kaŋ yǎwerut.

¹⁶ Tǎŋpǎkaŋ man kudǎn ŋo āmawebe daniŋpǎŋ yǎwerǎ nadāŋ morewǎkaŋ Laodisia ābot tǎŋpani uken pewǎ kuŋirǎn unitǎ udegǎn kaŋ daniŋpǎŋ nadāwut. Tǎŋpǎŋ unita kubǎ kudǎn tǎŋpǎŋ yǎmiŋkuro u imaka, tamǎkaŋ kaŋ daniŋpǎŋ nadāwut. ¹⁷* Daniŋpǎŋ nadǎŋkaŋ Akipus ŋode kaŋ iwerut; Epǎn Ekānitǎ yǎŋ gamani uwǎ sǎkgāmǎn siwoŋigǎn kaŋ tǎŋ yǎpmǎŋ ku yǎŋ kaŋ iwerut.

¹⁸* Eruk, Pol nǎkŋa-tǎgǎn ketnatǎ bǎnep tǎga man ŋo kudǎn tǎŋpǎŋ tamitat. Komi yotken irani nǎka nadāŋ namik tǎkot. Eruk, Ekāni tǎŋo orakorakitǎ inken itinik tǎyon.

* 4:2: Efe 6:18; Plp 4:6 * 4:3: Rom 15:30; Efe 6:19; 1Ko 16:9 * 4:4: Efe 6:20 * 4:5: Efe 5:15-16; 1Te 4:11-12

* 4:6: Efe 4:29; 1Pi 3:15 * 4:7: Efe 6:21 * 4:8: Efe 6:22 * 4:9: Plm 10-12 * 4:10: Apos 19:29, 12:12;

Apos 13:13; Plm 24 * 4:17: Plm 2 * 4:18: 1Ko 16:21

1 Tesalonaika

Ämawebe bänepi api äyäjurani täñkehärom takta manbiñam

1* Eruk notnaye, Silas kenta Timotitä täñkentäj namijnärän näk Poltä man ño kudän täyat. Kudän täñpäj äbot täñpani Tesalonaika kome itkañ, Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän täk täkañ, inta pewa äretak. Anutu täño orakoraki ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Tesalonaika äbot täñpani täño nadäkiniki

2* Nin kadäni kadäni yäjapik epän täñkañ inta nadäj tamijnpäñ Anutu bänep täga man iwet täkamäj. 3* Nadäkinikjin täño bureni kañ-ahäk täkañ ba täñkentäk epän bänep ironjintä pewän ahäk täkañ ba nadäkinikjin Ekäni Jesu Kristo terakgän peñpäñ bänepjin täñkehärom täñpeñ kuñat täkañ unita nin Anutu Nanin injamiken kadäni kadäni nadäj tamijnpäñ yäjahäñpäñ iwet täkamäj.

4 Notnaye, nin inta bureni-inik ñode nadäkamäj; Anututä nadäj tamikinik täñpäj inita biñam iwoyäjukuk. 5* Ude nadäk täkamäj uwä mebäri ñodeta; Mani biñam Täga täweritna man u jopi nämo täñkuk. Nämo, nin mani biñam unita nadäna bureni-inik täñpöpäj Kudupi Munapik täño kehäromi terak täwetkumäj. Inkät itkumäj-ken uken inta yäñpäj imaka u ba u yäñpäj täk täñkumäño u nadäkañ. 6* Täñitna nintäño kädet kuroñ ugän iwarän täñkuñ. Iwarän täñpäj Ekäni imaka, udegän iwarän täñkuñ. Täñpäkañ Ekäni täño Manbiñam Täga uwä komi ba bäräpi u punin terak Kudupi Munapiktä bänep pidäm täñ tamijnärän man u bänepjinta biñam täñkuk.

7* In ude täñkuño uwä nadäkinik täñpani Masedonia ba Akaia komeken nanikta intäjukun täñ yämiñpäñ kädet täga yäwoñärenkuñ. 8* Täñpäkañ inken, Ekäni täño mantä tokneñ moreñpäñ Masedonia ba Akaia komeken kuñ moreñkuk. Täñkañ, ugän nämo. In Anutu nadäj imikinik täñkuño unitäño manbiñam uwä komeni komeni nadäj moreñkuño unita nintä yäwetnañi kubä nämo täñkuk. 9* Ini-tägän, nintä inken epän täñitna not täñ niminjuño unitäño manbiñam niwet täkañ. Ba intäño manbiñam komeni komeni yäñpäj-nadäk ñode täñ yäpmäj kukañ; In anutu jopi nadäj yämik täñkuño u mäde ut yämiñpäñ Anutu irit kehäromi mähe mi bureni unitäño watä epän ämaniye ude itkañ. 10* Ba apiño in anutu jopi nadäj yämik-yämik kädet u mäde ut imijnpäñ nanaki Jesu kunum gänar naniktä äpäkta itsämäjpäñ itkañ. Nanaki u kumbani-ken nanikpäñ yäwän kikuñurani unitä täñkentäj nimijnärän Anutu täño kokwawak kadäni pähap ahäwayäj täyak uwä api irepmitne.

2

Poltä Tesalonaika kome epän täñkuk

1* Notnaye, ninä inken ahäñpäñ epän nämo täna wañkuñ. Nämo inik, epän täñitna bureni ahäñkuk. U injin nadäkañ. 2* Ba pengän Pilipai kome nidäpmäjpäñ niwat kireñkuño u imaka, nadäkañ. Ude täñ niminjuñopäj nämo kwitañkumäj. Nämo inik. Äma ätutä iwan pähap täñ nimijnärä Anutu yäpmäj wädäñpäñ bätakigän nadäñkañ inken äreñpäñ Anutu täño Manbiñam Täga u täwetkumäj. 3 Täñpäkañ manbiñam täwetkumäño uwä bänepjin täñpidäm takta täwetkumäj. U jop manman ba yäj-täkñarani man nämo täwetkumäj. Ba in täñpawakta man nämo täwetkumäj. 4* Nämo, Anututä nibäwän tägawäpäñ mani biñam yäjahänekta epän ño ketnin terak peñkuñ. Epän u täk täkamäj uwä ämatä ninta nadäwä ärowani täkta nämo täk täkamäj. Nämo inik, Anutu bänepnin yäpmäj danik täyak unitä nibäwän gäripi täñpekta täk täkamäj.

5* Täñpäkañ in nintäño mebäri nadäk täkañ, ba Anututä udegän nintäño mebäri nadatak. In nintäño manta gäripi nadäwut yäñpäñ bänep ärik-ärik man nämo täwetkumäj ba intäño moneñ tuñumta yabängärip täñpäj Anutu täño man terak yäj-täkñatpäñ yäpmäkta nämo täñkumäj. 6* Ba in bämojjin-ken ba kome kukñi käda wäpnin biñam ikek kuñatta nämo täñkumäj. Nämo, nin Kristo täño aposoro bureni-inik itkamäj unita täñkentäj nimut yäj täga peñ täwetnañipäj nämo peñ täwetkumäj. 7 Täñpäkañ webe kubätä nanakiye watäni

* 1:1: Apos 17:1-10; 2Te 1:1 * 1:2: Plp 1:3-4; Kol 1:3; 2Te 1:11 * 1:3: 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 * 1:5: 1Ko 2:4-5; 1Ko 4:20 * 1:6: 1Ko 4:16; 2Te 3:9; Apos 17:5-9 * 1:7: 1Pi 5:3 * 1:8: Rom 1:8 * 1:9: Apos 14:15 * 1:10: Tai 2:13; Apos 17:31; 1Te 5:9 * 2:1: 1Te 1:5,9 * 2:2: Apos 16:19-24; Apos 17:1-9 * 2:4: 1Ti 1:11; Gal 1:10; Jer 11:20 * 2:5: Apos 20:33; 2Pi 2:3; Rom 1:9; 1Te 2:10 * 2:6: Jon 5:41,44

säkämäñ itkañ nonoñ yepmäñ towik täyak ude bumik in bämoñjin-ken kwini terak it täñkumäñoñik. ⁸ Gäripnin tañi inken peñkumäño unita Anutu täño Manbiñam Täga täwettagän nämo. Inta yäppäñ gupnin iniñ kirekta bok pidäm tañkumäñ. Imata, bänepnintä inta gäripi pähap nadäñkumäño unita. ⁹ * Notnaye, nintä bämoñjin-ken itkañ epän tañi täñkumäño u nadäkañ. Bäpäpi tamine yäppäñ kepma biyani gupnin mehamtäkta epän bok kädäp ikek täk täñkumäñoñik. Ude täñkañ Anutu täño Manbiñam Täga uwä täwetkumäñ.

¹⁰ Inken mominin nämo, kudupi-inik, bänep siwoñi terak kuñatpäñ epän täñ tamiñkumäño u in nadäkañ. Uwä in ba Anutu imaka, penta nadäkañ. ¹¹ Täñpakañ kubä pen ñode nadäkañ; Äma kubätä äperiye nanakiyeta täñ yämik täyak, in kubäkubäta udegän täñ tamiñkumäñ. ¹² Intä irit kuñat-kuñat Anututä nadäwän siwoñi täk täyak udegän täñpeñ kuñarut yäñ nadäñpäñ bänep täñ-kehäromtak man täwerit, bänep täñpidäm tak man täwet täñkumäñ. Ba Anututä tabäñjirän täga täñpekta in kädet täga terak kuñarut yäñpäñ kadäni ätu man kehäromi täwetkumäñ. Imata, Anutu unitä kanjiwat yewani gänañ, iniken wäpi biñam ikek itta yäñpabä tepmak täyak unita.

Anutu täño manta jibi yäpuñ

¹³ * Täñpakañ nin Anutu täño man täweritna nadäwä komen äma täño man kubä bumik nämo täñkuñ. Nämoñnik! Anutu täño man bureni-inik ude nadäñkuño unitä Anutu täño äbot täñpani inken epän täñjirän irit kuñat-kuñatjinken bureni ahäk täkañ. Unita nin inta yäppäñ Anutu bänep täga man kadäni kadäni iwet täkamäñ. ¹⁴ * Notnaye, inä Judia komeken nanik Anutu täño äbot täñpani Kristo Jesu-kät kowat kwasikorän täñpeñ kuñat täkañ, apiño udegän täkañ. Judia äbot täñpani uwä Juda naniktä däpmäñpäñ komi yämik täñkuño udegän in notjiye ätutä tadäpmäñpäñ komi tamik täkañ. ¹⁵ * Kädet u kudupi nämo. Juda naniktä profet biani biani ätu däpmäñ yäpmäñ äbätängän Ekäni Jesu udegän utpewä kumbuk. Täñpakañ nin udegän nidäpmäñpäñ komi nimiñkuñ. Ude täñkuño u Anututa not nämo täñ imik täkañ ba ämawebe kuduptagänta iwan täñ yämik täkañ. ¹⁶ * Ba ugän nämo. Guñ äbotken Anutu täño man yäweritna nadäñpäñ Anututa biñam täneñ yäñkañ бага peñkirek täkañ. Täñpakañ äma uwä kädet wakiwaki ude täñ yäpmäñ äbäñtäko mominitä ärowani pähap täñjirän eruk, Anutu täño kokwawak ahäñ yämitak.

Tesalonaika ämawebe äneñi yabäkta nadäñkuk

¹⁷ * Notnaye, kadäni keräpigän in tepmañkumäño upäñkañ tepmak-inik nämo täñkumäñ. Nämoñnik. Bänepnintä inta butewaki nadäñ tamiñpäñ äneñi tabäkta gäripi-inik nadäkamäñ unita inken äneñi ärekta ehut itkamäñ. ¹⁸ Inken ärekta gäripi nadäkamäñ upäñ Pol näkä kadäni kadäni inken ärekta nadäñjira Satantä kädet peñpipiñ namik täyak. ¹⁹⁻²⁰ * Täñ, inta gäripi pähap nadäk täkamäñ u ñodeta; Epäñin täño bureni-inik uwä in, ba nintäño oretoret ba epmägetnin uwä in, unita Ekäñinin Jesu unitäño äbäkäbäk kadäni-ken injamiken inkät penta itkañ kehäromigän bänep oretoret terak täga api itne.

3

Pol Timoti iniñ kireñkuk

¹⁻² * * Notnaye, inta nadäwätäk tañi täñpäñ nek Atens yotpärare-ken itkañ Timoti iniñ kireñpeda inken ärekta man yäñpäñ-nadäk täñkumäñ. Timoti, notniñpak bureni ba Anutu täño epän äma ude itpäñ Kristo täño Manbiñam Täga yäñahäk täyak unitä päre Anutu täño man terak bänepiñ ba nadäkinikiñ täñkehärom takta iwoyäñkumäk. ³ * Komi ba bärapitä täñpewän kwaineñ yäppäñ Timoti teda äreñkuk. In nadäkañ, Anutu täño man uwä kwini terak itpäñ-nadänekta nämo yäñ nimani. ⁴ * Nin inkät itkañ pengän man ñode täwetkumäñ; Anututa yäñpäñ komi bäpäpi in ba nintä terak api ärowek. Man yäñkumäño u bureni ahätäk ño yäñ nadäkañ. ⁵ * Mebäri unitagän inta nadäwätäk pähap täñpäñ intäño nadäkinikiñ kañpäñ nadäkta Timoti iniñ kireñpewa äreñkuk. Täñyäkñarani äma waki Satantä täñ-täkñat-pewän nadäkinikiñ pewä putärejirä epäñin jop pewä paorektawä yäñ nadäñkut.

Timoti manbiñam täga yäpmäñ äbuk

⁶ * Täñpakañ Timotitä inken nanik äyäjut päbä nadäkinikiñ ba bänep ironjin unitäño manbiñam ñode niwetkuk; Intä ninta gäripi pähap nadäk täkañ. Ba nintä in tabäkta gäripi nadäk täkamäñ, udegän intä nin nibäkta yäk täkañ. Manbiñam ude niwetkuk. ⁷ * Täñpakañ

* 2:9: Apos 20:34; 1Ko 4:12 * 2:13: 1Te 1:2; 2Te 2:13; Gal 1:11-12 * 2:14: Apos 17:5 * 2:15: Apos 2:23; 7:52

* 2:16: Mat 23:32-33 * 2:17: 1Te 3:10 * 2:19-20: Plp 2:15-16, 4:1; 2Te 1:4 * 3:1-2: Apos 17:15 * 3:1-2:

Apos 16:1-3 * 3:3: Efe 3:13; 2Ti 3:12 * 3:4: Apos 14:22 * 3:5: Plp 2:16 * 3:6: Apos 18:5 * 3:7: 2Te 1:4

notnaye, in nadäkinikjin ikek itkan yäj biñam niwerirän nadäjkumäño unitäwä nin komi butewaki terak kuñat täkamäj unitäño bäräpi täñpidäm tañkuk. ⁸ Bureni, in Ekäni injit-inik täñpeñ kuñarirä nadäñpäj nintäño iritninken gäripi pähap ahäk täyak.

⁹ Tänpäkañ inta yänpäj Anutu inamiken bänep täga pähap nadäk täkamäj unita Anutu bänep täga inide kubä iwet täkana! ¹⁰ Täñkañ nadäj niminjirän inken päre kowat kawän täñpäj nadäkinikjin ätukät täñkehärom takta kepma bipani Anutu-ken gwäk pimiñpäj kehäromigän yäñpajik täkamäj.

¹¹ * Eruk notnaye, Nanin Anutu ba Ekäninin Jesutä ini kädet täwit niminjirän inken kañ ärena. ¹² Tänpäkañ Ekänitä bänepjin-ken epän täñjirän inken bänep iron kädet tañi ahäjirän injin-tägän bänep iron kowata kowata täk täkot. Ba äma gägänita udegän kañ täñ yämut, nintä inta täñ tamik täkamäj udegän. ¹³ * Ude täñjirä Anutu Nanintä bänepjin täñkehärom tañjirän inamiken momijin nämo, bänep kudupi-inik kuñat täkot. Pen udegän kuñarirä Ekäninin Jesutä ämawebe inita biñam iwoyäwani yämagut yäpmäj äneñi kañ äbän.

4

Anutu inamiken siwoñi kuñat-kuñatta man

¹ * Notnaye, Ekäni Jesuta yänpäj jukuman kubä ñode täwetnapäj nadäwut; Irit kuñat-kuñatjintä Anutu not täñ imikta mebäri täwetpäj täwoñärek täñkumäño udegän kañ irut. Täñkañ Anutu täño man u täga iwat täkañ upäj gwäk pimiñpäj ehuranigän kañ iwarut yänpäj täwetkamäj. ² Ekäni Jesu täño meni terak man kehäromi täwetpäj täwoñärek täñkumäño nadäkañ u.

³ * Anututä ñode täwet täyak; Kubokäret peñpäj bänep siwoñi terak kuñat täkot. ⁴ Tänpäkañ in bänep nadäk-nadäkjinta watäni itpäj webejiye-kät kädet siwoñi terak kañ kuñarut. ⁵ Kädet siwoñi terak kuñatkañ ämawebe guñ, Anututa nämo nadäwanitä yabängärip täñpäj kubokäret täk täkañ ude nämo täneñ. Nämooinik! ⁶ * Unita in notjiye täñyäkñatpäj webeniye nämo kubotäneñ. Kädet waki udewanita bian man ñode täwetkumäj; Ekänitä äma kädet ude täk täkañ uwä kowata waki api yämek. ⁷ * Bureni! Nadäk-nadäk waki yäpmäj kuñatneta nämo, kudupi-inik itpäj nadäk-nadäk siwoñigän yäpmäj kuñatneta Anututä nimagutkuk. ⁸ * Unita äma kubätä man u mäde ut imayäj täko uwä äma kubäta nämo, Anutu, Kudupi Munapik bänepjin-ken pek täyak u mäde api ut imek.

⁹ * Eruk äbot täñpani ämawebenaye, Anututä ini bänep iron täktäk kädet mebäri täwetpäj täwoñäñjirän bureni iwat täkañ upäj imata bänep iron kowat täñpän täneñta äneñi jop kudän täñ tamine? ¹⁰ * Nämo, inä Masedonia kome äbot täñpani ämawebe kome kome it yäpmäj kukañ u bänep iron täñ yämik täkañ. Upäñkañ pen kañ täñput yänpäj täwetkamäj. ¹¹ * Tänpäkañ man kubä pen ñode täwetpäj täwoñärenjkumäj; Kuñ äbäj täñkañ täñuruk-uruk nämo täneñ. Komejin-kengän it dämiñpäj epän ketjin-ken pewani u kehärom tañpäj kañ täñput. ¹² * Ude tänpäj nakta jop kubä nämo api itneñ. Ude täñjirä äma Anutu täño kädet nämo iwat täkañ u inta bänep täga api nadäneñ.

Jesutä äneñi äbäka man

¹³ * Notnaye, in bämpojin-ken nanik ätu kumbuño u jide itkañ unitäño mebäri ket nadäwä tärewut yänpäj man ño täwetat. Ket ude nadäwä tärewäkañ guñ ämatä noriye kumäjirä nadäk-nadäki paoräpäj konäm butewaki pähap täk täkañ in udegän nämo täneñ. Nämooinik! ¹⁴ * Nin nadäkinik ñode täk täkamäj; Jesu kumäjkañ akuñkuk. Ude täñkuko unita ñode imaka nadäkinik täk täkamäj; Anututä Jesu iniñ kireñpewän ämawebe nadäj imiñkañ kumbuño u ini-tägän yämaguränkañ inikät bok api ämneñ. ¹⁵ * Ba Ekänitä iniken man kubäwä ñode täwetna; Kome terak kodak iritna Ekänitä äbayäj täyak-ken uken kodak irani nintä kumbani nämo api yärepmitne. Nämooinik!

¹⁶ * Ekäni kunum gänañ naniktä äpayäj täñjirän womat mämä api ahäwek. Täñpäj ajero intäjukun täñpanitä gera yäjirän Ekäni ini uwä gera pähap yäjkañ api äpek. Äpäñjirän ämawebe Kristo nadäj imiñpäj kumbuño unitä jukun api akuneñ. ¹⁷ Akuñjirä kokoki yarägän kodak itnayäj täkamäj uwä kumbani yäput penakañ gubamtä pudät päro nipmanpän punin terak Ekäni-kät kowat kawän api täne. Tänpäkañ Ekäni-kät-gän api it yäpmäj ärone. ¹⁸ Unita in man ñowä yänpäj-nadäk täñpäj notjiye kumbanita nadäwätäk peñpäj bänepjin täñpidäm täkot.

* **3:11:** 2Te 2:16 * **3:13:** Plp 1:10; 2Te 1:7,10 * **4:1:** 2Te 3:6 * **4:3:** 1Te 5:23; Hib 10:10; 1Pi 1:16 * **4:6:** Sam 94:1 * **4:7:** 2Te 2:13-14; 1Pi 1:15-16 * **4:8:** Luk 10:16; Ese 36:27; Ese 37:14; 2Ko 1:22 * **4:9:** Jon 13:34 * **4:10:** 2Te 3:4 * **4:11:** Efe 4:28; 2Te 3:8,12 * **4:12:** 1Ko 5:12-13; Kol 4:5 * **4:13:** Efe 2:12 * **4:14:** Rom 14:9; 1Ko 15:3-4,12 * **4:15:** 1Ko 15:51 * **4:16:** 1Te 1:10; 2Te 1:7; 1Ko 15:52

5

Ekäni äneji pit kubägän api ahäwek

1-2 * * Notnaye, injin ñode bureni nadäk täkañ; Nämo nadäñirä kubo ämatä bipani äbäk täkañ udegän Ekäni täño äbäkäbäk kadäni täropigän api ahäñ nimek. Ude nadäk täkañ unita Ekäni äneji äbayähñ täyak uwä kadäni ba kepma uken api ahäwek yäj imata kudän täñpähñ tamine? 3 * Täñpähñ kadäni uken ämawebetä nin säkgämän kwini terakgän itkamähñ yäkñat irirä Ekänitä pit kubägän ahäñ yämiñpähñ api däpmähñ paorek. Bäräñej ahäñ yämähñ täyak uwä webe nanak koki ikektä ittängän komi bäräñej nadäk täkañ ude. Imaka umuri u bäräñej ahäñ yämiñirä jide täñpähñ api metähñej kuneñ? 4 Upähñkañ notnaye, inä bipmähñ urani gänañ nämo itkañ unita Ekäni täño kadäni, kubo ämatä bäräñej ahäk täkañ ude ahäñirän nämo kikkutneñ. 5 * Nämoinik, ninä bipmähñ urani ba bipanita biñam nämo, peñyäjek ba kepmata biñam äbot täñpani.

Bäñep kodaki it täkäna

6 Unita äma ätu bäñepi nadäk-nadäkita watä nämo itkañ däpmon pat täkañ ude nämo täne. Nämoinik, nadäna tumbähñ watäni itpähñ kuñat täkäna! 7 Täñpähñ äma däpmon pärani uwä bipmähñ urani gänañ pat täkañ. Ba äma ume jägämi nanñkañ täñgunñuñ kudän täk täkañ uwä bipani täk täkañ. 8 Upähñkañ kepma täño äbot ninäwä bäñep nadäk-nadäkñinta watä kehäromi itpähñ kuñat täkäna. Täñpähñ nadäkiniknin ba notniyeta nadähñ yämik-iniktä kurepä ude ukät-pipik täñ nimiñirän äma wakitä nämo nidäpek. Ba Anututä bureni api nimagurek yäj bäñepnin ukädagän peñitna unitä gwäpä kehäromi ude täñ nimik täyon. 9 * U mebäri ñode unita; Nin Anutu täño bäñep wakwaki bureni kañ-ahäneta nämo iwoyähñ nipmañkuk. Nämoinik! Ekäninin Jesu Kristo täño wäpi terak irit kehäromi koreneta iwoyähñpähñ nipmañkuk. 10 * Jesutä ninta kowata kumbuko unita ukät bok täga api itne. Unita Jesu täño äbäkäbäk kadäni-ken nin kumñayähñ tämähño u ba kodak itñayähñ tämähño u tägagän, ukät penta api it yäpmähñ ärone. 11 * Eruk, inä man tägagämän u nadähñpähñ man kowat iwerän täñpähñ bäñepjin pen täñ-kehäromtak täkot, täk täkañ ude.

Kädet Anututä gäripi nadäk täyak ugän iwatne

12 * Notnaye, man kehäromi ñode täwetkamähñ; Äma inta yähñpähñ in täñkentäktä bämopjin-ken komi epän täk täkañ ba Ekänitä yähñpähñ intäjukun täñ tamik täkañ, ba täwetpähñ täwoñärek täk täkañ u nadähñ yämik täkot. 13 Täñkañ epän ude täñ tamik täkañ unita inä nadähñ yämikinik täñpähñ bäñep oretoret terak orañ yämik täkot.

Tähñpähñ notjiye-kät not täñpähñ bäñep kwini terak it täkot. 14 * Unita notnaye, in ñode täk täkot; Äma gañani, epän nämo täñpanita umun man yäwet täkot. Ba äma täñ mäyäk-mäyäk ba umun terak kuñarani udewani täñkentähñ yämiñpähñ bäñepi täñ-kehäromtak täkot. Ba äma kehäromini nämo täñ-mehamtañ yämik täkot. Täñpähñ äma udewani täñkentähñ yämikta nämo gañja täneñ. Nämo, pentagän täñkentäk-kentäk terak kuñat täkot. 15 * Täñkañ waki kowata kowata täneñta watä kehäromi itpähñ kuñat täkot. Ude täñkañ injin-tägän ba äma gägäni kuduptagän täñkentäk-kentäk kowata kowata kañ täñ yäpmähñ ärowut.

16 * Ude täñkañ kadäni kadäni bäñep pidäm terak oretoret täñpeñ kañ kuñarut. 17 * Täñkañ Anutu-ken yähñapik man yäkta nämo gañja täneñ. Nämo, pen yäk täkot. 18 * Ba imaka u ba u unita Anutu bäñep täga man iwet täkot. Inä Kristo Jesu-kät kwasikoranitä ude kañ täñput yähñpähñ Anututä peñ täwetak.

19 * Täñpähñ Munapik täño kädähñ nämo däpä kumneñ. 20 * Täñpähñ äma kubätä Anutu täño mani biñam yähñähñpähñ täwerirän nadähñ äwaräkuk nämo täneñ. 21 Upähñkañ man nadäk täkañ u kuduptagän nadähñpähñ yäpmähñ danik kañ täñput. Ude täñkañ imaka täga täñpähñä u kañ yäpmähñ kuñarut. 22 Ude täñkañ waki mebäri mebäri kudup mäde kañ urut.

23 * Eruk notnaye, inta yähñpähñ Anutu-ken ñode yähñapik täkamähñ; Anutu, bäñep kwini mähemitä ini ärutpak tarñpähñ tepmañirän bäñep kudupi kañ täñ morewut. Ude täñirän gupjin, bäñepjin ba mäjojin kudupi parirän Ekäninin Jesu Kristo äbayähñ täyak u inamiken momijin nämo, kañ irut. 24 Täñpähñ nähñ nadätat, Anutu tämagut täyak, man bureñigän yäwani unitä imaka yäyat ño inken bureni api täñpek.

* 5:1-2: Mat 24:36 * 5:1-2: Mat 24:42-44; 2Pi 3:10; Rev 3:3 * 5:3: Ese 13:10; Mat 24:39; Luk 21:34-35; Jon 16:21-22 * 5:5: Rom 13:12; Efe 5:9 * 5:9: 1Te 1:10; 2Te 2:14 * 5:10: Rom 14:8-9; 1Te 4:14 * 5:11: Jud 20 * 5:12: 1Ko 16:18; 1Ti 5:17 * 5:14: 2Te 3:6,11,15 * 5:15: Snd 20:22; Rom 12:17; 1Pi 3:9 * 5:16: Plp 4:4 * 5:17: Luk 18:1 * 5:18: Efe 5:20 * 5:19: Efe 4:30 * 5:20: 1Ko 14:1,39 * 5:23: 1Ko 1:9; 2Te 3:3

²⁵ * Tãñpäkañ notnaye, in ninta nadãñpãñ Ekãniken yãñapik tãkot. ²⁶ * Tãñkañ äbot tãñpani injin-tãgãñ, Ekãni wãpi terak not tãñpãñ kerãntãk tãk tãkot. ²⁷ Unita nãk Ekãni iñamiken man kehãromi ñode tãwetat; In man kudãñ ño äbot tãñpani kuduptagãñ daninãpãñ yãwerirã nadãwut.

²⁸ Tãñpäkañ Ekãninin Jesu Kristo tãño orakoraktã inken itpãñ itinik tãk tãyon. Ude.

2 Tesalonaika

Bäräpi ätu bänepi api äyänuraniä yabän ahäk täkañ unitäño manbiñam

1* Eruk notnaye, Silas kenta Timotitä täñkentänj namänpäñ näk Poltä man ño kudän täyat. Kudän täñpäñ äbot täñpani Tesalonaika kome itkañ, Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän täk täkañ, inta pewa äretak. 2* Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo täño orakoraki ba bänep pidämtä intä terak äroton.

3* Notnaye, kadäni kadäni yänpapak epän täñkañ bänepnintä peñ niwerirän inta yänpäñ oretoret man iwet täkamäj. Nadäkinikjin tañi pähap tokneñ ärok täyak, ba bämopjin-ken bänep iron kädet tañi ahän pat täyak, unita Anutu bänep täga man täga iwet täkamäj.

4* Täñpäkañ Anututa yänpäñ in komi komi tamiñirä gupjin komi butewaki terak itkañ nadäkinikjin nämo pewa putärewäpäñ gwäk pimiñpäñ kuñat täkañ. Unita intäño manbiñam u nintä komeni komeni Anutu täño äbot täñpani yänahänpäñ yawet täkamäj.

Ekänitä äma yäpmäj danikta man

5* Komi butewaki ahän tamiñirä kehärom tañpäñ it täkañ uwä ñode niwoñärek täyak; Anututä iniken kädet siwoñi iwatpäñ nadänjirän bäräpi u ahän tamik täkañ. Komi unitä inä Anutu täño kanjwat yewa gänap kukta yäpäñ-siwoñtañ tamik täyak. Täñpäkañ Anutu täño kanjwat epän u täñkehärom takta epäni täk täkañ. 6* Unita kämiwä Anututä kädet siwoñi iwatpäñ äma komi butewaki tamik täkañ u kowata komi butewaki udegän api yämek. 7* Upänkañ ämawebe komi butewaki nadäk täkañ inäwä, ninkät penta komi butewaki u api ketäreñ nimek. Ketäreñ nimayäj täyak u Ekäni Jesu-kät aneroniye äbot pähap-kät kunum gänap naniktä äpnayäj täño kadäni ugän Anutu ini ude api täñ nimek.

8* Kadäni uken kädäp mebet ikek äpä äma Anututa täñgunñtak täkañ ba Ekäninin Jesu täño Manbiñam Täga u nadän äwaräkuk täk täkañ uwä komi api yämek. 9* Kowata Anututä äma udewanita yämayäj täyak u kumäj-kumäj tärek-täreki nämo. Ba ini dubini-ken nanik ba kehäromini täño epmäget kudäniken yawat kireñpewän päñku äneñi äbäkta nämo, ukädagän api kunerj. 10* Kadäni uken Jesutä wäpi biñam yäpmäkta kwawak api ahäwek. Ahänjirän iniken äboriye, ämawebe mani nadänpäñ bänepi-ken peñpeñ kuñarani unitä epmäget kudäni u kañpäñ biñam api yäj imineñ. Täñpäkañ inä mani biñam täweritna nadäwä bureni täñkuño unita penta api käneñ.

11* Unita inta yänpäñ kadäni kadäni Ekäniken yänpapak man ñode yäk täkamäj; Anutunintä kädet siwoñi iwatta iwoyänjukko uterakgän itneñta täñpidäm tañ tamiton. Täñkañ iniken kehärominitä mehantäj tamiñjirän imaka tägatäga täkta gäripi nadäk täkañ u täñpäñ irit kuñat-kuñatjinken nadäkinikjin täño epäni bureni u kañ kañ-ahawut. 12* Ude täñpäñ irit kuñat-kuñatjintä Ekäninin Jesu täño wäpi biñam orañ yäpmäj ärok täkot. Ude täñpäñ Jesu täño wäpi biñam äronjirän in udegän Jesu inamiken wäpjin biñam ikek kañ irut. Wäpi biñam uwä Anutunin ba Ekäninin Jesu Kristo unitäño iron.

2

Anutu täño manta iwan api ahäwek

1* Notnaye, Ekäninin Jesu Kristo täño äbäkäbäk ba unitä nimagut yäpmäj päbä dubini-ken api nipmanñpeko unitäño manbiñam täwera nadäwut. 2* Äma ätutä ñode api yän-täkñatneñ; Munapiktä ñode niwetak; Ekäni täño kadäni uku ahänjuk yän api täwetneñ. Ba meni-tägän jop api yän-täkñatneñ. Ba man kudän terak Poltä kudän täk yän api yän-täkñatneñ. Ude yän-täkñarirä in täñgun tañpäñ kwanñkañ bänepjin nämo pewa putärewek. 3* Yän-täkñat man udewani täwerirä nämo nadäj yämineñ. Ekäni täño kadäni keräp tañjirän pengänä Ekäni täño manta iwan pähap api ahäwek. Täñkañ Peñawäk Äma, geñita biñam täñpani unitä kwawak api ahäwek. 4* Täñpäñ äma uwä imaka imaka ämatä anutu yän iwetpäñ yäniñ oret täkañ u

* 1:1: 1Te 1:1 * 1:2: Rom 1:7 * 1:3: 1Te 1:2-3; 2Te 2:13 * 1:4: 2Ko 7:4; 1Te 2:19; Rev 1:9 * 1:5: Plp 1:28
 * 1:6: Rom 12:19; Rev 18:6-7 * 1:7: Mat 25:31; 1Te 3:13, 4:16 * 1:8: Sam 79:6; Ais 66:15; Rom 2:8; 1Pi 4:17
 * 1:9: Ais 2:10,19,21 * 1:10: Kol 3:4; 1Te 3:13 * 1:11: Kol 1:9; 1Te 1:2-3 * 1:12: Ais 24:15; Mal 1:11
 * 2:1: 1Te 4:13-17 * 2:3: 1Ti 4:1; 1Jo 2:18, 4:3; Jon 17:12 * 2:4: Dan 11:36; Ese 28:2

kudup yäpmäj päpä yepmaņpāj ini wäpi api yäpmäj ärowek. Ude täņkaņ Anutu täņo kudupi yot gānaņ äro itpāj inita Näk Anutu yāņ api yäwek.

⁵ Täņpākaņ näk inkät itkaņ unita täwetkuro ukeņo u nadākaņ ba nāmo? ⁶ Kadāni ņokengān ukät-pipik pätak u nadākaņ? U keweņjirān Peņawāk Ämatä kadāni yāņ imani-ken api ahāwek. ⁷ Täņpākaņ apiņo Peņawāk Ämatä epān kābop kābop tāk täyak. Ude täjtāj kuņattāyon ukät-pipik u keweņjirān Peņawāk Äma u kwawak api ahāwek. ⁸ Kwawak ahājppāj irirān Jesutä äbājppāj meni woņ piāj-awat-pewān Peņawāk Äma u kumāņjirān eruk Jesu täņo peņyānek ägonitā yäput pewān paot-inik api täņpek. ⁹ Täņpākaņ intājukun, Peņawāk Äma u nāmo kumāņjirān Satantä kehāromi imānkaņ Peņawāk Äma u Näk nāwarut yāņ nadājppāj täņyākņarani ba kudān kudupi mebāri mebāri api pewān ahāneņ. ¹⁰ Ude täņpāj ämawebe paot-paotta biņam yāwani kädet waki mebāri mebāri terak api täņyākņarek. Ämawebe uwä Anutu täņo man bureni u nadājppāj iyap takta bitnäk täkaņ unita api paotneņ. Man bureni u nadājppāj iyaptak täņkuņ yāwānā man unitä täņkentāņ yämitek. ¹¹ Upāņkaņ nāmo! Man burenita nadākinik nāmo tāk täkaņ unita Anututä nadäk bureni nāmo, iniņ kireņpewān nadäk-nadāki peņ awāhurirān jop manmanta nadāwä bureni api täneņ. ¹² Man burenita bitnäppāj imaka wakita gäripi nadäk täkaņ unita ämawebe uwä kowata ahāņ yāmekta Anututä kädet ude uwä api peņ yāmek.

Nadāj dämiņpāj itkot

¹³ Täņpākaņ notnaye, Ekānitä inta nadāj tamikinik tāk täyak! Pengān-inik Anututä intä irit kehāromi kaņ-ahäkta iwoyāņkuko unita inta yāņpāj Anutu bānep täga man kadāni kadāni iwet tākāna! Täņpākaņ in irit kehāromi kaņ-ahäkta iwoyāņkuko uwä Munapiktä bānepjin täņ-kodaktaņ tamiņjirān Jesu täņo manbiņam burenita nadākinik täņpāj kuņattāņgān api kaņ-ahāneņ. ¹⁴ Täņpākaņ Anututä in u kaņ-ahäkta Jesu täņo Manbiņam Täga nintä täweritna nadākuņo uterak iwoyāņpāj tepmaņkuk. Bureni-inik, Ekāninin Jesu Kristotä wäpi biņam ärowani yāpayāj täyak u in ukät penta itpāj kaņ yäput yāņpāj yāņpābä tepmaņkuk. ¹⁵ Unita notnaye, in kadāni kadāni kehārom taņpāj man, kudān terak ba menintä täwetpāj täwoņärek täņkumāņo u kaņ yäpmāj kuņarut.

¹⁶⁻¹⁷ Täņpākaņ Ekāninin Jesu Kristo ini, ba Nanin Anututä bānepjin täņpidām taņpāj kehāromi tamiņjirān man ba epān bureni inken peņkuko u pewä putärewektawä! Anututä nadāj nimikinik täņpāj bānep ironi pähap uterak bānep pidām, paot-paori nāmo, pewān ahāņ nimik täkaņ. Täņkaņ nadākinikin täņkehārom taņjirān imaka tägagāmān kubä māt kaņ-ahāne yāņ bureni-inik nadäk täkamāj.

3

Ekāniken kehāromi nimikta yāņapik täkot

¹ Eruk notnaye, ninta yāņapik man yäk täkot. Ude täņjirä Ekāni täņo mantä itpāj-nadāki nāmo, inken ahāņjirān nadāwä ärowani täņkuko udegān komeni komeni kaņ kuņ morewān. ² Täņpākaņ äma wakiwaki ba äma peņawāk täņpani unita yāņpāj täņkentāņ nimikta Anutu-ken yāņapik maņ yāņ nimik täkot. Nadākaņ? Ämawebe ätutä Anututa nadāj imikinik nāmo tāk täkaņ. Ämawebe udewanitä iwan täņ nimik täkaņ.

³ Upāņkaņ Ekānitä imaka u ba u tākta yäk täyak udegān tāk täyak. Unita waki täņo mähemitä in täņpān waneņo udetä bānepjin mehamtaņ tamiņpāj watä it tamik täyak. ⁴ Ude täņ tamik täyak unita inta nadāwätäk nāmo tāk täkamāj. Nāmo, ņode nadäk täkamāj; Man täwet täkamāj u buramik täkaņ. U pen api buramiņ yäpmāj kuneņ yāņ nadäk täkamāj. ⁵ Ekānitä ini nadäk siwoņi täwetpāj täwoņäreņjirān Anutu täņo bānep iron terak kaņ kuņarut. Täņpāj Kristotä komi bārāpi gānaņ nāmo kwitaņkuko udegān gwäk pimijpāj kaņ kuņarut.

Epān nāmo täņpeno uwä ketem nāmo näņpen

⁶ Notniye, Ekāninin Jesu Kristo wäpi terak man kehāromi ņode täwetna nadāwut; Äbot täņpani ätutä epānta gaņa taņpāj jop kuņat täkaņ. Äma udewani man täwetpāj täwoņäreņkumāņo u nāmo buramik täkaņ. Unita udewani-kät penta nāmo kuņatneņ. ⁷ Nāmoinik! Nintä kädet täņpāj-täwoņärek täņkumāņo udegān kät täņput. Ninä inken jop nāmo itkumāj. ⁸ Nin inken ketem gwäki nāmo, nāmo naņkumāj. Nāmoinik. Ketem tuņumta yāņ-niwarani yākaņ, yāneņ yāņpāj tamimaņ bipani ketnintä epān kädäp ikek täņkä komi

* 2:8: Jop 4:9; Ais 11:4; Rev 19:15 * 2:9: Mat 24:13; Rev 13:11-13 * 2:11: 2Ti 4:4 * 2:13: 2Te 1:3; Jon 15:16;

Efe 1:4; 1Te 4:7, 5:9 * 2:16-17: 1Te 3:13 * 3:1: 1Te 5:25 * 3:3: 1Te 5:24 * 3:4: 2Ko 7:16; Gal 5:10; 1Te 4:10

* 3:6: Mat 18:17; Rom 16:17 * 3:7: Plp 3:17; 1Te 1:6 * 3:8: 1Te 2:9

nadäŋkumäŋ. ^{9*} Täŋpäkaŋ ude tänetä nämo yäŋ nimani. Ninä ketem inken nanik täga yäpnaŋipäŋ in kädet täga täŋpäŋ-täwoŋäreŋitna udegän kaŋ iwarut yäŋpäŋ ude täŋkumäŋ. ^{10*} Kädet täga unita inkät penta itkaŋ ŋode täwetkumäŋ; Äma kubätä epän nämo täŋpeko uwä, ketem nämo näŋpek.

^{11*} Täŋpäkaŋ inken naniktä man ŋode äbäŋirän nadäŋkumäŋ; Äma ätu uwä epän peŋpäŋ käroŋ-käroŋ kuŋatkaŋ yot äroŋkaŋ-äpäk täŋtäŋ kuŋat täkaŋ. ^{12*} U täga nämo! Äma udewani Ekäni Jesu Kristo wäpi terak jukuman ŋode yäwetnapäŋ nadäkinik täk täkot; Komejin-ken itdämiŋpäŋ epänjin täŋirä bureni ahäwäpäŋ injinken ugänpäŋ nak täkot. ^{13*} Täŋkaŋ notniye, inä kädet siwoŋita gaŋani nämo täneŋ.

^{14*} Täŋpäkaŋ man kudän ŋo terak täwetkamäŋ uwä äma kubätä bitnäŋirän mebärini yäŋahäŋpäŋ kakätäwäpäŋ inigän itpäŋ kaŋ mäyäk tawän. ^{15*} Iwan kaŋ täŋ imut yäŋpäŋ nämo yäyat. U äbot täŋpani notjinpak kubä unita yäŋpäŋ-iwoŋärek täŋirä kädet siwoŋi kaŋ iwarän.

^{16*} Eruk, Ekäni kwini mäheми unitä kwini pewän ahäŋ tamiŋirän kadäni kadäni, imaka u ba u tänayäŋ täkaŋ-ken u kwini terakgän kaŋ täŋ yäpmäŋ kut. Täŋirä Ekäni inkät kaŋ irän.

^{17*} Yäŋtärek man ŋowä Pol näkŋa-tägän ketnatä wäpna kudän täyat. Man kudän kudup näkä pewa ärek täkaŋ uwä ini udegän täk täyat. ^{18*} Täŋpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakoraktä inken patinik täk täyon. Ugän.

* 3:9: 1Ko 9:4; 1Te 1:6 * 3:10: 1Te 4:11 * 3:11: 1Ti 5:13 * 3:12: 1Te 4:11 * 3:13: Gal 6:9 * 3:14: 1Ko 5:9,11 * 3:15: 1Te 5:14 * 3:16: 1Te 5:23 * 3:17: 1Ko 16:21

1 Timoti

Poltä äma gubaŋi kubä Anutu täŋo man yäŋahäwani u jukuman iwetkuk

1-2* * Nanakna Timoti, näk Pol, Kristo täŋo aposorotä man ŋo kudän täŋ gamitat. Waki keriken nanik nimagurani ämanin Anutu ba Kristo Jesu, yarä unitä peŋ näwet-pewän aposoro ahäŋkut. Kristo ini kubä-tägän kunum gänaŋ täga api nimagut yäpmäŋ ärowek. Täŋpakaŋ Timoti, nadäkiniknek kubägän unita gäka nadäŋira nanakna bureni ude täyan. Unita orakorak, butewaki ba bänep pidäm Anutu Nan ba Ekäninin Kristo Jesu uken nanik gäkä terak äroton.

Äma ätu Anutu täŋo man peŋawähut täkaŋ

3* Timoti, näk Masedonia kome kwa yäŋkaŋ gäwetkuro ude kaŋ tä! Efesus komeken ätukät itkaŋ äma ätutä Anutu täŋo man yäŋpäŋ peŋawähut täkaŋ uwä yabäŋ yäŋpewi kaŋ pewut!

4* Äma udewanitä imaka burenita nämo yäk täkaŋ. Uwä äbekiye oraniye täŋo kobap man yäŋit äma biani umunitä it yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo mebärita yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ. Man udewanitä äbot täŋpani ämawebe täŋo nadäk-nadäki täŋpä wawäpäŋ Anututa nadäŋ imikinik täŋpäŋ kuŋatta nämo täŋkentäŋ yämik täyak. Ba imaka tägatäga Anututä ämawebe bänepi-ken täkta nadätak u nämoink täŋkentäŋ yämik täyak. Unita man jopi yäk täkaŋ u kaŋ pewut!

5 Imamebärita man kehäromi ŋo yäyat? U äbot täŋpani ämawebe bämopi-ken bänep iron kädet täŋmeham täkta yäyat. Täŋpakaŋ bänep iron kädet u jop nämo ahäwek. Nämoink, Jesuta nadäkinik bureni täŋpäŋ Anutu iŋamiken bänep kuräki-inik itkaŋ bänep udewanitä kädet u siwoŋi yäŋ täwet täkaŋ ugänpäŋ iwatneŋ. Ude täŋirä bänep iron kädet bureni u api ahäwek. 6 Upäŋkaŋ äma ätu kädet u peŋpäŋ man jopi, jiraŋ-ken nanik kaŋ-ahäŋkuŋo upäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. 7* Täŋkaŋ inita ŋode yäk täkaŋ; Nin Juda täŋo бага man unitäŋo yäwöŋärewani äma yäk. Baga man unita nadäna tärek täkaŋ yäŋ yäk täkaŋ. Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ бага man unitäŋo mebäri nämo nadäwä tärewäkaŋ jop man yäk täkaŋ.

8* Täŋpakaŋ ninä бага manta ŋode nadäk täkamäŋ; Uwä nadäk siwoŋi terak yäpmäŋ kuŋatnero uyaku бага man u imaka täga yäŋ nadäne. 9 Baga man u äma siwoŋi kuŋaranita yäŋpäŋ nämo pewä ahäwani. Nämo uwä äma бага man utpäŋ ärowani kädet pewä ahäk täkaŋ unita yäŋpäŋ pewani. Äma udewani Anutu täŋo kädet mäde ut imiŋkaŋ momi täktäk kädet ba kome täŋo kädet ugänpäŋ iwat täkaŋ. Täŋpäŋ miŋiye naniye ba äma ätu kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ. 10* Ba kubokäret täk täkaŋ, ba aŋ täŋo kudän täk täkaŋ, ba ämawebe jop yäŋkatpäŋ yäpmäŋ päŋku äma ätuta watä piä täŋ yämikta yäniŋ kireŋirä moner yämik täkaŋ. Täŋkaŋ äma udewani jopman yäk täkaŋ, ba Ekäni täŋo wäpi yäŋpäŋ jopman terak yäŋkehäromtak man yäk täkaŋ, ba kädet waki u ba u Anutu täŋo man mebäri burenitä yäjiwät täyak upäŋ täk täkaŋ. 11* Täŋpakaŋ man bureni mäde ut imik täkaŋ uwä manbiŋam Anututä näkä yäŋahäkta namiŋkuko u. U Anutu irit gäripi nikek täŋo mähe mi, unitäŋo manbiŋam epmäget peŋyäreŋek ikek u.

Ekänitä Pol oraŋ imikinik täŋku

12* Ekäni Jesu Kristotä kehäromi namiŋpäŋ täŋ-kehäromtaŋ namiŋkuk. Täŋkaŋ piäna täga api täŋpek yäŋ nadäŋ namiŋpäŋ watä piä täŋ imetta yäŋ namiŋkuk. Unita bänep täga man iwet täyat. 13 Bian it yäpmäŋ äbutken uken näk Kristota yäŋärok man yäŋit, komi imiŋit ba piäni täŋpawakta kädet mebäri mebäri pewa-ahäŋkuŋ. Täŋpakaŋ guŋ itkaŋ Ekäni täŋo mebäri nämo nadäwa tumbäpäŋ waki täŋ imiŋkuro mebäri unita Anututä butewaki nadäŋ namiŋkuk. 14 Täŋpäŋ Ekäni täŋo irontä näkä terak tokŋek parirän Kristo Jesuken nanik bänep ironkät nadäkinik nikek ahäŋkut.

15* ŋode nadä; Jesu Kristotä momi täŋpani wakinen nanik yämagutta kome terak äpuk. Man uwä bureni-inik. U kuduŋtagän bänepnin-ken peŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatnaŋi. Täŋpakaŋ waki täŋpani täŋo intäjukun äma bureni u näk ŋo. 16 Kowata yäpnaŋi upäŋkaŋ butewaki pähap, unitäŋo mebäri näkä terak kuduŋtagän äroŋkuk. Täŋpäŋ äma momi wakiinik täŋpani näka butewaki u mebäri ŋodeta nadäŋ namiŋkuk. Ämawebe nadäkinik täŋpäŋ irit kehäromita biŋam tänaŋyäŋ täkaŋ unitä kudän kudupi näkä terak äroŋkuko unitäŋo mebäri kaŋpäŋ nadäneŋta Kristotä ude uwä täŋ namiŋkuk. Ude kaŋpäŋ nadäŋpäŋ ŋode täga nadäneŋ; Polta

* 1:1-2: Kol 1:27 * 1:1-2: Apos 16:1-3; Tai 1:4 * 1:3: Plp 2:24 * 1:4: 1Ti 4:7; Tai 1:14 * 1:7: 1Ti 6:4,20;
 Tai 1:10 * 1:8: Rom 7:12,16 * 1:10: Tai 1:9 * 1:11: 1Ti 6:15 * 1:12: Apos 9:15; Gal 1:15-16; 1Ko 15:9-10;
 Gal 1:13 * 1:15: Luk 15:2, 19:10

täj iminjkuo udegän ninta täga täj nimek. ^{17*} Unita ñode yäwa! Irit kehäromi täjo Ekäni u ekäni pähap. Uwä kumäk-kumäki nämo ba ämatä kánañi nämo. U Anutu pähap kubägän. Unita unitäño wäpi biñam ba epmäget peñyäneki pat yäpmäj kuñpäj pen it yäpmäj kuk täyon. Bureni-inik!

^{18*} Eruk, nanakna Timoti, profet ätutä man yäjätären gamani udegän peñ gäwetat. Gäk man u iyap tañpäj Ekäni täjo man unita yäjpäñ ämik kañ tä. ^{19*} Täjpäkañ nadäkinikka kehäromigän parirän bänepkatä kudän u siwoñi yäj nadäk täyan ugänpäj kañ iwat. Äma ätutä ude nämo täjkuño unita nadäkiniki pewä putärewäpäñ wanjuj. ^{20*} Äma uken nanik kubä wäpi Himeneus. Kubäwä wäpi Aleksada. Yärä u Anututa yäjärok man iwet täkamän unita Satan kerä terak yepmañkut. Ude täjkurowä Satantä komi yämiñ yäpmäj kuñjirän kudän waki u kañ pewun yäjpäj ude täjku.

2

Ekäniken yäjapikta jukuman

¹ Eruk Timoti, intäjukunä nadäk kehäromi injit täyat uwä ñode gäwera; Nadäkinik täjpanitä ämawebe kuduptagäntä yäjpäñ Ekäniken yäjapik täkot. Täjpäj imaka u ba unita äma ätutä wäyäkñek täkañ unita yäjpäñ Anutu-ken yäjapinjäjpäñ bänep täga man iwet täkot. ^{2*} Täjkañ kome täño intäjukun äma ba gapman kudupta Anutu-ken yäjapik manpäñ mehamtäñ yämik täkot. Yäjapik man ude yäjätä watä it niniñirä kwiniñän itpäñ Anutu iniñ orerani ude kuñatpäñ kudupi siwoñigän kañ itna. ³ Ude tänayäj täkamäj unitä api tagawek. Ba waki kerä-ken nanik nimagurani ämanin Anutu unitä nibäwän udegän api tagawek. ^{4*} Unitäwä äma kuduptagän inita biñam täjpäj man bureni yäpmäjpäñ bänepi-ken pekta nadäk täyak. ⁵ U imata, Anutu kubä-tägän it nimitak. Ba bämop äma bureni kubägän, Anutu ba äma nin bämopnin-ken it täyak u äma äworewani Jesu Kristo. ^{6*} Kristo unitä kadäni iwoyäwani-ken ämawebe kuduptagän mominin täjo kowata däpmäj tärekta gupi iniñ kireñjuk. Ude täjkuo uwä kwawak ñode niwoñäretak; Anutu u ämawebe kuduptagän waki kerä-ken nanik yämagutta nadäk täyak. ^{7*} Unita näk ämawebe Manbiñam Täga u yäjähäjpäj yäwetta ba aposoro ude iretta yäjpäñ iwoyäjpäñ nepmañpani. Täjpäkañ guñ äbotken man bureni-inik ba nadäkinik täjo mebari yäwetpäñ yäwoñärekta yäwoñärewani äma täjo piä ude yäj namani. Man uwä jop nämo, bureni yäyat!

Ämawebe täjo man

⁸ Eruk, ämanita ñode yäyat; Äma komeni komeni, siwoñi itkañ Anutu-ken ket kewatpäñ kañ yäjapik täjput. Ude täjpäj noriye-kät kokwawak ba iwan nämo täneñ. Nämo, irit kuñatkuñari pakigän kañ kuñjarut.

^{9*} Ba webeta udegän ñode yäwa; Webewä tek ähan nadäwani kañ täjpäj yäpmäj kuñjarut. Inita nadäwä äpani täjpäpäñ ämatä gäripi nibäwut yäjpäñ gupita epmäget tañi nämo täneñ. Täjpäj gwäk puñij topmäk-topmäk täjpäj nämo kuñatneñ. Ba omäk meran, gwäki ärowani nämo meran täj yäpmäj kuñatneñ. ^{10*} Nämoinik. Webe, Ekäni täjo gäripi terakgän kuñatnayän yäk täkañ unitäwä täñkentäk-kentäk piä täjpeñ kuñjarirä uyaku api tagawek.

¹¹ Täjpäj Anutu täjo käbeyä-ken webewä, kwikinik äpani itkañ juku peñpäñ nadäk-nadäk piä täk täkot. ^{12*} Täjpäkañ webetä ämani Anutu täjo manpäñ yäwetpäñ yäwoñärek piä ude täkta ba intäjukun täj yämikta nämo nadäj yämimat. Uwä käbeyä-ken man kum itneñ. ^{13*} U mebari ñodeta; Anututä Adam jukun täjkañ Iv mäden tewän ahäjkuo unita webetä intäjukun itta bitnäta. ^{14*} Ba Adamtä tänyäbäk täjo mäheми nämo nadäj iminjkuo. Webenitä nadäj iminjpäñ momi-ken manjuk. ¹⁵ Upäjkañ webewä nanak bäyak-bäyak terak Anututä api yäpän taganeñ. Bureni, webe u nadäkinik, bänep iron ikek, bänep siwoñi ba nadäk-nadäk täga terak kuñatnayäj täjo uwä Anututä api täjkentäj yämek.

3

Äbot täjpanita watä äma täjo man

^{1*} Ñode nadä; Äma kubätä äbot täjpani täjo watä äma kubä ude itta nadäweko uwä piä täga täjpayäj nadätäk yäj yäneñ. Man u bureni-inik. ^{2*} Upäjkañ äma kubätä watä äma piä

* 1:17: Rom 16:27 * 1:18: 1Ti 6:12; Jud 3 * 1:19: 1Ti 3:9 * 1:20: 2Ti 3:17, 4:14-15; 1Ko 5:5 * 2:2: Efe 6:18; Plp 4:6 * 2:4: Ese 18:23; 1Ti 4:10; 2Pi 3:9; Rom 3:29-30; Hib 12:24 * 2:6: Gal 1:4 * 2:7: Apos 9:15; Gal 2:7-8; 2Ti 1:11 * 2:9: 1Pi 3:3-5 * 2:10: 1Ti 5:10 * 2:12: 1Ko 14:34 * 2:13: Stt 2:7,22; 1Ko 11:8-9 * 2:14: 2Ko 11:3 * 3:1: Apos 20:28 * 3:2: Tai 1:6-9

u takta nadänpäjä uwä ämawebe injamiken kädet siwonji terak kuñarek. Uwä webe kubägän yäpami. U irit kuñat-kuñarita watäni itkan nadäk-nadäk täga Anutu-ken nanik yäpmäj kuñarani. U iron terak kuñarani. U yänpäj-yäwoñärek piä säkgämän täppani. ³ Täñkanj ume komita ämäji nämö täppani. Täñkanj ämik täppani nämö, äma kwini, komi nämö, säkgämän-inik kuñarani. Ba monen tuñumta nadäj gäripi-inik nämö täppani. ⁴ Äma uwä iniken webe nanakta watäni säkgämän it yämiñpäjä äperiye nanakiye yänpäj-yäwoñärek täñjirän nani oranj imiñpäjä mani buramiñpäjä kuñarani. ⁵ Unita jide nadätan? Äma kubätä webeni nanakiye watä säkgämän nämö it yämeko uwä jide tänpäj Anutu täño äbot täppani ämawebeta watä säkgämän it yämek? ⁶ Tänpäkanj bänep apigän äyäjurani kubätä äbot täppanita watä nämö irek. Äma udewanitä inita nadäwän ärowani täñjirän Anututä Satanta täñkuko ude, manken tewekta. ⁷ * Ba ugän nämö. Äma kubätä watä äma piä yäpmäkta nadäweko uwä ämawebe Jesuta nadäkinik nämö täppani injamiken siwonji kuñarirän äma täga yäj iwerani. Täñ, äma udewani nämowä ämawebetä yänpäj-kañiwat täñjirä Satantä bänepi tänpän guñ tawäpäjä buñep-ken tewekta.

⁸ Äbot täppani täño täñkentäk äma imaka, ämawebe injamiken siwonji kuñatkanj täñyäkñarani nämö täppani. Täñkanj ume komi nañkanj tängunguñ nämö täppani. Ba monen äma täñyäkñarani tänpäj monen tuñum jop nämö yäpami. ⁹ Täñkanj äma u Anutu iwat-iwat kädet Anututä ini kwawak niwoñärenkuko u injit-inik tänpäj Anutu injamiken bänepi kuräki-inik irani. ¹⁰ Tänpäkanj pengänä täktäki ba irit kuñat-kuñari yabänpäj-nadäk tänpäj käderi täga täñpeko uwä, eruk piä yämen. ¹¹ * Tänpäj webeniye udegän, ämawebeniye injamiken siwonji kuñarani ba man äyäjutpäjä yäkyäk nämö täppani. Uwä kwiklinik itkanj bänepita watäni itpäñ man bureniğän yänpäj kuñarani. ¹² Tänpäkanj äbot täppani täño täñkentäk äma uwä webe kubägän yäpmänpäj äperi nanak ba watäniyeta säkgämän yabäj yäwarani. ¹³ Eruk, täñkentäk äma piäni tänpewä tagak takanj uwä wäpi biñam säkgämän ahäk takanj. Ba nadäkiniki kehäromigän injitpäjä unitäño mebäri yäjahäkta bätakigän nadäk takanj.

Anutu iwat-iwat kädet unitäño mebäri-inik

¹⁴ Timoti, näk gäkken bäräñej ärekta nadätat upäjkanj ñodeta yänpäj man ño intäjukun kudän tänpäj gamitat. ¹⁵ * Ude tänpäj imaka kubätä gäkken ärekta kädet täppipiñ nameko uwä, eruk man ño daniñpäjä nadäñkanj Anutu täño äbot nin kädet siwonji u ba u täga iwatne yäj ket nadäwen. Tänpäkanj Anutu täño äboriye nin uwä Anutu irit mähem i täño äbot bureni. Nadätan? Anutu täño äbot pähap uwä man bureni täño meham ba bek bämopi ude itkanj. ¹⁶ * Bureni-inik, Anutu Bureni iwat-iwat kädet unitäño mebäri-inik u imaka tanj pähap kubä! Anututä ini niwoñärenkuko uwä ñode;

Äma äworeñirän ämawebetä kanjuñ.

Munapiktä unitäño täktäki u siwonji-inik yäj niwoñärenkuk.

Täñjirän anjerotä kanjuñ.

Tänpäkanj ämatä wäpi biñam äma äbori äboriken yäpmäj kuñatpäjä yäjahänjuñ.

Täñjirä komen ämatä nadäkinik täñ imiñkuñ.

Nadäkinik täñ imiñjirä Anututä kunum gänanj yäjikñat yäpmäj äro wäpi biñam ikeke tenjuk.

4

Äma täño nadäk jopi nämö iwatneñ

¹ * Munapiktä kwawak ñode yäjahäk täyak; Kämiwä äma ätutä Anutu täño man peñpäjä Satan täño äboriye unitäño yäj-yäkñarani man ba mäjo täño jop manman api nadäj yäminen. ² Tänpäkanj äma man udewani yäjahäk takanj uwä jopman yäwani. U bänepitä kudän u siwonji yäj nadäk takanj u nadäj parit tänpäj äma jop yäj-yäkñatpäjä yäjiwät man mebäri mebäri ñode yäk takanj, ³ * Webe yäpmäkta yäjiwärani yäk. Gubanğän itkot yäk. Ba, ketem ätu nämö näneñ yäj yäk takanj. Ude yäk takanj upäjkanj ketem uwä Anututä peñ moreñkuk. Ketem u ämawebe nadäkinik ikeke itpäjä man bureni bänepi-ken pewani unitä bänep täga man iwetpäjä näneña yäjuk. ⁴ * Imaka kuduptagän Anutu-ken nanik ahäwani uwä tägagan. Unita äma kubätä u nakta yäjiwätñañi nämö. Nämoinik, bänep täga man iwetpäjä u kuduptagän täga yäpmänpäj näne. ⁵ Ude täñjitna Anutu täño man ba bänep täga man unitä ketem terak ärojñirän Anutu injamiken nintä nakta biñam täk takanj.

Timotita jukuman ätu

* **3:7:** 2Ko 8:21 * **3:11:** Tai 2:3 * **3:15:** Efe 2:19-22 * **3:16:** Jon 1:14; Mak 16:19 * **4:1:** 2Ti 3:1; 2Pi 3:3; 1Jo 2:18; Jud 18 * **4:3:** Stt 9:3; Rom 14:6; 1Ko 10:30-31 * **4:4:** Stt 1:31; Apos 10:15

⁶ Eruk Timoti, gäk äbot tänpäni notkaye man njo yawetpänj yawonjärekh tänpayänj täno uwä Jesu Kristo täno piä ämani, man buramik ämani ude api iren. Tänpänj nadäkinik täno man ba Anutu täno man mebäri bureni nadänpänj buraminj yäpmänj äbuno unitä bänepka täno ketem ude tänpirän api kuñaren. ⁷ * Tänpäkanj äma jop manman yawani täno kobap man ba Anututa nämo nadäwani täno jop manman u nadäktä kanj bitnä. Man udewani mäde ut iminjänj Ekäni täno käderita yänpänj-nadäkh tänpänj nadäkinikka tänpkehärom täyi. ⁸ * Nadätan? Gupnin tänpidäm takta tänojet u täga tänpkentänj nimikh täyak upänkanj bänep tänpidäm tänpänj Ekäni täno käderi siwonji iwat-iwat u imaka bureni-inik. Unitäwä kome terakh njo, ba kämi kunum gänänj bok, tänpkentäkh bureni pewän ahänj nimikta binjam yawani. ⁹ * Man njowä bureni-inik. U ämawebe kuduaptagän yäpmänpänj bänepnin-ken penanji. ¹⁰ * Tänpäkanj unitäno bureni yäpmäktä nin nämo ganja tänpkanj gwäkh duñduñ piä pähap täkh takamänj. Tänpkanj Anutu irit mähemih, unitäno kehäromih terakh yengämihna pek takänj. Anutu uwä ämawebe kuduaptagän waki kerih-ken nanikh yämagutka kehäromih pat imitakh. Tänpäkanj kehäromini uwä nadäkinik tänpäni nin waki kerih-ken nanikh nimagutkuko ubayänj!

¹¹ Timoti, man gäwetat njo kudup yawetpänj yawonjärekh täkh täyi. ¹² * Tänpänj gäkh äma gubanj unita yänpänj ämawebetä gäka nadäwä äpani nämo tänppek. Gäkh bänep iron ba nadäkinikka nikek, ba bänep siwonji terakh itkanj man yäkyäkhka ba täktäkkatä äbot tänpäni kädet siwonji kanj yawonjäre. Ude tänpirih udegän täkh täkot. ¹³ Ude tänpänj näka itsämänkanj Anutu täno man daninjänj yawonjärekh tänpit, unitäno mebäri bureni yawetpänj yawonjärekh tänpänj, kädet siwonji iwatta penj yawet täyi. ¹⁴ * Tänpänj intäjukun ämatä Munapikh-ken nanikh man yänghänpänj kerih gwäkhka terakh penjirä piä täkta Anutu täno iron yäpuno unita nadäsi. Iron unitäno bureni pewi putärewekta kehärom tänpänj kanj yäpmänj kuñat. ¹⁵ * Tänpänj piäka u tänp-däminjirih burenitä ahänpänj parirän kanj kawut. ¹⁶ Tänpkanj gäkhaken irit kuñat-kuñatka ba man yawetpänj yawonjärekh täkh täyan unitä siwonji itta watäni itpänj kanj kuñat. Ude tänpkanj gwäkh piminjänj tänpayänj täno uyaku ämawebe gäkhjo man nadäkh takänj u, ba gäkhja bok, irit täga api kanj-ahänj.

5

Äbot tänpäni ämawebejiye tägagän tänp yäminj

¹ * Timoti, äma ekäni kubätä goret kubä tänpirän man jäpi nämo iweren. Nämo, yäpäs-wonjotak man kwini terakh iweren, gäkhaken nanka iwereno udegän. Ba äma gubanj gubanj udegän, gäkhaken notkayeta tänp yämeno udegän tänp yämen. ² Ba gäkhaken menjka tänp imeno udegän webe ekäni ekänita tänp yämen. Ba webe gubanj gubanj udegän, gäkhaken wanotkayeta tänp yämeno udegän kädet siwonji terakh tänp yämen.

³ Tänpänj webe kajat u oranj yämen. U webe tänpkentäkiye nämo udewanita yäyat. ⁴ Tänpäkanj webe kajat kubä äperiye nanakh ba äbekiye oraniye nikek tänpäwä, yawetpänj yawonjärekh tänpirih minji ba äbekih pähap u tänpkentänj iminjen. Ude tänenjo uwä Anutu ininj oretoret kädet bureni tänenj. Ude tänpänj kowata komi nadänpänj watä it yämeko uwä udegän tänp iminjen. Ude tänpirä Anututä yabäwän tägawek. ⁵ * Tänpäkanj webe kajat bureni-inikä, inigän-inikh itkanj Anutu kwasikotpänj kepma bipani Anutu-ken tänpkentäktä yänpikh takänj. ⁶ Tänp, webe kajat kubätä iniken gärip terakh kuñareko uwä kodakh itakh upänkanj kumbani yän iwetnenj. ⁷ Unita Timoti, man uwä kehäromigän yawerih nadänpänj Anutu ba ämawebe injamiken momi nämo, siwonjigän kuñat täkot. ⁸ Tänpäkanj äbot tänpäni kubätä äboriye ba nägät moräkiye yabänpänj nämo tänpkentänj yämeko, ba bänep iron kädet nämo tänp yämeko uwä äma udewanita u nadäkinikih penpänj Anutu kakatäkh-inikh täyak ubayänj yän nadänenj. Unitäno kudän wakitä Anututa nämo nadäwani äma täno yärepmitakh.

⁹ Tänpäkanj webe kajat kubä webe pähap tänpänj obanj 60 ude tärewani, äma kubägän yäpani udewani äbot tänpäni-ken tänpkentäkh yäpmäktä wäpi webe kajat täno wäpi tawanj terakh täga penen. ¹⁰ * Webe uwä tänpkentäkh piä tänpäni ba nämo tänpäni unitäno mebäri kakta äma ätu njo äwet yabänenj; Äperiye nanakh jide ude yabänj yawatku? Ba äma kudupitähänj iminjiräh jide ude tänpkentänj yäminjuk? Ba äma Anutu täno man yäpmänj kuñarani iron jide tänp yäminjuk? Ba äma bäräpi nikekta tänpkentäkh jide ude tänp yäminjuk? Ba iron kädet ätu jide ude tänpku? Kädet udewanita yawetpänj nadäkh tänpiräh tägawäpänj eruk, webe u äbot tänpäni täno tänpkentäkh täga yäpek.

¹¹⁻¹² Upänkanj webe kajat gupih kodakitä tänpkentäkh yäpmäktä wäpnin tawanj terakh kudän täwut yän yänenjo uwä yäjiwätnenj. Imata, kajari udewani uwä kangäriptä tänpewän Jesu

* 4:7: 1Ti 1:4, 6:20; 2Ti 2:16 * 4:8: 1Ti 6:6 * 4:9: 1Ti 1:15 * 4:10: 1Ti 2:3-4 * 4:12: Tai 2:15 * 4:14: 2Ti 1:6; Apos 6:6, 8:17 * 4:15: 1Ti 5:22 * 5:1: Wkp 19:32 * 5:5: Luk 2:37, 18:7 * 5:10: Hib 13:2

mäde ut iminþän yänkehäromtak man webe kajat wäpi tawan terak itta yänejo u irepmiþän äneji äma kubä yäpmäkta nadäneþ. Ude täþþän man bian yänejo u utþän momi täneþ. ^{13*} Webe udewani uwä piäni nämo bumik, iniken gärip terak enji äro täpäteþ täþþän kuþat täkaþ. Täþþäkaþ ugän nämo. U ämawebe yäþþän-yabäþ yäwat täþkaþ man waki mebäri mebäri yän-danik täkaþ. ^{14*} Unita näk ñode yäyat; Webe kajat gupi kodaki udewani äma äneji yäþmännþän nanak bäyanþän enji ba ironiniye nädananita watä piä täþþen kuþatnaþi. Ude täþþän iwantä yabäþþän man waki yäwetta manta wäyäkñewä wawäþän itneþ. ¹⁵ Timoti, nadätan? Äbot täþþani webe kajat ätu kädet siwoþi irepmiþän Satan täþþo kädet iwat täkaþ.

¹⁶ Täþþäkaþ nadäkinik täþþani webe kubä täþþo äbotken nanik kubätä webe kajat ude ireko uwä, webe unitä kajari unita watäni täga it imek. Ude täneþo uyaku äbot täþþani ätutä webe kajat udewani watäni itta nämo api täþþäräþ täneþ. Upäþkaþ webe kajat inigän-inik irani uwä, äbot täþþanitä watäni täga itneþ.

Äbot täþþanitä watä irit täþþo man

^{17*} Äbot täþþani täþþo watä äma piä säkgämän täþþanitä piä täþþo gwäki yämineþ. Täþþäkaþ u bämöpi-ken nanik Anutu täþþo man mebäri bureni yäwetþän yäwoþäreþ ba yänhäk-ahäk kadäni kadäni täk täkaþ äma unita gwäki taþi yämineþ. ^{18*} Unitawä Anutu täþþo man kudän täwani ñode itak u nadäkaþ;

Bulimäkautä piä täþþ gamiþkaþ ketem moräki näþþayäþ täþþirän nämo yäþiwären. Ketem näþþeko uwä piä täþþo gwäki. Lo 25:4

Ba man kubä ñode;

Piä ämatä piä täþþo gwäki täga yäþek.

Luk 10:7

^{19*} Täþþäkaþ äma kubä-tägän äbot täþþani täþþo watä äma kubä manken tewa yän yäweko uwä nämo nadän imen. Äma yarä ba yaräkubätä yäneþo uyaku nadän yäminþän man piä täþþen. ^{20*} Täþþäkaþ watä äma u momi täþþirän kaþ-ahäweno uwä ämawebe inamiken yäþ-siwoþtak man kehäromi iweriri äma ätu imaka, nadänþän umuntäneþ. ²¹ Täþþäkaþ Timoti, Anutu, ba Jesu Kristo ba siwoþi aþero äboriye u nabäþþirä ñode þeþ gäwetat; Jukuman gäwetat ño kudup kaþ iwat. Ude täþkaþ äma ätuta gäripä nadänþän täþkentän yäminþän ätuta mäde nämo ut yämen. Nämo, kuduþtagäntä piä uterakgän täþ yämen. ²² Täþkaþ äma kubätä Anutu täþþo piä täþþayän yäþþirän gäkä jukun täroþ taþþän piä täkta ketka gwäki terak nämo pewen. Nämo, äma u momi þengän täþþeko uwä momi bok tädeþo udetä. Unita gäkþaken bäneþka gupkata watäni iriri pakigän kaþ irän. ²³⁻²⁵ Nadätan? Äma ätu täþþo momi þengän kwawak ahäþþirän ämawebe kuduþtagän kaþþän nadäk täkaþ. Täþ, ätu täþþo uwä käþop pat yämik täkaþ uwä kämi yäþmäþ danik-danik kadäni-ken kwawak mäþ ahäneþ. Täþþäkaþ ämawebe bämöpi-ken täþkentäk-kentäk piä udegän kwawak ahäk täyak. Täþ, þengän kwawak nämo ahäk täyak uwä käþop it yäþmäþ kuþkä kämi mäþ ahäwek.

Täþþäkaþ Timoti, kokka-ken käyäm kadäni kadäni täk täyan unita umegän nämo näþþen. Wain ume täþuri ätu bok näþþen.

6

Watä piä äma jopita man

^{1*} Timoti, gäk watä piä äma jopi, Jesuta nadän imani u ñode yäweren; In kuduþtagän mähemþiye täþkentän yäminþän u gämori-kengän kuþat täkot. U imata, ärowani täþ yäminþirä Anutu täþþo wäþi biþam ba unitäþþo man bureni iniþ wärätneþo udetä. ^{2*} Täþþäkaþ watä piä äma ätu täþþo mähemþiye uwä nadäkinik täþþani upäþkaþ ñode yäþþän ärowani nämo täþ yämineþ; U notnapak unita unitäþþo mani täga uret yän nämo nadäneþ. Nämo inik! In ñode nadänaþi; Mähemna ñowä Jesu täþþo äbotken nanik. Unita nadän imikinik täþkaþ gwäk þiminnþän piä säkgämän täþ imik täþiwa! Unita Timoti, gäk man u wari wari yäwetþän yäwoþäreþ täþþän kädet siwoþi u iwatta bäneþi täþþidäm taþ yämen.

Moneþ tuþumta nadän gärip täþþo man

^{3*} Täþþäkaþ man kubä ñode; Äma ätutä man bureni yäþmäþ äyänutþän man inigän kubä yäþþän Ekäninin Jesu Kristo täþþo meni jinom unita bitnäþ täkaþ. Ude täþþän unitäþþo man kädet, yäwetþän yäwoþäreþ täþþani u mäde ut imik täkaþ. Eruk äma udewanita ñode nadäneþ;

* 5:13: 2Te 3:11 * 5:14: 1Ko 7:9 * 5:17: 1Ko 16:18 * 5:18: 1Ko 9:9; Mat 10:10 * 5:19: 2Ko 13:1

* 5:20: Gal 2:14; Efe 5:11 * 6:1: Efe 6:5 * 6:2: Plm 16 * 6:3: 2Ti 1:13; Gal 1:6-9

4-5 * U inita nadawän ärowani täppäkan guñinik täyak yäj nadänej. Äma udewaniwä man bureni peñpäj manbiñam jopi-jopi terak yäjuruk-uruk bumta yäk täkan. Ude tänpäj noriye täjo monej tuñumta nadäj gärip, yäñpäj-yabäj yäk, yäñtäwen-täwen ba nadäk wakiwaki, kadäni kadäni pewä ahäk täkan. Äma udewani uwä bänep nadäk-nadäki paoräkan man bureni nämoinik nadäñkan ñode nadäk täkan; Anutu täjo man yäpmäj kuñaritna monej tuñum kan ahäj nimut yäj nadäk täkan.

6 * Ude nämo, upäñkan tuñum Anututä ähan peñ nimani unita nadäna tägawäkan Ekäni täjo kädet siwonji iwat-iwat unitä bureni-inik, imaka säkgämän säkgämän pewän ahäj nimek.

7 * Unita ñode nadäk täkäna; Meñnin koki gänañ naniktä ketäj äbumäjno udegän kumäñpäj ketäj api kune. 8 * Unita ketem kenta tek nadäwani yäpmäk täkamäj unitagän nadäk täkana!

9 * Monej tuñum pähap ätukät yäpmäkta nadäk täkan uwä täjyabäk täjo buñep gänañ äpmok täkan. Täppäkan imaka jopi mebäri mebärita nadäj gärip täk täkan unitä yepmäñtöpäj irit kuñat-kuñari täñpänwak täkan. 10 * Bureni-inik! Monej tuñumta nadäj gärip unitawä kädet waki mebäri mebäri täjo mebäri-inik täyak. Nadäkan? Äma ätutä kädet ude iwatpäj Ekäni täjo man kädet peñ awähutpäj bäräpi pähap mäyap kotanñun.

Irit kehäromi yäpmäkta gwäk piminer

11 * Täppäkan Timoti, Anutu täjo äma gähä imaka udewani kan-umuntañ uruñ käda kuñaren. Ude täñkan siwonjigän kuñatpäj Anutu ini bumik itkan, nadäkinik, bänep iron nitek kuñaren. Täñkan kehäromigän itpäj ämawebe bänep kwini terak yabäj yäwaren. 12 * Täñkan gwäk pimijpäñ nadäkinik bureni täjo kädet tägagämän u iwat täyi, ämatä gwäk pimijpäñ närepmirek gärepmirek täk täkan ude. Ba irit kehäromi kan-ahäkta kehärom tañpäj kuñat täyi. Unita nadätan? Irit kehäromi unita biñam täkta Anututä gämagutkuk. Täñpäj ämawebe inamiken Näk Jesuta nadäkinik täyat yäj yäñahäñkun-ken uken gämagutkuk.

13 * Anutu, imaka kuduptagän irit ikek yämik täyak u inamiken, ba Jesu Kristotä nämo umuntañpäñ Pailat inamiken man bureni yäñahäñkuko u inamiken, ñode peñ gäwetat; 14 Gäk Anutu ba ämawebe inamiken siwonjigän, momika nämo kuñatkan piä man yäj gamani u iwatpäj täñpeñ kuñariri Ekäninin Jesu Kristo kan äbän. 15 * Uwä kadäni Anututä iwoyäñkuk-ken uken api äbek. Täppäkan Anutu uwä irit gäripi nitek itkan intäjukun irit piä täñpani bureni-inik ini kubä unitägän it täyak. Uwä intäjukun äma täjo Intäjukun-inik, ba äma ekäni täjo Ekäni-inik. 16 * Anutu uwä inigän, kumäk-kumäki nämo. U peñyäjeki inigän kubä u gänañ it täyak. Peñyäjeki u äma kubätä u dubini-ken kunañi nämo. Täñkan Anutu uwä äma kubätä bian nämo kanñkuk ba apinöde imaka kubätä täga kánañi nämo. Täppäkan wäpi biñam, iniñoret-oret ba kehäromi pähap it imiñkuko unitä pen it yäpmäj ärok täyon. Bureni!

Imaka jopi terak nämo yengämä peney

17 * Eruk Timoti, äbot täñpani ätu kome täjo monej tuñum tañi nikek uwä ñode yäweren; Gupi yäpmäj äronpäñ imaka äbutkwani uterak nämo yengämä peney. Nämoinik, Anutu, täñbumbum pewän ahäj nimiñirä unita gäripi nadäk täkamäj uterakgän kan yengämä pewut yäj kan yäwet. 18 Täñpäj ñode yäwetgän täñpen; Kädet tägatäga ude tänpäj tuñum bureni täjo mähemi ude kan irut. Ba imaka päke it yämikan uken nanik iron täñpäj ämawebe täñkentäj yäminen. 19 * Ude täñirä tuñum bureni kunum gänañ api buñät yämek. Tuñum bureni unitä täñkentäj yäminpäñ Irit bureni-inik kämi kan-ahäkta yäwani u mät kan-ahänej.

20 * Täppäkan Timoti, piä yäj gamani u watäni itpäj kan yäpmäj kuñat. Äma ätutä Nin nadäna-tärewani yäñkan man jopi yäñpäj-nadäk täk täkan, unita mäde kan ut yämi. Man u Anutu-ken nanik nämo. 21 * Äma ätu man uterak wohutpäj nadäkiniki täjo kädet kakätäñirä putärenkuk.

Eruk uba. Anutu täjo orakoraktä in kudup terak äroton.

* 6:4-5: 2Ti 3:8, 4:4; Tai 1:14 * 6:6: 1Ti 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5 * 6:7: Jop 1:21; Sav 5:15 * 6:8: Snd 30:8
 * 6:9: Snd 23:4, 28:22 * 6:10: Efe 5:5 * 6:11: 2Ti 2:22 * 6:12: 1Ko 9:25-26; 1Ti 1:18; 2Ti 4:7 * 6:13: Jon 18:36-37; Jon 19:11 * 6:15: Lo 10:17; Rev 17:14 * 6:16: Kis 33:20 * 6:17: Sam 62:10; Luk 12:20 * 6:19: Mat 6:20 * 6:20: 1Ti 4:7; 2Ti 1:14 * 6:21: 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

2 Timoti

Poltä Timoti täño bänepi täñpidäm takta manbiñam ño kudän täñkuk

1-2* * Eruk nanakna Timoti bänepna gämäni, näk Pol, Kristo täño aposorotä man ño kudän täñ gamitat. Anututä iniken gärip terak aposoro piä u takta näk iwoyäñpäj peñ näweränkañ ämawebe man ñode yäwettäj kuñat täyat; Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän tänayäj tämäño uwä Anututä irit bureni api nimek, yänkehärom täñkuko ude. Eruk Anutu Nan, ba Ekäninini Jesu Kristoken nanik orakorak, butewaki ba bänep pidämtä gäkä terak äroton.

Poltä Timoti täño bänepi täñkehärom täñkuk

3* Oranaye nanayetä bänep siwoñi terak Anututa watä piä täñ yäpmäj äbuño unitäño kodakini näkä udegän täk täyat. Täñkañ Timoti, gäka juku piñpäj Anutu bänep täga nadäj imiñpäj uken yäñapik man terak kepma bipani nadäj gamik täyat. 4 Täñpäj gepmañpeñ kwayäj täñjira näka konäm butewaki täñkuno unita nadäñpäj äneñi gabäñpäj bänep täga pähap nadäkta gäripi-inik nadätat. 5* Täñpäkañ nadäkinikka bureni, äbekka Lois kenta menjka Yunis uken patkuko unitä gäkä terak päreñpäj itkukotä itak u nadätat. 6* Mebäri unita näk nadäj gamiñpäj ñode gäwetat; Ketnatä gwäkka terak peñjira Anututä iron pähap täñ gamiñkuko u täñkehärom täñjiri kädäp ikek kañ ahäwän. 7* U imata, Anutu uwä täñmumun-umun terak kuñatneta Munapik nämo nimiñkuk. Nämooinik, Kudupi Munapiki nimiñkuko uwä kehäromi ba bänep iron daiwän tokñeñ nimik täyak. Ba täñkentäj nimiñjirän irit kuñatkuñatninta watä it täkamäj.

8* Unita Timoti gäk Ekäni täño manbiñam yäñahäkta täñmäyäk-mäyäk nämo täñpen. Ba komi enjiken irani näka man yäkta nämo mäyäk täwen. Nämo, Anututä kehäromi gamiñjirän uteragän Ekäni täño manbiñamta yäñpäj komi bäräpi näkä kotak täyat udegän kotakta nämo umuntäwen. 9* Täñpäkañ Anutu uwä nin waki keri-ken nanik wädäj tädotpäj kudupi äboriye ude itta nimagutkuk. Imaka täga kubä täñ imiñitna unita yäñpäj nämo nimagutkuk. Nämooinik! Bian-inik, Anututä imaka kubä nämo peñkuk-ken uken iniken iron täñ nimiñpäj Jesu Kristo wäpi terak nimagutta iwoyäñkuk. 10* Täñpäj bian-inik nin iwoyäñkuko upäñkañ apiño ironi u kwawak ñode niwoñaretak; Nimagurani Kristo Jesu uwä kwawak ahäñpäj kumäj-kumäj täño kehäromi utpewän mañpänkañ, mani biñamtä irit kehäromi kumäk-kumäk ikek nämo unitäño kudän kwawak pewän ahätäk.

11* Täñpäkañ näk Anututä mani biñam täga u yäñahäkta iwoyäñkuk. Täñkañ Manbiñam Täga unitäño aposoro ba yäwetpäj yäwoñärekk äma ude itta imaka, iwoyäñpäj nepmañkuk. 12 Täñpäj mebäri unitagän komi enji ñoken komi bäräpi nadäj itat. Upäñkañ nämo mäyäk täñpäj, nadäj imikinik täk täyat unita bänep yarä nämo täk täyat. Nämooinik, näk nadäkinik kehäromi ñode täyat; U kehäromi nikektä piäni ketna terak peñkuko unita watä it namiñjirän piä u säkgämän täñ yäpmäj kuñtäyiwa kadäni pähap api ahäwek.

13* Unita Timoti, man bureni täño tawañ näkä gäwetpäj gäwoñärenkuro ugäñpäj iwarän täñpäj ämawebe udegän yäwetpäj yäwoñärekk täyi. Ude täñkañ Kristo Jesuta nadäj imiñpäj ba gäripka uteragän kañ pe. 14* Täñpäj Munapik bänepnin-ken it nimitak unitä täñkentäj gamiñjirän man bureni säkgämän yäj gamani unita watäni it täyi.

15 Butewaki! Timoti, notnaye Esia komeken nanik kuduñtagän nabäkätäj moreñkuño uku nadäñkuno u. Täñpäj notnapakyat Figelus kenta Hemogenestä udegän nabä kätäñkumän. 16* Täñpäkañ Onesiforustä ude nämo täñkuk. U näk komi enjiken irira näka nämo mäyäk täñpäj kadäni kadäni bänep pidäm täñ namik täñkuk. Unita näk Ekänitä Onesiforus-kät äboriyeta butewaki nadäj yämekta yäñapik man yäk täyat. 17 Äma unitä Rom komeken ahäñpäj näka gwäk pimiñpäj wäyäkñeñkä nabäj ahäñkuk. 18* Ba ugän nämo, Efesus komeken täñkentäk pähap täñ namik täñkuko u imaka, biñam nadäñkuno u. Unita Ekänitä kadäni pähapken butewaki kañ nadäj imän yäñpäj yäñapik man yäk täyat.

2

Timoti uwä Ekäni täño komi äma ude

* 1:1-2: Efe 1:1 * 1:1-2: 1Ti 1:2 * 1:3: Plp 3:5; Apos 23:1 * 1:5: Apos 16:1 * 1:6: 1Ti 4:14 * 1:7: Rom 8:15 * 1:8: Rom 1:16 * 1:9: Efe 2:8-9; Tai 3:5 * 1:10: 1Ko 15:55-57; Hib 2:14 * 1:11: 1Ti 2:7 * 1:13: 1Ti 1:10; 1Ti 4:6, 6:3; Tai 1:9, 2:1 * 1:14: 1Ti 6:20 * 1:16: 2Ti 4:16 * 1:18: Jud 21

¹ Eruk ironjina Timoti, Kristo Jesutä iron pähap äboriyeta täñ yämik täyak u yäpmäj wädänpäj kehärom tanppäj kuñat täyi. ² Ude täñpähäñ gäk ba ämawebe mäyap nadäñirä man yäñahäk täñkuro u äma ätu Anutu täño man kehäromi injtpäj yäpmäj kuñat täkañ u yäwetpäj yäwoñärek täk täyi. Täñjiri unitä äma ätu täga yäwetpäj yäwoñärekän api täneñ. ³ * Täñpäj gäk Kristo Jesu täño komi äma täga ude itkañ komi bäräpi yäpmäkta nämo gaña täwen. ⁴ Komi äma bureni täño mebäri nadätan? U intäjukun ämanatä näka täga nadäj namän yäñpäj piä, äma jopitä täk täkañ u nämo täk täkañ. Nämo, u gwäk pimijpäj piä yäj yämäni kehäromigän täk täkañ. ⁵ * Ba äma närepmirek-gärepmirek-ken bäräñek täkañ unita nadä. Äma udewaniwä noriye yärepmitpäj intäjukun ahäñpäj gwäki yäpayäj nadäñpähä, närepmirek-gärepmirek unitäño бага man siwoñi iwarek. Бага man nämo iwätpäj jopjop täñpeko uwä gwäki nämo yäpek. ⁶ * Ba man wäranu kubä ñode; Äma kubä ketem piä tanjigän täñpeko uwä kowatawä noriye ätu yärepmitpäj ketem tanjigän näñpek. ⁷ Unita Timoti, man gawetat ñonita juku piñpäj kuñariri Ekänitä nadäk-nadäkka api täñkwawa täwek. Täñjirän unitäño mebäri api nadäwi-tärenej.

⁸ * Täñpäkañ gäk Jesu Kristota nadäñit nadäñit kuñaren. U Dedit täño oranitä kumbani-ken naniktä akuñjuk yäj mani biñam ude täwet täñkuro ukeño. ⁹ * Mani biñam unitagän yäñpäj komi pähap nadäk täyat. Täñpäkañ waki täñpani ude topmäñpäj nepmañkuño itat. Upäñkañ Anutu täño man uwä nämo topani! ¹⁰ * Unita ämawebe Anututä inita iwoyäwani u täñkentäj yämikta nadäñpäj näk bänepna täñ-täpäneñpäj komi bäräpi ño kotal itat. Ämawebe uwä Jesu Kristo terak irit bureni itak u yäpmäjpäj kämiwä Jesu-kät penjäñek gänañ tärek-täreki nämo itneñta komi ño nadätan.

¹¹ * Unita man ñode pätak u bureni-inik;

Jesu-kät bureni kumbumäño täñpawä irit kehäromi-ken Jesu-kät penta api itne.

¹² * Täñpäj komi bäräpi kotalpäj nämo kwitanayäj tämäño uwä Jesu-kät yabäj yawat piä bok api täne.

Upäñkañ Jesuta äwo yänayäj tämäño uwä Jesutä kowata ninta äwo api yäwek.

¹³ * Täñpäkañ nin Jesu iwatta yäñkehärom tanjukumäño u irepmitnero upäñkañ Jesutä ude täkta yäñkehärom tanjukko u nämo api irepmirek. Nämooinik! U imata, iniken mebäri ba täktäki täga nämo irepmirek.

Piä äma Anututä gäripi nadäk imani

¹⁴ * Unita Timoti, gäk kadäni kadäni man ñowä yäwetpäj yäwoñärek täk täyi. Täñpäkañ man jopita yäñawät-awät täneñta Anutu injamiken man kehäromi kañ yäwet. Man udewaniñ äma kubä täga nämo täñkentäj imek. Nämooinik, äma man u nadäk täkañ unitäño bänepi täñpänwak täkañ. ¹⁵ * Täñpäkañ Anututä nadäj gamiñjirän tägawekta gwäk pimijpäj piäka täk täyi. Ude täñkañ man bureni pähap siwoñigän yäñahäj yäpmäj kuñjiri mäyäkta piä äma gäkä terak ärowektawä. ¹⁶ * Ba man jopi, kome täño nadäk unita yäñuruk-uruk yäñjirä nämo nadäwen. Ude täk täkañ uwä täñ yäpmäj kuñkä man jopi kehäromi-inik injtpäj Ekäni täño man pekinik api täneñ. ¹⁷ * Man udewani uwä paräm tokneñ äronpäj äma gupi täñpawak täkañ udewani. Äma udewani-ken nanik kubä wäpi Himeneus, kubä Filetus. ¹⁸ Äma yarä u man bureni penjañ ñode yäk täkamän; Ämatä kumbani-ken nanik akukakuk u bian ahäñjukko unita nin kumäñpäj äneñi nämo api akune yäk. Täñpäj man udewani terak ämawebe täño nadäkiniki täñpän wanjirä nadäkiniki pewä putärek täkañ. ¹⁹ * Upäñkañ ämatä eni tänyäj nadäñpäj bek kehäromi änek täkañ ude Anututä iniken äboriye kehäromi nikek itneñta bek kehäromi äneñ-kireñjukko pen itak. Bek uterak man kudän ñode kudän täwani itak; Ekänitä äboriye bureni-inik unita nadätak. Täñpäj man kudän täwani kubä pen ñode bek uterak itak; Ämawebe Ekäni wäpi yäpmäj kuñat täkañ uwä kädet wakita mäde ut imineñ.

²⁰ * Timoti, gäk nadätan? Äma wäpi biñam ikek täño eni gänañ pärek ba käbot ätuwä gol siriwapäj täñpani. Ba ätuwä päya kujat kenta komepäj täñpani. Imaka uwä ätu piä täga täkta biñam ba ätuwä piä jopi mebäri mebäri u täñkañ jop mañpä kukta yäwani. ²¹ * Täñpäkañ äma kubä iniken irit kuñat-kuñariken wakini penjop kuräki irayäj täko uwä käbot siliwa ba golpäj täñpani, piä täga täkta biñam yäwani, kudupi ude api irek. Äma udewani uwä

* 2:3: 2Ti 1:8, 4:5 * 2:5: 2Ti 4:8 * 2:6: 1Ko 9:7,10 * 2:8: 1Ko 15:4,20; Rom 1:3 * 2:9: Efe 3:1,13; Plp 1:12-14 * 2:10: Kol 1:24 * 2:11: 2Ko 4:11 * 2:12: Mat 10:33 * 2:13: Rom 3:3-4; Nam 23:19; Tai 1:2 * 2:14: 1Ti 6:4; Tai 3:9 * 2:15: 1Ti 4:6; Tai 2:7-8 * 2:16: 1Ti 4:7 * 2:17: 1Ti 1:20 * 2:19: Nam 16:5,26; Jon 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11 * 2:20: 1Ko 3:12 * 2:21: 2Ti 3:17

Mähemi tãjo piã tagatãga tãkta binjam yãwani. Uwã Mähemi tãjo piã tãkta pidãmtak tãyak unita Mähemita piã man u ba u tãga iwerãn tãjpek. ²² * Unita gãk kadãni kadãni nadãk waki gubanjitã yãpmãj kuñat tãkañ u mãde ut imiñpãj kãdet tagatãga ñodewani u iwatta gwãk pimiwen; Tãktãk siwoñi, Anututa nadãkinik bureni, bãnep iron, bãnep kwini. Imaka tagatãga u amawebe bãnep nadãk-nadãki siwoñitã Anutu yãpmãj wãdãk tãkañ u tãjkenjtãppãj penta kañ iwarut. ²³ * Tãjppãj nadãk-nadãki gwãjiwanitã jopman yãk tãkañ unita juku nãmo penen. Nadãtan, man udewanitã ãmik man pewã ahãk tãkañ. ²⁴ * Tãjppãj Ekãni tãjo piã amatã man wãrãt-wãrãt nãmo tãjpek. Nãmo, u ãma kuduptagãn not tãj yãmiñpãj Ekãni tãjo man meni tãjpidãm-pidãm terak ba bãnep kwini terak yãwetpãj yãwoñãrewek. ²⁵ * Tãjppãj ãma nadãk-nadãk gwãjiwani yãpmãj kuñat tãkañ u bãnep tãga terak yãwetpãj yãwoñãrewek. Yãwetpãj yãwoñãrek tãjirãn Anututã nadãj yãmiñjirãn bãnep sukurenjãj man burenita nadãkinik ãneñi kãwep tãneñ. ²⁶ Ude tãneño uwã nadãwã tumbãpãj Satantã iniken mani iwatnenja bunep pewãn yepmãjireko u dat-kwinitpen kunen.

3

Kadãni bãmopi-ken wakitã api ahãj pãrek

¹ * Man ñonita juku penjãj nadã! Kadãni tãrek-tãrekken bãrãpi mebãri mebãri api ahãneñ. ² * Amatã initagãn nadãjkañ monen wãdãk-wãdãkta gãripi api nadãneñ. Tãjppãkañ ini wãpi yãpmãj ãronjãj ãrowani pãhap tãjppãj yãjawãt-awãt ba noriye man wakiwaki api yãwetneñ. Ba miñjiye naniye tãjo man api utneñ. Tãjkañ iron kãdetta bãnep tãga nãmo api nadãneñ. Uwã Anutu ini ba, unitãjo man mãde api ut imineñ. ³ Uwã amawebe not nãmo api tãj yãmineñ, ba ãma kubãtã waki tãj yãmiñjirãn momini nãmo pen imiñpãj yãjwawak man api yãneñ. Ba ãma yãnpãj-yabãj yãwat api tãneñ. Tãjppãj iniken gupi tãjo gãrip ugãn api iwatneñ. Uwã komi tãjppãj ãmik bumta api tãneñ. Ude tãjkañ kãdet tagata iwan api tãneñ. ⁴ Ba iniken noriyeta waki tãj yãmiñpãj iniken nadãk waki tãropigãn api iwatneñ. Tãjkañ inita nadãjirã ãrowani pãhap api tãneñ. Ude tãjkañ Anututa gãripi nadãnanjipãj kome tãjo gãripigãn api iwarãn tãneñ. ⁵ * Tãjppãkañ Anutu tãjo kãdet bureni-inik, kehãromi nuke unita ket nãmo nadãjkañ gupi-tãgãn api iwatneñ. Eruk Timoti, ãma udewani yabãj unumtãnjãj ukãt itpãj-nadãk kubã nãmoinik tãjpen.

⁶⁻⁷ * Tãjppãkañ ãma udewani ãtutã webe nadãk-nadãki kwini unitã eniken kãbop ãrok tãkañ. ãronjkañ man jopi-jopi yãj-yãkñat-pewã nadãkiniki ãma uterak pek tãkañ. Webe uwã nadãk-nadãki kehãromi nãmo unita bãnep nadãj gãripitã momi-ken yãmagurirã nadãwãtãk pãhap tãk tãkañ. Tãjkañ nadãk-nadãk yãpmãkta gãripi nadãk tãkañ upãjkañ Anutu tãjo man bureni u tãga nãmo nadãwã tãrek tãkañ. ⁸ * Tãjppãkañ ãma kãdet udewani tãk tãkañ uwã man burenita iwan tãk tãkañ, bian ãma yarã wãpi Janes kenta Jabrestã Moses tãjo manta iwan tãjkuãno udegãn. ãma udewani tãjo nadãk-nadãki wawãkañ Anututa nadãkinik nãmo tãj imik tãkañ. ⁹ Upãjkañ tãktãki waki u kadãni kãronji tãga nãmo api tãneñ. Nãmo, amatã unitãjo kãdet u kanpãj nadãwã guñ tãjo bumik api tãjpek, bian ãma Janes kenta Jabres tãjo tãktãki kanpãj nadãjkuño ude. Ude kanpãj nadãjppãj nãmo api iwarãn tãneñ.

Timoti, Anutu tãjo man injit-inik tãyi

¹⁰ Upãjkañ Timoti gãhã bian nãkkãt itpãj Anututã kãdet gãripi nadãk tãyak u amawebe yãwetpãj yãwoñãrek tãjira nabãppãj-nadãjkuñ. Ba tãktãkna imaka, u nadãtan. Ba imaka u ba u tãk tãyat u mebãri imata tãk tãyat u nadãtan. Tãjppãj mebãrina ñode nadãtan; Nãk Anutu nadãj imikinik tãk tãyat, bãrãpi gãnañ nãmo kwitak tãyat, amawebe iron tãj yãmik tãyat, ba piã ehuranigãn tãk tãyat. U kudup nadãtan. ¹¹ * Tãjkañ komi bãrãpi tãj namiñkuño u imaka, nadãtan. Antiok komeken, Aikoniam komeken, ba Listra yotpãrare-ken komi namiñjirã komi pãhap nadãjkuñ. Ude upãjkañ Ekãnitã bãrãpi u kudup ketãren namiñkuñ. ¹² * Bureni-inik, ãma kuduptagãn Jesu Kristota yãjppãj Anutu tãjo man iwatnayãj tãjo uwã komi bãrãpi api ahãj yãmek. ¹³ Tãj, ãma tãktãki tarãkikãt jop yãj-yãkñarani amatã ini bãnepken ba ãtu tãjo bãnepken yãj-yãkñat piã tãjtãko tãji-inik ahãjppãj api wenj pãrek.

¹⁴ * Tãjppãkañ Timoti, gãhã man bureni gãwetpãj gãwoñãrenjirã nadãkinik tãjkuño u injit-inik tãjppãj kañ kuñat. U imata, ãma man u gãwetpãj gãwoñãrenjkuño unitãjo mebãri u nadãtan. ¹⁵ * Ba gãk ironjẽkentã yãput penjãj Anutu tãjo man u nadãj yãpmãj ãbãtan u

* 2:22: 1Ti 6:11 * 2:23: 1Ti 4:7 * 2:24: 1Ti 3:3; Tai 1:7 * 2:25: 1Ti 2:4 * 3:1: 1Ti 4:1 * 3:2: Rom 1:29-31 * 3:5: Mat 7:15,21; Rom 2:19-20; Tai 1:16 * 3:6-7: Tai 1:11 * 3:8: 2Ti 2:25; Kis 7:11,22; 1Ti 6:5 * 3:11: Apos 13:50; Apos 14:5,19; Sam 34:19 * 3:12: Mat 16:24; Jon 15:20; Apos 14:22 * 3:14: 2Ti 2:2 * 3:15: Jon 5:39; 1Pi 1:20-21

bureni-inik yäj nadätan u. Anutu tajo man u kehäromi ñodewani; U hänepka-ken penyäjek pewän ahäj gaminjirän Kristo Jesu nadäj iminjpäñ irit kehäromita binjam täga api täñpen. ¹⁶ * Täñpakañ Anutu tajo man kudän täwani u kudup Anutu tajo Munapiktä täñmeham täñjirän ahäj moreñkuñ. Man u daniñpäñ nadäk täñitna man bureni tajo mebäri niwetpäj niwoñarek täk täyak. Ba unitä ämawebe nadäk-nadäki gwäjijñ ärowani yäpäñ-siwoñaktä yabäj yäk täyak. Ba kädet gwäjiwani yäñpäñ yäpäñ-siwoñtak täyak, ba kuñat-kuñat siwoñi niwetpäj niwoñarek täk täyak. ¹⁷ Täñpakañ Anutu tajo mantä ämawebeniye hänepi-ken piä ude täñtäyon piä täga mebäri mebäri säkgämän täneñta pidämtak täkañ.

4

Timoti, Anutu tajo piä gwäk pimiñpäñ täyi

¹ * Timoti, näk Anutu inamiken ba Kristo Jesu äma kumbani ba kodak irani bok yäpmäj daniwayäj täyak u inamiken jukuman kubä gäwerayäj. Kristo Jesu u äneñi kwawak ahäjñpäñ ämawebeta intäjukun it yämayäj täyak unita ñode peñ gäwetat; ² * Unitäño manbinjam ehuranigän yäñahäñpäñ yäwet täyi. U kadäni kadäni, ämawebe man u nadäneñ ba nämo nadäneño u jop uken gwäk pimiñpäñ Kristo tajo manbinjam yäwet täyi. Ude täñpäñ ämawebe tajo nadäk-nadäki yäpi-siwoñtak täkot. Täñkañ kädet gwäjiwani iwarani u jukuman kehäromigän kañ yäwet. Ba äma nadäj bäräp ikek hänepi täñpidäm tañ yämik täyi. Piä u täkta nämo gaña täñpäñ Kristo tajo man kädet ket täñpäñ yäwetpäj yäwoñarek kañ tä.

³ * Nadätan, kämiwä ämawebetä Anutu tajo man mebäri bureni nintä yäwetpäj yäwoñarek täk täkamäj u nadäka api bitnäneñ. Man bureni bitnäñkañ yäwetpäj yäwoñarek äma hänep ärik-ärik man yäwani unita äbä niwetpäj niwoñarewut yäñpäñ gera api yäneñ. Man jopi ini hänepitä gäripi nadäk täkañ ugän api nadäneñ. ⁴ * Man bureni peñpäñ kobap man api nadäneñ. ⁵ Täñpakañ Timoti gähä hänep nadäk-nadäka ba irit kuñat-kuñatkata watäni kañ it. Täñpäñ Kristota yäñpäñ komi ba bäräpi kotakta nämo bitnäwen. Täñkañ Anutu tajo man yäñahäk-ahäk piä säkgämän kañ tä. Ude täñkañ Anutu tajo watä äma gähä piä yäj-gamani u kudup kañ täñ more.

Pol tajo kumäk-kumäk kadäni keräp tañkuk

⁶ * Täñpakañ nähä paorayäj. Bian Anutu iniñ oretta wain ume piwä kuñkuño ude nägätña api piwä kuneñ. Kumäjpeñ kukkukna kadäni keräp täyak. ⁷ * Upäñkañ nämo umuntäyat. Nämoink, äma närepmirek gärepmirek täñkañ gwäk pimiñpäñ bäräñeñ päñku бага pewaniken ahäk täkañ näk udegän nämo kwitañkañ bäräñeñ yäpmäj äbätängän бага pewani-ken ahätat ño! Näk nadäkinikna nämo pewa putärenkuñ. ⁸ * Unita nadätat, siwoñi kuñat-kuñat tajo gwäki tägağämän u näkä yäpmäkta itak. U kadäni pähapken Ekäni, ämawebe tajo täktäk yäpmäj daniwani äma siwoñi-inik unitä api namek. Täñpakañ gwäki säkgämän u näkagän nämo api namek. Nämoink, ämawebe Ekänitä äbäktä hänep peñpäñ itsämäk täkañ unita imaka, api yämek.

Man paotpaot

⁹ * Täñpakañ Timoti, gwäk pimiñpäñ näkken bäräñeñ äbi. ¹⁰ * Butewaki pähap, notnapak Demas unitä kome tajo gärip iwatpäj nabä kätäñpeñ Tesalonaika komeken kuñkuk. Täñpakañ Kresens imaka nabä kätäñpeñ Galesia komeken kuñkuk. Kuñjirän Taitus Dalmesia komeken kuñkuk. ¹¹ * Täñpakañ Lukkät ninekgän itkamäk. Unita Timoti, Mak yäwikañ bok kañ äbun. Unitä piä täga api täñkentäj namek. ¹² * Täñkañ notninpak Tikikus uwä iniñ kirewa Efesus komeken u äreñkuk. ¹³ * Täñpakañ gäk äbayäj yäñpäñ näkño mäñit tek Troas yotpärare-ken Kapusta enjen yäñopmäñpäñ peñkuro u yäpmäñkañ kañ äbi. Ba näkño buk kenta man kudän moräki täñpäñ pewani u imaka, kañ yäpmäj äbi.

¹⁴ * Eruk, Aleksada kapa-päj imaka imaka täñpani unitä wäki mäyap täñ naminjuk. Unita Ekänitä kowata api imek. ¹⁵ Äma unitä man yäwetpäj yäwoñarek täñkumäño u mäyap utpäj yejämäk täñkukonik. Unita udegän täñ gamekta watäni itpeñ kañ kuñat.

¹⁶ * Nadätan? Man piäken pengän itkut-ken uken notnapak kubätä näk gäarak nämo itkuk. U kudup nabä kätäñpeñ kuñkuñ. Unitäño momini uwä Ekänitä peñ yämiton. ¹⁷ * Bureni, notnayetä nabä kätäñpeñ kuñkuño upäñkañ Ekänitäwä nämo nepmañkuk. Nämo,

* **3:16:** Rom 15:4; 2Ti 2:21 * **4:1:** Apos 10:42; Rom 14:9-10 * **4:2:** Apos 20:20,31 * **4:3:** 1Ti 4:1; 2Ti 1:13
 * **4:4:** 1Ti 4:7 * **4:6:** Plp 2:17 * **4:7:** 1Ti 6:12 * **4:8:** 1Ko 9:24-25; Rev 2:10 * **4:9:** 2Ti 1:4 * **4:10:** Kol 4:14; Tai 1:4 * **4:11:** Kol 4:14; Apos 15:37-39 * **4:12:** Efe 6:21-22 * **4:13:** Apos 20:6 * **4:14:** 1Ti 1:20; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6 * **4:16:** 2Ti 1:15 * **4:17:** Apos 23:11, 27:23; Dan 6:22

u mani biŋam guŋ äbotken yäŋahäŋjira unitä nadäka manna täŋmeham taŋpäj kehäromi naminjukuk. Täŋpäj tom komi, äma yewani meni-ken nanik ketärenpäŋ nepmaŋjukuk. ¹⁸ Ude täŋ naminjukuko udegän, Ekäni uwä waki mebäri mebäri uken nanik ketärenpäŋ kunum gänaŋ irit bägupi täga u gänaŋ api nepmaŋpek. Täŋpäkaŋ Ekäni uterak epmäget penyäjek pen mat it yäpmäj ärowek. U bureni!

¹⁹ * Eruk, yanäpi yarä Prisila kenta Akwila ukät Onesiforus ba unitäŋo äboriye näkŋo mena yäpmäŋpäŋ bänep täga man yäwet. ²⁰ * Butewaki, notnapak Erastus u Korin yotpärareken itkukotä pen itak. Ba Trofimuz käyäm täŋpewän Miletus komeken teŋkut. ²¹ Unita Timoti, iwän mäni kadäni nämo keräp taŋjirän gäkä jukun kaŋ äbi. Täŋpäkaŋ notkapak Yubulustä bänep täga gäwetak. Ba Prudens, Linus, Klodia ukät äma ätu Kristo wäpi terak notkaye wanotkaye itkaŋ u kuduptagän udegän bänep täga man gäwetkaŋ.

²² Eruk, Ekänitä bänep nadäk-nadäka-ken iton. Täŋkaŋ unitäŋo orakorakitä gäk uwäktäŋ gamiton.

* 4:19: Apos 18:2; 2Ti 1:16-17 * 4:20: Apos 19:22, 20:4

Taitus

Poltä Taitus jukuman iwetta manbiñam ño kudän täñjuk

¹ Näk Pol, Anutu täño piä ämagän ba Jesu Kristo täño aposoro kubä ude itat. Unita ämawebe Anututä bian inita iwoyänjukko u täñkentän yämiñira Kristota nadän imikinik täkta nanin kireñjuk. Ba täñkentän yämiñira ämawebe unitä man bureni nadäwä tärekta nanin kireñjuk. Man bureni uwä irit kuñat-kuñat Anututä gäripi nadäk täyak upän niwonjäreke täyak. ^{2*} Täñpäkañ man bureni unitäño mebäri-inik uwä irit kehäromi pätak u bureni-inik api kañ-ahäne. Bian-inik, Anututä intäjukun imaka kubä nämö pewän ahäñirä irit kehäromi u nimikta yänkehärom tañjuk. Täñpäkañ Anutu uwä jopman kubä nämö yäk täyak.

^{3*} Eruk it yäpmän äbätängän kadäni kubä Anututä ini nadänjuk-ken uken äma ätu irit kehäromi täño manbiñam yänhäkta yäpmän daniñpän yepmañjuk. Ude täñjukko uwä mani biñam kwawakinik pewä ahäñkuñ. Täñpäkañ Anutu, waki kerik-ken nanik nimagurani unitä piä u näk ketna terak peñjuk.

^{4*} Eruk nanakna Taitus, man ño gäka kudän täyat. Gäk äbot täñpani ninkät Anututa nadäkinik bok täk takamän unita nanakna bureni yän gäwetpän ñode gäwetat; Anutu nanin ba äma nin nimagurani Jesu Kristo unitä oran gamiñirän unitäño bänep pidäm terak kañ kuñat.

Äbot täñpani täño intäjukun ämata jukuman

⁵ Taitus, gäk piä moräki täñ paotta ba äbot täñpani yotpärare kubäkubä täño watä äma yabän ahäñpän yepmaktä Krit komeken gepmañpeñ kuñkut. Täñkañ man bian gäwetkuro unita juku piñpän nadä; ^{6*} Äbot täñpanita intäjukun itta äma ñodewaniñpän yäpmän daniñpän kañ yepmañ yän gäwetkut; Äma, ämawebe injamiken siwonjigän kuñarani, ba webe kubägän yäpani. Ba äma unitäño nanakiye uwä Jesuta nadän imikinik täñpän peñawäk ba miñi nani täño man bitnä nämo täñpani. Äma udewanipän, äbot täñpanita intäjukun itta kañ yabän ahäñpän yepmañ. ^{7*} Unita ñode nadä; Äbot täñpani täño intäjukun ämatä Anutu täño piäta watä it täkañ unita äma u siwonji-inik kuñarirä ämawebetä yabäñpän-nadäwä momini niked nämö täneñ. Täñpän äma uwä näk wäpna biñam ikek itat yänkañ äboriye yäwetpän yäwonjäreke kokwawak terak nämö täñpani. Ba ume nañkañ tängunguñ täñpän äma komita nämö täñpani. Täñkañ moner tuñumta nadäwätäk nämö täñpani. ⁸ Ba äma u iron täga täñpän kädet siwonjigän kuñatpän kädet täga-tagän gäripi-inik nadäwani. Täñkañ äma uwä man yäkyäki ba täktäkita watä irani. ^{9*} Täñpäkañ watä äma uwä Anutu täño man mebäri bureni nintä yäwetpän yäwonjäreke täk takamän udegän injit-inik täneñ. Man bureni u injit-inik täñpän säkgämän yänhäñirä ämawebe kädet siwonjita nadäkinik täñpän täga kuñatneñ, ba äma Anutu täño man bureni ut täkañ unitäño jopman uwä täga utpewä mäneñ.

Nadäkinik täñpä wawanita man

^{10*} Täñpäkañ Taitus, gäk watä äma täga-tägapän kañ yabän ahäñpän yepmañ. Imata, Krit komeken äbot täñpani bämopi-ken nanik mäyaptä man burenita bitnäñpän jop manman yän-yäñjatpän ämawebe mäyap kädet goret käda yämagut täkañ. Äma yäyat uwä mäyaptä jopman ñode yäk täkañ; In guñ äbotken naniktä äbot täñpani-kät itta nadäñpänä, eruk бага man iwatkañ gupjin moräk kañ madäwut yäk. ^{11*} Täñpän äma uwä mäyäk-kät nämö moner yäpmaktä jop manman ude yän-yäñjat-pewä nädamiñi-nani ätu nadäkiniki pewä putärewäpän säkgämän nämö it täkañ. Unita Taitus, gäk äma jop manman yäk täkañ u yäniñ bitnä. ¹² Nadätan? Krit nanik iniken äma nadäwani kubätä ini Krit nanik ämawebeta ñode yänjuk; Krit nanik u waki, jop manmangän yäwani yäk. Uwä tom ägwäri udewani, orek patkañ ketem naktägän nadäk täkañ yän yänjuk. ^{13-14**} Täñpäkañ Taitus, äma nadäwani uwä man bureni-inik kubä yänjuk. Unita gäk äbot täñpani täño kuñat-kuñari yäpä tägakta man kehäromi kañ yäwet. Yäweriri nadäkiniki äneñi täñkehärom tañpän Juda nanik täño kobap man unita nadäkinik nämö täñ yämineñ. Ba äma Anutu täño man burenita bitnä täkañ unitäño бага man nämö nadän yämineñ.

^{15*} Taitus, gäk nadätan? Äma bänepi paki-iniktä kuñat täkañ uwä imaka kuduñtagänta nadäwä tägagän täk täkañ. Upänkañ äma bänepi-ken momitä tokñek itkañ nadäkinik nämö

* 1:2: Kol 1:27 * 1:3: Efe 1:9-10; Tai 2:10, 3:4; 1Ti 1:1,11 * 1:4: 2Ko 8:23; Gal 2:3; 2Ti 1:2, 4:10; Rom 1:7 * 1:6: 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 * 1:7: 1Ko 4:1 * 1:9: 2Ti 4:3; Tai 2:1 * 1:10: 1Ti 4:7 * 1:11: Jon 10:12; 1Pi 5:2; 2Ti 3:6 * 1:13-14: 2Ti 4:2 * 1:13-14: 1Ti 4:7 * 1:15: Mat 15:11; Rom 14:20

pewän ahäk täkanj uwä imaka kuduptagänta nadäwä wakigän täk täkanj. U imata, bänep nadäk-nadäki-ken wakitä tokņek parirä kädet siwoņi u iwatta nämoinik nadäk täkanj. ^{16*} Äma udewani uwä man ŋode yäk täkanj; Näk Anututa nadäkinik täk täyat yäk. Ude yäk täkanj upänkanj täktäki waki unitä ŋode niwoņäreke täyak; Ekänita mäde ut imani. Uwä man bitnäc täņpänj kädet täga kubä nämoinik pewä ahäk täkanj. Täņpakanj kädet waki ude täņjirä Anututä taräki-inik yabäk täyak.

2

Äbot täņpani ämawebeta jukuman

^{1*} Eruk Taitus, gähä äbot täņpani ämawebe Anutu täņo man mebäri bureni ugän iwatta yäwetpänj yäwoņäreke kanj tä. ² Täņkanj äma ekäni ekäni ba tagawani u ŋode kanj yäwet; In man yäkyäkjin ba täktäkjinta watä itpänj kanj kuņarut. Ba nadäwätäk ikek kuņatpänj Ekäni täņo manbiņam ŋo injit-inik täņpänj iron kädet täga ugän kanj iwarut. Täņpänj in bäräpi gänaņ kwikinik kanj irut.

^{3*} Täņpakanj Taitus, äma ekäni ude yäwetkanj webe ekäni ekäni udegän ŋode kanj yäwet; In Anutu injamiken siwoņi kanj kuņarut. Ume komi taņj naņkanj ämawebe yäņpänj-yabänj yäwat nämö täneņ. Nämoinik! Kädet tagagän täņpänj-yäwoņäreke täneņ. ⁴ Ude täņpänj webe gubanj kädet tagätäga yäwetpänj yäwoņärenjirä äpiyeta gäripi nadäņpänj nanakiyeta udegän nadäneņ.

^{5*} Täņkanj ämawebe gägäni ätutä Anutu täņo manta man waki yäneņo ude ta yäwetpänj yäwoņäreke täņjirä webe gubanj gubanj uwä kädet siwoņi iwatpänj kwikinik itneņ. Ini enj-kengän itpänj nanak ba imaka imakanita watä säkgämän itneņ. Täņkanj bänep iron kädet siwoņi ugänpänj iwatneņ. Täņpänj äpiye täņo man buramimeņ.

⁶ Eruk Taitus, äma gubanj gubanj imaka, man kehäromi yäweriri nadäņpänj iniken irit kuņat-kuņarita watäni itpänj kanj kuņarut. ^{7*} Täņ gäkņawä kädet tagagän täņpeņ kuņariri äma gubanj gubanj unitä gäkņo täktäkka u kanjkanj udegän api iwatneņ. Ba man yäwetpänj yäwoņäreke piä täk täyan unita nadäkinik täņpänj säkgämän kanj tä. Jop, yäņ-yäkņarani nämö yäwen. ^{8*} Nämö, man bureni siwoņigän yäņjiri ämatä man yäwayäņ täyan uken goret kubä nämö kanj-ahäņpänj yäņpänj gabänj gawat kubä täga nämö täneņ. Ude täņjiri iwanijetä mäyäk man niwetta kädetta wäyäkņewä wawäpänj ini api mäyäk täneņ.

^{9*} Täņpakanj Taitus, äbot täņpani ämawebe u gänaņ nanik äma ätu äma täņo piä äma jopi ude itkanj uwä ŋode kanj yäwet; In intäjukun ämajije täņo man buramikgän kanj täc täņput. Mani nämö utkanj piä siwoņigän täņjirä intäjukun ämajijetä tabäņpänj gäripi pähap api nadäneņ.

^{10*} Täņpänj intäjukun ämajije unitäņo tuņum nämö kubotäneņ. Ba täņjyäkņarani kubä nämö täneņ. Nämö, man buramikgän täņjirä intäjukun ämajijetä piä siwoņigän täņpani yäņ api nadäņ tamimeņ. Eruk in kädet siwoņi ude iwatnayäņ täkanj uwä Anutu, wakiken nanik nimagurani unitäņo manbiņam unita ämawebetä nadäņjirä ärowani api täņpek.

¹¹ Unita Taitus, kädet täga ude täņpeņ kuņat täkäna. U imata, Anututä orakoraki kwawak pewän ahäņkuņ. Orakoraki u ämawebe paot-paotta biņam täņpani kuduptagän waki keriken nanik yämagurekta kehäromi nikek. ^{12*} Täņpakanj orakoraki, nin nimagutkuko uwä ŋode niwetpänj niwoņäreke täyak; Kome täņo nadäņ gärip ba Anutu täņo man peņawäk u mäde ut imiņkanj gwäk pimiņpänj Anutu-tagän nadäņ imiņpänj siwoņigän kuņat täkäna. ^{13*} Täņkanj Anutunin Jesu Kristo kehäromi nikek ahäwayäņ täko unitagän itsämäņpänj kuņat täkäna. Jesu uwä paot-paotta biņam täņpanipänj nimagurani. ^{14*} Täņpakanj Jesu uwä iniken gupi ninta kowata inij kireņpänj kome täņo kuņat-kuņat wakiken nanikpänj nimagutta kumbuk. Uwä ämawebe äbot inipärik kubä inita biņamgän itta ärutpak taņpänj niņpanjuk. Ba nintä kädet siwoņita gäripi nadäņpänj kuņatta udewä täņkuk.

^{15*} Unita Taitus, gäk ämawebe kuduptagän man u yäwet. Gäk piä ŋo täkta wäpka biņam nikek unita ämawebe bänepi täņpidäm taņ yämiņjiri man u kanj iwarut. Ba äma kädet täga peņpänj goret kuņarani u yäņpänj yäpä-siwoņi takta man kehäromi kanj yäwet. Täņpakanj äma kubätä gäka nadäņjirän äma jopigän täņpayäņ täko uwä, äma udewani nämö nadäņ imen.

3

Kädet siwoņi terak kuņatne

* 1:16: 2Ti 3:5; 1Jo 1:6; 2:4 * 2:1: Tai 1:9 * 2:3: 1Ti 3:11 * 2:5: Efe 5:22 * 2:7: 1Ti 4:12; 1Pi 5:3 * 2:8: 1Pi 2:15 * 2:9: 1Ti 6:1 * 2:10: Tai 1:3 * 2:12: 1Jo 2:16; Efe 1:4 * 2:13: 1Ko 1:7; Plp 3:20 * 2:14: Gal 1:4; Kis 19:5; Lo 7:6; Sam 130:8; Ese 37:23; 1Pi 2:9 * 2:15: 1Ti 4:12

1 * Eruk Taitus, gäk ämawebe yäweriri ñode kañ tak tãñput; Kome tãño intãjukun äma ba gapman gãmori-kengän itpãñ mani kañ buramik tãñput. Tãñpãñ kadäni kadäni kädet tagatãga tãkta nãmo bitnãnej. 2 * Ba äma yãnpãñ-yabãñ yawat ba yãñwawak nãmo tänej. Bãnep kwini terakgän itpãñ ämawebe kuduptagãnta kädet tagagän tãñ yãminej.

3 * Nadãtan? Äbot tãñpani ämawebe nin kudup imaka, guñ kädet iwat tãñkumãñjonik. Anutu tãño man mäde ut imiñpãñ man bitnãk ba kädet goret-goret-gän kuñat tãñkumãñjonik. Kome tãño kañgãrip ba nadãñ gãrip unitã ärowani tãñ nimiñjirãn watã piã ude tãñ imik tãñkumãñjonik. Nadãwãwak ba kokwawak terakgän kuñatpãñ iwan kowata kowata tãñpãñ kuñat tãñkumãñjonik. 4 * Ude tak tãñkumãño upãñkañ mäden, eruk yãpãtagak ämanin Anututã iniken bãnep ironi niwonãreñpãñ orañ nimiñpãñ paotpaotken nanikpãñ wãdãñ tãdotpãñ nipmañkuk. 5 * Nintã kudãn siwoñi kubã tãñjitna nãmo, Anututã iniken bãnep iron terak imaka umuri-ken nanik wãdãñ tãdotpãñ nipmañkuk. Tãñpãñ unitãño Munapikitã bãnepnin ärut nimiñpãñ tãñkodak tanpãñ nipmañkuk. 6 * Tãñpãkañ Anututã yãpãtagak ämanin Jesu Kristo iwet-pewãn Munapiki tokñek-inik peñ nimiñkuk. 7 * Nin inikãt bãnep kubãgãn itta iron pãhap ude tãñ nimiñkuko unita ñode nadãkamãj; Irit kehãromita nadãkinik tak takamãñ u it yãpmãñ kuñtãngãn bureni api kañ-ahãne.

8 Taitus, man u bureni-inik. Unita man u kehãromigãn yäweriri ämawebe Anututa nadãkinik tãñkuño unitã nadãwã tärewut. Nadãwã tärewãpãñ piã tãga mebãri mebãri u tãktagãn nadãk ba kehãromi unitagãn injitneñ. Kädet tãga unitã ämawebe kudup bureni-inik tãñkentãñ yãmik täyak. 9 * Tãñ, man jopi-jopi äma ätutã yãñahãk tãkañ unita juku peñpãñ nãmo nadãnej; U man goret-goret yãk tãkañ. Äbekjiye orajiye tãño wãpi tawãñ ugãnpãñ yãnpãñ-nadãk tak tãkañ ba Moses tãño бага täpuri täpuri unita nadãwã ärowani tãñpãkañ ämik man pewã ahãk tãkañ. Tãñpãkañ man yãk tãkañ uwã jopigãn, tãñkentãk kubã nãmo pewã ahãk tãkañ.

10 * Tãñpãkañ inkãt nanik äma kubãtä duñ-wewek kädet pewãn ahãwayãñ tãko uwã jukuman kehãromi kadãni kubã ba yarã ude kañ iwet. Eruk, ude iwerikañ kädet u nãmo pewãnã mäde kañ ut imi. 11 * Gäk nadãtan, äma uwã kädet siwoñi peñpãñ momi kädet iwarani. Tãñpãkañ imaka wakiwaki tak täyak unitã ñode niwonãretak; U wañ moretak.

Man ätu juku piñpãñ kuñatta

12 * Taitus, gãkño kome yãpmãkta nãk Atemas ba Tikikus yarã uken nanik kubãpãñ gãkken tewa yãpmãñ api ärewek. Äreñjirãn gäk nãk nabãkta ehutpeñ Nikopolis komeken ño äbã kañ nabã. Imata, mänit kadãni-ken nãk Nikopolis kome ño itta nadãtat unita. 13 * Eruk, бага manta nadãwani äma wãpi Senas ukãt Apolos kädet kãronj kudayãñ tãkamãn unita ketem tuñum tãñkentãñ yãmiñjiri kädet miñjin uken imaka kubãtä wãyãkñedentawã. 14 * Nadãtan? Nintãño ämawebeniyeetã jopjop, iniken gãrip terak nãmo kuñatneñ. Nãmo, u kudãn tagagãn ba piã tagagãn kañ tak tãñput. Ude tãñkañ äma ätutã imaka kubãtä wãyãkñenayãñ tãño uwã kañ tãñkentãñ yãmik tãñput.

15 Taitus, äma nãkkãt itkamãñ ñonitã ganiñ oret man pewã ärekañ. Tãñpãkañ ämawebe Ekãnita nadãkinik tãñpãñ ninta gãripi nadãk tãkañ unita oretoret man kañ yãwet. Eruk, Anutu tãño bãnep ironitã intã terak äroton.

* 3:1: Rom 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * 3:2: Plp 4:5 * 3:3: 1Ko 6:11; Efe 2:2, 5:8 * 3:4: Tai 1:3 * 3:5: 2Ti 1:9; Efe 5:26; Jon 3:5 * 3:6: Apos 2:17-18 * 3:7: Rom 3:24 * 3:9: 2Ti 2:14,16,23 * 3:10: Mat 18:15-17; 2Jo 10
* 3:11: 1Ti 6:3-5 * 3:12: Efe 6:21-22 * 3:13: Apos 18:24; 1Ko 3:5-6; 1Ko 16:12 * 3:14: Efe 4:28; Tai 2:14; Mat 7:19

Piremon Piä watä äma jopi kubä Anututa biñam täñkuko unitäño manbiñam

1-2 * * Näk Pol Kristota yäñpäj komi eniken nepmanñani näkä, ba notninpak Timoti-kät man kudän ño takamäk. Man ñowä ñodeta kudän takamäk; Notninpak Piremon, ninkät piä mebäri kubägän täñpani gäka, ba wanotnin Apia unita, ba notninpak Akipas, Anututa yäñpäj ämik bok täñpani unita. Ba äbot täñpani ämawebe Anutu ininj oretta Piremontä eniken ärok takäj unita imaka man ño kudän takamäk. Täñpäkañ in kudupta ñode täwetkamäk; ³ * Anutu Nanin-kät Ekäni Jesu Kristo unitä iron täñ taminiñrän iniken bänep kwini terak kañ kuñarut.

Pol Piremonta bänep täga nadäñkuk

⁴ * Eruk, Piremon, gäkño manbiñam ñode nadäk täyat unita näk kadäni kadäni Anutu-ken yäñpajik man yäñkañ gäka bänep täga man iwet täyat. ⁵ Gäk Ekäni Jesu ba Anutu täño kudupi ämawebe unita gäripi nadäñpäj nadäj yämikinik täñjiri manbiñamka nadäk täyat. ⁶ * Täñpäkañ näk gäka Anutu-ken ñode imaka yäñpajik täyat; Gäk ba nin nadäkiniknin terak yäñpäj-nadäk säkgämän bok tak takamäj unitä nadäk-nadäka pirären gaminiñrän iron kädet täga mebäri mebäri Kristo-kät kentäñpäj yäpmäk takamäj ñonitä pen yäpmäj yäpmäj kunayäj takamäj unita kañ nadäwi tumbut. ⁷ * Täñpäkañ notnapak, gäk Anutu täño kudupi ämawebeniya iron täñ yämiñjiri oretoret tak takäj. Ude täñjiri manka biñam nadäñpäj näk imaka, bänep oretoret pähap täñpäj bänepna pidämtak täyak.

Piremontä Onesimus äneji imagutta man

⁸ Eruk Piremon, gäk Kristo wäpi terak notnapak ude itan unita imaka kubä gäkä täga tänañi u täkta täga peñ gäweret. ⁹ * Upäñkañ gäka nadäj gamikinik täyat unita piä u täkta jop gäwet yabätat. Gäk näkño mebärina nadätan; Näk tägawani, ba apiño näk Kristo täño piä tak täyat unita yäñpäj komi eni gänañ itat. ¹⁰ * Unita nanakna Onesimus ño täñkentäj imikta gäwet yabäñjira käwep nadäj namen. Nadätan? Näk komi eni ño gänañ irira Onesimus uwä ahäj namäñpäj näkä Anutu täño man iwetpäj iwönjärenjira Anututa nadäkinik täñkuko unita nani ude täyat. ¹¹ Bian äma uwä piä säkgämän kubä nämo täñ gamiñkuk. Upäñkañ bänepi yäpmäj äyäjutkuko unita apiño gäkkät nekta piä säkgämän-inik täga api täñ nimek.

¹² Unita apiño Onesimus tewa äretak. Äretak uwä bänepna gämäni. ¹³ * Butewaki, Onesimus u näkkät bok itnañi. Näk Anutu täño manbiñamta yäñpäj komi eni gänañ irira u gäk wäpka terak täñkentäj namik täyek. ¹⁴ * Upäñkañ näkñaken gärip nämo iwarayäj. Gäkä täga yäj yäwikan uyaku bok täga itkäde. Unita apiño gäkken tewa äretak. Näk ñode nadätat; Iron kädet näkä peñ gäwerira täñpayäj täno uwä tägainik nämo. Täñ, gäkñaken gärip terak täñpayäj täno uyaku säkgämän.

¹⁵ Täñpäkañ duñ-weñpäj Onesimus-kät ek kadäni keräpita inigän inigän itkumäno u mebäri ñodeta käwep; U äneji gäkken ärewänkañ bok pen api itdeño unita. ¹⁶ * Uwä gäkño piä äma jopi ude äneji ittagän nämo. Nämo inik. U irepmiñpäj notkapak säkgämän ude itta api ärewek. Nadätan, näk äma unita notnapak bureni yäj nadäñpäj gäripi nadätat. Täñ, gähä udegän äma unita gäripi pähap api nadäj imen. U piä ämaka irirän gäripi nadäj imayäj täno ugän nämo. U Ekäni wäpi terak notkapak bureni-inik irirän gäripi nadäj imikinik api täñpen. ¹⁷ Unita gäk näkä Ekäni wäpi terak nägät moräkna bureni yäj nadäñpäj, Onesimus ño not säkgämän kañ täñ imi, näkä not täñ namayäj täno udegän.

¹⁸ Täñpäkañ Onesimustä goret kubä täñ gamiñkuk ba gäkño imaka kubä jop yäpuko täñpänä eruk näweriri näkä kowata api täñ gamet. ¹⁹ * Näk bureni gäwetat. Man ño näkña ketnatä kudän täyat unita nadä; Goret täñkuko unitäño kowata näkä api däpmäj tärewet. Täñpäkañ ñode nämo nadätan? Gäk kumäkta biñam itkunopäj näkä gäwetpäj gäwönjäreñ täñjira Ekäni biñam täyan unita gäk kowata täñ naminajä bumik. ²⁰ Unita notnapak, Ekäni wäpi terak nek kubägän itkamäk unita täñkentäk kubä nam yäj nadätat. Ude täñ naminjiri Kristo wäpi terak bänepna pidäm tawän!

²¹ Näk nadätat, gäk näkño man api buramiweno unita man ño kudän täyat. Ba imaka täñ namikta yäñpajit ño irepmiñpäj säkgämän kubä api täñpen yäj nadätat. ²² * Täñpäkañ

* **1:1-2:** Efe 3:1 * **1:1-2:** Kol 4:17; 2Ti 2:3 * **1:3:** Gal 1:3 * **1:4:** Rom 1:8-9 * **1:6:** Plp 1:9; Kol 1:9 * **1:7:** 2Ko 7:4 * **1:9:** Plm 1 * **1:10:** Kol 4:9; 1Ko 4:15 * **1:13:** Plp 2:30 * **1:14:** 2Ko 9:7; 1Pi 5:2 * **1:16:** 1Ti 6:2
* **1:19:** 1Ko 16:21; Gal 6:11 * **1:22:** Plp 1:25, 2:24

gäripna ʋode pätak; Anututä gäkʋo yäŋapik man nadäŋ gamiŋpäŋ täŋkentäŋ namiŋirän näk gäkken täga ärewet. Unita näkä itta, eŋika-ken bägup täŋkireki kubä kaŋ peŋ nam.

²³ * Eruk, tärek-tärek u ʋode; Epafrastä ganiŋ oret man pewän äretak. U Jesu Kristo täjo piäta yäŋpäŋ näkkät komi eŋi gänaŋ bok itkamäk. ²⁴ * Ba täŋkentäknaye Mak, Aristakus, Demas-kät Luk unitä udegän gäwetkaŋ. ²⁵ Täŋpakaŋ Ekäninin Jesu Kristo täjo bänep irontä bänepka-ken itinik täyon.

Hibru

Kristo uwä nintäño bämop äma bureni-inik unitäño manbiñam

Jesutä Anutu täño mebäri yäñahäj nimij moreñkuk

¹ Bian-inik Anututä Juda ämawebe nintäño äbekniye oraniye iniken manbiñam moräki moräki yäwet yäpmäj äbuk. Manbiñam uwä profettä meni jinom yäpmänpäj kädet mebäri mebäri terak yäwetkuñ. ²* Täñpakañ tärek-tärek kadäni ñobayäj Nanaki-inik meni jinom terak mani biñam niwet moreñkuk. Nanaki u imaka imaka kuduptagän unitäño mähemini-inik täñpekta iwoyäjnkuk. Ba ukätgän kunum kenta kome pewän ahäjnkumän. ³* Anututä iniken epmäget kudän peñyäjek ikek, nanaki unita wädäwän äron imiñkuko unita kudän ba täktäki unitä Anutu bureni ubayäj yäj yäñahäk täyak. Täñpakañ mani kehäromitä imaka imaka kuduptagän täñ-mehamtañ itak. Täñpäj momi ärutärut piä täñ moreñkañ eruk kunum gänañ äronpäñ Anutu kehäromi mähemini keru bure kada wäpi biñam ikek itkukonitä itak.

Nanakitä añero yärepmitpäñ ärowani-inik itak

⁴* Ude täñkuko unita Nanaki u añero äbot päke uwä yärepmitpäñ intäjukun-inik itak. Täñkañ Anututä wäp imiñkuko uwä añero wäpi yärepmitpäñ wäp inipärik kubä imiñkuk. ⁵* Jide? Anututä añero kubä man ñode iwetkuk?

Apiño gäkä näkño nanakna iriri näkä gäkño nanka itat.

Nämoinik! Ba añero kubäta ñode yäjnkuk?

Näkä unitäño nani irira uwä nanakna ude api irek.

⁶* Nämoinik! Nanaki tuäni u tewän kome terak ño äpayäj täñjirän iniken añero äbot päke u ñode yäwetkuk;

In kuduptagän gukut imäpmok täñ imut! yäk.

⁷ Täñkañ añeroniye unita man kubä pen ñodewä yäkgän täñnkuk;

Näkä täñpewa piä ämanaye añero u mänit bumik, ba kädäp mebet ude äworek täkañ.

⁸ Añerota ude yäjnkukopäj nanakitawä ñode yäjnkuk;

Anutu, gäk intäjukun-inik itkunoniktä api it yäpmäj ärowen. Kañiwat piäka u kudän siwoñi terakgän täk täyan.

⁹ *Gäk kudän siwoñita gäripi nadäjkañ kudän wakita taräki nadäk täyan. Mebäri unita Anutukatä gäk kañiwat piä täkta iwoyäjnkuk.*

Ude täñkañ notkaye yärepmitpäñ wäpka biñam ärowani pähap gamiñjirän oretoret pähap nadäk täyan. Sam 45:6,7

¹⁰ Täñpäj nanakita Anututä man kubä pen ñodewä yäkgän täñnkuk;

Ekäni, gäk yäput-peñpäñ kome gatäjnkun. Täñpäj ketkatä kunum u täñnkun.

¹¹ *Upäjkañ uwä wañpäñ api paotdeñ. Tektä wek täkañ ude api weñpäñ paotdeñ.*

Täj, gähä paot-paotka nämo, pen api it yäpmäj ärowen.

¹² *Kunum kenta kome u gäkä tek biäni ude yäñopmäñpäñ pimij tokätpäj api pewen. Ude täñpayäj täno upäjkañ gähä kudupi kubä nämo api äworewen. Nämoinik, gäk paot-paotka nämo, pen api it yäpmäj ärowen.* Sam 102:25

¹³ Täñpakañ Anututä Jesu man ñode iwetkuko ude añero kubä nämo iwetkuk;

Gäk ketna bure kada wäpka biñam ikek iriri näkä gäkño iwankaye yepmañpa gämotka-ken jirañ ude api itnej. Sam 110:1

* **1:2:** Sam 2:8; Mat 21:38; Jon 1:3 * **1:3:** 2Ko 4:4; Apos 2:33-34; Kol 1:20; Hib 8:1 * **1:4:** Plp 2:9 * **1:5:** Apos 13:33; Hib 5:5; 1Sto 17:13 * **1:6:** Rom 8:29; Sam 97:7

14* Eruk, ude unita aŋerota jide yānayāŋ? Node; Aŋero u kudup mānit ude itkaŋ Anututa watā piā tāŋ imik tākaŋ. U Anututā peŋ yāwet-pewān pāŋku āmawebe kunumta biŋam yāwani u tāŋkentāŋ yāmik tākaŋ.

2

Jesuta nadāŋitna āpani nāmo tāŋpek

1 Bureni, Anutu tāŋo nanakitā wāp ārowani-inik yāpuko unita man bureni niwerirā nadāŋkumāŋo uwā iyap takinik tāŋpāŋ yāpmāŋ kuŋat tākāna. Ude tānayāŋ tāmāŋo uwā man u nāmo api pena paorek. 2* Nadākaŋ? Baga man biani Anututā ābekniye oraniyeta aŋero meni jinom terak yāwetkuko u bureniŋān. Unita āmatā man u irepmiŋpāŋ nāmo buramik tāŋkuŋo uwā kowata wakiinik iniken tāktāki waki uterakgān kaŋ-ahāk tāŋkuŋonik. 3* Eruk, бага man biani u imaka bureni kubā upāŋkaŋ imaka burenitā bureni-inik kubā itak u ŋode; Anututā nin waki kerik-ken nanik nimagutta nanaki Jesu terak piā pāhap kubā tāŋkuk. Tāŋpākaŋ nin piā unita māde ut imiŋpāŋ jide tāŋpāŋ kowata api irepmiŋne? Nāmo inik, Ekāni ini-tāgān piā pāhap unita ŋode yājahāŋkuk; Āmawebe waki kerik-ken nanik api yāmaguret. Ude yājahāŋirān āma man u nadāŋkuŋo u niwetpāŋ niwōŋarek tāŋirā nadāŋitna bureni tāŋkuk. 4* Tāŋpākaŋ manbiŋam u tāŋ-mehamtākta Anututā kudān kudupi ba wārani kehāromi nitek mebāri mebāri pewān ahāŋkuŋ. Tāŋpāŋ iniken gārip terak Kudupi Munapik-ken nanik nadāk-nadāk iron ude āma kubākubāta yāmiŋkuk.

Jesu uwā komen āma āworeŋkuk

5 Tāŋpākaŋ kome punin kāda yāmāŋo u ahāwayāŋ tāŋirān Anututā u watāni itta aŋero nāmo yepmaŋkuk. Nāmo, u watāni itta āma kubā teŋkuk. 6 Unita Anutu tāŋo man mujiŋi kubāken ŋode pātak;

Anutu, nāk nadāwātāk ŋode tāk tāyat;

Nin āmawā jidewani unita nadāŋ nimiŋpāŋ watā it nimik tāyan?

7 Gāk kadāni kerāpi-tagān aŋero gāmori-ken niŋmaŋkuno upāŋkaŋ epmāget kudān ba wāpnin biŋam ārowani nimiŋkun.

8* Ude tāŋkaŋ imaka kudup ketkatā tāŋ yepmaŋkuno u watāni itneta gāmotnin-kengān peŋ moreŋkun. Sam 8:4-6

Man uterak ŋode daniŋpāŋ nadāk tākamāŋ; Anututā āma gāmori-ken imaka kudup yepmaŋkuk. Tāŋpāŋ imaka kudup yāŋ yāyak u imaka pāke u kuduŋtagān uwāk tāyak. Tāŋ, apiŋo imaka kuduŋtagān āma nin gāmotnin-ken nāmo irirā yabāk tākamāŋ. 9* Nāmo, upāŋkaŋ Jesutā intājukun irirān kak tākamāŋ! U āpāŋpāŋ Anutu tāŋo iron terak āma kuduŋtagānta yāŋpāŋ kumākta kadāni kerāpi-tagān, āpani ude, aŋero gāmori-ken itkuk. Tāŋpākaŋ apiŋo komi nadāŋkuko unita Anututā epmāget kudān ba wāpi biŋam ārowani pāhap imiŋkuko u kaŋpāŋ nadāk tākamāŋ.

10* Tāŋpāŋ Anutu uwā imaka kuduŋtagān tāŋo māhemi. Ba imaka kuduŋtagāntā unitāŋo wāpi biŋam yāpmāŋ ārokta itkaŋ. Unita nadāk tāgagāmān kubā iwatpāŋ ŋode tāŋkuk; Nanakiye māyaptā nākkāt bok sākgāmān kaŋ itna yāŋ nadāŋkaŋ Jesu nadāŋ imiŋirān komi nadāŋkuk. Tāŋpāŋ komi nadāŋkuko uterak Jesu uwā āmawebe waki kerik-ken nanik yāmagurani āma bureni-inik āworeŋkuk.

11-12* Tāŋpāŋ āmawebe tāŋo bānepi ārut paktak tāwani Jesu ukāt āmawebe bānepi ārut paktak tāyak uwā nani kubāgān unita āmawebe u notnaye yāŋ yāwetta gāripi nadāk tāyak. Node yāŋkuko unita nadāwut;

Anutu, notnaye uwā gākŋo mebārika api yājahāŋpāŋ yāwet tāŋpet. Ba ānok kubāgān irirā u iŋamiken wāpka biŋam api ganiŋ oret tāŋpet yāk. Sam 22:22

13 Tāŋpāŋ kubā pen ŋode yākgān tāŋkuk;

Nāk imaka, Anutugān pen api yēŋgāma penēŋ yāŋ yāŋkuk.

Ais 8:17

Ba noriyeta yāŋpāŋ āneŋi kubā pen ŋode yākgān tāŋkuk;

Nabā yāk. Nāk nanak Anututā namiŋkuko ukāt penta itkamāŋ ŋo!

Ais 8:18

* 1:14: Sam 34:7, 91:11 * 2:2: Gal 3:19 * 2:3: Hib 10:29, 12:25 * 2:4: Mak 16:20; 1Ko 12:4,11 * 2:8: 1Ko 15:27 * 2:9: Plp 2:8-9 * 2:10: Rom 11:36 * 2:11-12: Mat 25:40; Mak 3:35; Jon 20:17

¹⁴ * Eruk, nanakiye uwā komen āma unita komen āma udegān āworeŋkuk. Ude tāŋkuko uwā mebāri ŋodeta tāŋkuk; U ini kumāk-kumāki terak kumāŋ-kumāŋ tāŋo māhemi Satan yenjakŋjitta tāŋkuk. ¹⁵ Ude tāŋkuko uwā āmawebe kumākta bumta umuntaŋpāŋ kuŋat tāŋkuŋo u tāŋkentāŋ yāmiŋkuk. Umun unitā kehāromi yepmāŋ irirān umun tāŋo watā āma ude itkuŋ. Upāŋkaŋ Jesu tāŋo kumāk-kumākita umun u yāpmāŋ kewerŋ yāmiŋkuk.

¹⁶ * Unita ket nadāwut! Jesutā piā u aŋero tāŋkentāŋ yāmikta nāmo tāŋkuk. Nāmo, Anutu tāŋo man ŋode kudān tāwani; U Abraham āboriye, komen āmawebe u tāŋkentāŋ yāmik tāyak.

¹⁷ * Mebāri unita Jesutā noriye tāŋkentāŋ yāmikta noriye udegān-inik āworeŋkuk. Ude nāmo tāŋkuk yāwānāku jide tāŋpāŋ Anutu-kāt noriye tāŋo bāmop āma intājukun ude irān? Nāmo, noriye udegān āworeŋpāŋ intājukun āma bātaki-inik ba butewaki nadāŋ yāmani ude itkaŋ Anututa piā sākgāmān tāŋ imiŋkuk. Piāni uwā āmawebe momi tāŋpani tāŋo momi peŋ yāmikta komeni yāpmāŋpāŋ kumbuk. ¹⁸ Tāŋpākaŋ ini uwā tāŋ-yabākken āpmonkaŋ komi nadāk tāŋkuko unita apiŋo āmawebe tāŋ-yabākken it tākaŋ u tāga tāŋkentāŋ yāmik tāyak.

3

Jesu wāpi biŋamitā Moses tāŋo irepmitkuk

¹ Unita kudupi notnaye, kunumta biŋam bok nimagurani in Jesuta nadāwut! Uwā Anututā tewān āpani, nintāŋo bāmop āma intājukun yāŋ nadākinik tāŋpāŋ yāŋahāk tākamāŋ. ² U piā ude tākta Anututā iwoyāŋ imiŋkuko uwā sākgāmān tāŋkuk, bian Mosestā piā Anutu tāŋo ābotken sākgāmān tāŋkuko udegān. ³ Upāŋkaŋ wāp taŋi Jesutā yāpuko u wāp Mosestā yāpuko u irepmitak. U imata, Moses uwā Anutu tāŋo ābotken piā āmagān itkuk. Tāŋ, Jesu uwā ābot unitāŋo intājukun āma. Uwā ŋode bumik; Ābot kubā tāŋo intājukun āma uwā wāp biŋam yāpek, ābot ini nāmo. Udegān, wāp taŋi Jesutā yāpuko u wāp Mosestā yāpuko u irepmitak. ⁴ Nadākaŋ? Ābot kudup u intājukun āma nikek. Tāŋpākaŋ Anutu uwā imaka kuduptagān tāŋo intājukun-inik.

⁵ * Eruk, Moses uwā Anutu tāŋo ābot pāhapken piā āma ude itkaŋ piā tāga tāŋpāŋ imaka imaka Anututā kwawak kāmi yāŋahākta nadāŋkuko u yāŋahāk tāŋkukonik. ⁶ * Tāŋ, Jesu Kristo uwā piā āma ude nāmo itkuk. Nāmo, u nanaki tuānitā nani Anutu tāŋo ābotta intājukun ude it yāmiŋpāŋ piā sākgāmān tāŋkuk. Tāŋpākaŋ ninā Anutu tāŋo ābot. Unita āmawebe iŋamiken kehārom taŋpāŋ imaka sākgāmān kāmi kaŋ-ahānayāŋ tākamāŋ uterak yengāmīna pewāpāŋ kuŋatpāŋā, Anutu tāŋo ābot bureni-inik itkamāŋ yāŋ nadāne.

Anutu tāŋo manta ārowani nāmo tāne

⁷⁻⁸ * Unita man Kudupi Munapiktā ŋode yāk tāyak unita nadāna;

Ābekjiye orajiyetā bian kome jopi-ken tāŋyabāk terak Anutu tāŋo man bitnāŋpāŋ ārowani tāk tāŋkuŋo u in udegān nāmo tāneŋ. Apiŋo Anutu tāŋo man nadāŋ parit ārowani nāmo inik tāneŋ yāk.

⁹ *Ābekjiye orajiyetā peŋawāki terak tāŋpāŋ-nabāk tāŋkuŋonik yāk. Uwā kadāni kāroni, obaŋ 40 ude nākŋo tāktāk tāga yabāŋpāŋ-nadāk tāŋkuŋo upāŋkaŋ ārowani tāŋ namiŋkuŋ.*

¹⁰ *Ude tāŋ namiŋ yāpmāŋ ābāŋirā kokwawak nadāŋpāŋ yāŋkut; Nadākiniki uruŋ kāda pewā kwāpāŋ nākŋo kādet iwatta bitnāk tākaŋ.*

¹¹ * *Unita kokna wawāpāŋ man kehāromi ŋode yāŋkut; Āmawebe uwā ābā orek nākkāt nāmo inik api itne. Sam 95:7-11*

¹² Unita nadākinik tāŋpani notnaye, injinta watā ket itpāŋ kuŋarut! In bāmopjin-ken nanik kubātā bānepi tāŋpāŋ wawāpāŋ nadākiniki pewān putārewākaŋ Anutu paot-paori nāmo, u māde ut imekta! ¹³ Momi kādetā bāmopjin-ken nanik āma kubā tāŋkiŋat-pewān Anutu māde ut imek yāŋpāŋ injin-tāgān tāŋkentāk kowata kowata tāŋkaŋ notjiye tāŋo bānepi kaŋ tāŋkehārom tawut. Kadāni uken api paorek yāŋ nāmo nadākamāŋ unita apiŋogān yāput peŋpāŋ keŋma keŋma kaŋ tāŋ yāpmāŋ kut. ¹⁴ * Tāŋpākaŋ nin nadākinik kehāromi pengān tāŋkumāŋo apiŋo udegān injin-inik tāŋpeŋ kuŋaritna tārek-tārek kadāni kaŋ ahāwān. Ude tāŋpeŋ kuŋatpāŋā Kristo-kāt kowat kwasikorān tākamāŋ yāŋ nadāne.

¹⁵ * Anutu tāŋo man punin kāda yāmāŋo ude;

Ābekjiye orajiyetā bian Anutu tāŋo man bitnāŋpāŋ ārowani tāk tāŋkuŋo u in udegān nāmo tāneŋ. Apiŋo Anutu tāŋo man nadāŋ parit ārowani nāmo inik tāneŋ yāk. Sam 95:7-8

* **2:14:** Jon 12:31; 1Jo 3:8; Rev 12:10 * **2:16:** Ais 41:8-9 * **2:17:** Plp 2:7; Hib 2:14; 1Jo 2:2, 4:10 * **3:5:** Nam 12:7 * **3:6:** Kol 1:23; Hib 3:14 * **3:7-8:** Kis 17:7; Nam 20:2-5 * **3:11:** Nam 14:21-23 * **3:14:** Hib 3:6
* **3:15:** Hib 3:7-8

¹⁶ * Eruk jide nadäkan? Netätä Anutu täjo kotäk nadänkuḡopänj mäde ut iminḡkuḡ? Ämawebe päke Mosestä Isip komeken nanik yämagutkuko ubayänj. ¹⁷ * Ba Anututä netäta kokwawak nadän yäpmanḡ kuḡirän obaḡ 40 ude tärejḡkuk? Uwä ämawebe momi tänpänj kome jopi-ken kumbuḡo ubayänj. ¹⁸ * Ba Anututä man kehäromi yänpänj Anutu Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne yänj yänkuko u netäta yänḡkuk? Uwä ämawebe mani nämo buraminḡkuḡo unita yänḡkuk. ¹⁹ Tänpäkanḡ orekirit kome uken imata täga nämo äronḡkuḡ? U nadäkinik bureni nämo täḡkuḡo unita.

4

Anutu täjo kudupi ämawebeta orekirit kubä itak

¹ Eruk, Anututä nin äbä orekinikät itta yänkehäromtanḡ nimirḡkuko unita ḡodeta umuntäkot; Inken nanik kubätä orekirit-ken u kukta Anututä kawän kunaḡi nämo tänpakta! ² Nadäkanḡ? Manbiḡam Täga intä nadäk täkanḡ u äbekjiye orajiye udegän nadänḡkuḡ. Nadänḡkuḡo upänḡkanḡ bänepi-ken daiḡpänḡ nadäkinik nämo tänpänj yäpmanḡ kuḡat täḡkuḡo unita manbiḡam u nämo täḡkentänj yäminḡkuk. ³ * Unita Anututä yänḡkuk;

Kokna wawäpänj man kehäromi ḡode yänḡkut; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne. Sam 95:11

Upänḡkanḡ ninäwä Manbiḡam Täga unita nadäkinik täk täkamänḡ unita apiḡo päḡku orek Anutu-kät it täkamänḡ. Tänpäkanḡ orekirit uwä imaka kodaki kubä nämo. Nämo, Anututä imaka imaka päke u tänpänj yepmanḡkanḡ orek itkuko kadäni ukengän iwoyänḡkuk. ⁴ * Unita man ḡo nadäwut; Anutu täjo man kubätä kepma 7 unita ḡode yäyak; Piäni täntänj kuḡtängän kepma 7 uken Anututä piä penpänj orek itkuk. ⁵ * Ba man yämänjo unitä orekirit unitaganḡ ḡode yänḡkuk; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne.

⁶ Bureni, Isrel ämawebe Manbiḡam Täga u intäjukun nadänḡkuḡo upänḡkanḡ man u nämo buraminḡkuḡo unita orekirit-ken nämo kuḡkuḡ. Upänḡkanḡ kädet nämo itpipinḡkuk. Nämo, ämawebe ätutä päḡku orek Anutu-kät täga api itneḡ. ⁷ Jide ude nadäkamänḡ? ḡode; Anututä orekirit uken kukta kepma kubä iwoyänḡkuk. Kepma u wäpi apiḡo. Kadäni käronḡi it yäpmanḡ kuḡirän Anututä Devit meni jinom terak kepma wäpi “apiḡo” unitawä yänḡkuk. Miti mujip yämänjo ukeḡo;

Apiḡo in Anutu täjo man nadänj parit ärowani nämo täneḡ yäk.

Sam 95:7,8

⁸ * Eruk, man unita ḡode nadäwut; Orekirit bureni Anututä iwoyänḡkuko uwä Kenan kome Josuatä äbekjiye orajiye yämagutkuko u nämo. Kome uwä orekirit bureni yäwänäku Anututä kämi, Devit meni jinom terak kadäni kubä wäpi “apiḡo” u nämo yäwän. ⁹ Ude unita ḡode nadäkamänḡ; Anutu täjo kudupi ämawebeniyeä orek itneḡta orekirit bureni kubä itak. ¹⁰ * Äma kubätä päḡku orek Anutu-kät irayänḡ täko uwä iniken piä penpänj orek api irek, Anututä piä penpänj orek itkuko ude. ¹¹ Unita ninä gwäk piminnpänḡ Anututä orekirit iwoyänḡkuk-ken u kaḡ kuna! Äbekniye oraniye täjo man bitnäḡ kädet iwatpänj orekirit-ken u kukta täna waneḡta!

¹² * Nadäkanḡ? Man Anututä yäk täyak uwä mäkumi nämo. Uwä irit ikek täḡkanḡ piä kehäromi täk täyak. Uwä päraḡi-inik. Päraḡini uwä päip päraḡi, meni kukḡi kukḡi wädäwani täjo päraḡini yärepmitak. U päraḡi-inik unita gupnin bajirok yäput-däkḡek täyak. Ba nin madänj jukutkanḡ yäpmanḡ daiḡpänḡ bänepnin, mäjonin ba kuḡatnin kudup kwawakgän pek täyak. Ude täḡkanḡ bänep nadäk-nadäknin ba nadän ḡäripnin käbop it täkanḡ u yäpmanḡ daiḡpänḡ kwawak niwonjäreḡ täyak. ¹³ Bureni-inik! Imaka kubätä Anutu inamiken käbop täga nämo irek. Imaka Anututä täḡ-yepmanḡkuko u kuduptaganḡ inamiken kwawakinik itkanḡ. Täḡkanḡ Anututä nin kudup, irit kuḡat-kuḡatnin täjo mebärita api niwet yabäwek.

Jesu uwä nintänjo bämop äma intäjukun-inik

¹⁴ * Ude unita nadäkiniknin nämo pena putäreneḡ. Nämo, u inḡit-inik tänpänj kuḡat täkäna! U imata, bämop äma intäjukun tänpäni ärowani kubä it nimitak. U Jesu, Anutu täjo nanaki, kunum gänänj äronḡkuko Anutu dubini-ken it täyak u. ¹⁵ Bämpop ämanin Jesu u käyänpnin tägagämän. Bänep nadäk-nadäknin u kehäromi nämo yänj nadännpänḡ butewaki bureni-inik nadänj nimik täyak. U imata, ini uwä kome terak kuḡarirän täjyabäk mebäri mebäri ninken

* **3:16:** Nam 14:1-35 * **3:17:** 1Ko 10:10 * **3:18:** Hib 3:11 * **4:3:** Hib 3:11 * **4:4:** Stt 2:2 * **4:5:** Sam 95:11 * **4:8:** Lo 31:7; Jos 22:4 * **4:10:** Hib 4:4 * **4:12:** 1Pi 1:23; Efe 6:17; Rev 1:16, 19:15; Jon 12:48 * **4:14:** Hib 3:1, 10:23

ahāṅ nimik tākaṅ udegān ahāṅ imiṅkuṅ. Upāṅkaṅ momi kubā nāmo tāṅkuṅ. ^{16*} Eruk, mebāri unita Anututa nāmo umuntāne. Nāmo, bānepnin pidām tawāpāṅ Anutu orakorak māhemi u dubini-ken kuk tākāna! Kuṅitna butewaki tāga nadāṅ nimek. Ba uken orakorakitā bārāpinin tāga tāṅpidām tawek.

5

¹ Nadākaṅ? Bāmop āma kudup uwā noriye bāmopi-ken nanik yāpmāṅ daniṅpāṅ yepmanṅpani. Tāṅkaṅ piāni uwā noriyeta yāṅpāṅ Anutu iṅamiken pāṅku momini ārutta ketem tāgatāga iron ude peṅ imiṅit tom dāpmāṅpāṅ ārawa ude ijiṅ imiṅit tāk tākaṅ. ^{2*} Tāṅpākaṅ bāmop āma ini uwā bānep nadāk-nadāki kehāromi nāmo unita noriye tāṅo mebāri nadāwā tārewāpāṅ noriye nadāk-nadāki paorani ba kādet goret tāṅpani unita butewaki nadāṅ yāmik tākaṅ. ^{3*} Tāṅkaṅ ini uwā momi tāṅpani unita ārawa tāṅ imikimik piā noriye tāṅo momi āruttagān nāmo tāk tākaṅ. Nāmo, iniken momi ārutta imaka, bok tāk tākaṅ. ^{4*} Tāṅpākaṅ bāmop āma irit piā u wāp biṅam ikek unita āma kubātā iniken gārip terak wāp u tāga nāmo yāpek. Nāmoinik, Anutu tāṅo gera terakgān piā u yāpmāk tākaṅ, Arontā yāpuko ude. ^{5*} Tāṅpākaṅ Kristo imaka, wāpi biṅam ikek itta bāmop āma irit piā u iniken gārip terak nāmo yāpuk. Nāmo, Anututā ṅode iwet-pewān piā u yāpuk;

Apiṅo gākā nākṅo nanakna iriri nākā gākṅo nanka itat.

Sam 2:7

^{6*} Ba kubā pen ṅode iwetkuk;

Gāk bāmop āma tārek-tāreki nāmo api iren, bāmop āma biani kubā wāpi Melkisedektā itkuko ude.
Sam 110:4

^{7*} Tāṅpākaṅ Jesu kome terak kuṅatkaṅ Anututā tāṅkentāṅ namān yāṅpāṅ yāṅpik man yāk tāṅkukonik. Anutu-tāgān kumāṅ-kumāṅ kerik-ken nanik tāga nāmagurek yāṅ nadāṅpāṅ gera konām terak yāṅpik man yāk tāṅkukonik. Tāṅkaṅ iniken nadāk-nadāki māde ut imiṅpāṅ Anutu tāṅo gārip terakgān it tāṅkuko unita yāṅpāṅirān Anututā nadāṅ imik tāṅkukonik. ⁸ Uwā Anutu tāṅo nanaki-inik itkuko upāṅkaṅ komi butewaki terak man buramik kādet tāṅo mebāri nadāwān tāreṅkuṅ. ⁹ Nadāwān tārewāpāṅ man buramik āma bureni-inik irirān Anututā Jesu u bāmop āma intājukun-inik itta teṅkuk. Bāmop āma intājukun itkaṅ āmawebe mani buramik tākaṅ u kuduptagān tāṅkentāṅ yāmiṅpāṅ waki kerik-ken nanik yāmagutpāṅ irit kehāromi yāmik tāyak. ^{10*} Tāṅpākaṅ Anututā Jesu uwā bāmop āma intājukun-inik itta iwoyāṅpāṅ teṅkuk, bian bāmop āma kubā wāpi Melkisedektā itkuko ude.

Nanak bakā terak pārani ude itnetawā

¹¹ In nadākaṅ? Man ṅonitāṅo morāki taṅi tāwerayāṅ nadātat upāṅkaṅ nadāk-nadākjin nāmo nadāwā tumbāpāṅ mebāri tāga nāmo nadāwā tāreney. ^{12*} In Anutu tāṅo manbiṅam kadāni kāronji nadāṅ yāpmāṅ ābātāṅgān manbiṅam unitāṅo mebāri uwā āma ātu tāga yāwetpāṅ yāwoṅāreṅaji upāṅkaṅ tāga nāmo! In nāmo nadāwā tumbāpāṅ nanak paki ude āneyi āworeṅirā āma ātutā in man pengān yāṅhāwani pidāmiṅpāṅ tāwetpāṅ tāwoṅāreṅaji bumik. Butewaki! Ketem bureni nānaṅpāṅ in nonoṅ pen naṅ itkaṅ! ¹³ Nadākaṅ? Nonoṅ naṅpani u nanak paki yāṅ yāwet tākaṅ. Āma udewanitā kādet siwoṅi tāṅo man mebāri tāga nāmo nadāwā tāreney. ^{14*} Tāṅ, āmawebe ekāniwā nonoṅ peṅpāṅ ketem kehāromi nak tākaṅ. Āma udewaniwā man bureni uterak nadāk-nadāki yāpā-siwoṅ tawāpāṅ tāṅ-kehāromtaṅ yāpmāṅ kuṅtāṅgān waki ba tāga unitāṅo mebāri yāpmāṅ danik tākaṅ.

6

¹ Unita Kristota man pidāmi intājukun nadāṅkumāṅo u wari wari nadānetawā! U peṅpāṅ man mebāri bureni, āma ekānitā nadānaṅi upāṅ yāṅpāṅ-nadāk tākāna. Ude tāṅitna bānep nadāk-nadāknin api tāgawek. Yāput peṅpāṅ man ṅode nadāṅkumāṅo u imata āneyi yāṅpāṅ-nadāk tāne? Bānep sukureṅpāṅ kumāṅ-kumāṅ tāṅo tāktāk peṅpāṅ Anutu-tagān nadākinik tāktāk unitāṅo man imata pen yāṅpāṅ-nadāk tāk tākamāṅ? ^{2*} Ba man pidāmi pidāmi, ume ārutātut tāṅo man, kon yāpmākta keritā gwāki-ken pekpek tāṅo man, āma kumbani-ken naniktā āneyi akukakuk tāṅo man ba kadāni pāhapken kowata waki tārek-tāreki nāmo unitāṅo man ba man udewaniṅān imata pen yāṅpāṅ-nadāk tāk tākamāṅ? ³ Ude nāmo,

* 4:16: Hib 10:19 * 5:2: Hib 4:15 * 5:3: Wkp 9:7, 16:6 * 5:4: Kis 28:1 * 5:5: Hib 1:5 * 5:6: Hib 6:20, 7:1, 17 * 5:7: Mat 26:39-46; Plp 2:6-8 * 5:10: Hib 5:6 * 5:12: 1Ko 3:1-3 * 5:14: Rom 16:19; Plp 1:10 * 6:2: Hib 9:14

Anututä nadäj nimirän man udewani yärepmitpäñ, man mebäri nitek, äma ekänitä nadänañi upäj yäk tākāna!

⁴ Täñpākañ ñode nadāwut; Äma kubätä nadākiniki pewān putārek-inik täñpayāj täko uwä jide täñitna äma udewanitä bānepi āneñi sukurewek? U täga nämo! Äma udewani uwä pengān penjyānek gānañ kuñarani. U kunum gānañ nanik täño kon yāpani. Ba Kudupi Munapiktä bānepi-ken bureni āpmonñani. ⁵ * Täñkañ pengānä bānepitä Anutu täño manta nadāwä täga täñpani. Ba Anutu täño kadāni ahāwayāj täyak unitāño kehāromi yāpmāñpäñ kuñarani. ⁶ * Imaka säkgāmān säkgāmān u yāpani upāñkañ nadākiniki pewān putārenkuñ. Butewaki pähap! Äma udewanitä Anutu täño Nanaki päya kwakāp terak āneñi utpāj āmawebe ñamiken mäyäk imik tākañ unita yāmaguritna bānepi āneñi täga sukurenāñi nämo. Nāmoinik! ⁷ Äma uwä kome udewani bumik. Kome iwān pengān pengān täñirān ume yāpmäk täyak ba ketem bureni piä māhemitā pugetta pewān ahāk tākañ, kome udewani Anututä täñkentäk bumta täñ yāmik täyak. ⁸ * Täñ, kome mup waki mebäri mebäri ugān pewān ahāk tākañ, kome udewani Anututä waki nadāj iminirān kādāp gānañ api iññ paorek.

⁹ Eruk notnaye, umun man ude täwetat upāñkañ inta nadākinik ñode täyat; Inä kädēt täga iwatpāj Anututa biñam täñirä Anututä api tämagurek. ¹⁰ * Nadākañ, Anututä kudān siwoñi iwatpāj āmawebe yāpmāj danik täyak unita intä piä täga täñkuño unita nämo api guñ täwek. Ba in Anututa gāripi nadāñpäñ āmawebeniye täñkentāñ yāmiñkuñotä pen täñkentāñ yāmik tākañ u tabāñpäñ-nadatak. ¹¹ * Unita piä täga u tāk tākañ udegān gwāk pimiñpäñ pen kañ täñ yāpmāj ārowut yāj nadāk täyat. Ude täñpājā imaka kāmī kañ-ahākta itsāmāk tākañ uwä bureni api kañ-ahāneñ. ¹² Gañani nämo täneñ yāj täwetat! Nāmoinik, äma biani gwāk pimiñpäñ nadākinik ikektä kuñatkuño unitāño kädēt kuroñ iwat tākot. Äma uwä imaka u ba u Anututä yāmikta yāñkehāromtak man yāñkuko u bureni-inik yāpuj.

Anutu täño yāñkehāromtak man u bureni

¹³ Yāj-kehāromtak man Anututä Abraham iwetkuko unita nadāwut. Äma kubä Anutu irepmitpāj inipārik kubä nämo itak unita Anututä iniken wāpi terak yāñkehāromtak man u iwetkuk. ¹⁴ * U ñode iwetkuk; Nāk bureni-inik nadāj gamiñpäñ ābotkaye mäyap-inik api pewa ahāj gamineñ yäk. ¹⁵ Anututä ude iwerānañ Abrahamtä kwikinik itpāj yāñkehāromtak man iwetkuko unitāño bureni kañ-ahākta itsāmbuk. Itsāmāj yāpmāj kuñtāñgān bureni u kañ-ahāñkuk.

¹⁶ * Täñpākañ äma kubätä yāñkehāromtak man yāwayāj nadāñpäñ iniken wāpi terak nämo yāwek. Nämo, u äma kubä wāpi biñam ārowani nitek u wāpi yāñpāj yāwek. Ude täñpānä āmatä ñode nadāneñ; Man yāyak u bureni-inik ubayāj. U wārämütñañi nämo. ¹⁷ Eruk, Anututä yāñkehāromtak man yāñkuko u iniken wāpi terak yāñkuk. Täñkañ iniken wāpi terak yāñkuko uwä āmawebe man unitāño bureni yāpmākta yāwanitā u bureni api ahāwek yāj nadāneñta ude täñkuk. ¹⁸ * Unita ñode nadākamāj; Anututä kudān udewani apiño pen udegān tāk täyak. Anututä jopman kubä nämo yäk täyak unita iniken wāpi terak yāñkehāromtak man yāweko uwä bureniñgān ahāwek. Unita āmawebe nin Anututä watä it nimekta dubini-ken kuñkumaño uwä bānep pidām terak imaka tägatāga u nimikta yāñkuko unita itsāmāñpäñ nämo gapuntak tākamāj.

¹⁹ Bureni, imaka täga-tägata itsāmāk tākamāj u Anututä bureni-inik api nimek yāj nadāk tākamāj. Ude nadāk tākamāj unitä nadākiniknin täñ-kehāromtak täyak. Täñpākañ bānep nadāk-nadākinin u jopi nämo. Nāmoinik, u kumañ päñku kudupi yot kunum gānañ itak unitāño tek wādāwani pähap mādeni-ken säkgāmān kābop it täyak. ²⁰ * Kudupi bāgup uken Jesutä ninta yāñpāj intājukun āronkuko it nimitak. Äro itkañ bāmop äma intājukun tärek-täreki nämo it täyak, bāmop äma biani kubä wāpi Melkisedektä itkuko ude.

7

Melkisedek u wāpi biñam ārowani nitek

¹ * Eruk Melkisedek uwä kome kubä wāpi Salem unitāño intājukun äma. U Anutu Täñpāmōrek unitāño bāmop äma kubä itkuk. Täñpākañ kadāni Abrahamtä kome ätu täño intājukun āmakāt āmik täñpāj dāpmāj yāwat kireñkuko komeni-ken āneñi kuñirān

* **6:5:** 1Pi 2:3 * **6:6:** Mat 12:31; Hib 10:26-27; 1Jo 5:16 * **6:8:** Stt 3:17-18 * **6:10:** Hib 10:32-34 * **6:11:** Hib 3:14 * **6:14:** Stt 22:16-17 * **6:16:** Kis 22:10-11 * **6:18:** Nam 23:19; 15ml 15:29 * **6:20:** Wkp 16:2-3; Wkp 16:12,15; Hib 5:6 * **7:1:** Stt 14:17-20

Melkisedektä kädet miñin kañ-ahäñpäj kon man iwetkuk. ² Ude täñjirän Abrahamtä tuñum ämik täñpäj yäpuko u äbot 10 ude yäpmäj daniñpäj äbot kubä Melkisedekta imiñkuk.

Wäpi Melkisedek unitäño mebariwä Intäjukun äma kudän siwoñi-inik täñpani. Täñpäj wäpi kubä, Salem täño intäjukun äma yäj iwet täñkuño uwä mebari ñode; Intäjukun äma irit säkgämän imagurani. ^{3*} Täñpäkañ Melkisedek uwä miñi nani nämo, orani äbeki nämo, ahäk-ahäki nämo ba kumäk-kumäki nämo. Ude itkuko unita Anutu täño nanaki bumik yäj iwet täkañ. U bämop äma intäjukun tärek-täreki nämo itak.

⁴ Bureni, Melkisedek uwä äma äpani nämo! Äma äpani itkuk yäwänäku oranin pähap Abrahamtä imaka tägatäga ämik täñpäj yäpuko unitäño moräki nämo imän. Imiñkuko unita äma ärowani-inik kubä itkuk yäj nadäwut! ^{5*} Eruk, ñode nadäwut; Moses täño бага man terak ñode kudän täwani; Juda noriyetä tuñumi yäpmäj daniñpäj Livai täño oraniye bämop äma irit piä yäpmäk täkañ unita moräki yämineñ. Juda äma uwä noriye bureni, Abraham täño oraniye upäñkañ tuñumi moräki u yämikta yäwani. ⁶ Täñ, Melkisedek uwä Abraham täño äboriye-ken nanik nämo upäñkañ Abrahamtä tuñumi moräki imiñkuk. Imiñjirän Melkisedektä Anutu täño yäjkehäromtak man iwerani Abraham u kon man iwetkuk. ⁷ Unita jide? Netätä intäjukun itak, Abraham ba Melkisedek? Äma kon man yäwanitä äma kon man yäpmäk täkañ u yärepmit täkañ yäj nadäkamäj. ⁸ Täñpäkañ bämop äma Livai äbotken nanik, äma täño tuñum moräki yäpmäk täkañ uwä kumäk-kumäki nikek. Upäñkañ Melkisedek, Abraham täño tuñum moräki yäpani unitawä Anutu täño mantä ñode yäyak; U nämoinik api paorek.

⁹ Unita ñode täga yänañi bumik; Livai ba äboriye, bämop äma irit piä täñpäj noriye täño tuñum moräki yäpmäk täñkuño unitä iniken tuñum täño moräki Melkisedekta imiñkuk. ¹⁰ Ude imata yäkamäj? U ñode; Melkisedektä Abraham kañ-ahäñkuko uken Livai nämo itkuk. U nämo ahäwani-ken. Upäñkañ u orani Abraham täño nägät-ken itkuko unita Livaitä Melkisedekta tuñumi moräki imiñkuk yäj täga yäne.

Jesutä bämop äma biani yärepmitak

¹¹ Bian Isrel ämawebetä Moses täño бага man yäpuñ. Täñpäj бага man uterak ñode kudän täwani; Livai täño äboriyetä bämop äma irit piä api täk täneñ. Upäñkañ, ño kawut! Bärop äma unitäño piätä ämawebe täño bänepi u bureni täga yäpän täganeñ täñpäwä, Anutu imata bämop äma mebari kubä, Melkisedek bumikgän, Arontä äbotken nanik nämo, u kubätä api ahäwek yäj yäjñkuk? ¹² Eruk bärop äma mebari kubätä ahäwänä, man kädet mebari kubä imaka, ahänañi. ¹³ Nadäkañ? Man yäkamäj ño Kristota yäkamäj. U Livaitä äbotken nanik nämo, u äbot kubäken nanik. Täñpäj iniken äbot uken nanik äma kubätä kudupi yot gänañ alta-ken bärop äma irit piä kubä nämo täñpani. ^{14*} Ekäninin Kristo uwä orani Juda unitä äbotken nanik. Täñpäkañ äbot uken nanik kubätä bärop äma irit piä taktä Mosestä nämo yäjahäñkuk.

¹⁵ Eruk, bärop äma kodaki kubä, Melkisedek bumik ahätak unita ñode kañpäj nadäkamäj; Unitäño piätä Livai täño äboriyetä piä täk täñkuño u yärepmit moretak. ¹⁶ Täñpäkañ бага mantä ñode yäwani; Bärop äma, äma kudupi kubätä täga nämo api itneñ, äma Livaitä äbotken nanik-tägän api it täneñ. Upäñkañ Jesu uwä bärop äma irit piä, бага man uterak nämo yäpuk. Nämo, u iniken irit kehäromini nikek, paot-paori nämo uterak yäpuk. ^{17*} Anutu täño man mujipi kubätä yäyak ude;

Gäk bärop äma tärek-täreki nämo api iren, bärop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.
Sam 110:4

¹⁸ Man unitä ñode niwoñäretak; Man kädet biani u jopi, kehäromi nikek nämotä täga nämo täñkentäj nimeko unita Anututä u awähutkuk. ^{19*} Moses täño бага man u äma täño bänepi bureni täga nämo yäpän täganeño unita Anututä kädet kodaki tägagämän-inik kubä pewän ahäjñ nimiñkuk. Kädet uterak nin Anutu dubini-ken kuk tākamäj.

²⁰ Täñpäkañ Anututä Jesu bärop äma intäjukun itta iwoyäñkuko uwä jop nämo iwoyäñkuk. Nämo, u iniken wäpi terak yäjkehärom täñpäj iwoyäñkuk. Juda täño bärop äma biani bärop äma irit piä taktä wäp yäpuño uwä yäjkehäromtak man udewani terak nämo yäpani. ^{21*} U jop yäpuño upäñkañ Anututä ini yäjkehärom täñpäj Jesu bärop äma irit piä taktä iwoyäñkuk. Unita Anututä ñode yäjñkuk;

Ekänitä ñode yäjkehärom täñkuko u nämoinik api pewek; Gäk bärop äma pen api it yäpmäj ärowen.
Sam 110:4

* 7:3: Sam 110:4 * 7:5: Nam 18:21 * 7:14: Stt 49:10; Ais 11:1; Mat 2:6; Rev 5:5 * 7:17: Hib 5:6 * 7:19: Hib 9:9 * 7:21: Hib 5:6

22 * Tānpākaŋ Jesu u Anutu tāŋo yāŋkehāromtak man terak bāmop āma irit piā yāpuko unita ŋode nadākamāŋ; Jesu tāŋo piā terak Anututā āmawebeniye-kāt topmāk-topmāk kodaki tāŋkuko uwā tāgagāmān, kehāromi-inik. U topmāk-topmāk biani u irepmit moretak.

23 Ba kubā ŋode; Bāmop āma biani uwā paot-paori nikek unita jide tānpāŋ piāni pen tāŋ yāpmāŋ kunen? U tāga nāmo unita bāmop āma biani paorirā kodaki ahāk tāŋkuŋ. 24 Upāŋkaŋ Jesu uwā paot-paori nāmo, u bāmop āma irit piā pen api tāŋ yāpmāŋ ārowek. Āma kubātā komeŋi tāga nāmo api yāpek. 25 * Unita āmawebe Jesu u wāpi terak Anutu dubini-ken kuk tākaŋ uwā waki kerik-ken nanik yāmagutta kehāromi nikek itkukonitā pen api it yāpmāŋ kwek. U imata, paot-paori nāmo itkaŋ āmawebe tāŋkentāŋ yāmikta Anutu-ken yāŋapik tāyak.

26 * Unita bāmop āma Jesu uwā momi āma nin tāŋo kāyāpnin bureni-inik. Tāŋkaŋ udewani kubā nāmo itak. U kādet Anututā gāripi nadāk tāyak ugān iwat tāyak. Uken momi kubā nāmo itak. U Anutu iŋamiken siwoŋi-inik itak. Ba momi āmakāt awāhūtpāŋ nāmo, inipārik kubā it tāyak. Uwā Anututā imagut pāro kunum gānaŋ tewani. Mebāri unita Jesu uwā momi āma tāŋo tāŋkentāk bureni ude itak. 27 * U bāmop āma ātu bumik nāmo. Bāmop āma biani uwā Anutu-ken ārawa kepma kepma tāk tāŋkuŋonik. Iniken momita intājukun tāŋpāŋā āneŋi āmawebe tāŋo momita tāk tāŋkuŋ. Upāŋkaŋ Jesu uwā ude nāmo tāŋkuk. U kāmita nikek kadāni kubāgān tāŋkuko ubayāŋ. Ārawa ude iniken gupi inin kireŋkuk. 28 * Tānpākaŋ Moses tāŋo бага man terak komeŋi āma kehāromini nikek nāmōtā bāmop āma irit piā tākta iwōyāk tākaŋ. Upāŋkaŋ, māden Anututā iniken wāpi terak yāŋkehāromtak man yāŋpāŋ Nanaki bureni tāgagāmān-inik tārek-tāreki nāmo itta tewani u bāmop āma intājukun bureni iwōyāŋkuk.

8

Jesu uwā topmāk-topmāk kodaki tāŋo bāmop āma

1 * Eruk, man yākamāŋ ŋonitāŋo mebāriwā ŋode; Bāmop āma intājukun tāŋpani udewani bureni-inik it nimitak. U Anutu, intājukun āma ārowani kunum gānaŋ itak u kerik bure kāda kehāromi nikek maŋirit tāyak. 2 U kudupi yot bureni, kunum gānaŋ itkaŋ uken bāmop āma irit piā tāk tāyak. Kudupi yot bureni u Ekānitā ini tāŋkuk, āma keritā tāŋpani nāmo.

3 Tānpākaŋ bāmop āma kudup uwā Anututa ketem tāgatāga iron ude peŋ imikta ba tom dāpmāŋpāŋ ārawa ude iŋiŋ imikta iwōyāwani. Unita bāmop āmanin Jesutā udegān iron kubā Anututa imikta yāwani. 4 Tāŋkaŋ bāmop āmanin bureni uwā kome terak irān yāwānā bāmop āma ude tāga nāmo itek. Imata, kome terak bāmop āma uku itkaŋ unitā Moses tāŋo бага man iwatpāŋ Anututa iron mebāri mebāri iŋiŋ imik tākaŋ unita. 5 * Tāŋpāŋ bāmop āma irit piā kome terak ŋo tāk tākaŋ uwā imaka bureni kunum gānaŋ itak unitāŋo wāranigān tāk tākaŋ. Mebāri unita Mosestā ininoret yottaba tāŋpayāŋ yāŋirān Anututā jukuman ŋode iwetkuk; Ket nadāwi tārewākaŋ wārani pom terak gāwoŋārero udegān kaŋ tā yāŋ iwetkuk. 6 * Tānpākaŋ Jesutā bāmop āma irit piā yāpuko unitā bāmop āma irit piā āma ātutā kome terak tāk tākaŋ u yārepmiŋ moretak. U udegān, Jesutā Anutu ba āmawebeniye bāmopi-ken topmāk-topmāk kodaki pewān ahāŋkuŋo u tāgagāmān-inik, topmāk-topmāk biani uwā irepmit moretak. U imata, imaka tāgatāga topmāk-topmāk kodaki uterak ahākta yāŋkehārom tāwani u tāgagāmān-inik, biani tāŋo u yārepmiŋ moretak.

Topmāk-topmāk kodakitā biani irepmitak

7 Eruk ŋonita nadāwut; Topmāk-topmāk biani intājukun ahāŋkuko u kehāromi nikek yāwānāku imata topmāk-topmāk kodaki pewān ahāwān? 8 Upāŋkaŋ topmāk-topmāk biani terak kudān tāga nāmo ahāŋkuk. Unita Anututā āmawebeniye nadāwān tāga nāmo tāŋpāpāŋ ŋode yāŋahāŋkuk;

Kadāni kubā iwōyāŋkut. Kadāni uken āmawebe Isrel ābotken nanik ba Juda ābotken nanik ukāt topmāk-topmāk kodaki api pewa ahāneŋ yāk.

9 *Tānpākaŋ topmāk-topmāk pewa ahānayāŋ tākaŋ uwā biani ude nāmo. Biani uwā ābekiye oraniye Isip komeken nanik kerigān yepmāŋitpāŋ yāmagut yāpmāŋ āburo ugān tāŋkut yāk.*

Ude tāŋkuro upāŋkaŋ topmāk-topmāk unitāŋo man kāderi u nāmo iwatkuŋ. Ude tāŋkuŋo unita māde ut yāmijkt yāk. Nāk Ekānitā ŋode yāyat!

10 * *Eruk, kāmi Isrel āmawebe-kāt topmāk-topmāk ŋode api tāŋpet; Man kādetna siwoŋi u nadāk-nadāki-ken peŋ yāmijpāŋ bānepi-ken kehāromigān api kudān tāwet yāk.*

Ude tāŋkaŋ nāk Anutuni ude irira u āmawebenaye api itneŋ.

* 7:22: Hib 8:6, 12:24 * 7:25: Rom 8:34 * 7:26: Hib 3:1 * 7:27: Hib 5:3 * 7:28: Hib 5:1-2 * 8:1: Hib 1:3, 3:1; Hib 10:12, 12:2

* 8:5: Kol 2:17; Hib 9:23; Kis 25:40

* 8:6: 2Ko 3:6; Hib 7:22, 9:15

* 8:10: Hib 10:16

11 *Tänpäkanj ämawebe kuduaptagan, äpani ärowanitä Ekäni näkjo mebärina api nadäwä tärenejo unita äma kubätä noriye äwänyje ñode nämo api yäwetpäñ yäwoñärewek; Ekäni täno mebärinita nadäwut.*

12* *Tänpäkanj ämawebe unitäño wakini peñ moreñpäñ mominita guñ takinik api täñpet yäk. Jer 31:31-34*

13 Anututä man ñode terak topmäk-topmäk kodakita yäñkuko unita kwawak ñode yäñhahñkuk; Topmäk-topmäk intäjukun ahäñkuko u biani täyak. Unita imaka biani, kehäromini paorani, u jirañta biñam täkanj.

9

Anutu iniñ oretoret kädet biani

1* *Tänpäkanj topmäk-topmäk biani intäjukun ahäñkuko u Anutu iniñ oretta man kädet nikek. Ba ämawebe topmäk-topmäk biani uterak itkuño u Anutu iniñ oretta yottaba äma keritä täñpani kubä gänañ ärok täñkuñonik. 2* Yottaba u gänañ täñkireki yarä. Kubäwä wäpi Bägup Kudupi yäñ yäwani. Bägup u gänañ topän käronji u, ba bukä, käräga Anututa biñam yäwani nikek unitä itkuñ. 3* Eruk, u mädeni käda tek tañi kubä wädäñkuk. Tänpäkanj tek u mädeni kädawä bägup kubä wäpi Bägup Kudupitä Kudupi-inik yäñ iwerani. 4* Bägup u gänañä alta golpäñ täñpani kubä itkuk. Uterak gupe käbäñi säkgämän-inik upäñ ijik täñkuñonik. Täñkanj topmäk-topmäk täño kudupi gäpe u imaka, itkuk. Gäpe u gol pidämipäñ, gänañ umu ba punin u kudup gatäñ äyänurani. Gäpe u gänañ käbot täpuri golpäñ täñpani, Juda äma täño ketem biani wäpi mana u nikek itkuk. Ba Aron täño ähottaba, kärük tädotkuko u imaka, gäpe u gänañ itkuk. Täñkanj mobä pipiyäwani yarä, бага man 10 ude kudän täwani u imaka, gäpe u gänañ itkumän.*

5* *Tänpäkanj gäpe unitäño gwäpäni wäpi momi pekpek täño bägup yäñ yäwani. Täñkanj u punin terak imaka anero bumik wäpi Serubim unitäño wärani yarätä itkumän. Itkanj piritä gäpe unita äyuj täñkumän. Serubim yarä uwä Anutu peñyäjeki pähap unitäño wärani täñkumän. Täñkanj imaka u ba unita yäyat ño puningän yäyat. Unitäño mebäri-inik yäñhahänañipäñ man ätu täwerayäñ nadätat.*

6* *Eruk, eñi unitäño tunum u tawañ ude irirä bämop ämatä piäni täkta kepma kepma bägup intäjukun wäpi Bägup Kudupi uken ärok täñkuñonik. 7* U täñkireki kubä yot bämopi-ken itkuko wäpi Bägup Kudupitä Kudupi-inik, u gänañ täga äronañi nämo. Nämooinik, bämop äma intäjukun täñpani unitägän Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänañ ärok täñkukonik. Upäñkanj kadäni kadäni nämo ärok täñkukonik. Nämo, u obañ kubä gänañ kadäni kubägän ärok täñkukonik. Täñkanj ketäñ nämo ärok täñkukonik. Nämo, bulimakau täño nägät yäpmäñkanj ärok täñkukonik. Nägät u iniken momi ba ämawebe täño momi nämo nadäñkanj täñpani u däpmäñ tärekta Anututa piñ imik täñkukonik. 8* Eruk, kädet unita jide yänayäñ? Munapiktä imaka u ba u niwoñärenkanj ñode niwetpäñ niwoñärek täyak; Topmäk-topmäk biani terak ämawebe jopitä Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänañ täga äronañi nämo. Yot biani u ba unitäño täktäki irirän Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänañ ärokta kädet kubä nämo tumbuk. 9* Uwä wärani ude apiño kwawak ñode niwoñärek täyak; Anututa iron peñ imik, ba tom iñij imikimiktä ämawebe Anutu iniñoret täkanj unitäño momi täño nadäwätäk u täga nämo ärutpak täwek. Nämooinik. 10* Imaka udewani uwä puningän, gup kädagän täño бага. U ketem ume nakta бага man ba umä ärut-ärutta бага man. Imaka udewani it yäpmäñ kujirän kädet kodakitä ahäwänä pewä paotta yäwani.*

Jesu täño nägäritä piä täñkuko unita man

11* *Tänpäkanj imaka imaka kodaki tägagämän ahäñkuño itkanj unitäño bämop äma intäjukun itta Kristo äbuk. Äbäñpäñ yot ini ämawebe täñkentäñ yämikta äronkuko uwä Juda täño kudupi yot u irepmitak. U kudupi-inik, äma keritä nämo täñpani, kome ñonitäño nämo. 12 Ba Bägup Kudupitä Kudupi-inik u kadäni kubägän-inik, kämita nikek äronkuk. Täñkanj Juda täño bämop ämatä ärawa täkta bulimakau ba meme täño nägät yäpmäñkanj ärok täñkuño ude nämo äronkuk. Nämooinik, Anututa ärawa täñ imikta yäpmäñ äronkuko uwä iniken nägät. U yäpmäñ äro mominin kudup däpmäñ täreñ nimij moreñpäñ inita biñam tärek-täreki nämo itta nimagutkuk.*

* 8:12: Hib 10:17 * 9:1: Kis 26:1-30 * 9:2: Kis 25:23-40 * 9:3: Kis 26:31-33 * 9:4: Kis 16:33; Kis 25:10-16; Kis 30:1-6; Nam 17:8-11; Lo 10:3-5 * 9:5: Kis 25:18-22 * 9:6: Nam 18:2-6 * 9:7: Kis 16:2-34 * 9:8: Hib 10:19 * 9:9: Hib 10:1-2 * 9:10: Wkp 11:2,25; Wkp 15:18; Nam 19:11-13 * 9:11: Hib 3:1, 10:1

13 * Täppäkan bianä ämawebetä бага täpuri täpuri irepmitpänj, uwä Anutu injamiken gupnin tänawakan yän nadäk täñkujonik. Ude täñjirä bämpop ämatä meme ba bulimakau täño nägäri gwetpän ämawebe terak kwarut yäbat täñkujonik. Ba bulimakau nanaki dämpänpän ijijpewä kädäkut äworewakan yäpmanpän ämawebe terak ureñ yäbat täñkujonik. Ude täñjirä ämawebe u Anutu injamiken äneñi gupi kuräki it täñkujonik. 14 * Eruk tom täño nägät u kehäromi udewani nikek täppäwä Kristo täño nägäta jide yäne? Nägät Kristotä piwän kuñkuño u bulimakau täño nägät irepmitpän täñkentäk pähap täga nämö täñ nimek? Bureni-inik, u täñkentän nimikinik täñpek. Munapik tärek-täreki nämö uterak iniken gupi Anututa ärawa säkgämän-inik kubä ude inij kireñkuk. Ude täñkuko unita nägäritä nin punin gupningän nämö ärut nimik täyak. Nämoinik, u mominin ärutinik täppänpän Anutu injamiken bänepnin kuräki-inik it täkamäj. Ude täñjirän imaka jopi Anutu bänepi täñbätäk täkta täk täkamäño u peñpän Anutu paot-paori nämö u bureniğän orañ iminpän täga kuñjatne.

15 * Unita ñode yäna; Kristo uwä Anutu ba ämawebeniye bämpopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahäñkuk. Ude täñkuko unita ämawebe Anututä yäñpabä yepmanpani unitä iron tägagämän tärek-täreki nämö u täga api yäpneñ, imaka kämi yäpmäka Anututä yäñkehäromtak man yäñkuko u. U mebäri ñodeta täga api yäpneñ; Ämawebe topmäk-topmäk biani terak itkan momi täñkuño unitäño kowata dämpänj tärekta Kristo kumbuk.

16 Eruk, yäñkehäromtak man täño mebärita yäna. Äma kubätä näk kumäjira näkño tuñum mäť yäpen yän gäwerekopän äma u nämö kumäjirän tuñumi täga nämö yäpen. 17 Äma uwä kodak irirän yäñkehäromtak mani täño bureni nämö ahäwek. Kumbänkan uyaku bureni ahäwek. 18 Eruk, mebäri unita topmäk-topmäk biani uwä jop nämö pewän ahäñkuk. Nämö, Mosestä tom kubä utpewän kumbänpän nägäri piwän kujirän bureni ahäñkuk. 19 * Unitäño käderi uwä ñode; Pengän Mosestä ämawebe jukuman kuduhtagän бага terak itkuño u yäpähänpän yäwet moreñkuk. Ude täñpänjä bulimakau nanaki dämpänpän nägäri yäpmanpän umekät awähutkuk. Ude täñkan sipsip puññi gämäni ba tokän kubä wäpi hisop u yäpmanpän nägät umekät awähutkuko u gänäñ pewän äpmonpänj nägät u бага man täño buk ba ämawebe terak kwarut yäbatkuk. 20 * Ude täñpänj ñode yäñkuk; Nägät ñowä topmäk-topmäk Anututä intä iwatta peñ täwetkuko u täñkehärom täyak yäk. 21 * Ude yäñpänjä Mosestä nägät u kudupi yottaba, ba unitäño tuñum päke uterak imaka, kwarut yäbatkuk. 22 * Bureni, Moses täño man kädet terak ñode pätak; Imaka kuduhtagän bumik nägät terakgän kudupi ahäwani. Ba nägät nämö piwä kuneño uwä äma täño momi nämoinik paotneñ.

Kristo uwä kadäni kubägän kumbuko uba

23 * Unita ñode kanpän nadäkamäj; Imaka bureni kunum gänäñ itkan unitäño wärani kome terak ño itkuño uwä kudupi jop nämö ahäwani. Nämö, nägät terakgän kudupi ahäwani. Upänkan imaka bureni kunum gänäñ itkan uwä tom täño nägät terak kudupi täga nämö ahäneñ. Nämoinik, imaka kehäromi-inik kubä terak uyaku kudupi ahäneñ. 24 * Unita ñode nadäwut; Kristo Bägup Kudupitä Kudupi-inik, bureni täño wärani, äma keritä täñpani uken nämö äronkuk. Nämö, uwä ini kunum gänäñgän äronkuk. Äronkuko Anutu injamiken nin gäarak itak. 25 Täppäkan bämpop äma kome terak naniktä täk täñkuño u Kristotä udegän nämö täñkuk. Bämpop äma uwä obañi obañi ärawa täkta tom täño nägäri yäpmanpän Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken ärok täñkukonik. Upänkan Kristotäwä ude nämö täñkuk. U gupi ärawa ude kadäni kadäni nämö inij kireñkuk. 26 Nämoinik, ude täñkuk yäwänäku kadäni kadäni kunum kenta kome pewän ahäñkuñ-kentä apiño komi nadäj yäpmanj äbäk täyek. Upänkan nämoinik! Kadäni tärek-täreki ñoken kome terak ahäñpän momi peñ morekta iniken gupi ärawa ude kadäni kubägän, kämita nikek inij kireñkuk.

27 * Täppäkan ämawebe kuduhtagän kadäni kubägän kumäkta yäwani. Kumäjpänjä täktäki yäpmanj danik-danik käbeyä-ken api äroneñ. 28 U udegän Kristotä ämawebe mäyap täño momi dämpänj tärekta kadäni kubägän ärawa ude gupi inij kireñkuk. Täppäkan äneñi api äbek. Momi dämpänj tärekta nämö, ämawebe unitä äbäkta dapun käronj täñ itkanj u yämagutta api äbek.

10

Ärawa bianitä momi täga nämö ärut morewek

* 9:13: Wkp 16:3,14-16; Hib 10:4; Nam 19:9,17-19 * 9:14: 1Pi 1:18-19; 1Jo 1:7; Hib 6:1 * 9:15: 1Ti 2:5; Hib 8:6

* 9:19: Kis 24:3,6-8; Wkp 14:4,6 * 9:20: Kis 24:8 * 9:21: Wkp 8:15,19 * 9:22: Wkp 17:11; Efe 1:7 * 9:23:

Hib 8:5, 10:1 * 9:24: 1Jo 2:1 * 9:27: Plp 3:20; Hib 10:10; 1Pi 2:24

¹ * Moses tãjo бага mantã imaka tãgatãga Kristotã tãj nimikta yãwani u kwawak nãmo, wãranigãn niwojãrenjuk. Baga man u iwatpãj momi dãpmãj tãrektã Anutu-ken ãrawa pen obãnj obãnj tãk tãjpani. Tãjãpãj ãrawa udewanitã ãmawebe Anutu iniñ oretta dubini-ken kuk tãkañ u iñamiken momini nãmo, tãga nãmo yepmanpek. ² Nãmoinik! Kãdet udewani tãga yãwãnãku kadãni kubãgãn tãjpani unita pewãm. Ba u tãga yãwãnãku ãmawebe kãdet biani iwatpãj Anutu iniñ orerani uwã bãnepi kurãki-inik itpãj mominitã nadãwãtãk pen nãmo tãk tãjãpãm. ³⁻⁴ * Upãjkañ nãmo! Bulimãkau ba meme tãjo nãgãritã momi tãga dãpmãj tãrenãj nãmo unita Anutu-ken ãrawa obãnj obãnj tãk tãkañ uwã kadãni kadãni ñode yãwojãrek tãyak; Nin momi tãjpani.

⁵ Mebãri unita Kristotã kome terak ãpãjãpãj Anutu ñode iwetkuk;

Gãk momita iron peñ gamik-gamik ba tom dãpmãjãpãj iñj gamik-gamik unita nãmo nadãk tãyan.

Nãmo, gãk gupna namijãpãj nanij kireñkun.

⁶ Burenitã-inik, momini ãrutta iron peñ gamijãrã, ba tom dãpmãjãpãj iñj gamijãrã yabãwi gãripi nãmo tãk tãkañ yãk.

⁷ Ude yãjãpãj ñode yãkgãn tãjku; Nabã! Nãhã gãkjo gãripka iwatta ãbãtat ño. Man kudãn tãwani biani uterak nãka yãjahãwani udegãn tãyat ño yãk. *Sam 40:6-8*

⁸ Eruk, man Kristotã yãjkuko unita nadãwut. Pengãnã ãrawa tãktãk kãdet Moses tãjo бага man terak pãrani unita ñode yãjkuk; Gãk momita iron peñ gamik-gamik ba tom dãpmãjãpãj iñj gamik-gamik unita nãmo nadãk tãyan ba kawã gãripi nãmo tãk tãkañ yãj yãjkuk. ⁹ Tãjãpãj u punin terak man ñode yãkgãn tãjku; Nabã! Nãkã gãkjo gãripka iwatta ãbãtat ño yãj yãjkuk. Eruk, man ude yãjkuko unitã ñode niwojãretak; Momi ãrutta Anututã ãrawa tãktãk kãdet biani u awãhutpãj komenita momi ãrutãrut kãdet kodaki kubã pewãn ahãjku. ¹⁰ * Unitã ñode nadãwut; Jesu Kristotã Anutu tãjo gãrip iwatpãj ãrawa ude, kãmitã nìkek, kadãni kubãgãn iniken gupi iniñ kireñkuko uterak mominin paorirã Anutu iñamiken kudupi-inik itkamãj.

¹¹ * Tãjãpãkañ ãneñj ñode tãwera nadãwut; Juda tãjo bãmop ãmatã kepma kepma momita yãjãpãj alta-ken kãroñ wãdãj itkañ ãrawa tãktãk piã bian tãjpani udegãn wari wari tãk tãkañ. Upãjkañ waki, ãrawa unitã ãmawebe tãjo momi tãjãpewãn nãmoinik paot tãkañ. ¹² Tãj, Kristowã kadãni kubãgãn, kãmitã nìkek gupi iniñ kireñpãj kumbuk. Tãjkañ piã u tãjãpe tãrekañ yãj nadãjãpãj Anutu kerã bure kãda ãro manjtkuk. ¹³ * Manjtkãjã Anututã iwaniye gãmori-ken yepmanpekta itsãmãj itak. ¹⁴ Burenitã bureni-inik, ãrawa kubãgãn tãjkuko unitã ãmawebeniye Anutu iñamiken momini nãmo, yepmanjuk. Tãjkañ ãmawebe u kudupi itneñta irit kuñat-kuñariken yãpã-siwoñtak piã tãj itak.

¹⁵ Kudupi Munapiktã mebãri u kwawak yãjahãpãj niwetkuk. Pengãnã ñode niwetkuk;

¹⁶ * Ekãnitã ñode yãyak; Eruk, kãmi Isrel ãmawebe-kãt topmãk-topmãk ñode api tãjpet; Man kãdetna siwoñj u nadãk-nadãki-ken peñ yãmiñpãj bãnepi-ken kehãromigãn api kudãn tãwet.

¹⁷ * Ude yãjãpãj ãneñj kubã pen ñode yãkgãn tãjku;

Tãjãpãkañ wakini peñ moreñpãj mominitã guñ takinik api tãjpet yãk. *Jer 31:33,34*

¹⁸ U kawut! Momi peñ morewani unita momita yãjãpãj ãrawa ãneñj kubã tãnanj nãmo. Nãmoinik!

Anutu dubini-ken kuk tãkãna!

¹⁹ * Notnaye, mebãri unita nin bãtakigãn tãjãpãj Bãgup Kudupitã Kudupi-inik-ken tãga ãrok tãne. U nãmo yãjiwãrani. Nãmoinik, Jesu tãjo nãgãritã mominin ãrut moreñpãj kãdet tãwit niminjuk. ²⁰ * Bianã kãdet u itpipinjuk. Juda tãjo bãmop ãma intãjukun unitãgãn tek wãdãwani pãhap yãpãmãj kewenpãj Bãgup Kudupitã Kudupi-inik-ken tãga ãrok tãjku. Upãjkañ Jesu ini gupitã бага, kãdet tãjãpipinjuk u yãpãmãj kewen niminãrãn kãdet kodaki, irit ikek kubã tumbuk. Kãdet uterak nin kudup Anutu-ken tãga ãrok tãne. ²¹ Nadãkañ? Apinjo bãmop ãma ãrowani kubãtã Anutu tãjo ãboriye ninta intãjukun it nimitak. ²² * Unitã bãnep nadãk-nadãk siwoñj nìkek tãjkañ nadãkiniknin tãj-tãpãnewani nìkektã Anutu dubini-ken kuk tãkãna! Ninã gupnin ume sãkgãmãnpãj ãrut morewani ba mominin tãjo mãyãk ãrut tãjãpã kwani unita tãga kune!

* 10:1: Hib 8:5 * 10:3-4: Hib 9:13 * 10:10: Hib 9:12,28 * 10:11: Kis 29:38 * 10:13: Hib 1:3; Sam 110:1

* 10:16: Hib 8:10 * 10:17: Hib 8:12 * 10:19: Hib 4:16 * 10:20: Mat 27:51; Hib 9:8 * 10:22: Wkp 8:30;

23 * Täppäkan Jesutä api nimagurek yäj nadäkinik täppäj yäjähäk takamäj u injit-inik täppäj kuŋat täkäna! U imata, Anututä ude api täŋ tamet yäj yäjkehärom taŋkuko u bureni-inik api täppək. 24 Täŋkaŋ äbot täppani notniye kowat nadäj imän täŋkaŋ iron kädet ba piä tägatäga mebäri mebäri täna yäppäj bänepnin kowata kowata täppidäm tak täkäna. 25 * Täŋkaŋ notniye ätutä Anutu iniŋoret käbeyäta gaŋa taŋpäj nämo ärok takar u nin udegän tänetawä! Nämo, Ekäni täŋo kadäni pähap keräp täyak u kaŋpäj nadäk takamäj unita käbeyä täppäj kädet siwoŋi iwatta bänepnin kowata kowata täppidäm tak täkäna!

26 * Unita ket ŋode nadäwut; Ninä Kristo täŋo man bureni nadäna tumbäkan gwäk pimipäj momi kädet iwatnero uwä jide täppäj kowata api irepmitne? Nämo, momi u ärutta ärawa täktäk kädet kubä nämo pätak. 27 * In äma udewani uwä bumta umuntäko! Kowata wakikät kädäp komi pähap, äma Anutu mäde ut imanita biŋam u inta itsämäŋtak. 28 * Kädet bianita nadäwut; Äma kubätä Moses täŋo бага man iwatta bitnärän äma yarä ba yaräkubätä momini yäjähäneŋo uwä äma udewani nämo yabäj koreneŋ, kumäj-kumäj däpneŋ. 29 * Unita äma kubätä Anutu täŋo nanaki nämo oraŋ imiŋpäj jiraŋ ude yeŋ gatäwani udewanita jide yäne? Äma udewanitä nägät momini ärut-paktaŋ yämiŋkuko unita nadäwä äpani täppäkan iron täŋ yämani Munapik u yäjärok ude iwet täkan. Butewaki, jide täppäj äma udewanitä kowata wakiinik kubä api irepmitneŋ? Nämotä nämoinik. 30 * Anututä ŋode yäjŋkuko unitäŋo mebäri nadäkamäj; Kowata näkŋa api yämet yäk. Ba äneŋi kubä pen ŋode yäkğän täŋkuk; Ekäniitä ini ämawebeniye täŋo täktäki terak api yäpmäj daniwek. 31 Bureni-inik, kowata waki yäpmäkta Anutu paot-paori nämo unitäŋo kerik-ken äroweno uwä imaka umuri pähap kubä.

Nadäkinikjin täŋkehärom taŋpäj itko

32 Eruk notnaye, bian penyäŋektä pengän ahäj tamiŋkuko kadäni unita juku piwut. Kadäni uken bäräpi mebäri mebäri intä terak äroŋkuŋo upäŋkaŋ gwäk pimipäj nadäkinikjin nämo pewä putäreŋkuŋ. 33 * Kadäni kubäkubä in ämawebetä tabäj mägayäwut yäppäj injamiken tepmaŋpäj man waki täwerit komi tamiŋit täk täŋkuŋonik. Ba notjiye ätu komi udegän yämik täŋkuŋo u bok kaŋ nimut yäppäj pidämtak täŋkuŋ. 34 * Täŋkaŋ notjiye ätu komi eniken yepmaŋkuŋo u in butewaki nadäj yämiŋpäj täŋkentäj yämiŋkuŋ. Täppäkan äma ätutä inta nadäwä jiraŋ ude täppäj tuŋumjin kudup täyomägarirä bäräpi u oretoret terak kotaŋkuŋ. U imata, imaka säkgämän, paotpaot nitek nämotä it nimikaŋ yäj nadäŋkuŋo unita.

35 Unita notnaye, kadäni uken nadäkinik kehäromi täppäj bätakigän it täŋkuŋo ude, apiŋo udegän it täkot. Ude tänyäj täŋo uwä gwäki pähap api yäpneŋ. 36 * Täŋkaŋ kehärom taŋpäj itneŋ. Ude täppäjä Anutu täŋo gärip u täga api iwatneŋ ba imaka u ba u tamikta yäjkehärom taŋkuko u täga api yäpneŋ. 37 Unita Anututä ŋode yäyak; Kadäni keräpi itkaŋ äma äneŋi äbäkta yäwanitä api äbek. U itkaŋ nämo api äbek.

38 * Täppäkan näkŋo siwoŋi ämawebenayetä nadäkinik täppäj kodakğän api itneŋ.

Täj, ämawebe u kubätä nadäkiniki pewän putärewwä unita nadäwa täga nämo api tänen yäk.

Hab 2:3-4

39 Upäŋkaŋ ninä nadäkinik kädet u mäde ut imiŋpäj paot-paotta biŋam täppani nämo. Nämoinik, ninä nadäkinik ikek kuŋatpäj irit kehäromita biŋam täppani.

11

Nadäkinik ikek kuŋat-kuŋat täŋo mebäri

1 * Nadäkinik ikek kuŋat-kuŋat täŋo mebäri ŋode; Imaka dapunintä nämo yabäk takamäj unita U bureni-inik itkaŋ yäj nadäk takamäj. Ba imaka imaka kämi yäpmäkta Anututä peŋ nimiŋkuko u bureni-inik api yäpne yäj nadäk takamäj. 2 Ämawebe bianitä nadäkinik udewani nitek kuŋarirä Anututä yabäppäj-nadäwän täga täŋkuŋ. 3 * Ba ninäwä nadäkinik täppäj ŋode uwä bureni yäj nadäk takamäj; Anututä man yäjirän kunum kenta kome ahäŋkumän. Täppäj imaka imaka yabäk takamäj u Anututä imaka nämo yabäwani upäj täppewän ahäŋkuŋ yäj nadäk takamäj.

4 * Täppäkan äma biani kubä wäpi Abel unitä nadäkinik täppäj Anututä ärawa tägagämän kubä täjirän Anututä kawän tägaŋkuk. Noripaki Kentä täŋkuko u irepmipäj täŋkuk. Täppäj

* 10:23: Hib 4:14 * 10:25: Hib 3:13 * 10:26: Hib 6:4-8 * 10:27: Ais 26:11 * 10:28: Lo 17:6, 19:15
 * 10:29: Kis 24:8; Hib 13:20 * 10:30: Rom 12:19; Lo 32:36; Sam 135:14 * 10:33: 1Ko 4:9 * 10:34: Mat 6:20;
 Mat 19:21,29 * 10:36: Luk 21:19; Hib 6:12 * 10:38: Rom 1:17; Gal 3:11 * 11:1: Rom 4:18; 2Ko 5:7 * 11:3:
 Stt 1:1; Sam 33:6; 2Pi 3:5 * 11:4: Stt 4:3-10

nadāḡ imikinik tāḡkuko unita Anututā Abel, Gāk āma siwoḡi yāḡ iwetkuk. Tāḡpākaḡ Abel kumbuko upāḡkaḡ nadākiniki terak man pen yāḡ itak.

⁵ * E, āma biani kubā wāpi Enok unitā Anututa nadāḡ imikinik tāḡkuko unita kome ḡo terak nāmo kumbuk. Nāmo, Anututā komegup ikek wādāḡ yāpmāḡ āroḡkuko unita noriyetā Enokta wāyākḡewā wāḡkuḡ. Tāḡkaḡ āma unita Anutu tāḡo mantā ḡode yāḡkuk; U kome terak kuḡatuk-ken uken Anututā Enok kaḡpāḡ ḡaripi nadāk tāḡkukonik. ⁶ Bureni-inik, āma nadākiniki nāmōtā jide tāḡjirān Anututā u kawān tāḡawek? Nāmoinik, āma kubātā Anutu dubini-ken kwayāḡ nadāḡpāḡā nadākinik ḡode tāḡpek; Anutu u bureni itak. Ba ḡode imaka nadākinik tāḡpek; Āma bānepitā Anutu tāḡo mebārini ket nadānayāḡ yāḡ nadāk tākaḡ u Anututā kowata tāḡa api yāmek.

⁷ * Ba kubā ḡode; Āma biani kubā wāpi Noa unitā Anututa nadāḡ imikinik tāḡpāḡ imaka umuri kāmi ahāwayāḡ tāḡkuko unita jukuman iwerirān nadāwān bureni tāḡkuk. Anututā imaka ude api ahāwek yāḡ iwetkuko u nāmo ahāḡjirān upāḡkaḡ Anutu tāḡo mani buramiḡpāḡ ḡāpe pāhap kubā tāḡkuk. Tāḡpāḡ ḡāpe u ḡānaḡā Noa ini ba webeni nanakiye bok āroḡpāḡ sāḡḡāmān itkuḡ. Tāḡpākaḡ nadākiniki bureni unitā āmawebe pāke itkuḡo unitāḡo kādet waki kwawak pewān ahāḡ yāmiḡkuk. Tāḡjirān man Anututā āmawebe nadāḡ imikinik tāḡpani u yāwet tāyak udegān, Noata siwoḡi āma yāḡ yāḡtāreḡ imiḡkuk.

⁸ * Ba Abraham tāḡo nadākinikita nadāna; Abrahamtā nadāḡ imikinik tāḡpāḡ Anututā man kubā ḡode iwerirān mani buramiḡkuk; Gāk komeka peḡpāḡ kome nākā gamikta iwoyāḡkut-ken u ku! Anututā man ude iwerirān mani buramiḡpāḡ u kuyat yāḡ nāmo nadāḡkaḡ, komeni peḡpeḡ akumaḡ kuḡkuk. ⁹ * Tāḡkaḡ nadākinik tāḡpāḡ kome iwoyāḡ imani-ken pāḡku yot bureni nāmo, āma ābanitā-yāḡ yottaba tāḡpāḡ ittāḡ kuḡat tāḡkukonik. Tāḡjirān Aisak kenta Jekop Anututā biḡam bok yāḡ yāmani unitā udegān tāḡkumān. ¹⁰ Tāḡpākaḡ Abraham ābanitā-yāḡ itkuko unita nadāwātāk nāmo tāḡkuk. Nāmo, u yotpārare kehāromi-inik kubāta itsāmāk tāḡkukonik, yotpārare Anututā ini tawaḡ peḡpāḡ udegān pewān ahāwani.

¹¹ * Tāḡpākaḡ Abraham ini uwā tāḡawani tāḡjirān webeni Sara imaka, āruḡ it yāpmāḡ ābātāḡḡān webe pāhap tāḡkuko upāḡkaḡ nadākinik tāḡkumāno unita Anututā nadāḡ yāmiḡjirān webeni nanak bāyāḡkuk. Sara uwā ḡode nadāḡkuk; Anututā nāk nanak bāyakta yāḡkehāromtaḡ namiḡkuko unita nanak api bāyawet. Anutu u man bureniḡān yāk tāyak yāḡ nadāḡkuk. ¹² * Tāḡpākaḡ mebāri unita kumāk-kumāk kadāni kerāp tāḡkuko upāḡkaḡ āma tāḡawani Abraham uterak ābekiye oraniye daninaḡi nāmo, guk ba mobā jiraḡ ude ahāḡkuḡ.

¹³ * Tāḡpākaḡ āmawebe mani biḡam yāḡahātāt ḡo kudup Anututa nadāḡ imikinik tāḡpeḡ kuḡat-tāḡān kumbuḡ. U imaka Anututā kāmi yāpmākta yāḡkehārom taḡkuko u kome ḡo terak nāmo yāpuḡ. Nāmo, u ban irirān kaḡpāḡ nadāḡkaḡ oretoret tāḡpāḡ ḡode yāḡahāḡta māyāk nāmo nadāḡkuḡ; Kome ḡowā komenin bureni nāmo, nin ābanigān yāḡ yāḡkuḡ. ¹⁴ Tāḡpākaḡ āmawebe man ude yāwani uwā ḡode niwoḡārek tākaḡ; U komeni burenita wāyākḡekaḡ. ¹⁵ Tāḡpāḡ komeni kuḡat peḡpeḡ ābuḡo unita yāḡpāḡ yāḡkuḡ yāwānāku āneḡi komeni-ken tāḡa kwām. ¹⁶ * Upāḡkaḡ komeni bianaḡ nadāḡpāḡ nāmo yāḡkuḡ. Nāmo, u kome sāḡḡāmān kubā, komeni biani u irepmatak upāḡ kaḡ-ahāna yāḡ nadāḡpāḡ yāḡkuḡ. U kunumta yāḡkaḡ yāḡkuḡ. Unita āma udewanitā Anututa U nin tāḡo Anutunin yāḡ yāḡjirā Anututā nadāwātāk nāmo tāk tāyak. U imata, yotpārare kubā tāḡketaḡ yāmiḡkuko itak unita.

¹⁷⁻¹⁸ Tāḡpākaḡ Anututā tānyabāk pewān ahāḡ imiḡjirān Abrahamtā nadāḡ imikinik tāḡpāḡ nanaki Aisak Anututa ārawa ude kumāḡ-kumāḡ utta pidām taḡkuk. Tāḡkaḡ Anututā nanaka Aisak terak oraḡkaye māyap api ahāneḡ yāḡ yāḡkehāromtaḡ imiḡkuko upāḡkaḡ nanaki tepi kubāḡān u ārawa ude ijin imikta nāmo bitnāḡkuk. ¹⁹ * Nāmoinik, u ḡode nadāḡkuk; Aisaktā kumāḡjirān Anututā kumbani-ken nanik āneḡi tāḡa yāpmāḡ akwek yāḡ nadākinik ude tāḡkuk. Tāḡpākaḡ bureni, Aisak kumbani-ken nanik bumik āneḡi imagutkuk.

²⁰ * Eruk Aisak u ittāḡ kuḡtāḡḡān āma ekāni tāḡpāḡ Anututa nadāḡ imikinik tāḡpāḡ nanakiyat Jekop kenta Iso unita imaka tāḡa Anutu-ken nanik kāmi ahāḡ yāmikta kon man yāwetkuk. ²¹ * Tāḡpākaḡ Jekop imaka, Anututa nadāḡ imikinik tāḡkuko unita tāḡawani tāḡpāḡ kumbayāḡ nadāḡpāḡ ḡode tāḡkuk; Josep tāḡo nanakiyat kon man yāwetpāḡ āhottaba iḡitkaḡ ḡwājin āpmonkaḡ Anutu iniḡ oretkuk. ²² * E, Josep uwā ittāḡ kuḡtāḡḡān kumāk-kumāki kerāp

* **11:5:** Stt 5:24 * **11:7:** Stt 6:13-22; Stt 7:1; 1P1 3:20; Rom 3:22, 4:13 * **11:8:** Stt 12:1-5; Apos 7:2-4 * **11:9:** Stt 26:3; Stt 35:12,17 * **11:11:** Stt 18:11-14; Stt 21:2 * **11:12:** Rom 4:19; Stt 15:5, 22:17; Lo 10:22 * **11:13:** Stt 23:4; 1Sto 29:15; Sam 39:12; 1P1 2:11 * **11:16:** Kis 3:6,15; Mak 12:26 * **11:19:** Rom 4:17 * **11:20:** Stt 27:27-29; Stt 27:39-40 * **11:21:** Stt 48:15-16 * **11:22:** Stt 50:24-25; Kis 13:19

tanjirän Anututa nadäkinik tänpäj ñode yänjahñjuk; Kämiwä, Isrel ämawebe Isip kome penpen api kunej. Ude yänpäj kujari äneka jukuman yäwetkuk.

²³ * Ba Moses täño manbiñam nadäna; Moses täño mirji nanitä Anututa nadäj imikinik täñkumäno unita Moses ahäwänpäj käbop penjirän komepak yaräkubä tärenjuk. Minji nani uwä Moses nanak u kawän inide kubä tänpänpäj Isip kome täño intäjukun äma wäpi Fero unitäño man mäde ut imikta nämo umuntanjamän. ²⁴ * Eruk Moses u täganpäj Anututa nadäj imikinik tänpäj Fero äperi unitäño nanaki ude, gäripi terak itta bitnäjuk. ²⁵ Tänpäj ñode nadäjjuk; Imata kome ñonitäño gärip kadäni keräpi-tagän kanj iwaret? Nämo, näk bäräpi Anutu täño kudupi ämawebeniye-kät bok nadänayäj tämäño uyaku täga yäk. ²⁶ * Ude yänjukko unitä ñode niwojaretak; U Anutu-ken gwäki täga yäpmäka nadäjjuk. Unita kämi ahäka yäwani Kristota yänpäj bäräpi ahäj yäminayäj täño unita nadäwän tägawäpäj Isip täño tunum gäripi nike u yäpmäka nadäwän jiranj ude täjuk. ²⁷ * Täñkañ Moses u Anututa nadäkinik tänpäj Anutu nämo kak takamäj u dapuritä kanjañ bumik gwäk pimiñpäj Fero täño kokwawakta nämo umuntanjan Isrel ämawebe yämagurän Isip kome penpen kujkuj. ²⁸ * Täñkañ Moses u Anututa nadäkinik täñjukko unita Pasova äñnak-äñnak yäput penpäj Isrel ämawebe sipisip täño nägäri enji yäma terak ärutkot yän yäwetkuk. Ude täjukko unita kumäk-kumäk täño anero, nanak ämani intäjukun nanik däpani unitä Isrel ämawebe yärepmitpäj nanakiye intäjukun nanik nämo däpuk.

²⁹ * Tänpäkan Isrel ämawebe Anututa nadäkinik täñjukko unita gwägu wäpi Ume Gämäni u kome kawuki ude irirän bämopgän kujkuj. Kujirä Isip nanikä udegän kuna yäkjat gwägu gänäñ äpmonpäj ume nanpäj kumbuñ.

³⁰ * Tänpäkan äneji kubä ñode; Isrel ämawebe unitä Anututa nadäkinik tänpäj mani buramiñpäj Jeriko täño yewa pähap gägäni-ken kepma 7 udetä kujat äyänurirä yewa u tokät manjuk.

³¹ * Tänpäkan kubokäret webe wäpi Rahap u nadäkinikitä täñkentäj iminjirän Anututa mäde ut imani-kät penta nämo potkuj. U imata, äma kome kanjiwatta käbop kujkuj u yämagutpäj ini enji gänäñ käbop yepmanjukko unita.

³² Eruk imata man käronji yänjawat yäpmäj kwet? Nämo, man kudän ñoken bägup iränpäj uyaku Gidion, Balak, Samson, Jepta, Devit, Samuel ba profet biani ätu täño manbiñam täga täweret. ³³ * Äma unitä Anututa nadäkinik tänpäj kudän mebäri mebäri täñkuj. Äma nadäkinik täñjukko u ätutä kome ätu täño intäjukun ämakät ämik tänpäj kehäromini yäpmäj äpuñ. Täñkañ u ämawebe kudän siwoñi terak yabäj yawatpäj imaka imaka Anututä yämikta biñam yäwani u yäpuñ. Tänpäkan ätutäwä anj komi, äma däpani täño meni täñpipiñkuj. ³⁴ * Ätutäwä kädap mebet pähap däpä kumbuñ, ba iwantä nadäkinik täñpani ätu kumäj-kumäj däpnayäj täñjirä Anututä täñkentäj yäminjirän nämo kumbuñ. Bureni, äma uwä iniken kehäromini nämo upänkan Anututä kehäromi yämiñjuk. Kehäromi yäminjirän kome ätuken nanikkät ämik kehäromigän tänpäj däpmäj yawat kireñkuj.

³⁵ * Tänpäkan webe ätutä Anututa nadäkinik täñjukko unita nanakiye kumbani-ken nanik äneji akuñjirä yämagutkuj. Täñ, nadäkinik täñpani ätuwä äma kerä terak komi pähap nadäñtängän kumbuñ. Anututa äwo yänjuk yäwänäku komi u täga irepmiräm. Upänkan ñode nadänpäj äwo nämo yänjuk; Kumäj-kumäj nidäpakan äneji akuñpäj irit tägagämän kan yäpna yän nadänjuk. ³⁶ * Tänpäkan ämatä nadäkinik täñpani äma ätu yänärok yäwerit päripmäñit täñkuj. Ba ätu kerä kuroñi topmäñpäj komi enjken yepmanjuk. ³⁷ * Täñ, ätuwä mobätä kumäj-kumäj däpuñ. Ba ätu yepmiñitpäj sotä kwäk duk täñkuj. Ba ätuwä päiptä kumäj-kumäj däpuñ. Tänpäkan ukät nanik ätutä jopi jäwäri itkanj tehta tom gupipäj täñkan kujarirä bäräpi mebäri mebäri yämiñjuk. ³⁸ Ude täñ yäminjirä kome jopi-ken, pom terak, mobä kawut ba kome gänäñ ittän kujatkuj. Butewaki! Äma tägatäga ude wani imata kome waki ño pen itneñ?

³⁹ Tänpäkan Anututä ämawebe u nadäkiniki yabänpäj-nadäwän tägagämän täñjukko upänkan imaka ämawebeniye kämi yämikta yänkehärom tanjukko u kome terak irirä pengän nämo yämiñjuk. ⁴⁰ U imata, yäput penpäj Anututä ninta yänpäj-nadäk tawanj tägagämän kubä ñode peñ nimiñjuk; Ämawebe biñam ikek u ninkät penta päke kubägän Kristo täño piä terak Anutu dubini-ken kujpäj säkgämän-inik api itne.

* **11:23:** Kis 1:22, 2:2 * **11:24:** Kis 2:10-12 * **11:26:** Hib 10:34-35 * **11:27:** Kis 12:51; Kis 14:13,14; Rom 1:20; 1Ti 1:17; Hib 11:1 * **11:28:** Kis 12:21-30 * **11:29:** Kis 14:21-31 * **11:30:** Jos 6:12-21 * **11:31:** Jos 2:1-21; Jos 6:21-25; Jem 2:25 * **11:33:** Dan 6:22 * **11:34:** Dan 3:23-27 * **11:35:** 1Kin 17:17-24; 2Kin 4:18-37
* **11:36:** 1Kin 22:24-27; Jer 20:2, 37:15; Jer 38:6 * **11:37:** 2Sto 24:21

12

Jesu tãjo kådet kuroŋ iwat tãkãna

¹ * Eruk, u kawut! Ámawebe nadãkinik ikek pãke u nin it gwãjiŋ nimiŋpãŋ nadãkinik tãktãk kådet bureni niwoŋãrekaŋ. Unita imaka u ba unitã wãdãŋ nipmãŋit tãkaŋ ba momi ninken kwasikot tãkaŋ u datãreŋ tãŋpã kwãpãŋ kådet Anututã peŋ nimiŋkuko uken ehutpãŋ bãrãŋek tãkãna. ² * Ude tãŋkaŋ intãjukun ámanin, nadãkinik kådet bureni niwetpãŋ niwoŋãrewani Jesu u kaŋiwatpãŋ kådet ugãn iwat tãkãna. Jesu uwã bãnep oretoret pãhap itsãmãŋ imiŋkuko u juku piŋkaŋ pãya kwakãp tãjo mãyãk unita nadãwãn mewuni tãŋirãn ehutpãŋ kotaŋkuk. Ude tãŋkaŋ ãroŋkuko aŋiŋo Anutu intãjukun áma u keru bure kåda wãpi biŋam ikek itak. ³ Unita Jesuta nadãwut. U ámatã waki tãŋ imiŋkuŋo upãŋkaŋ kehãrom taŋpãŋ kwikinik itkuk. Unita in udegãn nadãkinik kådet tãga u gwãk pimiŋpãŋ iwatta gapun tãneŋtawã.

Anutu uwã nanin bãyawani bumik

⁴ Bureni, in kubãkubãtã momijin mãde ut yãmikta piã tãk tãkaŋ. U tãga tãk tãkaŋ upãŋkaŋ it yãpmãŋ abãkaŋken inken nanik kubãtã áma keru terak nãgãri nãmo piwãn kuŋkuŋ. Nãmo, kãmi kãwep api ahãŋ tameko unita man kubã tãwera nadãwut. ⁵ Jide, Anututã in nanaknaye yãpãŋ bãnepjin tãŋpidãm takta man ñode kudãn tãwani unita tãŋguŋ taŋkuŋ?

Nanakna, Ekãnitã yãpãn-siwoŋ takta komi gamiŋirãn unita nadãwi ápani nãmo tãŋpek, ba nadãŋ bãrãp tãŋpãŋ nãmo kaŋ-umuntaŋ kwen.

⁶ * *U imata, Ekãnitã áma kubãta nadãŋ imikinik tãŋpãŋ nanakna yãŋ iwetpãŋã irit kuŋat-kuŋari yãpãn-siwoŋtaŋ imikta komi imik tãyak. Snd 3:11-12*

⁷ * Unita bãrãpi kotaŋpãŋ kwikinik irut. U Anutu tãjo yãpã-siwoŋtak piã. Yãpã-siwoŋtak piã tãk tãyak uwã nanjiye bãyawaniã-tãŋ tãŋ tamik tãyak. Nadãkaŋ? Kome terak naniyetã iroŋjiniye yãpã-siwoŋtak tãkaŋ. Eruk, Anututã udegãn tãk tãyak. ⁸ Tãŋ, Anututã iroŋjiniye bureni kudup yãpãn-siwoŋtak tãyak unita in yãpã-siwoŋ takta komi nãmo tameko uwã ñode nadãneŋ; Nin kubokãret nanak, nanakiye bureni nãmo. ⁹ Tãŋpãkaŋ ñode nadãk tãkot; Nin iroŋjiken naniye bãyawaniã yãpã-siwoŋtak piã tãŋ nimiŋirã orãŋ yãmik tãŋkumãŋonik. Eruk, ude tãk tãŋkumãŋo unita mãjonin tãjo Nanin pãhaptã ninken yãpã-siwoŋtak piã tãŋirãn, imata nadãna bureni-inik nãmo tãŋpek? Nãmo, komi bãrãpi ahãŋ nimiŋirã u kotaŋpãŋ kwikinik itnayãŋ tãmãŋo uwã irit bureniã biŋam api tãne.

¹⁰ Tãŋpãkaŋ naniye bãyawaniã iniken nadãk terak aŋiŋotagãn yãpã-siwoŋtaŋ nimik tãŋkuŋonik. Tãŋ, Anututãwã tãŋkentãŋ nimikta ba nin ini kudupi-inik it tãyak udegãn itta yãpã-siwoŋtak piã tãŋ nimik tãyak. ¹¹ * Bureni, yãpã-siwoŋtak tãjo komi unita pengãn gãripi nãmo nadãk tãkamãŋ. Nãmo, u komi! Upãŋkaŋ kãmi, yãpãn-siwoŋtaŋ nimiŋirãn nadãna tãrewãpãŋ kådet siwoŋji áneŋi iwatpãŋ bãnepnin pidãmtak tãyak.

Jukuman átu

¹² * Butewaki! In átu gapun taŋpãŋ itkaŋ, Eruk bãnepjin tãŋkehãrom taŋpãŋ áneŋi kehãromi nikek kaŋ irut! ¹³ * Gapun taŋpãŋ kuŋarirã nadãkinikjin paot-inik tãneŋta! Unita kådet siwoŋji iwatpãŋ kehãromi nikek kuŋat tãkot. ¹⁴ * Ude tãŋkaŋ ámawebe-kãt not tãŋpãŋ bãnep kubãgãn terak itta piãni tãk tãkot. Tãŋkaŋ udegãn, ehutpãŋ momi itãktãk kådet mãde ut imiŋpãŋ kudupi kaŋ irut. Nadãkaŋ? Áma kubãtã kudupi nãmo irayãŋ tãko uwã Ekãni nãmoink api kaŋ-ahãwek. ¹⁵ * Tãŋpãkaŋ in kubãtã Anutu tãjo orakorak pãra yãpeko ujeta nadãŋ tãpãneŋpãŋ kaŋ kuŋarut. Ba inken nanik kubãtã tokãn jãgãmi ude áworeŋpãŋ in bãmopjin-ket tãŋpãwak pãhap pewãn ahãneŋo ujeta watãni ket itpãŋ kaŋ kuŋarut. ¹⁶ * Ba in kubokãret tãneŋo ujeta irit kuŋat-kuŋatjinta nadãŋ tãpãneŋpãŋ kaŋ kuŋarut. Tãŋpãkaŋ in kubãtã Iso ude áworeŋpãŋ Anututa nadãŋ áwarãkuk tãŋpekta! Iso uwã nanak intãjukun nanik unita imaka tãgagãmãn nani keru-ken nanik tãga yãpãŋpãŋ keŋma kubã nakta iwãpãŋ monãni ñode iwetkuk; Gãk ketem ijiŋ namikaŋ imaka pãke nantã namayãŋ tãyak u kudup gãka biŋam yãk. ¹⁷ * Eruk ude yãŋkukopãŋ kãmiwã jide nadãŋjuk? U nani-ken nanik kon man ba tuŋumi áneŋi nãŋjata biŋam kaŋ tãŋpãŋ yãŋ nadãŋkuko upãŋkaŋ nanitã Nãmo yãŋ iwetkuk. Nãmo yãŋ iwerirãn konãm butewaki tãŋkuko upãŋkaŋ goret pengãn tãŋkuko u yãpã-siwoŋtakta kådetta wãyãkŋewãn waŋkuŋ.

Topmãk-topmãk kodaki terak it tãkamãŋ

* 12:1: Rom 7:21; 1Ko 9:24-25 * 12:2: Hib 1:3 * 12:6: Rev 3:19 * 12:7: Lo 8:5; 2Sml 7:14 * 12:11: Jem 3:17-18 * 12:12: Ais 35:3 * 12:13: Snd 4:26 * 12:14: Sam 34:14; Rom 12:18 * 12:15: Apos 8:23 * 12:16: Stt 25:33-34 * 12:17: Stt 27:30-40

18* Eruk, in uken it takamān yān nadāk tākaŋ? In imaka ketjintā tāga injirani ba dapunjintā kānaŋi, Isrel āmawebetā kaŋkuŋo udewani-ken nāmo itkaŋ. Isrel āmawebe uwā Sainai pom mebāri-ken kuŋkaŋ kādāp mebet pāhappān kaŋkuŋ. Ba kome wārāmājirān bipmān utpān mānit pāhap piānjirān kaŋkuŋ. 19* Tānkaŋ womat māmā pāhap gānaŋ gera kotāk kubā nadānkuŋo uwā nadānkaŋ umuntaŋpān Moses butewaki man terak ŋode iwetkuŋ; Man u āneŋi nāmo ahānjirān nadānāyān yāk. 20* Tānpākaŋ Moses man ude iwetkuŋo uwā mebāri ŋodeta; U Anutu tāŋo jukuman ŋodeta nadānjirā umuri pāhap tānkuŋo unita; Āma ba tom kubātā pānku pom u yeweko uwā mobātā kumān-kumān utneŋ. 21* Bureni-inik, imaka kaŋpān nadānkuŋo uwā umuri pāhap tānjirān Mosestā yānkuŋ; Umuntaŋpān dādātna kwaikaŋ! yāk.

22* Tān, intā pānku itkaŋ-ken uwā imaka umuri udewani nāmo. Nāmo inik, inā Saion pom, Anutu paot-paori nāmo unitāŋo yotpārare wāpi Kunum Gānaŋ Jerusalem uken kuŋkuŋo itkaŋ. Uken aŋero jiraŋ, daninaŋi nāmo oretoret pāhap tān itkaŋ-ken u kuŋkuŋo itkaŋ. 23* Ba in Anutu tāŋo nanakiye intājukun nanik unitāŋo kābeyā pāhapken ābā yāpurārtkuŋo itkaŋ. Āmawebe ābot uwā wāpi kunum gānaŋ kudān tāwani. Ba in Anutu, āmawebe kuduŋtagān yāpmān daniwani āma, uken ahānkuŋo itkaŋ. Ba āmawebe siwoŋi, Anututā momini ārut-paktaŋ yāmiŋkuko unitāŋo mājotā irani-ken ahānkuŋo itkaŋ. 24* Ba in Jesu, Anutu ba āmawebeniye bāmopi-ken topmāk-topmāk kodaki pewān ahānkuŋo uken ahānkuŋo itkaŋ. Ba nāgāt, Jesutā momi pekpek kādet tāwitta piwān kuŋkuŋo uken ahānkuŋo itkaŋ. Nāgāri uwā manbiŋam sākgāmān kubā yāghāk tāyak, manbiŋam Abel tāŋo nāgātā yāghāhŋkuko ude nāmo. Nāgāt Abeltā piwān kuŋkuŋo unitā kowat-urān pewān ahānkuŋ.

25* Unita eruk, Anutu man niwet tāyak u man yānjirān mani buramikta bitnāneŋta nadānpān bānep nadāk-nadākjinta watā ket itkot. Nadākaŋ? Anututā bian Moses meni jinom terak komeŋ āmawebe jukuman yāwetkuko upānkaŋ mani nāmo buramiŋkuŋ. Mani nāmo buramiŋkuŋo unita kowata waki bureni yāpuŋ. Tān, apiŋo Anututā kunum gānaŋ nanik Jesu terak jukuman niwetak. Tānjirān nin man kunum gānaŋ nanik u buramikta bitnānero uwā jide tānpān kowata waki u irepmitne? Nāmo inik, u waki inik yāpne. 26* Tānpākaŋ man bian yāwetkuko unitā kome injitpān kwaiŋkuŋ. Ude tānkuŋo upānkaŋ apiŋowā yānkehāromtak man ŋode yāyak; Nāk bian komegān injitpān kwaiŋkut yāk. Tān, kāmiwā kunum ba kome bok āneŋi api yepmānjitpān kwaiwet yāk. 27 Tānpākaŋ man “āneŋi ude api tānpet” yān yāyak uwā ŋode yānkwawa tāyak; Imaka tān-pewani u kuduŋtagān tānpewān paot-inik api tāneŋ. Upānkaŋ imaka kumān-tagān-inik nāmo api paotneŋ. Nāmo, imaka wakta yāwani ugānpān api tānpewān paotneŋ. U paorirā imaka kehāromi, nāmo wakta yāwani unitāgān api itneŋ.

28 Tānpākaŋ imatāken u api irek? U intājukun āmanin tāŋo kome ninta biŋam peŋ nimani unitāgān api ireko unita oretoret tākāna! Kome u api korenero unita iniŋoret-oret kādet Anututā ini gāripi nadāk tāyak udegān iwatpān nadāwātāk terak oraŋ imiŋpān iniŋoret tākāna. 29* U imata, Anutunin u kādāp mebet pāhap, imaka kudup ijin paot tākaŋ udewani.

13

Kādet ātu Anututā gāripi nadāk tāyak

1* Tānpākaŋ inā ninin buap yān nadānpān bānep iron kowata kowata tānpeŋ kuŋat tākot. 2* Tānkaŋ kādet tāga ŋodeta nāmo tānŋuŋ tāneŋ; Āma kudupitā komejin-ken ābānjirā yāmagutpān enjin-ken yepmanpā pātneŋ. Āma ātu kādet ude tānkuŋo uwā āmapān yāmagutkamān yākŋat aŋeropān yāmagutkuŋ. 3* Tānpākaŋ āma komi eŋi gānaŋ itkaŋ u tānŋkentān yāmik tākot, in u bok itkaŋ bumik. Ba āma kerī terak komi yāpmāk tākaŋ u imaka, tānŋkentān yāmik tākot, in komi u bok nadāk tākaŋ bumik.

4* Tānpākaŋ yanāpi tāktāk u imaka tāgagāmān kubā unita āma kuduŋtagāntā tānŋmeham tāneŋ. Tānkaŋ yanāpi yarātā āmawebe ātukāt jopjop nāmo kuŋatneŋ. Nāmo, ini yanāpi siwoŋi itdeŋ. Nadākaŋ? Anututā āmawebe kubokāret kādet iwarani udewani manken api yepmanpek. 5* Tānpākaŋ monēŋ tuŋumta nadān gārip nāmo tāneŋ. Nāmo, nadāk udewani māde ut imiŋpān kukŋi kādagān kuŋatpān ketjin-ken tuŋum āhan peŋ tamani unita nadāwā tāga tānpāpān nadāwātāk terak nāmo kuŋatneŋ. Imata, Anututā ŋode yānkuŋ;

* **12:18:** Kis 19:16-20; Lo 4:11-12 * **12:19:** Kis 20:18-21; Lo 5:22-27 * **12:20:** Kis 19:12-13 * **12:21:** Lo 9:19
 * **12:22:** Gal 4:26; Rev 5:11 * **12:23:** Luk 10:20 * **12:24:** Hib 8:6, 10:22; 1Pi 1:2; Stt 4:10 * **12:25:** Hib 2:1-3; Hib 10:26-29 * **12:26:** Kis 19:18; Sam 68:8; Hag 2:6 * **12:29:** Lo 4:24, 9:3; Ais 33:14 * **13:1:** Jon 13:34 * **13:2:** Rom 12:13; 1Pi 4:9; Stt 18:1-8; Stt 19:1-3 * **13:3:** Mat 25:36; Hib 10:34 * **13:4:** Gal 5:19,21; Efe 5:5 * **13:5:** 1Ti 6:8; Jos 1:5

Näk inta nämö api guŋ täwet, ba nämoinik api tabä kätäwet yäk.

Wkp 31:6

6* Anututä ude niwetkuko unita kwawak ɲode yäŋahäna;

Anutu u näkɲo täŋkentäkna unita imaka kubäta nämoinik api umuntäwet.

Nämö, ämatä näk täga nämö tänpä waneɲ.

Sam 118:6

Jesu iwaräntäta nämö umuntäne

7* Tänpäkaŋ injinken watä ämajiye bianita juku piwut. Watä ämajiye uwä Anutu täŋo manbiŋam täwetpäŋ täwoŋjärek täk täŋkuŋ. Täŋkaŋ kädet jide kuŋatpäŋ kumbuŋo unita nadänpäŋ kädet kuroŋ unitä täk täŋkuŋo udegän täk täneɲ. 8* Nadäkaŋ? Äma unitäŋo intäjukun äma Jesu u täktäki ba yäkyäki ini udegän. Kwep itkuko udegän apiŋo itak, ba pen udegän api it yäpmäŋ ärowek.

9* Eruk, watä ket itpäŋ kuŋarut. Anutu wäpi terak jop manman mebäri mebäri yäk täkaŋ u bäneppin äriŋpewän kädet siwoŋi peŋpäŋ kädet gwäjiwani iwatneŋta! Äma täŋo бага mantä bäneppin täga nämö täŋkentäŋ tamineɲ. Ketemta yäjiwät man ba äma täŋo man udewani mäde ut imiŋirä Anutu täŋo orakorakitä bäneppin täŋ-kehäromtak täyon. 10 Tänpäkaŋ ärawa pähap kubä ninta biŋam täŋpani itak. Upäŋkaŋ unitäŋo bureni uwä Juda täŋo bä mop ämata biŋam nämö täyak. Nämö, bä mop äma uwä kudupi yotken ärawa täktäk piä biani pen täk täkaŋ unita. 11* Juda täŋo бага man iwatpäŋ bä mop äma intäjukun täŋpanitä momi ärutta tom däpmäŋkaŋ unitäŋo nägäripäŋ yäpmäŋpäŋ Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken ärok täkaŋ. Tom däpmäk täkaŋ unitäŋo bureni nämö yäpmäŋ ärok täkaŋ. Nämö, bureni uwä yäpmäŋ päŋku yotpärare gägäni-ken pewä ijik täkaŋ.

12* Tänpäkaŋ mebäri unita Jesutä udegän, mäyäk kotaŋpäŋ yotpärare gägäni-ken komi pähap nadäŋkuk. Ämawebeniye nägäri piwän kuŋkuŋo uterak kudupi-inik itneŋta kumbuk.

13* Unita ninä mäyäk Jesutä kotaŋkuko udegän kotaŋkaŋ yotpärare gägäni-ken kuŋpäŋ Jesu tubeŋ kuna! 14* U imata, kome ɲo terak yotpärare kehäromi paot-paori nämö, kubä nämö itak. Nämö, ninä yotpärare mebäri kubä, kämi ahäŋ nimekta dapun käroŋ täŋ itkamäŋ.

15* Unita ämawebenaye, Jesuta nadäŋpäŋ Anutu wäpi yäŋahänpäŋ iniŋoret täkäna! Ude tänayäŋ täkamäŋ unitä Anututa ärawa ude api täŋpek. 16* Täŋkaŋ täŋkentäk ba iron kowata kowata täkta nämö guŋ täneɲ. Kudän udewani uwä ärawa Anututä gäripi nadäk täyak ude.

17* Täŋkaŋ watä ämajiye täŋo mani buramiŋpäŋ gämoni-kengän kuŋat täkot. Watä piä täŋ tamik täkaŋ unita Anututä api yäwet yabäweko unita gwäk pimiŋpäŋ watä it tamik täkaŋ. Unita waki, mani buramik täkot. Ude täŋirä uyaku watä piä uwä bäneppin oretoret terak api täneɲ. Täŋ, in peŋawäk täŋirä watä piä butewaki terak tänayäŋ täkaŋ u täga api täŋkentäŋ tamineɲ? Täga nämö!

18* Unita in ninta Anutu-ken yäŋapik täkot. Nin kudän siwoŋi täkta gäripi nadäk täkamäŋ unita Anutu iŋamiken bäneppintä nadäwätäk nämö täk täkamäŋ. 19 Täŋkaŋ gäripi nä taji pätak u ɲode; In Anutu-ken yäŋapiŋirä ini täŋkentäŋ namiŋirän inken äneŋi bäräŋeŋ kaŋ ärewa!

Yäntärek man

20-21 Tänpäkaŋ inta yänpäŋ ɲode yäŋapik täyat; Anutu bäneppin pidäm mähe mi unitä in kudän ini gäripi nadäk täyak ude täŋpeŋ kuŋatta tuŋumi säkgämän u täŋkentäŋ tamiton. Täŋkaŋ Jesu Kristo terak nadäk-nadäk ba täktäk ini kawän tägak täkaŋ u irit kuŋat-kuŋatnin-ken pewän ahäŋ nimiton! Ude täŋ nimiŋirän Jesu Kristo unitäŋo wäpi biŋam ärowani inde pen it täyon. Ekäninin Jesu, Sipsip watä äma pähap unitä kumäk-kumäki terak topmäk-topmäk paot-paori nämö u täŋkehärom taŋkuko unita Anututä kumbani-ken nanik yäpmäŋ akuŋkuk. U Bureni.

22 Eruk notnaye, man kudän täŋ tamitat ɲowä käroŋi nämö unita man bäneppin tänpidäm takta kudän täyat ɲonita nämö gaŋa täneɲ. 23 E man kubä ɲode täwera nadäwut; Notniŋpak Timoti u komi eŋi gänaŋ itkukopäŋ tewä äpamaŋ kuŋkuk. Unita näkken bäräŋeŋ äbänä imagurakaŋ bok api ärede.

24 Intäjukun ämajiye ba Anutu täŋo kudupi ämawebeniye komejin-ken itkaŋ u mena jinon yäpmäŋpäŋ oretoret man kaŋ yäwerut. Täŋ, Itali komeken nanik äbot täŋpani notniye imaka, oretoret man täwetkaŋ. 25 Tänpäkaŋ Anutu täŋo orakorakitä inken itinik täyon. Eruk, ugän.

* 13:6: Sam 27:3, 146:5 * 13:7: 1Ko 4:16; Hib 6:12 * 13:8: Efe 4:14 * 13:9: Rom 14:17 * 13:11: Wkp 16:27 * 13:12: Mat 21:39; Jon 19:17 * 13:13: Hib 11:26, 12:2 * 13:14: Hib 11:10,16; Hib 12:22 * 13:15: 2Sto 29:31; Sam 50:14,23; Hos 14:2 * 13:16: Plp 4:18 * 13:17: Ese 3:17; 1Te 5:12 * 13:18: Apos 24:16; 2Ko 1:12

Jems

Nadäkiniktä kudän jidewani pewän ahäk täkañ unitäño manbiñam

1 * Näk Jems, Anutu ba Ekäni Jesu Kristo täño piä watä äma. Unita näkä Anutu täño kudupi ämawebeniye komeni komeni it yäpmäj kukañ inta bänep täga nadäppäj man kudän ño täñpäñ tamitat.

Täñyabäk-ken kehäromigän iritta man

2 * Notnaye, inken bäräpi mebäri mebäri ahäj tamawä oretoret inide kubä täk täkot. 3 * Imata, in ñode nadäk täkañ; Imaka udewani tä nadäkinikjin täñ yabäñirän bänepjintä kehärom tañpäñ bäräpi udewani gänañ gwäk pimiñpäñ api kuñatneñ. 4 Täñpakañ bäräpi gänañ gwäk pimiñpäñ kuñat-kuñat unitäño bureni inken kañ ahäj parän. Eruk, ude täñpäñ kädet täga kubäta nämo api wäyäkñeneñ. Nämo, ämawebe bureni, siwoñi kudupi api kuñatneñ.

5 * Täñpäñ in bämopjin-ken nanik kubätä nadäk kädet siwoñita wäyäkñepñä Anutu-ken yäñapiñirän nadäk kädet täga u api imek. Imata, Anutu uwä iron mähe mi unita imaka kubäta yäñapiñirä äwo nämo yäk täyak. 6 * Täñpakañ äma uwä Anututä nadäj namek ba nämo käwep yäj nadäppäj, bänep yarä ude nadäñkañ Anutu-ken nämo yäñapiwek. Nämo inik. U nadäkinik täñkañ uyaku yäñapiwek. Täñ, äma bänep yarä niked nadäweko uwä gwägutä tokät täyak ude, ba mänittä piäñirän gwägutä pom äworeñpäñ äroñkañ äpäk täyak udewani. 7-8 Äma udewaniwä nadäk-nadäki äreyäwäpäñ kädet kubägän nämo iwatkañ kädet mebäri mebäri iwat täkañ. Täñpakañ äma udewaniwä Ekäniken yäñapiñitna imaka kubä api nimek yäj nämo nadäneñ. Nämo inik.

9 * Täñpakañ äbot täñpani kubätä jopi jäwäri-inik itat yäj nadäñpäñ nadäwätäk nämo täñpek. Nämo inik, Anututä wäpi biñam imayän täko unita oretoret täk täyon. 10 * Täñ, udegän äbot täñpani kubätä tuñum mähe mi täñpäñ irirän Anututä tuñumi yomägaränä nadäwätäk nämo täñpek. Imata, Anututä kome täño wäpi biñam yäpmäj äpänirän äma u nämo api waweko unita oretoret täñpek. Nadäkamäj; Kome täño tuñumtä täñkentäj nimiñirän irit kehäromi nämo api käne. Nämo inik. Kome täño tuñumtä wañpäñ wädan iroritä äreyäj kuk täkañ ude api täneñ. 11 Unita nin ñode kañpäñ nadäk täkamäj; Kome tañ ijiñpäñ kekeki pähap täñpäñ wädan kejima kudup yepewän kubit tak täkañ. Äma tuñum mähe mi uwä ude bumik. Wädan irot gäripi niked unitä äreyäj kuk täkañ udegän moneñ piäni nämo täñ paotkañ kumbek.

Anututä waki kädet-ken nämo nimagut täyak

12 * Äma kubätä täñyabäk mebäri mebäri ahäj imiñirä u gänañ kehärom tañpäñ irayäj täko uwä Anutu täño bänep iron gänañ pen api irek. Äma unita gwäki uwä Ekänitä omäk meran säkgämän ude irit kehäromi paot-paori nämo api imek. Bureni, ämawebe Anututä nadäj imikinik täk täkañ unita gwäki u yämikta Anututä ini yäñkehärom tañkuk. 13 Täñpakañ äma kubätä waki kubä täñpayäj nadäñkañ ñode nämo yäwek; Anututä täñ-näkñat-pewän waki ño täñpayäj nadätat yäj nämo yäwek. Nämo inik! Imata, wakitä Anutu täga täñjikñatnañ nämo. Ba udegän Anututä momi täkta täñyabäk-ken nämo niñmak täyak. 14 * Upäñkañ nininken bänep nadäj gärip waki unitägän momi täkta bänepnin ärik täyak. 15 Täñpäñ nadäj gärip unitä momi täktäk täño kädet pewän ahäk täkañ. Ude täñirän momi täktäk täño kädet unitä tañi täñpäñä kumäj-kumäj täño kädet-ken niñmak täyak.

16 Eruk, notnaye, man unita nadäwä jopi nämo täñpek. 17 * Anututä waki kubä nämo nimik täyak. Nämo inik. Imaka imaka tägatäga ba bänep iron bureni u kudup kunum gänañ nanik-tägän ahäk täkañ. Täñpäñ Nanin, kunum gänañ peñyäjek pewän ahäwani unitä iron u nimik täyak. Ude täñkañ Nanin uwä kubä-täj kubä-täj nämo täk täyak. Täktäki bian patkudo unitä api pat yäpmäj ärowek. 18 * Täñpakañ Anututä ini nadäñkuko udegän imaka kudup pewän ahäñkuño unita intäjukun ude itta mani burenitä äboriye nin bäyañ niñmañkuk.

Anutu täño man nadäj äwaräkuk nämo täneñ

19 Eruk notnaye näk man kubä täwerayäj nadätat unita juku peñpäñ nadäkot. In äma kubätä man yäwänä jop jukugän peñpäñ kañ nadäwut. Ba man kowata bäräñeñ nämo iwetneñ. Ba kokwawak bäräñeñ nämo nadäneñ. 20 * Imata, äma täño bänep wakwaktä

* 1:1: Gal 1:19; Apos 15:23; 1Pi 1:1 * 1:2: Rom 5:3-5 * 1:3: 1Pi 1:7 * 1:5: Snd 2:3-6 * 1:6: Mak 11:24
* 1:9: Jem 2:5 * 1:10: Ais 40:6-7; 1Pi 1:24 * 1:12: 2Ti 4:8 * 1:14: Rom 7:7-10 * 1:17: Mat 7:11 * 1:18:

tānjentāy iminjirān Anutu tājo kādet siwoņi u nāmo iwarek. ²¹* Unita in kādet wakiinik mebāri mebāri ba kādet tarāki tarāki tāk tākaņ u māde kaņ ut imut. Ude tāppāy Anutu tājo man mujipi bāneppin-ken piwani u bānep kwini terak yāpmāņpāy iyap taņpāy kaņ yāpmāņ kuņarut. Imata, man unitā waki kerī-ken nanik tāmagutta kehāromini nīkek.

²²* Tāņpākaņ Anutu tājo man uwā kaņ iwarut. Jop nadāk-nadākgān nāmo tāneņ. Nāmoinik! Jop nadāk-nadākgān tānayāy tājo uwā bāneppin jop api ikņatneņ. ²³ Āma Anutu tājo man nadāņ āwarākuk tānayāy tājo uwā āmatā glas terak mājoni yabāk tākaņ ude. ²⁴ Glas terak mājonin kaņkaņ pāņku injamnin dapunta tāņguņtak tākamāy ude tāk tākaņ. ²⁵* Tāņ, āma Anutu tājo man siwoņi-inik u ket yāņpāņ-nadāk tāk tākaņ uwā Anutu tājo bānep iron gānaņ pen it tākaņ. Imata, āma udewanitā Anutu tājo man u jop nadāk-nadākgān tāņpāy nāmo guņtak tākaņ. Nāmo, u man buramiņpāy kādet tāgatāga tāk tākaņ. Tāņpākaņ Anutu tājo man unitā momi tājo kehāromi utpewān maņjirān kunumta biņaņ tāk tākamāy.

²⁶* Tāņpākaņ āma ātu inita nāk nadākinik tāņpani yāņ yāk tākaņ upāņkaņ meni jinomta watāni nāmo itnayāy tājo uwā nadākinik tāņpani yāņ nadāk tākaņ u bānepi jop api ikņatneņ. Tāņpāy Anutu inīņoret-oret ba nadākiniki u jopi ude tāk tāyak. ²⁷ Tāņ, Anutu inīņoret-oret kādet bureni Anututā kawān tāgak tāyak uwā ņode patak; Ironji kodājani ba webe kajat butewaki terak kuņat tākaņ u yabāņ yāwatpāņ tānjentāy yāmineņ. Ba kubā ņode; Irit kuņat-kuņatjinta watāni irirā kome tājo nadāk-nadāktā nāmo tāņpān waneņ.

2

Āmawebeta iron uterakgān tāņ yāmen

¹* Eruk notnaye, Ekāninin Jesu Kristo u tāgagāmān-inik. In u nadāņ imik tākaņ unita āma kubāta nadāwā āpani tāņpākaņ kubāta nadāwā ārowani nāmo tāneņ. ² Nāk u ņodeta yāyat; Injin kābeyā-ken āma kubā tek sākgāmān epmāget porak ikektā ābānjirān āma jāwāri kubā teki weņ-gājāhurani mādengān iwarek. ³ Ude tānjirān intā āma tek sākgāmān ikek u kaņpāy ņode iwetneņ; Ekāni yāk. Gāk abāņkaņ bāgup tāgaken ņo it yāņ iwetneņ. Tāņpākaņ āma jāwāri teki kewani u ņode iwetneņ; Gāk dāpi terak uken maņjirisi yāņ iwetneņ. ⁴ Eruk, intā kādet ude tānayāy tājo uwā āma tājo tāktāki bānep nadāk-nadākjīn waki terak api yāpmāņ danineņ.

⁵* Unita notnaye, juku penpāy man ņo ket nadāwut! Anututā inita āma jidepāy yāpmāņ daniņkuk? U āmawebe kome terak jāwāri ude kuņat tākaņ uwā Anutu injamiken sākgāmān itpāņ nadākiniki kehāromi injipāņ kuņatta iwoyāņkuk. Āma udewanitā kaņ iwāt yewani gānaņ bok itneņta iwoyāņpāy yepmaņkuk. Tāņpāy irit kehāromi uwā āmawebe Anututa gāripi nadāk tākaņ unitā kaņ-ahāneņta bian yāņkehārom taņkuk. ⁶ Bureni! Anututā āma udewani inita iwoyāņpāy yepmaņkuko upāņkaņ inā āma jāwāri u yabāņ āwarākuk tāņkaņ āma wāpi biņaņ ikektā nadānjirā ārowani tāk tākaņ. ņode nadāwut; Netātā komi tamik tākaņ? Ba āma netātā manken tepmak tākaņ? Āma tuņum ikek unitā komi tamijit, manken tepmaņit tāk tākaņ. ⁷ Ba āma unitāgān Māhemjin Jesu tājo wāpi biņaņ yāpmāņ āpāk tākaņ. Ude tāk tākaņ upāņkaņ in imata āma udewanitā nadānjirā ārowani tāņpāpāy āma Anututā inita biņaņ iwoyāņkuko unita māde ut yāmik tākaņ?

⁸* Unita бага man miņi ņode kudān tāwani; Gākņata nadāk tāyan udegān notkapakta nadāwen. Kādet ude tāņpeņ kuņatnayāy tājo uyaku tāga api kuņatneņ. ⁹* Upāņkaņ intā āma ātu not tāņ yāmiņkaņ ātuta māde ut yāmik tākaņ uwā бага man miņi u irepmitpāy momi tāk tākaņ. Tāņjirā бага man unitāgān In бага man irepmirani yāņ tāwoņārek tāyak. ¹⁰* Tāņpākaņ in бага man kudup iwātkaņ kubāgān nāmo iwātwayāy tākaņ uwā бага man u kudup yārepmitkuņ yāņ api tāwerek. ¹¹* Unita nin nadākamāy, Anututā bian man kubā ņode yāņkuk; Kubokāret nāmo tāneņ yāk. Ba kubā pen ņode yākgān tāņkuk; Āma kumāņ-kumāņ nāmo dāpneņ yāk. Eruk, in kubokāret nāmo tānayāy tākaņ upāņkaņ āma kubā kumāņ-kumāņ utnayāy tākaņ uwā Anutu tājo бага man kudup yārepmirani api āworeneņ. ¹²* Tāņpākaņ man kādet kehāromi kubā patak u nadākaņ. U бага man kuduptagān yārepmitak. Man kādet uterak Anututā nin api yāpmāņ daniwek. Uwā ņode; Anututā ninta butewaki nadāņ nīmiņpāy momi tājo kehāromi utpewān maņjirāni kunumta biņaņ tāk tākamāy. Unita Anutu tājo butewakita juku piņpāy notjiye bāmopi-ken man siwoņigān yāņit tāktāk siwoņigān tāņpeņ kaņ kuņarut. ¹³* Tāņpākaņ inā āmata butewaki nadāņ yāmik-yāmik kādet iwātpeņ

* 1:21: Kol 3:8; 1Pi 2:1 * 1:22: Mat 7:26; Rom 2:13 * 1:25: Rom 8:2; Jem 2:12; Jon 13:17 * 1:26: Sam 34:13; Sam 141:3 * 2:1: Apos 10:34; Jem 2:9 * 2:5: 1Ko 1:26-28 * 2:8: Mat 19:19; Gal 5:14 * 2:9: Lo 1:17
* 2:10: Mat 5:19 * 2:11: Kis 20:13-14; Rom 13:9 * 2:12: Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16 * 2:13: Mat 5:7; Mat 18:32-35

nämo täjkenätj iminayäj täkaŋ uwä Anututä udegän ämawebe yäpmäj danik-danik kadäni-ken butewaki nämo api nadäj tamek. Täŋ, in ämata butewaki nadäj yämik-yämik kädet iwatpäj täjkenätj yäminayäj täkaŋ uwä yäpmäj danik-danik kadäni-ken umun kubä nämo api täneŋ.

Nadäkinik bureni-inik ba jopita man

14* Notnaye, äma kubätä ñode yäwek; Näk Kristota nadäj imikinik täk täyat yäj yäwek. Upäjkaŋ äma unitäŋo nadäkinikitä irit kuŋat-kuŋariken bureni kubä nämo pewän ahäwayäj täko uwä nadäkiniki u jopigän. Jide nadäkaŋ? Nadäkiniki udewanitä wakiken nanik täga wädäj tädorek? Nämoink! 15-16* Unita inken nanik webe ba äma kubätä tek ba ketemta wäyäkneŋ piä täntäj kuŋarirän inken nanik kubätä ñode iwerek; Täga yäk. Gäk kuŋkaŋ kwikinik isi! yäk. Pänku ketem naŋ tokneŋ täjkaŋ gupkata mäniŋ täneŋta tek wädäwi ärowäkaŋ isi yäj iwerek. Ude iwereko upäjkaŋ iron nämo täjkaŋ meni-tägän man ude iwereko uwä jide täjpaŋ täjkenätj imek? Nämoink! 17* Täjpaŋkaŋ nadäkinikin udegän. Nadäkinikjintä bureni kubä nämo pewän ahäwayäj täko uwä nadäkinikin jopigän, kumbani bumik.

18* Eruk, äma ätutä ñode nadäk täkaŋ; Äma ätu nadäkinik ikek. Täŋ, äma ätu iron kädet täk täkaŋ yäk. Kädet yarä uwä tägagän yäj nadäk täkaŋ. Wa! U jop nadäk täkaŋ! Äma kubä täŋo nadäkinikitä täktäk bureni kubä nämo pewän ahäweko uwä jide täjpaŋ nintä äma unita nadäkiniki nikek yäj nadäne? Nämoink! Täjpaŋkaŋ täktäknin ba man yäkyäknintä nadäkinikin täŋo mebäri u kwawak pewän ahäk täkaŋ. 19* Täjpaŋkaŋ äma ätutä nin Anutu kubägän itak yäj nadäkinik täk täkamäj yäj yäk täkaŋ. Ude täga nadäk täkaŋ upäjkaŋ nadäkiniki u jopi täneŋta. Nadäkaŋ? Mäjo wära imaka, Anutu itak yäj nadäkaŋ bumta umuntak täkaŋ upäjkaŋ nadäkiniki unitä kädet täga kubä nämoink pewän ahäk täkaŋ.

20 Äma udewaniwä guŋ bureni täŋo nadäk yäpmäj kuŋat täkaŋ! Ñode nämo käwep nadäk täkaŋ; Nadäkinikintä täktäk bureni nämo pewän ahäk täkaŋ uwä jiraŋ ude. Unita Oranin pähap Abrahamta nadäwut. 21* Anututä Abrahamta Gäk inamna-ken äma siwonjinik itan yäj iwetkuk. Eruk, imata ude iwetkuk? Anututä Abraham täŋo täktäki u kaŋpäj nadäŋpäj unita ude iwetkuk. Abrahamtä Anututa nadäkinik täjpaŋ nanaki Aisak Anututa gupe käbäŋi nikek ijin imekta mobä bukä terak teŋkuk. 22* Unita ñode käkamäj; Abrahamken nadäkiniki ba täktäki u siwonji kubägän patkuk. Täjpaŋ täktäki täga unitä täjpewän nadäkiniki uwä Anutu inamiken tägagämän-inik täjguk. 23* Ude täjirän Anutu täŋo man ñode kudän täwani kehärom täjguk; Abraham uwä Anutu nadäj imikinik täjguko unita Anututä Inamna-ken gäk äma siwonji yäj iwetpäj gäk näkŋo notnapak yäj iwetkuk. 24 Unita ñode nadäna täretak; Anutu uwä äma kubä nadäkiniki-tagän yäjpäj äma siwonji yäj täga nämo iwerek. Nämo! Bureni uwä, täktäki tägata yäjpäj äma siwonji yäj täga iwerek.

25* Täjpaŋkaŋ kubokäret webe kubä wäpi Rahap uwä udegän kädet täga kubä ñode täjguko uterak Anututä webe siwonji yäj iwetkuk. Uwä äma yarä kome kaŋpäj nadäka Josuatä yäwet-pewän kuŋkumäno unita iwantä däpneŋ yäjpäj täjkenätjpaŋ yepmaŋpän yäpmäj kuŋkumän.

26* Unita ñode täwetat; Gup, mäjoni nämo uwä kumbani yäj nadäk täkamäj. Udegän äma kubä nadäkinikitä täktäki-ken bureni nämo pewän ahäk täkaŋ uwä nadäkiniki kumbani yäj nadäk täkot.

3

Meninta watä it täkäna

1* Unita notnaye, man kubä täwera nadäwut; In bämojpjin-ken nanik mäyaptä Anutu täŋo man yäwetpäj yäwonjäreŋ piä nämo yäpneŋ. Imata, nin ñode nadäkamäj; Man piä käbeyä pähapken Anututä ämawebe ätu täŋo täktäki yäpmäj danipäj äma yäwetpäj yäwonjäreŋ piä täjpani nintäŋo yäkyäk ba täktäknin u yäpmäj danikinik api täjpek. 2 Täjpaŋkaŋ nin kuduŋtagän imaka kubä täna yäkŋat tänawak täkaŋ. Äma kubätä man goret kubä nämoink yäk täjpaŋ yäwänäku siwonjigän, momini nämo itek. Äma udewanitä keru gupi kuduŋtagän watäni täga it täyek. 3 Unita man wärani kubä ñode; Tom kubä wäpi hos u nintäŋo man buramiwän yäjpäj jikon täpuri yen nikek u meni-ken peŋkaŋ, yen kukŋi wädäŋpena u käda kwek. Ba kukŋi wädäŋpena u käda kwek. Jikon u imaka täpuri-inik upäjkaŋ wädäŋpena tom taŋi unitä gäripin iwat täkaŋ. 4 Eruk, gäpe taŋi gwägu pähap terak kuŋat täkaŋ uwä udegän.

* 2:14: Mat 7:21 * 2:15-16: 1Jo 3:17 * 2:17: Jem 2:20,26 * 2:18: Gal 5:6 * 2:19: Mat 8:29 * 2:21: St 22:9-12 * 2:22: Hib 11:17-18 * 2:23: Rom 4:3,9,22; 2Sto 20:7; Ais 41:8 * 2:25: Hib 11:31 * 2:26: Jem 2:17 * 3:1: Luk 12:47

Gäpe tañi u imaka tañi-inik, ba mänit pähaptä piänjirän Gäpe tañi u kuk täkañ upäjñ jide täñpäjñ Gäpe u watä äma täño gärip iwarek? Täga tänañi nämo bumik upäjkañ Gäpe täño watä ämatä Gäpe tañi u käda kwän yäjñpäjñ jikon täpuri, injit iwarani upäjñ injit iwat täkañ. Ude täñjirä Gäpe, imaka tañi pähap unitä watä äma täño gärip ugän iwat täkañ. ⁵ Täñpäkañ man wäranı unitäño mebäri ñode; Äma nin täño menin uwä jikon täpuri ude wani. Menin uwä imaka täpuri kubä upäjkañ piä pähap täk täkañ.

Menin uwä imaka komigämän-inik

Nadäkañ? Kome kekek täñjirän kädäp pärini täpuri-inik kubä mañpi kuneño upäjkañ bipi pähap u kudup iñj pärek. ⁶* Täñpäkañ menin uwä kädäp mebet ude wani. Unitä ketnin gupnin irepmütpäñ waki intäjukun täk täyak. Uwä Anutu injamiken gupnin kudup täñpän wak täkañ. Ude täñpäjñ irit kuñat-kuñatnin iñjñ däkñek täyak. Ba ini uwä genji täño kädäp. ⁷ Nadäkañ? Ämatä tom mebäri mebäri, bipiken nanik ba gwägu Gänañ nanik ba Gämok kenta barak imaka, täga täñbätäk täneñ. ⁸* Upäjkañ äma kubätä iniken meni täñbätäk tänañi nämo. Uwä waren-wareñgän täñpäjñ man wakigän pewä ahäk täkañ. Menin uwä ume kome nıkeñ, äma kumäj-kumäj däpani bumik. ⁹* Täñpäkañ menin unitä Ekäni Nanin inıñoret täkamäj. Täñkañ ini unitägän ämawebe Anututä iniken injam dapun täñpani man jägämi yäwet täkamäj. ¹⁰ Menin kubägän unitägän man säkgämän bok man jägämi bok pewän ahäk täkañ. Täñpäkañ notnaye, kädet ude siwoñi nämo. ¹¹ Ume dapuri kubä-tägän ume jägämi bok gäripı nıkeñ bok äbäk täkañ ba? Nämoınik! ¹² Ba Gämam terak wäyän täga wädäwek? Ba kumip terak Gämam täga wädäwek? Notnaye, nämoınik yäjñ täwetat. Gwägu kubä-kengän ume nämo näñpani ba näñpani bok täga nämo näñpen.

Nadäk-nadäk mebäri yarätä itkamän

¹³ Inken nanik äma nadäk-nadäki tägagämän ätu itkañ? Eruk, äma u kwini terak kuñatpäñ täktäki tägatä nadäk-nadäki täga unitäño mebäri kwawak kañ pewä ahäwut. Äma u inıta nadäwä ärowani nämo täneñ. Täñpäjñ kädet täga täñpen kuñatneñ. ¹⁴ Upäjkañ inä äma ätutä tärepmirirä kokwawak nadäjñ yämiñpäjñ gupjin yäpmäjñ äronpäñ man bureni nadäkamäjñ yäjñ yänayäjñ täño uwä mejintä jopman api yäneñ. ¹⁵* Nadäk-nadäk u kunum Gänañ nanik nämo yäjñ nadäneñ. Nadäk-nadäk u kome terak nanik, ämaken ba Satanken nanik. ¹⁶ Unita in ätutä injin-tagän nadäjñpäjñ gup yäpmäjñ ärokärok kädet tänayäjñ täño, ba in ätutä notjiye tärepmirirä tabäjñpäjñ jägämi nadänayäjñ täño uwä, eruk duñwek ba kädet wakıinik ätu in bämoñjin-ken bärañeñ api ahäwek.

¹⁷ Täñpäkañ äma kunum täño nadäk-nadäk yäpmäjñ kuñat täkañ uwä ñode kuñat täkañ; Pengänä nadäk-nadäk siwoñigän injitpäñ bänep kwini terak kuñat täkañ. Uwä noriye-kät ämik yäjawät-awät nämo täk täkañ. Ba jop manman nämo yäjkañ man buramik terak kuñat täkañ. Uwä ämawebe ätuta säkgämän nadäjñ yämiñpäjñ iron kädet iwatpäñ täk täkañ. Täñpäjñ äma uwä nadäk mäyap ikek nämo. Unitä siwoñigän kuñat täkañ, bänep nadäk-nadäki ba täktäki inigän nämo. ¹⁸* Nadäkañ? Äma bänep kwini terak noriye bämoñpi-ken bänep kubägän pewä ahäk täkañ uwä kädet siwoñi pewä ahäk täkañ.

4

Anutu Gämori-kengän kuñatneñ

¹* Inken ämik ba iwan it täyak u mebäri jideta? U bänep ärokärok ba nadäjñ gärip bänepjintä pewän ahäk täkañ unitägän. U nämo nadäk täkañ? ² Imaka u ba u yäpmäkta nadäjñ gärip täk täkañ upäjkañ nämo yäpmäk täkañ. Ude täñpä wawäwä äma kumäj-kumäj däpmäk täkañ. Ba imaka yäpmäkta yabängärip täk täkañ u nämo yäpmäjñpäjñ iwan täñpäjñ ämik pewä ahäk täkañ. Täñpäkañ ñode nadäwut; In Anutu-ken nämo yäjñapik täkañ unita u ba u nämo tamik täyak. ³ Ba imaka kubä yäpmäkta Anutu-ken yäjñapıñjirä nämo tamik täyak uwä mebäri ñodeta; In nadäk-nadäk siwoñi nämo injitkañ yäjñapik man yäk täkañ unita. Injin ken gärip iwattagän nadäjñpäjñ Anutu-ken yäjñapik man yäk täkañ unita Anutu iwet yabäk täkañ uwä nämo tamik täyak.

⁴* Unita ñode nadäwut; Inä webetä äpiye yabä kätäjñpäjñ äma ätukät kuñat täkañ ude Anututa udegän täk täkañ. In ñode nämo käwep nadäkañ; Kome terak imaka pätak unita not täñpen kuñatnayäjñ täño uwä Anututa iwan api täñ imıneñ. Bureni, kome täño tunum unita not täñpen kuñatnayäjñ nadäjñpäjñä Anutu täño iwan itkañ ubayäjñ. ⁵* Anutu täño mantä ñode yäyak; Anututä iniken moräki ba bänep nadäk-nadäki pen nımıñkuko unita iyap takinik täk

* 3:6: Mat 12:36-37; Mat 15:11,18-19 * 3:8: Rom 3:13 * 3:9: 1Ko 11:7 * 3:15: Jem 1:5,17 * 3:18: Mat 5:9; Ais 32:17; Hib 12:11 * 4:1: Rom 7:23 * 4:4: Rom 8:7; 1Jo 2:15 * 4:5: Kis 20:3,5

täyak. In imata man unita nadäñirä jopi ude tāk täyak? ^{6*} Täñpākañ Anututä iron pähap nimik täyak. Unita man kudän kubätä ñode yäyak;

Anututä äma inita nadäwä ärowani tāk tākañ unita iwan täñ yämiñkañ äma inita nadäwä äpani tāk tākañ unita orañ yämik täyak. Snd 3:34

^{7*} Unita in Anutu täño man buramiñpäñ gämoni-kengän kuñat tākot. Täñpäñ Satantä yäñ-tākñarayäñ täñpäñä kehärom täñpäñ yäñiwatneñ. Ude täñirä api tabäñ umuntañ kwek. ^{8*} Ude täñkañ Anutu dubini-ken kuñirä Anututä udegän in dubinjin-ken kañ äbän. Momi täñpani in, ba bänep yarä nitek yäpmäñ kuñat tākaj in bänepin ärut paktawut, ämatä kerä garok ärut tākaj udegän. ⁹ In bänep nadäk-nadäkjinta nadäwä tumbäpäj nadäwätäk pähap täñpäñ konäm butewaki terak kuñatkot. Ba täñoret-oret peñpäñ butewaki terakgän it tākot. Täñkañ wärämäñpäñ butewaki inam dapun ude iñjipäj kuñat tākot. ^{10*} Täñpākañ Ekäni inamiken injinta nadäwä äpani täñpäñ kuñarirä Anututä ini wäp biñam api tamek.

¹¹ Unita notnaye, in äbot täñpani notjiye yäñpäñ-yabäñ yawat nämo täneñ. Nämo, äma kubätä noripaki täño täktäki yäpmäñ daniñpäñ yäñpäñ-kañiwarayäñ täko uwä бага manta nadäwän jopi täñpäpäj api iniñ wäräreke. Eruk, in бага man iniñ wärätñayäñ täño uwä in бага man buramiwani äma nämo api itneñ. Nämo, in man yäpmäñ daniwani äma ude api äworeneñ. ^{12*} Täñpākañ бага man unitäño mäheми, äma kubä-tägän itak. Ba yäpmäñ daniwani äma kubä-tägän itak. Ini-tägän ämawebe täñkentäñ yämiñjit ba däpmäñjit täga täñpek. Unita in äma jidewanitä äma notjinpak manken tenen?

Ekänitä nadäñ nimänä imaka u ba u täga täne

^{13*} Eruk, man kubä ño ket nadäwut; Inä mejin jinomtä tärop täñpäñ ñode bumik yäk tākañ; Apiño ba kwep kome uken kuñkañ monen tuñum piä täñjira obañ kubä täreñirän äneñi api äbet yäñ yäk tākañ. ^{14*} Upäñkañ, ude nämo. In kwep imaka u ba u api ahäwek yäñ nämoink nadäk tākañ. Gubam, kubatken kuñat tākaj unita nadäwut. Uwä kadäni keräpigän ahäñpäñ itkañ äbutkuk tākañ. Kome terak kuñat-kuñatjin u udewanigän. ^{15*} Unita ñode yäwäpäj uyaku tägatek; Ekänitä nadäñ nimiñirän nämo kumäñpäñä u ba u täga api täne yäñ yäñani. ¹⁶ Upäñkañ inä wäpjin yäpmäñ akuñpäñ imaka u ba u täga api täne yäñ yäk tākañ. Täñpākañ ärowani kudän udewani uwä wakiinik. ^{17*} Unita in ket nadäwut. Äma kubätä täktäk siwoñi u nadäñkañ nämo iwareko u momi täñpek.

5

Jemstä tuñum äma wakita umun man yäñkuk

^{1*} Eruk, apiño näkä tuñum ämawebe in man kubä ñode täwera nadäwut. Inken bäräpi jide api ahäweko unita nadäñpäñ konäm butewaki pähap tāk tākot. ^{2*} In-täño tuñum u kudup kabäñ tañit, tek kejima imaka, gwakgwaktä kudup nañpä tumäñjit täñpani. ³ Ba intäño siliwa monen ba gol monen imaka, kuduptagän gämäneñ ärowani. Gämäneñ äronkuño unitä intäño irit kuñat-kuñatjin waki unitäño mebäri kwawak api pewän ahäneñ. Täñpākañ unitägän gupjin kädäptä-yäñ api teñ täyiwek. Täñkañ tärek-tärek kadäni keräpi täyak upäñkañ in monen tuñumjin pen butunpäñ peñ bäyañkañ itkañ.

^{4*} Unita in ket nadäwut! Piä ämajiyetä piäken ketem puget tamiñkuñopäj inä täñyäkñatpäñ piä täñ tamiñkuño unitäño gwäki moräki peñkañ moräkigän yämik täñkuñ. Eruk, monen moräki nämo yämiñkuño unitä mebärijin kwawak yäñahatak! Ba piä ämajiyetä täño konäm butewakitä Ekäni kehäromi mäheми unitäño jukuni gänañ äpmonjuk. ^{5*} Täñpākañ inä kome terak ño itkañ imaka tägatäga gäripi nitek u yäpmäñpäñ nañkañ oretoret terak it tākañ. Ude täñkañ injin-tägän injin paotneñta kädet täwit tākañ. ⁶ Täñpākañ inä äma siwoñi manken yepmanpäñ kumäñ-kumäñ däpmäk tākañ. Ude täñirä inken ämik kowata kubä nämo tāk tākañ.

Bäräpi kotañpäñ kwikinik itneñ

^{7*} Unita, notnaye, in bänepin täñkehärom täñpäñ kwikinik itpäñ Ekänitä äneñi äbäktä itsämäñkot. E, Ekänitä äneñi äbäktä itsämäñkañ uwä äma yänat piñkañ burenitä ahäwäpäj näna yäñkañ itsämäk tākañ udegän. Äma uwä piä täñpäñ yeri piwek. Piñkañ kwikinik

* 4:6: 1Pi 5:5 * 4:7: Efe 6:12 * 4:8: Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 * 4:10: Jop 5:11; 1Pi 5:6 * 4:12: Rom 2:1, 14:4 * 4:13: Luk 12:18-20 * 4:14: Snd 27:1; Sam 39:5,11 * 4:15: Apos 18:21 * 4:17: Luk 12:47 * 5:1: Luk 6:24 * 5:2: Mat 6:19 * 5:4: Lo 24:14-15; Mal 3:5 * 5:5: Luk 16:25; Jer 12:3, 25:34 * 5:7: Luk 21:19; Lo 11:14; Jer 5:24; Jol 2:23

irirän iwän tanpāj gakņi yāmiņit, edap ijiņpāj kehāromi yāmiņirān ārok tākaņ. Āronpāj bureni ahāņpāj parirā māhemitā ketem bureni puget tākaņ. ⁸ * Eruk, in imaka udegān, bānepjin tāņkehārom tanpāj bārāpi mebāri mebāri ahāņ taminayāj tākaņ uwā kotanpāj itkaņ kwikinik-inik kaņ irut. Ekāni tāņo ābākābāk kadāni kerāp tāyak unita bānep nadāk-nadākjin nāmo pewā putārewek. Kehāromigān ijiņpāj itkot. ⁹ * Ude tāņkaņ in ābot tāņpani notjiye ātu yāņpāj-yabāņ yāwat nāmo tāneņ. Anututā kowata udegān manken tepmaņpekta ket nadāņkaņ. In nadākaņ? Man yāpmāj daniwani āma uwā yāma-ken itak.

¹⁰ Unita notnaye, in profet biani bianitā Ekāni wāpi terak manbiņam yāņahāk tāņkuņo u ket nadāk tākot. Iwantā wakiwaki tāņ yāmik tāņkuņo upāņkaņ bānepi tāņkehārom tanpāj bārāpi kotanpāj kwikinik it tāņkuņonik. Unita in kādet kuroņ unitā tāņpāj iwatkuņo udegān kaņ iwarut. ¹¹ * Tāņpākaņ man ņode yāk tākamāņ uwā in nadākaņ; Āma bārāpi kotanpāj ehutpāj kuņat tāņkuņo uwā Anutu injamiken sākgāmān-inik kuņatkuņ. Tāņpākaņ inā āma biani kubā wāpi Jop, unitāņo manbiņam nadāk tākaņ. Āma unitā bānepi tāņkehārom tanpāj bārāpi u ba u ahāņ imiņkuņo uwā kotanpāj itkaņ nadākiniki nāmo pewān putāreņkuk. Eruk mādenā Ekānitā āma unita kādet tāga tāņ imiņkuk. Tāņkaņ Ekānitā ude tāņkuko unita nin ņode kaņpāj nadāk tākamāņ; Ekāni uwā butewaki ba bānep iron māhemi.

Jop man yāņkaņ bureni-inikyāņ nāmo yāneņ

¹² * Eruk notnaye, imaka bureni-inik ņode kaņ tāņput; In kunum gānaņ ba kome terak ba imaka kubā wāpi terak bureni-inik yāņ nāmo yāneņ. “Ei” yāņ yānayāņ yāņpāņā man kerāpi “Ei”-gān yāneņ. Ba “nāmo” yāņ yānayāņ yāņpāņā, “Nāmo”-gān kaņ yāk tāņput. Manjin yāņmeham taņirā Anututā kowata waki tamekta nadāņkaņ.

Āma siwoņi tāņo yāņapik man uwā kehāromi nikek

¹³ * Inken nanik kubātā konām butewaki terak kuņarayāņ tāko uwā Anutu-ken yāņapik man kaņ yāwān. Ba āma kubā bānepitā oretoret tāņpayāņ tāko uwā Anutu wāpi imiņoret kap kaņ tewān. ¹⁴ * Ba injin-kāt nanik kubātā kāyām tāņpānā ābot tāņpani tāņo intājukun āma yāmagut pābā yepmaņpān ume kābāņi sākgāmān gupi terak ārut imiņkaņ Anutu-ken yāņapik man kaņ yāņ imik tāņput. ¹⁵ * Eruk, Ekānitā āma u tāga yāpān tāganeņ yāņ nadākinik ude tāņpāņā yāņapik man yānayāņ tākaņ uwā, Ekānitā āma kāyām ikek uwā tāņpewān tāgawāpāņ sākgāmān api tewek. Tāņkaņ momini imaka, api peņ imek.

¹⁶ Unita sākgāmān itnayāņ nadāņpāņā momiņin kowat yāņahāwān kaņ tāk tāņput. Tāņkaņ Anututā tāņkentāņ tamikta yāņapik man kaņ yāk tāņput. Eruk ude tāņirā Anututā in api tepmaņpān tāganeņ. Nadākaņ? Āma siwoņi tāņo yāņapik man uwā kehāromi nikek. Unitā yāņapik man yāweko uwā āmawebe ātu tāga tāņkentāņ yāmek. ¹⁷ * Unita Elaijata nadāwut; Elaija uwā āma nin ņodewanigān upāņkaņ iwāntā tawektawā yāņpāj Anutu-ken ehutpāj yāņapiņirān kadāni ukengān iwān nāmo tanpāj komegān ijiņ pāņku obaņ yarākubā itkaņ komepak 6 ude tāreņkuk. ¹⁸ * Ude tāņpākaņ māden āneņi yāņapik man yāņpewān, iwāntā tawānkaņ ketem piāken nanik ba imaka imaka waņkuņo u āneņi ahāņkuņ.

Nadākiniki pewā putārewani u tāņkentāņ yāmineņ

¹⁹⁻²⁰ * * Notnaye, inken nanik kubātā Anutu tāņo man bureni-inik u peņkaņ joppop kuņarirān noripak kubātā āneņi kādet siwoņi-ken yāņikņat yāpmāj ābayāņ tāko uwā kādet tāgāmān-inik api tāņpek. Unita in man ņo ket nadāwut; Āma kubātā noripaki kubā waki ba bipmāņ urani kādet-ken nanik imagut yāpmāj pābā kādet siwoņi-ken tewayāņ tāko uwā tāņkentāņ imiņirān āma waki tāņpani unitāņo mājoni uwā kumāk-inik nāmo api tāņpek. Tāņpākaņ kādet ude terak Anututā momi māyap api peņ morewek.

* 5:8: Rom 13:11-12; Hib 10:25; 1Pi 4:7 * 5:9: Mat 24:33 * 5:11: Kis 34:6; Sam 103:8; Sam 111:4 * 5:12: Mat 5:34-37 * 5:13: Kol 3:16 * 5:14: Mak 6:13 * 5:15: Mak 16:18 * 5:17: 1Kin 17:1; Luk 4:25 * 5:18: 1Kin 18:42-45 * 5:19-20: Gal 6:1 * 5:19-20: Sam 51:13; Snd 10:12; 1Pi 4:8

1 Pita

Äbot tänpäni komi piä gänaŋ irani bänepi täŋkehärom takta manbiŋam

1* Man ŋowä Pita näkä kudän täyat. Näk Jesu Kristo täŋo aposoro kubä. Täŋpäkaŋ Anutuä inita biŋam yäpmäŋ daniwani ämawebeniye komejin-ken nanik täwat kireŋpewä Pontus, Galesia, Kapadosia, Esia ba Bitinia komeken kuŋtäŋpä kuŋkuŋo inta kudän täŋpänj tamitat.

2* Inä Jesu Kristo täŋo mani buramikta ba nägäritä bänepjin ärutpak täneŋta Anutu Nantä iniken nadäk tawaŋ terak iwoyänpänj tepmaŋkuk. Ude täŋjirän Kudupi Munapikitä täŋpewän äbot siwoŋji kudupi-inik it täkaŋ. Eruk, Anutu-ken nanik orakorak ba bänep pidämtä inken tokŋek päton.

Irit tägagämän kunum gänaŋ api kaŋ-ahäne

3* Anutu, Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo nani ba Anutuni, unitäŋo wäpi biŋam iniŋoret täkäna! U butewaki pähap nadän niminpän Jesu kumbani-ken nanikpänj wädänj tädotkuko uterak irit kodaki niminŋkuk. Täŋpänj irit kodaki unitä kehäromi niminirän nin imaka tägatäga api nimeko u yäpmäta bänep oretoret terak itsämänkamänj. 4* Bureni-inik! U nin kunum gänaŋ Irit täga, paot-paori nämo u yäpmäta biŋam iwoyänj nipmaŋkuk. Irit u säkgämän-inik, imaka kubätä täga nämo api täŋpän waneŋ. Imaka tägatäga u nanakiye inta biŋam peŋkuk. 5* Unita Kristota nadän imikinik täk täkaŋ in Anutuä kehäromini terak watä it tamiŋjirän säkgämän it yäpmäŋ äronjirä api tämagurek. Anutu täŋo täŋkentäk bureni unitä kadäni tärek-täreken kwawak ahäktä itsämänj nimitak.

6* Mebäri unita oretoret pähap nadäk täkaŋ. Upänkaŋ kome terak ŋo kadäni keräpi-tagän nadäkinikjinta yänpänj bäräpi mebäri mebäri ahänj tamiŋjirä komi nadäk täkaŋ. 7* Täŋpäkaŋ bäräpi u nadäkinikjin täŋkehärom täŋpänj imaka bureni äworewecta ahänj tamik täkaŋ. Uwä gol ude. Gol, imaka tägagämän unitäŋo bureni kaŋ-ahäktä kädäp-ken ijik täkaŋ. Täŋpäkaŋ gol uwä paotpaot ikek. Täŋ, nadäkinikjin u gol irepmitpänj imaka tägagämän-inik kubä itak. Unita bäräpi mebäri mebäri ahänj tamik täkaŋ u kädäptä gol täŋ-kehäromtak täyak ude nadäkinikjin täŋkehärom täŋpänj kehäromigän pen itta ahänj tamik täkaŋ. Nadäkinik ikek it yäpmäŋ äronjirä kadäni tärek-täreken, Jesu kwawak ahänj tamiŋpänj in taniŋ oretpänj wäpjin biŋam tamiŋpänj epmäget kudän ikek api tepmaŋpek.

8* Täŋpäkaŋ in Kristo dapunjintä nämo kaŋkuŋ ba apiŋo nämo kak täkaŋ upänkaŋ unita gäripi pähap nadänpänj nadän imikinik täk täkaŋ. Unita oretoret pähap inide kubä, imaka paotpaot ikekta nadäk täkaŋ u irepmitpänj nadäk täkaŋ. 9* Täŋkaŋ nadäkinikjin u jopi nämo. Nämo inik, nadäkinikjin täŋo bureniwä ŋode nadäk täkaŋ; Anutuä api nimagurek.

Profet biani täŋo man u bureni ahänjkuk

10* Täŋpäkaŋ Anutuä inita biŋam tämagutta tawaŋ peŋkuko u profet bianitä yänahänjkun. Iron pewän ahänj tamikta tawaŋ peŋkuko unitäŋo mebärita wäyäkŋek epän taŋi täŋkaŋ siwoŋjigän täŋkuŋ. 11* Kristo täŋo Munapiktä nadäk-nadäki täŋpidäm taŋjirän Jesutä komi bäräpi u ba u kotalpänj kumänkaŋ äneŋi akuŋpänj wäpi biŋam ikek irayänj täŋkuko u yänahänjkun. Profet unitä yänjabäk epän ŋode täŋkuŋ; Äma waki keri-ken nanik nimagutta yäwani u jidegän api ahäwek, ba kadäni uken imataken unitä api ahäwek? 12* Epän ude täŋkuŋo upänkaŋ profet iniken ahäktä nämo, inken ahäktä yäwani u Anutuä yänahänjkun yäwetkuk. Täŋpäkaŋ epän täŋkuŋo unitäŋo bureni uwä Anutuä Kudupi Munapiki iniŋ kireŋpewän kunum gänaŋ naniktä äpäpänj Ekäni täŋo manbiŋam yänahäwani äma täŋkentänj yämiŋjirän mani biŋam u yänahänjkun täwerirä nadänjkun. Täŋpäkaŋ Anutuä imaka säkgämän u inken pewän ahäktä yänjkuko unitäŋo mebäri nadäwä tärekta anero imaka, gäripi nadänj itkaŋ.

Guŋ kädet mäde ut imikinik täneŋ

13 Unita bänep nadäk-nadäkinj täŋkehärom täŋpänj Ekäni täŋo epän täkta kaŋ pidäm tawut. Täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatjinta watä ket itpänj imaka säkgämän, Jesu Kristo kwawak ahäwayänj täyak-ken uken yänpayänj täkaŋ unita nadäkinik täŋpänj kaŋ kuŋarut. 14* Ude täŋkaŋ Anutu

* 1:1: Jem 1:1; 2Ti 1:15 * 1:2: Rom 8:29; 2Te 2:13; Hib 12:24 * 1:3: 2Ko 1:3 * 1:4: Kol 1:12 * 1:5: Jon 10:28, 17:11 * 1:6: 1Pi 5:10; Jem 1:2 * 1:7: Jop 23:10; Snd 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3 * 1:8: Jon 20:29; 2Ko 5:7 * 1:9: Rom 6:22 * 1:10: Mat 13:16-17 * 1:11: Sam 22; Ais 53; Luk 24:26-27 * 1:12: Efe 3:10 * 1:14: Rom 12:2; Efe 2:3, 4:17-18

tāro nanakiye inā mani buramiñpāñ nadāñ gārip waki, guñ kadāni-ken yāpmāñ kuñatkuño u wari nāmo yāpmāñ kuñatnej. ¹⁵ Nāmo, in siwoñi kudupigāñ kuñat tākot, tāmāgurani Anututā siwoñi kudupi-inik it tāyak udegāñ. ¹⁶ * Unita Anutu tāño man kubā ñode kudāñ tāwani pātāk;

Nāk kudupi itat unita in udegāñ kudupigāñ it tākot.

Wkp 11:44,45

¹⁷ * Inā Nan yāñpāñ Anutu-ken yāñpik tākañ. Tāñ, Nan uwā āma ārowani āpani inigāñ inigāñ nāmo yāpmāñ danik tāyak. Nāmo, āmawebe kudup tāktāki terakgāñ siwoñi yāpmāñ danik tāyak unita kome terak ño kadāni kerāpi-tagāñ itnayāñ tākañ-ken uwā Anutu orañ imikinik tāñpeñ kuñat tākot. ¹⁸ * In ñode nadāk tākañ; In bianijiye tāño tāñpāwak kādet iwarirā in suwañpāñ waki u gānañ nanik wādāñ tādotpāñ tepmañkuko uwā, imaka paot-paori ikek, gol ba siliwa moneñ udewanipāñ nāmo, inā suwañkuk. ¹⁹ * Nāmo, uwā Kristo tāño nāgāri gwāki ārowani-inik upāñ inā suwañkuk. Kristo uwā sipsip nanaki gupi terak parām bārāmi nāmo, kurāki-inik udewani. ²⁰ * Kadāni Anututā kunum kenta kome nāmo pewān ahāñirān uken Jesu Kristopāñ in suwawekta iwoyāñkuk. Tāñpākañ kadāni tārek-tārekken itkamāñ-ken ñoken Anututā ninta yāñpāñ Kristo tewān kwawak ahāñkuk. ²¹ * Tāñkañ Kristo uterak inā Anutu, Kristo kumāñ-kumāñ-ken nanik yāpmāñ akuñpāñ penyāñjek epmāget kudāñ tāñ imiñkuko unita nadāñ imikinik tāk tākañ. Tāñkañ nadākinikjin Anutu terakgāñ peñpāñ imaka kāmi yāpmākta yāwani u bureni api yāpne yāñ nadāk tākañ.

Anutu tāño mantā tāñkodak tāñpāñ ñipmañkuk

²² * In man bureni yāñpāñ buramik tāñirā bānep nadāk-nadākjin pak tāñkuk. Bānep nadāk-nadākjin pak tāñkuko unitā in ābot tāñpani notjiye ātukāt not bureni-inik tākta kādet tāwit tamiñkuk. Unita bānepjintā notjiye ukāt topmāk-topmāk kubāgāñ tāñpeñ kuñat tākot. ²³ * Nadākañ? Inā ahāk-ahāk kodaki bāyañpāñ tepmañpani. Irit kuñat-kuñatjin kodaki uwā ketem kodaki epānken ahāk tākañ ude ahāñkuñ. Upāñkañ inā yānat epānken piñirā gāmāneñ āroñpāñ wak tākañ udewani terak nāmo ahāñkuñ. In Anutu tāño man, irit paot-paori nāmo uken naniktā imātpāñ ahāñkuñ. ²⁴ * Unita Anutu tāño man kubā terak ñode pātāk;

Āmawā wādan udewani. Ba kehāromini uwā wādan irot udewani.

Wādantā gāmāneñ āroñirā irori paot tākañ.

²⁵ *Upāñkañ Anutu tāño manā irit kehāromi nikek. Uwā paot-paori nāmo.*

Ais 40:6-8

Eruk, Manbiñam Tāga tāwerani ukeñowā ubayāñ yāk.

2

Jesu uwā bek bāmopinin

¹ * Inā ahāk-ahāk kodaki bāyañpāñ tepmañpani unita in kādet wakiwaki, tāñpāwak, jop manman, āma tānyākñarani, āma tāño tuñunta nadāñ gārip, ba āma yāñpāñ-yabāñ yāwat, kudāñ udewani u kudup kañ peñ morewut. ² * Peñ moreñkañ nanak pakitā nonoñta wakiinik yek tākañ, in udegāñ Munapik-ken nanik bānepjin towiwani nonoñ sākgāmān unita nadāk tākot. U nañpāñ Ekāni tāño man terak tāgañpāñ Anututa biñam tākot. ³ * Inā Ekāni tāño iron uku nañpāñ-nadāñkuño unita u pen nakta gāripi pāhap nadāk tākot.

⁴ * Unita Ekāni Jesu, mobā bek pāhap irit ikek u tubeñ kuk tākot. Bek uwā āmatā kawā wawāpāñ yāpmāñ kewenkuño upāñkañ Anututā iwoyāwani unita kawān tāgagāmān tāñkuk. ⁵ * In udegāñ, mobā irit ikek ude irirā Anututā inā inita kudupi ābot sākgāmān Munapik tāño kehāromi terak itta tāñ-kehāromtañ tamiñ itak. Ude tāñirān inā bāmop āma, inita iwoyāwani ude itnayāñ tāño uwā Jesu Kristo terak Anututa ārawa sākgāmān, inī gāripi nadāk tāyak ude api tāñ imineñ. ⁶ * Tāñpākañ unita Anutu tāño man ñode kudāñ tāwani;

Ño kawut yāk. Nākā Saion pom terak yot tāño mobā bek pāke unitāño intājukunta kubā peñkuro uwā nākña iwoyāwani, bānepna gāmāni yāk.

Tāñpākañ āma kubātā unita nadākinik tāñpayāñ tāko uwā nadākiniki tāño bureni yāpmākta pāra nāmo api tāñpek.

Ais 28:16

* **1:16:** Wkp 11:44-45; Mat 5:48 * **1:17:** Mat 6:9; Rom 2:11; 2Ti 4:14; Rev 2:23 * **1:18:** 1Ko 6:20 * **1:19:** Apos 20:28; Hib 9:12-14; 1Pi 1:2 * **1:20:** Apos 2:23; Efe 1:4 * **1:21:** Jon 14:6; Rom 4:24, 5:1-2; Rom 10:9 * **1:22:** Jon 13:34; Rom 12:10 * **1:23:** Jon 1:13; Hib 4:12 * **1:24:** Jem 1:10-11 * **2:1:** Efe 4:22; Jem 1:21 * **2:2:** Mat 18:3; 1Ko 3:2 * **2:3:** Sam 34:8 * **2:4:** Mat 21:42; Ais 28:16 * **2:5:** Efe 2:21-22; Kis 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6; Rom 12:1 * **2:6:** Rom 9:33; Efe 2:20

7* Unita ämawebe nadäkiniki uterak kwasikot täkañ unitä äma unita nadäwä bänepi gämäni täk täyak. Upänkañ ämawebe nadäkiniki nämota ñode yäwani;

Mobä bek, yot täñpanitä kawä waki täñpöpän yäpmäj kewenkuño u mobä bek bämopi pähap, intäjukun ude itak. Sam 118:22

8* *Tänkañ mobä uterak äma mäyaptä jänani api yäputneñ ba yewä äreyäwöpän api mañdäpneñ.* Ais 8:14

Äma uwä ini ude täkta yäwani udegän Anutu täño man nämö buramik täkañ unita yewä äreyäwöpän mañdäpmäk täkañ.

9* Täñpäkañ inä ämawebe udewani nämö. In Anututä inita iwoyänpän tepmañpani äbot, Intäjukun Äma täño bämop ämaniye. In kudupi äboriye bureni-inik, Anututä iniken ämawebeniye. Ba in äma biñmäj urani gänañ nanik tämagutpän penjyäneki säkgämän u gänañ tepmañkuko unitäño wäpi biñam yänpän yäwet täñirä ahäj patta iwoyän tepmañkuk. 10* Täñkañ bian, ämawebe jopi kuñatkuñopän apiño Anutu täño kudupi ämawebeniye ude itkañ. Ba bianä Anututä nämö nadäj tamiñirän geñita biñam täñkuño upänkañ apiñowä nadäj tamikinik täñirän irit kehäromita biñam täkañ.

Anutu täño watä epän ämawebe ude kuñatneñ

11* Unita notnaye tägagämän, ñode täwera nadäwut; Inä kome ñonitäño mäheми nämö itkañ, inä äbani itkañ unita kehärom täñpän bänepiñin täño iwan, gup täño kañgärip ba nadäj gärip waki uterak nämö mäneñ. 12* Täñkañ Anututa nämö nadäj imani bämopi-ken siwonjigän kuñat täkot. Ude kuñatnayäj täño uwä äma nadäkinik nämö täñpani uwä mebarjin kawä tärewöpän waki täñpani yäj täwet täkañ, man u penpän Kristo äbayäj täyak kadäni uken Anutu api iniñ oretneñ.

13-14* Täñpäkañ Ekänita yänpän in kädet siwonji ñode kuñat täkot; Äma kome terak ño intäjukun it tamik täkañ unitäño man buramik täkot. Täñpän gapman täño äma ärowani it täyak u ba unitäño epän ämaniye it täkañ u imaka, gämori-kengän kuñat täkot. Äma uwä waki täñpani komi yämikta ba äma täga orañ yämikta epän yäj yämäni. 15* Nadäkañ? Anutu täño nadäk uwä ñode; Inä kädet siwonji ude kuñarirä äma nadäk-nadäki gwäjiwanitä inta man waki yäk täkañ uwä mäyäk nadäñpän man waki u wari täwetneñtäwä. 16* Täñkañ inä бага man täño topmäk-topmäk terak nämö kuñarani upänkañ бага man irepmitpän kädet wakiwaki täga täne yäj nämö nadäneñ. Nämoinik, Anutu täño watä epän ämaniye ude kuñatpän mani buramik täkot. 17* Ude täñkañ ämawebe kuduñtagän orañ yämiñpän äbot täñpani notjiyeta nadäj yämikinik täñpeñ kuñat täkot. Täñkañ Anututa umuntañpän u gämori-ken kuñatpän kome täño intäjukun äma u orañ imik täkot.

Kristo täño kädet kuroñ iwatneñ

18* Äma täño epän äma, in intäjukun ämajije orañ yämiñpän mani buramik täkot. Kome täño intäjukun äma bätaki unitagän nämö yäyat. Nämö, komita bok yäyat. 19 Täñpäkañ momijin nämöpän jop nadäj komi tamiñirä upänkañ Anutu nadäj imiñpän bäräpi u kotañpän kwikinik kuñarirä Anututä tabäwän api tägawek. 20* Täñ, goret täñpäkañ unita tadäpmäñirä bäräpi u kotañkañ kuñatneño uwä netätä butewaki nadäj tamek? Nämoinik, upänkañ kädet siwonji täñpöpän tadäpmäñirä bäräpi u kotañpän kuñatnayäj täño uwä Anututä tabäñirän siwonji api täñpek. 21* Nadäkañ? Inä kädet udegän täkta yäj tamani. Imata, Kristo inta yänpän komi nadäñkuk. Ude täñkuko uwä kädet siwonji kubä intä iwatta yäwani u täwoñäreñkuk, Anutu täño mantä yäyak ude;

22* *U momi kubä nämö täñkuk ba jop manman kubä nämö yänkuk.*

Ais 53:9

23* Täñkañ ibenpän man wakiwaki iweräkañ kowata udegän nämö täñkuk. Täñkañ komi imiñirä kowata man nämö yäwetkuk. Nämö, u man epän siwonji täñpani unitä watä it namiton yäj nadäppän kwikinik itkuk. 24* Täñkañ ninä wakita watä epän penpän kädet siwonji iwatpän täneкта nintäño momitä Jesu uterak äronjirän päya kwakäp terak yäpmäj

* 2:7: Mat 21:42 * 2:8: Rom 9:33 * 2:9: Ais 9:2; Ais 40:20-21; 1Pi 2:5; Tai 2:14; Apos 26:18; Efe 5:8 * 2:10: Rom 9:25 * 2:11: Sam 39:12; Gal 5:17,24; Jem 4:1 * 2:12: Mat 5:16; Luk 19:44 * 2:13-14: Tai 3:1 * 2:15: 1Pi 3:16 * 2:16: Gal 5:13 * 2:17: Rom 12:10; Snd 24:21; Mat 22:21 * 2:18: Efe 6:5 * 2:20: 1Pi 3:14,17; 1Pi 4:14 * 2:21: Mat 16:24; Jon 13:15 * 2:22: Jon 8:46 * 2:23: Ais 53:7; 1Pi 3:9 * 2:24: Hib 9:28; Rom 6:2,11; Ais 53:5

äronkuk. Tånkañ unitäño jibitä nin yäpän tägankuñ. ^{25*} Bureni, inä yawak ägwän tañpån kuñarani ude täñkuñopån apiño mäjojin kanjwarani, watä ämajin pähap u iwatneñta äneñi tämagutkuk.

3

Yanäpi täño man

1-2 * Webe äppiye nikek, inta udegän yäwa nadäwut. In äppiye gämori-ken kuñat täkot. Tänpäkañ äppiye ätuwä Anutu täño manta nadäkinik nämo täk täkañ uwä bäneñ sukurek man kubä nämo yäwetkañ orañ yämiñpån bäneñ kudupi kuñarirä äppiye tä intäño täktäk siwoñi u kañpån nadänkañ bänepi äyäjut täkot. ^{3*} Nadäkañ? Gupjin-ken ba gwäkjin-ken täñkurañ-kurañ, gwäk puñj topmäk-topmäk, omäk meran täktäk ba tek säkgämän, kañgärip ikek täktäk udewanita nadänjirä bureni-inik nämo täñpek. ⁴ Nämo, inä täñkurañ-kurañ uwä bäneñjin-ken pewä ahäk täyon. Bäneñjin täño epmäget bureni paot-paori nämo uwä bäneñ kwini, mämä wareñ-wareñi nämo. Epmäget udewanita Anututä nadäwän ärowani täk täyak. ⁵ Tänpäkañ webe kudupi biani ätu, Anutu-tagän nadäj imikinik täñkuño unitä epmäget udewani yäpmäj kuñatkuñ. Yäpmäj kuñatpån iniken äpiye orañ yämik täñkuñonik. ^{6*} Sara u webe udewani. U Abraham täño man buramiñpån ärowanina yäj iwet täñkukonik. Tänpäkañ in udegän, täktäk täga täñkañ täñumun-umun ba nadäwätäk nämo täñpån kuñatnayäj täño uwä Sara täño äperiyä ude api itneñ.

^{7*} Tänpäkañ ämani, inta udegän yäwa nadäwut. Webejiye uwä kehäromini inigän äpani bumik unita nadäwä tärewapån nadäj yämikinik täñpeñ kuñat täkot. Täñkañ u inkät irit kehäromita bliñam penta iwoyäj tamani unita orañ yämik täkot. Ude tänayäj täño uwä imaka kubätä yäñapik manjin täga nämo api itpipiwek.

Kudän täga kowata kowata täñpån kuñatneñ

^{8*} Eruk, kuduptagänta ñode yäwa; In bäneñ kubägän tänpån bätakigän kuñat täkot. Täñkañ nägät moräkjiye ude äbot täppani notjiyeta nadäj yämikinik tänpån gämori-ken kuñatpån butewaki ba bäneñ kwini kowata kowata täñpeñ kuñat täkot. ⁹ Tänpäkañ ämatä waki täñ tamiñirä kowata waki nämo täñ yämineñ. Ba tebeñirä kowata nämo yebeneñ. Nämo, Anututä imaka säkgämän kubä täñ tamikta tämagutkuko unita inä äma udewanita yäñpån Anutu-ken yäñapiñirä kañ täñkentäj yämän. ¹⁰ Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

Äma kubätä säkgämän itkañ oretoret terak kañ it yäpmäj ärowayäj nadäñpånä ñode täñpek; Jop manman ba man käbäjü kubä nämo yäwek. Nämo inik!

¹¹ Kädet waki mäde ut imiñpån kädet täga ugän iwarek. Täñkañ kädet täga u kañ-ahäñpån ämawebe ätukät bäneñ kubägän itta gwäk pimiñpån epäni täñpek.

¹² U imata, Ekäni tä ämawebe siwoñi yabäj yäwatpån yäñapik man yäk täkañ u nadäj yämik täyak. Täñ, äma kädet waki täk täkañ u mäde ut yämik täyak. Sam 34:12-16

Kädet täga täñjirä waki täñ yämik-yämik

¹³ In kudän tägatäga täkta gwäk pimiñpån täñjirä netätä iwan täñ tamek? ^{14*} Tänpäkañ irit kuñat-kuñat siwoñi täñpeñ kuñarirä komi epän jop nadäj täñ taminayäj täkañ unita nadäwätäk nämo täneñ. Imata, inä Anutu täño oretoret terak kuñat täkañ. Unita ämata nämo umuntäneñ. Ba umun man täwetnayäj täño unita imaka, nämo umuntäneñ. ¹⁵ Nämo, bäneñjintä Kristota nadänjirä Ekäni kudupi ude tänpäpån orañ imik täkot. Ude täñkañ Irit täga api yäpne yäj nadäkinik täk täkañ unita täwet yabäk tänayäj täkañ u mebari kwawak yäwetta pidämatak täkot. ^{16*} Täñkañ jäpi terak nämo, man kwini terak yäwet täkot. Täñkañ Anutu inamiken siwoñjän kuñarirä Kristo iwatpån siwoñi kuñat täkañ unita yäñärok täwetnayäj täkañ uwä mani waki unita mäyäk api nadäneñ. ^{17*} Tänpäkañ Anututä nadäj tamiñirän in kädet täga täñpeñ kuñarirä iwan täñ taminayäj täño uwä imaka täga kubä yäj nadäneñ. Täñ, waki täñjirä kowata täñ tamiñeño unita täga yäj nämo nadäneñ.

^{18*} Tänpäkañ Kristo komi udegän nadäñkuko unita nadäwut. U siwoñitä wakijinta kowata kadäni kubägän, kämita nikek kumbuk. U siwoñitä äma gwäjiwani in Anutu-ken tepmañpeka ude uwä täñkuk. U komegup ikek itkuko unita utpewä kumbänpån äneñkuñ. Komegup utpewä kumbuko upänkañ Munapiktä täñpewän kodak tañkuk. ¹⁹ Tänpån Munapik unitäño kehäromi terak äma kumbani täño mäjo, komi yotken irani uken äpmo Anutu täño man yäñahäñpån yäwetkuk. ^{20*} Tänpäkañ kumbani täño mäjo uwä ämawebe Noa täño

* 2:25: Ais 53:6; Ese 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14 * 3:1-2: Tai 2:5 * 3:3: 1Ti 2:9 * 3:6: Stt 18:12 * 3:7: Efe 5:25 * 3:8: Mat 5:44; 1Te 5:15; 1Pi 2:23 * 3:14: Ais 8:12-13; Mat 5:10; 1Pi 2:20, 4:14 * 3:16: 1Pi 2:12 * 3:17: 1Pi 2:20 * 3:18: Rom 6:10; Efe 2:18 * 3:20: Stt 6-7

kadäni-ken Anutu täño mani nämö buramiñkuño unitäño mäjo. Kadäni uken Noa gäpe pähap täñ irirän Anutu ämawebe bänepi sukurekta itsämbuk. Itsämäj irirän äma yarägän, 8 udetägän, gäpe gänañ äronjirä umetä orañ yämiñjuk. ²¹ * Täñpäkañ unitäño kukujini ñode; Ume orañ yämiñkuko uwä ume ärutärut apiñode waki kerik-ken nanik tämagut täyak ude bumik. Täñ, ume ärutärut uwä gupjin täño garok nämö ärut täyak. Nämö, ume ärutärut uwä Anutu injamiken siwoñi api kuñaret yäj yäjkehäromtak man. Täñpäkañ waki kerik-ken nanik tämagut täyak uwä Jesu Kristo kumbani-ken nanik akunjukko, kehäromi uterak. ²² * Jesu Kristo u kumbani-ken nanik akumañ kunum gänañ äronjukko uwä apiñö Anutu kerik bure käda itkañ añero ba imaka kehäromi nikek, wäpi biñam ikek kunum terak it täkañ u kuduptagän intäjukun it yämiñpäñ yabäj yäwat itak.

4

Anutu orañ imiktagän kuñat-kuñat

¹ * Täñpäkañ Kristo uwä gupi-ken komi nadänjukko unita nadäk-nadäk unitä inñitpäñ kuñatkuko udegän inñitpäñ bänepin täñ-kehäromtak täkot. U imata, äma gupi-ken komi tani nadäwani uwä momi kädet pen iwatta bitnäk täkañ. ² * Unita bänepin täñkehärom täñpäñ kome terak ño itnayäj täkañ uwä nadäj gärip waki täño kädet nämö iwatpäñä, kädet Anututä gäripi nadäk täyak ugänpäñ kañ iwarut. ³ * In bian, bänepin nämö sukureñpäñ guñ ämatä täk täkañ udegän ñode bumta täk täñkuñonik; Kubokäret, kañgärip nadäj gärip waki, kap wakiwaki teñit, ume komi nañkañ täñguñguñ täñit, ba anutu jopi nadäj yämik-yämik kädet waki u täk täñkuñonik. ⁴ Täñpäkañ apiñö kädet udewani bok täkta bitnäñjirä Anututa nämö nadäwani ämatä kikuñtupäñ-nadäwä nämö tägawäpäñ tabäj mägayäñpäñ yäjärok täwet täkañ. ⁵ * Ude täwet täkañ upäñkañ kämiwä Anutu injamiken mebärini api yäjähäneñ. U imata, Anutu uwä äma kumbani ba äma kodak irani täño täktäk yäpmäj danikta pidämtak täyak. ⁶ * Täñpäkañ ämawebe bian kumäj täñpä kuñkuño u Anutu täño Manbiñam Täga yäwerirän nadänkuñ. U momi täñpani kuduptagän ude, kumäkta biñam täñkuño upäñkañ mäjonitä Anutu täño irit ikek täneñta manbiñam u yäwetkuk.

⁷ * Eruk, imaka päke unitäño paotpaot kadäni keräp täyak. Unita Anutu-ken yäjapik man säkgämän yäna yäjñpäñ bänep nadäk-nadäkjinta, ba irit kuñat-kuñatjinta watäni ket itpäñ kuñat täkot. ⁸ * Täñpäkañ intäjukun-inik ñode täk täkot; Bänep iron kädet inñit-inik täñpäñ kuñat täkot. Imata, iron kädet unitä momi mäyap-inik yejämək täyak. ⁹ * Unita yängañgañakät nämö, notjiye yotjinken yäj-yäkñat yäpmäj äronñpäñ iron täñ yämik täkot. Täñkentäk kowata kowata ude täk täkot. ¹⁰ * Nadäkañ, Anututä iniken ironi terak inta iron inigän inigän tamiñjuk. Unita in kubäkubätä Anutu täño epän ämaniye ude itkañ iron injinta-injinta tamani upäj Anutu täño kudupi ämawebe täñkentäj yämik-tagän yäpmäj kuñat täkot. ¹¹ * Nodeta yäyat; Äma kubäta Anutu täño manbiñam yäjähäkta iron imaniwä, eruk Anutu täño meni yäpmäñpäñ yäjähäwek. Ba äma kubäta täñkentäk epän täkta iron imaniwä, eruk, kehäromi Anututä imik täyak uterak epän u täñpek.

Täñpäkañ Jesu Kristo terak Anutu täño wäpi biñam tani ahäj parän yäjñpäñ imaka u ba u tänayäj täño u kudup säkgämän kañ täñput. U imata, epmäget penyäñek ba kehäromi pat imiñjukko unitä tärek-täreki nämö api pat imiñ yäpmäj ärowek. U Burenä.

Jesuta yäjñpäñ ämatä iwan api täñ tamineñ

¹² * Notnaye tägagämän, nadäkinikjin täñkehärom takta komi kädäp ikek ahäj tamiñjirä imaka kudupi yäjkañ nämö kikuñtneñ. ¹³ * Nämö, ñode nadäñpäñ oretoret kañ täñput; Kristotä komi nadänjukko u täñkentäñpäñ bok nadäkamäj yäj kañ nadäwut. Ude tänayäj täño uwä Jesu täño kehäromi ba penyäñeki kwawak ahäwayäj täyak-ken uken bänep oretoret inipärik kubä api nadäneñ. ¹⁴ * Nadäkañ, Kristo wäpita yäjñpäñ sära täwerirä tägagämän yäj nadäñpäñ ñode kañ nadäwut; Anutu täño Munapik, penyäñek ikek u nintä terak itak unita ude täñ nimik täkañ yäj nadäk täkot. ¹⁵ Upäñkañ in kubäta kädet waki kubä ñodewani täñpäñ kowata komi nadäweko uwä nämö tägawek; Äma kumäj-kumäj urut, ba kubota täktäk, ba täñyäkñatpäñ äma täño epän täñpäwak täktäk ba kudän waki ätu täktäk. ¹⁶ * Täñ, kubäta Kristo täño äma ude irirän komi iminayäj täkañ unita mäyäk nämö nadäwek. Nämö, äma

* 3:21: Hib 10:22 * 3:22: Mat 22:44; Efe 1:20-21 * 4:1: Rom 6:2,7 * 4:2: 1Jo 2:16 * 4:3: Efe 2:2-3
 * 4:5: Apos 10:42 * 4:6: Rom 8:10; 1Ko 5:5 * 4:7: Rom 13:11-12; 1Ko 10:11; 1Jo 2:18 * 4:8: 1Pi 1:22; Jem 5:20
 * 4:9: Hib 13:2 * 4:10: Rom 12:6-8 * 4:11: 1Ko 10:31 * 4:12: 1Pi 1:6-7 * 4:13: Apos 5:41; Rom 8:17; 2Ti 2:12; Jem 1:2
 * 4:14: Sam 89:50-51; 1Pi 2:20 * 4:16: Apos 11:26; PIp 1:20

uwä bänepitâ oretpäŋ Kristo wäpi inŋitat yäŋ nadäŋpäŋ Anututa bänep täga nadäŋ imek. ^{17*} Unita nadäkaŋ? Anututâ man epäni täkta kadäni ahätak. Iniken äboriye ninken jukun pewän ahätak ŋo. Täŋ, iniken äboriyeinik-ken man epän u yäput peyak u täŋpawä ämawebe mani biŋam täga nämo buramik täkaŋ unita jide api pewän ahäŋ yämek? U komi pähap api yämek! ^{18*} Man unita man kubä ŋode kudän täwani pätak;

Anututâ äma siwoŋi inita biŋam yepmakta komi epän täk täyak u täŋpawä, äma Anutu mäde ut imiŋpäŋ momi täk täkaŋ unita kowata jide u api ahäŋ yämek? Snd 11:31

^{19*} Unita Anututâ äma kubä nadäŋ imiŋirän äma keru terak komi nadäŋpäŋäŋ Anututâ watäni irekta gupi iniŋ kireŋpäŋ kädet täga pen iwarek. U imata, Anutu uwä äma u pewän ahäwani, ba äma unitäŋo watä ämani säkgämän.

5

Äbot täŋpanita täŋo watä ämata man

^{1*} Eruk, äbot täŋpani täŋo watä äma inta man kubä täwerayäŋ. Näk imaka, watä äma in udewanigän, ba Kristotâ komi nadäŋkuko u dapunatâ kaŋkut. Ba Kristotâ penyäreŋ ba wäpi biŋam ikek äbäŋpäŋ ämawebeniyeŋ wäpi biŋam yämayäŋ täyak-ken uken näkkät bok api yäpne. Unita in epänjin säkgämän täkta man kädet ŋode täwetat; ^{2*} Inä Anutu täŋo yawakiye ketjin terak pewani unita watäni säkgämän it täkot. Gaŋani terak, ämatâ epän u täkta peŋ täwerirä ude nämo täneŋ. Nämo, bänep nadäk-gärip kubä terakgän täneŋ. Ba epän uterak moner taŋi kaŋ yäpna yäŋ nämo nadäneŋ. Nämo, bänepjin kädäp ijiwäpäŋ täna yäŋ gäripgän nadäŋpäŋ täneŋ. ^{3*} Täŋkaŋ in wäpjin biŋam ikek ude itkaŋ ämawebe Anututâ ketjin-ken pewani u, ärowani itkamäŋ yäŋpäŋ komi epän nämo yämineŋ. Nämo, kädet kuroŋ säkgämän kaŋ täŋpän-yäwoŋäreŋ. ^{4*} Ude tänayäŋ täkaŋ uyaku eruk Watä Äma Intäjukun-inik itak unitä kwawak ahäwayäŋ täyak-ken uken gwäki säkgämän, nämo wawani ba nämo paorani upäŋ api yäpneŋ.

^{5*} Eruk äma gubaŋi, in ekäniŋiye täŋo man buramiŋpäŋ gämori-ken kaŋ kuŋarut. Täŋpakaŋ in kuduŋtagän äpani ude itkaŋ äpani täŋo kudän ude kowata kowata täŋpäŋ kaŋ kuŋarut. Man unita man kubä ŋode kudän täwani pätak;

Anututâ äma inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita iwan täŋ yämiŋkaŋ äma inita nadäwä äpani täk täkaŋ unita oraŋ yämik täyak. Snd 3:34

^{6*} Unita inŋinken gärip peŋpäŋ Anutu Kehäromi u gämori-kengän kaŋ kuŋarut. Ude täŋpeŋ kuŋarirä ini kadäni pewani-ken api oraŋ tamek. ^{7*} Nadäkaŋ, Anututâ inta nadäŋ tamikinik täk täyak unita bäräpi ahäŋ tamik täkaŋ u keru-kengän pek täkot.

^{8*} Ude täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatjin ba bänep nadäk-nadäkjinta watäni itpäŋ dapun täŋpäŋ kuŋat täkot. U imata, Satan, intäŋo iwanjin u, aŋ ägwäri komigämän kubä udewani unitä äma yeŋpäŋ näŋpa yäŋkaŋ wäyäkŋeŋtäŋ kuŋat täyak. ^{9*} Unita nadäkinikjin täŋ-täpänepäŋ äma waki u yokut tärek-tärek täŋpäŋ kuŋat täkot. Nadäkaŋ? Äbot täŋpani notjiye komeni komeni ittäŋ kukaŋ u komi intä nadäk täkaŋ udegän nadäk täkaŋ. ^{10*} Komi nadäk täkaŋ upäŋkaŋ kadäni keräpi-tagän api nadäneŋ. U täreŋirän Anututâ ini tepmaŋpäŋ tägawäpäŋ bänepjin api täŋ-kehäromtaŋ tamek. Ude täŋ tamiŋirän kehäromigän api it yäpmäŋ kuneŋ. Nadäkaŋ? Anutu uwä orakorak mäheŋi. Unitä in Kristo-kät kentäŋpäŋ wäpi biŋam tärek-täreki nämo u yäpmäŋtä yäŋpäbä tepmaŋkuk. ¹¹ Unita Anutu uken kehäromi pen pat yäpmäŋ kuk täyon! U Bureni.

Yäŋtäreŋ man ätu

¹² Man kudän keräpi ŋo Silastâ täŋkentäŋ namiŋpäŋ kudän täyak. Silas u notninpak bureni-inik yäŋ nadätat. Täŋpakaŋ man kudän täŋ tamitat ŋowä bänepjin täŋpidäm takta, ba kädet Anututâ orakoraki bureni inta tamik täyak u täwoŋäreŋtä täyat. Unita orakorak uterak yeŋkehärom taŋpäŋ kaŋ irut!

^{13*} E man kubä ŋode; Babilon* nanik äbot täŋpanitâ oretoret man, man kudän ŋo terak täwetkaŋ. Ämawebe uwä Anututâ inkät bok inita biŋam iwoyäŋpäŋ tepmaŋpani. Täŋpakaŋ

* **4:17:** Jer 25:29; 2Te 1:8 * **4:18:** Luk 23:31 * **4:19:** Sam 31:5 * **5:1:** Rom 8:17 * **5:2:** Jon 21:15-17; Apos 20:28; Plm 14; Tai 1:11 * **5:3:** 2Ko 1:24; Plp 3:17; Tai 2:7 * **5:4:** Hib 13:20; 1Ko 9:25 * **5:5:** Efe 5:21; Jem 4:6 * **5:6:** Mat 23:12; Jem 4:10 * **5:7:** Sam 55:22; Mat 6:25-30 * **5:8:** 1Te 5:6 * **5:9:** Efe 6:11-13; Jem 4:7
* **5:10:** 1Te 2:12; 1Pi 1:6 * **5:13:** 2Ti 4:11 * **5:13:** Babilonta yäyak uwä Rom yotpäreŋtä yäyak käwep

nanakna Mak u imaka, inta oretoret man täwetak. ¹⁴* Eruk, äbot täppani notjijekät not täppäj kowat iniñ orerän täk täkot. Täppäkañ bänep pidäm, Kristo täjo äboriye bureni intä terak ärok täyon. Ugän.

* **5:14:** 1Ko 16:20

2 Pita

Yän-yäkjarani äma täño man jopi yäpä-siwonj takta manbiñam

¹ Man ñowä Saimon-Pita näkä kudän täyat. Näk Jesu Kristo täño watä epän äma ba aposoro kubä. Täñkañ ämawebe nadäkinik nintä yäpmäñ kuñat takamäñ udegän yäpmäñ kuñat takañ inta yäñpäñ man ño kudän täyat. Nadäkinik yäyat uwä nadäkinik Anutunin ba waki keriken nanik nimagurani Jesu Kristo unitäño täktäk siwonj terak yäpumaño u. Nadäkinikinin u imaka jopi nämo, unita iyap takinik täk takamäñ. ^{2*} Täñpäkañ Anutu ba Ekäninin Jesu Kristo unitäño manbiñam daniñpäñ yäñpäñ-nadäk täñ irirä unitäño orakoraki ba bänep pidämtä inken tokjek-inik pat tamik täyon.

Ninä Anututä inita iwoyäñpäñ niñmanjuk

^{3*} Jesu Anutu ude itkañ kehäromini inipärik kubä unitä kehäromi nimij moreñirän irit kehäromita biñam itta, ba kudän Anututä ini gäripi nadäk täyak u täñpeñ kuñatta nadäk kädet ätuta wäyäkñenañi nämo. Ude kuñatneta mebäriñi käböp nämo peñkañ wäpi biñam peñyäk ikek kwawak niwonjärenjuk. Uterak, ba ninta yäñpäñ epän säkgämän kubä täñkuko uterak inita biñam yäñpäbä niñmanjuk. ⁴ Ude täñkuko uwä imaka säkgämän-inik, gwäki ärowani nimikta yäñkehärom täñkuko u niminjuk ubayäñ. Täñirän iron uterak kome täño nadäñ gärip ba kañgärip waki äma täño bänepi täñpänwak takañ u täga irepmiñpäñ bänep nadäk-nadäkjin Anutu täño ude bumik äworek täyak.

⁵ Mebäri unitagän kudän siwonj mebäri mebäri yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ täñpäñ kuñat täkot. Nadäkinikjin nitek itkañ kudän siwonj pewä ahäwäpäñ kañ kuñarut. Täñkañ kudän siwonj terak kuñatpäñ kudän siwonj Anututä gäripi nadäk täyak unita yäñpäñ-nadäk täk täkot. ^{6*} Ude täñkañ irit kuñat-kuñatjinta watäni itkañ bäräpi gänañ gwäk pimiñpäñ kuñat täkot. Ude täñkañ Anututä iniken kudän siwonj u inijpäñ ini bumikgän kuñat täkot. ⁷ Ude täñpäñ notjiye kowat nadäñ imän täñpäñ iron kädet bureni pewä ahäk täyon. ⁸ Kudän udewani koreñpäñ yäpmäñ kuñatneñ. Yäpmäñ kuñarirä tañi tokñenayäñ takañ uwä eruk nadäk Jesu Kristoken nanik yäpuño uwä jopi nämo api täñpek. Nämo, u irit kuñat-kuñatjinken bureni ahäj bumbum api täneñ.

⁹ Täñ, äma kubätä kudän siwonj udewani nämo yäpmäñ kuñarayäñ täko uwä Anututä kädet ude kañ iwarut yäñ niwet täyak u nämo nadäwän tumbani yäñ iwetne. U äma dapuri tumbani ba dapuri waki ude bumik. U momini biani ärutpak täwani unita guñ täyak. ¹⁰ Eruk notnaye, in äma udewani nämo äworeneñ. Nämo, Anututä inita biñam iwoyäñpäñ tämagutkuko unita gwäk pimiñpäñ iniken äbot itta epäni kehäromi täneñ. Ude tänyäñ täño uyaku nadäkinikjin nämo pewä putärewäpäñ tänyabäk-ken nämo api mäneñ. ¹¹ Kädet ude terak Anututä Ekäninin ba waki keriken nanik nimagurani ämanin Jesu Kristo täño kanjwat yewani paot-paori nämo u gänañ ärokta api taniñ kirewek.

Anutu täño man u bureni

^{12*} Notnaye, man u nadäkañ. Ba Anutu täño man buramiñpäñ yäpmäñ kuñat takañ u bureni-inik yäñ nadäñpäñ kehäromigän inij takañ. Upäñkañ näk intä man u täñguñ takta gäripi nämo nadätat. Unita yäñpäñ kadäni kadäni pen api täwet täñpet. ^{13*} Ñode kañ täñpa yäñ nadätat; Nämo kumäñkañ irayäñ täyat ude bänep nadäk-nadäkjin äneñi täppidäm takta man u wari wari pen api täwet täñpet. ^{14*} U imata, näkä kumäkta kadäni keräp täyak yäñ nadätat, Ekäninin Jesu Kristotä näwetkuko ude. ¹⁵ Unita näk inken täwetpäñ täwonjäreñ epän kehäromi täñpayäñ. Ude täñpayäñ täro uyaku kumäñirawä man täwetpäñ täwonjäreñ täk täyat u juku piñpäñ api yäpmäñ kuñatneñ.

^{16*} In nadäkañ; Ekäninin Jesu Kristotä kehäromi nitek äbayäñ täyak unitäño manbiñam uku täwetpäñ täwonjäreñ täñ yäpmäñ äbumaño uwä äma täño kobap manpäñ nämo täwetkumäñ. Nämo inik, dapunintä Anutu täño wäpi biñam peñyäk pähap ikek uterak ahäjirän bureni kañkumaño unita yäk takamäñ. ^{17*} Nin kañpäñ nadäñitna Anutu Nanintä orañ imiñpäñ wäpi biñam inij oretkuk. Täñkañ Anutu wäpi biñam säkgämän-inik, inipärik kubä iranitä Jesu ñode iwerirän nadäñkumäñ; Ñowä nanakna bureni, näkñaken bänepna gämäni-inik. Unita gäripi pähap nadäk täyat yäñ yäñjuk. ¹⁸ Man kotäk uwä, pom kudupi uterak iritna kunum gänañ naniktä äpäñirän nadäñkumäñ.

¹⁹ Ude kañpäñ nadäñkumäño unita man profet bianitä yäñahäwani unita nadäkinik bureni täk takamäñ. Unita in imaka, manbiñam u juku peñpäñ nadäñpäñ yäpmäñ kuñarirä api

* 1:2: Jud 2 * 1:3: 1Pi 2:9 * 1:6: Gal 5:22-23 * 1:12: Jud 5 * 1:13: 2Pi 3:1 * 1:14: 2Ko 5:1; Jon

21:18-19 * 1:16: Mat 17:1-5 * 1:17: Mat 17:5

tägawek. Profet tãjo man u topãn tãjo penyãñektã bipmãñ urani gãnan penyãñek tãyak ude. Topãntã ijij yãpmãñ kunjãyon kome yãñek tãyak udegãn man unitã bãnepjin-ken penyãñer tamij yãpmãñ kunjãyon guk pãhap wãpi abãyãñektã kan ahãñ tamãn. ²⁰ Tãñpãkan ñodeta nadãkinik tãñput; Imaka kãmi ahãkta yãwani profet bianitã yãñkuñ u iniken nadãk terak nãmo yãñahãñkuñ. ²¹ * Nãmo, profet man biani kubã amatã iniken nadãk terak kubã nãmoinik ahãñkuk. Nãmo, Kudupi Munapiktã bãnepi tãñpidãm tan yãmiñirãn Anututã man yãmami u yãñahãñkuñ.

2

Yãñ-yãñjarani amatã man

¹ * Bian profet jopi atu Isrel amawebe bãmopi-ken itkuñ udegãn in bãmopjin-ken api ahãñer. Ahãñkan Anutu wãpi terak jop manman, nadãkinik tãñpãwak man, u kãbop kãbop bãmopjin-ken api yãñahãñtãñ kuner. Ba ugãn nãmo, Ekãni arowani suwanpãñ yãmagutkuko unita imaka, mãde api ut imineñ. Ude tãnanãñ tãjo unita Anututã bãrãñek-inik api tãñpãn waner. ² Tãñpãkan ama mãyaptã unitãño kãdet kuroñ iwatpãñ kudãn amatã nãmo tãnanãñ u api tãñer. Tãñjirã ama nadãkinik nãmo tãñpanitã yabãñpãñ man bureni tãjo kãdet unita yãñpãñ-yabãñ yãwat api tãñer. ³ * Tãñpãkan ama jopman yãwani unitã monerã yabãñgãrip tãñkan Anutu wãpi terak kobap man mebãri mebãri yãñ-tãñjarirã monerã api yãmineñ. Ude tãnanãñ tãkan upãñkan yãpmãñ daniwani amatã manken yepmakta kadãni bian peñ yãmiñkuko unita itsãmãñtak. Ba yãpmãñ daniwani amatã tãñpãwak tãñpayãñ tãko u tãga nãmo api irepmitneñ.

⁴ * Unitã imaka bian ahãwani tãjo manbiñam ñode tãwera nadãwut; Bian anero atuã waki tãñjirã Anututã nãmo yabãñ koreñkuk. Nãmo, u genj waki, awan bipmãñ urani gãnan uken ureñ tãñpãn aþmonpãpãñ yen kehãromipãñ pãdãt tãñpãñ yepmankuko kadãni pãhapta itsãmãñkan. ⁵ * Ba udegãn ama biani biani Anututã mãde ut imiñjirã nãmo yabãñ koreñkuk. Nãmo, yãñjirãn umetã tokãtpãñ kudup dãpuk. Tãñkan Noa, Anutu inãmiken siwonjiri irit kãdet tãjo manbiñam yãñahãwani ukãt iniken tawanen nanik 7 ugãnpãñ tãñkentãñ yãmijpãñ yepmankuk. ⁶ * Ba kubã pen ñode; Anututã Sodom Gomora amawebe yabãwãn wawãpãñ yotpãrãre yarã ukãt amawebe kudup kãdãp pewãn pãñku pat ijiwãpãñ kãdãkutu aworeñpeñ kunjkuñ. Ude tãñkuko uwã amawebe Anutu mãde ut imik tãkan unitã kanpãñ ñode nadãkta; Nintã terak udegãn api ahãñ nimek. ⁷ * Tãñ, ama kubã wãpi Lot, Sodom uken itkuko ugãnpãñ tãñkentãñ imiñkuk. Lot, ama tãga uwã amawebetã kãdet kãbãñi-inik u tãñjirã yabãñkan nadãñ bãrãp tãñkuk. ⁸ Inu uwã ama tãga upãñkan kepma kubãkubã amawebe tãjo tãktãki yãkyãki waki u yabãñpãñ-nadãñkan bãnepi siwonjiri-ken agekot pãhap nadãñkuk, arowani kudãn tãk tãñkuñ unita.

⁹ * Eruk unita ñode nadãwut; Ekãnitã iniken kudupi amawebebiye tãnyabãk mebãri mebãri-ken nanik tãga tãñkentãñ yãmijpãñ yãmagut tãyak. Tãñ, amawebe waki kãdet iwatta gãripi nadãk tãkan u yabãñ yãwat itak. Yabãñ yãwat ittãngãn kowata yãpmãk-yãpmãk kadãni-ken kowata api yãmek. ¹⁰ * Bureni, ama kanpãñ ba nadãñ gãrip waki tãñpãñ kubokãret kãdet amatã nãmo tãnanãñ tãk tãkan u, ba Anutu tãjo man iwatpãñ gãmori-ken kunjãta bitnãk tãkan uwã kowata yãpmãk-yãpmãk kadãni-ken tãga nãmo api irepmitneñ. Nãmoinik!

Àma uwã ama jop manman yãwani bãmopjin-ken itkan u. U iniken gupi yãpmãñ aroñpãñ iniken gãrip ugãn iwat tãkan. Tãñkan imaka wãpi biñam ikek kunum gãnan irani u yãñãrok yãwetta umun kubã nãmo tãk tãkan. ¹¹ * Nadãkan, anero, ama udewani yãrepmi moreñpãñ kehãromi nikek it tãkan upãñkan Ekãni inãmiken itkan jop manman terak nãmoinik yãñjirã wãrãt tãkan. ¹² * U kawut! Profet jopi uwã imaka nãmo nadãwã tãrek tãkan unita man waki bumta yãk tãkan. U tom agwãri bumik, nadãk-nadãki nãmo. Tom ude, iniken gup tãjo gãrip ugãn iwarãntãk tãkan. Tom amatã yabãñpãñ dãpmãkta yãwani udegãn ama uwã paotta biñam tãkta yãwani. ¹³ * Uwã ama atuã komi yãmik tãkan kowata komi udegãn api yãpneñ. Imaka unita gãripi nadãk tãkan uwã kãbop nãmo peñkan kepma kãroñ gãripini dãpmãñ tãrekta kudãn waki mebãri mebãri wari wari tãk tãkan. Ba inkãt ketem bok tãñkan tãkan unitã aþnak-ãñnakjin uwã tãñpewã imaka kãbãñ tãwani tarãki ude aworek tãkan. Ude tãñpãñ oretoret tãk tãkan.

¹⁴ Tãñpãñ ugãn nãmo. U webe yabãñgãrip tanpãñ yãwarãn tãktãngãn nadãk tãkan. Momi tãkta gãripi nadãk tãkan, u dãpmãñ tãrenañi nãmo. Ude tãñkan amawebe nadãkiniki kehãromi nãmo udewani tãnyãñkat-pewã momi tãk tãkan. Tãñkan ama atuã nãmo nadãk tãkan.

* 1:21: 2Ti 3:16; 1Pi 1:11 * 2:1: Mat 24:11; Jud 4 * 2:3: Rom 16:18; 1Te 2:5 * 2:4: Jud 6 * 2:5: Stt 6-8, 8:18; 2Pi 3:6 * 2:6: Stt 19:24; Jud 7 * 2:7: Stt 19:1-16 * 2:9: 1Ko 10:13; Jud 6 * 2:10: Jud 7-8, 16 * 2:11: Jud 9 * 2:12: Jud 10 * 2:13: Jud 12

Nämoinik, initagän nadäkinik tänpän iniken gärip däpmän tärektagän nadänpän kuŋat täkaŋ. Unita Anututä api däpmän morewex. ^{15*} Kädet siwonjita mäde ut imiŋpän tängunŋuŋ täntän kuŋat täkaŋ. Uwä Beo täŋo nanaki wäpi Balam unitäŋo kädet kuroŋ iwät täkaŋ. Balam uwä moneŋta yänpän kädet waki täkta gäripi nadäŋkuk. ^{16*} Ude täntän kuŋtäyon doŋki, man nämo yäk täkaŋ upänkaŋ doŋki kubätä ämatä-yän man iwetpän Balam ŋode kaŋ-yänkuk; Tängunŋuŋ kädet täk täyan u kaŋ pe! yäk.

^{17*} Tänpäkaŋ profet jopi uwä ume dapuri kawuk täwani udewani. Ba gubam mänittä piän äreyän tänpän joppop kuk täkaŋ udewani. U täŋkentäk kubä täga nämo täneŋ. Unita äma udewanita Anututä yotpärare bipmän urani wakiinik kubä peŋ yämiŋkuko uken api itneŋ. ^{18*} U gup yäpmän ärokärok man bumta yäntän kuŋat täkaŋ. Täŋkaŋ äbot tänpäni guŋ äbot täŋo täktäk kädet waki apigän pewaniŋpän tänyäknat-pewä gup täŋo kangärip kädet mebäri mebäri äneŋi iwät täkaŋ. ^{19*} U bänep ärik-ärik man ŋode yäwet täkaŋ; Nin niwarän tänayän täŋo uyaku säkgämän-inik api itneŋ. Ude yäk täkaŋ upänkaŋ iniwä säkgämän nämo it täkaŋ. Nämo, u imaka tänpäwak ikek unita watä epän täŋ imik täkaŋ. Unita ŋode nadäwut; Imaka kubätä intäjukun täŋ gameko uwä, gäk unitäŋo watä epän ämani jopi ude iren.

^{20*} Unita äma udewanita ŋode yäwa nadäwut; Bian äma uwä waki keri-ken nanik nimagurani Ekäninin Jesu Kristo unita nadän imikinik täŋirä Jesutä täŋkentän yämiŋpän kome terak waki täktäk kädet kudup yärepmiŋ moreŋkuŋ. Yärepmiŋ moreŋkuŋo upänkaŋ äneŋi äyänutpeŋ kädet wakiken irirä unitä topmäŋpän yepmäŋitkuk. Eruk äma udewani uwä wakiken bian itkuŋo u irepmiŋpän wakiinik-inik-ken itkaŋ. ^{21*} Unita kowata wakiinik yäpmäktä biŋam. Pengän Jesu täŋo kädet siwonjita nämo nadäwä tumbuŋ yäwänäku täga bumik itkäneŋ. Upänkaŋ uwä kädet siwonjita nadäwä tumbuŋopän äneŋi äyänutpeŋ man kudupi yäwetpän yäwönärewani u mäde ut imiŋkuŋo unita kowata wakitä wakiinik api yäpneŋ. ^{22*} Kädet u täŋkuŋo unita man kubä ŋode kudän täwani u bureni täyak; Anät änek aŋeŋpän peŋkaŋ äneŋi nak täkaŋ. Ba kubä pen ŋode; But kubä ume ärut imiŋpän pewäkaŋ äneŋi kumaŋ pänku okä näbä gänaŋ dumäk täkaŋ.

3

Jesu bureni-inik api äbek

^{1*} Notnaye tägagämän, bänepjin-ken nadäk siwonji pewä ahäktä man kudän intäjukun kudän täŋ tamiŋkuro ukät kubä ŋo man bian nadäwani u äneŋi yänkodak tänpän täwetat. ^{2*} Imaka kämi ahänayän täkaŋ profet kudupi bianitä yäwani unita äneŋi juku piwut yäppän täwetat. Ba jukuman waki keri-ken nimagurani Ekänininintä aposoro meni-ken yänahän tamiŋkuko unita guŋ täneŋ yänpän man ŋo täwetat. ^{3-4**} Tänpäkaŋ imaka taŋi intä nadänaŋi u ŋode; Tärektäreŋ kadäni keräp täŋirän ämatä iniken gärip iwätpän sära man ŋode api yäneŋ; Äbäktä yänkuko u bureni de? Äbek oratä irä wawäpän kumbuŋ-ken unitä päbä apiŋo itkamän-ken imaka imaka kunum kenta kome ahänpän irirän itkuŋo udegän itkaŋ ŋo yäk. Nämo api äbek! yän api yäneŋ. ^{5*} Ude yäk täkaŋ uwä imaka bian ahänkuŋo unita guŋ tänpän ukeŋode yän yäk täkaŋ. Upänkaŋ bian imaka inidegän nämo itkuŋ. Anutu täŋo meni jinom terak kunum kenta kome ahänkumän. Täŋkaŋ Anututä yänpewän kometä ume gänaŋ nanik kwawak abänpän ume bämopi-ken itkuk. ^{6*} Täŋkukopän mäden Anututä ini äneŋi yänjirän ume tokŋeŋpän kome biani u kudup peŋ awähutkuk. ⁷ Eruk apiŋo kunum kenta kome udegän Anututä yänjirän itkamän. U jop nämo itkamän, u kädäptä ijin paotta biŋam itkamän. Yäpmän danik-danik kadäni-ken kunum kenta kome-kät ämawebe Anututa mäde ut imik täkaŋ u kudup api paot moreneŋ.

^{8*} Unita notnaye tägagämän, imaka ŋodeta nämo guŋ täneŋ; Ekänitä kadäni nämo danik täyak. Unitäŋo nadäk-nadäkken kepma kubä uwä obaŋ 1,000 ude bumik. Täppäkaŋ obaŋ 1,000 uwä kepma kubä ude. ^{9*} Kadäni nämo danik täyak unita ŋode yänaŋi nämo; Api äbek yän yänkukopän bäräneŋ nämo äbätäk. Eruk bäräneŋ nämo äbätäk uwä mebäri ŋodeta; Ekänitä äma ba webe kubätä paot-paotta biŋam täkta gäripi nämo nadätäk. Kuduptagän bänepi äyänutpän näkken äbut yänpän nadän tamiŋkaŋ kwikinik itsämänktak.

^{10*} Upänkaŋ Ekäni täŋo Kadäni u, iwantä äbäk täkaŋ ude, pit kubägän api ahäwek. Täŋirän kunum mämä yänawat pit kubägän api paorek. Ba imaka imakani u gänaŋ itkaŋ u kädäptä

* 2:15: Nam 22:7; Jud 11; Rev 2:14 * 2:16: Nam 22:28-35 * 2:17: Jud 12-13 * 2:18: Jud 16 * 2:19: Jon 8:34 * 2:20: Mat 12:45 * 2:21: Luk 12:47-48 * 2:22: Snd 26:11 * 3:1: 2Pi 1:13 * 3:2: Jud 17 * 3:3-4: 1Ti 4:1; Jud 18 * 3:3-4: Ais 5:19; Ese 12:22; Mat 24:48 * 3:5: Stt 1:6-9 * 3:6: Stt 7:11-21; 2Pi 2:5 * 3:8: Sam 90:4 * 3:9: Hab 2:3; 1Ti 2:4 * 3:10: 1Te 5:2; Mat 24:29,35

api ijinj morewek. Tånkaŋ kome ini ba imaka imakani u terak itkaŋ u kudup udegän api paotneŋ. ¹¹ Kädet ude terak imaka päke u kudup api paotneŋo unita in irit kuŋat-kuŋat kädet jidewani upäŋ iwatneŋ? Uwä ŋode; Inäwä irit kuŋat-kuŋatjin kudup Anututa iminj moreŋpäŋ kädet siwonj, Anututä iniken ugänpäŋ iwat täkot. ¹² * Kädet ude kuŋatkaŋ Anutu täŋo kadäni pähaptä bäräŋeŋ ahäwän yäŋkaŋ dapun käroŋ täŋpäŋ itsämäŋkot. Nadäkaŋ, kadäni ugän kunum api ijinj paorek ba imaka imaka kunum terak itkaŋ u kudup api mutneŋ. ¹³ * Upäŋkaŋ ninäwä imaka Anututä nimikta yäŋkehäromtak man yäŋkuko unita itsämäŋkamäŋ. Uwä kunum kenta kome kodaki, irit kuŋat-kuŋat kädet siwonjitä tokneŋ pärekta yäwani u.

Ket nadäŋpäŋ Ekänita itsämäŋkäna

¹⁴ Eruk notnaye, kadäni pähap unita itsämäŋjit itsämäŋjit Anutu injamiken momi nämo, siwonj kuŋatta gwäk pimijpäŋ kuŋat täkot. Tånkaŋ Anutu-kät bänep kubägän itpäŋ kuŋatta epäni täk täkot. ¹⁵ * Unita ket nadäwut; Anututä ämawebe bänepi äyänjutpäŋ inita biŋam täkta unita yäŋpäŋ itsämäŋtak. Man u kudupi nämo. Anututä notninpak Polta man kädet u iminjirän yäŋpäŋ kudän täŋpäŋ tamijukuko u udegän. ¹⁶ Poltä manbiŋam kubäkubä kudän täk täyak uwä man u nikegän. Bureni, Pol täŋo manbiŋam ätu mebäri nadäna tumäkta pipiri täk täkamäŋ. Unita äma ätu bänep nadäk-nadäk kubägän nämo injirani, ba Anutu täŋo man burenita nämo nadäwä tumbanitä Pol täŋo man ätu yäpmäŋ äyänjutpäŋ goret yäŋahäk täkaŋ, ba Anutu täŋo man ätuta täk täkaŋ udegän. Ude täk täkaŋ uwä paotta biŋam.

¹⁷ * Upäŋkaŋ notnaye, kudän udewani kämi api ahäwek yäŋ uku nadäk täkaŋ unita injinta ket nadäŋpäŋ kuŋat täkot. Täŋyäkŋarani äma, Anutu täŋo man täŋpawawani unitä täŋ-täkŋarani täŋpäŋ man jopi täwerirä nadäkinikjin kehäromi u pewä putärewäpäŋ säkgämän itkaŋ u irepmiŋpäŋ wakiken äpmonenŋa! ¹⁸ * Täŋpäkaŋ Jesu Kristo u Ekäninin ba waki keriken nanik nimagurani. Unitä orakoraki tamik täyak unitäŋo mebäri, ba iniken täktäkita yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ nadäwä tumbäpäŋ kehäromigän kaŋ irut. Täŋpäkaŋ wäp biŋam ärowani, peyänjek ikek ba inijoret man kudup Jesu Kristoken tärek-täreki nämo it yäpmäŋ kuk täyon. U bureni!

* 3:12: Ais 34:4 * 3:13: Ais 65:17; Ais 66:22; Rev 21:1,27 * 3:15: Rom 2:4; 2Pi 3:9 * 3:17: Mak 13:5,33; 1Ko 10:12 * 3:18: Jud 25

1 Jon

Bänep iron kädet kowata kowata täjpen kuŋatta manbiŋam

Manbiŋam Irit ikek u kwawak ahäjŋuk

1* Manbiŋam, irit kehäromi niked unitäŋo mebarini yäŋahäk täkamäj. Manbiŋam u imaka u ba u nämo ahäjirä itkuk. Manbiŋam unitä man yäjirän nadäjŋumäj. U kuŋarirän dapuntä kaŋkumäj. Ba ketnintä imaka, iŋitpäŋ-nadäjŋumäj. 2* Irit kehäromi täŋo mäheŋi u kwawak ahäjirän kaŋkumäj u yäŋahäk täkamäj. U Anutu Nankät itkumänöpäj ahäj nimijŋuko unitäŋo mani biŋam täwet täkamäj. 3 Täjppäkaŋ nin Anutu Nan ba iniken Nanaki Jesu Kristo ukät bänep kubägän terak it täkamäj unita in nin yäpurärätkaŋ bok udegän kaŋ itna yäjpäŋ mani biŋam täwet täkamäj. Imaka dapuntä kaŋkumäj ba jukunintä nadäjŋumäj upäj yäŋahäjpäŋ täwet täkamäj. 4* Bureni-inik, bänep oret-oretin tokŋek-inik pat nimitak u inken udegän tokŋek-inik pat tamiton yäjpäŋ mani biŋam ŋo kudän täjppäj tamikamäj.

Peŋyäjek-kengän kuŋat täkäna

5* Jesutä manbiŋam yäŋahäjirän nadäjŋumäj u täwet ahäkamäj. Uwä ŋode; Anutu uwä peŋyäjek. Uken bipmäj urani kubä nämo inik itak. 6* Unita nin Anutu-kät bänep kubägän täjpen kuŋat täkamäj yäj yäjkaŋ bipmäj urani gänaŋ pen kuŋatnero uwä, mannin u bureni nämo, jopman yäne. Täŋkaŋ kädet bureni nämo iwatne. 7* Täjppäkaŋ Anutu u peŋyäjek unita nin peŋyäjek-ken kuŋatpäŋä, äbot täjpani notniyekät nin bämopin-ken bänep kubägän irit ahäjpäŋ pat täyak. Ude kuŋaritna Anutu nanaki Jesu, unitäŋo nägäritä mominin kudup ärut-paktaŋ nimik täyak.

8* Täjppäkaŋ äma kubätä momi nämo täk täyat yäj yäweko uwä man bureni äma uken nämo inik parirän bänepi jop yäj-ikŋarek. 9 Upäŋkaŋ mominin Anutu inamiken yäŋahänawä Anututä iniken yäŋkehäromtak mani u iwatpäŋ kädet siwoŋi ŋode täŋ nimek; U mominin peŋ nimijpäŋ momi täŋo garok bänepnin-ken pätak u ärut-paktaŋ nimek. 10 Täjppäkaŋ nin momi nämo täjpani yäj yäjpäŋä Anutu u jopman yäwani yäj yäne. Ba Anutu täŋo man siwoŋi nin bänepnin-ken nämo inik irek.

2

1* Äpetnaye nanaknaye, intä momi nämo täneŋta manbiŋam ŋo kudän täj tamitat. Täŋ, in momi täjppäjä ŋode nadäneŋ; Äma kubä Anutu inamiken nin gäraŋ it täyak. Uwä äma siwoŋi-inik, Jesu Kristo. 2* Täjppäj Kristo ini kumbuko uterak Anututä mominin peŋ nimik täyak. Täjppäkaŋ nintäŋogän nämo, Jesu u komen äma kuduŋtagän täŋo momi täga ärutpak täwek.

Anututa nadäjpäŋä jide kuŋaren?

3 Nin Anutu täŋo бага man nadäjpäŋ buraminero uwä, eruk nininta ŋode täga nadäne; Bureni, nin Anututa nadäkamäj yäj täga nadäne. 4* Täjppäkaŋ, äma kubätä Näk Anututa nadätat yäj yäjkaŋ unitäŋo man kädet siwoŋi nämo iwareko uwä man bureni bänepi-ken nämo parirän jopman yäwek. 5-6 Täŋ, äma ehutpäŋ Anutu täŋo man kädet siwoŋi iwat täkaŋ unita ŋode täga yäne; Äma u Anututa gäripi bureni-inik nadäk täkaŋ. Täjppäkaŋ äma kubätä näk Anutu-kät kuŋat täkamäk yäj yäweko uwä Kristotä kädet täga u ba u täk täŋkuko udegän täjpek. Unita nin udegän täjppäjä nin kubäkubätä ŋode täga nadäne; Bureni, näk Anutu-kät kuŋat täkamäk yäj nadäne.

7* Nanaknaye, man kädet kodakipäj nämo täwetat. Nämo inik, uwä biŋam bian nadäjŋuko u ba бага man pengän nadäjŋuko upäj täwetat. 8* Bureni, man kädet u bian upäŋkaŋ kodaki. Unitäŋo bureni Jesu täŋo irit kuŋat-kuŋariken kwawak ahäjirän kaŋkuŋ ba in täŋo irit kuŋat-kuŋatjinken udegän unitäŋo bureni kwawak ahätak. Bureni-inik, peŋyäjek burenitä äbäjpäŋ bipmäj urani iwat kirewayäj täyak.

9* Täjppäkaŋ äma kubätä Näk peŋyäjek gänaŋ kuŋat täyat yäj yäjkaŋ noripak kubäta kokwawak nadäjpäŋ kuŋat täyak u bipmäj urani-ken pen itak. 10* Täŋ, äma noriye nadäj yämikinik täjppäj bänep iron kädet iwat täkaŋ uwä Anutu täŋo peŋyäjek gänaŋ kuŋat

* 1:1: Jon 1:1-2,4; 1Jo 2:13-14 * 1:2: Jon 1:14 * 1:4: Jon 16:24 * 1:5: 1Ti 6:16; Jem 1:17 * 1:6: 1Jo 2:4
* 1:7: Jon 3:21; Ais 2:5; Hib 9:14; Rev 1:5, 7:14 * 1:8: Sam 32:5; Snd 28:13 * 2:1: Hib 7:25, 9:24 * 2:2: Jon 1:29, 11:52; Kol 1:20; 1Jo 4:10,14 * 2:4: 1Jo 1:6,8 * 2:7: 2Jo 5-6; 1Jo 2:24, 3:11 * 2:8: Jon 13:34; Rom 13:12; Jon 1:9 * 2:9: 1Jo 3:10,15; 1Jo 4:20 * 2:10: Jon 11:9; Rom 14:13

tákaŋ. Ude kuŋarirä imaka kubätä täŋpewän goret kubä täga nämö täneŋ. ¹¹ * Täŋpákaŋ äma noriyeta kokwawak nadän yäpmäŋ kuŋat tákaŋ uwä bipmäŋ urani gánaŋ itkaŋ. Äma udewani uwä bipmäŋ urani gánaŋ itkaŋ dapuri itpipiŋpewän kadet upäŋ kuyat yäŋ nämö nadäwän tumäk tákaŋ.

¹² * Unita nanaknaye, Kristo täŋo kumäk-kumäki terak Anututä momijin peŋ tamiŋkuko unita man kudän ŋo täŋ tamitat.

¹³ * Täŋpäh nanaye, in äma bian yäput peŋpäh itkukotä itak u nadän imikinik täk tákaŋ unita man ŋo kudän täŋpäh tamitat.

Ba ämawebe gubaŋnaye, in Äma Wakikät ämik täŋpäh kehäromini yäpmäŋ äpuŋo unita man ŋo kudän täŋpäh tamitat.

Täŋpäh nanaknaye, in Nanta nadäkaŋ unita man ŋo kudän täŋpäh tamitat.

¹⁴ Ba nanaye, in äma bian yäput peŋpäh itkukotä itak unita nadäkinik täk tákaŋ unita man ŋo kudän täŋpäh tamitat.

E, ämawebe gubaŋnaye, in Anutu täŋo man bäneŋjin-ken itinik täyak unita kehäromijin nitek itkaŋ. Kehäromijin nitektä Satan täŋo kehäromini yäpmäŋ äpuŋo unita man ŋo kudän täŋpäh tamitat.

Nin kome täŋo gärip nämö iwatne

¹⁵ * In imaka imakata kome ämawebetä gäripi nadäk tákaŋ udegän nämö nadäneŋ. Ba gäripjin kome täŋo tuŋum mebäri mebäri uterakgän nämö peneŋ. Täŋkaŋ äma kubätä kome täŋo irit kuŋat-kuŋat ba tuŋum unita gäripi nadäŋpeŋ kuŋareko uwä äma unita ŋode nadäne; U Anututa gäripi nämö nadäk täyak. ¹⁶ * Täŋpákaŋ kome täŋo tuŋum uwä ŋode; Bäneŋ biani täŋo nadäŋ gärip, yabäŋgärip ba nininta nadäna ärowani täktäk. Imaka kuduptagän u kome täŋo biŋam, Anutu Nanen nanik nämö. ¹⁷ * In nadäkaŋ? Kome ini ba kome täŋo tuŋum u kudup paot-inik api täneŋ. Upäŋkaŋ ämawebe Anutu täŋo gärip iwat tákaŋ uwä kadäni károŋi, tärek-täreki nämö, pen api it yäpmäŋ äroneŋ.

Kristo täŋo iwan mäde ut yämine

¹⁸ * Nanaknaye, kadäni pähap keräp täyak! Kadäni u keräp taŋirän Kristo täŋo Iwan pähap api ahäwek yäŋ nadäŋkuŋ. Eruk, mäyap ahäŋkuŋo itkaŋ unita kadäni keräp täyak yäŋ nadäk takamäŋ. ¹⁹ * Täŋpákaŋ iwan uwä äbot täŋpani nin bämopnin-ken itkuŋopäh nibä kätäŋpeŋ kuŋkuŋ. Nibä kätäŋpeŋ kuŋkuŋo unita ŋode nadäkamäŋ; Uwä ninkät nanik nämö. Ninkät nanik bureni-inik täŋpäh yäwänäku, äma uwä ninkät pen itkäne. Upäŋkaŋ kuŋkuŋo unita ŋode niwoŋäreki tákaŋ; U ninkät nanik nämö.

²⁰ * Täŋpákaŋ iron, Kudupi Ämatä tamiŋkuko u inken itak unita in kudup man bureni nadäk tákaŋ. ²¹ Manbiŋam ŋowä man bureni täŋo mebäri täwetpäh täwoŋäreki nämö kudän täŋ tamitat. Nämö, in man bureni nadäwä tärewäpäh man burenitä jopman nämö pewän ahäk tákaŋ yäŋ nadäk tákaŋ. ²² * Eruk, jop manman yäwani u netä? Jop manman yäwani uwä man ŋode yäk tákaŋ; Jesu u äma Anututä bian iwoyäŋkuko wäpi Kristo u nämö yäŋ yäk tákaŋ. Äma man ude yäwani uwä Anutu ba Jesu Kristota mäde ut yämik tákaŋ. U Kristo täŋo iwan ubayäh. ²³ * Bureni-inik! Äma Nanakita mäde ut imik tákaŋ uwä Nani Anututa udegän täk tákaŋ. Täŋ, äma Nanakita nadäkinik täk tákaŋ uwä Nani Anututa udegän nadäk tákaŋ.

²⁴ Unita man bian nadäŋkuŋo u pen iyap taŋpäh injit täkot. In man bian nadäŋkuŋo ugän iwaräwä kadäni kadäni Anutu Nanak ba Nan inkät kentäŋpäh api kuŋatneŋ. ²⁵ * Täŋpákaŋ Kristotä imaka nimikta yäŋkehäromtak man yäŋkuko uwä ŋode; Irit kehäromi api tamet yäŋ yäŋkuk.

²⁶ Notnaye, äma ätutä in bäneŋ nadäk-nadäkjin putäreki jopman täwet tákaŋ unita manbiŋam ŋo kudän täŋpäh tamitat. ²⁷ * Ude täŋ tamik tákaŋ upäŋkaŋ Kristotä in Munapikpäh piŋ tabatkuk. Piŋ tabatkuko uwä inken pen irirän in nadäk-nadäk tägata nämö wäyäkŋek tákaŋ. Nämö, Munapiktä ini imaka kudup täwetpäh täwoŋäreki täyak. Täŋpäh man täwetpäh täwoŋäreki täyak uwä jopi kubä nämö, bureniŋän. Unita Munapiktä täwetpäh täwoŋäreki täyak udegän in Kristo-kät kentäŋpäh kuŋat täkot.

Anutu täŋo nanakiye bureni

* **2:11:** Jon 11:10, 12:35 * **2:12:** 1Ko 6:11 * **2:13:** 1Jo 1:1 * **2:15:** Rom 8:7 * **2:16:** Rom 13:14; Jem 4:16; 1Pi 2:11 * **2:17:** Mat 7:21; 1Ko 7:31 * **2:18:** 1Pi 4:7; Mat 24:5,24; 2Jo 7 * **2:19:** Apos 20:30; 1Ko 11:19 * **2:20:** 1Ko 2:15; 1Jo 2:27 * **2:22:** 1Jo 4:3; 2Jo 7 * **2:23:** Jon 5:23, 15:23; 1Jo 4:15, 5:1; 2Jo 9 * **2:25:** Jon 3:15, 6:40 * **2:27:** Jon 16:13

28 * Unita nanaknaye, änenji täwera nadäwut; In Kristo-kät kentänpän kuñat täkot. Udegän täñ yäpmäj nanätängän Kristo kwawak ahäwayän täyak-ken uken nin umun nämo api täne. Nämo inik, nin injamiken mäyäk ba nadäwätäk kubä nämo api täne. 29 * Täñpakan in ñode nadäk täkan; Kristo u siwonji-inik. Ude nadäk täkan unita ñode imaka nadäk täkan; Ämawebe mani buraminpän siwonji kuñat täkan uwä Anututä bäyan yepmanpani.

3

1 * Wisiknin! Nantä ninta nadäj nimirukko u inide kubä! U nadäj nimikinik tänpän wäpnin Nanaknaye yän niwerani. Bureni-inik, nin unitäño nanakiye-inik itkamäj. Upänkan komen ämatä Anututa nämo nadäk täkan unita ninta udegän nämo nadäwä tärek täkan. 2 * Notnaye, nin apiño Anutu täño ironjiniye bureni itkamäj upänkan kämiwä jide api äworenpän itne yäj ket nämo nadäk täkamäj. Upänkan ñode nadäk täkamäj; Kristotä kwawak ahäwayän täko uken nin ini bumik api äworene. Bureni-inik, kadäni uken Jesu u jidewanipän kwawakinik api kanpän nadäne. 3 Tänpän ämawebe Kristotä itsämäk täkan uwä, kädet wakiwaki täño garok mäde ut iminpän pakigän kuñat täkan, Kristotä paki, kuräki-inik it täyak ude.

4 Ämawebe momi täk täkan uwä, Anututa ärowani täñ imik täkan. Bureni, momi täktäktä Anutu täño бага man irepmüt täyak. Ba ñode imaka nadäk täkan; Kristo u mominin ärut tänpä kukta äpuk. 5 * Täñpakan Kristo ini, momi kubä nämo. 6 * Unita ämawebe Kristo-kät kentänpän kuñat täkan uwä momi täño kädet gwäk piminpän nämo iwat täkan. Äma kubätä gwäk piminpän momi täkgän täkgän tänpayän täko unita ñode yäne; U Kristo nämo kak täyak ba unita nämo nadäk täyak yän nadäne.

7 * Unita nanaknaye, äma kubätä yän-täkñatpän kädet goret kubä terak tämagureko unita watä ket itnej. Kristo u siwonji-inik, unita Kristo ude kan itnayän nadänpänä kädet siwonjigän iwatnej. 8 * Täñpakan yäput penpän äma waki Satantä momi täñkukotä pen täñ yäpmäj äbatak. Unita äma gwäk piminpän momi täk täkan uwä Satan täño nägät moräk. Upänkan Anutu täño nanaki u mebäri ñodeta äpuk; Satantä epän waki täk täyak u pen awähutta äpuk.

9 * Täñpakan Anutu täño nanakiye bureni uwä momi täkgän täkgän nämo täk täkan. Nämo inik, Anututä iniken mebäri äma udewani bänepi-ken pewän ahäjirän Anutu täño nanakiye bureni ahänkuño unita momi kädet täga nämo iwatnej. 10 Unita äma netätä Anutu täño nanakiye bureni ude itkan ba netätä Satan täño nanakiye ude itkan yän nadäna yäppän ñode yabänpän-nadänej; Äma kädet siwonji nämo iwat täkan uwä Anututa biñam nämo. Ba äma äbot täñpani ätura iron kädet nämo täñ yämik täkan uwä Anutu täño nanakiye nämo.

Iron kädet bureni täño man

11 * Manbiñam bian-inik nadänkuño uwä ñode; Nin iron kowata kowata täne. 12 * Ude täñkan Ken täño kädet nämo iwatne. Ken uwä äma wakita biñam itpän iniken noripaki-inik kumäj-kumäj utkuk. Kentä noripaki mebäri imata utkuk? Uwä ñode; Ken u täktäki waki. Täñpakan noripaki täño täktäki uwä siwonji.

13 * Unita notnaye, komen ämatä iwan täñ taminjira nadäwätäk tänpän nämo kirkutnej. Imata, u iron kädet nämo iwat täkan unita. 14 * Upänkan nin äbot täñpani notniye nadän yämikinik täk täkamäj unita bureni ñode nadäk täkamäj; Nin kumäj-kumäj kädet irepmütän iritta biñam täkamäj. Täñpakan äma iron kädet nämo iwat täkan uwä kumäkta biñam pen itkan. 15 * Bureni-inik! Äma noripakta kokwawak täñpen kuñat täkan uwä Anutu injamiken äma kumäj-kumäj däpani ude it täkan. Täñpän äma udewanita ñode nadäkamäj; Äma kumäj-kumäj däpmäk täkan uwä irit kehäromita biñam nämo.

16 * Iron kädet bureni uwä ñode kanpän nadäk täkamäj; Kristotä ninta yänpän komi nadäkta nadäwätäk nämo tänpän iniken gupi inin kireñkuk. Ude täñ nimirukko unita nin udegän äbot täñpani notniyeta yänpän gupnin inin kirekta nämo bitnäne. 17 * Unita äma tuñun iektä äbot täñpani noripaki kubä imaka u ba unita wäyäkñejirän kanjan butewaki nadänpän nämo täñkentän imeko uwä jide tänpän bänep iron Anutu-ken nanik bänepna-ken itak yän nadäwek? 18 * Unita nanaknaye, nin notniyeta nadäkinik täkamäj yän menin-tägän

* 2:28: 1Jo 3:2, 4:17 * 2:29: 1Jo 3:7,10 * 3:1: Jon 1:12-13; Jon 16:3 * 3:2: 2Ko 3:18; Plp 3:21 * 3:5: 2Ko 5:21; 1Pi 2:22-24; 1Jo 2:2 * 3:6: Rom 6:1-2,14; 1Jo 3:9 * 3:7: 1Jo 2:29 * 3:8: Jon 8:44 * 3:9: 1Jo 5:18 * 3:11: Jon 13:34 * 3:12: St 4:8 * 3:13: Mat 5:11-12; Jon 5:18-19 * 3:14: Jon 5:24; 1Jo 2:11; Mat 5:21-22 * 3:15: Rev 21:8 * 3:16: Jon 13:1; Gal 1:4; 1Te 2:8 * 3:17: Lo 15:7 * 3:18: Jem 2:15-16

jop nămo yăne. Nămoinek, nin bureni-inik nadăŋ yămiŋpăŋ iron bureni u kwawak pena ahăneŋ.

¹⁹ Ude tăŋkaŋ nininta ŋode tăga nadăne; Nin man bureni-iniktă băyaŋ nipmaŋpani yăŋ nadăne. Ude nadăŋkaŋ Anutu iŋamiken tăjumun-umun terak nămo kuŋatne. Nămoinek, bănepnintă bătakigăn itpăŋ Anutu iŋamiken săkgămăn kuŋatne. ²⁰ Unita bănepnin kubăkubătă Anutu iŋamiken goret tăyan yăŋ niwerăwă ŋode nadăne; Anutu imaka kudup nadăwăn tărewani unită bănepnin tăŋo nadăk-nadăk nadăwăn tărek tăkaŋ.

²¹ * Tăŋpăkaŋ bănepnin kubăkubătă goret tăyan yăŋ nămo niwerăwă Anutu iŋamiken nadăwătăk ikek nămo, tăga kuŋatne. ²² * Ude tăŋkaŋ mani buramiŋpăŋ găripini iwat tăkamăŋ unita imaka kubăta yăŋapiŋitna nadăŋ nimik tăyak. ²³ * Tăŋpăŋ man miŋi niwet tăyak uwă ŋode; Nanaki Jesu Kristo unita nadăŋ imikinik tăŋpăŋ iron kowata kowata tăneŋ, peŋ niwetkuko udegăn. ²⁴ * Tăŋpăkaŋ âmawebe mani buramik tăkaŋ uwă Anutu-kăt kowat kwasicorăn tăŋpăŋ kuŋat tăkaŋ. Tăŋkaŋ nin udegăn tăŋitna Munapik Anutută peŋ nimiŋkuko unită ŋode niwoŋărek tăyak; Anutu ninkăt kentăŋpăŋ itkamăŋ.

4

Profet jopi-jopita wată ket itneŋ

¹ * Notnaye, âma âtută Anutu wăpi terak man u ba u yăŋahăŋpăŋ tăwet tăkaŋ u bărăŋeŋ bureni yăŋ nămo nadăneŋ. Nămoinek, man u Anutu-ken nanik ba kubăken nanik yăŋ nadăkta ket yăŋpăŋ-nadăneŋ. Nadăkaŋ? Apinjo, profet jopi-jopi komeni komeni kudup it morekaŋ. Unita man bureni ba man jopi niwetkaŋ yăŋ ket nadăna yăŋpăŋă ŋode nadăneŋ; ² * Âma âtută man bureni ŋode yăk tăkaŋ; Jesu Kristo, Anutută âmawebeniye tăŋkentăŋ yămikta bian iwoyăŋkuko u âma âworeŋpăŋ kome terak kuŋatkuk. Eruk, âma man ude yăŋahăk tăkaŋ uwă Anutu-ken nanik, Anutu tăŋo Munapik ikek yăŋ nadăneŋ. ³ * Tăŋ, âma Jesuta ude nămo yăk tăkaŋ uwă Anutu-ken nanik nămo, Munapik bureni ikek nămo. Nămoinek, âma udewanită man yăŋahăk tăkaŋ uwă Kristo tăŋo Iwan unităŋo nadăk-nadăki ugănpăŋ yăŋahăk tăkaŋ. Tăŋpăkaŋ Kristo tăŋo Iwan u api ahăneŋ yăŋ mani biŋam bian nadăŋkuŋo uwă kome terak ŋo uku ahăŋkuŋo itkaŋ.

⁴ * Nanaknaye, in Anututa biŋam tăŋpăŋ bănepnin tăŋŋehărom taŋpăŋ profet jopi-jopi u nămo nadăŋ yămiŋpăŋ yărepmiŋpăŋ itkaŋ. Imata, Munapik inken itak unităŋo kehărominită komeŋ âma tăŋo măhemi, âma waki unităŋo kehăromini irepmiŋtak. ⁵ * Tăŋpăkaŋ profet jopi-jopi uwă kometa biŋam unita mani uwă kome terakta biŋamgăn. Mebări unita komeŋ âmată juku peŋpăŋ mani nadăk tăkaŋ. ⁶ * Upăŋkaŋ ninăwă Anutu-ken nanik unita âmawebe Anututa nadăkinik tăk tăkaŋ uwă mannin nadăŋ nimik tăkaŋ. Tăŋ, âma Anututa biŋam nămo itkaŋ uwă mannin nămo nadăŋ nimik tăkaŋ. Mebări uterak âma man niwetta âbăk tăkaŋ unităŋo bănep nadăk-nadăki tăga yăpmăŋ danine. Âma udewanită nintăŋo man nadăŋ nimineŋo uwă man bureni yăŋahăwani yăŋ nadăne. Tăŋ, nintăŋo man nămo nadăŋ nimineŋo uwă man jop manman yăwani yăŋ nadăne.

Iron kădet bureni u Anutu-ken nanik

⁷ * Notnaye, bănep iron kădet bureni-inik u Anutu-ken nanik unita äbot tăŋpani âmawebe in bănep iron kowata kowata tăŋpeŋ kuŋatneŋ. Âmawebe bănep iron kădet bureni iwat tăkaŋ uwă Anutută băyaŋ yepmaŋpani ba Anutu tăŋo mebări nadăkaŋ. ⁸ * Anutu ini bănep iron măhemi unita ŋode nadăne; Âma bănep ironi nămo uwă Anututa bureni nămo nadăkaŋ. ⁹ * Tăŋpăkaŋ Anutută bănep ironi kwawak niwoŋăreŋkuko uwă ŋode; Nanaki Jesu uterak irit kehăromita biŋam tăŋput yăŋ nadăŋpăŋ Nanaki tepi kubăgăn kome terak ŋo tewăn äpuk. ¹⁰ * Bureni-inik, bănep iron tăŋo mebări-inik uwă ŋode; Nintăŋkun Anututa nadăŋ imikinik nămo tăŋkumăŋ. Nămo! Anutută jukun ninta nadăŋ nimikinik tăŋpăŋ mominin ärut tăŋpăn kukta nadăŋpăŋ Nanaki iniŋ kireŋkuk.

¹¹ * Notnaye, bureni, Anutută iron păhap ude tăŋ nimiŋkuko unita äbot tăŋpani notniyeta udegăn nadăŋ yămikinik tăne. ¹² * Nadăkaŋ? Âma kubătă Anutu nămoinek kaŋkuko upăŋkaŋ nin notniye kowat nadăŋ imăn tăk tăkamăŋ unită kwawak ŋode niwoŋăretak; Anutu u ninkăt itkamăŋ, ba Anutu-ken nanik bănep iron kădet bureni-inik u ninken itinik tăyak.

* **3:21:** Hib 4:16 * **3:22:** Mat 21:22 * **3:23:** Jon 6:29, 13:34 * **3:24:** Rom 8:9; 1Jo 4:13 * **4:1:** Mat 7:15; 1Jo 2:18; 2Jo 7; 1Te 5:21 * **4:2:** 1Ko 12:3 * **4:3:** 1Jo 2:18; 2Jo 7 * **4:4:** Mat 12:29; 1Jo 5:4-5 * **4:5:** Jon 15:19 * **4:6:** Jon 8:47 * **4:7:** 1Jo 2:29 * **4:8:** 1Jo 4:16 * **4:9:** Jon 3:16 * **4:10:** Rom 5:8-10; 1Jo 2:2 * **4:11:** Mat 18:33 * **4:12:** Jon 1:18; 1Jo 2:5-6

13 * Anututä iniken Munapiki nimiŋkuko uterak bureni ɲode nadākamäj; Anutu ninkät irirän nin udegän Anutu-kät it takamäj. 14 * Täŋpakaŋ Nanintä kome amawebe yäpätägakta Nanaki iniŋ kireŋkuko u kaŋkumäj. Kaŋkumäŋo unita mani biŋam u yäŋahäk takamäj. 15 * Unita amawebe nadäkinikitä Jesu u Anutu täŋo Nanaki yäj nadäŋpäj yäŋahäk takaj unita ɲode nadäk takamäj; Anututä amawebe ukät irirän amawebe u udegän Anutu-kät it takaj. 16 * Täŋpakaŋ Anututä ninta nadäj nimikinik tak täyak u bureni-inik yäj nadäŋpäj bänepnin täŋ-kehäromtak takamäj.

Bureni-inik, Anutu u bänep iron kädet täŋo mähehi. Unita amawebe bänep iron kädet bureni u iwat takaj uwä Anutu-kät it takamäj yäj nadäneŋ. Ba Anututä ninkät itinik tak täyak yäj nadäneŋ. 17 * Nadäkaŋ? Anututä bänep iron käderi bänepnin-ken pewän ahäk täyak u injit-inik täŋpajä kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni pähap uken Anutu inamiken nadäwätäk ikek nämo täga api itne. U mebari ɲodeta; Kome terak ɲoken Jesu täŋo kädet kuroŋ iwat takamäj unita. 18 Täŋpakaŋ Anutu täŋo bänep iron kädet tokŋeŋpäj pat täyak-ken umun kubä nämo itak. Imata, bänep iron kädet säkgämän unitä umun iwat kirek täyak. Upäŋkaŋ umun täŋo mebari uwä ɲode; Kowata waki käwep api kaŋ-ahäwet yäj nadäk takaj unitä täŋpewän umun pähap nadäk takaj. Unita ɲode nadākamäj; Äma umun ude tak täkaŋ uwä Anutu täŋo bänep iron kädet bänepi-ken pat imikinik nämo täyak. Nämoinek!

19 Täŋpakaŋ iron kädet iwat takamäj u mebari ɲodeta iwat takamäj; Anututä jukun nadäj nimikinik täŋkuko unita. 20 Unita äma kubätä Näk Anututa gäripi-inik nadätat yäj nadäŋkaŋ noriyeta kokwawak nadäŋpäj kuŋat täyak uwä jopman yäwani. Noripak dapuritä käwani unita gäripi nämo nadäŋkaŋ jide täŋpaj Anutu dapuritä nämo käwani unita gäripi nadäwek? Nämoinek! 21 * Täŋpakaŋ Jesutä jukuman ɲode nimiŋkuk; Äma kubätä Anututa gäripi nadäŋpajä äbot täŋpani noriyeta udegän nadäj yämek.

5

Anutu täŋo nanakita nadäj imikinik man

1 * Amawebe Jesu u äma Anututä amawebeniye täŋkentäktä bian iwoyäwani wäpi Kristo ubayäj nadäkinik ude tak takaj uwä Anutu täŋo nanakiye bureni, Anututä ini bäyawani. Unita amawebe Anutu Nanta gäripi nadäk takaj uwä Nan täŋo nanakiyeta udegän gäripi nadäj yämik takaj. 2 Täŋkaŋ nin Anutu täŋo nanakiyeta gäripi nadäk takamäj yäj jop täga nämo yäne. Nämo, Anututa gäripi nadäŋpäj mani buraminero uyaku ude täga yäne. 3 * Bureni, Anututa gäripi nadäŋpajä, mani buramine. Täŋkaŋ nintä Anutu täŋo jukumani u täga iwatnaŋi. U bäräpi nämo. 4 * Unitäŋo mebari ɲode; Amawebe Anutu täŋo nanakiye bureni-inik itkaŋ u kuduptagän kome täŋo kehäromi yäpmäj äpäkta kehäromi nikek itkaŋ. Täŋkaŋ kehäromi uwä nadäkiniknin. Unitä kome täŋo kehäromi yäpmäj äpäk takamäj. 5 * Eruk, netätä kome täŋo kehäromi täga yäpmäj äpneŋ? Amawebe Jesu u Anutu täŋo Nanaki yäj nadäkinik ude tak takaj u.

6 * Jesu Kristo uwä äma, ume ba nägät ikek äbuko u. Ume nikekgän nämo äbuk. Ume ba nägät ikek unitä äbuk. Ude täŋirän Munapik, man bureni yäŋahäwani unitä Man u bureni yäj yäŋpaj yäŋahäk täyak. 7 Ude unita imaka yaräkubätä Jesu täŋo mebari yäŋahäk takaj. 8 * Yaräkubä uwä ɲode; Munapik ini, ume, ba nägät. Täŋpakaŋ yaräkubä uwä yäŋmeham-meham taŋpaj Jesu täŋo mebarini kubägän yäŋahäk takaj. 9 * Täŋpakaŋ ämatä man yäŋirä nadäj yämik takaj. Upäŋkaŋ Anutu u Anutu unita man bureni yäŋahäk täyak. Täŋkaŋ man bureni uwä äma täŋo man irepmit morek täyak. Man bureni u Nanakita yäŋahäk täyak. 10 * Unita äma Anutu täŋo Nanakita nadäkinik tak takaj uwä man bureni, Anututä yäŋahäk täyak u bänepi-ken itinik tak täyak. Täŋ, äma, Anutu täŋo man unita nadäkinik nämo tak takaj uwä Anutu uwä jopman yäwani yäj nadäk takaj.

11 Täŋkaŋ man bureni uwä ɲode; Anututä irit kehäromita biŋam nipmanpän itkamäj. Täŋpakaŋ irit kehäromi unitäŋo mähehi u Nanaki ubayäj. 12 * Amawebe Nanaki-kät kwasikotpaj kuŋat takaj uwä irit kehäromita biŋam tak takaj. Täŋ, amawebe Nanaki-kät nämo kwasikotpaj kuŋat takaj uwä irit kehäromita biŋam nämo tak takaj. Nämoinek!

Jukuman ätu

* 4:13: 2Ko 1:22; 1Jo 3:24 * 4:14: Jon 3:17 * 4:15: 1Jo 5:5 * 4:16: 1Jo 4:8 * 4:17: 1Jo 2:28 * 4:21: Mat 5:44-45; Mak 12:29-31 * 5:1: 1Jo 4:15 * 5:3: Jon 14:15,23-24; 2Jo 6; Mat 11:30 * 5:4: Jon 16:33 * 5:5: Rom 8:37; 1Jo 4:4 * 5:6: Jon 1:29-34 * 5:8: Jon 15:26 * 5:9: Jon 5:32-37; Jon 8:18 * 5:10: Gal 4:6 * 5:12: Jon 3:36

¹³* Ämawebe Anutu täño Nanakita nadäkinik täk täkañ, inta man kudän ño mebäri ñodeta kudän täñpäj tamitat; Inä irit kehäromita biñam täkamäj yäj nadäwut yäjñpäj manbiñam ño kudän täñpäj tamitat. ¹⁴* Täñpäkañ nin ñode nadäkamäj; Nin imaka Anututä gäripi nadäk täyak unita yäjapinawä, u bureni api nadäj nimek. Ude nadäk täkamäj unita Anutu dubiniken kuñkañ imaka kubä yäjapikta nämo umuntäne. ¹⁵Nämo! Kadäni kadäni yäjapinjitna nadäj nimik täyak. Unita ñode bureni nadäkamäj; Imaka u ba unita yäjapik täkamäj uwä bureni nimik täyak.

¹⁶* Täñpäkañ gäk äbot täñpani notkapak kubätä momi kumäkta biñam ikek nämo udewani täñirän kañpähä täñkentäj imikta Anutu-ken yäjapiwen. Yäjapiniri Anututä momini peñ iminpäñ irit säkgämän imek. Äma momi geñita biñam nimek udewani täk täkañ unita nämo yäyat. Nadäkañ? Momi kumäkta biñam ikek kubägän itak unita äma momi u täñpani täñkentäj imikta Anutu-ken nämo yäjapiwen. ¹⁷Kädet wakiwaki u kudup momi ubayäj. Täñ, momi ätu kumäkta biñam nimek nämo.

¹⁸* Nin ñode nadäkamäj; Anutu täño nanakiye burenitä gwäk pimiñpäj momi nämo täk täkañ. Nämoinik, Anutu täño Nanaki Jesutä watäni it yäminirän Täñpäwak Mähemitä äma u täga nämo däpek. ¹⁹* Täñpäwak Mähemitä kome pähap ño kañiwat täyak upäjkañ ninä Anututa biñam bureni itkamäj yäj nadäk täkamäj. ²⁰* Täñkañ ñode nadäk täkamäj; Anutu täño Nanakitä äbä nadäk-nadäknin täño yäma däät nimiñkuko unita Anutu Bureni-inik it nimitak yäj nadäk täkamäj. Täñpäj Anutu Bureni ba Nanaki Jesu Kristo-kät kwasikotpäñ kuñat täkamäj. Uwä Anutu Bureni-inik, Irit Tärek-täreki nämo unitäño mähehi.

²¹* Unita nanaknaye, in anutu jopita mäde ut yäminpäñ yabäj umuntañ päñku injingän it täkot. Ugän.

* 5:13: Jon 20:31 * 5:14: Jon 14:13, 16:23; 1Jo 3:21-22 * 5:16: Mat 12:31 * 5:18: 1Jo 3:9; Jon 17:5 * 5:19: 1Jo 4:6 * 5:20: Jon 17:3 * 5:21: 1Ko 10:14

2 Jon

Yäj-yäkŋarani äma nämo täŋkentäj yämine

¹* Watä ämajin näkä webe pähap yäpmäj daniwani gäk ba äpetkaye nanakaye inta man ŋo kudän täŋpäj tamitat. Näk nadäj tamikinik täk täyat. Täŋpäkaŋ näkŋagän nämo. Ämawebe man bureni-inik nadäŋpäj bänepi-ken pek täkaŋ u bok nadäj tamikinik täk täkamäj. ² Man bureni unitä täŋpewän not ude täŋpäj itkamäj. Man bureni uwä bänepnin-ken pätak ba pen api pat yäpmäj kwek.

³Eruk, Anutu Nan ba nanaki Jesu Kristo unitäŋo orakoraki ba butewaki ba bänep pidämtä bämopnin-ken pen kaŋ it yäpmäj ärowän. It yäpmäj äronjirän man bureniŋän nadäŋpäj Anutu täŋo bänep iron terakgän it täkäna. ⁴* Tägagämän kubä nadätat! Man bureni-inik Nantä kaŋ iwarut yäŋpäj peŋ niwetkuko u äpetjiye nanakjiye ätutä buramiŋpäj yäpmäj kuŋat täkaŋ. Manbiŋam ude nadäŋpäj bänepnatä oretoret pähap nadäk täyat. ⁵* Unita webe pähap, man kudupi nämo gäwerayäj. Nämo, bian mebäri-ken umunitä nadäj yäpmäj äbäk täŋkumäŋo ugäŋpäj gäwerayäj. Uwä ŋode; Äbot täŋpani ämawebe nin bänep iron täktäk kowata kowata täŋpäj kuŋat täkäna. ⁶* Täŋpäkaŋ bänep iron kädet täŋo mebäri u ŋode; Nin Anututa gäripi-inik nadäŋpäjä unitäŋo mani buramine. Unita äneŋi yäkgän täŋpa; Man yäput peŋpäj ŋode nadäŋkuŋo udegän iwät täkot; Bänep iron täktäk kädet iwätpäj kuŋat täkot.

⁷* Nadäkaŋ? Yäj-yäkŋarani äma mäyap it yäpmäj kukaŋ. Äma udewani Jesu Kristo äma äworeŋpäj ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam ut täkaŋ. Äma udewaniwä yäj-yäkŋarani äma ba Kristo täŋo iwan ubayäj. ⁸ Unita äma udewanitä täŋ-täkŋat-pewä Ekäni täŋo kädet iwätpäj gwäki yäpmäkta piäni täk täŋkuŋo u paot tamekta nadäŋjit nadäŋjit kuŋat täkot. Pen ude täŋ yäpmäj kuŋarirä Anututä kowata gwäki ärowani pähap api tamek. ⁹* Täŋpäkaŋ äma Jesu Kristo täŋo manbiŋam säkgämän nämo inŋitkaŋ iniken nadäk yäpurärätpäj yäŋahäk täkaŋ, äma udewanita ŋode nadäneŋ; Anututa biŋam nämo itkaŋ. Täŋ, äma Jesu täŋo manbiŋam ugäŋpäj pen inŋitpäj yäpmäj kuŋat täkaŋ uwä Nan ba Nanakitä äma ukät bok it täkaŋ yäj nadäk täkot. ¹⁰* Täŋpäkaŋ äma kubätä inken kuŋpäj Jesu u äma äworeŋpäj kome terak kuŋatkuk yäj man siwoŋi ude nämo täwetpäj täwoŋärewayäj täko uwä not täŋ imiŋpäj yotjin-ken nämo yäŋkŋat yäpmäj äroneŋ. ¹¹ Täŋ, in kubätä äma udewanita not täŋpäjä jop manman yäwani täŋo noripaki yäj nadäkot.

¹²* Nanaknaye, man mäyap täwerayäj nadätat upäŋkaŋ mäyap nämo kudän täŋ tamayäj. Ärewayäj nadätat unita kadäni ärewayäj täyat uken man yäŋpäj-nadäk kaŋ täna. Ude täŋpäj bänep oretoret bureni api nadäne. ¹³ Eruk, yäpmäj daniwani notkapak unitäŋo äperiye nanaktä bänep täga man täwetkaŋ ŋo. Ugän.

* 1:1: 1Pi 5:1; 3Jo 1 * 1:4: 3Jo 3 * 1:5: 1Jo 2:7, 3:11 * 1:6: 1Jo 5:3 * 1:7: 1Jo 4:1-3 * 1:9: 1Jo 2:23
 * 1:10: Efe 5:11; 2Te 3:6 * 1:12: 3Jo 13-14

3 Jon

Äbot täņpani man bureni yājahäk tākaņ ugāņpāņ täņkentāņ yāmine

¹* Äbot täņpani täņo watä äma näkä notnapak Gaius gäka man ņo kudān täņpāņ gamitat. Man bureni bok nadäk täkamäk unita gäka gäripi-inik nadätat. ² Notnapak, bānep nadäk-nadäkka täga itak udegān gup käda käyām täņpentawä. Säkgāmān kaņ kuņat yāņ nadāņpāņ Anutu-ken yāņapik täyat. ³* Notniye ätutä äbä gäka manbiņam ņode näwetkuņ; Man bureni nadäkinik täņpāņ buramiņpāņ yāpmāņ kuņat täyak yāņ näwetkuņ. Ude näwerä nadāņpāņ bānepnatä säkgāmān kubä nadāņkut. ⁴ Nadätan? Äpetnaye nanaknaye man bureni täņo kädet iwat tākaņ, manbiņam u nadāņpāņ bānep täga ärowani-inik nadäk täyat.

⁵ Notnapak, gäk äbot täņpani notkaye gäkņa-kät it tākaņ ugāņpāņ nämo täņkentāņ yämik täyan, äbot täņpani kudupi ätu imaka, bok täņkentāņ yämik täyan. Kädet uwä tägagāmān!

⁶* Äma kudupi täņkentāņ yāmiņkuno unitä äbot täņpani ņo iņamiken gäkņo iron kädet u yājahāņkuņ. Unita äma uwä inken äneņi äbä itkaņ eruk äneņi kunayāņ täņirä bian täņkentāņ yämik täņkuno udegān täņkentāņ yāmi yāpmāņkaņ kuneņ, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude. ⁷* Äma uwä Ekäni täņo wäpi yāpmāņ kuņatnayāņ nadāņpāņä Anututa nadäkinik nämo täņpani-ken moneņ tuņumta nämo yāņapik tākaņ. ⁸ Unita äma udewaniwä täņkentāņ yāmiņpāņä man bureni täņo epān bok täņpani ude äworeneņ.

⁹ Näk äbot täņpani ämawebeta man ätu kudān täņpāņ yāmiņkuro upāņkaņ Diotrepestä intäjukun äma ude ira yāņpāņ nin täņo man nämo nadäk täyak. ¹⁰ Unita näkä inken äreņpāņä unitäņo mebäri kwawak api yājahäwet. Uwä ninta jopman yāņpāņ nibek täyak. Täņkaņ ugān nämo. Äbot täņpani notniye kome ätuken nanik äreņirä ini nämo täņkentāņ yāmiņkaņ ätutä täņkentāņ yämikta udegān yājiwät tak täyak. Ba täņkentāņ yāmiņirä in äbot täņpani nämo yāņ yäwetpāņ yawat kirek täyak.

¹¹* Unita notnapak tägagāmān, gähä kädet waki udewani nämo iwaren. Nämo inik! Kädet tägagān iwat täyi. Äma kädet tägagān täk tākaņ uwä Anutu-ken nanik. Täņ, äma kudān waki täk tākaņ uwä Anututa nämo inik nadäk tākaņ. ¹²* Täņpākaņ ämawebe kudup Demitriusta nadäwä säkgāmān täņpāpāņ unitäņo manbiņam yājahäk tākaņ. Ba Anutu täņo man bureniä Demitrius täņo täktäki imaka, yājahäk täyak. Ba nin udegān, imaka säkgāmān täk täyak unitäņo manbiņam yājahäk täkamāņ. Täņkaņ nin jopman nämo yäk täkamāņ. Nämo, intä nintawä u man bureniğān yājahäwani yāņ nadäk tākaņ.

¹³* Man mäyap gäwerayāņ nadätat upāņkaņ mäyap nämo kudān täņpāņ gamayāņ. ¹⁴ Imata, näk kadäni käroņi nämo itkaņ gäkken ärekta nadätat unita kadäni uken ärewakan man yāņpāņ-nadäk kaņ täda. ¹⁵ Eruk, bānepka kwikinik iton. Täņkaņ notkaye näkkät ņo itkamāņ nintä oretoret man gäwetkamāņ. Täņ, gäkä notnaye gäkkät itkaņ unita udegān oretoret man kaņ yäwet.

* 1:1: 2Jo 1 * 1:3: 2Jo 4 * 1:6: Tai 3:13 * 1:7: 1Ko 9:12,15 * 1:11: 1Jo 3:6-10 * 1:12: Jon 19:35

* 1:13: 2Jo 12

Jut Yāṅ-yākṅarani āma tāṅjo jop manmanta jukuman

1* Nāk wāpna Jut, Jesu Kristo tāṅjo epān watā āmani, ba Jems tāṅjo noripaki u. Nākā āmawebe Anututā tāmagurani inta yāṅpāṅ manbiṅam ṅo kudān tāṅ tamitāt. Anutu Nan inta nadāṅ tamikinik tāk tāyak. Ba Jesu Kristo ini-tāgān inta watā it tamik tāyak. 2* Unita Anutu tāṅjo butewaki, bānep pidām ba bānep iron intā terak tokṅeṅ pāton.

Anututa iwan tāṅpani tāṅjo man

3* Eruk notnaye bureni-inik, nāk pengān Anututā nin ba in bok waki kerī-ken nanik nimagutkuko unitāṅjo man ātu kudān tāṅpāṅ tamikta gāripi nadāṅkut. Upāṅkaṅ apīṅjo man kubāpāṅ kudān tāṅ tamikta bānepnatā peṅ nāwetak. Man u ṅode; Nadākinik kādet Anututā niwoṅāreṅkuko u iwantā tāṅpā waneṅjo udetā wenṅirek-kirekta pidām taṅpāṅ kaṅ irut. Nadākinik kādet u iniken āmawebeniya yāmiṅkuko uwā āma kubātā uterak man kodaki kubā yāpurārātṅaṅi nāmo ba man morāki kubā yāpmāṅ tāṅṅenaṅi nāmo. 4* Nadākaṅ? Ābot tāṅpani nin gānaṅ āma ātu mebārini kābop peṅkaṅ nin yāpurārātpāṅ itkaṅ. Anututā iniken man terak āma udewaniṅta kowata waki yāpmākta bian yāntāreṅjuk. Āma udewani uwā Anututa māde ut imiṅpāṅ kādet wakiwaki tāk tākaṅ. Ude tāṅkaṅ ṅode yāk tākaṅ; Anutu u iron māhemi unita kādet waki tāga tāk tāne yāk. Kowata waki nāmo api nimek yāṅ yāk tākaṅ. Kādet ude tāk tākaṅ uwā Anutu tāṅjo iron unitāṅjo mebāri yāpmāṅ āyāṅutpāṅ tāṅpāwak tākaṅ. U Jesu Kristo, nintāṅjo Intājukun Āmanin ba Ekāninin kubāgān unita māde ut imik tākaṅ.

5* In Ekāni tāṅjo mebāri nadākaṅ u. Bian Isrel āmawebe Isip komeken nanik yāmagutkukupāṅ āma māde ut imiṅkuṅjo u tāṅpān waṅkuṅ. Inā manbiṅam uwā nadākaṅ upāṅkaṅ inken udegān ahāṅ tamekta man ṅo intā nadāṅpāṅ iṅitpeṅ kuṅatta āneṅi tāwetat.

6* Ba kubā pen ṅode; Aṅero Ekāniṅta epān wāp biṅam yāṅ yāmani u irepmiṅkaṅ tāṅpāṅ iniken komeṅi kuṅat peṅpeṅ kuṅkuṅjo unita Anututā yāwat kireṅkuk. Yāwat kireṅpāṅ aṅero uwā yentā pādāt tāṅpāṅ tārek-tāreki nāmo yepmaṅkuko bipmāṅ urani-inik gānaṅ itkaṅ. U itkaṅ Ekāniṅta manken yepmaṅpāṅ yāpmāṅ danikta kadāni pāhap unita itsāmāṅkaṅ. 7* Ba bian yotpārare yarā wāpi Sodom Gomora, ba yotpārare u dubini-ken dubini-ken nanik unitā kādet aṅero unitā tāṅkuṅjo udegān tāṅkuṅ. U kādet waki-wakiinik tāṅpāṅ kubokāret kādet mebāri mebāri āmatā nāmo tānaṅi wakiinik upāṅ tāṅkuṅ. Ude tāṅkuṅjo unita Anututā kādāp mebet tārek-tāreki nāmo u gānaṅ yepmaṅkuk. Anututā ude tāṅkuko uwā āmawebe kuduptagāntā kaṅpāṅ nadāṅkaṅ umuntāneṅta ude uwā tāṅkuk.

8* Upāṅkaṅ āma kābop kābop ābot tāṅpani nin gānaṅ āpmonṅkuṅjo uwā kādet udegān iwāt tākaṅ. Dāpmonken mebāri mebāri tāṅkaṅ uterak iwātpāṅ irit kuṅat-kuṅariken kādet wakiinik āmatā nāmo tānaṅi u pewā ahāk tākaṅ. U Ekāninin unita ārowani tāṅ imiṅpāṅ aṅero Anutu tāṅjo epmāget kudān ikek kunum gānaṅ itkaṅ u yāniṅ wārāt tākaṅ. 9* Ude tāk tākaṅ uwā goret-inik tāk tākaṅ. Unita aṅero tāṅjo intājukun āma wāpi Maikelta nadāwut. Unitā Moses tāṅjo komegupta Satan-kāt man yāṅpāṅ wādāṅ ehātumāno uwā inita nadāwān āpani tāṅpāpāṅ āma waki u yāṅārok man nāmo iwetkuk. Nāmooinik, jop ṅode iwetkuk; Kowata Ekāniṅta ini-tāgān api gamek yāṅ iwetkuk.

10* Tāṅpākaṅ āma waki nin yāpurārātṅkuṅjo uwā ude nāmo nadāk tākaṅ. Nāmo, imaka u ba unitāṅjo mebāri nāmo nadāwā tumāk tākaṅ u iniy wārāt tākaṅ. Uwā tom bumik, nadāk-nadāki nāmo. Gupi tāṅjo nadāk-nadāk ugān iwatta nadāk tākaṅ. Kādet ude tāk tākaṅ unitā irit kuṅat-kuṅari tāṅpānwak tākaṅ. 11* Wāra! Āma udewani komi api nadāneṅ! U āma biani wāpi Ken unitāṅjo kādet ugān iwāt tākaṅ. Ba āma kubā wāpi Balamtā kādet goret tāṅkuko ude, gwāki yāpmāk-tagān nadāṅkaṅ kudān waki ba tāga, tāgagān tāneṅ. U goret tāk tākaṅ. Ba Anututa ārowani, Koratā tāṅpāṅ paotkuko udegān tāṅpāṅ api paotneṅ.

12* Tāṅpākaṅ kadāni kadāni in ābot tāṅpani āmawebetā bānep kubāgān āṅnak-āṅnak kābeyā tāk tākaṅ-ken āma uwā bāmoṅpiṅ-ken penta it tākaṅ. Upāṅkaṅ initagān nadāṅkaṅ āṅnak-āṅnak jopi kubā yāṅpāṅ māyāk-kāt nāmo, kādet mebāri mebāri terak tāṅ-urukuruk tāk tākaṅ. Ude tāk tākaṅ unita Anutu iṅamiken bānep kubāgān āṅnak-āṅnak kābeyā uwā tāṅpāwak tākaṅ. Uwā gubam iwān bureni nāmo tak tāyak udewani, mānittā jop piāṅ āreyāṅ tāṅpān kuk tākaṅ ude

* 1:1: Mat 13:55 * 1:2: 2Pi 1:2 * 1:3: 1Ti 1:18 * 1:4: Gal 2:4; 2Pi 2:1 * 1:5: 2Pi 1:12; 1Ko 10:5 * 1:6: 2Pi 2:4,9 * 1:7: St 19:1-25; 2Pi 2:6,10 * 1:8: 2Pi 2:10 * 1:9: Dan 10:13,21; Dan 12:1; 2Pi 2:11; Rev 12:7; Sek 3:2
* 1:10: 2Pi 2:12 * 1:11: 1Jo 3:12; 2Pi 2:15; Nam 16:1-35 * 1:12: 2Pi 2:13,17; Ese 34:8

bumik. Ba uwä päya, bureni wädäk-wädäk kadäni-ken bureni nämo wädäjirä mähemitä dät manpä kuk takaj udewani bumik. Uwä gupi bok majoni bok kumbani. ¹³* Äma udewani mäyäki nämo. Kädet wakini u ume tokätpäj porärak gägäni-ken täppäj pek takaj udewani. Ba guk käderi siwonji nämo iwatkarj jopjop kuñat takaj udewani. Äma udewani unitawä Anututä kome bipmäj urani-inik, tärek-täreki nämoken päñku itneñta yäñtären yämani.

¹⁴⁻¹⁵* Täppäkarj Adam täño tawanken nanik äma ekäni kubä wäpi Enok unitä äma udewanita bian-inik profet man ñode yäñkuk; Ket nadäwut! Ekäni añeroniye jirañ-kät ämawebe kuduptagän manken yepmakta api ämneñ. Äbäñpäñ Ekäni unitä ämawebe mani nämo iwatkarj kädet ini gäripi nämo nadäk täyak u täñpani unita, ba momi ämatä Anututa yäñärok man iwet takaj unita kowata komi api yämek. ¹⁶* Äma udewani uwä kadäni kadäni imaka mebäri mebäri ahäj yämiñirä kokwawak täñpäñ yäñburu-buru terak yäñpäñ-yebek man yäj ittäj kuk takaj. Ba iniken nadäk kädet waki ugän iwarän täñpäñ gup yäpmäj ärokärok tak takaj. Täñpäñ yäñgärip-gärip yäj-yäkuñat-pewä ämatä täñkentäj yämäpäj gäripini tärek takaj.

Bäneppin täñkehärom täñpäñ itneñ

¹⁷* Täñpäkarj notnaye bureni-inik, in imaka ahäwayäj täyak unita Ekäninin Jesu Kristo täño aposoroniyetä yäñahäwani unita juku pineñ. ¹⁸* U ñode täwetkuñ; Tärektärek kadäni bämöpi-ken yäñärok man yäwani ämatä ahäppäj itpäñ Anutu mäde ut imiñkarj iniken gärip terak api kuñatneñ. ¹⁹* Äma udewanitä äbot täñpani täñpewä duñwek takaj. U Kudupi Munapik ikek nämotä kome täño gärip ugän iwatpäñ tak takaj.

²⁰* Upäjkarj notnaye bureni-inik, in kadäni kadäni nadäkinik täga Anututä tamiñkuko uterak yengämä pewäpäñ nadäkinikjin u kehäromitä kehäromi-inik karj ahäj tamän. Täñkarj Munapik täño kehäromi terak yäñapik man yäneñ. ²¹ Anutu inta nadäj tamikinik tak täyak unita in dubini-kengän itpäñ irit kuñat-kuñatjin kudup Anututa iniñ kirewut. Ude täñkarj kadäni kadäni Ekäni Jesu Kristotä butewakini kwawak pewän ahäwäpäj irit kehäromi tamayäj täyak unita itsämneñ.

²² In äma nadäkiniki kehäromi nämo unita butewaki nadäj yämiñpäñ täñkentäj yäminen. ²³* Äma udewani ätuwä kädäpta biñam takaj unita häräreñ äneñi yämagutneñ. Ba äma ätutawä kädet wakini udegän täñpet yäj nadäñpäñ umunkät umunkät butewaki kudän terak yämagutneñ. Upäjkarj nadäj gärip täñpäñ momi kädet wakiwaki tak takaj unita nadäwä taräki-inik karj täñput.

Anutu iniñ oretna

²⁴* Anututä inta watä säkgämän it tamiñirän in tänyabäk terak nämo mäneñta kehäromi pat imitak. Unitä täñtärjat päñku tepmanpäñ momi kubäkät nämo, siwonji-inik, bänep oretoret terak, penyäñek mähe mi ini dubini-ken api itneñ. ²⁵* U kubä-tägän Anutu bureni-inik itak. Unitägän Jesu Kristo täño epäni terak waki kerik-ken nanik nimagurani. Unita Ekäninin wäpi ugänpäj orañ imik takäna! Uwä nintäño intäjukun äma ärowani-inik, ba imaka imaka päke ñonitäño intäjukun-inik. Wäp biñam, ba kehäromi ba penyäñek tärek-täreki nämo it imitak. Bian ude itkuko unitä apinjo udegän itak. Ba kämi udegän api it yäpmäj ärowek. U Bureni.

* **1:13:** 2Pi 2:17; Ais 57:20 * **1:14-15:** Stt 5:21-24; Lo 33:2; Mat 25:31 * **1:16:** 2Pi 2:10,18 * **1:17:** 2Pi 3:2
 * **1:18:** 2Pi 3:3 * **1:19:** 1Ko 2:14 * **1:20:** Kol 2:7; 1Te 5:11 * **1:23:** Amo 4:11; Sek 3:2; Rev 3:4 * **1:24:** Plp
 1:10; 2Pi 3:14 * **1:25:** Rom 16:27; 2Pi 3:18

(Revelesen)
Kwawak Iwoŋärewani

Kristo uwä intäjukun äma bureni kehäromi nitek it täyak

Yänkwawatak man

1 * Man ŋowä bian käbop itkukopän Jesutä yänkwawa taŋkuk. Täŋpakaŋ imaka kadäni keräpigän itkaŋ ahäktä yäwani u epän ämaniye yänpän-yäwoŋärektä Anututä Jesu kwawak iwoŋäreŋkuk. Iwoŋärewankaŋ Jesutä imaka u aŋeroni iwet-pewän äpä epän ämani Jon näk näwetpän näwoŋärektä täŋkuk. 2 Ude täŋjirän Anutu täŋo man ba Jesu Kristo täŋo yänkwawatak man kaŋpän nadänkuro u näkä nadäkinik täŋpän mani biŋam yänahänkut. 3 * Täŋpakaŋ imaka manbiŋam ŋo terak kudän täwani ahäktä Anututä yänkuko u keräp täyak unita ämawebetä nadäktä äma man ŋo daniŋpän yäwet täyak uwä säkgämän it täyak. Ba ämawebe man kudän täwani ŋo nadänpän bänepitä iyaptak täkaŋ u imaka, säkgämän it täkaŋ.

4 * Eruk, näk Jon, Esia komeken äbot täŋpani 7 inta man kudän ŋo täyat. Anutu itkukotä itak ba pen api it yäpmän ärowek u, ba munapik 7 * Anutu injamiken itkaŋ u, ba Jesu Kristo unitä oraŋ tamiŋirä bänep pidäm terak kaŋ kuŋarut. 5 * Täŋpakaŋ Jesu Kristo uwä Anutu täŋo manbiŋam bureni siwoŋigän yänahäwani. Unitägän kumbani-ken nanik akukakuk täŋo äma intäjukun-inik itak. Ba komeni komeni äma ärowani itkaŋ unitäŋo äma ärowani-inik pähap kubä ugän. Täŋkaŋ ninta nadän nimikinik täŋpän nägäritä momi täŋo topmäk-topmäkken nanikpän pit nimiŋkuk. 6 * Pit nimiŋpän irit kehäromi täŋo äbot ude itkaŋ nani Anutu täŋo bämop äma ude kuŋatpän watä epän täŋ imineta nipmaŋkuk. Unita Jesuken epmäget kudän ba kehäromi u pen it yäpmän äroton! U bureni. 7 * Dapun täkot! Jesu gubam terak äbayän täyak!

Äbänjirän ämawebe kuduptagän dapuritä api kaneŋ. Täŋkaŋ butewaki! Äma Jesu inŋitpän päip bohamtä yäputkuŋo, äma u imaka bok api kaneŋ. Kaŋkaŋ komeni komeni äma mebäri mebäritä konäm butewaki api täneŋ. Man u bureni-inik api ahäwek!

8 * Ekäni Anututä ŋode yäyak; Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Täŋpämörektä näkä itkurotä itat ba api it yäpmän ärowet yak.

Kudupi Munapiktä Jon magätukuk

9 * Eruk, näk notjinpak Jon, Jesu Kristo wäpi terak ninin buap ude itkamän yän täwetat. Näk täŋkentäŋpän komi bok nadäk täkamän. Ba täŋkentäŋpän Anutu täŋo äbot ude itpän kome ŋonitäŋo bäräpita nämo umuntaŋkaŋ Jesuta itsämäk täkamän. Täŋpakaŋ näk Anutu täŋo man yänahäk täŋkuro unita ba, Jesu täŋo mebäri yänkwawa taŋkuro unita nepmäŋitpän Patmos kome gwägu bämöpi-ken ŋo nepmaŋpän komi epän namiŋkuŋ. 10 Eruk ittänigän Ekäni kadäni pähapken Kudupi Munapiktä näk magärirän nadänkut. Mädenaken man mämä taŋi, womat ude bumik ahänjirän ŋode nadänkut; 11 Imaka kaŋpän nadäwayän täyan u kudän täŋpän äbot täŋpani yotpärare 7 uken itkaŋ unita pewi kut yak. Yotpärare 7 uwä wäpi ŋode; Efesus, Smena, Pegamum, Taiataira, Sadis, Firadelfia, Laodisia.

Jontä Jesu kaŋkuk

12 Täŋpakaŋ näk äma man näwetkuko u käwa yänkaŋ äyänjutkut. Äyänjutpän topän säkgämän golpän täŋpani 7 udepän yabänkut. 13 * Täŋpakaŋ topän 7 u bämöpi-ken äma kubä käroŋ wädänjirän kaŋkuro uwä Äma Bureni-inik täŋo injam dapun bumik kaŋkut. Äma uwä tek käroŋi tewän wädäwäpän meran golpän täŋpanipän kupäŋi-ken meran täŋkuk. 14 * Täŋkaŋ gwäki pujiŋ kudup uwä paki-inik, gubam paki, ba notek pujiŋi ude. Täŋpän dapuriwä kädäp mebet udewani. 15 E, kuroŋiwä kuräki-inik, ägo wabiwani. Ba mani kotäk uwä ume maŋtapmak mämä ude bumik. 16 * Täŋpakaŋ kerä bure kädätä guk 7 ude yepmäŋitkuk. E,

* 1:1: Dan 2:28-29; Rev 1:19, 22:6 * 1:3: Rev 22:7,10 * 1:4: Kis 3:14-15; Rev 1:8, 3:1; Rev 4:5,8, 5:6; Rev 11:17, 16:5; Ais 11:2 * 1:4: Munapik 7ta yäyak uwä man wärani. Juda ämatä imaka säkgämän kudupi kuräki kumänikek unita namba 7 yän yak täŋpani. Unita Munapik 7 itkaŋ ŋo u Munapik inigän inigän nämo. U Kudupi Munapik kubägän unitäŋo kehäromi ba täktäk siwoŋi u uwäk täyak. * 1:5: Jon 18:37; Kol 1:18; Sam 89:27; Rev 3:14, 17:14; 1Jo 1:7, 4:10 * 1:6: 1Pi 2:5,9; Rev 5:10, 20:6 * 1:7: Mat 24:30; Jon 19:34-37 * 1:8: Rev 1:4, 15:3; Rev 21:6, 22:13 * 1:9: Rev 6:9 * 1:13: Dan 7:13, 10:5 * 1:14: Dan 7:9, 10:6; Rev 2:18, 19:12; Rev 14:2 * 1:16: Hib 4:12; Rev 1:20; Rev 2:12,16; Rev 19:15,21

meni-ken nanik päip, meni kukŋi kukŋi päraŋi-inik kubä äbä itkuk. Täŋkaŋ iŋami dapun edap hämop täŋkaŋ ijik täyak udewani bumik ijij-yäŋeŋirän kaŋkut.

¹⁷ Näk ude kaŋpänä kuroŋi-ken maŋpän yäpa äpmonpöpän kumbanitä-yäŋ patkut. Ude täŋira keru bure kädätä näkä terak peŋpän ŋode näwetkuk; Gäk umuntäweno. Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Ba irit mäheŋi näk yäk. ¹⁸ * Unita nadätan? Näk kumäŋpän akuŋkuro unitä api it yäpmäŋ ärowet. Täŋkaŋ kumäk-kumäk ba geŋi waki unitäŋo yäma dätät ba yäma ukät-ukät täŋo mäheŋi näk. ¹⁹ * Täŋpakaŋ gäk imaka apiŋo ahäŋirä yabätan u, ba kämi ahäktä yäwani yabäwayän täyan u kudup kaŋ kudän tä yäk. ²⁰ * Täŋ, gäk ketna bure kädätä guk 7 yepmäŋ irira yabäno u, ba topän golpän täŋpani 7 yabäno unitäŋo mebari gäwera nadä; Topän 7 u äbot täŋpani 7 u. Täŋpän udegän guk 7 u äbot täŋpani unitäŋo aŋeroniye 7 u yäk.

2

Efesus komeken äbot täŋpanita man

¹ * Eruk äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Efesus nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

Äma guk 7 u keru bure kädätä yepmäŋitkaŋ topän golpän täŋpani 7 u gänaŋ kuŋarani unitä inta ŋode yäyak; ² * Näk täktäkjin ba komi epänjin yabäŋpän-nadäk täyat. Ba bäräpi gänaŋ gwäk pimipän kuŋatpän äma wakiwaki täŋpanita gaŋani nadäk täkaŋ u imaka, tabäŋpän-nadäk täyat. Ba ŋode imaka tabäŋpän-nadäk täyat; Äma ätutä nin aposoro yän jop yäŋirä in jop manman unitäŋo mebari kawä täreŋkuk. ³ Ba in näka yäŋpän kehärom taŋpän komi kadäni käroŋi nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo kwitak täkaŋ.

⁴ In kädet tägatäga ude täŋkuŋo upäŋkaŋ ŋode unita nadäŋira täga nämo täyak; Yäput peŋpän nadäkinik täŋkuŋo kadäni uken näka gäripi pähap nadäŋkaŋ iron kädet iwatkuŋo apiŋo udegän nämo täk täkaŋ. ⁵ * Unita bian siwoŋi kuŋatkuŋo unita juku piŋpän bänepjin äyätukaŋ kädet pengän iwatkuŋo u äneŋi kaŋ iwarut. Täŋ, bänepjin nämo sukurenayän täŋo uwä näkä äreŋpän intäŋo topän uwä api täyomägaret. ⁶ * Täŋpakaŋ imaka kubä täŋirä nadäwa täga täyak uwä ŋode; Näk Nikolas ämaniye täŋo kädetta taräki nadäk täyat intä unita udegän taräki nadäk täkaŋ.

⁷ * Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo juku peŋpän ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayän täko uwä irit päya täŋo mujiŋi, Anututä epänken nanik u nakta api nadäŋ imet yäk.

Smena komeken äbot täŋpanita man

⁸ * Eruk äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Smena nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

Äma intäjukun-inik ba mäden-inik it täyak, ba kumäŋpän kodak taŋkuko unitä inta ŋode yäyak; ⁹ * In komi bäräpi nadäŋkaŋ ämawebe iŋamiken äma äpani-inik, jopi jäwäri ude it täkaŋ u tabäŋpän-nadäk täyat. (Upäŋkaŋ in jäwäri nämo, tuŋum pähapjin nikek.) Täŋpakaŋ näk nadätat, Juda äma ätutä wäpjin yäpmäŋ äpäkta sära man täwet täkaŋ. Täŋ, Juda äma uwä Juda äma bureni nämo, u Satan täŋo äbot. ¹⁰ * Täŋpakaŋ mäden, imaka ahäŋ taminayän täkaŋ unita nämo umuntäneŋ. Nadäkaŋ? Satantä nadäŋirän inken nanik ätu yämagut päŋku komi yotken yepmanayän täkaŋ. Ude tänayän täkaŋ uwä intäŋo nadäkinikjin tänyabäktä kepma 10 ude api ahäŋ tamek. Upäŋkaŋ kumän-kumän tadäpnayän täkaŋ unita nämo umuntäneŋ. Nämo, Anutu täŋo man iyap taŋpän ehutpän pen yäpmäŋ kuŋarirä irit kehäromi täŋo epmäget kudän api tamet.

¹¹ * Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo juku peŋpän ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayän täko uwä kumäk-kumäk namba 2 uwä api irepmirek yäk.

Pegamum komeken äbot täŋpanita man

¹² * Man ude yäŋpän äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Pegamum nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

* **1:18:** Ais 44:6, 48:12; Rev 2:8, 22:13 * **1:19:** Rev 1:1 * **1:20:** Rev 1:16, 2:1; Rev 3:1 * **2:1:** Rev 1:16,20
 * **2:2:** Rev 2:19; Rev 3:1,8,15; 1Jo 4:1 * **2:5:** Rev 2:16,22; Rev 3:3,19 * **2:6:** Sam 139:21 * **2:7:** Stt 2:9; Rev 22:2,14,19 * **2:8:** Rev 1:17 * **2:9:** 2Ko 11:14-15; 2Jem 2:5; Rev 3:9 * **2:10:** Mat 10:28; 2Ti 4:8; 1Jem 1:12; Rev 3:11
 * **2:11:** Rev 20:14, 21:8 * **2:12:** Ais 49:2; Rev 1:16

Äma päip meni kuknji päranji-inik yäpmän kuñat täyak unitä inta ñode yäyak; ¹³ * Intä kome it täkan unitäño mebäri nadätat. Kome uken Satantä intäjukun-inik it täyak upänkanj in wäpna biñam injit-inik täñpän kuñat täkanj. Satan täño kome uken man buramik ämana wäpi Antipas uwä kumän-kumän utkuño upänkanj nadäkinikjintä näka äwo nämo yänkuñ. ¹⁴ * Täñpakanj täktäkinj ätuta nadäwa täga nämo täk täyak uwä ñode; In bämoñjin-ken Balam täño kädet iwarän ätu itkanj. Balam u nadakanj. U Balaktä Isrel nanik peñ yäwet-pewän waki kädet iwatnerñta iwetpänj iwönjäreñk täñkuk. Waki kädet uwä anutu jopi nadänj yämiñpän anutu jopita ärawa täñpani täño ketem nanñkuñ, ba kubokäret kädet iwatkuñ. ¹⁵ Täñpakanj udegän, in bämoñjin-ken Nikolas täño kädet iwarän täwanitä itkanj. ¹⁶ Unita in bäneñjin äyänurut. Bäneñjin nämo äyänutnayänj täño uwä näk bäränjek ahänj tamñpänj mena päranji unitä äma udewani iwan api täñ yämet.

¹⁷ * Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täñpani yäwetak ño juku peñpänj ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkanj iwan täño kehäromi yäpmänj äpayänj täko uwä ketem käbop nanik wäpi mana upänj api ima näñpek. Ude täñpänj mobä paki kubä terak wäpi kodaki kudän täñpänj api imet. Täñpakanj wäpi kodaki uwä mähemit-gän kanpänj nadäk api täñpek yäk.

Taiataira komeken äbot täñpanita man

¹⁸ * Eruk man ude yänpänj äma unitä ñode näwetgän täñkuk; Taiataira äbot täñpani täño añeronita man ñode kudän tä;

Anutu täño nanaki, dapuri kädäp mebet udewani nitek ba kuroñji kuräki-inik, ägo wabiwani nikektä inta ñode yäyak; ¹⁹ Täktäkinj kudup yabänpänj-nadäk täyat. Ba bänep iron täñjit, nadäkinik ikek kuñarit, ba bäräpi gänañ gwäk pimñpänj kuñat täkanj u kudup tabänpänj-nadäk täyat. Ba ämawebe-ken täñkentäk mebäri mebäri täñ yämik täkanj u imaka, yabänpänj-nadäk täyat. Burení, kädet tägatäga bian täk täñkuño u yärepmiñpänj apiño säkgämän-inik täk täkanj.

²⁰ * Upänkanj näk ñode unita nadänjira täga nämo täyak; In webe ärowani wäpi Jesebel u nadänj imñpänj jop kanñkanj irirä näk profet yänj jop yäk täyak. Jop man ude yäwetpänj ämanaye yänj-yäkñat-pewän kubokäret täñjit anutu jopi nadänj yämiñpänj anutu jopita ärawa täñpani täño ketem nak täkanj. ²¹ Ude täñjira webe unitä bänepi äyänutta itsämänj yäpmänj äbut. Ude itsämuropanj bänepi nämo äyänutpänj kubokäret kädet mäde ut imikta nämo yäyak. ²² Unita näk webe u täñpewa komi api nadäwek. Ba äma, webe ukät epän waki täk täkanj unitä webe u mäde nämo ut iminayänj täño uwä komi wakiinik api ahänj yämek.

²³ * Täñpänj äperiye nanak kumän-kumänj api däpet. Ude täñjira äbot täñpanitä näka ñode api nadänej; U bänep nadäk-nadäknin kudup nibänpänj nadäwän tärewani yäk. Ba nin äma kuduptagän täktäknin täño kowata api däpmänj tärewek yänj api nadänej.

²⁴ Täñpakanj Taiataira nanik äbot täñpani in ätutä webe unitäño jopman u mäde ut imñkuñ. Ba äma ätu Nin Satan täño nadäk käbop nanik u iwat takamänj yänj yäk täkanj äma udewanita mäde ut yämik täkanj. Eruk inta äneñi bäräpi kubä nämo api tamet. ²⁵ * Täñpänj ñode kanj täñput; Kädet täga yäpmänj kuñat täkanj ugänpänj injit-inik täñpänj yäpmänj kuñaritä äneñi api äbet. ²⁶⁻²⁷ * Täñ, äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkanj iwan täño kehäromi yäpmänj äpayänj täko uwä guñ ämata intäjukun it yämikta näkä kehäromi api imet.

Ude täñjira mana buramiwut yänpänj käbotinik däpmänj kărăpmiñ täkanj ude pärip-päriptä api däpmänj kărăpmirekyäk. Sam 2:9

Kehäromi, äma udewanita yämayänj täyat uwä kehäromi Nanatä namñkuko udegän. ²⁸ * Kehäromi u yämiñpänj guk pähap wäpi äbäyänjek u imaka, api yäniñ kirewet. ²⁹ Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täñpani yäwetak ño ket nadäwut yäk.

3

Sadis komeken äbot täñpanita man

¹ * Eruk man ude yänpänj äma unitä ñode näwetgän täñkuk; Sadis nanik äbot täñpani täño añeronita man ñode kudän tä;

* **2:13:** Rev 3:8 * **2:14:** Nam 22-24; Nam 25:1-2; Nam 31:16; 2Pi 2:15 * **2:17:** Kis 16:4,14-15; Jon 6:48-50; Ais 62:2; Rev 3:12, 19:12 * **2:18:** Rev 1:14-15 * **2:20:** 1Kin 16:31; 2Kin 9:22; Rev 2:14 * **2:23:** Sam 7:9; Jer 11:20; Jer 17:10; 2Ti 4:14; Rev 20:12-13 * **2:25:** Rev 3:11 * **2:26-27:** Rev 12:5 * **2:28:** Rev 22:16 * **3:1:** Rev 1:4,16, 2:2

Äma Anutu täṅo Munapik 7 u ba guk 7 u yäpmäṅ kuṅat täyak unitä inta ṅode yäyak; Näk täktäkin kudup yabäṅpāṅ-nadäk täyat. Ämatä tabäṅjirä kodaki bumik kuṅat täkaṅ upäṅkaṅ bäneṅjin kumbani. ²Unita in däpurenṅpäṅ nadäkinikjin täpuri itkaṅ kumbayäṅ täyak u äneṅji täṅpewä kodak taṅpāṅ kehäromi niked kaṅ irut. Nadäkaṅ? Täktäkin Anutuna injamiken käwa nämo tägak täyak. ³*Unita imaka tamiṅpāṅ taṅiṅ kirewani ba täwetpāṅ täwoṅārewani unita äneṅji juku piṅpāṅ yäpmäṅ kuṅatpāṅ bäneṅjin äyāṅurut. Täṅpākaṅ nämo kikuṅurawä näkṅa iwantä-yāṅ api tädot tamet. Näkṅo kadänina nämo nadäṅjirä api tädot tamet.

⁴* Täṅpākaṅ Sadis äbot täṅpani in ätu itkaṅ uwä tekjin kome täṅo garok nämo yäpurä ijinṅkuṅ. Äma udewani unita nadäwa täga täk täyak unita äma udewani tek paki täṅkaṅ näkkät bok api kuṅatne. ⁵* Nadäkaṅ? Äma kubätä nadäkiniki nämo pewän putärewäkaṅ iwan täṅo kehäromi yäpmäṅ äpayäṅ täko uwä tek paki udewani iniṅ kirewa täṅpāṅ kuṅarirän irit kehäromi täṅo wäpi tawaṅ terak wäpi nämo api awähuret. Nämo inik, wäpi u Nana-kät aṅeroniye injamiken api yāṅahäwet. ⁶Unita äma jukuni nikedtä man Munapiktä äbot täṅpani yäwetak ṅo ket nadäwut yäk.

Filadelfia komeken äbot täṅpanita man

⁷* Eruk man ude yäṅpāṅ äma unitä ṅode näwetgän täṅkuk; Filadelfia nanik äbot täṅpani täṅo aṅeronita man ṅode kudän tä;

Imaka bureni täṅo mäheṅmi, äma kudupi unitä Devit täṅo ki yäpmäṅ kuṅatpāṅ yäma dārirän äma kubätä äneṅji yäput-pipinaṅji nämo. Ba yäma yäput pipiṅjirän äma kubätä äneṅji dätnaṅji nämo. Unitä inta ṅode yäyak; ⁸* Näk täktäkin yabäṅpāṅ-nadäk täyat. Täṅpākaṅ näk yäma dät tamiṅkuro ṅo äma kubätä äneṅji yäput-pipinaṅji nämo. Ba intäṅo kehäromiṅjin täpuri-inik pat tamitak u nadätat. Kehäromiṅjin täpuri upäṅkaṅ ehutpāṅ manna biṅam yäpmäṅ kuṅatpāṅ näka äwo nämo yäṅkuṅ. ⁹*Unita ṅode nadäwut; Satantä äbotken nanik äma ätutä Nin Juda äma yäṅ yäk täkaṅ upäṅkaṅ Juda äma bureni nämo, udewani pen yäwetpewa inken äbäṅkaṅ gukut imäpmok api täṅ tamiṅneṅ. Ude täṅpāṅ inta nadäṅ tamikinik täk täyat u api nadäwä täreneṅ. ¹⁰* Täṅpākaṅ komi bäräpi gānaṅ nadäkinikjin nämo pewä putärewäpāṅ näka kwikinik itsämbut yäṅ man täwetkuro u bureni iwat täkaṅ. Unita ämawebe komeni komeni uken kadäni waki ahäwayäṅ täko uwä inken nämo ahäwekta api penpipiwet. Täṅkaṅ kadäni waki uwä ämawebe kuduṅtagän api täṅyabäwek.

¹¹* Täṅpākaṅ kadäni käronṅi nämo itkaṅ pengän api ärewero unita imaka inṅitkaṅ u nämo pewä putärewek. Ude tänaṅyāṅ täṅo uyaku epmäget kudän inta biṅam iwoyäwani u äma kubätä täga nämo api täyomägarek. ¹²* Nadäkaṅ? Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaṅ iwan täṅo kehäromi yäpmäṅ äpayäṅ täko uwä Anutuna täṅo kudupi yot kuṅat kehäromi kubä ude api tetewet. Tewakaṅ äma u kudupi yot uken api it yäpmäṅ ärowek. Täṅpākaṅ äma uterak Anutuna täṅo wäpi api kudän täwet. Ba Anutuna täṅo yotpärare, wäpi Jerusalem Kodaki kunum gānaṅ Anutuna-ken nanik äpäk täyak unitäṅo wäpi, ba näkṅaken wäpna kodaki äma uterakgän api kudän täwet. ¹³Unita äma jukuni nikedtä man Munapiktä äbot täṅpani yäwetak ṅo ket nadäwut yäk.

Laodisia komeken äbot täṅpanita man

¹⁴* Man ude yäṅpāṅ äma unitä ṅode näwetgän täṅkuk; Laodisia nanik äbot täṅpani täṅo aṅeronita man ṅode kudän tä;

Man bureni mäheṅmi-inik, kubä-yäṅ kubä-yäṅ nämo täṅpani unitä imaka kuduṅtagän Anututä pewän ahäṅkuṅo unitäṅo mäheṅmi-inik it täyak. Unitä inta ṅode yäyak; ¹⁵⁻¹⁶* Näk täktäkin kudup yabäṅpāṅ-nadäk täyat. Irit kuṅat-kuṅatjin uwä üme udewani. In üme kekeki ude kuṅarirä näṅpa gäripi nämo täṅpākaṅ mena-ken nanik aṅeṅ mäba-kunayäṅ täyat ṅo! In üme säkgämän, mäniri-inik ude nämo kuṅat täkaṅ, ba üme komi inik ude nämo kuṅat täkaṅ. Mäniri-inik ude kuṅatneṅ, ba komi inik ude kuṅatneṅo uyaku täga nadäwet. Upäṅkaṅ in ude nämo kuṅat täkaṅ!

¹⁷* Täṅkaṅ in ṅode yäk täkaṅ; Nin tuṅum äma yäṅ yäk täkaṅ. Imaka imaka mäyap yäpumaṅ unita säkgämän itkaṅ imaka kubäta nämo wäyäkṅek täkamäṅ yäṅ nadäk täkaṅ. Upäṅkaṅ ude nämo! In mebärjij in nämo nadäwä tumäk täkaṅ. Näkä tabäṅjira äpani-inik, jopi jäwäri ude kuṅat täkaṅ, ba dapunjin tumbani, moräṅinik kuṅat täkaṅ. ¹⁸*Unita jukuman kubä ṅode täwera nadäwut; In näkken gol moneṅ säkgämän u yäpmäṅpāṅ tuṅumjin niked

* **3:3:** Rev 2:5; 1Te 5:2 * **3:4:** Jud 23 * **3:5:** Mat 10:32; Luk 10:20 * **3:7:** Ais 22:22 * **3:8:** 1Ko 16:9; Rev 2:2 * **3:9:** Rev 2:9; Ais 45:14; Ais 49:23; Ais 60:14 * **3:10:** Luk 21:19; 2Ti 2:12 * **3:11:** Rev 2:10,16 * **3:12:** Ais 62:2, 65:15; Ese 48:35; Rev 14:1, 21:2 * **3:14:** Rev 1:5, 19:11; Kol 1:15 * **3:15-16:** Rom 12:11; Rev 2:2 * **3:17:** Hos 12:8; 1Ko 4:8; Luk 12:21 * **3:18:** Ais 55:1; Jem 2:5; Rev 3:5, 4:4; Rev 16:15

täkot. Ba näkken tek paki suwanpāj yāpmāŋkaŋ māyākjin kaŋ tāŋpipiwut. Ude tāŋkaŋ dapunjin yāpātāgakta marasin näkken suwanpāj dapunjin-ken arutkaŋ dapun sākgāmān kaŋ ijiwā tumbut.

¹⁹ * Nadākaŋ? Āmawebe nadāŋ yāmikinik tāk tāyat unitāŋo irit kuŋat-kuŋari yāpā-siwontakta komi yāmiŋit, yabāŋ yāŋpāj yāwetpāj yāwoŋārek tāk tāyat. Unita inā ehutpāj kehārom tanpāj bānepjin āyāŋurut. ²⁰ * Tāŋpākaŋ nāk yāma terak kwāpkwāp yāpuritat ŋo nāmo nadākaŋ? Eruk, āma kubāta manna nadāŋpāj yāma dāt namayāŋ tāko uwā, unitā yot gānaŋ āroŋpāj itpāj ukāt ketem bok api nāde. ²¹ * Ba āma kubā nadākiniki nāmo pewān putārewānkaŋ iwan tāŋo kehāromi yāpmāŋ āpayāŋ tāko uwā nākkāt wāpnek biŋam ikek bok itta api nadāŋ imet. U nanatā nadāŋ naminjkuko udegān api nadāŋ imet. Nāk komi epān tāŋtāŋgān iwan tāŋo kehāromi yomāgatkuro unita Nankāt wāpnek biŋam ikek bok itta nadāŋ naminjkuk. ²² Unita āma jukuni nikektā man Munapiktā ābot tāŋpani yāwetak ŋo ket nadāwut yāk.

4

Kunum gānaŋ Anutu inin oretkuŋ

¹ * Imaka kudup u yabāŋpāj-nadāŋkuro u punin terak dapun tāŋpāj kaŋkut; Kunum gānaŋ yāma kubā tumāŋirān. Kaŋ irira man kotāk, womat māmā bumik pengān nadāŋkuro unitāgān āneŋi ahāŋkaŋ ŋode nāwetgān tāŋkuk; Gāk pābā imaka ahākta yāwani ŋo gāwoŋārewa ka yāk. ² * Ude yāŋirān uterakgān Munapiktā magārirān kaŋkut; Kunum gānaŋ āma ārowani tāŋo māŋirani bāgup kubā itkuko uterak āma kubā maŋirirān. ³ * Maŋirirān kaŋkuro uwā gwenji gāmāni bok bumik āgo wabiŋ irirān. Tāŋpākaŋ maŋit irani u gwāki terakā gāmok wāra kudān sākgāmān-inik unitā yewa tāŋkuk. Gāmok wāra uwā mobā gwenji āgo wabiwani bumik.

⁴ * Tāŋpākaŋ maŋit irani u it gwāŋinkuŋo uwā maŋirani bāgup āneŋi 24tā itkuŋ. Tāŋpāj maŋirani bāgup 24 uterak āma ekāni 24tā maŋit āyāŋutkuŋ. Āma 24 uwā tek paki-inik yamāŋpāj gwāki-ken āma ārowani tāŋo gwāpā sākgāmān, golpāj tāŋpani nikek unitā itkuŋ. ⁵ * Eruk maŋirani bāgup bāmopi-ken itkuko u gānaŋ yāpā ba iromāŋ māmā pāhap ahāŋ irirān inam dādān-ken topān mebet 7 ude ijinkuŋ. Topān mebet 7 u Anutu tāŋo munapik 7 u. ⁶ * Ude kaŋpāj āneŋi, maŋirani bāgup u inam dādān-ken gwāgu sākgāmān, kwawanigān, ijiwā tumāŋ-kuk.

Ude tāŋkaŋ maŋirani bāgup dubini-ken kukŋi kukŋi imaka kuŋat-kuŋat ikek yarābok-yarāboktā itkuŋ. U uwā inami kāda ba mādeni kāda dapuri nikekgān. ⁷ Kubā uwā laion udewani. Kubāwā bulimakau āmani bumik. Kubāwā āma inam dapun bumik. Kubāwā siāŋ piāŋ kuŋat tākaŋ udewani. ⁸ * Imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u piri 6 nikekgān. Ba gupi kudup, ba jiroki-ken imaka, dapuri nikekgān. Unitā kepma bipani, tārek-tāreki nāmo ŋode yāk tākaŋ; Ekāni Anutu tāŋpāmōrek, u kudupitā kudupitā kudupi-inik. Itkukotā itak. Unitāgān api irek.

⁹ * Tāŋpākaŋ imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitā irit māhemi māŋirani bāgup sākgāmān terak it tāyak u oraŋ iminpāj inin orerit, bānep tāga man iwerit tāk tākaŋ. ¹⁰ * Ude tāk tākaŋ-ken uken āma ekāni 24 unitā irit kehāromi māhemi māŋirani bāgup terak it tāyak u inamiken gwāŋin āpmoŋ iminpāj gwāpāni sākgāmān gāmori-ken peŋkaŋ ŋode yāk tākaŋ; ¹¹ Ekāninin Anutu epmāget kudān ba wāpi biŋam ba kehāromi, gākā māhemi tāŋiri sākgāmān tāk tāyak. Imata, gākāgān imaka kuduŋtagān u pewi ahāŋkuŋ. Ba gākŋaken nadāk terak imaka kuduŋtagān ahāŋ moreŋkuŋo itkaŋ.

5

Netātā buk nāmo pirārewani tāga pirārewek?

¹ * U kaŋpāj uterakgān ŋode kaŋkut; Āma maŋirani bāgup sākgāmān terak it tāyak u keribure kādatā buk wagupani kubā inin irirān kaŋkut. Buk uwā mādeni kāda ba gāmori kāda kudān ikekgān. Tāŋpākaŋ buk u āmatā jop pipiyāneŋo udetā nāmāk 7pāj kehāromigān yāpmāŋ gatāwani. ² Tāŋpāj āneŋi aŋero kehāromi kubā kaŋkut. Unitā gera terak ŋode yāŋkuŋ; Āma siwoŋi netā unitā buk ŋonitāŋo nāmāk ketāreŋpāj tāga pipiyāwek? ³ Ude yāŋirān kunum gānaŋ ba kome terak ba kumbani mājotā irani-ken kubātā buk u tāga pipiyāŋpāj

* 3:19: 1Ko 11:32; Rev 2:5 * 3:20: Jon 14:23; Ijo 2:24 * 3:21: Mat 19:28 * 4:1: Rev 1:1,10 * 4:2: Sam 47:8; Ais 6:1; Rev 4:9 * 4:3: Ese 1:28 * 4:4: Ais 24:23; Rev 3:18, 6:11 * 4:5: Ese 1:13; Rev 1:4, 8:5; Rev 11:19, 16:18 * 4:6: Ese 1:5-10,22; Ese 10:14 * 4:8: Ais 6:2,3; Ese 1:18, 10:12; Rev 1:4,8 * 4:9: Dan 4:34, 6:26; Dan 12:7; Rev 4:2,10 * 4:10: Rev 4:9; Rev 5:1,7,13; Rev 6:16; Rev 7:10,15, 19:4, 21:5 * 5:1: Rev 4:2,10; Ais 29:11; Ese 2:9-10

daninanji nämö tãnjuk. ⁴Äma kubätä täga itpãnj buk u daninanji nämö kanjkuro unita butewaki nadãnjãnj konãm bumta kotkut. ⁵* Konãm korira äma ekãni 24 ukät nanik kubätä ñode näwetkuk; Koreno yãk. Nadãtan? Juda täño äbotken nanik Laion kubä ahãnjuk. U Devit täño orani wãpi biñam ikek unitä ämik tänjãnj iwan täño kehãromi yãpmãnj äpuko unita buk unitãño nämãk 7 u ketãrenjãnj täga pipiyãnanji yãk.

Tom Bãtaki-tãgãnj buk u täga pirãrewek

⁶* Ude yãnjirãn kanjkut; Tom Bãtaki kubä, kumãnj-kumãnj urani bumik unitä imaka kuñat-kuñat ikek 4 ukät äma ekãni 24, mañirani bãgup säkgãmãn it äyãnjutkuño u bãmopi-ken kãronj wãdãnjirãn kanjkut. Joñani 7, dapuri udegãn 7. Joñani ba dapuri 7 uwã Anutu täño munapik 7 komeni komeni yãniñ kireñpewãn kwani it yãpmãnj kukanj u. ⁷* Ude kawakanj Tom Bãtakitã pãnjku äma mañirani bãgup säkgãmãn it täyak unitãño keru bure kada buk u irirãn yãpuk.

⁸* Buk nämö pipiyãwani u yãpmãñkanj irirãn imaka kuñat-kuñat ikek 4 ukät äma ekãni 24 unitä Tom Bãtaki gãmori-ken gwãjijr apmoñ imiñkuñ. U kubãkubätä wagãm-kät gãpe golpãnj täñpanipãnj injtkuñ. Täñpãkanj gãpe u gãnanj naniktã gupe kabãñji gãripi nikek abuk. Gupe uwã Anutu täño kudupi ämawebe unitãño yãñapik man.

⁹* Täñpãkanj äma ekãni 24 ukät imaka kuñat-kuñat ikek 4 unitä kap kodaki kubä ñode tenjuk;

Gutkuño unita buk unitãño nämãk ketãrehta wãpka biñam ikek itan. Gãkño nägãtkatã komeni komeni, äbori äbori uken nanik äma gupi injam dapun inigãn inigãn, ba man kotãk mebãri mebãri yãwani suwanjãnj yepmanjpi Anututa biñam tãñkuñ.

¹⁰* Ämawebe uwã irit kehãromi täño äbot ude itkanj Anutunin täño bãmop ämaniye ude kuñatneñta yepmanj kome.

Ude yepmanjkuno unita kome terak intãjukun itkanj kanjiwat epãn api täneñ yãk.

¹¹* Täñpãkanj äneñi kanjãnj nadãnjukuro uwã ñode; Äma ärowani täño mañirani bãgup säkgãmãn ba imaka kuñat-kuñat ikek 4 ukät äma ekãni 24 u irirã anjero mãyap-inik, 1,000 ini äbot-äbot ba 10,000 ini äbot-äbot unitä äbã it gwãjijrãnj mãmã pãhap täñjirã nadãnjuk. ¹²* Täñkanj gera terak man ñode yãñkuñ;

Tom Bãtaki kumãnj-kumãnj urani u siwonji-inik unita kehãromi, täñbumbum ba nadãwã tärek ba wãpi biñam, epmãget kudãn, iniñoret-oret, ba bãnep täga man iwet-iwet u kumãntagãn inita biñam täyak!

¹³* Täñpãkanj imaka kuñat-kuñat ikek kunum gãnanj, kome terak, kumbani mãjotã irani-ken ba gwãgu pãhap gãnanj itkuño u kuduptagãntã ñode yãñjirã nadãnjuk;

Äma mañirani bãgup säkgãmãn uterak it täyak ukät Tom Bãtaki bok, iniñoret-oret, wãpi biñam, epmãget kudãn ba kehãromi pat yãmitak udegãn pen pat yãmik täyon!

¹⁴Ude yãñjirã eruk, imaka kuñat-kuñat ikek 4 unitä ñode yãñkuñ; U bureni-inik! Täñpãkanj äma ekãni 24 unitä gwãjijr apmoñ yãmiñpãnj äma bãgup säkgãmãn terak it täyak ukät Tom Bãtaki u yãniñ oretkuñ.

6

Hos 4 unitãño manbiñam

¹* Täñpãkanj äneñi ijiwa kwãpãnj kanjkut; Tom Bãtaki unitä buk nämãk 7pãnj kehãromi yãpmãnj gatãwani u injtkanj nämãk kubä ketãrenjuk. Ketãrenjirãn imaka kuñat-kuñat ikek 4 ukät nanik kubätä iromãnj kotãk terak gera ñode yãñku; Abi! yãk. ²* Ude yãwãkanj hos paki kubätä uterakãn äbãnjirãn kanjkut. Hos paki uterak äma kubä itkuko uwã äpa kues ikek. Täñpãnj äma ärowani täño gwãpã imãkanj komi äma täño kehãromi yãpmãnj äpani ude täñpãnj komi äma mãyap komeni komeni dãpmãnj paotta äneñi kuñuk.

³Tãñpãkanj Tom Bãtakitã nämãk buk uterak yãpmãnj gatãwani namba 2 u ketãrenjirãn imaka kuñat-kuñat ikek namba 2tä yãñku; Abi! yãk. ⁴Yãnjirãn hos gãmãni kubätä äbã ahãnjuk. Hos gãmãni uterak äma itkuko u kome terak bãtaki säkgãmãn irit wãramurirãn amatã kowata kowata ämiñ kumãkta kehãromi imani. Ba kadã tanj kubä keru-ken pewani injirãn kanjkut.

⁵Tãñpãkanj Tom Bãtakitã äneñi nämãk namba 3 u ketãrenjirãn imaka kuñat-kuñat ikek namba 3tä yãñku; Abi! yãk. Ude yãwãnã uterakãn dapun täñpãnj kanjkut; Hos kubiri kubätä äbã ahãnjuk. Äma hos kubiri uterak itkuko uwã ketem täño bãrãpi wohurani kubä injtkuk. ⁶Injirãn imaka kuñat-kuñat ikek 4 u bãmopi-ken äma täño man kotãk bumik kubätä

* 5:5: Stt 49:9; Ais 11:1,10; Rev 22:16 * 5:6: Sek 4:10; Jon 1:36; Rev 1:4, 5:12; Rev 13:8 * 5:7: Rev 4:2,10 * 5:8: Rev 8:3-4, 14:2; Rev 15:2; Sam 141:2 * 5:9: Sam 33:3, 40:3; Sam 96:1, 98:1; Sam 144:9; Rev 14:3 * 5:10: Kis 19:6;

Ais 61:6; Rev 1:6, 20:6; Rev 22:5 * 5:11: Dan 7:10; Hib 12:22 * 5:12: 1Sto 29:11; Rev 5:6 * 5:13: Rev 4:2,10

* 6:1: Rev 4:6, 5:1 * 6:2: Sek 1:8, 6:1-6

ahänpän äma hos terak itkuko u ñode iwerirän nadänkut; Gäk pänku kome terak epän täjiri ketem täpuri kubä suwakta gwäki ärowani-inik api penen yäk. Saguom kubäkubä gwäki tanji, 10 kina ude yäk. Täñkañ olip gakñi ba wain ume nämo täppewi waneñ yäk.

⁷ Täñpakañ Tom Bätakitä äneñi nämäk namba 4 u ketärenjirän imaka kuñat-kuñat ikek namba 4tä yänkkuk; Abi! yäk. ^{8*} Yäwänä dapun täñpän hos puñiñi jäñwam bumik kubätä äbä irirän kañkut. Äma hos uterak itkuko u wäpi Kumän-kumän. Äbänjirän kubä wäpi Genji Wakitä tuängän iwatkuk. Täñpakañ kome terak ämawebe yäpmän daniwä äbot pähap 3 ude jop irirä äbot namba 4 uken kumän-kumän pewän ahäta kehäromi yämani. U ämawebe äbot u kumän-kumän däpmäta ämik, nakta jop irit ba käyäm pewän ahänkuñ. Ba ämawebe u däpmäta tom komi komi yäniñ kireñkumän.

⁹ Täñpakañ Tom Bätakitä äneñi nämäk namba 5 u ketärenjirän kañkut. Ämawebe Anutu täño manta nadäkinik täñpän manbiñam yänahänjirä däpani ätu unitäño mäjoni, alta gämori-ken irirä yabänkuñ. ^{10*} Ämawebe uwä gera terak Anutu ñode iwet yabänkuñ; O Ekäni intäjukun-inik, yänkehäromtak mähe mi kudupi, kome ämatä nidäpmän-pewä kumbumäño u kowata bäränjey api däpmän tärewen ba nämo? ^{11*} Ude yänjirä tek paki ini-ini yäniñ moreñpän ñode yäwetkuk; Kämi. Kristo täño watä epän täñpani notjiye ätu, in tadapuno udegän ätu däpmäta yäwani u däpmäkgän täñjirä kowata api däpmän tärewet yäk.

^{12*} Täñpakañ Tom Bätakitä äneñi nämäk namba 6 u ketärenjirän kenän pähap kwainjuk. Kwainjirän edap bipmän utpän käbot jiburani ude äworenjuk. Ba komepaktä nägät äworenjuk. ^{13*} Ba guktä kunum terak nanik tärenpän kome terak mañkuñ, wama mujip mäniñ tanji piänpewän tären mak täkañ ude. ^{14*} Ba kunumtä udegän, tek gwäjik takamän ude ini gwäñjipän paotpen kuñkuk. Täñjirän pomkät, kome gwägu bämopi-ken irani u kuduptagän ini iranitä akumañ paotpen kuñkuñ.

^{15*} Ude ahänjirän kome ni kome ni uken nanik äma ärowani ba epän watä äma jopi, ba komi äma täño intäjukun äma, ba tuñum äma kehäromi niked, ba ärowani äpani kuduptagän päñku mobä gänañ ba mobä käwut-ken käbop itkañ ñode yänkuñ; ^{16*} Pom ba mobä intä äpäñpän nidäpmän-pewä paoritna äma mañjirani bägup säkgämän terak it täyak u dapuri-ken ahänetawä! Ba Tom Bätaki täño kokwawak kañ-ahänetawä yän yänkuñ. ^{17*} Eruk yarä unitäño kokwawak kadäni pähap ahäta unita äma netä unita täga api irek?

7

Äma damani-ken wären täñpani

^{1*} Imaka u käwa tärenjirän eruk anjero 4 ude yabänkuñ. Unitä kome gägäni 4 uken kuñatkañ kome täño mäniñ 4 ude yepmäñitpän yäniñ bitnäñkuñ. Kome terak, gwägu terak ba päya terak mäniñ äneñi nämo piäwekta ude täñkuñ. ² Täñjirä edap abani käda anjero kubä äbänjirän kañkut. U Anutu irit kehäromi mähe mi täño wären yäpmän kuñatkañ. Yäpmän kuñatkañ anjero 4 u kome terak ba gwägu terak täñpawak täkta kehäromi yämani uwä gera terak ñode yäwetkuk; ^{3*} In kome, gwägu ba päya bäränjey nämo täñpä waneñ. Intäjukunä nintä Anutu täño watä epän ämawebeniye damani terak Anutunin täño wären tänayän yäk. ^{4*} Ude yänkañ Isrel ämawebe u bämopi-ken nanik ämawebe Anutu täño wären ikek u kudup 144,000 yän yänjirän nadänkut. ⁵ Täñpakañ Isrel ämawebe kuduptagän äbot 12. Äbot kubäkubä u gänañ nanik ämawebe 12,000-12,000 ude Anutu täño wären niked ñode yäpmän daniñ yepmañkuñ;

Juda täño äbotken nanik äma 12,000.

Ruben täño äbotken nanik äma 12,000

Gat täño 12,000

⁶ Ase täño 12,000

Naptali täño 12,000

Manase täño 12,000

⁷ Simeon täño 12,000

Livai täño 12,000

Isasa täño 12,000

⁸ Sebulun täño 12,000

Josep täño 12,000

Benjamin täño 12,000

* **6:8:** Jer 15:1-3; Ese 5:12,17; Ese 14:21; Ese 33:27 * **6:10:** Rev 16:7; Lo 32:43; Sam 79:10 * **6:11:** Rev 3:18, 7:9,13; Rev 19:14 * **6:12:** Mat 24:29; Apos 2:20; Rev 8:12 * **6:13:** Ais 34:4 * **6:14:** Ais 34:4; Rev 16:20 * **6:15:** Ais 2:10,19,21 * **6:16:** Luk 23:30; Rev 4:2,10 * **6:17:** Jol 2:11; Neh 1:6; Mal 3:2 * **7:1:** Jer 49:36; Dan 7:2 * **7:3:** Ese 9:4,6; Rev 9:4 * **7:4:** Rev 14:1,3

Äma mäyap Anutu injamiken itkanj ininj oretkunj

9 * Tänpäkanj imaka u kanjpäj nadäwa tärenjirän äneji kubä ñode kalgän tänkut; Äbot pähap-inik, äma kubätä täga daninañi nämö, ämawebe äbori äbori, komeni komeni, gupi injam dapun inigän inigän, ba man kotäk mebäri mebäri yäwani, äbot pähap u äma manjirani bägup säkgämän uterak itkuko ukät Tom Bätaki u dubini-ken käronj wädänjirä yabänkjut. Äbot pähap u tek paki nikekgän, keritä imuk pähäm injitkanj man gera terak ñode yänkjut; 10 * Anutunin, manjirani bägup säkgämän terak it täyak ukät Tom Bätaki, yäpätägak täño mäheimi-inik itkamän. 11 Tänpäkanj manjirani bägup säkgämän dubini-ken äma ekäni 24 ukät imaka kunjat-kunjat ikek 4 u irirä añero kuduptagän itgwäjinjkuñ. Itgwäjinjpäñ bägup säkgämän u dubini-ken kome terak injami yäpä-äpmonjöpäñ patkuñ. Ude patkanj Anutu ininj orepäj ñode yänkjut;

12 * Bureni! Ininj oretoret, epmäget kudän, nadäwä tärek, bänep täga man iwet-iwet, wäpi biñam ärowani pähap, ba kehäromi u Anutunintä mäheimi tänpäj tärek-täreki nämö it yäpmäj äroton! U bureni-inik!

13 * Näk ude käwa tärenjirän äneji äma ekäni 24 ukät nanik kubätä näwetkuk; Ämawebe tek paki nikek u netä? De naniktä äbuñ? 14 * Ude näwet yabänjirän kowata ñode iwetkuk; Äma ärowanina, uwä gäkä nadätan. Ude iwerawä näwetkuk; Ätu ñowä iwan kerit terak butewaki ba komi pähap gänañ naniktä äbuñ yäk. Unitäño teki uwä Tom Bätaki täño nägäripäj ärupak tänkuj yäk.

15 * Ude tänkujö unita Anutu täño manjirani bägup säkgämän u dubini-ken itkanj bipani kepma unitä yotken watä epän täñ imik täkanj.

Tänjirä äma manjirani bägup säkgämän terak it täyak unitä yabäj yäwatpäñ watäni it yämik täyak.

16 * Tänpäkanj nakta ba umeta äneji kubä nämö api yeneñ.

Ba edaptä komi nämö api yewek. Ba komi kädäp ikektä nämö api yewek.

17 * Imata, Tom Bätaki manjirani bägup säkgämän bämopi-ken it täyak unitä watäni säkgämän api it yämeko unita.

Itkanj irit kehäromi täño ume dapuri-ken api yämagut yäpmäj kuk täñpek. Täñkanj Anutunitä ini dapuri-ken konämi pito uwä api ärut yämek.

8

Nämäk namba 7 u ketärenjuk

1 * Tänpäkanj Tom Bätakitä nämäk buk terak yäpmäj gatäwani namba 7 u ketärenjirän kunum gänañ mämäni nämö irirän kadäni käronj bumik tänkuk. 2 Kum itkuño u tärenjirän yabänkjut; Añero 7 Anutu dubini-ken käronj wädänj it täkanj unita ätutä womat 7 ude yämijkuñ.

3 * Tänpäkanj añero kubätä alta dubini-ken äbä itkuk. U gäpe golpäñ tänpäni injit irirän kubätä äbä päya umumi kábäñi täga nikek gäpe u gänañ bumta piñjuk. Piñkuko uwä kudupi ämawebe täño yänjapik mankäät awähutkanj Anututa ärawa ude ijikta. Ude piwänkanj añero uwä gäpe u alta golpäñ tänpäni, manjirani bägup säkgämän injam dädan itak uterak penkanj pewän ijinjkuñ. 4 * Pewän ijinjirä gupe kábäñi nikek ukät kudupi ämawebe täño yänjapik mantä añero unitäño kerit-ken naniktä Anutu-ken äronjuk. 5 * Äronjirän añero uwä kädäp gäyek alta terak nanik yäpmänkanj gäpe u gänañ pewän tokñewäpäñ kome terak umu äreñ tänpän manjuk. Äreñ tänpän manjirä yäpä kwinitpäñ, iromäj mämä täñi yänjirän kenäj pähap bumta kwainjuk.

Kome terak imaka imaka ahänjuk

6 Eruk, u punin terak añero 7 unitä womat injit itkuño u piäkta kadäni keräp tänkuk. 7 * Täñkanj añero namba 1 unitä womat piänjirän iwän mim ikek, ba kädäp mebet nägät-kät awähurani unitä kome terak manjuk. Manjuk kome ätuken kädäp pähap ijinj patkuk. Täñkanj kome ätukenä päya ijinj paotkuñ. Täñkanj kome terak mup kuduptagän, udegän ijinj paotkuñ.

8 * Ijinj paorirä añero namba 2tä womat piänjuk. Piänjirän imaka kubä pom täñi bumik, kädäp mebet ikek unitä gwägu pähap gänañ manpä äpmonjuk. 9 Äpmonjirän gwägu pähap u moräki nägät äworenjuk. Nägät äworenjirän gwägu tom mäyap kumbuñ. Täñjirä gäpe, gwägu uterak kunjarani imaka, mäyap imät tänpä kunjuk.

* 7:9: Rev 3:18 * 7:10: Rev 4:2,10 * 7:12: Rev 5:12, 11:17 * 7:13: Rev 3:18 * 7:14: Mat 24:21 * 7:15: Rev 4:2,10 * 7:16: Ais 49:10 * 7:17: Sam 23:2; Ais 25:8; Jon 10:11; Rev 5:6, 21:4 * 8:1: Hab 2:20 * 8:3: Rev 5:8; Kis 30:1-3; Rev 9:13 * 8:4: Rev 5:8 * 8:5: Wkp 16:12; Kis 19:16-19; Rev 4:5, 11:19; Rev 16:18 * 8:7: Kis 9:23-26; Ese 38:22; Jol 2:30 * 8:8: Kis 7:20-21

¹⁰ Tänpäkanj äneñi aņero 3tä womat piäkgän täņkuk. Womat piäñirän guk pähap kubä kunum gānañ naniktä täreñkañ topāntä-yāñ iñjñ-yāñeñkañ kome ätuken ume gānañ ba ume dapuri-ken mañkuk. ¹¹ * Guk u wāpi Jarip. U ume gānañ mañirän ume uwā jāgāmi pähap, āmatā nānañi nāmo täņkuk. Nānañi nāmo täņkuko u nañirā jāgāmi tänpäpāñ āma māyaptā kumāñ täppā kuñkuñ.

¹² * Tänpäkanj aņero namba 4tä womat piäkgän täņkuk. Womat piäñirän edap morāki, komepak morāki ba guk ätu kehāromini yāyomāgat-pewā penjāñeki morāki paotkuñ. Penjāñeki morāki paorirā kome kuñki kāda bipmāñ utkuk. Ba bipani udegān, kome ätuken guk ba komepak kumkum iñjñkuñ. ¹³ * Ude kañkañ uteragän siāñ pähap kubā kañkut. Uwā punin-inik unuken piāñ kuñkañ gera ñode yāñkuk; Wāra! wāra! Aņero yarākubā womat nāmo piāwanitā womat piāñirā kome āmatā jide api tāneñ?

9

Kāpukbam awañ kāroñi-ken naniktā abuj

¹ * Eruk aņero namba 5tä womat piäkgän täņkuk. Womat piäñirän dapun tänpāñ guk kubā kunum gānañ naniktä täreñpeñ kome terak mañ päranipāñ kañkut. Guk unitā awañ kāroñi boham, unitāño yāma dātta ki imani. ² * Unitā awañ kāroñi boham unitāño yāma dārirāñ gupe pähap abuk. Gupe u epānken kogā pähap iñjñirā ārok tākañ ude. Gupe unitā āro edapktā kunum itpipñpewān gwāgātuk. ³ * Täñirän gupe gānañ nanik kāpukbamtā abāmañ kome terak āpmonkuñ. Täñkañ kehāromi yāmani uwā bam bumik, meni komigāmān. ⁴ * Tänpäkanj kome terak tepārañ, päya pähām ba moyeñ, nak yeñ udewani täppā waneñtawā yāñ yāwerani. Täñkañ āmawebe damani-ken Anutu tāño wāreni nāmo, u iwan tāñ yāmikta yāñtāreñ yāmani. ⁵ Täñkañ kumāñ-kumāñ dāpneñta nāmo. Jop, komi pähap yāmikta kehāromi yāmani. Komi pähap uwā bamtā āma yek tākañ ude komepak 5ta nadāneñta yāwani. ⁶ * Eruk kadāni uken āmatā komi pähap nadāñpāñ kumākta gāripi-inik nadāneño upāñkañ kumāk-kumāk kādetta wāyākñewā wawākañ komi pen nadāneñ.

⁷ * Tänpäkanj kāpukbam uwā hos āmik tākta tuāngān tuāngān itkañ tawañ kuk tākañ ude irirā yabāñkut. Gwāki terak āma ārowani tāño gwāpā golpāñ täñpani bumik. Tänpäkanj injami dapun āma tāño bumik. ⁸ * Täñkañ gwāki puññi kāroñi, Juda webe tāño gwāki puññi udewani bumik. Täñkañ meni uwā, laion meni udewani. ⁹ * Täñ, kupāñteki uwā kapapāñ täñpani bumik. Ba piri māmāni u hos māyaptā āmikta bārāñeñkañ tāk tākañ ude bumik. ¹⁰ Täñkañ uyañi uwā tuk uyañi bumik. Ba meni komi uwā uyañi-ken itak. Meni unitā āmatā komi pähap yāmiñtāñ kuñirā komepak 5 ude tārekta kehāromi yāmani. ¹¹ Tänpäkanj kāpukbam komi unitāño āma ārowani kubā itak. U awañ kāroñi boham unitāño aņero wāpi Tänpāwak. Tänpāwak u Juda tāño man terak wāpi Abadon, ba Grik man terak Apolion.

¹² * Eruk imaka umuri kubā tāretak uba. Imaka umuri yarā ahākta yāwani unitā itkamān.

Komi āma ābot pähap ahāñkuñ

¹³⁻¹⁴ * * Eruk, aņero namba 6tä womat piāñkuk. Piāñirän alta golpāñ täñpani Anutu injamiken it täyak, unitāño joñani 4 u bāmopi-ken nanik man kotāk kubā ahāñirän nadāñkut. Man ahāñkuko uwā aņero namba 6 womat inñitkuko u man ñode iwetkuk; Yufretis umeken aņero 4 topmāk terak itkañ u pit yāmi yāk. ¹⁵ * Aņero 4 u āmawebe kome kuñki kāda irani dāpmāñ paotneñta kadāni yāñ yāmanita itsāmāñ itkañ yāk. Ude yāñirän aņero 4 kadāni yāñ yāmani uwā siwoñi ahāñirän aņero nabā 6 unitā pāñku pit yāmiñkuk. ¹⁶ Täñkañ komi āmaniye hos terak mañirani 200 milion ude itkañ yāñ yāñirän nadāñkut.

¹⁷ Tänpäkanj dāpmonken hoskāt, māhemiye bok yabāñkuro u ñode yabāñkut; Hos māhemiye tāño kupāñteki ätu gāmāni-inik, ätu gwagāri, ätu jāñwam bumik. Täñ, hos gwākiwā laion gwāki bumik. U meni gānañ nanik kādāp mebet, gupe ba mobā kādāp mebet ikek unitā abuj. ¹⁸ Imaka waki umuri yarākubātā āma ätu dāpmāñ paotkuñ. Hos meni gānañ nanik kādāp mebet, gupe ba mobā kādāp mebet ikek komigāmān unitāgān kumāñ-kumāñ dāpuñ. ¹⁹ Tänpäkanj hos unitāño kehāromini uwā meni ba uyañi-ken nikek itkañ. Täñkañ hos uyañi uwā gāmok bumik, gwāki nikek. Unitā komi yāmik tākañ.

²⁰ * Tänpäkanj āma ätu imaka waki umuri uterak kumāñirā ätu orañ yāmiñkuño upāñkañ ini bānepi nāmo sukureñkuñ. Ba irit kuñat-kuñarita nadāñirā waki kubā nāmo täñkuk. Nāmoinik!

* **8:11:** Jer 9:15 * **8:12:** Rev 6:12-13 * **8:13:** Rev 9:12, 11:14 * **9:1:** Rev 20:1 * **9:2:** Stt 19:28; Kis 19:18; Jol 2:2,10 * **9:3:** Kis 10:12,15 * **9:4:** Rev 7:3 * **9:6:** Jop 3:21; Jer 8:3; Rev 6:16 * **9:7:** Jol 2:4 * **9:8:** Jol 1:6 * **9:9:** Jol 2:5 * **9:12:** Rev 8:13 * **9:13-14:** Rev 8:3 * **9:13-14:** Rev 16:12 * **9:15:** Rev 8:7-12 * **9:20:** Rev 16:9,11; Ais 2:8,20; 1Ko 10:19-20; Sam 115:4-7; Sam 135:15-17; Dan 5:23

Ātu uwā majo wārata nadākinik pen tāṅkuṅ. Ba yāwīk gol ba siriwapāṅ tāṅpani ba ain, mobā ba pāya kujatpāṅ tāṅpani, yabāṅpāṅ-nadāk nāmo tāṅpani ba jukunitā nāmo nadāwani ba ini kuroṅ nāmo kuṅjarani u māde nāmo ut yāmiṅkuṅ. ²¹ Ude tāṅkaṅ āma kumāṅ-kumāṅ dāpmāk-dāpmāk, āma yārat-yārat, kubokāret, ba kubota u nāmo peṅkuṅ. Nāmoinik!

10

Aṅerotā buk tāpuri Jonta imān naṅkuk

¹ Eruk ude kāwa tāreṅirān āneṅi kubā ṅode kākḡān tāṅkut; Aṅero kehāromi nīkek kubā kunum ḡānaṅ naniktā āpāṅirān kaṅkut. U tektawā gubampāṅ uwāk tāṅkaṅ ḡwāki terak ḡāmok wāra gubam terak it tāyag udewanitā yewa tāṅkuk. Tāṅkaṅ iṅami dapun edap dapuri ude, ba kuroṅi uwā kādāp mebet bumik ude tāṅkuṅ. ² Tāṅpākaṅ kerī-ken buk tāpuri kubā pipiyāṅpāṅ iṅitkuk. Tāṅkaṅ abā kuroṅi bure kādatā ḡwāḡu pāhap terak yeṅkuk. Tāṅ, kuroṅi kāpmāk kādawā kome terak yeṅirān kaṅkut. ³ Ude tāṅkaṅ laiontā ḡāwo yāk tākaṅ ude gera pāhap yāḡkuk. Ude yāṅirān iromāṅ 7tā iniṅ yāḡkuṅ. ⁴ * Iromāṅ 7tā iniṅ yāṅirā uterakḡān nāk kudān tāwayāṅ tāṅkut. Ude tāṅira kunum ḡānaṅ man kotāk kubā ṅode yāṅirān nadāṅkut; Kudān tāwenoi! Man iromāṅ 7 unitā yāḡo u nadāk-nadākka-ken kābop iṅit yāk.

⁵ * Ude nadāṅpāṅ kaṅkut; Aṅero ḡwāḡu pāhap ba kome terak yeṅirān kaṅkuro u kerī bure kāda kunum iwoṅāreṅkuk. ⁶ * Ude tāṅpāṅ Anutu, irit tārek-tāreki nāmo, ba kunum kome, ḡwāḡu pāhap ba imaka kudup uterak itkaṅ u yāwān ahāwani, u wāpi terak ṅode yāḡkehārom taṅkuk; Kadāni kāroṅi nāmo itnayāṅ. Kadāni ahātak! ⁷ * Unita aṅero namba 7tā womat piāṅirān Anututā kāmi tākta nadāk kābop peṅkuko u apīḡo tāṅ-tārewayāṅ. Watā āmaniye profet bian yāwetkuko udegān ahāṅirān tārewayāṅ yāk.

⁸ Aṅero nabā 7tā ude yāṅirān kunum ḡānaṅ nanik man kotāk nadāṅkuro u āneṅi yāḡḡān tāṅirān nadāṅkut. U ṅode nāwetkuk; ḡāk pāṅku buk tāpuri aṅero ḡwāḡu pāhap ba kome terak yeyak u kerī-ken pipiyāṅpāṅ iṅitak u yāpmāṅ! ⁹ Ude yāwānā nākā pāṅku aṅero, buk u tāga namayāṅ? yāḡ iwetkut. Iwerawā ṅode nāwetkuk; Buk tāpuri ṅo yāpmāṅkaṅ naṅ yāk. Naṅkaṅ mekaken ḡāripi sāḡḡāmān nadāwayāṅ, kuron doki bumik. Upāṅkaṅ kokka ḡānaṅ āpmonṅirān wakiinik nadāwayāṅ yāk. ¹⁰ Ude nāwerirān buk tāpuri u kerī-ken nanik yāpmāṅpāṅ naṅkut. Naṅkaṅ mena-ken ḡāripi nīkek, kuron dok bumik nadāṅkut. Upāṅkaṅ kāma āpmonṅpākaṅ kokna-ken wakiinik kubā nadāṅkut. ¹¹ Nāṅpakaṅ nāwetkuk; Eruk, āma ābot komeni komeni ba man kotāk mebāri mebāri yāwani ba intājukun āmaniye, imaka kāmi ahāṅ yāmikta yāwani u āneṅi kaṅ yāḡahāṅpāṅ yāwet yāk.

11

Āma yarātā Anutu tāḡo meni jinom yāḡahāṅkumān

¹ * Eruk, aṅero unitā jikon, āhottaba udewani, imaka imaka tāḡo kāroṅini peṅpāṅ kāwani nīkek kubā namiṅkaṅ ṅode nāwetkuk; ḡāk jikon ṅo yāpmāṅ pāṅku Anutu tāḡo kudupi yot u, ba unitāḡo alta terak peṅpāṅ kāroṅini kaṅpāṅ nadā yāk. Tāṅkaṅ āmawebe yot u ḡānaṅ iniṅoret epān tāṅ itkaṅ u kaṅ dani yāk. ² * Tāṅ, kudupi yot yāma-ken yewa tāṅ-āyāṅurani unitāḡo kāroṅini nāmo peṅpāṅ kāwen. Bāḡup uwā ḡuṅ āmawebe ābotta yāniṅ kirewani yāk. ḡuṅ āmawebe uwā kudupi yotpārare bāmopi-ken yeṅ gatāṅtāṅ kuṅjarirā komepak 42 ude api tārewek yāk. ³ Tāṅkaṅ nākḡo man yāḡahāwani āma yarā unita kehāromi yāmiṅira nākḡo man yāḡahāṅ yāpmāṅ kuṅjirān kadāni udegān, kepma 1,260 ude api tārewek. Tāṅkaṅ āma yarā uwā butewakini kwawak pewān ahākta tek upuri nīkepāṅ api tāṅpeṅ kuṅatdeṅ. ⁴ * Āma yarā uwā olip pāya yarā u, ba peṅyāṅek yarā, kome pāhap tāḡo Ekāni iṅamiken it tākamān u.

⁵ * Eruk, āma kubātā āma yarā u komi yāmeko uwā kādāp mebet āma yarā unitāḡo meni-ken naniktā abāmaṅ pāṅku āma iwan tāṅ yāmeko u kumāṅ-kumāṅ iḡiwek. Āma udewani kādet uterak kumākta biṅam yāk. ⁶ * Tāṅpākaṅ man yāḡahāwani āma yarā uwā kadāni man yāḡahādayāṅ tākamān-ken u bāmopi-ken iwān iniṅ bitnākta kehāromi yāmani. Ba ume dapuri tāṅpewān nāḡāt āworekta kehāromi yāmani. Ba imaka waki umuri-inik mebāri mebāri kome terak iniken ḡārip terak tāga pewān ahāneṅ.

⁷ * Tāṅpākaṅ āma yarā uwā man yāḡahāk epān tāṅtāṅ kuṅattākon tāreṅirān, tom pāhap kubā, awaṅ kāroṅi boham u ḡānaṅ nanik abāṅkaṅ yarā ukāt āmiṅpāṅ kehāromini yāpmāṅ āpāṅpāṅ kumāṅ-kumāṅ api dāpek yāk.

* **10:4:** Dan 8:26; Dan 12:4,9 * **10:5:** Lo 32:40; Dan 12:7 * **10:6:** Neh 9:6; Sam 146:6 * **10:7:** Dan 9:6,10; Amo 3:7 10:9 Ese 2:8, 3:1-3 * **11:1:** Ese 40:3; Sek 2:1-2 * **11:2:** Luk 21:24; Rev 12:6, 13:5 * **11:4:** Sek 4:3,11-14
* **11:5:** 2Sml 22:9; 2Kin 1:10; Sam 97:3; Jer 5:14 * **11:6:** 1Kin 17:1; Kis 7:17-20; 1Sml 4:8 * **11:7:** Dan 7:21; Rev 12:17; Rev 13:1,7, 17:8

⁸ *Kumāŋ-kumāŋ dāpānkaŋ man yāŋahāwani āma yarā unitāŋo komegup yotpārare pāhap, Ekānini pāya kwakāp terak kumbuk-ken u bāmopi-ken api pātdeŋ yāk. Yotpārare u wāpi Sodom, ba wāpi Isip yāŋ yāwani. Wāp uwā man wārani ude bumik. ⁹ *Āma yarā u yotpārare bāmopi-ken parirān āmawebe ābori ābori, komeŋi komeŋi ba man kotāk mebāri mebāri yāwanitā ābā āma ātutā yarā u āneka yāniŋ bitnāŋpāŋ jop yabāŋ irirā kepma yarākubā tāŋkaŋ āneŋi kepma kubā morāki tārewek yāk. ¹⁰ Tāŋkaŋ komeŋi āmawebe unitā ŋode api yāneŋ; Āma yarā u āmawebe komeŋi komeŋi komi pāhap nīmīŋkumān. Unita wisikiniŋ kumāŋkamān yāŋ api yāneŋ. Ude yāŋkaŋ āŋnak-āŋnak tāŋit kap teŋit ba iron kowata kowata api tāneŋ yāŋ nāwetkuk.

¹¹ *Eruk, kepma yarākubā tāŋkaŋ āneŋi kepma kubā morāki irān tāreŋirān ŋode kaŋkut; Anututā woŋ irit nīkek piāŋpewān āma yarā uken āpmonjirān kodak taŋpāŋ akuŋkumān. Kodak taŋpāŋ akuŋjirān yabāŋkaŋ āmawebe bumta umuntaŋkuŋ. ¹² *Umuntaŋ irirā āma yarā uwā kunum gānaŋ man kotāk gera terak ŋode yāŋirān nadāŋkumān; Njo abun! Yāŋirān iwaniye itkaŋ yabāŋ yāwat irirā gubamtā āma yarā u oraŋ yāpmāŋ kunum gānaŋ āroŋkuk.

¹³ *Eruk, uterakgān koŋ pāhap kwaiŋpewān yotpārare unitāŋo morāki awāhurirān āmawebe 7,000tā kumbun. Tāŋpākaŋ āmawebe nāmo kumbuŋo uwā umun pāhap nadāŋpāŋ Anutu kunum māhemi u iniŋ orerirā yabāŋkut. ¹⁴ *Tāŋpākaŋ imaka umuri kaŋkuro u umuri pāhap namba 2. Tāŋkaŋ āneŋi umuri pāhap namba 3 unitā ahāwayāŋ kerāp tāyak.

Aŋero namba 7tā womat piāŋkuk

¹⁵ *Aŋero namba 7 unitā womat piāŋjirān āmawebe kunum gānaŋ itkaŋ u gera ŋode yāŋirā nadāŋkut;

Eruk, kome pāhap ŋo kaŋiwatta Ekāninin-kāt unitāŋo iwoyāwani Kristo uken kehāromi ba wāpi biŋam apiŋo pat yāmitak. Ekāninin uwā kaŋiwat epāni tārek-tārek nāmo api tāŋ yāpmāŋ ārowek yāk.

¹⁶ *Ude yāŋirān āma ekāni 24, maŋirani bāgup terak Anutu iŋamiken it tākaŋ unitā Anutu iniŋoretta kuroŋi-ken iŋami yāpā āpmonjipāŋ yāŋkuŋ; ¹⁷ *Ekāni, kehāromi māhemi, itkunonitā api it yāpmāŋ ārowen.

Gāk kehāromika pāhap terak kaŋiwat epānka yāput peyan unita bānep tāga pāhap gāwetkamāŋ. ¹⁸ *Komeŋi āmawebetā kokwawak wakiiniŋ kubā nadāŋ yāpmāŋ ābuŋo upāŋkaŋ gākŋa kokwawakka kwawak pewi ahākta kadāni ahātak.

Ba āma kumbani yāpmāŋ danikta kadāni ahātak. Tāŋpākaŋ epān watā āmakaye profet u, ba kudupi āmawebe āpani ārowani, ganiŋoret tākaŋ unita kowata sākgāmān yāmikta kadāni ahātak.

Ba āma kome tāŋpāwak tākaŋ u dāpmāŋ paotta kadāni ahātak yāk.

¹⁹ *Ude yāwā tāreŋirān Anutu tāŋo kudupi yot kunum gānaŋ itak u yāma dārirān Anutu tāŋo topmāk-topmāk kubāgān unitāŋo gāpe kwawak irirān kaŋkut. Eruk uterakgān yāpā kwiniŋit, iromāŋ māmā ba āma kotāk ahāŋit, koŋ kwaiŋit, iwān mim nīkek maŋjirān kaŋkut.

12

Webe kubākāt gāmok pāhap kubā

¹ Eruk, ude kaŋkaŋ āneŋi kubā ŋode kaŋkut. Kunum terak kudān inidewani kubā ahāŋirān kaŋkut; Webe kubā, edap dapuritā tek ude uwāk tāwani. Tāŋkaŋ gāmori-ken komepaktā irānkaŋ gwāki-ken gwāpā ude guk 12 udetā ijiŋ-yāŋeŋkuŋ. ² * Tāŋkaŋ webe uwā nanak kok itkaŋ nanaktā komi iŋirān kāhān yāŋ itkuk. ³ * Kāhān yāŋ irirān kunum terak kudān inidewani kubā āneŋi ahākgān tāŋkuk. U gāmok gāmāni pāhap, gwāki 7. Eruk, gwāki 7 uterak joŋani 10 ude itkuŋ. Ba gwāki kubākubā terak gwāpā āma ārowani tāŋo udewani 7tā itkuŋ. ⁴ Tāŋpākaŋ gāmok unitā kunum terak guk kukŋi kāda nanik kudup uyaŋitā pāripmāŋ-pewān kome terak maŋkuŋ. Maŋjirā gāmok u pābā webe unitā nanak u bāyawān nāŋpa yāŋkaŋ webe u iŋamiken kaŋ-gwājiŋ itkuk.

⁵ * Tāŋpākaŋ nanak u ain pārip-pārip iŋitkaŋ guŋ āmawebe komeŋi komeŋi kehāromigān yabāŋ yāwarekta yāwani upāŋ bāyaŋkuk. Bāyawānā aŋerotā bārāneŋ pudāt yāpmāŋ Anutu-ken ba Anutu tāŋo maŋjirani bāgup sākgāmān uken kuŋkuŋ. ⁶ * Yāpmāŋ kuŋjirā webe u

* 11:8: Luk 13:34 * 11:11: Ese 37:5,10 * 11:12: 2Kin 2:11 * 11:13: Rev 8:5, 16:18 * 11:14: Rev 9:12
 * 11:15: Kis 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; Oba 21 * 11:16: Rev 4:4,10 * 11:17: Rev 1:4,8, 15:3 * 11:18: Sam 2:1, 46:6; Rom 2:5; Rev 10:7, 19:5; Sam 115:13 * 11:19: Hib 9:4; Rev 8:5, 15:5; Rev 16:21 * 12:2: Mai 4:10 * 12:3: Dan 7:7 * 12:5: Sam 2:9; Rev 19:15 * 12:6: Rev 11:2-3

metāṅpen kumaṅ kome jopi-ken, Anututā iwoyāṅ imiṅkuk-ken kuṅkuk. Uken Anututā watāni it yāpmāṅ kuṅjirān kepma 1,260 tārekta yāwani.

⁷* Eruk nāk pen kaṅjwat irira kunum gānaṅ āmik pāhap kubā ahāṅkuk. Āmik tāṅkuṅo u aṅero tāṅo intājukun āma wāpi Maikel ukāt āboriye ātukāt gāmok pāhap ukāt āmiṅkuṅ. ⁸⁻⁹* Āmiṅpāṅ Maikelkāt āboriyetā gāmok-kāt āboriye tāṅo kehāromini yāpmāṅ āpuṅ. Kehāromini yāpmāṅ āpānpāṅ kunum gānaṅ wari itta nāmo, yāwat kireṅpewā kome terak ukādagan āpuṅ. Tāṅ, gāmok pāhap uwā gāmok bian-inik itkuko ukeṅo wāpi kubā āma waki, wāpi kubā Satan, kome āmawebe pāke ṅo tāṅyākṅarani u.

¹⁰* Ude kaṅkaṅ irira kunum gānaṅ gera taṅi kubā ṅode yāṅkuk; Eruk apiṅo Anutu tāṅo yāpātāgak epān tākta yāwani ukeṅo ahātak. Bureni, Anutu intājukun-inik itak unitā kehāromini kwawak pewān ahātak.

Ba unitāṅo iwoyāwani Kristo u apiṅo wāpi biṅam kwawak pewān ahātak.

Wisikniin! Āma waki kepma bipani Anutu iṅamiken notniyeta yāṅpāṅ-yabāṅ yāwat man yāwani ukeṅo kunum gānaṅ nanik yentāreṅ maṅpān āpomotak.

¹¹ Bureni-inik! Notniyetā āma waki tāṅo kehāromi yāpmāṅ āpuṅo uwā, Tom Bātaki tāṅo nāgāri unitāṅo kehāromi terak, ba Anutu tāṅo man bureni, gwāk pimiṅpāṅ yāṅahāntāṅ kuṅkuṅo uterak kehāromini yāpmāṅ āpuṅ.

Tāṅkaṅ Anututa nadāṅpāṅ gupi iniy kirekta nāmo iyap taṅkuṅ.

¹²* Unita kunum gāk, ba imaka gākā terak itkaṅ u kuduptagan oretoret pāhap nadākot!

Upāṅkaṅ kome gwāgu, ek butewaki pāhap nadākon! Imata, āma waki, ekken āreṅkuko itak.

U kadāni kerāpigān irayāṅ tāyat yāṅ nadāṅpāṅ kokwawak pāhap nadātak!

¹³ Tāṅpākaṅ gāmoktā kunum gānaṅ nanik nāwat kireṅpewā kome terak āpātāt yāṅ nadāṅpāṅ koki wawāpāṅ webe, nanak āmani bāyaṅkuko u urayāṅ iwatkuk. ¹⁴* Ude tāṅjirān webe nanak bāyaṅkuko unita siāṅ pāhap tāṅo piri imā penkaṅ gāmok waki u kaṅnumuntaṅ piāṅ kome jopi-ken kuṅkuk. Kome uken sākgāmān irirān watāni it yāpmāṅ kuṅjirā obaṅ yarākubā tāṅkaṅ āneṅi obaṅ kubā morāki tārekta yāwani. ¹⁵ Tāṅpākaṅ gāmok unitā webe u utta ume dapuri meni-ken ume tokāt tākaṅ ude abāṅkaṅ webe u urayāṅ tāṅkuk. ¹⁶ Tāṅjirān webe u tāṅkentakta kometā aṅeṅpāṅ ume pāhap, gāmok meni gānaṅ nanik ābuko u kudup kāmān āpmonkuṅ. ¹⁷* Kometā ude tāṅjirān gāmok u koki wawāpāṅ webe unitāṅo nanakiye ātuken āmik pewān ahākta kuṅkuk. Webe unitāṅo nanakiye u Anutu tāṅo man buramiwani ba Jesutā man bureni yāṅahāk tāṅkuko unita nadākinik tāṅpani.

¹⁸ Ude tāṅkaṅ gāmok pāhap u gwāgu pomi-ken itkuk.

13

Tom umuri pāhap yarā ahāṅkumān

¹* Eruk u yabāṅkaṅ āneṅi kubā ṅode kagān tāṅkut. Tom pāhap kubā gwāgu pāhap gānaṅ ahāṅjirān kaṅkut. U gwāki 7, joṅani 10. Tāṅkaṅ joṅani kubākubā terak āma ārowani tāṅo gwāpātā itkūṅ. Tāṅkaṅ damani kubākubā terak Anututa yāṅārok man kudān tāwani. ²* Tāṅpākaṅ tom uwā tom komigāmān kubā wāpi lepat udewani. Tāṅkaṅ kuroṅi uwā tom taṅi kubā wāpi bea unitāṅo kuroṅi udewani. Tāṅ, meni uwā laion meni bumik. Unitā ahāṅjirān gāmok pāhap gwāgu gāgāni-ken itkuko unitā iniken kehāromi, wāpi biṅam ba komeṅi, tom pāhap unita imiṅkuk.

³* Tāṅpākaṅ tom pāhap unitāṅo gwāki kubā utpewā kumbuko upāṅkaṅ parām gwāki-ken tokṅeṅpāṅ tāgaṅkuko u bārāmi pen itkuk. Tāṅkaṅ tom pāhap u kaṅpāṅṅ kome āmawebe kuduptagan kikuṅpāṅ jākjāk yamāṅpāṅ iwarān tāṅkuṅ. ⁴ Iwarān tāṅpāṅ iniy oretpāṅ yāṅkuṅ; Wāra, tom inidewani kubā kākamāṅ yāk. Netātā ukāt tāga āmiden? Ude yāṅkaṅ gāmok pāhap u imaka, udegān iniy oretkuṅ, tom pāhapta kehāromini imiṅkuko unita.

⁵* Eruk, tom pāhap u iniken wāpi yāpmāṅ āronpāṅ Anutu yāṅārok iwet yāpmāṅ kukta, ba kome āmawebeniye yabāṅ yāwatta komepak 42 ude iniy kirewani. ⁶ U Anutu wāpi, Anutu tāṅo komeṅi, ba Anutu tāṅo kudupi āmawebeniye kunum gānaṅ itkaṅ u yāṅārok pāhap yāwet tāṅkukonik. ⁷* Tāṅkaṅ tudupi āmawebe ukāt āmik tāṅpāṅ kehāromi yāpmāṅ āpākta kehāromi imani. Tāṅpākaṅ ugān nāmo. Āmawebe ābori ābori, komeṅi komeṅi, man kotāk mebāri mebāri yāwani ba gupi mebāri mebāri u yabāṅ yāwatta kehāromi yāpuk. ⁸* Tāṅpākaṅ kome āmawebe kuduptagan bumiktā wāpi api iniy oretneṅ. Āmawebe tom pāhap u iniy oretnayāṅ

* 12:7: Jud 9 * 12:8-9: Stt 3:1,14; Luk 10:18, 22:31; Rev 20:2 * 12:10: Jop 1:11; Sek 3:1 * 12:12: Ais 44:23; Ais 49:13 * 12:14: Dan 7:25, 12:7 * 12:17: Rev 11:7, 14:12 * 13:1: Rev 12:3; Rev 17:3,7-12 * 13:2: Dan 7:4-6 * 13:3: Rev 17:8 * 13:5: Dan 7:8,25; Dan 11:36; Rev 11:2 * 13:7: Rev 11:7 * 13:8: Sam 69:28; Rev 3:5, 5:6; Rev 17:8; Rev 20:12,15, 21:27

tākaṅ uwā kunum kenta kome nāmo pewān ahāṅṅirān wāpi irit kehāromi tāṅo wāpi tawaṅ terak nāmo kudān tāwani u. Tāṅkaṅ irit kehāromi tāṅo wāpi tawaṅ u Tom Bātakitā ini kudān tāwani.

⁹ Eruk, in jukujin nikektā man ṅo ket nadākot;

¹⁰ * Āma kubā komi yot gānaṅ itta biṅam yāwani tāṅpānā, komi yot gānaṅ bureni api irek. Ba āma kubā āma kerī terak kumākta biṅam yāwani tāṅpānā, āma kerī terak bureni api kumbek.

Mebāri unita kudupi āmawebetā kehārom taṅpāṅ nadākiniki nāmo pewā putāreṅ.

¹¹ Eruk u kaṅpāṅā tom pāhap kubā āneṅi kākḡān tāṅkut. U kome gānaṅ naniktā abuk. Joṅani yarā, api ābani, sipsip nanaki tāṅo udewani upāṅkaṅ man kotāki uwā āriṅṅi tāṅo kotāk ude. ¹² Tāṅpākaṅ tom u tom intājukun ahāṅṅirān kaṅkuro u inḡamiken itkuk. Tāṅkaṅ tom yarā unitāṅo kehāromini uwā mebāri kubāḡān. Kehāromini uterak peṅ yāwet-pewān komen āmawebe kuduptagān tom intājukun ahāwani, parām bārām nikek u inḡoret tāṅkuṅonik. ¹³⁻¹⁴ *

* Tāṅkaṅ tom intājukun ahāṅkuko u dubini-ken itkaṅ kudān mebāri mebāri u tākta kehāromi imani udegān tāk tāṅkukonik. Kudān kubāwā, āmawebe kaṅṅirā kādāp mebet kunum gānaṅ nanik tāṅpewān āpāk tāṅkukonik. Kudān udewani terak tāṅyākḡat-pewān āmawebetā tom pāhap intājukun ahāṅṅirān urākaṅ nāmo kumbuko u inḡoret tāṅkuṅonik. Tāṅpākaṅ kudān kudupi udewani tāṅkaṅ āmawebe ṅode peṅyāwet tāṅkukonik; In tom u oraṅ imikta yāwik kubā tāṅ imut yāk. ¹⁵ * Ude yāwet-pewān tāṅṅirā tom māden ahāṅkuko u kehāromi ṅode tākta imani nikek; Meni woṅ piāṅpewān āpḡoṅṅirā yāwik u wareṅ tāṅpāṅ man ṅode yāṅkuk; Āma nāk nāmo naniṅ oretnayāṅ tāṅo uwā kumāṅ-kumāṅ api dāpet yāk.

¹⁶ Tāṅpākaṅ ugān nāmo. Tom pāhap māden ahāṅkuko u komi āmaniye yāwet-pewān āmawebe ārowani ba āpani, jāwāri ba tuṅum ikek, watā epān tāṅpani ba wāpi biṅam ikek u kudup yepmāṅṅitpāṅ kerī bure kāda terak ba damani terak kudān kubā dāpmāṅ gatāṅkuṅ. ¹⁷ * Ude tāṅṅirā āma kudān udewani nikek nāmowā ketem tuṅum kubā tāḡa suwanāṅi nāmo, ba āma kubātā āma uken tuṅum tāḡa suwanāṅi nāmo. Tāṅpākaṅ kudān uwā tom pāhap unitāṅo wāpi ba wāpi tāṅo namba. ¹⁸ Tāṅpākaṅ āma nadāk-nadāk ikektā kudān ṅonitāṅo mebāri tāḡa nadāwān tāreṅ. Namba damani-ken dāpmāṅ gatāwani u āma kubā tāṅo wāpi. Namba uwā 666.

14

Tom Bātaki-kāt āmawebeniye tāṅo man

¹ * U kaṅpāṅā āneṅi dapun tāṅpāṅ Tom Bātaki Saion pom terak irirān kaṅkut. Saion pom terak irirān āmawebe 144,000 Tom Bātaki-kāt Nani tāṅo wāpi kudān, damani terak kudān tāwani unitā itḡwāṅṅi irirā yabāṅkut. ² * U yabāṅpāṅ gera kubā kunum gānaṅ ume tokātkaṅ māmā yāk tākaṅ ude, ba iromāṅtā māmā kuṅayāk tāyak ude yāṅṅirān nadāṅkut. Ba man kotāk u āmatā wagām sāḡḡāmān utpāṅ kap tek tākaṅ ude nadāṅkut. ³ * Tāṅpākaṅ āmawebe 144,000 uwā Ekāni-kāt imaka kuṅat-kuṅat ikek 4 ukāt āma ekāni 24 u inḡamiken itkaṅ kap kodaki kubā tenkuṅ. Āmawebe 144,000 Anututā komen āmawebe u bāmopi-ken nanik yāmaṅkutkuko unitāḡān kap u tehta mebāri nadāṅkuṅ, pāke ukāt nāmo. ⁴ * Uwā āma kubokāret nāmo tāṅpani, kudupi siwonḡiḡān kuṅarani u, ba Tom Bātakitā deken kwānā ugān iwarani u. Āmawebe u Tom Bātakitā komen āmawebe bāmopi-ken nanik suwanpāṅ inita biṅam yāmagurani. Uwā ābot intājukun Anutu ba Tom Bātakitā ini yāniṅ oretta biṅam iwoyāṅ yepmaṅpani u. ⁵ * U kurāki-inik, meni-ken jop manman kubā nāmo ahāwani.

Aṅero yarākubātā man yāḡahāṅkuṅ

⁶ Eruk āneṅi aṅero kubā kunum terak piāṅ kuṅṅirān kaṅkut. Aṅero u Manbiṅam Tāḡa tārek-tāreki nāmo u yāpmāṅ kuṅatkaṅ āmawebe ābori ābori, komeni komeni, mani kotāk mebāri mebāri yāwani ba gupi mebāri mebāri gera terak ṅode yāḡahāṅpāṅ yāwetkuk; ⁷ * In Anututa umuntaṅpāṅ wāpi biṅam yāpmāṅ akuwut! Anututā āmawebe yāpmāṅ danik-danik kadāni kerāp tāyak yāk. Unita Anutu kunum kenta kome, ḡwāḡu pāhap ba ume dapuri yāwān ahāṅkuṅo u inḡiṅ orerut!

⁸ * Tāṅṅirān āneṅi aṅero kubātā noripaki u iwatpāṅ ṅode yāṅkuk; Wisikinik! Babilon yotpārare paot-inik tāyak. Yotpārare u māhemi komeni komeni kubokāret wain ume komi

* **13:10:** Jer 15:2, 43:11; Mat 26:52; Rev 14:12 * **13:13-14:** Mat 24:24; 1Kin 18:24-39 * **13:13-14:** Lo 13:1,4; Rev 19:20 * **13:15:** Dan 3:4-6 * **13:17:** Rev 14:9,11; Rev 16:2, 19:20; Rev 20:4 * **14:1:** Rev 3:12, 7:3,4 * **14:2:** Ese 1:24, 43:2; Rev 1:15, 19:6 * **14:3:** Sam 149:1; Ais 42:10; Rev 5:9, 7:4 * **14:4:** Efe 5:27 * **14:5:** Sam 32:2; Sef 3:13 * **14:7:** Rev 10:6 * **14:8:** Ais 21:9; Jer 51:7,8; Rev 17:2, 18:2,3

nikek yepmāŋ towiŋtāŋ kuŋatkuko ubayāŋ yāk. ⁹⁻¹⁰ * * Ude yāŋirān āneŋi aŋero kubätä noripak yarā yāwatpāŋā gera terak ŋode yāŋkuk; Āma kubätä tom pāhap u ba yāwiki u yāniŋ oretpāŋ wāpi kudān damani ba kerik-ken yāpayaŋ tāko uwā Anutu tāŋo kokwawaki umuri pāhap unitā, ume komigāmāntā-yāŋ iŋtāyiŋirān api nadāwek. Āhan nāmo api nadāwek yāk. Nāmoinik, Tom Bātaki-kāt kudupi aŋeroniye iŋamiken kādāp komigāmān ba mobā kādāp ikektā-yāŋ iŋtāyiŋ yāpmāŋ api ārowek yāk. ¹¹ * Tāŋpāŋ kādāptā āma udeuwani komi yewayāŋ tāyak unitāŋo gupeni paot-paori nāmo api ārowek. Bureni-inik, āma tom pāhap u ba yāwiki yāniŋ oretpāŋ wāpi kudān damani ba kerik-ken yāpayaŋ tāŋo uwā mānit kubā yāpmākkāt nāmo, komigān pen api nadāŋ yāpmāŋ āroneŋ yāk. ¹² * Eruk mebāri unita kudupi āmawebetā kehārom taŋpāŋ Anutu tāŋo man buramiŋpāŋ nadākiniki Jesuken pek tākaŋ uwā nāmo pewā putāreneŋ.

¹³ * Tāŋpākaŋ āneŋi kunum gānaŋ gera kubā ŋode yāŋirān nadākgān tāŋkut; Man ŋo kudān tā yāk. Yāput peŋpāŋ apiŋonitā āmawebe Jesuta nadākinik tāpāŋ kumnayaŋ tākaŋ uwā oretoret terak it tākaŋ. Ude yāŋirān Munapiktā ŋode yāŋkuk; Man u bureni yāyak yāk. Āma Jesuta nadākinik tāŋpāŋ kumnayaŋ tākaŋ u komi epān kome terak itkaŋ tāŋkuŋo u peŋpāŋ sākgāmān kwikinik api itneŋ yāk. Imata, tāktāki sākgāmān u nikek bok api kuney yāk.

Kome terak ketem puget-puget kadāni

¹⁴ * Tāŋpākaŋ nāk āneŋi dapun tājira uterakgān gubam paki ahāŋkuk. Gubam uterak āma kubā Āma Bureni-inik unitāŋo iŋam dapun bumik unitā maŋit itkuk. Āma unitāŋo gwāki terak āma ārowani tāŋo gwāpā, golpāŋ tāŋpani. Keriken pāip komigāmān kubāpāŋ iŋit itkuk. ¹⁵ * Ude iŋitkaŋ irirān kunum tāŋo kudupi yot gānaŋ nanik aŋero kubätä āpāŋpāŋ aŋero gubam terak itkuko u gera terak ŋode iwetkuk; Kome terak epānka-ken ketem bureni puget-puget kadāni ahātak ubayāŋ. Unita gāk pāipka yāpmāŋ pāpmo kome terak ketem bureni dāpmāŋpāŋ yāpmāŋ yāk. ¹⁶ Ude yāwānā, eruk āma gubam terak itkuko unitā pāipi wepmātpāŋ ketem bureni kome terak itkuŋo u kudup madāŋpāŋ yāpuk.

¹⁷ Ude tāŋpānkaŋ kunum tāŋo kudupi yot gānaŋ nanik aŋero kubätä pāip, meni komigāmān iŋitkaŋ āpuk. ¹⁸ * Āpāŋirān aŋero noripaki kubätä alta terak naniktā āpuk. Aŋero u uwā kādāpta watāni irani. Unitā noripaki pāip komigāmān iŋitkuko unita gera ŋode yāŋkuk; Kome terak wain mujipi gāmāneŋ morekaŋ. Unita gāk pāipka unitā kome terak wain bureni madāŋpāŋ yāpmāŋ yāk. ¹⁹⁻²⁰ * Ude yāwānā aŋero noripaki unitā kome terak wain bureni kudup madāŋpāŋ yāpmāŋ pāŋku Anutu kokwawaki tāŋo gāpe pāhap yotpārare mādeni kāda itkuko u gānaŋ pewān āpmonkuŋ. Pewān āpmonpāpāŋ yeŋ kākārirān nāgāt pāhap kubā āpuk. Āpāŋpāŋ gwāgu pāhap āworeŋkuk, kukŋitā kukŋi udu 300 kilomitas bumik. Ba kāroŋi, hos tāŋo kuroŋi-ken umunitā pāŋaba geŋi terak bumik tokŋeŋkuk.

15

Komi bārāpi paotpaot tāŋo manbiŋam

¹ * Tāŋpākaŋ kunum terak kudān kudupi pāhap, inipārik kubā āneŋi ŋode ahāŋirān kaŋkut; Aŋero 7tā imaka umuri 7 tārek-tārek kerik-ken iŋit itkuŋ. Tārektārek yāyat uwā imaka umuri u ahāwā tāreŋirā Anutu tāŋo kokwawak imaka, kadāni ugān ahāwān tārekta yāwani. ²⁻³ * * Tāŋpākaŋ gwāgu kubā kaŋkuro uwā kwawanigān, ijiwā tumāŋ-kuk, kādāp mebet-kāt awāhurani bumik kaŋkut. Tāŋpāŋ āmawebe māyap gwāgu unitāŋo pomi-ken itkuŋ. Uwā āmawebe tom pāhap ba yāwiki ba unitāŋo wāpi tāŋo namba kehārom taŋpāŋ māde ut yāmiŋkuŋo u kuduptagān. Itkaŋ wagām, Anututā yāmiŋkuko u iŋitpāŋ Anutu tāŋo watā epān āma Moses ba Tom Bātaki, yarā unitāŋo kap ŋode teŋkuŋ;

O Ekāni Anutu tāŋpāmerek, gāk epān ārowani pāhap, tāgagāmān-inik kubā tāk tāyan. Āma komeni komeni unitāŋo Ārowani Pāhap, gākŋo kādet u siwoŋi bureni-inik.

⁴ * Āmawebe kuduptagān api oraŋ gamineŋ. Ba āma kubätä wāpka biŋam nāmowā nāmo api ganiŋ oretneŋ.

Gāk kubā-tāgān siwoŋi ubayāŋ. Unita āmawebe komeni komeni gākken ābāŋpāŋ gukut imāpmok tāŋ gamut!

Tāŋpākaŋ gāk yāpmāŋ danik-danik epān bureni tājiri mebāri kwawak ahāk tāyak.

* **14:9-10:** Rev 13:12-17 * **14:9-10:** Stt 19:24; Sam 11:6, 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15; Ese 38:22; Rev 15:7, 16:19; Rev 19:20, 20:10; Rev 21:8 * **14:11:** Ais 34:10; Rev 13:12-17; Rev 19:3 * **14:12:** Rev 12:17, 13:10 * **14:13:** 1Ko 15:58; Hib 4:10 * **14:14:** Dan 7:13 * **14:15:** Jol 3:13 * **14:18:** Jol 3:13 * **14:19-20:** Ais 63:3; Kra 1:15; Rev 19:15 * **15:1:** Wkp 26:21; Rev 15:6-7 * **15:2-3:** Rev 4:6, 5:8 * **15:2-3:** Kis 15:1; Rev 11:17, 16:7; Sam 92:5; Sam 139:14; Sam 145:17 * **15:4:** Jer 10:6-7; Sam 86:9

Kap ude tenjirä nadänkut.

⁵* Tãŋpãkaŋ näk dapun tãŋpãŋ kunum gãnaŋ Anutu tãŋo yottaba, kudupi yot unitãŋo yãma tumãnjirãn kaŋkut. ⁶* Tumãnjirãn aŋero 7, imaka waki umuri-inik 7 u yot gãnaŋ nanikpãŋ yãpmãŋ äpuŋ. Aŋero u teki paki, ägo wabiwani. Tãŋkaŋ meran golpãŋ tãŋpanipãŋ kupãŋji-ken meran tãŋkuŋ. ⁷* Äpãnjirã imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät nanik kubãtä aŋero 7 gãpe golpãŋ tãŋpani 7 ude yãmiŋtãŋ kuŋkuk. Gãpe u gãnaŋ Anutu irit paot-paori nãmo unitãŋo kokwawakitã tokŋeŋ patkuk. ⁸* Tãŋpãkaŋ kudupi yot gãnaŋ Anutu peŋyãŋeki ba kehãromini, gupe bumik unitã tokŋeŋpãŋ patkuk. Tãŋkaŋ aŋero 7tã imaka waki umuri-inik 7 u tãŋpewã nãmo ahãŋ morenjirãn yot gãnaŋ ärokãrok tãŋo kãdet tãŋpiŋiŋkuk.

16

Anutu tãŋo kokwawakita man

¹* Ude ahãwãnkaŋ kudupi yot gãnaŋ naniktã gera kubã ñode ahãnjirãn nadänkut. U aŋero 7 ñode yãwetkuk; In gãpe 7 u yãpã äreyãnjirã Anutu tãŋo kokwawak kome terak umu piwã äpmonjput yãk. ²* Ude yãnjirãn aŋero namba 1 unitã ini gãpe gãnaŋ nanik kome terak piwãn kuŋkuŋ. Piwãn kuŋjirã tom pãhap tãŋo wãpi kudãn ikek ba yãwikita gukut imãpmok tãŋ imani ämawebe u gupi terak umetumet parãm tarãki komigãmãn u ahãŋ yãmiŋkuk. ³* Tãŋpãkaŋ aŋero namba 2 unitã iniken gãpe yãpãn äreyãnjirã gwãgu pãhap gãnaŋ äpmonjput. Äpmonjirãn gwãgu pãhap u tabã nãgãt bumik äworeŋkuk. Ude äworenjirãn gwãgu pãhap gãnaŋ tom kudup kumbun.

⁴* Tãŋpãkaŋ aŋero namba 3 unitã gãpeni gãnaŋ nanik piwãn kuŋjirãn ume taŋi tãpuri kudup nãgãt äworeŋkuŋ. ⁵* Ude tãnjirãn aŋero kubã ume watã irani unitã Anutu ñode iwerirãn nadänkut;

Siwoŋi kurãki itkunonitã itan, Äma waki tãŋpani ñonita kowata yãmitan u siwoŋi tãyan.

⁶* Äma ñonitã kudupi ämawebe ba profet ämakaye dãpmãŋ-pewã nãgãt piŋkuŋo unita kowata nãgãt yepmãŋ towiŋjiri nãkaŋ u tãgatak.

⁷* Ude yãnjirãn altatã man ñode yãŋkuk;

Bureni-inik! Ekãni tãŋpãmorek mãhemi, momita kowata dãpmãŋ tãrek tãyan u siwoŋi-inik, tãga tãyan.

⁸* Ude tãŋpãkaŋ aŋero namba 4 unitã gãpeni gãnaŋ nanik piŋpewãn edap terak äpmonjput. Edap terak äpmonjirãn edaptã kãdãp bumik äma ijikta kehãromi yãpuk. ⁹* Edap kãdãp ikek yeŋjirãn äma uwã komi bumta nadãppãŋ imaka umuri unitãŋo mãhemi Anutu, man wakiwaki yãppãŋ ibeŋkuŋ. Ude tãŋkuŋo upãŋkaŋ bãnepi sukurenjãŋ Anutu iniŋ oretta bitnãk-inik tãŋkuŋ.

¹⁰* Tãŋpãkaŋ aŋero namba 5 unitã gãpeni gãnaŋ nanik piŋpewãn tom pãhap tãŋo maŋjirani bãgup uterak äpmonjãnkaŋ komeni kudup pit kubãgãn bipmãŋ utkuk. Bipmãŋ urirãn äma ätu komigãmãn nadãntãŋgãn meberi naŋ dãkŋeŋkuŋ. ¹¹* Tãŋpãkaŋ äma u komi nadãŋkuŋo unita, ba parãm gupi-ken tokŋeŋkuŋo unita Anutu man wakiwaki yãppãŋ ibeŋkuŋ. Ude tãŋkuŋo upãŋkaŋ bãnepi sukurenjãŋ irit kuŋat-kuŋari waki u nãmo peŋkuŋ.

¹²* Tãŋpãkaŋ aŋero namba 6 unitã ini gãpe-ken nanik piwãn äpmonjirãn Yufretis umetã kawuk taŋkuk. Umetã ude kawuk taŋjirãn äma ärowani ärowani ba komi ämaniye bok, edap abani kãda naniktã äbãkta kãdet tumãŋ yãmiŋkuk. ¹³* Tãŋpãkaŋ näk kaŋjira gãmok pãhap u meni gãnaŋ nanik, ba tom pãhap u meni gãnaŋ, ba profet jopi u meni gãnaŋ nanik mãjo yarãkubã wirit bumik unitã abuj. ¹⁴* Mãjo uwã Satan tãŋo watã epãn tãŋpani unitãŋo mãjo wãra. Uwã kudãn kudupi tãkta kehãromi pat yãmani. U komeni komeni unitãŋo äma ärowani peŋ yãwet-pewã Anutu Tãŋpãmorek Mãhemi unitãŋo kadãni pãhapken äbãŋkaŋ ämik api tãneŋ.

¹⁵* Unita ket ñode nadãwut! Näk iwantã-yãŋ bãrãŋek-inik api ahãŋ tamet yãk. Unita äma kubã morãŋ kuŋarira nabãneŋ yãŋ nadãppãŋ kodak itpãŋ tekita watãni irek. Ude tãŋpayãŋ tãko unita nadãnjira gãripi nitek tãyak yãk.

* 15:5: Kis 38:21 * 15:6: Rev 15:1 * 15:7: Rev 14:10 * 15:8: 1Kin 8:10-11; Ais 6:4; Ese 44:4 * 16:1: Ais 66:6; Rev 16:17; Sam 69:24; Jer 10:25; Sef 3:8 * 16:2: Kis 9:10; Lo 28:35; Rev 13:12-17 * 16:3: Kis 7:17-21 * 16:4: Sam 78:44 * 16:5: Sam 119:137; Rev 1:4 * 16:6: Sam 79:3; Ais 49:26 * 16:7: Sam 19:9; Rev 15:3, 16:14; Rev 19:2 * 16:9: Rev 9:20-21; Rev 16:21 * 16:10: Kis 10:22; Ais 8:22 * 16:11: Rev 9:20-21; Rev 16:21 * 16:12: Ais 11:15; Jer 50:38 * 16:14: Rev 16:7; Rev 19:6,15,19 * 16:15: Rev 3:3,18

16* Tãŋpãkaŋ majo wãra yarãkubã unitã komeni komeni tãŋo intãjukun ãma yãŋpãbã kubã-kengã yepmanpãpãŋ kome kubã wãpi Amagedon yãŋ iwerani uken kãbeyã tãŋkuŋ. 17* Kãbeyã tãŋjirã aŋero namba 7 unitã gãpeni gãnaŋ nanik kwarut yãbatkuk. Kwarut yãbattãŋ kuŋjirã Ekãni tãŋo maŋirani bãgup kudupi yot gãnaŋ itkuko u gãnaŋ nanik gera kubã ñode ahãŋjirã nadãŋkut; U tãretak! 18* Ude yãwãnkaŋ yãpã, iromãŋ mãmã pãhap ba yãŋ urum-urum ahãŋkuk. Ahãŋjirã kenãŋ pãhap kwaiŋkuk. Kenãŋ u bian ãmatã kome terak irirã kwaiwani u kudup yãrepmãtã moreŋkaŋ umuri pãhap kubã kwaiŋkuk. 19* Kwaiŋpewã Babilon yotpãrare imãtpãŋ yarãkubã ahãŋkuŋ. Tãŋpãkaŋ guŋ ãmawebe komeni komeni unitãŋo yotpãrare uwã paot moreŋkuŋ. Bureni, Anututã Babilon yotpãrare tãŋo tãktãki wakita nadãwãn wawãpãŋ kokwawaki tãŋo ume komi nitek yãmãn naŋ paotkuŋ. 20* Ude tãŋpãnkaŋ gwãgu pãhap bãmopi-ken kome tãpuri, ba pom kãroŋi kãroŋi uken-uken udegãn paot moreŋkuŋ. 21* Ba kunum gãnaŋ nanik iwãn mim mobã pãhap bumik unitã maŋpãŋ ãma dãpmãŋ tãyon Anutu man wakiwaki yãŋpãŋ ibeŋkuŋ. U imata, iwãn mim ikek taŋkuko uwã umuri pãhap, ãma kumãŋ-kumãŋ dãpmãkta.

17

Kubokãret webe tom gãmãni terak maŋitkuk

1* Eruk, aŋero gãpe 7 u yãpmãŋ kuŋatkuŋo u kubãtã nãkken ãbãŋpãŋ man ñode nãwetkuk; ãbãŋkaŋ ka! yãk. Kubokãret webe pãhap ume mãyap terak maŋit tãyak uwã kowata ahãŋ imayãŋ tãyak u gãwoŋãrewa ka! 2* Webe unitã intãjukun ãma ãrowani komeni komeni komeni uken-uken nanikkãt gãripini dãpmãŋ tãrek tãŋkuŋ. Ba ãma komeni komeni nanikkãt webe ukãt kubokãret tãŋpãŋ ãmatã ume naŋkaŋ tãŋguŋguŋ tãk tãkaŋ ude tãŋkuŋ. 3* Ude nãwerirã Munapiktã nãk magãtpãŋ kome jopi kubãken nãmagut yãpmãŋ kuŋkuk. Tãŋpãkaŋ uken webe kubã kaŋkut. U tom pãhap gãmãni kubã terak maŋiti itkuk. Tom pãhap uwã gupi terak Anutu wãpi yãpmãŋ ãpãkta man waki mebãri mebãri kudãn tãwani. Tãŋkaŋ tom unitãŋo gwãki 7, joŋani 10. 4* Tãŋ, webe tom uterak maŋitkuko uwã tek gãmãni gwagãri udewanipãŋ gupi sãkgãmãn uwãk tãŋkuk. Tãŋkaŋ epmãget mebãri mebãri upãŋ meran tãŋkuk. E, kerikenã gãpe kubã golpãŋ tãŋpani upãŋ iŋit itkuk. U gãnaŋ kaŋgãrip ba nadãŋ gãrip ba imaka wakiwaki unitã tokŋeŋpãŋ patkuk. 5* Dãmãni terak wãpi kudãn mebãri nitek, kãbop nanik ñode kudãn tãwani;

BABILON Pãhap

KUBOKãRET Tãŋpani Tãŋo MIŊi,

BA KOMENI KOMENITã KUDãN TARãKI TARãKI Tãŋpani

UNITãŋo MIŊi Nãk UBAYãŋ.

6* Tãŋpãŋ ñode kaŋkut; Webe u kudupi ãmawebe, Jesu tãŋo manbiŋam yãŋahãŋjirã dãpmãŋ-pewã kumbani tãŋo nãgãt wain ume ude gãripni nitek nãŋtãngãn tãŋguŋguŋ taŋjirãn kaŋkut. Ude kaŋpãŋ nadãwãtãk taŋi tãŋpãŋ jãkãk yãŋkut.

Tom gwãki 7 unitãŋo man

7* Jãkãk yãŋjira aŋero unitã ñode nãwet yabãŋkuk; Imata nadãwãtãk tãŋpãŋ jãkãk yãyan? Nãk webe ñonitãŋo mebãri, ba tom pãhap gwãki 7, joŋani 10 unitã kotãŋ imitãk ñonitãŋo mebãri gãwera nadã yãk. 8* Tom pãhap kãyan u bian-inik itkuk. Upãŋ apiŋo nãmo itak, kumbuk yãk. Kãmiwã awaŋ kãroŋi boham-ken nanikkãt ãyãŋutpeŋ ãneŋi ãbãŋkaŋ paotpãŋ paot-inik tãkta api kwek. Tãŋpãkaŋ bian itkukopãŋ apiŋo nãmo itak, ba ãneŋi kodak taŋpeŋ api ãbeko unita kome ãmawebetã kaŋpãŋ nadãwãtãk bumta api tãneŋ. ãmawebe nadãwãtãk tãnayãŋ tãŋo uwã wãpi kudãn kome ahãŋkuk-kentã it pãbã apiŋo irit kehãromi tãŋo wãpi tawãŋ terak nãmo kudãn tãwani.

9 Ude yãŋpãŋ nãwetkuk; Man ñowã ãma nadãwã tãrewanitã nadãnaŋi. Gwãki 7 uwã, pom 7 webe unitã uterak maŋit tãyak. 10 Ba gwãki 7 u intãjukun ãma ãrowani 7. Ukãt nanik ãma ãrowani 5 u paotkuŋ. Tãŋ, kubã itak ño yãk. Itãngãn ãneŋi kubã api ahãwek. Ahãŋpãŋ kadãni kerãpi-inik kuŋarekta yãwani. 11 Tãŋpãkaŋ tom pãhap bian itkuko u apiŋo nãmo itak unitã ãma ãrowani 7 unitãŋo tawãŋ terak yãpurãrãtpãŋ namba 8 ude api tãŋpek. Ahãŋpãŋ paotpaot tãŋo yotpãrare-ken api ãpmonpek.

* 16:16: Het 5:19; Sek 12:11 * 16:17: Rev 16:1 * 16:18: Rev 4:5 * 16:19: Rev 14:10 * 16:20: Rev 6:14
 * 16:21: Kis 9:24; Rev 11:19; Rev 16:9,11 * 17:1: Jer 51:12-13; Rev 17:15 * 17:2: Ais 23:17; Rev 14:8 * 17:3:
 Rev 13:1 * 17:4: Jer 51:7; Rev 18:16 * 17:5: Rev 14:8 * 17:6: Rev 18:24, 19:2 * 17:7: Rev 13:1 * 17:8:
 Dan 12:1; Rev 11:7, 13:8

12 * Täŋpakan joŋani 10 yabātan uwā, intājukun āma ārowani 10gān yāk. Unitā kanjiwat epān tākta kehāromi nāmo yāpāni yāk. Kāmi uyaku, epāni yāput penpāŋ tom pāhap ukāt kadāni kerāpi-inik, aua kubāgān ude, kanjiwat epān tākta kehāromi api yāpneŋ yāk. 13 Täŋkan u kudup bānep nadāk-nadāki kubāgān penpāŋ tom pāhap unitāŋo epān tāŋkehāromi takta wāpi biŋam ba kehāromini iniken iniken kudup unitagān api imineŋ. 14 * Täŋirā Tom Bātaki-kāt āmik api pewā ahāneŋ yāk. Āmik pewā ahāŋirā Tom Bātakitā kehāromi tāŋpāŋ dāpmāŋpāŋ kehāromini api yāpmāŋ āpek. U imata, Tom Bātaki unitāgān āma ārowani tāŋo ārowani intājukun ba ekāni tāŋo ekāni intājukun yāk. Täŋkan inigān nāmo api tāŋpek. Nāmo, ini iwarāntākta iwoyāwani, āmawebe yāpmāŋ danipāŋ yepmanpān nadāŋ imikinik tāk tākan u Tom Bātaki-kāt itkan āmik tāŋpāŋ iwan unitāŋo kehāromi api yāpmāŋ āpneŋ yāk. Aŋerotā man ude nāwetkuk.

Webe ukenonitāŋo manbiŋam

15 * Ude nāwetpāŋ āneŋi ŋode nāwetkuk; Kubokāret webe ume māyap terak maŋjirān kāyan? Ume māyap uwā āma ābori ābori, komeŋi komeŋi uken nanik, āma gupi inam dapun inigān inigān, ba man kotāk mebāri mebāri yāwani. 16 * Täŋkan joŋani 10 yabātan ukāt tom pāhap unitā kubokāret webe u kwawak nadāŋ iminipāŋ tek yāŋopmāŋ iminjan tohari gupi naŋpāŋ kādāp pewā pāŋku api ijiwek. 17 Uwā jop nāmo api ahāwek. Nāmo, Anututā ini nadāk tawan penkuko u bureni ahākta bānepi pen yāwet-pewān bānep kubāgān tāŋpāŋ tom pāhapta watā epān api tāŋ imineŋ. Watā epān tāŋ imin yāpmāŋ kuŋtāko man Anututā yāŋkuko u bureni ahāŋirān api penneŋ yāk. 18 Täŋpakan webe kāyan uwā yotpārare pāhap, komeŋi komeŋi tāŋo intājukun āma ārowanita intājukun tāŋ yāmik tāyak u yāk.

18

Webe pāhap Babilon u waŋkuk

1 Eruk ude kāwa tārewāpāŋ āneŋi aŋero kubā kunum gānaŋ naniktā āpāŋirān kanjut. U āmawebe yabāŋ yāwatta wāpi biŋam ārowani nikek. Täŋkan penyāŋeki pāhapta penyāŋerān kome terak kepma pāhap ude tāŋkuk. 2 * Täŋpāŋ gera pāhap terak ŋode yāŋkuk;

Wisikinik! Babilon yotpārare pāhap ukeŋo paot-inik tāyak! Kome u apiŋo mājo wāra tāŋo kome ude āworetak. Mājo wakiwaki ba barak tom kābāŋ tāwani nāŋpanitā apiŋo kome ŋo korekan.

3 * Imata, komeŋi āmawebe kuduptagān webe unitāŋo kubokāret kādetta gāripi pāhap nadāŋkan unitāŋo kādet ugān-inik iwāt tāŋkuŋ, āmatā wain umeta gāripi nadāŋpāŋ naŋkan tāŋguŋguŋ wakiinik tāk tākan ude.

Komeŋi komeŋi tāŋo intājukun āmatā webe ukāt gāripi dāpmāŋ tārek tāk tāŋkuŋ. Täŋirā webe u māyāk-kāt nāmo kādet wakiwaki tāk tāŋkuko uterak moneŋi āmatā moneŋi bumta wādāk tāŋkuŋ.

4 * Nāk man ude nadāŋpāŋ āneŋi kunum gānaŋ nanik gera kubā ŋode yāŋirān nadāŋkut; Āmawebenaye, in yotpārare u penpen āpāmaŋ kut! In u tāŋkentāŋpāŋ momi unitā tāk tāyak udegān tāneŋta. In unitāŋo kādet ugān iwātpāŋā imaka umuri-inik ahāŋ imayāŋ tāyak udegān ahāŋ tamekta.

5 * Nadākan? Yotpārare unitāŋo momi buŋāt yāpmāŋ kunum gānaŋ ŋo abātak. Täŋpakan kādet wakini unita Anutu nāmo guŋtak tāyak u nadātak! yāk.

6 * Unita inta kādet waki tāŋ taminikuko kowata āhan yāpektawā. Nāmo, ātukāt uterak wakiinik kan tāŋ imut.

Ba tāŋguŋguŋ kādet āma ātu yāwoŋāreŋkuko unita kowata tāŋpewā webe u tāŋguŋguŋ-inik kan tāŋpān. 7 * Bian wāpi biŋam, gāripi nikek itkuk. Unita kowata waki iminirā komi pāhap, gāripi terak itkuko udegān kan nadāwān.

Imata, webe u inita ŋode yāk tāyak; Nāk intājukun webe ude itat yāk. Nāk webe kajat nāmo, butewaki kubā nāmo api nadāwet yāŋ yāk tāyak.

8 * Ude yāk tāyak unita imaka waki umuri-inik ŋode api ahāŋ imineŋ; Kumāŋ-kumāŋ, konām butewaki ba nakta jop irit uken kepma kubāgān api ahāŋ imineŋ.

Ude ahāŋ iminirā kādāptā ijinpāŋ api ijin paorek. Imata, Ekāni Anutu, webe unitāŋo tāktāki yāpmāŋ danik tāyak u kehāromi-inik.

* 17:12: Dan 7:24 * 17:14: 1Ti 6:15 * 17:15: Ais 8:7; Jer 47:2 * 17:16: Rev 18:8 * 18:2: Rev 14:8; Ais 13:21; Ais 34:11; Jer 50:39 * 18:3: Rev 14:8 * 18:4: Ais 48:20; Jer 50:8; Jer 51:6,45; 2Ko 6:17 * 18:5: Stt 18:20-21; Jer 51:9 * 18:6: Sam 137:8; Jer 50:15,29; 2Te 1:6 * 18:7: Ais 47:7-9 * 18:8: Jer 50:34; Rev 17:16

9* Ijin parirän kädäp gupe ärowän kanpän komeni komeni täŋjo intäjukun äma, webe ukät gäripi däpmäŋ tärek täŋkuŋo unitä konäm butewaki pähap api täneŋ. 10* Webeni pähap uwä komi pähap nadäŋ irirän kanjumentaj päŋku ban itkaŋ api käneŋ. Kaŋkaŋ butewaki man ŋode api yäneŋ;

Wära! Wära! Yotpärare pähapnin ŋokeŋo wäyak yäk. Kadäni käronji säkgämän gäripi terak it yäpmäŋ äbätängän komi pit kubägän yäpmäntak ŋo yäk.

11* Ude yäŋirä moner epän täŋpani komeni komeni naniktä yotpärare unita yäŋpän konäm butewaki täŋpän butewaki terak api itneŋ. Butewaki nadäŋpän ŋode api yäneŋ;

Wära! Tuŋumnin netätä suwaŋpän moner api nimek? 12* Täŋpakaŋ tuŋum tuŋumi wäpi wäpi ŋodepän ämatä suwakta pewä ahänkuŋ; Imaka imaka gol ba siriwapän täŋpani, omäk meran säkgämän, tek säkgämän mebari mebari, täbori ba pidämi. Ba päya kábäŋi nikek ätu, ba imaka imaka tom taŋi wäpi elefant unitäŋo menipän täŋpani. Ba imaka imaka gwäki taŋi, päya kujat ba kapa mebari mebari ba mobä säkgämän upän täŋpani ämatä suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. 13 Ba päya päham kábäŋi nikek, ketem-kät awähutpän näŋpani mebari mebari, ba imaka imaka kábäŋi nikek gupi terak ärunani ba imaka kodaki näŋpani ba ijinpän näŋpani ämatä suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. Ba tom sipisip, hos ba bulimakau, ba imaka ämatä uterak maŋiräkaŋ hostä wädäwani u imaka, ämatä suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. Ba ugän nämo, ämapän, tuŋum bumik ämatä moner peŋpän pen yäpneŋta yäpmäŋ kuŋat täŋkuŋonik. Täŋpakaŋ webe pähap unitä paoränkaŋ netätä tuŋumi u api suwaner?

14 Täŋpän moner epän täŋpani unitä ŋode api yäneŋ; Babilon, imaka säkgämän säkgämän yabängäripi tük täŋkuno u kudup gabäŋ umuntaŋ kuŋ morekaŋ! Äneŋi täga nämo api yämaguren! yäŋ api yäneŋ. 15* Ude yäŋpän moner äma tuŋumi yotpärare uken peŋirä moner yämik täŋkuŋo unitä Nin komi udegän nadäne yäŋpän kaŋ-umuntaŋ päŋku ban api itneŋ. Itkaŋ konäm butewaki täŋpän api itneŋ. 16* Täŋpän ŋode api yäneŋ;

Wära! Wära! Webenin pähap ŋokeŋo waŋ pätak ŋo yäk. Uwä tek gämäni gwagäri udewanipän gupi säkgämän uwäk täŋkuk. Täŋkaŋ epmäget mebari mebari upän meran täŋkaŋ it täyakonik. 17* Upänkaŋ butewaki pähap! Tuŋumi säkgämän terak itkuko u pit kubägän waŋ moretak ŋo yäk.

Täŋpakaŋ gäpe taŋi taŋi yäpmäŋ kuŋarani, gäpe unitäŋo mähemikät epän ämaniye, ba äma gwägu terak kuŋatpän moner epän tük täkaŋ u kuduŋtagän ban itkaŋ Babilon api kaŋiwat itneŋ. 18* Ban itkaŋ kaŋiwarirä Babilon kädäp ijin patkaŋ gupe äronirän kanpän gera ŋode api yäneŋ; Yotpärare udewani bian kubä nämo itkuk yäk. 19* Ude yäŋpän butewaki nadänkaŋ keŋkeŋ porinpän gwäki terak ureŋ täŋpä ärowäpän konäm api kotneŋ. Konäm kotpän api yäneŋ;

Wära! Wära! Yotpärarenin pähap ŋokeŋo waŋ pätak ŋo yäk. Gwägu terak gäpe kuŋat täkaŋ unitäŋo mähemitä webe ŋo terak tuŋum mähemi täŋkuŋ. Upänkaŋ ŋo kawut! Imaka imaka kudup pit kubägän paot morekaŋ yäk. 20* Unita kunum gänaŋ it täkaŋ, in oretoret tükot! Ba Anutu täŋo kudupi ämawebeniye, ba profet äbot, epän ämaniye in kudup hänep tägagämän nadäkot!

Webe unitä waki täŋ tamik täŋkuko unita Anututä kowata imitak yäk.

21* Eruk u punin terak ŋode kaŋkut; Anjero kehäromi kubätä mobä bäräpi kubä yäpmäŋ aku maŋpän gwägu gänaŋ äpmonjuk. Maŋpän äpmonpänkaŋ man ŋode yäŋkuk; Babilon wawän yäŋpän udegän api maŋpä äpmoner yäk. Maŋpä äpmon paot-inik täŋirän äneŋi nämo inik api käneŋ.

22* Wisikinik! Babilon hämpoka-ken wagäm, uhuwep, ba womat terak kap teŋirä mämä äneŋi nämo inik api ahäwek.

Ba hämpoka-ken ämatä epän kubä wari nämo api täneŋ. Ba ketem äŋnaŋ täŋuruk-uruk kubä nämo inik täŋirä api nadäneŋ. 23* Täŋkaŋ hämpoka-ken topän mebet kubä äneŋi nämo api ijin-yäŋewek.

Ba ämatä webe yäpmäk-yäpmäk wari nämo api ahäwek yäk. Kome jopi äneŋi api äworewen. Moner epän ämakaye täŋo wäpi biŋam komeni komeni kuŋat moreŋkuk. Kuŋat moreŋirän gäkä kon täŋpän ämawebe komeni komeni täŋyäkŋatpewi gäka nadäkinik täŋkuŋ.

* 18:9: Rev 17:2; Ese 27:30-35 * 18:10: Ese 26:17; Dan 4:30 * 18:11: Ese 27:36 * 18:12: Ese 27:12,13,22

* 18:15: Ese 27:31,36 * 18:16: Rev 17:4 * 18:17: Ese 27:27-29 * 18:18: Ese 27:32 * 18:19: Ese 27:30-34

* 18:20: Ais 44:23; Lo 32:43; Jer 51:48 * 18:21: Jer 51:63-64; Ese 26:21 * 18:22: Ais 24:8; Ese 26:13 * 18:23:

24* Babilon, gäkä profet ba kudupi ämawebe ätu kumäŋ-kumäŋ däpmäŋ-pewi nägäri kädet-ken piwä kuŋkuŋo unita Anutu inamiken momi pähap täyan.
Bureni-inik, kome terak äma päke ämatä däpmäŋ-pewä kumäk täkaŋ, eruk momi u kudup-tagän Babilon gäkä terak ärotak yäk.

19

Anutu inin oretna!

1 Ude nadäŋpänä ŋode nadäkän täŋkut; Kunum gänaŋ ämawebe äbot pähap täŋo mämätä bumik ŋode ahäŋirän nadäŋkut;

Anutu inin oretna! Yäpätägak, kehäromi ba peŋyäreŋ u kudup Anutunintä mähemi täyak.

2* Man epän täk täyak uwä bureni siwoŋi-inik täk täyak. Unita Anututä kubokäret webe, kome ämawebe kuduaptagän kädet waki mebäri mebäri yäwoŋäreŋkuko ukeŋo komi imiŋkuk.

Ba epän ämaniye kumäŋ-kumäŋ dāpuko unita Anututä webe u kowata wakiinik imitak.

3* Ude yäŋpän äneŋi gera terak ŋode yäŋkuŋ;

Ekäni inin oretna! Webe ukeŋo ijin parirän gupeni paot-paori nämo pen api äroŋ irek.

4* Ude yäŋirä äma ekäni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä gukut imäpmok täŋpän Anutu, äma ärowani täŋo maŋirani bägup säkgämän-ken it täyak u inin oretpän ŋode yäŋkuŋ; U Bureni-inik! Anutu wäpi yäpmäŋ akuna!

5* Ude yäŋirä äma ärowani täŋo maŋirani bägup-ken nanik man kotäk kubä ŋode ahäŋkuŋ;

Ämawebe Anutunin täŋo mani buramik täkaŋ in kuduaptagän inin orerut! Ba äma ärowani äpani Anutu oraŋ imik täkaŋ in kudup inin orerut!

6* Eruk ude nadäŋpänä ämawebe mäyap täŋo mämä nadäŋkut. Mämä u ume tokätkaŋ mämä yäk täkaŋ ude bumik, ba iromäŋ mämä ude bumik. U ŋode yäŋirä nadäŋkut; Inin oretna! Täŋpämerek, Ekäni Anutunin intäjukun-inik itpän kaŋiwat epäni täyak.

7 Unita nin wäpi biŋam ärowani inin oretpän bānep pidām terak oretoret täk täkana!

Tom Bätaki webeni-kät keräntäk täkta kadäni ahätak unita Anutu inin oretna!

Tom Bätaki täŋo webenitā äpi kakta pidām täyak. 8* Tek säkgämän paki-inik imiŋkuko u täŋpän äpiken kuyak.

(Tek paki-inik unitäŋo mebäri u ŋode; Kudän siwoŋi, Anutu täŋo kudupi ämawebetä täk täkaŋ u.)

9* Täŋirä aŋero unitä ŋode näwetkuk; ŋode kudän tä yäk. Ämawebe Tom Bätaki täŋo ärawaken kukta iwoyäwani u säkgämän, oretoret terak it täkaŋ! Täŋpän äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk; Man yäyat ŋowä Anutu täŋo meni jinom bureni-inik! yäk. 10 Aŋerotä ude näweränä näk gāmorik-ken gukut imäpmok täŋpän inin orerayän täŋkut. Täŋira näwetkuk; Ude täŋpeno! Näk nämo naniŋ oreren! yäk. Näk epän ämagän, gäk bumikgän, ba notkaye Jesu täŋo man bureni nadäkinik täŋpani u bumikgän. Unita Anutupän ininoret! Imata, Jesuta man bureni yäŋahäk täkaŋ uwä Munapiktä täŋkentäŋirän yäŋahäk täkaŋ. Täŋkaŋ Munapik unitägän täŋpewän profettä man bureni yäŋahäk täŋkuŋonik yän näwetkuk.

Jontä Jesu-kät komi ämaniye yabäŋkuk

11* Täŋpākaŋ näk kunum aŋeŋirän hos paki kubä irirän kaŋkut. Äma u punin terak itkuko u wäpiwä Nadäŋ Nimikinik Täŋpani ba Man Burenigän Yäwani. Uwä man epän täk täyak u kädet siwoŋi terakgän täk täyak ba ämik imaka, kädet siwoŋi terakgän täk täyak. 12* Täŋkaŋ dapuri uwä kädāp mebet udewani. Gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpā säkgämän mäyap itkuŋ. Ba gupi terak wäpi kudän täwani ini kubä-tägän täga daniŋpän nadäwek. Äma ätutä wäpi u nämo nadäk täkaŋ. 13* Täŋkaŋ teki uwä nägät dāpā ijiwani. Ba wäpi Anutu täŋo Manbiŋam yän iwet täkaŋ. 14 Unitä kuŋirän kunum gänaŋ nanik komi äma äbori äboritā hos paki terakgän maŋitkaŋ iwatkuŋ. Teki kudup pakigän. 15* Täŋpākaŋ meni gānaŋ päip päraŋi-inik kubätā abuk. Päip unitä guŋ äma äbori äbori api däpek. Ude täŋkaŋ ain pärip-pärip initkaŋ ämawebe uwä kehäromigän api yabäŋ yäwarek. Ude täŋkaŋä äma wain mujiŋi yeŋ kākät täkaŋ ude ämawebe u Anutu Täŋpāmerek täŋo kokwawak umuri pähap uterak api yeŋ kākārek. 16* Täŋpākaŋ teki terak ba bakäni terak man kudän ŋode pätak;

Äma EKÄNI TÄŋO EKÄNI INTÄJUKUN,

* 18:24: Jer 51:49; Mat 23:35; Rev 17:6 * 19:2: Rev 6:10, 16:7 * 19:3: Rev 14:11 * 19:4: Rev 4:2,10 * 19:5: Sam 22:23; Sam 134:1; Sam 135:1; Rev 11:18 * 19:6: Rev 11:15, 14:2; Rev 15:3, 21:2 * 19:8: Ais 61:10 * 19:9: Mat 22:2-3; Apos 10:25-26; Rev 22:8-9 * 19:11: Rev 1:5, 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * 19:12: Rev 1:14, 2:17 * 19:13: Ais 63:1-3; Jon 1:1,14 * 19:15: Rev 1:16, 12:5; Rev 14:20, 4:8; Rev 21:22 * 19:16: Rev 17:14

BA Äma Ärowani Täŋo Ärowani INTÄJUKUN.

17* Täŋpåkaj dapun täŋpäj aŋero kubä kome dapuri-ken irirän kaŋkut. Itkaŋ barak punin kuŋ äbäj täŋkuŋo u gera täŋpäj yäwetkuk; Anututä äŋnak-äŋnak pähap täyak unita äbä kubä-kengän irut! 18 Äbäŋkaŋ komeni komeni täŋo intäjukun äma, ba komi äma täŋo intäjukun äma, ba äma wäpi biŋam ikek täŋo gupi tohari kaŋ nanput. Hoskät komi ämaniye täŋo gupi tohari ba äma äpani ärowani, watä epän täŋpani, ba äma intäjukun täŋpani kuduptagän täŋo gupi tohari imaka, kaŋ naŋ morewut!

19* Täŋpåkaj näk tom pähap u ba komeni komeni täŋo intäjukun ämaniye-kät komi ämaniye äbot pähaptä äbä kubä-kengän irirä yabäŋkut. Uwä äma hos paki terak itkuko ukät komi ämaniye-kät ämik täkta äbuŋ. 20* Upäŋkaŋ tom pähap u ba profet jopi, yarä uwä kwitanjirän yepmäŋitkuŋ. Profet jopi uwä tom pähap täŋo iŋamiken kudän kudupi mebäri mebäri täk täŋkuko u. Unitä kudän kudupi täk täŋkuko uterak ämawebe tänyäkŋat-pewän tom pähap täŋo wäpi kudän yäpmäj kuŋatpäj yäwiki nadäŋ imiŋkuŋ. Täŋpåkaj profet jopi ukät tom pähap u kodak irirän yepmäŋitpäj gwägu pähap kädäp mebet umuri-inik äbäk täyak u gänaŋ pudät maŋpä äpmonkumän. 21* Ude täŋjirä äma hos paki terak itkuko unitä yarä unitäŋo äboriye päke u däpuk. U päip meni-ken äbuko unitä däpmäj moreŋkuk. Däpmäj moreŋjirän baraktä päbä äma däpuko unitäŋo gupi tohari kudup yäpmäj däkŋeŋpäj näkko koki täŋkuŋ.

20

Satantä kowata yäpmäkta man

1* Täŋpåkaj näk aŋero kubä kunum gänaŋ naniktä äpäŋjirän kaŋkut. Aŋero uwä awaŋ kəronj boham täŋo yäma däta ki kubäkät yen kehəromi kubä iŋitkaŋ irirän kaŋkut. 2-3* * Unitä gämok pähap, gämok biani ukeno, mäjo wəra täŋo intäjukun äma wäpi Satan u iŋitpäj yen kehəromi unitä topmäŋpäj obaŋ 1,000 ude kaŋ irän yäŋpäj awaŋ kəronj boham u gänaŋ pewän äpmonkuk. Pewän äpmonpəpəŋ yəma ŋikŋijəŋ täŋpiŋipəŋ päya umumitə gənaŋ gənaŋ kudup gatəŋ pipiŋkuk. Ude täŋkuko uwä äma äbori äbori bənepi täŋpəwək nəmo täŋpekta obaŋ 1,000 ude irekta yəŋ imiŋkuk. Täŋpəkaj kadəni təreŋjirən pit iməkaj əbə kadəni kerəpigən jop api irek.

4* Täŋpəŋ maŋjirən bəgup səkəgəmən ətu uterak əma maŋitkaŋ irirə yabəŋkut. Maŋitkaŋ itkuŋo uwə man yəpməŋ danik epən təkta yəŋ yəmani. E, əmawebe Anutu təŋo man ba Jesu təŋo manbiŋam bureni iwan gənaŋ umunkət nəmo yəpməŋ kuŋarirə kotəki madəŋ təkŋeŋpəŋ kuməŋ-kuməŋ dəpuŋo unitəŋo məjoni imaka, penta yabəŋkut. Əmawebe uwə tom pähap u ba unitəŋo yəwiki nəmo ininoret täŋpani, ba tom pähap təŋo wəpi kudən damani-ken ba ker-i-ken nəmo yəpməŋ kuŋarani. Täŋpəkaj əmawebe kumbəŋo uwə gupitə kodak taŋpəŋ Kristo-kət intäjukun əma təŋo kaŋiwat epən təŋ yəpməŋ kuŋirə obaŋ 1,000 ude təreŋkuk. 5Uwə kumbani-ken naniktə intäjukun akukakuk. Təŋ, əma kumbani päke uwə nəmo kodak taŋkaŋ obaŋ 1,000 u təreŋjirən akukta itsəməŋpəŋ patkuŋ. 6* Täŋpəkaj əmawebe intäjukun akukakuk u gənaŋ yəpurərtəkaŋ uwə oretoret, bənep təga terak kudupi-inik itkaŋ. Kuməŋ-kuməŋ namba 2tə əmawebe udewani təga nəmo dəpek. Nəmonik! Əma uwə Anutu ba Kristo təŋo bəməp əmawebe ude itpəŋ Kristo-kət intäjukun əma təŋo kaŋiwat epən təŋ yəpməŋ kuŋirə obaŋ 1,000 u api tərewək.

7 Eruk, obaŋ 1,000 u təreŋjirən Satan pit iməŋkaŋ komi yotken naniktə əneŋi api əpəmaŋ kwek. 8* Əpəmaŋ pəŋku əma äbori äbori kome kuŋŋi ba kuŋŋi, unude kəda ba umude kəda itkaŋ wəpi Gok kenta Magok, u jopman terak bənepi api täŋpən guŋ təneŋ. Bənepi täŋpən guŋ tawəpəŋ əmik pähap təkta yəŋ-bəyaŋ pəbə kubə-kengən yepmanpayəŋ təko uwə mobə jiraŋ ude, təga daninaŋi nəmo. 9* Əmawebe komeni komeni uwə akuŋ kireŋkaŋ äbə Anutu təŋo kudupi əmawebe ini yotpərare täŋpəŋ itkuŋken u it gwəiŋkuŋo. It gwəiŋkuŋo uwə yotpərare Anututə gəripi nadək täyak u. Ude täŋkuŋo upəŋkaŋ kunum gənaŋ nanik kədəp kubətə maŋpəŋ kudup iŋiŋpəŋ paot-inik täŋkuŋ. 10* Ba əma bənepi täŋpən guŋtak təŋkuko Satan uwə gwəgu, kədəp mebet umuri-inik äbək täyak, tom pähap-kət profet jopi u maŋpä äpmonkumən-ken ugən maŋpä äpmonkuk. Uken kepma bəpani komi tərek-təreki nəmo mət nadəŋ yəpməŋ kuŋeŋ.

Əma kumbani yəpməŋ danikta man

* 19:17: Ese 39:17-20 * 19:19: Sam 2:2 * 19:20: Rev 13:12-17; Rev 20:10,15; Ais 30:33 * 19:21: Rev 19:17-18

* 20:1: Rev 9:1 * 20:2-3: Rev 12:9 * 20:2-3: Jud 6 * 20:4: Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2; Rev 13:17 * 20:6: Rev

1:6 * 20:8: Ese 38:2,9; Ese 38:15-16 * 20:9: 2Kin 1:10; Ese 39:6 * 20:10: Stt 19:24; Sam 11:6; Rev 19:20, 21:8

¹¹ Ude kaŋpärjä maŋirani bägup pähap säkgämän kubä, paki-inikpäŋ kaŋkut. Äma u punin terak itkuko u iŋamiken kunum kenta kome kaŋmuntan paotpeŋ kuŋkumän. ¹² * Paotpeŋ kuŋirän ämawebe kumbani ärowani äpani kudup, äma maŋirani bägup uterak itkuko u iŋamiken irirä yabäŋkut. Eruk ude irirä aŋerotä buk mebäri mebäri pipiyäŋkuŋ. Kubä pipiyäŋkuŋo uwä irit kehäromita biŋam täkta yäwani unitäŋo wäpi kudän tawan. Ude täŋirä ämawebe kumbani, kodak itkan kudän täk täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam buk terak kudän täwani uterakgän yäpmäŋ daniŋkuk. ¹³ * Täŋpakaŋ kadäni uken gwägu pähaptä kumbani patkuŋo u yabä kätäŋpewän yäpmäŋ äroŋkuŋ. Ba Kumäŋ-kumäŋtä äma kumbani yäniŋ kireŋpewän kuŋkuŋ. Ba Geŋi Wakitä äma kumbani yabä kätäŋpewän kuŋkuŋ. Ude täŋirä ämawebe kumbani kuduptagän uwä täktäki terak yäpmäŋ daniŋkuk. ¹⁴ * Ude täŋpäŋ wäpi Kumäŋ-kumäŋ ba Geŋi Waki u, gwägu pähap kädäp mebet ikek u gänaŋ maŋpä äpmonkumän. Gwägu pähap kädäp mebet ikek u wäpi kumäŋ-kumäŋ namba 2. ¹⁵ * Täŋpakaŋ äma, irit kehäromita biŋam täkta yäwani unitäŋo wäpi tawan terak wäpi nämo itkan uwä gwägu pähap kädäp mebet ikek u gänaŋ yepmaŋpä yäpmäŋ äpmonkuŋ.

21

Kunum kenta kome kodaki api ahädeŋ

¹ * Täŋpakaŋ näk kunum kenta kome kodaki ahäŋirän yabäŋkut. Kunum ba kome biani u paotkumän. Ba gwägu pähap udegän paotkuk. ² * Paorirän kudupi yotpärare, Jerusalem kodaki u, kunum gänaŋ, Anutu-ken naniktä äpäŋirän kaŋkut. Kaŋkuro uwä webe guban; kubä äma biŋam yäŋ imanipäŋ äpiken tenayäŋ epmäget täŋ yämik täkaŋ ude bumik täŋpanipäŋ kaŋkut. ³ * Täŋpakaŋ maŋirani bägup säkgämän uken nanik gera kubä ŋode yäŋirän nadäŋkut; Käyan? Apiŋo Anutu ini ämawebe-kät it täyak. Bämopgän irirän ämawebeniye ude api itneŋ. ⁴ * Anutu ini-tägän bämopi-ken itkanä konämi pito api ärut yämek. Täŋirän kumäŋ-kumäŋ, konäm butewaki ba komi nadäk-nadäk, nämo api ahäŋ yämineŋ. Nämo inik, kädet biani u kudup paot morekaŋ yäk.

⁵ * Ude näwetpäŋ äma maŋirani bägup säkgämän uterak itkuko unitä ŋode näwetgän täŋkuŋ; U yabä! Näk imaka kudup täŋpewa kodakigän ahäŋ morekaŋ yäk. Ude näwetpäŋ yäŋkuŋ; Man ŋowa bureni-inik, nadäŋpäŋ iyap tänaŋi unita kudän täyi!

⁶ * Ude näwetpäŋ äneŋi ŋode näwetgän täŋkuŋ; Eruk, u täretak! Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Ba imaka yäput-pekpek ba tärek-tärek u näkgän. Äma kubätä umeta iwäwä näkŋa Irit täŋo ume dapuri-ken ume gwetpäŋ kowatani nämo mäť imet. ⁷ * Unitä äma kubätä nadäkiniki nämo pewän putärewäkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä imaka u api korewek. Täŋirän näkä Anutuni it imiŋira unitä näkŋo nanakna ude api irek. ⁸ * Täŋ, ämawebe näk näwatta umuntanpäŋ näkŋo man peŋkaŋ kudän taräki taräki täk täkaŋ, äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk-däpmäk, kon täktäk ba ewat waki, kubokäret, anutu jopi nadäŋ yämik-yämik ba jop manman yäkyäk ba kädet waki ätu mebäri mebäri yäpmäŋ kuŋat täkaŋ, äma udewani gwägu pähap kädäp mebet umuri-inik abäk täyak, ukenta yäwani. Uwä kumäŋ-kumäŋ namba 2.

Jerusalem yotpärare kodaki

⁹ * Ude yäwän tärewäkaŋ eruk kaŋkut; Aŋero 7 gäpeni kudup, imaka waki umuri-inik tärek-tärek unitä tokŋewäkaŋ injitkan itkuŋo uken nanik kubätä äbä näk ŋode näwetkuk; Äbikaŋ päŋku Tom Bätaki täŋo webeni biŋam yäŋ imani gäwoŋärewa yäk. ¹⁰ * Ude näweränkaŋ Munapiktä näk magäŋirän pom taŋi käron; kubä itkuko uken yäŋnäŋat päro kudupi yotpärare Jerusalem u kunum gänaŋ, Anutu-ken naniktä äpäŋirän wäran iŋode näwoŋäreŋkuŋ; ¹¹ * Yotpärare u Anutu täŋo peŋyäk pähaptä peŋyäŋepäŋ patkuk. Unitäŋo peŋyäk iŋode uwä inide kubä, säkgämän-inik. Mobä gwagäri, kawä tumäŋ-kuk kubä, edaptä yäpurirän ägo wek täkaŋ ude bumik peŋyäŋepäŋkuŋ. ¹² * Täŋkaŋ mobä yewa pähap, käron; boham, yotpärare u it äyänutkuk. Yewa u yäma 12. Yäma unita watäni aŋero 12 udetä watäni it yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋpakaŋ yäma 12 u kubäkubä terak Isrel äma äbot 12 unitäŋo wäpi kudän kubäkubä it yäpmäŋ kuŋkuŋ. ¹³ Ude täŋkaŋ yotpärare yäma käda, mädeni käda, järepi kukŋi ba kukŋi yäma

* **20:12:** Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Apos 17:31; 2Ko 5:10; Rev 13:8 * **20:13:** Rom 2:6; 1Pi 1:17; Rev 2:23, 22:12
 * **20:14:** 1Ko 15:26,55 * **20:15:** Rev 13:8; 19:20 * **21:1:** 2Pi 3:13 * **21:2:** Ais 52:1, 61:10; Hib 11:16, 12:22; Rev 3:12 * **21:3:** 2Sto 6:18; Sek 2:10; 2Ko 6:16; Rev 7:17 * **21:4:** Ais 35:10; Ais 65:19 * **21:5:** 2Ko 5:17; Rev 4:2,10
 * **21:6:** Sam 36:9; Jer 2:13; Jon 7:37; Rev 1:8,17; Rev 22:17 * **21:7:** 2Sml 7:14 * **21:8:** Mat 25:41; Hib 10:38-39;
 Rev 19:20, 21:27; Rev 22:15 * **21:9:** Rev 15:1 * **21:10:** Ese 40:2; Rev 21:2 * **21:11:** Ais 60:1-2,19 * **21:12:** Ese 48:30-35

yaräkubä-yaräkubä udetä itkuŋ. ¹⁴ Tãppãkaŋ yotpãrare unitãŋo yewa uwã mobã pãhap 12 uterak tãŋpani. Tãŋkaŋ mobã pãhap 12 u kubãkubã terak Tom Bãtaki tãŋo aposoro 12 unitãŋo wãpi kudãn kubãkubã it yãpmãŋ kuŋkuŋ.

¹⁵ * Aŋero wãrani u nãwoŋãreŋkuko uwã jikon kubã, golpãŋ tãŋpani, namba nïkek iŋitkaŋ irirãn kaŋkut. Jikon upãŋ yotpãrare yãmani ba yewani u kudup tãŋo kãroŋini peŋpãŋ yabãŋkuk. ¹⁶ Tãppãkaŋ yotpãrare tãŋo yewa unitãŋo kãwuri yarãbok-yarãbok. Tãŋkaŋ gãgãni kukŋi yarãbok-yarãbok kãroŋini uterakgãn. Tãppãkaŋ aŋero unitã jikoni peŋpãŋ kawãn 2,200 kilomitas ude tãŋkuk. Tãŋkaŋ gãgãni kukŋi yarãbok-yarãbok unitãŋo kãroŋini ba mebãri ununitã miŋgupi unu uterakgãn itkuk. ¹⁷ Tãŋkaŋ yewa uwã tãbori-inik. Aŋerotã jikoni uterak peŋpãŋ kawãn 70 mitas ude tãŋkuk. Tãppãkaŋ man mitas uwã kudupi nãmo. U nin ãmatã imaka kubã peŋpãŋ kãroŋini kaŋpãŋ mitas yãk tãkamãŋ udewanigãn.

¹⁸ Tãppãkaŋ yotpãrare tãŋo yewa uwã mobã sãkgãmãn kubã wãpi jaspã upãŋ tãŋpani. Tãŋkaŋ yotpãrare ini uwã golpãŋ tãŋpani sãkgãmãn, kurãki-inik. ¹⁹ * Tãŋkaŋ yewani tãŋkehãrom takta mobã pãhap 12 uwã mobã sãkgãmãn sãkgãmãn mebãri mebãri, ãgo wabiwani, uwã wãpi ñode; Mobã pãhap kubãwã jaspã, uwã mobã gãmãni. Kubãwã sepaia, uwã mobã kubiri. Kubãwã aget, uwã mobã paki. Kubãwã emeral, uwã mobã gweni. ²⁰ Kubãwã onik, uwã mobã kubiri-inik. Kubãwã kanelian, uwã mobã gãmãni. Kubãwã krisorit, uwã mobã jãŋwam. Kubãwã beril, uwã mobã jãŋwam bumik. Kubãwã topas, uwã mobã jãŋwam-inik. Kubãwã krisopes, uwã mobã paki. Kubãwã jesinit, uwã mobã gwagãri. Kubãwã ametis, uwã mobã gwagãri. ²¹ Tãŋkaŋ yewa unitãŋo yãma 12 uwã omãk kubã wãpi konep, gwãki taŋi-inik, upãŋ tãŋpani. Yãma pãke u udegãn udegãn tãŋ yãpmãŋ kwani. Tãppãkaŋ yotpãrare unitãŋo kãdet uwã gol sãkgãmãn-inik, kwawani, ijiwã tumãŋ-kuk, upãŋ tãŋpani.

²² * Tãppãkaŋ yotpãrare u gãnaŋ kudupi yot kubã nãmo kaŋkut. Nãmoinik. Ekãni Anutu tãppã-morewani ukãt Tom Bãtaki unitã kudupi yot ude it yãmik tãkamãn. ²³ * Uken komepak kenta edapta nãmo yãk tãkaŋ. Nãmo, Anutu tãŋo epmãget kudãntã yotpãrare unitãŋo peŋyãŋek ude it tãyak. Ba Tom Bãtaki uwã yotpãrare unitãŋo topãn mebet ude it tãyak. ²⁴ * Tãppãkaŋ ãmawebe ãbot komeni komenitã yarã unitãŋo peŋyãŋek gãnaŋ api kuŋatneŋ. Ba komeni komeni tãŋo intãjukun ãmatã tuŋumi sãkgãmãn sãkgãmãn yãpmãŋ pãbã yotpãrare u gãnaŋ api penen. ²⁵ * Yotpãrare u gãnaŋ kome nãmo api bipek. Kepmagãn irayãŋ tãyak unitã yotpãrare unitãŋo yãma inide pen api tumãŋ itneŋ. ²⁶ * Tumãŋ irirã ãmawebe komeni komeni naniktã tuŋumi sãkgãmãn sãkgãmãn yotpãrare u gãnaŋgãn mãt yãpmãŋ ãrok tãneŋ. ²⁷ * Upãŋkaŋ imaka tarãki tarãki yotpãrare u gãnaŋ nãmoinik api yãpmãŋ ãroneŋ. Ba ãma imaka mãyãk ikek tãŋpani ba jop yãŋ-yãkŋarani kãdet wakiwaki iwarani udewanitã yotpãrare u gãnaŋ nãmoinik api ãroneŋ. Yotpãrare u gãnaŋ ãmawebe Tom Bãtaki tãŋo buk terak irit kehãromi yãpmãkta yãwani wãpi tawãŋ itkaŋ unitãgãn api ãroneŋ.

22

Irit kehãromi tãŋo ume ba pãya

¹ * Tãppãkaŋ aŋerotã irit tãŋo ume taŋi nãwoŋãrewãn kaŋkut. Ume uwã paki-inik, kwawani. U Anutu ba Tom Bãtaki unitãŋo maŋirani bãgup mebãri-ken naniktã ãpãtak. ² * Unitã ãpãmaŋ yotpãrare bãmopi-kengãn kuyak. Tãŋkaŋ ume gãgãni kukŋi kukŋi irit kehãromi tãŋo pãya it yãpmãŋ kukaŋ. Pãya unitãŋo muji pi mebãri kubãgãn nãmo. Uwã muji pi mebãri mebãri 12 ude wãdãwanitã komepak komepak ahãŋkaŋ gãmãnek tãkaŋ. Tãŋkaŋ ãma komeni komenitã pãya unitãŋo pãhãmi naŋpãŋ api tãganeŋ. ³ Tãppãkaŋ yotpãrare uken imaka tarãki, Anutu iwan tãŋ iminaŋitã nãmoinik api irek. Nãmo, Anutu ba Tom Bãtaki unitãŋo maŋirani bãgup-tãgãn irirãn ãmawebeniyetã Tom Bãtakita watã piã api tãŋ imineŋ. ⁴ * Tãŋirã Ekãnitã iniken wãpi kudãn damani-ken api tãŋ yãmek. Tãŋirãn Anutu tãŋo iŋam dapun kaŋtãŋ api kuŋatneŋ. ⁵ * Tãppãkaŋ yotpãrare uken bipmãppãŋ yãŋek nãmo, topãn ãgo ba edap tãŋo peŋyãŋekta nãmo api yãneŋ. Ekãni Anututã ini peŋyãŋeŋ yãmiŋirãn ãmawebeniye intãjukun ãma ude itkaŋ wãpi biŋam ikek tãrek-tãreki nãmo api itneŋ.

⁶ * Aŋero unitã ude nãwoŋãreŋkaŋ man ñode nãwetgãn tãŋkuk; Man u bureni-inik! Ba unitã nadãkinik tãneŋ, Ekãni Anutu, profet biani tãŋo mãhemi unitã aŋeroni nãk peŋ nãwet-pewãn epãn ãmaniye in imaka kãmi ahãkta yãwani u tãwetpãŋ tãwoŋãretat ño.

* 21:15: Rev 11:1 * 21:19: Ais 54:11-12 * 21:22: Rev 15:3 * 21:23: Ais 60:19-20; Rev 22:5 * 21:24: Ais 60:3,5 * 21:25: Ais 60:11 * 21:26: Sek 14:7; Rev 22:5 * 21:27: Ais 52:1; 1Ko 6:9-10; Rev 13:8, 21:8 * 22:1: Ese 47:1 * 22:2: Jol 3:18; Sek 14:8; Stt 2:9; Ese 47:12; Rev 22:14,19 * 22:4: Sam 42:2; Mat 5:8; Rev 3:12 * 22:5: Dan 7:18,27; Rev 5:10, 20:6; Rev 21:23,25 * 22:6: Rev 1:1

Jesu uwä api äbek

⁷ * Jesutä ñode yäyak; Näk kadäni käronji nämo itkaŋ bäräŋeŋ api ahäŋ tamet yäŋ yäyak. Unita ämawebe buk ño terak man yäŋahäwani u iyap taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä oretoret terak it täkaŋ yäk.

⁸ * Täŋpakaŋ Jon näkä imaka ño kudup yabäŋpäŋ-nadäk täŋkut. Täŋkaŋ aŋero imaka kudup u näwoŋäreŋkuko u iniŋ orerayäŋ gukut imäpmok täŋ imayäŋ täŋkut. ⁹ Täŋjira aŋero u yäjiwätpäŋ ñode näwetkuk; Ude täŋpeno! Näk nämo naniŋ oreren! Näk piä watä äma, gäk bumikgän, ba poropet notkaye u bumikgän. Ba ämawebe man buk ño terak nadäŋpäŋ buramik täkaŋ udewanigän yäk. Unita Anutupäŋ iniŋoret! ¹⁰ * Ude näwetpäŋ yäŋkuk; Kadäni keräp täyak unita gäk buk ñonitäŋo man bureni, kämi ahäkta yäwani u käbop nämo pewen. ¹¹ * Unita yabä kätäwä waki täŋpani ini pen ude täŋpeŋ kuŋatkot. Ba äma bänepi-ken imaka taräki yäpmäŋ kuŋat täkaŋ unitä ini ude kuŋat täkot. Täŋ, äma siwoŋi kuŋat täkaŋ unitä siwoŋigän kuŋat täkot. Ba bänepi kuräki kuŋat täkaŋ unitä bänepi kuräkigän säkgämän kuŋat täkot.

¹² * Täŋpakaŋ Jesutä ñode yäyak; Näk pengän ärewayäŋ yäk. Näk gwäki nikek äreŋkaŋ ämawebe täŋo täktäki täga unitäŋo kowata uterakgän api yämet. ¹³ * Näkägän intäjukun, näkägän mäden. Yäput pekpek ba tärek-tärek u näkägän. ¹⁴ * Täŋpakaŋ näk ämawebe teki ärut-paktak täkaŋ unita nadäŋjira gäripi nikek täk täyak. Udewani u peŋ yäwetpewa irit kehäromi täŋo päya mujipi u api näneŋ. Täŋkaŋ yotpärare uken päro api itneŋ.

¹⁵ * Täŋpakaŋ yewa mädeni käda itnayäŋ täkaŋ uwä aŋ. Uwä äma gäram ba kon mebäri mebäri täŋpani, kubokäret täŋpani, äma kumäŋ-kumäŋ däpani, mäjo wära nadäŋ yämani, ba jopman yäpmäŋ kuŋatpäŋ unita gäripi nadäwani. Ämawebe udewani kudup yewa mäde kädäta biŋam.

¹⁶ * Täŋpakaŋ Jesu näkä aŋerona iwetpewa äbot täŋpani ämawebenaye inta man ño yäŋkwawa taŋkuk. Nadäkaŋ? Näk Devit täŋo gukŋi ba näk guk pähap, iräyäjek u yäk.

¹⁷ * Eruk, Munapik ba Jesuta webe biŋam yäŋ imanitä ñode yäk täkaŋ; Gäk äbäsi! Ude yäŋjirän ämawebe nadäk täkaŋ unitä udegän yäk täkot; Gäk äbäsi! Äma ba webe kubätä umeta iwäwä ño äbäk täyon. Ba ume nakta nadäŋkaŋ äbäŋpäŋ irit kehäromi täŋo ume, gwäki nämo näyon.

Jontä jukuman yäŋkuk

¹⁸ * Eruk, buk ño gänaŋ kudän täwani daniŋpäŋ nadäk tänayäŋ täkaŋ u in ñode täwera ket nadäwut! Äma kubätä iniken man kotäk kubä yäpurärätpäŋ yäwayäŋ täko uwä Anututä yäŋjirän imaka waki umuri-inik buk ño gänaŋ kudän täwani u äma uterak api ahäŋ iminenj. ¹⁹ * Ba äma kubätä man kämi ahäkta yäwani ño kubä peŋ awähurayäŋ täyak uwä Anututä irit päyata man ba siwoŋi yotpärareta man buk ño terak kudän täwani u äma unita biŋam iwoyäŋ imani u api awähut imek yäk.

²⁰ * Äma, man yäŋahätat ño täŋ-mehamtäk täyak unitä ñode yäyak; Eruk! Näk pengän ärewayäŋ yäk.

Bureni! Ekäni Jesu, äbäsi!

²¹ Eruk, Ekäni Jesu täŋo orakoraki inken paton. Bureni-inik!

* 22:7: Rev 1:3, 2:16 * 22:8: Rev 19:10 * 22:10: Rev 1:3, 10:4 * 22:11: Dan 12:10 * 22:12: Ais 40:10; 2Ko 11:15; Rev 2:16,23 * 22:13: Rev 1:8,17, 21:6 * 22:14: Rev 22:2 * 22:15: Rev 21:17 * 22:16: Nam 24:17; Rom 1:3; Rev 2:28, 5:5 * 22:17: Sol 8:14; Rev 21:6 * 22:18: Lo 4:2, 12:32; Rev 15:1,6 * 22:19: Rev 22:2
* 22:20: Rev 2:16